AVCTVARII · DE · DIVINIS · CATHOL: ECCLES

EX · FVNDATIONE · D · BENE:
DICTI · A · KOZMIN

ANNO · DOMINI · 1 6 1 4 ·

OFFICIIS · TOMVS · PRIMVS ·

Officia et mysteria Ecclesiæ Romanæ Hittorpii

DE DIVINIS CATHOLICAE ECCLESIAE OFFICIIS ET MYSTERIIS, VARII VETVSTORVM

aliquot ecclesiæ patrum ac scriptorum ecclesiasticorum libri, quorum catalogum pagina decimasexta complectitur.

AD RELIGIONIS CHRISTIANÆ INCREMENTVM, ET HAERESVM NOSTRI TEMPORIS Catholicæ Ecclesiæ officia & ministeria calumniantium confutationem, ex antiquissimis exemplaribus manuscriptis bona fide partim in lucem editi partim à mendis repurgati per MELCHIOREM HITTORPIVM.

Cum indice rerum memorabilium copiosissimo eiusdem Hittorpij.

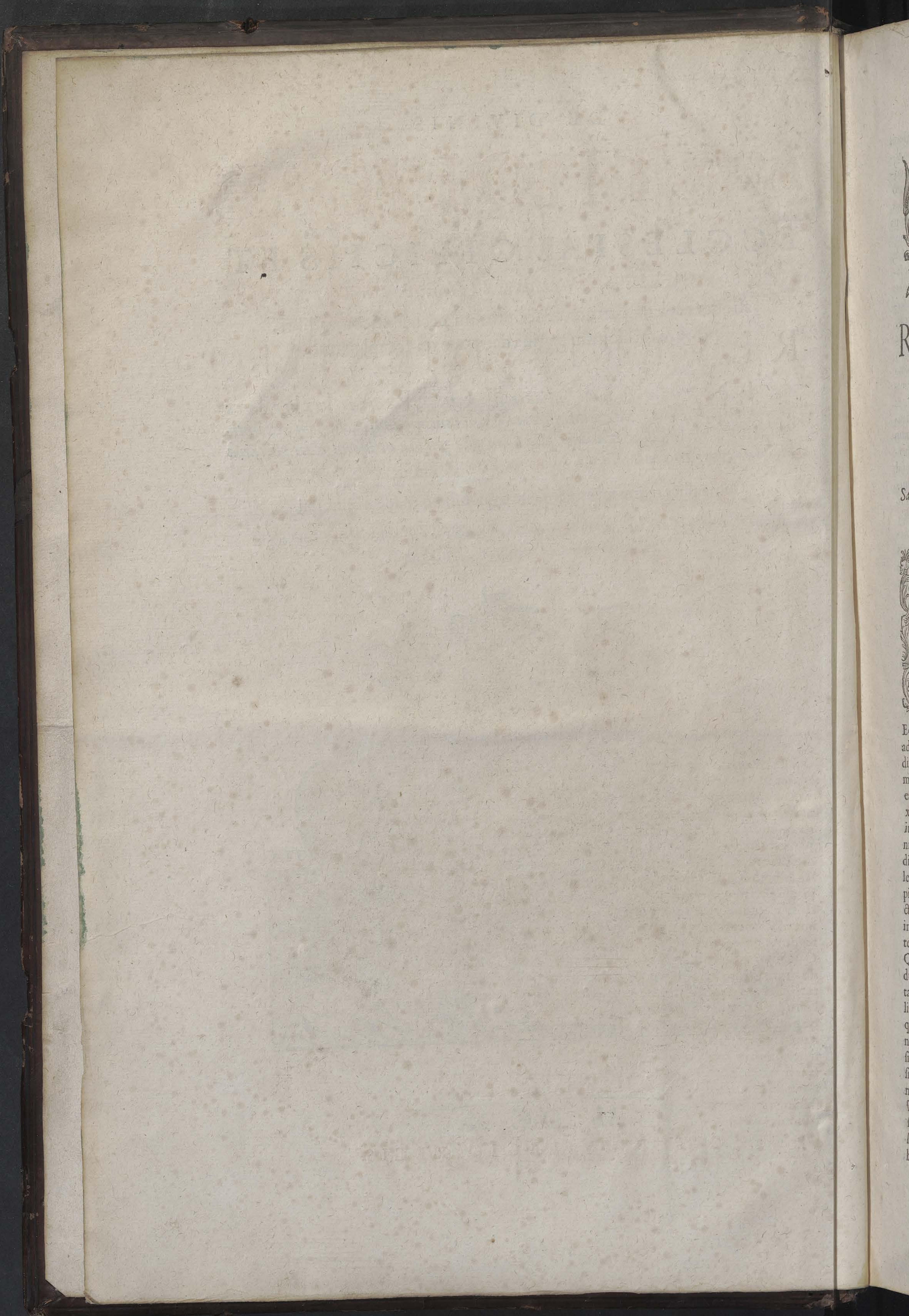
Nunc primum auctarij loco cæteris Bibliothecæ veterum Patrum tomis adiuncti, & tribus libris Gemmæ animæ ex editione Lipsiensi aucti.

PARISIIS,

M. DC X.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, D. SALENTINO ELECTO Archiepiſcopo Colonienſi.

Sacri Romani imperij per Italiam Archicancellario, Principi Electori, Vueſtphaliæ & Angariæ Duci, Legatóque nato, Domino ſuo clementiſsimo. S. P. D.

VAM turbulenta ſit Chriſtiani orbis confuſio, Eccleſia quàm varijs & quàm acerbis caſibus cõcutiatur, quantiſq; ſit calamitatibus vndique agitata & preſſa, nemo eſt, Antiſtes Reuerendiſſime, ac Illuſtriſſime princeps, in cuius oculos, in quamcumque eos mundi plagam conuertere velit, non ſtatim incurrat. Cuius dolore cum omnes, quorum mentem ſtupor non occupauerit, meritò commoueantur, tum illos, qui antiquam eius formam & qualis patrum memoria floruit, intueri poſſunt, Eccleſiarumque per orbem origines memoria repetunt, multo etiàm magis hîc dolor angit & excruciat: quòd, quàm florentiſſimam cogitant, & animo quaſi intuentur, eam miſerrimum in ſtatum adductam, ad internecionem quaſi propẽdere conſpiciant. Nam priſcis patrum temporibus magnas quotidiè factas ad Eccleſiam acceſſiones, & noua ſubindè prole auctam, regna, prouincias, vrbes, dominia, caſtra ei adiecta, & per hæc, quaſi in multas propagines diffuſam, ſeu tanquàm in colonias, ità in Epiſcopia diductam, piæ & religioſæ plebis tanquàm optimarum frugum prouentum longè vberrimum, Optimates & Principes viros humili pietate illuſtres, in diuorum honorem magnifica templa exſtructa, eademque munificentiſſimè dotata, ſacra religioſe & ſeriò à viris Eccleſiaſticis exculta, eoſdem à maximis minimiſque in ſummo honore & tanquam patres habitos, vnum omnium ſenſum, & lætam ac iucundiſſimam pacem, ſumma cum animi voluptate recordantur: Noſtro nunc ſeculo contra omnia, gregem Chriſtianum ab ouili Eccleſiæ varijs inſidijs interceptum gregatim auerti, maximas indies ab ea defectiones fieri, interire Epiſcopatus, pietatem in plebe extingui, optimates & viros nobiles, humili ac priſca pietate abiecta, ignobiliter arroganti & ſuperbæ hæreſi ſe captiuos ſubijcere, diripi templa atque dirui, ſacra omnia conculcari, viros Eccleſiaſticos in ſummum contemptum adductos, in eorum fortunas interitumque coniurari, in omnis priſcæ pietatis totiuſq; antiquæ religionis internecionem conſpirari, ſacra omnia conculcari, diſſentientes voluntates, multiplices & diſcordãtes de religione ſententias eſſe, inteſtinis bellis omnia perſtrepere, cum gemitu & mœrore ſpectant. Qui dolor in illorum animis tanto altiùs infixus hæret, ex imiſque præcordij tanto is gemitus fortius ducitur, quanto magis intelligunt, ſicut priſcæ illius felicitatis, veneranda cœtus Eccleſiaſtici ſanctitas, inculpati clericorum mores, in diuinis officijs pia & ſeria ſedulitas, de fidelis populi ſalute anxia ſolicitudo, præcipua cauſa extitit, ità eorundem deprauatos mores & ſanctitatis nunc omnis vacuam, & quæ omnium aures atque oculos offendat, vitam in diuinis officijs peragendis ſacriſq; tractandis ſupinam negligentiam, tenuem de fidelis populi Chriſti ſanguine redempti ſalute, & perexiguam curam, ſi non cauſam, magnam tamen tantæ deuaſtationi ac tam miſeræ ruinæ occaſionem præbuiſſe. Quod ſi non ingenuè fateri, cauſaſque alias longe petere, & hanc à nobis culpam in alios reijcere velimus, nos ipſos nimiùm amare, nimiumque nobis adblandiri videbimur. Nam ſi plebs Chriſtiana, & Chriſti ſanguine emptæ oues ab Eccleſiæ ouili abducuntur, lupiſque præda fiunt, quem niſi noſipſos accuſabimus, qui parua earum hactenùs perſæpe cura tacti fuimus, & quibus noſipſi paſtores adeſſe, pabulaque ſubminiſtrare, quarum ſaluti ipſi incumbere, & à ceruicibus infeſtas feras arcere præſentes debebamus, eas deſertas reliquimus, aut auaris mercenarijs, & imprudentes lupis perſæpè commiſimus.

Dei optimi maximi ſacra abrogata & conculcata, templa prophanata, direpta, & clauſa multis in locis conſpeximus, & nos hæc vacua eſſe ante ſciuimus, Auguſtiſſimis ſacris non quem merebantur honorem, venerationemq́; impendimus. Cùm ad diuina Eccleſiæ officia populus frequens ac deuotus cõueniret, eáque in magna religioſæ plebis corona nobis peragere liceret, nos ad ea ipſi tardè atque raro conuenimus, nos ea leuiter, defunctoriè, ac remiſſe negligenterq́; peragimus. An-ne ergo Dei in nos iram, vt quondam Heli, Ophni, & Phinees concitauimus, eiuſque maledictionem, quàm his, qui eius opus negligenter agunt, eſt interminatus, incurrimus? Vnde factum eſt, vt qui ſe in Eccleſia adhuc continent, ea negligant, quæ à nobis negligi conſpiciunt, ab alijs impietatis plena eſſe traducantur, noſque ipſi qui ea peragimus, tanquàm ſi de Chriſto nunquàm audiuerimus, ita atheiſmi ac idololatriæ rei peragamur, & ſicut ab illis tum arca fœderis per Philiſtæos eſt ablata, ità nos à Chriſto nobis relicta chariſſima noſtra ſacra, ab impuris & perfidis hominibus contemni, rideri, conculcari & auferri à nobis, adſpicere cogamur. Et reliqua quidem nos miſſa nunc facimus: de diuinis autem officijs, de quibus veterum Epiſcoporum ac aliorum doctiſſimorum virorum ſcripta proferimus, breuiter pauca dicemus. Quæ quod negligentius à noſtris hominibus tractentur, quàm poſtulet, vel ipſorum officiorum dignitas, vel Dei ad cuius laudem fiunt, numen & maieſtas, vel Eccleſiæ & communis omnium, pro qua fiunt, ſalus & incolumitas; vel pro eorum, quo ipſi Eccleſiæ obſtricti ſunt officio ac miniſterio qui ea peragunt, id mihi præter alias cauſas propterea accidere videtur, quòd qualia illa, & quomodò ad pietatem in hominum animis excitandam conſcripta ſint, quidve myſterij complectantur, non intelligant. Cæterùm quòd eadem ipſa diuina officia improbi ac ſtolidi homines, tanquàm ſi impietatis plena eſſent, traducant, ab eiſque multos auocent, Dei ob noſtram negligentiam irati permiſſionem primùm agnoſcimus: deinde & illa quàm diximus & hæc inſuper cauſa eſſe videtur, quòd quibus ea auctoribus tradita, commendataq́; habeamus, ignorent. Quod ſi cognitum haberent omnes, qui ſiue à nouis extraordinarijſque miniſtris perſuaſi, ſiue nouitate capti, ſiue dulcedine, & ſuaui nouarum cantilenarum modulatione decepti, Eccleſiæ diuinis officijs deſertis aliena ſacra ſeu ſacrilegia potiùs ſunt complexi, valdè eos huius ſuæ leuitatis ac temeritatis pœniteret, quòd veteribus clariſſimis & ſanctiſſimis viris, qui Eccleſiam aliquandò legitimo ordine vocati gubernaſſent, obſcuros ac nouos homines, nulla vitæ innocentia, nulla ſanctitate commendatos qui cathedram, ex qua Eccleſiam non gubernarent, ſed euerterent extra ordinem & ſine vlla auctoritate arroganter inuaſerunt atque vſurparunt, prætuliſſent.

Itaque præclare nobiſcum, & cum Dei Eccleſia agitur, quòd in omni memoria extiterunt ſemper pij aliquot & eruditi viri, qui diuinis officijs, quibus Eccleſia vſa ſemper fuit, poſtquàm ei libere ſacris operari per tyrannorum perſecutiones licuit, explicandis operam poſuerunt. Quovè ea ordine, quibus ritibus, per quos miniſtros, quóve cultu peragi deberent, litteris mandarunt, quodquè eorum de his rebus preſcripta monumenta vſque ad noſtram ætatem ſint conſeruata. Eſt enim in eis multum vtilitatis poſitum ad noſtros erudiendos, vt cognita ſacra religioſius maiori pietate & reuerentia tractent, & præſidij plurimum ad conuincendos aduerſarios, Eccleſiamque ab inſigni eorum calumnia vindicandam. Quæ cauſa fuit, cùm Amalarij Archiepiſcopi Treuirenſis Carolo Magno, & ius filio Ludouico Pio Auguſtis, Pontificibus quoque Leoni III. & Gregorio IV. familiariſſimi, de diuinis officijs exactiſſimè conſcripti, & à multis hactenus deſiderati commentarij in manus meas veniſſent, méque vt cum omnibus eos communicarem, viri aliquot Reipub. Chriſtianæ ſtudioſiſſimi adhortarentur, quòd morem eis gerendum exiſtimauerim: Et cum eiſdem hoc quoquè probaretur, vt Amalario, qui ante quique poſt ipſum idem argumentum tractauiſſent, adiungerentur, vt quem morem per varia mundi climata, diuerſis temporibus in ſuis diuinis officijs Eccleſia ſemper obſeruaſſet; quid de eiſdem ante nos pij & ſapientes viri, & Eccleſiarum rectores ſemper ſenſiſſent, & docuiſſent hactenus, vno in opere omnibus legendum exhiberetur, & quaſi in aciem contra nouatores, multi inſignes & ſtrenui Eccleſiarum duces ſimul educerentur, quòd hoc quoque eorum pium & ſalutare conſilium approbandum mihi duxerim: Quando ex iſta multorum ſeculorum atque inſignium virorum ſerie ac conſenſione & noſtri homines confirmari, & qui à nobis defeciſſent, noſtráque ab antiquis non multum diſſidentia ſacra videre antiquata cuperent, à tanta temeritate abſterreri, & reuocari forte in viam, quòd optamus, poſſint. Huiuſmodi autem ſcriptorum veterum aliquot à viris doctiſſimis editi ſed ſeparatim, & ſingulares libri, tum etiam neque integri iam antè habebantur, quos dedimus operam, vt ad manuſcriptorum & antiquorum codicum fidem caſtigaremus: alij à nobis nunc primùm in lucem ex bibliothecarum ſcrinijs proferuntur, ſuntque hi ſimul ſecundum temporum ſeriem, quibus quique floruerunt, à nobis ordine collocati, & velut Catholicorum ſacrorum vindices in aciem producti: Iſidorus primùm Hiſpalenſis Epiſcopus, vir & ſanctitate & eruditione & auctoritate clariſſimus, poſt quem Bedæ venerabilis clari item apud Anglos viri diſcipulus ALBINVS, cuius magnum fuit ingenium, magnum optimarum artium & diuinarum præcipuè Scripturarum ſtudium, & in eiſdem progreſſus tanti, vt non ſolùm Caroli Magni, ſed ſui etiam ſæculi Magiſter ſit cognominatus. Hunc doctiſſimum Magiſtrum doctiſſimi item ſequuntur diſcipuli Amalarius, & HRabanus Maurus Archiepiſcopus vterque, & Auguſtis vterque familiaris atque chariſſimus. Poſt quos Walafridus & Berno Abbates, Iuo & Hildebertus Epiſcopi, & Iohannes quidam, cuius liber Micrologus inſcribitur, omnes rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimi viri, qui ſe ſeculis aliquot ſunt ſubſecuti vſque ad annum

Christi 1380. quo Radulphus de Riuo Tungrensis Decanus in hoc volumine vltimus floruit, collocantur. Omnibus autem præmittitur sicut omnibus est antiquior ex vetustis codicibus exscriptus libellus, qui ORDO ROMANVS nominatus, quēadmodum nostri nunc Ordinarij, modū atque formulas diuina officia peragēdi priscis vsurpatas describit, in quo explicando cæteri ferè versantur. Ex quibus per annos octingentos propemodùm quæ diuinorum officiorum apud varias nationes in Catholica Ecclesia obseruata ratio fuerit, repeti & cognosci potest. Immò verò quandò Isidorus, qui est cæteris antiquior, quæ de officiorum origine scribit, ea se ex antiquissimorum Patrum sententia & libris scribere significat, idémque palàm affirmant cæteri, longius hoc tempus repetendum esse perspicuum est: cùm non quæ suis temporibus primùm cœperint, sed quæ à Maioribus ad ipsos sint traducta, & quasi per manus tradita, explicaturos se, & ex patrum quidem scriptis atque sententia profiteantur: vt hæc tantorum virorum tam multa & antiqua testimonia, tam multorum seculorum consensio plurimùm apud omnes, qui salutis suæ sibi rationem habendam censent, auctoritatis atque ponderis obtinere debeat, eisque non acquiescere, sed repugnare velle, extremæ videatur esse impudentiæ, nè dicam insaniæ. Porrò Albinus, vt dixi Amalarius, HRabanus in Caroli Magni ætatem inciderunt. Qui bellicosissimus idem & religiosissimus Imperator præter alias barbaras nationes, cùm in nostra Germania Saxonum populos diuturno bello subiugatos & domitos Christi regno adiecisset, non est existimandus aliud eis Euangelium per Episcopos, quibus prouinciam distribuerat, annunciasse, alios sacrorum ritus tradidisse, alias cæremonias præscripsisse, aliáque eis diuina officia ordinasse, quàm quibus ipse imbutus antè fuerat, quæve in Ecclesia hauserat, à Maioribus acceperat, & à sui seculi Episcopis & doctoribus didicerat. Quam Maiorum traditionem, & Episcoporum sui seculi, atque doctorum instructionem, doctrinámque in quæstionibus ad Christianam religionem pertinentibus post sacram scripturam, tanquàm certam ac firmam regulam ipse sibi sequendam præscribit, cùm Elipando Toletano, & aliis aliquot Hispaniarum Episcopis, qui suum ipsi errorem per Epistolam persuadere volebant, & his eum verbis erant adhortati, nè paucorum subdolis assertionibus consentiret, sed plurimorum testimoniis roboratam fidem firmiter teneret, grauiter sanè & constanter in hæc verba respondet: Facio certissimè Deo Domino meo Iesu Christo donante, horum me sanctissimæ multitudini (de Episcopis loquitur, eius auspiciis Francofordiæ coactis) & probatissimæ auctoritati in veræ fidei professione firmiter associans, nec vestræ me paucitati in confessione huius nouæ assertionis socium admitto, sed Apostolicæ sedi, & antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ, & Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate coniungo. Quicquid in illorum legitur libris, qui diuino spiritu afflati, toti orbi à Deo Christo dati sunt doctores, indubitanter teneo, hoc ad salutem animæ meæ sufficere credens, quod sacratissimæ Euangelicæ veritatis pandit historia, quod Apostolica in suis epistolis confirmat auctoritas, quod eximij sacræ scripturæ tractatores, & præcipuè Christianæ fidei doctores ad perpetuam posteris scriptum reliquerunt memoriam, cum his quoque doctoribus, & sanctæ Ecclesiæ pastoribus (Francofordiensis Synodi patres intelligit) veram prædico fidem, quos in præsenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit, Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Hi sunt propugnatores fidei nostræ, hi sunt rectores, per diuersas sedes ciuitatis Christi. Præclara profectò hæc Caroli Magni Imperatoris religiosissimi, qui sicut imperium in Germaniam, ità religionem & Christianam fidem in Saxoniam primus intulit, & aurea sententia atque regula, quam si Saxones, & in vniuersum Germani Gallique secuti essent, ad eámque exortas primùm nouas nouorum hominum opiniones si explorassent, tantam Ecclesiæ atque Reipub. calamitatem & perturbationem nō sentiremus, Christianam fidem tam variè dissectam non doleremus, non tam multiplices & quasi infinitas de vna religione sententias audiremus, non, quod dolenter refero, iniustissima sub religionis fuco & prætextu bella, non fraternas acies, & pila minantia pilis, non tantùm à Christianis Christiani sanguinis fundi, tam multas Christi sanguine redemptas Christianas animas interire vidissemus: sed vnam de religione sententiam, florentem Ecclesiam, pacatam Rempub. retineremus, quam infelicem & perturbatissimam intueri cogimur. Eam autem regulam ad execrandam Elipandi hæresim, qua Christum adoptiuum tantummodò Dei filium esse impiè prædicauerat, explorandam Carolus adhibuit. Quam si nos ad diuina officia, quæ religionis pars sunt, accommodemus, euidens omninò erit & clarum, quandò Carolus hoc sibi in religionis negocio sequendum præscribat, quod suo tempore sanctæ Ecclesiæ Doctores & Pastores sequerentur, ac prædicarent, quicquid in horum doctorum & Episcoporum, Albini, inquam, Amalarij, HRabani commentariis de diuinis officiis reperitur, id Carolum Magnum tenuisse, id omne apud eas nationes, quas Christianas fecerat, inuexisse. Etenim hi sui seculi sapientissimi Doctores & Pastores fuere, quorum Albinus etiam Synodo illi, ad quam ex Britannia multos Carolus acciuerat, interfuisse creditur. Sed vt hoc magis etiam fiat perspicuum, quæ piissimi Imperatoris de Ecclesiasticis officiis fuerit sententia, quid de his etiam hi ipsi patres in eadem Synodo scriptum reliquerint, & quo auctore hæc se habere sint professi, est commemorandum. Illi cùm ab Elipando & cæteris Hispanis episcopis oblatum fidei suæ libellum sibi excutiendum & confutandum sumpsissent, in quo inter cætera suæ caussæ firmamenta, quod in diuinis officiis & ad Missas orationibus, quas ex Eugenij, Hildefonsi, Iuliani, Toletanæ vrbis Episcoporum institutione habere se gloriabantur, Christus Dei adoptiuus filius nominaretur, ad sui erroris patrocinium produxerant, ea sententia Dei ipsius testimonio confutata, Me-

nostris consistamus, commonstrent, antiquam nos sacrorum formam, quam cum Maioribus nostris viris pijssimis in diuinis officijs piè sequamur, edoceant, vt nè quod apud illos meliores certè Christianos quàm nos simus, sanctum, religiosum, Christianum fuit, à nobis, tanquàm si impium, superstitiosum, ethnicum sit, abijciatur. Et qui diuinis officijs peragendis deputati ac præfecti sumus, Maiorum exemplo intentè, seriò, piè ac reuerenter, quorum ex his scriptis mysteria cognoscimus, augustissima Dei sacra tractemus. Quo quam negligentia & eorum contẽptu, sicut olim Heli, Ophni, atq; Phinees, Dei in nos iram irritauimus, eandem pio & serio feruore à nobis auertamus, nè sicut Arcam olim illis, ità Dei Optimi Maximi ab ipso nobis relicta nobisq; charissima sacra, Philistæi, quod irato & permittente Deo factum multis in prouincijs cum dolore recordamur, ac gemitu adspicimus, nobis quoque auferantur: nève in horrendas illas calamitates, quas illic legimus, & nostra memoria prouinciæ multæ senserunt, atque etiamnùm sentiunt, incidamus. In qua tanta re quid tui muneris sit, ipse Princeps, pro tua prudentia intelligis, & quod ad tuam curam pertinere intelligis, nè quid Ecclesia & Respub. tua detrimenti accipiat, qui tuus est generosissimus animus, daturum te diligenter operam, in non dubiam spem vocamur, cùm in tuas actiones intuemur, & visitationem, si vnquam, nunc maximè necessariam seriò meditari atque adornare audimus. Quas tuas adeò vtiles & necessarias cogitationes, tam piam de Ecclesia solicitudinem Deus sua gratia adiuuet atque confirmet, diúq; te nobis incolumen tam salutaria meditantem, quod tibi, Ecclesiæq; Reipublicæq; felix & faustum sit, conseruet. Ex nostro museo IX. Cal. Septemb. ipso D. Bartholomæi festo. Anno M.D.LXVIII.

T. R. & ill. Celsit.

OBSERVANTISS.

MELCHIOR HITTORPIUS.

MELCHIOR HITTORPIVS CANDIDO LECTORI S.

MVLTI in omni memoria viri extiterunt eruditi acque celebres, qui ea, quæ magno labore multísq; sudoribus didicerant, literis deindè mandarunt, & ad posteritatem transmiserũt. Ex quorum numero qui eiusmodi sibi res tractandas explicandásq; sumpserunt, quæ non eo tantùm tẽpore, cùm ipsi viuerent, sed post se etiàm futuris prodesse, proferreq; fructum possent, non solùm magnam sibi apud suos homines laudem scribendo compararunt, sed eorũ memoria celebris atq; gloria diuturna apud posteros perseuerat. Manent enim eorum scripta semper, & intermori ea vix possunt, & quamuis neglecta ac quasi sepulta aliquandiù fortassis iaceant, tamen reuiuiscere, & in precio esse incipiunt, cùm homines eo fructu quem ex eis legere sossent, destituti, ferre eorum desiderium ampliùs nequeunt. Tunc enim non secùs ac Reip. studiosi & vtiles viri, quos felici & tranquillo rerum statu ciues sui negligunt, & nonnumquàm contumelia affectos exilio mulctant, cùm bonis illorum consilijs destituta ciuitas æquabilitatem conseruare diutiùs nequit, reuocantur, & pristina eis dignitas restituitur: ita hi, cùm eorum rursus opera esse vtilis incipit atque necessaria, studiosè inquisiti, magno omnium applausu & gratulatione è tenebris proferuntur, & à situ quo obruti iacebant, repurgati, quam amisisse videbantur, rursum recipiunt pristinam dignitatem. Quemadmodum Patrum memoria, cùm, barbaries quanta in Rempub. mala inuexisset, intelligerent homines, magno Reipub. bono eloquentissimorum hominum scripta exquiri, & prolata, esse in maiori apud omnes honore & existimatione, quàm apud suos vnquàm fuissent, cæperunt. Quo, quod apud Ciceronem pulchrè Quintus de fratris sui Mariana quercu asseuerat, manere eam, & mãsuram semper, quòd ingenio sata esset: nullius autem agricolæ cultu stirpem tam diuturnam, quàm poëtæ versu seminari posse, hoc ipsum in alijs quoque magnorum auctorum præclarè & vtiliter scriptis locum habere conspeximus. Et in eam quidem rem eruditissimi quique certatim sibi esse incumbendum putauerunt, multiq; in hoc studio honesta sese æmulatione prouocauerunt, non solùm vt ab interitu vindicatos in lucem proferrent, sed vt quas longo situ varijsq; casibus maculas contraxissent, abstergerent, & sordidatos, à puluere mendisq; repurgarent. Quorum studium nemo est qui sibi reprehendendum duxerit, nemo qui non fauore, beneuolentia, laude prosequendum existimet, & de Repub. déque auctoribus ipsis quàm optimè meritos esse iudicet. Atque cùm nostro infelici seculo homines infelicissimi sint exorti, qui veterem fidem tanquàm nouellam discutere, & post tam longa temporum interualla, post priscorum Patrum insignem pietatem, fideiq; claram confessionem, post martyrum sudores atque vulnera de veritate religionis contendere ausi, Ecclesiam Remq; publicam, in summum discrimen, suam atque multorum, qui ipsis auscultassent, salutem in extremum exitium adduxerunt: Maiores nostri & sancti Patres, qui non solùm Christiani & meliores Christiani, quàm sint hi reformatores, fuerunt, sed ad Ecclesiæ gubernacula à Spiritu sancto admoti, sederunt, & eam aliquando rexerunt felicissimè, vtiliter ac necessariò excitantur, & in vitam reuocantur, vt suam de religione sententiam dicant, qua non solùm nos ad veram de fide nostra Christiana sentẽtiam constanter retinendam confirmemur, sed confutentur etiàm aduersarij, Ecclesiæ atque Reipub. subueniatur, ipsorum denique si consultum esse volent, saluti consulatur. Ideoq; non defuerunt neque desunt de Ecclesiæ salute soliciti viri, qui hac multò meliori & magis necessaria ratione moti, Ecclesiæ salutarem hanc operam sibi accommodandam existimauerunt, vt SS. Patrum monumenta, in quibus ipsi Patres religionis Christianæ incorrupti testes & grauissimi vindices quasi quodammodò viuerent loquerentur, & suam de religione sententiam exponerent, inuestigata diligenter, ad communem omnium vtilitatem in lucem & conspectum omnium producerent. Et quia mutila persæpè facta, fœdisq; maculis deturpata temporum iniuria essent, exemplaribus vndiq; conquisitis ad eorum fidem collata, perficerent ac repurgarent. In quòd studium quamuis inglorium esse, & laboris atque tædij plurimum, ingenij non ita multum habere videatur, tamen cùm viri etiam doctiss. incumbant, qui suis ipsi monumentis & suo ingenio conscriptis, nominis sui gloriam ad posteros transmittere possent; satis magnam dant significationem, existimare se, ex eis non minùs quàm ex proprijs scriptis, ad Ecclesiam vtilitatis redundare. Quorum quandò in hoc imitatores esse ob imperitiam ingenijque tarditatem non possemus, in altero tamen eorum nobis exemplum sequendum esse duximus, vt cùm de diuinis officijs, Ecclesiasticis ministris, sacro vestitu, quæ multorum nunc calumnijs exposita essent, veterum aliquot auctorum essemus nacti antiquos & nunquàm editos hactenùs libros, eos cùm omnibus communicaremus, & ex MS. libris alios hactenùs editos castigaremus. Ad quam rem suscipiendam pia mihi doctorum & piorum virorum incitatio non defuit, & ab eisdem adiumenta nobis manuscriptorum codicum sunt subministrata. Inter quos clariss. & doctiss. Theologiæ Licentiatus D. Iacobus Pamelius Brugensis Canonicus, sicut assiduus hortator, ità primus auctor nobis fuit, & mira quadam ratione occasionem de eo cogitandi exhibuit. Nam cùm is in sua in Micrologum à se castigatum, præfatione, Amalarij mentione iniecta, tres priores eius de diuinis officijs libros non exstare annotasset, ego verò integrum in fratrum Prædicatorum Coloniæ bibliotheca à me visum meminissem, certior de eo per me factus, editione di-

gnum, & quandò nunc de castigandis Breuiarijs & Missalibus à Tridentina nouissima Synodo delecti patres seriò
cogitarent, nullo vnquam magis opportuno tempore proferri posse iudicauit, estque me ad eius editionem cohortatus.
Ego autem vnius exemplaris præsidio solùm instructus, hoc tentare nequaquàm ausus, in ipsum potiùs, qui id facere
melius posset, reijciebam. Sed cùm deinde spes esset plura exemplaria consequendi, persuaderi hoc mihi tandem sum
passus nè laborem subterfugere voluisse viderer, & cùm ipse, nè quid deesset ad absolutam diuinorum officiorum co-
gnitionem, D. Gregorij Sacramentarium & Antiphonarium, aliáque ad diuina officia pertinentia publicare statuis-
set, laborem cum ipso partirer. Atque hæc prima de hoc volumine cogitatio, ab Amalario cœpta: Quem cùm solùm
edere anteà cogitaremus, facilè impetrauimus à Reuerendo Patre & exactißimo Theologo D. Theodorico Buscodu-
censi, Prædicatorum Coloniens. Priore, in Theologicis studijs præceptore nostro, vt nobis permitteret, quod in sui cœ-
nobij bibliotheca anteà notaueramus, Amalarij exemplar. Quo instructi, ad ornatißimum legum Licentiatum D.
Geruuinum Calenium de Amalarij editione retulimus, isque vt Rempub. Christianam libenter & strenuè, qua potest
ratione, adiuuare non cessat, assensit statim: Nec hoc solùm, sed re cum doctioribus communicata, cùm cognouisset hoc
multis consilium probari, vt si qui anteà non satis integrè & emendate essent editi, & si qui alij reperiri possent, qui
idem argumentum tractauissent, nondùm hactenus editi, illi ad Manuscriptorum librorum fidem diligenter collati
& castigati, in vnum volumen & tomum coniungerentur, atque simul cum Amalario ad publicam vtilitatem ede-
rentur, magnoperè me est adhortatus, vt quod in Amalario facturus videbar, id in alijs item facerem. Et assensi ego
ipsi, vt mihi ante ille ascenserat, indignumque esse iudicaui, cùm ipse ad rem Ecclesiasticã & Catholicam religionem
adiuuandam priscorum patrum libris suo prælo edendis tam esset promptus, ego & qui nostri sunt ordinis, si non simi-
lem alacritatem ad eam rem, ex qua ingens vtilitas ad Ecclesiam redundaret, adferrent: ità tamen assensi, si de Ma-
nuscriptorum librorum supellectile me instrueret, quod se facturum est pollicitus. Et Amalarij quidem, vt diximus,
vnum exemplar habebamus: Sed ornatißimus & humanus admodum vir D. Cornelius walterus, longo qui tempore
& labore immenso, nec minori sumptu quamplurimas bibliothecas perlustrauit, & instructißimam vetustißimis li-
bris nondùm etiam editis bibliothecam, thesaurum longè optimum habet, alia nobis duo permisit. Quartum denique
D. Petri Metropolitanæ Coloniens. Ecclesiæ bibliotheca suppeditauit, eademq; binos & antiquißimos Isidori codices
dedit, cuius iam anteà, quem diximus. D. Cornelius duos item nobiscum communicauerat. Ità quaternis exemplari-
bus in Amalario primùm edendo, & totidem in Isidoro castigando sumus vsi, vt si hic à nobis integer & castigatior,
quàm antea à viro eruditißimo Domino Iohanne Cochlæo strenuo Ecclesiæ propugnatore nunc edatur, non hoc ad eius
iniuriam pertinere debeat, neque ego mihi hinc laudem quærere poßim, qui pro suo exactißimo, quo pollebat iudicio,
emendatiorem etiam exhibere tot exemplaribus instructus, quot nobis sunt suppeditata, potuisset. Idem mihi de Al-
bino est dicendum, quem wolfgangus Lazius Ferdinandi Cæsaris consiliarius & historicus, superioribus annis, Caroli
Magni tamen nomine, & tanquàm fragmenta, qualia sanè esse sic edita videntur, in lucem primùm proferens, optimè
de Ecclesia meo iudicio est meritus. Perspicuum enim ex eo factum est, quem nunc habet Ecclesia sacrorum ritum, eum
antiquißimum esse, & Maiorum auctoritate niti ac commendari: eaq; Ecclesiæ nostræ cum veteri pulchra concordia,
conformisque rituum atque cæremoniarum ratio, sicut inter alia catholicæ Ecclesiæ non læue est indicium, ita multis
salutis propriæ nequaquam prodigis inter varias & multiplices ab ea defectiones persuasit, vt in eius gremio perma-
nerent, neque sequerentur nouos aliquot homines, qui nulla veterum auctoritate nixi, nullo exemplo freti, sed priuato
& proprio tantùm iudicio, nè dicam stulta temeritate, quàm ipsi sibi finxerunt, nouam nouæ religionis praxin & for-
mulam alijs quoque sequendam proposuerunt. Qualem in Ecclesia nunquàm fuisse, postquàm metu tyrannorum so-
luta, pacéque ei reddita, non in cryptis & priuatis domibus, sed in publicis templis ei libere sacris operari licuit, vetus
Ecclesia, omnisq; religiosa antiquitas testimonium dare potest. Ex qua grauissimi auctores ijdem pijßimi viri produ-
cti, si eum sacrorum ritum, eas cæremonias & sacris operandi formulas exposuisse ostendantur, quas etiamnum habet
& obseruat Ecclesia, apud hanc & in huius quamuis calamitatibus concussæ, & calumnijs etiàm propter hæc ipsa sa-
cra exagitatæ, qui se gremio continent constanter, prudenterq; illos contrà, qui nouæ illius seu veriùs nouarum reli-
gionum (sunt enim variæ inter se dissectæ) noua forma capti, eam sibi sequendam putauerunt, leuiter atque temerè
facere euincuntur. Quare quod nobis antiquorum rituum & cæremoniarum testem grauem & insignem vindicem in
lucem primus emiserit wolfgangus Lazius, gratiæ ei habendæ sunt maxime: Sed quòd idem mutilus, perturbato ac cõ-
fuso ordine, & mendose admodùm sit editus, cùm ipse suam eruditionem toti mundo satis probauerit, nemo est qui
non eum extra omnem culpam ponat, & satis perspiciat exemplari hoc tribuendum esse, sicut quod in suum ordinem
nos eum redegerimus, mutilum perfecerimus, menda multa sustulerimus, exemplari hoc nostro, quòd ex D. Cornelij
Gwalteri librorum thesauro habuimus, acceptum etiam est ferendum. Quod ipsum exemplar cùm Caroli Magni de
ratione Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimæ ad Albinum epistolam, (quæ forte epistola wolfgango Lazio
persuasit, & occasionem dedit Carolo hunc libellum adscribendi) non Albini ad Carolum complecteretur, quòd
vtraque multa menda haberet, animaduertere quidem, mederi autem, MS. exemplari destituti, nõ potuimus. Quod
de walafrido etiam nobis est fatendum, nisi quòd hîc à Cochlæo in speculo antiquæ deuotionis satis emendatè editus,
minus castigatione opùs habere videbatur. Itaque præterquàm quòd quædam capita, sola in codice antiquo reperta,
cum excuso contulerimus, nihil in eo magnoperè præstitimus. Et Rabanus quoque Maurus præ cæteris editis hactenus
erat emendatior, studiose tamen ad antiquißimos duos peregrino charactere scriptos libros, ex Metropolitanæ Colo-
niensis Ecclesiæ bibliotheca acceptos, diligenter est collatus, cuius nos laboris ob menda quæ sustulimus, nequaquàm pœ-
nitet. Bernonis Augiensis Abbatis vnicum, Iuonis Episcopi duo habuimus, vterque autem nunc primùm prodit. Et
alterum quidem Iuonis exemplar, quod omnes eos, quos exhibemus breues, sed elegantißimos sermones complecteba-
tur, ipse D. Licentiatus Geruuinus habebat: alterum, in quo non omnes hi sermones erant, & Bernonis quoque libel-
lum, D. Cornelius exhibuit. Hildeberti Episcopi Cenomanensis de Missa pium carmen, anteà sinè auctoris nomine
ab wolfgango Lazio apud fragmenta, quorum meminimus, editum cum scripto exemplari, quod reuerendus pater &

Theologiæ doctor D. Iohannes Rhetius nobis suppeditauit, contulimus. Quod quamuis cum ipsius Hildeberti nomine
editum alibi esse, posteà audiuerimus, nobis tamen eam editionem videre hactenus non contigit. Sed quæ in eo emen-
dauimus, satis multa ex scripto illo exemplari emendauimus. Micrologum dominus Iacobus Pamelius à se & clarissi-
mo Iuris vtriusque doctore Antonio Cauchio Canonico Vltraiectino, iam iterùm ad MS. exemplaria diligenter re-
cognitum, ad nos misit. Qui cùm sint viri omnis & Ecclesiasticæ præsertim antiquitatis peritissimi, in eorum nos ex-
actissimo iudicio diligentiáque nobis tibique acquiescendum existimauimus, quamuis in tribus quoque exemplaribus
nos eundem libellum haberemus. Idem Pamelius Radulphum de Riuo diligentem sanè scriptorem, à se anteà in præfa-
tione ad Micrologum laudatum, ad nos transmisit. Itaque cùm vnicum eius exemplar habuerimus integrum, (nam
pars quoque eius apud Cruciferos Colonienses extabat) hæsitandum nobis ob prauam scriptionem & multas in ea ab-
breuiationes sæpè fuit, vt deprecari veniam oporteat, si menda in eo fortè nonnumquam incidant, relictáque sint. Or-
dinis denique Romani tria exemplaria ex D. Cornelij, & varias partes ex Coloniensis metropolitanæ Ecclesiæ biblio-
theca accepimus. Habes amice lector, qua nos occasione & ratione ducti, ad hanc Ecclesiasticorum scriptorum collatio-
nem editionémque, quáve supellectile instructi accesserimus, & per quos ea nobis sit suppeditata. Quod commemo-
rare volui, vt scires, quibus gratiæ, si quid ex eis proficeres, tibi habendæ essent, & ego non esse ingratus viderer, si eo-
rum, quorum vsus essem vel opera vel libris, nomina suppressissem. Inter quos Bartholomæus Poin mihi etiam nume-
randus venit, qui sua singulari industria; & longo in libris corrigendis vsu, diligentissimè dedit operam, vt quæ à no-
bis castigata erant, ea sic quoque typographi exprimerent, & mihi quoque adiumento sæpe fuit ad lectionem, quæ ad
sensum auctoris magis esset accommodata, si quando variæ inciderent, deligendam. Atque vt tibi collationis ac casti-
gationis nostræ ratio constet, hoc tibi persuasum esse velim, bona me in his auctoribus fide versatum esse, & illic casti-
gandi finem fecisse, vbi aut manuscriptorum codicum auctoritas, aut manifesta ratio deficeret. Codices autem MS. re-
ligiosè sum secutus semper, coniecturis parum tribuens, vt & tuum tibi iudicium integrum, & Apostolicæ sedi, quod
in his rebus summum est, cuíque hi auctores quamplurimum semper detulerunt, suum quôque constaret. Nunc de sin-
gulis ex Trithemio aliísque, & quæ ipsi obseruauimus, quædam adijciemus.

ORDO ROMANVS.

QVemadmodum, quo sit auctore conscriptus hic libellus, difficile dictu fuerit, ita antiquissimum esse, argumenta
non sunt longè petenda. Et mihi quidem aliquando visum fuit, à magistris Romanæ Ecclesiæ tum esse conscri-
ptum, cùm Stephano Pontifice, & Pipino primùm, deinde Carolo Magno procur te, diuina officia Romana cum Ro-
mano cantu in Galliam sunt introducta. Quod esse horum ætate atque item opera factum, Hiduuinus abbas S. Dio-
nysij, Vualafridus, Sigebertus in Chronicis, & ex hoc Leopoldus Babembergensis episcopus, & alij item auctores sunt.
Verisimile enim est, vt hoc facere possent, quod eis imperabatur, descriptum libellum esse, & illis traditum, qui formu-
las omnes diuina officia peragendi complecteretur. Et antiphonarios quidem Romanos ad hoc allatos & missos in
Franciam, Amalarius noster testis locuples est, qui in prologo ad librum de ordine Antiphonarij, se à Ludouico Pio
Aug. ad Gregorium Pontificem legatum missum esse, vt ab eo Antiphonarios acciperet, commemorat, & responsum
retulisse à Pontifice, se quos mitteret, nullos habere: sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam cùm no-
mine Imperatoris Vuala eo legatione functus esset. Idémque mihi de Sacramentario D. Gregorij videtur dicendum. In
his enim libris, Sacramentario, inquam, Antiphonario & Ordine Romano, ipsa diuina officia quemadmodum prisci
Romani ea peregerunt, continentur, vt diuinis officijs ex Romanæ Ecclesiæ more in vsum apud Francos seu Gallos tra-
ductis, & ab eis receptis, hos habere ipsos oportuerit, sicut habuisse satis constat. Etenim Albinus, qui in tempus huius
in Gallia mutationis incidit, Sacramentarium atque Antiphonarium citasse inuenitur, & ordinem Romanum ex pro-
fesso interpretatus est, cuius tamen, nisi vno tantum in loco, non meminit nominatim. Amalarius verò noster ad An-
tiphonarium & Sacramentarium collimat semper, atque ea se diuina officia explicare velle, quæ his libris continean-
tur, disertis verbis profitetur: Mihi, inquiens, peccatori grossa res data est potiùs ad indagandum, quàm exponendum,
id est, de officio, quod continetur in Sacramentario & Antiphonario: & sicut Sacramentarij atque Antiphonarij per-
sæpè meminit, ita Ordinem Romanum in ore multum & sæpè habet, eúmq; diligenter explicat. Quod vbi faciat no-
minatim, locos aliquot à nobis exceptos subijciemus, vt conferre hos cum ipso ordine quis possit, & sunt hi: Libri pri-
mi capite vndecimo, duodecimo, decimotertio, decimoquarto, decimoquinto, decimoseptimo, vigesimoseptimo, trigesi-
mo, trigesimoprimo. Libri tertij capite quinto, decimooctauo, vigesimoseptimo, trigesimoprimo. Libri quarti capite
vigesimotertio, multíq; alij non solùm in his libris, verum etiam in ordine Antiphonarij. Ex quibus à Gallis hunc
quoq; libellum cum cæteris Antiphonario & Sacramentario tum acceptum esse, cùm Romana officia susceperunt, sicut
colligi potest, ita quòd eo tempore, & eorum quoq; in gratiam scriptus sit, quamuis esse verisimile videatur, nondum
hinc tamen liquet. Quinimmò nobis quædam Amalarij auctoritas persuasit, vt antiquiorem multo esse, non leui con-
iectura ducti opinemur. Qui cap. 21. libri quarti de quadam diei parasceues consuetudine sic refert: Necnon etiam
altitudo signorum, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur, & lignorum sonus vsquequaque humilior æris sono, necessariò
pulsatur, vt conueniat populus ad Ecclesiam. Potest, inquit, & in hoc humilior vsus Ecclesiæ Romanæ designari anti-
quis temporibus quàm nunc sit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Nam adhuc iu-
nior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non pro-
pter æris penuriam, sed propter vetustatem. Quo loco subindicat, quòd ligneis signis suo illo tempore Romani non
vterentur. Ordo Romanus autem, Feria quinta, inquit, maioris hebdomadæ, eadem nocte surgunt ad vigilias hora no-
ctis octaua, & tangitur campanæ signum, sicut alijs diebus, & post hæc non tangitur ad Matutinum, nisi in nocte san-
cti Paschæ. Et de parasceues die: In nocte parasceues temporariè, id est, media nocte parùm ligneum signum sonetur
&c. Qui loci satis indicant, vsos ligneis signis Romanos tum fuisse, cùm libellus hic est scriptus. Iam aliam item

consuetudinem sua ætate in vsu esse desiisse, quæ aliquando in vsu secundùm hunc libellum fuisset, cap. 15. lib. primi commemorat. Itaque non absurdè, opinor, ratiocinabimur, non eo tempore primùm scriptum, sed longè etiam antiquiorem esse, quippe cùm nonnulla in eo descripta & explicata tunc exoleuisse & secus esse obseruata intelligantur, quamuis cætera adhuc in vsu permansissent. Id autem per contrariam consuetudinem sæpè euenit, vt res à priscis aliter obseruari solitæ, in desuetudinem apud posteros veniant, qui præsentia intuentur, eisque contenti fere sunt, parùm admodum soliciti de præteritis. Necdum tamen de auctore liquet, quem cùm non prodant interpretes, qui tamen Sacramentarij & Antiphonarij D. Gregorium; Lectionarij D. Hieronymum auctores nominant, videntur mihi illi ipsi, quisnam fuerit, cognitum non habuisse, & nos idcirco etiam in eo inquirendo frustra laborare, maximè cùm de antiquitate atque auctoritate satis constet, quam hi auctores atque interpretes facilè conciliare illi possunt. Videtúrque mihi quod de nostris Ordinarijs, hoc idem de Romano hoc ordine esse dicendum, qui cùm auctoritatem, quisque in sua Ecclesia obtineant, quo auctore tamen scripti sint, nemo facilè dixerit, sicut nullius etiam nomen ferè præferũt. Sed satis est publica his, qua approbati sunt, & in vsum suscepti, auctoritas: Sic fuisse eum vel per primos officiorum ordinatores publica auctoritate conscriptum, vt secundùm eum diuina officia celebrarentur, vel ex vsu qui tum obtinebat, ab alio aliquo collectũ & approbatum publice, breuiter, secundum eius præscriptum diuina tum officia peracta. Verumtamen coniecturam nostram proferemus: Gelasianus ille canon, Sancta Romana Ecclesia, quo præscribitur, qui, quóve tempore Scripturæ libri sint per annum legendi in Ecclesiastico officio, per Ordinem Romanum sparsus habetur. Atque ipse Ordo post explicatum Missæ ordinem, sic quoque incipit, In Christi nomine Incipit ordo Catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur ad legendum: Et exemplar mihi vnum fuit, in quo eodem ordine, quo sunt in ipso Gelasij Canone ante reliquum Ordinem simul, & non quemadmodum in reliquis codicibus, sparsim, ea haberentur. Gelasium autem diuinorum quoque officiorum Ordinatorem fuisse, Sacramentorum præfationes, orationes item conscripsisse, in eius vita legitur, & quòd de Gregorio commemorant scriptores, satis arguit, scilicet quòd is Gelasianum codicem emendarit, & in commodum ordinem digesserit, superflua resecarit, & in vnius libelli formam coarctarit, cui, libri Sacramentorum, titulum fecerit. Vt vel ab eo, vel eius auctoritate conscriptum esse, cuius in eo is Canon, quem diximus, integer habetur, fortè colligi posit. Sed coniectura hæc tantummodò est, cui quantum tribuere velis, tuum sit arbitrium. Nos de auctore non ampliùs soliciti erimus, quibus Albini, Amalarij, Micrologi, aliorúmque qui suis eum commentarijs, sunt dignati, ad eius antiquitatem auctoritatémque contestandam sufficit testimonium. Porrò nostra hac ætate doctißimus vir & antiquitatis non solùm vetustæ Romanæ, verùm Christianæ quoque & Ecclesiasticæ omnísque historiæ diligentißimus inuestigator Onuphrius Panuinius, in libello quem de interpretatione multarum vocum Ecclesiasticarum hoc anno in lucem emisit, hunc se quoque habuisse significat, & in his vocibus, Patres diaconiæ, Subdiaconus oblationarius, schola cantorum, Archiparaphonista, Nomenclator, mentionem facit nominatim. Ex quo obscurarum vocum explicatio, quæ hìc occurrent, repeti potest. Vnum adijciemus, videri nobis Ordinem Romanum interpolatum esse, & ex Albino quidem, cuius hìc multa inuenimus, aut si hoc non sit, Albinum multa ex eo exscripsisse. Sed alterum illud mihi magis probatur, eiúsque meæ sententiæ rationes proferre possem. Sed quemadmodum tribus eum libris MS. inuenimus, ita exhibuimus, nihil neque addentes, neque resecantes, ne tibi præiudicaremus, & tuum tibi iudicium integrum constaret.

Dist. 15.

ISIDORVS.

Sixtus Senẽsis in Bibliotheca sua, & Trithemius.

Isidorus Hispalensis Episcopus, ad differentiam Isidori senioris Cordubensis Episcopi, Isidorus iunior appellatus, &, vt quidam putant, diui Gregorij discipulus, vir eximiæ sanctitatis & eruditionis, diuinarum scripturarum peritißimus, & in legendis, colligendis, coaptandísque dictis, ac sententijs & rhapsodijs veterum Patrum ex innumeris & immensis eorum voluminibus desiderium habens inexplicabile, & vires omninò inexhaustas, congregauit ex aliorum laboribus innumerabilia penè omnium artium ac scientiarum præclara volumina, quæ Trithemius enumerauit, inter quæ hi quoque vtilißimi omnibus, & ecclesiasticis præsertim, de origine officiorum duo libelli sunt, quos patres quoque, Ludouici Pij Augusti auspicijs in Synodo Aquisgrani coacti, cùm sibi Canonicorum regulam scribendam sumpsissent, ad reformandos & instruendos Ecclesiasticos viros valdè eos accommodatos cernentes, in suam illam regulam ferè transcripserunt. Sed & HRabanus Maurus ex eo plurima desumpsisse, deprehenditur. De eo verò octaui Toletani concilij Patrum præclarum & publicum testimonium adhuc recitabimus: Nostri (inquiunt) seculi Doctor egregius, Ecclesiæ Catholicæ nouißimum decus, præcedentibus ætate postremus, doctrinæ comparatione non infimus, atque (quod maius est) iam seculorum finitorum doctißimus, cum reuerentia nominandus Isidorus, &c. Floruit sub Heraclona Imperatore Heraclij filio, semporibus Sisebuti regis Gothorum in Hispania, anno Domini 630. cui ob sanctitatem vitæ, die 16. Ianuarij annui statuti sunt honores.

ALBINVS.

In sua BIBLIOTHECA sancta Sixtus Senensis Albino tria nomina tribuit, Albinum Flaccum cognomento Alcuinum appellans: Onuphrius aliter ea, sic nimirùm, collocat: Flaccus Albinus; aliàs Alcuinus. Quorum auctoritatem secuti, sic eum quoque inscripsimus, quamuis Flaccum nunquam, Albinum autem & Alcuinum sæpè, sed & Alboinum & Albuinum in scriptis libris inuenerimus. Anglum omnes, Eboracensem autem fuisse affirmat Onuphrius. Et quando Caroli Magni auspicijs florere in Gallijs bonæ literæ & in precio esse cœpissent, siue hac fama permotum, siue à Carolo rege accitum, in Galliam venisse historiæ produnt, & Bedæ quidem presbyteri discipulum, Caroli autem Magni præceptorem fuisse omnes consentiunt, suæq; ætatis atque Galliarum doctißimum Magistrum Amalarius nominat, vt inter eius quoque discipulos Amalarius ac HRabanus ab alijs numerentur. Atque cùm Carolus Magnus in Synodi Fracofordiensis actis affirmet, se de Britanniæ partibus aliquos Ecclesiasticos viros conuocauisse, inter hos etiam Albinum, non quidem tunc primùm euocatum, sed fuisse tamen multi autumant.

Quod mihi facilè persuadet, virum ista ætate adeò celebrem, & Carolo gratißimum atque amicißimum, quem à latere suo, nisi cùm bellis implicaretur, nunquàm discedere, quem magistrum suum, & se eius discipulum nominari voluit, secum ab eo ad Concilium esse adductum. Et cæteros quidem ab eo doctißimè scriptos quamplures libros Trithemius & Sixtus enumerarunt: Sed Guilielmus Eisengrein in Catalogo testium veritatis, inter eos hunc de mysterio Missæ & aliorum rituum explicatione ad Carolum Magnum, etiàm recenset à Trithemio prætermissum. In quo, vt Galli, quæ susceperant Romana officia, quàm essent pulchrè ordinata, intelligerent, ex Romano ordine, Sacramentario & Antiphonario ea sibi explicanda sumpsisse, in eorum gratiam videtur. Et ipse quidem se Albinus nunquàm prodit, nisi vno tantùm in loco, vbi de Gallijs loquens, & se inter illos, Gallorum ciuitate scilicet donatus, ac longa cum eis consuetudine Gallus factus, referens: Huiusmodi habitus, inquit, ità notus est in nostris regionibus, vt ex eo Gallia Bracata cognominata sit, & paulo antè, Huiusmodi vestis non habetur in Romana Ecclesia, vel in nostris regionibus, sed de eo, ex Amalario testimonium proferamus, ex quo perspicuum fiat, quanto apud Gallos in præcio fuerit: & quàm fuerit diuinorum officiorum diligentißimus & peritißimus excultor. Audiui, inquit capite 58. in libello de ordine Antiphonarij, illos responsorios cantari in isto ordine, quando videbar puer esse ante Albinum doctißimum magistrum regionis nostræ, & cap. 67. Audiui illas Antiphonas in ea festiuitate canere Albinum doctißimum Magistrum regionis nostræ, de quo sæpè mentionem facio. Porrò collegisse ipsum & in ordinem redegisse Caroli Magni iussu præstantißimorum Ecclesiæ doctorum homilias in Euangelia, quæ per anni ambitum publicè in templis leguntur, Sixtus antè mihi commemoratus auctor est. quod Paulo Diacono alij tribuunt. Abbas S. Martini Turonensis claruit sub Carolo Magno Aug. anno Domini 780.

AMALARIVS.

HVius quoque nomen non eadem ratione scribebatur in antiquis libris, in quibus Amelarius, Amularius, Amalharius, frequentiùs tamen Amalarius, quomodo etiàm Onuphrius scribit, inuenimus. Trithemius habet, Hamularius, & Fortunati cognomen ei addit. Legatum à Carolo Magno Constantinopolim missum, vt cum Michaele Imperatore pacem constitueret sub annum Domini 813. historiæ testantur, quò anno quòd Trithemius eum mortuum scribat, μνημονικὸν ἁμάρτημα *esse apparet, & pòstea perspicuum fiet. Diuinorum officiorum à puero quàm fuerit pijßimus cultor & diligentißimus obseruator scrutatorq́; quod superiùs ex eo producimus testimonium, quo ab Albino quæ puer didicerat, obseruaratque, commemorat, satis arguit. Ad quem modum quemcunque in locum ipsum venire contingeret, quæ illic in diuinis officijs obseruarentur, diligenter annotasse ex eius his libris persæpè conspicitur. Sic cap. 1. lib. 2. rationem reddens, cur Sabbathum in 12. lectionibus dicatur, cùm tantum sex sint, ait easdem Græcè & Latinè recitari, eumque morem Constantinopali etiàm obseruari. Ita quod de signis ligneis supra memorauimus, id in Noua Roma, Constantinopolim intelligens in vsu remansisse, Romæ non item, annotat. Sic in Ordine Antiphonarij: Hunc Psalmum audiui Constantinopoli in Ecclesia S. Sophiæ. Et lib. 4. cap. 17. Propter hoc sacramentum, vt opinor, audiui cantari in vigiliis Paschæ in Ecclesia Turonensi post lectiones,* Benedicite: *apud Albinum credo, qui illic Abbas S. Martini fuit: Et Missam quota hora celebrari oporteat, cap. 41. lib. 3. inquirens, Leonem refert se vidisse, quòd diluculo ad Missam intrauerit. Ex quo loco cùm se Leone Pontifice, quod factum credo, cùm legatione ad Imperatorem Constantinopolitanum est functus, Romæ fuisse, & in prologo Antiphonarij eò se ad Gregorium à Ludouico missum affirmet, bis Romæ fuisse cognoscitur. Qu[illegible] quando & quo anno factum sit, cap. 58. expreßit cùm ait: Post hoc veniens Romam anno ab incarnatione octin[illegible]simo tricesimo primo, sub imperio Domini & pijßimi Imperatoris Ludouici, & Apostolatu gloriosißimi Apostoli Gregorij (IIII. eius nominis) interrogaui &c. Vndè cùm perspiciatur, quando & quod post longam atque diuturnam diligentemque eorum obseruationem matura iam ætate ad commentarios de diuinis officijs conscribendos Episcopus accesserit, quantum eius libris tribuendum sit, nemo est qui non intelliget, neque miretur, quòd qui post ipsum de eisdem rebus scripserunt, Berno, Bernoldus, Micrologus, Rupertus, Honorius, Durandus, Radulphus, nemo ferè sit qui non plurimùm ei deferat, & honorificè meminerit tã diligentis de diuinis officijs tractatoris. In quibus conscribendis summa modestia vsus semper, docerique se ab alijs facilè est passus, & quæ ab eis didicisset, candidè nunquam dißimulauit. Vndè in Antiphonarij initio: Interrogaui, inquit, Archidiaconum Theodorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quem rogauit Dominus Apostolicus, vt me instrueret iuxta interrogationem meam de ordine Romani officij, &c. & posteà sæpè, quæ ab eo percontatus sit, quæ à magistris Romanæ Ecclesiæ, quæ à Gallis, qui eos Magistros audiuerant, quos Romani cantus sui melodiam primum docuerant: Sed & Gregorium Apostolicum se de rebus ad diuina officia pertinentibus interrogasse commemorat. Scripsit autem, vt ex superioribus cognoscimus, de ordine Antiphonarij post annum Domini 831. In quo cum citet Officiales libros (sic appellat quatuor illos ad Ludouicum Pium) illos ante hunc à se perscriptos esse perspicuum est: sed quod post annum Domini 820. scripti sint, alia quadam ratione animaduertimus, nimirum cum in epistola dedicatoria, Iudith vxoris Ludouici meminerit: Iudith, inquiens, orthodoxæ nobilißimæ atque prudentißimæ Augustæ salus per multos annos, quàm post obitum Hermingardis sub annum Domini 820. H Ludouicum duxisse, apud Henricum de Erfordia, legimus. Sed cùm ibidem acclamet etiam, Pijßimos Dominos nostros imperiales natos H Lotharium gloriosißimũ coronatum, & fratres eius Christus conseruet, & H Lotharij coronatio in annum Domini 823. inciderit, post hunc quoque annum scriptos hos esse libros, non malè opinor ratiocinari poßumus. Sed minuta hæc fortasis sunt, & mihi etiàm talia videntur: commemorare tamen volui, vt quando matura ætate & à iam sene, qui puer Albinũ audiuit, conscripti sint, tanto exactiùs scriptos esse persuasum haberemus, & quòd mortuum Trithemius 813. anno affirmat, secùs esse probaremus. Qui alios quoque ab eo conscriptos libros recenset, De Ecclesiasticis officijs librum vnum, cuius sit initiũ. Satis & nimiùm quidẽ: & alteram item de mysteriis Missæ librũ, præter eum qui in his quatuor de Missa, pertractat. Nos ex ipso Amalario alios quoque notauimus. In primis Antiphonarium ex Metensi & Romanis tribus, quos in Corbeiensi monasterio reperit, cuius quidem rationem in libello de Ordine Antiphanarij, quem exhibemus, explicauit.*

Deinde de Ordine Cantatorij, tertiò Lectionarium, quorum disertis verbis in Ordine Antiphonarij meminit, vbi alium quoque de diurnali officio promittit: De duodecim, inquiens, noctibus scripsi in prologo lectionarij, & cogito scribere in commentario diurnalis officij. Qui si omnes exstarent libri, nihil ad exactam diuinorum officiorum cognitionem desideraremus, maximè postquam opera Ornatiss. D. Pamelij Liturgica, & D. Gregorij Sacramentarium atque Antiphonarium, & D. Hieronymi Lectionarium, ex hac officina, sicut propediem futurum speramus, simus etiàm habituri. Itaque vt hos nobiscum ad publicam vtilitatem inquirant, Ecclesiasticæ antiquitatis studiosos viros rogamus.

RABANI MAVRI VITA EX TRITHEMIO.

Rabanus Maurus sextus Archiepisc. Moguntinus, ex Abbate Fuldensis Monasterij ordinis sancti Benedicti, natione Teutonicus, ex ciuitate Fuldensi in Buchonia Albini Anglici quondàm auditor, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in secularibus literis nobiliter doctus, philosophus, rhetor, astronomus, & poëta subtilissimus, cui (vt absque inuidia loquar) nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. In Monasterio siquidem Fuldensi adhuc iuuenis monachum induit, & tam moribus quàm scientia mirabiliter profecit, vndè & IIII. eiusdem cœnobij Abbas consecratus, ouibus sibi commissis verbo & exemplo XXIIII. annis præfuit, & penè infinita opuscula scripturarum composuit. Tandèm offensus improbitate monachorum suorum, qui eum dicebant nimiùm scripturis intentum, temporalia negligere, agente id in eis diabolo, displicentiam contra eum acceperunt, scandalizati in eo, quo maximè debuerant ædificari. Dans igitur locum iræ, nec cum ingratis ouibus diutiùs manere consentiens, monasterium & habitatores eius deseruit, & ad Lodouicum Imperatorem filium Caroli transmigrauit, cum quo & multis diebus permansit. Monachi autem pœnitentia ducti, legationem ad eum mittentes, rogabant vt rediret ad monasterium, sed non impetrarunt. Mansit ergò cum Imperatore vsque ad mortem Otgarij Moguntinensis Archiepisc. in cuius locum suffectus, præfuit Ecclesiæ præfatæ Moguntinæ annis IX. Habita quoquè synodo, multa ad vtilitatem fidelium constituit. Scripsit autem in monasterio Fuldensi adhuc constitutus, tam carmine quàm soluta oratione multa volumina, maximè in scripturis sanctis, quas à principio vsque ad finem omnes explanauit. Moritur sub Lodouico & Lothario principibus, Anno Domini 855. In dictione tertia, Episcopatus sui anno 9. Sepultus in monasterio S. Albani propè Moguntiam, non sine opinione sanctitatis. Porrò de Institutione clericorum libros ante Episcopatum scripsit, eosdemque antequam Amalarius de diuinis officijs scribere inciperet, ab ipso editos posteà animaduertimus, quòd Heistulpho eos dedicauerit, qui Archiepiscopus Moguntinus sub annum Domini 815. mortuus esse perhibetur.

WALAFRIDVS.

Eius ætatem Guilielmus Eisengrein meliùs expressit, quàm Trithemius, eamque ex ipsius libello colligi posse animaduertit etiam Cochlæus, in quo, præter alios, Ludouici Pij meminit. Itaque de eo sic post Trithemium Guilielmus Eisengrein: Walafridus cognomento Strabo, à vitio oculorum, Monachus & Abbas diuitis Augiæ, natione Germanus, vir omni doctrinarum genere celeberrimus, poëta grauis & insignis sui seculi historiographus, duobus libris vitas Sanctorum Galli & Othmari Sangallensium Abbatum, à Gosberto Benedictinæ professionis Monacho rogatus scripsit. Apocalypsin item B. Stephani Rom. Pontificis, Moritur anno Saluatoris Christi 849.

BERNO.

Cum Henrico Imperatore Romæ se fuisse, Pontifice Benedicto, cap. 2. significat, quòd fortè in Coronatione Henrici fuit, quæ in Annum Domini 1014. incidit. Itaque hinc de eius ætate testimonium habemus, de quo sic Eisengrein: Berno, alijs Bernardus, ex Prumiensi Benedictinæ professionis Monacho, Abbas Augiensis, natione Germanus, qui se in publicis scriptis egregio humilitatis exemplo pastorem appellat. Scripsit inter reliqua scripturarum monumenta Epistolas ad S. Henricum Imperatorem de vera laude regis, Tractatum de Aduentu Domini, ad Aribonem Archiepiscopum Moguntinum, Librum de ieiunio Sabbati ad Philegrinum Archipræsulem Coloniensem, Alium de ieiunio quatuor temporum, Vitam S. Vlrici Episcopi Augustani, De officio Missæ volumen. Obijt VII. Idus Iunij, Anno Domini 1048. sepultus in Augiensi quam costruxerat basilica, in Sacello S. Marci, cùm præfuisset annis 40.

PETRVS DAMIANVS.

Petrus Damiani, ex Monacho diui Patris Benedicti, Episcopus Ostiensis, & sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalis, vir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & sæcularium literarum non ignarus, ingenio mitis & acutus, eloquio placidus & compositus, & ad persuadendum satis idoneus, non minus sanctitate quàm eruditione clarus & insignis effulsit. Qui exemplo magni Gregorij antistitis, amore solitudinis & quietis, Episcopatum suum deserens, postea quàm illum annis aliquot strenuè gubernauerat, ad cœnobium suum reuersus est, & vitam deinceps cum fratribus in tranquillitate animi exegit. Cum autem à Summo Pontifice charitatiua increpatione argueretur, cur Episcopatum, vtpote vir vtilis & idoneus, dimisisset amore salutis priuatæ, ad tres sibi inuicem succedentes. Nicolaum secundum, Alexandrum secundum, & Gregorium septimum, Rom. Pontifices, apologeticos edidit, in quibus auctoritate, ratione, & exemplo, factum suum humiliter excusans, animos eorum placauit. De cuius opusculis subiecta feruntur. Ad Leonem Eremitam, Vtrum solitarius orans horas Canonicas, debeat etiam dicere, Dominus vobiscum, quando nemo sit qui respondeat: Opusculum instructum, quod prænotatur, Dominus vobiscum, &c.

Huius in hoc scripto meminit quod nunc est editum.

Ex Trithemio.

AD LECTOREM.

MICROLOGVS.

AVctor huius libelli, Gregorio ſeptimo σύγχρονος, & Anſelmi Lucenſis familiaris, floruit ſub annum Domini 1080. De diuinis officijs ſcripſit per quàm diligenter, & Ordinis Romani cap. 9. 10. 11. 17. & alijs quoq; in locis meminit. cætera apud Pamelium in eius præfatione leges. Librum nos vnum vidimus, in quo Micrologus Iohannis: & alium, in quo Micrologus Iohannis Epiſcopi inſcriberetur.

IVO.

IVo Carnotenſis epiſcopus ex præpoſito S. Quintini Beluacenſis, Ordinis Canonicorum regularium D. Patris Auguſtini, quem Ordinem ſub annum Domini 1080. reſtituiſſe Onuphrius in Chronico ſuo refert, Scripſit inſigne & præclarum opus Decretorum, quod opera Io. Mol. Gandenſis V. I. Doctoris, in lucem ſuperioribus annis emiſſum, variæ & multiiugæ lectionis atque eruditionis præclarum teſtimonium ei præbuit. Hi quoque, quos nunc damus, ſermones inſignem eius pietatem quam ſpirant, & eruditionem qua ſunt referti, ob oculos omnibus ſubijcient.

HILDEBERTVS.

Ex Guilielmo Eiſengrein.

HIldebertus Cenomanenſis epiſcopus, quem Honorius II. Pontifex, quòd plurimum heroico carmine valeret, tanta beneuolentia eſt complexus, vt nullum genus officij prætermitteret, quo eum ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi poſſe exiſtimaret, & Turonenſem Archipræſulem crearet, Berengarij Turonenſis auditor quondam, ſed perſecutor erroris. Scripſit de officio Miſſæ librum, Alium de Sacramento altaris, & alium de vitæ huius miſeria. Qui ſi Honorio II. familiaris fuit, ſub annum Domini 1124. quo hic eſt Pontifex deſignatus, floruiſſe conſtat.

RVPERTVS ABBAS.

DE Ruperto Abbate monaſterij Tuitienſis, vide infra in eius epiſtola pro lib. de diuinis offi. col. 849. & 850.

PETRVS ABBAS CLVNIACENSIS.

Ex Trithemio.

PEtrus Abbas Cluniacenſis ordinis S. Benedicti, vir in diuinis ſcripturis iugi exercitatione doctus, ingenio placidus, ſermone dulcis, atque compoſitus, & ad perſuadendum, ſatis idoneus: conuerſatione deuotus, & laudabilis, ac regularis obſeruantiæ zelator inſignis, nomen ſuum ſcribendo poſteris notificans ad vtilitatem legentium quædam deuota compoſuit opuſcula, de quibus iſta feruntur.

Reuelationes multorum lib. 1. De conuerſatione eremitica lib. 1. Epiſtolarum ad diuerſos lib. 1.

Ex F. Nicolao Aurifico Senen. in ſpeculo Miſſæ.

Alia quoque nonnulla edidit, quæ ad notitiam meam, nondum venerunt. Præſertim opuſculum hoc quod quidem ſuum eſſe, recentiores conſtantiſſimè tuentur. Claruit circa An. Do. M. C.

RADVLPHVS.

RAdulphum de Riuo nihil feciſſe diligentiùs, quàm vt diuina officia ſcrutaretur, nihil magis exoptaſſe quàm vt eis antiqua dignitas conſtaret, omníſque ab eiſdem nouitas exularet, cùm ex hoc eius libro ſatis perſpicitur, tum magis etiam perſpiceretur, ſi ea eius ſcripta quæ Romæ reliquiſſe, indéque ſe expectare ſcribit, exſtarent. Quod optare quidem, præſtare verò nequaquam poſſumus. Eſt verò hoc ſuæ diligentiæ ſtudiíque non leue etiam argumentum, quòd Roma Antiphonarium Romanum antiquum ad Tungrenſes ſuos ſecum attulerit, ad cuius velut regulam exploraret & ſuæ & aliarum eccleſiarum officia. De quo cum apud Trithemium nihil inueniamus, quod in Tungrenſis Eccleſiæ Calendario reperitur, ſubijciemus.

Anno Milleſimo quadringenteſimo tertio, in die S. Huberti, videlicet tertia die menſis Nouembris, obijt M. Radulphus de Breda, aliàs de Riuo, decanus, dum vixit, eccleſiæ beatæ Mariæ virginis oppidi Tungrenſis, patriæ & diœceſis Leodienſis.

GEMMA ANIMÆ.

Ex Aurifico in ſpeculo Miſſæ.

DE Auctore huius libri non ſatis conſtat. Iacobus Pamelius Brugenſis, vir in conquirendis veterum monimentis diligentiſſimus, Honorio cuidam ipſum aſcribit: quis verò fuerit iſte Honorius, quóve tempore floruerit, nullam facit mentionem:

Tamen ſi libri initium perpendatur, Solitarium, Monachum, & fortè Abbatem, virum pium, atque eruditum, eius auctorem fuiſſe conſtabit, de quo nihil apud Scriptores.

Hæc de auctoribus huius voluminis in editione Hittorpiana Colonienſi ann. 1568. & Romana 1591. ſunt annotata, quibus in hac Pariſienſi ann. 1609. addimus ex Ioanne Tritthemio Abbate Spanhemenſi. *Honorius Auguſtodunenſis Eccleſiæ presbyter & Scholaſticus, vir in ſcripturis ſtudiodiſſimus, & valdè eruditus, atque in ſecularibus ſcientiis nobiliter doctus, ingenio ſubtilis, & clarus eloquio, ſcripſit multa præclara opuſcula; de quibus ipſe per ſe in libro illuſtrium virorum, quem prænotauit, De luminaribus Eccleſiæ, recenſuit ſubiecta: Elucidiarum lib. 3, de libero arbitrio lib. 1. Sigillum ſanctæ Mariæ lib. 1. Gemma animæ de officijs diuinis lib. 6. Agmen in caſt. de imagine mundi lib. 2. Mundus itaque &c. Alia inſuper multa edidit, quorum titulos inuenire necdum potui. Claruit ſub Henrico quinto Anno Domini* M. C. XX.

Cæterum in vltima editione Romana liber hic Honorij de diuinis officijs, qui Gemma animæ dicitur, in ſexaginta capita diuiſus fuit, quorum vltimum de Proceſſione publica reperies pag. 1199. Nos vero multo ampliorem nacti editionem veterem Lipſienſem Melchioris Hittorp. ann. 1514. beneficio V. C. Nicolai Fabri Pariſienſ. bona fide illam repræſentauimus.

ORDINIS ROMANI SVMMA ET PRÆCIPVA CAPITA.

AVCTORVM NOMINA QVI HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Claruit anno MCXXX. Sub Henrico Imp.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE DIVINIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ OFFICIIS ET MINISTERIIS PER TOTIVS ANNI CIRCVLVM.

ORDO PROCESSIONIS AD ECCLESIAM SIVE MISSAM.

Enunciata statione diebus festis, primò mane præcedit omnis clerus pontificem ad ecclesiam, exceptis qui in obsequio illius comitantur, qui ordine suo scribuntur, expectantes pontificem in ecclesia.

Sed dum venerit pontifex propè ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obsequio, præstolantur eum loco statuto, antequam veniat vbi descensurus est. Similiter & presbyter tituli vel ecclesiæ, vbi statio fuerit, vnà cum Maioribus domus illius ciuitatis, vel patre diaconiæ, si tamen illa ecclesia diaconiæ fuerit, cum subdito sibi presbytero & mansionario, thymiamateria deferentibus in obsequium illius, inclinato capite dum venerit. Acolyti quidem cum defensoribus primùm, deindè presbyteri cum suis petita benedictione, diuisis hincindè partibus, prout militant, præcedunt pontificem vsque ad ecclesiam.

Cùm verò ecclesiam introierit pontifex, non ascendit continuò ad altare, sed prius intrat in secretarium sustentatus à diaconibus, qui eum susceperint de sellari descendentem. Vbi cùm intrauerit, sedet in sella sua. Et diaconi salutato pontifice, egrediuntur è secretario, & ante fores eiusdem mutant vestimenta sua. Et parat Euangelium qui lecturus est, reserato sigillo ex præcepto archidiaconi super planetam acolyti.

Pontifex autem per manus subdiaconourm regionariorum mutans vestimenta solennia, ordinabiliter compositis per primicerium & secundicerium vestimentis eius, vt benè sedeant, nouissimè per diaconum vel subdiaconum, cui ipse iusserit, pallio superinduitur, & configitur per acus in planeta retro & ante, & in humero sinistro. Deinde subdiaconus regionarius porrigit ei mappulam, inclinans se ad genua ipsius.

His ita compositis, inuitante ad regiam secretarij præfato subdiacono scholam, quartus scholæ, qui semper nunciat pontifici de cantoribus, adstans ante faciem pontificis, & nutum eius ad psallendum expectans, statim dum innuit ei, egreditur ante fores secretarij & dicit, Accendite.

Qui dum incenderint, statim subdiaconus sequens, tenens thymiamaterium aureum pro foribus, ponit incensum, vt pergat ante pontificem. Et ille quartus

A scholæ ad priorem vel secundum, siue tertium, inclinato capite, dicit: Domini, iubete.

Tunc statuuntur duæ acies in choro, per ordinem ab vtroque latere, & mox incipit prior scholæ antiphonam ad introitum. Subdiaconi verò de schola, leuant planetas cum sinu. Quorum vocem diaconi dum audierint, continuò intrant ad pontificem in secretarium.

Tunc pontifex eleuans se, dat manum dexteram B duobus presbyteris, & illi osculatis manibus ipsius, procedunt cum ipso sustentantes eum, præcedentibus ante eos diaconibus septem.

Tunc ministri cum thymiamaterio & thuribulis non amplius ternis, procedunt ante ipsum mittentes incensum, & VII. Acolyti portantes septem cereostata foras ecclesiam accensa, procedunt ante pontificem vsque in chorum. Post thuribula portatur Euangelium propius Episcopo. Eadem autem processio fit ab austro C in septentrionem.

Tunc procedit pontifex, & antequam veniat ad scholam, diuiduntur cereostata quatuor ad dextram, tria ad sinistram.

Et pertransit pontifex in caput scholæ, & in gradu superiore, inclinato capite ad altare, primò adorat sancta, & stat semper inclinatus vsque ad versum prophetalem. Tunc * surgens, & faciens crucem in fronte sua, dat pacem presbyteris duobus & diaconibus omnibus, qui dextera læuáq; sunt, de altiore gradu, numero minori: & de inferiore, maiori: & respiciens ad prio- D rem scholæ, annuit ei, vt dicat, Gloria patri. Et prior scholæ inclinans se pontifici, dat gloriam Trinitati. Et pontifex à sæpè dictis presbyteris in superiorem ducendus est gradum, non omnino ad altare. In quo etiam loco figendus est gressus, vsquequò presbyteri primùm, & tunc duo & duo diaconi altaris cornua osculentur, & nouissimè archidiaconus solus. Euangelium verò, statim postquam ad altare ventum fuerit, superponitur. Subdiaconi autem, quasi quadam linea E porrecti vsque ad altare progredientes, simul se inclinant coram eo, atque Euangelio, vt prædictum est, superposito, redeuntes in chorum, quatuor in dextera, & tres in sinistra parte consistunt.

* Erigens se.

Diaconi verò, sicut priùs stantes retro Episcopum inclinati, quandò dicitur, Sicut erat in principio, surgunt vt salutent latera altaris priùs, id est, ante Episcopum, duo & duo vicissim, & redeunt ad Episcopum.

Tandem Episcopus osculatur Euangelium & altare, & pergit ad dexteram altaris ad sedem suam, & stat erectus & versùs Orientem, & diaconi retro illum, vnus post vnum stantes erecti, plures ad dexteram, pauciores ad sinistram altaris.

Schola verò ad nutum diaconi, imponit Litaniam, Kyrie eleison, Christe eleison, & reliqua. Et continuò acolyti ponunt cereostata in pauimento ecclesiæ, quatuor quidem in dexteram partem, & tria in sinistram: vel, vt alij volunt, lineatim ab austro in septentrionem.

Litania finita, incipit solus pontifex clara voce hymnum, Gloria in excelsis Deo, si tempus fuerit. Deinde verò totus respondet chorus: Et in terra pax hominibus. Et non sedet priùs Episcopus, antequàm dicant post orationem primam, Amen.

Postea salutans populum pontifex, dicit. Pax vobiscum, siue, Pax vobis. Sacerdos autem, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Deinde dicit, Oremus. Sequitur oratio prima, quam Collectam dicunt, vsque, Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Resp. Amen.

Tunc tolluntur cereostata de loco, in quo priùs steterant, vt ponantur in vna linea ab Oriente in Occidentem per mediam ecclesiam.

Post primam autem datam orationem, pontifex sedet tribus horis versus ad populum, & presbyteri cum eo ad nutum eius, & diaconi stant ante pontificem. Subdiaconi autem ascendunt ad altare, statuentes se ad dextram siue sinistram. Subdiaconus verò, qui lecturus est, mox vt viderit post pontificem presbyteros residentes, ascendit in ambonem vt legat, non tamen in superiorem gradum, quem solus solet ascendere, qui Euangelium lecturus est.

Postquàm legerit, cantor cum cantorio sine aliqua necessitate ascendit, non superiùs, sed stat in eodem loco vbi & lector, & solus inchoat Responsorium, & cuncti in choro respondent, & idem solus Versum Responsorij cantat.

Si fuerit tempus vt dicatur Alleluia, benè: sin autem, Tractus: sin minùs, tantummodò Responsorium. Cantor verò qui inchoat Alleluia, ipse solus cantat versum de Alleluia. Ipse iterum Alleluia dicit, stans in eodem gradu, id est, inferiore. Sequitur iubilatio, quam Sequentiam vocant.

Deinde diaconus osculans pedes pontificis, petitáque benedictione, venit ante altare, & osculans Euangelium, leuat in manus suas codicem, in quo lecturus est, & partem eius in dextero humero ponens, vadit ad ambonem. Et procedunt ante ipsum duo subdiaconi, cum duobus thuribulis, siue vno, leuantes thymiamaterium de manu subdiaconi sequentis, mittẽtes incensum. Et duo acolyti portantes duo cereostata, venientes ante ambonem, diuiduntur à se, & transeunt subdiaconi & diaconi cum Euangelio per medium eorum. Subdiaconi autem duo cum thuribulis ante Euangelium in ambonem ex vna parte ascendentes, & ex altera parte statim descendentes, redeunt stare ante gradum descensionis ambonis. Ille autem absque thymiamaterio vertens se ad diaconum, porrigit ei brachium suum sinistrum, in quo ponit Euangelium, vt manu sub diaconi aperiatur ei locus, in quo signum lectionis positum fuerit. Inuentóque loco lectionis, ascendit in ambonem in superiorem gradum, & dicit, Dominus vobiscum. Resp. omnis, Et cum spiritu tuo.

Microl. c. 9.

Quo audito, vertit se pontifex & omnis sacerdotalis gradus, siue omnis populus fidelis ad Orientem.

Et postquàm dixerit, Sequentia sancti Euangelij secundùm Lucam, siue Marcum, & reliqua, facit crucis signum in fronte sua idem diaconus, & in pectore, similiterque Episcopus & omnis populus, & reuertuntur ad Euangelium. Sed & baculi omnium deponuntur de manibus, & in ipsa hora neque corona, neque aliud operimentum super capita eorum habetur. Ipse verò diaconus stat versus ad meridiem, ad quàm partem viri solent confluere, aliàs autem ad septentrionem. Sed & candelæ in pauimento, prædicante eo Euangelium, de manibus acolytorum iuxta ambonem deponuntur vsque finitum tempus Euangelij.

Ibidem.

Microl. hũc locum citat cap. 9.

Perlecto Euangelio, iterùm se signo sanctæ Crucis populus munire festinat, & descendente diacono de ambone, subdiaconus qui in filo stat, recipit Euangelium, quod tenens ante pectus suum super planetam, porrigit osculandum primùm Episcopo aut presbytero, deinde omnibus per ordinem graduum qui steterint, & vniuerso clero, necnon & populo, deinde conditur in loco suo.

Post lectum Euangelium, candelæ in loco suo extinguuntur, & ab Episcopo, Credo in vnum Deum cantatur, & thuribula per altaria portantur, & posteà ad nares hominum feruntur, & per manum fumus ad os trahitur.

Deinde salutat Episcopus populum, dicẽs: Dominus vobiscum. posteà dicit: Oremus. Tunc canitur offertorium cùm Versibus. Tunc venit subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in sinistro calicem, in quo recipiuntur amulæ populorum, & super calicem corporale, id est, sindonem, quod accipiẽs diaconus, ponit super altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconem secundum, vt expandant. Deinde transit sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim cantores cantant offertorium cùm versibus, & populus dat oblationes suas, id est, panem & vinum, & offerunt cùm fanonibus candidis, primò masculi, deinde fœminæ: nouissimè verò sacerdotes & diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur archidiaconum: & pontifice oblationes populorum suscipiente, archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum subdiacono, quem sequitur cum scypho super planetam acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à pontifice suscipit subdiaconus, & ponit in sindonem, quæ eum sequitur, quam tenent duo acolyti.

Tunc tenentibus duobus presbyteris manus eius, Episcopus redit in sedem, & lauat manus suas, deinde respicit archidiaconus in faciem pontificis, & innuit ei. Et ille resalutato eo, & cantantibus adhuc cantoribus, accedit ad altare.

Tunc subdiaconi leuantes oblatas de manu subdiaconi sequentis, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Ornato verò altari, archidiaconus sumit amulam pontificis cùm vino de subdiacono, & refundit super colum in calicem: deinde descendit subdiaconus sequens in scholam, & accipit fontem de manu archiparaphonistæ, & defert archidiacono, & ille ex amula infundit, faciens crucem in calicem, & ascendunt diaconi ad pontificem.

Tunc surgens pontifex à sede, & cantantibus adhuc cantoribus, descendit ad altare, & orat, & salutat altare, & suscipit oblatas de manu presbyterorum & diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare. Deinde archidiaconus suscipit oblatas duas de oblationario, & dat pontifici: quas dum posuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconus de manu subdiaconi, & ponit eum super altare iuxta oblationes pontificis à dextris, inuolutis ansis cum offertorio suo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris. Post oblationem ponitur incensum super altare, & pontifex inclinans se paululum ad altare, respicit scholam, & annuit vt sileant, & conuertit se ad populum, dicens, Orate.

Microl. c. 10.

Tunc finito offertorio, ordinantur presbyteri post pontificem, & archidiaconus à dextris eorum, secundus diaconus à sinistris, & cæteri per ordinem disposita acie.

Subdiaconi etiam finito offertorio, vadunt retro altare, adspicientes ad pontificem, stantes erecti, vsque dum dicta oratione super oblationes secreta, & Episcopo alta voce incipiente, Per omnia secula seculorum: post salutationem & exhortationem finita præfatione, incipiant dicere hymnum angelicum, id est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, in quo bis repetitur Osanna. Quæ dum expleuerint, surgit solus pontifex, & tacitò intrat in canonem, & diaconi, subdiaconi, & presbyteri, in presbyterio omnes permanent inclinati. In quo etiam Canone sex ordines crucium obseruantur, quorum primus est vbi dicitur: Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Secundus quippe est, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, ascriptam, ratam. Tertius nanque est crucis ordo, vbi narratur. Et accipiens panem in sanctas ac venerabiles manus suas, benedixit. Item: Tibi gratias agens, benedixit. Quartus vbi subinfertur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Quintus, vbi dicitur: Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis. Sextus quidem ordo sequitur, quandò profertur: Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, quandò cùm oblata calix tangitur.

In eodem officio diaconi adhuc inclinati, per ministerium acolytorum lauant manus suas. Et sacerdos quandò dicit, Supplices te rogamus, humiliato capite, inclinat se ante altare. Et cùm dixerit, aperta clamans voce, Nobis quoque peccatoribus: surgunt subdiaconi, & stant in loco, vbi ante steterunt, & sursùm adspiciunt in faciem pontificis.

Cùm dixerint, Per quem hæc omnia Domine, erigit se archidiaconus solus. Et cùm dixerit, Per ipsum, & cum ipso, leuat cùm offertorio calicem per ansas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit è latere calicem, cum oblatis duas faciens cruces, & dicens, Per ipsum, & cum ipso, vsque, Per omnia secula seculorum. Et ponit Pontifex oblationes in loco suo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimisso offertorio in ansas eiusdem. Sequitur in altum præfatio Dominicæ orationis, & oratio Dominica cum emboli sua, in qua tres articuli orationis inueniuntur.

Microl. ca. 17.

Subdiaconi autem postquàm viderint calicem, in quo sanguis Domini est, fanone circundatum, & audierint, Sed libera nos à malo: vadunt & præparant calices, siue sindones mundas, in quibus recipiant corpus Domini, ne in terram cadat, & in puluerem vertatur, post diaconos stantes, donec ex eo populus vitæ sumat confortationem æternæ.

Nam quod intermisimus de patena, quandò inchoatur Canon, venit acolytus, sub humero habens sindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus suum in parte dextera vsque medium canonem. Tunc subdiaconus sequens suscipit eam super planetam, & venit ante altare, expectans quandò eam suscipiat subdiaconus regionarius. Finito autem Canone, subdiaconus regionarius stat cum patena nuda post archidiaconem: quandò dixerit, Et ab omni perturbatione securi, vertit se archidiaconus, & osculata patena, dat eam tenendam diacono secundo.

Microl. ca. 10.

Microl. ca. 17.

Post solutas, vt in his partibus mos est, pontificales benedictiones, cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta oblata. Sed archidiaconus pacem dat Episcopo priori: deinde cæteri per ordinem, & populus separatim viri & fœminæ. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam rumpit, super altare relinquit. Reliquas verò oblationes suas ponit in patenam, quam tenet diaconus, & redit ad sedem.

Iam archidiaconus leuat calicem, & dat eum archisubdiacono, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum.

A Et accedentes subdiaconi cum acolytis, qui sacculos portant à dextris & à sinistris, & * tendentibus acolytis brachia cum sacculis, stant à fronte, vt parent sinus sacculorum archidiacono, ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à sinistris.

Al. extendentibus.

Tunc acolyti vadunt dextra læuáque post Episcopos circa altare, reliqui descendunt ad presbyteros, vt frangant hostias, patena præcedit iuxta sedem, deferentibus eam duobus subdiaconibus ad diaconos vt frangant. Sed illi adspiciunt ad faciem pontificis, vt eis innuat frangere. Et dum innuerit, resalutato pontifice confringunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, respicit in scholam, & innuit eis vt dicant, Agnus Dei: & vadit ad patenam cùm cæteris.

Expleta * confractione, diaconus minor leuatam de subdiacono patenam defert ad sedem, vt communicet pontifex. Qui dum communicauerit, de ipsa sancta quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciens crucem ter, dicendo: Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, accipientibus nobis in vitam æternam. Resp. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo.

al. consecratione.

B Deinde venit archidiaconus cum calice ad cornu altaris, & annunciat stationem, & refuso parum in calicem de scypho inter manus acolyti, accedunt primùm Episcopi ad sedem, vt communicent de manu pontificis secundum ordinem. Sed & presbyteri omnes ascendunt, vt communicent, ad altare. Episcopus autem primus accipit calicem de manu archidiaconi, & stat in cornu altaris, vt confirmet sequentes ordines.

C Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in scypho, quem suprà diximus, & tradit calicem subdiacono regionario. Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmet populum. Calicem autem subdiaconus accipit sequens, & dat acolyto, & ille reuocat in paratorium.

Quos dum confirmauerit, id est, quos Papa communicat, descendit pontifex à sede, tenentibus ei manus, qui eum duxerint, vt communicet eos, qui in senatorio sunt: post quem archidiaconus confirmat.

Posteà Episcopi communicant populum, innuente pontifice, & post eos diaconi confirmant. Presbyteri autem iussu Pontificis communicant populum, & ipsi vicissim confirmant. Nam mox vt pontifex cœperit communicare populum in senatorio, statim schola incipit antiphonam ad communionem, & psallunt vsque dum communicato omni populo, etiam in parte mulierum, redit in sedem: & repetito versu quiescunt.

D Post omnes hos, communicat ad sedem regionarios per ordinem, & eos qui in filo steterant, & saccellarium & acolytum, qui patenam tenet, & qui manutergium tenet. Et qui aquam dat, & post pontificem archidiaconus eos confirmat.

Pontifex verò contemplans populum communicatum esse, innuit per subdiaconum primo scholæ, & ille resalutato eo, dicit, Gloria patri: &, Sicut erat, & versum. Et finita Antiphona, surgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationem ad complendum.

E Qua finita, cui præceperit archidiaconus de diaconibus, adspicit ad pontificem, vt ei innuat, & dicit ad populum. Ite, Missa est. Resp. Deo gratias.

Tunc septem cereostata præcedunt pontificem, & subdiaconus cum thuribulo ad secretarium.

Descendente autem illo in presbyterium, Episcopi primum dicunt. Iube Domne benedicere. Resp. Benedicat vos Dominus. Resp. Amen.

Post Episcop. presbyteri, deinde monachi, deinde de schola, deinde omnes processores, & mansionarij, & intrat in secretarium.

ORDO PROCESSIONIS, SI QVANDO Episcopus festiuis diebus Missam celebrare voluerit, ita vt ab antiquis patribus occidentalium institutione est constitutus, hic adesse cernitur scriptus.

POstquàm prima hora celebrata fuerit in conuentu fratrum, qui apud quosdam Capitulum nuncupatur, à decano vel cantore singuli ad Missam ministeria acturi, destinandi sunt. Et cùm tintinabulum ad Tertiam sonuerit, omnes simul fratres in chorum ordinatim conuenire debent humeralibus & albis, apud quosdam autem casulis induti. Sed processionem coram Episcopo acturis, à custode Ecclesiæ in sacrario ornamenta præbenda sunt: presbyteris duobus, qui Episcopum ducturi sunt, cappæ: diaconis stolæ & dalmaticæ, subdiaconis verò sibi congruæ vestes, quæ apud quosdam subdiaconales nominantur, & mappulæ in sinistra manu ferendæ: acolytis candelabra, & thuribulum portaturis casulæ.

His cùm induti fuerint, acolytis candelabra portantibus, subdiaconibus archidiacono, qui Euangelium fert, in medio stante, extra sacrarium siue intra, vbi se pontifex parat, retro acolytos ordinatim standum est. Duo autem presbyteri, ita vt ad Missam, excepto quòd cappis induti sint, vestiti vnà cum septem diaconis coram Episcopo stantes, ministrent ei, cantantes cum illo septem pænitentiales psalmos cum litania.

Tertia verò à fratribus impleta, procedant diaconi de sacrario, diuidentes se in duas partes, quatuor ad dexteram, tres ad sinistram. Et tunc procedat Episcopus, stetque extra chorum, sic propè adeò, vt cantori manu innuere valeat, cui etiam silendum est, vsquequò Episcopus cantare iusserit.

Dehinc innuente Episcopo, cantetur introitus, & Pontifex à custode Ecclesiæ, qui alba indutus esse debet, incensum accipiens, ponat in thuribulum, & archisubdiacono apportante Euangelium, complicatum osculetur: quo tamen à plerisque reuoluto, illud Euangelium, quod illo die legendum est, osculatur.

His impletis, cum psalmus cantatur, innuente Episcopo procedant acolyti cum candelabris. Primùm vnus, tunc duo & duo, & subdiaconi similiter: protinus diaconi secuturi, & sic procedat sacerdos in chorum, ducentibus eum duobus presbyteris, quos cappis iam ante prædiximus esse indutos, siue, vt alij volunt, diaconibus.

Apud quosdam autem in hac processione alijs subdiaconis præcedentibus, ille qui lectionem lecturus est cum Euangelio, retro diaconos Episcopum præcedit: coram quo duo acolyti cum candelabris, vnusquisque cum thuribulo antecedunt, quibus vtique in hoc consentiendum esse volumus.

Igitur vt omnis processio in chorum venerit, acolyti cum candelabris se diuidant, quatuor scilicet in dexteram, & tres in sinistram. Similíque modo diaconi faciant. Subdiaconi autem protinus, vt in chorum venerint, quasi quadam linea porrecti, vsque ad altare progredientes, simul se inclinent coram eo, atque Euangelio superposito, quatuor in dextro ei cornu, & tres consistant in sinistro.

Pontifex igitur, postquam in medietatem chori perducitur, presbyteris qui eum ducebant, siue diaconibus manus eius osculantibus, propriáque repetentibus loca, inclinans se, Deum pro peccatis suis deprecetur.

Tunc erectus, primùm duobus presbyteris, deinde diaconis omnibus, pacis oscula dabit per ordinem. In quibusdam enim locis vsus est, & consuetudo, vt his finitis, minister cum thuribulo, subdiaconum Euangelium portantem antecedat ante altare, coram illo incensum ponens, & subdiaconus desuper Euangelium deponens, reuertatur. In alijs verò non incensum ad altare portatur, antequam oblationes altari superponuntur. Igitur his peractis, cum Gloria, innuente Episcopo, cantabitur, à sæpè dictis presbyteris in superiorem ducendus est gradum, non omnino ad altare. In quo etiam loco gressus figendus est, vsquequò primùm presbyter, & tunc duo & duo diaconi altaris cornua osculantur, & nouissimè archidiaconus solus. Sed continuò vt Episcopus in altiora scandere inceperit, subdiaconis qui prius iuxta altare stabant, Gloria Patri choro canente, ad propria loca reuertendum est, & quatuor in dextro choro, tribus in sinistro standum erit. Quibus ita finitis, item versus à choro cantandus est, & Pontifex vsque in medietatem altaris ducendus, vbi se altari inclinans, Euangelium osculetur, & sic demum dextro cornu altaris, vbi etiam sibi sedes parata est, osculum ferat. Tunc alius presbyter proprium repetat locum, alius autem librum Episcopo porrigat, atque reuoluat, & diaconi quatuor in dextro, tres in sinistro altaris cornu consistant. Peracto itaque introitu, annuente Episcopo, cantandum est Kyrie eleison. Sine cuius insinuatione cantorem nihil canere licebit. Et tunc acolyti candelabra in inferiori gradu, quasi quodam filo per rectam lineam ponant, vel, vt quidam volunt, in modum crucis. Igitur cum Gloria in excelsis Deo percantabitur, & Pontifex se ad populum, Pax vobiscum, dicturus, conuertit, diaconi simul cum eo se conuersuri sunt: cúmque collectam finierit, lectio legatur, & sedente Episcopo, accedat archidiaconus, & genuflexo ante eum, regat vestimenta illius, & præbens se ad pedem, reuertatur. Finita verò lectione, illis qui gradualem, & alleluia cantaturi sunt iuxta pulpitum, in inferiori gradu standum est.

Cum autem omnia vsque ad Euangelium impleta fuerint, accedat Princeps Ecclesiæ ad Episcopum, pyxidem, in qua thus habetur, in manu ferens, sequente acolyto, qui thuribulum portat, & imposito in illud incenso ab Episcopo, & subdiacono in dextra parte altaris diaconum præstolante, accedat diaconus ad altare, Deum his verbis adoraturus: Domine, labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Et adorato altari, genu flectens ante Episcopum, accipiat ab eo benedictionem, & præbens se ad pedem eius, & adhibente manum Episcopo, osculetur eam: & protinus ad altare progrediens, sumat Euangelium continuò lecturus. Candelabra autem ferentes, infra pulpitum contra diaconum stare debent: sed ille, qui thuribulum tenet, iuxta eum stet in sinistra parte, vsquequo Euangelium perlegatur.

Vt autem diaconus legere inceperit, duo acolyti inuoluti in sacrario à custode Ecclesiæ, sacra vasa accepturi sunt, & ea in chorum portaturi, & alter cum calice corporali cooperto, & vino cum aqua mixta, infuso in dextera parte, altérque cum patena in sinistra parte erit. Itaque perlecto Euangelio, accipiat subdiaconus puluinar, & Euangelium à diacono, eúmque præcedat. Coram quo etiam vnus cum thuribulo, & septem acolyti cum candelabris, vsque ante altare antecedant. Quò cum peruenerint, Episcopus accepto odore incensi, & Euangelio deosculato, ad prædicationem per manus presbyteri & archidiaconi perducendus est. Et interim dum sermonem facit ad populum, subdiaconus circumeundo fratribus Euangelium adportet, ab omnibus ordinatim deosculandum. Sin autem Episcopus predicare noluerit, alta voce incipiat canere, Credo in vnum Deum: & ita omnis chorus incipiens, Patrem omnipotentem, ad finem vsque perducat.

Diaconus verò statim, vt à pulpito gradum ad altare ascenderit, accipiens corporale ab acolyto, alio se adiuuante diacono, super altare distendat: quod vti-

que linteum, ex puro lino esse contextum debet, quia sindone munda corpus Domini legitur inuolutum in sepulcro, & tantæ quantitatis esse debet, vt totam altaris superficiem capiat.

Archisubdiaconus quippe, vt Euangelium, vt ab omnibus clericis deosculatum, super altare deposuerit, accipiens calicem ab acolyto, archidiacono apportet vinum, per colum, quod in sinistra manu Romanus ordo archisubdiaconum auriculari digito fere iubet, purgandum. Quod vtique vas in id opus ex aliquo metallo formatum, in medio sui plurima quasi acus foramina, ad excolandum vinum ostendit: & illud archisubdiaconus per totum Missæ officium in sinistra manu, illo quo prædiximus digito, annulo suspensum portaturus est.

Quibus ita peractis, & symbolo finito, dicat Pontifex ad populum, vnà cum illo diaconis, vt præfati sumus, conuersis: Dominus vobiscum. &, Oremus. Et tunc illo innuente offertorium cantetur à choro, & ille à presbytero & archidiacono ad locum vbi oblationes à fidelibus laicis, siue viris siue fœminis offeruntur, easdem accepturus ducatur, præcedentibus coram eo subdiacono cum calice, & acolyto cum patena.

B Quò cum peruenerit, diaconus à subdiacono calicem accipiens, omnibus qui oblationes obtulerunt, eisdem ab eo acceptis, & in patenam impositis, manum suam cum calice ad osculandum præbeat, & illum iterum subdiacono det ad portandum. Ille autem cum presbytero Episcopum ad altare reducat, similiter, vt ante, præcedentibus illis cum calice & patena.

Vbi cum ventum fuerit, & Episcopus sedem petierit, antecedant duo acolyti cum manutergio, & genuflexo ante eum, totum illi sinum eodem cooperiant, ne lauans manus, aqua casulam spargat. Tertius autem acolytus, aquam illi ministraturus, in medio duorum, genuflectat coram eo. Quod ideo ab antiquis patribus decretum fertur, vt Pontifex, qui tunc cælestem panem accepturus est à terreno pane, quem iam à laicis accepit, manus lauando expurget.

Lotis autem manibus, surgat Episcopus, vt accipiat oblationes à duobus presbyteris & diaconibus, & ab omnibus clericis: quos non tam patrum instituta iubent, quàm proprium arbitrium immolare suadet: quas cum acceperit, atque altari superposuerit, apportante sibi archidiacono oblatas in patena, à nullo immolatas, accipiat ex illis quantum sibi sufficere videatur, & alias archidiacono restituat, quas ille custodi Ecclesiæ ad obseruandum committat. Igitur oblatione altari superposita, accipiens diaconus calicem ab archisubdiacono, super altare continuò ponat.

Tunc Episcopus benedicens hostias, & dicens: Veni sanctificator omnipotens æterne Deus, benedic hoc sacrificium tibi præparatum, qui viuis & regnas in secula seculorum: conuertat se, & sumat incensum à custode Ecclesiæ, ponensque in turibulum, offerat illud altari detque archidiacono. Ille verò postquam hoc commendauerit acolyto, eat in locum suum, scilicet in medio diaconorum, qui omnes coram altari retro Episcopum per rectam lineam stare debent.

Tunc Episcopus dicat ad populum conuersus: Orate pro me. Hoc cum dixerit, subdiaconi eant retro altare: & ibi stantes, cantaturi sunt quindecim gradus & diaconi coram altari similiter. Apud quosdam autem vsus obtinuit, subdiaconos in choro stare vsque dum Sanctus canatur: & hoc finito, eos coram altari retro diaconos aliquot gradibus infra consistere, & tum retro subdiaconos acolytum patenam & fistulam habentem, inferius stare.

Ergo cum dictum fuerit, Sanctus, veniant tres acolyti, aquam diaconis ministraturi: qui cum loti fuerint, & archidiaconus cum Episcopo calicem leuauerit, & ille dixerit, Per omnia secula seculorũ: in aliquibus locis, subdiaconis in priorem locum euntibus, diaconi

A ibi persistunt, vsquedum Pater noster cantabitur. & sic demum omnes reuertuntur. Cumque Episcopus, Pater noster, finierit, accipiens archisubdiaconus patenam ab acolyto, offerat eam archidiacono.

Ille autem vt Episcopus dicit, Da propitius pacem, patenam illi accommodans, humerum eius osculetur, statimque Episcopo dicente, Per omnia secula seculorum, accipiat benedictionalem librum, & conuersus ad populum dicat, Humiliate vos ad benedictionem: & clero respondente, Deo gratias, porrigat Episcopo librum.

Expleta autem benedictione, veniens presbyter, accipiat pacem ab Episcopo, eandem cæteris oblaturus: diaconus verò sumens calicem & patenam ab altari, subdiacono patenam porrigat, quam ille acolyto ad tenendum præbeat. Ipse autem diaconus tenens calicem & fistulam, stet ante Episcopum, vsque dum ex sanguine & corpore Christi, quantum voluerit sumat, & sic calicem & fistulam subdiacono commendet. Quo protinus in sinistrum cornu altaris pergente, acolytus ibi cum patena coram Episcopo consistat. Presbyteri ergo & diaconi osculando Episcopum, corpus Christi ab eo manibus accipiant, in sinistra parte altaris communicaturi. Subdiaconi autem, osculando manum Episcopi, ore accipiant corpus Christi ab eo.

C Postquam verò diaconi in sinistro cornu altaris de sanguine Christi communicent, venientes subdiaconi ordinatim, accipiant sanguinem Christi ab archidiacono, manus eius osculantes. Et eidem diacono nimis cautè procuradum est, ne quid in calice aut patena sanguinis vel corporis Christi remaneat.

His ita peractis, duo diaconi complicantes, corporale, ponant super calicem, fistula in eo adhuc remanente.

Interim autem cantetur Agnus Dei, & quæ tunc canenda sunt. Dehinc omnes cum iam communicauerint, acolytus qui patenam portat, in sinistram partem altaris pergens, cum subdiacono consistat. Sedente verò Episcopo, secundum prædictum ordinem tres acolyti, genu flexo ante eum, aquam manibus ministrent.

Lotis autem manibus, surgente Episcopo, conuertente se ad populum, & dicente: Dominus vobiscum, subdiaconus cum calice, & acolytus cum patena, vnà D cum diaconibus se conuersuri sunt. Cúmque Episcopus Collectam finierit, & Diaconus: Ite, missa est, & clerus Deo gratias dixerit, duo diaconi accipientes manus Episcopi, & subdiaconus cum calice, & acolytus cum patena eum antecedentes, vt prædiximus, intrantem, ita exeuntem cum omni processione ad sacrarium reducant.

INCIPIT ORDO ECCLESIASTICVS Romanæ Ecclesiæ, vel qualiter Missa celebratur.

E PRimùm omnium obseruandum est, septem esse regiones Ecclesiastici ordinis vrbis Romæ, & vnamquamque regionem singulos habere diaconos regionarios, & vniuscuiusque regionis acolyti per manum subdiaconi regionarij diacono regionis suæ officij causa subduntur. Quorum diaconorum, si quando quispiam moritur, donec loco eius subrogetur alius, illius regionis acolyti archidiacono obediunt: quia omnes acolyti, cuiuscunque regionis sint, causa ecclesiastici officii ad ministerium eius pertinent. Quod etiam de sequentibus ordinibus intelligendum est, seruato vnicuique per eum proprij gradus (ministeriali ordine) archidiacono in sui ordinis ministerio subditis. Vt si quis, verbi gratia, vim passus fuerit, siue ab ecclesiastico, seu à quacunque militari persona, si à sui ordi-

nis primo, eius causa ad effectum minimè peruenerit, habeat archidiaconus, id est, vicarius Pontificis causam, qualiter subditorum sibi querelas absque notitia possit explicare pontificis: cætera verò per minores ordines finiantur. Nam primò oportet, vt post numerum ecclesiasticarum regionum, sciat, qui voluerit, numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obsequantur. Nam prima feria, regio tertia, id est, Paschæ: secunda feria, regio quarta: tertia feria, regio quinta: feria quarta, regio sexta: feria quinta, regio septima: feria sexta, regio prima: sabbato, regio secunda ordine proprio, tam in processione, quàm in ecclesia vbicunque eos propria dies ratione sui gradus secundum * priscam constitutionem ire vel ministrare compulerit, à ministerio Pontificis non poterit sine vlla sui deesse excommunicationis sententia, vel animaduersionis disciplina. Quorum ministeria primitùs secundum rationem simplicem dupliciter diebus singulis * diuidebantur, id est, in processione Apostolici ad stationem: & in egressu è sacrario vsque ad Missarum consummationem. Diebus itaque solemnibus, sicuti est Pascha, primò omnes acolyti regionis tertiæ, & defensores omnium regionum conuenientes diluculo in patriarchio Lateranensi, præcedunt Pontificem pedestres ad stationem: stratores autem laici à dextris & sinistris equi ambulant, ne alicubi titubet: qui autem eos equitantes præcedunt, hi sunt, diacones, primicerius & duo notarij regionarij, defensores regionarij, subdiaconi regionarij. Procedunt verò diuisis turmis, spatium inter se & Apostolicum facientes. Post equum verò hi sunt qui equitant, Vicedominus, Vestiarius, nomencalator atque saccellarius: vnus autem ex acolytis stationarius præcedit pedester equum Pontificis, gestans sanctum chrisma manu in mappula inuoluta cum ampulla: sed & omnes acolyti absq; sacculis & sindone & chrismate non procedunt, quod disponit stationarius. Si quis autem adire voluerit Pontificem, si equitat, statim vt eum viderit, descendit de equo, & ex latere viæ, expectat vsque dum ab eo possit audiri, & petita benedictione, discutitur à nomencalatore vel saccellario causa eius, & ipsi indicant Pontifici, & finiunt. Quod & similiter obseruabitur, etiamsi absque vlla petitione ei quisquam obuius fuerit. Qui verò pedester fuerit, tantummodò loco suo figitur, vt ab eo audiatur vel benedicatur. Die autem resurrectionis Dominicæ, procedente eo ad sanctam Mariam, notarius regionarius stat in loco, qui dicitur Merulanas: & salutato Pontifice, dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi, baptizati sunt hesterna nocte in sancta Dei genitrice Maria infantes, masculi numero tanti, fœminæ tantæ. Respondet, Deo gratias, & accipit à saccellario solidum vnum: Pontifex autem pergit ad stationem feria secunda ad Missam similiter. Feria tertia, in reflexione portici sancti Pauli, tantum obsequuntur ij qui pedestres. In die verò sancto Paschæ, omnes acolyti regionis tertiæ, simul & defensores omnium regionum, conueniunt primo diluculo in patriarchio Lateranensi, vt dum processerit Pontifex, equum illius præcedant. Acolyti autem qui inde fuerint, obseruant, vt portent chrisma ante Pontificem & Euangelia, sindones & sacculos, & aquam manus post eum, sicut supra diximus. Apostolum autem subdiaconus, qui lecturus est, sub cura habebit: Euangelium, archidiaconus: Aquam manus, patenam quotidianam, calicem, scyphos & pugillares, & alios aureos & gemelliones argenteos, cum colatorio argenteo & aureo, & alio maiore argenteo, amas argenteas, cantatorium, & cætera vasa aurea & argentea, cereostata aurea & argentea de ecclesia Saluatoris, per manus primi mansionarij sumunt, & baiuli portant. Diebus verò festis, calicem & patenam maiores, & Euangelia maiora: de vestiario Dominico exigant sub sigillo vestes per numerum, vt non perdantur. Sellam Pontificis cubicularius laicus præcedens deportat, vt parata sit, dum in sacrario venerit ad denunciatam stationem. Denunciata statione diebus festis primo manè præcedit omnis clerus Apostolicum ad ecclesiam, exceptis his, qui in obsequio illius comitantur, vt suprà diximus, & expectantes Pontificem in Ecclesia cum supplementario, & baiulis, & reliquis qui cruces portant, sedentes in presbyterio. Episcopi quidem ad sinistram intrantes, presbyteri verò in dextram, vt quandò Pontifex sederit, ad eos respiciens, Episcopos ad dexteram sui, presbyteros verò ad sinistram contueatur: sed dum venerit Pontifex propè Ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obsequio, præstolantur eum loco statuto, antequàm veniat vbi descensurus est. Similiter & presbyteri tituli vel Ecclesiæ, vbi statio fuerit, vnà cum maioribus domus Ecclesiæ Romanæ, vel patre diaconiæ (si tamen illa Ecclesia diaconiæ fuerit) cum subdito sibi presbytero & mansionario, thymiamaterium deferentibus in obsequium illius, inclinato capite dum venerit. Acolytus quidem cum defensoribus primùm, deinde presbyter cum suis, petita benedictione, diuisis hincindè partibus, prout militant, præcedunt Pontificem vsque ad Ecclesiam. Aduocatores autem Ecclesiæ stant quidem cum maioribus: non autem procedunt cum eis, sed ipsi tantummodò sequuntur sellarem Pontificis cum acolyto, qui aquam manus portat, quem semper necesse est, sequi Pontificem, vsquedùm ad altare ascendit, paratus sub humero in presbyterio, quandò vocabitur à subdiacono regionario ad aquam tradendam. Cùm verò Ecclesiam introierit Pontifex, non ascendit continuò ad altare, sed prius intrat in secretarium, sustentatus à diaconibus, qui eum susceperant de sellario descendentem: vbi dum intrauerit, sedet in sella sua, & diacones salutato Pontifice, egrediuntur secretarium, & ante fores eiusdem mutant vestimenta sua, & parat Euangelium qui lecturus est, reserato sigillo ex præcepto archidiaconi super planetam acolyti: &, si necesse fuerit propter maiora Euangelia, duobus acolytis super planetas tenentibus, parat Euangelium: quo facto, acolytus defert Euangelium vsque ante altare in presbyterium, præcedente eum subdiacono sequente, qui eum desuper planetam illius suscipiens in manibus suis, honorificè super altare ponat. Nam egredientibus diaconibus de secretario, remanent cum Pontifice primicerius defensorum, notarij regionarij, & subdiaconus sequens, qui tenet pallium Pontificis in brachio suo super planetam in sinistro cum acu. Pontifex autem per manus subdiaconorum regionariorum mutat vestimenta solennia hoc ordine: Defert ea plicata cubicularius tonsuratus, accepta de manibus ostiarij, iuxta caput scamni subdiacono regionario, & tunc cæteri subdiaconi regionarij secundùm ordinem suum accipiunt ad induendum Pontificem ista vestimenta, alius lineam, alius cingulum, alius anabolagium, id est, amictum: alius laneam Dalmaticam, & alius planetam, & per ordinem sic induunt Pontificem. Primicerius autem & secundicerius componunt vestimenta eius, vt benè sedeat. Nouissimè autem quem voluerit dominus Pontifex de diaconibus vel subdiaconibus, cui ipse iusserit, sumit de manu subdiaconi sequentis pallium, & induit super Pontificem, & configit eum cum acu in planeta retrò & antè, & in humero sinistro, & salutat Dominum, & dicit: Iube Domne benedicere. Respondet: Saluet nos Dominus, Amen. Deinde subdiaconus regionarius, tenens mappulam Pontificis in sinistro brachio super planetam reuolutam, exiens ad regiam secretarij, dicit, Schola? Respondet. Adsum: & ille, Qui psallit? Respondet, ille & ille. & rediens ad Pontificem subdiaconus, porrigit ei mappulam, inclinans se ad genua ipsius, & dicens: Serui domini mei, talis subdiaconus regionarius

* prisca statione. al. prisca constitutione.

al. diuiduntur.

legit Apostolum, & talis de schola cantat. Et posteà non licet alterum mutare in loco lectoris vel cantoris: quod si factum fuerit, archiparaphonista à Pontifice excommunicabitur, id est, quartus scholæ, qui semper Pontifici nunciat de cantoribus. Quod dum nunciatum fuerit Pontifici, statim sequitur quartus scholæ subdiaconum, adstans ante faciem Pontificis, vsquedùm ei annuat Pontifex vt psallant: cui dum annuerit, statim egredietur ante fores secretarij, & dicit: Accendite: qui dum incenderint, statim subdiaconus sequens, tenens thymiamaterium aureum pro foribus, ponit incensum, vt pergat ante Pontificem. Et ille quartus scholæ perueniens in presbyterio ad priorem scholæ, vel secundum siue tertium, inclinato capite, dicit; Domini, iubete: tunc illi eleuantes per ordinem, vadunt ante altare, & statuuntur per ordinem acies duæ, paraphonistæ quidem hincindè à foris, infantes ab vtroque latere infrà per ordinem: & mox incipit prior scholæ antiphonam ad introitum, quorum vocem diaconi dum audierint, continuò intrant ad Pontificem in secretarium, & tunc Pontifex eleuans se, dat manum dextram archidiacono, & sinistram secundo, vel qui fuerint in ordine: & illi osculatis manibus ipsius, procedunt cum ipso, sustentantes eum. Tunc subdiaconus sequens cum thymiamaterio, præcedit ante ipsum mittens incensum, & septem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portantes septem cereostata accensa, præcedunt ante Pontificem vsque ante altare. Sed priusquàm veniant ante altare, diacones in presbyterio exuuntur planetis, & suscipit eas subdiaconus regionarius, & porrigit illas acolytis regionis, cuius fuerint diaconi: & tunc duo acolyti tenentes capsas cum sancta apertas, & subdiaconus sequens cùm ipsis, tenens manum suam in ore capsæ, ostendit sancta pontifici, vel diacono qui præcesserit. Tunc inclinato capite pontifex vel diaconus salutat sancta & contemplatur: vt si fuerit superabundans, præcipiat vt ponatur in conditorio. Tunc procedens antequàm veniat ad scholam, diuiduntur cereostata, quatuor ad dexteram, & tria ad sinistram partem: & pertransit pontifex in caput scholæ, inclinato capite ad altare, surgit: & orans, & faciens crucem in fronte sua, dat pacem vni episcopo de hebdomadariis, & archipresbytero, & diaconibus omnibus, & respiciens ad priorem scholæ, annuit ei vt dicat Gloriam: & prior scholæ inclinat se pontifici, & imponit. Quartus verò scholæ præcedit ad pontificem, vt ponat oratorium ante altare, si tempus fuerit: & accedens pontifex, orat super ipsum vsque ad repetitionem versus. Nam diaconi surgunt, quando dicunt: Sicut erat, vt salutent altaris latera, priùs duo, & duo, vicissim redeuntes ad pontificem: & surgens pontifex, osculatur euangelia & altare, & accedit ad sedem suam, & stat versus ad Orientem: schola verò, finita antiphona, imponit Kyrie eleison, & continuò acolyti ponunt cereostata in pauimento ecclesiæ, tria quidem in dexteram partem, & tria in sinistram, vnum verò in spatium quod est inter eos. Prior verò scholæ custodit ad pontificem, vt ei annuat quandò vult mutare numerum litaniæ, & inclinat se pontifici: quamdum finierit, incipit pontifex, Gloria in excelsis Deo, si tempus fuerit, & non sedet, antequàm dicant post orationem primam, Amen: & tunc tolluntur cereostata de loco in quo priùs steterant, vt ponantur in vna linea per mediam ecclesiam. Intereà Diaconi si tempus fuerit, leuant planetas in scapulas, & stant iuxta pontificem: similiter & leuant subdiaconi, sed cum sinu. Et tunc ascendunt subdiaconi regionarii ad altare, statuentes se ad dexteram siue sinistram altaris. Tunc pontifex annuit episcopis & presbyteris vt sedeant: subdiaconus verò qui lecturus est, mox vt viderit post pontificem episcopos & presbyteros sedentes, ascendit in ambonem, & legit. Postquàm legerit, cantor cum cantatorio, & dicit responsorium gradalem: & si fuerit tempus vt dicatur alleluia, benè: sin autem, tractum sin minùs, responsorium tantùm. Deindè diaconus osculatur pedes pontificis, & tacitè dicit ei pontifex: Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis. Deinde venit ante altare, & osculatis euangeliis, leuat in manus suas codicem, & procedunt ante ipsum duo subdiaconi regionarii, leuantes thymiamateria de manu subdiaconi sequentis, mittentes incensum, & ante se habentes duos acolytos, portantes duo cereostata: & venientes ad ambonem, diuiduntur ipsi acolyti ante ambonem, & transeunt subdiaconi, & diaconus cum euangeliis per medium eorum. Ille qui absque thymiamaterio est, vertens se ad diaconem, porrigit ei brachium suum sinistrum, in quo ponit euangelium, vt manu subdiaconi aperiatur ei locus, in quo signum lectionis positum fuerit, & interposito digito suo, diaconus in loco lectionis ascendit ad legendum, & illi duo subdiaconi redeunt stare ante gradum descensionis ambonis. Finito euangelio, dicit pontifex: Pax tibi, Dominus vobiscum, Et cum spiritu tuo. Descendente autem diacono, subdiaconus qui priùs aperuerat, recipit Euangelium, & porrigit ipsum subdiacono sequenti; qui in filo stat, quod tenens ante pectus suum super planetam, porrigit osculandum omnibus, per ordinem graduum qui steterint, & post hoc præparato acolyto in pogio iuxta ambonem cum capsa, in qua subdiaconus idem ponit euangelium vt sigilletur. Acolytus autem erit regionis eiusdem, cuius & subdiaconus est, & reuocet Euangelium per ordinem ad Lateranas. Cæteri verò acolyti sumentes cereostata, ponent ea retro altare. Deinde pergente diacono ad altare, stante acolyto cum calice, & corporale super eum, leuat calicem in brachio suo sinistro, & porrigit diacono corporale, vt accipiat desuper calicem, & ponit eum super altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconem secundum, vt expandatur. Tunc ascendunt ad sedem primicerius & secundicerius & primicerius defensorum cum omnibus regionariis & notariis. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur archidiaconum. Pontifex descendit ad senatorium, tenente manum eius dexteram primicerio notariorum, & primicerio defensorum sinistram, & suscipit oblationes principum per ordinem arcuum. Archidiaconus post eum suscipit amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum subdiacono regionario, quem sequitur cum scypho super planetam acolytus, in quo calix impletus refunditur. Oblationes à pontifice suscipit subdiaconus regionarius, & porrigit subdiacono sequenti: & subdiaconus sequens ponit in sindone, quam tenent duo acolyti. Reliquas oblationes post pontificem suscipit episcopus hebdomadarius, & ipse manu sua mittit eas in sindonem, quæ eum sequitur. Post quem diaconus qui sequitur archidiaconem, suscipit amulas, & manu sua refundit in scyphum. Pontifex verò antequam transeat in partem mulierum, descendit ante confessionem, & suscipit oblatas primicerii defensorum. Nam & secundicerii & primicerii defensores diebus festis post diacones ad altare offerunt: similiter ascendens pontifex in partem fœminarum, ordine quo suprà omnia explet. Tunc tenentibus primicerio & secundicerio manus eius, redit in sedem. Archidiaconus stans ante altare, expleta susceptione, leuat manus suas. Deinde respicit in faciem pontificem, annuit ei, & ille resalutato accedit ad altare. Tunc subdiaconi regionarij leuantes oblatas de manu subdiaconi sequentis super brachia sua, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Nam subdiaconi hincindè porrigunt. Ornato verò altari, tunc archidiaconus sumit amulam pontificis de subdiacono oblationario regionario, & refundit super colum in calicem, deinde diaconorum, & in die festo primicerii, secundicerii, primicerii defensorum. Deinde descendit subdiaconus sequens in schola, accipit fontem de manu ar-

chiparaphoniſtæ, & defert ad archidiaconum, & ille infundit, faciens crucem in calicem. Tunc aſcendunt diaconi ad pontificem, quos videntes primicerius, ſecundicerius, & primicerius defenſorum regionarii, & notarii regionarii, & defenſores regionarii deſcendunt de aciebus, vt ſtent in loco ſuo. Tunc ſurgens pontifex à ſede, deſcendit ad altare, & ſalutat altare, & ſuſcipit oblatas de manu presbyteri hebdomadarii & diaconorum. Deinde archidiaconus ſuſcipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici: quas dum poſuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconis de manu ſubdiaconi regionarii, & ponit eum ſuper altare iuxta oblatam pontificis, à dextris inuolutis anſis cum offertorio, quem ponit in cornu altaris, & ſtat poſt pontificem, & pontifex inclinans ſe paululùm ad altare, reſpicit ſcholam, & annuit vt ſileant. Tunc finito offertorio, epiſcopi ſtant poſt pontificem. Primus in medio, deinde per ordinem, & archidiaconus à dextris epiſcoporum, ſecundus diaconus à ſiniſtris, & cæteri per ordinem diſpoſita acie. Et ſubdiaconi regionarij, finito offertorio, vadunt retro altare, adſpicientes ad pontificem, ſtantes erecti vſquedùm incipiant dicere hymnum angelicum, id eſt, Sanctus, quem dum expleuerint, ſurgit pontifex ſolus, & intrat in Cunonem. Epiſcopi verò, diaconi, ſubdiaconi, & presbyteri in preſbyterio permanent inclinati, & dum dixerit, Nobis quoque peccatoribus, ſurgunt diaconi. Cùm dixerit, Per quem hæc omnia Domine, ſurgit archidiaconus ſolus. Cùm dixerit, Per ipſum, & cum ipſo, leuat cum offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit à latere calicem cum oblatis, dicens. Per ipſum, & cum ipſo, vſque: Per omnia ſecula ſeculorum: & ponit pontifex oblationes in loco ſuo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimiſſo offertorio in anſis eiuſdem. Nam quod intermiſimus de patena, quandò inchoat canonem, venit acolytus ſub humero habens ſindonem, in collo ligatam, tenens patenam ante pectus ſuum in parte dextera vſque ad medium Canonem. Tunc ſubdiaconus ſequens ſuſcipit eam ſuper planetam, & venit ante altare, expectans, quandò eam ſuſcipiat ſubdiaconus regionarius. Finito verò Canone, ſubdinaconus regionarius ſtat cum patena poſt archidiaconem, quandò dixerit, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe archidiaconus, & oſculata patena, dat eam tenendam diacono ſecundo. Cum dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta: ſed archidiaconus pacem dat epiſcopo priori, deinde cæteris per ordinem & populis. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextero, & particulam quam ruperit, ſuper altare relinquit. Reliquas verò oblationes ſuas ponit in patenam, quam tenet diaconus. Mox primicerius & ſecundicerius, & primicerius defenſorum cum omnibus regionariis & notariis aſcendunt ad altare, & ſtant in ordine ſuo à dextris & à ſiniſtris. Nomencalator verò & ſaccellarius, & notarius vicedomini, cùm dixerint, Agnus DEI, tunc aſcendunt ad altare ante faciem pontificis, vt annuat eis ſcribere nomina eorum, qui inuitandi ſunt ſiue ad menſam pontificis per nomencalatorem, ſiue ad vicedomini pet notarium ipſius, quorum nomina vt impleuerint, deſcendunt ad inuitandum, & redit ad ſedem. Nam archidiaconus leuat calicem, & dat eum ſubdiacono regionario, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum: & accedentes ſubdiaconi ſequentes cum acolytis, qui ſaccula portant à dextris & à ſiniſtris altaris, extendentibus acolytis brachia cum ſacculis, ſubdiaconi ſequentes ſtant à fronte, vt parent ſinus ſacculorum archidiacono ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à ſiniſtris. Tunc acolyti vadunt dextra læuáque per epiſcopos circa altare, reliqui deſcendunt ad presbyteros, vt confringant hoſtias: patena præcedit iuxta ſedem, deferentibus eam duobus ſubdiaconibus regionariis ad diaconos, vt frangant: ſed illi adſpiciunt ad faciem pontificis, vt eis annuat frangere, & dum innuerit, reſalutato pontifice, confringunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholam, & annuit eis vt dicat, Agnus Dei, & vadit ad patenam cum cæteris. Expleta confractione, diaconus minor, leuatam de ſubdiacono patenam, defert ad ſedem, vt communicet pontifex. Qui dum communicauerit de ipſa ſancta, quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciens crucem ter, dicendo: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitam æternam, Amen. Pax tecum: Et cum ſpiritu tuo: & ita confirmatur ab archidiacono. Deinde venit archidiaconus cum calice ad cornu altaris, & adnunciat ſtationem, & refuſo parum de calice in ſcyphum inter manus acolyti, accedunt primum epiſcopi ad ſedem, vt communicent de manu pontificis ſecundum ordinem: ſimiliter presbyteri, vt communicent poſt eos. Epiſcopus autem primus accipit calicem de manu archidiaconi, & ſtat in cornu altaris, vt confirmet ſequentes ordines vſque ad primicerium defenſorum. Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in ſcyphum quem ſuprà diximus, & tradit calicem ſubdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum. Calicem autem accipit ſubdiaconus ſequens, & dat acolyto, quem reuocat in paratorium, qui dum confirmauerit, id eſt, quos Papa communicat, deſcendit pontifex à ſede cum primicerio notariorum, & primicerio defenſorum, tenentibus ei manus, qui eum duxerunt, vt communicet eos, qui in ſenatorio ſunt, poſt quem Archidiaconus confirmat. Poſt hæc Epiſcopi communicant populum, annuente eis primicerio cum manu ſub planeta, percontato pontifice. Poſt eos diaconi confirmant. Deinde tranſeunt in partem ſiniſtram, & faciunt ſimiliter. Presbyteri autem, annuente primicerio, iuſſu pontificis communicant populum, & ipſi viciſſim confirmant. Nam mox vt pontifex cœperit in ſenatorio communicare, ſtatim ſchola incipit Antiphonam ad communionem, & pſallunt vſquedùm communicato omni populo, annuat pontifex, vt dicat Gloriam: & tunc repetito verſu quieſcunt. Nam pontifex mox vt communicauerit in parte mulierum, redit ad ſedem, & communicat regionarios per ordinem, & eos qui in filo ſteterunt, & in diebus feſtis de ſchola duodecim. Nam cæteris diebus in presbyterio, vbi potuerint, communicent. Poſt omnes hos redeuntes nomencalator & ſaccellarius & acolytus, qui patenam tenet, & qui manutergium tenet, & qui aquam dat, ad ſedem, communicant: poſt pontificem Archidiaconus eos confirmat. Adſtat autem ſubdiaconus regionarius ante faciem pontificis, vt annuat ei. Ille verò contemplans populum, ſi iam communicati ſunt, annuit ei, & vadit ad humerum, adſpicit ad primum ſcholæ, faciens crucem in fronte ſua, annuit eidem dicere Gloriam, Sicut erat, & verſus. Finita Antiphona, ſurgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationem ad complendum: qua finita, cui præceperit Archidiaconus de diaconibus, adſpicit ad pontificem, vt ei annuat, & dicat ad populum: Ite, miſſa eſt. Reſpondet, Deo gratias. Tunc ſeptem cereoſtata præcedunt pontificem, & ſubdiaconus regionarius cum thuribulo ad ſecretarium. Diſcedente autem illo in presbyterium, epiſcopi primùm dicunt: Iube Domne benedicere: Reſpondet, Benedicat nos Dominus. Amen. Poſt epiſcopos preſbyteri, deinde monachi, deinde ſchola, deinde milites draconarij, id eſt, qui ſigna portant: poſt eos baiuli, poſt eos cereoſtatarij, poſt quos acolyti, qui rugam conſeruant, poſt eos extra presbyterium cruces portantes: deinde manſionarij iuniores, & intrat in ſecretarium.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT LIBER de Romano ordine, qualiter celebrandum sit officium Missæ.

PRimò omnium obseruandum est, septem esse regiones ecclesiastici ordinis vrbis Romæ, & vnamquanque regionem singulos diaconos regionarios habere, & vniuscuiusque regionis acolytos per manum subdiaconi regionarij diacono regionis suæ, causa officij subditos esse. Superiores autem vel diaconorum vel subdiaconorum ordines, archidiacono, qui vicarius est pontificis, obedire, seruato vnicuique per eum proprij gradus ministeriali ordine.

Oportet autem, vt post numerum Ecclesiasticarum regionum, sciat qui voluerit numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obsequantur iuxta ordinationem antiquitùs constitutam. Prima enim feria Paschæ ministrabit regio tertia: Secunda feria, regio quarta: Tertia feria: regio quinta: Feria quarta, regio sexta: Feria quinta, regio septima: Feria sexta, regio prima: Sabbato, secunda regio. Ergò vnaquæque regio ordines proprios, tam in processione, quàm in Ecclesia habebit, vel vbicunque eos propria dies ratione sui gradus, secundùm priscam constitutionem, ire vel ministrare compulerit: & nullus in aliqua designatus regione, à ministerio pontificis siue excommunicationis vel animaduersionis sententia deesse poterit.

Denunciata statione diebus festis, primo manè omnis clerus debet Apostolicum ad Ecclesiam præcedere, exceptis officialibus ministris, qui in obsequio illis comitantur pro pontificali dignitate, vt sunt diacones stationarij, subdiaconi, & omnes acolyti illius regionis, quæ ipso die pontifici debet ministrare. Sed cubiculario laico hæc cura est præscripta, vt sella pontificis in sacrario sit parata, donec ille veniat celebraturus diuina mysteria. Episcopi autem atque presbyteri, expectantes in presbyterio pontificem, cum his qui præparant ornatum Ecclesiasticum atque vasa Ecclesiæ, sedebunt ea locali dispositione, vt intrantibus ecclesiam, episcopi sint ad sinistram, presbyteri verò ad dexteram: vt quandò pontifex sederit, & ad eos respexerit, Episcopos ad dexteram, presbyteros contueatur ad sinistram. Suscipiatur autem pontifex per presbyteros tituli vel ecclesiæ, vbi indicta est statio, vnà cum maioribus eiusdem ecclesiæ, & offertur in obsequium illius thymiamaterium incensi, inclinato offerentium capite, atque petita benedictione & accepta, hincindè pontificem præcedunt ad ecclesiam, prout quenque contigit secundùm ordinem militare. Sed hæc cura erit acolytorum, vt sacri ministerij vasa per manum primi mansionarij, qui est custos dominicalis vestiarij, accepta, deferantur per baiulos de maiori monasterio ad celebrandæ stationis locum, quæ sunt aquamanile, hoc est, vas manuale, patenæ, calices & scyphi, atque pugillares aurei siue argentei, amulæ argenteæ, ad vina fundenda paratæ, colatorium aureum siue argenteum, & cantatorium. Subdiaconus autem qui lecturus est, sub cura sua habebit Apostolorum, & archidiaconus Euangelium. Cùm verò pontifex ecclesiam intrauerit, non continuò ad altare ascendit, sed priùs intrat in secretarium, sustentatus à diaconibus, qui eum descendentem à sellario accipiunt obuiis, vt aiunt, manibus: vbi dum venerit, & in sella sua sederit, diacones salutato pontifice, egrediuntur de secretario cum ordinabili disciplina, & ante fores ipsius secretarij mutant vestimenta sua. Egredientibus autem diaconibus de secretario, remanent cum pontifice primicerius atque notarij ipsius stationis, & subdiaconi iam parati pro suo officio, quorum vnus pallium pontificis cum acu super planetam teneat in brachio sinistro. Atque pontifex per manus subdiaconorum regionariorum mutat & ipse vestimenta solennia, sicut Leuitæ faciunt in parte altera. Subdiaconi regionarij, secundum ordinem suum accipiunt ad induendum pontificem ipsa vestimenta, alius lineam, alius ambolagium, id est, amictum quod dicitur humerale, alius lineam dalmaticam, quam dicimus albam, alius cingulum, alius dalmaticam, alius orarium, alius planetam, & sic per ordinem induunt pontificem. Primicerius autem & secundicerius componunt vestimenta pontificis, vt ex honorabili compositione exhibeatur circunstantibus spectaculum reuerendæ dignitatis. Nouissimè autem, cui iusserit Dominus pontifex ex diaconibus, sumit de manu subdiaconi sequentis pallium, & super pontificem induit, & illud cum acu in planeta retro & ante, & in humero sinistro configit, & salutat Dominum, & dicit: Iube Domne benedicere: Respondet: Saluet nos Dominus. Amen. Deinde subdiaconus regionarius referens ad pontificem qui debeant legere aut cantare, ponit mappulam in sinistro brachio pontificis super planetam, cum disciplinali ad genua eius inclinatione, & pronunciat talem subdiaconum regionarium Epistolam legere, & tale Responsorium, & tale Alleluia cantare: & postea non licet in loco lectoris vel cantoris alterum mutare: quod si factum fuerit, excommunicabitur archiparafonista, id est, quartus scholæ, qui semper debet pontifici de cantoribus nunciare. Statuuntur enim per ordinem acies duæ, & parafonistæ quatuor à foris hincindè, sed infantes infra per ordinem ab vtroque latere. Postquàm autem pontifex ad psallendum annuerit archiparafonistæ, dicit siue acolytis stantibus ante fores secretarij cum cereostatis, siue subdiacono regionario, qui ante se ad processionem debet thymiamaterium portare, Accendite. Sed ille quartus scholæ perueniens in presbyterium, vbi chorus in quatuor, vt dictum est, ordinatus assistit reuerenda dispositione, postquam dixerit inclinato capite ad priorem scholæ, vel secundum, siue tertium, Domini iubete, mox Antiphonam ad Introitum incipit prior scholæ. Quorum voce audita, diaconi intrant ad pontificem in secretarium: & ab archidiacono atque secundario acceptis vtrinque, & osculatis manibus pontificis, procedunt cum ipso, sustentantes eum. Reliqui gradus procedunt in ordine suo, excepto quòd vnus de regionariis subdiaconibus, debet præcedere cum thymiamaterio, quem sequuntur septem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portantes septem cereostata accensa ante pontificem, vsquedùm ad altare venerit. Sed antequam perueniat processio ad scholam, diuiduntur cereostata, quatuor ad dexteram partem, & tria ad sinistram. In hoc honorabili ministerio, debet pontifex venire in tribunal ecclesiæ, & inclinare caput contra altare, & postquàm surrexerit, in fronte sua crucem facere, & vni episcoporum de hebdomadariis & archipresbytero, & diaconis omnibus pacem dare: ac deinde respiciens ad priorem scholæ, innuit ei vt debeat Gloriam dicere. Qui se inclinans pontifici, imponit hymnum, quo datur gloria S. Trinitati. Sed pontifex concelebrat interim secretò orationem, ante altare inclinatus, vsque ad repetitionem versus. Nam diaconi, quando dicitur, Sicut erat in principio, surgunt ab inclinatione, & salutantes altaris latera, prius duo & duo vicissim redeunt ad pontificem, tenentes locum quisque pro suo ordine. At pontifex ad repetitionem versus, sicut dictum est, surgens ab oratione, osculatur Euangelium & altare, ac deinde accedit ad sedem, & stat versus ad orientem. Schola verò, finita antiphona, imponit Kyrie eleison: sed prior scholæ debet ad pontificem custo-

dire quando præcipiat mutare numerum litaniæ, & innuēti inclinat ſe. Quæ cum finita fuerit, pontifex incipit, Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit. Sedere autem non oportet pontificem, antequàm dicant, Amen poſt primam orationem. Deinde debent ſubdiaconi regionarij aſcendere, & ad dextram altaris & ad ſiniſtram ſe ſtatuere. Sed ille ſubdiaconus, qui lecturus eſt, poſtquam viderit epiſcopos ſiue presbyteros poſt pontificem ſedere, quos ipſe pontifex nutu ſuo facit ſecum conſidere, tunc aſcendit in ambonem, & legit lectionem. Poſtquam lector legerit, cantor cum cantorio aſcendit, & reſponſorium dicit, ac deinde per alium cantorem Alleluia, ſi tempus fuerit, ſiue tractus concinitur: ſin minus, reſponſorium tantummodò cantatur. Deinde diaconus, oſculatis pedibus pontificis, & accepta ab eo hac benedictione, Dominus ſit in corde tuo & in labijs tuis, venit ante altare: & oſculatis Euangelijs, leuat codicem in manibus ſuis. Prior autem de duobus ſubdiaconis, qui ſolummodò debent diaconum præcedere, incenſum mittit in thymiamaterium, ſed alter per proximæ ſtationis ſubdiaconum accipit illud ad portandum. Procedunt ante ipſos duo acolyti cum duobus cereoſtatis, quibus acolytis ante ambonem diuiſis, tranſeunt per medium ipſorum ſubdiaconi, & diaconus cum Euangelijs. Sed ille ſubdiaconus, qui abſque thymiamaterio eſt, porrigit brachium ſiniſtrum, vt à diacono accipiat librum Euangeliorum, vt per ipſum aperiatur diacono locus, in quo ſignum lectionis fuerit poſitum. Aſcendente autem diacono ad legendum, ipſi duo ſubdiaconi redeunt ſtare ante deſcenſionis gradum: poſtquàm finitum fuerit Euangelium, dicit Pontifex: Pax tibi, Dominus vobiſcum. Sequitur reſponſio, Et cum ſpiritu tuo. Deſcendente autem diacono, ſubdiaconus ille, qui priùs aperuerat librum Euangeliorum, recipit eum, & reuerſus in presbyterium, porrigit illum vni ſubdiaconorum, vt ipſe offerat omnibus ad oſculandum, qui ſteterunt per ordinem graduum. Poſt Euangelicam ergò lectionem, reponitur liber Euangeliorum in paratorio quodam, ſiue in ſecretario: ſed acolytus tenens calicem in brachio ſiniſtro, porrigit corporale ſupra-poſitum diacono, vt ipſe deſuper calicem accipiens, illud expandat ſuper altare, proiecto ad ſequentem diaconum capite altero. Pontifex autem ſuſtentatus hinc indè dextra læuáque à primicerio notariorum, & primicerio defenſorum, deſcendit ad ſenatorium, quod eſt locus principum, vt ſuſpiciat oblationes eorum. Archidiaconus verò poſt eum amulas ſuſcipit, & in calicem maiorem, quem ſubdiaconus regionarius ſequens portat, vacuum refundit: qui cùm fuerit impletus, refunditur in ſcyphum, quem ibi tenebit ſequens acolytus. Oblationes verò principum ſubdiaconus regionarius à pontifice ſuſcipit, ac ſequenti ſubdiacono porrigit, & ipſe in ſindonem, quàm tenent duo acolyti, eas ponit. Sed epiſcopus hebdomadarius ſuſcipit poſt pontificem oblationes reliquorum, quas ipſe manu ſua mittit in ſindonem, quæ ſequitur eum. Poſt quem diaconus ſequens amulas ſuſcipit, & in ſcyphum manu ſua poſt archidiaconum eas refundit. Similiter tranſiens pontifex in partem matronarum, explet omnia, vt ſuprà. Deinde redit ad ſedem tenentibus primiceriis manus eius. Archidiaconus autem ſtans ante altare, lauat manus ſuas expleta ſuſceptione. Poſt hoc in faciem pontificis reſpicit, & cùm ei annuerit, reſalutato eo per humilem inclinationem, ad altare accedit. Tunc accipiens per ſubdiacones oblatas hincindè porrigentes eas, ponit tantas ſuper altare, quantæ poſſint populo ſufficere. Compoſito igitur altari & ornato, archidiaconus deinde ſumit amulam pontificis de ſubdiacono oblationario, & refundit in calicem ſuper colatorium, deinde diaconorum, ac deinde primiceriorum & ſecundiceriorum: poſteà autem ſubdiaconus ſequens deſcendit in ſcholam, & accipit fontem de manu archiparafoniſtæ, ac defert ad archidiaconum, & ille infundit, faciens crucem in calicem. Aſcendentibus verò diaconis ad pontificem, primicerius & ſecundicerius, notarij & defenſores regionarij deſcendunt, & in loco ſuo conſiſtunt. Tunc pontifex ſurgens à ſede, deſcendit ad altare, & ſalutat altare, & ſuſcipit oblatas de manu presbyteri hebdomadarij, & diaconorum atque primiceriorum. Deinde archidiaconus ſuſcipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici: quas dum poſuerit pontifex in altari, leuat calicem archidiaconus de manu ſubdiaconi regionarij, & ponit eũ ſuper altare iuxta oblatam pontificis à dextris, atque cum offertorio in cornu altaris poſito, inuoluens per anſas calicem, ſtat poſt pontificem. Et pontifex paululùm inclinans ſe ad altare, reſpicit ad ſcholam, & annuit vt debeant ſilere. Finito autem offertorio, Epiſcopi ſtant poſt pōtificem, primus in medio, deinde per ordiné, & archidiaconus à dextris Epiſcoporum, ſecundus diaconus à ſiniſtris, & cæteri diſpoſita acie per ordinem. At ſubdiaconi regionarij, finito offertorio, vadunt retro altare, adſpiciētes ad pontificem, ſtantes erecti vſquedùm incipiant dicere hymnum Angelicum, id eſt, Sanctus. quem dũ expleuerint, ſurgit pontifex ſolus, & intrat in Canonem. Epiſcopi verò, diaconi, ſubdiaconi, presbyteri, permanent in presbyterio inclinati: & cùm dixerit, Nobis quoque peccatoribus, ſurgunt ſubdiaconi: cùm dixerit, Per quem hæc omnia Domine, ſurgit archidiaconus ſolus: cùm dixerit, Per ipſum, & cum ipſo, leuat archidiaconus cum offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit è latere calicem cum oblatis, dicens: Per ipſum, & cum ipſo: vſque, Per omnia ſecula ſeculorum. Et ponit pontifex oblationes in loco ſuo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimiſſo in anſis eius offertorio. Ecce autem finito Canone, ſubdiaconus regionarius ſtat ante altare cum patena poſt archidiaconum, quam in medio Canone ſubdiaconus ſequens accipit per acolytum, qui ſcilicet acolytus, quandò inchoat pontifex Canonem, venit, ſub humero habens ſindonem in collo ligatã, & tenet patenam in dextera parte ante pectus ſuum. Quandò dixerit pontifex, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe archidiaconus, & accipiens patenã, oſculatur eam, & dat diacono ſecundo tenendam. Cùm dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta, ſubiungens hæc verba: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitam æternam. Sed interim archidiaconus pacem dat Epiſcopo priori, qui & vltrà dabit iuxta ſe ſtanti, ac deinde per ordinem cæteri, atque populus oſculantur ſe inuicem in oſculo CHRISTI. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & de ipſa ſancta quam ruperit particulam, ſuper altare relinquit: reliquas verò oblationes ſuas in patenam, quã tũc tenet diaconus, ponit. Nam archidiaconus leuat calicem, & ſubdiacono regionario porrigit eum, vt teneat iuxta cornu altaris dextrum. Et accēdentes ſubdiaconi ſequentes cum acolytis, qui ſacculos ad hæc idoneos portant à dextris & à ſiniſtris altaris: ipſi ergò ſubdiaconi extendentibus acolytis brachia, cum ſacculis ſequentes à fronte, parant ſinus ſacculorum archidiacono ad ponendum oblationes, priùs à dextris, deinde à ſiniſtris. Tum vadunt acolyti dextra læuáque poſt Epiſcopos ſiue presbyteros circùm altare, vt ipſi ſacerdotes incipiant hoſtias cõfringere, patena præcedente, quam duo ſubdiaconi regionarij deferunt ad diaconos cauſa confractionis, vt ipſi quoque frangant, quandò põtifex annuerit eis. Sed archidiaconus euacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholã, & annuit eis, vt dicant, Agnus Dei. ac deinde vadit ad patenam, quam tenent duo ſubdiaconi regionarij, vt ipſe etiam frangat cum cęteris diaconis iuxta cornu altaris. Expleta cõfractione, diaconus minor, leuata de ſubdiacono patena, defert eam ad pontificem, vt commu-

nicet corpore Dominico. Sed ipse pontifex confirmatur ab archidiacono in calice sancto, de quo parùm refundit archidiaconus in maiorem calicem, siue in scyphum, quem tenet acolytus, vt ex eodem sacro vase confirmetur populus: quia vinum etiam non consecratum, sed sanguine Domini commixtum, sanctificatur per omnem modum. Accedunt primùm episcopi secundùm ordinem de manu pontificis communicare, & post eos ascendunt presbyteri omnes, vt communicent ad altare. Cùm autem communicauerit archidiaconus, calicem intereà tenet primus Episcopus. Sicut enim in Romana ecclesia summo pontifici ministrant episcopi, sic in cæteris Ecclesijs debent Episcopis facere presbyteri. Recepto calice, archidiaconus confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerit pontifex corpore Dominico. Hoc officio iuxta altare peracto, & pugillari cùm quo confirmetur populus, per subdiaconem regionarium iam accepto, traditur calix ab archidiacono eidem subdiacono perferendus acolyto, vt reponatur in paratorio. Deinde descendit pontifex cum primicerio notariorum & primicerio defensorum, vt communicet principes populorum, & A matresfamilias eorum. Et sicut archidiaconus confirmat quos pontifex communicat: sic reliqui diaconi confirmant quos Episcopi siue presbyteri post pontificem communicant. Sed cùm cœperit pontifex clerum siue populum communicare, schola incipit Antiphonam ad communionem psallere, ac deinde nutu pontificis. Gloriam patri, Sicut erat in principio & nunc & semper, subdiacono faciente crucem in fronte, vt ex hoc signo intelligat prior scholæ, quandò post communionem debeat gloriam sanctæ Trinitati dicere, paratus etiam versum repetitionis subiungere. Finita B Antiphona, quæ repetitur ad repetitionis versum, pontifex ad altare dat orationem ad complendum. Qua etiam finita, diaconus, cui præceperit archidiaconus, respicit ad pontificem, vt annuat ei, & dicat ad populum: Ite, Missa est. Respondet populus: Deo gratias. Dicentibus autem episcopis siue presbyteris, vel sequentibus ordinibus: Iube Domne benedicere, Respondet Pontifex, Benedicat nos Dominus, Amen. Præcedunt igitur pontificem septem cereostata, & subdiaconus regionarius cum thuribulo ad secretarium.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE RELIQVIS ANNI TOTIVS OFFICIIS AC MINISTERIIS.

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT ordo Catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur.

IN vigilia Natalis Domini leguntur lectiones tres de Esaia Propheta. Prima lectio sic continet in capite: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali. Vsque, Curuemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis. Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Secunda lectio sic continet in cap. Consolamini consolamini popule meus, dicit Deus vester. Vsque, Quia manus Domini fecit hoc, & spiritus eius creauit illud. Tertia lectio sic continet in capite: Consurge consurge, induere fortitudine brachij Domini. Vsque, Quia quibus non erat narratum de eo viderunt: & qui non audierunt, contemplati sunt.

Posteà legantur Homiliæ sanctorum Patrum ad ipsum diem pertinentes. Romani hanc noctem ità celebrant. Prima die vigiliæ natalis Domini hora nona canunt Missam ad sanctam Mariam. Qua expleta, canunt vespertinalem synaxim. dehinc vadunt ad cibum. In crepusculo noctis intrat Apostolicus ad vigilias in præfatam ecclesiam: tamen non cantant ibi inuitatorium ad introitum, sed expletis vigilijs & matutinis, sicut in antiphonario continetur, ibidem canunt primam Missam in nocte. Qua expleta, vadunt ad S. Anastasiam canere aliam Missam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, vt ibi vigilias celebrent, ab eo loco, vbi inuenerit eos psallere, qui ibidem excubant. Ipsi enim intrant ad vigilias debito tempore in processu noctis, & canunt inuitatorium, & prosequuntur ordinem antiphonarij. Vnde etiam dupla officia in Romanorum antiphonariis hac nocte describuntur. Vigiliæ verò, quæ à pastoribus hac nocte custodiebantur, in quatuor diuiduntur, scilicet leges IIII. significan-C tes: Primam naturalem, Secundam Mosaicam, Tertiam Prophetarum, Quartam noui testamenti, in qua pastoribus, id est, ecclesiasticis doctoribus apparuit. Et nos cùm pastoribus vigilare debemus, vt mereamur illud suauissimum harmonicum, quod hac nocte primùm cãtatum est, audire: Gloria in excelsis Deo. Vnde etiam S. Telesphorus Papa peruigiles nos malens fore, Missas celebrare fecit, scilicet in recordationem natiuitatis Christi seu concentus Angelici. Alia verò Missa, quæ sequitur, signat nouam lucem gaudij, qua per incarnati verbi mysterium perfundimur: seu propter visitationem pastorum ad præsepe Domini, in quo inuenerunt panẽ viuum, qui quotidiè à fidelibus manditur.

Ordo in Natali S. Stephani Protomartyris.

D IN ipsa nocte leguntur lectiones tres de Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: In diebus illis, Crescente numero discipulorum. Vsque, Factum est autem magnum gaudium in ciuitate. Posteà leguntur homiliæ Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Natali Sancti Ioannis Euangelistæ.

IN ipsa nocte leguntur lectiones III. de Apocalypsi, à capite libri, vsque, Quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt. Posteà leguntur homiliæ Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Natali Sanctorum Innocentum.

E IN natali Innocentum leguntur lectiones III. de Apocalypsi, vbi dicitur: Et vidi in dextera sedentis supra thronum. Vsque, Et facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus factus est magnus. Posteà leguntur sermones Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Octauis Domini.

IN octauis Domini similiter leguntur lectiones, quæ in vigilia natalis Domini, &, si fuerint, Homiliæ ad ipsum diem pertinẽtes. Iesus verò octaua die circuncisus est. Hæc circũcisio nihil aliud est, nisi abscisio

in carne præputij, secundum quod à Domino in lege præceptum est: Circuncidetur ex vobis omne masculinũ, & infans octo dierum circuncidetur ex vobis. Sed quia vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua, oportet nos circuncidi, non in carne, sed Spiritu: vt deponamus veterem hominẽ cùm actibus suis & induamus nouũ, eum, qui secundũ Deum creatus est. Hæ verò octauę ideò reuerenter celebrantur, quia in hac die aduentũ hominum ad Christum celebramus: & in natiuitate eiusdem, aduentum illius ad homines. Sed quia imperiti homines secundùm dementiam gentilium, hunc diem Kalẽdarum Ianuariarum à principe suo Iano, quem pro deo colebant, ita vocatum, multis diabolicis spurcitiis sacrauerũt, statuit vniuersalis Ecclesia ieiunium publicum in isto die fieri, quatenùs his calamitatibus auctor vitæ finem imponeret: Sed quia, Domino largiente, hæc à fidelibus pro nihilo habentur, in eisdem Kalendis nihil aliud noui præsumendum est, excepto quòd Octauæ Dominicæ cum eximio cultu celebrentur. Post octauas verò vsq; in Theophaniam, siue nocte, siue die, omnia de quotidianis.

Ordo in Vigilia Theophaniæ.

IN vigilia Theophaniæ leguntur lectiones III. de Esaia. Prima lectio sic continet in capite: Omnes sitientes, venite ad aquas. Vsque, Erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur. Secunda lectio sic continet in capite: Surge, illuminare Hierusalem. Vsque, In tempore eius subitò faciam istud. Tertia lectio sic continet in capite: Gaudens gaudebo in Domino: Vsque, Oculus non vidit Deus absque te, quę præparasti expectantibus te. Posteà leguntur homiliæ sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Solennitas hæc sacratissima, quæ à Græcis Theophania siue Epiphania nuncupatur, Latinè apparitio seu ostensio vel manifestatio interpretatur. Expletis namque Christus quasi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, Anno videlicit quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, Valeriano & Asiatico coss.

Nec hoc prætereundum est, quòd secunda Natiuitas Christi tot illustrata mysteriis, honoratior sit, quã prima. Tunc tantummodo natus est, & Angelus pastores affatus est: hodiè verò à Magis cum muneribus est adoratus. Hodiè cum in Iordanicis aquis tingeretur, filius dilectus à patre est vocatus de cælo, & Spiritus sanctus in specie columbæ super eum visus est, necnon per baptismi Sacramentum, caput draconis est contritum. Hodiè ex aqua vinum factum est, eidémque cælesti sponso Ecclesia coniuncta est. Insuper & quinque millia hominũ ab eo refecta sunt. Et ideò manifestatio interpretatur, quia in his manifestare se hominib⁹ dignatus est. Quòd autem in hac festiuitate nemo præsumat baptizare, S. Leo in decretalibus prohibet ita: Si quis autẽ Epiphaniæ festiuitatem, quę in suo debito honore venerãda est, ob hoc existimat habere priuilegium baptismatis, illius sciat baptismi aliam gratiam aliam fuisse rationem, nec ad eam pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur. Dominus non indigẽs remissione peccati, nec remedio renascendi, sic voluit baptizari, quomodo & circuncidi: Sed tunc regenerationis potentiam sanxit, quandò de latere illius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis. Vndè in baptizandis electis, qui secundùm Apostolicam regulam & exorcismis scrutandi, & ieiuniis sanctificãdi, & frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, duo tantũ tempora, id est, Pascha & Pentecosten, constat esse seruanda, excepto pro mortis periculo, in persecutionis angustiis, & in timore naufragij. Per triduanam enim sepulturam, imitatur trina dimersio: & ab aquis leuatio, instar est resurgentis de sepulchro.

Ordo in octaua Theophaniæ.

IN octauis Theophaniæ leguntur lectiones, quæ in Theophania, vel sermones ad ipsum diem pertinentes. Dehinc vsque ad Septuagesimam ponunt epistolas B. Pauli Apostoli.

Ordo in Purificatione S. Mariæ.

IN purificatione sanctæ Mariæ leguntur Cantica Canticorum, siue homiliæ ad ipsum diem pertinentes. De hac festiuitate, id est, ὑπαντὴ Domini, & alijs festiuitatibus sanctæ Mariæ, in gestis pontificalibus legitur, quòd Sergius Papa præceperit litanias fieri in die præsentationis Domini in templo. Ita enim scriptum est, Vt in diebus annunciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis sanctæ Dei genitricis Mariæ & sancti Simeonis, quòd ὑπαντὴ dicitur Græcè, cum litanijs exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat. Ipsa ergò die aurora ascendente, procedat omnis clerus & populus cum litania & antiphonis ad ecclesiam sancti Adriani, expectantes pontificem.

Ingressus pontifex in sacrarium, induat se vestibus nigris, & clerus similiter: Deindè ex iussu pontificis inchoat schola antiphonam, Exurge Domine. Cum Psalmo, DEVS auribus nostris. Et egreditur pontifex de sacrario cum ministris, annuens primo scholæ, vt dicant Gloriam. Deinceps vadit ad altare, & orat vsque ad expletionem Gloriæ. Post orationem osculato altari & diacono, similiter hinc indè, dicit schola versum: Opus quod operatus est in diebus eorum & in diebus antiquis. Antiphona expleta, stans pontifex ante altare, dicit: Dominus vobiscum: & Oremus. Et diaconus dicit: Flectamus genua: si tamen infra sexagesimam euenerit.

Oratio ad Collectam.

EXaudi, quæsumus Domine, plebem tuam, & quæ extrinsecus annua tribuis deuotione venerari interiùs assequi gratiæ tuæ luce concede.

Tunc exorcizetur sal & aqua ad respergendos exindè cereos.

Posteà dicantur hæ sequentes orationes in benedictionem eorum. Resp. Preciosa est in conspectu Domini. Vers. Mors sanctorum eius.

Sequitur sacerdos & dicit:

SAncta Maria mater Domini nostri Iesu Christi, & virgo perpetua, cum omnibus sanctis intercedere digneris pro nobis peccatoribus, vt mereamur ab eo adiuuari & exaudiri, qui in Trinitate perfecta viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Respon. Amen.

Benedictio cerei.

BEnedic Domine Iesu Christe hanc creaturam ceræ supplicantibus nobis, & infunde ei per virtutem sanctæ crucis tuæ benedictionem cælestem, vt qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuisti, talem signaculo sanctæ crucis tuæ fortitudinem & benedictionem accipiat, vt in quibuscunque locis accẽsa siue posita fuerit, discedat diabolus, & contremiscat, & fugiat pallidus cũ omnibus ministris suis de habitationibus illis, nec præsumat ampliùs inquietare vel illudere seruientes tibi. Qui cum Deo patre, &c.

Alia.

SVpplices te quæsumus Domine, vt emittas sanctum Angelum tuum Raphaelem, vt qui euulsit & repulit à Tobia & Sara dæmonem mortiferum, eos infestantem, per huius ceræ sanctificationem conterat illum & disperdat de cunctis habitationibus colentium Deum, de basilicis, de domibus, de angulis, de lectulis, de refectoriis, de vniuersis locis, in quibuscunque famulantes DEO habitant & requiescunt, dormiunt, vigilant, ambulant & cõsistunt, nec audeat ille malignus ampliùs inquietare, vel pauores immittere super illos, quos sancta chrismatis tui vnctione fecisti esse munitos. Per, &c.

Alia.

BEnedico te cera in nomine sanctæ Trinitatis, vt sis vbique diaboli effugatio, atq; omnium contubernalium suorum exterminatio, adiuuante eadẽ sancta & indiuidua

individua Trinitate, quæ in vnitatis essentia viuit & regnat Deus. Per.

Benedictio cerei.

DOmine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui omnia ex nihilo creasti, & iussu tuo per opera apum, hunc liquorem ad perfectionem cerei euenire fecisti, & qui hodierna die petitionem iusti Simeonis implesti, te humiliter deprecamur: vt has candelas ad vsus hominum, & sanitatem corporum & animarum, siue in terra, siue in aquis, per inuocationem tui sanctissimi nominis, & per intercessionem sanctæ Mariæ semper virginis, cuius hodiè festa deuotè celebrantur, & per preces omnium sanctorum tuorum benedicere & sanctificare digneris, & huius plebis tuæ, quæ illas honorificè in manibus desiderat portare, teque cantando laudare: exaudias voces de cælo sancto tuo, & de sede maiestatis tuæ, & propitius sis omnibus clamantibus ad te: quos redemisti precioso sanguine filij tui, qui tecum viuit, &c.

Alia.

OMnipotens sempiterne Deus, qui hodierna die vnigenitum tuum vlnis sancti Simeonis in templo sancto tuo suscipiendum præsentasti, tuam supplices deprecamur clementiam, vt has candelas, quas nos tui famuli in tui nominis magnificentia suscipientes, gestare cupimus luce accensas, benedicere & sanctificare, atque lumine supernæ benedictionis accendere digneris, quatenus eas tibi Domino Deo nostro offerendo, digni, & sancto igne dulcissimæ charitatis tuæ succensi, in templo sancto gloriæ tuæ repræsentari mereamur, Per.

Alia.

DOmine Iesu Christe, lux vera, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, effunde benedictionem tuam super hos cereos, & sanctifica eos lumine gratiæ tuæ, & concede propitius, vt sicut hæc luminaria igne visibili accensa, nocturnas depellunt tenebras, ita corda nostra inuisibili igne, id est, sancti Spiritus splendore illustrata, omnium vitiorum cæcitate careant: vt purgato mentis oculo ea cernere possimus, quæ sunt tibi placita, & nostræ saluti sunt vtilia, quatenus post huius seculi caliginosa discrimina, ad lucem indeficientem peruenire mereamur: Per te Christe Iesu Saluator mundi, qui in Trinitate perfecta viuis & regnas Deus: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum Spirituo tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi Deo omnipotenti, rerúmq; omnium creatori laudes assiduas persoluere, & munificentiæ tuæ indefessas semper grates persoluere: qui inter cæteras mundanæ conditionis creaturas, de liquore aerio per apum efficaciam, cerei preciosam fieri voluisti substantiam, vt tibi indè debiti honoris famulatus existeret, & nobis vsus necessarius proueniret. Proindè immensam clementiam tuam Domine suppliciter obsecramus, vt super has candelas benedictionis tuæ munus infundas, vt omnes eas in Christi vicem manibus portantes, eiusdem sacri tui spiraminis gratia, qua Beatus Simeon repletus fuerat, imbui mereantur. Qui hodierno die vnigenitum tuum Dominum nostrum Iesum Christum, lumen æternum, à parentibus in templo præsentatum, in vlnas suas accepit, ac reuelante Spiritu sancto, ita prophetando benedixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundùm verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod tibi æterno Patri sanctóque Spiritui coæternum & coæquale viuit & regnat in secula seculorum. Resp. Amen. Qua finita, dicat sacerdos hanc orationem:

OMnipotens sempiterne Deus qui per Moysen famulum tuum, purissimum olei liquorem ad luminaria ante conspectum tuum iugiter accendenda præparari iussisti, benedictionis tuæ gratiam super hos cereos benignus infunde, quatenus sic administrent lumen exterius, vt te donante, lumen Spiritus tui nostris non desit mentibus interiùs. Per. Tunc adspergantur aqua benedicta, & thure adoleantur, & illuminentur, & interim canatur à clero antiphona: Hodiè Beata virgo Maria puerum Iesum. Post hæc accipiunt omnes, singulos cereos de manu pontificis vel æditui, & dicit sacerdos hanc orationem:

OMnipotens sempiterne Deus, qui vnigenitum tuum ante tempora de te genitum, sed temporaliter de Maria Virgine incarnatum, lumen verum & indeficiens ad depellendas humani generis tenebras, & ad incendendum lumen fidei & veritatis in mundum misisti, concede propitius, vt sicut exterius corporali, ita etiam interius luce spiritali mereamur irradiari: Per eundem, &c. Oratione hac expleta, eleuatis sanctorum reliquijs & vexillis, clerus circuit ecclesiam, & inchoat schola primam Antiphonam:

AVe gratia plena Dei genitrix virgo: ex te enim ortus est sol iustitiæ, illuminans quæ in tenebris sunt. Lætare & tu senior iuste, suscipiens in vlnas liberatorem animarum nostrarum, donantem nobis & resurrectionem.

Alia.

ADorna thalamum tuum Sion, & suscipe regem Christum, amplectere Mariam, quæ est cælestis porta. Ipsa enim portat regem gloriæ noui luminis, subsistit virgo, adducens manibus filium ante Luciferum: quem accipiens Simeon in vlnas suas, prædicauit populus Dominum eum esse vitæ & mortis, & Saluatorem mundi.

Alia.

Responsum accepit Simeon à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini: & cùm inducerent puerum in templum, accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis seruum tuum in pace. Et ingrediendo Ecclesiam, canunt antiph. Cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, accepit eum Simeon in vlnas suas, & benedixit eum, dicens, Nunc dimittis Domine seruum tuum in pace. Qua finita, dicat sacerdos hanc orationem.

DOmine Iesu Christe, qui hodierna die in nostræ carnis substantia inter homines apparens, à parentibus in templo es præsentatus, quem Simeon venerabilis senex, lumine Spiritus tui irradiatus, agnouit, suscepit, & benedixit: præsta propitius, vt eiusdem Spiritus sancti gratia illuminati atque edocti, te veraciter cognoscamus, & fideliter diligamus, qui cum Deo patre in vnitate eiusdem Spiritus sancti viuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Respons. Amen.

Secundùm Romanos autem, cùm appropinquauerint atrio sanctę Mariæ, faciẽdæ sunt litaniæ. His expletis ante altare, & ingresso pontifice in sacrarium, inchoat schola antiphonam ad Introitum, Suscepimus Deus. Ipsa die non canta Gloria in excelsis Deo, si infra septuagesimam euenerit. Deinde peragitur Missa ordine suo.

Ordo in Cathedra S. Petri.

IN cathedra Sancti Petri leguntur lectiones quæ in natalicijs omnium Apostolorum, siue homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

Annunciatio S. Mariæ.

IN Annunciatione sanctæ Mariæ leguntur lectiones III. de Esaia propheta. Prima lectio sic continet in capite: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini. Vsque, exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Secunda lectio sic continet in capite: Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi signum à Domino Deo tuo. Vsque à diebus separationis Effraim à Iuda, cum rege Assyriorum. Tertia lectio

sic continet in capite: Egredietur virga de radice Iessæ. Vsque, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.

De Septuagesima.

IN Septuagesima Paschæ ponunt heptaticum, vsque in quintamdecimam diem ante Pascha Septuagesima videtur dici posse propter septuaginta dies, qui sunt ab ipso die ad sabbatum ante octauas Paschæ, quo die alba tolluntur vestimenta à nuper baptizatis. Porrò sexagesima indè dici potest, quia sexaginta sunt dies vsque ad medium Paschæ, quod est feria quarta Paschalis hebdomadæ. Quinquagesima verò, quia decurrit vsque in diem sanctum resurrectionis Dominicæ. Quadragesima etiam cum Dominica sua currit ad mysticum Pascha Hebræorum, quod Dominus noster Iesus Christus cum discipulis suis celebrauit, & nos dicimus cœnam Domini. Septuagesima ergo, vt prædictum est, computatur secundùm titulationem Sacramentarij & Antiphonarij, nouem hebdomadibus ante Pascha in septimam sabbati. Populus Dei in Babylone detentus est captiuus septuaginta annis: quibus expletis, reuersus est Hierusalem. Ideò author officij nostri, septuagesimam posuit in officijs nostris, vt hoc tempore à delicijs abstinendo, ostenderemus in nostra conuersatione, qualiter per omne tempus seculi viuere debeant, qui post baptismum peccatis se alienant à cælesti Hierusalem. Quapropter Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, sed Tractus, id est, luctus: nec Gloria in excelsis Deo, quæ sunt cantica cælestia: & in quibusdam locis Dalmaticarum vsus intermittitur. Græci proximam hebdomadam id est, sexagesimam sanctificant suo ieiunio: Clerici nostri, auctore Telesphoro Papa, sequentem, id est, Quinquagesimam, qui constituit septem hebdomadarum ieiunium ante Pascha. Quadragesimam verò Christus suo nobis dedicauit ieiunio.

Ordo in Quarta feria Quadragesimæ, quæ est in capite ieiunij.

FEria quarta, id est, in capite Ieiunij, veniunt ad Collectam. Hac die, flectamus genua, pronunciante diacono super populum cum inclinatione capitis, in primis præmonere debet sacerdos omnes Christianos ex sacris scripturarum testimonijs, quatenus in capite ieiunij ad veram confessionem verámque pœnitentiam festinantius accedant. Denique admonendi sunt, in cœna Domini redeant ad reconciliationem. Si verò interest causa aut itineris, aut cuiuslibet occupationis, aut ita fortè hebes est, vt ei hoc sacerdos persuadere nequeat, iniungat ei iam quadragesimalem quanque annualem pœnitentiam, & reconciliet eum statim. Sicut autem sacrificium offerre non debent, nisi episcopi vel presbyteri, quibus claues regni cælestis traditæ sunt, sic nec iudicia ista alius vsurpare debet. Si autem necessitas euenerit, & presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat pœnitentes, ac det sanctam communionem. Denique cum sacerdos susceperit pœnitentem, si laicus est, dimisso baculo quisquis verò ille est, siue laicus, siue clericus, seu monachus, suppliciter inclinet se ante sacerdotem. Tunc sacerdos dicat hanc orationem.

Oratio.

Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi peccatori, vt condignè possim tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam misericordiam ministrum fecisti sacerdotalis officij, & me exiguum, humilémque mediatorem constituisti ad orandum & intercedendum Dominum Deum nostrum IESVM Christum pro peccantibus, & ad pœnitentiam reuertentibus. Ideóque dominator Domine, qui omnes homines vis saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, sed vt conuertantur & viuant, suscipe orationem meam, quam fundo ante conspectu clementiæ tuæ pro famulis & famulabus tuis, qui ad pœnitentiam & misericordiam tuam confugerunt. Per.

Deinde iubeat eum sacerdos sedere contra se, & colloqui cum eo de supra scriptis vitiis siue exhortationibus, ne fortè pro verecundia, aut ignauia, siue obliuione aliquid putridum in corde remaneat, per quod iterum diabolus eum ad vomitum peccati reducat.

Consideret etiam sexum, ætatem, conditionem, statum, personam: & secundum hoc, vt sibi visum fuerit, singula quæque dijudicet, & aliquos à cibis abstinendo, alios eleemosynas dando, & nonnullos sæpius flectendo genua, siue in cruce stando, aut aliquid aliud huiusmodi, quod ad animæ salutem pertinet.

Non omnibus vna eadémque discretio sit, vnicuique eorum, hoc est, inter diuitem & pauperem, liberum & seruum, inter infantem & puerum, iuuenem & adolescentem, ætate senem, hebetem & stultum, scientem & ignarum, laicum & clericum, monachum & episcopum, presbyterum & diaconum, subdiaconum & lectorem, in gradu in coniugio, vel sine coniugio, inter virginem & fœminam, inter canonicam, & sanctimonialem, inter debiles & infirmos, inter sanos & ægros. De qualitate etiam peccatorum & hominum, inter continentem & incontinentem, vtrum voluntate vel casu, vel in abscondito quali compunctione emendet, necessitate vel voluntate: loca & tempora discernat. Attendat etiam sacerdos, vt salui sint omnes, & non pusillanimes, quia potentes potenter tormenta patientur.

Post ista omnia scrutata, & pœnitentem corroboratum, interroget eum sacerdos, ita dicens:

Credis in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum? Respond. pœnitentes, Credo. Item: Credis quia istæ tres personæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnus sit Deus Resp. Credo. Item: Credis quia in hac ipsa carne, in qua modo es, resurgere habes, & recipere siue bonum siue malum prout gesseris? Respond. Credo. Item: Vis dimittere illis, qui in te peccauerunt, omnia, vt & tibi DEVS dimittat peccata tua? Ipso dicente, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Si vult dimittere, suscipias eius confessionem, & indicas ei pœnitentiam: Si non vult, non suscipias eius confessionem. Volens ergo dimittere omnia his qui in se peccauerunt, confiteatur omnia peccata sua, quæ recordari potest, in hæc verba.

Confessio pœnitentis.

COnfiteor tibi Domine pater cæli & terræ, tibíque bone & benignissime Iesu Christe, vnà cum sancto Spiritu coram sanctis Angelis tuis, & coram sanctis tuis, coram hoc altari & sacerdote tuo, quia in peccatis conceptus, & in peccatis natus, & in peccatis nutritus, & in peccatis post baptisma vsque ad hanc horam sum conuersatus: Confiteor etiam quia peccaui nimis in superbia, inani gloria, in extollentia tam oculorum quam vestium, & omnium actuum meorum, in inuidia, in odio, in auaritia tam honoris, quàm pecuniæ: in ira, in tristitia in acedia, in ventris ingluuie, in luxuria Sodomitica, in sacrilegijs, in periurijs, in adulterijs, in furtis, in rapinis, in omni genere fornicationis, in immunditijs turpissimis, in ebrietatibus, in comessationibus, in fabulis ociosis, in luxurijs, in osculis & amplexibus immundis, in femoribus & genitalibus meis, in homicidijs animo optatis, in fide, spe & charitate, in accipiendo corpore & sanguine Domini semper indignè, in exhortationibus & adulationibus malignis, in ignorantia, in negligentia, in subreptionibus, in dandis & accipiendis muneribus, in vsuris faciendis, in prælationibus, in dispensandis malè rebus ecclesiasticis, in subtrahendis eleemosynis, in pauperibus exasperandis, in hospitalitatibus & receptionibus pauperum, in afflictione familiæ mihi commissæ, non visitando infirmos, secundum Euange-

licum præceptum, & in carcere poſitos: non ſepeliendo mortuos, non veſtiendo pauperes, non recreando eſurientes, non potando ſitientes: ſolennitatibus ſanctorum & Dominicis diebus ac feſtis, debitum honorem & celebrationem non impendendo, nec ſobriè ac caſtè in his viuendo, conſentiendo ſeniori in malo, non adiuuando apud illum, & ſolatium non dando indigentibus, nocendo potiùs quàm adiuuando: potentibus, ſenioribus ac magiſtris ac principibus detrahendo, & blaſphemando amicis & benefactoribus meis fidem & debita obſequia non rependendo, animalium & pecudum concubitus conſcientia immunda intuendo: in eccleſiam DEI ſuperbè intrando, ſtando, ſedendo, iacendo, & egrediendo, ac ocioſis fabulis, & ſceleratis actibus turpibúſque colloquijs in eis cum alijs inſiſtendo, vaſa ſancta & miniſterium ſanctum polluto B corde & manibus immundis tangendo, orationem & pſalmodiam, atque officium diuinum negligenter in eccleſia Dei faciendo, in cogitationibus peſſimis, in meditationibus peruerſis, & ſuſpicionibus falſis, in iudicijs temerarijs, in conſenſu malo, & conſilio iniquo, in concupiſcentia & delectatione immunda, in verbis ocioſis, ſuperfluis, luxurioſis, atque contumelioſis, in mendacijs, in falſitatibus, in iuramentis mul imodis & diuerſis, in detractionibus aſſiduis, in rixis ac diſcordijs ſeminandis, in irriſionibus, in ocioſitate, in contentione, in doloſitate, in malignitate, in ſuſurrationibus, in inani lætitia, in omni malo linguæ, in murmurationibus & blaſphemiis, in ſcurrilitatibus, in cachinnis, in ſomnolentiis, in maledictis, in cōuicijs, in turpiloquijs, C in inſultationibus, in diſſimulatione, in vigilijs Deo contrarijs, in concupiſcentijs carnalibus, in cogitationibus luxurioſis, in delectationibus immundis, in conſenſu diaboli, & tranſgreſſione præceptorum Dei, in negligentia propoſiti mei, in dilectione DEI & proximi, in viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu luxurioſo & immundo, & omnimodis cogitatione, locutione, voluntate & actione perditus ſum.

Quoniam in his & in alijs omnibus vitijs, quibuſcunque humana fragilitas contra Dominum & creatorem ſuum aut cogitando, aut loquendo, aut operando, aut delectando, aut concupiſcendo peccare poteſt, me peccaſſe & reum in conſpectu Dei ſuper omnes homines eſſe cognoſco & confiteor. Ideo ſupplico vos omnes ſancti Angeli Dei, & omnes ſancti, & te venerande ſacerdos, D in quorum conſpectu hæc omnia confeſſus ſum, vt teſtes mihi ſitis in die iudicij contra diabolum, hoſtem & inimicum humani generis, hæc omnia me confeſſum fuiſſe.

Obnixè etiam te ſacerdos DEI expoſco, vt intercedas pro me, & pro peccatis meis ad Dominum Deum noſtrum, quatenus de his & de alijs omnibus ſceleribus meis, veniam & indulgentiam per merita & interceſſiones omnium Sanctorum aſſequi merear. Tunc dicat ſacerdos:

Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conſeruet te in omni bono, & perducat nos pariter Ieſus Chriſtus filius Dei in vitam æternam. Ab omni malo cuſtodiat nos omnipotens Dominus.

Præcauendum eſt tamen ſacerdoti de ſupraſcriptis vitiis, vt ei exhortationis gratia ad memoriam reducat, ne quid, aduerſante diabolo occultum remaneat.

Quo facto, flexis genibus in terra, & ſuper ipſa innixus ſtans, ſuppliciter tenſis manibus, blando ac flebili vultu reſpiciens ſacerdotem, dicat his verbis:

Multa quidem & innumerabilia ſunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis, & in cogitationibus, pro quibus omnibus miſera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentia cruciatur: Ideóque conſilium, immò iudicium tuum, qui ſequeſter ac medius inter Deum & peccatorem ordinatus es hominem, ſupplex deprecor, & vt pro eiſdem peccatis A meis interceſſor exiſtas, humiliter imploro.

Quo perdicto, totum ſe in terram proſternat, & gemitus atque ſuſpiria vel lachrymas, prout Deus dederit, ab intimo corde producat. Sacerdos verò patiatur eum aliquantiſper iacere proſtratum, iuxta quod viderit eum diuina inſpiratione compunctum.

Deinde iubeat eum ſacerdos ſurgere. Et cum ſteterit ſuper pedes ſuos, cum tremore & humilitate præſtoletur iudicium ſacerdotis. Et indicat ei ſacerdos abſtinentiam, perpendens ſubtiliter perſonæ qualitatem, modum culpæ, intentionem animi, & corporis valetudinem vel imbecillitatem.

Percepta autem ſententia ſacerdotis, iterum proſternat ſe pœnitens pedibus illius, petens pro ſe orationem fieri, vt ſuggerat ei diuina viſitatio virtutem conſtanter obſeruandi quæ illi iniuncta ſunt, & ita reuerenter ſacerdotis iudicio obtemperare ac ſi ab ipſius diuinę maieſtatis ore opportuna ſalutis ſuæ medicamenta ſuſceperit.

Sed & hoc ſciendum eſt, vt cùm venerint ſerui & ancillæ ad pœnitentiam, non eos cogatis ieiunare tantum, quantum diuites: quia non ſunt in ſua poteſtate. Ideóque medietatem pœnitentiæ eis imponite. Tunc imponat ſacerdos ſeptem Pſalmos pœnitentiales, Domine ne in furore tuo, 1. Beati quorum, Domine ne in furore tuo, 2. Miſerere mei Deus. Domine exaudi, 1. De profundis, Domine exaudi. 2. Poſtea dicat orationem Dominicam & preces iſtas: Domine, conuertere & eripe animam meam. Reſp. Saluum me fac prop er miſericordiam tuam. Reſpice & exaudi me Deus meus. Reſp. Illum na oculos meos. Ab occultis meis munda me Domine. Reſp. Et ab alienis p.ſ.t. Delicta iuuentutis meæ. Reſp. Et iguorantias meas ne memineris Domine. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo. Multum eſt enim. Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiam meam non abſcondi, Domine, ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſc. Exaudi orationem meam & deprecationem meam. Auribus percipe lachrymas meas. Complaceat tibi Domine vt eruas me. Domine ad adiuuandum me reſpice. Domine miſerere mei: Sana animam, quia peccaui tibi. Miſerere mei Deus, miſerere mei, Quoniam in te confidit anima mea. Domine auerte faciem tuam à peccatis meis,, & omnes iniquitates meas dele. Ne memineris Domine iniquitatum noſtrarum antiquarum, Citò anticipent nos miſericordię tuæ, q.p.f.ſ.n. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriā nominis tui D.l.n.e.p.e.p.n.p.n.t. Ne tradas beſtiis animam confitentem tibi. Et animas pauperum tuorum n.o.i.f. Domine, tu ſcis inſipientiam meam, Et delicta mea à te non ſunt abſcondita. In multitudine miſericordiæ tuæ, Exaudi me in veritate ſalutis tuæ. Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, Secundùm multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me. Ne auertas faciem tuam à puero tuo: Quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam. Propter inimicos meos eripe me. Domine vide humilitatem meam & laborem meum, Et dimitte omnia peccata mea. Ne perdas Domine cum impijs animam meam, Et cum viris ſanguinum vitam meam. Redime me Domine, & miſerere mei: Pes enim meus ſtetit in via recta. Clamaui ad te Domine, dixi, tu es ſpes mea: Portio mea in terra viuentium. Intende ad deprecationem meam, Quia humilitus ſum nimis. Libera me à perſequentibus me, Quoniam confortati ſunt ſuper me. Educ de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Poſt hæc dicat ſacerdos hanc orationem:

Exaudi Domine preces noſtras, & confitentium tibi parce peccatis, vt quos conſcientiæ reatus accuſat, indulgentia tuæ miſerationis abſoluat. Per.

Alia.

DA, quæsumus Domine, huic famulo tuo continuam purgationis suæ obseruantiam pœnitendo gerere, & vt hoc efficaciter implere valeat, gratia eum tuæ visitationis & præueniat, & subsequatur. Per.

Alia.

PRæueniat hunc famulum tuum, quæsumus Domine, misericordia tua, & omnes iniquitates eius celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

ADesto, Domine, supplicationibus nostris, nec sit ab hoc famulo tuo N. clementiæ tuæ longinqua miseratio: sana vulnera, eique remitte peccata, vt nullis iniquitatibus à te separatus, tibi Domino semper valeat adhærere.

Alia.

DOmine Deus noster, qui peccatis nostris offenderis, satisfactione placaris, respice, quæsumus, ad hunc famulũ tuũ, qui se tibi peccasse grauiter cõfitetur: tuũ est enim, ablutionẽ criminũ dare, & veniam præstare peccantibus, qui dixisti pœnitentiam te malle quàm mortem: concede ergo Domine hoc, vt famulus tuus pœnitentiæ tibi excubias celebret, & correctis actibus suis, conferri sibi à te sempiterna gaudia gratuletur. Per.

Alia.

Exaudi, quæsumus, omnipotens Deus preces nostras, quas in conspectu pietatis tuæ effundere præsumimus, suppliciter deprecantes, vt famulum tuum in tua misericordia confidentem benedicas, & omnia eius peccata dimittas, tuáq; eum protectione conserues: vt possit tibi dignus fieri, & ad æternam beatitudinem valeat peruenire. Per Dominum nostrum.

Alia.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & huius famuli tui confessionem benignus adsume, vt qui auxilium tuę miserationis implorat, & sanctificationis gratiam percipiat, & quæ precatur obtineat.

Alia.

Precor Domine clementiæ, & misericordiæ tuæ maiestatẽ, vt famulo tuo peccata sua cõfitenti, debita relaxare, & veniam præstare digneris, & ei præteritorũ criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ouem perditam reduxisti, quique publicani preces confessione placatus exaudisti: tu etiam huic famulo tuo N. placare, tu huius precibus benignus adspira, vt in confessione placabili permaneat, fletus eius & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, sanctísque altaribus & sacramentis restitutus, spei rursum ęternæ ac cælesti gloriæ mancipetur. Per.

Quibus dictis, iubeat sacerdos pœnitentem surgere de terra. Sed & ipse surgat de sedili suo: &, si loco vel tempori cõgruit, ecclesiam ingressi & super genua vel cubitos vterque innixus, decantent Psalmos: Domine, ne in furore tuo. secundum. Benedic anima mea, primum. Vsque, renouabitur. Miserere mei Deus. Vsque, dele iniquitatem meam. Deus in nomine tuo saluum me fac. Quid gloriaris, Vsque, Videbunt. Deinde Kyrie eleison & Pater noster. Preces: Saluum fac seruum tuum Domine. Illustra faciem tuam super seruum tuum. Mitte ei Domine. Dehinc sequitur Oratio:

DEus, cuius indulgentia cuncti indigent, memento famuli tui N. qui lubrica terreni corporis est fragilitate nudatus, quæsumus, da veniam confitenti, parce supplici: vt qui suis meritis accusatur, tua miseratione saluetur. Per. Missa post confessionem. Antiphona: De necessitatibus meis.

Oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccata relaxa, vt non plus ei noceat conscientiæ reatus ad pœnam, quàm indulgẽtia tuæ pietatis prosit ad veniam. Per. &c. Lectio: Lauamini, mundi estote. Graduale: Saluum fac seruum tuum. Tract. Domine non secundùm peccata. Euange.

A Duo homines ascenderunt in templum. Offer. Miserere mihi Domine secundùm magnam. SECR.

Præsta, quæsumus, omnipotens & misericors Deus, vt hæc salutaris oblatio famulum tuum N. & à proprijs reatibus indesinenter expediat, & ab omnibus tueatur aduersis. Per. Comm. DEVS, propitius esto mihi p. Post commun.

Omnipotens & misericors Deus, qui omnem animam pœnitentem & confitentem magis vis emendare, quàm perdere, respice propitius super hunc famulum tuum N. & per hæc sacramenta quæ sumpsimus, auerte ab eo iram indignationis tuæ, & dimitte ei omnia peccata sua. Per. Hic mittendus est cinis super caput pœnitentis, & dicendum:

B Memento homo quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris. Statimq́; imponendũ cilicium, & dicẽdum: Contere cor tuum, & humilia animam tuam in cinere & cilicio. Cor enim humiliatum Deus non despicit.

Sequitur Oratio.

Adsit, quæsumus Domine, huic famulo tuo inspiratio gratiæ salutaris, quæ cor eius fletuũ vbertate resoluat, sicq́; macerando conficiat, vt iracundiæ tuæ motus idonea satisfactione compescat. Per. Post hanc eiiciendus est ab ecclesia, & tali modo increpandus:

Ecce eiiceris hodiè à sinu matris tuæ sanctæ ecclesiæ propter peccatum tuũ, sicut Adam primus homo eiectus est de paradiso propter transgressionem suam. Sequitur respõsio: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, dixit Dominus ad Adam: cùm operatus fueris terram, nõ dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit

C tibi. Ver. Pro eo quòd obedisti voci vxoris tuæ plus quàm meæ, maledicta terra in opere tuo. Non dabit fructus suos. Eodem die fit collecta ad sanctam Anastasiam. Et in primis agitur benedictio cineris.

Omnipotens sempiterne Deus, parce metuentibus, propitiare supplicantibus, & mittere dignare sanctum Angelum tuũ de cælis, qui benedicat & sanctificet hos cineres, vt sint remediũ salubre omnibus nomẽ sanctũ tuũ humiliter implorantibus, ac semetipsos pro conscię̃tia delictorũ suorũ accusantibus, atq; ante conspectũ diuinæ clemẽtiæ tuæ facinora sua deplorãtibus, vel serenissimam maiestatem tuam suppliciter obnixéque flagitantibus, & præsta per inuocationẽ sanctissimi nominis tui, vt quicunq; eos super se adsperserint, pro re-

D demptione peccatorum suorum, corporis sanitatem & animæ tutelam percipiant. Per.

Alia.

DEus, qui non mortem, sed pœnitentiam desideras peccatorum, fragilitatem cõditionis humanæ benignissimè respice, & hos cineres, quos causa proferendæ humilitatis, atq; promerendæ veniæ capitibus nostris imponi decernimus, benedicere pro tua pietate dignare, vt qui nos cinerem esse: & ob prauitatis nostrę meritum in puluerem reuersuros cognoscimus, peccatorum omnium veniam & præmia pœnitentibus repromissa, misericorditer consequi mereamur. Per.

Alia.

DEVS qui humiliatione flecteris, & satisfactione placaris, aurem tuæ pietatis inclina precibus no-

E stris & capitibus seruorum tuorũ horũ cinerũ adspersione attactis, effunde propitius gratiã tuæ benedictionis, vt eos & spiritu cõpunctionis repleas, & quę iustè postulauerint, efficaciter tribuas & concessa perpetua stabilitate, intactos manere decernas. Per. &c.

Alia.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Niniuitis in cinere & cilicio pœnitentibus indulgentiæ tuæ remedia præstitisti, concede propitius, vt sic eos imitemur habitu, quatenus veniæ operimentum prosequamur. Per. Sequitur Antiph. Exaudi nos Domine: Saluum me fac Deus. Interim ponendi sunt cineres super capita, sicut antiphona testatur: Immutemur habitu in cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante Dominũ quia multũ

misericors est dimittere peccata nostra Deus noster.

Sequitur oratio.

Concede nobis Domine præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare ieiuniis, vt contra spiritales nequitias pugnaturi, continentiæ muniamur auxiliis. Per. &c. Antiphonæ ad processionem per viam cantandæ. Antiph. Iuxta vestibulum & altare plorabant sacerdotes & Leuitæ ministri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo, & ne dissipes ora clamantium ad te Domine. Parce Domine, parce populo tuo, quem redemisti Christe sanguine tuo, vt non in ęternum irascaris nobis. Resp. Emendemus in melius. Vers. Peccauimus cum patribus. His finitis, sequuntur litaniæ. Dehinc Statio ad sanctam Sabinam.

Denunciatio mensis primi, quarti, septimi, & decimi.

ANnua nobis est, dilectissimi, ieiuniorum celebranda festiuitas, quam mensis illius solennis cursus indicat. Quarta ergò & sexta feria succedente, solitis eandem conuentibus exequamur. Sabbatorum die hic sacras acturi vigilias, vt per obseruantiam competentem, Domino purificatis mentibus supplicantes, beatissimo Petro Apostolo suffragante, à præsentibus periculis exui mereamur pariter & futuris.

Item inuitatio plebis de ieiunio mensis primi, quarti, septimi, & decimi.

HAc hebdomada nobis mensis illius recensenda sunt ieiunia. Quapropter fidem vestræ dilectionis hortamur, vt eadem quarta & sexta feria solitis processionibus exequentes, sabbatorum diem vigiliis solennibus expleamus, quatenus apostolicis suffragantibus meritis, propitiationem Dei nostri perseuerantia debitæ seruitutis obtineat.

Item denunciatio ieiuniorum mensis primi, &c.

IN anniuersarij, fratres charissimi, ieiunij puritate, qua & corporis acquiritur & animæ sanctitas, nos commonet illius mensis instaurata deuotio. Quarta ergò & sexta feria solito conuenientes occursu, offeramus Deo spiritale ieiuniũ. Die verò sabbati apud beatum Petrum, cuius nos intercessionibus credimus adiuuandos, sanctas vigilias Christiana pietate celebremus, vt per hanc institutionem salutiferam peccatorum sordes, quas corporis fragilitate contraximus, ieiuniis & eleemosynis abluamus, auxiliante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & filio, &c.

Alia.

ILlius mensis ieiunia in hac hebdomada nobis sunt tenẽda, ideoq; oramus sanctã fidem vestrã, vt primi, quarti, septimi, vel decimi ferias ieiunemus, quatenus diuinis inhærendo mandatis, propitiationem Dei nostri perseuerantia debitæ seruitutis obtineamus.

De quatuor temporibus ieiuniorum primi, quarti, septimi & decimi mensis.

IN primo mense, quarta & sexta feria, vel sabbato in prima hebdomada ipsius mensis, primum ieiunium celebratur. Secundum temporis ieiunium in quarto mense in secunda hebdomada ipsius mensis, quarta & sexta feria vel sabbato consummatur. Tertium temporum ieiunium septimi mensis, id est, Septembris, tertia hebdomada ipsius mensis, quarta & sexta feria vel sabbato consummatur. Quartum temporis ieiunium decimi mẽsis, id est, Decembris, quarta hebdomada, quarta & sexta feria vel sabbato proximo ante Natalem Domini, completur. Et si vigilia Natalis in sabbato euenerit, in antecedẽte hebdomada supra scriptũ ieiuniũ die sabbati celebratur. Quando duodecim lectiones leguntur, & cum Missis & oblationibus ipsa ieiunia consummantur. Et tunc sacri ordines in Ecclesia Romana de eis qui vocantur Cardinales, tradi consueuerunt.

De Parochianis.

ET in ipsis quatuor suprascriptis mensium temporibus, qualicunque die Dominus Apostolicus voluerit, ad sacros ordines parochianos clericos per omnes ecclesias, si necessitas fuerit, benedicit.

Et hic est ordo:

IN sabbato, hora tertia, vel quali hora voluerint, primò ingreditur pontifex, seu sacerdos, seu Leuitæ in sacrarium, & induunt se vestimentis religiosis, cũ quibus debent celebrare Missarum solennia, canente interim clero antiphonam ad introitum ad ipsum diẽ pertinentem. Ipsa finita dicunt Kyrie eleison. Deindè pontifex dicit, Oremus: Diaconus, Flectamus genua. Et vt surrexerint, dicit: Leuate. Prosequitur sacerdos orationem primam, sicut in sacramẽtario continetur. Sequitur lectio, & tunc pronunciat lector lectionẽ lib. & legit. Deindè Respon. Indè dicat sacerdos, Oremus Diaconus vt suprà. Et dicit orationẽ sacerdos post primam lectionẽ, & super vnamquamq; lectionẽ sicut superiùs. Expleta autẽ lectione, quæ est Danielis Prophetæ, canunt benedictionẽ. Et dũ benedictio canitur, qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus. Et tũc descendens ad eos Archidiaconus, reuestit eos. Si enim diaconi ordinandi sunt, dat eis orarios & Dalmaticas: Si verò presbyteri, Orarios & planetas. Porrò Orarij qui dandi sunt, per illam noctem super altare sint repositi, & de altari ab archidiacono tollantur, & ipse super eorum colla ponat. Benedictione completa, incipit clerus litaniam, & dum ipsa canitur, qui ordinandi sunt, ante altare semper prostrati iaceant, adstante super eos pontifice inclinato capite ad altare. Litania verò finita, surgẽs pontifex ascendit ad altare vel ad sedem, & stans versus ad Orientem, consecrat illos. Finita consecratione, benedictoque incenso, diaconus imponit Euangelium. Posteà Missa celebratur ordine suo. Oratio post communionem non habetur super populum in mense primo, quia istud frequenter circa noctem Dominicam solet finiri, in qua minimè genu flectitur.

Incipit ordo vel denunciatio scrutinij ad electos quod tertia hebdomada in Quadragesima, secunda feria, nunciatur.

SCrutinij diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instruãtur, imminere cognoscitis, ibidémque solita deuotione succedente, sequenti quarta feria, circa horam tertiam conuenire dignemini, vt cæleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & ianua regni cælestis aperitur, inculpabili, Domino iuuante, ministerio peragere valeamus. Per.

In quarta hebdomada Quadragesimæ, & in quarta feria, varietas est per adiectionem vnius lectionis & vnius responsorij. Prima enim lectio Ezechielis Prophetæ ita inchoat: Hæc dicit Dominus Deus: Sanctificabo nomen meum magnum. Gra. Venite filij. Vers. Accedite. II. Lectio Esaiæ Prophetæ. Hæc dicit Dominus Deus: Lauamini, mundi estote. Gra. Beata gẽs. Vers. Verbo Domini cæli firmati sunt. Vt autẽ ad ecclesiam venerint, sicut diximus, quarta feria, hora tertia, scribãtur nomina infantum, vel eorum qui ipsos suscepturi sunt, & diaconus clamet, dicẽs: Catechumeni procedãt. Et vocentur ipsi infantes ab acolyto in ecclesiam per nomina vel ordinem, sicut scripti sunt, ita dicendo, Ille puer, & sic per singulos statuantur masculi seorsum ad dextram partem: Illa virgo, & sic per singulas statuantur fœminæ seorsum ad sinistram partem.

Memorata quarta feria, apud cultores ecclesiæ, In apertione aurium dicitur.

Eadem die agitur scrutinium tertium, quod maximum est inter septem scrutinia.

Eadem die tanguntur aures & nares catechumenorum, digitis presbyterorum.

Eadem die instruuntur de auctoribus & initijs quatuor Euangeliorum.

Eadem die percipiunt orationem Dominicam, & symbolum ad reddendum in sabbato S. Paschæ.

Item benedictio cineris ad eos, qui scrutinia sunt habituri, & baptizari desiderant.

EXorcizo te cinis in nomine Dei patris omnipotentis, & Iesu Christi filij eius, & Spiritus sancti, qui te per ignẽ in fauillam conuerti præcepit: vt sicut iussione

Dei per ſanctum famulum eius Moyſen cinis vitulę in populo adſperſus, omnem congregationem Iſrael ſanctificauit, ita tu exorcizatus in nomine S. Trinitatis, adſperſus in eis, qui ſcrutinia ſunt habituri, eos ſanctifices, vt diabolus non lateat, ſed manifeſtetur atque expellatur, vt puri & ſinceri inueniantur. Per.

Alia.

TE item petimus & rogamus omnipotens pater, vt ſicut Niniuitarum populus ad prędicationem Ionæ prophetæ miſericordiam tuam Domine exorantes, ſuorum veniam meruerunt conſequi peccatorum: ità & hi, qui ad tuam gratiam percipiẽdam venire deſiderant, amputatis carnalibus maculis per ſacri baptiſmatis regenerationem, ſuorum finem conſtituant vitiorum. Per. Tunc ſpargat cineres ſuper eos, qui ſcrutinia ſunt habituri. Hoc expleto, tangat presbyter ſingulorũ nares de ſputo oris ſui, & dicat vnicuiq; ad aurem dextram, Epheta, quod eſt, ad aperire: Ad nares, in odorem ſuauitatis. Ad ſiniſtram, Tu autem effugare diabole. appropinquabit enim iudicium Dei. Tunc inprimis inuocato nomine infantis, presbyter dicat:

Abrenuncias ſatanæ? Reſp. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Reſpon. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Reſp. Abrenuncio.

Deindè dicat: Credis in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ? Reſp. Credo. Credis & in IESVM CHRISTVM filium eius vnicum, Dominum noſtrum, natum & paſſum? Reſp. Credo. Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiã Catholicam, ſanctorum communionẽ, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam? Reſp. Credo.

Tunc exufflet in faciem tribus vicibus, dicens: Exi immunde ſpiritus, & da locum Spiritui ſancto paracleto.

Et tunc primitùs faciat presbyter in ſingulorum frontibus crucem cum pollice, ita dicendo:

In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et imponens manum ſuper capita eorum, dicat:

Omnipotens ſempiterne Deus, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, reſpicere dignare ſuper hunc famulum tuũ N. quẽ ad rudimenta fidei vocare dignatus es, omnem cæcitatẽ cordis ab eo expelle, diſrumpe omnes laqueos ſatanę, quibus fuerat colligatus. Aperi ei Domine ianuã pietatis tuæ, vt ſigno ſapiẽtiæ tuæ imbutus, omniũ cupiditatũ fœtoribus careat, & ad ſuauẽ odorẽ præceptorum tuorum, lætus tibi in eccleſia tua deſeruiat, & proficiat de die in diem, vt idoneus efficiatur accedere ad gratiam baptiſmi tui percepta medicina. Per.

Item ſuper fœminas faciat ſimiliter, & poſteà benedicat ſalem hoc modo:

Exorcizo te creatura ſalis in nomine Dei patris omnipotentis, & in charitate Domini noſtri Ieſu Criſti, & in virtute Spiritus ſancti. Exorcizo te per Deum viuũ, per Deum verum, qui te ad tutelã humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem, per ſeruos ſuos cõſecrari præcepit. Proindè rogamus te Domine Deus noſter, vt hæc creatura ſalis in nomine ſanctæ Trinitatis efficiatur ſalutare ſacramentũ ad effugandũ inimicũ: quã tu Domine ſanctificando ſanctifices, benedicendo benedicas, vt fiat omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in viſceribus eorum in nomine Domini noſtri IESV CHRISTI, qui venturus.

Et mittat in ora infantum de ipſo ſale, per ſingulos dicendo:

Accipe ſalem ſapientiæ, propitiatus in vitam æternam. Sequitur Oratio:

Deus patrum noſtrorũ, Deus vniuerſæ conditor veritatis, te ſupplices exoramus, vt hos famulos tuos reſpicere digneris propitius, vt hoc primum pabulũ ſalis guſtantes, non diutiùs eſurire permittas, quo minùs cibo expleatur cæleſti, quatenùs ſint ſemper nomini tuo ſeruientes: perduc eos ad nouæ regenerationis lauacrũ, vt cum fidelibus tuis promiſſionum tuarũ æterna præmia conſequi mereantur. Tũc dicat diaconus: Catechumeni recedant. Indè verò exeant foràs eccleſiam, expectantes horã quando reuocentur. Tũc primùm incipiat clerus antiphonam ad introitũ: Dũ ſanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de vniuerſis terris, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & dabo vobis ſpiritum nouum. Pſal. Confitemini Domino & inuocate. Qua finita, dicat presbyter hanc orationem:

DA quæſumus Domine electis noſtris, vt ſanctis edocti myſterijs, & renouentur fonte baptiſmatis, & inter eccleſiæ tuæ membra numerẽtur. Per.

Alia.

DA quæſumus Domine electis noſtris dignè & ſapienter ad confeſſionem tuæ laudis accedere, vt dignitati priſtinæ, quam originali tranſgreſſione perdiderant, per tuam gratiam reformẽtur. Per. Et poſteà ſedeat in ſede ſua, & dicat diaconus: Catechumeni procedant. Et vocentur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt ſcripti ſunt, & ſtatuantur vt priùs. Et poſtmodum admoneantur à diacono ità: Orate electi, flectite genua. Et poſtquàm orauerint, dicat: Leuate, cõplete orationem veſtrã, & dicite, Amen. Et reſpondeat omnes, Amen. Itẽ dicat diaconus: Signate illos, accedite ad benedictionẽ: Et ſignẽt illos infantes in frontibus eorũ patrini vel matrinæ cũ pollicibus ſuis, dicendo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Tũc veniat acolytus, iterũ faciens crucẽ in frontibus ſingulorũ, ità dicendo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et imponat manum ſuper eos excelſa voce, his verbis:

DEus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus qui Moyſi famulo tuo in monte Sinai apparuiſti, & filios Iſrael de terra Ægypti eduxiſti, deputans ei angelũ pietatis tuæ, qui cuſtodiret eos die ac nocte, te quæſumus Domine, vt mittere digneris ſanctũ angelum tuũ, vt ſimiliter cuſtodiat & hunc famulũ tuum, N. & perducat eum ad gratiã baptiſmi tui. Ergo maledicte diabole recognoſce ſentẽtiam tuam, & da honorem DEO viuo & vero, da honorem IESV CHRISTO filio eius, & Spiritui ſancto, & recede ab his famulis Dei, quia iſtos ſibi Deus & Dominus noſter IESVS CHRISTVS ad ſuam ſanctam gratiam & benedictionem fontẽmq; baptiſmatis vocare dignatus eſt. Et hoc ſignum ſanctæ crucis, quod nos frontibus eorum damus, tu maledicte diabole nunquam audeas violare.

Et vertat ſe ad fœminas, & faciat crucem in frontibus earum, vt ſuperiùs, & imponat manum ſuper capita ſingularum: dicendo:

DEVS cæli, DEVS terræ, Deus angelorum, Deus archangelorum, Deus prophetarum, Deus martyrum, Deus confeſſorum, Deus virginum, Deus omnium benè viuentium, Deus cui omnis lingua confitetur, & omne genu flectitur cæleſtium, terreſtrium & infernorum, te inuoco Domine, vt hanc familiam tuam N. perducere digneris ad gratiam baptiſmi tui. Per. Ergò maledicte diabole.

Et annunciat diaconus, dicens: Orate electi, Flectite genua, & reliqua. Et ſignant patrini vt priùs, & ſequitur alius acolytus, vt ſuper maſculos faciat crucem, ſicut priùs fecit, & imponens manum ſuper eos, dicit:

AVdi maledicte ſatanas, adiuratus per nomẽ ęterni Dei, & Saluatoris noſtri filij eius, cũ tua victus inuidia tremens, gemẽſq; diſcede. Nihil tibi ſit cõmune cũ ſeruo Dei N. iã cæleſtia cogitãti, renũciaturo tibi ac ſeculo tuo, & beata immortalitate victuro. Da ergò honorem aduenięti Spiritui ſancto, qui ex ſumma cæli arce deſcẽdẽs, proturbatis fraudibus tuis, diuino fonte purgatũ pectus id eſt, ſanctificatũ DEO templũ & habitaculũ perficiat, & ab omnibus penitùs noxiis præteritorũ criminũ liberatus ſeruus Dei N. gratias perenni Deo referat ſemper, & benedicat eius ſanctum nomen in ſecula ſeculorum. Amen. Item ſuper fœminas ſimiliter faciens crucem, imponit manum ſuper eas, dicẽs:

DEus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus qui tribus Israël monuisti, & Susannam de falso crimine liberasti, te supplex deprecor Domine, vt liberes hanc famulam tuam N. & perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui. Ergò maledicte.

Item diaconus dicit: Orate electi, & reliqua. Et signãt patrini, vel matrinæ, vt superiùs. Indè tertius acolytus facit crucem in frontibus puerorum, sicut anterior fecit, & imponit manum super capita eorum dicendo.

Exorcizo te immunde spiritus in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, vt exeas & recedas ab hoc famulo Dei N. ipse enim tibi imperat maledicte damnate, qui pedibus super mare ambulauit, & Petro mergenti dexteram porrexit. Ergò maledicte. Item super fœminas faciens crucem vt priùs, imponit manum super capita earum, dicendo: Exorcizo te, immunde spiritus, per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, vt exeas & recedas ab hac famula Dei N. Ipse enim tibi imperat maledicte damnate, qui cæco nato oculos aperuit, & quatriduanum Lazarum de monumento suscitauit. Ergò maledicte. Et admonet diaconus: Orate electi, & reliqua, sicut anteà. Et signant patrini, sicut priùs. Tunc presbyter accedit, faciens crucem in singulorum frontibus, sicut priùs, & imponit manum super capita ipsorum, dicens hanc orationem:

AEternam ac iustissimam pietatem tuam deprecor Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus luminis & veritatis, super hunc famulum tuum N. vt digneris eum illuminare lumine intelligentiæ tuæ. Munda eum & sanctifica, da ei scientiam veram, vt dignus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui. Teneat firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, vt aptus sit ad percipiendam gratiam baptismi tui: Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Item facit idipsum super fœminas, similiter dicens ipsam orationem: Æternam ac iustissimam. Istis omnibus consummatis, iterùm admonentur à diacono ità, Orate electi, flectite genua. Et post paululùm dicit, Leuate: Complete orationem vestram in vnum, & dicite, Amen. Respondentibus autem, Amen, iterùm dicit: Signate illos, state cum disciplina & silentio, audientes attentè. Et signant patrini vt priùs. Indè reuertitur sacerdos ad sedem suam, & legitur lectio Ezechielis prophetæ:

Hæc dicit Dominus, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Et auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri; & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiàtis, & operemini, & habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris, dicit Dominus omnipotens. Sequitur responsorium grad. Aspiciam vos, & crescere faciam. Posteà admonentur à diacono ita: Catechumeni recedant: Si quis catechumenus est, recedat: Omnes catechumeni recedant foràs. Et egrediuntur de Ecclesia ipsi electi, expectantes pro foribus vsq; dum completa fuerint Missarum solennia. Deindè legitur Euangelium secundùm Matthæum:

IN illo tempore, Respondens Iesus, dixit: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ità pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et offeruntur oblationes à parentibus vel ab his qui ipsos suscepturi sunt, & ponit ipsas sacerdos super altare, & dicit orationem secretam.

SECRETA.

Miseratio tua, Deus, ad hæc percipienda mysteria famulos tuos N. quæsumus & prouehat competenter, & deuota conuersatione perducat. Per. Infra canonem vbi dicit Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, qui electos tuos suscepturi sunt ad sanctam gratiam baptismi tui, recitantur nomina virorum ac mulierum, qui ipsos suscepturi sunt infantes. Item infra Agendam.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus Domine vt placatus accipias, quam tibi offerimus pro famulis & famulabus tuis, quos ad æternam vitam, & beatum gratiæ tuæ donum eligere atque vocare dignatus es. Hoc expleto, recitantur nomina electorum. Postquam recitata fuerint, dicat:

Hos Domine fonte baptismatis innouandos spiritus tui munere ad sacramentorum tuorum plenitudinem poscimus præparari iubeas, diésque nostros in tua pace disponas, &c. Post comm.

Adesto Domine, quæsumus, nostræ redemptionis effectibus, vt quos sacramentis æternitatis instituis, eisdem protegas dignanter aptandos. Per.

Super populum.

Suppliciter Domine sacra familia munus tuæ miserationis expectat, concede quęsumus, vt quid te iubente desiderat, te largiente percipiat. Per. Finitis verò Missarum solénniis, communicent præter ipsos infantes. Deinde annuntiat presbyter, vt in ipsa hebdomada reuertantur ad scrutinium, ità dicendo: Die sabbati veniente, colligite vos temporiùs ad ecclesiam illam, vel illam. Venientes autem omnes ad ipsum diem, sicut eis denũtiatum fuit faciunt ipsum scrutinium, & Missam per omnem ordinem, sicut superiùs scriptum est Missa hebdomada quarta, quæ pro scrutinio secundo celebratur.

Omnipotens sempiternæ Deus, Ecclesiam tuam spiritali fœcunditate multiplica, vt qui sunt generatione terreni, fiant regeneratione cœlestes. Per Dominum nostrum.

SECRETA.

Remedij sempiterni munera Domine lætantes offerimus, suppliciter exorantes, vt eadem nos & dignè venerari, & pro saluandis congruenter exhibere perficias. Per.

Infra canonem, vt suprà, post commun.

Tu semper, quæsumus, Domine tuam attolle benignus familiam, tu dispone correctam, tu propitius tuere subiectam, tu guberna perpetua bonitate saluãdam. Per. Super populum.

Tu famulis tuis, quæsumus, Domine bonos mores placatus institue: tu eis, quod tibi placitum sit dignanter infunde, vt & digni sint, & tua valeant beneficia promereri. Per.

Interim annuntiat presbyter, qualem diem voluerit in sequenti hebdomada, quæ est ab initio quadragesimæ quarta, ità dicendo: Illa feria veniente, colligite vos temporius ad Ecclesiam illam, qualem eis denuntiauerit. Et vt venerint ad Ecclesiam die qua eis fuerit denunciatum, clamat diaconus, dicens: Catechumeni procedant. Et vocantur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt priùs.

Oratio ad Missam hebdomada quinta, quæ pro scrutinio tertio celebratur in aurium apertione.

Concede Domine electis nostris, vt sanctis edocti mysteriis, & renouentur fonte baptismatis, & inter Ecclesiæ tuæ membra numerentur.

Et faciunt scrutinium per omnia, sicut per illos prio-

res duos dies fecerunt, vsque ad id, vbi dicit: Signate illos, State cum disciplina & silentio. Et tunc leguntur duæ lectiones in aurium apertionem.

Lectio Esaiæ Prophetæ.

HÆc dicit Dominus: Audite audientes me, & comedite bonũ, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra. Et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Ecce testem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus: Ecce gentem quam nesciebas, vocabis: & gentes quæ te non cognouerunt, ad te current propter Dominum Deum tuũ, & sanctũ Israël, quia glorificauit te. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dũ propè est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Sequitur Respon. Gra. Venite filij. Item alia lectio. Ad Coloss. cap. 3.

FRatres: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit eum, vbi non est gentilis & Iudæus, circuncisio & præputium: Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis habet aduersus aliquem querelam. Sicut Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hæc, charitatem habentes quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua vocati estis in vno corpore. Et grati estote. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes, & commonentes, vosmetipsos psalmis, hymnis, canticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Domino. Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & patri per ipsum. Sequitur respon. Grad. Beata gens cuius est Dominus. Indè verò procedunt quatuor diaconi de sacrario cum quatuor libris Euangeliorum præcedentibus eos duobus candelabris cum thuribulo & incenso, & ponunt ipsa Euangelia super quatuor angulos altaris, & antequam aliquis eorum legat, tractet presbyter his verbis:

APerturi vobis filij charissimi Euangelia, id est, gesta diuina, priùs ordinem insinuare debemus, quid sit euangelium, & vndè descendat, & cuius in eo verba ponantur, & quarè quatuor sint, qui hæc scripserũt, vel qui sint ipsi quatuor, qui diuino spiritu annuntiante, à propheta signati sunt: ne fortè sine hac ordinis ratione vel causa stuporem vobis in mentibus relinquamus. Et quia ad hoc venistis, vt aures vobis aperiantur, ne incipiat vobis sensus vester obtũdi, Euangelium dicitur propriè bona annunciatio, quæ vtique annuntiatio est IESV Christi Domini nostri. Descendit autem Euangelium ab eo, quod annunciet & ostendat, quod is, qui per prophetas suos loquebatur, venit in carne sicut scriptum est: Qui loquebatur, ecce adsum. Explicãtes autem breuiter quid sit Euangelium, vel qui sint hi quatuor, qui per prophetam antè monstrati sunt, nunc sua quæque nomina singulis adsignemus indiciis. Ait enim Propheta Ezechiel: Et similitudo vultus eorum vt facies hominis, & facies leonis à dextris illius, & facies vituli, & facies aquilæ à sinistris illius. Hos quator has figuras habentes, Euangelistas esse non dubium est. Sed nomina eorum qui Euangelia scripserunt, hæc sunt Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. His expletis, annuntiat diaconus, dicens: State cum silentio audientes intentè. Et tunc accipiens vnus diaconus desuper angulo primo altaris sinistro librum Euangeliorum, præcedentibus ante eum duobus candelabris cum thuribulis, ascendit ad legendum, & dicit: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo.

Initium sancti Euangelij secundum Matthæum:

LIber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naason. Naason autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rachab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abia. Abia autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioathan. Ioathan autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amõ autem genuit Iosiam. Iosias autem genuit Iechoniam & fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post trãsmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliachim. Eliachim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ: de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Omnes ergo generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim. Et à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat: Cùm esset desponsata Mater Iesu Maria Ioseph, antequàm conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Et postquã legerit, subdiaconus suscipit de eo ipsum Euangelium super linteum, & portat in sacrarium. Et tractet iterum presbyter his verbis:

FIlij charissimi, ne diutius vos teneamus, exponemus vobis, quam rationem, quam figuram vnusquisque in se teneat, & quare Matthæus in se figuram hominis habeat, quia in initio suo nihil aliud egit, nisi natiuitatẽ Saluatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic. n. cœpit. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Videtis quia nõ immeritò huic hominis adsignata est persona, quãdo ab hominis natiuitate initium cõprehendit; nec immeritò, vt diximus, huic mysterio designata est Matthæi persona. His expletis, dicit diaconus vt supra: State cum disciplina & silẽtio, audientes intentè. Iterũ accipit alter diaconus desuper sinistro angulo altaris alium librum Euãgelij, præcedẽtibus similiter duobus candelabris, & legit: Initium sancti Euangelij secũdùm Marcum: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaia Propheta:

ECce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad illum omnis Iudææ regio, & Hierosolymitæ vniuersi & baptizabantur ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua. Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius.

Et locustas & mel syluestre edebat, & prædicabat dicens: Venit fortior me, post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizo vos in aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto. Postmodũ prosequitur presbyter istis verbis.

Marcus Euangelista, leonis gerens figuram, à solitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, siue quia regnat inuictus. Huius leonis multifaria inueniemus exempla, vt non vacet dictum illud, Iuda filius meus, catulus leonis, de germine mihi ascendisti: recumbens dormiuit vt leo, & sicut catulus leonis, quis excitabit eum? Istis expletis, dicit diaconus vt supra State cum silentio audiẽtes intentè. Et accipit diaconus tertius desuper tertio angulo dextro altaris tertium librum, & legit: Initium S. Euangelij secundum Lucam.

Fvit in diebus Herodis regis sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illi de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabet. Erant autem iusti ambo ante Dominum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Et non erat illis filius, eo quòd esset Elisabeth sterilis & ambo processissent in diebus suis. Factum est autem cùm sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secumdum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit vt incensum poneret, ingressus in templum Domini. Et erat omnis multitudo populi orans foris hora incensi. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elisabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum & siceram non bibet. Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum. Et ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ, vt cõuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Et tractet presbyter his verbis:

Lucas Euangelista vituli speciem gestat, ad cuius instar Saluator noster est immolatus. Hic enim Christi Euangelium locuturus, sic cœpit de Zacharia & Elisabeth, de quibus Ioannes Baptista in summa natus est senectute: Et ideò Lucas vitulo cõparatur, quia duo cornua, duo testamẽta: & quatuor pedum vngulæ, quatuor Euãgelia quasi tenera firmitate nascentia, in se plenissimè cõtineant. Istis expletis, iterũ annuntiat diaconus, vt suprà: State, cum silentio audientes intentè. Et accipit diaconus de super quarto angulo dextro altaris, quartum librum & legit: Initium sancti Euangelij secundum Ioannem.

IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso, vita erat. Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit & sui eum non receperunt. Quotquot autem recepetũt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Plenum gratiæ & veritatis.

Iterum prosequitur presbyter his verbis:

IOannes Euangelista habet similitudinem aquilæ, eo quod nimis alta petierit. Ait enim In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Et Dauid dicit de persona Christi, Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, id est, Iesu Christi Domini nostri, qui resurgens à mortuis, ascẽdit ad cœlos. Vndè iam vobis conceptis prægloriatur Ecclesia, omnes festiuitates veterum ad noua tendere Christianæ legis exordia, vt adueniente die venerabilis Paschæ, lauachro baptismatis renascentes, sicut omnes sancti, mereamini fidele munus infantiæ, à Christo Domino nostro percipere qui viuit & regnat Deus.

Et dicit præfationem symboli.

Dilectissimi nobis accepturi sacramenta baptismatis, & in nouam creaturam sancti Spiritus procreandi, fidem qua credentes iustificandi estis toto corde concipite, & animis vestris vera conuersatione mittatis ad Deum, qui mentium vestrarum illuminator est: accedite, suscipientes Euangelici symboli sacramentum, à Domino in spiratum, ab Apostolis institutum. Cuius pauca quidem verba sunt, sed magna mysteria. Sanctus etenim spiritus, qui magistris ecclesiæ ista dictauit, tali eloquio, talique breuitate salutiferam cõdidit fidem, vt quod credendum vobis est, sempérque profitendum, nec intelligentiam possit latere, nec memoriam fatigare. Intentis itaque animis symbolum discite, & quod vobis, sicut accepimus, tradimus non alicui materiæ, quæ corrumpi potest, sed paginis vestri cordis adscribite. Confessio itaque fidei quam suscepistis, hoc inchoatur exordio: Ipsa expleta, accipiens acolytus vnum ex ipsis infantibus masculum, & tenens in sinistro brachio, ponit manum super caput eius dexteram, & interrogat eum presbyter Græcè dicens: ποία γλώττῃ ὁμολογοῦσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν? Et respondet acolytus. ἑλληνιστί. Iterum dicit presbyter: ἀνάγγειλε τὴν πίστιν αὐτῶν πῶς πιστεύουσιν. Et dicit acolytus symbolum Græcè decantando his verbis:

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων: καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ: γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ δι᾽ οὗ πάντα ἐγένετο, τὸν διὰ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τρίτῃ τῇ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος: καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν; καὶ μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἀμήν.

Hoc expleto, vertit se ad fœminas, & facit similiter. Iterùm acolytus alter accipiens ex ipsis infantibus masculum vnum, & tenens in sinistro brachio, ponit manum dextram super caput ipsius, & interrogat eum presbyter Latinè, qua lingua confiteatur Dominum nostrum Iesvm Christum. Et respondet acolytus, Latina. Iterùm dicit presbyter: Annuntia fidem ipsorum qualiter credant. Et ponens manum acolytus super caput infantis, dicit Symbolum Latinè decantando his verbis:

CRedo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium: & in vnum Dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos ho-

mines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est, crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas, Ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterùm venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre filióque procedit, qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas: & vnam sanctam catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Cõfiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam futuri seculi, Amen.

Hoc finito, iterum accipit alter acolytus ex ipsis infantibus fœminam, sicut suprà. Et interrogat presbyter sicut anteà, & ipse acolytus cantat symbolum, sicut suprà scriptum est. Hoc expleto, loquitur presbyter his verbis: Hæc summa est dilectissimi nobis fidei nostræ, hæc verba sunt symboli, non sapientiæ humanæ sermone facta, sed veræ diuinitatis ratione disposita. Quibus comprehendendis atque seruãdis, nemo non idoneus, nemo non aptus. Hic Dei Patris & Filij vna æqualitas pronuntiatur atque potestas: Hic vnigenitus Dei de Maria virgine, & Spiritu sancto secundum carnem natus ostenditur. Hic eiusdem Crucifixio & sepultura, ac die tertia resurrectio prædicatur. Hic ascensio ipsius super cœlos, & confessio in dextera paternæ maiestatis agnoscitur, venturúsque ad iudicandos viuos & mortuos declaratur. Hic Spiritus sanctus in eadem, qua pater & filius, Deitate indiscretus accipitur. Hic postremò Ecclesiæ vocatio, peccatoram remissio, & carnis resurrectio perdocetur. Quæ breuissima plenitudo ita debet vestris cordibus inhærere, vt omni tempore præsidio huius confessionis vtamini. Inuicta est enim talium armorum potestas, & contra omnes vobis insidias diaboli tanquàm bonis Christi militibus profutura. Diabolus qui hominem tentare non desistit munitos vos hoc symbolo semper inueniat, vt deuicto aduersario, cui renunciastis, gratiam Domini incorruptam & immaculatam vsque in finem, ipso quem confitemini protegente, seruetis: vt in quo peccatorum remissionem accipitis, in eo gloriam resurrectionis habeatis. Ergo dilectissimi prælatũm symbolum fidei catholicæ in præsenti cognouistis, nunc euntes edocemini, nullo mutato sermone. Potens est enim Dei misericordia, quò & vos ad baptismi fidem currẽtes perducat, & nos, qui vobis mysteria tradimus, vnà vobiscum ad regna cœlestia faciat peruenire. Per eundem. His expletis, annunciat diaconus, dicẽs: State cum silentio & reuerentia, audientes intentè. Deindè subsequitur sacerdos hãc præfationem Dominicæ orationis:

Dominus & Saluator noster Iesus Christus inter cætera sacra præcepta, discipulis suis petentibus quemadmodum orare deberent, non solùm formam orationis concessit: verùm etiam qua mente & puritate precarentur, ostendit: vt in præsenti sacra hæc lectio demonstrabit: Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum. Cubiculum, quod nominat, non occultam domum ostendit: sed cordis nostri secretum, id est, vt à mala cogitatione pectus nostrum mystica fide claue claudamus, ac labiis clausis, incorrupta mente loquamur. Deus enim noster, fidei, non vocis auditor est. Ergò vndè sermo est, id est, sapientia Christus Dominus noster hãc orationem nos docuit, vt ità oremus:

Pater noster, qui es in cœlis,

Hæc libertatis vox est, & plena fiducia. Ergò nobis his moribus est viuendũ, vt & filij Dei, & fratres Christi esse possimus. Nam patrẽ suum Dominum qua temeritate dicere præsumit, qui ab eius volũtate degenerat? Vndè vos dilectissimi dignos exhibete adoptione diuina: quoniam scriptum est, Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Sanctificetur nomen tuum.

Non quòd Deus nostris sanctificetur orationibus, qui semper est sanctus: sed petimus, vt nomen eius sanctificetur in nobis, vt qui in baptismate eius sanctificamur, in eo, quod esse cœpimus, perseueremus.

Adueniat regnum tuum.

Deus nanque noster est, quandò non regnat, maximè cuius regnum est immortale? Sed cum dicimus Adueniat regnũm tuum, regnum petimus aduenire à Deo nobis promissum, Christi sanguine & passione quæsitum.

Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

Id est, in eo fiat voluntas tua, vt quod tu vis in cœlo, hoc nos in terra positi, irreprehensibiliter faciamus.

Panem nonostrum quotidianum da nobis hodiè,

Hic spiritalem cibum intelligere debemus. Christus enim panis est noster, qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Quem quotidianum dicens, ità nos semper immunes præcipit esse peccati, vt digni simus cœlestibus alimentis.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,

Hoc pactum est, significans non nos aliter peccatorũ posse veniam promerere, nisi priùs nos in nobis delinquentibus aliis veniam relaxemus, sicut in Euangelio Dominus noster dicit: Nisi dimiseritis peccata hominibus, nec vobis pater vester dimittet peccata vestra.

Et ne nos inducas in tentationem.

Id est, ne nos patiaris induci ab eò, qui nos tentat, prauitatis auctore. Nam dicit scriptura: Deus enim intentator est malorum. Diabolus verò est tentator, ad quem euincendum Dominus dicit: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.

Sed libera nos à malo.

Hoc ideò ait, quia dixit Apostolus: Nescitis quid vobis oporteat orare. Vndè Deus omnipotens ità à nobis orandus est, vt quicquid humana fragilitas cauere non præualet, hoc ille propitius nobis conferre dignetur Iesus Christus Dominus noster, qui viuit & regnat cum Deo patre & Spiritu sancto, Per omnia secula seculorum, Amen. Istis expletis, admoneantur à diacono: State cum silentio audientes intentè. Statímque prosequitur presbyter his verbis.

Audistis, dilectissimi, orationis Dominicæ sacra mysteria: nunc euntes, ea vestris cordibus innouate, vt ad exorandam ac percipiendam Dei misericordiam, perfecti in Christo esse possitis. Potens est Dominus Deus noster, vt & vos, qui ad fidem curritis, ad lauacrum regenerationis perducat, & nos, qui vobis mysterium fidei catholicæ tradidimus, vnà vobiscum ad cœlestia regna faciat peruenire. Qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate Spiritus sancti, Per omnia secula seculorum, Amen.

Ipsis expletis, annunciat diaconus: Catechumeni recedant. Si quis cathecumenus est, recedat: Omnes catechumeni exeant foràs. Egressi verò parentes cum infantibus eorum, foris relinquunt ipsos infantes in custodia, & iterùm ingrediuntur in ecclesiam tam parentes, quàm & illi qui ipsos infantes suscepturi sunt cum oblationibus eorum, & offerunt eas pro ipsis.

SECRETA.

Exaudi nos omnipotens Deus, & famulos tuos, quos fidei Christianæ primitiis imbuisti, huius sacrificij tribuas operatione mundari. Per.

Ipsi verò infantes pro foribus expectent, donec consummentur Missarum solemnia. Expleta verò Missa, communicant omnes, præter ipsos infantes. Post com.

Concurrat, Domine quæsumus, populus tuus, & toto tibi corde subiectus, obtineat, vt ab omni perturbatione securus, & saluationis suæ gaudia promptus exerceat, & pro regenerandis benignus exoret Domi-

num. SVPER POPVLVM.

Deus, qui cùm salutem hominum semper opereris, nunc tamen populum tuum gratia abundantiore multiplicas, respice propitius ad electionem tuam, vt paternæ protectionis auxilio regenerandos munias & renatos. Per.

Iterùm annunciat presbyter qualem diem voluerit in sequenti hebdomada, qua reuertatur ad scrutinium. Et vt celebraturi venerint, ipsum scrutiniũ faciunt per ordinem, sicut illa duo priora ante aurium apertionem fecerunt. Postea annunciat presbyter, vt ipsa hebdomada, qua die & ad qualem ecclesiam voluerit, reuertantur ad scrutinium quintum. Et vt venerint, faciunt ipsum scrutinium per omnem ordinem, sicut anteriùs fecerunt. Hoc expleto, iterùm annunciat eis sicut superiùs, vt reuertantur ad scrutinium sextum in sequenti hebdomada vltima ante pascha, qua die vel apud quãcunque ecclesiam voluerit, & complent ipsum scrutinium vel Missam per omnia, sicut anteriora fecerunt: Ita tamen agendum est, vt à primo scrutinio, quod incipit tertia hebdomada in quadragesima, vsque in sabbatum sanctum in vigilia Paschæ, septem scrutinia esse debeant, secundùm formam septem donorum Spiritus sancti, vt dum septenario numero implebuntur, detur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Item annunciat presbyter, vt ipso sancto sabbatho hora tertia reuertantur ad ecclesiam, & tunc catechizãtur, & reddunt symbolum, & baptizantur, & complebuntur septem oblationes eorum.

Incipit Ordo à Dominica mediana vsque in octauas Paschæ, de officiis diuinis diebus ac noctibus breuiter digestus.

DOminica quinta de passione Domini, ponũt Hieremiam prophetam vsque in cœnam Domini. Igitur à Dominica, quam sedes Apostolica medianam voluit nuncupari, vsum obseruãtiæ credimus intimandum. Vndè & ea quæ ipsa die dicuntur, numerum dierum ostendunt, vt est istud: Quartadecima die ad vesperum. Et paulò pòst, In quintadecimo solemnitatem celebrabitis. A quo die vsque in vigiliam sanctæ Dominicæ resurrectionis, in nullo responsorio decantatur gloria, nec in Venite. A cœna verò Domini nec in Psalmis, nec in vllo loco decantatur Gloria vsque in Pascha.

Ordo in sabbato ante Palmas.

SAbbatum ante palmas, ità prętitulatur in sacramentario, Sabbato vacat, Dominus Papa eleemosynam dat. Et quia de hac feria officium non habetur, de eisdem feriis repetitur, id est, de quarta feria. Antif. Liberator meus de gentibus.

Lectio Zachariæ Prophetæ.

HÆc dicit Dominus: Exulta satis filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator. Ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Et disperdam quadrigam ex Eghraim, & equum de Hierusalem, & dissipabitur arcus belli, & loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad fines terræ. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Conuertimini ad munitionem vinctæ spei. Hodiè quoque annuncians duplicia reddam tibi, quoniam extendi mihi Iudam quasi arcum, impleui Effraim, & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia & ponam te quasi gladium fortium. Et Dominus Deus super eos videbitur, & exibit vt fulgur iaculum eius. Et Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine austri: Dominus exercituum proteget eos. Et deuorabunt & subiicient lapidibus fundæ, & bibentes inebriabuntur quasi vino, & replebũtur vt phialæ, & quasi cornua altaris. Et saluabit eos Dominus Deus eorum.

Secundùm Lucam.

IN illo tũmpore, Cùm appropinquasset Iesus ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est. In quod introeuntes, inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vnquam hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quarè soluitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam eius desiderat. Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt sicut dixit illis, stantem pullum. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos: Quid soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et duxerunt illum ad Iesum. Et iactantes vestimenta sua super pullum, imposuerunt IESVM. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via. Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudẽtes laudare Dominum voce magna super omnibus, quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini. Pax in cœlo, & gloria in excelsis.

Ordo in die Palmarum.

DOminica indulgentiæ, quæ diuersis vocabulis distinguitur, (id est, Dies palmarum, siue florum atque ramorum, O sanna, Pascha petitum siue competentium, & Capitolauium) statio ad sanctum Ioannem in Lateranis. Hora secunda conuenientes omnes in ecclesiam sancti Ioannis ad Lateranas, primitiùs canunt Tertiam. Qua finita, faciunt litaniam, & expositis in medio palmarum vel oliuæ, seu aliarum arborum ramis, primùm benedicit sacerdos salem & aquam, & benedicendo commiscet. Deindè incipit cantor antiphonam: Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel, Osanna in excelsis. Sacerdos dicat oremus. Sequitur oratio:

DEus quem diligere & amare iustitia est, ineffabilis gratiæ tuæ dona in nobis multiplica, & qui fecisti nos in morte filij tui sperare quæ credimus, fac nos eodem resurgente, peruenire quò tendimus. Qui tecum.

Lectio libri Exodi.

IN diebus illis, Venerunt filij Israel in Helim, vbi erant duodecim fontes aquarum & septuaginta palmæ, & castrametati sunt iuxta aquas: Profectique sunt de Helim, & venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Helim & Sinai, quintodecimo die mensis secundi, postquàm egressi sunt de terra Ægypti. Et murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen, & contra Aaron in solitudine, dixerũntque ad eos filij Israel: Vtinàm mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. Cur eduxistis nos in desertum istud, vt occideretis omnem multitudinem fame? Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panem de cœlo, vt egradiatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies, vt tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an non. Die autem sexta parent quod inferant, & sit duplum quàm colligere solebant per singulos dies. Dixerũtque Moyses & Aaron ad omnes filios Israel, Vespere scietis quòd Dominus eduxerit vos de terra Ægypti, & manè videbitis gloriam Domini. Audiuit enim murmur vestrum cõtra Dominum. Nos verò quid sumus, quia mussitastis contra nos? Et ait Moyses, Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & manè panes in saturitatem; eo quòd audierit murmurationes vestras, quibus murmurati estis contra eum. Nos enim quid sumus? Non enim est murmur vestrum contra nos, sed contra Dominum. Dixitque Moyses ad Aaron, Dic vniuersæ congregationi filiorum Israel: Accedite coram Domino, audiuit enim murmur vestrum. Cúmque loqueretur ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem. Et ecce gloria Domini apparuit in nube.

Tunc ascendentes in pulpitum duo ex parafonistis, imponant Antiphonam:

Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium,& dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: Ne fortè veniant Romani, & tollant nostrum locum & gentem. Vers. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, dicens: Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum dicentes: Ne fortè.

Deinde dicit diaconus: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Et legitur Euangelium secundum Matthæum.

In illo tempore, Cùm appropinquassent Hierosolymis; vsque Benedictus qui venit in nomine Domini. Finito Euangelio, faciat Episcopus, si velit, sermonem ad populum de Euangelio, & de præsenti festiuitate. Quo peracto, benedicantur rami, dicátque sacerdos: Dominus vobiscum. Responsio: Et cum spiritu tuo:

OREMVS.

ADesto nobis omnipotens Deus, vt quod nostro ministratur officio, tuæ benedictionis potiùs impleatur effectu. Per.

Exorcismus florum & frondium.

EXorcizo te omnis creatura florum & frondium in nomine Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, & in virtute Spiritus sancti. Proinde omnis virtus aduersarij, omnis potestas inimici, omnis incursio dæmonum, eradicare & explantare ab hac creatura florum & frondium, vt ad Dei gratiam festinantium vestigia non sequaris. Per eum qui venturus.

Benedictio frondium oliuæ & palmarum.

DOmine sancte Pater omnipotens, æterne Deus, mundi conditor, omniúmque creaturarum mirabilis dispositor, qui inter ipsa mundi primordia cùm ex nihilo cuncta conderes, ligna quoque fructifera, & diuerso vsui congrua, terram producere iussisti, ac post maledictum interdictæ arboris, vniuersa nobis per obedientiam vnigeniti tui in benedictionem conuertisti, benedic etiam hos multigenarum arborum ramos, inter quas præcipuè arbor oliuæ pinguedine cunctas præcellit, per quam etiam cum mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuso, columba ramum eiusdem deferens, pacem terris redditam nunciauit necnon & innocens turba Spiritu sancto afflata, vnigenito tuo Domino nostro Iesu Christo pro totius mundi salute passuro obuiam currens, palmarum & huius arboris ramos abscidens, ac vestigiis eius substernens, iam quasi triumphatorem de mortis principe ostendebat, te Domine suppliciter deprecamur, vt qui annua deuotione eiusdem redemptoris nostri sacratissimam passionem præuenire nitimur, ipsa adiuuante, palmam victoriæ tenentes, atque oleo misericordiæ intrinsecus refulgentes, in eius sancta resurrectione præmium vitæ & immortalitatis coronâ percipere mereamur. Per eundem Dominum.

Alia.

OMnipotens sempiterne Deus, qui in diluuij effusione Noe famulo tuo per os columbæ gestantis ramum oliuæ, pacem terræ redditam nunciasti, te supplices deprecamur, vt hanc creaturam oliuæ, spatulásque palmarum, seu frondes arborum, quas ante conspectum gloriæ tuæ offerimus, veritas tua sanctificet, vt deuotus populus in manibus eas suscipiẽs, benedictionis tuæ gratiam consequi mereatur. Per.

Alia.

OMnipotens sempiterne Deus, flos mundi, odor suauitatis, & origo nascentium, qui omnis legis & prophetarum oracula in filij tui Domini nostri Iesu Christi humilitate declarasti, quique etiam ei venienti Hierosolymam, deuotam cum ramis palmarum ac mysticis laudibus hodierna die obuiam fecisti turbam procedere, respice propitius ad debitam tui populi seruitutem, & huius creaturæ nouitatem tua virtute sanctifica, vt sicut tunc prioris populi gratus tibi fuit huius deuotionis affectus, ita nos quoque in veritate confessionis nominis eius, hæc eadem per reuoluta tempora frequentantes, purificatis sensibus dignum tibi deferamus obsequium? vt velut florum varietate piis vernantes studiis, sarcina carnis deposita, cum odore bonorum operum in cœlesti Hierusalem eidem filio tuo Domino nostro valeamus occurrere. Per eundem.

Benedictio solius oliuæ.

PEtimus te Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, vt hanc creaturam oliuæ, quam ex ligni materiæ prodire iussisti, quámque columba rediens ad arcam proprio obtulit ore, benedicere & sanctificare digneris, vt quicunque ex ea receperint accipiant sibi protectionem animæ & corporis: hátque, Domine, nostræ salutis remedium, tuæ gratiæ sacramentum. Per.

Alia benedictio oliuæ.

AVge fidem in te sperantium Deus, & supplicum preces clementer exaudi, veniat super nos multiplex misericordia tua, benedicantur & hi palmites oliuarum: & sicut in figura ecclesiæ multiplicasti Noe egredientem de arca, & Moysen exeuntem de Ægypto cum filiis Israel, ita nos portantes palmas & ramos oliuarum, bonis actibus occurramus obuiam Christo, & per ipsum in gaudium introeamus æternum. Qui tecum viuit.

Item benedictio oliuæ vel ramorum.

DEus qui per oliuæ ramum pacem terris columbam nunciare iussisti: præsta quęsumus, vt hos oliuæ cæterarúmque arborum ramos cœlesti benedictione sanctifices, vt cuncto populo tuo proficiant ad salutem. Per.

Item benedictio palmarum & oliuarum.

BEnedic, quæsumus Domine, hos palmarum seu oliuarum ramos, & præsta, vt quod populus tuus tua veneratione hodierna die corporaliter agit, hoc spiritaliter summa deuotione perficiat, de hoste victoriam reportando, & opus misericordiæ summoperè diligendo. Per.

Item benedictio palmorum & ramorum.

DEus, cuius filius pro salute generis humani de cœlo descendit ad terras, & ad propinquante hora passionis suæ, Hierosolymam in asino sedens venire, & à turbis rex appellari ac laudari voluit, benedicere dignare hos palmarum cæterarúmque arborum ramos, vt omnes, qui eos laturi sunt, ità benedictionis tuæ dono repleantur, quatenus & in hoc seculo hostis antiqui tentamenta superare, & in futuro cum palma victoriæ, & fructu bonorum operum tibi valeant apparere. Per eum qui ventur.

Benedictio ramorum siue oliuarum.

OMnipotens sempiterne Deus redemptor, qui de cœlis ad terram descendere, & ad passionem voluntatis tuę venire dignatus es, vt humanum genus tuo precioso sanguine liberares, adesto ecclesiæ tuæ votis & supplicationibus nostris: Tu enim Domine, mansuetus mansueti aselli terga insidens, ad passionem redemptionis nostræ spontaneus aduenisti: cúmque tibi ramis arboreis occurrentibus discipulorum turbis, certatim sterneretur in via, & triumphatricibus palmis cum voce laudis occurrerent plurimorum cateruæ, resultantes pariter & dicentes, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, tibi in monte oliueti via constrata est. Tu quondã Noe in arca super vndas diluuij gubernasti, & columbæ ministerio per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciari voluisti. Sed & Iacob patriarcha in ministerium gloriæ tuæ erigens lapidem, ex huius arboris ramis oleum benictionis in cacumen tituli fudit, vndè vnxisti Reges & Prophetas tuos. Tu enim es Christus filius Dei, tibi competit fructus vnctionis & pacis, in cuius ineffabilem laudem psalmista cecinit, dicens: Vnxit te DEVS DEVS tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Quapropter suppli-

ſupplices te Domine deprecamur,vt benedicas hos ramos arborum, quos tui famuli in ſuis ſuſcipientes manibus, in occurſum tui properare, téque benedicere & glorificare deſiderant. Ecce Hieruſalem ſedens ſuper aſinam rex manſuetus aduenisti: Adueni ergò, rogamus,& nobis & in medio noſtri conſiſte, vt te aduenire in noſtris cordibus ſentiamus.Et qui nos tunc reparaſti per crucem, iterùm lapſos repara per eandem beatificam paſſionem. Oris noſtri confeſſionem,ac ieiunij humiliationem libens ſuſcipe,& fructum nos viridatis habere concede, quatenus tuis imbribus irrigati,mereamur tibi ſuauium fructuum vbertate placere: Et ſicut illi tibi proceſſerunt obuiam cum arboreis frondibus egreſſi, ita nos, te redeunte in ſecundo aduentu, cum palmis victoriæ læti mereamur occurre: Saluator mundi,qui cum patre in vnitate Spiritus ſancti viuis & regnas DEVS: Per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen. Dominus vobiſcum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſpon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

PRÆFATIO.

VErè dignum & iuſtum eſt,æquum & ſalutare, Te Domine inter cætera mirabilium tuorum præcepta laudare & benedicere,qui Lamech ſemen iuſtum dediſti Noe,cui reuelaſti per ſpiritum aquas diluuij futuras cognoſcere. Cuius arcam ad noſtram ſalutem teſtatur mater Eccleſia, de qua emiſſa columba volans, ſpiritalis oliuæ fructuoſum ſurculum retulit, quam ad ſe reuertentem Noe gaudens ſuſcepit: De cuius rami vnctione Iacob electus titulum erexit,Domino votum vouit,& oleum deſuper fudit. Hæc eſt indicio rami illius manantis de cœlis gratiæ,ſeu & populi vaſa replentis: hæc eſt gratia, quæ & viduam benedixit in oleo. Hæc eſt indicio rami illius plātati ſecus decurſus aquarum,cuius folium non defluit, per quod quotidiè per lauacrum baptiſmatis eccleſia procreatur,& noſtra delentur peccata:Hæc tua,Domine,plantatio bona valdè, & tu es vita & reſurrectio mortuorum, qui quatriduanum Lazarum reſuſcitaſti à mortuis: Propterea & turba cum ramis palmarum obuians tibi clamabat, Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael. Quapropter quæſumus Domine clementiam tuam, vt nos famulos tuos, qui huius rei gratiam, & fidem veritatis percepimus, eruas de ore inferni, & adiutorium gratiæ tuæ nobis tribuere digneris, vt iuſtè & piè, ſanctéque viuentes,cum electis & ſanctis tuis facias habere conſortium. Per.

Sequitur oratio in communem benedictionem omnium.

DEus, qui filium tuum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum pro ſalute noſtra in hunc mundum miſiſti,vt ſe humiliaret ad nos, & nos reuocaret ad te, cui etiam dum Hieruſalem veniret, vt adimpleret ſcripturas, credentium populorum turba fideliſſima deuotione veſtimenta ſua cum ramis palmarum in via ſternebant, præſta quæſumus, vt illi fidei viam præparemus, de qua remoto lapide offenſionis & petra ſcandali,frōdeant apud te opera noſtra iuſtitiæ ramis, vt eius veſtigia ſequi mereamur, Qui tecum viuit.

Hac oratione expleta, ſpargitur aqua benedicta ſuper ramos palmarum & oliuarum,&aliarum arborum. Poſt adſperſam aquam & thurificationem factam, dicitur hæc oratio:

DEus,qui filium tuum vnigenitum pro redemptione noſtra dignatus es dirigere, vt populum tuum ab initio in peccati profunda dimerſum, à morte ad vitam reuocares, & chirographo lethi deleto, ſanguine filij tui innouares gentibus regnum: Deus, qui diſperſa congregas,& congregata conſeruas,qui populis obuiam IESV ramos palmarum portantibus benedixiſti, benedic † etiam & hos ramos palmæ & oliuæ, cæterarúmque arborum, quos tui famuli ad nominis tui benedictionem fideliter ſuſcipiunt, vt in quemcunque locum introducti fuerint, tuam benedictionem habitatores loci illius omnes conſequentur,ita vt omni aduerſa valetudine effugata,dextera tua protegat quos redemit. Per.

Alia.

OMnipotēs genitor,qui vnigenitum tuum ab Hierico monteque olíueti ad Hieruſalem direxiſti, cui turba mirabiliter occurrit, alij veſtimenta ſua ſternentes,alij ramos de arboribus cædentes oliuarum,alij palmas in manibus ſuis deferentes: te obnixis precibus humiliter deprecamur, vt hæc germina arborum ità ſanctificare digneris,vt hæc loca,vbi deportata fuerint, ſanctificata efficiantur, quatenus iniquitas ſeu illuſio dæmonum abſcedat, & tua nos ſemper dextera protegere dignetur. Per eundem. Finita hac oratione,dat ſacerdos palmas ad populum, cantando hanc antiphonam:

Ante ſex dies ſolennitatis Paſchæ,quando venit Dominus in ciuitatem Hieruſalem, occurrerunt ei pueri, & in manibus portabant ramos palmarum, & clamabant voce magna, dicentes:Oſanna in excelſis,benedictus qui veniſti in multitudine miſericordiæ, Oſanna in excelſis.

Sequitur hæc oratio:

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum die azymorum ſuper pullum aſinæ ſedere feciſti, & turbas populorum veſtimenta vel ramos arborum in via ſternere, & Oſanna decantare in laudem ipſius docuiſti; da quæſumus, vt illorum innocentiam imitari poſſimus,& eorum meritum conſequi mereamur. Per eundem.

Deindè expanſis palmis vadunt ad eccleſiam, vbi Miſſam debent celebrare,cantantes per viam antiphonas proceſſionales.

Cùm appropinquaret Dominus Hieroſolymam,miſit duos de diſcipulis ſuis dicens: Ite in caſtellum quod contra vos eſt,& inuenietis pullum aſinæ alligatum,ſuper quem nullus hominum ſedit; ſoluite & adducite mihi: ſi quis vos interrogauerit, dicite, opus Domino eſt: ſoluentes adduxerunt ad Dominum, & impoſuerunt ſibi veſtimenta, & ſedit ſuper eum, alij expandebant veſtimenta ſua in via,alij ramos de arboribus ſternebant,& qui ſequebantur, clamabant: Oſanna,benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum regnum patris noſtri Dauid, Oſanna in excelſis,miſerere nobis fili Dauid.

Cùm audiſſet populus quia Ieſus venit Hieroſolymam acceperunt ramos palmarum, & exierunt ei obuiam,& clamabant pueri, dicentes: Hic eſt, qui venturus eſt in ſalutem populi: hic eſt ſalus noſtra & redemptio Iſrael,quantus eſt iſte, cui throni & dominationes occurrunt? noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi ſedens ſuper pullum aſinæ, ſicut ſcriptum eſt: Salue rex fabricator mundi,qui veniſti redimere nos.

Item: Imponit cantor Antiphonam, Turba multa. Cum Pſalmo, Cantate, I. Inſuper cæteras Antiphonas huic feſtiuitati congruas. Vt autem peruenerint cum Pſalmis,vbi ſtatio eſt ſanctæ Crucis, clerus populúſque reuerenter ſtent per turmas in ordine ſuo cum baiolis, & reliquo ornatu, & infantes paraphoniſtæ in loco competenti ſubſiſtentes,imponat antiphonam:

Fulgentibus palmis proſternimur aduenienti Domino, huic omnes occurramus cum hymnis & canticis glorificantes & laudantes,benedictus Dominus.

Reſpondet ſchola ex parte populi: Occurrunt turbæ cum floribus & palmis redemptori Domino, & victori triumphanti digna dāt obſequia, filium Dei olim gentes prædicant, & in laude Chriſti voces tonant per nubila Oſanna.

Tunc ſcolaſtici eregionè crucis, lento gradu veniant ante eam, & cum omni reuerentia caſulas vel cappas in terram iactantes, proni adorent Crucifixum, clero interim cantante antiphonam: Pueri Hebræorum

vestimenta prosternebant in via, & clamabant dicentes, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.

His recedentibus, continuò veniant ex latere pueri laici Kyrie eleison cantantes, & sequendo vexillum quod ante eos portatur, veniant ante crucem, & annuente æditu, iactent ramos palmarum in terram, proni adorando Crucifixum, & clerus interim canat antiphonam: Pueri Hebræorum, tollentes ramos oliuarum, obuiauerunt Domino, clamantes & dicentes, Osanna in excelsis.

His recedentibus, ex schola infantes paraphonistæ iuxta crucem hunc hymnum cantent:

Gloria, laus & honor tibi sit, rex Christe redemptor,
Cui puerile decus prompsit Osanna pium.

Clero prosequente eosdem versus. Eo ordine sequuntur alij versus.

Israel es tu rex, Dauidis & inclyta proles.
Nomine qui in Domini, rex benedicte venis.

Respondet schola, *Gloria, laus.* Et inter omnes huius hymni versus, adspiciens ad sanctum Euangelium, seu inclinans capita ad sanctam Crucem.

Cœtus in excelsis te laudat cælicus omnis,
Et mortalis homo, & cuncta creata simul.

Gloria, laus *Plebs Hebræa tibi cum palmis obuia venit:*
Cum preces, voto, hymnis adsumus ecce tibi.

Gloria, laus *Hi tibi passuro soluebant munia laudis:*
Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.

Gloria, laus *Hi placuere tibi: placeat deuotio nostra,*
Rex pie, rex clemens, cui bona cuncta placent.

Gloria, laus His finitis, incipit schola cum baiolis antiphonam: Omnes collaudent nomen tuum, & dicant, Benedictus qui venit in nomine Domini. Psal. Lauda Hierusalem. Adiungentes, Gloria patri. Et tunc prosternit omnis populus hincindè flores seu frondes, clero cantāte Antiphonam: Cum Angelis & pueris fideles inueniantur triumphatori mortis clamantes, Osanna in excelsis.

His ità peractis, veniat episcopus vel sacerdos ante crucem, & prostratus in terram cum omni populo, adoret Crucifixum, clero interim cātante antiph. Scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis: postquàm autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam: ibi me videbitis, dicit Dominus. Tunc surgens episcopus siue sacerdos, hanc dicit orationem.

OREMVS.

DEus qui miro dispēsationis ordine ex rebus etiam insensibilibus dispēsationem nostræ salutis ostendere voluisti; da quæsumus, vt deuota tuorum corda fidelium salubriter intelligant, quid mysticè designet in facto, quòd hodiè cœlesti lumine adflata, redemptori obuiam procedens, palmarum atque oliuarum ramos vestigiis eius turba substrauit. Palmarum igitur rami de mortis principe triumphos expectant: surculi verò oliuarum, spiritalem vnctionem aduenisse quodammodò clamant. Intellexit enim iam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia redemptor noster rebus humanis condolens, pro totius mundi vita cum mortis principe, citius esset pugnaturus, ac moriendo triumphaturus. Et ideò talia obsequens administrauit, quæ in illo triumphos victoriæ, & misericordiæ pinguedinem declararent. Quod nos quoque plena fide, & factum & significatum retinentes, te Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, suppliciter exoramus, vt in ipso atque per ipsum, cuius nos membra fieri voluisti, de mortis imperio victoriam reportantes, ipsius gloriosæ resurrectionis participes esse mereamur. Qui tecum. Data oratione, crucem & vexilla sequendo, honorificè progrediantur ad ciuitatem siue Ecclesiam, clero per viam cantante antiphonas vel reponsoria de præsenti festiuitate, siue versus istos in laudem Saluatoris compositos,

Magnum salutis gaudium,
Lætetur omne seculum:
Iesus redemptor gentium,
Sanauit orbem languidum.

Respondente schola: *Magnum salut.*

Sex ante Paschæ ferias
Aduenit in Bethaniam,
Vbi piè post triduum
Resuscitauit Lazarum. *Iesus redempt.*

Nardo Maria pistico
Vnxit beatos Domini
Pedes, rigando lacrymis,
Et detergendo crinibus. *Magnum salut.*

Post hæc iugalis asinæ,
Iesus supernus arbiter,
Pullo sedebat, inclytam
Pergendo Ierosolymam. *Iesus redempt.*

O quàm stupenda pietas,
Mira Dei clementia,
Sessor aselli fieri
Dignatur auctor seculi. *Magnum salut.*

Olim propheta præscius,
Prædixit almo spiritu,
Exulta, dicens, filia
Sion satis & iubila. *Iesus redemptor.*

Rex ecce tuus humilis,
Noli timere, veniet,
Pullo iugalis residens,
Tibi benignus, patiens. *Magnum salut.*

Ramos virentes sumpserat
Palma recisas tenera,
Turba procedens obuiàm
Regi perenni plurima. *Iesus redemptor.*

Cœtus sequens & præuius,
Sancto repletus spiritu,
Clamabat in altißimis
Osanna Dauid filio. *Magnum salut.*

Quidam solutis propriis
Viam tegebant vestibus,
Pluresque flore candido
Iter parabant Domino *Iesus redemptor.*

Ad cuius omnis ciuitas
Commota ingressum, tremuit;
Hebræa proles aurea,
Laudes ferebant debitas. *Magnum salut.*

Nos ergo tanto iudici
Curramus omnes obuiàm,
Palmas gerendo gloriæ,
Mente canentes sobria. *Iesus redemptor.*

Honor, decus, imperium
Sit Trinitati vnicæ,
Patri, nato, paraclito
Per infinita secula. *Magnum salutis gaud.*

His finitis, cum intrauerint portas ciuitatis, omni populo cantante Kyrie eleison, Primus scholæ imponit responsorium, Ingrediente Domino, Prosequente omni clero pariter & versum, Cúmque audissent. Cum gloria. Quòd si tanta restat via, dicantur antiphonæ matutinales eiusdem diei, vsque ad ecclesiam regiam. Ingredientibus verò ecclesiam, imponat cantor antiphonam in Euangelio: Cœperunt omnes turbæ descēdentium, gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, dicentes: Bendictus qui venit rex in nomine Domini, pax de cœlis, & gloria in excelsis. Cum Psalmo, Benedictus Dominus DEVS Israel: vsque in finem. Cum Gloria. Sacerdote prosequente hanc orationem.

OREMVS.

ADiuua nos Deus salutaris noster, & ad beneficia recolenda, quibus nos instaurare dignatus es, tribue venire gaudentes. Per.

Deindè agatur Missa ordine suo. Ministri verò &

clerus ac populus teneant palmas in manibus suis, vsque ad expletionem Missæ intermittunt aliqui salutationem in passione, id est, Dominus vobiscum; quod non legitur in ordinibus, sed in parasceue tantùm, vbi reticetur officium sacerdotale. Ideò autem hæc hebdomada maior dicitur, quoniam in ea maxima adhibenda est parsimonia, siuè quòd maius officium celebretur in ea.

Ordo alius in die Palmarum, vt in quibusdam codicibus inuenimus.

SEcunda hora diei mediante, sacerdos & omnis clerus conueniant in ecclesiam Missalibus vestimentis induti, & expositis in medio palmarum vel oliuæ seu aliarum arborum ramis, primùm benedicat sacerdos salem, & aquam, ac commisceat, postea media voce dicat hanc orationem.

Deus quem diligere & amare. Tunc subdiaconus legit epistolam quasi ad Missam: In diebus illis, Venerunt filij Israel. Tunc canunt Antiph. Collegerunt. Hac finita, legat diaconus Euãgelium quasi ad Missam. In illo tempore, Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis. Finito Euangelio, faciat, si velit, Episcopus sermonem ad populum. Quo peracto benedicantur rami, dicatque sacerdos, Dominus vobiscum. Deus cuius filius pro salute generis humani.

B

ALIA. Deus qui per oliuæ ramum. Omnipotens sempiterne Deus, qui per Dominum nostrum Iesum Christum die azymorum.

Omnipotens sempiterne Deus, flos mundi, odor suauitatis, vt sup.

Sequitur Exorcismus frondium.

Exorcizo te creatura florum vel frondium.

ITEM ORATIO.

Deus qui filium vnigenitum tuum.

Præfatio vsque æternæ Deus, Mundi conditor. Tunc rami adspergantur aqua benedicta cum Antiph. Asperges me. Finita antiphona, dicatur oratio: Deus qui filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum pro salute nostra. Dicta oratione, expendantur rami publicè, & cantor dicat antiphonam, Turba multa: cum psalmo, Cantate Domino. I. Deindè dicatur oratio hæc antequàm de ecclesia exeant: Auge fidem in te sperantium Deus. Tunc exeundo has dicant antiph. Cœperũt omnes turbæ. Ante sex dies. Cum appropinquaret Dominus. Cum audisset; & cæteras antiphonas huic festiuitati congruas. Vt autem venerint cum palmis vbi statio est S. crucis, clerus populusque reuerenter stent ordine suo. Tunc scholastici lento gradu ambulent e regione crucis. Vt venerint ante eam, cum omni reuerẽtia casulas vel cappas in terram iactantes, proni adorent Crucifixum, clero interim cantante Antiph. Pueri Hebræorum. His recedentibus, continuò veniant ex alio latere pueri laici Kyrie eleison cantantes, & sequendo vexillum, quod ante eos partatur, veniant ante crucem, & annuemte * æditüo iactent ramos palmarum in terram, proni adorando Crucifixum, & clerus interim canat Antiph. Pueri Hebræorum tollentes. His recedentibus, schola iuxta crucem hunc hymnum cantet; Gloria, laus & honor. Clerus quoque inter omnes huius hymni versus inclinato capite canat *, Gloria, laus & honor. His ità peractis, veniat episcopus ante crucem: & prostratus in terra, adoret Crucifixum, clero interim cantante antiphonam, Scriptum est enim, Percutiam, Tunc surgẽs episcopus, dicat hanc orationem: Deus qui miro dispositionis. Data oratione, crucem & * vexilla sequendo, tenent palmas in manibus vsque ad expletionem Missæ.

ædili.

humiliter

vexillum.

Ordo de feria quarta hebdomadæ maioris.

FEria quarta hebdomadæ maioris, quæ est pridiè cœnæ Domini, hora tertia conueniũt omnes presbyteri tam de ciuitate, quàm de suburbanis & omnis clerus cum populo in ecclesia statuta infra vrbem, expectãtes pontificem, qui semper per se in ecclesia maiore ora-

A

tiones solennes ipsa die, sicut in sacramentorum libro continetur, complet hoc ordine: Qui dum veniẽs de sacrario processerit cum ordine suo ante altare ad orãdum super oratorium, mox vt surrexerit, dicit Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate. Dat orationem: Deus à quo & Iudas. Post Amen, sequitur: Et dicit orationes solennes:

Oremus, dilectissimi nobis, in primis pro Ecclesia Dei. Et cæteras per ordinem. Tantummodò pro se intermittit. Posteà verò dicit orationem pro rege Francorum siue Imperatore. Ad vltimum pro Iudæis non flectuntur genua. Quibus expletis, osculatur altare, & egreditur. Presbyteri verò ecclesiarũ siue de vrbe, siue de suburbanis, vadunt per ecclesias suas, vt hoc ordine feria sexta, hora tertia cuncta faciant, hoc scientes, vt vbi pontifex de se intermisit, ipsi illum commemorent. Posteà verò hora octaua ingrediuntur ad missam hoc ordine: Dicit schola antiph. ad Introitum: In nomine Domini omne genu flectatur. Et pontifex siue presbyter dat orationem hanc:

Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt qui nostris excessibus incessanter affligimur, per vnigeniti tui passionem liberemur. Qui tecum.

Deindè legitur lectio Isaiæ Prophetæ: Hæc dicit Dominus Deus: Dicite filiæ Sion. Sequitur Grad. Ne auertas faciem tuam. Cum vno versu. Posteà dicit aliam orationem; Deus qui pro nobis filium tuum. Legitur alia lectio de eodem proph. In diebus illis dixit Isaias: Domine, quis credidit? Postquam legitur, cantatur Grad. Domine exaudi, cum versibus quinque. Euangelium verò pronunciat diaconus sine salutatione: ità, Passio Domini nostri Iesu Christi secundùm Lucam: qua expleta, completur Missa ordine suo. Secreta. Purifica nos misericors Deus. Post com. Largire sensibus nostris. Super populum. Respice, quæsumus Domine, super hanc familiam tuam.

C

ORDO DE OFFICIIS DIVINIS A COENA DOMINI VSQVE IN octauas Pentecostes.

FEria quinta maioris hebdomadæ, eadem nocte surgunt ad vigilias hora noctis octaua, & tangitur campanæ signum sicut aliis diebus, & post hæc non tangitur ad Matutinum, nisi in nocte sancti Paschæ: & tunc Ecclesia omni lumine decoretur. Venientibus autem omnibus in Ecclesiam, infra chorum more solito non dicatur, Domine labia mea aperies, nec Deus in adiutorium meum intende, nec Venite, sed cantor incipiat in Psalmis antiph. Zelus domus tuæ comedit me. Et reliquas, sicut in antiphonario continetur. In fine psalmorum non dicatur Gloria, nec in responsoriis, nec in vllo loco: nec finis subtrahatur. Post tres psalmos dicatur versus pleniter, non subtrahendo finem. Sed & in fine nocturni lector benedictionem non petit, nec pontifex aut presbyter more solito benedictionem complet, & quandò finit lector, non dicit. Tu autẽ Domine, sed ex verbis lectionis iubetur facere finem, aut certè exterminationem. Lectiones verò leguntur tres de lamentationibus Hieremiæ prophetæ, ab eo loco vbi dicit, Quomodò sedet sola ciuitas, cum pronunciatione Aleph. Vsque, Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion, Tres de tractatu S. Augustini in psalmum sexagesimumtertium, id est, Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor. Et tres de Apostolo. Prima, vbi ait ad Corinth. cap. xj. Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Secunda lectio sic incipit: Similiter & calicem, postquam cœnauit. Tertia: De spiritalibus autem nolumus vos ignorare. Nouem itaque psalmi, nouem lectiones, nouem responsoria per omnia complenda sunt: Accenduntur in quibusdam locis in hac nocte vigintiquatuor lumina, & extinguuntur per singulas lectiones

D

E

& responsoria. Quæ simul per tres noctes fiunt septuaginta duo. Lumen autem Ecclesiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui. Hoc tamen ordine, vt ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paulatim tutari. Vt verbi gratia, peracto primo nocturno, videatur eorum tertia pars esse extincta medio nocturno, iterùm tertia. Tertio verò expleto, exceptis septẽ lampadibus, nihil luminis relinquatur. Sequuntur matutini, in quibus similiter non dicatur, Deus in adiutorium meum intende, nec Gloria Patri, sed antiph. tantum super matutinas laudes. Et in matutinis septem lampades hoc ordine extinguantur: Initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextræ partis Ecclesiæ prope lampades: At vbi audierit primam antiphonam, tenens cannam in manu sua, tutat lampadem vnam. In fine verò Psalmi ipsius, tutat aliam sinistræ partis. Sic vna ex parte vna, alia ex alia tutentur vsque ad Euangelium. In Euangelio verò ante Benedictus non dicatur lectio: sed tãtum versus, & statim tutatur mediana lampas vel subtrahitur & seruatur, vt ità veniat, vt Benedictus Dominus DEVS Israel, absque lumine psallatur. Benedictus finito cum antiph. non dicatur Kyrie eleison, nec: Et ne nos inducas in tentationem, neque preces, neque oratio alta voce more solito, sed secum tacitè. Factoque signo à Priore, omnes pariter surgant, sicque finiantur vigiliæ nocturnæ atque matutini. Matutino autem completo, vadunt per oratoria psalmos canendo cum antiphonis sine Gloria.

Eodem die altaria templi, & parietes, siue pauimenta Ecclesiæ lauentur, & vasa Domino sacrata purificentur. Ad Primam autem nõ dicitur, Deus in adiutorium meum intende: sed tantum psalmi sine Gloria, & sine Kyrie eleison, ac sine precibus: sed tamen in choro communiter stent prout suprà, & ità finiatur. Similiter eodem die Tertia, Sexta, & Nona. Eadem verò die cœnæ Domini hora nona, quando dies longiores sunt, seu hora quinta, quandò breuiores, faciunt excuti ignem de lapide in loco foris basilicam. Si ibidem oratorium habuerint in porta, ibi excutiunt: Sin verò, in loco quo considerauerit Prior ità vt ex eo possit candela accendi. Et benedicitur ignis.

Benedictio ignis.

DEus qui per filium tuum, angularem scilicet lapidem, charitatis ignem tuis fidelibus cõtulisti, productum è scilice nostris profuturũ vsibus nouum hunc ignem sanctifica, & concede nobis ita per hæc festa paschalia cœlestibus desideriis inflammari, vt ad perpetuę claritatis puris mentibus valeamus festa pertingere.

Alia.

DOmine Deus, pater omnipotens, lumen indeficiens, qui es conditor omnium luminum, benedic hoc lumen, quod à te sanctificatum atque benedictum est, qui illuminasti omnem mundum, vt ab eo lumine accendamur, & in eo illuminemur igne claritatis tuæ: & sicut tuo igne illuminasti Moysen, ità illumines corda & sensus nostros, vt ad vitam & lucem æternam peruenire mereamur. Per.

Alia.

DOmine sancte pater omnipotens æterne Deus, benedicẽtibus nobis hunc ignem in nomine tuo, & vnigeniti filij tui, Dei ac Domini nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti, cooperari dignare, & adiuua nos cõtra ignita tela inimici, & illustra gratia cęlesti. Qui viuis & regnas cum eodem vnigenito tuo & Spiritu sancto.

Oratio postquam incenditur.

VEniat, quæsumus, omnipotens Deus, super hoc incensum larga tuæ benedictionis infusio, & hũc nocturnum splendorem inuisibilis regnator attende, vt non solum sacrificium, quod hac nocte litatum est, arcana luminis tui admixtione refulgeat: sed in quocunque loco ex huius aliquid sanctificationis mysterio fuerit deportatum, expulsa diabolicæ fraudis nequitia, virtus tuæ maiestatis adsistat. Per.

ORDO.

De quo igne illuminata candela, in arundine debet poni, & à mansionario Ecclesiæ præsente populo portari, & de ipso igne continuo in eadem Ecclesia, vel in loco, vbi accenditur, lampas vna seruetur, vsque in sabbatum sanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicẽdus est, ordine, quo in sacramentario continetur.

Hoc expleto, accipit mansionarius prior iam fatam candelam in manu sua illuminatam, vt prædiximus in canna, prosequente eum populo cum supplici silentio: ità vt summitas candelæ, qua illuminatur, altare versus inclinata, respiciat illam Ecclesiam, quam sunt ingressuri. Quæ tamen priùs absque lumine erit, præparatis ante altare septem lampadibus ita compositis, vt absque vllo impedimento cuiuscunque retardationis, manu mansionarij, cum eadem candela possint accendi, ac deinceps præparatis custodibus omni lumine decoretur, & ità ingrediantur ad Missas, sicut in sacramentario continetur vel Antiphonario. Missa expleta, communicent ordine constituto, & seruent de sancta vsque in crastinum. Sed & ipsa Ecclesia vsque ad vigilias illuminata permaneat, & sicut in isto die taxauimus, sic & sexta feria faciendum est: similiter & sabbato sancto, ea tantum ratione mutata, vt ad horam nonam excusso igne, vt diximus, à mansionario quinta feria portetur: sexta feria, ab archidiacono: sabbato verò sancto, ab episcopo iuniore portetur. Sin autem hic ordo in monasterio agitur, quinta feria ipse ignis à custode ecclesiæ, sexta feria à præposito, sabbato verò sancto ab abbate portetur. Ipsa feria quinta maioris hebdomadæ, id est, in cœna Domini, manè primò mansionarij ordinent omnia, quæ sint necessaria ad consecrationem chrismatis, ampullas tres de oleo mundissimo plenas, ponentes in sacrario: vnam ad oleum pro infirmis, alteram ad chrisma, tertiam verò ad oleum ad catechumenos vngendos: maximam illam, quæ ad chrisma debet fieri, de albo serico, alias autem de alio serico coopertas, & pontifex præuideat de balsamo.

Mediante autem hora prima diei Episcopus concilium solennibus vestimentis indutus, cum presbyteris cæterisque ad hoc dispositis, celebret secundùm canonum instituta.

Peracto autem concilio, hora tertia sonetur signum, vt omnes veniant in ecclesiam, in qua chrisma debet consecrari. Tunc egreditur pœnitens de loco, vbi pœnitentiam gessit, vt gremio præsentetur ecclesiæ. Sedente autem pontifice pro foribus ecclesiæ, pœnitentibus in atrio ecclesiæ eminùs cum archidiacono iussum illius præstolantibus, antequàm eos offerat, postulat archidiaconus his verbis.

Adest, ô venerabilis pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis diuinę & salutis humanę, quia mors interitum, & vita accepit ęterna principium, quando in vinea Domini sabaoth sic nouorum palmitum plantatio faciẽda est, vt purgetur execratio vetustatis. Quamuis enim diuitiis bonitatis & pietatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior est per indulgẽtiam remissio peccatorum: & copiosior per gratiam assumptio renascentium. Augemur regenerandis, crescimus reuersis. Lauant aquæ lauant lacrymæ. Indè est gaudium de assumptione vocatorum, hinc lętitia de absolutione pœnitentium. Indè est quòd supplex grex tuus, posteaquàm in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœlestium, & morum probabilium transgressione cecidit, humiliatus atque prostratus prophetica ad Dominum voce clamat dicens: Peccaui, impiè egi, iniquitatem feci, miserere mei Domine, Euangelicam vocem non frustratoria aure capiens, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Manducauit, sicut scriptum est, panem doloris, lacrymis stratum rigauit cor suum luctu, corpus afflixit ieiuniis, vt animæ suæ reciperet, quam perdiderat sanitatem. Vnicum itaque est

pœnitentiæ suffragium, quod & singulis prodest, & omnibus in commune succurrit.

Hic ergo dum ad pœnitudinis actionem tantis excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscentis ecclesiæ, venerabilis pontifex protestatur & dicit: Iniquitates meas ego cognosco, & delictum meum contra me est semper. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Quo ita supplicante, & misericordiam Dei afflicto corde poscente, iterùm archidiaconus subiungat, sic dicens: Redintegra in eo Apostolice Pontifex, quicquid diabolo suadente corruptum est, & orationum tuarum patrocinantibus meritis, per diuinæ reconciliationis gratiam fac hominem proximum Deo, vt qui anteà in suis sibi peruersitatibus displicebat, nunc iam placere se Domino in regione viuorum, deuicto mortis auctore, gratuletur.

Tunc dicit pontifex antiphon. Venite. Et diaconus ex parte pœnitentium, Flectamus genua. Tunc omnes adstantes genua flectunt pœnitentes. Quo facto, dicat diaconus ex parte pontificis, Leuate. Similiter agatur secundò, repetente Episcopo, Venite, Venite. Subsequente diacono, Flectamus genua; vt anteà. Et sic ad medium vsque atrij pauimentum solotenus veniant. Quando autem tertiò Dominus Episcopus annunciauerit antiph. Venite, Venite, Venite: Prosequatur diaconus, Flectamus genua. Mox cum diacono pœnitentes corruant ad pedes Episcopi, sicque prostrati iaceant vsque dum Dominus Episcopus surgens, innuat alteri diacono, Leuate: prosequente clero antiph. Venite filij, audite me timorem Domini docebo vos. Cum psalmo, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et ad finem vsque ducẽte. Quamdiu verò psalmus canitur à clero cum antiphona. Venite filij semper manuatim pœnitentes à plebe sanis archidiacono, & ab archidiacono reddantur Episcopo, & ab Episcopo restituãtur ecclesiæ gremio, prostrato omni corpore in terrã. Deinde imponat Episcopus antiph. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Cum psalmo, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Quo finito, prosternat se Episcopus vnà cum pœnitentibus in oratorio, clero interim faciente litaniam. Qua expleta, postquam dicatur, Kyrie eleison; erectus à terra dicat: Pater noster. Et preces: Saluos fac seruos tuos Domine. Resp. Deus meus sperantes in te. Cõuertere Domine vsquequo. Resp. Et deprecabilis esto super seruos tuos. Mitte eis Domine auxilium de sancto. Resp. Et de Sion tuere eos. Illustra faciem tuam super seruos tuos. Resp. Saluos fac eos Domine, ne confundantur, quoniã inuocauerunt te. Domine, vide humilitatem meam & laborem meum. Resp. Et dimitte vniuersa delicta mea. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua. Res. Secũdùm multitudinem miserationum tuarũ respice in me. Ne memineris Domine iniquitatum nostrarum antiquarũ. Res. Citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos Deus salutaris noster. Res. Et propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Domine exaudi orationem meam, Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiscũ. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & me qui etiam misericordia tua primus indigeo, clementer exaudi, & quem non electione meriti, sed dono gratiæ tuæ constituisti huius operis ministrum, da fiduciam tui muneris exequendi, & ipse in nostro ministerio, quod tuæ pietatis est, operare. Per.

Alia.

Exaudi Domine preces nostras, & confitentium tibi parce peccatis, vt quos conscientiæ reatus accusat, in- A dulgentia tuæ miserationis absoluat. Per.

Alia.

Præueniat hos famulos tuos, quæsumus Domine, misericordia tua, & omnes iniquitates eorum celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

Deus infinitæ misericordiæ veritatisque immensæ, propitiare iniquitatibus nostris, & omnibus animarum nostrarum medere languoribus, vt miserationum tuarum remissione percepta, in tua semper benedictione lætemur. Per.

Alia.

Deus, sub cuius oculis omne cor trepidat, omnésque conscientiæ pauescunt, propitiare omnium gemitibus, & cunctorum medere vulneribus, vt sicut nemo nostrum est liber à culpa, ità nemo sit alienus à venia. B Per Dominum.

Alia.

Præsta, quæsumus, Domine his famulis tuis dignum pœnitentiæ fructum, vt ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius integritate deuiarant peccãdo, admissorum veniam consequando reddantur innoxij. Per.

Alia.

Omnipotens sempiterne Deus, confitentibus tibi his famulis tuis pro tua pietate peccata relaxa, vt non plùs eis noceat conscientiæ reatus ad pœnam, quàm indulgentia tuæ pietatis prosit ad veniam. Per Dominum nostrum.

Alia.

Omnipotens & misericors Deus, qui peccatorum C indulgentiam in confessione * celeri posuisti, succurre lapsis, miserere confessis, vt quos delictorum catena constringit, miseratio tuæ pietatis absoluat. Per.

* sceleris

Alia.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, respice propitius super hos famulos tuos, qui ab infesta huius seculi tempestate dimersi, flebili lamentatione suos accusant excessus, tu fletus & gemitus eorum piè suscipias, eósque de tenebris ad lumen reuoces, & medelam confitentibus, salutem pœnitentibus, & vulneratis auxilium sanitatis indulgeas, ne vltrà inimicus in eorum habeat animabus potestatem, eorúmque cõfessionem libenter admittens, ecclesiæ tuæ purificatos restitue, ac tuo altari repræsenta, vt ad sacramentum reD cõciliationis admissi, vnà nobiscum sancto nomini tuo gratias agere mereantur. Per.

Alia.

Deus misericors, Deus clemens, qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccata pœnitentum deles, & præteritorum criminum culpas venia remissionis euacuas: maiestatẽ tuam supplices deprecamur, vt his famulis tuis longo squalore pœnitentiæ maceratis, miserationis tuæ veniam largiri digneris, vt nuptiali veste recepta, ad regalem mensam, vndè eiecti fuerant, mereantur introire. Per.

Alia.

Maiestatem tuam, quæsumus Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui non mortem peccatorum, sed vitam semper inquiris, respice flentes faE mulos tuos, attende prostratos, eorúmque planctum in gaudium tua miseratione conuerte, scinde delictorum saccum, & indue eos lætitiam salutarem, vt post longam peregrinationis famem, de sanctis altaribus tuis satientur, ingressique cubiculum regis, in ipsius aula benedicant nomen gloriæ tuæ semper. Per Dominum nostrum.

Alia.

Famulos tuos, quæsumus Domine, ab ira tua confugientes, paterna pietate recipe, vt qui tuæ maiestatis flagella formidant, de tua mereantur venia gratulari. Per.

Alia.

Deus qui confitentium tibi corda purificas, & accusantes suas conscientias ab omni vinculo iniquitatis

absoluis, da indulgentiam reis, & medicinam tribue vulneratis, vt præcepta remissione omnium peccatorum, in sacramentis tuis sincera deinceps deuotione permaneant, & nullum redemptionis æternæ sustineat detrimentum. Per.

Alia.

Deus, qui mundum in peccati fouea iacentem misericorditer erexisti: Deus qui leprosos, & aliis peccatis irretitos, sacerdotum iudicio mūdari præcepisti: Deus, qui per manus tuæ impositionem animarum & corporum valetudines effugasti, idémque opus discipulis tuis eorúmque successoribus agere præcepisti, exaudi preces nostras pro his famulis & famulabus tuis, morbo criminum hactenus tabescentibus, & manum pietatis tuæ manui nostræ superpone, vt per manus nostræ impositionem, te cooperante, infundatur eis spiritus sancti gratia: descendat super eos cœlestis benedictio, tribuatur eis peccatorum remissio, cunctorúmque scelerum piacula relaxentur, & tuorum charismatum munera affluentiùs conferantur.

Alia.

Domine sancte, Pater omnipotens, rex regum, & Dominus dominantium, qui sanctissima dispositione vnicum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, Spiritus sancti gratiam cooperante, in mundum misisti, quò genus humanum mortalibus vinculis adstrictum, pia redimeret morte: tibi supplico, quatenus orationem nostram mundam suscipias, tribulationem adimas, propitius flagella redimas, ac serenissimo vultu aurem tuæ pietatis & misericordiæ accommodes, ministeriúmque tantæ dignitatis, quod tractare indignus præsumo, sanctificando sanctifices, & quod te nunc opitulante verbis exequor humilibus, impleas effusione sancti Spiritus.

Tu enim Domine per filium tuum vnigenitum sanctis dilectísque Apostolis dona tribuens charismatum, dixisti? Quæcunque ligaueritis in terra & solueritis, in cœlo ligata & soluta manebunt. Ergo magnæ pietatis pater, non meo tali addictus merito, sed potiùs tuo assecutus dono, præsumo his famulis & famulabus tuis impertire, quod tuis fidelibus proprio concessisti ore: Respice igitur Domine, & miserere, & da veniam confitentibus, parce supplicibus: & quoniam de misericordia benignitatis tuæ non diffidunt, non secundùm quod egerunt hactenus, verùm iuxta paternitatis tuæ clementiam amodò sentiant indulgentiam. Oro ergo hos supplex, cunctósque mihi commissos, muniri tua sancta protectione: quò tuo freti munimine, valeamus pariter inextinguibiles pœnas euadere. Per eūdem Dominum.

Alia.

Deus humani generis benignissime conditor, & misericordissime reformator qui in reconciliatione lapsorum etiàm me, qui misericordia tua primus indigeo, seruire effectibus gratiæ tuæ per sacerdotale ministerium voluisti, vt cessante merito supplicis, mirabilior fieret indulgentia remittentis: Deus, qui iustitiæ leges, misericordiæ semper multiplicatione moderaris, dum delinquentibus pœnitentiam adhibes, dum etiàm malis prouidētiæ tuæ dona non subtrahis, & vindictā miserando suspendis: Deus, qui hominem inuidia diaboli ab æternitate obiectum, vnici filij tui sanguine redemisti, viuifica hos famulos tuos, quos tibi nullatenus mori desideras, &, quos non dereliquisti deuios, adsume correctos.

Moueat pietatem tuam fletus iste mœrorum, tu eorum medere vulneribus, tu benignam iacentibus manum porrige, ne ecclesia tua aliqua sui corporis portione priuata, temeretur, ne grex tuus detrimentum sustineat, ne de familiæ tuæ damno inimicus exultet, renatas lauacris salutaribus animas mors secunda possideat. Tibi ergo humiliamur omnes, tibi Domine supplices fundimus preces, tibi fletum nostri cordis offerimus: tu parce confitentibus, vt in imminentes pœnas, futurique iudicij sententiam, te miserante, non incidāt: nesciant quod terret in tenebris, quod striget in flāmis, & ab errorū via ad iter iustitiæ iam reuersi, nequaquàm vltrà nouis vulneribus saucientur. Propitiare ergo Domine trementibus atque supplicibus sub sententiæ tuę expectatione, & ad humilitatem iacentium subleuandam, dexterā salutis extende. Nobis quoque seruis tuis, quos Apostolicæ clauis sacerdotalique officij ministros non electione meriti, sed dono gratiæ tuæ constituisti, da fiduciam tanti muneris exequendi, & ipse in nostro ministerio, quod tuæ est potestatis, operare. Agnosce piissime pastor oues tuæ redēptionis, & constrictas vinculis peccatorum, ecclesiæ tuæ precibus exoratus absolue. Redeant ad vnitatem ecclesiæ tuæ, & post illam diram inopis exilij famem redeuntes, veste splendida ornatæ, gaudeat se paterno receptas esse conuiuio. Nihil de honore adoptionis, nihil de hæreditatis sorte perdiderint: sed integrum sit eis atque perpetuum, & quod gratia tua contulit, & quod misericordia reformauit. Per.

Absolutio pluralis.

Dominus Iesus Christus, qui dignatus est discipulis suis dicere: Quæcunq; ligaueritis super terrā, erūt ligata & in cœlo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo: de quorum numero quāuis indignum, & peccatorū vinculis adstrictum, me esse sua dignatione voluit, ipse vos largifluo pietatis suæ dono, ac meæ simul paruitatis ministerio absoluere dignetur ab omnibus fragilitatis vestræ excessibus, interiùs exteriúsque humanitùs contractis: Amen. Et sicut peccata totius mundi sua traditione, atque immaculati sanguinis effusione dignatus est expurgare, ità quoque vestrorum peccaminum maculas misericorditer nō dedignetur emundare eiusdem sancti sanguinis interuentione, qui fusus est in peccatorum remissionem. Amē. Deuotionem quoque vestram ità deinceps adiutorio gratiæ suæ non dedignetur corroborare, quatenus & in hoc seculo subrepētinum laqueos delictorū valeatis euadere, & in futuro vitam æternā Christi sāguine comparatā, sine fine possidere. Amen. Adiuuāte Domino nostro Iesu Christo, qui nos fecit, cùm nō essemus: & redemit, cùm perditi essemus, ad laudem & gloriam sancti nominis sui, per omnia secula seculorum. Amen.

Item Absolutio pluralis.

Præsta, quæsumus, Domine his famulis tuis secundùm piissimam misericordiam tuam, iuxta libitum eorum absolutionis peccaminum suorum fructum, vt sint tibi dignum habitationis tuæ templum, & mereantur deinceps cum iustis atque sanctis in conspectu tuo adstantibus absoluti manere ab omni criminum labe. Per Christū Dominum nostrū. Nos etiam secūdùm auctoritatem nobis indignis à Deo cōmissam, absoluimus vos ab omni vinculo delictorum vestrorum, vt mereamini habere vitam æternam. Per eum qui viuit.

Absolutio singularis.

Sicut principali sententia constat, quia in multis offendimus omnes, vndè ingemiscimus: ità principali sententia consolamur, quia si confiteamur peccata nostra fidelis & iustus est Christus conditor & redemptor ac saluator noster, quem habemus aduocatum iustum apud Patrem, & est propitiatio pro peccatis nostris, & interpellat pro nobis fideliter confidentibus, & dimittit nobis peccata nostra, & emundat nos ab omni iniquitate. Qua propter frater noster confitenti tibi peccata tua per ecclesiasticæ auctoritatis potestatem, quam Dominus noster Iesus Christus tradidit discipulis suis & Apostolis, dicens, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & per eosdem Apostolos suos ipsorū successoribus, quorum vices licet indigni, tenemus, etsi non merito tamen nomine atque officij susceptione eandem potestatem donauit, & in se credenti fideliter dixit. Fiat

tibi secundùm fidem tuam: gratia & potentia sua, virtute sancti spiritus, qui est remissio omnium peccatorum, dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conseruet te in omni opere bono, & perducat te ad vitam æternam, & ad sanctorum consortium supernorum ciuium. Amen.

Absolutio singularis.

FRater N. Dominus Iesus Christus, qui dixit discipulis suis, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: de quorum numero quamuis indignos nos esse voluit, ipse te absoluat per ministerium nostrum ab omnibus peccatis tuis, quæcunque cogitatione locutione, atque operatione neglligenter egisti, & nexibus peccatorum absolutum perducere dignetur ad regna cælorum. Amen.

Absolutio singularis.

FRater N. absolutionem & remissionem peccatorum tuorum per inuocationem sacrati nominis Dei, & per ministerium nostrum percipere merearis hîc & in æternum. Amen.

Hic adspergat eos aqua benedicta, & thurificet, & posteà dicat: Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

Post hæc surgant pœnitentes, & moneantur ab episcopo, vt quod pœnitendo diluerunt, iterando non reuocent.

Item Ordo vndè suprà.

IPso die sonentur campanæ ad Missam, & ad cæteras horas, sicut mos est diebus solennibus, vt omnes veniant ad Ecclesiam, in qua chrisma mos est consecrari, & sic sileant vsque in sabbatum sanctum. Presbyteri verò & cæteri clerici hora tertia induant se vestimentis solennibus, & diaconi dalmaticis, atque subdiaconi albis sericis induantur, & stent in ordine suo singuli in Ecclesia, expectantes vsque dum veniat pontifex cum processione plenaria ad Missam, sicut diebus solennibus solet cum septem diaconibus & totidem subdiaconibus & ceroferarijs & septem cereostatis, & duobus thuribulis cum incenso. Cantor autem & schola statim vt iussum fuerit, imponant introitum ad Missam, Nos autem gloriari oportet. Cum psalmo, & gloria, & versu, & Kyrie eleison. Tunc dicat pontifex, Gloria in excelsis Deo. Quo finito, dicat orationem pleniter, sicut alijs diebus, Pax vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

Oratio.

Deus à quo & Iudas reatus sui pœnam, & confessionis sui latro præmium sumpsit, concede nobis tuæ propitiationis effectum, vt sicut in passione sua Iesus Christus Dominus noster diuersa vtrique intulit stipendia meritorum, ita nobis ablato vetustatis errore, resurrectionis suæ gratiam largiatur. Qui tecum viuit. Tunc legatur epistola Pauli ad Corinthios.

Fratres, Conuenientibus vobis in vnum vsque, Vt non cum hoc mundo damnemur. Sequitur Grad. Christus factus est pro nobis, vers. Propter quod & Deus. Ante Euangelium portentur candelæ, & incensum, sicut mos est, & legitur Euangelium secundùm Ioannem.

Cap. 13. IN illo tempore, Ante diem festum Paschæ. Vsque quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Perlecto Euangelio, sanctóque ad populum sermone, dicat pontifex: Dominus vobiscum. Resp. & cum spiritu tuo. Et, Oremus. Deinde canitur offertorium: Dextera Domini. Offerentibus presbyteris & cæteris qui voluerint. Tunc dicatur.

SECRETA.

Ipse tibi, quæsumus Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, sacrificium nostrum reddat acceptum, qui discipulis suis in sui commemorationem hoc fieri hodierna traditione monstrauit, Iesus Christus filius tuus, Dominus noster, qui tecum.

Sequitur Præfatio.

A VErè dignum & iustum est, æquum & salutare: Nos tibi semper & vbique gratias agere Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Dominum nostrum: Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates: Cæli cælorúmque virtutes, ac beata Seraphin socia exultatione concelebrant: cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus. Et dicit Pontifex, Te igitur, ordine suo.

TE igitur clementissime pater, per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, supplices rogamus & petimus, vti accepta habeas & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, in primis B quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare & regere digneris toto orbe terrarum, vnà cum famulo tuo Papa nostro N. Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, & omnium circumadstantium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suísque omnibus pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibique reddunt vota sua æterno Deo, viuo, & vero. Communicantes & diem sacratissimum celebrantes, quo Dominus noster Iesus Christus pro nobis est traditus. Sed & memoriam venerantes in primis gloriosæ semper virginis Mariæ genitricis Dei, & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum Petri, Pauli, Andreæ, Ia- C cobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Thadæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij & Cypriani, Laurentij, Chrysogoni, Ioannis & Pauli, Cosmæ & Damiani, Et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibúsque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio, Per Christum Dominum nostrum. Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus ob diem, in qua Dominus noster Iesus Christus tradidit discipulis suis corporis & sanguinis sui mysteria celebranda, quæsumus Domine, vt placatus accipias, diésque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripias, & in electorũ tuorum iubeas grege numerari. Per Christum Dominum D nostrum. Quam oblationẽ tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui pridiè quàm pro nostra omnium salute pateretur, hoc est, hodiè, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis suis in cælum, ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: hoc est enim corpus meum. Simili modo posteà quàm cœnatum est, accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, bene- E dixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: Hic est enim calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Vnde & memores, Domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui Domini nostri tam beatæ passionis, necnon & ab inferis mirabilis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctam

sacrificium, immaculatam hostiam. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui in sublime altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur: Per Christum Dominum nostrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha Lucia, Agna, Cæcilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis: Intra quorum consortium nos non æstimator meriti, sed veniæ, quæsumus, largitor admitte, Per Christum Dominum nostrum.

Tunc offeratur pontifici oleum de ampullis quas offerunt populi ad vngendos tam infirmos quàm energumenos, & in vltimo antequam dicatur, Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Exorcizet & benedicat illud tam ipse quàm omnes presbyteri, qui adsunt, vt tantùm possit à circunstantibus audiri ita.

Exorcismus olei.

EXorcizo te immundissime spiritus, omnisque incursio satanæ, & omne phantasma, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, vt recedas ab hoc oleo, vt possit effici vnctio spiritalis ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo possit spiritus sanctus habitare, per nomen Dei patris omnipotentis, & per nomen dilectissimi filij eius Domini nostri Iesu Christi. Et non peragatur conclusio. *Benedictio eiusdem.*

Emitte Domine spiritum tuum paraclitum de cælis in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem mentis & corporis, vt tua sancta benedictione sit omni tangenti hoc, vnguentum salubre cælestis medicinæ, tu tamen mentis & corporis, & ad euacuandos omnes dolores, omnésque infirmitates, omnémque ægritudinem mentis & corporis: vnde vnxisti sacerdotes, reges, prophetas, & martyres, chrisma tuum sit perfectum nobis à te Domine benedictum, permanens in visceribus nostris in nomine Domini nostri Iesu Chisti. Tunc dicatur:

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis & præstas nobis per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti omnis honor & gloria: Per omnia secula seculorum. Et oleum eodem ordine quo ascendit, reportetur, & in loco suo conseruetur. Missa verò ordine suo agatur, vsque dum benedictiones episcopales soluantur, dicente in altum episcopo. Oremus.

Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere.

Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem Resp. Sed libera nos à malo.

Libera nos quæsumus Domine, ab omnibus malis præteritis, præsentibus & futuris & intercedente beata & gloriosa semper virgine Maria, & beatis Apostolis tuis, Petro, & Paulo, atque Andrea, cum omnibus sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi: Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate spiritus sancti: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Pronunciante diacono; Humiliate vos ad benedictionem. Respō. Deo gratias. Sequantur benedictiones episcopales, in hunc modū.

BEnedicat vos Deus, qui per vnigeniti sui passionē vetus Pascha in nouum voluit conuerti, concedátque vobis, vt expurgato veteris fermenti contagio, noua in vobis perseueret conspersio. Resp. Amen. Et quia ad celebrandam redemptoris nostri cœnam mente deuota conuenistis, æternarum dapium vobiscum epulas reportetis. Respon. Amen. Ipsiúsque opitulante clementia, mundemini à sordibus peccatorum, qui ad insinuandum humilitatis exemplum, pedes voluit lauare discipulorum. Respon. Amen. Quod ipse præstare dignetur. Et pax Domini sit semper vobiscum. Tunc communicet solus pontifex ante altare, & diaconus offerat ei calicem, & non frangat oblatas, nisi eam solam, vnde ille communicat. Illo tantummodo die, postquam communicauerit episcopus, ponat diaconus calicem super altare: Deinde acceptam à subdiacono patenam, ponat iuxta calicem de latere sinistro, & statim à duobus diaconibus vtrunque cooperiatur de sindone munda, quam priùs præparauerant in ora altaris è regione pontificis post corporalem expensam. Tunc dominus episcopus vadat ad sedem suam cum diaconibus, & expectet.

Ordo de consecratione principalis chrismatis.

EXpectante verò in sede sua pontifice, veniant ad sacrarium duodecim presbyteri, & cæteri clerici, quantum opus sit ad deferendum cum omni decore oleum chrismale, & etiam oleum catechumenorum & neophytorum vsque in Ecclesiam ante episcopum. Sint etiam parati iidem presbyteri, & cum eis cæteri clerici casulis, & solennibus vestimentis. Tunc duo acolyti accipientes illas duas ampullas, quæ ad chrisma & ad oleum catechumenorum consecrari debent, inuolutas cum sindonibus de albo serico, ita vt videri possint à medio teneant in brachio sinistro, proiectis sindonibus super scapulam sinistram, ita vt pertingant ad scapulam dextram, quatenus possint dependentia retineri, & procedant. Et ordinent se illi presbyteri & prædicti clerici ritè, & ordinabiliter, ita vt primum ambulent duo acolyti, cum candelabris & ardentibus cereis. Deinde portentur duæ cruces, & inter illas medium chrismale oleum: Post eas portentur duo thuribula cum incenso, & inter illa, sicut prædiximus, medium oleum catechumenorum: Deinde portetur Euangelium, vt impleatur omne bonum: Posteà sequantur bini & bini illi duodecim presbyteri, testes & cooperatores eiusdem sacrosancti chrismalis mysterij. Tunc verò subsequantur pueri, in laudem eiusdem mysterij concinentes hos versus, ad hoc congruentes:

AVdi iudex mortuorum,
Vna spes mortalium:
Audi voces proferentum
Donum pacis præuium.

Et chorus respondeat:

O Redemptor, sume carmen
Temet concinentium.

Arbor fœta alma luce,
Hoc sacrandum protulit:
Fert hoc prona præsens turba
Saluatori seculi. O redemp.

Stans ad aram, immò supplex
Infulatus pontifex,
Debitum persoluit omne,
Consecrato chrismate. O redemp.

Consecrare tu dignare,
Rex perennis patriæ,
Hoc oliuum, signum viuum
Iura contra dæmonum. O redemp.

Vt nouetur sexus omnis
Vnctione chrismatis,
Medeatur sauciata
Dignitatis gloria. O redemp.

Lota mente sacro fonte,

Aufugantur crimina:
Vncta fronte, sacrosancta
Influunt charismata. O redemp.
Corde natus ex parentis,
Aluum implens Virginis,
Præsta lucem, claude mortem
Chrismatis consortibus. O redemp.
Sit dies hæc nobis festa
Seculorum seculis,
Sit sacrata digna laude,
Ne senescat tempore. O redemp.

Venientibus autem eodem ordine in chorum, & stãtibus ad Orientem versis, versibúsque finitis, intereà ordinent se lectores, ostiarij, acolyti, & subdiaconi, & stent in ordine suo secundùm eos gradus vbi ascenditur ad altare, tanti, vt subdiaconus sit sextus in eminentiori loco: & iuxta eum archidiaconus qui legebat, ita inuolutam ampullam commixtam suscipientes, per ordinem vt ascendat. Et dum peruenerit ad archidiaconum, ille proferat eam ita inuolutam vna cum sindone ante pontificem: Interim autem vnus subdiaconus deferat vasculum cum balsamo alij diacono, & ille pontifici ante altare. Tunc ordinentur circa episcopum hinc & indè eadem candelabra, & cruces, & thuribula, atque Euangelium, necnon & prædicti duodecim presbyteri, testes, & adiutores eiusdem mysterij, ita vt diaconi post dorsum episcopi stent, presbyteri verò à dextris & à sinistris, cruces verò & cætera vtrinque inter illos media. His ita statutis, conuertat se episcopus, aut cui ille præceperit, tam ad clerum quàm ad populum, & faciat sermonem de confectione chrismatis congruentem. Tunc conuertat se ad Orientem, & intret in consecrationem principalis chrismatis, archidiacono tenente ante ipsum ampullam in sinistro brachio inuolutam in sindone, vt supra diximus, & primò misceat balsamum cum oleo.

Benedictio in commixtione olei & balsami.

OREmus Dominum nostrum omnipotentem, qui incomprehensibilem vnigeniti filij, sibique coæterni diuinitatem mirabili dispositione veræ humanitati inseparabiliter coniunxit, & gratia cooperante sancti spiritus, oleo exultationis præ participibus suis liniuit, vt homo fraude diaboli perditus, gemina & singulari constans materia, perenni redderetur, de qua exciderat, hæreditati: quamuis hos ex diuersis creaturarum speciebus liquores creatos, sanctę Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, concedátque vt simul permixti vnum fiant, & quicunque exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quo omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem regni cælestis effici gratuletur. Per eundem Dominum nostrum. Hic commisceantur, dicente episcopo:

Hæc commixtio liquorum, fiat omnibus perunctis propitiatio & custodia salutaris in secula seculorum. Deindè antequàm benedicatur, halat ter super ipsam ampullam, & dicit lenta voce exorcismum chrismalis olei.

Exorcismus chrismalis olei.

EXorcizo te creatura olei per Deum patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, vt omnis virtus aduersarij, omnis exercitus diaboli, omnísque incursio, & omne phantasma satanæ eradicetur & effugetur à te, vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum per spiritum sanctum, in nomine Dei patris omnipotentis, & in charitate Iesu Christi filij eius Domini nostri, qui cum eo viuit & regnat Deus in vnitate eiusdem spiritus sancti. Tunc dicat alta voce: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum Resp. Et cum spiritu tuo.
Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum.
Gratias agamus Domino Deo nostro.
Resp. Dignum & iustum est.

PRAEFATIO.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus: qui in principio inter cætera bonitatis tuæ munera, terram producere fructifera ligna iussisti, inter quæ huius pinguissimi liquoris ministræ oleæ nascerentur, quarum fructus sacro chrismati deseruiret. Nam & Dauid prophetico spiritu gratiæ tuæ sacramenta prænoscens, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit: & cum mundi crimina diluuio quondam exinanirentur effuso, similitudinem futuri muneris columba demonstrans, per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit. Quod in nouissimis temporibus manifestis est effectibus declaratum, cum baptismatis aquis omnium criminum commissa delentibus, hæc olei vnctio vultus nostros iocundos efficit ac serenos. Inde etiam Moysi famulo tuo mandatum dedisti, vt Aaron fratrem suum priùs aqua lotum per infusionem huius vnguenti constitueret sacerdotem. Accessit ad hoc amplior honor cùm filius tuus Iesus Christus Dominus noster lauari se à Ioanne vndis Iordanicis exegisset, vt spiritu sancto in columbæ similitudine desuper misso, vnigenitum tuum, in quo tibi optimè complacuisset, testimonio subsequentis vocis ostenderes, & hoc illud esse manifestissimè comprobares, quòd eum oleo lætitia præ consortibus suis vngendum Dauid propheta cecinisset. Te igitur deprecamur Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, per eundem Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, vt huius creaturæ pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti spiritus ei admiscere virtutem, cooperante potentia Christi tui, à cuius sancto nomine chrisma nomen accepit: vnde vnxisti sacerdotes & reges, prophetas & martyres, vt spiritalis lauacri baptismo renouandis creaturam chrismatis in sacramentum perfectæ salutis vitæque confirmes, vt sanctificatione vnctionis infusa, corruptione primæ natiuitatis absorpta, sanctum vniuscuiusque templum acceptabilis vitæ innocens odore redolescat, vt secundum constitutionis tuę sacramentum, regio & sacerdotali propheticóque honore perfusi vestimento incorrupti muneris induantur, vt sit his, qui renati fuerint ex aqua & spiritu sancto, chrisma salutis, eósque æternæ vitæ participes, & cælestis gloriæ facias esse consortes: Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate eiusdem spiritus sancti: Per omnia secula seculorum. Amen.

Finita benedictione, dominus episcopus salutet chrisma nudum, & ministri qui iuxta eum sunt, & ita iterum per ordinem descendat sicut ascendit. Et tenente ampullam acolyto, deferatur omnibus cooperta ad salutandum per ordinem, ita vt à nemine nuda videatur. Hoc facto, summo honore procuretur, vsque dum altera ampulla ascendat, & iterum descendat, vt ambæ honorificè ad locum suum redeant.

Incipit exorcismus olei quo vngendi sunt catechumeni.

DEscendente autem ampulla cum chrismate, statim alia cum oleo catechumenorum cooperta, ascendat sicut prior, vsque ante episcopum, & halat in ipsam ter, sicut in priorem sed tacitè, ordine quo in supra delatam. Et in primis faciat ei exorcismum, & benedicat eam quasi legens lectionem.

Exorcismus olei catechumenorum.

EXorcizo te creatura olei in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi, & Spiritus sancti, vt in hac inuocatione trinę potestatis, atq; vnius virtute Deitatis, omnis nequissima virtus aduersarij, omnis inueterata malitia diaboli, omnis violenta incursio, omne confusum & cæcum phantasma eradicetur, & effugetur, & discedat à creatura huius olei ad vtilitatem hominum constituta, vt fiat hæc vnctio di-

uinis sacramentis purificata, in adoptionem carnis & spiritus eis, qui ex eo vngi debent in remissionem omnium peccatorum, vt efficiantur eorum corpora ad omnem gratiam spiritalem accipiendam sanctificata: Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est. Tunc dicatur, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Deus incrementorum omnium & profectuum spiritualium munerator, qui virtute sancti spiritus tui imbecillarum mentium rudimenta confirmas, te oramus Domine, vt venturis ad beatæ regenerationis lauacrum, tribuas per vnctionem istius creaturæ purgationem mentis & corporis, vt, si quę illis aduersantium spirituum inhæsere maculæ, ad tactum sanctificati olei huius abscedant. Nullus spiritalibus nequitiis locus, nulla refugis virtutibus sit facultas: nulla insidiantibus malis latendi licentia relinquatur, sed venientibus ad fidem seruis tuis, & sancti spiritus tui operatione mundandis, fit vnctionis huius præparatio vtilis ad salutem, quam etiam cælestis regenerationis natiuitate in sacramento sunt baptismatis adepturi: Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui venturus. Tunc dominus episcopus, & qui iuxta eum sunt, salutent eam, & descendat per ordinem sicut altera, & deferatur omnibus ad salutandum. His ita peractis, eodem ordine & decore quo ascenderant in Ecclesiam, redeant ambæ ad sacrarium. Tunc pontifex lauet manus, & diaconi vadant ad altare, & discooperiant sancta. Et pontifex veniens ad altare, diuidat oblatas ad frangendum, & communicet omnis populus ordine suo, & sumat de ipsis oblatas integras ad seruandum vsque manè diei parasceues: De quibus communicent absque sanguine Domini. Sanguis verò eadem die penitus consumatur. Et schola dicat, Agnus Dei. Absque osculo, & communionem Dominus Iesus. Cum psal. & gloria. Fractis autem oblatis, communicent presbyteri primò, posteà diaconi, & cæteri omnes. Et ita perficiatur Missa pleniter ordine suo.

Post communionem.

Refecti vitalibus alimētis, quæsumus Domine Deus noster, vt quod tempore nostræ mortalitatis exequimur, immortalitatis tuæ munere consequamur. Per.

Super populum.

Concede quæsumus Domine, vt perceptum noui sacramenti mysterium & corpore sentiamus, & mente. Per.

Et pontifex descendat in sacrarium, mandans presbyteris quid voluerit.

Tunc chrisma nouum misceatur cum veteri, si quid residuum fuerit. Similiter & oleum, & ita diuidatur per presbyteros, & finita sunt ista.

Ad vesperum in cœna Domini non dicatur, Deus in adiutorium meum intende: sed antiphona, Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. psal. Credidi, propter quod Antiph. Cum his qui oderant pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis. psal. Ad Dominum. Antiph. Ab hominibus iniquis libera me Domine. psal. Eripe me Domine. Antiph. Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi, & ab scandalis operantium iniquitatem. psalm. Domine clamaui. Antiph. Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me. psalm. Voce mea. Lectio non dicatur, nec versus: sed Antiphona, Cœnantibus autem accepit Iesus panem, benedixit ac fregit, dedit discipulis suis. psalm. Magnificat. Ad vesperum oratio.

Deus cuius cœnam sacratissimam veneramur, vt ea digni inueniamur, munda nos quæsumus, à sordibus peccatorum, qui ad insinuandum nobis humilitatis exemplum, pedes tuorum dignatus es hodiè lauare discipulorum. Qui cum patre. Cum autem schola primam antiphonam dicit, Calicem salutaris accipiam: Statim duo acolyti parati cum nigris casulis, incipiant expoliare altaria, vsquedum finitur vespera, posteà tollantur. A vespera autem huius diei, nuda sint altaria vsque in manè sabbati.

Expletis omnibus, procedat dominus episcopus cum omni alacritate cum presbyteris & clero, si vult, ante vel post cibum, ad locum vbi mādatum perficere vult. Sintque ibi parati processores, Acolyti duo cum candelabris duobus, tertius thuribulum portans: quartus cum thymiamaterio: & subdiaconus Euangelium portans. Et diaconus imponat Euangelium, Ante diem festum Paschæ. sicut ad Missam. Lecto Euangelio, dicat episcopus hanc orationem, vt suprà: Deus, cuius cœnam sacratissimam.

Data oratione, episcopus ponat vestimēta sua, & præcinctus linteo, præparet se ad lauandos pedes discipulorum suorum. Et primùm incipiēte pontifice, mutuatim pedes lauent & distergant, canentes antiphonas.

Mandatum nouū do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, dicit Dominus. psal. Beati immaculati in via. Antiph. In diebus illis, mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuit in domo Simonis leprosi, attulit alabastrum vnguenti, & stans retrò secus pedes Domini Iesu, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. psalm. Magnus Dominus. Antiph. Maria ergo vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguenti. Antiph. Postquam surrexit Dominus à cœna, misit aquam in peluim, cœpit lauare pedes discipulorum, hoc exemplum reliquit eis. psal. Deus misereatur nostri.

Ante diem festum Paschæ sciens Iesus quia eius hora venit, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, & cœna facta surrexit, linteo præcinxit se, misit aquā in peluim, cœpit lauare pedes discipulorum, venit ad Petrum. Dixit ei Simon. Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Domine, non tantùm pedes, sed & manus & caput. Antiphona: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Antiph. Dominus Iesus postquam cœnauit cum discipulis suis, lauit pedes eorum, & ait illis: Scitis quid fecerim vobis? ego Dominus & magister, exemplum dedi vobis, vt & vos ita faciatis. Antiph. Amodò dico vobis, priusquam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis, quia vnus ex vobis me traditurus est. Bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. Antiph. Vos vocatis me, Magister & Domine: & benè dicitis, Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus & magister, & vos debetis alter alterius pedes lauare. Psal. Deus misereatur nostri. Antiph. Vos vocatis me, magister & Domine, & benè dicitis, sum etenim; si ego laui pedes vestros, Dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Psal. Suscepimus Deus. Antiph. Si ego Dominus & magister vester laui vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius, &c. Psalm. Quàm dilecta. Antiph. Cœna facta, dixit Iesus discipulis suis: Amen amen dico vobis, vnus vestrū est hîc, qui me traditurus est in hac nocte. Psal. Miserere mei Deus. Antiph. Diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est: & qui diligit fratrē suum, ex Deo natus est, & videt Deū. Psal. Ecce quàm bonū. vers. Vbi fratres in vnū glorificāt Deū, ibi dabit Dominus benedictionē. psal. Ecce quàm bonū. Antiph. In hoc cognoscēt omnes quia mei estis discipuli, si dilectionē habueritis adinuicem. psal. Laudate Dominū in sanctis eius. Laudate. Antiph. Cōgregauit nos Christus ad glorificādum seipsum. Reple Domine animas nostras spiritu sancto. Antiph. Fratres, Existimo enim quòd nō sint condignæ passiones huius tēporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Antiph. Fratres, Glorificate & portate Deū in corpore ve-

stro. Antiph. Vbi est gaudiũ & lætitia, ibi sanctorũ est cõgregatio: ibi nec ira est, nec indignatio, sed firma charitas in perpetuũ. Amen. Antiph. Si verè fratres diuites esse cupitis, veras diuitias amate. Antiph. Si culmen veri honoris quæritis, ad illam cælestem patriam quantocyus properate. Antiph. Si gloriam dignitatum diligitis, in illa angelorum curia adscribi festinate. Cum alijs antiphonis ad hoc pertinentibus. Finitis antiphonis, diaconus aut lector, cui mandatum fuerit, imponat Euangelium secundum Ioannem, quasi lectionem legens, ab eo loco vbi scriptum est: Amen amen dico vobis, non est seruus maior Domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum: Vsque, & ego in ipsis. Preces post mandatum. Suscepimus Deus misericordiam tuam. Resp. In medio templi tui. Tu mandasti Domine mandata tua. Respon. Custodiri nimis. Tu lauasti pedes discipulorum tuorum. Opera manuum tuarum ne despicias.

Orationes post mandatum.

ADesto Domine officiis nostræ seruitutis, quia tu pedes lauare dignatus es tuis discipulis, ne despicias opera manuum tuarum, quæ nobis retinenda mandasti, vt sicut exteriora abluuntur inquinamenta, sic à te omnium nostrum interiora lauentur peccata. Quod ipse præstare digneris, qui viuis & regnas.

Alia.

DEus, qui discipulorum tuorum pedes abluens, pio affectu eis exemplum præbuisti, mandatúmque dedisti; concede propitius, vt per obsequium mandatorum tuorum, eorum obtentu de tuo lætemur aspectu. Quod ipse præstare.

Alia.

ANnue misericors Deus, vt qui diuina præcepta violando, paradisi felicitate decidimus, ad æternæ beatitudinis redeamus accessum, per tuorum custodiam mandatorum. Quod ipse præstare.

Oratio pro his qui ipsum mandatum adimpleuerunt.

REspice Domine super hos famulos tuos, qui se inclinando, obediẽtiæ sanctæ pio obsequio fratrum suorum expleuerunt seruitium, vt semper te habeant in auxilium, & in bonis actibus superent inimicum, & inoffensè semper agant seruitium consuetum, vt æternum à te mereantur percipere præmium. Per.

Ab hac nocte vsque in Sabbatum sanctum, nonnulli serui Dei imitantes Apostolos, ieiuni permanent: aliqui verò contenti sunt pane tantùm, vel herbis atque legumine, seu cicere.

Item benedictio olei ad omnem languorem quocunque tempore, & nulla in huius olei benedictione conclusio dicatur, antequam subinferatur.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. In tuo nomine Deus pater omnipotens, & Iesu Christi filij tui Domini nostri signo, & in virtute Spiritus sancti hãc creaturam olei exorcizamus, simúlq; sanctificamus, quia ita benignus Dominus per suos Apostolos declarare dignatus est, dicens: Si quis infirmatur in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Et iterùm per ipsum omnia possibilia esse credentibus docuisti; &, vt cunctum seculum eius claritate saluares: sic per eundem locutus es, dicens: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quapropter, Domine, tua ineffabili bonitate comperta, submissis precibus credentes nullum alium Deum, nisi te Domine, qui diues es in misericordia, celeriterque subuenis, peritissimum medicum imploramus, vt apertis cælis Spiritus sancti velocitate deducta, virtutis tuæ medicinam in hoc oleum propitius infundas. Descendat super hoc oleum potentiæ tuæ donum, descendat claritas & origo virtutum, descẽdat benignitas, & puritas sanitatis. Exorcizetur crucis Christi vexillo, benedicatur dextera maiestatis tuæ, & corroboretur filij tui Domini nostri signaculo. Præstò sint, Domine, angeli & archangeli, & omnis militia cælestis. Adsit Apostolorum ac Martyrum, & fidelium sacerdotum, vel etiam aliorum seruorum tuorum dignissima oratio, sub quorum præsentia dum in tuo nomine Domine pater immense, hoc vnguentum compositionis, atque permixtionis dederimus liniendis corporibus infirmis, continuò peragratis visceribus eorum, omnem euomant violentiam fellis. Prosit, pater misericordiarum, febribus & dysemeria laborantibus, prosit paralyticis, cæcis & claudis, simúlque vexaticijs. Quartana, tertiana, & quotidiana excutiat frigora. Mutorum ora resoluat, Arentia membra reficiat, Dementiam cordis ad scientiam reuocet, dolorem capitis, oculorum infirmitatem, manuum, pedum, brachiorum, pectoris simúlque & intestinorum atque omnium membrorum tam intrinsecus, quàm extrinsecus, medullarúmque dolorem expellat, somnum quietis infundat, & salutem conferat sanitatis. Si qua verò maligna vel venenosa nascentia in corporibus quorumcunque fuerint generata, tactus vnguenti huius omnes radicitus eorum arefaciat sationes. Morsus verò bestiarum, canum rabiem, scorpionum, serpentium, viperarum, atque omnium monstruosorum leniat dolores, & superinducta sanitate, plagarum sopiat cicatrices. Impetum quoque dæmonum, vel incursiones spirituum immundorum, atque legionum malignarum vexationes, vmbras, & impugnationes, & infestationes, artes quoq; maleficorum, Chaldæorum, augurum, & diuinorum incantationes, & venena promiscua, quæ spirituum immundorum virtute nefanda & exercitio diabolico conficiuntur, iubeas Domine per hanc inuocationem tuam ab imis visceribus eorum omnia expelli, vt exiens inimicus de corporibus famulorum, famularúmque tuarum omnium, confusus & excruciatus, & nullam in eis maculam relinquens, à tuis sanctis angelis constringatur, & in inferno, sicut eum expectat digna sententia, gehennæ ignibus mancipetur, nec vltra ad eos habeat ingrediendi locum, sed saluati famuli tui ab his omnibus malis, referant honori tuo laudes in perpetuum sempiternas, & sciant quia tu es Deus inseparabilis Trinitas, regnans in secula seculorum. Amen.

Benedictio olei Ambrosiana, ad vngendum tam infirmos quàm energumenos.

DOmine, qui studio salutis humanæ creaturis tuis vim benedictionis indidisti, vt ad animarum nostrarum sanctificationis vtilitatem, creaturarum etiam corporalium ministerio nostris salus temporibus tribueretur, infunde sanctificationem tuam huic oleo, vt ab his quæ vnxerit membra, fugatis insidiis aduersariæ potestatis, susceptione præsentis olei, sancti spiritus gratia salutaris debilitatem expellat, & plenam conferat sospitatem, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Item benedictio olei Ambrosiana, quo vngendi sunt catechumeni.

DEus sacramenti huius inuentor atque dispositor, qui præsentis liquoris pinguedine beatorum confirmasti corpora, cordáque pontificum, quique in hac creatura excellentis nobilitatem nominis, vt eos Christos faceres, indidisti: qui nitentes ac delibutos antistites iussisti participibus anteferri, dignum æstimans elementum, quo innocentiæ & variarum tribueretur forma virtutum, concede infusione sancti spiritus olim tibi placitam præsentis olei confirmes nobilitésque substantiam, vt quicquid ex eo in humano genere tactum fuerit, ad naturam transeat mox supernam, nec aliquid sibi per vnctionem eius vendicet hostis antiquus, sed doleat se telis beatæ huius propugnationis addictum, & pacis oleo vetusti furoris comprimi superbias ingemiscat. Per Christum Dominum nostrum.

Per quem hæc omnia.

Præfatio chrismatis Ambrosiana.

VNanimes atque concordes, Fratres charissimi, Dei patris omnipotentis auxilium misericordiæ de-

precemur, vt hoc vnguentum, quo in regali gloria populus eius vestiendus est, cælesti benedictione, & virtutis suæ vigore corroboret, & tegmine eius plebs in æternum benedicta tueatur: Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre.

Oratio ad consummandam chrismatis benedictionem.

DOminator Domine Deus, rex vnctus, auctor vnguenti, speciosus forma, speciosior vnctione, sacrator ipse tuus, ipse omnium consecrator, qui vnguentum de potestate sanctificas, potestatem consecras de vnguento: de vnguento fecisti chrisma, de chrismate nomen quod est super omne nomen, vt in nomine isto sit regalis vnctio Christianis: in tuo ergo nomine fiat hæc creatura iam chrisma, & habeatur vt chrisma, forma crucis, signum frontis, sacri titulus bellatoris. In hoc chrismate mulceatur auditus, purificetur visus, odoratus suauescat, soporetur gustus, tactus in trinitate sit solidus, vt talibus stipendiis Domini milites decorati, atque ambrosio rore madidi, imperanti seruiant, non suadenti: & signati chrismate sancto, signiferi esse mereantur cælestes. Per te Christe Iesu saluator mundi, qui viuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Ordo in nocte Parasceues.

IN nocte Parasceues temporariæ, id est, media nocte, paruum ligneum signum sonetur. Collectis omnibus in ecclesia, nō dicatur, Deus in adiutorium meum, nec Venite, sed antiphona: Astiterunt reges terræ. Ad psalmos non dicatur Gloria, nec finis subtrahatur. Versus dicatur pleniter, non subtrahendo finem. Dicantur autem nouem psalmi cum totidem responsoriis. Lectiones legantur tres de lamentationibus Hieremiæ prophetæ, ab eo loco vbi ait, Cogitauit Dominus dissipare murum Sion: vsque, Misericordię Domini multæ: cum pronunciatione Aleph. Tres de tractatu sancti Augustini. de psal. 63. Et tres de Apostolo, vbi ait ad Heb. cap. 5. Festinemus ingredi. Secunda lectio, Omnis inquam pontifex. Tertia, De quo grandis nobis sermo est. Lector benedictionem non petat, nec finem solitum faciat, sed de ipsa lectione finem faciat. Luminaria ad psalmos singulos extinguantur. Deinde sequuntur matutini. Ante Benedictus, non dicatur lectio, sed versus. Finito Benedictus, priuatim & sub silentio dicantur preces & Kyrie eleison. Sic finiantur Matutini. Primam priuatim cantent eodem die, similiter Terriam, Sextam, Nonam, & Vesperam communiter in choro stantes, similiter & Completam.

Ordo in die Parasceues.

FEria sexta Parasceues, quæ & sexta sabbati dicitur, Missa non cantatur, sed neque in sabbato sancto, vsque ad vigilias noctis. In ipso autem die, hoc est, feria sexta, hora quinta, deportatur lumen, vt supra, ab archidiacono seu præposito, & illuminentur lampades septem, vel (vt alius Ordo vult) illuminentur inde duæ candelæ ad altare vbi officium agitur. Conueniunt autem omnes ecclesiastici, necnon & laici, & procedit dominus episcopus, vel qui vicem illius tenuerit in ecclesia statuta infra vrbem, non tamen in maiore ecclesia, vbi mos est salutiferam salutare crucem. Et præparent se presbyteri, & archidiaconus, & diaconi, vel cæteri, quantum opus est ad ministrandum domino pontifici ad Missam cum cantoribus & reliquis ministris, vestibus quadragesimalibus indui, scilicet, planetis fuscis, non nudis pedibus: non enim licet presbyterum, diaconum, vel acolytum ad altare ministrare per nudos pedes. Procedentes itaque de sacrario vsque ad altare absque vllo cantu, prostrato omni corpore in terram diutius, oratione completa, atque osculato altari, vadūt ad sedem pontificis more solito. Et mittitur paruum linteum super altare nudum de sub Euangelio. Ante Euangelium verò non portentur candelæ vel incensum. Et dum veniens pontifex de sacrario processerit ante altare ad orandum super oratorium, sicut mos est, statim vt surrexerit, cum silentio ascendit ad sedē. Quo sedente, statim vt annuerit archidiaconus subdiacono, subdiaconus ascendit ad legendum, & legitur lectio prima in Oseæ Prophetia: In tribulatione sua manè cōsurg. Et post lectionē cantatur canticum, Domine audiui: Cum quatuor versibus suis. Et dicit pontifex, Oremus. *Diaconus*, Flectamus genua. *Postea*, leuate. Et dat orationem: Deus à quo & Iudas reatus sui pænam. Qui tecum viuit. Deinde sequitur altera lectio in Exodo: Dixit Dominus ad Moysen & Aaron. Post quam sequitur tractus. Qui habitat. Cantant hîc aliqui Tractum nuperrimè compilatum. Eripe me Domine ab homine malo. Quo finito, legitur absque vlla salutatione, Passio Domini nostri Iesu Christi secundùm Ioannem: Egressus Iesus trans Iordanem Cedron. Nec incensum ibi portatur. Hac expleta, statim duo diaconi nudant altare sindone, quæ priùs fuerat sub Euangelio posita, in modum furantis. Aliqui vero antequam legatur passio Domini, præparant sindones duas sibi inuicem cohærentes, & in eo versu, vbi legitur, Partiti sunt vestimenta mea sibi, scindunt hinc inde ipsas sindones desuper altare in modū furantis, & secū auferunt. Tūc venit pōtifex ante altare, siue, vt in alio ordine legitur, transit in dexterā partē ecclesiæ infra thronū, & dicit: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. & orat diutissimè. Et Diaconus, Leuate. Et dicit orationes solennes ad Hierusalē.

ORemus, dilectissimi nobis, in primis pro ecclesia sancta Dei. Et cæteras per ordinem, sicut in libro Sacramentorum continetur, sicut supra in quarta feria pronunciante diacono, *Flectamus genua*, nisi pro Iudæis tantùm non flectantur genua.

Oremus. *Flectamus genua.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriam tuam. *Leuate.* Per eundem.

Oremus & pro beatissimo Papa nostro.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, cuius iudicio. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus pro omnibus episcopis.

Oremus, *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, cuius spiritu: *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro Christianissimo.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, in cuius manu. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro catechumenis nostris.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui ecclesiam tuam. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus dilectissimi nobis.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, mœstorum consolator. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro hæreticis.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui saluas omnes. *Leuate.* Per.

Oremus & pro perfidis Iudæis, vt Deus. Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam Iudaicam perfidiam. Per.

Oremus & pro Paganis, vt Deus.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui non mortem peccatorum. *Leuate.* Per.

Subdiaconi autem stent retro altare, vertentes se ad altare, & ibi sicut cæteri flectentes genua, non tamen terga vertentes altari. Quas vt finierit, omnes tacitè exeunt foras.

Notandum verò est, quia in Romana ecclesia extinguitur totus ignis in hac feria hora sexta, & re accenditur hora nona.

Presbyteri

Presbyteri verò ecclesiarum, siue de vrbe, seu de suburbanis, vadunt per ecclesias suas, vt hoc ordine hora nona cuncta vsque ad vesperum faciant, hoc tantùm mutantes: vt vbi pontifex nominat Apostolicum, ipsi nominent episcopum suum.

Ad vesperum verò tam in ecclesia, vbi pontifex dicit orationem, quàm & in cæteris ecclesiis presbyterorum: post orationes præparatur crux ante altare, interposito spatio inter ipsam & altare, sustentata hincindè à duobus acolytis, posito ante eam orario. In cuius laudem dicitur, *Agios.* cum versibus istis:

POpule meus, quid feci tibi? aut in quo contristaui te? responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, parasti crucem Saluatori tuo.

Agios ô theos, Agios ischyros, Agios athanatos, eleison imas.

Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, miserere nobis.

Quia ego eduxi te per desertum quadraginta annos, & manna cibaui te, & introduxi in terram satis bonam, parasti crucem Saluatori tuo. *Agios.*

Quid vltra debui facere tibi, & non feci? ego quidem plantaui te vineam meam fructu decoram, & tu facta es mihi nimis amara: aceto namque sitim meam potasti, & lancea perforasti latus Saluatori tuo. *Agios,* & Sanctus, vt sup.

Canunt aliqui ad salutandam crucem etiam hoc responsorium sancti Ambrosij, ex persona sanctæ Mariæ: Vadis propitiator ad immolandum pro omnibus: non tibi occurrit Petrus, qui dicebat, Pro te moriar: reliquit te Thomas, qui clamabat, dicens: Omnes cum eo moriamur. & nullus de illis, sed tu solus duceris, qui immaculatam me conseruasti filius & Deus meus. Vers. Venite & videte Deum & hominum pendentem in cruce. Qui. Sequitur antiph. Ecce lignum Crucis, in quo salus mundi pependit: venite adoremus. Psalm. Beati immaculati.

Intereà venit pontifex solus, & adoratam deosculatur crucem. Deinde episcopi, presbyteri, diaconi, ac cæteri per ordinem, deinde populus.

Oratio ad Crucem Domini in prima genuflexione.

DOmine Iesu Christe, Deus verus de Deo vero, qui pro redemptione generis humani serpentina suasione decepti, mundum erroribus implicatum illuminare, & crucis patibulum subire voluisti, vt & lignum ligno vinceres, & peccati hæreditariam mortem, morte potentissima superares; exaudi me miserum & indignum prostratum ante oculos tuæ benignissimæ Maiestatis, & adorantem te, & benedicentem nomen tuum sanctum atque terribile, & concede mihi te puro corde sapere, te laudare, te prædicare, & per vexillum huius sanctæ crucis, quam hodie in tuo nomine adoraturus adueni, mentem meam corpúsque sanctifica, scuto fidei tuæ me circuntege, galeam salutis mihi impone, gladio spiritali accinge, vt contra hostem nequissimum bellaturus, & tuæ muniar miserationis auxilio, & salutiferæ crucis vexillo, cunctique tuo sancto nomine insigniti, ab hostis perfidi sint incursione securi. Per te Christe Iesu, qui viuis.

Oratio in secunda genuflexione.

DEus qui Moysi famulo tuo in via squalentis eremi serpentem æneum in media populi multitudine, ad liberãdas lethali veneno infectas animas, exaltare iussisti, vt si quis mortifero vulnere afflictus, ad eũ respiceret, & venenum exitiale euaderet, & optatæ salutis vitam adipisceretur: significans teipsum futura longè post curricula, pro tui salute plasmatis, crucis extollendum patibulo: vt quos diabolus armis inuidiæ captiuauerat, tua desiderabilis passio ad patriam reuocaret, concede tam mihi misero & peccatori, quàm omnibus tuo cruore mercatis, qui hodiè sanctam passionem tuam supplices venerantur, lignúmque vitæ adorant, vt diabolicas insidias te adiuuante vincamus, & æternæ vitæ participes esse mereamur. Qui cum patre.

Oratio in tertia genuflexione.

DOmine Iesu Christe, qui nos per crucis passionem hodierna die de diabolica seruitute liberasti, vt quo die hominem condideras, eodem & reformares: exaudi me miserum & peccatorem coram hoc signaculo crucis confitentem, & deprecantem, vt huius venerabilis & vitalis ligni tuitione munitus, & hostis nequissimi ignea tela repellere, & ab inflictis euacuare vulneribus, & ad vitam æternam valeam peruenire. Per te Saluator mundi, qui cum patre & spiritu sancto.

Pontifex verò redit ad sedem, vsquedum omnes salutent crucem. Nam salutante pontifice vel populo crucem, cantatur semper antiphona: Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit: venite adoremus. Cum psal. 118. Beati immaculati in via. vt suprà. item antiph. Crucem tuam adoramus Domine, & sanctam resurrectionem tuam laudamus & glorificamus: ecce enim propter crucem venit gaudium in vniuerso mundo. Psalm. Deus misereatur nostri. Item antiph. Dum fabricator mundi mortis supplicium pateretur in cruce, Clamans voce magna tradidit spiritum: & ecce velum templi diuisum est, monumenta aperta sunt: terræmotus enim factus est magnus, quia mortem filij Dei clamabat mundus se sustinere non posse. Aperto ergò lancea militis latere crucifixi Domini, exiuit sanguis & aqua in redemptionem salutis nostræ. O admirabile precium, cuius pondere captiuitas redempta est mundi, tartarea confracta sunt claustra inferni, aperta est nobis ianua regni. Vndè sup.

CRux fidelis, inter omnes
Arbor vna nobilis:
Nulla silua talem profert
Fronde, flore, germine:
Dulce lignum, dulces clauos,
Dulce pondus sustinet.

Clero prosequente eumdem versum.

Pange lingua gloriosi
Prælium certaminis,
Et super crucis trophæo
Dic triumphum nobilem,
Qualiter Redemptor orbis
Immolatus vicerit. *Crux fid.*

De parentis protoplasti
Fraude factor condolens,
Quando pomi noxialis
Morsu in mortem corruit,
Ipse lignum tunc notauit,
Mortis damna vt solueret. *Crux.*

Hoc opus nostræ salutis
Ordo depoposcerat, ⁂
Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret:
Et medelam ferret inde,
Hostis vnde læserat. *Crux.*

Quandò venit ergò sacri
Plenitudo temporis,
Missus est ab arce patris ⁂
Natus, orbis, conditor,
Atque ventre virginali,
Caro factus, prodijt. *Crux.*

Vagit infans inter arcta
Conditus præsepia:
Membra pannis inuoluta ⁂
Virgo mater alligat,
Et pedes, manus & crura
Stricta cingit fascia. *Crux.*

Lustra sex qui iam peracta,
Tempus implens corporis,
Se volente natus ad hoc,
Paßioni deditus, ⁂
Agnus in crucis leuatur
Immolandus stipitem. *Crux.*

Hic acetum, fel, arundo,
Sputa, claui, lancea,
Mitte corpus perforatur, ***
Sanguis vndè profluit:
Terra, pontus, astra, mundus,
Quo lauantur flumine. Crux.
Flecte ramos arbor alta,
Tensa laxa viscera,
Et rigor lentescat ille, ***
Quem dedit natiuitas,
Et superni membra regis,
Mitti tendas stipite. Crux.
Sola digna tu fuisti
Ferre precium secli:
Atque portum præparare ***
Nauta mundo naufrago,
Quem sacer cruor perunxit,
Fusus agni corpore. Crux.
Sit patri, natoque summo
Gratia cum spiritu,
Sempiternæ Trinitati ***
Laus, salus & gloria,
Quæ creauit, quæ redemit,
Quæq; nos illuminat. Crux.

Istis verò versiculis in finem perductis, & cruce salutata, & in suo loco reposita, duo subdiaconi & presbyteri duo priores intrant in sacrarium, vel vbi positum fuerit Corpus Domini, quod pridiè remansit, ponentes illud in patenam. Et subdiaconus teneat ante ipsos calicem cùm vino non consecrato, & alter subdiaconibus patenam cum corpore Domini. Quibus tenentibus, accipit vnus presbyter prior patenam, & alter calicem, & defertur super altare nudatum. Tunc descendens pontifex ante altare, inclinat se, & iterùm eleuans, dicit: Oremus. Præceptis salutaribus moniti. Finita inanteà, Pater noster. Sequitur, Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis præteritis, presentibus & futuris, & intercedente beata & gloriosa semper virgine Dei genitrice Maria, & beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea, cùm omnibus sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Per Dominum nostrum: Vsque, Per omnia secula seculorum. Cùm verò dixerint, Amen: sumit de sancta, & ponit in calicem nihil dicens, nisi fortè aliquid secretè dicere voluerit. Pax Domini, non dicit: quia non sequuntur oscula circum adstantium. Sanctificatur autem vinum non consecratum, per sanctificatum panem, & communicant omnes cum silentio. Et sic expleta sunt vniuersa. Et post paululum, vesperos dicit vnusquisque priuatim, & sic vadunt ad mensam.

Ordo in nocte sabbati sancti.

IN sabbato sancto ad vigilias media nocte surgẽdum est, & similiter, vt in Parasceue fiunt omnia. Dicantur nouem psalmi cùm responsorijs. Tres lectiones legantur de lamentationibus Hieremiæ prophetæ, sine pronũciatione Aleph, Beth, & reliquorum, ab eo loco vbi dicit: Misericordiæ Domini multæ, vsque ad finem. Et tres de Apostolo, vbi ait in epistola ad Hebræos, Christus assistens pontifex. Secunda lectio, Vbi enim testamentum. Tertia, Vmbram enim habens lex bonorum futurorum. Deinde legantur homiliæ sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes. Et in candelis accendendis vel extinguendis, sicut superiùs habetur.

Item ordo de sabbato sancto in die: primùm qualiter catechizantur infantes.

SAbbati verò die sancto, ac solemnissimo, primo manè ornetur Ecclesia cum omnibus vtensilibus suis. Post tertiam denique horam sabbati procedant ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, cùm patrinis & matrinis, & ordinentur ab acolyto per ordinem, sicut scripti sunt, masculi in dexteram partem, fœminæ verò in sinistram: & tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & symbolum, siue patrini pro ipsis, atque matrinæ eorum, qui eos suscepturi sunt. Et faciens crucem sacerdos cum pollice in frontibus singulorum, dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Postea imposita manu super capita singulorum, dicit hanc orationem ad catechizandos infantes.

Nec te latet, Satanas, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem iudicij, diem supplicij sempiterni, diem qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi atque vniuersis angelis tuis æternus veniet interitus. Proinde damnate atque damnande, da honorem Deo viuo & vero, da honorem Iesu Christo filio eius, & Spiritui sancto, in cuius nomine atque virtute præcipio tibi, quicunque es, spiritus immunde, vt exeas, & recedas ab hoc famulo Dei, N. quem hodiè Dominus noster Iesus Christus ad suam sanctam gratiá & benedictionem, fontémq; baptismatis dono vocare dignatus est, vt fiat eius templum per aquam regenerationis in remissionem omnium peccatorũ: In nomine Domini nostri Iesu Christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Ipsa expleta, tangit presbyter singulorum nares & aures de sputo oris sui, & dicit vnicuique ad aurem dexterá, Effeta, quod est, ad aperire, in odorem suauitatis. Ad sinistram: Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei. Posteà verò tangit eis pectus, & interscapilium de oleo sancto crucem faciẽdo cum pollice, & vocatis nomine singulis, dicit: Abrenuncias Satanæ? Resp. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Resp. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Resp. Abrenũcio. Et ego te linio oleo salutis in Christo Iesu Domino nostro in vitam ęternam. Resp. Amẽ. Hoc expleto, ambulat in circuitu imposita manu super capita eorum, decantãdo excelsa voce: Credo in vnum Deum patrem, & reliqua. Deinde vertit se ad fœminas, & facit similiter. Posteà dicitur eis ab archidiacono: orate electi, flectite genua. Et post paululùm dicit, Leuate. Complete orationem vestram in vnum, & dicite, Amen. Et respondent omnes, Amen. Iterùm admonentur ab archidiacono his verbis, catechumeni recedant. Si quis catachumenus est, recedat. Omnes catechumeni exeát foras. Iterùm dicat diaconus: Filij charissimi, reuertimini in locos vestros, expectantes horam qua possit circa vos Dei gratia baptismum operari.

Ipso die, hora septima, ingrediuntur sacrarium Pontifex, sacerdotes, & leuitæ, & induunt se vestimentis solennissimis, cum quibus vigilias sanctas celebrare debent: diaconi dalmaticis, subdiaconi lineis aut sericis albis, & deportet prior mansionarium in manu sua, vt possit ex eo cereus accendi. Et procedant simul omnes de sacrario foris basilicam ordinatim, & accenso cereo in loco mundo, pontifex siue presbyter, faciens super eum crucem, benedicit eum humili voce, ità vt à circunstantibus possit audiri: schola interim cantante septem psalmos pœnitentiæ, hoc modo incipiens: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

DEus mundi conditor, auctor luminis, siderum fabricator: Deus, qui iacentem mundum in tenebris, luce perspicua retexisti; Deus, per quem ineffabili potentia omnium claritas sumpsit exordium, te in tuis operibus inuocantes, in hac sacratissima noctis vigilia de donis tuis tuæ suppliciter offerimus Maiestati, non adipem carnis pollutum, non profana vnctione vitiatum, non sacrilego igne contactum: sed cera atq; stuppa constructum, in tui nominis honore succẽsum, obsequio religiosæ deuotionis offerimus. Magnum igitur mysterium, & noctis huius mirabile sacramentum dignis necessè est laudibus cumulari, in quo Dominicæ resurrectionis miraculo diem sibi introductum tenebræ inueteratæ senserunt, & mors quæ olim

fuerat æterna nocte damnata, in fonte veri fulgoris & lumine, captiuam se trahi dominicis triumphis obstupuit,& quod præuaricante protoplasto,tenebrosa præsumptione fuerat in seruitutem damnatum, huius noctis miraculo, splendore libertatis irradiat. Ad huius ergò festiuitatis reuerentiam feruore spiritus descendentes, quantum deuotio humana exigit, tibi fulgore flammarum placita luminaria exhibemus, vt dum hæc fide integra persoluuntur creaturæ tuæ etiàm præconia extollantur. Flammæ lux quippe dicenda est, per quam potestas deitatis Moysi apparere dignata est, quæ de terra seruitutis populo exeunti, salutifero lumine ducatum exhibuit, quæ tribus pueris in camino sententia tyranni depositis, vitam blandimentis mollioribus reseruauit. Nam vt præcedente huius gratia luminis, tenebrarum horror excluditur: ita Domine lucescente maiestatis tuæ imperio, peccatorum sarcinæ diluuntur. Cùm igitur huius substantię miramur exordium, apum necessè est laudemus originem. Apes verò sunt frugales in sumptibus, in procreatione castissimę: Ædificant cellulas cereo liquore fundatas, quibus humanæ peririæ ars magistra non coæquatur. Legunt pedibus flores, & nullum damnum floribus inuenitur. Partus non eduntised ore legentes, concepti fœtus reddunt examina, sicut exemplo mirabili Christus ore paterno processit. Fœcunda est in his sinè partu virginitas, quam vtique Dominus sequi dignatus, carnalem se matrem habere virginitatis amore constituit. Talia igitur Domine digna sacris altaribus tuis munera offeruntur, quibus te lætari religio Christiana non ambigit. Qui viuis.

Alia.

DOmine sancte, pater omnipotens, æternæ, in nomine tuo, & filij tui Domini nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti benedicimus hunc ignem, & eum cùm cera & omnibus eius alimonijs sanctificamus, & signo crucis Christi Iesu filij tui altissimi signamus, vt intus vel foris accensus, non quod nocet incendat, sed omnia ad vsus hominum necessaria calefaciat siue illuminet, & quæ ex hoc igne fuerint conflata vel calefacta, sint benedicta, & omni humanæ saluti vtilia, vt non cum Nadab & Abiu, ignem tibi offerentibus alienum, incendamur, sed cum Aaron pótifice & filijs eius Eleazaro & Ithamaro, hostias tibi pacificas, sancti Spiritus igne assatas, immolare valeamus, & semper eiusdem Spiritus sancti igne vitia nostra vre, cordáq; luce scientiæ tuæ illumina, & animas nostras fidei calore clarifica. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, in vnitate eiusdem.

Tunc accenditur ex eo cereus positus in arundine, & deportatur ab Episcopo seu abbate, vel præposito, & procedunt simul omnes de loco benedictionis in Ecclesiam cum ipso cereo silentiô nihil cantantes, prosequente eum omni populo, sicut suprà. Aliqui tamen hîc cantant hymnum Prudentij.

VERSVS.

INuentor rutili dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis:
Merso sole chaos ingruit horridum,
Lumen redde tuis Christe fidelibus.

Schola eundem versum prosequente.

Quamuis innumero sidere regiam,
Lunariq́; polum lampade pinxeris,
Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine quærere. Inuen.
Ne nesciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis vnde genus venit. Inuen.
Pinguis quos olei rore madentibus
Lychnis, ac facibus pascimus aridis,
Quin & fila fauis scirpea floreis,
Presso melle priùs collita fingimus. Inuen.

A *Viuax flamma viget, seu caua testula*
Succum linteolo sug gerit ebrio,
Seu pinus piceam fert alimoniam,
Seu ceram teretem stuppa calens bibit. Inuen.
O res digna, Deus, quam tibi roscidæ
Noctis principio grex tuus offerat
Lucem, qua tribuis nil preciosius:
Lucem, qua reliqua præmia cernimus. Inuen.
Tu lux vera oculis, lux quoque sensibus,
Intus tu speculum, tu speculum foris,
Lumen, quod famulans offero, suscipe
Tinctum pacifici chrismatis vnguine. Inuen.
Per Christum genitum sume pater tuum,
In quo visibilis stat tibi gloria.
Qui noster Dominus, qui tuus vnicus
Spirat de patrio corde paraclitum. Inuen.
B *Per quem splendor, honor, laus, sapientia,*
Maiestas, bonitas, & pietas tua,
Regnum continuat numine triplici,
Texens perpetuis secula seculis. Amen.

TVnc illuminentur ex eodem lumine septem lampades ante altare, quæ tamen priùs sine lumine erunt, ità compositæ, vt absque vllo impedimento possint accendi. Cereus verò magnus, qui benedicendus est, ponitur in candelabro ante altare in medio ecclesiæ, congregato hincindè omni clero seu populo.

Deindè veniens archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illum de nouo igne, & humiliter inclinatus, rogat vnum de sacerdotibus vel leuitis, qui ibidem reueriti adstant, pro se orare, atque vt surrexerit, compleatur ab eo benedictio cerei prima, quasi in modum legentis ità.

C *Benedictio cerei.*

EXultet iam angelica turba cælorum, Exultent diuina mysteria, & pro tanti regis victoria, turba insonet salutaris. Gaudeat se tellus tantis irradiatam fulgoribus, & ęterni regis splendore illustrata, totus orbis se sentiat amisisse caliginem. Lætetur & mater Ecclesia, tanti luminis adornata fulgoribus, & magnis populorum vocibus hæc aula resultet. Quapropter adstantes vos fratres charissimi, ad tam miram sancti huius luminis claritatem, vnà mecum quæso Dei omnipotentis misericordiam inuocate, vt qui me non meis meritis intra leuitarum numerum dignatus est aggregare, luminis sui gratiam infundendo, cerei huius laudem implere præcipiat. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui cum eo viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus sancti.

D Posteà dicit ipse archidiaconus eleuata in altum voce: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est. Indè verò accedit in consecrationem cerei, decantando quasi canonem ità:

Verè dignum & iustum est, inuisibilem Deum omnipotentem, Patrem, Filiúmque eius vnigenitum, Dominum nostrum Iesum Christum, toto cordis ac mẽtis affectu, & vocis ministerio personare: qui pro nobis æterno Patri Adæ debitum soluit, & veteris piaculi cautionem pio cruore detersit. Hęc sunt enim festa paschalia, in quibus verus ille agnus occiditur, eiúsq; sanguine postes consecrantur. Hæc nox est, in qua primùm patres nostros filios Israël eduxisti de Ægypto, quos posteà rubrum mare sicco vestigio transire fecisti. Hæc igitur nox est, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgauit. Hæc nox est, quę hodiè per vniuersum mundum in Christo credentes à vitijs seculi, & caligine peccatorum segregatos, reddit gratiæ, sociátque sanctitati. Hæc nox est, in qua destructis vinculis mortis, Christus ab inferis victor ascendit. Nihil enim nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. O mira circa nos tuæ pietatis dignatio. O inæstimabilis dilectio

E

charitatis: vt seruum redimeres, filium tradidisti. O beata nox, quæ sola meruit scire tempus & horam, in qua Christus ab inferis resurrexit. Hæc nox est, de qua scriptum est: Et nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Huius igitur sanctificatio noctis fugat scelera, culpas lauat, & reddit innocentiam lapsis mœstis lætitiam. Fugat odia, concordiam parat, & curuat imperia. In huius igitur noctis gratia, suscipe sancte pater incensi huius sacrificium vespertinum, quod tibi in hac cerei oblatione solenni per ministrorum manus de operibus apum sacrosancta reddit Ecclesia. Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honorem Dei rutilans ignis accendit: Qui licet sit diuisus in partes, mutuati luminis detrimenta non nouit. Alitur liquentibus ceris, quas in substantiam preciosæ huius lampadis apes mater eduxit. O verè beata nox, quæ expoliauit Ægyptios, ditauit Hebræos: nox in qua terrenis cælestia iunguntur. Oramus te Domine, vt cereus iste in honore nominis tui consecratus, ad noctis huius caliginem destruendam indeficiens perseueret, atque in odorem suauitatis acceptus, supernis luminaribus misceatur. Flammas eius lucifer matutinus inueniat: Ille, inquam, lucifer, qui nescit occasum: Ille, qui regressus ab inferis, humano generi serenus illuxit. Precamur ergò te Domine, vt nos famulos tuos, omnem clerum, & deuotissimum populum, vnà cum beatissimo Papa nostro N. & gloriosissimo rege nostro N. eiúsque nobilissima coniuge N. necnon & antistite nostro in his paschalibus gaudijs conseruare digneris. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus sancti, Per omnia secula seculorum. Amen. Cereo benedicto, illicò illuminentur ab eodem in duobus candelabris alij duo cerei staturam hominis habentes, & de ipso nouo & benedicto igne accendunt in omni domo, quia omnis ignis anterior, qui tunc ardebat, extingui debet. Et hic ordo cerei benedicendi in forensibus ciuitatibus agitur. Nam in catholica ecclesia infra ciuitatem Romanam non sic benedicitur: sed manè primo sabbato sancto venit archidiaconus in ecclesiam, & fundit ceram in vas mundum maius, & miscitat ibidem oleum, & benedicit ceram, & ex ea fundit similitudinem agnorum, & seruat eos in loco mundo.

Benedictio cerei.

Benedic Domine Iesu Christe hanc creaturam ceræ supplicantibus nobis, & infunde ei per virtutem sanctæ crucis tuæ benedictionem cælestem, vt qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuisti, talem signaculo sanctæ crucis tuæ fortitudinem & benedictionem accipiat, vt in quibuscunque locis accensa siue posita fuerit, discedat diabolus & contremiscat, & fugiat pallidus, cum omnibus ministris suis de habitationibus illis, nec præsumat amplius inquietare vel illudere seruientes tibi. Qui cum Deo patre.

Alia.

Benedico te cera in nomine sanctæ Trinitatis, vt sis vbique diaboli effugatio, atque omnium contubernalium suorum exterminatio, adiuuante eadem sancta & indiuidua Trinitate, quæ in vnitatis essentia viuit & regnat Deus. In octaua verò Paschæ, dantur ipsi agni ab archidiacono in ipsa ecclesia post Missam & communionem populo, & ex eis faciunt incensum accendi ad suffumigandum in domibus suis pro quacunque tribulatione eis euenerit necessitas. Similiter & in forensibus ciuitatibus de cereo faciunt. Qui cereus per octo dies neophytorum præcedit pontificem, qui est caput populi. Cùm autem pontifex siue presbyter fuerit paratus, expectet clerus in ordine suo in choro vsq; dum eis iussum fuerit obuiam illi venire, vt in ecclesiam intret: eóque veniente ad sedem suam, vel si in sacrario sedere voluerit, alius presbyter dicat orationes ad altare per lectiones. Anteà verò quàm legantur lectiones, accipiant duo notarij suprà scriptos cereos accensos, & teneant illos, vnus in dextro cornu altaris, alter in sinistro vsque ad fontes. Deinde ascendens lector in ambonem legere, non pronunciat, Lectio libri Genesis: sed sic inchoat, In principio creauit Deus cælum & terram, planè. Et omnes alias lectiones similiter inchoat. Et ante, In principio, non dicit Episcopus orationem. Ea perlecta, dicit Episcopus aut presbyter absque salutatione, Oremus. Et diaconus non dicit, Flectamus genua. Sequitur oratio.

Deus, qui mirabiliter creasti hominem, & mirabiliùs redemisti, da nobis quæsumus contra oblectamenta peccati, mentis ratione persistere, vt mereamur ad gaudia æterna peruenire. Per. Sequitur lectio secunda de lib. Exodi. Factum est in vigilia matutina. Posteà canticum, Cantemus Domino. Sequitur sacerdos & dicit: Oremus: Deus, cuius antiqua miracula etiam. Deinde tertia lect. Esaiæ prophetæ. Apprehendent septem mulieres virum vnum. Sequitur Cant. Vinea facta est. Dicit sacerdos, Oremus: Deus qui nos ad celebrandum paschale sacramentum. Sequitur lect. quarta Esaiæ prophetæ. Hæc est hæreditas Domini. Cant. Attende cælum. Sequitur oratio: Deus qui ecclesiam tuam per gentium vocationem. Cant. Sicut ceruus. Sequitur oratio: Concede, quæsumus, omnipotens Deus, vt qui festa paschalia agimus.

Alia oratio de eodem psalmo.

Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius ad deuotionem.

Interim autem dum lectiones leguntur, presbyteri catechizent infantes, qui non sunt catechizati, & præparent ad baptizandum. Expletis autem lectionibus vigiliarum Paschæ per ordinem cum canticis ad ipsum diem pertinentibus & cum reliquo officio, statim venientes duo acolyti, tenentes ampullas in manibus suis de chrismate & oleo sancto coopertas, & stantes in dextro cornu altaris, procedunt pontifici siue presbytero obuiam, pergenti ad fontes: Secundus verò scholæ, tenet vas aureum in manu sua sinistra super planetam, vnde pontifex mittat chrisma in fontem. Tunc deindè schola descendit ad fontes ad litaniam, faciendam, expectantes pontificem, & iussi faciunt litaniam septenam. Deinde procedit pontifex de ecclesia benedicendo cum omni decore & ordine sacerdotum, cum litania quina, prosequente eum clero, vel populo vsque ad fontes, sustentatus à duobus diaconibus præcedentibus ante eum notarijs cum duobus cereis ardentibus, qui antè fuerant illuminati, staturam hominis habentibus in altum, cùm thuribulis & thymiamatibus. Et illi duo cerei vel cereostata illo die semper ante ipsum præcedunt vsque dum omnia fuerint finita. Et vt ventum fuerit ad Agnus Dei, semper illud cantant, vsquedùm pontifex quidem annuit eis vt sileant. Expleta autem litania ante fontem, adstante omni clero vel populo in circuitu fontis, facto silentio, benedicturus fontem hora iam nona, vt mos est, dicit pontifex orationem Dominicam.

Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Amen.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum: qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis: ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam catholicam: Sanctorum

communionem, Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.

Quo finito, istum dicat versum: Quoniam apud te est fons vitæ. Resp. Et in lumine tuo. Deinde, Dominus vobiscum. Quod nusquàm aliàs in isto officio dicendum est. Respons. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysterijs, adesto sacramentis, & ad creandos nouos populos, quos tibi fons parturit, spiritum adoptionis emitte, vt quod nostræ humilitatis gerendum est ministerio, virtutis tuæ impleatur effectu. Per.

Item aliam quasi præfationem decantet.

Deus qui inuisibili potentia sacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum, & licet nos tantis mysterijs exequendis simus indigni, tu tamen gratiæ tuæ dona non deserens, etiàm ad preces nostras aures tuæ pietatis inclinas. Deus cuius spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, vt iam tunc virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet: Deus, qui nascentis mundi crimina per aquas abluens, regenerationis speciem in ipsa diluuij effusione signasti. vt vnius eiusdémque elementi mysterio, & finis esset vitijs, & origo virtutibus: respice Domine in faciem Ecclesiæ tuæ, & multiplica in ea regenerationes tuas, qui gratiæ tuæ affluentis impetu lætificas ciuitatem tuam, fontémque baptismatis aperis toto orbe terrarum gentibus innouandis, vt tuæ maiestatis imperio sumat vnigeniti tui gratiam de Spiritu sancto.

Hîc primam crucem faciat cum manu sua, diuidens aquas in modum crucis.

QVi hanc aquam regenerandis hominibus præparatam, arcana sui luminis admixtione fœcundet, vt sanctificatione concepta ab immaculato diuini fontis vtero, in nouam renata creaturam, progenies cælestis emergat, & quos aut sexus in corpore, aut ætas discernit in tempore, omnes in vnam pariat gratia mater infantiam. Procul ergò hinc, iubéte te Domine, omnis spiritus immundus abscedat, procul tota nequitia diabolicæ fraudis absistat: Nihil hîc loci habeat contrariæ virtutis admixtio, non insidiando circumuolet, non latendo surripiat, non inficiendo corrumpat. Sit hæc sancta & innocens creatura, libera ab omni impugnatoris incursu, & totius nequitiæ purgata discessu. Sit fons viuus, aqua regenerans, vnda purificans, vt omnes hoc lauacro salutifero diluendi, operante in eis Spiritu sancto, perfectæ purgationis indulgentiam consequantur.

Hîc secundam crucem faciat.

VNdè benedico te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio verbo separauit ab arida, cuius spiritus super te ferebatur, qui te de paradiso manare, & in quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit, qui te in deserto amaram suauitate indita fecit esse potabilem, & sitienti populo de petra produxit.

Hîc tertiam crucem faciat.

BEnedico te & per Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, qui te in Chana Galilææ signo admirabili sua potentia conuertit in vinum, qui pedibus super te ambulauit, & à Ioanne in Iordane in te baptizatus est, qui te vnà cum sanguine de latere suo produxit, & discipulis suis iussit, vt credentes baptizarentur in te, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Hîc mutat vocem.

HÆc nobis præcepta seruantibus tu Deus omnipotens clemens adesto, tu benignus adspira, tu has simplices aquas tuo ore benedicito, vt præter naturalem emundationem, quam lauandis possunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces.

Hîc deponitur cereus benedictus in fontem, & Sacerdos dicat celsa voce.

DEscendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui, totámque huius aquæ substantiam regenerandi fœcundet effectu. *Hîc tollitur cereus.* Hîc omnium peccatorum maculæ deleantur, hîc natura ad imaginem tuam condita, & ad honorem sui reformata principij, cunctis vetustatis squaloribus emundetur, vt omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in veræ innocentiæ nouam infantiam renascatur. Per Dominum nostrum, qui venturus. His omnibus expletis, in præsentia cleri subdiaconus sumens vas aureum, vnde mittitur chrisma in fontem, & effundens in id de ampullis vtrisque, id est, de oleo sancto atque de chrismate, donat diacono, & ille pontifici. Pontifex verò fundit chrisma de vasculo aureo intra fontem super ipsam aquam in modum crucis, dicens lenta voce: Sanctificetur & fœcundetur fons iste renascentibus ex eo in vitam æternam. Et cum vase aureo misceat ipsum chrisma cum aqua, & spargit cum manu sua per omnem fontem, vel super omnem populum circunstantem. Hoc facto, omnis populus, qui voluerit, accipiat benedictionem, vnusquisque in vase suo de ipsa aqua, antequàm ibi baptizentur paruuli, ad spargendum in domibus, & vineis, & campis, vel fructibus suis. Deinde pontifex baptizet vnum, aut duos, vel quantum ei placuerit, de ipsis infantibus: Et tenente eo infantem, à quo suscipiendus est, interrogat pontifex ità: Quis vocaris? Respondet ille. Item interrogat pontifex: Credis in Deum patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ? Respon. Credo. Item: Credis & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, natum & passum? Respon. Credo. Item: Credis & in Spiritum sanctam, sanctam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam? Respon. Credo. Interrog. Vis baptizari? Respon. Volo. Tunc accipit eum, & dicit: Et ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et reddit eum patrinis vel matrinis.

Deinde presbyteri aut diaconi, etiàm si necesse fuerit, & acolyti, induentes se vestibus mundis vel candidis, ingrediuntur in fontem intrò in aquam, & baptizantur primò masculi, deinde fœminæ, sub hac interrogatione: Quis vocaris? Resp. ille, vel illa. Credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ? Respon. Credo. Credis & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, natum & passum? Resp. Credo. Credis & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam ęternam. Resp. Credo. Vis baptizari? Resp. Volo. Et acceptis infantibus à parentibus vel patrinis eorum, baptizant eos sub trina mersione, tantùm sanctum Trinitatem semel inuocantes, ità dicendo: Et ego baptizo te in nomine Patris. Et mergit semel. Et Filij, Et mergit iterùm. Et Spiritus sancti, Et mergit tertiò.

Vt autem surrexerint à fonte, illi qui eos suscipiunt, leuantes ipsos infantes in manibus suis, offerunt eos vni presbytero. Ipse verò presbyter facit de chrismate crucem cum pollice in vertice eorum, ità dicendo.

Deus omnipotens, pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te linit chrismate salutis in Christo Iesu Domino nostro in vitam æternam. Resp. Amen. Et sint parati qui eos suscepturi sunt, cum linteis in manibus eorum, & accipiant ipsos à pontifice & presbyteris vel diaconibus qui eos baptizant.

Pontifex ergò egreditur à fonte in sacrarium, habens ibi compositam sedem, vel in ecclesia, vbi volue-

rit, & sedeat in ea, vt cum vestiri fuerint infantes, confirmet eos. Et deportantur ipsi infantes ante eum, & dat singulis stolam candidam, & chrismale, & decem siliquas, dicens: Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Pax tibi. Respon. Amen. Et sic vestiuntur. Induti verò ordinantur per ordinem, sicut scripti sunt, in circuitu, & infantes quidem in brachijs dextris tenentur: maiores verò pedem ponunt super pedem patrini sui. Interim schola iussa facit litaniam ad fontem ante altare, primò septenam, & spatio facto, faciunt alteram quinam. ità enim inchoatur. Stat primicerius vnus in dextro choro, & dicit cum ipso Kyrie eleison, & respondet secundicerius cum sinistro choro, Kyrie eleison, vsque ter. Deinde Christe eleison, vsque ter. hoc sunt septem vices repetitæ, vnde & septenæ dicuntur. Post hæc, Christe audi nos, vsque septies, & sic per ordinem. Hoc ordine, interuallo facto, sequuntur, vt prædictum est, litaniæ quinæ, id est, quinquies repetitæ. Pontifex verò veniens ad infantes, tenente archidiacono chrisma, inuolutis scapulis & brachijs ex panno lineo, eleuata & imposita manu super capita omnium, det orationem super eos, cum inuocatione septiformis gratiæ Spiritus sancti.

ORATIO.

OMnipotens sempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos & has famulas tuas ex aqua & spiritu sancto, quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum, emitte in eos septiformem spiritum tuum sanctum paraclitum de cælis, Amen. Spiritum sapientiæ & intellectus. Amen: Spiritum consilij & fortitudinis, Amen: Spiritum scientiæ & pietatis, Amen: Adimple eos spiritu timoris tui. Amen: Et consigna eos signo crucis Christi, in vitam propitiatus æternam. Per. Amen. Oratione expleta, interrogantibus diaconibus nomina singulorum, Pontifex tincto pollice in chrismate, faciat crucem in frontibus singulorum, ità dicendo: Confirmo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Respons. Amen. Pax tecum. Respon. Et cum spiritu tuo. Iterùm, confirmatis omnibus, dicit hos versus: Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum. Benedicat vobis Dominus ex Sion, vt videatis bona Hierusalem omnibus diebus vitæ vestræ. Custodiat vos Dominus in timore suo sanctissimo, qui viuit & regnat Deus in secula seculorum. Resp. Amen. Pax vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo.

Item oratio post Confirmationem.

DEus qui Apostolis tuis sanctum dedisti spiritum, & per eos eorúmque successores cæteris fidelibus tradendum esse voluisti, respice propitius ad humilitatis nostræ famulatum, & præsta, vt eorum corda, quorum frontes sacro chrismate deliniuimus, & signo crucis designauimus, idem Spiritus sanctus adueniens, templum gloriæ suæ dignanter habitando perficiat. Per. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Hoc autem omninò præcauendum est, vt non negligatur, quia tunc omne baptismum legitimum Christianitatis nomine confirmatur. Quibus expletis, iussi incipiunt in ecclesia litaniam tertiam, trinam, ordine suprà scripto, & campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Missam. Et cùm dixerint, Agnus Dei, magister scholæ dicit excelsa voce: Accendite. Tunc primùm illuminantur omnes cerei neophytorum, quas manibus tenent, & illuminatur ecclesia. Ea verò qua sequuntur, id est, Christe audi nos, & Kyrie eleison tam diù debent morosè repeti, vt ministri queant procedere. Nam ministri ità debent esse præparati ante ostium sacrarij, vt cùm magister scholæ dixerit: Accendite, absque mora procedant ad altare. Et procedit pontifex de sacrario cum ingenti decore, cum thymiamaterijs, & duobus cereis vnde superiùs diximus, & stant sicut anteà à dextris & à sinistris altaris. Litania expleta, dicit pontifex: Gloria in excelsis Deo. Quo finito, dicit: Pax vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Deus qui hanc sacratissimam noctem gloria Dominicæ resurrectionis illustras, conserua in noua familiæ tuæ progenie adoptionis spiritum, quem dedisti, vt corpore & mente renouati, puram tibi exhibeant seruitutem. Per. Deinde lect. Si consurrexistis cum Christo. Allel. Confitemini Domino. vel Respon. Laudate Dominum. Euang. Vespere autem sabbati. Ante Euangelium non portent lumen in ipsa nocte, sed tantùm incensum. Nec cantent offertorium, neque Agnus Dei, nec communionem, sed Missam per ordinem, & Pater noster. Vsque, Pax Domini sit semper vobiscum. Et osculum pacis inter se non faciunt. Postquam omnes communicauerint, dicitur oratio ad complendum. Deinde dicit diaconus: Ite, Missa est, secundùm Romanum ordinem: sed vsus Ecclesiæ, non vult hoc propter vesperos. In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Missam, neque post Missam. Apud nos autem vnus de schola cui iussum fuerit, pro antiphona incipit Alleluia ad vesperum. Et dum communicauerint, cantatur pro vespera festinanter psalmus, Laudate Dominum omnes gentes. Ante Magnificat verò lectio non dicitur, vel versus, sed Antiph. Vespere autem sabbati. Finito Magnificat, dicat sacerdos hanc orationem.

DEus, qui renatis ex aqua & spiritu sancto cælestis regni pandis introitum, auge super famulos tuos gratiam, quam dedisti, vt, qui ab omnibus sunt purgati peccatis, à nullis priuentur promissis. Per. Illud autem de paruulis, prouidendum est, nè postquam baptizati fuerint, vllum cibum accipiant, neque lactentur sinè summa necessitate, antequam communicent sacramēto corporis Christi. Et posteà per totam hebdomadam Paschæ omnibus diebus ad Missam veniant, & parentes eorum pro ipsis offerant & communicent. Item ipsa die diuturnalem cursum separatim canunt. Tunc finitis omnibus descendat pontifex cum omni decore vsque in cubiculum suum cum pace & gaudio. Eodem die dominus Papa, & cæteri Romani oua manducant & formaticum, id est, caseum.

Benedictio casei in eodem sabbato.

DIgnare Domine omnipotens benedicere & sanctificare hãc creaturam casei, quam ex adipe animalium producere dignatus es, vt quicunque ex populis suis fidelibus indè comederint, omni benedictione cælesti, & gratiæ tuæ saturitate repleantur in bonis. Per.

Item in monasterijs quomodo fiat in sabbato sancto.

VBi autem baptismum non fit, aqua benedicatur à sacerdote, & spargatur in omni domo. Posteà vt ordo est, sicut manifestatur in sacramentorum codice, sic cantent: Et vt finierint, absque vllo cantu reuertantur in sacrarium. Postea ingrediantur ad vesperum. Posteà modico interuallo, vt fuerit prima stella in cælo visa sonant signa, & incipiunt canere litaniam ad introitum, & statim cum magno decore cum septem candelabris & cereis, cum incenso & thuribulis procedit sacerdos, canentibus interim clericis litaniam. Postquàm finierint, dicit sacerdos, Gloria in excelsis Deo: Posteà dicit orationem, & legitur Apostolus. Hic autem supra scriptus ordo baptismi sicut in hoc sabbato Paschæ, sic & in sabbato Pentecostes omnimodis celebretur.

Ordo in vigilia sancti Paschæ in nocte.

IN vigilia Resurrectionis Domini ante mediam noctem populus non est dimittendus de ecclesia, iuxta canonum sanctiones. In ipsa nocte matutina luce rumpente tenebras, surgentes, in ecclesiam veniunt, & mutua charitate se inuicem osculantes, dicant: Surrexit Dominus de sepulcro. Deinde dicit: Domine labia mea aperies, Et os meum annunciabit laudem

tuam. Deus in adiutorium meum intende. Super Venite, dicunt: Alleluia, de antiph. Præoccupemus faciem Domini. Sequuntur tres psalmi cum antiphonis: Ego sum qui sum. Psalm. Beatus vir. Antiph. Postulaui. Psal. Quare fremuerunt. Antiph. Ego dormiui. Psalm. Domine, quid multipli. Sequuntur lectiones tres de homilijs sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes cum responsoriis. Sequitur Matutina cum antiph. Infra albas Paschæ super Venite, dicitur antiph. Surrexit Dominus verè. Et tres Psalmos per nocturnum imponunt per singulas noctes, & sic per omnes psalmos cantatur Alleluia, vsque in octauas Paschæ, hoc ordine. Feria secunda. Psalm. Cùm inuocarem. Psalm. Verba mea. Psalm. Domine ne in furore tuo. Feria tertia. Psalm. Domine Deus meus. Psalm. Domine dominus noster. Psalm. in Domino confido. Feria quarta. Psalm. Saluum me fac Domine. Psalm. Vsque quò Domine. Psal. Dixit insipiens. Feria quinta. Domine quis habitat. Psalm. Conserua me. Psalm. Exaudi Domine. Feria sexta. Cæli enarrant. Psal. Exaudiat te. Psal. Domine in virtute. Sabbato. Domini est terra. Psal. Ad te Domine leuaui. Psal. Iudica me Domine, quoniam. Item à Pascha vsque ad octauas ad nullum cursum cantatur responsorius, nec lectio recitatur: sed pro versu & responsorio cantatur responsorius gradualis. Hæc dies. Et de Alleluia tantùm prima.

Item ordo in die sancto Paschæ.

DIe sancto Paschæ induti solennissimis vestimentis, omnes clerici conuenientes ad stationem ad sanctam Mariam maiorem, primitus cantent Tertiam. Qua finita, respersi aqua sancta, quæ pridiè collecta est de fonte, tam ipsi, quàm & omnis populus, procedunt cum omni decore, cum crucibus & thymiamateriis, præcedentibus etiam sanctis Euangeliis, cantantes antiphonas processionales.

Antiphona ad Processiones.

IN die resurrectionis meæ, dicit Dominus, alleluia, congregabo gentes, & colligam regna, & effundam super vos aquam mundam, Alleluia alleluia. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, alleluia: & omnes, ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt, & dicent, alleluia, alleluia.

Alia.

Cùm rex gloriæ Christus infernum debellaturus intraret, & chorus angelicus ante faciem eius portas principum tolli præciperet, sanctorum populus qui tenebatur in morte captiuus, voce lachrymabili clamauerat: Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, vt educeres hac nocte vinculatos de claustris: Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta: tu factus es spes desperatis, magna consolatio in tormentis, alleluia.

Cum versibus istis in laudem sancti Paschæ:

SAlue festa dies, toto venerabilis æuo,
Qua Deus infernum vicit, & astra tenet.
Ecce renascentis testatur gratia mundi,
Omnia cum Domino dona rediisse suo. Salue.
Namq; triumphanti post tristia tartara Christo,
Vndique fronde nemus, gramina flore fauent. Salue.
Legibus inferni oppressis, super astra meantem
Laudant ritè Deum lux, polus, arua, fretum. Salue.
Qui crucifixus erat Deus, ecce per omnia regnat:
Dantque creatori cuncta creata precem. Salue.
Nobilitas anni, mensum, lux, alma dierum,
Horarum splendor, stridula cuncta fauent. Salue.
Christe salus rerum, bone conditor, atque redemptor,
Vnica progenies ex Deitate Patris: Salue.
Funeris exequias pateris vitæ auctor & orbis,
Intrans mortis iter, dando salutis opem. Salue.
Pollicitam sed redde fidem, precor alma potestas:
Tertia lux rediit, surge sepulte meus. Salue.
Solue catenatas inferni carceris vmbras,
Et reuoca sursum quicquid ad ima ruit. Salue.
Redde tuam faciem, videant vt secula lumen:
Redde diem, qui nos, te moriente, fugit. Salue.
Eripis innumerum populum de carcere mortis,
Et sequitur liber, quò suus auctor adit. Salue.
Hinc tumulum repetens post tartara, carne resumpta:
Belliger ad cælos ampla trophæa refers. Salue.

Quibus expletis, ingrediuntur ecclesiam cum Antiphona: Sedit angelus ad sepulchrum Domini, stola claritatis coopertus: videntes eum mulieres, nimio terrore perterritæ, substiterunt à longè. Tunc locutus est angelus, & dixit eis: Nolite metuere, dico vobis, quia ille, quem quæritis mortuum, iam viuit, & vita hominũ cum eo surrexit, Alleluia. Vers. Crucifixum in carne laudate, & sepultum propter nos glorificate, resurgentémque de morte adorate. Nolite. Vers. Recordamini, quomodo prædixit, quia oportet filium hominis crucifigi, & tertia die à morte suscitari. Nolite. Antiph. Maria & Martha cum venissent ad monumentum, angeli splendentes apparuerunt, dicentes: Quem quæritis viuentem cum mortuis, non est hîc: venite, & videte locum vbi iacuit. Citò euntes, dicite discipulis eius & Petro, surrexit Christus qui creauit omnia, & misertus est humano generi. Alleluia.

Et ita ingrediuntur ad Missam. Ad introitum imponit cantor antiph. Resurrexi. Psal. Domine probasti. Dicitur oratio prima: Deus qui hodierna die per vnigenitum tuum. Legitur epistola ad Corint. Expurgate vetus fermentum. Grad. Hæc dies. vers. Confitemini Domino. Allel. Vers. Pascha nostrum. Vers. Epulemur. Euangelium secundùm Marcum: Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome. Indè completur Missa ordine suo. Et communicant omnes.

Item secundùm Romanos.

DIe resurrectionis Dominicæ, procedente Pontifice ad sanctam Mariam cum ordinibus suis, notarius regionarius stat in loco, qui dicitur Merulanas: & salutato Pontifice, dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi, baptizati sunt hesterna nocte in sancta Dei genitrice Maria infantes masculi, numero tanti, fœminæ tantæ. Respondet Pontifex: Deo gratias. Et accipit à saccellario solidum vnum. Pontifex autem pergit ad stationem.

IN die verò sancti Paschæ primò omnes acolyti regionis tertiæ, & defensores omnium regionum, cõuenientes diluculo in patriarchio Lateranensi, præcedunt pontificem pedestres ad stationem. Secunda feria, regio quarta: Tertia feria, regio quinta. Feria quinta, regio septima. Feria sexta, regio prima. Sabbato, regio secunda ordine proprio, tam in processione, quàm in ecclesia, vel vbicunque eos propria dies ratione sui gradus prisca constitutione ire, vel ministrare compulerit, à ministerio pontificis non poterit sine vlla deesse excommunicationis sententia, vel animaduersionis disciplina. Quorum ministeria penitùs secundùm rationem simplicem dupliciter diebus singulis diuiduntur, id est, in processione Apostolici ad statioñe, & in egressu sacrarij, vsque ad Missarum consummationem. Sed, dum venerit pontifex prope ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, præstolantur eum in loco statuto antequàm veniat vbi descensurus est. Similiter presbyter ecclesiæ cum subdito sibi presbytero & mansionario thymia materia deferentibus in obsequium illius dum venerit. Et acolyti quidem cum defensoribus primùm, deindè presbyter cum suis petita benedictione, diuisis hincindè partibus, præcedunt pontificem vsque ad ecclesiam. Cùm verò ecclesiam introierit, descendens in secretarium, mutet vestimenta sua solennia, & ministri ante ianuam eiusdem secretarij mutent vestimenta sua, & paret Euangelium, qui lecturus est. Et dum pontifex innuit vt psallant, mox incipit prior scholæ antiphonam ad introitum, & ita ingreditur põtifex ad Missam cũ ordinibus suis. Celebrata autem Missa, & communicantibus

omnibus det orationem ad complendum, & innuente eo, vnus ex diaconibus dicit: Ite, Missa est. Resp. Deo gratias. Tunc septem cereostata præcedunt pontificem. & subdiaconus regionarius cum thuribulo ad secretarium. Descedente autem illo in presbyterium, episcopi primùm dicant, Iube Domne benedicere. Et statim pontifex dat benedictionem ità, Benedicat nos Dominus. Resp. Amen. Post Episcopos presbyteri. Deinde monachi. deinde schola. deinde milites draconarij, id est, qui signa portant: post eos baioli, post eos cereostatarij. Post quos acolyti, qui rugam obseruant, Post eos extra presbyterium cruces portantes, deinde mansionarij iuniores, & intrant in secretarium.

Benedictio Agni in Pascha.

Post celebratam Dominicæ sancti Paschæ solennitatem, postquàm etiàm transactos ieiuniorum dies, iam animabus spiritualibus dapibus refectis de mensa tuæ maiestatis, offerimus famuli tui pro huius fragilitate corpusculi aliquantulum reparandi, hanc vsui nostro concessam creaturam agni, poscentes vt eum ore proprio nobis signantibus benedicas, ac dextera tua sanctifices. & vniuersis ex eo sumentibus ministrata munuscula grata effici præstes, atque his cum gratiarum actione perceptis, te Deum, qui es cibus vitæ & animæ nostræ, magis & inhianter desideremus, & indefessè fruamur. Per.

Benedictio aliarum carnium.

Deus vniuersæ carnis qui Noë, & filijs suis de mundis & immundis animalibus præcepta dedisti, quiq; sicut olera herbarum humano generi quadrupedia múnda edere permisisti, quique agnum in Ægypto Moysi & populo tuo in vigilia Paschæ comedere præcepisti, in figura agni Domini nostri Iesu Christi, cuius sanguine omnia primogenita tibi de mundo redemisti, & in nocte illa omne primogenitum in Ægypto percutere præcepisti, seruans populum tuum agni sanguine prænotatum: dignare Domine Deus omnipotens benedicere, & sanctificare has ouium mundarum, siue aliorum animalium carnes, vt quicunque ex eis de famulis tuis fidelibus comederint, omni benedictione cælesti, & gratia saturati, repleantur in bonis. Per eundem Dominum.

Benedictio lactis & mellis.

Benedic Domine has creaturas lactis & mellis, & potá famulos tuos fonte perenni, qui est spiritus veritatis, & enutri eos de hoc lacte & melle. Tu enim Domine promisisti patribus nostris, Abrahæ, Isaác, & Iacob, dicens: Introducam vos in terram repromissionis, terram fluentem lacte & melle. Coniunge Domine famulos tuos spiritu charitatis & pacis, sicut coniunctum est hoc lac & mel in Christo Iesu Domino nostro. Qui tecum viuit & regnat.

Item ordo in eodem die sancto ad vesperum, & vsque ad octauas Paschæ.

Die sancto Paschæ conueniente schola temporiùs cum Episcopis & diaconibus ad sanctum Ioannem in ecclesia maiore ad locum Crucifixi, incipiunt Kyrie eleison, & veniunt vsque ad altare: ascendentibus diaconibus in pogium, Episcopi & presbyteri statuuntur in locis suis, & schola ante altare. Finito Kyrie eleison, innuit archidiaconus primo scholæ, & ille inclinans se illi, incipiat Alleluia cum Psalmo, Dixit Dominus Domino meo. Post hunc innuit secundo scholæ, vel cui voluerit, sed & omnibus incipientibus hoc modo præcipit. Dicitur igitur Alleluia, cum psal. Confitebor. Inde salutat primus scholæ archidiaconum, & illo innuente, dicit primus scholæ Alleluia cum psalmo, Beatus vir. Quo finito, primus scholæ cum paraphonistis infantibus incipiat responsorium gradalem, Hæc dies. cum versu, Confitemini Domino. Quo finito, incipiat primus scholæ cùm melodis in antibus Alleluia, Pascha nostrum. Et respondent paraphonistę. Sequitur versus: Epulemur. Inde melodia. Hoc ordine expleto, incipit archidiaconus in Euangelio antiphonam, Et respicientes. Post hanc dicit sacerdos orationem: & descendunt ad fontes cum antiphona, In die resurrectionis meæ. Quam vt finierint, dicit primus scholæ Alleluia, cùm psalmo, Laudate pueri Dominum. Deinde alleluia cum psalm. In exitu Israël. Deinde primus scholæ dicit cum pueris, alleluia. Venite exultemus. cùm versu, Præoccupemus. Post hunc sequitur diaconus, & dicit antiphonam: Citò euntes, Deinde sequitur oratio. Tunc vadunt ad crucem. canentes antiph. Vidi aquam. Siue, Christus resurgens à mortuis. Et sequitur oratio. Deinde descendunt primates ecclesiæ ad accubita, inuitante notario vicedomini, & bibunt ter, de Græco primò, de Pactisi secundò, de Procouia tertiò. Postquàm biberint omnes, presbyteri & acolyti per singulos titulos, redeunt ad faciendos vesperos. Ipsi enim tantummodò super psalmos Alleluia dicunt, & ante Euangelium responsorium gradalem, Hæc dies. sine versu, & Alleluia tantùm primum. Deinde orationem. Et bibent de dato presbyteri. Hæc ratio per totam hebdomadam, seruabitur vsque in Dominicam post albas, Alleluia, & antiphonis mutatis tantùm singulis diebus, psalmos verò eosdem canunt: Item: Infra albas singulis diebus ad Matutinos leguntur homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

De Sabbato infra albas.

Sabbato infra albas albati, qui in sabbato sancto baptizati fuerint, albis vestibus exuuntur.

Benedictio aquæ ad albas deponendas.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, creator generis humani, nos qui per te redempti sumus, & per gratiam pietatis tuæ in fonte aquæ baptismi renati sumus; dignare quæsumus huic creaturæ per signum crucis sobrietatem infundere, vt sicut per fontem baptismi imbuti sumus, ità super hanc aquam, quam post fontem sacrum ad abluendas albas offerimus, veniat Spiritus sanctus tuus, qui in fonte baptismi, & in confessione nominis tuis peccata extinxit. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

De obseruanda vnctione Chrismatis.

Quanto autem tempore generaliter ab Ecclesia celebratur aduentus Spiritus sancti super Apostolos, tantò tempore debet seruari vnctio chrismatis apud vnumquenque qui accipit manus impositionem.

De octo officijs Neophytorum.

Octo officia, quæ fiunt in commemoratione Neophytorum, distinguuntur à cæteris sequentibus vsque in Pentecosten. Primum habet duas laudes, id est, Alleluia, Confitemini: Et tractum, Laudate Dominum. Septimum, duas similiter, id est, duo Alleluia: Hæc dies, & Laudate pueri. quod non fit in vllo alio sabbato vsque in Pentecosten. Sex media habent responsorium & Alleluia.

De versibus gradalibus infra albas.

Notandum est, versus responsorij omnes esse de psalmo, Confitemini Domino, qui sonat confessionem laudis: Quæ tamen laus Alleluia concluditur. Qui sunt, Confitemini Domino. Item, Dicat nunc Israel quoniam bonus. Item, Dicant nunc qui redempti sunt. Item, Dextera Domini. Item, Lapidem quem reprobauerunt. Item, Benedictus qui venit. In fine autem versuum responsorij, Hæc dies, præposterus ordo est. Benedictus qui venit, præponitur in quinta feria versui, Lapidem quem reprobauerunt, qui est in ordine prior: sed sexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipuè sonat de passione Domini, quæ facta est sexta feria. Item notandum, quòd per illos sex dies paschales, in quibus responsorium cantamus, Alleluia subsequitur. Illi verò dies quinquaginta, qui sequuntur à sabbato Paschali vsq; ad octauas Pentecostes, Alleluia tantùm habent, & per Dominicos dies, vel festi-

uos Sanctorum dies, duo Alleluia dicuntur.

Ordo in octauis Paschæ.

IN octaua Paschæ ponunt Actus Apostolorum, & septem epistolas Canonicas, siue Apocalypsim Ioannis vsque in octauas Pentecostes. Tres verò psalmi cantantur in nocturnali officio per septem dies baptismales, & vnum diem ducimus in religione per illos septem dies, Deinceps in sequenti tempore quasi crescentium arborum frondes multiplicantur, & recoluntur mores boni diuersorum operum per plures psalmos.

In eadem Dominica post albas, id est, in octauis Paschæ infra ciuitatem Romanam dantur Agni cerei ab archidiacono in ecclesia post Missam, & communionem populo, & ex eis faciunt infra domos suas incensum accendi ad suffumigandum in domibus suis pro quacunque necessitate. Similiter in suburbanis ciuitatibus de cereo benedicto faciunt ad suffumigandum scilicet in domibus suis, seu ponendum in agris, vel in vineis propter illusiones diabolicas, siue contra fulgura & tonitrua.

Ordo in Litania maiore.

ROmana consuetudo vnum diem, id est, septimo calendas Maij interponit, quem vocat Litaniam maiorem, non in ieiunio. Litania autem Græcè, Latinè Rogatio dicitur, indè & Rogationes. Potest enim serena mens, & aliena à voluntate mala, precari Deum, quamuis manducet sobriè. Hanc autem legimus statutam esse à sancto Gregorio propter imminentem cælestis iræ mucronem. Iussit autem fieri in eodem die litaniam septenam, ità præcipiens: Litania clericorum, exeat ab ecclesia beati Ioannis Baptistæ: Litania virorum, ab ecclesia sancti Marcelli martyris: Litania monachorum, ab ecclesia sanctorum martyrum Ioannis & Pauli: Litania ancillarum Dei, ab ecclesia beatorum martyrum Cosmæ & Damiani: Litania fœminarum coniugatarum, ab ecclesia beati Petri, & martyris Stephani: Litania viduarum, ab ecclesia beati martyris Vitalis: Litania pauperum, & infantum, ab ecclesia beatæ martyris Cæciliæ. Pro importunitate autem bellorum potest proculdubiò videri Litania instituta esse, & ex æqualitate temporis colligimus, eam necessariam esse ad fruges conseruandas. Quam Litaniam vna die obseruare debent omnes Christiani, non equitando, non preciosis vestibus indui, cinere respersi, & cilicio induti, nisi infirmitas impediret.

De Litania minore.

TRes autem dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, iuxta morem Gallicanæ ecclesiæ, constituit sanctus Mamertus Vienen. Episcopus ob incursionem scilicet malarum bestiarum, quæ tunc temporis grauissimè affiiciebant populum Domini. Quæ consuetudo apud nos vsque hodiè pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur. Nullus autem his diebus vestimenta pretiosa induatur, quia in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates, & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquàm mulierculę ducant choros, sed omnes in commune Kyrie eleison decantent, & cum contritione cordis Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus, Dies enim abstinentiæ sunt, non lætitiæ. Per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Et hoc triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis vtantur. Antiphonę verò ad reliquias deducendas, in libro gradali vel antiphonario quærentibus occurrent per singulos tres dies.

Ordo in Inuentione sanctæ Crucis.

IN inuentione sanctæ Crucis legantur lectiones, quæ & in natalicijs plurimorum martyrum siue homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

A

ORDO.

In Vigilia Ascensionis Domini leguntur lectiones tres de Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Primum quidem sermonem feci de omnibus ô Theophile. vsque, Et Maria matre Iesu & fratribus eius. Secunda lectio sic continet in capite. In diebus illis, Exurgens Petrus in medio fratrum. vsque, Et annumeratus est cum vndecim Apostolis. Tertia lectio sic continet in capite. Qui ergò receperunt sermonem eius. vsque, Qui salui fierent quotidiè in idipsum. Posteà leguntur homiliæ sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in sabbato sancto Pentecostes.

SAbbato in vigilijs Pentecostes omnes ieiunium faciunt, & omne diuinum officium vel ordinem, tam B lectiones, quàm & baptismum, sicut in sabbato sancto vigiliarum Paschæ. Tantùm hora octaua ingrediuntur ad vigilias, vel Missarum solennia, vt hora nona expleta, omnia consummentur. In eis autem leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptismi consecrationem, sicut in vigilijs Paschæ. Ante enim, quàm descendatur ad fontem ad baptizandum, legitur lectio prima, Tentauit Deus Abraham: Canticum, Cantemus Domino.

Oratio.

DEus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obedientiæ exempla præbuisti, concede nobis & nostræ voluntatis prauitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinem in omnibus adimplere. Per.

C Lectio secunda: Scripsit Moyses. Resp. Attende cęlum.

Oratio.

Deus qui nobis per prophetarum ora præcepisti temporalia relinquere, atque ad æterna festinare, da famulis tuis, vt quæ à te iussa cognouimus, implere cælesti inspiratione valeamus. Per. Lectio: Apprehendent septem mulieres virum vnum. Resp. Vinea facta est.

Oratio.

Deus qui nos ad celebrandam præsentem festiuitatem vtriusque testamenti paginis instruis, da nobis intelligere misericordiam tuam, vt ex perceptione præsentium munerum firma sit expectatio futurorum. Per. Lect. 4. Audi Israël.

Deus incommutabilis virtus & lumen æternum, respice propitius ad totius ecclesiæ mirabile sacramentum, & da famulis tuis, vt hoc quod deuotè agimus, etiam rectitudine vitæ teneamus. Per. Tractus, Sicut ceruus. D

Oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, qui hanc solennitatem aduentus Spiritus sancti consecrasti, da nobis quęsumus, vt cælestibus desiderijs accensi, fontem vitæ sitiamus. Per.

Finitis lectionibus, descendendum est ad fontem cum sancto chrismate & cereis in magna reuerentia, decantando Litaniam. Aliqui canunt Litaniam noricam: Rex sanctorum decus angelorum, totum mundum adiuua. Cum suis versibus.

His expletis, baptizandum est sicut in vigilia Paschę.

E Post ascensum verò fontis, ingrediendum est ad Missam publicam ad sanctum Ioannem.

In primis autem fiunt litaniæ ter repetendo, & cùm dixerint, Agnus Dei, dicat cantor excelsa voce, Accendite. Accensis omnibus luminibus, procedat pontifex cum omni ornatu vsque ad altare, & dicat: Gloria in excelsis Deo. Et peragatur Missa cum Alleluia & Tractu ordine suo, sicut in Sacramentario continetur.

Ordo in nocte Pentecostes.

IN aduentu Spiritus sancti, id est, in nocte Pentecostes dicuntur tres psalmi cum antiphonis, sicut in Pascha Domini, quia vnus ordo psalmorum continetur & in resurrectione Domini, & in aduentu Spiritus sancti. Leguntur etiàm lectiones tres de Actibus

Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Et cùm complerentur dies Pentecostes. Vsque, Audiuimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Secunda lectio sic continet in capite: Stupebant autem omnes & mirabantur, adinuicem dicentes: vsque, Et erit, omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Tertia verò lectio sic continet in capite: Viri Israëlitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo. vsque: Quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster. Aliàs verò leguntur homiliæ ad ipsum diem pertinentes. Quod in Pascha dictum est de sequentibus noctibus baptismalibus, hoc & hîc dicendum est, vt tres psalmi per septem dies neophytorum omnimodis canantur. Et sicut celebramus maiestatem Spiritus sancti in Pentecoste, celebremus & in octaua eiusdem festiuitatis, id est, in nocte tres psalmos in nocturnis, & vsque ad finem diei præsentis Dominici, Alleluia dicamus. In ipsis enim diebus præsentis hebdomadæ non statim peracta die quinquagesima, genu ad orandum curuamus: sed & illa adhuc septimana stantes Domino supplicamus, & quamuis intermissa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidie personamus, & per septem dies laudes hymnorum debitas, simul & Missarum celebrationes Deo offerimus.

Ordo de octaua Pentecostes.

IN Dominica octauæ Pentecostes ponunt librum Regum, & Paralipomenon, vsque in Dominicam primam mensis Augusti. Tempus autem Pentecostes inchoatur à prima die resurrectionis, & currit vsque ad diem quinquagesimum post Pascha. Qui dies quinquaginta celebrantur in lætitia post resurrectionem Domini. Propter hoc ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. Duas autem varietates habet Ecclesia de ieiunio, quod fit post resurrectionem Domini. Aliqui secundùm vulgarem vsum statuunt terminum quadragesimalis ieiunij in festiuitate sancti Ioannis: aliqui volunt omnes dies habere in lætitia. Cur lætari debeamus in diebus Pentecostes, abundant exempla sanctorum patrum. Cur ieiunare necessè sit, vnusquisque ex suo corde cognoscit. Sed voluntate licet vnicuique ieiunare ob deuotionem mentis. Ab hac licentia excluduntur, qui propriè pœnitentes in Ecclesia nominantur.

Denunciatio ieiunij mensis I. IIII. VII. & X.

ANnua nobis est, dilectissimi, ieiuniorum celebranda festiuitas, quam mensis illius solennis cursus indicit. Quarta ergò & sexta feria succedente, solitis eandem conuentibus exequamur, sabbatorum die hîc sacras acturi vigilias, vt per obseruantiam competentem, Domino purificatis mentibus supplicantes, beatissimo Petro Apostolo suffragante, à præsentibus periculis exui mereamur pariter & futuris. Per.

De ieiunio quatuor Temporum.

IN quatuor Temporibus quando agimus duodecim lectiones, solemus ieiunare pro ordinandis, quamuis ordinatio non fiat: etiam si prouenerint in octauis Pentecostes, quando celebratur festiuitas septiformis spiritus & neophytorum. Vt autem hoc ieiunium celebretur in largitione sacrorum ordinum, Ecclesię primitiuæ mos obtinuit. In quarta autem feria quarti mensis leguntur duæ lectiones. Quinta feria deest officium & Missa, & ideò debes cantare de Dominica Pentecostes. Sexta feria vna tantùm legatur lectio. Sabbato, quando benedictio agitur, quatuor lectiones leguntur, & singulas lectiones singuli responsorij decent. Proxima lectio ordinationi de camino ignis legitur. Quatuor temporibus annus voluitur, vnumquodque tempus tres menses habet. Pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. Per singulas orationes in duodecim lectionibus genu flectimus, excepto in octauis Pentecostes. In sola de camino ignis, genu non flectimus.

Item de ieiunio Pentecostes.

SI autem ipsa hebdomada in mense quarto euenerit, ieiunium faciant quarta & sexta feria, & in sabbato vsque ad horam nonam, & hæ lectiones legantur, quæ in mense quarto scriptæ sunt, cum responsorijs quatuor, & Benedicite, & Tractu, Laudate Dominum. Sin autem ea non tempore suo agitur, cùm lectiones leguntur, non pronunciat lector, Lectio libri: sed inchoat planè, & legit in sensu lectiones, sicut epistolæ Pauli diebus Dominicis leguntur. Si verò tempore suo agitur, tunc pronunciat, Lectio libri: similiter & in reliquis tribus temporibus.

ORDO.

In Natali sancti Ioannis Baptistæ leguntur homiliæ sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes. Item.

In natali sancti Ioannis ideò tres Missæ celebrantur, id est, vna in vigilia eiusdem, duæ in die natiuitatis eius, quia tribus triumphis refulsit insignis, id est, officio præcursoris, Baptistæ ministerio, & quia Nazaræus ex vtero matris permansit.

ORDO.

In natali sancti Petri Apostoli leguntur lectiones tres de Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Petrus & Ioannes ascendebant in templum. Secunda lectio sic continet in capite: Factum est autem dum Petrus transiret. Tertia lectio sic continet in capite: Eodem tempore misit Herodes rex manus. Deinde leguntur sermones & homiliæ sanctorum patrum ad ipsum diem pertinentes.

ORDO.

In natali sancti Pauli Apostoli leguntur sermones sancti Augustini, siue homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

ORDO.

In Dominica prima mensis Augusti, ponunt Prouerbia Salomonis, & Ecclesiasten & Cantica Canticorum, & librum Sapientiæ, vel librum Iesu filij Syrach, vsque in Dominicam primam mensis Septembris.

ORDO.

In Assumptione sanctæ Mariæ in ipsa nocte leguntur Cantica Canticorum, vel homiliæ eiusdem diei. In ipsa vespera vigiliarum, præparatur quoddam portatorium in sancto Laurentio apud Lateranos, superpositáque tabula imagine Christi Domini nostri insignita, à medio noctis concurrente populo, exeunt cum litania ad sanctam Mariam minorem, mundatis per viam plateis, & suspensis per domos lucernis, ibique in gradibus sanctæ Mariæ, deposita aliquandiù icona, omnis chorus virorum ac mulierum, genibus humiliter ante eam flexis, pugnis etiàm pectora cædentes, vna voce per numerum dicit centies Kyrie eleison, cêties Christe eleison, centies Kyrie eleison, fusísque lachrymis & precibus, per sanctum Adrianum recta via vadunt ad sanctam Mariam maiorem, auditáque Missarum celebritate, ad palatium reuertuntur.

ORDO.

In Dominica prima mensis Septembris ponunt librum Iob, & librum Tobiæ, & Iudith, siue Hester, & Esdram, vsque in Dominicam primam mensis Octobris. Mense Septembrio, quamuis festa sanctorum in ieiunio euenerint, illud tamen loco suo celebretur.

ORDO.

In natiuitate sanctæ Mariæ, leguntur homiliæ sanctorum patrum ad ipsum diem pertinentes. In ipsa die cum litanijs exeunt à S. Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrit.

ORDO.

In exaltatione sanctæ Crucis leguntur lectiones, quæ & in natalitijs plurimorum martyrum, siue homiliæ ad ipsum diem pertinentes. In ipsa die salutant in palatio Lateranensi sanctam Crucem & sandalia Domini.

ORDO.

In Dominica prima mensis Octobris ponunt librum Machabæorum, vsque in Dominicam primam mensis Nouembris.

ORDO.

In Dominica prima mensis Nouembris ponunt Ezechielem, & Danielem, siue duodecim prophetas minores, vsque in Dominicam de Aduentu Domini.

ORDO.

Et in ipsis Kalendis Romæ, & per totum orbem plebs vniuersa, sicut in die natalis Domini, ad ecclesiam in honore omnium sanctorum ad Missarum solennia conuenire studet, illud attendentes, vt quicquid humana fragilitas per ignorantiam aut negligentiam in solennitatibus aut vigilijs sanctorum minus plenè peregerint, in hac obseruatione sancta soluatur.

ORDO.

Quatuor Coronatorum nomina per incuriam neglecta, Deo reuelante hæc sunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus. solennitas tamen eorum, vt statuta fuerat, in aliorum sanctorum nomine celebris permansit.

ORDO.

In Dominica prima Decembris de aduentu Domini ponunt Isaiam prophetam vsque in Natiuitate Domini. Et de ipsa Dominica ad finem lectionum non dicatur. Tu autem Domine: Sed tantùm, Hæc dicit Dominus Deus, conuertimini ad me, & salui eritis, vsque in vigiliam Domini.

MELCHIOR HITTORPIUS LECTORI BENEVOLO, S.

VM in antiquis manu descriptis libris, ex quibus Ordinem Romanum antiquum de Missæ & anni totius officijs exhibuimus, aliorum item officiorum atque rituum Ecclesiasticorum siue ordines siue formulas descriptas reperissemus, quales sunt, Ordo secundùm quem in Romana Ecclesia sacri Ordines fiunt: Ordo, qualiter Episcopus in Romana Ecclesia ordinetur: Ordo Romanus ad dedicandam Ecclesiam, & similes alij: visum est mihi non alienum esse ab huius operis argumento, si cum reliquo ordine etiam hæc eruditi viri & rerum Ecclesiasticarum studiosi haberent. Non solùm quòd, sicut monui, in manuscriptis libris cum ipso ordine coniungerentur, sed quòd etiam qui de diuinis officijs commentarios ediderunt, Isidorus, Albinus, Amalarius, Iuo, Honorius, Durandus, de eisdem rebus, quarum in his ordo & agendi formula præscribitur, pertractarint: sitq́; tam sanctorum rituum, & cæremoniarum cognitio iucunda, vtilis & perquàm necessaria, hac præsertim ætate, qua non desunt, qui sicut optima quæque & antiquam pietatem spirantia, ita sanctißimas has cæremonias pijßimis precibus tamquàm gemmis distinctas & relucentes, quas maiores nostri singulari pietate viri, exquisitè & summo cum artificio compositas publicè in vsum acceperunt, & nobis reliquerunt, per insignem temeritatem, ne dicam impietatem, rideant, calumnientur, & priuata auctoritate abrogent. Quod quàm inique faciant, vt non solùm religiosis viris & optimè erga priscam pietatem affectis, ratio constare, sed illis etiam ipsis perspicuum esse poßit, proferre hæc & omnibus ea spectanda exhibere operæpretium est visum. Earum enim præclara forma atque pulchritudine, & pietatis qua plenæ redolent, fragrantia sic afficientur, quorum sensibus stuporem malitia & obstinatio non induxerit, vt eas cupidè amplecti & retinere, multo sanè minùs abiectas & abrogatas velint. Non ignoro autem exstare Pontificalem librum, in quo hæc & ex eis quæ hactenùs excusa sunt, nonnulla reperiantur: Sed ille, quæ & quemadmodum nunc vsus obtinet, ita ea exhibet, in quibusdam fortasse ab antiquis ritibus differentia: Nobis propositum fuit, antiquum, si ita appellare placeat, Pontificalem seu Episcopalem librum, ex antiquis libris fideliter exscriptum exhibere, qualem superius memoratos scriptores, illa sua ætate habuisse & esse interpretatos, ipsi post subijciendi clarum efficient: vt sicut cætera ad quæ respiciunt, quæq́; exponunt Ordinis Romani, ita hæc etiam in promptu haberemus, & quibus etiamnùm hodie in Catholica Ecclesia in Ecclesiasticis rebus vtimur, agendi formulas, non nouas & recens excogitatas, sed auctoritatem earum esse antiquißimam constaret. Vale, & nostrum in hisce laborem, in tuis ad Deum pijs precibus nostri memor, animo beneuolo prosequere.

ORATIO AD CAPILLATURAM INCIDENDAM.

ANDA Deus benedictionem tuam, & vitam in Ecclesia tua, & vnguentum, quod descendit in capite Aaron, descendat super hunc famulum tuum N. Maneat, quæsumus, in corpore Ecclesiæ tuæ pascendus, cuius caput vnguenti tui suauitate dignatus es adimplere.

ALIA.

Omnipotens Christe Saluator, innocens, & innocentiæ amator, humilis & humilitatis assumptor, mansuetus & mansuetudinis inhabitator, qui venientibus ad te paruulis, manus tuæ benedictionem imponens, talium dixisti esse regnum cœlorum, benedic hunc famulum tuum N. cuius in tuo nomine superflua incidimus capillorum: da ei intellectum cum ętatis augmento, vt te timeat, te intelligat, & tua mandata custodiat, & te auxiliante vsque ad canos senectutis cum summa sanitate perueniat. Per te Saluator mundi, qui cum Deo patre.

ALIA.

Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius super hunc famulum tuum N. quem ad nouam capillos tondendi gratiam vocare dignatus es, tribue ei remissionem omnium pecatorum, atque ad cælestium donorum concede peruenire consortium. Per.

Oratio ad puerum tonsurandum.

DOmine Iesu Christe, qui es caput nostrum & corona omnium Sanctorum, respice propitius super infantiam huius famuli tui N. qui in tuo nomine sua celebrat vota, & capillos capitis sui tonsurat, vt per huius benedictionis copiam, ad iuuenilem venire mereatur ætatem, & cum gaudio ad futuram gloriam saluandus perueniat. Per.

ALIA.

Benedic Domine hunc famulum tuum N. nostri oris alloquio, & tuo eum locupleta dono, vt felici vita concrescat, & semper tuo adiutorio floreat, vitámque suam honestissimè perducat, & semper in mandatis tuis persistat. Per.

Præfatio ad clericum faciendum.

ORemus, dilectissimi fratres, Dominum nostrum Iesum Christum pro hoc famulo suo N. qui ad deponendam comam capitis sui, pro eius amore & exemplo B. Petri Apostoli festinat, vt donet ei spiritum sanctum, qui habitum religionis in eo in perpetuum custodiat, & à mundi impedimento vel seculari desiderio cor eius defendat, vt sicut immutatur in

vultu, ità manus dextera eius ei virtutem perfectionis, & boni operis tribuat incrementum, & abiecta omni cæcitate humana, spirituales eius oculos aperiat, & lumen ei æternæ gratiæ concedat. Qui cum Patre.

ALIA.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & hunc famulum tuum N. benedicere dignare, cui in tuo sancto nomine habitum religionis sacræ imponimus, vt te largiente, & deuotus in ecclesia tua persistere, & vitam percipere, mereatur æternam. Per.

Dum tondes, tunc dices antiphonam istam: Tu es Domine qui restitues hæreditatem meam mihi. Vers. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: Repetatur, Tu es. Gloria patri. iterùm repetatur, Tu es. Antiph. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo, quia hæc est generatio quærentium Dominum. Psalm. Domini est terra. Vsque in finem, cum Gloria, & repetatur Antiphona: Hic accipiet.

Postquàm tonsuratus fuerit, sequitur oratio.

OMnipotens sempiterne Deus Christe Iesu, propitiare peccatis nostris, & ab omni seruitute secularis habitus hunc famulum tuum N. dum ignominiam huius mundi deponit, erue & conseruare dignare, vt tua semper gratia perfruatur, & sicut similitudinem coronæ tuæ eum gestare fecimus in capite, sic tuam virtutem & hæreditatem subsequi mereatur in corde. Qui cum Deo patre.

ALIA.

Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt famulus N. cuius hodiè capitis comam pro diuino amore deposuimus, in tua dilectione perpetuò maneat, & eum sine macula in sempiternum custodias. Per.

ALIA.

Benedicat te Dominus, & custodiat, ostendat faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabo nomen Domini Dei super te, vt ille te benedicat, qui viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

De gradibus Romanæ Ecclesiæ.

PRimùm in quacunque schola reperti pueri benè psallentes, tollantur indè, & nutriantur in schola cantorum, & posteà fiant cubicularij. Si autem nobilium filij fuerint, statim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant potestatem ab archidiacono, vt liceat eis super linteum villosum sedere, quod mos est ponere super sellam equi. Deinde sicut sacramentorum codex continet, quandò, & vbi fuerit, vsque in subdiaconatus officium ordinentur. Diaconi verò atque presbyteri numquàm nisi in publica ordinatione.

Capitulum De Canone Chalcedonensi.

QVòd non oporteat absolutè quoslibet ordinare presbyterum aut diaconum, neque quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter ecclesiæ, ciuitatis, aut possessionis, aut martyrij, aut monasterij, qui ordinandus est, pronuncietur. Qui verò absolutè ordinantur, decreuit sancta synodus irritam haberi huiuscemodi manus impositionem, & nusquam posse ministrare, ad ordinantis iniuriam.

Capitulum sancti Gregorij Papæ.

SIcut qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus * remouendus: sic qui vltrò ambit, vel importunus se ingerit est proculdubio repellendus. Nam qui nititur ad altiora conscedere indignus, quid agit, nisi vt crescendo decrescat? Cur non perpendit, quia benedictio illa in maledictum conuertitur, qui ad hoc, vt fiat hæreticus, promouetur?

for. * admouendus.

Caput Zozimi Papæ.

HÆc autem singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs studium dederit inter lectores vsque vigesimum ætatis annum, continuata obseruatione perducet. Si maiore iam ætate accesserit, ità tamen, vt post baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter lectores, siue inter exorcistas quinquennio teneatur, ac deinde acolytus, siue subdiaconus quatuor annis stet, & sic ad benedictionem diaconi, si mereatur, accedat. In quo ordine quinque annis inculpatè si se gesserit, hærere debet. Exindè suffragantibus meritis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco si illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debebit: hac tamen lege seruata, vt neque digamus, neque pœnitens, ad hos gradus possit admitti, sanè, vt etiàm defensores Ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint in ordine esse clericatus.

Caput Leonis Papæ.

PAulus Apostolus præcepit Timotheo, Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quid est, citò nemini manum imposueris, nisi, ante ætatis maturitatem, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ? sicut boni operis comparat fructum, qui rectum scrutatur in eligendo sacerdote iudicium, ità graui semetipsum afficit damno, qui in suæ dignitatis collegio sublimat indignum.

Caput Clementis de oblationibus altaris.

OBlationes, quæ veniunt in altare, panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantum debet in altari poni, quantum populo possit sufficere, nè aliquid putridum in sacrario remaneat.

De pallis.

Pallæ verò quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lauari, in alio corporales pallæ. Vbi pallæ corporales lotæ fuerint, nullum linteamen ibidem debet aliud lauari, sed ipsa aqua in baptisterium debet vergi.

De officijs septem graduum.

Ostiarium oportet percutere cymbalum, & aperire Ecclesiam, & sacrarium, & librum aperire ei, qui prædicat.

De Lectoribus.

Lectorem oportet legere ei qui prædicat, & lectiones cantare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos.

De Exorcistis.

Exorcistam oportet eijcere dæmones, & dicere populo qui non communicat, vt det locum, & aquam ministerio effundere.

De Subdiaconibus.

Subdiaconum oportet præparare aquam ad ministrationem altaris, & ministrare Diacono.

De Diaconibus.

Diaconum oportet ministrare ad altare; & baptizare.

De Presbyteris.

Sacerdotem oportet offerre & benedicere, præesse & prædicare, & baptizare.

De Episcopis.

Episcopum oportet iudicare, interpretari, & consecrare, consummare, ordinare, offerre, & baptizare.

Ordo, qualiter in Rom. Ecclesia sacri ordines fiunt.

MEnse quarto, quarta feria ieiuniorum fit conuentus populi, & congregatio regionum, primùm ad sanctum Adrianum, & indè pergit pontifex vnà cum populo, præcedente solito apparatu, id est crucibus, thuribulis, vel tabulis, vsque ad sanctam Mariam ad præsepe. Accedente pontifice ad altare, schola cantorum repetit litaniam. Deinde introitum. Et Pontifex dicit: Oremus. Et diaconus. Flectamus genua. Post collectam ascendit lector in ambonem, & eleuata voce legit breuem lectionem de quarta feria. Et sequitur gradale. Deinde pontifex dicit. Dominus vobiscum.

biscum. Diaconus vt suprà. Post collectam ascendit lector in ambonem, & eleuata voce, legit breuem in auribus populi, sic continentem.

Cognoscat charitas vestra, quia ille, & ille aduocatur in tali officio, vel in tali: Si quis habet contra hos viros aliquam querelam, exeat confidenter propter Deum, & secundum Deum, & dicat: Quòd si nullus contradictor extiterit, sequitur lectio & respõsorium. Post hæc aduocantur sursùm, & statuuntur in sinistra parte altaris, vsquedùm põtifex Missam cõpleat. Deindè aduocantur sexta feria ad Apostolos eo tenore vt supra. Sabbatho verò egreditur pontifex ad sanctũ Petrum, & vniuersæ regiones cum eo litaniam canendo. Ingrediente Papa in secretarium, ipsæ præstolãtur aduẽtum eius in presbyterio. Scola cantorũ canit introitum, & pontifex dat orationem. Subdiaconi legunt lectiones, & cantant gradualia, expectantib. illis qui benedicendi sunt, sub ambone, donec quinque lectiones compleantur. Deindè Apostolicus ille legit aduocationis breuem coram populo, & stant parati singulorum ministri cum indumento, donec archidiaconus veniat, & singulis singula sua manu tribuat. Posthæc autem descendit Archidiaconus innuẽte pontifice, & dat vni ex ipsis manum, cæteri verò sequantur eum, & ascendant ad altare. Et prosternit se pontifex cum ipsis in orationem, clero interim canente litaniam. Surgentib. autem ab oratione, stat põtifex in sede sua, singulatim imponens manus capitibus & benedicit eos. Accedẽs autem Archidiaconus, tollat orarios de confessione, qui hesterna die repositi sunt, ibiq; imponet super eos, & pontifex induat eos planetis, & stent induti diaconalia indumenta, tollantúrq; qui diacones esse debent de medio eorum. Deindè, qui Presbyteri ordinentur. Tunc descendant in Presbyterium, & statim vnus ex nouitijs diaconibus legat Euangelium, & ad ipsam Missam ministrẽt vnusquisq; secundũ officium suum. Tollit verò Põtifex oblatas integras, & det singulis nouitijs presbyteris, & indè cõmunicent vsque dies octo. Expletis omnibus, Missaq; ritè completa, stent regiones paratæ ad singulos titulos pertinentes, cum candelabris & thuribulis, vt proprium suscipiãt sacerdotem. Pontifex autem donet eis sacerdotalia indumenta, & ministeria Missæ, aurum vel argentum, vinum, frumẽtum & oleum. Egredientibus autem de basilica S. Petri præcedant vnumquemq; triginta candelabra cũ thuribulis, ipse verò sedeat super equũ album. Præcedens & subsequens populus canat ei laudem. Similiter etiam fœminæ diaconissæ, presbyterissæ, quæ eodem die benedicuntur. Plateæ autem ciuitatis, per quas transituri sunt, coronentur pallijs, & cum tanta gloria ad statutos titulos deducant proprios sacerdotes, & ipse facit eis illo die conuiuium.

Mensis primi, quarti, septimi, & decimi sabbathorum die, in duodecim lectionibus ad S. Petrum, vbi Missæ celebrantur, postquàm Antiphonam ad introitũ dixerint, per lectiones det pontifex orationes. Deindè Archidiaconus sinè casula ad chori vsque medium præcedens, habens præ manibus eorum qui ordinandi sunt, nomina, & vocatis eis humiliter respiciens in Episcopum, his eum verbis alloquitur: Postulat hæc sancta mater Ecclesia, reuerende pater, hos viros ordinibus aptos, consecrari sibi à vestra paternitate.

Responsio Episcopi.

Vide vt natura, scientia, & moribus tales per te introducantur, immò per nos tales in domo Domini ordinentur personæ, per quas diabolus procul pellatur, & clerus Deo nostro multiplicetur.

At Archidiaconus.

Quantum ad humanum spectat examen, natura, scientia, & moribus digni habentur, & probi cooperatores effici in his, Deo volente, possunt.

Tunc imponit schola Litaniam, prostrato pontifice, & cæteris consecrandis super tapetia.

Qua finita, iubente Episcopo, Archidiaconus accedat propiùs, & vocentur denuò nominatim, vt benedicantur ab Episcopo.

Inuitatio ordinandorum.

De domo sanctæ Mariæ eligimus N. ad ostiarium, ad eundem titulum. De titulo sancti Stephani N. eligimus ad lectorem ad eundem titulum. De Ecclesia sancti Petri N. eligimus ad exorcistam ad eundem locum. Post hæc celebrabitur consecratio sacrorum ordinum.

Psalmistæ, id est, cantores, possunt absq; scientia Episcopi, sola iussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dante eis Presbytero vel potius Episcopo antiphonarium in manus, & dicente sibi: Videte vt quod ore cantatis, corde credatis: & quod corde creditis, operibus probetis.

Ordinatio Ostiariorum.

Ostiarij cùm ordinantur, postquàm ab Archidiacono instructi fuerint, qualiter in domo Dei debeant conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat eis Episcopus claues Ecclesiæ de altari, dicens: Sic agite, quasi redituri Deo rationem pro his rebus, quæ istis clauibus recluduntur. Et tradit eis Archidiaconus ostium Ecclesiæ.

Præfatio.

Deum patrem omnipotentem, fratres charissimi, suppliciter deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignetur, quos in officium ostiariorum eligere dignatus est, vt sit eis fidelissima cura diebus ac noctibus ad distinctionem horarum certarum, ad inuocandum nomẽ Domini, Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium Ostiariorum, vt inter ianitores Ecclesiæ pareant tuo obsequio, & inter electos tuos partem tuæ mereantur habere mercedis. Per.

Ordinatio Lectorum.

Lectores cum ordinantur, faciat de illis Episcopus verbum ad plebem, indicans eorum fidem ac vitam, atque ingenium, & dicat ad electos.

Allocutio.

Elegerunt vos fratres vestri, vt sitis lectores in domo Dei vestri, & ideò agnoscite officium vestrum, vt impleatis illud. Potens enim est Deus, vt augeat vobis gratiam. Post hæc, expectante plebe, tradat eis Episcopus codicem, de quo lecturi sunt, dicens:

Accipite, & estote verbi Dei relatores, habituri, si fideliter & viriliter vtiliter impleueritis officium vestrum, partem cum his qui verbum Dei benè administrauerunt.

Præfatio Lectorum.

Oremus, dilectissimi nobis, Deum patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos N. quos in ordinem lectorum dignatur adsumere, benedictionẽ suam clementer effundat, quatenùs distinctè legant quæ in Ecclesia legenda sunt, & eadem operibus impleant. Oremus. Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium Lectorum, vt assiduitate lectionum sint apti pronunciare verba vitæ, & mentis ac vocis distinctione populo monstrare intelligibilia, & in vtróq; sanctæ Ecclesię gratiam pro suis modulis spirituali deuotione resonent. Per.

Ordinatio Exorcistarum.

Exorcistæ cùm ordinantur, accipiant de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipite, commendatæ memoriæ, & habetote potestatem imponendi manus super ener-

gumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

Præfatio Exorcistarum.

Deum patrem omnipotentem, fratres charissimi, supplices deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignetur in officium Exorcistarum, vt sint spirituales imperatores, ad eijciendos dæmones de obsessis corporibus cum omni nequitia eorum multiformi. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorumdem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium Exorcistarũ, vt per impositionem manuũ & oris officium, potestatem & imperium habeant spiritus immundos coercendi & probabiles sint medici Ecclesiæ tuæ, gratiæ curationum virtute confirmati. Per.

Ordinatio Acolytorum.

Acolyti cùm ordinantur, primum ab Episcopo quidem doceantur, qualiter in officio suo agere debeant: sed ab Archidiacono accipiant ceroferarium cum cereo, dicẽte sibi Episcopo: Accipite ceroferarium cum cereo, vt sciatis vos ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiant & vrceolum vacuum, dicẽte sibi Episcopo: Accipite vrceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi.

Præfatio Acolytorum.

Deum patrem omnipotẽtem, fratres charissimi, suppliciter deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignetur in ordinem Acolytorum, quatenus lumen visibile manibus præferentes, lumen quoque spirituale moribus præbeant. Oremus. Et diaconus. Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui per Iesum Christum filium tuum & Apostolos eius, in hunc mundum lumen claritatis misisti, quiq; vt mortis nostræ antiquum aboleres chirographum, gloriosissimæ illum crucis vexillo affigi, ac sanguinem & aquam ex latere illius pro salute humani generis effluere voluisti, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium acolytorum, vt ad accendendum lumen Ecclesiæ tuæ, & ad suggerendum vinum & aquã, ad conficiendum sanguinem Christi filij tui in offerenda Eucharistia sanctis altaribus tuis fideliter subministrent. Accende Domine mentes eorum & corda ad amorem gratiæ tuæ, vt illuminati vultu splendoris tui, fideliter tibi in sancta Ecclesia tua deseruiant. Per eundem.

ALIA.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui ad Moysen & Aaron locutus es, vt accenderentur lucernæ in tabernaculo testimonij, benedicere & sanctificare dignare hos famulos tuos N. vt sint acolyti in Ecclesia tua. Per.

ALIA.

Omnipotens sempiterne Deus, fons lucis, & origo bonitatis, qui per Iesum Christum filium tuum lumen verum, mundum illuminasti, eiusq; passionis mysterio humanum genus redemisti, benedicere dignare hos famulos tuos N. quos in Acolytorum officium consecramus, poscentes clementiam tuam, vt eorum mentes & lumine scientiæ illustres, & pietatis tuæ rore irriges, vt ità perceptum ministerium te auxiliante peragant, qualiter ad æternam remunerationem peruenire mereantur. Per eundem.

Benedictio ad barbam tondendam.

Deus, cuius prouidentia omnis creatura incremẽtis adulta congaudet, respice propitius super hunc famulum tuum N. iuuenilis ætatis decore lætantem, & flore primi temporis attondendo clemens adesto, vt in omnibus tuæ protectionis munitus auxilio, & æuo longiore prouectus, cælestem benedictionem accipiat & præsentis vitæ præsidijs gaudeat, & æternæ. Per.

Dum tondes eum, dices antiphonam istam: Sicut ros Hermon qui descendit in Sion, sic descendat super te Dei benedictio. Psal. Ecce quàm bonum & quàm iocundum.

Sequitur oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, benedic hunc famulum tuum. N. qui tibi primitias suæ offert iuuentutis. Effunde Domine super eum benedictionem, & in caput barbamq; eius transeat sicut vnguẽtum quod descendit in barbam, barbam Aaron, vt in eadem benedictione in via mandatorum tuorum ambulet, & cũ eadem ad summam senectutem perueniat. Per.

Ordo, qualiter in Romana Ecclesia Presbyteri, diaconi, vel subdiaconi eligendi sunt.

MEnsis primi, quarti, septimi, & decimi, sabbathorum die in duodecim lectionib. ad sanctum Petrum, vbi Missæ celebrantur, postquàm antiphonam ad introitum dixerint, data oratione, annunciat pontifex in populum, dicẽs: Auxiliante Domino Deo, & saluatore nostro Iesu Christo, eligimus in ordinem subdiaconij, diaconij, seu presbyterij, acolytum, subdiaconum, diaconum de titulo illo, ad titulum sancti Martini, ad Ecclesiam quæ est in pago illo, vel ad monasterium N. Si quis autem habet aliquid contra hos viros, pro Deo & propter Deum cum fiducia exeat & dicat. Verumtamen memor sit conditionis suæ.

Et post modicum interuallum prostratis cum pontifice in oratorio, incipiat chorus litaniam. Hac expleta, ascendant ipsi electi ad sedem pontificis, vocante eos Archidiacono, & benedicat eos ad quod vocati sunt. Et descendentes, stent in ordine suo, benedictione percepta, & Archidiaconus imponat Euangelium, & omnes qui ibi ordinati sunt, oblationes offerant ad manus Episcopi, & ab eo consecratas accipiant.

Ordinatio subdiaconorum.

SVbdiaconi cùm ordinantur, quia manus impositionem non accipiunt, patenam de manu Episcopi accipiant vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi accipiant vrceolum cum aquamanili, ac manutergium, dicente sibi Episcopo.

Videte, cuius ministerium vobis traditur. Et ideò, si vsque nunc fuistis tardi ad Ecclesiam, amodò debetis esse assidui. Si vsque nunc somnolenti, amodò vigiles. Si vsque nunc ebriosi, amodò sobrij: Si vsque nunc incesti, amodò casti. Ideò vos admoneo, vt tales vos exhibeatis, vt Deo placere possitis.

Præfatio subdiaconorum.

Oremus Deum ac Dominum nostrum Iesum Christum, fratres charissimi, vt super hos seruos suos N. quos ad subdiaconatus officium vocare dignatus est, effundat benedictionem & gratiam suam, vt in conspectu suo fideliter seruientes, prædestinata sanctis præmia consequantur. Oremus, & diaconus, Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos, quos ad subdiaconatus officiũ eligere dignatus es, vt eos in sacrario tuo sancto strenuos, solicitosq; cælestis militiæ instituas excubitores sanctisq; altaribus tuis fideliter subministrent, & requiescat super eos spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ & pietatis. Repleas eos spiritu timoris tui, & eos ministerio diuino confirmes, vt obedientes, facto atque dicto parentes, tuam gratiam consequantur. Per. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Et Episcopus det eis mappulas, dicendo: In vestitione harum mappularum subnixè te Domine deprecamur, vt hi famuli tui sic operentur in temporali conuersatione, quatenus exemplo piorum patrum, in futuro mereantur perenniter gaudere. Per.

Ordinatio diaconorum.

Diaconi cum ordinantur, solus Episcopus, qui eos

benedicit, manum suam super caput illorum ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecrantur, & alloquatur populum his verbis.

Allocutio ad populum.

COmmune votum, communis oratio prosequatur, vt hi totius Ecclesiæ prece, qui in diaconatus ministerio præparantur, Leuiticæ benedictionis ordine clarescant, & spirituali conuersatione præfulgentes, gratia sanctificationis eluceant, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Benedictio ad stolas vel planetas, quando Leuitæ vel Presbyteri ordinandi sunt.

DEus inuictæ virtutis triumphator & omnium rerum creator ac sanctificator intende propitius preces nostras, & has stolas siue planetas Leuiticæ ac sacerdotalis gloriæ ministris tuis fruendas, tuo proprio ore benedicere, ac sanctificare consecrareq; digneris, omnesq; tuis misterijs à nobis indignis consecrandos eis vtentes, & tibi in eis deuotè ac laudabiliter seruientes, aptos tibi & gratos effici concedas, & nunc & per infinita sæcula sæculorum. Respons. Amen.

Præfatio Diaconorum.

ORemus, dilectissimi, Deum patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos, N. quos ad officium diaconatus dignatur assumere, benedictionis suæ gratiam clementer effundat, eisq; donum consecrationis indulgeat, per quod eos ad præmia æterna perducat. Oremus. Et diaconus. Flectamus genua. Leuate.

Sequitur Oratio.

Exaudi Domine preces nostras, & super hos famulos tuos N. spiritum tuæ benedictionis emitte, vt cælesti munere ditati, & tuæ gratiam possint maiestatis acquirere, & benè viuendi alijs exemplum præbere. Per. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Consecratio eorundem in modum præfationis.

OMnipotens Deus, bonorum dator, ordinum distributor, officiorumq; dispositor, qui in te manens innouas omnia, & cuncta disponis, per verbum, virtutem, sapientiamq; tuam Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, sempiterna prouidentia præparans, & singulis quibusq; temporibus aptanda dispensans, cuius corpus, Ecclesiam videlicet tuam, cælestium gratiarum varietate distinctam, suorumque connexam distinctione membrorum, per legem mirabilem totius compaginis vnitam, in augmentum templi tui crescere, dilatarique largiris, sacri muneris seruitutem in tribus gradibus ministrorum nomini tuo militare constituens, electis ab initio Leui filijs, qui in mysticis operationibus domus tuæ fidelibus excubijs permanentes, hæreditatem benedictionis æternæ, sorte perpetua possiderent, super hos quoque famulos tuos quæsumus Domine, placatus intende, quos tuis sacrarijs seruituros in officium Diaconij suppliciter dedicamus. Et nos quidem tanquàm homines, diuini sensus & summæ rationis ignari, horum vitam quantùm possumus æstimamus: te autem, Domine, ea quæ nobis sunt ignota, non transeunt, te occulta non fallunt: Tu cognitor secretorum, tu scrutator es cordiũ, tu eorum vitam cælesti poteris examinare iudicio, quo semper præuales, & admissa purgare, & ea, quæ sunt agenda, concedere. Mitte in eos quæsumus Domine Spiritum sanctum, quo in opus ministerij fideliter exequendi septiformis gratiæ tuæ munere roborentur. Abundet in eis totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans, innocentiæ puritas, & spiritalis obseruantia disciplinæ. In moribus eorum præcepta tua fulgeant, vt suæ castitatis exemplo imitationem sanctam plebs acquirat, & bonum conscientiæ testimonium præferentes, in Christo firmi & stabiles perseuerent, dignisq; successibus de inferiori gradu per gratiam tuam capere potiora mereantur. Per eundem in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Ad consummandum Diaconi officium cum stola.

ACcipe stolam tuam, imple ministerium tuum, potens est enim Deus, vt augeat tibi gratiam, qui viuit & regnat cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum.

ALIA.

Accipe stolam candidatam de manu Domini, ab omnibus vitiorũ sordibus purificatus in cõspectu diuinæ maiestatis, vt omnibus vita conuersationis tuæ præbeat exemplum, plebsq; dicata Christi nomine, possit imitando te, imitationem acquirere iustam. Tunc stola, læuæ, eius circumdata, det eis Euangelium, dicens: Accipite potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tam pro viuis quàm pro defunctis, in nomine Domini. Resp. Amen.

Sequitur benedictio.

Domine sancte, spei, fidei, gratiæ & profectuum munerator, qui in cælestibus & terrenis Angelorum ministerijs vbiq; dispositis, per omnia elementa voluntatis tuę diffundis effectum, hos quoq; famulos tuos speciali dignare illustrare aspectu, vt tuis obsequijs expediti, sanctis altarib. tuis ministri puri accrescant, & indulgentia puriores eorum gradu, quos Apostoli tui in septenario numero, B. Stephano duce ac præuio, sancto Spiritu auctore elegerunt, digni existant, & virtutibus vniuersis, quibus tibi seruire oportet, instructi complaceant. Per Dominum.

Cùm verò consecrati fuerint, induantur dalmatica, & dent osculum Episcopo & sacerdotibus, & stent ad dexteram Episcopi.

Canon S. Theodori.

In ordinatione Presbyteri vel Diaconi, oportet Episcopum Missam cantare. Similiter Græci faciunt quãdo Abbatem eligunt vel Abbatissam.

Ordinatio Presbyteri.

Post lectionem & Tractum atque Litaniam, parato electo, qui Presbyter ordinandus est, diaconi more cũ orario, præsentantibus eum atque ducentibus duobus diaconibus vsque ad Presbyteros, duo Presbyteri ducãt ad sedem pontificis. Et ipse se erigens interroget, si iustus & dignus sit, hoc modo: Est dignus? Respondeant Presbyteri: Dignus est. Episc. Est iustus? Resp. Iustus est. Et sic denuò ac tertiò vtrumque interrogetur. Deinde Episcopus dicat: Dignum & iustum faciat illum Deus semper in suo seruitio manere. Resp. Amen.

Post hæc interrogет Presbyterum talibus verbis. Vis Presbyterij gradum in nomine Domini accipere? Resp. Volo. Vis in eodem gradu, quantùm præuales & intelligis, secundum canonum sanctiones iugiter manere: Resp. Volo. Vis Episcopo tuo, ad cuius parochiam ordinandus es, obediens & consentiens esse secũdum iustitiam, & ministerium tuum? Resp. Volo, & hoc Deo & sanctis eius ita in præsenti promitto, prout scio & implere valeo: Ità me Deus adiuuet, & sancti eius.

Et Episcopus dicit: Voluntatem tuam bonam & rectam ad perfectionem sibi beneplacitam Deus perducere dignetur. Resp. Amen.

Et alloquatur populum sequentibus verbis pro ordinando Presbytero.

QVoniã, dilectissimi fratres, Rectori nauis, & nauigio deferendis, eadem est vel securitatis ratio, vel timoris; communis eorum debet esse sententia, quorum causa communis existit. Nec frustrà à patribus reminiscimur institutum, vt de electione eorum, qui ad regimen altaris adhibendi sunt, consulatur & populus, quia de actu & conuersatione præsentãdi, quòd nonnunquã ignoratur à pluribus, scitur à paucis. Et necesse est, vt facilius quis obedientiã exhibeat ordinato,

cui assensum præbuit ordinando. Fratrum nostrorum & Presbyterorum N. conuersatio, quantùm mihi videtur probata ac Deo placita est & digna, vt arbitror, Ecclesiastici honoris augmento: Sed ne vnum fortassè vel paucos aut decipiat assensio, aut fallat affectio, sententia est expetenda multorum. Itaq; quid de eorum actibus aut moribus noueritis, quid de meritis sentiatis, Deo teste consulimus. Debet hanc fidem charitas vestra habere, quàm secundum præceptum Euangelij, & Deo exhibere debetis, & primo, vt his testimonium sacerdotij magis pro merito, quàm affectione aliqua tribuatis. Et qui deuotionem omnium expectamus, intelligere tacẽtes non possumus: Scimus tamen, quòd est acceptabilius Deo, si aderit per Spiritum sanctum consensus vnus omnium animorum. Et ideò electionem vestram, debetis publica voce profiteri. Illis autem profitentibus, dicat eis Episcopus qui ad Presbyterij gradum prouehendi sunt.

Qui ordinandi estis Presbyteri, offerre vos oportet & benedicere, præesse & prædicare, baptizare, & bonis operibus & Deo placitis vndiq; redundare. Tunc eo inclinato, imponat manũ super caput eius, & omnes Presbyteri, qui adsunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant, & ille det orationem super eum.

Præfatio Presbyterorum.

Oremus, dilectissimi, Deum patrem omnipotẽtem, vt super hos famulos tuos N. quos ad Presbyterij munus elegit, cælestia dona multiplicet, & quod eius dignatione suscipiunt, ipsius consequantur auxilio. Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate.

Sequitur orateo.

Exaudi nos, quæsumus, Domine Deus noster, & super hos famulos tuos N. benedictionem sancti Spiritus, & gratiæ sacerdotalis effunde virtutem, vt quos tuæ pietatis aspectibus offerimus consecrandos, perpetuam muneris tui largitatem consequantur. Per.

Consecratio eorumdem.

Adesto quæsumus, omnipotens Deus honorum auctor, & distributor omnium dignitatum, per quem proficiunt vniuersa, per quem cuncta firmantur, amplificatis semper in melius naturæ rationalis incremẽtis, per ordinem congrua ratione dispositum. Vndè & sacerdotales gradus atq; officia Leuitarum, sacramẽtis mysticis instituta creuerunt, vt cum pontifices summos regendis populis præfecisses, ad eorum societatis & operis adiumentum, sequentis ordinis viros, & secundæ dignitatis eligeres. Sic in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes, Moysis spiritum propagasti, quibus ille adiutoribus vsus in populo, innumeras multitudines facile gubernauit. Sic in Eleazarum & Ithamarum filios Aaron, paternæ plenitudinis abundantiam transfudisti, vt ad hostias salutares, & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia, Domine, Apostolis filij tui, doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatorib. impleuerũt. Quapropter infirmitati quoque nostræ, Domine quæsumus, hæc adiumenta largire, qui quanto fragiliores sumus, tanto his pluribus indigemus. Da, quæsumus, omnipotens pater in hos famulos tuos N. Presbyterij dignitatem, innoua in visceribus eorum spiritum sanctitatis, vt acceptum à te Deus secundi meriti munus obtineant, censuramq; morum exemplo suæ conuersationis insinuent. Sint prouidi cooperatores ordinis nostri, & luceat in eis totius forma iustitiæ, vt bonam rationem dispensationis sibi creditæ redditturi: æternæ beatitudinis præmia consequantur. Per eundem, in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Hîc reflectet orarium super humerum eius dextrum, dicens ad eum: Accipe iugum Domini, iugum enim eius suaue est, & onus eius leue. Hîc vestiat eum casula, dicens: Stola innocentiæ induat te Dominus. *Math. 11.*

ALITER.

Accipe vestem sacerdotalem, per quàm charitas intelligitur, potens est enim Deus, vt augeat tibi charitatem, & opus perfectum. Qui viuit.

ITEM ALITER.

Induere vestibus præclaris, à cunctis commaculationum spurcitijs expurgatus, descendatq; super te diuinæ Trinitatis ante mundi constitutionem tibi benedictio data. Per omnia sæcula sæculorum. Resp. Amen.

Item allocutio ad populum.

Sit nobis, fratres, communis oratio, vt hi qui in adiutorium & vtilitatem vestræ salutis eliguntur, Presbyteratus benedictionem diuini indulgentia muneris consequantur, & vt sancti spiritus gratia sacerdotalia dona priuilegio virtutum, nè impares loco deprehendantur, obtineant.

Item consecratio.

Deus sanctificationum omnium auctor, cuius vera consecratio, cuius plena est benedictio, tu Domine super hos famulos tuos N. quos Presbyterij honore dedicamus, munus tuæ benedictionis effunde, vt grauitate actuum & censura viuendi præbeât se seniores, his instituti disciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, vt in lege tua die ac nocte, omnipotens, meditantes, quod legerint, credant: quod crediderint, doceant: quod docuerint, imitantur: iustitiam, constantiã, misericordiam, fortitudinem in se ostendant, exemplo probent, admonitione confirment, ac purum atque immaculatum ministerij sui donum custodiant, & per obsequium plebis tuæ, panem & vinum in corpus & sanguinem filij tui immaculata benedictione transforment, & inuiolabili charitate virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, in die iusti & æterni iudicij Dei, conscientia pura, fide vera, Spiritu sancto pleni, persoluant. Per eundem. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Expleta autem oratione, accipiens oleum sanctum, faciat crucem super ambas manus eorum, dicens: Cõsecrare & sanctificare digneris Domine manus istas der istam vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcunque rectè consecrauerint, consecrantur: & quæcunque benedixerint, benedicantur, & sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi. Resp. Amen. Hoc facto accipiat patenam cum oblatis, & calicem cum vino, & det eis, dicens: Accipite potestatem offerre sacrificium Deo. Missamq; celebrare tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini. Resp. Amen.

Benedictio in consummatione Presbyterorum.

Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti descendat super vos, vt sitis benedicti in ordine sacerdotali, & offeratis placabiles hostias pro peccatis atque offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor & gloria, per omnia sæcula sæculorum. Resp. Amen. Tunc osculetur singulos, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum: Et per manus commendet se orationibus eorum.

Decretum, quod clerus & populus firmare debet de electo Episcopo.

DOminis patribus, illis venerabilibus scilicet Episcopis diœceseos metropolis, cler⁹, ordo, & plebs huic sanctæ Ecclesiæ specialiter obsequentes. Vestræ paternitati est cognitum, quantùm temporis est, ex quo accidentibus varijs eminentibus, hæc sancta ecclesia metropolis nostro sit viduata pastore, ac destituta rectore, quòd non solùm ad nostrum, verùm ad vestrum, ac omnis diœceseos detrimentum pertinere dinoscitur, cùm totius prouinciæ solicitudinem Metropolitano constet esse commissam. Propterea elegimus huius diœceseos illius Ecclesiæ Presbyte-

rum nomine ill. nobis sufficientissimè cognitum, natalibus & moribus nobilem, Apostolica & Ecclesiastica disciplina imbutum, fide catholicum, natura prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vita castum, sobrium, humilem, adfabilem, misericordem, litteratum, in lege Dei instructum, in scripturarum sensibus cautum, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatum, & secundùm scripturarum tramitem, traditionémque orthodoxorum, & canonum ac decretorũ, sedis Apostolicæ præsulum constitutiones sano sensu Ecclesiasticas regulas intelligentem, sanóque sermone docentem atque seruantem amplectentemque eum, qui secundùm doctrinam est fidelem sermonem, & cum modestia corripientem eos, qui resistunt, & qui sanæ doctrinæ aduersantur, eis resistere, & redarguere præualentem, hospitalem, modestum, suæ domui benè præpositum, non neophytum, habentem testimonium bonum, in gradibus singulis secundùm traditionem Ecclesiasticam ministrantem, ad omne opus bonum, & satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in illo est spe, paratum. Quem nobis quantocyùs petimus ordinari pontificem, quàtenus auctore Domino regulariter nobis præesse valeat & prodesse, & nos sub eius regimine salubriter Domino militare possimus, quia integritas præsidentum, salus est subditorum, & vbi est incolumitas obedientiæ, ibi sanæ est forma doctrinæ. Vt autem omnium nostrum vota in hanc electionem conuenire noscatis, huic decreto canonico promptissima voluntate singuli manibus propriis roborantes subscripsimus.

Item subscriptio Episcoporum in electionem Episcopi.

ILl. illius Ecclesiæ Archiepiscopus vel Episcopus, in electionem domini N. Ecclesiæ ill. Episcopi subscripsi. Isti illum in locum illius Ecclesiæ Episcopi, ipso consentiente, ordinari consenserunt, quod præsens inscriptio manifestat. Isti in ordinationem illius Ecclesiæ Episcopi conscripserunt.

Ex Concilio Africano. 4. Cap. 1.

Rom. tom. p. 512.

STatuta ecclesiastica docent, qui Episcopus ordinandus est, antè examinetur, si natura prudens est, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negociis vacans, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum Deum esse confirmans, totámque Trinitatis Deitatem coessentialem, & consubstantialem, & coæternalem, & coomnipotentem prædicans: & singulas quasque in Trinitate personas, vnum Deum: si incarnationem diuinam non in Patre & Spiritu sancto factam, sed in Filio tantùm credant, vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, ipse fieret in homine hominis matris filius Deus verus ex Patre, & homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus, & animam humanam rationalem. Si simul in eo ambæ naturæ, id est, homo & Deus, vna persona, vnus filius, vnus Christus, vnus Dominus, creator, & auctor, & rector cum Patre & Spiritu sancto, omnium creaturarum, quæ sunt: qui passus vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, surrexit vera carnis suæ resurrectione, & vera animæ resumptione, in qua veniet iudicare viuos & mortuos. Quærendum etiam ab eo, si credit noui & veteris Testamenti, id est, legis, prophetarum & Apostolorum vnum, eundémque auctorẽ Deum: Si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credat huius quam gestamus, & non alterius carnis resurrectionem: si credat iudicium futurum, & recepturos singulos pro his, quę in carne gesserunt, vel pœnas, vel gloriam: Si nuptias non improbet, si secunda matrimonia non damnet, si

A carnium perceptionem non culpet, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quàm illa quæ voluntariè admissa sunt, dimittantur si extra Ecclesiam Catholicam nullus saluetur. Cùm in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plenè instructus, tunc cum consensu clericorum, & conuentu totius prouinciæ Episcoporum, maximéque Metropolitani vel auctoritate, vel pręsentia ordinetur Episcopus, suscipiens in nomine Christi Episcopatum, nec suæ delectationi, nec suis moribus, sed sanctorum patrum diffinitionibus acquiescens. In cuius ordinatione etiam ætas requiratur, quam sancti patres exemplo Saluatoris in præeligendis Episcopis constituerunt.

Epistola vocatoria.

B DIlectissimis fratribus & filiis, Presbyteris, Diaconibus, honoratis clericis & possessoribus vel cunctæ plebi ill. Ecclesiæ, simúlque vocato Episcopo ill. N. auxiliante Domino, Metropolitanus sanctæ sedis Apostolicæ ill.

Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia prędictum talem à vobis electum Episcopum virum venerabilem, tali Ecclesiæ ordinare compellimur, gaudemus, & honoramus Christum Iesum, vt qui vobis hanc electionis deuotionem dedit, nobis quoque perficiendi tribuat facultatem. Iam fatum virum religiosa violentia tenete, & ad sanctam sedem nostram ill. perducere festinate, qui fortè magis dignior erit, si se occultare voluerit. Ob quam rem, hanc direximus admonitionem, quemadmodum optimè placuit sanctæ synodo, Episcopum sine C vocatoria suscipi non debere, ne obscuritas dubiæ ordinationis incurrat.

Episcopi autem omni tempore benedicuntur. Nunc verò mos est, vt nocturno tempore benedicantur. Secunda namque incisione, id est, lectione sexta egreditur pontifex de Ecclesia Petri, & ascendit monasterium sancti Martini, quod sub tignis ipsius Ecclesiæ situm est, & subsequitur ipse electus, qui benedicendus est, suppliciter cum reliquo clero incedens, & stat foras ostium oratorij. Schola cantorum incipit introitum. Posteà dicit Pontifex, Gloria in excelsis Deo.

Sequitur oratio:

Et euntes ab altari vnus presbyter, & alter diaconus, induunt eum vestimenta pontificalia, in primis lineam & D cingulum, deindè anagolagium grande, posteà dalmaticam minorem, & cingulum brachiale, & orarium breue, deinde dalmaticam maiorem, clero interim canente responsorium. Immola Deo. Tract. Qui seminat. *Euang.* Designauit Dominus & alios septuagintaduo, & misit illos binos ante faciem suam. Tunc aduocantur in basilicam presbyteri à dextris eius, & diaconi à sinistris. Ipse verò inclinato capite in medio eorum incedit, vsque dum veniat ante altare. Tunc exuitur casula, & induit eum pontifex planeta, & legit breuem, hunc modum continentem:

Ciues, inquit, nostri elegerunt sibi illum pastorem. Oremus itaque pro hoc viro, vt Deus omnipotens infundat in eum gratiam spiritus sui, vt dignus habeatur ad cathe- E dram Episcopatus regendam. Et respondeatur à schola: Christe audi nos. Et cantat litaniam. Et tunc accedit propiùs ad altare subnixo capite. Pontifex verò ponit manum super caput eius, & dicit vnam orationem in modum collectæ, alteram in eo modulamine, quo solet contestatio cantari: & sedet pontifex in sella sua. Ipse verò osculatur pedem eius, & suscipitur ad pacem, & sic consummatur consecratio illius. Et ipso die vbicunque Apostolicus Missam celebrat, de manu eius communionem accipiat.

Qualiter Episcopus debeat ordinari. Ex concilio Niceno, cap. 4.

EPiscopum conuenit maximè quidem ab omnibus qui sunt in prouincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficilè fuerit, aut propter instantem necessitatem,

aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur.

Qua die ordinetur Episcopus.

Ecclesiasticorum verò ordinum consecratio, in ieiunio quatuor Temporum die sabbati celebretur. Episcopi autem consecratio, qui est vicarius Apostolorum, immò & Christi, fit in Dominica, quia in eodem die per donum Spiritus sancti dignatus est illustrare corda Apostolorum. Fieri etiam solet aliquoties in natalitiis Apostolorum. Nullis inuitis detur Episcopus: cleri, plebis & ordinis consensus & desiderium requiratur.

Ordo, qualiter Episcopus in Romana Ecclesia ordinetur.

EPiscopus cùm ordinatur, primo progrediatur dominus Metropolitanus cum electo, & cuncto clero & populo ad Ecclesiam, vbi ipsam fieri vult ordinationem. Et ingressus sacrarium, induat se vestimenta pontificalia. Post pusillum procedat è sacrario cum diaconibus & reliquis ministris, sicut in Dominicis diebus mos est procedendi. Et electus sacris vestibus indutus, procedat vnà cum Archiepiscopo, & cæteris Episcopis è sacrario ante altare. Factoque ibi scrutinio, & concrepantibus signis Ecclesiæ, dominus Metropolitanus mox vt vult indicet cantori, & incipiat antiphonam ad introitum.

Antiphona.

Elegit te Dominus sibi in sacerdotem magnum, & aperiens thesaurum suum optimum, abundare te faciet omnibus bonis. Psal. Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

ALIA.

Antiph. Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum, dicit Dominus: conforta populum meum, neque timeas, ecce Dominus Deus tuus ante te est, & non te derelinquit. Psal. Exaudiat te Dominus.

ALIA.

Benedixit te hodiè Deus Psalm. Deus deorum Dominus. Cúmque finierint introitum, non dicatur kyrie eleison, sed dominus Metropolitanus dicat hymnum, Gloria in excelsis Deo. Deindè, Pax vobiscum.

ORATIO.

Quæsimus omnipotens Deus, vt huic viro ad vtilitatem Ecclesiæ prouehendo, benignitas gratiæ tuæ tribuat largitatem. Per.

Hac oratione expleta, positáque sella Metropolitani ante altare, cæteræ episcopales sellæ ordinentur econtra, respicientes sedem ordinatoris, & ordinandi cathedra collocetur in medio cæterorum. Interim electus ille sacris vestibus indutus, hoc est, alba, stola, cingulo, & cappa, procedat è sacrario, ducentibus eum per manus duobus Episcopis ante altare. Sedentibus quoque ordinabili silentio omnibus, & libros ordinationis præ oculis habentibus: dominus Metropolitanus ita eum scrutando alloquatur:

Incipit examinatio in ordinatione Episcopi secundùm Gallorum institutiones.

ANtiqua sanctorum Patrum institutio docet & præcipit, vt his, qui ad ordinem Episcopatus eligitur, maximè vt legimus in canone Carthaginensi, anteà diligentissimè examinetur, cum omni charitate, de fide sanctæ Trinitatis, & interrogetur de diuersis causis vel moribus, quæ huic regimini congruunt, & necessaria sunt retinere secundùm Apostoli dictum, Manus nemini citò imposueris. Et vt etiam is, qui est ordinandus, antea erudiatur, qualiter sub hoc regimine constitutum oporteat conuersari in Ecclesia Dei, & vt irreprehensibiles sint, qui ei manus ordinationis imponunt. Eadem itaque auctoritate & præcepto interrogamus te dilectissime frater charitate sincera, si omnem prudentiam tuam, quantum tua capax est natura, diuinæ scripturæ sensibus accommodare volueris. Responsio ordinandi Episcopi.

Ita ex toto corde volo in omnibus obedire, & consentire.

Interrogatio:

Vis ea, quæ ex diuinis scripturis intelligis, plebem cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis? Responsio: Volo: Interrogatio.

Vis traditiones orthodoxorum patrum ac decretales sanctæ & Apostolicæ sedis constitutiones veneranter suscipere, docere, atque seruare? Responsio: Volo: Interrogatio.

Vis beato Petro, suæque Ecclesiæ, cui à Deo data est potestas ligandi atque soluendi, eiúsque vicario, successoribúsque eius fidem & subiectionem per omnia exhibere? Responsio. Volo. Interrogatio.

Vis sanctæ ill. Ecclesiæ, mihi N. & successoribus meis fidem & subiectionem exhibere? Responsio: Volo: Interrogatio:

Vis mores tuos ab omni malo temperare, & quantum poteris, Domino adiuuante, ad omne bonum commutare? Resp. Volo. Interrogatio.

Vis castitatem & sobrietatem, cum Dei auxilio, custodire & docere? Volo. Interrogatio.

Vis semper in diuinis negociis esse mancipatus, & à terrenis negociis, vel lucris turpibus esse alienus, quantum te humana hæc fragilitas consenserit posse? Responsio. Volo:

Vis humilitatem & patientiam in temetipso custodire, & alios similiter docere? Volo.

Pauperibus & peregrinis, omnibúsque indigentibus vis esse propter nomen Domini affabilis & misericors? Resp. Volo. Tunc dicatur ei:

Hæc omnia & cætera bona tribuat tibi Dominus, & custodiat te, atque corroboret in omni bonitate. Responsio. Amen.

Item interrogatio de credulitate.

CRedis secundùm intelligentiam & capacitatem sensus tui sanctam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, vnum Deum omnipotentem, totámque in Trinitate Deitatem coessentialem & consubstantialem, coæternam & coomnipotentem, vnius voluntatis, potestatis & maiestatis, creatorem omnium creaturarum, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quę sunt in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia & spiritalia: Respons. Assentior, & ita credo. Interrogatio:

Credis singulam quamque in sancta Trinitate personam, vnum verum Deum, plenum & perfectum: Resp. Credo. Interrogatio:

Credis ipsum filium Dei, Verbum Dei æternaliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem, & æqualem per omnia Patri in diuinitate, temporaliter natum de Spiritu sancto & Maria semper virgine, cum anima rationali, duas habentem natiuitates, vnam ex patre æternam, alteram ex matre temporalem, Deum verum, & hominem verum, proprium in vtraque natura atque perfectum, non adoptiuum, nec phantasmaticum, vnicum, & vnum filium Dei, in duabus & ex duabus naturis, sed in vnius singularitate personæ, impassibilem & immortalem diuinitate: sed in humanitate pro nobis, & pro salute nostra passum vera carnis passione, & sepultum, ac resurgentem à mortuis tertia die, vera carnis resurrectione, die quadragesimo post resurrectionem cum carne qua resurrexit, & anima ascendisse in cælum, & sedere ad dexteram Patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos, & redditurum vnicuique secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala?

Responsio ordinandi: Assentior, & per omnia credo. Interrogatio:

Credis etiam Spiritum sanctum, plenum & perfectum, verúmque Deum à Patre & Filio procedentem, coæqualem & coessentialem, coomnipotentem, & coæternum per omnia Patri & Filio? Responsio: Credo. Interrogatio.

Credis hanc sanctam Trinitatem, non tres deos, sed vnum Deum omnipotentem, æternum, inuisibilem, & incommutabilem? Responsio. Credo. Interrogatio:

Credis sanctam Catholicam & Apostolicam vnam esse veram Ecclesiam, in qua vnum datur baptisma, & vera omnium remissio peccatorum? Resp. Credo. Interrogatio:

Anathematicas etiam omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam Ecclesiam Catholicam? Responsio. Facio, vel anathematizo. Interrogatio:

Credis etiam veram resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gestas, & vitam æternam? Credo.

Credis etiam noui & veteris Testamenti legis & Prophetarum, & Apostolorum vnum esse auctorem, Deum ac Dominum omnipotentem? Responsio: Credo. Et dicatur ei:

Hæc tibi fides augeatur à Domino ad veram & æternam beatitudinem, dilectissime frater in Christo. Et respondeant omnes, Amen.
Item dicatur ei:

Hæc solicita mente & studio vigilanti conserua, & tibi commissis nota facere cura, vt vnanimes vno ore collaudetis Deum de suis erga vos beneficiis, cui exhibendus est honor & gloria. Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Ita quoque examinato & plenè instructo, legatur lectio.

Lectio epistolæ B. Pauli Apost. ad Timotheum. c. 3.

CHarissime, Fidelis Sermo: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui benè præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, vt doctrinam Dei nostri ornet in omnibus.

GRAD. Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Vers. Congregate illi sanctos eius, qui ordinauerunt testamentum eius super sacrificia. Item. Grad. Memor sit omnis sacrificij. Vers. Mittat tibi auxilium de sancto. Allel. Qui posuit fines eius. Allel. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Tract. Desiderium animæ eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Vers. Quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Vers. Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso.

Tunc egrediatur Episcopus designatus ad sacrarium cum duobus Episcopis, & archidiacono, cum subdiaconibus & acolytis, & induant ipsum electum cambagos, sandalia, manicas, dalmaticam, planetam.

Quando induitur cambagis & sandalijs dicatur ab Episcopis.

Omnipotens sempiterne Deus, qui es initium & finis, fac istum famulum tuum N. fratrem scilicet nostrum, tua benedictione calceari pedulibus istis in præparationem Euangelij pacis. Per.

Quando induitur manicis.

Immensam clementiam tuam rogamus omnipotens & pissime Deus, vt manus istius famuli tui N. scilicet fratris nostri, sicut exteriùs obducuntur manicis istis, sic interius adspergantur rore tuæ benedictionis, vt quæcunq; per eas sint benedicenda vel consecranda, per te benedicantur & consecrentur. Qui viuit.

Quando induitur dalmatica.

Deus bonorum omnium auctor & largitor, guberna famulum tuum hunc N. fratrem nostrum, vt sicut hoc typico indumento, priscorum patrum ritu, latiora vestimenta præsentialiter constringuntur: ita mentis eius vanæ & vagæ cogitationes, ne in effectum periculosum proueniant, te protegente coerceantur. Præstante.

Episcopo verò designato solenniter præparato, id est Episcopi casulis induti, deportent eum superiùs iuxta altare. Et conuertens se ad populum ordinator, dicit:

Seruanda est, dilectissimi fratres, in excessu sacerdotum lex & antiqua ecclesiæ consuetudo, vt decedentibus aliis, quique dignissimi subrogentur, per quorum doctrinā fides catholica & religio Christiana subsistat ne ouile Domini prædo violentus irrumpat & dispersas absque pastore oues fur nocturnus inuadat. Recepto itaque dispensatione Dei sacerdote vestro, solicitè vobis agendum est, vt in locum defuncti, talis successor præparetur ecclesiæ, cuius peruigili cura & instanti solicitudine, ordo ecclesiæ & credentium fides, in Dei timore melius conualescat, qui præcipiente Apostolo in omni doctrina formam boni operis ipse præbeat: cuique habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina, virtus sit, qui vos vt pastor bonus fide instruat, exemplo patientiæ doceat, doctrina religionis instituat, & in omni opere bono confirmet charitatis exemplo. Secundùm ergo voluntatem Domini, in locum sanctæ memoriæ illius nomine, virum venerabilem, illi testimonio presbyterorum & totius cleri, & consilio ciuium ac consistentium, credimus eligendum virum, vt nostis, natalibus nobilem, moribus clarum, religione probum, fide stabilem, misericordia abundantem, humilem, iustum, pacificum, patientem, charitatem habentem, tenacem in cunctis, quæ in sacerdotibus eligenda sunt, bonis omnibus exuberantem. Hunc ergo, dilectissimi fratres, à testimonio boni operis electum, dignissimum sacerdotio, consonantes laudibus clamate, & dicite: Dignus est.

His ita profitentibus, cum consensu clericorum & laicorum, ac conuentu totius prouinciæ Episcoporum, maximéque metropolitani vel auctoritate, vel præsentia ordinetur. Et statim incipiat clerus kyrie eleison cum litania, & prosternat se ordinator electi simul cum electo, & cæteris Episcopis ante altare super stramenta, vsquedum dicat schola, Agnus Dei. Vt autem surrexerint, duo Episcopi ponant & teneant Euangeliorum codicem super ceruicem eius & inter scapulas clausum, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangant, & dicat ordinator hanc orationem:

ADesto supplicationibus nostris omnipotens Deus, & quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per.

Sequitur Præfatio.

Oremus dilectissimi nobis, vt huic viro, vtilitati Ecclesiæ prouidens benignitas omnipotentis Dei, gratiæ suæ tribuat largitatem. Per.

ORATIO.

Propitiare Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum N. cornu gratiæ sacerdotalis benedictionis tuæ in eum effunde virtutem. Per. Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est.

PRÆFATIO.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, pater omnipotens æterne Deus. Honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ sacratis famulantur ordinibus. Deus qui Moysem famulum tuum secreti familiaris affatu, inter cætera cælestis documenta culturæ, de habitu quoque indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu vestiri, inter sacra iussisti, vt

intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deesset ætati, cum & apud veteres reuerentiam ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora essent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum. Illius namque sacerdotij anterioris habitus, nostræ mentis ornatus est, & pontificalem gloriam non iam nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum. Quia & illa quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant. Et idcirco huic famulo tuo N. quem ad summi sacerdotij ministerium elegisti, hanc quæsumus, Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius moribus actibúsque clarescat. Comple in sacerdote tuo mysterij tui summam, & ornamentis totius glorificationis instructum, cælestis vnguenti flore sanctifica.

Hic mittat chrisma in caput Episcopi in modum crucis.

Vngatur & consecretur caput tuum cælesti benedictione in ordine pontificali, in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Respon. Amen. Pax tibi. Et cum.

Hoc, Domine, copiosè in eius caput influat, hoc in oris subiecta decurrat, hoc in totius corporis extrema descendat, vt tui spiritûs virtus & interiora eius repleat, & exteriora circumtegat. Abundet in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis. Sint speciosi munere tuo pedes eius ad euangelizandum pacem, ad euangelizandum bona tua. Da ei Domine ministerium reconciliationis in verbo & in factis, in virtute signorum & prodigiorum. Sit sermo eius & prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Da ei Domine claues regni cælorum, vt vtatur, non glorietur, potestate, quam tribuis in ædificationem, non in destructionem. Quodcunque ligauerit super terram, sit ligatum & in cælis: & quodcunque soluerit super terram, sit solutum & in cælis. Quorum detinuerit peccata, detenta sint: & quorum dimiserit, tu dimittas. Qui benedixerit ei, sit benedictus: & qui maledixerit ei, maledictionibus repleatur. Sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu Domine super familiam tuam, vt det illis cibum in tempore oportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. Sit solicitudine impiger, sit spiritu feruens. Oderit superbiam, humilitatem diligat: nec eam vnquam deserat, aut laudibus aut timore superatus. Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, nec bonum malum. Sit sapientibus & insipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium consequatur. Tribuas ei domine cathedram episcopalem ad regendam ecclesiam tuam, & plebē vniuersam. Sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei firmitas, multiplices eum benedictionem & gratiam tuam, vt ad exorandam semper misericordiā tuam, tuo munere semper idoneus, tua gratia semper possit esse deuotus per dominum. in vnitate eiusdem spiritus sancti.

Vngantur manus istæ de oleo sanctificato, & chrismate sanctificationis: sicut vnxit Samuel David in regem & prophetam, ita vngantur & consummentur in nomine Dei patris, & filij, & spiritus sancti, facientes imaginem sanctæ crucis saluatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos à morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. exaudi nos pie pater omnipotens æterne Deus; & præsta, vt quod te rogamus, exoremus. Per.

Completa benedictione, confirmet pollicem consecrati cum chrismate, dicendo:

Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad pontificatus sublimari voluit dignitatem, ipse te chrismate & mysticæ delibutionis liquore perfundat, & spiritalis benedictionis vbertate fœcundet, vt quicquid benedixeris, benedicatur quicquid sanctificaueris, sanctificetur: & consecratæ manus istius vel policis impositio, cunctis proficiat ad salutem. Per.

Benedictio annuli.

Creator & conseruator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis: tu Domine permitte tuam benedictionem super hunc annulum, vt quicunque hoc sacrosanctæ fidei signo insignitus incedat, in virtute cælestis defensionis ad æternam vitam sibi proficiat. Per

Quando datur annulus.

Accipe annulum discretionis & honoris fidei signum, vt quæ signanda sunt, signes: & quæ aperienda sunt, prodas quæ liganda sunt, liges: quæ soluenda sunt, soluas: atque credentibus per fidem baptismatis: lapsis autem, sed pœnitentibus, per ministerium reconciliationis ianuas regni cœlestis aperias: cunctis verò de thesauro dominico noua & vetera proferas ad æternam salutem hominibus, consolatus gratia Domini nostri.

ADMONITIO.

Memor sponsionis & desponsationis ecclesiasticæ, & dilectionis Domini Dei tui, in die qua assecutus es hunc honorem, caue ne obliuiscaris illius.

ALIA.

Accipe annulum pontificalis honoris, vt sis fidei integritate ante omnia munitus, misericordiæ operibus insistens, infirmis compatiens, benè volentibus cōgaudens, aliena damna propria deputans, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans.

ALIA.

Accipe annulum, fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet ecclesiam, intemerata fide ornatus, illibatè custodias. Per.

Benedictio baculi.

Deus sine quo nihil potest benedici vel consecrari, hunc baculum benedicere dignare, vt quotiescunque famulus tuus illum gestando, & te in corde tenendo per hūc sustetetur, tuæ benedictionis vbertate repleatur. Per.

Quando datur baculus, dicitur:

Accipe baculum pastoralis officij, potestatem ligandi atque soluendi, & sis in corrigendis vitiis perseuerans, iudicium sine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens, in tranquillitate seueritatis censuram non deserens.

ALIA.

Accipe baculum sacri regiminis signum, vt imbecilles consolides, titubantes confirmes, prauos corrigas, rectos dirigas in viam salutis æternæ, habeásque potestatem erigendi dignos, & corrigendi indignos, cooperante Domino nostro.

Tunc det osculum pontifici, & diaconibus omnibus, & tenens eum archidiaconus, deportet in presbyterium, & det osculum episcopis & presbyteris. Deinde iubeat eum dominus pontifex in capite sedium episcoporum sedere. Dominus vero pontifex redit ad sedem, dum autem sederit, lauet manus: & ponens incensum in thymiamaterio, inclinanti archidiacono det benedictionem, & ille imponat euangelium secundum Marcum.

In illo tempore: Circuibat Iesus in circuitu docens, & conuocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum, & præcepit eis, ne quid tolerent in via nisi virgam tantùm: non peram, non panem, neque in zona æs: sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocunque introieritis, in domum, illic manete, donec exeatis inde. Et quicunque nō receperint vos, nec audierint vos, exeuntes vos inde, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis, exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant. Et vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Offert. Inueni Dauid. Alleluia. Gloria & honor. Secreta: Suscipe Domine munera, quæ tibi offerimus pro famulo tuo, vt propitius in eodem tua dona custodias. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro famulo tuo N. quam ad episcopatus ordinem promouere dignatus es, quæsumus Domine, vt placatus accipias, & propicius in eo tua dona custodias, vt quod diuino munere consecu-

tus est, diuinis effectibus exequatur. Diesque nostros.

Benedictio.

Deus qui populis tuis indulgendo consulis, & amore dominaris, da spiritum sapientiæ, quibus tradidisti regimen disciplinæ, vt de profectu sanctarum ouium fiant gaudia æterna pastorum. Amen.

Et qui dierum nostrorum numerum, temporumq́; mensuras maiestatis tuæ potestate dispensas, propitius ad humilitatis nostræ respice seruitutem, & pacis tuæ abundantiam temporibus nostris pretende perfectam. Amen.

Collatis quoque in me per gratiam tuam propitiare muneribus, & quem fecisti gradu Episcopali sublimem, fac operum perfectione tibi placabilem, atque in eum affectum dirige cor plebis & præsulis, vt nec pastori obedientia gregis, nec gregi desit vnquam cura pastoris. Amen. Quod ipse præstare.

Cùm autem venerit ad communicandum, Dominus pontifex porrigit ei formatam atque sacratã oblationem integram. Suscipiensq́; eam Episcopus, ipse ex ea communicet super altare: quòd verò residuum fuerit, sibi reseruet denuò ad communicandum vnoquoque die vsque quadraginta dies expletos. Et postmodum iussus à Domino pontifice, communicat populum cum cæteris Episcopis.

Communio.

Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum Messis, vt mittat operarios in messem suam.

Post communio.

Plenum, quæsumus, Domine in nobis remedium tuæ miserationis operare, & tales nos esse perfice propitius, & sic foueri, vt tibi in omnibus placere valeamus. Per.

Formata Episcopo danda.

Dilectissimis fratribus & filijs, Presbyteris, Diaconibus, honoratis clericis & possessoribus, vel cunctæ plebi ill. Ecclesiæ N. auxiliante Domino, Archiepiscopus sanctæ sedis catholicæ ill. Electionem vestram Deo acceptissimam comprobantes, virum venerabilem N. in primo ordine vobis consecrauimus sacerdotem. Ideoque dilectionem vestram solicitè commonemus, vt prædictum tali veneratione colatis, qua eũ vobis voluistis consecrari pontificem. Quamobrem talem missum sedis nostræ direximus, vt optimè placuit sanctæ synodo, Episcopum sinè formata suscipi non debere, ne obscura aut dubia nota ordinationis incurrat. Ego N. recognoui, Ist. N. in ordinatione ill. Ecclesiæ Episcopi conscripserunt. Ego N. illius Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

Edictum quod dat pontifex Episcopo cui benedicit.

Dilecto nobis fratri ill. epis. ill. pontifex: Dum, vt credimus, te diuino nutu vocante, clerus vel populus ciuitatis illius vnà cum subiectis parochijs vnanimes vnoque ore sibi elegerunt rectorem & ad nos vsque perducentes, petierunt consecrari Episcopum, quoniamque auxiliante Domino testimonium illis reddẽtibus de conscientia tua vel castitate, seu de reliquis bonis quæ Deo acceptabilia sunt, ob vtilitatem ipsius Ecclesiæ per manus nostræ impositionem te Episcopum consecrauimus: A modò frater charissimè scias te maximum pondus suscepisse laboris, quod est sarcina regiminis animarum, & commodis seruire multorũ, omniumq́; fieri minimum atque ministrum, & pro credito tibi talento, in die examinis & iudicij, rationẽ redditurum. Nam si saluator noster dixit, Non veni ministrari, sed ministrare, & animam suam posuit pro ouibus suis: quanto magis non desidiosi serui summi patrisfamiliâs debemus maximo sudore incumbere, oues Dominicas nobis à summo pastore consignatas, ad ouile Dominicum, suffragante diuina gratia, abſq; morbo vel macula perducere? Denique exhortari vo-

Mat. 20.

Ioan. 10.

lumus dilectionem tuam, vt fidem quàm breuiter lucideq́; digescimus, illibatam & inuiolabiliter custodias, quæ est ità in his verbis deprompta.

Sermo de Fide.

Credimus in vnum Deum omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium factorem: & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei viui & Spiritum sanctum Domini. Non tres Deos, sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum Deum colimus, confitemur & adoramus. Patrem credimus ingenitum, Filium genitum, Spiritum verò sanctũ non genitum, non creatum, neque factum, sed de patre, & filio procedentem, Patri & Filio coæternum, & coæqualem, & cooperatorem. Et in hac Trinitate nihil est prius aut posterius, nihil est minus aut maius, sed coæterni sibi sunt, & coæquales. Itaque pater & filius & spiritus sanctus, hi tres vnum sunt: Tres non confusi, nec diuisi, sed distinctim coniuncti, & coniunctim distincti: æqui diuinitate, consimiles maiestate, qui ità vniti sunt, vt tres quoque non dubitemus: ità tres sunt vt separari à se non posse fateamur. Diuiditur, vt ità dicam, hæc sancta Trinitas indiuisibiliter, & coniungitur diuisibiliter, quemadmodum ipse Dei filius Iesus Christus effatus est, dicens: Ego & pater vnum sumus. Vnum, quod dixit, pluralitatem exclusit. Sumus, quod addidit, personas manifestè ostendit. Credimus & in nouissimis tẽporibus propter nos homines, & propter nostram salutem Dei filium descendisse de cælis, & adsumpsisse humanam carnem ex Maria semper virgine. In qua verò carne, quam veraciter adsumpsit, passus est & flagellatus, colaphis, spinis illitus, spineam coronam in capite gestans, cruci cum impijs latronibus adfixus, vt & illud impleretur, Quia cum iniquis deputatus est, felle & aceto potatus, sicut prædictum fuerat: Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Mortuus est, descendit ad inferos, & animas quas voluit, quæ ex Adam vinculo ibi adstrictæ tenebantur, ad superos reuocauit. Tertia die resurrexit à mortuis, & per quadraginta dies post resurrectionem suam in terris conuersatus, & cum discipulis suis loquens, atque conuescens, locutus est, dicens: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, &c. Post hæc in montem olieti conscendens, vocatis discipulis suis, ait illis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis, & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Tunc vidẽtibus illis, ascendit in cælos, & sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Indè venturum expectamus eum ad iudicium, iudicaturum viuos & mortuos, & reddere vniquique aut vitam æternam, præmium boni meriti, aut sententiam pro peccatis æterni supplicij.

Ioan. 10.

Esa. 53.

Psal. 68.

Credimus vnum baptisma, credimus carnis resurrectionem, & in triginta annorum ætate ad iudicium venturos. Credimus sanctam Ecclesiam Catholicam, toto orbe diffusam. Credimus remissionem omnium peccatorum, communionemq́; sanctorum, & vitam æternam. Amen.

Scimus namque quòd ab infantia sacris es litteris eruditus, & canonum institutis ad liquidum edoctus: attamen non prolixè, sed breuiter quidem strictimq́; ad te nobis dirigendus est sermo.

Ordinationes si quas feceris, secundum canones atque Apostolicam Ecclesiam aptis temporibus fac, id est, mensis primi, quarti, septimi, atque decimi.

Vide vt citò nemini manum imponas, nè communices peccatis alienis.

Bigamos vel curiales, aut seruum cuiuslibet ad sacrum ordinem nequaquam promoueas, nec neophytum, ne secundùm Apostoli sententiam elatus, in laqueum vel voraginem incidat diaboli, sed eos in sacro-

sancta Ecclesia ordinare stude, qui ætatem habeant maturitatis, & apud Deum & homines fideliter vixerint, & deinceps viuere studeant.

Et hoc cauendum est tibi, quasiq; venenum pestiferum reijciendum, ne auaritia subripiat cor tuum, vt per quodlibet munus acceptum, manus alicui tribuas, & in simoniacam hæresim, quàm Saluator noster omnimodis detestatur, in præceps ruas. Memento quia gratis accepisti, gratis & da. Secundum enim vatis eloquium, Qui eijcit auaritiam, & excutit manus suas ab omni munere, hîc in excelsis habitabis, & munimenta saxorum, sublimitas eius. Panis ei datus est, aquæ ipsius fideles sunt, regem in decore videbunt oculi eius.

Temetipsum mitem, castumq; custodi. In habitaculum tuum aut rarò, aut numquam mulieri sit ingressus. Omnes puellas aut virgines Christi, aut æquanimiter ignora, aut æquanimiter dilige. Nec de præterita castitate cōfidas, quia nec Samsone fortior, neque Salomone poteris esse sapientior. Quando autem ob animarum lucrum visitationis causa in collegium vel infra septa ingressus fueris ancillarum Dei, non solus introeas, sed tales tecum adhibe socios, de quorum contubernio non diffameris, quia oportet Episcopum irreprehensibilem esse, & testimonium habere bonum ad omnes, vt nè quis ex eo scandalum sumat. Scandalizanti videlicet vnum ex pusillis, scimus quanta animaduersio à Domino comparetur.

Prædicationi insta, verbum Dei plebi tibi commissæ affluenter mellifluéq; atque distinctè, in quantum rore cælesti perfusus fueris, prædicare non desinas. Scripturas diuinas sæpius lege, immò si potest fieri, lectio sancta in manibus tuis, maximéque in pectore semper inhæreat. Ipsam verò lectionem oratio interrumpat. Ad vicem namque speculi, anima tua in ipsam sedulè respiciat, vt vel quæ incorrecta sunt, corrigat: vel quæ pulchra, amplius exornet. Disce, quod sapienter doceas, eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt possis exhortari in doctrina sana, & cōtradicentes reuincere. Permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi eloquia Dominicæ dispensationis. Paratus semper esto ad satisfactionem: nec confundant opera tua sermonem tuum, ne cum in Ecclesia loqueris, tacitus quislibet respondeat: Cur ergò ipse non facis quod iubes? Recognosce magister, qui turgidum ventrem ferre videris, ne de ieiunijs prædices. Furta atque periuria possunt etiam detestari latrones, & auaritiam cupidi. Vita scilicet tua irreprehensibilis fiat: In ipsa filij tui regulam sumant: In ipsa, quicquid in ipsis minus correctum fuerit, corrigant: Ex ipsa videant, quod diligant: cernant, quòd imitari festinent: vt ad exemplum tuum omnes fideli studio viuere cōpellantur. Sit erga subiectos tuos solicitudo laudabilis. Exhibeatur cum mansuetudine disciplina, cum discretione correptio. Iram benignitas mitiget, benignitatem zelus exacuat: & ita alterum ex altero cōdiatur, vt nec immoderata vltio vltrà quàm oportet, affligat: nec iterùm frangat rectorem disciplinæ remissio. Itaque boni te dulcem, praui asperum sentiant correptorem. In qua videlicet correptione hunc esse ordinem noueris obseruandum, vt personam diligas, & vitia persequaris: nè, si aliter agere fortasse volueris, transeat in credulitatem correptio, & perdas per remissam iram, quos emendare per discretionem debueras. Sic enim vulnera te conuenit abscindere, vt non possis vlcerare quod sanū esse videtur, ne si plusquàm res exigit, ferrum incisionis impresseris, noceas cui prodesse festinas. Nec dicimus, vt in te delinquentibus non te ostendas vltorem, & vitia nutrire permittas: sed hortamur, vt in iudicio semper misericordia misceatur, vt possis cum propheta fiducialiter dicere: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. *Psal. 110.* Sit in te pastoris pietas, amabilisq; dulcedo, & secundum canonum regulas seuera districtio, videlicet, vt innocēter viuentes leniter foueas, & inquietos perfidosq; feriendo à prauitate compescas. Nullius faciem in iudicio adspicias, vt nec diuitem potentia sua apud te extollere possit, nec pauperem propter paupertatem humilitatemq; ipsius, exasperatio tua de re quàm suggeret, humiliorem reddat. Substantiam Ecclesiæ, quàm ad dispensandam suscipis, fideliter atque discretè erogare ne dissimules. Scias te alienum esse dispensatorem, vt in te Dominicum impleatur eloquium, dicēs: Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis escam in tempore. *Luc. 12.*

Hospitalitatem sectare: misericordem, prout vires suppetunt, pauperibus te exhibe: quia Qui obturat aurem à clamore eorum, vt non exaudiat; ipse clamabit, & non exaudietur. *Prouer. 21.*

Viduæ, orphani, pupilliq; te benignissimum pastorem, atque tutorem se habere gaudeant.

Oppressis defensio tua subueniat. Illis autem qui opprimunt, vigor tuus efficaciter contradicat. Et ità cuncta Deo adiuuante præmunias, vt lupus sæuiens, sequacesue illius, adhuc in carne vitam agentes, huc illucq; debacchantes, & animas innocentium laniare cupientes, in ouile Dominicum ingrediendi, ad perdendas animas, locum non habeant.

Nullus te fauor extollat, nulla aduersitas atterat, id est, vt nec in prosperis cor tuum eleuetur, nec in aduersis in aliquo deijciatur: sed omnia & in omnibus, cautè & cum discretione agere te volumus, vt absque reprehensione ab omnibus viuere comproberis.

Exhortatio.

Eia dilectissimè frater, satage, atque elaborare non desinas ad perficiendum opus quod acturus es, vt oues tibi traditas tandem aliquandò ad ouile Dominicum salubri refectionis pabulo educatas, repræsentare vnà tecum merearis. Perpendamus communiter, frater charissime, nos qui pastores ouium Dominicarum indignè dicimur. Pastores sunt ouium, brutorumque animalium, qui die noctúque peruigiles existunt, & greges à dominis suis sibi commissos, cum maxima instantia fideliter custodiunt. Fugit somnus ab oculis eorum, peruigiles in noctibus plurimis existunt: æstu vruntur & siti, conscendunt cacumina montium, colles vallesque perscrutari non desinunt, perquirentes pascua ouium alendarum apta. Quæ dum inuenerint in eis collocare gregem festinant. Quem cùm in agmine suo omnia virentia, ac quæque delectabilia carpere conspiciunt, assumptis musicorum fistulis dulci modulamine iuxta ingenium sui sensus aures gregu suorum demulcent: & semper vndiq; oculis intentis inspiciunt, nè quælibet bestia ex ipsis aliquam de manibus eorum rapiat, vt ad caulas dominorum suorum, numerum sibi traditum perducant. Et si qua ex illis errauerit, aut in densitate veprium inhæserit, perquirendo ad ouile proprium reducunt: aut si fessa ex ipsis in via defecerit, in humeris proprijs imponunt & gestant: & quod morbidum fuerit, tangere vel redintegrare non dedignantur: & maximum laborem, plurimumque adhibent sudorem, vt ne vna quidem ex ouibus eorum pereat.

Si enim pastores ouium atque animalium, pro commodo temporali, tanto semetipsos labore afficiunt, vt oues dominorum suorum absq; damno custodiant & lucrum acquirere possint; quid nos è contra in die districti iudicij dicturi sumus, quandò apparuerit pastor pastorum, iudex viuorum, & cœperit cum seruis de talentis quæ tradidit, rationem ponere, qui curā alendarum ouium Dominicarum suscepimus, sed animabus ad imaginem Dei conditis, pro quibus Christus semetipsum tradidit, pascua virētia non perquirimus, id est, eas prædicatione sancta atque verbis delectabilibus non instruimus? neque montium iuga æternalium conscendimus, hoc est, exempla sublimium pa-

trum non ostendimus, nec dulcibus eloquijs blandimur, & errantes in peccatis veprium spinarumq́; non perquirimus, nec laboramus vt ad ouile proprium eas reducamus, nec lassis manum porrigimus, atque in peccatis veprium lassescentes & inclinantes, subleuare non conamur? Quod fractum est, non alligamus, neque malagma imponimus, sed calamum quassatum, & linum fumigans, quod redintegrare & illuminare debueramus, extinguimus. Bestijs, lupisq́; spiritualibus atque carnalibus murum non obijcimus, vt infrà septa ouium ingredi non valeant: sed quod peius est, nosmetipsos magis quàm oues pascimus: quod crassum, iugulamus: lanas quoque ac mollia quæque induimus: aquam lympidissimam bibimus, & oues, quæ pedibus nostris conculta est, turbulentam sitientes bibunt. Comessationibus & potationibus die noctuq́; insistimus: & cùm venter noster replebitur, eructantes dicimus: Benedictus Dominus, quia vsque ad satietatem ditati sumus. Et quid aliud est, nisi quod nos qui pastores dici debuimus, mercenarij sumus?

Imploranda est itaque, frater charissime, cum gemitibus, crebrisq́; suspirijs Domini misericordia exoranda, vt opē ferat nobis miseris, quatenùs oues quas nobis ad regendum tradidit, iuxta illius voluntatem in procella huius seculi regere, atque ad ouile ipsius per viam rectam incedentes, quæ via Christus est, vna nobiscum perducere valeamus.

Hæc, amabilis frater, inter multa alia, quæ sacra cōtinet lectio, sacerdotij dignitati congrua nobis videntur, quid agendum, quidvè respuendum sit. Quod si implere non desiueris, credimus, quòd adiuuante Domino, nauim quam in huius pelagi fluctibus gubernare inchoas, ad littus tutissimi portûs extrahere poteris, & hac fiducialiter in directum, spretis ventorum & aquarum ictibus, nauigaueris, si duobus gubernaculis vtraque manu sustenteris, id est, humilitate quæ fundamentum duntaxat est virtutum, atq; charitate, quæ vinculum est perfectionis.

Sancta Trinitas fraternitatem tuam sua protectione incolumem custodiat, vt dum tali moderamide in Deo nostro onus, quod suscepisti, peregeris: in die æternæ retributionis, eo dicente, audire merearis: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. (Matth. 25.)

Ordo qualiter ordinetur Rom. Pontifex.

IN ordinatione Romani pontificis psallunt secūdùm consuetudinem, procedit electus de secretario cum cereostatis septem, & venit ad confessionem. Et post litaniam ascendunt ad sedem simul Episcopi & Presbyteri. Tunc Episcopus Albanen. dat orationem primam super Pontificem: Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus. Deindè Episcopus Portuensis dat orationem secundam. Propitiare Domine supplicationibus nostris. Postmodùm adducuntur euangelia, & aperiuntur, & tenentur super caput electi à diaconibus. Tunc Episcopus Ostiensis consecrat pontificem itâ: Deus bonorum omniū. In qua oratione hæc addi debent ad locum.

Et idcircò famulo tuo N. quem Apostolicæ sedis præsulem, & primatem omnium qui in orbe terrarum sunt, sacerdotum, ac vniuersalis Ecclesiæ doctorem dedisti, & ad summi sacerdotij ministeriū elegisti, hanc, quæsumus, Domine gratiam largiaris.

Item post pauca.

Tribuas ei cathedram pontificalem ad regēdam Ecclesiam & plebem vniuersam. Post hoc Archidiaconus mittit ei pallium. Deinde ascendit ad sedem, & dat pacem omnibus sacerdotibus & dicit: Gloria in excelsis Deo.

Orationes istæ dicendæ sunt à domino Papa super Archiepiscopum ante pallium.

DOmine Deus, omnipotēs pater, qui non proprijs suffragantibus meritis, sed sola ineffabili gratiæ tuæ largitate istum famulum tuum N. populo tuo preesse iussisti: tribue ei per gratiam Spiritus sancti tui, dignè tibi persoluere ministerium sacerdotalis officij, & Ecclesiasticis conuenienter seruire ministerijs, plebemq́; commissam ad gloriam nominis tui, te in omnibus protegente, gubernare concede. Per Dominum nostrum, in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

ALIA.

Deus innocentiæ restitutor & amator, dirige hunc famulum tuum N. spiritus tui feruore, vt in fide inueniatur stabilis, & in operibus tuis efficax: illumina eū lumine sapientiæ, munda eum & sanctifica: da ei cōsilium rectum, doctrinam sanctam, vt qui eum inter summos sacerdotes voluisti numerare, concede, vt quod humano ore eum voluisti vocare, hoc in conspectu tuo per gratiam tuæ pietatis possit fieri, vt cum electis tuis æternæ vitæ beatitudinem percipere mereatur. Per.

Dato pallio, dicatur hæc oratio.

DOmine sancte, pater omnipotens, æternæ Deus, Rex regum, & Dominus dominantium, clementiam tuam humiliter exoramus, necnon & vnigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui omnes æterno pontificatu supereminens, solus sinè macula sacerdotale ministerium impleuit: simulq́; sancti Spiritus, cuius septiformis gratia cęlesti virtute cuncta sanctificat, vt hunc famulum tuum N. diuinæ prouidentiæ gratia largiente, à minoribus vsq; ad maiora per gradus ascēdentem, supernæ pietatis tuæ gremio gratanter suscipias: & quia nobis indignis, quos sedis Apostolicæ, summæq; ministros seruitutis, non exigentibus meritis, sed dono clementiæ tuæ constituisti, salutaribus indumentis ad sacri altaris officium foras vestitus in præsenti apparet, ab omnibus criminum contagijs castigatus, perpetua spiritus tui sanctificatione intus impleri mereatur, viuiq; fontis fluentis irrigatum, virtutum fructibus crescere, & coram omnibus clarescere concedas, vt eius vita alijs possit exempla præbere. Sit ei honor pallij ornamentum animæ, & vndè aduenit fastigium visibile, inde florescat amor inuisibilis: tua diuina potentia eum corroboret, tui filij virtus viscera eius fœcūdet, tui spiritus gratia interiora eius impleat, per te firmitatem fidei catholicæ non solùm sibimet seruandi, sed etiam alios docendi causa conseruet: per te cathedra Episcopalis Ecclesiæ vniuersalis scutum non solùm à spiritalibus, sed etiàm à corporalibus huius seculi aduersitatibus habere mereatur: per te Apostolicæ dignitatis in cęlis & in terris soluendi & ligādi, non solùm corpora, sed & animas diuina Deitatis gratia, dominium suscipiat, vt itâ dignis successibus deuotè degens, ad destinata * sanctus per omnia perueniens, æternam accipiat beatitudinem. Per.

* sanctis.

Incipit ordo de ædificanda Ecclesia.

NEmo Ecclesiam ædificet, antequàm ciuitatis Episcopus illuc veniat, & ibidem crucem figat publicè & ante præfiniat, qui ædificare vult, quid ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum, & ad suppletionem necessitatum Presbyteri, dotemq́; Ecclesiæ sufficiat atq; pertineat, & facta donatione, sic demum ædificet. Postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc adspergat locum aqua benedicta, hanc canēdo antiphonam. *Antiph.* Signum salutis pone Domine Iesu Christe in loco isto, & non permittas introire angelum percutientem. Cum Psalmo, *Psal.* Quam dilecta, vsque in finem. Psalmo finito cum gloria, dicat Episcopus hanc orationem pro consecratione loci.

Domine Deus, qui licèt cælo & terra non capiaris,

domum tamen tibi in terra fieri iussisti, in qua nomen tuum iugiter inuocaretur: hunc locum, quæsumus B. Mariæ semper virginis omniumq; Sanctorum tuorũ intercedentibus meritis, sereno tuæ pietatis intuitu visita, & vide, & illum ad fabricandum elige, perque infusionem gratiæ cælestis, ab omni inquinamento purifica, purificatumque conserua, & qui dilecti tui Dauid deuotionem, in filij sui Salomonis opere complesti, tu famuli tui N. in hoc opere ita precamur vota perfice, vt illud te inspirante incipiat, te adiuuãte perficiat, suiq; laboris præmium in terra consequatur viuentium. Effugiant ergò hinc, iubente te, Domine omnes nequitiæ spirituales, & cum fraudibus cuncta diaboli turma, tua virtute depulsa. Resurgat hîc Ecclesiæ pura simplicitas, & amabilis tibi innocentiæ cãdor: sicq; hunc locum per vnigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi dilectionem, coæterni tibi spiritus paracleti rore fœcunda gratissimo, vt quicumque hic pro suis necessitatibus auribus tuæ benignitatis ingerit vota, votorum suorum consequatur effectum. Per.

De Oratorio.

Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibi potest, tamen non audeat in eo sacras facere Missas sinè permissu Episcopi loci illius. Quod si fecerit, domus illius fisci iuribus addicatur, & ab Episcopo districta pœnitentia coerceatur. Comes qui hoc ab Episcopo narrante cognouit, & non prohibuit, libra auri mulctabitur, & ab Episcopo loci illius canonicam suscipiat excommunicationem, & exclusionem.

Denuntiatio cùm reliquiæ sanctorum ponendæ sunt Martyrum, ab Episcopo ad populum facienda.

Dilectissimi fratres, inter cætera virtutum solennia, quæ ad gloriam pertinent Christi Domini nostri, hoc quoque suis præstitit Martyribus, qui pro nominis eius confessione morte suscepta, cælestia præmia meruerunt, vt fidelium votis eorum præclaris reliquis collocatis, integritas sancti corporis esse credatur. Et ideò commonemus dilectionem vestram, quoniam illa feria N. illo loco N. reliquiæ sancti N. Martyris collocandæ sunt, vt vestram præsentiam nobis admonentibus non negetis. In præparando se ad diuinum officium, Episcopus dicat hanc orationem.

Virtutum cælestium Deus, de cuius gratiæ rore descendit, vt ad ministeria tua purgatis sensibus accedamus, præsta quæsumus, vt in eorum traditione solenniter celebranda, tibi placitum deferamus obsequium. Per.

Item de eodem.

Deus qui ad ineffabilis obseruantiam sacramenti, famulorum tuorum præparas voluntates, donis tuis corda nostra purifica, vt quod sancta est deuotione tractandum, synceris mentibus exequamur. Per.

*Ordo ad * benedicendam Ecclesiam.*

* Dedicandam.

Primùm veniat Episcopus indutus vestimentis sacris, similiter & clerus, ad tentorium, in quo reliquiæ præterita nocte cum vigilijs fuerunt: fiantq; ibi litaniæ.

LITANIA.

Kyrie eleyson, Christe eleison, Christe audi nos. Saluator mundi, adiuua nos.
Sancta Maria, Ora pro nobis.
Sancte Petre, ora pro nobis.
Sancte Andrea, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancte Ioannes, ora pro nobis.
Sancte Thoma, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancte Philippe, ora pro nobis.
Sancte Bartholomæe, ora pro nobis.
Sancte Matthæe, ora pro nobis.

A Sancte Simon, ora pro nobis.
Sancte Thaddæe, ora pro nobis.
Sancte Matthia, ora pro nobis.
Sancte Luca, ora pro nobis.
Sancte Marce, ora pro nobis.
Omnes sancti Apostoli & Euangelistæ, orate pro nobis.
Sancte Stephane, ora pro nobis.
Sancte Chrispine, ora pro nobis.
Sancte Chrispiniane, ora pro nobis.
Sancte Line, ora pro nobis.
Sancte Clete, ora pro nobis.
Sancte Clemens, ora pro nobis.
Sancte Sixte, ora pro nobis.
Sancte Corneli, ora pro nobis.
Sancte Cypriane, ora pro nobis.
B Sancte Laurenti, ora pro nobis.
Sancte Chrysogone, ora pro nobis.
Sancte Dionysi, ora pro nobis.
Omnes sancti Martyres, orate pro nobis.
Sancte Siluester, ora pro nobis.
Sancte Hilari, ora pro nobis.
Sancte Martine, ora pro nobis.
Sancte Leo, ora pro nobis.
Sancte Ambrosi, ora pro nobis.
Sancte Gregori, ora pro nobis.
Sancte Germane, ora pro nobis.
Sancte Remigi, ora pro nobis.
Sancte Hieronyme, ora pro nobis.
Sancte Benedicte, ora pro nobis.
C Omnes sancti Confessores, orate pro nobis.
Sancta Felicitas, ora pro nobis.
Sancta Perpetua, ora pro nobis.
Sancta Agatha, ora pro nobis.
Sancta Lucia, ora pro nobis.
Sancta Cæciliæ, ora pro nobis.
Sancta Agna, ora pro nobis.
Sancta Petronella, ora pro nobis.
Sancta Regina, ora pro nobis.
Sancta Christina, ora pro nobis.
Sancta Margareta, ora pro nobis.
Sancta Eutropia, ora pro nobis.
Sancta Brigida, ora pro nobis.
Omnes sanctæ virgines & viduæ, orate pro nobis.
Omnes sancti, orate pro nobis.
D Propitius esto, Parce nobis Domine.
Ab omni malo, Libera nos Domine.
Ab insidijs diaboli, libera nos Domine.
Ab ira tua, libera nos Domine.
Ab omni iniquitate, libera nos Domine.
A morte perpetua, libera nos Domine.
Per Natiuitatem tuam, libera nos Domine.
Per Crucem tuam, libera nos Domine.
Per Passionem tuam, libera nos Domine.
Per mortem tuam, libera nos Domine.
Per Resurrectionem tuam, libera nos Domine.
Per Ascensionem tuam, libera nos Domine.
Per Aduentum Spiritus sancti paracleti, libera nos Domine.
E In die iudicij, libera nos Domine.
Peccatores, Te rogamus, audi nos.
Vt pacem nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt aëris temperiem bonam nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt fruges terræ nobis des, te rogamus, audi nos.
Vt spatium pœnitentiæ nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt remissionem peccatorum nostrorum nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt gratiam sancti Spiritus cordibus nostris infundere digneris, te rogamus, audi nos.
Vt domnum Apostolicum & omnem ordinem Ecclesiasticum in sancta religione conseruare digneris, te rogamus,

te rogamus, audi nos.
Vt Ecclesiam tuam sublimare digneris, te rogamus, audi nos.
Vt domum istam ad honorem nominis tui factam, regalem aulam tibi Deo nostro consecrare digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nobis peccatoribus propitiari digneris, te rogamus, audi nos.
Vt ad promissum gloriæ tuæ præmium nos perducere digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nos exaudire digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nos custodire digneris, te rogamus, audi nos.
Fili Dei, te rogamus, audi nos.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, parce nobis Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis.
Christe audi nos. Kyrie eleyson, Christe eleison, Kyrie eleyson. Tunc dicat Episcopus hanc orationem ante tentorium.

Oremus.

AVfer à nobis, quæsumus Domine, iniquitates nostras, vt ad sancta sanctorum puris mereamur mentibus introire. Per.

Item alia post ingressum tentorij.

Oremus.

Fac nos Domine sanctorum tuorum tibi specialiter dicata membra contingere, quorum cupimus patrocinia incessanter habere. Per.

Sequitur exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis per Deũ viuum, per Deum verum, per Deum sanctum, per Deum qui te per Hælisæum prophetam in aquam mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquæ, vt efficiaris sal exorcizatus in salutem credentium, & sis omnibus te sumentibus sanitas animæ & corporis, & effugiat atque discedat ab eo loco quò aspersus fueris omnis phãtasia & nequitia vel versutia diabolicæ fraudis, omnisq; spiritus immundus adiuratus. Per eum qui venturus est.

Benedictio salis. Oratio.

IMmensam clementiam tuam omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare tua pietate digneris, vt sit omnibus sumentibus salus mentis & corporis, & quicquid ex eo tactum vel respersum fuerit, careat omni immunditia, omniq; impugnatione spiritalis nequitiæ. Per Dominum.

Exorcismus aquæ.

EXorcizo te creatura aquæ in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius Domini nostri, & in virtute sancti Spiritus, vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & ipsum inimicum eradicare & explantare cum angelis suis apostaticis, per virtutem Domini nostri Iesu.

Benedictio aquæ. Oratio.

DEus qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta in aquarum substãtia condidisti: adesto inuocationibus nostris, & elemento huic multimodis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde, vt creatura tua mysterijs tuis seruiens, ad abigendos dæmones morbosq; pellendos, diuinæ gratiæ sumat effectum, vt quicquid in domibus vel in locis fidelium, hæc vnda resperserit, careat immunditia, liberetur à noxia: non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidiæ latentis inimici: & si quid est, quod aut incolumitati habitantium inuidet, aut quieti, adspersione huius aquæ effugiat, vt salubritas per inuocationem sancti tui nominis expetita, ab omni impugnatione sit defensa. Per Dominum. Hîc mittatur sal in aquam.

Benedictio. Oremus.

Deus inuictæ virtutis auctor, & insuperabilis imperij rex, ac semper magnificus triumphator, qui aduersæ dominationis vires reprimis, qui inimici rugiẽtis sæuitiam superas, qui hostiles nequitias potẽter expugnas: te Domine trementes & supplices deprecamur ac petimus, vt hanc creaturam salis & aquæ dignanter adspicias, benignus illustres, pietatis tuæ more sanctifices, vt vbicumq; fuerit aspersa, per inuocationem sancti tui nominis omnis infestatio immundi spiritus abigatur, terrorq; venenosi serpentis procul pellatur, & præsentia sancti Spiritus nobis misericordiam tuam poscentibus vbique adesse dignetur. Per.

Tunc eleuent ipsas reliquias in feretro cum honore & laudibus, cum cruce & thuribulis ac luminaribus, & exeant psallendo istam antiphonam: Surgite sancti de mansionibus vestris, loca sanctificate, plebem benedicite, & nos homines peccatores in pace custodite. Antiph. Cum iocunditate exibitis, & cum gaudio deducemini: nam & montes & colles exilient, expectantes vos cum gaudio, Alleluia.

Donec perueniat ad ostium Ecclesiæ. Primitùs verò ante quàm introeat põtifex Ecclesiam, diaconus recludatur in ipsa: & illuminẽtur duodecim candelæ per circuitum eius, stante Episcopo vnà cum cætero clero pro foribus Ecclesię, & imponente psallendo antiphonam hanc; Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Psal. Domini est terra & plenitudo eius. Et circumeant Ecclesiam, eandem antiphonam per singulos versus repetentes, vsquedùm pontifex primò aqua benedicta aspergat forinsecus parietes Ecclesiæ. Tunc veniens ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Postea, Leuate.

Sequatur Oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, qui in omni loco dominationis tuæ totus assistis, totus operaris, adesto supplicationibus nostris, & huius domus, cuius es fundator, esto protector, nulla hîc nequitia contrariæ potestatis obsistat, sed virtute Spiritus sancti operante, fiat hîc tibi semper purum seruitium, & deuota libertas. Per.

Hoc finito, accedat pontifex ad ostium, percutiens cum cambutta sua superliminare semel, & dicat: *Vers.* Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales & introibit rex gloriæ. Cui diaconus deintus respondens, dicat: Quis est iste rex gloriæ? E contra pontifex respondens, addat hæc: Dominus fortis, Dominus potens in prælio. Et recedens ab ostio, circumeat ipsam Ecclesiam cum clero, aquam spargendo & cantando responsorium.

In circuitu tuo Domine lumen est quod nunquam deficiet, vbi constituisti lucidissimas mansiones, ibi requiescunt animæ sanctorum. *Vers.* Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius. Ibi requiescunt. Tunc iterùm veniens ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Posteà, Leuate.

Sequitur oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per filiũ tuum, angularem scilicet lapidem, duos ediuerso venientes ex circumcisione & præputio parietes, duosq; greges ouium sub vno eodemq; pastore vnisti, da famulis tuis per hæc nostræ deuotionis officia indissolubile vinculum charitatis, vt nulla diuisione mentium, nullâque peruersitatis varietate sequestrentur, quos sub vnius regimine pastoris vnus grex continet, vniusq; te custode ouilis septa concludunt. Per eundem.

Post hæc accedens, percutiat secũdo superliminare, & dicat: Tollite portas principes vestras. Et diaconus respondet: Quis est iste rex gloriæ? Ac deinde pontifex: Dominus fortis, Dominus potẽs in prælio. Deindè iterum circumeat Ecclesiam, aquam spargendo, &

responsorium cantando: Fundata est domus Domini super verticem montium, & exaltata est super omnes colles: & venient ad eam omnes gentes, & dicēt, Gloria tibi Domine. *Vers.* Benedic domine domum istam, quam ædificaui nomini tuo. Et venient. Et cum venerit ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Posteà, Leuate. Et sacerdos dicat hanc orationem.

Omnipotens & misericors Deus, qui sacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contulisti, vt quicquid in tuo nomine dignè perfecteq; ab eis agitur, à te fieri credatur, quæsumus immensam clementiam tuam, vt quicquid modò visitaturi sumus, visites: quicquid benedicturi sumus, benedicas: sitq; ad nostræ humilitatis introitum, sanctorum tuorum meritis fuga dæmonum, angeli pacis ingressus. Per.

Tunc accedens ad ostium, percutiat tertiò superliminare Ecclesiæ, ac repetat prædictum versum, Tollite portas principes vestras. Et diaconus: Quis est iste rex gloriæ? Et respondeat pontifex: Dominus virtutū ipse est rex gloriæ. Adijciens, aperi. Tunc statim ostio aperto intrās Ecclesiam cum ministris duobus vel tribus, & cum mansionario & acolyto, dicat: Pax huic domui. Respondent: Amen. Et clauditur ostium Ecclesiæ. Deindè incipiat clerus foris litaniam, sacerdotibus feretrum tenentibus vsque dum consecretur altare, & omnia instrumenta altaris sanctificet. Et cùm venerit pōtifex ante altare, prosternat se cum ministris super straměta, & fiat ibi litania, vsquedùm dicat schola, Agnus Dei, Kyrie eleyson, Christe eleyson, Christe audi nos. Cum plena litania, sicut suprà scriptum est. Illorum sanctorum nominibus simul nominatis, quorum honore dedicanda est Ecclesia, vel quorum reliquiæ illic sunt recludendæ. Et inter hæc agenda versus iste subinferendus est: Vt domum istam ad honorem nominis tui factam, regalem aulam tibi Domino Deo nostro benedicere & consecrare digneris, Te rogamus audi nos. Finita litania, cum surrexerit pontifex ab oratione, veniens ante altare, non dicat, Dominus vobiscum, sed tantùm excelsa voce, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Posteà, Leuate. Et dicat hanc orationem.

Magnificare Domine Deus noster in sanctis tuis, & hoc in templo tibi ædificato appare, vt qui cuncta in filijs adoptionis operaris, ipse semper in tua hæreditate lauderis. Per.

Deindè incipiat pontifex de sinistro angulo Ecclesię ab oriente scribere per pauimentum cum cambutta sua totum alphabetum Græcum vsque in dextrum angulum occidentalem.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω.

Incipiensq; similiter iterùm de dextro angulo oriētali, alphabetum scribat Latinum, vsq; in sinistrum angulum occidentalem.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Interim cantant, qui cum eo sunt, antiphonam: O quàm metuendus est locus iste. Vere non est hîc aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. *Psal.* Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Vsque in finem, si necesse sit, Cum Gloria Patri. Deindè veniens ante altare Episcopus dicat:

Genes. 28. *Luc. 1.*

Deus in adiutorium meum intende, cum gloria, absque Alleluya. Deinde benedicat salem & aquam.

Exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui Apostolis suis ait, Vos estis sal terræ: & per Apostolum dicit, Cor vestrum sale sit cōditum: vt sanctificeris ad consecrationem huius Ecclesiæ, ad expellandas omnes dæmonum tentationes, & omnibus qui ex te sumpserint, sis animæ & corporis tutamentum, & sanitas, & protectio, & confirmatio salutis. Per eundem.

Matth. 5. *Colos. 4.*

A

Benedictio salis.

Rogamus & obsecramus te Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, in signum sapientiæ tuæ commutare digneris, vt quicumq; ex hac acceperint, omni fœtore fatuitatis carentes, ad te redeant, & in te roborentur, atq; donum gratiæ tuæ inuenire mereantur. Per.

ALIA.

Virtutis tuæ inuictam fortitudinem deprecamur Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui inter omnia necessaria, quæ per Iesum Christum Dominum nostrum procreari iussisti, non minimam gratiam conferre dignatus es sali, vt ex illo possint vniuersa cōdiri, quæ omnibus ad escam per eundem tuum filium Dominum nostrū procreasti: ideò te supplices exoramus, vt hoc sal adspicere digneris, quatenùs ex maiestatis tuæ virtute, contra omnes immundos vigorem possit accipere, expellat ab omni loco, vbi tua fuerit inuocatione adspersum, quicquid potest esse pestiferum, & exhibeat plenum salutis effectum: deterreat omnes præstigias inimici, & omnia monstruosorum genera longiùs faciat effugari, grauedines omnes, phātasiasq; compescat, & per signum crucis filij tui Domini nostri Iesu Christi tutelam fidelissimam desiderantibus præstet. Qui tecum.

B

ALIA.

Domine Deus pater omnipotens, benedic hanc creaturam salis ad effugandum inimicum, & ei salubrem medicinam immitte, vt ad animæ & corporis se sumentium proficiat sanitatem. Per.

C

Exorcismus aquæ.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt repellas diabolum à termino iustorum, nè sit in vmbraculis huius Ecclesiæ, & tu Domine Iesu Christe, infunde Spiritum sanctum in hanc Ecclesiam tuam, vt proficiat ad sanitatem corporum animarumq; adorantium te, vt magnificetur nomen tuum in gentibus, & increduli corde conuertantur ad te, & non habeant alium Deum præter te solum Deum. Qui viuis & regnas.

ALIA.

Exorcizo te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum verum, per Deum sanctum, & per Dominum nostrum Iesum Christū, vt efficiaris aqua sancta, aqua benedicta, & vbicunque effusa fueris vel adspersa, siue in agro, siue in domo, effuges omnem phātasiam, omnemq; inimici potestatem, vt Spiritus sanctus habitet in domo hac. Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto.

D

Benedictio aquæ.

Domine Deus, pater omnipotens, statutor omnium elementorum, qui per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, elementum hoc aquæ in salutem humani generis esse voluisti, te supplices deprecamur, vt exaudítis orationibus nostris, eam tuæ pietatis respectu sanctifices, atque ità omnium spirituum immundorum ab ea recedat incursio, vt vbicunq; fuerit in nomine tuo adspersa, gratia tuæ benedictionis adueniat, & mala omnia te propitiante procul recedant. Per eundem.

E

Item alia, vt sup. Deus qui ad salutem humani generis, maxima quæq; sacramenta, &c. Tunc misceatur sal & cinis, & faciat Episcopus ter indè crucem super aquam, & dicat.

Hæc commixtio salis & cineris cum aqua benedicta sit sanctificata ad consecrationem huius Ecclesiæ & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Resp.* Amen.

Oratio.

Deus inuictæ virtutis auctor, & inseparabilis, vt

ſup. Deindè ponat vinum in ipſam aquam, & dicat:

Fiat commixtio aquæ & vini, ad conſecrationem huius eccleſiæ & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Præfatio aquæ cum vino mixtæ.

Deum omnipotentem, fratres chariſſimi, in cuius domo manſiones multæ ſunt, ſupplices deprecemur, vt habitaculum iſtud benedicere & cuſtodire dignetur, per adſperſionem huius aquæ cum vino mixtæ, vt tenebras ab eo repellat, & lumen infundat: nullam ſæuiēti aduerſario tribuat poteſtatem, ſed propria ſit domus Dei, vt nullam in ea inimicus habeat licentiam nocendi.

Benedictio aquæ cum vino mixtæ. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, creator & conſeruator humani generis, & dator gratiæ ſpiritualis, atque largitor æternæ ſalutis, mitte ſpiritum tuum ſanctum ſuper hoc vinum cum aqua mixtum, vt armatum cæleſtis defenſione virtutis, ad conſecrationem huius eccleſię & altaris tui proficiat. Per Dominum, in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti. Tunc ingrediens Epiſcopus ad altare, primò cum pollice ſuo de ipſa aqua ſancta faciat crucem in medio altaris, dicens:

Sanctificetur hoc altare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. & cum ſpiritu tuo Deindè in dextera parte & in ſiniſtra per quatuor cornua altaris, eadem repetens quæ ſuprà, videlicet, Sanctificetur hoc altare. Deindè adſpergat ipſum altare ſeptem vicibus in circuitu cum hyſſopo, canendo antiphonam: Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor, Cum Pſalmo, Miſerere mei Deus. Deindè circumeat ipſam Eccleſiam tribus vicibus aqua conſpergēdo parietes, incipiens à dextra parte orientis, vſquedum redeat in orientem. Et primo circuitu canatur eadem antiph. Aſperges me Domine hyſſopo. Cum Pſal. Miſerere mei Deus. Deindè canitur alia antiphona: Similabo eum viro ſapienti, qui ædificauit domum ſupra petram. Pſal. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Secundo autem circuitu canitur antiphona iſta: Tu Domine vniuerſorum, qui nullam habes indigentiam, voluiſti templum tuum fieri in nobis, conſerua domum iſtam immaculatam in æternum Domine: cum verſu, Tu Domine, cui humilium ſemper & manſuetorum placuit deprecatio. Tertio verò circuitu antiphona, Hæc eſt domus Domini, firmiter ædificata, benè fundata eſt ſupra firmam petram. Pſal. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Deindè aſpergat per medium Eccleſiæ in lōgum & latum, faciens crucem ſuper omne pauimentum, canendo antiphonam: Domus mea, domus orationis vocabitur, cum verſu: Narrabo nomē tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te. Et cum gloria Patri. Qua finita, in medio Eccleſiæ pontifex dicat: Oremus: Et diaconus, Flectamus genua, Poſteà, Leuate. Et ſic pontifex dicat hanc orationem: Deus qui loca nomini tuo dicanda ſanctificas, effunde ſuper hanc orationis domum gratiam tuam, vt ab omnibus hîc inuocantibus nomen tuum, auxilium tuæ miſericordiæ ſentiatur. Per. Iterùm dicat, Oremus. Et diaconus vt ſupra. & ſic ſequatur hæc oratio in conſecratione baſilicæ.

Deus ſanctificationum, omnipotens dominator, cuius pietas ſine fine ſentitur, Deus qui cæleſtia ſimul & terrena complecteris, ſeruans miſericordiam tuam populo tuo ambulanti ante conſpectum gloriæ tuæ, exaudi preces ſeruorum tuorum, vt ſint oculi tui aperti ſuper domum iſtam die ac nocte. Hanc quoque baſilicam in honorem ſanctæ & victorioſiſſimæ Crucis, & ſancti N. ſacris myſteriis inſtitutam clementiſſimus dedica, miſeratus illuſtra, proprio ſplendore clarifica, omnémque hominem venientem adorare te in hoc loco, placatus admitte, propitius reſpicere dignare, & propter nomen tuum magnum, & manum fortem, & brachium excelſum, in hoc habitaculo ſupplicantes libens protege, dignanter exaudi, æterna defenſione conſerua, vt ſemper felices, ſempérque in tua religione lætantes, conſtanter in ſanctæ Trinitatis confeſſione fide catholica perſeuerent. Per.

Indè dicat excelſa voce, Per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt: Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique gratias agere: Omnipotens æterne Deus: Adeſto precibus noſtris, adeſto ſacramentis, adeſto etiam piis famulorum tuorum laboribus, nobiſque miſericordiam tuam poſcentibus: deſcendat quoque in hanc Eccleſiam tuam, quam ſub inuocatione ſancti nominis tui in honore ſanctæ Crucis, in qua coæternus tibi filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro redemptione mundi pati dignatus eſt, & ſancti martyris tui N. indigni conſecramus, ſanctus Spiritus tuus ſeptiformis gratiæ vbertate redundans, vt quotieſcunque in hac domo tua ſanctum nomen tuum fuerit inuocatum, eorū qui te inuocauerint, à te pio Domino preces exaudiantur. O beata & ſancta Trinitas, quæ omnia purificas, omnia mūdas, omnia exornas. O beata maieſtas Dei, quæ cuncta imples, cuncta contines, cunctáque diſponis. O beata & ſancta manus Domini, quæ omnia ſanctificas, omnia benedicis, omnia locupletas. O ſancte ſanctorum Deus, tuam clementiam humillima deuotione depoſcimus, vt hanc Eccleſiam per noſtræ humilitatis famulatum, in honore ſanctę & victorioſiſſimæ Crucis, & ſancti martyris tui N. purificare, benedicere, conſecraréque perpetua ſanctificationis tuæ vbertate digneris: hîc quoque ſacerdotes ſacrificia laudis offerant, hîc fideles populi vota perſoluāt, hîc peccatorum onera ſoluantur, fideléſque lapſi reparentur. In hac ergò, quæſumus Domine, domo tua, Spiritus ſancti gratia ægroti ſanentur, infirmi recuperentur, claudi curentur, leproſi mundentur, cæci illuminentur, dæmonia eiiciantur. Cunctorum hîc debilium incommoda, te Domine annuente, pellantur, omniúmque vincula peccatorum abſoluantur, vt omnes qui hoc templum, beneficia petituri, ingrediuntur, cuncta ſe impetraſſe lætentur, vt conceſſa miſericordia quam precantur, perpetuo miſerationis tuæ munere glorientur. Per.

Hac expleta, eat ante altare, dicente ſchola antiph. Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Pſalm. Iudica me Deus. Tunc faciat maltam de calce & tegula cum ipſa aqua benedicta ad occludendas ſanctorum reliquias in loco altaris, & reſeruetur ad tempus, & poſteà ipſam aquam, quæ remanet, fundat ad baſim altaris, & à diaconibus vel presbyteris extergatur altare de linteo. Poſteà pontifex deferat incenſum ſuper altare, & dicat ſchola hunc verſum: Dirigatur Domine. Tunc de oleo ſanctificato faciat pontifex crucem in medio altaris, & per quatuor angulos altaris, tribus vicibus dicendo. Sanctificetur hoc altare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. In prima vnctione cantetur iſta antiph. Erexit Iacob lapidem in titulum, fundens oleum deſuper. Pſalm. Quàm dilecta. Secunda autem vice, iſta Manè ſurgens Iacob, erigebat lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, votum vouit Domino: Verè locus iſte ſanctus eſt, & ego neſciebam. Pſal. Fundamenta. Et vngat item oleo ſancto ipſum altare, dicendo vt ſuprà: Sanctificetur hoc altare. Semper incenſum in circuitu ipſius altaris alio ſacerdote ferente. poſt expletum Pſalmum, mittat tertiò oleum, ſimiliter ſicut priùs dicēdo: Sanctificetur hoc altare. Et canēdo antiph. Ædificauit Moyſes altare Domino Deo. Pſal. Deus noſter refugiū & virtus. Hoc facto, ſumat chriſma: & faciat ſimiliter crucem ſicut ſuprà, dicendo: Sanctificetur hoc altare. Sequitur Antiph. Vnxit te Dominus oleo lætitiæ per conſortibus tuis. Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Poſteà dicat hanc orationem: Conſecretur & ſan-

ctificetur hoc altare, queſumus Domine, ad laudē & gloriam nominis tui, & in honorē & venerationem omniū ſanctorum, per iſtam vnctionem & noſtrā benedictionē. Qui viuis & regnas. Et intereà alius ſacerdos in circuitu altaris ſemper ferat incenſum. Deindè in circuitu eccleſiæ vadat pōtifex, & faciat crucem per parietes cum pollice ſuo de ipſo chriſmate in duodecim locis, tres in oriēte, tres in auſtrali, tres in occidente, tres in ſeptentrione: primò in dextra parte, & ſic in circuitu, dices per ſingulas cruces: Sanctificetur hoc templum in nom. Interim dicat ſchola: Antip. Sanctificauit Dominus tabernaculum ſuum, hæc eſt domus Dei, in qua inuocatur nomen eius, de quo ſcriptum eſt, Erit nomen meum ibi, dicit Dominus. Pſalm. Cantate. Antiph. Lapides precioſi omnes muri tui, & turres Hieruſalem gemmis ædificabuntur. Pſalm. Lauda Hieruſalem Dominum. B

Tunc iterùm redeat ad altare, & offerat ibidem crucem incenſi ſuper illud, & dicat: *Antiphon.* Eccè odor filij mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.

Et præfationem.

Dei patris omnipotentis miſericordiam deprecemur, dilectiſſimi fratres, vt hoc altare ſacrificiis ſpiritalibus conſecrandum, vocis noſtræ exoratus officio, præſenti benedictione ſanctificet, & in eo ſemper oblationes famulorum ſuorum, ſtudio ſanctæ deuotionis impoſitas, benedicere & ſanctificare dignetur, *vt ſpiritali placatus incenſo, precanti familiæ ſuæ promptus exauditor aſſiſtat. Per. Indè dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Poſteà Leuate.

Conſecratio altaris.

C Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc ſub inuocatione tui nominis indigni conſecramus, clemens & propitius preces noſtræ humilitatis exaudi: & præſta, vt in hac menſa ſint tibi libamina accepta, ſint grata, ſint pinguia, & ſancti ſpiritûs tui ſemper rore perfuſa, vt in hoc loco, omni tempore ſupplicantis tibi familiæ tuæ anxietates releues, ægritudines cures, preces exaudias, vota ſuſcipias, deſiderata confirmes, poſtulata concedas, vt ad donum gratiæ tuæ ſani, illibatíque peruenire mereamur. Per Dominum. in vnitate eiuſdem ſpiritûs ſancti. Deindè dicat excelſa voce, Per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

D

PRÆFATIO.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi ſemper & vbique gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens. Et vt propenſiori cura & attentiori famulatu, tibi ſeruitutis officia deferamus, hoc præſertim in tempore, quo religioſarum mentium habitum vltra parietum ornatum delegiſti, & in quo ſanctorum tuorum N. mentio habetur, per quorum ſacram reuerentiam & honorem ſacratiſſimo nomini tuo hoc altare dedicamus. Horum igitur Domine efflagitatus precibus, dignare hoc altare cælesti ſanctificatione præfundere & benedicere. Aſſiſtant angeli claritatis, & ſancti ſpiritus illuſtratione perfulgeat. Sit illius quoque apud te gratiæ, cuius fuit illud, quod Abraham pater fidei, in noſtræ figuram redemptionis filium immolaturus, extruxit, quod E Iſaac in conſpectu tuæ maieſtatis inſtituit, quod Iacob Dominum magna videns viſione erexit, vt hîc orantes exaudias, hîc oblata ſanctifices, hicque ſuperpoſita benedicas, hinc quoque benedicta diſtribuas. Sit ergò eccleſiæ tuæ titulus ſempiternus, ſit menſa cæleſtis, ſpiritalíque conuiuio præparata. Tu ergò Domine proprio ore tuo hoſtias ſuper eam impoſitas benedicito, & benedictas ſuſcipito, atque nobis omnibus tribue, vt participatione earum, vitam acquiramus ſempiternam. Per.

Sequitur oratio.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, clemens & propitius, preces noſtræ humilitatis exaudi, & reſpice ad huius altaris holocauſtum, quod non igne viſibili probetur, ſed infuſum ſancti ſpiritus gratia, in A odorem tuæ ſuauitatis aſcendat, & legitimè ſe ſumentibus euchariſtia medicabilis fiat, & ad vitam proficiat ſempiternam. Per.

Alia oratio. *Oremus.*

Maieſtatem tuam Domine humiliter imploramus, vt altare hoc, ſacræ vnctionis libamine ad ſuſcipienda populi tui munera inunctum, potenter benedicere & ſanctificare digneris, & quod nunc à nobis indignis ſub tui nominis inuocatione, in honore & nomine ſancti martyris tui N. ſacroſancti chriſmatis vnctione eſt delibutum, placeat tibi, atq; altare maneat perpetuum, vt quicquid deinceps ſuper eo oblatum ſacratúmque fuerit, dignum tibi fiat holocauſtum, atque omnium hîc offerentium ſacrificia, à te pio Domino benignè ſuſcipiantur, & per ea, peccatorum noſtrorum vincula abſoluantur, B maculæ deleantur, veniæ impetrentur, gratiæ acquirantur, quatenus vnà cum ſanctis & electis tuis, vitam percipere mereantur æternam. Per. Deinde dicatur iſta antiphona: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo ſancto tuo quod eſt in Hieruſalem, alleluia, alleluia. Deindè inungat oleo ſancto tabulam ſuper altare, dicens hanc præfationem:

Lapidem hunc, fratres dilectiſſimi, in quo vnguentum ſacræ vnctionis effunditur, ad ſuſcipienda populi ſui munera & ſacrificia oremus, vt Dominus conſecret atque benedicat, & quod eſt vnctum à nobis, ſit vnctum in nomine eius, vt plebis oblata ſuſcipiat, & altari per ſacram vnctionem perfecto dum propitiationem ſacrorum imponimus, ipſi propitiatores Dei eſſe mereamur. Per.

Benedictio tabulæ.

C Dominum omnipotentem, fratres dilectiſſimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui per omnem mundum fidem ſparſit, & eccleſiam congregauit, qui & lapis exciſus ſine manibus, angularem compagem ſolidauit, & hanc petram ſerenus illuſtret, eámque æterno lumine irrigatam ita multiplicibus ac diuerſis chariſmatibus locupletet, vt ſuper illam adminiſtrandam corporis ſui hoſtiam benedicat, & ſuſcipiat conſecratam. Qui cum Deo patre. Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, & precum noſtrarum, &c.

ALIA.

Supplices tibi Domine Deus, pater omnipotens, preces effundimus, vt metalli expolitam materiam, ſupernis imbuendam ſacrificiis, ipſe tuæ dotare ſanctificationis vbertate digneris, qui quondam ſcripſiſti lapideis legem D in tabulis. Per. Poſteà dicat alta voce, Per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Surſum corda. Gratias agamus Domino Deo noſtro.

PRÆFATIO.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi ſemper & vbique gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui poſt offendicula lapſus primi hominis, inſtituiſti tibi offerri propiciatorij delinimenta libaminis, vt culpa quæ preceſſerat per ſuperbiam, futuris temporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaretur & templum. Aſſit ergò miſericordiæ tuæ ineffabilis pietas, & ſuper hunc lapidem opem tuæ benedictionis infunde, vt te largiente referat præmium, quiſquis intulerit votum. Per eum E qui ſe angularem lapidem, & ſaxum ſine manibus exciſum nominari voluit, Dominum noſtrum.

Alia oratio.

Deus omnipotens vniuerſarum rerum rationabilis artifex, qui inter cæteras creaturarum formas, lapideum metallum ad obſequium tui ſacrificij condidiſti, vt legis libationi pararetur altare, annue dignanter, vt quicquid hîc oblatum ſacratúmque fuerit nomini tuo, aſſurgat religioni, proficiat ſpei, innitatur fidei, ſit honori. Per. His expletis, ſequitur oratio in medio eccleſiæ.

OREMVS.

Habitator ſanctarum mentium Deus, cui anima fidelis hoſpitium, cui mens pia templum eſt, tibi preces effundimus, tibi ſupplicamus, vt hanc domum tuam, quam per inuocationem nominis tui pio ſanctificamus offi-

cio, misericordia tua & protectione custodias. Dona habitatoribus illius, i. sacerdotibus, clero atque omni plebi, bonæ voluntatis studium, & pij operis effectum. Sint in ea semper viri grauitate insignes, fœminæ castæ, * prudentes pueri, probæ virgines, pro sexu suo atque ætate laudabiles, vt dum sanctificatam per inuocationem tuam domum habitant, ipsi te habitatorem mereantur habere. Per.

prudentes

Item benedictio basilicæ nouæ.

Deus qui super mysticam petram apostolicæ potestatis ædificatæ principaliter ecclesiæ tuæ, portas inferni nunquàm præualituras esse promisisti, cunctos ab eadem remoue placatus errores, vt quos aduersus eam præsumptio falsitatis extollit, spiritus veritatis euincat. Dirige quæsumus eam dispensatione cælesti, vt quæ ante mundi principium in tua semper est præsentia præparata, vsque ad plenitudinem gloriámque promissam, te moderante, permaneat, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam tibi construe mansionem, vt plebs hæc quæ deiecto in terram vultu benedictionis postulat donum, æternum à te percipiat præmium. Præsta quæsumus Domine, vt hæc basilica, cuius hodiè initiamus encænia, quę tua dedicatione subsistit solennis, tua semper fiat habitatione præclara. Per.

art. 16.

Deindè teneant subdiaconus & acolyti linteamina, vel omnia ornamenta ecclesiæ seu vasa sacra, quæcunque ad cultum Dei & ecclesiæ pertinere videntur, & benedicat ea pontifex iuxta hunc morem.

Benedictio linteaminum.

Domine Deus omnipotens, qui ab initio hominibus vtilia & necessaria creâsti, vestimenta quoque pontificalia sacerdotibus, & Leuitis tuis ornamenta & linteamina facere famulum tuum Moisem per quadraginta dies docuisti, siue etiam ea quæ * Maria texuit, & fecit in vsum ministerij tabernaculi fœderis, sanctificare, benedicere, consecraréque digneris hæc linteamina in vsum altaris tui ad tegendum inuoluendúmque corpus & sanguinem filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui tecum.

materia

ALIA.

Deus qui dignè tibi seruientium desideras famulatum, respice propitius ad humilitatis nostræ seruitutem, & hæc linteamina tuæ seruitutis vsibus præparata, cælestis virtutis benedictione sanctifica & consecra, quatenùs super ea spiritus sanctus tuus descendat, qui & populi tui oblationem benedicat, & corda siue corpora sumentium benignus reficiat. Per.

Benedictio linteaminum, aliorúmque in vsum sacri ministerij.

Exaudi Domine preces nostras, & linteamina hæc aliáque indumenta, necnon & vasa sancti altaris atque ecclesiæ tuæ cunctáque sacri ministerij vsui præparata, benedicere & sanctificare digneris. Per.

Benedictio ad omnia vasa, linteamina & instrumenta in vsum ecclesiæ.

Omnipotens sempiterne Deus, rex regum, & Dominus dominantium, sacerdos omnium, pontifex vniuersorum, per quæ vna cum patre & spiritu sancto facta sunt vniuersa, Christe Iesu benedicere, consecrare & sanctificare digneris vasa hæc, cum his altaris linteaminibus cæterisque instrumentis, & quemadmodum officia tabernaculi testimonij olim cum arca oraculi, scilicet cherubin clausa velis, columnas, candelabra, altare aureum, argenteas bases, tabulas deauratas, holocausta, hostias, æneum altare cum basibus æneis, tentoria, funes, oleum vnctionis, & cætera in figuram nostri temporis per manus sanctorum sanctificasti sacerdotum, ita nunc manens in æternum, summe sacerdos sacerdotum secundum ordinem Melchisedech, vasa hæc, & omnia instrumenta altaris huius Ecclesiæ, quę inter nostras palmas habentur, benedicas, purifices, consecres, & consummes, quibus inter nos æternam vnitatem in supremo meatu, sine fine constare credimus, per te Iesu Christe, qui cum Patre in vnitate eiusdem Spiritus sancti viuis & regnas Deus. Per omnia secula seculorum.

Benedictio ad omnia ornamenta in vsum Eccl. vel altaris.

Omnipotens & misericors Deus, qui ab initio vtilia & necessaria hominibus creasti, templáque manu hominum facta nomini tuo sancto dicari, tuæque habitationis loca vocari voluisti, quique per Moysem famulum vestimenta pontificalia, & sacerdotalia, seu leuitica, & alia quæque diuersi generis ornamenta, ad cultum & decorem tabernaculi & altaris tui fieri decreuisti: exaudi propitius preces nostras, & omnia hæc diuersarum specierum ornamenta, in vsum huius basilicæ, vel altaris, ad honorem & gloriam tuam præparata, purificare, & sanctificare, benedicere, & consecrare per nostræ humilitatis seruitutem digneris, vt diuinis cultibus sacrisque ministeriis apta existant, hisque in confectione corporis & sanguinis Iesu Christi filij tui Domini nostri, dignis tibi pareatur famulatibus. Qui tecum.

Item benedictio vestimentorum sacerdotalium, siuè leuiticorum, atque sequentis ordinis ministrantium.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per Moysem famulum tuum pontificalia atque leuitica vestimenta ad explendum in conspectu tuo ministerium eorum, & ad decorem seu laudem nominis tui fieri decreuisti, adesto propitius inuocationibus nostris, & hæc indumenta sacerdotalia famuli & sacerdotis tui desuper gratia tua irrigante, tua ingenti benedictione per nostræ humilitatis seruitutem purificare, benedicere, & consecrare digneris, vt diuinis cultibus & sacris ministeriis apta & benedicta existant. His quoque sacris vestibus sacerdotes vel leuitæ tui induti, defensi ab omnibus impulsionibus seu tentationibus malignorum spirituum esse mereantur, tuisque eos ministeriis aptè & condignè seruire & inhærere, in hisque placidè, & deuotè tribue perseuerare. Per.

Benedictio ad albas, planetas, stolas, & cingula.

Domine Deus, pater omnipotens, rex & magnificus triumphator, qui per sanctos patres nostros, qui tibi in sacerdotali ordine placuerunt, diuersi generis ornamenta & vestimenta sacerdotalia fieri, & his ornari sacerdotes tibi seruientes iussisti, exaudi propitius orationem nostram, & hanc planetam famuli tui N. seu poderem, ac cingulum, orariúmque dextera tua benedicere, consecrare, sanctificaréque, & purificare digneris: quatenus hæc vestimenta ministris tuis, leuitis ac sacerdotibus ad diuinum cultum ordinandum explendúmq; proficiant, sanctisque altaribus tuis mundè & ornatè in his sacris vestibus ministraturi, irreprehensibiles in actu & in victu interiùs exteriúsque appareant, tibique soli Deo puro corde, & mundo corpore omnibus diebus vitæ suæ irreprehensibiliter sanctorum patrum exempla sequentes seruire valeant, hisque sacris ministeriis secundum tuam voluntatem quando tibi placuerit expletis, cælestis regni gloriam cum omnibus sibi commissis percipere mereantur. Per.

Benedictio stolæ, seu mappulæ, vel planetæ.

Deus inuictæ virtutis triumphator, & omnium rerum creator ac sanctificator, intende propitius preces nostras, & hanc stolam siue mappulam, vel planetam leuiticæ ac sacerdotalis gloriæ ministris tuis fruendas tuo proprio ore benedicere, ac sanctificare, consecraréque digneris, omnésque eis vtentes, tuisque ministeriis à nobis indignis consecrandos, aptos, & tibi cum eis deuotè & amabiliter seruientes, gratos efficere dignare. Per.

Benedictio Stolarum.

Domine Deus omnipotens, qui ab initio hominibus vtilia & necessaria creasti, & vestimenta pontificalia, aliáque ornamenta & linteamina sacerdotibus ac leuitis in vsum tabernaculi fœderis fieri Moysi famulo tuo iussisti, eúmque spiritu sapientiæ ad id peragendum replesti; hoc ornamentum in vsum ministerij tui sanctificare, benedicere, & consecrare, atque ministros altaris

tui, qui illud portauerint, septiformi Spiritu sancto dignanter replere digneris, atque castitatis stola & indumento lætitiæ sempiternæ, & beata facias cum bonorum fructu ministeriis congruenti immortalitate vestiri. Per.

Benedictio Corporalis. *Oratio.*

Omnipotens sempiterne Deus, benedic linteamen istud ad tegendum inuoluendúmque corpus & sanguinem filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui.

ALIA.

Domine Deus, qui iam sanctificare dignatus es hoc genus specierum, quando eo dignatus es inuolui corpus Domini nostri Iesu Christi vnigeniti tui in beata passione; concede quæsumus per eundem Dominum nobis quanquàm indignis famulis tuis, vt præsens linteum cælesti benedictione sanctum & aptum fiat Dominico sepulcro, altari videlicet tuo, vt placabiliter possit in eo imponi corpus & sanguis eiusdem Domini nostri Iesu Christi, qui est vita omnium fideliter sumentium, & viuit, & regnat tecum Deus in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

ALIA.

Clementissime Domine, cuius inenarrabilis virtus, cuius mysteria arcanis mirabilibus celebrantur; tribue quæsumus, vt hoc linteamen tuæ propitiationis benedictione sanctificetur, ad consecrandum super illud corpus & sanguinem Dei & Domini nostri Iesu Christi filij tui. Qui tecum.

Præfatio vasculi, in quo Eucharistia reconditur.

Oremus, fratres dilectissimi, vt Deus omnipotens hoc vasculum corporis filij sui Domini nostri Iesu Christi gerulum, suæ benedictionis tutamine, suíque filij Domini nostri munere, ac sancti Spiritus virtute implere dignetur. Per. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Sequitur Benedictio.

Omnipotens Deus, Trinitas inseparabilis, manibus nostris opem tuæ benedictionis infunde, vt per nostram benedictionem hoc vasculum sanctificetur, & corporis Christi nouum sepulcrum Spiritus sancti gratia perficiatur. Per eundem. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Præfatio ad consecrandam patenam.

Oremus, fratres charissimi, vt diuinæ gratiæ benedictio consecret, & sanctificet hanc patenam ad conficiendum in ea corpus Domini nostri Iesu Christi patientis Crucem pro salute omnium nostrum.

Sequitur oratio. *Oremus.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui legalium inter libatoria hostiarum, conspersam similaginem deferri in patenis aureis & argenteis ad altare tuum iussisti, benedicere & sanctificare digneris & hanc patenam in administrationem Eucharistiæ Iesu Christi filij tui, qui pro nostra omnium salute seipsum tibi Deo patri in patibulo Crucis elegerat immolari. Qui tecum.

Indè faciat signum Crucis de chrismate sancto super patenam, dicens:

Consecrare & sanctificare digneris Domine patenam hanc per istam vnctionem & nostram benedictionem in Christo Iesu Domino nostro. Qui tecum viuit & regnat.

Præfatio calicis.

Oremus, dilectissimi fratres, vt Deus & Dominus noster hunc calicem in vsum ministerij sui consecrandum, cælestis gratiæ inspiratione sanctificet, & ei ad humanam benedictionem plenitudinem diuini fauoris accommodet.

Sequitur Benedictio.

Dignare Domine calicem istum in vsum ministerij tui pia deuotione formatum, ea sanctificatione perfundere, qua Melchisedech famuli tui sacratum calicem perfudisti, & quod arte vel metalli officio non potest altaribus tuis esse dignum, tua fiat benedictione preciosum atque sanctificatum. Per.

Et faciat Crucem de chrismate super ipsum calicem per latera.

OREMVS.

Omnipotens sempiterne Deus, manibus nostris opem tuæ benedictionis infunde, vt per nostram benedictionem hoc vasculum sanctificetur, ac corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi nouum sepulcrum Spiritus sancti gratia perficiatur. Per.

ALIA.

Deus qui Moysi famulo tuo in Oreb monte seruanda populo tuo præcepta disponens, templum sanctum tuum, qualiter ædificaret instituisti, sacra quoque vasa, quæ inferri altari tuo deberent, instar vasorum cælestium fieri docuisti, precamur vt hunc calicem, in quo celebraturi sumus sacrosancta mysteria, emissione sancti Spiritus tui cælesti benedictione sanctifices, gratúmque & acceptabilem habeas, & benedicas, vt dignè sociatus vasculis tuis, & acceptabilem tibi deferat famulatum, & dignè tuis mysteriis consecretur. Per Dominum. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Ad benedicendam Crucem primitus fiat benedictio salis & aquæ. Posteà litania. Deinde sequatur oratio.

OREMVS.

Benedic Domine Iesu Christe hanc Crucem tuam, per quam eripuisti mundum à potestate dæmonum, & superasti passione tua suggestorem peccati, qui gaudebat in præuaricatione primi hominis per ligni vetiti præsumptionem. Qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuis & regnas.

ALIA.

Rogamus te Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt sit remedium salutare generi humano, sit soliditas fidei, profectus bonorum operum, redemptio animarum, sit solamen & protectio ac tutela contra sæua iacula inimicorum. Per. Deindè dicat alta voce. Per omnia secula seculorum. Resp. Amen.

Consecratio.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, cuius sanctum & terribile nomen inter cæteras visibiles creaturas, ligna quoque fructifera laudare ac benedicere non cessant, qui in figuram vnigenitæ sapientiæ tuæ, ligno vitæ à principio paradisum voluptatis ornasti, vt eiusdem fructus sacrosancto mysterio protoplastos parentes nostri generis mortem cauere, & vitam admonetes custodire perpetuam, quíque nos vetitæ arboris attactu iuste morti addictos, eiusdem coæternæ tibi sapientiæ tuæ Dei & Domini nostri Iesu Christi innoxia morte ad vitam misericorditer reuocare dignatus es, te supplices exoramus, vt hoc singulare signum, quod ad exemplum primi sacratissimique vexilli de precioso filij tui sanguine triumphalis, fidelium tuorum deuotione compactum est, cælesti tua benedictione sanctificare digneris, vt omnibus hîc genu flectentibus, ac tuæ maiestati supplicantibus largior & cordis compunctio, & indulgentia concedatur admissorum, atque intercedente ipsa victoriosissima vnigeniti tui filij passione, & tibi placita postulare, & citiùs valeant postulata percipere. Da quæsumus clementissime pater, in quo viuimus, mouemur, & sumus, vt quoties triumphum diuinæ humilitatis, quæ superbiam nostri hostis deiecit, oculis intuemur, quoties mente recolimus, & contra hostem ipsum fiduciam fortitudinis, & maiorem deuotæ tibi humilitatis gratiam consequamur, quatenus in illo tremendo tuæ maiestatis examine, cum pauentibus elementis, cælorúmque virtutibus commotis, signum illud glorificum redemptionis nostræ apparuerit in cœlo, ipsi de morte ad vitam transire, ac perpetua beatæ resurrectionis gaudia videre mereamur. Per eundem Dominum.

Rogamus te Domine suppliciter inuocantes, vt signum illud sanctæ Crucis, sit salus credentium in te per passionem Crucis tuæ, & per signum sanctitatis tuæ, signum sit Dei viui, signum salutis, signum beatæ Trinitatis, signum cælestis gloriæ, signum Saluatoris nostri Iesu Christi Domini nostri, hoc est, Crux Saluatoris no-

ſtri, Crux Patriarcharum, Crux Prophetarum, Crux Apoſtolorum ſanctorum, Crux Martyrium Chriſti, Crux Eccleſiæ Dei, Crux omnium credentium in ſanctam & perfectam Trinitatem. Reſp. Amen. Alleluia.

Te Domine, quæſumus, qui das animabus ſalutem per ſignum Crucis tuæ, vt in locis ac domibus vbi Crux iſta fuerit fixa, fugentur dæmones, & immundi ſpiritus, ac peſtifer expellatur inimicus, morbiſque careant, & immunditiis, ac omnes aduerſæ poteſtates cognitione tua ſint procul depulſæ, & virtute benedictionis tuæ ſit benedicta hæc Crux, & ſanctificata, & mundata dignanter, & in quocunque loco manſerit, in tuo nomine omnes timores meridiani atque nocturni, & omnes terrores liuoréſque ſerpentis excludantur, abſcedántque inſidiæ inimici, & phantaſmata pereant. Per.

ALIA.

Deus qui beatè Crucis patibulum, quod priùs erat ſceleſtis ad pœnam, conuertiſti redemptis ad vitam, concede plebi tuæ eius vallari præſidio, cuius eſt armata vexillo, ſit ei Crux noſtra dei fundamentum, ſpei ſuffragium, in aduerſis defenſio, in proſperis iuuamen, ſit ei in hoſte victoria, in ciuitate cuſtodia, in campis protectio, in domo fultura, vt paſtor per eam in futuro gregem ſerues incolumem, quæ nobis agno vincente conuerſa eſt ad ſalutem. Per.

ALIA.

Sanctifica Domine Ieſu Chriſte iſtud ſignaculum paſſionis tuæ, vt ſit inimicis tuis obſtaculum, & credentibus vitæ perpetuum efficiatur victoriæ vexillum. Qui cum Deo patre. Hic adſpergat eam aqua ſancta, addens odorem incenſi, ità dicendo: Sanctificetur iſtud lignum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & benedictio illius ligni ſit in loco iſto, in quo ſancta membra Saluatoris ſuſpenſa ſunt, vt orantes inclinantéſque ſe propter Dominum ante iſtam Crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. Amen.

Benedictio Crucis metallizatæ.

Deus gloriæ, Deus excelſe ſabbaoth, fortiſſime Emmanuel, Deus pater veritatis, pater ſapientiæ, pater beatitudinis & pulchritudinis, pater illuminationis atque vigilationis noſtræ, qui mundum regis, qui cuncta regna diſponis, qui es bonorum collator munerum, & bonorum omnium attributor, cui omnes gentes, populi, tribus, & linguæ ſeruiunt, cui omnis Angelorum legio famulatur, qui largiris famulis tuis fidem & laudem nominis tui, vt debita tibi oblata perſoluant. Cui priùs fides offerentium complacet, deinde ſanctificatur oblatio, quæſumus exorabilem miſericordiæ tuæ pietatem, vt ſanctifices tibi hoc ſignum Crucis, atque conſecres, quod tota mentis deuotione famuli tui religioſa fides conſtruxit, trophæum ſcilicet victoriæ tuæ ac redemptionis noſtræ, quod in amorem Chriſti triumphalis gloria conſecrauit, adſpice hoc ſignum Crucis inſuperabile, quo diaboli eſt exinanita poteſtas, mortalium reſtituta libertas, quæ licet fuerit aliquando in pœnam, ſed nunc verſa eſt in honorem per gratiam, & quæ quondam reos puniebat ſupplicio, nunc innoxios abſoluit à debito. Et tibi quid per hoc placere potuit, niſi id, per quod tibi placuit nos redimere? nullum tibi debitum amplius munus eſt, quàm quod tibi tunc corporis dedicauit, affixio: nec tibi eſt magis familiaris oblatio, quam quæ familiari manuum tuarum extenſione ſacrata eſt. Illis ergò manibus hanc Crucem accipe, quibus illam amplexus es, & de ſanctitate illius hanc ſanctifica, ac ſicuti per illam mundus expiatus eſt à reatu, ita offerentium famulorum tuorum animæ deuotiſſimæ huius Crucis merito, & obſecrationibus huius ſancti martyris tui, cuius reliquiæ in præſenti Eccleſia continentur, omni careant perpetrato peccato, & tuæ veræ Crucis obtectu eniteſcant ſucceſſibus aſſiduis triumphatores. Radiet hîc vnigeniti tui filij ſplendor diuinitatis in auro, emicet gloria paſſionis eius in ligno, in cruce rutilet noſtræ mortis redemptio, in ſplendore chryſtalli noſtræ vitæ purificatio. Sit ſuorum protectio, ſpei certa fiducia, eos ſimul cum gente & plebe fide confirmet, ſpe & pace conſociet, augeat triumphis, amplificet in ſeculis, proficiat eis ad perpetuitatem temporis, ad vitam æternitatis, vt eos temporali florentes gloria muniat, & ad perpetuam redemptos coronam, & ad regna cæleſtia potenti virtute perducat. Præſta per propitiationem ſanguinis eius, per ipſum datorem, qui ſeipſum dedit redemptionem pro multis, qui ſe hoſtiam pro delictis offerre dignatus eſt, qui exaltatus in ligno Crucis ſuæ, principatus & poteſtates humiliauit, qui tecum ſidereo ſedet in throno, indiſſolubili connexione Spiritus ſancti per infinita ſecula ſeculorum. Reſp. Amen.

Benedictio Thuribuli.

Domine Deus, qui dum filios Iſrael ob rebellem ſui contumaciam, durum vaſtaret incendium, Aaron ſacerdotem tuum inter viuos ac mortuos orando ſtantem, tibique incenſum offerentem exaudire dignatus es, populúmque de incendio liberare, benedic hoc quæſumus thuribulum, & præſta, vt quoties tibi in eo offerimus incenſum, nos ipſos Chriſto tuo efficias boni odoris acceptabile templum. Qui venturus.

ALIA.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui in deſerto prophanæ multitudinis murmurationem flamma mulctante, cùm Aaron ſacerdos tuus, repleto de altaris igne thuribulo, tuæ maieſtati pro illius liberatione humiliter ſupplicaret, incenſo placatus, precibus eius clementer annuiſti, benedic hoc quæſumus thuribulum tua maieſtate, & preſta, vt quod in eo tibi offertur incenſum, ſit fuga dæmonum, repulſio phantaſmatum, immundarum abſceſſio cogitationum, ſitque in illius odore, noſtra tibi oratio ſemper accepta. Per. *Num. 16.*

Benedictio Incenſi vel Tymiamatis.

Deus omnipotens, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, immitte in hanc creaturam incenſi vel tymiamatis, vim odoris tui atque virtutem, vt ſit ſeruis vel ancillis tuis munimentum, tutelàque defenſionis, ne intret hoſtis in viſcera eorum, nec habitum ibi vel ſedem poſſit habere. Per Dominum noſtrum.

ALIA.

Domine Deus omnipotens, cui adſtat exercitus Angelorum, dignare reſpicere & benedicere hanc creaturam incenſi, vt omnes languorum dæmonúmque inſidiæ, odorem ipſius ſentientes fugiant, & ſeparentur à plaſmate tuo, quod filij tui precioſo ſanguine redemiſti, vt nunquàm lædantur à morſu ſerpentis antiqui. Per.

Item ALIA.

Deus qui Moyſi famulo tuo per Spiritum ſanctum reuelare dignatus es, quæ ad cultum ſanctuarij neceſſaria decreuiſti, ex quibus thymiama boni odoris ad opus Eccleſiæ tuæ ob cauſam religionis iugiter permanere iuſſiſti, vt myſticè nobis ſignificatione ſpiritualium virtutum fragrans oſtenderet odorem ſuauitatis: tua ergò quæſumus omnipotens Deus immenſæ maieſtatis dextera hanc creaturam benedicere, ex diuerſarum rerum commixtione confectam dignare, vt virtute ſancti nominis tui, omnes immundorum ſpirituum phantaſmaticos incurſus effugare, omnéſque morbos reddita ſanitate expellere, vbicunque fumus aromatum eius efflauerit, mirabiliter poſſit, atque in odorem flagrantiſſimum tibi Domino perpetua redoleat ſuauitate. Per.

Præfatio conſecrationis Capſarum.

Oremus, dilectiſſimi nobis, Deum patrem omnipotentem, vt qui omnia per vnigenitum filium ſuum in virtute ſancti Spiritus valde bona creauit, ipſe nobis indignis ad conſecrationem harum capſarum reliquiis ſanctorum ſuorum condendis paratarum, rorem

gratiæ suæ clementer infundere dignetur. Per.

Consecratio in modum Præfationis.

Deus inæstimabilis, Deus ineffabilis, Deus misericordiarum & totius consolationis, qui Moysi famulo tuo præcepisti, vt iuxta exemplar, quod ei in monte demonstrasti, arcam de lignis imputribilibus construeret, & eam auro mundissimo circundaret, in qua vrna aurea, manna cælesti plena, cum tabulis testamenti, digito maiestatis tuæ conscriptis, in testimonium futuris generationibus seruari deberet, quíque nostris seculis eadem sacratiùs intelligenda manifestasti, dum corpus vnici filij tui opere Spiritus sancti de incorrupta virgine conceptum, & anima rationali viuificatum, omni plenitudine diuinitatis impleſti, te suppliciter imploramus omnipotens Deus pater Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, vt hæc vascula sanctorum tuorum pignoribus præparata, eisdem sanctis tuis intercedentibus, cælesti benedictione perfundere digneris, quatenùs, qui eorum patrocinia requirunt, ipsis interuenientibus, cuncta sibi aduersantia, te adiuuante superare, & omnia commodè profutura, abundantia largitatis tuæ mereantur inuenire. Et sicut illi Domine, te inspirante, spiritalium nequitiarum versutias cauere, & humanitùs exquisita tormenta non solùm contemnere, sed etiam penitus euincere, Christo Domino confortante, potuerunt; ita ipsorum merita venerantibus, & reliquias humiliter amplectentibus contra diabolum & angelos eius, contra fulmina & tempestates, contra grandines, & varias pestes, contra corruptum aerem, & mortes hominum vel animalium, contra fures & latrones, siue gentilium incursiones, contra malas bestias, & serpentium atque reptantium diuersissimas formas, contra malorum hominum adinuentiones pessimas, eorundem sanctorum tuorum precibus complacatus, dexteram inuictæ potentiæ tuæ ad depulsionem proficuorum, semper & vbique propitius extende. Per eundem.

Item alia oratio.

Num. 17. Domine Deus omnipotens, qui vt murmur insani populi compesceres, & sacerdotium Aaron tibi placitum comprobares, virgam eius aridam germinare & flores fructiferos producere fecisti, eandémque in arcam testamenti pro signo virtutis tuæ poni iussisti: sed nobis eodem præsagio Christum in ara Crucis arefactum citissima resurrectione florescere, & in Ecclesia nouissimo tempore suscitanda siue per vitam, siue per mortem, die ac nocte fructificare demonstrasti, te quæsumus indulgentissime generis humani prouisor, vt hæc vascula sanctorum tuorum receptaculo præparata, gratuita gratia sanctifices, vt vbicunque in tuo nomine perlata fuerint, intercedentibus habitatorum eorum meritis, cuncta aduersa repellas & nullifices, & omnia vtilia multiplices, atque custodias, quatenùs fideles tui magnitudine siue numerositate beneficiorum tuorum in parte modica reliquiarum, integra sanctorum corpora se percepisse gratulentur, & per temporalia loca ipsorum precibus impensa, ad æterna cum eis gaudia possidenda fiducialiùs animentur. Per.

Item alia oratio.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui per vnigenitum tuum beatum Paulum Apostolum vas electionis appellari voluisti, & ipso euangelizante, ac dicente fidelibus, Vos estis templum Dei viui, & spiritus Dei habitat in vobis, & sciat vnusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione & honore, omnibus Domini nostri Iesu Christi membris eandem spem concessisti, te humiliter imploramus, vt in hanc capsam capiendis sanctorum tuorum membris, vel exuuiis vel pignoribus artificiosè compactam & ornatam, rorem diuinæ sanctificationis infundas, & non solùm ad illorum præsentiam venientes, & ibidem suppliciter exorantes exaudias, sed & quippiam de memoriis eorum pro benedictione reportantes, aut fideliter accipientes, immensæ

2. Cor. 6.
1. Thess. 4.

A pietatis tuæ gratia consolari, refouere, tutari, ac remunerare digneris. Per.

Item vndè suprà in transcursu.

Quæsumus, omnipotens Deus, indefectiuam clementiam tuam, vt hoc instrumentum sanctorum tuorum reliquiis honorificum, dextera maiestatis tuæ dignanter extensa, misericors & placitus benedicas, vt quicunque illorum patrocinia, vel cominùs expetentes, vel eminùs recolentes, pietati tuæ fideli deuotione de quacunque necessitate supplicauerint, optata citiùs consolatione ac iuuamine potiantur. Per.

Præfatio ciborij, id est, vmbraculi altaris.

Oremus, fratres charissimi, Deum rectorem ac gubernatorem omnium seculorum, vt immemor omnium delictorum & facinorum iuuentutis & ignorantiæ siue temerariæ præuaricationis meæ, B istud instrumentum ad honorificentiam nominis sui compactum placitus ac misericors illustratione vultus sui benedicere & sanctificare dignetur. Per Dominum nostrum.

Consecratio.

Omnipotens sempiterne Deus, qui fideli famulo tuo Moysi præcepisti, vt duos Cherubin super arcam testamenti collocaret, quam extensis ad alterutrum alis protegerent, versis vultibus in propitiatorium, quæsumus ineffabilem clementiam tuam, vt hoc tegimen venerandi altaris tui, in quo ipse vnigenitus filius tuus Dominus noster Iesus Christus, qui est propitiatio pro peccatis nostris, fidelium manibus iugiter immolatur, & sub quo sanctorum tuorum corpora, quæ veraciter fuerunt arca testamenti tui, receptacula videlicet Spiritus sancti, per C eundem consubstantialem tibi filium, qui factus est nobis à te sanctificatio & redemptio, in virtute eiusdem Spiritus veritatis, vniuersa antiqui hostis falsitate cum satellitibus suis depulsa, cum omnibus ornamentis ad ipsum vmbraculum pertinentibus, vel ab illo dependentibus, aut eidem suppositis, tua sancta benedictione perfundere, & consecrare, atque ad tuitionem pignorum sanctorum, ac roboranda siue multiplicanda vota fidelium tuorum diutino tempore conseruare digneris, annuente eodem Domino nostro Iesu Christo filio tuo. qui tecum.

Item præfatio minoris vel itinerarij ciborij.

Oremus dilectissimi indulgentiam omnipotẽtis Dei, vt postpositis humanæ fragilitatis admissis, consuetę mi- D sericordiæ suæ munere, hoc repositorium sacris vsibus præparatum, per vnigenitum verbum, virtutem scilicet & sapientiam suam, in spiritu sanctificationis consecrare dignetur. Per.

Consecratio.

Consecrare & sanctificare dignare quæsumus sancte pater, omnipotens æterne Deus, hoc conditorium sanctorum pignorum, ad recondenda in eo tuorum munera preciosa sanctorum, in Christo Iesu Domino nostro. Qui.

Præfatio tabulæ itinerariæ.

Deum omnipotentem, fratres charissimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui per omnem mundum fidem sparsit, & ecclesiam congregauit, qui & lapis excisus de Dan. 2. E monte sine manibus angularem compagem solidauit, hanc petram serenus illustret, eámque æterno lumine irrigatam, ita multiplicibus ac diuersis charismatibus locupletet, vt super illam administrandam corporis sui hostiam benedicat, & suscipiat consecratam. Qui cum Deo patre.

Consecratio.

Exaudi nos Deus noster, & precum nostrarum libenter accipe vota, & hoc altare ad celebranda diuina mysteria præparatum, odore vnguenti cælestis adsperge, & aromata illi diuinæ sanctificationis infunde, & sicut lapidem Iacob patriarchæ erectum, vnguenti perfusione Gen. 28. dicasti, & angelicis visionibus per scalam gradus Ecclesiæ figurasti; sic super hunc quoque lapidem altari coaptandum, cælestis gratiam benedictionis immitte, vt

dum tibi super eum sacri corporis & sanguinis vnigeniti tui mysteria consecrantur, petentibus peccata deleantur, mœrentibus influat gratia sempiterna. Per. Et accipiens tabulam, adspergat eam aqua benedicta, addens odorem incensi, & confirmet eam cum chrismate in crucem, ità dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Resp. Amen: Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo.

Oratio in dedicatione baptisterij.

Primitùs fiat aqua benedicta cum litania.

Deindè dicatur oratio. *Oremus.*

Omnipotens sempiterne Deus, fons omnium virtutum, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vasculum sacro baptismati præparatum maiestatis tuæ præsentia consecrare, vt qui vbique totus es, etiam hîc adesse te nostris precibus sentiamus. Per.

ALIA.

Propitiare Domine familiæ tuæ, & benignus humilitatis nostræ vota sanctifica, & omnes in hoc fonte regenerandos vniuersali adoptione custodi. Per. Tunc adspergat ipsum baptisterium aqua benedicta, addens odorem incensi. Deindè vadant ad eum locum, in quo reliquiæ præterita nocte cum vigiliis fuerunt, & ibi mutet pontifex, si voluerit, vestimenta sua; & præparet se ad Missam vestimentis aliis solennibus.

Deindè redeat ad ostium Ecclesiæ, vbi litaniæ vel laudes circa feretrum celebrantur, & dicat præ foribus hanc orationem: signans ostium Ecclesiæ.

Deus qui sacrandorum tibi auctor es munerum, effunde super hanc orationis domum benedictionem tuam, vt ab omnibus hîc inuocantibus nomen tuum, defensionis tuæ auxilium sentiatur. Per. Et tunc portantes feretrum magno honore cum reliquiis simul & crucibus & luminaribus, circumeant Ecclesiam, sequente clero, has antiph. vel resp. psallendo, & populo cum mulieribus & paruulis, kyrie eleison decantate Antiph. Ambulate sancti Dei ad locum destinatum, qui vobis præparatus est ab origine mundi. Antiph. Plateæ Hierusalem gaudebunt, & omnes vicini eius canticum lætitiæ dicent. Antiph. Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eas: Lux orta est iustis, & rectis corde lætitia. Antiph. In sanctis gloriosus es Deus noster, quis similis tibi? sanctimonium tuum Domine, quod præparauerunt manus tuæ Domine, Domine qui regnas in æternum & in seculum, & adhuc. Antiph. Ambulate sancti Dei, ingredimini in ciuitatem Domini, ædificata est enim vobis ecclesia noua, vbi populus adorare debeat maiestatem Domini. Antiph. Sanctificaui Hierusalem, dicit Dominus, & dabo sanctis meis regnum & tabernaculum electum, quæ præparaui in odorem vnguenti, Alleluia, alleluia. Resp. Sancti tui Domine. Vers. Quoniam percussit petram. Resp. Tradiderunt corpora sua. Vers. Isti sunt qui venerunt. Resp. Sancti mei. Vers. Venite benedicti. Resp. Exultabunt sancti. Vers. Epulentur. Resp. Fulgebunt iusti. Vers. Iusti autem.

His ità per ordinem gestis, cùm redierit iterum ad ostium ecclesiæ, facto silentio, habeat pontifex verbum ad populum de honore ecclesiastico, de pace venientium ac redeuntium, & de decimis ac oblationibus Ecclesiæ, ac de anniuersaria ipsius dedicatione, & annunciet tam clero, quàm populo, in cuius honore constructa & dedicata sit Ecclesia, vel etiam nomina sanctorum ibi quiescentium. Ipse autem Dominus & constructor ipsius Ecclesiæ, admoneatur de dote illius, & qualem honorem vel curam Ecclesiæ & presbytero exhibere debeat: illo autem profitente in omnibus ità se velle agere, pontifex hæc à Domino postulans, ante quam intret Ecclesiam, dicat hanc orationem: Domum tuam, quæsumus Domine, clementer ingredere, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam construe tibi mansionem, & præsta, vt domus hæc quæ tua subsistit dedicatione solemnis, tua fiat habitatione sublimis. Per.

Deindè cùm chrismate signum faciat crucis in superliminare, dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Porta sis benedicta, consecrata, sanctificata, consignata, & Domino Deo commendata. Porta sis introitus salutis & pacis. Porta sis ostium pacificum, per eum qui se ostium & ostiarium appellauit Iesus Christus Dominus, qui cum Patre, & Spiritu sancto.

Tunc accipiat pontifex feretrum cum presbyteris: & ingrediendo dicat schola antiphonam: Ingredimini benedicti Dei, parata est vobis à Domino habitatio sedis vestræ, sed & populus fidelis cum gaudio insequitur iter vestrum, vt oretis pro nobis maiestatem Domini. Resp. Sancti Dei, dedit vobis Dominus istum locum, vt faciatis in eo mirabilia. Vers. Benedicta gloria Domini de loco sancto suo. Et cum intrauerint, extenso velo inter populum & altare, pontifex recondat reliquias in altari, & presbyteri qui cum eo sunt cantent Antiph. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Psalm. Cantate Domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum.

Et antequàm recludantur reliquiæ, dicat Pontifex hanc Orationem.

Deus qui omni loco dominationis tuæ clemens ac benignus dedicator assistis, exaudi nos quæsumus, & concede, vt inuiolabilis huius loci permaneat consecratio, & beneficia tui muneris vniuersitas sanctæ Ecclesiæ, quæ supplicat mereatur. Per.

Hac expleta, ponat chrisma in confessionem per angulos quatuor in crucem, dicendo:

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Resp. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo. Deindè ponat tres portiones corporis Domini intrò in confessionem, & tres de incenso, & antequàm recludantur reliquiæ in confessione, cantent istum antiphonam: Sub altare Dei sedes accepistis, intercedite pro nobis ad Dominum, qui vos elegit. Cum psalm. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Oratio ad dedicandum altare post impositas reliquias.

Oremus.

Deus qui altaria nomini tuo dicanda sanctificas, præsta quæsumus, vt quod nostra fragilitas non meretur, intercessione beati N. huc spiritus tui plenitudo descendat, qui & munera nostra sanctificet, & indulgentiam nobis tuæ pietatis obtineat. Per Dominum. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

Et accipiens tabulam de subtus, confirmet eam cum Chrismate in crucem, ità dicendo. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Resp. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo.

Tunc ponat tabulam super reliquias: & det orationem hanc. *Oremus.*

Deus qui ex omni coaptatione sanctorum, æternum maiestati tuæ condis habitaculum, da ædificationi tuæ incrementa cælestia, & præsta, vt quorum hic reliquias pio amore complectimur, eorum semper meritis adiuuemur. Per.

Deindè liniat eam cum calce, quæ anteà fuerat præparata, & postquàm linita fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo sicut prius: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris, ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo, & cantent antiphonam: Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, & viuent nomina eorum in æternum. Cum gloria patri. Tunc diaconi vestiant altare, & schola dicat antiph. Circundate Sion Leuitæ, altare Domini vestite vestimentis albis, estote & vos canentes hymnum nouum, dicentes, Benedictus es Deus. Cum psalm. Mirabilis Deus. Et cum gloria. Item aliam antiph. In velamento clamabunt sancti tui Domine, Alleluia, alleluia, alleluia. Posteà quoque offe-

ratur incensum, versúsque dicatur: Omnis terra adoret te Deus. Deindè kyrie eleison, & oratio Dominica, & preces. Fundata est domus Domini super verticem montium. Resp. Benè fundata est super omnes colles. Dominus in templo sancto suo. Resp. Dominus in cœlo sedes eius. Domus mea, dicit Dominus. Resp. Domus orationis vocabitur. Exultabunt sancti in gloria. Resp. Lætabuntur in cubilibus suis. Exultent iusti in conspectu Dei. Resp. Et delectentur in lætitia. Pretiosa est in conspectu Domini. Resp. Mors sanctorum eius. Lætamini in Domino & exultate iusti. Respons. Et gloriamini omnes recti corde. Iusti confitebuntur nomini tuo. Resp. Et habitabunt recti cum vultu tuo. Fiat misericordia tua Domine super nos. Resp. Quemadmodum sperauimus in te. Exurge Domine, adiuua nos. Resp. Et libera nos propter nomen tuum. Domine Deus virtutum conuerte nos. Resp. Et ostende faciem tuam, & salui erimus. Domine exaudi orationem meam. Respons. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Descendat, quæsumus Domine Deus noster, Spiritus tuus sanctus super hoc altare, qui & populi tui dona sanctificet, & sumentium corda purificet. Per.

ALIA.

Omnipotens sempiterne Deus, altare hoc nomini tuo dicatum, cælestis virtutis benedictione sanctifica, & omnibus in te sperantibus auxilij tui munus ostende, vt hîc & sacramentorum virtus & votorum obtineatur effectus. Per.

Deindè reuertatur pontifex in sacrarium, donec ornetur ecclesia, & accendantur luminaria. Et incipiat cantor, Antiph. ad introitum: Terribilis est locus iste. Psal. Quàm dilecta. Et procedat pontifex cum ordinibus suis. si autem consuetudo est in festiuitatibus, & celebretur solenniter Missa, sicut in sacramentario continetur. Cum gloria in excelsis Deo, & posteà, per totam hebdomadam fiant Missæ publicè in ipsa, vsque ad dies octo completos.

Reconciliatio violatæ Ecclesiæ.

Primùm efferantur reliquiæ, & veniat Episcopus ante ipsam Ecclesiam cum clero & populo, & dicat hanc orationem:

OREMVS.

Omnipotens & misericors Deus, qui sacerdotibus tuis præ cæteris tantam gratiam contulisti, vt quicquid in tuo nomine dignè perfectéque ab eis agitur, à te fieri credatur, quæsumus immensam clementiam tuam, vt quod modò visitaturi sumus, visites, & quicquid benedicturi, benedicas, sítque ad nostræ humilitatis introitum, sanctorum tuorum meritis fuga dæmonum, angelis pacis ingressus. Per.

Item alia oratio.

Aufer à nobis, quæsumus Domine, iniquitates nostras, vt ad loca tuo nomini purificanda, puris mereamur mentibus accedere. Per.

Tunc intret ipse pontifex in Ecclesiam cum clero & litaniis. His peractis, dicat. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Posteà, Leuate. sequitur oratio.

Oremus.

Deus qui peccati veteris hæreditariam mortem, in qua posteritatis genus omne successerat, Christi filij tui Domini nostri passione soluisti, dona propitius, vt conformes eiusdem facti, sicut imaginem terreni parentis naturæ necessitate portauimus, ità imaginem cælestis gratiæ sanctificatione portemus. Eiusdem Christi Domini nostri. Qui. Et benedicat aquam & salem cum vino & cinere in terra, & circumeat tribus vicibus intrinsecus Ecclesiam spargendo, & cantando antiphonam. Antiph. Adsperges me Domine. Cum psalm. Miserere mei Deus. Lauando ac purificando loca contaminata, dicat hanc orationem:

Oremus.

Deum indultorem criminum, Deum sordium mundatorem, Deum qui concretum peccatis originalibus mundum aduentus sui nitore purificauit, fratres charissimi, supplices deprecemur, vt contra diaboli furientis insidias fortis nobis propugnator assistat, vt si quid eius viro sacalliditate quotidianis insectationibus maculatum in isto loco inuenitur atque corruptum, efficiatur cælesti miseratione purgatum: quia sicut illius est, solidum perfectúmque quassare, ita auctoris nostri est lapsa restituere, nutantia stabilire, & corrupta purgare.

Consecratio.

Deus cuius bonitas vt non habuit principium, ita nec terminum habebit, qui diuina naturalíque pietate plenus, eligis in nobis magis restituere perdita, quàm percutere peritura, & si quid aut negligentia polluit, aut ira committit, aut stimulat ebrietas, aut libido subuertit, clementi patientia sustines, vt hoc antè per gratiam purifices, quàm percutias per furorem, & operis tui prouidus plastes, eligis potiùs erigere iacentia, quàm punire damnanda, te supplices deprecamur, vt in huius tabernaculi receptaculo negligentiæ plagas adspicias, & altare tuum, quod insectantis est inimici fraude pollutum, per infusionem gratiæ cælestis purifices, purificatúmque possideas. Absint in posterum omnes nequitiæ spiritales, & eliminentur. Extinguatur antiqui serpentis inuidia, & cum fraudibus suis diaboli turma propellatur. Efferat maculam secum quam ingessit, & perennibus quandoque suppliciis deputandus, operum suorum semina secum colligat peritura. Nihil in posterum noceat præteriti culpa contagij, nihil sit quod remaneat inimici fraude pollutum, quandoquidem per spiritus tui infusionem constat esse purgatum. Resurgat Ecclesiæ tuæ pura simplicitas, & candor innocentiæ hactenus maculatus: Dum receperit gratiam, resurgat ad gloriam, vt populorum istic fidelium turba conueniens, dum petitionis ingerit vota, votorum se sentiat obtinuisse suffragia. Per. Tunc cantetur antiph. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. cum eodem psalm. Et antequàm * reportentur reliquiæ, dicat pontifex: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua.

* recludatur.

Sequitur oratio:

Deus qui omni loco dominationis tuæ clemens ac benignus dedicator assistis, exaudi nos, quæsumus, & concede, vt in posterum inuiolabilis huius loci permaneat conseeratio, & beneficia tui muneris vniuersitas sanctæ Ecclesiæ quæ supplicat mereatur. Per. Tunc reliquiæ reportentur. Et cantent antiphon. Confirma hoc Deus. Cum vers. Narrabo nomen tuum. Et gloria.

Oremus.

Deus qui Ecclesiam tuam sanctam de omnibus mundi finibus congregatam, per tui lateris admirabile sacramentum, cunctarum gentium matrem esse dixisti perfectam, quam etiam populorum varietate depictam, martyrum tuorum meritis decorasti, benedic quæsumus sanctorum tuorum N. opitulante suffragio tam altare, quod eorum exornetur, te iubente, reliquiis, quàm Ecclesiam, atque fidelium tuorum tibi piè offerentium vota, in illa sanctifica. Qui cum Deo patre.

Ordo ad benedicendum Ecclesiæ signum.

IN primis dicatur litania. Posteà sex Psalmi veniales. Miserere mei Deus secundum magnum 1. Deus in nomine tuo. Miserere mei Deus, miserere mei. 3. Deus misereatur nostri. Deus in adiutorium meum intende. Inclina Domine.

Sequitur exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis per Deum viuum, per Deũ sanctum per Deum totius creaturæ, qui diuina voce oris sui locutus est, ad discipulos suos dicens: Vos estis sal terræ, & qui per Apostolum suum Paulum dignatus est di-

Matth. 5. Coloss. 4.

cere, sit sermo vester sapientiæ sale conditus, vt efficiaris sal exorcizatum ad euacuandum & expellẽdum ab hoc Ecclesiæ signo inimicum, omnemq; virtutem putredinis eius, & omnes qui ex te sumpserint, sint sanctificati animis atque corporibus, & vbicumq; fueris adspersum, prætes omnibus remissionem peccatorum, sanitatem mentis, protectionem salutis in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui venturus.

Benedictio salis.

Virtutis tuæ inuictam fortitudinem deprecantes, Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui inter omnia necessaria, quæ per Iesum Christum Dominum nostrum procreari iussisti, non minimam gratiam conferre dignatus es sali, vt ex illo possint vniuersa condiri, quæ hominibus ad escam per eũdem filium tuum Dominum nostrum procreasti, te supplices exoramus, vt hoc sal digneris adspicere, quatenùs ex maiestatis tuæ virtute contra omnes spiritus immundos valorem possit accipere. Expellat ab hoc Ecclesiæ signo, & ab omni loco vbi fuerit tua inuocatione adspersum, quicquid potest esse pestiferum, exhibeat plenum salutis effectum, deterreat omnia præstigia inimici, & omnia monstrorum genera longius faciat effugari. Grauedines omnes, phantasiasq; compescat, & per signum Crucis filij tui Domini nostri Christi tutelam fidelissimam desiderantibus prestet. Per eundem.

Exorcismus aquæ.

Discede immunde spiritus ab omnibus quibus fides nostra vsura est religiosi officij sacramentis, nec prætendas culpam criminis, qui agnoscis potentiam Saluatoris. Non est meriti confidentia, sed præcepti, licèt ipsa potestas ministerij, dignitas sit ministri. Te igitur per communem Dominum aquæ creatura conuenio, vt conseruare motum sensibilitatis intelligens, subijci seruitio, quo placare Deum nitimur, non recuses, omnem à te dęmonum communionem, omne collegium iniquitatis expurges, totam phantasmatis labem, capax Dominicæ protectionis extermines, vt gratia sanctificationis adepta, tuo nostróque pariter creatori deseruiens, omnem prauorum spirituum nequitiam ab hoc Ecclesiæ signo, & in quocunque loco fueris adspersa, deijcias, & sanctæ copiam benedictionis inducas. Præstãte Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre & Spiritu sancto venturus est iudicare viuos & mortuos.

Benedictio aquæ.

Benedic Domine hanc aquam benedictione cęlesti, & assistat super eam virtus Spiritus sancti, vt cùm hoc vasculum ad inuitandos filios Ecclesiæ præparatum, in ea fuerit tinctum, vbicunq; sonuerit hoc tintinnabulum, lõgè recedat virtus inimicorum, vmbra phantasmatum, incursio turbinum, percussio fulminum, læsio tonitruorum, calamitas tempestatum, omnes spiritus procellarum, & cùm clangorem illius audierint filij Christianorum, crescat in eis deuotionis augmentum, vt festinantes ad piæ matris Ecclesiæ gremium cãtent, ibi in Ecclesia sanctorum canticum nouum, deferentes in sono præconium tubæ, modulationem psalterij, suauitatem organi, exultationem tympani, iocunditatem cymbali, quatenùs in templo sancto gloriæ tuæ suis obsequelis & præcibus inuitare valeant multitudinem exercitus Angelorum. Per Dominum. in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus. Hîc mitatur sal in aquam. Fiat commixtio salis & aquæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Oratio post commixtionem.

Omnipotens æterne Deus, qui nobis à te conditam creaturam aquæ* bifidè distinxisti, vt liquorem simplicem ad lauacrum, salsam soliditatem præberes ad condimentum: quatenùs & sordida possent ablui, & fatua imbui: quo & noxia tollerentur, & originalis corrigeretur error ad viam salutis, te officij nostri functione immeriti deprecamur, vt hæc salis & aquæ in tuo nomine facta permixtio, clementiæ tuæ dono sanctificetur ad purificandum hoc Ecclesiæ signum: quodque mysterialiter baptismo commodum, culpæ traduci inimicum, sapientiæ aptum, errori præstas aduersum, sancti Spiritus tui sanctitate reddas sanctificatum, nec vllo contagio reddatur immundum, quod tua fieri credimus maiestate beatum, sedità per te plenum præbeat sanctificationis effectum, vt vbicumq; inuocato tuo nomine manu fuerit emissum, vel modo quolibet assumptum, expulsis & explosis omnibus insidijs contrariæ potestatis, non solùm diabolica machinamenta ex eodem loco fugata deficiant, sed etiam sanctorum Angelorum custodia semper inibi mansura consistat, te præstante omnipotente Deo, qui cum Filio tuo, & eodem Spiritu sancto regnas in secula seculorum. Amen.

*vnidæ.

Post hæc canantur isti psalmi, Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus, Deo nostro. Lauda Hierusalem Dominum. Laudate Dominum de cœlis. Cantate Domino. Laudate Dominum in sanctis eius. Qui dum canuntur, lauet signum de aqua benedicta & sale benedictio, cum oleo sancto cruces in eo faciendo, & dicat hanc orationem.

Oremus.

Deus qui per beatum Moysem legiferum tubas argenteas fieri præcepisti, quas dum leuitæ tempore sacrificij clangerent, sonitu dulcedinis populus monitus ad te adorandum fieret præparatus, quarumque clangore etiam hortatus ad bellum, tela prosterneret aduersantium, præsta, vt hoc vasculum tuæ Ecclesiæ præparatum, sanctificetur à sanctificatore omnium Spiritu sanctô, vt per illis tactum & sonitum fideles inuitentur ad præmium, & cum melodia illius auribus insonuerit, populorum, crescat in eis deuotio fidei, procul pellantur omnes insidiæ inimici, fragor grãdinum, procella turbinum, impetus tempestatum, temperentur infesta tonitrua, ventorum flabra fiant salubriter ac moderatè suspensa, prosternat aëreas potestates dextera tuæ virtutis, vt hoc audientes tintinnabulum, contremiscant & fugiant ante sanctæ Crucis in eo depictum vexillum. Per.

Tunc extergat illud cum linteo mundo, & canatur antiph. Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas. Vsque, in finem: Cum gloria. Et quot vicibus in psalmis dicit, Vox Domini, totidem signa faciat cum chrismate deforis in campana, & fiunt à foris septem, intus quatuor. Deinde dicat hanc collectam.

Omnipotens sempiterne Deus, qui ante arcam fœderis per clangorem tubarum muros lapideos, quibus aduersantium cingebatur exercitus, cadere fecisti, tu hoc tintinnabulum cælesti benedictione perfunde, vt ante sonitum eius longiùs effugẽtur ignita iacula inimici, percussio fulminum, impetus lapidum, læsio tẽpestatum, vt ad interrogationem propheticam. Quid est tibi mare quod fugisti, suis motibus cum Iordanico retroactis fluento respondeant, A facie Domini commota est terra, à facie Dei Iacob, qui conuertit solidam petram in stagnum aquæ, & rupem in fontes aquarum. Non ergo à nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam super misericordia tua, vt cum præsens vasculum sicut reliqua altaris vasa, sacro chrismate tangitur, oleo sancto vngitur, quicunque ad sonitum eius conuenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberi, semper fidei catholicæ documenta sectentur. Per.

Psal. 113.

Tunc ponatur in incẽsorio ignis & thymiama, thus, & myrrha, & erigatur signum super incẽsorium, vt totum illum fumum colligat, & dicatur hęc antiph. Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Viderunt te aquæ Deus. vsque ad finem. cum Gloria.

Oremus.

Omnipotens dominator Christe, quo secundùm as-

ſumptionem carnis dormiente in naui, dum oborta tempeſtas maria conturbaſſet, te protinus excitato & imperante diſſiluit, tu neceſſitatibus populi tui benignus ſuccurre, & hoc tintinnabulum ſancti Spiritus rore perfunde, vt ante ſonitũ illius ſemper fugiat inimicus, inuitetur ad fidem populus Chriſtianus, hoſtilis terreatur exercitus, confortetur in Domino per illud populus euocatus, atque ſicut ſuper Dauidicam citharam delectatus, deſuper deſcendat Spiritus ſanctus, atque vt Samuele crinigero agnum mactante in holocauſto tuo rex æterni imperij, fragor aurarum turbam repulit aduerſantium, ità dum huius vaſculi ſonitus tranſit per nubila, Eccleſiæ tuæ conuentum manus ſeruet Angelica, fruges credentium, mentes & corpora ſaluet protectio ſempiterna. Per te Ieſu Chriſte, qui cum Deo patre in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti viuis & regnas.

Ordo in dedicatione Bapſtiterij.

Primitùs fiat aqua benedicta cum litania.

Deinde dicatur iſta oratio.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, fons omnium virtutum, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vaſculum ſacro baptiſmati præparatum, maieſtatis tuæ præſentia conſecrare, vt qui vbique totus es, etiàm hîc adeſſe te noſtris precibus ſentiamus. Per.

ALIA.

Propitiare Domine familiæ tuæ, & benignus humilitatis noſtræ vota ſanctifica, & in omnes in hoc fonte regenerandos, vniuerſali adoptione cuſtodi. Per.

Tunc adſpergat ipſum baptiſterium aqua benedicta, addens odorem incenſi.

Conſecratio Cœmeterij.

Primitùs canantur ſeptem pſalmi pœnitentiæ. Et illuminentur in circuitu quatuor candelæ. Poſteà adſpergatur cœmeterium aqua ſancta, & dicatur oratio.

Oremus.

Deus qui es totius orbis conditor, & humani generis redemptor, cunctarumq́; creaturarum viſibilium & inuiſibilium perfectus diſpoſitor, te ſupplici voce ac puro corde expoſcimus, vt hoc cœmeterium ſiue Polyandrium, in quo famulorum famularumq́; tuarũ corpora requieſcere debent, poſt curricula huius vitæ labentia ſanctificare, purgare, atque benedicere digneris, quiq́; peccatorum remiſſionem perpetuam, magnam miſericordiam in te fidẽtibus præſtitiſti: corporibus quoque eorum in hoc cœmeterio quieſcentibus, & tubam primi Archangeli hîc expectantib. conſolationem perpetuam largiter impertiri. Per.

ALIA.

Domine ſancte, pater omnipotens, trina maieſtas, & vna deïtas, Pater, & Filius, necnõ & Spiritus ſanctus, iuſtitiæ auctor, veniæ largitor, bonorum dator, ſanctitatis origo, chariſmatum diſtributor, omniumq́; ad te veniẽtium pius receptor, præſta propitius, vt hoc cœmeterium in honore nominis tui compoſitum, benedicere, & ſanctificare digneris, qui Abrahæ beati Patriarchæ famuli tui terram, à filijs Ebron comparatam cauſa ſepulturæ benedixiſti, & qui populo Iſraëlitico promiſſionis tellurem in æuum durantem conceſſiſti famulorum famularumque tuarum corporibus in hoc cœmeterium intrantibus, quietis ſedem, & ab omni incurſione malorum ſpirituum tutelam benignus largitor, tribuas, vt poſt animarum corporumq́; reſurrectionem coadunatam, te donante atque concedente, beatitudinem ſempiternam percipere mereantur. Per.

ALIA.

Domine ſancte, pater omnipotens, æternæ gloriæ, lux & honor ſapientiæ, cuſtos & vigor prudẽtiæ, ſalus ægrotantium, valitudo potẽtium, mœſtorum ſolamen, vita iuſtorum, gloria humilium, te flagitamus, vt hoc ſanctorum tuorum cœmeterium, ab omni ſpurciæ inquinamento ſpirituum immũdorum cuſtodire, mundare, benedicereq́; digneris, atque corporibus humanis huic loco aduenientibus ſinceritatem perpetuam tribuere non deſinas, & quicunq́; baptiſmi ſacramentum perceperint, & in fide catholica vſq́; ad vitæ terminum perſeuerantes fuerint, atq; decurſo huius æui termino, corpora ſua in hoc cæmeterio requiei commendauerint, Angelicis tubis concrepantibus, materia corporis & animæ vnita, præmia cæleſtium gaudiorum ſempiterna percipiant. Per.

Conſecratio loculi vel ſepulchri.

Rogamus te Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere & ſanctificare hoc ſepulchrum, & loculum in eo collocatum, vt ſit remedium ſalutare in eo quieſcenti, & redemptio animæ eius atque tutela, & munimen contra ſæua iacula inimici. Per.

ALIA.

Sanctificetur iſtud habitaculum Domine Deus per noſtram ſupplicationem, & fugetur ab eo immundus ſpiritus per virtutem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſit placida requies corporis, quod poſtmodum in eo collocabitur, te protegente ac conſeruante maieſtate tua Ieſu Chriſte. Qui cum Patre & Spiritu.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & nihil de noſtra conſcientia præſumentibus ineffabili miſeratione tua nobis ſuccurre, vt quod non habet noſtrorum fiducia meritorum, tuorum conferat largitas inuicta donorum. Per.

Ordo Romanus ad dedicandam Eccleſiam.

PRimitus vadat Epiſcopus indutus veſtimentis ſacris ad Eccleſiam, vel ad locum vbi reliquiæ ſint repoſitæ, & faciat ibì litaniam, & dicat hanc orationem.

Aufer à nobis Domine quæſumus iniquitates noſtras.

Poſteà ponat reliquias in patenam, & porrigat eas presbytero in vlnas ſuas ſuper ſindonem, quam habeat in collo ligatam, & cooperiat ipſas, & exeant pſalendo antiphonam. Cum iocunditate exibitis, & cum gaudio. Et pergant ad Eccleſiam nouam, vbi recludi debẽt reliquiæ. Et antequam pontifex introeat in Eccleſiam, diaconus recludatur in ipſa, & illuminentur duodecim candelæ in circuitu Eccleſiæ, & induat ſe veſtimentis ſacris, & cum venerit ad oſtium Eccleſiæ, percutiens ter ſuperliminare cum * cambutta ſua, dicit antiphonam iſtam: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ. Reſponſum det diaconus infra Eccleſiam: Quis eſt iſte rex gloriæ? Iterum pontifex ſimiliter dicit, & * diaconus vt ſuprà, vſque tertio dicit: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Reſpondeat, Deo gratias. Et aperto oſtio, intrans Eccleſiam cum miniſtris duobus vel tribus, dicat: Pax huic domui. Reſp. Amen. Et clauditur oſtium Eccleſiæ.

* cambuca.

* archidiaconus.

Deindè incipiat clerus litaniam. Et cùm venerit ſacerdos ante altare, proſternat ſe cum miniſtris ſuper ſtramenta vſquedum dicat ſchola: Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Vt autem ſurrexerint ab oratione, dicat pontifex excelſa voce: Oremus. Et dicat diaconus, Flectamus genua. Poſtquàm orauerint, dicat: Leuate. Et tunc ſequatur iſta oratio. Magnificare Domine Deus noſter, in ſanctis tuis.

Deinde incipiat põtifex à ſiniſtro angulo ab oriente ſcribere per pauimentum cum cambutta ſua alphabetum vſq́; in dextrum angulum occidentalem: Incipiẽs igitur ſimiliter de dextro angulo oriẽtali, alphabetum ſcribat vſque in ſiniſtrum angulum occidentalem.

Deindè veniens ante altare, dicat: Deus in adiutorium meum intende. Cum gloria, abſq́; Alleluya. Inde benedicat ſalem & aquam cum cinere mixtam, & dicat hanc orationem.

Exorcizo te creatura aquæ.

ALIA.

Deus qui ad ſalutẽ humani generis, maxima quæq́; ſacramenta.

Sequitur

Sequitur exorcismus Salis.

Exorcizo te creatura salis per Deum viuũ, per Deum sanctum, per Dominum totius creaturæ, qui te per Helisæum prophetam in aquam mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquæ, per Apostolum Paulum dignatus est dicere, Sit cor vestrum sale conditum. Ideóque efficere sal exorcizatum ad euacuandum & expellendum inimicum, omnémque virtutem & putredinem eius in nomine Domini nostri Iesu Christi. Qui vent.

Col. 4.

Et miscet salem cum cinere, faciens inde crucem super ipsam aquam, dicens: Exorcizo te creatura aquæ, per Deum viuum.

Deinde ponat vinum in ipsam aquam benedictam, dicens hanc orationem.

Omnipotens sempiterne Deus, creator & conseruator human.

Inde faciat crucem digito suo cum ipsa aqua in dextera parte altaris, & per quatuor cornua. inde cum hyssopo adspergat altare in circuitu septem vicibus canendo antiphonam istam: Adsperges me Domine hyssopo. Cum psalmo, Miserere mei Deus. Tunc eat in circuitu Ecclesiæ per parietes spargendo, de dextera parte incipiens, vsque dum veniens ante altare, spargat iterum in circuitu Ecclesiæ, antipho. canendo, Exurgat Deus & dissipentur. Cum ipso Psalm. Iterum veniens ante altare, spargat in circuitu Ecclesiæ antiph. canendo. Qui habitat in adiutorio Altissimi. Cum ipso Psalmo. Et mittat ex ministris & clericis duos vel tres, qui extrinsecus Ecclesiæ parietes vna vice psallentes spargant. Iterum ipse pontifex eat de altari, spargendo per medium Ecclesiæ in longum & latum, Crucem faciendo, & per omne pauimentum spargendo, cum antiph. Domus mea domus orationis. Cum psalmo: Narrabo nomen tuum, & cum gloria. Et veniens in medium Ecclesiæ, dicat: Oremus. Et diaconus. Flectamus genua. Et dicat pontifex orationem: Deus qui loca nomini tuo dicata. Et iterum dicat excelsa voce, Oremus. Et diaconus vt supra.

Consecratio.

Deus sanctificationum omnipotens dominator, Tũc eat ante altare, canendo antiphonam, Introibo ad altare Dei mei. Cum psalm. Iudica me Deus. Tunc faciat maltam de calce, & tegulam cum aqua benedicta, & postea ipsam aquam quæ remanet, fundat, ad basim altaris, & extergatur altare de linteo. Postea offerat incensum, & mittat oleum super altare, in medio crucem faciens, & super quatuor cornua, antiphonam canendo, Erexit Iacob lapidem. Psalmus, Quàm dilecta. Et vngat manu sua totum illud altare. Alius verò sacerdos faciat incensum in circuitu altaris. Expleto psalm. mittat iterum oleum sicut priùs, canendo antiphonam. Ædificauit Moyses. Cum psalmo, Deus noster refugium. Et mittat chrisma super altare, canendo antiphonam: Ecce odor filij mei. Cum psal. Fundamenta. Deinde in circuitu Ecclesiæ per parietes de dextro vsque in dextrum, faciat cruces cum pollice de chrismate in duodecim locis, dicens: Sanctificetur hoc templum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Inde faciens crucem incensi super altare, dicat hanc orationem super altare: Dei patris omnipotentis misericordiam. Iterum dicat: Oremus. Diaconus vt supra. Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc. Deinde dicat antiphonam istam: Confirma hoc Deus. Cum gloria. Inde benedicat tabulas his verbis, dicens: Singulare per illud propiciatorium, quod se in altari Crucis pro nobis redimendis obtulit immolandum, cuius præfiguratione patriarcha Iacob lapidem vnxit & erexit in tumulum, quo fieret sacrificium, & portæ cæli desuper aperiretur oraculum, suppliciter tibi Domine preces fundimus, vt metalli huius expolitam materiem, supernis sacrificiis imbuendam, ipse suæ dotare sanctificationis vbertate præcipiat, qui quondam lapideis legem scripsit in tabulis.

Gen. 8.

A l i a.

Deus omnipotens, vniuersarum rerum rationabilis artifex.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, clemens & propitius, preces nostras humiliter exaudi. Amen.

Post dicat excelsa voce: Sursum corda. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Dignum.

Præfatio.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare. vsq; æterne Deus. Qui post offendicula lapsus primi hominis instituisti tibi offerri propitiatorij delinimenta libaminis, vt culpa quæ præcesserat per superbiam, futuris temporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaretur & templum. Quod tibi primus Noe præparauit officio, rursus Abraham immolaturus filium, dehinc electus Iacob erexit & vnxit in titulum. Adsit igitur redemptionis tuæ ineffabilis pietas, & super hos lapides opem tuæ benedictionis infunde, vt te largiente referat præmium, quisquis intulerit votum. qui te ergo angularem lapidem & saxum sine manibus excisum nominari ipse voluisti, tu lapides istos diuinis cultibus apparatos benedic atque sanctifica, & sacri huius mysterij sicut institutor, ita etiam sanctificator appare.

Gen. 8. Gen. 22. Gen. 28.

Deinde tenentibus subdiaconis vel acolytis linteamina vel omnia ornamenta Ecclesiæ, seu vasa sacra quæcunque ad cultum Dei & Ecclesiæ pertinere videntur, benedicat ea pontifex, sicut in sacramentario continetur. Ipsis completis, egrediatur Episcopus, & det orationem ante ostium: Deus qui in omni loco dominationis tuæ. Ipsa finita, suscipiat ipsas reliquias à presbytero: & portet eas cum honore laudes decantando, cum cruce, & thuribulis, & luminibus multis ad altare intus in Ecclesiam, & ponat super altare nouum. Et extenso velo, inter eas & populum, recondat eas ipsas reliquias pontifex manu sua in loco altaris, canendo antiphonam: exultabunt sancti in gloria. Cum psalmo, Cantate Domino. I. Et antequam recludantur, ponat chrisma intus in confessionem per angulos quatuor in crucem, ita dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Pax tibi. Respon. Et cum spiritu tuo. Deinde ponat tres portiones corporis Domini intus in confessionem, & tres de incenso, & recludantur reliquiæ intus in confessione. Et dum recluduntur cantent antiphonam: Sub altare Domini sedes accepistis, intercedite pro nobis ad Dominum qui vos elegit. Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo vt suprà: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem.

Oremus.

Deus qui ex omni coaptatione sanctorum.

Deinde liniat eam cum calce, quæ antè fuerat præparata. Et postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo vt supra, & faciat crucem similiter cum chrismate, per quatuor angulos altaris, desuper dicendo vt suprà. Et tunc velat altare, & dicit hanc orationem: Descendat quæsumus Domine Deus noster. Inde verò reuertatur pontifex in sacrarium cum ordinibus sacris, & induit se vestimentis aliis solennibus, & interim vestiantur altaria, vel Ecclesia, & accendantur luminaria. Hoc peracto, canat schola antiph. ad introitum, & procedat pontifex de sacrario cum ordinibus sacris, sicut consuetudo est.

Et post Kyrie eleison dicat: Gloria in excelsis Deo. Et compleatur Missa ordine suo, sicut in sacramentario continetur.

Et per totam hebdomadam Missa publica in ipsa Ecclesia celebretur vsque dum octo dies completi sunt.

Incipit ordo ad Regem benedicendum, quando nouus à clero & populo sublimatur in regnum. Primùm enim exeunte illo thalamum, Vnus Archiepiscopus dicat hanc orationem.

OMnipotens sempiterne Deus, qui famulum tuum ill. regni fastigio dignatus es sublimare, tribue ei quæsumus, vt ita in præsenti collecta multitudine cunctorum in commune salutem disponat, quatenus à tuæ veritatis tramite non recedat. Per.

Postea suscipiant illum duo Episcopi dextra læuáque honorificè parati, habentes reliquias collo pendentes. Cæteri autem clerici solenni apparatu ornati, præcedente sancto Euangelio & duabus crucibus cum incenso boni odoris, ducant illum ad Ecclesiam, responsorium canentes: Ecce mitto Angelum meum. Cum Vers. Israel si me audieris. Cuncta eum plebe sequente: ad ostium autem Ecclesiæ clerus subsistat, & dicat alius Archiepiscopus hanc orationem.

Deus qui scis genus humanum nulla virtute posse subsistere, concede propitius, vt famulus tuus ill. quem populo tuo voluisti præferre, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuit præesse, valeat & prodesse. Per.

Introeuntes autem clerici Ecclesiam, hanc decantent antiphonam. Domine, saluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te. Psal. Exaudiat te Dominus. Totum. Vsque introitum chori. Tunc dominus Metropolitanus dicat hanc orationem.

Omnipotens sempiterne Deus, cælestium terrestriúmque moderator, qui famulum tuum ill. ad regni fastigium dignatus es prouehere, concede quæsumus, vt à cunctis aduersitatibus liberatus, & ecclesiasticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudia, te donante peruenire mereatur. Per.

Tunc designatus princeps pallium deponat, atque inter manus Episcoporum perductus in chorum vsque ad altaris gradus incedat, cunctóque pauimento tapetibus & palliolis contecto, ibi humiliter totus in cruce prostratus iaceat cum Episcopis & presbyteris hinc inde prostratis, cæteris autem in choro litaniam breuiter psallentibus, id est, duodecim Apostolos, totidémque Martyres, Confessores, & Virgines. Et inter cæteras inferenda sunt ista.

Vt hunc famulum tuum illust. in Regem eligere digneris. Te rogamus, audi nos.

Vt eum benedicere, & sublimare digneris. Te rogamus, audi nos.

Vt eum ad imperij fastigium perducere digneris. Te rogamus, audi nos.

Et cætera huic benedictioni conuenientia. Finita litania, erigant se Episcopi, subleuatúmque principem interroget dominus Metropolitanus his verbis.

Vis sanctam fidem à catholicis viris tibi traditam tenere, & operibus iustis obseruare? Resp: Volo. Vis sanctis Ecclesiis, Ecclesiarúmque ministris tutor & defensor esse? Respon. Volo. Vis regnum tibi à Deo concessum, secundum iustitiam patrum tuorum regere & defendere? Resp. In quantum diuino fultus adiutorio ac solatio omnium fidelium suorum valuero, ita me per omnia fideliter acturum esse promitto.

Deinde ipse dominus Metropolitanus affatur populum his verbis.

Vis tali principi ac rectori te subijcere, ipsiúsque regnum firma fide stabilire, atque iussionibus illius obtemperare, iuxta Apostolum, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, regi, quasi præcellenti? Tunc ergo à circunstante clero & populo vnanimiter dicatur. Fiat. Fiat. Amen.

Rom. 13.

Postea verò eo deuotè inclinato, dicatur ab Episcopo hæc oratio.

BEnedic Domine hunc Regem nostrum ill. qui regna omnia moderaris à seculo & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicæ teneat sublimitatis sceptrum, & glorificatus in eius protinus reperiatur meritò. Da ei tuo inspiramine cum mansuetudine ita regere populum, sicut Salomonem fecisti regnum obtinere pacificum. Tibi semper cum timore sit subditus, tibique militet cum quiete. Sit tuo clypeo protectus cum proceribus, & vbique tua gratia victor existat. Honorifica eum præ cunctis regibus gentium, felix populis dominetur, & feliciter eum nationes adornent. Viuat inter gentium cateruas magnanimus, sit in iudiciis æquitatis singularis, locupletet eum tua prædiues dextera, frugiferam obtineat patriam, & eius liberis tribuas profutura. Præsta ei prolixitatem vitæ per tempora, & in diebus eius oriatur iustitia. A te robustum teneat regiminis solium & cum iocunditate & iustitia, æterno glorietur in regno. Per Dominum.

Omnipotens æterne Deus, creator omnium, imperator Angelorum, rex regnantium, dominúsque dominantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de hostibus triumphare fecisti: Moysi & Iosue populo prælatis multiplicem victoriam tribuisti, humilémque Dauid puerum tuum regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacísque ineffabili munere ditasti; respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, & super hunc famulum tuum ill. quem supplici deuotione in regem elegimus, benedictionum tuarum dona multiplica, eúmque dextera tuæ potentiæ semper & vbique circunda, quatenus prædicti Abrahæ fidelitate firmatus, Moysis mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & per tramitem iustitiæ inoffenso gradu semper incedat, Ecclesiámque tuam deinceps cum plebibus sibi annexis ita enutriat ac doceat, muniat, & instruat, contráque omnes visibiles & inuisibiles hostes, eidem potenter regaliterque tuæ virtutis regimen administret, & ad veræ fidei pacísque concordiam eorum animos, te opitulante, reformet, vt horum populorum debita subiectione fultus, condigno amore glorificatus, ad paternum decenter solium tua miseratione conscendere mereatur. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus, armísque cœlestibus circundatus, optabilis victoriæ triumphum fideliter capiat, terroremque suæ potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætanter reportet per Dominum nostrum, qui virtute crucis tartara destruxit, regnóque diaboli superato, ad cœlos victor ascendit, in quo potestas omnis regúmque consistit victoria: qui est gloria humilium, & vita salúsque populorum, qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Gen. 14. Exod. 17. 1. Reg. 16. 3. Reg. 3.

Deinde ab alio episcopo hæc dicatur oratio.

Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui patriarchæ nostri Abrahæ præelegisti regem seculis profuturum, tu præsentem regem hunc ill. cum exercitu suo per intercessionem omnium sanctorum vbere benedictione locupleta, & in solium regni firma stabilitate connecte. Visita eum sicut Moysen in rubo, Iesum Naue in prælio, Gedeon in agro, Samuelem in templo. Et illa eum benedictione sidera, ac sapientiæ tuæ rore profunde, quam B. Dauid in psalterio, Salomon filius, te remunerante, percepit è cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis patientia, in protectione clypeus sempiternus, & præsta, vt gentes illi teneant fidem, proceres sui habeant pacem, diligant charitatem, abstineant se à cupiditate, loquantur iustitiam, custodiant veritatem. Et ita populus iste pullulet, coalitus benedictione æternitatis, vt semper maneant tripudiantes in pace victores. Quod ipse præstare

Exo. 3. & 17. Iudic 7. 1. Reg. 3.

dignetur, qui tecum viuit. Tunc Dominus metropolitanus vngat de oleo sanctificato caput, pectus, & scapulas, ambásque compages brachiorum ipsius, ita dicendo: Vngo te in regem de oleo sanctificato in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et dicant, Amen. Pax tibi. Et cum spiritu tuo. Deinde vngat sibi manus de oleo sanctificato, ita dicendo: Vngantur manus istæ de oleo sanctificato, vnde vncti fuerunt reges & prophetæ, & sicut vnxit Samuel Dauid in regem, vt sis benedictus, & constitutus rex in regno isto super populum istum, quem Dominus Deus tuus dedit tibi ad regendum ac gubernandum. Quod ipse præst.

1. Reg. 16.

Sequitur.

Prospice, omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum regem, & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Iacob, sic illũ largis benedictionibus spiritualis gratiæ cum omni plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere dignare. Tribue ei de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulentiam ex largitate diuini muneris longa per tempora, vt illo regnante, sit sanitas corporum in patria, & pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatij, maximo splendore regię potestatis oculis omniũ fulgeat, luce clarissima clarescat, atque splendere quasi splendidissima fulgura, maximo perfusa lumine videatur. Tribue ei omnipotẽtes Deus, vt sit fortissimus protector patriæ, & consolator ecclesiarum, atque cœnobiorum sanctorum maxima cum pietate regalis munificentiæ, atque vt sit fortissimus regum, triumphator hostium, ad opprimẽdas rebelles & paganas nationes. Sitq; suis inimicis satis terribilis præ maxima fortitudine regalis potẽtiæ. Optimatibus quoque atq; præcelsis, proceribúsque ac fidelibus sui regni sit magnificus & amabilis & pius, vt ab omnibus timeatur, atq; diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per successiones temporum futurorum egrediantur regnũ hoc regere totum, & post gloriosa tempora, atq; felicia præsentis vitæ gaudia, sempiterna in perpetua beatitudine habere mereatur. Quod ipse præstare, Spiritus sancti gratia, humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali oblitus, pinguescis exterius, ita eius inuisibili vnguine delibutus impinguari merearis interiùs, eiúsque spirituali vnctione perfectissimè semper imbutus, & illicita declinare tota mente & spernere discas seu valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare, atque operari queas. Auxiliante Domino nostro Iesu Christo. Qui cum Deo patre & eodem spiritus. &c.

ALIA.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum preciosissimo sanguine suo genus humanum redimere, qui conteris bella, & propugnator es in te sperantium, & sub cuius arbitrio omnium regnorum continetur potestas, te humiliter deprecamur, vt præsentem famulum tuum N. in tua misericordia confidentem benedicas, eique propitius adesse digneris, vt qui tua expetit protectione defendi, omnibus sit hostibus fortior. Fac eum Domine beatum esse & victorem de inimicis suis: corona eum corona iustitiæ & pietatis, vt ex toto corde & tota mente in te credens tibi deseruiat sanctam tuam ecclesiam defendat & sublimet: populúmque a te sibi commissum iustè regat, nullus insidiantibus malis eum in iniustitiam vertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ per hoc vnctionis oleum, vnde vnxisti sacerdotes, reges, & prophetas, quatenus iustitiam diligens, per tramitem similiter iustitiæ populum ducens, post peracta à te disposita in regali excellẽtia annorum curricula, peruenire ad æterna gaudia mereatur. Per eundem Dominum. Per omnia secula seculorũ. Resp. Amẽ. Dominus vobiscũ. Resp. Et cũ spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Respon. Dignum & iustum est.

Præfatio.

A Verè dignum, &c. vsque Deus. Creator omnium, imperator angelorum, rex regnantium, Dominúsque dominantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de hostibus triũphare fecisti Moysi & Iosue populo prælatis multiplicem victoriam tribuisti, humilémque Dauid puerum tuum regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacísque ineffabili munere ditasti: respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, & super hũc famulum tuum N. quem supplici deuotione in regem elegimus, benedictionum tuarum dona in eo multiplica: eúmq; dextera tuæ potentiæ semper & vbiq; circunda, quatenus prædicti Abrahæ fidelitate firmatus, Moysis mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & per tramitem iustitiæ inoffenso gressu semper incedat. Ecclesiam ergo B tuã deinceps cũ plebibus sibi annexis ita enutriat & instruat, contráq; omnes visibiles & inuisibiles hostes eidẽ potenter regaliterque tuæ virtutis regimen administret, & ad veræ fidei pacísq; concordiã, eorũ animos, te opitulante, reformet: vt horum populorum debita subiectione fultus, cum digno amore glorificatus, ad paternum decenter solium tua miseratione conscendere mereatur. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus, armísq; cęlestibus circundatus, optabilis victoriæ triumphũ feliciter capiat: terrorémque suæ potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætanter reportet. Per Dominũ nostrũ, qui virtute crucis tartara destruxit, regnóq; C diaboli superato, ad cælos victor ascendit, in quo potestas omnis, regúmq; consistit victoria, qui est gloria humiliũ, & vita salúsq; populorũ, qui tecũ viuit & regnat Deus. s. Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à patre oleo exultationis vnctus est prę participibus suis, ipse per præsentem sacri vnguinis infusionem, spiritus paraclyti super caput tuũ infundat benedictionẽ, eandémq; vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderaminibus executo, æternaliter cum eo regnare merearis, qui solus sine peccato rex regum, viuit & gloriatur, cum Deo patre in vnitate eiusdem spiritus sancti Deus.

Gen. 14.
Exod. 17.
1. Reg. 16.
3. Reg. 3.

Posteà ab episcopis ensem accipiat, & cum ense toD tum regnum sibi fideliter ad regendum sciat commendatum, & dicatur: Accipe gladium per manus episcoporum licet indignas, vice tamen & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratas, tibi regaliter impositum, nostræque benedictionis officio in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ diuinitus ordinatum. Et esto memor, de quo psalmista prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, vt in hoc per eundem vim æquitatis exerceas, molem iniquitatis potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam eiúsque fideles propugnes ac protegas, nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes execres ac destruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas: desolata restaures, restaurata conserues, vlciscaris iniusta, confirmes benè disposita, quatenus hæc in agendo, vir-E tutum triumpho gloriosus, iustitiæque cultor egregius, cum mundi saluatore, cuius typum geris in nomine sine fine merearis regnare. Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat. Accinctus autem ense, similiter ab illis armillas & pallium & annulum accipiat, dicente metropolitano.

Psal. 44.

Accipe regiæ dignitatis annulum, & per hunc in te catholicæ fidei cognosce signaculum, quia vt hodie ordinaris caput & princeps regni ac populi, ita perseuerabis auctor ac stabilitor Christianitatis, & Christianæ fidei, vt felix in opere, locuples in fide, cum rege regum glorieris per æuum, cui est honor & gloria per infinita. Posteà sceptrum & baculum accipiat, dicente sibi ordinatore.

Accipe virgam virtutis atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapsis manum porrigere, disperdásque superbos, & releues humiles, & aperiat tibi ostium Iesus Christus Dominus noster, qui de seipso ait: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur, & ipse qui est clauis Dauid, & sceptrum domus Israel: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Sitque tibi auctor, qui educit vinctum de domo carceris, sedentémque in tenebris & vmbra mortis, & in omnibus sequi merearis eum, de quo Dauid propheta cecinit: Sedes tua Deus in seculum seculi, virga æquitatis, virga regni tui. & imitãdo ipsum, diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te Deus tuus, ad exemplum illius, quem ante secula vnxerat oleo exultationis præ participibus suis, Iesum Christum Dominum nostrum.

Ioan. 10.

Psal. 44.

Posteà metropolitanus reuerenter coronam capiti regis imponat, dicens: Accipe coronam regni, quæ licèt ab indignis, episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur. eámque sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis expresse signare intelligas, & per hanc te participem ministerij nostri non ignores, ita vt sicut nos in interioribus pastores, rectorésque animarum intelligimur, tu quoque in exterioribus verus Dei cultor, strenuúsque contra omnes aduersitates ecclesiæ Christi defensor, regnique tibi à Deo dati, & per officium nostræ benedictionis vice Apostolorum, omniúmque sanctorum tuorum regimine commissi, vtilis executor, regnatórque proficuus semper appareas, vt inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio sempiternæ felicitatis coronatus, cum redemptore ac saluatore Iesu Christo, cuius nomen vicémque gestare crederis, sine fine glorieris, qui viuit & imperat Deus, cum Deo patre in vnitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen. Et ab eo statim dicatur benedictio super eum, quæ & tempore synodi super regem dicenda est: Benedicat tibi Dominus, custodiátque te, & sicut te voluit super populum suum esse regem, ita in præsenti seculo felicem & æternæ felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

Clerum ac populum, quem sua voluit opitulatione in tua sanctione congregari, sua dispensatione & tua administratione per diuturna tempora faciat feliciter gubernari. Amen.

Quatenus diuinis monitis parentes aduersitatibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo imperio fideli amore obsequentes, & in præsenti seculo tranquillitate fruantur, & tecum æternorum ciuium consortio potiri mereantur. Quod ipse præstare dignetur, cuius regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, descendat super te. Amen.

Deinde coronatus, honorificè per chorum ducatur de altari ab Episcopis vsque ad solium, canente clero: Resp. Desiderium animæ eius tribuisti ei Domine. Deinde dicit sibi dominus Metropolitanus. Sta, & tene amodò locum, quem hucusque paterna successione tenuisti, hæreditario iure tibi delegatum per auctoritatem Dei omnipotentis, & præsentem traditionem nostram, scilicet omnium Episcoporum, cæterorúmque seruorum Dei. Et quanto clerum sacris altaribus propinquiorem perspicis, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, (*Hoc in loco dominus Metropolitanus sedere eum faciat super sedem, dicendo:*) in hoc regni solio confirmet, & in regno æterno secum regnare faciat Iesus Christus Dominus noster, rex regum, & dominus dominantium, qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Respon. Amen.

Post hæc det illi oscula pacis. Cunctus autem cœtus clericorum tali rectore gratulans, sonantibus campanis, hymnum alta voce concinant, Te Deum laudamus. Tunc Episcopus Metropolitanus Missam celebret plena processione.

Incipit benedictio Reginæ in ingressu Ecclesiæ.

OMnipotens æterne Deus, fons & origo totius bonitatis, qui fœminei sexus fragilitatem, nequaquam reprobando auersaris, sed dignanter comprobando potius eligis: & qui infirma mundi eligendo, fortia quæque confundere decreuisti, quíque etiam gloriæ virtutísque tuæ triumphum in manu Iudith fœminæ olim Iudaicæ plebi de hoste sæuissimo resignare voluisti: respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, & super hanc famulam tuam N. quam supplici deuotione in reginam elegimus, benedictionum tuarum dona multiplica, eámque dextera tuæ potentiæ semper & vbique circunda, vt ambone muniminis tui vndique firmiter protecta, visibilis seu inuisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare valeat, & vnà cum Sara atque Rebecca, Lia, & Rachel, beatis reuerendísque fœminis, fructu vteri sui fœcundari seu gratulari mereatur, ad decorem totius regni, statúmque sanctæ Dei Ecclesiæ regendum, necnon protegendum per Christum Dominum nostrum, qui ex intemerato beatæ Mariæ virginis aluo nasci, visitare, ac renouare hunc dignatus est mundum, qui tecum viuit & gloriatur Deus in vnitate Spiritus sancti per immortalia secula seculorum.

Iudith 13.

Item benedictio eiusdem ante altare.

Deus qui solus habes immortalitatem, lucémque habitas inaccessibilem, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, qui fecisti quæ ventura sunt, & vocas ea quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt: qui super hos æquo moderamine de principatu deiicis, atque humiles dignanter in sublime prouehis, ineffabilem misericordiam tuam supplices rogamus, vt sicut Hester reginam, Israelis causa salutis, de captiuitatis suæ compede solutam, ad regis Assueri thalamum, regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione, Christianæ plebis gratia salutis, ad dignam sublimémque regis nostri copulam, regnique sui participium misericorditer transire concedas: & vt in regalis fœdere coniugij semper manens pudica, proximam virginitati palmam obtinere queat, tibíque Deo viuo & vero in omnibus & super omnia iugiter placere desideret, & te inspirante, quæ placita sunt, toto corde perficiat. Per.

Hester 2.

Sacri vnctio olei.

Spiritus sancti gratia, humilitatis nostræ officio, in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali oblita pinguescis exterius, ita eius inuisibili vnguine delibuta, impinguari merearis interius: eiúsque spirituali vnctione perfectissimè semper imbuta, & illinita declinare tota mente & spernere discas seu paleas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare, atque operari queas, auxiliante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre, & eodem Spiritu sancto viuit & regnat Deus in secula seculorum.

Coronæ impositio.

Officio indignitatis nostræ seu congregationis, in reginam benedicta, accipe coronam regalis excellentiæ: quæ licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde velut exteriùs auro & gemmis redimita enites, ita & interiùs auro sapientiæ, virtutúmque gemmis decorari contendas: quatenus post occasum huius seculi cum prudentibus virginibus sponso perenni Deo nostro Iesu Christo dignè & laudabiliter occurrens, regiam cælestis aulæ merearis ingredi, qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per infinita secula seculorum, Amen.

Incipit ordo Romanus, ad benedicendum Imperatorem.

Promißio Imperatoris.

IN nomine Christi promitto, spondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo & beato Petro Apostolo, me protectorem ac defensorem esse huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus vtilitatibus; inquantum diuino fultus fuero adiutorio, secundum scire meum ac posse.

Orationem primam det Episcopus de Castello Albanensi ante portam Argenteam. Oremus.

Deus in cuius manu corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuæ, & principi nostro regimen tuæ appone sapientiæ, & haustis de tuo fonte consiliis, & tibi placeat, & super omnia regna præcellat. Per Dominum.

Orationem secundam det Episcopus Portuensis intra Ecclesiam beati Petri Apostoli, in medio rotæ.

Deus inenarrabilis auctor mundi. vt supra scriptum est in ordinatione regis.

Deinde vadat ante confessionem beati Petri Apostoli, & prosternat se pronus in terram, & archidiaconus faciat litaniam. Qua finita, Episcopus Ostiensis vngat ei de oleo exorcizato brachium dextrum & inter scapulas, & dicat orationem istam.

Domine Deus omnipotens, cuius est omnis potestas & dignitas, te supplici deuotione atq; humillima prece deposcimus, vt huic famulo tuo N. prosperum Imperatoriæ dignitatis concedas effectum, vt in tua dispositione constituto, ad regendam Ecclesiam tuam sanctam nihil præsentia officiant, futuráq; non obsistant, sed inspirante sancti Spiritus tui dono, populum sibi subditum æquo iustitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibi iugiter placere contendat. Per.

Pontifex ergo stet sursum ante altare, & imponat ei diadema super caput, dicens:

Accipe signum gloriæ in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, vt spreto antiquo hoste, spretisq; contagiis omnium vitiorum, sic iudicium & iustitiam diligas, & misericorditer viuas, vt ab ipso Domino nostro Iesu Christo in consortio Sanctorum æterni regni coronam percipias. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per infinita secula seculorum. Resp. Amen.

Alia coronæ impositio.

Accipe coronam à Domino Deo tibi prædestinatam, habeas, teneas, atque possideas, & filiis tuis post te futuris ad honorem Deo auxiliante derelinquas.

Exaudi Domine preces nostras, & famulum tuum N. ad regendum Romanum imperium constitue, vt per te tegere incipiat, & per te fideliter regnum custodiat. Qui viuit & regnat.

OREMVS.

Prospice omnipotens Deus serenis obtutibus hunc gloriosum Imperatorem nostrum N. & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Iacob. *Require supra in benedictione Regis.*

ALIA.

Deus pater æternæ gloriæ, sit adiutor tuus & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, & semper in sua voluntate custodiat, thronum regni corroboret, gentes populúmq; tuum ad nutum tuum subijciat, & à peste & fame tuis temporibus conseruet, inimicos tuos confusione induat, & super te Christi sanctificatio floreat, & super cætera regna excellentiorem faciat. vt qui tribuit in terris imperium, ipse tibi in cælis cum electis suis conferat habere consortium. Per.

Ordo ad Monachum faciendum.

COnueniente vniuerso cætu monachorum in Ecclesiam, vbi ordinatio celebranda est, prostrato illo in terram, qui ordinãdus est, prior scholæ ad nutum Abbatis imponet antiphonam: Hic accipiet benedictionem. Psalm. Domini est terra. Antiph. Cor mundum crea in me Deus. Psalm. Miserere mei Deus. Antiph. Dicam Deo, susceptor meus es Deus meus, sperabo in eum Psalm. Qui habitat. Deinde litaniam. Et, Pater noster, qui es in cælis. Tunc Abbas imponat benedictionem vestimentorum, dicens hanc orationem:

OREMVS.

Deus æternorum bonorum, fidelissime promissor, certissime persolutor, qui vestimentum salutare & indumentum æternæ iocunditatis tuis fidelibus promisisti, clementiam tuam suppliciter exoramus, vt hæc indumenta humilitatem cordis & contemptum mundi significantia, quibus famulus tuus sancto visibiliter est informandus proposito, propitius benedicas, vt beatæ castitatis habitum, quem te adspirante suscepit, te protegente custodiat, & quem vestibus venerandę promissionis induis temporaliter, beata facias immortalitate vestiri. Per.

ALIA.

Domine Deus bonarum virtutum dator, & omnium benedictionum largus infusor, te subnixis precibus deprecamur, vt has vestes, quas famulus tuus N. pro indicio cognoscendæ religionis induere vult, benedicere & sanctificare digneris, vt inter reliquos viros tibi cognoscatur dicatus. Per.

Tunc exuatur ab Abbate ipse nouitius propriis vestimentis, & interroget eum, si propria voluntate abrenunciet mundo, & omnibus quæ sunt mundi: & quod maius est, etiam voluntatibus: & si paratus est ad omnem iniuriam & opprobrium sustinendum pro amore Domini nostri Iesu Christi. Et si omnia ista gratuito animo promiserit, Abbas dicat illi: Expolia te veterem hominem cum actibus suis, & indue nouum, Dominum Iesum Christum. Respon. Amen. Et adijciens, dicat: Accipe hoc salutare indumentum, quod venerabilis pater Benedictus illæsum custodiuit, vt per eius imitationem ipsius cœtui aggregatus, ante tribunal Christi valeas peruenire. Et indutus ipsam melotem, toto corpore prostratus ante altare, dicat hunc versum: Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea. Per tres vices omnibus eundem versum repetentibus. Et adspersa aqua super eum benedicta, dicatur hæc oratio.

Omnipotens sempiterne Deus, cuius charitatis ardore succensus hic famulus tuus, stabilitatem suam tibi in hoc monasterio promittendo, legis tuæ iugo colla submittit, concede propitius, vt in vltimo die examinis cum sanctis ouibus in dextera iudicis locatus, cuncta suæ deuotionis promissa se adimplesse lætetur. Per.

ALIA.

Deus qui hunc famulum tuum, à seculi vanitate conuersum, ad supernæ vocationis amorem accendis, pectori eius purificando illabere, & gratiam in eum qua in te perseueret, infunde: vt protectionis tuæ munitus præsidio, quod te donante promisit, impleat: vt suæ promissionis executor effectus, ad ea, quæ perseuerantibus in te dignatus es promittere, dona pertingat. Per.

ALIA.

Deus qui beatissimum electum tuum Benedictum abstractum à mundi turbinibus, tibi soli militari iussisti, tribue quæsumus huic famulo tuo, sub eiusdem monasterio ad tuum seruitium festinanti, & perseuerandi instantiam, & perfectionis vsque in finem victoriam. Per.

ALIA.

Dignare Domine, quæsumus, famulo tuo N. renuncianti secularibus pompis, gratiæ tuæ ianuas aperire, qui despecto diabolo, confugit sub titulum Christi, & venientem ad te sereno vultu suscipe, ne de eo inimicus valeat triumphare. Tribue ei brachiũ infatigabile

auxilij tui, mentem eius fidei lorica circunda, vt felici muro vallatus, mundum se gaudeat euasisse. Per.

ALIA.

Clementissime dominator Domine, tuam inuocantes pietatem super hunc famulum tuum, quem à seculo conuersum, in numero sanctorum tuorum accersire dignatus es: quæsumus, vt conuersionis suæ fidem dignè custodiat, & quicquid pro salute animæ suæ fuerit deprecatus, obtineat. Sit vita probabilis, sit sapiens, & humilis, sit scientia verus, obedientia clarus, conueniens in doctrina, in increpationibus immobilis, in grauitate decorus, in compassione piissimus, in operatione cautus, in dispensatione solicitus, in tentationibus fortis, in iniuriis patiens, in pace fixus, in eleemosynis promptus, in orationibus frequens, in misericordia efficax, in subditis pius, nec sit immemor, quòd abs te de suis erit factis tuo iudicio iudicandus. Huius quoque Domine deprecamur vt munera placatus suscipias, & ei, quicquid à te petierit clementer impertias. Per.

ALIA.

Omnipotens & misericors Deus, totius sanctæ religionis origo, omnisque professionis in te æterna saluatio, suscipe propitius votum professionémque famuli tui, qui in huius seculi vanitate & turbine ad te confugit. Sit, quæsumus, te adiuuante, ab omni negociorum secularium strepitu exutus, à delectationibus spectaculorum præsentium auulsus, à cunctis mundi occupationibus extraneus, ab antiqui hostis insidiis ereptus, mundo huic mortuus, mundi blandientis illecebris crucifixus, remotus à secularibus pompis, remotus à cunctis malorum implicamentis, remotus à prauis delectationibus, remotus à præsentis vitæ contagiis, remotus ab omnibus prauorum retinaculis, remotus à cunctis iniqui hostis insidiis. Doce eum Domine omnia huius vitæ contemnere prospera, non timere aduersa, iniurias tolerare, inimicos diligere, pro persequentibus & calumniantibus suppliciter deprecari, nihil concupiscere carnaliter vel ambire: non superborum iniuriis fatigatus deficiat: non eum superbia inflet, non ardor auaritiæ succendat: non incentiua luxuriæ inflammet, non vana gloria turpiter iactet, non gula aut ebrietas præpediat, non ambitio ventosa præcipitet, non ardor animosæ contentionis exagitet, non desiderium humanæ opinionis eleuet, non diabolus auctor perditionis lædat aut perdat: sed tuæ pietatis dextera, clementissime Deus, eum à cunctis eruat malis, atque in præsenti & in futuro seculo protegat, regat, atq; gubernet, vt te timeat, imitetur, & diligat. Aperi ei sensum, vt in diuinarum studiis literarum te legat corde, & ore, & opere meditetur, & intelligat, die noctúque tibi deseruiat, cælestia & æterna sapiat, terrena & caduca respuat. Obediens sit & instructus, amicos & inimicos pro tui nominis amore amet atque diligat. Humilitatem & vilitatem teneat, atque exerceat. Castimoniam & pudicitiam corde & corpore amplectatur & teneat, patientiam & longanimitatem arripiat atque custodiat. Ieiunio & abstinentiæ studeat, simul & amet gemitum, & orationem desideret, atque ei inuigilet. Peccata sua incessanter cum lachrymis & suspiriis accuset & diluat, & te omnipotentem corde, ore, & opere circumferat semper atque desideret. Suscipe, quæsumus, Domine pater omnipotens hunc famulum tuum, quem de huius seculi naufragiis & periculis eruisti, & ad monasticam vocari dignatus es gratiam. Concede propitius, vt arctam & angustam, quam professus est, vitam iugiter diligat, teneat, atque sectetur, quatenus ad æternam, quam in te perseuerantibus promittere dignatus es, gloriam peruenire mereatur. Per.

Da famulis tuis, quæsumus Domine, spiritum veritatis & pacis, vt & te tota mente cognoscant, & quæ tibi sunt placita, toto corde sectentur. Per Dominum.

Aliæ orationes pro monachis.

Tu famulis tuis, quæsumus, Domine bonos mores placatus institue, tu eis quod placitum sit tibi, clementer infunde, vt & digni sint, & tua valeant beneficia promereri. Per.

ALIA.

Famulos tuos, quæsumus, Domine tua semper gratia benedicat, & inculpabiles ad vitam perducat æternam. Per.

ALIA.

Da famulis tuis, quæsumus, Domine in tua fide & sinceritate constantiam, vt in charitate diuina firmati, nullis tentationibus ab eius integritate vellantur. Per.

ALIA.

Famulos tuos Domine benignus intende, & eis dignanter pietatis tuæ impende custodiam. Per.

ALIA.

Respice, quæsumus, Domine, famulos tuos, & in tua misericordia confidentes, cælesti protege benignus auxilio. Per.

ALIA.

Famulis tuis, quæsumus Domine, in te sperare concede, & ab omnibus eos culpis excusa. Per.

ALIA.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & famulos tuos assidua protectione conserua, vt qui tibi iugiter famulantur, continua remuneratione ditentur. Per.

Ordinatio Abbatis.

INcipit capitulum ex canone Theodori. In ordinatione Abbatis, Episcopus debet Missam cantare, & eum benedicere inclinato capite cum duobus vel tribus de fratribus suis, & dat ei baculum & pedules. Post antiphonam ad introitum, & datam orationem anunciat Episcopus in populum, dicens.

Allocutio.

Ecclesiæ nostræ, fratres charissimi, pater electus, suũ adest ordinem ad suscipiendum. Vnde Apostolica priùs censemus eum auctoritate examinandum, suum propositum & sancti Benedicti regulam si velit ipse obseruare, sibique subiectos, vt idipsum faciant, diligenter instruere, res quoque Ecclesiæ vbique locorum hactenus dispersas iniustè, quantum præualet, congregare, easque in vsus Ecclesiæ & fratrum, pauperum etiam & peregrinorum obseruare, sicque dignum esse ad ordinem suscipere.

Eo autem profitente pro viribus se hæc adimplere, prosternat se Episcopus ante altare, & Abbas sacris vestibus indutus. Fiántque ibi litaniæ. Sequitur Dominica oratio, Pater noster. Et preces, Saluum fac seruum tuum Domine. Resp. Deus meus sperantem in te. Dominus conseruet eum, & viuificet eum. Resp. Et beatum faciat eum in terra. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum. Resp. Ex hoc nunc. Dominus custodiat te ab omni malo. Resp. Custodiat animam tuam Dominus. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto. Resp. Et de Sion. Nihil proficiat inimicus in eo. Resp. Et filius iniquitatis. Esto illi Domine turris fortitudinis. Resp. A facie inimici. Exurge Domine, adiuua nos. Resp. Et redime nos. Domine exaudi orationem meam. Resp. Et clamor meus.

Sequitur oratio.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, affectui nostro tuæ miserationis effectum, & famulum tuum, quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono prosequere, vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per.

Consecratio Abbatis.

Cunctorum operum constitutor Deus, qui per Moysem famulum tuum ad gubernandas Ecclesias præpositos instituisti, tibi supplices fundimus preces, téque deuotis mentibus exoramus, vt hunc famulum tuũ N.

quem conhibentia & electio famulorum tuorum Abbatem hodiè ouium tuarum instituit, protectionis tuæ gratia munerare digneris, sicque regere subditos, commendatásque oues concedas, & cum illis omnibus regna cœlorum adeptus, & te Domine opitulante Apostolicis iugiter fultus doctrinis, cum centesimo fructu lætus introeat portas paradisi, atque te Domine collaudante, audire mereatur: Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Quod ipse præstare digneris, qui in Trinitate perfecta viuis, Tunc imponat ei manum super caput, dicens orationem hanc in modum præfationis:

Math. 25.

Omnipotens sempiterne Deus, affluentem spiritum tuæ benedictionis, famulo tuo N. nobis orantibus propiciatus infunde, vt qui per manus nostræ hodiè impositionem Abbas constituitur, sanctificatione tua dignè à te electus permaneat vt nunquam postmodùm de tua gratia separetur indignus. Suscipiat, te Domine largiente, hodie in bono opere perseuerantiam, in aduersis constantiam, in tribulationibus tolerantiam, in ieiuniis desiderium, in impietatibus misericordiam, in humilitate principatum, in superbia odium, in fide dilectionem, in doctrina peruigilantiam, in castitate continentiam, in luxuria abstinentiam, in varietatibus moderationem, in moribus doctrinam. Te munerante Domine talis in hoc ministerio perseueret, qualis leuita electus ab Apostolis sanctis Stephanus meruit perdurare. Totam ab hodiè diabolicam conuersationem despiciat tua Domine benedictione largiente, contemnat præsentia, diligat cœlestia, præmia desideret sempiterna. Sit exemplum & forma iustitiæ ad gubernandam regendámque Ecclesiam fideliter, vt speculator idoneus inter suos collegas semper efficiatur. Sit imago consilij, industriæ, censuræ, efficaciæ, disciplinæ. Ità te Domine tribuente, in omnibus mandatis tuis sine reprehensione tibi mundo corde deseruiat, vt ad brauium supernæ vocationis, multiplicatos fœnore cum centesimo fructu coronáque iustitiæ, & ad cœlestium thesaurorum donatiua perueniat, præstante Domino nostro Iesu Christo.

Alia.

Deus omnium fidelium pastor & rector, famulum tuum, quem Ecclesiæ tuæ præesse voluisti propitius respice, da ei quæsumus verbo & exemplo, quibus præest, proficere, vt ad vitam vnà cum grege sibi commisso perueniat sempiternam. Per.

Tunc det ei regulam, dicens: Accipe regulam à sanctis patribus nobis traditam, ad regendum custodiendúmque gregem tibi à Deo creditum, quantum Deus ipse te confortauerit, ac fragilitas humana permiserit. Accipe monasticæ conuersationis regulam, ad quam propriam & subditorum corrigere debes vitam, & vide, vt non solùm auditor, sed etiam satagas esse illius operator.

Sequitur oratio.

Te omnipotens & piissime deprecamur Domine, hunc famulum tuum propitius intuere, vt gratia tua auxiliante, in sua & subiectorum conuersatione, præcepta sanctæ regulæ efficaciter studeat adimplere, vt trāsacto villicationis suæ tempore, vnà cum commisso grege perpetua potiatur beatitudine. Per.

Tunc tradat ei chirothecas & baculum, dicens: Accipe baculum pastoralitatis, quem præferas cateruæ tibi commissæ, ad exemplum iustæ seueritatis & correptionis.

ALITER.

Accipe prælationis virgam, pastoralis custodiæ curam significantem & diligentiam, quatenus in commissis tibi ouibus tam in coercendis earum erratibus, quàm in omnibus prouidendis vtilitatibus omnino sis solicitus.

Sequitur oratio.

Deus, cui omnis potestas & dignitas famulatur, da famulo tuo N. prosperum suæ dignitatis effectum, in qua te semper timeat, tibíque iugiter placere contendat. Per.

Oratio pro adepta dignitate.

Omnium Domine fons bonorum, iustorúmque prouectum munerator, tribue quæsumus famulo tuo adeptam benè gerere dignitatem, & à te sibi præstitam bonis operibus comprobare. Per. *Sequitur.* Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleison.

Posteà dicatur oratio.

Deus æterne lucis inuentor, omnipotentiam tuam supplici prece deposcimus, vt famulum tuum, quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono prosequaris, vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per vnigenitum tuum Dominum nostrum Iesum Christum, cum quo & Spiritu sancto vnus & verus es Deus, viuens & regnans per omnia secula seculorum. Amen.

Consecratio sacræ virginis, quæ in Epiphania Domini, vel in Albis paschalibus, aut in Apostolorum natalitiis celebratur.

Virginem Episcopo parentes cum oblatione offerant, & ille inuolutam manum eius in palla altaris recipiat, dicendo cum adstantibus antiphonam: Ipsi sum desponsata, cui Angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Ex canone Carthaginensi cap. 11. Sanctimonialis virgo cùm ad consecrationem sui Episcopi offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est, professioni & sanctimoniæ aptis. Hora siquidem competenti procedat Episcopus, sicut mos est solennibus diebus ad Missam cum processoribus suis, & imponat cantor antiphonam ad introitum, & agatur officium Missæ ordine suo vsque ad Euangelium. Tunc veniat illa quæ consecranda est, ante altare coram Ecclesia: palámque in conuentu cum adstipulatorem suo, cuius licentia religionis habitum est susceptura. Et dato eius assensu, offerantur vestimenta religionis, & velamina ante altare Episcopo ad benedicendum, & benedicat ea publicè in hunc modum:

Est hic canon 3. Cart. conc.

Benedictio velaminum vel vestimentorum sacræ virginis.

ORATIO.

Deus æternorum bonorum fidelissime promissor, Domine Deus bonarum virtutum dator. Vt suprà in ordinatione monachi.

Deindè alia.

Exaudi Domine preces nostras, & hāc vestem quam famula tua N. pro conseruandæ castitatis signo se adoperiendam exposcit, opportunæ benedictionis imbre perfunde, sicut perfudisti oram vestimentorum Aaron, benedictione vnguenti profluente à capite in barbam. Et sicut benedixisti vestes omnium religiosarum tibi per omnia placentium, ità etiam hanc benedicere dignare, ac præsta clementissime pater, vt suprà dictæ famulæ tuæ. N. hæc sit vestis salubris protectio, hæc cognitio religionis, hæc initium sanctitatis, hæc contra omnia tela inimici robusta defensio, vt si continens est, sexagesimi fructus donum accipiat: & si virgo, centesimi muneris opulentia, in vtraque parte perseuerante continentia, ditetur. Per.

Item singularis benedictio sacri velaminis.

OREMVS.

Caput omnium fidelium Deus, & totius corporis Saluator, hoc operimētum velaminis, quod famula tua propter tuum tuæque genitricis, beatissimæ scilicet semper virginis Mariæ amorem, suo capiti est impositura, tua dextera sanctifica, vt hoc quod per illud mysticè datur intelligi, tua semper custodia corpore pariter & animo incontaminata custodiat: vt quando ad perpetuam sanctorum remunerationem venerit, cum prudentibus & ipsa virginibus præparata, te perducen-

te ad perpetuæ felicitatis nuptias intrare mereatur. Per Dominum.

Hoc facto, ipsa virgo, veste laicali de capite reuerenter abiecta, recipiat ab Episcopo sacræ religionis indumenta, excepto velo, & ingressa secretarium vestiatur. Posteà sub adspectu Episcopi, & Ecclesiæ suppliciter prosternat se ante altare, dicens hunc versum tribus vicibus: Suscipe me secundum eloquium tuum, Domine, & viuam: & non confundas me ab expectatione mea. Et imponat schola litaniam. Finita verò litania postquàm surrexerit, inclinato capite ante altare, benedicat eam Episcopus his verbis, Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Respice Domine propitius super hanc famulam tuã N. vt virginitatis sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te gubernante custodiat. Per Dom.

Deindè dicat excelsa voce, Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Sequitur consecratio in modum præfationis.

Deus castrorum corporum benignus habitator, & incorruptarum amator animarum: Deus qui humanam substantiam in primis hominibus diabolica fraude vitiatam, ità in verbo tuo, per quod omnia facta sunt, reparas, vt eam non solum ad primæ originis innocentiam reuoces, sed etiam ad experientiam quorundam bonorum, quæ in nouo seculo sunt, habenda perducas, & obstrictos adhuc conditione mortalium, iam ad similitudinem prouehas Angelorum: respice super hanc famulam tuam N. quæ in manu tua continentiæ suæ propositum collocans, tibi deuotionem suam offert, à quo & ipsa idem votum assumpsit. Quando enim animus mortali carne circundatus, legem naturæ, libertatem licentiæ, vim consuetudinis, & stimulos ętatis euinceret, nisi tu per liberum arbitrium hunc amorem virginitatis clementer accenderes, tu hanc cupiditatem in eius corde benignus aleres, tu fortitudinem ministrares? Effusa nanque in omnes gentes gratia tua, ex omni natione, quæ est sub cœlo, in stellarum innumerabilem numerum, noui testamẽti hæredibus adoptatis, inter cæteras virtutes, quas filiis tuis non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed de tuo spiritu genitis indidisti, etiàm hoc donum in quasdam mentes de largitatis tuæ fonte defluxit, vt cum honorẽ nuptiarum nulla interdicta minuissent, ac super sanctum coniugium initialis benedictio permaneret, existerent tamen sublimiores animæ, quæ in viri ac mulieris copula fastidirent connubiũ, concupiscerent sacramentum: nec imitarẽtur, quod nuptiis agitur, sed diligerẽt quod nuptiis prænotatur. Agnouit auctorẽ suum beata virginitas & æmula integritatis Angelicæ, illius cubiculo se deuouit, qui sic perpetuæ virginitatis est filius. Imploranti ergo auxilium tuum Domine, & confirmari se benedictionis tuæ consecratione cupiẽti, da protectionis tuæ munimen & regimen, ne hostis antiquus, qui excellẽtiora studia subtilioribus infestat insidiis, ad obscurandam perfectæ continentiæ palmam per aliquam mentis serpat incuriã, & rapiat de proposito virginum, quod etiam moribus decet inesse nuptiarum. Sit in ea Domine per donum spiritus tui prudens modestia, sapiens benignitas, grauis lenitas, casta libertas, in charitate ferueat, & nihil extra te diligat: Laudabiliter viuat, laudari nõ appetat: Te in sãctitate corporis, te in animę suæ puritate glorificet: amore te timeat, amore tibi seruiat. Tu ei sis honor, tu gaudiũ, tu volũtas, tu in mœrore solatiũ, tu in ambiguitate consiliũ, tu in iniuria defẽsio, in tribulatione patiẽtia, in paupertate abũdantia, in ieiunio cib⁹, in infirmitate medicina. In te habeat omnia, quẽ diligere appetit super omnia: & quod est professa, custodiat: Scrutatori pectorũ nõ corpore placitura, sed mente transeat in numerum sapientium puellarum, vt cœlestem sponsum accẽsis lampadibus cum oleo præparationis expectet: nec turbata improuiso regis aduẽtu, sed secura cum lumine & præcedentium virginum choro iocanter occurrat, & ne excludatur cum stultis, regalem ianuam cum sapientibus virginibus licenter introeat, & in agni tui perpetuo comitatu probabilis mansura, castitate permaneat. Per eundem.

Benedictione expleta, & ad interrogationem Episcopi de obseruatione sacri velaminis illa coram professa, Episcopus mittat velamen super caput ipsius virginis, ità dicens: Accipe velum sacrum puella, quod perferas sine macula ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, cui flectitur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum, in secula seculorum. Respons. Amen. Tunc ipsa velata incipiat antiph. Induit me Dominus cyclade auro texta & immensis monilibus ornauit me. Cæteris sanctimonialibus, quæ circunstant, prosequentibus. Et si plures fuerint velatæ, per singulas incipiatur eadem antiphona vt supra.

Oratio post assumptum velamen dicenda.

Famulam tuam Domine tuæ custodia muniat pietatis, vt continentiæ sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te protegente illæsum custodiat. Per. Sequitur antiphona. Ipsi sum desponsata, cui Angeli seruiunt.

ORATIO.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, vt hæc famula tua, quæ pro spe retributionis æternæ, tibi Domino desiderat consecrari, plena fide animóque in sancto proposito permaneat. Tu eam omnipotens pater sanctificare & benedicere, & in perpetuum conseruare digneris. Tribue ei humilitatem, castitatem, obedientiam, charitatem, & omnium bonorum operum quãtitatem: da ei Domine pro operibus gloriam, pro pudore reuerẽtiam, pro pudicitia sanctitatem, vt ad meritum possit gloriæ peruenire. Per Dominum.

Tunc cantent antiphonam. Posuit signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam. Et dicat Episcopus benedictionem Matthæi Apostoli super eam.

Deus plasmator corporum, afflator animarum, qui nullam spernis ętatem, non sexum reprobas, non vllam conditionem gratia tua ducis indignam, sed omni æqualis creator es, & redemptor: tu hanc famulam tuam, quam ex omni numero gregis bonus pastor eligere ad conseruandam coronam perpetuæ virginitatis, & castimoniam animæ dignatus es, tuæ protectionis scuto circuntege, & ad omne opus virtutis & gloriæ, magistrante sapientia præpara, vt vincens carnis illicebras, & licita connubia recusans, insolubilem filij tui Domini nostri Iesu Christi copulam mereatur. Huic petimus Domine arma suggeras, non carnalia, sed spiritus virtute potẽtia, vt te muniẽte eius sensus & membra, in eius corpore & animo non possit dominari peccatum atque sub tua gratia viuere cupienti, nihil sibi defensor malorum & inimicus bonorum, de hoc vase iam nomini tuo consecrato præualeat vendicare. Omnem etiam genuinum calorem imber gratiæ cœlestis extinguat, lumen verò perpetuæ castitatis accendat. Facies scandalis pudica non pateat, nec incautè occasionem tribuat negligentia delinquendi. Sitque in ea casta virginitas, & ornata pariter & armata fide integra, spe certa, charitate sincera, vt præparato animo ad continentiam virtus tanta præstetur, quæ superet diaboli vniuersa figmenta: atque contemnendo præsentia, futura sectetur. Ieiunia epulis carnalibus præferat, & lectiones sacras & orationes conuiuiis & potationibus anteponat, vt orationibus pasta, & eruditionibus expleta, illuminata vigiliis, opus gratiæ virginalis exerceat. His virtutum armis hanc famulam tuam, interiùs exteriusque communiens, præsta inoffensum cursum virginitatis implere. Per.

Ad annulum dandum iuxta Romanos.

Accipe annulum fidei, signaculum Spiritus sancti, vt sponsa Dei voceris, si ei fideliter seruieris.

Ad Torquem.

Accipe signum Christi in capite, vt vxor eius efficiaris: & si in eo permanseris, in perpetuum coroneris. Interim dicatur antiphona: Annulo subarrauit me Dominus meus Iesus Christus, & tanquàm sponsam decorauit me corona.

Sequitur benedictio.

Benedicat te conditor cœli & terræ, Deus pater omnipotens, qui te eligere dignatur ad sanctæ Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi consortium, vt integram & immaculatam virginitatem, quam professa es coram Domino & Angelis eius, cõserues, propositum teneas, castitatem diligas, patientiam serues, & coronam virginitatis accipere merearis. Per.

Deindè publica voce bannum episcopalem imponat, ne quis eam à diuino seruitio sub vexillo castitatis impediat, vt bona sua cum pace & quiete possideat. Tunc imponatur Euangelium, & illa velato capite ad manus Episcopi offerat, & Missa ordine suo finita, communicet. Postquam communicauit, reseruet de ipsa communione, vndè vsque in diem octauum communicet. Et si est qui ei testimonium perhibuit, mittat eam Episcopus in manus suas, dicens: Vide quomodo istam Deo sacratam, repræsentes immaculatam ante tribunal Domini nostri Iesu Christi.

Ordo ad Diaconam faciendam.

Episcopus cum diaconam benedicit, orarium in collo eius ponit. Quando autem ad Ecclesiam procedit, portat illud super collum suum, sic verò, vt summitas orarij ex vtraque parte sub tunica sit.

Item Missa ad Diaconam consecrandam.

Antiphona. Deus in nomine tuo. Psalm. Deus exaudi orationem. *Oremus.*

Deus castitatis amator & continentiæ conseruator, supplicationem nostram benignus exaudi, & hanc famulam tuam propitius intuere, vt quæ pro timore tuo continentiæ pudicitiam vouit, tuo auxilio conseruet, & sexagesimum fructum continentiæ, & vitam æternam te largiente percipiat. Per.

Ad Corinthios.

Fratres, Nescitis quoniam corpora vestra. *Require in Dominica 12. post Pentecosten. Feria.* 4. Graduale. De necessitatibus meis. Versus. Ad te Domine leuaui. Allel. Amauit eam Dominus. Deindè prostrata illa ante altare imponatur litania. Qua finita, dicat Episcopus super illam hanc orationem:

Exaudi Domine preces nostras, & super hanc famulam tuam. N. spiritum tuæ benedictionis emitte, vt cœlesti munere ditata, & tuæ gratiam possit maiestatis acquirere, & benè viuendi aliis exemplum præbere. Per.

Sequitur consecratio in modum præfationis.

Luc. 2. Deus qui Annam filiam Phanuelis vix per annos septem sortitam iugale coniugium, ità in annos octogintaquatuor in sancta & intemerata viduitate seruasti, vt noctibus ac diebus orationes ieiuniáque miscentem, vsque ad prophetiæ gratiam sub circuncisione Christi tui, iustus remunerator adduceres, quíque deinceps per Apostolicam intentionem, sanctarum huius ordinationis manibus fœminarum, sexus ipsius adolescentulas ac iuniores instrui cum sancti chrismatis visitatione iussisti, suscipere dignare omnipotens piissime rerum omnium Deus, huius famulæ tuæ arduum & laboriosum, nec satis discrepans à perfecta virginitate propositum, quia tu creaturarum omnium conditor, probè nosti mundiales illecebras non posse vitari: sed cum ad te venitur per te, nũquàm animas semel viuificatas vel terribiles passiones, vel deliciarum blandimenta solicitant. Nam sensibus quibus ipse dignaris infundi, nihil est desiderabilius, quàm regnum tuum: nihil terribilius, quàm iudicium tuum. Da ergo Domine ad petitionem nostram huic famulæ tuæ inter coniugatas trigesimũ, cum viduis sexagesimum fructum. Sit in ea cum misericordia districtio, cum humilitate

A largitas, cum libertate honestas, cum humanitate sobrietas. Opus tuum die ac nocte meditetur, vt die vocationis suæ talis esse mereatur, quales per spiritum prophetiæ esse voluisti. Per.

Tunc ponat Episcopus orarium in collo eius, dicẽs: Stola iocunditatis induat te Dominus. Ipsa autem imponat velamen capiti suo palàm omnibus de altari acceptum, cum antiphona. Ipsi desponsata cui Angeli.

Oratio.

Preces famulæ tuæ, quæsumus, Domine benignus exaudi, vt assumptam castitatis gratiam, te auxiliante custodiat. Per.

Ad Annulum dandum.

Accipe annulum fidei, signaculum Spiritus sancti, vt sponsa Christi voceris, si ei fideliter seruieris. Per.

Ad Torquem.

B Accipe signum Christi in capite, vt vxor eius efficiaris: & si in eo permanseris, in perpetuum coroneris. Deindè dicat antiphonam. Annulo suo subarrhauit me Dominus. *Sequitur oratio.*

Famulam tuam, quæsumus Domine, pia deuotio te adiuuante perducat ad veniam, quatenus mereatur à cunctis mundari sordibus delictorum, & reconciliatam tibi per Christum sereno vultu respicias, & omnia eius peccata dimittas, seueritatem quoque iudicij tui ab ea clementer suspendas, & miserationis tuę clementiam super eam benignus infundas. Per eundem.

Tunc imponat Euangelium secundùm Ioannem: In illo tempore, Respondit Iesus, & dixit: Non potest homo accipere. Post Euangelium in ordine velatarum ad manus Episcopi offerat, choro imponente, Offert. Miserere mei Domine. Secret. Munera, quæsumus Domine, famulæ & sacratæ tuæ, quæ tibi ob consecrationem sui corporis offert, simul ad eius animæ medelam proficiant. Per. Ioan. 3. C

Infra agenda.

Hanc ergo oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, quam tibi offero pro incolumitate famulæ tuæ, ob deuotionem mentis suæ pius ac propitius clementi vultu suscipias, tibi verò supplicantes libens protege, dignanter exaudi. Diésque nostros.

Benedictio.

Benedic Domine hanc famulam tuam, preciosi filij tui sanguine comparatam. Amen.

D Benedictionis tuæ gratiam, quam desiderat, consequatur: & sine vlla offensione, maiestati tuæ dignum exhibeat famulatum. Amen.

Cursum vitæ suæ impleat sine vllis maculis delictorum, & superet in bonis actibus inimicum.

Quod ipse præstare digneris.

Communio.

Seruite Domino in timore.

Post communio.

Bonorum Deus operum institutor famulæ tuæ cor purifica, vt nihil in ea, quod punire, sed quod coronare possis, inuenias. Per.

E Diacona verò illa inter mysteria sacra communicet, & post Missam Episcopus ei pastorali banno pacem confirmet, vt sua cum securitate & quiete possideat.

Ordinatio Abbatissæ canonicam regulam profitentis.

IN ordinatione abbatissæ, Episcopus debet Missam cantare, & eam benedicere hoc modo: Post antiphonam ad introitum, & datam orationem & reliquum officium Missæ, vsque ad Euangelium prosternat se electa ante altare cum duabus vel tribus de sororibus suis, fiantque ibi litaniæ. Quibus finitis, benedicat eam Episcopus, inclinato capite, dicens: Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Exaudi Domine preces nostras, & super hanc famulam tuam spiritum tuæ benedictionis emitte, vt cœle-

sti munere ditata, & tuæ gratiam maiestatis possit acquirere, & benè viuendi aliis exemplum præbere. Per. in vnitate eiusdem Spiritus sancti.

ALIA.

Omnipotentiam tuam Domine humiliter imploramus, vt super hanc famulam tuam, quam ad sacrum ordinem assumere dignatus es, benedictionis tuę donum dignanter infundas, eique gratiam consecrationis tribuas, vt quod te donante percipit, te protegente in Iesu custodiat. Per.

Tunc dicat in altum: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est.

Præfatio.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare: Nos tibi semper & vbique gratias agere, Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus. Adesto precibus nostris, adesto votis, adesto famulationibus, adesto consecrationibus, qui omnia per verbum virtutis tuæ mirabiliter dispensas, & dispensanda ministras. Qui diuersis floribus tuam semper exornas Ecclesiam, dum eam & virorum exemplis, & illustrium fœminarum irradias institutis: Qui etiam de infirmiori sexu hanc famulam tuam seruitutis tuæ applicare dignatus es famulatui, effunde quæsumus Domine super hanc famulam tuam, quam in officium diuinum fideliter dedicamus, gratiam Spiritus sancti, vt tibi omni tempore eius seruitus dignanter complaceat, eámque dextera tuæ potentiæ benedicere & sanctificare siue consecrare digneris in opus ministerij tui condignum, quatenus actum ministrationis sibi creditæ fideliter exequatur, & eiusdem sancti Spiritus septiformis gratiæ virtute corroboretur. Requiescat ergo super eam, precamur Domine, spiritus sapientiæ & pietatis, ac repleas eam spiritu timoris tui. Concede ei quoque grauitatem actuum, censurámque viuendi, vt in lege tua die ac nocte meditetur, mandata tua custodiat, dictis tuis obediat, sacris lectionibus insistat, terrena & transitoria despiciat, atque omni tempore bonis operibus inseruiat. Omnem libidinem prauæ voluptatis superet, amorem honestæ castitatis teneat, vt tibi sponso venienti cum lampadibus suis inextinguibilibus possit occurrere, & præcedentium virginum choro iungi, & ne cum stultis excludatur, regalem ianuam cum sapientibus virginibus licenter introeat. Abundet in ea totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans innocentiæ puritas, & spiritalis obseruantia disciplinæ, in moribus eius præcepta tua fulgeat, vt suæ castitatis exemplo, cunctis sibi subditis imitationem præbeat, purum & bonum cōscientiæ testimonium ostendens, in Christo Iesu firma & stabilis perseueret, atq; ità perceptum ministerium te auxiliante peragat, qualiter ad æternam remunerationem te donante peruenire mereatur. Per eundem.

Tunc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam sanctæ conuersationis, simúlque gratiam diuinæ benedictionis, & vt per hanc cum grege tibi credito in stricti iudicij die, Domino incontaminata repræsentari valeas, ipse te adiuuare dignetur: Qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus.

Sequitur Oratio.

Domine Deus omnipotens, qui sororem Moysis Mariam præeuntem cum cæteris mulieribus inter æquoreas vndas cum tympanis & choris læta mente ad littus maris venire fecisti, te supplices deprecamur pro fideli famula tua, quæ hodiè materna in cathedra super vniuersas subditas sibi abbatissa constituitur, vt ità canonica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad æternam gloriam te auxiliante cum omnibus illis introeat læta, ibíque exultans cum Angelis canens cantica noua, sequatur agnum quocunque ierit, Christum Dominum nostrum. Qui tecum viuit & regnat Deus.

ALIA.

Famulam tuam, quæsumus Domine, tua semper gratia benedicat, & inculpabilem ad vitam perducat æternam. Per.

Quòd si ordinatio in domo sua facta fuerit, imponatur, Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleison. Posteà dicatur hæc oratio pro adepta dignitate.

OREMVS.

Omnium Domine, fons bonorum, iustorúmque prouectuum munerator, tribue quæsumus famulę tuæ adeptam benè regere dignitatem, & à te sibi præstitam bonis operibus comprobare. Per. Item si alibi consecrata fuerit, regressæ ad monasterium omnis chorus virginum honorificè procedat ei obuiam, cum crucibus & aqua benedicta, incenso & euangelio, & in ipso ecclesiæ introitu imponant, Te Deum laudamus. Turba acclamante Kyrie eleison. Et præsbytero prosequente orationem, vt sup. Omnium Domine fons bonorum.

Ordinatio Abbatissæ, monasticam regulam profitentis. Capitulum ex canone Theodori Angelorum episcopi.

IN ordinatione Abbatissæ, episcopus debet Missam cantare, & eam benedicere hoc modo: Post antiphonam ad introitum, & datam orationem, & reliquum officium Missæ, vsque ad Euangelium, prosternat se electa ante altare retro episcopum, cum duabus vel tribus de sororibus suis, fiantque ibi litaniæ. Deindè, Pater noster. Cum precibus istis, Saluā fac ancillam tuam Domine Deus meus sperantem in te. Dominus conseruet eam, & viuificet eam. Et beatam faciat eam in terra. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, Ex hoc nunc & vsque in seculum. Dominus custodiat te ab omni malo. Custodiat animam tuam Dominus. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto. Et de Sion tueatur te. Nihil proficiet inimicus in ea. Et filius iniquitatis non nocebit eam. Esto illi Domine turris fortitudinis, A facie inimici. Exurge Domine adiuua eam. Et libera eam propter nomen tuum. Domine exaudi orationem meam, Et clamor meus ad te veniat. Precibus finitis, benedicat eam episcopus, inclinato capite dicens: Dominus vobiscum: Et cum spiritu tuo. Sequitur oratio.

OREMVS.

Concede, quæsumus omnipotens Deus, affectui nostro tuę miserationis effectum, & famulam tuam quam ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono prosequere, vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per Dominum nostrum.

ALIA.

Exaudi, quæsumus Domine, preces humilitatis nostræ, & super hanc famulam tuam, gratiam tuæ benedictionis effunde, quatenus per nostræ manus impositionem, inter fideles dispensatrices inueniatur, & cum subditis sibi gregibus placere tibi mereatur. Per.

ALIA.

Cunctorum operum institutor Deus, qui per Moysen famulum tuum. Require in ordinatione Abbatis. Deindè dicat alta voce. Per omnia secula seculorum. Respon. Amen Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Respon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Dignum & iustum est. Tunc imponat ei manum super caput, dicens hanc præfationem.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare: Nos tibi semper, & vbique gratias agere Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus.

Respice, quæsumus, super hāc famulam tuam, quam in tui nominis vice custodem monacharum ordinamus. Immitte ei Domine spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & reple eam spiritu timoris tui, quatenus

tua gratia præuenta, nihil contra tuum præceptum faciat, doceat constituat, vel iubeat: sed magis mentes discipularum tam exẽplis bonorum operum, quàm verbis instruat: & quæ discipulabus docuerit esse contraria, in operibus suis iudicet non agenda. Sit in omnibus operibus suis prouida & considerata: sit sobria & casta, sit vita probabilis, sit sapiens, & humilis, sit benigna & charitatiua, sit in pauperum peregrinorum susceptione assidua, sit in hospitalitate hilaris, sit pia & misericors, & semper misericordiam superexaltet iudicio, vt ipsa à te æquissimo iudice veniam consequatur. Fac eam Domine te solum ex totis viribus suis diligere, ieiunium amare, corpus castigare, delicias non appetere, tribulatis subuenire, neminem odisse, zelum iniustum & inuidiam non habere, suspicionem omninò deuitare, in tuo nomine pro inimicis exorare. Fac eam semper agnoscere, quia tibi reditura est rationem villicationis suæ, & quantas sub cura sua animas habuerit, ipsas sine dubio ante sedem maiestatis suæ sit latura. Quapropter tibi piissimo pastori supplicamus, vt ad humilitatis nostræ orationes, cor eius gratia tua illustres, quo possit quæque singula ità discernere atque temperare, vt fortes habeant quod cupiant, & infirmæ quod non refugiant. Da illi Domine spiritum compunctionis, vt cœlestia semper diligat, & inextinguibilem gehennæ ignem ante mentis oculos sibi proponat, quatenus supernorum dulcedine gaudiorum, & infernalium amaritudine tormentorum semetipsam irrepræhensibilem custodiat, vt cum creditis sibi ouibus in tremendo examine gaudeat, & cum omnibus sanctis tuis immarcescibilem cœlestis regni coronam accipiat. Per. Tunc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam à sanctis patribus nobis traditam, ad regendum custodiendúmque gregem tibi à Deo creditum, quantùm Deus ipse te confortauerit, ac fragilitas humana permiserit.

ORATIO.

Domine Deus omnipotens, qui sororem Moysis Mariam præeuntem cum cæteris mulieribus inter æquoreas, vndas cum tympanis & choris læta mente ad littus maris venire fecisti, te supplices deprecamur pro famula tua, quæ hodiè materna in cathedra super vniuersas subditas sibi abbatissa constituitur, vt ita monastica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad æternam gloriam te auxiliante cum omnibus illis introeat læta, ibique exultans cum Angelis canens cantica noua, sequatur agnum quocunque ierit, Christum Dominum nostrum. Qui tecum viuit & regnat Deus.

ALIA.

Concede, quæsumus omnipotens Deus, famulæ tuæ Abbatissæ, vt ostendendo & exercendo quæ recta sunt, & exemplo bonorum operum animos suarum instruat subditarum, & æternæ remunerationis mercedem à te piissimo pastore percipiat. Per.

ALIA.

Omnium Domine fons bonorum, iustorúmque prouectuum munerator, tribue quæsumus famulæ tuæ adeptam bene gerere dignitatem, & à te sibi præstitam bonis operibus comprobare. Per. Quòd si ordinatio abbatissæ infra monasterium suum facta fuerit, imponatur, Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleison. Posteà dicatur hæc oratio pro adepta dignitate.

Deus cui omnis potestas & dignitas famulatur, da famulæ tuæ prosperum suæ dignitatis effectum, in qua te semper timeat, tibique iugiter placere contendat. Per. Item si alibi consecrata fuerit abbatissa, regressæ ad monasterium omnis chorus monacharum honorificè obuiàm procedat, cũ crucibus, aqua benedicta, incenso & Euangelio, & in ipso ecclesiæ introitu imponatur, Te Deum laudamus. Turba acclamante Kyrie eleison. Et presbytero prosequente orationem, vt supra. Deus cui omnis potestas.

Consecratio virginum, quæ à seculo conuersæ, in domibus suis susceptum castitatis habitum, priuatim obseruare voluerint.

Benedictionem velaminum require retro in consecratione sanctarum virginum. Ancilla Dei virgo, cùm ad consecrationem sui episcopi offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsa est professioni & sanctimoniæ aptis. Procedente ergo episcopo ad officium more solenni, imponatur antiphona ad introitum, & cætera vsque ad Euangelium, professa illa de religiosi habitus obseruatione perpetua, prosternatur ante altare toto corpore, obsecrans intentè consecrationum largitorem, & imponat schola litaniam. Qua finita, eademque ancilla Dei erecta, & humiliter ante altare nudo capite inclinata, episcopus dicat hanc præfationem in eius consecrationem.

Præfatio.

Oremus, fratres charissimi, misericordiam Domini: vt illud donum tribuat huic puellæ, quæ Deo votum vouit vestem candidam perferre cum integritate coronæ in resurrectionis vitæ æternæ, quæ futura est nobis. Sequitur benedictio.

Famulam tuam Domine tuæ custodia muniat pietatis, vt virginitatis sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te protegente illæsum custodiat. Per.

ALIA.

Te inuocamus Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, super hanc famulam tuam, quæ tibi vouit seruire pura mente, mundóque corde, vt eam sociare digneris inter illa centum quadraginta quatuor millia infantum, qui virgines permanserunt, & se cum mulieribus non coinquinauerunt, in quorum ore dolus inuentus non est: & ità hanc famulam tuam facias permanere immaculatam vsque in finem, per immaculatum Iesum Christum Dominum nostrum, cum quo viuis & regnas Deus in vnitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Benedictione expleta mittat episcopus velamen super caput eiusdem virginis, dicens. Accipe velum sacra puella, quod perferas sine macula ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, cui flectitur omne genu cœlestium, terrestrium & infernorum in secula seculorum. Resp. Amen. Sequitur oratio.

Preces famulæ tuæ, quæsumus Domine benignus exaudi, vt assumptam castitatis gratiam, te auxiliante, custodiat. Per.

ALIA.

Deus, qui habitaculum tuum in corde pudico fundasti, respice super hanc famulam tuam, vt quæ castigationibus assiduis postulat, tua consolatione percipiat. Per. Sequitur benedictio.

Benedicat te Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, in omni benedictione spiritali, vt maneas sine macula sub vestimento sanctæ Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi. Qui viuit. *Ad Missam.* Preces famulæ tuæ, quæsumus Domine. Vt supra. *Secreta.* Votiuis, quæsumus Domine famulæ tuę adesto muneribus, vt te custode seruata, hæreditatem benedictionis æternæ percipiat. Per.

Infra agenda.

Hanc igitur oblationem famulæ tuæ N. quam tibi offerimus ob diem natalis sui, quo eam sacro velamine protegere dignatus es, quæsumus Domine placatus accipias, pro qua maiestati tuæ supplices fundimus preces, vt in numerum sanctarum virginum eam transire præcipias, quatenus tibi sponso suo venienti cum lampade inextinguibili possit occurrere, atque intra regna cœlestia gratias tibi referat, choris sanctarum virginum sociata. Diesque nostros.

Post communionem.

Deus qui habitaculum tuum, vt suprà. Præfata vero ancilla Dei inter alias velatas ad manus Episcopi offerat, & ad Missam communicet, & post peracta mysteria, episcopalis banni signaculo insignita regrediatur ad sua.

Consecratio viduæ, quæ fuerit castitatem professa.

Vidua quę soluta est à lege viri, si seipsam vult Deo dare, debet & à presbytero velari, vel etiam consecratum ab Episcopo velamen de altari accipere, & ipsa sibi, non Episcopus, illud debet imponere. Presbyteris verò licet viduas velare, solis Episcopis virgines, & hoc ante euangelium. Benedictio vestimentorum viduæ, quæ fuerit castitatem professa. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus. Visibilium & inuisibilium creator Deus, adesto propitius, vt hæc indumenta sanctitatis effigiem ostendentia, desuper gratia tua irrigante, benedicere & sanctificare digneris. Per.

ALIA.

Aperi quæsumus Domine, oculos maiestatis tuæ ad benedicendam hanc viduitatis vestem, vt quæ in ordinatis vestibus viri sui visibus placuit, in sacris indumenta benedictionis tuæ seruare mereatur. Per.

Tunc induatur ipsis vestimentis, & agatur litania, ea ante altare prostrata. Post litaniam cùm se erexerit, sequitur hæc præfatio.

Incorruptum æternitatis Domini, & inuiolabilis naturæ Dominum, fratres charissimi, suppliciter deprecamur, poscentes pro sorore nostra, quæ corpore ac mẽte perfectæ continentiæ & pudicitiæ se seruituram Domino deuouit, vt petenti famulæ suæ ipse, qui est iudex viduarum, perfectam tribuat continentiam. Per.

Benedictio propria viduæ.

Consolare Domine hanc famulam tuam, viduitatis laboribus constrictam, sicut consolari dignatus es Sareptanam viduam per Heliam prophetam. Concede & pudicitiæ fructum, vt antiquarum non meminerit voluptatum. Nesciat etiam incentiua vitiorum desideria, vt soli tibi subdat propria colla, quo possit pro laboribus tantis sexagesimo gradu percipere munus delectabile sanctitatis. Per.

ALIA.

Da, quæsumus Domine, vt hæc famula tua, quæ pro spe retributionis æternę, se tibi Domino desiderat consecrari plena fide animóque in sancto proposito permaneat. Tu eam omnipotens pater sanctificare & benedicere, & in perpetuum conseruare digneris. Tribue ei humilitatem, castitatem, obedientiam, charitatem, & omnium bonorum operum quantitatem. Da ei Domine pro operibus gloriam, pro pudore reuerentiam, pro pudicitia sanctitatem, vt ad meritum possit gloriæ peruenire. Per.

Tunc imponat ipsa velamen capiti suo.

Oratio post assumptum velamen.

Famulam tuam Domine tuæ custodia muniat pietatis, vt continentiæ sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te protegente illæsum custodiat. Per.

ALIA.

Domine Iesu Christe omnium Deus, qui inter cætera virtutum documenta ad salutem nostram vigorem castitatis & pudicitiæ reparasti, te supplices exoramus, vt hanc sororem nostram viduam, ad gratiam pietatis tuæ ex toto corde conuersam, ab omnibus tentationibus inimicorum tutam defensámque custodias, hæc capitis velamina ad interioris hominis tutamen perseuerare facias. Per.

ALIA.

Confirma hoc Deus quod operatus es in vidua, vt fideliter custodire valeat promissiones, quas promiserat tibi, vt castitatem corporis & animæ exhibere Deo valeat & dignè occurrat, vt sexagesimum fructum cum electis sociis eius participare mereatur. Per.

ALIA.

Domine Deus virtutum cœlestium æterne dominator tibi supplices effundimus preces, vt hanc famulam tuam consecrare digneris, quam de pristina conuersatione ad nouitatem vitæ, expolians veterem hominem, & induens nouum, conuerti fecisti, vt sicut Anna prophetissa multis temporibus vestibus viduitatis induta, in templo gloriæ tuæ ieiuniis, & orationibus fideliter deseruiuit, sic & hæc famula tua tibi soli Deo in Ecclesia tua deuota mente deseruiat. Per. Posteà Episcopus auctoritate pastorali denunciet ei pacem, & omnibus quæ illa possidet, & illa Missam inter velatas offerat, & communicet. Oratio ad Missam in natali viduæ: Deus castitatis amator, & reliq. vt supra, in consecrat. diaconissæ.

Ordo Romanus, qualiter Concilium agatur generale.

Conueniente itaque vniuerso cœtu sanctorum Episcoporum, abbatum, presbyterorum, atque diacononorum, cæterorúmque Ecclesiasticorum in nomine Domini, siue in ciuitatem Metropolim, siue in eam quam Metropolitanus Episcopus vnà cum consensu cæterorum Episcoporum decreuerit ad Concilium faciendum, post orationes solitas venientes omnes in Ecclesiam maiorem, vbi Concilium celebrandum est, sedet in ordine suo cum silentio. Tunc cantet schola antiphonam ad introitum, Exaudi nos Domine. Et posteà erigens se Metropolitanus Episcopus, dicat: Oremus, Et diaconus, Flectamus genua, Et post paululum. Leuate. Et ipse Metropolitanus Episcopus, aut alius ex senioribus, dicat hanc orationem.

Omnipotens sempiterne Deus, qui nos per misericordiam tuam incolumes in hunc locum specialiter aggregasti, mentes nostras quæsumus paracletus, qui à te procedit, illuminet, & inducat in omnem sicut tuus promisit filius, veritatem, cunctósque in tua fide & charitate corroboret, vt exercitatio corporalium Conciliorum, proficiat nobis ad æternæ felicitatis augmentum. Per.

Post collectam dicatur litania. Ea finita dicat Episcopus: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et iterùm, Leuate. Sequitur oratio.

Da quæsumus Ecclesiæ tuæ misericors Deus vt spiritu sancto congregata, secura tibi deuotione seruire mereatur. Per.

Finita oratione, & respondentibus omnibus. Amen. cum timore & disciplina sedeant omnes tam Episcopi quàm presbyteri in silentio magno. Tunc diaconus progrediens de altari, sacra veste indutus, portans Euangelium vsque ad ambonem in medio choro ad legendum, dicat: Dominus vobiscum, & reliqua sicut mos est, & legat lectionem ad hoc pertinentem: vel si Euangelium non legitur, librum aptam lectionem continentem, aut canonem. Lectione finita, alloquatur Metropolitanus Episcopus concilium, dicens: Eccè beatissimi & venerabiles consacerdotes, & patres, ac fratres nostri, præmissis Deo precibus, sanctitatem vestram oportet, vt ea, quę de diuinis officiis vel sacris ordinibus aut etiam de nostris moribus, & necessitatibus ecclesiasticis à nobis conferenda sunt, cum charitate & benignitate vnusquisque vestrum suscipiat, summáque reuerentia quantùm valeat, Domino adiuuante percipiat, vel quæ emendatione digna sunt, omni deuotione vnusquisque fideliter studeat emendare. Et si cui fortè quòd dicitur displiceat, sine aliquo scrupulo contentionis palàm omnibus conferat, qualiter Domino mediante, & hoc ad optimum statum perueniat, ità vt nec discordans contentio ad subuersionem iustitiæ locum inueniat, nec item in perquirenda veritate vigor nostri ordinis vel solicitudo tepescat. Post allocutionem, tractent apud se de diuinis mysteriis & ecclesiasticis disciplinis, vel quibuslibet necessariis, canonésque ibi legantur, aut liber officiorum, nec aliquis indè anteà transeat, quàm ista omnia explicentur. Et ità totis tribus diebus agatur. Nam de his qui foris sunt, si concilium pro qualibet causa appellare habent, archidiacono Ecclesiæ metropolitanæ causam suam intiment, & ille in cõcilio proferat, & ita introeundi detur eis licentia. Concilium autem nullus soluere audebit, nisi fuerint finita certamina.

Item

Item ordo alterius diei.

CONuentione facta, dicit Metropolitanus, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et dat orationem Episcopus, sicut mos est: Mentibus nostris, quæsumus Domine, Spiritum sanctum benignus infunde, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cũctis teneamus cum moderatione pietatis iustitiam, vt hic à te in nullo dissentiat volluntas nostra, sed semper rationabilia meditantes, quæ tibi sunt placita, & dictis exequamur & factis. Per.

Deus qui nos iustitiam loqui, & quæ recta sunt præcipis iudicare, tribue nobis, vt nec iniquitas in ore nec prauitas inueniatur in mente, vt puro cordi purior sermo consentiat. Ostendatur in opere iustitia, nec appareat dol⁹ in lingua, sed ex corde veritas perforatur. Per.

Finita oratione, legatur lectio, sicut superius continetur. Post lectionem alloquatur Episcopus huiusmodi: Reuerendissimi & sanctissimi nobis Domini & patres nostri, pia solicitudine vos oportet, vt sicut hesterno die admonuimus benignam mansuetudinem vestram de diuinis officiis, & sacris gradibus, aut etiam de consuetudine & necessitatibus Ecclesiasticis, quæcunque emendanda vel renouanda sunt, charitas omnium vestrum vbicunque nouerit aliqua emendatione condigna, in medium proferre non ambigat, vt per vestræ sanctitatis studium, Domino largiente, ad optimum perueniat statum, ad laudem & gloriam nominis Christi Domini nostri.

Post allocutionem admoneat Episcopus, vt supra, vt de diuinis scripturis tractent inter se.

Item ordo tertiæ diei.

Conuentione facta, dicit Metropolitanus, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et Episcopus det orationem:

Omnipotens sempiterne Deus, qui sacro verbi tui oraculo prõpsisti, Vbi duo vel tres in nomine tuo sunt congregati, te in medium fore, adesto cętui nostro propitius, & cor nostrum illumina misericors, vt à bono misericordiæ tuę nullatenus aberremus, sed rectum iustitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus. Per. (Matth. 18.)

ALIA.

Deus qui populis tuis & indulgẽtia consulis, & amore dominaris, da spiritum sapientiæ, quibus dedisti regimen disciplinæ, vt de profectu sanctarum ouium fiat gaudia æterna pastorum. Per.

Finita oratione legatur lectio sicut superius cõtinetur. Post lectionem alloquatur Episcopus huiusmodi.

Dilectissimi igitur & venerabiles patres ac Domini nostri beatitudinem vestram oportet, vt ea quæ de Ecclesiasticis officiis, & sacerdotalibus gradibus, vel etiàm canonicis sanctionibus propter diuersas occupationes, quas negare non possumus, & propter nostram aliorumque desidiam non tam pleniter, vt oportet, executa sunt, nostro omnium vnanimi consensu & voluntate requirantur & humiliter coram sanctitate vestra recitentur, vt & quæ digna sunt emendatione, ad meliorem statum auxiliante Domino perducantur, & cui fortassis aliqua displiceant, quæ digesta sunt, ea sanctitati vestræ cum benignitate & modestia intimare non differat, quatenus totum quod synodali conuentione nostra statutum fuerit vel renouatum, absque omni contrarietate, concordia sanctæ pacis ab omnibus æquè custodiatur, & teneatur ad augmentum æternæ omnium beatitudinis nostræ.

Post allocutionem admoneat Episcopus, vt supra, vt de diuinis scripturis tractent inter se, & constituant, quæ necesse fuerit emendare. Terminatis autem omnibus vltimo die concilij, eleuantibus se omnibus cum reuerentia de sedibus suis, dicat metropolitanus Episcopus, Oremus. Et diaconus dicat. Humiliate vos ad orationem. Tunc omnes prostrati in terram, orent, non modico interuallo. Et dicat diaconus. Leuate, Episcopus det orationem.

Exaudi, quæsumus Domine, supplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis, vt si quid offensionis in hac concilij celebritate contraximus, te miserante indulgentiam sentiamus. Per.

ALIA.

A cunctis excessibus nos, Domine quæsumus, propiciatus absolue, & quia imperfectum nostrum oculi tui viderunt, perfectioni deputa misericors, quod perfecto æquitatis fine concludere præoptamus. Per.

Intende, quæsumus Domine, preces nostras, vt qui te in principijs operum nostrorum occursorem adesse poposcimus, te quoque in hoc fine nostri concilij indultorem esse nostris excessibus sentiamus. Per.

Hac oratione finita, ille episcopus, in cuius sede ipsum concilium celebratur, dicat omnibus de benedictionis verbis:

Christus filius Dei, qui est initium & finis, complementum vobis suæ tribuat charitatis. Resp. Amen.

Et qui ad absolutionem huius fecit peruenire concilij, absolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. Resp. Amen.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, adiuti etiam per donum Spiritus sancti, felici reditu vestrarum sedium cubilia repetatis illæsi. Resp. Amen.

Quod ipse præstare dignetur. Tunc surgentes omnes cum reuerentia, incipientes à metropolitanis, osculum pacis sibi inuicem dent, cum timore & amore Dei. Et dicat iterùm Pontifex: In nomine Domini nostri Iesu Christi, Ite in pace. Et respondetur ab omnibus, Deo gratias. Et ita conuentus absoluitur.

Item ordo, qualiter agatur Concilium prouinciale.

PRima die & secunda & tertia, omnes ante Missam sequantur crucem cum litania, &ità subscripto ordine ingrediantur synodum.

Ordo primæ diei.

Hora conuenienti quàndo Episcopo vel eius vicario visum fuerit, omnes expellantur ab Ecclesia, obseratisque foribus cunctis, ad vnam ianuam per quam sacerdotes ingredi oportet, ostiarij stent, & sella ponatur in medio, & supra eam sacræ reliquiæ, & plenarium cum stola ponatur. Deinde conuenientes presbyteri omnes intrent, & secundum ordinationis suæ tempus resideant. Post hos ingrediantur diaconi probabiles, quos ordo poposcerit interesse. Exindè introducantur laici bonæ conuersationis, vel qui electione coniugali interesse meruerint. Tunc ingrediatur episcopus, si voluerit, vel si necessitas exegerit: & si non aderit Episcopus, eius vicarius eadem faciat.

Prima die quando episcopus vel eius vicarius synodum ingreditur, salutet ex omni parte non solùm clerum, sed & populum, & versus ad orientem mediocri voce dicat: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo.

ORATIO.

Deus humilium visitator, qui nos fraterna dilectione consolaris, prætende societati nostræ gratiam tuam, vt per eos in quibus habitas, tuum in nobis sentiamus aduentum. Per.

Tunc procedens diaconus cum subdiacono, thuribulo & ceroferariis duobus, benedicente Pontifice, legat Euangelium in ambione. Cum esset sero die illo. Eo autem descendente, dicat pontifex, vel eius vicarius: S. Maria, & omnes sancti & electi Dei, intercedite pro nobis peccatoribus ad Dominum Deum nostrũ, vt mereamur ab eo adiuuari & sanari, qui viuit & regnat in secula seculorem. Amen. Postmodum duabus vicibus dicat: Deus in adiutorium meum intende. Clero respondente. Domine ad adiuuandum me festina. Item tertio dicatur. Deus in adiutorium meum intẽdo. Clero respondente. Domine ad adiuuandum me festina, Cum gloria. Et Kyrie eleison. Et pater noster. Cum precibus istis: Domine, ne memineris iniquitatum nostrarũ. Adiuua nos De⁹ salutaris noster. Esto nobis Domine turris fortitudinis. Domine exaudi orationem

meam. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Exaudi nos Deus salutaris noster, & dies nostros in tua pace dispone, vt à cunctis perturbationibus liberati, tranquilla tibi seruitute famulemur. Per.

Deinde pro vniuersis ordinibus, necnon pro statu Papæ & antistitis eiusdem sedis, decantent psalmos hos: Miserere mei Deus. Deus in nomine tuo. Miserere mei Deus, miserere mei. Deus misereatur nostri. Deus in adiutorium meum. Pater noster. Cum precibus istis: Sacerdotes tui Domine induant. Memento Dñe cógregationis tuæ. Saluos fac Domine Deus noster. Vt confiteamur nomini sancto tuo. Adiutorium nostrum in nomine Domini. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, cuius spiritu totum corpus Ecclesiæ sanctificatur, & regitur, exaudi nos pro vniuersis ordinibus supplicátes, vt gratiæ tuæ munere ab omnibus tibi gradibus fideliter seruiatur. Per.

Deindè dicat orationem.

Deus omnium fidelium pastor & rector, famulos tuos quos pastores Ecclesiæ tuæ præesse voluisti, propitius respice; da eis quæsumus verbo & exemplo, quibus præsunt, ità * præesse, vt ad vitam vnà cum grege sibi credito perueniant sempiternam. Per.

*proficere.

His expletis, septem psalmos pœnitentiæ pro peccatis decantent, cum precibus istis, Kyrie eleison. Et Pater noster. Ego dixi, Domine miserere mei. Conuertere Domine vsquò. Fiat misericordia tua Domine super nos. Domine Deus virtutum conuerte nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.

OREMVS.

Dies nostros, quæsumus Domine, placatus intende, paritérque nos & à peccatis absolue propitius, & à cunctis eripe benignus aduersis. Per. Post hæc vero egrediantur omnes, exceptis presbyteris, & cæteris idoneis clericis: factóque silentio, dicat Pontifex vel eius vicarius hanc orationem palàm.

OREMVS.

Adesto nobis, quæsumus, Domine sancte Spiritus, peccati quidem immanitate detentis, sed in nomine tuo specialiter aggregatis. Veni ad nos, & dignare illabi cordibus nostris: doce nos quid agamus, quò gradiamur ostende, quid efficiamus operare. Esto salus & suggestor & effector iudiciorum nostrorum qui solus cum Deo patre, & eius Filio nomen possides gloriosum. Non nos patiaris perturbatores iustitiæ esse, qui summæ veritatis diligis æquitatem, vt in sinistrum nos non ignorantia trahat, non fauor inflectat, non acceptio muneris vel personæ corrumpat, sed iunge nos tibi efficaciter solius tuæ gratiæ dono, vt simus in te vnum & in nullo deuiemus à vero, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis iustitiam, vt & hîc à te in nullo dissentiat scientia nostra, & in futuro pro benè gestis, consequamur præmia sempiterna, Per omnia secula seculorum. Tunc tacentibus cunctis, ex Niceno Concilio fides Catholica à diacono legatur.

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium, necnon & inuisibilium, factorem & in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum ex Deo lumen de lumine, Deum verum de Deo vero natum, nó creatum: homousion, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia creata sunt cœlestia & terrena, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlum sedet ad dexteram Patris, venturus est indè iudicare viuos, & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat tempus quando non erat, & priùs quam nasceretur, non erat, & quia ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia substantia vel essentia, aut dicunt esse treptó, hoc est, conuertibilem, aut mutabilem Dei hos anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Tunc diaconus alba indutus, codicem canonum in medio proferens, capitula de Conciliis agendis pronunciet, id est, de concilio Tolet; quarto: Sancta synodus bis in anno ecclesiastica, decreuit habere concilia, vnum æstate, aliud tempore autumni. Quisquis autem clericorum ac hæc venire distulerit, absque necessitatis causa anno integro Missas celebrare non præsumat.

Item de eodem concilio.

Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi fortè matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantùm personas, quæ suspiciones effugiunt. Finitisque titulis, & cunctis in ordine cum silentio sedentibus, episcopus vel (si voluerit) diaconus concilium alloquatur, cum exhortatione huiusmodi.

Ecce sanctissimi fratres, præmissis Deo precibus fraternitatem vestram pia exhortatione conuenio, & per diuinum nomen obtestor, vt ea quæ à nobis de Deo & sacris ordinibus vel sanctis moribus vobis fuerint dicta, cum summa reuerentia perficere cótendatis. Quòd si forsitan aliquis vestrum aliter quam dicta fuerint, senserit, sine aliquo scrupulo contentionis, in nostrum omnium collatione mea * ipse de quibus dubitauerit, conferenda reducat, qualiter Deo mediante, aut doceri possit, aut doceat.

* ipsa.

Deinde simili vos obtestatione coniuro, vt nullus vestrum in iudicando aut personam accipiat, aut quolibet fauore vel munere pulsatus, à veritate discedat. Sed cum tanta pietate, quicquid cœtui nostro se iudicandum intulerit, retractate, vt nec discordans contentio ad subuersionem iustitiæ inter nos locum inueniat, nec item in perquirenda æquitate vigor nostri ordinis vel solicitudo tepescat.

Post hanc exhortationem quisquis clericorum velit, conferat quærelam. Et admonendi sunt, vt nullus ad synodum veniat, nisi ieiunus, vel à cætu communi secedat antè, quàm generalis secessio adueniat. Et sic quoque synodus primæ diei soluatur.

Ordo alterius diei.

Secunda die quando ingreditur synodum Episcopus, vel eius vicarius: in loco suo stans dicat: Dominus vobiscum. Oremus.

Deus qui nobis in famulis tuis præsentiæ tuæ signa manifestas, mitte super nos spiritum charitatis, vt in aduentu fratrum conseruorumque nostrorum, gratia nobis tuæ largitatis augeatur. Per.

Posteà legatur Euangelium. Designauit Dominus & alios septuaginta duos. Deindè dicat Pontifex, vel eius vicarius preces: Sancta Maria, & omnes sancti. Sicut superiùs. Tunc omnes prostrati, pro peccatis decantent hos psalmos. Dñe ne in furore tuo. Benedixisti. Inclina Domine, cum Kyrie eleison, & Pater noster. Et precibus istis. Ego dixi Domine. Conuertere Domine. Adiutorium nostrum. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. Precibus nostris, quæsumus Domine, aurem tuę pietatis accommoda, & orationes supplicum, occultorum cognitor benignus, exaudi, vt te largiente ad vitam perueniant sempiternam. Per.

Posteà decantent psalmos istos pro regis nostri & reginæ & aliorum seu regni primatum sospitate: Domine, quid multiplicati sunt. Exaudiat te Dominus, Deus auribus nostris. Cum Kyrie eleison. Et Pater noster. Cum precibus istis. Domine saluum fac regem. Esto ei Domine turris fortitudinis. Saluum fac populum tuum Domine. Fiat pax in virtute tua. Exurge Domine, adiuua nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.

OREMVS.

Quæsumus omnipotens Deus, vt famulus tuus Rex noster, qui tua miseratione suscepit regni gubernacula, virtutum etiam omnium percipiat incrementa, quibus decenter ornatus, & vitiorum monstra deuitare, & ad te qui via, veritas & vita es, gratiosus valeat peruenire. Per.

ALIA.

Deus regnorum omnium, & Christiani maximè protector Imperij, da seruo tuo Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter excolere, vt qui tua constitutione est princeps, tuo semper munere sit potens.

ALIA.

Guberna Domine famulam tuam, & tuis beneficiis semper accumula, vt & præsentis vitæ subsidiis gaudeat & æternæ.

ALIA.

Prætende Domine famulis tuis dexteram cœlestis auxilij, vt te toto corde perquirant, & quæ dignè postulant, consequi mereantur. Per.

Deindè pro infirmis, & salute totius Ecclesiæ, istos Psalmos decantent: Beatus qui intelligit. Domine Deus salutis meæ. Domine refugium. Cum Kyrie eleison. Et Pater noster. Cum precibus istis. Castigans castigauit me Dominus. Nihil proficiet inimicus in eo. Exurge Domine, adiuua nos. Domine exaudi orationẽ meam. Dominus vobiscum.

OREMVS.

Deus infirmitatis humanæ singulare præsidium, auxilij tui super infirmos famulos tuos & famulas tuas ostende virtutem, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, Ecclesiæ tuæ sanctæ repræsentari mereantur. Per.

Ascendant ad te Domine preces nostræ, & ab Ecclesia tua cunctam repelle nequitiam. Per. Iterùm omnes laici & mulieres egrediantur, & legatur à diacono homilia S. Gregorij, incipiente à versu isto, Messis quidem multa. Vsque patres esse minime recogn. Tunc si clerici querelam non habeant conferendam, laici intromittantur: illis etiam audientibus, lectio recitatur Niceni concilij: Iudices non nisi ieiuni leges & iudicia decernant. Quisquis ex laicis habeat querelam iudicibus proferat. Et synodus secundæ diei sic soluatur.

Ordo tertiæ diei.

Tertia die cùm Episcopus vel eius vicarius synodum post Missam, sicut in cæteris diebus ingreditur, dicat: Dominus vobiscum.

OREMVS.

Protege, Domine quæsumus, famulos tuos subsidiis mentis, & corporis, & spiritalibus enutriens alimentis, propitius redde securos ab hostibus vniuersis. Per. Postea legatur Euangelium. Circuibat Iesus ciuitates, & castella. Deinde istos psal. pro defunctis, Verba mea. Domine ne in furore tuo. I. Ad te Domine leuaui. Cum Kyrie eleison. Et Pater noster, ac precibus istis. Requiem æternam dona eis Domine. In memoria æterna erunt iusti. A porta inferi. Dominus vobiscum.

Inueniant, quæsumus Domine, animæ famulorum, famularúmque tuarum omnium in Christo quiescentium, lucis æternæ consortium, qui in hac luce positi, tuum consecuti sunt sacramentum. Per.

Deindè cantentur isti psalmi pro irreligiosis. Ad te clamabo. Benedicam Domino. Deus venerunt gentes. Voce mea. Cum Kyrie eleison. Et Pater noster. Ac precibus istis. Fiat pax in virtute tua. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Deus tu conuersus viuificabis nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.

OREMVS.

Deus qui infideles deseris, & iustè indeuotis irasceris, populum tuum quæsumus ad te conuerte propitius, vt qui te per duritiam irreligiosæ mentis semper offendunt, ad sancta officia promerenda, tuæ miserationis gratia inspirante conuertas. Per.

A Deus qui errantibus, vt in viam possint redire iustitiæ, veritatis tuę lumen ostẽdis, da cũctis qui Christiana professione censentur, & illa respuere quæ huic inimica sunt nomini, & ea quæ sunt apta sectari. Per. Si quæ sint quęstiones vel querelæ conferantur. Et sic synodus tertiæ diei soluatur.

Ordo quartæ diei.

Quarta vero die Episcopus ante Missam synodum ingrediens, sic procedat: Primùm portentur ante eum duo candelabra, cum cereis incensis. Quæ sequuntur duo acolyti cum thuribulo, & thymiamaterio. Deindè subdiaconus portans Euangelium, duæ cruces hincindè: deindè diaconus, postremum Episcopus episcopalibus vestimentis indutus & cappa ingrediatur. Et in sede sua stans dicat: Dominus vobiscum.

OREMVS.

B Nostrorum Domine tibi curuantes genua cordium; quæsumus, vt bonũ quod in nobis à te requiritur, exequamur. s. vt prompta tecum solicitudine gradientes, discretionis arduæ subtile iudicium faciamus, ac misericordiam diligentes, clareamus studiis tibi placitæ actionis. Per. Postea legatur Euangelium solito more. Respiciens Iesus discipulos suos, dicit Simoni Petro. Si peccauerit in te frater tuus. (Matth. 18.) Sequantur septem psalmi cum precibus quibus placuerit. Quibus finitis episcopo & cæteris in ordine sedentibus ab ipso episcopo siue à diacono ex ipsius persona legatur hæc admonitio.

Fratres & presbyteri, & sacerdotes Domini, cooperatores ordinis nostri estis. Nos quidem quamuis indigni, C locum. Aaron tenemus, Vos autem locum Eleazari & Ithamari. Nos vice duodecim Apostolorum fungimur, vos ad formam septuaginta discipulorum estis. Nos verò pastores vestri sumus, vos autem pastores animarum vobis commissarum. Nos de vobis rationem reddituri sumus summo pastori nostro Domino Iesu Christo: vos dè plebibus vobis commendatis. Et ideò, charissimi, videte periculum vestrum. Admonemus itaque & obsecramus fraternitatem vestram, vt quæ vobis suggerimus, memoriæ commendetis, & opere exercere studeatis. Imprimis admonemus, vt vita & conuersatio vestra irreprehensibilis sit. s. vt cella vestra si iuxta ecclesiam, & in domo vestra fœminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnas surgite. Cursum vestrum horis certis decantate. Missarum celebrationes religiosè peragite. D Corpus & sanguinem Domini cum timore & reuerentia sumite. Vasa sacra propriis manibus abluite, & extergite. Nullus cantet Missam, nisi ieiunus. Nullus cantet sine amictu, alba, stola, fanone, & casula. Et hæc vestimenta munda sint & ad nullos vsus alios sint. Nullus in alba, qua in suos vsus vtitur præsumat Missam cantare. Nulla fœmina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mundissimum sit. Altare sit coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur, nisi capsæ & reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, aut pyxis cum corpore Domini, ad viaticum infirmis. Cætera in nitido loco recondantur. Missalem plenarium, lectionarium, & antiphonarium, vnusquisque habeat. E Locus in sacrario aut iuxta altare sit præparatus, vbi aqua effundi possit, quando sacra vasa abluuntur. Et ibi vas nitidum cum aqua dependeat; vt ibi sacerdos manus lauet post communionem. Ecclesiæ sint benè coopertæ, & cameratæ. Et atrium sit sæpe munitum. Nullus extra Ecclesiam per domos, nec in locis non consecratis Missam cantet. Omnis presbyter clericum habeat vel scholarem, qui epistolam vel lectionem legat, & ad Missam respondeat, & cum quo psalmos cantet. Infirmos visitate, & eos reconciliate, & iuxta Apostolum oleo sancto inungite, (Iac. 5.) & propria manu communicate, & nullus præsumat tradere communionem, laico aut fœminæ, ad deferẽdum infirmo. Nullus vestrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconcilian-

dis, aut mortuis ſepeliendis, præmium, vel munus exigat. Videte vt per negligentiam veſtram nullus infans ſine baptiſmo moriatur. Nullus veſtrum ſit ebrioſus & litigioſus, quia ſeruum Dei non oportet litigare. Nullus arma ferat in ſeditione, quia arma noſtra ſpiritualia debent eſſe. Nullus canum aut auium iocis inſeruiat. Nolite in tabernis bibere. Vnuſquiſque veſtrum quantum ſapit plebi ſuæ de Euangelio, populo die dominico vel feſtis diebus annunciet. Verbum Domini debetis prædicare. Curam pauperum, peregrinorum, & orphanorum habete & eos ad prandium veſtrum inuitate. Eſtote hoſpitales, vt à vobis alij exemplum bonum ſumant. Omni die Dominico ante Miſſam, aquam benedictam facite, vndè populus adſpergatur: & ad hoc ſolum vos habete. Sacra vaſa, & veſtimenta ſacerdotalia nolite in vadium dare negociatori, aut tabernario. Nullus veſtrum minùs dignè pœnitentem, cuiuſcunque rei gratia ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat. Nullus veſtrum vſuras exigat, & conductor ſui fœnoris exiſtat. Res & facultates, quas poſt diem ordinationis veſtræ acquiratis, ſciatis ad Eccleſiam pertinere. Nullus ſine ſcientia & conſenſu veſtro acquirat. Nullus per poteſtatem ſecularium, Eccleſiam obtineat. Nullus per pecuniam, alterius eccleſiam ſupplantet. Nullus Eccleſiam, ad quam titulatus eſt, dimittat, & ad aliam quæſtus gratia migret. Nullus plures Eccleſias teneat ſine adiutorio aliorum preſbyterorum. Nullatenus vna Eccleſia inter plures diuidatur. Nullus alterius parochianum, niſi in itinere, vel ſi ſibi placitum fuerit, ad Miſſam recipiat. Nullus in alterius parochia Miſſam cantet, abſque proprij preſbyteri voluntate, & rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem inuitet carnem manducare, & bibere vinum, niſi pro eo ad præſens eleemoſynam faciat. Nullus præſumat baptizare niſi pro vigilia Paſchæ & Pentecoſtes, niſi in periculo mortis. Vnuſquiſque fontes lapideos habeat, & ſi non poteſt habere lapideos, habeat vas aliud ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat. Videte vt omnibus parochianis veſtris, ſymbolum, & orationem Dominicam inſinuetis. Ieiunium quatuor Temporum & Rogationum, & litaniæ maiores, plebibus veſtris omnimodis obſeruandum inſinuate. Feria quarta ante quadrageſimam, plebem ad confeſſionem inuitate, & ei iuxta qualitatem delicti pœnitentiam iniungite, non ex corde veſtro, ſed ſicut in pœnitentiali ſcriptum eſt. Tribus temporibus in anno, id eſt, in natali Domini, Paſcha, & Pentecoſte, omnes fideles ad communionem coporis & ſanguinis Domini accedere admonete. Certis temporibus coniugatos ab vxoribus abſtinere exhortamini. Eulogias poſt Miſſam in diebus feſtis plebi tribuite. Nullus veſtrum induatur veſtibus laicalibus. Nullus rem aut poſſeſſionē aut mancipium Eccleſiæ vendere, aut commutare, aut quocunque ingenio alienare præſumat. Diem Dominicum, & alias feſtiuitates, abſque opere ſeruili à veſpera in veſperam celebrare docete. Cantus, & choros mulierum in atrio Eccleſiæ, prohibete. Carmina diabolica, quæ ſuper mortuos nocturnis horis vulgus facere ſolet, & cachinnos quos exercet, ſub conteſtatione Dei omnipotentis vetate, Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis præſumat Miſſam cantare. Sed & plebibus commiſſis vobis, hoc annunciate, ad nuptias nullus veſtrum eat; omnibus nunciate, vt nullus vxorem accipiat, niſi publicè celebratis nuptiis. Raptum omnimodis prohibete, vt & nullus ad proximam ſanguinis ſui accedat, & vt alterius ſponſam nemo ducat. Porcarios & alios paſtores, Dominica die ad Miſſam facite venire. Patrini filiolis ſuis ſymbolum & orationem Dominicam inſinuent, aut inſinuari faciant. Chriſma, ſemper ſub ſera ſit, aut ſub ſigillo propter quoſdam infideles. Volumus autem, fratres chariſſimi, quatenus, quæ noſtra percepiſtis traditione, quantùm humana patitur infirmitas, bonis ſtudeatis operibus adimplere. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto.

Iam tunc ſi eſt ſynodus illa in vernali tempore, ab Epiſcopo, vel archidiacono denunciandum eſt, qualiter officia decantanda ſint vſque in aliam ſynodum autumnalem, & ſi eſt autumnalis denunciandum eſt, quantæ hebdomadæ de natiuitate Domini vſque in initium quadrageſimæ, vel qualiter officia ſint cantanda, & indictum ieiunium, & quatuor tempora, quibus temporibus ſint obſeruanda, & in quos fines Epiſcopus cauſa officij ſui ſit hoc anno iturus, vel qui anathematizati, vel anathematizandi ſint. His omnibus ritè peractis, litania voce excelſa à duobus, ſynodo reſpondente, cantetur. Ea finita, dicant, Pater noſter. Cum precibus. Et tunc Epiſcopus dicturus eſt hanc orationem.

Nulla eſt, Domine, humanæ conſcientiæ virtus, quæ inoffensè poſſit tuæ voluntatis iudicia expedire. Et ideò, quia imperfectum noſtrum viderunt oculi tui perfectioni quæſumus deputa, quod perfecto æquitatis fine concludere præoptamus. Te in noſtris principiis occurſorem popoſcimus, te quoque in hoc fine iudiciorum noſtrorum pro exceſſibus indultorem ſperamus, ſ. vt ignorantiæ parcas, errori indulgeas, perfectis votis perfectam operis efficaciam largiaris. Et quia conſcientia remordente tabeſcimus, ne aut ignorantia nos traxerit in errorem, aut præceps forſitan voluntas impulerit iuſtitiam declinare ob hoc te poſcimus, te rogamus, vt ſi quid offenſionis in hac concilij celebritate attraximus; te condonante * remiſſibile habeamus, vt in eo quod ſoluturi ſumus, aggregati concilio, à cunctis primùm abſoluamur noſtrorum nexibus delictorum, qualiter & tranſgreſſores venia, & confitentes tibi ſubſequatur remuneratio ſempiterna. Per. Deindè Gregorianam orationem dicat.

*al. [illegible] lem [illegible] venia.

OREMVS.

Deus qui nos paſtores in populo vocari voluiſti, præſta quæſumus, vt hoc, quod humano ore dicimur, in tuis oculis eſſe valeamus. Per. Finitis iſtis, Pontifex indè procedat, & quia omnes clerici in laudem Dei conueniunt, de omnibus ſanctis Miſſa erit ſolenniter celebranda. Et Pontifex plena proceſſione procedens more ſolito, moneat clerum, & doceat populum, atque in fine prædicationis remiſſionem peccatorum faciat, quia dies illa ſecunda, dies indulgentiæ habetur. Completa vero Miſſa, ſignis conſonantibus in laudem Dei cantor alta voce, Te Deum laudamus, imponat. Et cum ea laude decantetur Kyrie eleiſon, à populo. Finita laude ea, dicat cantor antiphonam, In viam pacis. Pſal. Benedictus: Antiphona finita, diaconus ſtolam in humero habens, dicat alta voce: Humiliate vos ad benedictionem. Roſponſ. Deo gratias. *Sequitur benedictio.*

Chriſtus filius Dei, qui eſt initium & finis complementum vobis tribuat charitatis. Reſp. Amen.

Et qui nos ad expletionem huius fecit peruenire concilij, abſolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. Amen.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, abſoluti etiam per donum Spiritus ſancti, felici reditu veſtrarum cubilia ſedium repetatis illæſi. Reſp. Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur. Reſpon. Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper vos, ſemperque maneat vobiſcum Reſpon. Amen.

Quibus expletis, dum dictum fuerit ab archidiacono, In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti eamus cum pace: Omnes ilicò ab ipſo primum incipientes epiſcopo, oſculum ſibi inuicem dabunt. Sicque data ſibi inuicem pace, conuentus concilij abſoluetur.

Ordo ad benedicendam sponsam.

Postquàm fuerit mulier viro desponsata, & legaliter dotata, introeat cum marito ecclesiam, & prostratis eis, dicat.

PRopitiare Domine supplicationibus nostris & institutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinasti, benignus assiste, vt quod te auctore iungitur, te auxiliante seruetur. Per.

ALIA.

Deus qui potestate virtutis tuæ de nihilo cuncta fecisti, qui dispositis vniuersitatis exordiis, homini ad imaginem Dei facto ideo inseparabile mulieris adiutorium condidisti, vt fœmineo corpori de virili carne dares principium, docens, quod ex vno placuisset institui, nunquam liceret disiungi: Deus, qui tam excellenti mysterio coniugalem copulam consecrasti, vt Christi Ecclesiæ sacramentum præsignares in fœdere nuptiarum: Deus, per quem mulier iungitur viro, & societas principaliter ordinata, ea benedictione donatur, quæ sola nec per originalis peccati pœnam, nec per diluuij est ablata sententiam, respice propitius super hunc famulum tuum & famulam tuam, qui maritali iungendi sunt consortio, & tua se expetunt protectione muniri. (Gen. 2.)

Sit ergo Domine in hac famula tua iugum dilectionis & pacis: fidelis & casta nubat in Christo, imitatrixque sanctarum permaneat fœminarum. Sit amabilis vt Rachel viro, sapiens vt Rebecca, longæua & fidelis vt Sara, nihil in ea ex actibus suis ille auctor præuaricationis vsurpet, nexa fidei mandatisque permaneat, vni toro iuncta contactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem suam robore disciplinæ, Sit verecundia grauis, pudore venerabilis, doctrinis cœlestibus erudita. Sit fœcunda in sobole, sit probata & innocens, & ad beatorum requiem atque ad cœlestia regna perueniat, vt vnà videant filios filiorum suorum vsque in tertiam & quartam generationem: & ad optatam perueniant senectutem. Per Dominum.

ALIA.

Quæsumus omnipotens Deus, instituta prouidentiæ tuæ pio amore comitare, vt quos legitima societate connectis, longæua pace custodias. Per.

ALIA.

Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, benedic adolescentes istos, & semina semen vitæ æternæ in mentibus eorum, vt quicquid pro vtilitate sua didicerint, hoc facere cupiant per Iesum Christum recuperatorem hominum filium tuum vnigenitum, qui tecum & cum Spiritu sancto viuit & regnat.

Exaudi nos omnipotens & misericors Deus, vt quod nostro ministratur officio, tua benedictione potius impleatur. Per.

Epistola.

Fratres: Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi?

Euangelium.

Loquebatur Iesus cum discipulis suis in parabolis, dicens: Simile factum est regnum cœlorum. Require in Dominica 21. Pentecost. (Matth. 22.)

Secreta.

Suscipe Domine pro sacra connubij lege munus oblatum, & cuius largitor es operis, esto dispositor. Per.

In fractione.

Hanc igitur oblationem famulorum tuorum, quam tibi offerunt pro famula tua, ill. quam perducere dignatus es ad statum mensuræ, & ad diem nuptiarum, pro qua maiestati tuæ fundimus supplices preces, vt eam propitius cum viro suo copulare digneris, quæsumus Domine vt pla.

Post communionem.

Gratiæ tuæ, quæsumus Domine, famulo tuo & famulæ tuæ legaliter copulatis tribue largitatem, vt mandata tua te miserante sectantes, consolationem præ-

A sentis vitæ percipiant & futuræ. Per Dominum.

Ordo ad armandum Ecclesiæ defensorem, vel alium militem.

In primis benedicat Episcopus vexillum eius hoc modo. Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio & triumphantium fortitudo, respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillum, quod bellico vsui est præparatum, cœlesti benedictione sanctifica, vt contra aduersarias & rebelles nationes sit validum, tuóque munimine circunseptum, sitque inimicis Christiani populi terribile, atque in te confidentibus solidamentum, & certa fiducia victoriæ. Tu es.n. Deus qui cōteris bella, & cœlestis præsidij sperantibus, in te præstas auxilium, per vnicū filium tuum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat.

B *Post benedicat lanceam.*

Domine Deus omnipotens, lux & vita fabricæ mundi, qui per manus Tubalcain ad vsus hominum fabrilia opera instituisti, respice propitius nostri deprecationem officij ad benedicendam hanc lanceam militaris instrumenti, qui à milite latus filij tui Domini nostri Iesu Christi, pro nostra salute in cruce pendentis, permisisti lancea perforari, & per nomen eiusdem filij tui eam sic cōsecrare & benedicere digneris, vt is qui eam tulerit, des ei prosperum signum tuæ defensionis sicut dedisti Gedeoni, Sauli, Dauid quoque regi, vt tuis semper fultus auxiliis, congaudeat & lætetur in te in omnibus prosperitatibus suis. Per eundem Dominum. (Gen. 4.)

C Deindè alligetur vexillum lanceæ, & tenente eam milite adspergat eam Episcopus aqua benedicta, & dicat:

OREMVS.

Inclina Domine Iesu Saluator omnium, ac redemptor animarum, aures tuæ pietatis ad preces nostræ humilitatis, & per interuentum B. Michaelis Archangeli tui omniúmque cœlestium virtutum præsta huic viro auxilium dexteræ tuæ, & sicut benedixisti Abraham aduersum quinque reges triumphantem, atque Dauid regem in tui nominis laude triumphales congressus exercentem, ità & hunc benedicere, & sanctificare digneris contra hostilem rabiem ob defensionem sanctæ Ecclesiæ vexillum istud deferre cupientem, quatenùs in nomine tuo fideles, & defensores populi Dei illud sequentes per virtutem S. Crucis triumphum & victo-

D riam se de hostibus adquisisse lætentur, qui cum Deo patre & Spiritu sancto viuit.

Post hæc benedicat ensem eius hoc modo.

OREMVS.

Exaudi quæsumus Domine preces nostras, & hunc ensem quo hic famulus tuus se circuncingi desiderat maiestatis tuæ dextera benedicere dignare, quatenus protectio atque defensio possit esse ecclesiarum, viduarum, orphanorum, omniúmque Deo seruientium contra seuitiam aduersariorum, aliísque insidiantibus sit pauor, terror & formido. Per.

Item alia.

Benedic Domine sancte, pater omnipotens, per inuocationem sancti nominis tui, & per aduentum filij tui Domini nostri Iesu Christi, atque per donum spiri-

E tus paracleti hunc ensem, vt his qui hodierna die tua pietate eo præcingitur, visibiles inimicos conculcet, victoriáque per omnia potitus semper maneat illæsus. Per eundem.

Tunc benedicat militem. Oremus.

Famulum tuum, quæsumus Domine, pietatis tuæ custodia muniat, vt hunc ensem quem te inspirante suscipere desiderat, te adiuuante illæsum custodiat. Per.

Deindè cingat eum Episcopus, dicendo.

Accipe hunc gladium cum Dei benedictione tibi collatum, in quo per virtutem Spiritus sancti resistere & eiicere valeas omnes inimicos tuos, & cunctos sanctæ Dei Ecclesiæ aduersarios adiuuante Domino nostro Iesu Christo. Qui cum Deo,

Quo accincto canant clerici has antiphonas. A

Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Vers. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Cum Gloria. Antiph. Specie tua & pulchritudine tua intende prosperè, procede, & regna. Cum psalmo, Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, deducet te mirabiliter dextera sua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent. Cum gloria, & repetione Antiphonæ, Specie tua.

Sequatur Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui famulum tuum N. eminenti mucrone circuncingi voluisti, Fac illum contra cuncta aduersantia ità cœlestibus armari præsidiis: quo hic & in æuum nullis tempestatibus bellorum turbetur, nec inimicorum hominum insidiis terreatur. Per.

Tunc benedicat scutum.

Domine Deus Saluator mundi, sine quo vana salus est hominis, intende deprecationem nostræ humilitatis & super hoc scutum humani corporis tegumentum, infunde benedictionis tuæ donum, vt qui ipsum lateri suo applicuerit ob defensionem sui, scutum & tutelam te habeat contra inimicos animæ, & corporis, vt in vtroque vallatus & protectus, benedicat nomen gloriæ tuæ in omnibus suis operibus, & ad cœlestia regna te ducente peruenire mereatur. Per.

Tunc det ei Episcopus.

Accipe scutum militiæ salutaris, obstaculum inimicis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vt robore protectus superni iuuaminis non timeas populi millia te circundatis. Per Christum.

Sequatur Oratio.

Domine Deus, qui conteris bella, & adiutor, & protector es omnium in te sperantium, respice propitius inuocationem nostram, & per merita SS. Martyrum tuorum & militum, Mauritij, Sebastiani, Georgij, præsta huic viro victoriam de hostibus suis, & salua eum tuo gratuito munere, qui dignatus es hominem redimere preciosissimo filij tui sanguine, qui tecum viuit.

Deinde circunstantes dicant Antiph.

B Scuto circundabit te veritas Dei, non timebis à timore nocturno. Cum psal. A sagitta volante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextis tuis, ad te autem non appropinquabunt.

Sequitur, Oremus.

Conserua, quæsumus Domine, famulum tuum ill. & ab omnibus aduersitatibus redde securum, vt in præsenti vita gaudeat & futura. Per.

FINIS.

BEATI ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI,

DE ECCLESIASTICIS OFFICIIS LIBRI DVO.

DOMINO MEO ET DEI SERVO FVLGENTIO EPISCOPO, Isidorus Episcopus.

QVAERIS à me originem officiorum, quorum magisterio in ecclesiis erudimur, vt quibus sint inuenta auctoribus, breuibus cognoscas indiciis. Itaque vt voluisti, libellum de genere officiorum ordinatum misi, ex scriptis vetustissimorum auctorum, vt locus obtulit, commentatum. In quo pleraque meo stylo elicui: nonnulla verò ita vt apud ipsos erant, admiscui, quo faciliùs lectio de singulis fidei authoritatem teneret. Si qua tamen ex his displicuerint, erroribus meis paratior venia erit: quia non sunt referenda ad culpæ meæ titulum, de quibus testificatio adhibetur auctorum.

CAPITA PRIMI LIBRI.

PROLOGVS.

EA quæ in officiis ecclesiasticis celebrantur, partim sanctarum scripturarum auctoritate, partim Apostolica traditione, vel consuetudine vniuersalis Ecclesiæ statuta reperiuntur. Quorum quidem primordia repetentes, quibus orta fuerint, vt prædiximus, auctoribus referamus.

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

De Ecclesia, & vocabulo Christianorum.

PRIMVM à Petro Apostolo Ecclesia in Antiochia est fundata, ibique primum nomen Christianorum per eius est prædicationem exortum, sicut Actus Apostolorum testantur. Vocantur autem Christiani deriuatiuo vocabulo ex nomine Christi. Nam sicut ex Iudæ nomine vocabulum traxerunt Iudæi, à quo in illa gente regiæ stirpis dignitas claruit, ita à Christo Christianæ genti nomen inhæsit: cuius est in gentibus & in Iudæis prærogatiua dignitas potestatis. Ecclesiæ autem vocatur propriè, propter quod omnes ad se vocet, & in vnum congreget. Catholica autem ideo dicitur, quia per vniuersum mundum est constituta: vel Catholica, quoniã vniuersalis in ea doctrina est ad instructionem hominum de visibilibus atq; inuisibilibus rebus cælestium ac terrestrium: vel propter quod hominum omne genus trahit ad se, ad pietatis subiectionem, tam principum, quàm etiam principatui subiectorum & idiotarum: vel propterea, generaliter, quòd curat omnium peccata, quæ per corpus & animam perficiuntur.

Act. 11.

De Templis. Cap. 2.

TAbernaculum Moyses legislator primum Domino condidit: Salomon deinde Templum, prudentiam petiturus, instituit: nostrorum post hæc temporum fides in toto mundo Christi atria consecrauit.

Exo. 40. 3 Reg. 6.

De Choris. Cap. 3.

CHoros idem Moyses post transitum rubri maris primùm instituit, vtrorunque sexuum distinctis classibus se ac sorore præeunte, canere Domino, in choris carmen triumphale perdocuit. Chorus ab imagine ductus est coronæ, & ex eo ita vocatus. Vnde & Ecclesiast. liber scribit stantem sacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Chorus enim propriè multitudo canentium est, quique apud Iudæos non minus quàm decem constat canentibus, apud nos autem incerto numero à paucioribus plurimísve fine vllo discrimine constat.

Exod. 15. Eccli 50.

De Canticis. Cap. 4.

CAnticum idem tunc Moyses primus inuexit, quãdo percussa Ægypto decem plagis, & Pharaone submerso cùm populis per insueta maris itinera ad desertum gratulabundus egressus est, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est. Deinde Debbora non ignobilis fœmina, in libro Iudicum hoc ministerio functa reperitur: Postea multos non solùm viros, sed etiam fœminas spiritu diuino completas, Dei cecinisse mysteria. Canticum autem vox humana est: Psalmus verò, qui canitur ad psalterium.

Exod. 15. Iudic. 5.

De Psalmis. Cap. 5.

PSallere vsum esse primùm post Moysen Dauid prophetam, in magno mysterio prodit Ecclesia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Deo specialiter A electus, & cantorum princeps, Psalmorúmque thesaurus esse promeruit: cuius Psalterium idcirco cum melodia cantilenarum suauium ab Ecclesia frequentatur, quò facilius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Ecclesia ita psallebat, vt modico flexu vocis faceret psallentem resonare, ita vt pronuncianti vicinior esset, quàm canenti.

Propter carnales autem in Ecclesia, non propter spirituales, consuetudo est instituta canendi: vt qui à verbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Sic námque & beatissimus Augustinus in libris confessionum suarum consuetudinem approbat canendi in Ecclesia: vt per oblectamentum, inquit, aurium infirmus animus ad effectum pietatis exurgat. Nam in ipsis (ait) sanctis dictis religiosius & ardentius mouentur animi nostri ad flammam pietatis, cùm B cantatur, quàm si non cantetur. Omnes enim affectus nostri, pro sonorum diuersitate vel nouitate, nescio, qua occulta familiaritate excitantur magis, cùm suaui & artificiosa voce cantatur.

10. Cõf. cap. 33.

De Hymnis. Cap. 6.

HYmnos primùm eundem Dauid prophetam condidisse ac cecinisse manifestum est, deinde & alios Prophetas. Posteà quidem & tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium Hymnum canentes dixerunt. Itaque & Hymnis & Psalmis canendis non solùm Prophetarum, sed etiam ipsius Domini & Apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piè ani- C mum, & inflammandum piæ & diuinæ dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni, sunt & ingenio humano compositi. Hilarius autem Gallus Episcopus Pictauiensis, eloquentia conspicuus, Hymnorum carmine floruit primus. Post quem Ambrosius Mediolanensis Episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo, & in Ecclesia clarissimus doctor, copiosius in huiusmodi carmine claruisse cognoscitur, atque inde hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primùm in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio dehinc per totius Occidentis Ecclesias obseruatur. Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, Hymni vo- D cantur.

Daniel.

De Antiphonis. Cap. 7.

ANtiphonas Græci primùm composuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quasi duo Seraphim, duo quoque testamenta inuicem sibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius Antiphonas constituit, Græcorum exemplum imitatus: Exhinc in cunctis Occiduis regionibus earum vsus increbruit.

Esai. 6.

De Responsoriis. Cap. 8.

E REsponsoria ab Italis longo antè tempore sunt reperta: & vocata hoc nomine, quòd vno canente, chorus consonando respondeat. Antè autem id solus quisque agebat, nunc vnus interdum, interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondente.

De Precibus. Cap. 9.

PRecibus Dominum deprecari Christus nobis & composuit, & constituit. Cùm ergo quæreret Apostoli Dominum supplicare, & nescirent quomodo deprecarentur, dixerunt Christo, Domine doce nos ora-

Lucæ 11.

re, id est, compone nobis preces. Statim Dominus de libro iuris cælestis docuit quomodo orarent, & quomodo à Domino impetrarent. Ex hoc perducta est consuetudo Ecclesiæ, Dominum precibus exposcere contra ægritudines animæ: & vti precibus instar earum, quas constituit Christus, quásque primùm Græci cœperunt componere, quibus Domino supplicaretur.

De Lectionibus. Cap. 10.

Lectiones pronunciare, antiquæ institutionis esse, Iudæorum traditio docet. Nam & ipsi legitimis præfinitisque diebus, ex lege & Prophetis lectione in Synagogis vtuntur, & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium B ædificatio. Vnde oportet, vt quando psallitur, psallatur ab omnibus: cùm oratur, oretur ab omnibus: cùm lectio legitur, facto silentio, æquè audiatur à cunctis. Nã & si tunc superueniat quisque, cum lectio celebratur, adoret tantùm Deum, & præsignata fronte aurem sollicitè accommodet. Patet tempus orandi cùm omnes oramus: patet, cùm voluerit orare priuatim, obtentu orationis: ne perdideris lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere: cùm orandi potestas in promptu sit. Nec putes paruam nasci vtilitatem ex lectionis auditu. Siquidem oratio ipsa fit pinguior, dum mens recenti lectione saginata, per diuinarum rerum, quas nuper audiuit, imagines currit. Nam & Maria soror Marthæ, quæ sedens ad pedes Iesu, sorore neglecta, verbum intentiùs audiebat, bonam partem sibi C elegisse Domini voce firmatur. Ideò & diaconus clara voce silentium admonet, vt siue dum psallitur, siue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conseruetur, vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur.

De Libris testamentorum. Cap. 11.

Pronunciantur autem lectiones in Christi Ecclesiis de Scripturis sanctis. Constat autem eadem sancta scriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa est, quæ data est primùm Iudæis per Moysen & Prophetas, quæ dicitur vetus testamentum. Testamentum autem dicitur, quia idoneis testibus vtiq; à prophetis scriptum D est atque signatum. Noua verò lex Euangelium est, quod dicitur nouum testamentum, quod per ipsum filium Dei Christum & per suos Apostolos dedit. Illa lex vetus velut radix est: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venitur ad Euangelium: Siquidem Christus, qui hîc manifestatus est, antè in lege prædictus est, immò ipse locutus in Prophetis, sicut scriptũ est, Qui loquebar, ecce adsum: legem quidem præmittens velut infantibus pædagogum: Euangelium verò perfectum vitæ magisterium iam adultis omnibus præstans. Ideò & in illa operantibus bona terræ promittebantur: hîc verò sub gratia ex fide viuẽtibus regnum cæleste tribuitur: Euangelium autem dicitur bonum nuncium: & reuera bonum nuncium, vt qui susceperint, filij Dei vocentur. E

De Scriptoribus sacrorum librorum. Cap. 12.

Hi sunt autem libri veteris testamenti, quos ob amorem doctrinæ & pietatis legendos recipiendósq; Ecclesiarum principes tradiderunt. Primi namque legis, id est, Moysis libri, quinque sunt, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deutoronomium. Hos sequuntur historici libri sedecim: Iesu Naue scilicet & Iudicum libri singuli, siue Ruth. Regum etiam libri quatuor, Paralipomenon duo, Ezdræ duo, Tobiæ quoque, & Hester, & Iudith singuli, & duo Machabæorũ. Super hos Prophetici libri sedecim sunt. Esaias, Hie-

A remias, Ezechiel & Daniel, libri singuli; xij. quoque prophetarum libri singuli: & hæc quidem prophetica sunt. Post hæc versuum octo libri habentur, qui diuerso apud Hebræos metro scribuntur, id est, Iob liber, & liber Psalmorum & Prouerbiorum, Ecclesiastes, & Canticum canticorum. Liber Sapientiæ & Ecclesiasticus, Lamentationésque Hieremiæ. Sicque complentur libri veteris testamenti xlv. Noui autem testamenti primùm quatuor Euangelia sunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Iohannis: Hos quatuordecim Pauli Apostoli Epistolæ sequuntur. Quibus etiam subiunctæ sunt septem catholicæ epistolæ, Iacobi, Petri, Iohannis & Iudæ. Actus quoque duodecim Apostolorum, quorum omnium signaculum est Apocalypsis Iohannis, quod est, reuelatio Iesu Christi, qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi sunt libri Canonici septuagintaduo. Et ob hoc Moyses septuagintaduos elegit presbyteros, qui prophetarent: ob hoc & Iesus Dominus noster lxxij. discipulos mandauit prædicare: & quoniam lxxij. linguæ in hoc mundo erant diffusæ, congruè prouidit Spiritus sanctus, vt tot libri essent, quot & nationes, quibus populi & gentes ad percipiẽdam fidei gratiam ædificarentur. Veteris autem testamenti scriptores secundum traditionem Hebræorum habentur: Primus Moyses scripsit Pentateuchum, Iesus Naue edidit librum suum. Iudicum autem & Ruth & Samuelis primam partem scripsit Samuel: sequentia Samuelis vsque ad calcem scripsit Dauid. Malachim totum edidit Hieremias: nam anteà sparsus erat per singulorum regum historias. Iob librum Hebræi scripsisse Moysen putant, alij vnum ex Prophetis. Psalterium verò scripserunt decem prophetæ, id est, Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Eman, Ethan, Idithun, & filij Chore: id est, Asir, Elana, Eliasaph, Abiathar. Sunt & qui Ezdram & Aggæum & Zachariam scripsisse dicunt. Salomon scripsit Prouerbia & Ecclesiasten & Cantica canticorum. Esaias scripsit librum suum, Hieremias scripsit librum suum, cum lamẽtationibus suis. Viri Synagogæ sapientes scripserunt Hezechielem, Duodecim prophetas, Danielem, Paralipomenon & Hester. Ezdras scripsit librum suum. Omnes autem hos libros idem Ezdras propheta, post incensam legem à Chaldæis, dum Iudæi regressi fuissent in Hierusalem afflatus Spiritu sancto reparauit, cunctáque prophetarum volumina, quæ fuerant à gentibus corrupta, correxit: totúmque vetus Testamentum in vigintiduos libros constituit, vt tot libri essent in lege, quot & literæ habentur. Primam post Ezdram editionem de Hæbræo in Græcum lxx. interpretes ediderunt, sub Ptolemæo Ægyptiorum rege, successore Alexandri, qui in legendo studiosus fuit, omniúmque gentium libros congregauit. Iste enim ab Eleazaro, qui erat princeps sacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit, vt senes de duodecim tribubus Israël transmitterentur, qui interpretarentur omnes libros. Et vt fidem interpretationis aduerteret, singulis eorum qui fuerant destinati, singulas cellulas dedit, & assignans omnibus omnes scripturas, iussit interpretari. Cúmque lxx. istius rei negocium adimplessent, omnium simul interpretationes, quas per diuersa segregati, nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum. Atque ita omnes libri interpretati per Spiritum sanctum inuenti sunt, vt non solùm intellectu, verùm etiam in sermonibus consonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina. hos libros meditari omnium gentium Ecclesiæ primùm cœperunt, eósque de Græco in Latinum interpretantes primi Ecclesiarum prouisores tradiderunt. Post hæc secundam editionem Aquila, tertiam & quartam Theodotion & Symmachus ediderunt, ambo Iudæi proselyti. Quintam verò & sextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris supradictis editionibus comparauit. Hi sunt itaque tantùm, qui scripturas sacras de Hebræo in Græ-

Vide Iustinum ad gẽtes Ire. li. 3. ca. 25. Aug. de ciuit. Dei lib. 1. 8. ca. 42. Et de doct. Chri. lib. 2. cap. 15.

cum verterunt, quíque etiam numerantur. Nam Latinorum interpretum, qui de Græco in nostro eloquio transtulerunt, vt meminit sanctus Augustinus, infinitus numerus est. Si cui enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum sibi vtriusque linguæ peritiam sensit, ausus est statim interpretari, atque inde accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitisse interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodò Hieronymus presbyter sacras scripturas conuertit, cuius editione generaliter omnes Ecclesiæ vsque quaque vtuntur pro eo quòd veracior sit in sententiis, & clarior in verbis. Librum Sapientiæ Salomon scripsisse probatur testimoniis illis quibus ibi legitur, Tu me (inquit) elegisti regẽ in populo tuo, & dixisti ædificare Templum nomini sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ. Hoc opus Hebræi, vt quidam sapientium meminit, inter canonicas scripturas recipiebant. Sed postquàm comprehendentes Christum interfecerunt, memorantes in eodem libro tam euidentissima de Christo testimonia, quibus dicitur, Dixerunt inter se impij, comprehendamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & promittit scientiam Dei se habere, & filium Dei se nominat. Et infrà: Si verus est filius Dei, suscipiet illum, & liberabit de manu contrariorum. Ac deinde, Vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam ipsius, morte turpissima condemnemus eum: Collatione facta, ne nostri eis pro tam aperto sacrilegio derogarent, à Propheticis voluminibus reciderunt, legendúmque suis prohibuerunt. Librum autem Ecclesiasticum composuit Iesus filius Sirach Hierosolymita, nepos Iesu sacerdotis, de quo meminit Zacharias: qui liber apud Latinos propter eloquij similitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobiam siue Machabæorum libros, qui auctores scripserint, minimè constat. In Nouo autem testamento quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euangelistæ singulos scripserunt, quorum solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apostolus suas scripsit epistolas, ex quibus nouem Ecclesiis scripsit, reliquas discipulis suis misit, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epistola plerisque Latinis eius esse, incerta est, propter dissonantiam sermonis. eandémque alij Barnabam conscripsisse, alij à Clemente scriptam fuisse suspicantur. Petrus scripsit duas nominis sui epistolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum secunda à quibusdam eius esse non creditur, propter styli, sermonísque distantiam. Iacobus suam scripsit epistolam, quæ & ipsa à nonnullis eius esse negatur: sed sub nomine eius ab alio dictata existimatur. Ioannes epistolas tres edidit: quarum tantum prima à quibusdam eius esse asseritur: reliquæ duæ Ioannis cuiusdam presbyteri existimantur: cuius iuxta Hieronymi sententiam, alterum sepulcrum apud Ephesum demonstratur. Iudas suam edidit epistolam. Actus Apostolorum Lucas composuit, sicut audiuit vel vidit. Apocalypsin Ioannes Euangelista scripsit, eodem tempore quo ob Euangelij prædicationem, in insulam Patmos traditur relegatus. Hi sunt scriptores sacrorum librorum, diuina inspiratione loquentes, atque ad eruditionem nostram præcepta cælestia dispensantes, Auctor autem earumdem scripturarum Spiritus sanctus esse creditur. Ipse enim est, qui per prophetas suos scribenda dictauit. Iam tibi post Psalmorum originem atque hymnorum, post sanctorum etiam librorum numerum postulata sequentia prænotabo.

2. de doct. Chri. c. 11.

Sap. 10.

Sap. 2.

De laudibus. *Cap.* 13.

Laudes, hoc est, Alleluia canere, antiquum est Hebræorum, cuius expositio duorum verborum interpretatione vel compositione consistit, hoc est, laus Dei. De cuius mysterio Ioannes in Apocalypsi refert spiritu reuelante, vidisse se aut audisse vocem cælestis exercitus angelorum tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem validorum tonitruorum dicentium, Alleluia. Ex quo nullus debet ambigere, cùm hoc laudis mysterium digna fide & deuotione celebretur, angelis esse cõiunctum. Alleluia autem, sicut & Amen, de Hebræa in aliam linguam nequaquam transferuntur: non quia interpretari minimè queant, sed sicut aiunt doctores, seruatur in eis antiquitas propter sanctiorem auctoritatem. In Africanis autem regionibus non omni tempore, sed tantum Dominicis diebus, & quinquaginta post Domini resurrectionem Alleluia cantatur, pro significatione futuræ resurrectionis & lætitiæ: Verum apud nos secundum antiquam Hispaniarum traditionem, præter dies ieiuniorum vel quadragesimæ, omni tempore canitur Alleluia. Scriptum est enim, Semper laus eius in ore meo. Quòd verò post cõsummatam psalmorum, siue lectionum prædicationem Alleluia in fine cantatur, hoc in spem futuri facit Ecclesia, significans post annunciationem regni cælorum, quæ in hac vita per vtrumque testamentum mundo prædicatur, actionem nostram non esse futuram, nisi in laude Dei. Sic enim scriptum est, Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Hinc est, quòd & liber Psalmorum in laude concluditur, vt eadem post finem seculi laus æterna monstretur.

Psal. 33.

Psal. 83.

De offertoriis. *Cap.* 14.

Offertoria, quæ in sacrificiorum honore canuntur, Ecclesiasticus liber indicium est, veteres cantare solitos, quando victimæ immolabantur. Sic enim, Porrexit, inquit sacerdos manum suam in libationem, & libauit de sanguine vuæ, & fudit in fundamento altaris odorem diuinum excelso principi. Tunc exclamauerunt filij Aaron, in tubis ductilibus & sonuerũt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Domino, non aliter & nunc in sono tubæ, id est, vocis, prædicatione cantus accendimur, símulque corde & opere laudes Domini declamantes, iubilamus in altum, in illo scilicet vero sacrificio, cuius sanguine saluatus est mundus.

Eccli 5

De Missa & orationibus. *Cap.* 15.

Ordo autem Missæ vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à sancto Petro est institutus, cuius celebrationem vno eodémque modo vniuersus peragit orbis. Prima earumdem, oratio admonitionis est erga populum, vt excitentur ad exorandum Deum. Secunda inuocationis ad Deum est, vt clementer suscipiat preces fidelium, oblationémque eorum. Tertia autem effunditur pro offerentibus siue pro defunctis fidelibus, vt per idem sacrificium veniam consequantur. Quarta post hæc infertur pro osculo pacis, vt charitate omnes reconciliati inuicem digni Sacramento corporis & sanguinis Christi consocientur: quia non recipit dissensionem cuiusquam Christi indiuisibile corpus. Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura, virtutúmque cælestium vniuersitas prouocatur, & Osanna in excelsis cantatur, quod Saluatore de genere Dauid nascente, salus mundo vsq; ad excelsa peruenerit. Porrò sexta exhinc succedit confirmario Sacramenti, vt oblatio quæ Deo offertur, sanctificata per Spiritum sanctum, corporis & sanguinis confirmetur. Harum vltima est oratio, quam Dominus noster orare discipulos suos instituit, dicens: Pater noster qui es in cælis. In qua oratione, vt patres scripserunt, septem petitiones continentur: sed in tribus primis æterna poscuntur, in sequentibus quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna adipiscenda petuntur. Nam cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: Hic quidem ista tria inchoantur: sed in illa vita sperantur, vbi Dei sanctificatio & voluntas & regnum in sanctis suis immortaliter permanebit. Iam

verò panis quotidianus, qui vel animæ vel carni tribuitur, hic exposcitur: hic etiam post subsidium cibi, venia ad exemplum fraternæ indulgentiæ postulatur: hic ne in peccati tẽtationem incidamus, exposcimus: hic post omnia vt à malis liberemur, Dei auxiliũ imploramus: illic autem istorum nihil est. Hanc itaque orationem Saluator noster docuit, in qua & spes continetur fidelium & confessio peccatorum, de qua Propheta prædicens ait: Et erit, omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Hæ sunt itaque septem sacrificij orationes, commendatæ Apostolica Euangelicaque doctrina, cuius numeri ratio instituta videtur, vel propter septenariam sanctæ Ecclesiæ vniuersitatem, vel propter septiformem gratiæ spiritum, cuius dono ea quæ offeruntur, sanctificantur.

[Margin: Ioel. 2.]

De Symbolo Niceno. *Cap. 16.*

Symbolum autem, quod tempore sacrificij populo prædicatur, trecentorum decem & octo sanctorum patrum collatione apud Synodum Nicenam est editum. Cuius veræ fidei regula tantis doctrinæ mysteriis præcellit, vt de omni parte fidei loquatur, nullàque penè sit hæresis, cui per singula verba vel sententias non respondeat. Omnes enim errorum impietates, perfidiæque blasphemias calcat, & ob hoc vniuersis ecclesiis pari confessione à populo proclamatur.

De benedictionibus in populo. *Cap. 17.*

Benedictionem dari à sacerdotibus populo, antiqua per Moysen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populos sub sacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moysen Dominus: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos: Benedicat te Dominus & custodiat te, ostendatq; faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem, Amen.

[Margin: Num. 6.]

De sacrificio. *Cap. 18.*

Sacrificium autem quod à Christianis Deo offertur, primùm Christus Dominus noster & Magister instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum, priusquam traderetur, sicut legitur in Euangelio: Accepit (inquit) Iesus panem & calicem, & benedicens dedit eis. Quod quidem sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis & sanguinis Christi primus obtulit, primúsque mysterium tanti sacrificij imaginariè idem expressit, præferens similitudinem Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni, ad quem dicitur: Tu es in æternum sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Hoc ergo sacrificium Christianis celebrare præceptũ est, relictis ac finitis Iudaicis victimis, quæ in seruitute veteris populi celebrari imperatæ sunt. Hoc itaque fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manè, sed post cœnam in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat id implere circa vesperam diei, vt Dominus hora ipsa sacrificij ostenderet vesperam mundi.

[Margin: Matth. 26.] [Margin: Psal. 109.]

Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illud Typicum antea impleretur, & denuò ad verum Paschæ sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primum discipuli corpus & sanguinem Domini non acceperunt ieiuni: Ab vniuersa autem Ecclesia nunc à ieiunis semper accipitur. Sic enim placuit Spiritui sancto per Apostolos, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani priùs Dominicũ corpus intraret, quàm cæteri cibi, & ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Panis enim quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit, Ego sum panis viuus, &c. Vinum autem sanguis eius est. & hoc est quod scriptum est: Ego sum vitis vera. Sed panis, quia confirmat corpus, ideò corpus Christi nuncupatur: vinum autem quia sanguinem operatur in carne, ideò ad sanguinem Christi refertur. Hæc autem duo sunt visibilia: sanctificata tamen per Spiritum sanctum, in sacramentum diuini corporis transeunt. Proinde autem vt sanctissimus Cyprianus ait: calix Dominicus vino aqua mixtus offertur, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non possit separari, sicuti nec Ecclesia potest à Christo. Sic autem in sacrificando calice Domini offerri sola aqua nõ potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine populo: si autem aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem miscetur vtrunque, & adunatione confusa sibi inuicem copulantur, tunc spirituale sacramentum & cæleste perficitur. Sic verò calix Domini nostri Iesu Christi non potest esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse simila sola, aut aqua sola, nisi vtrunq; adunatum fuerit & copulatum, & panis vnius compage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus, vt quemadmodum grana multa in vnum collecta, & commolita, & commixta vnum panem faciunt, sic in Christo, qui est panis cælestis, vnum sciamus esse corpus, cui cõiunctus sit noster numerus & adunatus. Dicunt aliqui, nisi aliquo intercedente peccato, Eucharistiam quotidie accipiendam: hunc enim panem dari iubente Domino, quotidie nobis postulamus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quod quidem benè dicunt, si hoc cum religione & deuotione & humilitate suscipiunt, ne fidendo de iustitia, superba præsumptione id faciant. Cæterùm si talia sunt peccata, quæ quasi mortuum remoueant ab altario, prius agenda pœnitentia est, ac sic deinde hoc salutiferum medicamentum suscipiendum. Qui enim manducauerit indignè iudicium sibi manducat & bibit. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Cæterum si tanta non sunt peccata, vt excommunicandus quisque iudicetur, non se debet à medicina Dominici corporis separare, ne, dũ fortè diu abstentus prohibetur, à Christi corpore separetur. Manifestum est viuere eos, qui corpus eius attingunt: Vnde timendum est, ne, dum diu quisque separatur à Christi corpore, alienus permaneat à salute, ipso dicente: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui enim peccare iam quieuit, communicare non desinat. Coniugatis autem abstinendum est à coitu, plurimísque diebus orationi vacare, & sic deinde ad Christi corpus accedere. Relegamus libros regnorum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi ante eos interrogaret, vtrum mundi essent pueri à mulieribus, non vtique ab alienis, sed à propriis coniugibus: & nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere coniugali, nunquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Quantum interest inter propositionis panes & corpus Christi? quæ differentia inter corpus & vmbram? inter imaginem & veritatem? inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria figurabantur? Quapropter eligendi sunt aliqui dies, quibus prius homo continentius viuat, quo ad tantum Sacramentum dignus accedere possit.

[Margin: Cyprian. li. 2. epist. 3.] [Margin: 1. Cor. 11.] [Margin: Ioan. 6.] [Margin: 1. Reg. 21.]

Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cum Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat quibus

[Margin: Matth. 12.]

dam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo in quodam loco à sancto Augustino dictum est, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium offertur, vel eleemosynæ fiunt: si tamen aliquod sibi quisque meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosint, quæcunque pro illo fiunt. Nam non omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt? nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis, gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

(Enchir. c. 110. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 24. Et de cura pro mortuis.)

De tertiæ, sextæ & nonæ horæ officiis. *Cap.* 19.

HOram tertiam, sextam & nonam Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet vt ab ortu diei in tempus precationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariterque à tertia ad sextam, atque inde ad nonam per paria lucis interualla, ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quàm Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento, legitimis ad precem temporibus, per ternas horas, Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur. Licèt & computetur diurna celebritas per quaternarium vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur, quia mundus quadrifariè diuisus, in Trinitate saluatur. Si quidem & in nocte stationes, & vigiliæ militares in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatiis secernuntur, vt & in ipsis nocturnis, mundialibúsque officiis Trinitatis mysterium veneretur.

(Daniel 6. — Act. 2.)

De vespertinis. *Cap.* 20.

VEspertinum diurni finis officium, diurnę & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis est celebratio. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata & thura mos erat. Testis est hymnidicus ille regio ac sacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo Domine, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo quoque testamento, eo tempore Dominus & Saluator noster cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initio tradidit, vt tempus ipsum sacrificij vesperum ostenderet seculi. Proinde in honorem ac memoriam tantorum sacramentorum, his temporibus nos adesse decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur. De quo propheta ait, Et vesperum super filios hominum producere facit.

(Exo. 29. — Psal. 140. — Iob. 38.)

De completis. *Cap.* 21.

DE completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicẽte: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem: aut requiem temporibus meis donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat tantam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini volumus esse, & tabernaculum eius ac templum cupimus haberi, inquantum possumus, exempla

(Psal. 131.)

A sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

(Psal. 75.)

De vigiliis. *Cap.* 22.

ANtiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias Propheta denique exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ita canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc námque tempore vastator angelus transiens, primogenita Ægyptiorum percussit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admisceamur. Iisdem etiam horis se venturum esse, in Euangelio Saluator adstruit. B Vnde & ad vigilandum auditores suos exuscitans, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Et si vespertina hora (inquit) venerit, & si media nocte, & si galli cantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt. Itaque & vos estote parati, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est.

(Esai. 26. — Psal. 118. — Exo. 12. — Lucæ 12. — Matth. 24.)

Si quidem nec verbis solum docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo: námque testatur Euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixisse memorantur, vbi terræmotu repente facto, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vnde oportet C his horis psallendi orandíque frequentiam nos in sanctis habere officiis, finémque nostrum; vel si aduenerit, sub tali actu expectare securius. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentes: Iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone * nyctages, hoc est, somniculosi vocantur.

(Luc. 6. — Act. 16. — * nictazontes.)

De matutinis. *Cap.* 23.

DE matutinorum antiquitate & auctoritate testis est idem Dauid Propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. & alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Cassianus autem dicit, Matutinæ solenD nitatis officium nouo adhuc tempore institutum, primitus in Bethlehem monasterio, vbi Dominus noster Iesus Christus pro redemptione humanæ salutis ex virgine nasci dignatus est, sicque ex illo per vniuersum mundum eiusdem celebrationis inualuit consuetudo. Diluculo autem proinde oratur, vt resurrectio Christi celebretur. Matutina enim luce radiante, Dominus & Saluator ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus: Siquidem & eodem tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporali morte, quasi à sopore somni resurgentes euigilabunt.

(Psal. 62. — Psal. 118. — Luc.)

De Dominica die. *Cap.* 24.

E DOminicum diem Apostoli ideo religiosa solennitate sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit. Quíque ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus, vel à mundi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet diei huic honorem & reuerẽtiam, propter spem resurrectionis nostræ, quam habuimus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & Saluator noster tertia die resurrexit à mortuis, ita & nos resurrecturos in nouissimo sæculo speramus. Vnde etiam in Dominico die stantes oramus, quod est signũ futuræ resurrectionis. Hoc agit vniuersa Ecclesia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectans in fine seculi quod in Domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus à mortuis.

tuis. Sabbatum autem priori populo in ocio corporaliter celebratum legimus, vt figura esset in requiem. Vnde & sabbatum requies interpretatur. Dies tamen Dominicus non Iudæis, sed Christianis per resurrectionem Domini declaratus est, & ex illa cœpit habere festiuitatem suam. Ipse est enim dies primus, qui post septimum reperitur octauus: vnde & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur: Illi septem, & illi octo. Primò enim solum celebrandum sabbatum traditum est, quod erat antea requies mortuorum. Resurrectio autem nullius erat vsq; ad Christum Dominum, qui resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Iam postquàm facta est talis resurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in finē, dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus in festiuitate successit. Apparet autē, hunc diē etiā in sanctis scripturis esse solemne: ipse est enim primus dies seculi, in ipso formata sunt elemēta mundi, in ipso creati sunt Angeli, in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus, in ipso de cælis super Apostolos Spiritus sanctus descēdit, manna eodē die in eremo primùm de cælo datū est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna, in die autem sexto duplum colligetis. Sexta enim dies est parasceue, quæ ante sabbatum ponitur. Sabbatum autem septimus dies est, quem sequitur Dominicus, in quo manna primùm de cælo venit. Vndè intelligant Iudæi, iam tunc præclaram esse Iudaico sabbato Dominicam nostram. Iam tunc indicatum, quòd in sabbato ipsorum gratia de cælo ad eos nulla descenderit, sed in sancta Dominica, in qua primùm Dominus eam pluit.

De Natali Domini. Cap. 25.

NAtalis Domini dies ea de causa à patribus votiuæ solennitatis institutus est, quia in eo Christus pro redemptione mundi nasci corporaliter voluit, prodiēs ex virginis vtero qui erat in patris imperio. Cuius susceptæ incarnationis causa hæc fuit. Postquàm enim inuidia diaboli parens ille primus spe seductus inani cecidit, confestim exul & perditus, in omni genere suo radicem malitiæ suæ & peccari transduxit, crescebàtq; in malum vehementius omne genus mortalium, diffusis vbique sceleribus, & quod est nequius omnium, cultibus idolorum. Volens ergo Deus terminare peccatum, consuluit verbo, lege & prophetis, signis, plagis, prodigiis. Sed dum nec sic quidem errores suos admonitus agnosceret mundus, misit Deus filium suum, vt carne indueretur, & hominibus appareret, & peccatores sanaret. Qui ideò in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit. Vt autem videretur, Verbum caro factum est, assumēdo carnem, non mutatum in carnem. Assumpsit enim humanitatem, non amisit diuinitatem. Ita idem Deus, & idem homo, in natura Dei æqualis Patri, in natura hominis factus est mortalis in nobis, pro nobis, de nobis, manēs quod erat, suscipiens quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc est ergo Dominicæ natiuitatis magna solennitas, hæc est diei huius noua & gloriosa festiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaque dies iste pro eo quòd in eo natus est Christus, natalis dicitur: quémque ideò obseruare per reuolutum circulum anni festa solennitate debemus, vt in memoriam reuocetur quòd natus est Christus.

De Epiphania. Cap. 26.

EPiphaniorum diem proinde festa solennitate viri Apostolici signauerunt, quia in eo per stellam est Saluator ostensus, quādo inuenerunt magi Christum in Præsepio iacentem, & adorauerunt eum offerentes ei competentia munera Trinitatis, aurum, thus, myrrham, regi, Deo atque passuro. Ideò ergò diem hunc annua celebritate sacrauerunt, vt mundus agnoscat Deum, quem elementa cælitus prodiderunt.

Siquidem eodem die idem Deus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuisóque cælo Spiritus sancti descendentis testimono Dei filius esse declaratur, cuius diei nomen ex eo, quòd apparuit gentibus, Epiphania nūcupatur. Epiphania enim Græcè, apparitio vel ostensio dicitur. Tribus ergo ex causis hæc dies hoc vocabulum sumpsit, siue quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit: siue quod eo die sideris ortu Magis est proditus: siue quòd primo signo per aquā in vinum versam, multis est manifestatus. Refert autem Cassianus apud Ægyptios natiuitatis diem & Epiphaniorum solennitatem non bifarie, vt in occiduis prouinciis, sed vnius diei festiuitate celebrari. Epistolæ quoque Pontificis Alexandrini, ad vniuersas Ecclesias Ægypti vel monasteria diriguntur, quibus & initium Quadragesimæ & dies Paschæ denunciantur. (Colla. 10.)

De die palmarum. Cap. 27.

DIes palmarum ideò celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noster sicut propheta cecinit, Hierusalem tendens, asello sedisse perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei clamauerunt, Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel. In ramis enim palmarū significabatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo Crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. In asello autem, super quem sedendo, Hierosolymam venit, indicabat simplicia corda gentilitatis, quæ præsidendo atque regendo perducebat ad visionem pacis. Hoc autem die symbolum Competentibus traditur, propter confinem Dominicæ paschæ solennitatem, vt quia iam ad Dei gratiam percipiendam festinant, fidem quam cōfiteantur, agnoscant. Vulgus autem ideò eundem diem Capitilauium vocat, quia tunc moris est lauandi capita infantum, qui vngendi sunt, ne fortè obseruatione Quadragesimæ sordidata, ad vnctionem accederent. (Zachar. 9. Matth. 21. Ioan. 12.)

De cœna Domini. Cap. 28.

COEna Domini hæc, est quinta feria vltimæ hebdomadis Quadragesimæ, quando Dominus & Saluator noster post typicum illud pascha completum, ad verum pascha transiens, mysterium corporis & sanguinis sui primùm Apostolis tradidit: quando post sacramenta cælestia discipulus fallax & proditor precium à Iudæis accepit, & Christi sanguinem vendidit. (Matth. 26. Ioan. 13.)

Eo etiam die Saluator surgens à cœna, pedes discipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, ad quam docendam venerat: sicut & ipse consequenter exposuit: quod etiam decebat potentissimum, vt facto doceret, quod obseruare discipulos præmoneret. Hinc est quòd eodem die altaria templique parietes & pauimenta lauantur vasáque purificantur, quæ sunt Domino consecrata. Qua die proindè etiam sanctum chrisma conficitur: quia ante biduum paschæ Maria caput ac pedes Domini vnguento perfudisse perhibetur. Vnde & Dominus discipulis suis dixit: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. (Matth. 26.)

De Parasceue. Cap. 29.

PArasceue, id est, sexta sabbati, ideò in solennitate habetur, quia in eo die Christus mysterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum, vt quia ligno percussi fueramus in Adam, rursus per ligni mysteria sanaremur. Huius enim causa triumphi, humana pusillitas Christo per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quòd dignatus est sanguine passionis suæ seculum redimere, & peccatum mundi per crucem morte deuicta absouere. Cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis substantia, sed sola susceptæ humanitatis natura passionem corporis: diuinitas verò exors iniuriæ mansit. Tripartita autē ratio Dominicæ passionis ostē-

ditur. Prima itaq; causa est, vt Christus pro reatu mundi redemptio daretur, & hostis antiquus velut hamo crucis caperetur, scilicet vt quos absorbuerat, euomeret: & prædam, quam tenebat, amitteret, non potentia victus, sed iustitia: non dominatione, sed ratione. Secunda causa est, vt secuturis hominibus vitæ magisterium præberetur. Ascendit enim crucem Christus, vt nobis & passionis & resurrectionis præberet exemplum: passionis, ad firmandam patientiam: resurrectionis, ad excitandam spem: vt duas vitas nobis ostenderet in carne, vnam laboriosam, alteram beatam: laboriosam, quam tolerare debemus: beatam, quam sperare debemus. Tertia causa est susceptæ crucis, vt superbia seculi & inflata sapientia, per crucis stultam, vt putatur, prædicationem humiliata, corrueret: vt pateret id quod stultum Dei est quanto sit hominibus sapientius: & quod infirmum DEI est, quanto sit fortius tota hominum fortitudine.

1. Cor. 1.

Docet autem Apostolus Paulus illuminatos debere habere oculos cordis, ad intelligendum quæ sit latitudo Crucis & longitudo, altitudo & profundum. Cuius latitudo est transuersum lignum, quo extenduntur manus: longitudo à latitudine deorsum versus vsque ad terram: altitudo à latitudine sursum vsque ad caput: profundum verò, quod terræ infixum absconditur, quo signo crucis omnis vita sanctorum describitur.

Ephes. 3.

Dicitur enim homini, Tolle crucem tuam, & sequere me. Tunc enim crucifigitur caro, cum mortificantur membra nostra super terram, fornicatio, immunditia, luxuria, & cætera: dúmque exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, passio est crucis. Et hæc quidem dum sint bona opera, tamen adhuc laboriosa, quorum merces requies est: ideóque dicitur, spe gaudentes, vt cogitantes scilicet requiem futuram, cum hilaritate & laboribus operemur.

Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in transuerso ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opus intelligitur, per latitudinem hilaritas operantis: quia tristitia facit angustias. Porrò per altitudinem crucis, cui caput adiungitur, expectatio supernę retributionis de sublimi iustitia Dei significatur, vt & ipsa bona opera non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, sed potiùs propter illud, quod desuper sperat fides, quæ per dilectionem operatur. Iam verò per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipsa tolerantia significatur, vt longanimes permaneamus: vnde longanimes dicuntur qui tolerant. Per profundum autem, hoc est, partem illam ligni, quæ in terræ abdito defixa latet, sed inde consurgit omne quod eminet, inscrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta eius voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius sic, alius autem sic.

De Sabbato Paschæ. Cap. 30.

SAbbati paschalis veneratio hinc celebratur, pro eo, quòd eadem die Dominus in sepulcro quieuit. Vnde bene Hebræo sermone sabbatum requies interpretatur: siue quòd Dominus in eo requieuit die, mundo perfecto: siue quòd in eo requieuit Dominus & Redemptor noster in sepulcro. Hic autem dies inter mortem Christi & resurrectionem medius est, significans requiem quandam animarum ab omni labore, omnique molestia post mortem, per quam fit transitus per resurrectionem carnis ad illam vitam, quam Dominus noster Iesus Christus sua resurrectione præmonstrare dignatus est.

De Pascha. Cap. 31.

IAm verò Paschale sacramentum, quod nunc in Saluatoris nostri mysterium manifestissimè celebratur, in veteri testamento figuraliter primùm gestum est, quando agno occiso, pascha celebrauit populus Dei in Ægypto, cuius figura in veritate completa est in Christo, qui sicut ouis ad occisionem ductus est, Cuius sanguine illitis postibus nostris, id est, cuius signo crucis signatis frontibus nostris, à perditione huius seculi, tanquàm à captiuitate Ægyptia liberamur. Cuius quidem diem paschalis resurrectionis, non solùm pro eo celebramus, quòd in eodem à mortuis resurrexit: sed etiam pro aliis sacramentis, quæ per eundem significantur. Quia enim sicut dicit Apostolus, mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, transitus quidem de morte ad vitam, in illa passione Domini & resurrectione sacratus est. Nam & vocabulum istud quod pascha dicitur, nō Gręcum, sed Hebræum est: neque enim à passione, quam Græcè dicunt πάθη, sed à transitu Hebræo verbo Pascha appellatum est, quod & maximè Euangelista expressit, cùm celebraretur à Domino Pascha cum discipulis suis: Cùm vidisset (inquit) Iesus, quia venit hora eius, vt transiret de mundo ad patrem. Transitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem, hoc est, de morte ad vitam immortalem, hoc est, de morte ad vitam, in passione Domini & in resurrectione commendatur. Hic transitus modò à nobis agitur per fidem, quæ nobis datur in remisionem peccatorum, quando consepelimur cum Christo per baptismum, quasi à mortuis transeuntes, de peioribus ad meliora, de corporalibus ad spiritualia, de conuersatione huius vitæ ad spem futuræ resurrectionis gloriæ. Propter ipsum ergo initium nouæ vitæ, ad quam transimus, & propter ipsum nouum hominem, quem iubemur induere, & exuere veterem, vetus fermentum expurgantes, vt simus noua cōspersio, quoniam pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo vitæ nouitatem, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attributus est: nam ipse dicitur mensis nouorum. Quia verò in tempore toto seculi nunc tertium tempus apparuit, ideò resurrectio Domini triduana est. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, vbi iam manifestatum est sacramentum, quod antè erat in prophetico ænigmate occultum. Hoc ergo in lunari numero significatur: Quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticus apparere, in tertia hebdomada lunæ pascha celebratur, id est, qui dies occurrerit Dominicus à quintodecimo in vigesimum primum. Sed nec solùm propter tempus tertium, quia indè incipit hebdomada tertia, sed etiā propter ipsam conuersionem lunæ. Tunc enim illa ab inferioribus ad superiora conuertitur, & hæc nobis de luna similitudo assumitur, de visibilibus ad inuisibilia, de corporalibus ad spiritualia sacramenta transire, vt magis magísque huic seculo moriamur, & vita nostra abscondita sit cū Christo, omnémque lucem studij nostri, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertamus, ad illam scilicet æternam contemplationem immutabilis veritatis. Vsque ad vicesimam verò & primam ideò pascha obseruatur, propter numerum septenarium, quo vniuersitatis significatio sæpè figuratur: qui etiam ipsi ecclesię tribuitur, propter instar vniuersitatis, ideóque & Ioannes Apostolus in Apocalypsi scripsit septem Ecclesiis. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitatis carne constituta, propter ipsam immutabilitatem, lunæ nomine in scripturis sæpè vocatur. Quòd verò anniuersarius dies Paschalis non ad eundem diem anni redit, sicut dies quo creditur Dominus natus, hoc fit propter Dominicum diem & lunam. Manifestū est enim, quo die Dominus crucifixus sit, & in sepulcro fuerit, & resurrexerit. Adiuncta est enim ipsorum dierum obseruatio per Nicenum concilium vniuerso orbi Christiano & persuasum, eo modo pascha celebrari oportere, vt non solùm lunam paschalem, sed & diem Dominicum, in quo resurrexit à mortuis, expectare debeamus. Indè est, quòd ad eundem diem anni non reuertitur Pascha: nam Iudæi tantundem mensem nouorum & lunam obseruant: diem autem addendum pa-

Exod. 12. Rom. 4. Ioan. 13. Colo. 3.

tres nostri censuerunt, vt & nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distingueretur.

De Ascensione Domini. *Cap.* 32.

AScensionis Dominicæ solennitas ideò celebratur, quia eodem die post mundi victoriam, post inferni regressum, Christus ascendisse memoratur ad cælos, sicut scriptum est: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ festiuitas ideò per reuolutum circulum annorum celebratur, vt humanitas assumptæ carnis ascendens ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: cuius corpus ita in cælo esse credimus, vt erat quando ascendit, quod & vox angelica protestatur, dicens: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, id est, in eadem carnis specie atque substantia, cuius profectio carnis immortalitatem donauit, naturam non abstulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius sedere creditur, non est corporea, quod nefas est de Deo sentire: Sed dextera patris est beatitudo perpetua, quæ sanctis in resurrectione promittitur, id est, vniuersæ Ecclesiæ, quę est corpus Christi, sicut & sinistra eius rectè intelligitur miseria & pœna perpetua, quæ impiis dabitur.

De Pentecoste. *Cap.* 33.

INitium sanè & causa festiuitatis Pentecostes paulò latius repetenda est. Pentecostes enim dies hinc cœpit exordium, quando Dei vox in Sina monte desuper intonantis audita est, & lex Moysi data. In nouo autem testamento Pentecoste cœpit, quando aduentum sancti Spiritus, quem Christus promisit, exhibuit, quem ait non esse venturum, nisi ipse ascenderet in cælum: denique dum portam cæli Christus intrasset, decem diebus interpositis, intremuit subitò orantibus Apostolis locus, & descendente Spiritu sancto super eos, inflammati sunt, ita vt linguis omnium gentium Dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque sancti Spiritus, de cælo supra Apostolos, in varietate linguarum diffusa, solennitatem transmisit in posteros, eáque de causa Pentecoste celebratur, & dies ipse proindè insignis habetur. Concordat autem hæc festiuitas Euangelij, cum festiuitate legis. Illic enim, posteaquàm agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi, scripta digito Dei: hîc postquàm occisus est Christus, qui sicut ouis ad immolandum ductus est, celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur Spiritus sanctus, qui est digitus Dei, super cxx. discipulos Mosaicæ ætatis numero constitutos. Siquidem & hæc festiuitas aliud obtinet sacramentum: constat enim ex septimana septimanarum. Sed dierum quidem septimanæ generant eandem Pentecosten, in qua fit peccati remissio per Spiritum sanctum: Annorum verò septimanæ quinquagesimum annum faciunt, qui apud Hebræos Iubileus dicitur, in quo similiter terræ fit remissio, & seruorum libertas, & possessionum restitutio, quę pretio fuerant comparatæ.

Septies etenim septem multiplicati, quinquagenarium ex se generant numerum, assumpta monade, quam ex futuri seculi figura præsumptam esse, Maiorum auctoritas tradidit. Fit enim ipsa & octaua semper & prima, immò ipsa est semper vna, quæ est omnis dies. Necesse est enim, sabbatismum animarum populi Dei illuc occurrere, atq; ibi compleri, vbi datur pars his qui sunt octo, sicut quidam disserens Salomonis dicta sapienter exposuit. Idcircò autem totius quinquagesimæ dies post Domini resurrectionem, resoluta abstinentia, in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, vbi iam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideóque his diebus nec genua in oratione flectuntur: quia sicut quidam sapiens ait: Inflexio genuum, pœnitentiæ & luctus indicium est. Vnde etiam per omnia eandem in illis solennitatem, quam die Dominico custodimus, in qua Maiores nostri nec ieiunium agendum, nec genua esse flectenda, ob reuerentiam Dominicæ resurrectionis, tradiderunt.

De festiuitatibus Martyrum. *Cap.* 34.

FEstiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quamuis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quo ex ipsorum locorum amore maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari possumus, & in illo, quo adiuuante possimus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus iam in illa vita feliciores victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At verò illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cum sit quædam propriæ diuinitatis debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vndè idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo, & quisquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur, dum etiam ipsi sancti vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolunt quod vni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonij tanquam diis immolare voluerunt. Conscissis enim vestibus suis, confitentes & persuadentes se Deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi legimus, Angelum se adorari prohibentem ac dicentem adoratori suo: Vide ne feceris, conseruus tuus sum & fratrum tuorum: Deum adora. Rectè itaque scribitur, homini ab angelo prohibitum esse adorare nisi vnum Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Non ergo sit nobis ille diuinæ religionis cultus in angelis aut in martyribus, quia non sic habentur vt tales honores quærant vt Deus, quia nec ipsi volunt se coli pro Deo, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur. Honorandi sunt ergo martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem: honorandi charitate, non seruitute.

Apoc. 19.

De Encænijs. *Cap.* 35.

ANnuas festiuitates dedicationis ecclesiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, vbi dicitur: Facta sunt Encænia Hierosolymis. Encænia autem, festiuitas erat dedicationis templi. Græcè enim Καινὸν dicitur nouum. Quandocunque enim nouum aliquid fuerit dedicatum, Encænia vocatur. Illum enim diem, quo templum dedicatum est, Iudæi solenniter celebrabant, & ipse dies apud illos festus agebatur: qui licèt vsus in illis exoleuit, quia caruerunt & cultu & templo, Christiani tamen seruant morem illum patrum, in quos gloria translata videtur. Omnes autem festiuitates pro varietate religionum, diuersáque in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur.

Ioan. 10.

De ieiunio Quadragesimæ. Cap. 36. A

IEiuniorum tempora secundùm scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licèt omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus ampliùs ieiuniis & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit: monstrans euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moysis lex, in persona Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret quod de illo dicit Apostolus, Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergo parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in sola manna viuentes, id est, cælestibus spiritalibúsque præceptis. In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter adnunciata. Et quia mundus à quatuor ventis delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta consummatur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum, ac ieiunandum esse, & castè continentérque viuendum.

Exo. 24. 3. Reg. 19. Matth. 4. Rom. 3.

Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationésq; operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamē quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus xxxvj. numero dierum decimatur. subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam cōcurrimus, actúumque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait noster Cassianus, quique perfecti sunt, nō tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spatium deliciis ac negociis secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodò necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

Collat. 21.

De ieiunio Pentecostes. Cap. 37.

SEcundum ieiunium est, quòd iuxta canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundum quod & Moyses ait, initio mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem. Hoc ieiunium à plerisq; ex auctoritate Euangelij, post Domini Ascensionem completur, testimonium illud Dominicum historialiter accipientibus, vbi dicit: Nunquid possunt filij spōsi lugere, quandiu cū illis est sponsus? Veniet autē dies cū auferetur ab illis sponsus, & tunc ieiunabunt. Dicunt enim post resurrectionem Domini xl. illis diebus, quibus cum discipulis posteà legitur conuersatus, non oportere ieiunare, nec lugere, quia in lætitia sumus. Posteà verò cùm tempus illud expletur, quo Christus aduolans ad cælos præsentia corporali recessit, & tunc indicendum ieiunium est, vt per cordis humilitatem & abstinentiam carnis, mereamur è cælis promissum Spiritum sanctum accipere.

Deut. 16. Matth. 9. Act. 1.

De ieiunio septimi mensis. Cap. 38.

TErtium ieiuniū est, quòd à Iudæis agebatur post tabernaculorum solennitatem, quod decima die septimi mensis Ecclesia celebrabat. Hoc enim primùm in lege à Domino institutū est, dicente ad Moysen: Loquere filiis Israel, dicens: Decima die septimi mēsis dies exorationis vocabitur, & sanctus erit vobis, & humiliabitis animas vestras in ieiunio. Omnis anima quæcūq; se nō humiliauerit in ipso die ieiunio, exterminabitur de populo suo. Omnis anima quæ fecerit opus in ipso die, peribit anima illa de populo suo. Quo quidē ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquā enim redierūt (inquit) filij Israel in Hierusalē, & fecerūt sibi tabernaculorū lætitiā magnam, dehinc conuenerūt in ieiunio & saccis, & humus super eos, & steterunt, & cōfitebātur peccata sua, & iniquitates patrū suorū, & cōsurrexerūt ad standū, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater in nocte, confitebātur & adorabant Dominū Deum suū. Hoc etiam mēse septimo sol secundum computum incipit facere minus de die, & nox esse maior, id est, octauo Calendarum Octobris, quando æquinoctiū est. Ideóque & ieiunium habetur in hoc mēse, quia ostēditur, in defectione solis & noctis augmēto, vita nostra deficere adueniēte morte, quæ mors iudicio Dei & resurrectioni præparatur.

Leuit. 23. 2. Esdr. 9.

De ieiunio Calendarum Nouembrium. Cap. 39.

QVartum ieiunium Calendarum Nouembrium est, quod diuina auctoritate initiatum vel institutum Hieremiæ prophetæ testimonio declaratur, dicēte ad eum Domino: Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ locutus sum tibi aduersum Israel & Iudam, & aduersus omnem gentem, si forte reuertatur vnusquisq; à via sua pessima, & propitius ero iniquitati eorum. Vocauit ergo Hieremias Baruch filium Neriæ, & scripsit Baruch ex ore Hieremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eos, in volumine libri, & præcepit Hieremias Baruch, dicens: Ingredere, & lege de volumine, quod scripsisti ex ore meo, verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij legis, si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, & reuertatur vnusquisq; à via sua mala: quoniam magnus furor Domini, & indignatio quàm locutus est Dominus aduersum populum hunc. Et fecit Baruch filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat Hieremias propheta, legens ex volumine sermonis Domini in domo Domini. Factum est autem, in mense nono prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem. Hac ergo auctoritate diuinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatione celebrat.

De ieiunio Calendarum Ianuariarum. Cap. 40.

IEiunium Calendarum Ianuariarum propter errorē gentilitatis instituit Ecclesia. Ianus enim quidā princeps paganorū fuit, à quo nomen mensis Ianuarij nuncupatur. Quem imperiti homines, veluti Deum colētes, in religionem honoris posteris tradiderunt, diémq; ipsum scænis & luxuriæ sacrauerunt. Tunc enim miseri homines, &, quod peius est, etiā fideles, sumētes species monstruosas in ferarū habitu transformantur: alij fœmineo gestu demutati, virilem vultum effœminant: nonnulli etiam de fanatica adhuc cōsuetudine quibusdam ipso die obseruationum auguriis profanātur: perstrepunt omnia saltantium pedibus, tripudiantiū plausibus, & quod his turpius est nefas, nexis inter se vtriusque sexus choris, inops animi, furens vino turma miscetur. Proindè ergo sancti Patres, considerantes maximam partem generis humani eodem die huiusmodi sacrilegiis ac luxuriis insidere, statuerunt in vniuerso mūdo per omnes ecclesias publicum Ieiunium, per quod agnoscerent homines intantum se prauè agere, vt pro eorum peccatis necesse sit omnibus ecclesiis ieiunare.

De triduani ieiunij consuetudine.
Cap. 41.

TRiduanis autem diebus ieiunare, de exẽplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitiis, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

De diuersorum dierum ac temporum ieiuniis.
Cap. 42.

PRæter hæc autem legitima tempora Ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio cõsecratus habetur, scilicet ne Iudæis exultandum præbeatur quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem B Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post pascha autem vsque ad Pentecosten licèt traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi: quia Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico. Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

De vario vsu Ecclesiarum. *Cap. 43.*

C HÆc & alia multa sunt, quæ in Ecclesiis Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendantur, quædam quę non sunt quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto orbe terrarum seruantur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab auctoritate principali conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quáque se diffundit ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidie communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non D offeratur sacrificium: aliis sabbato tantùm offertur & Dominico: aliis tantùm Dominico, & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscunque placuit sacerdotibus ecclesiæ, vel religionis cui præerant instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentique Christiano, nisi vt eo modo agat quo agere viderit ecclesiam ad quam forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum & propter eorum inter quos viuitur, societatem seruandum est, ne per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

(Aug. epist.)

De Carnium esu vel piscium. *Cap. 44.*

E CArnes autem & vinum post diluuium hominibus in vsum concessa sunt. nam initio permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedit vobis in escam. Posteà verò per Noe data sunt in esum cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia est.

(Gen.1. Gen.9.)

Sed postquàm Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquẽs per Apostolum suum: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterum: Qui infirmus est, holera manducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt. fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet.

(Rom.14. 1.Cor.6.)

A Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt. (Ioan.21.)

Explicit liber primus.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

B QVONIAM *origines causásque officiorum, quæ in commune ab Ecclesia celebrantur, ex parte aliqua explicuimus, deinceps exordia eorum qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, ordine prosequamur.*

Incipiunt Capitula.

De Clericis. *Cap. 1.*

E ITaque omnes qui in Ecclesiastici ministerij gradibus ordinati sunt, generaliter clerici nominantur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum, & sic omnes, quos illis temporibus Ecclesiarum principes ordinabant, sorte eligebant. Nam cleros sors interpretatur, vnde & hæreditas Græcè cleronomia appellatur, & hæres cleronomos. Proinde ergo clericos vocari aiunt, eo quòd in sortem hæreditatis Domini dentur, vel pro eo quòd ipse Dominus sors illorum est, sicut de eis scriptũ est, loquente Domino: Ego hæreditas eorum. Vnde oportet vt qui Deum hæreditatem possident, absque vllo impedimento seculi, Deo seruire studeant, & pauperes spiritu esse contendant, vt congruè illud Psalmistæ dicere possint, Dominus pars hæreditatis meæ.

(Act.1. Num.18. Deut.18. Psal.15.)

De Regulis Clericorum. *Cap. 2.*

HIs igitur lege Patrum cauetur, vt à vulgari vita ſecluſi, à mundi voluptatibus ſeſe abſtineant, non ſpectaculis, non pompis interſint: conuiuia publicá fugiant, priuata non tantùm pudica, ſed & ſobria colant: Vſuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudíſque cuiuſquam ſtudium appetant: amorem pecuniæ, quaſi materiam cunctorum criminum fugiant: ſecularia officia negociáque abiiciant, honorum gradus per ambitiones non ſubeant: Pro beneficiis medicinæ Dei munera non accipiant, dolos & coniurationes caueant, odium, æmulationem, obtrectationem, atq; inuidiam fugiant: Non vagis oculis, non infreni lingua, aut petulanti, tumidóque greſſu incedant, ſed pudorem ac verecundiam mentis, ſimplici habitu, inceſſúque oſtendant: Obſcœnitatem etiam verborum, ſicut operum penitus execrentur: Viduarum ac virginum viſitationes frequentiſſimas fugiant, contubernia extranearum fæminarum nullatenus appetant, caſtimoniam quoque inuiolati corporis perpetuò conſeruare ſtudeant, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderentur: Senioribus quoque debitam obedientiam præbeant, neque vllo iactantiæ ſtudio ſemetipſos attollant. Poſtremò in doctrina, in lectionibus, pſalmis, hymnis, canticis, exercitio iugi incumbant. Tales enim eſſe debent, qui diuinis cultibus ſe mancipandos ſtudent exhibere, ſcilicet vt dum ſcientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populo adminiſtrent.

De generibus Clericorum. *Cap. 3.*

DVo ſunt genera clericorum: vnum eccleſiaſticorum ſub regimine Epiſcopali degentium: Alterum Acephalorum, id eſt, ſine capite quem ſequãtur ignorantium. Hos neque inter laicos, ſecularium officiorum ſtudia, neque inter clericos religio detentat diuina: ſed ſolutos atque oberrantes, ſola turpis vita complectitur & vaga. Quíque dum nullum metuentes, explendæ voluptatis ſuæ licentiam conſectantur, quaſi animalia bruta libertate ac deſiderio ſuo fruuntur, habentes ſignum religionis, non religionis officiũ. Hippocentauris ſimiles, neque equi, neque homines, mixtúmque (vt ait Poeta) genus proléſque biformis. Quorum quidem ſordida atque infami numeroſitate, ſatis ſupérque noſtra pars Occidua polluitur.

De Tonſura. *Cap. 4.*

[Num. 5.] TOnſuræ eccleſiaſticæ vſus à Nazaræis, niſi fallor, exortus eſt, qui prius crine ſeruato, denuò poſt vitæ magnæ continentiam deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebantur, ſ. vt perfectioné deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui in diuinis cultibus mancipati, Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi. i. ſancti Dei, crine præciſo innouentur. Hoc quippe & Ezechieli prophetæ iubetur, dicente Domino: [Ezech. 5.] Tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum & barbam: videlicet, quia & ipſe ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazaræos illos [Act. 18.] Priſcillam & Aquilam in Actibus Apoſtolorũ primos feciſſe legimus, Paulum quoq; Apoſtolũ, & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt. Eſt autẽ in clericis tõſura ſignũ quoddam, quod in corpore figuratur, ſed in animo agitur, ſ. vt hoc ſigno in religione vitia reſecẽtur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atq; inde innouatis ſenſibus, vt comis rudibus eniteſcamus, expoliantes nos, iuxta Apoſtolum [Epheſ. 4. Coloſſ. 3.] veterem hominem cum actibus ſuis, & induẽtes nouum, qui in agnitionem Dei renouatur. Quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi mens noſcitur habitare.

Quòd verò detonſo capite ſuperiùs, inferiùs circuli corona relinquitur, ſacerdotium regnúmque eccleſiæ in eis exiſtimo figurari: Tiara. n. apud veteres conſtituebatur in capite ſacerdotum. Hæc ex byſſo confecta, rotunda erat quaſi ſphæra media, & hoc ſignificatur in parte capitis tonſa. Corona autem, latitudo aurei eſt circuli, quæ regum capita cingit. Vtrunque itaque ſignum exprimitur in capite clericorum, vt impleatur etiam quadam corporis ſimilitudine quod ſcriptũ eſt, Petro Apoſtolo perdocente, [1. Pet.] Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.

Quæritur autem, cur, ſicut apud antiquos Nazaræos, non antè coma nutritur, & ſic tondetur: Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid ſit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apoſtolus: [2 Cor.] Cùm tranſieritis ad Chriſtum, auferetur velamen. Quòd autem ſignificabat velamen interpoſitum inter faciem Moyſis & adſpectum populi Iſrael, hoc ſignificabat illis temporibus etiam coma ſanctorum. Nam & Apoſtolus comam pro velamine eſſe dicit. Proindè iam non oportet vt velentur crinibus capita eorum, qui Domino conſecrantur: ſed tantùm vt reuelentur: quia quod erat occultum in Sacramento prophetiæ, iam in Euangelio declaratum eſt.

De Sacerdotibus. *Cap. 5.*

VEniamus nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorũ, eorúmq; originẽ ſingulariter demõſtremus, quod eſt ſacerdotij fundamentũ, vel quo auctore pontificalis ordo adoleuit in ſeculo. Initium quidẽ ſacerdotij Aaron fuit, quanquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob. Sed iſti ſpontanea voluntate, nõ ſacerdotali auctoritate, iſta fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primúſq; pontificali ſtola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moyſen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij; cúmque laueris patrem cum filiis, indues Aaron veſtimentis ſuis, id eſt, linea & tunica, & ſuperhumerali, & rationali, quod conſtringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoq; illius applicabis & indues tunicis lineis, cingéſq; balteo, Aaron ſcilicet, & liberos eius, & impones eis mitras, erúntq; ſacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet, Aaron, ſummum ſacerdotem, id eſt, epiſcopum fuiſſe: nam filios eius preſbyterorum figuram præmonſtraſſe. Fuerunt enim filij Aaron & ipſi ſacerdotes, quibus meritò adſtare debuiſſent Leuitæ, ſicut ſummo ſacerdoti. Sed hoc fuit inter ſummum ſacerdotem Aaron, & filios eiuſdem Aaron, qui & ipſi ſacerdotes fuerunt, quòd Aaron ſuper tunicam accipiebat podérem, ſtolam ſanctam, coronã auream, mitram, & zonam auream, & ſuperhumerale, & cætera quæ ſupra memorata ſunt: Filij autem Aaron ſuper tunicas lineas cincti tantũmodò & tiarati, ita adſtabant ſacrificio Dei. Sed forſan quęritur & hoc: cuius figuram faciebat Moyſes? Si enim filij Aarõ preſbyterorum figurã faciebant, & Aaron ſummi ſacerdotis. i. epiſcopi, Moyſes cuius? indubitanter Chriſti. Et verè per omnia Chriſti, quoniam ſimilitudo fuit mediatoris Dei, qui eſt inter Deum & hominem Ieſus Chriſtus, qui eſt dux populorum, verus princeps ſacerdotum, & Dominus pontificum, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, amen. Hactenus de primordiis ſacerdotalibus in veteri teſtamento. In nouo autem teſtamento poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro Apoſtolo cæpit: ipſi enim primus datus eſt pontificatus in Eccleſia Chriſti. Sic enim loquitur ad eum Dominus: [Matth.] Tu es (inquit) Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſùs eam, & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergo ligandi ſoluendíque poteſtatem primus accepit, primúſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit: ſiquidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperũt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicauerunt, quibúſque decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt

constituti per totum mundũ in sedibus Apostolorum, qui non iam ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut prius, secundum ordinem Aaron: sed pro vniuscuiusque vita meritóque quomodo in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicẽs: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vsque in æternum: & nunc dicit Dominus, Nequaquam, sed glorificantes me glorificabo, & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantùm, vt Moyses: Alterum per hominem & Deum, vt Iosue: Tertium tantùm per hominem, sicut his temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudoprophetæ & pseudoapostoli. Quid sit autem nomen Apostolòrum, Apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris: Græcum est enim, atque indè ductum vocabulum, quòd ille, qui superefficitur, superintẽdit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergo episcopos Latinè superintendentes possumus dicere, vt intelligat non se esse Episcopum qui non prodesse, sed præesse dilexerit.

Quòd verò per manus impositionem à prædecessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac. n. patriarcha sanctus ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei similiter & Iacob filiis suis, sed & Moyses super caput Iosuæ manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel. Sic & superimpletor legis & prophetarum, Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Factum est autem cùm benedixisset illis, discessit ab eis, & ipsi reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto Spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in Episcopatum, & sic missi sunt ad euangelizandũ.

Quòd autem à trigesimo anno sacerdos efficitur, ab ætate scilicet Christi sumptum est, ex qua idem orsus est prædicare. Hæc autem ætas profectu iam non indiget paruulorum, sed perfectione sui plena est & robusta, & ad omnem disciplinæ ac magisterij exercitium præparata.

Quòd verò vnius matrimonij virginalis sint qui eliguntur in ordinem pontificatus, & in veteri lege mandatum est, & pleniùs scripsit Apostolus, dicens: Vnius vxoris virum. Sacerdotem quærit Ecclesia, aut de monogamia ordinatum, aut de virginitate sanctum. Digamus autem haud fertur agere sacerdotium. Porrò quòd episcopus non ab vno, sed à cunctis comprouincialibus episcopis ordinatur, ideò est institutum, ne aliquid contra fidem Ecclesiæ, vnius ordinantis tyrannica auctoritas moliretur. Propterea ab omnibus conuenientibus constituitur, ac non minùs quàm à tribus præsentibus, cæteris consentientibus testimonio literarum. Huic autem, dum consecratur, datur baculus, vt eius indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat. Datur & anulus propter signum pontificalis honoris, vel signaculum secretorum. Nam multa sunt quæ carnalium minúsque intelligentium sensibus occultantes sacerdotes quasi sub signaculo abscõdunt, ne indignis quibúsque sacramenta Dei aperiantur.

Iam verò quòd seculares viri nequaquam ad ministerium Ecclesiæ assumãtur, eadem auctoritas Apostolica monet & dicit: Manus citò nemini imposueris. Et iterùm. Non neophytum, ne in superbiam elatus, putet se non tam ministerium humilitatis quàm administrationem secularis potestatis adeptum, & condemnatione superbiæ sicut diabolus, per iactantiam deiiciatur. Quomodò enim valebit secularis homo sacerdotis magisterium adimplere, cuius nec officium tenuit, nec disciplinam agnouit? Aut quid docere poterit, cùm ipse non didicit? Nunc verò sæpè cernimus plurimos ordinationem talibus facere, nec eligunt quî ecclesiæ prosint, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit, & vt deteriora dicam, qui vt ordinentur, muneribus impetrauerunt. Taceo de reliquis: alij successores filios vel parentes faciunt, & conantur posteris præsulatus relinquere dignitatem: cùm hoc nec Moyses amicus *(Num. 27.)* Dei facere potuit, sed Iesum de alia tribu elegit, vt sciremus principatum in populo non sanguini deferendum esse, sed vitæ meritis. Interdùm autem & iuxta meritum plebium eliguntur personæ rectorum: vndè nouerint populi, meriti sui fuisse, regimen peruersi suscepisse pontificis. Quod autem is qui post baptismum aliquo mortali peccato corruptus, ad sacerdotium non promoueatur, lex ipsa testatur. Moyses enim in lege præcepit sacerdotibus, ne aliquod pecus vitiatum ad *(Leu. 1. & 21.)* aram Deo offerant, quod ipsum postea spernentibus sacerdotibus Israel per Malachiam improperauit Deus, dicens: Vos autem sacerdotes qui polluistis nomen *(Malach. 1.)* meum, & dixistis, In quo polluimus eum? offerentes super altare meum panem pollutum, & offerebatis cæcum & languidum, nonne malum est? Vndè & in Numeris vitula rufa, cuius cinis expiatio est populi, non *(Num. 10.)* aliter iubetur offerre ad altare Domini, nisi quæ terrena opera non fecerit, iugúmque delicti non traxerit, nec vinculis peccatorum fuerit alligata. Sed quid plura subiiciamus? Si enim is, qui iam in episcopatu vel presbyterio est positus, mortale aliquod peccatum admiserit, non debet offerre panes Domino: quanto magis ante ordinationem peccator inuentus, repudiari debet, vt non ordinetur? Quapropter quia lex peccatores à sacerdotio remouet, consideret se vnusquisque, & sciens quia potentes potenter patientur tormenta, re- *(Sapien. 6.)* trahat se ab hoc non tamen honore, quàm onere, & aliorum locũ qui digni sunt non ambiat occupare. Qui enim in erudiendis atque instituendis ad virtutem populis præerit, necesse est vt in omnibus sanctus sit, & in nullo reprehensibilis habeatur. Qui enim alium de peccatis arguit, ipse à peccato debet esse alienus. Nam qua fronte subiectos arguere poterit, cùm illi statim possit correptus ingerere, antè doce te quæ recta sunt? Quapropter qui negligit recta facere, desinat recta docere. Primitùs quippe semetipsum corrigere debet, qui alios ad benè viuendum admonere studet, ità vt in omnibus semetipsum formam viuendi præbeat, cunctósque ad bonum opus & doctrina & opere prouocet. Cui etiam scientia scripturarum necessaria est, quia si episcopi tantùm sancta sit vita, sibi soli prodest, sic viuens: Porrò si & doctrina & sermone fuerit eruditus, potest cæteros quoque instruere, & docere suos, & aduersarios repercutere, qui nisi refutati fuerint atque conuicti, facilè possunt simplicium corda peruertere. Huius autem sermo debet esse purus, simplex, apertus, plenus grauitatis & honestatis, plenus suauitatis & gratiæ, tractans de mysterio legis, de doctrina fidei, de virtute continentiæ, de disciplina iustitiæ, vnumquemque admonens diuersa exhortatione iuxta professionem morúmque qualitatem, scilicet vt prænoscat quid, cui, quando, vel quomodò proferat. Cuius præ cæteris speciale officium est, scripturas legere, percurrere canones, exempla sanctorum imitari, vigiliis ieiuniis, orationibus incumbere, cum fratribus pacem habere, nec quemquam de membris suis discerpere, nullum damnare, nisi discussum: Quique ita humilitate pariter & auctoritate præesse debet, vt neque per nimiam humilitatem suam, subditorum vitia conualescere faciat, neque per immoderantiam seueritatis; potestatem exerceat: sed tanto cautius erga commissos sibi agat,

quanto durius à Christo iudicari formidat. Tenebit quoque illam supereminentem donis omnibus charitatem, sine qua omnis virtus nihil est: custos enim sanctitatis, charitas: locus autem huius custodis, humilitas. Habebit etiam inter hæc omnia & castitatis eminentiam, ita vt mens Christo dedita, ab omni inquinamento carnis sit munda, & libera. Inter hæc oportebit eum solicita dispensatione curam pauperum gerere, esurientes pascere, vestire nudos, suscipere peregrinos, captiuos redimere, viduas ac pupillos tueri, peruigilem in cunctis exhibere curam, prouidentiam distributione discreta. In quo etiam hospitalitas ità erit præcipua, vt omnes cum benignitate & charitate suscipiat. Si enim omnes fideles illud Euangelium audire desiderant, Hospes fui, & suscepistis me: quanto magis Episcopus, cuius diuersorium cunctorum debet esse receptaculum? Laicus enim vnum aut duos suscipiens, impleuit hospitalitatis officium: episcopus si non omnes susceperit, inhumanus est. In negociis autem secularibus dirimendis oportet eum causam merito discernere, non gratia: neque enim sic debet episcopus suscipere potentem, vt contristet contra iustitiam pauperem, neque pro paupere auferre iustitiam à potẽte. Non defendat improbum, nec sancta indigno committenda arbitretur, neque arguat & impugnet, cuius crimen non reprehendit. Erit quoque illi iuxta Apostolum mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia, siue pudicitia, vt non solum ab opere immundo se abstineat, sed etiam ab oculi & verbi & cogitationis errore, ità vt dum nullum vitium in se regnare permittit, impetrare veniam subditorum facinoribus valeat. Qui enim ista sectatus fuerit, & Dei minister vtilis erit, & perfectum sacerdotium consummabit.

Matth. 25.

Item de Corepiscopis. Cap. 6.

COrepiscopi, id est vicarij episcoporum, iuxta quod canones ipsi testantur, instituti sunt, ad exemplum lxx. seniorum, tanquàm sacerdotes propter solicitudinem pauperum. Hi in vicinis & villis instituti, gubernant sibi commissas ecclesias, habentes licentiam constituere lectores, subdiaconos, exorcistas: Presbyteros autem & diaconos ordinare non audeant præter conscientiam episcopi, in cuius regione præesse noscuntur: Hi autem à solo episcopo ciuitatis, cui adiacet, ordinantur.

De Presbyteris. Cap. 7.

PResbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, vt dictum est, qui enim sacerdotes vocabantur in veteri Testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate Græci presbyteros vocant. His enim sicut episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiis Christi & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter auctoritatem summo sacerdoti clericorum ordinatio & consecratio reseruata est, ne à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè sacerdotes sub nomine Episcoporum ità asseuerat, loquens ad Titum: Huius rei, inquit, gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub episcopi nomine taxari. Vnde & Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in episcopi nomine comprehendit. Secundus enim & penè coniunctus gradus est, sicut ad Philippenses Episcopis & diaconibus scribit, cùm vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus Apostolorum presbyteros Ecclesiæ, Hierosolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vos Spiritus sanctus Episcopos ordinauit, vnde etiã tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito & sapientia dici: non ætate: Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vndè & in Prouerbiis dicitur: Gloria senum canities. Quæ est hæc canities? haud dubiè quin sapientia, de qua scriptum est: Canities hominum prudentia est. Cúmque nongentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ita est, mirum, cur insipientes constituantur.

Tit. 1. 1. Tim. 2. Philip. 1. Act. 20. 1. Tim. 3. Num. 11. Prouer. 20. Sapie. 4.

De diaconibus. Cap. 8.

DIaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius rursus Leui tribus in diuini cultus ministeriis ordinarentur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die & nocte, ipsique gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A xxv. annis & supra in tabernaculo seruire mandatum est; quam regulam constituerunt sancti patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: Conuocantes autem xij. Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non placet nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: Quid est, fratres? Considerate ex vobis viros boni testimonij septem plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus in hanc rem: Nos verò erimus orationi & ministerio sermonis instantes. Et placuit hic sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum plenum fide & Spiritu sancto, Philippum & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochensem. Hi omnes steterunt ante Apostolos, & cùm orassent, imposuerunt illis manus, & verbum Dei crescebat, & multiplicabatur numerus credentium. Exhinc iam decreuerunt Apostoli vel successores Apostolorum, vt per omnes ecclesias vij. Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa arcam Christi quasi columnæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes. Hi sunt septem candelabra aurea. Hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cũctos siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendo: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoque euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote, consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quique propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidi-

Nũ. 3. 8. Conc. Arel. Act. 6. Apoc.

que ad hostias & immaculati accedant, mundi scilicet corpore & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potiùs eminentia castitatis splendeant. Quales enim diaconi ordinentur, Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de sacerdotum electione, continuò subiunxit: Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi pudici vtique, id est, à libidine continentes, non bilingues, scilicet, ne conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, ne de cœlesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoque turpis lucri appetitio, plus quàm de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique, sicut Episcopi ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

De Custodibus sacrorum. Cap. 9.

CVstodes sacrarij, Leuitæ sunt. Ipsis enim iussum est custodire tabernaculum, & omnia vasa templi, quique ab anno quinquagesimo eliguntur, vt post edomitum carnis conflictum iam quieti, mundo corpore pariter & mente Deo seruiant, præferentes speciem grauitatis, ne fallantur consilio, ne fidem deserant, neque quicquam intemperantius agant.

De Subdiaconibus. Cap. 10.

SVubdiaconi, qui apud Græcos hypodiaconi vocantur, in Esdra inueniuntur, appellanturque ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditione commonitus, saluatorem meruit cōfiteri, quique etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino, ac dicente: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis Leuitarum, isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi, iuxta quod illis Propheta dicente iubetur, Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, sicut sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu episcopi, & ab archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

De Lectoribus. Cap. 11.

LEctorum ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt lectores, qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum, ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensúmque ac verborum scientia ornatus, ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iūctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur. Sicque expeditus* vsum pronunciationis tenebit, vt ad intellectum omnium mentes sensúsque promoueat, discernendo genera pronunciationis, atque exprimendo omnium sententiarū proprios affectus, modò indicantis voce modò dolētis, modò increpantis, modò exhortātis, siue his similia secundùm genus proprium pronūciationis. In quo magis & illa ambigua sententiarum adhibēda cognitio est. Multa enim sunt in scripturis, quæ nisi proprio modo pronuncientur, contrariam reddunt sententiam. Sicuti est, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? Quod si quasi cōfirmatiuè, non seruato genere pronunciationis suæ, dicatur, magna peruersitas oritur. Sic ergo pronunciandum est, ac si diceret, Deus ne qui iustificat? vt subaudiatur, non. Necesse est ergo in tantis rebus scientiæ ingenium, quo propriè singula conuenientérque pronuncientur. Præterea & accētuum vim oportet scire lectorem, vt nouerit in qua syllaba vox protendatur pronunciantis. Plerumque. n. imperiti lectores in verborum accentibus errant, & solent irridere nos imperitiæ hi, qui videntur habere notitiam, detrahentes & iurātes penitùs nescire quod dicimus. Porrò vox lectoris simplex erit & clara, ad omne pronunciationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem & subrusticum effugiēs sonum, non humilis, nec adeò sublimis, nō fracta nec tenera, nihílque fœmineū sonās, neque cum motu corporis, sed tantùm cum grauitatis specie. Auribus enim & cordi consulere debet lector, non oculis, ne potius ex seipso eos spectatores magis quàm auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronunciandi causa præcipuam curam vocis habuisse, vt exaudiri* multùm possent. Vndè & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

* in tumultu.

De Psalmistis. Cap. 12.

PSalmistarum, id est, cantorum, principes vel auctores Dauid, siue Asaph extiterūt: isti enim post Moysen, primi Psalmos composuerunt & cantauerunt: mortuo autem Asaph, filij eius in hunc ordinem subrogati sunt à Dauid, erántque Psalmistæ per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebant, candidis induti stolis ad vocem vnius respondente choro. Ex hoc veteri more Ecclesia sumpsit exemplum nutriendi psalmistas, quorum cantibus ad effectum Dei mentes audientium excitantur. Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustrémque esse oportet, ità vt ad oblectamenta dulcedinis animos incitet auditorum. Vox autem eius non aspera, non rauca, vel dissonans, sed canora erit, suauis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ religioni congruentem, non quæ traducem exclamat artem, sed quæ Christianam simplicitatem in ipsa modulatione demonstret, nec quæ musico gestu vel theatrali arte redoleat, sed quæ compunctionem magis audiētibus faciat. Antiqui pridie quàm cantandum erat cibis abstinebant, psallentes tamen legumine in causa vocis assiduè vtebantur. Vndè & cantores apud gentiles fabarij dicti sunt. Veteres lamina pectori imposita sibi ad cantica exclamanda psallendis vocibus rationem demonstrauere. Solent autem ad hoc officium etiam absque conscientia episcopi sola iussione presbyteri eligi quique, quos probabiles in cantandi arte esse constiterit.

1. Paral. 6.

De Exorcistis. Cap. 13.

IN primo ordine & ministerio ecclesiæ esse exorcistas secundùm officia, quæ in templo Salomonis erāt disposita, quæque posterius sunt ab Esdra dispertita inuenimus, eosque quos Esdras actores memorat templi nunc esse exorcistas in ecclesia Dei. Fuerunt enim sub Esdra actores Templi, seruorum Salomonis filij qui actum Templi totius sub cura sua haberent, aut sacris actionibus deseruirent. Et cùm fuissent ex ordine & ministerio templi, longè fuerunt ab officio altaris Dei, quia nec Psalmistis, nec ostiariis, nec sacrorum seruis attingere licebat munera altaris, nisi tantummodò Leuitis. Quid ergo? nullam aliam curam habebant actores templi, nisi ad sarta tecta reficienda, vt quæcunque fuissent vexata in ædificio templi aut delapsa per eosdem actores de thesauris Dominicis reficerentur atque excolerentur.

1. Esdræ. 2.

Ergo actores templi exorcistæ sunt in populo Dei? quo modo enim actor prudens & bonus scit, quis sit Domini sui census, & omnis substantiæ modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia: sic exorcista redigit in sua diligentia totius regni Domini secreta, & regnum Dei memoriæ commendat de scripturarum testimoniis, vndè exerceat donum, quod

1. Cor. 12.

illi eſt à Spiritu ſancto conceſſum, ſecundum Apoſtoli præconium. Exorciſtas enim memorat Apoſtolus, cum dicit: Nunquid omnes habẽt donationes ſanationum? Hi enim cum ordinantur, ſicut ait canon, accipiunt de manu epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, accipientes poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos ſiue catechumenos.

4. Carth. Canon. 7.

De Oſtiariis. *Cap.* 14.

OStiarij ſunt, qui in veteri Teſtamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hieruſalem, quique ordinati per vices ſuas omnia interiora templi vel exteriora cuſtodiebant. Hi denique inter ſanctum & iniquum diſcernentes, eos tantum in Eccleſia qui ſunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum, niſi per eos non poſſumus: habent enim in poteſtate tam bonos recipiendi, quàm reiiciendi indignos.

1. Paral. 23. 2. Paral. 23.

De Monachis. *Cap.* 15.

VNdè autem ad monachos ſtudium defluxerit paupertatis, vel quis huius conuerſationis extiterit auctor, cuius iſti habitum imitantur. Quantum enim, inquam, pertinet ad auctoritatem veterum ſcripturarum, huius propoſiti princeps Elias & diſcipulus eius Eliſæus fuerunt, ſiue alij prophetæ, qui habitabant in ſolitudine, vrbibúſque relictis faciebant ſibi caſulas prope fluenta Iordanis. Huius etiam propoſiti in Euangelio Baptiſta Iohannes auctor extitit, qui eremum ſolus incoluit, locuſta tantùm & agreſti melle nutritus. Iam deindè progeniti ſunt conuerſationis huius nobiliſſimi principes, Paulus & Antonius, Hilarion, Macarius, cæteríque patres, quorum exemplis per vniuerſum mundum adoleuit ſancta inſtitutio monachorum. Sex autem ſunt genera monachorum, quorum tria optima, reliqua verò teterrima, atque omnibus modis euitanda.

4. Re. 1. & 4 Hier. 35. Matth. 3.

Primum genus eſt cœnobitarum, id eſt, in commune viuentium, inſtar ſanctorum illorum, qui temporibus Apoſtolorum Hieroſolymis vendita ac diſtributa omnia ſua dabant indigentibus, qui habitabant in ſancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium ſed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur inſtitutione monaſteria ſumpſere principium.

Act. 2. & 4.

Secundum genus eſt Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deſerta loca & vaſtas ſolitudines ſequi atque habitare perhibentur, ad imitationem ſcilicet Eliæ & Iohannis Baptiſtæ, qui eremi ſeceſſus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu ſola ſolitudine delectantur herbis tantùm areſcentibus victitantes, aut pane ſolo, (qui eis per certa interualla temporum defertur) vel aqua contenti: ſicque ſecretiſſimi penitùs & ab omni hominum conſpectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæſerunt, cuius amore non ſolum mundum, ſed etiam hominum conſortia reliquerunt.

Tertium genus eſt Anachoretarum, qui iam cœnobitali conuerſatione perfecti, includunt ſemetipſos in cellis, procul ab hominum conſpectu remotis, nulli præbentes acceſſum, ſed in ſola contemplatione diuina viuentes perſeuerant, id eſt, theoria. Sed iſti examinatione cœnobiorum probati in omnibus diſciplinis monaſterij per xxx. annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Quartum genus eſt eorum qui ſibi Anachoretarum imagine blandiuntur. Iſti, vt ait Caſſianus, in primordiis ſuis feruore quodam breui cœnobij perfectionem videntur expetere, ſed continuò tepefacti, dum priſtinos mores ac vitia reſecare contemnunt, nec iugum humilitatis ac patientiæ diutiùs ſuſtinere contenti ſunt, ſubdique ſeniorum imperio dedignantur, ſeparatas expetunt cellas, & ſolitarij ſedere deſiderant, vt à nemine laceſſiti, manſueti vel humiles æſtimẽtur quæ inſtitutio, immò tepor, hos quos ſemel infecerit, ad perfectionem nunquàm permittit accedere. Hoc enim modo non ſolùm non abſcinduntur, verùm etiam in deterius eorum vita conualeſcit, vt quoddam lethale inteſtinum virus, quod quanto amplius celatum fuerit, tanto profundius ſerpens inſanabilem morbum generat ægrotanti. Pro reuerentia enim ſingularis cellæ, nullus iam vitia ſolitarij audet arguere, quæ ille ignorari maluit quàm curari.

Quintum genus eſt Circuncellionum, qui ſub habitu monachorum vſquequaque vagantur, venalem circunferentes hypocriſin, circumeuntes prouincias, nuſquàm miſſi, nuſquàm fixi, nuſquàm ſtantes, nuſquàm ſedentes: alij, quæ non viderunt, confingunt, opiniones ſuas habentes pro Deo: alij membra martyrum, ſi tamen membra martyrum ſunt, ſibi vendicant: alij fimbrias, & philacteria ſua magnificant, gloriam captantes ab hominibus: alij criniti incedunt, ne vilior habeatur tonſa ſanctitas, quàm comata. Vndè videlicet qui eos viderit, antiquos illos, quos legimus, cogitet, Samuelem & Eliam, & cæteros: Alij honores, quos non acceperunt, ſe habuiſſe proteſtantur: Alij parentes vel conſanguineos ſuos in illa vel in alia regione ſe audiſſe vel videre, & ad eos pergere mentiuntur, & omnes petunt, ab omnibus exigunt aut ſumptum lucroſum egeſtatis, aut ſimulatæ precium ſanctitatis, cùm intereà vbicunque in factis ſuis malis aut verbis deprehenſi fuerint, vel quoquomodò innotuerint, ſub generali nomine monachorum, propoſitum blaſphematur.

Sextum genus eſt monachorum, & ipſum teterrimum atque neglectum, quod per Ananiam & Saphiram in exordio Eccleſiæ pullulauit, & Apoſtoli Petri ſeueritatis cultro ſucciſum eſt, quique ab eo quòd ſemetipſos à cœnobiali diſciplina ſequeſtrant, ſuaſque appetunt liberi voluptates, Ægyptiorum lingua Sarrabaitæ ſiuæ Renuitæ nuncupantur. Conſtruunt enim ſibi cellas, eaſque falſo nomine monaſteria vocant, liberique ab imperio ſeniorum, arbitrio ſuo viuunt, certatim in operibus laborantes, non vt indigentibus diſtribuant, ſed vt acquirant pecunias quas recondant, & ſicut ait de ipſis ſanctus Hieronymus, quaſi ars ſit ſancta, non vita, quicquid vendiderint, maioris eſt precij. Reuera (vt idem dicit) ſolent certare ieiuniis, & ſecreto victu reficiunt: apud hos affectata ſunt omnia, fluxæ manicæ, caligæ follicantes, veſtis groſſior, crebra ſuſpiria, viſitatio virginum, detractio clericorum, & ſi quandò dies feſtus venerit, ſatiantur ad vomitum. Inter cœnobium autem & monaſterium, ita diſtinguit Caſſianus, quòd monaſterium poſſit etiam vnius monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem non niſi plurimorum: quorum quidem conuerſationem, vt Patrum edocet inſtitutio, breuiter intimabo.

Act.

Hi quippe (vt prædictum eſt) contemptis primùm atque deſertis mundi huius illecebris, in communi vitam ſanctiſſimam congregati ſimul agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus, in vigiliis, in ieiuniis, nulla ſuperbia tumidi, nulla inuidia liuidi, ſed modeſti, verecundi, placati, concordiſſimam vitam ſectantur, cogitationes ſuas alteutrùm reuelantes, inuicem diſcutiunt & corrigunt. Nemo quicquam terrenum ſorte peculiari poſſidet, precioſis vel coloratis veſtibus non induuntur, ſed viliſſimis atque ſinceris, lauacris vtuntur nunquàm delectatione corporis, ſed raró, propter neceſſitatem languoris: ſine conſultu abbatis nunquàm progrediuntur, neque aliquid ab eis ſine nutu paternæ iuſſionis aſſumitur: operantes autem manibus ea, quibus corpus paſci poſſit, & mens impediri non poſſit. Canunt autem pſalmos, manibus operantes; & ipſum loborem tanquàm diuino celeumate conſolantur. Opus autem ſuum tradunt eis, quos Decanos vocant, eo quod ſint denis præpoſiti, vt neminem illorum cura ſui

corporis impediat à proposito mentis, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est, vel quotidianæ necessitati, vel mutuæ (vt adsolet) valetudini. Ipsi autem Decani tradunt ea præposito, Præpositus autem cum magna solicitudine omnia disponens, præstò facit quicquid illorum vita propter imbecillitatem corporis postulat: rationem tamen ipse reddit ei, quem patrem vocant. Hi verò patres intellectu, tolerantia discretione insignes, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt his, quos filios appellant, magna sua in iubendo auctoritate, illorum in obediendo voluntate.

Conueniunt autem omnes frequenter nocte ac die, dato signo, festina cum properatione ad orationem solennium horarum, celebrantes fixa intentione cordis, & vsque ad consummationem psalmorum sine fastidio persistentes. Item conueniunt diebus singulis interpositis, dum adhuc ieiuni sunt, in collatione ad audiendum patrem. Audiunt autem eum incredibili studio, summo silentio, affectusque animorum suorum prout eos prouocauerit disserentis oratio, vel gemitu vel fletu significantes. Corpus deindè cum silentio magno reficiunt tantum, quantum saluti necesse est, coercente vnoquoque eorum per parsimoniam, concupiscentiæ gulam, ne grauetur eorum cor vel in his ipsis quæ præstò sunt, parcè & vilissimè. Itaque non solùm à carnibus & vino abstinent, pro sufficientia domandarum libidinum, sed etiam ab omnibus, quæ ventris & gutturis prouocant appetitum. Sanè quicquid necessario victui superest ex operibus manuũ & epularum restrictione tanta cura egentibus distribuitur, vt nihil remaneat, quod abundauerit. Ad cuius sanctæ militiæ propositum veniunt non solùm liberi sed etiam plerunque ex conditione seruili, vel propter hoc potiùs liberandi. Veniunt quoque ex vita rustica & ex opificum exercitatione, & ex plebeio labore, tãto vtique felicius, quanto fortiùs educati, qui si non admittantur, graue delictum est. Multi enim ex eo numero viri magni, imitandique extiterunt. Nam propterea & infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit, vt confunderet sapientes: & ignobilia mundi, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, euacuaret, & non glorietur omnis caro coram Deo. Simili quoque mostò exstant & cœnobia fœminarum, hoc est, monachales virgines solicitè castéque seruientes Deo. Quæ habitaculis suis segregatæ, ac remotæ à viris quàm longissimè, pia tantùm sanctitate ac castitate iunguntur, & imitatione virtutis. Ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quamuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. His præsunt singulæ grauissimæ, ac probatissimæ, non tantùm instituendis componendisque, moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ atque paratæ. Lanificio etiam corpus exercent atque sustentant, vestésque ipsas monachis tradunt, ab his inuicem quod victui opus est, resumentes. Hos mores ac vitam, hanc institutionem tenere videntur cœnobia Virginum, sicut monachorum. Monachi autem secundùm humilitatem eliguntur. Multos enim ex eis cenodoxiæ morbus commaculat, multos abstinentia inflat, extollit scientia. Faciunt enim bona, sed propter famam non propter vitam æternam, scilicet vt aut affectet gloriam laudis, aut perueniant ad fastigium desiderati honoris: In his sæpiùs discordia oboritur, inuidiæque liuor de fraternis profectibus gignitur, amor temporalium rerum grassatur, sequentes terrenas concupiscentias tanto inaniter, quanto sæpius, vt ante humanos oculos, impudenter. Tales itaque nequaquam monachi vocitandi sunt, quia Deo sola professione, non actione, coniunguntur.

De Pœnitentibus. Cap. 16.

POEnitentiæ exemplum Iob primus exhibuit, quando post funera vel post flagella adhuc in sui redargutione etiam in cilicio & cinere lamenta pœnitudinis sumpsit, dicens: Idcircò ago pœnitentiam in fauilla & cinere. (Iob. 42.) Post hunc nobis Dauid pœnitentiæ magisterium præbuit, quando graui vulnere elapsus, dum audisset à propheta peccatum suum, confestim pœnituit, & culpam suam confessione pœnitentiæ sanauit. (2.Reg. 12.) Sic Niniuitæ & alij multi peccata sua confessi sunt, pœnitentiam egerunt, displicuerunt illis quales fuerunt, & quales per Deum facti sunt illi placuerunt. (Ionæ 3.) Est autem pœnitentia medicamen vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lacrymarum. Pœnitentia autem nomen sumpsit à pœna, qua anima cruciatur, & caro mortificatur. Hi verò qui pœnitentiam agunt, proindè capillos & barbam nutriũt, vt demonstrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitiis accipiuntur, sicut scriptum est: Crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. (Prou. 5.) Vir quippe si comam nutriat, ignominia est, vt ait Apostolus. (1.Cor.11.) Ipsam ergo ignominiam suscipiunt pœnitentes pro merito peccatorum. Quòd verò in cilicio prosternuntur, (per cilicium quippe recordatio est peccatorum) propter hœdos ad sinistram futuros. Inde ergo confitentes in cilicio prosternimur tanquàm dicentes, Et peccatum meum contra me est semper. (Psal. 50.) Quod autem cinere adsperguntur vel vt sint memores, quia cinis & puluis sunt, vel quia puluis, id est, impij facti sunt, vndè & illi præuaricatores primi homines recedentes à Deo, malisque factis offendentes creatorem, in puluerem vndè sumpti sunt, redierunt. Benè ergo in cilicio & cinere pœnitens deplorat peccatum, quòd in cilicio asperitas & compunctio peccatorum, in cinere puluis ostenditur mortuorum: & idcircò in vtroque pœnitentiam agimus, vt & compunctione cilicij agnoscamus vitia, quæ per culpam commisimus, & per fauillam cineris, perpendamus mortis sententiam, ad quam peccando peruenimus. Pœnitentiæ autem remedium Ecclesia catholica in spe indulgentiæ fidenter alligat ad exercendos homines, & post vnum baptismi sacramentum, quod singulari traditione commendatum, solicitè prohibet iterandum, medecinali remedio pœnitentiæ subrogat adiumentum, cuius remedio egere se cuncti agnoscere debent pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus: honorum duntaxat dignitate seruata, ità vt à sacerdotibus & Leuitis Deo tantum teste fiat, à cæteris verò adstante coram Deo solenniter sacerdote, vt hoc tegat fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiæ notatur contraxisse neglectus: vt sicut in baptismo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari, ità pœnitentiæ compunctione fructuosa, vniuersa fateamur deleri peccata. Lacrymæ enim pœnitentium, apud Deum pro baptismate reputantur. Vndè quamlibet magna sint delicta, quamuis grauia, non tamen est in illis Domini misericordia desperanda: in actione enim pœnitudinis (vt supra dictum est) non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. (Psal. 50.) Veruntamen quanto in peccando fuit ad malum promptior mentis intentio, tanto deuotior debet esse in pœnitendo. Duplex autem pœnitentiæ gemitus est, vel dum plangimus quod malè gessimus, vel dum non agimus quod agere debemus. Ille autem verè pœnitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negligit, nec adhuc pœnitenda committit. Qui verò lacrymas indesinẽter effundit, & tamen peccare non desinit, hic lamentum habet, sed mundationem non habet.

Si qui autem per gratiam Dei ad pœnitentiam conuertuntur, perturbari non debent, si rursus post emendationem relicta vitia corda pulsent, dum non possint bonæ conuersationi nocere, si talis cogitatio non erumpat in consensu vel opere. Ferre enim, sine perfectione, vitiorum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad probationem: nec est occasio subeundi discriminis, sed potiùs augendæ virtutis. Nam & si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare, quòd in termino est vltimo vitæ, quoniam Deus non respicit quales anteà fuimus, sed quales circa finem vitæ existimus.

Ex fine enim suo vnumquenque aut iustificat, aut condemnat, sicut scriptum est, Ipse iudicat extrema terræ; & alibi: Vniuersorum finem ipse considerat. Proindè non dubitamus circa finem iusticari hominem per pœnitentiæ compunctionem: sed quia rarò id fieri solet, metuendum est, ne, dum ad finem differtur conuersatio, incerta occupet mors priusquàm veniat pœnitentia: pro qua re, etsi bona est ad extremum conuersio, tamen multo melior est, quæ longè ante finem agitur, vt ab hac vita securius transeat.

1.Reg. 2. Iob. 28.

De virginibus. Cap. 17.

NVnc autem quæ sit sacræ virginitatis integritas, vel à quo tam sancti propositi studium sit exortum, breuiter intimabo. Quantùm enim pertinet ad vetus testamentum, Elias & Hieremias & Daniel castitatis & continentiæ bonum primi constituisse noscuntur: quantum verò ad nouum, virorum virginum caput est Christus, fœminarum virginum caput est Maria. Ipsa earum auctrix, ipsa mater nostri capitis; qui est virginis filius, & virginum sponsus. Indè agmina virorum & puellarum sanctarum, indè sectatores & sectatrices perpetuæ continentiæ pullulauerunt, appetitum libidinis castigantes, nec solum in corpore, sed etiam in ipsa concupiscentiæ radice castrantes se, cælestem vitam angelicámque in terrena mortalia te meditantes, atque in carne corruptibili incorruptionem perpetuam retinentes, quibus cedit omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis. Nam cum ipsa vniuersa Ecclesia Virgo sit, desponsata vni viro, sicut dicit Apostolus, quanto digniora sunt honore membra eius, quæ hoc custodiunt etiam in ipsa carne, quod tota Ecclesia custodit in fide? Sed tamen sic laudatur virginitas, ne nuptiæ condemnentur. Oportet enim non damnare quod bonum est, sed suadere quod melius est. Ante aduentum quippe Christi coniugia placuere Deo, post aduentum eius virginitas. Prima enim Dei sententia, crescere & generare præcepit: Secunda sententia, continentiam suasit. Nónne enim sic locuta est vox illius, Crescite & multiplicamini? Quia iam alia vox superuenit, dicens: Væ prægnantibus & nutrientibus: & illud, Tempus item collectum est: restat, vt qui vxores habent, tanquàm non habentes sint; & nisi fallor, vnius eiusdémque Dei vtraque pronunciatio est. Tunc quidem Deus in primordio sementem generis emisit, indultis coniugiorum voluptatibus, donec mundus repleretur: nunc verò in extremitatibus temporum compressit quod emiserat, & reuocauit quod indulserat. Vndè & Salomon præuidens in spiritu, ait; Tempus amplexandi, tempus longè fieri à complexibus. Quia præcepti veteris est, vt terra procreationibus impleretur: noui verò, vt cótinentia atque virginitate cœlum adimpleatur. Quam tamen adeò ardui sublimisque præmij esse constat, vt dicentibus Apostolis quodam loco, Si sic est hominis causa cum vxore, non expedit nubere: respónderit Dominus. Qui potest capere, capiat. Nó ergo præceptum de continentibus, sed suasio est, nec iniungitur virginitas, vt sit necessitatis, sed vt voluntatis possit esse, laudatur, Apostolo protestáte: De virginibus præceptum Domini non habeo, sed consilium do, tanquàm & ipse scientiam Dei habens. Existimo ergo hoc bonum

2.Cor. 1. Gen. 1. & 9. Lucæ 21. 1.Cor. 7. Eccles. 3. Matth. 19. 1.Cor. 7.

opus esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Attamen qui tentationem carnis non tolerant, necesse est vt portum coniugij petant. Vndè & idem Apostolus: Qui se, inquit, non continet, nubat; melius est enim nubere quàm vri. Et iterum: Si acceperis, inquit, vxorem non peccasti: si nupserit virgo, non peccauit: & si non vis maior esse esto vel minor, quia libere voluntatis es. Nuptiæ enim peccatum non sunt, sed per solicitudinem mundi, qui nubunt, legem Dei seruare vix possunt. Aliter illos dicit non peccare si nubant, qui nondum vouerunt Deo castitatem: ceterùm vel quæ in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, sicut ait idem Apostolus, irritam fecit, quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Sapphira, quibus de pretio possessionis suæ retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt. In Euangelio autem virginum diuersa genera memorantur, sed illis specialiter regni possessio deputatur, qui se amore Dei castrauerút, id est, non quos impossibilitatis necessitas cogit, sed quos voluntas efficit continentes. Sic enim scriptum est, Domino disputante: Sunt enim spadones, qui sic nati sunt: sunt aliqui, qui ab hominibus facti sunt: & sunt, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum, quibus etiam per Esaiam Prophetam Dominus dicit, se daturum in domo sua, & in muris suis locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum & filiarum suarum.

Ibid. Act. Matt. 19. Esa.

Nam illis qui sic nascuntur, aut quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, sicut Eunuchi regum vel potentum, sufficit vtique quòd Christiani sunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito, vt coniuges, si potuissent, haberent. Ideoque cæteris cóiugatis in domo Dei fidelibus adæquantur, quod castrati sunt propter seculum, non propter regnum cœlorum; neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducunt. Tantum enim est in virginibus castitatis donum, vt etiam Ioannes eos tantùm agni vestigiis inhærere præscribat, qui contaminati à mulierú coitibus non fuerint: ipsi enim sunt cxliiij. millia sanctorum citharistarum illibatæ virginitatis in corpore, inuiolatæ castitatis in corde, qui sequuntur agnum quocunque ierit, quem nemo sequi vel auditu valet, nisi tantùm virginitas. Sequuntur itaque agnum & cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt: sed non quocunque ierit ille, sed quousque ipsi potuerint.

Apoc. 14.

Vndè, ne tantæ sanctitatis donum corrumpatur, cauendum est multos enim extollit virginitas, eleuat continentia. Fidenter dico, faciliùs sequuntur agnum, & si non quocunque ierit, certè quousque potuerint coniugati humiles, quàm superbientes virgines. Quomodo enim sequitur, ad quem accedere nó vult? Aut quomodo accedit, ad quem non venit vt discat, quoniam mitis est & humilis corde? Pergant ergo viam sublimitatis virgines pede humilitatis: sequantur Christum tenendo perseueranter quod vouerunt ardenter, ità vt professæ ac seruatæ veritate virginitatis, cæteris etiam moribus congruant, sine quibus procul dubio ociosa manet & inanis virginitas. Boni enim actus, si addantur virginitati, Angelicam vitam hominibus & cœli mores exhibent in terris. Illæ ergo virgines esse probantur, quæ sic continentiæ inseruiunt, vt nullis criminibus, nullóque terrenæ solicitudinis onere prægrauétur. Curam enim mundi, coniugalis copula gignit, Paulo dicente, dum dicit: Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quomodo placeat vxori. Vndè agnoscitur non posse placere Deo huiusmodi continentiæ votum, quod prępeditur secularium impedimento curarum, nihil enim prodest expeditos esse actione carnis, qui illigantur secula-

1. Cor. 7.

secularibus curis, nisi tantùm quòd sibi maiora acquirunt supplicia, pro eo quòd seculum minimè vincunt, qui carnem vincere potuerunt. Quæritur, autem, cur fœminæ virgines in benedictione velentur? Quarum hæc causa est: In gradibus enim vel officiis ecclesiasticis fœminæ nullatenus præscribuntur, nam neque permittitur eis in Ecclesia loqui vel docere, sed nec cōtingere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, aut sacerdotalis officij sortem sibi vendicare, ideóque hoc tantùm, quia virgo est, & carnem suam sanctificare proposuit, idcircò velaminis venia fit illi, vt in Ecclesia notabilis vel insignis introeat, & honorem sanctificati corporis in libertate capitis ostendat, atque mitram quasi coronam virginalis gloriæ in vertice præferat.

De Viduis Cap. 18.

VIduarum multarum exempla sunt, quarum prima in scripturis Noemi legitur, & vidua ad quam Helias missus est, scribitur & vidua Sanamitis, quæ solebat Elisæum suscipere, & victum administrare. Hester & Iudith illa admirabilis vidua, quæ de Oloferne Assyriorum Principe triumphauit, saluóque pudore, hoste deuicto rediit. In nouo autem testamento, Anna prima vidua legitur, quæ Dominum cognouit infantem, quæ meruit eius diuinitatis gratiam agnoscere antequam potuisset verbum eius audire, cuius quidē gradus virginitati penè coniunctus est, vndè & Christum quem virgo peperit, vidua prima cognouit. Felix ergo virgo, quia intacta: fortior vidua, quia experta: vtrique tamen apud Deum merces, maior illa, subsequens ista. Illam autem viduam Apostolus vocat, quæ post vnius coniugij interceptum virili sexui renunciat. Dicit.n. vidua eligatur non minùs annorum xl. vnius viri vxor. Vndè consequens est, vt quæ plurimis fuit nexa maritis, caruerit veræ nomine viduitatis.

Qualis autem esse vidua debeat, idem Apostolus expressit, dicens: Si fuerit in operibus bonis testimonium habens, vtique sicut Thabita: si filios educauit, subauditur, Deo: si hospitio suscepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, hoc est, ægrotis, vel in carcere positis, si omne opus bonum subsecuta est: breuiter vniuersa concludens, vt in omnibus sit exemplum bene viuendi. Et iterum, Anus similiter in habitu sancto, vtique vt ipse earum incessus & motus, vultus & sermo, & silentium quandam sacræ continentiæ præferat dignitatem.

Post hæc adiecit, Non criminatrices, non multo vino seruientes, sed paruo vtentes. Nanque solent hac ætate, quæ corporis frixere luxuria, vino se debere pro luxuria. Post hęc addidit, benè docentes, vt prudentiam doceant. Docere illis quidem permittit, sed vt fœminis, & hoc non in Ecclesia, sed priuatim. nam hoc genus muliercularum solet esse garrulum: vndè & curiosas & verbosas quasdam vidua idem Apostolus notat, & hoc vitium venire ex ocio. Simul autem, inquit, & ociosæ discunt circuire domus, scilicet dum nullo timore detentæ, nec mariti potestati subiectæ, sunt non solùm ociosæ, verùm etiam curiosæ discurrunt, loquentes quæ non oportet. Prædicat autem idem Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositum continentiæ nubere cupiunt: Cum enim, inquit, luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamen ait, nubunt, sed nubere volunt. multas enim earum reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè non possunt, hæ meliùs non vouerent, & nuberent quàm vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ vastarentur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget confusionis, quę nisi correctæ cor dirigat, & Dei timore rursum libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt, si in deliciis agant (vndè dicit Apostolus: Quę autem in deliciis est, viuens mortua est) siue in laboribus atque ieiuniis nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quàm emendationi seruientes.

De Coniugatis. Cap. 19.

DE coniugatis lex naturæ à seculo est. Deus enim fecit Adam, & dedit ei adiutorium Euam, cum procreationis subsecuta sententia, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Sed facta eadem mulier, priùs solatio quàm coniugio fuit, donec de paradiso inobedientia eiiceret, quos intra paradisum obedientia tenuisset. Hic post beatæ sedis excessum, mulierem suam pulsus agnoscebat, libro Geneseos dicente. Et cognouit Adam mulierem suam, & concepit, & peperit filium Cain.

Gen. 1.

Gen. 4.

Cùm ergo adiectum laborem nuptiæ præcesserunt, & tribulos & spinas passuri, præuios adiere conuentus, secuta sunt in procreationibus tædia. Vndè & parituræ præcessit tale edictum: in dolore, inquit, & in mœrore paries filios tuos quos vtique creatos diuersi dolores, vt cernimus, luctúsque subripuerunt. Vndè & Apostolus prædicans, ait: Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Non tamen coniugiorum honorabilis torus & immaculatum cubile, sine fructu est: Nempè soboles indè sanctorum, & quod laudatur in virginitate coniugij est, ideoque nec peccatum nuptias dicimus, nec tamen eas bono vel virginales continentiæ, vel etiam viduali coæquamus. Coniugia autem tantùm per se bona sunt: per ea verò quæ circa illa sunt, mala fiunt. Per id nanque mala sunt, per quod dicit Apostolus: Qui autem cum vxore est, solicitus est, quæ sunt mundi. & iterum: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat: Quod autem non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitus facta coniunctio in exemplum est. Nam cum Dominus hominem figurasset, eique parē necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, sicque Adam & mulier Eua, vnà inter se nuptiis iuncti, formam hominibus de originis auctoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Item secundùm spiritales nuptias sicut vnus Christus & vna Ecclesia, ita & vnus vir, & vna vxor tam secundùm generis documentum, quàm secūdùm Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cæpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt, ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Meliùs est enim denuo vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpius autem nubendi licentia iam non est religionis, sed criminis.

Gen. 3. 1. Cor. 7. Hebr. 13. 1. Cor. 7. Gen. 4. 1. Cor. 7.

Nam quòd in ipsa coniunctione connubij à sacerdote benedicuntur, hoc est à Deo in ipsa prima coniunctione hominis factum. Sic enim scriptum: Fecit Deus hominem, ad imaginē Dei fecit eum, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Crescite & multiplicamini. Hac ergo similitudine fit nunc in Ecclesia, qua tunc factum est in paradiso. Quod verò eisdem virginibus legitimè nubētibus vni viro pro nubæ adhibentur, scilicet propter monogamiam, etsi auspicij causa, tamen boni auspicium est.

Gen. 1.

Quòd verò eædem fœminæ, dum maritantur, velantur. s. vt nouerint per hæc se viris suis esse subiectas & humiles, vndè & ipsum velamen vulgò Mauortem vocant, id est, Martem, quia signum maritalis dignitatis ac potestatis est in eo. Caput enim mulieris vir est: licèt proindè velentur, dum nubunt, vt verecundiam mulieris agnoscant, quia iam sequitur indè, quod pudeat. Vndè Rebecca cùm ad sponsum duceretur, simul vt eum ipsa conspexit, salutationem vel oscula non sustinuit, sed statim sentiens quid esset futura, pal-

1. Cor. 11. Gen. 24.

lio caput velauit. Hinc etiam & nuptæ dictæ, eò quòd vultus ſuos velẽt. Obnubere enim operire dicitur. Vndè & nubes dictæ, eò quòd æthera obtegant.

Quòd autem nubẽtes poſt benedictionem vitæ vno inuicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem coniugalis vnitatis diſrumpant.

At verò quòd eadẽ vitta candido purpureoq; colore permiſcetur, cãdor quippe ad mũditiam vitæ, purpura ad ſanguinis poſteritatẽ adhibetur, vt hoc ſigno continentiæ lex tenenda ab vtriſque ad tempus admoneatur, & poſt hæc ad reddendum debitum non negetur.

1. Cor. 4.

Quod enim dicit Apoſtolus coniugatis, Abſtinete vos ad tempus, vt vacetis orationi, hoc ille candor vittæ inſinuat: quòd verò ſubiungunt, & iterum reuertimini in idipſum, hoc purpureus color ille demonſtrat. Illud verò quod in primis anulus à ſponſo ſponſæ datur, fit hoc nimirùm vel propter mutuæ fidei ſignum, vel propter id magis, vt eodem pignore eorum corda iungantur. Vndè & quarto digito anulus idem inſeritur, quod in eo vena quædam (vt fertur) ſanguinis ad cor vſque perueniat. Antiquitùs autem non ampliùs vno dabatur, ne pluralitatis amorem vnicus caperet. Penès Iſrael autem illicitum erat puellam viro tradere, niſi poſt manifeſtum ſanguinem maritalem.

Apud veteres in eligendis maritis quatuor iſta ſpectabantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio: in fœminis tria, ſi generoſa, ſi bene morata eſſet, ſi pulchra. Nũc autem non genus ac mores, ſed magis diuitiæ in vxoribus placent, nec quæritur fœmina quàm ſit pudica, ſed potius quàm ſit formoſa, quæ & concupiſcendi libidinem nutriat, & multorum poſt ſe ſuſpiria trahat. Pulchra enim (vt ait quidam ſapiens) citò adamatur, & difficilè cuſtoditur quod plures amant.

Illæ autem ſunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, ſed prolem requirunt: neque enim ſic inſtitutæ ſunt, vt carnis voluptatibus ſeruiant, ſed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipſæ dotales tabulæ cauſam indicant procreandorum liberorum. Quando ergo quiſque luxurioſe amplius viuit, quàm neceſſitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum eſt. Vndè neceſſum eſt, vt quotidianis eleemoſynis ac precibus intercedant, qui tori coniugalis pudicitiam frequentiùs per incontinentiam commaculant. Nuptialia autem bona tria ſunt, proles, fides, ſacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter ſuſcipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non ſeparetur, neque cauſa prolis alteri coniungatur.

Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictum eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia diuidi à Chriſto, ità nec vxor à viro. Quòd ergo in Chriſto & in Eccleſia,

Epheſ. 5.

hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus coniunctionis inſeparabile ſacramẽtum eſt. Vndè & Apo-

1. Cor. 7.

ſtolus: Præcipio, inquit, non ego, ſed Dominus vxorem à viro non diſcedere. Prohibet enim dimitti quacũque ex cauſa, ne aliis coniungantur ſecundùm conſuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit dicens:

Mat. 5. & 19.

Quicunq; dimiſerit vxorẽ ſuam, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur. Solũ (vt ait Hieronymus) adulterium eſt, quod vxoris vincat affectum. Immò cùm illa vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione ſeparauerit, à marito non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente ſcriptura,

Prou. 18.

Qui adulteram tenet, ſtultus & impius eſt. vbicunque eſt igitur fornicatio & fornicationis ſuſpicio liberè vxor dimittitur. Quid ergo ſi ſterilis eſt, ſi deformis, ſi ætate vetula, ſi fœtida, ſi temulenta, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi fatua, ſi vaga, ſi iugatrix & maledica? tenẽda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt, habenda. Cùm enim eſſes liber, ſpontè te ſeruituti ſubieciſti, cúmque habet quis vxorem, (vt ait Lactantius) neque ſeruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem ſeruet: neque enim vt iuris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus ſi alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diuerſa diſtraxerit.

Seruanda igitur fides ab vtroque alteri eſt, immò verò exemplo continentiæ docenda vxor à viro, vt ſe caſtè gerat. Iniquum eſt enim, vt id exigat quod præſtare non poſſit. caput enim mulieris eſt vir: vbi autem melius viuit mulier quàm vir, capite deorſum pendet domus. Ideò præcedere debet vir in omnibus bonis factis vxorem ſuam, quia caput eſt, vt illa imitetur virum, & ſequatur verè vt corpus caput ſuum, ſicut Eccleſia ſequitur Chriſtum. Hortatur autem Apoſtolus,

1. Cor. 7.

vt propter orationem abſtineant, atque ex pari conſenſu tempora ſanctificationis obſeruent, vt ſine impedimento carnali orationibus vacent. Nam in veteri teſta-

Exod.

mento ante omnes ſanctificati ſunt à mulieribus, & ſic deſcendenti Deo in monte aſſiſtere meruerunt. Item hortatur idem Apoſtolus mulieres ſubditas eſſe viris

Colo. 3.

ſuis: nam multæ erga ſimpliciores viros diuitiis prælatæ, & nobilitatæ, Dei ſententiæ non recordantur, per quam ſubiectæ ſunt illis. Ait quippe Dominus ad mu-

Gen. 3.

lierem, Conuerſio tua ad virum tuum, & ipſe tui dominabitur. Obediendum eſt itaque ſanctæ ſcripturæ præceptis, & ſeruiendum viro quadam ſeruitute, libera & dilectione plena. Etenim non eſt creatus vir pro-

1. Cor. 11.

pter mulierem, ſed mulier propter virum: & cùm caput mulieris vir ſit, caput autem viri Chriſtus, quæcunque vxor non ſubiicitur viro, hoc eſt, capiti ſuo, eiuſdem criminis rea eſt, cuius & vir, ſi non ſubiiciatur Chriſto capiti ſuo. Verbum autem Domini blaſphematur, vel dum contemnitur prima Dei ſententia, & pro nihilo ducitur: vel Chriſti infamatur Euangelium, dum contra legem fidémque naturæ, ea quæ Chriſtiana eſt, & ex Dei lege ſubiecta, præeſſe deſideret: cùm etiam gentiles fœminæ ſeruiant viris ſuis communi lege naturæ. Seruatur ergo lex naturæ & Dei, ſi mulier marito ſubiecta eſt. At contrà, ſi illa imperare viro deſiderat, & ordo naturæ corrumpitur, & domus illa miſera & peruerſa vocabitur.

De Catechumenis, De Exorciſmo, & ſale. Cap. 20.

IAm nunc rationem Sacramentorum ſiue ordinem ad fidem venientium, proſequamur. Quorum gradus primus eſt catechumenorum, ſecundus competentium, tertius baptizatorum.

Catechumeni ſunt, qui primùm de gentilitate veniunt, habentes voluntatem credendi in Chriſtum: & quia primum exhortationis pręceptum eſt in lege Dei,

Deut. 6.

Audi Iſrael Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: Indè eſt, vt is cui per ſacerdotem, quaſi per Moyſen Deus primum loquitur, catechumenus (id eſt, audiens) nominetur, ſcilicet vt vnum agnoſcens Deum, relinquat errores nefarios idolorum. Puto autem omnes à Ioanne in pœnitentiam baptizatos, catechumenorum prætuliſſe figuram. Exorcizantur autem hi pri-

Exorciſmus.

mùm, deindè ſalem accipiunt, & vnguntur. Exorciſmus autem ſermo increpationis eſt contra immundum ſpiritum, in energumenis ſiue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequiſſima virtus & inueterata malitia vel violenta incurſio expulſa fugetur. Quod ſi-

Matt. 17.

gnificabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Ieſus, & exiit ab illo dæmonium. Poteſtas autem diaboli exorcizatur, & inſufflatur in eis, vt ei renunciẽt, atque eruti à poteſtate tenebratum, in regnum ſui Domini per ſacramentum baptiſmatis transferantur. Quod quia paruuli per ſe renunciare non poſſunt, per corda & ora geſtantium adimpleatur. Sal autem in myſterio catechumenis dandus, à patribus ideo eſt inſtitutus, vt eius guſtu condimentum ſapientiæ percipiant, neque

desipiant à sapore Christi, nec sint fatui & retro respiciant sicut vxor Loth, ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant, & alios condiant, quemadmodum illa quæ cùm liberaretur à Sodomis, in via posita retro respexit, ibíque remansit facta statua salis. Quo signo condirentur hi, qui per fidem mundo & actibus desiderijsque eius renunciant, vt affectionis pristinæ non recordentur, neque ad seculi illecebras reuocentur: quia secundum Saluatoris sententiam, ponens manum super aratrum, & respiciens retrò, regno cœlorum aptus esse non potest.

[Gen. 19.] [Luc. 9.]

De Competentibus. *Cap.* 21.

POst catechumenos secundus competentium gradus est. Competentes autem sint, qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, ad gratiam Christi percipiendam festinant. Ideóque appellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes: nam catechumeni tantùm audiunt, nec dùm petunt. Sunt enim quasi hospites & vicini fidelium: deforis audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles. Competentes autem iam petũt, iam accipiunt, iam catechizantur, id est, imbuuntur instructione fidei & sacramentorum. Istis enim salutare symbolum traditur, quasi commonitorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscant, quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant.

De Symbolo. *Cap.* 22.

SYmbolum autem, quod idem competentes accipiunt, tali ratione institutum Maiores nostri dixerunt: Tradunt enim his verbis, quòd post ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad Patrem, cùm per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflãmati, linguis omnium gentium loquerentur, quo presagio consecutum est, vt nulla illis gens extranea, nulla lingua barbara eis inaccessa vel inuia videretur, præceptum est eis à Domino datum ad prædicandum Dei verbum, ad singulas quasque nationes adire. Discessuri ab inuicem, normam priùs sibi futuræ prædicationis in commune constituunt, ne localiter ab inuicem discedẽtes, diuersum aliquid vel dissonum prædicarent his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes ergo in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue sibi prædicationis indicium conferendo in vnum quod sentiebant, componunt, atque hanc credẽtibus dandã esse regulam constituunt.

[Math. 28.]

Symbolum autem hoc, ex multis & iustissimis causis appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè & indicium dici potest, & collatio, id est, quod plures in vnum conferunt: quod quidem fecerunt Apostoli in his sermonibus in vnum conferendo vnusquisque quod sensit. Indicium autem vel signum idcircò dicitur, quòd in illo tempore, sicut Paulus Apostolus dicit, & in Actibus Apostolorum refertur, multi se simulabant esse Apostolos Christi, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò igitur istud indicium posuere, per quod agnosceretur is, qui Christum verè secundùm Apostolicas regulas predicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam armorum habitus par & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta bellandi, sed vt ne quando belli surreptio fiat, symbola discreta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latinè vel signa, vel indicia nuncupantur, vt si fortè quis occurrerit, de quo dubitetur, interrogatur symbolũ prodat, si sit, hostis an socius. Idcircò autem patres hoc non scribi membranis, sed retineri cordibus tradiderunt, vt certum esset, neminem hoc ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorum traditione didicisse. Discessuri itaque (vt dictum est) ad prædicandum, istud vnanimitatis & fidei suæ Apostoli indicium imposuere. Est autem symbolum signum per quod cognoscitur Deus: quod quique proinde credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparent. In quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuiatim collecta sunt ab Apostolis, vt quia plures credentium litteras nesciunt, vel qui sciunt, præ occupationibus seculi scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sibi sufficientem scientiam salutarem. Est enim breue fidei verbum, & olim à Propheta prædictum, Verbum breuiatum faciet Dominus super terram.

[Esa. 10. Rom. 9.]

De Regula fidei. *Cap.* 23.

HÆc est autem post Apostolorum symbolum certissima fides, quam doctores nostri tradiderunt, vt profiteamur Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnius esse essentiæ, eiusdémque potestatis & sempiternitatis, vnum Deum inuisibilem, ita vt singulis personarum proprietate seruata, nec substantialiter Trinitas diuidi, nec personaliter debeat omnino cõfundi. Patrem quoque confiteri ingenitum, Filium genitum, spiritum autem sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed ex patre & filio procedentem, Filium autem à Patre nascendo procedere, spiritum verò sanctum procedendo non nasci. Ipsum quoque Filium perfectum ex virgine hominẽ sine peccato suscepisse, vt quem sola bonitate creauerat, spontè lapsum misericorditer repararet. Quem veraciter crucifixum, & tertia die resurrexisse, & cum eadem ipsa carne glorificata ascẽdisse in cœlum, in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus. Et quòd diuinam humanamque naturam in vtroque perfectus vna Christus persona gestauerit: quia nec geminauit vtriusque substantiæ integritas personam, nec confudit geminam vnitas personæ substantiam. Altero quippe neutrum exclusit, quia vtrumque vnus intemerato iure seruauit. Quod noui & veteris testamenti salubri commendatur auctoritate illa per Prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta, quòd neque de Deo, neque creatura veraciter sit cum paganis aut hæreticis aliquid sentiendum in his, quibus à veritate dissentiũt: sed quod in vtroq; testamẽto diuina protestantur eloquia, hoc tantummodò sentiendum: Quòd siue hominem siue vniuersa, nulla necessitate Deus creauit: Nullam omnino esse visibilem inuisibilémque substantiam, nisi aut quæ Deus sit, aut à bono Deo bona creata sit: sed Deus summè & incommutabiliter bonus: Creatura verò inferius, & mutabiliter bona: & quòd animæ incerta sit origo: & quòd angelorum origo & natura vel animæ, non sit pars diuinæ substantię, sed Dei creatura, ex nihilo condita, & in corpore esse euidenter ostenditur. Quoniam igitur apprehendi & transferri potest, corpora esse nihilominus ostenditur: ad imaginem autem Dei creata est, probitate morum, sine qua fides diuini cultus ociosa torpescit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, vt vnusquisque Deum proximúmque in Deo diligens, vsque ad dilectionem quoque inimicorum pertendẽdo proficiat, & proficiendo perueniat. Alterum quoque alterius pollui non posse peccato, vbi par non tenetur voluntatis consensio.

Legitimas nuptias non credi damnandas, licèt ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur nasci posteritas, eisque iurè fidelium virginum vel continentium præferenda doceatur integritas. Nec vnum Trinitatis baptisma, quod nefas est, iteretur: neque pro diuersitate tradentium ministrorum, singulis putetur quibusque conferri, sed à Deo singulari potestate donari. De quo dictum legimus, Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto: & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Et ne pœnitentię remediis nos non egere putemus, pro quotidianis humanę fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, ita vt pœnitentiæ compunctione fructuosa vniuersa fateamur deleri peccata, sicut scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum

[Ioan. 1.] [Psal. 31.]

tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Nullum quoque suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indiruptæ pacis perseuerantia in vnitate Ecclesiæ ipsius solidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quicquam reputandum existimari, sed secundum propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum acquiri. Bona quoq; temporalia bonis malisque communia à Deo creari: eiusdem dispensatione singulis quibusque vel tribui, vel negari. Quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, sed vsus aut improbandus est, aut probandus. Certa verò æternaque bona solos posse bonos in futuro consequi, quorũ pignore Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, hic habẽtem primitias Spiritus sancti, in futuro perfectionem: hic sustentari in spe, postea pasci in re: hic videre per speculum in ænigmate, in futuro autẽ facie ad faciem, cum ad speciem fuerit perducta per fidem. Quod donec perficiatur in nobis, vt summi Dei fruamur bonis æternis, temporalibus fruendo in Deo, non oberimus & proximis. Eam quoque nos spem resurrectionis habere, vt eodem ordine eadémque forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoq; resurrecturos esse credamus in eodem corpore, in quo sumus vel viuimus, non naturam vel sexum mutãtes, sed tantùm fragilitatem & vitia deponentes. Ipsum quoque satanam cum Angelis suis atque cultoribus, æterno incendio contemnandum: Neque secundùm quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam (id est, Angelicam) dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc est catholicæ traditionis & fidei vera integritas, de qua si vnum quodlibet respuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De Baptismo. Cap. 24.

Baptismi sacramentum si prima repetens ab origine pandam, baptizauit Moyses in nube & in mari, in typo & in figura. Ita enim Paulus pronunciauit. Habuit ergo mare, formam aquæ baptismi: nubes verò, Spiritus sancti, à quo nobis verum manna, panis vitæ descendit. Hic enim, sicut patrum exempla docent, Ægyptius demergitur, & Dei populus liberatus, sancto renouatur Spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenso transiuit vestigio. Baptizauit & Ioannes, sed non ex toto Iudaicè: non solùm enim in aqua, nec tamen in Spiritu sancto: sed hoc solùm addidit, quòd in pœnitentia baptizauit, sicut ait Paulus in Act. Apostolorum, Ioannes baptismo pœnitentiæ baptizauit populum, cui tamen ita datum est baptizare in aqua, vt Christus, qui in aqua & Spiritu sancto baptizaturus erat, Ioannis baptismate manifestaretur in Israel, quando Spiritus sancti descensione, & patris voce filius Dei palàm cunctis ostensus est. Cœpit ergo perfectum baptisma à Iesu, ipse enim baptizauit primò in Spiritu sancto, sicut & Ioannes dicit: Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis: ipse baptizabit vos in Spiritu sancto & igni: hæc est perfectio baptismi. Deus enim est qui baptizat, vt possint, & qui baptizantur, fieri filij Dei. Tria sunt autem genera baptismi, quorum primùm, quo sordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur. Secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo baptismo etiam Christus baptizatus est, vt & in hoc, sicut & in cæteris, formam daret credentibus, sicut dicebat ad discipulos filios Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? & baptismo quo ego baptizor, baptizari? Itaque sanguis & aqua, baptismatis gemina figura est. Baptisma vnum, quo regeneramur ex aquæ lauacro: aliud, quo consecramur in sanguine. Est & tertium baptisma lacrymarum, quod laboriosiùs transigitur, sicut ille, qui per singulas noctes stratum suum rigat, qui imitatur conuersionem Manassæ, & humilitatem Niniuitarum, per quam misericordiam consecuti sunt. Qui imitatur Publicani illius orationem in templo, stantis à longè, & percutientis pectus suum, quíque nec ausus fuit oculos eleuare ad cœlum. Baptismum autem aqua est, quæ tempore passionis Christi de latere profluxit, nullúmque aliud elementum est, quod in hoc mundo purget vniuersa, quod viuificet cuncta, ideóque cùm baptizamur in Christo, per aquam renascimur, vt purificati viuicemur. Fons autem origo omnium gloriarum est, cuius septem gradus sunt, tres in descensu, propter tria quibus renunciamus: tres in ascensu, propter tria, quæ confitemur: septimus verò is est, qui & quartus, similis filio hominis, extinguens fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. In Patre autem & Filio & Spiritu sancto salutaris baptismi dona consistunt. Vndè nequaquam baptismi sanctificatur officio, nisi qui sub Trinitatis tingitur sacramento, sicut Dominus ait: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & reliqua. Proindè si omissa qualibet Trinitatis persona baptisma detur, manifestè in regenerationis aqua nil agitur, nisi tota Trinitas inuocetur. Nam & Dominus cùm à Ioanne baptizaretur, eundem baptismum sub Trinitatis sacramento legitur peregisse, dicente Domino: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Pater in voce, Filius in corpore, Spiritus sanctus fuisse in columbæ probatur specie. Duę sunt autem pactiones credentium: Prima pactio est, qua renunciatur diabolo & pompis eius, & vniuersæ cõuersationi illius. Secunda pactio est, qua se in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credere profitetur. Semel autem nos oportet in Christo lauari, quia & Christus semel pro nobis mortuus est. Si enim vnus Deus & fides vna est, necessarium est, vt & vnum baptisma sit, quia & Christi mors vna pro nobis est, in cuius imagine mergimur per mysterium sacri fontis, vt consepeliamur Christo morientes huic mundo, & ab iisdem aquis quibus in forma resurrectionis eius emergimur per mysterium, non reuersuri ad corruptionem, sicut & ille minimè reuertitur ad mortem. Quòd si posteà quisque præuentus fuerit in aliquo peccato, non iterùm lauacri beneficio, sed pœnitentia expiatur, quæ in similitudine fontis peccata mortificat. Perfectis autem ætate baptismum vel ad purgationem originalis noxę, vel ad ablutionem actualis peccati proficere credimus: Paruulis autem, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate cõtraxerunt. Qui si priusquã ex aqua & Spiritu sancto regenerentur, transierint, proculdubio à regno Christi alieni sunt, ipso Saluatore testãte: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Quíque proindè iidem paruuli alio protestante baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, vel surdi, quorum vice alius profitetur, vt pro eis dum baptizantur respondeat. Quanuis autem per regenerationem pereat originale delictum, pœne tamen mortis quæ per præuaricationem mandati introiuit, manet in eis, quos à reatu originis purgat baptisma Saluatoris. Et hoc proindè, vt homo nouerit pro futuræ beatitudinis spe se regenerationem cõsequi, non vt à pœna tẽporalis mortis possit absolui. Illud verò quòd nec priuatis nec clericis sine gradu baptizare liceat, nisi tantùm sacerdotibus, in Euangelio legimus Apostolis tantùm permissum, Iesu post resurrectionem dicente illis: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et hoc cùm dixisset, insufflauit, & ait eis: Accipite spiritũ sanctum: quorũ remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Et in alio loco: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vndè constat, baptisma solis sacerdotibus esse traditum, cuiusque mysterium nec ipsis diaconibus explere est licitum absque episcopis vel presbyteris, nisi illis pro-

cui abſentibus vltima languoris cogat neceſſitas: quod & laicis fidelibus plerunque permittitur, ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſeculo euocetur. Hæretici autem, ſi tamen in patris & filij & ſpiritus ſancti atteſtatione docentur baptiſma ſuſcepiſſe, non iterùm baptizandi, ſed ſolo chriſmate & manus impoſitione purgandi ſunt. Baptiſmus.n.non eſt hominis meritum, ſed Chriſti: ideóque nihil intereſt, hæreticus an fidelis baptizet. Quod ſacramentum tam ſanctum eſt, vt nec homicida miniſtrante polluatur. Habet quidem baptiſmum Chriſti hæreticus: ſed quia extra vnitatem fidei eſt, nihil ei prodeſt: at vbi ingreſſus fuerit, ſtatim baptiſma, quod habuerat foris ad perniciem, incipit illi iam prodeſſe ad ſalutem; quod.n.accipit, approbo: ſed quia foris accipit, improbo. Dum autem venerit, non mutatur, ſed agnoſcitur; character eſt enim regis mei baptiſmus, non error ſacrilegus; corrigo deſertorem, non muto characterem.

De Chriſmate Cap. 25.

CHriſmatis vnguẽtum, Moyſes primum in Exodo, iubente Domino, compoſuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in teſtimonium ſacerdotij & ſanctitatis peruncti ſunt. Deindè quoque & reges eodem chriſmate ſacrabantur; vndè & Chriſti nuncupabantur, ſicut ſcriptum eſt, Nolite tangere Chriſtos meos; erátque eodem tempore in regibus & ſacerdotibus tantum myſtica vnctio, qua Chriſtus figurabatur, vndè & ipſum nomẽ à chriſmate ductum eſt. Sed poſtquàm Dominus noſter verus rex & ſacerdos æternus, à Deo patre cœleſti myſtico vnguento eſt delibutus, iam non ſoli pontifices & reges, ſed omnis eccleſia vnctione chriſmatis conſecratur, pro eo quòd membrum eſt æterni ſacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & ſacerdotale ſumus, ideò poſt lauacrum vngimur, vt Chriſti nomine cenſeamur.

De manus impoſitione, vel Confirmatione. Cap. 26.

SEd quoniam poſt baptiſmum per epiſcopos datur Spiritus ſanctus cum manuum impoſitione, hoc in Actibus Apoſtolorum feciſſe meminimus Apoſtolos: ſic enim legitur: Factum eſt autem, vt dum Apollo eſſet Corinthi, Paulus peragratis ſuperioribus partibus, veniret Epheſum: ibíque cùm inueniſſet quoſdam diſcipulos, dixit ad illos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? at illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt audiuimus. Ille verò ait, In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt: In Ioannis baptiſmate. Ait autem Paulus: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ plebem, dicens, in eum qui poſt eum venturus erat, vt crederent: hoc eſt, in Ieſum. Quòd cùm audiſſent, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu, & cum impoſuiſſet illis manum Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper illos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Item in alio loco: Cùm audiſſent qui erant Hieroſolymis Apoſtoli, quia recepiſſet Samaria verbum Dei miſerunt ad illos Petrum & Ioannem. Qui cùm veniſſent, orauerunt pro eis vt Spiritum ſanctum acciperent: nondum enim in vllum eorum deſcenderat, ſed tantum baptizati erant in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctum.

Act. 8.

Spiritum autem ſanctum accipere poſſumus, dare autem non poſſumus: ſed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potiſſimùm fiat, quemadmodum Papa ſanctus Innocentius ſcribit, ſubiiciam. dicit enim, non ab alio quàm ab Epiſcopo fieri licere: nam presbyteri, licèt ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem ſolis pontificibus deberi, vt vel conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, quod non ſolùm Eccleſiaſtica conſuetudo demonſtrat, verùm & ſuperior illa lectio Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum ſanctum. Nam preſbyteris, ſiue extra epiſcopum, ſiue præſente epiſcopo baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis, cùm tradunt ſpiritum paracletum.

Innocẽtius ad Decentium.

Hæc ſunt pauca ex multis, quæ probabilium virorum nouimus percepiſſe doctrinis, quorúmque eloquia proinde quibuſdam in locis à nobis intereſſe noſcuntur, vt ſermo noſter paternis ſententiis firmetur.

ALBINI FLACCI ALCVINI

DE DIVINIS OFFICIIS LIBER.

De Natiuitate Domini.

SAcratiſſima hui⁹ diei natiuitas ideò dicitur, quòd in ea natus eſt Chriſtus, anno videlicet iuxta Hebraicam veritatem, à conditione mundi ter milleſimo, nongenteſimo quinquageſimo ſecundo: Secundùm alios verò, anno quinquies milleſimo, centeſimo nonageſimonono, qui eſt annus imperij Octauiani Cæſaris Auguſti quadrageſimus ſecundus, quo compreſſis cunctarum per orbem terræ gentium motibus, firmiſſimam pacem ordinante Deo patre, Ieſus Chriſtus ſextam mundi ætatem ſuo conſecrauit aduentu. Quocirca congruum erat, vt pax per totum orbem conſtituta eſſet, & homines perduelles ceſſarent à bellis & inimicitiis. Viæ quoque publicæ tunc tutæ fieri ſunt iuſſæ, quia veriſſima via debebat naſci, & vt ab omnibus potuiſſet agnoſci, homo fieri dignatus eſt. Vt enim illos alloqueretur, Verbum caro factum eſt. Sed antequam ex virgine naſceretur, portenta & ſigna in cœlo & in terra patuerunt. Quadam namque die cùm Cæſar Auguſtus vrbem Romam ingrederetur, hora circiter diei tertia, repentè liquido ac ſereno cœlo inſtar arcus cœleſtis orbem ſolis ambire viſus eſt: Illum nempe præſagiens, qui ipſum ſolem, mundúmque totum & feciſſet & regeret. Ea ſiquidem tempeſtate triginta millia ſeruorum dominis reddidit. Tria millia etiam, quorum Domini non extabant, in crucem egit. Deinde ouans vrbem ingreſſus, omnia populi Romani debita donauit, abolitis literis. Per idem tempus fons olei largiſſimus de taberna meritoria per totum fluxit diem, nimirùm Chriſti gratiam ſignificans ex eadem taberna, hoc eſt, larga Eccleſia, nouos populos ex gentibus proceſſuros. In multis etenim ſignis Auguſti Cæſaris, aduentus Chriſti deſignabatur. Vndè benè Cæſar poſſeſſio principalis, Auguſtus ſolenniter ſtans interpretatur. Quinimò Chriſtum exprimens, qui omnia ſolenniter poſſidet, omnéſque principatus potentialiter obtinet. Cyrinus præſes qui hæres interpretatur, ſignificat Petrum, cui hæreditas Eccleſiæ à Domino largita eſt. Itaque cùm exiſſet edictum à præfato Cæſare, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, prædictus Cyrinus ad Iudæam miſſus eſt, cenſus hominum poſſeſſionéſque deſcripturus. In qua deſcriptione inuenta ſunt ciuium Romanorum quadragies ſemel centena, & ſexaginta quatuor millia coloniæ deductæ. Nam anteà idem Cæ-

Miraculum de Chriſto, quod Cæſar Auguſtus viderat.

Præſagia Romæ de Chriſto.

Cyrinus præſes.

ſar omnibus prohibuerat, vt nemo illum Dominum A auſus fuiſſet appellare ob id, quia eo imperante naſci deberet ille veriſſimus Dominus pariter & Imperator. Conceptus namque traditur octauo Cal. April. à quo ſupputantur dies ducenti ſeptuaginta ſex, id eſt, menſes nouem, & dies ſeptem vſque ad octauum Calend. Ianuarias [illegible]do creditur natus Sulpitio & Camerino coſſ. Aptiſſimum namque erat, vt eo tempore eſſet conceptus, quo mundus per ipſum factus eſt, & in quo fructus terræ ſignificantur: & in eodem natus, quo creſcit lõgitudo diei, & noctis tenebræ diminuuntur. Sed quærendum eſt, cùm in nocte dicatur natus, cur Angelus paſtoribus euangelizabat, dicens: Natus eſt vobis hodie ſaluator: hodiè enim dixit, hoc eſt, in die noui teſtamenti, quando finem ignorantiæ tenebris dedit, & initium ſcientiæ lucis poſuit. Sed & hoc conueniebat, vt circa illam horam noctis naſceretur, qua à mortuis reſurrexit. Vndè Salomon: Dum medium ſilentium tenerent omnia, & reliqua. Quærendum etiam, cur hæc feſtiuitas non habet eãdem varietatem, quam Paſcha & Pentecoſte: Scilicet, vt mundarentur dies ſeptimanæ, quas maculauit peccatum Adæ. Vndè Auguſt. Noſſe oportet diem natalem Domini non in ſacramento celebrari, ſed tantùm ad memoriam reuocare quòd natus ſit. Ac per hoc nihil opus erat, niſi reuolutum diem anni, quo ipſa res facta eſt, feſta deuotione ſignari. Paſcha verò & Pentecoſte non ſolùm quod factum eſt, ad memoriam reuocamus, id eſt, quòd mortuus eſt ac reſurrexit, ſed illa quæ circa eum geſta eſſe teſtantur, ad Sacramentorum ſignificationem intelligimus. Vigiliæ verò, quæ à paſtoribus hac nocte cuſtodiebantur, in quatuor diuiduntur, ſcilicet leges quatuor, ſignificantes primam naturalem, ſecundam Moſaicam, tertiam Prophetarum, quartam noui teſtamẽti. In qua paſtoribus, id eſt, Eccleſiaſticis doctoribus apparuit. Et nos cum paſtoribus vigilare debemus vt mereamur illud ſuauiſſimum harmonicum, quod hac nocte primò cantatum eſt, audire: GLORIA in excelſis Deo, & reliqua. Vndè etiam S. Teleſphorus Papa peruigiles nos malens fore, Miſſas celebrare fecit, ſcilicet in recordationem natiuitatis Chriſti, ſeu concentus Angelici: alia verò Miſſa, quæ ſequitur, ſignat nouam lucem Euangelij, qua per incarnati verbi myſterium perfundimur: ſeu propter viſitationem paſtorum ad præſepe Domini, in quo inuenerunt panem viuum, qui quotidie à fidelibus manditur. Romani hanc noctem ità celebrant: Pridiè, id eſt, vigilia natalis Domini hora nona canunt Miſſam ad S. Mariam. Qua expleta, canunt veſpertinalem ſynaxin. Dehinc vadunt ad cibum. In crepuſculo noctis intrat Apoſtolicus ad vigiliam in præfatam Eccleſiam, tamen non cantant ibi introitum, ſed expletis vigiliis & matutinis, ſicut in antiphonario continentur, ibidem cantant primam Miſſam in nocte: qua expleta, vadunt ad S. Anaſtaſiam canere aliam Miſſam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, vt ibi vigilias celebrent, ab eo loco vbi inuenerint eos pſallere, qui ibidem excubant: Ipſi enim intrant ad vigilias ſolito tempore in proceſſu noctis, & canunt inuitatorium, & proſequuntur ordinem antiphonarij: vndè etiam dupla officia in Romanorum antiphonarijs hac nocte deſcribuntur.

Dies & horæ cõceptionis Chriſti. Dies Natiuitatis Cri.

Hodie natus quare in Euangelio dicatur.

Quare in nocte natus Chriſtus.

Quare feſtum Natalis non ſit mutabile.

Sunt hæc iiſdem verbis in Rom Ordine.

Vigilia paſtorũ quid ꝑfigurat.

Tres Miſſæ in nocte Natalis.

Pro feſti Natalis cæremoniæ Romæ.

Vide Ord. Rom.

B

C

D

De Circumciſione.

HÆc circumciſio nihil aliud eſt, niſi abſciſſio in carne præputij, quod ſolis Iudæis imperatum eſt: vndè etiam ab Abraham ſumpſit initium, quòd ei à Domino præceptum eſt. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & infans octo dierum circumcidetur in vobis: Vt eſſet ſignum fœderis inter Deum, hominéſque fideles: Vt purgarentur ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, iuſſa eſt caro circumcidi: & quod hodiè nobis in fide baptiſmus Chriſti, hoc præſtabat illis circumciſio in die octaua, qua reſurrexit à mortuis, excepto quòd circumciſis nec dum regni cœleſtis patebat ingreſſus. Sed quæritur, cum Dominus in veteri teſtamento iuſſit circumcidere, & ipſe in nouo circumciſus eſt, cur denuò ceſſauerit circumciſio? ipſe non venerat legem ſoluere, ſed adimplere. Neque vt diſſimilis videretur patribus ſanctis & prophetis, ex quorum proſapia ſecundùm carnem naſci dignatus eſt, idcircò voluit circumcidi, ſiue vt excuſationem auferret Iudęis dicendi, Diſſimilis es patribus, ideò nolumus credere in te: ſed quia vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua, oportet nos circumcidi, non carne, ſed ſpiritu. Chriſtus enim ſicut pro nobis mortem ſuſcepit, ità circumciſionem non reſpuit, vt nos in ſpiritu circumcideremur: quoniam circumciſione cordis delectatur, ſicuti propheta adſtipulatur: In nouiſſimis circumcidet Dominus corda veſtra, & non corpora. Hæc eſt vera circumciſio cordis, vt deponamus veterem hominem cum actibus ſuis, & induamus nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt.

Cæremoniæ in feſto Circũciſionis.

Circũci- nis cau- origo.

Quare Chri- ſtus v- rit circ- cidi.

De Octaua Domini.

IN hac octaua die circumciſus eſt. Iſte dies octauus omnem plenitudinem in ſe obtinet, & eſt perfectus numerus. Ipſe eſt enim dies Dominicus, & dies reſurrectionis Domini. Vndè verò initium ſumpſerit, liber Leuiticus pandit: Dies, inquit, octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus. Et Paralipomenon: Porrò Mathatias cum Leuitis in citharis pro octaua canebant epinicion, quod epinicion ſignificat triumphum Domini. Et tituli Pſal. ſexti & vndecimi, pro octaua inſcribuntur. Namque hæc octaua dies ad æternam pertinet requiem. Vndè à nobis ſingulari numero accipitur, qui nullo ſuccedente mutatur. Hic verò mundus non recipit hunc octauum diem, qui eſt ſingularis, ſed illos quos vocamus octauos: eo quòd finito ſeptimo redit ſemper ad primum. Nonnulli per hanc octauam, aduentum Domini ſecundum putant ſignificari. Vndè Amos propheta: Væ concupiſcentibus diem Domini: ipſe enim eſt dies tenebræ, & non lucis. Et Sophonias: Vox diei Domini amara & dura, tribulabitur ibi fortis. Illi verò qui iſtum diem à conſtitutione mundi arbitrantur poſt ſex millia annorum fore venturum, eo quòd ſeptimo die Dominus ab opere ſuo legitur ceſſaſſe, mille ſcilicet annos per dies ſingulos computantes, quia legitur, à conſpectu eius mille anni ſicut dies vna, non ſatis attendunt quòd Dominus in Euangelio hunc diem nec filium hominis noſſe adſtipulatur. Vndè nimis importunum, illud ſtudioſè quærere, quod nobis diuina prouidentia noluit reuelare. Sanè illam diem magnam & ſingularem amare & ſperare debemus, quam propheta Dauid ſitiens, vnam vocabat, dicens: Quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia. Hæ verò octauæ quas hodiè colimus, ideò reuerenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt ſicuti vnus dies Dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur: hodiè enim aduentum hominum ad Chriſtum celebramus, & in natiuitate eiuſdem, aduentum illius ad homines.

Quare octaua Chriſti circũc-

Nouiſſi- dies q-

Quare oc- uæ feſti- tum c- tur.

De Calendis Ianuarij.

E

HÆ calendæ ſecundùm dementiam gentilium potiùs dicendæ ſunt cauendæ, quàm calenæ. Ea ſiquidem tempeſtate (quandò iudices pręerãt filijs Iſrael, hoc eſt, ante Samſonem) fuit quidam princeps gentilium in Italia, nomine Ianus, à quo Ianuarius menſis poſteà nuncupatus eſt. Hunc verò Ianum imperiti homines, qui Deum non cognoſcebant, quaſi regem metuebant, & pro Deo illum colere cœperunt, duaſque facies illi figurauere, propter Orientem & Occidentem: necnon & quadrifrontem appellauerunt, id eſt, Ianum geminum, propter quatuor partes, ſeu elementa quatuor, atque tempora quatuor. Sed cùm hoc facerent, formabant potiùs monſtrum, quàm Deum. Vndè Numa poſt Romulum hunc eſſe primum menſem anni voluit, tanquàm bicipitis Dei menſem, reſpicien-

Beda d- poribu-

tem ac prospicientem transacti anni finem, futurúmque initium: & Ianuarium vocatum, eo quòd sit limes & ianua anni. Vnde imperiti homines veluti deum colentes, diem ipsum multis spurcitijs sacrauerunt. Quidam mutabant se in species monstruosas, in ferarúmq; habitus transformabant. Alij in fœmineo gestu mutati, virilem vultum effœminabant. Nec immeritò virilem fortitudinem non habent, qui in mulieris habitum transierunt: aliqui fanaticis augurijs profanabantur, perstrepebant saltando pedibus, tripudiando plausibus: nonnulli ita auguria obseruabant, vt focum de domo sua, vel aliud quodcunq; beneficium, cuiquam petenti minimè tribuerent. Diabolicas etiam strenas & ab alijs accipiebant, & ipsi alijs tradebant. Necnon etiam mensulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes, quòd Calend. Ianuarij per totum annum præstare possent. Et quia his atque alijs miserijs mundus vniuersus repletus erat, statuit vniuersalis Ecclesia ieiunium publicum in isto die fieri, quatenus his calamitatibus auctor vitæ finem imponeret. Sed quia Domino largiente, hæc à fidelibus pro nihilo habentur, licèt quantulæcunque similitudines, quod absit, adhuc lateant in feris hominibus, omni tamen conamine prohibendæ sunt atque pellendæ: neq; enim aliud quicquam noui in istiusmodi Calend. præsumendum est, nisi quod & in aliis Calend. mensium, excepto quòd octauæ Dominicæ cum eximio cultu celebrentur, vt suprà præfixum est. Sed neq; illud reticendum, quòd dum quadam die hæ superstitiones diabolicæ Romæ agerentur, quidam S. Almachius cùm diceret, Hodiè octauæ diei Dominicæ sunt, cessate ab his superstitionibus idolorũ & sacrificiis pollutis, iubête Alypio vrbis præfecto, hac de causa interfectus est.

De Theophania vel Epiphania.

SOlennitas hæc sacratissima, quæ à Græcis theophania, vel epiphania nuncupatur, latinè verò apparitio seu ostensio, vel manifestatio interpretatur, multimoda in se continet mysteria. Cùm enim Christus nuper ex aluo virginis egrederetur, Magi Chaldæi in Oriente stellam videntes nimia claritate fulgentem ita vt solem luce superaret, vt erant edocti in cursu astrorum, animaduerterunt hanc esse stellam, quam olim Balaam Madianita, cuius traditionem sequebantur, prædixerat ita adfuturam: Orietur stella ex Iacob & reliqua. Videbatur enim sidus per diem. Istorum enim Magorum primus, Zoroastres rex extitit, à quo originem feruntur traxisse. Hi elementa concutiebant, turbabántque mentes hominum. Ex istorum genere quondam in Ægypto restiterunt Moysi, vertentes virgas in dracones, aquásque in sanguinem. Hi Astrologi dicti, necnon Genethliaci propter natalium considerationes. Geneses enim dierum hominũ per duodecim sidera cæli describebant. Siderum quoque cursu nascentiũ mores, euentúsque pronunciabant, id est, quis quali signo fuisset natus, aut quem effectum haberet vitæ qui nascebatur. Hi vulgò Mathematici appellabantur, cuius superstitionis genus constellationes Latinè vocabant, id est, notationes siderum, quomodo se haberent cum quis nasceretur. Iidem autem stellarum interpretes nuncupabantur, sicut & de his legitur, qui in Euangelio natum Christum annunciauerunt. Posteà autem solo nomine Mathematici. Cuius artis scientia vsque ad Euangelium fuit concessa, vt Christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cælo interpretaretur. Vnde mox perturbati atque conterriti ex visione sideris, acceptis muneribus, præeunte eos stella ad Christi cunabula tertiodecimo die, quod est hodie, in Bethleem perueniunt. Quem tiaratis vultibus adorantes, lætata est sagax curiositas Chaldæorum, quia illum videbant in terris editum, quem in cælis cognouerant astrorum facibus esse præsagitum. Cui etiam munera offerunt, hoc est, aurum, thus & myrrham. Quia à longè veniunt, gentium populos lucem fidei cogniturós præsagiunt. Per aurum rex ostenditur. In thure Deus dignoscitur. Per myrrham, homo passus atque sepultus. Hæc dona Iuuencus Presbyter * mirè conclusit.

* metro.

Aurum, thus, myrrham, regíque, Deóque, hominíque
Dona ferunt.

In hac die vnum amittimus ex his quæ in Natiuitate Domini celebramus, hoc est, Inuitatorium. Institutor autem officiorum, inquantum potuit, actionem illius temporis, quando illa agebantur, quæ recolimus, in vsitato officio voluit ad memoriam nobis reducere, scilicet, quia voluit in isto distinguere nostram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum, ab inuitatione Herodis, qui proptereà congregauit scribas & principes Iudæorum, vt sciret vbi Christus nasceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorium præsentis officij omisit. Psalmus autem, Deus noster refugium & virtus, præpostero ordine cantatur, quia priùs adoratus est à Magis Dominus, quàm à Ioanne baptizatus. Et fortasse institutor istius officij, magis voluit imitari ordinem venientium fidelium ad baptismum, quàm sequi ordinem Psalmorum. Tunc ergo benè ad memoriam reducuntur facta præterita, cùm rationes rationi conueniunt.

De Baptismo Domini.

EXpletis Christi quasi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, anno videlicet decimoquinto Imperij Tiberij Cæsaris, sub Valeriano & Asiatico consulibus, necnon in Iudæa quatuor Tetrarchis dominantibus, id est, Herode, Philippo & Lysania, filijs Herodis maioris: seu Pilato præside Romano, agentibus pontificatum Anna & Caipha. Peracti enim erant ab initio mundi secundùm Hebraicam veritatem anni quater mille, nongenti, octoginta duo, adnotato, quòd decimo sexto anno Tiberij principium fuerit octogesimi primi Iubilei. Iuxta septuaginta interpretum verò editionem, anni sunt quinquies mille, ducẽti, vigintinouem. Pro tribus enim causis baptizatus est Dominus: primò, vt quia homo erat, omnem iustitiam legis impleret: Secundò, vt baptismo suo Ioãnis baptismum comprobaret: Tertiò, vti Iordanis aquas sanctificans, per descensionem columbæ Spiritus sancti in lauacro, credentium monstraret aduentum. Post baptismum ilicò ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo, & cœpit ieiunare pro nobis quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Secundùm hanc rationem cœptum est ieiunium à baptismo Domini, & solutum est decimoquinto calend. Martias, quando diabolus confusus ab eo recessit. Abhinc quoque in populos IESVS Christus salutarem viam annunciat, signis atque virtutibus vera comprobans esse quæ diceret. Miracula etiam, quæ in Euangelio scripta sunt, inchoat facere. Vnde primum erat miraculum, quòd post reuelationem anni, quando vocatus est ad nuptias, aquas in vinum conuertit, quod est tertio die post vocationem discipulorum. Vinum istud ex aqua factum, diuina præcepta seu scripturas sanctas meracissimas, vigorem cælestis sapientiæ continentes, intelligimus: hæ nuptiæ gaudia salutis humanæ significant: sex hydriæ, sex mundi ætates designant, per quas iusti figuram Domini prætulerunt. Per architriclinum, fortissimum prædicatorem Paulum intelligimus. Fecit etiam hodie magnum miraculum, quando de quinque panibus & duobus piscibus pauit quinque millia hominum. Quinque millia hominum, qui quinque panibus & duobus piscibus pasti sunt, Ecclesiæ sunt populi, qui post quinque sensus corporis, alimento legis spiritali à Christo reficiuntur, & duplici testamento quasi gemellis piscibus saturantur. Neque hoc prætereundum est, quòd hæc secunda natiuitas Christi tot illustrata mysterijs, honoratior est quàm prima. Tunc tantummodò natus est, & angelus pastores affatus est: hodiè verò à Magis cum muneri-

Baptizatio Christi secunda natiuitas.

bus adoratus est: hodiè cùm in Iordanicis aquis tingeretur, filius dilectus à patre vocatus est de cælo, & spiritus sanctus in specie columbę super eum visus est, necnon post baptismi sacramentum caput draconis contritum est: hodiè ex aqua vinum factum est, eidémque cælesti sponso Ecclesia iuncta est, insuper & quinque hominum millia ab eo refecta sunt, & idcircò manifestatio interpretatur, quia in his manifestare se hominibus dignatus est. Quòd autem in hac festiuitate nemo præsumat baptizare, S. Leo Papa in Decretalibus prohibet ita: Si quis autem Epiphaniæ festiuitatem, quæ in suo debito honore veneranda est, ob hoc existimat habere priuilegium baptismatis, sciat illius baptismi aliā gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad eam pertinuisse virtutem, qua per spiritum sanctum renascuntur. Dominus non indigens remissione peccati, nec remedio renascendi, sic voluit baptizari, quomodo & circuncidi. Sed tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere illius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis: vnde in baptizandis electis, qui secūdum Apostolicam regulam & exorcismis scrutandi, & ieiunijs sanctificandi, & frequētibus prædicationibus imbuendi, duo tantùm tempora, id est, Pascha & Pentecosten, esse seruanda, excepto pro mortuis periculo, & in persecutionis angustijs, & in timore naufragij. Aptissimum namque est, vt in morte crucifixi, & in resurrectione mortui, pœnitentia baptismi nouam naturam condat ex vetere, vt in renascentibus operetur & resurrectio & mors Christi, dicēte Apostolo: An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Per triduanam enim sepulturam imitatur trina demersio, & ab aquis leuatio, resurgentis instar est de sepulcro.

In festo Epiphaniæ nemo debet baptizari.

Rom. 6.

De Purificatione S. Mariæ.

DE hac festiuitate & alijs festiuitatibus sanctæ Mariæ, in gestis pontificalibus legitur, quòd Sergius Papa præceperit Litanias fieri in die præsentationis Domini in templo: Ita enim scriptum est, Vt in diebus annunciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis sanctæ Dei genitricis Marię, & S. Simeonis, quod *ὑπαπαντὴ* dicitur Græcè, cum litanijs exeant à S. Adriano, & ad S. Mariam populus occurrat. Ipsa ergo die aurora ascēdente procedit omnis clerus seu populus cum litanijs & antiphonis ad Ecclesiam S. Adriani, expectantes pōtificem. Ingressus pontifex in sacrarium, induit se vestibus nigris, & clerus similiter. Post hoc accipiunt omnes singulos de manu pontificis cereos. Deinde ex iussu pontificis inchoat schola antiphonam, *Exurge Domine.* Psalm. *Deus auribus nostris.* Et egreditur pontifex de sacrario cum ministris, annuente eo scholæ primo, vt dicant *Gloriam.* deinceps vadit ad altare, & orat vsque ad expletionem *Gloriæ.* Post orationem osculato altari, & Diacono similiter hinc indè, dicit schola, Vers. *Opus quod operatus es,* absque *Kyrie eleison.* Antiphona expleta, stans pontifex ante altare, dicit: *Dominus vobiscum,* &, *Oremus,* & diaconus dicit, *Flectamus genua.* si tamen infra septuagesimam euenerit. Sequitur oratio: *Exaudi quæsumus Domine plebem tuam.* hac expleta, inchoat schola per viam Antiphonam, *Adorna thalamum.* Item, *Aue gratia.* Item. *Responsum accepit Simeon.* Cùm autem appropinquauerint atrio ecclesiæ sanctæ Mariæ, faciendæ sunt litaniæ. His expletis ante altare, & ingresso pontifice in sacrarium, inchoat schola ad introitum Antiphonam, *Suscepimus Deus.* Ipsa die nō cantatur *Gloria in excelsis Deo,* si intra septuagesimā euenerit. Deinceps Missa peragitur ordine suo. De hac festiuitate dicit & Beda sacerdos & doctor eximius in libro de temporibus: Secundum mensem dicauit Numa Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur: Lustrarique eo mense ciuitatem necesse erat, quo statuit vt sacrificia Diis Manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem benè mutauit Christiana religio, cùm in mense eodem die sanctæ Marię, plebs vniuersa cū sacerdotibus ac ministris, hymnos modulando, deuota per Ecclesias perq; congrua vrbis loca procedit, datósq; à pontifice cereos in manibus gestant ardentes, & augescente bona consuetudine, idipsum in cæteris quoq; eiusdē beatæ Matris & perpetuæ Virginis festiuitatibus agere didicit, non vtiq; in lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem cælestis regni memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.

Cæremoniæ in Purificatione S. virginis.

Litaniæ in festo Purificationis.

Cereorum origo in festo Purificationis.

De Septuagesima.

SEptuagesima computatur secundùm titulationem Sacramentarij & antifonarij, nouem hebdomadibus ante Pascha in septimam Sabbati. Populus Dei in Babylone detētus est captiuus septuaginta annis. Quibus expletis, reuersus est Hierusalem. Septuagesimus numerus nobis ad memoriam reducit omne tempus præsentis seculi, quo alieni sumus à cælesti Hierusalē. Ideò auctor officij nostri septuagesimam posuit in officiis nostris, vt hoc tempore à deliciis abstinendo, ostēderemus in nostra conuersatione, qualiter per omne tempus seculi viuere debeant, qui post baptismum peccatis se alienant à cælesti Hierusalem. Nam quòd post septuaginta annos populus de captiuitate reuertitur, quis non videat post euoluta tempora, quæ septenario dierum numero transcurrunt, etiam nobis, id est, Ecclesiæ Dei, ad illam cælestem Hierusalem ex huius seculi peregrinatione redeundum? Quapropter? Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, nec *Gloria in excelsis DEO,* quæ sunt cantica cælestia. Dicit enim Psalmus: Quomodo cantabimus cāticum Domini in terra aliena? Sunt qui primam hebdomadam Septuagesimæ, sine aliquo articulo nouellæ conuersationis ducunt, excepta mutatione Alleluia, & in quibusdam locis Dalmaticarum, & intermissione *Gloria in excelsis DEO.* Græci proximam hebdomadam, id est, Sexagesimam, sanctificant suo ieiunio. Clerici nostri, auctore Telesphoro Papa, sequentem, id est, Quinquagesimam, qui constituit septem hebdomadarum ieiunium ante Pascha. Præceptor tamen officij nostri ampliorem mutationem requirit, quàm nos agamus, constitutione officij sui. Ipsum enim ieiunium intimauit in prima oratione Missæ, dicens: Vt qui iustè pro peccatis nostris affligimur: hic enim afflictionem sonat. In Introitu quoque dicit, Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni. Propter hos dolores non possumus lætari & securi esse, sed præparare nos debemus ad bellū, vt Apostolus ait: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Dicit enim Ambrosius: Ab omnibus quæ vitanda eadem tradit disciplina, cùm sciant vnum coronandum: quanto magis obseruandum est, quibus omnis promissa est salus? Vnde autem abstinere debeamus, qui bellaturi sumus, docet Apostolus, dicens: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. Telesphorus Papa nonus post beatum Apostolum in sede Romana, constituit, vt per septem hebdomadas abstinentiā obseruent, quod adhuc multi faciunt. Quod tempus tunc duas ob causas Quinquagesimam placuit appellari, vel quia in ordine quinquagesimus numerus post quadragesimū constat: vel quia exinde quinquaginta dies sunt in sanctam resurrectionē. Postmodū Melchiades Papa natione Afer, trigesimus quartus post S. Petrū, cōstituit vt nemo præsumeret in prima vel quinta feria ieiunare. In prima, propter Domini resurrectionem: in quinta, quia in ea cœnauit Dominus cū discipulis suis, & in ea ascēdit in celū. Tūc placuit fidelibus, vt octo hebdomadas consecrarent ieiunio, & primā Dominicam sexagesimam nominarent, nō propter sexagenarium dierum numerum, sed propter vsum locutionis nostræ, quo sicut quadragenario quinquagenarius, ita quinquagenario sexagenarius, & sexagenarius septuagenario coaptatur. A sexage-

Septuagesimæ origo.

Alleluia depositum.

Ieiunium à Quinquagesima.

Antiquum ieiunium fuit 7. hebdomadarum.

ſima vſque Paſcha, octo ſunt hebdomadę, è quibus ſingulis ſi primam & quintam feriam de abſtinentia ſubtrahas, vt Melchiades inſtituit, & ipſum diem ſanctum Paſchæ, quadraginta tantùm dies remanent abſtinentiæ, ad imitationem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Septuageſima ideò à fidelibus fertur celebrari, vt & decimas dierum Deo reddere, & nihilominùs primam & quintam feriam, & Sabbatum poſſint à ieiunio relaxare. A ſeptuageſima namque in Paſcha, nouem ſunt hebdomadæ, quæ faciunt ſexaginta quatuor dies: ex quibus ſi de vnaquaque hebdomada tres præfatos dies ſubtraxeris, & ſacrum diem Paſchalem, trigintaſex dies in decimatione anni ieiunas. Ille autem qui ſabbatum conſtituit honorandum, non propter legalia mandata hoc fecit, ſed quia requieuit illa die Dominus in ſepulcro. Auguſtinus libro 15. de Ciuitate Dei: Non omnia, inquit, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt, ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiã illa quæ nihil ſignificant, attexuntur: Non ſolo vomere aratur, ſed vt hoc poſſit fieri, etiam aratri cætera membra ſunt neceſſaria. Nec ſoli nerui in citharis aptantur ad cantum, ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera. Item aliter: Quare dicitur ſeptuageſima, cùm ab ea die vſq; in Paſcha non ſint plus quàm ſexagintaquatuor dies? Conſuetudo eſt ſcripturarum diuinarum, vt omnis numerus, ex quo quamlibet decadem tranſierit vt* tertiis monadis incurrat, non deputetur idem numerus præcedenti Decadi, ſed ei ad quam tendit. Lege librum Geneſis in genealogia filiorum Noe. Item aliter: Cur dicitur ſeptuageſima, cùm ab illa die vſque in Paſcha non ſint ſeptuaginta dies? ſeptuageſima tendit ad Sabbatum ante octauas Paſchæ baptizantur, alba veſtimẽta deponunt, & tunc confirmari eos oportet ab epiſcopo, & per impoſitionem manus accipere ſpiritum ſanctum: & quia ſeptẽ dona ſpiritus ſancti deſcribuntur rectè qui hunc accepturi ſunt, ſeptuageſimam antè celebrant. Quod enim ſeptenarius numerus per ſe, hoc idem ſignificat per denarium multiplicatus: Sexageſima tendit vſque ad medium Paſchæ, id eſt, quartam feriam hebdomadæ Paſchalis, quinquageſima tendit ad ipſum diem Paſchæ, quadrageſima ad diem cœnæ Domini. Computa ergo dierum numerum, qui ſunt in abſtinentia à Septuageſima vſque ad quadrageſimam, inuenies ter ſenos, id eſt, 18. dies, exceptis Dominicis diebus. Quem numerum ſi per duplarem proportionem diuidas, inuenies in vna parte ſex, in altera duodecim: ſex autem ad duodecim, ſimpla: duodecim ad ſex, dupla proportio eſt. Item inter cœnam Domini & diem Paſchæ, duo ſunt dies, & inter Paſcha & medium Paſchæ, quod eſt quarta feria, duo ſunt dies, quo tendit ſexageſima: & ab ipſo die vſque Sabbatum, quo ſeptuageſima peruenit, ſimiliter duo ſunt, qui ſunt ſimul ſex. Quatuor enim ad duo, duplum eſt ad ſimplum. Præcedentes ergo numeri, qui ſunt in abſtinentia, ſignificant duplam mortem noſtram, ſimpla Chriſti morte eſſe deſtructam. Nos enim in anima & corpore morti eramus obnoxij. Chriſtus autem ſua corporali morte, & animæ & corporis mortem excluſit. Iſti autem dies, quos in Domini reſurrectione cum gaudio & lætitia celebramus, ſignificant reſurrectionem, quam Chriſtus duplam ſua ſimpla contulit. Ipſe enim ſicut ſolo corpore mortuus eſt, ita & ſolo corpore reſurrexit. Nos autem & in anima primùm reſuſcitat peccata dimittendo, & in futuro etiam corpora reſuſcitaturus eſt.

Item de Septuageſima.

QVi ſacræ legis, veteris ſcilicet hiſtoriæ libros legunt, ſatis in promptu habent, Iſraeliticum populum ſæpiùs contra Deum deliquiſſe. Vnde frequenter admoniti per Prophetas, pœnitentiam agere noluerunt. Quapropter, ſicut legitur in libro Regum, & beati Ezechielis Prophetia, poſt multas correctiones, ſicut diximus, in impudentia illis permanentibus tradidit illos Deus in manus diripientium. Et primùm decem tribubus in captiuitatem ductis ab Aſſyrijs & rege ipſorum, tribus Iuda & Beniamin, qui remanſerant in Hieruſalem, ſæpius à B. Hieremia & cæteris prophetis admonitæ, vt reſipiſcerent, & à prauis operibus ceſſarent, ne ſimilia paterentur, veluti illi qui iam tranſducti in Babylonem fuerant, audire noluerunt, ſed in ſua cordis duritia & prauitate atque idololatria cæteriſque offenſionibus pertinaciter permanſerũt. Vnde regreſſus rex Aſſyriorum Nabuchodonoſor cum exercitu, regiones illorum vaſtauit, & ciuitatẽ Hieruſalem munitionibus circundedit, & tamdiu obſedit, quouſq; deficientibus alimẽtis, victi omnes cederent. & relicta ciuitate, rex Sedechias cum filijs & paucis qui ſecum remanſerant, fugeret. Quem capta ciuitate, perſeſequens populus Aſſyriorum apprehẽdit, & in conſpectum regis ſui Nabuchodonoſor cum filijs & principibus populi filiorum Iudæorum, qui reſidui fuerant, adduxit: locutúſq; eſt rex Nabuchodonoſor cum rege Sedechia, ſicut legitur in libro Ieremiæ, iudicia: præcepitq; in conſpectu regis Sedechiæ interficere filios eius, & omnes principes Iudæorũ, qui remanſerãt. Oculos autẽ Sedechiæ iuſſit eruere, & vinctũ catenis duxit in Babylonẽ. Nabuzardan autẽ principẽ militiæ dimiſit ad deſtruendos muros Hieruſalẽ. Vnde ſicut illic ſcribitur, Nabuzardan princeps Cocorũ, deſtruxit muros Hieruſalem. Et ita omnes ducti ſunt in captiuitatẽ in Babyloniam, paucis tantùm de pauperibus populi derelictis, qui erant agricolæ & vinitores. In qua captiuitate morati ſunt in magna afflictione & penuria & ſeruitute per annos ſeptuaginta. Poſtea verò, miſerante diuina clemẽtia, ſub Cyro rege Perſarum, magna illorum pars reuerſa eſt Hieruſalem, id eſt, quinquaginta ferè millia hominũ. Tempore verò Darij regis, omnis plenitudo populi Iudæorum ſub duce Zorobabel, & Ieſu filio Ioſedec ſacerdote magno, & Eſdra ſcriba, reuerſi ſunt Hieruſalẽ, & ędificauerunt muros eius & templũ, & habitauerunt in ea. Erant autem tunc prophetæ illorũ, qui ad ædificandũ templũ & ciuitatẽ, plurimùm eos confortabant, Aggæus & Zacharias. Hanc ergo captiuitatẽ Iudaici populi, quæ noſtrã præfigurauit peregrinationẽ, annuatim recolẽs ſancta Eccleſia, & in memoriam reducens celebrat ſeptuageſimam: vt ſicut ille populus ſeptuaginta annos, quauis inuitus, in captiuitate & peregrinatione eſt detentus: ita nos, id eſt, Chriſtianus populus, per ſeptuaginta dies noſtram peregrinationẽ & præſentis vitæ ærumnam voluntariè recolẽtes, ad patriam, quæ eſt ſuperna Ieruſalẽ, redire cum omni auiditate, bonis dediti operibus, vigiliis ſcilicet & ieiuniis & orationibus, intentè ſtudeamus. Incipit autem ſeptuageſima ab illo die, quo conſuetudinem eccleſia habet canere, *Circundederunt me*, & pertendit vſque ad ſabbatum paſchalis hebdomadæ, quando canimus, *Eduxit Dominus*. Nã tot dies, ſi computati fuerint, id eſt, ſeptuaginta, ibi inueniuntur. Septuageſimus autẽ numerus ad memoriam nobis reducit omne tempus præſentis ſeculi, quo alieni ſumus à cæleſti Ieruſalem: Quia, vt ait Apoſtolus, dum ſumus in corpore, peregrinamur à Deo. Hanc peregrinationem, ſpiritu ſancto præuentus, intelligebat Dauid propheta, qui in Pſalmo dicebat: Ne ſileas, quoniã aduena ego ſum apud te, &c. Et iterum in alio Pſalmo: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, &c. Hanc etiã peregrinationem perpendẽs ſancta eccleſia prima die ſeptuageſimæ, anguſtiis & afflictionibus circundata clamat, Circundederunt me gemitus. Quæ vox afflictionem præſentis ſeculi & tribulationẽ apertè demonſtrat. Concordat etiam huic afflictioni oratio ipſius diei, in qua dicimus: Preces populi tui, quæſumus Domine, clementer exaudi, &c. Hortatur etiam nos ipſa die ad curſum bonę operationis B. Apoſtolus, dicens: Sic currite, vt comprehendatis. Reſponſorium etiam benè congruit, quod ipſa die cantatur. *Adiutor*. Necnon & Tractus, *De profundis*. Nam in iſtis diebus

propter humilitatem non cantamus hymnum Angelicum, ſcilicet, Gloria in excelſis Deo, neque Alleluia, quod eſt canticum lætitiæ & exultationis: Sed pro alleluia cantamus humilem cantum, ſcilicet Tractum, qui à trahendo dicitur, eo quòd tractim cantetur, & ſignificat gemitũ ſanctæ Matris Eccleſiæ. In Euangelio etiã, quod ipſa die legitur, inuitat nos paterfamilias ad operationẽ vineæ, vt fideliter ſcilicet laborantes, denarium remunerationis percipere mereamur. Poſt euãgelium canitur Offerẽda: *Bonum eſt confiteri*, & antiphona ad Cõplendam, *Illumina faciem*. Quæ omnia diligenter inſpecta, magnis myſteriorum redolent ſacramentis, & eccleſiæ gemitus Deum inuocãtis ob auxilium de tribulatione, indicant, & ad ſpiritualis intelligentiæ doctrinam ſatis inſtruunt auditorem. In his etiam diebus, vt iam diximus, intermittimus hymnum Angelicum, & Alleluia, quod eſt Hebræum: & pro alleluia, humiliori (id eſt, Latina) vtimur lingua, dicentes in Pſalmis, hymnis, & canticis: Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ. Nam & in perſona eorũ qui in captiuitate detinentur, dicitur in Pſalmo: Quomodo cantabimus canticũ Domini in terra aliena? Et iterum dicit ſcriptura, Quia nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Ergo quicunq; in his diebus ſeptuageſimæ ſaluberrimè inſtitutis, curſum ſuũ, id eſt, vitę huius præſentis ſtatum benè direxerit, vt depoſita omni inepta lætitia & vanitate, in ieiuniis & vigilijs & orationibus, eleemoſyniſq; ac cæteris bonis operibus aſſiduè inſiſtat, & peregrinationis ſuæ aſſiduè recordatus fuerit, hic ſanctum, paſcha feliciter celebrabit: canticum etiã lætitiæ, id eſt, alleluia, quod eſt Laus Domini, ſine fine cantabit. Paſcha namq; * Græcè, Latinè dicitur tranſitus: & nos ſi Paſcha ſanctum celebrare volumus, tranſitum faciamus à vitiis ad virtutes, & de terrenis ad cęleſtia, & de tranſitoriis ad ſemper manentia & æterna tranſmigrare ſtudeamus. Paſcha enim noſtrum immolatus Chriſtus &c. Finitur autem ſeptuageſimæ obſeruatio ſabbato ante octauam Paſchę, quãdo etiã, ſicut iã ſuprà diximus, eccleſia ſancta canere ſolita eſt, *Eduxit Dominus*. Benè autẽ congruit myſterijs eccleſiæ, quod ſeptuageſima ſabbato finitur. Peccatis enim noſtris exigẽtibus, in captiuitatẽ & peregrinationẽ deuenimus: ſed per Domini gratiã & miſerationẽ ad requiem, quæ per ſabbatũ ſignificatur, reducimur. Sabbatum enim requies interpretatur. Cantantur etiam illo die duo alleluia, quæ geminam ſanctorũ lætitiã deſignant. Nã illud alleluia, quod ſabbato canitur, ſcilicet, *Confitemini Domino quoniã bonus, quoniã in ſeculum miſericordia eius*, lætitiã ſanctorũ deſignat, quã modo, quicunq; fideliter finiuntur, in animabus accipiunt, & qua ſancti omnes, qui in cæleſti gloria ſunt, perpetuò perfruũtur. Illa autem duo, quæ in ſequenti ſabbato, id eſt, fine ſeptuageſimæ canũtur, geminam ſanctorum omnium exultationem deſignant, quando ſicut legitur in Apocalypſi, expleto iudicio dabuntur eis ſingulis ſtolæ binæ, id eſt, immortalitas & beatitudo animarum & corporum, ſcilicet, & vt qui nunc ſinguli ſtolis animarum ſolummodò immortalitate gaudent, tunc beata & animarum & corporum immortalitate, ac perpetuæ beatitudinis gloria perfruantur: ad quam beatitudinis gloriam nos optimus Dominus ſua gratuita pietate dignetur perducere, cui eſt honor.

De Sexageſima.

SExageſima initium ſumit ſequenti Dominica poſt Septuageſimam, & finitur quarta feria hebdomadæ Paſchalis. Nã in ſuperiori hebdomada, ſcilicet ſeptuageſimæ circumdatam ſe doloribus & tribulationibus clamat eccleſia, & ita conſtrictam afflictionibus & tribulationibus, vt vix ſpirare queat, & nullus euadendi pateat locus. Vnde dicit: *Circundederunt me*. In hoc autẽ, id eſt, ſexageſima, iã quaſi reſumpta fiducia inuocat, & quaſi omnipotentis DEI clementiam implorat, dicens: *Exurge, quare obdormis Domine?* Quaſi dicat, quamuis non dormites, neq; dormias, qui cuſtodis Iſrael: tamẽ quia non citò auxiliando ſuccurris nobis, dormire videris. Quare faciẽ tuã auertis? Quamuis peccata noſtra inter nos & te ſeparent, noli obliuiſci cõditionis noſtræ, ſed reſpice propitius opus creationis tuæ. *Exurge, & ne repellas in finẽ, ſed vide tribulationẽ noſtrã*. adhæſit enim in terra venter noſter id eſt, cõſenſit impietati pulueris huius & fragilitatis ſenſus interior cordis noſtri. Et iterùm inclamat, & quaſi importunè auxiliũ petit, dicẽs: *Exurge Domine, adiuua nos & libera nos*, id eſt, quatenus nos digni non ſumus liberari, libera nos propter nomen tuũ, id eſt, gratis, & nõ ſecundum meritũ noſtrũ. Hoc idem namq; ſonat oratio prima ipſius diei, in qua dicitur: *Domine qui cõſpicis quia ex nulla noſtra actione confidimus*, id eſt, ex nullo bono noſtro opere fiduciã habemus, ſed ſola miſeratione ſaluari ſperamus. Et in epiſtola bonus athleta Paulus & doctor gentiũ nobis proponitur, cuius ſapientiã & fortitudinẽ imitemur. Reſponſorium: *Sciant gẽtes quoniã nomẽ tibi Dominus*, id eſt, cognoſcãt qui nos tribulant & perſequũtur, qui nõ ſunt veri domini, nec nomen dominorũ illis cõpetit, ſed tibi ſoli qui nos cõdidiſti, & ſolus iuſtè dominaris, altiſſimus ſuper omnẽ terrã. Sequitur Tractus: *Cõmouiſti Domine terrã tuã, & cõturbaſti eã*. Terrã cõmouiſti, dicit peccatorũ conſcientiã hominũ ad pœnitentiã prouocatã. Terra quippe cõmouetur, quãdo peccatoris cor ad pœnitentiam & lachrymas excitatur: poſt motam autẽ terrã ſemen inducitur, quia poſt cõmota corda pœnitentium ad lachrymas, ſemẽ verbũ Dei auidiùs ſuſcipitur, & vberiùs fructũ faciẽs, creſcit & multiplicatur. Vnde conuenienter Euangeliũ ſequitur, in quo de terra petroſa & ſpinoſa, atq; de bona, quæ fructum per patiẽtiam reddit, multa narrãtur. In ſeptuageſima increpati ſumus, quòd ocioſi ſtetimus, & ad vineã colendã inuitati ſumus: Nunc in ſexageſima ſemen verbũ Dei in cordibus noſtris veluti in bonã terrã iacitur, vt creſcat, & fructificet, & per patientiã fructũ plurimũ afferamus. Sequitur offerenda, *Perfice greſſus meos*: deprecatur eccleſia, vt perficiantur greſſus illius, id eſt, vt à Domino dirigantur itinera eius in ſemitis viarũ Dei, quia à Deo diriguntur greſſus hominis, non à ſeipſo, quod nemo per ſe niſi à Deo adiutus, poteſt eſſe rectus, ſicut ipſe Dominus ait diſcipulis ſuis: Sine me nihil poteſtis facere. Et ideò quod à ſe ipſa intelligit eccleſia non poſſe perficere, à Domino totis votis petit impleri. Dicit etiã in cõmunione, *Introibo ad altare Dei*. Iã cõfiſa ſancta mater eccleſia de miſericordia omnipotẽtis Dei, præſumit & dicit: Introibo ad altare DEI, id eſt, in cõſpectu ipſius apparebo, & de miſericordia ipſius glorificabor. Pertendit autem, diximus, hæc ſexageſima vſq; ad Paſchalis hebdomadæ quartã feriã, quia ſexaginta dies cõputantur ab hodierno die, quo canimus ad introitũ: *Exurge, quare obdormis Domine?* vſq; ad præfatũ diem, in quo canimus: *Venite benedicti patris mei*. Quod à magno myſterio nõ vacat. Nã ſenarius numerus perfectus eſt, & ſuis completur partibus. Eſt enim ſexta pars eius, Vnum: ſecunda, Tria: tertia verò, Duo. Vnũ ergo & Duo & Tria, fiunt ſex. Et nec inferiùs manet numerus, nec ſuperabundat. Quod raro in aliis vnquam numeris reperitur. Decies autẽ ſeni, ſiue ſexies deni, ſexaginta fiunt. Et ideò ſexageſimus numerus, ſicut & ſenarius, perfectionem boni operis ſignat. Sex enim ſunt dies, in quibus oportet operari. Et in ſex diebus omnem curſum noſtræ bonæ operationis perficimus. In ſex enim diebus opera ſua perfecit Deus, & in ſexta ætate per ſeipſum viſitare dignatus eſt mundũ, & hominẽ lapſum à paradiſi amœnitate, & diaboli fraude deceptũ, proprio cruore redimere. De hoc ſenario numero loquens beatus Auguſtinus, & de eius perfectione in quodã loco dicit, quòd nõ ideò ſenarius eſt perfectus, quia in eo perficit Deus omnia opera ſua, ſed quia ſenarius numerus erat perfectus, ideò in eo Deus opera ſua perficere dignatus eſt. Quapropter neceſſe eſt, vt in hac ſexageſima bonis operibus dediti ſimus, & cum Dei adiutorio in vigilijs, ieiunijs & orationibus, cæte-

rísque bonis operibus nostram salutem operari studeamus: quia qui per sex dies bonæ operationis, præsentis vitæ cursum transierint, & fideliter in opere recto laborauerint, & vsq; in finẽ in cœptis bonis operibus perseuerauerint, sexagesimũ fructũ laboris sui & æternę beatitudinis premiũ percipient, audientes illã desiderabilẽ vocẽ ipsius, quæ ipsa die in sancta cantatur ecclesia, scilicet: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum.* Quã vocẽ nobis audire, & quod regnum nobis percipere concedat omnipotens Deus, qui viuit & regnat per omnia.

De Quinquagesima.

QVinquagesima initium sumit à sequenti hebdomada post sexagesimam, quando canitur: *Esto mihi in Deum protectorem*, & finitur die sancto Dominico Paschæ. In septuagesima tribulationibus & angustijs circũdati sumus, in sexagesima Dominum inuocauimus, & quasi dormientem excitauimus. In quinquagesima quasi iam propinquiorem audaciùs & promptiùs inuocamus, dicentes: *Esto mihi in Deum protectorem.* & in prima oratione Missæ dicimus: *Preces nostras quæsumus Domine clementer exaudi, atque à peccatorum vinculis absolutos ab omni nos aduersitate custodi.* Magnam iam hæc verba videntur habere securitatem, in quibus dicimus nos ab omnibus inimicis absolutos & peccatis, & precamur Domini munitione nos defendi. Dicit etiam in epistola beatus Paulus Apostolus, ostendens nobis charismata meliora: *Si linguis hominum loquar & angelorum*, &c. vsque, *cymbalum tinniens.* Et quibus munitionibus in Dei protectione subsistere & muniti debeamus, in fine huius lectionis ostendit, dicens: Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc, Maior autem his est charitas. Sequitur responsoriũ: *Tu es Dominus qui facis mirabilia solus.* Quasi diceret, Non est Dominus alius præter te Domine. Simulacra gentium non sunt dij, sed opera manuum hominũ: Tu autem verè es Deus, qui saluas sperãtes in te. Notam fecisti in gentibus virtutem tuam, redimendo & liberando nos de manibus eorum. Et iterùm dicit in versu: *Liberasti in brachio tuo populum tuum.* Tractus etiam Domino nobis præcipit seruire, qui nos fecit, non ei cui nosmetipsi peccando viuimus. In septuagesima terra cordis nostri quasi tribulationibus est exarata & culta: In sexagesima semina verbi Dei suscepimus & seminauimus. In quinquagesima seminis & bonę operationis fructum colligimus. Vnde in Euangelio cęcus introducitur, qui nos significat, non aurum neque diuitias quærens, sed lumen, quod percipere meruit. Quod nos vt æternum & verum accipere mereamur, attentiùs quærere debemus. Sequitur Offerenda, eundem habẽs tenorem, hoc est, in gratiarum actione manens, dicendo: *Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.* Communio autem, ad memoriam reducit antiquum populum, qui manna manducauit in deserto, & non est fraudatus desiderio suo. Hoc his verbis innuẽs, quòd si nos in bono & sancto desiderio manserimus, non eo fraudulabimur, sed æterna satietate donabimur quando hoc adimplebitur in nobis, quod alibi Psalmista dicit, Satiabor dum manifestabitur gloria tua. Pertingit autem quinquagesima ad resurrectionis Dominicæ diem. Nam à die qua canimus, *Esto mihi in Deum protectorem*: vsque in diem sanctum Paschæ, quinquaginta dies sunt. Qui numerus pertinet ad quinque corporis sensus, qui sunt videlicet, auditus, visus, gustus, odoratus & tactus. Sicut enim senarius perfectionem operum demõstrat, ita quinquagenarius omnia bona opera quæ perficiuntur per quinq; corporis sensus. Quinquies enim deni, quinquaginta fiunt. Si quis ergo per quinque corporis sensus, id est, per exteriorem administrationem decem verba legis impleuerit, hic sine dubio ad consortium beatæ resurrectionis, quæ in Pascha celebratur, est peruenturus. Est & aliud mysterium in hoc quinquagenario numero dierum. Nam in veteri testamento quinquagesimus annus, iubileus & annus remissionis vocabatur: In quo videlicet anno vnaquæque possessio ad proprium reuertebatur dominũ. Et vnusquisq; dominus, quocũq; modo esset ab ea alienatus, ad propriam gratis reuertebatur possessionem. Et nos qui propriam in primo parente immortalitatis amisimus hæreditatem, si benè & iuste in hoc tempore vixerimus, quod significatur per numerum quinquaginta dierum, possumus ad nostram reuerti hæreditatem, id est, supernam Hierusalem & ciuitatem sanctorum, vbi est vera resurrectio & beata immortalitas, auxiliante Domino nostro IESV Christo, in cuius resurrectione nostra vera est resurrectio, & peccatorum omnium remissio.

De Quadragesima.

QVadragesima incipit à sequenti Dominica post Quinquagesimam, & finitur quarta feria ante Pascha Domini, quando canimus: *In nomine Domini omne genu.* In quadragesima namque iam aliqua pars pugnæ nostræ peracta est. Quem namque in quinquagesima protectorem inuocauimus, in quadragesima dicit quasi consolando in introitu: *Inuocauit me*, &c. In epistola dicit B. Paulus: *Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.* In responsorio canitur in persona iusti viri, siue S. Ecclesiæ: *Angelis suis mandauit.* In Tractu promittitur scutum diuinæ protectionis. In Euangelio proponitur nobis triumphus Dominicæ victoriæ, scilicet, vt eius exẽplo cum diabolo pugnare, & eum superare discamus. De hoc autem quadragesimo numero, & de præsentis tẽporis obseruatione nihil aliud nobis est dicere, quàm quod beatus Gregorius in fine expositionis ipsius Euangelij, quod ipsa die legitur, ita prosequitur, inquiens: Sed quia diebus his lectio Euangelica congruit, nam quadraginta dierum abstinentiam nostri redemptoris audiuimus, qui quadragesimum tempus inchoamus: discutiendum nobis est, cur hæc ipsa abstinẽtia per quadraginta dierum numerũ custoditur. Moyses vt legẽ acciperet, secundò diebus quadraginta ieiunauit. Helias in deserto quadraginta diebus abstinuit. Ipse autem auctor hominum ad homines veniens, in quadraginta diebus nullum omnimodò cibum sumpsit. Nos quoq;, inquantum possumus, annuo quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiam affligere conemur. Cùm ergo in abstinentia quadragenarius numerus custoditur, quid nisi quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium surgit: Quia tunc decalogi mandata perficimus, cùm profectò quatuor libros sancti Euangelij custodimus. Ex qua re sentiri & aliud potest. In hoc enim mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, & per voluptates eiusdem corporis præceptis Dominicis contrahimus: præcepta autẽ Dominica per decalogum sunt accepta. Qui ergo per carnis desideria decalogi mandata contempsimus, dignum est vt eandem carnem quaterdecies affligamus. Quamuis de hoc quadragesimę tempore est adhuc aliud quod possit intelligi. A præsenti etenim die vsque ad paschalis solennitatis gaudia, sex hebdomadæ veniũt. Quarũ videlicet dies quadraginta & duo sunt. Ex quibus dum sex dies Dominici ab abstinentia subtrahuntur, nõ plus in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Dum verò per trecentos & sexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas damus: vt qui nobismetipsis per acceptum annum viximus, auctori nostro nos in eius decimas per abstinentiã mortificemus. Verùm, fratres charissimi, sicut offerre in lege iubemini decimas rerum, ita Deo offerre contendite & decimas dierum. Vnusquisq; quantum virtus suppetit, carnẽ maceret, eiúsq; desideria affligat, concupiscẽtias turpes interficiat, & iuxta Pauli vocẽ, hostia viua fiat. Hostia quippe & immolatur, & viua est, quando & ab hac vita homo nõ deficit, & tamen se à carnalibus desideriis occidit. Caro nos læta traxit ad culpã, afflicta reducat ad veniã. Auctor etenim mortis nostræ, per fructũ ligni vetiti vitæ præcepta trãsgressus est. Qui ergo à

paradisi gaudijs per cibũ cecidimus, ad hæc, inquãtum possumus, per abstinentiam resurgamus. Sed nemo sibi eandẽ abstinentiam solã credat sufficere posse, cùm per Prophetam Dominus dicat: Nónne hoc est magis ieiuniũ quod elegi? Subiiciẽs, Frange esurienti panẽ tuũ, & egenos vagósq; induc in domũ tuã: Cùm videris nudũ, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Illud ergo ieiunium approbat Dominus, quod ad eius oculos manus eleemosynarum leuat: quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur: hoc ergo quod tibi subtrahis, alteri largire: & vnde tua caro affligitur, inde egẽtis proximi caro reparetur. Hinc enim per prophetam Dominus dicit: Cùm ieiunaretis & plangeretis, numquid ieiuniũ ieiunastis mihi? Et cùm comedistis & bibistis, nunquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis? Sibi enim comedit & bibit, qui alimenta corporis, quæ sunt cõmunia dona conditoris, sine indigentibus percipit; Et sibi quisque ieiunat, si ea quæ sibi ad tempus subtrahit, non pauperibus tribuit, sed ventri postmodũ offerenda custodit. Hinc per Iohelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incassum caro enim atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus nõ refrenatur, cũ per prophetam Dominus dicat, Ecce in die ieiunij vestri inuenitur volũtas vestra: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè, & omnes debitores vestros repetitis. Neq; enim qui à debitore suo hoc quod dedit repetit, aliquid iniustum facit: Sed dignum est, vt quisquis se in pœnitentia macerat, & hoc sibi quod iustè competit, interdicat. Sic, sic nobis pœnitentibus & afflictis à Deo dimittitur quod iniustè egimus, si pro amore illius & hoc quod nobis iustè competit, relaxamus.

In capite Ieiunij.

INprimis præmonere debet sacerdos omnes Christianos ex sacris scripturarum testimoniis, quatenus in capite ieiunij, hoc est, hodiè ad veram confessionem, verámque pœnitentiam festinantiùs accedant. De hac Hieronymus inquit: Vtinam tam citò conuertantur peccatores ad pœnitentiam, quàm citò Dominus præparatus est etiam mutare præfinitam sententiam. non enim temporis longitudinem requirit Deus, sed affectu sinceritatis plenitudo pensatur. Gregorius. Satis alienus à fide est qui ad agendam pœnitentiam tempora senectutis expectat. Metuendum est enim, ne, dum sperat misericordiam, incidat iudicium. Itémque: Si quis te de peccato forinseco correxerit, tunc confitere interiora quæ ille nescit. Denique admonendi sunt, vt in cœna Domini redeant ad reconciliationem, sicut in consequentibus dicetur. Si verò interest causa aut itineris, aut cuiuslibet occupationis, aut ita fortè hebes est, vt ei hoc sacerdos suadere nequeat, iniungat ei tam quadragesimalem, quàm annualem pœnitentiam, & reconciliet eũ statim. Sacerdotibus verò summoperè satagendũ est, vt octo vitia criminalia cũ eorũ sequẽtijs atq; testimonijs scripturarũ, quibus coercendi sunt homines atq; ad meliora prouehẽdi, omni studio intelligant, atque doceant, sicut hic in prima fronte annexa sunt. Quorum vitiorũ octo hęc sunt nomina, in primis superbia, gloria inanis, inuidia, ira, auaritia, tristitia, vẽtris ingluuies, atq; luxuria. De superbia, quod est caput omnium vitiorũ, oriuntur suprascripta septẽ vitia criminalia. Superbia dicitur quasi supergrediens mẽtem de eo quod non est. Vnde superbus quasi extra viam ambulans, de qua scriptura: Initium omnis peccati superbia. Et ideò initium dicitur omnis peccati, quia ipsa præcessit in diabolo, & non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Porrò cupiditas atq; superbia intantum vnum est malum, vt nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit inueniri cupiditas. Non enim primus homo ederet de ligno prohibito, nisi concupisceret: nec desereretur à Domino, nisi priùs ipse desereret.

Quomodo pœnitentia debet iniũgi Christianis.

Superbiæ peccatum.

De superbia dicit Augustinus: Vitanda nobis est superbia, quæ & angelos nouit decipere, & homines dissipare. Hieronymus: Vir superbus nõ decorabitur, nec voluntatẽ suam perficiet. Ambrosius: Superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas autẽ homines sanctis angelis similes reddit. De inani gloria, id est, vana, quæ Græcè dicitur κενοδοξία, nascitur inobedientia, hypocrisis, contẽtiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones. Est enim vanitas inflata appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, cui seruiũt tumidi, sub qua iacent elati, támq; eos ardor humanæ laudis inflãmat, vt laboriosa opera quę populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, & libẽter exerceant: vnde est quòd ieiunare, abstinere, vigilare, Ecclesiam frequentare, vel psallere, cùm hæc omnia sine labore non faciant, etiam cum delectatione faciunt, vt ab hominibus quibus placere, non Deo, desiderant, videantur: vnde Veritas, Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. De inuidia siue inuido, qui ab inuidendo alterius felicitati dicitur, nascitur odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis. De hac Apostolus comminatur, dicens: Qui odit fratrem suum, homicida est: & qui inuidet, in tenebris est, & in tenebris ambulat. Vnde nihil infelicius potest esse inuido, qui alienis torquetur bonis: inuidia enim sensum mordet, pectus vrit mentem afficit; & qui inuidet, similis est diabolo, qui per inuidiam hominem de paradiso eiecit. De ira longa quæ ab indignatione dicitur, à qua & iracundia, eo quòd accẽso sanguine, in furorem compellitur, nascuntur rixæ, tumor mentis, cõtumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ. De ipsa enim dicit scriptura: Ira in sinu stulti requiescit. & alibi: Ira enim viri iustitiã Dei nõ operatur. Et in Psalmo de quotidiana ira: Irascimini, & nolite peccare. & Apostolus: Sol non occidat super iracundiã vestrã, & alibi: Illa enim ira mala est, quę mentẽ turbat, vt rectum consilium perdat. De tristitia quæ oritur ex ira, nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita. Et sciendum quia inter tristitiam & mœstitiam hoc interest: Mæstitia, cordis est: tristitia, vultus: mœstum enim vel inertem dicimus animum. tristis enim facie, ita dignoscitur abiecto vultu, pallido adspectu, turbidis oculis, turbato vultu. de hac tristitia dicit Apostolus: Quæ enim secundùm Deum tristitia sunt, pœnitentiam in salutem stabilem operantur: seculi autem tristitia mortem operatur. Alibíque: Tristitiam nõ des animæ tuæ. Isidorus: Vis nunquã esse tristis? benè: viue secreta consciẽtia tristitiam leniter sustinet. De auaritia (quæ Græce dicitur philargyria, id est, amor pecuniæ, ab auiditate dicta, vnde auarus, quasi auidus auri, qui nunquam opibus expletur) nascitur proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & cõtra misericordiam obduratio cordis. De hac dicit Apostolus: Neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt. & Salomon: Auarus non implebitur pecuniis. Et idem: Auaro autẽ nihil est scelestius: nihílq; iniquius quàm amare pecuniã. Et iterùm: Cùm enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias & vermes. Hoc verò vitiũ vincitur in largitione pauperũ, in visitatione infirmorum, in tegumento nudorum, & in reddendo quod iniustè ablatum est, & in fletu ac lachrymis cum contritione cordis sicut Dominus dicit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

De ventris ingluuie, quæ Græcè dicitur gastrimargia, id est, horrida voracitas atque gulositas, quæ à gula dicitur, nascitur inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, stultiloquium, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam, & est vitium spiritale. De hoc scriptum est: Qui continet ventrem suum, minuit vitia: abundantia autẽ escarum, nutrit desideria mala. Multæ escæ nutriunt ventrem fornicationis & Apostolus:

Non

Non in commessationibus & ebrietatibus. Et quia primus homo vitio gulæ cecidit, necessè est vt per abstinentiam resurgamus. læta caro traxit nos ad peccatum afflicta reducat ad veniam. De luxuria, quæ à luxu nomen accepit, & est immunditia corporalis, vndè & luxuriosus, quasi solutus & corruptor dicitur, nascitur cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, afflatus presẽtis sæculi horror autem vel desperatio futurorum. Est autem vitium corporale. De ipso dicit Apostolus: Fugite fornicationem. Et idem: Fornicatores & adúlteros iudicabit Dominus. Hieronymus: Væ illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ, quando & vitæ. Diabolus per superbiam & fornicationem omni hominum generi dominatur. Omnibus peccatis fornicatio maior est. melius mori, quàm fornicari: libido in infernum hominem mergit, & sciendum quia fornicatores, libidinosi, Sodomitæ, adulteri, incestuosi, constupratores, raptores, molles, masculorum concubitores, immundi pollutores, impudici, generaliter luxuriosi nominantur. Vndè fornicatio dicitur amor legitimo connubio solutus, & vaga explendæ libidinis consectandæ licentia. De qua scriptum est: Qui fornicatur in carne sua peccat: & maioris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit membra diaboli. Libidinosi dicuntur, qui faciunt quod eis libet, sunt enim cupidi voluptatis. Sodomitæ interpretantur exclusores ipsorum. Adulteri dicuntur, quia alterius torum violant, siue polluunt. Incestus dicitur, quasi incastus, propter illicitam commixtionem, id est, quicunque cum parente propria, aut sorore, vel vidua, siue nouerca, filia, vel cognata atque Domino sacrata, præsumpserit fornicari. Stupratores dicuntur, virginum corruptores. Raptores à rapiendo, qui rapto stupro fruuntur. Vndè & inter stuprum, adulterium & incestum ità differt: Stuprum in virgine, adulterium in nupta, incestus in parentibus. Molles sunt effœminati, vel qui barbas non habent, siue qui alterius fornicationem sustinent. De quibus Apostolus: Neque molles regnum Dei possidebunt, masculorum concubitores, comites fornicantium, immundi, polluti, coinquinati, socij luxuriosis, pollutores, deformes, commaculati, vel qui proprijs manibus se sordidant. Impudici à podice vocantur. putorem enim fœtorem dicimus: siue impudicus, qui turpitudinem flagitio infert. Sed & alia vitia, quæ licet ex superioribus oriantur, aliis tamen locis censentur, sicut sacrilegium quod Augustinus inter septem vitia reputat. Sacrilegium est sacrarum rerum furtum, quæ postea in idolorum cultum cedunt. Vndè sacrilegus dictus, ab eo quod sacra legit, & furatur contra leges: vel sacrilegus, sacra loca violans. faciunt hoc Ecclesiæ prædones. Fures à furuo dicti sunt, id est, à fusco. Nam noctis adeunt tempus. Vndè inter furem & latronem hoc differt: qui alienum subtrahit, fur est: qui furatur & occidit, latro est. à latendo enim dicitur latro. Periuri dicuntur, qui perperam iurant, id est, malè. Falsidici, qui aliud fantur quàm verum. Ebrius dicitur, qui ad tempus bibit: ebriosus, qui semper. De quo scriptura: Ebriosi regnum Dei non consequentur. Accediosus ab acedia dicitur, qui anxietatem siue tædium cordis patitur, qui & inconstans vel vagus dicitur. ab aliquibus enim inter octo vitia reputatur. Patricida & parricida hoc differt: patricida est, qui parẽtem occidit, parricida qui parem aut socium. Fratridica, qui fratrem occidit, Homicidium, compositum ex homine & cæde, vndè & homicida. Stultiloquus est, qui turpia & risum mouentia narrat. Vndè & stultiloquium nihil in se sapiens habet. Scurrilitas & iocularitas, quæ conueniunt ex aliqua prudentia, risum mouent audientibus, quibus magis conuenit lugere. Turpitudo est, cùm inflammantur sensus nostri ad libidinem, & carnis titillationem. Anima ignita succenditur, & nihil Dei timore refrenatur. Idololatra dicitur, qui idolis seruit: & in Propheta idololatriam sæpè fornicationem appellatam inuenimus: & qui plus nummum, quàm Deum diligit, sculpturam nummi colit, & idola in eis cælata veneratur. Susurro, de sono locutionis appellatur, id est, qui libenter inutilia audit. Vndè scriptura: Non sis susurro. Malefici & Venefici dicũtur, qui causa mortis venenum parant, & artificiosè multa mala componunt. Maledici, linguosi, siue litigiosi, sortilegi, & diuini siue fanatici coniectores, qui sub nomen fictæ religionis, per quasdam (quas sortes sanctorum vocant) diuinationes & scientiam profitentur. Arioli siue Aruspices propriè sunt, qui circa aras idolorum nefarias preces emittunt. Augures, qui auguria & volatus atque voces auium intendunt. Auspicia enim vltrò veniunt. Fatuus est, qui quod fatur, non intelligit, neque quod alij dicunt, & dicitur excors. De quo in Euangelio: Qui dixerit fatue. genus enim conuicij est. Racha, inanis & vacuus siue absque cerebro. Est enim genus despectionis siue iræ. Vndè in Euangelio: Qui dixerit fratri suo racha, hoc est, prouerbium prouinciale. Eccè vitia breuiter digesta, per quę humanum genus à diabolo quotidiè impugnatur. De cætero sciant sacerdotes Christi, quia quotiescunque ad pænitentiam Christiani accedunt, ieiunandum est prius cum eis, pro eorum erratibus, vt non dicatur eis, quod sacerdotibus Iudæorum dictum est à Domino: Væ vobis legis peritis, quia aggrauatis homines imponentes super humeros eorum onera grauia, ipsi autem digito vestro non tangitis sarcinas eorum. Nemo enim potest iacentem sub onere subleuare, nisi inclinauerit se, & porrigat ei manum. Neque vllus medicorum vulnera infirmantium potest curare, nisi fœtoribus particeps fuerit. Ita quoque sacerdos vel pontifex curare vulnera non potest, nisi præstante solicitudine & oratione: & quoties dederis consilium peccanti, simul quoque da illi pænitentiam statim quantum debeat ieiunare, & redimere peccata sua, nè fortè obliuiscaris quantum eum oporteat abstinere. tibi enim necessè est, vt iterum ab eo exquiras peccata, quia ille forsitan erubescit iterùm peccata sua confiteri. Non enim omnes clerici aut vllus laicus hâc scripturam vsurpare aut legere debent, nisi soli illi, quibus necessè est. hoc sunt Episcopi vel presbyteri, quibus claues regni cælestis traditæ sunt, sic nec iudicia ista alius vsurpare debet. Si autem necessitas euenerit. & presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat pænitentiam, ac det sanctam communionem. Denique sacerdos hac auctoritate imbutus siue compunctus, suscipiens pænitentẽ, si laicus est, dimisso baculo: quisquis verò ille est, siue laicus, siue clericus, siue monachus suppliciter se inclinet ante sacerdotem. Tunc sacerdos dicit hanc orationem: Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi peccatori, vt condignè possim tibi gratias agere, & reliqua. Deindè iubeat eum sacerdos sedere contra se, & colloqui cum eo de supradictis vitiis, siue exhortationibus diuinis, ne fortè pro verecundia aut ignauia, siue obliuione aliquid putridum in corde remaneat, per quod iterum diabolus eũ ad vomitum peccati reducat. Consideret etiam sexum, ætatem, conditionem, statum, personam, & secundum hoc vt sibi visum fuerit, singula quæque diiudicet, id est, aliquos à cibis abstinendo, alios eleemosynas dando, nonnullos sæpius flectendo genua, siue in cruce stando, aut aliquid aliud huiusmodi quod ad animæ salutem pertinet. Non omnibus verò vna eadémque discretio sit, vnicuique horum, hoc est, inter diuitem & pauperem, liberum & seruum, inter infantem & puerum, iuuenem & adolescentem, ætate senem, hebetem & stultum, scientem & ignarum, laicum & clericum, monachum & Episcopum, presbyterum & diaconum, subdiaconum & lectorẽ, in gradu, in cõiugio vel sine coniugio, inter virginem & fœminam, in-

Idololatra. Susurro. Veneficiũ. Sacrilegiũ & incantatio. Arioli & augures. Stultitia. Racha. Ieiunium ad pænitẽtiam pertinet.

ter canonicam & sanctimonialem, inter debiles & infirmos, inter sanos & ægros: De qualitate etiã peccatorum hominum, inter continentem & incontinentem, vtrum voluntate vel casu, vel in abscondito: quali compunctione emendet, necessitate vel voluntate, loca & tempora discernat. Attendat etiam sacerdos vt salui sint omnes, & non pusillanimes, quia potentes potenter tormenta patientur. Item Iesus filius Sirach: In iudicando esto misericors, pupillis vt pater & pro viro matri illorum. Et Iacobus: Iudicium sine misericordia erit illi, qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium, vt idem consequatur, vt S. Benedictus: Qui veram pęnitentiam faciunt, agant in ieiunio & fletu, in eleemosynis, & orationibus, & perpetrata iterùm non faciant; & si faciant, tamen non perseuerent in eis, quia Dominus dixit: Malum cogitastis, ignoui: malum dixistis, ignoui: malum fecistis, ignoui: perseuerare in malo nõ ignosco. Ergò qui perseuerant in malo, non ignoscet, & sic iudica iustum iudiciũm secundùm canones, vt alij timorem habeant.

Pœnitentiã cum misericordia iniungendam.

Neque hoc omittendum est, quia propter ista peccata affligimur flagellis temporalibus: inde suscitãtur bella, incursiones paganorum, captiuitates, pestilentię, fames, ægritudines, mortalitates hominum, atq; animalium, morbi, incommoditates, aeris siccitates, inundationes, pluuiarum tempestates, tonitrua atque fulgura noxia, inclementia frigoris, vehementia ardoris, reges iniqui, potentes seu iudices pessimi, bestiæ nocuæ, & horum similia. Propter ista etiam emẽdanda, promulgantur leges, decernunt iusta, proponunt supplicia, vincula, torturas, flagella, exilia, amputationes mẽbrorum, amissiones rerum, mortes diuersi generis, & auferri nequeunt de mundo. Fit etiam Ecclesiasticus vigor, correptio, excommunicatio, de ecclesia exclusio, leges pœnitentiæ, anathematizatio: constituuntur iudices, insistunt officia, mittuntur vltores vt hæc corrigantur, & auferri non possunt de Ecclesia. His verò peccatis semper manentibus, heu proh dolor tam securi pergimus ad tenebras exteriores, quasi ibi nobis cubicula extruãtur, deliciæ præparentur, ministri procurentur, thesauri congerantur, ornamenta multiplicentur, cùm scriptura dicat: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia erit apud inferos, quò tu properas. Contra ista omnia suscipiendum est bellum, & acriter gerẽdum, ne ad damnabilia peccata perducamur.

Tormenta temporalia & purgatorium in mundo.

Ecclesiasticæ censuræ.

Post ista omnia scrutata & pœnitentem corroboratum, interrogat eum sacerdos, dicens: Credis in Deum patrem & Filium & Spiritum sanctum? Respondeat pęnitens, Credo. Credis quia istæ tres personæ, quas modo dixi, Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnus Deus sit? Respondeat, Credo. Credis quia in hac ipsa carne, in qua modò es, resurgere habes, & recipere siue bonum siue malum prout gesseris? Credo. Vis dimittere illis qui in te peccauerunt omnia, vt & tibi Deus dimittat peccata tua, ipso dicente: Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra? Si vult dimittere, suscipias eius confessionem, & indices ei pœnitentiam: si non vult, non suscipias eius confessionem. Volens verò dimittere omnia his qui in se peccauerunt, confiteatur omnia peccata sua, quæ recordari potest. Præcauendum est tamen sacerdoti de supradictis vitijs, vt ei exhortationis gratia ad memoriam reducat, ne quid aduersante diabolo, occultum remaneat.

Quomodo sacerdos debeat cõfitentem interrogare in confessione.

Quo facto, fixis genibus in terram, & super ipsa innixus stans, suppliciter tensis manibus, blando ac flebili vultu respiciens sacerdotem, dicat his verbis: Multa quidem & innumerabilia sunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis & cogitationibus, pro quibus omnibus misera mens mea compungitur, & acri interdum pęnitentia cruciatur, ideoque consilium, immò iudiciũ tuum, qui sequester ac medius inter Deum & peccatorem hominem ordinatus es, supplex deprecor, & vt pro eisdem peccatis meis intercessor existas, humiliter imploro.

Quomodo confitens debeat se gerere.

Quo perdicto totum se in terram prosternat, gemitus atque suspiria vel lachrymas prout Deus dederit, ab intimo cordis producat. Sacerdos verò patiatur eum aliquantisper iacere prostratum, iuxta quod viderit eum diuina inspiratione compunctum. Deinde iubeat eum Sacerdos surgere, & cùm steterit super pedes suos, cum tremore & humilitate præstoletur iudicium sacerdotis, & indicat ei sacerdos abstinentiam siue obseruãntiam, perpendens subtiliter personę qualitatem, modum culpæ, intentionem animi, & corporis valetudinem vel imbecillitatem. Percepta autem sententia sacerdotis, iterum prosternet se sacerdotis pedibus, eius petens pro se orationem fieri, vt suggerat ei diuina visitatio virtutem constanter obseruandi quæ illi iniuncta sunt, & ita reuerenter sacerdotis iudicio obtemperare, ac si ab ipso diuinæ maiestatis ore opportuna salutis suæ medicamenta suscepisset. Quapropter oportet ad pœnitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide credere indubitanter, pœnitentia aboleri posse peccata, etiam si in vltimo vitæ spiritu commissa pæniteat, & publica lamentatione peccata prodantur, quia non vult Deus mortem peccatoris, sed vt saluatus miseratione Dei viuat: nam secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, quotidiana verò leuiáque peccata, sine quibus hominis vita non ducitur, Dominica oratione purgantur, quorum est dicere: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. Nam ipsa eleemosyna est, veniam homini pænitenti ignoscere. Vnde Dominus: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Mensuram verò temporis in agenda pœnitentia, idcircò non satis attentè præfigunt Canones pro vnoquoque crimine, sed magis in arbitrio antistitis relinquunt, quia apud Deun non tantùm valet mensura temporis, quàm doloris: nec abstinentia ciborum, quam mortificatio vitiorum. Sed & hoc sciendũm est, vt cùm venerint serui vel ancillæ ad pęnitentiam, non eos cogatis tantùm ieiunare, quantùm diuites, quia non sunt in sua potestate: ideóque medietatem pænitentiæ eis imponite. Post hęc verò dicat sacerdos super eum has orationes: Exaudi Domine preces nostras, & tibi confitentium parce peccatis. Alia: Præueniat hunc famulum tuum quæsumus Domine misericordia tua. Alia: Adesto Domine supplicationibus nostris, nec sit ab hoc famulo tuo. Alia: Domine Deus noster, qui offensione nostra non vinceris. Alia: Adsis quæsumus Domine huic famulo tuo. Alia. Da quæsumus Domine huic famulo tuo. Alia: Precor Domine clementiam tuæ maiestatis, & reliqua. Quibus dictis iubeat sacerdos pænitentem surgere de terra: sed & ipse surgat de sedili suo, & si loco vel tempori congruit, ingressi ecclesiam, & super genua vel cubitos vterque innixus, decantent psalmos: Domine, ne in furore tuo, II. Benedic anima mea Dominum, I. Miserere mei Deus, Deus in nomine tuo. Quid gloriaris? Deinde Kyrie eleison. Pater noster. Saluum fac seruum tuum. Illustra faciem tuam. Mitte eis Domine. ORAT. Deus, cuius indulgentia nemo non indiget. Missa. ANTIPH. De necessitatibus. OR. Deus qui iustificas impium. Epistola: Lauamini, mundi. GRAD. Saluum fac seruum. Euangelium: Duo homines. OFFER. Miserere mihi Domine. Super oblat. Huius Domine virtute mysterium. Com. Deus propitius. Ad Complend. Purificent nos Domine. Eodem die fit collecta ad sanctam Anastasiam. ANTIP. Exaudi nos Domine quoniam benigna. Psalmus. Saluum me fac Deus. Interim ponendi sunt cineres super capita, sicut antiphona testatur. ORATIO. Concede nobis Domine. Antiphona ad processionem: Iuxta vestibulum. Item: Immutemur. Alia: Parce Domine. His finitis, sequitur Litania. Dehinc statio ad S. Sabinam.

SABBATVM ante Palmas, ità prætitulatur in Sacramentario, Sabbatum vacat. Dominus Papa eleemosynam dat. Cogitare oportet qualiter eadem die potissimum eleemosyna tradenda sit. Vbi notandum quòd ea quæ colimus circa passionem Domini & resurrectionem atque ascensionem in cælum, in commemorationem illarum rerum, quæ suo in tempore peracta sunt, agimus: vt illud, Quotiescunque feceritis, &c. Habemus opus præcedens eleemosynæ præsentis Sabbati, quod imitemur, & ad memoriam nostri reducamus. Cur enim isto die eleemosyna specialiùs ab Apostolico tribuatur, cùm omni tempore danda sit, Ioannes Euangelista inquit: Ante sex dies Paschę venit Iesus in Bethaniam in domum Simonis leprosi, ibique Lazarum quatriduanum resuscitauit, fecerúntque ei cœnam ibi. Maria ergò accepit libram vnguenti, & vnxit pedes Domini. Indignanti pro hoc Iuda proditore, Iesus in laudem mulieris ita respondit: Opus bonum operata est in me: Vbicunque enim prædicatum fuerit, & reliqua. Qui enim benè viuit, pedes Domini vnguento vngit. Vnguentum enim illud iustitia fuit, ideóque libra fuit. Qui superflua dat pauperibus, pedes Domini capillis suis tergit. Domus impleta est odore vnguenti, & mundus repletus est fama bona mulieris. Vnde Apostolicus vir in memoriam deuotissimæ mulieris, membris Christi hodie facit, quod ipsa fecit capiti, & ideò à statione publica vacat, non tamen à celebratione Missæ, quia huic negocio insistit. Et quia de hac feria officium proprium non habetur, de eisdem feriis repetitur, id est, de quarta feria: Antiphona: *Liberator meus*: Lectio Zachariæ Prophetæ: *Hæc dicit Dominus*: Exulta satis filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ, & reliqua. Euangelium secundùm Lucam: Cùm appropinquasset Iesus ad Betphage, & Bethaniam, & reliqua.

HESTERNA die Dominus in Bethania in domo Simonis recubuit, hoc est, sexto die ante passionem: hodie verò, quod est quinto die ante Pascha, exiens de Bethania, misit duos discipulos in Hierusalem, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam & pullum: soluite & adducite mihi, qui soluentes, adduxerunt ad Iesum, & imposuerunt vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Cùm autem audisset turba quæ venerat ad diem festũ, quòd Iesus pergeret Hierusalem, acceperunt ramos palmarum, venerúntque ei obuiam, & clamabant: Osanna, Benedictus qui venit, & reliqua. De hac die sciendum est, quòd diuersis vocabulis distinguitur, id est, dies Palmarum, siue florum, siue ramorum: Osanna, Pascha petitum, siue competentium, & capita lauantium. Dies Palmarum ideò celebratur, quia in eo Dominus tendens Hierosolymam, occurrit ei turba plurima, hincindè clamando, Osanna, quod interpretatur, Saluifica: siue, Saluos nos fac. Est enim Hebræus sermo, qui apud illos dicitur Osianna. In ramis Palmarum significatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, atq; per trophæum crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. In ramis arborum intelliguntur dicta patrum, & exempla. Turba plurima significat innumerabilem Martyrum exercitum, qui corpora sua pro Domino tradiderunt. Vestimenta Apostolorum opera sunt iustitiæ. Vnde in Psalmo: Sacerdotes tui induantur iustitia. In asello quo sedebat, indicabat simplicia corda gentilitatis, quam præsidendo atq; regendo perducebat ad visionem pacis æternæ. Pascha petitum, siue competentiũ dicitur: quia hodie Symbolum Competentibus tradebatur, propter confinem Dominicę Paschæ solennitatem, vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam festinant, fidem quam confitentur, cognoscant: Competentes enim, quasi simul petentes, dicuntur, id est, gratiam Christi petentes. Capita lauantium ideò hunc diem appellat vulgus, quia tunc mos est lauari capita infantium, qui vngendi sunt Sabbato sancto, ne fortè obseruatione Quadragesimæ sordidati ad vnctionem accederent. Quanta verò reuerentia hæc consuetudo à deuotissimis viris excolitur, libuit hîc parũper inserere. Hodie præparatur quoddam portatorium honestissimè, in quo intromittitur sanctum Euangelium, quod intelligitur Christus, & statuitur in Ecclesia ante aram, vndè clerus processurus est. Deinde adunantur palmæ & flores, atque diuersa genera frondium, seu oliuarum, super quæ dicitur hæc oratio à sacerdote: Omnipotens sempiterne Deus, qui antequàm filium tuum Dominum nostrum pro nobis mortem perpeti sineres. Sequitur benedictio palmarum siue frondium: Omnipotens Deus Christe. His finitis, dantur à custodibus palmæ; accipientéque populo ramos arborum, oliuarum, siue florum, inchoatur Antiphona: Pueri Hebræorum. Deinde suscipiunt Diaconi suprà scriptum portatorium cum Euangelio, baiulantes cum ingenti exultatione iugum Christi suaue, & onus eius leue, præcedente aqua benedicta cum candelabris atq; thymiamateriis cum aliis ornamentis. Insuper etiam laicorum schola cum vexillis atque fanonibus à longè preeunte. Exeunte enim clero seu populo ab Ecclesia, inchoatur Antiphona: *Cùm appropinquaret Dominus.* Qua finita, inchoat schola Antiph. *Cœperunt omnes.* Item *Cùm audissent.* Item *Appropinquante.* Cùm ingressi fuerint ciuitatem vel cœnobium, dicitur Responsorium, *Ingrediente Domino.* Item: *Collegerunt pontifices: Vnus autem.* His finitis, ante atrium Ecclesiæ loco competenti subsistit schola cum baiulis & reliquo ornatu, & clerus seu populus expectant in loco atrij, inchoates Antiph. *Occurrerunt.* Respondet schola Antiph. cùm angelis & pueris. Hac finita, inchoantur à duobus cantoribus quidam vers. *Israel es tu rex*: Respondet chorus adspiciens seu inclinans se ad suprascriptum sanctum Euangelium, *Gloria, laus & honor tibi sit.* Eo ordine sequuntur alij versus. His finitis, incipit schola cum baiulis Antiph. *Pueri Hebræorum.* & tunc prosternit omnis plebs hincindè frondes seu flores, decantantes Antiph. Osanna filio Dauid, vsque ad altare. Et sic intrant ad Missas. Ministri verò tenent palmas in manibus vsque ad completionem Missæ. Intermittunt aliqui salutationem in passione, id est, *Dominus vobiscum*: quod non legitur in ordinibus, sed in parasceue tantùm, vbi reticetur officium sacerdotale. Ideò autem hæc hebdomada maior dicitur, quia in ea maxima est adhibenda parsimonia, siue quòd maius officium recolitur in ea.

Capitum lotio in sabbato Paschæ.

Palmas tenent sacerdotes in manibus.

FERIA quarta hebdomadæ maioris, hora tertia procedit Apostolicus cum omni clero seu populo ad Ecclesiam, & dicit orationes solennes, sicut in sexta feria. His expletis, osculato altari, egreditur. Presbyteri verò Ecclesiarum, tam vrbani, quàm suburbani, reuertuntur ad titulos suos, vt hoc ordine feria sexta compleant, hoc scientes, vt quod Pontifex pro se intermittit, ibi illum commemorent. Posteà verò hora octaua ingrediuntur ad Missas more solito. Ideò hæ orationes hodiè celebrantur, quia in hac feria quarta consilium fecerunt Iudæi vt occiderent Dominum. Vnde nos ad memoriam reducere debemus crudele consilium Iudæorum, & mansuetudinem Christi, vt contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ, sicut ipse fecit, dicens: Pater, ignosce illis. Sequitur manifesta definitio, cur primum responsorium, vnum habeat versum: secundum, quinque. Primus homo Adam duas mortes passus est. In prima lectione, & primo responsorio mors animæ: In secunda & secundo mors corporis signata est: Caro nanque Saluatoris, pro salute corporis: sanguis verò pro anima nostra effusus est: & quia omnis homo vnam habet animam, idcirco primum

responsorium vnus sequitur versus: Responsorium secundum quinque versus habens, quinque corporis sensus significat in Adam mortuos, quos Christus moriendo & resurgendo reuiuificauit, & pristino reddidit statui. Passio quæ legitur, ostendit Iudæorum consilium præualuisse ad tempus, & in mansuetudine Christum perseuerasse. Quòd autem sine salutatione pronunciatur, quod Dominica non agitur die, significat Iudæorum prauum conuentum contra Christum conspirasse, & discipulorum silentium propter tristitiam passionis illius, quæ feria sexta vsque seruata est, qua die, primus homo conditus est & redemptus. Per tres continuos qui sequuntur dies, id est, quinta, sexta & septima feria, triduanam sepulturam Domini celebramus. Ac per hoc, vt compaginemur humilitati sepulturæ eius, omittimus excelsa nostra, id est, *Gloria patri*, & campanas, id est, signa.

Solennia sepulturæ.

De Cœna Domini.

IN hac sacra festiuitate diuersa gesta sunt, & geruntur. Surgendum est enim ad vigilias, hora noctis octaua, & tunc omni lumine decoratur Ecclesia. Ab hac nocte vsque in sabbatum sanctum, non dicitur, *Deus in adiutorium* more solito, neque *Gloria patri* in psalmis, neque in responsoriis, sed neque in vllo loco. Cantor verò mox inchoat Antiph. sicut in Antiphonario continetur. Lector verò non petat benedictionem, neque à sacerdote compleatur: Sed ex verbis lectionis iubetur finem facere, aut certè exterminationem. Lectiones primæ de lamentationibus Ieremiæ, Secundæ de tractatu Psalmi: *Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor.* Tertiæ de Apostolo: *Conuenientibus vobis in vnum.* In parasceue verò, & in Sabbato sancto de supradictis lamentationibus, & tractatu Augustini in eodem Psalmo, nouissimè de epistola Pauli, Festinemus ingredi in illam. Per has nouem lectiones seu psalmos ac responsoria, qui recoluntur in his tribus noctibus insinuatur, quòd Dominus descendens ad infernum, inde tria hominum genera rapuit, & transuexit ad cælos. Ad societatem videlicet nouem ordinum angelorum, sicuti est: *Duo in lecto, duæ molentes, duo in agro.* Accenduntur enim in hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per singulas lectiones & responsoria. Quæ fiunt septuaginta duo illuminationes & extinctiones: Tot enim horis iacuit Dominus in sepulcro. Lumen & cantus, gaudium & lætitiam significat: Extinctio luminum, defectum septuaginta duorum discipulorum, siue mœstitiam Apostolorum, quam pertulerunt per septuaginta duas horas, quæ consecratæ sunt Christi sepulturæ. Hoc enim ordine per singulas noctes extinguuntur. In initio primi Psalmi, est custos paratus cum canna in loco dexteræ partis Ecclesiæ, & mox vt primam Antiphonam audierit, extinguit primam lucernam. In fine verò sequentis Psalmi ex parte sinistra, tutat aliam in medio * tertiam. hoc ordine de aliis prosequitur. His omnibus extinctis, simili modo in matutinis per singulas Antiphonas extinguuntur. Dicto etiam versu ante Euangelium, subtrahitur media, & reseruatur vsque in Sabbatum sanctum. His finitis, vadunt per oratoria, psalmos canendo cum Antiph. Omittitur etiam *Gloria patri*, &c. vbi gloria recolitur sanctæ Trinitatis. Quia vna est persona filij Dei, & filij hominis, qui pati venerat, conformat se sancta Ecclesia capiti suo, & de glorificatione eius reticet, vsquedùm exaltetur per triumphum victoriæ. Quia ordo Prædicatorum tempore passionis siluit, reticetur sonus signorum atque campanarum. Pro hoc enim humilior sonus lignorum ad congregandum populum assumitur. A pacis osculo sine salutatione abstinetur, non quòd malum sit, vbi ex charitate profertur: sed ad vitandam salutationem pestiferam, qualem Iudas proditor exercuit, vt demonstretur, quam iniuriam passus est Christus à suo discipulo, & nos vitemus eadem ratione iniuriam fratribus facere. signo enim doloso traditus est Dominus. Inuitatorium non cantatur, vt sciamus malum conuentum vitare, qualis fuit apud Iudæos de nece Christi. Sacerdotale officium Deo his diebus non agitur, quia percussus est pastor, qui est Christus, & arietes gregis dissipati sunt. Isto die pænitentes ad remissionem peccatorum redeunt, iuxta decreta Innocentij Papæ, qui dicit: De pænitentibus autem qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pænitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, Feria quinta ante Pascha eis remittendum Rom. Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Post hæc egreditur pœnitens manè de loco, vbi pænitentiam gessit, & in gremio Ecclesiæ præsentatur, prostrato omni corpore in terra, tunc decantantur hi Psalmi, *Miserere mei Deus*, cum antiph. *Cor mundum*, deinde *Kyrie eleison*, & *Pater noster*, & capitul. & preces: Saluum fac seruum tuum Domine. Conuertere Domine. Mittat tibi Dominus. Illustra faciem tuam. Domine vide humilitatem. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua. ORATIO: Adesto Domine supplicationibus nostris, & me, qui etiam misericordia tua primus indigeo, & reliq. Alia oratio: Præsta, quæsumus Domine, huic famulo tuo dignum pænitentiæ fructum. Alia: Deus humani generis benignissime conditor, & misericordissime reformator. Alia: Deus, sub cuius oculo omne cor trepidat, omnésque conscientiæ contremiscunt, & reliqua. Post hoc verò admoneatur à sacerdote, vt quod pænitendo diluit, iterando non repetat. Missa, vnde supra. Antiphona: Ego autem in Domino speraui. Omnipotens sempiterne Deus confitentibus huic famulo. Epistola: Quærite Dominum dum inueniri potest. Grad. De necessitatibus. Euangelium: Subleuatis Iesus oculis in cælum. Offerto. Factus est Dominus firmament. Secret. Virtutum cælestium Deus, de cuius gratiæ rore descendit. Coll. Illumina faciem tuam. Orat. Ad complend. Concede quæsumus Domine, vt perceptum noui sacramenti mysterium. Eodem die altaria templi & parietes siue pauimenta Ecclesiæ lauantur, & vasa Domino sacrata purificantur. Quamuis ornatui possit congruere lauatio eorum, tamen non deest aliquid mysticum. Parietes domus vocabulum habent Ecclesiæ, quia continet ecclesiam, non tamen sunt ipsi ecclesia. Ac per hoc quia ecclesia conuocatio interpretatur, homines sunt ecclesia, non parietes domus. Qui tamen propterea sanctificantur ab Episcopo, vt in eis inuitetur aduentus angelorum, & homines in ea intrantes ab omni turpiloquio & scurrilitate, & exili etiam cogitatione, nouerint se continere, vt audiant quod Moyses audiuit, quando voluit videre rubum ardentem: Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Calceamenta quæ ex mortuis animalibus fiunt, veteris hominis peccata significant: intrantes nos in loca sancta, vbi Dominus est & angeli eius, exuamus nos his calceamentis, & ea quæ sunt Domini, cogitemus. Pauimentum Ecclesiæ, auditores magistrorum sunt. Lauatio domus, quæ nuncupatiuè Ecclesia dicitur, signum est lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum, siue quando à Domino remittuntur, seu inuicem à nobis ipsis: Hodiè, chrisma conficitur vel consecratur. Vndè Christus, id est, vnctus, à chrismate appellatur. Vnguentum istud Moyses primùm in Exodo iubente Domino composuit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque reges eodem chrismate sacrabantur. Vnde & Christi nuncupantur, vt illud: Nolite tangere Christos meos. Erátque eo tempore tantùm in regibus & sacerdotibus mystica vnctio. Sed postquàm Dominus noster verus rex & sacerdos æternus à Deo patre cælesti hoc mystico est delibutus vnguento, iam non soli reges & pontifices, sed omnis ecclesia vnctio-

Quare lumina 72. esse debent.

* trium.

Media candela nō extinguitur.

ne chrismatis consecratur, pro eo quòd membrum est æterni regis & sacerdotis. Conficitur enim ex oleo mundissimo & optimo balsamo. Quia genus regale & sacerdotale sumus, ideo post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur. Chrismalis enim vnctio sanctificat iam viuentes ex mortuis. Et ideò feria quinta conficitur, quia quinta ætate mundi ad nos Christus venisse perhibetur, siue quòd ante biduum paschæ Maria caput ac pedes Domini perunxit. Benedicitur oleum infirmorum, quia passio Christi auctorem mortis destruxit: gratia eius quæ significatur per olei vnctionem, arma eius quæ sunt peccata quotidiana, destruxit, Iacobo attestante: Oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis sit, dimittentur ei, cuius signum est olei vnctio. Eadem die, hora nona scilicet, quando dies sunt longiores, seu hora quinta, quando breuiores, excutitur ignis de lapide in loco foris basilicam, & illuminatur candela. De quo igne nouo illuminatur à mansionario Ecclesiæ lampas vna, & seruatur vsque in Sabbatum sanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die est benedicendus. De quo in Sabbato sancto dicendum est. Suprascriptam verò candelam illuminatam ponit mansionarius in summitate cannæ, ita vt respiciat Ecclesiam quam sunt ingressuri, prosequente eum populo cum summo silentio atque inclinatione: ipsa verò ecclesia absque lumine erit. Custodes autem lampades septem ante altare ità præparatas habeant, vt absque vllo impedimento cuiuscunque retardationis manu mansionarij, cum eadem candela possint accendi. Deinceps verò à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia, & sicut isto die taxauimus, ità & feria sexta atque sabbato. Eo ordine, vt à mansionario feria quinta portetur, sexta feria ab Archidiacono, sabbato ab episcopo iuniore. In cœnobijs verò feria quinta à custode Ecclesiæ, feria sexta à Præposito, sabbato ab Abbate. Post illuminationem verò Ecclesiæ inchoatur ad Missam Antiphona: *Nos autem gloriari.* Interim egredietur pontifex de sacrario cum diaconibus Dalmaticis, & septem cereostatis ante eum, sicut in die solemni, cum omni scilicet ornatu. Dum transierit per medium scholæ, annuat illi vt dicat *Gloriam.* Antequàm verò ascendat ad altare, dat pacem priori Episcopo, & priori presbytero, deinde diaconibus: veniénsque ante altare inclinat se ad orationem, prostratus in terra vsque ad versum repetendum. Quo finito, dicitur *Kyrie eleison.* Deinde, *Dominus vobiscum*, & peragitur Missa. Ipso die ita conficitur chrisma: in vltimo ad Missam antequàm dicatur, *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas*, leuatur de ampullis, quas offerunt populi, & benedicit tam Dominus Papa, quàm omnes presbyteri: deinde sequitur exorcismus olei. His expletis, sequitur oratio Dominica. *Libera nos quæsumus Domine. Pax Domini*, & *Agnus Dei*, & communicat Pontifex solus, & redit ad sedem suam, & sequitur ad Commem. *Dominus Iesus postquàm cœnauit.* Psalmus: *Beati immaculati*, ad repetendum, quantum necessè erit. Interim communicat clerus, seu omnis populus. Sequitur ad Compl. oratio: Hac expleta, dicit Diaconus: Ite, Missa est. Cui subsequuntur vesperæ, vt in antiphonario continetur. De eodem verò die legitur in ordinibus, quòd reseruandum sit de corpore Domini ad communicandum in crastinum. Augustinus ad Ianuarium: Sunt qui quotidie Eucharistiam volunt sumere; & quia in parasceue non conficitur corpus Domini, necessè est vt hi, quibus est voluntas communicandi, habeant sacrificium ex priori die, quod tamen Romani non faciunt. In isto enim die consumitur agnus typicus, consummatúrque modus communicationis, & illud vetus sacramentum per calicem, quem porrexit discipulis suis, Deo gratias agendo, quod vetera transitura, & ventura noua quæ debemus expectare vsque in resurrectionem Domini. Dixit enim Dominus: Non bibam de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, & reliqua. Dehinc transitur ad conuiuium, ex quo cœna Domini vocatur. Cœna enim Dominica dicitur, eo quòd ipse Dominus cum discipulis suis Pascha fecerit. Hoc autem ordine factum est: Circa vesperam verò cœna facta, id est, parata & ad conuiuantium mensam vsque perducta, non transacta, neque finita, surgit Iesus à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se, deinde misit aquam in peluim: veniénsque primùm ad Petrum, cœpit lauare pedes eius, & extergere linteo quo erat præcinctus, & discipulorum. Cui dixit Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? & Dominus ait: Quod ego facio, tu nescis modò: scies autem posteà, & reliqua. Postquàm autem lauit pedes, recubuit iterum. Non est hîc intelligendum, consumptam cœnam atque transactam: adhuc enim cœnabatur cùm Dominus surrexit, & lauit pedes eorum. Nam posteà recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit, erat enim iam nox, vtique nondum finita cœna, hoc est, dum adhuc panis in mensa esset. Et post pauca ait discipulis: Si ego laui vestros pedes. vsque, & vos ita faciatis. Aliqui enim viri religiosi sumunt priùs parùm, & postea lauant pedes, deinde cænant. Hoc imbuti exemplo fideles Christiani, non dedignantur facere conseruis suis, quod Christus fecit discipulis. hoc est, pedes omnium lauare, tam pauperum quàm peregrinorum, & aliquid de copiis suis tribuere: & qui hoc non valet, debitum sibi proximis relaxet, quatenus illi remittatur in cœlo. Ipse enim nobis quotidiè lauat pedes, qui interpellat pro nobis. Ipsum enim signum lauatio pauimentorum Ecclesiæ. In lauatione pedum decantantur hæ Antiphonæ: *Postquàm surrexit Dominus. Si ego Dominus. Dominus Iesus. Mandatum nouum. In hoc cognoscent omnes. Diligamus nos inuicem. In diebus illis. Ante diem festum Paschæ. Charitas.* His finitis, nudantur altaria iam circa noctem, & sic permanent vsque ad Sabbatum sanctum. Altare Christum significat, qui tunc nudatus est à vestimentis, hoc est, à discipulis, quando relicto eo omnes fugerunt. In hac enim nocte Christus veteri lege finem dat, quæ non soluebat peccata, sed puniebat: dat initium noui testamenti, per quod peccata absoluuntur. Ab hac enim nocte vsque Sabbatum, nonnulli serui Dei imitantes Apostolos, ieiuni permanent: aliqui verò contenti sunt pane tantùm & herbis, atque leguminibus seu sicera.

Solennitas côuiuij cœnæ Dominicæ in fer. 5.

Cæremoniæ lotionis pedum fer. 5. in sancta septimana.

Denudatio altarium.

Feria sexta, quæ & Parasceue.

Parasceue præparatio interpretatur, quæ & sexta sabbati dicitur. In hoc enim die præparabant Iudæi ea, quæ in Sabbato erant necessaria, iuxta quod de manna præceptum est: Sexta die colligetis duplum. & ideò in solennitate habetur, quia eo die Christus mysterium crucis expleuit, propter quod in hunc mundum venerat, vt qui ligno percussi fueramus in Adam, rursum per ligni mysterium sanaremur. Huius enim causa triumphi humana possibilitas Christo per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quòd dignatus est sanguine passionis suæ redimere peccatum mundi, & per crucem morte deuicta absoluere. Tripartita autem ratio Dominicæ passionis ostenditur. Prima, vt Christus pro reatu mundi redemptio daretur, & hostis antiquus velut hamo crucis caperetur, scilicet vt quos absorbuerat, euomeret, non potentia victus, sed iustitia. Secunda causa est, vt securioribus hominibus vitæ magisterium præberet: ad hoc enim ascendit in crucem, vt nobis passionis & resurrectionis præberet exemplum. Tertia causa est susceptæ crucis, vt superbia seculi, & inflata sapientia, per crucis stultam, vt putatur, prædicationem humiliata corrueret, vt pateret, quod stultum Dei est, quanto sit sapientius hominibus. Sed adhuc videndum est, quare Dominus tale genus mortis elegerit. Legimus enim in Euangelio, quòd Pharisæi voluerunt eum præcipitare de monte: At ille transiens, per medium illo-

Solennitas parasceues.

Causa passionis Dominicæ.

rum ibat. Alibi quoque legimus, quòd Iudæi lapides tulerunt, vt iacerent in eum: ipse verò abscondit se, & exiuit de templo. Quare Dominus noluit præcipitari aut lapidari, vel in gladio truncari? vtique causa nostræ salutis hoc fecit. Mors enim Christi, signum est nostræ salutis. Noluit ergo lapidari, aut in gladio truncari, quòd videlicet nos semper nobiscum lapides aut ferrum ferre non possumus, quibus defendamur. Elegit verò crucem, quæ leui manus motu exprimitur, qua & contra inimici versutias munimur. Hoc enim signo Crucis consecratur corpus Dominicum, sanctificatur fons baptismatis, initiantur presbyteri, & cæteri gradus ecclesiastici, & omnia quæcunque sanctificantur, hoc signo Dominicæ crucis cum inuocatione Christi nominis consecrantur. Nam ipsa Crux magnum in se mysterium continet, cuius positio talis est, vt superior pars cælos petat, inferior terræ inhæreat: fixa, infernorum ima contingat: latitudo autem eius, partes mundi appetat. Quia & Christus per passionem crucis angelis profuit in cælo, quorum numerus qui per apostatam angelum imminutus fuerat, ex animabus fidelium quotidie adimpletur: & nobis qui sumus in terra, & illis qui propter originale peccatum detinebantur apud inferos: sed & ipsis, qui in diuersis mundi partibus habitabant. Ipse est enim rex cælestium, terrestrium & infernorum, vt omnis lingua confiteatur, quòd Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Iacens verò crux, quatuor mundi partes appetit, Orientem videlicet & Occidentem, Aquilonem & Meridiem, quia & Christus per passionem suam omnes gentes ad se trahit: & omnia sibi subiugauit, iuxta quod ipse surgens à mortuis, dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Cur autem hodiè Missa non cantatur, sed neque in sabbato sancto, donec ad vigilias noctis, S. Innocentius Papa in Decretalibus dicit: Isto biduo sacramenta penitus non celebrari, quia percussus est pastor, & oues eius gregis dissipatæ sunt, seu quòd Apostolos, quos imitari debemus, isto biduo in tristitia & mærore fuisse, & ieiunos vsque in resurrectionem permansisse credimus. In die parasceue ideò non cantatur, quia ipsa die Iesus Christus seipsum hostiam obtulit. Deo patri pro nobis, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium. In ipso autem die hora quinta deportatur lumen, vt suprà ab Archidiacono seu præposito, & illuminantur lampades septem: Pontifex autem seu clerus atque populus procedunt ad Ecclesiam. Interim verò egreditur Archidiaconus cum aliis diaconibus de sacrario, induti scilicet planetis fuscis, & duo cereostata ante ipsos cum cereis accensis procedentes vsque ad altare, cum silentio, & oratione completa, atque osculato altari, vadunt ad sedem Pontificis more solito: deinde annuit Archidiaconus subdiacono, vt legatur lectio prima. sequitur responsorium, Domine audiui. Istud responsorium cum IIII. versibus significat Christum, qui IIII. elementa in effigie hominis assumpsit. Illa pendebant in cruce inter duo animalia, hoc est, inter duos latrones. Sequitur altera lectio, deinde more Romano sequitur tractus, *Qui habitat.* Iste tractus trahit nos ad longitudinem vitæ æternæ. In qua salutare Dei, hoc est Christum, quem nefandissimi Iudæi in cruce positum hodie viderunt, & nos credimus visuros facie ad faciem in æternitate sua. Canunt hîc aliqui tractum nuperrimè compilatum: *Eripe me Domine ab homine, &c.* sequitur absque salutatione Passio Domini nostri. Hac expleta, statim duo diaconi nudant altare sindone, quæ priùs fuerat sub Euangelio posita, in modum furantis. Aliqui verò antequàm legatur Passio, præparant sindones duas sibi inuicem parumper cohærentes, & in eo versu vbi legitur: *Partiti sunt vestimenta mea sibi*, scindunt hincindè ipsas sindones desuper altari in modum furantis, & secum auferunt. Quia altare Christum significat, & Apostolos vestimenta ipsius, conuenit vt subtus Euangelium aliquid iaceat ob honestatem, quo

Lectiones in die Parasceues.

sublato, raditur quod subiectum fuit: quia dedito Christo inter manus iniquorum, Apostoli fugerunt. Per sindonem verò potest intelligi Ioannes, qui perseuerauit cum Domino vsque ad crucem, & posteà se occuluit. Quòd verò ipso die pannus scinditur, hoc portendere videtur, quod pictura in parietibus expressa, videlicet, vt semper recolamus Dominum pro nobis passum, & vestimenta eius fuisse diuisa. Tenebræ luminum ideò extinctione figurantur, quia tunc vera lux mundi occubuit, & tenebræ totum mundum operuerunt. Notandum est enim, quia in Romana Ecclesia extinguitur totus ignis in sexta feria, & reaccenditur: in hoc facto imitamur ignis fotus, & conseruatus per congesta lignorum, principalem ignem. i. solem corporeum, qui ab humanis obtutibus se abscondit tempore passionis, à sexta hora vsque ad nonam, ne suo lumine fruerentur, qui male gaudebant de ignominia Domini sui: Hac causa extinguitur in vj. feria, vj. hora, & renouatur circa horam nonam, inter quæ conuenit, vt his horis hæc recolantur, quibus tunc gesta sunt. Mox sequuntur orationes solennes ad Hierusalem. Solennes dicuntur, quia ab omnibus solenniter debent celebrari. Fit in eis mentio omnium fidelium & infidelium. Nec ab re est, quòd pendente Domino in cruce, & Iudæis illi insultantibus, pro ipsis orauerit. Ex hoc & nos ad memoriam reducamus, quòd quando aliquid molestè patimur, aut ab inimicis persequimur, ad orationem illicò confugere debeamus. Pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis & paganis, & per omnes alias orationes genu flectimus, vt per hunc habitum corporis, mentis humilitatem attendamus, excepto quando pro perfidis Iudæis oramus: illi enim genu flectebant Domino opus bonum malè operantes, quia illudendo hæc faciebant: Nos ad demonstrandum, quia fugere debeamus opera quæ simulando fiunt, vitamus genu flexionem pro Iudæis. Deniq; Pontifex veniens ante altare, siue (vt in alio ordine legitur) transiens in dexteram partem ecclesiæ infra thronum, dicit: *Oremus.* & diaconus *Flectamus genua.* Item diaconus: *Leuate*, & Pontifex dat orationem, sicut in sacramentario continetur. His finitis, omnes exeunt foras, Apostolico hoc agente, nos hora nona inchoamus. Circa vesperum verò in omnibus ecclesiis presbyterorum seu episcoporum, atque cænobiorum præparatur crux ante altare, & sustentatur hincindè à duobus acolytis, posito ante eam orario, venit Pontifex solus, & adoratam deosculatur crucem. Deinde presbyteri & diaconi & cæteri per ordinem, deinde populus. Pontifex verò sedet in sede donec omnes salutent. Presbyteri verò duo priores, salutata cruce, intrant in sacrarium, & deferunt corpus Domini quod pridiè remansit, ponentes illud in patena, & subdiaconus tenet ante ipsos calicem cum vino non consecrato, & alter subdiaconus patenam cum supradicto corpore Domini, à quibus accipiunt presbyteri patenam & calicem, & ponunt super altare nudatum: Pontifex verò sedet dum salutat populus crucem. salutante enim priùs Pontifice seu populo, cantatur Antiph. *Ecce lignum crucis.* Psalm. *Beati immaculati.* Item, *Crucem tuam adoramus, &c.* Psalm. *Deus misereatur.* Alia: *Dum fabricator.* Quando hanc crucem adoramus, omne corpus nostrum hæreat terræ, & ipsum quem adoramus, quasi pendentem in ea mente cernamus, virtutémque quam accepit ex Dei filio, ipsam adoramus. Prosternimur corpore ante crucem, mente ante Dominum: veneramur crucem, per quam redempti sumus, & illum deprecamur, qui redemit. Qui verò non possunt habere de ligno Domini, salua fide adorant illam quam habent, de quibus venerationibus quæ conueniunt, per singulas orationes superiores, B. Ioannes Chrysostomus inter cætera sic dicit. Crux Ecclesiæ fundamentum, atque orbis terræ cautela. Crux annunciatio Apostolorum, gloriatio martyrum, spes Christianorum. Crux gaudium sacerdotum, virginum

castitas, monachorum abstinentia. Crux, imperatorum philosophia, & regum magnificentia, & destructio superborum. Crux ægrotantium medicus, nauigantium gubernatio, atque periclitantium portus. Crux insensatorum sapientia, atque libertas seruorum. Crux scādalum Iudæorum, atque perditio impiorum. Crux templorum destructio & repulsio idolorum. Qua salutata, & reposita in loco suo, venit pontifex ante altare, & dicit: *Præceptis salutaribus moniti. Pater noster. Libera nos quæsumus Domine.* Cùm verò dixerint, *Amen*, sumit de pane sancto, & ponit in calicem silendo. *Pax Domini* non dicit, quia non sequuntur oscula circunstantium. Sanctificatur autem vinum non consecratum per sanctificatum panem. Tunc communicant omnes cum silentio, & expleta sunt vniuersa. De hac autem communicatione vtrum debeat fieri, suprà relatum est. Denique petente hodie corpus Domini Ioseph serò, & adspicientibus mulieribus vsque sepulto, reuertentes emerunt aromata & vnguenta, & Sabbato sequenti propter mandatum siluerunt, parantésque aromata, manè vt vngerent corpus Domini, venerunt.

Quæstio, quare dicatur Dominus tribus diebus & tribus noctibus fuisse in corde terræ, cùm, sicut Euangelista refert, parasceue hora sexta sit crucifixus, & circiter horā nona, inclinato capite, spiritum emiserit, sabbato in sepulcro quieuerit, & prima sabbati valde diluculo à mortuis surrexerit. Sed hoc synecdochicôs accipiendum est, à parte videlicet totum. Nam si partem parasceues cum præterita nocte, qua comprehensus est, accipias, itémque sabbatum cum sua nihilominùs nocte, & rursus noctem Dominicam cum eodem die, quo illucescente surrexit: inuenies profectò integrum triduum & tres noctes. Sciendum etiam, quòd dupla erat mors nostra, in anima videlicet & in corpore. Christi verò mors simpla fuit, quia peccatum, quod est mors animæ, non admisit, sicut eius resurrectio simpla fuit. Dominus autem trigintasex horis iacuit in sepulcro, vno videlicet die, & duabus noctibus. Duodecim verò horæ diei, ad vigintiquatuor horas duarum noctium, simplum ad duplum. Et duodecim quidem horæ diurnæ, simplæ morti nostri Redemptoris conueniunt: Vigintiquatuor autem nocturnæ, ad duplam nostram consentiunt mortem. Magno igitur sacramento vna die & duabus noctibus iacuit in sepulcro, quia lucem simplæ mortis suæ, tenebris duplæ mortis nostræ adiunxit. Veniens enim ad nos, qui in morte carnis pressi eramus, vnam suam, id est, carnis mortem detulit, & duas nostras absoluit: simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram subegit.

Quæstionem à tua dilectione mihi propositam, eò difficiliùs aggredior elucidandam, quò hanc nec in patrum scriptis expositam hactenùs reperi, nec magistrorum traditione percepi, sed nec ab vllo quæsitam audiui, vnde toties te rogantem distuli, quia nec tibi, nec cuiquam aliquid dicere volui, quòd non euidenti ratione, aut scripturarum auctoritate possem probare. Quid autem mihi exinde videatur, viua voce vtcunque tibi nisus sum explanare, vt sic me subducerem ab hac scrupulositate. cùm enim dicat Salomon, Altiora te ne scruteris, vereor illa appetere, ad quæ tenuitas ingenioli mei non valeat assurgere. Modulum enim suum vnumquenque considerare prudenter nos admonet Lyricus, dicens.

Est quoddam prodire tenus, si non datur vltrà. Cùm ergo huius rei audientiam tibi sufficere dixissem, causatus es fragilem esse humanæ mentis memoriam, nec audita diù retinere, & ob hoc literas esse repertas, quibus oblita per incuriam, possint recuperari per diligentiam, & ideò acriùs institisti, vt hæc tibi qualicunque stylo literis mandata contraderem. Si quid ergò ineptum processerit, non meæ temeritati, sed tuæ iustiùs imputabitur importunitati. Quamquam haud scio, vtrumnàm, quod sentio, verbis valeam explicare. Queris igitur, cùm Sanctorum dies, quibus de hoc seculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, adeò vt in ipsis abstinentiæ aliquantulùm rigore laxato, paululùm remissiùs viuamus, cur diem passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem transiit, sicut Euangelium testatur, in magna afflictione & carnis maceratione cordisque contritione iubeamur celebrare, quam (vt ais) oportuerat tanto sublimiùs, tantóque festiuiùs, immò alacriùs excolere quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere. Quod vt autumo, rectè diceretur, iustéque dies illa cunctis festiuitatibus solennior haberetur, ac iucundiùs celebraretur, si Christus, vt purus homo, per temporalem mortem ad eam gloriam transisset, quam antea nunquàm habuisset. Iure enim eius gloriæ congauderemus, quam eum per mortem consecutum fuisse sciremus. At verò cùm sciamus Christum Dei filium ante omnia secula semper existere gloriosum, eiúsque gloriam, sicuti nec minui, ita nec augeri posse, eundem tamen pro nostra redemptione tantùm se humiliasse, vt non solùm nostræ carnis morticinium dignaretur assumere, verùm etiam qui erat immortalis in sua natura, mori dignaretur in nostra, in qua morte plus humiliatus videtur, quàm exaltatus: & nulla sui necessitate, sed benigna & spontanea voluntate, nec pro se, vtpotè qui morti nil debuit, sed pro nobis qui morti eramus obnoxij, sustinuit: iustum est, vt hi pro quibus passus est impassibilis cum omni huius seculi tempore, tum præcipuè in die suæ passionis ei compatiantur, pro se dolenti condoleant, pro se tristanti tristitiæ vicem rependant, amore pro se morientis in hac potissimùm die ab omni carnis delectatione semetipsos commortificent. Si enim, iuxta Apostolum, vno aliquo dolente membro, condolent reliqua: quanto magis summo patiente membro, id est, capite, quo reguntur omnia membra, compati debent illa quæ ab eo reguntur membra? Christi autem esse membra credētes in eum, ipsúmque caput omnium in se credentium, nullus ignorat fidelium: Sicut econtrà iniqui membra sunt diaboli, inter quæ præcipuum locum tenent Iudæi persecutores Christi, quos luce clariùs constat inuidiosè gauisos fuisse in morte Christi: Sicut econtrà Apostolos, qui sunt præcipua membra Christi, admirabiliter contristatos de iniusta nece Christi. Quòd si nos inter membra Christi vel vltimos confidimus deputari, debemus cum sublimioribus membris illius in passione capitis nostri contristari: nè, si in hac die voluerimus corporali lætitiæ vacare, non cum Apostolis Christum amare, sed cum Iudæis videamur eius morti insultare: atque ideò quod consequens est, non inter membra Christi, quæ nolumus imitari, sed potiùs inter membra diaboli, quibus videmur collætari, mereamur (quod absit) iure computari. Tristemur ergò in morte Christi cum Apostolis, vt mereamur in resurrectione eius gaudere cum illis. Doleamus exultantibus iniquis, vt postmodum gaudeamus lugentibus illis. Iudæi nanque, sicut in morte eius gauisi, ita probantur in eius resurrectione tristati. Ecce, vt potui, paucis enucleaui, cur diem passionis Christi in afflictione carnis, & contritione spiritus conueniat celebrari, quanuis verba non suppeditauerint, quibus, quod sentio, exprimere non valeo. Restat nunc, prout facundia linguæ, Domino largiente suffecerit, itidem breuiter expedire, cur sanctorum dies, quibus ab hoc seculo transierunt, summis laudibus & magna recolamus alacritate. Vbi primò recolendum censeo, omnes Christianos in Christo fratres esse, ipso Domino cunctis in se credentibus sic protestante: Patrem nolite vobis vocare super terram. Vnus est enim pater vester, omnes vos fratres estis. Omnes itaque qui iam de hoc mundo recesserunt, siue qui adhuc versantur in mundo, siue qui futuri sunt vsque ad finem seculi credentes in Christo, fratres esse veraciter constat, vtpotè vna

baptiſmatis regeneratione in Chriſto renatos, vnius matris Eccleſiæ vberibus educatos, vnius fidei vinculo tanquam dulciſſimæ fraternitatis affinitate connexos, ad vnam eandémq; cæleſtis regni hæreditatem ab eodem piiſſimo patre Deo pia adoptione vocatos. Debemus itaque omnia quæ nobis accidunt, fraterno affectu inuicem communicare,id eſt,& in aduerſis pariter contriſtari, & in proſperis communiter congratulari. Notum autem habet omnis qui verè Chriſtianus eſt, ſanctos cùm ab hac corruptibili vita decedunt, ad meliorem, id eſt, incorruptibilem, & interminalem tranſmigrare, ſcilicet, de tenebris ad lucem perpetuam, de mœrore ad gaudium ſempiternum, de labore ad requiem perennem, de carcere ad libertatem, de ſeruitute ad regnum. Vnde & mos Eccleſiaſticus obtinuit, dies illos non funebres, ſed natalitios appellare. Iure enim naſci dicuntur, qui de preſſuris huius mundi tanquàm de anguſtiis cuiuſdam arctiſſimi ventris ad illam ſpatioſiſſimam & lucidiſſimam cæleſtis habitationis emittuntur latitudinem. Si ergò nos eorum fratres eſſe præſumimus, quos ità glorificatos adſpicimus, dignum eſt eorum felicitati congratulemur, & eorum lætitiæ collætemur, fratrum noſtrorum gloriæ congaudeamus, eorúmque triumphis, quibus per diuinum auxilium diabolum vicerunt & ſeculum, dignis laudibus cæleſtes eorum natales debita alacritate veneremur. Nam ſi eos lugubriter aut cum mœrore tranſigamus, duplici redarguemur errore, quia videmur aut non credere eos ad gloriam tranſiſſe, & ideò quaſi mortuos lugere:aut ſi ſcimus eos felicitati donatos,& non congratulemur,glorię illorum inuidere cōuincimur.Et cùm antiquos natalitia ſua,vel ſuorum affinium,quibus in hanc miſeram effuſi ſunt vitam, tanta alacritate inuenimus celebraſſe, vt in his etiam omni corporeæ voluptati licenter operam darent:quanto nos ſpirituali hilaritate ſanctorum patrum natalitia conuenit celebrare,quibus non ad miſerias naſcuntur, ſed de miſeriis ad gaudia tranſierunt ſine fine poſſidenda, non nos corporalibus illecebris reſoluentes, vt faciebant pagani,verùm canticis ſpiritualibus hymníſq; cæleſtibus in Chriſto tripudiantes,vt Chriſtiani.Quanuis non denegemus etiam corporaliter aliquantulum remiſſiùs quàm cæteris eſſe viuendum, propter quoſdam (vt reor) hebetiores, qui nihil putant eſſe feſtiuum, niſi quod viderint corporali delectatione mellitum.Sanè,quia ſanctos eoſdem ad hanc,quam diximus felicitatem,per afflictionem non ignoramus perueniſſe temporalem,neceſſe eſt,vt ſicut æternæ eorum congaudemus lætitiæ,ſic temporali quoque illorum compatiamur anguſtiæ, quatenus per omnia eorum ſequentes veſtigia,ad eadem illis intercedentibus mereamur pertingere gaudia. Ad quod ſignandum præcedentibus eadem natalitia diebus, quas vulgò vigilias eorum appellamus,ſolito parciùs veſcentes, eadem ſolemnia debitis ieiuniorum obſequiis & maceratione carnis deuotè præuenimus, vt per pridianam purificati abſtinentiam, digniùs celebremus ſequentis feſti lætitiam. Vndè & in officio Miſſæ earundem vigiliarum feſtiuiſſimum Alleluiaticum melos intermittimus, ſicut aliis ieiuniorum diebus, niſi fortè Dominica dies fuerit,quàm nullo tempore ieiunare, ſed ſemper feſtiuam eſſe Dominicæ reſurrectionis auctoritas cogit. Quod vtrunque, & præcedentem totius Eccleſiæ ſanctorum afflictioni compaſſionem, & de eorum gloria ſequentem exultationem Dominus in Euangelio ſub ſpecie mulieris parabolicè deſignat, cùm eam parturientem aſſerit triſtari : cùm autem peperit,in immenſum gratulari. Quia enim parturire dicimus,ante partum anxiari:parere autem, partum effundere:iurè mulier, per quam ſancta figuratur Eccleſia, cùm parturit, dolere dicitur, quia cùm filios ſuos, quos fide conceperit, antequàm in æternam pariat vitam, diuerſis tribulationibus ab impiis impediri conſpicit, tanquàm difficultate pariendi anguſtiata, magnis doloribus ingemiſcit: cùm verò eos, quos ita parturierat, de huius mundi anguſtiis ad cæleſte peperit regnum, dici non poteſt, quantùm de feliciſſimo filiorum partu tripudiat. Quod primitiua quidem Eccleſia perſecutionis tempore hiſtorialiter agebat: ſed ea quæ nunc eſt Eccleſia, à Chriſto pace iam reddita, pia æmulatione ſpiritaliter repræſentat. Præteritos igitur parturitionis eius dolores, in vigiliis ſanctorum, ieiuniis & afflictione carnis imitamur: ſequentem verò eius iam enixæ alacritatem, ipſius iocunditate feſtiuitatis æmulamur. Importunitati tuæ dulciſſime fili, etſi non vt debui, vt potui tamen, ſatisfacere inſtiti, quanquàm difficultate quæſtionis cogente, verboſior forſitam extiti.

De Sabbato ſancti Paſchæ.

SAbbati paſchalis veneratio hinc celebratur, eo quòd ipſo die Dominus in ſepulcro quieuit. Vndè Hebraicè requies, ſiue quòd eo die mundo perfecto requieuit. Hîc autem dies inter mortem Chriſti,& reſurrectionem medius eſt,ſignificās quandam requiem animarum ab omni labore poſt mortem, per quam fit tranſitus per reſurrectionem carnis ad illam vitam, quàm Chriſtus Dominus ſua reſurrectione præmonſtrare dignatus eſt. Et quia in tanta veneratione ab omnibus Chriſtianis excolitur,ſeu quòd vſque ad medium noctis vigiliæ extenduntur, ſanctus Hieronymus ita docet: Traditio Apoſtolorum vel Iudæorum eſt, Chriſtum media nocte venturum in ſimilitudinem Ægyptij temporis, quando Paſcha celebratum eſt.Vndè & reor traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, vt die vigiliarum Paſchæ ante noctis medium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Chriſti. Poſtquàm verò illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta,feſtum cunctis agere diem.Manifeſtat & hoc benedictio cerei, *Hæc nox eſt*:& in oratione in Miſſa: *Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem :* In Romana enim Eccleſia infra Vrbem, manè primo Sabbati venit Archidiaconus in Eccleſiam, & fundit ceram in vaſe mundo, & miſcitat in ea oleum, indè benedicit ceram,& ex ea fundit ſimilitudinęm agnorum,& ſeruat eos in loco mundo.In octauis verò Paſchæ dantur ipſi agni ab Archidiacono poſt miſſas in eccleſia & communionem populo, & ex eis faciunt in domibus ſuis accēdi incenſum, & ad fumigandum in domibus ſuis pro quacunque eis neceſſitate euenerit. Similiter in ſuburbanis ciuitatibus de oleo faciunt. Agni quos Romani faciunt, agnum pro nobis factum immaculatum deſignant:omnibus enim rebus Chriſtus nobis ad memoriam frequentiùs reducendus eſt. Quibus S. Gregorius oleum inſtituit, quandò myſteria paſchalis agni reſerauit. Quòd enim à nobis cereus benedicitur,Zoſimus Papa inſtituit. Significat enim Dominū, qui præcedebat filios Iſraël in columna ignis. Cera humanitatem Chriſti deſignat.Mel quippe in cera,eſt diuinitas in humanitate. Concordat cereus hic in ſignificatione cum columna ignis,qui illuminabat populū Iſraël in nocte,vt illud in ipſa benedictione. Sed iam columnę huius præconia nouimus. Columna illa Chriſtum ſignificabat.Illa columna præcedebat filios Iſraël:noſtra columna.i. cereus præcedit Catechumenos noſtros. Lumen ipſius Chriſtum ſigni icat,quo & præſens nox illuſtratur, gratia ſcilicet reſurrectionis, & Catechumeni ad baptiſmum vēturi.Quòd à diacono benedicitur, morem ſequimur Romanum. In eo enim Archidiaconus conficit agnos. Qui cereus per ſeptem dies Neophytorum præcedit Pontificem, qui eſt caput populi, quia columna ignis præceſſit populum vſq; ad terram repromiſſionis.Ipſo die hora ſeptima procedunt omnes ad eccleſiam, & deportatur lumen ab Epiſcopo ſiue Abbate,proſequēte eum populo ſicut ſupra, & illuminantur ſeptem lampades. Cereus verò qui benedicēdus eſt, iam debet eſſe prępara-

tus in medio Ecclesię,congregato hincindè omni clero seu populo:deindè veniēs Archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illū de nouo igne,atque completur ab eo benedictio cerei. Prima quasi in modum legentis ità, *Exultet iam angelica turba cælorum*, & reliqua. Secunda decantanda est in modum præfationis. Cereo benedicto illicò illuminantur ab eodem alij cerei duo, staturam hominis habentes. Cereus qui nouo igne accenditur, nouam Christi doctrinam siue gratiam in nouo testamento, nouamq; gratiam qua nox Dominica illustratur, designat:Duo qui illuminantur ab eo,doctrinam Apostolorum designant, quibus dicitur, Vos estis lux mundi. Quod enim Catechumenos præcedunt ad baptismum,significat hoc quod columna ignis præcedebat filios Israël, antequàm mare rubrum transirent. Vbi etiam figuraliter initium sumpsit baptismus: Baptizauit,inquit,Moyses in nube & mari. Habuit ergò mare formam baptismi:nubes Spiritus sancti: Manna verò, panis vitæ: Deindè baptizauit Ioannes in pęnitentia,post hunc Christus perfectū baptizauit baptismum in Spiritu sancto & igne. Tria etenim genera sunt baptismi:Primū, quo sordes peccatorum per lauacrum abluuntur: Secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo etiā Christus baptizari dignatus est. Tertium lachrymarum, quibus Dauid & Niniuitæ misericordiam consecuti sunt. Deniq; in baptismo septem gradus sunt, tres in descensu, propter tria quibus renunciamus:tres alij in ascensu,propter tria quæ confitemur. Septimus verò,qui quartus similis filio hominis,extinguens fornacem ignis. Lectiones itaque quatuor quæ sequuntur ante baptismum cum canticis seu orationibus, ad instructionem Catechumenorum atque Neophytorum pertinent.Quòd verò non pronunciantur in capite, vt aliæ lectiones, sicuti est, lectio libri genesis siue Exodi, & cæteræ per ordinem, hæc ratio est:dicit enim Apostolus:Sapientibus & insipientibus debitor sum. Catechumeni insipientibus comparantur, ideò eis lectiones dissimiliter pronunciantur,vt reducatur ad memoriam cæcitas cordis eorum, qui nondùm cognoscunt ciues cælestis Hierusalem,frustrà eis pronunciatur auctor incognitus, quibus firmissima auctoritas potest vilescere per ignorantiam. Antequàm enim legātur lectiones,accipiunt duo notarij suprà scriptos cereos accensos,& tenēt illos, vnus in dextro cornu altaris,alter in sinistro vsque ad fontes. Deinde ascendit lector ad legendum, absque pronunciatione lectionis. Lectio prima ex libro Geneseos, ità inchoatur, In principio creauit Deus cęlum & terram,& reliq.Sequitur oratio absque salutatione:Deus qui mirabiliter creasti hominem. Lectio secunda ex libro Exodi : Factum est in vigilia matutina. C A N. Cantemus Domino, O R A T. Deus cui miracula antiqua. Et lectio tertia Esaiæ prophetæ: Apprehendent septem mulieres. C A N. Vinea facta est.Oremus:Deus qui nos ad celebrādum Paschæ sacramentum. Lectio quarta Esaiæ prophetæ, Hæc est hæreditas. C A N. Attende cælum.Oremus, Deus qui Ecclesiam tuam. De Psalm. 41.Canticum:Sicut ceruus. Oratio : Concede, quæsumus. Alia oratio in eodem Psalm. 41. Omnipotens sempiterne Deus,respice propitius ad deuotionem populi tui. Inter hæc duo cantica, non est lectio necessaria, quia propter conuenientiam lectionis & duorum psalmorū, sine altera lectione congruè coniunguntur.Finitis lectionibus,descendendum est ad baptizandum.Qua hora baptismus hodie debeat celebrari,siue Pentecoste,vel quid sacerdotes Neophytis prædicent,hìc parumper intimandū est. Primò paganus,vt Catechumenus fiat,accedens ad baptismum,renūciet maligno spiritui, & omnibus damnosis eius pompis : exufflatur etiam vt fugato diabolo, Christo Domino paretur introitus:exorcizatur, id est, coniuratur malignus spiritus, vt exeat,& recedat,dans locum vero Domino.Catechumenus audiens siue adiutor,salem accipit,vt putrida & fluxa eius peccata,sapientiæ sale diuino munere mundentur.Deinde Symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta fide ornetur,& præparetur habitatio Domino. Fiunt scrutinia, vt exploretur sæpius,an post renunciationem Satanæ, sacra verba datæ fidei radicitùs corde defixerint. Tanguntur & nares,vt quamdiu spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. pectus quoque eodem oleo perungitur, vt signo sanctæ crucis diabolo claudatur ingressus. Signātur & scapulæ, vt vndique muniatur. Item in pectoris vnctione signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseuerantia: Deinde sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo qui ad imaginem sanctæ Trinitatis est conditus, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem,& qui tertio gradu peccati, id est, consensu, cecidit in mortem, tertio eleuatur, de fonte per gratiam surgat, ad vitam. Deinde albis induitur vestimentis propter gratiam regenerationis, & castitatem vitæ, & angelici splendoris decorem. Tunc sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni, & sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apostolum:Vos estis genus electum,regale,sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo viuo, hostiam sanctam & Deo placentem. Sic corpore & sanguine Dominico confirmatur, vt illius sit capitis membrum, qui pro eo passus est, & resurrexit. Nouissimè per impositionem manus à summo sacerdote & septiformis gratiæ Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vita donatus æterna. Hodie autem hora nona baptismus celebratur, sicut in Pentecoste,ea de causa, quia angelus Domini venit ad Cornelium hora nona,annuncians ei,quòd orationes eius ac eleemosynę ascenderint in conspectum Domini. Qui mox misit ad Petrum,& promeruit sacramentum baptismi.Sed & hoc decentissimum est,vt quia hora nona auctor vitæ emisit spiritum, eadem hora nona Ecclesia sancta percipiat sanctum baptisma. Quod verò non liceat præter hodie & Pentecosten generaliter baptismum celebrari, S. Leo Papa satis denegat, nisi fortè infirmitas interfuerit. Neque hoc omittendum est, quòd Romani infra Quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum. In isto septenario intelliguntur septem dona Spiritus sancti in baptismate data. Post horam denique tertiam Sabbato præparantur ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis & matrinis,& ordinantur ab Acolyto, masculi ad dexteram, fœminæ verò ad sinistram, & tunc qui possunt, reddunt orationem Dominicam & Symbolum, siue patrini pro ipsis atque matrinæ eorum, qui eos suscepturi sunt.Deinde facit presbyter cum pollice in frontibus eorum signum crucis, dicendo : In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Post hæc ponit manus super capita eorum, & dicit orationem ad Catechumenum faciendum:*Omnipotens sempiterne Deus*. Hìc iuxta sanctum Gregorium reddunt Symbolum & orationem Dominicam,aut patrini pro ipsis.Post hæc sequūtur orationes in Sabbato sancto ad catechizandum infantem.Indè verò tangit eis nares,& aures de sputo,& dicit ad aurem dexteram, E P H A T A, quod est, adaperire : ad nares, In odorem suauitatis. Ad sinistram, Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei. Posteà verò tangit ei pectus, & inter scapulas de oleo exorcizato crucem faciendo cum pollice,& vocato nomine eius, dicitur:Abrenuncias Satanæ? Respondet: Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Respondet: Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Respondet, Abrenuncio.Inde sequitur Symbolum : Hìc secundum Gregorium sequuntur lectiones & cantica.

Tempus baptizandi antiquitus.

Susceptores in baptismo.

Baptismi cæremoniæ.

His expletis,procedit pontifex ad fontes benedicen-

dos cum omni decore, proſequente eum clero ſeu populo, præcedit etiam benedictus cereus, ſiue duo illi cerei, quos tenent notarij, ab eodem ſcilicet illuminati, & ampulla cum oleo & balſamo in magna reuerentia. Nam & illi duo cerei precedunt vbique pontificem vſque in octauas Paſchæ. Euntes ad fontes, canunt litanias ter tantummodò repetendo. Quibus finitis ante fontes, & facto ſilentio, ſtante ſacerdote, ſequitur benedictio fontis: *Omnipotens ſempiterne Deus*, & reliq. Sequitur conſecratio fontis, in modum præfationis decantanda: Æterne Deus, qui inuiſibili potentia ſacramentorum tuorum. Ad inuocationem verò Spiritus ſancti, quem ſacerdos celſa voce proclamat, id eſt, alto mentis affectu, deponitur cereus benedictus in aquam, ſiue illi qui ab eo illuminati ſunt, ad demonſtrandam ſcilicet Spiritus ſancti præſentiam, ſacerdote iam dicente: *Deſcendat in hanc plenitudinem fontis*. Fonte benedicto, accipit pontifex chriſma cum oleo mixto in vaſe ab Archidiacono, & adſpergit per medium fontis in modum crucis. Tunc pontifex adſpergit cum manu de ipſa aqua ſuper populum. Quo facto, accipit populus de ipſa aqua in vaſculis ad ſpargendum in domibus ſuis, ſiue agris, deinde tenente patrino infantem, à quo ſuſcipiendus eſt, interrogat eum ſacerdos ita: Quis vocaris? Reſpondet ille. Et ſequitur ſacerdos: Credis in Deum patrem omnipotentem? & reſpondet: Credo. Et in Ieſum Chriſtum filium, vſque, paſſum? Reſpondet: Credo. Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam? Reſpondet: Credo. Deinde baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione tantùm, ſanctam Trinitatem ſemel inuocando, ita dicens: Et ego te baptizo in nomine Patris, & mergat ſemel: & Filij, & mergat iterùm: & Spiritus ſancti, & mergat tertiò. Vt autem ſurrexerit à fonte, faciat presbyter ſignum crucis de chriſmate cum pollice in vertice eius, dicens hanc orationem: Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, tunc ſuſcipiatur ab ipſo, à quo ſuſcipiendus eſt: poſteà veſtitur infans veſtimentis ſuis. Si verò Epiſcopus adeſt, ſtatim confirmari eum oportet chriſmate, & poſteà communicare, & ſi Epiſcopus deeſt, communicetur à presbytero dicente ita: Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Amen. Quòd enim aliqui patrini ſolent à fonte extrahere ſuos filios, non legitur in ordinibus. De hac re Apoſtolicus apud Romanos ita agit. Poſtquàm pontifex baptizauerit, vel quibus iuſſerit ipſe, leuant ipſos infantes in manibus, & offerunt eos vni de presbyteris. Ipſe verò facit crucem de chriſmate cum pollice in vertice eorum, dicens: Deus omnipotens pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſupra. Qua finita, ſunt parati qui eos ſuſcepturi ſunt cum linteis in manibus ſuis. Deindè accipiunt ipſos à Pontifice vel à Diaconibus, qui eos baptizauerunt. Poſtquàm verò veſtiti fuerint, deportantur ante pontificem ad confirmandum. Quibus dat ſingulis ſtolam candidam, chriſmalem, & decem ſiliquas, & ſic veſtiuntur. Et poſtquàm induti fuerint, dat Pontifex ſuper eos orationem, impoſita ſcilicet manu ſuper capita eorum, cum inuocatione ſeptiformis gratiæ ſpiritus ſancti. O R. Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare. Hac finita, facit crucem de chriſmate cum pollice in ſingulorum frontibus, ita dicendo, In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, pax tibi. reſpondeant omnes, Et cum ſpiritu tuo. Hæc verba ſunt ſalutationis ad nouum hominem, qui regeneratur. Sane illud præcauendum eſt, vt hoc non negligatur. Quia in hoc omne baptiſmum legitimum Chriſtianitatis nomine confirmatur. Sed & hoc præuidendum eſt, vt nullum cibum accipiant, neq; lactentur antequàm communicent. Omni autem die, vſque in octauas, ad Miſſam veniant & communicent, parentes verò oblationes pro ipſis faciant. Similiter & in Pentecoſte omnia fiant. De hac verò confirmatione S. Innocentius papa non ab alio quàm ab epiſcopo fieri licere aſſerit. Quanuis enim presbyteri ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent, & ideò ſolis pontificibus debetur vt conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, ſicut lectio Apoſtolicorum Actuum demonſtrat, quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, vt baptizatis traderent ſpiritum ſanctum. Preſbyteris verò ſiue extra epiſcopum, ſiue præſente epiſcopo, cùm baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis, cùm tradunt ſpiritum paracletum baptizatis. Quando infirmus venit ad baptizandum, non facies ſuprà ſcriptum ordinem, ſed tantùm poſt æternam ac iuſtiſſimam pietatem, addes orationem iſtam: Medelam tuam deprecor Domine ſancte pater, vſque ad gratiam baptiſmi tui, Per. Hac finita, dicis ſymbolum & orationem Dominicam, deindè catechizas eum his verbis: Nec te latet Satanas & reliqua, & non dicas illam benedictionem maiorem ad fontes, ſed iſtam minorem ad ſuccurrendum: Exaudi nos omnipotens, & huius aquæ ſubſtantiam immitte, vſque, vitam mereatur æternam, Per &c. Poſtquàm eum catechizaueris, benedices aquam his verbis: Exorcizo te creatura aquæ, in nomine patris, & Domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dei viui, & Spiritus ſancti, ſi quod phantaſma, vſque, in remiſſionem omnium peccatorum, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſeculum per. Baptizas eum, & linis de chriſmate in cerebro, & dicis illi: Baptizo te in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Poſteà tangis eum de chriſmate in capite, & dicis orationem hanc: Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Communicas & confirmas eum, vt ſuprà. Finito etiam ſupradicto baptiſmo in Sabbato ſancto, fiunt litaniæ ex iuſſu pontificis ante altare: primò ſeptenæ, quintenæ, & ternæ fiunt litaniæ circa baptiſterij conſecrationem, interceſſiones ſanctorum pro renaſcentibus: ità enim inchoantur: Stat primicerius vnus in dextero choro, & dicit cum ipſo, Kyrie eleiſon, & reſpondet ſecundicerius cum ſiniſtro choro, Kyrie eleiſon, vſque quater. Deindè Chriſte eleiſon, vſque ter, id fiunt ſeptem vices repetitæ, vndè & ſeptenæ dicuntur. Hoc ordine fiunt quintenæ & ternæ. Poſt hæc, Chriſte audi nos, vſque ſepties, & ſic per ordinem interuallo facto. Sequuntur litaniæ quinæ quinquies repetitæ. His finitis, pulſantur ſigna ad Miſſam publicam. Nam miniſtri ità debent eſſe præparati ante oſtium ſacrarij, vt cùm cantor dixerit: Accendite, abſque mora procedant vſque ad altare. Sequuntur litaniæ trinæ, Kyrie eleiſon & reliqua, vſque, Fili Dei, te rogamus. Tunc egreditur pontifex de ſacrario cum ingenti decore, & prædicta cereoſtata ante illum cum thymiamateriis, & cùm dixerit ſchola, Agnus Dei: dicat cantor excelſa voce, Accendite. Tunc primùm illuminantur omnes cerei Neophytorum quos manibus tenent, demonſtrantes hoc, quòd per illum Agnum qui tollit peccata mundi, vnuſquiſque lumen accipere debeat. Quòd verò ab imperitis extinguuntur in conſecratione fontis, quandò illi maiores illuminati deponuntur, nil auctoritatis eſt. Sine lumine enim ſunt vſque ad hanc horam, qua cæteri cerei illuminantur Eccleſiæ, ea videlicet cauſa, vt priùs accipiant impoſitionem manus Epiſcopi, & ſic eos credamus illuminari ſpiritu ſancto: Atque ſicut gloria reſurrectionis illuſtrata eſt nox, in qua celebramus Miſſam, ità illuſtretur & lumine cereorum. Sequitur Agnus Dei. Ea verò quæ ſequuntur, tamdiù debent moroſè repeti, vt miniſtri queant procedere. Sequitur, Chriſte audi nos, Kyrie eleiſon. His expletis, dicit pontifex, Gloria in excelſis Deo. Ex decretalibus Innocentij Papæ diximus, Sabbato Miſſam non celebrari: quod ità eſſe comperimus ex officio, quod totam noctem illuſtrat futuram, vt in prima oratione Miſſæ: Deus qui hanc ſacratiſs. noctem.

Fontis benedictio.

Nota antiquitatem, quæ adhuc hodiè paſſim à piis in vſu habetur.

Confirmationis vetuſtas.

Confirmatio mox à baptiſmo.

Cerei aſce[...]

Nota voce miniſtrorum ad Neophytos, vſque ad Euágelium, vt illud, Si conſurrexiſtis cum Chriſto. Cantatur priùs Alleluia, quod eſt Hebræum, propter primatum huius linguæ: hinc Tractus Latinè. Quòd autem ante Euangelium non portatur, niſi thymiama tantùm, poſſunt intelligi aromata illa, quæ mulieres ante lucem ad vngendum Dominum detulerunt. Quòd autem poſt Euangelium non cantatur Offerenda, & cantores tempore ſacrificij ſilent, ad memoriam reducitur ſacrificium ſeu ſilentium mulierum: ipſæ enim tunc tantummodò vnguenta detulerunt. Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod eſt angelorum cantus, ideò cantatur, quia angeli non tacuerunt de eius reſurrectione. Iterùm vice mulierum reticent cantores, Agnus Dei, quia quandò interrogauit Maria hortulanum, Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, magis credebat illum furto eſſe ſublatum, quàm tollere peccata mundi: ac propterea audiuit, volens eum tangere, Noli me tangere. Sacerdos qui eſt vicarius Chriſti, implet ſuum officium. Sequitur ad complendam oratio. Poſtquàm omnes communicauerint, dicit Diaconus: Ite, Miſſa eſt. Reſpondetur: Deo gratias. In hac nocte de veſpertinali ſynaxi apud Romanos nil agitur, neque ante Miſſam, neque poſt Miſſam, quia ſecundùm Auguſtinum & alios doctores, iſtud Sabbatum non habet veſperam.

De ſancto die Paſchæ.

DIe ſancto Paſchæ, in introitu per ora Prophetarum pręſentat ſe Chriſtus in Eccleſia patri ſuo, dicens: Reſurrexi. Oratio prima monſtrat aditum regni cæleſtis apertum nobis eſſe, per capitis noſtri reſurrectionem. Epiſtola admonet nos ſeparari à vitijs, contra quæ certauimus per quadrageſimales dies. Reſponſorium monſtrat, quantùm lætari oporteat eos qui purgantur à vitijs. In Alleluia oſtenditur, in quo ſit totius cauſa lætitiæ. Euangelium exponit perfectiùs cauſam totius lætitiæ. Eodem die ad veſperas ad ſanctum Ioannem congregatur maturiùs vniuerſus gradus Eccleſiaſticus in Eccleſia maiore, in loco qui vocatur, Crucifixio: ibíq; inchoat Schola Kyrie eleiſon, & eo concentu perueniunt vſque ad altare. Poſthæc inchoatur alleluia ad pſalmum, Dixit Dominus Domino. Inde Cõfitebor, cum Alleluia: Et, Beatus vir, cum Alleluia. Quo finito, ſequitur Alleluia. Paſcha noſtrum, cum verſu, Epulemur. inde melodia, inde Euangelium ſecũdùm Romanos. ANTIPH. Citò euntes, verſ. Ecce præcedet vos. Item ANTIP. Et reſpiciens. In hac hebdomada non ſequitur poſt Euangelium Kyrie eleiſon, ſed Sacerdos dicit orationem, qua finita, deſcendunt ad fontes cum Antiph. In die reſurrectionis. Sequitur pſalmus: Laudate pueri, cum Alleluia. Inde Alleluia, Dominus regnauit. VER. Parata ſedes tua. Item VER. Eleuauerunt. Inde melodia, inde Euangelium. Antiph. Venit Maria. Sequitur oratio. Inde vadunt ad S. Ioannem ad fontes ſeu ad veſtem, cum Antiph. Lapidem. Sequitur pſalmus, In exitu, cum Alleluia: Quo finito, ſequitur Alleluia, Venite exultemus. VER. Præoccupemus. Item VER. Hodie ſi vocem. Inde melodia, In Euangelio, Antiphona: Ite, Nunciate. VER. Ibi eum. Item Antiphona, Nolite expaueſcere. Sequitur oratio. Qua finita, pergunt ad Crucem cum Antiphona, Vidi aquam. Ibique canunt iterùm pſalmum, In exitu Iſrael, & Alleluia. Venite exultemus, vt ſuprà. Inde Euangel. Antiph. Præcedam vos. & ſequitur oratio Sacerdotis. His finitis, & eulogiis acceptis, remittitur vnuſquiſque ad titulum ſuum, vt ibidem veſperas celebret. Ipſi enim ſuper pſalmum tantummodò Alleluia dicunt, & ante Euangelium dicunt Reſponſorium: Hæc dies, ſine verſu. Hæc ratio per totam hebdomadam ſeruatur vſque in Dominicam. Poſt albas, Alleluia, & Antiphonis mutatis tantùm ſingulis diebus, Pſalmos verò eoſdem canunt.

De Sabbato in Albis.

HOdiè Albati, qui in Sabbato ſancto baptizati fuerunt, veſtibus albis exuuntur. Albati autem propter veſtes albas vulgò appellantur. Sicut ſeptem dies pertinét ad vetus teſtamentum propter Sabbatum, ità octo dies ad nouum propter octauum reſurrectionis diem. A ſabbato vſque ad ſabbatum portantur albæ veſtes, quæ nobis ſpeciem præſtant, quales eſſe debeamus in nouo teſtamento, & qualia corpora recepturi in octaua die, in qua præſentari nos oportet ante Dominũ cum ipſo pignore, quod accepimus in baptiſmo. Alba autem veſtimenta albatorum, opera ſunt iuſtorum, munda & candida omni tempote. Quòd verò in Sabbato exuuntur ipſa veſtimenta, hoc ſignificat, quòd anima cuiuſcunque fidelis migrans è corpore, inueniet Sabbatum, id eſt, requiem. & veſtimenta ſua hîc dimittet, id eſt, corpus, vt recipiat illud iterùm in nouiſſima die. Octo dies Neophytorum, curſum præſentis vitę monſtrant. Sicut enim Hebraicus ille populus, tranſito mari rubro, columna ignis ſibi præcedente noctù, per omne iter in terrã repromiſſionis triumphans de hoſtibus introijt: Ità noſtri baptizati, extinctis peccatis præteritis, ducũtur quotidiè ad Eccleſiam, columna cerei illuminata præcedente eos. vndè intelligitur, ad nullos alios vſus in quibuſlibet locis eam debere accendi, niſi in recordatione luminis ſpiritus ſancti, dum itur ad Eccleſiam. Octo dies Neophytorum diſtinguuntur à cæteris, id eſt, octauus, primo concinit. Octo officia quæ fiunt in commemorationem Neophytorum, diſtinguuntur à cæteris ſequentibus vſque in Pentecoſten. Primum habet duas laudes, id eſt, Alleluia, Confitemini, & Tractum, Laudate Dominum. Octauum duas ſimiliter, id eſt, duo Alleluia. Hæc dies. Et, Laudate pueri. quod non fit in vllo alio Sabbato vſque in Pentecoſten. Sex media habent Reſponſorium & Alleluia. In memoriam itaque primæ vitæ quam habuit Adam, primò canitur Alleluia: & quia non fuit ſempiterna, tractus ſequitur humiliore lingua, vt humilitas poſterioris vitæ recordetur. In recordatione verò potiſſimæ reſtaurationis, id eſt, vltimæ requiei, quæ redditur in ſeptima die, & perficitur in octauo die & octauo officio duo Alleluia canuntur: primum, quia vita redditur: ſecundum, quia ſempiterna. Similiter in Dominicis diebus duo Alleluia terminantur, vſque in Pentecoſten. Duo ſunt, vnde anima in ſeptima die, id eſt, in requie laudet Dominum: vnum, de percepta gloria: alterum, de percipienda reſurrectione: homo autem in reſurrectione conſtabit ex corpore & anima. & quia reſurrectio Dominica præceſſit in octaua die, quod futurum eſt in reſurrectione, hoc agimus per dominicos dies vſque in Pentecoſten, id eſt, vt mens & corpus laudet Dominum: & quia interim ſine corpore anima laudat Dominum, per ſingulos dies vnum Alleluia celebratur. At media ſex officia paſchalis hebdomadæ, Reſponſorium tenent & Alleluia: ſicut ſeptenarius numerus requiem ſignificat, ità ſenarius opera: & in hac vita bonis operibus inſiſtendum eſt, & à Dei laude non ceſſandum. In fine verſuum Reſponſorij, *Hæc dies*, præpoſterus ordo eſt. *Benedictus qui venit*, præponitur in quinta feria verſui, *Lapidem quem reprobauerunt*, qui eſt in ordine pſalmi prior: Sed ſexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipuè ſonat de paſſione Domini, quæ facta eſt ſexta feria: In illa reprobauerunt Dominum Iudæi ædificantes, in illa factus eſt in caput anguli. Quod autem ſemel agitur baptiſmus, ſignificat, quia Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. In quo baptiſmo duas pactiones fieri non dubium eſt, primùm videlicet abrenunciare diabolo & pompis eius, ſecundò credere in myſterium ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Paruuli autem, alio profitente fidem illorum, idcircò baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nequeunt. Qui ſi priuſquàm regenerentur, tranſierint,

Patrini & matrini.

proculdubio à regno Christi alieni existunt. Patrini verò illorum prævidere debent, vt cùm ad intelligibilem ætatem peruenerint, fide & bonis moribus instruant, orationem Dominicam & symbolum eos instanter erudiant. Quod si neglexerint, norint se rationem pro eis reddituros ante Dominum, quorum sponsores extiterint. Quanto autem tempore generaliter ab ecclesia celebratur aduentus Spiritus sancti super Apostolos, tanto tempore debet obseruari vnctio Chrismatis apud vnumquenque, qui accipit manùs impositionem, & non immeritò: quoniam Spiritus sanctus in septem mulieribus hoc est, septem virtutibus venit ad hospitem suum. Dominica post albas, id est, in octauis Paschæ, danda est cera benedicta post Missam ad suffumigandum scilicet in domibus suis, seu ponendum in agris vel vineis propter illusiones diabolicas, siue contra fulgura vel tonitrua.

De litania Maiore.

Litaniarum origo primo Maio.

ROmana consuetudo vnum diem, scilicet septimum calendas Maij, interponit, quem vocat in litania maiore, non in ieiunio. Litania autem Grecè, Latinè deprecatio vel rogatio dicitur, indè & Rogationes. Potest enim serena mens, & aliena à voluntate mala, precari Dominum, quanuis manducet sobriè. Eo enim tempore, id est, septimo Calendas Maij, solent inimici commouere bellum aduersus vicina regna. Hinc reor cautè hoc esse prouisum: Vel quia tunc omnia in quodam profectu sunt. Messes pullulant, arborei fructus ex flore prodeunt, vineæ & oliuæ suis arboribus erumpunt, Animalia campos tondent. Quoniam necessaria hæc sunt nostris vsibus, petendum est vt à Domino conseruentur.

De diebus Rogationum.

TRes autem dies Rogationum, qui celebrantur ante Ascensionem Domini, iuxta morem Gallicanæ Ecclesiæ constituit sanctus Mammertus Viennensis episcopus, ob incursionem scilicet malarum bestiarum, quæ tunc temporis grauissimè afficiebant populum DEI. Nam cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniretur, congregati traduntur Galliarum episcopi apud Viennam præcipuam Galliæ vrbem, qui in commune statuerunt, vt triduano ieiunio misericordiam Domini implorarent, antiquorum patrum vestigia sequentes. Cùmque ad eorum preces oculus diuinæ pietatis respiciens, flagelli huius pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis diem celebrarentur: quæ consuetudo apud nos vsque hodiè pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur.

De Ascensione.

AScensionis Dominicæ solennitas ideò celebratur, quia eodem die post mundi victoriam, post inferni regressum ascendere memoratur ad cœlos, sicut scriptum est: Ascendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ festiuitas ideò per reuolutum annorum circulum celebratur, vt vnitas assumptæ carnis ascendentis ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: Cuius corpus ita in cælo esse credimus, vt erat quando ascendit. Quod & vox angelica protestatur, dicens: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, id est, in eadem carnis specie atque substantia: Cui profectò carni immortalitatem donauit, naturam non abstulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius sedere creditur, non est corporea, quod nefas est de Deo sentire: sed dextera patris est beatitudo perpetua, quæ sanctis in resurrectione promittitur, id est, ecclesiæ, quæ est corpus Christi: sicut & sinistra eius, rectè intelligitur miseria & pœna perpetua, quæ impijs dabitur.

De Vigilia.

IN vigilia Pentecostes ità agitur, sicut in Sabbato sancto Paschæ: Antequàm enim descendatur ad fontes ad baptizandum, legitur lectio prima, Tentauit Deus Abraham. ORA. Deus qui Abrahæ famuli. Lectio secunda, Scripsit Moyses canticum. CAN. Attende cælum. ORA. Deus qui nobis per prophetarum oracula &c. Lectio tertia, Apprehendent septem mulieres. CAN. Vinea facta est. ORA. Deus qui nos ad celebrandum. Lectio quarta, Audi Israël præcepta vitæ: Deus incommutabilis. CAN. Sicut ceruus. ORA. Concede, quæsumus, omnipotens Deus, vt qui festa paschalia agimus. Finitis lectionibus, descendendum est ad fontes cum sancto Chrismate & cereis in magna reuerentia decantando Litaniam. His expletis, baptizandum est, sicut in vigilia Paschæ. Post ascensum verò fontis, ingrediendum est ad Missam publicam ad S. Ioannem. In primis fiunt Litaniæ * iter repetendo, & cùm dixerint, Agnus Dei: dicatur excelsa voce, Accendite. Accensis omnibus luminibus, procedit Pontifex cum omni ornatu vsque ad altare, & dicit: Gloria in excelsis Deo, & peragitur Missa in ordine suo.

De Pentecoste.

INitium sanè & causa festiuitatis Pentecostes, paulò latiùs repetenda est. Pentecostes enim dies hinc cepit exordium, quandò Dei vox in Sina monte desuper intonantis audita est, & lex data est Moysi. In nouo autem testamento Pentecostes cœpit, quandò aduentum sancti spiritus, quem Christus promisit, exhibuit, quem ait non esse venturum, nisi ipse ascenderet in cælum. Denique dum portam cæli Christus intrasset, decem diebus interpositis, intremuit, subitò, orantibus Apostolis, locus: & descendente sancto Spiritu super eos, inflammati sunt ità, vt linguis omnium gentium Dei magnalia loquerentur, Aduentus itaque sancti Spiritus super Apostolos, gratia in varietate linguarum diffusa, solennitatem transmisit in posteros, eaque de causa Pentecostes celebratur, & dies ipse propriè insignis habetur. Concordat autem hæc festiuitas Euangelij cum festiuitate legis. Illic enim posteaquàm agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi scripta digito Dei: Hic postquam occisus est Christus, qui tanquàm ouis ad immolandum ductus est, celebratur verum Pascha: & interpositis quinquaginta diebus, datur Spiritus sanctus, qui est digitus DEI, super centum viginti discipulos Mosaicæ ætatis numero constitutos.

De Die sancto.

DOminicum diem Apostoli ideò religiosa solennitate sanxerunt, quia in eodem Dominus & redemptor noster à mortuis resurrexit: quique ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet huic diei honorem & reuerentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & saluator noster, tertia die resurrexit à mortuis: ita & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Vnde etiam in Dominico die stantes oramus, quod est signũ futuræ resurrectionis. Apparet autem, hũc diem etiam in sanctis scripturis esse solennem. Ipse est enim dies primus seculi: in ipso formata sunt elementa mundi: in ipso creati sunt angeli: in ipso quoq; à mortuis resurrexit Christus: in ipso de cælis super Apostolos sanctus descendit spiritus, manna eodem in eremo primùm de cælo datum est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna, in die autem sexta duplum colligetis. Sexta enim dies est parasceue, quæ ante sabbatum ponitur; Sabbatum autem septima dies est, quam sequitur Dominicus dies, in quo primùm manna de cælo venit. Vnde colligant Iudæi, iam tunc prælatam esse Iudaico sabbato ipsorum Dominicam nostram: iam tunc indicatum, quòd gratia DEI ad eos de cælo

nulla descenderit, sed in sancta Dominica nostra, in qua primùm eandem Dominus pluit.

De Quatuor temporibus.

QVatuor sunt tempora anni, id est, ver, æstas, autumnus, & hyems. Hæc tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore charitatis. In quibus oportet nos ieiunare, etiamsi venerit infra Pentecosten, quandò celebratur festiuitas septiformis spiritus, vt illud Dominicum, Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. De his Augustinus: Quamuis ordinatio non fiat, necessarium tamen est nostræ religioni, quatuor temporum ieiunia celebrare. De eodem ieiunio dicit Leo Papa in Homilijs: Vt ieiunium celebretur in largitione sacrorum ordinum, Ecclesiæ primitiuæ mos obtinuit, vt illud, Ministrantibus illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus, Separate mihi Saulum & Barnabam in opus ministerij, & reliqua. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Isto die, id est, quarta feria, leguntur duæ Lectiones: quoniam hi qui ad sacrum ordinem transeunt, debent admoneri, vt habeant notitiam legis & prophetarum. Quarta enim ætate lex & prophetæ viguerunt, & Dauid bellicosissimus qui interpretatur manu fortis, in eadem ætate Goliath, id est humilitas superbiam prostrauit. Contra quem Goliath, id est diabolum, debent in humilitate dimicare, qui ad sacros ordines prouehuntur. Quinta feria deest officium & Missa, ideò debet cantari de Dominica Pentecostes. Feria sexta vna tantùm legitur lectio, quia lex & Prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quod legitur in sexta ætate mundi.

Sabbatum in xii. lectionibus.

LEctiones duodecim propter duodecim lectores dicuntur, quia ab antiquis Romanis bis legebantur, hoc est, Græcè & Latinè, (Sex enim tantummodò sunt) nisi fallor, duas ob causas: Vna, quia aderant Græci, quibus ignota erat lingua Latina: aderant & Latini, quibus incognita erat Græca: altera causa propter vnanimitatem vtriusque populi. Qui mos apud Constantinopolin vbique hodiè seruatur. Nec ab re est, quòd in vnoquoque ieiunio tres dies sunt, quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. Et cur in Sabbato potissimum hæc consecratio celebretur, Augustinus scribit ad Ianuarium ità: Sabbatum commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrandum, vt figura esset sanctificationis in requie spiritus sancti. Scriptum est enim: Sanctificauit Deus diem septimum. & quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, commemoratur sanctificatio in septimo die. Episcopi verò consecratio, qui est vicarius Apostolorum, immò & Christi, fit in Dominica, quia eodem die per donum spiritus sancti dignatus est illustrare corda Apostolorum. Sabbato igitur quatuor leguntur lectiones, quandò benedictio largitur, quia quatuor sunt ordines benedicentium Dominum, vt illud Dauidis: Domus Israel benedicite Dominum, id est, Israeliticus populus: domus Aaron, id est, prælati: domus Leui, id est, ministri DEI: Qui timetis Dominum, de cæteris nationibus. In istis lectionibus imbuuntur ordinandi ad exempla sanctorum quatuor ordinum patrum. Proxima lectio ordinationis de camino ignis legitur, quia non potest ritè homo ad consecrationem accedere, nisi transeat per fornacem, & ibi benedicat Deum, vt illud, Vasa figuli probat fornax, & reliqua. Quapropter debent transire per fornacem, quod sonat lectio quinta, vt sic probari, accedere ad sacrum mysterium valeant, sicut legitur in sexta lectione, Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, & reliqua. De responsoriis non est necesse aliud dicere, quàm quòd singulis lectionibus responsoria singula respondeant. Grauitatem quam debet sacratus seruare, Tractus monstrat, nè fortè in superbia elatus incidat in laqueum diaboli. Tractus enim semper in

A causa humilitatis ponitur. Per singulas orationes debemus mentis humilitatem per genuflexionem ostendere, excepto infra Pentecosten, In sola, de camino ignis, non flectimus genua, quandò Nabuchodonosor compellebat populum adorare statuam, quam fecerat, vt separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum Deum ab errore Gentilium. Oratio post communionem super populum non habetur, quia istud officium frequenter circa noctem Dominicam solet fieri, in qua minimè genuflectitur.

De Sancto Ioanne Baptista.

IDeò tres Missæ celebrantur in festiuitate S. Ioannis, quia tribus insignibus triumphis excellenter refulsit. B Ad hoc enim venit, vt viam Domino præparare exemplo suæ conuersationis, qui triumphus celebratur in vigilia eiusdem. Per ministerium baptismi claruit insignis. Huius ministerij triumphus in prima Missa recolitur. Nazaræus permansit ex vtero matris: hoc donum recolitur in die.

De Festiuitate omnium Sanctorum.

SCriptum est in gestis Pontificalibus, quòd S. Bonifacius Papa quandam domum Romæ Pantheon nomine, quæ erat consecrata in honore omnium dæmoniorum, eliminatis omnibus spurciciis, sacrauerit Ecclesiam in honore sanctæ Dei genitricis, omniumq; sanctorum. C Vndè constitutum est, vt plebs vniuersa per totum orbem in Calendis Nouembribus, sicut in die natalis Domini, ad Ecclesiam in honore Omnium sanctorum, ad Missarum solennia conuenire studeat, illud attendentes, vt quicquid fragilitas humana per ignorantiam aut negligentiam in solennitatibus Sanctorum minùs plenè peregisset, in hac sancta obseruatione solueretur.

De quatuor Coronatis.

Festiuitas quatuor coronatorum.

QVatuor coronatorum nomina hæc sunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus. Quorum nomina, & dies natalis per incuriam neglectus, minimè reperiri poterat: ideò statutum est, vt in eo- D rum Ecclesia quinque cæterorum Sanctorum qui in Missa recitantur, natalis celebretur: id est, Claudij, Nicostrati, Simphoriani, Castorij atque Simplicij, vt istis eorum quoquè memoria pariter fieret: posteà verò eorum nomina reuelata sunt. Solennitas tamen, vt statuta fuerat, in aliorum sanctorum nomine celebris permansit.

Officium, Vir erat in terra.

VErba historica continentur in offertorio, Verba Iob ægroti & dolentis, continentur in Versibus. Aegrotus, cuius anhelitus non est sanus, neque fortis, solet verba imperfecta sæpiùs repetere. Officij auctor, vt affectanter nobis ad memoriam reduceret ægrotan- E tem Iob, repetiuit sæpiùs verba more ægroti. In offertorio non sunt verba repetita, quia historicus scribens historiam, non ægrotabat. In versibus prædicti Offertorij duplicantur siue triplicantur ac multiplicantur verba, Iob fuit mirabiliter flagellatus, & mirabiliter ac singulariter inter antiquos patres victoria patientiæ laudatus. Ideò non abhorret à vero, si alio modo composita sint verba sua per suos versus, in quibus ipse videtur loqui, quàm cæterorum versuum. Iob sicut cithara percutiebatur, id est, cita iteratione dolor dolorem sequebatur: vulnus, vulnus. Præsente nugigerulo, alter, intrabat. Conuicto vno rege obiurgante se, ilicò alter succedebat. Multiplex fuit eius dolor, & secundùm multitudinem doloris anhelitus deficiens, sepiùs repetebant. Solet enim auctor Antiphonarij aut distinctione cantus aut distinctione ordinis, varium affectum monstrare sanctorum: sicut de Ioanne Symmysta fecit per neumam circa intellectum verborum, sapientiæ & intellectus in Responsorio, In medio ecclesiæ. In quo quodammodò imitatur verbum ineffabile, de quo dicebat: In principio erat verbum. Et sicut fecit in ordine officij, quod canitur

de Missa Innocentium: in quo subtrahitur, Gloria in excelsis Deo, & Alleluia, propter plorationem Rachel, quæ in figura præcessit matris nostræ sanctæ Ecclesiæ: aut quia tempus erat, quo tunc ad inferni claustra descendebant passi, & expectabant antiqui patres CHRISTI descensum.

De Ecclesiastico ordine.

Dignitas ecclesiastici ordinis, ab ipso Aaron primo sacerdote causas & originem ducit. Primus autem dicitur, quantum ad ordinationem. Nam fuerunt ante eum alij sacerdotes, vt Melchisedech sacerdos Dei excelsus, qui Deo panem & vinum offerens, noui, hoc est, euangelici sacrificij modum qualitatémque significauit. Abraham quoque, Isaac & Iacob, & multi antè, vt Abel & Noe, Deo hostias obtulisse dicuntur, sed nullus eorum ordinatus vel consecratus in sacerdotium, neque sacris & mysticis vestibus indutus fuisse inuenitur, nisi Aaron, qui primus, iubente Domino, oleo sancto inunctus & sacerdotalibus vestibus decoratus. Tradunt autem Hebræi, quòd ante Aaron primogeniti essent sacerdotes. Deniquè Melchisedech autumant fuisse Sem primogenitum Noe, sacerdotem Dei excelsi. Ex omnibus enim tribubus Israel elegit Deus tribum Leui, & ex hac tribu elegit Aaron summum pontificem, filios verò eius minoris gradus vel ordinis, quos presbyteros appellamus. Cæteros in eadem tribu generali vocabulo Leuitas nuncupant, diuersis gradibus & ministeriis delegatos. Quidam enim ex ipsis erant ostiarij, & hi erant in primo & in inferiori gradu: in secundo lectores, in tertio exorcistæ: in quarto acolyti, in quinto subdiaconi, in sexto diaconi, in septimo presbyteri: in supremo, excellentiori gradu Episcopi siue pontifices constituti erant. Hi erant octo gradus diuini ministerij, de quibus fortassis Ezechiel propheta in mystica templi visione dicit, Et in octo gradibus ascensus eius. Nunc dicendum est de singulis, & quid officij haberent, breuiter intimandum.

Ostiarij erant, qui & æditui vel ianitores vocabantur. Hi, vt in libro Paralipomenon legitur, erant super exedras & thesauros domus Domini, & per gyrum morabantur in custodijs suis, obseruantes, vt nullus immundus templum Dei intraret.

Lectorum ordo, formam & initium à prophetis accepit. Sunt igitur lectores, qui verbum DEI prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Exorcistæ erant, qui exorcismis, id est, adiurationibus à Salomone compositis, dæmones ab energumenis effugabant, quales leguntur in actibus Apostolorum fuisse septem filij Sceuæ.

Acolyti erant, qui tabernaculo Dei lucernis accendendis præerant, iuxta quod in Exodo legitur: Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piléque contusum, &c. Hi obsequebantur in omnibus cæteris superioribus gradibus: Vnde acolyti, id est, obsequentes vocabantur. ἀκολουθέω enim græcè, Latinè sequor dicitur. Nunc in ecclesia ceroferarij dicuntur à ferendis cereis. Sed tunc dici hoc nomine non poterant, quòd nec mel, nec cera introferebatur in sacrificio Domini.

Consulatur lexicon græcum de voce hac, acolytos, nam de ea grammatici certant, & adhuc sub iudice is est.

Subdiaconi erant, quos Nathinæos vocabant, qui sub Leuitis erant, subseruientes & obsecundantes illis. Vndè & Nathinæi, id est, humiles, vel in humilitate seruientes, vocabantur. Ex istorum numero fuit Nathanael, qui à Domino in Euangelio summa laude declaratur, ipsum esse Dei filium & regem Israel confessus est. Tres superiores gradus, leuitarum, presbyterorum, episcoporum siue pontificum. Leuitarũ ordo ab ipsa tribu Leui exordium sumpsit & nomen. Interpretantur assumpti, quòd pro omnibus tribubus assumpti erant, & seruitio Domini deputati. Et quanuis cæteri quoque minoris ordinis de tribu Leui essent, specialiter tamen hic ordo Leuitarũ sub presbyteris dicebatur, qui per ordinationem Aaron & filiorum eius consecrabantur: excubantes semper in templo Dei. Ipsi gestabant arcam, tabernaculum, & victimarum adipem sacerdotibus offerebãt. Septimus ordo sacerdotum vel presbyterorum, filij scilicet Aaron, quibus sacrificia & holocausta, atque omnis templi Dei cultus commissus erat & traditus: quorum erat discernere inter profanum & sanctum, inter immundum & mundum; & quicumque secundum legem mundandus, vel immunditiæ adiudicandus erat, illorum iudicio mũdus vel immundus discernebatur. Interpretatur autem presbyter senior, qui eligebãtur ætate pariter & morum grauitate perfecti, quia Deus in ordinandis mores magis & sapientiam approbat, quàm ætates. Hos sequebatur octauus ordo pontificum, qui & principes vocabantur sacerdotum. Super omnes sacerdotes, vel presbyteros vnus constitutus erat pontifex, cæteris omnibus excellentior, & velut in summa religionis arce locatus, ad quem cæteri respicerent, eiúsque iudicium decretúmque seruarent. Sciendum autem, quia primò vnus pontifex iubente Domino constitutus est: quo decedente, filius eius Eleazar sacerdotium suscepit, & hoc mortuo, filius eius Finees sacerdotij successor extitit: Sícque vsque ad tempora Dauid vnus post vnum pontificatus hæredes extitere. Dauid ergò cùm cogitasset ædificare templum Domino, & diuinos cultus vellet augere, conuocata omni filiorum Aaron progenie, & illos scilicet qui de Eleazar, & qui de Ithamar stirpe descenderant, diuisit eos in partes vigintiquatuor, ac de singulis singulos pontifices elegit. Cæteros verò qui in partibus erant sacerdotij minoris, qui nunc presbyteratus dicitur, officio presbyteratus fungi præcepit, qui pontifices singuli cum sibi subiectis sacerdotibus, per octonos ministrarent dies, hoc est, à sabbato vsque ad sabbatum. Cúmque omnes sacerdotali gradu essent æquales, vnus tamen in eis qui dignior videretur, speciali reuerentia præminens, summi sacerdotis nomen haberet. Ipse quoquè rex Dauid primus delegauit, qui psalmos in templo Domini modulata voce cantantes, animos populi sublimitate & suauitate vocis, quæ dicebantur, oblectarent, & ad amorem Diuini cultus amplius accenderent. Hæc de octo gradibus diximus, qui veteris legis tempore obseruantissimè custodiebantur, quod in nouo testamento suscepit Ecclesia tanto meliùs, quanto & veriùs: quia illis omnia in figuram contingebant. Quos, quia notissimi sunt, & quid singulis conueniat, quídve eis in sua ordinatione tradatur, frequentissimo vsu scitur ab omnibus, paulò inferiùs breuiter *eos* commemorasse sufficiebat.

De tonsura clericorum.

Clericorum autem tonsura à Nazareis fertur sumpsisse exordium. Cùm enim quis voto se obligasset, vt per ieiunium atque aliarum rerum obseruantiam se affligeret, abstinebat se ab omni quod inebriare & statum mentis auertere posset, erátque semper in templo, vndè & Nazareus, id est, sanctus & Domino consecratus vocabatur. Impletis autem voti sui diebus, veniebat ad templum Domini, & offerebat pro se quæ lege præcipiebãtur, radebátque capillos capitis sui & barbæ, partémque pilorum in flamma altaris cremabat, sicque voti liber redibat ad propria. Fertur beatus Petrus primus huiusmodi tonsuram sibi fecisse ad similitudinem spineæ coronæ Domini: siue vt clerici à laicis non solum differant habitu, verùm etiam tonsura.

Cleros igitur Græcè, Latinè sors dicitur, vel hæreditas Domini. Qui ergò ad clericatus ordinem peruenit, Dei hæreditas esse debet: quia hoc debet semper præuidere, vt Dominũ possideat, & ipse à Domino possideatur, vt possit dicere cũ psalmista: Dominus pars hæreditatis meæ. Legimus in veteri testamento Dominũ dixisse ad Moysen: Filijs Leui non dabis hæreditatẽ, Ego enim ero hæreditas illorũ. Indè clerici dicti, eo quòd de sorte Dei & hæreditate sint, si regulariter viuunt: Si autẽ non viuunt regulariter, sicut maximi clerici, qui totum laicalem habitũ

sequuntur, cingentes arma, & cætera facientes, quæ ordo Canonicus prohibet, illi tales non sunt clerici. Quid ergò sunt? Acephali, id est, sine capite religionis. Canon Græcè, Latinè regula, eo quòd recto tramite ducat hominem ad cælestem patriam, & indè canonicus regularis, eo quòd regulariter debeat viuere, id est, rectè in sancta Ecclesia.

Ostiarius ab ostio Ecclesiæ dicitur, quod ità debet præuidere, nè vllo modo paganus ingrediatur Ecclesiam, quia suo introitu polluit eam. Debet etiam custodire ea, quæ intra Ecclesiam sunt, vt salua sint: quia illi traditæ sunt claues & commissa cura custodiendæ ecclesiæ.

Lector dicitur à legendo, eo quòd ministerium legendi habeat in Ecclesia. Illi traditus est codex apicum diuinorum, vt distinctè ad intelligendum diuinas lectiones pronunciando, populo placeat.

Acolytus Græcè, Latinè Ceroferarius, id est cereum ferens. Illorum officium est, vt deportent cereos ante diaconum, quando legitur Euangelium in Ecclesia, & nō ad effugandas tenebras, præsertim cùm sol in die rutilet: sed vt demonstretur, quòd de tenebris infidelitatis venimus ad lucem fidei, & vt signum lætitiæ sit, quatenùs sub typo corporalis luminis, lux illa in memoria habeatur, de qua dicitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Exorcismus Græcè, Latinè dicitur sermo adiurationis siue increpationis: & indè exorcista, adiutator. Illorum officium est, vt ponant manus super dæmoniacos, & per inuocationem nominis Dei repellant dæmones ab eis, dicentes: Adiuro te immunde spiritus per Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum, vt recedas ab hoc famulo Dei. Istud ministerium, vt Canones dicunt, nemo debet vsurpare, nisi qui idem officium habent, aut presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, aut exorcista.

Subdiaconus, subminister, eo quòd sub Diacono sit, id est, sub ministro. Illius ministerium est, vt ministret Diacono, id est, deferat ei linteum, super quod consecrandum est corpus & sanguis Domini. Deferat ei patenam cum oblatis, & calicem in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini processit sanguis & aqua. Peracto sacrificio, mysteria corporis & sanguinis Domini, quæ superfuerint, à Diacono colligenda vel deportanda suscipit.

Diaconus Græcè, Hebraicè Leuita, Latinè assumptus vel minister interpretatur: Assumptus quia assumitur, id est, eligitur ad seruitium altaris: Minister, quia ministrat Presbytero. Ponit linteum in altare, ponit panem & calicem, quæ nec mittendi, nec auferendi habet potestatem Presbyter, si Diaconus adfuerit. Sicut presbytero officium consecrandi competit, ità Diacono ministrandi.

Presbyter Græcè, Latinè Senior dicitur, non propter senectutem, sed propter dignitatem, honorem & sapientiam: quia quicunque Presbyter est, sapiens esse debet, vt intelligat ea quæ legit, intelligat orationes quas dicit & diurnis temporibus & nocturnis, intelligat ea quæ cantat in Missa, Verè dignum & iustum est, Te igitur, Pater noster & cætera, id est, omnia cū Symbolo. Adam vixit annis D. CCCC. XXX. Noe D. CCC. & nemo illorum appellatus est senex, Abraham verò qui ad comparationem illorum per paucum vixit tempus, annis videlicet CLXV. appellatus est senex. quare? Quia sapientior illis fuit.

Sacerdos Græcè, Latinè dicitur sacrum dans, id est, sanctum sacrificium offerens Deo.

Presbyteri potestatem habent catechizandi, baptizandi, infirmos benedicti olei vnguine perungendi. his quoquè concessum est officium prædicandi in ecclesia. Super hos sunt Episcopi, sicut loco & dignitate, sic sanctitatis & eruditionis singularitate conspicui, quibus solis est potestas sacrum chrisma conficere, & baptizatorum frontes signare, & per manus impositionem spiritum sanctum illis tribuere. Habent potestatem ligandi atque soluendi. Per ipsos quoque publica populi absolutio in die cœnæ Domini solenni more peragitur. Sciendum autem, quòd primis ecclesiæ temporibus etiā presbyteri episcopi vocabantur: sed postmodùm vtili satis prouisione constitutum est, vt hoc nomen solis Pontificibus tribuatur, quorum maioris gradus excellentia crescat, & minor ordo mensuræ suæ limitem recognoscat: sicque differentia in vocabulis, sicut præcelsior locus honoris. Episcopus Græcè, Latinè dicitur Superintendens: ἐπὶ super, σκοπεῖν intendere. hinc Episcopus superintendens, id est, superuidens: quia ipse debet superuidere vitā subiectorum suorum, qualiter credant, qualiter viuant, qualiter Dei præcepta custodiant. Antiquis temporibus in singulis ciuitatibus erant turres altissimæ constructæ: vnaquæque ciuitas habebat suā turrim, in qua stabat speculator assiduè, vt à longè posset adspicere si exercitus veniret ex aliqua parte: si videret exercitum venientem, nunciabat statim Regi, & præparabantur omnes ad bellum contra hostem illum. Speculatoris illius similitudinem gerit modò Episcopus: quia sicut ille stabat in altitudine turris, sic Episcopus & Presbyter debet consistere in altitudine virtutum. Sicut enim illa turris cæteras domos excellebat, sic Episcoporum & Presbyterorū vita, debet excellere vitam subiectorum: & sicut ille speculator nunciabat aduentum hostis, vt se præuiderent ciues, sic Episcopi & Presbyteri debent annunciare populis sibi subiectis aduentum nequissimi hostis diaboli, vt se præuideant, nè eius laqueo capiantur. Speculatores animarum dedit Deus Episcopos & Presbyteros, iuxta quod ipse dicit ad Ezechielem Prophetam: Fili hominis, speculatorem dedit te domui Israel.

Episcopi officium.

Antistes quasi antestans, id est, ante aram. Vndè quidam Antistitem dicere volunt. meliùs tamen dicitur à verbo, antesto, antestas, quod significat emineo, excello: eo quòd vniuersum populum dignitate & honore supereminear.

Antistes vndè.

Pontifex, quasi pontem faciens, eo quòd pōtem, id est, viam aliis præbere debeat verbo & exemplo, vndè homines transeant ad patriam cælestem. Pons autem est tabulatum, quod fit super aquas.

Pontifex

Qualiter Episcopus ordinetur in Romana Ecclesia.

CVm episcopus ciuitatis fuerit defunctus, eligitur alius à clero seu populo, fitque decretum ab illis, & veniunt ad Apostolicum cum suo electo, deferentes secum suggestionem, hoc est rogatorias literas, vt eis consecret Episcopum. Tunc pontifex iubet eum inquiri de quatuor capitulis canonicis, hoc est, de * pro ancilla Deo sacrata, pro quadrupedibus, aut si coniugem habuit ex alio viro, quòd Græcè dicitur δευτερογαμία. Et si de his inculpabilis inuentus fuerit, iurat Archidiacono super quatuor Euangelia, deindè confirmat super corpus B. Petri de his inculpabilem se fore. Similiter Presbyteri & Diaconi. Post hæc residente Pontifice, & adstante vniuerso clero, interrogat eos, qui illum adduxerunt, de conuersatione sua, seu quot annos in vnoquoque gradu ministrauit. Deindè interrogat eum, sit ne de ipsa Ecclesia, aut de alia: Et si de alia est, interrogat, vtrùm habeat dimissoriam ab Episcopo suo. Quæ ostensa, recitatur in medium. Quo facto subiungit pontifex: Quid vobis placuit de eo? Respondeant, castitas, hospitalitas, benignitas, & omnia bona quæ Deo sunt accepta: & pontifex, Videte fratres, nè aliquam promissionem fecisset vobis: scimus quòd Simoniacum est & contra Canones. Illis respondentibus, Absit à nobis: introducitur electus ante pontificem, prostrato eo in terram. Cui Apostolicus, Protegat nos DOMINVS. & tunc interrogat de suis ordinibus, atque instruit de canonica auctoritate, & dicit: Quoniam in te bona conueniunt, abstinebis te hodiè, hodiè abstinebis, & crastina Deo iuuante consecraberis. & tūc egreditur fo-

Mos eligendi Episcopū secundùm veteres.

râs. Alia verò die quæ est Dominica, procedit pontifex in Ecclesiam cum omni ornatu, præstolante eum vniuerso clero atque populo, Quia verò in Dominica ordinatur, & reliqui ministri in Sabbato, suprà scriptum est: ingrediente Apostolico in sacrarium, inchoat schola ad introitum, Antiphonam in ordinatione pontificis. completo introitu, non dicitur tum Kyrie eleison, sed mox dicit Apostolicus orationem. Cantantibus egreditur Archidiaconus cum subdiaconis & acolytis, & induit electum dalmatica seu casula, & introducit eum. & Pontifex: Clerus vniuersus, & plebs cōsentiens ciuitatis cum adiacentiis suis, elegerunt sibi illum Presbyterum, vel Diaconum, episcopum sibi consecrari: Oremus itaque nos pro eodem viro, vt Deus & Dominus noster tribuat ei cathedram episcopalem ad regēdam Ecclesiam suam, & plebem vniuersam. Deindè inchoat schola KYRIE ELEISON cum Litania, prostrato Domino Apostolico in terram ante altare cum ipso electo, & Episcopis ac sacerdotibus. Finitis litaniis, surgunt, & benedicit eum. Illud verò, quod duo episcopi tenent codicem Euangeliorum super caput eius, & vno fundente super eum benedictionem, reliqui, qui adsunt Episcopi, manibus suis super caput eius tangunt, non reperitur in auctoritate veteri, neque noua, sed neque in Romana traditione. Sed & hoc sciendum, quia reliqui ministri post Antiphonam ad introitum, & orationem tunc ordinantur: Episcopi verò post responsorium cantatum. Quòd autē aliqui post Euangelium consecrant Episcopum, non dicit vllus ordo. Ad communicandum verò pōtifex porrigit ei formatam atque sacram oblationem. Quam accipiens, communicat super altare, cætera verò reseruat sibi ad communicādum vsque ad dies quadraginta. Postmodùm ex præcepto Apostolici communicat omnem populum. Qualis autem esset antiquitùs consecratio Episcoporum, ostendit Hieronymus in Epistola ad Euagrium: Alexandriæ, inquiens, à Marco Euangelista vsque ad Eraclidem & Dionysium Episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum in excelsiori gradu constitutum vel collocatum Episcopum nominabant, quomodò si exercitus Imperatorem faciat, & Diaconi eligāt de se quem industrium nouerint, & Archidiaconum vocent. Archidiaconus eandem consecrationem habet quā cæteri Diaconi, sed electione fratrum præponitur. Item Hieronymus super Epistolam ad Titū: Antequàm schismata in religione fieret, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, & cætera, communi presbyterorum consilio Ecclesia regebatur: postquàm verò vnusquisque quos baptizabat, suos esse dicebat, non Christi: in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis cura Ecclesiæ pertineret, & schismatum semina tollerentur. Cur à tribus vel quatuor Episcopis Episcopus ordinetur, Gregorius Papa docet. Tales, inquit, conueniant qui vel in profectu Episcopi ordinati gaudeant, vel pro eius custodia omnipotenti Deo preces effundant. Quarè prohibitum sit vni hoc facere, Innocentius Papa monstrat in Decretalibus cap. nono, nè vnus Episcopum ordinare præsumat, nè furtiuum beneficium præstitum videatur. Augustinus in libro de * quantitate animæ, versum Horatij de sapiente protulit:

* qualitate.

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Hinc sequitur, & rectè: nam neque in animo bono quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, neque in planis figuris quàm circulum. Superiorem capitis partem rasorio renouamus, cùm forti solicitudine superfluas cogitationes ab animo resecamus: in inferiori parte coronam portamus capillorum, cùm ea quæ secundùm mundum necessariò gubernanda sunt, cum ratione concorditer coæquamus.

De singulis vestibus.

NVnc dicendum de singulis vestibus, quibus sacerdotes vel reliqui ordines in veteri testamento vtebātur. Erant autem octo species vestium sacerdotalium, id est, tunica linea stricta, tunica hyacinthina, superhumerale, rationale, cidaris, balteū, lamina aurea in fronte pontificis, & feminalia linea. His omnibus pontifex tempore sacrificij induebatur: Ceteris verò minoris gradus sacerdotibus solis quatuor licebat vti, id est, tunica linea stricta, cidari, balteo & feminalibus. Reliqua verò quatuor tantùm summi pontificis erant.

Nunc de singulis explanemus. Tunica linea, vestis erat interior, quam camisiam dicimus vel supparū. Hæc stricta dicitur, quoniam adhærebat corpori, & ità erat strictis manicis, vt nulla ei omninò ruga inesset: Sicut solent milites habere tunicas lineas, sic aptas membris, vt expediti sint dirigendo iaculo, tendendo clypeum, librando gladium, qualem & Ioab habuisse legitur.

Strictam ad mensuram habitus corporis sui: pro qua nunc sacerdotes vel clerici albas habent. Tunica tota hyacinthina exterior nullúmque alium colorem recipiens, vsque ad pedes descendens, sicut & linea, vndè & vtraque græcè podéris, id est, talaris vocabatur, habens similitudinem malorum granatorum aureorum, & tintinabula aurea. Erat autem sinè manicis ad colobiorum similitudinem, & ideò vndè manus educerentur, aperta erat. Pro tunica hyacinthina nostri pontifices primò colobiis vtebantur. Est autem colobium vestis sinè manicis.

Hæ duæ vestes, id est, tunica byssina stricta, & tunica hyacinthina, balteo adstrictæ erant, quod erat cinguli genus ex bysso retorta, hyacintho, purpura ac vermiculo, opere plumari, in similitudinem pellis colubri, latitudinis quatuor digitorum. Pro balteo nunc zonarū, quas Romanas appellant, vsus receptus est. Superhumerale quod Hebraicè ephod dicitur, sic vocatum quòd humeros obnuberet: cuius contextus de omnibus coloribus erat magnitudinis cubitalis, id est, vsque ad cingulū pertingēs, amplectens omnem locum pectoris, & ad manus eiiciendas hincindè apertum: cui vestimento locus vacuus dimittebatur in medio pectore, magnitudine palmi, vbi inserebatur rationale, quod Hebraicè dicitur essin, & Græcè longion: habebat autem superhumerale in vtroque humero singulos lapides onychinos, & in singulis lapidibus erant sculpta singula duodecim patriarcharum nomina. habent etiam nunc ministri ecclesiæ Christi superhumerale, quod amictum vocamus, quandò ad altare ministrant. Rationale, opere polymito factum erat iuxta texturam superhumeralis, id est, eisdem coloribus factum erat, quadrangulum, habens mēsuram palmi in longitudinem & latitudinem. Erant in eo quatuor ordines lapidum, terni per singulos versus distributi: sculpti erant singulis duodecim patriarcharum nominibus. Erant autem catenulæ aureæ, & vncini aurei: necnon & aurei annuli, tam in quatuor summitatibus rationalis, quàm & in summitatibus superhumeralis, quę catenulæ inserebantur, iungebántque rationale & superhumerale superiùs, inferiùs verò vittis hyacinthinis sibi nectebantur. Pro rationali nunc summi pontificēs, quos archiepiscopos dicimus, pallio vtūtur, quod à sancta Romana sede, Apostolico dāte, suscipiunt. Tiara erat vestis, pileolū videlicet rotundū, quasi sphæra media sic diuisa, vt & pars vna ponatur in capite, ità vt medij verticis medietatem excedat, habens vittas, quæ conuolutæ, sæpiùs connectuntur, nè facilè dilabantur: & hoc quidē minorum erat sacerdotū. Summus autem pontifex præter pileum habebat coronā auream, triplicémque super quam à media fronte surgebat quasi calamus quidā aureus, similis herbæ, quæ hebraicè acano, græcè autē hios, quæ apud nos latinè cidaris. Per circulum verò habebat flores, similes flori plantaginis, ab occipitio vsque ad vtrúmque tempus. In fronte verò erat locus patens, vbi inserebatur lamina aurea, quæ quatuor literis nomen Dei habebat scriptum. Huiuscemodi vestis non habetur in Romana ecclesia, vel in nostris regionibus. Non enim moris est, vt pileati diuina mysteria celebrent. Apud græcos autem hoc dicitur, qui pileos, id est, cuphias gestant in

capite dū assistunt altaribus. Lamina aurea in fronte pontificis, in qua sanctum Domino siue sanctum Domini sculptum habebatur, ornamentum erat cæteris sacratius indumentis. Sanctum autem Domino, quod ibi sculptū erat nomē sanctum & venerabile Dei, quod per quatuor literas scribebatur, scilicet, iod, he, vau, heth: & dicebatur, ineffabile, non quòd dici non possit, sed quia nec definiri & comprehendi sensu vllius creaturæ, vt dignè Deo aliquid dici possit. Ligabatur autem vitta hyacinthina super tiaram, vt totam pontificalis ornatus pulchritudinē Dei vocabulum coronaret ac protegeret. Neque hanc ornamenti speciem, Christi accepit ab illis ecclesia. Octauum, id est, nouissimum ornamentum feminalia linea, quibus operiebant carnem turpitudinis suæ, ab renibus vsque ad femina siue (vt vsitatiùs) femora cùm ad sacrificium accedebant. Huiusmodi habitus ità notus est in nostris regionibus, vt ex eo Gallia bracata cognominata sit. Cōprehensum breuiter, quibus vestibus ornarentur sacerdotes & ministri templi Dei, Mosaicæ legis temporibus, quas ad instar illorum, reuelata euangelij gratia, suscepit ecclesia. Sunt tamen alia quæ apud illos non habebantur, vt stola, sandalia, & sudarium, quod ad tergendum sudorem in manu gestari mos est, quod vsitato nomine fanonem vocamus. Verùm quia illo tempore figuris omnia & ænigmatibus obumbrabantur, conuenit, vt quid illa vestimenta mysticè significauerint, quòve nomine nunc specialiter in ecclesia venerantur, non verbatim, sed capitulatim ostendamus. Vestimenta illa, quæ in sanctis officiis portanda erant, typus erant sanctarum virtutum, vndè & sancta dicebantur. Ad hæc facienda non tam diuersæ, quàm speciosæ species sumebantur, aurum videlicet, quid est splēdor sapientiæ diuinæ, cui iungebatur hyacinthus, qui est color aërius, cæleste videlicet desiderium. Purpura apponebatur, quæ sanguinis imitatur colorem, vt per duo genera martyrij nouerint se exercendos electi, id est, si necessè sit, non dubitent mori pro Christo, Et pacis tempore in seipsis appetitus occidant, mortificantes membra sua cum vitiis & concupiscentiis. Coccus bis tinctus, Dei & proximi dilectionem indicat efficaciter tenendam. Byssus geminam castitatem, corporis scilicet & animæ significat: vndè de verè vidua dicit Apostolus, Vt sit sancta corpore & spiritu. His ornamentis debet Christi pontifex refulgere, his coloribus exornari. Tunica linea, & byssina stricta, mortificationem carnis prætendit. Byssum enim vel linum, multiplici elaboratum contusione, & naturæ subtilitate deductum ac textum, in vestem proficit. Sic nullus Christo ornari poterit, nisi castigatis & mortificatis omnibus carnis passionibus vndè & benè stricta dicitur. Strictum enim, castum dicimus: econtrà lasciuum, dissolutum vocamus. Tunica tota hyacinthina, quæ aërio refulgebat colore, cælestem designat cōseruationem: quæ tota erat hyacinthina, quia sacerdos nihil debet curare terrenum: nemo enim, ait Apostolus, militans Deo, implicat se negociis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Balteus siue cingulū, quo tunica hæc cum interiore, id est, linea cingebatur, continentiam insinuat, quæ mater est & custos pudicitiæ, qua maximè ornari pontifices condecet: hanc, qui ingratus est Deo, perdit, sicut Iob de talibus dicit: Balteum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum. Regum enim, id est, sanctorum sacerdotum balteum, hoc est, pudicam continentiam dissoluit, id est, dissolui permittit, cùm de suis virtutibus extolli cœperint: & præcingit fune asperæ pœnitentiæ renes eorum, vt incipiant suis casibus ingemiscere, qui aliorum lapsibus debuerant auxilio subuenire.

Superhumerale quòd Hebraicè ephod dicitur, obedientiam mandatorum DEI significat, quo induebatur sacerdos, vt meminerit præcepta Dei strenuè quasi onus humeris impositum debere portare. Quod verò nomina patriarcharum inter sacrificia & in humeris, sicut & in pectore portabat, monetur per hoc sacerdos, vt priorum patrum fidem & exempla sequatur, vt fidelium, qui sunt filij apostolorum in suis orationibus meminerit, & vt ipsis eadem exempla sequenda proponat.

Rationale, quod erat in fronte pontificis, designat, quia pastor sapientia & doctrina debet præditus esse. Nam & ideò rationale iudicij dicitur, quia debet rector ecclesiæ subtili semper examinatione bona maláque discernere, & quid vel quibus, quandò & qualiter conueniat, studiosè cogitare. Hoc enim quod dicitur, Pones in rationale iudicij doctrinam & veritatem, vt videlicet habeat scientiam scripturarum, quo possit alios docere, & contradicentes arguere. Quadrangulum erat, propter quatuor Euangeliorum doctrinam duplex, propter scientiæ & operis firmitatem: Mensura palmi, quod est digitorum extensio, designat discretionem in perseuerantia bonorum operum.

Quatuor ordines lapidum, qui erant in rationali, nominibus patriarcharum insculpti, quatuor exprimunt principales virtutes, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam. Terni in vnoquoque lapides, fidem sanctæ Trinitatis, siue fidem, spem & charitatem demonstrant. Quæ omnia in pectore pontificis necessariò esse debere, huius ornamenti, id est, rationalis specie præmonetur. Tiara, quæ & cidaris & mitra vocatur, & contegebat & ornabat caput pontificis, admonet eum omnes sensus capitis Deo consecrare debere, nè vel oculi pateant ad videndum vanitatem, vel cæteri sensus, qui in capite vigent, iniquitati consentiant, & per illos intromissa delectatio, incestet animi sanctitatem. Lamina aurea, diuinæ maiestatis atque potentiæ figura est, quæ in fronte pontificis deportabatur, quia illa ineffabilis Deitatis potentia cunctis quæ creauit, supereminet: & idcircò, quasi cuncta sanctificans, eximiam sibi sedem in fronte, hoc est, in mentis principalitate constituit.

Quatuor literæ in lamina scriptæ, quatuor sunt cornua crucis, totum mundum complectentis. cruci enim Christi in omni creatura apex conceditur, qua omnium fidelium frontes signantur.

Quòd lamina semper in fronte pontificis esse videbatur, ostendit, quia dignitatem, quam prætendit in habitu, exercere semper debet in opere, vt Domini placitum semper habere, & subditorum vota Domino idoneus sit semper offerre. Feminalia, quibus pudenda loca corporis tegebantur, continentiam à concubitu designant, quæ magnoperè omnibus gradibus obseruanda præcipitur. Vndè dicitur, ad velandam turpitudinem. Turpe est enim, sacerdotem nota lasciuæ ætatis infamari, quem conuenit velut in arce castimoniæ, ab omnibus suspici & venerari.

Quòd verò feminalia ipsi sibi imponant, cætera Moyses: designat, vnumquemque se à carnali concupiscentia refrenare debere. Deindè virtutibus sibi subditos, quasi Moysen ministrum templi, vestibus exornare.

Quid significent vestimenta.

Sandaliæ dicuntur soleæ. Est autem genus calceamenti, quo induuntur ministri Ecclesiæ, subteriùs quidem solea muniens pedes à terra, superiùs verò nil operimenti habēs, patet: quo iussi sunt Apostoli à Domino indui. Significat autem, ministrum verbi Dei non debere terrenis incumbere, sed potiùs cælestibus inhiare, & prædicationem suam nulli occultare.

Sandaliæ Episcoporū

Post sandalias in Ecclesiæ vestimentis, sequitur Superhumerale, quod fit ex lino purissimo. Per linum quod ex terra sumitur, & per multos labores ad candorem ducitur: designatur corpus humanum, quod ex terra constat. Sicut ergò linum per multos labores ad candorem perducitur, ità corpus humanum multis calamitatibus attritum, candidum & purum esse debet ab omni sorde peccatorum.

Superhumerale Episcopi.

Posteà sequitur podéris, quæ vulgò alba dicitur. Significat autem perseuerantiam in bona actione. Hinc

Alba Episcopi.

Ioseph inter fratres suos, talarem tunicam habuisse describitur. Tunica vsque ad talum, est opus bonum vsque ad consummationem; in talo enim finis est corporis. Ille ergò benè inchoat, qui rectitudinem boni operis vsq; ad finem debitæ perducit actionis. Qui enim perseuerarit vsque in finem, hic saluus erit.

Zona Episcopi.

Deindè sequitur Zona, quæ cingulum dicitur, qua restringitur podéris, nè laxè per pedes diffluat. Per quam designatur discretio omnium virtutum: virtutes enim sinè discretione, non virtutes, sed vitia sunt: nam virtutes in quodam meditullio sunt constitutæ.

Stola.

Sequitur orarium. Orariū, id est, stola dicitur eò quòd oratoribus, id est, prædicatoribus concedatur. Admonet illum, qui illo induitur, vt memor sit, sub iugo Christi, quod leue & suaue est, esse se constitutum.

Dalmatica.

Dalmatica quæ sequitur, ob hoc dicitur, eo quòd in Dalmatia sit reperta. Vsus autem Dalmaticarum à B. Siluestro Papa institutus est: nam anteà colobiis vtebantur. Colobium verò est vestis sinè manicis. Significat autem in eo quod est sinè manicis, vnumquéque fidelem exercitatum esse debere ad bona opera exercenda. Cùm ergò nuditas brachiorum culparetur, vt diximus, à B. Siluestro Dalmaticarum repertus est vsus. Est autem vestimētum in modum crucis monens, indutorem suum crucifixum esse debere mundo, iuxta Apostolum, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Habet etiam in sinistra parte sui fimbrias. Per sinistram partem præsens vita figuratur, quæ diuersis curis abundat: quæ curæ significantur per fimbrias sinistræ partis per dexteram quæ fimbriis caret, futura vita exprimitur, in qua nullæ curæ solicitāt animas sanctorum. Inconsutilis etiam est, quia in Ecclesia vel in corde vniuscuiusque fidelis; nulla debet esse scissura, sed indiscissa fidei integritas. Sinistrum latus habet fimbrias, quia actualis vita solicita est, & turbatur erga plurima: At dexterum latus non habet, quia contemplatiua vita nihil in se habet sinistrum. Largitas brachiorum, largitatē & hilaritatem datoris significat Diaconus qui non est indutus Dalmatica, Casula circumcinctus legit vt expeditè possit ministrare; vel quia ipsius est ire ad comitatum propter instantes necessitates.

Mappula.

Mappula quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum & narium detergimus, præsentem vitam designat, in qua superfluos humores patimur.

Casula.

Casula quæ super omnia indumenta ponitur, significat charitatem, quæ alias virtutes excellit. De qua Apostolus, commemoratis quibusdam virtutibus, ait: Maior autem horum est charitas.

Pallium Archiepiscoporum.

Pallium Archiepiscoporum super omnia indumenta est, vt lamina in fronte pōtificis, Pallium nihil est aliud, nisi discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos. Pallium significat torquem, quem solebant legitimè certantes accipere. Hoc etiam erat lamina illa, vt dixi, quam summus pontifex circa tempora ferebat, in qua scriptum erat nomen Dei Tetragrammaton, id est, quatuor literarum, Iod, He, Vau, & Heth. Est autem interpretatio, Iod principium, He iste, Vau vita, & Heth passio, id est, Iste est principium passionis vitæ. Passi igitur

יהוה

sunt multi ante Christum, sed nemo eorum per suam passionem hominibus vitam attulit: Christus verò, cuius sanguis in cruce fusus est pro totius mundi redēptione, humano generi attulit vitam. Secundùm alium doctorem, Iod principium, He iste Vau & Heth vita interpretatur: Quod ità potest coniungi, Iste est principium & vita Christus. Vocabatur autem hoc nomen sanctum Domini, vt est: Fecerunt laminam, id est, sacrauerunt, scripserūntque in ea sanctum Domini, quod interpretatur ineffabile, non quòd non fari, sed quod diffiniri, vt est, minimè possit. Stephanus natione Romanus ex patre Iobio, vt legitur in gestis Pontificalibus, constituit sacerdotibus, Leuitísque vestes sacras in vsu quotidiano non vti nisi in Ecclesia. Hinc Hieronymus in libro 14 super Ezechielem. Porrò religio alterum habitum habet in ministerio, alterum in vsu vitáque communi. Sudario

A solemus tergere pituitam oculorum & narium, atque superfluam saliuam decurrentem per labia: significat studium mundanæ cogitationis. in manu sinistra portatur, vt ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris. Varietas sandaliorum, varietatem significat ministeriorum. Episcopi & sacerdotis penè vnum officium est: At quia nomine & honore discernuntur etiam & varietate sandaliorum, vt visibus nostris error auferatur. Episcopus habet ligaturam in suis sandaliis, quā non habet Presbyter. Episcopi est huc illucque discurrere per parochiam: nè fortè cadant sandalia de pedibus, ligata sunt. Presbyter qui domi hostias immolat, sublimiùs incedit. Diaconus quia dissimilis est episcopo in suo officio, non est necesse vt habeat dissimilia sandalia: & ipse B ligaturam habet, quia suum est ire ad comitatum. Subdiaconus qui in adiutorio Diaconi est, & penè in eodem officio, necessè est vt habeat dissimilia sandalia, nè fortè Diaconus æstimetur. Sandalia significant, quia prædicator neque cælestia debet abscondere, neque terrenis inhiare. Signorum vsus, à veteri testamento sumptus est. In lib. Numerorum dixit Dominus Mosi: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. Officium Missæ addidit Cælestinus Papa, & constituit vt Psalmi CL. ante sacrificium psallerentur antiphonatim ex omnibus, quod anteà non fiebat, nisi tantùm Epistola Pauli recitabatur, & sanctum Euangelium, & sic Missa celebrabatur. Quod nos ità intelligi- C mus, quia ex omnibus Psalmis excerperet antiphonas, quæ psallerentur in officio Missæ: nam anteà inchoabatur Missa à lectione. Qui mos adhuc retinetur in vigilia Paschæ & Pentecostes. Procedens Pontifex in persona Christi, ducit secum prophetas, id est, diaconos, qui annunciant ex Euangelio futuram vitam: & sapiētes, id est, subdiaconos qui sciunt vasa Domini disponere, & quid primò ferendum sit, quid posteriùs: & scribas, id est, acolytos, qui accendunt corda fidelium ex scriptura. Procedit in thuribulo thymiama, quod significat corpus plenum odore bono. Postquàm præsentatus est Ecclesiæ, inclinatus stat in exemplum humilitatis Christi, in qua factus est obediens patri vsque ad mortem. In ipsa ele- D uatione dat pacem ministris, qui dextra læuàque sunt. Ipse est pax nostra, per quam reconciliamur Deo. Eandem pacem offert cantoribus qui retrò stant: vt illud, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, præsentibus dat, absentibus relinquit: hoc est quod solemus dicere, innuit episcopus cantori, qui mutat laudem de veteri in nouam, & incipit Trinitatem sanctam laudare, & dicit, Gloria patri, & Diaconi quasi chorus Apostolorum, stant cum eo humiliati, & dicunt: Domine, doce nos orare. Indè vicissim duo Diaconi altrinsecùs vadunt osculari latera altaris. Quo osculato, demonstratur pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quancunque domum intraueritis, dicite, Pax huic domui. Altare E corda electorum significat. Deindè in memoriam passionis Christi, dicunt cantores versum de Psalterio. Psalteriū inferiùs percutitur, superiùs reboat: & passio Christi ab inferiori parte habet percussuram, à superiori dulcedinem resurrectionis. Hinc osculatur Euangelium, in quo duo populi ad pacem redeunt. Deindè transit ad dexteram altaris. Liquet omnibus, quòd semper Christus egit dexteram vitam postquàm resurrexit. Diaconi posteà stant in ordine, vt illud: Si quis vult post me venire, &c. Episcopo ascendente ad sedem, cereostata mutantur de locis suis in ordinem vnius lineæ vsque ad altare. Per Cereostata, significantur dona gratiarum, per quæ illuminatur Ecclesia. Vnius lineæ positio, vnitas est spiritus sancti in singulis donis. Potest & simpliciter intelligi dispositio cereorum expeditus cursus circa altare ministrandi. Telesphorus natione Græcus ex Anachorita, constituit, vt hymnus diceretur angelicus ante sacrificium. Symmachus post Telesphorum quadragesimus quintus, constituit vt omni die Dominico, & natalitijs martyrum idem hymnus cantaretur.

Ad Orientem oramus, vt admoneatur animus ad naturam excellẽtiorem se conuertere, id est, ad Deum. Post laborem & opus ministerij pontifex ascendit sedem, in memoriam ascensionis Dominicæ, & sedet cum eo quibus promisit: Sedebitis super sedes duodecim. Per eos qui sedent demõstrantur membra Christi in pace quiescentia: Per eos qui stant, in certamine posita. Cantor sinè aliqua necessitate tenet tabulas propter illud: Laudent nomen Domini in choro, & reliqua. Hæc iubilatio, quam Sequentiam vocant, illud tempus significat, quando non erat necessaria locutio verborum, sed sola cogitatione mens menti monstrabit, quod retinet in se. Anastasius Papa instituit, vt quotiescunque Euangeliũ legitur, sacerdotes non sederent, sed circunstarent. Diaconus portat Euangelium in sinistro brachio, per quod significatur temporalis vita vbi prædicari Euangelium necesse est. Duo cerei qui portantur ante Euangelium, legem & prophetas designant præcessisse aduentũ Christi: Thuribulum, opinionem virtutum de Christo procedentem. Cantores more Leuitarum, qui omnia necessaria tabernaculi prouidebant, quærunt aquam ad fontem, & seruant eam coopertam, vsque ad tempus sacrificij, & sic eam mundam offerunt. Sixtus Papa constituit adiectionem illam primæuo Hymno, id est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Augustinus in lib. de Ciuitate Dei 8. Sacrificium ergò visibile, inuisibilis sacrificij sacramẽtum, id est, sacrum signum est. Ab his personis dantur oscula mutuò in Ecclesia, quæ nullius titillationem libidinosæ suggestionis cogunt excitare. Sergius Papa constituit, vt tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei, à clero & populo decantetur. Triforme est corpus Christi, eorum scilicet qui gustauerunt mortem, & morituri sunt. Primum scilicet sanctum & immaculatum, quod sumptum est ex Maria. Alterum, quod ambulat in terra. Tertium quod iacet in sepulcris. Per particulam oblatæ Missæ in calicẽ, ostenditur corpus Christi, quod iam surrexit à mortuis. Per comestam à sacerdote vel populo, ambulans adhuc super terram. Per relictam in altari vsque ad finem Missæ, iacens in sepulcris vsque ad finem seculi.

De celebratione Missæ, & eius significatione.

Celebratio Missæ, in commemorationem passionis Christi peragitur. Sic enim ipse præcepit Apostolis, tradens eis corpus & sanguinem suum: Hoc facite in meam commemorationem, hoc est, in memoriam passionis meæ: Tãquàm diceret, quod pro vestra salute passus sum, ad memoriam reuocate, & pro vestra vestrorúmque salute eadem proferre curate. Hanc Petrus Apostolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebrasse. In qua tres tantummodo orationes in initio fidei proferebantur, incipientes ab eo loco, vbi dicitur: *Hanc igitur oblationem.* Missa autem dicitur, quasi transmissa, vel quasi transmissio, eo quòd populus fidelis de suis meritis non præsumens, preces & oblationes quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium & orationem sacerdotis ad Deum transmittat, quem mediatorem inter se & illum esse cognoscit, confidens per eius orationem atque intercessionem à malis omnibus liberari, atque creatori suo reconciliari, & in omnibus corroborari. Vel Missa, vt Isidorus dicit, dicta est ab emittendo. Tempore enim quo sacerdos incipit consecrare corpus Dominicum, dicendum est à Diacono post Euangelium: Si quis catechumenus est, procedat foras. Et quia tunc emittuntur Cathecumeni ab Ecclesia, qui non debent interesse sacris mysteriis, eo quòd nondùm sunt perfecti. Siue alio modo potest dici Missa, eo quòd nos mittat ad Deum. Ideò autem non ab Apostolica vel Euangelica lectione, quod maius esse constat, eadem Missa inchoatur, sed potiùs canendo & psallendo, quatenus dulcedo suauitatis corda audientium prius demulceat, & sic post modulationem, suauis cantilenæ in spiritualibus rebus populus per cumpunctionem mentis intentus, salutifera Euangelij verba ardenti affectu suscipiat. Quòd autem populus Dominico die, siue solennitatum, ad Ecclesiam confluit, ad imitationem Israelitici populi creditur fieri, qui temporibus statutis ad templum Domini confluebat, & sex diebus operans, septimo ab omni opere seruili requiescere iubebatur, non tamen à meditatione legis. Sic enim ait Apostolus: Moyses habet in singulis ciuitatibus, qui eum per singula Sabbata prædicent in Synagogis. Vnde & canticum Moysis per omne Sabbatum in Ecclesia recitare mos Ecclesiasticus consueuit. Et quod illi faciebãt in Sabbato, qui primus apud illos in diebus hebdomadis habebatur, quoniam in ipso requieuit Deus ab operibus suis: nos propter reuerentiam Dominicæ resurrectionis, die Dominica agere curamus. Necessè est enim, vt populus Dei eo die, quo Dominus resurrexit, à ruralibus vacans operibus instruatur, quomodò per totam hebdomadam spiritaliter Deo viuere debeat: & qui per totam hebdomadam curam corporis morituri indesinẽter egit, eo die curam animæ in perpetuum victuræ agere curet. Primò omnium dicitur Antiphona ad introitum. Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca in Latinum, duobus alternatim psallentibus ordine cõmutato, siue de vno ad vnum. Quod genus psallendi Græci inuenisse traduntur: quæ ideò ad introitum dicitur, quia per hanc introimus ad officium diuinum, sicut per introitum ostij ad secreta domus. Deindè imponitur: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Quæ verba ad diuisionem psalmorum, qui prius indifferenter canebantur, B. Hieronymus, Damaso Papa petente, composuit. Sed cùm nequaquàm id sufficeret, prædicto Apostolico iterum suggerente, addidit adhuc: *Sicut erat in principio,* &c. Et hoc ad nutum Diaconi ait cantor, sicut & *Kyrie eleyson*, quia ad hoc in ministeriũ admittitur, vt officium integrè peragi possit. Quoniam Presbyter sinè Diacono nomen habet, officium non habet. Induit Diaconus Dalmaticam in similitudinẽ crucis, vt qui minister verbi Christi, Passionem illius ad memoriam reuocans, sicut Christus crucifixus est pro salute mundi, ita & minister verbi ipsius semetipsum vitiis & concupiscentiis crucifigere non obliuiscatur, pro amore Redemptoris. Quod eadem vestis candiditatem habet, ostendit ministrum Christi candorem castitatis mente simul & corpore habere debere, qui auctoritatem Euangelium prædicandi in Ecclesia retinet. Habet & coccineas virgulas, sanguinem Christi pro salute mundi effusum declarantes. Præcedentibus ad altare ministris, in medio eorum propter debitum honorem Euangelium Christi defertur, tanquam persona præpotentis, præcedentibus ac sequentibus ministris constipata, cum procedit in publicum. Cerei quoque Euangelium præcedentes, demonstrant gratia Euangelij mũdum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminatum. Quòd autem eadem processio Euangelij ab Australi parte fit in plagam, Septentrionalem, declarat Dominum Iesum Christum, qui verbum salutis mundo intulit, à parte meridiana ortum esse. Nam Hierusalem in qua Dominus Iesus Christus primò verbum salutis annunciauit, in meridie habet Bethleem, à quo loco ipse Saluator venit, sicut scriptum est: Deus ab Austro veniet. Cantore incipiente Kyrie eleyson, collocantur cerei in ordine à parte Australi in Septentrionem ab Acolyto, ostendente hoc facto, quòd misertus sit Dominus omnipotens mundo, in Meridie & Septentrione. Ideo autem Kyrie eleyson, & Latini Græcè, & Græci Latinè proferunt, quia & illorum quædam Græcam honestiùs quàm Latina, & quædam Latina meliùs quàm Græca sonant, & vt vnum eius populum nos esse ostendamus, vnumque Deum vtrunque populum credere, Kyrie Domine, eleyson, miserere, Christe eleyson, id est, qui es vnctus non oleo visibili, sed plenitudine diuinitatis, miserere. Nam chrisma dicitur vnctio. Incipit deinde Sacerdos: *Gloria in excelsis Deo*, Hymnum in natiuitate Saluatoris ab Angelis decantatum: sed à B. Hilario Pictauiensi posteà auctum & cõsummatum, & hoc ipsum ad imitationem Angelorum, vt ostendamus nos eũdem

Antiphona Missæ.

Gloria patr origo.

Cerei in Missa.

Kyrie eleison in Missa quare Græcè canitur.

Gloria in excelsis Deo.

Dominum colere in terris, quem & Angeli venerantur in cælis. Postea dicit Sacerdos: *Dominus vobiscum*, salutans populum & orans, vt Dominus sit cum eis, sicut dignatus est dicere, per Prophetam: Inhabitabo in illis, & reliqua: & quod Saluator dixit discipulis suis, & in illis omnibus fidelibus: Eccè ego vobiscum sum. Qui salutationis sermo non humano arbitrio compositus, sed ex diuinæ scripturæ auctoritate probatur sumptus, vbi frequenter & singulariter & pluraliter positus legitur: singulariter, sicut Angelus ad B. Mariam: Aue gratia plena Dominus tecum: & sicut ad Gedeonem similiter Angelus salutando dixit: Dominus tecum virorum fortissime: Pluraliter, sicut in libro Ruth legitur Booz salutando dixisse messoribus suis: Dominus vobiscum: & sicut in Paralipomenon propheta a Deo missus, inuenitur salutasse Aza Regem Iuda, cum exercitu suo victores de prælio reuertentes: Dominus vobiscum, quia fuistis cum Domino. Ecclesia ergò tam salubri salutatione Sacerdotis accepta, & ipsa re salutando orat, & orando resalutat: postulans, vt sicut ille optauit Dominum esse cum ipsis, ita sit & cum ipso, dicens: Et cum spiritu tuo, id est, cum anima tua sit omnipotens Deus, vt dignè pro nostra salute eum exores: & non dicit, Tecum, sed cum spiritu tuo, vt officium subsecuturum spiritaliter totum fieri intelligatur. Et benè Dominus cum spiritu hominis esse optatur, quia in spiritu & mente rationali creatus est homo ad imaginem & similitudinem Dei, & ibi est capax diuinæ gratiæ & illuminationis. Sed & illa salutatio Episcopalis ad populum, quæ dicitur, *Pax vobiscum*, siue *Pax vobis*, similiter non humano sensu inuenta, sed de scripturæ sanctæ auctoritate sumpta est. Nam & in veteri testamento inuenitur dixisse Angelus Danieli prophetæ: Noli timere, vir desideriorum: pax tibi, confortare, & esto robustus: Et in nouo, id est, in Euangelio, penè semper ita legitur Dominus Apostolos salutasse dicendo: Pax vobis, & eisdem Apostolis eandem salutationis formam commendauit, dicens: In quancunque ciuitatem aut domum intraueritis, salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Meritò ergò & Apostolorum successores, id est, Ecclesiarum præsules, hac salutatione vtuntur, domum Dei salutantes, vbi omnes oportet filios esse pacis, vt salutatio pacis super eos requiescens, & salutantibus & salutatis possit esse fructuosa. Deindè dicit, Oremus, inuitans secum populum, vt simul orent. Quapropter acclinis debet esse populus, vsquequò sacerdos incipiat dicere: Per omnia secula seculorum. Sequitur collecta, quæ dicta est à collectione, eo quòd ex auctoritate diuinarũ scripturarum fit collecta quæ in Ecclesia leguntur, sicut est illa de tribus pueris: vel quod ex multis sermonibus vna colligatur oratio, siue à collectione vel societate dicitur populi, qui tunc in vnum concurrens colligitur. Ideò autem in omnibus collectis interponitur, *Per Dominum nostrum Iesum Christũ*, &c. vt omne quod datur à Patre, intelligamus per Filium eius nos accipere, cuius hæreditas sumus. Per ipsum ergò hostiam laudis atque orationis offerimus, qui per mortem ipsius reconciliati sumus, cùm inimici essemus. Dicens verò sacerdos, *Qui tecum viuit & regnat*, admonet populum, vt credat filium Dei viuere & regnare semper sine initio, & sinè termino, & vnam potestatem habere æqualiter cum Patre & Spiritu sancto, atque vnam substantiam. Amen verò confirmatio est orationis à populo. Interpretatur enim, verè, siue fideliter, tanquàm respondens populus dicat: verè ita fideliter credimus sicut dicis, filium videlicet Dei ante omnia secula, & in præsenti & in futuro regnare cum Patre & Spiritu sancto, & regnum ac potestatem eius nullo fine concludi. Deinde sequitur lectio Apostolica ante Euangeliũ, non causa dignitatis, sed ad morẽ Apostolorum, qui ante Dominum ibant, sicut narrat Euangelium, quos mittebat Dominus ante se binos & binos. Epistola autem dicitur supermissa, eo quòd super vetus testamentum & Euangelium missa sit, non causa dignitatis, sed vt quisque qui Euangelium fuerit ingressus, ibi

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo.

Pax vobis Episcoporũ.

Collectæ.

Amen.

Epistolæ lectio in Missa.

A inueniat medicinam salutis. Incipiente autem subdiacono Apostolicam lectionem, verso ordine cerei transferuntur ab Oriente in Occidentem, vt demonstretur, per vocem & per prædicationem Apostolorum totum mũdum gratia fidei illuminatum, non solùm à Meridie in Septentrionem, sed etiàm ab Oriente in Occidentem. Nomine enim Orientis & Occidentis, omnia climata mundi comprehenduntur, & quòd tot diebus Sol sua præsentia ea illustret, sicut ibi: Venient ab Oriente & Occidente. Postmodùm cantatur Responsorium, dictũ, quòd à capite repetatur. Deinde cantatur Alleluia, quòd ex Hebræo in Latinum interpretatum sonat, Laudate Deum. nam Alleluia dicitur, Laudate: Ia, nomen Dei est, B vnum ex decem nominibus quibus vocatur Deus apud Hebræos. Alleluia autem, primùm in nouo testamento additum est, dicente Ioanne: Audiui vocem in cælo dicentium, Alleluia. & quia hac voce augelos in cælo Deũ laudare cognouimus, huiusmodi voce laudationis creditum est Deum delectari. Hoc quoque ideò canimus, vt eundem Deum nos colere in terra ostẽdamus, qui etiam colitur ab angelis in cælo, & hoc ante lectionem Euangelicam à cantore interponitur, vt laudetur ab omnibus, cuius gratia saluantur omnes, quasi dicat: Quia verba Euangelij salutem conferentia mox audituri estis, laudate Dominum, cuius beneficio hanc gratiam percipere meruistis. Defertur Euangelium ad analogium, præcedentibus cereis: vt ostendatur, gratia ipsius mundum illuminatum. C Verba Euangelij Leuita pronunciaturus, contra Septentrionem faciem vertit: vt ostendat verbum Dei & annunciationem Spiritus sancti contra eum dirigi, qui semper Spiritui sancto contrarius existit, & in nullo ei communicat. Quos enim Spiritus sanctus, qui est Deus, ad fidem colligere desiderat, diabolus dispergere ab vnitate Ecclesiæ, & integritate fidei laborat. Sicut enim per Austrum, qui ventus est calidus, & leniter flat, Spiritus sanctus designatur, qui corda quæ tangit, ad amorem dilectionis inflammat: ita & per Aquilonem, qui durus & frigidus est, diabolus intelligitur, qui eos quos possidet, ab amore charitatis atque dilectionis torpentes & frigidos reddit. D Quòd enim per Aquilonem diabolus designetur, ostendit Propheta, dicens: O Lucifer, qui dicebas in cor de tuo, Sedebo in lateribus Aquilonis, & reliqua. Crucem in fronte ponit diaconus, adnunciaturus verba vitæ, vt ostendat se discipulum illius esse, qui crucem pro totius mundi salute substinuit. Deindè in pectore, vt omnis vana & immunda cogitatio ab eius corde pellatur, Salutat & populũ, dicens: *Dominus vobiscum*, quatenus corda illorum à mundanis cogitationibus Dominus emundet, & ad suscipienda verba salutifera aperire dignetur. Ad cuius salutationem populus crucem in frontibus ponit, vt à malis cogitationibus corda sua emundet, vt ad intelligenda verba salutis pura permaneat. E Dicit Diaconus: *Sequentia sancti Euangelij secundum Matthæum*, eo quòd post præcedentia, Euangelij sequantur illa. Vndè quando initium alicuius Euangelistæ legitur, non dicit Sequentia, sed Initium. Idcircò autem secundùm Matthæum, aut Marcum, aut Lucam, vel Ioannem, vt sciatur, secundum quem Euangelistam lectio illa legatur. Potest & ita intelligi, quòd dicit Sequentia, vt ea quæ sequuntur, post salutationem in illa lectione secundùm illum Euangelistam contineantur. Hinc sequitur Euangelium, quod de Græco in Latinum, sonat bonum nuncium. Et quod est melius nuncium, quàm istud, PÆNITENTIAM agite, appropinquabit enim regnum cælorum? quæ in Euangelio dicuntur de incarnatione filij Dei & de eius miraculis, prædicatione, & resurrectione, atque ascensione, de gloria quoque electorum, & damnatione reproborum. Perlecto Euangelio, iterùm se signo Crucis populus munire festinat, vt quod ex diuinis eloquiis ad salutem percepit, signatum sigillo Crucis, atque munitum permaneat, nè à mentibus eorũ diabolica fraude euacuari valeat. Post recitatum Euangelium iterùm Sacerdos populum salutat, orans in cordi-

Respons. Alleluia. Sequentia.

bus eorum verba salutis, quæ perceperunt à Domino cōfirmari, & inuitat illum secum pariter ad Orationem, dicens: OREMVS. Sed licet apud nos tunc collecta inter Euangelium & offerendam non dicatur, apud Græcos tamen dicitur. Ita autem potest intelligi secundum quod apud nos fit, vt omnis populus oblationi insistere iubeatur, dum oblaturi intentionem suam offerunt, quatenus illorum oblatio accepta sit Domino. Sequitur deindè Offerenda, quæ indè hoc nomen accepit, quòd tunc populus sua munera offerat. Sequuntur versus, à vertendo dicti, quòd in offerenda reuertantur, dum repetitur offerenda. Suscipit interim Sacerdos à populo oblata, vt ipse qui est inter Deum & ipsum populum mediator, preces eorum & vota Domino offerat. In qua oblatione aqua miscetur vino. Per vinum significatur Christus, per aquā autem populus: & si vinum offertur sinè aqua, videtur significare, quòd passio Christi nihil profuerit generi humano: Si autem aqua sinè vino, videtur significare saluari potuisse populum sinè Christi passione: Vtrumque ergò miscetur simul, vt intelligatur, passione Christi mundum saluatum, & sinè ea mundum non potuisse saluari. Quòd autem sacerdote oblationem suscipiente, clerus Deo laudes interim persoluit, ad imitationem populi Israel sumptum est, qui oblationes & vota cum laude modulationis Deo offerre cōsueuerat. Post oblationem ponitur incensum super altare, dicente sacerdote: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, &c. hoc est dicere, Sicut incensum gratum est & acceptum in conspectu populi, ita fiat oratio mea acceptabilis in conspectu tuo. Quibus expletis, conuertit se sacerdos ad populum, poscens vt iungant preces suas precibus eius, & mereatur exaudiri pro salute illorum. hoc autem dicendum est à sacerdote cum silentio: Orate pro me fratres, vt meum pariter & vestrum sacrificium acceptū sit Domino. Adclinans ergò se populus, orare debet ita: Sit Dominus in corde tuo & in ore tuo, & suscipiat sacrificium sibi acceptum de ore tuo, & de manibus tuis pro nostra omniúmque salute, Amen. Vel hoc dicat omnes: *Exaudiat te Dominus in die tribulationis, Protegat te nomen Dei Iacob.* vsque, *pingue fiat.* Corporale cui superponitur corpus Dominicum, non aliud quàm lineum esse oportet, quoniam Ioseph linteum mundum legitur emisse, vbi corpus Dominicum inuoluit, Nam & linum, purum germen est terræ: & Dominus purum & verum corpus habuit, non simulatum. Et sicut linum per multos sudores peruenit ad candorem, ita Iesus Christus multis affectus passionibus, migrauit ab hoc seculo, & ad candorem resurrectionis, atque immortalitatis perductus est. Ita ergo, qui corpus Christi in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores, & per castitatem mentis & corporis debet se reddere mundum & candidum. Quod etiam plicari debet, vt nec initium, nec finis appareat, sicut etiam sudarium in sepulcro Domini inuentum est. Sudarium est ligamentum capitis. Per caput diuinitas designatur, quia caput Christi Deus. Inuolutio autem hoc significat, quia Christus, qui in humanitate habuit initium nascendo, & finem moriendo, in diuinitate neutrum horum, sed semper esse habuit. Dicit sacerdos collectam super oblata, & in eius fine, *Per omnia secula seculorum*, vt supra, Hucusque præfatio, id est, prælocutio, & allocutio populi, hinc sequitur exhortatio: *Sursùm corda.* hortatur enim sacerdos populum, tamquàm dicat: Iam Apostolicis & Euangelicis præceptis sufficienter instructi & confirmati, corda vestra à terrenis curis sursum ad Dominum dirigite, vt sacrificium, quod Deo offerēdum mihi obtulistis, dignè offerre valeam. Respondet populus: *Habemus ad Dominum*, quasi dicat, corda nostra, vt præcipis, erecta habemus ad Dominum, vt suscipere dignetur votum nostrum. Hortatur iterùm: *Gratias agamus Domino Deo nostro*, simul ego & vos. subaudis, de omnibus bonis ab illo præstitis. Respondet populus & affirmat, dicens: *Dignum & iustum est*, vt illi gratias agamus, Domino Deo nostro. Hanc exhortationem quæ sequitur, Gelasius composuisse dicitur. Affirmat sacerdos populi vocem, & conuertit se ad Deum patrem, dicens: *Vere dignum & iustum est*, id est, sicut populus tuus respondet tibi gratias agere, dignum, iustum & æquum idipsum est: Salutare, id est, salute plenum, quoniam ad nostram corporis & animæ salutē pertinet, si dignè illum laudemus. Post cōfessionem populi, dignum esse & iustum vt Deo gratiæ rependantur, intermisso populo cui loquebatur, iam conuertit se sacerdos ad Deum patrem, & tanquàm ad præsentem incipit loqui, dicens: *Nos tibi gratias agere*, & hoc non ad horam, sed *semper*, id est, omni tempore, & in prosperis & in aduersis, *vbique*, id est, omni loco. *Domine sancte*, qui dominaris omnium quæ in cælis sunt, & quæ in terra, & qui omnia sancta tua benedictione sanctificas vt sancta sint. *Pater* Græcè, Latinè dicitur genitor. Deus enim ineffabiliter genuit filium ante omnia secula: *Omnipotens* dicitur Deus, quia omnia potest, quæ illum decent: Mentiri non potest, quia veritas est: mori non potest, quia immortalis, immò vita est. Mutari non potest, quia immutabilis est. Omnipotens enim dicitur faciendo quod vult, nō patiendo quod non vult. Æternus est Deus, quia nec initium habuit, nec terminum habebit, quia nec cœpit nec desinit. Gratiæ autem quas debemus offerre, per Dominum nostrum Iesum Christum offerendæ sunt, qui est mediator inter Deum & nos, & qui est pontifex pontificum. Christus Græcè, Latinè dicitur vnctus. Vnctus est Dei filius secundum humanitatem, non oleo visibili, quo vngebantur reges & sacerdotes, verum regem & sacerdotem præfigurantes, Dominum nostrum Iesum Christum, sed plenitudine diuinitatis & dono gratiæ, quòd visibili signatur vnguēto, quo baptizatos iungit Ecclesia. Christus tamen non tunc est vnctus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum sicut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam præfigurare dignatus est, in qua baptizati accipiunt Spiritum sanctum. Sed mystica vnctione tunc vnctus est, quando veniente * ad Mariam Virginem vterus repletus est Spiritu sancto, hoc est, quando humana natura sinè vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Deo vero in vtero virginis est ita vnita, vt cum illo vna fieret persona: vndè & ob hoc confitemur illum natum de spiritu sancto ex Maria Virgine. Vnctione autem olei designatur plenitudo Spiritus sancti, quoniam sicut oleo optimo corpus perfusum recreat illud, atque recreans iocundius reddit: sic & gratia Spiritus sancti, cor, quod repleuerit, in amore & dilectione Dei perfectè reparans, omnem timoris mœstitiam, quam pro peccatis primò contraxerat, ab ore repellit, & in charitatis perfectione confirmans, de spe vitæ æternæ exultationis gaudium subministrat. *Per quem* Christum *maiestatem tuam laudant Angeli*, quia per illum sunt creati, & non solùm angeli per illum laudant Deum patrem, verùm etiàm illæ virtutes cælorum, quæ super alias dominationem & potestatem habent. Hi ergò tam beati & sublimes spiritus per Christum maiestatem Dei laudant sicut ad eos congratulando dicitur in Psalmo: Laudate Dominū omnes virtutes eius. Adorant quoque eandem diuinam maiestatem, sicut in hymno confessionis Esdræ ad ipsum Dominum dicitur: Exercitus cæli te adorāt. Tremunt etiam sicut per figuram de eis in libro Iob dicitur: Columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Qui tamen tremor nè eis pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Cùm igitur in cælestibus tanta sit deuotio laudantium, veneratio adorantium, tremor admirantium, consideret hoc homo cui dictum est: Quid superbis terra & cinis? audiat Apostolum monentem, Cum metu & timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cæli quoque qui per Christum facti sunt, tunc laudant Deum patrem, quando nos prouocant ad laudem eius. Cælorum quoque virtutes & Seraphim concelebrant, id est, in commune celebrant concordi deuotione, & cōmuni gaudio laudant. Nam celebritas est conuentus populi in laude: & celebrata dicimus, in celebri, id est, fre-

Per omnia secula seculorum.

quentissimo conuentu acta. Ideò autem dicitur, quia maiestatem *socia*, id est, iuncta *exultatione concelebrant*, quoniam sine intermissione laudantes, vicissim de illo & de se in illo lætantur. Hunc ergo omnium creatorem & rectorem laudant & concelebrant cæli, sicut eum laudant sol & luna, stellæ & lumen. Vndè in psalmo dicitur: Laudate eum sol & luna: vsque, aquæ quæ super cælos sunt. In hymno quoque trium puerorum, Dei ad laudem elementa omnia prouocantur: non quòd elementa muta habeant sensum laudandi, sed quòd cuncta bene cogitata, laudem pariant, & impletur cor consideratione creaturæ ad eructandum hymnum creatori. Et quia longum fuit in ista gratiarum actione totos angelorum ordines, qui in scripturis nouem inueniuntur, ponere, sigillatim post cælos ponuntur virtutes, quo nomine omnes cælestes spiritus generaliter appellari solent, vt in psalmo: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Et iterum: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ad vltimum ponũtur Seraphim, qui est summus ordo angelicorum spirituum, & verè beata, quæ ex singulari propinquitate creatoris sui incõparabili ardent amore. Vndè & ardentes vel incendentes interpretãtur. Sciendum autem, quòd Cherubim & Seraphim per M litteram prolata, iuxta proprietatem linguæ Hebrææ, masculini sunt generis & pluralis numeri tantùm. Si autem per N literam dicantur, sicut in psalmis & hymnis, & in præsenti gratiarum actione ponitur, Græca declinatione in neutrale genus mutantur. Velut cùm dicimus lucida sidera, speciosa nemora, iucunda littora, sic & beata Seraphin neutro genere, & plurali numero accipiamus. Vt autem ad solum patrem dirigatur oratio, cùm totius sanctæ Trinitatis, sicut vna est diuinitas, ita æqualis honor & glorificatio, id Apostoli sancto per eos ordinante Spiritu sanxerunt, vt qui multorum deorum errores vnius Dei prædicatione nitebantur euellere, sub Trinitatis sacramento vni personæ in sacrificiorum ritu esse supplicandũ decernerent: nè qui vnũ Deum prædicabãt, in pluralẽ diuinitatis numerum incidisse arguerentur, & quia Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnius Deitatis, vnius naturæ, vnius substãtiæ, vnius denique potestatis existunt, vna ex eis persona propter vnitatis mysterium retinendũ in sacrificio inuocaretur. Nec alia debuit, nisi quæ prima est, in qua duæ cæteræ naturaliter manẽtes existũt. *Cum quibus & nostras voces*, & reliqua. Voces angelorum sunt in laude conditoris, ipsa admiratio intimæ contemplationis. Quales ergò oportet esse voces nostras, quas in conspectu Dei cum angelicis laudibus deprecamur admitti idest intromitti? vtique tales voces non sunt in sono oris, sed in desiderio cordis. Voces enim apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria: & quia superna ciuitas ex angelis & hominibus constat, meritò sancta Ecclesia, quæ illis socianda est in cœlo, & cum illis in Dei laudibus permansura, iam nunc ipsis vocibus Deum laudant in terris, quibus eum sancti Angeli laudant in cælis. Et hoc non superba præsumptione, sed supplici confessione, id est, humili laude: sic desiderans maiestatem Dei credere & confiteri in mundo, sicut ab angelis videtur & laudatur in cælo. hæc enim confessio non est peccati, sed laudis & gratiarum actionis. Vna igitur confessione, id est, laude & gratiarum actione iam nunc homines cum angelis sociantur, laudãtes de cælestibus & terrestribus, tanquam eum qui fecit cælum & terram, & dicentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt*, & reliqua. Istæ sunt voces angelorum laudantium in cælis. Hunc hymnum gloriæ Dei, & Esaias se audisse testatur, & Ioannes in Apocalypsi. Ergo non humano arbitrio, sed vtriusque scripturæ auctoritate coniuncta, dicimus ter *Sanctus*, & semel *Dominus*, vt ostendamus omnipotentem Deum, & Trinitatem in personis habere, & vnitatem in substantia. Sabaoth autem vnum est ex decem nominibus Dei apud Hebræos, & interpretatur, Exercituum, siue Virtutum, vel Militiarum. Dominus autem Sabaoth, Dominus omnipotens dicitur, quia omnis exercitus & militiæ virtutésque angelorum illi seruiunt, Angelicos autem spiritus, rectè militiam dicimus, quia decertare eos contra aëreas potestates non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt, quia quod agendũ contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. Gloria, id est, diuinitate eius pleni sunt cæli & terra, & omnia implet, iuxta quod ipse dicit: Cælum & terram ego impleo. Adiunguntur autem huic hymno angelorum, sumpta ex Euangelio verba turbarum laudantium Deum & regem nostrum venientem Hierosolymam, atque dicentium: *Osanna in excelsis*, & reliqua. Ita enim ex scriptura Prophetica & Euangelica completur plena laudatio, cùm post laudem & gloriam sanctæ Trinitatis adiungitur etiam gratiarum actio de aduentu Saluatoris, qui vnus ex ipsa Trinitate pro salute nostra homo factus est, & eandem salutem moriendo & resurgendo perfecit. Vndè meritò illi gratias agentes, dicimus: Osanna, id est, salus in excelsis. Vndè in psalmo: Domini est salus. Rectè quoquè subiungitur: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, iuxta quod ipse ait in Euangelio: Ego veni in nomine patris mei. Assumunt autem laudis versiculum turbæ de Psalmo 117. quem de Domino esse cantatum, manifestum est. quod enim dicunt Osanna, hoc est quod ibi dicitur, O Domine saluum me fac, ô Domine prosperare: & statim eisdem verbis subiũgitur, Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod verò subiungitur Osanna, id est, salus siue saluifica in excelsis, apertè docet aduentum Domini in carne, non solum humani generis in terra, sed & angelorum in cælis esse salutem: quia dum nos redempti ad superna perducimur, eorum numerus, qui cadente Satana erat imminutus, impletur. Rectè igitur, Osanna in excelsis, in eius laude canitur, cui tota incarnationis dispensatio pro implenda gloria patriæ cælestis apparuit. Hucusque præfatio & exhortatio, hinc obsecratio sequitur.

Post has laudes & gratiarum actiones pro tanta gratia redemptionis nostræ, quæ in illo diuino mysterio agitur & commendatur, facto totius Ecclesiæ silentio, in quo cessante omni strepitu verborum, sola ad Deum dirigitur intentio, & deuotio cordium, sociatis sibi omniũ votis & desideriis, incipit sacerdos orationem fundere, qua ipsum mysterium Dominici corporis & sanguinis consecratur. Sic enim oportet, vt in illa hora tam sacræ & diuinæ actionis tota per Dei gratiam à terrenis cogitationibus mente separata & Ecclesia cum sacerdote, & sacerdos cũ Ecclesia spiritali desiderio intret in sanctuarium Dei æternum & supernum: & quoniam spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, sic eundem patrem Deum deprecetur: Te igitur clementissime pater, & reliqua. Idcircò, vt ferunt, consuetudo venit in Ecclesia, vt tacitè ista obsecratio atque consecratio à sacerdote cantetur. nè verba tam sacra, & ad tantum mysterium pertinentia, vilescerent, dum penè omnes per vsum ea retinentes, per vicos & plateas aliisque in locis, vbi non conueniret, ea decantarent. Indè fertur, quòd antequàm hæc consuetudo inoleuisset, cùm pastores ea decantarent in agro, diuinitùs sunt percussi. Dicit ergò sacerdos: Supplices rogamus & petimus, & hoc per Iesum Christum, per quem omnis supplicatio & petitio nostra dirigi debet ad Deum, tãquàm per verum mediatorem & æternum sacerdotem, qui sedet ad dexteram patris, & interpellat pro nobis. Quid autem roget & petat, ostendit: videlicet, vt ea quæ offeruntur dona, munera, sancta sacrificia, accepta, id est, placita habeat, & benedicat. Sacerdotum enim est offerre, & maiestatem Dei inuocare: Dei autem, dignanter suscipere, & ea quæ offeruntur, benedicere. Dicit ergò, Vti accepta habeas & benedicas, ac si suppliciter dicat: Petimus, vt hæc spiritu tuo sanctifices, atque ore benedicas, vt quod nostræ humilitatis geritur ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu. Quod autem subiungit, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, non aliud atque

Virtutes cælorum quæ.

Seraphin.

Ad solum patrem oratio cur dirigatur.

Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Sabaoth.

Glori

Osan excel

Bene qui

Hæc

aliud dicitur, sed res vna pro sui magnitudine diuersa appellatione laudatur. Quæ enim diuinis offeruntur altaribus, & munera appellantur, sicut Dominus, Si offers munus tuum : & dona vel sacrificia, sicut Apostolus de pontifice, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis : sed, vt dictum est, sermonum repetitio, tanti sacramenti est commendatio, & piæ deuotionis excitatio. Quia hæc sunt verè sancta & illibata, idest inuiolata, & incontaminata sacrificia, quæ in ministerio Dominici corporis offeruntur, vel illibata dicuntur, idest non prægustata, sed integra adhuc manentia. Libare enim, sub vno sensu dicitur fundere. Vnde legimus, quòd Dauid libauit aquam Domino sibi oblatam, id est, fudit: Sub alio sensu dicitur libare, gustare : vndè & prælibata res dicitur prægustata. Reddidit autem causam sacerdos, pro qua illa offerat sacrificia, & dicit se in primis, id est principaliter pro Ecclesia catholica, id est, vniuersali. Sic enim dignũ fuit, vt inciperet sancta oblatio, videlicet pro ecclesia Dei toto orbe diffusa, quæ est vnico sanguine Domini redempta: quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & paganis: adunare, quæ dispersa est per paganos & hæreticorũ dogmata. Idipsum autem videtur esse adunare, quod pacificare : idipsum custodire, quod & regere. Pacificando nanque adunat, cum omnium fidelium corda in sua pace coniungit, cum omnium fidelium mentes vnius efficit voluntatis, diffusa charitate per Spiritum sanctum : custodiendo regit, cùm inter omnia pericula clementer eam gubernat & regit. Quòd verò post generalem Ecclesiæ commendationem adiungitur, *Vnà cum famulo tuo Papa nostro*, ipsius Ecclesiastici corporis vnitas fortius commendatur: quia religionis cultum sic Dominus instituit, vt in beatissimo Petro Apostolorum summo principaliter collocaret, atque ab ipso quasi quodam capite dona sua vellet in corpus omne manare. Vndè constat, ab vniuersi orbis communione separatos esse, sicut B. Pelagius docet, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam secũdùm consuetudinem non frequentant. Papa autem secundùm quosdam dicitur Admirabilis vel coronatus, sed quod melius est, pater patrum, id est, Episcoporum. Sequitur, & antistite nostro, Sicut enim vniuersalis Ecclesiæ commemoratio propter vnitatem societatis & pacis coniungitur commemoratione Apostolici Pontificis, ita dignũ & religiosum est, vt singulæ Ecclesiæ commemoratione suorum subiungant antistitum, probantes se per illam orationem seruare cum eis vnitatem spiritus in vinculo pacis. Orthodoxi, id est, rectæ gloriæ dicuntur, eo quòd nullo errore deprauati, rectæ fidei confessione Deum glorificent. Idem ergò sunt Catholicæ & Apostolicæ fidei cultores. Catholicæ, id est, vniuersalis, quam vniuersa vbique seruat Ecclesia: Eiusdémque Apostolicæ, quam in toto mundo doctrina Apostolorum fundauit. Additur, per Christum Dominum nostrum: quia aliter nec oratio Ecclesiæ, nec oblatio Deo offerri potest, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, quod ipse in Euangelio commendat, dicens : Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Quam petitionis formam in omni oratione sua custodit Ecclesia. Cùm dicitur, Memento Domine famulorum, famularúmq; tuarum: & sic deindè subiungitur, Et omnium circonstantium, manifestũ est, quòd quasi quidam locus sit, vbi aliquibus specialiter nominatis, etiam cæterorum qui assistunt in Ecclesia, commemoratio adiungatur. In quo loco liberũ est sacerdoti, quos desiderauerit, peculiariter nominare, & nominatìm Deo cõmendare : aut certè illud ab antiquis est obseruatum vt ibi offerentium nomina recitarentur. Prius ergò oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina quorum sunt edicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, non inter alia quæ præmittimus. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio : id est, quam rectè credant, & quàm deuotè diligant, tu solus vides in conscientiis eorum, qui tibi offerunt. in quibus verbis fideliter considerandum est, quòd tota Ecclesia Deo offerat illud sacrificium laudis, quia de omni multitudine circũstantium dicitur, qui tibi offerũt. Quod enim adimpletur propriè ministerio Sacerdotum, hoc generaliter agitur fide & deuotione cũctorum. Sacrificium dicitur laudis, quia in laude illius offertur. Non enim nostra illi damus, sed sua reddimus. Pro se suisque omnibus, id est ad se, vel genere, vel familiaritate, vel qualibet alia conditione sub eiusdem fidei professione pertinentibus, tã viuentibus quàm defunctis. Et hoc qua spe faciant, subiungitur: quia non pro aliquo terreno appetitu, non pro temporali lucro, sed solummodo pro redemptione animarũ suarum, quia in ipso habemus redemptionẽ per sanguinem eius, remissionẽ peccatorũ. Pro spe salutis, idest, pro vita æterna, quæ est vera salus. Spe enim salui facti sumus. Nec solùm pro salute æterna, sed etiam pro temporali incolumitate, id est, corporali sanitate. Incolumitas enim dicitur, sanitatis integritas. Vtraque autem sanitas ab illo est, & animæ scilicet & corporis, de quo in Psalmo canitur: Domini est salus. Reddunt vota, id est, sacrificia, vel vota fidei & piæ deuotionis. Communicantes, &c. vsque, Et omnium sanctorum : Se qui offert, & omnes circunstantes qui simul offerunt, dicit communicare & memoriam venerantes Beatæ Dei genetricis & omnium Sanctorũ : quia vt sacrificium Deo possit esse acceptum, nõ alibi hoc offerunt, nisi in cõmunione & societate sanctorum, & in eorum memoriæ veneratione tanquàm in vero templo Dei, quia in his voluit omnipotens Deus Ecclesiæ suæ constare fundamentum. Ideò sumus communicantes memoriæ eorum, tanquam filij patrum & sectatores præcedentium. Communicantes, id est, participantes fidei illorum, quia eandem fidem habemus, quã & illi habuerunt: Memoriã venerantes, id est, cum pietate & humilitate vestigia eorum sequentes. In hac autem commemoratione Sanctorum, beata Dei genitrix primum ponitur, per quam & illi & nos meruimus auctorem vitæ suscipere : & iungitur commemoratio sanctorum Apostolorum & Martyrum, non solùm eorum qui hic nominatim exprimuntur, sed & omnium quorum nec numerum, nec nomina scire possumus, & tamen per fidem si in his præcipuis piè adhæremus, etiã illis in horũ communione copulati sumus. QVORVM MERITIS, &c. Propter merita nanque & intercessionem iustorum Dominus miseretur, vt in omnibus siue prosperis siue aduersis protectionis eius muniamur auxilio. PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM, Sic & Moyses pro populo peccante intercedens, patrũ facit memoriam. Ezechiæ auxilium petenti dicitur: Ciuitatem hanc protegam propter me, & propter Dauid seruum meum. Nec dubitãdum est, fideliũ petitiones à spiritibus iustorum sciri: quia qui intrùs Dei claritatem vident, non est credendum, quia fit aliquid foris quod ignorent. Postulat ergò Ecclesia suffragia martyrum, nec tamen sacrificat martyribus, sed vni Deo & martyrum, & nostro. Ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mũdum in eius confessione vicerunt, suo loco nominantur, non tamen inuocantur à sacerdote, quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsum verò sacrificium corpus est Christi, quod nõ offertur ipsis, quia hoc non sunt & ipsi. HANC IGITVR OBLATIONEM SERVITVTIS NOSTRÆ. Quia dignũ est vt seruus suo seruiat Domino. SED ET CVNCTÆ FAMILIÆ TVÆ, & reliqua. Et in his verbis vnitas Ecclesiæ ostenditur, quando in illa oblatione cõmunis seruitus exhibetur Deo, tam à sacerdotibus, quàm à cuncta familia domus Dei. Oratur itaq; Deus, vt hanc oblationem, quam illi soli debita seruitute defert Ecclesia, placatus accipiat, & sic dies nostros, quibus inter diuersa pericula viuimus, in sua pace disponat, finitoque huius mortalitatis cursu, ab æterna damnatione ereptos, in electorum suorum grege annumerare dignetur. Hæc quidem, id est, exhortationem, obsecrationem, & consecrationem, principaliter Gelasius composuit. Sed B. Gregorius addidit hunc versiculum, ATQVE AB AETERNA DAMNATIONE EREPTOS : vsque

PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM. Hucusque obsecratio: hinc sequitur consecratio: ità incipiens: QVAM OBLATIONEM &c. Oratur Deus, vt oblationem suis altaribus impositam, & tantis precibus commendatam, ipse per virtutem Spiritus sancti à perfectam Eucharistiam accipiat, vt in omnibus sit BENEDICTA, ASCRIPTA, id est, in numerum placitorum sibi recepta sit, ET RATA, id est, immobili firmitate perpetua: sit quoque RATIONABILIS, vt quãuis de simplicibus terræ frugibus sumpta, benedictionis potentia efficiatur corpus & sanguis filij Dei, vt per hunc cibũ & potum impleatur in nobis quod ipse promisit. Sicut misit me viuẽs pater, & ego viuo propter patrem. &, qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hoc corpus, hic sanguis non in spicis, sed in sacramentis colligitur: & consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud vinum per se irrationabile est: sed orat sacerdos, vt ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotenti Deo consecratus, rationabilis fiat, transeundo in corpus filij eius, nobis, id est, ad salutem nostram. Hoc autem, quod sequitur QVI PRIDIE QVAM PATERETVR, vsque IN MEMORIAM FACIETIS: Apostoli in vsu habuerunt post ascensionem Domini. Vndè ergò Ecclesia iugem sui memoriam redemptoris celebret, ipse Dominus Apostolis, & Apostoli generaliter omni ecclesiæ tradiderunt in his verbis, sinè quibus nulla lingua, nulla regio, nulla ciuitas, id est, nulla pars ecclesiæ potest consecrare hoc sacramentũ, quod Apostolus manifestat, dicens: Ego enim accepi à Domino, quòd & tradidi vobis, quoniã Dominus Iesus qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & reliqua. Christi ergò virtute & verbis iste panis & calix ab initio consecratus est, & semper cõsecratur, & cõsecrabitur. Ipse enim loquẽs per sacerdotes sua verba, cælesti benedictione sanctũ corpus & sanguinem suum perficit. Quod autem ait, Sumite ex hoc omnes: cõmendatio est vnitatis, vt per hoc mysteriũ Christo participantes, vnum simus omnes in illo, sicut Apostolus ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Tanta est autem ecclesiæ vnitas in Christo, vt vnus vbiq; sit panis corporis Christi: & vnus calix sanguinis eius: Accipiens, inquit, hunc præclarum calicem. Ideò dicit hunc accepit, quòd calix, quem sacerdos Catholicus sacrificat, non est alius nisi ipse quem Dominus Apostolis tradidit. Quia sicut diuinitas verbi Dei vna est, quæ totũ implet mundum: ita licèt multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecretur, non sunt tamẽ multa corpora Christi, neque multi calices, sed vnum corpus Christi, & vnus sanguis cum eo, quod sumpsit in vtero Virginis, & quod dedit Apostolis. Diuinitas enim verbi replet illud quod vbique est, & cõiungit, ac facit, vt sicut ipsa vna est, ità coniungatur corpori Christi, & vnũ corpus eius sit in veritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plùs, siue minùs quis indè percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrimè sumunt, & generaliter omnes, & specialiter vnusquisque Ideò autem sanguis Christi nouum testamentum est, quia noua dilectio, qua vsque ad mortẽ in nouissimis seculorum tẽporibus nos dilexit. Et ideò sanguis ille noui & æterni testamenti est, quia quos à vetustate innouat, ad hæreditatẽ æternã perducit. Mysterium fidei est, quia credere debemus, quod ibi salus nostra consistat. Prouidẽs enim nobis dedit hoc sacramentum salutis, vt quia nos quotidiè peccamus, & ille iã mori non potest, per istud sacramentum corporis sui remissionem consequamur. Quotidiè enim ipse comeditur & bibitur in veritate, & integer viuúsque & immaculatus manet. Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciẽ habet corporalẽ: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sed cùm mysterium sit, vndè corpus & sanguis Christi dicitur? consulens omnipotens DEVS infirmitati nostræ, qui non habemus vsum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit vt in pristina remaneant forma illa duo munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis, sicut ipse dicit. Sciendũ verò quòd eundem calicem Dominici sanguinis, nisi mixtũ aqua offerre non licet, quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cùm ait: Non bibã amodò de hoc genimine vitis, & reliqua: & de latere eius aqua cum sanguine, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit. Hæc enim sunt sacramenta ecclesiæ, sinè quibus ad vitam non intratur. Illius ergò panis & calicis oblatio, mortis Christi est commemoratio, quæ non tã verbis quàm mysterijs peragitur, per quæ nostris mentibus mors illa preciosa arctiùs commendatur. Propterea autem iturus ad passionem, & per resurrectionis atque ascensionis gloriam discessurus è mundo, hoc sacramentum vltimum discipulis tradidit, vt memoriam tantæ charitatis arctiùs eorum mentibus infigeret. Vndè & memores sumus, &c. Idem est, quod dicit: Hoc facite in meam commemorationem. Quid dignius & salubriùs fieri potest, quàm vt hæc mysteria frequentando, memor sit ecclesia beatæ passionis, quæ totiùs mundi peccata deleuit? & quia non solùm mortuus est pro nobis propter delicta nostra, sed etiàm resurrexit propter iustificationem nostram, ac sic mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit: memores sumus resurrectionis quoque eius, per quam spoliauit infernum; & quandò assumptus est in cælum, & viam nobis ascendendi patefecit, simus memores etiàm gloriosæ Ascensionis. Ideò enim precium redemptionis nostræ vel sacramento Dominici corporis & sanguinis celebramus, vt semper illud feliciter meditemur, quod ait Apostolus: Empti enim estis precio magno. Memores igitur horũ tam sacerdos, quàm plebs fidelis offert præclaræ & præcellenti, & gloriosæ maiestati Dei non de suo, sed de eius donis, ac datis verè hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam: quæ trina repetitio, tanti mysterij est laudatio. Quàm verò hostiam offert Ecclesia? nonne quam à Deo accepit, id est, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ? In hoc pane vita æterna est, sicut ipse panis viuus de seipso ait, Ego sum panis viuus. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. & Quod iste panis sit corporis sui, exponit: Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita: & calix salutis perpetuæ, quia sanguis ille effusus est pro multis in remissionem peccatorum. Supra quæ propicio ac sereno, id est, placabili vultu respicere digneris, & reliqua. Non quòd vultus Dei aliquandò mutetur: sed tũc super nos serenat & illuminat vultum suum, quandò declarat super nos misericordiam suam. Oratur itaque Deus, vt placabilis sereno vultu, id est, declarata pietatis suæ præsentia, respiciat Ecclesiæ suæ munera: & accepta, id est beneplacita habeat, sicut munera iusti pueri sui Abel, cuius fides & iustitia & oblationis acceptio, & in lege commendatur, & in Euangelio, & in epistolis Apostolorum, qui non ætate, sed puritate & simplicitate puer dicitur: & sicut sacrificium, inquit, patriarchæ nostri Abrahæ, quòd sacrificauit in oblatione vnigeniti sui Isaac, offerens eum in holocaustum, qui est patriarcha nõ tantùm Israeliticæ plebis secundùm carnem, sed etiam noster secundum fidem. Adiungitur adhuc, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, qui interpretatur rex iustitiæ, cuius sacerdotium & sacrificium tãtùm magnificatur, vt de eo dicat Apostolus, Assimilatur per omnia Dei filio, manens sacerdos in æternum. Quod verò subiungitur, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, ad complendam petitionem subiunctum est. Hoc autem totum oratur Deus, quia in antiquis sacrificio Abel, quod de primogenitis ouium, & sacrificio Caini, quod erat ex terræ fructibus prælatum est, noui testamenti fides præfigurabatur, quæ ex innocentiæ gratia Dominum laudans, veteris testamenti operibus anteponitur, & immolatione vnici & dilecti filij Abrahæ, immolatio eius præfigurabatur de quo dicit pater: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Et Apostolus: Qui vnico filio suo nõ pepercit, & cętera. Sacrificiũ quoq; Melchisedech tã vera erat significatio sacrificij

ficij Christi,vt inde prædictum sit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Supplices te rogamus omnipotens Deus,iube hæc perferri:& reliqua. Hæc verba tam profunda quis comprehendere sufficiat? quis indè dignè aliqua loquatur? magis veneranda sunt,quàm discutienda. Beatus tamen Gregorius idoneus tanti sacramenti interpres,quodam loco de eis tanquàm de re ineffabili penè ineffabiliter loquens: Quis,inquit,fidelium habere dubium possit,in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse? summis ima sociari? terrena cælestibus iungi? vnum quiddam ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? Idem quoque alibi: Vno, inquit, eodem tempore ac momento, & in excelsis rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. B. quoque Augustinus de eodem sublimi altari in conspectu diuinæ maiestatis sic ait: Est quoddam altare Dei inuisibile, ad quod non accedit, iniustus. Ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inuenit vitam suam, qui isto decernit causam suam. Hæc ex patrum verbis posita sunt, ne quis carnaliter æstimet in cælis esse altare corporeum: sed potius intelligamus sublime altare Dei, rationale & intelligibile esse in electa & rationali creatura, angelica scilicet & humana,quę in sanctis angelis,ex quo condita est, in contemplatione Dei sublimata, & sibi inuicem per Christum vnita, verum & sublime altare Dei existit, ex quo accipit sempiternum sacrificium laudis & hostiam iubilationis;ad cuius vnitatem adiungitur nunc per fidem, & in futuro per diuinæ contemplationis speciem omnis multitudo electorum. Fit ergo & in ista oblatione aliquid ineffabile, vt per angelica ministeria tanquam de sublimi altari diuinæ maiestati offeratur, cùm adstantibus ministris cælestibus Christus, vt oblata consecret, adesse credendus est. Vnde beatus Ambrosius: Non dubites,inquit,assistere angelum quando Christus assistit,Christus immolatur. Per hæc mysteria corda fidelium omni benedictione cælesti replet & gratia, tribuens corporibus castimoniam,mentibus fidem,cogitationibus puritatem. Memento etiam Domine famulorum famularúmque tuarum, & reliqua. Orat pia mater ecclesia etiam pro defunctis suis, & eos sacræ oblationis intercessione commendat, certissime credens quia sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solùm ad salutem viuentium, sed etiam ad salutem valeat defunctorum. Præcedunt enim fideles de corpore exeuntes ad Deum, sed non præceduntur ab Ecclesia qui precedunt cum signo fidei,quia aqua & Spiritu sancto renati, quia Christi cruce signati:dormiunt autem, tamquam verè in resurrectione suscitandi, in somno pacis, quia ab vnitate Christi, & Ecclesiæ, nec per hæreses,nec per mortalia crimina separati sunt, in quibus & si aliquando fuerint, tamen per pænitentiam sanati, & per orationem Ecclesiæ,cui dictum est,Quodcunque solueris,erit solutum:reconciliati & redemptionis mysterio sociati, vtique in pace obierunt, miserante illo, qui non vult mortem peccatoris, & reliqua. Neque enim piorum animæ defunctorum separantur ab ecclesia: alioquin non ad altare fieret eorum memoria in cõsecratione corporis Christi. Post illa ergo verba, quibus dicitur, In somno pacis, vsus fuit antiquorum,sicut etiam vsque hodie Romana agit ecclesia, vt statim recitarentur ex diptychis, id est, tabulis nomina defunctorum: atque ita post lectionem nominum, subiungerentur verba sequentia, Ipsis,videlicet quorum nomina memorantur,& cæteris omnibus in CHRISTO quiescentibus indulgeas locum refrigerij, vbi non sentitur ardor pœnarum: & lucis,de qua Psalmista, Placeam coram Deo,& cætera: & pacis, in qua sanctorum animæ requiescunt, vt est: Illi autem sunt in pace. Nobis quoque peccatoribus

famulis tuis,& reliqua. Licèt omni tempore peccatores nos esse ex corde cognoscere debeamus,tunc quàm maximè confitendum est, cùm illo sacro mysterio celebratur remissionis gratia & indulgẽtia peccatorum, & cum humilitate & contritione cordis dicendum DEO. Nobis quoque peccatoribus, non de vllis nostris meritis,sed de multitudine miserationum suarum sperantibus,partem aliquam & societatem donare dignetur cum suis sanctis apostolis, & martyribus & omnibus sanctis, vt pro modulo nostro quibus nunc sociamur per communionem fidei,quorum memoriam veneramur,in quorum communione & vnitate hæc mysteria agimus, cum ipsis societatem beatitudinis æternæ in futuro accipiamus. Intra quorum consortium, vt Dei nos pietas introducat petimus, vt nõ nostri meriti æstimator,sed veniæ largitor,vt quia sanctorum societati per meritum non possumus, per indulgentiam coniungamur. In fine autem orationis, per quem hæc omnia nobis speranda & obtinenda sint, subiungitur, & statim conclusio totius consecrationis sequitur, dicendo: Per quem hæc omnia Domine semper bona creas,& cætera: vsque, Amen. Per Christum Deus pater hæc omnia non solùm in exordio creauit condendo, sed etiam semper creat propagando & reparando: bona, quia omnia à Deo creata valdè bona. Creata & suis conspectibus oblata sanctificat, vt quæ erant simplex creatura,fiant sacramenta. Viuificat,vt sint mysteria vitæ. Benedicitque omni benedictione cælesti & gratia accumulat. Præstat nobis per eundem secum sanctificantem qui nobis de corpore ac sanguine suo tam salubrem dedit refectionem per ipsum tamquam verum mediatorem Dei & hominum, cum ipso tanquam coæquali,in ipso tanquam verè consubstantiali, omnis honor & gloria est Deo patri in vnitate spiritus sancti, qui ex patre filióque procedens, vnitatem Deitatis possidet cum patre & filio. Insinuatur itaque nobis in patre auctoritas, in filio natiuitas, in spiritu sancto patris filijque communitas,in tribus æqualitas.Per omnia secula seculorum. Ita dicuntur secula seculorũ, tanquam secula in sapientia Dei firma stabilitate manentia, istorum, quæ cum tempore transeunt, efficientia secula seculorum. Aut certè simpliciter accipienda sunt secula seculorum, velut consequẽtia præcedentium, vt continuata sibi connexione copulentur, quæ dicuntur secula seculorum, donec præsens, quod ex diuersis temporum seculis contexitur, perueniat ad finem,& succedat futurum seculum,quod non habet finem, vbi Deus videbitur & laudabitur sine fine. Amen autem,quod ab omni ecclesia respondetur, interpretatur verum. Hoc ergo ad tanti mysterij consummationem, sicut & in omni legitima oratione, respondent fideles, & quasi subscribunt respondendo. Adiungit autem adhuc sacerdos, & dicit: Oremus, & orat Ecclesia cum sacerdote, non voce, sed corde. Silentium est,& clamat pectus ad Deum in auribus Dei. Præceptis salutaribus moniti. Hoc enim præceptum nobis est salutare,id est,ad salutem nostram proficiens, quo nos vnigenitus filius per lauacrum regenerationis & spiritum adoptionis Dei filios effectos, dicere monuit,& non humana,sed diuina sua institutione,vt Deo audeamus dicere, Pater noster, informauit, dicens: Sic vos orabitis, Pater noster, qui es in cælis,&c. Diuina ergo institutione informati,non præsumptionis temeritate,sed obedientiæ pietate præsumimus dicere Deo patri, Pater noster, qui es in cælis, & cætera. Hæc autem obsecratio,oratio Dominica vocatur,quia eam Dominus docuit, & à Domino oratio Dominica. Discipuli rogauerunt Dominum,vt eos doceret qualiter orare deberent,quibus Dominus dixit: Non necesse est,vt multum loquamini in oratione,quia omnipotens scit quid opus sit antequam petatis eum. Tunc dixit illis: Cùm oratis, dicite: Pater noster. Pater dicitur à patrando, id est, perficiendo. Qui ergo patrem

inuocat Deum, talem se debet præparare, vt filius eius dignus sit vocari. Quòd si iniustè eum vocat patrem, pro ipsa inuocatione iniusta iudicium recipiet. Sicut enim filius imitatur bonum patrem, vt Isaac imitatus est Abraham, & Iacob Isaac; sic nos qui Deum patrem vocamus, vt boni filij sanctitatem illius imitari debemus, vt simus sancti & immaculati, iuxta quod ipse dicit: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Primùm fuit omnipotens pater Iudæorum, iuxta quod ipse dicit per Prophetam, Filius meus primogenitus Israel. &, Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Sed quid factnm est? Desiit pater eorum esse propter infidelitatem: noster autem propter suam misericordiam factus est pater per fidem & dilectionem, cui supplicamus quotidiè, dicentes, Pater noster. Pater duobus modis dicitur omnipotens, vel quia patrauit nos, id est, creauit, & compegit in vtero matrum nostrarum ex carne & anima, ex semine viri & fœminæ, cùm non essemus: vel quia fecit nos renasci ex aqua & Spiritu sancto cum perditi essemus. Prima natiuitas fecit nos filios præuaricationis: secunda, reconciliationis dimittendo nobis omnia peccata, & originalia & actualia. Talis est Deus Pater noster. Qui es in cælis. Psalmista dicit Deo, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: etiamsi potuisset fieri, vt haberem pennas & volarem in extremas partes maris, illic te inuenirem. Et Dominus per Prophetam: Cælum & terram ego impleo. Altior namque est cælo, profundior abysso, latior terra, longior mari. Et si vbique per plenitudinem diuinitatis suæ, & non per extensionem, quare specialiter se dicit in cælis? quia per cælos intelliguntur angeli, & homines iusti, in quibus maximè Deus inhabitat, iuxta quod scriptum est: Anima iusti, sedes est sapientiæ. Pater noster, qui es in cælis, id est, qui habitas in angelis, quorum habitaculum sunt cæli, & homines iusti. Sanctificetur nomen tuum. Nomen Dei per se sanctum est, & quare nos dicimus, Sanctificetur nomen tuum? Quando renati sumus ex aqua & Spiritu sancto tempore baptismatis, in nomine Dei omnipotentis sumus sanctificati, dicente presbytero, Baptizate in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: ideò precamur, vt illa sanctitas quæ facta est in nobis tunc in baptismate per inuocationem Dei, illa permaneat in nobis in æternum, vt non polluamus eam, sed semper simus sancti, vt sicut tunc sancti effecti sumus, ita in perpetuo sancti maneamus. Vel aliter, Sanctificetur nomen tuum, intelligatur à nobis quantæ sanctitatis sit nomen tuum, id est, sanctum habeatur in omnibus operibus nostris, vt dum tuam sanctitatem recolimus, peccare timeamus. Vel aliter, est modò aliquis Christianus bonus, facit bona opera: videt hoc aliquis paganus aut Iudæus, & dicit, Benedictus Deus qui talem seruum habet: nomen Dei sanctificatur, id est, laudatur per illum bonum Christianum. Econtra malus, videt eum paganus mala operari, & dicit, Certè ecce malus Christianus, nos sumus meliores: nomen blasphematur per illum, iuxta quod Paulus dicit: Nomen Dei per vos blasphematur in gentibus. Nos autem precamur, vt sanctificetur nomen Dei, id est, laudetur & glorificetur in opere nostro. Quicquid boni agimus, ad eius laudem refertur, quicquid mali ad eius contumeliam. Adueniat regnum tuum. Deus omnipotens semper regnat in cælo & in terra. & nos nescimus modò qualiter regnat, idcircò precamur, vt adueniat regnum illius. Quid est istud regnum Dei? Æterna beatitudo, de qua dicturus est electis: Venite benedicti patris mei, &c. Hoc regnum precamur vt adueniat, dies iudicij valdè debet esse præparatus. Vel aliter: Deus omnipotens regnat in electis suis per spem, fidem, & charitatem, & per cætera bona. Econtra diabolus regnat per luxuriam, per ebrietatem, odium, & cætera mala: idcircò precamur Dominum, vt ipse regnet in nobis per iustitiam, non diabolus per peccatum. Fiat volũtas tua sicut in cælo, & in terra. Sicut in cælo, id est, in angelis, qui nunquam peccauerunt, est voluntas tua bona, & illorum officium acceptabile habes: sic fiat voluntas tua bona in hominibus in terra, vt illorum seruitium placeat tibi. Vel aliter: Per cælum intelligitur Dominus Iesus Christus: per terram sancta Ecclesia. Scimus quia sicut vir à muliere, sic cælum est à terra. Ab ipso accipit omnem vbertatem: Sic & sancta Ecclesia quicquid boni habet, à viro suo Christo percipit, iuxta quod scriptum est: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est. Fiat voluntas. Ad Deum patrem dicitur: Sicut est voluntas tua in cælo, id est, in Christo, ita fiat in terra, id est, in Ecclesia, quę est corpus eius. Vel, sicut est voluntas tua in cælo, id est, in hominibus iustis, ita fiat in terra, id est, in peccatoribus, vt ipsi valeant tibi placere per pœnitentiam. Vel, fiat voluntas tua sicut in cælo, hoc est, in mentibus nostris; ita fiat in terra, hoc est, in corporibus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Pan Græcè, Latinè totum vel omne: & ab eo quod est pan, deriuatur panis: & ideò per panem intelligere possumus omnia necessaria tam in cibo, quàm in potu, & vestimento, omníque subsidio corporali. Panis quotidianus dicitur, quòd quotidiè nobis est necessarius. Panem nostrum quotidianum, id est, omnia quæ nobis sunt necessaria tam ad victum, quàm ad vestimentum, tribue nobis hodie, id est, omni tempore vitæ nostræ. Vel aliter: Panem hîc possumus intelligere corpus & sanguinem Domini, de quo ipse dicit alibi: Nisi quis manducauerit, & reliqua. Precamur námq;, vt det nobis carnem & sanguinem suum ad sumendum, vt per illud quod visibiliter sumimus, illud quod non videmus in nobis suscipere possimus, id est, Deum omnipotentẽ, iuxta quod ipse dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, ipse in me, & ego in eo. Illud quod dicitur hodie, non possumus generaliter referre ad corpus & sanguinem Domini, quia sunt tales, qui non possunt quotidiè communicare, aut aliqua discordia contra proximum commaculati, aut nocturnali coinquinati pollutione: homines sunt, non possunt esse semper parati. Econtrà sunt tales, qui quotidiè possunt communicare: illis euenit quod Dominus dixit Zacheo, hodie in domo tua oportet me manere. At ille suscepit eũ gaudens in domum suã, quia illi tales cum gaudio debent corpus & sanguinem Domini sumere. Illi verò, qui quotidie non possunt communicare, possunt dicere cum Centurione: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meũ hodiè: intrabis alia die. Sunt etiã tales, qui nolunt à sua iniquitate recedere, abstinent se à corpore & sanguine Domini causa humilitatis. Talibus prædicans beatus Augustinus dixit: Placet, fratres, mihi humilitas vestra, quòd timetis accedere ad corpus & sanguinem Domini: sed melius esset, vt ab iniquitatibus vestris recederetis, & mundi effecti per pœnitentiã, corpus & sanguinem Domini sumeretis. Quamdiù non acceditis, nõ mihi placet. Dicamus aliter: Panẽ nostrum quotidianum. Per panem possumus accipere diuina eloquia, scientiam legis & Prophetarum, Psalmorum & Euangelij. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, id est, in omni tempore vitæ nostrę refice nos doctrina sanctarum scripturarum, quod sicut corporeo cibo reficitur corpus, sic spirituali cibo reficitur anima ad amorem & agnitionem illius. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debita hîc intelliguntur peccata. Duobus modis sumus debitores Dei: aut faciendo ea quæ ipse prohibuit fieri, aut non faciendo quæ iussit fieri. Ipse dicit in Euangelio: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, tota anima, tota virtute, & proximum tuum sicut teipsum. Non diligimus Deũ neq; proximũ sicut ipse præcipit: debitores sumus, id est, peccatores. Ipse dicit, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Non facimus hoc, debitores su-

mus id est peccatores. Hæc sunt quæ Dominus præcipit fieri. Non occides, non adulterabis, non furtum facies, non periurabis. Nos facimus talia quæ Dominus prohibuit fieri: Debitores sumus, id est, peccamus, qui tanta flagitia contra præcepta Dei committimus. Necessarium est ergo, vt, si volumus ea nobis à Domino dimitti, dimittamus ex corde fratri in nobis peccanti, aut mala operanti, contra quem etiam dupliciter sumus peccatores, aut faciendo quæ Dominus prohibuit fieri, videlicet si flagellauerimus eum iniustè, aut si sua abstulerimus: aut non faciendo ea, quę Dominus mandauit fieri, id est, si non dilexerimus eum, & illud quod in nos committit, non dimiserimus. Si ergo indulserimus ei, tunc veraciter dicere poterimus Deo, dimitte nobis debita nostra. Et est sensus: O Deus omnipotens, sicut nos dimittimus his, qui in nobis peccauerunt, ita dimitte. Si autem nos non dimittimus eis, nec ille dimittet nobis peccata, quæ contra illius præcepta gessimus, quia ipse dixit: Si vos non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Et ne nos inducas in tentationem. Vna est tentatio quæ pertinet ad probationem, de qua dicit Moyses ad populum Israeliticum: Tentat, id est, probat, vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligitis eum. Et Psalmista: Proba me Domine & tenta me. Hac tentatione tentauit Deus Abraham, & inuentus fidelis. Altera est quæ pertinet ad deceptionem & perditionem, de qua Iacobus Apostolus: Deus neminem tentat, ad hoc scilicet, vt perdat. Hac tentatione tentat diabolus, vt decipiat & perdat, & nos de hac tentatione precamur, vt non dimittat nos tentari, suprà quàm nostra fragilitas possit sufficere. In tentationem enim Deus inducere dicitur, quando à tentatione non liberat. Tale est, quod de Pharaone legimus: Indurauit Dominus cor Pharaonis, quod nihil est aliud, nisi non emolliuit cor eius quod induratum erat. Sed libera nos à malo, id est, à diabolo & pœnis inferni, & ab omni aduersitate huius seculi. Amen, signaculū est istius orationis, sicut sigillum confirmatio est alicuius codiculi. Quasi dicat Deo ille qui hanc orationem decantat: Certè verum est quod hactenus dixi. Si ergo dimisero peccanti in me, tunc dimittes ea quæ contra præceptum tuum egi: Si non dimisero, nec tu dimittes mihi. Septem sunt petitiones in hac oratione. Tres priores pertinent ad animam, & vitam æternam: Quatuor posteriores, ad corpus & præsens tempus. Sanctificatio nominis Dei & regnum, & voluntas eius bona, in electis in futura vita perficietur. Panis autem & remissio peccatorum, & non induci in tentationem, & liberatio à Diabolo, & ab omni aduersitate huius seculi, in præsenti sunt nobis necessaria, quia in futura vita non erit vlla fames, sed satietas æterna electorum de contemplatione Dei omnipotentis. In hac autem panis necessarius est, & remissio, quia hic peccamus, & hic necesse est, vt liberemur à diaboli tentatione, & huius seculi tribulatione. Post orationem verò Dominicam ad completionem tanti mysterij tota ad Deum fundit preces Ecclesia, & sequitur in conclusione eiusdem sacerdos, & dicit: Libera nos, quæsumus Domine, & reliqua. Mala præterita, peccata transacta, intelliguntur, quorum si actio iam cessauit in nobis, tamen reatus manet, nisi Dei indulgentia deleatur. Mala verò præsentia, quotidiana peccata intelligūtur in animo, & accedentes sæpè diuersi languores, & afflictiones in corpore, & extrinsecus irruentes innumeræ calamitates, quæ quoties patimur, eius debemus implorare auxilium, qui solus sua pietate & animas creat & corpora. Futura mala, quæcunque nobis accidere possunt, siue per tentationes diaboli, siue per miserias seculi. Orat ergo Ecclesia, vt quod in fine orationis dictum est, libera nos à malo: ita nobis per Dei misericordiam præstetur, vt liberemur ab omnibus malis, quę nobis vel in præterito acciderunt, vel in præsenti accidunt, vel in futuro accidere posse formidantur. Sequitur, & intercedente pro nobis: &c. vsque securi. Præcepit Dominus populo Israel, cum teneretur Babylonica seruitute, vt orarent pro pace ipsius ciuitatis, quòd in pace inquit, eius erit pax vestra, & Apostolus hortatur fieri orationes pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, vt quietā & tranquillam vitam agamus. Iuxta hanc formā populus fideliū in huius seculi peregrinatione, tāquam in Babylone captiuus, & supernæ patriæ inspirans orat etiā pro pace tēporali: ne impediatur à spirituali, vt remotis per Dei pietatē omnibus aduersitatibus, quietā & tranquillā vitā agat Ecclesia. Hoc autē paucissimis, sed eminentissimis sanctis nominatis exorat, vt intercedente in primis Dei genitrice, per quam nobis salus exorta est, & beatis Apostolis Petro & Paulo, atq; Andrea impetrare mereamur. In qua postulatione nō cęterorū sanctorū prætermittitur, sed in istorū commemoratione omnia suffragia expetuntur. Quia ita omnes sibi in Deo vniti sunt, ita vnū desiderant & rogant pro salute hominū, vt in vno omnes habeantur pariter, & in vno omnes pariter negligātur. Quòd autē dicit, Da propitius pacem in diebus nostris, iuxta exēplum Ezechiæ, qui cùm audisset à propheta mala venturę captiuitatis, respondit: Fiat pax & veritas in diebus meis, futura Dei iudicio reseruans, de præsenti, quod ad suā & ad populi salutē pertinebat, deprecās. Ita & ecclesia deprecatur pacem in diebus nostris, quod & post nos alij, & post ipsos alij, vsq; ad finē seculi similiter orabunt. Cur autē ipsam pacē postulet, subiungit scilicet: vt ope, id est, auxilio & protectione misericordiæ Dei adiuti, quātum ad interiorē religionis deuotionem pertinet, simus semper à peccato liberi: quantùm ad exteriorē pacē, simus & ab omni perturbatione securi. Sequitur, quod & in omnibus ecclesiasticis orationibus subiūgi solet, Per Dominum nostrū Iesum Christū, & reliqua. vt suprà iā diximus. Hac oratione expleta, cōmiscens sacerdos Dominicam oblationē, vt calix Domini totā plenitudinē contineat sacramenti, tanquàm per eiusdē mysterij copulationem imprecatur Ecclesiæ pacē, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Cui tantum bonum etiā Ecclesia imprecatur, respondens illi: Et cum spiritu tuo. Pax Domini, ipsa est pax Christi, quæ finem nō habet, & est omnis piæ actionis perfectio. Vera autē pax vnitatem facit, quomodò qui adhæret Domino, vnus spiritus est. Imprecata igitur pace, incipiens à sacerdote, dat sibi mutuò omnis ecclesia osculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis fiat in eis locus Dei, sicut dicitur, Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. Et hoc ex traditione Apostolorum seruat Ecclesia, cui frequenter ab eis dicitur: Salutate inuicem in osculo sancto, id est, pacifico, vero, columbino, non ficto, non subdolo, quali vtuntur qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus illorum. Illi ergo osculo sancto salutant inuicem, qui non diligunt verbo nec lingua, sed opere & veritate. Inter hæc cantatur ab omnibus, & cantando oratur, dicentibus: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, & reliqua. Nullus enim tollit peccata, nisi ille solus cui nullum bonum hominis impossibile est, nullum malum insanabile. Quomodo autē peccata mundi tollat, Ioannes in Apocalypsi demonstrat, qui dilexit nos, inquiens, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando ipsum sanguinē dedit pro nobis in cruce, vel quando quisque nostrum in mysterio sacræ passionis illius, baptismi aquis ablutus est, verum etiam quotidiè tollit peccata mundi, lauātque nos à peccatis nostris quotidianis in sanguine suo, cùm eiusdē beatæ passionis ad altare memoria replicatur. Post hæc sumpta eucharistia, id est, bona gratia, (gratia enim Dei pro omnibus gustauit mortē) & celebrata gratiarū actione, respondetur ab omnibus, Amen. Hæc enim clara vox sanguinis Christi, quā sanguis iste exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum. Finitis omnibus,

adstanti & obseruanti populo absolutio datur, inclamante Diacono: Ite, Missa est. Missa ergò nihil aliud intelligitur, quàm dimissio, id est, absolutio, quam celebratis omnibus, tunc Diaconus esse pronunciat, cùm populus à solenni obseruatione dimittitur. Vndè & Missam catechumenorum canones dicunt, quoniam post Euangelij lectionem incipiunt celebrari sacra mysteria, quibus nullum nisi baptizatum interesse licet: tunc enim clamante Diacono, iidem catechumeni mittebantur foras. Missa ergo catechumenorum fiebat ante actionem sacramentorum, Missa fidelium post confectionem & participationem eorundem sacramentorum. Vel Missa est, id est, directa, Siue Missa est, id est, perfecta est pro nobis oblatio & oratio.

De Infirmis.

IAcobus Apostolus dixit: Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis sit, remittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum est, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis in sua aut suorum necessitate ad vngendum. Nam idcircò presbyteris concessum est, quia Episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si episcopus potest aut dignum ducit infirmum visitandum & benedicendum, & tangendum chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Quibus autem reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur esse concedendum? Hac auctoritate promulgata, quotiescunque fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum aqua benedicta, & cum cereis siue incenso ante oleum sanctum, & peragunt omnia, sicut in sacramentorum libro continetur. Ita ergo talium necessitati auxiliandum est, vt nec ratio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur. Si etiam iam amisso vocis officio, per indicia integri sensus quærere comprobentur. Quod si ita ægritudine fuerint aggrauati, vt quod paulò antè poscebant, sub præsentia significare non possint, testimonia eis fidelium prodesse debebunt, simul tamen & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur.

De his qui in extremis sunt.

DE his qui in exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque seruabitur, ita vt si quis egreditur de corpore, vltimo & necessario viatico minimè priuetur. Quòd si desperatus & consecutus communionem, oblationisque factus particeps, iterùm conualuerit, sit inter eos qui communicationem orationis tantummodò consequuntur. Generaliter autem omni in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit. Horum verò causa qui sine communione sunt defuncti, Dei iudicio reseruanda est, in cuius manu fuit, vt talium obitus à communionis remedio differretur: Nos quibus viuentibus non communicauimus, mortuis commuicare non possumus.

Quomodo moriturus olim prouidebatur.

Qualis esse debeat confessio circa morituri.

VEra ergo ad Dominum conuersio in vltimis positorum, mente potiùs est æstimanda, quàm tempore: propter hoc Domino taliter asserente. Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Cùm ergo Dominus sit cordis inspector, quouis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cùm illi se obliget iudici, cui occulta omnia nouerint reuelari. Post istas sacratissimas definitiones, quando aliquis Christianus articulum mortis persenserit imminere, primitus renouet confessionem suam cum puritate ac omni fiducia, deinde distribuat omnia quæ possidet, post hæc dimittat omnibus, qui in se peccauerunt, & reconcilietur. Tūc postulet Missas & oblationes seu communionem sanctam. Qua percepta, & iam si ipso die comedit, mutet habitum in cilicio & cinere seu viliori indumento. Et tunc ingrediantur fratres cum omni grauitate, vel cæteri fideles cum aqua benedicta & cruce, & cum cereis seu incenso, dicentes, Kyrieeleɲson, Christeeleɲson ter repetendo. Post hæc dicat sacerdos: Ad vitam æternam resuscitet eum Dominus & misertus sit nostri. Tunc canendi sunt septem Psalmi pœnitentiales cum Litaniis, prout tempus permiserit. Interim verò legantur passiones Dominicæ ante eum, seu aliæ scripturæ sacræ. His finitis, sequitur Antiphona, Antequam nascerer. Psalmus: Domini est terra, cum repetitione, & dicitur ter Kyrieeleɲson, vt supra: Deinde Sacerdos: In sinu Abrahæ collocet eum Dominus, & misereatur nostri. Sequuntur orationes ad commendandam animam.

De exequiis mortuorum, & eorum commemoratione.

DE his ita August. in libro de cura agenda pro mortuis, & in libro Ciuitatis Dei. Qui facit, inquit, exequias mortuorum, ob amorem illius facit, qui promisit corpora resurrectura: neque enim contemnenda sunt & abijcienda corpora defunctorum, maximè fidelium, quibus tanquàm organis & vasis ad omnia opera bona vsus est spiritus sanctus. Vnde & antiquorum fidelium funera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, ac sepulturæ prouisæ. Ipsique cùm viuerent, de sepeliendis seu transferendis suis corporibus filijs mandauerunt, & Tobias sepeliēdis mortuis Deum promeruisse commendatur. Ipse Dominus die tertia resurrecturus, gloriosæ mulieris bonum opus prædicit prædicandum, & Ioseph qui eum sepeliuit, mirè collaudatur. Ac ideò pro nostris defunctis certare debemus, quatenus possint participes fieri eorum, quos Christus à claustris reuocauit inferni. Similì etiam modo celebramus officia pro ipsis, quomodo celebrantur in illis diebus, quando Christus descendit ad inferna, in quibus & creditur mortuus. Denique in aliquibus locis generaliter pro omnibus defunctis omni tempore, exceptis Pentecostes, & festis diebus, oratur in officio Vespertinali, in aliquibus quotidie pro eis Missa celebratur. In Calendis etiam seu diebus annjuersarijs per nouem psalmos, & responsoria seu lectiones, simili modo officia persoluuntur: & ideò iuxta Augustinum, non prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus Christianis fidelibus, etiam tacitis nominibus eorum, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ista desunt, parentes, aut filij, aut qualescunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiūt recta & pia fide pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, si quamlibet locis sanctis exanima corpora ponerentur. Quapropter ritè celebrantur illi tres dies generaliter ab omnibus infra trigesimam, qui vocantur, tertius, septimus, atq; tricesimus. De tertio enim die seu septimo ita habetur in libro Numerorum: Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus, septem diebus adspergatur aqua lustrationis, die tertia & septima, & sic mundabitur. Immunditia hæc pro tactu cadaueris, animam pollutam significat operibus mortuis: & quia neglexit cultum DEI, in cogitatione, in vita, & in intellectu humiliter confitendo, offerimus sacrificium Deo tertia die, quatenus ab his peccatis purgetur. In expiatione verò diei tertij commendati defuncti, possumus ad memoriam reducere tertiam diem resurrectionis Domi-

ni, in qua deuotiùs est generaliter supplicandum. De septimo verò die habemus auctoritatem in libro Geneseos: mortuo etenim, Iacob in Ægypto, & translato à Ioseph trans Iordanem cum comitatu maximo, celebrauerunt ibidem exequias cum planctu magno, & fecerunt septem dies. & alibi: Luctus mortui septem dierum, fatui autem omnes dies vitæ eius. Quòd autem apud aliquos nonus dies celebratur, & vocabatur Nouendialis, Augustinus in libro Quæstionum redarguit, maximè cùm nullus sanctorum hoc fecisse probatur, cùm sit consuetudo Gentilium. Sanè septimus dies in Scripturis auctoritatem habet, quia septenarius numerus propter Sabbati sacramentum præcipuè quietis indicium est. Vnde meritò mortuis tanquam quiescentibus exhibetur. De tricesima die scriptum est in libro Numerorum: Omnis autem multitudo videns occubisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus, & Moysen fleuerunt filij Israel in campestribus Moab triginta diebus. Dauid & filij Israel ieiunauerunt pro Saul, & & planxerunt eum planctu maximo. Et in libro Sapientiæ de tertio, septimo, atque trigesimo die: Fili, in mortuum produc lachrymas. & post pauca: Propter delaturam autem amarè fer luctum illius. & iterùm: Fac luctum secundùm meritum eius vno die, vel duobus propter detractionem. Vbi primò dixit, propter delaturam vno die fieri luctum, & postea propter detractionem vno vel duobus, tres dies introduxit in luctum. Quapropter & nos pro valdè charissimis ieiunare seu eleemosynas facere, atque interiùs pro eorum reatibus flere debemus, vt quod illi in vita debuerunt facere, & non fecerunt, saltem nos pro illis cum Dei auxilio adimpleamus. Interea dicunt aliqui, vtrùm pro omnibus Christianis licitum sit Missas celebrare? Hinc Augustinus: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, hæc sibi vt posteà prodesse possent, meruerũt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt hæc non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm ab hac vita transierit, adiuuari. Quapropter oportet pro omnibus regeneratis ista facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Præsertim cùm quidam ab hostibus captus, vinculisque ferreis mancipatus, à quodam seruo Dei, scilicet germano suo vt putabatur mortuus, celebratis pro eo quotidiè Missis more mortuorum, sæpissimè vincula soluerentur, à quibus posteà absolutus est. Sed & hoc notandum, quia quòd Missæ mortuorum absque gloria & Alleluia seu pacis osculo celebrantur, quod est indicium lætitiæ, ad imitationem agitur officiorum, quæ aguntur in morte Domini. Potest hoc addisci in Homilia Origenis quinta libri Leuitici, vbi dicit: Sacrificium pro peccato nõ fit in oleo. dicit enim, Non superponit ei oleum, cùm iam pro peccato est. Quod ergo pro peccato est, nec oleum lætitiæ, nec thus suauitatis imponitur, ac ideò absq; gloria & Alleluia celebratur, quia sine oleo & thure. Romani in vespertinis seu vigiliis atque matutinis defunctorum tres tantummodò psalmos recitant, scilicet ob sepulturam triduanam Domini: At hi qui per nouennarium numerum, sicuti est in Calendarum diebus seu anniuersariorum recolunt, figurant illa officia nocturnalia, quæ in passione Domini ritè celebrantur. Anniuersaria dies ideò repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita.

Item breuiter de tertia, septima, & tricesima die pro defunctis.

Tertia dies specialiter pro animæ absolutione celebratur, quia videlicet triplicis est naturæ, irascibilis, concupiscibilis, & rationalis: & quia ingenio viget, intellectu & memoria. Propter hoc igitur sacrificium die tertia peragitur, vt si quid temulentum ex carnis cohabitatione contraxit, obliteretur, & sanctæ Trinitatis similitudo reparetur. Dies septimus, nihilominùs officiis deputatur eisdem, vt anima suo corpori reconcilietur: septenarius namque numerus ex ternario constat, & quaternario, & ternarius animæ tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eámque suis illecebris attrahente, peccauit. Vt ergo anima suo corpori pacificetur, holocaustum septima die peragitur. Ad hoc fortè pertinet, quod in libro Ecclesiastico dicitur: Luctus mortui, septem dies: luctus autem fatui, omnes dies eius vitæ. Hæc de tertia & septima die, auctoritatiue quædam breuiter diximus. Cæterum de trigesima die in Dialogorum libris legimus B. Gregorium præcepisse diebus triginta continuis pro quodam Monacho nomine Iusto, sibique necessario Medico, quem ipse ob scelus rei peculiaris damnauerat, Missas & orationes percelebrari. Quibus expletis, diuina manifestatum est reuelatione, communionem sanctorumque societatem recepisse. Hæc ergo salutifera inoleuit consuetudo, vt trigesima dies defunctorum, deuotis frequententur officiis. Possumus etiam, & hic auctoritatis aliquid adhibere, nam Aaron primum sacerdotum triginta diebus legitur fleuisse populus. Sunt qui dicunt hoc agi pro perfectione tricenarij numeri: nam Dominus triginta annorum ætate baptizatus est. Et Dauid triginta annorum, regni suscepit gubernaculum. Primum etiam hominem, in triginta annorum ætate creatum Doctores asserunt, & nostra corpora in mensuram ætatis plenitudinis Christi, credimus & speramus resurrectura: multáque extant alia huius rei mysteria. Celebratur ergo dies tricesima, vt in anima incorruptionis renouetur iuuentus, & corpus quod in humilitate sepultum fuerat, resurgat in gloria, configuratum corpori claritatis Christi.

FINIS.

EPISTOLA ALBINI AD CAROLVM MAGNVM.

BENEDICTVS sit Deus pater omnipotēs, qui te creauit & honorauit: & benedictus sit Dominus noster IESVS CHRISTVS filius Dei viui, qui te redemit & elegit: Benedictus sit Spiritus sanctus paracletus, qui te illuminauit, & dilatauit cor tuū in omni sapientia & scientia claritatis, dilectissime DD. & dulcissime Domine, & benedicta sit sancta Trinitas, vnus DEVS omnipotēs, Pater & Filius & Spiritus sanctus, qui mihi seruulo suo, licèt indigno, talem concessit Dominum amicum, & adiutorem gratiæ suæ, qui mihi per seruum suum beatæ memoriæ, magistrum meum, ministrare clementer dignatus est. Et benedicta sit potestas & regnum tuum, & filij tui, & filij filiorum tuorum vsque in generationes seculi sempiternas, & veniat super te, & super tuam generationē benedictio Sanctorū, in die Domini nostri IESV CHRISTI, vtque sanctissima volūtas semper vigeat floreat & crescat in corde tuo, clarissime Ecclesiæ CHRISTI rector & defensor. Repletus sum gaudio vestram audiēs prosperitatem & exaltationem, & totus iucunditate exhilaratus dum vestræ beatitudinis literas accepi, legi & osculatus sum. Vnde & aliquid familiarius vestræ dilectioni scribere præsumo, & illatas quæstiunculas venerabili affectui vestro præsentare. Sciens autē scholasticæ inquisitionem eruditionis & Ecclesiasticæ disciplinæ solertiam vestræ clarissimæ sapientiæ, & dulcissimæ familiaritati gratam esse & iocundam, & quicquid vrbanitatis sale conditum cognoscitur, vestris intellectualibus fauorabile auribus, & acutissimis scientiæ oculis amabile esse probauimus. Vnde quod scholastica tyronum iuuentus flaccidis ingerere auribus solet, vestræ sanctissimæ prudentiæ dirigeratum duximus, & inde solatia responsionis quærere, vnde sophiæ flumina manare nouimus: tametsi has interrogationes vestræ sanctissimæ sapientiæ patefieri posse fateor. Et ne meæ aliquis rusticitati præsumptuosè responderet, vestrum laudabile ingenium & præfulgens eruditionis cacumen consulere tutum esse putauimus. Nam velut vermes fenestris inuolant æstiuis, sic auribus meis insident quæstiunculæ, & horum conuenientium nunc temporum excitati de Ecclesiastico munere interrogant, cur septuagesimus, & sexagesimus, vel quinquagesimus ordo per dies Dominicos ante quadragesimū dicatur vel colatur. Si respondero, Ecclesiæ hanc esse consuetudinem, & Romana auctoritate huius religionis ritum esse firmatum, minùs illis videtur auctoritati: quia dico nihil sine causa in Ecclesiasticis consuetudinibus à doctoribus constitutum præcipuis. Maximè titubat illorum sensus, quòd numerus prædictus ordini dierum non conuenit, vbi dicunt septuagesimus, ibi non sunt LXX. dies, vsque ad resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Similiter vbi sexagesimus numerus notatur in diebus Dominicis, nullatenus computo dierum conuenit vsque ad Pascha. Iterùm si duo synecdochicè dictum est, id est, à parte totū, quæ quidem tropica locutio, vt vos optimè nostis, scripturis sanctis vsitatissima esse dinoscitur, sicut in tribus diebus & tribus noctibus, quibus dominus noster IESVS CHRISTVS in sepulcro requiescere legitur, intelligi necesse est, & multis aliis in locis, quæ omnia si dicantur, libri excedunt, magnitudinem addunt. Quærere tamen cur septuagesima, vel sexagesima, vel quinquagesima in tanto tempore dicantur, Audiui dum Romæ essem, quosdam dicentes Magistros, quòd Orientales populi VIII. hebdomadas, & Greci VIII. & Latini VII. ieiunare soleant, & indè ex consuetudine Romana sumpsisse Ecclesiam LXX. LX. & L. dies nuncupare Dominicos. Hoc quia à talibus non audiui magistris, quorum auctoritati me tradere auderem, omninò confirmare non fui ausus. Quapropter restat adhuc aliquid quærendum quod tempori conueniat, & rationi concordet, & nostro nō aduersetur. Videtur septuagesimus dici posse dies propter decem hebdomadas, quæ sunt ab ipso die vsq; clausum Pascha, quo die alba tolluntur vestiméta à nuper baptizatis. Igitur in Apostolo legitur. Regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, & significat vsq; ad vltima tempora. Porrò sexagesima inde dici potest, quia LX. sint dies vsque ad medium Paschę, quod est feria quarta paschalis hebdomadis. Quinquagesima verò, quia decurrit vsq; in diē sanctum resurrectionis Dominicæ. Quadragenarius etiam numerus cum Dominica sua currit ad mysticum Pascha Hebræorum, quod Dominus noster Iesus Christus cum discipulis suis celebrauit, & nos dicimus cœnam Domini. Nec typica interpretatio his discordare videtur rationibus. Nam septenarius Spiritui sancto conuenire multis in locis sacræ scripturæ noscitur: Vnde post vij. hebdomadas Spiritus sanctus missus est de cælo in igneis linguis super CXX. nomina credentium, & vij. dona sancti Spiritus, legimus in Prophetis, & tunc maximè cùm alba tolluntur vestimenta à baptizatis, per manus impositionem à Pontifice accipere Spiritum sanctum, conueniens est, qui in baptismo omnium receperunt remissionem peccatorum, & per vij. dies in Euangelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis, sanctis assistere sacrificiis solēt. Necnon & senarius numerus perfectioni vitæ nostræ concordat, quia sex diebus omnia opera perfecta fecit Deus Creator omnipotens, & ipse senarius numerus, sicut vestra doctissima sagacitas*, partibus suis est perfectus. Sed & quinarius per decades ductus, ad resurrectionē Christi concurrit, significans nobis remissionem omnium peccatorum esse, & iustificationem vitæ in Christo. Quadragenarium verò per decades ductum quater, pœnitentiæ typum multis in locis tenere constat. Vnde & ipse Dominus noster XL. diebus ieiunauit. Vtq; prædicatio prima fuit, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et sicut Moyses legem, Helias prophetiam, ita Dominus noster Euangelicam prędicationem XL. dierum ieiunio dedicauit, & vt vestra nouit ingeniosa & præclara in omnibus

philosophorum disciplinis prudentia, quia mirabiliter quadragenarius numerus, qui pœnitentiæ, vt diximus conuenit, si per suas diuisiones partitur, & per partes suas crescit, vsque ad quinquagesimum peruenit. Quia per pœnitentiam ad remissionem peccatorum nostrorum est nobis festinandum. sed & aliquid adhuc mirabile in hac consideratione de conuenientia senarij numeri inueniri potest, & quodammodò principium huius repræsentationis mirabili fine concordat numerorum regulis. Igitur inter LXX. & LX. reperiuntur dies, similiter inter LX. & L. & iam inter L. & XL. senarius inuenitur numerus, & faciunt xviij. Qui numerus si rationabiliter consideratur, & diuiditur in tres partes, æquales erunt ter sex, & est ratio simpli ad duplum, & significat duplam mortem nostram, ad simplam mortem Christi. Quia nos duabus mortibus fuimus obnoxij, id est, animæ & corporis: ille simpla morte sua & innoxia duplam destruxit nostram, & simpla resurrectione sua duplam ostendit nostram, & perdonauit vnam, nunc in anima, alteram in die magno aduentus sui in corpore: vt sit tunc vnus homo gloriosus corpore & anima, qui priùs fuit mortalis anima & corpore, anima peccato, corpore corruptione. Similiter & si finis consideratur calculationis, conuenienter huic rationi videtur concordare. Nam inter quintam feriam cœnæ Dominicæ, in qua quadragenarius numerus decurrit vsque in resurrectionem Domini, id est, Dominicam diem, quò quinquagenarius numerus peruenit, duo sunt dies. Item à Dominica resurrectionis die, vsque in quartam feriam, quo sexagesimus numerus impletus est, duo sunt dies. His verò si iunguntur duo & duo & duo, faciunt sex. Et iste senarius si diuitur in duo & in quatuor, eadẽ simpli & dupli ratio inuenitur in eo: Ità vt concordia pertineat ad resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Illa prior ad passionem, in qua redempti sumus & iustificati, sicut beatus Apostolus ait: Christus passus est propter redemptionem nostram, resurrexit autem propter iustificationem nostram. Potestis ex hac speculatione vestris demonstrare familiaribus, quia iucunda est & vtilis Arithmeticę disciplinæ cognitio, quam & vestræ diligentię benè notam, & per vos aliis cognitam esse credimus. Plurima exhinc dicere potui, sed nolui chartulæ excedere modum: & maximè, quia non ignoranti scripsi, sed ei, qui hæc omnia optimè nouit. Ideò perpaucis hæc prælibaui verbis, quia vobis hæc omnia notissima esse sciebam. Et vt dictum est, Cum sapiente paucis vtendum est verbis. &, Beatus qui loquitur in aurem audientem, id est, intelligentem. Mihi itaque in fine epistolæ cum Regina Saba dicendum est: Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel in sempiternum, & constituit te regem, vt faceres iudicium & iustiam.

INCIPIT EPISTOLA D. CAROLI GLORIOSISSIMI REGIS AD ALBINVM ABBATEM,

DE RATIONE SEPTVAGESIMÆ ET Sexagesimæ & Quinquagesimæ.

CAROLVS GRATIA DEI REX Francorum, Imperator Longobardorum, ac patritius Romanorum, dilectißimo Magistro nobisque cum amore nominando Albino abbati, in Domino nostro Iesu Christo æternam salutem.

PEruenit ad nos Epistola missa à religione prudẽtiæ vestrę, quæ post laudes & benedictiones omnipotẽti Deo debitas nobis & progeniei nostræ benedictionẽ optabilẽ summámq; beneuolentiam detulit. Post hæc textus illius inquirendo subiectus est, cur Septuaginta & Sexagesima, necnon & Quinquagesima, in ordine per dies Dominicos ante Quadragesimam dicatur, vel scribatur. Indè arrepta ratione per campos Arithmeticæ artis quicquid ex hac re vestra sensit industria, se extendendo nobis pleniter significare statuit. Sed dum mens nostra huc illúcque discurreret, solerti indagatione considerauimus, non solùm intra præscriptos à vobis dies, sed etiam per singulas hebdomadas, necnon & per totum anni circuli spatium, per interualla horarum ac punctorum seu momentorum, mysteria numerorum posse ab his, qui huius artis peritia imbuti sunt, reperiri. Vndè quia tuæ charitati placuit nostram regalem aulam de hac re cõsulere, quicquid indè sensit nostra serenitas sermone comatico tibi patefacere non negauimus. Exigẽte igitur inquisitione, & considerata, cur alij vj. alij. vij. alij viij. nonnulli verò nouem abstineant hebdomadas, Argumentum sensus nostri tuæ familiaritati per hos apices significare studemus. Qui enim vj. hebdomadas obseruantes, se abstinentiæ tradunt, subtractis vj. diebus Dominicis, in quibus ieiunare minimè licet, decimas dierum dantes corporis sui, xxxvj. dies, sicut B. Gregorius mirabilis doctor edocet, ieiunant: & hoc tempus, licèt in ipso duo superesse videãtur dies, vsque ad sanctam resurrectionem, Quadragesimam doctoribus sanctæ Dei Ecclesiæ nominari placuit. Religione verò crescente, à Telesphoro pontifice, qui post Petrum Apostolorum principem onus in sancta Romana Ecclesia claruit, vij. hebdomadæ in abstinentia dedicatæ sunt: & hoc tempus quo alio nomine rectius, vocari, quàm Quinquagesima in ordine rationabiliter debuit? Exhinc & deinceps collecta ratione, qui octo hebdomadas obseruare studuerunt, Sexagesimam gradatim nominauerunt. Similiter qui nouem, Septuagesimæ iuxta præfatam rationem nomen imposuerunt, & non ordinem numerorum hebdomadarum vel dierum, sed tenorem nominis seruantes, hęc nomina composuerunt. Velut si qui nunc fuissent, qui decimam hebdomadam addere pro aliqua iusta ratione voluissent, & propter numerum hebdomadarum Decagesimam, seu quolibet alio nomine, vel propter numerum dierum, Septuagesimam, vel Octuagesimam, ordine cõseruato vocabulorũ, tramite recto pergẽdo nũcupare debuissent. Quia igitur gratia diuina opitulante, prout nobi visum fuit, de nomine Septuagesimæ & Quadragesimæ, ac Quinquagesimæ, tuæ chaitati scripsimus: nunc stylo percurrente, de obseruantia & cultu harum, iuxta capacitatem sensus nostri, tibi scribere curauimus. Quinquagesima verò ideò dicitur & obseruatur à nonnullis, & decimas dierum ieiunando omnipotenti Deo offerre valeant, & imitari Dominum nostrum Iesum Christum, qui quadraginta diebus ieiunium sacratissimum impleuit. A Quinquagessima vsque in Pascha, septem hebdomadæ sunt, quæ faciunt dies quinquaginta, ex quibus si octo dies Dominicos subtraxeris, in quibus ieiunium non licet obseruare, remanent quadragintaduo dies, & hi duo dies, quinta videlicet & septima feriæ, qui quadragenarium nume-

rum excedunt, apud quosdam ieiunio dedicatur, apud quosdam in refectione propter cœnam Dominicam & sanctum sabbatum habentur. Sexagesima autem, vt æstimamus, propterea à nonnullis obseruatur, vt & decimas dierum corporibus suis omnipotenti Deo dare possint, & Dominum nostrum Iesum Christum, quadragenario particulatim ieiunando imitari, & primam vel quintam feriam à ieiunio vacare debent. à sexagesima quippe vsque in sanctum diem resurrectionis Dominicæ, octo hebdomadæ sunt: ex quibus singulis hebdomadibus primam & quintam feriam si subtraxeris, & ipsum diem sanctum Paschæ, quadraginta tantùm dies remanent in abstinentia. Melciades verò natione Apher, per omnia Apostolicus, tricesimus quartus post sanctum Petrum, cui successit B. Siluester in cathedram Apostolicæ dignitatis, hic constituit, vt nulla ratione in prima vel quinta feria ieiunium quis de fidelibus agere præsumeret. Nam cur in prima feria ieiunium ipso tradente soluatur, non est necessitas texendo replicare. Quintam verò arbitrati sumus propter magna mysteria, quæ in ea continentur, ab eo solutam. In ipsa nanque sanctum chrisma conficitur, ad abluendam totius mundi primæ originis culpam: in ipsa reconciliatio fit pœnitentium, in ipsa redemptio omnium. Cœnando cum discipulis, panem fregit, & calicem pariter dedit eis in figuram corporis & sanguinis sui, nobisque profuturum magnum exhibuit sacramentum. Eo videlicet die post multa mysteria, Deus & Dominus noster Iesus Christus sanctis videntibus discipulis suis gloriosa Ascensione cœlos penetrauit. Sed ne diutius sermo protrahatur, multa te legisse de hac solennitate in sanctorum venerabilium dictis Orthodoxorum Patrum, non ignoramus. Septuagesima denique, vt æstimamus, propterea ab aliquibus obseruatur, vt & decimas dierum Domino dare queant, & prima vel quinta, necnon & septima feria ieiunium soluere possint. A septuagesima verò vsque in Pascha nouem hebdomadæ sunt, quæ faciunt dies sexagintaquatuor, è quibus si de vnaquaque hebdomada tres præfatos subtraxeris dies & paschalem sacratissimum, triginta sex in abstinentia remanent dies. Hi verò sabbatum in quo Dominus ab omnibus operibus requieuit, non solum ob superstitionem Iudæorum, nec propter mandata veteris testamenti legalia, quæ sunt vmbra futurorum. sed ne cùm Iudæi sabbatizentur, ieiunium soluere conentur. Ea præcipuè causa est, quia vesperascente ipso die, gaudium sanctæ resurrectionis à fidelibus honorificè celebratur, Sed quia vnusquisque in suo sensu abundat, siue hoc, siue aliud sit, salua fide & religione, nihil prædicauimus.

Hactenus epistola Caroli.

ALBINVS MAGISTER, FILIO *Charissimo Oduino presbytero salutem.*

QVia diuina donante gratia, ad id diutino te perduxi labore, vt sacerdotali honore dignus habearis: & vt tam eleganter illud in domo Dei ministres officium, quàm te diligenter per donum Dei erudire curaui ad cognoscendum rationabilem sacri baptismatis ordinem: de ministeriis totius officij tibi breuiter scribere volui, vt cognoscas, quàm necessarium sit nihil prætermittere, quod à sanctis patribus sumptum est in illo officio. Primò paganus, catechumenus fit accedens ad baptismum, renunciat maligno spiritui, & omnibus damnosis eius & pompis: exufflatur etiam, vt fugato diabolo, Christo Domino nostro paretur introitus: exorcizatur, id est, coniuratur malignus spiritus, vt exeat & recedat, dans locum Deo vero. Accipit catechumenorum salem, vt putrida & fluxa eius peccata sapientiæ sale diuino munere mundentur: Deindè symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua dom⁹ & à prisco habitatore derelicta, fide ornetur, & vt præparetur habitatio Deo: Tunc fiunt scrutinia, vt exploretur seruus, an post renunciationem satanæ, sacra verba datæ fidei radicitùs corde defixerit: Tanguntur & nares, vt quàm diù spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eidem perungitur oleo, vt signo sanctæ Crucis, diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulæ, vt vndiquè muniatur. Item in pectoris & scapulæ vnctione signatur fidei firmitas & operum bonorum perseuerantia. Et sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur, & rectè homo qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & quia tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte, per gratiam resurgat ad vitam. Tunc albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis ac castitatem vitæ, & Angelici splendoris decorem: Tunc sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni & sacerdotij dignitatem portaturum iuxta Apostolum: Vos estis genus regale & sacerdotale, offerentes vosmet Domino hostiam sanctam & Deo placentem: Sic corpore & sanguine Dominico confirmatur, vt illius sit capitis membrum, qui pro eo passus est, & resurrexit. Nouissimè per impositionem manuum à summo sacerdote septiformis gratiæ spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vitæ donatus æternæ.

AMALAII FORTVNATI
EPISC. TREVERENSIS
AD HLVDOVICVM PIVM IMPERATOREM,* DE ECCLSIASTICO OFFICIO
LIBELLI QVATVOR.

*Qui floruit anno Dñi 831. tẽpore Gregorij IIII. Pont.

Loriosissime Imperator, & magnificentissime ac centies inuictissime, à Deo coronate, necnon & conseruate atque conseruande: Seruus egò vester, quamuis minimus omnium, afficiebar olim desiderio, vt scirem rationem aliquam de ordine nostræ Missæ, quam consueto more celebramus, & ampliùs ex diuersitate, quæ solet fieri in ea, hoc est, quòd aliquoties vna epistola legitur, aliquoties duæ & cætera talia: simúlque de cæteris officiis. Præterita proxima æstate videbatur mihi quasi in crypta posito, fenestratim lucis scintillas radiare vsque ad nostram paruitatem de re, quam desiderabam longa esurie auidus, non frenum passus sum timoris alicuius magistri, sed ilicò meo gratias agens Deo, scripsi quod sensi. Deindè tractare cœpi, cui sapientum porrigerem ea B quæ scripsi: vt eius auctoritate statuerentur ea, quæ ordinatè sunt scripta: seu corrigerentur, quæ inordinatè. Venit in mentem inter omnes spiritales mentes, in hoc seculo degentes, vestram potissimùm pollere, cui inest charitas sine liuore, sapientia sinè præiudicio scientiæ quæ inflat, humilitas cum pietate, quæ nulli rectitudini resistit, quæ vos quotidiè exaltat ante Dominum, & eos qui vestigia vestra in tuentur sequendo, ab infimis & caducis ad sublimia & sempiterna erigit. Quapropter arbitratus sum posse meam paruitatem aditum reperire ad vestram excellentissimam præsentiam. Insuper me etiam cognoui debitorem vestri seruitij, quamuis absens degerem, & non vacuum redire ad vestram gloriosissimam & piissimam præsentiam debere, dicente Domino in lege: Non apparebis in conspectu meo vacuus. Et iterùm in Euangelio: Reddite C quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Præsumpsi propter nimiam humilitatem vestram, de qua diximus, vestræ excellentissimæ potestati ea offerre præsertim cùm sciamus vos rectorem esse totius Christianæ religionis, quantum ad homines pertinet. Ardor mihi inerat vt scirem quid priores auctores haberent in corde, qui nostra officia statuerunt, Sed quia hoc difficillimum mihi est

A affirmare, vt identidem scripsissem quod illi meditabantur, vnum tamen suffugium mihi est, si ea, quæ scripsi, videbuntur vestræ pietati à via charitatis non excedere. Ex libro Augustini de doctrina Christiana, defendar ab illis qui me voluerint carpere, quasi periculosè scripsissem, eo quòd mentes auctorum officij nostri non præsentes haberem. Dicit memoratus Doctor in libro memorato primo: Quisquis verò talem indè sententiam dixerit, quæ huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco sensisse probabitur, non perniciosè fallitur, nec omninò mentitur. Inest quippe in mentiente voluntas falsa dicendi. Et paulò pòst: Sed quisquis in scripturis aliud sentit, quàm ille qui scripsit, illis non mentientibus, fallitur: Sed tamen, vt dicere cœperam, si ea sententia fallitur, quæ ædificet charitatem, quæ finis præcepti est, ità fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit: corrigendus est tamen, & quàm sit vtilius, viam non deserere, demonstrandum est, ne consuetudine deuiandi etiam in transuersum aut peruersum ire cogatur. Notandum est etiam, ne videretur paruitas mea quasi furtum interpolare meis verbis sanctorum dicta patrum, interposui in fine eorum & principio signum crucis †. Diuo HLudouico vita. Nouo Dauid perennitas. Da principi Domine vitam. Ipsi nouo Salomoni felicitas. Pax mundi vos estis. Pio principi prosperitas. Domine, vitam ipsi concede. Vestra fides vos seruet. Christus quem vos honoratis, ipse vos seruet. Potestatem vestram Deus conseruet. Deus pacificet regnum vestrum. Iudith orthodoxæ nobilissimæ atque prudentissimæ Augustæ salus per multos annos. Lumina pacis Domine serua. Lumina mundi Domine serua. Vita vestra, tutela omnium est. Vestra fides ecclesiarum est gloria. Piissimos Dominos nostros imperiales natos Hlotharium gloriosissimum coronatum & fratres eius Christus conseruet. Ex proauis orthodoxos Domine serua. Custodes fidei Domine serua.

Augustinus de doct. Christia. lib. 1. c. 36.

Acclamationes more veterum.

PRÆFATIO ALTERA EX AVCTORIS SENTENTIA AD INITIVM HVIVS OPERIS PONENDA.

Postquàm scripsi libellum, qui à paruitate mea vocatur. De Ecclesiastico officio, veni Romam, interrogauíque ministros Ecclesiæ sancti Petri, quot orationes soliti essent celebrare ante epistolam Missæ per dies festos, in quibus duas solennitates celebramus: sicuti est in Natiuitate Domini ad Missam secundam de nocte, in qua continetur duplex officium in Sacramentario, id est, vnum de eadem Natiuitate Domini & alterũ de sancta Anastasia: Et in Dominicis diebus, in quibus frequenter recolimus solennitates plurimorum sanctorum: Responsum est mihi, Vnam tantùm. Hoc sciscitato, quia vidi apud plerosque diuerso modo eundem ordinem agere, id est, aliquos tres orationes, aliquos duas iuxta affectum vniuscuiusque animi, non me piguit scribere inquisitum meum super hac re à Romanis, & in fronte ponere memorati libelli meorum deuotorum ad notitiam: necnõ etiam & iterare, quod ex scripto S. Ambrosij, & S. Augustini didici de ordine orationum in Missa, & in aliis officiis. Secuti sunt enim ordinem beati Pauli Apostoli ad Timotheum. Insuper etiam quæ mihi visa sunt rationi eiusdem ordinis cõgruere iuxta capacitatem ingenioli mei. Sanctus Ambrosius per subiectum ordinem numerat memoratas orationes: Orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones. Orationi supponit, quandò bona nobis postulamus: Obsecrationi, quandò absolutionem à malis: Postulationi, pugnam contra omnia aduersa. Et præscribit sæpè nos debere hoc facere, quandò in vnum conuenimus. Sanctus Augustinus ità: Precationes, orationes interpellationes, siue, vt vestri codices habẽt, postulationes, gratiarum actiones. Et dicit, Quas omnis, siue penè omnis frequentat Ecclesia in solennitate sacramentorum. Precatio est omnis oratio ante illud quod agitur in Dominica mẽsa. Oratio est, quicquid posteà agitur vsque ad communionem. Interpellatio, siue postulatio est, quandò populus benedicitur. Gratiarum actio omnia concludit. Vbi sanctus Augustinus dicit precationes, nostri codices habent, obsecrationes. Obsecrationi, vt dictum est, supposita est postulatio à sancto Ambrosio pro absolutione peccatorum. Cætera vno modo nominamus, vt prælibatum est de S. Augustino, eandemque vim obtinent,* quia S. Ambrosius supposuit eis & in celebratione Sacramentorum, & in cæteris officiis. In omnibus quæ scribo, suspendor virorum sanctorum atque piorum patrum iudicio: interim dico quæ sentio. Quæ aguntur in celebratione Missæ, in sacramento Dominicæ passionis aguntur, vt ipse præcepit, dicens: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Idcircò presbyter immolans panem, & vinum & aquam in sacramento est Christi: Panis, vinum & aqua in sacramento carnis Christi & eius sanguinis. Sacramenta debent habere similitudinem aliquam earum rerum, quarum sacramenta sunt. Quapropter similis sit sacerdos Christo, sicut panis & liquor similia sunt corpori Christi. Sic est immolatio sacerdotis in altari quodammodò vt Christi immolatio in cruce. Vt similis sit homo Christi resurrectioni aliquo modo, manducat carnem, & bibit sanguinem eius. Christus resurrexit à mortuis, & iam non moritur. Per corpus Christi quod manducat homo dignè, anima resurrectione accepta per baptismum, siue per pœnitentiam, viuit, vsquedùm adimpleatur plena resurrectio in octaua die. Qua de re quandò in extremo vitæ est homo, vt separetur corpus & anima, sumit anima viaticum sibi corpus Christi, vt propter illud corpus in spe homo viuat, vsque dùm recipiat corpus in resurrectione, quod viuificabat per se, id est, per suam administrationem. Quamdiù hic vixit anima, viuebat propter corpus Christi, & proprium corpus propter animam. Christus antequàm pateretur, sæpè orauit solus, & pernoctabat in oratione. Pro nobis, non pro se, orabat. Omne genus humanum subditum erat diabolo: Pro hac absolutione descendit de cœlo, & susceptam dispensationem exercuit. Sacerdos enim præsens instar eius orationis, orationem facit pro absolutione peccatorum antequàm transeat ad immolationem. Multa vulnera vno medicamine frequenter sanantur: ità & vna oratione sacerdotis creduntur multa peccata posse absolui eorum qui obsequuntur. Dicta sint ista de immolatione sacerdotis: dicamus de ordine orationum, quem prætermisimus. Principium habuit idem ordo de Missa in nocte Natiuitatis Domini, vbi duplex oratio est: vna de Natiuitate Domini, & altera de sancta Anastasia. Vbi reliquiæ sunt sanctæ Anastasiæ, vel vbi corpus eius est, dicantur orationes de sancta Anastasia iuxta Romanum morem: Vbi hoc non reperitur, dicantur de incarnatione Domini. Quando in Dominica die fuerit aliqua festiuitas sanctorum, sufficere potest illa oratio, in qua precatur adesse cum oratione sacerdotis intercessio sancti illius, cuius festiuitas celebratur, ad id quod intenditur, id est, ad memoriam immolationis Christi præcipuè cùm oratio, quæ in Dominica die statuta est soleat currere per dies sequentis hebdomadæ. Iuuat multos quandò tempus vacat lectionis & psalmodiæ, atque cæterarum orationum, seorsũ sacramenta celebrare de Dominicis diebus, & seorsùm de festiuitatibus sanctorum: Simili modo in cæteris diebus, quandò festiuitas ad plurimorum sanctorum, duas aut tres Missas. Huic ordini congruit Sacramentariũ, & Cantorius, in quibus inueniuntur sæpè duo officia sanctorum in vno die: necnon & Domini præceptum dicit: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. In cæteris orationibus Missæ, quæ pro diuersis necessitatibus inscribunt, sicut sunt, In tempore belli, & Pro iter agentibus, ac pro diuersis benedictionibus, vbi non satis est homini oratio communis sine pane & liquore, quid aliud agit sacerdos, quàm vt Christum quodammodo contendat recordari, qui nunquàm obliuiscitur magni precij sanguinis sui, & iuxta magnitudinem precij, maximum adiutorium eius precari? Tamen si quis voluerit diligenter attendere ea quæ ibi precantur, reperiet in sequentibus orationibus Missæ. Si propriis conscientiis voluerit intercedere, habet deuotus homo locum vbi pro eis roget. Post salutationem sacerdotis, Euangelio lecto, quandò sacerdos dicit, Oremus, & dein transit ad accipiendas oblationes, congruenter potest multitudo populi pro propriis conscientiis intercedere, antequam transeat ad gratias agendas in Præfatione: Sacerdos propriis, quandò post acceptas oblationes primò transit ad altare. Cantores in eo loco, vbi sacerdos componit hostiam in altari, & facit eam transire per suam secretam orationem ad nomen hostiæ, siue muneris, donive, vel sacrificij, seu oblationis. Si pro coniunctione sanctorum Angelorum, habet in præfatione: Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur: Si pro pace certat intercedere: habet in Canone: Quæ tibi offerimus pro Ecclesia sancta Catholica, quam pacificare: Si pro custodia sui, habet ibi, Custodire: Si pro vnitate Ecclesiæ, habet ibi, Adunare: Si pro directione gressuum mentis siue corporis, habet ibi, Regere digneris toto orbe terrarum. Ecce hic oratum est pro

* quam.

vniuerſali Eccleſia. Si voluerit pro ſingulis amicis intercedere, habet ibi, Memento Domine famulorum famularúmque tuarum: Nominet ibi quoſcunque ei & quas placuerit, ſingulaſve neceſſitates: dein recordetur eorum qui circunſtant, & præſens ſacrificium offerunt Si quis voluerit pro ſua defenſione clamare, habet ibi: Communicantes & memoriam venerantes multorum, ſanctorum, quorum meritis precibuſque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Ecce, hic oratum eſt pro ipſis ſacerdotibus. Si voluerit pro pace clamare totius temporis vitę ſuæ, habet ibi in verbis quæ addidit ſanctus Gregorius, Dieſque noſtros in tua pace diſponas: & dein ab æterna damnatione eripi, Atque iubeas in electorum tuorum grege numerari. Ecce, hic oratum eſt pro æterna vita. Iuxta dicta ſancti Ambroſij, in hac oratione, bona nobis neceſſaria poſtulamus. In oratione, quam dicit ſacerdos poſt cōmunionem, dicit ſanctus Auguſtinus benedicere ſacerdotem populum, & tranſire populum ad manus ſacerdotis. Hæc conſuetudo non obſeruatur apud nos vſquequaque niſi fortè id ſit tranſire populum ad manus ſacerdotis, quod eſt, accipere ab eo ſacramenta corporis Domini, quod penè omnis Romana Eccleſia & Orientalis per omnes ſolennes dies agit: & id ſit benedici, quòd comeditur cibus Dominicus. Sic enim canitur in Canone, Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumſperimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur. Intendat diligens auditor, pro quibus ſonent orationes, quas ſacerdos dicit poſt communionem: reperiet nempè eas ſonare pro his, qui refecti ſunt pane cœleſti. Iuxta ordinem orationum, & expoſitionem memoratorum patrum, precatum eſt in prima oratione Miſſæ, pro abſolutione peccatorum: Super menſam verò, poſtulantur bona nobis inſtar orationis & hymni euangelici, quem Chriſtus cecinit ſecūdùm Ioannem, commendando diſcipulos ſuos patri ante paſſionem ſuam: In iſta nouiſſima benedicitur populus. Quid vult iſta benedictio? pugnare vult vtique contra diabolum & eius inſidias. Idipſum meminit ſanctus Ambroſius in tertio ordine, vbi poſtulatio eſt. Iuxta Auguſtinum, quartus ordo orationum gratiarum actione omnia concludit, hoc eſt, quando populus reſpondet, Deo gratias. Quæ ſi quis digna duxerit ad legendum, latius ea reperiet ſcripta in ſequenti volumine. Hic notandum eſt, quòd in diebus quadrageſimæ, quandò populus hora nona conuenit ad Eccleſiam, celebretur apud noſtros orario benedictionis ſuper populum, & populus ſe humiliet proſtratus ad orationem iuxta dicta ſancti Auguſtini. Et poteſt videri ab aliquibus duplex oratio in tertio ordine orationum. Quæ duplicitas ſi diligenter conſideretur, non reperietur quaſi duplicatio, ſed quſi ſimplicitas ad vnam rem pertinens, id eſt, benedictionem: quæ tamen pro diuerſitate populi neceſſariò duplicatur. Non enim omnis multitudo currit ad ſacrificium per continuos dies, qui ad Eccleſiam conueniunt, (prout faciunt, qui per dies ſolennes conueniunt) qui non communicant, vt non ſint extorres à benedictione, ſuper eos benedictio ſacerdotis tranſit, quæ non tangit ſacramenta corporis & ſanguinis Domini: qui verò communicant, benedicuntur ipſa communione, & pro eis oratur in priore oratione poſt communionem, vt tanto ſacramento congruenter ſint concordes. Hæc in eis ſunt, quæ à Romana ſede accepi de his, quæ hic inſerere volo, quanuis iam latiùs explanata ſint in ſequenti volumine. Prima ſalutatio ad populum, Pax vobis pronunciatur: non, Pax vobiſcum. Quandò verſus de Alleluia canitur, exuit ſe planeta diaconus, ſtolámque poſt tergum ducit ſubtus dextram alam vnà cum planeta, & parat ſe ad miniſtrãdum, ac in eo habitu perſeuerat vſque dùm Apoſtolicus receſſerit de altari. Poſt Euangelium non offerunt incenſum ſuper altare. Calix inuolutus ſudario porrigitur ad altare, quod ſudarium ponitur in cornu altaris. Calix in latere oblatæ in altari componitur, non poſt tergum. Litaniæ ità celebrantur in vigiliis Paſchæ, vt noſter mos olim obtinuit, id eſt, poſt baptiſmum per ſeptenarium, & quinarium & ternarium numerum.

Capitula primi Libelli.

Continentia cauſæ ſecuturæ ſcriptionis.

VBi ſanctus Auguſtinus exponit euangelicum illud, Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: voluntatem ſeparat à cupiditate: voluntatem ponit in bono, cupiditatem in

malo. Non enim conuenit, vt quodcunque vult malus ſibi fieri, hoc poſſit ex auctoritate Euangelica præſentis loci, in alium liberè perpetrare. Verbi gratia, vt ſi ego ganeo cupio inebriari, aut nimis ſaturari ab alio, non oportet vt id liberè in cæteris agam: ſed quodcunque mihi boni cupio, id in cæteris debeo ſatagere. Voluntas quaſi quidem ſtipes eſt, quę à Domino menti datur, cui inhærent quaſi quidam ramuſculi, appetitus: quibus coniungitur res ab auctore omnium rerum, in qua aliquid operetur voluntas, cui ſi adſit ratio, aberit error. Ratio dirigit radios appetitus ad verum ſolem Domini, vt ſua luce perſpicuè & veraciter ſciat, quid vel quale ſit quod appetit. Vndè qui ſuprà: Nemo enim vult, quod omninò, quid vel quale ſit, neſcit. Qui claro lumine pollent & ſanis oculis, his proponitur ſubtiliſſima res & digniſſima: Qui aliquo neuo peccatorum fuſcantur, his groſſior & manifeſtior à moderatore æquiſſimo Deo. Vndè Apoſtolus: Vnicuique, inquit, datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Stomachus eſt, qui diuerſos cibos recipit, de quibus ſolet ructus fieri ad ſuperiora: Similiter quidam venter eſt mentis, qui recipit cogitationes. Si his defuerit res, non habent vndè ructum faciant. Mihi peccatori groſſa res data eſt potiùs ad indagandum, quàm exponendum, id eſt, de officio, quod continetur in ſacramentario & antiphonario, quæ penè omnibus ruſticis nota eſt. Fiducialiter agam coram DEO, qui vult vt vnuſquiſque deuotè in ſuis datis miniſtret pro præmio æterno. Humilis humilia de ſe ſentiens, præmium expectat humilitatis. Qui aurum argentúmque & cætera magna dona in domo Dei ſuſcipit, non deſpicit pilos caprarum. Ardor mihi ineſt tritæ viæ & abolitæ propter antiquitatem, vt ſciam quid habeat in medulla res memorata, id eſt, quid in corde eſſet primorum dictatorum officij noſtri, & quem fructum pariat. Itaque mihi prima inquiſitio eſt de ſeptuageſima, cuius finis conſtat in primo menſe.

De Septuageſima. Cap. I.

Septuageſima computatur, ſecundùm titulationem Sacramentarij & Antiphonarij, nouem hebdomadibus ante Paſcha Domini, & finitur poſt Paſcha Domini in ſeptima ſabbati. De Dominico habet initium, & in ſabbato finem. Populi DEI tempus captiuitatis ſignificat, qui peccando receſſit à Deo, & per miſericordiam eius reuertitur ad requiem. Populus Dei in Babylonia detentus eſt captiuus ſub numero ſeptuagenario, quo numero completo, reuerſus eſt in Hieruſalem. De quo populo dicit Hieremias: Conſiderate & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei. Quòd ſi etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt. Domine, oculi tui reſpiciunt fidem. & iterùm: Indurauerunt facies ſuas ſuper petram; & noluerunt reuerti: ego autem dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei: ibo igitur ad optimates, & loquar eis. Ipſi enim cognouerunt viam Domini, iudicium DEI ſui: & ecce magis hi ſimul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Et iterùm: Omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem ſuum deridebit, & veritatem non loquetur, &c. Et paulò poſt: Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? Et iterùm: Eiice illos à facie mea, & egrediantur. Quod ſi dixerint ad te, quò egrediemur? dicis ad eos, Hæc dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Et Eſaias: Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperum, vt vino æſtuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis: propterea captiuus ductus eſt populus meus, Quanto tempore in captiuitate fuerit, Hieremias manifeſtat, dicens: Perdam ex eis vocem gaudij & lætitiæ, vocem ſponſi & ſponſæ, vocem molæ & lumen lucernæ, & erit vniuerſa terra eius in ſolitudine & in ſtupore, & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis: Cúmque impleti fuerint anni ſeptuaginta viſitabo ſuper regem Babylonis, & reliqua †. Forſan dictator ſeptuageſimæ nouit, per Chriſti gratiam nobis peccata dimiſſa, ſeptuaginta annos mutauit (quia in aliquibus criminibus communicamus priori populo) ſeptuaginta diebus, vt quod illi inuiti ſuſtinuerunt, quia ſerui erant: nos voluntariè pro peccatis noſtris ſuſtineamus, quia liberi ſumus: omittamus cum eis vocem gaudij & lætitiæ, vocem ſponſi & ſponſæ, &c. Et Zacharias, In die, inquit, vigeſima & quarta vndecimi menſis Sabbath, in anno ſecundo Darij factum eſt verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ filium Addo Prophetam. Hieronymus in Zacharia: Menſis autem vndecimus, qui appellatur Sabbath, & lingua noſtra in virgam vertitur, auſteritatem & correptionem ſonat, & eſt in acerrimo tempore hyemis qui à Romanis Februarius appellatur: quem ſeptuageſima ſolet tangere. Sequitur poſt aliqua, Angelus Domini dixit: Domine exercituum, vſque quò non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte ſeptuageſimus annus eſt. Et reſpondit Dominus angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba conſolatoria. Eiuſdem in eodem: Quòd autem plenam miſericordiam poſtulat, vt inſtante anno ſeptuageſimo miſereatur Deus Hieruſalem & vrbium Iuda, ad illam intelligentiam referunt magiſtri eccleſiarum, quòd quandiù vera pax veniat & ſabbatiſmus eſt, & ſeptem decadarum numerus, id eſt, annus ſeptuageſimus impleatur, nec Hieruſalem plenam recipiet libertatem, id eſt, Eccleſia: nec vrbes Iuda, id eſt, anima Dominum confitens. Denique Dominus reſpondit verba bona, & verba conſolatoria, quòd nunc ex parte cernimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, deſtruentur quæ ex parte ſunt, vt libertati de Babylone huius ſeculi, clamemus, In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Dies paſchæ verba bona & conſolatoria dat, erigit ad bona opera. in ea enim iuſtificamur. Sed requies & liberatio perfecta in ſabbatiſmo datur, quandò animæ ſanctorum requiem æternam percipiunt. Babylonem diaboli ciuiuitatem appellat Ioãnes in Apocalypſi: Cecidit, inquiẽs, cecidit Babylon illa magna. Beda in Apocalypſin libro ſecũdo: Superbi tũc à Domino deiiciuntur quãdò à diabolo inflantur: Sicut pſalmus, Deieciſti, inquit, eos dum alleuarentur. Septuageſimus numerus ad memoriam nobis reducit omne tempus præſentis ſeculi, quo alieni ſumus à cæleſti Hieruſalem. Ideò auctor officij noſtri ſeptuageſimam poſuit in noſtris officiis, vt illo in tempore à deliciis huius mũdi abſtinendo, oſtenderemus in noſtra conuerſatione, qualiter per tempus ſeculi viuere debeant ſubiecti, qui poſt baptiſmum peccatis ſe alienant à cæleſti Hieruſalem. Agamus dies ſeptuaginta vt captiuis in peregrinatione, luctus pœnitentiæ conuertatur in gaudium in reſurrectione Domini, per quam reuertimur ad Hieruſalem: Sic tamen, vt ſex ſequẽtes dies non ligemur cupiditate aliqua Babylonicæ ciuitatis, ſed iter perambulemus, vt ſeptima die veniente intremus cœleſtem Hieruſalem. Catechumeni qui ſuper hoc alligati ſunt originali peccato, illi abluantur aqua baptiſmatis in reſurrectione, & nos pœnitentia: & illi & nos in reſurrectione perſeueremus vſque ad plenam ſeptuageſimam, i. vt non moriamur peccatis. Quamuis Perſarum rex Cyrus, cognomento chriſtus, primo anno regni ſui laxaret maximam partem, id eſt, quinquaginta millia fermè hominum captiuitatis Iudaici populi de Babylonia: tamen ſeptuageſimus annus protenditur, vſque ad ſecundum Darij annum, vt vult Euſebius, teſtem adhibens Zachariam prophetam, apud quem ſecundo Darij anno lo-

no loquitur Angelus: Domine exercituũ, vſquequò tu non miſereberis Hieruſalẽ, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte ſeptuageſimus annus eſt. De iſtis ſeptuaginta annis dicit Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana tertio: Poſſunt & ſeptuaginta anni Hieremiæ prophetæ, pro vniuerſo tẽpore ſpiritualiter accipi, quo eſt apud alienos Eccleſia. Et iterũ idẽ in duodecimo libro contra Fauſtum: Nam quòd etiam poſt ſeptuaginta annos ſecundũ eiuſdem Hieremiæ prophetiã, reditur ex captiuitate, & tẽplum renouatur: quis fidelis Chriſtianus non intelligat, poſt euoluta tẽpora, quæ ſeptenarij dierum numeri repetitione trãſcurrunt, etiã nobis, id eſt, Eccleſiæ Dei, ad illã cœleſtem Hieruſalem ex huius ſeculi peregrinatione redeundũ? per quẽ, niſi per Ieſum Chriſtũ, verè ſacerdotẽ magnũ, cuius figurã gerebat ille Ieſus ſacerdos magnus illius tẽporis, quo tẽplum ædificatũ eſt poſt captiuitatem? Nam & numerus præſens à ſeptuageſima die vſq; in Paſcha, Domini afflictionem & abſtinentiam quandam intimat. Sexaginta dies ſunt à ſeptuageſima, vſque ad quartam feriam ante cœnam Domini, per hunc numerum viduæ, quæ in magna tribulatione ſunt, deſignantur. Quam tribulationem & afflictionem monſtrat computus digitorum, qui memoratum numerum exprimit indice ſuperpoſito pollici. Tres dies qui ſuperſunt vſque ad reſurrectionem Domini triduanum ieiunium, quòd ſecũdùm Septuaginta interpretes, Niniuitæ exercuerunt, deſignant. Vt peccata noſtra pro quibus affligimur, in clarificatione reſurrectionis Domini aboleantur, neceſsè eſt triduo cõpati morti Chriſti. Poſt enim iam regenerati in anima per pœnitentiam, ſiue per baptiſmum, in Chriſti reſurrectione congratulari oportet vſque ad requiem, quæ poſt hãc vitam donatur in ſabbato. Sexaginta dies viduitatem noſtram nobis ad memoriam reducũt, qua peregrinamur à Domino: Tres dies qui ſuperſunt, mortificationem noſtræ delectationis, vt non irretiamur retibus huius mundi, quæ ſolent nos irretire per concupiſcentiam carnis, & per cõcupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitę. At in ſex diebus qui ſuperſunt vſque ad ſabbatum, bona opera recolũtur, quæ debemus operari, vt non ſit vacua domus noſtra in ſabbato, id eſt, in requie animarum, perfectæ libertati reddimur. Hieremias ſuperiùs oſtẽdit velle nos Dominum ceſſare à voce gaudij quãdiu in Babylone fuerimus, dicens: Et ceſſare faciam à vobis vocem gaudij, & lætitiæ. Quapropter Alleluia in illo tempore non cantatur apud nos, & dulciſſimus hymnus Angelorũ, Gloria in excelſis Deo: ſed Tractus pro Alleluia. à trahendo dicitur Tractus, quẽ tractũ intimauit Apoſtolus Paul⁹, dicẽs, In longanimitate & ſuauitate. Et trahitur tractus, & ſuauis eſt auribus. Alleluia, propter honorem & latitudinem primę linguæ, præclarius eſt. Hieronymus in Eſaiã lib. II. Ad cõparationem enim linguæ Hebraicæ, tam Græci quã Latini ſermonis lingua pauper eſt. Pauperẽ linguam in ſupradictis diebus frequẽtamus, Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ. Dicit Pſalmus: Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena? Alleluia, & Gloria in excelſis, cantica cœleſtia ſunt. Vndè Ioannes in Apocalypſi, Poſt hæc audiui quaſi vocem magnã turbarum multarum in cælo, dicẽtium Alleluia. De gloria in excelſis Deo nulli dubium quin Angelorum cantus ſit. Oportet enim nos ſedẽtes, id eſt, humiliatos, ſupra flumina Babylonis flere, dum recordamur Sion. Sunt qui primam hebdomadam ſeptuageſimæ ſine aliquo articulo nouellæ conuerſationis ducunt, excepta mutatione Alleluia, & in aliquibus locis Dalmaticarum & intermiſſione Gloria in excelſis Deo. Si id vſquequaque obſeruetur, aut modò, ſicuti vidi aliquando, neſcio. Per ſeptuaginta annos captiuitatis, quos nos mutamus ſeptuaginta diebus, Ieiunium erat apud Iudæos. Vndè Dominus per Zachariam: Cùm ieiunaretis & plãgeretis per hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Græci proximam hebdomadam ſanctificãt ſuo ieiunio: Clerici autem noſtri, (auctore Teleſphoro Papa, qui conſtituit ſeptem hebdomadarum ieiunium ante Paſcha) tertiam ſuo: Præceptor tamen officij noſtri ampliorem mutationem requirit, quam agamus: nouítque Auguſtinum dicẽtem in libro Quæſtionum Euangelicarum, Ieiunium aut in tribulatione eſt, aut in gaudio: in tribulatione ad propitiandum Dominum pro peccatis: in gaudio vero, cùm tanto minùs delectãt carnalia, quantò ſpiritualium maior eſt ſagina. Conſtitutione officij ſui ipſum ieiunium, quod prius dictum eſt, intimauit in prima oratione Miſſæ, dicens: vt qui iuſtè pro peccatis noſtris affligimur. Hic enim afflictionem ſonat. In introitu dicit, Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni circundederunt me. Auguſtinus in Pſalmis: In his qui me circundederunt, vt perderent, erant dolores inuidentiæ, qui mortem operantur, perducũntque ad infernum peccati. Propter hos dolores non poſſumus lætari, & ſecuri eſſe: ſed præparare debemus nos ad bellũ, vt Apoſtolus: Omnis autẽ inquit, qui in agone contẽdit, ab omnibus ſe abſtinet. Dicit Ambroſius: Ab his omnibus, quæ vitanda eadem tradit diſciplina, cùm ſciant vnum coronandum: quanto magis obſeruandum nobis eſt, quia omnibus promiſſa eſt ſalus? Hæc diſciplina militibus nota eſt. Ex multis aliqua nobis proponenda ſunt, quę ad abſtinentiam militiæ noſtræ pertinẽt. Dicit Apoſtolus ad Epheſios: Fornicatio autem, & omnis immunditia aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos. Contra hæc vitia luctamen nobis eſt, eodem Apoſtolo dicente: non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, & reliqua. In his ſuperantur vitia. Bene ſe contra hæc præparat, qui ea ita abhorret, & à communione ſua pellit, vt etiã apud ſe nõ nominẽtur. Futurum eſt bellum: abſtineamus nos ab his, quæ impediũt pugnam noſtram. Sequitur & turpitudo, & ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magis gratiarum actio. Iſta ad rem capeſſendæ Hieruſalem non pertinent, ſed reſiſtunt: quapropter ab his abſtineamus. De turpitudine dicit Hieronymus inter aliqua, ſignificare abſconditam cogitationem, cùm inflammatur ſenſus noſter ad libidinem, & carnis titillationibus anima ignita ſuccenditur, & nihilominus Dei timore & mentis iudicio refrenatur. Et iterũ de ſtultiloquio & ſcurrilitate: Stultiloquium nihil in ſe ſapiens & cordi hominis dignum habet: Scurrilitas verò de prudenti mente deſcendit, inconſulto appetit quædam vel vrbana verba, vel ruſtica, vel turpia, vel faceta, quam nos iocularitatem alio verbo poſſumus appellare, vt riſum moueat audientibus. Verùm & hæc à ſanctis viris penitus propellenda ſunt, quibus magis conuenit flere atque lugere, vt in Hebraico quoque Euangelio legimus Dominum ad diſcipulos loquentem: Et nunquam, inquit, læti ſitis, niſi cùm fratrem veſtrum videritis in charitate. Vndè Ioannes Chryſoſtomus in ſermone decimoquarto ſuper Epiſtolam ad Hebræos: Nonne audiſtis Paulum dicentem: Turpitudo, vaniloquium, & ſcurrilitas abiiciatur à vobis? Cùm turpitudinem & ſcurrilitatem poſuit, tu autem rides? vaniloquium quidem nullam habet vtilitatem, vel omnino rides, & effundis faciem tuam? qui monachum profiteris, qui crucifixus es, qui luges, rides? Dic mihi, vbi Chriſtus hoc fecit? Audiſti hoc alicubi? Nuſquam quidem: ſed contriſtatum ſæpiùs legiſti. Et poſt aliqua: Lugeamus ergo, dilectiſſimi, lugeamus, vt reuera rideamus in tẽpore gaudij ſinceriùs. Sic nobis videtur velle præceptorẽ officij, tempus ſeptuageſimę tempus eſſe luctus, & propterea eum dixiſſe, Circundederunt me gemitus mortis. & iterùm. Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Auguſtinus in Pſalmo nono: Non enim conuertitur anima ad Dominũ, niſi cum ab hoc ſeculo auertitur. Nec oportuniùs ab hoc ſeculo auertitur, niſi nugatoriis eius & noxiis, & pernicioſis voluptatibus labores & dolores

miſceantur. Vbi labor & dolor, ibi ieiunium ſaltẽ amicitiæ huius mundi: vbi ieiunium, ibi humilitas mentis: vbi ieiunium ſeptuagenarium, compaſſio captiuorum. Si compatimur, & conregnabimus.

De Sexageſima. Cap. 2.

IN Sexageſima circundati ſumus tribulationibus quàm maximis, ac ſi non eſſet locus euadendi. Vendidimus nos ſub peccato, in nobis non eſt virtus ſoluendi. Vnde dicitur in prima oratione Sexageſimæ: Deus qui conſpicis, quia ex nulla noſtra virtute ſubſiſtimus. Optamus potiùs, quàm præſumimus, vt verus Dominus noſter ſe intromittat ad ſoluendum. Simili de cauſa dicit Iohel: Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Quod ſic exponit Hieronymus in eodem Iohele: Ego, inquit, hortor, quod meum eſt, ad pœnitentiam, & Dominum ineffabiliter noui eſſe clementem. Et paulò poſt: Sed quia profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei noſſe non poſſumus, ſententiam tempero, & opto potiùs, quàm præſumo, dicens: Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat? Quod ait, quis, aut impoſſibile, aut difficile ſciendum eſt. Peccata ſeparant inter Deum & hominem, quarè dubitamus in Sexageſima, vtrum Dominus ſit nobiſcum, & propterea dicimus in Introitu: Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem: quare faciem tuam auertis? Obliuiſceris inopiæ & tribulationis noſtræ? quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra. Vndè Auguſtin⁹ in pſalmo xliij. Inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & perſequentium, humiliata eſt anima noſtra ad hoc, vt te inuocaremus, & dares auxilium de tribulatione: Venter autem noſter hæſit in terra, id eſt, conſenſit impietati pulueris huius. Et iterùm: Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum, hoc eſt, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum: quia tu dignus facere, non quia ego dignus ſum cui facias. Eſt in epiſtola bonus athleta, qui nos confortat, vt quæramus viam euadendi de captiuitate, & deſpiciamus dominos, qui nos ad delendum tenent. Dicit, indignando ſuper eos, qui malis cedunt: Libenter ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim, ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, &c. Nos captiui obedientes, ſecundum gradum arripuimus, id eſt, de tribulatione conſcendimus ad inquirendum noſtrum proprium Dominum: ſciant, dicimus, gentes, quoniam nomen tibi Dominus. Vnde Auguſtinus. Cognoſcant, inquit, quia nomen tibi Dominus, tanquàm non vero, nec ſuo nomine nuncupentur, quicunque alij Domini nominantur, quoniam ſeruiliter dominantur, & vero Domino comparati, nec Domini ſunt. Tractus, Commouiſti Domine, oſtendit terram commotam conſcientia peccatorum. Poſt terram commotam ſemen inducitur. In ſeptuageſima increpati ſumus, quia ocioſi ſtetimus, inducti ſumus ad vineam colendam: in iſta Sexageſima ſemen iacimus. Sexageſima percurrit infra Septuageſimam ad quartam feriam Paſchalis hebdomadis. Hæc quarta feria habet conuenientiam cum quarta ætate mundi, in qua Dauid & Salomon regnauerunt. In quarta ætate gens illa cæleſti fide inclyta, regno Dauid & Salomonis glorioſa templi etiam ſanctiſſimi altitudine, totum nobilitabatur in orbem: In noſtra verò quarta feria triumphat Dauid, qui vicit leonem: Salomon æternus, pacificus regnat, de quo dicit Apoſtolus: Chriſtus reſurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Templum ædificat nobiliſſimum Deo patri, qui dicturus eſt fine, Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum vobis regnum ab initio mundi. Ad id regnum per ſexageſimam nos oportet currere. Senarius enim numerus partibus ſuis computatus, primus perfectus eſt, ſexta vnum, tertia duo, medietas tria: vnum enim & duo & tria, ſex faciunt. Hic numerus perfectionem demonſtrat. Beda in libro de temporibus: vbi notandum, quòd non ideò ſenarius numerus perfectus eſt, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit: ſed, ſicut Auguſtinus ait, Ideò Dominus, qui ſimul omnia creare valebat, in eo dignatus eſt operari, quia numerus ille eſt perfectus. Senarius per denarium ductus ſexaginta faciunt. Denarius ad mercedem operum reſpicit. Si quis per ſenarium, id eſt, perfectionem, mercedem operum requirit, ipſe percipiet regnum, quod nobis promittitur in quarta feria Paſchali.

De Quinquageſima. Cap. 3.

QVinquageſima in tertio gradu cõſiſtit. Anteà dubitamus vtrũ propiùs Dñs nobiſcum eſſet, an nõ. Iã tenemus illũ, & dicimus, Eſto mihi in Deũ protectorẽ, & in locũ refugij, vt ſaluũ me facias. Ieſũ precamur ducẽ militiæ noſtræ, dicẽdo, Et propter nomen tuũ dux mihi eris, & enutries me. Iã in expeditione ſum⁹ aduenit doctiſſimus athleta, ſolito more nos hortans docet, quibus munimẽtis muniri nos oporteat, & dicit: Nunc autẽ manẽt fides, ſpes, charitas, tria hæc. De quib⁹ dicit in alia Epiſtola, In omnibus ſumẽtes ſcutũ fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeã ſalutis aſſumite, & gladiũ Spiritus, quod eſt verbum Dei. Triũphator militiæ noſtrę Deus eſt, cui dicitur: Tu es De⁹ qui facis mirabilia. Et iterũ, Liberaſti in brachio tuo populũ tuũ. Tractus verò, Dño nobis præcipit ſeruire, qui nos fecit, nõ ei, cui nos vẽdidim⁹ nometipſos. In ſexageſima ſeminauimus: in quinquageſima fructũ colligimus. Quid quæſiuit cæcus à Dño, qui nos præfigurat? Nihil aliud niſi vt frueretur lumine: fructũ quæſiuit, fructũ inuenit. Iſta Quinquageſima ſecũdum diẽ, primũ venerabilis Paſchæ tãgit. Sicut enim ſenari⁹ perfectionẽ operũ demõſtrat, ita quinquagenarius omnia bona opera, quæ perficiũtur per quinq; ſẽſus corporis. Quinquies decẽ quinquaginta. Quiſquis per exteriorẽ adminiſtrationẽ decẽ verba legis cõpleuerit in Spiritu ſãcto, nõ dubitat ad conſortiũ perueniendũ eſſe beatæ reſurrectionis, quæ celebratur in Paſcha Domini. Per ſabbatum venimus ad Dominicum: ſic & per ſeptiformem ſpiritum legem implendo, ad reſurrectionem. Tres gradus ſunt trium officiorum, quos infiximus vſque ad hunc locum. Primus continet planctum captiuorum, qui eſſe nolunt ſub dominis vitiorum: ſecundus volũtatem fugæ demonſtrat, dummodò propitius Dominus velit eos ſuſcipere, ac nõ à ſe repellere. Tertius cõſilium agit, quomodò fugiat, præſumẽs iã de ſuſceptione. Bonũ conſiliũ adipiſcitur iuxta verba Introitus, Eſto mihi in Deũ protectorẽ. Si quis tacito vel verboſo ſermone voluerit fari, nõ vt cætera, quę in memoratis officiis cõtinentur, ita aptari in eis gradibus quomodò excerpta, volabo ad quãdam arborẽ Auguſtinũ, ſedebóque in ramis eius, forſan defendar ſua dẽſitate à rapacibus accipitribus. Scribit idẽ in lib.16. de ciuitate Dei: Non ſanè omnia, quę geſta narrãtur, aliquid etiam ſignificare putãda ſunt: ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ nihil ſignificant, attexuntur. Non ſolo enim vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra neceſſaria ſunt: Et non ſoli nerui in citharis atque huiuſcemodi vaſis muſicis aptantur ad cãtum: ſed vt aptari poſſint, inſunt etiã cætera in cõpaginibus organorum, quæ nõ percutiũtur à canentibus: ſed ea, quæ percuſſa reſonãt, his cõnectuntur: ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua, quæ nihil ſignificãt, ſed quibus adhærẽt quæ ſignificant, & quomodò religantur. Diximus tres gradus nitentiũ ad pugnam: ſimili modo dicim⁹ tres articulos triũphi, i. vnã ſabbati, quartãque, & ſeptimã. Quia diximus Septuageſimã noſtrã pẽdere à ſeptuaginta captiuitatis annis prioris populi in Babylonia, bonũ eſt, vt reſpiciamus eoſdẽ articulos, quibus populus ille ad plenã libertatẽ peruenit. Prima reuerſio fuit facta ſub Zorobabel duce, & Ieſu Sacerdote magno, in quinquageſies

mille hominibꝰ, quòd iã præſcripſimus. Vbi hoc notã-
dũ, eſt, quod in libro Eſdrę ſcribitur, Omnis multitudo
quaſi vir vnus. Vndè Beda in expoſitione eiuſdẽ: Nota
gratiã primitiuæ Eccleſiæ, in qua multitudinis creden-
tiũ erat cor vnũ & anima vna, etiã in hoc trãſmigrantiũ
cœtu reperiri: ita vt cum tantus eſſet exercitꝰ, qui prope
quinquagita milliũ sũmam cõpleret, & hic diuerſi gra-
dus & cõditionis exiſtẽs, nihilominꝰ omnis multitudo
ob eandẽ fidẽ & dilectionem quaſi vnus eſſe videretur
homo, donante illo qui habitare facit vnanimes in do-
mo. Secũda reuerſio eſt ſub Eſdra, ſicut ab eodẽ ſcriptũ
eſt: Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die
mẽſis primi, vt pergeremus Hieruſalẽ, & manꝰ Dei no-
ſtri fuit ſuper nos, & liberauit nos de manu inimici &
inſidiatoris in via, & venimꝰ Hieruſalẽ, & mãſimus ibi
diebus tribus: Die autẽ quarta appẽſum eſt argẽtum &
aurũ, & reliqua. Sed nõdum muri Hieruſalẽ reædificati
erãt. Vndè & in ſequẽtibus legitur: Et factũ eſt in mẽſe
Caſleu anno vigeſimo, & ego erã (Neemias) in Suſis ca-
ſtro, & venit Anani vnus de fratribus meis, ipſe & viri
Iuda, & interrogaui eos de Iudæis, qui remanſerant, &
ſupererãt de cãptiuitate, & de Hieruſalẽ dixerunt mihi,
Qui remãſerũt, & derelicti sũt de captiuitate ibi in pro-
uincia, in afflictione ſunt & in opprobrio, & murꝰ Hie-
ruſalẽ diſſipatus eſt, & portæ eius cõbuſtæ sũt igni. Ter-
tia reuerſio ſub eodẽ facta eſt. ſic enim ſcriptũ eſt. Mi-
ſerat autẽ rex principes militũ & æquites, & audierunt
Sanaballath Oronites & Tobias ſeruus Amanites, &
cõtriſtati ſunt afflictione magna, quòd veniſſet homo,
qui quæreret proſperitatẽ filiorũ Iſrael: & veni Hieru-
ſalẽ, & erã ibi diebus tribus. Iſte Nemias ædificauit Hie-
ruſalẽ. Hæc propterea prælibauimus, vt noſtra coapta-
remus priori populo Dei. Hic prætermittamus quartã
feriam, quãdo intrauimus in pugnã, quoniam in altera
periocha tractanda eſt. Dies Dominicos ſequimur.

De Quadrageſima. Cap. 4.

IN Quadrageſima aliqua pars pugnæ peracta eſt. Di-
cit nobis, quẽ in Quinquageſima protectorẽ inuoca-
uimus, Inuocauit me &, ego Exaudiã eum, &c. Epiſtola
ita: Tẽpore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui
te. Et in reſponſorio: Angeli Dñi cuſtodiũt nos. In Tra-
ctu, Scuto veritatis circundati ſumus. In Euangelio ad
triũphum tẽdimus, vt dicamus inimico: Vade Satana in
interitũ. In genealogia hominis Chriſti, in quo trium-
phus tripudiat, numerũ præſentẽ Quadrageſimæ Mat-
thæus ſanctificat, quẽ quadragenario numero Genera-
tionũ ſcribit deſcendiſſe ad terras. Vndè Auguſtinus in
lib. 2. de cõſenſu Euangeliſtarũ: Acutè animaduersũ eſt,
Mattheũ, qui regiã in Chriſto inſtituerat inſinuare per-
ſonã, excepto ipſo Chriſto quadraginta homines in ge-
nerationũ ſerie nominaſſe. Numerus autẽ ipſe illud tẽ-
pus ſignificat, quo in hoc ſeculo & in hac vita regi nos
oportet à Chriſto, ſecundũ laborioſã diſciplinã, qua fla-
gellat Deꝰ) vt ſcriptũ eſt) omnẽ filiũ quẽ recipit. De qua
dicit Apoſtolus. Per tribulationẽ oportet nos intrare in
regnum Dei. Ergo numerus iſte laborioſi huius tẽporis
ſacrementum, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus
diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod qua-
draginta dierũ ieiuniũ, hoc eſt, humilitatẽ animæ cõſe-
crauit: & Lex & Prophetæ, per Moyſen & Heliam, qui
quadragenis diebus ieiunarũt: & Euangeliũ, per ipſius
Dñi ieiuniũ. Quibus diebus quadraginta etiã tẽtabatur
à diabolo, quid aliud quã per omne huius ſeculi tẽpus
tentationẽ noſtrã in carne ſua, quã de noſtra mortalita-
te aſſumere dignatus eſt, præfigurãs? Iſte quadragenariꝰ
numerus, qui inchoatur à ſequẽti Dñica poſt Quinqua-
geſimã, finitur quinta feria ante Paſcha Dñi, quæ voca-
tur cœna Domini. Varietatẽ diei cœnæ Dñi ſcribemus,
ſi Dominus dederit, in memorata periocha. Hoc enim
ſufficit hic cõmemorare, quòd quadraginta à ſupradi-
cto Dñico duo dies ſuperſunt vſq; ad baptiſmũ, & fiunt
quadraginta duo. tot enim manſiones habuerunt filij
Iſrael, qui baptizati ſunt in mari rubro, quando exierũt
de terra Ægypti, de dura ſeruitute, & peruenerũt ad ter-
rã promiſſionis. Tot enim generationes sũt ſeriei Chri-
ſti, cum Iechonia bis cõputato, & eodem Chriſto. Me-
ritò qui ad cœleſtẽ patriam tendunt, eodẽ numero mã-
ſionum ſatagũt, quo filij Iſrael ad terrã promiſſionis ve-
nerunt. Et meritò, qui ad Chriſtũ tranſeunt per bapti-
ſmũ, eodem numero ad eum perueniunt, quo Chriſtus
ad nos venire dignatꝰ eſt. Et, ſicut Hieronymus in libro
mãſionum filiorũ Iſrael, Nec mirũ, ſi in illo numeri ſa-
cramento perueniamus ad regna cœlorũ, ſub quo Do-
minus atque Saluator à primo Patriarcha peruenit ad
Virginem quaſi ad Iordanem, qui pleno gurgite fluẽs,
Spiritus ſancti gratiis redundabat.

Cur Quadragenarius numerus temporali vitæ aptetur. Auguſt. de conſenſu. Euangeliſtarum. Cap. 5.

CVr autẽ iſte numerus hãc tẽporalem vitã terrenã-
que ſignificet, illa interim cauſa de proximo oc-
currit quãuis ſit alia fortaſſe ſecretior: quia & tempora
annorum quadripartitis vicibus currũt, & mundus iſte
quatuor partibus terminatur. Quadraginta autẽ, qua-
ter habẽt decẽ. Porrò ipſa decẽ ab vno vſq; ad quatuor
progrediẽte numero cõſummantur. Et iterũ ad Ianua-
riũ: Numero autẽ quadragenario vitã iſtã propterea fi-
gurari arbitror, quòd denarius in quo perfectio beati-
tudinis noſtræ eſt, ſicut in octonario, qui redit ad pri-
mum, ita in hoc creatura, quæ ſeptenario figuratur, ad-
hæret creatori.

Cur in tempore tali conſtituta ſit obſeruatio Quadrageſimæ. Idem ad eundem. Cap. 6.

IN qua ergo parte anni cõgruentius obſeruatio Qua-
drageſimæ conſtitueretur, niſi confini atq; contigua
Dñicę paſſioni? Quia in ea ſignificatur hęc vita laborio-
ſa, cui opus eſt hæc cõuenientia, vt ab ipſius mũdi ami-
citia ieiunetur, quæ vtiq; fallaciter blãdiri, & illecebra-
rũ ſuccos circumſpargere atque iacere non ceſſat.

De varietatibus officiorum per diem, vſque in Reſurrectionem Domini. Cap. 7.

QVarta feria inter Quinquageſimã & Quadrageſi-
mã ieiuniũ, quod protẽditur in Paſcha Dñi, incho-
amus, vſq; ad iſtũ diẽ in expeditione fuimus, hodie pu-
gnã cõmittimus. Hoc oſtẽdit prima collecta Miſſæ, di-
cẽs: Cõcede nobis Dñe præſidia militiæ Chriſtianæ sã-
ctis inchoare ieiuniis. In eadẽ die nõ eſt altera varietas,
niſi quòd vſq; ad hãc diẽ Miſsã celebrauimus hora ter-
tia, qua & Dñica die: in hac, hora nona, & deinceps mu-
tatam. Quibus armis pugnare debeamus, Iohel oſten-
dit, dicens: In ieiunio & fletu & planctu. &, Egrediatur
ſponſus de thalamo ſuo, & ſpõſa de cubili ſuo. & Euã-
geliũ, Tu autẽ cũ ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuam
laua, & reliqua, opinio eſt aliquorũ, vt propterea hac die
inchoetur ieiuniũ quadrageſimale, quia exceptis diebꝰ
ſex Dñicis infra Quadrageſimã quadraginta tantũmo-
dò sũt à memorata feria vſq; in ſabbato ſancto. Illud. n.
occurrit, quod sãctus Gregorius tantũmodo triginta &
ſex dies abſtinẽtiæ, nobis inſinuat quadrageſimalis tẽ-
poris: forsã, quia nondũ erãt additi quatuor dies à ſupra
dicta feria quarta vſq; ad Dñicam Quadrageſimæ. [Vt
ergo Quadrageſimæ sũma cõpleatur, quatuor dies prę-
cedẽtis hebdomadę ad illos xxxvj. dies addũtur: quos ſi-
mili deuotione venerabiles pari abſtinentia, id eſt, ieiu-
nij obſeruatione cuſtodiẽdos, & ſanctorũ Patrũ aucto-
ritas, & ratio ipſa cõmendat. Vndè & quarta feria, qua
hoc ieiuniũ inchoamꝰ, caput ieiunij appellari cõſueuit]
Cõſtat etiã alia ratio, quæ nõ abhorret à vero ei, cui per-
ſpicuũ eſt, capitis & mẽbrorum cõpaginem vnũ corpus
eſſe. A memorata feria vſq; in ſabbato sãcto, quadragin-
ta & ſex dies ſunt: Totidẽ numero annorum, tẽplum in
Hieruſalẽ ædificatũ eſt. Vndè Beda in expoſitione Eſdrę.
Cæpta eſt autẽ ædificatio tẽpli primo anno Cyri regis,
& ſexto Darij anno consũmata, qui ſunt anni iuxta fidẽ
chronicorũ, quadraginta & quinq;. Siquidẽ Cyrus re-
gnauit annos triginta, poſt quẽ Cambyſes filius eius an-
nos octo, qui in hoc volumine, vt Ioſephꝰ autumat, Ar-

Hæc lineis incluſa in vno tãtummodò erãt exemplari.

taxerxes vocatur: post quē Magi qui illū interfecerunt, anno vno: post quos Darius vsq; ad consūmationē ac ędificationem tēpli, annis sex, qui sunt, vt diximus, anni quadragintaquinque. Quæritur autem, quomodò dicente Domino Iudæis sub figura templi de passione ac resurrectione sua, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, responderunt ipsi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & in tribus diebus excitabis illud? cùm non amplius quàm quinque & quadraginta anni reperiantur à primo Cyri regis vsque ad sextum Darij regis annum. Sed si historiam Iosephi legamus, in qua post consummationem ac ædificationem templi, tres adhuc annos addit, in quibus peribolus, id est, circumposita templo munitionum constructio, & quædam alia quæ remanserant, perfecta sint, videbimus quia rectè in ędificatione templi, quadraginta & sex annorum poterit summa computari, in quibus eminentioria eius ædificia fuere completa. Templum hoc Domini corpus significat. Augustinus in tractatu super Ioannem libro decimo: Ipsius templi resolutionem, & reædificationem anniuersaria solennitate celebraturi sumus: Ad quam vos exhortamur, vt præparetis vos, si qui estis catechumeni, vt accipiatis gratiam. Iam nunc tempus est, iam parturiatur, quod tunc nascatur. Ergo illud nouimus: sed fortè hoc exigitur à nobis, vtrum habeat aliquod sacramentum, quadraginta sex annis ædificatum templum. Sunt quidem multa, quæ hinc dici possint: sed quod breuiter dici potest, & facile intelligi, hoc interim dicemus. Fratres diximus iam, nisi fallor, hesterno die: Adam vnum hominem fuisse, & ipsum esse totum genus humanum. Nam ita diximus, si meministis, quasi fractus est, & sparsus colligitur, & quasi conflatur in vnam sosocietatem atque concordiam spiritualem, & gemit vnus pauper modo ipse Adam: sed in Christo innouatur, quia sine peccato venit Adam, vt peccatum Adæ solueret in carne sua, & vt redintegraret sibi Adam imaginem Dei. Adam ergo, caro Christi. De Adam ergo templum, quod destruxerunt Iudæi, & resuscitauit Dominus triduo: resuscitauit enim carnem suam. Et post pauca, Quid ergo sibi vult numerus quadragenarius senarius? Interim ipse Adam quia per totum orbem terrarum est, audistis iam hesterno die quatuor literis Græcis verborum Græcorum. Si enim ista verba quatuor scribas sub inuicem, id est, nomina quatuor partium mundi, Orientis, Occidentis, Aquilonis, & Meridiani, quod est totus orbis, vndè dicit Dominus, à quatuor vētis collecturum se electos suos, cùm venerit ad iudicium: Si ergo facias ista quatuor nomina sua.

Ανατολή, quod est Oriens,
Δύσις, quod est Occidens,
ἄρκτος, quod est Septentrio,
Μεσημβρία, quod est Meridies:

Ανατολή, Δύσις, ἄρκτος Μεσημρία, capita verborum Adam habent. Quomodò ergo inuenimus ibi & quadragenarium & senarium numerum? quia caro Christi de Adam erat. Et iterum post pauca: Iam videte, istæ literæ quem numerum habeant: & ibi inuenietis, quadraginta & sex annis ædificatum templum. Habet enim Adam Αλφα μια, quod est, α vnum: habet & δ, quod sunt quatuor, habes quinque: Habet iterum αλφα quod est vnum; habes sex. Habet & μ, quod est quadraginta; habes quadraginta sex. Quomodo nos compaginari oporteat corpori Christi, quod assumpsit, idem in sequentibus ostendit: Nos simus, inquiens, in humilitate cordis semper, & gaudium nostrū penes ipsum sit †. Qui ita agit, vt cantores admonent in memorata feria, ipse est in humilitate cordis. Ipsi dicunt: Immutemus habitum cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante Dominum. Compositor officij nostri iuxta admonitionem suam, vult circum nos agi: Si quis intrauit in scholam disciplinæ Christianæ quarta feria, non est bonum vt egrediatur nisi post victoriam. Quia intrauimus quādo celebrauimus officia consueta, bonum est, vt cum capite nostro in die resurrectionis triumphemus. Antequàm sanctus Augustinus de numero memorato disputaret, hortatus est catechumenos, vt se præpararent ad solennitatem Paschalem. Petrus Apostolus ostendit quomodò se debeant præparare, dicēs: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, in remissionem omnium peccatorum. Secundus Adam propterea venit, vt per pœnitentiam & baptismum reformetur ad suam imaginem primus Adam, qui est in quatuor partibus mundi. Quia Adam, sparsus est per quatuor partes mundi, illo numero ad colligentem Adam recurramus, quem continet totus orbis primis literis suis.

De secunda varietate quartæ hebdomadæ Quadragesimæ. Cap. 8.

SEcunda varietas fit in quarta hebdomada Quadragesimæ, & in quarta feria. Primùm, quæ sit varietas: deindè, quare: postremò, si Dominus dederit, cur in quarta feria quartæ septimanæ. Varietas est per adiectionem vnius lectionis & vnius responsorij. Prima lectio Ezechielis prophetæ, Sanctificabo nomen meum magnum. GRA. Venite filij. II. lectio Esaiæ prophetæ, Hæc dicit Dominus Deus, Lauamini, mundi estote. GRA. Beata gens cuius est Dominus. Causam promemus Domino miserante: Memorata quarta feria, apud cultores ecclesiæ, in apertione aurium, dicitur. Eadem die agitur scrutinium tertium, quod maximum est inter septem scrutinia. Eadem die tanguntur aures & nares catechumenorum digitis presbyterorum. Eadem die instruuntur de auctoribus & initiis quatuor Euangeliorum. Eadem die percipiunt orationem Dominicam & symbolum, ad reddendum in sabbato sancto Paschæ. Vndè Augustinus in libro de fide & moribus: Cur ergo baptizandi symbolum tradimus, reddendúmque reposcimus? Nihil tale enim factum est erga illos, quos per mare rubrum Deus ab Ægyptiis liberauit. Si autem rectè intelligunt, hoc significari præcedentibus mysteriis de sanguine ouis postibus illito, & de azymis sinceritatis & veritatis; cur non etiam illud consequenter intelligunt, ipsam ab Ægyptiis separationem, significare discessionem à peccatis, quam baptizandi profitentur. Scrutinium possumus rectè intelligere iter ad baptismum. Scrutinium proprium syntagma habet, & propriam Missam. De Missa, quam publicam vocamus, est modò dicendum. In ea commemoratio celebratur eorum, quæ aguntur in scrutinio. Duo officia ibi aguntur: Imbuitur nanque de fide & moribus. Vndè qui suprà in libro memorato: Audiant qui baptizandi sunt, non solùm quid credere debeant, sed etiam quemadmodum se ab hoc seculo prauo eripiant. Ibi enim necesse est, vt audiant quemadmodum credentes viuere debeant. Et iterùm: Quod scriptum est, euangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam moresque pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum. Hoc est enim euangelizare Christum, non tantùm dicere quæ credenda sunt de Christo: sed etiam quæ obseruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Christi. In prima lectione, quæ secundum Ezechielem legitur, demonstratur, quomodo catechumenos congreget Deus ad compagem corporis Christi. Eripit eos à priore vita, & facit credere in Christum: sic enim legitur ibi: Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & reliqua. Quod sic Hieronymus in eodem Ezechiele: Creator enim omnium sum. percepi eis, & sanctificaui illos, & gloriæ pristinæ restitui, ita vt super credentes, & ab errore cōuersos, effunderem aquam mund ābaptismi salutaris, & mundarem

eos ab abominationibus ſuis,& ab vniuerſis erroribus, quibus fuerant occupati, & darem eis cor meum, vt crederent in filium Dei. Eandem rem in reſponſorio inueniet,qui quærit: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos. Radix enim ſapientiæ eſt timere Dominum. Qui primo radicem figit credulitatis, neceſſe eſt vt ſciat timere Dominum. Vndè iterùm ſcriptum eſt: Fili mi,accedens ad ſeruitutem Domini,ſta in iuſtitia & timore,& præpara animam tuam ad tentationem. At ſecunda lectione affatim de moribus diſputat, in qua ait: Quieſcite agere peruerſè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo. Et in concluſione ita: Venite & arguite me, dicit Dominus, id eſt, ſi ita feceritis, & non reddidero vobis mercedem, meritò arguetis me. Sequens reſponſ. demonſtrat, catechumenos ad nomen tranſire dicens: Beata gens cuius eſt Dominus Deus eius,populus quem elegit in hęreditatem ſibi. Verſus, bonos mores electorum demonſtrat: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Fas eſt, vt qui ſe ſpontè obtulerunt Deo, poſt inſtructionem fidei & morum, ad nomen eius tranſeant, & eius firmitate muniantur, cuius hæreditate poſſidentur. Vt opinor, demonſtratum eſt, propter fidem & mores, quibus inſtruendi ſunt catechumeni, duas lectiones lectas eſſe eadem die. Ergo & Euangelium non diſſonat ab hoc officio, dicente Auguſtino ſuper Ioannem: Lauit ergo oculos in ea piſcina, quæ interpretatur Miſſus: Baptizatus eſt in Chriſto. Si ergo quando eum in ſeipſo quodammodo baptizauit, tunc illuminauit: quandò inunxit, fortaſſe catechumenum fecit. Modò dicendum eſt, vt promiſimus, quare hoc officium agatur quarta feria quartæ hebdomadis Quadrageſimæ. Per quadragenarium numerum omne tempus ſeculi ſignificatur, vt demonſtratum eſt in ſuperioribus ex libro ſancti Auguſtini de conſenſu Euangeliſtarum: ſex dies primi, ſex ætates ſeculi demonſtrant, & ſex ætates vnius hominis. De quarta tantummodò nunc dicendum eſt, quarta feria & quarta ſeptimana quadrageſimæ, compaginantur quartæ ætati ſeculi, & æuo vnius hominis. Quarta ætas eſt à Dauid, dicente Beda in ſua chronica, vſque ad tranſmigrationem Babylonis. Et poſt cætera, à qua velut iuuenili ætate, in populo Dei regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas, apta gubernando ſolet exiſtere regno. Item in eadem: Quarta ætas mundi non ſolùm cum inchoato gentis Iudææ imperio,ſed & cum innouata promiſſione,quæ patribus olim data eſt, imperij Chriſtiani ſumit exordium, iurante Domino Dauid veritatem, de fructu ventris eius ſedere ſuper ſedem eius. Non immeritò eadem die & eadem hebdomada catechumeni ad nomen Chriſtianum accedunt, quæ præfigurata eſt à quarta ætate hominis, id eſt, iuuenili, quæ apta eſt gubernaculo imperij;& ab eadem ætate ſeculi,quæ innouata eſt ex promiſſione regni Chriſti. De quo regno Gabriel Archangelus Mariæ. Hic erit magnus,& filius Altiſſimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Beda in Luca: Accepit autem ſedem, ſiue regnum Dauid Dominus,vt gentem,cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula ſimul & exempla iuſtitiæ præbuit, quámque modulis hymnorum ſpiritualium ad fidem atque amorem ſui conditoris accendere ſolebat, hanc ipſe factis,verbis, donis, & promiſſis tantùm mediator Dei & hominum dignis ad regnum cœleſte & immortale vocaret, atque ad ipſam Dei patris viſionem introduceret.

De tertia varietate ſabbati ante Palmas. Cap. 9.

VArietas tertia, eſt ſabbato ante Palmas. hæc eſt varietas eius. Prætitulatur in Sacramentario noſtro & in Antiphonario, Sabbatho vacat, Dominus Papa eleemoſynam dat. Cogitare oportet, quare eadem die potiſſimum eleemoſyna Apoſtolici recitetur, cum

A per omne tempus anni eleemoſyna tribuenda ſit. Vbi notandum, quòd ea quæ recolimus cultibus Eccleſiaſticis circa paſſionem Domini & reſurrectionem atque aſcenſionem in cœlos, in memorationem illarum rerum, quæ ſuo in tempore peractæ ſunt agimus, vndè quotidiè dicimus in ſacrificio Miſſæ: Quotieſcunque hæc feceritis,in mei memoriam facietis. Habemus opus præcedens eleemoſynæ præſentis ſabbati, quod imitemur, & ad memoriam noſtri reducamus. Infit ſymmyſta Ioannes: Ante ſex dies Paſchæ venit Ieſus in Bethaniam,vbi fuerat Lazarus mortuus,quē ſuſcitauit: fecerunt autem ei cœnam ibi.& poſt pauca: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſticæ precioſi,& vnxit pedes Ieſu,& extersit capillis ſuis pedes eius, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Ad indignationem Iu- B dæ proditoris, iuxta Matthæum, ita Dominus teſtificat opus mulieris: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habetis vobiſcū,me autē non ſemper habebitis. Et poſt pauca: Amen dico vobis, vbicunque fuerit prædicatū hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hęc fecit, in memoriam eius. Apoſtolicus vir in memoriam deuotiſſimę mulieris, membris Chriſti facit, quod ipſa fecit capiti. Dicit Paulus: Imitatores mei eſtote filij chariſſimi, ſicut & ego Chriſti. Identidem dicit Apoſtolicus, quáuis non verbis, operibus tamen: Imitatores mei eſtote filij mei, ſicut & ego Mariæ. Vndè Auguſtinus ſuper Ioannē: Factum audiuimus, myſterium requiramus. Quæcunque anima fidelis vis eſſe Maria, vnge pedes Domini precioſiſſimo vnguento. Vnguētum illud C iuſtitia fuit, ideò libra fuit. Et iterum: Vnge pedes Domini benè viuendo, Dominica ſectare veſtigia, capillis terge: ſi habes ſuperflua, da pauperibus, & pedes Domini terſiſti: Capilli enim ſuperflua corporis videntur. habes quod agas de ſuperfluis tuis. Tibi ſuperflua ſunt, ſed Domini pedibus neceſſaria: fortè enim in terra Domini pedibus indigent. De quibus enim niſi de mēbris ſuis in fine dicturus eſt, cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis? ſuperflua veſtra impenditis, ſed pedibus meis obſecuti eſtis. Domus autem impleta eſt ex odore vnguenti, mundus impletus eſt fama bona mulieris. Hoc precioſiſſimum exemplum ſequitur Apoſtolicus: vtinam & nos ſequamur. Vbicunque enim officium Romanæ Eccleſiæ agitur, hæc fama perſonat, D Dominus Papa eleemoſynam dat. Det Deus, vt & in nobis perſeueranter ſonet, & acceptum ſit, quod agimus, coram Angelis Domini in memoriam noſtri.

De quarta varietate diei Palmarum. Cap. 10.

QVarta varietas eſt, quæ dicitur, diei Palmarum. Eadem die Dominus de Bethania deſcendit Hieruſalem, quādo obuiam venit ei turba, vt Ioānes narrat: In craſtinum autem turba multa, quæ venerat ad diem feſtum, cùm audiſſet quia venit Hieroſolymam Ieſus, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, & clamauerunt, Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael. In memoriam illius rei, nos per eccleſias noſtras ſolemus portare ramos, & clamare, Oſanna. Quare venerit Hieruſalem, Beda in E Marco ex teſtimoniis ſcripturarum promit, dicens: Appropinquante autem tempore paſſionis, appropinquare voluit Dominus loco paſſionis, ibíque proximus manere, vbi conſtituto ac præfinito ante ſecula tempore inueniri poſſet ab eis, per quos eadem paſſio erat complenda. Et poſt pauca: Vbi non prætereunda ſilentio eſt non tantùm concordia in rebus, verùm etiam in temporibus veteris & noui teſtamenti, vmbræ & veritatis, Legis & Euangelij. Scriptum eſt namque in Lege, dicente Domino ad Moyſen & Aaron: Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœtum filiorum Iſrael, & dicite eis: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et paulò pòſt: Et ſeruabitis eum vſque ad

quartamdecimam diem mensis huius, immolabítque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Decima ergo die mensis primi agnus qui in Pascha immolaretur, domum introduci iussus est, quia & Dominus decima die eiusdem mensis, hoc est, ante quinque dies Paschæ in ciuitatem, in qua pateretur, ingressus est.

De quinta varietate quartæ feriæ maioris hebdomadæ. Cap. II.

QVinta varietas est in quarta feria post palmas, quæ habet varietatem & adiectionem vnius lectionis, & vnius responsorij, cum quinque versibus, ac ex passione Domini, quæ ea die legitur, necnon etiam vt scriptum habemus in libello qui dicitur, Romanus Ordo, ex genu flexione. Intimat supradictus libellus, ex Romana consuetudine debere eadem die ante publicum officium orationes, quas solemus in sexta feria agere, recitari. Quid rationis hę orationes habeant, siue in quarta feria, siue in sexta, iuxta quod Dominus dederit, demonstrabimus in sexta feria ex dictis sancti Augustini: in præsenti verò parum intimandum est. Libet modò primùm dicere, cur hæc varietas agatur in quarta feria, simúlque intimare mysterium varietatis. Dicit Augustinus in libro ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: Quarta sabbati, quàm vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Ex eo demonstratum est, quarè varietas celebrata sit in memorata feria. Consilium enim fecerunt Iudæi, vt occiderent Dominum. Sicut actus eorum qui fuit in sexta sabbati, ad memoriam reducitur, sic & consilium eorum. In vtrisque iniuriam fecerunt Christo. Illud mysterium continet præsens officium, vt intelligamus, secundum Adam pro primo Adam mortuum esse, sicut psalmus, inquit, Quæ non rapui, tunc exoluebam. Vndè Augustinus: Omninò non rapuit, sed quis rapuit? Adam †. Eadem die in memoriam nostri reducitur crudele consilium Iudæorum, & mansuetudo Christi: de qua mansuetudine dicit qui suprà, in psalmo xliiij. Vsque adeò mansuetus, vt pendens in cruce, diceret: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt †. Huius exemplo, id est, capitis nostri, docemur, vt contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ, sicut scriptum est in Euangelio: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Postquàm tetigerimus officij constituta, ipsa dilucidabunt quid in se contineant. Introitus est, In nomine Domini omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, quia Dominus factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: ideo Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Nomen Domini, in loco isto pro re debemus intelligere. Vndè Ambrosius in Epistolam ad Philippenses: Nomen euidens est, quomodò non vocabulum, sed rem quandam dicit acquisitam ei, sicut illud quod scriptum est, Et cognoscent quia nomen tibi Dominus, hoc est, quoniam tu Dominus. Interpretatur verò Paulus, quid sit illud nomen, In nomine Iesu omne genu flectatur, & reliqua †. Quamuis ista Ambrosius differat post passionem Domini, tamen non abhorret à vero, si dixerimus, in nomine Domini posse intelligi, in præcepto Domini. Omne genu flectatur contra aduersa mundi, vt superiùs dictum est, Orate pro persequentibus & calumniantibus vos: Ad quam rem significandam, orationes prælibabimus ex Romano ordine: Intermisit præceptor officij, Et omnis lingua confiteatur. Hoc bonum benè locutus est Apostolus. Bonum nostrum Iudæi loquebantur de Christi morte, quæ intercessit pro salute nostra: sed malè proferebant linguis. Silentio linguæ docet nos præceptor officij vitare malum Iudæorum. Mansuetudo Christi orabat, quam nos imitemur. Sufficit de introitu, qui pertinet ad orationem, quam nos exercere debemus in iniuriis persecutorum. Nunc ad orationem Missæ transeamus, in qua sicut in cæteris sequentibus mortem Christi celebrabimus, quam erat pro nobis passurus. Regnum mortis nos stimulabat, quod venit Christus reuerberare. Sic. n. dicit, Qui nostris excessibus incessanter affligimur, per vnigeniti tui passionem liberemur. Videamus lectionem, quę apertè passionem Domini demonstrat, dicendo: Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Et in sequentibus, cur oblatus sit, aperit: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum: & reliqua. Vndè Hieronymus: si posuerit pro peccato animam suam ille, quem Dominus conterere voluit, siue mundare, videbit semen longæuum, quod seminauit super bonam terram, de quo & in Euangelio scriptum est: Exiit, qui seminat, seminare semen bonum †. Audiamus responsorium: Ne auertas faciem tuam à puero tuo. & reliqua. Vndè Augustinus in Psalmis: Et hæc commẽdatio est à puero tuo, id est, à paruo, qui iam caruit superbia per disciplinam tribulationis †. Versus ità sonat: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam, infixus sum in limo profundi. Vndè qui supra in eodem. Præfigurans & transformans in se nosipsos, hæc ait: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Potuerunt, qui persecuti sunt, etiam occidere: sed amplius quod faciant non habebunt. Et paulò pòst: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Quid dicit limum? an ipsos qui persecuti sunt? de limo. n. factus est homo: sed iustificando ad iustitiam. Et paulò pòst: Isti autem cùm limus profundi essent, hæsi in illis, id est, tenuerunt me, prævaluerunt mihi, occiderunt me †. Primus homo passus est duas mortes: mortem animæ, & mortem corporis. In prima lectione, & in primo responsorio recolitur mors animæ: In secunda & in secundo, mors corporis. Pro vtrisq; mortuus est Christus. Vndè Ambrosius in Epistola ad Corinthios: Sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, id est, totum hominem saluum fecit. Caro enim Saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusus est †. Primus homo vnam habuit animam, Propterea primum responsorium vnus versus sequitur. Videamus primò, quomodò secunda oratio congruat intentioni nostræ: deindè, quomodò lectio: postremò, quomodò responsorius qui habet quinque versus. Oratio dicit: Deus, qui pro nobis filium tuum crucis patibulum subire voluisti, vt inimici à nobis expelleres potestatem. Lectio referta est de passione Domini, quæ dicit, Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? & iterùm, Torcular calcaui solus. In quibus verbis nihil aliud redolet, nisi Angelorum inquisitio, cur haberet Christus tincta vestimenta sanguine, & eius responsio, quia torcular calcaui solus. Quare hoc ageret, in fine lectionis audituri sumus ex gratiarum actione, quæ dicit, Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis. Hieronymus in Esaia: Pressus, inquit, pondere malorum, in nullo alio nisi in misericordia Dei spem habeo, qui facit misericordiam in millia diligentibus se. Responsorius secundus quinque versus habens quinque corporis sensus significat in Adam mortuos, quos Christus moriendo & resurgendo reuiuificauit, & pristino reddidit statui †. Responsorius quinque versus habet. Vnus homo per quinque sensus corporis mortuus erat. Operatorem mortis diabolum esse per sensus exteriores Cyprianus demonstrat. Offert, inquit, oculis formas illices, faciles voluptates, vt visu destruat castitatem: Aures per canora musica tentat, vt in soni dulcioris auditu soluat, & molliat Christianum vigorem: Linguam conuicio prouocat, manum iniuriis lacessentibus ad petulantiam cædis instigat †. De olfactu silet. Faxit Deus, vt instigator mortis non habeat locũ intrãdi ad animũ nostrum per odorem libidinosum. Quod magis timendum est,

quàm tractandum. In aliquibus verbis versuum responsorij, ipse Adam introducitur, à quo nos carnem trahimus. Dicit versus: Quia defecerunt sicut fumus dies mei. Augustinus inquit in eodem psalmo: Vnde sicut fumus? nisi propter elationem superbiæ? Tales dies dignus fuit accipere superbus Adam, vndè carnem Christus accepit. Ergo in Adam Christus, & Adam in Christo. Et iterùm: Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, Respice ad Adam, vnde genus humanum. Vnde enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? Dicat ergo iã cum spe in corpore Christi positus ille aliquando in suo corpore desperatus, Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meum †. Passio quæ legitur, nostra corda confirmat. Ostendit Iudæorum consilium præualuisse ad tempus, & in mansuetudine Christum perseuerasse. Proposuimus tantùm dicere de varietatibus, quapropter reticemus de sequentiis Missæ: quia congruit, vt ad memoriam reduceremus mortem Christi consilio Iudæorum, quam tamen eodem die per patibulum crucis non subiit, oportet vt morte nostra quæ iam erat, illam recolamus pro qua ipse dignatus est venire ad passionem.

De sexta varietate Cœnæ Domini.
Cap. 12.

SExta varietas est in quinta feria, quam vocamus cœnam Domini. In ea non canitur, Gloria patri & filio & spiritui sancto. In ea consecratur tribus modis oleũ trium officiorum. In ea reseruatur corpus Domini vsq; in crastinum, reficitúrque in commemorationem refectionis Christi: Lauantur pedes fratrum, & pauimenta ecclesiæ, nudantur altaria vsq; in sabbato sancto. In ea die pænitentes veniunt ad solutionem: & apud quosdã redditur symbolum à catechumenis, vt in canone Laodicen. concilij continetur: tamen Romanum ordinem sequentes hanc redditionem seruamus vsq; in sabbato sancto. Optamus ex his omnibus primò, si Dominus dederit, aliqua proferre de ratione olei. Vt Isidorus ait, olea ipsa arbor est, fructus oliua, succus oleum. Est autẽ arbor pacis insigne: Habet & pinguedinẽ, qua lassi atq; infirmi artus recreantur, & gratia præstatur luminis. Illud oportet hoc in loco intimare, vt secundùm Apostolum, ex visibilibus inuisibilia intelligãtur. Sine oleo enim potest Deus sanare infirmos, sanctificaréq; suos, & dæmones effugare. Vnde Ambrosius in Epistola ad Corinthios I. Scimus enim & Spiritum sanctum sine manus impositione datum à Deo, & non baptizatum consecutum remissionem peccatorum. Numquid non hic inuisibiliter baptizatus est, quando donum baptismatis consecutus est? Olei naturam audiuimus, quæ habilis est ad recreãdos artus fessorum, & luminis gratiam præstat. Animales enim hæc possunt cognoscere: Credant etiam quòd non possunt videre, vt fiat quod de Apostolo prælibauimus: Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta cõspiciũtur, sempiterna eius quoq; virtus & diuinitas: quod apertè August. in psal. 44. explanat. Oleum enim visibile, in signo est: oleum inuisibile, in sacramento: oleum spirituale, intus est. Potest Deus per se oleum tribuere spirituale, sine corporali: sed propter animales aguntur visibilia, vt inuisibilia faciliùs capiantur. Si quis dixerit, si potest, quare tanto studio obseruatur cultus consecrationis olei: respõdebitur. Nonne antiqui iusti potuerunt Deo placere sine circuncisione? Potuerunt vtique: Sed postquàm eis præceptum est, vt circunciderẽtur: nisi circunciderentur, peccati vinculo tenebantur. Vnde Augustinus ad Seleuciam: Antiqui iusti si non circunciderentur, non erat eis peccatum: postea verò quàm iussit Deus, vt circuncideretur Abraham, eiusq; posteritas, iã nisi fieret, peccatũ graue fuit. Apostoli autẽ hac arte, i. olei vtebãtur in redintegratione infirmorum: Apostolici viri in consignatione neophytorum. Quapropter non sine peccato à nobis potest dimitti, quod eorum auctoritas cõsecrauit. Sic enim scriptum est in Euangelio: Exeuntes prædicabãt, vt pænitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebãt oleo multos ægros, & sanabant. Vnde Beda: Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione consecrato. De eo oleo, quod infunditur super neophytos, non tale quid legimus, sed tenemus Apostolicam consuetudinẽ, & auctoritatem suam accepimus à Romana Ecclesia, quam pro lege tenere oportet, dicente Augustino ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Nunc verò quia demonstratum est de generali ratione olei, restat vt primò dicamus de oleo quod consecratur pro infirmo. Consecratur enim in ipso officio consecrationis corporis & sanguinis Domini: Non habet proprium officium, id est, nec in capite verba salutationis, nec Oremus, nec in fine concluditur vt cæteræ orationes, Per Dominum nostrum Iesum Christum: Sed tantùm in nomine Domini nostri Iesu Christi. In eo loco vbi solemus vuas benedicere, ibi consecratur oleum pro infirmo, concluditúrq; conclusione, Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Vnde intelligimus embolim esse supradicti officij. Supradictum officium, immolationem CHRISTI & Ecclesiæ tantummodò tenet. Qui enim peccato viuit, non immolatur Domino: qui peccato moritur, immolatur Domino. Nisi infirmitas accideret ex peccatis, non diceret Iacobus, Et si in peccatis sit, dimittentur ei. In epistola quæ legitur eadem die, ostendit Paulus, quibus peccatis accidat infirmitas, dicendo: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter nos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Hîc ostendit vulnera, Iacobus coapostolus eius medicinam: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eũ oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quid infirmum saluet, hîc manifestat, scilicet oratio fidei, cuius signum est olei vnctio. Si propterea infirmantur, quia manducant corpus Domini indignè, quibus tamen subuenit olei vnctio, id est, gratia Dei per orationem presbyteri, meritò consecratio de qua nunc agitur, consecrationi corporis & sanguinis Domini iungitur, quæ fit in commemorationem passionis Christi, per quam auctor peccati æternaliter prostratus est. Passio Christi, auctorem mortis destruxit: gratia eius quæ significatur per olei vnctionem, arma eius quæ sunt peccata quotidiana, destruxit. Nouissima oratio consecrationis Dominici corporis, ex voto pænitẽtium fit, de quibus dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Congruè in ea consecratur oleum pro pęnitentibus, vbi eorum sacrificium Deo offertur. Quoniam de olei natura, & quid significet, & cur in tali loco consecretur, summatim perstrinximus: consequens est, vt aliqua tangamus de verbis consecrationis. Ait enim: Emitte Spiritum sanctum tuum paraclitum de cælis in hanc pinguedinem olei, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis. Paraclitum, est hîc additum, quod non inuenitur in sequentibus, vt reor, non sine causa alicuius mysterij. Primò vidẽdum est, quid operetur Spiritus sanctus in singulis: indè apparebit, cur addatur in ista. Exorcismus olei iubet recedere diabolum à catechumeno, qui adhuc pro mortuo deputatur, quia nondum est baptizatus. Chrismalis vnctio sanctificat iam viuentẽ ex mortuis. Oleum pro infirmis, medelam præstat sauciatis.

Vnde in eadem, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnem ægritudinem corporis. Ægritudinem sequitur dolor, dolorem consolatio. Paraclitus consolator interpretatur. Qui mortuus est, non dolet: quia non sentit, quem non sequitur consolatio. Qui in Christo sanctificatur per conresurrectionem, non eget consolatione ex dolore. Nunc transeũdum est ad principalem consecrationem chrismatis. Ipsa enim dicitur principalis, quia ad eius vnctionem principalis spiritus tribuitur. Habet enim proprium officium per se. Inchoatur à Sursũm corda: finitur, Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit. Consecratur in eo loco, vbi pacem inter nos solemus dare. Hoc est opus gratiæ Domini, vt pax & concordia regnet in nobis. vt Isidorus ait, Olea est arbor pacis insignis. Hæc pax perfigurata est olim in arca Noe, vt verba eiusdem consecrationis testantur, dicendo: Et cùm mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuso, similitudinem futuri muneris columba demonstrans, per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit. Hîc non solum oleum, sed & balsamum consecratur. Balsami arbor est vna aromatum, quæ sunt odoriferæ, vt idem Isidorus. Aromata sunt quæque fragrantis odoris, quæ India vel Arabia mittit, vel Italiæ regiones. Nomen autem aromata traxisse videntur, siue quia aris imposita, diuinis inuocationibus apta videantur, seu quia sese aeri inserere ac miscere probantur †. Odor balsami in oleo, opinionem bonarum virtutum latè dispersam, operante gratia Spiritus sancti, demonstrat. Additur oleo balsamus, quia nitet in vultu Christi cælestis splẽdor. Vnde Hieronymus in Psalmo quadragesimoquarto ad Principiam virginem: Virgo de virgine, qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est. Nisi enim habuisset in vultu quiddam oculisq; sidereum, nunquam eũ statim secuti fuissent Apostoli, nec qui ad comprehendendum venerant, corruissent. Ipse nitor exhilarat, operante gratia Dei, vultus electorum, vt cum magna delectatione actus eorum imitemur. Vnde præsens oratio: Nam & Dauid prophetico spiritu gratiæ tuæ sacramenta prænoscens, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit. Et paulò pòst: Hæc olei vnctio vultus nostros iucundos efficit ac serenos. Vultus nostros, manifestationem operum nostrorum intelligimus. De qua re Augustinus in psalmo centesimoquarto: Gratia quędam, quæ est hominum ad homines, perspicua ad conciliandum sanctum amorem, oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellentissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit. Et paulò pòst; Tanta enim eius est gratia, vt multi qui in eum non credunt, laudent eum: & propterea dicant nolle se in eum credere, quia nemo potest hoc, quod iubet, implere. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando sæuiebant: amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus: quia excellenter vnctus, id est, Christus. Sequitur exorcismus olei: vt Isidorus, Exorcismus Græcè, Latinè coniuratio, seu sermo increpationis est aduersus diabolum, vt discedat: & concluditur sic, Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Illo inunguntur catechumeni, vt si quæ maculæ inhæserũt corpori aut menti, postquàm ad scrutinium accesserunt, recedant, & munimentum deinceps habeant per hanc vnctionem, vt non possit diabolus repedare. Verba orationis, hæc demonstrant, dicendo, vt si quæ illis aduersantium spirituum inhæsere reliquiæ, ad tactum sancti olei omnes abscedant: nullus spiritualibus nequitiis locus, nulla refugis virtutibus sit facultas, & reliqua. Hæc increpatio siue coniuratio ad diabolum, digna est habere iudicium nouissimum, in quo iudicandi sunt mortui & viui & seculũ per ignem. Ibi se scit potissimum diabolus damnandum, illius tremore vndiq; concutitur: At qui iã resurrexerunt & viuunt cũ Christo, illi audiant bona sibi promitti, per eundem qui viuit & regnat Deus cum patre in vnitate Spiritus sancti. Tres cõmemoratæ cõsecrationes, ex vna eademq; substantia fiunt, id est, ex olei liquore: Sic namque Spiritus sancti substantia vna, qui tamẽ diuiditur multiformiter per gratiã donorum suorũ: Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alteri fides, alij gratia sanitatum, & reliqua. Hæc videntur nobis habilia esse ad dilucidandas consecrationes nostras. Sermo sapientiæ, bonam conuersationem tenet, eorum scilicet, quibus loquitur præsens Apostolus: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi est Christus in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt, sapite. Hunc saporẽ gustauit, qui ait: Gratia Dei sum id quod sum. Ecce habes oleũ: addatur sermo scientiæ. Scientia ad doctrinã pertinet: quoniã in illa laborauit Paulus, propterea subiunxit, & gratia eius in me vacua non fuit: Habes & balsamum. Vbi hæc duo coniuncta fuerint, perfectum faciunt seruientẽ. Sequitur, Alteri fides. fidem in promptu ad duo opera introducimus, ad expulsionẽ videlicet, vt Apostolus: Si habuero fidẽ, ita vt montes transferam: & ad munimen, de quo dicitur, sumentes scutũ fidei. Habes exorcismum olei, vt ipsa veritas testatur, dicẽdo, Si quæ inhæsere reliquiæ aduersantiũ, ad tactũ sanctificati huius olei abscedant. Et iterũ, Nulla refugis virtutibus sit facultas. Sequitur. Alij gratia sanitatum: habes oleum pro infirmo. Verba huius orationis demonstrant, non solùm necessariã esse medicinã corporalem, sed potius spiritualẽ, dicendo, tutamentũ mentis & corporis. Peccatis infirmatur mens, gratia Domini sanatur. sine istis, vt reor, nullus aulam cælestis regni intrat, id est, nisi habeat conuersationẽ bonam, & doctrinã siue verbis siue moribus, qui non possunt abscondi, dicente Apostolo: Similiter autẽ & facta bona manifesta sunt, & quæ aliter se habent, abscõdi non possunt: nisi habuerit fidem, sine qua nemo potest placere Deo: nisi habuerit quotidianam gratiam curationũ, quia quotidie peccamus. Quapropter hæc præcipuè imprecãtur à sacerdotibus per ministrationẽ olei, vt omnes generaliter accipiant, quia nisi ea dederit gratia Dei, non sunt habiles regno Dei. Sequentia dona, nõ omnes omnia hic possunt habere, sed per multos diuisa sunt, qui tamen nõ creduntur diuisi à regno Dei, quamuis non habeant operationem virtutum, id est, vt signa faciant, & dæmones eiiciant: siue non habeant prophetiam, vt secreta scripturarum reuelent, aut futura prædicent: siue non habeãt discretionem spirituum, aut genera linguarum vel interpretationem sermonum, nõ erunt extorres à regno cælorum, dummodò habeant fidem, quæ per dilectionem operatur. Diximus Deo propitio, quo in loco cõsecretur oleum, & quid in significatione contineat: restat vt dicamus aliqua de ordine consecrationis iuxta annotationem sacramentarij, & libelli qui dicitur Romanus Ordo. De oleo pro infirmo sic continetur in sacramentario: Antequam dicatur. Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, leuantur de ampullis quas offerunt populi, & benedicit tam dominus Papa, quàm omnes episcopi. In Exodo scriptum est, vt populi offerant oleum, dicente Domino: Pręcipe filiis Israel, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum. Quando à populis offertur, simplex liquor est: per benedictionem sacerdotum transfertur in sacramẽtum. Hæc administratio significat, debere adesse terrenã administrationem spirituali. Vnde dicit Apostolus: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnũ est si vestra carnalia metamus? Benedicit tam dominus Papa, quàm omnes presbyteri. Mos est Romanæ Ecclesiæ, vt in cõfectione immolationis Christi adsint presbyteri, & simul cum Pontifice verbis & manibus conficiant: At quia in ipsa periocha concluditur consecratio olei huius, oportet vt simili modo sicut & cætera, cum pontifice presbyteri oleum conficiant. Dicit libellus Romani Ordinis de consecratione chrismatis: Cõtinuò duo acolyti inuolutas ampullas cum sindone alba de seri-

Principalis consecratio chrismatis.

co, ita vt videri poſſint à medio, teneant in brachio ſiniſtro. Et paulò pòſt: Antequàm benedicat, halat ter in ampullam. Et iterùm: Ampulla autem, quæ cum chriſmate eſt, ſtatim vt benedicta fuerit, operiatur, vt à nemine nuda videatur, ſed tenente eam acolyto omnes per ordinem ſalutent, quam Epiſcopus & diaconi prius ſalutent †. Si enim præſens ordo, vt ſcriptum eſt, non agitur, fruſtrauit ſcriptor laborem operis ſui: Si autem agitur, fruſtra agitur, niſi aliquid contineat in ſacramento. Libet primò dicere de hoc quod dicit, Halat ter in ampullam. Halitus ab interioribus & ſecretis procedit ad publicum, & vocatur ſpiritus in naribus eius eſt. Pontifex per ſpiritum ſuum ſubſtantiam Spiritus ſancti nunciat in corpore aſſumpto à diuinitate inhabitare, cuius aduentu renouata ſunt omnia. Ampulla enim cum chriſmate, quodammodo corpus Domini ex virgine Maria aſſumptum ſignificat. Quod antequàm tranſiret ad altare crucis, aliquo tempore coopertum erat, & aliquo nudum: primæuo tempore coopertum erat, quando ita fugit in Ægyptum regem Herodem, quaſi non eſſet Rex regum, & Dominus dominantium: quando ita portatus eſt ad templum, quaſi nō eſſet omnipotens: quando ita regredientibus parentibus ab Hieruſalem, requiſitus eſt inter cognatos & notos, quaſi non eſſet vbique: quando ita inuentus eſt in templo, ſedens in medio doctorum, atque audiens & interrogans, quaſi non eſſet fons ſapientiæ: quando ita ſubditur parentibus, quaſi non eſſet auctor parentum. In iſtis omnibus coopertus latebat. Operimentum erat ſindon alba, per quam non incongruè poſſumus intelligere mundiſſimam ſpecialiter conuerſationem eius, qua indutus fuit ab initio. Nudum erat, poſtquam cœpit miracula facere, quæ vltra hominum opera erāt. Vnde Nicodemus, Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum illo: ſimúlque prædicare, & Deum ſe demonſtrare. Vt inquit: Ego & pater vnum ſumus. Niſi Petrus intelligeret hoc dictum eſſe de diuina natura, non diceret: Tu es Chriſtus filius Dei viui. At poſtquàm tranſiuit ad altare crucis, id eſt, ad immolationem, quaſi ad conſecrationem Epiſcopi, ipſe eſt enim ſummus Pontifex, qui ſeipſum obtulit Deo patri, aliqua parte temporis nudum corpus ſuum demonſtrauit. Quæ pars ad memoriam reducitur per ampullę nuditatem, quam epiſcopus & diaconi ſalutant. Thomas qui miſit digitos ſuos in fixuram clauorum, & manus in latus, & dixit, Dominus meus, & Deus meus. nudum ſalutauit corpus Chriſti. Nuditatem eius, dicimus manifeſtationem præſentiæ corporalis: Similiter, qui manducauerunt & biberunt cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis. At poſtquàm ſalutata eſt à Pontifice & miniſtris altaris ampulla, cooperitur, vt à nemine nuda videatur: cooperta tamen ſalutatur ampulla. Chriſtus namque poſtquam præſentiam ſuam eis ſecundùm ſuā diſpoſitionem exhibuit, quos voluit eſſe teſtes ſuæ reſurrectionis, aſcendit in cælum, & inuiſibilis hominibus factus eſt, vt ipſe teſtatur: Exiui à patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad patrē. quod eſt apertè dicere, Viſibilis apparui hominibus: rediēs ad patrem, inuiſibilis ero. Quamuis præſentiam eius corporalem non videamus, tamen venerando eam quotidiè ſalutamus. Quia tetigimus ad dilucidandum de ratione olei: nunc placet dicere, ſi Dominus dederit, quare omittamus, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Triduo iacuit Dominus in ſepulcro ſecundùm Euangelium, quod dicit: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Quod ita Auguſtinus in libro primo quæſtionum Euangeliorum: Sextæ feriæ diei partem, qua ſepultus eſt, cū præterita nocte, pro nocte & die accipiens, hoc eſt, pro tota die ſabbatum nocte & die, & noctem Dominicam cum eodem die illuceſcente, ac per hoc accipiendo partem pro toto, habes triduum, & tres noctes. Triduanam Domini ſepulturam ad memoriam reducimus, quam non recolimus celebrando, niſi addatur cum ſexta feria & ſeptima, quinta. Dominica enim nox in magna gloria celebratur, vt liquet omnibus qui morem noſtræ eccleſiæ tenent. Vnde Auguſtinus ex ſermone ad populum in vigiliis Paſchæ. Deinde ſabbati dies à ſua nocte incipiens, finitus eſt veſpere incipientis noctis, quæ pertinet ad initium Dominicę diei, quoniam eam Dominus ſuæ reſurrectionis gloria conſecrauit. Illius itaque noctis ad initium diei Dominici pertinentis, nunc iſtam ſolenniter memoriam celebramus. Si iuxta Auguſtinum gloria fuit reſurrectio, nempe mors & ſepultura, humiliatio eius eſt. Si ſe exinaniuit, iuxta Apoſtolum, poſtquam formam ſerui accepit, quanto magis cùm factus eſt obediens patri vſq; ad mortem, mortem autem crucis? Per tres continuos dies, id eſt, quinta feria, ſexta, ſeptimáque triduanam ſepultura eius celebramus. Ac per hoc vt compaginemur humilitati ſepulturæ eius, omittimus excelſa noſtra, id eſt, Gloria patri & filio, & campanarum ſigna: ſiue alia, quæ congruentius tractabuntur cùm ad dilucidandum ea peruentum fuerit. Panis cæleſtis, id eſt, corpus Domini, reſeruatur à feria quinta vſque in Paraſceuen. Secundùm Auguſtinum ad Ianuarium. Sunt qui quotidiè volunt Euchariſtiam ſumere. Valet etiam, inquit, ad hanc ſimilitudinem, quòd in primo populo vnicuique fidelium manna ſecundùm propriam voluntatem in ore ſapiebat: ſic vniuſcuiuſq; in ore Chriſtiani ſacramentum illud, per quod ſaluatus ac ſubiugatus eſt mundus. Nam & ille honorando non audet quotidiè ſumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contemptum ſolùm non vult cibus iſte, ſicut manna faſtidium. In Paraſceue non conficitur corpus Domini. Neceſſe eſt vt hi, quibus eſt voluntas communicandi, habeant ſacrificium ex priori die. Dein tranſitur ad conuiuium, ex quo Cœna Domini vocatur. Vnde Iſidorus: Cœna Domini dicta eſt, eo quòd in eo die Saluator Paſcha cum diſcipulis ſuis fecit. Quali modo illud ſanctum conuiuium celebratum ſit, Ioannes Euangeliſta narrat. Et cœna facta, inquiens, cùm diabolus iam immiſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariothis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe: deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Et poſt pauca: Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua: & cùm recubuiſſet iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Quod Auguſtinus ita in eodem: Non itaque debemus intelligere veluti iam conſumptam atque tranſactam. adhuc enim cœnabatur, cùm Dominus ſurrexit, & lauit pedes diſcipulorum. Nam poſteà recubuit, & buccellam ſuo traditori poſteà dedit: vtiq; nondum finita cœna, hoc eſt dum adhuc panis in menſa eſſet. Cœna ergo facta, dictum eſt iam parata, & ad conuiuantium menſam vſque perducta: Vidi quendam religioſum ea die primò aliquid ſumere de cibo, & poſtea lauare pedes peregrinorum, & ſic tranſire ad menſam, Domini noſtri exemplo. Lauamus eo die non ſolùm pedes fratrum, ſed etiam pauimenta eccleſiæ. Quamuis ornatui poſſit congruere lauatio eorum, paſchalis feſtiuitatis, tamen non deeſt aliquid myſticum in eo. Parietes domus, vocabulum habent eccleſiæ, quia continent eccleſiam, non ſunt ipſi eccleſia. Quod poſſumus intelligere ex interpretatione eccleſiæ. Legamus Bedam ſuper Lucam. Eius lingua diſcernitur, quid inter ſynagogam & eccleſiam ſit, atque interpretationem eorum. Verùm differt, inquit, inter ſynagogam quæ congregatio, & eccleſiam quæ conuocatio interpretatur, quòd veteris inſtrumenti populus vtroque vocabulo, noui autem tantum eccleſia nuncupatur: quia videlicet & pecora & inanimæ quæquæ res con-

gregari in vnum possunt, conuocari autem non nisi ratione vtentia possunt. Ac per hoc quia ecclesia conuocatio dicitur, homines sunt ecclesia nō parietes domus: Qui tamen propterea sanctificantur ab episcopo, vt in eis velit esse aduentus angelorum, & homines in eam introeuntes, ab omni turpiloquio & scurrilitate etiam, & inutili cogitatione norint se prohiberi. Audiant qui intrant ecclesiam, quod audiuit Moyses, quādo voluit visere rubum ardētem, & Dominus, Ne appropies, inquit, huc: solue calceamentum de pedibus tuis. locus enim, in quo stas, terra sancta est. Et iterum angelus ad Iosue: Solue, inquit, calceamentum de pedibus tuis. locus enim in quo stas, sanctus est. Calceamenta de mortuis animalibus fiunt. Mortuum animal est Adam, de quo nos mortem traximus. Videamus si aliquo modo mens nostra calceata sit morte eius. Nisi ille fieret mortalis, non haberemus necessitatem dormiendi, non domorum ædificandarum, non necessitatem agriculturæ, non esuriremus, non sitiremus, non bella componeremus, quia vnicuique satis esset DEI imaginem sibi reseruare, & gaudere vnione fraternitatis: vt etiam taceam de apertis peccatis, quando circa hæc mens studet, calceata est pellibus mortui animalis. Intrantes nos ad sancta loca, vbi Dominus & angelus eius est, exuamus nos hîc calceamentis, & cogitemus de conuersatione angelorum, vbi est requies sine somno, vbi domus, gratia protectionis DEI, vbi opus sine labore, satietas sine esurie, vbi pax perpetua sine bello. Pauimentum ecclesiæ, auditores magistrorum significat. Lauatio domus, quæ nuncupatiuè ecclesia dicitur, est signum lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum, siue quando à Domino remittuntur, siue inuicem à nobis ipsis. Augustinus de eo in Ioanne: Dominus dicit, veritas loquitur, quòd opus habeat pedes lauare etiam ille, qui lotus est. Quid fratres mei, quid putatis? Nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluitur non propter pedes, sed totus omninò: veruntamē cùm in rebus humanis posteà viuitur, vtique terra calcatur. Ipsi enim humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non viuitur, quasi pedes sunt, vbi ex humanis rebus afficimur; & sic afficimur, vt si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus, & veritas mansit in nobis. Quotidie ergo pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis, & quotidie opus habemus vt pedes lauemus, id est, vt vias spiritualium gressuum dirigamus. In ipsa oratione Dominica confitemur, cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In ipsa die pænitentes ad remissionem peccatorum redeunt iuxta Decretalia Innocentij Papæ, qui dicit, De pænitentibus autem, qui siue de grauioribus commissis, siue ex leuioribus pænitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paschę Domini eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Innocentius tempus præfigit, Hieronymus modum in epistola ad Oceanum de morte Fabiolæ, cuius, id est, Fabiolæ pænitentiam laudat de adulterio commisso, dicens: Quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pænitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semet reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricios, saccum indueret? errorem publicè fateretur? & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ, in publica quodam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pænitentium? Episcopis & presbyteris & omni populo conlachrymanti, sparso crine, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste non purget? Quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? In istis omnibus cognoscimus valdè, præsentem diem consecratum esse remissioni peccatorum. Non enim putamus, præsenti quintæ ferię fortuitu hoc accidere. Nos scioli interim dicamus quid nobis videatur rationis habere, quòd in ipso die voluit Dominus pedes lauare, cuius exemplo nos pedes & cætera lauamus, quæ lauatio remissionem peccatorum significat. Quapropter & pænitentes eadem die ad manus sacerdotū recurrunt, & cur eadem die oleum consecretur. Dominus noster quinta ætate venit in mundum, sextam consecrauit suo aduentu. De quo Gregorius in libro de ædificatione templi. Qui & in fine synagogæ venit, & ante initium ecclesiæ, quam ex gentibus collegit. Sed primò videamus qualis esset ætas quinta, postea intelligere poterimus, si eam Dominus inuenisset. Dicit de ea dominus Beda: Quinta die pisces auésque aquis eductę. Et post pauca, Successit & vespera, quādo imminente iam Saluatoris aduentu, gens Iudæa propter scelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, insuper & alienis regibus est pressa. Et iterū in eodem, id est, de temporibus: Quinta quasi senilis ætas à transmigratione Babylonis vsque ad aduentum Domini saluatoris. Et paulò pòst, In qua vt graui senectute fessa malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur †. Quomodo quassata sit, Esaias tangit: Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Quod ita Gregorius in Moralibus: Quid enim calami nomine nisi Iudaici populi temporale regnum denunciat? nitens quidem exterius, sed interius vacuū? Et quia in eodem populo genus iam regale defecerat, & regnum eius alienigena possidebat, apertè hoc idem regnum quassatum calamum vocat. Quid verò per linum, nisi eius sacerdotium exprimitur? quod lineis nimirum vestibus vtebatur, quod quia in aduentu Domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso iam igne fidei, non ardens, sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus, calamum quassatum non confregit, & linum fumigans non extinxit, quia Iudææ regnum, quod penè destructum iam fuerat, eiúsque sacerdotium, quod ignem fidei non tenebat, non potestate iudicij perculit, sed cum patientiæ longanimitate tolerauit. Audiuimus quassationem quintæ ætatis, quam Dominus inuenit, audiamus restaurationem, qua Dominus sextam ætatem suo aduentu reparauit. Qua de re venisset ad nos in fine quintæ ætatis, in fine quintæ feriæ hodiernæ festiuitatis demōstrat, in qua & legem finiuit, quod in posterioribus scribemus Deo volente: Nunc dicendum est de his quæ secum adduxit. Scribit Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum. Vnde Beda in libro de temporibus: Nulli dubium, quin hæc verba incarnationem Christi designēt: qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus est oleo præparticipibus suis †. De qua vnctione dicit Esaias ex persona ipsius Saluatoris: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum. Vnde Hieronymus in eodē Esaia: Quando enim consortes nominantur, naturam carnis intellige, quia Deus consortes substantiæ suæ non habet. Et quia erat vnctio spiritualis, & nequaquam humani corporis, vt fuit in sacerdotibus Iudæorum, idcircò præ consortibus, id est, præ cęteris sanctis vnctus esse memoratur. Cuius vnctio illo expleta est tempore, quando baptizatus est in Iordane, & Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, & mansit in illo. Secundùm verba præcedentia propterea venit, vt consortes faceret regni sui. Hæc vnctio cōficitur quinta feria, quia ipse venit ad nos quinta ætate mundi. Sed dilatus est quidam modus vnctionis à natiuitate secundùm Esaiam, & Euangelium in specie columbæ vsque ad Baptismum, (quamuis ab initio ex quo cœpit homo

fieri, credamus vnctionem in Iesu spiritualem manere) non discrepat ab hac ratione, quòd quinta feria cõsecratur oleum, & vnctio seruatur vsq; ad baptismum nostrum. Quem modum Ambrosius manifestat in libro super Lucam: Rogabo, inquit, patrem, & alium paraclytum dabit vobis, vt vobiscum sit in æternum spiritum veritatis, quem hic mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Merito ergo se in corpore deõmstrauit, quoniam in diuinitatis suæ substantia non videtur: Vidimus spiritum, sed in specie corporali. Homo Christus Iesus postquàm cœpit esse homo, semper fuit Deus, cui per incrementa membrorum non credimus aucta esse charismatum dona. In ipso enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Vnde Hieronymus in Esaia: Noscamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sapientiæ. & iterùm: Super hũc ergo florem, qui de trunca radice Iessæ per Mariam virginem repentè consurget, requiescet spiritus Domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, vt in cæteris sanctis. Et Beda in Luca: Notanda distinctio verborum, quia Dominus Iesus Christus in eo quod puer erat, id est, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat: In eo verò quod etiam verbum Dei, Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri: Vnde rectissimè plenus sapientia perhibetur & gratia. Sapientia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Gratia autem, quia eidem mediatori Dei & hominum homini Iesu Christo magna gratia donatum est, vt ex quo fieri homo cœpisset, perfectus esset & Deus. Simile est quod Ioannes scribit eum plenum gratia & veritate, eandem ipsam diuinitatis excellentiam veritatis, quam Lucas sapientiæ nomine commendans. Et iterum eiusdem in actibus Apostolorum: Vnctus est ergo Iesus non oleo visibili, sed dono gratiæ DEI, quod visibili signatur vnguento, quo baptizatos vngit ecclesia. Nec tamen tunc vnctus est spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suũ, id est, ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt spiritum sanctum: sed ista mystica & inuisibili vnctione tunc intelligendus est vnctus, quando verbum Dei caro factum est, id est, quando humana natura sine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Deo verbo est in Virginis vtero copulata, ita vt cum illo fieret vna persona. Ob hoc eum confitemur natum de spiritu sancto & Maria virgine. Ipse venit tollere peccata mundi, vt memoratus Propheta dimittere confractos in remissionem †. Ipsa die finitur lex veteris Testamenti, quod manifestat ex auctoritate scripturarum idem in Luca. Moyse quippe mortuo, Iosue Dux ordinatur, quia lege traditionibus Pharisæorum corrupta Christus incarnatur. Iosue trãs Iordanem manna pascit & pascitur, quia Dominus vsque ad tempus sui baptismatis cæremonias legis & ipse seruat, & à cunctis seruari desiderat. Transductam plebem Iordanem Iosue petra circuncidit, quia baptismi gratia celebrata, Saluator etiam cogitationum, quod lex nequiuerat, illecebras fidei seueritate præcidit: & tres semis annos quasi solito manna nutriret, sacraméta legis, quamuis ad cælestia promissa paulatim prouocans, obseruare non cessat: donec tempore præfixo desideratum Pascha cum discipulis suis manducans, ita demùm manè illucescente, mundissima sui corporis & sanguinis mysteria in crucis altari cõsecrata quasi azyma terræ repromissionis imbuendis fidelibus afferat. Et iterùm: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Et hic calix ad vetus illud Pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet. Quo accepto, gratias egit, ob hoc nimirum, quia vetera transitura, & futura fuerant omnia noua. Lex non soluebat peccata, sed puniebat. Christus in quinta feria veteri legi finem dat, peccata absoluit. Idipsum in prima oratione Missæ sonat sacerdos, dicendo: Ita nobis ablato vetustatis errore resurrectionis suæ gratiam largiatur. Affert & oleum quo vngantur sui consortes, de quibus dicit Petrus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Restat adhuc vnum in Romano ordine, vbi præcipit, vt à quinta feria vsque in Sabbato sancto nuda sint altaria: Quod aliud non significat, ni fallor, nisi fugam Apostolorum, quam ipse Dominus testatur in Euangelio Ioannis: Modò creditis: Ecce venit hora, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. Quod Augustinus in eodem ita tractat: Tunc ita perturbabimini, vt etiam quod modò creditis, relinquatis †. Altare Christum significat, vt Beda narrat in libro de tabernaculo & vasis eius. Aureum verò altare ipsum Dominum significat, quia miro atque ineffabili ordine ita carnem veram traxit ex Adam, vt à peccato carnis Adæ veraciter esset immunis. Quomodo quidem altare vtrumque ex vnius eiusdémque generis lignis factum, sed non vtrunque erat auro coopertum. Sed & in hoc altari nihil carnale offerebatur, verùm aromata tantùm adolebantur, quia Dominus preces siue lachrymas effundens, non pro suis erratibus, qui nulli erant, sed pro nostra hoc salute faciebat. Sicut enim arca intra velum posita, hominem Deum sedentem ad dexteram maiestatis in excelsis, significat: ita altare extra velum quidem, sed prope introitum eius positum, eundem mediatorem Dei & hominum potest figuraliter exprimere †. Vestimenta altaris, Christi sancti sunt, de quibus scriptum est, Et relicto eo omnes fugerunt.

De septima varietate Parasceue.

Cap. 13.

Septima varietas est in sexta feria, quam Parasceuen vocamus. Parasceue, vt Beda ait, præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria vocatur, appellabant: quod eo videlicet die, quæ in sabbato fuerant necessaria, præpararent, iuxta quod de manna quondam erat præceptum: Sexta autem die colligetis duplum &c. Qui verò inter Romanos vitam ducunt Iudæi, vsitatius eam Latinè cœnam cognominant. Hæc sexta feria, sextæ feriæ primæ creationis, & sextæ ætati huius mundi coaptatur. De sexta feria primæ creationis dicit qui supra in lib. de temporibus: Sexta die terra suis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, móxque ex eius latere dormientis sumpta costa, fœmina fabricatur. Et iterùm de sexta ætate: Sexta ætate præconantibus prophetis, filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei crearet, apparuit: qui dormiens in cruce, sanguinem & aquam de latere, vnde Ecclesiam sibi consecraret, emanauit. Eadẽ die legitur lectio libri Exodi, in qua agnus, qui die Dominico Ierusalem ad immolandum intrauit, immolatur. Dicit lectio: Decima die mensis huius tollat vnusquisqne agnum per familias & domos suas, (de quo in posterioribus) & seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Dominus noster est agnus, qui incipiente quintadecima luna traditus est, & crucem ascendit parasceue. Sequitur Responsorius, cum quatuor versibus: nullíque dubium, quin Christus homo ex quatuor elementis consisteret. Naturale est homini, vt ex terra, & aqua, & aere, & igne consistat. Quando naturam hominis assumpsit, hæc quatuor elementa assumpsit. Illa pendebant in cruce inter medios duos latrones. Vnde vnus versus, In medio duorũ animalium cognosceris. Quod ita Hieronymus in Abacuc: Porrò simplex interpretatio & opinio vulgi de Saluatore intelligit, quòd inter duos latrones crucifixus agnitus sit †. Quamuis de eadem re sit & alter sensus, tamen qui hoc officium constituit, illud intellexit, quod beatus Hieronymus re-

tulit ex vulgi opinione duorum latronum. Oratio sequens memorat: Deus à quo & Iudas reatus sui pœnam, & confessionis suæ latro præmium sumpsit. Duo genera sunt afflictorum. Vnum non prodest patientibus, quia non corriguntur per pœnas: in quo genere sunt Iudas & latro non conuersus. Alterum prodest his qui fructuosè pœnitent, quorum typum alter latro portat, venerabilis quidem ex confessione. Hi qui non corriguntur ex afflictione, ad corpus pertinent Iudæ proditoris, & latronis impij: qui corriguntur, ad latronem, qui meruit audire, Hodie mecum eris in paradiso. Sequitur lectio Oseæ. Antequàm dicamus de hac lectione, dicendum est cur addatur. In quarta feria quando consilium Iudæorum de morte Domini ad memoriam reduximus, mortem nostram duplam manifestauimus, pro qua venerat Christus pati, tamen suam passionem vsque in sextam feriam seruauit, qua die primus parens noster conditus est. Hodierna die, hoc est in parasceue ad memoriam reducimus suam passionẽ ad nostram imitationem, de qua dicit Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Idipsum apertiùs possumus, memorare ex lectione quæ legitur eadem die. Dicit enim: Erit absque macula masculus anniculus, iuxta quem ritum tolletis hœdum, & seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius. Agnus iste absque macula, Christi corpus significat immaculatum: hœdus corpus suum, quod nos sumus, qui peccatores sumus. Vtrumque animal memoratur in religione Paschæ. Sicut ex scriptura discimus, Pascha nostrum in immolatione esse Christi, ita nostram immolationẽ in mortificatione vitiorum; & si necesse fuerit, in effusione omnium præsentium rerum, etiam & ipsius animæ, & sic transeundum ad patrem. Lectio sequens Oseæ dicit: Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Quod sic Hieronymus in eodem Oseæ: Percutit ergo Dominus, & curat nos, quia quem diligit corripit, & castigat omnem filium, quem recipit: & non solùm curat, sed viuificat post duos dies, & tertio die resurgens ab inferis, omne humanum secum suscitat genus. Cùmque percussos curauerit, & curatos viuificauerit, & viuificatos suscitauerit, tunc viuemus in conspectu eius, qui illo absente mortui iacebamus†. In ista resurrectione demonstratur vtilitas imitationis nostræ, quia si compatimur, & conregnabimus. Sequitur tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi. Expositor Augustinus psalmi præsentis, in præfatione eius monstrat quam congruenter per præsentem psalmum imitari debeamus passionem Christi. In quo, inquit, imitaturi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificentia, qua Deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit, ipsi faciamus? Et paulò post: Non hoc tibi dicit non eris discipulus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscitaueris mortuum quatriduanum, aut nisi aperueris oculos cęci nati. Et paulò pòst: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod factum est propter te, hoc in eo debes attendere, vt imiteris. Et paulò pòst: Nec ad ipsa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit, & antequam esset homo: Sed quo te hortatur? vt imiteris quod non posset nisi factus homo. Tolerare enim passiones nunquid posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari non posset nisi homo. Si ergo & tu molestias huius seculi pateris, quas fecit diabolus siue apertè per homines, siue occultè sicut Iob, sis fortis, sis tolerans, habitabis in adiutorio altissimi, sicut dicit iste psalmus†. Longus est iste Tractus, quia, quod promissum est nobis in lectione Oseæ, vbi dicit, Post duos dies suscitabit nos, in tertia die resurgere, in spe debemus tenere, non in re. Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi. Hinc est quòd Propheta alius per resurrectionem Domini humanum genus vidit in fine suscitari, atque ait: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Ipsa resurrectio in fine Tractus memoratur: Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum. Vnde Augustinus in eodem psalmo: Quæ est longitudo dierum? vita æterna. fratres, nolite putare longitudinem dierum dici hos, vt sunt dies æstatis dies maiores.

Tales dies nobis habet dare. Longitudo illa est, quæ non habet finem, æterna vita, quæ nobis promittitur. Et paulò post, Et ostendam illi salutare meum. Nec hoc, fratres, breuiter prætereundum est, Ostendam illi salutare meum. hoc dixit, ostendam illi ipsum Christum. Et paulò pòst: Per fidem adhuc viuimus, & non per speciem. Quando erit species? Quando videbimus facie ad faciem? quod dicit Apostolus, quod nobis promittit Deus, in magno præmio omnium laborum nostrorum: quicquid laboras, in hoc laboras, vt videas. Et post pauca: Ipse qui humilis visus est, ipse videbitur magnus, & certificabit nos. Dehinc sequitur passio. In ea velut ipsum Christum in cruce videmus. Refert Romanus libellus, quid posteà agendum sit, dicens: Statim duo diaconi nudant altare sindone, quæ priùs fuerat sub Euangelio posita, in modum furantis. Altare, vt sæpè diximus, Dominum nostrum significat, in quo nostras oblationes patri offerimus. Vestimenta, Apostolos & omnes sanctos. Cõgruum est, vt subtus Euangelium aliquid iaceat propter honestatem, quo sublato, rapitur quod subiectum fuit: quia dedito Christo inter manus iniquorum, Apostoli more furum fugerunt & latuerunt. Quod enim significat Altare, hoc & Euangelium. Potest in hac sindone intelligi specialiter Ioannes, qui perseuerauit cum Domino vsque ad crucem, qui & audiuit, Ecce mater tua: & postea propter metum Iudæorum se occuluit more furum. Post hoc celebrantur Orationes. Hîc enim dicendum est ex Decretalibus Innocentij Papæ, quare Missa non cantetur in sexta feria & in septima. Nam vtique inquit, constat Apostolos biduo isto in tristitia & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtique, non dubium est, in tantùm eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitùs non celebrari†. Orationes tantùm leguntur. [Ob hoc quoque non canitur hodiè Missa, quia in hac die Dominus seipsum obtulit, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium.]

Hîc reddemus quod quarta feria promisimus de sancto Augustino: Priùs iterùm ad memoriã reduco, quando persequimur ab inimicis, vt semper reuertamur ad orationem, vnde ita memoratum scutum, Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Quid ait? Ego autem orabam. Non quidem dixit, quid orabat, sed quid meliùs intelligimus quàm præ eis ipsis? Crucifixo enim maximè detrahebant, quando velut homini, quem quasi vicerant, illudebant, de qua cruce ille dixit: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et paulò pòst: Nobis vtilius erat, quòd patientiæ præbebat exemplum, quàm si suos inimicos sine vlla dilatione perdendo, ad hoc nos ædificaret, vt impatienter festinaremus de his, quos malos patimur, vindicari: cùm scriptum sit, Melior est patiẽs, quàm fortis. Docent ergo nos diuina eloquia Dominico exẽplo cum audimus, Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autẽ orabam. vt quando aliquos sentimus ingratos nõ solùm non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus, & ipsi quidẽ pro aliis, vel sæuiẽtibus, vel dolentibus, & in fide periclitantibus. Nos verò etiã pro nobis primitus, vt animũ nostrũ Deo miserante atq; opitulante vincamus, quo ferimur in vlciscendi cupiditatẽ cùm detrahitur siue pręsentibus siue absẽtibus nobis: Deinde dũ Christi patientiã recordamur, tanquàm ipso excitato, sicut factum est, dũ dormiret in naui, qui perturbationem

bationem cordis nostri tempestatémq; tranquillat, animo sedato atque pacato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, vt securi dicamus, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: sicut & ille dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur, vtique non habebat †. Admonitione firmissima sicuti admoniti sumus, & pro nobis oremus, atque pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis, perfidisque Iudæis, ac pro paganis. Per omnes orationes genuflexionem facimus, vt per hunc habitum corporis, mentis humilitatem ostendamus, excepto quandò oramus pro perfidis Iudæis. Illi enim genuflectebant, opus bonum malè operabantur, quia illudendo hoc faciebant. Nos ad demonstrandum quòd fugere debeamus opera, quæ simulando fiunt, vitamus genuflexionem in oratione pro Iudæis. Similiter & à pacis osculo in istis diebus nos abstinemus: non quòd pacis osculum malum sit, vbi ex charitate vera profertur: sed vt demonstretur quam iniuriam passus sit Christus à suo proditore: vt & nos vitemus eandem iniuriam in fratribus. Quod dico, tale est: Locutione & opere debemus subditis monstrare vitandum esse malum Iudæ. Signo doloso traditus est Christus: nec mirum, si ea intermittamus, vt nostra distinguantur à Iudaismo, cùm sanctus Augustinus dicat: Nostrum diem festum paschalémque ideò transire ad Dominicum, vt nostra festiuitas distinguatur à festiuitate Iudæorum. Dicit ad Ianuarium: Nam Iudæi tantummodò mensem nouorum & lunam obseruant à quartadecima vsque ad vicesimamprimam: Sed quia illud eorum pascha, quo passus est Dominus, ità occurrit, vt inter mortem eius & resurrectionem medius esset sabbati dies, addendum patres nostri censuerunt, vt & nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distingueretur.

De adoratione sanctæ Crucis. Cap 14.

POst hæc monet libellus memoratus, vt præparetur Crux ante altare, quam salutant & osculantur omnes. Crux ab initio, ex quo eam Dominus beauit sanguine suo, ab omnibus fidelibus verbis & operibus glorificata est. Ex multis glorificationibus, quibus glorificata est, pauca pingam in præsenti opere. Dicit Ioannes Chrysostomus in homilia de cruce & latrone: Crux spes Christianorum. Crux resurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux. Crux desperatorum via. Crux claudorum baculus. Crux consolatio pauperum. Crux refrenatio diuitum. Crux destructio superborum. Crux malè viuentium pœna. Crux aduersus dæmones triumphus. Crux deuictio diaboli. Crux adolescẽtium pedagogus. Crux sustentatio inopum. Crux spes desperatorum. Crux nauigantium gubernator. Crux periclitantium portus. Crux obsessorum murus. Crux pater orphanorum. Crux defensor viduarum. Crux iustorum consiliarius. Crux tribulatorum requies. Crux paruulorum custos. Crux virorum caput. Crux senum finis. Crux lumen in tenebris sedentium. Crux Regum magnificentia. Crux scutum perpetuum. Crux insensatorum sapientia. Crux libertas seruorum. Crux Imperatorum philosophia. Crux lex piorum. Crux prophetarum præconatio. Crux annunciatio apostolorum. Crux martyrum gloriatio. Crux monachorum abstinentia. Crux virginum castitas. Crux gaudium sacerdotum. Crux ecclesiæ fundamentum. Crux orbis terræ cautela. Crux templorum destructio. Crux idolorum repulsio. Crux scandalum Iudæorum. Crux perditio impiorum. Crux inualidorum virtus. Crux ægrotantium medicus. Crux emundatio leprosorum. Crux paralyticorum requies. Crux esurientium panis. Crux sitientium fons. Crux nudorum protectio. Penè omnis hæc glorificatio, qua decorata est sancta Crux, precata est orationibus presbyteri post Euangelium. Si quis ea voluerit scrutari, quæ ibi deprecata sunt, & mentem referre ad præsentem glorificationem, inueniet ea in virtute sanctæ crucis. De qua & Hieronymus in tractatu Epistolæ ad Ephesios: Crux itaque Christi non solùm nobis, sed & angelis cunctisque in cælo virtutibus profuit, & aperuit sacramentum quod anteà nesciebant: Et Sedulius in carmine paschali:

Néue quis ignoret speciem crucis esse colendam. DEI enim filius exinaniuit se, vt visibilis appareret hominibus. Ea die qua crux deosculatur, humiliatus est pro nobis patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Si huius mortis imitatores esse debemus necnon & humilitatis oportet esse. Vnde prosternimur ante crucem, vt fixa humilitas mentis, per habitum corporis demonstretur. Humilitatem mentis non possumus ampliùs monstrare, quàm vt totum corpus ad terram prosternatur. Vnde Augustinus in psalmo quadragesimotertio: Quisquis enim ità humiliatur, vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur, vt hæreat in terra venter eius, vltrà quo humilietur, non habet. Sic prosternor ante crucem, vt Paula prostrata est, de qua laudator panegyricus eius Hieronymus dicit in libello vitæ eiusdem Paulæ: Prostratáque est ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret. Et ego iacens ante crucem, passus Christus pro me, proscriptus est in corde meo, virtutem sanctæ crucis, quam accepit ex Dei filio, adoro. Creaturam nullam colendo vt Deum adoro, sed venerando: vnde Apostolus inquit, Honore inuicem præuenientes. Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura est, Deus non est. Crux Christi ante me posita, Christum quasi pendentem in ea, mente teneo. Ipsa verba nostræ deprecationis demonstrant quem adoremus. Dicimus; Crucem tuam adoramus Domine, & sanctam resurrectionem tuam laudamus & glorificamus. Hîc non sunt verba precationis, sed ostentationis adorandæ crucis, & glorificandæ resurrectionis Domini: Sed & in alio loco solemus dicere: Deus qui vnigeniti filij tui Domini nostri IESV Christi precioso sanguine humanum genus redimere dignatus es; concede propitius, vt qui ad adorandam viuificam crucem adueniunt, à peccatorum suorum nexibus liberentur. Quem deprecor, ipsum adoro: prosternor corpore ante crucem, mente ante Dominum. veneror crucem, per quam redemptus sum: sed illum deprecor, qui redemit. De qua adoratione scriptum est in tripartita historia libro primo: Hoc enim signum bellicum inter alia preciosius erat eò quòd, Imperatorem præcedere, & adorari illud à militibus moris esset. Item in eodem opere, libro secundo: Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cùm enim dudùm paganus esset, factus posteà Christianus, aliquatenus dogma sequebatur: totius verò salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti sententiam, Diuina virtus apparens signum monstrauit crucis, quod erat positum in altario eius ecclesiæ, & apertè palàm fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem sanctæ crucis gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neque ab hominibus pijs †. Fuerunt quidam, qui volebant dicere se velle eandem crucem adorare, in qua Dominus crucifixus est. Vtinam in omnibus ecclesijs haberetur, præ cæteris meritò veneraretur. Quamuis omnis ecclesia eam non possit habere, tamen non deest eis virtus sanctæ crucis in eis crucibus, quæ ad similitudinem Dominicæ crucis factæ sunt: sicut legitur in libro historiæ Anglorum de Osuualdo fideli rege & Christianissimo, qui in periculo positus, subitò fecit crucem, & fixit in terram, eáque adorata, & de precato Deo coram illa, dedit eis victoriam. Sic enim scriptum est in memorato libro tertio, titulo secundo: Osten-

ditur autem vsque hodie & in magna veneratione habetur locus ille, vbi venturus ad hanc pugnam Osuualdus, signum sanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deū deprecatus est, vt in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere cruce, ac fouea præparata, in qua statui deberet, ipse fide feruens hanc arripuerit, ac foueæ imposuerit, atque vtraque manu erectam tenuerit, donec aggesto à militibus puluere terræ, figeretur. & hoc facto, elata in altum voce, cuncto exercitui proclamauerit, Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem viuum ac verum in commune deprecemur, vt nos ab hoste superbo ac feroce, sua miseratione defendat. Scit enim ipse, quia iustè pro salute gentis nostræ bella suscipimus. Fecerunt omnes vt iusserat. Et sic, incipiente diluculo, in hostem progressi, iuxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cuius loco orationis, innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet & memoriam fidei eius. Nam & vsq; hodiè multi de ipso ligno sacrosanctæ crucis hastulas excidere solent, quas cum in aquas miserint, eisque languentes aut pecudes potauerint, siue adsperserint, mox sanitati restituuntur. Quoniam cætera dicta domini Bedæ accipimus, quare non & ista accipiamus, in quibus narratur virtus Domini, monstrata per venerationem sanctæ Crucis? Si quis voluerit dicere, non ità esse actum de ligno sanctæ crucis, vt Beda narrat; & si ei creditum fuerit, poterit multa testimonia sanctarum scripturarum euellere, quod absit. Et si quis voluerit succensere præsens factum, Deo rebellis videtur esse, qui hanc virtutem præstitit ligno sanctæ crucis, vt non in præsenti victoriam solùm daret seruo suo, sed etiam in sequenti tempore virtutes exerceret per merita sanctę Crucis, vt memoratum est in pręsenti opere. Quod si aliquis dixerit, quare non adoras asinum, quia in eo Dominus sedit, siue cætera talia, quæ Dominus tetigit corpore suo? secundùm paruitatem meam respondeo, quia non lego in auctoritate sanctorum patrum, miracula & sanitates ex his monstrari, sicut virtute sanctæ crucis, & neque me scio per illa redemptum, vt per sanctam crucem: neque diaboli artes ità per illa dissipatas, vt per istam: neque portas per illa inferni fractas, vt per istam: neque animas iustorum ductas in Paradisum, vt per istam. Diabolus, & fœmina, & vir, & lignum scientiæ boni & mali, fuerunt mucro perditionis nostræ: Gratia Dei, & virgo quæ peperit, & vir, & lignum sunt in causa restaurationis nostræ: non asinus, non mulier hæmorrhoissa, non lapis, non puteus. in quo Samaritana hauriebat aquam, & cætera talia. Sed non proderat nasci, nisi mori profuisset. Nō enim frustrà dixit Apostolus: Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. formam futuri Adæ ità lego: Sicut primus Adam causa fuit mortis nostræ, etiam nobis, qui non manducauimus de ligno vetito: ita Christus est causa vitæ æternæ. Accessit diabolus ad Adam per fœminam, & occidit eum: pulsauit ad ostium Adæ, quandò suggessit Euę. Aperuit ostium Eua, & per illam intrauit ad Adam, quasi suggestio per dilectionem ad consensum. Accessit gratia Domini ad virginem Mariam, & parauit sibi habitaculum in homine Christo: & reuixit genus humanum, quod occisum erat in Adam. Insuper etiam diabolus, qui cœpit regnare per mortem in Adam, accessit ad Christum, & tentauit eum per eosdem aditus introeundi, per quos tentauit primùm Adam, & non inuenit ostium intrandi, exclusus est foris. Primus Adam accepit legem, vt non manducaret de ligno scientiæ boni & mali: Si obediret Domino, in ea lege, præmium obedientiæ possideret in vitam æternam, quam ipse perdidit, & nos per illum. Lignum scientiæ boni & mali secundum suam naturam non habuit mortem in se, sed fuit in causa, vt in eo probaretur obedientia parentis nostri, siue vindicaretur inobedientia. Sicut istud lignum fuit in causa probationis, ità lignum vitæ in causa sempiternæ vitæ. Hoc lignum attulit nobis Dominus noster Iesus Christus per lignum crucis in ecclesia nostra: vt qui morti debitores eramus per lignum scientiæ boni & mali, faceret nos vitæ capaces per lignum sanctæ crucis. Sicut enim lignum scientiæ boni & mali ex sua natura non habuit mortem; ità lignum, vndè nobis vita sempiterna conceditur, non ex se habet hanc virtutem, sed ex illius virtute, qui, si infirmus fuit ex nobis, viuit ex virtute Dei, cui virtuti nunquàm & nusquàm potest resisti. Cœpit regnare mors & diabolus ab inobedientia ligni scientiæ boni & mali: superata est eadem mors & diabolus per obedientiam ligni sanctæ crucis. Sicut enim Deo placuit genus humanum restaurare per eandem naturam, per quam perdita erat, id est, per humanam. ità virtutem obedientiæ, quæ corrupta erat in Adam propter esum ligni, per abstinentiam illius, qui obediens fuit patri in ligno crucis. Sicut enim illa obedientia primi Adam omnibus profuisset, si permaneret vsque ad præmium, quo non possit peccare genus humanum; ità ista omnibus respicientibus ad illam, prodest: Primus Adam inobedientiæ mucrone interfectus est à ligno scientiæ boni & mali: secundus Adam per palmam obedientiæ à cruce transiuit in vitam æternam, & nos secum duxit. Quod enim erat Adæ primo destinatum per lignum vitæ, vt feliciter viueret, si in obedientia Domini perseueraret; hoc nobis nunc tributum est per lignum, quod Christus obediens in nostra ecclesia plantauit. Vnde non immeritò crux viuifica vocatur. Adam perditio per quatuor partes mundi dispersa erat, Adam saluatio quatuor partes mundi comprehendit statura corporis sui in ligno. Vnde Sedulius in Paschali carmine:

Quatuor indè plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous.
Occiduo sacræ lambuntur sidere plantæ.
Arcton dextra tenet, medium laua erigit axem.
Cunctaq; de membris viuit natura creantis.

Hanc sanctam Crucem totus mundus adoret, qui per eam redemptus est, deprecando illum cui potestas est virtutem suam tribuere secundùm suam voluntatem, iuxta quod disposuit ante secula vnicuique creaturæ.

De præsentatione corporis Domini in altari, & calicis cum vino non consecrato. Cap. 15.

IN superiùs memorato libro inueni scriptum vt duo presbyteri afferant post salutationem crucis corpus Domini, quod pridiè reseruatum fuit, & calicem cum vino non consecrato, quod tunc consecretur, & inde communicet populus. De qua obseruatione interrogaui Romanum Archidiaconum, & ille respondit: In ea statione vbi Apostolicus salutat crucem, nemo ibi communicat. Qui iuxta Ordinem libelli per commixtionem panis & vini consecrat vinum, non obseruat traditionem ecclesiæ, de qua dicit Innocentius, Isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Percussus est pastor, oues gregis dissipatæ sunt. Pastores qui videntur esse in Ecclesia, declinatione sui officij demonstrant statum illius temporis, qui tunc agebatur apud discipulos Christi. Dominus enim dixit pridiè, Non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum: Quod manifestat actum esse lectio, quæ legitur secunda feria post Pascha Domini, dicente Petro: Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, postquàm resurrexit à mortuis. Ratus ordo est, vt expectemus vsquedùm Dominus noster consecrat sacramenta corporis & sanguinis sui in cruce, & noua ea faciat per resurrectionem suam, & sic tandem manducemus & bibamus saluberrimum illud sacramentum, non iam pransi, quod Apostoli fecerunt in cœna Domini, sed ieiuni. Et isto ordine post salutationem crucis oportet singulos remeare ad sua.

De octaua varietate, quæ fit die sabbati. Cap. 16.

Octaua varietas est in sabbato sancto. Heri retulimus ex decretalibus Innocentij Papæ, hodie non celebrari Missam: quod ita esse, comperimus ex officio hodierno, quod totum, noctem illustrat futuram. Oportet vt hoc discamus ex prima consecratione cerei, quæ dicit: Hæc nox, in qua destructis vinculis mortis. Et iterùm: Hæc nox est, de qua scriptum est, & nox vt dies illuminabitur. Vigiliæ agendæ sunt in nocte, vt ex auctoritate patrum recolimus. Dicit Augustinus ex sermone ad populum in vigiliis Paschæ. Dicẽdum est, cur tanta celebritate, hodierna potissimùm nocte, vigilias celebremus. Quod die tertio resurrexit à mortuis Dominus Christus, nullus ambigit Christianus. Hac autem nocte hoc factum esse, sanctum Euangeliũ contestatur. & paulò pòst: Illam noctem agimus vigilãdo, qua Dominus resurrexit, & illam vitam, de qua paulò ante dicebamus, meditamur, vbi nec mors vlla nec somnus est, quam in sua carne nobis inchoauit, quã sic excitauit à mortuis, vt iam non moriatur, nec mors ei vltrà dominetur. Et iterùm: Cui resurgenti paulò diutiùs vigilando concinimus præstabit, vt cùm illo sine fine viuendo regnemus. Sed & si fortè his horis, quibus nos ducimus istam vigiliam, illius adhuc corpus in sepulcro erat, nondúmque resurrexerat, nec sic vigilando sumus incongrui, quia ille dormiuit vt vigilemus, qui est mortuus vt viueremus. Hieronymus horam certam vigiliarum demonstrat in commentariis Matthæi, dicendo: Traditio Iudæorum est, Christum in media nocte venturum in similitudine Ægyptij temporis: quandò Pascha celebratum est, exterminator venit, & Dominus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt. Vndè reor & traditionem Apostolicam permansisse, vt die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi: & postquàm illud tempus transierit, securitate præsumpta, festum cunctis agentibus diem.

De Agnis, de cera factis, benedicendis. Cap. 17.

Romanus libellus narrat, eodem die benedici ceram oleo mixtam, indéque fieri agnos, eósque reseruari vsque in octauas Paschæ. In octauis verò post communionem dari populo ex his incensum ad adolendum, & ad suffumigandum domibus suis: & narrat similiter nos facere debere de cereo consecrato. Cera namq; Christi humanitatem designat, vt Gregorius in homiliis. Fauus quippe mel in cera est, mel verò in cera, est diuinitas in humanitate †. Agni quos Romani faciunt, agnum pro nobis factum immaculatum designant. Omnibus rebus nobis Christus ad memoriam frequentiùs reducendus est, vt Augustinus ad Ianuarium: Non ideò, inquit, tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda esse ista luminaria, quia ducitur ex eis aliquandò similitudo ad diuina mysteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur †. Quandò agnum de cera videmus, agnus præfiguratus & in Pascha immolatus, ad memoriam reducitur: Cui sanctus Gregorius oleum infudit, quandò mysteria paschalis agni reserauit.

De Cereo benedicendo. Cap. 18.

Romanis ita agentibus, nobis quoque præceptum est à Papa Zosimo benedicere cereum. Vt diximus, cera humanitatem Christi designat. Vnanimitatem significationis vult habere cereus iste, cum columna ignis, quæ illuminabat populum Israël in nocte. Vnde dicitur in consecratione cerei: Hæc igitur nox est, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgauit. Et paulò pòst: Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honore Dei rutilans ignis accendit. Columna illa Christum præfigurabat, de qua dicit Hieronymus in libro mansionum: Mouerunt autem castra de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi. Altera die post Pascha egressi sunt filij Israël in manu excelsa. Et paulò pòst: In mense primo quandò hyems præteriit & abiit sibi, quando veris exordium est, quandò cuncta renouantur, eximus quintadecima die mensis primi in crastinum paschæ, pleno mensis lumine post esum agni immaculati. & iterum: Et proficiscentes filij Israël de terra Ramesse, castrametati sunt in Socoth. Et post pauca: Profecti de Socoth, castrametati sunt in Ethan, quæ est in extremo solitudinis. Tertia mansio offertur post tabernacula, in qua primùm videtur Dominus in nocte in columna ignis, & per diem in columna nubis, vt præcedat populum, & dux itineris fiat. Ethan, nobis resonat fortitudo atque perfectio. Et iterùm: Præparemus nobis fortitudinem, assumamus perfectum robur, vt inter errorum tenebras, & confusionem noctis, scientiæ Christi lumen appareat: dies quoque noster nubem habeat protegentem, vt his ducibus ad sanctam terram peruenire valeamus. Nam & columna nubis in persona Spiritus sancti accipitur, dicente Gregorio Nazianzeno in sermone de secundis epiphanijs: Baptizauit, inquit, Moyses in mari & in nube, sed in typo & in figura. ità enim Paulus pronunciat. Habuit ergò mare formam aquæ, nubes verò spiritùs sancti. Pars columnæ, in qua legitur nubem habitasse, protegebat populum Dei: pars altera illuminabat. Namque de Spiritu sancto legitur, Et virtus altissimi obumbrabit tibi: quod enim obumbrat, protegit. Si enim cereus rutilans illam humanitatem designat, quæ illuminauit omnem hominem venientem in hunc mundum, profectò & personam Spiritus sancti in eodem cereo debemus intelligere, quæ obumbrat casto corpori, nè inficiatur æstu concupiscentiæ. Iste cereus, qui præfigurat humanitatem Christi, illuminatus benedicitur: Quia humanitas Christi, postquam assumpta est à diuinitate, semper fuit illuminata. Cui semper benedicitur †. Illa columna præcedebat filios Israël antequàm transirent mare rubrum: nostra columna, scilicet cereus, præcedat & nostros catechumenos: Lumen ipsius, lumen Christi significat, quo & præsens nox illuminatur, gratia scilicet resurrectionis, & catechumeni qui venturi sunt ad baptismum. Ipsam illuminationem designant lectiones, quæ ante baptismum leguntur, vt in sequentibus monstrabitur. Cereus propterea benedicitur, quia nisi ex benedictione ministri, non potest ex sua simplici natura transire ad mysteria. In mysterio enim erat columna ignis. Quòd à diacono benedicitur morem sequitur Romanum: in eo enim Archidiaconus conficit agnos. Qui cereus per octo dies neophytorum præcedit pontificem, qui est caput populi, quia columna ignis præcessit populum vsque ad terram repromissionis.

De Lectionibus. Cap. 19.

Diximus, cerei lumine Christi lumen significari, quo illuminantur catechumeni: Nunc narrandus est, Domino miserante, modus illuminationis, vt ordinatè & illuminato itinere pergatur ad baptismum. Doctor catechumenorum conuiua debet esse catechumenorum. Hoc egit Christus, quandò conuiuabatur cùm publicanis & peccatoribus, vt eos traiiceret in se. Hoc Petro dictum est in Actibus Apostolorum, quandò ei vas linteum de cælo missum est: Surge Petre, occide & manduca. quod ita Beda in eisdem Actibus: Surge, inquit, ad euangelizandum præparare: occide in gentibus quod fuerant, & fac quod es. Qui enim manducat cibum foris positum, in suum corpus traiicit. Præcepit ergò vox diuina, vt nationes per incredulitatem ante fores positæ, interfecta præterita vita, societati ecclesiæ, quam significat Petrus inseratur. Hanc doctrinam significat mensa in tabernaculo Mosaico, quæ habet quatuor pedes: quia (vt Beda in libro de tabernaculo) quadriformi ratione omnis diuinorum eloquiorum series distinguitur. Hic, oro, intendatis, quam congruentiam habeat lectiones quatuor, & can-

tica, & orationes quæ aguntur propter instructionem catechumenorum, cùm quatuor pedibus mensæ. Idem qui suprà in memorato: Mensa tabernaculi quatuor pedes habet, quia verba cælestis oraculi vel historico intellectu, vel allegorico, vel tropologico, id est, morali, vel certè anagogico solent accipi. Historia est namq; cùm res aliqua quomodò secundum literam facta siue dicta sit, plano sermone refertur. Videamus si prima lectio cum isto pede vadat. Nonne, sicut ibi scriptum est, de generatione hominis tenetur secundùm historiam? Omninò ità credimus, vt ibi scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram, & præsit piscibus maris & volatilibus cæli. Et iterùm: Masculum & fœminam creauit eos, & sicut ibi narratur, die sexto credimus hominem factum. Orat sacerdos Deum, qui mirabiliter hominem creauit & redemit, vt homo qui est ad imaginem Dei factus, id est, mentis ratione, resistat catechumenis contra oblectamenta mundi. Doctoris officium est, vt primò instruat catechumenum de sua formatione, dein quomodò cecidisset: dummodò non consentiat carnalibus, vt Adam Euæ, posse restaurari ad primam formationem. A doctore habet doctrinam, à sacerdote verò confirmatio impetratur. Secunda lectio plano sermone refert, quomodò populus Israël ex Ægypto saluatus sit. Quia in superiore lectione audiuit catechumenus suam formationem, in ista audiat redemptionem suam à dominis, quibus se vendidit suis peccatis: & audiat, quòd sicut populum Israël liberauit Dominus de manu Pharaonis, quem deleuit in mari rubro, sic possit & eum liberare de manu diaboli per aquam baptismi. Cui sequitur victoriæ canticum: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Canticum magnam deuotionem animi demonstrat, quam solent singulariter deuoti percipere, quibus non generaliter respondetur. Exultat deuotus animus, quia videt catechumenos deuotos per Dei vocationem & hoc videt ex affectu doctrinæ. Istas duas lectiones vnum canticum sequitur, quia vtræque in primo pede mensæ stant, id est, in allegoria. Vel ideò priorem lectionem canticum non sequitur, quia in illa insinuatur parens, in quo omnes peccauerunt. Doctrinam doctoris confirmat sacerdos, ità deprecando, quod vni populo à persecutione Ægyptia liberando, dextera tuæ potentia contulisti, id in salutem gentium per aquam regenerationis operaris, præsta, vt in Abrahæ filios & in Israëliticam dignitatem totius mundi transeat plenitudo. Transeamus ad secundum pedem mensæ. Idem qui suprà in eodem: Allegoria est, cùm verbis siue rebus mysticis præsentia Christi & Ecclesiæ sacramenta signantur †. Tangamus tertiam lectionem, quæ quamuis tertia sit ordine lectionum, tamen propter sacramenta, quæ continet, secundo pedi mensæ coniungitur. In ea habemus sacramenta Christi & Ecclesiæ: Apprehendent septem mulieres virum vnum in die illa, dicentes, panem nostrum comedemus. Secundùm historiam, non legimus illud factum, sed in Christo scimus completum, quem apprehenderunt septem dona spiritus sancti. Vnde Hieronymus in Esaia: In aduentu Domini Saluatoris nostri septem mulieres, id est, septem gratiæ spiritus sancti, de quibus in consequentibus idem propheta dicturus est, Exiet virga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascendet, & reliqua. Et paulò pòst: Apprehendent Iesum, quem multo tempore desiderauerant, quia nullum alium poterant inuenire, in quo æterna statione requiescerent †. Ecce habes sacramentum Christi: audi & sacramentum Ecclesiæ. Cùm abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius spiritu iudicij & spiritu combustionis. Idem qui suprà in eodem: Nota quia sordes filiarum Sion lauerit spiritu iudicij, sanguinem autem Hierusalem, spiritu combustionis. Quod enim leue est, lauatur: quod grauius, exuritur. De quo iudicij spiritu & spiritu combustionis Ioannes Baptista in Euangelio loquebatur: Ego vobaptizo in aqua: qui autem post me venit, vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Ex quo discimus, quia homo tantùm aquam tribuat: Deus autem spiritum sanctum, quo sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur †. Ecce habes hîc sacramenta Ecclesiæ. Hîc demonstratur catechumenis, quid amare debeant, vt septem mulieres quæ apprehenderunt virum vnum: & quid proficiat eis baptismus, id est, vt per spiritum iudicij & per spiritum combustionis minora & maxima peccata purgentur. Quam sequitur Canticum, Vinea facta est: in quo continetur sacramentum synagogæ. Si modò non est synagoga coniuncta viro Christo, erit, cùm plenitudo gentium intrauerit. Propter hæc duo sacramenta, id est, ecclesiæ & synagogæ, orat sacerdos, dicens: Deus qui nos ad celebrandum paschale sacramentum vtriusque testamenti paginis instruis, da nobis intelligere misericordiam tuam. Quod doctor docuit, id est, remissionem peccatorum accipere gentes per Christianitatem, & Iudaicam plebem, quæ vinea dicitur Soreth, quandò fuerit vinea Domini Sabaoth domus Israël, id est, vir videns Dominum. hoc orat sacerdos, vt eandem misericordiam, per quàm fit remissio, intelligat Ecclesia, & dicat: Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Tertium pedem mensæ requiramus. Dicat Beda in quo & suprà: Tropologica (id est, moralis) locutio ad institutionem & correctionem morum, siue apertis siue figuratis prolata sermonibus, respicit. Fas est vt postquam docti fuerint catechumeni de purgatione baptismi, instruantur de moribus. Dicit lectio quarta: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra, Inclinate aurem vestram, & venite ad me: Audite, & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fidelis. Quod ità Hieronymus in eodem Esaia: Sermo diuinus non carnis illis bona, sed animæ pollicetur. Si enim audieritis me, bona terræ comedetis, siue bonum, qui dicit, Ego sum pastor bonus. & delectabitur in bonis & in crassitudine anima vestra. Ergo bona quæ animæ repromissa sunt, non diuitiæ & corporis sanitas, & seculi dignitates, quæ etiam philosophi appellant indifferentia, id est, nec bona nec mala, & pro vtentium qualitate variantur: sed illa credenda sunt, ad quæ hortatur Deus, Declina à malo, & fac bonum: & reliq. Hæc vult docere, qui dicit, Audite audientes me: vt declinet catechumenus à malis moribus, & faciat bonos. & iterùm: Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum. Sicut primæ duæ lectiones propter historicam narrationem concluduntur vno cantico: sic ista vna dilatatur in duobus, propter duas res sibi coniungentes, scilicet mores bonos, & cælestem patriam. Vnde Propheta: Anima eius in bonis demorabitur: & semen eius hæreditabit terram. Et penè in aliquibus reperiuntur eadem in canticis, quæ in lectione. Dicit lectio: Omnes sitientes, venite ad aquas. Canticum dicit, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Lectio dicit, Feriam vobiscum pactum sempiternum misericordias Dauid fidelis. Canticum dicit, Deus fidelis in quo non est iniquitas. Lectio dicit, Et quomodò descendit imber, & nix de cælo, & illuc vltrà non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam: & reliq. Canticum dicit, Audiat terra verba oris mei, expectetur sicut pluuia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea. Quibus in verbis Euangelica doctrina monstratur, quam precatur Doctor infundi super catechumenos. posteà admonet vt non fileant, dicantque quid in corde habeant, & dicit: Date magnificentiam DEO nostro, & reliqua. Iam sunt in ipso introitu ostij baptismalis. Orat sacerdos, qui sentit ex deuotione animi vocatos eos esse à Domino, continuam pro-

tectionem, dicendo: Concede propitius, vt quos aqua baptismatis abluis, continua protectione tuearis. In quarto cantico teneamus quartum pedem mensæ. Beda in eodem: Anagoge, id est, sensus ad superiora ducens, locutio est, quæ de præmijs futuris, & ea, quæ in cælis est vita futura, siue mysticis siue apertis sermonibus disputat. Audiamus quid dicant catechumeni post admonitionem doctoris: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ità desiderat anima mea ad te Deus. Quod August. ità: Et quidem non malè intelligitur, vocem esse eorum, qui cùm sint catechumeni, ad gratiam sancti lauacri festinant. Vnde & solenniter cantatur hic psalmus, vt ità desiderent fontem remissionis peccatorum, quemadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarum. Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Vnde qui suprà: Quid sitiuit? Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Hoc est quod sitio, venire & apparere, Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, satiabor in aduentu. Sed quando veniam? Quod enim citum est Deo, tardum est desiderio. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Ex illo desiderio est & hoc quod clamatur alibi, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ. Totum anagogicum sonat. Idipsum deprecatur sacerdos, vt qui festa paschalia agimus, cælestibus desiderijs accensi, fontem vitæ sitiamus. Inter hæc duo cantica non est lectio necessaria, quia (vt prædiximus) qui in bonis moribus moratur, restat vt cælestia tantummodò sciat, quanuis propter conuenientia lectionis & duorum canticorum, sine altera lectione congruè coniungantur.

De duobus cereis. Cap. 20.

DIximus, cereum consecratū, Christi humanitatem designare, quo vtimur pro columna ignis, cui cōiunximus lectiones. Etenim illius lumen, Christi doctrinam signat, qui est fons omnis sapientiæ: illo catechumenorum tenebræ expulsæ sunt. Qui cereus ideò nouo igne accenditur, vt designet Christi doctrinam nouam, quæ est in nouo testamento: siue nouam gratiam, qua illustrata est nox singulariter, dominica, videlicet, Christi resurrectione. Additur etiā in libello memorato alter cereus, vbi dicitur: Et tunc illuminantur duo cerei tenentibus duobus notarijs, & reliq. Nos verò hunc ordinem diligenti cura volumus obseruare, quoniam Christus lux vera, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, dixit choro Apostolorum, Vos estis lux mundi. Sit cereus consecratus, in Christi persona: sit alter cereus, illuminatus à primo cereo, chorus Apostolorum: Vtrique sint in ecclesia, vtrique præcedant catechumenos nostros ad baptismum, præcedant nos ad terram promissionis. Christi Apostolorúmq; constitutionem diligentissima cura debemus obseruare. Per se Christus illuminat Ecclesiā, illuminat & per Apostolos. Vnde Augustinus ad Ianuarium, quando ei exponit, cur nos ieiuni communicemus, cùm Apostoli non ieiuni cōmunicauerint. Namque Saluator, inquit, quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressus erat: & ideò non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. In duabus varietatibus catechumenorum Doctores introduximus, id est, in quarta feria post mediam quadragesimam, in qua docti sunt de fide & moribus: & in hodierna die, qua perfectiùs instruūtur. In his duabus varietatibus non reor doctorem variare doctrinam, cùm ex his duobus vita nostra pendeat. Vnde dicit Beda in libro de tabernaculo: Vita nostra in præsenti fide & operatione recta consistit. Propterea hodierna die repetitur Doctoris opus, vt si fortè per obliuionem dilapsum est, quod olim didicerunt catechumeni, aut si aliqui nondùm interfuerunt, hodie pleniùs instruantur.

De pronunciatione lectionum in vigilijs Paschæ & in vigilijs Pentecostes. Cap. 21.

TRibus generibus subditorum debitores sumus loqui in ecclesia, scilicet sapientibus, & insipientibus, & domesticis nostris. De sapientibus & insipientibus loquitur Paulus ad Romanos: Sapientibus, inquit, & insipientibus debitor sum. De domesticis dicit ad Corinthios, Præter illa, quæ extrinsecùs sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Per instātia quotidiana, quæ vocat solicitudinem omnium ecclesiarum, illam doctrinam monstrat, quam quotidiè faciebat ad eos, qui secum morabantur. Status noctis, in quo legimus quasi insipientibus, monstrat corda insipientium: quibus necesse est, vt extrinsecùs lumen habeant. Vtrosque habemus in ecclesia nostra, & sapientes & insipientes. Melius enim conuenit, catechumenos comparari insipientibus, quàm sapientibus. Propter hanc pronunciationem, quam facimus in vigiliis Paschæ & Pentecostes, ista tangimus, vt nouerimus quare aliter pronuncietur in officio Missæ, & aliter isto officio. Quę, si Dominus dederit, pleniùs dicturi sumus in officio diurnali & nocturnali: Propter cæcitatem cordis catechumenorum, qui sunt insipientes, comparauimus lectiones eorum statui noctis: vt in nocte pronunciatur lectio, ità pronuncietur in præsentia catechumenorum. Dicit libellus, de quo sæpè memorauimus, qui continet Romanum ordinem. Non pronunciatur lectio libri Genesis, nec lectio libri Exodi, similiter & de cæteris. Si enim hoc obseruatur, hanc nobis videtur posse habere rationem: Eis, qui cognoscunt ciues cælestis Hierusalem, vt sapientes, pronunciandi sunt ijdem ciues: vt amore dulcedinis nominis ciuis sui, auidiùs lectio bibatur. Hi verò, id est, catechumeni, qui nondùm cognouerunt ciues Hierusalem, frustrà eis profertur auctor incognitus, quibus firmissima auctoritas vilescere potest per ignorantiam.

De canticis. Cap. 22.

ESto, Catechumeni in proximo futuri sunt de cœtu centum quadragintaquatuor millium, qui cantant canticum nouum, quod nemo potest dicere, nisi ille. Pro illo precatur à sacerdote in Sacramentario, vt ab immaculato diuini fontis vtero in nouam renatus creaturam, progenies cælestis emergat: Et quos aut sexus in corpore, aut ætas discernit in tempore, omnes in vnam pariat gratia mater infantiam. Et in sequentibus: Vt omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in veræ innocentiæ nouam infantiam renascatur. Propter futuram renouationem in veram innocentiam, iam, quasi factum sit quod citò est venturum, ex persona ipsorum cantat cantor cantica, quæ cæteri non possunt cantare, qui maculati sunt post vterum baptismi: vt lectio sit ista, sicut nobis videtur, quasi species magistrorum: & canticum, quasi beneuolentia auditoris: & oratio sacerdotis atque populi, qui respondent, amen, confirmatio præcedentis beneuolentiæ. Cantare solius est in conspectu Domini gaudere præ cæteris de innocentia, qua proculdubiò vestiuntur infantes in baptismo. Quamuis propter cantum cantica dici possunt: tamen in libris, vnde ista excerpta sunt, carmina aut cantica vocantur. De primo scriptum est, Tunc cecinit Moyses & filij Israël carmen hoc Domino, & dixerunt, Cantemus Domino. De secundo ità Esaias: Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ, vinea facta est. De tertio ità in Deuteronomio: Scripsit Moyses canticum hoc, & docuit filios Israël. Quartum quamuis non prætituletur in psalterio de cantico, tamen ab Augustino viro doctissimo habemus illud canticum nominatum. Sic enim scripsit in præfatione cantici, Sicut ceruus: Corpus, inquit, Christi Ecclesia est, nec in omnibus qui intrant in ecclesiam, inuenitur tale desiderium: Sed tamen quicunque suauitatem Domini gustauerunt, & quod eis sapit, agnoscunt in Cantico.

De olei vnctione in sabbato sancto. Cap. 23.

SCrutinium habet suum proprium opusculum, & propterea nos oportet præterire illud, præcipuè quia iam indè operatum est. Sed quia in intinere nostro charissima inuenimus, non possumus preterire ea, nisi visendi gratia osculum eis præbeamus: Ac per hoc libet nunc dicere de olei vnctione. Dicitur in sacramentario, In sabbato Paschæ ad reddentes, dicit Dominus Papa post πιςέυεις: Primò dicendum est, quid reddant: & posteà, quid dicat Papa: Nempè, lectionem, quam acceperunt quarta feria post medium quadragesimæ, hodie reddunt. Papa infit: Nec te latet, Satana, imminere tibi pœnas. & post paululùm: Da honorem Spiritui sancto paraclyto, & recede ab his famulis & famulabus Dei. iste est exorcismus Papæ, ipse præcessit in olei consecratione. De quo officio dicit Gregorius in homilijs: Sancta quippe ecclesia quotidiè spiritaliter agit quod tunc per Apostolos corporaliter faciebat. Nam sacerdotes eius cùm per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contra dicunt, quid aliud faciunt, nisi dęmonia eiiciunt? Sequitur sacramentario: Post hoc tangit singulis nares & aures, & dicit eis, Epheta. Istud officium prælibatum est in memorata quarta feria, sed fors ideò reperitur quia aliqui nondùm venerant, siue per negligentiam perdiderũt quod acceperunt, qui venerant. Sequitur in eodem Sacramentario: Posteà tangit de oleo sancto scapulas & pectus. Vt prædiximus istud oleum ad donum gratiæ Dei pertinet, de quo dicebat Paulus: Alteri fides in eodem spiritu. Ad tutamen mentis & corporis imponitur oleum in scapulis & pectore. In armis tutaminis locum scutum solet tenere. Fidem idem Apostolus inter cæteras virtutes pro scuto ponit, dicendo: Sumentes scutum fidei. Per cogitationes prauas & opera diabolus nos corrumpit, propterea munimur oleo exorcismi, id est, scuto fidei in scapulis, quæ sunt habiles ad portanda onera, per quas intelligere possumus opera, vt expulsa opera diaboli non habeant locum redeundi. Similiter & in pectore pro munimine cogitationum. Vnctio forinseca ostendit, quid intùs operetur Spiritus sanctus ad inuocationẽ sacerdotis: Et dicit, Abrenuncias Satanæ, id est diabolo, quem in ore tenebas per immolationem idolorum? Iterum, Et omnibus operibus eius? Quæ aliqua sunt carnalia, sicut est voluptas carnis, ad quam pertinet cibus superfluus, & potus, & omnis luxuria: & aliqua spiritalia, sicut est superbia, inuidia, & cætera. Propter hæc carnalia, vt absint, vngitur in scapulis: & propter spiritalia, vt adsint menti, vngitur in pectore. Sequitur: Et omnibus pompis eius. Vt breuiter stringam, omnes honores vanos & superfluos hìc intelligo. de multis vnum proferam. Quandò aliquis imperator vel potens festis diebus procedit ad Missam, ducitur cum eo inter cæteras pompas phaleratus equus auro & argẽto, super quem nullus sedet eundo & redeundo. Ecce pompa, ecce frustratus honor. Promissio facta est, vt firma sit, gratiæ Dei, quasi quodam oleo, tribuendum est. De qua promissione dicit, qui supra, in memoratis: In die quippe baptismatis, omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis eius, abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrum ad considerationem suæ mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spopondit, certus, quia iam fidelis est, gaudeat. Per præsentem abrenunciationem expulsus est prior hospes: per confessionem credulitatis, introeat secundus. Quamuis post consecratam aquam interrogetur credulitas, tamen hic à nobis recitabitur propter continuationem expulsionis prioris hospitis, & introductionis secundi. Dicit sacerdos: Credis in Deum patrem omnipotentem? Confitetur interrogatus se credere. Ecce aditus iam paratus secundi hospitis per fidem. Posteà interrogatus, si credat in filium? respondet credere se. Ecce aditus diuinorum operum. Propterea factus est Deus homo, vt nos alloqui posset, & opera suæ voluntatis monstrare. Post hoc dicitur: Credis in Spiritum sanctum? Respondet se credere. Expulsæ pompæ, adoptantur dona vera spiritus sancti, quæ enumerat Esaias.

Comprobatur ex Euangelio, posse saluari catechumenos per confeßionem cæterorum fidelium. Cap. 24.

SCriptum est in Euangelio Marci venisse Syrophœnissam mulierem ad Christum rogantem pro filia, quæ habebat spiritum immundum. Cui Dominus dixit: Sine priùs saturari filios: non enim est bonum, sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa respondet, & dicit ei: Vtique Domine. Nam & catelli sub mensa comedunt de micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem vade: exiit dæmonium de filia tua. Hæc mulier Syrophœnissa, typum gessit Ecclesiæ, quæ quotidiè rogat Dominum pro filia sua, quæ nondum est Christianã, & offert fidem suam pro ipsa, quoniam propter infantiam illa adhuc non potest loqui, quam tamen credimus saluari, iuxta illud Euangelij, per sermonem matris: Vt ista audiuit, propter hunc sermonem, id est, quem mater protulit humilitatis & fidei, exiuit dæmonium à filia: ita credimus per confessionem porrigentium infantem ad fontes, expelli dæmones à catechumenis. Quòd fide matris saluata sit filia, apertè Matthæus narrat, dicente Domino: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia illius ex illa hora. Vnde habemus in libro Bedæ scriptum, quem fecit super Marcum: Propter humilem, inquit, matris fidelémque sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia videlicet per fidem & confessionem parentum, in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere vel aliquid cogitare boni possunt aut mali. Ex hoc datur intelligi, vt adultus, qui potest loqui, ore proprio confessionem suam proferat, quam propterea cæteri offerunt pro paruulis, quia ipsi loqui non possunt. De qua re dicit Augustinus in epistola ad Bonifacium episcopum de paruulis requirentem: Quæris à me, vtrum parentes baptizatis paruulis suis noceat, cùm eos dæmoniorum sacrificiis sanare conantur? Et si non noceant, quomodò eis prosit, cùm baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia? Vbi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutaris esse virtutem, in sancta compage corporis Christi, vt semel generatus per aliorum carnalem voluntatem, cùm semel regeneratus fuerit per aliorum spiritalem voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit. Si enim secundùm sanctum Augustinum, alterius voluntate regeneratur paruulus in baptismo, nulli incredibile debet esse, nisi saluetur fide alterius: Non enim potest, vt omnibus liquet, sapientiam habere fidei infans, qui nondum sapit, neque intelligit: & qui non, iuxta quod in promptu video, multùm separatur moribus à pecoribus. Animam habet paruulus, quæ viuificat corpus, quam etiam habent pecora: Memoriam habet, sed illam quam pecora habent, id est, eam, puæ per sensum corporis intrat ad animam: nihilominus in cæteris operibus, quantùm segregetur, aut non segregetur ab illis, facilè potest dinosci: Neque hoc mirum, si absoluatur paruulus alterius fide, qui alieno peccato obligatus est. Quæ causa sit, vt alterius voluntate regeneretur, memoratus Augustinus ad eundem quem supra, in sequentibus monstrat: Vt autem, inquit, possit regenerari per officium voluntatis alienæ, cùm offertur consecrandus, facit hoc vnus spiritus, à quo regeneratur oblatus. Non enim scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu. Aqua igitur exhibens forinsecus

sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecùs beneficium gratiæ. Liquidò hîc monstratur, morem confessionis nostræ tenuisse Ecclesiam sancti Augustini, id est, vt minister fidem suam offerat pro paruulo, quando dicit: Non enim scriptum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel ministrantium fide. Quod propterea dicit, vt intelligamus non esse opus liberandi paruulum voluntate siue fide offerentium, sed Spiritu sancto, qui communis est maioribus offerentibus & paruulis renatis: Tamen vt hoc fiat, id est, vt saluetur paruulus per opera Spiritus sancti, valet multùm voluntas & fides offerentium. Et paulò post dicit memoratus Augustinus in memorata epistola: Regenerans ergò spiritus, in maioribus offerentibus, & paruulo oblato, renatoque communis est: ideò per societatem vnius eiusdémque spiritus, prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Dicitur quodammodo paruulus fidem habere propter fidei sacramentum, & conuersionem ad Deum habere propter conuersionis sacramentum, quia est in illo celebrata similitudo fidei, & similitudo conuersionis. Vnde eadem in epistola idem qui supra: Si enim sacramenta quædam similitudinem rerum earum quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerumque iam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergò secundum quendam modum, sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita & sacramentum fidei, fides est. Nihil est autem aliud credere, quàm fidem habere: Ac per hoc, cùm respondetur paruulos credere, qui fidei non habent affectum, respondetur, fidem habere propter fidei sacramentum, & conuertere se ad Deum propter conuersionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti, sicut de ipso baptismo Apostolus: Consepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non ait, sepulturam significauimus: sed prorsus ait, consepulti sumus. Sacramentum ergò tantæ rei, non nisi eiusdem rei vocabulo nuncupauit †. Ex sacramento quidem habet similitudinem, quasi ipse paruulus respondeat: ex ore offerentium fidem suam, habet quodammodò fidem. Sicut nos propter similitudinem sepulturæ Domini, quam accepimus in baptismo, ipsam rem, id est, sepulturam agimus: ita ex responsione parentum siue offerentium, qui similitudinem credulitatis paruulorum exercent, agitur in infantibus fides. Solemus enim nominare infantem, & dicere ei: Credis in Deum patrem? atque respondet offerens, Credo. Satis superiùs demonstratum est ex Euangelico testimonio, quòd fides offerentis possit eum saluare. Et ex Augustino possumus intelligere, eundem paruulum respondere voce offerentis, vbi dicit, Facit hoc vnus spiritus, ex quo regeneratur oblatus. & vbi idem Augustinus disputat & similitudine sacramentorum, ad eas res, quarum sacramenta sunt, vbi dicit, cùm respondetur, paruulos credere qui fidei non habent affectum. Ex quo intelligere possumus, ex similitudine responsionis, quasi ipse paruulus respondeat, sacramentum fidei celebrari in paruulo. & in alio loco, vbi dicit: Nam sicut credere respondent, ità etiam fideles vocantur †. Ita credo propter opus vnius Spiritus sancti, quod offerens respondet, hoc esse illius quem offert. Non diceret toties sanctus Augustinus fidei sacramentum, nisi esset aliquis effectus inter rem ipsam & similitudinem eius, id est, inter sacramentum fidei, quod potest fides nominari, & ipsam fidem, quam homo profert ex intelligibili animo. Sicut enim distat aliquid inter nostram sepulturam, quam accepimus in baptismo, & Christi, qua resurrexit à mortuis, vt vltra non moriatur: ita inter sacramentum fidei, & fidem: Tamen ipsa sacramenta ad hoc valent, vt nos perducant ad ipsas res, quarum sacramenta sunt. Sacramento fidei saluatur paruulus vsque ad tempus, quo possit discere fidem suam. Vnde qui supra, in sequentibus ad eundem quem supra, dicit: Itaque paruulum etsi nondùm fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondentur, ita etiam fideles vocantur, non rem ipsam annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Cùm autem sapere homo cœperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit, eiúsque veritati cósona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quandiù non potest, valebit sacramentum ad eius tutelam aduersus contrarias potestates, & tantùm valebit, vt si ante * maioris vsum ex hac vita migrauerit, per ipsum sacramẽtum commendante Ecclesiæ charitate, ab illa damnatione, quæ per vnum hominem intrauit in mundum, Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, infidelis est, etsi fidei habeat sacramentum: longéque melior est illo paruulus qui etiam si fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis apponit.

* rationis.

De consecratione Baptisterij. Cap. 25.

IN prima oratione mundatur & serenatur habitaculum hospitis, qui Deum debet suscipere, & deprecatur eius aduentus, vt ex ipsa oratione possumus cognoscere. Omnipotens, inquit, sempiterne Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysteriis, adesto sacramentis, &c. In sequenti manifestat se iam habere hospitem, cui loquatur. quapropter dicit, Sursum corda. Deinde gratias agit, quia dignatus est tam magnus hospes ad tam humile hospitium descendere, vt in eadem oratione monstratur. Et licet inquit, nos tantis mysteriis exequendis simus indigni, & cætera. Deinde recolit miracula, quæ iam facta sunt per aquam, id est: In primordio creationis Spiritus sanctus ferebatur super aquas, vt virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet. Refert & aliud, quòd in salutatione arcæ factum est. Vnde ita scriptum est in memorata oratione: Deus qui nocentis mundi crimina per aquas abluens, regenerationis speciem in ipsa diluuij effusione signasti, & cætera. Posteà intrat sacerdos ad expulsionem diaboli, dicendo: Procul ergò hinc, iubente te Domino, omnis spiritus immundus abscedat, &c. Quali ignominia dignus sit hospes aquæ expelli, per suam insufflationem sacerdos monstrat, vt illud impleatur quod Dominus dixit: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Eiecto illo hospite munitur aqua crucis signaculo, vt non habeat locum redeundi diabolus. Per inuocationem sanctæ Trinitatis exemplo baptismi Christi, Trinitas adest in nostro baptisterio per inuocationem sacerdotis. Prima benedictio patrem inuocat, quæ dicit: Benedico te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio verbo separauit ab arida, & rel. Secundæ benedictioni filius adest: Benedico te & per Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum, qui te in Chana Galilææ signo admirabili sua potentia conuertit in vinum, & reliqua. Spiritus sanctus introducitur in nouissimo, & est omnis deprecatio, vt sicut Dominus iussis suis aquam fecit obtemperare in superioribus miraculis; ita & nunc eo iubente efficiatur non solùm habilis ad abluenda corpora: sed etiam ad purificationem mentis, sicut in sequentibus dicitur: vt præter naturalem emundationem, quam lauandis possunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces. Hoc in loco, id est, postquàm dixerit sacerdos, In nomine patris & filij & spiritus sancti, mutatur vox quasi ad lectionem legendam. In præsenti oratione humilis deprecatio est, seu aliqua præparatio mentis ad impetrandum aduentum sancti Spiritus in aquam, vt sicut in prima oratione deprecatus est Deus venire in mentem sacerdotis: sic & in sequentibus deprecetur virtus Spiritus sancti, vt veniat in naturam aquæ. Ita enim dicit sacerdos: Hæc nobis præcepta seruanti-

bus,ac si dicat: Non nostra præsumptione tantam virtutem audemus inuocare in naturam aquæ,sed ex præcepto Domini nostri qui iussit baptismum exercere. Atque deinceps infit: Tu Deus omnipotens clemens adesto,tu benignus adspira,& reliqua quæ sequuntur. Post hanc humilem deprecationem vocat sacerdos Spiritum sanctum, & alta voce, id est, alto mentis affectu deprecatur, vt dignetur aduenire ad ipsam aquam ita dicendo: Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui. Quæ deprecanda sunt, vt ibi operetur,sequentia verba monstrant præsentis orationis.

De immissione cereorum in aquam. Cap. 26.

CLamante voce sacerdotis, vt descendat virtus Spiritus sancti in aquam, cerei neophytorum deponuntur in aquam. Quare hoc? nisi vt demōstretur modò cereus signare Spiritum sanctum?legitur,vnam columnam fuisse in itinere filiorum Israël, quæ vtrumq; haberet in ministerio, hoc est, vt lux eis esset in nocte ex vna parte,& ex altera protectio nubis in die. De qua dicit sanctus Augustinus in libro contra Faustum xij. Cur non ergò & nobis Christus columna, quia & rectus & firmus, & fulciens infirmitatem nostram per noctem lucens,per diem non lucens, & vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Leguntúrque quasi duæ, vt nostra translatio tenet: Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis,& per noctem in columna ignis. Vt enim per cereum illuminatum ad memoriam reducimus columnam ignis, quæ figurabat Christum, à quo illuminati sunt Apostoli, quibus dicitur, Vos estis lux mundi: sicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus:ita per cereos extinctos, siue, vt meliùs possumus dicere, cereum propter vnitatem Ecclesiæ, per quem ad memoriam reducimus columnam ignis, Spiritus sancti persona designatur. Vnde Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis epiphaniis:Baptizauit, inquit,Moyses in mari & in nube, sed in typo & in figura. ita enim Paulus pronunciat. Habuit ergò mare formam aquæ:nubes verò Spiritus sancti. Sine lumine est cereus neophytorum vsque ad tempus, quo cæteri cerei ecclesiæ illuminantur: Tempore, quo cæteri cerei illuminantur, illuminantur & Neophytorum. Postquàm enim Spiritus sanctus purgauerit corda neophytorum, & eos introduxerit in societatem & vnanimitatem Ecclesiæ, tunc illuminabit corda eorum. Sicut enim in sua persona habet, vt sit communicatio patris & filij:ita habet in operatione, vt coniūgat sanctam Ecclesiam, & contineat in vnitate. Solemus differre officium illuminandorum cereorum vsque ad Missæ officium:siue propter causam,vt priùs accipiant neophyti impositionem manus episcopi, & sic eos credamus illuminari Spiritu sancto: seu propter noctem,in qua celebramus Missam: vt sicut gloria resurrectionis illustrata est, ita illustretur lumine nostrorum cereorum. Dictum est, vt æstimo,quare cerei deponantur in aquam ad inuocationem Spiritus sancti, quoniam ipsi Spiritus sancti personam aliquo modo demonstrant.

De vnctione chrismatis à presbytero, & de impositione manus Episcopi super neophytum. Cap. 27.

ANtequàm aliquid dicatur de manus impositione episcopi, dicendum est, qua de causa vngatur neophytus à presbytero in vertice capitis. Vt in gestis pontificalibus legitur,Siluester Papa instituit,vt à presbytero vngeretur neophytus in cerebro. ita enim scriptum est: Hic constituit, vt baptizatum liniat presbyter chrismate leuatum de aqua propter occasionem transitus mortis †. Quo tempore Siluester regeret Ecclesiam, manifestum est: hoc est, tempore quo Nicænum concilium confirmatum est sub Imperatore Constantino. Dein,vt reor, patres sancti constituerunt, vt vngerentur neophyti à presbyteris chrismate consecrato ab episcopo. Vnde vnus eorum doctor egregius Beda dicit in tractatu super actus Apostol. Nam presbyteris, siue extra episcopum, siue præsente episcopo,cum baptizant, chrismate baptizatos vngere licet,sed quod ab episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis,cùm tradunt Spiritum paraclytum baptizatis. Quod si anteà agebatur, superfluè constitutum à sancto Siluestro, quod iam agebatur. Secundùm hoc constitutum,reor, quòd ad hoc priore tempore de vnctione chrismatis Pontifex expectabatur,vt per manus episcopi omnis vnctio chrismatis ageretur: Vsque ad illud tempus non generaliter omnes baptizabantur, præcipuè cùm Imperatores & ministri eorum pagani erant,ac ideò non facile neophytis potuit occurrere episcopus, vel ipsi ad episcopum venire. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis suæ orationis solutionē vinculorum & alligationem vulnerum monstrat, dicēdo: Deus omnipotens, pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quiq; dedit tibi remissionem omnium peccatorum. In istis verbis & curationem intelligimus plagarum, & solutionem vinculorum. Postea addit memoratus sacerdos: Ipse linit te chrismate salutis in vitam æternam. In istis verò intelligimus saluationem quandam,quæ pertinet ad salutem vsque in vitam æternam. Episcopus verò transilit verba, Ipse te linit chrismate salutis, quasi ditior,non solùm vt saluare possit,sed etiam ditare,& dicit: Emitte in eum septiformem Spiritum sanctum tuum paraclytum de cælis,spiritum sapientiæ & intellectus,spiritum consilij & fortitudinis,spiritum scientiæ & pietatis, adimple eum spiritu timoris Domini, & consigna eum signo crucis, in vitam propitiatus æternam. Hæc sunt vestimenta, quibus ornari oportet filium regis, vt stare possit in aula cælesti. Qui baptizantur, filij sunt Dei, vt Ioannes Euangelista narrat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, & reliqua. Episcopus deprecatur Deum, vt sicut lauare dignatus est hominem per baptismum, ita dignetur vestire regalibus vestibus, quibus indui oportet filios regis. De quibus filiis dicit Apostolus Paulus, Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ibi induunt se neophyti Christum, vbi renouantur in imaginem eius,qui creauit eos. Mēs enim vestit se Christo,quandò illo spiritu vestitur, qui requieuit in homine Christo,postquàm cœpit esse homo. Audiui quendam interrogare,si sine impositione manus episcopi possit neophytus possidere regnum cælorum. Latro qui in cruce confessus est Dominum, & audiuit ab eo, Hodie mecum eris in paradiso, non suscepit manus impositionem, quamuis eum baptizatum credamus fuisse in cruce suo sanguine. De quo baptismo dicit Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis Epiphaniis:Scio enim & quartū baptismum, quos quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo baptismo etiam Christus baptizatus est, vt & in hoc,sicut in cæteris formam credentibus & se sequentibus daret †. De quo baptismo dicit Augustinus in epistola ad Seleucianum: Iam non debemus quærere quandò quisq; fuerit baptizatus,sed quoscumque legimus in corpore Christi,quod est Ecclesia, pertinere ad regnum cælorum, non nisi baptizatos intelligere debemus. nisi fortè quos angustia passionis inuenit,& nolentes negare Christum,antequàm baptizarentur, occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismo deputata est. Etiam verba S. Siluestri, qui ob remotionem difficultatis episcopum consequendi ante exitum animæ, iussit, vt liniretur neophytus à presbytero chrismate salutis in vitam æternam, sic sonant, quasi possit recipi in regno cælorum sine impositione manus episcopi. Diuersæ enim sunt mansiones in domo patris. De illis qui per negligentiam amittūt episcopi præsentiam,& non suscipiunt manus impositionem, pensandum est,ne fortè

in iustitia illa damnentur, in qua negligenter exercent iustitiam, quia debuerunt festinare ad manus impositionem. Sicut enim Christus dicit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: similiter dicit, Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Verè in baptismo dimittuntur nostra peccata, & consepelimur Christo, in resurrectione iustificamur, sicut dicit Apostolus Paulus: Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quis eum suscitasset à mortuis, idem Apostolus manifestat ad Rom. dicens: Quòd si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis, conuiuificabit etiam mortalia corpora vestra. Ad quod opus viuificet spiritus corpora nostra, superiùs in memorata epistola demonstratum est, vbi idem dicit: Spiritus verò viuit propter iustificationem. De qua iustificatione dicit sanctus Augustinus in libro de ciuitate Dei vigesimoprimo, capitulo vigesimoseptimo: Nam quid cui prodest, quòd baptizatur, si non iustificatur? Nonnè qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei: Ipse etiam dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum? Christus resurrexit propter iustificationem nostram, Spiritus eum suscitauit à mortuis: Idem spiritus viuificat, siue viuificabit & mortalia corpora nostra. Liquidò apparet quòd resurrectio corporis Christi, nobis viuificationem promittat, quæ resurrectio fit propter iustificationem nostram. Iustificatio nostra est in exercitatione bonorum operum, vt Ambrosius ait in tractatu epistolæ ad Romanos. Quamuis & iustus bonus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit, iustum in exercitio significans, bonum verò natum, qui simplicitate innocens dicatur. Nostra fides ita tenet, vt sine Spiritu sancto neque cogitare, neque agere recti aliquid valeamus. Per manus impositionem intimauit Paulus Apostolus accipere Spiritum sanctum credentes, imponendo manus discipulis, quandò venit Ephesum, & interrogauit eos, dicens: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? quos posteà baptizauit, quia Ioannis baptismate erant baptizati, & imposuit eis manus, vt acciperent Spiritum sanctum. Acceperunt olim quidam Spiritum sanctum sine impositione manus, etiam antequàm baptizarentur, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum: Cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum Dei. Vnde Beda in eodem: Ne baptisma gentibus tradere dubitet quin Petrus Spiritus sancti testimonio confirmatur, ipsas lauacri aquas, quas sanctificare solet, nouo ordine præcurrentis: quod semel in testimonium fidei gentium, nunquam verò in Iudæis euenisse reperitur. De qua re dicit Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis Epiphaniis: Non continuò legem ecclesiis dedit, si semel aliquandò, aut rarò aliquid tale factum est: quoniã quidem neque si vna alicubi hirundo videatur, veris continuò tempus induxit. quod miraculi causa fit, siue necessitatis, non est trahendum in consuetudinem. Secundùm Matthæum, modis duobus baptizamur spiritu. Ipse enim, inquit, baptizabit vos Spiritu sancto & igne. Baptizamur Spiritu sancto & igne: Baptizamur Spiritu sancto, quandò abluimur à peccatis, quã ablutionem significãt albæ vestes in baptismate per totum corpus. Baptizamur igne, quandò ardorem spiritus accipimus, vt Apostoli acceperunt in die Pẽtecostes. Baptismum ignis accipimus per impositionem manus episcoporum, qui consumat ligna, fœnum, stipulam: quia Deus ignis consumens est, & calorem præstat vitę æternæ, atq; lumen videndi ea, quæ mortalibus oculis clausa sunt. Iste modus apparitionis Spiritus sancti, non fuit necessarius in Christi baptismate: quia nõ venit ostendere necessariò ea operari in homine Christo, quæ commemorauimus: quoniam in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sed in Apostolis & cæteris hominibus: Si quis sine isto baptismate migrauerit de seculo, periculosum iter arripit. Hoc præuidens Siluester Papa, quantùm potuit, subuenit: & propter absentiam episcoporum, necessitate addidit, vt à presbytero vngerentur. Timendum est, ne illa differẽtia sit inter illum, qui sine impositione manus moritur, & inter illum qui eam accipit, quæ est inter stellarum claritudinem, hoc est, quamuis non excludantur à regno Dei propter cætera bona opera, tamen non habeant illum locum, quem haberent, si illam acciperẽt. Non nego, posse hominem accipere Spiritum sanctum sine impositione manus, si eum Dominus dare voluerit: sed eum oppidò constringit Apostolica obseruatio, quàm exercuerunt per manus impositionem, & cura præsens ecclesiastica, qui per negligẽtiam perdit manus impositionem. Conferamus eadem dona, iuxta Augustinum, cum beatitudinibus demõstratis in monte: & videamus ex verbis Augustini, quantum periculum incurrat, qui negligenter exit de mundo sine impositione manus. Moratus doctor sapientiam comparat pacificis, in quibus ordinata sunt omnia, nullúsque motus aduersus rationem rebellis est †. Secũdùm hanc comparationem non est pacificus, qui sapientiam non habet, neque filius Dei. Si non fuerit pacificus: filius Dei non est: quapropter nõ intrabit in aulam cælestem. Intellectum comparat mundis corde, qui purgato oculo cernere possunt, quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Secundũ hęc, qui non habet intellectum, quò vadat? quia cæcus est, & nescit, quò vadat. Consilium comparat misericordibus, qui dimittunt, vt dimittatur illis: & adiuuant cæteros sicut se volunt adiuuari. Sine hoc dono nemo peruenit ad regnum Dei, dicente Euangelio: Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Fortitudinem comparat esurientibus, qui laborant desiderando gaudium de veris bonis. Quis potest adipisci regnum cælorum, nisi desiderans gaudia verorum bonorum? Scientiam comparat lugentibus, quia iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tamquàm bona & vtilia ignorantes appetierunt. Nisi enim homo agnoscat errorem suum, & ab eo se corrigendo, reuertatur, non est aptus regno Dei. Pietatem comparat mitibus: qui enim piè quærit sanctam scripturam, & non reprehendit, quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est, mitem esse, ipse possidebit terram. Timorem comparat humilibus, de quibus Euangelium manifestat, quòd ipsorum sit regnum cælorum. Ad quod præmium hæc dona perducant, in clausula præsentis comparationis, idem, cuius verba intelligere cupimus, explanat, dicendo: Vnum autem præmium, quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. Sicut enim his subuenitur à donis Spiritus sancti, quibus tribuit idem Spiritus sanctus, vt piè quærerent, ac salubriter expectarent baptismalia sacramenta, quamuis ad ea non peruenirent: sic timendum est, ne non subueniatur his, qui negligenter hæc Dei dona quærunt. De his autem, qui negligenter ea tribuunt, scriptum est in Euangelio: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te mittere pecuniam meam nummulariis. & post pauca: Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dẽtium. Memorata dona sanctus Gregorius per gradus ascendentium enarrat in libro de ædificatione templi, vndè quædam excerpsimus, quæ hîc locum habent. Propheta ergò, inquit, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem: Sapit, qui credit in sanctam Trinitatem. Intelligit, qui præcepta diuina sensu percipit, & opere implet. Con-

bus, ac si dicat: Non nostra præsumptione tantam virtutem audemus inuocare in naturam aquæ, sed ex præcepto Domini nostri qui iussit baptismum exercere. Atque deinceps infit: Tu Deus omnipotens clemens adesto, tu benignus adspira, & reliqua quæ sequuntur. Post hanc humilem deprecationem vocat sacerdos Spiritum sanctum, & alta voce, id est, alto mentis affectu deprecatur, vt dignetur aduenire ad ipsam aquam ita dicendo: Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui. Quæ deprecanda sunt, vt ibi operetur, sequentia verba monstrant præsentis orationis.

De immissione cereorum in aquam. Cap. 26.

CLamante voce sacerdotis, vt descendat virtus Spiritus sancti in aquam, cerei neophytorum deponuntur in aquam. Quare hoc? nisi vt demõstretur modò cereus signare Spiritum sanctum? legitur, vnam columnam fuisse in itinere filiorum Israël, quæ vtrumq; haberet in ministerio, hoc est, vt lux eis esset in nocte ex vna parte, & ex altera protectio nubis in die. De qua dicit sanctus Augustinus in libro contra Faustum xij. Cur non ergò & nobis Christus columna, quia & rectus & firmus, & fulciens infirmitatem nostram per noctem lucens, per diem non lucens, & vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Leguntúrque quasi duæ, vt nostra translatio tenet: Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Vt enim per cereum illuminatum ad memoriam reducimus columnam ignis, quæ figurabat Christum, à quo illuminati sunt Apostoli, quibus dicitur, Vos estis lux mundi: sicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus: ita per cereos extinctos, siue, vt meliùs possumus dicere, cereum propter vnitatem Ecclesiæ, per quem ad memoriam reducimus columnam ignis, Spiritus sancti persona designatur. Vnde Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis epiphaniis: Baptizauit, inquit, Moyses in mari & in nube, sed in typo & in figura: ita enim Paulus pronunciat. Habuit ergò mare formam aquæ: nubes verò Spiritus sancti. Sine lumine est cereus neophytorum vsque ad tempus, quo cæteri cerei ecclesiæ illuminantur: Tempore, quo cæteri cerei illuminantur, illuminantur & Neophytorum. Postquàm enim Spiritus sanctus purgauerit corda neophytorum, & eos introduxerit in societatem & vnanimitatem Ecclesiæ, tunc illuminabit corda eorum. Sicut enim in sua persona habet, vt sit communicatio patris & filij: ita habet in operatione, vt coniũgat sanctam Ecclesiam, & contineat in vnitate. Solemus differre officium illuminandorum cereorum vsque ad Missæ officium: siue propter causam, vt priùs accipiant neophyti impositionem manus episcopi, & sic eos credamus illuminari Spiritu sancto: seu propter noctem, in qua celebramus Missam: vt sicut gloria resurrectionis illustrata est, ita illustretur lumine nostrorum cereorum. Dictum est, vt æstimo, quare cerei deponantur in aquam ad inuocationem Spiritus sancti, quoniam ipsi Spiritus sancti personam aliquo modo demonstrant.

De vnctione chrismatis à presbytero, & de impositione manus Episcopi super neophytum. Cap. 27.

ANtequàm aliquid dicatur de manus impositione episcopi, dicendum est, qua de causa vngatur neophytus à presbytero in vertice capitis. Vt in gestis pontificalibus legitur, Siluester Papa instituit, vt à presbytero vngeretur neophytus in cerebro. ita enim scriptum est: Hic constituit, vt baptizatum liniat presbyter chrismate leuatum de aqua propter occasionem transitus mortis †. Quo tempore Siluester regeret Ecclesiam, manifestum est: hoc est, tempore quo Nicænum concilium confirmatum est sub Imperatore Constantino. dein, vt reor, patres sancti constituerunt, vt vngerentur neophyti à presbyteris chrismate consecrato ab episcopo. Vnde vnus eorum doctor egregius Beda dicit in tractatu super actus Apostol. Nam presbyteris, siue extra episcopum, siue præsente episcopo, cum baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum baptizatis. Quod si anteà agebatur, superfluè constitutum à sancto Siluestro, quod iam agebatur. Secundùm hoc constitutum, reor, quòd ad hoc priore tempore de vnctione chrismatis Pontifex expectabatur, vt per manus episcopi omnis vnctio chrismatis ageretur: Vsque ad illud tempus non generaliter omnes baptizabantur, præcipuè cùm Imperatores & ministri eorum pagani erant, ac ideò non facile neophytis potuit occurrere episcopus, vel ipsi ad episcopum venire. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis suæ orationis solutionẽ vinculorum & alligationem vulnerum monstrat, dicẽdo: Deus omnipotens, pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quíq; dedit tibi remissionem omnium peccatorum. In istis verbis & curationem intelligimus plagarum, & solutionem vinculorum. Postea addit memoratus sacerdos: Ipse linit te chrismate salutis in vitam æternam. In istis verò intelligimus saluationem quandam, quæ pertinet ad salutem vsque in vitam æternam. Episcopus verò transilit verba, Ipse te linit chrismate salutis, quasi ditior, non solùm vt saluare possit, sed etiam ditare, & dicit: Emitte in eum septiformem Spiritum sanctum tuum paracletum de cælis, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, adimple eum spiritu timoris Domini, & consigna eum signo crucis, in vitam propitiatus æternam. Hæc sunt vestimenta, quibus ornari oportet filium regis, vt stare possit in aula cælesti. Qui baptizantur, filij sunt Dei, vt Ioannes Euangelista narrat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, & reliqua. Episcopus deprecatur Deum, vt sicut lauare dignatus est hominem per baptismum, ita dignetur vestire regalibus vestibus, quibus indui oportet filios regis. De quibus filiis dicit Apostolus Paulus, Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ibi induunt se neophyti Christum, vbi renouantur in imaginem eius, qui creauit eos. Mẽs enim vestit se Christo, quandò illo spiritu vestitur, qui requieuit in homine Christo, postquàm cœpit esse homo. Audiui quendam interrogare, si sine impositione manus episcopi possit neophytus possidere regnum cælorum. Latro qui in cruce confessus est Dominum, & audiuit ab eo, Hodie mecum eris in paradiso, non suscepit manus impositionem, quamuis eum baptizatum credamus fuisse in cruce suo sanguine. De quo baptismo dicit Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis Epiphaniis: Scio enim & quartũ baptismum, quos quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo baptismo etiam Christus baptizatus est, vt & in hoc, sicut in cæteris formam credentibus & se sequentibus daret †. De quo baptismo dicit Augustinus in epistola ad Seleucianum: Iam non debemus quærere quandò quisq; fuerit baptizatus, sed quoscumque legimus in corpore Christi, quod est Ecclesia, pertinere ad regnum cælorum, non nisi baptizatos intelligere debemus. nisi fortè quos angustia passionis inuenit, & nolentes negare Christum, antequàm baptizarentur, occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismo deputata est. Etiam verba S. Siluestri, qui ob remedium difficultatis episcopum consequendi ante exitum animæ, iussit, vt liniretur neophytus à presbytero chrismate salutis in vitam æternam, sic sonant, quasi possit recipi in regno cælorum sine impositione manus episcopi. Diuersæ enim sunt mansiones in domo patris. De illis qui per negligentiam amittũt episcopi præsentiam, & non suscipiunt manus impositionem, pensandum est, ne fortè

in iustitia illa damnentur, in qua negligenter exercent iustitiam, quia debuerunt festinare ad manus impositionem. Sicut enim Christus dicit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: similiter dicit, Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Verè in baptismo dimittuntur nostra peccata, & consepelimur Christo, in resurrectione iustificamur, sicut dicit Apostolus Paulus: Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quis eum suscitasset à mortuis, idem Apostolus manifestat ad Rom. dicens: Quòd si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis, conuiuificabit etiam mortalia corpora vestra. Ad quod opus viuificet spiritus corpora nostra, superiùs in memorata epistola demonstratum est, vbi idem dicit: Spiritus verò viuit propter iustificationem. De qua iustificatione dicit sanctus Augustinus in libro de ciuitate Dei vigesimoprimo, capitulo vigesimoseptimo: Nam quid cui prodest, quòd baptizatur, si non iustificatur? Nonnè qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei: Ipse etiam dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum? Christus resurrexit propter iustificationem nostram, Spiritus eum suscitauit à mortuis: Idem spiritus viuificat, siue viuificabit & mortalia corpora nostra. Liquidò apparet quòd resurrectio corporis Christi, nobis viuificationem promittat, quæ resurrectio fit propter iustificationem nostram. Iustificatio nostra est in exercitatione bonorum operum, vt Ambrosius ait in tractatu epistolæ ad Romanos. Quamuis & iustus bonus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit, iustum in exercitio significans, bonum verò natum, qui simplicitate innocens dicatur. Nostra fides ita tenet, vt sine Spiritu sancto neque cogitare, neque agere recti aliquid valeamus. Per manus impositionem intimauit Paulus Apostolus accipere Spiritum sanctum credentes, imponendo manus discipulis, quandò venit Ephesum, & interrogauit eos, dicens: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? quos posteà baptizauit, quia Ioannis baptismate erant baptizati, & imposuit eis manus, vt acciperent Spiritum sanctum. Acceperunt olim quidam Spiritum sanctum sine impositione manus, etiam antequàm baptizarentur, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum: Cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum Dei. Vnde Beda in eodem: Ne baptisma gentibus tradere dubitet quin Petrus Spiritus sancti testimonio confirmatur, ipsas lauacri aquas, quas sanctificare solet, nouo ordine præcurrentis: quod semel in testimonium fidei gentium, nunquam verò in Iudæis euenisse reperitur. De qua re dicit Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis Epiphaniis: Non continuò legem ecclesiis dedit, si semel aliquandò, aut raro aliquid tale factum est: quoniã quidem neque si vna alicubi hirundo videatur, veris continuò tempus induxit. quod miraculi causa fit, siue necessitatis, non est trahendum in consuetudinem. Secundùm Matthæum, modis duobus baptizamur spiritu. Ipse enim, inquit, baptizabit vos Spiritu sancto & igne. Baptizamur Spiritu sancto & igne: Baptizamur Spiritu sancto, quandò abluimur à peccatis, quã ablutionem significat albæ vestes in baptismate per totum corpus. Baptizamur igne, quandò ardorem spiritus accipimus, vt Apostoli acceperunt in die Pẽtecostes. Baptismum ignis accipimus per impositionem manus episcoporum, qui consumat ligna, fœnum, stipulam: quia Deus ignis consumens est, & calorem præstat vitę æternæ, atq; lumen videndi ea, quæ mortalibus oculis clausa sunt. Iste modus apparitionis Spiritus sancti, non fuit necessarius in Christi baptismate: quia nõ venit ostendere necessariò ea operari in homine Christo, quæ commemorauimus: quoniam in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sed in Apostolis & cæteris hominibus: Si quis sine isto baptismate migrauerit de seculo, periculosum iter arripit. Hoc præuidens Siluester Papa, quantùm potuit, subuenit: & propter absentiam episcoporum, necessitate addidit, vt à presbytero vngerentur. Timendum est, ne illa differẽtia sit inter illum, qui sine impositione manus moritur, & inter illum qui eam accipit, quæ est inter stellarum claritudinem, hoc est, quamuis non excludantur à regno Dei propter cætera bona opera, tamen non habeant illum locum, quem haberent, si illam acciperẽt. Non nego, posse hominem accipere Spiritum sanctum sine impositione manus, si eum Dominus dare voluerit: sed eum oppidò constringit Apostolica obseruatio, quàm exercuerunt per manus impositionem, & cura præsens ecclesiastica, qui per negligẽtiam perdit manus impositionem. Conferamus eadem dona, iuxta Augustinum, cum beatitudinibus demõstratis in monte: & videamus ex verbis Augustini, quantum periculum incurrat, qui negligenter exit de mundo sine impositione manus. Moratus doctor sapientiam comparat pacificis, in quibus ordinata sunt omnia, nullúsque motus aduersus rationem rebellis est †. Secũdùm hanc comparationem non est pacificus, qui sapientiam non habet, neque filius Dei. Si non fuerit pacificus: filius Dei non est: quapropter nõ intrabit in aulam cælestem. Intellectum comparat mundis corde, qui purgato oculo cernere possunt, quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Secundũ hęc, qui non habet intellectum, quò vadat? quia cæcus est, & nescit, quò vadat. Consilium comparat misericordibus, qui dimittunt, vt dimittatur illis: & adiuuant cæteros sicut se volunt adiuuari. Sine hoc dono nemo peruenit ad regnum Dei, dicente Euangelio: Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Fortitudinem comparat esurientibus, qui laborant desiderando gaudium de veris bonis. Quis potest adipisci regnum cælorum, nisi desiderans gaudia verorum bonorum? Scientiam comparat lugentibus, quia iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tamquàm bona & vtilia ignorantes apperierunt. Nisi enim homo agnoscat errorem suum, & ab eo se corrigendo, reuertatur, non est aptus regno Dei. Pietatem comparat mitibus: qui enim piè quærit sanctam scripturam, & non reprehendit, quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est, mitem esse, ipse possidebit terram. Timorem comparat humilibus, de quibus Euangelium manifestat, quòd ipsorum sit regnum cælorum. Ad quod præmium hæc dona perducant, in clausula pręsentis comparationis, idem, cuius verba intelligere cupimus, explanat, dicendo: Vnum autem præmium, quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. Sicut enim his subuenitur à donis Spiritus sancti, quibus tribuit idem Spiritus sanctus, vt piè quærerent, ac salubriter expectarent baptismalia sacramenta, quamuis ad ea non peruenian: sic timendum est, ne non subueniatur his, qui negligenter hæc Dei dona quærunt. De his autem, qui negligenter ea tribuunt, scriptum est in Euangelio: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te mittere pecuniam meam nummulariis. & post pauca: Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dẽtium. Memorata dona sanctus Gregorius per gradus ascendentium enarrat in libro de ædificatione templi, vndè quædam excerpsimus, quæ hîc locum habent. Propheta ergò, inquit, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem: Sapit, qui credit in sanctam Trinitatem. Intelligit, qui præcepta diuina sensu percipit, & opere implet. Con-

filium habet,qui quodcunq; agit,prudenter præuidet. Fortis est, qui resistit diabolo & voluntati eius. Scit, qui inter bonum & malum discernere nouit. Pius est, qui peccata dimittit,& eleemosynas facit. Timet Deũ, qui non tantùm benè facit, sed malè facere non audet. Sed nos qui à terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus,vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus.In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas:tertius,scientia:quartus,fortitudo:quintus,consilium:sextus,intellectus:septimus,sapientia. Est enim timor Domini in mente, sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati tribulationi eius dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est,qui non subleuatur ad pietatem: Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiam errare solet,si fortè pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas,cùm temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas,ad gradum est alium subleuãda, id est, ad scientiam: Vt sciat, vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid, si sciat quid agere quisque debeat: virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, ne timore trepidet:& pauore collapsa, non valeat bona defendere quæ sentit. Sed sæpè fotirtudo si fuerit improuida, & minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit: Ascendat ergò ad consilium,vt prȩuidendo prȩmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentem grauat, quomodo potest bonum solidare,quod adiuuat?Itaque à consilio ascendamus ad intellectum.Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam, vt quod acutè intellectus inuenit, sapientia mature disponat. Vt per oleum intelligamus rectam conuersationem, quæ moderatur in mente per maturitatem sapientiæ:& per balsamũ, doctrinam,quæ bonum odorem prȩstat foris.Idem in eodem libro,in alio loco dicit de sapientia:Sapientia ad vitam,scientia verò pertinet ad doctrinam. Chrismatis vnctio, vt prȩtulimus, pertinet ad duo dona Spiritus sancti, i. ad sapientiam & scientiam:oleum,ad sapientiam:balsamus,odorem suum longè lateque spargens,ad scientiam.Hȩc duo,i. vita & doctrina, sibi connexa inueniuntur in septem donis. Sapientia primùm & intellectus. Sapientia ad vitam,intellectus ad doctrinam: consilium ad doctrinam,fortitudo ad vitam: scientia ad doctrinam, pietas ad vitam. Hæc sunt ornaméta vestis, quȩ tribuit Deus méti per impositionem manus, sine quibus periculosum est aliquem inueniri in conuiuio regis, nè audiat vocem terribillem dicentis: Amice, quomodò huc intrasti non habens vestem nuptialem? Solent diuerso modo orationem proferre magistri simul cum cruce, quam faciunt pollice in frontibus infantium. Omnia verba superiùs memorata,orationis verba sunt:quoniã non ab illis datur spiritus, qui manus imponunt, sed deprecantur vt veniat. Vndè Augustinus in libro decimoquinto de Trinitate,titulo vigesimoquarto:Nullus enim aliquis discipulorum eius dedit Spiritũ sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manus imponebant,non ipsi eum dabant. quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Eum, quem superius precatus est Pontifex, vt mitteret Spiritum sanctum, in sequentibus petit, vt suscipientem dignetur consignare in vitam æternam, id est, vt eundem spiritum no amittat suscipiens vsquedùm perducat hospitem suum ad vitam æternam. De quo signaculo dicit Hieronymus in tract.epistolæ ad Ephesios: Signati autem sumus spiritu Dei sancto, vt & spiritus noster, & anima imprimantur signaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculo sancti Spiritus, iuxta eloquium Saluatoris,Deo imprimente signamur.Hunc enim,ait,signauit pater Deus.Signatur ergò etiam Spiritu sancto omnis,qui ex eo,quòd credidit Deo,signauit,quia verus est Deus, qui idcircò signatur, vt seruet signaculum, & ostendat illud in die redemptionis purum atque sincerum, & nulla ex parte mutilatum, & ob id enumerari cum his valeat qui redempti sunt. Sine isto signaculo non oportet nos præsentari ante Deum,de quo,quasi de aliquo vestiméto,dicebat Paulus ad Corinthios: Etenim qui sumus in corpore isto, ingemiscimus grauati,eo quòd nolumus expoliari,sed superuestiri,vt absorbeatur, quod mortale est,à vita. De quo vestimento dicat, in sequentibus monstrat: Qui autem perficit nos in hoc ipsum,Deus,qui dedit nobis pignus spiritus. Quoniã arrhabonem Dei suscepimus, vt illius simus:signo crucis quo redempti sumus,signamur, vt quandò exterminator signum illud viderit in frontibus nostris pertranseat domus nostras,& videat, quòd nó sui sumus, sed illius,cuius signum portamus. Hæc crux chrismate efficitur, quod confectum est ex oleo & balsamo. Opera hospitis nostri, talis liquor monstrat. Charitatem, quæ signatur per oleum, eum suis frondentibus foliis plantat in mente, & odorem bonæ notitiæ è nobis exhalat, sicut ex balsamo bonus odor redolet. Vt ab episcopis solis inungatur per manus impositionem,ab Apostolis assumptum est, vt Beda declarat in tractatu super actus Apostolorum.

Notandum autem, quòd Philippus qui Samariæ Euangelizabat, vnus de septem fuerit. Si enim Apostolus esset ipse,vtique manum imponere potuisset,vt acciperent Spiritum sanctum. Hoc enim solis pontificibus debetur. Ipsa crux nullo in loco melius figitur, quàm in eo, vbi summus Pontifex laminam auream,in qua sculptum erat nomen Dei ineffabile,vigebat.Et vt per manus impositionem & orationem detur Spiritus sanctus, similiter ab Apostolica auctoritate sumptum est,vt in Actibus Apostolorum scriptum est: Cum audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem:qui cùm venissent,orauerunt pro ipsis,vt acciperent Spiritum sanctum. Et paulò post: Tunc imponebant manum super illos,& accipiebant Spiritum sanctum.Iuxta exemplum Petri & Ioannis, occurrant episcopi ad loca vbi sunt, quibus necesse est imponi manus: Occurrant & illi sine retractatione, qui accepturi sunt vestimentum nuptiale, vt possint, intrante rege, perseuerare in conuiuio.Si aliquis priùs subripitur de præsenti seculo, quàm possit occurrere ministerio tanto,Deus scit, cur eum prius coget exire de præsenti seculo. Nouit Dominus qui sunt eius, & secundùm Ioannem Euangelistam,Oues meȩ vocem meam audiunt:& ego cognosco eas,& sequuntur me, & ego vitam æternam do eis,& non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Hoc omninò cauendum est, nè torpore securitatis, negligentia ostium apertum inueniat. Dicit Romanus libellus, de quo sæpè commemorauimus: Oratione expleta, facit crucem cum pollice ex chrismate in singulorum frontibus, ita dicendo: In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti,Pax tibi, & cum spiritu tuo. Hæc verba sunt salutationis ad nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

De Litanijs. Cap. 28.

Litaniȩ quæ fiunt circa Baptisterij consecrationem, intercessiones Sanctorum designant pro renascentibus, quod possumus discere ex lectione libri Apocalypsis, Vidi ostium apertum in cælo. In ipsa Christus demonstratur sedens super sedem. Ibi Ecclesia, supra

quam Dominus sedet, ibi indicium aquæ, in colore iaspidis: & ignis, in sardinis. Ibi spiritus Dei in septem lampadibus ardentibus ante thronum, qui sunt septem dona spiritus Dei: Ibi baptismus in mari vitreo, sicut scriptum est, Et in circuitu sedis tamquàm mare vitreum simile crystallo. Vnde Beda super eundem librum †. Propter fidem veram, baptisma refertur ad vitrum, in quo non aliud videtur exterius, quàm quod gestat interiùs. Crystallo quoque, quod de aqua in glaciem & lapidem preciosum efficitur, baptismi gratia figuratur. De Iri tacuimus, quia in ipso volumus designare litanias. Item inter alia dicit eadem Apocalypsis: Et Iris erat in circuitu sedis, similis visionis smaragdinæ: vndè qui supra in eodem: Iris qui fit sole nubes irradiante, & post diluuium primo propitiationis indicio factus est, intercessu sanctorum, quos Dominus illustrat, Ecclesiam muniri designat. Qui benè smaragdino lapidi nimiæ viriditatis comparantur. Quo enim hæreditatem immarcessibilem fide perfectiore expectant, eo potentiùs etiam cæteros orando protegunt. Quia Iris erat in circuitu sedis, aguntur litaniæ, & ante baptismum, & post baptismum. Litaniæ Græcè, Latinè deprecationes.

De vestimento albatorum, & recapitulatio de Septuagesima. Cap. 29.

ALbati propter vestes albas vulgò appellãtur. Scio eorumdem vestimentorum significationem diligenter explanatam ab Archiepiscopis, qui fuerunt tempore beatissimæ memoriæ Caroli ad eundem, eius tamen admonitione. Igitur nõ expedit in isto opusculo laborare de illa, sed tantum, vt dicam, iuxta Domini pietatem, qui octo dies insinuent, in quibus vestiuntur albæ vestes, & cerei neophytorum illuminantur. Sicut enim septem dies pertinẽt ad vetus testamentũ propter sabbatum: ita octo dies ad nouum, propter octauum diem resurrectionis. De qua re dicit Salomõ: Da partes septem, necnon & octo: Iam enim docebat populum suum, vt non semper inhęrerent veteri testamento, sed transirent aliquãdo ad nouum. A sabbato enim vsq; ad sabbatũ portantur albę vestes, quæ nobis specimẽ pręstant, quales debeamus esse in nouo testamẽto, & qualia corpora recepturi in octaua die. A sabbato vsque ad sabbatum portamus illas, id est, ex qua die pignus spiritus accipimus: qui propter septenariũ numerum sabbato deputatur vsq; ad alteram sabbati, quæ est memoria illius sabbati, in qua prę̃setari nos oportet ante Dominum cum ipso pignore. Ipsa vestimenta sunt stolæ albę, de quibus scribitur in Apocalypsi, Et datę sunt illis singulæ stolæ albæ. Singulas modò habẽt stolas animæ Sanctorum, de sua beata immortalitate gaudẽtes. Et iterùm in eodẽ: Amicti stolis albis, & palmis in manibus eorum: Stolis, baptismum: palmis, triumphum crucis insinuat. Et iterùm in eodẽ: Beati qui lauant stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & reliqua. Dignum præmium stolis candidis, id est, vitæ immaculatæ promittit, videlicet, vt Domini aspectu, qui est vita æterna potiatur. Ex memoratis sententiis possumus dinoscere duas res, id est, vt albæ vestes sint in signum, qualia corpora nostra debeant esse in nouo testamento, (cor pora enim sunt quodammodò vestes animæ) & qualia nobis promittantur in futuro. De quibus Salomon ait: Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Et hic possumus intelligere, quòd talia debeant esse opera nostra omni tempore, qualia sunt vestimenta albatorum, tam munda & candida. Et sicut ab illorum capite oleum nõ deficit per octo dies, ita nunquam charitas ex mente nostra deficiat. Quòd in sabbato exuuntur ipsa vestimenta, hoc vult demõstrare, quòd in die exitus animæ quãdo recedit de corpore inueniat eadẽ anima sabbatum, id est, requiem, & vestimenta sua hîc dimittat, id est, corpus, vt recipiat illud iterum in nouissimo die. Vnde mihi videtur congruentius esse, si portanda sunt post dies octo, & vt verè portanda sunt vestimenta albatorum, vt potiùs ab ipsis portentur à quibus portata sunt in sanctificatis diebus: quàm ab illis, qui se multis maculis polluerunt post baptismum: quia corpora nostra non aliæ animæ recipient in futuro, quàm eædem, quę illa rexerunt in præsenti. Duplicia solent esse eadem vestimenta: & duplex remuneratio sanctis promittitur in æterna vita. Vnde Esaias, Duplicia in terra sua possidebunt: id est, gaudium animæ, & gloriam incorruptibilis corporis. Quoniam peccatis imminentibus polluimus corpora nostra post baptismum, festinemus ad priorem emũdationem per secundum baptismum venire, id est, per pænitentiam: Quis est, qui purget nos à peccatis nostris? Et quis est, qui introducat ad priorem mũdationem, nisi Spiritus sanctus? Spiritus sanctus est septiformis. Manifestũ est, si decem præcepta eius custodiamus, eidem creatori nostro, à quo per inobedientiam recessimus, per obedientiam coniunctos nos esse. Qua de re in septuagenario numero, qui est septempliciter decuplatus, ploremus & defleamus nostrã miseriam, vt Spiritus sanctus expurget nos à nostris peccatis, & deducat per præcepta sua vsque ad denarij remunerationem, vt ipsum regem Dominum nostrum in decore suo mereamur videre. Diximus, quãtum potuimus, in superioribus septuagesimum numerum pertinere ad plorationem captiuorum populi Dei, qui fuerunt sub Nabuchodonosor in Babylone. Possumus & eandem septuagesimam aliquo modo comparare filijs Israël, qui fuerunt in Ægypto sub Pharaone, quasi prima officia, Circundederunt me gemitus mortis: Et, Exurge, quare obdormis Domine? & Esto mihi in Deũ protectorem, congruãt illi tempori, quando filij Israël se viderunt affligi ab Ægyptiis, & clamauerunt ad Dominum, vt scriptum est in Exodo: Post multum temporis mortuus est rex Ægypti, & ingemiscẽtes filij Israël propter opera, vociferati sunt, & ascendit clamor eorum ad Dominum ab operibus, & audiuit gemitum eorũ, & recordatus est pacti, quod pepigit cũ Abraam & Isaac & Iacob. Et officium quartę feriæ, quod est caput ieiunij, illi tẽpori, quando dixit Dominus ad Moysen: Solue calceamentum de pedibus tuis. Epistola verò, quæ in eodem die legitur, demonstrat nobis, quid sit soluere calceamentũ de pedibus, vt ex multis vnum dicam, Egredietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Calceamentum à nostris pedibus soluitur, quando opus quod ex necessitudinibus concupiscentiæ carnalis percepimus, intermittitur. Et officium Quadragesimæ illi tempori, quando affligebatur Pharao vt liberaretur populus Dei: & posteà peruenięndum est ad mare rubrum, id est, ad baptismum: ac deinde transeũdum per desertum sub ducibus, sicut neophyti nostri per octo dies sub ducibus presbyteris scilicet atque patronis & matronis deducuntur, & sic tandẽ perueniendum in sabbato ad terram promissionis. Illi qui baptizant, patres sunt baptizatorum, vt ex multis testimoniis scripturarum possumus cõiicere: sicut Marcus dicitur filius Petri in baptismate. De talibus filijs florent affatim scripturæ Apostolorum. Quoniam plures sunt baptizatorum, quàm deduci possint ab his qui baptizant, commendantur cęteris patribus spiritualibus, vt eis hoc præbeant, quod à presbyteris præbendum erat. Nec sic abhorret à vero, quod quadragintaduæ mansiones filiorum Israël, quasi quadragintaduo dies nos perducant ad terram promissionis: quoniam propter nos qui iam transiuimus mare rubrum, constituti sunt quadragintaduo dies, vt qui in captiuitate peccatorum nostrorum redegimus nos, per exempla patriarcharum reuertamur ad terram promissionis, non per baptismum aquæ: Catechumeni nostri, qui nondum transierunt mare rubrum, possunt esse sub typo populi Israël, qui adorauerunt idola in Ægypto, & per duces optimos Moysen & Aaron, liberati sunt de Ægypto, & transierunt mare rubrum.

De illuminatione cereorum. Cap. 30.

QVod illuminatio cereorum secundùm libellum Romani Ordinis expectatur vsque ad Agnus Dei: hoc demonstrat, quòd per illum agnum qui tollit peccata mundi vnusquisque lumen accipere debet.

De Missa in nocte. Cap. 31.

DIcamus modò, Gloria in excelsis Deo, quia tanto lumine illustrata est præsens nox, scilicet, Dominica Resurrectione: Canamus laudes Deo, quoniam, in quibus habitabat diabolus, iam inhabitat Spiritus sanctus. Hoc ait Pontifex ore & mente, vt nos mente teneamus, dicendo: Deus qui hanc sacratissimam noctem gloria Dominicæ resurrectionis illustras, conserua in noua familiæ tuæ progenie adoptionis spiritum, quem dedisti. Vbi notandum, vocem ministrorum ad neophytos esse vsque ad Euangelium. Dicit ad eos Lector: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Habes lectionem de anagogico pede, in quo catechumeni accensi per verba cantici, sicut cerui desiderabant apparere ante faciem Dei: quod nunc habent in effectu, tunc habebant in desiderio. Nemo potest perfectè sapere quæ sursum sunt, nisi interno desiderio mētis cælesti sapore priùs fuerit accensus. Dicit ad eos Lector. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Commortui estis Christo per baptismum, vita vestra futura iam est in Christo: est vobis vita reposita in sua vita. Quod in illo scitis factum ex resurrectione, in vobis sperate futurū: Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, id est, cùm se demonstrauerit ille, qui modò in se seruat vitam vestram, & fecerit vos esse, quod ipse iam est per immortalitatem: tunc & vos apparebitis cū ipso in gloria, quæ modò vobis promittitur. Quapropter dicit Officialis, Nolite esse ociosi: offerte Deo sacrificium. Augustinus nobis demonstrat in psalmo centesimo sextodecimo, quale sacrificium debeant offerre †. Audiuimus fratres admonentem nos, atq; hortantem Spiritum sanctum, vt sacrificium confessionis offeramus Deo. & paulò post: Per vosipsos potestis aduertere, nō tantùm in peccatis, sed & in laudibus Dei confessionem diuinis literis solere nominari. Quid congruentius in hoc Psalmo quandò Alleluia cantamus, quod est, Laudate Dominum, nos admoneri intelligimus, cùm audimus: Cōfitemini Domino, quàm idipsum scilicet, vt laudemus Dominum? Non potuit laus Dei breuiùs explicari, quàm vt diceretur, quoniam bonus est. Quid sit grandius ista breuitate, non video. & paulò post: Sed quoniam populo dicitur in prænunciatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiam Dei præstitum est, non solùm non retribuentis mala pro malis, sed etiam retribuentis bona pro malis, conuenientissimè adiunctum est, quoniam in seculum misericordia eius. Ex vno præcepto pendet Alleluia, & Tractus qui sequitur, hoc est, vt neophyti offerant Deo sacrificium laudis. Tractus dicit in causa neophytorum: Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi, quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini manet in æternum. De quibus duabus virtutibus idem qui supra dicit in psalmo cxiij. Hæc duo, misericordiam & veritatem, aduertite, in sanctis scripturis, quàm sæpè sibi iungantur. In sua quippe misericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos, qui vocati venire noluerunt. Præsentes neophyti iter paratum habent intrandi ad regna cælorum: porta aperta est eis, quam nos, qui inquinati sumus per mundanum affectum post baptismum, pulsare debemus bonis operibus. Idcircò tantùm in causa est erga eos, vt offerant Deo sacrificium laudis: Cantatur prius Alleluia, quod est Hebræum. Hebræa enim mater est ceterarum linguarum, vt credimus, & nobilissima cōstat propter auctoritatem diuinę scripturę: Latina inferior quasi filia siue nurus, quam duxit in vxorem filius synagogæ, ac per hoc Alleluia præponitur hîc, quod non fit in cæteris officiis: tamen cùm ventum fuerit ad dicendum de prima & octaua die neophytorū, oportet repedare eandem portam, siue sic seu alio modo. Ecce finitum est sacrificium neophytorum: Deinde resurrectio Domini ad memoriā reducitur, & Angelorum allocutio ad fœminas, & fœminarum affectus. Euangelium narrat secundum Marcum modū conuentus fœminarum, & dicit: Dum transisset sabbatum, Mariæ Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerūt aromata, vt veniētes vngerent Iesum. Vt opinor, propter mulierū imitationem dicit Romanus libellus non portari hac nocte ante Euangelium aliud, nisi thymiama: siue, quia dubitat vtrum iam carnem suam plenam munere lucis reuexisset ab inferis Dominus, hoc tantummodò obtulerunt mulieres. Illis locutus est Angelus, dicens: Nolite expauescere, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hîc. In sequētibus manifestatur affectus mulierum. At illæ exeuntes, fugerunt de monumēto. Inuaserat enim eas timor & pauor, & nemini quicquā dixerunt, timebāt enim. Quod ita Beda super Marcum: Meritò mouet quomodò Marcus scribat, Et nemini quicquam dixerūt: cùm dicat Lucas, Et regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Similiter Matthæus, Et exierunt de monumēto cum timore & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius: nisi intelligamus, ipsorum Angelorū nemini ausas fuisse aliquid dicere, i. respondere ad ea, quæ ab illis audierant, aut certè custodibus quos iacentes viderunt †. Reducēdo ad memoriam silētium & sacrificium mulierum, in tempore sacrificij silent cantores. Et earum sacrificium erat tunc, quòd ferebant vnguentum ad vngendum corpus Domini. Sanctus, sanctus, sanctus cantant, quod est Angelorum cantus, quia Angeli non tacuerūt de eius resurrectione: siue iste, qui modò locutus est in Marco: siue illi, quos Ioannes narrat sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes. Vice mulierum iterū Agnus Dei reticent cantores. Agnus Dei, dico, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Maria dicebat hortulano: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum? quem credebat, furtim sublatum, non credebat tollere peccata mundi, ac propterea audiuit, quando voluit Dominum tangere, Noli me tangere, nōdum enim ascendi ad patrem meum. Sacerdos Vicarius Christi, implet officium suum. Dubitantibus Apostolis de sua resurrectione, timentibus mulieribus & nihil dicentibus Angelorum concentus clamat Christum resurrexisse à mortuis. Christus ipse per suam gloriosam apparitionem manifestum se facit quibuscunque vult.

De octo diebus neophytorum. Cap. 32.

DIcit Augustinus ad Ianuarium: Hæc de scripturis firmissimè tenentur, id est, Pascha & Pentecoste, vt quadraginta dies illi ante Pascha obseruentur, Ecclesiæ consensio roborauit: sic etiam, vt octo dies neophytorum distinguantur à cæteris, id est, vt octauus primo conueniat †. Octo officia, quæ fiunt in commemoratione neophytorum distinguuntur à cæteris sequentibus vsque ad Pentecosten. Primum habet duas laudes, id est, Alleluia, Confitemini Domino: & tractum, Laudate Dominum omnes gentes. Octauum habet duas, id est, duo Alleluia, Hæc dies, & Laudate pueri Dominum: quod non fit in nullo sabbato alio vsque in Pētecosten. Sex medij habent respōsorium & Alleluia. Prima ergò vita, vt, qui supra ad eundem, non fuit sempiterna peccanti: Requies autem vltima sempiterna est, ac per hoc & octauus sempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa, quæ sempiterna est, excipitur ab octauo, non extinguitur. neque enim esset aliter sempiterna. Ita erit octauus qui primus, vt prima vita, sed æterna, reddatur. In memoratione primæ vitę, quàm habuit primò Adam, Alleluia canitur: & quia

non fuit

non fuit sempiterna, tractus sequitur: vt in lingua humiliore, humilitas posterioris vitæ recordetur. Adhuc neophyti in peregrinatione sunt, in qua tamẽ laudare Dominum debent, quia sunt redempti. Requies vltima, quæ redditur in septima die, & perficitur in octaua, ipsa habet sempiternam beatitudinem: ac per hoc in memoriam potissimæ restaurationis in septima die, & in octauo officio duo Alleluia cantatur: primum, quia vita redditur: secundum quia sempiterna. Alleluia. gloriosior omnium linguarum lingua Hebræa est. Atque in isto loco eadem ratione possumus nos absoluere à debito octauarum dierum, id est, Dominicorum Pentecostes, quando duo alleluia frequentantur. Duo sunt, vndè anima in septima die, id est, in requie, laudat Dominum: vnum de percepta lætitia, alterum de percipienda in resurrectione. & alio modo: Homo in resurrectione constabit ex anima & corpore, quamuis spirituali. In recordatione illius resurrectionis per Dominicos dies Pentecostes duo alleluia celebrantur. Et, quia Dominica resurrectio præcessit in octauo die, quod futurum erit in resurrectione nostra, hoc agimus per Dominicos dies Pentecostes, idest vt & mens & corpus laudet Dominum. Et quia interim sinè corpore anima in re laudat Deum, per singulos dies Alleluia celebratur: In festiuitatibus Sanctorum duo alleluia sunt: quia iam de Domini aspectu potius lætãtur, quàm hæ quæ sunt tantum in requie animæ. Vnum quia requiescunt: alterum, quia vident Dominum. Quãuis memorata sabbati, septima dies sit hebdomadis, tamẽ octauum officium in ea celebratur pro neophytis. At medij sex responsorium tenent & alleluia. Sicut septenarius numerus requiem significat, ita & senarius opera. Responsorius, qui nos inuitat per sex dies ad Christi resurrectionẽ, aliquam actionem vult nobis intimare in resurrectione corporum. De qua actione dicit idem, qui supra, ad eundem: Inest autem in illa requie nõ desidiosa segnitia, sed quædam ineffabilis tranquillitas actionis otiosæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requiescetur, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, sine labore membrorum, sine angore curarum, non ad eam sic transitur per quietem, vt ipsa labori succedat, idest non sic esse incipiat actio, vt desinat quies. Neque enim reditur ad labores & curas, sed permanetur in actione. Quia ad quietem pertinet nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergò per requiem ad primam vitam reditur, vndè anima lapsa est in peccatum, propterea per sabbatum requies significatur. Illa autem prima vita, quæ à peregrinatione redeuntibus, & primam stolam accipientibus redditur per vnam sabbati, quem diem Dominicum dicimus, figuratur. Et in alio loco idem ad eundem: Dies Dominicus, non Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo cœpit habere festiuitatem suam. Animæ quippe omnium Sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpore recepto vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus, qui non aufert illam requiem, sed glorificat. Ex inspiratione sancti Augustini, per responsoriũ intelligimus actionem sanctorum in corpore, quæ erit cum omni lætitia, vt responsorius sonat, Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Quia hæc lætitia exitum habet in glorificatione, Alleluia sequitur: & vt demõstretur eandẽ actionẽ non esse aliud nisi laudem Dei, post sex dies continuatim Alleluia canitur. Vbi notandum est, versus responsorij omnes esse de Psalmo, Confitemini Domino, qui sonat confessionem laudis, quæ tamen laus Alleluia concluditur propter nobiliorem linguam. Versus sunt, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Item: Dicat nunc Israel, quoniam bonus. Item, Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in seculum. Seu, Dicant qui redempti sunt à Domino. Vtrosque vidi scriptos in isto loco, & vtrosque audiui cantari. Item, Dextera Domini. Item, Lapidem quem reprobauerũt. Item, Benedictus qui venit. In fine enim versuum præposterus ordo est. Benedictus qui venit in nomine Domini, præponitur in quinta feria versui, Lapidem quem reprobauerunt, qui est in ordine psalmi prior, & quod non est sine ratione, sexta feria cantatur: Idem inter cæteros præcipuè sonat de passione Domini, quæ facta est sexta feria: in illa reprobauerunt Iudæi Dominum ædificãtes, in illa factus est caput anguli: coniungens duos parietes simul ex aduerso venientes.

De eisdem octo diebus. *Cap. 33.*

OCto dies neophytorũ, cursum præsentis vitæ monstrant. Sicut enim iter filiorum Israel, postquàm transierunt mare rubrum vsque ad terram repromissionis, significat omnem cursum præsentis vitæ: ità & conuersatio neophytorum omnem cursum præsentis vitæ, in quo nos oportet secundùm resurrectionem Christi viuere. De quo cursu dicit Augustinus in libro contra Faustum duodecimo: Rubet in mari rubro baptismus, vtique Christi sanguine consecratus: hostes sequentes à tergo moriuntur, peccata præterita. Ducitur populus per desertum: baptizati omnes nõdùm perfruentur promissa patria; sed quod non vident, sperando, & per patientiam expectando, tanquam in deserto sunt: & illic laboriosæ & periculosæ tentationes, nè reuertantur corde in Ægyptum: nec ibi tamen Christus deserit: nam & illa columna non recedit. Secundùm hæc verba, baptizati nostri ducuntur quotidie ad Ecclesiam, columna cerei illuminata præcedens eos, illuminata est iam, quia in corpus Christi traiecti sunt baptizati: spiritus Christi illuminat membra Christi. Ex sequentibus potest dinosci, quomodò illi octo dies coaptentur cursui status nostri: Prima dies quandò baptizatus descendit de aqua, quæ est sabbatum, idest requies statum Adæ nobis informat, antequàm peccaret. Non Adam ita fuit factus, vt labore aliquo acquireret sibi fructum viuendi, si non peccaret: sed tamen legitur posuisse eum in paradiso Deum vt operaretur. Eandem requiem, quam præstitit Deus Adæ, antequàm peccaret, dat baptizatis in sabbato: ita tamen, vt deinceps operentur bona vsque ad alteram sabbati: Sicut & Adam operi deditus fuit absque vllo labore. Ipsa requies est innocens vita, quam habuit Adam in septima die, quandò requieuit Deus ab omnibus operibus suis: eandem recipiunt modò baptizati in sabbato. Ac dein quia via restat baptizatis per desertum, quasi post Alleluia, animæ tractus, id est, patientia, per quam expectare debent terram repromissionis, sequuntur sex dies, qui pertinent ad opus bonum, sanctùmque & pium: nè vacua domus inuadatur. Post illos sex dies sequitur sabbatismus, qui eos introducit ad patriam repromissionis, vbi est requies sempiterna, non reuertens ad aliquem laborem, sed de lætitia gloriæ animarum, trãsit ad lætitiam incorruptibilis corporis: ac ideo non subsequitur Alleluia, Hæc dies, Tractus: sed Alleluia, Laudate pueri Dominum. Sex dies qui inter duo sabbata sunt, vtrumque nobis tempus ad memoriam reducunt, scilicet Adæ, qui fuit deditus desiderantissimo operi in paradiso: & illud quo filij Israel transierunt per desertum sub ducibus, in quo tempore non sunt attrita vestimenta illorum, & sic tandem peruenerunt ad libertatem in terra repromissionis, quæ significat patriam, in qua recipiuntur sanctæ animæ post seculum transactum.

De die sancto Paschæ. *Cap. 34.*

DIe sancto Paschæ in introitu per ora prophetarum præsentat se Christus ex resurrectione patri suo, in ecclesia sua dicens: Resurrexi, & adhuc tecum sum. Oratio prima demonstrat aditum esse apertum sanctæ Ecclesiæ regni cælestis per capitis sui resurrectionem. Epistola admonet nos, vt separati simus à vitiis: In quo certauimus per dies quadragesimales, & neophyti abiecerunt in baptismo. Corinthiis misit illam Paulus, vt separarent se iusti ab his, qui tale peccatum fecerunt, quale

nec inter gentes audiebatur: & per pœnitentiam non reuertebantur ad cœtum sanctorum. Ipsi erant vetus fermentum, & illi azymi propter nouitatem vitæ. Ita & nos admonemur illa, vt sinè retractatione in die sancto Paschæ alieni simus à vitiis. Det Deus, vt sicut filius eius Dominus noster, qui hodierna die ità resurrexit à mortuis, vt mors vltra repetitum non habeat in illo : ita nec in membris suis habeant præterita vitia, neque imminentia. Responsorius monstrat quantùm lætari oporteat eos, qui purgantur à vitiis In Alleluia monstratur, in quo sit tantæ lætitiæ causa, id est, quia Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur,& cætera. Euangelium exponit perfectiùs causam totius lætitiæ. Quia suo in loco, si Dominus dederit, dicturi sumus enucleatius de toto officio Missæ : meæ paruitati hæc sufficiant, quæ propterea tetigi, vt non mihi viderer à tanta lætitia, quantam præsens continet dies, mente alienus fore. Insuper etiam libet interponere, quod sanctus Augustinus de orationibus Missæ dicit in lib. quæstionum. In quæstionibus ad Paulinum Nolanum episcopum: Multa hinc dici possunt, quæ improbanda non sunt: sed eligo in his verbis hoc intelligere quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia : vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: Orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis ecclesia Dominica oratione cõcludit: Interpellationes, siue (vt nostri codices habent) Postulationes fiunt, cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites vel aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis,& participato tanto sacrificio, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimã Apostolus commendauit. Hæc autem fuit præcipuè causa ista dicendi, vt his breuiter præscriptis atque significatis, non putaretur negligẽdum esse quod sequitur, Pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & charitate : ne quisquam, sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, æstimaret non esse ista facienda pro his, à quibus persecutionẽ patiebatur Ecclesia, cùm membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda. Vndè adiungit & dicit : Hoc enim bonum est & acceptum coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et ne quisquam diceret, posse esse salutis viam in bona conuersatione, & vnius omnipotentis Dei cultu, sine participatione corporis & sanguinis Christi. vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus : vt illud quod dixerat, omnes homines vult fieri saluos, nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem, non Deum, quod semper erat verbum, sed hominem Christum Iesum, cùm Verbum caro factum est, & habitauit in nobis †. Orationes quatuor quas memorat sanctus Augustinus, ita nominat nostra translatio: Obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Vbi etiam notãdum est, quòd oratio illa, quæ sic inchoatur : Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis: conclusio sit tantùm orationis Dominicæ, cùm beatus Augustinus dicat, quam totam petitionem ferè omnis ecclesia Dominica oratione concludit: Simúlque hoc notandum, quòd orationem illam, quam Episcopi siue aduocati solẽt facere super populum cum signo sanctæ crucis, ille solebat facere eã, postquam comminuebat corpus Domini ad distribuendum: quam orationem vocat postulationes. Dein sequuntur gratiarum actiones, quando post auditam vocem Diaconi, quę dicit, Ite, Missa est. siue, Benedicamus Domino, populus respondet, Deo gratias.

Demonstratio, quòd informent sex dies Paschales cæteros dies Dominicos & iustos homines: & dies quinquaginta à sabbato Paschæ, vsque ad sabbatum octauarum Pentecostes, futuram vitam & quotidiani dies siue Septuagesimæ Dominici, seu Quadragesimales, pœnitentes.

Cap. 35.

Illi sex dies paschales, in quibus responsorium cantamus & Alleluia, informant cæteros dies Dominicos siue festos, quos celebramus ab octauis Pentecostes vsq; in Septuagesimam. Responsorius & Alleluia, actum eorum & lætitiam siue laudem siue gratiarum actiones, qui perseuerant in sanctitate, quam acceperunt in baptismo, recolunt. Ita enim in spe habent regnum futurum, vt etiã hic bene operando ad beatitudinem perueniant. Siue, vt alio modo dicamus, per responsorium, actiuam vitam intelligimus : per alleluia, contemplatiuam. Actus necesse est hic celebretur, vt quod speramus & per patiẽtiam expectamus, adipisci valeamus per bona opera. Responsorij illi, quos per sex dies cãtamus, siue per cæteros Dominicos dies, vel festiuos dies sanctorum, quibus subsequitur Alleluia, tales actus significant, qualis est, prædicatio, lectio, eleemosyna, visitatio viduarum, pupillorum & infirmorũ. Hæc in præsenti seculo omni die Dominico agere possumus sinè retractatione. Quibus, id est memoratis responsoriis Alleluia sequitur, quia post talem actionem in laudẽ Dei transfertur anima sanctificata ab omni peccato. Illi dies quinquaginta, qui sequũtur à sabbato Paschali vsque ad octauas Pentecostes, alterarñ vitã informant, quam nondum percepimus, vbi non erit Responsorius, quia nemini ibi prædicabitur : sed erunt omnes docibiles Dei, neque aliquis visitabitur, quia nemo ibi vidua, neque pupillus, neq; infirmus. Eleemosyna non erit necessaria, quia nemo ibi indigens, sed tantum Alleluia ibi celebrabitur, idest lętitia animarum de percepta immortalitate & receptione corporum, & gratiarũ actio Deo vsque in sempiternum. Eandem lætitiam numerus quinquagenarius significat, qui apud Hebræos Iubilæus appellatur, idest iubilatione plenus. Quid cęteri dies informent, ex libro sancti Augustini de fide & operibus considerare, vt opinor, valemus. sic enim dicit: Nõ quia quisquam ita debet extolli, vt nõ dicam, apud alios iactare, sed apud seipsum putare audeat, sed in hac vita esse sinè peccato. Sed nisi essent quædã ita grauia, vt etiã excõmunicatione plectenda sint: non diceret Apostolus, Congregatis vobis & meo spiritu, tradere huiusmodi satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini Iesu. Vnde etiam dicit : Nè lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitẽtiam super immunditia & fornicatione quã gesserunt. Item, nisi essent quædam non ea humilitate pœnitentię sananda, qualis in Ecclesiæ datur eis, qui propriè pœnitentes vocantur, sed quibusdam correptionũ medicamentis, non diceret ipse Dominus, Corripe eũ inter te & ipsum solum: & si te audierit, lucratus es fratrẽ tuum. Postremò, nisi essent quædã, sine quibus hæc vita non agitur, non quotidianã medelam poneret in oratione quam docuit, vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris †. Quotidiani dies informant eos, qui solent presbytero cõfiteri peccata, vt corripiantur ab ipso, & consilium accipiant pœnitendi. Ipsi dies sinè Alleluia transfiguntur, quia non est pulchra laus in ore peccatoris. Quamuis citatus sit Deus ad parcendum, tamẽ non citò potest erubescentia peccatorũ transire à corde iusti. Memoratum modũ informat versus qui dicit: Nõ est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: nõ est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum. Informant etiam verba Domini. ad Moysen dicẽtis de Maria: Si pater eius spuisset in faciẽ eius, nonne debuerat saltem septem dierum rubore suffundi ? Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Cui enim spuitur in faciem, despectus adhibetur. Quandò nos Deus despicit propter peccata nostra, rubore debemus perfundi vsque ad complectionem

septem dierum, id est, vsque ad satisfactionem. Per abstinentiam alleluia in quotidianis diebus in officio Missæ, rubor ecclesiæ monstratur, quem habet de suis vulneratis, & nondum sanatis: At Dominici dies à septuagesima vsque in pascha Domini, eos informant, qui his tentationibus tenduntur, sine quibus vita presens non potest transigi. Responsoriis dierum illorum non subministratur alleluia, sed tractus, qui quamuis pertineat ad cõtemplationem propter suam dulcedinem & vnionem, tamen non est in tanta lætitia, in quanta est illa, de quo dicebat Iacobus: Qui autem in verbo non offendit, hîc perfectus est vir. In diebus quadragesimalibus ante pascha informat eos sancta ecclesia, qui propriè pœnitentes vocantur, excepto quòd non excommunicatur: & ad manus recõciliationis Episcoporum non redit in finem Quadragesimæ: Informat eos in ieiunio, in abstinentia deliciarum, in habitu, in deiectione, in luctu, in vigiliis, in quietudine, in silentio, in obedientia operum, & cæteris bonis, quibus reconciliamur Deo simul cum pœnitentia.

De diebus Pentecostes. Cap. 36.

TEmpus Pentecostes inchoatur à prima die resurrectionis, & currit vsque ad diem quinquagesimam post pascha. De quo tempore dicit Augustinus in libro ad Ianuarium: Quadragenarius autẽ partibus suis computatus, addit ipsum denarium: & fiunt quinquaginta, tanquam merces operis & continentiæ. Neque enim frustrà ipse Dominus quadraginta dies post resurrectionem in hac terra, & in hac vita cum discipulis conuersatus est: & posteaquàm ascendit in cælum, decem diebus interpositis, promissum spiritum sanctum misit completo die pentecostes. Qui dies quinquagenarius habet alterum sacramentum, quòd septiès septem quadragintanouem fiunt, & cùm reditur ad initium, quod est octauus, qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur post resurrectionem Domini iam in figura nõ laboris, sed quietis & lætitiæ. Propter hoc ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. Vndè etiam diebus Dominicis omnibus ad altare obseruatur, & alleluia canitur, quod significat actionem nostram non esse nisi laudem Dei, sicut scriptum est, Beati qui habitant in domo tua in secula seculorum laudabunt te. De relaxatione ieiunij Ambrosius dicit in tractatu ad Romanos †: Nam sunt quidem, qui feria quarta carnem non edendam statuerunt: sunt, qui sabbatis: sunt iterùm, qui à Pascha vsque ad Pentecosten edunt †. Et Hieronymus ad Marcellam de fide nostra, & dogmate hæretico contra Montani sectatores: Nos vnam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum tempore nobis congruo ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores: non quo & per totum annum, excepto pentecosten, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. Et iterùm ad Lucinum Bæticum: Atque vtinam omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus pentecostes & die Dominico Paulum apostolum, & cum eo credentes fecisse legimus. Et iterùm in eadem: Non hoc dico, quòd festis diebus ieiunandum putem, & contextas diebus quinquaginta ferias auferam: sed vnaquæque prouincia abundet in suo sensu, & præcepta Maiorum leges Apostolicas arbitretur. Et iterum eiusdem in commentario super Matthæum: Quandò verò transierunt nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tẽpus aduenit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nõnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis ieiunia debere omitti, licet statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicet nobis festiuitatẽ, & ex huius occasione testimonij, Mõtanus, Prisca & Maximilla etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam, quòd ablato sponso, filij spõsi debeant ieiunare; Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur. Iuxta leges autem tropologiæ sciendum, quòd quandiù sponsus nobiscum est, & in lætitia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere: Cùm autem ille propter peccata nostra à nobis recesserit, & auolarit, tunc indicendum ieiunium est, tunc luctus recipiendus. Duas varietates habemus in ecclesia nostra de ieiunio, quod fit post resurrectionem Domini. Aliqui secundùm nostrum vulgarem vsum, statuunt terminum quadragesimalis ieiunij in festiuitate sancti Ioannis. Illi, qui hoc faciunt, non possunt semper dies Pentecostes excludere à ieiunio: Aliqui volunt secundùm traditiones sanctorum patrum, quos prætulimus & in sequentibus habemus ponere, omnes dies Pentecostes habere in lætitia. Qui hoc faciunt, non possunt semper terminum huius quadragesimæ facere in festiuitate sancti Ioannis. Et vbi terminus ponatur, non est fixum ex scripturis sacris, neque ex traditionibus patrum. Solet aliquotiès euenire, vt post pentecosten dies abundent ad numerum quadraginta dierum implendum vsque ad festiuitatem sancti Ioannis, hoc est, quandò Dies Dominicus Paschæ occurrerit in vndecimo Kalẽdarum Aprilium, & in decimo suprascriptarum & in nono & in octauo. Quandò in memoratis octauis Kal. Aprilis occurrerit dies Dominicus Paschæ, tunc habendus est dies Pentecostes in II. Idib. Maij. Ab illo die vsque in festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ hebdomadæ sex sunt. Et, si quis voluerit Quadraginta tantummodò diebus intendere, intẽdat quandò Dominicus dies paschæ occurrerit in septimo Kal. Apr. siue sexto suprascriptarum. & sic poterit adimplere numerum suum inter Pentecosten & festiuitatem S. Ioannis. Vt reor, propter memoratos dies, qui per disiunctos annos conuenientes sunt termino, qui fit in festiuitate sancti Ioannis, prætermissa est diligentia Pentecostes, & inclusi sunt ipsi dies in luctu, qui deberent esse in lætitia, ex auctoritate Dominicæ præsentationis, vt solitus terminus teneatur. Si visum fuerit magistris, vt hoc diffiniant, quandò tempus ieiunij peragatur eorum, qui sponte propter peccata sua ieiunant post resurrectionem Domini, videtur nobis variabilis res auferri de nostra ecclesia. Cur lætari debeamus in diebus Pentecostes, abundant exempla sanctorum patrum: cur ieiunare necesse sit vnusquisque ex corde suo cognoscit. Maior enim festiuitas est aduentus Spiritus sancti, quàm festiuitas beati Ioannis baptistæ. Si includenda est festiuitas infra ieiunium, ampliùs includenda est festiuitas sancti Ioannis, quàm aduentus Spiritus sancti: Et si hoc statuit ieiunans siue indicens ieiunium, vt in festiuitate sancti Ioãnis, vel sancti Petri & Pauli absoluatur ieiunium, & postea peragatur, nullum detrimentum facit animæ suæ. Non sequimur nos in præsenti ieiunio Montanum & suos sectatores, sed consideramus peccata nostra, & pro eis certamus fructus dignos reddere pœnitentiæ. Ex Hieronymo memorato possumus addiscere, à quibus illa ieiunia vsurpata sint aliquandò, quòd non ex necessitate indicenda sint ieiunia Pentecostes communi ecclesiæ, sed voluntate licere vnicuique ieiunare ob deuotionem suæ mentis. Ab ista licentia & ab ista libertate excluduntur, qui propriè pœnitentes in ecclesia nominantur.

De Litania maiore. Cap. 37.

SEquitur vna varietas inter octauas Paschæ & vigilias Pentecostes, hoc est, ieiunium triduanum in vigilia ascensionis Domini. Miror quomodò inoleuit consuetudo præsentis ieiunij in nostra ecclesia, quæ tamen non tenetur per omnes orientales ecclesias, cùm sancti patres quos memorauimus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus dicant relaxanda ieiunia tempore Pentecostes, necnon etiam venerabilis presbyter Beda de eodem tempore dicit in homiliis suis: Meritò ergò sacrosanctis diebus his nos quoque maioribus epulis atque hymnis cælestibus vacamus, ob reuerentiam nimirum Dominicæ resurrectionis, ob memoriam Dominici conuictus cũ discipulis, simul & ob spẽ futuræ nostræ quietis

ac vitæ immortalis. Et paulò pòst: Rectè etiam quinquagenario dierum numero statum futuræ nostræ beatitudinis in imagine veneramur: ieiunia videlicet relaxando, & alleluia canendo, stantes orando quæ sunt aptissima perpetuæ quietis, resurrectionis & laudis præsagia. A quo primo initium præsens ieiunium sumpsit, Gregorius Turonen. manifestat in gestis Francorum, ità dicens: In his temporibus fuit in Vienna vrbe terræmotus maximus, vbi multæ ecclesiæ & domus multorum concussæ fuerunt & subuersæ: vbi bestiæ multæ oberrantes, lupi, vrsi acerbi ingressi per portam ciuitatis, deuorantes plurimos, per totum annum hoc faciebãt. Nam veniente solennitate sancti Paschæ, sanctus Mamertus, qui in ea vrbe erat Episcopus, dum Missarum solennia ipsa vigilia celebraret, palatium quoquè regale, quòd in ea ciuitate erat, diuino igne succensum est. Cùmque hæc agerentur, appropinquante Ascensione DOMINI, indixit ieiunium vir sanctus DEI triduanum in populo cum gemitu & contritione. & paulò pòst: Tunc cessauit ipsa tribulatio & subuersio. Deinceps omnes ecclesiæ Dei & sacerdotes hoc exẽplum imitantes vsque ad præsens, ipsas triduanas litanias vbiquè celebriter colũt. Vbi dicit, omnes ecclesiæ Dei, non extra Gallias possumus eas intelligere: Vbi erant hi, de quibus Ambrosius dixit, qui quotidiè statuissent carnem edendam vsque in Pentecosten, ibi non fiebat ieiunium iuxta morem nostrum, neque vbi Hieronymus erat, neq; vbi Augustinus erat. Quod si fieret non tam apertè prædicarẽt relaxationem ieiunij infra quinquaginta dies. Romana consuetudo vnum diem, id est, septimo Kalendas Maij interponit, quẽ vocat in litania maiore, non in ieiunio: Litania autem, vt prædiximus, deprecatio est apud nos. Potest enim serena mens & aliena à voluntate mala, deprecari Deum, quãuis manducet sobriè carnem meridie, & lætetur de resurrectione Domini: tamen maiorum patrum, id est, Apostolicorum vsus sequendus est. Forsitan ex ipso officio poterimus intelligere, quid deprecandum sit tali in tempore. Prima oratio ad Missam dicit: Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, vt qui in afflictione nostra de tua pietate cõfidimus, cõtra aduersa omnia tua semper protectione muniamur. Huic concordat offertorium, dicens: Adiuua me Domine Deus meus, saluum me fac propter misericordiã tuam. Et iterùm: Qui insurgunt in me, confundantur. Eo tempore, id est, septimo calendarum Maij, possunt inimici commouere bellum aduersùs vicina regna. vt reor, cautè prouidit sancta Ecclesia Dominum rogare, vt qui destruxit olim consilium Achitophel, nunc destruat consilia eorũ qui volunt irruere super pacem eius. Intendit ad hoc, quod dicit epistola: Multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Euangelium alteram petitionem sonat, dicens: Quis autem ex vobis patrem petit panem? & iterùm, Aut piscem? & iterùm, Aut si petierit ouum: In istis tribus tria temporalia petenda possumus intelligere, & tria spiritualia. Per panem, omnia bona quæ de terris nascuntur: per piscem, quæ de aquis: per ouum, animalia quæ coeunt simul. Hæc enim memorato tempore in aliquo profectu sunt: Germina messis pullulant, arborum fructus ex flore prodeunt, vineæ atque olei liquor suis ab arboribus se erumpit: pullorũ animantia campos tondent. Quoniam hæc necessaria sunt nostris vsibus, petenda sunt à Domino, vt conseruentur. At spiritualia, ità: Per panẽ, charitatem: per piscem, fidem: per ouum, spem: Quibus tribus colitur à nobis diuinitas. Hæc illo in tempore præcipuè petenda sunt à Domino, quandò resurrectio Christi & Ecclesiæ celebratur, vt his roborati, in iustificatione persistamus. Officium Romanum cantamus, & tempus eius deprecationis prætermittimus. Interest, secundùm Hieronymum, quandò ex voluntate munus offertur Deo, & quandò ex necessitate. Voluntate omni tempore munus possumus in abstinentia rerum percipiendarum offerre Deo, sed ex necessitate non oportet.

De vigilia Pentecostes. Cap. 38.

VEniendum est modò ad vigilias Pentecostes. In eis leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptismi consecrationem, sicut in vigilijs Paschæ. Ibi legimus, In principio creauit Deus cælum & terram: In vigiliis Pentecostes, Tentauit Deus Abraham. In illa non sequitur canticum: in ista sequitur. Lectiones ad memoriam nobis adducunt duos patres, vnũ secundùm carnem, alterum secundùm spiritum. Adam qui in priore lectione memoratur, carnalis est pater, à quo originem omnes ducimus, qui peccauit non obediendo præcepto Dei: Cui non subditur canticum victoriæ. Abraham pater spiritualis, quia eius fidem imitando filij eius efficimur, & populus Dei vocamur. Iste restituit obediendo in immolatione filij sui, quod primus offendit non obediendo. Cui meritò subditur canticum victoriæ. occidit enim vitium inobediẽtiæ. Ipsum sonat oratio sacerdotis: Deus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obedientiæ exempla præbuisti, & reliqua. Hæc lectio ad historiam pertinet: vt legitur, ità factum est. Sequitur alia lectio: Scripsit Moyses canticũ, De quo cantico dicat, cantor illic demonstrat, scilicet, Attende cælum. De quo Beda super Lucam: Ad memoriam priscæ religionis canticum Deuteronomij, in quo vniuersus veteris populi status, quid videlicet offenso, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis sabbato dicere cõsueuit. Alioquin esset præposterum vt prioribus septimanæ diebus prophetarum dictis carminibus Moysis vltimum diceretur †. Ac per hoc, quia præcesserunt boni mores in filijs Abrahę, antequàm apprehenderent septem mulieres virum vnum, proponitur lectio, Scripsit Moyses canticum: &, canticum, Attende cælum, vbi Adam ad memoriam reducitur, qui est imago totius humani generis, in quo maior pars erat infidelis ante Christi aduentum.) Vinea facta est, scilicet sacramentum Christi & Ecclesiæ, (quod pertinet ad allegoriam) præcedit: quia nisi is venisset, boni mores ad vniuersum orbem non transissent. De tertia lectione iam dictum est, in qua septem dona Spiritus sancti de obedientibus faciunt vnum virum, de quo dicebat Paulus, Donec occurramus omnes in virum perfectum, & reliqua. Quarta lectio est Hieremiæ prophetæ, quæ dicit inter cætera: Disce vbi sit sapientia, vbi virtus, vbi prudentia, vt scias simul vbi sit longiturna vita & victus, vbi sit lumen oculorum & pax. Præsentibus verbis ad sitim aliquam vocat audientes, scilicet, sapientiæ, virtutis, prudentiæ. Quare hoc? Vt sciat audiens, vbi sit longiturna vita, lumen oculorum, & pax. Quod præcipit discere, ad desiderium pertinet fontis, iuxta quod respondet audiens: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, & cætera. Vbi rationem dicit, quarè desiderat fontem, ibi superiorem vitam intimat dicendo, vbi sit longiturna vita & lumen oculorum & pax. quæ pertinet ad anagogen. Et sacerdos ita: Omnipotens sempiterne Deus, qui hanc solennitatem aduentus Spiritus sancti consecrasti, Da nobis quæsumus, vt cælestibus desideriis accensi, fontem vitæ sitiamus. Vbi dicit, cælestibus desideriis accensi, anagogicum sonat. De litania circa baptismum, & alleluia, & tractu, dictum est. Parum libet de alleluia & Tractu iterum recordari. Alleluia in memoratione primæ vitæ innocentis Adæ cantatur: sed quia non fuit eadem innocentia sempiterna, in tractum conuertitur. Verbi gratia: Fui catechumenus Constantinopoli captus: quæsiuit me dominus meus misericors & piissimus, inuenit me captiuum: occidit illum qui me rapuit propter meam incuriam, & me reddidit libertati, vt reuerterer ad patriam meam. Quàm ingens gloria apud me quia erutus sum à seruitute, & redditus libertati? Tamen quia longa via & laboriosa & periculosa restat, redeundo ad patriam meam, post magnam lætitiam aliquo tædio affectus sum, nesciens, vtrum perueniendum sit ad patriam, quasi de aliquo gradu descendẽs

à maiore lætitia, id eſt, ab Alleluia, in minorem quaſi in tractum. Patienter tamen fero, laudando ereptorem, iter iniunctum, ſi aliquo modo aliquandò reuerti potero ad patriam. Inſuper etiam ereptor meus mittit mecum defenſores, qui me defendant de barbarica rabie, quæ vndique circundat iter meum. Ipſi defenſores ſunt baptiſmalia ſacramenta, & cereus, atque patronus, qui mecum verſantur vſque ad ſeptimum diem lauationis albarum. Septima dies, vt ſæpè dictum eſt, illam requiem deſignat, quam exeuntes de mundo ſuſcipimus, quæ ſinè vllo periculo manebit. Ad diſtinctionem alleluia & Tractus, quam volumus hic demonſtrare, hæc parua mihi ſufficiunt: inſuper etiam placet hic intimare, quæ diſtantia ſit inter lectiones, quæ leguntur in Vigiliis Paſchæ, & eas quæ leguntur in Vigilijs Pentecoſtes. Quod enim diſtat inter Adam & Abraham, hoc oportet differre inter doctrinam magiſtrorum ad catechumenos, qui baptizantur in Paſcha Domini, & in Pentecoſte. Deberet eis narrare periclitationem humani generis vſque ad internecionem propè per inobedientiam Adæ, ſicut tunc erat quandò nullus hominum Deum colebat, niſi ſolus Abraham. Ipſa internecio permanſit in vniuerſo genere humano, exceptis his aliquibus, qui de Abrahæ ſtirpe prodierant: In illo enim, id eſt, Adam per aduentum Chriſti primò occiſus eſt diabolus: poſteà per dilectionem ſeptem mulierum, coniunctum eſt Chriſto genus humanum. Deindè ad bona opera directum eſt. Iſte ordo ſeruatur in vigiliis Paſchæ. Alter eſt in vigiliis Pentecoſtes. In iſto recolitur quomodò Abraham Deo placuit per obedientiam, & ſua progenies in bonis moribus delectata ſit, cui tamen neceſſe eſt in nouo teſtamento, vt adiungatur per baptiſmum Chriſto, & ſic in eo maneat vſquedùm perducatur ad cæleſte regnum.

De ſequentibus ſeptem diebus Pentecoſtes.

Cap. 39.

INchoatæ in ſequentibus diebus præſentis hebdomadæ quid agere debeamus, Dominus Beda manifeſtat in homilia ſua, dicens: Verùm hoc quoque, quòd non ſtatim peracta die quinquageſima, genu ad orandum curuamus, ſed & illa adhuc ſeptimana ſtantes Domino ſupplicamus, & quamuis intermiſſa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidiè perſonamus, nemo abſque diſcretione apta & congrui ratione myſterij putet actitari. Quia enim ſpiritus ſancti ſeptiformis eſt gratia, iurè ſolennitas aduentus eius per ſeptem dies laude hymnorum debita, ſimul & Miſſarum celebratione colitur. Quia tempore Pentecoſtes Eccleſia toto orbe nouos ſemper Deo populos per aquam regenerationis aggregare cõſueuit, meritò ſaluti eorum congaudentes quouſque albis induuntur ſtolis, & nitorem purificatæ mẽtis, ſplendore habitus demonſtrat, hymnum Deo deuotæ laudis offerimus iuxta præceptum ipſius piiſſimi paſtoris ac redemptoris noſtri, qui ait: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Meritò etiam tunc ſtantes oramus ob ſignificationem, videlicet, liberationis eorundem, qui per donum ſpiritus ſancti de morte animæ ad vitam reſuſcitari atque reſurgere meruerunt. Cuius donante gratia, etiam carnis immortalitate nos in nouiſſima die veſtiendos, atque ad gaudia beatæ reſurrectionis perducendos eſſe ſperamus.

Quanto tempore debeant eſſe ſub diſciplina chriſmatis, qui non conſequuntur manus impoſitionem epiſcoporum tempore baptiſterij, ſed poſt.

Cap. 40.

SOlet quæri inter vulgares, quanto tempore debeant vnctionem chriſmatis obſeruare in capite, vt non lauentur qui accipiunt manus impoſitionem abſque tempore baptiſterij? Quibus poteſt reſponderi, quanto tempore generaliter ab Eccleſia celebratur aduentus ſpiritus ſancti ſuper Apoſtolos, tanto tempore celebretur apud vnumquemq; qui eum accepit, hoc eſt, ſeptem diebus. Et non immeritò: quia enim Spiritus ſanctus in ſeptẽ mulieribus venit ad hoſpitẽ ſuum, fas eſt vt vnicuiq; mulieri conuiuiũ ſuum paretur per ſingulos dies, de quibus mulieribus dicit Iſaias, Apprehendent ſeptem mulieres virũ vnum. Conuiuium illarũ mulierum eſt, quandò ipſæ de ſe ſatiant hoſpitem ſuum. Talia conuiuia exercebat Chriſtus apud conuiuas ſuos, talia & Spiritus ſanctus exercet. Hoſpes Spiritus ſancti, mens eſt hominis. Mens tanto amplius ſatiatur à ſagina Spiritus ſancti, quanto minùs fuerit dedita carnalibus deſideriis. Ità accipiens obſeruet tempus aduentus Spiritus ſancti, vt ſolet charus amicus circa charum amicum obſeruare. Quandò charus aliquis ad amicum charum venit, in nullo vult ille, qui ſuſcepit, illum offendere, ſed quicquid nouit ei placitum eſſe, hoc ex corde benigno ei adhibet: ità quicquid cognouerit ſuſcipiens Spiritum ſanctum, placitum ei eſſe, hoc illi exhibeat, quandiù cum illo eſt. Si hoc fecerit, forſan citiùs poterit ei reconciliari, quandò aliqua offenſa receſſerit ab eo. Quandò chriſmatus recordatur vnctionem chriſmatis ſibi adeſſe, tunc potiſſimùm recolit debere ſe eſſe ſub diſciplina Spiritus ſancti. Vnctio illa ideò fit, vt ſciamus quid inuiſibiliter operetur Spiritus ſanctus in nobis. Oleum ſolet feſſorum membra fouere, balſamus ſolet redolere. Feſſa ſunt membra animæ noſtræ, quandò pœnitet ſe egiſſe, quod contra voluntatem Dei eſt. Ad quam ſolet venire Spiritus ſanctus, & ei monſtrare dimiſſa peccata ſiue dimittenda. Vndè & ipſe Spiritus ſanctus conſolator dicitur. De qua re dicebat Dauid: Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Hunc Spiritum ſanctum acceperunt Apoſtoli in terra, quandò Chriſtus inſufflauit eis in faciem, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Non ſolùm hoc operatur Spiritus ſanctus, id eſt, vt remittantur peccata, ſed etiam præſtat bona opera, quæ per opinionem bonam in alios bonum odorem inſpirant: ibi eſt balſamus. Hunc enim modum acceperunt Apoſtoli die Pentecoſtes, hoc eſt, vt virtutum ſignis odorem notitiæ ſuæ porrigerent populo. Eſt etiam alia natura olei, id eſt, vt lumen præſtet. Hoc enim Spiritus ſanctus operatur in homine, vt lumen habeat intelligentiæ: operatur ſimul & balſamum, quando per ora loquentium lumen, quando intrinſecus dedit, ad cæterorum notitiam perducit cum dulcedine eloqij. Non enim fruſtra Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos venit in die Pentecoſtes in vento & igneis linguis: voluit futuræ eccleſiæ monſtrare quod operaturus eſſet in Apoſtolis per aduentum ſuum. venit in vento vehementi, vt oſtenderet ſe excuſſurum eſſe ab Apoſtolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam. Sicut enim ventus vehemens proiicit puluerem à facie terræ, ſic aduentus Spiritus ſancti à corde hominis eiicit omnem terrenam cupiditatem. In igneis linguis apparuit, vt demonſtraret quales facturus erat Apoſtolorum linguas, hoc eſt, loquentes & ignita verba infundentes in corde credentium. Hæc enim verba ignita, conſumunt peccata, & accendunt corda ad amorem æternæ patriæ. Ipſa eſt charitas quæ diffunditur in cordibus credentium, & facit ea vnum cor eſſe ad imitationem ſuæ propriæ ſubſtantiæ, hoc eſt, vt vnum velint, ſicut ſancta Trinitas vnum vult. Hoc primùm oportet conſeruare illum, qui accepit Spiritum ſanctum, vt in nullo diſcordiam habeat ab vnitate eccleſiæ. Demonſtratur etiam per alteram apparitionem Spiritus ſancti in columbæ ſpecie, altero modo eadem virtus charitatis, hoc eſt, per ſimplicitatem. Simplex eſt enim animal columba, & à malitia fellis alienum, ac ideò per eam voluit ſe monſtrare, vt innoteſceret hoſpitibus ſuis, ſimplices eſſe debere. Quomodò ſimplicitas debeat obſeruari, Apoſtolus docet, dicens, prudentes in bono, ſimplices in malo. Hoc eſt, ſciat ſibi ipſi homo prodeſſe & cæteris fratribus, & neſciat ſibi officere & aliis. Ille ſibi officit, qui in tempore aduentus Spiritus ſancti carnali concupiſcentia inquinatur.

Ac per hoc se contineat à complexu fœminarum, qui non perficitur sinè carnali concupiscentia: abstineat se à crapula & ebrietate, vt mens saginetur spirituali cibo: abstineat se à mendacio & ab omni simulatione, quoniam spiritus, quem suscepit, fugit fictum. Non enim paruum peccatum est mendacium, si comparauerimus luxuriam & castitatem, & mendacium & veritatem: non minus videbitur peccare, qui mentitur, quàm qui polluitur luxu. Non est maior castitas veritate, Ipsam Dei substantiam dicimus veritatem. Qui mentitur, veritatem corrumpit, quantùm in se est. In eo homine vbi duo corda sunt, non habitat ille spiritus qui facit vnanimes in domo. Multi enim loquuntur verbis ad vnum hominem, & ad alterum oculis innuendo. Porrigit ex vno corde dulcedinem verborum cui loquitur, ex altero corde alteri dolum, per quem venenum in corde eius fundit cui loquitur. Qui hoc facit in eo non est Spiritus sanctus. Est qui ridet ore, & corde machinatur malum aduersùs eum cui porrigit risum: & iste habet duo corda, quapropter non in eo habitat Spiritus sanctus. Hoc vestimentum, id est, simplicitatis, perdidit miser Adam, quando se nudum cognouit. De qua re scribit Augustinus in libro Geneseos contra Manichæos: Quòd autem nudi erant Adam & mulier eius, & non confundebantur, simplicitatem animæ castitatémque significat. Nam & Apostolus ità dicit: Aptaui vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, nè sicut serpens Euam fefellit in versutia sua, ità corrumpantur mentes vestræ à simplicitate & castitate, quæ est in Christo. Et post pauca, Quomodò videbant, si clausi erant oculi? Sed hoc dictum est, vt intelligeremus eis oculos esse apertos, postquam de fructu illo acceperunt, quibus se nudos videbant, & displicebant sibi, id est, oculos astutiæ, quibus simplicitas displicet. Cùm enim quisque ceciderit de illa intima & secretissima luce veritatis, nihil est vndè velit placere superbia, nisi fraudulentis simulationibus. Hinc enim & hypocrisis nascitur, in qua multùm sibi videntur cordati, qui potuerunt fallere, & decipere, quem voluerunt †. Quia de conuiuio superiùs fuimus locuti, quod debet hospes parare Spiritui sancto per septem dies, ità tamen vt ab eodem Spiritu sancto petat idem conuiuium & credat se accipere, bonum est, vt demonstremus ei, quid per singulos dies possit ministrare suscepto hospiti suo. Dies singulos dicimus profectus quosdam mentium. Dicit Petrus in epistola sua: Vos autem omnem curam subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore fraternitatis charitatem. Qualiter isti cibi parandi sunt, Beda exponit in tractatu super septem epistolas canonicas, dicens: Virtutem hoc loco non pro fortitudine ac miraculis, sed pro conuersatione bona posuit, quæ fidei rectæ iungenda est, nè sinè operibus ociosa sit & mortua. In quo rectè omnem curam subinferre præcipit, quia qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera destruentis. In virtute autem scientiam, iuxta illud Esaiæ; Dicite benè facere, quærite iudicium. In scientia autem abstinentiam, vt cùm bona facere didicerint, mox à malis abstineant, nè in vacuum scientia cælestium cedat, si se ab illecebris terrestribus quis continere neglexerit. In abstinentia autem patientiam. Abstinentiam necessè est semper patientia comitetur, vt quicumque à voluptatibus mundi se continere didicit, eius quoque aduersa, corde firmo sustineat, à dextris videliter & à sinistris, per arma iustitiæ munitus. In patientia pietatem, vt erga eos, quos patienter tolerat, etiam pius existat, iuxta illud Apostoli Pauli, Charitas patiens est, benigna est. In pietate autem amorem fraternitatis, vt non alterius rei intuitu pietatis opera suis quisque aduersariis impendat, nisi fraternæ tantùm dilectionis, hoc videlicet tota intentione procurans, vt quos docendo solùm vel redarguendo nequit ad effectum pietatis, orando vel benè faciendo conuertat. In amore autem fraternitatis, charitatem. Charitatem hoc loco appellat specialiter eam, qua conditorem diligimus, quæ proficientibus virtutum gradibus, meritò amori fraternitatis adiungitur, quia nec Deus sinè proximo, nec sinè Deo proximus perfectè valet amari. Et quidem Dei amor excellentior est amore proximorum, quia illos sicut nosmetipsos, Deum verò toto corde, tota anima, tota virtute diligere iubemur: sed tamen consuetudine nos amoris fraterni oportet ad amorem conditoris ascendere. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt quotidiè, Deum quem non videt, quomodò potest diligere? Hæc enim omnia si vobiscum adsint, & superent, non vacuos & sinè fructu vos constituent.

De Missa Innocentum. Cap. 41.

Contigit causa, vt ea primò scriberem atque porrigerem, quæ statui postponere in ordine opusculi nostri, in qua posteriore parte iuxta ordinem status officiorum, debui interponere de Missa Innocentum: sed quia oblitus sum tunc illud introducere, nunc æstimo me inuenisse congruum locum, vt post Spiritum sanctum, qui innocentes facit, veritatem Missæ Innocentum introducerem, ac ideo hic habeat locum De Missa Innocentum: prætitulatur in Antiphonatio sic: Gloria in excelsis Deo, non cantatur, nec Alleluia, sed quasi in tristitia deducitur dies ille. Compositor officij præsentis coniungi nos vult animis deuotarum fœminarum, quæ in morte innocentum doluerunt & planxerunt. Sicut separat nos ab actu malorum Iudæorum in cœna Domini, siue in parasceue, siue in Sabbato, omittendo oscula, siue cætera sueta: ità coniungit in præsenti festiuitate dolori deuotarum fœminarum. Causa earum tristitiæ omittimus, Gloria in excelsis Deo, & Alleluia.

Explicit liber primus.

SECVNDVS LIBER INCIPIT.

Capitula Secundi Libelli.

De duodecim lectionibus. Cap. 1.

Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcè & Latinè legebantur, (qui mos apud Constantinopolim hodiéque seruatur) ni fallor propter duas causas: vnam, quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua, aderántque Latini, quibus incognita erat Græca: alteram, propter vnanimitatem vtriusque populi. Duodecim lectiones, propter duodecim lectores dicuntur, non propter duodecim varietates sententiarum: Sex lectiones sunt tantummodò in sententiis. Neque enim si dixerimus amen, verum: propterea duas varietates intelligere debemus, sed vnam in temporibus quando agimus xij. lectiones, solemus ieiunare, etiamsi prouenerint in octauis Pentecostes, quando celebratur festiuitas septiformis spiritus & neophytorum. Vndè Dominus Beda dicit in homilia sua: Quòd verò inter hæc ieiuniorum castigatio repetitur, de ipsorum Apostolorum exemplo sumptum credere debemus qui accepto spiritu, quò perfectiùs noua cælestium bonorum suauitate fruebantur, eò altiùs mẽtem à memoria deliciarum abstulére terrestrium. Iam enim aduenerat tempus illud, de quo Dominus prædixit, quia discipuli, ipso secum conuersante, ieiunare non possent: ablato autem eo, ieiunarent. Nam cùm interrogarent eum discipuli Ioannis, dicentes: Quarè nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? ait illis, Nunquid possunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Quia ergò & ante passionem, & post resurrectionem Dominicam propter ipsius Domini præsentiam lugere ac ieiunare nequiuerant, constat profectò, quia post ablationem eius, spontaneis sese subdiderunt ieiuniis. Namque vbi Spiritus sancti sunt acceptione recreati, sicut à cæteris mundialibus illecebris, sic & ab epularum appetitu mentem prorsus auerterant, animæ potius quàm corporis alimonia gaudentes, & pro memoria patriæ cælestis, orationibus ac lachrymis insistentes salubribus. † De eodem ieiunio scribit sanctus Leo homiliam: Vt ieiunium celebretur in ordinatione sacri ordinis, primitiuæ Ecclesiæ mos obtinuit. Sic enim scriptum est in Act. Apostol. Erant autem in ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & Symeon, qui vocabatur Niger. Et post pauca: Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Separate mihi Barnabam & Saulum in opus quò assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam. Et in alio loco: Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt. Quamuis & continuatum ieiunium per aliquod spatium possit intelligi in supradictis verbis Domini Bedæ, tamen non excluditur ieiunium pro ordinandis. Et quia mentio est introducta de xij. lectionibus, oportet eam inchoare à tempore primi mensis. In duodecim lectionibus consecratio sacrorum ordinum celebratur. Ipsa enim consecratione hoc agitur, vt homo Deo coniungatur, monstrante hoc sancto Gregorio ad interrogationem Augustini Anglorum episcopi, quandò interrogauit, si solus episcopum ordinare posset, illo respondente, si difficultas esset aliorum episcoporum, posse: sin autem, essent tres aut quatuor. Qua de causa ita inquit: Nam in ipsis rebus spiritalibus, vt sapienter & maturè disponantur, exemplum trahere à rebus carnalibus possumus. Certè enim, dum coniugia in mundo celebrantur, coniugati quique vocantur, vt qui in via iam coniugij præcesserunt, in subsequentis quoque copulæ gaudio misceantur. Cur non ergò & in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati episcopi gaudeant, vel pro eius custodia omnipotenti Deo preces pariter fundant. Primi Apostolici semper in Decembrio mense, in quo natiuitas Domini nostri Iesu Christi celebratur, consecrationes ministrabant vsque ad Simplicium, qui fuit à B. Petro quadragesimusnonus. Ipse primus sacrauit in Februario, ni fallor, nullam ob aliam causam, nisi intimando cõiungendos propinquiùs Christi corpori, qui per sacrum ministerium prouehuntur. Quod nullo modo satiùs fieri potest quàm si per eos patriarchas, ex quibus Christus, natus est, generetur. Quod impossibile est secundùm carnem, secundùm verò spiritum dignum & habile hoc est, vt per interpretationes patriarcharum nominum nascantur mente, qui genealogiæ Christi videntur familiarius adscisci: Et quia incongruum est, sicut vnicuique generationi singularis hebdomada deputatur, ità per vnamquamque hebdomadam consecrationem celebrari, causa congruenti per singula tempora quæ conuenire possunt virtutibus & interpretationibus patriarcharum, qui in articulis genealogiæ positi sunt, cõsecratio celebratur. Per tres τεσσαραδέκαδας annuales, fiunt hebdomadæ quadragintaduæ. Tot generationes secũdùm Matthæum Christi sunt cum ipso. Tot etiàm hebdomadæ inueniuntur à primo sabbato primi mensis, vsque ad quartum sabbatum decimi mensis. Cõsecratio prima celebratur primo sabbato primi mensis,

quæ quasi in loco Abrahæ generat Christum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis consecratus stat in semine multorum conuertentium,per sua exempla ad Dominum, est primo patriarcha Abraham genitus: est ipsum semen Christus,in quo semine promissum est Abrahæ benedici omnes gentes. Ipsa consecratio tempore verno celebratur, quod tempus habile est procreationibus. Nam & Abraham tertia ætate fuit huius mundi, quæ ætas comparatur adolescentiæ, quæ habilis est generationi filiorum. Secunda consecratio est in quarto mense secundo sabbato, quod est initium secundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco Dauid filiorum. Dauid interpretatur fortis manu,ipse prostrauit Goliam, id est,humilitas superbiam. Qui consecrantur, propterea consecrantur,vt fortes sint per humilitatem, & superbiam deiiciant. Ipsa celebratur in Iunio mense,quandò feruor magnus solis est super terram. Omnibus notum est, Dauid bellicosum fuisse, & valdè arsisse in Marte. Tempus Iunij aptum est bellis. Tertia consecratio celebratur in Septembrio tertio sabbato, quod est initium tertij catalogi. Hæc deputatur generationi Iechoniæ. Iechonias interpretatur præparatio Domini. Nullique dubium si omnes oportet præparari in aduentu Christi, quin potissimùm eos qui consecrantur, quæ consecratio habet finem in ipsa natiuitate Christi, quæ aliquando in tertia hebdomada finitur propter anticipationem dierum natiuitatis Domini, & habet tredecim hebdomadas, aliquandò in quarta propter tarditatem, & habet quatuordecim. Neque hoc sine ratione est,quia si computatur catalogus nouissimæ tesseradecadis, & semel computetur Iechonias, non amplius inueniuntur cum ipso Christo, quàm tredecim generationes: si ipse bis computetur, quatuordecim inueniuntur.

De Ieiunio annuo Quatuor temporum.

Cap. 2.

Diximus de ieiunio quod fit in duodecim lectionibus pro his qui ad ordinationem accedunt; desideramus, si Dominus dederit, cuius muneri ingratus nullus debet esse, nec diues, nec pauper, ex demonstratione sancti Augustini monstrare medicamina ieiunij Quatuor temporum: quod quamuis ordinatio in memoratis temporibus non celebretur, sicut nec à primis episcopis celebrata fuit:tamen necessariò oportere nostræ religioni quatuor ieiunia annuatim celebrare. Qua de re cogito, quia illa præcesserunt, in his duodecim lectiones statutas esse, & non ieiunium propter ipsas,sed ipsas propter ieiunium præcedens. Atque ipsa quatuor ieiunia opinamur esse initium quadragesimalis temporis. Denarius numerus totam disciplinam nostram continet. Nostra disciplina talis est, vt creatura seruiat creatori. Creator Deus in tribus personis colitur. Colitur ab animo, qui eum diligit ex toto corde, ex tota anima ex tota virtute: cui subijcitur corpus ad regendùm ex quatuor elementis, id est, calido, sicco, frigido, humido. Quod si benè rexerit,id est, tria & quatuor,quæ fiunt septem,deuotissimè subditur homo creatori, & sunt decem. Quatuor temporibus annus voluitur: vere, æstate, autumno, hyeme. Hæc quatuor tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore Creatoris, qua de re ieiunandum est in vnoquoque tempore, vt castigentur nostra quatuor elementa, nè subripiantur à * delectationibus mundi. Ipsa enim quatuor elementa coniuncta sunt in sua natura quatuor temporibus anni: Ver est calidum & humidum, in eo facimus vnum ieiunium, vt elementum humoris in nobis castigetur, nè consentiat falsæ pulchritudini veris. Ex humore & calore nascitur pulchritudo terræ. Aestas sicca est & calida, in qua alterum ieiunium facimus, vt castigetur elementum caloris in nobis,nè consentiat incendio carnali. Tertium ieiunium fit in autumno, qui est humidus & siccus, nè aliquo languore animi arescamus ac defluamus,& inueniamur sine pinguedine oleæ in æterno tabernaculo. Etenim illo tempore congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ est frigida & humida: nè membra nostra fluxu atque luxu soluantur in comessationibus & potationibus, ac per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt ab amore Dei,quatuor ieiunia facimus,per singula quoque tempora suum ieiunium, vnumquodque ieiunium pro suo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor, nos impediunt ab amore cælestium, scilicet,matutinum,meridianum, vespertinum, nocturnum: per hæc etiam quotidiè ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque ieiunio tres dies sunt, quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. Ast verò quia quotidiana peccata aggrauant, non sufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affliguntur. Denarius, qui pertinet ad disciplinam nostram, quater ductus, quadraginta facit. In ipso denario præsidet sancta Dei Trinitas,& regit creaturam suam, vt aliena sit à deceptione primi parentis: quod nos boni facimus, ipse facit in nobis. Modò ponamus verba Sancti Augustini. Dicit in lib. quæstionum cap. LXXXIII. Omnis sapientia & disciplina est, quæ ad homines erudiẽdos pertinet, creatorem creaturámque dinoscere, & illum colere dominantem, istam subiectam fateri. Est autem creator Deus,ex quo omnia,per quem omnia,in quo omnia: & ideò Trinitas, Pater & Filius & Spiritus sanctus. Creatura verò partim est inuisibilis sicut animus: partim visibilis, sicut corpus. Inuisibiliter ternarius numerus tribuitur, qua de re diligere Deum tripliciter iubemur, ex toto corde,& ex tota anima,& ex tota mente:Corpori quaternarius, propter euidentissimam naturam eius, id est, calidam & frigidam, humidam & siccam. Vniuersæ ergò creaturæ est septenarius numerus. Quapropter omnis disciplina dinoscens & discernens creatorem atque creaturam denario numero insinuatur. Et iterùm in libro de doctrina Christiana secundo: Quaternario namque numero & diurna & annua curricula peraguntur: diurna,matutinis & meridianis, vespertinis nocturnísque horarum spatiis: Annua, vernis, æstiuis, autumnalibus, hyemalibúsque mensibus. A temporum autem dilectione, dum in temporibus viuimus,propter æternitatem,in qua viuere volumus,abstinendum & ieiunandũ est, quamuis temporum cursibus ipsa nobis insinuetur doctrina contemnendorum temporum, & appetendorum æternorum. Porrò autem denarius numerus, creatoris atque creaturæ significat scientiam. Nam trinitas creatoris est, septenarius autem numerus creaturam indicat propter vitam & corpus: Nam illa tria sunt: vndè etiam toto corde, tota anima, tota mente diligendus est Deus: in corpore autem manifestissima quatuor apparent, quibus constat, elementa. In hoc ergò denario dum temporaliter nobis insinuatur, id est, quater ducitur, castè & continenter à temporum dilectione viuere, hoc est,quadraginta diebus ieiunare. Quibus diebus eadẽ ieiunia celebrentur,oportet memorari,scilicet quarta feria, sexta & septima. Quarta, quia in ea fecerunt Iudæi consilium,vt occiderent Christum:sexta eum occiderũt: septima, Romanorum more, ieiunio concluditur propter tristitiam Apostolorum de morte Domini,vt Innocentius narrat in Decretalibus. Sabbato, inquit, ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum & venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, non solùm in Pascha celebramus,verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum prætermittere non debemus, qui inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusus. † Cur in ea potissimùm die consecratio celebretur, Augustinus scribit ad Ianuarium: Sabbatum commendatum est priori populo in

*dilectione

ocio corporaliter celebrando, vt figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nunquàm enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo sabbato dictum est, Sanctificauit Deus diem septimum. Quia ergò charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ideò sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. † Episcopi consecratio transit ad Dominicum diem. Ipse est vicarius Apostolorum, immò etiam Christi. Eo die accipit donum Spiritus sancti, qua die dignatus est illustrare corda Apostolorum.

De numero lectionum per tres memoratos dies.

Cap. 3.

QVarta feria leguntur duæ lectiones, quoniam debent hi qui ad sacrum ordinem transeunt, admoneri, vt habeant notitiam legis & prophetarum. Quarta ætate mundi, lex & prophetæ viguerunt. Apostolus admonet de doctrina, dicens ad Titum: Amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui resistūt, redarguere. Quod ita Hieronymus in epistola ad Titum: Obtineat eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt quomodò sermo Dei, fidelis & omni acceptione dignus: sic & ille talem se præbeat, vt omne quod loquitur, fide dignum existimetur, & verba ipsius sint regula veritatis. Potens quoque sit eos, qui seculi huius turbinibus exagitantur, consolari, & per suam doctrinam infirma præcepta destruere. Sana autem doctrina dicitur ad distinctionem languidæ infirmæque doctrinæ. Talis quoque sit, vt contradicentes arguat hæreticos, siue Iudæos, & seculi istius sapientes. Et superiora quidem quæ in episcopi virtutibus posuit, ad vitam pertinent: hoc verò, quod ait, vt potens sit consolari in doctrina sana, & contradicentes arguere, referendum est ad scientiam: quia si episcopi tantùm sancta sit vita, sibi prodesse potest sic viuens: porrò si & doctrina & sermone fuerit eruditus, potest cæteros quoque instruere, & non solùm docere suos, sed & aduersarios repercutere, qui nisi confutati fuerint atque conuicti, facilè queunt simplicium corda peruertere. Hic locus aduersùs eos facit, qui inertiæ se & ocio somno dantes, putant peccatum esse si scripturas legerint, & eos qui in lege Domini meditantur die ac nocte, quasi garrulos inutilésque contemnunt, non animaduertentes Apostolum post catalogum conuersationis episcopi, etiam doctrinam similiter præcepisse. † Hæc præterea interposui, vt intentum facerem ordinandum ad notitiam legis & prophetarum, Sexta feria vna legitur. Apparet, quia lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quòd legitur in sexta ætate mundi. De responsoriis non est necessè hic aliud dicere, quam quòd singulis lectionibus singuli responsorij respondeant, vt mos est. In futuro eos reseruamus. In sabbato quandò benedictio datur, quatuor leguntur. Quatuor ordines sunt benedicentium Dominum, quos Psalmista commemorat, dicens: Domus Israel, benedicite Domino: domus Aaron, benedicite Domino: domus Leui, benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino. Illas benedictiones ità explanat Augustinus in libro Psalmorum: Benedicite populi Dominum, hoc est, domus Israel generaliter: Benedicite præpositi, hoc est, domus Aaron: Benedicite ministri Dei, hoc est, domus Leui: Qui de cæteris nationibus timetis Dominum, benedicite Domino. Omnes ergò vna voce dicamus, quod sequitur, Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Ierusalem. In istis lectionibus imbuuntur ordinandi ad exempla sanctorum quatuor ordinum patrum, quæ si sequuti fuerint, poterunt habere partem cum eis benedicendi Domino, siue quòd benedictio illorum super eos veniat. Ex lectionibus præsentibus ieiunij primi post Pētecosten discamus, si quatuor ordines memorati, quatuor lectionibus conueniant. Prima lectio dicit: Effundam spiritum meum super omnem carnem, & reliqua. In his verbis & in sequentibus demonstratur, generaliter domus Israel. Sequens lectio dicit, Offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis, quos eleuabit sacerdos coram Domino. Sacerdos præpositos demonstrat, quod est domus Aaron. Tertia lectio dicit, Accedésque ad sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad illum: Profiteor hodiè coram Domino Deo tuo qui exaudiuit nos. & post pauca: Et idcircò nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnibus bonis. Hic non refertur de oblatione sacerdotis, sed de ministro qui eam portauit, quem continet tertius ordo benedicentium. Quarta lectio dicit: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & reliqua nullique dubium, quin hi qui timent Dominum, mandata eius custodiant. Proxima lectio ordinationi de camino ignis legitur. Non potest homo ritè accedere ad consecrationem, nisi priùs transeat per fornacem, atque in fornace benedicat Domino. Dicit sapientia: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis: Secundùm Paulum qui dicit, Et hi probentur primò, & sic ministrēt, probati esse debent per fornacem, id est, per multas tribulationes, qui accessuri sunt ad ministerium sacrum. Probationem præsentem Apostolus ostendit ex epistola ad Missam, dicens: Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit, & reliq. Grauitatem quam debet sacratus seruare, tractus demōstrat, Laudate Dominum omnes gentes, Nè in superbiā elatus, in iudicium & in laqueum incidat diaboli. Tractus tempore humilitatis solet celebrari, & semper in causa humilitatis ponitur: per singulas orationes in duodecim lectionibus solemus mentis humilitatem per genuflexionem ostendere, excepto in octauis Pentecostes. In sola de camino ignis non flectimus genua, quandò Nabuchodonosor compellebat populum, vt adorarent statuam quam fecit: vt separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum verum Deum, ab errore gentilium. In sola illa oratione qua deprecamur eripi ab incendio vitiorum, sicut tres pueri erepti sunt de camino ignis, prætermittimus genuflexionem.

De clericis, quo nomine generaliter nos vocamur.

Cap. 4.

DIcit Hieronymus ad Nepotianum presbyterum de vita clericorum vel monachorum: Clericus est, qui Christi seruit ecclesiæ. Interpretetur primùm vocabulū suum, & nominis diffinitione prælata, nitatur esse quod dicitur. Sic enim clerus sors Latinè appellatur, proptereà vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini: vel quia Dominus ipse sors, id est, pars clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, vt possideat Dominum, & ipse possideatur à Domino. Qui Dominū possidet, & cum propheta dicit, Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest: Quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, & cætera: siue comatus, siue Papa sit, si non habuerit aliquid præter Dominum, clericus est.

De Tonsura. Cap. 5.

CAput nostrum significat principale mentis nostræ, vbi agnitio Dei est, Agnitio Dei est in mente, quod est caput nostrum. Capilli in capite, significant cogitationes in mente. Duæ sunt partes animi, superior & inferior. Superior est mens, in qua est agnitio Dei, illam radere debemus à superfluis cogitationibus, vt oculus intellectus nostri æterna possit intueri. De qua re dicit Gregorius in Moralibus: Quid verò per caput, nisi ea quæ principale vniuscuiusque actionis mens ipsa signatur? Et post pauca: Caput ergo tondere, est cogitationes

superfluas à mente resecare. Inferior verò pars habet capillos, id est, multifluas cogitationes, in qua solemus de temporalibus sæpè cogitare. Quæ pars non est ad imaginem Dei, vt Augustinus in libro de trinitate duodecimo, titulo septimo. Sed quia sexu differt à visu corporis, quin mulier ritè potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, vt non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mēs hominis æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhærescit †. Non enim præcipitur Christiano, nè aliquando cogitet de temporalibus, sine quibus præsens vita non transigitur, sed esse debere partem animæ quæ temporalia regit, subditam menti, sicut mulier est viro. Quapropter capilli in inferiori parte capitis manent. Circulus verò, capillorum virtutem, æqualitatis rationi vndique consentientem, significat †. Tunc gubernantur benè res temporariæ, si rationi conuenerint. De qua re protulit idem qui suprà, in libro de quantitate animæ, versum Horatij, de sapientia loquentem:

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Sequitur post versum memoratus Augustinus, dicens: Et rectè: nam neque in animo boni quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, quàm virtutem: neque in planis figuris, quàm circulum. Superiorem partem capitis rasorio sæpè renouamus, cùm forti solicitudine superfluas temporariásque cogitationes de superiore parte animi resecamus. In inferiore parte coronam portamus, cùm ea, quæ secundùm mundum necessariò gubernare debemus, concorditer cum ratione æquamus. Hoc præuidendum est, vt nè ipsi capilli, id est, curæ huius mundi superfluè crescant, nè aures cordis cooperiant, & oculos impediant, quæ solent sæpè suffocare verbum seminantes. Vndè Dominus dicit in Euangelio: Quod autem cecidit in spinis, hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Discamus etiam ex verbis sancti Gregorij, quid illud significet, quòd in tempore ieiunij extra morem solitum capillos occipitij siue barbam permittimus crescere. Idem in eodem quò suprà: Quid est enim quòd Nazaræi capillos nutriunt? nisi, quòd per vitam magnæ continentiæ, præsumptionum cogitationes crescunt? Sed quid est, quòd deuotione completa, caput Nazaræus radere, capillósq; in igne sacrificij ponere iubetur, nisi quòd tunc ad perfectionis summam pertingimus, cùm sic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes superfluas mente resecemus? Quas nimirùm sacrificij igne concremare, est, flamma eas diuini amoris incendere †. Pias cogitationes quę solent accrescere tempore abstinentiæ, nullus prohibere debet: sed antequam perducant nostram fragilitatem ad aliquam periculosam præsumptionem, radere eas debemus. Interrogatur ab aliquibus, quis primus tonsus sit in nostro more. Legi in epistola cuiusdam viri, Petrus: sed quia non tantæ auctoritatis est, vt ex illa firmare valeamus nostram sententiam, malumus eam silentio præterire. Non tamen ab re est, si dixerimus illum aut aliquem successorem eius primò fuisse tonsum nostro more, quoniam ab illa ecclesia sumptus est talis vsus, in qua illi sederunt. Sed quid ad nos, cùm multa agamus ex consuetudine præsentis ecclesiæ, quorum auctores non proferuntur specialiter: sicut nec obseruationes quadragesimalis temporis ante Pascha? Scimus tamen ex demonstratione sancti Augustini, consensione Ecclesiæ eā esse roboratam. Sic & nos dicimus, tonsuram nostram ex auctoritate & consuetudine Romanæ Ecclesiæ esse roboratam. Dicamus quod Gregorius dicit in Moralibus de scriptore libri Iob: Sed quis hæc scripserit, valdè superuacuè quæritur, cùm tamen auctor libri Spiritus sanctus fideliter credatur: sic & nobis non magnoperè curandum sit, quis primus schema stemmatis capiti imposuisset, cùm scimus magistra ratione compositum esse.

De ordinibus sacris, quos nostri episcopi consueto more frequentant. Cap. 6.

PRimò notandum est, eos ordines qui potissimùm necessarij sunt in Ecclesia, Apostolum Paulum denominasse, & eorum mores depinxisse, sinè quibus non potest ritè immolatio altaris celebrari, scilicet sinè sacerdote & diacono. Vt sinè retractatione sacerdos vigilet circa hostias, necessarius est diaconus, ad ministrandum ea, quæ necessaria sunt sacerdoti: Cæteri ordines his adiecti sunt. Crescente ecclesia, creuit officium ecclesiasticum: vt multitudini ecclesiæ subueniri posset, adiiciuntur inferiores in adiutorio præpositorum. Vndè Ambrosius in tractatu epistolæ ad Timotheum: illud verò dictis nostris adiici dignum est, quoniam non conuenit demitari, si neque subdiaconorum, neque lectorum memoriam Apostolus fecisse videatur: Illis etenim gradibus functionum qui in ecclesia necessariò habentur, isti posteà magis sunt adiecti propter vtilitatem ministerij, quod propter multitudinem credentium per alteros posteà impleri debere necessitas flagitauit. Vndè nec ordinationem ante altare assequuntur, eo quòd nec mysteriis ministrare statuuntur: sed alij quidem eorum, lectionum officium implent, alij verò intra diaconium illa præparant, quæ ad diaconi pertinent ministeria, necnon solicitudinem implent luminariorum. Nam mysterij ministerium presbyteri soli implent & diaconi: alij quidem eorum sacerdotale opus implentes, alij verò sacris ministrantes. Iuxta verba Ambrosij intelligimus subiectos ordines diacono & presbytero nō debere ordinationem accipere circa altaria: nec quandò episcopus prosternitur ante altare, debere secum prosternere alios, nisi eos qui prouehendi sunt ad sacerdotale ministerium, vel ad diaconatus officium. Sic sunt inferiores ordines in adiutorio superiorum, vt tamen non excludant superiores ab officiis sibi commissis: Secundum Augustinum, ipsum summum pontificem Christum, ostiarium possumus accipere. Ita scribit in homilia quadragesimatertia super Ioannis euangelium. Non ergò pigeat nos, fratres, secundùm quasdam similitudines ipsum videlicet Christum accipere ostium, ipsum ostiarium. Quid est enim ostium? Quo intramus. Quid est ostiarius? Qui aperit. Quis ergò se aperit? nisi qui seipsum exponit? Christus dignatus est lector esse, vbi secundum Lucam aperuit librum, & legit. Exorcistæ officium ad sacerdotis ministerium coniungit sanctus Gregorius, vbi dicit. Nam sacerdotes cùm per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt. & reliqua. Acolyti ministerium inuenimus Aaron summum pontificem in lege celebrasse, vbi dicitur in Exodo de lucerna, Et collocabunt eam Aaron & filij eius. De istis sat est ad demonstrandum vnumquemque sacerdotem habere in se subiecta ministeria: sed propter multitudinem hominum non posse illum omnia adimplere, ac ideò adiectos esse sibi socios, qui minora adimpleant. Nunc ordo deposcit, quantùm Dominus dederit, vt de singulis ordinibus dicamus specialiter.

De Ostiariis. Cap. 7.

OStiarij habent exordium à veteri testamento: hi enim ianitores vocabantur. Scriptum est in libro Paralipomenon primo: Per quatuor ventos erant ostiarij, id est, ad Orientem, & ad Occidentem: ad Aquilonem, & ad Austrum: Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in Sabbatis suis de tempore vsq; ad tempus. His quatuor Leuitis, scilicet Sellum & Acub & Elmon & Achiman, creditus est omnis numerus ianitorum, & erant super exedras & thesauros domus Domini. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis, & cùm tempus fuisset vt ipsi manè aperirent fores: de eorum grege erant & super vasa ministerij. Ad numerum enim inferebantur vasa, & efferebantur. Iterùm de ministerio eorum in secundo: Constituit quoquè ianitores in partes domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni tempore. Et iterum:

Ianitores verò per portas singulas obseruabant, ità vt ne puncto quidem discederent à ministerio, quamobrem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos. Hi quandò ordinantur, suscipiunt claues ecclesiæ, & audiunt ab episcopo: Ità agite, ac si rationem possitis Deo reddere pro rebus quæ istis clauibus includuntur: & accipiunt ostium. Nos quia generaliter sumus genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, scrutari debemus quali modo ostiarij officium peragamus. Ostiarius aperit ostium ecclesiæ. Ecclesia, Christi est populus. Si quis per fidem aliquem introduxerit in ecclesiam, ipse ostiarius est. Vndè Augustinus in tractatu super Ioannem quadragesimo secundo: Ego veni vt vitam habeant, hoc est, fidem quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuit. Hoc donum gratiæ Spiritus sancti dinumerat Apostolus Paulus, vbi dicit: Alij fides in eodem spiritu. Tria habet fides: vnum est, vt sit ostium, quo vtitur in præsenti ostiarius, & alterum, vt sit expulsio quo vtitur exorcista: & tertium, vt sit munimen, quo vtitur presbyter in olei vnctione, quod in suo loco, Domino miserante dictum est.

De Lectoribus. Cap. 8.

Esdram lectorem accipiamus in veteri testamento. Ille nos docebit, qualiter legere debeamus, sicut scriptum est in eodem; Congregatúsque est omnis populus quasi vir vnus ad plateam, quę est ante portam aquarum, vt dixerunt Esdræ scribæ, vt afferret librum legis Moysis. Et post pauca: Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquẽdum, & aperuit Esdras librum coram omni populo: super omnem quippe populum eminebat. Leuitæ silentium faciebat in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo & legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum. Huius sacerdotis & scribæ, scilicet Esdræ, opera replicat episcopus in oratione sua ad lectorem, dicens, vt assiduitate lectionum sit aptus pronũciare verba vitæ, & mentis ac vocis distinctione populo mõstrare intelligibilia. Hoc ministerium cõtinetur in dono gratiæ Dei, de quo dicit Apostolus: Alij sermo scientiæ secundùm eundem spiritum. Nos enim spiritualiter lectores sumus, quandò de moribus instruimus aliquem intrantem in Christianum populum.

De Exorcistis. Cap. 9.

Dicit Beda in tractatu super actus Apostolorum: Refert Iosephus regem Solomonẽ excogitasse, suámque gentem docuisse modos exorcismi, id est, coniurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti non sunt ausi: Quandò idem ordinatur, accipit libellum, in quo scripta est exorcizatio, & audit ab episcopo, vt habeat potestatem manum imponendi super energumenum. Hoc donũ gratiæ Dei ad fidẽ pertinet. Iste est secundus modus fidei per expulsionem diaboli. Vndè dicit Matthæus: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solùm de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, tolle te, & iacta te in mare, fiet. Moraliter: Si quis per orationes suas vitium diaboli potuerit expellere de homine, exorcista est.

De Acolytis. Cap. 10.

Acolytus ab Aaron & filiis eius sumat exemplum sui ministerij. Scriptum est in Exodo Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, pilóque contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum, quod appensum est testimonio, & collocabit eã Aaron & filij eius. Quod ità Beda in libro tertio de tabernaculo: Disposito omni ornatu tabernaculi, consequenter etiam lumen lucernæ præuidetur, vt decor eius admirabilis sicut interdiù lumine solari, ita etiam noctu flammis lucernalibus illustretur, neque vnquam in domo Dei aliquis tenebrarum locus aliqua vmbrarũ possit hora suppetere. Ille cum ordinatur, accipit ab archidiacono ceroferarium. Quare hoc faciat Isidorus dicit: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportandis cereis, quandò legendũ est Euangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilat, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Hoc donum ad prophetiam pertinet. Postquàm imbutus fuerit homo de moribus, quod est primum donum scientiæ, necesse est vt frequenter admoneatur sententiis scripturarum sacrarũ. Sicut enim ignis incensus extinguitur, si nõ addiderimus fomenta: sic prima doctrina extinguitur, nisi frequenter eadem reparatur diuersis sententiis. Duo sunt officia Prophetæ: vnum, vt obscuros sensus scripturæ dilucidet: alterum, vt futura nunciet. Ille est enim spiritualiter acolytus, qui ignem verbi cælestis, quo & illuminentur fratres ad agnoscendum, & inflamentur ad diligendum Deum, prædicando ministrat.

De Subdiaconis. Cap. 11.

Svbdiaconi in veteri testamento multis in locis Nathinæi appellantur, quale est illud in Esdra: Nathinæi filij Isai, filij Susan, & reliqua. Et iterùm: Habitabat vnusquisque in possessione & in vrbibus suis, Sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, & filij Salomonis & cæt. Vt Isidorus dicit, Nathinæi interpretantur, in humilitate Domino seruientes. De ministeriis eorum idem dicit: Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis leuitarum, isti quoquè vasa corporis & sanguinis Christi diaconis ad altaria Domini offerunt. Ipsi vocatur apud Græcos ὑποδιάκονοι apud nos subdiaconi. Hi quandò ordinantur, suscipiunt ab Episcopo patenam & calicem. Subdiaconi sequentes qui accipiunt ab archidiacono vrceolum ad ministrandum vinum in Eucharistiam, corporis Christi: Ipsi etiam accipiunt scyphum manile cum manutergio. Meritò ab archidiacono suscipiuntur, quia in eius adiutorio consecrati sunt. Subdiaconus regionarius tempore sacrificij stat in facie Pontificis: ideò necesse est, vt subsequentes, necessaria à foris ministrent. Subdiaconus ideò dicitur, quia sub diacono est. Ad vnum mysterium consecrantur: subdiaconus vasa altaris ad eum defert, ipse verò ad altare, vt in eo disponat, quæ disponenda sunt, atque indè recipiat, vt bonus dispensator de mensa Domini sui. Miror qua de re sumptus vsus, in Ecclesia nostra, vt subdiaconus frequentissimè legat lectionem ad Missam, cùm hoc non reperiatur ex ministerio sibi dato in consecratione commissum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine suo. Subdiaconus, vt monstratum est, dicitur, quia sub diacono est positus. In quibus rebus illi subditus sit, consecratio eius & canonica institutio monstrant, id est, vt in his ministret diacono, quæ aguntur circa altaris officia. Nam primæuo tempore diaconus non legebat Euangelium, quod nondùm erat scriptum: Sed postquàm statutum est à patribus nostris, vt diaconus legeret Euangelium, statuerunt vt & subdiaconus legeret epistolam siue lectionem.

De Diaconis. Cap. 12.

Ordinem vel auctoritatem diaconi & presbyteri atque episcopi, siue differentiam assumendam à veteri testamento sanctus Hieronymus nobis demonstrat ex epistola ad Euagrium presbyterum, dicens: Et vt sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri testamento, quod Aaron & filij eius atque Leuitæ, in templo fuerunt, hoc sibi episcopi & presbyteri & diaconi in Ecclesia vendicent. Ac per hos recurramus ad vetus testamentum, & inquiramus quale esset ministerium Leuitarum in templo: Scriptum est in libro Numerorum, capitulo quinto: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei, & excubẽt & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Ecce ministerium audiuimus Leuitarum, id est, vigilias in templo,

& obseruationes rerum, quæ pertinent ad cultum tabernaculi siue vasorum. Et paulò post, Cúmq; inuoluerint Aaron & filij eius sanctuarium & omnia vasa eius in commotione castrorum, tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta. Et istud ministerium eorum, vt portent in itinere omnem supellectilem tabernaculi, quin & ipsum tabernaculum, sicut in sequentibus demonstrabitur. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, vt portent cortinas tabernaculi, & tectum fœderis, operimentum aliud & reliqua. De filiis Caath dicitur, vt sint sub manu Eleazar filij Aaron sacerdotis. De istis, vt sint sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. & dicitur, vt à trigesimo anno vsque ad quinquagesimum ministrét in tabernaculo fœderis. Ex isto libro Numerorum & ex verbis sancti Hieronymi, qui nos iubet differentias sacrorum ordinum sumere à veteri testamento, discimus ministerium esse Leuitarum, vt custodiant ecclesiam & vasa eius, atque supellectilem, necnon etiam & quæ necessaria sunt ecclesiæ portare per iter, portent. Quapropter in Sardicensi concilio statutum est, vt qualescunque preces habuerint episcopi ad palatium, diaconi eas perferant. Ità scriptum est in nono capitulo memorati concilij: Quicunque ergò, quales superius memorauimus preces habuerint, vel acceperint, per diaconum suum mittant, quia persona ministri inuidiosa non est, & reliqua. Quia audiuimus ministerium diaconi ex veteri testamento, videamus causam consecrationis eius ex nouo. Scriptum est in Actibus Apostolorum: Conuocantes duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergò, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus: nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus. Vnde Hieronymus ad eundem quem supra: Non est dignum, vt relinquentes verbum Dei, ministremus mensis: Sciát quare diaconi constituti sunt. Legant Acta Apostolorum, recordentur conditionis suæ. Et in eadem superius, quid patitur mensarum & viduarum minister? Perspicuum est esse ministerium illorum in nouo testamento, vt afferant quæ ponenda sunt in mensa Domini ad cæleste conuiuium, & disponant ea super illam. Audiamus nunc cõsecrationem. Scriptum est in libro memorato actus Apostolorum: Et placuit sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippũ. & paulò post. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerũt eis manus. Est libellus quidam apud nos de sacris ordinibus, nescio cuius auctoris, qui dicit, solum episcopum debere manus imponere super diaconum: quia non ad sacerdotium consecratur, sed ad ministerium. Nunquid scriptor libelli doctior atque sanctior Apostolis? qui posuerunt plures manus super diaconos quandò consecrabantur, & propterea solus episcopus ponat manum super diaconum, ac si solus possit precari virtutem gratiarum, quam plures Apostoli precabantur? An fortè ideò non imponit sacerdos manum super eum, qui ad diaconatus officium consecratur, vt non fiat quod ipse est, id est sacerdos? Si ita est, nec episcopum oportet ei manum imponere, vt non fiat episcopus. Quòd si propterea oportet ei episcopum manum imponere, quia ipse orat pro eo, nõ solus ille orat, sed omnes qui piè intendunt verbis episcopi, ac mente retinent. Imitatio episcoporum, Apostolorum chorus est. Optimũ est, bonos duces sequi, qui certauerunt vsque ad plenam victoriam. Quia de impositione manus legimus, quæ assumpta est à veteri testamento, bonum est inquirere quid significet. Mysterium est, qualecumque sit. quæ in veteri testamento agebantur, vmbra erãt futurorum. Dicamus breuiter quod sentimus. Deus dabit doctores, qui melius explanabunt conatum nostrum. Per manus, opera intelligimus; per digitos, dona Spiritus sãcti. In mẽbris humanis non est maior discretio membrorum, quàm in digitis, ac per hoc discreta dona Spiritus sancti per eos monstrantur. Caput enim, principale mentis designat: Scripsimus in præsenti opusculo ex dictis sancti Augustini, non dare Apostolos Spiritum sanctum: sed orare vt veniret super eos quibus manus imponebant. Vnde scriptum est in libro Numerorum: Et dixit Dominus ad Moysen: Cõgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi fœderi, faciésque ibi stare tecum, & descendam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo tradámque eis. Non dixit: Aufer de spiritu tuo, & trade eis; sed, auferam & tradam. Et paulò post: Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eũ, Auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Neque hic dixit, quòd Moyses daret, sed Dominus dedit. Per impositionem manuum, opera Spiritus sancti intelligimus. Non enim adhuc est Deus omnia in omnibus. In aliquo est sapientia, in aliquo fides, in aliquo pietas, in aliquo castitas, in aliquo humilitas. Hoc valent plurimæ manus super caput eius, qui consecratur, vt vnusquisque deprecetur Dominum, quatenus partem de spiritu suo det ei. Si enim quis voluerit dicere quid necesse est toties imponere manus super capita eorum qui consecrantur? Imponuntur enim super diaconum, imponuntur posteà super presbyterum: Quare hoc? nisi quia per consecrationem de opere ad opus transit, sicut de ministerio diaconi transit ad immolationem sacerdotalem. Quoniam nec illud opus nec illud possumus agere, nisi dono gratiæ Dei adiuti, vt Apostolus, Deus enim est, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Repetitur manus impositio, ac sic deprecatio primi operis transit ad deprecationem secundi. Additur vnum ministerium diacono, id est, vt legat Euangelium quod in primo tempore non legebatur, quandò Stephanus fuit factus diaconus. Vt opinor, nondum erant Euangelia scripta. Diacono Euangelij lectio conuenit, quia minister est. Imitatur eum qui dixit, Non veni ministrari, sed ministrare. Quamdiù Euãgelium Christus prædicauit, minister nobis Christus factus est, quod in nouissimo ostendit ante immolationem suam, quandò lauit pedes discipulorum. Habet diaconus & donum prophetiæ. Et meritò, quia eius fungitur officio, de quo dictum est: Prophetá vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris tamquàm me, ipsum audite. Et iterùm in Euangelio: Propheta magnus surrexit in nobis.

De Presbyteris. Cap. 13.

PResbyteri deputantur in loco filiorum Aaron. Scriptum est in libro Numerorum, Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui vncti sunt, quorum repleta est consecratione manus, vt sacerdotio fungerentur. Hunc morem tenent episcopi nostri, manus presbyterorum vngunt de oleo. Manifestum est cur hoc faciant, vt mundæ sint, ad offerendam hostiã Deo, & largæ ad cætera officia pietatis. Vtrumque designatur per oleum, & gratia curationis, & charitas dilectionis. Hi præsunt Leuitis, vt idem liber Numerorum demonstrat: Princeps autem principum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarij. Et paulò post: Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Ipsi enim quandò consecrantur, manus impositionem accipiũt. Quid illud significet, secundùm quod nobis Dominus dedit, ministrauimus. In quo ordine essent presbyteri tempore Apostolorum, discamus ex auctoritate sanctorum patrum. Dicit Ambrosius in tractatu super Timotheum: Opinabitur quisquis vsum diuinarum non habet scripturarum, B. Paulum presbyteros prætermisisse: sed non ita se res habet: Illa enim quæ de episcopo in anterioribus dixit, etiam & de illis dicit, qui nunc nominantur presbyteri, eo quòd antiquis temporibus vtrisque nominibus vocabantur presbyteri. Et post pauca: Melius autem qui cognoscere

scere poterit illud ex illis quæ ad Titum scripsit Apostolus: Dixit enim, vt constituas per singulas ciuitates presbyteros, sicut ego præcepi tibi: & dicens, quales debeát ordinari, addidit: Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem: cum conueniret vtique, vt presbyterum eum diceret: sed euidenter eundem & presbyterum & episcopum nominauit. Et Hieronymus in epistola ad Titum: Attendamus verba dicentis, vt constituas per ciuitates presbyteros sicut ego tibi disposui. Qui, qualis presbiter debeat ordinari, in consequentibus differens, hoc est, si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, &c. Posteà intulit: Oportet enim episcopum sine crimine esse tanquàm Dei dispensatorem. Idem ergo est presbyter, qui & episcopus. Et paulò post: Putet non scripturarum, sed nostram esse sententiam, episcopum & presbyterum vnum esse, & aliud ætatis, aliud esse nomen officij, relegat Apostoli ad Philippenses verba, dicentis: Paulus & Timotheus serui Christi Iesu, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis & diaconis, gratia vobis & pax, & reliqua. Philippis, vna est vrbs Macedoniæ, & certè in vna ciuitate plures, vt nuncupantur, episcopos esse non poterant. Sed quia eosdem episcopos illo tempore quos presbyteros appellabant, propterea indifferenter de episcopis quasi presbyteris est locutus. Adhuc si alicui hoc videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur in actibus, in Actibus Apostolorum scriptum est, quòd cum venisset Apostolus Paulus Miletum, miserit Ephesum, & vocauerit presbyteros eiusdem ecclesiæ, quibus posteà inter cætera sit locutus: Attendite vobis & omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos pascere Ecclesiam Domini, quam acquisiuit per sanguinem suum. Et hîc diligentiùs obseruate, quomodo vnius ciuitatis Ephesi presbyteros vocans, posteà eosdem episcopos dixerit. Eiusdem ad Euagrium: Sed & Petrus in prima Epistola, Presbyteros, inquit, in vobis precor compresbyter, & testis passionum Christi, & futuræ gloriæ, quæ reuelanda est, particeps, regere Ecclesiam Christi, & inspicere non ex necessitate, sed voluntariè iuxta Deum: Quod quidem Græcè significantiùs dicitur ἐπισκοποῦντες. Vnde & nomen Episcopi tractum est. Parua tibi videntur tantorum virorum testimonia? clangat tuba Euangelica filius tonitrui, quem Iesus amauit plurimùm, qui de pectore Saluatoris doctrinæ fluenta potauit: Presbyter electæ Dominæ & filiis eius, quos ego diligo in veritate. Et in alia Epistola: Presbyter Caio charissimo, quem ego diligo in veritate †. Comites non dedignentur esse, quod duces fuerunt. A ducatu accepit nomen sacerdos, vt Beda exponit in expositione de templo Salomonis. Sacerdos namque ab eo nomen Latinè accepit, quòd sacrum præbere ducatum minoribus debeat. Qualis esset eorum consecratio, Hieronymus in epistola memorata ad Euagrium exponit. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Eraclam & Dionysium episcopos, presbyterum semper vnum esse electum, & in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant, quomodo si exercitus Imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se quem industrium nouerunt, & Archidiaconum vocent †. Archidiaconi consecratio nobis notissima est. Archidiaconus eandem consecrationem habet, quam cæteri diaconi: sed electione fratrum præponitur. Idem Hieronymus exponit, quare vnus eligeretur, super Epistolam ad Titum: Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, non Christi, in toto decretum est orbe, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis cura ecclesiæ pertineret, & schismatum semina tollerentur. Idem vnde supra in epistola ad memoratum Euagrium: Quòd autem posteà vnus electus est, qui cæteris præponeretur presbyterorum, in chismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Videamus cur presbyteri nomen transeat ad episcopi. Ambrosius dicit in Epistola ad Timotheum: Quæ autem sit causa, non est iustum eam silentio præterire ob illam immutationem nominum, quæ ad præsens esse videtur, & qua ex causa discreta sunt nunc nomina, & neque episcopus dici potest presbyter, neque presbyter vnquam episcopi nuncupationem poterit sibi vendicare, vsque dum presbyter esse desistit. Antiquis etenim temporibus quando pietati studebant presbyteri, omni in loco ordinabantur, hoc quidem nomen contemplatione honoris accipientes: sicut & apud Iudæos presbyteri dicebantur, qui populo præerant. Vocabantur autem & Episcopi ab illo opere, quod & implere videbantur, eo quòd considerare omnia, quæ ad cultum pertinent pietatis, fuerant constituti, ita vt vniuersorum dispensationem haberent commissam. Nam & perfectam dispensationem & auctoritatem ecclesiastici ministerij ipsi tunc commissam habebant, & omnia regebantur pro eorum arbitrio. Et in sequentibus: Beatis verò Apostolis decedentibus, illi, qui post illos ordinati sunt vt præessent ecclesiis, illis primis exæquari non poterant, neque miraculorum testimonium par illis habere, sed & in multis aliis inferiores illis esse videbantur: graue existimauerunt Apostolorum sibi vendicare nuncupationem: diuiserunt ergo nomina ipsa, & ab eisdem, i. presbyteris presbyterij nomen reliquerunt. Alij verò episcopi sunt nuncupati, hi qui & ordinationis præditi potestate, ita vt plenissimè iidem præpositos se ecclesiarum esse cognoscerent † Hieronymus exponit quòd plus habeat Episcopus quàm presbyteri, dicens in epistola ad Euagrium sæpè repetitum: Quid enim facit excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non facit? † Et exponit, cuius constitutione Episcopus sit constitutus, in tractatu super Titum, dicens: Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos: ita Episcopi nouerint se magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere, imitantes Moysen, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel: septuaginta elegit, cum quibus populum iudicaret. De eisdem septuaginta mentio facta est in consecratione presbyteri, dicendo, vt cùm pontifices summos regendis populis præfecisset, ad eorum societatis & operis adiumentum sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis eligeres: sic in eremo per septuaginta virorum prudentium mentem, Moysis spiritum propagasti, & reliqua. Opus presbyteri, ad donum spiritus sapientiæ pertinet, propter bonam conuersationem.

De Pontifice. Cap. 14.

POntificem Aaron præfigurat in sua vnctione, de quo scriptum est in Leuitico: Sanctificauit oleum Moyses, quod fundens super caput Aaron, vnxit eum & consecrauit. Et iterum in eodem: Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt. Et paulò post: Nec egredietur de Sanctis. Secundùm auctoritatem patrum, scilicet, Paulum Apostolum, Ambrosium Archiepiscopum, & Hieronymum presbyterum, consecratio ad immolandum facta est Episcopi, in ordinatione presbyteri: Sed quod additur ex canonica auctoritate, vt plures adsint Episcopi: dicendum est, cur addatur. Gregorius Apostolicus interrogationi Augustini respondit, quod iam prætulimus in superioribus præsentis opusculi: Et quidem, inquiens, in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu Episcopus inueniris, ordinare Episcopum non aliter nisi sine Episcopis potes. Et paulò post: Cum igitur, auctore Deo, ita fuerint Episcopi in propinquis sibi locis ordinati, per omnia Episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor Episcopis fieri non debet: In sequentibus ex-

ponit cur aduentus eorum neceſſarius ſit. Cur non ergo & in hac ſpiritali ordinatione, qua per ſacrum miniſterium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati Epiſcopi gaudeant, vel pro eius cuſtodia omnipotenti Deo preces fundant? Gregorius dicit, quare debeant conuenire plurimi: frater eius Innocentius monſtrat, quare prohibitum ſit vni hoc facere, in decretalibus nono capitulo: Nec vnus Epiſcopus ordinare præſumat, ne furtiuum beneficium pręſtitum videatur. Additur etiam ad conſecrationem eius infuſio olei ſuper caput, Vndè dicit Beda in libro tertio de tabernaculo & vaſis eius: Indutus verò ſacris veſtibus Pontifex, mox oleo vnctionis perfunditur, vt per gratiam Spiritus ſancti conſecratio perficiatur: non quòd ea quæ præmiſſa ſunt indumenta virtutum, abſque gratia Dei poſſimus habere: ſed quia maius neceſſe eſt auxilium gratiæ tribuatur à Domino, vbi quis vel maiorem conſcenderit gradum, vel plurimorum fuerit regimini prælatus. Myſticè dicit Pſalmiſta: Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Auguſtinus in tractatu Pſalmorum: Quis erat ſacerdos, niſi vnus ſacerdos, qui intrauit in ſancta ſanctorum? Quis eſt ſacerdos? niſi qui fuit & victima & ſacerdos, niſi ille, qui cum in mundo non inueniret quod offerret, ſeipſum obtulit? Vicarius Chriſti Pontifex efficitur: ideò in capite vngitur. Caput noſtrum Chriſtus. Caput noſtrum vnctum eſt oleo inuiſibili: Epiſcopus, quia Vicarius Chriſti eſt, in capite vngitur: ab illo enim ſignificatur ſe accipere hanc vnctionis gratiam, qui caput eſt totius corporis. Imitando illum, qui caput eſt totius Eccleſiæ, per vnctionis gratiam fit & ipſe caput eccleſiæ ſibi commiſſæ. Chriſtus pro vniuerſa Eccleſia interpellat: Epiſcopus pro ſibi commiſſa. Vice Chriſti regat eccleſiam ſibi commiſſam, ſicut Chriſtus totam Eccleſiam. Hoc ſonant verba conſecrationis eius: Tribuas ei cathedram epiſcopalem ad regendam Eccleſiam tuam & plebem vniuerſam. Et aliter: Dicit Gregorius in Moralibus, oleum in capite, charitas in mente. Quia Vicarius Chriſti eſt, dilectionem quam Chriſtus nobis monſtrauit & docuit, in eo debemus inuenire: atque ab eo ad cumulum noſtri profectus trahere. Omnia hæc quæ extrinſecus geruntur, ſigna ſunt rerum intimarum. Si quis in mente habuerit ipſas res, ipſe eſt verus ſacerdos: Ac ideò verum, quod Petrus dicit de vniuerſis catholicis, Gens ſancta, regale ſacerdotium. Dicit libellus, ſecundùm cuius ordinem celebratur ordinatio apud quoſdam, vt duo Epiſcopi teneant Euangelium ſuper caput eius, quod neque vetus auctoritas intimat, neq; Apoſtolica traditio, neque canonica auctoritas. Poteſt tamen Euangelij poſitio ſuper caput, monere tenentes, vt quo Dominus idem Euangelium firmet in corde eius, deprecentur, aut vt moneant eum qui conſecratur, recordari ſe amplius eſſe ſub iugo Euangelij, quàm foret. Generaliter enim de benedictione omnium electorum dicit Beda in expoſitione de templo Salomonis: Qui enim dixit, Benedixit omnes timentes Dominum, puſillos cum maioribus: ipſe dixit: Quia tu reddes ſingulis ſecũdùm opera eorum. Communis ergo ibi benedictio omnium erit electorum, at tamen pro diſtincta operum qualitate, multæ ſunt manſiones beatorum in vna eadémque domo patris æterna in cælis.

De habitu ſacrorum Ducum.
Cap. 15.

PRimò notandum eſt, ita eſſe clericorum habitum conſtitutum in eccleſiaſticis officiis, vt in omnibus Chriſtiano populo poſſit præbere exemplum bonæ conuerſationis. Quod quodammodò ſignificat Hieronymus in libro de veſte ſacerdotali ad Fabiolam: Legimus, inquiens in Leuitico, iuxta præceptum Dei Moyſen lauiſſe Aaron & filios eius. Iam tunc purgationem mundi, & rerum omnium ſanctitatem baptiſmi ſacramenta ſignabant. Non accipiunt veſtes, niſi loti prius ſordibus: nec coronantur ad ſacra, niſi in Chriſto noui homines renaſcantur.† Ex his verbis intelligimus, veſtes ſacerdotales ad conuerſationem populi Chriſtiani pertinere.

De non vtendis veſtibus ſacratis in quotidiano vſu.
Cap. 16.

STephanus natione Romanus ex patre Iobio, vt legitur in geſtis Epiſcopalibus, cõſtituit ſacerdotibus Leuitíſque veſtes ſacratas in vſu quotidiano non vti in eccleſia. Tale quid Dominus per Ezechielem loquitur: Hæc ſunt gazophylacia ſancta, in quibus veſtiuntur ſacerdotes, qui appropinquant ante Dominum in ſancta ſanctorum. Et paulò poſt: Cùm autem ingreſſi fuerint ſacerdotes, non egredientur de ſanctis in atrium exterius, & ibi reponent veſtimenta ſua, in quibus miniſtrant, quia ſancta ſunt, veſtientúrque veſtimentis aliis, & ſic procedent ad populum. Et iterùm: Cúmque ingrediuntur portas atrij interioris, veſtibus lineis induentur, nec aſcendat ſuper eos quicquam laneum, quando miniſtrant in portis atrij interioris & intrinſecus. Et poſt pauca: Cúmque egredientur atrium exterius ad populum, exuent ſe veſtibus ſuis, in quibus miniſtrauerant, & reponent ea in gazophylacia ſanctuarij, & veſtient ſe veſtimẽtis aliis. Quãuis hæc ſpiritaliter intelligere debeamus, tamen admoniti ſumus à ſupra memorato Apoſtolico, vt mutationem veſtimenti iuxta literam compleamus. Nobis enim qui ſpiritu ſumus renati, ante oculos bonum eſt frequentare, quod in mentem tranſeat. Per lineam veſtem, qua tantummodo vtimur in ſanctis, intelligimus ſubtilem orationem, exutam ab omni carnali cogitatione ante Dominum. Locutio verò ad populum alia debet eſſe, támq; groſſa, vt intelligi valeat à populo. Vnde & Hieronymus in libro decimotertio ſuper Ezechielem: Et quia ſemel præceperat, quibus veſtibus vti deberent ſacerdotes quãdo intrinſecus in miniſteriis ſunt, rurſum iubet, vt egredientes, in gazophylaciis ſiue in exedris Sanctorum ſe exuant priſtinis veſtibus, & induantur aliis, ne ſi ſanctas veſtes habuerint, ſanctificent populum foris poſitum, qui necdum fuerit ſanctificatus, nec ſe præparauerit in ſanctificatione templi, vt ſit Domini Nazaræus. Per quæ diſcimus, non quotidianis & quibuſlibet pro vſu vitæ communis pollutis veſtibus nos ingredi debere in ſancta ſanctorum: ſed munda conſcientia & mundis veſtibus tenere Domini ſacramẽta. Et iterùm in eodem: Porrò, religio diuina alterutrum habitum habet in miniſterio, alterum in vſu vitáque communi. Námque & hîc ex verbis Hieronymi admoniti ſumus mutatione veſtimẽti. Sequitur eiuſdem in eodem: Hæc veſtimenta proprio nobis labore conficimus, quæ texta ſunt deſuper, qualem & Dominus habebat tunicam, quæ ſcindi non poteſt: quibus induimur, quando ſecreta Domini, & arcana cognoſcimus, & habemus ſpiritum qui ſcrutatur etiam alta & profunda Dei, quæ non ſunt monſtranda vulgo, nec proferenda ad populum, qui non eſt ſanctificatus, nec Dei ſanctitudini præparatus: ne ſi maiora ſe audierint, maieſtatem ſcientiæ ferre non poſſint: & quaſi ſolido ſuffocentur cibo, qui adhuc lacte infantiæ nutriendi ſunt†. Inter regulas ſacræ ſcripturæ ſeptem hæc vna ex illis cõſtat, vt à litera tranſeamus ad ſpiritum, & à ſpiritu ad literam: Ac ideò non abhorret à vero, quamuis de laneo veſtimento accipiamus ſecundum ſpiritum, ſi ſecundùm literam perfecerimus mutationem veſtimenti, quod & ſecundùm literam & ſecundùm ſpiritum ritè poſſumus intelligere.

De Amictu. *Cap.* 17.

AMictus eſt primum veſtimentum noſtrum, quo collum vndique cingimus: In collo eſt namque vox, ideóque per collum loquendi vſus exprimitur, Per amictum intelligimus cuſtodiam vocis, de qua Pſalmiſta dicebat: Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: poſui ori meo cuſtodiam. Et in alio Pſalmo: Pone Domine cuſtodiam ori meo. Amictus ideò dicitur, quia circumiicitur. In iſto primo veſtimento admonetur caſtigatio vocis.

De Alba. *Cap.* 18.

POsteà camisiam induimus, quam Albam vocamus, de qua Hieronymus in Epistola memorata de veste sacerdotali ad Fabiolam: Secunda ex lino tunica, est poderis, id est, talaris. & in sequentibus, Hæc adhæret corpori, & ita arcta est & strictis manicis, vt nulla omnino in veste sit ruga, & vsque ad crura descendat. Volo pro legentis facilitate, abuti sermone vulgato: Solent militantes habere lineas, quas camisias vocãt, sic aptas membris & adstrictas corporibus, vt expediti sint vel ad cursum vel ad prælia, dirigendo iaculo, tenendo clypeo, ense librando, & quocumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati in ministerio Dei vtantur hac tunica, vt habentes pulchritudinem vestimentorum nudorum, celeritate discurrant. In eo distat vestimentum illud à nostro, quòd illud strictum est, nostrum verò largum. Etenim hi, qui in veteri testamento spiritu seruitutis erant adstricti, de quo dicebat Paulus, Non enim accepistis spiritum seruitutis in timore. Nos verò quia filius liberauit, liberi sumus, non accepimus spiritum seruitutis in timore, spiritum adoptionis filiorum. Ac ideò sic illorum strictum, nostrum largum propter libertatem, qua Christus nos liberauit. Quia primum vestimentum diximus esse castigationem vocis, videamus si secundum habeat aliquam castigationem corporis. Dicit Beda in libro de tabernaculo: Hæc etenim linea, manus ac brachia debet stringere sacerdotis, ne quid nisi vtile faciant: pectus, ne quid inane cogitet: ventrem, ne delicias vltra modum appetendo, deum se gulosum facere præsumat: subiecta ventri membra, ne lasciuiendo totam sacerdotalis habitus pulchritudinem corrumpant: genua ne ab orationis instantia torpeant: tibias & pedes, ne ad malum currant. Induatur ergo sacerdos primò linea stricta, vt & corpus ab iniquis operibus, & à prauis cogitationibus mentem compescat. Quod ibi significatur strictura vestimenti, hoc apud nos lini castigatio. Quia vsque ad pedes Beda peruenit disserendo de lineis vestibus, congruum est, vt nosmetipsos absoluamus de sandaliis, siue vt alio nomine campobis, qui supersunt in pedibus: Sandalia subtus cooperiunt pedem, desuper nudum relinquunt, de quibus dicit idem, qui supra in tractatu super Marcum: Marcus dicendo calceari eos sandaliis, vel soleis, aliquid hoc calceamentum mysticæ significationis habere admonet, vt pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, id est, nec occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Sicut per linum, quo pedes vestiuntur, castigatio pedum significatur, ita per sandalia profectus ad prædicandum.

De Casula. *Cap.* 19.

CAsulam, quæ est generale indumentum sacrorum ducum, ante cæteras vestes quæ sequuntur, præponimus. In illis quæ supra prætulimus, castigatio corporis à vitiis designatur, excepto in sandaliis. In sequentibus verò opera iustitiæ demonstrabuntur. Dicit Beda in libro memorato de tabernaculo: Vestes sanctæ Aaron, quas illi fecit Moyses, opera sunt iustitiæ & sanctitatis. Casula verò, quæ pertinet generaliter ad omnes clericos, debet significare opera, quæ pertineant ad omnes: hæc enim sunt fames, sitis, vigiliæ, nuditas, lectio, psalmodia, oratio, labor operandi, doctrina, silentium, & cætera huiusmodi. In istis enim nullus sacrorum Dux negligens debet esse. Quando istis operibus vestitur, casula indutus est. Hæc in aperto sunt, & tam ad minores gradus pertinent, quàm ad supremos. Casula dupla est, post tergum inter humeros, & ante pectus. Per humeros opera exprimuntur. In eis duplex fit vestimentum, quia sic debemus bona opera foris proximis ostendere, vt eadem intùs coram Domino integra seruemus. In pectore duplex, quia in eo vtrunque debet esse, & doctrina & veritas: veritas interius, doctrina ad homines. Hæc duo duplicia sint coniuncta, quia tunc benè ministratur, cùm opus & ratio in vnum conueniunt. Opus ad humeros, ratio ad pectus.

A

De Stola. *Cap.* 20.

STolam accipit diaconus, quando ordinatur ab Episcopo. Ipsa enim semper vtitur in opere ministerij. Per stolam designatur onus leue ac suaue. De quo Dominus dicit: Tollite iugum meũ super vos, iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Per iugum, Euangelium intelligimus. de quo dicit Hieronymus in commentariis Matthæi: Quomodò leuius, lege Euangelium, cum in lege homicidium, in Euangelio ira damnetur? Et paulò post: In lege multa præcepta sunt, quæ Apostolus non posse compleri plenissimè docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, viuet in eis: In Euangelio voluntas requiritur; quæ si etiam effectum non habuerit, tamen præmium non amittet. In eo quòd stola ad genua tendit, quæ solent curuari causa humilitatis, hoc intelligimus, quod Dominus dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sciat se diaconus in stola superposita collo, ministrum Euangelij esse, non præpositum. Euangelium Christus est.

B

De Dalmatica. *Cap.* 21.

DAlmatica à Siluestro Papa instituta est. per Dalmaticam intelligimus religionem sanctam immaculatam, quæ est apud Deum & patrem, vt visitentur pupilli & viduæ in tribulationibus eorum, & visitatores immaculatos se custodiant ab hoc seculo. Ipsa Dalmatica duas coccineas lineas habet retrò, similitérque in anteriori parte: Quia vetus testamentum & nouum rutilant dilectione Dei & proximi. Immaculatum esse, ad Deum pertinet: visitare fratres, ad proximum. Per colorem coccineum opera misericordiæ, quæ ex charitate fiunt in pupillis & viduis, intelligimus: per candorem, visitatorum munditia designatur. Ipsa est enim vestis, de qua dicitur in Psalmo quadragesimo quarto: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Vnde Augustinus in eodem psalmo: In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum, & vestem intelleximus propter vnitatem: Et in sequentibus, Circumamicta varietate, Pulchritudo intrinsecus. In fimbriis autem aureis, varietas linguarum doctrinæ decus. Fimbriæ, quæ procedunt de Dalmatica, verba sunt eius prædicatoris, cuius religio sancta & immaculata est. Sicut verba ab aura aeris raptantur, ita fimbriæ spiramine venti. Profert Paulus candidas fimbrias circa manus ad vtilitatem gentium, quando dicit, Magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Quod Paulus prædicauit, opere compleuit, dicens ad Corinthios de se: In tribulationibus, in laboribus. Quod ita Ambrosius in eadem Epistola: Laborare non destitit manibus suis, ne cui grauis esset. Fert fimbrias candidas in latere, quando dicit: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. & in alio loco: In castitate, hoc est, castitate corporis, & in vigiliis. Qui hanc custodit, immaculatum se custodit ab hoc seculo. Fert coccineas circa humeros & pectora, quando dicit: In charitate non ficta. Ficta charitas est, quæ dimittit viduas & pupillos in tribulatione, & subuenit in prosperitate. Quæ fimbriæ ante sunt & retrò, quia mandatũ dilectionis & in veteri testamẽto, & in nouo manet. Vnde Ioannes: Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatũ vetus, quod habuistis ab initio. Mãdatum vetus, est verbum quod audistis. Iterùm mandatum nouum scribo vobis. Quod ita Beda: Eadem charitas & mandatum vetus est, quòd ab initio cõmendata: & mãdatum nouum, quia tenebris eiectis, desiderium nouæ lucis infundit. Aliquæ Dalmaticæ habent viginti octo fimbrias antè & retrò. Vbi est octies repetitus septiformis spiritus propter genera hominũ, quos replet, vt laudent Deum, hoc est, reges terræ, & omnes populi, principes & iudices, iuuenes & virgines, senes & iuniores: & aliquæ triginta & triginta, singulæ lineæ altrinsecùs quindecim, quia charitas & in veteri testamen-

C

D

E

to, & in nouo quindecim ramos ex se producit. Quisquis studet prodesse fratribus in aduersitate & in prosperitate, iste habet fimbrias coccineas in vtroq; humero. Hæ duæ fortunæ signantur per sinistrum & dextrũ humerum. Quindecim ramos charitatis enumerat: Patiens est, benigna est: non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, nõ quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Linea quæ in medio est, est quasi stipes charitatis. Quod enim significant lineæ siue fimbriæ in dextro humero siue sinistro, hoc significant in anteriori parte hominis quæ pertinet ad nouum testamentum. Sinistrum latus habet fimbrias, quia actualis vita solicita est, & turbatur erga plurima: At dextrum latus non habet, quia contemplatiua vita quieta est. Per ipsam figuratur regina, quæ stat à dextris. Ipsa est vna columba, perfecta & proxima stat à dextris, & nihil in se sinistrum habet. Largitas brachiorum, largitatem & hilaritatem datoris demonstrat. Diaconus qui non est indutus Dalmatica, casula legit circumcinctus, vt expeditè possit ministrare, vel quia suum est ire ad comitatum propter instantes necessitates. Ipsa habet pertusas subtus alas, quoniam Christum vult imitari, qui lancea perfossus est in latere, & vult vt nos sequamur eius vestigia, quod significat pertusus in latere.

De tunica, quam sacerdos induit super camisiam.
Cap. 22.

SIcut in camisia designatur castigatio corporis, ita in tunica virtutes intimæ, quæ ad solos sublimes pertinent, de qua Hieronymus in Epistola ad Fabiolam. Hæc ipsa hyacinthina tunica, subucula nominatur, & propriè pontificis est, significátque rationem sublimium non patêre omnibus, sed maioribus, atque perfectis. Ipsa est interior, ipsaque designat virtutes animæ, quæ non multis cognitæ sunt, & quas semper debet habere perfectus. Vnde Beda in tractatu super Lucam. Quis etenim nesciat viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, castitatem, fidem, spem & his similia, sine vlla temporum intercapedine à fidelibus esse seruanda? Ipsa non cingitur, sed camisia. Quæ ita est fabrefacta, vt nõ impediat cursum nostrum ad ministrationem, quoniam memoratæ virtutes liberum nobis iter præbent ad contemplationem Dei. Camisia cingulo continentiæ constringitur, præcipiente Domino: Sint lumbi vestri præcincti, vt per duas virtutes, id est, obedientiam Domini, & naturalem disputationem constringatur omnis voluptas. Hæc sunt vestimenta, de quibus scribitur in parabolis Salomonis, Fortitudo & decor indumentum eius. Et in superioribus, Et cingulum tradidit Chananæo. Si quis voluerit vti duabus tunicis, ostendet se esse diaconum & sacerdotem, siue vt octo sint vestimenta secundùm numerum vestimentorum summi pontificis Aaron, cuius vestimẽta narrantur fuisse circa caput & corpus vsque ad pedes. De vestimento pedum & manuum reticetur. Ad illius normam, vt dixi, habet summus pontifex noster à capite vsque ad pedes octo vestimenta. Primum est amictus, secundum camisia, tertium cingulum, quartum stola, quintum & sextum duæ tunicæ, septimum casula, octauum pallium. Porrò vestimentum pedum potiùs pertinet ad nostros pontifices, quàm ad Aaron. Dicitur nostris pontificibus: Euntes docete omnes gentes: Aaron tantùm in Iudæa versabatur. Sudarium in manu, potiùs ad nostros quàm ad Aaron: quoniam maior munditia est in nouo testamento, quàm esset in veteri: & illa bona habemus, quæ illi habuerunt, & plura per Iesum Christum Dominum nostrum. Sacerdos in suo officio non se exuit casula, quia præcipiente Domino per Moysen non debet exire de sanctis, sicut scriptum est: Nec egredietur de sanctis. vbi intelligi datur, debere eum iugiter in continentia & abstinentia manere.

De pallio quo vtuntur Archiepiscopi.
Cap. 23.

PAllium archiepiscoporum super omnia indumenta est, vt lamina in fronte solius pontificis. Illo discernitur Archiepiscopus à cęteris Episcopis. Pallium significat torquem, quem solebant legitimè certantes accipere. Quo dono admonentur cæteri ad legitimum certamen. Quod habet duas lineas à summo vsq; deorsum antè & retrò. Significat enim summæ doctrinæ decorem per disciplinam mandatorum Domini acceptabilem. Circulus circa collum, disciplina est Domini circa sermonem prædicatoris, vt non sit alter sermo prædicationis, & aliud opus, dicente Paulo, Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. Quod ita Ambrosius in tractatu Epistolæ ad Corinthios: Vituperatur enim ministerium ipsorum, si ea quę verbis docebant, operibus suis, vt fierent, exempla non darent. Mandata veteris testamenti, à principio Geneseos vsque in finem, in humerali linea operando & docendo portet pontifex in pectorali: Noui, à primitiua Ecclesia vsque in finem. De torque dicebat Salomon in Parabolis. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Quod ita Beda in eodem: Mos apud veteres fuit, vt legitimè certantes, coronam in capite, torquem in collo acciperent. Et nobis ergo si disciplinam conditoris nostri, si gratiæ matris scita custodimus, maior inde virtutum spiritalium claritas augetur. Additur gratia capiti, cùm charitas quæ principale mentis ornabat, ardentiùs inflammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis sermo prædicationis, qui per collum procedit, confirmatur: ac ne contemni ab auditoribus debeat, indeficienti virtutum connexione ducitur. Sed & his qui Mosaicæ legis decreta Domino veniente seruabant, addita est gratia noui testamenti cum spe regni cælestis, cuius splendor eximius ad exemplum coronæ, vel torquis nullo vnquam fine claudetur.

De Sudario. *Cap.* 24.

SVdario solemus tergere pituitam oculorum & narium atque superfluam saliuam decurrentem per labia. Ac ideò sudarium significat isto in loco studium mundandæ cogitationis, quo naturales & velut ingenitas nostras delectationes studemus tergere, siue propter effusionem lachrymarum tergendum fertur sudarium, vt in martyrologio Bedæ legitur, quòd pater noster Arsenius propter redundationem lachrymarum tergendam, sudarium semper in sinu vel in manu habuerit. In manu sinistra portatur, vt ostendatur in tempotali vita tædium nos pati superflui humoris, hoc est, carnalis delectationis. Et iterùm: Sudarium ad hoc portamus, vt eo detergamus sudorem, qui fit ex labore proprij corporis, quod legimus vsitatum fuisse circa corpus Christi, Vnde legitur, Et sudarium quod fuit super caput eius. Sudor tædium nostro corpori est; si non esset tædium, non toties tergeretur. Habet aliquoties mens tædium, dicente Psalmista: Dormitauit anima mea præ tædio. Tædium in anima, quasi sudor in corpore. Tædium animi aliquoties solet fieri ex conscientia peccatorum, aliquoties ex accidentibus, vt est omne flagellum quod patitur ab alieno corpore: aliquoties ex infirmitate proprij corporis, quæ infirmitas aliquoties solet accidere ex peccatis. Quando tædium ex infirmitate peccatorum frontem conscientiæ nostræ tegit, habeamus sudarium ex lino castigatum & mundum, qualia sunt verba Dauid Prophetæ, Cor mũdum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et si fuerit infirmitas ex approbatione, sicut in Iob, dicamus quod dixit: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomẽ Domini benedictũ. Munda cogitatio in Dauid fuit, quãdo dixit, Cor mundũ crea in me Deus: mundáq; in Iob, quando dixit: Sicut Domino placuit, ita factum est. Sic & nos, quando tædio aliquo afficimur, ne maiore tristitia absorbeamur, in consolationem nostri quasi

quoddam sudarium exempla prædicta sanctorum patrum ad corroborandam patientiam, & detergendum tædium sumamus. Per sudarium intelligimus mundos affectus & pios in labore.

De varietate sandaliorum. *Cap. 25.*

Varietas sandaliorum, varietatem ministrorum pingit. Episcopi & sacerdotis penè vnum est officium: At quia nomine & honore discernuntur, discernuntur etiam varietate sandaliorum, vt visibus nostris error auferatur, qui potest interesse propter similitudinem officij. Episcopus habet ligaturam in suis sandaliis, quam non habet presbyter. Episcopi est, huc illúcque discurrere per parochiam ad regendam plebem: ne fortè cadant sandalia de pedibus, ligata sunt. Ex eo potest sciri, quantùm necessè sit ei firmare gressus mentis, qui in turbis populorum versatur. Presbyter qui domi hostias immolat, securiùs incedit. Diaconus quia dissimilis est episcopo ab officio, non est necessè vt habeat dissimilia sandalia, & ipse ligaturam habet, quia suum est ire ad comitatum. Subdiaconus quia in adiutorio est diacono, & penè in eodem officio, necessè est vt habeat dissimilia sandalia, ne fortè æstimetur diaconus. Mysticè, quia sandalia prædicatoris cursum signant, solea quæ subtus est, admonet prædicatorem, vt non se implicet terrenis negociis. Lingua de albo corio, quæ subtus calcaneum est, monstrat, debere esse eandem separationem innocentem & sine dolo, vt possit de eo dici, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Non sit talis, quales pseudoapostoli erant, qui prædicabant per inuidiam & contentionem. Lingua quæ indè surgit, & est separata à corio sandaliorum, linguam eorum monstrat, qui prædicatori bonum testimonium debent proferre, de quibus dicebat Paulus: Oportet & eum testimonium bonum habere ab his qui foris sunt. Hi sunt in inferiore parte, & sunt quodammodò separati à conuersatione spiritalium. Lingua superior, spiritalium lingua est, qui prædicatorem introducunt in opus prædicationis. Hæc requiruntur in posteriore vita prædicatoris. At intrinsecus de albo corio circumdata sunt sandalia: Ita oportet esse prædicatoris intentionem candidam coram Deo ex pura conscientia: extrinsecùs verò nigrum apparet, quoniam videtur prædicatorum vita despecta à secularibus propter multitudinem pressurarum præsentis mundi. Superior pars sandaliorum, per quam pes intrat, multis filis consuta est, vt non dissoluantur duo coria. In initio enim debet studere prædicator A pluribus virtutibus atque sententiis scripturarum, vt opera forinseca cum his quæ intrinsecùs nitent coram Deo, non disiungantur. Lingua sandaliorum quæ super pedem est, linguam prædicatoris potest figurare. Linea opere sutoris facta procedens à lingua sandalij vsque ad finem eius, Euangelicam perfectionem: lineæ procedentes ex vtraque parte, legem & prophetias, quæ in Euangelio recapitulantur. Etenim ipsæ recapitulatæ sunt ad medianam lineam, quæ vsque ad finem currit. Ligatura mysterium incarnationis Christi, quę incarnatio, quia in aliquibus aperta est humanis sensibus humano more, sicuti est, poni in præsepio, pannis inuolui, & cætera. Aliqua sandalia sine ligaturis tenet prædicatio. Et aliter: Dicit Dominus in Euangelio: Quodcumque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi. Disponit Dominus his qui Euangelium prędicarent, de Euangelio viuere: B supererogauit Paulus, quia sine sumptu exposuit Euangelium, operabatur manibus suis victus sibi necessaria. Opus Pauli quod supererogauit Euangelio, possumus intelligere corrigias supererogatas sandaliis, quæ manibus huc illucque ducuntur vt ligentur. Firmo gressu it prædicator, qui nulli onerosus est.

Recapitulatio vestimentorum. *Cap. 26.*

Breuiter desideramus recapitulare omnem ornatum clericorum. Caput clerici mens est. In superiore parte discoopertũ, vbi est imago Dei, in inferiore parte circumdatum capillis, quasi aliquibus cogitationibus de præsenti necessitate. Amictus est castigatio vocis. Alba cæterorum inferiorum sensuum, præsidente magistra ratione, interius per disciplinam cõtinentiæ constringente quasi quodam cingulo voluptatem carnis. C Calceamenti linea, prohibitio pedum ad malum festinando. Sandalia ornatus, iter prædicatoris, quia cælestia non debet abscondere, neque terrenis inhiare. Secunda tunica, opera mentis sunt: casula, opera corporis pia. Stola, iugum Christi, quod est Euangelium. Dalmatica Diaconi & sui ministri, quæ est itineri habilis, cura proximorum est. Sudarium, piæ & mundæ cogitationes, quibus detergimus molestias animi ex infirmitate corporis. Pallium Archiepiscoporum, torques deuotissimæ prædicationis, & in veteri testamento, & in nouo.

Explicit libellus secundus.

TERTIVS LIBER INCIPIT.

Capitula libri Tertij.

Domino opitulante, intercedente beato Medardo confessore, cuius festiuitas hodie apud nos celebratur in gaudio Sanctorum, prompti sumus animo ad suscipiendum Dei munus: si tamen ipse dignatur purgare & serenare oculum, in quo discamus de officio Missæ, quid rationis in se contineat diuersitas illa, quæ ibi agitur: cum satis esset, sine cantoribus & lectoribus & cæteris quæ ibi aguntur, sola benedictio Episcoporum, aut presbyterorum ad benedicendum panem & vinum, quo reficeretur populus ad animarum salutem: sicut primæuis temporibus fiebat apud Apostolos. Ac ideò primum dicendum est de signis.

Qualis fuit Missa apud Apostolos.

De signis, quibus congregamur in idipsum.

Cap. I.

SIGNORVM vsus à veteri testamento sumptus est, scriptum est in libro Numer. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. Et paulò post: Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisè vlulabunt. Filij Aaron sacerdotis clangent tubis. Et iterùm: Si quando habebitis epulum, & dies festos & Kalendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Audiuimus clangorem tubarum in recordatione Dei nostri resonare. Detque nobis Deus, vt quicquid boni facere poterimus, siue singulariter in causa nostra, siue communiter in causa fratrum, vt est signa moueri, in memoriam eius faciamus. Audiamus & tubam vocantem, nos ad pænitentiam, quādo in aduersis affligimur, dicente Ioel: Canite tuba in Sion: sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera. Quod ita Hieronymus in eodem: Clangite tuba in Sion: & pænitentiam populis prædicate. Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, siue cœtum, de quibus iam diximus. Congregate populum, vt qui dispersus peccauerat, congregatus peccare desistat. Sanctificate Ecclesiam, vt nullus in ecclesia non sanctus sit: ne fortè impediantur orationes vestræ, & modicum fermentum totam massam corrumpat. Et adunate siue eligite senes, vt non ætas in eis, sed sanctitas eligatur. Congregate quoque paruulos & sugentes vbera, ne vlla sit ætas, quæ non conuertatur ad Dominum. Paruulos atque lactentes, de quibus in Psalmis & in Euangelio legimus: Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Prædicationem quam significat clangor tubarum, Hieronymo exponente, signat signum, quod in nostra ecclesia reboat. Signum nostrum est ex metallo æris. Æs est metallum durabile & sonorum. Habet idem signum interius plectrum ferreum, quo tunditur, vt audiatur. Oráque prædicatorum significat noui testamenti, quæ plus durant quàm tubæ veteris testamenti, atque altius resonant. Ora prædicatorum nostrorum durabunt vsq; in finem, & auditur longè sonus eorum vsque in fines terræ. Tempore Iudæorum notus erat tantùm in Iudæa Deus: at nunc in omni terra. Vas metalli æris ora significat, vt diximus, prædicatorum: ferrum interius, linguam eorum: per funem, intelligimus mensuram vitæ nostræ. Vnde dicebat Paulus: Sed ipsi in nobis, nosmetipsis metientes & comparantes. Mensura meæ conuersationis nusquam mihi satius ostenditur, quàm in scriptura: ac ideò funem scripturam intelligo. Funis, qui habet initium à ligno, scripturam sacram significat noui testamenti, descendentem à ligno Dominicæ crucis. Quod tamen lignum à superioribus continetur, quia Dominica crux à prophetis & antiquis patribus continetur: qui funis vsque ad manus sacerdotis pertransit. etenim scriptura ad opera sacerdotum debet transire. De qua dicit Gregorius in libro de ædificatione templi: Quisquis hanc legit, in ea semetipsum metitur, vel quantum in spiritali virtute proficit, vel quantum à bonis quæ præcepta sunt, longè disiunctus remansit: quantum iam assurgat ad bona facienda, quantum adhuc in prauis prostratus iaceat. Hæc verba nouissima valdè congruunt operi presbyteri, qui signum mouet: quando funem sequitur sursum, id agit, vt in seipso recogitet quantum ad bona opera sit erectus: quando deorsum trahit, id considerat quantum iaceat adhuc in prauis. Qui secundum verba sancti Gregorij, semetipsum metitur, ipse habilis est, fratres vocare ad vnum cor & vnam animam. Ne despiciat presbyter hoc opus agere, vt in isto imitator sit filiorum Aaron, sicut & in multis cæteris. Qui se cognoscit debitorem esse prædicationis, non debet se retrahere à mouendis signis, cùm ex eisdem possit prædicare populo. Vinculum, quo plectrum ligatur vasi, quædam moderatio est, quæ scit ad tempus mouere plectrum linguæ, vt labia feriantur. Vinculum ad tactum funis mouet plectrum, quando modestia ad auctoritatem sacræ scripturæ linguā prædicatoris mouet.

Num. 10. Tubæ duæ ductiles argenteæ.

Tuba vocās nos ad pænitentiam.

Ioel. 2.

1. Cor. 15.

Psalm. 8. Matth. 21.

Campana signum, & typus prædicatorum.

De situ Ecclesiæ. Cap. 2.

ECclesia est conuocatus populus per ministros ecclesiæ ab eo qui facit vnanimes habitare in domo. Ipsa domus vocatur Ecclesia, quia ecclesiam continet. Ipsa vocatur κυριακή, quia est Dominicalis, κύριος Græcè, Latinè dominus: ac ideò κυριακή dominicalis. Ipsa vocatur βασιλική, id est, regalis. à βασιλεύω, βασιλεὺς rex dicitur, quasi basis populi, λαὸς populus dicitur, βασιλεὺς basis populi. Vnde Isidorus: Basilicæ prius vocabantur regum habitacula, vnde & nomen habent. Nam βασιλεὺς rex & basilicæ, regiæ habitationes. Nunc autem ideò diuina templa basilicæ nominantur, quia ibi regi Deo cultus & sacrificia offeruntur. Iosephus simili modo nominat domum, quam ædificauit Salomon ad suum opus, dicens: Post templi fabricam, quam septem annis prædiximus fuisse perfectam, ædificium domus regalis constituere cœpit, quod tredecim annis vix impleuit. Non enim huiusmodi feruens studium erat, sicut in templo. Et post pauca: Hæc quidem secundum felicitatem Hebraicæ regionis, ac merito regis ædificata sunt. Quorum totam expositionem & ordinem dicere necessarium est, vt ex hoc omnes coniiciant magnitudinem, cùm legentes viderint huius rei descriptionem. Erat magna basilica nimis & pulchra. Hæc innumera columnarum multitudine portabatur, quam ad iudicia rerumque cognitiones distribuit. Audistis ex auctoritate veteri, ideò conuenisse populum ad basilicam, vt audiret iudicia. Audite Apostolum, cur conueniatur in Ecclesia. Itaque fratres mei, inquit, cùm conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis autem esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Monstrante Paulo propterea conuenimus ad Ecclesiam, vt manducemus cœnam Domini. Duo autem audistis cur conueniat populus. Vnum ex antiqua traditione, vt iudicia rerum & cognitiones accipiat: alterum ex nouo testamento, vt manducet. Vtraque quærimus ad ec-

clesiam, scilicet, vt in ea audiamus iudicia nostra, mala siue bona, & cognitionem Dei, & vt manducemus corpus Domini. Idcircò quæ præter ista sunt, postponamus eo tempore, vt iudicia Domini percipere & retinere queamus, & panem Domini manducare, studentes nosmetipsos probare, si dignè possit à nobis manducari. In conuentu ecclesiastico seorsum masculi, & seorsum fœminæ stant. Quod accepimus à veteri consuetudine, dicente Beda in tractatu super Lucam: Quærit aliquis, quomodò Dei filius tanta parentum cura nutritus, his abeuntibus, potuerit obliuiscendo relinqui. Cui respondendum, quia filiis Israel moris fuerit, vt temporibus festis, vel Hierosolymam confluentes, vel ad propria redeuntes, seorsum viri, & seorsum fœminæ choros ducentes incederent, infantésque vel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideóque beatam Mariam vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum quem secum comitari non cernebant, cum altero parente reuersum. Quamuis & aliud hac in re possimus tenere, quòd caro viri & mulieris, si propiùs accesserint, vnumquodque ex altero accendatur ad libidinem. qua de re dicit Salomon: Longè fac ab ea viam tuam. Quoniam propterea venimus, vt defleamus carnales delectationes, necessè est vitare fomenta earum. De habitu mulierum docet Paulus Corinthios: Decet mulierem non velatam orare Deum? nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: mulier verò si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt? Ambrosius in epistola ad Corinthios: Mulier, inquit, idcircò debet velare caput, quia non est imago Dei, sed vt ostendatur subiecta: & quia præuaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, vt in ecclesia propter reuerentiam sacerdotalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum: nec habeat potestatem loquendi, quia sacerdos personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem, sic ante sacerdotem, quia vicarius Domini est. propter reatus originem subiecta debet videri. Et alio modo: Quia & viri quidam comam nutriebant, & mulieres nudo capite procedebant in ecclesiam, gloriantes in crinibus, quod non solùm inhonestum erat, sed etiam concupiscentiæ fomenta præstabat. Masculi stant in Australi parte, & fœminæ in Boreali, vt ostendatur per fortiorem sexum, firmiores sanctos semper constitui in maioribus tentationibus æstus huius mundi: & per fragiliorem sexum, infirmiores sanctos aptiori loco, sicut dicit Paulus Apostolus: fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari, super id quod potestis. Ad hoc quidem pertinet quod Ioannes in Apocalypsi sua vidit angelum fortem, qui posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. Fortiora etenim membra in maioribus periculis, & alia in competentibus sistuntur. Locutionem quam homines debent habere in ecclesia, Paulus manifestat dicens ad Ephesios: Loquentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis & canticis spiritalibus. Quod ita Hieronym. in tractatu memoratæ epistolæ: Qui se abstinuerit ab ebrietate vini in quo est luxuria, & pro hoc spiritu fuerit impletus, iste omnia potest accipere spiritaliter, Psalmos, Hymnos, & cantica. Quid autem intersit inter Psalmum, Hymnum, & canticum, in psalterio plenissimè discimus. Hîc autem breuiter, Hymnos esse dicendum, qui fortitudinem & maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper vel beneficia vel facta mirantur. Quod omnes Psalmi continent, quibus Alleluia vel præpositum, vel subiectum est. Psalmi autem propriè ad ethicum locum pertinent, vt per organum corporis, quid faciendum & quid vitandum sit nouerimus. Qui verò de superioribus disputat, & conuentum mundi, omniúmque creaturarum ordinem atque concordiam subtilis disputator edisserit, iste spiritale canticum canit. Vel certè, vt propter simpliciores manifestiùs, quod volumus, eloquamur, Psalmus ad corpus, canticum refertur ad mentem. Et canere igitur, & psallere, & laudare Deum magis animo, quàm voce debemus. Quod prætermisimus, quis Apostolicorum primus statuerit, vt fœminæ velatæ intrarent in ecclesiam, hîc remur intromittere. Linus natione Italus, vt legitur in gestis Episcopalibus, ex præcepto beati Petri constituit, vt mulier in ecclesiam velato capite introiret.

De Choro Cantorum. Cap. 3.

Augustinus in Psalmo centesimo quadragesimo-nono: Et chorus quid significet, multi norunt. Chorum, quia in ciuitate loquimur, propè omnes norunt. Chorus est consensio cantantium. Si in choro cantamus, corde cantamus. In choro cantantium quisquis voce discrepuerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Isidorus: Chorus est multitudo in sacris collecta: & dictus chorus, quòd initio in modum coronæ circum aras starent, & ita psallerent. Cantorum ordinem suscipimus ex Dauidica institutione. Quando reportanda erat arca Domini de domo Obededom in ciuitate Dauid, præcepit Dauid (vt verba dierum narrant) constituere Leuitas de fratribus suis cantores in organis Musicorum. Constituerunt Leuitæ Eman, Asaph, Ethan, vt concreparent in cymbalis æneis. Et post reliqua: Asaph autem vt cymbalis personaret, Bananias verò & Aziel sacerdotes canerent tubis iugiter coram arca fœderis Domini. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino, Asaph & fratres eius. Et iterùm: Eman quoque & Idithun canentes tuba: & quatientes cymbala, & omnia musicorum organa ad canendum Deo: Et Iterùm: Cantores filij Asaph stabant in ordine suo iuxta præceptum Dauid, & Asaph & Eman & Idithun prophetarum regis. Cantorum primus (vt verba dierum narrant) Eman extitit. Hi verò sunt qui assistebant cum filiis suis, De filiis Caath: Eman cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Geroan, filij Heliel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Maath, filij Masai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ, filij Sophoniæ, filij Thahath, filij Asir, filij Abihasaph, filij Chore, filij Saar, filij Caath, filij Leui, filij Israel, & fratres eius qui stabant à dextris eius. Officij tamen illorum auctor extitit Dauid. De qua re dicit Augustinus in lib. decimoseprimo de ciuitate Dei cap. xiiij. Erat autem Dauid in canticis eruditus, qui harmoniam musicam non vulgari voluptate, sed fideli voluntate dilexerit, ea Deo suo, qui verus est Deus, mystica rei magnæ figuratione seruierit. Diuersorum enim sonorum rationabilis & moderatus concentus, concordi varietate compactam benè ordinatæ ciuitatis significat vnitatem. Hinc tractent cantores quid significet symphonia eorum. Ea admonent plebem, vt in vnitate vnius Dei cultus perseuerent. Etiamsi aliquis surdus adfuerit, idipsum statu illorum in choro ordinatissimo insinuant: Vt qui auribus capere non possunt vnitatem, visu capiant. Porrò cantores laudatores Dei sunt. & ad laudem cæteros excitantes. De quo Hieronymus in tractatu Esaiæ libro primo: Et super choros (qui in libro dierum pleniùs describuntur) Asaph & Idithun & Eman, & filij Chore constituti sunt, vt paulatim à sacrificiis victimarum ad laudem Domini transiret religio. Id frequentissimè reperitur in veteri testamento, vbi eorum officium narratur, opus eorum esse confessionem Domini. Hic versus sæpissimè cantoribus imputatur: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Nostri cantores non tenent cymbala, neque lyram, neque citharam manibus, neque cætera genera musicorum, sed corde. Quanto cor maius est corpore, tanto Deo deuotius exhibetur quod per cor fit, quàm per corpus. Ipsi cãtores sunt tuba, ipsi psalterium, ipsi cithara, ipsi tympanum, ipsi chorus, ipsi chordæ, ipsi organum, ipsi cymbala. Vnde Augustinus in libro Psalmorum nouissimi psalmi: Idem ipsi sancti sunt in omnibus musicis organis. Et paulò post: Laudate Dominum in sanctis eius. Hoc exequitur variè, significans eosdem ipsos san-

Quid chorus ex August. to. 8

Cantorum ordo à Dauide institutus. 1. Paral. 16.

1. Par. 6. Al. Hæman & Helcana.

Symphonia chori quid.

Cantorum officium. 1. Paral. 6. & 16.

Tob. 8.

ctos eius: Laudate eum in ſono tubæ, propter laudis excellentiſſimam claritatem. Laudate eum in pſalterio & cithara. Pſalterium eſt de ſuperioribus laudans Deum: Cithara de inferioribus laudans Deum, tamquam de cæleſtibus & terreſtribus, tamquàm eum qui fecit cælum & terram. Iam quippe in alio Pſalmo expoſuimus pſalterium de ſuper habere ſonorum illud lignum, cui neruorum ſeries, vt meliorem ſonum reddat, incumbit, quod lignum cithara inferius habet. Laudate eum in tympano & choro. Tympanum laudat Dominum, cùm iam in carne mutata, nulla eſt terrenæ corruptionis infirmitas: De corio quippe fit tympanum exiccato atque firmato. Chorus laudat Dominum, quando eum laudat pacata ſocietas. Laudate eum in cordis & organo. Chordas habet & pſalterium, & cithara, quæ ſuperius commemorata ſunt. Organum autem generale nomen eſt vaſorum omnium muſicorum. Quamuis iam obtinuerit conſuetudo, vt organa propriè dicantur ea, quæ inflantur follibus. Quod genus ſignificatum hîc eſſe nõ arbitror. Nam cum organum vocabulum Græcum ſit, vt dixi, generale omnibus muſicis inſtrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vulgaris eſt conſuetudo. Quòd ergò ait, in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, ſignificare voluiſſe. Nõ enim pſalteria ſola & citharæ chordas habent, ſed quia in pſalterio & cithara propter ſonum ab inferioribus & ſuperioribus inuentum eſt aliquid quod ſecundùm hanc diſtinctionem poſſit intelligi, aliud nos in ipſis chordis quærere admonuit: quia ipſæ caro ſunt, ſed iam corruptione liberata. Quibus ideò fortaſſe addidit organum, non vt ſingulæ ſonent, ſed vt diuerſitate concordiſſima conſonent: ſicut ordinatur in organo. Habebunt enim etiam hanc ſancti differentiam ad ſuos conſonantes, non diſſonantes, id eſt, conſentientes, non diſſentientes, ſicut fit ſuauiſſimus cantus ex diuerſis quidem, ſed non aduerſis inter ſe. Stella enim differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. Laudate eum in cymbalis benè ſonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis. Cymbala inuicem tanguntur vt ſonent: ideò à quibuſdam labiis noſtris comparata ſunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodammodò laudare Dominum, dum quiſque honoratur à proximo, non à ſeipſo, & inuicem honorantes dant laudem Deo.

Differunt pſalterium & cithara. — *Laudare in tympano & choro.* — *Quid organum.* — *Myſterium in chordis.* — *1. Cor. 15.* — *Laudare in cymbalis.* — *Rom. 12.*

De veſtimento Cantorum. Cap. 4.

PRimi cantores veſtiti erant byſſinis, vt verba dierum narrant, dicendo: Tam Leuitæ, quàm cantores, id eſt, qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, & qui ſub Idithun filij & fratres eorum veſtiti byſſinis, cymbalis & pſalteriis & citharis concrepabant. Ex natura byſſi poſſumus intelligere, quàm proxima ſint inter ſe hæc duo, byſſus & linum, quo noſtri cantores vtuntur. Dicit Beda in libro de tabernaculo & vaſis eius: Byſſus namque, vt ſæpiùs commemoratum eſt, de terra viridis naſcitur: ſed eruta de terra, ſiccatur, * contunditur, coquitur, torquetur, & magno & longo exercitio ad candidum de viridi producitur colorem: Sic & caro noſtra, vt ad virtutem decorémque caſtitatis perueniat, arctis ſe neceſſe eſt ieiuniorum, orationis, vigiliarum, & totius continentiæ laboribus ſubigat, quibus naturales & velut ingenitas eius delectationes exſiccare, atque ad eam, quam deſideramus, dignitatem virtutis accedere queamus. Et in alio loco eiuſdem: Quid per byſſum, niſi candens decore munditiæ corporalis caſtitas deſignatur? † In ſignificatione non diſcrepat noſtrum linum, quo noſtri cantores veſtiuntur à byſſo. Ipſi enim labores quos ſuprà diximus, non ſunt candor: ſed per eos peruenitur ad candorem: ac ideò, vt prætulimus, per caſulam poſſumus intelligere ipſos labores: in camiſia verò ipſam munditiam carnis, quæ ſplendet ante Dominum. Ex nobis ipſis poſſumus addiſcere, aliud eſſe ieiunium, orationes, & vigilias, & aliud munditiã carnis. Multi enim ieiunant, & orant, ac vigilant, & quod grauius eſt, delinquunt per carnis appetitum. Vnde & Hieronymus in tractatu epiſtolæ ad Epheſios: Quanti enim diligunt Dominum, parati exilia, parati martyria, parati inopiam & omnia pro eo contumeliarum genera ſuſtinere, & nihilominùs carnis paſſione ſuperantur?

2. Paral. 5. — *Cur byſſinis & lineis veſtiuntur cantores.* — *l. 2. cap. 13.* — **quoque* — *Byſſo & lino caſtitas deſignatur.*

De Introitu Epiſcopi ad Miſſam. Cap. 5.

OFficium quod vocatur Introitus Miſſæ, habet initium à prima antiphona, quæ dicitur Introitus, & finitur in oratione, quæ à ſacerdote dicitur ante lectionem. Introitus Epiſcopi ad Miſſam, qui vicarius eſt Chriſti, ipſius aduentum nobis ad memoriam reducit, & populi adunationem ad eum, ſiue per ſuam prædicationem, ſiue ſuorum Prædicatorum. Introitus Epiſcopi celebratur vſque ad ſeſſionem ſuam. Tangit enim ex parte officium, quod Chriſtus corporaliter geſſit in terra, ſiue diſcipuli eius vſquequo aſcendit ad ſedem paternam. Hoc officium addidit Miſſæ Cæleſtinus, Ille vt in geſtis pontificalibus continetur, conſtituit, vt pſalmi Dauid centum quinquaginta ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, niſi tantùm epiſtola beati Apoſtoli Pauli recitabatur, & ſanctum Euangelium, & ſic Miſſa celebrabatur. Quod nos ita intelligimus, vt ex omnibus pſalmis excerperet antiphonas, quæ pſallerentur in officio Miſſæ. Nam antea inchoabatur Miſſa à lectione. Qui mos adhuc retinetur in vigiliis Paſchæ, & in vigiliis Pentecoſtes: Chriſtus filius Dei, qui elegit ſuos ante mundi conſtitutionem, vt eſſent ſancti & immaculati, miſit præcones in veteri teſtamento, vt de aliis taceam, qui ſuauitate ac modulatione vocis populum ſuum congregarent ad vnius Dei cultum. Quorum auctor fuit Dauid, de quo Auguſtinum prætulimus dicentem in ſuperioribus: Erat autem Dauid vir in canticis eruditus, qui harmoniam muſicam non vulgari voluptate, ſed fideli voluntate dilexerit, & rel. Poſt eum Eman, Aſaph, Ethan & Idithun, de quibus iam prædictum eſt, & quid ſignificet eorum pſalterium, cithara, tympanum, chordæ, organum, & cætera. Hæc omnia ſunt in opere & cantu. Vnde mos inoleuit, vt non ſedeatur in eccleſia, quamdiu præſens officium agitur, quoniam operarij & laborarij Chriſti ſiue præconum eius deputantur, qui prædeſtinati ad cultum vnius Dei vocantur. De quo ſtatu dicit libellus, qui inſcribitur de Ordine Romano: Pontifex incipit Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit, & non ſedet antequam dicat poſt orationem primam Amen. Quicunque enim Deo attrahitur, delectatione attrahitur, non neceſſitate. Vnde Auguſtinus in tractatu ſuper Ioannem, ſermone viceſimotertio: Porrò ſi Poetæ dicere licuit, Trahit ſua quemque voluptas: non neceſſitas, ſed voluptas: non obligatio ſed delectatio: quanto fortiùs nos dicere debemus trahi hominem ad CHRISTVM qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſtitia, delectatur ſempiterna vita? Ac ideò cantorum dulcis vox huic operi dedita eſt, vt ſua dulcedine idonea ſit hortari populum ad confitendum Domino. Ita enim ſcriptum eſt in libro Paralipomenon: Igitur cunctis pariter & tubis & voce, cymbalis & organis, & diuerſi generis muſicorum concinentibus, & vocem in ſublime tollentibus, longè ſonitus auditur: vt cùm Dominum laudare cœpiſſent, & dicerent: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius, impleretur domus DEI nube, nec poſſent ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria Domini domum Domini. Præconibus pſallentibus, quando placuit CHRISTO Domino pſallentium venire, aſcendit ſuper currum ſuum, & venit in mundum, diſponere eundem currum per loca congrua. De quo curru dicit

Introitus quid ſit. — *Ephe.* — *Sup. Augu. de ciuit. 17. cap.* — *Cur non ſedetur introitus officio.* — *Quoniam trahimur ad Chr. To. 9.* — *Vir. in col.* — *Cantorum vox dulcis.* — *2. Paral.* — *Quid currus Chriſti per venit.*

Psalmista: Currus DEI decem millibus multiplex. Vndè iterùm Augustinus in psalmo sexagesimo septimo: Multitudinem sanctorum atque fidelium, qui portando DEVM fiunt quodammodò currus DEI, signauit hoc nomine. Hanc in*manendo & regendo perducit in finem tanquàm currum suum, velut in locum aliquem destinatum. Multitudo decem millium sanctorum, est in ordinibus ecclesiasticis, & in auditoribus eorum. Septem gradus sunt ordinatorum, octauus cantorum, nonus & decimus auditorum vtriusque sexus. Millium additur, ad insinuandam perfectionem eorum. Veniente Domino, ducit secum prophetas & sapientes & scribas. hos in Euangelio promittit se mittere ad inuitandum populum. Ecce ego, inquit, mittam ad vos prophetas & sapientes & scribas, & reliqua. Diaconi in loco prophetarum sunt, qui annunciant ex Euangelio futuram vitam. Subdiaconi in loco sapientum, qui sciunt ordinatè vasa Domini disponere, & quod primùm ferendum sit, quódque posteriùs. Acolyti in loco scribarum, qui accendunt corda fidelium ex scriptura sacra. Præuenit in thuribulo thymiama, quod significat corpus CHRISTI plenum odore bono. Hoc enim corpus primò necessè est prædicari in omnibus gentibus. Vndè Paulus dicebat ad rudes Corinthios: Nihil me iudicaui scire inter vos, nisi CHRISTVM IESVM, & hunc crucifixum, Dein ferantur candelabra, vt super fundamentum iam positum luceat lux prædicatorum coram hominibus: Iam eos illuminatos sequantur subdiaconi, vt possit Prædicatorum ordo dicere, Sapientiam loquimur inter perfectos. Euangelium illis iungatur, in quo est declarata perfectio. Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia. Episcopus & sibi coniuncti, Euangelium sequantur, iuxta illud Euangelicum: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ante oculos habeat sæpissimè episcopus, quod in mente semper oportet retinere. Septem prophetæ siue diaconi sunt in ministerio, quia septempliciter diuiditur scriptura inter nouum testamentum, & vetus, quæ Euangelio ministrant. Episcopus in medio vicarius Christi quasi Euangelium, habet in Nouo Testamento ministros historiæ, vt Lucam in Actibus Apostolorum: habet ministros in septem epistolis canonicis: habet ministros in quatuordecim Epistolis Pauli: habet ministros in Apocalypsi: In veteri testamento, in lege, prophetis, & psalmis. Vnde scriptum est in Euangelio Lucæ: Quæ scripta sunt in lege Moysis, & prophetis, & psalmis de me. At si quinque fuerint, quinque ministros librorum demonstrant in Euangelio ministrare. Episcopus in medio quasi Euangelium, habet in nouo testamento primum ordinem prædicatorum historiæ, secundum epistolarum, tertium prophetarum, vt est Apocalypsis: In veteri testamento vnum legis, & alterum prophetiæ. Hæc duo Philippus in Ioannis Euangelio ad medium deducit, dicens: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. At si fuerint tres, tres ministrationes trium librorum. Fons omnis sapientiæ Euangelium in medio duos libros in nouo testamento, scilicet epistolarum, & prophetarum. Liber Actus Apostolorum, qui mittitur Theophilo, Epistolis coniungitur, Ex vna re est epistola, quia mittitur alicui homini: ex altera, quia historiam tantùm continet, stat per se: In veteri testamento vnum: Omnis scriptura apud veteres lex nominatur, sicut de psalmis dicitur: Et in lege vestra scriptum est, quia ego dixi, Dij estis. Vnde Augustinus memoratus in tractatu super Ioannem sermone quadragesimoquarto: Legem appellauit Dominus generaliter omnes illas scripturas, quamuis alibi specialiter dicat legem, à prophetis eam distinguens, sicuti est, Lex & prophetæ vsque ad Ioannem prophetauerunt. Et, In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Aliquando autem in tria diuisit easdem scripturas, vbi ait, Oportebat omnia impleri, quæ, scripta

A sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Si vnus fuerit, vnum præceptum dilectionis ostendit, vt Apostolus ad Galatas: Omnis lex in hoc sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ministerium Prophetæ est, ex memoratis libris Euangelicam veritatem approbare. Vt moderatè prophetia disponatur, habeat ante se subdiaconorum sapientiam, scilicet vt congruo tempore prophetent, & ita ordinatè, vt possit capi ab auditoribus quod dicitur. Acolytorum lux, doctorum opus expleat, vt in manifestam lucem perducant memoratos libros. Qui enim Christum præcedit ad aliquem locum, vt Euangelium prædicet, ita sapienter debet præcedere, vt prosit auditoribus, & explanet obscuros sensus scripturarum. Postquàm transit vicarius in medio adolescentularum tympanistriarum, de quibus Augustinus qui suprà:

in duo aliquando in tria diuiditur. Matth. 11. Matth. 22. Gal. 5.

Ministeriū diaconorū.

B In ministerio, inquit, honorabili, nam ita sunt in medio ministri, præpositi ecclesiarum nouarum, hoc enim sunt adolescentularum, carne edomita DEVM laudantium: Sapientia, id est, subdiaconi, vadunt in medio adolescentularum tympanistriarum, vt doceant, quem laudare debeant tympanistriæ. Tympanistriæ cantores sunt. Ministerium cantorum laudem resonat, vt idem in psalmo septuagesimo secundo: Qui enim cantat laudem, nō solùm laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non solùm laudat, sed & amat eum quem cantat. Notum est, quid veteres cantores in lege amabant, de quorum persona dicebat Dauid, Vt iumentum factus sum apud te. scilicet, vt liberos haberent, opibus abundarent, honore fruerentur, & sanitate gauderent.

Tympanistriæ cantores dicūtur.

Cātare laudē quid est.

Psal. 72. Cantores vet. test. vt iumenta erant.

C CHRISTO homine nouo veniente, cor eorum mutari oportebat ad meliora, Sapientia subdiaconorum innouat eos, vt qui vnum anteà tantum DEVM dicebant, non in tribus personis: dicant nunc, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. Sed expectandum est vsquedùm id fiat, quod precatur sponsa in Canticis canticorum, Osculetur me osculo oris sui. Scitis, dicente Apostolo, CHRISTVM semetipsum exinaniuisse, & formam serui accepisse. Quapropter postquàm præsentatus est ecclesiæ, inclinatus stat vsque ad impletionem suæ humilitatis, in qua factus est patri obediens vsque ad mortem. In ipsa inclinatione dat pacem ministris, qui à dextris læuaque sunt. Ipse est enim pax, per quem reconciliatur Ecclesia DEO, siue de nouo testamento, siue de veteri: Ipse destruxit

Cantores. no. test. innouati sūt.

Cur episcopus osculatur ministros inclinatus. Cant. 1. Philip. 2.

Christus pax nostra. Ephe. 2.

D medium parietem inimicitiarum, & fecit vtrunque vnum: Pacem dedit his qui longè, & pacem his qui propè. Eandem pacem offert cantoribus, qui retrò stant, adimplens quæ dixit discipulis: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. præsentibus dat, absentibus, siue veteris testamenti, siue noui, relinquit. Hoc est, quod solemus dicere, Innuit Episcopus cantori. Quo facto sapientia Dei quasi aduentu subdiaconorum, intelligunt cantores mutati iam de veteri, trinitate DEVM laudare, & dicunt, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Diaconi quasi chorus prophetarum, stant cum eo humiliati, & dicunt, Domine doce nos orare: & spiritu prophetiæ, id est, spiritu reuelationis cognoscunt non se posse habere affectum in oratione

Ioan. 14.

Innuente episcopo, cātores dicūt Gloria patri, &c. Matth. 6. Luc. 11.

E ad patrem nisi ab eodem vnigenito filio eius, qui est in sinu patris, edoceantur. Quod separatim diximus de diaconis, & subdiaconis, & acolytis, de vnoquoque discipulo CHRISTI intelligimus: sed propter quosdam profectus affectuum, vnius prædicatoris opus distinguitur per multiplices ordines. Cæterùm propheta, diaconus sapiens, & scriba. Sapiens subdiaconus, propheta & scriba: Scriba acolytus, propheta & sapiens. Docet CHRISTVS orare discipulos. Quapropter cantores, id est, laudatores aduentus Domini, annunciant tempus esse, vt corda patrum conuertantur in filios: Sicut Abraham tres angelos vidit, & tamen vnum Deum adorauit, & credidit trinitatem in vnitate: sic & modò filios Abrahæ oporteat credere. Et dicunt, Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & reliqua.

Diuersorū ordinū vnū opus.

Gen. 18. Fides trinitatis.

Luc.10. Messis multa operarij pauci.

Ecce messis multa, de qua dicitur in Euangelio, Messis quidem multa, operarij autem pauci. rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Christus Dominus messis, mittit operarios in messem suam, vt scriptum est in Luca: Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus. Eodem modo vicissim duo & duo diaconi altrinsecus vadunt osculari latera altaris. Per osculum eorum demonstratur pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quamcunque domum intraueritis, primùm dicite, Pax huic domui. Altare, vel alio modo mensa quæ osculatur, corda electorum significat, siue in Hierusalem, siue extra Hierusalem. Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi: Corda itaque sanctorum, mensæ Dei sunt †. Posteà reuertuntur ad episcopum. Sic &, Euangelio dicente, legimus fecisse missos illo tempore. Et reuersi, inquit, Apostoli, nunciauerunt illa quæ fecerunt. Et in sequentibus, Et factum est, cùm solus esset orans, erant cum illo discipuli eius. Sunt discipuli cum Christo, Christus solus orat. Dein postquàm tempus aduenit præconij Dominicæ passionis, cantores vt ad memoriam reducant Christi nouissimam humiliationem, dicunt versum de psalterio. Psalterium ex inferiori parte percutitur, & ex superiore parte habet in quo reboat: sic & opus passionis Christi ab inferiore parte habet percussuram, à superiore parte dulcedinem resurrectionis, quæ resultat longè latéque per ora prædicatorum. Adimpleto tempore præconatus præconum, vadit Christus ad Hierusalem, in qua est altare quod osculatur in medio: quoniam ipse est de quo dicitur in Canticis canticorum: Media charitate constrauit propter filias Hierusalem. Vicarius Christi hæc omnia agit in memoriam primi aduentus Christi. Osculatur altare, vt ostendat aduentum Christi fuisse in Hierusalem: osculatur Euangelium, in quo duo populi ad pacem redeunt, vt & nos eos diligamus, qui disiuncti erant à nobis. Oscula vicarij Christi, osculo Christi congruunt: Sicut Christus primò osculum his præbuit, qui primò crediderunt: sic Episcopus ministris primis: Et, sicut Christus his se offert vltrò, quibus dicit, missus sum ad oues quæ perierant domus Israel, sic episcopus altari per quod recolimus Hierusalem, in qua Dominus suos dilexit vsque in finem secundum Ioannem. Et sicut Christus adsciuit sibi posteà gentilem populum, qui reconciliatus est Deo in nouo testamento: sic Episcopus Euangelium, quod est nouum testamentum. Remanet euangelium in altari ab initio officij vsque dum à ministro assumatur ad legendum: Quia ab initio aduentus Christi, euangelica doctrina resonuit in Hierusalem, & inde exiuit ad publicum, sicut scriptum est: De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Deinde transit episcopus ad dexteram altaris. Liquet omnibus quòd semper Christus egit dexteram vitam, postquàm resurrexit à mortuis. Diaconi posteà stant in ordine, quibus ille dixit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui post eum stant, firmati sunt, vt eum sequantur vsque ad mortem, & cum eo transeant ad æternam vitam. Maior pars in dextera parte stat, & minor in sinistra. Quid numerus illorum significet, prædictum est. Ad insinuandum nobis liberè vetus testamentum legere & tenere, vt Apostolus, Omnia autem probate: aliqua pars ministrorum in sinistra parte stat, per quam temporalis benedictio designatur. Certè & nostra ecclesia vtrunque petit à Domino, & temporalem benedictionem, & æternam. Temporalem petimus, quando precamur, vt Deus conseruet Dominos nostros, filios eorum, fructus terræ, & pacem in terra nostra: At æternam, quando iustitiam, sapientiam, & charitatem, & cætera. Inter hæc omnia stant acolyti, & tenent cereos in manibus. Quid aliud significat, nisi vnumquemque doctorem debere habere in manibus doctrinam suam, vt magis studeat opere docere, quàm verbis.

Luc.10. — Cur duo Diaconi osculantur latera altaris. — Matth.10. — Luc.10. — Luc.11. — Cantores introitus versum ex psalterio dicunt. — Cantic.3. — Cur episcopus osculatur altare & Euangelium. — Repræsentatio osculorũ Christi per Episcopum. — Matt.15. — Liber Euãgelij in altari. — Esa.2. — Matth.16. — 1.Thess.5. — Cerei in manibus acolytorũ.

De Kyrie eleison. Cap. 6.

HOc opere completo, id est, adunato per prædicationem Christi populo DEI ex magna parte, in quo cantores magno certamine laborauerunt, ne aliqua præsumptio inutilis subripiat corda eorum, hortatur eos Dominus dicere: Dicite, serui inutiles sumus. Vnde Beda in tractatu super Lucam: Serui inutiles sumus, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. & alibi, Qui coronat te in miseratione & misericordia. Non ait, in meritis & operibus tuis, quia cuius misericordia præuenimur, vt Deo seruiamus, eius munere coronamur, vt sublimiter cum illo regnemus. Quod debuimus facere, fecimus. Re vera debuimus: quia qui non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, non nostris videlicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauentes. Ac ideò dicant cantores Kyrie eleison, Domine pater miserere. Christe eleison, miserere, qui nos redemisti sanguine tuo. & iterùm: Kyrie eleison, Domine Spiritus sancte, miserere. Potest & simpliciter intelligi de Kyrie eleison, necessariò constitutum esse à præceptoribus ecclesiæ, vt cantores post finitam antiphonam deprecentur Domini misericordiam, quæ deprimat inanem iactantiam, quæ solet sequi cantores. Habent enim quandam exultationem propter egregiam compositionem melodiarum, & non humiliationem lectionis, qua illuminantur ad studium humilitatis. Qua de re possunt fallaciter decipi per philosophiam & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum. Vbi est vera philosophia, non sequitur inanis fallacia: Vbi est pomposa doctrina, sequitur iactantia animi. Et alio modo: Ante omnem orationem specialem sacerdotum necesse est præcedere misericordiam Domini propter tres causas, quæ mihi in promptu occurrunt. Vna est, vt serenetur mens sacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit: Altera, vt dignus sit loqui Deo, quantum ad naturam humanam pertinet. Tertia, quòd, si tædio aliquo corporali affectus spiritus sine mente orauerit, Dominus non in furore suo respiciat super illum, sed in iudicio misericordiæ, oportet vt præcedat aliquid tale, quod repellat redundantes cogitationes à mente, quæ accidunt visu, auditu, cæterisque sensibus, vt in oratione mens sola inuisibilia cogitet, quoniam inuisibili loquitur. Ac ideò in omnibus peractis officiis sequitur Kyrie eleison ante orationem Dominicam, vt est in matutinali & vespertinali synaxi. Nam quod nos Galli finitis psalmis nocturnalibus solemus cantare orationem Dominicam, Romana ecclesia prætermittit.

De Cereis. Cap. 7.

DIcentibus Kirie eleison cantoribus, acolyti è manibus ponunt cereos in terram altrinsecus, & vnum in medio: quoniam post peracta bona opera, ad tantam humilitatem nos deducit Spiritus sanctus, cuius lumen signatur lumine cereorum, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam, vt verè nos cognoscamus esse cinerem & puluerem. Quo lumine illuminatus est patriarcha Abraham, quando post locutionem Domini ad se factam, dixit: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Cereus in medio stans, eum designat qui dixit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Numerus cereostatorum non pertransit septenarium numerum, quoniam septiformi spiritu illuminatur omnis ecclesia, qui septiformis spiritus singulariter in Christo habitat. Episcopo ascendente ad sedem, cereostata mutantur de locis suis in ordine vnius lineæ, excepto primo vsque ad altare. Per ce-

reostata varia dona gratiarum Spiritus sancti figurantur, per quæ illuminatur ecclesia. In donis memoratis duo debemus memorari, id est, multifaria dona, & vnitatem spiritus. Per cereostata altrinsecus posita, vsque nunc distributa dona per corda electorum signantur: Per compositionem vnius lineæ, vnitas Spiritus sancti in singulis donis, quæ compositio examussim habet à primo cereo, quem diximus significare Christum, à quo procedit Spiritus sanctus, & in quo æternaliter manet. Ab ipso enim missus est die Pentecostes ceu vsque ad altare, id est, vsque ad corda electorum Apostolorum in igneis linguis. Ac ideò quod posteà agitur in officio Missæ, illud tempus figuratè exprimit, quo Apostoli Apostolorúmque successores negocia Domini exercent: quod finitur euangelio perlecto. Potest & simpliciter intelligi dispositio cereorum, expeditus cursus circa altare ministrandi.

De Gloria in excelsis. Cap. 8.

Telesphorus natione Græcus ex anachorita, constituit, vt hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo ante sacrificium. Symmachus quadragesimus quintus post Telesphorum constituit, vt omni die Dominico & natalitiis martyrum, idem hymnus cantaretur. Hymnus, Gloria in excelsis Deo, laus Dei est, vt in Euangelio legimus: Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis Deo. Sacerdos quando dicit, Gloria in excelsis Deo, Orientis partes solet respicere, in quibus ita solemus Dominum requirere, quasi ibi propria eius sedes sit, cùm potiùs eum sciamus vbique esse. Non est ordo, vt qui Dominum laudare voluerit, tergum ad eum vertat, & pectus ad seruos. Ipsum statum ex qualitate loci, vbi angeli cecinerunt memoratum hymnum possumus conijcere. Dominus qui vbique est, secundum formam serui in Bethleem erat, quæ Bethleem nostram ecclesiam signat, quæ est domus panis. Angeli ad Orientem cecinerunt. De quo statu dicit Michæas: Et turturris gregis nebulosa filia Sion, vsque ad te venient. Turris quippe gregis, quæ Hebraicè dicitur turris Ader, mille circiter passibus à ciuitate Bethleem ad Orientem distat. Diximus superiùs, transitum episcopi de altari in dexteram partem, significare Christi transitum de passione ad æternam vitam: Ac ideò hoc in loco dicimus, Gloria in excelsis Deo cantandum, quoniam gloria ineffabilis in excelsis facta est, quando Christus transitu suo animas Sanctorum copulauit consortio Angelorum. Hoc gaudium annunciauit angelus in natiuitate eius dicens: Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator. Manifestum est, quibus extitit Saluator: Quando gloria resurrectionis eius celebrata est, tunc in terra pax hominibus fuit, quibus dicebat: Pax vobis. Pax magna est, quando sub vno Domino copulantur cælestia & terrena. Ita factum esse post resurrectionem suam denunciat Saluator, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

De prima Oratione Missæ. Cap. 9.

Qvando dicimus, Pax vobiscum, siue Dominus vobiscum, quod est salutatio, ad populum sumus versi. Quos salutamus eis faciem præsentamus: excepto in vno, quod est in præparatione hymni ante Te igitur. Ibi iam occupari circa altare, ita vt congruentius sit vno modo versos nos esse, quàm retrò aspicere ad insinuandam intentionem deuotissimam, quam habemus in offerendo sacrificio. Nec debet arator dignum opus exercens, vultum in sua terga referre. De istis sat est, reuertamur ad salutationem. Salutauit enim in veteri testamento Angelus Gedeon, dicens: Dominus tecum virorum fortissime, Et iterùm: Dixit Dominus, Pax tecum. Et iterùm in Ruth: Dixit Booz A messoribus suis, Dominus vobiscum: Et responderunt ei, Benedicat te Dominus. nullíque dubium, quin in Booz ipse Christus salutasset, qui in lumbis eius erat. Scriptum est in libro Paralipomenon secundo: Audi me Asa & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Nostra responsio, Et cum spiritu tuo, ex Pauli epistola secunda ad Timotheum sumpta est. Sic enim in illa scriptum est: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Quando sacerdos dicit, Pax vobis, secundum euangelicam scripturam, siue Dominus vobiscum, hoc agit quod Paulus quando dicit, Dominus IESVS Christus cum spiritu tuo. Hac salutatione episcopi & responsione populi intelligimus, vnum debere esse affectum episcopi & populi, sicut hospitum vnius * Domini. Postquàm Christus resurre- B xit, manifestum est dixisse discipulis, Pax vobis: Deinde reuertitur Episcopus ad Orientem, & dicit, Oremus: ac dein sequitur benedictio. Sic & Christus antequàm ascenderet in cælum, benedixit eos, sicut scriptum est in Euangelio Lucæ: Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis, benedixit eis. Vtroque nomine, id est, benedictionis & orationis, vocatur oratio sacerdotis. De benedictione dicit Apostolus: Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen, super tuam benedictionem, quia nescit quid dicas? Hanc benedictionem vocat Ambrosius orationem dicens: Imperitus enim audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, & non respondet, Amen, id est verum, vt confirmetur benedictio. Per hos enim impletur confirmatio precis qui respondent, Amen †. C Finis præsentis officij noscitur experimento aliorum officiorum. In fine aliorum solemus dicere Kirieeleyson, ac deinceps orationem, & sic tandem vnumquemque remeare ad sua. Eundem ad demonstrandum finem mutantur cerei de loco in locum. Libet hîc proferre auctoritatem sancti Augustini, quare nos obtinuit ecclesiæ suas orationes versum Orientem dirigere. Dicit in sermone Domini in monte: Cùm ad orationem stamus, conuertimur ad Orientem, vnde cęlum surgit, non tamquam ibi sit Deus & quasi cæteras mũdi partes deseruerit, qui vbique præsens est non locorum spatiis, sed maiestatis potentia: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excel- D lentius, id est, ad corpus cæleste conuertatur. Ideò dicitur Deus in cælis habitare, quia maior cognitio est incelis illius summæ maiestatis & essentiæ in angelis vel in animabus sanctorum, quàm in terra habitantibus sanctis, propter grauedinem carnalis habitationis, quæ vix permittit animam ad purum veritatis lumen aduolare.

2.Paral.15. — Et cum spiritu tuo. — 2.Tim.4. — * domus. — Luc.24. — Oremus. — 1.Cor 14. — Collecta dicitur & benedictio & oratio. — To.4.c.9. — Cur versus Orientem dicuntur collectæ. — Cur Deus in cælis habitare dicitur.

De Sessione Episcopi. Cap. 10.

Deinde Christus ascendit in cælum, vt sedeat ad dexteram patris. Episcopus, quia vicarius est Christi in omnibus memoratis superius, debet & hîc ad memoriam nobis inthronizare Christi ascensionem & sedem. Quapropter ascendit in sedem post opus & laborem ministerij commissi. Christus disposito curru suo per conuenientia loca, id est, presbyteros in suo ordine, diaconos in suo, subdiaconos in suo, cæterósque E gradus in suis, nechon & auditores, vnumquemque in suo ascendit ad sedem, & sedet. Sedent cum eo quibus promisit: Cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. De quibus dicit Paulus Apostolus ad Ephesios: Et conresuscitauit & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. De his qui ascenderunt secum, aliqui sedent, & aliqui stant. Per eos, qui sedent, demonstrantur membra Christi in pace quiescentia: per eos qui stant, in certamine posita. Caput & membra vnum corpus: quomodo Christus in aliquibus sedet, in aliquibus stat, (vt illum vidit Stephanus in certamine positus) aliqui ascendentium sedent, aliqui stant. Dominus in alto cælorum sedens, custodit currum suum, id

Cur episcopus ascendit in sedem post orationem. — Matth.19. — Ephes.2. — Quidam cũ episcopo sedent, quidam stant. — Act.7.

est,ciuitatem, de qua dicit Psalmista, Nisi Dominus custodierit ciuitatem,frustrà vigilat qui custodit eam. Paulus,quia vice Christi fungebatur, dicente Augustino in psal.126.dicebat:Timeo ne fortè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestræ mentes corrumpantur à castitate,quæ est in Christo.Custodiebat,custos erat,vigilabat quantum poterat super eos quibus præerat: Et Episcopi hoc faciunt. Nam ideò altior locus positus est in Episcopis, vt ipsi intendant & tamquam custodiant populum. Nam & Græcè quod dicitur Episcopus, hoc Latinè Superintentor interpretatur, quia superintendat,quia desuper videt. Quomodò enim vinitori altior fit locus ad custodiendam vineam:sic & Episcopis altior locus factus est. Et de isto loco alto periculosa ratio redditur, nisi eo corde stemus hîc, vt humilitate sub pedibus vestris simus,& pro vobis oremus.

Psal 126.
2.Cor.11.
Cur altior locus debetur episcopo.

De officio Lectoris & Cantoris.

Lector dicitur,quia lectione fungitur,vt Isidorus ait. Lectio dicitur, quia non cantatur vt psalmus vel hymnus, sed legitur tantùm. Illic enim modulatio,hîc sola pronunciatio quæritur. Cantor multa officia habet. Vnumquodq; officium ex illo quod efficit, nomen habet. Lectionem quæ legitur post sessionem,sequitur cantus, qui vocatur Responsorius. Responsorium, vt idem qui suprà,Itali tradiderunt. Quos indè responsorios cantus vocant,quòd alio desinente,id alter respondeat. Vsus lectionis & cantus,sumptus est à veteri testamento,vt legitur in libro Esdræ,quod ponendum est in nocturnali officio,si Dominus dederit. Possumus etiam officio cantoris,officium prophetæ intelligere. Lectio legis & prophetarum frequentabatur à populo antiquo. Vnde scriptum est in Act. Apost. Et ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. Post lectionum autem legis & prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos,id est,ad Paulum & Barnabam, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite: Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: & reliq. Quandiu hæc duo celebrantur, id est, lectio & prophetia, solemus sedere more antiquorum. Vnde Ambrosius in tractatu ad Corinthios: Hæc traditio synagogæ est,quam nos vult sectari Apostolus, quia Christianis quidem scribit, sed ex gentibus factis, non ex Iudæis, vt sedentes disputent seniores dignitate in cathedris: sequentes, in subselliis: nouissimi, in pauimento super mattas. Et iterùm: Per lectoris officium & cantoris, possumus intelligere patremfamilias,qui profert de thesauro suo noua & vetera. Vnde Gregorius in suis homiliis, In eo quod veritas dicit: Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est patri familias, intelligi valet, quia non de his, qui fuerant, sed de his qui esse in ecclesia poterant, loquebantur. Qui tunc noua & vetera proferunt,cùm vtriusque testamenti prædicamenta vocibus & moribus loquuntur. Per lectionem, prædicationem veteris testamenti, quæ humilior est, possumus intelligere: per responsorium, noui testamenti,quæ excellentior est. Hæc duo prædicamenta, per Ioannis vitam & Christi designantur. Nam, quod ait Lucas Euangelista, Lamentauimus,& non plorastis, ad Ioannem pertinet, cuius abstinentia à cibis & potu, luctum pœnitentiæ significabat. Quod autem ait, Cantauimus tibiis, & non saltastis,ad ipsum Dominum, qui vtendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni præfigurabat. At Iudæi nec humiliari cum Ioanne, nec cum Christo gaudere voluerunt. Sicut suauius est nouum testamentum veteri, ita vulgò suauior cantus lectione. Præsentes lectores & cantores, quibus est surgere, sicut de Paulo legimus superiùs, negocia Domini habent, quibus dicitur, Negociamini dum venio. Lector legem Domini debet tradere auditoribus, quasi incipientibus in schola Domini exerceri. Nuper vocati sunt per officia cantorum ad nuptias. Neoterici sunt, audiant doctorem necesse est. Doctor & lector vnum sunt. De Esdra enim scriptum est,quod ipse legem Domini faceret & doceret in Israel. Eundem Esdram idem liber inducit postea legentem in gradu ligneo. De Doctoribus dicit Ambrosius in epistola ad Corinthios: Illos dicit doctores, inquit, Paulus, qui in ecclesia litteris & lectionibus retinendis pueros imbuebant more synagogæ,quia traditio illorum ad nos transitum fecit. Iterùm mihi videtur esse inter lectionem & responsorium, quod est inter elementa & artes ipsas. Ars quoque Musica habet elementa sua, & Geometria ab elementis incipit linearum, & Dialectica atque medicina habent Isagogas suas. Sic elementis veteris testamenti,vt ad euangelicam plenitudinem veniat sancti viri eruditur infantia. Elementa, lex Moysis & omne vetus instrumentum intelligendum est,quibus quasi elementis & religionis exordiis Deum discimus. Dent lectores, siue Doctores, precium Domini,id est,verba legis,& recipiant scholasticas mentes, scilicet vacantes ab emptione villæ, ab emptione boum,quinque iugorum,à ductu vxoris. Schola vacatio dicitur. At si adhuc aliquis surdus obturatis auribus cordis torpescit, veniat cantor cū excelsa tuba more prophetarum,sonétque in aures eius dulcedinem melodiæ:forsitan excitabitur.Fiat in eo,quod de populo narratur factum esse in libro Esdræ. Sic enim scriptum est in eo:Steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Leuitæ filij Asaph in cymbalis, vt laudarent Deum per manus Dauid regis Israel,& concinebant hymnis & cōfessione Domini,quoniā bonus,quoniā in æternū misericordia eius super Israel.Omnis quoq; populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, in eo quòd fundatum est templū Domini.Et paulò pòst:Multi vociferantes in lætitia leuabant vocem, nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi. Vnde Beda in tractatu Esdræ: Sacerdotes quidem sanctis ornati vestibus, prout stāte adhuc templo consueuerant, tubis personantes, & cor populi ad suauitatem supernæ laudis accendentes: Leuitæ autē in cymbalis benè sonantibus hymnos Domino concinentes: populus verò clamore communi affectum sui cordis in laudando Dominum ostendens. Cantores qui respondent primo canenti, vocem auditorū proferunt, quos testificantur laudare Dominū. Non immeritò ipsi cantores agunt causas prophetarum, quia de filiis principis eorum,id est, Asaph scriptū est in Paralipomenon: Filij eius sub manu ipsius erant, prophetantes iuxta regem:Ipsi exaltant vocem vt tuba.ipsis dicitur in psalmo octuagesimo, Tuba canite, hoc est,vt Augustinus, Clarius & fidentiùs prædicate, ne terreamini, sicut ait propheta quodam loco, Exclama & exalta vocem tuā sicut tuba.Lex enim scripta data est in tabulis.Scriptura enim pertinet ad lectoris officium:Prophetia menti inscripta erat,quā voce fidenti prophetæ proferebant, quod pertinet ad cantoris officium. Fidi prædicatoris officiū gerit cantor,quē oportet post obedientiam auditorum versum cantare.Quid significet versus in officio prędicatoris,ex euangelica parabola addiscere possumus,quæ narrat de seruo arante,ita dicens: Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut pascentem, qui regresso de agro dicit illi statim, transi & recumbe: & non dicit ei, para quod cœnem? Arat, qui aratro compūctionis scindit corda. Nulli dubium quin per modulationis dulcedinem scindantur corda, etiam carnalia, & sese aperiant more sulci in confessione vocis & lachrymarum. Musica habet quandam naturalem vim ad flectendum animum,sicut Boethius in suo libro scribit, quem de Musica fecit. Vulgatum quippe est, quàm sæpè iracundias cantilena represserit, quàm multa vel in corporum vel in animorum affectionibus miranda perfecerit. Absit vt vigorem Christiani animi in mollitiem caducam possit conuertere, quod genus etiam ipsi gentiles vitabant. Vndè scriptum est in memorato libro, superiori

Lectio differt à psalmo & hymno.
Cantus responsorius.
2.Esd.8.
Lectio legis & Prophetarum in vet.test.
Act.13.
Dum legitur sedendū est.
Lector scriba doctus in regno cælorum. Matt.13.
Lectio & responsorius & Cantus quomodo differūt.
Luc 7.
Lectorum & cātorum est surgere ad opus suum.
Act.13.
Luc.19.

periori loco: Idcircò Timotheo Mileſio Spartiatas ſuccenſuiſſe, quòd multiplicem muſicam reddens puerorum animis, quos acceperat erudiendos, officeret, & à virtutis modeſtia præpediret, & quòd harmoniam quam modeſtam ſuſceperat in genus chromaticum, quod eſt mollitus, inuertiſſet, Tāta igitur apud eos muſicæ fuit diligentia, vt eam animos quoque obtinere arbitrarentur. Sufficiant hæc pauca de naturali vi Muſicę inſeruiſſe, reuertendum eſt ad euangelicam parabolam. Seruus qui arat, non debet ilicò, de agro reuertens recumbere, ſed parare cœnam Domini. De quo ſeruo dicit Beda in tractatu ſuper Lucam: Seruus de agro reuertitur, cùm intermiſſo ad tempus opere prædicandi, ad conſcientiam doctor recurrit, atque à publico locutionis, ad curiam cordis rediens, ſua ſecum ſecretius acta vel dicta retractat. Iuxta diſciplinam ſerui arātis admonetur cantor, vt non ilicò poſt actū ſui officij requiem ſpectet, & torpore ſecuritatis torpeſcat. Perfecit enim opus ſuum, quandò quodammodò ſua iubilatione bonos in exercitium aratri induxit, id eſt, cantores prouocauit, vt ſcinderent corda aratro compūctionis. Ac poſteà verſus ſequitur. In verſu neceſſè eſt, vt ſuas cogitationes ad ſe retrahat, & ſecum cogitet, quomodò aut quid à magiſtro didiciſſet. Verſus timore non eſt auſus altè leuare reſponſorium: neſcit quomodò finiat verſum. Et hic imitatur aliud exemplum doctrinæ Domini, qua iubetur, vt qui voluerit turrim ædificare, priùs ſumptus cogitet, ſi habet quæ neceſſaria ſunt ad perficiendum. Sequitur Beda memoratus: Poſt paſtum atque agriculturam, domi ſibi iubet parare quod cœnet. Hoc eſt, poſt laborem apertæ locutionis humilitatem quoque propriæ conſiderationis exhibere. Hoc facit ille, qui verſum cantat. In repetitione reſponſorij exaltat vocem fiducialiter, iam non timens verſum. Illum qui prædicatorem ſignat, qui curſum ſuum cōſummatum habet, qualis erat Paulus cùm diceret, Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Diximus, quòd excitentur per reſponſorium, qui ſunt quodammodò ſurdi ad epiſtolam: dicamus qualiter obedientes, ilicò proficiant per reſponſorium. In lectione paſcitur auditor, quaſi quodammodò bos. Ad hoc enim paſcitur bos, vt in eo exerceatur opus agriculturæ. Bos enim prædicator eſt. Vndè ſcriptum eſt in libro legis: Non alligabis os boui trituranti. Paſtus eſt enim bos, exerceatur opus. Cantor enim eſt quaſi bubulcus, qui iubilat bobus, vt hilariùs aratrum trahant. Cantor eſt de his, de quibus dicit Paulus: Dei adiutores ſumus. Boues ſunt qui reſpondent primo cantori, de quibus iterum dicit: Dei agricultura eſtis. Trahentibus bobus aratrum, ſcinditur terra, quandò cantores intimos anhelitus commouentes, dulcem trahunt vocem, & proferunt ad publicum, qua corda ſuorum ſiue cęterorum compungunt ad lacrymas, ſiue ad confitenda peccata, quaſi ſecreta patefaciendo terræ. Et alio modo: Ideò ſcribuntur literæ, vt per eas memoriæ reddatur, quod obliuione deletum eſt. Simili modo ex pictura recordamur quod interiùs commendari memoriæ poteſt. Ità & reſponſorio admonetur prædicator, quomodò doctrinam, quæ præceſſit in lectione, exerceat. Primò, vt dulcedine ſuæ imitationis plurimos ſibi adſciſcat: Coniuncti, corda multorum excitent ad compunctionem & lacrymas: & ne ſe extollere debeat de opere prædicationis pulſatur verſu, quatenus ad memoriam reducat ſibi, de propriis cauſis iudicandum ante Dominum.

Quid ſit inter Reſponſorium & Tractum. Cap. 12.

HOc differt inter Reſpōſorium cui chorus reſpondet, & Tractum cui nemo, quod eſt inter duo ſacrificia, ſcilicet, columbarum, & turturum. Tractus verba congruentia ſui officij habent. Illa quæ ſunt in ſeptuageſima, tribulationem ſonāt, vt eſt illud, De profundis clamaui ad te Domine: Quæ in ſexageſima, opportunitatem fugæ quærunt, vt eſt illud. Vt fugiant à facie arcus, & ſic cætera deinceps coniicere poſſumus. Laudate Dominum omnes gentes, lætitia Neophytorum & nuper ordinatorum ſignificat. De iſtis ſat eſt. Reuertendum eſt ad volucres, ſcilicet columbas & turtures, quæ ſignificant reſponſorium & tractum, de quibus dicit Beda in tractatu ſuper Lucam: Volucres hæ pro cantu gemitus habent. Non immeritò lacrymas humilium deſignant, quibus plurimùm in ipſis etiam bonis operibus indigemus quia etſi bona eſſe quæ agimus, nouerimus, qua tamen diſtrictione à Domino examinanda, qua à nobis perſeuerantia ſint conſummanda, neſcimus. Et iterùm: Hoc ſane inter turturis & columbæ ſignificant iam diſtat, quòd columba, quæ gregatim conuerſari, volare, & gemere conſueuit, actiuæ vitæ frequentiam demonſtrat, de qua dicitur: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Turtur verò, qui ſingularitate gaudet, adeò, vt ſi coniugem caſu perdiderit, ſolus exindè permaneat, ſpeculatiuæ vitæ culmina denunciat, quia & paucorum eſt iſta virtus. Et poſt pauca: Item cum intrans cubiculum clauſo oſtio oro patrem in abſcondito, turturem offero: At cùm eiuſdem operis compares quæro, canendo cum propheta, Venite, adoremus & procidamus ante Deum: ploremus coram Domino, qui fecit nos, columbas ad altare deporto. Moyſes quaſi tractum decantat tribulationis, qui ſolus aſcendit ad Dominum, & ne idem populus feriatur, lacrymoſis precibus impetrat. Daniel tractum lætitię cantat, quando ſolus fugientibus ſociis, inter angelos remanet. Solus Ezechiel quadrigas Cherubin & ſupernæ ciuitatis ædificia celſa miratur.

Pſal. 59. Pſal. 116.

Quid myſticè ſignificant columbæ & turtures.

Columbà actiuā, turtur contemplatiuam vitam ſignificat. Act. 4.

Matth. 6. Quid eſt offerre turturem, quid columbam. Pſal. 94.

Exempla contemplationis. Exo 19. & 32 Dan. 10. Ezech. 40.

De Alleluia. Cap. 13.

ALleuia, quod cantatur per feſtos dies in recordatione æternæ lætitiæ, tam lætitiam electorum, quam laudem Domini ad memoriam reducit. In quo non oportet aliquid ſiniſtrum ſonare, ſed totum dextrum, quale eſt in futura vita. Illi ſunt recti verſus, per quos reuertimur ad Alleluia, qui lætitiam eccleſiæ & Domini laudem ſine triſtitia retinent. ſicut ſunt, Dominus regnauit, decorem induit. Et, Dominus regnauit, exultet terra. Et, Lauda anima mea Dominum. Et, Iubilate Deo omnis terra, & cæteri tales. In reſponſorio ſeminauimus, in alleluia metimus. De quare dicit Pſalmiſta: Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent.

Alleluia quid ſignificat.

Lætitiam Eccleſiæ, & Dñi laudē. Pſal. 29. 96. Pſal. 145. Aſal. 99. Pſal. 125.

Quid ſit inter Alleluia & Tractum. Cap. 14.

HOc eſt inter alleluia & tractum, quod alleluia lætitiam ſiue laudem Domino, tractus verò aliquandò tribulationem, aliquando lætitiam ſonat. Tribulationem, vt, De profundis: vt, Commouiſti: vt, Qui habitat; vt, Ad te leuaui oculos meos: vt, Sæpè expugnauerunt me: vt, Deus Deus meus. Lætitiam, vt Iubilate Domino: vt, Qui confidunt in Domino: vt, Laudate Dominum. Poſt duos tribulationis tertius occurrit lætitiæ, quoniam poſt duos dies ſepulturæ, tertius occurrit reſurrectionis. Sunt etenim duo genera compunctionis: vnum, timoris: & alterum, amoris. Timor in duobus diuiditur, de quibus dicit Eſaias. Ecce ego venio, cogitationes & opera vt congregem. Verba in cogitationibus comprehēduntur. Cogitationes verba ſunt animi, & radices verborum ſonantium. Amor ſingularis eſt. Vnum ſcit amare & petere, vnum illud, de quo propheta dicit: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini.

Tractuū alij tribulationis alij lætitiæ. Pſal. 129. 59. 90. 122. 62. 65. 124. 150.

Duo genera compunctionis. Eſa. 66.

Cogitationes sūt verba animi. Pſal. 24.

De expoliatione Caſularum. Cap. 15.

MIniſtri caſula ſe exuunt, quando lectoris ſiue cantoris officium aſſumunt. In lectoris officio &

Militia lectoris & cātoris.

cantoris, aliquod genus militiæ exprimitur. ſoli enim militant in lectione, ſiue in vocis modulatione. Hæc officia agendo extra chorum exeunt. Quid hoc aliud ſignificat, niſi iter quod arripuimus pro communi neceſſitate fratrum? Et iam talia ſunt illa opera, quæ ſignantur per caſulam, vt non poſſint obſeruari in itinere. Vndè Beda in tractatu ſuper Lucam: At verò famem, ſitim, vigilias, nuditatem, lectionem, pſalmodiam, orationem, laborem operandi, doctrinam ſilentium, & cætera huiuſmodi, ſi quis ſemper exequenda putauerit, non modò ſe horum fructu priuabit, ſed & notam indiſcretæ obſtinationis, immò ſtultitiæ peruicacis, incurret †. Albam ſine caſula portat lector ſeu cantor in ſingulari officio quandò prudenter & ſtrenuè agit contra oblectamenta mundi, & talem ſe præbet fratribus in neceſſitatibus temporalibus, vt à pluribus poſſit imitari.

Opera quæ in itinere ſeruari non poſſunt.

Alba ſine caſula quid ſignificat.

De Tabulis. Cap. 16.

SCribit Beda in tractatu Eſdræ: Laudabunt autem Dominum Leuitæ per manus Dauid ſiue in organis quæ ipſe fecit, ſiue pſalmos quos ipſe inſtituit, concinentes. Eorum vice cantor ſine aliqua neceſſitate legendi tenet tabulas in manibus, vt figuret illud Pſalmiſtæ: Laudent nomen eius in choro & tympano, & pſalterio pſallant ei. Vndè Auguſtinus in eodem Pſalmo: Quare aſſumit tympanum & pſalterium? vt non ſola voce laudet, ſed & opere. Tabulæ quas cantor in manu tenet, ſolét fieri de oſſe, quia fortem perſeuerantiam ſignãt bonarum cogitationum & bonorum operum, iuxta Euangelium: Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: Vel ſignant dilectionem Dei & proximi: Quæ dilectiò niſi opera habeat, vana eſt. Quapropter tenentur in manu, vt dilectio vocis exerceatur per opus. Vndè idem qui ſuprà in pſalmo centeſimo quadrageſimonono: Quando aſſumit tympanum & pſalterium, manus concinunt voci: Sic & tu ſi quando cantas Alleluia, porrigas & panem eſurienti, veſtias nudum, ſuſcipias peregrinum, non ſola vox ſonat, ſed & manus conſonant, quia verbis facta concordant. † Verſus Alleluia tangit cantorem interius, vt cogitet in quo debeat laudare Dominum, aut in quo lætari. Hæc iubilatio, quam cantores Sequentiam vocant, ſtatum illum ad mentem noſtram ducit, quandò non erit neceſſaria locutio verborum, ſed ſola cogitatione mens menti monſtrabit, quod retinet in ſe. Finitur hic ſecunda periocha prædicationis. Vſque ad memoratum ſtatum currit ſermo prædicationis: quæ vltrà ſunt, velata ſunt alis Seraphin.

Tabulæ vice organorum ſunt. Pſal. 149.

Tabulæ ex oſſe ſiunt.

Mat. 10. 24.

Dilectio in verbo & opere.

De Aſcenſu in pulpitum. Cap. 17.

LEctor & cantor in gradum aſcendunt more antiquorum, iuxta quod ſcriptum eſt in Eſdra: Stetit autem Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum. & paulò poſt, Super vniuerſum quippe populum eminebat. Huius loci, vt Beda ait in eodem, videtur meminiſſe ſcriptura Paralipomenon, vbi dictum eſt, quia ſtetit Salomon coram altari Domini exaduerſò vniuerſæ multitudinis Iſrael, & extendit manus ſuas. Siquidem fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam in medio baſilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos in altum, ſtetitque ſuper eam. In medio namque baſilicæ, in medio dicit atrij ſacerdotum, quæ baſilica maior atriorum exteriorum omni ex parte templi erat circũdata. De quibus ſuperiùs in eodem libro ſcriptum eſt: Fecit etiam atrium ſacerdotum, & baſilicam grãdem. Verùm quia Salomon quaſi rex, baſem fecit æneam, porrò Eſdras quaſi minoris potentiæ, gradum ad loquendum ligneum cõſtituit. Sicut etiam Salomon ſiue Moyſes altare holocauſti fecerunt æneũ, pro quo filij tranſmigrationis repoſuerunt lapideum. Sed non eſt putandum, minoris ſacramentum perfectionis ligneum gradum, quàm baſem habere æneam. Quod enim ſæpè dictum eſt, ſicut æs pro diuturnitate perdurandi, vel ſuauitate ſonandi, diuinis competit ſacramentis, quę nulla ſeculorum longitudine deficiunt, & in omnem terram exiuit ſonus eorum: itá etiam lignum eiſdem aptiſſimè congruit, propter videlicet trophæum Dominicę paſſionis. Super vniuerſum ergò populum pontifex eminet, quando is qui gradum Doctoris accipit, meritò vitæ perfectioris actionem vulgi trãſcendit. Stat autem in gradu ligneo, quem fecerat ad loquendum, quando ſingulari imitatione Dominicæ paſſionis altiorem ſe cæteris facit. Vndè meritò fiduciam liberè verbum Dei prædicandi obtinet. Nam qui paſſionem Domini pro ſuo modulo contemnit imitari, necdum gradum ligneum, vnde infimis ſupereminеat, aſcendit. Ideóque neceſſe eſt, talis ſcriba trepidus præcepta Domini prædicet, timens ſiue erubeſcens ea, quæ ipſe non fecit, aliis facienda proponere.

2. Eſd. 8.

2. Par. 6.

Salomon ſtetit ſuper baſim æneã

Eſdras ſtetit ſup gradũ ligneũ.

De Diaconi aſcenſione in tribunal. Cap. 18.

TRibunal vocat Cyprianus gradum, ſuper quem aſcendit diaconus ad legendum, ſcribens ad clerum & plebem de Celerino confeſſore lectore ordinato. Æſtimatum eſt à mea paruitate, vt ſanctior cognoſcatur dignitas diaconi, & magnitudo miniſterij eius. verba ipſius Cypriani ponenda, ac poſteà noſtrum ordinem: Hunc ad nos, fratres dilectiſſimi, cum tanta Domini dignatione venientem, teſtimonio & miraculo eius ipſius, qui ſe perſecutus fuerat, illuſtrem, quid aliud quàm ſuper pulpitum, id eſt, ſuper tribunal eccleſiæ oportebat imponi, vt loci altioris celſitate ſubnixus, & plebi vniuerſæ pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta & Euangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter ſequitur? Vox Dominum confeſſa, in his quæ Dominus locutus eſt audiatur? Viderit an ſit vlterior gradus ad quem* proficiſci in eccleſia poſſit? Nihil eſt in quo magis confeſſor fratribus proſit, quàm vt cùm euangelica lectio de ore eius auditur lectoris fidem quiſquis audierit, imitetur. Iungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris ſocietate coniunctus eſt. Et paulò pòſt: Hos tamen lectores interim conſtitutos ſciatis, quia oportebat lucerna ſuper candelabrum poni, vndè omnibus luceat: & glorioſos vultus in loco altiore conſtitui, vbi ab omni fraternitate circunſtante conſpecti, incitamentum gloriæ vidẽtibus præbeant. Nunc reuertamur ad ordinem. Vſque nunc ſedimus more veteris conſuetudinis, vt prætulimus, ſiue ob admonitionem, qua monemur, quomodo Deo cantare debeamus, ſecundùm Apoſtolum dicentem, Canentes & pſallentes in cordibus veſtris. Modò ſurgendum eſt ad verba Euangelij. Anaſtaſius natione Romanus, ex parte Maximo, vt legitur in geſtis epiſcopalibus: Hic conſtituit, vt quotieſcunque Euangelia ſancta recitantur, ſacerdotes non ſederẽt, ſed curui ſtarent. Deindè ponit epiſcopus thymiama in thuribulum ſuper prunas, vt ſuauem odorem excitet. Thuribulum corpus Chriſti ſignificat, in quo eſt ignis, ſcilicet Spiritus ſanctus: ex quo bonus odor procedit, quem vnuſquiſque electorum ad ſe vult rapere. Idem odor bonam operationem de Chriſto exire demõſtrat, quam, qui viuere vult, in ſuum cor traiicit. Poſt hoc diaconus petit à ſacerdote benedictionem: Sacerdos ei dicit: Dominus ſit in corde tuo, & in labiis tuis. Intendat diligenter diaconus, vt cor eius cum Dominicis verbis vadat, & non ſit infructuoſa oratio ſacerdotis. Dominum in mente teneat, quem ſuſcipit per benedictionem ſacerdotis, & vt non exhalent verba impoſita, néve introeant nociua, ſigno crucis facto manu ſacerdotis ſuper caput ipſius, munitur. Deindè vadit ad altare, vt indè ſumat Euangelium ad legẽdum. Altare Hieruſalem poteſt deſignare, vt prætulimus, de qua exiuit euangelica prędicatio, ſicut ſcriptum eſt: De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hieruſalem:

vel ipſius Domini corpus, in quo ſunt verba Euangelij, videlicet bonæ nunciationis. Ipſe præcepit Apoſtolis prædicare Euangelium omni creaturæ. Ipſe dixit, Verba quę ego loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt. Chriſtus vita. Verba quæ locutus eſt, in Euangelio continentur. Diaconus qui portat Euangelium, Chriſti pes eſt. Portat Euangelium in ſiniſtro brachio, per quod ſignificatur temporalis vita, vbi neceſsè eſt prædicari Euangelium. Salutante diacono, congruit vt omnis populus ad eum verſus ſit. Poſt hoc ſacerdos & omnis populus vertit ſe ad Orientem, vſquedum diaconus incipiat Dominum loqui & faciunt crucem in frontibus eorum. Neque hoc fruſtrà accipiendum eſt: Quòd infixit ſacerdos per ſuam deprecationem in corde diaconi: hoc vnuſquiſque fidelis ſtudeat infigere animo ſuo. Diacono quia non eſt licitum propter verba compoſita, ſequentia ſancti Euangelij ſecundùm quemcumque Euangeliſtam orare, præuenit eum maior benedicere: ſiue, quia maiore benedictione indiget, qui tradit ſemina Euangelij, quàm qui accipit. Sed populus interim deprecetur Deum, ne diabolus auferat verba Euangelij de corde eius, neque petroſa ſint corda, néve dumoſa vel ſpinoſa: ſed terra bona, vt fructum bonum poſſit accipere & fructificare. Dicat ſaltem, qui promptior non eſt, vt capiat verba Euangelij, Gloria tibi Domine. Hoc orato, muniat ſe ſigno S. Crucis ad confirmanda ea, quæ benè cogitando & loquendo plantauerunt in mente. Quia mentio facta eſt de ſigno crucis in fronte, bonum eſt intimare, cur eam potiſſimum in ea parte corporis faciamus. Sedes verecundiæ in fronte ſolet eſſe. Siquidem Iudæi erubeſcunt credere in illum quem norunt crucifixum: vt Apoſtolus Paulus dicit, Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcādalum. Sed nos credimus per crucifixum ſaluari, de cuius nomine Iudæi erubeſcunt, eiúſque nomine nos credimus muniri. Atque ideò in frōte ſignum facimus, vbi ſedes verecundiæ eſt, ſicut iam diximus. Vſque ad iſtud officium baculis ſuſtentabamur; modò, vt oportet ſeruos ante Dominū ſtare, humiliter ſtamus, deponentes baculos è manibus. Quod poteſt nos ſeparare ab opere Iudæorum, qui dabant arundinem in manu Chriſti: Sed non abhoret à vero, ſi noſtra humilitas per baculorum poſitionem demonſtretur in conſpectu Domini. Duo cerei, qui portantur ante Euangelium, legem & prophetas deſignant præceſſiſſe euangelicam doctrinam: thuribulum verò, opinionem bonarum virtutum, procedentem de Chriſto. Ipſum thuribulum in tribunal aſcendit ante Euangelium, vt ibi ſuauem odorem miniſtret Chriſti enim bona opera præceſſerunt euangelicam doctrinam, vt Lucas teſtatur in Act. Apoſtol. Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Prius fecit, & poſteà docuit. Excellentior locus, in quo Euangelium legitur, eminentiſſimam doctrinam euangelicæ prædicationis, atque manifeſtiſſimam auctoritatem iudicandi ſignat. Status cereorum, monſtrat inferiorem eſſe legem & prophetas Euangelio. Euangelio repoſito poſt lectionem in loco ſuo cerei extinguūtur, quia finita prædicatione Euāgelij, lex & prophetia ceſſabunt. Euangelium quod à primo tempore aduentus epiſcopi quieuit in altari vſque ad nouiſſimam tubam diaconi, illud tempus ſignificat, quo neceſſe eſt illud prædicari. Præcedens officium, prædicationem Chriſti vſque ad horam paſſionis demonſtrat, & ſuorum prædicatorum vſque in finem mundi, & vltra. Sequēs opus paſſionis Chriſti, & reſurrectionis, atq; in cœlos aſcenſionis, ſimiliter ſuorum vel ſacrificium, vel mortificationem, & reſurrectionem per confeſſionem atque ſuſpirium in cœlum, vbi audituri ſunt, Venite benedicti patris mei, poſſidere paratum vobis regnum.

De officio, quod vocatur Offerenda. Cap. 19.

Finitis prioribus officiis, ſuperiùs memoratis, officium introducitur, in quo celebratur oblatio eorum, qui Domino vota ſua perſoluunt. Primum ad memoriam reducenda eſt oblatio legalis, ac deindè Chriſti, poſtremò noſtra. Oblatio legalis habebat duo altaria: vnum, in introitu tabernaculi: alterum, in tabernaculo. Altare in introitu, præfigurabat præſens officium, de quo ſcriptum eſt in libro Exodi: Poſuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocauſti in veſtibulo teſtimonij, offerens in eo holocauſtum & ſacrificia, vt Dominus imperarat. Pro quibus cauſis offerebatur, Numerorum liber manifeſtat, dicens in capitulo decimoquinto: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Cùm ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ, quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem Domino in holocauſtum, & victimam pacificam, vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera. Eſt & alterum genus ſacrificij, quia duæ ſunt noſtræ oblationes: Vna eſt per mortificationem carnis, altera in oblatione bonorum operum, quæ vtræque offeruntur in introitu tabernaculi: In præſenti vita mortificare carnem oportet, & bona opera reddere. De ſecundo ſacrificio memoratus liber ità memorat: Erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarum, quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis hin, & vinum ad libamentum tertiæ partis eiuſdem menſuræ offeret in odorem ſuauitatis Domino. Et quòd per ſacerdotis manum debeat offerri, manifeſtatur in Leuitico capitulo decimoſeptimo: Ideò offerre debent ſacerdoti filij Iſrael hoſtias ſuas, quas occidunt in agro, vt ſanctificentur Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij, & immolent eas hoſtias pacificas Domino. Et iterùm in Paralipomenon monſtratur, pro quibus rebus ſit offerendum. Ingreſſi ſunt quoque ſacerdotes ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holocauſti. & poſt pauca: Conſurgénſque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & aſcendit domum Domini, obtulerúntque ſimul tauros ſeptem, arietes ſeptem, agnos ſeptem, & hircos ſeptem, pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. Dixit quoque ſacerdotibus filiis Aaron, vt offerrent ſuper altare Domino. Docti ſumus veteri teſtamento, pro quibus offerre debeamus ſacrificia, ſcilicet, pro votis, pro ſpontaneis, pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. Quando adimplemus ea, quæ in tribulatione promiſimus, pro votis facimus: Quando gratias agimus de perceptis, pro ſpontaneis: Quandò compungimur de commiſſis, pro peccato: Quandò recta corda petimus regibus, pro regno: Quandò ſtabilitatem ſacrorum graduum, pro ſanctuario: Quandò pacem & vnanimitatem populi, pro Iuda. Interim cantus celebratur in templo Domini, dicente eodem Paralipomenon: Conſtituit quoque Leuitas in domo Domini cum cymbalis & pſalteriis & citharis, ſecundùm diſpoſitionem Dauid. Et paulò pòſt, Cúmque offerrentur holocauſta cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuerſis organis, quæ Dauid rex repererat, cōcrepare. Omni autem turba adorante cantores, qui tenebant tubas, erāt in officio ſuo, donec compleretur holocauſtum. Cúmque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt rex, & omnes, qui erant cum eo, & adorauerunt. Sed antequam ingrederetur ſacerdotes ad holocauſta, lauabant manus ſuas, vt ſcriptum eſt in libro Exodi. Locutúſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Facies & labrum æneum cum baſi ſua ad lauandum, ponéſque illud in tabernaculo teſtimonij ad altare: & miſſa aqua, lauabunt in ea Aaron & filij eius manus ſuas & pedes, quandò ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, & quandò acceſſuri ad altare. Sufficiant iſta interim de oblatione veteri: nunc videamus Chriſti oblationem. Officium, quod nos dicimus offerenda, ab illo loco inchoatur, vbi ſacerdos dicit, Dominus vobiſcum: & finitur, vbi excelſa voce dicit, Per omnia ſecula ſeculorum. Ideò excelſe nouiſſimum profertur, vt audiatur à populo. & populi reſponſione confirmetur oratio. Chriſtus enim venire dignatus

Oblatio legalis duo habuit altaria. Exod. vlt.

Duæ ſunt oblationes noſtræ.

Num. 15.

Offerre per manum ſacerdotis.

2. Par. 2.

Pro quibus rebus offerebant ſacerdotes Domino.

Myſtica ſacrificia pro diuerſis.

Cantus inter offerendum. 2. Paral. 29.

Exod. 30. Labiū æneū in templo ad lauandū.

Principium & finis offerendæ.

eſt Hieruſalem die palmarum; & ibi expectare diem immolationis ſuæ. Omnis retrò immolatio illum præfigurabat: in illo conſummata eſt omnis immolatio. In eo die deſcendit Dominus de monte Oliueti, veniente ei obuiam turba multa. Non eſt dubium, quin ſalutaret eam ſecundùm morem bonum antiquæ traditionis, quem etiam noſtra non ſolùm perita eccleſia, ſed etiam vulgaris tenet. Solet ſibi obuiâti aliquid bonum optare cauſa ſalutationis. Et præcipuè propterea dicimus Dominum ſalutaſſe turbam venientem ſibi obuiam, quoniam talis erat cõſuetudo Iudæorum, vt Auguſtinus in pſalmo, Sæpè expugnauerunt me. Noſtis enim, ait, fratres, quandò tranſitur per operâtes, eſt conſuetudo, vt dicatur illis, benedictio Domini ſuper vos. Et magis iſta conſuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo tranſibat, & videbat aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in meſſe, vel aliquid eiuſmodi, non licebat tranſire ſine benedictione. Hæc conſuetudo manet vſque hodiè in noſtra eccleſia, quandò tranſitum facimus de vno officio ad alterum, quaſi nuper introeamus ad operarios, ſalutamus eos verbis benedictione plenis. Poſteà dicit ſacerdos, Oremus. Niſi Chriſti virtus repleſſet corda turbarum ad orationem, non ei canerent tam magnificas laudes. Oratione enim ſerenatur cor ad cognoſcendum Dominum. Puritas lintei, quod ponitur in altari, puritatem mêtium eorum ſignat, qui Domino cantabant. Eandem puritatem, qua repleuerat corda cantantium, requirebat in templo, quandò eiecit indè vendentes & ementes, dicẽs: Scriptum eſt, Domus mea domus orationis vocabitur. Dum enim ſacerdos ſuſcipit oblationes, cantores cantant. Quandiù enim turba câtabat, Oſanna in excelſis, Chriſtus vota eorum ſuſcipiebat. Oblatione ſuſcepta, ſacerdos redit ad altare, vt in eo diſponat ſiue ipſe, ſiue diaconus oblationes coram Domino, quas illi immolaturus eſt in ſequentibus Miſſæ. Chriſtus. n. poſt accepta vota cantantium, Hieruſalem & templum Domini intrauit, in quo erat altare, ibique ſe præſentauit ſibi Deoque patri ad immolationem futuram. Poſteà dicit ſacerdos Secretam, vt ſecreta Chriſti, quæ illo tempore agebantur, nobis ad memoriam ducantur. Auguſt. legamus ſuper Ioannem, vbi exponit Chriſtum veniſſe ad diem feſtum ſcenopegiæ, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto, ità inquit: manifeſtetur ergò, tollatur velum appareat, quod erat ſecretum. Omnia quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael in multiplici ſcriptura ſanctæ legis, quæ agerent ſiue in ſacrificiis, ſiue in ſacerdotiis, ſiue in diebus feſtis, & omninò in quibuſlibet rebus, quibus Deum colebant, quæcunque illis dicta & præcepta ſunt, vmbræ fuerunt futurorum, quæ implentur in Chriſto. Vndè dicit Apoſtolus: Quotquot enim promiſſiones Dei, in illo etiam, id eſt, in Chriſto impletæ ſunt. Ex his dictis intelligere poſſumus, cuius vice Secretam dicat ſacerdos. Agnus paſchalis latebat in Chriſto, qui immolandus erat. Hoc erat ſecretum Apoſtolis, erat ſecretum cæteris fidelibus, qui cum eo erant: erat ſecretum populo Iudæorum vſque ad diem cœnæ, quo ipſe apertiùs manifeſtare dignatus eſt paſſionem ſuam. Vſque ad illum diem protenditur ſecreta ſacerdotis. Moraliter in præſenti officio altare noſtrum præfiguratur ab altari holocauſti, quo immolabantur victimæ pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda, pro votis, pro ſpontaneis. Has oblationes quotidiè habemus in noſtra eccleſia: eaſdem per manus ſacerdotis offerimus. Altare noſtrum deſignat in præſenti generalem vitam iuſtorum, qui carnem ſuam crucifigere quotidiè cum vitiis & concupiſcentiis, atque in hoſtiam viuentem Deo offerre ſolent: ſi altare quod præfiguratur ab altari holocauſti, ſignificat generalem vitam iuſtorum, oblationes quæ in eo offeruntur, eorum cogitationes & bona opera deſignant. Redeamus ad initium præſentis officij. Salutat epiſcopus populum, deprecando, vt

[Marginalia: Matth. 21. — Immolatio Chriſti. — Turba à Chriſto ſalutata. — Pſal. 128. — Conſuetudo ſalutandi operâtes. — Oremus. — Puritas lintei puritatem mentiũ deſignat. — Matth. 21. — Ioan 2. — Eſa. 56. — Sacerdos redit ab oblatis ad altare. — Tract. 28. to. 9. — Secreta qd repræſẽtat. — Aug. tract. 28. to. 9. — Vmbræ futurorum in lege. — 2. Cor. 1. — Chriſtus agnus qui latebat. — Altare holocauſti figura fuit altaris noſtri. — Gal. 5. — Rom. 12. — Expoſitio officij ſecretæ.]

A Dominus ſit cum illo. Populus econtra orat pro ſacerdote, vt ſimul cum ſuo ſpiritu ſit Dominus cum eis. Hæc ſalutatio introitum demonſtrat ad aliud officium. Poſteà dicit, Oremus, admonétque vt vnuſquiſque offerentium ſeſe ad ſuam conſcientiam introducat. Si quis habet ad immolandum, immolet, id eſt, ſi quis conſcius eſt proprij vitij, roget, vt mucrone inuiſibili feriatur: Si quis habet voluntarium ſacrificium, ſiue ſpontaneum, ſiue pro quacunque re ſit, precetur antequàm de manu eius exeat, vt acceptabile ſit Domino, nec deſpiciatur, ſicut deſpectum eſt Cain, quia non rectè offerebat. Interim ponitur ſindon in altare. Sindone quam ſolemus corporale nominare, admonetur omnis, ſcilicet populus & miniſtri altaris, necnon & ſacerdos, vt ſicut illud linteum caſti- B gatum eſt ab omni naturali viriditate & humore, ità ſit mens offerentium ab omni carnali cupiditate: & ſicut illud nitet ſuo ſplendore, ità intentiò offerentium, ſimplicitate niteat coram Deo. Dein tranſit ſacerdos ad ſuſcipiendas oblationes: Interim cantores cantant more antiquorum, vt iam prætulimus, ſiue turbarum, quæ cantabant Chriſto venienti Hieruſalem. Populus dat oblationes ſuas, id eſt, panem & vinum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Panis quem offert & vinum, exprimunt omnia deſideria pia intrinſecùs latẽtia, ſiue ſint pro immolatione, ſeu pro hoſtia viua. Quod foris agitur, ſignum eſt illius quod intrinſecùs latet. Vndè Auguſtinus in libro decimo de ciuitate Dei cap. 19. Qui autem putant hæc viſibilia ſacrificia diis aliis congrue- C re: illi verò tanquam inuiſibili inuiſibilia, maiora maiori, melioríque meliora, qualia ſunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia, profectò neſciunt hæc ità eſſe ſigna illorum, ſicut verba ſonantia, ſigna ſunt rerum. Quocircà ſicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſacrificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus, offerimus: ità ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus †. Suſceptis oblationibus, reuertitur ſacerdos ad altare, diſponente diacono oblatas ſuper altare, more primorum ſeptem diaconorum. Lauat ſacerdos manus ſuas more priorum ſacerdotum, vt exterſæ ſint à tactu communium manuum, atque terreno pane. Quæ lauatio manus, mundi- D tiam cordis ſignat per lacrymas & compunctiones, ſicut Beda in libro de tabernaculo & vaſis eius refert. Rectè, inquit, * pro altari holocauſti labrum ponitur, in quo abluti ſacerdotes, ingrediantur tabernaculum, & thymiama Domino incendant. Duobus namque modis lacrymarum & compunctionum ſtatus diſtinguitur. Et poſt pauca: Neque enim quiſquam de plebe ibi lauari, ſed ipſe Pontifex iuſſus eſt, & filij eius, videlicet ſacerdotes gradus inferioris: quia magnorum virorum ſicut perfectior vita, ſic & compunctio ſolet eſſe ſublimior. Et iterùm: Quòd ſi in perſona Aaron ipſum magnum Pontificem Dominum ſaluatorem accipere volumus, conſtat etiam, eum huius aqua labri priùs, quàm ad altare oblaturus intraret, eſſe lotum: Quia, priuſquàm thymiama ſui E ſacroſancti corporis propter ſalutem noſtram in altari crucis incenderet, pro noſtri amore etiam lacrymas fudit, quod in reſurrectione Lazari celeberrimè innotuit. Cantantibus adhuc cantoribus, vadit ſacerdos ad altare, & orat, Quod cæteros præmonuit facere, agit. Orat pro ſuis propriis delictis remiſſionem, vt dignus ſit accedere ad altare, & ad tactum oblatarum: ne fiat illi, quod factum eſt Bethſamitibus, qui temerè viderunt arcam Domini, de quo ſcribitur in libro Samuelis: Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eo quòd vidiſſent arcam Domini, & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Deindè ſuſcipit oblationes Sacerdotum & Diaconorum, quibus licitum eſt accedere ad altare. Accipit etiam

ab archidiacono duas: vnam, pro se, & alteram pro
diacono. Ex thuribulo quod superimponit post ora-
tionem, demonstrat per quem ei propitiari possit
Deus: videlicet per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, cuius corpus designat, thuribulum, de quo
scriptum est in Exodo, vt offerant in ea thymiama
Domino, ne fortè moriantur. Vndè Beda memoratus:
Mors etenim timenda est animæ spiritalis & æterna,
si qui ad ministerium altaris electus, Thymiama ora-
tionum Deo reddere negligit. Diaconus aquam mi-
scet vino. Cur hoc faciat, Cyprianus monstrat ad
Quirinum, de sacramento Dominici calicis, dicens:
Quandò autem in calice vino aqua miscetur, Christo
populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem
credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio &
coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domi-
ni, vt commixtio illa ab inuicem non possit separari.
Vndè Ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitu-
tam, fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseue-
rantem, nulla res separare poterit à Christo, quo mi-
nus hæreat semper & maneat indiuidua dilectio. Sic
autem in sanctificando calice Domini offerri aqua so-
la non potest, quomodò & vinum solum non potest.
Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi in-
cipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit
esse sine Christo. Quandò autem vtrumque miscetur,
& adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc
sacramentum spiritale & cœleste perficitur. Sic verò
calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum,
nisi vtrumque sibi misceatur: quomodò nec corpus
Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi
vtrumque adunatum fuerit & copulatum, & panis
vnius compage solidatum. Quo & ipso sacramento
populus noster ostenditur adunatus: Vt, quemadmo-
dùm grana multa in vnum collecta & commolita &
commixta, panem vnum faciunt: sic in Christo, qui est
panis cœlestis vnum scimus esse corpus, cui coniun-
ctus sit noster numerus & adunatus. Omnis populus
intrans ecclesiam, debet sacrificium Deo offerre: At
cantores, qui sunt de genere Leuitarum, propter in-
stantem necessitatem cantandi, non habent licentiam
huc illúcque discurrendi, vt singuli offerant cum cæ-
teris. Statutum est eis, vt penitus non sint extorres à sa-
crificio, custodire aquam, & hanc vnum offerre pro
cæteris. Populus offert vinum, cantores aquam. Sicut
vinum & aqua vnum fiunt in calice, sic populus &
cantores in corpore Christi. Cantores more Leuita-
rum antiquorum, qui omnia necessaria tabernaculi
prouidebant, quærant aquam ad fontem, & seruent
eam coopertam vsque ad tempus sacrificij, & tunc
mundam eam offerant. Posteà ponit calicem in altari
diaconus, & sudarium suum in dextro cornu altaris: Est
habile ad hoc, vt quicquid accesserit sordidi, illo terga-
tur, & sacerdotis mundissimum maneat. Si per incu-
riam sacerdotis ante horam sacrificij aliquæ maculæ
inhæserunt variarum tentationum, has suo sudario de-
tergat. Hora sacrificij ita vigilet, vt nullæ possint inhæ-
rere, quantùm humana fragilitas sinit, quin illicò repel-
lantur in ostio suggestionis, ac quieta mente pro pec-
catis aliorum intercedat. Vndè Cyprianus in sermone
de oratione Dominica: Quandò autem stamus ad ora-
tionem, dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces
toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & se-
cularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id
solùm cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante
orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes,
dicendo, Sursum corda: vt dum respondet plebs, Ha-
bemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud se quàm
Deum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium
pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tem-
pore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequen-
ter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à
Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in vo-

ce, quando intentione sincera Deum debeat non vocis
sonus, sed animus & sensus orare: quæ autem segnitia
est, alienari & capi ineptis cogitationibus & propha-
nis, cùm Deum deprecaris? quasi sit aliud, quod magis
debeas cogitare, quàm id quod cum Deo loqueris.
Quomodò te à Deo audiri postulas, cum te ipse non
audias? vis esse Deum tui memorem, cùm rogas, quan-
dò tu ipse tui memor non sis? Hoc est de eo hoste in
totum non cauere, hoc est, quandò oras Deum, maie-
statem Dei orationis negligentia offendere: hoc est
vigilare oculis, & corde dormire: cum debeat Christia-
nus, & cum dormit oculis, corde vigilare, sicut scri-
ptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico can-
ticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapro-
pter solicitè & cautè Apostolus admonet, dicens: In-
stantes orationi, vigilantes in ea: docens scilicet, &
ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo pos-
se, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes au-
tem, non infructuosis & nudis precibus ad Deum ve-
niant. Inefficax petitio est, cum precatur Deum steri-
lis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum,
excidatur, & in ignem mittatur: vtique & sermo non
habens fructum, promereri Deum non potest, quia
nulla operatione fœcundus est. Et idcircò scriptura di-
uina instruit, dicens: Bona est oratio cum ieiunio &
eleemosyna. Quo facto, reuertitur ad populum sacer-
dos, & precatur, vt orent pro illo, quatenus dignus sit
vniuersæ plebis oblationem offerre Domino. Præsen-
tes adorationes prælibatæ sunt in Paralipomenon, vbi
orat turba cantantibus Leuitis. Post holocaustum
nempe incuruatus est rex, & omnis populus. Audiui di-
cere, quòd plebs eadem hora tres versiculos cantet pro
sacerdote: Mittat tibi Dominus auxilium de sancto, &
duos sequentes.

Vigilare in oratione.

Cant. 5.
Coloss. 4.

Ne sit oratio sterilis sine fructibus.
Mat. 3. & 7.
Tobiæ 12.

Orate pro me peccatore fratres.

2. Paral. 7.

Psal. 19.

De Secreta. Cap. 20.

SEquitur Secreta. Secreta ideò nominatur, quia se-
cretò dicitur. In hac primò nominatur hostia siue
sacrificium, oblatio: in hac precatur sacerdos per ean-
dem hostiam purgari vsquequaque. Sacerdotis solius
est, soli Deo offerre sacrificium, ac ideò quia Deo cogi-
tationibus loquimur, non est necessaria vox reboans,
sed verba ad hoc tantùm, vt eisdem admoneatur sacer-
dos, quid cogitare debeat. In sequenti namque oratio-
ne clamat ad populum, vt quod ipse iam habet, habeat
& ille, hoc est, sursum cor ac deindè, vt gratias agat
Deo pro serenitate mentis. Igitur hoc necessariò extol-
litur voce. Quod omnibus licet simul agere, id est, gra-
tias referre Deo, hoc acclamatur: Quod ad solum sa-
cerdotem pertinet, id est, immolatio panis & vini, se-
cretò agitur. Quantùm enim victima præstabat in ve-
teri testamento ad Domini sacrificium, postquàm du-
cta erat ad ostium tabernaculi tantùm præstat sacrifi-
cium in prima positione altaris. Non potest iam mu-
tari neque in melius neque in deterius.

Oratio quæ secreta dicitur.

Cur alte dicitur Sursū corda.

Leuit. 4.

De Hymno ante passionem Domini, siue Præparatione. Cap. 21.

HYmnus ideò dicitur, quia refertus est gratia-
rum actione, & laudibus Angelorum. Præpa-
ratio, quia parat fratrum mentes ad honestatem de-
centem conuentui sanctorum Angelorum, qui so-
lent adesse consecrationi corporis Christi, & ad ipsam
reuerentiam tantæ consecrationis. Ac ideò excel-
sa voce cantatur. Officium hoc inchoatur à salutatione
quæ dicitur antè Sursum corda, & finitur in hymno,
Sanctus, sanctus, sanctus: præsens officium tempus
illud nobis ad memoriam reducit quandò Christus
in cœna ascendit in cœnaculum magnum stratum, &
ibi multa locutus est cum discipulis, & hymnum retu-
lit Deo patri, quem Ioannes commemorat, vsque-
dum exiret in montem Oliueti. Ibi gratias egit Deo,
ibi hymnum cantauit, in quo precatus est Patrem,

Hymnus Angelorū qui & Præparatio dicitur.

Præfationis principium & finis.

Matth. 26.
Ioan. 17.

Hymnus Chriſti poſt cœnam in horto.

vt ſeruaret diſcipulos ſuos à malo,dicendo: Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo: Et vt ſancti permaneant, ſubiunxit: Sanctifica eos in veritate. & iterùm: Et pro eis ſanctifico meipſum vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate:Et vt in cœlum trāſeant, dicit in ſequentibus,Pater,quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum & illi ſint mecum,vt videat claritatem meam, quam dediſti mihi. iuxta hunc ſenſum, altare eſt menſa Domini, in qua conuiuabatur cum diſcipulis ſuis: Corporale, linteum quo erat ipſe præcinctus: Sudarium labor de Iuda proditore. Hunc ordinem ſequitur ſacerdos: Cum ſuis auditoribus aſcendit in cœnaculum,quando dicit,Surſum corda: Auditores reſpondent, Habemus ad Dominum. Quod precatus eſt pro ſe in præfatione, vt cor ſuum eſſet alienum à vinculis mundanis,hoc nunc monet auditores ſuos,vt pro tanto dono gratias agant Deo: Auditores confirmant dignum & iuſtum ita eſſe, & cætera, vſque, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem reconciliati ſumus Deo, per illum noſtras gratiarum actiones offerimus: & quia non ſolùm ea renouata ſunt per Chriſtum, quæ ſunt in terra, ſed etiam quæ in cœlis, recolit cœleſtium laudes. Quia enim de ſacrificio agitur, reſtat vt & gratiarum actiones, quas ſacerdos offert, pro ſacrificio eius accipiamus: & miniſteria Angelorum quæ recoluntur in præſenti hymno, pro eorum ſacrificio. Illud intendendum eſt in omnibus officiis immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare,quale eſt cor offerentium. Tempore quo hymnus ante paſſionem celebratur, altare noſtrum aptatur altare thymiamatum, quod ſignificat ſpecialem quorumdam perfectorum vitam, eorum ſcilicet, qui maiori mentis perfectione, extinctis prorſus ac ſopitis illecebris omnibus carnis, ſola Domino orationum vota offerunt, nihil quidem de carne quod ſe impugnet, nihil de conſcientia peccati, vndè conturbentur ac paueant, habentes: ſed dulcium profuſione lacrymarum optantes venire & parere ante faciem Domini. Oblatio quæ ſuperpoſita eſt in priore officio, Deo deputata eſt,ac per hoc ſanctificata, id eſt, à terrenis ſeparata, & cœleſtibus deputata: In iſta obſeruatur, vſquedum ex ea fiat corpus Domini, ac poſteà aſſumatur in cœlum. Intimatum eſt, hanc præparationem quæ celebratur in altari thymiamatis,ſacrificium Angelorum ad memoriam nobis reducere, ac ideò quod dicit ſacerdos,Quam laudant Angeli,Angelorum ſacrificium eſt. In Angelis, Archangelos intelligimus. Dominationum ſacrificium, adhortatio, in quibus Principatus intelligimus.Sicut Dominationes ſubiecta ſibi habent Angelorum agmina,quibus mira potentia præminent: ſic & principatus ſpiritus bonorum Angelorum, quibus ad explenda diuina miniſteria principantur. Qui dominantur,principantur. Poteſtatum tremor, cœlorumque Virtutúmque ac beatorum Seraphin agminum ſocietas ſancta. Cœlos pro thronis poſitos intelligimus, quia cœlum ſedes Dei dicitur: Híſque coniungimus Cherubin. ſuper quæ dicitur Deus ſedere, ſicut Pſalmus, Qui ſedes, inquit, ſuper Cherubin, appare. His nouem ordinibus prælibatis,ordo decimus conditionis humanæ adnexus eſt: ex cuius voce dicit ſacerdos,Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur. Hymnus ſequens, qui additus eſt primæuo hymno, à Sixto Papa additus eſt,vt in geſtis pontificalibus legitur. Ita enim ſcriptum eſt:Hic conſtituit,vt intra actionem ſacerdotis incipiens populus hymnum decantaret: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus Sabaóth. Idem hymnus horum duorum ordinum voces continet: Ordo Angelorum dicit,Sanctus,ſanctus, ſanctus,Dominus Deus ſabaoth,Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: ordo hominum dicit, Oſanna in excelſis, benedictus qui venit in nomine Dñi. Quam partē hymni cantauit turba die palmarū præcedens Dominum Hieruſalem. Iam diximus de altari, quid ſignificet: dicendum eſt de ſudario. Sudarium iacens in altari,ſignificat laborem, quem habent Angeli in miniſterio humano, ſiue perfecti viri, qui non ceſſant orare pro noſtra fragilitate. Corporale verò intentionem non fictam. Stant interim epiſcopi ſiue ſacerdotes ſeu diaconi poſt pontificem: ſubdiaconi verò in facie eius. Ibi illud adimpletur, quod in memorato cœnaculo dicit Dominus diſcipulis ſuis ſecundum Lucam:Reges gentium dominantur eorum,& qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur: vos autem non ſic; ſed qui maior eſt in vobis,fiat ſicut iunior:& qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio veſtri ſum, tanquàm qui miniſtrat. Multos diſcipulos Chriſti doctrina habebat, de quibus erant illi centum viginti, qui die Pentecoſtes ſimul inuenti ſunt in vna domo. De ipſis erat Ioſeph ab Arimathia, diſcipulus Ieſu occultus propter metum Iudæorum: & ipſe baiulator aquæ, qui ſuſcepit eum in cœnaculo ſuo, cui Dominus mandauit, Dicit tibi magiſter. Hi denique ſiue eſſent corporali poſitione in cœnaculo, quandò Dominus cœnauit, ſeu non forent; tamen eius obſequio non deerant: ſicut is non defuit, qui ſtrauit cœnaculum magnum. Hos credimus deſignari per ſubdiaconos, qui in facie ſtant, ſicut ſtetit ille ſiue per præſentiam ſuam, ſeu per miniſterium, cuius erat cœnaculum: ſiue mulieres, quæ perſeuerarunt in paſſione Domini,de quibus Gregorius de Moralibus ſcribit: Sed cum ad crucis horam ventum eſt, eius diſcipulos grauis ex perſecutione Iudæorum timor inuaſit, fugerunt ſinguli, mulieres adſtiterunt. Quaſi ergo conſumpta carne, os Domini pelli ſuæ adhæſit, quia fortitudo eius, paſſionis tempore,fugientibus diſcipulis iuxta ſe mulieres inuenit. Stetit equidem aliquandiù Petrus: ſed poſt territus, negauit. Stetit etiam Ioannes, cui ipſo crucis tempore dictum eſt, Ecce mater tua: ſed perſeuerare minimè potuit, quia de ipſo quoque ſcriptum eſt, quòd adoleſcens quidam ſequebatur illum amictus ſindone ſuper nudo,& tenuerunt eum: at ille reiecta ſindone, nudus profugit ab eis. Qui etſi poſteà vt verba ſui Redemptoris audiret, ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non ſolùm non timuiſſe neque fugiſſe, ſed etiam vſque ad ſepulchrum ſtetiſſe memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ conſumptis carnibus adhæſit os meum,hoc eſt,Hi qui meæ fortitudini propinquus inhærere debuerunt,paſſionis meæ tempore timore conſumpti ſunt, & eas quas ad exteriora miniſteria poſui, in paſſione mea ſine formidine inhærere mihi fideliter inueni.

Altare mēſa Dñi dicitur.

Prefationis verba.

Per Chriſtum Dñm

Sacrificiū.

Thymiama perfectrū vitam ſignificat.

Oblatio ex qua fit corpus Chriſti.

Sacrificium Angelorū.

Nouē chori Angelorū.

Eſa. 66.
Pſal. 79.

Decimus chorus ex hominibus eſt.

Hymnus partim Angelorū partim hominum eſt.

Matth. 21.

De Hymno, Sanctus, ſanctus, ſanctus. Cap. 22.

POſt hymnum inchoatum,Sanctus,ſanctus,ſanctus, inclinant ſe,& qui retrò ſtant, & qui in facie,venerando ſcilicet maieſtatem diuinam, & incarnationem Domini,quæ introducta ſunt per cantum Angelorum & turbarum. Angelorum concentus, dicendo, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, maieſtatem diuinam introducit: Turbarum verò, Domini incarnationem, dicendo: Benedictus qui venit in nomine Domini,Oſanna in excelſis.

De Te igitur. Cap. 23.

PErſeuerant retrò ſtantes inclinati vſquedum finiatur omnis præſens oratio,id eſt, vſque dum dicatur poſt orationem Dominicam, Sed libera nos à malo. Quod enim ſequitur, vſq;, Per omnia ſecula ſeculorū, expoſitio eſt nouiſſimę petitionis Dominicę orationis. Illi.n. ſunt,quibus Dominus dixit,vos autem eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum. Vndè Beda in tractatu ſuper Lucam? Non inchoationi patientiæ, ſed perſeuerantiæ cœleſtis regni gloria

Luc.

donatur, quia nimirum perſeuerantia, quæ alio nomine conſtantia vocatur, robur quoddam & fortitudo mentis, cunctarúmque, vt ita dixerim, eſt columna virtutum, quæ cùm benè recta & firma conſiſtit, nihil eſt certiùs, nihil tutius bonis moribus †. Ipſi ſtant inclinati, donec liberentur à malo. Hi enim ſunt Apoſtoli, qui magna tribulatione erant oppreſſi: Antequàm audirent Domini reſurrectionem non ſe audebant erigere, vt confiterentur ſe eſſe Chriſti diſcipulos. Hi quamuis in paſſione non forent præſentes, tamen perſeuerant poſt Chriſti reſurrectionem in tentationibus. Nō enim ſurgunt ante lucem, de qua Pſalmiſta dicit, Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, id eſt, vanum eſt gloriari antequam reſurgatis à mortuis: At qui in facie ſtant, ſignant diſcipulos occultos propter metum Iudæorum, ſiue mulieres, quæ Chriſti poterant in facie perſiſtere. Sua inclinatione ſubdiaconi mœſtitiam eorum ſignant, de quibus dicit idem qui ſupra in eodem. Non autem ideò ſolus mulierum planctus eum ſequebatur, quia non innumerus etiam virorum præſentium cœtus de eius erat paſſione mœſtiſſimus: ſed quia fœmineus quaſi contemptibilior ſexus, liberius poterat præſentibus ſacerdotibus, & principibus, & magiſtratibus, quid contra eos ſenſerit, oſtentare, qui poterant non dolere, quando eum, quem nimio amore dilexerunt, & nouerunt innocentem, ab impiis comprehendi, ligari, duci ante eos, ſpui in faciem, flagellari, crucifigi viderunt? Quid ſignificet eorum erectio ante finitam orationem, ſi Dominus dederit, congruis in locis monſtrabitur: Nunc de TE IGITVR, dicendum eſt: Ab initio orationis vſque ad locum vbi dicitur, Et in electorum tuorū iubeas grege numerari per Chriſtum Dominum noſtrum, celebratur ſacrificium electorum, qui non habent in carne quod eis repugnet, neque in conſcientia quod conturbet. Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo Moyſis, ſiue in templo Salomonis, vnum thymiamatis, alterum, holocauſti: ita ſunt duo ſacrificia ſanctæ Eccleſiæ. Vnum eſt, in quo omnes carnales motus ſopiti ſunt, de quo commemorauimus, & nunc iterum commemorandum eſt. Alterum eſt, in quo neceſſe eſt quotidiè carnales motus mactare: de quo in poſterioribus dicendum eſt. In promptu altare thymiamatis eſt, ex vtroque officio capitis ſcilicet & corporis, vſque ad locum de quo ſuperiùs titulatum eſt. Nunc verò reddendum eſt, cur oratio præſens & præfatio ſecretè dicantur, ex ſermone Cypriani de Dominica oratione: Sit, inquit, orantibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare, placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita contra congruit verecundo, modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus ſecreto nos orare præcepit, in abditis & ſemotis locis, in cubilibus ipſis. Quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Dominum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus appropinquans, & non Deus de longè: ſi abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum: Nonne cælum & terram ego impleo? Et iterùm: In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, verecundię & diſciplinæ memores eſſe debemus, nō paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſto Deo tumultuoſa loquacitate iactare, quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt: nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes hominum videt, probante Domino & dicente, Quid cogitatis nequam in cordibus veſtris? & alio loco: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renum & cordis. Quod Anna in primo Regnorum libro, Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur, & loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide. Loquebatur non voce, ſed corde, quia ſic Dominum ſciebat audire, & impetrauit efficaciter, quod petiit, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diuina quæ dicit, Loquebatur in corde ſuo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Dominus. Item legimus in Pſalmis, Dicite in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritus ſanctus ſuggerit, & docet, dicens: In ſenſu autem tibi debet adorari Dominus. Adorans autem, fratres dilectiſſimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Phariſæo publicanus orauerit, non alleuatis in cælum impudēter oculis, nec manibus inſolenter erectis, ſed pectus ſuū pulſans, & peccata intus incluſa cōteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxiliū: & cū ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit qui ſic rogauit: Qui ſpem ſalutis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cum innocens nemo ſit, ſed peccata confeſſus, humiliter rogauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Quia audiuimus ex Cypriano modum orationis, audiamus ex TE IGITVR, orationes. Primò vice Chriſti ſacerdos tres orationes exercet, ſicut Dominus fecit poſtquam exiuit in montem Oliueti ante traditionem ſuam, id eſt, pro vniuerſali Eccleſia, & pro fratribus ſpecialibus, & pro choro ſacerdotum. Prima oratio Chriſti eſt: Mi pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: Verumtamen nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Transferri à ſe calicem poſtulat, non quidem timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Vnde & ſignanter non dixit, Transfer à me calicem; ſed, Calicem iſtum, hoc eſt, populi Iudæorum. Secunda oratio Chriſti eſt: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Quod ita Hieronymus: Secundo orat, vt ſi Niniue aliter ſaluari non poteſt, niſi aruerit cucurbita, fiat voluntas patris. Tertiò orauit Chriſtus eundem ſermonem, vt ex memorato Hieronymo diſcimus, qui dicit, Apoſtolorum timorem ſequenti pænitentia magiſtrum impetraſſe corrigēdum: Intelligimus eū pro ſuo corpore, id eſt Apoſtolis nunc oraſſe. Eodem numero, id eſt, ternario ſacerdos voce electorum complet orationem ſuam. Sacrificium eſt electorum ad Deum patrem, per Chriſtum Dominum noſtrum. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Dona & munera vnum ſunt, iuxta quod Daniel reſpondit Balthaſari, quando ei promiſit purpuram & torquem auream. Munera, inquit, tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da. Hoc vnum bis repetitur, quia duæ res offeruntur Deo, id eſt, panis & vinum. Quæ vtræque non incongruenter poſſunt plurali numero appellari. Etenim in pane eſt aqua & farina, in vino aqua & vinum. Idipſum tertiò repetitur: Hęc ſancta ſacrificia illibata. Singulari repetitione duo ſuperiora recapitulantur, quoniam in vno corpore Chriſti hæc ſacramenta continentur. Sed quoniam potius requirit Deus ſacrificium cordis, quàm hoc, quod extrinſecus miniſtratur, in corde ſacerdotis volumus interpretari dona, & munera, & ſacrificia illibata. Vnde dicit Auguſtinus in lib. decimo de ciuitate Dei, cap. tertio: Dona eius in nobis, nos quoque ipſos vouemus & reddimus ei. Beneficiorum eius ſolennitatibus, feſtis, & diebus ſtatutis dicamus, ſacramúſque memoriam, ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio, ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidam charitatis. Iuxta eundem Auguſt. ſi quis vult dona offerre Deo, ſeipſum offerat: ſi quis munera ſæpius memoretur beneficiorum eius: ſi quis ſacrificia illibata, humilitatem laudémque & charitatem offerat. Dicit idem in libro memorato, cap. quinto: Sacrificiū ergo viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt,

1.Reg.1.

Pſalm.4.

Hier.29.

Oratio publicani in templo. Luc.18.

Triplex oratio in Te igitur.

Triplex oratio Chriſti in horto. Luc.22.

Ionæ 4.

Hæc dona, hæc munera, &c. Dan.5.

Sacrificia illibata.

Sacrificium in ara cordis.

sacrum signum est. Et in sequentibus in eodem, cap. decimonono: Quocirca, sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus sacrificantes voces, cuius res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificantes, nõ alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificiũ nosipsi esse debemus. Quia Domino miserante, sacrificium verum inuenimus, sequentia TE IGITVR, prosequamur. Sequitur: In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, & reliq. Memoratum sacrificium pro tribus offertur, id est, pro Ecclesia sancta vniuersali, pro specialibus fratribus, quorum eleemosynas suscepimus aut munus, aut quorum sponsores sumus facti, vel quorum præsentiam intuemur in officio Missæ nostræ, quorum tamen sacrificium est laus: Pro nobis ipsis sacerdotibus, qui communicamus sanctæ Mariæ & Apostolis in vno Domino, vt in omnibus protectione Domini muniamur. Et iterùm: Tria sunt sacrificia iuxta Prophetam, quæ requirit Deus à nobis, scilicet facere iudicium & iustitiam, & diligere misericordiam, & paratum esse ire cum Domino Deo. Facit iudicium, qui se ei vouet & reddit, cuius totus est, & omne quod in eo esse potest ex his quæ sunt. Idem facit, quando indicat primò orandum esse pro pace Ecclesiæ vniuersalis: Dein diligit misericordiam, qui ex præteritis beneficiis gratias agendo, futura sibi acquirit. Ipse sibi multam misericordiã acquirit, qui Deum ad potiora prouocat. Idem facit misericordiam circa fratres, quando specialiter pro eis deprecatur Dominum. Vult paratus esse vt eat cum Domino Deo, qui se dicit consortio vnius Domini communicare cum Maria & choro Apostolorum. Isti vadunt quocunque ierit Dominus. Vt non exorbitet mortalis à recto tramite, propter periculum præsentis vitæ rogat, vt in omnibus protectione Domini muniatur. In hac oratione designat sindon, quantum ad caput pertinet, humilitatem Christi, quam assumpsit ex terreno habitu, in qua orauit Deum patrem. Sudarium verò quod iacet in cornu altaris, laborem suum, quem sustinuit in oratione, sicut Lucas dicit: Et factus est in agonia, & prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. His ita prælibatis, dicit pium cor: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, quæsumus Domine, vt placidè accipias. In hac oratione deprecatur Deus, vt dignetur vota electorum suorum suscipere: atque ideò ei præsentantur per pronomen demonstratiuum, dicendo, Hanc igitur oblationem cui posteà additum est à sancto Gregorio, Diésque nostros in tua pace disponas, & cætera. Ostendit nullum securum esse posse in præsenti seculo, de sua stabilitate quãuis esse perfectus videatur, ac ideo necesse fore, vt semper deprecetur in pace disponi suos dies in præsenti seculo, & in futuro eripi ab æterna damnatione, & in electorum grege numerari. De corporali & sudario dictum est, quantum ad corpus pertinet. Christus postquàm orauit pro membris suis, dixit discipulis suis: surgite eamus, ecce appropinquabit qui me traditurus est. Explanatio Hieronymi: Non nos inueniant quasi timentes & retractantes. vltrò pergamus ad mortem, vt confidentiam & gaudium passuri videant. Præsentat pium cor electorum suorum, oblationẽ suam Domino præsentat & pius Dominus seipsũ his, per quos immolandus erat Deo patri, In hac oratione significat sindon subsistens, humilitatẽ maximã, in qua nõ solùm dignatus est orare pro suis, sed etiã tradi in manus impiorũ: Sudarium verò, laborem quem sustinuit ex traditore.

Sacrificium visibile & inuisibile. — *Sacrificium istud pro tribus offertur.* — *Micheæ 6.* — *Tria requisit à nobis Deus sacrificia. Facere iudicium.* — *Diligere misericordiam.* — *Paratum esse cum Deo ire. Apoc. 14.* — *Quid designat sindõ. Quid Sudarium. Luc. 22.* — *Hanc igitur oblationẽ.* — *Additio S. Gregorij.* — *Matt. 26.* — *Christi pietas dum se vltrò obtulit immolandum.*

De institutione Dominica in conficiendo Corpus & sanguinem.

Cap. 24.

IMmolato priore sacrificio perfectorum, quod constat orationibus, & est coniunctum sacrificio Angelorum, descenditur ad vniuersale sacrificium, immolationem scilicet Christi, quod celebratur ante, Nobis quoque peccatoribus. Etenim Christus pro peccatoribus descendit ad immolandum, dicente Paulo ad Timotheum: Humanus sermo & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Ipse est, per quem omne sacrificium Deo offertur, quia in eo condita sunt omnia, quæ in cælis sunt, & quæ in terris. Ipse cùm sit Dominus omnium, voluit hostia fieri pro peccatoribus, qui non poterant Deo sacrificium offerre, vt sua immolatione reconciliarentur Deo: quatenus & ipsi non forent infructuosi, sed possent offerre sacrificiũ. Quoniam vna hostia Christus oblatus est pro iustis & iniustis: idem sacrificium permanet in altari, quod ante positum est. Vndè modò dicit sacerdos: Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem facere digneris. Quod sic exponendum arbitror, saluo magistrorum intellectu: Quam oblationem, quæ sic oblata est, vt ista, id est, ea deuotione, in omnibus, hoc est, tota cogitatione, tota vita, toto intellectu: benedictam, sicut hæc benedicta est, sacerdote dicente, Vt accepta habeas & benedicas: ascriptam tibi, vt hæc, de qua dictum est, quæsumus Domine, vt placatus accipias: ratam, id est, fidelem, sicut hæc quæ tibi porrecta est per Christum Dominum nostrum: Tu Deus, quæsumus, rationabilem, acceptabilémque facere digneris, quatenus hæc nobis fiat corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi. Quo ordine id perficiendum sit, ex Domini institutione addiscitur: Accipit sacerdos panem manibus suis exemplo Christi, de quo dictum est: Accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & reliqua. similiter & calicem, dicente Cypriano ad Cæcilium de sacramento Dominici calicis: Inuenimus non obseruari à nobis quod mandatũ est, nisi eadem quæ Dominus fecit, nos quoq; faciamus, & calicem pari ratione miscentes, à diuino magisterio non recedamus. Quamuis hoc ille de commixtione vini & aquæ conclusisset, tamen de tota institutione Dominica intelligere possumus adimplendum, in quo suum mandatum est, & Apostolorum obseruatio. Cæterum de crucibus, quas solemus diuerso modo facere super panem & vinum, non est quid dicam, cur tali & in tali loco figantur, vel quare plures in aliquo, vel pauciores in aliquo. Si Dominus quãdo benedixit panem, fecisset crucis signaculum, ipsi norunt, qui præsentes fuerunt, præsertim cùm nondum erat erectum vexillũ sanctæ Crucis: Ac modò scimus, quia necessaria est, dicente Augustino in expositione Euangelij Ioannis Homilia lxiiij. Quid, inquit, quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crucifixi Christi? Quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, ex qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil horum ritè perficitur†. Videtur mihi, si semel fuerit facta crux super panem & vinũ, posse sufficere, quia Dominus semel crucifixus est. Nõ ab re est si bis figatur, quia pro duobus populis fixus est Christus. At si figi necesse est in loco vbi dicitur: Accipiens panem, seorsum necesse est figuretur super panem, & seorsum super vinũ, secundùm modum quo Christus vsus est in acceptione panis & calicis. In eo pane commendauit Christus corpus suum, & in calice sanguinem suum, atque subiunxit: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Hîc concrepant verba Dominicæ mensæ cum toto officio Missæ. Canitur hîc, Accipiens panem, & reliqua quod actitatur à sacerdote, quãdo suscipit oblatam in secreta Missæ aut quando hîc eam eleuat. Gratias agit in Hymno, Verè dignum & iustum est: benedicit in præsenti loco, frangit circa communionem. Hîc credimus naturam simplicem panis & vini m xti, verti in naturam rationabilem, scilice tcorporis & sanguinis Christi. Sindon iacens in altari, signat linteum, quo erat Dominus præcinctus, & sudarium, laborem quem assumpsit in lauatione pedum, siue quem sustinuit pro labore Iudæ. Altare, mensam Domini.

Sacrificium vniuersale. — *1. Tim. 1.* — *Cypr. epist.* — *Sine cruci[s signo nihil] ritè [perfici]tur.* — *Officium Missæ [con]sonat c[œnæ] Domini.* — *Transsubstantiatio. Sindon. Ioan. 13. Sudarium.*

De ascensione Christi in Crucem.
Cap. 25.

IN sacramento panis & vini, necnon etiam in memoria mea, passio Christi in promptu est. Dixit ipse: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis: id est, quotiescunque hunc panem & calicem benedixeritis, recordamini meæ natiuitatis secundùm humanitatem passionis & resurrectionis. Quare subdit sacerdos ex voce sua & plebis: Vnde & memores Domine nos tui serui, sed & plebs tua eiusdem Christi filij tui Domini nostri tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam. Sicut in superioribus Christi corpus est viuum in sacramento panis & vini, atque in memoria mea, ita in præsenti ascendit in crucem. Cordis sacrificio intendit Deus. Vnde Cyprianus in sermone de oratione Dominica. Neque enim in sacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus respexit, sed corda intuebatur: vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. † De donis Dei ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, offerimus, quando charitate accensi hostiam offerimus de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. De qua hostia in promptu dicat, institutio sacramenti subdendo manifestat, Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Panis vitæ æternæ, & calix salutis perpetuæ, Christus est. vel, sicut superius dixi, hostia pura est panis: hostia sancta, calix hostia immaculata, vtrumque simul: quia vnum corpus efficiunt. De donis ac datis ita possumus dicere: Dona sunt in re æterna, data in opere temporali. Et quoniam à nobis peccatoribus vult Deus offerri sibi sua ipsa dona, obnixè precandum est, vt dignetur super ea respicere. Vnde subditur: Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, & immaculatam hostiam. Rogat sacerdos Deum patrem, vt sicut illo tempore respicere dignatus est super munera Abel, & sacrificium Patriarchæ, necnõ & Melchisedech, ita super præsentia vota, quæ initium acceperunt ab immolatione Christi. Dein precatur vt suscipiantur, dicendo, Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur per Christum Dominum nostrum. Precatur sacerdos, vt præsens oblatio ita sit accepta in conspectu diuinæ maiestatis, quatenus sumpturi eam, simul fiant celestes, & gratia Dei repleti. Mira & magna fides sanctæ Ecclesiæ, quæ suis oculis videt, quod mortalibus deest: videt, quid credere debeat, quamuis nondum videat, quod in specie est. Credit sacrificium præsens per Angelorum manus deferri ante conspectum Domini, & sentit mandendum esse ab humano ore. Credit namque corpus & sanguinem Domini esse, ac hoc morsu, cælesti benedictione impleri animas sumẽtium. Nempe Christus orauit in cruce, incipiens à Psalmo, Deus Deus meus, vsque ad versum, In manus tuas commendo spiritum meum. Posteà inclinato capite, emisit spiritum. Sacerdos inclinat se, & hoc quod vice Christi immolatum est, Deo patri commendat. Sancita est passio Christi pro nobis vsque ad istum locum, ab eo loco vbi dicitur, Vnde & memores. Altare præsens, altare est Crucis. In isto nos peccatores qui ex gentibus venimus, reconciliati sumus Deo ad offerenda ei sacrificia. Sindon in isto, humilitatem illam signat, qua humiliatus est patri vsque ad mortem. Non abhorret à vero, si

A humilitas designetur per sindonem. Augustinus scribit in Psalmo nonagesimo secundo. Qui enim humilis tunc fuit, quando linteo præcinctus est, & lauit pedes discipulorum. Sudarium verò, laborem passionis. Inclinatio subdiaconorum vsquemodò, mæstitiam demonstrat eorum discipulorum, quibus licitum erat perseuerat in præsentia Christi, quando flagellabatur, & omnia illa agebantur, quæ de eius passione leguntur, tunc potissimùm dolebant qui eius erant sectatores: At postquàm emisit spiritum, scientes non iam habere persecutores, vnde rabiem suam amplius in Christi corpus expleant, vt ipse dicit in Euangelio Lucæ, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent ampliùs quid faciant: consolantur aliquo modo, & erigunt se, adspicientes in dilectum sibi corpus quousque B pendet in cruce: maximè cùm vident multa miracula fieri, vnde conturbari poterant persecutores, & obsequentes solari. In eodem officio lauant diaconi manus, quia omnia opera sordida prioris cõuersationis, Christi passione mundantur. Quòd si nihil aliud voluisset ordo ministerij nostri significare in lauatione manus, quàm vt cautiore cura prius actus suos cogitatúsque diaconi discuterent, euentilarent, purgarent, ac sic ad participanda fidei sacramenta procederent, quod vnusquisque fidelium debet obseruare, ne manducet & bibat indignè corpus Domini, nullo modo tali in loco manus lauarent, quia aptiùs possent eas lauare erecti quàm inclinati.

Inclinatio subdiaconorum quid significat.

Luc. 12.

Cur ibi lauant manus Diaconi.

De corpore Domini post emissum spiritum in cruce, & nostra mortificatione in idipsum. Cap. 26.

C CHristus enim prægustauit mortẽ, vt nos commoreremur peccatis. Christus mortuus est peccato semel, vt nos moreremur vitiis. Dicit Paulus: Qui autẽ sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscẽtiis. Hęc crucifixio præcipuè agitur per pænitentiam. Plures sunt, qui per angustum foramen transeunt ad stabilitatem continentiæ, ac ideò quãtùm ad moralem sensum pertinet, rectè præsens sacrificiũ, sacrificium pænitẽtiæ dicitur. Et benè ante sacrificium pænitentium celebratur passio Christi, vt magis infirmos prouocet ad salubrem potionem. Vndè dicit Ioãnes Chrysostomus in sermone quarto ad Hebræos: Sicut enim medicus non habens necessitatẽ ex cibis, qui ægroto preparantur, gustare: sed ille consolans, primus D ex illius cibo degustat, vt persuadeat ęgroto promptiùs illos cibos accipere: sic etiam Dominus, quoniam homines mortem timebant, persuadens eis, vt fiducialiter ad mortem accederent, & ipse gustauit mortem, nullã habens necessitatem. Ex verbis beati Ioannis ostensum est, ideò coniunctim prolatã esse passionem Christi, & nostram confessionem peccatorum, vt non timeremus dura pati pro peccatis nostris: Christus iam emisit spiritũ, exiuit ab eius latere sanguis & aqua. Sine his sacramentis nemo intrat in vitam æternam. De his sacramẽtis dicit Augustinus in sermone lxv. super Ioannem, Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: Aqua illa salutare temperat poculum: hæc & lauacrum præstat & potum. Et post pauca: Hic secundus Adam incliE nato capite in cruce dormiuit, vt indè formaretur ei coniunx, quod e latere dormientis defluxit. Coniunx ista centurionem illum signat, de quo narratur in Euãgelio: Videns autem Centurio quod factum erat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iustus erat. Nisi futurum esset, vt sacramento sanguinis & aquæ inficeretur gentilitas, non illicò se Centurio mutaret ad tantam compunctionẽ, vt apertè clamaret ex intimo cordis affectu, Verè hic homo iustus erat. Hanc mutationẽ designat sacerdos per mutationem vocis, quando exaltat vocem suam, dicendo, Nobis quoque peccatoribus. Dicit de eo Beda in tractatu super Lucam: Notanda distantia gentis & gentis. Et gentiles quippe moriente Christo, Deum timentes, aperta confessionis voce glorificant: Iudæi percutientes solùm pectora, domum re-

Christus prægustauit mortem. Gal. 5.

Sacrificium pænitentiæ.

Tom. 4.

De latere Christi exiuit sanguis & aqua. Tom. 9.

Ecclesia de gentibus ex latere Christi credente Cęturione. Matth. 27.

Cur voce altiore dicitur: Nobis quoq; peccatoribus.

Amici Ieſu ſtabant à longe.

deunt. Percuſſura pectoris, pænitentiæ eſt & luctus indicium. Interim ſtabant autem omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ erãt à Galilæa hæc videntes. Hoc eſt quod ipſe Dominus in Pſalmo, explicata ſuæ paſſionis ſerie, patri queritur, dicens: Elongaſti à me amicum, & proximum, & notos meos à miſeria. Hos amicos & proximos ad memoriam nobis ducunt ſubdiaconi erecti, & intuentes in preſbyteri opus. His ita intuẽtibus venit vir nomine Ioſeph, qui erat decurio, vir bonus & iuſtus: hic non conſenſerat cõſilio & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipſe regnum Dei: Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu, & depoſitum inuoluit in ſindone, & poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondũ quiſquam poſitus fuerat. Qui quamuis ex numero foret occultorum diſcipulorum, tamen in promptu omnes transcendit, ſcilicet & diſcipulos & Apoſtolos: Diſcipulis tantummodò à longè ſtantibus, & intuentibus, Apoſtolis latentibus in abditis, Ioſeph mercatus eſt ſindonem, vt depoſitum corpus Ieſu inuolueret. Quãtæ dignitatis foret iſte Ioſeph in tractatu Bedæ legitur ſuper Lucam, ita dicendo: Magnæ quidem iſte Ioſeph dignitatis apud ſeculum, ſed maioris apud Deum meriti fuiſſe laudatur: vt per iuſtitiam meritorum ſepeliendo corpori Dominico dignus foret, & per nobilitatem potentiæ ſecularis, idem corpus accipere poſſet. Non enim quilibet ignotus ad Præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. Hunc Ioſeph ad memoriam ducit archidiaconus, qui eleuat calicem de altari, & inuoluit ſudario, ſcilicet ab aure calicis vſque ad aurem. Sicut ille diaconus primatum tenet inter cæteros diaconos, qui leuat calicem cum ſacerdote: Ita iſte Ioſeph tenuit inter cæteros diſcipulos, qui meruit corpus Domini de cruce deponere, & ſepelire in monumento ſuo. Idem deputatur retrò ſtare cum diſcipulis, quoniam timore Iudæorum occultus erat. Sacerdos qui eleuat oblatã, præſentat Nicodemum, de quo narrat Ioannes dicẽs: Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primùm, ferẽs mixturam myrrhę & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum linteis cum aromatibus, ſicut mos Iudæis eſt ſepelire. Sacerdos facit de oblata duas cruces, iuxta calicem, vt doceat eum depoſitum eſſe de cruce, qui pro duobus populis crucifixus eſt. Chriſti depoſitione de cruce, monſtrat eleuatio ſacerdotis & diaconi. Sudarium ſuper caput Ieſu, notum eſt fuiſſe, narrante eodem Ioanne, quòd viderit Petrus linteamina poſita & ſudarium, quod fuerat ſuper caput Ieſu. Oblata & calix, Dominicũ corpus ſignant. Quando Chriſtus dixit: Hic eſt calix ſanguinis mei, ſuum ſanguinem ſignauit, qui ſanguis ſicut vinum eſt intra calicem, ita erat intra corpus. Hoc peracto quid agerent, quos præſentant ſubdiaconi, Beda in memorato lib. narrat: Supra legimus, inquiens, quia ſtabant omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ erant eum: His ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius cadauer ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres quæ arctius amabant, funus ſubſecutæ, quomodo poneretur, inſpicere cupiebant. † Hæc oratio, Nobis quoque peccatoribus, tendit vſque, Per omnia ſecula ſeculorum. Vſque ad iſtum locum quantum pertinet ad exequias ſepulturæ Chriſti. Altare crucem præſentat: quantũ ad noſtram mortificationem, altare holocauſti. Sindon & ſudarium ſunt, quæ ſupra memoraui. Moraliter, voce pænitentium qui confitentur peccata ſua, eleuat ſacerdos vocem, quaſi quodam ſtimulo punctus nimij timoris. Talis compunctio vocatur & verè dicitur ſacrificium ſpiritus contribulati. Vox ęleuata ſacerdotis in ſacrificio pænitentium, ſignat, clamorem debere magnum eſſe in corde pænitentis. Vnde Auguſtinus in tractatu ſuper Ioannem ſermone lxvj. Quare fremuit, inquit, Ieſus, & turbauit ſeipſum, niſi quia fides hominis ſibi immeritò diſplicentis fremere quodammodo debet in accuſatione malorum operũ, vt violentiæ pænitendi, cedat conſuetudo peccãdi? Et iterùm in eodẽ: Et cùm hæc dixiſſet, exclamauit voce magna, fremuit, lachrymauit. Voce magna clamauit. Quàm difficilè ſurgit, quẽ moles malę conſuetudinis premit? ſed tamẽ ſurgit, occulta gratia intus viuificatus: ſurgit poſt vocem magnam. Sat eſt de eleuatione vocis, dicẽdum eſt de ſacrificio. Sacrificium pænitentium, eſt ſpiritus contribulatus & cor contritum. Pænitentia ſepeliuntur peccata noſtra. Altare pænitẽtium, eſt altare holocauſti. Altare holocauſti ſignat cor eorum, quibus neceſsè eſt carnales motus conſumere feruore Spiritus ſancti. Sindon eſt ipſa caſtigatio carnis per ieiunia & vigilias, & cæteras virtutes, quibus de genuina carnali delectatione, quaſi de humore natiuo perducitur affectus hominis, ceu quoddam linum ad cãdorem, vt fiat de eo corporale, in quo poſſit Dominum recipere. Ille in munda ſindone inuoluit Ieſum, qui pura eum mente ſuſceperit. Sudarium eſt ipſa intentio, qua feſtinat omnes venientes motus tẽtationum priſtinarum tergere, antequàm oculos ſaucient. Poſtquàm vox pænitentiũ prolata eſt, impetratio ſuccedit, vt partẽ ſibi ſocietatis cõcedat Dominus cum ſanctis ſuis. Quibus denominatis, ſequitur: Intra quorũ nos conſortiũ quæſumus admitte tu, qui es largitor veniæ, non æſtimator meriti. In cõpletione prioris officij, quod fungebatur tãtummodò orationibus, ibi memoratur cõmunio ſanctorũ, quorum penè conuerſatio eſt æqualis: In iſto, quia longè diſtamus ab eorum conuerſatione, venia precamur introduci. Per Chriſtũ Dominum noſtrũ. Per quem hæc omnia ſemper Domine bona, ſcilicet quæ retrò memorata ſunt, creas, vt ſint: ſanctificas, tibi ea deputando: viuificas, vt viua ſint: benedicis, vt vtilia ſint nobis, & præſtas ad fruendũ, per ipsũ eundémq; videlicet, per quẽ ſuperius memorata cõcedis. Et cũ ipſo qui tecum ſemper viuit, Et in ipſo, in quo reſtaurata ſunt omnia. Eſt tibi Deo patri in vnitate Spiritus ſancti omnis honor & gloria per omnia ſecula ſeculorũ. Hoc ipſum volendo tibi omni niſu monſtrare, tota fide me ita tenere, eleuo præſentia munera ad te, ego indignus ſacerdos, & diaconus vice prępoſitorũ & auditorum, quia tibi ab omni eccleſia tua, omnia bona deputãtur. Subdiaconi qui ſtant vſq; modò in facie ſacrificij, & nũc recedũt, miniſteria fœminarũ ad memoriã nobis ducunt, quæ receſſerunt de monumento, ſepulto Domino. Non enim ita receſſerunt à ſepulcro, vt abeſſent miniſterio Domini, ſed ſabbato ſiluerunt: quo tranſacto, parauerunt aromata vt vngerẽt corpus eius. Eo modo præſentes ſubdiaconi recedũt à præſentia ſacrificij, vt ſabbato quidẽ, hoc eſt, quandiu ſeptẽ petitiones Dominicæ orationis dicũtur, ſint in ſilentio, & inclinati, ſicut erant Apoſtoli illo tẽpore & ſanctę mulieres. Qui poſteà ſatagunt cũ patenis ad requirendũ corpus Domini circa altare, vt mulieres quęſierunt Domini corpus circa ſepulcrũ. Moraliter poſſumus ſubdiaconos nos peccatores intelligere, qui faciẽ, id eſt, conſcientiam peccatorum noſtrorum ſacerdoti oſtendimus, vt noſtram cõfeſſionem offerat Deo: quo peracto, non illicò ſaltum facimus in locum magiſtrorum, ſed poſt diutinam humiliationem, feruore creſcente Spiritus ſancti, dilatantur corda noſtra, quaſi patena ad ſuſcipienda ſacramenta Eccleſiæ.

Pſal. 87.

Luc. 23.

Matth. 27.

Ioſeph hic omnibus Apoſtolis & diſcipulis promptior.

Repræſentatio iſtius Ioſeph. Duæ aures calicis.

Ioan. 19.

Sudarium ſuper caput Chriſti. Ioan. 20.

Mulieres ſecutæ funus Chriſti.

Moralis ſenſus de ſacrificio pænitentiũ.

To. 9. Ioan. 11. Fremitus pænitentiũ

De præſentatione Patenæ. *Cap.* 27.

DIcit libellus Romanus, quem iam memorauimus. Quãdo inchoatur canon, venit Acolytus ſub humero habens ſindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus in parte dextera vſq; medium canonem. Tunc ſubdiaconus ſequens, ſuſcipit eam ſuper planetam, & venit ante altare, expectans quando eam ſuſcipiat ſubdiaconus regionarius: finito verò canone, ſubdiaconus regionarius ſtat cũ patena poſt archidiaconũ: Quando dixerit, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe archidiaconus, & oſculatam patenam, dat eã tenendam ſecundo diacono. Ordo talis eſt: ſubdiaco-

nus ſequens, non eſt auſus oſtia altaris relinquere ſecundùm canones Laodicenſis concilij, qui dicunt capitulo quadrageſimo tertio, quòd nō oporteat ſubdiaconum ſaltem paululùm ianuas deſerere, & orationibus vacare: ac ideò acolytus educit patenā de exedris quando dicitur, Surſum corda. Mea humilitas dicit quod ſibi videtur rationi congruere, relinquens magiſtrorum arbitrio, quid potiſſimùm tenendum ſit. Videtur mihi, vt ea hora præſentanda ſit patena, qua circa ſepulturam Domini ſatagebant diſcipuli vel mulieres. Poſtquàm enim iuit ad menſam, ſtuduerunt circa myſteria paſſionis. Sequens verò ſubdiaconus medio canone, id eſt, cùm dicitur, Te igitur, ſuſcipit illam ab acolyto, & ſtat ante altare cum patena vſquedùm ſuſcipiatur à ſubdiacono regionario. ſuſcipitur enim cùm dicitur, Per omnia ſecula ſeculorū. Regionarius ſuſcipit illā finito canone, id eſt, vbi dicitur, Per omnia ſecula ſeculorum: & tenet illā vſq; ad ſuſceptionē diaconi. Poteſt etiam intelligi ſimpliciter receſſio ſubdiaconi de facie Ponrificis, acceſſio ad patenam. Vbi notandum, quòd acolytus inuolutam tenet linteo patenam, ſubdiaconus nudam. Vndè liquidò apparet, quòd conſecrata vaſa à conſecratis clericis meritò debeant tantummodò attingi. Hoc deniq; Eſdras ſacerdos expreſſit, quando reuerſus eſt de Babylone, & vaſa ſancta ſanctis commendauit, dicēs: Separaui de principibus ſacerdotum duodecim. Et paulò poſt, Appendiq; eis argentū & aurū & vaſa cōſecrata domus Dei noſtri. Et iterum, Et dixi, Vos ſancti Domini, & vaſa ſancta, & argentū & aurū, quod ſpontè oblatum eſt Domino Deo patrum noſtrorum, vigilate & cuſtodite. Vndè in concilio Carthaginenſi capit. 25. ſcribitur: Aurelius epiſcopus dixit, Addimus fratres chariſſimi præterea, cū de quorumdā clericorū, quamuis lectorum, erga vxores proprias incontinentia refertur, placuit quod in diuerſis conciliis firmatum eſt: Subdiaconi qui ſacra myſteria contrectant, & diaconi & preſbyteri, ſed & epiſcopi, ſecundum propria ſtatuta, etiā ab vxoribus ſe cōtineant. Necnō & Sixtus Papa natione Romanus ex patre Paſtore, cōſtituit, vt miniſteria ſacrata nō tangerētur niſi à miniſtris. Verùm & in hoc culpauit Daniel Balthaſar regē, quia in conſecratis vaſis bibebat, ſicut ſcriptū eſt: Tu quoq; Balthaſar filius eius nō humiliaſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia, ſed aduerſus dominatorem cæli eleuatus es, & vaſa domus eius allata ſunt coram te. Tu & optimates tui, & vxores tuæ, & cōcubinæ tuæ vinū bibiſtis in eis. Patena dicitur eo quòd pateat: Corda ampla charitate ſignificat: ſicut alabaſtrum, in quo portauit vnguentum Maria ad vngendum Dominum, ſignificauit cor eius, in quo erat fides ſine impoſtura: ita & patena poteſt corda ſanctarum fœminarum deſignare, quæ patebant latitudine charitatis in obſequio Chriſti. Nam & ipſæ inerant, vt prætuli, non minima executione in miniſterio diſcipulatus Chriſti, de quibus dicit Matthæus Euangeliſta. Erant autē ibi mulieres multæ à longè, quę ſecutæ erāt Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei, inter quas erat Maria Magdalenæ & Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & Mater filiorum Zebedæi. Tamen ipſæ non ſuſceperunt corpus Domini de cruce, ſed Ioſeph: ſicut nec ſubdiaconi, ſed diaconi ſuſcipiunt calicem de altari.

De officio quod memorat requiem Domini in ſepulcro.
Cap. 28.

SVbdiaconus regionarius accipit patenam finito canone, quia lætitiam Dominicæ reſurrectionis mulieres primò audierunt. Illæ huc illùcque diſcurrebant feruenti ſtudio circa ſepulturam Domini. Stant diaconi, ſtantq; ſubdiaconi inclinati vſquedùm audiant, Sed libera nos à malo. Ipſa eſt enim ſeptima petitio de oratione Dominica. Septenario enim numero vniuerſitas deſignatur. Septima petitione Dominicæ orationis, finis ſignatur totius triſtitiæ ac perturbationis Apoſtolorum, quam habebant de Domini morte. Sequēs oratio quæ inchoatur, Libera nos, quæſumus Domine, ab omnibus malis: *embolis eſt Dominicæ orationis, vt per illud veniatur ad finem conſuetæ concluſionis, Per Dominum noſtrum. Quod apertius in ſequentibus demonſtrabitur, ſi Dominus dederit. Quid illo tempore, hoc eſt, quando Chriſtus quieuit in ſepulcro, Apoſtoli agerent, non legitur apertè: ſed ex Ioannis Euangelio metum eorum cognoſcimus, qui dicit, Cùm eſſet ergò ſerò die illa vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum. Ex quo diſcimus, triſtes fuiſſe Apoſtolos timore. Iſta triſtitia demonſtratur per diaconorum inclinationem. Diſcipulorum verò triſtitiam cognoſcimus ex Domini ſermone, qui dicit ſecundùm Lucam, ad duos qui ibāt in die reſurrectionis in caſtellum Emaus. Qui ſunt hi ſermones, quos confertis adinuicem, ambulantes, & eſtis triſtes? Ideò & ſubdiaconi inclinati manent. Secundùm modulum lucubrationis meæ demonſtratum eſt, quid velit inclinatio diaconorum, excepto quòd oratio interna ſolet demonſtrari per habitum corporis. Vnde Auguſtinus in libro ad Paulinum de cura agenda pro mortuis: Nam & orātes de membris ſui corporis faciunt, quod ſupplicantibus cōgruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus vel etiā proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud faciunt viſibiliter, quāuis eorum inuiſibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota ſit, nec ille indigeat his indiciis, vt animus ei pandatur humanus: ſed his magis ſeipſum excitat homo ad orandum gemendúmque humiliùs atque feruentiùs. Et neſcio quomodo cùm hi motus corporis fieri niſi motu animi præcedente non poſſint, eiſdem rurſus exteriùs viſibiliter factis, ille interior inuiſibilis, qui eos facit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent iſta, præceſſit, quia facta ſunt, creſcit. Verumtamen ſi eo modo quiſque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de ſuis membris facere nequeat, non ideò non orat interior homo, & ante oculos Dei in ſecretiſſimo cubili compungitur, ſternitur. Celebratio huius officij ita currit, vt oſtendatur, quid illo in tempore actum ſit circa paſſionem Domini & ſepulturam eius, & quomodò nos ad memoriam reducere debeamus per obſequium noſtrum, quod pro nobis factum eſt.

De oratione Dominica. Cap. 29.

DIcendum quare Dominica oratio dicatur excelſa voce, cùm cæteræ ſecretò dicantur. Dicit Cyprianus in ſermone de oratione Dominica: Ante omnia pacis doctor, atq; vnitatis magiſter, ſingulatim noluit, & priuatim precem fieri. Non, vt quis, cùm precatur, pro ſe tantùm precetur. Non dicimus, Pater meus, qui es in cęlis, nec panem meum da mihi hodiè, nec dimitti ſibi tantùm vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro ſe ſolo rogat. Publica eſt nobis & communis oratio, & quando oramus, non pro vno oramus, ſed pro toto populo, quia totus populus vnū ſumus. Deus pacis & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritu conſenſionis concordes. Declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cùm docet quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſſimus. Tunc, inquit, illi tres quaſi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebāt Deum. Loquebantur quaſi ex vno ore, & nondum illos Chriſtus docuerat orare: & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, ſimplex & ſpiritalis oratio. Quæ oratio ſic inchoatur: Oremus, præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Præcepta ſalutaria dicimus Euangelicam doctrinam: Dicimus inſtitutionem, traditionem, quam ipſe dignatus eſt tradere in conficiendo ſacramēto corporis & ſanguinis. Vnde

*embolion

Quid egerint Apoſtoli in triduo ſepulchri. Ioan. 20.

Diſcipulorū triſtitia ex morte Domini. Luc. 24.

Tom. 4. Animi habitus ex motu corporis cognoſcitur.

Augetur deuotio exteriori motu corporis

Repræſentatio paſſionis Domini in Miſſa.

Ser. 6.

Oramus nō ſingulariter, ſed cōmuniter.

Dan. 3. Oratio triū puerorum in camino ignis.

Diuina inſtitutio.

Cypr. lib. 2. epist. 3.
Non est recedendum ab institutione Christi.

idem qui supra, in sermone de sacramento Dominici calicis, Cæcilio: Quamquam sciam, frater charissime, episcopos plurimos Dominicis ecclesiis in toto mundo diuina dignatione præpositos, Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Christus magister & præcepit & gessit, humanam & nouellam institutionem docere, & reliqua. Et iterum in eodem: Ab Euangelicis autem præceptis omnino non recedendum esse, & eadem quæ Magister docuit & fecit, discipulos quoque obseruare & facere debere. Vbi Cyprianus dicit, Euangelicæ veritatis: & in posterioribus, Ab Euangelicis autem præceptis omnino non recedendum esse, Euangelicam doctrinā monstrat: vbi dicit, Ac Dominicæ eruditionis tenere rationem. & in sequentibus, Eadem quæ magister docuit, & fecit, Dominicam institutionem.

Audemus dicere Pater noster, &c.

Qua audacia intrandum sit ad orationem Dominicam, demonstratum est, id est, postquàm præcepta salutaria, id est, Euangelica mundauerint cor nostrum, & formauerint diuina instituta, quæ dicimus in loco, vbi scriptum est, Accipiēs panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & reliq. audemus intrare ad orationem Dominicam. Vbi notandum, quòd non est præsumptuosè intrandum ad eum, sed cum reuerentia & sereno corde.

Pater noster dicitur in memoriam sepulturi Domini.

In recordatione septimæ diei, quando Christus quieuit in sepulcro, agitur Dominica oratio, quæ septem petitiones continet, in quo septimo die laborabant Apostoli tristitia ac metu Iudæorum. Et, ni fallor, orabant, vt liberarentur à malo, & consecuti sunt quod orabant, resurrectione Domini. Orat & nunc sancta Ecclesia quasi in septima die, quando iam quiescentibus animabus sanctorum, instat ieiunando, vigilando, orando, certando in charitate, ne abrumpatur periculis huius mundi à spe cælestium gaudiorum. Quis est, qui non deprecetur quādiu hic est in præsenti seculo, vt liberetur à malo? Nec hoc negligenter curandum esse, vt ante participationem corporis & sanguinis Domini interueniat oratio, quæ nos purget à peccatis, ne indignè manducemus & bibamus corpus & sanguinē Domini.

Cyp. ser. 6.

Quomodo cōpleatur oratio Dominica, in septima petitione, idē qui supra, ostēdit in libro de oratione Dominica, dicens: Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens: In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo, comprehendētes aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suā præstet.

Sed libera nos à malo

Quando autem dicimus, libera nos à malo, nihil remanet quod vltra adhuc debeat postulari, quādo semel protectionem Dei aduersus malum petimus, qua impetrata, contra omnia quæ diabolus in mundū operatur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui Deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iā per Esaiam prophetam fuerat ante prædictum, cùm plenus Spiritu sancto, de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ.

Esa. 10.

Quando dicit Cyprianus, quòd illa vna petitione conclusa sit omnis oratio nostra, id est, Sed libera nos à malo, in eo possumus intelligere, posse significari per finem orationis, finem nostræ persecutionis. Sequens oratio, expositio est nouissimæ petitionis. Illa dicit, Sed libera nos à malo. Ista dicit, à quibus malis, scilicet præteritis, præsentibus, & futuris, & vt non sit domus vacans, precatur pax à Deo intercedētibus sanctis. Igitur subditur, Et da pacem in diebus nostris.

Oratio canonis. Libera nos quæ sumus, &c.

Nulla pax tutior, quàm obedire Domini præceptis, declinare à malo, & facere bonum. Inde dicit Propheta: Declina à malo, & fac bonum. Et Apostolus, Obedientes malum, adhærentes bono. Replicat in sequentibus eandem orationem. Nō se confidit suis meritis hoc posse impetrare apud Deum. Quapropter dicit, vt ope misericordiæ tuæ adiuti: Ac deinde subdit apertius, à quibus malis precetur erui, videlicet, vt à peccato simus liberi: & quam pacem precetur, subdit iterum, & ab omni perturbatione securi. Quod non potest fieri, nisi studeatur virtutibus. Vt diximus, nihil aliud continet sequēs, nisi vt exponat memoratam petitionem. Possunt tres articuli præsentis orationis coaptari tempori triduanæ sepulturæ Domini. Ac ideò hoc solùm de Missa posse intelligi, celebrari in parasceue pro tribus continentibus diebus sepulturæ.

Psal. 36. Rom. 12.

De præsentatione Subdiaconorum, vt suscipiant corpus Domini de altari. Cap. 30.

HOc officium ad memoriam ducit deuotissimas mulieres, quæ seipsas præsentauerunt in exequiis sepulturæ Domini. Præsentantibus se sanctis mulieribus ad sepulcrum Domini, inueniunt spiritum rediisse ad corpus, & Angelorum visionem circa sepulcrum, ac annunciant Apostolis quæ viderunt. De quo vtilem admonitionem dat Beda in tractatu super Lucam: Quomodo, inquit, posito in sepulcro corpore Saluatoris, angeli adstitisse leguntur, ita etiam celebrandis eiusdem sanctissimi corporis mysteriis, tempore consecrationis assistere sunt credendi, monente Apostolo, mulieres velamen habere propter Angelos. Cùm timerent autem & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hîc, surrexit. Nolite, inquiunt, cum mortuis, hoc est, in monumento, qui locus vtique est propriè mortuorum, quærere eum, qui ad vitam iam resurrexit à mortuis. Et nos exemplo deuotarum Deo fœminarū quoties ecclesiam intramus, mysteriis cælestibus appropinquamus, siue propter Angelicæ præsentiam virtutis, seu propter reuerentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conspectum quidem Angelorum, vultum declinamus in terram, cum supernorum ciuium, quæ sunt gaudia æterna, contemplantes, humiliter nos cinerem esse terrámque recolimus. Post hæc præsentat se subdiaconus cum patena sua ad sepulcrum Domini, quam accepit à subdiacono sequente, qui ad memoriam, vt supra diximus, reducit sanctarum fœminarum studiosissimum affectum circa sepulturam Domini. Non est mirandum, si sanctæ fœminæ iungantur in officio diaconis, cùm Paulus eas coniungat in ordinatione eis, scribit ad Timotheum post ordinationem diaconi: Mulieres similiter pudicas, & reliqua. In omni admonitione ordinationis, vult eas similes esse diaconis. Qua de causa sint seiunctæ à consortio diaconorum, cùm Paulus eas coniungat ordinationi illorum, & subdiaconi succedant, de quibus nihil dixit Paulus, norunt qui castè volunt viuere. Nam & in choro Apostolorum legimus fuisse fœminas. Vnde Paulus ad Corinthios, Numquid nō habemus potestatē mulieres circunducēdi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Postquàm sacerdos dicit, Pax domini sit semper vobiscum, ponuntur oblatæ in patena. Postquam enim Christus sua salutatione lætificauit corda discipulorm, vota fœminarum completa sunt, percepto gaudio resurrectionis.

De Immissione panis in vinum. Cap. 31.

IMmissionem panis in vinum, cerno apud quosdam variè actitari, ità vt aliqui primò mittant de sancta in calicem, & posteà dicant, Pax Domini: econtrà aliqui reseruent immissionem, vsquedum pax celebrata sit, & fractio panis. Ac ideò studet paruitas mea, vt verba libelli Romani de eadem re ponam, & quod à Domino impetrare potero, vt opinor, in indagine memoratæ rei promam. Dicit libellus memoratus: Cùm dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta: Vt reor, non frustrà. Corporalis vita ex sanguine cōstat & carne. Quandiù hæc duo vigent in homine

homine, spiritus adest. In isto officio monstratur, sanguinem fusum pro nostra anima, & carnem mortuam pro nostro corpore redire ad propriam substantiam, atque spiritu viuificante vegetari hominẽ nouum, vt vltrà non moriatur, qui pro nobis mortuus fuit & resurrexit. Crux quæ formatur super calicem particula oblatæ, ipsum nobis corpus ante oculos præscribit, quod pro nobis crucifixum est. Ideò tangit quatuor latera calicis, quia per illud, hominum genus quatuor climatum, ad vnitatem vnius corporis accessit, & ad pacem catholicæ ecclesiæ. Talia verba sacerdos hoc agendo profert: Fiat commixtio corporis & sanguinis Domini accipientibus nobis in vitam æternam. Quæ verba præcantur, vt fiat corpus Domini præsens oblatio per resurrectionem, per quam veneranda & æterna pax data est, non solùm in terra, sed etiam in cælo. Tunc cessauerunt murmurare operarij vineæ horæ primæ, tertiæ, & sextæ: Tũc data est pax, quam promiserunt Angeli in sanctissima nocte, dicentes, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eandem sacerdos nunc ad memoriam reuocat, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Eandem populus insequitur per basia blanda. Æstimo secundùm hunc sensum, quòd non erret, si quis primò sancta ponat in calicẽ, & dein dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, saluo magisterio didascalorum. Sequitur in libello memorato: Sed archidiaconus pacem dat Episcopo prior, deinde cæteri per ordinem, & populus. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam rumpit, super altare relinquit: reliquas verò oblationes ponit in patenam, quam tenet diaconus. Et post pauca: Tunc Acolyti vadunt dextera læuáque per Episcopos circa altare: reliqui descendunt ad presbyteros, vt frangant hostias. Patena præcedit iuxta sedem, ferentibus eam duobus subdiaconibus regionarijs ad diaconos, vt frangant. Et iterùm post aliqua: Expleta confractione, diaconus minor leuata de subdiacono patena, fert ad sedem, vt communicet pontifex: Qui dum communicauerit de ipsa, quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem. Si hoc ita agitur in Romana ecclesia, ab illis potest addisci, quid significet bis positus panis in calicem. Non enim vacat à mysterio, quicquid in eo officio agitur iuxta constitutionem patrum. Quid nobis videtur posse significare immissio panis in vinum, & pax populo porrecta per vocem sacerdotis, magistris obtulimus ad dilucidandum.

De Pacis osculo. Cap. 32.

CONtentum me oportet esse de pace in eo quod Innocentius de ea scribit ad Decentium Episcopum in Decretalibus primo capitulo, propter auctoritatem tanti viri: Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inuicem sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessaria indicenda, per quam constet, populum ad omnia quæ in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur. Interrogatus sum ab aliquibus, quare non inuicem porrigant sibi oscula viri & fœminæ in officio Missæ? Quibus quamuis tunc non responderem, respondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur sæpissimè viri & fœminæ, vitandi sunt in ecclesiæ conuentu. Ac ideò sequestrantur viri & fœminæ in ecclesia, non solùm ab osculo carnali, sed etiam situ locali. Ab his personis dantur oscula mutua in ecclesia, quæ nullam titillationem libidinosæ suggestionis cogunt excitare.

De Agnus Dei. Cap. 33.

SErgius Papa constituit, vt Agnus Dei cãtaretur, sicut scriptum est in gestis pontificalibus. Hic statuit, vt tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei à clero & populo decantetur. Deprecatio est pro populo, qui sumpturus est corpus Domini, vt misericordia innocentis agni, peccata subitanea & irruentia auferantur, scilicet cogitationum verborúmque: &, sicut passione sua totius mundi tulit offensa, ità & nunc ecclesiæ, quæ eum susceptura est per Eucharistiam. Antiphona sequens, id est, vox reciproca, iura fraternitatis ostendit, vt vnusquisque alterius vtilitati studeat, & prouocare curet ad gaudia resurrectionis. Quem typum gesserunt illi duo, qui Dominum cognouerunt in fractione panis, & ilicò perrexerunt Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant dicentes, quia surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni: & ipsi narrabant quæ erant gesta in via, & quomodò cognouerunt eum in fractione panis. Illi nempe cantauerunt antiphonam, vicissim narrando de resurrectione Domini.

Quid repræsentat Antiphona post communionem.

Luc. 24.

De Eucharistia. Cap. 34.

EVcharistia sumenda est post osculum pacis. Sicut vnus panis sumus in Christo, sic & vnum cor debemus habere. Ipsa vnitas vt teneatur, admonetur per osculum pacis. Vndè Beda in Tractatu super Lucam: Ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ. Cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Per Eucharistiam Christus in nobis manet, & nos in illo per assumptum hominem. Ipse est Deus pacis, per quem pacata sunt cælestia & terrestria. Sunt autem intra sanctam Ecclesiam, qui rarò communicant, & qui quotidiè. quibus vtrisque dat aptum consilium sanctus Augustinus ad inquisitionem Ianuarij de eadem re. Rectiùs, inquit, inter eos fortasse quispiam dirimit litem, qui monet, vt præcipuè in Christi pace permaneant. Faciat autem vnusquisque quod secundùm fidem suam piè credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhorreat corpus & sanguinem Domini: sed saluberrimum sacramentum certatim honorare contendat. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus & ille centurio, cùm alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum, alter dixerit, Non sum dignus, vt sub tectum meũ intres. Ambo Saluatorem honorificãtes diuerso & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Idem exponit Apostoli dictum, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, in sequentibus ità: Indè etenim Apostolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebant à cæteris cibis veneratione singulariter debita. Continuò quippe, cùm dixisset; iudicium sibi & manducat & bibit, addidit, vt diceret, non dijudicans corpus Domini. Vt à ieiunis suscipiatur, idem dicit in eodem libro: Namque Saluator quò vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo, quòd eum morem nemo variasset †. Ex quo tempore debeat se sanctificare homo ad perceptionem tanti muneris, vetus historia docet. Dicit in Exodo Dominus Moysi: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauéntque vestimenta sua, & sint parati ad diem tertium. In die enim tertio descendet Dominus coram omni plebe super montem Sina. Eodem numero Dauid se & omnes pueros suos sanctificatum dixit, vt comedat panes propositionis. Ità scriptum est in libro Samuelis: Dixit Abimelech sacerdos, Non habeo panes laicos ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quandò egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta: Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergò ei sacerdos sanctificatum panem.

Vnitas Ecclesiæ in sũptione Eucharistiæ.

1. Cor. 10. Ioan. 6. Ephes. 2.

Aug. ep. 118 De consecr. dist. 2. c. Quotidie.

Luc. 19.

Matth. 8.

1. Cor. 11.

Vt suscipiatur à ieiunis

Vt sumatur à sanctificatis per triduum. Exod. 19.

1. Reg. 21. Exemplum Dauid circa panem sanctum.

De parte oblatæ, quæ remanet in altari.
Cap. 35.

Tres partes oblatæ secundum triplex corpus Christi.

TRiforme est corpus Christi, eorum scilicet, qui gustauerunt mortem, & morituri sunt. Primum videlicet, sanctum & immaculatum, quod assumptum est ex Maria Virgine: Alterum, quod ambulat in terra: Tertium, quod iacet in sepulcris. Per particulam oblatæ immissæ in calicem, ostenditur Christi corpus, quod iam resurrexit à mortuis: Per comestam à sacerdote vel à populo, ambulans adhuc super terram: Per relictam in altari, iacens in sepulcris. Idem corpus oblatam ducit secum ad sepulcrum, & vocat illam sancta Ecclesia viaticum morientis, vt ostendatur, non eos debere, qui in Christo moriuntur, deputari mortuos, sed dormientes. Vndè & locus sepulcrorum Græcè vocatur cœmeterium, id est, dormitorium. Vndè & Paulus ad Corinthios: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: Quòd si dormierit vir eius, liberata est. Remanétque in altari ipsa particula vsque ad finem Missæ: Quia vsque in finem seculi corpora sanctorum quiescent in sepulcris. Munditiam mentis docet corporale, quod remanet in altari post Domini resurrectionem, cui debet vnusquisque semper studere accipiens corpus Domini, sed præcipuè in fine.

Mortui in Christo, dicuntur dormientes. 1. Cor. 7.

De vltima benedictione. Cap. 36.

ETenim Dominus ante Ascensionem in cælos, duxit discipulos in Bethaniam, ibíque benedixit eos, & ascendit in cælum. Hunc morem tenet sacerdos, vt post omnia sacramenta consummata, benedicat populo, atque salutet. Deindè reuertitur ad Orientem, vt se commendet Domini ascensioni. Dicítque diaconus, Ite, Missa est. Singularis etenim legatio Christus missa est pro nobis ad patrem, habens indicia suæ secum passionis. Primò, vt per hęc discipulis fidem suæ resurrectionis adstruat: Deindè, vt patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit, semper ostẽdat. Tertiò, vt sua morte redemptis, quàm misericorditer sint adiuti, propositis semper eiusdem mortis innouet indiciis: ideóque misericordias Domini in æternum cantare non cessent: sed dicant qui redempti sunt à Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Postremò, vt etiam perfidis in iudicio quàm iustè damnentur, ostensæ inter alia flagitia etiam vulnerum, quæ ab eis suscepit, cicatrices denuncient. De qua legatione dicit Ioannes Apostolus: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. ipse Ioãnes certè vir iustus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta bibebat: Non tamen dixit, aduocatum me habetis apud patrem, sed aduocatum, inquit, habemus: &, habemus, dixit, non habetis. maluit se ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatum Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Nec tamen dicendum, quia episcopi vel præpositi non petant pro populo. Orat enim Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, qui dicit, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi. Et pro Petro orabat Ecclesia, cùm esset in vinculis Petrus, & exaudita est. Quomodo & Petrus pro Ecclesia, quia omnia pro inuicem membra orant. Caput pro omnibus interpellat, de quo scriptum est, Qui est ad dexteram Dei, qui & interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, est, apud coæternum patrem seipsum hominem demonstrare: eíque pro humana natura rogasse, est, eandem naturam in diuinitatis suæ celsitudinem suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, sed miseratione. O vtinam quando audiuimus à diacono. Ite Missa est, mens nostra ad illam patriam tendat, quò caput nostrum præcessit, vt ibi simus desiderio, vbi desideratus cunctis gentibus, nos expectat cum suo trophæo, quatenus sic desiderando, aliquando ad eum peruenire possimus, qui ità patrem supplicat pro nobis: Volo pater, vt vbi ego sum, ibi sit & minister meus. Solet vulgus indoctum: requirere, à quo loco totius officij Missa inchoetur, vt si fortè ad totum non occurrerit, possit scire, quibus officijs se præsentare debeat sine retractatione. Nobis videtur Missa vocari ab eo loco, quo incipit sacerdos sacrificium offerre Deo, vsque ad vltimam benedictionem, id est, ab Offerenda vsque ad, Ite, Missa est. A tempore sacrificij Isidorus ofcium Missæ deputat, inquiens in libro Etymologiarum: Missa tempore sacrificij est, quandò Catechumeni mittuntur foras, clamante Leuita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras. Et indè Missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondùm regenerati noscuntur. Consuetudo nostra tenet, vt catechumenos repellamus ante Euangelium. Non mihi videtur ex ratione incumbere, cùm proculdubiò prædicatoribus gentium præceptum sit, vt Euangelium eis prædicent: sed sacrificio omninò interesse non possunt, nisi renati, quia neque pro eis rogatur à sacerdote in consecratione corporis Domini, neque confectum illis porrigitur. Sic orat sacerdos pro circunstantibus: Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, & omnium adstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Nondum renati, infideles vocantur, non fideles. Igitur non possumus animaduertere pro illis constitutam esse orationem in officio confectionis corporis Christi. Quapropter merito eo tempore recedunt, quo sacrificium celebratur.

Luc. vlt.

* Christi.

Psal. 117.

1. Ioan. 2. Christus ad uocatus noster.

Coloss. 1. & 4. Act. 12. Rom 8. Quomodo Christ^9 pro nobis interpellat.

Ioan. 17. A quo loco

De vlteriore vltima benedictione.
Cap. 37.

ESt vltima benedictio, de qua nunc agimus, quam potissimùm frequentamus tempore quadragesimali: hoc est, post illam vltimam continuatam, in qua spiritalis refectio commendatur. restat hæc vlterior, de qua nunc, vt diximus, agitur, in qua milites Christi commẽdantur pugnæ contra antiquum hostem. Si omni tempore necesse est paratum esse bellicosum aduersus insidias siue impetus inimicorum: quanto magis in procinctu? Quadragesimali tempore scit aduersarius noster à sancta Ecclesia singulare certamen commissum esse contra se, ac ideo instat fortius ad rapiendum atque prosternendum, si fortè aliquem inuenerit negligentem. Sacerdos noster, vt prudens agonotheta & pugnator, quãtum in maiore periculo videt milites fore, tantum munit eos ampliùs sua benedictione. Arma nostra contra diabolum, sunt humilitas & cæteræ virtutes. Vult sacerdos noster, vt nostris armis vestiti simus: propterea iubet per ministrum, vt humiliemus capita nostra Deo, & ita tàdem infundit super milites protectionem benedictionis suæ. Benedictio sacerdotis morem antiquum tenet, vt in nouissimo porrigatur. Iacob Patriarcha in nouissimo vitæ suæ benedixit filiis suis. Scriptum est in Genesi, Benedixit singulis benedictionibus proprijs, & præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum. sepelite me cum patribus meis. Et iterùm, Finitísque mandatis, quibus filios instituebat, collegit pedes suos super lectum, & obijt. Similiter scriptum est de Moyse in libro Deuteronomij: Hæc benedictio qua benedixit Moyses homo Dei filijs Israel ante mortem suam. Denique & ipse Dominus Saluator, vt superius prætulimus, ante ascensionem suam in cælum, benedixit discipulis suis. Et vt cætera prætermittam sanctorum patrum exempla, causa compendij breuiter dico: Quandò familiarem affatum habemus cum seruis Dei, more religionis nostræ, antequàm separemur ab illis, in vltimo benedictionem petimus.

De Missa in festiuitate sancti Ioannis Baptistæ manè prima.
Cap. 38.

BEatus Ioannes Baptista legitur in Euangelio Lucæ repletus esse Spiritu sancto ex vtero matris. Quapropter in exordio lucis diei quasi in exordio natiuitatis sacrificium Deo offertur in honore eius ad laudem creatoris, qui illum dignatus est honorare ex vtero matris. Ideò autem tres Missæ celebrantur in festiuita-

te beati Ioannis, quia tribus insignibus triumphis excellenter refulsit. Ad hoc enim venit, vt viam Domino præpararet exemplo suæ conuersationis. Qui triumphus celebratur in vigilia eius. Per baptismi ministerium claruit insignis: Huius ministerij triumphus recolitur in prima Missa. Nazaræus verò permansit ex vtero matris: Hoc donum recolitur in secunda Missa in die.

De offerenda, Vir erat in terra.

Cap. 39.

INterim occurrit mihi repetitio verborum, quæ est in versibus offertorij, Vir erat. nolui prætermittere quod sensi de illa, quamuis ordo rerum teneat post scriptionē natiuitatis S. Ioannis, natiuitatem Christi scribere. In offertorio non est repetitio verborum, in versibus est. Verba historici continentur in offertorio: verba Iob ægroti & dolentis continentur in versibus. Ægrotus cuius anhelitus non est sanus, neque fortis, solet verba imperfecta sæpiùs repetere. Officij auctor, vt affectantet nobis ad memoriam reduceret ægrotantem Iob, repetiuit sæpiùs verba more ægrotantium. In offertorio vt dixi, non sunt verba repetita, quia Historicus scribens historiam, non ægrotabat.

De Aduentu Domini. Cap. 40.

IN antiquis libris Missalium & lectionariorum reperitur scriptum, Hebdomada quinta ante Natalem Domini. Totidem enim lectiones habentur in lectionario, & totidem Euangelia à tempore memorato per dies Dominicos vsque ad natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, qui vacat post lectiones duodecim: Nocturna verò quatuor, vt superius dixi, per dies Dominicos. Auctor lectionarij excitat fidem nostram ad recolendum Domini nostri Iesu Christi venturi in mundum præconium per quinque ætates mundi. Auctor Missalis, qui vocatur Gregorialis, & antiphonarij, nos tangit, vt recolamus natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, scilicet legis, prophetarum, & psalmorum, necnon & per quartum, id est, principium Euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus missus ad Zachariam, videlicet nũcius natiuitatis præcursoris Domini, verum etiam & prophetia Zachariæ de aduentu Domini, & Gabriel missus ad Mariam virginem, narrans ei conceptionem Saluatoris nostri, & cætera talia vsque ad natiuitatem. Nempe & ipsa quarta hebdomada, hoc est, quæ proxima est ante natiuitatem Domini, siue in qua celebratur, singularis est, & habet in matutinali officio per quamque feriam antiphonas proprias in psalmis. Et alio modo: Auctor lectionarij docet nos, quàm fortis sit Dominus, qui venturus est ad nos, & intraturus domum nostram, vt in ea habitet, quam solemus sordidare quinque sensibus nostris. Illices formæ intrāt per oculos: suspicio mala de fratre, per aures: odor libidinosus, per nares: per os ingluuies polluit, per tactum crudelitas. In sordibus non vult habitare rex venturus: nisi ita purgetur hospitium, vt nec saltem puluis talium phantasmatum remaneat, non dignabitur hospes venturus in illud intrare. Ideo scribit auctor quinque lectiones quinque hebdomadarum, vt nos hortetur circumcidere quinque sensus nostros ab omni vitio, & parare mansionem dignam Regi, & Domino, atque vero prophetæ. De ipso rege dicit prima lectio: Eccè dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et iterùm de Domino: Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et iterùm in Euangelio de propheta, Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. Auctor Missalis siue antiphonarij, eandem præparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internunciis quinque sensibus ad animam bene aut malè operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala corporalia, aut surgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos auctor memoratus, vt si vsque modò torpuimus negligentia, dehinc surgamus ad mundandam domum nostram, vt qui non excitatus est in quinta hebdomada, saltem surgat in quarta. Ipsum enim sonat lectio, quæ legitur in quarta hebdomada: Scimus quia hora est iam nos de somno surgere, & reliqua. Non dubito propterea, cantorem in memorata hebdomada cum tuba sua exaltare vocem, Ad te leuaui animam meam, vt excitet eos qui in quinta hebdomada sopore negligentiæ oppressi sunt. Quomodò domum nostram præparare debeamus, in sequentibus memorata lectio monstrat: Non in commessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum. Eandem præparationem inculcat in aures nostras Sacramentariũ: Suscipiamus, inquiens, Domine misericordiam tuam in medio templi tui, vt reparationis nostræ ventura solennia congruis honoribus præcedamus. Si quis voluerit nostra dicta infringere, quasi non sint quatuor hebdomadę plene à memorata Dominica vsque in natiuitatem Domini, videtur mihi ignarus esse regulæ sanctæ scripturæ, quæ à parte totum solet implere. Vidi tempore prisco, Gloria in excelsis Deo, prætermitti in diebus aduentus Domini, & in aliquibus locis dalmaticas. Habet enim & istud aliquid rationis, ad insinuandum tempus veteris testamenti. Nulli dubium quin maior gloria sit in ecclesia Dei tempore noui testamenti, quàm foret veteris. Et alio modo: Quicquid enim raro fit, preciosius fit cum fit. Vnde scribitur in libro Samuelis: Puer Samuel ministrabat ante Dominum coram Heli, & sermo Domini erat preciosus. Ideò dicitur preciosus, quia illo in tempore erat rarus. Vnde Hieronymus ad Euagriũ in epistola sua: Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere preciosius est. Ac ideò quādo intermittitur Gloria in excelsis DEO, siue alia claritas sacri ordinis ad tempus, multo auidiùs sumitur quando redditur; & clarius in animis deuotorum resplendet, quandò ab æruginosis reparatur. Quasi nouum canticum redditur, Gloria in excelsis Deo, in nocte natiuitatis Domini, vt eo magis ad memoriam nobis reducatur, tunc primum celebratum esse eundem cantum hymnis Angelorum.

De Natiuitate Domini. Cap. 41.

MIssam, quam celebramus in nocte Natiuitatis Domini, Telesphorus apostolicus constituit. Ita scriptum est in gestis episcopalibus: Constituit vt natali Domini noctu Missæ celebrarentur. Vt opinor, propter recordationem Angelorum, qui nocte illa cecinerunt, Gloria in excelsis Deo. In eadem Natiuitate statuit auctor officij Missam celebrari manè secundam. Quod superiùs prætulimus de natiuitate Ioannis, quæ habet Missam in initio lucis, hoc & in ista retinemus, quamuis multum distet inter seruum & dominum. Nemo dubitat quod homo Christus Iesus postquam cæpit homo esse, semper Deus mansit. Vnde dicit Cyrillus Alexandriæ Episcopus in epistola ad Nestorium Episcopum Constantinopolitanæ vrbis: Non enim priùs homo communis ex sancta est genitus virgine, & sic postea Verbum superuenit in eo: sed ex ipsa vulua vnitus, natiuitatem carnalem creditur & dicitur pertulisse.

De consueto tempore Missæ. Cap. 42.

MEmoratus Papa Telesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis episcopalibus dixisse memoratum Papam, vt ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, qua hora Dominus noster ascendit in crucem. Si enim propterea aptum est, iuxta memoratum Papam, tēpus horæ tertiæ celebrationi Missæ, quia in eo legitur secundùm Marcum crucem Christum ascendisse: & nos possumus conuenienter dicere, aptum esse tempus horæ sextæ, quo secundùm Matthæum crucem ascendit: sed & tempus horæ nonæ, quando emisit spiritum.

Hæc tria tempora sacrata sunt Christi fixione linguis Iudæorum & ligno. Hi qui ante horam tertiam, siue post horam nonam necessariò offerunt sacrificium Deo amore diuino infecti, vt non prætereat dies sine illorum sacrificio, vt reor, non hoc agunt, quasi proterue contra instituta Apostolica: sed habent causam seriam, qua excusare probabiliter se possint, vt Dominus discipulos defendit reprehensos à Iudæis, quando vellebant spicas, quasi hoc facerent quod non licebat in sabbatis, exemplo Dauid, quando necessitate famis transgressus est legem, vt manducaret panes consecratos. Fames vtique in causa fuit, vt probabili excusatione transgrederetur legem Dauid. Huic rei aliquid simile scribit Innocentius Papa cap. lv. Ergo quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate, debet vtique cessare pariter quod vrgebat: quia alius est ordo legitimus, alia vsurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit. Namque vidi Leonem Apostolicum diluculo intrare ad Missam, nescio vtrum causa necessitatis intercedente hoc ageret, an sola potestate. Quod legimus in gestis pontificalibus, hoc scripsimus. Fulget enim potestas ratione decorata. Protulit enim Telesphorus memoratus rationem de hora Missæ, qua de re sponte incumbimus suæ auctoritati.

De ὑπαντῇ. Cap. 43.

Scriptum est in gestis pontificalibus, quod Sergius Papa præciperet litanias fieri in die præsentationis Domini in templo. Ita enim scriptum est: Vt diebus annunciationis Domini, dormitionis, & natiuitatis sanctæ Dei genitricis Mariæ, & sancti Simeonis, quod ὑπαντῇ dicitur græcè, cum litania exeant à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat. De qua festiuitate dicit Beda sacerdos & doctor eximius in libro de temporibus: Secundum mensem Numa dicauit Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrarique eo mense ciuitatem necesse erat, quo statuit, vt iura diis Manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutauit Christiana religio, cum in mése eodem die sanctæ Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris hymnis modulatæ vocis per ecclesias, pérque congrua vrbis loca procedit, datósque à pontifice cereos manibus gestat ardentes, & augescente bona consuetudine, idipsum in cæteris quoque eiusdem Matris & perpetuæ Virginis festiuitatibus agere didicit, non vtique in lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed perennem regni cælestis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentum, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.

De Missa pro mortuis. Cap. 44.

Cur Missa pro defunctis sine Gloria, Alleluia, & pacis osculo celebratur.

Missa pro mortuis, in hoc differt à consueta Missa, quod sine Gloria & Alleluia & pacis osculo celebratur. Gloria & Alleluia suauitatem & lætitiam nostris mentibus inculcant. Quid cogitem ex hoc dicere, verbis Origenis explicabo. Scribit enim idem in homilia quinta Leuitici libri: Sacrificium vero pro peccato, non fit ex oleo. Dicit enim, Non superponit ei oleum cum iam pro peccato est. Quod ergo pro peccato est, nec oleum lætitiæ ei, nec thus suauitatis imponitur †. Nulli dubium, quin mors sit vindicta primi peccati, ac ideo sine gloria & alleluia celebratur, quasi sine oleo & thure. Notandum est etiam, quod officium pro mortuis ad imitationem agitur officiorum, quæ aguntur in morte Domini. Iam prætulimus, quod nouimus, quare in officiis passionis Domini pacis osculum non debemus: hic nescimus aliud proferre, nisi quod ibi prælibauimus, quoniam ibi non agitur osculum pacis, nec hic agitur. Recordatio mortuorum, nuncupatiuè agitur ante, NOBIS quoque peccatoribus. Ibi finitur memoria mortis Domini, & inchoatur mors nostra, per confessionem peccatorum. Ac ideo merito ibi agitur memoria transeuntium, qui in Domino moriuntur. Christus enim præcessit eos, nos sequimur. Solemus eorum memorias generaliter celebrare tertia ac septima, & tricesima die. Vnde talem habemus auctoritatem in veteri testamento: Scriptum est in libro Numerorum, capitulo quadragesimoseptimo: Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus, septem dies adspergetur ex hac aqua, die tertia & septima, & sic mundabitur. In celebratione triginta dierum suffulti sumus Moysis & Aaron celebratione. Ita scriptum est in eodem libro, capitulo primo: Omnis enim multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eum triginta diebus per cunctas familias suas. Et iterum de Moyse in Deuteronomio, capitulo trigesimoquarto: Fleuerúntque super eum filij Israel in campestribus Moab triginta diebus. Immundus propter cadauer hominis, pollutam animam significat mortuis operibus. Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis, tertia die & septima congruit naturæ humanæ. Constat homo ex anima & corpore. Anima tribus quasi quodammodò columnis erigitur, vt diligat DEVM ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Corpus verò quatuor notissimis elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita & intellectu, humiliter confitendo, offerimus DEO tertia die, vt ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die post tertium diem, id est, septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea, quæ non debuimus facere, aut omittendo ea, quæ debuimus facere. Vsque ad septimum diem, in quo numero designatur vniuersitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus, seorsum pro anima, & seorsum pro corpore: deinceps vsque ad tricesimum: & pro his, quæ modò in superioribus memorauimus, & pro illis quæ debuit facere, & non fecit. Triginta enim diebus completur mensis. Per mensem designatur curriculus præsentis vitæ, vt ex statu lunæ facile dinoscitur. Vnde Gregorius in Moralibus Iob, libro octauo: Mensium quippe nomine, dierum collectio & summa signatur. Per diem ergo vnaquæque actio exprimi potest: per mensem autem, actionum finis innuitur. Quandò studemus vt opera amicorum nostrorum sint plena coram Deo, triginta diebus pro eis sacrificamus. Non opinor vt aliquis velit dicere, quòd non liceat nobis orare quotidie & sacrificare Deo pro mortuis. Sed quod agitur in tertia & septima & tricesima die, publicè agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur simul ad hoc in precibus Missarum, atque eleemosynis & cæteris bonis studiis. Legimus in historia Anglorum, quendam presbyterum opinatum esse de fratre suo quod mortuus esset in prælio, qui tamen non erat mortuus, sed vulneratus & vinculatus. Mox memoratus presbyter non expectauit tertiũ diem, neque septimum, neque trigesimum: sed frequentissimè celebrauit pro eo Missas. Tempore Missæ quotidie soluta sunt vincula vulnerati. Scriptum est volumine memorato, libri quarti capite vicesimo quarto: Cúmque vidisset qui emerat, eum se vinculis non potuisse chohibere, donauit ei facultatem redeundi, si posset. A tertia autem hora, quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille iureiurando promisit vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret. Et post pauca: Qui post hæc in patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quæ sibi aduersa, quæve in aduersis solatia prouenissent. Cognouítque reuertente eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Solet vulgus requirere, si pro omnibus Christianis licitum sit Missam celebrare. Quibus Augustinus respondet in libro Enchiridion: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium posse releuari, cum pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt: sed eis

hæc prosunt, qui cùm viuerent, hæc sibi vt posteà possint prodesse, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt is hæc non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Et paulo post: Cùm de sacrificio siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valdè malis, etiamsi nulla sint adiumenta mortuorum, qualescumque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè, vt eo tolerabilior fiat ipsa damnatio. Vnde iterum ad Paulinum, de cura pro mortuis gerenda, libro secundo: Quamuis non pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed eis tantùm, pro quibus, dum viuunt, comparatur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint: A oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. Anniuersaria dies ideò repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita. Sicut Sanctorum anniuersaria dies, in eorum honore ad memoriam nobis reducitur super vtilitate nostra: ita defunctorum, ad vtilitatem illorum, & nostram deuotionem implendam, credendo eos aliquando venturos ad consortium Sanctorum. Alioquin omni tempore bonum est orare pro defunctis, etiam si dies nesciatur defuncti per obliuionem, seu per ignorantiam, vel B prætermittatur propter occupationem aliquam terrenam: agatur tamen eorum solennitas iuxta decretum deuotissimatum mentium, credo, apud eum, apud quem non est vicissitudinis obumbratio acceptam esse quasi anniuersaria sit.

Cur Anniuersaria dies peragitur.

Explicit libellus tertius.

QVARTVS LIBELLVS.

IN hoc quarto libello continentur multa ad inuestigandum, & iuxta facultatem quam potui precari à misericordia Domini, scripta de cursibus diurnalibus & nocturnalibus, siue in festis diebus, seu quotidianis. Quatenùs considerato ordine compositionis, & numero psalmorum, & lectionum ac responsoriorum conuenienti quibusque temporibus, dulcius atque copunctiùs DEO *assistatur in ecclesia, & rogetur atque recordetur tam pro se, qui rogat quàm pro illis, quibus necessaria est deprecatio: & recordetur illorum, quorum nobis est vtilis recordatio. Necnon etiam aliqua recapitulantur de superioribus libellis, quæ apertiùs inuenta sunt à mea paruitate post scriptos memoratos libellos.*

Capitula Quarti Libelli.

Vt ea quæ Dei sunt, Deo reddamus: quot horis sol orbem lustrat, totidem repetitionibus nosmetipsos offerrimus Deo interdiu noctúque, exceptis vespertinis, completoriisque & matutinis officiis, de quibus seorsum dicendum est. Cap. I.

NOs qui censemur nomine Christiano, redempti sumus à seruitute diabolica Christi pretioso sanguine. Ideò nō sumus nostri, sed redēptoris

nostri. De quo precio dicit Apostolus: Empti enim estis precio magno. Et ideo quid agere debeamus, subiungit: Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Glorificamus illum, quando ei gratias referimus de sua redemptione: Portamúsque in corpore nostro, quãdo in anima nostra, quæ portatur à corpore, inhabitat per dilectionẽ suam in cogitatu, & vita & intellectu: Ac ideò sæpius per memoriam nostram, & suam sanctificationem portando illum in mente secundùm suum beneplacitum ei, id est, corpori mens memorata præcipit ad obedientiam, per quam etiam plus placet redemptori nostro inhærere ei, quæ portatur à corpore. Eidem redemptori, vt fidelis seruus Domino suo, semper debitores sumus seruire, sicut seruitur iustitiæ & sanctificationi, & cæteris bonis moribus per amorem. De qua seruitute dicit Zacharias propheta: Vt sine timore, de manu inimicorũ nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & sanctitate coram ipso omnibus diebus nostris. Concessit nobis idẽ Dominus noster duo lumina temporum, scilicet, diei & noctis, vt sol nobis luceret per diem, & luna per noctẽ. Ex his duobus luminibus profectum nostræ fruges assumunt, vt ad vtilitatem nostram perueniant. Ex luna habẽt humorem vt crescant: ex sole temperatiuum ardorem, vt ad maturitatẽ perueniant. possumus hæc manifestare ex dictis Domini Bedæ, (Sit assumptum ab illo, à quocunque ipse voluit: mihi sufficit eius auctoritas.) Denique inquit: Cùm serenior nox est, & luna pernox, tunc largior ros refertur arua perfundere, & pleriq; sub aëre quiescentes, quo magis sub lumine fuissent lunæ, eò plus humoris se capite collegisse senserunt. Et in alio loco de sole: Tẽpora sunt anni quatuor, quibus sol per diuersa cæli spatia discurrẽdo subiectum temperat orbem, diuina vtique procurãte sapientia, vt non semper eisdem cõmoratus in locis feruoris auiditate mundanum depopuletur ornatum: sed paulatim per diuersa commigrans terrenis fructibus nascendis maturandísque temperamẽta custodiat. Ex frugibus terræ corpus nostrum sustentatur. Corpus, animæ in obsequio est, vt hic in præsenti seculo possit seruire Deo manifestum est, postquam anima per nimiam afflictionẽ corporis recesserit ab eo, non ei deputetur labor ad fructum: sed quandiu in corpore est, oportet operari, vnde placeat Deo. Non enim solum pro his, quæ nobis ministrantur in præsenti seculo, Deo adstamus in nostris officiis: sed etiam quia debitores nos esse cognoscimus iugis seruitij eius, vt fidelis seruus qui semper vult in seruitio adesse senioris sui. Et ideo duodecim repetitiones de die facimus, per primam, & tertiam, & sextam, & nonam horam, vt per vnamquamque repetitionem Deo præsente simus in omni hora: Similiter in nocte per duodecim psalmos. Et quia pater noster audiuit, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, conuertimus nos aliquãdo ad opera temporalia. Atque vt propter hæc necessaria non omittamus seruitutem, quam Deo debemus in anima exhibere, statuerunt patres nostri, vt tot orationes psalmodiarum fierent, quot horæ sunt nobis datæ ad laborandum pro sustentatione corporis. Et quia non possumus ita semper operari, nisi quies aliquãdò subsequatur, sequitur nox, in qua non possumus operari, sed quieti ocium damus, vt & pro ipsa quiete Deo seruitium reddamus, cantamus duodecim psalmos pro duodecim horis noctis. Tendimus ad tale seruitium, quale primus Adam pater noster exhibuit Deo, antequam peccaret, & quale speramus futurum post hanc vitam, hoc est, vt continui simus in Dei præsentia. Non enim necesse est, aliquem in hac discretione mussitare propter disparem longitudinẽ dierum & noctium: etiam calculatores horarum tempora sic diuidunt dierum & noctium, vt luna per noctem luceat siue æstiuo seu hyemali tempore duodecim horis. Vnde idem qui supra Beda in libro de temporibus: Verum longissimis in bruma noctibus, vel item æstate breuissimis, quarum alias duodecim horarum spatium longè transcẽdere, alias nequaquam ad hoc pertingere posse constat, qua ratione lunam duodecim horas lucere credamus, nisi forte putemus non æquinoctiales horas intelligendas, sed singulas quasque noctes pro suæ mensura longitudinis aut breuitatis, in duodecim particulas, quas horas vocitamus, æqua distributione findendas.

De Prima. Cap. 2.

MAgnificentissime & gloriosissime atque Christianissime Imperator, quoniã professus est se seruus vester, quamuis minimus omniũ, aliqua pingere de operariis, qui omni hora volunt assistere in seruitio Dei, videtur paruitati meæ per Dei donum, quod vestrum animum ad se rapit in prosperis & aduersis, vt ab illa hora inchoem, qua paterfamilias conducit operarios in vineam suam. Sancta ecclesia proculdubio est vinea patrisfamilias, quæ ità operatur per operarios in vinea sua, vt sibi fructificet: Nos sumus vinea, quæ colitur per cultores, scilicet præpositos sanctæ ecclesiæ, aut per nosmetipsos. Præpositi ostendunt culturam, nósque simul cum illis exercemus illam. Fodiunt cultores vineam & stercorant, quando corda nostra dura per verba increpationis scindunt, & fœtida peccata nostra infundunt: fodimus & nos terram circa vitem, ac facimus fossam, quãdo nostram naturam ad memoriam nobis inducimus, & humiliamur sub potenti manu DEI, adspiciendo nos puluerem & cinerem esse. Insuper etiam quia ipsam naturam corrumpimus peccando, inducimus stercus, vt peccata nostra circa nos sint in præsenti secuto, atque in futuro desint, & per duas res, id est, per consideratiõnẽ nostræ naturæ, & per pœnitentiam nostrorum peccatorum crescat noster fructus vberius, fiátque vinum per angustiam torcularis, & expoliationem carnalium delectationum, quod quasi per quoddam torcular introeat in cellarium æternæ domus. Vinum quod exprimitur ab vua per pressuram torcularis, desiderium nostrum feruẽs est, quod exuitur à carnali desiderio, vt dignum sit recondi in promptuario Domini. Fructui vineæ, multæ aduersæ feræ insidiantur, vt eum furentur & traiiciant in corpus suum. Eis quidem feris possunt comparari Ziphæi quodammodo apparitores Saul, qui voluerunt rapere Dauid, vt traderent eum in manus Saul ad interficiendum. Non enim desunt nobis iidem Ziphæi, qui interpretantur florentes: Quos intelligimus diaboli membra esse, siue ipsum diabolum, qui potest dici propterea florens, quia prosperitatem caducam suis ostentat. Ipse enim siue per se, siue per membra sua insidiatur nobis, vel apertè persequitur, vt tradat æternæ morti. Et fieret, nisi vinea Domini, que nos sumus, haberet sepem circum se, atque cultores infra se. Sepes enim, custodia Domini est circa electos suos: Cultores enim, vt prædiximus, sunt Doctores & præpositi ecclesiæ. Illa sepe circundatus erat Dauid quando, Ziphæi eum circundederunt: ac ideò saluatus est, & cecinit Psalmum, Deus in nomine tuo saluum me fac, & cætera. Quia Domino miserante inchoaturi sumus diurnalia officia ab hora, qua paterfamilias vocauit operarios in vineam suam, fas nobis videtur, vt ab eodem tempore ea inchoemus, quando illud Euangelium legitur, quod ordinationem operariorum continet per competentes horas, id est, septuagesima, Sicut enim ouibus quæ nocte custodiuntur in ouilibus, & post matutinam custodiam exeuntibus de vico ad pascua in latitudinem camporum, necesse est vt ilico habeant opilionem, qui eas defendat à lupis irruentibus: ita nobis necesse est primo diluculo surgentibus ad mandata Domini, vt habeamus pastorem & doctorem qui nos introducat ad eadem mandata, & defendat à lupis, de quibus lupis legitur in Euangelio secundùm Ioannem: Et lupus rapit & dispergit oues: ac nihilominus à leone, qui rugiens circuit quærens quem deuoret. Quomodò lupus rapiat, siue leò deuoret, manifestum est his, qui impugnantur à vitiis. Vnusquisque enim qui videt quomodò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, cognoscit, quem memoratæ feræ per gulam rapiant, quem per luxuriam, quem per curiositatem nefariarum artium, quem per contemplationem spe-

ctaculorum turpium & ſuperuacuorum, quem acquiſitionem rerum temporalium, quem per curioſitatem inquiſitionis ſiue detractionis vitiorum proximorum, quem per ſuperbiam, quem per iactantiam. Hæc ſunt vitia, quæ ſubijciuntur tribus concupiſcentiis, quibus totus mundus inuoluitur, dicēte Apoſtolo: Omne quod in mundo eſt, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum aut ſuperbia vitæ. Propter ſupraſcriptas feras dicit opilio noſter: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina. In officij initio precatur: vt non poſſint tantum præualere, quatenus ab eodem conciliabulo aliquem ſeparent per aſtutiam ſuam. Simili modo faciebat Moyſes, quando arca eleuabatur ad portandum. Dicebat enim: Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. Nos enim ſpiritaliter ſumus illa arca. Sicut enim quotidie circundabatur illa ab inimicis: ſic & ſancta Eccleſia vſque in finem circundabitur à perſecutoribus ſiue apertis, ſiue occultis. Sequitur poſt deprecationem noſtri opilionis, Gloria ſanctæ Trinitatis, quam deprecamur adeſſe noſtro adiutorio. Recordatur opilio noſter ſermonis Domini, quem dixit, Sinè me nihil poteſtis facere. De additione, Gloria patri, per diuerſa loca, Hieronymus ſcripſit in epiſtola ſua ad Damaſum Papam. Cur in memorato tempore, id eſt, ſeptuageſima, alleluia non ſupponatur gloriæ ſanctæ Trinitatis, quæ eſt per omnia ſecula ſeculorum: ſed Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, diximus in libello quem fecimus de ſeptuageſima, ſcilicet non ob aliud, niſi vt humiliore lingua Latina, quam Hebræa, admoneamur nos debere informari ad humiliorem conuerſationem in tempore ſeptuageſimæ, quam in alio tempore. Poſtea ſequitur pſalmus, quem Dauid cantauit, quandò Ziphæi voluerunt eum rapere, & tradere in manu Saul. Quem nobis neceſſe eſt cantare diluculo, iuxta quod ſcriptum eſt, Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo: vt velit nos Deus ſaluare, quoniam alieni inſurgunt ſuper nos, qui non proponunt Deum ante conſpectum ſuum: atque vt ex omnibus tribulationibus nos eripiat, & ſuper omnes inimicos noſtros deſpiciat oculus noſter, vt Dauid ſuo in tempore fecit. Poſtea ſequuntur duæ repetitiones Pſalmi, Beati immaculati, qui plenus eſt moribus. Oportet enim, vt quos Deus liberáuerit de vinculis & carcere inimicorũ, moribus bonis & piis ei aſſiſtant in omni deuotione, ſicut ex duobus verſibus duarum repetitionum poſſumus coniicere. Vnus dicit, Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas: Alter ità, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Iſtæ tres repetitiones ſuſtentant & defendunt arcam Domini vſq; ad plenam tertiam, id eſt, per horam primam, & ſecundã, & tertiam. Deindè ſequitur verſus, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Simile quid dicebat Moyſes, quando arca deponebatur. Sic enim ſcriptum eſt in libro Numerorum, capitulo vigeſimo ſexto: Quando autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem filiorum Iſrael. Reuerſio Dei ad exercitum Iſrael, non eſt aliud, quam vt reuerti faciat Iſrael toto corde ad ſe. Deus non habet quo reuertatur, cui totum præſens eſt. Ita enim, Exurge Domine, non eſt aliud intelligendum, quam, Nos fac exurgere à ſomno torporis, & fac induſtrios atque ſtrenuos in opere mandatorum tuorum. Ab ipſa reuerſione accepit idem cantus nomen Verſus. Eandem enim reuerſionem, de qua admonemur per verſum, exercemus ſtatu corporis noſtri. Quando audimus verſum, ilico vertimus nos ad Orientem. Quare hoc? niſi vt omnis cogitatio quæ foras exiuit, adſpiciendo & videndo hæc temporalia, reuertatur infra nos, & dicamus: Domine, da mihi cor, vt orem ad te. Poſtea inchoamus implorare miſericordiã Domini per Kyrie eleyſon & Chriſte eleyſon. & iterum Kyrie eleyſon. Tres articulos aliquo modo diuinæ maieſtatis & Trinitatis celebramus in eccleſia. Primus eſt ante aſſumptam humanitatem, quandò Trinitas inuocabatur ſine copulatione humanæ naturæ, ac ideo meritò ter dicimus Kyrie eleyſon, ſiue ſemel propter vnam ſubſtantiam. Secundus eſt poſt aſſumptum hominem, quando Chriſtus videbatur in terra, & nihilominus à ſuis credebatur Deus, & filius Dei: vt Petrus, Tu es, inquit, Chriſtus filius Dei viui. & Paulus de eodem filio: Proprio, inquit, filio ſuo non pepercit. Quoniam propter aſſumptam naturam vocatur Chriſtus, quæ vncta eſt ſpirituali oleo, in medio articulorum dicimus, Chriſte eleyſon. Quando ſemel dicimus ei, Chriſte eleyſon, oſtendimus eum ſolum fuiſſe inter homines, & neminem habuiſſe ſui ſimilem per omnia. Et ſi tertiò, oſtendimus nunquam eum fuiſſe ſeparatum à ſubſtantia ſanctæ Trinitatis propter vnitatem perſonæ. Tertius articulus eſt ex eo tempore, quo voluit clarificare illum aſſumptum hominem plus, quam eſſet quandiu mortalis erat. Vnde ipſe dicebat ad patrem: Clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquàm mundus fieret. Ac ideo ſimili modo, vt in primo, precamur Dominum, vt ignoſcat nobis in talibus tentationibus, ſine quibus hęc vita non poteſt tranſigi. De quibus dicitur in parabolis Salomonis: Septies enim cadit iuſtus in die, & reſurgit, id eſt, per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per ſermonem, per ſubreptionem, per neceſſitatem, per fragilitatem carnis. Singulis diebus vel inuiti, vel volentes frequenter reatum incurrimus, & tamen reſurgit iuſtus, videlicet quia iuſtitiæ eius non præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Ac deindè ſequitur oratio Dominica, quam cum magna cautela oportet cantare, vt ipſas res in mente teneamus, quas verbis pronunciamus. Sæpiſſimè præcedit Kyrie eleyſon, per quod reconciliatur primò Deus, vt cum ſua miſeratione & dignatione poſſimus congruenter illum inuocare patrem noſtrum, & intendere verbis orationis. Poſt orationem Dominicam ſequitur noſtra credulitas, quam ſancti Apoſtoli conſtituerunt de fide ſanctæ Trinitatis, atque diſpenſatione incarnationis Domini, ac ſtatu noſtræ eccleſiæ. Modus orationis, quem prætulimus, ad eos adſpicit, qui de leuibus peccatis & quotidianis compunguntur. Sunt enim vtriq; in noſtra eccleſia, ſcilicet, & qui in bonitate permanſerunt, & qui corruerunt peccando: ſed feſtinant quotidiè reſurgere per pœnitentiam. Ex perſona illorũ dicitur, Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me. Ac ſi diceret: Si mortua fuerit anima mea pro erratibus meis, at dein viuet per conuerſionem. Et iudicia tua adiuuabunt me. Quia dixiſti: Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat: Et iterùm: Gaudeo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigēt pænitentia errorem priſtinum illius, qui nunc conuerſus dicit, Viuet anima mea, & laudabit te: monſtrat verſus ſequens, Erraui ſicut ouis quæ periit, require ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Ex eadem perſona ſequitur pſalmus, quem Dauid cantauit, poſtquam pænitendo conuerſus eſt à malo adulterij & homicidij. Poſt illum Pſalmum commendat ſe totus grex Deo, paſtor ſimul cum ouibus, & dicit: Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum. Hoc debemus cum his verbis tenere in mente, vt filios noſtros cogitemus cogitationes, quæ naſcuntur ex mente, quatenus illas dirigat Deus ſecundùm ſuum beneplacitum: & in ſequentibus vbi dicit: Et opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos, opera procedentia excogitationibus. Ac deinde ſingularis opilio pro toto grege precatur, dicendo: Dirige Domine corda, id eſt, cogitationes, ſenſus, ſcilicet oculos, & aures, & nares, & ſermones noſtros, qui per os efferuntur, & opera manuum noſtrarum, vt poſſimus placere in cõſpectu tuo. Et ſic tandem ſecuri properamus ad opera neceſſaria. Supra ſcripto verſui, Exurge Domine, non præponitur lectio: & ideò non ſequitur reſponſorium, vt in cæteris officiis. Morem ſanctæ eccleſiæ tenet iſte curſus, vt primùm operari ſtudeat,

& posteà docere. Hoc exemplum reliquit nobis Christus, de quo dicit Lucas, Quæ cœpit Iesus facere & docere. Psalmi pertinent ad opera, lectio ad doctrinam. Vnde, si Dominus dederit, apertiùs in sequentibus parati sumus dicere. In præsenti cursu precamur Dei adiutorium ad opera agenda. Operemur primo, & doceamus posteà in cursu tertiæ horæ. Qua de re, vt opinor, mos inoleuit, vt per monasteria Deo deuota legatur lectio in capitulo, quatenus, hi, qui diebus ac noctibus occupati sunt in seruitio Domini, non sint sine lectione. Auidi sunt cælestis pabuli: non se possunt continere quin omni hora, quantumcunque sit, manducent de cibo scripturarum.

De Tertia. Cap. 3.

TRes horæ diei nobis initiatæ sunt ad adorandum DEVM à Daniele propheta, de quibus ità scriptum est in libro eius: Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est in domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua. Vnde Hieronymus in explanatione eiusdem libri: Tria autem tempora, quibus Deo flectenda sunt genua, tertiam horam, & sextam, & nonam ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertia hora descendit super Apostolos Spiritus sanctus. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascēdit in cœnaculum. Nona Petrus & Ioannes pergebant ad templum. His ità perlectis, inuenimus in libro Esdræ, qui post Danielem fuit, quater in die populum DEI adorasse Dominum, & confessum esse peccata sua. Ita enim scriptum est in memorato libro: Conuenerunt filij Israel in ieiunio & saccis, & humus super eos, & separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigenæ, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini DEI sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant Dominum Deum suum. Vnde Beda sic in tractatu memorati libri: Quis enim non miretur, tantum populum tam eximiam habuisse curam pietatis, vt quater in die, hoc est, primo manè, tertia hora, sexta & nona, quibus orationi siue psalmodiæ vacandum erat, auditui se legis diuinæ contraderet, quo innouata in Deum mente, purior ac deuotior ad deprecandam eius misericordiam rediret? Sed & nocte quater excusso torpore somni, ad confitendum peccata sua, & postulandum veniam exurgeret? Quorum exemplo reor in ecclesia morem inoleuisse pulcherrimum, vt per singulas diuinæ psalmodiæ horas, lectio vna de veteri siue nouo testamento, cunctis audientibus ex corde dicatur, & sic apostolicis siue propheticis confirmati verbis, ad instantiam orationis genu flectant: sed & nocturnis horis cum à laboribus cessatur operum, liberæ auditui lectionum diuinarum aures accommodentur. Ex inspiratione qua inspiratus est dominus Beda, nouimus nostrum cursum diei siue noctis, habere exordium à libro Esdræ. Si enim iuxta eorum morem, conuenimus ad rogandum Deum, oportet nos scire, quòd habeamus opera murorum ædificandorum ecclesiæ nostræ, sicut illi habuerunt vrbis Hierusalem, & in circuitu inimicos, sicut illi habuerunt. Murus ecclesiæ nostræ habet in fundamento Christum, super quod fundamentum stabiliti sunt Apostoli, & qui per eos crediderunt, siue credunt, seu credent. Nos sumus hodierna die in structura huius muri, qui semper ædificabitur vsq; in finem mundi. Vnusquisque sanctorum qui prædestinatus est à Deo ad vitam æternam, lapis est illius muri. Lapis super lapidem ponitur, quando magistri ecclesiæ, iuniores assumunt in proprium studium ad docendum, ad corrigendum, & ad stabiliendum in sancta ecclesia. Habet vnusquisque super se lapidem, qui laborem fraternum portat. De ipso ædificio dicit Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi. Grossiores lapides ac politi, seu quadrati, qui ponuntur altrinsecus foris, quorum in medio iacēt lapides minores, perfectiores viri sunt, qui continent infirmiores discipulos siue fratres in sancta Ecclesia suis monitis atque orationibus. Stabilitas enim muri sine cæmento non potest esse. Cæmentum enim construitur calce & sabulo, atque aqua, Calx enim feruens charitas est, quæ sibi coniungit sabulum, id est, terrenum opus, de quo dicit Apostolus Paulus: Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Charitas enim vera solicitudinem maximam habet pro viduis & confectis ætate atque ægritudine, siue pupillis, seu debilibus: atque ideò studet operari manibus, vt habeat, vndè eis benè faciat. Recolit dicta Salomonis, Honora Dominum de tua substantia, Et iterùm, Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ. Vt enim calx & terra valeat ad ædificium muri, aquæ commixtione glutinantur. Aqua Spiritus sanctus est, dicente Euangelista Ioanne: Fluent de ventre eius aquæ viuæ, Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, & reliqua. Sicut enim sine cæmento lapides muri non iungūtur simul ad stabilitatem muri: sic nec homines ad ædificium cælestis Hierusalem possunt simul coniungi sinè charitate, quam Spiritus sanctus operatur. Ædificantibus nobis hunc murum adsunt Sanabalath, & Tobias, & Arabes, & Amanitæ, & Azoti, qui volunt impedire opus nostrum. Per nominatos gentiles videmus diabolum impugnare nos cum armis suis, quæ sunt vitia siue praui homines: At nos iuxta morē populi Iudaici teneamus arma nostra manibus nostris, & defendamus nos de inimicis nostris ad Deum clamantes. Ita enim scriptum est in libro memorato Esdræ: Et orauimus Dominum Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Et paulo post: Et factum est, à die illa media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lāceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda, & reliqua. Nostra arma sunt protectio Dei. Per scutum fidei, & galeam salutis & gladium verbi protegimur. Hæc teneamus in mente, quando sumus congregati simul, & princeps noster sit nobiscum vice Christi, qui dicat, Deus in adiutorium meum intende: & doceat nos per lectionem, & muniat nos per orationem suam. Quis scit, si sic poterimus euadere de manibus inimicorum nostrorum? Inerant etiam tam studiosi viri in memorato populo Dei, vt vna manu tenerent arma pro defensione, alteràque murum facerent: ita sint & manus nostræ, id est, intentiones porrectæ, quatenus vna resistatur inimicis, & altera agatur bonum opus. Eadē enim resonant aliqui versus de tertia. In prima periocha dicitur versus, Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speraui in sermonibus tuis: In secunda dicitur, Superbi iniquè agebant vsquequaque, à lege autem tua non declinaui: in tertia ita, Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde scrutabor mandata tua. Quid velint tres repetitiones in cursu tertiæ, in prima monstratum est: Hoc est, vt hic protegamur per tres horas vsquedum iterum conueniatur, vna scilicet per quartam & quintam, ac per sextam, ita tamen, vt pertingamus ad sextam cursu horæ tertiæ, & intrante sexta, inchoemus alterum cursum. Si Dominus voluerit, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, dare nobis, vt aliquid dignè possimus hic dicere de varietate, quæ fit in cursibus, id est, in psalmodia, & lectionibus, & responsoriis, ac versibus fortè in sequentibus libere incedemus. Dicit Paulus ad Ephesios, Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Vt de expositione sancti Hieronymi mihi monstratum est, tres mutationes nostri cursus in istis tribus præceptis Apostolicis intelligo compleri, videlicet vt psalmi sint in nostra locutione, quando psalmos cantamus: & hymni, quando ex lectione dictorum sanctorum patrum ad laudes

Dei compungimur: & cantica, quando per cantum responsorij nostra mens subleuatur aliqua lætitia ad concentum supernæ patriæ. Cantus enim sæpissimè in lætitia celebratur. Sanctorum mens non habet maiorem lætitiam, quàm vt per anagogen subleuetur ad cæleste regnum. Ipsius memorati summi Doctoris verba ponenda sunt, vt eius auctoritate figatur in mente audientium, quod cupimus disserere. Quid, inquit, intersit inter psalmum, hymnum, & canticum, in psalterio plenissimè diximus. hic autem breuiter hymnos esse dicendum, qui fortitudinem & maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper vel benefica, vel facta mirantur. Quod omnes Psalmi continent, quibus Alleluia vel præpositum, vel subiectum est. Psalmi autem propriè ad Ethicum locum pertinent, vt per organum vocis quid faciendum, & quid vitandum sit, nouerimus. Qui verò de superioribus disputat, & conuentum mundi, omniúmque creaturarum ordinem atque concordiam, subtilis disputator disserit, iste spirituale cãticum canit. Opus psalterij, quod manu percutitur vt resonet, ad opera nostra pertinet. Opera sanctorum sunt mores boni, quos exercemus siue in profectione spiritualis itineris, siue in occisione carnalium voluptatum. Hi enim mores sine labore non possunt exerceri. Quapropter quando cãtamus psalmos, solemus stare, vt ex statu corporis demonstremus effectũ nostræ mentis, hoc est, paratos nos esse siue ad domandam carnem nostram, seu ad exercitium operis in causa nostra & fratrum. Post istam tropologicam locutionem, id est, quæ de moribus disputat, subsequitur lectio, in qua illa reperiuntur, quæ sanctus Hieronymus deputauit hymnis, id est, quæ ad laudem Dei pertinent. Ibi maiestatem Domini inuenimus, quomodò incircunscriptus omnia in se contineat. Ibi fortitudinem eius, quomodo creatum populum suum redimat in manu forti & brachio extēto. Ibi beneficia eius, quomodò ipsum quem redemit, ditet omnibus bonis. Ibi facta eius, quomodò fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. In illa non deest historia, non deest allegoria, non deest tropologia, non deest anagoge, quamuis tropologia seorsum celebretur, vt prætulimus, in psalmis. In tropologia psalmorum nostra opera recolimus: & in tropologia lectionum aliorum. Non enim in Domini maiestate, siue in sua fortitudine, seu in beneficiis, vel factis laboramus: quapropter solemus sedere in recitatione lectionis, aut silendo stare. In responsoriis namque solemus vocem altius leuare, quàm in superioribus, id est, psalmis & hymnis. Per altitudinem vocis altitudinem mentis monstramus. quæ se erigit in gaudium supernæ ciuitatis. Post bona opera & refectionem mentis de sancta scriptura, sequitur gaudium cæleste. Cur responsorius dicatur, in scriptione Missæ dictum est. Responsorium in isto loco canticis spiritualibus comparamus. Cantica sunt, quia cantantur: spiritualia, quia præcedunt ex iubilatione spiritalis mentis. Alia enim sunt cantica, quæ de singulari munere gaudent, vt sunt ea de quibus scripsimus in baptisterio: vbi gaudium tripudiat neophytorum de singulari innocentia, quibus nemo respondet: & alia sunt ista, quibus vnusquisque alterum incitat ad mansiones cælestes, quæ multæ sunt in domo patris. Quid versus responsorij significet, in memorato officio Missæ descripsimus, hoc est, vt duo sint in ecclesiastico viro, scilicet, exhortatio ad fratres, & singularis deprecatio ad Dominum. Gloria subsequitur in anagogico officio. Nulli dubium quòd nullo in loco tanta gloria referatur Deo, quãta in cœtu sanctorum Angelorum, & eorum Sanctorum qui in conspectu Domini sunt. In istis lectionibus, scilicet diurnalibus non petitur benedictio à maiore, quoniam maior cantat eas, qui solet vicem Christi tenere in ecclesia. Hoc interest inter has lectiones, & illam quæ ad Missam celebratur, quod est inter domesticam admonitionem, & illam, quæ ad concionem agitur. Illam enim quam ad Missam agimus, ex gradu solemus proferre, vt omnis populus eam audiat. Quam prætulimus in officio de baptisterio propter statum temporis, id est, diei, ad sapientes fieri, in qua & auctor ad memoriam reducitur, vt si fortè aliquis eorum, qui congregantur ex vniuersis locis propter raritatem lectionis, incognitam habet historiam, audiat auctorem, qui fortè non est incognitus: & ex eius auctoritate firmius infigantur verba lectionis in corde, qui tamen sapientes possunt esse propter rectam conuersationem: At hi qui semper in ecclesiasticis rebus insistunt, & in lectione diuina, vt sunt domestici ecclesiæ, nõ habēt necesse audire auctorem: quia ex lectione cognoscunt auctorem. Vt legimus in Esdra, quatuor lectiones fiebant in die ab antiquo Dei populo. Et meritò quatuor, quia quatuor elementis constat homo, vt vnumquodque elementum per competentes horas se offerat creatori suo. Primam namque iuxta morem nostrum prætulimus sine lectione. Si illa non habuerit lectionem, non erunt nostræ lectiones tot, quot fuerunt in illo antiquo Dei populo. Quapropter procuratum est à sanctis patribus, vt in capitulo legeretur illa lectio, quæ silentio prætermissa est in Prima. Et non frustra ibi prætermissa est, sed quoniam pastor loci doctorem vult insinuare, ideo ibi prætermittit suam doctrinam, vt doceat vnumquenque doctorem, primò oportere operari, & posteà docere. De qua dicit Moyses in libro Deuteronomij, Non arabis in primogenito bouis. Potest etiam in istis tribus varietatibus omne genus musicorum accipi, quod antiquus populus exercebat in laudem Dei. Triformis est natura musicæ artis. Aut enim per pulsum digitorum fit, vt in psalterio & cithara, & cæteris vasis, quæ pulsu digitorum tanguntur: aut per vocem, vt est cantus: aut per flatum, sicut est in tubis. Hæc tria memorantur in psalterio. Dicit psalmus tricesimus secundus: Cõfitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi: Cantate ei canticum nouum, benè psallite ei in vociferatione. Et iterùm in psalmo tertio: Voce mea ad Dominum clamaui. Item in psalmo centesimo quinquagesimo: Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara: Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, & reliqua. Quandò enim psalmos cantamus, genus exercemus Musicæ, quod fit per pulsum digitorum. Nam & psalterij volumen, accepit nomen à psalterio Musicæ artis. Quãdo legimus, genus illud exercemus, quod per vocem fit. Lectionem, voces vocauit Paulus Apostolus in Actibus Apostolorum, Ignorantes, inquit, Iesum & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur. quandò responsoria cantamus, quasi per tubam exaltamus vocem, excitando ad altiora fratres, vsque adeò vt perueniatur ad laudem sanctæ Trinitatis, & dicamus, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Quantò enim melius est corpus nostrum vasis musicis, quæ ædificabantur per homines: tãtò acceptius est Deo obsequium in tempore isto, quàm esset in prisco. Et quanto melior est lex libertatis, quæ est per gratiam noui testamenti, lege seruitutis: tanto dignius est, vt in proprio corpore habeamus laudes, quas illi semper & vbique referamus, quàm in ligneis vasis & æreis. Hic iterùm cupimus dicere & versu. Versus hanc vim habet, vt conuerti chorum totum faciat ad vnum, atque totam intentionem illius ad rem, pro qua agitur officium. Sicuti est primo mane, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Ac si dicat: Exurgere nos fac Domine ad opera, & adiuua virtute brachij tui ad operandum, & libera de insidiis, quæ paratæ sunt contra nos. Hanc petitionem intentio mentis debet in se retinere in officio Primæ. At hic in Tertia dicit versus, Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus: Ac si dicat, Adiuuisti nos vsque ad præsens tempus, adiuua & deinceps. Nondũ peruenimus ad id, quo tendimus, id est, ad meridiem, in quo tu pascis, in quo tu accubas, iuxta Cantica

Canticorum. Ne derelinquas nos in isto itinere, neque despicias nos DEVS salutaris noster. Deinde sequitur Kyrie eleison, & Christe eleison.

De Oratione, quam conuentus fratrum celebrat per aliquos cursus diurnos, nocturnósque.

Cap. 4.

EST sacerdos in terra, cui necesse est quotidie pro se & pro populo DEI intercedere: Et est sacerdos in cælo, cui non est necesse intercedere: sed tamen vult, & interpellat quotidie pro nobis: sacerdos, qui est in terra, non vult neque potest dicere, quod absque peccato sit, dicente Ioanne: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Qui tamen quamuis sit peccator, non debet à conscientia sua morderi, vt tantum sit peccator, quantùm multos cognoscit esse in populo terræ. Qui populus in aliquibus est minùs obligatus peccatis, in aliquibus magis. Pro his qui minora committunt, & pro se orat sacerdos, quando dicit, Kyrie eleison, & orationem Dominicam, in qua nemo potest se excusare, nisi veraciter dicat, Et dimitte nobis debita nostra. Dein prosequitur sacerdos modũ orationis, quem Paulus dinumerat, dicens: Obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, & cætera quæ sequuntur. Vndè dicit Ambrosius in tractatu suo super eandem epistolam: Ante omnia, inquit, illud obsecro, quod vel maximè vos scire operis esse debet, vt conuenientes scire possitis, quid fieri conueniens sit. Dicit autem, Orationes, obsecrationes, postulationes. Et post pauca: Aut enim bona nobis à Deo dari postulamus, quod orationes vocauit; aut malorum solutionem, quod obsecrationes nuncupauit. Et iterum post pauca: Illa verò quæ ad hoc nobis sunt contraria, multa sunt & assidua. Vnum quidem quia dæmonum subreptio varie nos à bono auertere cupit: alterum verò molestia passionũ, quæ nobis inesse videtur, à quibus & à bonis exclusi contra nostrum propositum sæpè in illis, quæ nobis non conueniunt, concludimur. Sed necessarium est, nos, qui multam super hoc pugnam sustinemus, ad Dominum recurrere, qui potens est suo auxilio sedare vniuersa illa, quæ ad nostram pertinent molestiam. Hoc dixit, postulationes. Et iterùm infra, Gratiarum verò actio pro his, quæ iam præstita sunt, efficitur: Et pro quibus hæc fieri conueniant, doceris: Pro omnibus hominibus. In commune pro omnibus hominibus debere eos solicitos esse præcepit. & iterum infra, Deinde ad illa quæ summa esse videntur inter homines, transit: Pro regibus, inquit, & omnibus qui in sublimitate sunt. Nostri enim codices habent primo obsecrationes, & postea orationes. Hunc ordinem sequitur nostra oratio. Primus versus post orationem Dominicam est, Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. In hoc versu obsecratio est, per quam precatur absolutio malorum. Quando dicit, Sana animam meam, quia peccaui tibi, medicinam Domini precatur, vt à languore absoluatur. Sit secundus versus, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. In eo versu bona nobis postulamus, quod pertinet ad orationem. Sit tertius, Conuertere Domine vsquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos. In eo versu postulamus, vt omnia contraria bonis nostris superentur per Domini auxilium. Hoc pertinet ad postulationem. De quo versu dicit Augustinus in Tractatu super psalmos: Conuertere Domine vsquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos: Vox est eorum, vel pro eis, qui multas persecutiones in isto seculo malas tolerantes innotescunt* compeditos corde in sapientia, vt nec tamen malis coacti refugiant à Domino ad huius seculi bona. Sit quartus, Confiteantur tibi Domine, qui pertinent ad gratiarum actiones. Hucusque oratum est secundum Apostolum pro omnibus hominibus. Deinde sequitur, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitã agamus in omni pietate & castitate. Quoniam sunt intra nostram ecclesiam qui minima committunt, pro his tamen necesse est præcedens oratio. Sunt & qui maiora, pro quibus necesse est addere Psalmũ: Miserere mei Deus, qui propriè pertinet ad pœnitentes. Alio modo. Oratio præcedens pro minimis peccatis: Psalmus, fit pro maximis. Postremo surgit sacerdos vice illius sacerdotis, qui in cælo est, & quotidie interpellat pro nobis, & dicit stando orationem. Hæc oratio in omni tempore subsequitur: id est, Paschali, Pentecostes, Dominicis diebus & festis. Vt resurrectionem recolat eius sacerdotis, cuius vicem tenet, surgit ab accubitu, & stando dicit hanc orationem. Qui tamen prius iacendo orat cum cæteris, quoniam peccator est, cum peccatoribus prostratus est: & quia vicem tenet Christi, stando dicit specialem orationem. Hæc specialis oratio sacerdotum, quæ quodammodò libertatem & glorificationem monstrat futuri regni, & tamen semper esse intercessorem ibi pro nobis, per omnes memoratos dies festos currit. Reliqua oratio reticetur, quoniam ibi peccator nullus est, neque erit. Si quis voluerit dicere, quoniam hæc oratio vicem tenet interpellationis Christi, qui interpellat pro nobis quotidie patrem, quare dicat, Per Dominum nostrum IESVM Christum: dicatur ei, Christus qui est in patre naturaliter, & per quem assumptus est homo in Deum propter vnam eandémque personam filij Dei, ostium nobis fieri dignatus est, per quod nos & orationes nostræ, & omnia bona nostra transeant ad patrem. Idcirco merito sacerdos dicit suam orationem ad Deum patrem per Dominum nostrum Iesum Christum, quia per illum accepit hanc gratiam, vt vicissitudinem suæ interpellationis fratribus atque condiscipulis ministret, & recolat, atque ad memoriam reducat. Quam orationem præcedit salutatio, & subsequitur Benedictio, quæ & gratiarum actio sequitur. Post resurrectionem suam Dominus salutauit discipulos, salutauit & iterum, benedixitque eos in monte Oliueti, & illi gratias referendo, adorauerunt in loco vbi steterunt pedes eius. Quod eædem precum orationes celebrandæ sint vespertina hora, quæ & nona, in Laodicensi concilio, capitulo octauodecimo scriptum est, Quod idipsum officium precum nona & vespera semper debeat exhiberi. Secundùm hoc capitulum in festis & in cæteris diebus vno modo celebretur oratio in vespertino & hora nona. Vt reor, similiter possumus dicere de tertia & sexta. Post vespertinalia & matutinalia officia, quæ aguntur pro mortuis, solemus cantare Psalmum in loco, Miserere mei Deus, Domine, ne in furore tuo. Ipse est sextus in ordine Psalmorum, & tamen inscribitur pro octaua. Idcirco, quia nos, qui in sexta ætate mundi sumus, debemus pro septima & octaua ætate rogare Deũ per hunc Psalmum, vt euadamus tormenta, quæ malis debentur in memoratis erratibus, de quo dicit Augustinus in prologo eiusdem Psalmi: Veniet octauus iudicij dies, qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, sed ad vitam æternam sanctos transferet, impios vero damnet in æternum. Quam damnationem metuens, orat Ecclesia in hoc Psalmo, dicens: Domine, ne in ira tua arguas me. Et Beda in libro de temporibus: Ipsa est octaua, pro qua sextus Psalmus inscribitur. Credo, quia in sex huius seculi ætatibus pro septima vel octaua huius seculi est ætate supplicandum. In qua quia iusti gaudia, sed reprobi sunt supplicia percepturi, Psalmus iste ingenti pauore incipit, currit, finitur: Domine, nè in furore tuo arguas me.

De Sexta. Cap. 5.

DE tribus repetitionibus sextæ siue nonæ, prout potui, ministraui in cursu primæ, & tertiæ, & de lectionibus atque responsoriis. Præsentes tres repetitiones statuunt nos in famulatu Domini, siue muniunt ab insidiis inimici per septimam horam, & octauam, & nonam, ita tamen, vt in ipsa nona habeant initium re-

liquæ tres repetitiones, quæ nos perducant vsque ad finem diei. Restat ex statu temporis considerare versum, qui dicitur ad sextam. Status temporis est meridies, quando sol in centro cæli est, & feruentissimum ardorem præstat terris. Idem status perfectionem mentium deuotorum hominum monstrat, quorum feruor ita cõiunctus est igni inuisibili, vt ab ipso pascatur delectatione, & illuminetur lumine intelligentiæ. Eadem hora ascendit Petrus in cœnaculum,& voluit comedere. In prima sunt initia virtutum, in tertia profectus, in meridie perfectio. Quam perfectionem denunciant nobis aliqui versus cursus sextæ. Prima periocha dicit: Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbo tuo supersperaui. Secunda dicit, Quomodò dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est. Tertia ita, Oculi mei defecerunt in salutari tuo, & in eloquium iustitiæ tuæ. Statum talium mentium versus monstrat,dicens: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Vbi nos dicimus, Dominus regit me, translatio quæ assumpta est à sancto Hieronymo ex Hebraica veritate, habet, Dominus pascit me. Quem Dominus pascit aduentu spiritus sui, eundem regit, id est, in illis moribus facit eum spiritus Dei delectari,qui secundum rationem sunt, & deducunt per rectum iter ad ciuitatem munitissimam Hierusalem. Ei nihil deest,sicut Paulus Apostolus dicit, Omnia possum in eo qui me confortat. Omnia illi cooperantur secundùm Deum: Prospera & aduersa æquanimiter tolerat: Ac ideò subsequitur, In loco pascuæ ibi me collocauit, siue in abundantia intellectualium rerum in præsenti, siue in futuro in lætitia & gloria sempiterna, vbi erit satietas omnium gaudiorum sine fine.

De Nona. Cap. 6.

NOna continet nos per decimam horam & vndecimam & duodecimam. Status temporis, quandò nona celebratur, designat feruorem studiorum, quem exercebat mens in altitudine virtutum,aliquantulùm tepefactum esse propter tentationes accidentes. Vnde Gregorius in Moralibus Iob: Vitia, dum nos tentant, proficientes in * nos virtutes humiliant. Sicut tunc sol descendit à centro ad inferiores partes, ita mens quando tẽtatur, descendit ab altitudine intimi gaudij ad considerandam suam naturam atque fragilitatem,& videt quàm facilis sit ad occasum. Tentabatur Paulus, quandò dicebat, Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Qua de causa tentetur electus, præsens noster magister Paulus hic demonstrat. Atque in sequentibus molestiam quam patiebatur ex tentatione, manifestat, dicens: Propter quod ter Dominum rogaui,vt discederet à me. Vt opinor, nisi ei molestiam faceret stimulus satanæ, non Deum precaretur, vt discederet ab eo. Eandem precationem sonant aliqui versus cursus Nonę. Prima periocha dicit,Tribulationes & angustiæ inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est. Quod ità Augustinus in eodem psalmo:Sæuiant, persequantur, dum tamen mandata Dei non relinquantur, & ex ipsis mandatis, etiam qui sæuiunt, diligantur. Secunda dicit, Multi qui persequuntur me, & tribulant me, à testimoniis tuis non declinaui. Tertia ita, Erraui sicut ouis quæ periit, require seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Versus præsentis cursus memorat tentationem, quæ designatur per solis declinationem: Ab occultis meis, inquit munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Quod ita memoratus Augustinus in Psalmo decimo octauo: Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suasorem: hoc est, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.

De vespertinali synaxi. Cap. 7.

LEgimus in Esdra, quod iam memorauimus, quater in die populum Dei confessum esse Domino, & quater in nocte: Et ex verbis domini Bedæ, qui tractat in eodem Esdra: Opinionem esse cognoscimus sanctæ Ecclesiæ, iuxta illum morem se quatuor officia celebrare in die, & quatuor in nocte. Non enim immeritò nos qui militamus Deo,quater in nocte vigilias renouamus, cùm hi qui seculo militabant,per quatuor vigilias findebant noctem in castris, ne irrumperentur castra ab inimicis insidiantibus. Nostras quatuor vigilias, in nocte solemus vocitare,Vespertinum,Completorium,Nocturnum, & Matutinum. Ex etymologia Vespertini nominis addiscere possumus, Vespertinum officium ad noctem pertinere. Dicit Isidorus in libro etymologiarum, Vespertinum officium est in noctis initio, vocatum ab stella vespere, quæ surgit oriente nocte. Et Augustinus in Psalmo vigesimonono, Vespere demorabitur fletus. Quid est vespere demorabitur fletus? Vespera fit quando sol occidit. Hinc possumus coniicere, quando feriatos dies obseruamus, quòd eos obseruare debeamus à vespera vsque ad vesperam, vt à solis occubitu vsque ad eius iterum occasum, eos legitimè obseruare,necesse sit. Iste status noctis informat fletum eorum peccatorũ, quibus occidit verus sol. Illis necesse est plorare quinque carnales sensus suos, qui obedire solent ad peccandum, vt in matutino, id est, in euasione peccatorum, quando sol eis iterùm inchoat oriri,quibus occidit vespere, possint lætari. Vndè idem qui supra in memorato Psalmo:Vespere demorabitur fletus,& in matutino exultatio, quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus †. Informat etiam altero modo statum eorum, qui aliqua infirmitate opprimuntur, per quam appropinquant morti. Hi enim quanto plus timent mori, & sententiam percipere veram peccatorum, tanto plus ante oculos mentis suæ reducunt carnales motus, qui generati sunt per quinque sensus corporis, & eos deflent. Timor solet occupare mentes hominum,quandò morti appropinquant, sicut de ipso Domino scriptum est, (quamuis non timeret infirmitate, sed dispensatiuè) cœpit contristari & mœstus esse. Tamen multi sunt, qui gaudent de matutino, quandò resurgent à mortuis propter consortium resurrectionis Christi. His duobus modis transcursis, debemus venire ad quotidianum vsum nostrum. quotidianus vsus noster tenet, vt quinque Psalmos cantemus in vespertinali synaxi. Quis enim nescit, quamuis per quatuor horas deprecemur Dominum, quanta impedimenta & quot tristitiæ occupent mentem iusti per diem? Oculi adducunt ad eam formas illices,quæ quia sine volũtate iusti animæ intrant ad eam, tædio afficitur. Simili modo per aures intrant verba aut detractionis,aut luxus, quæ nihilominus molestiam ingerunt menti. Nares etiam non sunt alienæ ab hoc pestifero internuncio. Os non se potest excusare,nisi delinquat. Vnusquisque cognoscit quando loquatur verba criminalia, quandò verba ociosa, & cætera talia, quibus per os polluitur mens. Manus proculdubio & pedes sæpè id tangunt, vnde anima fit deterior per cogitationem. At quia in istis quinque sensibus tendimus quotidiano affectu ad tenebras, necesse est,vt noctis initio pro eis veniam Deum precemur. Isti sunt quinque sensus, quos mane commendamus Domino dirigendos, dicendo: Dirige Domine corda, sensus, & sermones nostros, & opera manuum nostrarum. Inter sensus, & sermones, & opera, comprehenduntur quinque sensus corporis. De cordibus est seorsum dicendum, postquàm venerimus, si Dominus dederit, ad Hymnum Mariæ. Propter hos videlicet quinque sensus, quia fortè non fuimus digni, vt dirigerentur per omnia secundùm Domini placitum,quinque Psalmi cantantur, vt ignoscatur nobis. Hos quinque Psalmos Antiphonatim cantare solemus. Vt TRIPARTITA narrat historia in libro decimo, cap. nono; ab IGNATIO Episcopo Antiochiæ Antiphonarum vsus in Ecclesijs primo cœpit actitari. Ita enim narrat: Dicendum tamen est, vndè sumpsit initium, vt in Ecclesia antiphonæ decantẽtur. Ignatius Antiochię Syrię tertius post Apostolũ

Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem, quomodò per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant Hymnos, ìsque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ, & ex hoc ad cunctas transiuit Ecclesias.

Antiphona dicitur vox reciproca. Antiphona inchoatur ab vno vnius chori, & ad eius symphoniam Psalmus cantatur per duos choros. Ipsa enim; id est, antiphona coniunguntur simul duo chori. Quanto enim melior est anima corpore, tanto melior est cátus animæ, quàm corporis. Igitur intendendum est, quæ sit antiphona animæ. Videtur nobis virtus dilectionis esse, quæ coniungit opera duorum fratrum simul. Psalmi ad opera referuntur? Antiphona ad illam dilectionem, qua vnusquisque fratri suo porrigit suum opus. Verbi gratia: Vnus legit & discit doctrinam in schola, alter seminat in campo: tempore fructus doctor seminanti porrigit doctrinam, sator doctori panem. Duobus choris alternatur antiphona, quoniam non potest minus esse charitas, quàm inter duos. Hanc vicissitudinem charitatis significant cantores, qui alternatim ex vtraque parte antiphonas leuant. Hos duos choros designauerunt pennæ animalium inuicem porrectę, quas vidit Ezechiel in figura aduentus Christi, & noui testamenti. Coniunctio duarum pennarum antiphona est, quæ vicem tenet charitatis. Vndè Gregorius scribit in homilia septima super eundem Ezechielem. Nam dum ille verbum prædicationis exhibet, & lumine veritatis ex corde meo ignorantiæ tenebras repellit, & dum illi ego quia fortasse à mundi huius potente opprimitur, solatium meæ defensionis impertior, atque hanc de violentis manibus euello, vicissim nobis pennas nostras tendimus, vt nos affectu & ope vicaria ex bono quod accepimus, tangamus. Vnde bene primus pastor admonet, dicens: Omnium finis appropinquabit: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus: ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Post hoc sequitur lectio à pastore prolata. Ipsa est lectio, quam pastor debet domesticis suis solerter administrare. Audiui olim responsorios cantari apud quosdam post lectionem vespertinalem, qui continentur in aliquibus antiphonariis: sed apud nonnullos modò ac penè omnes, post lectionem sequitur coniunctim versus. Sæpè enim reuoluo apud me, si decantari oportet responsorium post lectionē vespertinalem, quarè non simili modo decantetur post lectionem matutinalem. In hac reuolutione cogitationum occurrit mihi, vt sicut hymnus Zachariæ excludit responsorium post matutinalem lectionem, ita excludat responsorium hymnus sanctæ Mariæ post vespertinalem lectionem. De versu foret hic dicendum: sed quia nos inchoamus hæc officia à Septuagesima, non possumus hic referre aliquid de versu, quem solemus dicere in vespertinali officio, antequàm dicamus aliquid de Alleluia, quod cantatur in Septuagesima. In eodem vespere, & in nocte sequenti, Alleluia per omnia officia cantoris currit. Ita agimus de Alleluia, quando illud recondimus in thesauris suis, id est, in cordibus electorum & Angelorum vocibus, Sicut solet dilectus circa dilectum agere, qui porrecturus est iter longinquum, osculatur os eius, collum, oculos, frontem, & cætera. Dictum sit strictim de Alleluia, quod propterea toties frequētamus, quia diligimus illud, & in propinquo recondendum sit. Dicendum est de versibus, qui fiunt per Dominicas noctes cæteras, & per sex dies hebdomadis. Per Dominicas noctes solemus dicere: Vespertina oratio ascendat ad te Domine, & descendat super nos misericordia tua. In cæteris autem noctibus solemus dicere, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Vnam rationem habent isti versus: Dominicalis versus ex suis verbis monstrat actitari vespertinam orationem. Talis namque debet esse omnis versus, vt vel statum officij ad memoriam reducat, vel statum temporis: sicut illi faciunt, qui circa passionem Domini & resurrectionem cantantur: At quotidianus versus in posterioribus verbis suis, quamuis non cantentur, eadem aperit dicendo, Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinū. Propter hæc verba, versus memoratus, Dirigatur oratio mea, inchoatur, sed nescio cur non cantentur: forsitan, quia cantoribus displicet, quod non conueniunt eorum modulationibus. Cum ipso versu offertur incensum, quod Dominus præcepit offerri, de quo scriptum est in libro Exodi: Ponésque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonij coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, vbi loquar tibi. Et adolebit incensum super eo Aaron suaue fragrans: manè quando componit lucernas, incendet illud, & quando collocat eas ad vesperam, vret thymiama sempiternum coram Domino, & reliqua. Intendat summus sacerdos, qui vicem tenet Aaron in Ecclesia, quis debeat incensum offerre Domino super altare. Post hoc sequitur hymnus sanctæ Mariæ. Sicut quinque Psalmi deplorant, quod quinque sensus corporis deliquerant, ita hymnus sanctæ Mariæ castigat cogitationes, quæ se inani iactantia extulerunt in prosperitate diei, dicendo, Dispersit superbos mente cordis sui, deposuit potentes de sede. Vsque huc, modum eorum hominum diximus, excepto de versu Dominicali, qui aliqua negligentia percutiuntur, vndè habent plangere. At nunc dicendum est de illis, qui in Domino triumphant, & nihilominus ei laudem vespertinalem offerunt per quinque Psalmos, quos solemus cantare in Dominicis noctibus. Sicut Dominica nox, victrix extitit Dominica resurrectione: ita Psalmi qui in ea cantantur, victoriam electorum Domini, & laudem eius resonant. Primus Psalmus, id est, Benedictus Dominus Deus meus, victoriam continet Dauid cōtra Goliam. Sequentes Psalmi resonant laudem Dei. De secundo dicit Augustinus in tractatu Psalmorum, Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi: Videtis inchoatam esse Dei laudem, & vsque in finem Psalmi laus ipsa perducitur. De tertio ita, Ecce Psalmus sonat, Cuius vox est? Quæ, si vultis, vestra est exhortantis animam suam ad laudandum Deum, & dicentis sibi: Lauda anima mea Dominum. Et de quarto ita: Nobis dicitur, Laudate Dominum. Dicitur hoc omnibus gentibus, non solis nobis. Et istam vocem per loca singula sonantem, à lectoribus singulatim audiunt Ecclesiæ. Vna vox tamen Dei super omnes non tacet, vt laudemus eum, Et quasi quæreremus, quare laudare Deum debeamus, videte quam causam attulit: Laudate Dominum, inquit, quoniam bonus est psalmus. Quintus continet laudem Hierusalem, quæ restaurata est post peregrinationem. De quo idem qui supra, in eodem: Quid enim factura es ô Hierusalem? Transit enim labor & gemitus. quid factura es? Aratura es? seminatura? nouellatura? nauigatura es? negociatura es? quid factura es? An in illis operibus, quamuis bonis, & de misericordia venientibus, exerceri adhuc te oportet? Considera numerum tuum. considera vndique societatem tuam: vide, vtrum aliquis esuriat, cui porrigas panem: vide si aliquis sitiat, cui des calicem aquæ frigidæ: vide vtrum aliquis apud te modò peregrinus est, quem hospitio recipias: vide vtrum aliquis æger, quem visites: vide, vtrum aliquis litiget, quem concordes: vide, vtrum aliquis moriatur, quem sepelias. Quid ergò factura es? Collauda Hierusalem Dominum. De hymno sanctæ Mariæ ita tractat dominus Beda in homiliis suis: Verba igitur Euangelicæ lectionis frequenti meditatione reuoluamus, exempla beatæ Dei genitricis semper animo retineamus, vt in conspectu Dei humiles inuenti, & proximis quoque debito honore submissi, mereamur vna cum ipsa perpetuo sublimari gaudio. Studeamus solicitè, ne nos indebitè laudantium fauor extollat, cùm illam videamus inter verba veræ laudationis inconcussam humilitatis tenuisse constantiam: Si immoderatus temporalium

rerum

rerum nos appetitus delectat, reminiscamur quia iudex noster diuites dimittit inanes: Si temporalis afflictio fortè mentem conturbat, recogitemus, quia & humiles exaltat: Numquàm de impetranda admissorum venia desperemus, quia misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Nulli inter mala quę fecit, grauior impęnitendi culpa subrepat, quia Deus superbis resistit, eosq; beatorum sorte secernens, per varia pœnarum loca pro peccatorum varietate dispergit. Fit autem, largiente Domino, vt si beatę Marię semper acta & dicta recolamus, semper in nobis & obseruantia castitatis, & virtutis opera perseuerēt. Nam & optimus ac saluberrimus in sancta Ecclesia mos inoleuit, vt hymnus ipsius quotidiè cum psalmodia vespertinæ laudis ab omnibus canatur: quatenus ex hoc animos fidelium & frequentior Dominicæ incarnationis memoria, ad affectum deuotionis accendat, & recogitata sæpiùs exempla genitricis illius in virtutum soliditate confirment. Et hoc opportunè ad vesperas fieri complacuit, vt videlicet fatigata per diem ac distenta diuersis cogitationibus mens nostra, incumbente tempore quietis, ad vnionem se suæ considerationis colligeret, iamque salubriter admonita, quicquid superfluum vel nociuum diurna vagatione contraxisset, totum hoc nocturnis denuò precibus & lachrymis ex tempore mundaret. Post hunc hymnum per noctes Dominicas aliquibus in locis dicitur Kyrie eleison, vt audiui Romæ, & posteà Collecta: aliquibus in locis Collecta tantummodò sequitur. Sicut genuflexionem omittimus, recolendo resurrectionem nostram: ita & preces flebiles prę̃sentis vitę, quas solemus cum genuflexione promere, in eis noctibus omittimus. Vt superiùs demonstratum est ex verbis Augustini, in illa cælesti Hierusalem, vbi resurrectio est vera & in re nulla precatio pro miseriis exercebitur. Quapropter tãtùm sequitur Collecta, quam solet presbyter stando proferre ob recordationem futuræ resurrectionis per Dominicas noctes. Quoniam in præsenti seculo sumus, necesse est nobis, vt muniamur orationibus sanctorum presbyterorum. Et quia quodammodò recolimus festiuitatem ciuium cælestis Hierusalem, oportet nos celebrare illam maiori lætitia & securitate, quàm cùm celebramus nostram peregrinationem. Quoniam in Septuagesima inchoauimus hanc * constitutionem, volumus subiungere dicta sancti Augustini de Septuagesima, quæ dicit in tractatu Psalmi, Lauda Hierusalem Dominum: Post septuaginta ergò annos cùm prophetat Hieremias reparari ciuitatem Hierusalem, & factum est, vt ibi significaretur imago futurorum, significatum est nobis post omnem istam volubilitatem temporis, quæ septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem nostram in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tempus non voluitur quia habitatoribus non labitur. Ex verbis beati Augustini docemur, per Septuagesimam designari præsens tempus, quod voluitur septenario numero: & per paschales dies, qui sequuntur Septuagesimam, futuram patriam.

* cau[illegible]nē.

De Completorio. Cap. 8.

COmpletorium ideò dicitur, quia in eo completur quotidianus vsus cibi siue potus, qui necessariò sumitur ad sustentationem corporis, seu locutio communis. Vnde & apud monachos tenetur vsus ex regula sancti Benedicti, vt ab eo officio claustra oris muniant, & ea aliena faciant à communi colloquio, vsquedùm iterùm ad opera redeant. Non enim immeritò potest hæc pars noctis conticiniũ vocari, in qua conticescunt omnia. Apud eos qui noctem diuidunt in septem partes, prima pars vocatur crepusculum, secunda, vesperum, tertia conticinium, de qua nunc agimus, quam ideo sic posse vocari arbitror, quia in eo conticescunt omnia. In eo officio quatuor psalmi recoluntur vsque ad versum. In quatuor psalmis quatuor elementa corporis nostri commendamus Domino. Quod versus apertè dilucidat, dicens: Custodi me Domine vt pupillam oculi sub vmbra alarũ tuarum protege me. Quot pericula possint hominem inuadere, dormiẽdo extrinsecùs plusquàm vigilando, vnusquisq; recognoscit, qui vel tenuiter sapit. Aptatur quodãmodò hoc officium commendationi, qua se commendat homo Deo, quandò transit de seculo. Somnus est imago mortis. Sicut enim alienatur mens mortui hominis ab istis mortalibus, & miseriæ huius seculi obliuioni traduntur: ita quodammodò animus dormientis alienatur à cogitationibus cõsuetis, & ab omni officio temporali. Quod monstrat Augustinus in vno versu Psalmi primi, qui canitur in Cõpletorio, dicens: In pace in idipsum dormiam & requiescã. Rectè enim à talibus speratur omnimodò mentis abalienatio à mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quæ nomine obdormitionis & somni decenter & propheticè significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpolari potest: sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est. Secundus Psalmus transit vsq; ad illum versum, in quo Christus spiritum suum posuit in cruce. In quo cupimus conformari dormitioni eius, hoc est, vt membra quiescant, & cor vigilet. Tertius Psalmus, qui habitat in adiutorio, plenus est verbis orationum, quæ deprecantur Domini protectionem. Qui & secundùm Romanum vsum cãtatur in Parasceue post lectionem, in qua secundùm Osee, nostra mortificatio ad exemplum Christi demõstratur, & resurrectio post duos dies. Admonet nos per hunc Psalmum compositor officij, vt in omnibus periculis & tribulationibus secundùm verba eius, mens nostra intenta sit ad deprecãdum Deum. Ac ideò quia somnus noster aliquam similitudinem habet dormitionis eorum, qui sub protectione Domini transierunt de præsenti seculo, idem Psalmus cantatur in Completorio nostro. Necnon & quartus Psalmus aliquo modo recolit intentionem illorũ, qui in tribulatione sunt, & tamen de tribulatione trãseunt in pace, dicendo: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Vndè Augustinus in tractatu eiusdem Psalmi: Nox enim tristis res est, dies læta res est. Et paulò post: Benedicite ergò Dominum. Quando? in noctibus. Quãdò benedixit Iob, quàm tristis nox erat? Ablata sunt omnia quæ possidebãtur, ablati filij quibus seruabantur. Quàm tristis nox? Sed videamus, si nõ in noctibus benedicit: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Versus qui sequitur, vt prætulimus, totum opus officij monstrat, hoc est, postulationẽ custodiæ Domini circa pericula noctis. Et quã pacem desiderat anima orantis, sequens Hymnus sancti Simeonis monstrat, hoc est, vt ab omni tumultũ huius seculi quiescat. Hoc precabatur Simeon, quando cupiebat transire de hac vita ad alteram vitam, & dicebat: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundùm verbum tuũ in pace. Ex præsenti hymno manifestè edocemur, quòd in præsenti commendatione conformemur illis, qui in Domino mortui sunt. Igitur non est cõgruum, post hanc commendationem bibere aut comedere, aut tale aliquid agere, quod non pertineat ad quietẽ membrorum, & abalienationem status quieti corporis. Et quia nõ est deinceps collatio habilis inuicẽ referẽtium & disputatio, quę necessaria est post lectionẽ dormientibus palpebris oculisq; somnum trahẽtibus, cessat lectio. Tempus illud significat, de quo scriptum est: Et erunt omnes docibiles Dei. & illud Apostoli, Siue prophetiæ euacuabũtur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Et quia ex ordine Esdrę necessaria est lectio in isto officio, vt quater in nocte legatur, solent religiosi viri ante præsens officium lectionem legere. Sicut Maria quæ vnxit Dominum vnguento, præuenit facere quod faciendum erat in sepulcro eius, si inueniretur corpus eius. ita lectio sua doctrina vngit animas deuotas ante commendationem dormitionis.

De nocturnali officio. Cap. 9.

IN nocturnali officio dicimus primò, Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam: Deinde sequitur Gloria. Quandò pridem in nocte conuenti fuimus, commendauimus nos Domino, & conclusimus ora, atque post singuli quasi quodammodò in singulis sepulcris quieuimus, & soli Domino mente adstitimus, cui non sunt verba necessaria, quia omnes cogitationes nouit: At nunc quia iterùm conuenimus ad cõfitendum Domino, precamur eum, vt sua directione labia nostra aperiat, & ad suam laudem os nostrum fatiscat. Dein sequitur Inuitatorium: In eo communis cœtus fratrum conuocat omnes degentes vndique, vt excitentur, & veniant ad confitendum Domino, iuxta quod versus secundus sonat inuitatorij, Præoccupemus faciem eius, inquies, in confessione, & in Psalmis iubilemus ei. Deinde sequuntur duodecim Psalmi, sine antiphona, cum tribus glorificationibus sanctæ Trinitatis, per ternas diuisiones quatuor Psalmorum. Dominica nox Dominicam resurrectionem ad memoriam nostram reducit. Quæ ideò vocatur Dominica, quia Dominus eam clarificauit sua resurrectione. Nõ enim solus resurrexit à mortuis, sed omnes sui electi, siue qui fuerũt ab initio mundi ante suam incarnationem, siue qui futuri sunt vsque ad finem mundi. Quapropter dicit Apostolus Paulus: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundùm spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Quoniam in sua resurrectione voluit resurrectionem omnium electorum designare, propterea dixit, Ex resurrectione mortuorum. Horum omnium resurrectionem recolimus in Dominicis noctibus. Status Ecclesiæ nostræ tribus articulis distinguitur, id est, sub lege naturali, & sub lege Mosaica, & sub lege Euangelicæ gratiæ. Quamuis multi sancti essent sub naturali lege, tamen maximè duodecim patriarchæ viguerunt, scilicet intantùm, vt ab his duodecim Tribus posteà fierent. Sicut ex duodecim Apostolis in nouo testamento propagatus est Christianus populus, ità in veteri testamento populus peculiaris Deo ex duodecim patriarchis. Isti duodecim psalmi recolunt annum primum visitationis vineæ, in quo ficus inutilis stetit. Vt nos inutiles non simus, recolimus duodecim psalmos instar bonorum morum sanctorum patriarcharum. Quos diuisos cantamus per quaternarium numerum, quia quatuor virtutes sunt, quibus credimus sanctos patriarchas coluisse sanctam Trinitatem, scilicet, prudentia, fortitudo, iustitia, & temperantia. Istæ virtutes non separantur ab inuicem: sed vbi vna ex illis est, tres semper oportet adesse. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum. Porrò si prudentia tunc erit, si & fortis, & iusta, & temperans sit, profectò vbi fuerit, secum habet cæteras: Sic & fortitudo imprudens esse non potest, vel intemperans vel iniusta: Sic & temperantia necessè est vt prudens, fortis & iusta sit: Sic iustitia non est, si non sit prudens, fortis, & temperans: Ità vt vbi vera est aliqua eorum, & aliæ similiter sint: vbi autem aliæ desunt, vera illa non est, etiamsi aliquo modo similes esse videantur †. Sequentes tres psalmi cum antiphonis recolunt secundum annum, in quo Dominus per legem visitauit vineam suam, permanente adhuc ficu inutili: Vt non simus inutiles, cantamus tres psalmos, quatenùs consortes simus ordini trium electorum, qui fuerunt sub lege Mosaica, scilicet legislatorum, psalmistarum, & prophetarum. Hoc est inter duodecim psalmos, qui sine antiphona cantantur, & tres qui cum antiphona, quod erat inter duodecim patriarchas, qui peregrini erant, & sperabant hæreditatem, quam posteri eorum possederunt, & eosdem posteros, qui hæreditauerunt terram promissam patribus eorum. Gloriati sunt duodecim patriarchæ de promissis, sed posteri eorum magis de perceptis. Tres nouissimi psalmi cum Alleluia, recolunt annum tertium in nouo testamento, ficu inutili manente, coruscante iam Euangelica gratia. Laudamus Dominum in primitiua Ecclesia ex Iudaico populo: Laudamus in sequenti ex gentilitate: Simili modo in reuocatione populi Iudaici, vt nostra ficus fructum pariat, noster videlicet populus, verbis & moribus colimus illam per exempla sanctorum patrum. Hoc enim distat inter illos tres psalmos, qui cum antiphonis cantantur, & istos tres, qui cum Alleluia, quod est inter illos, qui habuerunt testamentum mutandum: & eos, qui habent testamentum non mutandum. Maior clarificatio est in nouo testamento, quàm in veteri. Horum omnium resurrectionem celebramus in Dominica nostra: horum participes nos credimus futuros. Tres articulos memoratorum temporum dicit Gregorius in homilia sua significatos esse in tribus annis, quibus Dominus quæsiuit fructum ficulneæ, & non inuenit. Quandò eorum recordamur, qui migrauerunt de mundo, fodimus fossam circa ficulneam, quia humiliamus nos vsque ad puluerem mortis: & stercus addimus, quandò peccata nostra recolimus. Hic dicendum est, quid sit inter statum præsentium lectionum, & earum quę per pastores domesticis administrantur. Lectiones quæ per pastores cantantur, domesticos & scientes admonent, vt non deficiant. Sicut ligna in focis adduntur lignis, vt non deficiat ignis, ità ignitis sensibus domesticorum, adduntur verba ignita pastorum, vt non deficiant. Lectiones in nocturnali officio, typum gerunt earum lectionum, quæ solebant fieri in scholis patrum, in quibus nescientes imbuebantur, & licitum erat eis interrogare in quibus dubitabant. Quarum exempla prætulimus in libello de officio Missæ, & hic vnum proferimus. Scriptum est in Actibus Apostolorum: Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes scripturas, si hæc ità se haberent. Ipsa enim dubitatio, quæ est in mentibus audientium, antequàm ad plenam cognitionem veniant, designatur per statum noctis. Est varietas vna de versu, qui fit altero ordine in isto officio, quàm in cæteris officijs. In cæteris officijs post lectionem sequitur versus: in isto præcedit. Versus causa est, vt ostendat totam intentionem, quam gerit chorus in officio suo. Igitur, quia finis continet futurum effectum siue in malo seu in bono, meritò post completum officium ante specialem orationem versus ponitur: At in isto officio quoniam sedetur ad lectionem post psalmos, præcedit versus lectionem. Nulli dubium, quin aliqua quies sit fessis, sessio, & quasi aliqua præsumptio de ocio. Ac ideò quia DEVS non spernit preces afflictorum, constitutum est, vt illicò post afflictionem corporum sequatur oratio versus. Coniungunt nos nouem lectiones conuersationi nouem ordinum Angelorum: Coniungunt nos nouem responsorij gaudijs eorundem nouem ordinum Angelorum. Et quoniam orandum est, antequàm ad illorum societatem perueniamus, celebratur versus orationis communis chori ante lectionem. Primus versus dicit, Memor fui nocte nominis tui, & cætera. Ipsa verba ostendunt, cur surrexerimus de statu nostro. Secundus versus, Media nocte surgebam. Iste ostendit, qua hora noctis oporteat surgere: sed quoniam negligentes sumus de tempore quo soliti erant surgere patres nostri, non audemus mentiri, mutamus versum istum, & dicimus alterum, Quoniam tu illuminas lucernam meam. Tertius versus dicit: Exaltare Domine. Iste apertè nouum testamentum recolit, in quo CHRISTVS exaltauit hominem assumptum ad cælos in virtute sua. Quia diximus quòd media nocte surgendum esset in nocturnali officio, ex verbis sancti Augustini & Hieronymi, oportet nos confirmare nostra. Dauid dicit in Psalmo, Beati immaculati, quo tempore ipse solitus esset sur-

gere ad confitendum Domino, Media nocte surgebam. Et in alio loco, Præueni in maturitate, & clamaui. Quod ità Augustinus, Preueni in tempesta nocte, & clamaui. plures codices non habent, intempesta nocte, sed, in maturitate: vix autem vnus inuentus est, qui haberet geminata IN præpositione, id est, in immaturitate. Immaturitas itaque hoc loco nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgò dici solet hora importuna: nox quoque intempesta, id est, media, quandò quiescendum est. Hinc procul dubio nuncupata est, quia importuna est actionibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt veteres opportunum, & intempestiuum importunum, à tempore ducto vocabulo, non ab illa tempestate, quæ consuetudine Latinæ linguæ cæli perturbatio iam vocatur, quamquàm isto verbo libenter vtantur historici, vt dicant, Ea tempestate, quod volunt, Eo tempore, intelligi. Vnde & Hieronymus in libro de vita Paulæ, Post alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat, sed prima vel inter primas veniens, cæteras operiebatur, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium canebant. Item eiusdem ad Demetriadem virginem: Nunc tantùm ad virginem loquar, id est, non ea, quæ extra te, sed in te sunt, tantùm considerans. Præter psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, noctis medio, & mane semper est exercendum: statue quot horis sanctam scripturam ediscere debeas, quanto tempore lugere, non ad laborem, sed ad delectationem, & instructionem animæ, cúmque hæc finieris spatia, & frequenter te ad figenda genua solicitudo animi suscitauerit, habeto lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina, in alueolis fusa vertantur, aliatúmque neta aut in globum collige, aut texenda compone, & reliqua. Et iterùm eiusdem ad aliam de institutione filiæ. Præponatur ei probæ fidei, morum, ac pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat, & assuescat exemplo ad orationes & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatricem CHRISTI, accensáque lucerna reddere sacrificium vespertinum. Sic dies transeat, sic nox inueniat laborantem, Oratio lectioni, lectio succedat orationi. Sufficiant nobis hæc exempla ad demonstrandum, qua hora surgendum sit in nocturnali officio, & hîc habeant finem tres stationes vigiliarum, quæ per ternas horas diuisæ exercitæ sunt, & in quarta oriente iam Lucifero, excussis torporibus tædij nostri, sobriè & strenuè præstolemur aduentum Domini nostri IESV CHRISTI, qui sua resurrectione nos lætificauit, & informauit ad resurrectionem nostram, quam desiderauerunt patres, sed in nobis impleta est, in quos fines seculorum deuenerunt. Quos fines recolimus in matutinali officio vsque ad resurrectionem corporum.

De Matutinali officio. Cap. 10.

Matutinale officium, tempus noui testamenti mentibus nostris intimat, hoc est, ab initio baptismi vsq; ad plenam remunerationem, quam promisit Deus cum iureiurando Abrahę, & filijs suis in æternum. Eo enim tempore, id est, matutinali, baptizati sũt filij Israël in mari rubro, vt Exodus narrat: Factum est, inquiens, in vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, & interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, & reliqua. Quandò isti sunt interfecti, tunc baptizati sunt filij Israël. Quæ sit vigilia matutina, Beda in tractatu super Marcum monstrat, vbi disputat de quarta vigilia noctis. Et circa, inquit, vigiliam quartam noctis, venit ad eos, ambulans super mare. Stationes & vigiliæ militares, in terna horarum spatia diuiduntur. Quandò ergò dicit, quarta vigilia noctis venisse ad eos Dominum, ostendit tota nocte periclitatos, & extremo noctis tempore eis auxilium præbitum. & paulò pòst, Cùm verò mentem quis nisi iustus ad superni lumen præsidij & perpetuæ dona retributionis erexerit, quasi inter noctis vmbras repentè exortum Luciferi conspicit, quod diem proximum nunciat. Lucifer nanque cumplurimùm tres horas noctis, id est, totam vigiliam matutinam illuminare perhibetur. Aderítque Dominus, qui sopitis tentationum periculis, plenam libertatis fiduciam suæ protectionis attribuat. Quod tempus, id est, baptismi, præfiguratum est in arca Noë, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt. Docet Petrus Apostolus hoc præcessisse in forma nostri baptismatis, dicens: In qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam: quod & nos nunc similis formæ saluos baptisma facit. & reliqua †. Sicut tunc octo animæ fuerunt in arca, ità possumus inuenire octo ordines electorum sub tempore baptismi. Primus ordo est primitiuæ Ecclesiæ versantis in populo Iudaico: secundus, eiusdem primitiuæ Ecclesiæ intrantis ad gentes: tertius, credentis gentilitatis: quartus, resipiscentis populi Iudaici: quintus, eorum, qui futuri sub tempore Antichristi: sextus & septimus & octauus, eorum, qui vniuersaliter colligendi sunt ex Asia, & Europa, & Africa, & fruentur maiori pace, quàm nunc fruatur Ecclesia. Vnde Gregorius: Quæ sagena scilicet vniuersaliter tunc repletur, cùm in fine suo humani generis summa concluditur. Primus psalmus monstrat primitiuam Ecclesiam, quæ reformata & ædificata est Christi prædicatione, eo iam regnante, sicut ipse dicit, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Quod primus & secundus versus dilucidant, Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Iste regnantem Christum monstrat: At secundus ædificationem membrorum suorum, dicens: Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Quid iste psalmus in se contineat, addiscimus verbis sancti Augustini in expositione tituli ipsius. Ità enim infit: In titulo enim tamquàm admonemur in limine, quid intùs quæramus. Inscriptus ergò est ità: Laus cantici ipsi Dauid in die ante sabbatum, quandò fundata est terra. & post aliqua, Cùm omnes qui credunt per vniuersam terram, immobiles sunt in fide, fundata est terra: tunc fit homo ad imaginem Dei, quod significat sextus ille dies de Genesi. Sed quomodò illum fecit Deus? Quomodò fundata est terra? Christus venit vt fundaret terram. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus †. Super hoc fundamentum Apostolica Ecclesia primò fundata est. Ipsa venit ad cæteras nationes, annuncians eis Christi aduentum, & præcipiens, vt ei iubilarent & seruirent. Vnde idem, qui suprà, dicit in tractatu psalmi nonagesiminoni. Iubilate ergò Domino vniuersa terra. Nunquid modò vocem meam audit vniuersa terra? Et tamen hanc vocem audiuit vniuersa terra: Iam iubilat Domino vniuersa terra: & quod adhuc non iubilat, iubilabit. Prætendens enim benedictio incipiente Ecclesia ab Hierusalem per omnes gentes, & reliqua. Ex his verbis nostram vocationem sentimus in secundo psalmo per prædicationem Apostolorum, Ac in tertio nostram beneuolentiam offerimus Apostolorum vocationi, & dicimus: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea. Titulus psalmi monstrat præsentem psalmum cantatum esse ex persona gentilitatis. Titulum habet iste Psalmus, Ipsius Dauid, cùm esset in deserto Idumææ. Quod ità idem Augustinus in tractatu psalmi eiusdem: Per Idumææ nomen intelligitur seculum istud. Idumæa enim gens erat quædam errantium hominum, vbi idola colebantur. Arca enim Noë, quæ octo animas continebat,

bicamerata erat. De qua re scribit idem qui suprà, in libro quintodecimo de ciuitate Dei: Et fieri quidem potest, vt & nobis quispiam, & alius alio modo exponat hæc aptiùs, dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc de qua loquimur, Dei ciuitatem in hoc seculo maligno tamquàm in diluuio peregrinantem omnia referantur, si ab eius sensu, qui ista cõscripsit, non vult longè aberrare, qui exponit. Exempli gratia, velut si quispiam quod hic scriptũ est, inferiora bicamerata, & tricamerata facies ea, non quod ego in illo opere dixi velit intelligi, quia ex omnibus gentibus Ecclesia congregatur: bicameratam dictã, propter duo genera hominum, circuncisionem scilicet, & præputium, quos Apostolus & alio modo dicit Iudæos & Græcos, & reliqua. Quia futurum est ante persecutionem Antichristi, vt populus ex præputio & circuncisione vnum sint in fide, ideò duo psalmi in tertio ordine continentur sub vna antiphona. Quæ continentur in psalmo, Deus misereatur nostri, vtrunque populum designant, scilicet Iudæum, & gentilem. Postquàm hi fuerint coniuncti, veniet tribulatio Antichristi, in cuius figuram præcessit Nabuchodonosor, & mittet in caminum tribulationis tres filios Noë, quasi tres pueros, quos non solùm liberabit DEVS de eius malignitate, quia electi sunt: sed & benedicent Domino in similitudinem trium puerorum. Quapropter cùm in cæteris psalmis solemus dicere Alleluia, in ista benedictione Latinis verbis vtimur, ad commendandam tribulationẽ, quam passuri sunt sancti in diebus memorati Antichristi, siue modò patiuntur à membris eius. Et non est necesse ibi cantare, Gloria patri & Filio, quia in ipsa benedictione commemoramus eandem sanctam Trinitatem, dicendo: Benedicamus Deo patri & Filio & Spiritui sancto. Diximus de Gloria patri, quòd eius vsum scripserit beatus Hieronymus ad Papam Damasum. Post hoc secundùm Danielem erit quies aliqua, qui ità dicit: Beatus qui expectat, & peruenit vsque ad dies mille trecentos trigintaquinque. Quod beatus Hieronymus sic exponit, Beatus, inquit, qui interfecto Antichristo supra mille ducentos nonaginta dies, id est, tres semis annos, dies quadragintaquinque præstolatur, quibus est Dominus atque Saluator in sua maiestate venturus. In qua quiete celebrabitur laus Dei, quæ continetur in tribus psalmis, scilicet, Laudate Dominum de cælis. &, Cantate Domino canticum nouum. &, Laudate Dominum in sanctis eius, ab vniuerso genere humano, quod euadet de tribulatione, quod genus humanum à tribus filijs Noë propagatum est. Vnde Augustinus in memorato libro quintodecimo de ciuitate DEI: Tricamerata verò, quæ in arca erat, eò quòd omnes gentes de tribus filijs Noë post diluuium reparatæ sunt: Siue alio modo, vt idem Augustinus in libro quæstionum Euangeliorum titulo quadragesimoseptimo, Ad ipsa tria genera quæ assumuntur, arbitror pertinere etiam illa tria nomina sanctorum virorum, quos solos liberatos Ezechiel propheta prænunciat, Noë, Daniel, & Iob. Videtur enim Noë pertinere ad eos, per quos Ecclesia regitur, sicut per illum in aquis arca gubernata est, quæ figuram gestabat Ecclesiæ: Daniel autem, quia cælibem elegit vitam, id est, nuptias terrenas contempsit, vt, sicut dicit Apostolus, sine solicitudine viueret cogitans quæ sunt Dei, genus eorum significat, qui sunt in ocio, sed tamen fortissimi in tentationibus vt possint assumi: Iob autem quia & vxorem habuit, & filios, & amplas terrenarum rerum copias, ad illud genus pertinet, cui molendinum deputatum est: sed tamen vt sint fortissimi in tentationibus, sicut ille fuit. non enim aliter assumi poterunt: nec puto alia esse genera hominum quibus constat Ecclesia, quàm ista tria. Quoniam futura sunt hæc vnius virtutis, scilicet patientiæ consortia, & communia, sub vna antiphona siue Alleluia canuntur tres psalmi, qui nos inuitant ad eorum societatem. Dein sequitur lectio, quæ pro admonitione fraterna recitatur in choro, quæ semper placita erit quandiù in præsenti seculo deget Ecclesia. Post eà sequitur versus aptus tempori tali. dicit enim, Dominus regnauit, & cætera. Tunc fiet illud quod Apostolus dicit, Cùm tradiderit regnum Deo & patri. Quandò regnum DEO tradit, sibi ipsi qui DEVS est, coniungit illud ad perpetuum regnum suum. At hymnus Zachariæ prophetæ recolit remunerationem promissam Abrahæ, id est, vt seruiamus Domino sine timore in sanctitate & iustitia omnibus diebus. Tale seruitium reperitur modò in raris, qui sunt iam perfecti: Sed tunc ab electis omnibus celebrabitur, quia omnes erunt perfecti.

De nocturnali officio per quotidianas noctes. Cap. 11.

VT enim Dominica nox recolit ciues Hierusalem ab initio mundi vsque in finem, ità quotidianæ noctes peregrinationem mortalium, & abalienationem à patria inter inimicos degentem. Et quia duodecim horæ sunt noctis, in quibus necesse habemus custodia Domini muniri, duodecim psalmos cantamus. Et quia hæc custodia seria est per sex ætates mundi, sex antiphonis coniungimus psalmos. Et quia sex ætates mundi tribus temporibus concluduntur, scilicet naturalis legis, literæ, & legis gratiæ, tres lectiones leguntur, & tres responsorij canuntur.

De Matutinali officio per quotidianas noctes. Cap. 12.

IN Dominicis noctibus per quinque antiphonas recolimus statum Ecclesiæ ab initio Apostolicæ stabilitatis vsque ad perfectionem electorum, qui in fine mundi venturi sunt: At quotidianis noctibus altero modo eundem statum recolimus per mutationem psalmorum, & canticorum à secunda feria vsq; in sabbato. Primus psalmus, Miserere mei Deus, continet pœnitentum conuersionem. Iudæi conuersi, qui deputantur in primitiua Ecclesia, istius psalmi vigorem frequentabant, quandò ad prædicationem Petri pœnitentiam egerunt, & compuncti sunt corde. De quibus scriptum est in Actibus Apostolorũ: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos, Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ait illis: Pœnitentiam, inquit, agite. & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi. Simili modo per sequẽtes noctes idem psalmus nos, qui de gentili conuersatione conuersi sumus, ad pœnitentiã prouocat. Sufficit de præsenti psalmo. De cæteris, id est, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. &, Deus misereatur nostri. &, Laudate Dominum de cęlis, ac, Cantate Domino, atq;, Laudate Dominum in sãctis eius, iam dictum est: restat ordo vt ad secundam feriam reuertamur, & trãseamus per mutationem psalmorum & canticorum. Illud primò oportet intueri, vt psalmus & cãticum sicut sunt in officio deputata vnius noctis, ità sint in rebus similia & significationibus. Psalmus, Verba mea, habet hunc titulum, Pro ea, quæ hæreditatem accepit. Quem ità exponit Augustinus: Intelligitur ergò Ecclesia, quæ accepit hæreditatem, vitam æternam per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, vt possideat ipsum Deum, cui adherens, beata sit secũdùm illud, Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Hanc hæreditatem primitiua Ecclesia accepit, quæ simul cum Apostolis in præsenti seculo vixit. Ex eius persona cantatur canticum Esaiæ prophetę, Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me. & cætera. Canticum istud, illud tempus recolit, quandò primum vexillum sanctæ crucis erectum est. Vnde in superioribus partibus in eodem propheta scriptum est, Et leuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israël, & reliqua. Quod sic Hieronymus in eodem exponit, In die illa, hoc est, in illo tempore, de quo & supradictum est, cùm resurrexerit radix Iesse in signum populorum, siue vt dominetur gẽtium, apponet Dominus secũdò manum suam, vt nequaquàm iuxta eos nostros

Iudaizantes in finem mundi, cùm intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israël saluus fiat: sed omnia hæc in primo intelligamus aduentu. Et paulò post: Leuabit igitur signum crucis in nationes vniuersas, & de synagogis Iudæorum primùm Israël populos congregabit, vt Apostoli præceptum Saluatoris implerent, qui dixerat: Ite ad oues perditas domus Israël. Idem in sequentibus in memorato libro monstrat, de quibus canticum narret, dicens: Qui priùs in solitudine dixeratis, quandò ascendistis de terra Ægypti, & mare siccatum est rubrum: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: & nunc percussa lingua maris Ægypti, & flumine illius arefacto, atque conscisso & humiliato, glorificate Dominum, & dicite: Confitebor tibi Domine, quoniam iram merui & furorem. Tuam misericordiam consecutus sum, Tu es enim Saluator meus, id est, Iesus: & nequaquàm fiduciam habebo, in idolis, nec timebo quæ non sunt timenda: sed tu es fortitudo mea, & laus mea. Hoc est inter psalmum & canticum, quod est inter opera iusti, & gratiarum actionem: vt psalmus demonstret, opera iusti post conuersionem, vt est in præsenti psalmo: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi & videbo, & cætera: & canticum, Laudem Dei pro eodem opere. Versus post lectionem per quotidianas noctes, illud tempus ad memoriam reducit, quandò merces recompensabitur post laborem præsentis seculi iustis à Domino. Versus dicit, Repleti sumus manè misericordia tua, & reliqua. Quem ita exponit Augustinus in eodem psalmo, vnde sumptus est: Deinde, inquit, illa bona quæ futura sunt, spe anticipans, & velut facta iam deputans, repleti sumus, inquit, mane misericordia tua. Ergò in his velut nocturnis laboribus & doloribus prophetia nobis accensa est. sicut lucerna in obscuro loco, donec dies illucescat, & Lucifer oriatur in cordibus nostris. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Tunc replebuntur eo bono iusti, quod nunc esuriunt & sitiũt, cùm per fidem ambulantes peregrinantur à Domino. Vnde & illud dicitur, Replebis me lætitia cum vultu tuo: manè adstabunt & contemplabuntur. Et, sicut alij dixerunt interpretes, Satiati sumus manè misericordia tua. Tunc satiabuntur: Sicut enim alibi ait, Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Vnde dicitur, Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Atque ipse Dominus, Ostendam meipsum illi. Quod donec fiat, nihil boni nobis sufficit, nec sufficere debet: ne desiderium nostrum in via remaneat. Et post pauca: Repleti sumus manè misericordia tua, & exultauimus, & * delectati sumus in omnibus diebus nostris. Dies ille, dies est sine fine, simul sunt omnes illi dies †. Quod per quotidianas noctes sequitur post hymnum Zachariæ, qui nos introducit post resurrectionem corporum in æternam vitam, oratio consueta hoc innuit, quòd illa omnia bona peccatores per pænitentiam sperant.

De tertia feria. Cap. 13.

TErtia feria illud tempus recolit, quandò ab impiis Imperatoribus persequebatur Ecclesia, qui conabantur auferre lucrum Apostolorum, nè filios spiritales generarent. Tempus illud præcipuè fuit à prima persecutione Neronis, vsque ad tempora Diocletiani, & Maximiani. Qui sancti eo tempore passi sunt, psalmus monstrat, dicens: Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, &c. Sequentia non minùs demonstrant tristitiam sanctæ Ecclesiæ, quam habebat, quia non ei apertè licebat Christum generare in cordibus electorum. Euasit sancta Ecclesia de hac tribulatione, & cantat canticum, quod cantauit Ezechias postquàm liberatus est de Sennacherib, & postquàm eum Deus visitauit per flagellum infirmitatis, ne eleuaretur cor eius de victoria concessa. Vnde & dicit, Viuens viuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam. Nam & ipse ideò flebat, quia dolebat orbitatem filiorum.

De quarta feria. Cap. 14.

FEria quarta tempus illud recolit, in quo sancta Ecclesia exaltata est super omnes inimicos suos. Quod ex titulo psalmi qui in ea cantatur, cognoscere possumus. Titulus talis est, In finem psalmus Dauid, Canticum Hieremiæ, & Ezechiel ex populo transmigrationis cùm inciperent exire. Iste psalmus ex persona eorum cantatur, qui intuentur reditum ad Hierusalem, & libertatem populi Dei. Sicut Iudæi quondam liberati sunt de Babylonia, & transducti Hierusalem: ita & Ecclesia nostra liberata est de manu impiorum Imperatorum, & donata libertati tempore Constantini Imperatoris. Vnde exultat in cantico, quod cantauit Anna Samuelis mater, postquàm liberata est de afflictione Phenennæ æmulæ suæ: Exultauit, inquit, cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meũ in Deo meo. Ab illo enim tempore postquàm respublica & potestas Romanorum subdita est Apostolicis viris & Christianis Imperatoribus, dilatatum est os Ecclesiæ super inimicos suos, scilicet & Paganos & perfidos Iudæos. Ista dilatatio hodierna die permanet. det Deus, vt diù permaneat & impleatur illud Apostoli, Donec plenitudo gentium introierit, & sic omnis Israël saluus fiet.

De quinta feria. Cap. 15.

ISte articulus sub vna virga, id est, sub vno regimine suscipit populum Iudaicum, & populum gentilem. Quia in isto articulo recipiendus est populus Iudaicus, cantatur psalmus in quinta feria, qui prætitulatur ex oratione Moysis. Talis est titulus, Oratio Moysis hominis Dei. Sequitur canticum, Cantemus Domino. Quod olim cantauere in figura futuræ victoriæ percipient quandò implebitur quod Dominus in Euangelio dixit, Amodò non me videbitis, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

De sexta feria. Cap. 16.

SExta feria celebratur in memoriam passionis Saluatoris nostri. Psalmus qui in ea cantatur, hunc titulum habet, Ipsi Dauid, quandò eum filius eius persequebatur. De quo titulo ita dicit Augustinus in prologo eiusdem psalmi: agnoscamus ergò quemadmodùm Christum persequebatur filius suus: Habebat enim filios de quibus dicebat, Non ieiunant filij sponsi quamdiu cum illis est sponsus, cum autem ablatus fuerit sponsus, tunc ieiunabunt filij sponsi. Ergò filij sponsi Apostoli, & inter hos persecutor diabolus Iudas. Passionem itaque suam in hoc psalmo prædicaturus est Christus. Canticum passionem eius nihilominùs sonat, dicens: Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Quod sic Hieronymus exponit: Vexilla & trophæa crucis, & in ipsis cornibus abscondita est fortitudo eius. & Paulò pòst in cruce ergò paulisper fortitudo eius abscondita est, quando dicebat ad patrem: Tristis est anima mea vsque ad mortem: &, Pater, si possibile est transeat à me calix iste. & in ipsa cruce, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Ista est quinta nox à secunda feria. Sicut in quinto psalmo per Dominicas noctes celebratur contemptus Nabuchodonosoris, & victoria trium puerorum, inter quos erat quartus adspectus filij hominis: ita & nunc in quinto loco contemptus totius mundi, & victoria summi & solius triumphatoris illius, cuius adspectus olim videbatur inter tres pueros. Dignèque in sexta feria memoratur eius passio præ cæteris noctibus, quia in ea peracta est.

De Sabbato. Cap. 17.

SAbbatum recolit memoriam electorum Iudæorum, qui iuncti erunt ecclesiæ in fine mundi. Sabbatum quod fingebant & fingunt Iudæi carnales se obseruare, Iudæi fideles in veritate custodiẽt in fine. Psalmus qui in eo cantatur, talem titulum habet: Psalmus

cantici in die sabbati. Ex titulo psalmi conueniens est psalmus sabbato. Quomodò congruat populo Iudaico, versus quidam demonstrat, dicens: In decachordo psalterio cum cantico & cithara. Quod ità Augustinus, Decachordum psalterium modò audistis: Dechachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & Iudæi habent legem: portant, non psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Qui operantur cum tristitia, nondùm psallunt, Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt benè, & reliqua. Hoc credimus futurum esse in populo Iudaico, quandò populus vnus erit cum sancta Ecclesia, quod modo beatus Augustinus narrat de sancta Ecclesia. Canticum quod sequitur, Audite cæli, quomodò sabbato conueniat & populo Iudaico, dominus Beda explanat in secundo libro tractatus super Lucam: Confluebant autem die sabbati in synagogis, vt iuxta quod Dominus præcipit, Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, feriatis mundi negociis, ad meditanda legis monita quieto corde residerent, Cuius quotidie deuotionis agendæ hactenus in ecclesia perdurat indicium: quia ad memoriam priscę religionis canticum Deuteronomij, in quo vniuersus veteris populi status, quid videlicet offenso, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis sabbato dicere consueuit: Alioquin esset præposterum, vt in prioribus septimanæ diebus prophetarum dictis carminibus, Moysis vltimum diceretur. Valet enim ad opusculum huiusce fabricationis, si consideremus ex sensibus & intellectu psalmorum Dominicæ noctis in matutinali officio, quomodò eis colligentur psalmi & cantica, quæ sunt per sex dies hebdomadis. Primus psalmus, Dominus regnauit, Domini regnum demonstrat post eius resurrectionem, de quo ipse dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: econtra, Miserere mei Deus, pœnitentiam mortui hominis peccato, sed etiam respirantis per bonum odorem, quem accepit à nunciis verborum Dei. Pro illo enim venit Christus mori & resurgere à mortuis, vt ipse in Euangelio manifestat, dicens: Non veni vocare iustos, sed peccatores. & iterùm: Veni enim saluare quod perierat, & vt manifestius dicam, propterea surrexit, vt nos resurgeremus. Sua resurrectio extitit per corpus immortale, nostra extat per pœnitentiam. Vnde non immeritò sicut vice resurrectionis suæ, Dominus regnauit, cantamus in Dominicis, & in festiuis noctibus: ità congruit vice nostræ resurrectionis in sequentibus noctibus, Miserere mei Deus, cantare. Quoniam duo continet memoratus psalmus, Dominus regnauit, Christi regnum acceptum per triumphum crucis, & firmationem sanctæ ecclesiæ non commouendam à statu suo, psalmus de secunda feria & canticum huic, id est, psalmo, Dominus regnauit, propter constructionem Ecclesiæ, adnectuntur. Psalmus, Verba mea, vocem Ecclesiæ continet, quæ in primo tempore coniuncta est Apostolis. De qua dicit Augustinus in psalmo quinto: Vox ecclesiæ est in hoc psalmo,* vocatæ ad hæreditatem Domini, Verba mea, Exaudi me Domine: vocata inuocat Dominum, vt eodem opitulante, pertranseat nequitiam seculi huius, & ad eum perueniat. Canticum. Confitebor tibi Domine, vt superiùs demonstratum est, eandem Ecclesiam præsentat. Psalmus, Iubilate Domino omnis terra, chorum prædicatorum continet, qui non timentes minas principum, exciuerunt Ecclesiam de Babylone ad seruiendum Domino soli: Quid idem chorus passus sit à ciuibus Babyloniæ ciuitatis, psalmus, Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta, dilucidat. Canticum minimè latet angustiam Ezechiæ regis, qui dixit, Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, & cætera quæ sequuntur. Ezechias bonus & iustus rex annumeratur in corpore prędicantium. Satis indicat præsens canticum angustiam

* vocat te.

A præsentis Ecclesiæ, de qua angustia dicit versus, Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meę. Psalmus, Deus Deus meus, continet vocem gentilis populi, qui à somno animæ euigilat post introductam illuminationem prædicatorum. Quis sit somnus, de quo euigilat, quandò dicit, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, Augustinus memoratus dilucidat in tractatu eiusdem psalmi: Illud autem, inquiens, cauere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est somnus animæ, bonus somnus corporis, quo reparatur valetudo corporis. Somnus autem animæ, est obliuisci Deum suum. Quæcunque anima oblita fuerit Deum suum, dormit. Et infrà: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: sitiuit in te anima mea. Ecce illud desertum Idumææ videte quomodò hic sitit. Et paulò B pòst, Quandò anima sitit, fontem sapientiæ sitit. De ipso fonte sapientiæ inebriabuntur animæ nostræ, sicut alius psalmus dicit, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergò sapientia, sitienda iustitia. Eandem reuersionem sonat psalmus in quarta feria, id est, de obliuione Dei ad eius recordationem, quasi, de Babylone ad Hierusalem. In eodem psalmo aliqua sitis memoratur similis de psalmo, Deus Deus meus. Insit iste psalmus, Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. Vnde idem qui suprà in tractatu psalmi, Te decet hymnus Deus, videmus, credunt, & ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, & non sufficit vni homini vt factus ipse fidelis vnum lucretur. Canticum, Exultauit cor meum in Domino, liquidò monstrat, C sanctam Ecclesiam superiorem esse Babylonia. Psalmus, Deus misereatur nostri, in quo per voces prædicantium colligitur populus Iudaicus, dicentium: Confiteantur tibi populi Deus, conuenit cum psalmo de quinta feria, Domine refugium factus es nobis, qui habet titulum, Oratio Moysis hominis Dei: Cui aptè respondet canticum, Cantemus Domino. Hymnus trium puerorum, Benedicite, passionem Domini ac triumphum eius ad memoriam nobis reducit. Nabuchodonosor diabolum significat: ministri eius, qui accenderunt flammam ignis in fornace, Iudæos clamantes, Crucifige crucifige. Missi sunt tres pueri in caminum ignis. futurum enim erat, vt furorem incendij Iudæorum sustineret Christus. Tres fuerunt pueri, qui D vna voce confitebantur Domino. Tria pura sacramenta exierunt de homine Christo in passione eius, spiritus, aqua & sanguis, quæ tria vnum monstrant Christum. Erat in fornace adspectus quarti, quasi similitudo filij Dei: Etenim pendebat siue sepeliebatur corpus Christi assumptum ex Maria Virgine. Puerorum corpora non sunt corrupta in fornace: futurum erat vt Christi corpus non corrumperetur putredine mortis. Liberati sunt tres pueri de camino: Liberatus Christus de ore leonis. Propter hoc sacramentum, vt opinor, audiui cantari in vigilijs Paschæ in ecclesia Turonensi post lectiones, Benedicite. Omnes qui piè volunt viuere, persecutionem patiuntur, & pertinent ad corpus trium puerorum, qui missi sunt in caminum, cuius corporis caput est Christus: At hi qui persecutiones E ingerunt, ad corpus diaboli, cuius membrum extitit Nabuchodonosor, & omnes persecutores vsque ad maximum membrum Antichristum. Et meritò in quintò ordine recolitur euasio electorum de persecutoribus, quia corpus, quod quinque sensibus regitur, possunt occidere: ampliùs autem quid faciant, non habent. Psalmus de sexta feria, vt prætulimus, & canticum, Christi passionem detinent. Laudate Dominum de cælis, &, Cantate Domino, &, Laudate Dominum in sanctis eius, actum sanctæ Ecclesiæ monstrant post transactam persecutionem, quem continet versus, Bonum est cnofiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime. At canticum, Audite cæli quę loquor, quamuis duo in se contineat, id est, remunerationem Domini

pro bonis, & retributionem pro offensis: tamen propter sabbati quietem, in qua cantatur, ad eos illud dirigimus, qui bona pace vtuntur post persecutionem in ecclesia nostra. De quibus dicit versus, Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.

De Dominicis noctibus in Matutinali officio à Septuagesima vsque in Pascha. Cap. 18.

PEr Dominicas noctes à Septuagesima vsque in Pascha Domini, in Matutinali officio duo psalmi mutantur, Miserere mei Deus. &, Confitemini Domino. Per hos duos psalmos informantur hi, qui nondùm sunt perfecti, etiam illo modo quo homines hîc perfecti esse possunt. De quibus dicebat Paulus: Quicunque perfecti, hoc sapite. Quibus non congruit præceptoribus & doctoribus auferre timorem & spem. Timorem, quem oportet nobis peccatoribus habere in præsenti peregrinatione de vindicta DEI inculcat psalmus, Miserere mei DEVS, qui resultat vocem peccatoris pœnitentis. Plangamus peccata in psalmo, Miserere mei Deus: Post planctum aderit charitas, quæ foras mittit timorem per spiritum, qui consolatur corda lugentium. Ac ideò quia post dolorem cordis, & indignationem reatus solet charitas præbere fiduciam accedendi ad Dominum, ascendamus spe sortis electorum ad bona opera laudandi Deum, & dicamus ad alterutrum, Confitemini Domino quoniam bonus. De his duobus gradibus scribitur in Deuteronomio: Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam, quia animam suam apposuit tibi: Quod sic sanctus Gregorius exponit: Accipere namque aliquandò dicimus auferre. vnde & aues illæ, quæ rapiendi sunt auidæ, Accipitres vocantur. Et paulò pòst: Pignus verò debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cùm à peccatore iam peccati confessio tenetur. Superior autem & inferior mola, est spes & timor. Et iterùm post pauca: In peccatoris itaque confessione incessanter debet spes & formido coniungi, quia incassùm misericordiam sperat, si non etiam timeat: & incassùm iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidit. Et iterùm: Tollit enim superiorem, si flenti peccatum, dicat, Non habebis veniam de commissis: Tollit inferiorem, si peccantem palpet, & dicat, Age mala inquantùm vis: Nam Deus pius est, & ad indulgentiam paratus, & reliqua. Psalmus, Dominus regnauit, perfectos informat, quales fuerunt Apostoli: Miserere mei Deus, fragiles & infirmos, quos oportet plorare & plangere, quod significat tempus Septuagesimæ. Videtur paruitati nostræ congruere propter numerum Septuagesimæ, qui tenet peregrinationem nostram, vt cum Alleluia & cum altitudine psalmi, Dominus regnauit, Gloria in excelsis DEO introducatur in thesauros suos vsque ad diem exultationis Ecclesiæ per resurrectionem capitis nostri.

De versibus, qui in Quadragesima sunt, vsque in passionem Domini. Cap. 19.

SÆpè dictum est quòd psalmus, Qui habitat in adiutorio altissimi, mentionem eorum informet, qui in certamine positi, in Domino ponunt spem suam, & omne adiutorium ab eo deprecantur. Est enim sancta Ecclesia in maiori certamine constituta diebus Quadragesimæ, quàm in alio tempore. Ideò hunc psalmum eo tempore frequentat in versibus, qui Domini protectionem insinuat & adiutorium.

De passione Domini. Cap. 20.

DIes passionis Domini computantur duabus hebdomadibus ante pascha Domini. Neque enim ab re est, quòd in duabus hebdomadibus recolitur eius passio: quoniam in duobus temporibus huius mundi scribitur & informatur eadem passio. quale est illud primi tẽporis de Noë, qui inebriatus est vino, & denudatus iacuit, & ab vno filio dehonestatus, & à duobus veneratus: & illud iam sub lege, Et erit vita tua quasi pendens ante te, timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. In illis diebus amittimus per vndecim dies in solis responsoriis gloriam sanctæ Trinitatis, quoniam per humilitatem veniendum est ad passionem CHRISTI. Passio & persecutio humiliant, quantùm ad præsens cernitur, massam, quæ ex Adam sumpta est. Hanc immutationem humilitatis designant turbæ, quæ obuiam venerunt Domino die Palmarum ad descensum montis Oliueti. Hymnus scilicet, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, gloriam sanctæ Trinitatis recolit. Quoniam vna est persona filij DEI & filij hominis, qui pati venerat, conformat se sancta Ecclesia capiti suo, & de glorificatione eius reticet vsquedùm exaltetur per triumphum victoriæ. Hæc humiliatio priùs, & iterùm exaltatio per vnum versum psalmi cẽtesiminoni monstratur, qui dicit, De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. De hoc torrente Dominus in via bibit, quoniam mortem in transitu gustauit, atque ideò exaltauit caput, quia hoc quod moriendo in sepulcro posuit, surgendo super angelos eleuauit. Quamuis ritè congruat, vt propter humiliationem capitis nostri proximam, omittamus glorificationem sanctæ Trinitatis, in qua honoratur filius hominis propter vnitatem personæ filij Dei. Vnde & ipse præcepit Apostolis, ne alicui diceret transfigurationem suam in monte, antequàm resurgeret à mortuis: potest tamen & simpliciter intelligi, quatenùs ad memoriam nobis reducat, quòd aliquandò esset tempus, quando memoratus hymnus non dicebatur in Ecclesia nostra. A sancto Hieronymo scriptum est de eodem hymno ad Damasum Papam. Simile est & illud, quod Innocentius Papa scripsit, non Missam celebrari in Parasceue, & in sabbato sancto: tamen celebratur Missa, quæ celebrabatur ab Apostolis, scilicet, per solam orationem Dominicam. Si hoc voluit monstrare verbis suis, vbi dicit, sacramenta penitùs non celebrari, vt nullo modo celebrarentur, nemo id seruat apud nos. Sed vt populus qui reficiendus erat ipso die haberet in fundamentum corpus Dominicum, & nihilominùs reducatur nobis ad memoriam Missa Apostolorum, celebratur eadem: Quod non est necesse fieri in sabbato sancto, quia expectant omnes ieiuni vsque ad noctem, quandò Missa celebratur resurrectionis Domini. Ab illo die quandò omisimus Gloria patri, duæ hebdomadæ sunt, hoc est, quatuordecim dies vsque in Pascha Domini, Dies Paschæ iam de tertia hebdomada est, in qua restauratur omnis amissa glorificatio. In tertio tempore legis gratiæ omnia beneficia redduntur ecclesiæ, quæ expectauerunt patres nostri, qui tenebantur in claustris inferni, tempore naturalis legis, & tempore legis literæ. Neque abhorret à vero, si dies passionis Domini, qui per duas hebdomadas celebrantur, quasi per duo tempora eorum murmurationem ad memoriam nobis reducant, qui meritis suis cæleste regnum promerebantur, & tamen humiliati erant in claustris inferni vsque ad tertiam hebdomadam legis gratiæ.

De Cœna Domini, & Parasceue, ac Sabbato sancto. Cap. 21.

QVantùm potuit, institutor officij conformari nos voluit sua admonitione Christi passioni, & causis Apostolorum, qui obstricti erant tempore passionis, necnon & disiungi moribus persecutorum. Primò dicendum est, quòd omnis doctrina pastoris taceatur in ecclesia his diebus, id est, cœna Domini, & parasceue, ac sabbato sancto. Non dicitur, Domine labia mea aperies: non datur benedictio legentibus, admonitio lectionis non ministratur in matutinali officio: post hymnum Zachariæ non gubernatur oratio solito more à pastore. Ideò hæc non fiunt, quia pastor noster Christus recessit, & arietes gregis, qui iam prædestinati erant, vt pastores forent ecclesiæ, dispersi sunt. Minores quique faciunt suum officium typo discipulorum,

qui forſan minùs cogniti erant diſcipuli eſſe Chriſti, & typo mulierum, quæ præſentes adeſſe poterant humiliationi Chriſti. Solent enim aliqui cantores omittere verſum ante, Benedictus dominus DEVS Iſrael, quia non præcedit lectio, quod non oportet illis facere. Suum officium illi celebrant, ſed paſtoris officium reticetur. Inuitatorium non cantant, vt doceant malum conuentum vitare ſuos qualis fuit apud Iudæos de nece Chriſti. Quanto propius inſtant paſſioni, tanto ſe plùs humiliant in officio ſuo. Igitur in iſtis noctibus ſiue diebus penitus omittunt, Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto. Omnis ſalutatio deeſt in iſtis tribus diebus, ſiue noctibus, ad vitandam ſalutationem peſtiferam, qualem diabolus Iudas exercuit. Necnon etiam altitudo ſignorum, quæ fiebat per vaſa ærea, deponitur, & lignorum ſonus vſquequaque humilior æris ſono, neceſſariò pulſatur, vt conueniat populus ad eccleſiam. Poteſt & in hoc humilior vſus Eccleſiæ Romanæ deſignari antiquis temporibus, quàm nunc ſit, & præcipuè tunc, quandò latitabat per cryptas propter perſecutores: Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus ſub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vſum lignorum tenet, non propter æris penuriam, ſed propter vetuſtatem. Et quia Saluatoris noſtri humiliatio per ſepulturam, triduo celebratur, conuenit vt per tres dies, id eſt, quintam feriam & ſextam & ſeptimam, humiliatio noſtri officij ſubſequatur. Nouem pſalmi, & nouem lectiones, & nouem reſponſorij, qui celebrantur per tres noctes, inſinuant, quòd Dominus deſcendens ad inferiora loca terræ, inde tria hominum genera rapuit, & tranſuexit ad ſocietatem nouem ordinum Angelorum. Hæc tria genera diſtinguuntur in Euangelio per eos, qui in agro ſunt, & per eos, qui in molendino ſunt, atque per eos qui in lecto ſunt. Et quia hæc tria genera creduntur fuiſſe in naturali lege, & in tempore legis literæ, ſeu tempore prophetarum, meritò per tres noctes recoluntur: & propter nouem ordines Angelorum, quorum nomina legimus per nouenarium numerum, eorum reductio colitur ad ſocietatem eorundem Angelorum. Memorata tria genera electorum Auguſtinus ità dilucidat in libro quæſtionum Euangeliorum, titulo quadrageſimoſeptimo: Qui ſunt in illa nocte duo in lecto, & duæ molentes in vnum, & duo in agro, de quibus omnibus binis ſinguli aſſumentur, & ſinguli relinquentur? Tria genera hominum hîc videntur ſignificari. Vnum eorum qui ocium & quietem eligunt, neque in negociis ſecularibus neque negociis eccleſiaſticis occupati, quæ illorum quies lecti nomine ſignificata eſt. Alterum eorum qui in plebibus conſtituti, reguntur à Doctoribus, agentes ea, quæ ſunt huius ſeculi, quos & fœminarum nomine ſignificauit, quia conſiliis (vt dixi) peritorum eis expedit, & molentes dixit, propter temporalium negociorum orbem atque circuitum: quas tamen in vno molentes dixit, inquantum de ipſis rebus & negociis ſuis præbent vſibus Eccleſiæ: Tertium eorum, qui operantur in Eccleſiæ miniſterio, tam, quam in agro Dei, de qua agricultura Apoſtolus loquitur. Quoniam iſta tria genera non abfuiſſe credimus in omnibus articulis temporum, quæ tamen quamuis electa eſſent, deſcendebant ad inferni clauſtra, & ea in iſtis diebus deſcendit Dominus indè auferre, & ſociare actioni & cognitioni & gaudio ſcilicet Angelorum, non immeritò per nouem pſalmos, qui pertinent ad actionem, & nouem lectiones, quæ pertinent ad cognitionem operum Dei, & nouem reſponſorios, qui pertinent ad cantica ſanctorum Angelorum, nocturnalia officia celebrantur.

De Extinctione luminum. Cap. 22.

QVod lumen Eccleſiæ extinguitur in his noctibus, videtur nobis aptari ipſi ſoli iuſtitiæ, qui extinctus eſt, & ſepultus tribus diebus & tribus noctibus. Sol enim Chriſtus illuminauit Eccleſiam ſuam per diem & noctem, vt in proſperitate diei ſciret ſe moderatè exaltare, & in aduerſitate noctis æquanimiter ſubſiſtere. Sol qui præſentem mundum illuminat per diem & noctem vigintiquatuor horis perluſtrat orbem ſuum, & ſunt ſimul inter tres dies & noctes ſeptuagintaduæ horæ: Tot enim diſcipulos miſit Chriſtus binos & binos prædicare ante faciem ſuam. Igitur per ſingulas noctes memoratarum Feriarum vigintiquatuor lumina accenduntur. Et quia ipſe ſol ſignificat ſolem noſtrum, qui occubuit veſpere paſſionis, per lumen, quod nos poſſumus accendere & extinguere, inſtar ortus ſolis & occaſus demonſtramus ortum & occubitum veri ſolis aliquo modo. Illuminatur noſtra Eccleſia vigintiquatuor luminibus, & per ſingula cantica, in quibus nos oportet exultare, decidimus mœſtitia, quia verus ſol noſter occubuit, & ſic quaſi per ſingulas horas defectus ſolis augetur, vſque ad plenam extinctionem. Hoc enim fit ter, quia triduo recolitur ſepultura Domini. In die enim renouatur iſte ignis. NON enim aliter poteſt recuperari ad vtilitatem noſtrę Eccleſiæ niſi extrinſecùs accipiat fomentum. De qua re dicit Gregorius in Moralibus, Ignis namque corporeus, vt eſſe ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui, cum neceſſe eſt vt ſeruetur, per congeſta ligna proculdubio nutritur, nec valet niſi ſuccenſus eſſe, & niſi refotus, ſubſiſtere †. Propter noſtram infirmitatem reaccenditur, quia ſine lumine non poſſumus noſtra officia peragere in Eccleſia. Alioquin conueniret potiùs, vt poſt primam extinctionem extinctus eſſet vſque ad gloriam reſurrectionis & renouationis noui teſtamenti.

De tribus Pſalmis, qui cantantur in nocturnali officio per ſeptem dies Baptiſmales. Cap. 23.

TRes pſalmi, qui cantantur in Dominica nocte reſurrectionis Domini, opera trium dierum monſtrant, quæ Dominus ſecundùm Lucam promiſit ſe perficere in præſenti ſeculo. Dicit Lucas: In ipſo autem die acceſſerunt quidam phariſæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicite vulpi illi, ecce dæmonia eiicio, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſummor: Veruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Hæc tria opera, id eſt, dæmonia eiicere, & ſanitates perficere, & tertia die conſummari, promiſit ſe acturum, & ſtatim ſubiicit de ſua paſſione, quæ futura erat in Hieruſalem. De dæmonibus eiiciendis dicit ſecundùm Ioannem: Nunc iudicium mundi eſt. Quod ſic exponit ſanctus Auguſtinus in ſermone quadrageſimonono ſuper eundem Ioannem: Seruato illo in fine iudicio: vbi nouiſſimè viui & mortui iudicandi ſunt. Poſſidebat ergò diabolus genus humanum, & reos ſuppliciorum tenebat chirographo peccatorum, Dominabatur in cordibus infidelium, ad creaturam colendam deſerto creatore deceptos captiuóſque pertrahebat. Per Chriſti autem fidem, quæ morte eius & reſurrectione firmata eſt, per ſanguinem eius, qui in remiſſionem peccatorum fuſus eſt, millia credentium à dominatu diaboli liberantur, Chriſti corpori copulantur, & ſub vno capite vno eius ſpiritu fidelia membra vegetantur: hoc vocabat iudicium, diſcretionem hanc, à ſuis redemptis diaboli expulſionem. De eadem expulſione dicit idem Ioannes Euangeliſta in ſequentibus: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Ipſa eſt prima dies, de qua Dominus dicit ſecundùm Lucam, Ecce dæmonia eiicio hodie. Ipſam diem monſtrat prima antiphona, quæ dicit, Ego ſum qui ſum, & conſilium meum non eſt cum impiis. Hoc eſt iudicium, id eſt, diſcretio de qua dicit Ioannes, vt ſeparati ſint fideles, cum quibus eſt conſilium Domini, ab impiis. Eandem monſtrat primus Pſalmus, Beatus vir, qui deſcribit primò, quid beatitudo debeat fugere, & quid appetere: ac poſtea expulſionem impiorum nihilominùs

describit, dicendo, Non sic impij, non sic, sed tamquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, & cætera quæ sequuntur. Secunda antiphona monstrat, quòd in crastino dixit Dominus se perficere secundùm Lucam hoc est, sanitates. Quæ sint istæ sanitates, Ioannes continuatim postquam dixit, Ecce princeps mundi eiicietur foras, subiunxit, dicens: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham post me. Quod ità Augustinus in sermone memorato: Non itaque hoc ad diuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatem, aut certè omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus omnibus, siue in gradibus bonorum omnibus. Et post paululùm: Vt sit caput eorum, & illi membra eius. De qua re dicit antiphona secunda, Postulaui patrem meum, dedit mihi gentes in hæreditatem. Quæ traxit post se, sunt gentes, quas pater dedit filio in hæreditatem. Tertia antiphona tangit consummationem, quam Dominus se promisit perfecturum in tertia die. Tertia dies est, quando eos de quibus diabolum eiecit, & sanitati restituit, per coniunctionem corporis sui perducit ad societatem sanctorum Angelorum. Antiphona dicit, Ego dormiui, & somnum cepi, & resurrexi. Resurrexit Christus, sed non solus. Hoc testificati sunt illi, qui in die resurrectionis eius per resurrectionem apparuerunt multis in sancta ciuitate. Caput surrexit: necesse est vt membra sequantur. Propterea non dixit Paulus, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortui IESV Christi Domini nostri: sed dixit, Ex resurrectione mortuorum. Institutor officij congruentius non potuit singula opera trium dierum monstrare, quàm per tres psalmos, & tres antiphonas. In resurrectione Domini omnia hæc impleta sunt: Diabolus eiectus est à fidelibus, ipsi coniuncti sunt capiti, caput surrexit: humana natura in sua resurrectione coniuncta est naturæ Angelorum, quamuis nimis exaltata sit super omnes angelos. Angeli vbique esse possunt citato transitu, & in cælo & in terra: & illa humana natura à sua ipsa persona, iuxta quod ipsa eadémque persona disposuit, potuit, quando voluit, esse in terra & sublimari in cælum per immortalitatis triumphum. Angelorum natura non eget cibo, nec eget potu, nec vestimento, neque vehiculo aliquo quo discurrat, nque eguit ista, posteà illa humana natura. Quapropter dixit Apostolus, Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Per istos tres dies informantur catechumeni nostri in membris Christi. Primò quando per exorcizationem & abrenunciationem expellitur diabolus: deinde, per fidem perficitur sanitas in eis: postremò per manus impositionem Episcoporum iustificantur. Resurrectio Christi, nostra iustificatio est. Ibi resurgimus cum Christo, vbi iustificamur. Nempe per istos tres dies quasi per tres antiphonas, scilicet primam, quæ nos disiungit ab impiis, & posteà alteram, quæ coniungit capiti Christo, atq; tertiam, quæ nos facit surgere per iustificationem ingressi sumus in Ecclesiam. Ex persona Neophytorum dico: Sequentes dies & noctes baptismales ostendunt, qualiter in ipsa Ecclesia secundùm Christi doctrinam viuere debeamus. Dies ostendunt resurrectionem Christi. Igitur quia vna die resurrexit Christus, sic currunt nostra officia per illos septem dies quasi adhuc sit dies Dominica. In Sacramentario cantamus, Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, te quidem omni tempore, sed in hac potissimùm die gloriosiùs prædicare: Cantores quotidiè cantant, Hæc dies quam fecit Dominus. Vnam eandémque diem per sacramenta baptismalia septem dierum celebramus, quandò electi per omne curriculum huius vitæ non declinant per opera tenebrarum à capite suo, quòd ità surrexit, vt vltra non moriatur. Sicut dies recolit resurrectionem Domini, ità nos sepulturam eius. Si fecimus de septem diebus vnum diem propter iugem resurrectionem bonorum operum, debemus noctes præcedentes quasi vni diei aptare. Triduana sepultura præcessit resurrectionem Domini, & triduana sepultura præcedit iustificationem nostram. Consepulti enim sumus cum illo, Dicit Apostolus, per baptismum in mortem, vt quomodò surrexit CHRISTVS à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. qui enim moritur ac sepelitur, nullum peccatum potest operari. Per noctem enim designatur tempus quietis, vt Dominus in Euangelio: Veniet autem nox, quando nemo potest operari. Quamuis hîc dicatur mixtim de bonis & malis operibus, possumus tamen noctem intelligere, quando quiescit homo à prauis operibus. Hanc quietem in qua cessamus à malis, & vigilamus in bonis, recolimus per tres psalmos, qui fiunt in nocturnali officio per dies baptismales. Quando mergimur ter in aqua consepelimur Christo triduano sepulcro. Ille enim cantat tres psalmos in nocte, qui mente retinet consepultum se esse Christo, & idcircò mortuum esse peccato. Ille mortuus est peccato, qui non operatur peccatum, Ille enim cantat in die, Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea, qui perseuerat in innocentia & in bonis operibus. Et quia hæc certatim debemus meditari, & satagere, quamdiù in præsenti seculo sumus, id est, vsquedùm veniat septima dies, in qua separatur anima à corpore, cantemus in die, Hæc est dies quam fecit Dominus, & in nocte celebremus sepulturam Domini. Et si in nobis pluribus non recolimus hanc mortificationem carnis, quæ designatur per tres psalmos, & iustificationem, quæ designatur per vnius coloris officium, saltem in his, qui nuper baptizati sunt, recolamus. Aliter: qui baptizantur simplici corde, septiformem spiritum percipiunt, quem Isaias propheta decantat super Dominum nostrum IESVM CHRISTVM singulariter requiescere. Nisi crederetur percipi posse ab eis idem spiritus, qui baptizantur, non deprecaretur ab Episcopis, qui manus impositionem exercent, mitti in Neophytos. Vt eidem septiformi spiritui concinamus, per septem dies religiosiùs, & cum maiori cautela solito, nostros conuentus celebramus. Per singulos dies singulis donis satagimus concinere. Vitamus pigritiam, ne iuxta Domini vocem corripiamur, qui dixit: Cantauimus vobis, & non saltastis. Aduenit Spiritus sanctus nouus hospes, exercet canticum lætitiæ inenarrabilis, scilicet sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, ac timoris Domini. Hospes suscipiens debet saltare huic cantico fide, spe & charitate. Propter hanc vicissitudinem per singulos dies cantamus aliquid siue in responsorio, seu in alleluia de Psalmo Confitemini Domino, qui recolit bonitatem & misericordiam Dei in seculum: & in nocte, tres antiphonas siue alleluia cum tribus psalmis. Vnusquisque Christianus Spiritum sanctum debet colere fide, spe & charitate. Has tres sorores habet vnumquodque donum Spiritus sancti: & omnium septem sunt tres hæ sorores, & singulorum. Quod in nostro vsu possumus experiri, si septem fratres habuerunt tres sorores, & omnium sunt, & singulorum. Vt recolamus vnum spiritum, qui hæc omnia operatur, vnum diem ducimus in religione per septem dies: & vt recolamus septem dona eius, dies multiplicantur per septenarium numerum: &, vt recolamus nostram fidem, spem & charitatem, quæ vsque in finem mundi nobiscum manere debent secundùm Apostolum, qui dicit: Nunc autem manet fides, spes, charitas, vsque in septimum diem tres psalmos in nocte cantamus. Baptismalia sacramenta vsque ad completionem dierum septem tendunt, quia septiformi spiritu ditantur nuper baptizati: siue, quia vniuersitas temporis, quæ fine septem dierum voluitur, significatur per septem dies, in qua necesse est satagere, vt nullus Christianus à fide,

& spe, ac charitate alienus sit, quamuis cætera omnia bona opera non possit capere: seu, quia vnaquæque anima electa recedens à corpore, ilico inuenit sabbatum, & habet suum opus completum, quia Deus die septimo compleuit opus suum. Deinceps in sequenti tempore quasi crescentium arborum frondes multiplicantur, & recoluntur mores boni diuersorum operum per plures psalmos. Agimus DEO gratias, qui dedit in corde seruorum suorum, vt eo ordine statuerent officia nostra, quo possit populus Dei ex eo prædicari propemodùm, sicut ex lectione. Habemus scriptum in Romano ordine, vt non dicatur Kyrie eleison, siue Christe eleison ad vllum cursum in memoratis diebus, sed sine retractatione cantemus, Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Collectam solam solet sacerdos dicere in fine officij. Si esset iam in re quod agimus, non ea diceretur: Quoniam est in spe oratio sacerdotis, subsequitur, vt firmetur quod tenetur: & quod nondùm tenetur, accipiatur. De qua re dicit Augustinus in tractatu psalmi centesimi quadragesimioctaui: Laus nostra lætitiam habet, oratio gemitum. Promissum est nobis aliquid quod nondùm habemus; & quia verax est qui promittit, in spe gaudemus: quia tamen nondùm habemus, in desiderio gemimus. Bonum est perseuerare in desiderio, donec veniat quod promissum est, & transeat gemitus, succedat sola laudatio. Quicquid orationis fit ab his, qui veraciter Pascha celebrant, siue in collecta, seu in cubiculo cordis, propterea fit, vt quòd promissum est, & nondùm tenetur, adueniat vice desiderij, quod sanctus Augustinus memorat, celebratur oratio sacerdotis. Idem in sequentibus ostendit, quam lætitiam recolat sancta Ecclesia in diebus omnibus Pentecostes. Propter hæc, inquit, duo tempora vnum, quod nunc est in tribulationibus & tentationibus huius vitæ, alterum quod tunc erit in securitate & exultatione perpetua, instituta est nobis etiam celebratio duorum temporum ante pascha & post pascha. Illud, quod est ante pascha significat tribulationem, in qua modò sumus: Quod verò nunc agimus post pascha, significat beatitudinem in qua posteà erimus. Ante Pascha ergò quod celebramus, hoc & agimus: Post Pascha autem quod celebramus, significamus quod nondùm tenemus. Propterea illud tempus in ieiuniis & orationibus exercemus: Hoc vero tempus, relaxatis ieiuniis, in laudibus agimus. Hoc est enim Alleluia, quod cantamus, quod Latinè interpretatur, vt nostis, Laudate Dominum. Ideò illud tempus ante resurrectionem, Hoc tempus post resurrectionem Domini est, quo tempore significatur vita futura, quam nondùm tenemus. Quia quod significamus post resurrectionem Domini, tenebimus post resurrectionem nostram. In capite enim nostro vtrumque nobis figuratum est, vtrumque demonstratum est. Passio Domini ostendit nobis vitam præsentis necessitatis, quia oportet & laborare & tribulari, & ad extremum mori: Resurrectio verò & clarificatio Domini ostendit nobis vitam, quam accepturi sumus cùm venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quidem modò mali omnes nobiscum cantare possunt Alleluia. Si autem in malitia sua perseuerauerint, canticum vitæ nostræ futuræ labiis poterunt dicere: ipsam verò vitam quæ tunc erit in ea veritate, quæ nunc significatur, obtinere non possunt: quia noluerunt meditari antequam veniret, tenere quod venturum erat. Nunc ergò fratres exhortamur vos vt laudetis Dominum, & hoc est, quod omnes dicimus, quandò dicimus Alleluia, Laudate Deum.

Repetitio de Litania maiore. Cap. 24.

QVando scripsi de litania maiore in superioribus, id est in primo libello huiusce operis, nondùm legeram illam statutam esse à sancto Gregorio. Dixi illam statutam esse ob duas causas, scilicet, propter imminentia bella, quæ eo tempore excitari possunt, & propter fruges conseruandas. At postquam legi statutum sancti Gregorij, curaui illud hîc interponere eodem modo, vt legitur in volumine Epistolarum eius. Post quod similiter curaui Epistolam quandam ad Phocam Imperatorem subnectere, in qua demonstratur, à Longobardorum gente eo tempore debacchari terminos Romanorum.

Sequuntur dicta ex Epistolis Gregorij. Cap. 25.

IN nomine Dei Saluatoris nostri IESV Christi per indictionem sextam, die vicesima tertia mensis Nouembris, temporibus Domini & beatissimi Papæ Gregorij, coronatus est Phocas & Leontia Augusta in septimo, in palatio quod dicitur Secundianas. Et occisus est Mauritius Imperator cum omnibus filiis suis masculis, id est, Theodosio iam coronato, Tiberio, Petro, Paulo, & Iustiniano, simul & Petro fratre suprascripti Mauritij Augusti, sed & aliqui procerum qui ei cohærebant, id est, Constantinus patricius, & curator de Placidias, sed & Gregorius notarius principis. Venit autem Icona suprascriptorum Phocæ & Leontiæ Augustæ Romæ septimo Kalendarum Maiarum, & acclamatum est eis in Lateranis in basilica Iuliana ab omni clero vel senatu, Exaudi Christe, Phocæ Augusto & Leontiæ Augustæ vita. Tunc iussit ipsam Iconam Dominus beatissimus & Apostolicus Gregorius Papa reponi in oratorio sancti Cæsarij intra Palatium. Oportet fratres charissimi, vt flagella Dei, quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia & experta timeamus. Conuersionis nobis aditum dolor aperiat, & nostri cordis duritiam ipsa iam, quam patimur, pœna dissoluat. Vt enim, Propheta teste prædictum est, peruenit gladius vsque ad animam. Ecce etenim cuncta plebs cælestis iræ mucrone percutitur, & repentina singuli cæde vastantur, nec languor mortem præuenit, sed languoris moras, vt cernitis, mors præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quàm ad lamenta pœnitentię conuertatur. Pensate ergò qualis ante conspectum districti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores quique non ex parte subtrahuntur, sed pariter corruunt: Domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes adspiciunt, & sui eos ad interitum hæredes præcedunt. Vnusquisque ergò nostrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Reuocemus ante oculos mentis quicquid errando commisimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confessione, & sicut Propheta admonet, leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Ad Deum quippe corda cum manibus leuare, est orationis nostræ studium cum merito bonæ operationis erigere. Dat profectò, dat tremori nostro fiduciam, qui per prophetam clamat, Nolo mortem peccatoris, sed conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitatum suarum immanitate desperet. Veternosas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia adspersit, & conuersus latro, vitæ præmia etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & præsumamus nos iam percepisse quod petimus. Citiùs ad precem iudex flectitur, si à prauitate sua petitor corrigatur. Imminente ergò tantę animaduersionis gladio, nos importunis fletibus insistamus. Ea namque, quæ ingrata esse hominibus importunitas solet, iudicio veritatis placet. Quia pius ac misericors Deus vult à se precibus veniam exigi, qui quantùm meremur, non vult irasci. Hinc etenim per psalmistam dicit: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & magnificabis me. Ipse ergò sibi testis est, quia inuocantibus misereri desiderat, qui admonet vt inuocetur. Proindè fratres charissimi, contrito corde & correctis operibus crastina die primo diluculo ad septiformem litaniam iuxta distributionem inferiùs designatam, deuota cum lachrymis mente veniamus. Nullus vestrum ad terrena

opera in agro exeat, nullus quodlibet negocium agere præsumat, quatenùs ad sanctæ genitricis Domini Ecclesiam conuenientes, qui simul omnes peccauimus: simul omnes mala quæ facimus, deploremus, vt districtus iudex dum culpas nostras nos punire considerat, ipse à sententia propositæ damnationis parcat. Sequitur: Litania clericorum exeat ab ecclesia B. Ioannis Baptistæ. Litania virorum, ab Ecclesia sancti martyris Marcelli. Litania monachorum, ab Ecclesia martyrum Ioannis & Pauli. Litania ancillarũ Dei, ab ecclesia beatorũ martyrum Cosmæ & Damiani. Litania fœminarũ coniugatarum, ab ecclesia beati Petri & Martyris Stephani. Litania viduarũ, ab ecclesia beati martyris Vitalis. Litania pauperum & infantum, ab ecclesia beatæ martyris Cæciliæ. In sequenti epistola monstrabitur, quòd importunitate bellorum potest proculdubiò videri litania instituta esse. Et ex qualitate temporis colligimus eam necessariam esse ad fruges conseruandas.

Gregorius Phocæ Augusto.

CONsiderare cùm gaudijs & magnis actionibus gratiarum libet, quantas omnipotenti Domino laudes debemus, quòd remoto iugo tristitiæ ad libertatis tempora sub imperiali benignitatis vestræ pietate peruenimus. Nam quod permanere in palatio, iuxta antiquam consuetudinem Apostolicæ sedis, diaconem vestra serenitas non inuenit, non hoc meæ negligentiæ, sed grauissimæ necessitatis fuit. Quia dum ministri omnes huius vestræ ecclesiæ tam contrita asperáq; tempora cum formidine declinarent, atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, vt ad vrbem regiam in palatio permansurus accederet: At postquàm vestram clementiam, omnipotentis Dei gratia disponente, ad culmen imperij peruenisse cognouerunt, ipsi quoque succedente lætitia ad vestra vestigia venire festinabant: quia illuc priùs accedere valde timuerant. Sed quia eorum quidam ità senectute sunt debiles, vt laborem ferre vix possint, quidam verò ecclesiasticis curis vehementer implicantur: & lator præsentium, qui primus omnium defensorum fuit: benè mihi ex longa assiduitate compertus est vita, fide, ac moribus approbatus, hunc aptum pietatis vestræ vestigijs esse iudicaui. Vnde eum, auctore Domino, diaconem feci, & sub celeritate stans mittere studui, qui cuncta quæ in ijs partibus aguntur, inuento opportuno tempore, valeat clementiæ vestræ suggerere. Cui rogo vt serenitas vestra pias aures inclinare dignetur: vt tanto nobis celeriùs valeat misereri, quanto afflictionem nostram veriùs eius relatione cognouerit. Qualiter enim quotidianis gladijs & quantis Longobardorum incursionibus, ecce iam per triginta & quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere suggestionum vocibus valemus, sed in omnipotenti Deo confidimus, quia ea quæ cœpit, consolationis suæ nobis bona perficiet, & qui suscitauit in re publica pios dominos, extinguet crudeles tyrannos. Sancta itaque Trinitas vitam vestram per tempora longa custodiat, vt de bono vestræ pietatis, quod tardè suscepimus, diutiùs gaudeamus.

Repetitio de Alleluia quod cantatur in Missa, & de vestimento subdiaconorum, & Kyrie eleison ac Dominica oratione, ex epistola sancti Gregorij.

Cap. 26.

QVandò scripsit nostra paruitas de officio Missæ, simili modo me latebant, quæ sequuntur vt ea quæ superiùs dixi de Litania maiore. Nondùm legeram quod posteà inueni in epistola sancti Gregorij, quo tempore Alleluia in Missa primo cantatum esset in Ecclesia Romana, & cætera quæ manifestabuntur verbis ipsius epistolæ ad Ioannem Syracusanum. Quibus inuentis non potui præterire, nisi ea hic introducerem, quamuis non in competenti loco, quia magis competebat ea scribi in officio Missæ, quàm in officio nocturnali. sequitur textus epistolæ.

Gregorius Ioanni Episcopo Syracusano.

VEniens quidam de Sicilia, dixit mihi, quòd aliqui amici eius, vel Græci vel Latini nescio, quasi sub zelo sanctæ Romanæ Ecclesiæ de meis dispositionibus murmurarent, dicentes: Quomodò Ecclesiam Cõstantinopolitanam disponit comprimere, qui eius consuetudines per omnia sequitur? Cùm dicerent, quas consuetudines sequitur, responsum est, quia Alleluia dici ad Missas extra Pentecostes tempus fecistis, quia subdiaconos spoliatos procedere, quia Kyrie eleison dici, quia orationem Dominicam mox post canonem dici statuistis. Cui ego respondi: Quia in nullo eorum aliam Ecclesiam secuti sumus. Nam vt Alleluia hîc diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum. Et paulò pòst, Subdiaconos autem vt spoliatos procedere facerem, antiqua consuetudo Ecclesiæ fuit. sed quid placuit cuidam nostro pontifici, nescio qui eos vestitos procedere præcepit. Nam nostræ Ecclesiæ nunquid traditionem à Græcis acceperunt? vnde habent ergò hodie, vt subdiaconi in eis in tunicis procedant, nisi quia hoc à matre sua Romana Ecclesia perceperunt? Kyrie eleison autem, nos neq; diximus, neque dicimus, sicut à Græcis dicitur: Quia in Græcis simul omnes dicunt, apud nos autem à clericis dicitur, à populo respondetur, & totidem vocibus etiam Christe eleison dicitur, quod apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem Missis alia quæ dici solent, tacemus. Tantummodò Kyrie eleison & Christe eleison dicimus, vt in his deprecantibus vocibus paulò diutiùs occupemur. Orationem verò Dominicam idcircò mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodò orationem oblationis hostiam consecrarent. Et valdè mihi inconueniens visum est, vt precem, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionem, quam redemptor noster composuit, super eius corpus & sanguinem non diceremus. Sed & Dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos verò à solo sacerdote. In quo ergò Græcorum consuetudines secuti sumus? Quia aut veteres nostras reparauimus, aut nouas & vtiles constituimus, in quibus tamen alios non probamur imitari. Ergò vestra charitas cùm occasio dederit, vt ad Catanensium ciuitatem pergat, vel in Syracusana Ecclesia eos, quos credit aut intelligit, quia de hac re murmurare potuerunt, facta collocutione doceat, & quasi alia ex occasione eos instruere non desistat. Nam de Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subiectam? Quod & pijssimus Dominus Imperator, & frater noster eiusdem ciuitatis episcopus assiduè profitentur. Tamen si quid boni vel ipsa, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, vt bona quæ viderit, discere contemnat. Ex præsenti Epistola docemur, quicquid boni ab alijs Ecclesijs discere possumus, non ea contemnamus. Simúlq; & docemur quòd aliquo tempore cantabatur Missa in Romana Ecclesia absque Alleluia. Si eo tempore cantabantur tractus per omnes Dominicos dies, & post Alleluia assumptum in solis Dominicis diebus de Septuagesima reseruarentur, nescio. Vnum habeo notum, ex eo quòd Alleluia diuulgatum sit, cantatum esse apud S. Augustinum, & apud Romanam Ecclesiam atq; Constantinopolitanam priscis temporibus, per dies Pentecostes debere Alleluia decantari, ad recordandum de lætitia resurrectionis sanctorum. Restat adhuc quod pulsat intentionem ad requirendum, hoc est, vt sicut per Dominicos dies & festos cantatur Alleluia ad Missam, ità debeat cantari per communes dies, an non. Nisi fortè imbui possimus ex præsenti scriptura sancti Gregorij ex eo. Nam ex eo, vbi sanctus Gregorius dicit,

alia quæ dici solent in quotidianis Missis, tacemus, tãtummodò Kyrie eleison, & Christe eleison dicimus, possumus intelligere, quòd non Alleluia cantabatur apud illum per quotidianos dies in officio Missæ.

De completione dierum Pentecostes. Cap. 27.

PRæcepit Dominus discipulis suis quandò ascendit in cælum, ne ab Hierosolymis discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audierunt per os eius: Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies: id est, post decem dies. Meritò expectant decem dies, quia futurum erat, vt mysteriũ denarij numeri, post decem dies perfectiùs, Spiritu sancto veniente, perceperint. Ità Lucas narrat: Vos autem sedete hîc in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foras vsque in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum, & ipsi adorantes eum, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudãtes Deum, & benedicentes Dominum. In ciuitate sedere est, aliqua tacita mente & quieta cogitare de promissis Domini, & à statu perpetuæ pacis non recedere: Firmare sensus corporis, ne mors per eos introeat: Et cogitare quòd se ipsum debeat totum integrum reddere Deo. Hoc est, habere integra quatuor elementa in se, qualia illi Deus ea præstitit, totum se versum esse in dilectionem Dei, ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mẽte, & scire imaginem sanctæ Trinitatis signatam in se. Si quis istum denarium desiderat in se habere, & cognoscit se minùs aliquid habere ab eo, debet adorare Dominum, & precari, vt sibi concedat illum. Et si senserit per charitatem, quæ foras mittit timorem, posse eum impetrare, maneat in templo, laudans & benedicens Deum. Hoc est, expectare per decem dies promissum patris, desiderare iugiter integritatem suę creationis, & creatoris sui cognitionem. Hunc denarium perceperunt Apostoli ampliùs & perfectiùs, quàm priùs haberent in die Pentecostes. Eodem præcepto admonitus est sanctus Augustinus à Spiritu sancto antequàm transiret de corpore, qui postulauit vt spatium ei daretur per decem dies meditandi se & sua. Ità scriptum est in eius vita: Nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentia scribi, ipsos quaterniones iacens in lecto contra parietem positos, diebus suæ infirmitatis intuebatur & legebat, & vbertim ac iugiter flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsẽtibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi his tantùm horis, quibus medici ad inspiciendum intrabant, vel cùm ei refectio inferretur. Vsque huc de vita sancti Augustini †. Aliter: Scribit idem sanctus Augustinus in sermone septimodecimo super Ioannem: Ieiunium autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietates, & seculares cupiditates, temperanter & iustè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus, sequitur & dicit: Expectãtes illam beatam spem & manifestationem glorię beati Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus beatam illam spem, & reuelationem gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri IesuChristi. In illa spe cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Et paulò pôst: Denarius ergò qui accepit nomen à numero decem, redditur: & coniunctus quadragenario, fit quinquagenarius. Vndè cum labore celebramus Quadragesimã ante Pascha, cum lætitia verò tamquàm acceptam mercedem, quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquàm salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, vt quinquagenarius fiat: significauit hoc ipse Dominus Iesus multo apertiùs, quandò post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cum discipulis suis: quadragesima autem die cũ ascendisset in cælum, peractis decẽ diebus, misit mercedem Spiritus sancti †. Nam in decima die post Ascẽsionem Domini, hoc est, in vigilijs Pentecostes, celebrat sancta Ecclesia baptisterium, & Litaniam exercet ante solennia Missarum. Orat enim siue vt ipsa mereatur frui aduentu Spiritus sancti, sicut Apostoli fructi sunt, qui baptizati sunt ab eo in Pẽtecoste, seu vt neophyti perseuerent in vnitate Ecclesiæ. Cantat posteà memorata Ecclesia, Gloria in excelsis Deo, more Apostolorum, qui priusquàm acciperent Spiritum sanctum, in templo erant, semper laudantes Deum & benedicẽtes Dominum. Quamuis dimisso Ecclesiæ officio, non proponerem aliquid dicere in istis literis, tamẽ quia occurrit in hac festiuitate de Baptismo scribere, desideraui voluntarium me demonstrare de his quæ circa baptisteria aguntur, scire aliquid. Nunc trãseo ad tres psalmos, qui cantantur in nocte Pentecostes. Vt mihi videtur, hoc differt inter istos tres psalmos, qui in Pentecoste cantantur, & inter tres qui in Pascha Domini, quod est inter baptismum, quem acceperunt Apostoli per aquam, & baptismum, quem acceperunt per Spiritum sanctum in die Pentecostes, de quo eis dixit Dominus, Vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Iam baptizati erant aqua, iam acceperant Spiritum sanctum: tamen dicitur eis posteà, Vos autem baptizabimini Spiritu sancto. De baptismo aquæ dicit Augustinus in Epistola ad Seleucianum. Tunc ergò quandò Hierosolymis exijt cum discipulis suis in Iudæam, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per se ipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue, quod magis credibile est, baptismo Christi. Neque enim ministerium baptizandi defugeret, vt haberet baptizatos seruos, per quos cæteros baptizaret, qui non defugit memorabilis illius humilitatis ministerium, quandò eis lauit pedes. Quòd ante diem Pẽtecostes acceperint Spiritum sanctum, Ioannes manifestat, dicẽs: Cùm ergò esset serò die illa vna sabbatorũ, & fores essent clausæ. & post pauca, Hoc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis, Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, & reliqua. Iam acceperunt Spiritum sanctum in remissionem peccatorum: sed adhuc restabat donum, quod nondùm acceperant, sed accepturi erant in die Pentecostes, id est, vt prædicationem suam firmarent signis miraculorum, & vt non timerent rabiem persequentium, neque irretiri possent vinculo terreni desiderij, neque labefactari errore aliquo. Credimus Petrum iam baptizatum fuisse, quãdo negauit ad vocem ancillæ. Simili modo & Thomam, qui dubitauit de Domini resurrectione. Sicut tunc duo baptisteria leguntur in Apostolis, vnum per aquam, & alterum per baptismum Spiritus sancti: ità sunt hodiè in nostra Ecclesia duo genera electorum, qui baptizati sunt. Vnum genus est in actiua vita, alterum in contemplatiua. Quæ duo genera Martha & Maria soror eius significabant. Optima pars Mariæ deputata est à Domino, sed Marthæ non est reprehensa, quia bona est. Hæc distinctio potest inueniri in antiphonis, quæ dicuntur in Pascha Domini, & in Pẽtecoste. In Pascha Domini dicit prima antiphona. Cõsilium meum non est cum impijs: prima de Pentecoste dicit, Factus est repentè de cælo sonus tanquàm aduenientis Spiritus vehementis. spiritus vehemens puluerem terræ solet dispergere. Distat multùm inter donum Dei, quod separat fideles ab impijs, & illud donum, quod terrenas cogitationes expurgat de pectore. Ibi dicit secunda antiphona, Postulaui patrem meum: hîc dicit: Confirma

Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo sancto tuo quod est in Hierusalem, Alleluia Alleluia. Simili modo distat inter eos qui in hæreditate Domini deputantur, quia fideles sunt, & tamen in actuali vita, & inter eos qui omnia terrena respuerunt, & precantur Deum, vt ad hæc non reuertantur, sed confirmet donum suum in eis, vt possint Deo semper à templo quod est in Hierusalem, Alleluia cantare. Ibi dicit tertia antiphona, Ego dormiui & somnum cepi, & resurrexi: hic dicit tertia, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Christus enim resurrexit à morte, & nos quotidiè possumus resurgere à vitiis, & potest nobis veraciter dici, Nolite contristare spiritum Dei. Hæc antiphona, quæ dicit, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, spiritum Dei precatur obnixè aduenire, vt neque in cogitationibus, neque in verbis regnet spiritus superbiæ, sed spiritus Dei vtrinque deducat per suam creationem, vt scriptum est in Euangelio, Cum vos ceperint, & adduxerint, nolite cogitare quomodò aut quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Precatur renouari faciem terræ, vt nouus homo sit confitens se iustificatum non à se, sed gratia Dei. Sicut in Pascha Domini tres psalmi recolunt opera Christi trium dierum, sic & in aduentu Spiritus sancti eadem opera. Vt demonstretur vnum opus esse in potentia miraculorum totius S. Trinitatis, vnus ordo psalmorũ continetur & in resurrectione Domini, & in aduentu Spiritus sancti. Sed in aliquibus minus operatur Christus, & in aliquibus plus. Stella enim à stella differt in claritate. Quod in Pascha diximus de sequentibus baptismalibus noctibus, hoc & hic dicimus, vt tres psalmi recolant sepulturam Domini triduanam in his præcipuè, qui nuper consepulti sunt Domino. Hoc agitur per septem dies propter sacramentum præsentis vitæ, & propter septimam diem, quam animę sanctorum recipiunt exutæ à corporibus, vel septiformem Spiritum sanctum, qui per vnumquenque diem diuerso cibo alit suos. Possunt & tres psalmi recolere tres virtutes, id est, fidem, spem, & charitatem, sine quibus nemo potest placere Deo. Adnectimus etiam conuiuium, quod vnumquodque donum quasi vnusquisque frater parat suis conuiuis per dies septem, & tres virtutes, quasi tres sorores conuiuantes, ex libro sancti Gregorij primo de Moralibus: Vt enim, inquit, hæc ipsa dona breuiter septiformis spiritus replicem, alium diem habet sapientia, alium intellectus, alium consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quòd intelligere, quia multi æterna quidē sapiūt, sed hæc intelligere nequaquā possunt. Sapientia ergò in die suo conuiuiū facit, quia mentem ab æternorũ spe & certitudine reficit. Intellectus in die suo conuiuium parat, quia in eo, quòd audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Consilium in die suo conuiuium exhibet, quia dum esse præcipitem prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo cōuiuium facit, quia dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Scientia in die suo conuiuium parat, quia in ventre mentis, ignorantiæ ieiunium superat. Pietas in die suo conuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo conuiuiū facit, quia dum premit mentē, ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat. Sed in hoc filiorũ conuiuio illud perscrutādum video, quòd semetipsos inuicem pascunt. Valdè enim singula quælibet destituitur, si non vna alij virtus virtuti suffragetur. Minor quippe est sapientia, si intellectu careat: & valdè inutilis intellectus est, si ex sapiētia non subsistat. Quia cùm altiora sine sapientiæ pondere penetrat, sua illum leuitas grauiùs ruiturũ leuat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest, quia quod tractando inuenit, carens viribus vsque ad perfectionem operis nō perducit: Et valdè fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur: quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine rationis moderamine deteriùs in præceps ruit. Nulla est scientia, si vtilitatē pietatis nō habet: quia dum bona cognita exequi negligit, sese ad iudicium arctiùs stringit: Et valdè inutilis est pietas, si scientiæ discretione caret: quia dum nulla hanc scientia illuminat, quomodo misereatur, ignorat. Timor quoq; ipse si non has etiā virtutes habuerit, ad nullum opus proculdubiò bonæ actionis surgit: quia dū ad cūcta trepidat, ipsa sua formidine à bonis omnibus torpens vacat. Quia ergo alternato ministerio virtus à virtute reficitur, rectè dicitur, quòd apud se vicissim filij conuiuātur. Cúmq; vnā alia subleuandā subleuat, quasi per dies suos numerosa soboles pascenda conuiuiū parat. Sequitur: Et mittebant & vocabāt tres sorores suas, vt comederent & biberent cū eis. Cùm virtutes nostræ in omni, quod agunt, spem, fidem, & charitatē sciunt, quasi operatores filij tres ad conuiuium sorores vocāt, vt fides, spes & charitas gaudeant in opus bonum, quod vnaquæque virtus administrat. Quæ quasi ex cibo vires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt: Et dum post cibum contemplationis rore in fundi appetunt, quasi ex poculo ebriantur. Non abhorret à vero, si siue propter sepulturam Domini, vt memorauimus, tres psalmi in nocte cantentur in diebus neophytorū, seu propter fidem, spē & charitatem, quæ vnusquisque Christianus debet tenere ab ipso initio intellectus sui.

De hora baptisterij in sabbato, siue in vigilia Pentecostes. Cap. 28.

NOtandum est, quòd ea hora diei nūc celebret sancta Ecclesia baptismum, qua hora Angelus Domini venit ad Cornelium, annuncians ei, quòd orationes eius & eleemosynæ ascenderant in memoriam in conspectu Dei, & vt mitteret ad Petrum, qui eum baptizaret. Eadem hora venit baptista Petrus ad eundem Cornelium baptizandum. Ita enim interrogauit Petrus Cornelium, vt in Actibus Apostolorum scriptum est: Interrogo ergo, ob quam causam accersisti me: Et Cornelius ait, Anudiusquartana die vsque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & reliqua. Quem continuò imbuit Petrus symbolo fidei, vt in memoratis Actibus continetur, móxque cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebāt verbum. Quo peracto, respondit Petrus, Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos in nomine Iesu Christi baptizari. Igitur eo in tempore circa primitiuam Ecclesiam hora nona baptismus celebratus est, vt & ipsa, & imitatrix eius, quæ hodierna die est, retineret in mēte, quòd in morte Christi, qui hora nona emisit spiritum, oporteat eam baptizare. Hunc morem tenet nūc nostra Ecclesia in vigilia Pentecostes, quem præsignauit Cornelius, qui vt mereretur accipere baptismum, hora nona erat orans & ieiunans in domo sua.

De octauis Pentecostes. Cap. 29.

QVinquaginta dies post Pascha Domini, hoc est, totum tempus Pentecostes, figurant illam lætitiam, quæ erit in alia vita: siue, quia quadragenarius numerus partibus suis multiplicatus, quinquaginta facit, seu, quòd quadraginta habent in se perfectionem operum bonorum: cui numero si addatur denarius, qui tenet remunerationē operum, quinquaginta facit: seu quæcunq; alia ratio sit, hoc procul dubio tenetur, quòd præsentes quinquaginta dies futuram quietem & securitatē atq; lætitiā significant. Septem dies qui sequūtur, recolunt aduentum septiformis spiritus, siue nostram lætitiam, in qua congratulamur nuper baptizatis, qui nimirùm informantur in corpore Christi. Habemus in nostris libris officialibus scriptum, Post octauas Pentecostes. Ideò de eodē scripto tractare debemus. Satis manifestum est, pentecosten exprimere numerū quinquagesimū: Non enim mea simplicitas nouit, quas octauas habeat Pentecoste, sed quoniam hæc festiuitas, quæ

(vt diximus) recolit aduentum Spiritus ſancti, & remunerationẽ nuper baptizatorũ nomẽ obtinuit Pentecoſtes, ipſæ octauæ quæ huic myſterio poſſunt cõgruere, retinuerant nomen, quod habet prima dies huius feſtiuitatis. Quomodò aduentui Spiritus ſancti octauæ cõueniant, vel regenerationi noui hominis, ex verbis ſancti Auguſtini de ſermone Domini in monte, aliquam ſcintillã luminis carpimus. Poſt enumeratas ſententias octo beatitudinũ, dicit inter cætera. Octaua tãquàm in caput redit, quia conſummatum perfectúmque oſtendit & probat. Et paulò pòſt: Septem ſunt ergò quæ perficiũt. nam octaua clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat, vt per hos gradus perficiantur, & cæteri tanquàm à capite rursùs exordiens. Videtur ergò mihi etiã ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de quo Eſaias loquitur, his gradibus ſententiiſque cõgruere. Et iterùm: Hæc octaua ſententia, quæ ad caput redit, perfectúmq; hominem declarat, ſignificat fortaſsè & circunciſionẽ octaua die in veteri teſtamẽto, & Domini reſurrectionem poſt ſabbatũ, qui eſt vtique octauus idem qui primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus. Hucuſquè Auguſtini. Octauus dies eſt, qui & primus ſecundùm formam octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cælorum. Octaua, Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, quoniã ipſorum eſt regnum cælorũ. Ad regeneratos pertinent hæ ſententiæ, vt qui pauperes ſunt, in hac vita propter regnũ cælorum vſque ad finẽ vitæ perſeuerantes ſint, & accipiant regnum pro quo laborauerunt hîc. Baptiſmus Neophytorum quamuis in ſabbato agitur, ad illum baptiſmum pertinet, quem Apoſtoli acceperunt in die Pentecoſtes, cuius octauus dies, eſt dies Dominica ſequens, quam ſolemus appellare octauas Pentecoſtes. Iſtæ ſunt feriæ, quas B. Auguſtinus memorat ſuperiùs octauarum feriarum regenerati hominis. Hoc eſt inter noſtrũ baptiſma, & Apoſtolorũ, quòd illi primò aqua baptizati ſunt, deinde acceperunt ſemel per inſufflationẽ Chriſti Spiritum ſanctũ adhuc in terra Chriſto ſiſtente, poſtremò de cælo in die Pentecoſtes. Nos verò præſente Epiſcopo ſimul baptizamur, & per impoſitionẽ manus Epiſcopi Spiritũ ſanctũ accipimus. Imitando Chriſti mortẽ & eius reſurrectionẽ, debemus conſummationẽ noſtri baptiſmatis in die Dominica cogitare, ne præcedant mẽbra caput. Et ſecundùm modum primitiuæ Eccleſiæ donationẽ Spiritus ſancti in eadem die hora tertia. Quamuis non eiſdẽ diebus vel horis propter aliquas occaſiones fluctuãtis mũdi celebretur aliquando baptiſmus vel impoſitio manus: tamen propter ſacramentũ quod in ſe continet, eiſdẽ diebus & horis deputantur. Si enim propterea acceperunt Apoſtoli Spiritũ ſanctũ hora tertia, quia fidẽ ſanctæ Trinitatis prædicaturi erant, voluamus & nos in mente eadẽ hora percepiſſe eundẽ ſpiritũ, in quo copulatur Trinitas, quæ monſtrat eandẽ Trinitatem. Propiùs pertinet noſtrum baptiſma aliquo modo ad baptiſmum Apoſtolorum, quàm ad baptiſmũ Chriſti. Nõ propter ſua abluenda peccata baptizatus eſt Chriſtus, ſed propter formã membrorum ſuorũ, quia eſſe in futuro poterant aliqui, qui ſibi placerent de ſua innocentia, & cogitarent non ſibi eſſe neceſſarium baptiſma: ac ideò præceſſit Chriſti baptiſmus, qui ſine peccato fuit, vt nemo deceptus per ſtultam ſecuritatem, periret ſine baptiſmo. Nõ propterea aduenit Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie ſuper Chriſti baptiſmum, vt daret tũc ei donum, quod non habebat: ſed vt nobis noſtro in baptiſmate ſuam præſentiam mõſtraret adeſſe, & per columbæ ſimplicitatẽ demonſtraret Chriſti ſimplicitatẽ & puritatem. Apoſtoli propterea baptizati ſunt, vt peccata eorum delerentur in baptiſmo, ſicut & noſtra delentur: & ideò venit Spiritus ſanctus per ignem ad eos, quia rubigo peccati ex eorũ fragilitate potuit eis inhærere, & hanc voluit vis Spiritus ſancti in perpetuũ conſumere. Vis enim ignis vnam materiã conſumit, & alteram reficit & fouet: Ligna conſumit, & materiã noſtri corporis reficit. Ita & ignis Spiritus ſancti rubiginẽ peccatorũ conſumit, & animã noſtrã calefacit ad amorem Dei & proximi. Iſti duo effectus ſunt duo denarij, quos Dominus dedit ſtabulario iuxta Lucam Euangeliſtam altera die, id eſt, ſecunda die, poſtquàm alligauit vulnera ſemiuiui quaſi ſecunda die poſt baptiſmũ. Benè duo ſunt, qui ſignificant ordinem dilectionis, quia Deum non poteſt diligere, qui non diligit proximum: neq; rectè diligit proximũ, qui non eum propter Deũ diligit. Sicut in baptiſmate conformamur Chriſti morti & ſepulturæ, ita in acceptione Spiritus ſancti ſpiritui viuificanti, qui operatur in nobis rectum ordinẽ dilectionis. Propter mortem Chriſti, quæ memoratur hora nona eſſe peracta, hora nona baptizãtur, qui in Chriſti morte baptizantur, proptérq; myſterium conſepulturæ Chriſti, quę recolitur in ſabbato, baptizatur Chriſti corpus in ſabbato, vt poſt hãc ſepulturam in die Dominica reſurgat. Initium enim reſurrectionis à Dominica die debemus celebrare. Sit illa Dominica dies initium noui hominis, qui reſurrexit à mortuis: & iterum ſepultura eius, quando anima tranſit in requiem ſine corpore in ſabbato die, quando veſtimenta mutantur baptizatorum: & receptio eorum corporum celebretur in octauis Pentecoſtes. Vel ideò celebretur octaua Pentecoſtes, quia ſeptiformis ſpiritus opus tunc perficitur, quando perfectum hominem monſtrat, de quo dicebat Apoſtolus: Si quis autem in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Celebretur per ſeptẽ dies opus ſeptiformis ſpiritus, & in octaua die conſummatio, & declaratio, atque glorificatio eiuſdem operis. Quod ſi ita eſt, meritò eandem glorificationem in noſtris officiis recolit octaua dies, quę redit ad caput, quam & prima dies. Itaque ſicut celebrauimus maieſtatem Spiritus ſancti in Pentecoſte, celebramus & in octauis eiuſdem feſtiuitatis, quatenus ſæpiſſimè recolendo eius dona, dignetur eius charitas ſe profuſiùs infundere cordibus noſtris, vſquedùm, ſecundùm Euangelicum ſenſum, tria ſata farinæ fermententur in vnum, & totum quod cogitamus, aut intelligimus, aut viuimus, ad eius dilectionem referatur. In commemoratione harum trium menſurarum farinæ, cantamus in eadem nocte tres pſalmos in nocturnis, & vſque ad finem diei præſentis Dominici, Alleluia cantamus. Sic enim celebratur auctoritate diuinæ legis feſtiuitas à veſpera vſque ad veſperam, id eſt, à ſolis occubitu vſque ad ſolis occubitum.

De Aduentu Domini. Cap. 30.

SCripſimus in ſuperioribus libellis, in quinta hebdomada ac quarta ante natiuitatẽ Domini, inchoari præparationem aduentus Domini: In quinta hebdomada propter quinque ætates mundi, in quibus fuerũt tales electi, qui crediderunt, & ſperauerunt, & dilexerunt aduentum Domini: In quarta, propter quatuor ordines librorum ſcilicet legis, pſalmorum, prophetarum, & initium Euangelij. Quamuis liber Moyſis narret electos viros extitiſſe in prima & ſecunda & tertia ætate mundi, tamen eo tempore ſcripſit illum Moyſes totum, in quo deputatur legiſlatio. Addidimus etiam alterum ſenſum, poſſe initiari aduentum Domini in quinta ſeu quarta hebdomada, ſequendo auctores lectionarij & antiphonarij, ac Miſſalis, cuius auctorem credimus eſſe beatum Papam Gregorium. Quæ vtraq; tempora intimant nobis rationabilem præparationem propter quinque ſenſus hominis, qui inſunt corpori noſtro, & quatuor elementa quibus conſtat corpus noſtrum: At nunc tertium intellectum addimus, qui non minùs conuenit præparationi aduentus Domini. Dicimus duos ordines eſſe iuſtorum in Eccleſia noſtra, qui ſtudent ſe præparare ad recipiendũ Dominũ vẽturum. Vnus ordo in ſeculari cõuerſatione ſtudet, alter in ſpiritali. De ordine ſeculariũ poſſumus intelligere, quòd

lectio dicit in quinta hebdomada ante natiuitatem Domini. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent vltrà, viuit Dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti: ſed, Viuit Dominus, qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra Aquilonis.† Adduxit Dominus filios Iſrael de terra Aquilonis, quando de Babylonia reuerſi ſunt in Iudæam: Sed meliùs adducit noſtros bonos ſeculares Dominus ad Iudæam, id eſt, ad veram confeſſionem de confuſione Babyloniæ, quando eos liberat de poteſtate diaboli & de corpore eius. Hoc fit per baptiſmum, quem habent ſeculares fideles & ſpiritales communem. Qui in animo patiuntur Aquilonis rigiditatem, membra diaboli ſunt. Quãto peior eſt diabolus totus cum capite in ſuo corpore, quàm vnum membrum eius: tanto meliùs nos liberati ſumus à diaboli poteſtate, quàm eſſent filij Iſrael à regibus Chaldæorum. De ipſis ſecularibus memorat Euangelium, quod in quinta memorata hebdomada legitur. Narrat enim quinque millia hominum Dominum pauiſſe ex quinque panibus. Quod ita Beda exponit in Euangelio ſuper Lucam: Erant autem ferè viri quinque millia, quia quinque ſunt exterioris hominis ſenſus. Quinque millia viri Dominum ſequuti deſignant eos, qui ſeculari adhuc habitu poſiti, exterioribus quæ poſſident, benè vti nouerunt. Qui rectè quinque panibus aluntur, quia tales neceſſe eſt legalibus adhuc præceptis inſtitui.† Officia cantorum & presbyterorum, quæ celebrantur in ſacramentario, & habent initium in quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, ſpiritales per quatuor Euangelia ad potiorem perfectionem excitant. Vnde dicit epiſtola, quæ eodem die legitur, Scientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: Nunc autem propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus. De eiſdem ſpiritalibus dicit memoratus Beda in memorato libro. Nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor ſunt millia, & ſeptem panibus refecti, hoc eſt, euangelica refectione ſublimes, & ſpiritali ſunt gratia docti: Cuius ſignificandæ diſtantiæ cauſa myſticè reor in introitu quidem tabernaculi quinque columnas deauratas, ante oraculum verò, id eſt, ſancta ſanctorum, quatuor fieri iuſſas: quia videlicet incipientes per legem caſtigantur, ne peccent: perfecti autem, per gratiam vt deuotius Deo viuant, admonentur. Typicè per cantum qui renouatur in quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, gaudium mentium perfectorum intelligimus. Si per quinque hebdomadas illi intelliguntur, qui adhuc per pœnitentiam deplorant recentia peccata, meritò per quatuor hebdomadas eos intelligimus, qui gaudio ſpiritali proficiunt de virtute in virtutẽ, in qua videbitur Deus deorum in Sion. Iſti duo ordines fuerunt in veteri teſtamẽto, iſti ſunt modò. Renouatio cantus ſignificat gaudium electorum, qui plurimùm gaudent in aduẽtu dilecti Domini. Ad eos dicit verſus, qui canitur in veſpertinali officio: Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtũ: aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Ipſi perfecti ſunt cæli, ipſi ſunt nubes, ipſi ſubtilia annunciãt inſtar roris de incarnatione Domini, quando exponunt, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ipſi pluunt groſſiora, quando narrant, quomodò Ioſeph deſponſauit Mariam, & Chriſtus natus eſt in Bethlehem & inuentus eſt in præſepio, & cætera talia. Aperta eſt terra, vterus ſcilicet ſanctæ Mariæ virginis ſine damno virginitatis, & protulit germen totius mundi odoris, qui bonus odor redolet per vniuerſum mundum. At nunc multa corda fidelium ad vocem prædicatorum calefiunt, & germinant fidem rectam in Chriſto: proferunt gaudium, pacem, longanimitatem, & cætera germina, quæ fœcundat Spiritus ſanctus. Alter verſus in matutinali officio, dicit, Vox clamantis in deſerto, parate viam Domino, rectas facite ſemitas eius. Quod eſt dicere. Et bona opera ſatagite, & cogitationes pias. Hoc miniſterium, quod prædicatores debent ſatagere in diebus aduentus Domini, memorati verſus recolunt. Quãuis cũ gaudio boni ſerui expectent aduẽtum Domini ſui, tamẽ maximũ gaudiũ recolũt, in præſentia eius. Idcirco aliqua de noſtro officio reſeruamus vſq; ad præſentiã natiuitatis Domini, hoc eſt Gloria in excelſis Deo, & clarũ veſtimentũ Dalmaticarũ: ſi fortè nunc ita agitur, vt vidi actitari in aliquibus locis. Præparationẽ nobis neceſſariã inſinuat Paulus Apoſtolus in memorata Epiſtola, quæ legitur quarta hebdomada ante natiuitatẽ Domini. Nox, inquiens, præceſſit, dies autẽ appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus, nõ in comeſſationibus & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtũ. Sicut per plures & frequentiores nuncios mouetur magis ac magis animus ſubditi ad ſolicitudinẽ ſuſcipiẽdi prælatum: ita renouatione cantus mouemur magis ac magis ad curam noſtræ præparationis in ſuſceptionem Domini. Ideò octo dies ante Natiuitatem Domini renouantur fermè tota nocte reſponſorij & Antiphonæ, vt per hoc frequẽtiùs nos excitemur ad purgãdas omnes quiſquilias turpiũ cogitationum ac terrenarum, & dignum habitaculũ, ornatum videlicet piis cogitationibus, paremus regi regum & Domino dominantium.

De Natiuitate Domini. Cap. 31.

DEi filius, cùm eſſet vnigenitus filius, voluit ſibi fratres adiungere. Deſcendit ad humanum genus, & aſſumpſit hominem, vt faceret ſibi fratres, nullum deſpiciens in fraterno loco ſuſcipere, quem cognouit obedientem in mandatis præceptorum ſuorum. Vt ſæpè dictum eſt, tempus præſentis ſeculi tribus temporibus diſtinguitur, videlicet naturalis legis, & legis literæ, & noui teſtamẽti. Præcipui viri in naturali lege extiterunt tres, Abrahã, Iſaac, & Iacob. Quamquàm multi forent ſimiles illis, tamẽ eorum ſe eſſe Deum ſpecialiter Deus idem ſæpiſſimè memorat per ſcripturam, dicens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Iſtis tribus tres pſalmos primæ periochæ nocturnalis officij deputamus: præcipuè cum hi tres primi ponantur in genealogia Chriſti, & per hos ad memoriam reducimus omnes electos patres, qui in naturali lege fuerunt, & per Chriſti aduentum ſociati ſunt choro ſanctorum Angelorum, vt ſicut Angeli ſanctæ Trinitati congaudent, ita & illi congaudeant. Secunda periocha recolit eos, quos ſibi Chriſtus fratres fecit ex lege Moſaica, qui exercebantur per legem & pſalmos & prophetas. Eos nihilominùs perduxit ad ſocietatem ſanctorum Angelorum, vt & illi congaudeant ſanctæ Trinitati. Adſciuit ſibi etiam fratres in nouo teſtamento per primitiuam Eccleſiam, & per gentilitatis obedientiam, & Iudaicam recognitionem. Quoniam iſtos plus honorauit ſuus aduentus, quàm præcedentes patres, ita vt ſi digni habeantur, quando tranſeunt de mundo, ilicò, transferantur in cælum, & cõiungantur ſocietati ſanctorum Angelorum, quod longo tempore expectauerunt patres, murmurantes infra clauſtra inferni; ideo in illis antiphonis, quæ eos recolunt, Alleluia celebratur, ſicuti eſt: Ipſe inuocauit me, Alleluia: & iterùm, Notum fecit Dominus*, Alleluia.

De octauis in Natiuitate Domini. Cap. 32.

OCtauæ ideò celebrantur, quia primis diebus concurrunt, ſicut vnus Dominicus dies ad alterum, qui eodem ritu celebrantur. Quando ſequentia bona opera ad prima recurrũt, aliquo modo octauas exercemus. Tanta miſeria fuit in hominibus ante Chriſti aduentum, vt nemo ad eandem innocentiam perueniret, quam habuit primus homo antequàm peccaret. Nam & circunciſio, quæ octaua die celebratur, in recordatione primæ innocentiæ agebatur, id eſt, vt mens circunciſa eſſet ab omni cogitatione carnali, quamuis ſit & ipſa figura futurorum virorum. Chriſtus per baptiſmum reſtituit in genere humano eandẽ innocentiam,

ideóque octaua die, id est, Dominica ex baptismo resurrectio recolitur. Hoc est inter istos, qui primi innocentiam hominis imitantur, & illos qui in veteri testamento erant, quòd quamuis illi iusti essent, tamen detinebantur infra claustra inferni ante Christi aduentum: isti penetrant regna cælorum. Et quoniam ad meliorem statum vult nos redemptor noster perducere, quàm haberet primus Adam, adhuc expectatur octaua dies, quę erit in resurrectione corporum. Primus Adam ita erat innocens, vt posset peccare, si vellet: Et nos ita accipimus innocentiam per baptismum, vt possimus peccare, & possimus velle: sed post receptionem corporum nemo poterit, nemo volet peccare. Igitur quia ad hoc institutæ sunt octauæ, vt redeant ad primum, oportet considerare quid in octauis Domini redeat ad primum diem natiuitatis. Primo die natiuitatis exiuit de vtero virginis, & inuentus est in pręsepio pannis inuolutus: Numquid octaua die exiuit iterum de vtero virginis, & inuentus est in præsepio, & celebrata sunt ea quæ de Angelorum affatu leguntur prima die acta? Possumus tamen inuenire, in quo congruenter octaua dies congruat primę. Duas causas intelligimus in Christi natiuitate. scilicet primam, Christum aduenisse ad homines: secundam, homines venisse ad Christum. De qua re dicit Augustinus in libro primo de doctrina Christiana: Non enim ad eum, qui vbique præsens est, locis mouetur, sed bono studio bonísque moribus. Quod non possumus, nisi ipsa sapientia tantæ etiam nostræ infirmitati congruere dignaretur, vt viuendi nobis præberet exemplum. Non enim aliter, quàm in homine, quoniam & nos homines sumus. Sed quia nos cùm ad illam venimus, sapienter facimus, ipsa cùm ad nos venit, ab hominibus superbis quasi stultè fecisse putata est. Et quoniam nos cùm ad illam venimus, conualescimus, ipsa cùm ad nos venit, quasi infirma existimata est. Sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est DEI, fortius est, quàm hominis. Cùm ergo ipsa sit patria, viam se quoque nobis fecit ad patriam. Et cùm sano & puro interiori oculo vbique sit præsens, eorum qui oculum illum infirmum immundúmque habent, oculis etiam carneis apparere dignata est. Quia enim in sapientia Dei non poterat mundus per sapientiam cognoscere Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Non igitur per locorum spatia veniẽdo, sed in carne mortali mortalibus apparendo, venisse ad nos dicitur. Illuc ergo venit vbi erat: Quia in hoc mundo erat & mundus per eum factus est, Christi aduentum ad homines colimus in die natiuitatis eius: hominum aduentum ad Christum, colimus in octauis eius. Quod facile dignoscitur ex antiphonis, quæ cantantur in matutinali officio. Prima antiphona in natiuitate Domini, Genuit puerpera regem, de pura natiuitate Domini narrat: prima in octauis Domini, dicit, O admirabile commercium. Quando dicit, commercium, ostendit aliud dari, & aliud accipi. Dedit CHRISTVS suam Deitatem, & accepit nostram humanitatem. Quod dedit, colimus in natiuitate eius; & quod accepit, in octauis. Membra iuncta capiti, congratulantur in præsenti festiuitate. De sequentibus antiphonis si quis considerare voluerit, potest agnoscere, quòd antiphonæ de natiuitate Domini suam natiuitatem specialiter mõstrant, & de octauis Domini, membrorum suorum copulationem. In antiphona, Quando natus es, ex persona hominis Dominus appellatur: & in nouissimo homo loquitur ad DEVM, TE laudamus DEVS noster. Tertia, Rubum quem viderat Moyses sic loquitur ex persona membrorum ad DEI Genitricem, intercede pro nobis. Quarta habet iterùm in fine, TE laudamus DEVS noster. Quinta tenet verba Ioannis Baptistæ, quibus demonstrauit vtilitatem nostram, quæ data est nobis ex aduentu CHRISTI, dicentis: Ecce agnus DEI, ecce qui tollit peccata mundi. Antiphona, quæ in Euãgelio dicitur, & Domini præsentiam ad homines monstrat, & hominis assumptionem ad eum. Sic enim dicit. Mirabile mysterium declaratur, hodiè innouantur naturæ. Quomodo innouantur naturæ Gregorius Nazianzenus manifestat in libro de secundis Epiphaniis, dicens: Quid de nobis agitur, vel pro nobis? Noua quędam & inaudita efficitur permutatio naturarum, Et DEVS homo fit, & paulò pòst, DEI filius cœpit esse filius hominis, non conuersus ex eo quod erat, sed assumens quod non erat, vt capi possit qui capi nõ poterat, & per mediantem carnem sicut velamine quodam interposito, alloqui nos possit. Quoniam quidem ferre sinceram diuinitatis eius naturam non erat corruptibilis huius nostræ fragilísque naturæ, idcircò ergo incommixta miscentur, & non solùm natiuitati nostræ Deus vel carni superna mens, vel tempori illud quod ante omne tempus est, verùm etiam virginitati partus imponitur, & impassibili passio conciliatur, & immortali mortis poculum propinatur. Sequitur in Antiphona: id quod fuit, permansit: hoc est, verbum quod se nobis voluit demonstrare per materiam carnis, vt fuit incõmutabile lumen & DEVS æternus, sic permansit, non mutatum in aliquam creaturam. Sequitur: Et quod non erat, assumpsit. His verbis monstratur assumptio hominis: Quoniam CHRISTVS hominem dignatus est assumere in vnam eandémque personam DEI, merito membra capitis dicuntur transisse in DEVM. Vnde Augustinus in sermone vicesimosexto super Ioãnem: Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Sequitur: Non commixtionem passus, neque diuisionem, scilicet nõ est passus illam commixtionem, quam dicit Sabellius in vnam personam Patris & Filij, neque illam diuisionem, quam blaterat Arrius. De circumcisione Domini me abundè facit securum lucubratio sanctorum interpretum.

De Theophania & ὑπαντῇ. Cap. 33.

VNum omittimus in theophania ex his quæ celebramus in natiuitate Domini, id est, Inuitatoriũ. Sæpè dictum est, quòd institutor officij, inquantum potuit, actionem omnem illius temporis quando illa agebantur, quæ recolimus in vsitato officio, voluit ad memoriam nobis reducere. Igitur quia voluit in isto distinguere nostram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum ab inuitatione Herodis, qui propterea congregauit scribas & principes Iudæorum, vt sciret vbi Christus nasceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorium officij præsentis omisit. Præsens officium nocturnale certat intimare tria insignia nobis manifestata per aduentum Christi, id est, Aduentum Magorum, & baptismum Christi, & miraculum ex aqua factum à Christo. De secundo & tertio summatim memoratur in tertia nocturna, & in Antiphona, Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia. Apertè verò & plenè de aduentu Magorũ canit in duabus superioribus nocturnis. Nam & hoc videtur ordini potissimùm congruere cæterorum officiorum. Verùm officium, quod in nocte natiuitatis eius canitur, de infantia eius resonat. Memoria quæ recolit per officia Cantorum de octauis Domini, & circunsione eius scintillas mittit de infantia, similíq; modo quod agitur in ὑπαντῇ. Idcircò congruebat, vt præsens officium plurimum illa tangeret, quæ circa infantiam eius gesta sunt. Necnon & Apostolici viri satagebant baptismum generalem transferre de præsenti festiuitate in festiuitatem Paschæ & Pentecostes: Quem propterea multi certabant frequentare in ista festiuitate, quia in ipsa à multis creditur Dominus baptizatus esse à Ioanne. Vnde potest videri ab officio * præsentis summatim dictum esse de baptismo eius, & plenè de aduentu Magorum. Vt pleniùs hæc clarescant, infero quod S. Leo Papa scripsit de memoratis festiuitatibus, dicens in capitulo octauo Decretalium: Ordo rerum

per Iesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum in incarnatione verbi sumpsit exordium. Vndè aliud tempus est, quo, adnunciante Angelo, beata virgo Maria fœcundandam se per Spiritum sanctum credidit & concepit: Aliud, quo, salua integritate virginea, puer editus, exultante gaudio cælestium ministrorum, pastoribus indicatur: Aliud, quo infans circunciditur: Aliud, quo hostia pro eo legalis offertur: Aliud, cùm tres Magi, claritate noui sideris incitati, in Bethlehem ab Oriente perueniunt, & adorant paruulum, mystica munerum oblatione venerantur. Nec iidem sunt dies, quibus impio Herodi ordinata diuinitùs in Ægyptum translatione subtractus est, vel quibus ab Ægypto in Galilæam, mortuo persecutore, vocatus est. Inter has autem dispensationum varietates accedunt augmenta corporea. Crescit Dominus sicut Euangelista testatur, profectibus & ætatis & gratiæ. Tertia nocturna præsentis festiuitatis recolit tres terminos credentium, id est, populi Iudaici ante receptionem gentilium, gentilis populi post repulsionem Iudaicæ plebis, iterùm populi Iudaici in finem mundi. In prima nocturna recolitur intellectus Magorum, qui Christum intellexerunt Deum esse. In secunda nocturna idem intellectus, qui conspicit Christum regem esse: In tertia qui conspicit Christum ad hoc venisse, vt doceret homines suo baptismo, necessarium eis esse baptizari, & per baptismum mori patri diabolo & operibus eius, & pompis eius: In baptismo Christi mors & sepultura eius recolitur. Hanc tertiam periocham recolimus per Introitus Missæ ab octauis Theophaniæ vsque in præsentationem Domini, nisi fortè anticipet nos tempus Septuagesimę. Primus introitus est post octauas Theophaniæ, iuxta ordinem Antiphonarij nostri. In excelso throno vidi sedere virum, quem adorat multitudo Angelorum. Apostolorum & Apostolicorum virorum est ista visio, hoc est, vt mente intelligant eundem Dominum, qui à Magis adoratus est quasi infans, & cuius præsentatio isto in tempore expectatur vsque ad quadragesimam diem natiuitatis gubernare virtutes cælorum, & ab his adorari. Secundus est, Omnis terra adoret te Deus, qui pertinet ad multitudinem credentium, vt quem primò adorauerunt tres Magi, posteà adorent omnes credentes ex Asia, & Africa, & Europa. Iam circa hebdomadam, in qua celebratur præsentatio Domini, cantatur, Adorate eum omnes Angeli eius. vndè dicit Apostolus, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Quod ita exponit Ambrosius in Epistola ad Philippenses: Hoc enim illi donauit, vt omnes illud adorent, & vt omnes Deum confiteantur Iesum Christum in gloria Dei patris esse, ctum, hoc est, talem potitum gloriam qualem fas est illum qui sibi patrem adscribitur Deum, potiri, propter illam copulationem quam habet ad vnigenitum. Et post pauca: Cælestium quidem dicit inuisibilium virtutum. Et Petrus de eodem filio Dei dicit: Profectus, inquit, in cælum subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus. Vndè Beda in tractatu epistolæ eiusdem Petri: Nulli dubium quin filio DEI semper erant Angeli & omnes patris cælestis virtutes ac potestates subiectæ, quem cum Patre & Spiritu sancto vnũ sine initio Deum laudant, tremunt, adorant. Sed necessariò admonendum beatus Petrus æstimauit, quòd assumpta humanitas in tantam sit gloriam resurgendo sublimata, vt incomparabili culmine omni angelicæ dignitatis potentiæ præferatur. † Iste introitus aut intra se habet ὑπαντῇ, aut initiũ possidet infra octo dies eiusdẽ ὑπαντῇ, nisi per anticipationem Paschæ præcurrat Septuagesima. Memorati introitus beneficia Christi insinuãt præstita nobis ad lætificanda corda nostra. Idcirco cũ duobus cãtamus offertoria, Iubilate. Letari enim nos oportet, quia nõ solùm de inferno inferiori beneficia Christi nos liberant, sed etiã de claustris inferni, & perducũt vsq; ad visioné sempiternæ gloriæ. Vnde versus respõsorij, qui cãtatur in hebdomada ὑπαντῇ, dicit, Quoniam ædificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua. De quo ita Augustinus in tractatu psalmorum: At verò cùm venerit iudicare cum Angelis suis, quando congregabuntur ante eum omnes gentes. Et post pauca: Ædificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primò visus est in infirmitate sua. Ex hoc versu possumus conijcere institutorem officiorum insinuare voluisse præsentationem Domini in templo excitare nos ad præsentationem sibi & patri. Quadraginta dies, in quibus expectatur Domini præsentatio, omnem statum sanctæ Ecclesiæ demonstrant hic in præsenti seculo, quandiu necesse est ei per quatuor partes mundi satagere, vt impleat decem præcepta legis, hoc est, vt iustè & piè viuat in hoc seculo, expectans beatam spem, quando videat Dominum in gloria sua & choros Angelorum adorantes Deum. Eandem perseuerantiam in bono studio figurat tunica talaris, quam induit Ioseph in præfiguratione corporis Christi, & nos clerici eam portamus siue in quotidiano vsu, siue in ecclesiastico. Ex ea nempe admonemus populum Dei vt vsque ad finem mũdi satagat se operire bonis operibus. Vnde Gregorius in primo libro de Moralibus: Nam quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim propensa tunica talum corporis operit, cùm bona actio ante DEI oculos vsque ad vitæ terminum tegit. Hoc est cereos accensos manibus portare in ὑπαντῇ, quod est in præsentatione sui vnumquemque secum habere opera sua, in quibus clarus & lucidus appareat in cœtu sanctorum Angelorum, in quorum commemoratione celebratur in nocturnali officio ὑπαντῇ, nouenarius numerus. Post commemorata officia, veniente Septuagesima, mutamus cantum lætitiæ in tribulationem, vt ex eo trahamus ad nostram memoriam, cui affectui debitores simus ex nostris meritis, & vt è ducatu humilitatis perueniamus ad passionem Domini.

De octauis Theophaniæ. Cap. 34.

NAtus est Christus ex Maria virgine temporaliter non propter se, vt tunc inciperet esse, quasi non antea esset: ante omnia tempora fuit cum Patre, per quem hæc omnia tempora creata sunt: sed vt mentibus nostris noua lux appareret, per quam reuerteremur ad creatorem nostrum, qui eramus, in tenebris. Simili modo baptizatus est, non quòd eguerit baptisterio, vt in eo ablueret sua peccata, quæ nulla erant: sed vt formam daret suæ Ecclesiæ, quomodo quæreret ablui sua peccata: Vnde ipse dicebat in Euangelio: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Mortuus est Christus, vt suum corpus quod est sancta Ecclesia, morti moreretur. Erat priùs genus humanum Deo mortuum, quia morti obediebat. Viuebamus morti, cùm ei seruiebamus: morimur morti, cùm ei renunciamus. Vt ad memoriam reducamus, quòd CHRISTVS propterea passus sit, vt nos moreremur peccato, in quarta feria ante cœnam Domini & nostra mortificatio recolitur in aliquibus officiis, & Domini passio legitur. Vnde dictum est in iam scripto libello de quinta varietate. Si sequerentur dies post sextam feriam, in quibus oporteret tristari, fortè octauas passionis Domini celebrassemus, hoc est, per celebrationem officij ad memoriam reduceremus morti obnixè mori nos debere. Moritur homo luxuriæ, qui castitatem seruat: moritur inuidiæ, qui castitate pollet: moritur incredulitati, cuius cor fide mundatur.

In duabus lectionibus quæ leguntur in sexta feria passionis Domini, animaduertimus duas mortes in eodem die celebratas. Lectio de Exodo, CHRISTI mortem manifestat: de Osee verò, membrorũ suorũ, de quibus dicit Paulus: Qui auté sunt Christi, carnem suam crucifixerũt cum vitiis & concupiscentiis. Tractus qui sequitur post lectiones, Qui habitat in adiutorio altissimi, informat omne præsidium, quo adiuuantur à Do-

mino sancti in certamine positi. Hunc psalmum congruit potissimum meditari, cùm quis periculis appropinquat, & circundatur insidiis aut angustiis, velut bestia multis laqueis irretita, vt possit audiri à Domino: Inuocabit me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione. Idcircò nunc cantatur ex persona membrorum, quia affectum illorum non dedignatus est Dominus in se assumere. Cantatur & per singulas noctes propter timores nocturnos, vel quia somnus habet imaginem mortis. In passione Saluatoris nostri paries inimicitiarum ruptus est, & coniuncti sunt duo populi in vno lapide angulari, quod nō potuit fieri, nisi gentilitas priùs moreretur morti vitiorū. Quoniam ista non proposuimus hîc inquirere, sed precamur supplices, vt ab eo spiritu inserta sint, qui vbi vult spirat: nunc ad propositum redeundum est. In Theophania celebramus, quomodo Dominus à Magis sit inquisitus, & inuentus, ac adoratus: quomodo lætati sint conuiuæ in nuptiis: quomodo sit baptizatus. Quæ omnia possumus dignoscere ex antiphonis, quæ cantantur in matutino. In octauis eius celebratur res pro qua CHRISTVS baptizatus est, hoc est, nostrum lauacrum, per quod nostra peccata abluuntur, quale est illud de prima antiphona in octauis Theophaniæ. Veterem hominem renouans Saluator & in secunda Te qui in spiritu & igne purificas humana contagia. Idipsum poterit reperire diligens inquisitor in sequentibus. Quia duo præcepta sunt dilectionis, DEI scilicet, & proximi, sicut honorando baptismum CHRISTI DEI & saluatoris nostri celebrauimus in Theophania, celebremus & nostrum initiatum iam in capite nostro, in octauis Epiphaniæ, hoc est, ad memoriam reducamus, qua de causa CHRISTVS baptizatus sit, scilicet, quia necesse erat vt baptizaremur. Et quid prosit baptismus, Antiphonæ monstrant in octauis Theophaniæ. Vnde dicit vna ex illis, Baptizato Domino, facta est peccatorum nostrorum remissio. ὑπαντή, nō habet octauas, quoniam legaliter præsentatus est in templo CHRISTVS. Ad quod nullus doctor nos coarctat, vt infantes nostri quadragesima die natiuitatis suæ præsentētur in tēplo.

De Natalitiis Sanctorum. Cap. 35.

QVæ sint natalitia Sanctorum, ex vno responsorio, qui cantatur in festiuitate beati Stephani, cognoscere possumus. Dicit responsorius: Hesterna die natus est Dominus in terris, vt Stephanus nasceretur in cęlis. Natalitia sanctorum, natiuitates eorum monstrāt, quibus nascuntur in societatem nouem ordinum Angelorum, & in societatem sanctorum patrum naturalis legis, & legis literæ, & noui testamenti. Propter gloriam noui testamenti continent antiphonæ de tertia pericha Alleluia, veluti sunt: Exaltabuntur cornua iusti, Alleluia. Lux orta est iusto, Alleluia. Custodiebant testimonia eius, & præcepta eius, Alleluia. In festiuitatibus, quas recolimus per nouenarium numerum, stantes oramus, recolendo sanctam societatem Angelorum, & patrum sanctorum, qui iam sunt in lætitia sempiterna.

De octauis Natalitiorum Sanctorum.

Cap. 36.

SOlemus octauas natalitiorum aliquorum Sanctorum celebrare, eorum scilicet, quorum festiuitas apud nos clarior habetur, veluti est, in octauis Apostolorum Petri & Pauli, & cæterorum Sanctorum, quorum consuetudo diuersarum ecclesiarum octauas celebrat. Si non valemus omnium Sanctorum natalitia celebrare, quanto minùs octauas eorum? Non est nobis differendum, quę ecclesiæ illas vel illas colant octauas, sed quid nobis innuant ipsæ octauæ. In natalitiis Sanctorum frequentamus receptiones illas, in quibus animæ Sanctorum recipiuntur, quando exeunt de corpore. De his receptionibus dicit Augustinus in sermone quadragesimosexto super Ioannem: Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in * officia, sic diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgētium. Receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi sitiret, & aquæ guttam non inueniret. Habent ergo omnes animę (vt ex hac occasione instruā charitatem vestram) habent omnes animæ cum de seculo exierint, diuersas receptiones suas: habent gaudium bonæ, & malæ tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorū gaudiū amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamē adhuc in fine accepturi sunt quod promisit Deus. Promissa est enim resurrectio etiā carnis, mortis consumptio, vita æterna cū Angelis: hoc omnes simul accepturi sumus. Nam requiem, quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisq; cum moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requiescunt: posteriores prophetæ, recentiùs Apostoli, multò recentiùs martyres sancti, quotidiè boni fideles. Et alij in ista requie tam diù sunt, alij non tam diù, alij annis paucioribus, alij nec recenti tempore. Cùm verò ab hoc somno euigilabunt simul omnes, quod promissum est, accepturi sunt†. In natalitiis Sanctorum memoratę requiei cōgratulamur: in octauis verò eorū, resurrectioni corporum. Quo honore digna sit octaua dies, liber Leuiticus monstrat: & quid habeat in mysterio, Esychius presbyter tractat super eundē Leuiticū in libro sexto. Dicit Leuiticus, & locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel: A quintodecimo die mensis huius septimi erūt feriæ tabernaculorum septē diebus Domini, dies primus vocabitur celeberrimus atq; sanctissimus: Omne opus seruile non facietis, & septē diebus offeretis holocausta Domino, dies quoq; octauus erit celeberrimus atq; sanctissimus. Vnde dicit memoratus Esychius: Et primam autem septem dierum celeberrimam atq; sanctissimam appellauit. Qui enim scit præsentibus tamquàm tabernaculo vti, prima dies, id est, initium & principium à sanctificatione vacationis incipit. Propterea & nimis consequenter ait, Omne opus seruile non facietis: quia nulli in seculo seruiunt qui tamquàm tabernaculum & transitoria ea quæ in eo sunt, intendunt. Sed & septem diebus holocausta offerri præcepit, ostendens oportere per omne tempus perfectam conuersationem sequi. Quando ergo istam præsentem vitam percurrerimus, tunc celeberrimum, atque sanctissimum octauum diem, seculum videlicet futurū, habebimus. Et infrà: Die autem primo requies, & in octaua die requies, non iam septimo, cùm numero septem dierum festiuitatem agi proposuisset, sed octauo. Primùm quidem, quia his, qui secundùm literam legem tenent, festiuitatem celebrare non licet. A nouo enim segregatus est populo qui scit legem secundùm spiritum accipere, & octauum honorare, quem diximus significare mortuorum resurrectionem.

De obseruatione dierum per annum.

Cap. 37.

VBi sanctus Hieronymus exponit illud ad Galatas, Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos, Timeo vobis ne fortè sine causa laborauerim in vobis, ibi sententiam Christianorum subnectit contra eos, qui volunt nobis opponere, quòd obseruemus dies & tempora, vnde arguti sunt à Paulo neoterici Christiani. Dicit inter alia ita: Dicat aliquis, si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos: nos quoq; similiter crimen incurrimus. quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & pentecostes lætitiam, & pro varietate regionū diuersa in honore martyrū tēpora constituta. Ad quod qui simpliciter respōdebit, dicēt: Nō eosdē Iudaicæ obseruationis diesesse, quos nostros. Nos enim non azymorū pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septē iuxta morē Israel numeramus hebdomadas in pentecosten, sed

Spiritus

Spiritus sancti veneramur aduentum: & ne inordinatè congregati populi fides minueretur in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus: non quod celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, ille affirmat, omnes dies æquales esse: nec parasceue tantùm Christũ crucifigi, die Dominica resurgere: sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica: Ieiunia autem, & congregationes inter dies propter eos à viris prudentibus instituta sunt, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, immo nolunt toto in Ecclesiam vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: non ità & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidiè. Post enumerationem temporum, quæ obseruabantur tempore in illo, quandò Beatus Hieronymus hæc scripsit, illata est causa, quarè Christiani tempora memorata obseruantes, crimen non incurrant. hoc est, qui simpliciter respondebit, dicit, Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros, & cætera quæ sequuntur. Et iterùm infrà: Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec parasceue tantùm Christum crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Superior excusatio, in qua dicitur, non eosdem dies esse in obseruatione apud nos, qui apud Iudæos obseruantur, aliquod nobis supplementum accommodat, qui propterea tempore passionis Domini omittimus salutationem solitam, quia Iudas salutauit Dominum falsò, & genuflexionem in oratione die parasceues, quæ fit pro Iudæis, quia Iesu illudendo genuflectebant, & in oratione duodecim lectionum, quandò memoratur passio trium puerorum in fornace, quia nolebant poplite flexo adorare statuam Nabuchodonosoris cum perfidis, & Inuitatorium in diebus passionis Domini, quandò videlicet congregabantur ad pessima consilia de nece Domini. Similiter in Theophania inuitatorium omittimus, quandò Herodes congregauit sapientes Iudæorum prauo animo ad inquirendum, vbi Christus nasceretur. Quartam feriam & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diuersa in honore martyrum tempora constituta obseruamus. Quartam feriam obseruamus quia, vt ait Augustinus ad Casulanum, in ea die congregati sunt Iudæi, & consiliati sunt de nece saluatoris. Parasceuen, quia in eo passus est idem saluator. Quoniam isti dies antiquitus erant in obseruatione, ritus Romanæ Ecclesiæ obtinuit, vt iisdem diebus mutaret officia, & Missam celebraret hora nona: per quod forinsecùs populus congregaretur in vnum, quandò aliqua causa noua imminebat ad deprecandum in quibus obseruatio celebrabatur. Vndè dicit Hieronymus memoratus in superioribus: Ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos sunt à viris prudentibus instituta, qui magis seculo vacant, quàm Deo, nec possunt, immò nec volunt toto in Ecclesiam vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? & reliq. Habemus ex Romano Ordine sabbati diem in obseruatione, quem non computauit Hieronymus in ordine dierum obseruationis. Nouimus enim ex multis auctoribus, quòd dies sabbati sicut quarta sabbati, & sexta inclusa erat ieiunio apud Romanos, & in eo officium mutatum sæpè habemus, sicut in quarta & sexta sabbati, & præcipuè in ea benedictio datur, quia ipsa est, quam benedixit Dominus. & propriè significatio ad Spiritũ sanctũ pertinet, qui est septiformis. Vndè cùm & pater spiritus sit, & filius spiritus sit, quoniam Deus spiritus est: & pater sanctus, & filius sanctus sit, proprio tamen nomine amborum spiritus vocatur Spiritus sanctus. De eodem sabbato diuerso modo obseruatum est apud orientes, & apud aliquos occidentes, necnon & apud Romanam vrbem. De qua re sufficienter à S. Augustino tractatum est in epistola ad Casulanum presbyterum, de quibus pauca hic inseram. De varietate, inquit, ad Casulanum de Vrbico: Non tibi persuadeat vrbem Christianam sic laudare sabbato ieiunantem, vt cogaris orbem Christianum damnare prandentem. Et iterùm ex responsione sancti Ambrosij in eadem epistola, qui, inquit: Quandò hic sum, non ieiuno sabbato: quandò Romæ sum, ieiuno sabbato. Et ad quamcumque Ecclesiam veneritis, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Scriptum est in vita beati Ambrosij, quod ipse Ambrosius ieiunaret cæteros dies hebdomadæ, sabbato & Dominico pranderet. Quare prandio vteretur in sabbato aut in Dominica, memoratus Augustinus monstrat in memorata Epistola, scribens de sabbato sic: Quibus autem diebus non oportet ieiunare, & quibus oporteat: præcepto Domini vel Apostolorum, non inuenio definitum: Ac per hoc sentio quidem non ad obtinendam veritatem, quam fides obtinet, atque iustitiam, in qua est pulchritudo filiæ regis intrinsecùs: sed tamen ad significandam requiem sempiternam, vbi est verum sabbatum, relaxationem quàm cõstrictionem ieiunij aptiùs conuenire. Et infrà: Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem, & omnis miseriæ finem sperare faciunt, mors, & resurrectio mortuorum. In morte requies est, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea, intra in cellaria tua abscondere pusillùm, donec pertranseat ira Domini: In resurrectione autem in homine toto, id est, in carne & spiritu, perfecta felicitas. Hinc factum est, vt horum duorum vtrumque ad significandum non putaretur labore ieiunij, sed potiùs refectionis hilaritate, excepto vno paschali sabbato, quo discipulorum, sicut diximus, luctus propter rei gestæ memoriam fuerat ieiunio prolixiore significandus. Huic enim sensui potest congruere, quandò festiuitates Sanctorum celebramus, vt in prioribus festiuitatibus congratulemur animabus Sanctorum, & in octauis eorundem Sanctorum, resurrectioni corporum. Pro hac re solebant omnes Romani omnia sabbata ieiunare, quam modò dixit Augustinus in vno sabbato obseruari. Propterea dico præteritum, quia nescio quomodò nunc agunt. Si quis voluerit Episcoporum Ambrosium imitari vsquequaque, non erit extorris à consortio Sanctorum. Ponatur populus in doctrina sancti Augustini, vbi dicit in memorata Epistola: Libenter acquiescas Episcopo tuo in hac re, noli resistere: & quod facit ipse, sine vllo scrupulo vel disceptatione sectare †. Vt omnis disceptatio dyscolis absit propter diuersa hæc ieiunia, dũmodò teneatur fides, spes, & charitas in idipsum, quibus omnis doctrina prophetarum & scientia scripturarum seruit, repetit versum sæpè sanctus Augustinus in memorata Epistola, Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta varietate. Obseruatur etiam apud nos in aliquibus locis vnus dies, id est, secunda feria, qui non est deputatus in obseruatione à memoratis auctoribus, id est, à sancto Innocentio, & sancto Ambrosio, & sancto Augustino, nec non & beato Hieronymo, quem adhuc solent nostri principes in ieiunio libare, quandò indicitur triduanum ieiunium instar Niniuitarum. Quod vt reor, potest ha-

bere normam à prædicatione Pauli, qui dixit, Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Tamen exponens illud Ambrosius, de cæteris silet, quartam & sextam sabbati introducit, iuxta morem quem tenebat populus, qui ei tunc notus erat. Veriùs tamen implent, quod dicit Paulus, qui inter Dominicum diem & tertiam sabbati refectionis, medium ieiunabant secundam sabbati: Iterùm inter tertiam sabbati & quintam refectionis ieiunant quartam: & iterùm inter quintam sabbati & septimam refectionis ieiunant sextam. dies Dominicus interdictus est ad ieiunandum in libro qui propriè vocatur Canones. Rationem interdictionis S. Augustinus aperit in memorata Epistola ad Casulanum: Die, inquit, Dominico ieiunare scandalum magnum est, maximè, posteaquàm innotuit detestabilis multúmque fidei Catholicæ scripturísque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam legitimum constituerunt diem. per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Sanctus Hieronymus vnam quadragesimam ponit in obseruatione: nos obseruamus tres quadragesimas, id est, ante Pascha Domini, circáque festiuitatem sancti Ioannis, & ante natiuitatem Domini. Sit à piis mentibus frequentatum apud nos: apud sanctum Hieronymum manifestum est, quòd Montanus hæreticus illam obseruationem trium quadragesimarum statuerit apud suos, id est, tres quadragesimas per annum: Apud nos quoque non est dubium, quin præparare nos debeamus in aduentu Domini multis piis operibus. Natalitia Sanctorum obseruantur apud nos, de quibus dicit Augustinus in memorata epistola: Diebus Dominicis omnibus, & quinquaginta post pascha, & per diuersa loca diebus solennibus martyrum, & festis quibusque prandetur. solemus post octauas natiuitatis Domini octauas celebrare S. Stephani, & S. Ioannis Euangelistæ, atque Innocentum, vt earum octauarum cantu perueniamus fermè vsque ad vigilias Theophaniæ. De ieiunio quod facimus ante Ascensionem Domini, manifestum est, à quo auctore habeat exordium, de quo nihil mihi dicendum est, quoniam dicit idem beatus Augustinus: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, & instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Tamen nō possumus dicere, quòd de lætitia dierum Pentecostes non sit scriptum à sanctis auctoribus.

Quando celebrantur diuina mysteria, qua reuerentia & metu standum sit in ecclesia. Cap. 38.

QVoniam de natalitiis Sanctorum pauca prælibauimus, iuuat subnectere verba S. Ioannis Chrysostomi, vt his admonear, quomodò meipsum debeam coercere à superfluis verbis & risu, quandò coram sancto altari adstitero. Dicit idem in tractatu duodecimo super epistolam ad Hebræos: Stat sacerdos Dei, orationem offerens cunctorum: tu autem rides, nihil timens? Et ille quidem tremens pro te orationem offert, tu autem contemnis? Non auertis scripturam dicentem, Væ contemptoribus? Non contremiscis? Non colligis temetipsum? Et in aulam quidem regiam intraturus, & habitu, & oculis, & incessu, & cunctis aliis componis & ornas temetipsum: huc autem ingressurus, vbi verè est aula regia, & talis, qualis cœlestis est, rides? Et tu quidem nescis, quia non vides, audi tamen quia Angeli præsentes sunt vbique & maximè in domo Dei adstant regi, & omnia plena sunt incorporeis illis virtutibus. Iste mihi sermo etiam ad mulieres dicitur. Et ante viros quidem non citiùs hoc audent facere, ac si faciunt, non tamen semper, sed in tempore remissionis. Hic autem & velas & obnubis caput tuum. Dic mihi, rides ô mulier, in ecclesia sedens? Ingressa es confiteri peccata tua, procidere Deo, postulare, & deprecari pro delictis tuis, & cum risu hoc facis? Quomodò ergò eum propitiare poteris? Et quid malum est risus, inquit? Nō est malus risus. Ità ne non est malum, sed valdè malum, importuno tempore immoderatè? Risus enim inest nobis, vt quandò amicos viderimus, post multum temporis hoc facimus; quandò aliquos deliquentes & timentes, vt foueamus eos risu, non vt cogamus nos ipsos, & semper rideamus. Risus inest animæ nostræ, vt remissionem habeat aliquandò anima, non vt diffundatur.

Iterùm de Tonsura clericorum. Cap. 39.

MEmini me dixisse in superioribus dubitando, Vtrùm corona clericorum nostrorum formam primò acciperet à sancto Petro, an à successoribus eius, scilicet Episcopis vrbis Romæ. Reperi posteà auctoritatem huiusce rei Bedæ famuli Dei in historia Anglorum, capitulo vigesimoprimo, ex Epistola Ceolfrid abbatis ad Aytanum regem Pictorum. Verùm etsi profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides & charitas in proximum syncera est, maximè cum nunquàm patribus catholicis sicut de Paschæ vel fidei diuersitate conflictus, ità etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controuersia. Inter omnes tamen, quas vel in Ecclesia, vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendámque iure dixerim, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitendi Dominus ait, Tu es Petrus: nullam magis abominandam detestandámq; meritò cunctis fidelibus crediderim ea, quam habebat ille cui gratiam Spiritus sācti comparare volenti idem Petrus ait: Pecunia tua tecum sit in perditione: quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri, non est tibi pars neque sors in sermone hoc. Neq; verò ob id tamen in coronam attōdemur, quia Petrus ità attonsus est: sed quia Petrus in memoriam Dominicæ possionis ità attonsus est, Idcircò & nos qui per eandem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis Ecclesia quia per mortem sui viuificatoris Ecclesia facta est, signum sanctæ crucis eius in fronte portare consueuit, vt crebrò vexilli huius munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus, crebra huius admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere debere: ità etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habētes altioribus se necesse habent pro Domino cotinentiæ frenis adstringere, formam quoque coronæ, quam ipse in passione spineam portauit, in capite, vt spinas & tribulos peccatorū nostrorum portaret, id est, exportaret & auferret à nobis, suo quemque in capite per tonsuram proferre, vt se etiam irrisiones & opprobria pro illo libēter ac promptè omnia sufferre ex ipso etiam frontispicio doceant, vt coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper expectare, próque huius perceptione & aduersa mūdi se & prospera contemnere designent. Dicit idem Beda de tonsura in vita venerabilis & sanctissimi Cuthberti Episcopi: Postquam seruitutis Christi iugum tonsuréque Petri formam in modum coronæ spineæ caput Christi cingentis, Domino adiuuante, susceperat. Sufficiant hæc ad demonstrandum, quid memoratus Dei famulus Beda de auctore coronæ nostræ sentiret.

Mentio iterùm, qua hora diei Missa sit celebranda à liberè vacantibus. Cap. 40.

REtulimus in huiusce operis verbis, prohibitum esse ab Apostolicis viris celebrari ante horam tertiam, & Missam tamen indidi quod vidi, hoc est, Leonem nuper Missam celebrare diluculo. Additum est in gestis pontificalibus, qua de re Missa celebranda sit circa horam tertiam, scilicet, quia eadem hora Dominus crucifixus est linguis Iudæorum. Addi-

dimus etiam propter nostram consuetudinem inolitam, sexta hora rationabiliter posse Missam celebrari, quia sexta hora diei Dominus crucifixus est manibus persecutorum: similiter & hora nona, quia tunc emisit spiritum. Manifestum est, Missam celebrari præcipuè in recordatione passionis Domini nostri Iesu Christi: In cuius commemoratione agatur, ex ipsis verbis quæ in canone leguntur, manifestè liquet. Hæc, inquit, quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, Vndè & memores sumus Domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta Christi filij tui Domini Dei nostri, tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ Ascensionis. Quæ aguntur in celebratione Missæ post initiatum canonem, Domini passionem & resurrectionem, ac in cœlos Ascensionem recolunt. de quibus omnibus quæ mihi occurrerunt, tetigi, quandò de officio Missæ scripsi. Posteà recordatus sum sanctum Gregorium insinuasse nobis Cassium Narniensem episcopum accedere hora tertia ad Missarum solennia. quod diligenti cura studui hic inserere, vt meipsum admonerem, quamuis vidissem Apostolicum Leonem diluculo Missam celebrasse, seu cæteros presbyteros in Romana Ecclesia, non tamen excidisse à S. Gregorio, quòd hora tertia celebranda esset Missa, præsertim cùm idem Papa referat in homilia sua habita in basilica S. Sebastiani die festiuitatis ipsius, memorato Cassio Episcopo mandatum esse, vt instaret operi quod operabatur, per presbyterum quendam Domino nostro Iesu Christo dicente, Age quod agis, operare quod operaris, non cesset manus tua, non cesset pes tuus, natali Apostolorum venies ad me, & reddam tibi mercedem tuam †. Quid idem Episcopus ageret, idem S. Gregorius manifestat in eadem homilia, scilicet, Missam quotidiè celebrauit. Et qua hora ad Missam iret, in sequentibus aperit, dicens. Quibus auditis, Episcopus in oratione se cum magna cordis contritione prostrauit: Et qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pro extensæ orationis magnitudine ad horam nonam vsque protelauit. Vt opinor, S. Gregorius eandem horam voluit celebrare in celebratione Missæ, quam cognouit acceptabilem esse Domino per exhortationem factam ab eo ad illum Episcopum, quem dixit ad horam tertiam venisse ad Missarum solemnia, saluo tamen constituto circa horam nonam per dies abstinentiæ. Si enim in cæteris horis ex constituto agitur Missa, ratio quædam adest, qua defendatur eadem hora: Veluti est in natiuitate Domini, in qua in nocte celebratur Missa propter natiuitatem panis, qui nunc quotidiè manditur ex altari, siue propter concentum Angelorum, quod iam retulimus. In eodem manè celebratur Missa propter exortum nouæ lucis, seu propter visitationem pastorum ad præsepe Domini, in quo inuenerunt pabulum, vndè quotidiè sanctorum animæ reficiuntur. Similiter habemus officia constituta in festiuitate Ioannis Euangelistæ, & Ioannis Baptistę primo diluculo, qui vtrique ex vtero matris, id est, ab accepto lumine huius mundi, in semetipsis sacrificium singulare quoddam Deo obtulerunt: Ioannes euangelista obtulit ab initio huius lucis virginitatis sacrificium: Ioannes Baptista sacrificium abstinentiæ, qui nec vinum bibit nec siceram, & Nazareus permansit omni tempore. In nocte sancta resurrectionis Domini Missam celebramus propter eandem resurrectionem, quæ in ea completa est, & propter visitationem sanctarum mulierum ad sepulcrum Domini.

De Exequiis mortuorum. Cap. 41.

APertè Dominus Beda declarat in exequiis sancti Cuthberti, quomodò vestiri oporteat sacerdotem defunctum. Ità enim scribit de eius exequiis: Postquàm ergò sanctæ memoriæ Cuthbertus Episcopus peracta communione, eleuatis oculis & manibus ad Deum, commendans ei animam suam, & emittens spiritum, sedénsque sine gemitu obiit in via patrum, à nauigantibus ad insulam nostrâ delatus, toto corpore lauato, capite sudario circundato, oblata super pectus sanctum posita, vestimento sacerdotali indutus, in obuiàm Christi calceamentis suis præparatus, in sindone cereata inuolutus, animam habens cum Cristo gaudentem †. Non est dubitandum, quin ipse mos esset apud Romanam Ecclesiam in hac re, qui apud Anglos fuit, præsertim cùm ex illa primum Episcopum Augustinum haberent anglisaxones, & eo tempore quandò celeberrima fuit Romana Ecclesia propter auctoritatem doctissimi eius Episcopi Gregorij, & posteà ex eadem Ecclesia habuerunt archiepiscopum Theodorū in vtraq; lingua, scilicet Græca & Latina peritissimum. Sed mirari cœpi, quid vellet Dominus Beda dicere, vbi dixit, in obuiam Christi calceamentis suis præparatus, vtrùm vellet dicere, quòd cùm eodem vestimento resurrecturus esset Cuthbertus, an moribus bonis, qui designantur per vestimenta. Interim occurrit mihi cogitare de Christo, vtrum ille vestitus esset vestimentis aliquibus postquàm resurrexit à mortuis; & si fuit, vtrùm cum ipsis ascenderet in cœlum, an solo naturali corpore, quod spiritale erat. Cœpi cogitare, vtrùm illis duobus qui eum in via conspexerunt, apparuit vestitus, quandò eum cogitabant peregrinum esse: etiam & Mariæ Magdalenæ, quandò eum credidit hortulanum esse: similiter & discipulis, quandò cum eis comedit & bibit, vel vbicunque apparuit eis. Similiter cogitaui quòd Angeli apparuissent vestiti. Vndè legitur de illis secundùm Ioannem, Vidit Angelos in albis sedentes. Et in die Assumptionis eius ad cœlos legitur, Ecce duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Et hic nescio, vtrùm vestitus tunc esset, an non. Scimus enim dixisse Angelos eum in ea forma venturum esse ad iudicium, qua tunc ascendit ad cœlos. Simili modo cogitaui, quandò transfiguratus est in monte, non amisisse eum vestimenta sua, sed ea facta esse alba sicut nix. Post hoc occurrit quòd primi homines Adam & Eua, nudi erant antequàm peccarent: Ad quorum conditionem nos venit reuocare redemptor noster, sed multo meliorem. Quibus postquàm peccauerunt, fecit Deus tunicas pelliceas. Salua fide, quamuis nesciam, vtrùm ità vestiti vèturi sint homines, vt Christus apparuit post resurrectionem, & Angeli visi sunt: an ità nudi vt primi homines fuerunt, credo tamen nullam deformitatem fieri in spiritalibus corporibus, quæ possit offendere vel nauseam facere spiritalibus oculis. Inter has ambiguitates occurrit mihi, vt legerem Augustinum de ciuitate Dei, & ad Paulinum de cura pro mortuis gerenda. Pauca indè excerpsi, quibus tamen intelligi potest, exequias nos debere facere circa mortuos nostros potiùs pro nostra salute, quàm pro illorum. & si non fuerint exequiæ, ipsis, qui in Christo mortui sunt, nihil obesse. & quòd qui eis facit exequias, ob amorem illius facit, qui promisit corpora resurrectura. Dicit idem in primo libro de ciuitate Dei, capitulo duodecimo: Multa itaque corpora Christianorum terra non texit: sed nullum eorum quisquam à cœlo & terra separauit, quam totam implet præsentia sui, qui nouit vndè resuscitet quod creauit. Dicitur quidem in psalmo: Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes Sanctorum tuorum bestiis terræ: Effuderunt sanguinem eorum tanquàm aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Et paulò pòst: quàmuis enim hæc in conspectu hominum dura & dira videantur, sed preciosa est in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Proindè omnia ista, curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia mortuorum. Iterùm in eodem libro, cap. decimotertio: Nec ideò tamen contemnenda & abiicienda sunt

corpora defunctorum, maximè iustorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est spiritus. Si enim paterna vestis & anulus, ac si quid huiusmodi, tanto charus est posteris, quanto erga parentes maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multo familiariùs atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturā hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa, ipsique cum viuerent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandúmque commendat, quod vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendúmque curarunt. Verùm istæ auctoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus: sed ad Dei prouidentiam cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & scientibus exhibemus, si neque hoc perit apud Deum, quòd exanimis hominum membris officia diligentiæque persoluuntur. Ex istis verbis sancti Augustini apparet, quod propterea debeamus exequias celebrare circa mortuorum hominum corpora, quia Deus vult ea resuscitare. Ecce manifestæ sunt exequiæ mortuorum, manifestatúsque est affectus hominis, qui debet esse circa exequias mortuorum: Nunc dicendum est de officiis vespertinalibus, & nocturnalibus, atque matutinalibus.

De officiis mortuorum. Cap. 42.

HAbemus scriptum in quodam Sacramentario, quòd officia mortuorum agenda sunt circa tertiam diem, & septimam, & tricesimam. Quod non ità intelligo, quasi ille, qui tertia die agere vult officia mortuorum, debeat prætermittere priores duos dies sine supplicationibus: aut qui in septima die, sex superioribus debeat tenere in ocio: aut qui in tricesima, viginti & nouem vacare ocio: Sed quod tertia die dicuntur celebrari officia mortuorum, duobus modis possit, id est, vt tertia die infra septem, septima infra triginta celebriùs aguntur circa officia mortuorum, quàm in cæteris diebus siue vt tertia die consumet illa. Simili modo dicimus de septima & trigesima. De his tribus terminis ponemus auctoritatem sanctarum scripturarum. Dicitur in libro sapientiæ de exequiis: Fili, in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus, incipe plorare, & secundùm iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius vna die, & consolare propter tristitiam. & fac luctum secundùm meritum illius vno die, vel duobus propter detractionem. Vbi primò dixit, propter delaturam vno die ferre luctum, & posteà, propter detractionem vno vel duobus diebus, tres dies introducit in luctum. Possumus per tertiam diem commendati defuncti, tertiam diem resurrectionis Domini ad memoriam reducere: vt eo dierum numero deprecemur pro nostro defuncto, quatenùs mereatur per remissionem peccatorum, particeps fieri resurrectionis Christi. Pro qua triduanum ieiunium Niniuitæ fecerunt secundùm septuaginta, vt in Christi glorificatione per resurrectionem ex mortuis, delerentur peccata eorum. Vndè dicit Augustinus in libro quæstionum Genesis: Nec septuaginta interpretes, quos legere consueuit Ecclesia, errasse credendi sunt, vt non dicerent quadraginta dies, sed triduuum, & Niniue euertetur. Et post pauca: Triduum posuerunt, quamuis non ignorarent, quòd dies quadraginta in Hebræis codicibus legerentur, vt in Domini Nostri Iesu Christi clarificatione intelligerentur dissolui abolerique peccata. De quo dictum est, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Clarificatio autem Domini & in resurrectione, & in cœlos Ascensione cognoscitur. Secunda igitur celebratio pro defunctis in septimo die, habet auctoritatem in Genesi memorato. Habuit quoque, inquit, Ioseph in comitatu currus & equites, & facta est turba non modica. Venerúntque ad aream quæ sita est trans Iordanem, vbi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleuerunt septem dies. Vndè memoratus Augustinus in memorato libro quæstionum scribit: Et fecit luctum patri suo septem dies. Nescio vtrùm inueniatur alicui Sanctorum in scripturis celebratum esse luctum nouem dies, quod apud Latinos nouendia appellant. Vndè mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum seruant, qui magis est in gentilium consuetudine. Septimus verò dies auctoritatem in scripturis habet. Vndè alio loco scriptum est, Luctus mortui, septem dierum: Fatui autem, omnes dies vitæ eius. Septenarius autem numerus propter Sabbati sacramentum, præcipuè quietis indicium est. Vndè meritò mortuis tanquàm requiescentibus exhibetur. † Tertia agitur tricesimo die, quam nobis Aaron & Moyses in auctoritatem ducunt, de quo dictum est in scriptione de Missa: Quoniam sic certamus pro nostris defunctis, quatenùs possint participes fieri eorum, quos CHRISTVS reuocauit à claustris inferni, in ea commemoratione simili modo celebramus officia pro ipsis, quomodò celebrantur in illis diebus, quando CHRISTVS descendit ad inferna, & in quibus creditur mortuus. Non enim possumus intelligere de omnibus, qui sint, qui ilicò postquàm recesserint de corpore, penetrent regna cœlorum, aut qui in aliis custodiis recipiantur. Igitur vno modo facimus mortuorum officia. Sunt etiam loca, in quibus generaliter pro omnibus defunctis omni tempore, excepto Pentecostes & festis diebus, in officio vespertinali & matutinali oratur. Sunt & alia, in quibus Missa pro iisdem quotidiè celebratur: Sunt etiam & alia, in quibus in initio mensis nouem psalmi, & nouem lectiones totidémque responsorij pro eis cantantur. Quid hoc valeat, Augustinus in libro ad Paulinum de cura gerenda pro mortuis, monstrat: Non sunt, inquit, prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana societate defunctis etiam tacitis nominibus, quorum sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus in ista vita desunt parentes, aut filij, aut qualescunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta & pia fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, si quamlibèt locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Repetitio de tribus Psalmis baptismalibus. Cap. 43.

DIximus in superioribus, tres psalmos baptismales per noctes nobis ad memoriam reducere tria opera Christi, hoc est, repulsionem dæmonum, effectum sanitatum, & resurrectionem nostram, simúlque triduanam sepulturam Domini: Atque alio modo, Officia dierum baptismalium, Spiritus sancti deductionem in terra recta, & tres psalmos noctium, fidem, spem, & charitatem: At nunc addimus, in operibus tenebrarum ceu in nocte, tria esse vitia originalia, id est, suggestionem diaboli, carnis delectationem, & con-

sensum animi. Propter hæc tria vitia vice trium virtutum, scilicet fidei, spei, & charitatis, tres psalmos cantamus, quibus memorata vitia repellantur de nostris catechumenis. Qualiter celebrandum sit officium in Dominica nocte, quæ est octaua post pascha Domini, ex superioribus verbis monstratur: In quibus narratur de octo beatitudinibus, & de opere septiformis spiritus, atque eius perfectione, ac de octo feriis regenerati hominis.

Repetitio de Antiphona, Fluminis impetus, quæ cantatur in Theophania. Cap. 44.

SOlent mussitare de psalmo, Deus noster refugium, quare præpostero ordine ponatur in tertia periocha. De qua re ita dicimus, sequentes ordinem Euangelij: Prius venerunt Magi adorare Dominum, quàm baptizatus esset: ideò officia quæ celebrantur in prima periocha, designant Christianos, & quodammodo imitantur munera & obsequia Magorum. Magi obtulerũt aurum, thus, & myrrham. Sicut enim præcipuum metallum est aurum, ita hoc munus mancipatur præcipuo officio, id est, regali. Per hoc munus Christo oblatum, potest designari regalis potestas cum omnibus suis subditis ventura ad Christum. Hæc enim signant secundæ periochæ Antiphonæ, Thus ingne adustum, redolet suauiter, & pertinet ad ministerium sacerdotum. Thus quod tunc fuit oblatum Christo, potest signare sacerdotes & religiosos ministros ecclesiæ, qui ex igne cordis thus orationum oblaturi erant Christo. Per myrrham potest designari omnis summa electorum. Myrrha est pigmentum feruens. Quicunque parati sunt animo ad commoriendum pro Christi nomine, myrrham offerunt: In qua summa colligitur plebs & populus, qui notati sunt in Antiphonis: Afferte Domino filij Dei: &, Omnes gentes quascunque fecisti: ac Venite, adoremus. Porrò tertia periocha Christi baptismum celebrat: Vndè & responsorium, In columbæ specie: &, Hodiè in Iordane, in ea cantamus. Antiphona, Fluminis impetus, Apostolorum corda repleta de Spiritu sancto in die Pentecostes, monstrat, qui posteà semper & vbique baptismum prędicauerunt. Tertia periocha per suos psalmos continet euentum illum, qui fuit eo tempore, quandò Apostoli prædicauerunt baptismum, cui euentui congruit psalmus, Deus noster refugium. Antiphona monstrat, quomodò Spiritus sanctus lætificauit Apostolos, vt sanctificarent tabernaculum Domini per baptismum. Cæteri versus sonant, quòd homines mundi contra hoc agerent, sicuti sunt isti, Proptereà non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris: Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius. Psalmus, Cantate Domino, mõstrat, quòd omnes dij gentium sunt dęmonia, Et iterùm de atrocitate gentilium infidelium, & lętitia credentium dicit, Commoueatur mare & plenitudo eius: gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt, & reliqua. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ, prædicationem Apostolorum monstrant, nihilominus & subuersionem idolorum. Ita inquit versus: Allùxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. & in sequentibus, Confundantur omnes qui adorant sculptilia.

De versu repetitio, & de Pentecoste, & de Calice. Cap. 45.

VErsus hoc habet singulare, vt excitet corda cantantium ad requirendum faciem Domini in oratione. Idcircò sæpissimè ante orationem præcedit. Versus, qui dicitur in nocturnali officio ante orationem, quæ præcedit lectionem, intenta vult facere corda præsentium ad lectionem. Notum est quòd sessio plus pertinet ad securitatẽ, quàm statio. Securitas enim parit negligentiam inter ignauos. Ideò præcedit oratio ante sessionem, vt Domini protectio nostra corda eripiat ab omni securitate fallaci. Ante hymnos, Magnificat, & Benedictus Dominus Deus Israel, præcedit Versus, quoniam sic debemus esse vigilantes & intenti ad verba hymnorum memoratorum, vt in oratione. In cæteris cursibus ante nouissimam orationem præcedit. Oratio & benedictio semper in fine sunt, antequàm disiungantur fratres singuli ad propria. Morem tenet iste vsus antiquæ Ecclesiæ. Ità legitur in Actibus Apostolorum de Paulo, quandò recessit ab Epheso, & Ephesiis prædixit, iam faciem suam non visuros eos ampliùs: Et cùm hæc dixisset, positis genibus suis, cum omnibus illis orauit. Similiter quandò de Tyro recessit, Deducentibus nos omnibus cum vxoribus & filiis vsque foras ciuitatem, & positis genibus in littore orabamus: & cùm vale fecissemus inuicem, ascendimus in nauim: illi autem redierunt ad sua. Oratio nouissima ideò communiter celebratur in nouissimo, vt vnusquisque tali scuto, id est, communi oratione rediens ad sua, muniatur contra omnia aduersa. Hanc orationem vocauit Sanctus Ambrosius postulationem. Postulationem namque Augustinus deputat in oratione Missæ, quam solet sacerdos dicere post communionem. Quam orationem vbique subsequitur benedictio & gratiarum actio: hoc enim sonant verba, Benedicamus Domino: & Deo gratias. Hæc enim vtraque ad gratiarum actionem referenda sunt, qua oratione Paulus concludit cęteras orationes.

Repetitio de Pentecoste. Cap. 46.

POst superiora descripta inueni iterum authẽticum perspicuum Ambrosianum de quinquaginta diebus post Pascha. Quod malui hic introducere, quamuis non in suo loco, quàm pigritia præterire. Dicit Ambrosius in tractatu super Lucam: Maiores nobis tradidere, Pẽtecostes omnes quinquaginta dies vt paschæ celebrandos. & post pauca: Ergò per hos quinquaginta dies ieiunium nescit Ecclesia, sicut Dominica qua Dominus resurrexit, & sunt omnes dies tanquàm Dominica.

Repetitio de Pentecoste. Cap. 47.

NVperrimè monstratum est mihi, vt puto ab eo, qui quod aperit, nemo claudit, quid rationabiliter possit dici de corpore Domini posito in altari, & de calice ex latere eius, saluo magisterio eorum qui aliàs & meliùs mihi volunt aperire, quomodò & quarè aliter panis ponendus sit in altari, & calix iuxta eum. Altare, crux Christi est, ab eo loco, vbi scriptum est in canone, Vndè & memores sumus, vsquedùm inuoluitur calix de sudario diaconi vice Ioseph, qui inuoluit corpus Domini sindone & sudario. De quo altari dicit Beda secundo libro super Apocalypsin: Alia editio habet, super aram, eo quòd super altare crucis thuribulũ suum aureum, id est, corpus immaculatum & Spiritu sancto conceptum obtulerit patri pro nobis. Panis extensus super altare, corpus Domini monstrat extensum in cruce, quod nos manducamus. Vinum & aqua in calice, monstrant sacramenta, quę de latere Domini in cruce fluxerunt, id est, sanguinem & aquam, quibus nos potat Dominus noster. De quo potu mysticè dicit memoratus Ambrosius in libro memorato. Quæro etiam, cur ante mortem non inueniamus esse percussum, post mortem inueniamus, nisi fortè vt potus eius fuisse doceatur, & ordinem mysticum nouerimus: quia non antè altaris sacramenta, pòst baptismum: sed baptismum antè, & sic poculum. & paulò pòst: Aqua enim & sanguis exit. Illa, quæ diluat: iste, qui redimat. Bibamus ergò precium nostrum, vt bibendo redimamur.

Explicit liber quartus Amalarij de diuinis officiis.

AMALARII FORTVNATI TREVERENSIS EPISCOPI DE ORDINE ANTIPHONARII LIBER.

Incipit Prologus de ordine Antiphonarij.

CVM longo tempore tędio affectus essem propter Antiphonarios discordantes inter se in nostra prouincia, moderni enim alio ordine currebant, quàm vetusti: & quid plùs retinẽdum esset, nesciebam: placuit ei qui omnibus tribuit affluenter, ab hoc scrupulo liberare me, inuenta copia Antiphonariorum in monasterio Corbien. id est, tria volumina de nocturnali officio, & quartum, quod solummodò continebat diurnale: certaui à pelago curiositatis, carbasa tendere ad portum tranquillitatis: Nam quandò fui missus Romam à sancto & Christianiss. Imperatore Hludouico ad sanctum & Reuerendissimum Papam Gregorium de memoratis voluminibus, retulit mihi ità idem Papa: Antiphonarium non habeo, quem possim mittere filio meo Domino Imperatori, quoniam hos quos habuimus, Vuala quandò functus est huc legatione aliqua, abduxit eos hinc secum in Franciam. Quæ memorata volumina contuli cum nostris antiphonariis, inuenique ea discrepare à nostris non solum in ordine, verùm etiam in verbis & multitudine Responsoriorum & Antiphonarum, quas nos non cantamus. Nam in multis rationabiliùs statuta reperi nostra volumina, quàm essent illa. Mirabar quomodò factum sit, quòd mater & filia tantum à se discreparent. Inueni in vno volumine memoratorũ Antiphonariorum ex his quæ infrà continebantur, esse illud ordinatum prisco tempore ab Adriano Apostolico, Cognoui nostra volumina antiquiora esse aliquanto tempore volumine illo Romanæ vrbis. In quibus tamen alicubi cognoui corrigi posse nostra ab illis, & in aliquibus nostra esse rationabiliùs & satiùs statuta, vt prætuli: arripui medium inter vtraque, vt à nostris, vbi meliùs erant ordinata, non discederem: & vbi poterant corrigi à voluminibus Vrbis, non negligerem, seu in ordine, seu in verbis. Vbi nostri moderni cantores rationabiliùs authenticis verbis statuerunt officia sua, diuidendo antiphonas per ferias, necnon & responsorios, & in festiuitatibus Sanctorum antiphonas distribuendo singulis vigiliis suas, scripsi primò ordinem Romanum, dein nostrorum cantorum. Et vbi talem ordinem reperi deficere, addidimus illum ex vtrisque voluminibus, vt se demonstrabunt feriæ & hebdomadæ ante natiuitatem Domini, & hebdomada Paschalis. Vbi ordo responsoriorum & antiphonarum in perspectis voluminibus dissonare videbatur ab ordine librorum, de quibus sumpta sunt, & à consonantia quæ ratione adstipulatur, non dubitaui sequi in nostro Antiphonario ea potiùs, quæ historiæ & rationi istius vel illius festiuitatis visa sunt congruere. Vbi ordinabiliùs visum est mihi scriptum haberi in Antiphonario Romano, quàm in nostro, ibi scripsi in margine, R. propter nomen Vrbis Romæ: Et vbi in nostro, M. propter Metensem ciuitatem: Vbi nostrum ingenium cogitauit aliquid posse rationabiliùs illis ordinare, I. C. propter indulgentiam & charitatem. Idcircò precor Cantores, vt non priùs despiciant nostra, quàm discutiant ea, iuxta ordinem librorum & rotunditatem rationis. Et si inuenerint minùs congruè ea ordini librorum & rationi alicui, dent indulgentiam meæ imperitiæ: Sin autem, non despiciant edere nostra olera, quæ rubra testa illis ministrat. In versibus, quos penè mutatos reperiet, si fortè quis dignum duxerit præsens volumen frequentare, laborauit & sudauit sacerdos Dei Elisagarus apprimè eruditus, & studiosissimus in lectione & diuino cultu, necnon & inter priores primus palatij excellentissimi Hludouici Imperatoris. Non solùm ille, sed & quoscunque de eruditis viris ad se potuit conuocare, in præsenti negocio sudauerunt. Quamuis enucleatissimè mutati versus coniuncti sint responsoriis suis: tamen quos aptos reperi, transcurrendo in prioribus Antiphonariis, non dubitaui inserere in nostro Antiphonario, vt inueni insertos. Notandum est, necessarium nobis esse, vt alteros versus habeat noster Antiphonarius, quàm Romanus: quoniam altero ordine cantamus nostros responsorios, quàm Romani. Illi à capite incipiunt responsorium, finito versu: nos versum finitum informamus in responsorium per latera eius, ac sic facimus de duobus corporibus vnum corpus. Ideò necessè est, vt hos versus quæramus, quorum sensus cum mediis responsoriorum conueniat, vt fiat vnus sensus ex verbis responsorij, & verbis versus. Hoc prospexit memoratus vir & gloriosus presbyter Elisagarus: qua de re certauit, vt ex diuersis libris congregare versus conuenientes responsoriis, quos nos & alij multi cupiunt frequentare in nocturnali officio. In omnibus istis assensus me adiuuat summi ac sanctissimi Apostolici Gregorij, qui interrogationi sancti Augustini satisfecit, vt vndecunque vellet colligere Ecclesiastica officia, addere seu inserere Romano ordini, licenter colligeret, & vsui suorum tribueret. Vndè scriptum est in historia Anglorum libro primo, capite quinto. Interrogatio Augustini: Cum vna sit fides, sunt Ecclesiarum diuersæ consuetudines, & altera consuetudo Missarum in Romana Ecclesia, atque altera in Gallia tenetur. Respondit Gregorius Papa: Nouit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam: sed mihi placet, vt siue in Romana, siue in Galliarum, seu in qualibet Ecclesia aliquid inuenisti, quòd plùs omnipotenti Deo possit placere, solicitè eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc ad fidem noua est, institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergò quibusque Ecclesiis quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone. Hucusque beati Gregorij. In multis locis prænotaui in primo ordine nomina Responsoriorum & Antiphonarum iuxta ordinem Antiphonari Vrbis, & coniunctim in secundo iuxta ordinem nostræ consuetudinis: vt vtraque haberet psalta præ oculis, & illud caneret, quod iudicio mentis potiùs eligeret notandum est, volumen, quod nos vocamus Antiphonarium, tria habere nomina apud Romanos. Quod dicimus Gradale, illi vocant Cantatorium: qui adhuc iuxta morem antiquum apud illos in aliquibus Ecclesiis in vno volumine continetur. Sequentem partem diuidunt in duobus nominibus: Pars quæ continet responsorios, vocatur Responsoriale: Et pars quæ continet antiphonas, vocatur Antiphonarius. Ego secutus sum nostrum vsum, & posui mixtim responsoria & antiphonas secundùm ordinem temporum, in quibus solennitates nostræ celebrantur.

De his quæ meo interrogatui responsa sunt à Magistris Romanæ Ecclesiæ.

INterrogaui Archidiaconum Theodorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quem rogauit Dominus Apostolicus, vt me instrueret iuxta interrogationem meam de ordine Romani officij, quot versus cantaret Romana Ecclesia in responsorio, *Adspiciens à longè*, respondit, Duos. Sciscitatus sum, cur duos cantasset extra solitum morem in illo responsorio: Respondit, Propter honorem magnæ festiuitatis. Reperi posteà non solùm in

lùm in isto, id est, *Adspiciens à longè*, tres versus, vt in nostro Antiphonario cōtinetur: sed etiam in aliis multis in Romano Antiphonario aut duos, aut tres scriptos. Visum est mihi, vt ratio talis reddi possit de tot versibus. Quandò contigit bis aut ter vnum responsorium cantari in vna hebdomada, aut in hebdomadis, cui subnexi sunt tres versus aut duo conuenientes, vt vnus cantetur in vna nocte, alter in altera, tertius in tertia. Interrogaui, quotus ordo responsoriorum celebraretur in Dominica nocte, quam solemus nominare Octauas Paschæ. Responsum est, Nouenarius, in ea cantamus de auctoritate. Similiter interrogaui officio Pentecostes. Responsum est, Nouem cantamus, vt in cæteris Dominicis noctibus. Interrogaui memoratum Archidiaconum, quo ordine responsorios cantarent post octauas Pentecostes vsque in Aduentum Domini. Responsum est, In octauis Pentecostes incipimus legere librum Regum: In eadem prima hebdomada cantamus responsorios de psalmis. In sequentibus hebdomadis vsque in Augustum mensem, de historia Regum. In prima hebdomada Augusti, legimus Salomonem, & responsorios cantamus de Psalmis. In sequentibus vsque in Septembrem mensem de Salomone. in prima hebdomada Septembris legimus Iob, & cantamus responsorios de psalmis: In duabus sequentibus de Iob, In nouissima hebdomada mensis memorati, de Tobia. In primis duabus hebdomadis mēsis Octobris, de Iudith & de Hester & Esdra, in duabus nouissimis mēsis suprascripti de Machabæis. In prima hebdomada mensis Nouembris, legimus de Prophetis responsorios cantamus de psalmis. In cæteris sequentibus vsque in Aduentum Domini de Prophetis. Interrogaui si aliquid dicerent, Magistri Romanorum inter interstitium nocturnalis officij, & matutinalis. Responsum est mihi, Nihil, sed continuò post nocturnale officium dicunt, *Deus in adiutorium meum intende.* Orationem Dominicam non cantant post psalmos nocturnales: sed dicunt aliquod capitulum tale, quale istud est: *Intercedente* Beato principe Apostolorum Petro, saluet, & custodiat nos Dominus. Sæpè in octo responsoriis & nouem lectionibus finiunt nocturnale officium. Interrogaui si canerent per Dominicas noctes. *Te Deum laudamus.* Responsum est, Tantùm in natalitiis pontificum, TE Deum laudamus, canimus. Hic inserimus, quomodò inuenimus scriptum de auctoritate Adriani Apostolici: In nomine Domini nostri Iesu Christi incipit responsoriale de circulo anni temporibus ter beatissimi & Apostolici Domini Adriani Papæ per Indictionem septimam. Item in fine: Hoc opus summus reparat Pontifex dominus Adrianus sibi memoriale per secla.

Prænotaui obelo Alleluia, quod sequitur psalmum, Confitebor tibi Domine, in Pascha Domini ad vesperum. Scripsi illud, vt inueni in Romano Ordine, quòd tamen apud nostrum ordinem videtur superfluum esse. Scripsi olim in libello qui vocatur Officialis, de tempore Septuagesimæ, & de mysterio eiusdem numeri, & de cæteris officiis, quæ aguntur in Ecclesia per annum, siue sint nocturnalia, siue diurnalia: Nunc dicturus, Deo miserāte, de ordine Antiphonarij, cupio summatim aliquid scribere, quasi quoddam manuale de solis nocturnalibus officiis, & de his, quæ vocantur vulgò Cursus. Quo ad memoriam reducto, renouetur mens ad desiderium cælestis patriæ, recordetúrque quomodò ad eam reuocata sit, & quomodò quotidiè reuocetur, & quod per singulas horas noctis & diei possit seruire Domino per eosdem cursus, atque in nouissimo diei vota sua reddere pro eo, quòd quinque sensus virginitatis suæ, suam pulchritudinem seruauerint, & suum habitum sponso suo: Quandò affectibus his attingitur animus meus, quos subter notare cupio per singulos cursus, afficior nempe dulcedine dilectionis Dei, & dilectionis proximi, æternæque patriæ, & præsentiæ saluatoris nostri: Simúlque notandum, quòd deficit animus meus ab adiutorio humano, & confirmat se in adiutorium Domini, separatúrque à terrenis & caducis, & coniungitur cœlestibus & spiritalibus.

Explicit Prologus.

Incipit adnotatio de nocturnalibus officiis & Diurnalibus, quæ vulgò Cursus vocantur. Cap. I.

Restauratio & renouatio status nostræ innocentiæ, in Christi Resurrectione reddita est nobis. Idcircò locuturi, quod Dominus dederit, de nocturnalibus & diurnalibus officiis à Dominica nocte, quam Dominus sua resurrectione prætulit cæteris noctibus, incipiendum est. In Dominica nocte congruè iuxta consuetudinem Romanæ Ecclesiæ à somno surgentes, dicimus primò, [*Domine labia mea aperies.*] & post hunc versum glorificamus S. Trinitatem, quæ glorificanda est & de præteritis, & de præsentibus, & de futuris. Posteà dat tuba cantoris signum per antiphonam inuitatoriam, vt excitentur Christiani circunquaque, & concurrant ad scholam doctorum & pastorum ecclesiarum. Vndè Dominus Beda in tractatu suo super Lucam de quodam versu psalmi inuitatorij sic: At, inquit, cùm eisdem operis compares quæro canendo cum Propheta, Venite, adoremus & procidamus ante Dominum, ploremus coram Domino, qui fecit nos, columbas ad altare deporto. Post hanc antiphonam, canuntur duodecim psalmi ante lectiones & responsorios. Duodenarius numerus vniuersitatem temporis & rerum continet in se. In duodecim psalmis imbuitur apud ecclesiasticos viros memoria sanctorum Patrum, qui ante legem excoluerunt vineam Domini. Per hunc numerum instruuntur, qui ad nocturnale officium occurrunt de eo, quod Dominus ab initio mundi habuit prædicatores in sua Ecclesia, qui populum Dei coluerunt suis laboribus, vt reditum quæreret ad propriam patriam per Christi resurrectionem. Primus psalmus, *Beatus vir*, concinit quodammodò Abel iusto homini, cuius sanguis effusus est in typo sanguinis Christi. Et Psal. [Domine Deus meus in te speraui] Noe & filiis eius, atque vxoribus eorum, quæ saluæ factæ sunt per aquam. Et, [Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus] Abrahæ, qui solus restitit, ne adoraret idola, cæteris corruentibus in ea. Dehinc sequitur versus. Versus dicitur ille cantus, per quem reuertitur intentio mentis in aliam intentionem, quasi quædam compositio officialis, disponens iter mentis suaui cantilena de vno affectu ad alterum. Verbi gratia, de psalmodia ad lectionem: de solitudine omnium Ecclesiarum ad propriam conscientiam, quæ conuersio addiscitur in responsoriis: Iterùm de psalmodia ad Euangelicum hymnum, siue ad orationem Dominicam, cuius prologus solet esse [Kyrie eleison & Christe eleison] seu ad orationem, quam solet proferre solus sacerdos. Iste status mentis in multis Ecclesiis demonstratur per statum membrorum. In multis Ecclesiis in principio cantus, qui vocatur Versus, vertit se chorus ad altare. Post versum sequuntur tres lectiones cum suis responsoriis. Meritò nostra Ecclesia post cultum Abrahæ, transit ad scholam disciplinæ. Abel & Enoch sancti & iusti viri fuerunt: sed non vocati patres gentium, neque patres Christi, neque in signo positi sunt fidei gentilis populi: Abraham à Matthæo Euangelista ponitur in primo ordine genealogiæ Christi: Abraham dicitur pater multarum gentium: Abraham accepit signum fidei, quæ est in præputio. Talis agricolæ excipienda est doctrina, & tenenda. Nam & status temporis admonet nos, ab Abraham lectiones & responsorios celebrare. Sexta diei hora legitur in Euangelio Matthæi Abraham intrasse ad agriculturam: Nos verò mediæ

noctis tempore admonemur procedere ante Dominum exemplo psalmographi, dicentis: Præueni in maturitate, hoc est, in media nocte. Quod aliquandò nostra infirmitas solet protrahere vsque ad gallicinium. Meritò memoria eorum mortuorum, qui in Christo mortui sunt, recolitur per noctem, quoniam eorum transitus & quies nocti comparatur, dicente Euangelio: Veniet autem nox quandò nemo poterit operari. Per psalmos opus prædicatorum monstratur, per lectiones doctrina. In isto ordine sequimur textum Lucæ Euangelistæ, dicentis: Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere. Doctrina namque prædicatorum quærit imitatores. Ad hoc enim surgit cantor à sede, & exaltat vocem in responsorio, vt excitet mentes quæ audierunt doctrinam ad actiones bonas. Surgunt namque deuotæ mentes per deuotionem bonorum operum in responsorio, vt respondeant exhortatori. Ordo postulat exhortatoriæ functionis, vt tale aliquid præcedat exhortationem quod intentum faciat audientem, & afficiat ad sequendum: vt in promptu monstratur, vbi vtilitas lectionis diuinarum scripturarum præcedit exhortatoriam vocem cantoris. Et vt nullatenùs mens exhortatoris possit per aliquam arrogantiam propter citatam responsionem subiectorum eleuari, constringitur versu, in quo solus debet laborare. Quo facto admonetur ex propriis laboribus & ex propria conscientia, se scire esse mensurandum ante tribunal Christi, non ex opinione populi & discipulorum. Priscis temporibus non cantabatur Gloria post Versum, sed repetebatur responsorius. Ordo rationi congruus, vt qui cœpit exhortator fieri propter reditum ad cœlestem patriam, perseueret in eo vsque in finem. A modernis verò Apostolicis additus est hymnus, [gloria Patri & Filio & Spiritui sancto] post versum, quo admonemur, vt ex omnibus donis atque datis semper laudemus creatorem. Ad quam patriam & societatem nos intentet exhortari chorus sanctorum prædicatorum per Christi resurrectionem, numerus lectionum & responsoriorum, qui celebratur in Dominica nocte, euidenter manifestat, scilicet ad cœlestem Hierusalem & nouem ordines Angelorum. Qui rectiùs & æquiùs non possunt diuidi, quàm ternario numero per interstitia psalmorum trium vigiliarum, in quibus recoluntur tria tempora nominata in Euangelio, id est, prima vigilia, & secunda vigilia, & tertia vigilia. Nam in prima vigilia recolitur eorum resurrectio futura in Christo: qui ante legem coluerunt vineam Domini: In secunda, eorum qui post legem datam vsque in aduentum Christi: In tertia, Christi discipulorum. Huius enim excellentia in tribus nouissimis psalmis canitur Alleluia. Horum psalmorum diuisio sic se habet: [Conserua me Domine] memorat quiescentes in Christo de Leuitico genere. [Exaudi Domine iustitiam meam] requiem iudicum: [Diligam te Domine] regum veteris testamenti palmam. [Cœli enarrant prædicatorum noui Testamenti. [Exaudiat te Dominus in die tribulationis,] martyrum Christianorum triumphum. [Domine, in virtute tua,] regnum manens spiritualium regum. Hæ personæ membra sunt capitis illius, cuius regnum memoratur in psalmo, Dominus regnauit decorem induit. Hoc differt inter tres nocturnas Dominicales, & tres quæ per cæteras noctes canuntur, quandò festiuitas est sanctorum, quòd illæ recolunt resurrectionem corporum, istæ autem beatitudinem animarum sanctarum, quam tunc percipiunt, quandò fiũt ciues spirituum cœlestium & bonorum.

De Matutinali officio per Dominicas noctes. Cap. 2.

Officium matutinale Dominicalium noctium admonet Ecclesiasticos viros prospicere, quomodò primò post Christi resurrectionem fugatis tenebris errorum & vitiorum, primitiua Ecclesia surrexit ad lucem veræ fidei, quæ est in nouo Testamento, & quomodò in posteriore tempore adiungeret sibi Ecclesiam de gentibus, atque iterùm in vnum cunctas duas ecclesias oporteat eam tribulationibus probari, & per patientiam probatam inueniri, necnon & per probationem ad supernam beatitudinem peruenire. Primus versus primi psalmi matutinalis officij, demonstrat Christum regnasse post resurrectionem suam, & induisse se decorem & fortitudinem. Secundis versus monstrat firmatum esse orbem terræ, videlicet Apostolos roboratos Christi resurrectione atque ascensione ad cœlos, necnon & effusione Spiritus sancti Secundus psalmus monstrat eorum intentionem, quam habuerunt, vt multos sibi coniungerent ex Iudæa, & vt vna eademque fides esset in magistris & subditis, & vna saluatio atque vna glorificatio. Tertius psalmus admonet, vt intendatur quòd post Iudæorum salutem eadem salus perueniret ad gentes. Ex persona gentium cantatur psalmus, [Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.] Interim repulsa Iudæa, colligetur & ipsa iterùm per prædicationem Enoch & Heliæ, & fiet vna ecclesia ex duobus populis. Idcircò præsentes duo psalmi, id est, [Deus Deus meus ad te de luce vigilo:] &, [Deus misereatur nostri,] non diuiduntur, vt sint in signum illius temporis, quando nulla distantia erit inter fidem gentilis populi & Iudaici: Adunata Ecclesia ex duobus populis prosperabitur per patientiam, vt scriptura dicit, Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Tribulatio enim patientiam operatur. Tres pueri in caminum missi, quorum hymnus canitur in quinto ordine Psalmorum, in tribulatione extiterunt patientes, & non cesserunt minis Nabuchodonosor regis, & ministrorum eius. In sua constantia præfigurant constantiam illorum sanctorum, qui in tempore Antichristi non cedent insidijs & minis eius, sed perseuerabunt in fide catholica. Ipsi erunt patientes in tribulatione, & per patientiam probati inuenientur, & per probationem spe beati, De quibus scriptum est: Beati qui expectant & perueniunt vsque ad dies mille trecentos trigintaquinque. Spes autem non est sine fide & charitate. Idcircò in nostra ecclesia tres Psalmi canuntur coniunctim, qui referti sunt laude Dei. Docent enim isti tres psalmi, sanctos victuros post interfectionem Antichristi in firmitate fidei, & beatitudine spei, & lætitiæ dilectionis, atque vnanimitate inseparabili. Post hos psalmos canitur aliqua lectio. Non deerit enim illo tempore cibus spiritalis in Ecclesia, qui augeat lætitiam semel cœptam. Post quam lectionem dicitur versus, [Dominus regnauit, decorem induit.] Iste versus nos docet iterùm electos recitaturos triumphum Christi: post interfectionem Antichristi, qui eius tempore quasi in latibulis silebant. Sicut post tristitiam discipulorum Christi de eius morte, renouata est mens eorum lætitia de resurrectione eius, vt ruminarent versum, [Dominus regnauit] ità & post tristitiam Christianorum de persecutione Antichristi, renouatur mens eorum lætitia de eius intefectione, vt canant, [Dominus regnauit, decorem induit.] Post hoc tempus sequitur vt hymnus dicatur. [Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ.] Sicut eo tempore, quandò hunc cantauit Zacharias, in proximo erat Christi aduentus primus: ità & in nouissimo tempore, de quo superiùs dixi, in proximo erit secundus aduentus eius, in quo sancti seruient Domino sine timore, de manu inimicorum liberati, in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus, & cætera bona attribuentur electis Dei, quæ in præsenti hymno canuntur. Vsque ad versus, qui propriè resultant de

Ioanne, id est, Tu puer propheta. & deinceps.

De nocturnali officio quotidianarum noctium. Cap. 3.

NVmerus psalmorum qui currit per quotidianas noctes in nocturnali officio, id est, duodenarius, certat per clerum Ecclesiasticum orare pro propriis peccatis, & pro eorum, quorum oblationibus sustentatur Ecclesia. Scriptum est in Euangelio Ioannis: Nonne duodecim horæ sunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: Qui autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Per 12. psalmos comprehenditur vniuersalis admonitio ad clerum, vt intercedant pro offensis populorum, quæ in nocte operantur. Et per statum noctis, comprehenditur qualitas peccatorum, dicente Paulo in epist. ad Thessalonicen. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non estis noctis neque tenebrarum, Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij simus. Debitores enim sumus nos, qui ex oblationibus fidelium viuimus, tam pro eorum peccatis intercedere, quàm pro nostris. De qua re scribit sanctus Gregorius in homilia sua: Pensemus cuius damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus: Sed nunquid pro animabus fidelium laboramus? Illa in nostrum stipendium sumimus, quæ pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt, nec tamen contra peccata eadem vel orationis studio, vel prædicationis, vt dignum est, insudamus. Nos fratres cantemus in nocturnali officio totidem psalmos, quot horæ sunt in nocte æquinoctiali: & ex statu temporis, discamus, debitores nos esse pro peccatis eorum intercedere, quorum oblationibus sustentamur. Et ex senis antiphonis, quas vicissim chori per singulos versus repetunt, admonemur, vt nostra intentio tendat ad perfectionem bonorum operum, qui pro aliorum peccatis debitores sumus intercedere. Si fecerimus, non erit periculosa & reprehensibilis suscepta oblatio fidelium à nobis, dicente Euangelio: Dignus est enim operarius cibo suo. Recordemúrque sententiæ Iacobi Apostoli, dicentis: Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini: Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Qualitatem peccatorum, quæ tam facilè remittitur, ex scriptis sancti patris nostri Bedæ hic inseruimus. In hac autem sententia debet esse discretio, vt quotidiana leuiáque peccata alterutrùm coæqualibus confiteamur, eaque quotidiana credamus oratione saluari. Et S. Augustinus in libro Enchiridion: De quotidianis autem breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciat.

De numero Lectionum & Responsoriorum suprascriptarum noctium. Cap. 4.

SÆpè inculcatum est, responsorios sequi lectiones propter disciplinam ecclesiasticam, quæ non vult auditores legis tantum habere in sua schola, sed factores, scribente S. Gregorio in suis responsis, ad Augustinum ità: Nam in ipsis rebus spiritalibus, vt sapienter & maturè disponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus possumus. Addiscimus ex vigiliis militaribus, ad quid instruamur ex tribus lectionibus & responsoriis. Dicit S. Ambrosius, Imitare milites istius seculi, & te militem esse Christi existima. Armiductores constituerunt in militia sua dormientibus militibus castra tueri per tres vigilias in nocte. Quarta autem est in matutinali tempore, quandò nos matutinos cantamus. In memoratis tribus vigiliis vigiles constituti sunt, qui custodiunt militum dormientium corpora, & supellectilem eorum. In militia seculari vicissim dormiunt milites, & vicissim vigilant. In Christianorum verò militia dictum est in Euangelio Marci: Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Tres lectiones & tres responsorij per quotidianas noctes insinuant sanctæ plebi, clerum Ecclesiæ Dei ad hoc esse intentum vt admoneat per lectionem, hoc est, suam doctrinam; & per responsorium, hoc est, clamorem non paruum mentis prædicando & exhortando populum Dei ad vigilias, si Dominus domus repentè venerit, serò an media nocte, an galli cantu, an manè, ne inueniat eum dormientem. Si enim venerit Dominus domus secundùm Lucam, in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & pulsanti confestim aperitur, beati sunt serui illi. Hæc est intentio cleri Dei, vt si quis graui somno addictus, in prima vigilia negligens extiterit, in secunda vigilia solerti cura expectet Dominum reuertentem à nuptiis: Quòd si etiam in secunda vigilia negligens extiterit, saltem in tertia vigilans inueniatur. Notandum est, quòd vnaquęque anima fidelis quacunque die exuta fuerit corpore, septimam sabbati recipit, & resurrectio sanctorum corporum octauam diem expectat: ità quæcunque anima euigilauerit à graui somno negligentiæ per curam ecclesiasticam, siue in prima vigilia, siue in secunda, siue in tertia, statim attingit matutinum tempus in quarta vigilia. Vt reor, S. Romana Ecclesia hoc speciatim nobis insinuat per suam consuetudinem. Ipsa enim quotocunque ordine vel numero lectionum viderit* maturam procedere, vt audiui, dimittit nocturnale officium, & incipit matutinale, Periculosum est enim transgredi terminos patrum, hoc est, nisi aut in maturitate, iuxta auctoritatem prophetæ Dauid surgamus, aut iuxta consuetudinem nostræ fragilitatis, in gallicinio.

*matutam.

De Matutinali officio quotidianarum noctium. Cap. 5.

QVoniam homo pars est mundi, apud Græcos appellatur μικρόκοσμος, id est, minor mundus: & ideò non immeritò statui temporum comparatur rota natiuitatis humanæ. Nox enim dicta est, quòd noceat aspectibus vel negociis humanis, siue quia fures latronésque in ea nocendi aliis occasionem nanciscantur. Ignorantia mentis, quæ solet euenire ex tenebris peccatorum, comparatur nocti. De quo peccato dicit S. Augustinus in libro Enchiridio: Duabus ex causis peccamus, aut nondùm videndo quid facere debeamus: aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum est, hoc infirmitatis. Pro his enim, quorum mens obcæcata est ignorantia peccatorum, orant ecclesiastici viri, vt & ipsi resipiscant, & cognoscant sua peccata. Talium mentes solet Christus propter suam misericordiam interuenientibus meritis sanctarum, visitare quodammodò hora matutina. Matutinum est, secessus tenebrarum, & aduentus auroræ. Eo tempore sol appropinquat ad superiora, vt expellat tenebras à superficie terræ. Adueniente sole vero, expellitur caligo ignorantiæ à mente humana, sicut factum est super Petrum quādò fleuit amarè, & quandò misit Deus Nathan prophetam ad Dauid, vt recognosceret peccatum suum. Iam enim aduentante aurora dixit Dauid, Peccaui Domino, pro tali statu mentium conuersarum, cantat sancta Ecclesia in matutinali tempore psalmum, [Miserere mei Deus,] quem cantauit Dauid, postquam cognouit peccatum suum. In isto psalmo fides purificans corda, innuit menti remissionem peccatorum, per symbolum, dicens: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Sicut in psalmo, [Dominus regnauit] qui cantatur in libera nocte recolitur status eorum qui post baptismū in cursu cœpto perseuerat: ità in psalmo, [Miserere mei Deus] qui cātatur in seruilibus noctibus eorū, qui post baptismū declinant à cursu suo. & posteà per orationes fidelium corriguntur, & illuminātur. Post matutinum tempus sequitur diluculum. Diluculum est quasi iam

incipiens parua lux diei. Niſi hæc pars pertineat ad noctem, non erunt ſeptem partes noctis, quas Doctores enumerant,id eſt,crepuſculum, veſperum, conticinium,intempeſta,gallicinium,matutinum,diluculum. De eadem hora dicitur in Euangelio, Vna ſabbati valdè diluculo veniunt ad monumentum. Eadem hora vocatur & manè. Scribit & Ioãnes de eadem hora Maria venit manè cùm adhuc tenebræ eſſent. Et Marcus, quod iam prætulit,Serò an media nocte,an galli cantu, an manè. Omnes pſalmi qui ſunt poſiti in ſecundo ordine per quotidianas noctes, aliquid de manè reſonant. Primus dicit, (Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam: manè adſtabo tibi.) Secundus, (Emitte lucem tuam & veritatem tuam.) Tertius, (Exitus matutini, & veſpere delectabis.) Quartus, (Manè ſicut herba tranſeat, manè floreat) Et iterùm, (Repleti ſumus manè.) Quintus, (Auditam fac mihi manè.) Sextus, (Ad annunciandum manè miſericordiam tuam.) In iſto pſalmo operatur ſpes, In primo vitantur mala, in ſecundo appetuntur bona per ſpem. Quamuis pœnitens ſpem habeat, tamen ex nocte, id eſt, ex peccato habet vndè triſtetur. De qua triſtitia dicit Apoſtolus: Triſtitia autem quę ſecundum Deum eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Ipſa triſtitia pars eſt noctis. In tertio ordine ſunt duo pſalmi coniuncti ſimul. In iſtis duobus celebratur pręceptum dilectionis, quod eſt geminum. In primo pſalmo dicit homo imbutus dilectione Dei, (Deus Deus meus ad te de luce vigilo,) id eſt, poſtquàm ſeceſſerunt tenebræ & aurora venit fidei, atque diluculum reſtaurationis per ſpem bonam mihi illuxit, ad te vigilo, & per amorem, quo rapior ad te: ſitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea. In iſto pſalmo dilectio Dei memoratur, in ſecundo pſalmo dilectio proximi. Iſta duo præcepta nulla interpoſitione diſiunguntur. Quapropter non inuenitur vlla diſiunctio inter præſentes duos pſalmos. Dicit diuina ſcriptura, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Iſte homo, cuius ſtatus nunc recolitur, fuit primò tentatus & victus, Vult iterùm Deus, vt tenetur & vincat, atque poſſideat triumphum victoriæ. Huius documenti cauſa & admonitionis ſequuntur cantica, quæ cantauerunt patres noſtri, poſtquàm tentati ſunt, & Deus triumphum præſtitit illis. Primum canticum dicit: (Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi) Audiſtis flagellum: audi triumphum. Conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Et iterùm: Fiducialiter agam, & non timebo. Et iterùm: Exulta & lauda habitatio Sion. Secundum canticum cantatum eſt ab Ezechia, poſtquàm conualuit de infirmitate. Tertium ab Anna, poſtquàm æmula eius humliata eſt, & illa exaltata partu filij. Quartum celebratum eſt poſtquàm proſtrati ſunt Ægyptij, qui perſequebantur populum Dei. Quintum ab Abacuc propheta, de quo dicit Hieronymus, Interim ſecundum literam cauſatur aduerſus Dominum propheta, cur Nabuchodonoſor templum vaſtet & Iudam, cur Hieruſalem quondàm vrbs Domini deſtruatur, quarè clamet populus & non audiatur, vociferetur ad Dominum oppreſſus à Chaldæis, & non ſaluetur: quarè etiam ipſe propheta, vel populus, ex cuius perſona nunc loquitur, adhuc vixerit, vt hucuſque perductus ſit, vt iniquitatem hoſtium, & ſuum videat laborem: cur in iuſtitia præualeat aduerſum ſe. Et hoc dicit præ mentis anguſtia, neſciens aurum in igne conflari, & tres pueros de camino puriores exiſſe, quàm intrauerant. Et infrà: Dominus noſter ſciens clementiæ ſuæ pondera atque menſuras, interdùm non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis prouocet ad rogãdum, & quaſi igne excoctum, iuſtiorem & puriorem facit. Sextum à Moyſe, qui vexatus eſt propter Iudæos, qui exacerbauerunt ſpiritum eius, & tali fine concluditur: Laudate gentes populum eius, quia ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur. Et vindictam retribuet in hoſtes eornm, & propitius erit terræ populi ſui. Poſt hæc Epinicia introducitur perſona exhortantis ad laudem Dei iuxta pſalmiſtæ vocem, dicentis: In Domino laudabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in inuicem. In iſto ordine incipit exhortari conſortes, & conciues ſuos ad laudem ſanctæ Trinitatis, quæ ſeparata eſt tribus perſonis, & coniuncta in vna eademque ſubſtantia. Ideò tres pſalmi qui laude diuina pleni, huius exhortationis vice canuntur, canuntur ſine aliqua defunctione apud noſtram Eccleſiam. Poſt hos pſalmos, qui finem faciunt pſalterij, & perſectè reſtauratum hominem monſtrant, ſequitur lectio. Etenim perfectum hominem oppidò delectat docere & admonere negligentes more Dauid, qui tribus verſibus memorat renouationem mentis ſuæ, id eſt, Cor mundum crea in me Deus. &, Ne proiicias me à facie tua. &, Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ilicò ſubiungit: Doceam iniquos vias tuas, impij ad te cõuertentur. Poſt lectionem ſequitur verſus. Noſtra prouincia ſolita eſt per omnes quotidianas noctes canere in iſto ordine *ſuper verſum, Repleti ſumus manè miſericordia tua. In Romano verò antiphonario inueni plures. Idcircò cœpi ex hoc canere verſum in matutinis, Domine meditabor in te, per ſecundam feriam & tertiam. Repleti ſumus miſericordia tua, per quartam & quintam feriam, [Auditam fac mihi manè,] per ſextam & ſeptimam. Omnes iſti verſus precantur bona Domini, quæ neceſſaria ſunt in mente conuerſum retinere in matutina hora vnumquemque, ſiue pro præſenti conuerſione, ſiue pro futuro manè, quod expectatur in reſurrectione. Poſt hos gradus aſcenditur ad ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Apoſtropha fit de conuerſo homine per pœnitentiam ad Euãgelicum virum, qui exhortatus eſt laudare ſanctam Trinitatem pro beneficiis præſtitis conuerſo, & dicit: Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit miſeriã humanam, & fecit redemptionem illius, ſicut locutus eſt per os ſanctorum. Per eorũ os promiſit, in quacunque die impius conuerſus eſſet ab impietate ſua, quòd omnes iniuſtitiæ eius obliuioni traderentur. Redditque iuſiurandum, quod iurauit Abraham patri noſtro daturum ſe nobis, hoc eſt, vt ſine timore de manu inimicorũ noſtrorum liberati ſeruiremus Domino in iuſtitia & ſanctitate. ac ſi dicat eccleſiaſticus vir: Iſte, qui infirm⁹ fuit, profectò ſanitati redditus eſt. Omnes partes noctis, cuius caligine iſte obſcuratus erat, repulſæ ſunt. Agamus Deo gratias, quoniam nunc poterit deinceps ſeruire Domino, & honeſtè ambulare, ſicut decet in die. Dona Dei, quæ in iſto hymno memorantur, partim percipit ſancta Eccleſia in primo aduentu Domini, ſed pleniùs accipiet in ſecundo.

De curſibus diei. Cap. 6.

PRopriè vulgus omnem diem, ſolis præſentiam ſupra terras, appellat. Ex hac definitione datur intelligi, diem duodecim horarum inchoari debere ab ortu ſolis, & finiri in eius occaſu. Manè eſt quidam angulus noctis & diei. Diluculum & exortus ſolis, manè vocãtur, vt prętuli, in Euangelio. Iam dictum eſt de manè in ſuperioribus, Cùm adhuc tenebræ eſſent. Et iterùm dicitur, Et valdè manè vna ſabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam ſole. Et iterùm: Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam: Conuentione autem facta cum operaris ex denario diurno. Ex iſto diurno intelligitur in iſto loco manè pertinere ad diẽ. Scriptum eſt in altero Euangelio: Si quis ambulauerit in die, non offendit. Cõuentus ſanctorum fratrum, qui congregatur prima hora, tertia ac ſexta, atque nona, illorum ſtatum in ſuo officio recolit, qui poſt ablutionem aquæ, ſiue poſt ſanitatem receptã per pœnitẽtiam, ſine retractatione currunt per viam Domini, hoc eſt,

per legem eius, scilicet vsque ad vesperum, id est, vsque ad finem vitæ suæ. De quo cursu Paulus dicebat in nouissimis suis diebus: Certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. Etenim psalmus *Beati immaculati*, plenus est sanctis moribus, per quos oportet ambulare vnumquemq;, qui legem Domini certat implere. Psalmus, Deus in nomine tuo saluum me fac,] qui præponitur centesimo octauodecimo, non est ita præpositus, quasi necessarius sit tantùm vni parti diei, quæ vocatur prima, sed toti spatio diei. Homo qui incipit ambulare in lege Domini, sciat se ex vna parte habere leonem, & ex altera parte draconem: Leonem in apertis persecutionibus, draconem in insidiis. Quando insidiati sunt Dauid Ziphæi, vt eum comprehenderent, & traderent in manus Saul, qui eum volebat occidere, cantauit psalmum istum: Et nos quandò inchoamus in prima hora diei vitare persecutiones & insidias diaboli, cantemus psalmum pro toto itinere diei, Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua libera me. Quarè hoc? quoniam alieni insurrexerũt aduersùm me. Et cætera. Quid enim volunt precari ambulantes per viam, nisi quod sequens versus monstrat, dicens: Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos. In isto psalmo oratum est pro custodia vtriusque partis viæ. In prima parte psalmi, Beati immaculati, intramus in viam Domini. Quæ sit intentio ambulandi, per istum psalmum ex verbis S. Augustini edocemur. Dicit inter cętera in tractatu præsentis psalmi: Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quid velle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt: sed quonam modo ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideóque hoc docet iste, qui dicit, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquàm diceret: Scio quid velis, beatitudinem quæris: si ergò esse vis beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud, quod omnes volũt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? In qua via, nisi in lege Domini? Sermocinationi huius legis commisimus nos per primam partem psalmi octauidecimi in prima hora diei. Per secundam partem anticipamus secũdam partem diei. Sicut in prima parte, ità in ea facimus mentionem de lege Domini. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et iterùm: Viam iniquitatis amoue à me, *& lege tua miserere mei. Versus qui sequitur, Exurge Domine, adiuua nos, sicut & psalmus, Deus in nomine tuo saluum me fac, pertinet ad spatium totius diurni itineris, sic & iste versus pertinet ad orationem, vt Dominus sit sui gregis per totum cursum itineris adiutor & liberator propter suam misericordiam. Tertia pars memorati psalmi, celebratur in hora tertia diei, necnon & ibi mentio fit de lege Dei, dicendo: Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Et iterùm: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Et cætera. Quarta pars psalmi cantatur pro quarta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam. Quinta pars psalmi canitur pro quinta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego verò legem tuam meditatus sum. Et iterùm: Bonum mihi lex oris tui Lectio quæ legitur per singulos cursus, hoc docet, vt quandocunque congregati fuerint sancti viri, exceptis bonis operibus, quæ secum singuli student agere, passim diuino colloquio reficiantur. In sexta parte psalmi, intratur ad sextam horam diei. Et ibi mentio fit de lege Domini. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. Et iterùm: Nisi quòd lex tua meditatio mea est, & cætera. Septima pars psalmi canitur pro septima hora diei. Et ibi mentio est de lege Domini. Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est. Octaua pars psalmi, per octaua hora diei canitur. Est & ibi mentio de lege Domini: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. In nona hora diei canitur nona pars psalmi. ibi habemus legem Domini: Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas. Decima pars psalmi, canitur pro decima parte diei. Ibi est mentio de lege Domini: Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus. Vndecima pars psalmi canitur pro vndecima hora diei. Et ibi habemus de lege Domini: Iniquitatem odio habui & abominatus sum, legem autem tuam dilexi. Et iterùm: Pax multa diligentibus legem tuam Domine. In duodecima hora diei reddit Dominus operariis suis denarium promissum. Scripsi nuperrimè in libello officiali de vespertina hora iuxta etymologiam eiusdem nominis, id est, vespera. vespertina hora iuxta suam etymologiam est post solis occubitum, & pertinet ad noctem. Si quis vespertinale officium in ea hora celebrauerit, vndè etymologiam habet, id est, quandò stella, quæ vesper nuncupatur, apparet, habet in libello officiali de eo scriptum quod potui sentire: Nos verò sæpissimè solemus vespertinale officium celebrare ante solis occubitum. Vt ordo ille in nostra Ecclesia celebretur, qui descriptus est in lib. Esdræ, Quater in die confitebantur Domino peccata sua, oportet vespertinum officium cõputare ad partem diei. Dominus Beda ex scripto huius historiæ dicit, inoleuisse consuetudinem in nostra Ecclesia, vt quatuor lectiones recitentur fratribus in die, quod non fit nisi lectio vespertinalis computetur parti diei, cum lectionibus de nona, & sexta, & tertia. In prima non recitatur lectio. Officium primum diei inchoamus ab ortu solis. Vespertinalem synaxin agim⁹ circa duodecimam horam, quæ hora est circa finem diei. Finis diei, potest vniuscuiusque hominis finem designare. dies enim ponitur pro toto tempore vnius hominis. Vndè dicit Dominus in Euangelio: Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: Veniet hora quandò nemo poterit operari. Dicit sic sanctus Augustinus, vbi exponit sententiam Euangelij de quinque virginibus sapientibus, quarum deuotioni optabam comparare eorum, qui quinq; psalmos cantant vesperæ. Nam interrogatus Dominus secretò à discipulis de consummatione seculi, inter multa quæ locutus est, hoc quoque dixit: Tunc simile æstimabitur regnum cœlorum decem virginibus. Et cætera. Et infrà: Videntur itaque mihi quinque virgines significare quinque partitam continentiam à carnis illecebris. continendus est enim animæ appetitus, hoc est, à voluptate oculorum, à voluptate aurium, à voluptate olfaciendi, gustandi, tangendi. Sed quia ista continentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur interioris gaudio conscientiæ, partim coram hominibus, tantùm vt gloria humana capiatur, quinque dicuntur sapientes, & quinque stultæ: Vtræque tamen virgines, quia vtraque continentia est, quàmuis aduerso fomite gaudeant. Qui coram Deo gaudent gloriari de suis operibus, illi ambulauerunt per diem in lege sua, ipsi vocantur sapientes virgines. Istæ sapientes virgines habebunt veniente sponso lampades in manibus cum oleo in fine mundi. Per lampades designantur bona opera, quæ secum quisque habet, qui ea operatus est, & non quæsiuit retributionem pro illis fallacem. Simili modo per psalmos designantur bona opera. Quinque virginum vice in nouissima parte diei quinque psalmos canit chorus, ac si teneat vnusquisque secum sua bona opera, quæ operatus est per quinque sensus corporis, cum quibus quasi quibusdam lampadibus habentibus oleum in se, festinant venire obuiam sponso. Qui enim contendit obuiã spõso venire, gradus ascensionis disponit in corde suo. Idcircò non absque prouidentia psalmi quindecim graduum includuntur in vespertinali officio. Et quoniam si non sufficiunt ad

numerum dierum septem, altrinsecùs assumuntur, qui derelicti sunt à cæteris officiis. Post hos psalmos sequitur confabulatio Sanctorum mutua per lectionem, vt ea admoneantur, quomodò ornatum animi sui renouent, & componãt se sicut oportet ornari singulos, qui intrant præsentiam regis. Versus qui sequuntur, id est, Vespertina oratio: Et, Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, pulsant ostium conclauis, vbi rex sedet. Nam in Romano antiphonario inueni versus, Exaltabo te Deus meus rex meus: Et, Magnus Dominus noster: Sed quos prætuli, ipsi euidenter demonstrant, quantùm fieri potest, totam deuotionem vespertinalis officij. Post hoc in hymno Euãgelico, quem cantauit sancta Maria, chorus virginum secum recolit illuc se oportere contendere, quò præcessit virgo virginum, hoc est, in præsentiam Saluatoris. Sancta Maria, postquàm audiuit salutationem Archangeli, & illius verba retinuit in corde suo, cantauit præsentem hymnum, id est, Magnificat anima mea Dominum. Ideò enim dixit de se, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatem me dicent omnes generationes. Nam & chorus virginum si postquàm audierit verba Euangelij, dicentis, Attendite ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis, retinuerit in corde suo, beatus vocabitur apud omnes. De eadem re scriptum est in Euangelio Lucæ: Extollens quædam mulier vocem de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti: At Iesus dixit ei: Quinimmò, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Beata dicitur sancta Maria, quia audiuit salutationem Angeli: Beatus dicitur chorus virginum, quia audiuit à Domino sententiam Euangelicam suprà scriptam, & custodiuit illam. Cantet chorus virginum hymnum, quem cantauit Virgo virginum, & omni nisu illuc contendat intrare, quò peruenit sancta Maria.

De Completorio. Cap. 7.

SEptem officiis commemoratis, de quibus dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi, & in alio loco, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: Et alia scriptura, septies cadit iustus in die, & resurgit: remanet octauum, quod vocatur Completorium. In eo summa perfectio est cæterorum officiorum. Quæ enim septem officiorum gradus proficiscendo operantur, hæc octauus demonstrat perfectum, id est, consummatum. Istud officium ad noctem pertinet: sed propter effectum sui nominis, in fine cæterorum officiorum ponitur. In isto consumitur esus, potus, & collatio, & omne commune opus, omnia membra derelinquuntur à suffugio humano: soli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committuntur. Somnus enim est imago mortis. Idcircò aliquos psalmos in isto officio cantamus, quos solemus cantare in nocte sabbati, quandò Dominus requieuit in sepulcro: & quos ipse cantauit in cruce, & nostra Ecclesia canit in officio mortuorum. Psalmus, Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ, cantatur in nocte sabbati memorata. Ipse cantatur in completorio propter orationem, quam in se continet, In pace in idipsum dormiam & requiescam. Psalmus, In te Domine speraui, cantatus est à Christo in cruce, & in eo loco vbi se commendauit patri, dicens, In manus tuas commendo spiritum meum, finitur in isto officio. Psalmus, Qui habitat in adiutorio altissimi, scutum est contra insidias diaboli. Quot latentes insidiæ possunt ingruere super dormientes per ipsum diabolum, & per sua membra, & pericula vermium ac bestiarum, non valeo explanare. Contra quas præsens psalmus habet congrua verba in oratione, dicentia: Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. Etenim veraciter dicimus Saluatori nostro: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Non recolo vtrùm scripsissem in libello officiali aut in altero De ordine cantatorij sensum, quem mihi misericordia Domini ministrauit si verus est, eo tempore quandò deprecatus sum pro officio completorij, ideò non me piget illud scribere in isto loco: quamuis proprius sit temporibus illis, quandò tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi, cantatur: Admonet nos tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi, vt quotiescunque diabolus nobis persuadere voluerit, linguis hominum succumbere sibi per gulam & inanem gloriam, atque auaritiam, toties in corde nostro versentur verba psalmi præsentis, in quo scriprum est, Susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus: sperabo in eum, quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. In intio quadragesimæ legitur Euangelium, in quo DOMINVS tentatus est, qui sua tentatione nostram tentationem deuicit: vt admoneamus ex eo, quòd præcipuè in illo tempore se infert diabolus ad tentandos Christi seruos: Tractus verò monstrat nobis, quem murum debeamus opponere contra eius tentationem. Post quadraginta dies, id est, in Parasceue canitur idem Tractus iuxta morem antiquum Romanæ Ecclesiæ. Qui status recolit ordinem temporum & rerum. Postquàm enim Dominus ieiunauit quadraginta diebus, cœpit eum diabolus tentare, & cãtauit ei versus de præsenti tractu. Et secessit victus ad tempus, vsquedùm iterùm reuerteretur, non iam ad tentandum, sed ad persequendum per membra sua, sicut legitur in passione fecisse, quæ sequitur post tractum. Nos verò quandò persequimur à membris diaboli vsque ad martyrium, nihilominùs frequentare oportet verba Tractus, quæ dicunt, Ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero, à sagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano. Cantatur etiam quartus psalmus in Completorio, propter verba in quibus continetur, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum. Quatuor elementa sunt, pro quibus custodia postulatur: Quamobrem quatuor psalmos canimus, siue quia quatuor vigiliæ celebrabantur apud antiquos in nocte. Petitionem nostram in præsenti completorio eliquat versus, Custodi me Domine vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protege me. Vt fessa membra quiete potiantur, credit se hoc sancta Ecclesia profusiùs percipere, si euangelici viri Simeonis memoriam fecerit: cantat ideò hymnum quem Simeon cantauit, postquàm Christum vidit & suscepit, atque deprecatus est pacem sempiternam. In isto officio & in Prima, non est confabulatio lectionis, Habet tamen consuetudinem nostra Ecclesia, vt post officium Primæ, conueniant in vnum fratres ad lectionem, & ante istud officium similiter. Lectio est quædam refectio mentis. In Prima dirigatur grex Domini in via, vt veniat ad pascua. Operetur primò, vt posteà impleatur refectione in hora tertia. In isto verò officio consummantur omnia sicut prædixi. Hoc incipit fieri à primo psalmo vbi dicitur, In pace in idipsum dormiam & requiescam: Et in secundo, In manus tuas commendo spiritum meum. Post istam commendationem non est ordo, vt sequatur collatio consueta: sed tantummodò postulatio pro custodia deprecetur.

De officio, Adspiciens à longè. Cap. 8.

PRopter versum, qui præponitur in vespertinali synaxi, Rorate cœli desuper, officiis cantorum de aduentu Domini, sequentes versus simili modo præpono, qui currunt per omne tempus aduentus Domini in nocturnali officio, & matutinali, ac vespertinali. Non de singulis responsoriis proposui dicere, sed de singulis officiis Dominicalium noctium. Prima duo responsoria, id est, Adspiciens à longè. &, Adspiciebam in visu noctis, *figunt in capite libri personam illius Christi, qui est Deus & homo & rex vniuersalis. Huius

aduentum certat nunc sancta Ecclesia diuulgare longè latéque. In primo responsorio introducit cantor dicta seu facta Ioannis præcursoris. Ex persona Ioannis potest dici, Adspiciens à longè, scilicet tantum à longè, quantum distat cælum à terra. Ipse enim Ioannes dicit de se: Qui de terra est, de terra loquitur: De Christo, sic: Qui de cælo venit, super omnes est: Quid aspiciendo viderit, subinfertur: Ecce video Dei potentiam venientem. De eadem potentia dicit S. Gregorius in homilia sua vice præcursoris: Qui & humilitatem suam, & diuinitatis potentiam considerans, dicit: Qui de terra est, de terra loquitur. Et cætera. Sequitur, Et nebulam totam terram tegētem, id est, video caliginē ignorantiæ tegentem terrena corda Iudæorum, qui præsentem Deum non cognoscunt in nomine Christo. Iste responsorius diuinam naturam in Christo recolit. Dicit Ioannes, Dirigite viam Domini. Quod sic exponit S. Gregorius: Via Domini ad cor dirigitur, cùm veritatis sermo humiliter auditur. Hucusque Gregorij. Quādo veritatis sermo ad cor vadit, Christus vadit ad mentem hominis: Cùm idem sermo humiliter auditur, cor hominis Christo obuiam vadit. Iste sensus recolitur in responsorio, dicente: Ite obuiam ei. Sequitur, Et dicite, nuncia nobis si tu es ipse qui regnaturus es in populo Israel. Nempe præcursor mittit discipulos suos ad Christū, vt dicant ei: Tu es qui vēturus es, an aliū expectamus? vnde sic B. Gregorius: Sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiā pro hominibus mori digneris insinua. Nō immerito interrogatio pręposita in respōsorio, Ioannis interrogationi comparatur. Qui enim nesciuit vtrum mori dignaretur Christus pro populo Israel, aut per se ad claustra inferni descendere, ipse poterat * vtrùm Christus per se vellet regnare in populo Israel, an per alios, sicut per multos fecit. In secundo responsorio manifestatur humana natiuitas, dicendo: Et ecce in nubibus cæli filius hominis venit, atque inde respondetur superiori responsorio, quod interrogat, si Christus debeat regnare in populo Israel. Iste responsorius dicit: Et datum est ei regnum & honor, & non solùm vt regnet in populo Israel, sed vt tribus Iudicæ & populus Israel & omnes linguæ seruiant ei. Signo posito in eminenti loco, id est, manifestato rege, qui Deus & homo est, sequentes responsorij currant per ordinem librorum & historiarum, vbi hoc perspicere occurrerit nobis. Hic notandum, quòd indifferenter in antiphonario posita sunt verba secundi aduentus Saluatoris & primi. Multa enim prophetata sunt de primo aduentu Domini, & multa de secundo, ex his quæ in aduentu Domini canuntur. Post præscriptos duos responsorios sequitur, Obsecro Domine, mitte quem missurus es, de nostro. Ipse est enim primus in contextu librorum. Post hunc sequitur, Audite verbum Domini. Qui quamuis posterior sit in contextu responsorio, Ecce virgo concipiet, tamen conuenientiam habet aliquam vt præponatur. In ipso enim respondetur Moysis deprecationi, dicentis: Obsecro Domine, mitte quem missurus es: cum dicit, Audite verbum Domini gentes. Et infrà, Saluator noster adueniet. Et iterùm, Conuenit rationi, vt responsorij, qui conceptum sanctæ Mariæ prænunciant, coniunctim ponantur. Responsorius, Ecce virgo concipiet, apertè de conceptu sanctæ Mariæ prophetat: Sequens verò, Missus est Gabriel angelus, ea quæ prophetata sunt, præsentia monstrat. Aue gratia plena, ordinem contextus tenet. Compositus verò responsorius, Suscipe verbum virgo Maria, superioribus concinens, de Romano in nostrum translatus est. Sequitur ordo, vt post euangelicos responsorios sequatur Apostolicus, Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum. Propter cœptum ordinem responsoriorum sequuntur responsorij ad tertiam, & sextam, ac nonam. Idem prologus qui stat in capite tertij voluminis, quod vocatur apud Romanos Antiphonarius, pręponitur primis antiphonis, id est. In illa die stillabunt montes dulcedinem, &, Iocundare, atq; cæteris sequentibus in nostro antiphonario. Currit idem ordo antiphonarum in nostro antiphonario, qui continetur in Romano vsque ad antiphonam, Angelus Domini nunciauit Mariæ. Dein ordo, quem accepimus de Metensi antiphonario. In isto officio antiphonas mutaui de vrbis Metensis antiphonario in nostrum antiphonarium de quarta feria. Inuenimus in memorato Antiphonario in quarta feria antiphonam, Veniet fortior me post me, de verbis sancti Ioannis Baptistæ. Et in sequenti hebdomada antiphonam de Esaia propheta, Vox clamantis. Reseruaui eas vsque ad illud tempus quando legitur Euangelium de Ioanne, vnde ipsæ Antiphonæ assumptę sunt. Et posui de Esaia propheta, Egredietur virga de radice Iesse, in feria quarta primi officij. & præcipuè in feria quarta & in feria sexta de aduentu Domini posui antiphonas de Prophetis, quoniam ipsæ feriæ in prophetia Christi & Ecclesiæ extiterunt ab initio. Feria quarta sol & luna collocata sunt in cælo, quæ sunt in prophetia Christi & Ecclesiæ. Sexta feria, homo qui fuit forma futuri Adam, creatus est.

De Responsorijs, Hierusalem, citò veniet salus tua. Cap. 9.

PRiores responsorij ex persona familiarum Dei cantati sunt, hoc est, ex persona ecclesiasticorum virorum. Ideò aliqui responsorij de collato sibi beneficio sibimet congratulando, propriæ personæ loquuntur. Sicuti est in primo responsorio: Ecce video Dei potentiam venientem. & in secundo, Adspiciebam in visu noctis, & ecce in nubibus cæli filius hominis venit: &, Saluatorem expectamus Dominum IESVM Christum: Et Moyses ipse per se loquitur, Domino dicens: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. At in præsenti hebdomada loquitur aut ecclesiasticus chorus, aut propheticus aliquis sermo internuncius ad Hierusalem, quæ quondam erat metropolis & ciuitas regis magni, & per Hierusalem ad primates totius Dei famosæ congregationis. Absentia enim Christi nequaquam sine tristitia potest recordari. Illo modo loquuntur præsentes responsorij, quasi consolantes sint populum de aduentu Regis & defensoris sui: Hierusalem, citò veniet salus tua, hoc loquitur. Ciuitas Hierusalem, idipsum simili modo: Ecce Dominus veniet, & omnes sancti eius cum eo. Quartus, Sicut mater consolatur filios suos, consolatur ciues & vicinos Hierosolymitanos. Quintus, Hierusalem plantabis vineam in montibus tuis: de Hieremia, consolatur captiuos, qui erant in Babylone. Sextus, Virgo Israel, iterùm de Hieremia, cōsolatur decem tribus, super quas regnauit domus Effraim. Iuxta ordinem prophetiæ Hieremiæ, stant isti duo in supradicto ordine. Responsorius, Egredietur Dominus de Samaria, mentionem facit Bethlehem, de qua reges oriundi sunt, qui regebant populum Dei, scilicet, Dauid & Christus rex regum. Responsorius, Bethlehem ciuitas Dei summi, declarat Dominium regis regum. Ideóque subiunxi illum priori. Responsorius, Ecce veniet Dominus protector noster, habet in se stemma regum, ideóque sequitur, Bethlehem responsorium. Antiphonæ vadunt per ordinē iuxta Romanum antiphonarium, vsquequò, Benedicta tu inter mulieres. Deinde sequitur ordo Metensis antiphonarij. Vbicunque potui, inserui antiphonas, quæ præconium habent declaratione & consolatione Hierusalem, id est, primatū qui desiderat aduentum Domini.

De Responsorijs, Gaudete in Domino semper. &, Ecce apparebit Dominus. Cap. 10.

IN Metensi antiphonario quem legi, non continetur responsorius, Gaudete in Domino: sed de Romano transtuli illum in nostrum. Per pręsentes responsorios loquitur nuncius Dei ad pauperes & plebem, quæ facilè opprimitur à potentibus. Sicut in prioribus

responsoriis consolatus est dignitatem potestatis, ita in istis consolatur subiectam plebem. Responsorius, Gaudete in Domino, plenus est consolatoriis verbis. Ecce apparebit Dominus, ipse configit in capite regem regum, qui venturus est liberare pauperes & afflictos de manu potentiæ secularis. Vtrunque demonstrant præsentes responsorij, & liberatorem venturum pauperum, & eundem proximo tempore venturum. Hoc certat facere secundus responsorius, Prope est vt veniat tempus eius. & tertius, Qui venturus est: hoc etiam quartus, Ægypte noli flere. Orietur stella, transtuli de aliis responsoriis hîc in quintum ordinem, vt ex eo eliquetur, qui sit ille qui in superiori responsorio dictus est dominator, ante cuius conspectum mouentur abyssi. Sequentes responsorij sunt iidem, qui in cæteris antiphonariis continentur. Excipitur, Lætentur cæli & exultet terra, qui præ omnibus corda pauperum consolatur. Antiphonæ ordinem Romani antiphonarij sequuntur vsque ad antiphonam, Hoc est testimonium. Dein Metensis antiphonarij, Certaui in ista hebdomada antiphonas inserere de proprio Euangelio, & de prophetis ea quę plurimùm consolantur pusillanimes.

De Responsoriis, Canite tuba in Sion. *Cap.* 11.

IN hac hebdomada continentur mixtim in Romanis voluminibus Responsorij, quos solemus cantare in Dominica, quæ habet primum respõsorium, [Canite tuba,] & illi, quos persequentes noctes infra hebdomadam distinctè canimus. Prætermisi ordinem confusum, & conatus sum ordinare numerum responsoriorum. qui distinctus est à nostris à Dominica nocte per ferias singulas, vt in sequentibus continetur. Præsentes responsorij & sequentis hebdomadæ, certant multitudinem populi congregare, vt præstò sint & parati ad suscipiendum Dominum Dominorum. Idcircò plurimi [Ecce] quod est aduerbium demonstratiuum, continent in se, sicut est in responsorio. [Canite tuba in Sion, Ecce Deus saluator noster.] Et in responsorio, [Clama in fortitudine, ecce Deus noster quem expectabamus.] & in responsorio, [Ecce iam veniet plenitudo temporis.] Primus responsorius, [Canite tuba in Sion,] commonet ciues, vt sciant regis aduentum, & annuncient illum vicinis. Secundus responsorius, [Intuemini quantus sit gloriosus iste,] admonet considerare ciues, quòd vltra reges sit iste, qui ingreditur ad saluandas gentes. Tertius responsorius, [Non auferetur sceptrum de Iuda,] docet reges Iudæorum suo in tempore deficere. Quartus, [Clama in fortitudine,] nunciat ciuitati Hierusalem, regem longo tempore expectatum, in foribus esse. Quintus admonet ciues, vt se vestiant dignis vestimentis ad suscipiendum tantum regem, id est, vt vicesimaquarta die ieiunent. Notandum quòd iste responsorius canebatur in Galliis octauadecima die decimi mensis. Pro quo inueni scriptum in Romano, vicesimaquarta die decimi mensis, necnon & de ipso interrogaui Apostolicum Gregorium. Qui respondit: Non cantamus octauadecima die decimi mensis, sed vicesimaquarta die. Sextus responsorius, [Ecce iam veniet plenitudo temporis,] ostendit modum ingressus maximi regis. Tres enim responsorios sequentes aptaui conuenientię Euangelij, quod in propria Dominica legitur. Euangelium dicit ex persona Ioannis Baptistæ: Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini, sicut dicit Esaias propheta. Responsorius septimus dicit, [Rex noster adueniet Christus,] quem Ioannes prædicauit sponsum esse venturum. Euangelium dicit, Qui post me venit, ante me factus est, cuius ego nõ sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti. Responsorius octauus dicit, [Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce de quo dicebam vobis, qui post me venit, ante me factus est.] Nonus responsorius dicit, [Me oportet minui, illum autem crescere: qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti eius soluere.] Antiphonæ vadunt per ordinem iuxta Romanum antiphonarium, vsque ad Antiphonam, Ecce apparebit Dominus.

De Antiphonis feriarum in proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini. *Cap.* 12.

PEr septem dies renouantur Antiphonæ de matutinis in omnibus Antiphonariis ante Natiuitatem Domini, id est, à prima Antiphona, Canite tuba in Siõ, de Dominica nocte vsque ad primam Antiphonam. [Iudæa & Hierusalem,] de sabbati nocte, Septiformis spiritus, cuius opus est conceptio S. Mariæ & partus nobis ad memoriam reducitur per septenarium numerum. Vnde & in eadem hebdomada legitur Esaias propheta, qui numerat septem dona Spiritus sancti in sexta feria quando primus homo creatus est, quem modò venit secundus homo reformare. Congruit enim itineri nostro, quo pergendum est obuiam Christo infanti, frequentatio septenarij numeri, quatenus eo discamus necesse nobis esse precari dona septiformis spiritus, quibus renouati & ornati, possumus dignè præsentari mysteriis natiuitatis Christi. Etenim sanctæ Mariæ, vt potuisset ipsa eum, id est, Christum Dominum nostrũ, suscipere & portare, & fieri eius habitaculum, idẽ Spiritus sanctus obumbrabit. Responsorios, vt dixi non inueni distinctos ab antiquis patribus per ferias memoratas, ideò sileo de eis. [Nascetur nobis paruulus,] inueni inter responsorios, qui habent initium à [Canite tuba in Sion,] in Romano Antiphonario, & in Metensi Antiphonario inter ferias positum, vt reor, quia de futuro scriptum est in Antiphonario, [Nascetur nobis paruulus.] Nos enim legimus Esaiam prophetam, vnde iste respõsorius assumptus est, & inuentũ est in illo, & in Hebraica translatione, & septuaginta, de præterito ibi dictum esse, [Natus est nobis.] Secuti sumus prophetam, & scripsimus illũ in nocte natiuitatis Domini, quando leguntur verba responsorij in nocturnali officio, & in lectione ad Missam: Præcipuè cùm audirem illum priùs in natiuitate Domini cantare, sic tamen, vt vsque modò cantatus est, [Nascetur nobis,] quem nos mutauimus iuxta Esaiam prophetam, [Natus est nobis.]

De Antiphonis quæ in principio habent, O. Cap. 13.

ANtiphonæ quæ canuntur per præsentem hebdomadam, cum hymno S. Mariæ, & habent omnes O, in capite, signum quoddam admirabile & inuestigabile ostendunt nobis in his diebus celebrari, De quo signo dicit Esaias propheta: Propter hoc vobis dabit Dominus signum, Ecce virgo concipiet & pariet filium. De quo partu dicit Ioannes Baptista, Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. O, interiectio est admirantis. Per illud O, voluit cantor intimare verba sequentia pertinere ad aliquam mirabilem visionem, quæ plus pertinet ad mẽtis ruminationem, quàm ad concionatoris narrationem. Et quoniam per conceptionem & partum sanctæ Mariæ, facta est hæc admiratio, ampliùs congruunt memoratæ Antiphonę hymno sanctæ Mariæ quàm Zachariæ. Et si quis voluerit octauam addere propter summam perfectionis, habet rationem apertam, quam sanctus Augustinus scribit de sermone Domini in monte, dicens: Beati ergo qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniã ipsorum est regnum cælorum. Hæc octaua sententia, quæ ad caput redit, perfectúmque hominem declarat. Antiphona quæ prima est ex octo præsentibus in contextu Antiphonarij, & inscribitur, [O sapientia, quæ ex ore altissimi prodisti,] partim assumpta est ex libro Iesu filij Sirach, partim ex Sapientia, quæ vulgò inscribitur Salomonis. Ipsa enim mirabiliter laudat sapientiam. Ita enim scriptum est in libro Iesu filij Sirach de laude sapientiæ: Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Non enim cogitare debemus mẽbra & lineamenta corporis humani Dominum habere, sicut homo habet: sed propter diuersa opera, quæ

operatur in singulis hominibus, membra humana nominantur in eo: quia non desinit quotidiè operari, quæ simul creauit: manus ei inscribuntur, vt est illud, Manus tuæ fecerunt me,& plasmauerunt me: Quia generat perpetualiter filium ex sua substantia, vterus: vt est, Ante Luciferum genui te. Quando tribuit sapientiam & sermonem rectum ad manifestationem hominum, Os ei inscribitur, vt hîc est, Ex ore altissimi prodij. Et iterùm de Esaia: Tunc delectaberis super Dominum, & sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Os enim Domini locutum est. De fine huius capituli ita scripsit S. Hieronymus in tractatu super Esaiam sextodecimo libro, dicens: Os Domini locutum est, vt quomodo in manibus opus,& in pedibus incessum, & in ventre generationem, & in auribus oculísque auditum atque intuitum, sic in ore Dei sermonem intelligimus. Cæterùm simplex & incommutabilis Dei natura, semper & vbique est. Sequitur, [Attingis à fine vsque ad finem fortiter,& disponis omnia suauiter: Quod ita continetur in memorato libro: Sapientia vincit malitiam, attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hanc amaui, & exquisiui à iuuentute mea. Iuxta superiora præsentis libri, possunt hæc verba historialiter intelligi. Ita enim scriptum est: Ipse enim mihi dedit horum, quæ sunt, scientiam veram, vt sciam dispositionem terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem, & medietatem temporum, & meditationem omnium,& cætera quæ sequuntur. Et paulò pòst: Et quæcunque sunt abscondita & improuisa, didici. Omnium enim artifex docuit me sapientia. Et infrà: Omnibus mutabilibus melior est sapientia. Attingit autem vbique propter suam munditiam, Quæ attingit vbique propter suam munditiam, attingit vbique à fine vniuscuiusque operis, cuius ipsa artifex est vsque ad finem alterius perfecti operis. De qua sapientia sanctus Augustinus dicit in opere suo contra Arrianos: Vbi autem non est sapientia Dei *quod est Christus, de qua legitur, Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? Cùm ergo vbique sit etiam filius, quo mittendus erat? Fortiter attingit à fine vsque ad finem, quia numquam & nusquam & à nullo resistitur. Disponit omnia suauiter, scilicet sine lite, sine clamore, sine angore, sine tædio: Hæc interim. De cæterò tentemus cantoris affectum depingere circa natiuitatem Christi. O quàm mira es apud homines tu sapientia, quæ ex ore altissimi prodisti, vsque ad humanam confabulationem. Attingis à fine vsque ad finem fortiter, quoniam es æterna, & vbique regnas & insuperabilis. Ex ore altissimi prodisti, quando visibiliter apparuisti hominibus. Vnde tu ipsa dixisti. Exiui à patre, & veni in mundum. De te enim dicit Apostolus Paulus, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. In Christo apparuisti, in eo finisti legem & implesti: Non solùm in illo, sed & in omnibus credentibus in se: Attingis tu ab homine Christo, qui est finis legis, vsque ad finem credentium in se, ita fortiter, vt fortis armatus non inueniat rupturam & scissuram, quo introeat in ouile electi gregis sui. Adimpletum est quod longè prædixit propheta Dauid: Tu Domine seruabis nos,& custodies nos à generatione hac in æternum, in circuitu impij ambulant. Iterùm tu sapientia attingis à fine vsque ad finem fortiter, quando à Christo qui in fine mundi venit,& impleuit legem, vsque ad consummationem seculi es cum discipulis tuis intantùm, vt omnes aduersarij non possint resistere & contradicere ori & rationi eorum quam dedisti, Et disponis illis omnia dona Spiritus sancti in vno eodémque spiritu suauiter. Quoniam præsentes Antiphonæ dulcedine sua decorant septem ferias vel octo, in quibus recolitur septiformis spiritus, qui in Christo homine semper habitauit ex quo cœpit homo esse, & Verbum caro factū est vt habitaret in nobis, fas est vt demonstrem inquantùm possum, quàm consonantiam habeant singulæ cū singulis gradibus Spiritus sancti. Licèt alter ordo scriptus inueniatur præsentium Antiphonarum in Romano Antiphonario & in Metensi. Prima Antiphona, O sapientia, congruit primo gradui spiritus sapientiæ. Aliud est enim sapere,& aliud intelligere. Multi enim æterna sapiunt: sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia enim quæ in Christo est, mentem de æternorum certitudine & spe fortiter reficit, & maturè disponit omnia. Sapientia summa est in Christo. Sapientia, quæ in cæteris hominibus est, scintilla est summæ sapientiæ. Secunda Antiphona mirabilem ostiarium demonstrat Christum. quod ipse claudit, non est qui aperiat:& quod aperit, non est qui claudat. Ita scriptum est in Apocalypsi de eo: Hoc dicit sanctus & verus. qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Quod ita intelligitur: Qui habet clauem Dauid, id est, regiam potestatem quasi ex Dauid stirpe natus, siue quia prophetia Dauid Christi est dispensatione patefacta. Qui aperit,& nemo claudit: claudit,& nemo aperit. Legis diuinæ secreta, solius Christi potestate panduntur fidelibus, clauduntur incredulis. Hæc Antiphona aptatur gradui, spiritus intellectus. Spiritus intellectus qui in Christo est, acumine luminis sui abdita penetrat,& tenebras cordis illustrat. Hoc, enim agit, qui quando vult aperit, quod nemo potest claudere. Christus est lux vera, quæ illuminat omnem hominem. Tertia Antiphona dicit. O Emanuel rex & legifer noster. Quod est mirabile dictu, vt Deus sit cum hominibus, manducet cum illis,& bibat, & ad eorum interrogata, quotiescunque voluerint, respondeat: Ipse rex Dauid, non temporaliter, sed æternaliter: Ipse est, quodammodò alter Moyses, qui legem nobis dat permanentem in secula seculorum. Illum nos qui de gentibus sumus, expectauimus: Ipse saluabit nos in æternum: Hæc Antiphona conuenit tertio gradui spiritus consilij. Spiritus consilij, qui in Christo est, prouidendo præmunit membra sua, ne in præceps ruant. Hoc est regis ministerium & legiferi, vt secundùm rationem regat sibi populum subiectum,& prouideat quid agere eum oporteat, & quid vitare. Christus est consiliarius, Deus fortis. Quarta, mira laude & quodammodo ineffabili se profert, quæ dicit radicem Iesse stare in signum populorum, & in præsentia eius silere reges, & eum gentes deprecaturas. Ita enim canit, [O radix Iesse, qui stas in cruce, in cuius manibus cornua sunt, & es in signum populorum, quādo sol obscuratus est,& terræmotus factus est,& petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Super quem continebunt reges os suum, id est, principes huius seculi, qui cum rhetorica & dialectica sua silebunt adueniente prædicatione sanctæ crucis & sancti Euangelij: Vnde hodierna die gentes excitatæ sunt ad prædicandum Crucifixum. Hæc Antiphona quarto gradui, spiritus fortitudinis, aptatur. Spiritus fortitudinis, qui in Christo est, facit aduersa non metuere, & trepidanti menti fiduciam præstat. De radice enim Iesse Dauid rex ortus est, id est, fortis manu. Qui rex fortis manu, ipse stat in signum populorum, scilicet Dominus Iesus Christus in cruce crucifixus, vt ad eum multi respiciāt, & velint sub eius fortitudine tueri. Super quem continent, qui sunt nomine tenus reges, os suum, quia non possunt, neque audent contra fortitudinem eius inire certamen. Idcircò multæ gentes ad eum confluunt, deprecantes eius protectionem. Quinta nempe miratur inauditū Orientem, qui non more vicissitudinum temporum mutatur de die in diē, sed est æternus: Cuius sol non solùm corporis oculos illuminat, sed etiam mentis. Iustitia enim ad adspectū mentis pertinet. Hæc Antiphona congruit quinto gradui, spiritus scientiæ. Spiritus enim scientiæ, qui in Christo est, scit quid misericorditer puniat,& quid misericorditer dimittat. Ortus enim scientiæ, quæ charitate radicata est, Christus est.

Est opus solius iustitiæ, vt scientes reddat oculos se intuentes mentis. Sexta Antiphona mirum quid narrat, id est, quòd Dominus in igne flammæ rubi apparuisset Moysi, & rubus non combureretur. Hæc Antiphona congruit sexto gradui, spiritus pietatis. Spiritus pietatis, qui in Christo est, parcit misericorditer eis, qui sibi mala ingerunt. Illo enim spiritu repletus erat Moyses, de quo legitur quòd mitissimus fuisset super omnes homines: Sed nullus mitior Christo. Christus qui versatus est inter populum Iudaicum, resplenduit in flamma ignis. Miracula fecit, peccata dimisit humilibus, & quietis, & trementibus verbum Domini: Sed superbi cordis Iudæorum spineta non sunt combusta, qui contra Christum insidias & persecutiones parabant: Tamē pietas Christi omnia hæc tolerauit, adeò scilicet, vt pro persecutoribus suis orarit in cruce. Septima verò regem gentium memorat, & miro modo ponit lapidem in capite anguli. Quem lapidem nos credimus viuere, & vult esse opus suum sicut Antiphona dicit, vt vtraq; vnum faciat, id est, duos parietes ex diuerso venientes, scilicet, de populo Iudaico & populo gentili simul cōiungat, & vnam Ecclesiam faciat. Hæc Antiphona conuenit septimo gradui, spiritus timoris. Spiritus timoris, qui in Christo est, timere facit gentes, sicut scriptum est: Timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Octaua, O virgo virginum, insinuat mirabilem partum Ecclesiam mirari, dicens, Filiæ Hierusalem, quid me admiramini? diuinum est mysterium hoc quod cernitis. Hæc Antiphona monstrat illum hominem, qui ex Maria carnem assumpsit, solum & perfectum esse inter cæteros homines, quia in ipso solo habitat septiformis spiritus, qui superiùs memoratus est. De qua re scribit sanctus Augustinus in libro primo de sermone Domini in monte. Septem sunt ergo quæ perficiūt, nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat. Si quem delectat ordo præsentium Antiphonarum, qui in Romano Antiphonario continetur, reperiet illum in nostro Antiphonario prætitulatum in sequentibus.

De officio, Sanctificamini. Cap. 14.

PRæsens officium certat hoc, vt diem certum monstret Natiuitatis Domini, & salutem nostram quam adfert secum ipsa natiuitas, instar admonitionis Moysis, qui præcepit populo se sanctificare antequam Dominus descenderet in montem. Vnde ita scriptum est in Exodo, capitulo decimo nono, Vade ad populum, dixit Dominus Moysi, & sanctifica illum hodie & cras, Lauentque vestimenta sua, & sint parati in die tertio. In die enim tertio descendet Dominus coram omni plebe super montem Sina. Et infrà: Descenditq; Moyses de monte ad populum, & sanctificauit eos. Cúmq; lauissent vestimenta sua, ait ad eos: Estote parati in die tertio, ne appropinquetis vxoribus vestris. Istam sanctificationem multi sequuntur in nostra Ecclesia: Sed qui spiritualiter sunt renati, spiritualiter debent vestimenta lauare, id est, lachrymis & compunctionibus abluere mala perpetrata, vt possint descensui Domini occurrere sine offensione.

De Natiuitate Domini. Cap. 15.

REperi in Romano Antiphonario duo officia nocturnalia in vna eadémque nocte posita. Primum officium post Antiphonam [Dominus dixit ad me,] habebat Antiphonas [Tamquam sponsus,] &, [Diffusa est gratia.] Secundum, [In sole posuit tabernaculum suum,] &, [Eleuamini portæ æternales.] Vnde interrogaui quendam clericum educatum ab incunabulis in sancta Romana Ecclesia, cur essent hæc duo officia in vna nocte posita, id est, vnum quod currit per Antiphonas, Dominus dixit ad me, &, [Tamquam sponsus,] & [Diffusa est gratia:] & alterum quod habet primam Antiphonam, Dominus dixit ad me: secundam, [In sole posuit:] tertiam, [Eleuamini portæ æternales.] Qui respondit: Illud quod habet secundam Antiphonam, [In sole posuit: & tertiam, Eleuamini, solet Apostolicus canere in vigiliis & in Ecclesia S. Mariæ ad præsepe sine Inuitatorio. Alterum quod habet secundam Antiphonam, [Tamquam sponsus,] solent clerici canere in Ecclesia S. Petri, cum Inuitatorio, [Christus natus est nobis,] nocturnali tempore quando populus solet ad officium surgere. Proptereà primò posuimus Antiphonas in nostro Antiphonario, quæ habent cursum per secundam Antiphonam: [In sole posuit,] quoniam illud officium priùs celebratur ab Apostolico in vigilis, & posteà quod habet in secundo loco, Tamquam sponsus, in Ecclesia S. Petri nocturnali tempore. Iuxta ordinem psalmorum & pulchritudinem soni conueniunt Antiphonæ ipsi nocti natiuitatis Domini, quas solemus canere in octauis Domini, & Apostolicus vir canit ad primas vigilias in Ecclesia S. Mariæ Maiore. Antiphona, [In sole posuit tabernaculum suum,] præponitur in eodem psalmo & in eodem versu Antiphonæ, [Tamquàm sponsus.] Antiphona [Speciosus forma,] præponitur in eodem psalmo, & in eodem versu Antiphonæ, Diffusa est gratia. Melodiáque pulchriores sunt sequentibus se. Sic & cæteræ sequentes iuxta ordinem illum, vbi secunda est, IN sole posuit tabernaculum suum. Sed interest, quod Antiphonæ de tertia nocturna, non habent alleluia in fine, neque in medio. Notandum est quòd tres noctu næ tria tempora totius mundi recolant, id est, tempus legis naturalis, tempus datæ legis per Moysen, tempus gratiæ. Tertiam nocturnam, quæ recolit gratiam noui Testamēti, oportet habere Antiphonas cum Alleluia, si eo tempore cantatæ fuerint, quo resurrectio Domini frequentatur à fidelibus, id est, circa matutinale tempus: Nocturnæ verò quæ in primis vigiliis celebrantur, frequenter habent finem ante medium noctis, in qua parte non celebratur resurrectio Domini, nisi in Pascha propter conueniens sibi mysterium: Idcircò solent hæ esse sine Alleluia, sicuti in isto loco sunt, quæ cantantur in vigiliis primis. Sed neque ipsa quæ canuntur in matutinis memorata hora, Alleluia habent, vt perspici potest in Antiphonario nostro, qui habet Antiphonas iuxta Romanum Antiphonarium in primis vigiliis, & in matutinis, nisi vna in Euangelio, Facta est cum Angelo. Dixit mihi memoratus clericus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod in hymno Zachariæ cantaretur in ipsa natiuitate Domini à S. Romana Ecclesia Antiphona, Dum ortus fuerit sol, quam tamē scriptam reperi in Romano Antiphonario cum hymno Zachariæ, ea nocte, quando canitur responsorius, Sanctificamini hodie, quam nos solemus canere cum hymno sanctæ Mariæ præcedente nocte natiuitatis Domini secundùm carnem. Antiphonæ verò, quæ celebrantur in eadem nocte circa pullorum cantum, & deinceps, habent in tertia nocturna Alleluia, vt est, [Ipse inuocauit me, Alleluia,] & [Lætentur cæli, & exultet terra ante faciem Domini, Alleluia Alleluia. Notum fecit Dominus, Alleluia: necnon & omnes Antiphonæ habent Alleluia, quæ canuntur in matutinis. Responsorij de eadem nocte, morem illum sequuntur, quem frequentant domestici regales & imperiales, quando conueniunt in præsentiam regis, vnusquisque quod valet offert regi. Diuersa dona offerunt: sed animos regis æqualiter cupiunt sibi reconciliare, & blandiri. Ita & responsorij multarum mentium cogitationes vario colore & multiplici gratiarum actione depictas offerunt regi Christo: Agunt gratias laudando S. Mariam, quia quem cæli capere non possunt, suo gremio protulit: Agunt gratias, quia dignatus est cælorum rex carnem assumere ex virgine, vt perditum hominem reuocaret ad cælum, vnde gaudet exercitus Angelorū: Agūt gratias, eo quòd per suam natiuitatem cæli, id est, prædicatores, mellifluj facti sunt per dulcedinem spiritualis sensus. Ni fallor, hunc affectum, qui quæsierit, reperiet per multos responsorios de præsenti natiuitate Domini.

Numerus lectionũ & reſponſoriorũ, necnon & Antiphonarũ nocturnalis officij, admonet nos benedicere Dominum, & laudare, atq; gratias agere, qui propterea voluit verbum ſuum carnem fieri, vt perditum hominem ad ſocietatem colligeret nouem ordinum Angelorum: Antiphonas in matutinali hora ita ordinaui, vt prima oſtenderet, id eſt, Genuit puerpera regem, Chriſti natiuitatem de virgine Maria, & virginitatem perpetuã eiuſdẽ ſanctæ Mariæ: ſequentes de Euãgelio ita, ſimilitérque & de ratione feſtiuitatum Sanctorum.

Sed & hîc notandum eſt, quòd ſicut per nouenarium numerum, qui celebratur in natiuitate Domini, gratias agimus de Dei deſcenſione vſque ad noſtram humiliationem: ita per eundem numerum gratias agimus in feſtiuitatibus Sanctorum quoniam illi digni ſunt aſcẽdere vſque ad altitudinem cæli, in quo habitãt Angeli.

De officiis veſpertinis in Natiuitate Domini, & in natalitiis Sanctorum. *Cap.* 16.

QVando iuuenis fui, vidi cantores præcedentẽ veſpertinalem ſynaxim ante diẽ alicuius ſolennitatis celebriore cantu & glorioſiore celebrare, quàm ſequẽtem veſpera diei feſtiuitatis: intantùm, vt aliquoties in præcedente veſpera celebraretur cantus de feſtiuitatibus Sanctorum, & in ſequente de feriis communibus. Habuimus tamẽ ſcriptum in Antiphonariis, de die natiuitatis Domini, & Natalitiis Apoſtolorum Petri & Pauli atq; Andreæ, Antiphonas aptas & congruas memoratis diebus in veſpere ſequente ea die, quãdo Miſſa de natalitiis eorum celebratur, & ibi cecinimus eos ſicut adhuc facimus. Ego imbutus priſca conſuetudine, cœpi cogitare, quare non eſſent memoratæ Antiphonæ de natalitiis Sanctorum in præcedẽtibus veſperis conſtitutæ, in quibus audiebã per cæteras feſtiuitates Sanctorũ glorioſiorem ſonum, & videbã maiorem conuentum populorũ, atq; celebrius officiũ luminum, quàm in ſequentibus. Inueni, Deo miſerante, rationabiliùs inuentũ eſſe cultũ ſolennitatum veſpertinalium apud ſcriptores antiquos, qui Antiphonas ſcripſerunt, quàm apud cantores modernos. Adhuc ſolent dicere interrogati de veſpertinali ſynaxi, Benedictus Dominus Deus meus, pertinere illam ad diem Dominicum. Si enim voluiſſent intẽdere, quòd pſalmi huius veſperi in fine pſalmorum veſpertinalium eſſent poſiti, numquam hoc dicerent: quoniam ille, qui pſalmos veſpertinales conſtituit, proculdubio à Dominica die cœpit initium pſalmorum veſpertinalium cõponere, & non à fine hebdomadis. Idcirco, [Dixit Dominus Domino meo,] ad Dominicam diem pertinet: [Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ,] ad ſecundam feriam: [Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi,] ad tertiam: [Niſi Dominus ædificauerit domum,] ad quartam: [Memẽto Domine Dauid,] ad quintã: [Confitebor tibi Domine in toto corde meo,] ad ſextã: [Benedictus Dominus Deus meus,] ad ſeptimam. Niſi iſte ordo ſeruetur, non erit verum, iuxta expoſitionẽ Domini Bedæ, quod in Eſdra ſcribitur, Quater in die confitebantur Domino, id eſt, hora tertia, ſexta, & nona & veſpere. Qui enim Antiphonas volunt celebrare de Euangeliis, quæ leguntur per Dominicos dies, ritè celebrant eas in matutinali, officio pertinente ad Dominicam diem, & ad veſperum, in quo canitur pſalmus, [Dixit Dominus Domino meo.] Quòd ſi ſuperabundauerint Antiphonæ, indifferẽter dici poſſunt per ſingulas quaſque ferias quamdiu idẽ Euangelium legitur. In feſtiuitatibus Sanctorum & aliis ſolennitatibus, ſi ſerò fuerint veſpertinalia officia celebrata, ita vt ſol ad occaſum tranſierit, ritè poſſunt dici Antiphonæ feſti diei in præcedentibus veſperis: quia ſcriptũ habemus, Feſta veſtra celebrabitis à veſpera vſq; ad veſperam, id eſt, à ſolis occaſu vſq; ad ſolis occaſum. Quòd ſi voluerit dicere cantor, quãuis ſol ad occaſum nondũ tranſierit, tamẽ quia officiũ agimus in memoriã iſtius & illius ſolennitatis, in mente noſtra iam illa ſolennitas agitur, idcircò officium illius ritè peragimus, cuius ſolennitas in mente noſtra agitur: Agimus Deo gratias de amore mentium illarum, quia charitas quę omnia credit, omnia accepta facit apud Deum. Compoſitor Antiphonarij, qui poſuit Antiphonam veſpertinalem, [Tecũ principiũ,] & cæteras ſequentes in fine diei Natiuitatis Domini, poſt celebrata cætera officia hoc intendit, quòd ipſa veſpera magis pertineat ad feſta Natiuitatis Domini, quàm præcedens ante ſolis occaſum. Hæccine ratio eſt per feſtiuitates Apoſtolorum, & cæterorum Sanctorum, quòd magis pertineat ad diem natalitium eorum veſpera in fine diei poſt celebrata cætera officia, quàm præcedens veſpera ante ſolis occaſum. De duodecim noctibus ſcripſi in prologo lectionarij, & cogito ſcribere in commentario diurnalis officij.

De feſtiuitate S. Stephani protomartyris. *Cap.* 17.

DIxi in ſuperioribus, more antiquo ratione miniſtrante, quoniam præſcripſi, habere Antiphonas de tertia nocturna, quæ canitur circa quartam vigiliam noctis, Alleluia. ſimiliter & Antiphonas matutinales magnarũ feſtiuitatũ: quòd non inuenitur in feſtiuitate ſancti Stephani, & ſancti Ioannis. & Innocẽtium. Sunt feſtiuitates, quarum officia celebrantur nocturnalia circa veſpertinam horam, quæ vulgò appellantur propria: & in poſteriore parte noctis canitur alterum officium ſiue de propria feria, ſeu de communibus ſanctis. Ita enim reor actitatum eſſe apud antiquos de illis feſtiuitatibus, quarum Antiphonæ in matutino officio non habent Alleluia. Antiphonæ, quas ſolemus canere in nocturnali officio in feſtiuitatibus Sanctorum, & habent initium Antiphona IN lege Domini fuit voluntas eius die ac nocte, exceptæ ſunt, vt reor, à *mordis de multitudine Antiphonarum, quas habemus ſcriptas in noſtro Antiphonario de Romano. Si quis voluerit eas legere, reperiet eas non à principio ita eſſe ſtatutas, vt cantantur apud nos, Reſponſorios ita ordinaui, vt ratio docuit hiſtorię & geſtorum ordo. Vbi verba mutaui de Romano Antiphonario, in margine eiuſdem paginæ eregione R. poſui.

*moderniſ.

De feſtiuitate ſancti Ioannis. *Cap.* 18.

IN feſtiuitate ſancti Ioannis ſex reſponſorios reperi, quibus præponimus tres, id eſt, Iuſtus germinabit ſicut lilium: &, Iſte eſt qui ante Deum magnas virtutes operatus eſt: &, Iſte homo perfecit omnia quæ locutus eſt ei Deus; vt tres nocturnas faciamus. In nouiſſimo reſponſorio, id eſt, In medio Eccleſię contra conſuetudinem cæterorum reſponſoriorũ cantatur neuma triplex, & Verſus eius atq; gloria, extra morem neumate protelantur. Non enim fruſtrà hoc actum eſt à prioribus. Voluerunt nobis per hoc aliquam doctrinam inſinuare, quæ fortè poterat excedere mentem cantorum, quorum pars aliqua ſæpè mutatur à tranſitoriis ad æterna, & lætatur potiùs in æternis, quàm in tranſitoriis. Fit enim neuma memoratum inter cætera verba circa verbum intellectum. Quando veneris cantor ad intellectum, celebra neuma, id eſt, fige gradum in ſtantibus & manentibus rebus. Quid hoc vult? Vult nempe te docere, ſi aliquando veneris ad intellectum, in quo cõſpicitur diuinitas & æternitas, vt deſiderio mentis preceris moras in eo. Si enim intellexeris illa, ibi te delectabit morari in his, quæ iubilabis, id eſt, lætaberis ſine verbis tranſitoriis. intellectus verò erat intra viſcera Ioannis, qui ei præſtabat ructum quendam, quando dixit: In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ. Verſus, [Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum,] ſic fatur, quaſi reſpondeat Ioannes interrogãti. Vnde tibi Ioannes hic intellectus, in quo cantores neuma faciunt? Reſpòndet inquiens: Miſit Dominus manum ſuam & tetigit os meum. Cur inquam in iſto verſu neuma facis cantor? Inquit, Quia hæc miſſio manus & tactus oris, per intellectum debent cõſpici. Cantus gloriæ Patris & Filij & Spiritus ſancti, ipſa virtute

debet sanctam Trinitatem laudare, qua Deus vtcumq; conspicitur, id est, intellectu. Non enim Romanos versus debemus ad hoc constringere, vt sensus qui in fine versus est, conueniat sensu lateri responsorij. Nó enim sancta Romana, & nostra regio vno ordine canunt responsorios & versus. Apud eam præcentor in primo ordine finit responsorium. Succentores verò eodem modo respondent. Dein præcentor canit versum. Finito versu, succentores verò secundò incipiunt responsorium à capite, & vsque ad finem perducunt. Deinde præcentor canit gloriam Patri & Filio & Spiritui sancto. Quo finito, succentores circa mediam partem intrant in respõsorium, & perducunt vsque in finem. Postremò præcentor incipit respõsorium à capite, & perducit illum ad finem. Quo finito, succentores tertiò repetunt responsorium à capite, & perducunt illum vsq; ad finem. Idcirco quoniam succentores ter canunt responsorium, trifarium neuma est circa verbum intellectus. Succentorum est, neuma canere propter fortitudinem coniunctarum vocum. Ab initio tertio cantabantur responsorij à cantoribus, quem ordinem monstrant responsorij de passione Domini. Non enim ab initio cum responsoriis cantabatur Gloria. Habemus & alium Versum in nostro Antiphonario scriptum, cuius sensus conueniens est cum latere responsorij, vt si alicui superfluum videatur neuma canere, habeat nostro more Versum aptum ad cantandum. Potest & altero modo intelligi neuma pertinere ad cantores circa verbum intellectus. Maxima pars cantorum studet sono placere auribus hominum, & in eo toto studio & ingenio laborat, & inuigilat. Eorum pars quanto plus certat sono placere, tanto minùs imbuitur de intellectualibus rebus. Eorum inscitiam potest neuma eliquare circa verbum intellectus. Neuma Græcum est, & interpretatur mutus, vt Comminianus Grammaticus dicit. In fronte enim percutit neuma cantores stolidos in verbo intellectus, quando eos monstrat solo sono delectari, circa intellectum scripturarum. Canũt etiam moderni cantores præsens neuma in responsorio. [Descendit de cælis, & in verbo, [Fabricæ mundi.] In quo verbo potest neuma aptè conuenire. Eo neumate monstrant difficultatem magnam inesse in schola cãtorum verbis explicare, quomodò idem qui natus est hodierna die ex Maria virgine, fabricasset mundum & ornasset, & quomodo ipse sit lux & decus vniuersæ fabricæ mundi. Eadem sententia est in versu, [Tamquàm sponsus Dominus processit de thalamo suo. Impossibile est apud scholam cantorum de ordine processionis CHRISTI de vtero virginis narrare, quæ comparatur sponso procedenti de thalamo.

De Octauis Domini. *Cap.* 19.

NOs enim non solemus canere, nisi vnum officium nocturnale in natiuitate Domini: Idcircò vnum de duobus quę celebrantur à Romana Ecclesia, & scripta sunt in Antiphonario Romano, & nostro in nocte natiuitatis Domini, cantamus in octauis Domini. Antiphonas in matutinis, de eadem nocte scripsimus, vt reperimus in Antiphonario Romano. Quid de octauis Domini & sanctorum audierim à Romanis clericis, & quid nostra regio frequentent ex eis, partim scripsi in libello Officiali, partim conor scribere in libello de diurnali officio.

De Dominica prima post Natiuitatem Domini.
Cap. 20.

ANtiphona, [Puer Iesus,] est assumpta de contextu Euangelij, qui continet locum post officium Simeonis. Quod omninò peractũ est ante aduentũ Magorum: ideóq; teneat locũ in Dominica ante Epiphaniam, quando legitur Euangelium, Vnde assumpta est.

De Epiphania, id est, apparitione siue manifestatione.
Cap. 21.

ANtiphonam, [Christo datus est principatus,] inueni in Romano Antiphonario inter Antiphonas de natiuitate Domini, & in Metẽsi inter Antiphonas de Epiphania, Etenim in suo sensu vtriq; festiuitati congrua est: & Antiphonam [Ecce aduenit] inter illas de natiuitate Domini. Quæ huic festiuitati cõgrua est, quod potest dignosci ex Introitu ipsius diei. Idcircò inscribo eam ad primam vespertinalẽ synaxim: Et, [Christo datus est principatus,] ad vesperum ipsius diei Epiphaniæ. Nostra regio in præsenti officio solita est vnũ omittere de consueto more, id est, Inuitatorium. Inuitatorius est psalmus, [Venite exultemus Domino.] Illo conuocantur fratres in vnum, & docentur quid agere eos oporteat postquàm conuenerint. Venite, inquit, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro: præoccupemus faciem eius in confessione, quandiu tempus est acceptabile. Dein reddit causas, quare oporteat præoccupari faciem eius in cõfessione. Quoniam Deus magnus Dominus, & in manu eius omnes fines sunt terræ, & altitudines montium ipse conspicit. Iterùm docet psalmus quid agamus. Venite, inquiens, adoremus & procidamus, & ploremus ante Dominũ, qui fecit nos. Atq; forti instinctu nos pulsat, dicẽs: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut fecerunt filij Israel, qui opera Domini viderunt per quadraginta annos, & propter duritiam cordis eorum non intrauerunt in requiem Domini. Hunc psalmum audiui Constantinopoli in Ecclesia sanctæ Sophiæ in principio Missæ celebrari. Mentio dualis facta est in præsenti solennitate verborum adorãdi Dominum: Vna est Magorum, qui in veritate quærebant Dominum, vt eum adorarent & salutarẽt muneribus: Altera est Herodis, qui dolosè dicebat Magis: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cùm inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Magorum beneuolentia, qui communes erant homines, nobis imitanda est: Versutia Herodis, qui videbatur princeps & rex esse in populo Iudaico, vitanda est. Propter hanc admonitionem & castigationem potest rationi congruere, vt omittatur in præsenti officio in primo ordine psalmorum, [Venite, exultemus Domino:] & ponatur in sexto ordine. Antiphonæ sex per duas nocturnas, magorum obsequia recolunt circa Christi natiuitatem. Tres magi, qui venerũt in ista nocte ad Dominum, legati extiterunt mysticis suis muneribus gentilis populi, qui in terra insulisque habitat. Tria munera eorum, triplicem personam Christi præfigurabant, id est, regis, & sacerdotis, & mortalis hominis: necnon & tres functiones membrorum CHRISTI, id est, sapiẽtiam, virtutem orationis, & mortificationẽ carnis. Harum trium functionum legationem munera Magorũ portauerunt. Ex munere thuris dicunt per primam antiphonam, [Afferte Domino filij Dei: ad insulas sacerdotum, qui inhabitant terram: Afferte Domino filij Dei, qui propterea potestis dici filij Dei, quia sacerdotes estis. Quid debeant afferre, subauditur, Thura. Ac si dicatur, Virtutem orationis vestræ Christo afferte, quoniam vestræ preces per illum diriguntur DEO patri. Thus enim sacerdotio congruit. Ex munere auri dicitur sapientibus & intelligentibus per secundam antiphonam, [Psallite DEO nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite sapienter.] Per aurum sapientia offertur. Scriptum est enim, Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aurum DEO & regi congruit. Ex munere myrrhæ dicitur de omni populo mortali & studium habenti ad meliora per tertiam antiphonam, Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo Domine: Ac si dicat præsens antiphona, Omnis terra adoret te, & psallat tibi per mortificationem carnis: dicãtque tibi, Propter te mortificamur tota die. Myrrha enim condimento cõuenit mortuorum corporũ. Ista vigilia mentionem facit de gentibus, quæ habitant in terra: Secunda vigilia de eis, quæ habitant in insulis, dicit, per primam antiphonam de sapiẽtibus, [Reges Tharsis & insulæ munera offerent. Reges enim

enim qui propterea vocantur reges, quia semetipsos regunt & cæteros, sapientes vocantur. Per secundam antiphonam dicitur de omni populo; [Omnes gentes quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine. Per tertiam antiphonam hortantur se inuicem sacerdotes, & dicunt: [Venite, adoremus eum, quia ipse est Dominus Deus noster. Ast tertia vigilia, de baptismo Christi mentionē facit. Tertia vigilia solet nobis ad memoriam reducere nouum Testamentum. Nouum verò testamentum, fundatum est per baptismum. In tertia vigilia, legatio Magorum completur. In prioribus vigiliis dicitur allegationibus Magorum de futuro. [Omnis terra adoret te.] Et iterùm: [Reges Tharsis & Insulæ munera offerēt: At in ista, in qua recolitur nouū Testamentum, per frequentationem alleluia cantat in præsenti omnis terra Domino, dicitque suis subditis, [Adorate Dominum:] & iterùm, Lætentur insulæ multæ: dicunt, Adorate Dominum. Psalmus, [Deus noster refugium] propterea in ista vigilia ponitur, quoniam in eo memoratur perturbatio hominum, qui conturbabātur propter prædicationem noui testamenti, & voluerunt resistere prædicationi Apostolorum: & tamen, DEO disponente, fluminis impetus, qui ministratus est ab Apostolis per officia baptisterij, superauit commotionem ternorum hominum, & lætificauit ciuitatem Dei. Nam & hæc Dei ciuitas constat ex incolis terræ & insularum. Ecclesia in nouo testamento dicit ad eos qui in Christo baptizati sunt, & in terra habitant, per secūdum psalmū, [Cantate Domino canticū nouum, cātate Domino omnis terra:] & per antiphonam, [Adorate Dominum in aula sancta eius.] Dicit ad eos, qui habitant in insulis, per tertium Psalmum, [Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ:] & per antiphonam, [Adorate Dominum omnes angeli eius.

De Responsoriis. Cap. 22.

IN ordine responsoriorum habemus scriptum primū responsorium, [Dies sanctificatus:] de in, [Illuminare Hierusalem.] Ipse enim de translatione LXX. scriptus est. In Hebraica verò legitur, [Surge, illuminare, quia venit lumen tuum.] Assumptus est enim de Esaia propheta, narrātque illuminationem sanctæ Ecclesiæ per Christi aduentum. Si ità oportet dicere, vt verè oportet, de Magis, sicut sanctus Ambrosius dicit: qui enim viderant Christum, Christum intellexerant, debemus intelligere Magos factos Hierusalem. Non enim intelligerent Christum, nisi illuminati essent ab eo. Post illum sequitur responsorius tertius de memorato propheta, iuxta ordinem contextus historiæ, [Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes.] In memoratis Magis, quos credimus fuisse legatos totius mundi, omnes de Saba venientes possumus intelligere. Per eos qui de Saba, id est, de captiuitate veniunt ad Dominum, intelligimus multitudinem gentium conuertentium ad Dominum. Saba, vt sanctus Hieronymus dicit in tractatu suo super Esaiam prophetam libro decimoseptimo, tota prouincia est, in qua sunt regiones Madian & Epha. Saba interpretatur conuersio, vel captiuitas, Et omnes de captiuitate venientes, & conuersione sua aurum fidei deferentes & thus sacrificij, & per hæc munera neqnaquàm propria salute contenti, proficient vt cæteris prædicent salutare Dei. Hucusque Hieronymi. Post hos duos sequuntur responsorij de Euangelio iuxta ordinem Euangelij, quod narrat ordinem aduentus Magorum, & oblationem munerū suorum, necnon & declarat incitamentum eorum itineris fore apparitionem nouæ stellæ. Et post recessum ab Herode, eandem præuiam constare vsque ad domum, in qua erat Christus. Post hanc historiam posui responsorios in tertia nocturna de baptismo Christi, & nouissimo loco de miraculo ex aqua vino facto, iuxta ordinem rerum gestarum.

De Antiphonis in Matutinis.

Cap. 23.

PRimò notandum est, intentionem esse cantorum, vt in ista nocte præcipuè celebrent, quod primò actum est, de præsenti solennitate, id est, aduentum Magorum. Ideò in præsentibus antiphonis certaui, iuxta tenorem responsoriorum antiphonas ordinare de aduentu Magorum. Et vbi ratio cōstrinxit ad hoc, vt de cæteris solennitatibus cantaretur, quæ in ista nocte recoluntur, non distuli scribere. Prima antiphona, [Ante Luciferum genitus,] demonstrat præsentem solennitatem, id est, apparitionem Domini. Secunda, [Venit lumen tuum Hierusalem,] monstrat ex prophetia sua, quē fructum perciperet sancta Ecclesia ex apparitione DOMINI. Tertia ex prophetia eadem, [Venient ad te, qui detrahebant tibi,] recolit lucrum sanctæ Ecclesiæ. Quarta, [Maria & flumina,] quæ ex hymno trium puerorum assumpta est, de baptismo Domini resonat. In quinto loco ponitur antiphona, [Magi viderunt stellā,] quæ prima est in contextu Euangelij de aduentu Magorum. Antiphona, [Hodie cælesti sponso,] tres solennitates præsentes recolit. Sequentes antiphonæ, vt prætuli, manifestant Magorum aduentum, & seruant textum Euangelij, quæ ex eo assumptæ sunt.

De Dominica prima post Epiphaniam.

Cap. 24.

ANtiphonas duas, id est, [Tolle puerum & matrem eius,] &, [Reuertere in terram Iuda.] scribo in isto loco. Sunt enim assumptæ de Euangelio, [Defuncto Herode,] quod legitur in eadem Dominica. Continetur in eo Euangelio reuersio Christi de Ægypto post Magorum aduentum antequàm baptizaretur.

De Octauis Theophaniæ.

Cap. 25.

SIcut certauit schola cantorum in Epiphania frequētare aduentū Magorum, simili modo certat in octauis Epiphaniæ frequentare baptismum Christi, quasi ipsa die baptizatus esset. Qua de re non dubitaui scribere antiphonam de Euangelio, vt primò audiui illam canere, hoc est, [Hodiè Ioannes exultat.] Notandum est, quòd vbi deficiunt antiphonæ de solennitate Magorum, ibi cœpi scribere de antiphonis, quæ baptismum Christi resultant, & deindè tendunt ad octauas Epiphaniæ. Plures enim sunt, quàm sit necesse celebrare, in vna nocte octauarum. Neque enim tot sunt scriptæ de aduentu Magorum, vt illis ordinatim cantando possimus peruenire ad octauas Epiphaniæ.

De Dominica prima post octauas Epiphaniæ.

Cap. 26.

IN Dominica prima post octauas Epiphaniæ celebratur miraculum, quod Dominus fecit de aqua in ipsa Epiphania: Ideóque hic scribimus antiphonas de eodem Euangelio.

De Responsoriis, qui à psalterio sunt excerpti.

Cap. 27.

DE responsoriis psalmorum non debet nos pigere, neque audientibus fastidium fore, si eos recitauero in suo ordine. Manifestum est, quòd castigatio corporis per ieiunium, & humiliatio mētis, & amor Christi excludat Diabolum de peribolo sanctæ Ecclesiæ. Exclusus est diabolus ante natiuitatem Domini per hæc obstacula: Excluditur & tempore natiuitatis Christi per ipsam Christi præsentiam. Tristatur diabolus, quia exclusus est lætatur Ecclesia, quia Christus intrauit in mūdum. Sic enim cecinit Angelus pastoribus: Ecce enim Euāgelizo vobis gaudiū magnum, quia natus est vobis hodiè Saluator. De pace Ecclesię tristatur diabolus, Angelorū chorus gaudendo canit, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volūtatis. Omnes sancti admonēt Ecclesiā, vt gaudeat in præsenti festiuitate, quam celebrant solenniter: sicut Angelus pastoribus cecinit, vt gauderent de videndo oculis corporeis nato

Saluatore. Ex quibus vnus, id est, Gregorius Nazanzenus ordinem gaudij in homilia de secundis Epiphaniis exponit. Nos, inquiens, exultemus in Christi baptismo, & diem festum celebremus, non ventri indulgentes, sed spiritu exultantes. De qua re quidam Magister Græcorum dicit in homilia secunda super librum Numerorū: Paulus dicit, Omnia honestè & secundùm ordinē fiant: Paulus verò tamquàm Euangelij minister non solùm in actibus, sed in ipso habitu ordinatum vult esse Christianum. Et paulò pòst: Vnusquisque nostrum si de cibo & potu solicitus sit, & omnem curam in rebus secularibus gerat, vnam verò aut duas horas ex integro die etiam Deo deputet, & ad orationem veniat in Ecclesiam, vel in transitu verbum Dei audiat, præcipuam verò curam erga solicitudinem seculi & ventris expendat, iste non complet mandatum, quod dicit, vt homo secùdùm ordinem suum incedat. Hucusquè Magister Græcorum. Transgrediendo præsens mandatum plerique, insistendo seruitio ventris, delinquunt in festiuis diebus Natiuitatis & Epiphaniæ Domini. Diabolus semper est paratus, vt recedente parumper pastore, ouem rapiat incautam. Credimus enim Christum semper adesse, vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius: Ità & in Ecclesia per memoratas festiuitates, quæ de suo aduentu lætatur. Idcircò, eo quòd lætitia est suscepta festiuitatum in nomine suo, præcipuè id ipsis præcinente angelo, Christus est in circuitu populi sui, & custodit eum. Festiuitatibus celebratis, necessè est vt Ecclesia curam sui adhibeat altero modo: siue quia in peregrinatione est adhuc: seu quia in diebus festiuis spiritū gaudij fragilitate humana & genuino vsu declinauit ad curam & solicitudinem & lætitiam ventris. Contra hoc oportet nos pugnare, & ideò subsequuntur responsorij de psalmis, qui continent in se plurimam orationem, & habent initium à psalmo primo pœnitentū, id est, Domine nè in ira tua arguas me. Et iterùm: Tempus enim præsens, id est, à festiuitate Theophaniæ, vsq; in septuagesimam, recolit deuotionem & ministerium prædicatorum à primis prædicatoribus Ecclesiæ, vsque ad nouissimos noui testamenti. Idipsum insinuant nobis epistolæ summi prædicatoris Pauli, quæ eodem tempore leguntur. Prædicatoribus enim congruit oratio, vt apertum ostium habeat prædicatio eorum. De ordine psalmorum per communes Dominicas noctes & ferias in diurnali officio & in nocturnali, scripsi in libello officiali.

De officio sancti Marcelli
Cap. 28.

DE sancto Marcello vnum responsorium reperi in Romano antiphonario, id est, Hic est verè famulus Dei. Qui responsorius cantatur sæpè in festiuitatibus cæterorum summorum pontificum. In eo loco vbi Metensis antiphonarius habet, Ideóque in stadio positus: in Romano verò continetur, ideóque in oratione positus. Legens ergò sermonem sancti Augustini de pœnitentia, inueni, Sanctos in stadio positos. Itaque nō mutaui hoc quod dudùm nostra Ecclesia cœpit canere, id est, Ideóque in stadio positus, Domini Iesu Christi confessor effectus est. Vt enim scriptum reperi, ità scribo hic: vtrunque, inquit, verissimè scriptum est. Et qui natus est ex Deo, non peccat: &, quod in eadem Ioannis Epistola legimus, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: Illud enim ex primitiis noui hominis, hoc ex reliquiis veteris dictum est. Vtrunque enim agimus in hac vita. Paulatim autem nouitas accedit, & paulatim vetustate cedente succedit. Cùm verò vtrumque agitur, in stadio sumus. In præsenti responsorio de festiuitate sancti Marcelli inscribitur, [Ideóque in stabulo positus.] Quare responsorius, [Hic est verè famulus Dei,] hoc proprium habeat in festiuitate sancti Marcelli, scribam ex verbis Domini Bedæ, quæ excerpsit de vita sancti Marcelli in Martyrologio suo: Decimoseptimo Kalendas Februarij natale sancti Marcelli Papæ, qui iubente *Maximino Imperatore primò fustibus cæsus, & à facie eius, quem corripiebat, expulsus est. Deindè audiens quòd domum sanctæ Lucinæ, quam ipse damnauerat proscriptione, eo quòd de facultatibus suis Christianis donauerit, Ecclesiam faceret, atque in ea Missam celebraret, in media ciuitate iussit in eadem Ecclesia plancas extrui ad animalia catabuli publici, & eundem stabulo episcopum ad seruitium animalium deputauit cum custodia publica. Multa officia sanctorum indidi in nostro Antiphonario ex Romano, quæ non habet Metensis antiphonarius. Cogitaui cur ea omitterem, cùm eadē auctoritate fulciantur, qua & illa, quæ scripta inuenimus in Metēsi antiphonario, scilicet sanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ. Addidimus etiam pauca, quæ nostra regio sola continet, vt sunt antiphonæ de sancto Medardo, & de sancto Mauritio. Vtraque enim designantur ex signis præscriptis in prologo antiphonarij.

De ὑπαντῇ. *Cap.* 29.

OLim quandò solus Antiphonarius Metensis erat mihi notus, in quo reperi antiphonas super psalmos nocturnales de communibus virginibus, quæ non videbantur mihi congruere festiuitati præsentationis Domini in templo, cœpi inquirere antiphonas de diuersis locis, quæ congruerent memoratæ festiuitati, atque eas cœpi canere cū meis fratribus in choro. Posteà reperi in Romano antiphonario proprias, quas vtrasq; posui in nostro antiphonario. Si quis tenet Romanas, cantet illas: Si quis eas non tenuerit, videat, si possint aptari in suis lòcis quas scripsi. Responsorios scripsi ex Romano antiphonario. addidi, [Hic qui aduenit, nemo scit nomen eius.] Antiphonas in matutinis diuerso ordine positas inueni inter Metensem antiphonarium & Romanum. Ipse enim scriptus est in nostro antiphonario. In secundo ordine scripsi easdem antiphonas, iuxta ordinem historiæ Euangelij.

De officio Septuagesimæ. *Cap.* 30.

PRimò notandum est, quorum hominum status celebratus sit à natiuitate Domini vsque in septuagesimam, & à septuagesima vsque in mediam quadragesimam: Scilicet, Christi generatio & sanctorum prædicatorum liberalitas celebrata est à natiuitate Christi vsq; in septuagesimam, & à septuagesima generatio eorum, qui de captiuitate emergi desiderāt, & de angustiis præsentis peregrinationis vsquedum iterùm renascatur Christi generatio circa paschalia sacramenta. Christi generatio, & suorum prædicatorum liberalitas, maxima ex parte migrauit de præsenti seculo, vt regnet cum angelis coram Deo. Tempus talis demigrationis vocatur nox, dicente Domino in Euangelio, Venit nox quandò nemo potest operari. Præsens Ecclesia, quæ in ista peregrinatione est, septuagesimæ in nocte recoli gloriam, quæ celebratur apud ciues, qui demigrauerunt: In die verò eorum, qui detinentur in captiuitate, & suspirant, vt ad libertatem redeant: Apud illos verò non celebratur claritas Alleluia, quia tristitia captiuitatis constringuntur: Apud eos verò qui demigrauerunt, celebratur Alleluia, quoniam ipsi nō recedunt de laude Dei. In antiphonariis est primus responsorius, Alleluia, dum præsens est, imitantur illam. Quantùm ad nomen alleluia pertinet, non possumus dicere, dum præsens est, imitantur illam. Alleluia, neutri generis est. Potest enim fieri, vt pro aliqua re intelligatur Alleluia, & indicatur, dum præsens est, imitantur illam. Historia enim vndè præsens responsorius assumptus est, docet cui rei respondeat persona pronominis. Ità enim in illa scriptum est, O quàm pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines: Cùm præsens est, imitantur illam: & desiderant illam, dum se subduxerit: & in perpetuum coronata triumphat. Ordo verborum ratus est, si præponatur nomen rei, & supponatur posteà

persona pronominis. Ideò proposui in isto ordine responsorium, Alleluia: Nomen bonum melius est quàm diuitiæ multæ, vt aliquod nomen præcederet, cui subderetur, imitantur illam. De hoc nomine bono scribit Dominus Beda in expositione super parabolas Salomonis: Nomen ergò bonum, est nomen religionis, quod diuitiis mundialibus iure præfertur. Nam etsi mundum quis lucraretur vniuersum, meritò hunc contemneret tantùm, vt nomen eius scriberetur in cælo, eius memoria inter angelos & inter homines sanctos figeretur æterna. Hæc est generatio pulchra & casta, cuius memoria figitur inter angelos & inter homines sanctos. De ipsa generatione dicit responsorius, Dum præsens est, imitantur illam. Vsque ad noctem septuagesimam, videbatur nobis illam habere præsentem, quia illam frequentabamus cum Alleluia per plura officia à Natiuitate Domini vsque ad illud tempus. Primus responsorius, Alleluia, Nomen bonum, sic præponitur, quasi signū aliquod in monte positum, ad quod viatores oportet intendere. Tota intentio est in ista nocte cantorum, vt magnificent nomen Alleluia. Secundus responsorius habet in capite Alleluia, dum præsens est, imitantur illam. Hoc nomen Alleluia pro ipsa re accipiendum est, hoc est, pro verbis historiæ, dicentis: O quàm pulchra & clara & casta est generatio spiritalis: dum præsens est, imitantur illam; & dum se subduxerit, desiderant illam. Qui, nisi filij & filiæ remanētes in præsenti seculo? Tertius responsorius in suo Alleluia, laudem sapientiæ recolit. Ac si dicatur: O laus sapientiæ, sola tenes principatum in conspectu Domini. Per ipsam omnia facta sunt, Dicitúrque rebus in eo responsorio à matre, quæ hic relicta est in seculo ad perficiendum corpus Christi. Mihi congruit, vt declinem ad eam prolem nostram, quæ in angustiis posita est, & celebrem pro ea laudem Latinè compatiendo eius tribulationi. Tu laus sapientiæ, reuertere in thesauros tuos, id est, in frequentationem prolis nostræ cum Hebræa lingua, quæ triumphat ante Dominum: ibi enim te benedicent angeli. Quartus responsorius ex eodem corpore est, vt plures responsorij sunt. Quintus responsorius, MANE APVD NOS HODIE, est assumptus de libro Iudicum. Ità enim scriptum est in illo, capitulo decimonono: Fuit quidam vir Leuites, habitans in latere montis Effraim, qui accepit vxorem de Bethleem Iuda, quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui Bethleem, mansítque apud eum quatuor mensibus, secutúsque est eam vir suus. Et infrà: Die autem quarto de nocte consurgens, haud dubium quin vir mulieris voluit proficisci. Quem tenuit socer. Et iterùm infrà: Cui rursum locutus est socer: Cōsidera quòd dies ad occasum decliuior sit, & propinquat ad vesperam: mane apud me etiam hodiè, & duc lætum diem, & cras proficisceris, vt vadas in domum tuam. Ille habet in suo Alleluia laudem charitatis. Gener iste quinta die recessit à lætitia communi, quā habuit cum socero suo. Responsorius, Mane apud nos hodiè, quintam regionē tenet. Ex isto ordine residui responsorij frequentant in sua oratione, vt Alleluia iterùm reuertatur ad præsentē Ecclesiā, cùm sponsus dignatus fuerit resurgere à mortuis. Sextus responsorius assumptus est de Tobia. Ità enim scriptum est: Dixit autem illi angelus: Ego saluum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum. Respondens autem Tobias, dixit. Benè ambuletis, & sit Dominus in itinere vestro, & angelus eius comitetur vobiscum. Et iterùm: Credo enim quòd angelus Dei bonus comitetur ei, & benè disponat omnia, quæ circa ipsum geruntur, ità, vt cum gaudio reuertatur ad nos. Iste tangit aliquam consolationem, quam non audiuimus in superioribus, id est, vt iterùm reuertaris cum gaudio ad nos. ac si dicatur, Cum gloriosa frequentatione Alleluia comitetur angelus Domini bonus, & benè disponat itinera tua. & cùm iterùm aduenerit tempore resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, & natiuitas pulchra & clara & casta per baptismalia sacramēta: cum gaudio reuertatur ad nos, & ex ore nostro per omnes Ecclesias audiatur Alleluia. Septimus responsorius, Multiplicentur à Domino anni tui, penè eundem sensum habet. Potest conuenienter subdi responsoriis istis, Narrabo nomen tuum fratribus meis: ac si dicat mater nostra, quæ commendauit Alleluia apud ciues cælestes, & iterùm deprecatur eius aduentum: Cùm * reuersum fueris ad me, Alleluia, narrabo nomen tuum fratribus meis. Hunc sequitur responsorius, Bonum est confiteri. In eo declaratur, quid sit narrare & laudare nomen Alleluia.

De Sexagesima. Cap. 31.

PRæsentes responsorij conueniunt & præsenti celebrationi, id est, septuagesimæ, & statui temporum, id est, principio anni. In istis enim reuelatur miseria hominis, quali modo cōmeruisset captiuitatem: & primordia creaturarum decantatur. Vernum tempus principium est anni. In eo cantantur responsorij, qui assumpti sunt de historiis primorum sanctorum patrum, per quos sancta religio primæuis temporibus reformata est post damnationem primæ massæ. Responsorij de Sexagesima, admonent nos de sat felice creatione primi hominis, & satis misera mutatione eius, id est, de luce in tenebras, de felicitate in miseriam. Quod potest admoneri ex duobus responsoriis, scilicet, Dum deambularet Dominus in paradiso: &, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Responsorios huius conclusionis ordinaui iuxta tenorem historiæ, de qua assumpti sunt.

De Antiphonis matutinalibus in Sexagesima. Cap. 32.

SExagesimæ nomen per obliquum descēdit à septuagesima. Sexagesima creuit ex senario numero & denario. In supputatione numerorum sunt decem inter septuagesimam & sexagesimam. In hac consueta denominatione librorum nostrorum, non sunt plus quàm septem dies inter septuagesimam & sexagesimā. Quod non est ità denominatum absque prouidentia. Quisquis enim mysticos sensus voluerit scrutari, reperiet in septenario numero denarium, hoc est, in septem donis Spiritus sancti perceptionem decem præceptorum legis. Septuagesima perficitur, vt sæpè dictum est, in sabbato, quod vocatur, clausum Pascha. Et sexagesima in quarta feria, quæ nominatur, medium Pascha. Tres enim dies sunt integri à feria quarta vsque in sabbatum. Vbi datur intelligi, quòd si quis peccatorum remissionem dignè & ordinatè quæsierit in primordio suæ conuersionis, ad contemplationem perueniet sanctæ Trinitatis. Septuaginta annis fuerunt patres nostri in captiuitate, circa terminum septuagesimæ supputationis meruerunt reuocari de captiuitate. Illa captiuitas præfigurabat captiuitatem Christiani populi, quam patitur sub diabolo & ministris eius. Ipsa deploratur in psalmo, Miserere mei Deus. Psalmus, Miserere mei Deus, continetur numero quinquagesimo: Qui numerus orditur ex quinario numero. Quinario enim sensu nostrum peccatum colligitur. Psalmus, Confitemini Domino, continetur numero centesimo septimodecimo. Per hunc numerum designatur regnum Dei perpetuum. Qui in psalmo, Miserere mei Deus, satisfacit pœnitendo, & publicè confitendo peccata sua in terra aliena, hic meretur reuocari & restitui regno Christi per psalmum, Confitemini Domino. Satisfactionem memorant pœnitentis primæ antiphonæ de psalmo, Miserere mei Deus. Duabus ex causis peccamus: aut quādò dimittimus quod facere debuimus: aut quandò facimus, quod non debuimus facere: contra quæ quidem pugnare nos conuenit. Pro peccato delicti clamat prima antiphona, Miserere mei Deus, & à delicto meo munda me: quia tibi soli peccaui: Postquàm mens hanc scintillam lucis perceperit ex dono Spiritus sancti, & perseuerauerit clamare verba antiphonæ, iam initium capit redeundi ex captiuitate. Post præsentem psalmum, id est, Miserere mei Deus, sequitur psalmus,

Confitemini Domino quoniam bonus. Huius pſalmi, id eſt, centeſimi ſeptimidecimi, initia, & cóclúſio quinquageſimi pſalmi, conueniunt: Vtræque partes beneficia Dei recolunt. Initia verò quinquageſimi pſalmi, & termini centeſimi ſeptimidecimi pſalmi, mutuò reſpondent. In initiis pſalmi quinquageſimi, eſt confeſſio peccatorum ad abluenda peccata: in terminis centeſimi ſeptimidecimi, eſt confeſſio lætitiæ pro perceptis beneficiis & gratiarum actio. Tanta eſt Dei miſericordia erga pœnitentes, vt à gradu timoris ſuſcipiantur gradu pietatis, & à gradu humilitatis ſuſcipiantur gradu exaltationis. Antiphonæ primæ de pſalmo, Miſerere mei Deus, recolunt ſententiam dicẽtem: Iuſtus in principio accuſator eſt ſui: Et antiphonæ de pſalmo, Confitemini Domino, tenent ordinem Euangelij, dicentis: Cùm vocatus fueris, vade, recumbe in nouiſſimo loco, vt cùm venerit, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperiùs: tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Iuxta hanc ſententiam verſus, ſurſum tendunt antiphonæ præſentis pſalmi: Qui per pœnitentiam reuocantur ad Eccleſiã, per gradus humilitatis debẽt aſcendere. Antiphona, Confitebor tibi, ad lætitiam pertinet, dicente Caſſiodoro in tractatu eiuſdem pſalmi: Breuiter edicimus, vt hanc confeſſionem lætiſſimam, poſt percepta beneficia fuſam intelligere debeamus: At cæteræ antiphonæ ſequentium pſalmorum, vadunt per ordinem contextus ſingulorum pſalmorum. Cùm enim venerimus, Deo miſerante, ad loca, vbi ordo ſe commutauerit, dicemus ibi quod Dominus dederit.

De Quinquageſima. Cap. 33.

QVinquageſima per obliquum deſcendens, ſtat à ſeptuageſima in tertio gradu. Nam & Abraham tertia ætate mundi extitit. Quinquageſima habet denominationem à quinario numero. Quinarius enim numerus congruit exteriori homini, qui quinque ſenſibus vegetatur, ſiue ad bonum, ſiue ad malum. Quinquageſimus pſalmus habet vocem pœnitentis. Quinquageſimus annus ponitur in iubileo. Quinquageſima habet reſponſum in ipſa die reſurrectionis Domini. Nam à quinquageſima ſunt quinquaginta dies vſque ad Paſcha Domini. Qui in quinquageſima orat pro peccato, conſequitur lætitiam in Paſcha Domini. Reſponſorios de Noe, qui in iſto ordine habent locum, inueni cóiunctos in Romanis antiphonariis cum antiquis reſponſoriis de Quadrageſima. De qua coniunctione non eſt mihi aliquid dicẽdum, præſertim cùm in ipſo ſequar modernos in noſtra Eccleſia, qui cum reſpóſoriis de quinquageſima ante Abraham poſuerunt eos. Iuxta contextum ſcilicet hiſtoriæ ordo eſt, vt inter reſponſorios de Adam & Abraham, inſerti ſint de Noe. Quomodò conueniens ſit numeri ſacramentum quadraginta dierum & noctiũ, quibus cæli aperti ſunt, cum hebdomada præſenti, occaſionem intelligendi ponam ex dictis ſancti Auguſtini, vt inueni in volumine Eugypij, capitulo ſexageſimoprimo: Quadraginta diebus & quadraginta noctibus pluit, quia omnis reatus peccatorũ in decem præceptis legis amittitur per vniuerſum orbem terrarum, qui quatuor partibus continetur. Decem quippe quater ducta, quadraginta faciunt. Siue ergò ille reatus, qui ad dies pertinet ex rerum proſperitate, ſiue qui ad noctes ex rerum aduerſitate contractus ſit, ſacramento baptiſmi cæleſtis abluitur. Hi enim qui reformandi ſunt per baptiſmum, oportet rimas tangere quadragenarij & ſenarij numeri. Per baptiſmum recollitur diſperſus primus homo Adam per quatuor partes mundi ad vnum corpus Chriſti: Corpus Chriſti legitur fabricatum per quadraginta & ſex annos. De quo myſterio ex dictis Auguſtini habemus ſcriptum in libello officiali, in loco vbi ſcribitur de feria quarta, quæ vocatur caput ieiunij. A præſenti feria quarta ſunt quadraginta ſex dies vſque ad publicum baptiſmum. Quamuis ordo non teneat, vt in eadem feria quarta primò cantetur reſponſorius, Quadraginta dies & noctes: tamen iuxta ordinem Hiſtoriæ primus cantatur in ea Dominica nocte, cui ſubditur in ſu hebdomada feria quarta caput ieiunij. Et iuxta ordine hiſtoriæ & iuxta ſacramentum, quod cuditur de ratio cinatione quadrageſimi numeri, congruum locum h bent reſponſorij de Noe in quinquageſima ante Abr ham. Reſponſorios de Abraham, vt priores ord naui, iuxta ordinem hiſtoriæ, & in nouiſſimo poſ duo de Euangeliis, quæ in eadem hebdomada legu tur.

De Antiphonis in matutinis in Quinquageſima. Cap. 34.

IN iſto ordine dicit antiphona: Secundùm multitud nem miſerationum tuarum dele iniquitatem mean In iſta oratur venia pro his, quæ operati ſumus contr legem Domini. In priore Dominica de precati ſumu pro his, quia ea quæ debuimus facere, non fecimus: i iſta deprecamur pro his, quia fecimus quæ non debu ramus facere. Poſt has duas antiphonas datur gratia rum actio in antiphona de pſalmo ſecundo, ac ſi ſe cre dat mens adeptam eſſe quod deprecata eſt. Vndè dic Caſſiodorus in tractatu memorato: Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te. In pr mo enim commate dicit, Confitebor tibi: quod ad gra tiarum pertinet actionem: in ſecundo, Exaltabo te: qu prædicationibus beatorum per cunctas gentes exa tatur Dominus Chriſtus, qui reddit bonum pr malo.

De Quadrageſima. Cap. 35.

MEtenſes ſolent canere inuitatorium in media qu drageſima, Non ſit vobis vanum manè ſurge ante lucem, quia promiſit Dominus coronam vigilan tibus. Hæc enim antiphona continet quendam exho tationem congruam ad præſens tempus. Idcircò viſu eſt mihi, vt in capite quadrageſimalis temporis præp nam illam. Reſponſorij de quadrageſima, ſunt claues t tuli de conuerſatione & ſtatu totius quadrageſimæ. I his enim diebus oportet corrigere mores noſtros, ieiu nare, plorare, orare, patientes eſſe, vigilare, pœniter, eleemoſynam dare præ cæteris temporibus anni. In iſt catalogo ſpurcitia hominum abſtergitur, & lauatur ho mo ab omnibus inquinamentis. Reſponſorios de ieiu nio ſic mihi viſum fuit ſcribendos, vt primus ſtatuere tur, Emendemus in melius, quę ignorantes peccauimu Ordo eſt, ſi quis voluerit conuerſionis iter arripere, v primò dimittat vitia. Quid poſteà agendum ſit, ſecun dus reſponſorius monſtrat, In ieiunio & fletu. Quid p hanc caſtigationem conſequatur pia mens, tertius re ſponſorius monſtrat, Paradiſi portas aperiet nobis ieiu nij tempus. Præpoſitis enim reſponſoriis, qui de ieiuni prædicãt, ſequitur alter modus ablutionis, id eſt, per co pœnitens: Necnõ & tertius, id eſt, eleemoſynarum. Pro pterea de ieiunio præponuntur, quia præcipuè quadra geſimale tempus ieiunio conſecratum eſt. Reſponſori [Pater peccaui in cælum,] abſtuli de iſto loco, & poſi illum in ea hebdomada quandò id Euangelium legitu vndè aſſumptus eſt. More noſtro ſubdidi poſt hos re ſponſorios, reſponſorios ad tertiam & ſextam & non Quos ſcripſi duobus ordinibus. Noſtra regio ſolita e ad tertiam canere per duas hebdomadas, Participem m fac Deus, & cæteros qui inſcribuntur in Metenſi Anti phonario. De memorato reſponſorio facta eſt menti in vita S. Ambroſij. Ipſe de ſe narrat, quid ſenſus memo rati verſus apud ſe recoleretur in ſua oratione, id eſt, v participem eum faceret Deus in quadrageſimali tem pore omnium timentium ſe, quandò ei reuelatum fu de ſanctis martyribus Geruaſio & Protaſio. Etenim in ueni alteros reſponſorios breuiores in Romano An tiphonario. Scripſi vtrumque ordinem in noſtr Antiphonario. Aliquoties enim iſtos cantamus, aliquo ties illos. Quadrageſima denominatur à quatuor Hæc denominatio in quarto loco ſtat à ſuo authentico id eſt, à ſeptuageſima, & habet ſuam perfectionen in cæna Domini, quandò lauantur pedes fratrum, &

pauimenta Ecclesiarum. Verè qui quadraginta dies studuerit sub disciplina constringi, quæ ostensa est in responsoriis de Quadragesima, non est dubium quin in cœna Domini possit notari cultui munditiæ.

De Antiphonis matutinalibus in Quadragesima.
Cap. 36.

PRima Antiphona in matutinis dicit, Cor mundum crea in me Deus, spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nam & præsentes Antiphonæ, sicut & cætera officia, quæ pertinent ad istum diem, instruunt, qualem intentionem abstinentes debeant exhibere suam coram Deo in tempore emendationis suæ. Antiphona, Cor mundum crea in me Deus, postulat rectam cogitationẽ in abstinente. Quod enim est, Cor mundum crea in me Deus: idipsum repetitur, Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Spiritus rectus ad cor mundum pertinet: Crea, & innoua, vnum postulant. Antiphona, O Domine saluum me fac, O Domine benè prosperare, postulat, per interiectionem, O, id est, per magnum desiderium, vt Dominus abstinentem saluum faciat à peccatis, & quod asperum videtur & naufragosum in diebus abstinentiæ, Dominus faciat illud tranquillum & portabile atque serenum. Quod est alio modo dicere, Hanc prosperitatem tribuat Dominus abstinentibus, vt in abstinentia, quam inchoauerunt in isto tempore, perseuerent vsque in finem. Tertia Antiphona, Sic benedicam te in vita mea: rogat, vt sic se firmato in his, quæ superiùs dixi, dein insistat bonis operibus: hoc est enim benedicere Dominum, vigilanter insistere in bonis operibus. Et deinceps, Leuabo manus meas, in oratione in modum crucis. Nè ventus elationis destituat tale ædificium, postulatur in quarta Antiphona spiritus humilitatis & anima contrita, & in his oblationibus & holocaustis suscipi militem à Domino. Antiphona quinta, Laudate Dominum cæli cælorum, tenet ordinem psalmi. Excipitur sol & luna, quæ reseruantur ad historiam Ioseph.

De Responsoriis, qui canuntur de Isaac & Iacob.
Cap. 37.

REsponsorij de Isaac & Iacob, iuxta ordinem historiæ, stant post Abraham patrem illorum. Nam & hos iuxta ordinem historiæ statui. In nouissimo loco præsentium responsorium stat responsorius, Pater peccaui in cælum, propter Euangelium quod legitur in sabbato præsentis hebdomadæ, vndè assumptus est. Rato ordine stat iste respõsorius post responsorios de Iacob, qui memorat exulem reuersum de exilio. Vtique Iacob reuersus est de exilio ad patriam. potuit institutor officiorum, denominationem tricesimam ponere in isto ordine iuxta quantitatem numerorum: sed quia denominatio septuagesimæ & sexagesimæ & quinquagesimæ præfationes sunt quadragesimæ, quæ denominatio currit per totum tempus ieiunij vsque in pascha Domini, ab illa, id est, quadragesima cessant sequentes denominationes.

De Antiphonis in Matutinis.
Cap. 38.

PRima Antiphona dici: [Domine, labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.] In ista hebdomada memoratur consolatio illa, quam populus Dei audiuit per os Aggæi & Zachariæ prophetarũ post tribulationem, quam passi sunt sub Assuero rege. Renouatio mentis illius populi ad gaudia ædificandi templi, memoratur per præsentes Antiphonas. Post intermissum opus, & iterùm inceptum, dicitur Antiphona, [Domine, labia mea aperies.] Iste mos adhuc seruatur in Ecclesia. Post intermissum colloquium tempore noctis per præsentem versum repetitur iterùm colloquium. Sequitur Antiphona, Dextera Domini fecit virtutem, Dextera Domini fecit hanc virtutem, vt inciperetur reædificari domus Domini, & ad hoc factus est Dominus adiutor. Ereptus populus de camino, quem præparauit ei Assuerus, alius scilicet Nabuchodonosor, meritò Antiphonam cantat Deo, [Trium puerorum cantemus hymnum.] Multi aduersarij voluerunt turbare populum Dei, ne ædificaret domum Dei: sed quia à Domino erat hoc statutum, nõ valebant destruere opus illud: hoc memorat Antiphona, [Statuit ea in æternum, & in seculum seculi]

De Responsoriis Ioseph. *Cap.* 39.

FRatres Ioseph adorauerunt Ioseph: quoniam venturum erat vt Ecclesia adoraret Christum. Idcircò suis responsoriis præponitur Antiphona inuitatoria, [Adoremus Deum.] Responsorios verò de eodem Ioseph, ordinaui iuxta contextum historiæ.

De Antiphonis in Matutinis.
Cap. 40.

PRima Antiphona est, Benignè fac: vel, vt quidam dicunt, Fac benignè: quod non continetur in translatione propria, vndè Antiphonarius assumptus est, sed, Benignè fac in bona voluntate tua. In ista hebdomada recolitur consummatio murorum Hierusalem, quæ facta est sub Neemia. Pro qua consummatione præuenit precatio in præsenti Antiphona, dicente: Benignè fac in bona voluntate tua Domine, vt ædificentur muri Hierusalem. Impedimentum aduersariorum Neemiæ, qui volebant infatuare opus illud, explanatur in libro Esdræ: Sed Dominus resistebat illis, hortante Neemia sic: Nolite timere à facie eorum, Domini magni & terribilis mementote. Vice istius sententiæ cantatur Antiphona, Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. In ista nocte mutantur de suo ordine duæ Antiphonæ, id est, ista, quæ iuxta ordinem, versus caput psalmi post Antiphonam, Bonum est sperare in Domino, deberet stare, Et, sol & luna, quæ descendendo à capite psalmi, deberet stare ante Antiphonam, Statuit ea in æternum: verso ordine, ista stat in priore loco, & illa in posteriore. Ista consolatur fratres in magna tribulatione, quam patiebantur ab insurgentibus in se, quibus conuenit Dei solius recordari, & non timere hominem. Idcirco iuxta versum, De tribulatione inuocaui Dominum, stat Antiphona maximæ consolationis, Dominus mihi adiutor est. Spes enim tepidis solet arridere. Qui cogitant se defendere contra imminentem hostem necessè habent dicere Antiphonam: Deus misereatur & benedicat nobis. Legitur in inferioribus partibus historiæ memoratæ. Factum est autem cùm audissent omnes inimici nostri vt timerent vniuersæ gentes, quæ erant in circuitu nostro, & conciderent inter semetipsos. Hæc sententia potest non inconuenienter aptari Antiphonæ, [Vini virtutis suæ oblitus est ignis, vt pueri tui liberarentur illæsi.] Furor ignis, qui erat contra Neemiam, & pueros suos in vniuersis gentibus, quæ erant in circuitu Hierusalem, sopitus est, cùm consummatus fuit murus Hierusalem. Potest hæc Antiphona, [Vim virtutis suæ oblitus est ignis,] specialiter accipi de castitate Ioseph inuiolabili: Quandò domina sua exarsit libidine in eum, vis ignis libidinosi extincta est in Ioseph, vt ipse puer innocens permaneret. Antiphonæ de psalmo, Laudate Dominum de cælis, ceperũt currere per ordinem: Sed iste ordo mutatur in versu, Laudate eum sol & luna. Nempe hoc factũ est propter hanc conuenientiam, quam habent inter se responsorij de Ioseph, & ista Antiphona, quæ facit aliquam mentionem de somnio Ioseph, in quo vidit solem & lunam se adorare, quæ est prophetia de Christo. Reseruata ea de suo ordine vsque ad hanc noctem, propter dictam causam, ordo postulabat post laudem Angelorum, sequi laudem cæli cælorum & omnium aquarum: iuxta ordinem sequitur tunc Antiphona, [Statuit ea,] quæ iuxta congruentiam suæ interpretationis, stat in conuenienti loco.

De media Quadrageſima. *Cap.* 41.

RESponſorij de Moyſe, vadunt per contextum hiſtoriæ, vſque ad reſponſorios de Ioſue. Inter reſpõſorios de Ioſue, inueni vnum de Michæa propheta, id eſt, popule meus, quid feci tibi, quem prænotaui ex auctore proprio, de quo aſſumptus eſt. Qui idcircò conueniens eſt præſenti loco, quoniam ſuperiorem hiſtoriam depingit.

De Antiphonis Matutinalibus.
Cap. 42.

ANtiphonæ præſentes, temporibus Moyſis & Ioſuæ coaptautur, & temporibus Neemiæ. In nocte quandò iſtæ Antiphonæ cantantur, cantantur reſponſorij de Moyſe & Ioſue. Moyſes docuit ſacrificium offerre Deo. De ſacrificio nempe dicit prima Antiphona, Tunc aceptabis ſacrificium iuſtitiæ. Tempora patrum antiquorum replicantur in hiſtoria Neemiæ. Inter cætera ſic in ea ſcribitur de tempore Ioſuæ: Dediſti eis regna & populos, & partitus es eis ſortes, vt poſſiderent terram Seon. Et cætera. Vbi ſors intercedit, humanum conſilium abſcedit: Vbi humanum conſilium aut refugium abeſt, ibi eſt ſpes ſola in Domino, de qua Antiphona dicit: Bonum eſt ſperare in Domino. Et infrà: Et venerunt filij, & poſſederunt terram, & humiliaſti coram eis habitatores terræ. Huius ſententiæ proximus eſt ſenſus nouiſſimi pſalmi, DEVS miſereatur noſtri, Vndè Antiphona eſt, Benedicat nos DEVS Deus noſter, & benedicat nobis. In benedictione enim poſſederunt filij terram. Tunc metuebant Dominum omnes habitatores terræ, quos Deus humiliauit ante filios Iſrael. Et infrà, vndè ſuprà: In tempore tribulationis ſuæ clamauerunt ad te, & tu de cælo exaudiſti, & ſecundum miſerationes tuas multas dediſti eis ſaluatores, qui ſaluauerunt eos de manu hoſtium ſuorum. Verbis huius ſententiæ arrident verba antiphonæ, dicentis: Potens es Domine eripere nos, & de manu mortis liberare. In ſubſequentibus hiſtoriæ memoratæ, ſequitur catalogus regum Iudæorum, qui peccauerunt in Dominum. Pro quo, verſa vice, cantatur Antiphona in iſto ordine: Reges terræ & omnes populi, laudate Deum. Temporibus Neemiæ conueniunt memoratæ Antiphonæ ſic: Scriptum eſt in inferiorihus partibus hiſtoriæ: Statuemus ſuper nos præcepta, vt demus tertiam partem ſicli per annum ad opus DEI noſtri domus, ad panes propoſitionis, & ad ſacrificium ſempiternum in ſabbatis & Kalendis, in ſolennitatibus & in ſanctificatis, & pro peccato, vt exoretur pro Iſrael. Huic ſententiæ congruit Antiphona, [Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.] Sequitur: Reliqua verò plebs miſit ſortem, vt tollerent vnam partem de decem, qui habitaturi ſunt in Aieruſalem. Notum eſt his qui hiſtoriam Eſdræ legunt, plebē iſtam, quæ nunc ſortem mittit pro his qui habitaturi ſunt Hieruſalem, & Neemiam confiſos eſſe in ſola ſpe cæleſti & in via & in patria: ideò ex eorũ perſona non immeritò cantatur Antiphona, Bonum eſt ſperare in DOMINO. Et ſequitur infrà: Benedixit autē populus omnibus viris, qui ſe ſpontè obtulerant, vt habitarent in Hieruſalem. Pro iſtis verbis ſtat Antiphona [Benedicat nos DEVS DEVS noſter.] Sequitur in fine libri,] De filiis Ioiadæ filij Eliaſib, gener erat Sanabalath Oronites, quem fugaui à me: Recordare Domine DEVS meus aduerſus eos, qui polluunt ſacerdotium. Et cætera: Mente canebat Neemias Antiphonam, [Potens es Domine, eripe nos,] qui effugauit generum ducis. Non timuit mortem ab homine ſibi inferri, qui contra potentiam ſeculorum certabat, nè pollueretur ſacerdotiũ. Poſt hoc ſequitur in hiſtoria, conſtituiſſe eundem Neemiam ordinem totum miniſtrorum DEI. Huius, id eſt, Neemiæ intentionis vice, poteſt Antiphona decantari. [Reges terræ & omnes populi laudate Deum, quia exaltatum eſt nomen eius ſolius. Repetam quod in ſuperioribus partibus omiſi de ratione Antiphonarum quæ ſunt de benedictione. Ab illa Dominica die quandò iam ab Alleluia ſe continet os Eccleſiæ, id eſt, à ſexageſima vſque ad reſponſorios de Ioſeph, tres Antiphonæ ſunt, de memorata benedictione, videlicet, [Benedictus es in firmamento cæli:] &, [Hymnum dicite, & ſuper exaltate:] &, [Trium puerorum cantemus hymnum.] Hæ tres Antiphonæ memorant tres pueros, laudantes ſanctam Trinitatem in camino. Antiphona, [In ſpiritu humilitatis,] quæ cantatur in quadrageſima, eſt quædã prædicatio ad totam Eccleſiam pro toto tempore quadrageſimæ afflictionis. Antiphona verò in ſeptuageſima, [Benedicat terra Dominum, & omnia naſcentia in ea, hymnum dicant ei,] humiliter coniungit humanam laudem cum laude Angelorum. Alleluia, cantus eſt Angelorum in cælo. Monſtratur hoc in Apocalypſi Ioannis Apoſtoli: Benedictio, vndè Antiphona aſſumpta eſt, [Benedicat terra Dominum.] Laus eſt hominum in tribulatione poſitorum, ad ſignificandum, ſocietatem ſanctorum Angelorum eſſe cum his qui pro Deo patiuntur. Cum tribus pueris in camino ignis viſus eſt vir ſimilis filio DEI, & pro hac ſignificatione in ſeptuageſima cum continuo Alleluia miſcetur Antiphona, [Benedicat terra Dominum, & omnia naſcentia in ea, hymnum ei dicant.]

De Paßione Domini. *Cap.* 43.

DE numero noctium, quæ ad celebrandam paſſionē Domini pertinent, & de amiſſione Gloriæ, dictum eſt in libello ſupraſcripto officiali. In duabus hebdomadibus ante paſcha Domini vndecumque potuit colligere compoſitor Antiphonarij ſermones conuenientes paſſioni Domini, ſuper eos fecit ſonum cantùs habilem ad id tempus, id eſt, lugubrem, iuxta numerum neceſſarium reſponſoriorum & Antiphonarum. Antiphonas de vnguento Mariæ mutaui de prima feria Metenſis Antiphonarij in ſeptimam feriam. Illa enim die celebrata eſt eadem vnctio, id eſt, pridiè ante Palmas. In die Palmarum inueni Antiphonam, [Cum Angelis & pueris in benedictione,] & in aliquibus, [Videns Dominus:] ad laudes, [Confundantur.] Viſum eſt mihi, [Confundantur] congruere Chaldæis & Iudæis, qui ſuccenderunt ignem iræ: [Cum Angelis & pueris,] his, qui laudant Dominum de cælis.] In cœna Domini congregaui illos reſponſorios, in quibus Dominus prædixit diſcipulis ſuis de ſua traditione, & quid egerit orando, & quid Iudas econtrà inſidiando & tradendo. Eos quos reperi de Euangelio, excerptos iuxta ordinem Euangeliorum poſui: Cæteros conatus ſum iuxta conſequentiam rerum geſtarum ponere. In nocte paraſceues mutaui de cœna Domini reſponſorium de Eſaia propheta, [Eccè vidimus eum,] qui propriè pertinet ad tempus crucis. Illum ſequitur de Hieremia propheta, [Animam meam dilectam tradidi in manus iniquorũ.] Hos duos de prophetis præmiſi. In contextu ſequentium Reſponſoriorum inſcribitur reſponſorius de Eſaia propheta, [Expandi manus meas,] quem non cantamus in iſtis noctibus, ſed in feſtiuitate ſancti Andreæ. Idcircò poſui illum in iſto ordine, quia inuentus eſt in Romano Antiphonario. Cæteri compoſiti ſunt à magiſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in quibus compunctio traditionis eius frequentatur, & dolor crucifixionis eius ſtimulat corda fidelium. In nouiſſimis duobus de Euangelio celebrantur ea quæ in nouiſſimo peracta ſunt circa paſſionem eius, vſque ad celebrationem ſepulturæ in die paraſceues. In ſabbato ſancto recolitur ſepultura eius in aliquibus reſponſoriis, in aliquibus verò planctus & fletus dolentium de nece iniuſta.

De Extinctione luminum circa ſepulturam Domini.
Cap. 44.

MOs Eccleſiæ noſtræ obtinet per tres noctes, id eſt, per feriam quintam, quæ vocatur Cœna Domini, & per ſextam, quæ vocatur Paraſceue, & per ſeptimam, quæ vocatur Sabbatum ſanctum, vt extinguantur luminaria Eccleſiæ in nocte. De more ſanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ interrogaui Archidia-

conum Theodorum memoratæ Ecclesiæ, scilicet Romanæ: Qui respondit: Soleo esse cum Apostolico in Lateranis, quando officium celebratur de cœna Domini. Nihil enim ibi in eadem noste obseruatur de extinctione luminum. In feria sexta nullum lumen habetur lampadum siue cereorum in Ecclesia in Hierusalem, quamdiù dominus Apostolicus ibi orationes solennes facit, aut quamdiù crux salutatur: Sed tamẽ in ipsa die nouus ignis accenditur, de quo reseruatur vsque ad nocturnale officium. Vtrique mores per rationabile iter graduntur. Noster mos qui extinguit lumina cereorum aut lampadum per tres noctes, docet nos apostropham facere de lætitia in tristitiam, de gaudio in mœstitiam. Cognitum est omnibus, significari Ecclesiæ lætitiam per lumen cereorum & lampadum. Simili modo cantus magis pertinet ad delectationem & lætitiam mentium, quàm ad luctum & mœstitiam. Per tres enim noctes extinguuntur lumina, quæ continent in se cum suis diebus septuaginta duas horas. Per præsentem extinctionem designatur extinctio lætitiæ, quæ recolitur facta esse in cordibus discipulorum Christi, quamdiu Christus iacuit in sepulcro. Siue illa extinctio lætitiæ, quæ facta est in cordibus Apostolorum post traditionem Domini vsquedum intrauit ad eos ianuis clausis, & ostendit eis manus & pedes, atque manducauit coram eis. Et benè in eo loco extinguuntur, vbi cantus renouatur, vt innotescat in vnoquoque articulo alicuius improuise letitiæ affuisse semper obicem tristitiæ. De hac re & numero cereorum habemus scriptum in libello officiali. Vt enim in sexta feria iuxta Romanum morem redaccenditur lumen nouum, hanc habet rationẽ: In eadem die sol obscuratus est à sexta hora vsque ad horam nonam: Instar eius obscurationis extinguuntur lumina consueta in Ecclesia, & iterùm renouantur, quoniam circa horam nonam reuersum est lumen solis ad orbem illuminandum. Per tres enim horas non dedit lumen suum, vt prædicaret orbi, tribus diebus & tribus noctibus creatorem suum & operatorem obscuraturum se in sepulcro. Et propter necessitatem communem redaccenditur in sancta Romana Ecclesia eodem die, vt ex illo cibi coquantur, & reseruetur ad vsum noctis necessarium. In eadem verò nocte, id est, Dominica quæ pertinet ad resurrectionem Christi, causa significandi mysterij omnia lumina renouantur. Propter sacramentum Dominicæ sepulturæ & resurrectionis in Dominica nocte, liquet ratum esse ordinem, vt cùm ventum fuerit ad officium, quod pertinet ad resurrectionem Christi, nouus ignis & permansurus exurgat, qui illuminet totam Ecclesiam. Hoc est quod dico: Reseruetur ignis de sexta feria, vt illuminetur cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus est. Et cùm benedictus est, ab eo illuminetur secundus cereus. Cætera luminaria extincta permaneant vsque ad nouissimam litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de resurrectione Domini. Tunc accendantur luminaria Ecclesiæ & neophytorum, vt significetur, resurrectione CHRISTI de terra, illuminandum orbem terrarum.

De resurrectione Domini.
Cap. 45.

DE numero psalmorum per paschales noctes, scripsimus quod potuimus, in memorato libello, qui vocatur, officialis. In nostro Antiphonario reperitur ordo, qui in Romano Antiphonario est, Antiphonarũ & responsoriorum de Paschalibus diebus. In eo ordine non inueniuntur Antiphonæ, quas solemus canere in nocte resurrectionis Domini super nocturnales psalmos, id est, [Ego sum qui sum:] &, [Postulaui patrem meum:] &, [Ego dormiui.] Nescio vndè eas collegissent Metenses. Vnum scio, quia verba habent consonantia resurrectioni Christi. Prima Antiphona, [Ego sum qui sum, ostendit CHRISTVM crucifixum, Deum esse, & Dei voluntatem non esse cum impiis qui Christum voluerunt extinguere: sed cum illis Iudæis, qui in lege DEI veraciter perseuerauerunt, sicut Petrus & Paulus fecerunt. Antiphona, [Postulaui patrem meum,] docet gentilem populum additum esse gregi Christi per passionem suam. Tertia verò, [Ego dormiui,] Christi resurrectionem monstrat. Responsorios distinctos reperi in Antiphonario Metensi per singulas quasque ferias vsque ad quintam feriam. Visum mihi fuit rationi congruere, vt quia quinque feriæ deputatos responsorios habuerunt, sextæ & septimæ non deesset hæc proprietas, iuxta ordinem Euangelij in capite debui responsorium depingere, [Dum transisset sabbatum:] Sed propter nobilitatem cantus, & manifestam explanationem resurrectionis Domini iuxta tenorem plurimorum Antiphonariorum posui in capite. [Angelus Domini descendit de cælo,] Quem sequuntur duo iuxta textum Euangelij, id est, [Dum transisset Sabbatum,] Et, [Angelus Domini locutus est mulieribus.]

De Feria secunda. *Cap.* 46.

MAri a Magdalene resurrectionem Domini declarat. Introduxit vos Dominus,] competentibus Iudæis loquitur. [De ore prudentis, [conuenit superioribus verbis, scilicet melli & legi Domini.

De Feria tertia. *Cap.* 47.

SVrgens IESVS Dominus noster,] de resurrectione Domini sonat: [Virtute magna,] constantiam primorum prædicatorum decantat. [Si consurrexistis cum Christo,] attrahit ministros ad locum, vbi victor certaminiis est.

De Feria quarta. *Cap.* 48.

IN feria quarta est adhuc allocutio ad Iudæos, qui iam inuitantur ad regnum Christi. Christus est leo de tribu Iuda, & radice Dauid, qui vicit & aperuit suis portas cæli. Responsorius, [Expurgate vetus fermentum,] continet in se hæc verba, [Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in Domino.] De hac epulatione dicit offertorium, quòd ea die canitur, Panem Angelorum manducauit homo. Responsorius, [Christus resurgens à mortuis,] consummatam victoriam Christi & primitiuæ Ecclesiæ manifestat.

De Feria quinta. *Cap.* 49.

TVlerunt Dominum meum,] assumptus est de Euangelio, quod legitur in quinta feria. In responsorio [Congratulamini mihi omnes qui diligitis Dominum:] Maria circa monumentum quærit Dominum, & inuenit. In monumento sepultus est Dominus. In responsorio, [Populus acquisitionis,] monstratur in hac feria mentionem eius populi fieri, qui de præputio acquisitus est Christi sanguine.

De Feria sexta. *Cap.* 50.

REsponsorius [Surrexit pastor bonus,] Ostendit eum resurrexisse, qui in sexta die animam posuit pro ouibus suis. In hac sexta die memoratur baptismus gentiũ: In responsorio, [Dignus es Domine,] prædicatores pręcipui laudes dignas dant Christo. Etenim, cuius sanguis effusus est pro nostra redemptione, dignus est reuelare arcana scripturæ, quæ de eadem redemptione prælibata sunt. Responsorius, [Data est mihi,] de proprio Euangelio excerptus est.

De Sabbato. *Cap.* 51.

OStendit mihi Angelus fontem aquæ viuæ,] sic loquitur, quasi hi loquantur ad Ecclesiam, qui in Christo baptizati sunt, & sunt agni nouelli, & hodiè reuertuntur ad fontes, vt exuant se albis. Quibus subditur responsorius: [Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis.]

De glorioso Officio, quod fit circa vespertinales terminos in Paschali hebdomada in Romana Ecclesia.
Cap. 52.

NOtum solenniter est, canere matrem nostram Romanam Ecclesiam tres psalmos ante hymnum

Euangelij, & post hymnum duos per diuersa altaria diuersorum locorum. Sæpissimè tamen ad crucem & ad fontes, vt ex scriptis discimus, quæ continent per diuersos libellos ordinem Romanum. Simili modò notum est, quòd in fine psalmorum versum solemus dicere ante orationem, quam solemus facere genua flectendo, siue, vultum declinando in terram. Versu enim commonemur ad aliquam mutationem, & renouationem mentis, continentem habitum orationis. De eodem versu scriptum habemus in libello officiali, & in prologo istius. Ea enim hic oportet dicere de illo, quibus intelligatur, qua de re consuetudo S. Romanæ Ecclesiæ amittat versum in Paschalibus diebus, & alter cantus constituatur pro eo. Paschalis enim dies, qui per septem dies quasi vnus dies celebratur, apud nos ordine officij sui prædicat nobis illud tempus, de quo Iesus Christus dixit in Euangelio Ioannis: Iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, &, gaudium vestrum nemo tollet à vobis: &, in illo die me non rogabitis quicquam. Orãdo enim rogamus quod nondum habemus. Quod non erit necessarium, quandò cor electorum gaudebit, & gaudium eorum nemo tollet ab illis, & non erit necesse vt aliquid rogent. Vt iam gaudeamus in spe ex eo, quod expectamus futurum in re, versus qui solet animum nostrum reuocare ad aliquam introducendam orationem, aufertur in paschalibus diebus, & cantatur pro eo ad aliquos cursus diurnales responsorius, [Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea,] Exultatio & lætitia vndè responsorius præsens dicit, clariores efficiũtur in mente nostra, si clariore lingua, id est, Hebræa, pronunciatæ apud nos fuerint. Ideò in ea statione, in qua Apostolicus celebrat vespertinale officium, Alleluia canitur cum omni supplemento & excellẽtia Versuum & Sequentiarum. In cæteris officiis diurnalibus pro versibus canitur responsorius, Hæc dies. In vespertinali post tres psalmos canitur vnum Alleluia ante hymnum sanctæ Mariæ, post quartum vnum, post quintum vnũ, quæ pertinent ad crucem & ad fontes. In Romano enim ordine inuenitur in ipsa die resurrectionis Domini repetitus psalmus, [In exitu Israel.] Hoc enim fit propter multiplicia altaria illius loci, vbi illa die statio fit, Inuenitur etiam à quarta feria responsorius inditus, [Hæc dies quam fecit Dominus] post duo Alleluia, vt demonstretur, illum fuisse primo statutum pro versibus, sed dignitate Apostolica Alleluia mutatum est pro eis. Eadem enim re factum est, vt multi versus Alleluia, græca lingua in memorato officio canantur. In sexta feria interponitur responsorius, [Hæc dies quam fecit Dominus,] inter duo Alleluia, vt opinor, propter loca stationum, quæ priùs designantur per loca vilia, & posteà nobilia. De quibus scribitur in Romano ordine: Vsque ad diem octauum paschæ, iuxta Romanam consuetudinem, memoratum cursum celebramus. In nocte enim solemus versus canere. Scimus duo curricula temporum, diei scilicet & noctis, distincta esse à Domino in Euangelio Ioannis: Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: Si autem abulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Præsumimus enim in die, id est, in meliore parte huius mundi, in spe lætari de futura re: pertimescimus verò in nocte, id est, in deteriore parte huius mundi, dicendo versum: Nè forte offendamus præsumẽdo de spe, quæ potest in nobis corrumpi ex nostra fragilitate, nisi Dominus custodierit nos. Eosdẽ psalmos cantamus per singulos vesperos, quia vna eadẽmque dies celebratur. In nocturnali officio eos recolimus, quos solemus in singulis quibusque Dominicis noctibus celebrare.

De responsoriis, qui prætitulantur de auctoritate ex persona synagogæ credentis.

Cap. 53.

RESponsorij qui prætitulantur de auctoritate, memorant introitum Apostolorum ad Ecclesiam, quę ex Iudæis collecta est ad fidem noui testamenti. Propterea iidem prætitulantur de auctoritate, quoniam, Apostoli, quorum habitus præsentibus responsoriis decantatur, vice Christi auctores extiterunt Iudaicæ Ecclesiæ & gentilis. Primus responsorius, [Ego sicut vitis fructificaui,] blandè colligit partem Iudaicæ plebis ad vnitatem fidei. Sapientia enim illa loquitur in præsenti respõsorio, de qua dicit Dominus Apostolis: Ego enim dabo vobis os & sapientiam. Ipsa sapientia blandè & suauiter alloquitur populum Iudaicum per ora Apostolorum, dicens: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, hoc est, qui concupiscitis sapientiam, & à generationibus meis adimplemini, id est, à mysteriis, quæ reuelantur per nos Apostolos in tempore hoc. In multis antiphonariis inuenitur responsorius in secundo loco, [Speciosa facta es & suauis, altitudo tua similis palmæ indeficienti:] Quem nos ponimus in tertio loco propter responsorij conuenientiam: [Delectatio bona] cum primo. Iste responsorius secundus, per laudem sapientiæ hortatur auditores transire ad doctores sapientiæ. Sapientia est delectatio bona: in operibus manuum illius, diuitiæ multæ. Responsorius tertius, [Speciosa facta es,] quodammodò potest concinere formidanti animo auditorum, qui non fidunt se posse ascẽdere ad altitudinem palmæ, neque viriditati eius indeficienti comparari. Cuius altitudini & pulchritudini altitudo sapientiæ Apostolorum assimilata est. Ex eorum cœtu fuit aliquando Petrus qui dixit Domino: Exi à me quia homo peccator sum. Tali querimoniæ subuenit quartus responsorius, dicens: Veniens à Libano quàm pulcra facta es, & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata: Ac si dicatur rudi auditori: Noli timere: Cùm veneris à Libano baptismi, pulchra eris, & odor vestimentorum tuorum erit super omnia aromata veteris testamenti. Post hos sequitur quintus respõsorius, de Apocalypsi, [Audiui vocem in cęlo tamquàm vocem tonitrui magni, Regnabit Deus noster, & cætera.] In isto responsorio est locutio ad baptizatos, & memoratur victoria Christi, qui dixit, Confidite, ego vici mundum. Sequitur sextus: [Audiui vocem in cælo Angelorũ multorum, dicentium: Timete Dominum, & date claritatem illi.] Ac si dicatur, Illum timete, & illi date claritatem, cuius victoria vobis intonuit in superiore responsorio, quia ipse Christus, qui vos eripuit de regno diaboli, & fecit esse suum regnum; ipse est, qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. In primis responsoriis narratur adunatio ad vnam fidẽ auditorum & præpositorum: In sequentibus responsoriis monstratur Ecclesiæ, quæ nunc collecta est, mysterium sponsi & sponsæ de quibus ipsa procreata est. Ipsa sponsa est Hierusalem, & idcircò frequenter præsens sponsa memoratur per Hierusalem, vt per hoc mens vertatur cantorum in istis responsoriis ad primatiuam Ecclesiam, quæ primò cœpit crescere in Hierusalem. Septimus responsorius, [Locutus est ad me vnus ex septem Angelis,] profert personam alicuius eximij auditoris, dicentis ad ciues suos, Locutus est ad me vnus ex septem, id est, ex perfectis prædicatoribus: Veni, ostendam tibi nouam nuptã sponsam agni. Quòd est aperte dicere, Mysterium illud ostendam tibi, quod est in Christo & in Ecclesia. Narratur in octauo responsorio, quid vidisset adspiciens, [Vidi Hierusalẽ descendentem de cælo, ornatam auro mũdo, & cætera.] Ideò vidi Hierusalem descendentem de cælo, quia sic mihi dixit vnus ex Angelis, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum. In cæteris responsoriis narratur pulchritudo structurę Hierusalem, quæ omnia oportet intelligi mysticè de spiritualibus ædificiis, & cælesti Hierusalem. In nono describitur porta eius: in decimo, plateæ eius: in vndecimo aperitur, quòd ipsa Hierusalem sit ciuitas magna cælestis, quæ tamen adhuc in seculo retinetur pro tabernaculo Dei. In duodecimo eliquatur, quòd populus Israel credens in Deum, Deo laudes decantet in eadem ciuitate, in qua priùs

Dauid regnauit & cum suis cantoribus DEO laudes canebat. In tertiodecimo, more Moysis, qui per verba responsorij, [Docete filios vestros,] admonuit populum antequàm moreretur, vt memoriter teneret legem DOMINI, admonetur populus Christianus ex circuncisione, vt doceat posteritatem suam legem Christianam memoriter tenere. Iuxta tenorem officiorum, quæ continent in se personam primitiuæ Ecclesiæ, oportet præsentes responsorios per tres hebdomadas decantari.

De Responsoriis Psalmorum cum Alleluia ex persona filiæ.
Cap. 54.

PRæsentes responsorij, qui prætitulantur de psalmis, conantur monstrare intentionem eorum, qui olim habitauerunt in Babylone, id est, in confusione istius mundi, & posteà desiderium habuerunt indè reuocari per prædicationem, & orationem, & doctrinam eorum prædicatorum, qui de Hierusalem descenderunt visere eos. Idcircò primus responsorius est de psalmo, [Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus dum recordaremur Sion.] Ipse responsorius nominatus, [Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea:] Iste responsorius feruens studium gentilitatis mõstrat post conuersionẽ eius, adeò, vt mala sibi optet, si deinceps oblitus fuerit matris suę Hierusalem. Secundus responsorius, [In toto corde meo exquisiui te,] iuxta sensum verborum suorum præponi potuisset, quia exponit cuiusdam cor gentilis tale, quale fuit Cornelij. Sed, vt prædixi, ad manifestandam totam seriem præsentium responsoriorum, de memorato psalmo primus responsorius sumptus est, in quo plurimùm queritur propter repagula Babyloniæ captiuitatis. In tertio responsorio, id est, [Deduc me in semita mãdatorum tuorum] postulatur via exeundi de Babylone, & intrandi Hierusalem. Ipse qui fuit Babylon, profitetur errorem suum in quinto responsorio, [Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt.] Ac si dicat, Quàm diù meritò bruto animali comparatus fui, non potui te videre: Nunc rationabili sensu debitus ego & populus meus, videmus te DEVM esse, & timemus. Quomodò hoc sit factum, in sequentibus eliquatur: Vocem dederunt nubes, Hanc vocem audiuit populus iste primò in Effrata, vt responsorius sextus dicit, quoniam ibi natus est Christus, Ipsa inuenta est in campis gentium. Qui descenderunt de Hierusalem, adorauerunt Deum cum populo, qui de Babylone reuocatus est, in sua ecclesia. In ipsa ecclesia perseuerant pedes Domini, id est, visiones Euangelicæ. Post quàm pedes Domini steterunt in gentili populo, cœperunt habitatores Babyloniæ ciuitatis irridere eum, & conari euellere eum de statione sua, dicúntque ei in septimo responsorio, [Hymnum cantate nobis.] Superbus Babylonius & arrogans, vult sibi lusus & delicias de Dei canticis exhiberi. Quibus respondendum est, Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena? Miror cur subiunctum sit Alleluia prauæ irrisioni, id est, [Hymnum cantate nobis Alleluia,] pro quo mutaui, [Alleluia, ait Babylon.] Ob defensionem contra istos Babylonios cantatur respõsorius octauus, [Iudica iudicium meum,] & iterùm nouus, [Fac cum seruo tuo.] Post hanc persecutionem sequitur liberatio Domini. Pro qua liberatione dicit responsorius decimus: [Dicant nunc qui redempti sunt à Domino.] Quid habeant dicere, vndecimus responsorius manifestat:] Bonum est confiteri Domino, & psallere.] Quare? quia ex omnibus tribulationibus nostris liberauit nos Dominus. Sequitur duodecimus responsorius, [Deus canticum nouum cantabo tibi. De quo Cassiodorus in tractatu psalmi, Benedictus Dominus DEVS meus, ità: Venit, inquit, ad ordinem secundum, in quo se post liberationem spiritalium nequitiarum & immanium populorum per nouum canticum propheta gratias agere Deo pollicetur. Et infrà: Nouum enim meritò dicitur, quia dum non sit à Iudæis receptus, quibus promissus fuerat vt veniret, transiuit ad gentes. Sequitur, In psalterio decem chordarum psallam tibi. Et infrà: Psalterium decem chordarum est decalogus, qui datus est tribubus Hebræorum. Et, vt ambo testamenta vnum habere manifestaret auctorem, in vtrisque se Christo Domino psallere compromisit. Præsens Ecclesia non est contenta, vt ipsa sola cantet Deo: Mauult diuulgare nomen eius toto orbe per responsorium tertiumdecimum, [Narrabo nomen tuum fratribus meis. Quid dicat fratribus suis quartusdecimus responsorius monstrat, dicens: [In Ecclesiis benedicite Dominum.] In isto responsorio separat fideles à conuenticulis hæreticorum, & prauorum, ac rogat Deum laudare in Ecclesiis, in quibus vna fides est, & doctrina Apostolorum. Et iterùm decimus quintus,] Cantate Deo, psalmum dicite ei,] hortatur populos, vt in his quæ audierant, fideli mente præsumentes, laudes DEO hymnica exultatione concelebrent: Idcircò assumuntur præsentes responsorij de psalterio, quod est decem chordarum, in quibus dilectio Dei propter tria, & dilectio proximi propter septem designatur, vt ex responsorijs psalterij proles se insinuet diligere sponsum matris suæ, & matrem suam, & loqui se, ac respondere ciuitati Hierusalem, quæ in cælo habitat. Tria enim officia diurnalia, id est, [Cantate Domino,] &, [Vocem iocunditatis,] &, [Exaudi Domine võcem meam,] recolunt eadem tempora, quæ memorantur per præsentes responsorios. Idcircò nil, delinquit qui præsentes responsorios cantauerit per tres hebdomadas, id est, ab officio [Cantate Domino,] vsque ad Pentecosten, salua & celebrata festiuitate Ascensionis Christi. Neque reprehendo consuetudinem Ecclesiæ nostræ, quæ ob amorem exaltationis Christi in cælis, & desiderium illius regni, quò iam ipse præcessit, cantat responsorios de Ascensione per decem dies. Habeant finem responsorij de psalmis in quocunque tempore, cantor rationabiliter iudicauerit: initium ratum non possunt habere ante Dominicam, in qua cantatur Introitus, [Cantate Domino canticum nouum.]

De festiuitatibus Sanctorum.
Cap. 55.

OFficia Sanctorum, quæ celebrantur infra dies Pentecostes, in nostro antiphonario inserui inter responsorios de auctoritate, & responsorios de psalmis, de quibus nunc scripsi. Etenim aliqua tempora illa, in quibus celebrantur festiuitates sanctorum, de quibus suprà memoraui, solent occurrere, priusquàm cantentur responsorij de psalmis.

De vigiliis in Ascensione Domini.
Cap. 56.

REsponsorios de Ascensione Domini, notaui iuxta hanc consequentiam, quam tenet, vt nobis videtur, ordo rerum gestarum de eadem ascensione. Notaui in principio illos, qui continent quandam prælocutionem CHRISTI ad discipulos de sua ascensione, qui continentur ordine subscripto. Primus est,] Tempus est vt reuertar ad eum, qui me misit:] secundus, [Non turbetur cor vestrum:] tertius, [Nõ relinquam vos orphanos.] Per istos tres consolantur corda discipulorum, nè conturbentur de eius ascensione, cùm eius aduentus procul dubio iterùm promittatur post decem dies. In quarto responsorio, id est, [Exaltare Domine in virtute tua,] est allocutio discipulorum ad Christum illo genere locutionis, quo mater Ecclesia prælocuta est in canticis canticorum, Fuge dilecte mi, assimilare capreæ hinnulóque ceruorum super montes aromatum: Ac si dicat, Quoniam docente te credimus, quia existi à patre, & venisti in mundum, vbi pro nobis multa flagella passus es à perfidis, qui sunt mundi amatores, & non fuisti honoratus in mundo vt decuit, nunc præsertim cùm audiuimus abs te nobis necesse esse, vt eas, & mittas nobis paraclitum tuum, cùm te deceat hymnus in Sion, relinque mundum, & vade ad patrem: Tu exal-

taberis in virtute tua, paralytus tuus veniet, & docebit nos de tua clarificatione, quam habes apud patrem tuũ: interim cantabimus & pſallemus Alleluia. Poſt hanc concordiam magiſtri & diſcipulorum, Magiſter diſcipulos commendat patri in reſponſorio quinto, [Pater, inquiens, cùm eſſem cum eis, ego ſeruabam eos, quos dediſti mihi. In quatuor ſequentibus narratur ipſa Aſcenſio Domini ad cælos. In reſponſorio, [Poſt paſſionem ſuam, loquitur perſona cantorum ad concionem, narrans ei ordinem CHRISTI Aſcenſionis. In Romano antiphonario reperi reſponſorium ſcriptum, Viri Galilæi, quem nos non piguit notare in noſtro antiphonario. Si quis voluerit eum cantare inter nocturnales reſponſorios, habet eum præſtò. In nouiſſimo ordine poſitus eſt, [Omnis pulchritudo Domini, exaltata eſt ſuper ſidera.] CHRISTI corpus iam in re exaltatum eſt ſuper ſidera: membra videlicet eius ibi ſunt in ſpe, vbi caput eſt in re. Et ideò non fruſtrà ponitur reſponſorius, [Omnis pulchritudo Domini] in nouiſſimo loco, in quo narratur perfecta & ſumma receptio pulchritudinis Domini ſuper ſidera. Antiphonæ ſuper pſalmos matutinales, tenorem hiſtoriæ, qui ſcriptus eſt in Euangeliſtis & in Actibus Apoſtolorum, ſeruant.

Officium nocturnale de feſtiuitate Pentecoſtes.

Cap. 57.

PRimò notandum eſt, antiphonas tres, id eſt, [Factus eſt repentè de cælo ſonus] &, [Confirma hoc Deus,] &, [Emitte ſpiritum tuum,] quas noſtra regio canit, Romanos non canere. ex Metenſi Antiphonario ſcripſimus eas in noſtro. De ordine huius officij: id eſt, nocturnalis in feſtiuitate Pentecoſtes, quomodò apud Romanos celebretur, ſcriptum habeo in prologo huiuſce opuſculi. Numerum Pſalmorum & Reſponſoriorũ totum adimplet Romana Eccleſia, quem ſolemus canere per cæteras Dominicales noctes. De numero verò, quẽ noſtra regio tenet per aliqua loca, ſcriptum habemus in libello officiali.

Propter ſacramenta baptiſmalia, numero trium pſalmorum complemus nocturnalia officia per octo dies vltimæ hebdomadis Pentecoſtes. Vndè, quod potui, vt memoraui, ſcriptum habeo in libello officiali. Reſtat ſolummodò hic ſcribere ordinem reſponſoriorum, quem noſter antiphonarius tenet. Primus reſponſorius, [Dum complerentur dies Pentecoſtes, monſtrat chorum diſcipulorum ſimul fuiſſe in quodam cœnaculo, & expectaſſe promiſſionem CHRISTI. Monſtrat etiam figuratè, qualiter promiſſio CHRISTI adueniret, inſtar videlicet ſonitus vehementis ſpiritus. Secundus, [Spiritus ſanctus procedens à throno,] exponit cui rei miniſtraret ſonus ſpiritus vehementis, id eſt, Spiritui ſancto procedenti à throno. Hic ſonus ſpiritus vehementis excitat corda, vt intendant operi Spiritus ſancti, qui inuiſibiliter pectora Apoſtolorum penetrauit. Tertius reſponſorius, [Factus eſt repentè de cælo ſonus aduenientis ſpiritus vehementis, vbi erant ſedentes, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto,] hoc habet ampliùs in ſua doctrina præ cæteris ſuperioribus duobus, vt demonſtret Apoſtolos repletos eſſe Spiritu ſancto. Quartus, [Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis.] Hoc iſte præ cæteris habet amplius, vt demonſtret ſcientiam vocis diuerſarum linguarum, datam eſſe diſcipulis per aduentum Spiritus ſancti. Quintus, [Apparuerunt Apoſtolis diſpartitæ linguæ tamquàm ignis,] monſtrat, quod in ſuperioribus non audiuimus, hoc eſt, vt linguæ igneæ ſederint ſuper Apoſtolos. Sextus reſponſorius, [Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis.] Hic monſtrat quandam fabricam peractam eſſe: Fabricam dico, quam fabricauit Spiritus ſanctus per ſuum aduentum in Apoſtolis, id eſt, vt prædicatores exiſterent ſuæ operationis. Hoc oſtendit præſens Reſponſorius in verbis ſuis, dicens: Et cœperunt loqui prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Hucuſque hiſtoria præſentis feſtiuitatis declarata eſt: Cæteri reſponſorij qui ſuperſunt, id eſt, [Vltimo feſtiuitatis die] Et, [Iam non dico vos ſeruos,] de dictis verbis Domini in aliis loci ſumpti ſunt: Qui tamen in ſuo textu aliqua verba habẽt de præſenti feſtiuitate, vt in [Vltimo feſtiuitatis die] continetur inter alia: Hoc autem dixi de ſpiritu, quem accepturi erant. Et, [Iam non dico vos ſeruos, Accipite Spiritum ſanctum in vobis paraclytum. Et idcircò hæc tenent loca, id eſt, ſeptimum & octauum in noſtro antiphonario: Reſponſorius, [Diſciplinam & ſapientiam docebat eos Dominus,] non minimam partem operis Spiritus ſancti declarat. Tria enim declarat maxima, id eſt, primò docuiſſe eos Dominum diſciplinam & ſapientiam: Secundò gratiam ſpiritus ſui firmaſſe in illis: Tertiò impleſſe corda eorum intellectu. De diſciplina exponit ſanctus Auguſtinus in tractatu ſuper pſalmum octauumdecimum in ſermone decimoſeptimo ita: Addidit autem & eruditionem: vel, ſicut plures codices habent, diſciplinam, ſed diſciplinam, quam Græci appellant, pædiam, ibi ſcripturæ noſtræ ponere conſueuerũt, vbi intelligenda eſt per moleſtias eruditio, ſecundùm illud: Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Hæc apud eccleſiaſticas litteras dici aſſolet diſciplina, interpretata de Græco, vbi legitur pædia. Hoc enim verbum in Græco poſitum, eſt in epiſtola ad Hebræos, vbi Latinus interpres ait: Omnis enim diſciplina ad præſens, non gaudij videtur eſſe, ſed triſtitiæ, poſteà autem fructum pacificum his, qui per eam certarunt, reddet iuſtitiæ. Cum quo ergò facit Deus ſuauitatem, id eſt, cui propitius inſpirat boni delectationem, atque, vt apertiùs id explicem, cui donatur à DEO charitas DEI, & propter Deum charitas proximi, profectò inſtanter orare debet, quo tantum ſibi augeatur hoc donum, vt non ſolùm pro illo contemnat delectationes cæteras, ſed etiam pro illo quaſlibet perferat paſſiones. Hucuſque Auguſtinus: In reſponſorio ſequitur poſt diſciplinam ſapientia. Sapientia eſt quæ facit ſapere æterna, & pro eis inſtanter laborare & operari. Tenet enim iſte ordo morem noſtræ ſcholæ, vt primò erudiantur noſtri ſcholaſtici per diſciplinam, & poſteà ſapientes fiant per ſapientiam. Neque enim iſte mos deeſt doctrinæ Chriſti, dicentis: Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & ità intrare in gloriam ſuam? Dixit ſuperiùs ſanctus Auguſtinus diſciplinam pertinere ad flagella ſalubria, quæ perducunt hominem ad receptionem Dei. Quæ nobis initiauit Chriſtus, vt ſuperiùs audiuimus, Nónne hæc oportuit pati CHRISTVM? Sapientiam dicimus verò iuxta affectum eorum, qui æterna ſapiunt. Qui æterna ſapiunt, certant & inter proſpera & inter aduerſa aditum arripere, quo perueniant ad gloriam cæleſtem. Eundem ordinem ſequitur reſpõſorius, vt dicat Dominum docuiſſe diſciplinam primò diſcipulos, & poſteà cibaſſe eos per ſapientiam de ſpe æternorum. Gratiam ſanitatum & curationum, & operationem virtutum, quam tribuit illis ante paſſionem ſuam firmauit in illis per aduentum ſpiritus ſui, & intellectu, quem illis primò dedit, quãdo aperuit ſenſum eis, vt intelligerẽt ſcripturas, impleuit perfectius corda eorum. Quoniam in iſto reſponſorio quodammodò ſumma operatio Spiritus ſancti declaratur, teneat & iſte nouiſſimum locum reſponſoriorum in præſenti feſtiuitate. Antiphonæ ſuper matutinas, ordinem hiſtoriæ ſequuntur. Antiphona, in benedictione fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, conſonat fontibus baptiſterij. Hic notandum eſt, quòd conſueti ſimus per principia feſtorum dierum, vt eſt in Paſcha Domini, & in Aſcenſione eius, & in præſenti feſtiuitate antiphonas canere ſuper Pſalmos in matutinis & in cæteris ſequentibus noctibus Alleluia, excepto in benedictione. Quare hoc? niſi quia in his noctibus in quibus celebratur ipſa res geſta, certant cantores hiſtoriam præſentis feſtiuitatis declarare: At in cæteris noſtrá

deuotionem, quam ſemper & vbique debemus recolere pro beneficiis Dei, quæ accepimus ex ſua reſurrectione, & Aſcenſione, & ex aduentu Spiritus ſancti. Quarè noſtro more Antiphonæ in benedictione cantentur, ſcriptum habemus in libello officiali, ſcilicet, quia in eo hymno, id eſt, [Benedicite:] memoratur tempus maximæ tribulationis, quæ futura eſt: Et Latina lingua eſt humilior Hebræa & Græca, ideò humiliore illa tempus humilitatis & afflictionis maximæ rememoratur per antiphonam ſuæ linguæ, [In benedictione.]

De Reſponſoriis Pſalmorum.

Cap. 58.

DE Reſponſoriis Pſalmorum, ſcripſi in prologo huius ſomatis, quod tunc fuit mihi viſum ſcribere. Vndè iterùm non piget me ſcribere aliqua ex illis, quoniam veni ad ordinem temporum, in quo ſolemus illos canere. Eccleſiæ noſtræ regionis, conſueto & vſitatiſſimo more canunt illos ab octauis Epiphaniæ vſque in ſexageſimam. Mos verò noſtræ humilitatis apud noſtros obtinet, vt canamus illos ibi, & hic, id eſt, ab octauis Pentecoſtes vſque in Kalendas Iulij. Audiui illos canere in iſto ordine, quandò videbar puer eſſe ante ALBINVM doctiſſimum Magiſtrum totius regionis noſtræ. Cuius auctoritate delectatus ac fretus, poſtquàm libertate vſus ſum canendi quæ congrua mihi videbantur, cæpi illos canere tempore ſupra ſcripto, id eſt, ab octauis Pentecoſtes vſque in Kalendas Iulij. Poſt hoc veniens Romam, anno ab incarnatione DOMINI octingenteſimo triceſimo primo, indictione nona, ſub imperio DOMINI, & piiſſimi Imperatoris Lodouici, & Apoſtolatu glorioſiſſimi Apoſtolici Gregorij, interrogaui de ordine reſponſoriorum à feſtiuitate Pentecoſtes vſque in aduentum DOMINI. Reſponſum eſt mihi à viris eruditis ſanctæ matris noſtræ Eccleſiæ: Prima hebdomada ante reſponſorios Regum, reſponſorios de Pſalmis canimus: Similiter ante reſponſorios de Sapientia, ſimiliter ante reſponſorios de Iob, ſimiliter ante Reſponſorios de prophetis. Si iſtum ordinem à præterito tempore audirem, non cantarem alterum, neque ſcriberem de altero. Talis enim ratio poteſt reddi de ordine pſalmorum ante ſeptuageſimam, qualis ſequitur. Simili modo & de reſponſoriis, qui canuntur inter octauas Pentecoſtes, & aduentum Domini. Dies enim à natiuitate Domini vſque ad octauas Epiphaniæ, memorant præſentiam ſponſi cum ſponſa: Simili modo dies à reſurrectione Domini vſque ad octauas Pentecoſtes. De his enim diebus videtur ſcriptum eſſe, Nunquid poſſunt filij ſponſi ieiunare quandiù cum illis eſt ſponſus? Dies verò ab octauis Epiphaniæ vſque in ſeptuageſimam & à feſtiuitate Pentecoſtes vſque in aduentum Domini, recolũt dies de quibus iterùm ſcribitur in Euangelio: Venient autem dies cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. In ſeptuageſima verò renouatur alter ordo dierum, qui videtur maiorem afflictionem inferre in Eccleſiam. Maiorem afflictionẽ ſuſtinet homo, qui captiuus eſt & exul, quàm ille, qui infra patriam expectat ſponſi aduentum. Tempus ab octauis Pentecoſtes vſque in aduentum Domini, humiliationem illam inſinuat, quam ſolet ſuſtinere ſancta Eccleſia à propria dominatione propter abſentiã ſponſi ſui. Vt ſapienter & maturè agamus circa tale tẽpus, frequenter repetimus reſponſorios de pſalmis, quibus admonemur, vt in eo tempore humiliemus nos ſub manu potentis Dei, & ieiunemus, & oremus, quatenùs eruamur de periculis inſtantibus, & reſeruemur ſobriè vſque ad aduentum Domini. Ieiunandum eſt eo tempore, quoniam oblatus eſt nobis ſponſus, & lætitia vultùs eius. Ieiunium & oratio vnum medicamentum præſtant: immũdorum ſpirituum vel hominum tentamenta ſuperant. His duabus virtutibus monſtrat ſponſus nobis medelam præſtari contra quendam morbum, dicens: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in ieiunio & oratione. His diebus, de quibus ſuprà dixi, qui recolunt præſentiam ſponſi eſſe cum ſponſa, maioribus epulis dedita eſt ſancta Eccleſia ex conſuetunine Maiorum, quàm in cæteris: Idcircò in his diebus non habet occaſionem diabolus tantam quantam vult habere, per Cererem & Liberum maculandi honeſtorum hominum animas. Expletis his diebus, conſuetudine vetere & voluptate carnali imbuta humanitas, attrahitur appetitu ſuo ad epulas licitas dierum feſtorum: Cui non oportet obedire, quoniam ablatus eſt ſponſus, ſed atteri & ieiunare. Vt hoc poſſit fieri, neceſsè eſt adiungatur oratio. Hæccine cauſa eſt, quæ nos docet reſponſorios de pſalmis, quæ continent orationes plures, quàm cæteri libri, canere in memoratis temporibus? Et vt ampliùs inſtruamur, pertinere eos ad tempus pœnitentiæ, primus reſponſorius aſſumptus eſt de pſalmo, qui primus deputatus eſt in ordine eorum qui vocantur pſalmi pœnitentiæ.

De feſtiuitate Sancti Ioannis Baptiſtæ.

Cap. 59.

PRæſens feſtiuitas Antiphonas & Reſponſorios habet de prophetia Hieremiæ, & Eſaiæ, & de Euangelio. Hieremias & Ioannes vtrique ſanctificati ſunt in vtero matris, vtrique fortiſſimi prædicatores extiterũt contra duelles. Ideò verba quæ facta ſunt Hieremiæ, congruenter deputantur Ioanni Baptiſtæ. Antiphonæ quæ excerptæ ſunt in præſenti feſtiuitate de Eſaia propheta, CHRISTI IESV propriæ perſonæ conueniũt: Sed quia Ioãnes Baptiſta præcurſor eius meruit fieri, & ex ventre matris ſanctificari, conueniunt quodammodò ei antiphonæ, Dominus ab vtero vocauit me, & Poſuit os meum, formánſque me ex vtero, atque, Reges videbunt, & conſurgent principes. Reſponſorios & antiphonas in matutinis, iuxta ordinem Euangelij, vt reor, notaui. Sed & hoc inquirendum eſt, cùm antiphonæ de feſtiuitatibus Apoſtolorum in tertia nocturna, & antiphonæ de matutino habent Alleluia in fine, quarè & iſtæ non habeant. Duas cauſas hic poſſumus inſpicere. Prima eſt, quòd antiphonæ de tertia nocturna, & antiphonæ de matutino, pulſent animum audientem, vt intendat cogitare, quòd maior ſit gloria ſub tempore gratiæ noui teſtamenti, quam foret ſub tempore legis naturæ, & legis literæ. Ioannis enim natiuitas extitit ante reſurrectionem Domini: Apoſtolorum verò natiuitas in cælo extitit poſt clarificationem Eccleſiæ per nouum donum Spiritus ſancti. Ideò iſtæ antiphonæ nõ decorantur Alleluia, illæque decorantur. Altera eſt, quã comperio ex Romano Antiphonario, qui ad nos peruenit. In præclariſſimis feſtiuitatibus Sanctorum, conſuetudo eſt ſanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ, duo officia peragere in nocte, quorum officia prætitulantur, De vigiliis. Primum eorum, quod canitur in initio noctis, ſine Alleluia peragitur: Alterum verò, quod habet initium circa medium noctis, & finitur in die, habet in tertia nocturna in ſuis antiphonis Alleluia, & in antiphonis de matutino: quaſi primùm recolat illa tempora, quandò circa Apoſtolicum chorum legalis mos obſeruabatur, & ſabbata celebrabantur: Alterum verò, quandò penitus illa poſtpoſita ſunt, & reſurrectio Domini cœpit celebrari per Dominicos dies, vt hodiè cernitur. Officia primitiuæ Eccleſiæ non ſolùm ea procurabant, quæ tantummodò neceſſaria erant ad nouum teſtamentum: ſed & ea, quæ poterant ſubuenire infirmitati rudis Eccleſiæ, & obſiſtere falſitati Iudaicæ ſubintroductionis. Idcircò ea, quæ nunc aguntur in noſtra Eccleſia in commemoratione illius temporis, quandò mixta erant noua cum veteribus, quæ vt ſtercora deputata ſunt à Paulo in Epiſtola ad Philippenſes, non tam præclara ſunt, quantùm illa, quæ recolunt illa tempora, quandò ea tantùm cœperunt obſeruari, quæ pertinent ad nouum teſtamentum. Ideò illa ſine Alleluia peraguntur: Iſta, quæ tranſeunt vſque ad conſortia ſanctorum Angelorum, habent in ſuis antiphonis prope finem poſitis Alleluia. Quæ ſententia in initio apud

perfectos semper teneretur, manifestatur ex dictis Bedę presbyteri in tractatu super Lucam: Prudentia verò, inquit, iustorum est, non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem quærere, vt quamuis in lege positi, legis iussa perficiant, gratia se tamen Dei per CHRISTVM saluandos intelligant. De ordine nocturnalis & matutinalis officij scripsi in libello officiali.

De vigiliis Apostolorum Petri & Pauli.
Cap. 60.

DE numero psalmorum & antiphonarũ & responsoriorum, quod potui, scripsi in libello officiali: Nunc verò quia scripsi in nostro antiphonario duas vigilias, quæ non cõtinentur in Metensi antiphonario, & ordinem mutaui responsoriorum, hinc dicenda sunt pauca. Ex Romano Antiphonario posui duas vigilias in nostro Antiphonario. Primam solet Apostolicus facere in initio noctis, quæ fit sine inuitatorio, quoniam ea hora non inuitatur populus ad vigilias. Populus enim inuitatur ad vigilias ea hora noctis, de qua dicebat Dauid propheta: Præueni in maturitate, & clamaui. Si quis vult discere, quæ sit illa hora, legat sanctũ Augustinum super psalmum decimumoctauum, inueniétque ibi maturitatem esse positam pro media nocte. Ea hora ingreditur clerus & populus ad secũdam vigiliam, & cantatur inuitatoriũ. Respõsorios more nostro scripsi iuxta consequentiam rerum gestarũ, & ordinem historiæ, vndè sumpti sunt. In antiphonis secutus sum ordinem Romani antiphonarij tam in vigiliis S. Petri, quàm in vigiliis sancti Pauli: Quarè antiphonæ canantur super psalmos vespertinales in fine diei festi, scriptum habemus in officio de Natiuitate Domini.

De vigilia sancti Laurentij.
Cap. 61.

IN vigilia sancti Laurentij inueni in Romano antiphonario duo nocturnalia officia. Eundem ordinem inserui in nostro antiphonario.

De vigilia sanctæ Mariæ in die Assumptionis eius.
Cap. 62.

SImili modo vt superiùs, duo nocturnalia officia inueni in Romano antiphonario in vigilia sanctæ Mariæ de Assumptione eius: Idcircò & nos duplicia officia posuimus in ea festiuitate in nostro antiphonario.

De vigilia S. Andreæ. *Cap.* 63.

IN vigilia sancti Andreæ inueni, vt supra, duplicia nocturnalia, quod secutus sum in nostro antiphonario. Responsorios & antiphonas proprias sanctorum plures scripsi de antiphonario Romano, quas non inueni in Metensi antiphonario.

De Responsoriis communibus Sanctorum.
Cap. 64.

REsponsorios communes omnium Sanctorum, iuxta Romanum antiphonarium prætitulaui. Post hæc scripsi seorsum de Apostolis de Martyribus, de Confessoribus, Iterum de eo sancto, qui non fuit vocatus episcopus.

De officio pro mortuis. *Cap.* 65.

POst officia Sanctorum inserui officiũ pro mortuis. Multi enim transeunt de præsenti seculo, qui ilicò Sanctis coniunguntur. Pro quibus solito more officiũ agitur. Qui autem minor est in illo regno, maior est isto Sancto, qui in præsenti seculo est.

De Natalitiis Pontificum. *Cap.* 66.

RAtio reddita est, quarè subiungatur officiis Sanctorum, officium pro mortuis. Scilicet quoniam iusti defuncti absq; periculo insidiarum antiqui hostis liberè viuunt, & meliora sperant: Pro quibus tamẽ agitur officium, quod pro mortuis statutum est, vt superiùs intimatum est. Iusti verò viuẽtes in carne, quamuis religiosissimè viuant, semper possunt esse soliciti & suspecti, nè aliqua fraude diaboli, aut sua ipsius negligentia torpentes, debilitentur à recto cursu.

De officio in Dedicatione Ecclesiæ.
Cap. 67.

POst officium Pontificum inseritur officium quo dedicatur loca, quæ vocantur propriè Ecclesiæ. Nisi priùs fuerit Episcopus, non sequitur dedicatio Ecclesiæ. Episcopus perficit officium, quo dedicantur loca Ecclesiæ. Maior est enim Pontifex, qui benedicit, quàm domus quæ benedicitur. Quia mentionem feci de dedicatione Ecclesiæ, congruum est, vt dicam de officio, quod canitur in dedicatione Ecclesiæ sancti Michaelis, quod officium stat in suo ordine, id est, tertio Kalendas Octobris. Confiteor me in nocturnali officio posuisse ibi antiphonas, quæ propriè positæ sunt in dedicatione communium Ecclesiarum: Et hoc non ex me. Audiui illas in ea festiuitate canere Albinum doctissimũ Magistrum nostræ regionis, de quo sæpè mentionem facio. Responsorios quosdam qui in ea festiuitate scribebantur in plurimis antiphonariis, & cantabantur à multis stultis cantoribus, audiui illum respuere. Quos non scripsi in nostro antiphonario, sed pro eis statui de diuersis officiis responsorios, in quibus tamen aliqua mentio recolitur deministeriis Angelorum. Quos ità ordinaui, vt ratio & historia librorum docet.

De Antiphonis, quæ sunt ex Euangeliis quotidianis.
Cap. 68.

POst officiũ quo dedicatur Ecclesia, scripsi antiphonas de Euangeliis, de quibus interrogaui magistros Romanæ Ecclesiæ, si illas canerent, Responderunt, nequaquàm: Nostri tamen magistri dicunt se eas ab eis percepisse, per primos magistros quos melodiam cantus Romani docuerunt infra terminos Francorum. Deus scit si isti fallant, aut si ipsi fefellissent, qui gloriati sunt se eas percepisse à magistris Romanæ Ecclesiæ, aut Romani propter incuriam & negligentiam eas amisissent, aut si nunquàm cantassent eas, tamẽ nos cantamus illas, propter verba saluberrima, & auctoritatem nostrorum cantorum, qui gloriantur magisterio se vti cantilenæ exercitationis.

De Inuitatoriis Antiphonis.
Cap. 69.

POst hoc scripsi inuitatorias antiphonas, quæ currũt per Dominicas noctes, Et scripsi eas per ordinem iuxta contextum psalmi, [Venite, exultemus Domino.] Nam de quotidianis noctibus scripsi ante septuagesimam.

De Antiphonis trium puerorum.
Cap. 70.

POst inuitatorias antiphonas sequitur ordo, vt scribantur antiphonæ Trium puerorum. Eas non aliter ordinaui nisi iuxta ordinem cæterorum antiphonariorũ. Quamuis hæc omnia initium habeant ab octauis Pentecostes, necnon & responsorij de psalmis, & regnum, & Salomonis, & Iob, & sequentes. Nolui his interpolare officia sanctorum, vt expeditè in nostro antiphonario possint inueniri officia sanctornm & officia de quotidianis diebus. Nã & Romani in omnibus suis libris officialibus quotidiana officia in fine ponũt, præter capitula de Euangeliis. Vbi notãdum, quòd maximè per dominicas noctes ab octauis Pentecostes vsque in aduentum Domini, Romani canant antiphonas de historiis librorum, vndè responsorij assumpti sunt, aut Alleluia cum hymnis Zachariæ & sanctæ Mariæ. Easdẽ antiphonas præposui in capite respõsoriorum. Eo tempore non fui recordatus, quòd illa hora diei septimæ feriæ, quandò canitur psalmus ad vesperos, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliũ, frequentiùs pertineat ad præteritam hebdomadã, quàm ad sequentem. Manifestum est, à Christi resurrectione haberi initium diei ac noctis. Nox enim sequentis diei non potest dici priusquàm sol præteriti diei ad occasum redactus sit, ante cuius occasum frequentissimè celebratur synaxis vespertina, in quo canitur psalmus, Benedictus Dominus Deus meus, & cæteri sequentes. Ideò conuenit

conuenit scribere antiphonas, quæ pertinent ad Dominicam noctem illius noctis, quando cantantur responsorij Regum post responsorios. Simili modo dico de responsoriis cæteris & antiphonis. Vnde precor, si aliquis dignatus fuerit nostra opuscula scribere, in fine responsoriorum dignetur eas scribere.

De Responsoriis, qui prætitulantur Regum.
Cap. 71.

VT prædixi, ita audiui à Magistris Ecclesiæ Romanæ, hoc est, vt in prima hebdomada ante responsorios Regum canerentur responsorij de psalmis: Quibus commendatur iterum inchoari tempus ieiunij & orationis. Quid impedit ordini, si contigerit per septem hebdomadas, aut per sex, aut per quinque decantari responsorios regum ante Augustum mensem, aut per duas vel tres cantari de psalmis, & quatuor Regum, cum necesse sit in isto tempore, vt fiat admonitio & doctrina humilitatis & subiectionis? Admonitione hac perfuncta, restat aptum tempus quatuor hebdomadarum ad recordandum exemplorum sanctorum patrum, id est, Samuelis, Dauid, Heliæ & Helisæi. Horum omnium personæ, iuxta contextum historiæ, reperiuntur in responsoriis & antiphonis, quæ prætitulantur Regum. Iuxta ordinem historiæ conatus sum ordinare responsorios & antiphonas, quas cantamus in nostro antiphonario. Eo præcipuè tempore cantamus illas, quo habile est ire ad pugnam. Vir bellicosus fuit Dauid.

De Responsorijs, qui prætitulantur de Salomone, siue de sapientia. *Cap.* 72.

R̄Esponsorios de Salomone & sapientia, vt superiores, iuxta ordinem historiæ certaui ordinare. Hic contextus officiorum iuxta ordinem canonicum currit. Tempus Salomonis concluditur in libris regum: coniunguntur ei de Sapientia responsorij, quoniam sapientissimus fuit. Dauid strenuus in bellicis rebus, Salomon strenuus præ cæteris in sapientia: Nam & sapiens vir, fortis dicitur, Vnde Horatius Poeta:

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Meritò qui sapientia pollet, fortis dicitur. De qua scriptum est, Sapientia vincit malitiam. Hi duo menses fortissimi sunt calore, vt quidam versus referunt:

Solstitio ardentis cancri fert Julius astrum,
Augustum mensem leo feruidus igne perurit.

Ex traditione sanctorum patrum discimus proprium esse sapientiæ, vt feruorem præstet suis executoribus. Vt de pluribus vnum dicam, dicit Hieronymus in epistola ad Nepotianum de Monachorum & clericorum vita. Porrò Sunamitis in lingua nostra coccinea dicitur, vt significet calere sapientia, & diuina lectione feruere. Idcircò congruere videtur Augusto mensi feruido, vt in eo cantentur responsorij de sapientia, quatenus eorum cantu instruamur, oportere illos qui aliquam scintillam sapientiæ perceperint, precari augmentum eius à summa sapientia & perfecta, quæ in cælo habitat, iuxta præsentium responsoriorum verba: Emitte Domine sapientiam de sede magnitudinis tuæ. Et iterum, Da mihi Domine sedium tuarum assistricem sapientiam. Feruor mēsis nos admonet & instruit per suos responsorios feruorem & amorem sapientiæ sitire. In præsentibus duobus mensibus finitur fortitudo, decórque & altitudo sapientiæ, quantum ad historiam pertinet veteris Testamenti Israeliticæ plebis. Quod manifestiùs demonstrabitur ex historiis Esdræ, & libro primo Machabæorum, cùm per ordinem venero ad illos.

De Responsoriis Iob & Tobiæ. *Cap.* 73.

IN Septembri mense iuxta doctrinam Romanæ Ecclesiæ, canimus propter admonitionem necessariam de afflictione, quam debemus recolere in diebus incolatus nostri, responsorios de psalmis in prima hebdomada, secunda & tertia de Iob, in quarta de Tobia. Iob de gentili populo electus est: Tobias in captiuitate meruit probari, & probatus inueniri: Vtrique propter coronam patientiæ flagellati, vtrique probati inuenti per patientiam. Idcircò memoria eorum coniunctim & in vno mense celebratur. Quibus deficit numerus responsoriorum, id est, nouenarius, his potest addi ad perfectionem nouenarij numeri sufficientia de responsoriis Iob, in quibus dolor & planctus continetur. Neuter enim eorum apice regni sublimatus erat. Quamobrem non possident singuli singulos menses, sed in vno, in quo Assyriorum regnum memoramus, concluduntur. Vt comperi ab his: qui in plaga Orientali degunt, oppidò infirmus est Septembris mensis: Idcircò responsorij de Iob & Tobia infirmis in Septembri mense canūtur, vt ægrotantes in eo discant iuxta exemplum beatorum patrum Iob & Tobiæ, flagella Dei patienter tolerare. Narrant enim Orientales propter abundantiam nouarum frugum & musti nouitatem, mutari in infirmitatem corpora sumentia, vt quidam versificator canit, abundantia musti repletus est September:

Sidere virgo tuo Bacchum September opimat.

Quantùm pertinet ad historiam, quæ per responsorios præsentis temporis eliquatur, finitur regnum Assyriorum in responsoriis de Tobia. Responsorij de Iudith, Esdra & de Hester, vsque ad responsorios Machabæorum, sub tempore Persarum & Medorum iacent.

De Responsoriis Iudith, Esdræ & Hester.
Cap. 74.

LIber Tobiæ & Iudith & Hester non recipiuntur in canone apud Hebræos: Tamen quia nos legimus illos in Ecclesia, cantamus ex illis responsorios. Ita scribit Eusebius in Chronica sua de Iudith: Cambyses Persarum Rex secundus annis octo. Hunc aiunt ab Hebræis secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Iudith historia conscribitur. De Hester sic: Septimus Artaxerxes annis quadraginta. Ea, quæ de Hester & Mardochæo scripta sunt, quidam affirmant sub hoc rege gesta, quod ego non puto. Numquam enim Esdras de Hester siluisset, qui scribit hoc tempore Esdram & Neemiam reuersos ex Babylone, & ea deinceps consecuta, quæ ab his gesta referuntur. Hucusque diuina scriptura temporum seriem continet. Memorat memoratus Eusebius ea, quæ sunt scripta de Mardochæo & Hester, contineri tempore Artaxerxis regis, qui fuit vndecimus Persarum, sic dicens: Persarum vndecimus Artaxerxes, qui cognominatus est Mnemon, Darij & Parisatidis filius, annis quadraginta. Sub hoc rege mihi videtur historia, quæ in Hester libro continetur, expleta. Ipse quippe est, qui ab Hebræis Assuerus, & à Septuaginta interpretibus Artaxerxes vocatur. De quo rege scribit S. Hieronymus in expositione Ezechielis, sic: Artaxerxes cognomento Mnemon, Darij & Parysatidis filius, regnauit annis quadraginta, qui ab Hebræis Assuerus appellatur, sub quo Mardochei & Hester narratur historia, quando omnis populus Iudæorum de mortis periculo liberatus, recepit pristinam libertatem. Fiúntque à secundo anno Darij vsque ad extremum Assueri, anni centum quinquagintaquinque, menses quatuor, qui additi superioribus annis ducentis trigintaquatuor, faciunt annos trecentos octuaginta nouem, menses quatuor. Idcircò iuxta ordinem historiæ post Iudith ordinandus est responsorius de Esdra, & post hunc responsorij de Hester. Hos & superiores responsorios more solito iuxta contextum historiæ studui ordinare. In istis responsoriis consummatur regnum Persarum & Medorum. Hos enim responsorios, id est, de Iudith, Esdra & Hester, cantamus in priore parte Octobris mensis.

De Responsoriis Machabæorum.
Cap. 75.

MAchabæorum historia tempora & regna Græcorum memorat. Nam & hos responsorios curaui, prout potui, statuere iuxta ordinem historiæ. Responsorium, [Disrumpam vincula populi mei,] non reperi in libro Machabæorum. Ideò posui illum inter responso-

rios, de quacumque tribulatione sit necesse clamare. Regnum Medorum præcessit regnum Græcorum, Quod superiùs memoraui defecisse in officio Augusti mensis fortitudinem & decorem in populo Israel, ex historia Esdræ, ex libro Machabæorum in isto loco monstrabitur. Scriptum est in primo libro Esdræ, Plurimi etiam de sacerdotibus & Leuitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum priusquàm fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum flebant voce magna. Et multi vociferantes in lætitia leuabant vocem, nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi. Et iterùm in libro primo Machabæorum: Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ, & sedere illic cum datur inimicorum in manibus, sancta in manus extraneorum? Factum est templum eius, sicut homo ignobilis. Vasa gloriæ eius captiua abducta sunt: trucidati sunt iuuenes eius in plateis, & iuuenes eius ceciderunt gladio inimicorum. Quæ gens non hæreditauit regnum eius? Omnis compositio eius ablata est. Respōsorij de Iudith & Esdra & Hester, qui subiacent temporibus Persarum & Medorum, & responsorij de Machabæis, qui subiacent temporibus Græcorum, vno mense concluduntur ob significationem minoris potestatis regnorum Medorum & Græcorum, quàm fuisset Assyriorum & Romanorum. Quanto enim humiliora & viliora fuissent hæc duo regna, id est, Medorum & Græcorū, quàm Assyriorum & Romanorum, Orosius in primo libro historiarum ita manifestat, dicens: Ineffabili ordinatione per quatuor mūdi cardines quatuor regnorū principatus distinctis gradibus eminentes, & vt Babylonium regnum ab Oriente, à Meridie Carthaginense, à Septentrione Macedonicum, ab Occidente Romanum. Quorum inter primum & nouissimum, id est, inter Babylonium & Romanum, quasi inter patrem senem, ac filium paruum, Africanum ac Macedonicum breuia ac media, quasi tutor curatórq; venerunt, potestate temporis non iure hæreditatis admissi. Vt opinor, satis monstratum est ex historia suprascripta, quare vno mense concludantur responsorij de tot historiis.

De responsoriis Prophetarum.
Cap. 76.

IN Nouembri mense iuxta morem Romanæ Ecclesiæ, in prima hebdomada cantamus responsorios de psalmis, in tribus sequentibus de prophetis. Non requiratur in prophetis ordo historiæ: nec enim mos est prophetarum, vt ordinem historiarum sequātur: sed tactum Spiritus sancti, qui vbicumque vult, spirat, & cùm vocem eius audieris, nescis vnde veniat, & quo vadat. Isti enim responsorij vice diuersorum missorum Spiritus sancti, præmittuntur ante aduentum Christi. In nullis libris veteris testamenti toties reperitur admonitio Spiritus sancti ad populum, vt conuertatur ad Deum, quoties in prophetis. Et ideo quia in proximo est, vt veniat salus mundi, id est, in mense Decembri, vt eadem admonitio in nouembri mense frequenter celebretur, necesse est. Adueniente tempore, quod nominatur. Aduentus Domini, ea quæ lucidiùs narrant de Christi natiuitate leguntur & cantantur. Nemo prophetarum tam lucidè & apertè prophetat de Christi natiuitate, quantum Esaias. Propterea ipse legitur in aduentu Domini. Quem statum sequuntur & responsorij, qui euidentissimè reboant de natiuitate Christi. Omnes prophetæ de Christo prophetauerunt: idcircò in Nouembri mense & eorum libri leguntur, & de ipsis sumpti sunt responsorij. Hieremias qui plurimum narrat de passione Domini, reseruatur vsque ad tempus passionis: Tamen vna lectio legitur de eo quinta Dominica ante natiuitatem Domini. Nouember mensis regno Romanorum quodammodò respōdet. Assyriorum regnum quoddam præsagium fuit regni Christiani populi, quamuis à longè. Istud est enim æternum, & illud temporale. Prophetæ seminauerunt temporibus regnorum Assyriorum, & Affricanorum, atque Græcorum, quod Christiani colligunt tempore Romani imperij. Idcircò fas est vt mentionem faciamus eorum sacrorum nos, qui Christiani sumus, & à Christo ita vocati tempore memorati imperij, qui ad opus nostrum seminauerunt messem, quam colligimus, de qua nutrimur. Et hoc nullo in tempore satius, quàm in Nouembri mense, qui est coniunctus & affinis Decembri, in quo Christus natus est, qui ad maturitatem perduxit sationem prophetarum, & nobis dedit potestatem colligendi eam. Finitis responsoriis superiorum regnorum, ordo est vt sequantur responsorij prophetarum, qui nobis laborauerunt in quos fines seculorum deuenerunt. Vt liquidius monstretur quod cupio intimare, scribatur pars historiæ memorati Orosij presbyteri de eadem re. A primo anno imperij Nini vsquequò Babylon à Semiramide instaurari cœpta est, interueniunt anni sexaginta & quatuor: Et à primo anno Procæ, cùm regnare cœpit, vsque ad conditionem vrbis factam à Romulo, intersunt anni æque sexagintaquatuor. Ita regnante Proca, futuræ Romæ sementis iacta est, etsi nondum germen appareret. Eodem anno regni ipsius Procæ, Babylonis regnum defecit. Et infrà: Babylon nouissimè eo tempore à Cyro Rege subuersa, quo primùm Roma à Tarquiniorum regum Dominatione liberata est. Siquidem sub vna eadémque conuenientia temporum illa cecidit, ista surrexit: Illa tunc primùm alienigenarum perpessa Dominatum, hęc tunc primùm etiam suorum aspernata fastigium. Illa tunc moriens, quasi dimisit hæreditatem: hæc verò pubescens, tunc se agnouit hæredem. Tunc Orientis occidit, & ortum est Occidentis imperium. Et iterùm infra: Babylon post annos mille centum sexagintaquatuor, quàm condita erat à Medis & Arbato rege eorum, præfecto autem suo spoliata, opibus & regno atque ipso rege priuata est: ipsa tamen posteà aliquamdiu mansit incolumis: Similiter & Roma post annos totidem, hoc est, mille centum sexagintaquatuor, à Gothis & Alarico rege eorum, comite autem suo irrupta & opibus spoliata, nunc regno manet adhuc & regnat incolumis. Quamuis intantùm arcanis statutis inter vtranque vrbem conuenientiæ totius ordo seruatus sit, vt & ibi præfectus eius Arbatus regnum inuaserit, & hic præfectus eius Attalus regnare tentauerit, tametsi apud hanc solam meritò Christiani imperatoris attentatio prophana vacuata sit: itaque hæc ad hoc præcipuè commemoranda credidi, vt tanto arcano ineffabilium iudiciorum Dei ex parte patefacto, intelligant hi, qui insipienter vtique de temporibus Christianis murmurant, vnum Deum disposuisse tempora, & in principio Babylonis, & in fine Romani imperij, illius clementiæ esse quòd viuimus: quòd autem miserè viuimus, intemperantiæ nostræ. Ecce similis Babyloniæ ortus & Romæ, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora, similia bona, similia mala: tamen nō similis exitus, similísve defectus. Illa enim regnum amisit, hæc retinet: Illa interfectione regis orbata, hæc incolumi Imperatore secura est. Et hoc quare? Quoniam ibi in rege libidinum turpitudo punita, hîc Christianæ religionis cōtinentissima æquitas in rege seruata est. Ibi absque religionis reuerentia auiditatem voluntatis licentia furoris impleuit: hîc & Christiani fuere, qui parcerent: & Christiani, quibus parcerent: & Christiani, propter quorum memoriam, & in quorum memoria parceretur. Regnum Christiani populi sine fine perseuerabit. Hoc enim certauit regnum Romanorum, vt totus orbis in vnum cōcurreret, & conueniret, vt vni Augusto census totius orbis describeretur. Hoc Deo auctore, præstitum est Christiano populo. Ipse nominatur per vniuersum orbem terrarum, ipse vni Christo verè & perpetualiter describitur. Non erit inane quod propheta dixit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et in Euangelio Marci: Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euangelium.

De Responsoriis de diuersis officiis collectis.
Cap. 77.

INueni quosdam responsorios dispersè positos per diuersa officia nocturnalia, qui non conueniebant cum cæteris, quales sunt: (Disrumpam vincula populi mei,) quem inueni inter responsorios de Machabæis: & tamen in historia Machabæorum non inuenitur. &, (Peccata mea sicut sagittæ infixæ sunt in me,) reperi inter eos qui de psalmis sunt; & tamen ipse non est assumptus de psalmis. Eadem ratio est de cæteris sequentibus, qui simul in vnum collecti, positi sunt in nostro Antiphonario post responsorios de prophetis. Collegique simul quasdam Antiphonas, quę consonant tempori exomologeseos, & solemus eos & eas canere per noctes, quando obseruatur ieiunium indictum, & ieiunium quatuor temporum anni.

De Antiphonis conuersis per conuenientiam soni in Alleluia. *Cap.* 78.

ANtiphonæ aliquæ sunt post responsorios collectę, quarum sonus redactus est in sola Alleluia sibi inuicem coniuncta, vt per Dominicas noctes super psalmos matutinales solum Alleluia audiatur, ad memorandam lætitiam futuræ resurrectionis, quæ restat in octaua die. Excipitur hymnus trium puerorum, de quo scriptum habemus in libello officiali.

De ordine Sepulturæ cuiuscumque Christianæ.
Cap. 79.

INueni in Romano & in Metensi Antiphonariis ordinem scriptum, quomodo fungi officio conueniat circa fines hominum, & circa sepulturam eorum. Ex vtrisque collegi ea, quæ recta mihi videbantur & rationabili cursui congruere, atque ea redacta in vnum corpus, posui sub vno textu in fine Antiphonarij nostri.

De Responsoriis, quæ cantabantur ab antiquis ante hymnum sanctæ Mariæ. *Cap.* 80.

INueni in vetusto Romano Antiphonario responsoria ad vesperos, quæ ego subinde audiui canere, & A cantaui: Sed quoniam maxima pars regionis nostræ non ea cantabat, neque potui rationem inuenire cantandi ea ante hymnum sanctæ Mariæ, cum ante hymnum Zachariæ non cantarentur, prætermisi ea: At nunc quia inueni ea in Romano Antiphonario, hic subiungo illa. In aduentu Domini Responsorius, Tu exurgens Domine misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. In natiuitate Domini. Responsorius, Benedictus qui venit in nomine Domini, Alleluia. Versus, Deus Dominus & illuxit nobis. In Epiphania Responsorius, Dies sanctificatus illuxit nobis, Alleluia Alleluia. Versus, Venite gentes, & adorate Dominum, Alleluia Alleluia. B In Dominicis noctibus, Responsorius Quam magnificata sunt opera tua Domine. Versus, Omnia in sapientia fecisti, repleta est terra opera tua Deus. Et iterum: Responsorius, Vsque ad vesperum, Quam magnificata sunt opera tua Domine. Versus, Omnia in sapientia, vt suprà. Infra hebdomadam Respõsorius, Adiutorium nostrum in nomine Domini. Versus, Qui fecit cælum & terram. Per duas hebdomadas infra Quadragesimam, Responsorius: Educ de carcere animam meam, vt confiteatur nomini tuo Domine. Versus, Periit fuga à me, & non est qui requirat animam meam. In sequentibus duabus hebdomadibus Responsorius, Esto nobis Domine turris fortitudinis à facie inimici. In nouissimis duabus hebdomadibus Respõsorius, Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me Domine Deus meus. Versus, Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero, ego autem in misericordia tua speraui. C In paschalibus diebus, Responsorius, Alleluia Alleluia. Versus, Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. In Ascensione Domini, Alleluia Alleluia. Versus, Ascendit Deus in iubilatione, & Dominis in voce tubæ. In diebus Pentecostes Responsorius, Alleluia, Alleluia. Versus Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui Alleluia Alleluia. In festiuitatibus Sanctorum de responsoriis proprijs quæ in nocte cantantur.

FINIS.

Quanquam H litera hoc loco ociosa videtur, tamen exemplaria vetera eā sic habent & apparet vsum eius apud veteres eū fuisse, vt aut herum Latinè, aut heern *Teutonice significaret, quēadmodum apud nos hodiè D.*

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM, AD HEISTVLPHVM ARCHIEPISCOPVM, LIBRI III.

PRÆFATIO.

DOMINO REVERENDISSIMO AC RELIgiosissimo Heistulpho Archiepiscopo, Rabanus minimus seruorum Dei, æternam in Christo optat salutem.

CVm te, sancte pater, pro merito summæ pietatis plurimi venerentur, & omnibus fidelibus causa magnæ fidei & sanæ doctrinæ honorabilis atque amabilis existas: congruum esse iudicaui, vt ego, in quem plurimum tuorum beneficiorum contulisti, aliquod munusculum, licet non condignum, tamen, vt credo, non ingratum, tuæ venerationi deferrem, nihil verens de precio, quia animus in bonitate diues, magis æstimat deuotionem offerentis, quam donum: & hac fiducia ausus sum partem laboris mei, quam in studio sacræ lectionis elaboraui, tibi, quem benignissimum atque æquissimum esse scio, vice muneris dirigere, vt à te, qualiscumque sit, reciperetur, ac tuo sacro iudicio probaretur: atque ad purum examinaretur. Quæstionibus ergo diuersis fratrum nostrorum, & maximè eorum, qui in sacris ordinibus pollebant, respondere compellebar, qui me de officio suo, & variis obseruationibus, quæ in Ecclesia Dei decentissimè obseruantur, sæpissimè interrogabant, & aliquibus eorū tunc dictis, aliquibus verò, scriptis, prout opportunitas loci ac temporis erat, secundum auctoritatem & stylum Maiorum ad interrogata respondi: sed non in hoc satis eis facere potui, qui me instantissime postulabant, immo cogebant, vt omnia hæc in vnum volumen congererem, vt haberent quo aliquo modo inquisitionibus suis facerent satis, & in vno codice simul scriptum reperirēt, quæ anteà non simul, sed speciatim singuli, prout interrogabant, in foliis scripta habuerāt. Quibus consensi, & quod rogabant, feci quantum potui. Nam de hoc tres libros edidi. Quorum primus de Ecclesiasticis ordinibus, & de veste sacerdotali continet. Item, de quatuor charismatibus Ecclesiæ, id est, Baptismo & Chrismate, Corpore & sanguine Domini, & de officio Missæ secundùm morem Romanæ Ecclesiæ. Secundus autem liber continet de officio canonicarum horarum, & de ieiunio, confessione, ac pœnitentia: de legitimis quoque ieiuniis, & festiuitatibus variis, de lectionibus & cantu ecclesiastico: de fide catholica, & è contrario de variis hæresibus. Tertius verò liber edocet, quomodo omnia quæ in diuinis libris scripta sunt, inuestiganda atque discenda sunt: necnon & ea quæ in gentilium studiis & artibus ecclesiastico viro scrutari vtilia sunt: Nouissime vero liber ipse exponit, quomodo oportet eos, qui docendi officium gerunt, diuersos auditores diuersis allocutionibus admonere, & in doctrina ecclesiastica fideliter erudire. Et quia hæc omnia, quæ diximus, ad clericorum officium maximè pertinent, qui locum regiminis in Ecclesia tenent, & de vniuersis legitimis Dei populum instruere debent, placuit ipsos libros de institutione clericorum nuncupari, id est, cum qua se vel sibi subditos ad seruitium diuinum instruere debent. Proinde obsecro te, sancte pater, vt oblatum tibi opus suscipias, ac pie relegens, diligenter illud examines: & ita quæ in eo rationabiliter inueneris dictata, ei hoc tribuas, à quo est omnis ratio creata: si qua verò inconsiderate repereris prolata, tuo studio citiùs reddas illa emendata, & (sic credo) legentibus erunt vtilia. Tuo enim magisterio semper me libens subdam, à quo recordor me accepisse dignitatem ecclesiasticam. Confido tamen omnipotentis Dei gratiæ, quod fidem & sensum catholicum in omnibus tenuerim, nec per me quasi ex me ea protuli, sed auctoritati innitens Maiorum, per omnia illorum vestigia sum secutus: Cyprianum dico atque Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, Ioannem Damascenum, Cassiodorum atque Isidorum, & cæteros nonnullos, quorum dicta alicubi in ipso opere (ita vt ab eis scripta sunt) pro conuenientia posui: alicubi quoque eorum sensum meis verbis propter breuitatem operis strictim enunciaui: Interdum vero, vbi necesse fuit, secundum exemplar eorum quædam sensu meo protuli: In omnibus tamen (ni fallor) catholicam imitatus sum veritatem, à qua (si Dominus adiuuerit) non patiar vllo modo diuelli, quam & te præ omnibus habere atque amare confido: & ideo tua suffragia supplex peto, vt ipsa veritas, omnium creatrix atque gubernatrix, licet non meis meritis, tamen propter tuam sacratissimam orationem me in se sine vllo deuio erroris in æternum conseruare dignetur. Beatitudinem tuam opto semper bene valere in omnibus, sancte pater, memorem nostri.

EPICEDION RABANI MAVRI IN SVAM VITAM.

LEctor honeste, meam si vis cognoscere vitam
 Tempore mortali, discere sic poteris:
Vrbe quidem hac genitus sum, ac sacro fonte renatus
 In Fulda, post hæc dogma sacrum didici.
Quo monachus factus, seniorum iussa sequebar,
 Norma mihi vitæ regula sancta fuit.
Sed licet incaute hanc, nec fixe semper haberem,
 Cella tamen mihimet mansio grata fuit.
Ast vbi iam plures transissent temporis anni,
 Conuenere viri, vertere facta loci.
Me abstraxere domo inualidum, regique tulere,
 Poscentes fungi præsulis officio
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum est,
 Nec pastoris opus iure bene placitum,
Promptus erat animus, sed tardus: debile corpus:
 Feci quod poteram, quódque Deus dederat.
Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, iuuando,
 Commendes Christo me vt precibus Domino.
Iudicis æterni me vt gratia saluet in æuum,
 Non meritum adspiciens, sed pietatis opus.
Raban nempe mihi nomen, & lectio dulcis
 Diuinæ legis semper vbique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cælestia regna,
 Et veram requiem semper in arce poli.

FINIS.

EIVSDEM AD FRATRES FVLDENSES EPIGRAMMA.

CErnite quid voluit, fratres, sententia legis,
 Quæ mandat rite noscere verba Dei.
Aures quisquis habet, hic audiat, inquit, apertas,
 Quid dicat sanctus Spiritus Ecclesiis.
Cui Psalmista pari concordat grammate, plebem
 In legem Domini cernere rite iubens.
Sic quoque nos semper oculis atque auribus est fas,
 Intentis fratres discere verba Dei.
Quid mandet dictis, quid factis indicet ipsis,
 Quæ codex geminus continet ille suus:
Quid celebrando piis signet charissima Christi
 Sponsa sacramentis, & studiis variis.
Namque poposcistis hæc vobis reddere scriptis,
 Exhibui paruis hæc tribus ipse libris.
Quid cultura velit, gradibus quid nunciet almis,
 Quid prece, quid festis sancta Dei Ecclesia.
Dogmata quæ cunctis pia discere, quæve docere,
 Condecet ordinibus mystica dicta Dei.
Sed licet hæc tota non possum carpere scriptis,
 Plurima complexus hic tamen arte dedi.
Hæc ego peccator HRabanus dona tonantis,
 Vobiscum capiens, nunc pia participo.
Supplex vos posco, testans per sceptra tonantis,
 Me vt commendetis vos precibus Domino.
Quatenus ipse pius concedat dona salutis,
 Vobiscum mihimet regna beata poli.
Christus dux vester, Christus rex, Christus amator,
 Semper vos saluet summus in arce Deus.

LIBRI PRIMI CAPITA.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

LIBRI TERTII CAPITA.

FINIS.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM LIBER PRIMVS.

DE VNA DEI ECCLESIAE Catholica. *Cap. I.*

ECCLESIA ergo Dei Catholica, quæ per totum orbem dilatata diffunditur, Christi nomine nobilitata glorificatur. Omnis enim homo qui rectæ fidei existit particeps, & sacro baptisma regeneratur, à Christo Christianus vocatur, & Dei patris atque Ecclesiæ matris noscitur esse filius. ἐκκλησία Græcum est, quod in Latinum vertitur Conuocatio siue Conuentus, eo quod omnes conuocat ad se. Catholica autem dicitur, id est, vniuersalis: quia in toto mundo vna est Ecclesia Christi, quæ & sponsa & corpus eius est.

De tribus ordinibus Ecclesiæ. Cap. 2.

SVnt tamen tres ordines in Ecclesia: Conuersantium, id est, Laicorum, Monachorum, & Clericorum. Quorum primus, id est, laicus ordo, popularis interpretatur. λαὸς enim Græce, populus Latine dicitur. Secundus est Monachicus, id est, singulariter conuersans, hoc est, à seculari conuersatione remotus. μονὰς enim Græce singularitas dicitur, & monachus singularis vel solitarius. Tertius est ordo clericalis. κλῆρος quippe Græce, sors vel hæreditas dicitur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, quem primum ab Apostolis legimus ordinatum: sic & eos quos illis temporibus ecclesiarum principes ordinabant, sorte legebant. Nam & hæreditas Græcè κληρονομία appellatur, & hæres cleronomos. Propterea *ergo* dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominum partem habent, sicut de eis scriptum est loquente Domino: Ego, hæreditas eorum. Vnde oportet vt qui Deum hæreditate possident, absque vllo impedimento seculi, Deo seruire studeant, vt congruè illud Psalmistæ dicere possint: Dominus pars hæreditatis meæ. Iste autem ordo iure præponitur in Ecclesia, quia in sanctis deseruit, & sacramenta populis dispensat. Sicut enim in veteri testamento tribus Leui præ cæteris tribubus peculiariter à Domino electa est ad seruiendum illi per diuersa officia in tabernaculo, quod est Ecclesia præsens, vt seruiant ei die ac nocte in templo sancto eius, vt sint populo in his quæ ad Deum pertinent, doceántque populum Dei omnia præcepta eius, & offerant Deo dona & sacrificia pro sua & populi ignorantia, & iudicent inter iustum & iniustum, & discernant inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum.

De Tonsura Clericorum. *Cap. 3.*

TOnsuræ ecclesiasticæ vsus à Nazaræis (ni fallor) exortus est, qui prius crine seruato, denuo post vitæ magnæ continentiam deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem sacrificij ponere iubebātur,

A scilicet vt perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt hi qui in diuinis cultibus mancipati Domino consecrantur: quasi Nazaræi, id est, sancti Dei crine præciso innouentur. Hoc quippe & Ezechieli prophetæ iubetur dicente Domino. Tu fili hominis sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum & barbā: videlicet quia & ipse ex sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis deseruiebat. Hoc & Nazaræos illos Priscillam & Aquilam in Actibus Apostolorum primos fecisse legimus, Paulum quoque Apostolum, & quosdam discipulorum Christi, qui in huiusmodi cultu imitandi extiterunt. Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo agitur: scilicet vt hoc signo vitia in religione resecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur, atque inde innouatis sensibus vt comis rudibus enitescamus, expoliantes nos, iuxta Apostolum, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem Dei. Quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, vbi ipsa mens noscitur habitare. Quod vero detonso superius capite, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium, regnumque Ecclesiæ in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hæc ex bysso confecta, rotunda erat quasi sphæra media, & hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem aurea, latitudo est circuli, quæ regnum capita cingit. Vtrúque itaq; signum exprimitur in capite clericorum, vt impleatur etiam corporis quadam similitudine, quod scriptum est, Petro Apostolo dicente: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Quæritur autem, cur modò (sicut apud antiquos Nazaræos) non ante coma nutritur, & sic tondetur? Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid sit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apostolus, Cum transieris ad Christum, aufertur velamen. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moysis, & adspectum filiorum Israel, hoc significabat illis temporibus etiam coma Sanctorum. Nam & Apostolus comam pro velamento esse dicit. Proinde iam non oportet, vt velentur crinibus capita eorum, qui Domino consecrantur, sed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, iam in Euangelio declaratum est. Sunt quoque quidam doctorum, qui asserunt, diuersas ob causas Petrum Apostolum hunc ritum primum sumpsisse primitus, vt formam & similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redēptione nostra crucis patibulum subiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde, vt sacerdotes veteris & noui testamenti, in tonsura & habitu discernerentur. Postremo, vt idem Apostolus suíque successores, & sesquipedes ridiculosum † gannaturæ ludibrium in populo Romano portarent: quia & horum barones, hostes exercitus superatos, sub corona vendere solebant. Sed de his quid suscipiatur, lectoris iudicio derelinqui-

Ezec. 5. Act. 18. Act. 21. Coloss. 3. 1. Pet. 2. 2. Cor. 3.

mus. Veniamus ergo nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorúmque originem, & gradus singulariter demonstremus.

De Gradibus Ecclesiasticis. Cap. 4.

SVnt autem gradus Ecclesiastici octo, quorum nomina hæc sunt: Ostiarius, Psalmista siue Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter atque Episcopus. Initium quidem sacerdotij in veteri testamento Aaron fuit: quamquam & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob, legitur & Noe altare ædificasse, & super illud Domino holocaustum obtulisse: Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate, ista fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primúsque pontificali stola infulatus victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cúmque laueris patrē cum filiis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & Superhumerali, & Rationali quod constringes balteo, & pones tiaram in capite eius, & laminam sanctam super tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras, erúntque sacerdotes mei religione perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron sacerdotem summum, id est, episcopum fuisse, nam filios eius presbyterorum figuram præmonstrasse. Fuerunt enim filij Aaron & ipsi sacerdotes, quibus merito adstare debuissent Leuitæ sicut summo sacerdoti. Moyses verò huius facti mediator Christum significat. In nouo autem testamento post Christum sacerdotalis ordo à Petro cœpit. Ipsi enim primùm datus est Pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Christus Dominus: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergo ligandi, atque soluendi potestatem primus accepit, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Siquidem cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi, Euangelium prædicauerunt, quibus decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum, qui iam non genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut primum secundum ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque merito, fide & doctrina, quæ in eum gratia diuina contulerit. Quod vero per manus impositionem à prædecessoribus Dei sacerdotibus episcopi ordinantur, antiqua est institutio. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob benedixit ei, & Iacob filiis. Sed & Moyses super caput Iesu Naue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel: sic & impletor legis & prophetarum Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est: Et produxit illos foras in Bethaniam, & eleuauit manus suas, & benedixit eis. Factúmque est cum benedixisset illis, discessit ab eis, & ipsi reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto Spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in episcopatū, & sic missi sunt ad euangelizandum. Porro quod episcopus non ab vno, sed à cunctis comprouincialibus episcopis ordinatur, id propter hæreses agnoscitur institutum, nè aliquid contra fidem Ecclesiæ, vnius tyrannica auctoritas moliretur. Ideòque ab omnibus conuenientibus instituitur: aut non minus, quā à tribus præsentibus, cæteris tamen consentientibus testimonio literarū. Huic autem dum consecratur, datur baculus, vt eius indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat, Datur & annulus, propter

Exo. 29.

Matt. 16.

Luc. 24.

Act. 13.

signum pontificalis honoris, vel signaculum secretorum. Nam multa sunt, quæ ante carnalium minúsque intelligentium sensus occultantes sacerdotes, quasi sub signaculo condunt, ne indignis quibusque Dei sacramenta aperiantur.

De ordine tripartito Episcoporum. Cap. 5.

ORdo autem episcoporum tripartitus est, id est, in Patriarchis, Archiepiscopis, qui & metropolitani sunt, & in Episcopis. πατριάρχης Græca lingua, pater principum siue summus patrum interpretatur, quia primum, id est, Apostolicum retinet locum: & ideò quod summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut archiepiscopus* Antiochenus Episcopus, atque Alexandrinus antistes. ἀρχιεπίσκοπος Græco vocabulo dicitur, quod sit summus vel princeps episcoporum. tenet enim vicem Apostolicam, & præsidet Episcopis cæteris. Singulis enim prouinciis præeminet, quorum auctoritate & doctrina cæteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus reliquis Episcopis nihil agere licet, nisi quod singulis in propria parochia commendatum est. Solicitudo enim totius prouinciæ ipsi commissa est, & omnes superius designati ordines, vno eodémque vocabulo Episcopi nominantur, sed priuato nomine quidem vtuntur propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperunt. Metropolitanus autem idem vocatur, eo quod præsideat illi ciuitati, quæ cæteris ciuitatibus in eadem prouincia constitutis quodammodo mater sit. μητρόπολις ergo Græce, mater ciuitatum interpretatur. Episcopatus autem vocabulum inde dictum, quod ille qui superefficitur, superintendat, curam scilicet subditorum gerens. σκοπεῖν enim, Latine intendere dicitur. ~~ἐπίσκοποι~~ autem Græce, Latine speculatores siue Superintendentes interpretantur. Nam speculator est præpositus in Ecclesia dictus, eo quod speculetur atque prospiciat populorum infra se positorum mores & vitam: intimet vnicuique actus suos, sicut Dominus ad Ezechielem dixit prophetam: Et tu, inquit, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram, & reliqua. Pontifex princeps sacerdotum est, quasi via sequentium: ipse & summus sacerdos, ipse pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit sacerdotes atque Leuitas, ipse omnes ordines ecclesiasticos disponit, ipse quid vnusquisque facere debeat, ostendit. Antistes autem idem dictus est, eo quod antestet. primus enim est in ordine ecclesiæ, & supra se nullum habet sacerdotem. Sacerdos quidem nomen habet compositum ex Græco & Latino, quasi sacrum dans. Dispensat ergo mysteria cælestia, fidelibus baptismum tradit, corpus & sanguinem Christi distribuit, & verbum Dei prædicat. Sacerdos autem vocari potest, siue Episcopus sit, siue presbyter. Episcopi autem Apostolorum vicem in Ecclesia tenent, sicut supra diximus. Et chorepiscopi, qui vicarij sunt episcoporum, ad exemplum LXX. seniorum constituti sunt: nec aliquid eis magis licet in Ecclesia ordinare aut constituere, nisi quantum eis conceditur à legitimis Episcopis, qui sedem & regimen integrum in Ecclesiis obtinent. Ordinati sunt autem chorepiscopi propter pauperum curam, qui in agris & villis consistunt, ne eis solatium confirmationis deesset. Dicti sunt autem chorepiscopi, quia de choro sunt sacerdotum: hi autem à solo Episcopo ciuitatis cui adiacent, ordinantur, sicut presbyteri.

De Presbyteris. Cap. 6.

PResbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis, vt dictum est, Aaron. Qui enim sacerdotes in veteri testamento vocabantur, hi sunt qui nunc appellātur presbyteri: & qui tunc princeps sacerdotum, nunc Episcopus vocatur. πρεσβύτερος enim Græce, Latine senior in-

terpretatur. Non pro ætate autem vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem & doctrinam sapientiæ quam acceperunt, presbyteri nominantur, sicut per Sapientiam dicitur: Gloria senum canities. & item: Canities hominum prudentia eius. Vnde & apud veteres idem & episcopi & presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis. Et Paulus Apostolus ad Titum scribens: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui, si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. & statim subiungit: Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, & reliqua. Et ad Philippenses, episcopis & diaconibus scribit, cum vna ciuitas plures episcopos habere non possit, sed sub episcoporum nomine presbyteros complexus est. Ideo autem presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sicut episcopi, id est, in confectione diuini corporis & sanguinis, & in baptismate, & in officio prædicandi. Sed licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent, quod nec chrismate frontem signant, nec paracletum spiritum dant, quod solis episcopis deberi, lectio Actus Apostolorum demonstrat: nec ordinare clericos in sacris ordinibus possunt, quod episcopis propter vnitatem & concordiam reseruatur. Secundi vero ordinis viri, presbyteri sunt, quorum typum præferebant septuaginta viri in veteri testamento, in quibus Dominus spiritum Moysis propagauit, vt talibus adiutoribus vsus in populo, innumeras multitudines facile gubernaret. Sic & paternæ plenitudinis abundātia transfusa est in Eleazaro & Ithamaro, vt ad hostias salutares & frequentioris officij sacramentum, ministerium sufficeret sacerdotum. Sic & apostolis Christi, doctores, fidei comites additi sunt, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt, & per euangelicam doctrinam dilatauerunt.

De diaconis. Cap. 7.

LEuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei, mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus, & dixit ad Mosen, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursus Leui tribus in diuini cultus mysterio ordinaretur, & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, & rursus ipsi deponerent, & rursus ipsi componerent. Hi Græce διάκονες, Latinè ministri dicuntur, quod sicut in sacerdote consecratio, ita & in diacono ministerij dispensatio habetur. In veteri testamēto excubabant in tabernaculo testimonij ad præcepta Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi: veruntamen ad vasa sanctuarij & ad altare non accedebant, sicut mandauerat Dominus Aaron, dicens: Ecce dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donum Domino, vt seruiant in ministeriis tabernaculi eius: tu autē & filij tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. & reliqua. Hi à vigintiquinque annis & supra ingrediebantur, vt ministrarent in tabernaculo fœderis: cúmque quinquagesimum annum ætatis explebant, seruire cessabant, & erant ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, vt custodirent quæ sibi fuerant commendata. In nouo autem testamento apostoli septem diaconos, propter sacramentum eiusdem numeri, ordinauerunt ad ministerium sacrum & officium altaris, qui leguntur etiam & prædicasse, & baptizasse non paucos, sicut sanctus Stephanus disputauit contra Iudæos, & Philippus baptizato eunucho euangelizauit ciuitatibus cunctis donec veniret Cæsaream, & in Samaria prædicabat, & baptizabat eos qui ab apostolis Petro & Iohanne postmodum confirmabantur. Sed baptizare eis modo coram episcopis siue presbyteris licitum est. Cæteris autem non licet, nisi prædictis fortassis officiis longius constitutis, necessitas extrema compellat. Hi enim sunt (quos in Apocalypsi legimus) septem angeli, tubis canētes: Hi sunt septem candelabra aurea. Hi sunt voces tonitruorum septem. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis. Ipsi enim, vt aures habeamus ad Deum, acclamant. Ipsi quoque euangelizant. Sine his sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam sacerdotibus, propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit à diacono. Leuitæ offerunt oblationes in altaria. Leuitæ componunt mensam Domini. Leuitæ operiunt arcam testamenti: Non enim omnes vident altare mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant, qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quíque propterea altari albis indui assistunt, vt hinc admoniti, cælestem vitam habeant, candidíque ad hostias & immaculati accedant. Quos primus fecit Syluester Papa, tricesimusquartus pontifex in Romana ecclesia post Petrum Dalmaticis vti, & constituit vt pallio linostimo eorum læua tegeretur, sicut in gestis pontificalibus continetur.

Apoc. 8.

De subdiaconis. Cap. 8.

HYpodiacones Græce, quos nos subdiacones dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdræ testatur, quod interpretatur, in humilitate Domino seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in euangelio Iohannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit confiteri, quique etiam ad primum Domino ad diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Isti quoque vasa corporis & sanguinis Domini diaconibus ad altare offerunt. De quibus quidem placuit patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti & continentes ab vxoribus sint, & ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis, Propheta docente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi ergo cum ordinantur, non suscipiunt manus impositionem sicut sacerdotes & Leuitæ, sed patenam tantum & calicem de manu episcopi, & ab archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium.

ὑποδιάκονες. Iohan. 1. Esa. 52.

De Acolytis. Cap. 9.

Ἀκόλυτοι Græce, Latine ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est euangelium, aut sacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras dum sol eodem tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in euangelio legitur: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quorum typum præferebāt illi, qui Domini mandato in tabernaculo lucernas quotidie accendebant super candelabrum positas.

Iohan. 1.

De Exorcistis. Cap. 10.

Ἐξορκίσαι, ex Græco in Latinum adiurantes seu increpantes vocantur. Inuocant enim super catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus, regem Salomonem excogitasse, suámque gentem docuisse modos exorcismi, id est,

adiutationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, & cæt. (Act. 19.) Inuenimus eos quos Esdras actores memorat templi, eos nunc esse exorcistas in Ecclesia Dei. fuerunt enim sub Esdra actores templi, seruorum Salomonis filij, qui actum templi totius sub cura sua haberent, non tamen sacerdotalibus officijs ministrarent, aut sacris oblationibus deseruirent. Nullam ergò aliam curam habebant actores templi, nisi ad sarta tecta reficienda, vt quæcumque fuissent veterata in ædificio templi aut delapsa per eosdem actores de thesauris Dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo exactores templi, exorcistæ sunt in populo Dei. Quomodo enim actor prudens & bonis scit, quis sit Domini sui census, & omnis substantiæ modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia, sic exorcista redigit in sua diligentia totius regni Domini secreta, vt memoriæ mandet de scripturarum sacramentis, vnde exerceat scilicet donum, quod illi est à Spiritu sancto concessum secundum Apostoli præconium. Exorcistas enim memorat Apostolus cum dicit: Nunquid omnes donationes habent sanationum? (1. Cor. 12.) Hi enim cùm ordinantur, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente eis Episcopo: Accipite & commendate memoriæ, & habete potestatem imponendi manus super energumenos siue catechumenos, vt imperetis immundis spiritibus, & abijciatis.

De Lectoribus. Cap. 11.

LEctores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: isti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Licet & quidam lectores ita miseranter pronuncient, vt quosdam ad luctum lamentationémque compellant. Iidem etiam & pronunciatores vocantur, quod porro adnunciant. tanta enim & tam clara eorum erit vox, vt quantumuis longè positorum aures adimpleant. Lectorum ordo formam & initium à prophetis sumpsit. Sunt ergo lectores, qui verbum DEI prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. (Esa. 58.) Isti quippe dum ordinantur, primum de eorum conuersatione Episcopus verbum facit ad populum, deinde coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum adnunciandum. Iste ergo doctrina & libris debet esse imbutus, sensuúmque ac verborum scientia perornatus, vt distinctè & apertè sonans, audientium corda possit instruere. Psalmistarum, id est, cantatorum principes siue auctores, fuere Dauid siue Asaph. Isti enim post Moysen psalmos primi composuere & cantauere. Mortuo Asaph, filij eius in hunc ordinem subrogati sunt à Dauid, erántque psalmistæ per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebant, candidis induti stolis, ad vocem vnius respondente choro. Ex hoc veteri more Ecclesia sumpsit exemplum nutriendi psalmistas, quorum cantibus ad affectum Dei, mentes audientium excitentur. Psalmistam autem & voce & arte præclarum, illustrémque esse oportet, ita vt ad delectamentum dulcedinis animos incitet auditorum. Solent autem ad hoc officium etiam absque scientia Episcopi, sola iussione presbyteri eligi quique, quos in cantandi arte probabyles esse constiterit.

De Ostiariis. Cap. 12.

OStiarij sunt, qui & æditui & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, quíque ordinati per vices suas, omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem ostiarij, quod præsint ostijs templi. ipsi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

Quos oporteat ad sacrum ordinem accedere, & quo ordine. Cap. 13.

CAnones & decreta Zosimi Papæ decernunt vt clericus, qui ad sacrum ordinem accedit, inter lectores siue exorcistas quinque annos exoluat, exinde acolytus vel subdiaconus quatuor annis fiat. Ad benedictionem quoque diaconatus non minoris ætatis quam xxv. annorum accedat, in quo ordine quinque annis expletis, si inculpabiliter ministrauerit, ad presbyteratus honorem promoueri poterit, non tamen ante triginta annos ætatis, licet valde dignus sit: quia & Dominus noster non ante tricesimum annum prædicare exorsus est. De quo gradu si eum auctior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum accipere poterit: hac tamen lege seruata, vt neque bigamus pœnitens, nec neophytus ad hos gradus possit admitti.

De Vestibus sacerdotalibus. Cap. 14.

DE veste ergo sacerdotali moderna, ad antiquum veteris testamenti habitum, comparationem facientes, secundum Maiorum sensum, quid mystice significet, prosequamur.

De Superhumerali. Cap. 15.

PRimum ergo eorum indumentum est Ephod Bad, quod interpretatur superhumerale lineum, quod significat munditiam bonorum operum. Hinc bene in lege, cum Dominus de veste sacerdotali Moysen instituit, primum de Superhumerali faciendo præcepit: quia quisquis ad sacerdotium magisteriúmque populi Dei promouendus est, primum eius debent opera cognosci, vt dum hoc, quod foris omnibus patet, inreprehensibile patuerit, conuenienter ex tempore & integritas cordis eius, & fidei synceritas scrutetur.

De Podêre, id est, tunica linea. Cap. 16.

SEcundum est linea tunica, quæ Græce ποδήρης, Latine talaris dicitur, eo quod ad talos vsque descendat. Hác Iosephus byssinam vocat, cuius significatio mystica in promptu est. Cum enim constet, lino vel bysso continentiam & castitatem significari, strictam habent lineam sacerdotes, cum propositum continentiæ non eneruiter, sed studiose conseruant. Hæc ad talos vsque descendit, quia vsque ad finem vitæ huius bonis operibus insistere debet sacerdos, præcipiente ac promittente Domino, Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

De Cingulo. Cap. 17.

TErtium vestimentũ est cingulum siue balteum, quo vtuntur, ne tunica ipsa defluat, & gressum impediat, hoc nimirum custodiam mentis significat. Qui enim tunica talari indutus absque cingulo incedit, defluit tunica, ac relicto corpore, ventis & frigoribus intrandi spatium tribuit: quin & præpeditis gressibus, incedendi vsum retardat, vel etiam calcantibus se, causa efficitur ruinæ. Ergo lineas induunt sacerdotes, vt castitatem habeant: accinguntur balteis, ne ipsa castitas sit remissa & negligens, ne vento elationis animum perflandi aditum impendat, ne crescente iniquitate refrigescere faciat charitatem ipsorum, ne bonorum gressus operum iactantia suæ præsumptionis impediat, ne præpedito virtutum cursu ipsa etiam terrestris concupiscentiæ sordibus polluta vilescat, & ad vltimum, auctorem suum ad ruinam superbiendo impellat.

De Phanone. Cap. 18.

QVartum verò, mappula siue mantile, sacerdotis indumentum est, quod vulgo phanonem vocant, quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur, quádo Missæ officium agitur, vt paratos ad ministerium mensæ Domini populus conspiciat. Mappæ ergo, conuiuij & epularũ appositarũ linteamina sunt, vnde diminutiuum

mappula, sicut & mantilia, nunc pro operiendis mensis sunt: quæ, vt nomen ipsorum indicat, olim tergendis manibus præbebantur. Oportet ergo sacerdotes & ministros altaris mappulas manibus tenere, quorum officium est, diuina sacramenta conficere, vt cum deuotione mentis opus spontaneum concordet: dignè exerceatur officium, quod piè diuino est munere collatum.

De Orario, id est, stola. *Cap.* 19.

QVintum quoque est, quod orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodò eis personis vti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum. Bene etiam oratoribus Christi, orarium habere conuenit, quia cùm indumentum eorum officio proprio concinat, & ipsi sedulò ad verbi ministerium cohortentur, & plebis ipsis commissa, indicium salutare conspiciens, ad meditationem legis concurrere feruentiùs admonetur. Aptè ergò orarium collum simul & pectus tegit sacerdotis, vt inde instruatur, quòd quicquid ore proferat, tractatu summæ rationis attendat, vt illud Apostoli semper in eo impleatur quo dicit: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. & iterùm: Os nostrum ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est: Ne fortè si improuisè & irrationabiliter loquatur, damnum patiatur, Salomone attestante, qui ait: Cor sapientis erudiet os eius, & labiis illius addet gratiam. item, Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

De Dalmatica. *Cap.* 20.

SExtum namque est, quòd dalmatica à Dalmatia Græciæ prouincia, in qua primum texta est, nuncupatur. Hæc vestis in modum est crucis facta, & passionis Domini indicium est. Habet quoque & purpureos tramites ipsa tunica à summo vsq; ad ima, antè ac retrò descendens, necnon & per vtranque manicam: vt admoneatur minister Domini per habitus sui speciem, cuius muneris particeps est, vt cùm per mysticam oblationem passionis Dominicæ commemorationem agit, ipse in eo fiat hostia Deo acceptabilis.

De Casula. *Cap.* 21.

SEptimum sacerdotale indumentum est, quod casulam vocant. dicta est autem per diminutionem à casa, eo quòd totum hominem tegat, quasi minor casa. hanc Græci planetam nominant. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera omnia interiùs per suum munimem tegit & seruat. Hanc ergo vestem possumus intelligere charitatem, quæ cunctis virtutibus supereminet, & earum decorem suo tutamine protegit & illustrat. Nec enim vllus iam erit virtutum splendor, si non eas charitatis irradiauerit fulgor, quod ostendit Apostolus, dicens: Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens: Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas numquàm excidit, & reliqua. Sine hac, nec sacerdos ipse ad altare appropinquare debet, nec munus offerre, nec preces fundere. Vndè veritas ipsa dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Et item: Cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùm aliquem, & reliqua. De hoc itaque spiritali virtutum indumento, Apostolus ad Colossenses ita scripsit: Induite, inquit, vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, & cætera: Et de charitatis eminentia paulò pòst subiunxit, dicens: Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis.

De Sandaliis. *Cap.* 22.

INduunt quoque sacerdotes pedes sandaliis siue soleis, quod genus calceamenti euangelica auctoritate eis est concessum vt Marci euangelium testatur: quia hoc calceamentum mysticam significationem habet, vt pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, id est, vt nec occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Nam scriptum est in Apostolo: Et calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. Sicut ergo sandalia partem pedis tegunt, partem inopertam relinquunt: ita & Euangelij doctores partim Euangelium operire, partimque aperire debent: ita videlicet, vt fidelis & deuotus sufficientem habeat doctrinam, & infidelis & contemptor non inueniat blasphemandi materiam. Admonet etiam & nos hoc genus calceamenti, vt carni nostræ & corpori in necessitatibus consulamus, non in libidinis lasciuiam defluamus, de quibus vtrisque nos diuina lex instruit. Scriptum est enim, Carnem tuam ne despexeris. & item: Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.

Mar. 6. — Ephe. 6. — Esa. 58. — Rom. 13.

De Pallio. *Cap.* 23.

SVper hæc autem omnia summo pontifici (qui Archiepiscopus vocatur) propter Apostolicam vicem pallij honor decernitur, quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, vt ipso indutus pontifex, à tergo & pectore crucem habeat, suáque mente piè & dignè de passione redemptoris cogitet, ac populo, pro quo Dominum deprecatur, redemptionis suæ signaculum demonstret. Condecet quoque benè, vt ipsa Apostolica dignitas Apostolicum virum faciat, vt plena deuotione, sano sermone, & digna operatione possit dicere cum Apostolo: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Hæc quæque de habitu sacerdotali ad sensum secundùm modulum ingenioli nostri breuiter diximus, non præiudicantes his, qui congruentiùs & digniùs de eadem re possint scribere, & pleniùs disputare.

Gal. 6.

De Sacramentis Ecclesiæ. *Cap.* 24.

DE sacramentis autem quæ in Ecclesia fiunt, oportet vt sequens sermo exponat, atque declaret ritum sacerdotalem. Sunt autem sacramenta, Baptismum & Chrisma, Corpus & sanguis, quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretiùs salutem eorundem sacramentorum operatur: vnde & à secretis virtutibus vel sacris, sacramenta dicuntur. Quæ ideò fructuosè penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens spiritus, eundem sacramentorum latenter operatur effectum. Vnde seu per bonos, seu per malos ministros intra Ecclesiam Dei dispensentur, nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur hæc dona, nec malorum attenuantur: quia neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, vndè & Græcè μυστήριον dicitur, quod secretam & reconditam habeat repositionem.

1. Cor. 3.

De Baptismatis sacramento. *Cap.* 25.

PRimum autem sacramentorum est Baptismum, quia antequàm sancto chrismate vngatur aliquis, aut corporis & sanguinis CHRISTI βάπτισμα Græcè, Latinè tinctio interpretatur, quæ non tantùm ob hoc, quod homo in aquam mergitur, tinctio dicitur: sed quia spiritu gratiæ ibi in melius immutatur, & longè aliud quàm erat, efficitur. Primùm homines fœdi eramus deformitate peccatorum: in ipsa tinctione pulchri dealbatione virtutum efficimur. Vnde & in Canticis scribitur Canticorum: Quæ est ista quæ ascendit quasi dealbata? Cuius mysterium non aliter nisi sub Trinitatis designatione, id est, Patris & Filij & Spiritus sancti cogni-

Cant. 8. iuxta lxx.

Matt.vlt. tione, completur, dicente Domino ad Apostolos: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sicut enim in tribus testibus stat omne verbum, ita sacramentum confirmat ternarius numerus, nominum diuinorum. Quòd autem per aquam baptismum datur, hæc ratio est: Voluit enim Dominus, vt res illa inuisibilis per congruentiam, sed profectò incontrectabile & inuisibile impenderetur elementum, super quod etiam in principio ferebatur Spiritus sanctus. Nam sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, ita in principio superferebatur Spiritus sanctus aquis. Sicut aqua expurgat exterius corpus, ita latenter eius mysterio per Spiritum sanctum purificatur & animus; cuius sanctificatio ita est: Inuocato enim Deo, descendit Spiritus sanctus de cælis, & medicatis aquis, sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur. Vtrumque enim baptizando necesse est adhiberi, & baptismi lauacrum, & Spiritus sancti purgatio, quia ait Saluator: (Ioan.3.) Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Sed ante baptismum, catechizandi debet in hominem peruenire officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. (Matt.28.) Nam in Euangelio secundùm Matthæum legitur, quòd post resurrectionem Dominus Apostolis præceperit, vt in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti docerent, & baptizarent omnes gentes, id est, priùs fidem Dei illis insinuarent, & sic credentes in remissionem peccatorum baptizarent. (Mar.16.) Hinc est quòd secundùm Marcum idem Dominus legitur præposuisse fidem baptismati, cùm ita dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. (Ioan.9.) & Ioanne teste, priùs ipse Iesus cæci nati oculos luto ex sputo facto superliniuit, & sic ad aquas Siloæ misit: quia priùs debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismú iam credulus admitti, vt sciat cuius gratiæ in eo est particeps, & cui iam debitor fiat deinceps.

De Catechumenis. Cap. 26.

(Isid.lib.2.c. 20.& 21.) Catechumenus autem dicitur, pro eo quòd adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum recepit. Nam κατηχούμενος, Græcè, latinè auditor interpretatur. & quia primum exhortationis præceptum in lege est, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est, (Deut.6.) inde est, vt is cui per sacerdotem quasi per Moysen Deus loquitur, catechumenus, id est, audiens nominetur: scilicet vt verum agnoscens Dominum, relinquat errores varios idolorum. Puto autem omnes à Ioanne in pœnitentiam baptizatos, catechumenorum prætulisse figuram. Post catechumenos autem, secundus gradus est Competentium. Competentes autem sunt, qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, ad gratiam Christi percipiendam festinant: ideóque appellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes. Nam catechumeni tantùm audiunt, necdum petunt. Sunt enim quasi hospites & vicini fidelium, deforis audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles. Competentes autem iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id est, imbuuntur instructione fidei & sacramentorum. Istis enim traditur salutare symbolum: quasi commonitorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscant, quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant. Notandum autem quòd in Ecclesia Saluatoris, paruulorum, qui per ætatem adhuc abrenunciare diabolo, nec credere in Deum possunt, per corda & ora gestantium salus adimpleatur: quia & in Euangelio legitur, quòd Iesus fidem illorum intuens, qui paralyticum ad sanandum sibi adferebant, dixerit ipsi: Homo, remittuntur tibi peccata tua: & quòd filium viduæ à mortuis suscitauit, misericordia motus super ea, Manifestum enim, quòd paruuli sicut ex aliis ea, quæ illis remittuntur in baptismo, peccata traxerunt: sic & per alios ad salutem credunt. (Matt.9. Luc.7.) Necnon si quidam muti & surdi, qui nec audire, neq; profiteri fidem possunt, ab aliquibus Christianis ad baptizandum offeruntur, per credulitatem offerentium saluari creduntur: quia non obsistit omnipotentis Dei gratiæ, naturæ infirmitas humanæ.

De Catechizandi ordine. Cap. 27.

Catechizandi enim ordo hic est: Primùm interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm respuat errorem & sic appropinquet ad veritatem, possitq; iuxta Apostolum deponere veterem hominem secundum pristinam conuersationem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris, abnegans impietatem & secularia desideria.

Deinde Apostolicæ fidei ostenditur ei symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum vnum Deum in Trinitate & vnitate: si confiteatur vnam esse sanctam Ecclesiam catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Hæc ergo omnia si se verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per baptismi lauacrum regeneratur. At postquàm se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo sanctæ crucis tam in fronte quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signum, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum. Exinde iam dicuntur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putrefiat: sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Postea tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur ei illud verbum euangelicum, quòd Iesus quando surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguam eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit: Epheta, quod est, adaperire. Hoc enim sacramentum hîc agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensúque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrum baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo residéant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur: Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

De tinctione Baptismi, & vnctione Chrismatis. Cap. 28.

Post hæc igitur consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cùm

cùm dicit Apostolus: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodò surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundùm personarum differentiam mysterium Baptismi celebretur, & secùdùm vnitatem substantiæ vnum baptisma fiat, vndè dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquàm enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à CHRISTO Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ità: Baptizatus autem Iesus, cōfestim ascendit de aqua, & eccè aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descēdentem sicut columbam, & venientem supra se. Benè quidem baptismo continuatur chrismatis vnctio: quia Spiritus sanctus, qui per illud Chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus folijs, significans vtiq; quòd Spiritus sanctus per chrismatis vnctionem in baptismate virorem cōfert fidelibus cælestis gratiæ. Sed de hoc pleniùs in sequentibus dicemus. Legimus & in Gestis patrum, quòd Syluester Papa in Ecclesia Romana constituerit, vt sicut potestas & priuilegium apud solum Episcopum constat, quòd sacrum chrisma ipse conficiat, & baptizatum per manus impositionem cum ipso chrismate consignet propter hæreticam suasionem: ità presbyter eodem chrismate liniat baptizatum leuatum ex aqua propter occasionem transitus mortis, quia scriptum est in Apostolo: Vos autem fratres in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Ac deindè profectò patet, quia quicumque non est Christi, regni sui particeps fieri nequit. Ideoque necessarium est, vt statim succurratur baptizato cum chrismatis vnctione, vt Spiritus sancti participationem accipiens, alienus à Christo non existat.

De indumento baptizati & Eucharistia. Cap. 29.

POst baptismum autem traditur Christiano vestis candida designans innocētiam & puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas, studio sanctæ conuersationis immaculatam seruare debet, ad præsentandum ante tribunal Christi: Cuncti verò renati albis induuntur vestibus, ad mysterium resurgentis Ecclesiæ, sicut ipse Dominus coram discipulis trāsfiguratus est, vt diceretur, Resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta eius facta sunt candida sicut nix: quo facto splendorem, vt dictum est, resurgentis in futurū figurauit Ecclesię. Vtuntur ergò albis vestibus, vt quorum primæ natiuitatis infantia vetusti erroris pannus fuscauerat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram vnctionem caput eius mystico velamine, vt intelligat se diadematis regni & sacerdotalis dignitatis portitorem, iuxta Apostolum: Vos estis, inquit, genus regale & sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo hostiam viuam sanctam, Deo placētem, & reliqua. Nam sacerdotes in veteri testamento quodam mystico velamine caput semper ornabant. Deindè corpore & sanguine Dominico omne pręcedens sacramentum in eo confirmatur quia hæc ideo accipere debet, vt Deum habere mereatur in se habitatorem, & illius sit capitis membrum, qui passus est & resurrexit pro nobis. Dicit enim ipsa veritas: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: ipse in me manet, & ego in eo. Et item: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ibidem.

De impositione manus Episcopalis, & chrismatis sacramento. Cap. 30.

NOuissimè autem à summo sacerdote per inpositionem manus, paraclitus traditur illi Spiritus sanctus, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotē in capitis summitate: per pontificem verò in fronte, vt priori vnctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem DEO consecrandam: in secunda quoquè vt eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse Spiritus sanctus post mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret, & illustraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt signaculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum, & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Nec mirum, si homo bis eodem chrismate ad accipiendum Spiritum sanctum vngatur, cùm idem spiritus bis sit ipsis Apostolis datus, id est, in terra semel, quādò post resurrectionem suam Dominus insufflauit in eos, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: & de cælis semel, quandò post Ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis super Apostolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui concessit. Ergò Spiritus sanctus digitus Dei in Euangelio nominatur, & digito Dei scripta est lex. Ideò autem digitus Dei dicitur, vt eis operatoria virtus simul cum Patre & Filio significetur. Sicut autem per baptismum in Christo morimur & renascimur, ità Spiritu sancto signamur, qui est digitus Dei, & spiritale signaculum. Benè quippe conuenit, vt per sacrum chrisma & per pinguedinem oliuæ gratia Spiritus sancti tribuatur: quia in psalmo scriptum est de ipso Saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lętitiæ præ consortibus suis, & item de nobis, quòd exhilaret faciem nostram in oleo. (Psal. 44.) χρῖσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorum remissio datur ad veniam, ità per vnctionem * sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriā. (al. sanctificato.) Et hoc de pristina vnctione tractum est exēplum, qua vngi in sacerdotium & regnum solebant antiqui, vndè & Aaron & filij eius post lauacrū à Moyse vncti sunt, vt sacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomon & cæteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dū carnaliter fit, spiritaliter proficit, quomodò & ipsa baptismi gratia visibilis actus est, quòd in aqua mergimur: sed spiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipsam olei naturā si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleū namq; ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum perspicuas eas reddit, quod benè gratiam Spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splendore sapientiæ, animas illuminat. Ipse medicamine clementiæ suæ per veniam peccatorum vulnera sanat. Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat. Testatur etiam hoc sacra scriptura. Ait enim Paulus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. (Rom. 5.) Et Ioannes: Qui diligit, inquit, fratrem suum, in lumine manet. (1. Ioan. 2.) Et item: Vos, inquit, vnctionem habetis à Spiritu

sancto, & nostris omnia. Ecce Apostolorum sententiæ manifestant, per vnctionem Spiritus sancti lumen charitatis & scientiæ nos habere. Namque Saluator in Euangelio spiritum sanctum medicinam esse peccatorum ostendit, cùm per ipsum potestatem Apostolis dedit peccata remittere, dicens: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis. & rel. Quòd autem gratia Spiritus sancti aquas baptismi fœcundas illustret insinuat Ioannes baptista, cùm ipsum Dominum in Spiritu sancto baptizare testatus est, dicens: Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Numquàm enim aqua baptismatis filios lucis generare posset, nisi ipsa priùs dono eiusdem Spiritus sancti illuminata esset, vt in ipsa mirabiliter partum spiritalis lucis efficeret idem spiritus, qui in primordio simul cum Patre & Filio illam purgationi aptam creauit. Abluit ergo nos Dominus à peccatis in baptismate, & vnxit nos & consignauit nos spiritu promissionis sancto, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, qui est vtiquè pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis in laudem gloriæ ipsius, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis, ait Apostolus, filij Dei, misit spiritum filij sui in corda nostra clamantem, abba pater. Nam confirmatio totius sanctitatis & virtutis & iustitiæ in ipso constat: ipse est remissio omnium peccatorum, ipse filios Dei à filijs diaboli secernit. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Ipse iustificat sanctos & illuminat, ipse est Deus, ipse Dei donum, eo quòd datur à Deo. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem per ipsum: Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundùm eundem spiritũ, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis, cùm sint multa, vnum corpus sunt, ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes nos vno spiritu potati sumus. Spiritum enim sanctum aquæ nomine appellatum in Euangelio legimus, ipso Domino clamante & dicente: Siquis sitit, veniat ad me, & bibat, qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc Euangelista exposuit vndè diceret, secutus enim ait, Hoc enim dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Sed aliud est aqua sacramenti, aliud aqua quæ significat Spiritum sanctum. Aqua enim sacramenti, visibilis est: aqua spiritus, inuisibilis est. Illa abluit corpus, significat quod fit in anima: per istam autem, id est, per Spiritum sanctum, ipsa anima mundatur. Sicut etiam aqua corporalis corpus lauat & potat, ità spiritalis spiritum abluit & pascit. Ideò autem Spiritus sanctus septiformis nuncupatur, propter dona, quæ diuinitatis eius plenitudine particulatim quique, vt digni sunt, consequi promerentur. Ipse enim spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, atque spiritus timoris Domini appellatur.

Ioan. 20. — Ioan. 1. — Gal. 4. — Rom. 8. — Ioan. 7.

De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini.

Cap. 31.

Sed quia de duobus sacramentis, id est, baptismo & chrismate, iam, quantum nobis Dominus dedit, suprà disseruimus; superest, vt de reliquis duobus, id est, Corpore & Sanguine Domini, etiam nunc, quantùm Dominus annuerit, diligentiùs * inuestigemus. Ac primùm nobis quærendum est, cur Dominus corporis & sanguinis sui mysteria in his rebus sanciri voluisset,

*pandamus

A quæ comedi & consumi possunt: & non potiùs in his quæ maiore honore seruata diutiùs integra haberi potuissent: deindè, cùm in cibo & potu idem sacramentum fieri voluisset, cur ex terrenis fructibus, quibus communi vsu terrestres vterentur, & non magis ex alia aliqua re illud traderet, quæ similiter percipientes reficeret? Sed tamen aliquatenus res insuitata pro maiori miraculo etiam ab imperitis veneraretur, sicut manna cibus cælestis pauit in deserto populum Israeliticum, & omnibus admirandus de cælo pluit. Deindè illud etiam quæri potest, cur inter omnes fructus terræ potissimùm ad hoc elegerit frumentum atque vinum, quasi ipsa cunctos fructus terræ dignitate præcellant, & preciosiores omibus fiant: quæ videlicet omnia ità solui posse credimus. Maluit enim Dominus corporis & sanguinis sui sacramenta fidelium ore B percipi, & in pastum eorum redigi, vt per visibile opus, inuisibilis ostenderetur effectus. Sicut enim cibus materialis forinsecùs nutrit corpus & vegetat, ità etiam verbum Dei intùs animam nutrit & roborat: quia non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore DEI: &, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ait ergò veritas. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Verè scilicet caro CHRISTI est cibus, quia verè pascit, & ad æternam vitam hominem nutrit: & sanguis eius verè est potus, quia esurientem & sitientem animam iustitiam, in æternum veraciter satiat. Temporalem quippe vitam sine isto cibo & potu habere possunt homines, æternam omninò non possunt, quia iste cibus C & potus æternam * societatem capitis membrorumque suorum significat. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit sanguinem meum, ipse in me manet, & ego in eo, quapropter necesse habemus sumere corpus & sanguinem eius, vt in ipso maneamus, & eius corporis membra simus: quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quòd autem ex terræ fructibus voluit hæc sacramenta confici, hæc ratio est: Quia *ergo* ipse filius Dei homo in terra inter homines factus est, & ex terrenis parentibus, scilicet ex stirpe Adam progenitus, veritas de terra orta est, vt ex terrigenis cælicolas faceret, de terrenis fructibus cibum cælectem homo cælestis fecit, vt sicut ipse Deus inuisibilis in carne visibili ad saluandos mortales mortalis apparuit, ità e- D tiam ex materia visibili rem inuisibilem congruè ipsis demonstraret, vt in eadem re simul edíscerent, & quid Deus propter nos factus est, & quid nos per ipsum futuri sumus. Ait enim Apostolus Ioannes: Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondùm apparuit quid erimus: scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus. Cur autem panem & vinum in hanc dignitatem potissimùm elegerit, exponit scriptura, quæ testatur Spiritum sanctum prænunciasse secundum ordinem Melchisedech Christum sacerdotem esse futurum. Melchisedech ergò Genesis narrat, panem & vinũ obtulisse. Oportebat enim, vt qui secundum ordinem Melchisedech sacerdos factus fuerat, oblationem eiusdem pontificis ipse pontifex factus imitaretur, vt scri- E ptura de eo prænuncians, veridica esse probaretur: quia Iesus nõ venit soluere legem, sed adimplere, sicut ipsa veritas testatur: Quoniam necesse est, inquit, impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Propterea quippe Dominus noster corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis siue granis siue acinis, vt sanctorum charitatis vnitatem significaret, & intelligi daret corporis membrorumque suorum vnitatem, quod est sancta Ecclesia in prædestinatis & vocatis & iustificatis atque glorificatis, sanctis & fidelibus eius: quorum primum iam factum est, id est, in prædestinatione, secundum & tertium & factum est, & fit, & fiet, id est, vocatio & iustificatio: quar-

tum autem in re futurum est, id est, glorificatio. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, de mensa Dominica assumitur quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium: res verò ipsa, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit, id est, Christo capiti membrum adsociatus fuerit in regno cælesti, quia aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute sacramenti interior homo satiatur: Sacramentum in alimentum corporis redigitur, virtute autem sacramenti, æterna vita adipiscitur. In sacraméto fideles quique communicantes, pactum societatis & pacis ineunt: In virtute autem sacramenti omnia membra capiti suo coniuncta & coadunata, in æterna claritate gaudebunt. Sicut ergò in nos id conuertitur, cùm id manducamus & bibimus, sic & nos in corpus Christi conuertimur, dum obedienter & piè viuimus. Sed tamen ipsius sacramenti (sicut suprà diximus) tanta est dignitas & tanta potentia, vt quicunque illud indignè perceperit, magis sibi damnationem quàm salutem acquirat, quod ostendit Apostolus, dicens: Quicumque enim manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Tunc enim verè & salubriter corpus & sanguinem CHRISTI percipimus, si nô tantùm volumus, vt in sacramento carnem & sanguinem Christi edamus, sed vsque ad spiritus participationem manducemus & bibamus, vt in Domini corpore tanquàm membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur. Sumunt ergò fideles bene & veraciter corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. fiunt corpus Christi, si volunt, viuere de spiritu Christi. De spiritu Christi nô viuit nisi corpus Christi. Indè est quòd exponens nobis Apostolus hunc panem vnum, vnum corpus Christi significare intelligi voluit: Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnesque de vno pane & de vno calice participamus. Nec enim in sacramentis aliud offerri licet, nisi quod Dominus ipse côstituit, & suo exemplo facere nos docuit. Quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens; Hîc calix noui testamenti est in meo sanguine: hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Ergò panem infermentatum, & vinum aqua mixtum, in sacramentum corporis & sanguinis Christi sanctificari oportet: quia ipsas res de se Dominum testificare Euangelium narrat. Ait enim ipse Dominus: Ego sum panis viuus qui de cælo descédi: si quis mâducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et item: Ego sum, inquit, vitis vera. Panis enim Dei descédit de cælo, & dat vitam mundo, quem pater signauit Deus, & misit in mundum. Hic est panis vitæ: hûc qui manducat, non esuriet in æternum. Iste panis cor hominis confirmat: iste quidem de terra naturæ nostræ productus est. Istudque vinum lætificat cor hominis, quod ex vitæ vera processit. Nec enim aliud ex vitæ quàm vinum nasci potest. Ergo quia panis corpus confirmat, ideò ille corpus Christi congruenter nuncupatur. Vinum autem, quia sanguinem operatur in carne, ideò ad sanguinem Christi refertur: Hæc autem dum sunt visibilia, sanctificata tamê per spiritum sanctum, in sacramentum diuini corporis transeunt. Quod autem panem sacrificij sine fermento esse oporteat, testatur liber Leuiticus, vbi commemoratur, Dominum per Moysen filijs Israel ità præcepisse: Omnis, inquit, oblatio quæ offertur Domino, absque fermento fiat, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Credimus ergò & panem illum, quem primum Dominus in cœna mystica in mysterium corporis sui consecrauit, infermentatum esse, maximè cùm in tempore paschæ nullum fermentum cuiquam vesci, sed nec in domo habere vlli minimè licebat, Domino illud in lege præcipiente ac dicente, sicut Exodus testatur: Primo mense (inquit) quartadecima die mensis ad vesperam, comedetis azyma vsque ad diem vicesimam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus non inuenietur fermentatum in domibus vestris, qui comederit fermentatum, peribit anima sua de cœtu filiorum Israël tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. Et paulò post: Azyma, (inquit) comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis, & reliqua. Quod ergò neque in domo, neque in finibus cunctis eorum populo Dei habere licebat, superfluum est arbitrari id Dominum foris exquisisse. Quid autem fermentum illud significet, quod in Pascha comedi vetitum erat, ostendit Apostolus, & paschæ & azymorum rationem manifestissima narratione exponens: Etenim (inquit) Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur, non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Quicunque ergò ad mensam Domini, vbi agni immaculati & incontaminati caro mactatur, & vbi veneranda mysteria passionis & resurrectionis eius à fidelibus celebrantur, plenus dolo atque malitia accedit, & aut odij aut inuidiæ, aut auaritiæ, aut luxuriæ facibus accensus corpus Domini percipere non metuit, verendum est, nè vbi vitam accipere debuit, iudicium damnationis inueniat: & magis incitetur ad pœnam, quàm retrahatur ad veniam. Scripturum est enim de Iuda proditore, qui malignus ad mensam Domini accessit, & sacri conuiuij particeps esse non timuit, quòd post bucellam statim introisset in eum satanas, Dominusque ei dixerit: Quod facis, fac citiùs, qui mox id, quod priùs latendo machinabatur, continuò exiens, insaniæ suæ manifestum effudit virus, ità vt cùm turba multa gladijs & fustibus, facibus & armis instructa, ad eum tamquã ad latronem capiendum veniret, qui mori vltrò venerat. Qui ergò incidijs mête conditis, qui precordijs aliquo scelere pollutis mysteriorum Christi oblationibus sacrosanctis participare non metuit: ille in exemplum Iudæ, filium hominis tradit, non quidem Iudæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus, membris videlicet suis, quibus illud inæstimabile & inuiolabile Dominici corporis ac sanguinis sacramétum temerare præsumit. Ille Dominum vendit, qui eius timore atque amore neglecto, terrena pro illo & caduca, immò etiam criminosa diligere & curare conuincitur. Sed in sacraméto vinum aqua mixtum offerri debet, quia in Euangelio legitur, quòd cùm aperuisset vnus militum lancea latus IESV, continuò exierit sanguis & aqua. Ille enim sanguis in remissionem fusus est peccatorum, aqua illa salutare temperat poculum, hæc & lauacrum præstat & potum. Neuter ergò horum sine altero in sacrificio debet offerri, nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino: quia & nos in Christo, & in nobis CHRISTVM manere oportet, quod ostendit sanctus Cyprianus, ità dicens: Calix, inquit, Dominicus vino mixtus offertur, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem CHRISTI. Quandò autem in calice aqua vino miscetur, CHRISTO populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non possit separari, sicut nec Ecclesia à Christo potest diuidi & separari, & reliqua. Attestante enim Ioanne, aquæ populi sunt: & neque

Exod. 12. — Ibidem. — 1. Cor. 11. — Ioan. 13. — Ioan. 19. — Apoc. 17.

aquam solam neq; vinum solum, sicut nec granũ frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre, ne videlicet talis oblatio caput à membris secernendum esse significet, & vel CHRISTVM sine nostræ redemptionis amore potuisse pati, vel nos sine illius passione saluari, ac patri offerri posse confingat. Neque enim illi audiẽdi sunt, qui aquam sine vino in calice Dominico offerunt, cõtra quos etiã partem capituli de libro prædicti martyris Cypriani, in quo de sacramento calicis disputat, ponamus. Soluitur quippe ibi quæstio in qua quæritur, vtrum calix Dominicus aquam solam, an eam in vino mixtam debeat habere. Post principium ergò Epistolæ idem martyr iam soluere incipiens præpositam quæstionem, ità loquitur: Admonitos autem nos scias, inquit, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur. Neque enim aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecit, Vt calix qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cùm dicat CHRISTVS, Ego sum vitis vera, Sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum: Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & iustificati sumus, esse in calice, quandò vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim in Genesi circa sacramentum Noe hoc idem præcucurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, quòd inebriatus est, quòd in domo sua nudatus est, quòd fuit recumbens nudis & patentibus femoribus, quòd nuditas illa patris à medio filio nudata est, à maiore verò & minore contecta, & cætera quæ non est necesse nunc exequi, cùm satis sit hoc solum complecti, quòd Noe typum futuræ veritatis ostendens, non aquam, sed vinum biberit, & sic imaginem Dominicæ passionis expresserit. Item in sacerdote Melchisedech, hoc Dominici sacramenti præfiguratum videmus mysterium, secundum quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum: fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in psalmis Spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens, Ante luciferum genui te, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Dicunt aliqui, nisi aliquo intercedente peccato, Eucharistiam quotidie accipiendam. Hunc enim panem quotidie dari nobis (iubente Domino) postulamus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Quod quidem benè dicunt, si hoc cum religione & deuotione & humilitate suscipiunt, ne fidendo de iustitia, superba præsumptione id faciant. Cæterùm si talia sunt crimina, quæ quasi mortuum ab altari remoueant, priùs agenda pœnitentia est, ac sic indè salutiferum medicamentum suscipiendum. Qui enim manducauerit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Hoc enim indignè accipere est, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Cæterum si tanta sint peccata, vt excõmunicandus quisque iudicetur, non se debet à medicina Dominici corporis separare, ne, dum quis prohibetur, à Christi corpore separetur. Manifestum est enim eos viuere, qui corpus eius attingunt: vndè timendum est, nè, dum diù quis separatur à Christi corpore, alienus remaneat à salute, ipso dicente: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui enim iam peccare quieuit, communicare non desinat.

Ioan. 15. Gen. 9. Gen. 14. Psal. 109. Matt. 6. 1. Cor. 11. Ioan. 6.

De Officio Missæ. Cap. 32.

DE sacramentis (vt reor) satis superius diximus: nũc de officio Missæ, quo ipsa sacramenta corporis & sanguinis Christi conficiuntur, quia ordo postulat, breuiter dicamus. Officiorum autem plurima licet sint genera tamen illud præcipuè, quod in sacris diuinisque rebus habetur officij nomine censebitur

A esse nuncupandum: quia quanto ipsa res maioris dignitatis est, tanto paratiorem & promptiorem ipsius ministerij quærit effectum. Officium autem dicitur ab efficiendo, quasi efficium, propter decorem sermonis, vna mutata litera. Sacrificium dictum, quasi sacrũ factum, quia prece mystica consecratur in memoriam Dominicæ passionis, vndè hæc, eo iubente, in corpus Christi & sanguinem Domini, quod dum sit ex fructibus terræ, sanctificatur, & fit sacramentum, operante inuisibiliter spiritu Dei, cuius panis & calicis sacramentum, Græci εὐχαριστίαν dicunt, quod Latinè bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore & sanguine Christi: Sacramentum est in aliqua celebratione cum re gesta: ità fit, vt aliquid significare intelligatur, quod sanctè accipiendum est.

Missa est tempore sacrificij, quandò cathecumeni B foras mittũtur, clamante Leuita: si quis cathecumenus remansit, exeat foras: & indè Missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur. Missa autem, est legatio inter Deum & homines, cuius legationis officio fungitur sacerdos, cum populi vota per preces & supplicationes ad Deum offert. Et benè hoc tempore sacrificij fit, quandò illius passionis memoria celebratur, Christi videlicet, mediatoris Dei & hominum: qui semetipsum obtulit patri pro nobis. Hunc autem morem sacrificij primùm Dominus noster Iesus Christus & magister instituit, quandò commendauit Apostolis suis corpus & sanguinem suum, priusquàm traderetur, sicut legitur in Euangelio: Accepit, inquit, panem IESVS, & bene-C dicens fregit & dedit eis, & ait: Sumite, Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis: & biberunt omnes ex illo, & reliqua. Cum benedictione enim & gratiarum actione primùm Dominus corporis & sanguinis sui sacramenta dedicauit, & Apostolis tradidit, quòd exindè Apostoli imitati fecere, & successores suos facere docuerunt, quod & nũc per totum orbem terrarum generaliter tota custodit Ecclesia. Sed enim in initio mos iste cantandi non erat, qui nunc in Ecclesia ante sacrificium celebratur, sed tamen Epistolæ pauli recitabantur, & sanctum Euangelium. Cælestinus autem XLV. Episcopus post Petrum Romanæ Ecclesiæ, traditur primus statuisse, vt psalmi CL. ante sacrificium psallerentur Antiphonatim ex omnibus. Fertur etiam & longè antè Theles-D phorus Papa constituisse, id est, IX. post Petrum, vt ante sacrificium hymnus Gloria in excelsis Deo, diceretur: quod tamen modò non semper agitur, sed in diebus tantùm Dominicis, & in sanctorum festiuitatibus, quod Symmachus Papa LIII. post Petrum ità fieri mandauit. Verùm quia de sacrificij celebratione sermonem facere incipiebamus, secũdùm quam conuenientiam omnis ordo ille institutus sit, persequamur.

De ordine Missæ. Cap. 33.

PRimùm autem in celebratione Missæ ad introitum sacerdotis ad altare Antiphona cantatur à clero, vt audiatur sonitus, quãdo ingreditur sanctuarium in conspectu Domini, sicut in veteri testamento per tintinnabulorum sonitum ingressus innotuit Pontificis. Bene ergo in ingressu sacerdotis, concrepanti-E bus choris, auditur modulatio Diuinæ laudis, vt Dominicæ celebrationis misteria ministrorum piè præcedat consonantia, & corporis & sanguinis Christi venerabile sacramentum antecedat dignæ laudis sacrificium. Namque chorus est multitudo in sacris collecta: & dictus chorus, quòd in initio in modum coronæ circum aras starẽt, & ita psallerent. Vnde & Ecclesiasticus liber scribit stantẽ sacerdotem ante arã, & in circuitu eius coronam fratrum. Alij chorum dixerunt à cõcordia, quæ in caritate consistat, siue de concinentia soni. Cùm autem vnus canit, Græcè μονῳδία, Latinè sicinium dicitur: & cùm duo canunt, bicinium dicitur: cùm autem multi, chorus vocatur. ἀντιφωνὴ Græcè, vox

reciproca, ex duobus scilicet Choris alternatim psallentibus dicitur. Post introitum autem sacerdotis ad altare, litaniæ aguntur à clero, vt generalis oratio præueniat specialem sacerdotis: subsequitur autem oratio sacerdotis, & pacifica primùm salutatione populũ salutans, pacis responsum ab illo accipiet, vt vera concordia & charitatis pura deuotio faciliùs postulata impetret ab eo, qui corda adspicit & interna diiudicat. Tunc lector legit lectionem canonicam, vt animus auditorum per hanc instructus, ad cætera intentior adsurgat. Post hanc ergò cantor dicit responsorium: vt ad compunctionem prouocet, & lenes animos audientium faciat. Responsorius ergò cantus indè dicitur, quod alio desinente, id alter respondeat. Inter responsoria quoque & Antiphonas hoc differt, quod in respõsoriis vnus dicat versum, in Antiphonis auté alternẽt versibus chori. Antiphonas Græci, responsoria verò Itali traduntur primùm inuenisse. Responsorium enim istud quidam gradale vocant, eo quod iuxta gradus pulpiti cantatur. Post responsorium cantatur Alleluya, scilicet vt ad cælestia mentem populi subleuet, & ad diuinam contemplationem erigat. Alleluia enim duorum verborum interpretatio est, hoc est, laus Dei, & est Hebræum. Ia enim, de decem nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur, vnum est. Similiter & Amen Hebræũ est, quod ad omnẽ sacerdotis orationẽ seu benedictionem respõdet populus fideliũ. Interpretari quoque potest Amen in Latinũ, vere, siue fideliter, seu fiat, Hieronymo teste in Psalterio, vbi ait, Fiat fiat, in Hebraico legitur, Amen amen. Hæc duo tamen verba, id est, Amẽ & Alleluya, nec Græcis, nec Latinis, nec Barbaris licet in suam linguã omninò transferre, vel alia lingua annunciare. Nam quamuis interpretari possunt, propter sanctiorem tamen auctoritatem, seruata est ab Apostolis in his propriæ linguæ antiquitas. Tantùm enim sacra sunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypsi referat, spiritu reuelãte se vidisse & audisse vocem cælestis exercitus, tamquàm vocẽ aquarũ multarum, & tonitruũ validorum dicentiũ, Amen & Alleluia, ac per hoc sic oportet in terris vtraq; dici sicut in cælo resonãt. Deinde à diacono cũ summa auctoritate in auribus populi recitatur Euãgelium, vt ipsius ibidẽ audiatur doctrina, ad quẽ feruet intentio tota, ipsiusq; virtus intelligatur per Euangeliũ, cuius tunc corporis sacrosanctum celebratur mysteriũ. Per hoc oblationes offeruntur à populo, & offertoriũ cãtatur à clero, quod ex ipsa causa vocabulũ sumpsit, quasi offerentiũ canticũ: immititurq; super altare corporalis palliũ, quod significat linteum, quo corpus Saluatoris inuoluebatur. Quod ex lino puro textũ esse debet, & nõ ex serico vel purpura, neque ex pãno tincto, sicut à Syluestro Papa institutũ inuenimus, quia in Euangelio legitur, Sindone munda inuolutũ esse à Ioseph corpus Saluatoris, & sudariũ capitis eius post resurrectionẽ Domini non cũ linteaminibus positũ, sed seorsùm inuolutũ inueniri. Ponuntur quoque tunc vasa sancta (quod calix est & patena) super altare, quę quodãmodò Dominici sepulcri typũ habent: quia sicut tunc corpus Christi aromatibus vnctũ in sepulcro nouo per piorũ officiũ condebatur, ita modò in Ecclesia mysticũ corpus illius cum vnguentis sacræ orationis conditum, in sacris vasis ad percipiendum fidelibus per sacerdotum officiũ administratur. Postea cantatur Missa à sacerdote, qui postquàm loquitur ad populum de eleuatione cordis ad Deum, exhortaturque eos ad gratias agẽdas Domino, laudibus os implet, rogatq; vt ipse omnipotens Deus pater, cui deseruiũt cælestes potestates, sua gratia illorũ vocibus iubeat humanas associare confessiones: quam deprecationẽ mox subsequitur laus, ex angelicis & humanis cãtibus cõfecta: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, pleni sunt cæli & terra gloria tua, &c. Dehinc iã consecratio corporis & sanguinis Domini fit, & deprecatio valida ad Deũ, inter quæ & Dominica oratio decantatur. Postquàm enim ad cõmunicandũ, & ad percipiendũ corpus peruentũ fuerit, pacis osculũ sibi inuicẽm tradunt, cantantes: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis: vt pacifici sacramentũ percipientes, in filiorũ Dei numero (remissis delictis omnibus) mereantur copulari. Post cõmunionẽ ergo, & post eiusdẽ nominis canticũ, data benedictione à sacerdote ad plebem, diaconus prædicat Missæ officiũ esse peractũ, dans licentiã abeundi. Istũ ergo ordinem ab Apostolis, & ab Apostolicis viris traditum Romana tenet Ecclesia, & per totũ penè occidentẽ, omnes Ecclesiæ eandẽ traditionem seruant. Sed quia de ordinibus sacris, & de quatuor sacramẽtis necnõ & de officio Missæ sermonẽ explicauimus, huic libro terminũ hîc ponendum esse censemus, in sequentibus, de cæteris officijs atque obseruationibus (si Dominus annuerit) plura relaturi.

Additio quæ sequitur, in duobus quibus nos vsi sumus exẽplaribus, non erat. Quod te monere Lector volui, vt impressum hactenus secutos, nos, hoc loco eam reliquisse non ignorares.

Additio de Missa.

ANastasius natione Romanus, ex patre Maximo, (vt legitur in gestis Episcopalibus) hic constituit vt quotiescunque sancta recitarentur Euãgelia, sacerdotes & reliquum vulgus non sederẽt, sed starẽt. Deindè orationem pro suis propriis delictis & plebis remissione, vt dignus sit accedere ad altare, & ad tactũ oblatarũ, ne fiat illi quod factũ est Bethsamitis, qui temerè arcam Domini tangebant. Suceptis oblationibus, reuertitur sacerdos ad altare, & lauat manus suas, & extergit ab actu communiũ manuũ atque terreno pane, sacerdos facit de oblata duas cruces iuxta calicem, vt doceat Christum depositum esse de cruce, pro duobus populis & crucifixum. Eleuatio sacerdotis & diaconi corporis & sanguinis Christi, eleuationẽ eius ad crucem insinuat pro totius mundi salute. Pãnus extensus super altare, corpus Domini mõstrat extensum in cruce, & super eo corpus & sanguis Domini cõsecratum, quòd nos manducamus, aqua & vinum in Calice monstrant sacramenta, quæ de latere Domini in cruce fluxerunt, quibus nos potati sumus. Immissio panis in vinum, variè apud quosdã habetur & agitur. Itali quoque primo mittũt de sancto pane in calicẽ, & postea dicũt, Pax Domini. aliqui verò reseruãt immissionẽ vsquedũ pax celebrata sit, & fractio panis. Romani verò cũ dicũt, Pax Domini sit semper vobiscum, mittunt corpus Domini in calicem oblatæ particulæ. Ipsum corpus nobis ante oculos ostendit, quod pro nobis est crucifixũ. Ideo verò tangit quatuor latera calicis: quia per illud humanũ genus per quatuor climata mundi ad vnitatẽ vnius corporis coniũgit, & ad pacem Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ producit. Talibus nãmq; verbis mittit in calicem corpus Domini: Fiat cõmixtio corporis & sanguinis Domini accipiẽtibus nobis ad salutem mentis & corporis in vitã æternã. Tunc populus facit pacem, vt ostẽdatur quod nos mẽbra eius sumus, qui pro nobis crucifixus est & resurrexit. facta pace, sacerdos rumpat oblatam ex latere dextro, vna particula relicta super altari, & reliquas oblationes ponat in patenã, tenẽte eam diacono. Per particulã oblatæ immissæ in calicem, ostendit Christi corpus, quod iã resurrexit à mortuis. Per comestã à sacerdote & populo, quod post resurrectionem adhuc cum discipulis ambulãs in terra & seipsum viuũ præbens. Per relictam in altari, insinuat eum iacere in sepulchro, & à discipulis in passione derelictũ. Quæritur, in quo loco inchoatur officium Missæ, & si fortè ad totum officiũ non occurrerit, vbi præsentare debeat in initio Missæ? Nobis videtur, Missam vocari ab eo loco, vbi incipit sacerdos sacrificium Deo offerre vsque ad vltimã benedictionem, qua, clamante Leuita, dicit: Ite, Missa est.

Primi libri finis.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM

LIBER SECVNDVS.

DE OFFICIIS ET ORATIONIBVS Canonicarum horarum. Cap. 1.

OFFICIVM ergò Missæ, quod in superiori libro contexuimus, màxima ex parte ad solum pertinet sacerdotem, cui sacrificandi data licentia est, & veneranda mysteria consecrare. Sed quia istud pro sua reuerentia & dignitate primo loco positum est, de cæteris officiis diurnalium siue nocturnalium horarum, quibus certis spatiorum terminis, preces & orationes generaliter sine differentia vniuersæ Domino offerre decet Ecclesiæ, consequenter exponamus. Oratio enim petitio dicitur: Nam orare est petere, sicut exorare impetrare. Constat autem oratio loco & tempore. Loco quoniam vbique & in publico siue in plateis more Pharisæorum orare à CHRISTO prohibemur: sed vbi opportunitas dederit, aut necessitas importauerit. Neque enim huic illud Apostoli cõtrarium est, quod dicit, ad Timotheum scribens: Volo, inquit, viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira & discepatione. & reliqua. [1.Tim.2.] Et neque illud Psalmistæ, quod dicit: In omni loco Dominationis eius, benedic anima mea Dominum. [Psal.102.] Sed hæc ad interna respectant, quibus semper DEVM orare & benedicere oportet: Ille ergò in omni loco orat DEVM, qui per charitatis officia & bona opera vbique manus cordis mundas eleuare ad Deum satagit. Tempore autem, quoniam canonicas horas ad orandum à patribus constitutas incessanter seruat Ecclesia, quas quasi pro debito exorandi officio statutas, nullo modo negligere fas est vt sunt Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, & cæteræ quæ similiter obseruantur. Nec enim illud hàc constitutionem confundit, quod Psalmista dicit: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. [Psal.33.] & Apostolus, Sine intermissione, inquit, orate. & reliqua. [1.Thess.5.] Benedicere enim Deum in omni tempore, est, semper illum digna conuersatione laudare: & sine intermissione, orare, est, omnia in gloriam Dei agere, sicut dicit idem Apostolus. [1.Cor.10.] Siue enim manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis omnia in gloriam DEI facite. Supradictæ enim horæ ideò specialiter ad orádum discretæ sunt, vt si fortè aliquo opere fuerimus detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Quæ tempora in scripturis diuinis præstituta inueniuntur. Nam in veteri testamento præceptum est, quotidie, manè & vespere Domino adolere incensum. [Leu.24.] Et Dauid dicit: Vespere, mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam. [Psal.54.] Et item: Septies in die laudem dixi tibi. [Psal.118.] Sed & sanctus Daniel propheta tertia, & sexta, & nona hora diei ad deprecandum Dominum ascendit in solarium suum, expansis manibus ad cælum, Deum deprecabatur pro se & pro populo Israël.

De Matutina celebratione. Cap. 2.

PRimùm ergo de matutinorum antiquitate Dauid propheta testatus est, dicens: DEVS Deus meus, ad te de luce vigilo. [Psal.62.] & item: In matutinis meditabor in te. [Psal.118.] & item: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, vt resurrectio CHRISTI celebretur. In vigilia ergò matutina Dominus Israël ducens per mare rubrum, Pharaonem & Ægyptios in ipso dimersit: & matutina hora CHRISTVS à morte resurgens, populum suum saluans, diabolum & satellites eius æterna captiuitate damnauit. Matutina enim luce radiante, Dominus & saluator noster ab inferis resurrexit, quandò cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente CHRISTO occiderat peccatoribus, Si quidem & eodem tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporali morte, quasi à sopore somni resurgentes euigilabunt.

De Officio primæ horæ. Cap. 3.

PRimæ autem horæ celebratio proindè fit, quia in exortu diei quandò sol ab Oriente primùm apparet, oportet vt solem iustitiæ oriri nobis postulemus, vt in illius lumine ambulantes, peccatorum tenebras & laqueos mortis euadamus, iuxta illud, quòd ipsa veritas nos admonet, dicens: Ambulate dum lucem habetis, ne fortè tenebræ vos comprehendant. Et item. Qui ambulat in die, non offendit.

De Tertiæ horæ celebratione. Cap. 4.

TErtiæ horæ officium ideò fit, quia tertia hora CHRISTI passio cœpit, cum per Iudæorum linguas iam tunc Dominus crucifixus est: & post resurrectionem eius in die Pentecostes, tertia hora Spiritus sanctus super Apostolos descendit. Suo Vtrique loco & numero ad probationem venerabilis Trinitatis, spiritus paraclitus descendit ad terras, impleturus gratiam quam Christus promisit.

De Officio sextæ horæ. Cap. 5.

SExta autem hora Christus in aram crucis ascendit, æterno patri seipsum offerens, vt nos à potestate inimici & à perpetua morte liberaret: atque ideò conuenit, vt ea nos hora orantes & deprecantes in laudibus eius inueniat, qua ipse nos per suam passionem ad vitam æternam restaurauit.

De Officio nonæ horæ. Cap. 6.

NOna vtiq; hora inde consecratur, quia in ea Dominus pro inimicis postulans, in manus Patris spiritum commendauit, qua videlicet fideles quosque oportet vt se Deo commendent cum deuota oratione, qua caput suum cognoscunt propriam animam patri suo commendasse, vt in eius corpus coadunati, cum ipso regnum possint intrare perpetuum. Hócque considerationε dignum est, quòd per cuncta hæc temporum spatia ternarius numerus satis venerabilis emicat, nos admonens, vt post trium horarum curricula vnumquodque horum officiorum peragentes, sanctam Trinitatem sacris laudibus celebremus. Horum quoque officiorum statuta obseruasse ipsi Apostoli leguntur, sicut in Actibus Apostolorum legitur, quòd Petrus qua die visionem communicationis in illo vasculo expertus est, sexta hora orandi gratia ascenderit. Et item Petrus, inquit, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

De Vespertina celebratione. Cap. 7.

VEspertinum officium in diurnæ lucis occasu est, cuius ex veteri testamento solennis est celebratio. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri adolerique altario aromata & thura (sicut suprà diximus) mos erat, cuius rei testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum, in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. [Psal.] in nouo quoque testamento eo tempore Dominus & Saluator noster cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis &

sanguinis in initio tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperum ostenderet seculi. Proindè in honore ac memoriam tantorum sacramentorum in his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur, de quo propheta dicit: Et vesperum super filios hominum perducere facit.

De Completorio. Cap. 8.

DE completis autem celebrandis, etiam in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat tantam in amore Dei deuotionem animi, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitùs interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore suo rex & propheta reperiret: Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius, ac templum cupimus haberi, inquantùm possumus exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt. & reliqua. Circa vndecimam autem horam, id est, in fine diei, quando huius officij tempus est, credimus Saluatoris corpus positum esse in sepulcro, ac perindè istius quoque cursus solennis debet esse celebratio: atque magnoperè postulare debemus, vt ipse qui hac hora quietem sepulcri intrauit, nobis æternam requiem in cælis concedere dignetur.

De Nocturna Vigiliarum celebratione. Cap. 9.

DE vigiliarum quoque nocturnalium celebratione antiqua est institutio. Vigiliarum deuotio, familiare bonum est omnibus sanctis. Esaias quoque propheta exclamat ad Deum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Domine: quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ità canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: Hoc namque tempore vastator Angelus transiens, primogenita Ægyptiorum percussit. Vnde & nos euigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admisceamur. Eisdem etiam horis venturum se esse in Euangelio Saluator adstruxit, vnde & ad vigilandum auditores suos excitans, dixit: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus inuenerit vigilantes. Vigilate ergò, nescitis enim quando Dominus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an mane; ne, cùm venerit, inueniat vos dormientes. Et ne solis Apostolis illud præceptum esse crederetur, mox subiunxit: Quod autem, inquit, vobis dico, omnibus dico, Vigilate. siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Namque testatur Euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixisse memorantur, vbi terræmotu repentè facto, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vnde oportet his horis psallendi orandiq; frequentiam nos in sanctis habere officiis, finemque nostrum, vel si aduenerit, sub tali actu expectare securos. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali opere infructuosas, dicentes: Iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone νυκταγεῖς, hoc est, somniculosi vocantur. Iste autem est catholicus ordo diuinarum celebrationum, qui ab vniuersa Ecclesia Christi incommutabiliter seruatur.

A *De cæteris legitimis Orationibus. Cap. 10.*

SVnt & aliæ orationes legitimæ, quæ sine vlla admonitione debentur, vt est illa, quam dicimus ante inceptionem alicuius operis, Domini adiutorium postulantes. Nec enim decet Christianum, aliquod opus sua præsumptione incipere, antequam studeat Dominum in auxilium aduocare, quia ipse dixit: Sine me nihil potestis facere. (Ioan. 15.) Humiliter ergò aduocatus, dignatur nos adiuuare, sicut de ipso scriptum est: Inuocabit me, inquit, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione; eripiam eum, & glorificabo eum. & reliqua. (Psal. 90.) Sed & cibum non priùs sumere licet, quàm interposita oratione. priora enim habenda sunt spiritus refrigeria quàm carnis, quia priora sunt cælestia quàm terrena. Similiter autem & post cibum orare conuenit, vt Domino pro suis donis gratiæ referantur, vt illud in hoc compleatur Psalmistæ, quo dixit: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum. (B) (Psal. 21.)

De peculiaribus Orationibus. Cap. 11.

PEculiares autem orationes purè & frequenter facere, & bonum & laudabile est: quia multorum patrum exempla id nos facere suadent, & ipse Dominus etiam suo magisterio hoc docere nos dignatus est, dicens: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum, & clauso ostio, ora patrem tuum: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. (Matt. 6.) Sed & hoc non in clamosa voce faciendum est, sed cum intentione cordis, & compunctione lachrymarum, quia hoc modo nos exaudiri à Domino credimus, dicente Psalmista: Exaudiuit Dominus vocem fletus mei, & reliqua. (Psalm. 6.) Et item: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. (C) (Psalm. 50.) Nam assiduè & instanter orare ipsa veritas nos docuit, cùm dixit: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. (Matt. 7.) Et vt exemplo aliquo eandem rem magis suaderet, parabolam de homine protulit in medium, qui amicum suum in conclaui positum de tribus panibus postulauit, & panis & lapidis, piscis & serpentis, oui & scorpionis comparationem faciens, nouissimè ità narrationem conclusit: Si ergò vos, inquit, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester de cælo, dabit spiritum bonum petentibus se? (Lucæ. 11.) (Ibidem.)

D *De quadripartita specie Orationum. Cap. 12.*

ORationum ergò speciem Apostolus quadripartita ratione distinxit, dicens: Deprecor itaque primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones: quæ non inaniter ab Apostolo ita fuisse diuisa minimè dubitandum est. (1. Tim. 2.) Non enim credendum, est aliquid transitoriè ac sine ratione Spiritum sanctum per Apostolum protulisse: ac ideò primitùs indagandum est, quid obsecratione, quid oratione, quid postulatione, quid gratiarum actione signetur: deinde perquirendum, vtrùm hæ quatuor species ab vnoquoque orante sint pariter assumendæ: an alius quidem obsecrationes, alius orationes, alius verò postulationes, aliúsque gratiarum actiones Deo debeat exhibere. Sed mensuram scilicet ætatis suæ, in qua vnaquæque mens per intentionem proficit, & industriam vnumquemque oportet intendere. (E) Obsecrationes itaque sunt, implorationes seu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præsentibus, vel pro præteritis admissis suis vnusquisque compunctus veniam deprecatur: Orationes sunt, quibus aliquid offerimus seu vouemus Deo, verbi gratia: Oramus, cùm renunciantes huic mundo & actibus, atque conuersationi mundanę, spódemus nos tota intentione cordis Domino seruituros. Oramus, cùm promittimus nos purissimam corporis castitatem, seu immobilem patientiam exhibituros esse perpetuò, vel cùm de corde nostro radices iræ siue tristitiæ, mortem operantes, vouemus nos funditus

eruere. Tertio loco ponuntur postulationes, quas pro aliis quoque, dum sumus in feruore spiritus constituti, solemus emittere, vel pro charis scilicet nostris, vel pro totius mundi pace poscentes, vt ipsius Apostoli verbis eloquar, cùm pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro his qui in sublimitate sunt, supplicamus. Quarto deinde loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cùm præterita Dei recolit beneficia, vel cùm præsentia complectitur, seu cùm in futurum, quę & quanta præparauerit Deus his qui diligunt eum, prospicit, per ineffabiles excessus Domino refert. Qua intentione nonnumquàm preces vberiores emitti solent, dum illa, quæ posita sunt in futuro præmia, purissimis oculis intuendo, gratias cum immenso gaudio spiritus noster instigatur infundere.

1. Tim. 2.

Quomodò ex his speciebus Compunctio nascatur. *Cap. 13.*

EX his quoque quatuor speciebus solent occasiones supplicationum pinguium generari. Nam & de obsecrationis specie, quæ compunctione nascitur peccatorum: & de orationis statu, quæ de fiducia oblationum, & consummatione futurorum pro conscientiæ profluit puritate, & de postulatione, quæ de charitatis ardore procedit, & de gratiarum actione, quæ beneficiorum ac magnitudinis ac pietatis eius consideratione generatur, feruentissimas sæpissimè nouimus preces, ignitásque prodire. Ita & constat omnes has, quas prædiximus species omnibus hominibus vtiles ac necessarias inuenire, vt in vno eodémque viro, nunc quidem obsecrationum, nunc autem orationum, nunc postulationum, & nunc gratiarum actionum puras ac feruentissimas supplicationes variatos emittat affectus. Prima ad illos peculiariùs videtur pertinere, qui adhuc vitiorum suorum aculeis ac memoria remordentur. Secunda ad illos, qui in profectu iam spiritali appetitu virtutum quadam mentis sublimitate consistunt. Tertia ad eos, qui perfectionem votorum suorum operibus adimplentes, intercedere pro aliis quoque consideratione fragilitatis eorum charitatis studio prouocantur. Quarta ad illos, qui iam pœnali conscientiæ spina de cordibus pulsa, singulares iam munificentias Domini ac miserationes, quas vel in præterito tribuit, vel in præsenti largitur, vel præparat in futuro, mente purissima retractantes ad illam ignitam, & quæ ore hominum nec comprehendi, nec exprimi potest, orationem feruentissimo corde raptantur. Nonnumquàm tamen mens, quæ in illum verum puritatis proficit affectum, atque in eo iam cœperit radicari, solet hæc omnia simul pariterque concipiens, atque in modum cuiusdam incomprehensibilis, atque rapacissimæ flammæ cuncta peruolitans, ineffabiles ad Deum preces purissimi vigoris effundere, quas ipse spiritus interpellans gemitibus inenarrabilibus ignorantibus nobis immittit ad Deum, tanta scilicet in illius horæ momento concipiens, & ineffabiliter in supplicatione profundens, quanta non dicam ore percurrere, sed ne ipsa quidem mente valeat alio tempore recordari.

De Exomologesi, id est, confessione. *Cap. 14.*

Ἐξομολόγησις Græco vocabulo dicitur, quod Latinè confessio interpretatur. Cuius nominis duplex significatio est: aut enim in laude intelligitur confessio, sicut est: Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ, aut denudatione peccatorum, cùm quisque Deo confitetur sua peccata ab eo indulgenda, cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc igitur Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur Exomologesis, quòd delictum nostrum Domino confitemur, non quidem vt ignaro, cuius cognitioni nihil occultum est. Vnde per Sapientiam dicitur: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Confessio est rei scilicet eius quæ ignoratur, professa cognitio. Vtile enim ac iocundum quisquam esse existimauerat rapere, adulterare, furari: Sed vbi hæc æternæ damnationis obnoxia cognouit, cognitis his, confitetur errorem. Confessio autem erroris, professio est desinendi. Desinendum ergò est à peccatis, dum confessio est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. Cæterum autem extra viam qui est peccatum cognoscit, nec cognitum confitetur, de quo instruxit nos Psalmista, dicens: Reuela Domino viam tuam, & cæt. Nam idem & se fecisse testatur, dicens: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino, &c. Apostolus verò Iacobus idem nos facere exhortatur, dicens: Confitemini alterutrùm peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. Itaque exomologesis, prosternendi & humile faciendi hominibus disciplina, est, habitu vili atque victu gracili, sacco & cinere corpus incuruare, ac sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit, tristi tractatione mutare.

Luc. 10.

Pro. 28.

De Litanijs. *Cap. 15.*

Λιτανίαι autem Græco nomine appellantur, quę Latinè dicuntur Rogationes. Inter litanias verò & exomologesin hoc differt, quòd exomologesis ex sola confessione peccatorum agitur: litaniæ verò, quæ indicuntur propter rogandum Dominum, & impetrandam aliquam eius misericordiam. Supplicationis nomen quodammodò nunc ex gentilitate retinetur. Nam feriæ, aut legitimæ erant apud eos, aut indictæ. Indictę autem, quia paupertas antiqua Romanorum ex collatione sacrificabat, aut certè de bonis dannatorum. Vnde supplicia dicuntur, supplicationes, quæ fiebant de bonis ex passorum supplicio. Sacræ enim res, de rebus execrandorum fiebant.

De discretione orationis Dominicæ. *Cap. 16.*

APud Euangelistam Matthæum septem petitiones Dominica continere videtur oratio, quarum tribus æterna poscuntur, reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: quod non absurdè quidam intellexerunt, in spiritu & corpore, omninò sine fine retinenda sunt: quæ hîc quidem inchoantur, & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Quòd verò dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo: Quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vita æterna, vbi nos speramus semper futuros & nominis Dei sanctificatio, & regnum eius & voluntas eius in nostro spiritu & corpore perfectè atque immortaliter permanebunt. Panis verò quotidianus ideò dictus est, quia hîc est necessarius, quantus animæ carníque tribuendus est, siue spiritualiter, siue corporaliter, siue vtroque intelligatur modo. Hîc est etiam, quam poscimus, remissio, vbi est, omnis commissio peccatorum. Hîc tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt, vel impellunt, hîc denique malum vnde cupimus liberari: illic autem nihil horum est. Euangelista verò Lucas in oratione Dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est, nec ab ipso vtique discrepauit, sed quomodo ista septem sunt intelligenda, ipse sub breuitate commonuit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergò Lucas, tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodò repetitionem, magis eam prætermittendo fecit intelligi: deinde tres alias adiungit de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille in vltimo posuit, Sed libera nos à malo, iste non posuit, vt intelligeremus ad illud superius, quod de tentatione dictum est, pertinere. Ideò quippe ait, Sed libera: non ait, Et libera, tamquam vnam petitionem esse demonstrans: noli hoc, sed hoc: vt sciat vnus-

quisque in eo se liberari à malo, quo non infertur in tentationem. Hæc igitur oratio licet omnem videatur perfectionis plenitudinem continere, vtpotè quæ ipsius Domini auctoritate vel initiata sit vel statuta, prouehit tamen domesticos suos ad illum præcelsiorem quem superius commemorauimus statum, eosq; ad illam igneam ac perpaucis cognitam vel expertā, immò (vt prius dixeram) ineffabilem orationem gradu eminentiore perducit, quem statum Dominus quoque noster illarum supplicationum formula, quas vel solus in monte secedens, vel tacitè fudisse describitur, similiter figurauit, cum in orationis agonia constitutus, etiam guttas sanguinis, inimitabili intentionis profudit exemplo. Qui enim vult orationem suam ad Dominū volare, faciat illi duas alas, ieiunium & eleemosynam, & ascendet celeriter & exaudietur. Ieiunium ergò cū oratione, omnem virtutem inimici superat, & cunctā proteruitatem eius expellit: quod ostendit in Euangelio Dominus, cum Apostoli conquesti fuerant, quod lunaticum curare non poterant, ita respondens eis: Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Eleemosynas autem orationem adiuuare, confirmat liber Actus Apostolorum, cùm narrat Angelum Cornelio Centurioni ità dixisse: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Domini. Sed priùs de ieiunio, posteà de eleemosynis dicemus. Quis enim parsimoniam non laudet, qui recolit primi hominis lapsum per gulæ appetitum accidisse? quis ieiunium non prædicet, qui nouit protoplastum parentem nostrum per esum victum, & Saluatorem per Ieiunium diabolum vicisse?

De Ieiunio. Cap. 17.

IEiunium res est sancta, opus cæleste, ianua regni, forma futuri. Quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mūdo, spiritalis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Quid sit inter ieiunium & stationem. Cap. 18.

IEiunium est & parsimonia victus, abstinentiáque ciborum, cui nomen inditum est ex quadam parte viscerum tenui semper & vacua, quod vulgò ieiunium vocatur. Vndè ieiunio nomen creditur deriuatum, quòd sui inedia viscera vacua & exinanita existant. Ieiunium autem & statio dicitur: Statio autem de militari exemplo nomen accepit, pro eo quod nulla lætitia obueniens castris, stationem militum rescindit. Nam lætitia libentiùs, tristitia solicitiùs administrat disciplinam. Discernūt autem quidam inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secundum propriam voluntatem: Statio obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua statione in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbatho, id est, in quarta & sexta sabbathi: temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio Quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

De Ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis. Cap. 19.

IEiunium ergò quarti est in mense Iulio, septimadecima die mensis eiusdem, quando descendens Moyses de monte, tabulas legis confregit. in eo etiam die Nabuchodonosor vrbis Hierusalem primùm muros destruxit. Dies ieiunij quinti in mense Augusto est quando pro speculatoribus ad terram sanctam missis, seditio in castris Hebræorum exorta est, & factum est, vt per desertum quadraginta annos discurrerent laboriosè, & in annis quadraginta in eremo omnes perirēt. Siquidem & in eo mense à Nabuchodonosor, & multo post tēpore à Cesare Tito templum euersum est, atque succensum, & in opprobrium gentis perditæ exaratū. Dies ieiunij septimi, in septimo mense est, qui appellatur September, in quo occisus est Godolias, & reliqui qui erant in Hierusalem, interfecti sunt, iuxta quod loquitur Ieremias. Dies ieiunij decimi, est in mense decimo, qui apud nos vocatur December, quandò cognouerunt cuncti Babylonij capti, quinto mense templum fuisse destructum, & fecerunt planctum atque ieiunium. Hæc beatissimus Hieronymus in commentarijs Zachariæ scripsit. Sed quia hæc ieiunia magis in veteri testamento, quàm in nouo celebrata sunt, nè penitùs illa prætermisisse videremur (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotauimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

4. Reg. 25. Hier. 40. & 41.

De Quadragesimali ieiunio. Cap. 20.

PRimum enim ieiunium Quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demōstrans Euangelium non dissentire à Lege & Prophetis. In personna quippe Moysis, lex: in persona Heliæ, prophetæ accipiuntur, inter quos in mōte Christus gloriosus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus, Testimonium habens à lege & prophetis. In qua ergò parte anni cōgruentiùs obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa? Cui etiam opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, viuentes in sola manna, id est, in cælestibus spiritualibusq; præceptis. Numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur: quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ. Creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus quatuor ventis describitur, & à quatuor elemētis erigitur, & à quatuor anni temporùm vicibus variatur, decem quater ducta, in quadraginta consummantur: quo numero ostenditur ab omni temporum delectatione abstinendum & ieiunandum esse, & castè continentérque viuendum, licèt & aliud sacramēti mysterium exprimitur in hoc, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica generaliter vniuerso populo est præceptum, decimas & primitias offerre Domino Deo. Itaque cū in hac sententia principia voluptatum, cōsummationesq; operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen Quadragesimæ summa ista legalium decimarū expletur. Totum enim anni tempus trigintasex dierum numero decimatur: subtractis enim à Quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus, actuumque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus, cuius quidem Quadragesimæ lege (sicut ait noster Cassianus) quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spacium delicijs ac negotijs secularibus implicantur, ecclesiarum principes statuerūt, vt vel hac legali quodammodò necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi fructus quosdam fuerant voraturi, velut decimas Domino dedicarent.

Act. 22.

De Ieiunio Pentecostes. Cap. 21.

SEcundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecosten alia die inchoatur, secundum quod & Moyses ait: In initio mensis ordinariè facietis vobis hebdomadas septem. Hoc ieiunium à plerisque ex auctoritate Euāgelij post Domini Ascēsionem cōpletur, testimoniū illud Dominicum historialiter accipientes, vbi dicit: Numquid possunt filij sponsi lugere, quàm diù cū illis est sponsus? Venient autem dies cùm aufe-

Exo. 34.

Matt. 2.

retur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Dicunt enim post resurrectionem Domini quadraginta illis diebus, quibus cum discipulis posteà legitur conuersatus, non oportere nec ieiunare, nec lugere, quia in lætitia sumus: Posteà verò quàm tempus illud expletur, quo Christus aduolans ad cælos, præsentia corporali recessit, tunc indicendum esse ieiunium, vt per cordis humilitatem & abstinentiam carnis mereamur, è cælis promissum suscipere Spiritum sanctum: sed sicut diximus, benè & regulariter hoc post Pentecosten à patribus constitutum est inchoare, vt gaudio promissi Spiritus sancti exultantes in laudibus Dei aduentum ipsius expectemus, & tunc per eius gratiam innouati, ac zelo spirituali inflammati, abstinentiæ & ieiunio operam demus. Cui rei concordant verba Lucæ, quibus Dominum ascensurum in cælos discipulis præcepisse narrauit: Vos autem, inquit, sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. (Lucæ. 24.) Tamen si qui Monachorum vel Clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia & Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui his diebus in eremo leguntur abstinuisse, nec soluisse abstinentiam, nisi tantùm Dominico die.

De Ieiunio ante Natiuitatem Domini, quod fit in nono, & decimo mense. Cap. 22.

TErtium ieiunium est, quod constat in mense Nouembrio, quod diuina auctoritate institutum vel initiatum, Hieremiæ prophetæ testimonio declaratur, dicente ad eum Domino: Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ locutus sum tibi aduersus Israel & Iudam, & aduersus omnem gentem: si fortè reuertatur vnusquisque à via sua pessima, propitius ero iniquitati eorum. (Hier. 36.) Vocauit ergò Hieremias Baruch filium Neriæ, & scripsit Baruch ex ore Hieremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri. (Hier. 4.) Et præcipit Hieremias Baruch, dicens: Ingredere & lege de volumine, quod scripsisti ex ore meo, verba Domini audiente populo in domo Domini in die ieiunij legis, si fortè cadat oratio eorum in cõspectum Domini, & reuertatur vnusquisq; à via sua mala, quoniã magnus furor & indignatio, quam locutus est Dominus aduersum populum hunc. Et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia quæ præceperat Hieremias propheta, legens ex volumine sermones in domo Domini. Et factum est in mense nono, prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Hierusalem. Hac ergò auctoritate diuinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatione celebrat: quod tamen ieiunium incipiens in nono mense, in decimum extenditur, id est, vsque ad diem Natalis Domini pertingit. Congrua itaque dispositione à magistris Ecclesiæ hoc loco ieiunium quadragesimale fieri constitutum est, vt ante diem Natalis Domini ieiunio & abstinentia nosmetipsos castigemus, quatenus venientem Redẽptorem digna conuersatione suscipere possimus, sicut ante tempus resurrectionis eius carnem nostram affligimus, vt resurrectionis gratiam, quæ per ipsum fit, consequi mereamur. Sed hæc de tribus quadragesimis dicta sufficiant.

De cæteris legitimis Ieiunijs. Cap. 23.

PRæter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & Sabbathi dies, qui à plerisque, * propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quòd Christus sustulit moriendo. Nam vtique constat, Apostolos biduo isto & in mærore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtique non dubium est & ieiunasse eos biduo memorato, quæ forma vtique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd cõmemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant semel, atque vno tantùm sabbatho ieiunãdum ergò & Dominicum, & sexta feria semel in Pascha erit vtique celebrandum.

*propterea quod

De Ieiunio quatuor sabbathorum, in quibus duodecim lectiones fiunt, & sacræ ordinationes. Cap. 24.

SVnt quoque & quatuor sabbatha, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia Ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbatho, & in secũdo sabbatho quarti mensis, id est, Iunij. In septimi quoque mensis, id est, Septembris tertio Sabbatho, & in quarto Sabbatho decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationem Quadragesimę verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur.

Secundum autem in ieiunio post Pentecosten æstatis tempore, quandò apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebantur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur: & ocium legitimum ipsius dei colebatur.

Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege varijs solemnitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicẽte Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, (Leui.) dies expiationum erit, ac celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisq; animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die Mensis huius veteres solemnitates tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solẽnitatem exigentes, quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos Esdræ liber meminit. Postquàm enim redierunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerũt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum.

Quartum verò est ieiuniũ sabbathi in decimo mẽse ante diem Natalis Domini, quandò venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione instructi, & medicamine sanctarum orationũ simul cũ sacro ieiunio confirmati, Natiuitatem Redemptoris læti expectẽt. Ante hęc videlicet quatuor sabbatha in eadẽ hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in eisdem ferijs ad sacra Missarum solennia cõstitutus indicat, & exempla pręcedentium patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ testãtur, in quibus ita scriptum cõtinetur: Ordinationes autem presbyterorum, diaconorumq; nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mẽsis ieiunio, septimi & decimi, sed etiam Quadragesimalis: ac mediana in initio Quadragesimæ die sabbathi ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autẽ horum quatuor sabbathorũ, vulgò duodecim lectiones vocantur, eo quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cum psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones possũt vocari, eo quòd inter canonicas scripturas annumerantur.

De priuatis Ieiuniis. Cap. 25.

PRæterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu inediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quę supra memorauimus, quæ generaliter sancta & Apostolica seruat Ecclesia. Necnon & illa omnimodò custodire oportet vnumquemq;, quæ communiter om-

nibus facere siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione proprius Ecclesiæ mandat Episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui sanctorum per biduanas, siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint: alij quòd in tantum se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suũ sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ita vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse cogitet: quem huiusmodi cogitatio pulsat, Apostolum dixisse: Omnis creatura Dei munda est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, &, Malũm est homini qui per offendiculum manducat.

De origine biduanæ siue triduanæ. *Cap. 26.*

Biduanum autem morem ieiunij reor indè sumptũ, quòd Apostoli ieiunauerunt illo biduo, quo Dominus passus ac sepultus est. Triduanis ergò ieiunare, ab exemplo ductum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac pænitẽtiæ contulerũt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocauerunt. Sed illius solummodò, ieiunium Deo acceptabile est, qui sic ieiunat à cibis, vt abstineat à peccatis: cæterum qui ventre tantùm ieiunat, reprobatum erit eius ieiunium coram Deo, qui dixit per Prophetã: Ecce in diebus ieiunij vestri inuenietur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiores ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare, sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelsis clamor vester. Numquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Et deindè, Nonnè hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui cõfracti sunt, liberos, & omne onus disrumpe: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuã: Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam nè despexeris: tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & reliqua.

De esu carnium, & potione vini. *Cap. 27.*

Carnes autem & vinum post diluuium sunt hominibus in vsum concessa, nam in initio permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est: Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escã. Postea verò per Noe data sunt in esum cuncta animalia, viniq; attributa licentia est. Sed postquàm Christus (qui est principium & finis) apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apostolum suum, Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui infirmus est, olera manducet. Non ergò quia carnes malæ sunt, ideo prohibentur, sed quia eorum epulæ carnis luxuriam gignunt. Fomes enim ac nutrimentum est omnium vitiorum. Esca ventri, & venter escis, Deus autem (vt scriptum est) & hunc & hanc destruet. Piscem sanè (quia eum post resurrectionem accepit Dominus) possumus manducare. Hoc enim nec Saluator, nec Apostoli vetuerunt. Auium quoque esum credo indè à patribus permissum esse, eo quòd ex eodem elemento, de quo & pisces, creatæ sunt. Nam in regula monachorum non inuenimus aliarum carnium esum eis contraditum esse, nisi quadrupedum.

De Eleemosynarum differentia. *Cap. 28.*

A Ἐλεημοσύνη ergò Græcùm vocabulum, Latinè interpretatur opus misericordiæ, siue miserationis: indè, vt reor, dicta, quòd miseria humanæ infirmitatis, cor siue animum pulset. Sed hæc apud homines, quibus varij animo accidunt affectus. Cæterùm apud Deum, qui secundùm naturam semper est benignus & misericors, non est huiuscemodi credenda esse affectio. Neque enim temporaliter illic aliquid accidere valet, vbi æternitas sine vlla sui mutatione fixa manet: sed cùm dicitur misericors, intelligi debet esse pius & clemens, quæ magis nomina proprietatem ipsius naturæ videntur ostendere. Sunt & eleemosynarum species plurimæ, quamquàm in dispensationibus pauperum hoc vocabulum quidam haberi debere arbitrentur. Eleemosynam facit, qui fratri suo in se delinquenti, peccata dimittit. B Eleemosynam facit, qui peccantem & prauis operibus insistentem, aliquo modo siue per admonitionem, siue per disciplinam corrigit. Nec enim sine misericordia esse credendus est, qui regulariter, siue per excõmunicationem, seu per verbera hominem à peccatis & vitijs coercere studet, quia non secundùm eius voluntatem, sed secundùm vtilitatem ipsius miseretur. Eleemosynam facit, qui errantem in viam veritatis deducit. Eleemosynam facit, qui indoctum docet, qui verbũ Dei proximis suis prædicat. Eleemosynam facit, qui bona temporalia cum fratribus suis, id est, cæteris hominibus participare non desinit. Eleemosynam facit, qui victum & vestitũ indigẽtibus præbet, qui hospitio suscipit, qui infirmos C visitat, qui in carcere & in tribulationibus constitutis, de bonis suis subministrat, qui ad mortem & ad supplicia destinatos eruere non cessat. Omnia enim bona opera, quæ in hac præsenti vita iustus quisq; operatur, hoc vno nomine comprehẽdi possunt: nec solùm vtiq; in aliis hominibus, sed etiam in nobismetipsos eleemosynas facere possumus, sicut scriptum est: Miserere animæ tuæ placens Deo. (Eccl. 30.) Cùm ergo nos à peccatis ad bona opera conuertimus, à superbia ad humilitatem, à luxuria ad cõtinentiã, à liuore & inuidia charitatem & dilectionẽ, ab ira & disceptatione at mansuetudinẽ & patientiam, à gula ad sobrietatem, ab auaritia ad largitatem, à tristitia seculari ad spiritualem lætitiam, ab acedia temporali ad studium bonum: quid aliud facimus, quàm eleemosynas in nosmetipsos impendimus, D cùm nostrimet miseremur, nè per inobedientiam mãdatorum Dei supplicijs æternis deputemur? Quid enim (ait ipse Saluator) proderit homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur, aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? (Mar. 8.) & reliqua. Benè ergò & ordinatè artem misericordiæ exercet, qui primùm semetipsum bonis operibus, & sancta conuersatione, ac virtutum fructibus egére non finit, & deindè in quocumque potest, siue in spiritalibus rebus, siue in corporalibus proximos suos adiuuare non desistit.

De Pœnitentia. *Cap. 29.*

Pœnitentibus exemplum Iob primus exhibuit, quando post funera vel flagella adhuc in sui redargutione, etiam in cilicio & cinere lamenta pœnitudinis sumpsit, dicens: Idcircò ago pœnitentiam in fauilla & cinere. (Iob. 42.) E Post hunc Dauid vbis pænitentiæ magisterium præbuit; quando graui vulnere lapsus, dum audisset à propheta peccatum suum, confestim pænituit, & culpam suam pænitentiæ confessione sanauit. (2. Reg. 12.) Sic Niniuitæ & alij multi peccata sua confessi sunt, pænitentiam egérunt, displicuerunt sibi quales fuerunt, & quales per Deum facti sunt, illi placuerunt. (Ion. 3.) Est autem pœnitentia medicamentum vulneris, spes salutis per quam peccatores saluantur, per quam Dominus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Pœnitentia autem nomen sumpsit à pœna, qua anima cru-

ciatur, & mortificatur caro. Dicta est autem pœnitentia quasi punientia, eo quòd ipse homo puniendo puniat, quod malè admisit. Hi verò qui pœnitentiam gerunt, proindè capillos & barbam nutriunt, vt demonstrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitijs accipiuntur, sicut scriptum est, Et crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Vir quippe si comam nutriat, vt ait Apostolus ignominia est illi. Ipsam ergò ignominiam suscipiunt pœnitentes pro merito peccatorũ. Quòd verò in cilicio prosternuntur, memoriam peccatorum suorum eos habere significat. Per cilicium quippe est recordatio peccatorum, propter hœdos ad sinistram futuros. Indè ergo pœnitentes in cilicio prosternimur, tamquàm dicentes: Et peccatum meum coram me est semper. Quòd autem cinere adsperguntur, vel, vt sint memores, quia cinis & puluis sunt, vel quia puluis facti sunt, id est, impij facti sunt, vndè & illi præuaricatores, primi homines recedentes à Deo, malisq; factis offendentes creatorem, in puluerem, vndè sumpti sunt, redierunt. Benè ergò in cilicio & cinere pœnitens deplorat peccatum, quia in cilicio asperitas & punctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum, & idcircò in vtroq; pœnitentiam agimus, vt & in pũctione cilicij, cognoscamus vitia quæ per culpam commisimus, & per fauillam cineris, perpendamus mortis sentẽtiam, ad quam peccando *peruenimus. Pœnitentiæ autem remediũ Ecclesia catholica in spe indulgentiæ fideliter alligat exercendum, & post vnum baptismi sacramentum, quod singulari traditione commendatum, solicitè prohibet iterandum, medicinali remedio pœnitentię subrogat adiumẽtum, cuius remedio egére se cuncti agnoscere debent, pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, honorum dumtaxat dignitate seruata, ità vt à sacerdotibus & Leuitis Deo tantùm teste fiat: à cæteris verò, adstante coram Deo solenniter sacerdote, vt hîc tegat fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiæ notatur contraxisse neglectus: vt sicut in baptismo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari: ità pœnitẽtiæ compunctione fructuosa, vniuersa fateamur deleri peccata. Lachrymæ enim pœnitentium apud Deum pro baptismo reputantur: vndè & quamlibet sint magna delicta, quamuis grauia, non est tamen in illis Dei misericordia desperanda. In actione autem pœnitudinis (vt suprà dictum est) non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus nõ spernit. Veruntamen quãta in peccato fuit ad malum abruptæ mentis intentio, tanta necesse est in lamentatione deuotio. Duplex autem est pœnitentiæ gemitus, vel dum plangimus quod malè gessimus, vel dum non agimus quod agere debeamus. Ille autem verè pœnitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negligit, nec adhuc pœnitenda committit. Qui verò lachrymas indesinenter fundit, & tamen peccare non desinit, hic lamentum habet, sed mundationem non habet. Si qui autem per gratiam Dei ad pœnitentiam cõuertuntur, perturbari non debent, si rursùs post emendationem relicta vitia cor pulsent, dum non possint bonæ conuersationi nocere, si talis cogitatio non erũpat in consensu vel opere. Ferre enim sine perfectione vitiorum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad probationem, nec est occasio subeundi discriminis, sed potiùs augendæ virtutis. Nam & si quis circa finem suum per pœnitentiam desinet esse malus, non ideò debet desperare, quia in termino est vltimo vitæ, quoniam Deus non respicit quales anteà fuimus, sed quales circa finem vitæ existimus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat, aut condemnat, sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat. Proindè non dubitamus circa finem iustificari hominem per pœnitentiæ compunctionem: sed quia rarò id fieri solet, metuendum est, nè, dum ad finem differtur confessio sperata, antè occupet mors, quàm subueniat pœnitentia. Pro qua re & si bona est ad extremum conuersio, melior tamen est quæ longè ante finem agitur, vt ab hac vita securiùs transeatur.

Pro. 5. — 1. Cor. 11. — * perueniſſemus. — Psalm. 50. — Hier. 12.

De Satisfactione & reconciliatione. Cap. 30.

Satisfactio autem est, causas peccatorum & suggestionem excludere, & vltrà peccatum non iterare. Reconciliatio verò est, quæ post complementum pœnitentiæ adhibetur. Nam sicut conciliamur Deo, quãdò primùm à gentilitate conuertimur, ità reconciliamur, quandò post peccatum pœnitendo regredimur. Quorum autem peccata in publico sunt, in publico debet esse pœnitentia per tempora, quæ Episcopi arbitrio pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum decernuntur: eorúmque reconciliatio in publico esse debet ab Episcopo, siue à Presbyteris, iussu tamen Episcoporum, sicut canones Africani concilij testantur, vbi ità scriptum est: Cuiuscunque autem pœnitẽtis publicum & vulgatissimũ crimen est, quod vniuersam Ecclesiam commouerit, ante absidam manus ei imponatur. Quorũ ergò peccata occulta sunt, & spontanea confessione soli tantummodò presbytero, siue Episcopo ab eis fuerint reuelata, horum occulta debet esse pœnitentia, secundum iudicium presbyteri, siue Episcopi cui confessi sunt: nè infirmi in Ecclesia scandalizentur, videntes eorum pœnas, quorum penitùs ignorant causas. Quali autem tempore pœnitentium reconciliatio fieri debeat, ostendunt decreta Innocentij Papæ, vbi ità scriptum reperitur: De pœnitentibus autem, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterùm de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque ad lachrymas corrigentis: ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis ægritudinem inciderit, atque vsque ad desperationem deuenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum nè de seculo absque communione discedat. Hoc ergò ante omnia cauẽdum est, nè in extremis pœnitenti pœnitentia & reconciliatio denegetur, nè in desperatione pereat: quia pietas omnipotentis Dei ad se quouis tẽpore concurrenti succurrere valet, & periclitantem sub onere peccatorum potest subleuare. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illam vnius horæ pœnitentia non iuuisset: cùm esset in pœna, pœnituit: & per vnius sermonis professionẽ, habitaculum paradisi (Deo promittente) promeruit. Vera ergò ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potiùs est æstimanda, quàm tempore, propheta hoc taliter asserente: Cùm cõuersus, inquit, ingemueris, tunc saluus eris.

Luca. — Ezec.

De Natiuitate Domini. Cap. 31.

Natalis Domini dies ea de causa à patribus votiuæ solennitatis institutus est, quia in ea Christus pro redemptione mundi nasci corporaliter voluit, prodiẽs ex Virginis vtero, qui erat in Patris imperio: cuius susceptæ carnis causa hæc est: Postquàm enim inuidia diaboli parens ille primus spe ductus inani cecidit, confestim exul & perditus in omni genere suo, radicem malitiæ & peccati transduxit, crescebatque in malum vehementius omne genus mortalium, diffusis vbiq; sceleribus, & quod est nequius, omnium cultibus idolorũ. Volẽs ergò Deus terminare peccatũ, cõsuluit verbo, lege, prophetis, signis, prodigijs: Sed cùm sic quidẽ errores suos admonitus agnosceret mundus, misit Deus filiũ suum, vt carnem indueret, & omnibus appareret, & peccatores sanaret. Qui ideò in homine venit, quia

venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit: Vt autem videretur, Verbum caro factum est, assumendo carnem, non mutatum in carnem. Assumpsit enim humanitatem, non amisit diuinitatem: ita idẽ Deus & idem homo, in natura Dei æqualis Patri, in natura hominis factus mortalis, in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, suscipiens quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc est ergo Dominicæ natiuitatis magna solennitas. Hæc est diei huius noua & gloriosa festiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaq; dies iste pro eo quod in eo Christus natus est, natalis dicitur: quémque ideò obseruare per reuolutũ circulum anni festiua solennitate solemus, vt in memoriam reuocetur, Christus quod natus est. In Bethleem quoque Christus natus est, & in Nazareth nutritus: vt lex locorum vocabulis, rerum ipsarum appareret euentus. Ergo quod in Bethlehem nasceretur, oportuit: quia cibus cælestis, de cælis ad terras venit. Bethlehem quippe domus panis dicitur. Et Saluator de seipso dixit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descẽdi, Ergo Bethlehem verè domus panis est, quia Christus homo in ea nasci dignatus est: panis videlicet vitæ, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Et hac etiam causa credimus in Ecclesia hunc morem inoleuisse, vt in ea nocte qua Christus creditur esse natus, sacra Missarum solennia celebrentur: vt ea hora fideles quique sacramentum corporis & sanguinis Christi perciperent, qua eum inter homines misericorditer natum scirent. Cuius tamen celebrationis Telesphorus Papa apud Romanos, primus auctor legitur extitisse. Nam quòd in Nazareth nutritus erat, ea causa fuit, vt quia Nazareth flos siue munditia interpretatur, æternæ puritatis eius index existeret, cùm foret floris ipsius nutrix, qui de virga radicis Iesse ascendens, septiformen spiritum haberet, & perpetua puritate insignis, meritò Nazaræus, quod est mundus, vocaretur.

De Epiphania Domini. *Cap.* 32.

EPiphaniorum proinde festa solennitati viri Apostolici signauerunt, quia in eo est proditus stella Saluator, quando inuenerunt Magi Christum in præsepi iacentem, adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera Trinitatis, aurum, thus, & myrrham, regi, Deo, atque passuro. Ideò ergo diem hunc annua celebritate sacrauerunt, vt mundus agnoscat Dominum, quem elementa cælitus prodiderunt. Siquidem eodem die idem Iesus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuisóque cælo Spiritussancti descendentis testimonio, Dei esse filius declaratur. Cuius diei nomen ex eo quod apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur. ἐπιφάνεια enim Græcè, apparitio vel ostensio dicitur. Tribus ergo ex causis hic dies hoc vocabulum sumpsit: siue quòd tunc in baptismo suo Christus populis fuerit ostensus, siue quod ea die sideris ortu Magis est proditus: siue quòd primo signo per aquam in vinum conuersam, multis est manifestatus. Illud tamen sciendum, quòd licet ea die baptismus Christi ab Ioanne fieri credatur, vniuersale tamen baptisma celebrari in ea, canonica contradicit auctoritas. Paschæ ergo tempus tantummodo & Pentecostes, ad hoc ab Apostolis & apostolicis viris decretum, Romana custodit Ecclesia; quæ videlicet duo tempora ad hoc opportuna esse, Christi Domini nostri à mortuis resurrectio, & Spiritus sancti super primitiuam Ecclesiam declarat aduentus. Quicunque ergo (ait Apostolus) baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. & reliqua. Et Saluator ascensurus in cælum, Apostolis dixit: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies.

De Hypanti. *Cap.* 33.

PVrificationis ergo matris Domini tempus post dies quadraginta à natiuitate eius celebratur: quia ex legis præcepto hoc tempus statutum est parentibus fœminis, quo purificari deberent. Scriptum est enim in libro Leuitico, quòd Dominus per Moysen mandauerit Israel, vt mulier quæ in suscepto semine pareret masculum, immunda esset septem diebus, & die octaua circunciderertur infantulus: ipsa verò trigintatribus diebus maneret in sanguine purificationis suæ, omne sanctum non tangeret, nec ingrederetur sanctuarium, donec implerentur dies purgationis eius: Sin autem fœminam pareret, immunda esset duabus hebdomadibus, & sexaginta & sex diebus maneret in sanguine purificationis suæ. Cúmque impleti essent dies purgationis eius, pro filio siue filia, deferret agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato. Quòd si non potuerit agnum offerre, sumeret duos turtures vel duos pullos columbæ, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato, oraretque pro ea sacerdos, & sic mundaretur. Hac ergo de causa statuta est in Ecclesia Festiuitas hæc, quia matrem Domini secundùm legem in hac die constabat purgari: sed non ideò, quòd aliqua legali purgatione indiguerit, quæ Dominum gestabat legis: sed quia Iesus non venit legem soluere, sed adimplere. Venit ergo mater Domini ad templum secũdùm legem, ducens secum puerum, ac deferens hostias, quæ lex præcepit, vt in nullo patribus fieret dissimilis, ac illud in se prima ostenderet, quod scriptum est: Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Obuios habuit grandæuum Simeonem, & Annam multorum annorum viduam, & cæteras personas, quas necesse erat in hoc sacro ministerio affuisse, quæ benedixerunt & glorificauerunt DEVM, & multa de eo vaticinauerunt, vt facer Euangelij textus luculento sermone demonstrat. Ob hanc quippe causam eadem festiuitas ὑπαντὴ nuncupatur, quia prædictæ personæ ad templum obuiam Christo aduenerunt, deuoto corde & obsequio. ὑπαντάω enim Græco sermone dicitur, quod obuio Latinè interpretatur. Est quoque festiuitas hæc purificationis incipiẽte Februario mense, qui à Februo, id est, Plutone, qui lustrationum potens à gentibus credebatur, ita vocatus est, lustrarique eo mense apud Romanos ciuitatem consuetudo erat, vt iusta dijs manibus soluerentur: Sed hanc lustrandi consuetudinem benè mutauit Christiana religio, cùm in mense eodem, die sanctę Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnis & modulationibus deuotis, per ecclesias, pérque congrua vrbis loca procedit, datósque à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes: non vtique in lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem regni cælestis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium omnes electi lucentibus bonorum operum lampadibus, obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.

Leui.12.

Matth.5.

Eccl.3.

Matth.25.

De Septuagesima, & Sexagesima, & Quinquagesima, & Quadragesima. *Cap.* 34.

DE Septuagesima quoque & Sexagesima, Quinquagesima atque Quadragesima, cur Dominici dies ante quadragesimale ieiunium sic appellentur, diuersa multorum opinio est & ideo maxime quia nec ipsa Dominica, quæ Septuagesima dicitur, septuagesima dies ante pascha esse reperitur: nec ea quæ Sexagesima, sexagenarium numerum plenum habet vsq; in Pascha. Nam alij simpliciter narrant hanc ecclesiæ esse consuetudinem, & Romana auctoritate ritum huius religionis esse firmatum: Alij dicũt quòd synecdochicè totum habendum sit dictum, id est, vbi maior denominatio numero dierũ inuenitur: vt est Septuagesima, ac sexagesima, à toto partẽ intelligi debere: Vbi verò minor, vt est Quadragesima, à parte totum intelligi oportere. Alij quoq; nescio quorũ ore ducti asseuerãt, quòd Orientales populi nouem hebdomadas, & Græci octo, & Latini septẽ ieiunare soleãt, & ob hoc his omnibus diebus Alleluia minimè in Ecclesia debere cãtari. Alij etiã, quorum ratio præ cæteris laudabilior mihi

& lunam. Manifestum est enim, quo die Dominus crucifixus sit, & in sepulcro fuerit, & resurrexerit. Adiuncta est enim ipsorum dierum obseruatio per Nicænum concilium, & orbi vniuerso Christiano persuasum, eo modo Pascha celebrari oportere, vt non solum lunam paschalem, sed & diem Dominicum, in quo resurrexit à mortuis, expectare debeamus. Inde est, quòd ad eundẽ anni diem nõ reuertatur Pascha. Nã Iudęi tantumdẽ mensem nouorũ & lunã obseruant: diẽ autem addendũ patres nostri censuerũt, vt & nostra festiuitas à Iudæorũ festiuitate distingueretur. Initiũ videlicet primi mẽsis obseruandum est, ab octauo Iduum Martiarũ, vsque in Nonarum Aprilium diem. Quartadecima verò luna Paschæ, à duodecima Kalendas Aprilis, vsque in decimamquartam Kalendas Maij, quærenda est. Porrò dies Paschæ Dominica, ab vndecima Kalendas Aprilis vsq; in septimam Kalendas Maij: & hoc à luna quintadecima, vsq; ad vicesimamprimam. Nunquam ergo contingere potest, vt luna xiiij. primi mensis, ante vernale æquinoctium, quod fit in xij. Kalendas Aprilis eueniat: quia luminare minus, luminare maius sequi in plenitudine sua, nõ præcedere debet. Nam cum in veteri testamento tribus argumentorum indiciis paschale tempus obseruari sit præceptum, videlicet, vt post æquinoctium, vt mense primo, vt tertia eius septimana, id est, à vespera xiiij. lunæ, quod est initium xv. vsque in vesperam, id est, terminũ *vicesimæprimæ celebretur quarta in eiusdẽ obseruatione regula est nobis à tẽpore Dominicæ resurrectionis imposita, vt cum æquinoctio transcenso, lunam primi mensis quartamdecimam vespere ortum facere viderimus, non statim ad faciendum Pascha prosiliamus, sed Dominicum diem expectãtes, in ipso congruè Pascha celebremus. Et si fieri posset, vt eadem omnibus annis sabbati die luna quartadecima contigisset, nihil nostræ paschalis obseruantiæ tempus à legali discreparet. Nam & nos ipsi iuxta legis edicta, semper quartadecima luna primi mensis ad vesperam, immolantes & comedentes agni immaculati carnem, sanguinémq; illius ad repellendum exterminatorẽ nostris postibus adspergentes, id est, baptismi, & Paschaliũ celebrantes solennia Missarum, spiritalem superamus Ægyptũ: atq; illucescente mane in luna xv. mensis eiusdem, primum azymorum diem intraremus, septémque dies eiusdem celebritatis legitimos à mane xv. diei, vsq; in vesperam vicesimiprimi mẽsis ipsius, id est à Dominico Paschæ, vsq; in Dominicum octauum Paschæ, debita veneratione cõpleremus: Sed quoniam lunæ dies eadem diuersas septimanę deuoluitur in ferias, inde fit, vt qui propter resurrectionem redemptoris nostri Dominicum diem, Paschæ initium seruare docemur aliquoties nostra festiuitas septimo post legalium azymorum exordium die sumat ingressum: non tamen vnquam contingat, vt non nostra solennitas paschalis, aliquem legalium paschæ dierum, sæpè autem omnes intra se complectatur. Notandum tamen quòd inter pascha & azyma legis hoc distat, quòd illa vna dies, qua agnum occidi necesse erat, & nocte sequenti transiens Dominus primogenita Ægyptiorum percussit, liberãs domus filiorum Israel signatas agni sanguine, Pascha dicebatur: Sequentes verò dies vij. id est, à xv. vsque ad vicesimam primam mensis eiusdem, azymorum propriè vocabantur. Quem legalium morem Eclesia non ignobiliter etiam nunc imitatur: vnam videlicet noctem transitus Dominicę resurrectionis à mortuis, qua impios triumphando, fideles saluare dignatus est, principaliter obseruans, ac deinde alios septem dies in memoriam eiusdem Dominicæ resurrectionis congrua festiuitate subiungens, quos vij. dies Albas vocitamus, propter eos qui in sancta nocte baptizati, albis per totam hebdomadam vtuntur vestibus: & tunc maximè dum alba tolluntur à baptizatis vestimenta, per manus impositionem à Pontifice Spiritum sanctum accipere conueniens est, qui in baptismo omnium receperunt remissionem peccatorum, & per vij. dies in angelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis, sanctis assistere sacrificiis solent.

* al. vicesimæ.

Exod. 12.

De Ascensione Domini. Cap. 40.

Ascensionis Dominicæ solennitas ideò celebratur, quia eodem die post mundi victoriam post inferni regressum, ascendere Christus memoratur ad cælos, sicut scriptum est, Ascendens in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ festiuitas ideò per reuolutum circulum annorum celebratur, vt humanitas assumptæ carnis ascendentis ad dexteram patris in memoriam reuocetur: cuius corpus ita in cælo esse credimus, vt erat quando ascendit: quod & vox angelica protestatur, dicens: Sic veniet quemadmodũ vidistis eum eũtem in cælum, id est, in eadem carnis specie atq; substantia, cui profectò carni immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius sedere creditur, nõ est corporea, quod nefas est de Deo sentire: sed dextra patris, est beatitudo perpetua, quæ sanctis in resurrectione promittitur, id est, vniuersæ Ecclesiæ quæ est corpus Christi: sicut & sinistra eius rectè intelligitur miseria & pœna perpetua, quæ impiis dabitur. Ante hanc ergo diem Ascensionis Domini, mos est Ecclesiarum Occidentis, per tres dies proximos ieiuniũ exercere, & litanias agere: & hoc cõgruè. Nã si credimus Christum in hoc tempore ad cælos ascẽdisse, dignum est etiã, vt ante Ascensionis diem operam demus ieiuniis & orationibus castigantes carnẽ nostram, & crucem eius in nobismetipsis gestantes: quatenus illũ sequi mereamur. Qui enim, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sicut ergo portamus in manibus nostris speciem crucis eius, ita portemus & in carne nostra similitudinem passionis eius, Qui autem sunt Christi, dixit Apostolus, carnem suam crucifixerunt cũ vitiis & concupiscentis. Et ita fiet, vt vbi Christus post resurrectionem suam cum gloria ascendit, illuc & nos resurgentes à mortuis, in carne incorruptibili per eius gratiam ascendere valeamus, sicut dicit idem Apostolus: Si enim, inquit, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

De Pentecoste. Cap. 41.

Initium sanè & causa festiuitatis Pentecostes, id est, quinquagesimæ, Paulo altiùs repetenda est. Pentecostes, enim dies hinc cepit exordium, quando Dei vox in Sina monte desuper intonans audita est, & lex data est Moysi: In nouo autem testamento Pentecostes cœpit, quando aduentum sancti Spiritus quem Christus promisit, exhibuit: quem ait non esse venturum, nisi ipse ascendisset in cælum. Denique dum portam cæli Christus intrasset, decẽ diebus interpositis, intremuit subitò orantibus Apostolis locus, & descendente Spiritu sancto super eos, inflammati sunt, ita vt linguis omnium gentium, DEI magnalia loquerentur. Aduentus itaque Spiritus sancti de cęlo super Apostolos in varietate linguarum diffusa, solennitatem transmisit in posteros, eáque de causa Pẽtecoste celebratur, & dies ipse proinde insignis habetur. Concordat autem hæc festiuitas Euangelij, cum festiuitate legis. Illic enim posteaquàm agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi scripta digito Dei: Hic postquàm occisus est Christus, qui tãquam ouis ad immolandum ductus est celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, Spiritus sanctus datur qui est digitus Dei, super cxx. discipulos, Mosaicæ ætatis numero constitutos. Siquidẽ & hæc festiuitas aliud obtinet sacramentum. Constat enim ex vij. septimanis. Sed dierum quidẽ septimanæ generant eandem Pentecosten, in quo fit peccati remissio per Spiritum sanctũ: Annorum verò septimanæ, quinquagesimum annum faciunt, qui apud Hebræos iubilæus nominatur, in quo similiter terræ fit remissio, & seruorũ libertas, & possessionum restitutio, quæ precio fuerant comparata.

Exod. 20.

Septem etenim septies multiplicati, quinquagenariũ ex se generant numerum, assumpta monade, quam ex futuri seculi figura præsumptam esse, Maiorum auctoritas tradit. Fit enim ipsa & octaua semper, & prima: immo ipsa est semper vna, quæ est omnis dies. Necesse est enim sabbatismum animarum populi Dei, illic occurrere, atque ibi compleri, vbi datur pars his qui octo: sicut quidam differens, Salomonis dicta sapienter exposuit: idcircò autem totius quinquagesimæ dies post Domini resurrectionem resoluta abstinẽtia in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, vbi iam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideò his diebus nec genua in oratione flectũtur, quia sicut quidam sapientum ait, Inflexio genuum, pœnitentię & luctus indicium est. Vnde etiam per omnia eandem in illis solennitatem, quam Dominico die custodimus, in qua Maiores nostri nec ieiunium agendum, nec genua esse flectenda, ob reuerentiam Dominicæ resurrectionis, tradiderunt. His diebus sanctis Alleluia propter gaudium resurrectionis assiduè esse cantandum in Ecclesia, magistri sanciuerunt Ecclesiæ. Quia verò à Dominica Septuagesimæ toto tempore ieiunij vsque in Pascha, quo pœnitentię & corporis nostri mortificationi instare debemus, ab ista laude abstinendum est, licet nullo tempore in Ecclesia laus Dei desit: ita in diebus solennitatis Paschalis, immò per totam Quinquagesimam vsque in Pentecosten, atque in Dominicis diebus, quando lætari nos conuenit, & ieiunio relaxari, sine cessatione illam in cantu frequentare debemus. Ante Pascha ergo tempus ieiunij, præsentis vitę significationem tenet, quia propter peccata nostra pœnis ærumnisq; quotidiè affligimur: Tempus verò Quinquagesimæ paschalis, futuram resurrectionem corporum nostrorum, & æternam in cælis vitam, eò quòd caput nostrum eo tempore resurrexerit, demonstrat, ac ideò cæleste canticum Alleluia, quod Ioannes Apostolus in cælis sanctorum turbam multam canere in Apocalypsi commemorat, eo tempore frequentandum est, quo immortalitatem nostram desideramus. Saluatoris nostri glorificationem celebrantes: & hoc optandum, vt qui in terra aliena positi, canticum Domini cantare dignè non possumus, ad terram viuẽtium perueniamus, quo sine fine gaudentes, canticum nouum Domino sine cessatione in æternum decantemus. In sabbato autem sancto Pentecostes, sicut in sabbato sancto Paschæ, baptismum celebratur, lectionibus veteris testamenti antè recitatis, & orationibus atque litaniis antè peractis, subsequente sancta Missarum celebratione. Benè quoque sabbatum sanctum Pentecostes simili celebratione sabbato sancto Paschæ veneratur, quia ipse vnigenitus Dei filius in fide credentiũ, & in virtute operũ, nullã inter se & Spiritum sanctũ voluit esse distãtiam, quia nulla est diuersitas in natura, dicens: Ego rogabo Patrem, & alium paraclітum dabit vobis, vt vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis. & iterum: Paraclitus autẽ Spiritus sanctus, quẽ mittet pater meus in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vniuersa quęcumque dixero vobis. & iterum: Cùm venerit ille Spiritus veritatis, diriget vos in omnem veritatem, cùm itaque veritas Christus sit, & Spiritus sanctus spiritus veritatis, noménque paracliti vtrique sit proprium, non dissimile est festum, vbi vnum est sacramentum.

De die Dominico. *Cap.* 42.

Dominicum diẽ Apostoli ideò religiosa solennitate sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit. Ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinentes, tantum diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nã sicut ipse Dominus Iesus Christus & Saluator noster tertia die resurrexit à mortuis, ita & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Vnde etiam in Dominico die stantes oramus, quod est signum futurę resurrectionis. Hoc agit Ecclesia vniuersa, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectans in fine seculi, quod in Domini nostri Iesu Christi corpore premonstratum est, qui est primogenitus à mortuis. Sabbatum autem à priore populo in ocio corporaliter celebratum legimus, vt figura esset in requiem: vnde & sabbatum requies interpretatur. Dies autem Dominicus, non Iudæis, sed Christianis per resurrectionem Domini declaratus est: & ex illo cœpit habere festiuitatem suam. Ipse est enim dies primus, qui post septimum reperitur octauus. vnde & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationẽ dicitur: Illi septem, eidem illi octo. Primo enim solum celebrandum sabbatum traditum est, quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat vsque ad Christum Dominum, qui resurgens à mortuis non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Iam postquàm facta est talis resurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine, dies Dominicus octauus, qui & primus, in festiuitate successit. Apparet autem hunc diem etiam in scripturis sanctis esse solennem. Ipse enim est dies primus seculi: in ipso formata sunt elemẽta mundi: in ipso creati sunt Angeli, in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus: in ipso de cælis Spiritus sanctus super Apostolos descendit: manna in eo die in eremo primò de cælo datum est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna: in die autẽ sexto duplum colligetis. Sextus enim dies est parasceue, qui ante sabbatum ponitur: sabbatum autem septimus dies est, quem sequitur Dominicus, in quo primùm manna de cælo venit. Vnde intelligant Iudæi, iam tunc prælatam esse Iudaico sabbato Dominicam nostram: iam tũc indicatum, quòd in sabbato ipsorum, gratia Dei de cælo ad eos nulla descenderit: sed in nostra Dominica, in qua primum Dominus eam pluit.

Ecclef. 11. Rom. 6. Exo. 16.

De festiuitatibus Sanctorum. *Cap.* 43.

Festiuitates Apostolorum siue in honorem martyrum solẽnitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrare sanxerunt: vel ad excitandam imitationem, vel, vt meritis eorum consociemur, atq; orationibus adiuuemur, ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit, quòd ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuẽdam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in * illo quo adiuuante possimus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei: quorum cor ad talẽ pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus: sed illos tanto deuotiùs, quanto securiùs post incerta omnia superata, quanto etiam fidentiori laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhucusque pugnantes. At verò illo cultu, qui Græcè λατρεία dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm propriè sit quædam diuinitati debita seruitus: nec colimus nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde Idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quisquis in hunc errorem dilabitur, corripiatur per sanã doctrinã: siue vt corrigatur, siue vt caueatur, dum etiã ipsi sancti vel homines, vel angeli, exhiberi sibi nolint, quod vni Deo deberi norint. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm moti miraculis, quę per eos facta sunt, Lycaonij, tamquã deis immolare voluerunt. Conscissis enim vestimentis suis confitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi

Aug. de ciuit. Dei. * illum. Act. 14.

fieri vetuerunt: Apparuit & in Angelis sicut & in Apocalypsi legimus, Angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo: Conseruus tuus sum,& fratrũ tuorum, Deum adora. Rectè itaque scribitur,homini ab angelo prohibitum esse adorare se: sed vnũ Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Non ergo sit nobis ille diuinæ religionis cultus in angelos aut martyres, quia non sic habentur, vt tales quærant honores vt Deus: quia nec ipsi volunt se coli pro Deo: sed illum à nobis coli volunt,quo illuminante lætantur. Honorãdi ergo sunt martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem;honorandi charitate,nõ seruitute. Notandum verò,quòd Felix Papa Romanus vigesimusseptimus post sanctum Petrum, primus legitur constituisse, supra memorias martyrum, Missas celebrari. Attamen beatus Gregorius Papa sexagesimus sextus Romanæ vrbis constituit supra corpus Missas celebrari. Dicũtur quidẽ sanctorũ festiuitates natalitia, & meritò. Quomodo enim cõsueta nasci dicitur, cum quis de vtero matris procedens in lucem egreditur: ita rectissimè potest natus dici, qui à vinculis carnis solutus, ad lucem sublimatur æternam: & inde mos obtinuit ecclesiasticus, vt dies beatorum martyrum siue confessorum Christi,qui de seculo transierunt,natales vocitemus, eorúmque solennia, non funebria,sed natalitia dicantur.

Apoc.19.

De Sacrificiis pro defunctis offerendis.

Cap. 44.

SAcrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur credimus,quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbiq; catholicà tenet Ecclesia: quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel sacrificiũ Deo offerret. Nam & cum Dominus dicit,Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc seculo, neq; in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda peccata,& quodam purgatorio igne purganda. Ergo vt in libris dialog. S. Gregorius narrat,& Beda magister in gestis Anglorum,frequenter exemplo ostẽsum seu visione reuelatum est, animabus defunctorũ multum prodesse oblata pro eis sacrificia. Et in quodã loco dictum est à S. Augustino, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuẽtium releuari, cùm pro illis sacrificium offertur,vel eleemosynę fiunt: si tamen aliquod quisque sibi meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosint, quæcumque pro illo fiunt. Nam non omnibus prosunt,nisi propter differentiam vitæ,quam quisq; gessit in corpore. Nam pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè bonis, & non valdè malis, propitiationes sunt: pro valdè malis,etiamsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque tamen viuorum cõsolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt fit plena remissio: aut certè vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Matth.12.

De Encæniis, & vndè omnis ordo ille originem duxerit.

Cap. 45.

FEstiuitates annuas dedicationis ecclesiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus,vbi dicitur, Facta sunt autem encænia Hierosolymis. Encænia quippe festiuitates erant dedicationis templi. Græcè enim καινὸν,dicitur nouum. Quandocunq; enim aliquid nouum fuerit dedicatum,encænia vocatur. Illum enim diem quo dedicatum est templum à Salomone, sicut Regum liber & Paralipomenon narrat, Iudæi solenniter celebrabant,& ipse dies apud eos festus habebatur: qui vsus videlicet in illis exoleuit, qui caruerunt & cultu & templo. Christiani autem seruãt morem illum patrum, in quibus gloria translata videtur. Nam quod in dedicatione templi in nocte præcedente diem dedicationis, reliquiæ sanctorum feretro conditæ in tentorio vigiliis custodiuntur: quid aliud demonstrat, quàm quòd arca testamenti cum sanctis quæ in ea erãt,

Ioan.10.

A in tabernaculo Mosaico ante ædificationem templi per excubias Leuitarum seruabatur? Et quòd in tempore dedicationis multitudine vndique conuocata,feretrum cum reliquiis sanctorum per sacerdotes de tentorio ad templum defertur, quid aliud intimat, quàm quod liber Paralipomenon narrat,quòd venerunt omnes viri Israel ad regem Salomonem in die solenni, & portauerunt Leuitæ arcam fœderis Domini cum omni apparatu tabernaculi, & intulerunt eam sacerdotes in locum suum, id est, oraculum templi in sancta sanctorum? Quòd verò Pontifex simul cum sacerdotibus feretrum portantibus, & omni clero ac cætero populo laudes & litanias canendo antequàm ingrediatur in templum, ter foris illud circuit: quid aliud significat, quàm quòd in aduentu Domini & sanctorum eius,qui B fit per inuocationem nominis eius,sicut ipse dixit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo,in medio eorum sum,omnis superbia & virtus diaboli,si qua in domo latitauerat, corruat & dissipetur, & quod secundum Prophetam,exaltabitur Dominus solus in die illa,& vocabitur deinceps nomen loci illius,Dominus ibidem? Legimus etiam in Iesu Naue, quòd sacerdotes & Leuitæ, atque vniuersus Israel simul cum arca Domini circumierint vrbem Iericho, & sacerdotibus clãgentibus buccinis, & conclamante vniuerso populo, subitò corruerint muri ciuitatis: quod vtique significat,ad vocem prædicationis & laudis Domini,post Saluatoris aduentum,superbiam mundanam corruisse, & regnum diaboli destructum esse. Quòd verò duodecim lucernæ intus iuxta parietes templi, ponuntur, C duodenarium numerum exprimit Apostolorum & Patriarcharum: quem etiam Ioannes Apostolus in Apocalypsi commemorat in ædificio cælestis Hierusalem esse insignem. Quòd verò altare post aspersionẽ aquæ chrismate perungitur, ad imitationem Patriarchæ Iacob factum est,qui post visionem illam terribilem,erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, vocans locum,domus Dei. Legitur in Exodo,quòd Moyses faceret sanctum vnctionis oleũm,vngerétque ex eo tabernaculum testimonij, & arcam testamenti, mensámque cum vasis suis, candelabrum & vtensilia eius, altare thymiamatis & holocausti, & vniuersam supellectilem,quæ ad cultum eorum pertinet. Aaron quoque & filios eius, vt sacerdotio Domini fungerentur. D Et benè decet, vt res sacrificandæ, sacro chrismatis liniantur vnguento, vt demonstretur, quòd omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati ad sanctificationem præbendam permixta est. Quòd verò tũc incensum à Pontifice super altare ponitur,significat sacerdotis puram super illud orationem esse debere, vt possit dicere Domino cũ Propheta,Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Quòd autẽ subtus tabulam altaris reliquiæ sanctorum ponũtur, significat sanctos sub throno Dei sedes & requiem habere. Testatur etiam hoc Ioannes in Apocal. cum dicit: Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant: & clamabant voce magna, dicentes, E Vsquequò Domine sanctus & verus, non vindicas & iudicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et datæ sunt his singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conserui eorum & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi. Perfecta verò dedicatione templi & altaris,induit se Pontifex & clerus vestimentis aliis,& celebrant solenniter sanctã Missarũ celebrationẽ. Et hoc ex veteri vsu seruatum est: quia legitur in Paralipomenõ,quòd postquàm collocata sit arca in loco suo,id est,in sanctis sanctorum,& egressis sacerdotibus de sanctuario,omnes sacerdotes sanctificati sint,& tam Leuitæ quàm cãtores,id est, & qui sub Asaph erãt, & qui sub Eman, & qui sub Idithun, filij & fratres vestiti byssinis, cymbalis & psalteriis & citharis con-

crepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, & reliqua, & item: Rex autem & omnis populus, immolabant victimas coram Domino. Et paulò post: Et dedicauit domum Dei rex & vniuersus populus. Sacerdotes autem stabant in officiis suis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quę fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, quoniam in æternum misericordia eius. In hoc autem istud præstantius est veteri illa dedicatione, quòd illic mactabantur boum & ouium multa millia: hic verò immolatur agni illius corpus, qui abstulit peccata mundi: illic concrepabat multitudo tubarũ & cymbalorum, & cætera instrumenta musicorum: hic autem iubilus ex deuoto pectore prolatus, suauiter sonat per voces hominum. Quantum autem distat ab vmbra veritas, tantum distat à legali victima nostrum sacrificium: & quantum præstat insensibili sensibile, tantum præstat laus vocis humanæ ex puro corde prolata inani flatui tubarum & percussioni cymbalorum. Sed quia omnia in figuram contingebant illis, & nos reuelata facie gloriam Domini contemplamur, morem illum veterum translatum in nostra religione tanto congruentius, quanto veriùs obseruamus. Omnes autem festiuitates pro varietate regionum, diuersáque in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergò dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, & ex conspectu mutuo & fides crescat & lætitia maior oriatur.

De Festiuitatibus veterum, & vndè vel festa vel feriæ sint dictæ. Cap. 46.

FEsti autem dies in veteri lege isti fuerunt, dies azymorum & Phase, quando luna plenissima abiecto fermento agnus immolabatur: dies Pentecostes, in qua in vertice montis Sina lex data est Moysi, in quo de frugibus primi panes offerebantur propositionis: dies sabbatorum est, in quo ocia celebrabantur, & in quo manna in deserto non licebat colligere: dies Neomeniorum, celebratio nouæ lunæ. Semper autem Iudæi in mensium principio, hoc est, prima luna, diem festum agebant. Sed idcircò in principio mensis hoc faciebant, quia deficiente luna, tempus finitur, & iterùm nascẽte, incipitur. Dies autem tubarum, septimi mensis principium est, quandò Iudæi solennitatem agentes, amplius tuba canebant, & plura offerebant in eo sacrificia, quàm per singulos menses. In hoc mense, id est, decimo die mensis huius, dies propitiationum, siue expiationum erat, quando Pontifex semel in anno introibat in sancta sanctorum, & expiabat aspersione sanguinis sancta sanctorum, & populo foris orante, ipse solus intus orabat: tam pro sua quàm populi ignorantia offerens incensum Domino super altare thymiamatis. In quo mense & dies erant celeberrimi scenopegiæ, id est, tabernaculorum, quando à quintodecimo die mensis huius, per septem dies in vmbraculis habitabant, sumentes sibi spatulas palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabantur coram Domino Deo suo, in commemoratione exitus illorum de Ægypto, quia Dominus eos in tabernaculis habitare fecerit, cùm educeret eos de terra Ægypti. Dies Ieiunij, primi, quarti, septimi, & decimi mensis ob eas causas celebres apud eos fuerunt, ob quas supra commorauimus, cùm de ieiunio disputabamus. Festi autem dies inde vocantur, quòd ius in eis fatur, id est, dicitur: Vt ne fasti quibus non dicitur. Similiter & feriæ à fando dicuntur, ob quam causam Siluester Papa primus apud Romanos constituit, vt dierum nomina, quæ anteà secundùm nomina deorum suorum vocabant, id est, Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Veneris, Saturni, ferias deinceps vocarent, id est, prima feria, secunda feria, tertia feria, quarta feria, quinta feria, sexta feria: quia in principio Genesis scriptum est,

A quòd Deus per singulos dies dixerit, id est, prima, fiat lux: secunda, fiat firmamentum: tertia producat terra herbam virentem, similiter & cætera. Sabbatum autem antiquo legis vocabulo vocari præcepit, & primam feriam diem Dominicam, eò quòd Dominus in illa resurrexit. Statuit autem idem Papa, vt ocium sabbati magis in diem Dominicam transferretur, vt ea die à terrenis operibus ad laudandum Deum vacaremus, iuxta illud quod scriptum est: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. (Psal. 45.) Secundùm hunc autem morem in natalitiis sanctorum vacare, id est, ad laudes Dei celebrandas, sancta nos iubet Ecclesia. Cæterum qui his diebus ad hoc vacare vult ab agri cultura, vt crapulæ & ebrietati deseruiat, vel iocis inanibus operam det, agnoscat se magis peccare per tale ocium, quàm si alicui vtili operi insisteret, B Salomone teste, qui ait: Væ illis qui morantur in vino, & student calicibus epotandis. (Pro. 23.) & item: Acceptus, inquit, regi minister est intelligens. iracundiam eius inutilis sustinebit. (Pro. 14.) Sed quia de festiuitatibus celebrioribus, ad instructionem eorum qui in Ecclesia Deo seruiunt, & populo præsunt, secundùm sensum maiorum iam supra diximus, de origine quoque cantus & lectionum, & auctoritate Symboli adhuc in præsenti libro dicamus.

De Cantico. Cap. 47.

CAnticum enim primus omnium Moyses legitur instituisse quando percussa Ægypto decem plagis, & Pharaone submerso, cum populo per insueta maris C itinera, ad desertum gratulabundus egressus est, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est. (Exod. 15.) Item, idem auctor in Deuteronomio canticum præsagum futurorum conscripsit. (Deut. 32.) Deindè quoque Debbora non ignobilis fœmina, in libro Iudicum hoc ministerio functa reperitur: (Iudic. 5.) postea multos non solùm viros, sed etiam fœminas spiritu diuino completas, Dei cecinisse mysteria. Canticum autem, vox humana est: psalmus autem, qui canitur ad psalterium.

De Psalmis. Cap. 48.

PSallere autem vsum esse primum post Moysen, Dauid Prophetam in magno mysterio prodit Ecclesia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Domino specialiter electus, & cantorum princeps, Psalmorúmque D thesaurus esse promeruit. Cuius Psalterium idcircò cum melodia cantilenarum suauium ab Ecclesia frequentatur, quo faciliùs animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Ecclesia ita psallebat, vt modico flexu vocis faceret resonare psallentem: ita vt pronuncianti vicinior esset quàm canenti. Propter carnales autem in Ecclesia, non propter spiritales, consuetudo cantandi est instituta: vt quia verbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Sic namque & beatissimus Augustinus in libris confessionum suarum, consuetudinem canendi approbat in Ecclesia, vt per oblectamenta, inquit, aurium, infirmior animus ad affectum pietatis exurgat. Nam in ipsis sanctis dictis, religiosiùs & ardentiùs mouentur animi nostri ad E flammam pietatis cùm cantatur, quàm si non cantetur. Omnes enim affectus nostri præ sonorum diuersitate vel nouitate, nescio qua occulta familiaritate excitantur magis, cùm suaui & artificiosa voce cantatur. Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustrémque esse oportet, ità vt oblectamento dulcedinis, animos incitet auditorum. Vox autem eius non aspera vel rauca, vel dissona, sed canora erit, suauis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ religionis congruentem, non quæ tragicam exclamet artem, sed quæ Christianam simplicitatem in ipsa modulatione demonstret: neque quæ musico gestu, vel theatrali arte redoleat, sed quæ compunctionem magis audientibus faciat. Perfecta autem vox est, alta, clara, & suauis. alta, vt in sublime sufficiat: clara, vt aures adimpleat: suauis,

vt animis audientium blandiatur. Si autem ex his aliquid defuerit, perfecta vox non erit. Antiqui enim pridiè quàm cantandum erat, cibis abstinebant: pallentia tantùm legumina causa vocis sumebant: vndè & vulgò cantores fabarij dicti sunt. Si ergò hoc apud Gentiles tantùm seruandæ vocis causa agebatur, quanto magis apud Christianos, quos non tam vocis quàm virtutis ipsius tenet cura, ab omni illecebra voluptatum abstinere oportet?

De Hymnis. Cap. 49.

HYmnos primum eundem Dauid Prophetam condidisse ac cecinisse, manifestum est: deinde & alios Prophetas. Posteà quidem & tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Itaque & in hymnis & Psalmis canēdis, non solùm Prophetarum, sed etiam ipsius Domini & Apostolorum habemus exemplum: & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piè animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum. Sunt autem diuini Hymni, sunt & ingenio humano compositi. Hilarius autem Gallus Episcopus, Pictauis genitus, eloquentia conspicuus, Hymnorum carmine floruit primus: post quem Ambrosius Episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo, & in Ecclesia clarissimus doctor, copiosus in huiusmodi carmine floruisse cognoscitur, atque indè Hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primùm in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio, dehinc per totius occidentis Ecclesias obseruatur. Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, Hymni vocantur.

De Antiphonis Cap. 50.

ANtiphonas Græci primi composuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quasi duo Seraphim, duóque testamenta inuicem sibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius Antiphonas instituit, Græcorum exemplum imitatus: ex hinc in cunctis occiduis regionibus, earum vsus increbruit.

De Responsoriis. Cap. 51.

REsponsoria ab Italis longo tempore antè sunt reperta & vocata hoc nomine, quòd vno canente, chorus consonando respondeat. Anteà autem id solus quisque agebat: nunc interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondente.

De Lectionibus. Cap. 52.

LEctiones pronunciare, antiquæ institutionis esse, Iudæorum traditio habet. Nam & ipsi legitimis præfinitisque diebus, ex lege & Prophetis, lectionibus in Synagogis vtuntur: & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium ædificatio: vndè oportet, vt quandò psallitur, psallatur ab omnibus: cùm oratur, oretur ab omnibus: cùm lectio legitur, facto silentio æquè audiatur à cunctis. Nam & si tunc superueniat quisque cùm lectio celebratur, adoret tantùm Deum: & præsignata fronte, aurem solicitè accommodet. Patet tempus orandi, cùm omnes oramus: patet, cùm voluerit orare priuatim. Obtentu orationis ne perdideris lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere, cùm orandi potestas in promptu sit, nec putes paruam nasci vtilitem ex lectionis auditu: siquidem oratio ipsa fit pinguior, dum mens recenti lectione saginata, per diuinarum rerum, quas nuper audiuit, imagines currit. Nam & Maria soror Marthæ, quæ sedens ad pedes Iesu, sorore neglecta, verbum intentiùs audiebat, bonam partem sibi elegisse Domini voce firmatur. (Luc. 10.) Ideò & diaconus clara voce silentium admonet, vt siue dum psallitur, siue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conseruetur: vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur. Quicunque enim legendi officium decenter & ritè peragere vult, doctrina & libris debet esse imbutus, sensuúmque ac verborum scientia perornatus: ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur: sicque expeditus, vim pronunciationis obtinebit, vt ad intellectum mentes omnium, sensúsque permoueat discernendo genera pronunciationum, atque exprimendo proprios sententiarum affectus, modò voce indicantis simpliciter, modò dolentis, modò indignantis, modò increpantis, modò exhortantis, modò miserantis, modò percontantis, & his similia secundùm genus propriæ pronunciationis, exprimenda sunt. Multa sunt enim in scripturis, quæ nisi proprio modo pronuncientur, in contrariam recedunt sententiam, sicut est illud Apostoli. Quis accusabit aduersùs electos Dei? Deus qui iustificat. Quod si quasi confirmatiuè non seruato genere pronunciationis suæ dicatur, magna peruersitas oritur. Sic ergò pronunciandum est, vt præcedat percontatio, sequatur interrogatio. Inter percontationem autem & interrogationem, hoc veteres interesse dixerunt, quòd ad percontationem mluta responderi possunt ad interrogationem verò, aut non, aut etiam. Pronunciabitur ergò ità, vt post percontationem qua dicimus, Quis accusabit aduerius electos Dei, Illud quod sequitur, sono interrogantis enunncietur, Deus qui iustificat? vt tacitè respondeatur non. Et item percontemur: Quis est qui condemnat? rursúsque interrogemus, Christus Iesus qui mortuus est? magis autem qui resurrexit? qui est in dextera Dei? qui & interpellat pro nobis? vt vbique tacitè respondeatur, non. At verò in illo loco vbi ait: Quid ergò dicemus? quia gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, nisi post percontationem qua dictum est, Quid ergò dicemus? item responsio subiiciatur, quia gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, textus consequens non cohærebit. Et alia multa sunt, quæ propriam similiter vim pronunciationis quærunt. Præterea & accentuum vim oportet lectorem scire, vt nouerit, in qua syllaba vox protendatur pronunciantis: quia multæ sunt dictiones, quæ solummodo accentu discerni debent à pronunciante, ne in sensu earum erretur. Sed hæc à Grammaticis discere oportet. Porrò vox lectoris simplex esse debet & clara, & ad omne pronunciationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem & subrusticum effugiens sonum: non humilis, nec adeò sublimis, non fracta, non tenera, nihilque fœmineum sonans: non habēs inflata, vel anhelantia verba, non in faucibus frendentia, nec oris inanitate resonantia: nec aspera frendentibus dentibus, non hiantibus labris prolata, sed pressim & æqualiter & leniter & clarè pronunciata: vt suis quæque literæ sonis enuncientur, & vnumquodque verbum legitimo accentu decoretur, nec ostentationis causa frangatur oratio. Corporis quoque motum impudentem habere non debet, sed grauitatis speciem: auribus enim & cordi consulere debet lector, nō oculis: ne potiùs ex seipso spectatores magis, quàm auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronunciandi causa præcipuam curam vocis habuisse, vt exaudiri in tumultu possint: vnde & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

De libris duorum Testamentorum. Cap. 53.

PRonunciantur autem lectiones in Christi Ecclesiis, de scripturis sanctis. Constat autem eadem sacra scriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa est, quæ data est primùm Iudæis per Moysen & Prophetas: quæ dicitur vetus testamentum. Testamentum autem dicitur, quia idoneis testibus, vtique à Prophetis, scriptum est atque signatum. Noua verò lex

est Euangelium, quod dicitur nouum testamentum: quod per ipsum filium Dei Christum & suos Apostolos dedit. Illa lex vetus velut radix est: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venitur ad Euangelium. Siquidem Christus, qui hîc manifestatus est, ante in lege prædictus est, immò ipse locutus in Prophetis, sicut scriptum est: Qui loquebar, ecce adsum: legem præmittens velut infantibus pædagogum, Euangelium verò, perfectum vitæ magisterium, iam adultis omnibus præstans: ideò in illa operantibus, bona terræ promittebantur: hîc verò sub gratia ex fide viuentibus regnum cæleste tribuitur. Euangelium autem dicitur bonum nuncium, & reuera bonum nuncium, vt qui id susceperint, filij Dei vocentur.

HI SVNT ERGO LIBRI VETERIS TESTAMENTI, QVOS ob amorem doctrinæ & pietatis legendos recipiendosque Ecclesiarum Principes tradiderunt.

PRIMI namque legis, id est, Moysis, libri, quinque sunt: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hos sequuntur Historici libri quindecim, Iesu Naue scilicet, & Iudicum libri singuli, siue Ruth, Regum etiam libri quatuor, Paralipomenon duo: Tobiæ quoque & Hester & Iudith, singuli: Esdræ duo, & duo Machabæorum. Super hos prophetici libri sedecim sunt, Esaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, libri singuli. Duodecim quoque prophetarum libri singuli, & hæc quidem prophetica sunt. Post hæc versuum octo libri habentur, qui diuerso apud Hebræos metro scribuntur, id est, Iob liber, & liber Psalmorum, & Prouerbiorum, & Ecclesiastes, & Cantica canticorum, Sapientiæ, & Ecclesiasticus, Lamentationésque Hieremiæ. Sic complentur libri veteris testamenti quadragintaquinque. Noui autem testamenti primùm quatuor Euangelia sunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis. Hos quatuordecim Pauli Apostoli Epistolæ sequuntur: quibus etiam subiunctæ sunt septem Catholicæ epistolæ, Iacobi, Petri, Ioannis & Iudæ. Actus quoque duodecim Apostolorum: quorum omnium signaculum est Apocalypsis Ioannis, quod est reuelatio Iesu Christi, qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi sunt libri canonici septuagintaduo, & ob hoc Moyses septuaginta elegit presbyteros, qui prophetarent: Ob hoc & Iesus Dominus noster septuagintaduos discipulos prædicare mandauit. Et quoniam septuagintaduæ linguæ in hoc mundo erant diffusæ, congruè prouidit Spiritus sanctus, vt tot libri essent, quot nationes, quibus populi & gentes ad perficiendam fidei gratiam ædificarentur.

De Scriptoribus sacrorum librorum. Cap. 54.

VEteris autem testamenti secundùm Hebræorum traditionem, hi scriptores habentur. Primum Moyses scripsit Pentateuchum. Iesus Naue edidit librum suum. Iudicum autem & Ruth, & Samuelis primam partem scripsit Samuel: sequentia Samuelis vsq; ad calcem, scripsit Dauid. Malachim totum edidit Hieremias: Nam ante sparsus erat per singulorum regum historias. Iob librum Hebræi Moysen scripsisse putát: alij vnum ex prophetis. Psalterium verò scripserunt decem prophetæ: id est, Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Ethan, Idithun, Eman, & filij Choræ: id est, Asir, Elchana, Ephiasab. Sunt qui & Esdram, & Aggæum, & Zachariam scripsisse dicant. Salomon scripsit Prouerbia, & Ecclesiasten, & Cantica canticorum. Esaias scripsit librum suum: Hieremias librum suum cum lamentationibus eius. Viri Synagogæ sapientes scripserunt Ezechielem, Danielem, & Paralipomenon, & Hester. Esdra scripsit librum suum. Omnes autem hos libros idem Esdra scriba post incensam legem à Chaldæis, dum Iudæi ingressi fuissent in Hierusalem diuino afflatus spiritu reparauit: cunctáque Prophetarum volumina, quæ fuerant à gentibus corrupta, correxit: totúmque testamentum in vigintiduos libros constituit, vt tot libri essent in lege, quot habentur & literæ. Primam post Esdram editionem de Hebræo in Græcum, Septuaginta interpretes ediderunt, sub Prolemæo Ægyptiorum rege, successore Alexandri, qui in legendo studiosus fuit, omniúmque gentium libros congregauit. Iste enim ab Eleazaro, qui erat princeps sacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit vt senes de duodecim tribubus Israël transmitterentur, qui interpretarentur omnes libros: & vt fidem interpretationis aduerteret, singulis eorum qui fuerant destinati, singulas cellulas dedit: & assignans omnibus omnes scripturas iussit interpretari. Qui cùm per LXX. dies istius rei negocium adimplessent, omnium simul interpretationes, quas per diuersas cellas segregati, nullo ad nullum propinquante, fecerunt, congregauit in vnum: atque ita omnes libri interpretati per Spiritum sanctum inuenti sunt, vt nô solùm intellectu, verùm etiam & in sermonibus consonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina. Hos libros meditari omnium gentium Ecclesiæ primùm cœperunt: eosdémque de Græco in Latinum interpretantes, primi Ecclesiarum prouisores tradiderunt. Post hæc secundam editionem Aquila, tertiam & quartam Theodotion & Symmachus ediderunt, ambo Iudæi Proselyti: quintam verò & sextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris supradictis editionibus comparauit. Hi sunt itaque tantùm, qui scripturas sacras de Hebręo in Græcum sermonem verterunt: quíque etiam & numerantur. Nam Latinorum interpretum, qui de Græco in nostrum eloquium transtulerunt, vt meminit sanctus Augustinus, infinitus numerus est. Si cui enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum esse sibi vtriusque linguæ peritiam sensit, ausus est statim interpretari, atque indè accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitisse interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium, tantummodò Hieronymus Presbyter sacras Scripturas conuertit: cuius editione generaliter omnes Ecclesiæ vsquequaque vtuntur, pro eo quòd veracior sit in sententiis, & clarior in verbis. Librum Sapiétiæ Salomon scripsisse probatur, testimoniis illis quibus ibi legitur: Tu me, inquit, elegisti regem populo tuo, & dixisti mihi ædificare templum in nomine sancto tuo, in ciuitate sanctæ habitationis tuæ. *Sapien. 9.* Hoc opus Hebræi (vt quidam sapientum meminit) inter canonicas scripturas recipiebant. Sed postquàm comprehendentes Christum interfecerunt, memorantes in eodem libro tam euidentissima de Christo testimonia, quibus dicitur, Dixerunt inter se impij, Comprehendamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. *Sapien. 2.* & infra: Si enim est verè filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. *Ibidem.* ac deindè: Vt sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam eius, morte turpissima condemnemus eum: collatione facta, nè nostri eos pro tam aperto sacrilegio derogarent, à propheticis eum voluminibus reciderũt, legendúmque suis prohibuerunt. Librum autem Ecclesiasticum composuit Iesus filius Sirach Hierosolymitanus, nepos Iesu sacerdotis, de quo meminit Zacharias. Qui liber apud Latinos propter eloquij similitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobiæ, siue Machabæorum libros, qui auctores scripserint, minimè constat.

Nouum autem testamentum, quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euangelistæ singulos scripserunt: quorum solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apostolus suas scripsit

Epistolas: ex quibus nouem, septem Ecclesiis scripsit, reliquas discipulis suis, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epistola plerisque Latinis eius esse incerta est, propter dissonantiam sermonis, eandémque alij Barnabam conscripsisse, alij à clemente scriptam fuisse suspicantur. Petrus scripsit duas nomine suo epistolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum secunda à quibusdam eius esse non creditur, propter styli, sermonísque distantiam. Iacobus suam scripsit epistolam, quæ & ipsa à nonnullis eius esse negatur: sed sub nomine eius ab alio dictata existimatur. Ioannis epistolas idem Ioannes edidit: quarum tantùm prima à quibusdam eius esse asseritur, reliquæ duæ Ioannis cuiusdam presbyteri existimantur: cuius iuxta Hieronymi sententiam, alterum sepulcrum apud Ephesum demonstratur. Iudas suam edidit epistolam. Actus Apostolorum Lucas composuit, sicut audiuit vel vidit. Apocalypsin Ioannes Euangelista scripsit, eodem tempore, quo ob Euangelij prædicationem in insulam Patmos traditur relegatus. Hi sunt scriptores sacrorum librorum, diuina inspiratione loquentes, atque ad eruditionem nostram præcepta cœlestia in Ecclesia dispensantes. Auctor autem earumdem scripturarum Spiritus sanctus esse creditur. Ipse enim scripsit, qui per prophetas suos scribenda dictauit.

De Benedictionibus. *Cap.* 55.

BEnedictionem autem dari à sacerdotibus populo, antiqua per Moysen benedictio pandit& comprobat, qua benedicere populo suo, sub sacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moysen Dominus: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te Dominus, & custodiat te: illuminet Dominus faciem suam super te, & misereatur tui: conuertátque Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Hinc quoque vsus Ecclesiæ multiplices benedictiones in diuersis rebus habet. Benedicitur oleum ex Apostolica auctoritate, ad infirmorum medicamentum. Iacobo Apostolo hoc ita præcipiente: Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini nostri Iesu Christi. Benedicitur sal & aqua in diuersos vsus fidelium ad homines infirmos, contra phantasiam inimici, ad pecorum sanitatem, ad morbos auferẽdos, & cætera: sicut legitur, Alexander septimus post Petrum Romanæ vrbis episcopus, & martyr constituisse, aquam sparsionis cum sale benedici in habitaculis hominum. Nam nullum est aliud elementum, quod in hoc mundo purget vniuersa, quàm aqua: quódque viuificet cuncta: ideóq; cùm baptizamur in Christo, per ipsum renascimur, vt purificati viuificemur: quod in tempore passionis vnà cùm sanguine de latere Christi profluxit, ad ostendendum vtrique omnis sanctificationis & munditiæ validum se indè habere sacramentum. Quod autem sal sanctificatum aquæ immiscetur, ex diuina auctoritate processit: quia illud per Elisæum in fontem mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquarum Iericho. Ergò natura salis naturæ aquæ vicina & coniunctissima est: quia eiusdem elementi ambo sunt, & idem officium & significationem habent. Nam aqua à sordibus mundat: sal putredinem * fugat: aquanitorem præbet: sal synceritatem adhibet: aqua potum sapientiæ significat, & sal gustum prudentiæ indicat: quod scilicet sacrorum librorum satis testatur auctoritas, & multiplicia eorum produnt testimonia. Fit enim hic mirabilis operationis diuinæ effectus, vt per sacerdotum ora Deus ipse benedicat, & per sensibile eorum ministerium, virtus diuina inuisibiliter efficiat sacramentum. Deprecatur quidem pro salute hominum pia sacerdotis intentio, & præstat eam diuinæ pietatis deuotio: sicque fit, vt charitas quæ exhibet in sacerdote deprecationem, ipsa præstet à Domino integram sanitatem.

Deut. 28.

Iaco. 5.

* al. purgat.

De Symbolo. *Cap.* 56.

SYmbolum tali ratione institutum, Maiores nostri tradunt, quòd post Ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad Patrẽ, cùm post aduẽtum sancti Spiritus discipuli eius inflãmati, linguis omnium gentiũ loquerentur, quod præsagium consecutũ est, vt nulla illis gẽs extera, nulla lingua barbaris inaccessa, vel inuia videretur, præceptũ eis est à Domino datum ad prædicandum Dei verbum, ad singulas quasque nationes adire. Discessuri itaque ab inuicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in communi constituunt: ne localiter ab inuicem discedentes, diuersum aliquod vel dissonum prædicaretur his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes ergò in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue sibi prædicationis indicium, conferẽdo in vnum quæ sentiebant, componunt: atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem, hoc multis & iustissimis causis appellare voluerunt. σύμβολον enim Græcè, & indicium dici potest, & collatio: hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerũt Apostoli, in his sermonibus in vnum conferendo vnusquisque quod sensit. Indicium autem vel signum idcircò dicitur, quòd illo in tempore sicut Paulus Apostolus dicit, & in Actibus Apostolorum refertur, multi simulabant se esse Apostolos Christi, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò ergò istud indicium posuére, per quod agnosceretur is, qui Christum verum secundùm Apostolicas literas prædicaret. Est autem symbolũ signum, per quod agnoscitur Deus: quódque proindè credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparent: in quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramẽta. De totis enim scripturis, hæc breuiatim collecta sunt ab Apostolis, vt quoniam plures credentium literas nesciunt, vel qui sciunt, præ occupatione seculi scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sufficientem sibi scientiam salutarem. Est enim breue fidei verbum, & olim à propheta prædictum: Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus super terram.

De Regula fidei. *Cap.* 57.

HÆc est autem post Apostolicum symbolum certissima fides, quam doctores nostri tradiderunt, vt profiteamur Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnius esse essentiæ, eiusdemque potestatis & sempiternitatis: vnum inuisibilem, ità vt in singulis personarum proprietate seruata, nec substantialiter Trinitas diuidi, nec personaliter debeat omninò confundi: Patrem quoquè confiteri ingenitum, filium vnigenitum, Spiritum autem sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed ex patre & filio procedentem. Filium à Patre nascendo procedere, Spiritum verò sanctum procedendo non nasci: ipsum quoque filium perfectum ex virgine, sine peccato hominem suscepisse, vt quem sola bonitate creauerat, spontè lapsum misericorditer repararet: quem veraciter crucifixum, & tertia die resurrexisse, & cum eadem ipsa carne glorificata ascendisse in cœlum, in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus: & quòd diuinam humanámque substantiam in vtroque perfectus vna Christus persona gestauerit: quia nec geminauit vtriusque substantiæ integritas personam, nec cõfudit geminam vnitas personæ substantiam: altero quippe neutrum exclusit, quia vtrunque vnus intemerato iure seruauit. Quod noui & veteris testamenti salubris commendat auctoritas: illa per prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta. Et quòd neque de Deo, neque de creatura seculi sit cum paganis aut cum hæreticis aliquid sentiendum in his rebus, in quibus à veritate dissentiunt: Sed quod in vtroque testamento diuina protestantur eloquia, hoc tantummodò sentiendum, quòd siue hominem siue vniuersa, nulla Deus necessitate creauerit,

nec vllum esse omninò visibilem inuisibilemque substantiam, nisi aut quæ Deus sit, aut à bono Deo bona creata sit: sed Deus summè & incommutabiliter bonus, creatura verò inferius & mutabiliter bona. Et quòd animæ origo incerta sit: & quòd Angelorum natura vel animæ, non sit pars diuinæ substantiæ: sed Dei creatura ex nihilo condita, ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata est. De pietate morum sine qua fides diuini cultus ociosa torpescit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, & vt vnusquisque Deum propter Deum, & proximum in Deo diligat, vsque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, vt proficiẽdo perueniat. Alterum quoque alterius non pollui posse peccato, vbi par voluntatis non tenetur consensio. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur nasci posteritas, eisque iure fidelium virginum & continentium præferenda doceatur integritas. Ne vnum baptismum Trinitatis (quod nefas est) iteretur: neque pro diuersitate tradentium ministrorum singulis putetur quibusque conferri: sed ab eo singulari potestate donari, de quo dictum legimus: Super quem videris spiritum descendentem, & manẽtem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. Et ne pœnitentiæ remediis nos egere non putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus: ità vt pœnitentiæ compunctione fructuosa, vniuersa fateamur deleri peccata, sicut scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Nullum quoque suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indiruptæ pacis perseuerantia in vnitate Ecclesiæ ipsius solidari. Nec humanæ voluntatis arbitrio boni quidquam deputandum existimari: sed secundùm propositum voluntatis Dei, omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia, bonis malisque communia, à Deo creari: eiusque dispensatione singulis quibusque vel tribui, vel negari: quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, sed vsus aut improbandus est, aut probandus. Certa verò æternáque bona, solos posse bonos in futuro consequi: quorum pignore Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, hic habentem primitias spiritus, in futuro perfectionem: hic sustentari in spe, posteà pasci in re: hic videri per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cùm ad speciem fuerit perducta per fidem. Quod donec perficiatur, vt summi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, indè non oberimus & proximis. Eam quoque nos spem resurrectionis habere, vt eodem ordine eademque forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus, in eodem corpore in quo sumus vel viuimus, non naturam aut sexum mutantes, sed tantùm fragilitatem & vitia deponentes. Ipsum quoque satanam cum Angelis suis atque cultoribus æterno incendio condemnandum: neque secundùm quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc est catholicæ traditionis fidei vera integritas, de qua si vnum quodlibet respuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De Hæresibus variis. Cap. 58.

HOc ergò cauendũ est omni animæ timenti Deum, vt non à fide catholica decidens, & relinquẽs doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat: quia hoc certissimum mortis genus. Sed vt hoc faciliùs possit præcauere, quascunque sectas de erroribus hæreticorum atque schismaticorum, denotatas à Catholicis doctoribus inuenimus, simul cum earum auctoribus siue sectatoribus, in hoc libro determinamus.

Αἵρεσις Græcè ab electione vocatur, quòd scilicet vnusquisque id sibi eligat, quod melius illi esse videtur, vt Philosophi, Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici: vel sicut alij, qui peruersum dogma cogitantes, arbitrio suo de Ecclesia recesserunt. Indè ergò hæreses sunt dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, quas quisque arbitrio suo ad instituenda siue ad suscipienda quælibet, ipse elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Dei habemus auctores, qui nec ipsi quiquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam, fideliter nationibus assignauerunt. Secta, à sectando & tenendo nominata: nam sectas dicimus habitus animorum ac instituta, circa disciplinam fideliter propositam, quæ tenendo sequuntur, longè alia in religionis cultu opinantes, quàm cæteri.

Schisma à scissura animorum nomen accepit: eodem enim cultu vt cæteri, solo congregationis delectatur dissidio. Fit autem schisma cùm dicunt omnes, Nos iusti sumus, Nos sanctificamus immundos, & cætera similia.

Superstitio dicta, eo quòd sit superflua aut superinstituta obseruatio. Alij dicunt à senibus quia multis annis superstites, per ætatem delirant & errant.

Apud Iudæos autem hæ fuerunt hæreses: Pharisæorum, Saducæorum, * Esneistarum, Marbonensium, Genistarum, Meristæorum.

Pharisæi ergò & Saducæi inter se contrarij sunt. Nam Pharisæi ex Hebræo, in Latinum interpretatur, diuisi: eò quod traditionum & obseruationum, quas illi deuteroses vocant, iustitiam præferunt. Vndè & diuisi vocantur à populo quasi per iustitiam.

Saducæi interpretantur iusti: vendicant enim sibi quod non sunt. corporis resurrectionem negant, & animam interire cum corpore prædicant. Sed nec spiritus esse, nec Angelos credunt. Hi quinque tantùm libros legis recipiunt: Prophetarum vaticinia respuunt.

*Esnæi dicunt ipsum esse Christum, qui docuit illos omnem abstinentiam. *for. Essæi.

Marbonæi dicunt ipsum esse Christum, qui docuit illos in omni re sabbatizare.

Genistæ dicti, eò quòd de genere Abrahæ esse glorientur. Nam cùm in Babyloniam venisset populus Dei, plerique relinquẽtes vxores suas, Babylonicis mulieribus adhæserunt: quidam Israeliticis tantùm coniugibus contenti, vel ex eis geniti, dum reuersi essent de Babylonia, diuiserunt se ab omni populo, & assumpserunt sibi hoc nomen iactantiæ.

Merisæi appellati, eò quòd separant scripturas, non credentes omnibus Prophetis, dicentes aliis & aliis spiritibus prophetasse. μέρος, enim Græcè, Latinè pars dicitur.

Samaritæ dicti, quod legem solam custodiunt: nam prophetas non recipiunt.

Hemerobaptistæ, eò quòd quotidiè vestimenta sua & corpora lauent.

Quidam hæretici qui de Ecclesia recesserunt, ex nominibus suorum auctorum nuncupantur: quidam verò ex causis quas eligentes instituerunt.

Simoniani dicti à Simone magicæ disciplinæ perito, cui Petrus in Actibus Apostolorum maledixit, pro eò quòd ab Apostolis Spiritus sãcti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam. Act. 8.

Menandrini à Menandrò mago discipulo Simonis nuncupati, qui mundum non à Deo, sed ab Angelis factum esse asserunt.

Basilidiani à Basilide appellati, qui inter reliquas blasphemias, passum Iesum abnegauit.

Nicolaitæ dicti à Nicolao diacono Ecclesiæ Hierosolymorum, qui cum Stephano & cæteris constitutus

est à Petro: qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixerat, vt qui vellet, ea vteretur: Versaque est in stuprum talis consuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur.

Gnostici propter excellentiam scientiæ, se ita appellare voluerunt: animam, naturam Dei esse dicunt: bonum & malum Deum suis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Christum hominem fuisse tantùm, & de vtroque sexu progenitum.

Cerinthiani à Cerintho quodam nuncupati hi, qui inter cætera circuncisionem obseruant, mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Vndè & Græcè χιλιασαί, Latinè Millenarij sunt appellati.

Nazaræi dicti, qui dum Christum qui à vico Nazaræus est appellatus, filium Dei confiteantur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

Ophitæ à colubro nominati sunt. Coluber enim Græcè ὄφις dicitur. Colunt enim serpentem, dicentes ipsum in paradiso induxisse virtutis cognitionem.

Valentiniani à Valentino quodam Platonico sectatore vocati: qui αἰῶνας, id est, secula quædam in originem Dei creatoris induxit. Christum quoque de virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam quasi per fistulam transisse asseruit.

Apellitæ, quorum Appelles princeps fuit: qui creatorem, angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum legis Israel, illum igneum affirmans. Appellitæ quorum auctor Appelles, qui dixit Christum non Deum in veritate, sed hominem in phantasia apparuisse.

Archontiaci à principibus appellantur: qui vniuersitatem quam Deus condidit, opera esse Archangelorum defendunt.

Adamiani vocati, quòd Adæ imitantur nuditatem: vndè & nudi orant, & nudi inter se mares, fœminæque conueniunt.

Cainani proindè sic appellati, quoniam Cain adorant.

Sethiani nomen acceperunt à filio Adam, qui vocatus est Seth, dicentes eum esse Christum.

Melchisedechiani vocati pro eo, quòd Melchisedech sacerdotem Dei, non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur.

* Angelici.

* Angeli vocati, quia Angelos colunt.

Apostolici, hoc sibi nomen ideò sumpserunt, quòd nihil possidentes proprium, nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo vtuntur.

Cerdoniani à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia asseruit.

Marcionistæ à Marcione Stoico Philosopho appellati, qui Cerdonis dogma secutus, alterum bonum, alterum iustum Deum asseruit, tanquàm duo principia creatoris & bonitatis.

Artotyritæ, ab oblatione vocati: panem enim & caseum offerunt, dicentes, primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ouium fuisse celebratam.

Aquarij appellati, eo quòd aquam solam offerunt in calice sacramenti.

Seueriani à Seuero exorti, vinum non bibunt, & vetus testamentum, & resurrectionem non recipiunt.

Tatiani, à Tatiano quodam vocati, qui & Encratæ dicti, quia carnes abominantur.

Alogij vocantur tanquam sine verbo. λόγος enim Græcè, verbum dicitur: Deum enim verbum non credunt, respuentes Ioannis Euangelium & Apocalypsin.

Cataphrygis nomen prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. auctores eorum Montanus, Prisca & Maximilla fuerunt: ij aduentum Spiritus sancti non Apostolis, sed in se traditum asserunt.

Cathari propter munditiam ita se nominauerunt gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorũ: viduas, si nupserint, tanquàm adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant: qui nomen suum si cognoscere vellent mundanos se potiùs, quàm mundos, vocarent.

Pauliani à Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit non semper fuisse Christum, sed à Maria sumpsisse initium.

Hermogeniani, ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparauit, matrémque elementorum & deam asserit, quos Apostolus improbat elementis seruientes.

Manichæi à quodam Persa extiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas & substantias introduxit, id est, bonam & malam, & animas ex Deo quasi ex aliquo fonte manere asseruit. vetus testamentum respuit, nouum ex parte recipit.

Antropomorphitæ dicti pro eo quòd simplicitate rustica Deum humana membra habere, quæ in diuinis libris scripta sunt, arbitrantur, (ἄνθρωπος enim Græcè, Latinè homo interpretatur) ignorantes vocem Domini, qui ait, Spiritus Deus est. Incorporeus est enim, nec membris distinguitur, nec corporis mole censetur.

Hierachitæ ab Hieracha auctore exorti, Monachos tantùm recipiunt, coniugia respuunt, regna cœlorum paruulos habere non credunt.

Nouatiani, à Nouato Romanæ vrbis presbytero exorti, qui aduersus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus inuadere hæresim instituit, nolens apostatas suscipere, & rebaptizans baptizatos.

Montani hæretici dicti, quòd tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se à corpore catholicæ Ecclesiæ diuiserunt.

Ebionitæ ab Ebione dicti, siue à paupertate. Christum enim per prouectum solùm iustum putant effectum. Vndè competenter Ebionæi, pro paupertate intelligentiæ appellati sunt. Hi semiiudæi sunt, & ita tenent Euangelium, vt legem carnaliter seruent, aduersus quos ad Galatas Apostolus scribens * inuenitur.

Photiniani, à Photino Gallogræciæ Syrmiæ Episcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum à Maria per Ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum.

Aëriani ab Aërio quodam nuncupati sunt, hi offerre sacrificium pro defunctis spernunt.

* Ethiani ab Ethio sunt vocati, idémque Eunomiani ab Eunomio quodam dialectico Ethij discipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum sanctum: dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide * manentium.

Origeniani, ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quòd non possit Filius videre Patrem, nec Spiritus sanctus Filium. animas quoque in mundi principio dicunt peccasse, & pro diuersitate peccatorum è cœlis vsque ad terram diuersa corpora quasi vincula meruisse, eaque de causa factum fuisse mundum.

Noëtiani à quodam Noëto vocati, qui dicebant Christum eumdem esse Patrem & Spiritum sanctum, ipsámq; Trinitatem in officiorum nominibus, non in personis accipiunt: vndè & Patripassiani vocãtur, quia Patrem passum dicunt.

Sabelliani ab eodem Noëto pullulasse dicuntur, cuius discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cuius nomine maximè innotuerunt, vndè & Sabelliani vocati sunt. hi vnam personam Patris & Filij & Spiritus sancti adstruunt.

Ariani ab Ario Alexandrino presbytero orti sunt, qui coæternum Patri Filium non agnoscens, diuersas in Trinitate substantias asseruit, contra illud quod ait Dominus, Ego & Pater vnum sumus.

Macedoniani à Macedonio Constantinopolitano Episcopo

Episcopo dicti sunt, negantes Deum esse Spiritum sanctum.

Apollinaristæ ab Apollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodò sine anima suscepisse.

Antidicomaritæ appellati sunt, pro eo quòd Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commixtam.

Metangismonitæ ideò tale nomen acceperunt, quia ἄγγος, Græcè vas dicitur. Asserunt enim sic esse in Patre Filium, tanquàm vas minus intra vas maius.

Patritiani à quodam patricio nuncupati sunt, qui substantiam humanæ carnis à diabolo conditam esse dicunt.

Colithiani à quodam * Colitho nominati, qui dicũt Deum non facere malum, contra illud quod scriptum est, Ego Dominus creans mala.

Floriani à Floriano, qui è contrario dicunt Deum creasse mala contra id quod scriptum est: Fecit Deus omnia bona.

Donatistæ à Donato quodam Afro nuncupati, qui de Numidia veniẽs, totã penè Africam sua persuasione decepit: asserens minorem Patre Filium, & minorem Filio Spiritum sanctum, & rebaptizans catholicos.

Bonosiani à Bonoso quodam Episcopo exorti produntur, qui Christum filium Dei adoptiuum, non proprium, asserunt.

Circuncelliones, dicti eò quòd agrestes sunt, quos Cothopitas vocant, supradictæ hæresis habentes doctrinam: hi amore martyrij semetipsos perimunt, vt violenter de hac vita discedentes, martyres nominentur.

Priscillianistæ à Priscilliano vocati, qui in Hispania ex errore Gnosticorum, & Manichæorum permixtum dogma composuit.

Luciferiani, à Lucifero * Caralitano episcopo orti, qui eos episcopos Catholicos, qui in Constantiana persecutione perfidiæ Arianorum consentientes erant, & posteà correcti, redire in Ecclesiam Catholicam delegerunt, damnantes siue quod crediderant, siue quod credidisse se simulauerant, quos Ecclesia Catholica materno recepit sinu, tanquàm Petrum post fletum negationis: Hanc illi matris charitatem superbè accipientes, eósque recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero auctore suo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt.

Iouinianistæ, à Iouiniano quodam monacho dicti, asserentes nullam nuptiarum & virginum esse distantiam, nullúmque inter abstinentes & simpliciter ambulantes esse discrimen.

Eluidiani ab Eluidio nominati, qui dicunt, post natum Christum alios Mariam filios de viro Ioseph peperisse.

Paterniani à Paterno quodam exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici, nuncupati eò quòd in Arabia exorti sunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in nouissimo vtrumque resurgere.

Tertullianistæ dicti à Tertulliano, presbytero Africanæ prouinciæ & ciuitatis Carthaginen. animam immortalem esse, sed corpoream prædicantes, & animas hominum peccatorum, post mortem in dæmones conuerti putantes.

A Tessarescæ decatitæ dicti, quòd quartadecima luna Pascha cum Iudæis obseruandum contendunt: nam tessares quatuor, deca decem significat.

Nyctages à somno nuncupati, quòd vigilias noctis respuant, superstitionem esse dicentes, iura temerare diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani à Pelagio monacho exorti. Hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, dicentes, sufficere voluntatem ad implenda diuina iussa.

Nestoriani à Nestorio Constantinopolitano episcopo nuncupati, qui beatam virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodò asseruit genitricem, vt aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec vnum Christum in verbo Dei & carne credidit, sed separatim atque seiunctim, alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicauit.

B Eutychiani ab Eutyche Constantinopolitano abbate qui Christum post humanam assumptionem negauit existere duabus naturis, sed sola in eo diuinam asseruit esse naturam.

Acephali dicti, id est, sine capite, quem sequuntur hæretici: nullus enim eorum reperitur auctor, à quo exorti sint: hi trium Chalcedonensium capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & vnam in eius persona naturam prædicant.

Theodosiani, & Gaianitæ appellati à Theodosio & Gaiano, qui temporibus Iustiniani principis in Alexandria, populi peruersi electione, vno die sunt ordinati episcopi. Hi errores Eutychetis & Dioscori se-C quentes, Chalcedonense concilium respuunt: ex duabus vnam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gaianitæ incorruptam contendunt.

Agnoitæ & Tritheitæ à Theodosianis exorti sunt, ex quibus Gnoitæ ab ignorantia dicti, quia peruersitati à qua exorti sunt, id adiiciunt, quòd Christi diuinitas ignoret futura, quæ sunt scripta de die & hora nouissima, non recordantes Christi personam in Esaia loquentis: Dies iudicij in corde meo. *Esa. 63.*

Tritheitæ verò vocati, quòd sicut tres personas in Trinitate, ità quoque tres astruunt deos esse, contra illud quod scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Sunt & aliæ hæreses sine auctore, *Deut. 6.* D & sine nominibus, ex quibus alij triformem putant Deum esse, alij Christi diuinitatem passibilem esse dicunt, alij Christi de patre natiuitati initium temporis dant, alij liberationem hominum, apud inferos factam Christi descensione, non credunt, alij animam Dei negant, alij animas conuerti in dæmones, & in quæcunque animalia existimant: alij de mundi statu dissentiunt, alij innumerabiles mundos opinantur: alij aquam Deo coæternam faciunt: alij nudis pedibus ambulant, alij cum hominibus non manducant.

Hæ sunt hæreses aduersùs catholicam fidem exortæ, & ab Apostolis & sanctis patribus, vel conciliis prædam natæ, quæ dum in se multis erroribus diuisæ inui-E cem sibi dissentiunt, communi tamen nomine aduersùs Ecclesiam Dei conspirant. Sed & quicunque aliter scripturam sacram intelligit, quàm sensus Spiritus sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit tamen hæreticus appellari potest.

Secundi libri finis.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM LIBER TERTIVS.

Quid eos scire & habere conueniat, qui sacrum ordinem accedere volunt. Cap. I.

INSTITVTIO ergò Ecclesiastica, qualiter ad diuinum officium instrui oporteat santissimum ordinem clericorum, multimoda narratione declatat, quia & scientiæ plenitudinem, & vitæ rectitudinem, & eruditionis perfectionem maximè eos habere decet, qui in quodam culmine constituti, gubernaculum regiminis in Ecclesia tenent. Nec enim eis aliqua eorum ignorare licet, cum quibus vel se, vel subiectos instruere debent, id est, scientiam sanctarum scripturarum, puram veritatem historiarum, modos tropicarum, locutionum, significationem rerum mystycarum vtilitatem omnium disciplinarum, honestatem vitæ in probitate morum, elegantiam in prolatione sermonum, discretionem in exhibitione dogmatum, differentiam medicaminum, contra varietatem ægritudinum. Hæc ergò qui nescit, non dico aliorum, sed nec suam benè potest disponere vtilitatem: ac ideò necessè est, vt futurus populi rector dum vacat, paret sibi antè arma, in quibus postmodùm hostes fortiter superet, & gregem sibi commissum opportunè defendat. Turpe est enim, tunc primùm quemlibet velle discere, dum debet) pastor constitutus) docere: & periculosum est, eum magisterij pondus subire, qui non scientiæ præsidio suffultus, potens est illud sufferre. Nulla ars doceri præsumitur, nisi priùs intenta meditatione discatur: ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quandò ars est artium, regimen animarum? Quis autem cogitationum vulnera, occultiora esse nesciat vulneribus viscerum? Et tamen sæpè, qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Nam sunt nonnulli, qui intra sanctam Ecclesiam sola ambitione honoris culmen appetunt regiminis, atque attestante veritate primas salutationes in foro, primos in cœnis recubitus, primas in conuentionibus cathedras quærunt: qui susceptum curæ pastoralis officium, ministrare dignè tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione peruenerunt. Quos contra Dominus per prophetam queritur, dicens: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoraui. Ex se namque, & non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitùs vocati, sed sua cupiditate accensi, culmen regiminis rapiunt plùs, quàm assequuntur, quos tamen internus iudex prouehit, & nescit, quia quos permittendo tolerat, profectò per iudicium reprobationis ignorat. Pastorum ergò imperitia, voce veritatis increpatur, cùm per prophetam dicitur: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, & tenentes legem, nesciérunt me. Nescire ergò si ab eis quæritur veritas, & nescire se principatum nescientium protestatur, quia profectò hi, qui ea quæ sunt Domini, nesciunt, à Domino nesciuntur, Paulo attestante qui ait: Si quis autem ignorat, ignorabitur. Quæ nimirum pastorum sæpè imperitia meritis congruit subiectorum, qui quamuis lumen scientiæ sua culpa exigente non habeant, districto

Oseæ. 8.

Esa. 56.

1. Cor. 4.

A tamen iudicio agitur, vt per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur, offendant. Hinc nanque in Euangelio per semetipsam veritatis dicit: Si cæcus cæco ducatum præstat, ambo in foueam cadunt. Et sunt nonnulli, qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutantur, sed quæ intelligendo penetrant, viuendo conculcant: repentè docent, quæ non opere, sed meditatione didicerunt; & quod verbis prædicant, moribus impugnant. Vndè fit, vt cùm pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. Hinc nanque per prophetam Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam quæritur, dicens: Cùm ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbabatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerunt, hęc bibebant. B Aquam quippe limpidissimam pastores habent, cùm fluenta veritatis rectè intelligentes hauriunt: sed eandem aquam pedibus turbare, est sanctæ meditationis studia malè viuendo corrumpere. Aquam scilicet eorum pedibus turbatam oues bibunt, cùm subiecti quique non sectantur verba quæ audiunt, sed ea sola quæ conspiciunt, exempla prauitatis imitantur. Hinc rursùs Dominus per prophetam dicit: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe ampliùs in Ecclesia nocet, quàm qui peruersè agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Refugerent autem indigni quique tanti reatus pondera, si veritatis sententiam solicita cordis aure pensarent, qui ait: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, melius erat ei vt ligaretur mola asinaria in collo eius, & proiiceretur in C profundum maris. Per molam quippe asinariam, (secularis vitæ circuitus, & labor exprimitur: & per profundum maris, extrema damnatio designatur. Qui ergò ad sanctitatis speciem deductus, vel verbo vel exemplo cæteros destruit, meliùs profectò fuerat, vt hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quàm sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent, quia nimirùm si solus caderet, vtcunque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret: Sed quia vtrunque necessè est, & vt bonam vitam sapientia illustret, & sapientiam bona vita commendet, vtrunque in hoc libro (si Dominus annuerit) digeremus, id est, vt sciant hi qui in sacris ordinibus Ecclesiæ, aut iam D Domino deseruiunt, aut deseruituri erunt, quantæ eruditionis eis opus sit in animo, & quàm sobriæ vitæ in exemplo, quantæque virtutis & discretionis in docendo, vt nec discordet vita prudentiæ, neque sermo dissentiat disciplinæ.

De eminentia sacrarum Scripturarum, & ad quid omnis scientia referenda sit. Cap. 2.

FVndamentum autem, status, & perfectio prudentiæ, scientia est sanctarum scripturarum, quæ ab illa incommutabili æternáque sapientia profluens, quæ ex ore altissimi prodiit, primogenita scilicet ante omnem creaturam Spiritus sancti distributionis, per vasa scri- E pturæ lumen indeficiens, quasi per laternas orbi lucet vniuerso, ac si quid aliud est, quod sapientiæ nomine ritè censeri possit, ab vno sapientiæ fonte deriuatum, ad eius respectat originem. Quidquid enim veri à quocunque reperitur, à veritate verum esse per ipsam veritatem dinoscitur: & quicquid vbique boni inuenitur, à bonitate bonum esse deprehenditur: sic & quicquid sapientiæ à quoquam inuestigatur, à sapien-

tia sapiens esse intelligitur. Nec enim illa quæ in libris prudentium huius seculi, vera & sapientia reperiuntur, alij quàm veritati & sapientiæ attribuenda sunt, quia non ab illis hæc primùm statuta sunt, in quorum dictis hæc leguntur, sed ab æterno manentia magis inuestigata sunt, quantum ipsa doctrix & illuminatrix omnium veritas, & sapientia eis inuestigare posse concessit: ac ideò ad vnum terminum cuncta referenda sunt, & quæ in libris gentilium vtilia, & quæ in scripturis sacris salubria inueniuntur, vt ad cognitionem perfectam veritatis, & sapientiæ perueniamus, qua cernitur & tenetur summum bonum. Summo autem bono assecuto & adepto, verè beatus quisque fit, cùm summa sapientia plenè & perfectè in æternum perfruitur: quia sine hac sapientia nemo fieri beatus potest, sicut ipsa veritas & sapientia CHRISTVS ad patrem loquens, testatur: Hæc est autem, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum verum DEVM, & quem misisti Iesum Christum. Consequenter autem hic intelligitur Spiritus sanctus, qui est patris filiíque tanquàm charitas consubstantialis amborum. Tunc ergo cognitio Dei erit perfecta, quandò mors erit nulla. Tunc & beatitudo erit plena, quandò Dei clarificatio erit summa. Sed priùs hic quodammodò clarificatur Deus, dum per fidem credentium, & sanctarum scripturarum manifestationem in tota mundi latitudine prædicatur. Nunc enim videmus eum per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus, sicut & cogniti sumus.

Quibus obscuritatibus Scriptura sacra sit inuoluta, & quòd eam temerè alicui legere non liceat. Cap. 3.

IGitur scriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum subuenitur, ab vna lingua profecta, qua opportunè potuit per orbem terrarum disseminari, per varias interpretum linguas longè latéque diffusa est, vt innotesceret gentibus ad salutem. Quam legentes, nihil appetunt aliud, quàm cogitationes voluntatémque illorum, à quibus conscripta est, inuenire, & per illas voluntatem Dei secundùm quam tales homines locutos credimus. Sed multis & multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legũt, aliud pro alio sentientes, quibusdam autẽ locis quid vel falsò suspicentur, non inueniunt, ità obscurè dicta quædam, densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum esse diuinitùs non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio renouandum, cui facilè inuestigata plerunque vilescunt. Sunt enim in diuinis libris plurima loca tropicis locutionibus difficilia: sunt quoque multa rerum magnitudine eximia, atque ideò necessè est, vt & sensus & ingenij sagacitate inuestigentur, & secundùm suam significantiam inuestigata intelligantur, & pro sui dignitate intellecta venerentur. Nemo enim ambigit, per similitudines libentius quæque cognosci, & cùm aliqua difficultate quæsita, multo gratiùs inueniri. Qui enim prorsùs non inueniunt quod quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt, quia in promptu habẽt fastidiosè permarcescunt. In vtroque autem languor cauendus est. Magnificè ergò & salubriter Spiritus sanctus ità scripturas sanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil autem ferè de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissimè dictum alibi reperiatur.

De Gradibus Sapientiæ & Charitatis. Cap. 4.

ANte omnia enim opus est ei qui desiderat ad sapientiæ peruenire culmen, Dei timore conuerti, ad cognoscendam eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendúmque præcipiat. Timor autem iste

cogitationem de nostra mortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus, omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deindè mitescere opus est pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliúsque percipere possimus. Sed cogitare potiùs, & credere id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quàm id quod nos per nosipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradum, de quo nunc agere constitui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil in eis aliud inuenturus, quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, proximum verò tanquàm seipsum, id est, vt tota proximi dilectio, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Quisquis ergò scripturas sacras vel quamlibet partem earum intellexisse sibi videtur, ità vt eo intellectu non ædificet istam geminam charitatem Dei & proximi, nondùm intellexit quemadmodùm oportebat eam scire. Itaque tria hæc sunt, quibus & scientia omnis, & prophetia militat, fides spes, charitas: sed fidei succedit spes, & spei succedit beatitudo, charitas autem etiam istis decedentibus augebitur potius. Cùm ergò quatuor diligenda sunt, vnum quod super nos, id est, Deus: alterum, quod nos sumus, id est, anima ad imaginem Dei creata: tertium quod iuxta nos est, id est, alter homo: quartum quod infra nos, id est, corpus, de secundo & quarto nulla pręcepta danda erant. Quantumlibet enim homo excidat à charitate, remanet illi tamen dilectio sui, & dilectio corporis sui, restabat vt de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est, præcepta sumeremus: Diliges (inquit) Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & reliqua. Omnis quippe homo, in quantùm homo est, diligendus est propter Deum: Deus verò propter seipsum. Ampliùs quisque Deum debet diligere quàm seipsum: item ampliùs alius homo diligendus est quàm corpus nostrum, quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Omnes autem homines æquè diligendi sunt: sed cùm omnibus prodesse non possimus, his potissimum consulendum est, qui locorum & temporum vel quarumlibet rerum oportunitatibus constrictiùs nobis, quasi quadam sorte, iunguntur. Velle tamen debemus, vt omnes homines nobiscum diligant Deum, & totum quòd eos vel adiuuamus, vel adiuuamur ab eis, ad vnum illum finem referendum est. Iure enim continuatur scientiæ charitas, quia solummodò scientiæ fructus in charitate consistit. Scientia (ait Apostolus) inflat, charitas verò ædificat. Si ergò appetendum est quod inflat, multo magis quod ædificat, vt cùm sciamus voluntatem Dei, diligamus obedire Deo, vt perueniamus ad Deum. Nam ista scientia bonæ spei, non se hominem iactantem, sed lamentantem facit, quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, ne desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quæritur & sititur iustitia: hoc enim affectu ab omni mortifera iocunditate rerum transeuntium sese extrahit, & indè se auertens, conuertit ad dilectionem æternorum, immutabilem scilicet vnitatem, eandemque Trinitatem, quam vbi adspexerit quantùm potest, in longinquo radiantem, suique adspectùs infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodò atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hic verò se in dilectione proximi non ignauiter exercet, in eáque perficitur, & spe iam plenus atque integer viribus, cùm peruenire vsque ad inimici dilectio-

1. Cor. 8.

nem, ascendit in sextum gradum, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri Deus potest ab eis, qui huic seculo moriuntur: nam intantùm vident, inquantùm moriuntur huic seculo inquantùm autem huic viuunt, non vident: & ideò quamuis iam certior, & non solùm tolerabilior, sed etiam iocundior species lucis illius incipit apparere in ænigmate: adhuc tamen & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quamuis conuersationem habeamus in cœlis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati nec seipsum quidem præferat, vt conferat proximum, ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde, atque mundato, vt neque hominibus, placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorum suorum quæ aduersantur huic vitæ. Talis filius ad sapientiam ascendit, quæ vltima & septima est, qua pacatur tranquillúsque perfruitur. Initium enim sapientiæ, timor Domini, ab illo enim vsque ad ipsam, per hos gradus ascenditur & venitur.

Quòd is qui ad sapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat.

Cap. 5.

QVicunque igitur ad sapientiæ culmen peruenit, ad fastigium charitatis perueniat necesse est, quia nemo perfectè sapit, nisi is qui perfectè diligit. Quandò enim quis per gradus suprà dictos ad sapientiæ plenitudinem studet peruenire, nihil aliud agit, nisi vt ad perfectionem charitatis perueniat; & quantum proficit in sapientia, tantum proficit in charitate prædiximus enim quòd in * cognitione perfecta sapientiæ, beatitudo vera consistere: hoc idem dicimus & de charitate, quia in dilectione perfecta charitatis, beatitudo summa consistit. Nam creator omnium Deus, qui beatitudo nostra est, vtrorúmque nomine æqualiter nuncupatur, sicut in libro Sapientiæ de eo scriptum est: Omnium, inquit, artifex docuit me sapientia. Est enim illa spiritus intellectus, sanctus, vnicus, & reliqua. Et Apostolus Ioannes: Deus, inquit, charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nam Saluator in Euangelio sapientiam & charitatem vnum esse intelligi volens, ad Patrem dixit: Pater iuste, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & hi cognouerunt, quia me misisti, & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Quisquis ergò percipit plenam notitiam Dei, simul habet in se perfectam dilectionem Dei: & his ambobus fruens, æternam beatitudinem adepto summo bono tenebit.

* cogitatione.

Sapien. 7.

1. Ioan. 4.

Ioan. 17.

De modo legendi sacras Scripturas.

Cap. 6.

SEd nos his ità prælibatis, ad tertium illum gradum, id est, scientiam, considerationem referamus: de quo disserere quod Dominus suggesserit, atque tractare instituimus. Erit igitur diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notásque habuerit, & si nondùm intellectu, iam tamen lectione, dumtaxat eas, quæ appellantur Canonicæ: nam cæteras securiùs legat, fide veritatis instructus, ne præoccupent imbecillum animum, & periculosis mendaciis atque phantasmatibus eludentes, præiudicent aliquid contra sanam intelligentiam. In Canonicis autem scripturis Ecclesiarum catholicarum quàm plurium auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, vt eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis, quas quidam non accipiunt: in eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures grauioresque accipiunt eis, quas pauciores minorísque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias inuenerit à pluribus, alias à grauioribus haberi, quanquàm hoc inuenire non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto: totus autem canon scripturarum, in quo istam considerationem versandam dicimus, his libris continetur (vt breuiter dicam) veteris testamenti, 45. noui autem, 27. qui sunt 72. Quorum omnium nomina & seriem & auctoritatem, quia in superiori libro, quantùm potui, descripsi, non necessè credimus iterare.

De Canone Hebræorum, quomodò apud eos tripartitus est ordo diuinarum scripturarum.

Cap. 7.

NOtandum tamen, quòd Hebræi vetus testamentum, Esdra auctore, iuxta numerum literarum suarum in 21. libris accipiunt, diuidentes eos in tres ordines, legis scilicet, prophetarum, & hagiographorum. Primus ordo legis in quinque libris accipitur, quorum primus est Beresith, qui est Genesis. Secundus Veellesemoth. qui est Exodus. Tertius Vaiicra, qui est Leuiticus. Quartus Vaiedabber, qui est numerus. Quintus Ellehadebarim, quod est Deuteronomium. Hi sunt quinque libri Moysis, quos Hebræi Thorath, Latini legem appellant: propriè autem lex appellatur, quæ per Moysen data est. Secundus ordo prophetarum, in quo continentur libri octo, quorum primus Iosue Ben Nun. qui Latinè, Iesu Naue dicitur. Secundus Sophthim, qui est Iudicum. Tertius Samuel, qui est Regum primus. Quartus Melachim, qui est Regum secundus, Quintus Esaias. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octauus Thereasar, qui dicitur duodecim prophetarum, qui libri quia sibi pro paruitate adiuncti sunt, pro vno accipiuntur. Tertius ordo hagiographorum, id est, sancta scribentium, in quo sunt libri nouem, quorum primus Iob, secundus Psalterium, qui in quinque incisionibus diuiditur: tertius * Missleleth, quod est Prouerbia Salomonis: quartus Choëleth, qui est Ecclesiastes: quintus Sirasirim, quod est Canticum Canticorum: sextus Daniel, septimus Dibrehaiamim, quod est verba dierum, id est, Paralipomenon: octauus Esdras: nonus est Hester, qui simul omnes 5. & 8. & 9. fiunt 22. sicut superiùs sunt comprehensi. Quidam autem Ruth, & Cinoth, quod Latinè dicitur lamentatio Hieremiæ, hagiographis adiiciunt, & vigintiquatuor volumina veteris testamenti faciunt, iuxta 24. seniores, qui ante conspectum Dei assistunt. Isti sunt libri, qui apud Hebræos canonicam auctoritatem habent. Quartus est apud nos ordo veteris testamenti, eorum librorum qui in Canone Hebraico non sunt, quorum primus, Sapientiæ liber est: secundus, Ecclesiasticus: tertius, Tobiæ: quartus, Iudith: quintus & sextus, Machabæorum, quos licet Iudæi inter apocrypha separent, Ecclesia tamen Christi inter diuinos libros honorat & prædicat. In nouo autem testamento duo sunt ordines: primus Euangelicus, in quo sunt Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: secundus Apostolicus, in quo sunt Epistolæ Apostolorum Petri, Iacobi, Ioannis, Iudæ & Pauli: & liber Actus Apostolorum, & Apocalypsis. In his omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti, quærunt voluntatem Dei, cuius operis & laboris prima obseruatio est, vt diximus, nosse istos libros, & si nondùm ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omninò incognitos non habere. Deindè illa, quæ in eis apertè posita sunt, vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertiùs diligentiúsque inuestiganda sunt: quæ tanto quisque plura inuenit, quanto est intelligentia capacior. In his enim quæ apertè in scripturis posita

sunt, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem, mores viuendi, spem scilicet atque charitatem: cùm verò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt, aperienda & discutiena pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædam certarum sententiarum testimonia, dubitationem incertis auferant: in qua re memoria valet plurimùm, quæ si defuerit, non potest his præceptis dari.

Vndè sit, quòd non intelliguntur quæ scipta sunt. Cap. 8.

DVabus autem causis non intelliguntur quæ scripta sunt, si aut ignotis, aut ambiguis signis obteguntur. Sunt autem signa propria vel translata: Propria dicuntur, cùm his rebus significandis adhibentur, propter quas sunt instituta, sicut dicimus bouem, cùm intelligimus pecus, quod omnes nobiscum Latinæ linguæ homines hoc nomine vocant: Translata sunt, cùm & ipsæ res, quas propriis verbis significamus ad aliquid aliud significandum vsurpantur, sicut dicimus bouem, & per has duas syllabas intelligimus pecus, quod isto nomine appellari solet: sed rursus per illud pecus intelligimus Euangelistam, quem significauit scriptura, interpretante Apostolo & dicente: Bouem triturantem non infrenabis. Ad propria autem signa pertinent verba, quæ prorsùs inter homines obtinuerunt principatum significandi, quæcunque animo concipiuntur, si ea quisque prodere velit. Sed quia verberato aere statim transeunt, nec diutiùs manent, quàm sonant, instituta sunt per literas signa verborum, & ità voces oculis ostendunt, non per seipsas, sed per signa quædam sua. Ista signa ergò non potuerunt communia esse omnibus gentibus, peccato quodam dissensionis humanæ, cùm ad se quisque principatum rapit, cuius superbiæ signum est erecta illa turris in cœlum, vbi homines impij non solùm animos, sed etiam voces dissonas habere meruerunt. Sed gratia Dei misericorditer prouisum est, vt scriptura diuina quæ in prima illa lingua, qua homines primi locuti sunt, primitùs conscripta est, ab ipsa per varia interpretum officia ad notitiam hominum deferretur, ne humana miseria fame verbi Dei deficiens, sine remedio in æternum periret, seruato tamen ordine, quia maximè canon conuenit harum scripturarum illis tribus linguis, quæ in cruce redemptoris & saluatoris nostri dedicatæ sunt, Hebræa videlicet, Græca & Latina, ad insinuandum sanctæ Trinitatis fidem, in tribus mundi partibus tripertito humano generi principaliter commendari: vt ex his vnaquæque gens & natio propriæ linguæ adminiculo, intellectum sibi salubrem attraheret, interpretando ac colloquendo sensum eundem canonicum propriis verbis. Sed quia prædiximus, quòd aut in ignotis signis, aut in ambiguis hæreret intellectus, vt non facilè intelligerentur quæ scripta sunt de ambiguis signis pòst loquemur: nũc de incognitis agimus. Agere enim decreuimus vt si Dominus vellet, quæcunque in prædictis duobus signis necessaria essent ad discendum nobis, distributo ordine modóque disposito, quantum possemus, conscriberemus: vndè oportebat, vt de ignotis propriis signis priùs ageremus, in quibus radix & initium discendi consistit. Deindè de ignotis translatis, in quibus subtilitas & vtilitas lectionis habetur, postea verò de ambiguis signis propriis atque translatis, quibus ad purum elicitis, & secundùm veritatem inuentis, firmitas & integritas lectionis generatur.

De ignotis signis propriis. Cap. 9.

IGnotorum autem signorum duæ formæ sunt, quantùm ad verba pertinet: namque aut ignotum verbum facit hæret lectorem, aut ignota locutio, quæ si ex alienis linguis veniunt, aut quærenda sunt ab earum linguarum hominibus, aut linguę eædem, si aut ocium est, aut ingenium, ediscendæ; aut plurium interpretum consulenda collatio est. Si autem ipsius linguæ nostræ, id est, Latinæ, aliqua verba locutionesque ignoramus, legendi consuetudine audiendíque innotescunt. Nulla sanè sunt magis mandanda memoriæ, verborum locutionúmque genera, quæ ignoramus, vt cùm peritior occurrerit, de eo quæri possint: vel talis lectio, quæ vel præcedentibus, vel consequentibus, vel vtrisque ostendat, quam vim habeat, quidve significet quod ignoramus, facilè adiuuante memoria possimus aduertere & discere. Debet autem studere is qui propriorum signorum peritus esse vult, id est, quantùm ad sermones pertinet, vt & certam cognoscat vim verborum, & proprium sciat modum locutionum, quòd à Grammaticis & Rhetoribus non mediocriter discere, qui vult, valet.

De Translatis ignotis. Cap. 10.

IN translatis verò signis, si qua fortè ignota cogunt hærere lectorem, partim linguarum notitia, partim rerum inuestiganda sunt aliquid enim ad similitudinem valet, & proculdubiò secretum quiddam insinuat. Siloa piscina vbi faciem leuare iussus est, cui oculos Dominus luto de sputo facto inunxerat, quod tamen nomen linguæ incognitæ nisi Euangelista interpretatus esset, tam magnus intellectus lateret: [Ioan. 9.] sic etiam multa quæ ab auctoribus eorundem librorum interpretata non sunt nomina Hebræa, non est dubitandum habere non paruam vim atque adiutorium ad soluenda ænigmata scripturarum, si quis ea possit interpretari. Quod nonnulli eiusdem linguæ periti viri, non sanè paruum beneficium posteris contulerunt, qui separata de scripturis eadem omnia verba interpretati sunt, & quid sit Adam, quid Eua, quid Abraham, quid Moyses: siue etiam locorum nomina, quid sit Hierusalem, vel Sion, vel Iericho, vel Libanus, vel Iordanis, & quæcunque alia in illa nobis sunt incognita nomina: quibus apertis & interpretatis, multæ in scripturis figuratæ locutiones manifestantur. Rerum autem ignorantia facit obscuras figuratas locutiones, cum ignoramus vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarúmve rerum, quæ plerunque in scripturis similitudinis alicuius gratia ponuntur. Nam & de serpente, quod notum est, totum corpus eum pro capite obiicere ferientibus, quantùm illustrat sensum illum, quòd Dominus iubet astutos nos esse sicut serpentes, [Matth. 10.] vt scilicet pro capite nostro quod est Christus, corpus potiùs persequentibus offeramus, ne fides Christiana tanquàm necetur in nobis, si parcentes corpori negemus Deum. Vel illud quod per cauernæ angustias coarctatus, deposita veteri tunica, vestes nouas accipere dicitur, quantùm concinit ad imitandam ipsam serpentis astutiam, exuendúmque veterem hominem, sicut Apostolus dicit, vt induamur nouo: [Coloss. 3.] & exeundum per angustias, dicente Domino, Intrate per angustam portam. [Matth. 7.] Vt ergò notitia naturæ serpentis illustrat multas similitudines, quas de hoc animante scriptura dare consueuit, sic ignorantia nonnullorum animalium, quæ non minùs per similitudines commemorat, impedit plurimùm intellectorem: sic lapidum, sic herbarum, vel quæque tenentur radicibus. Nam & carbunculi notitia, quòd lucet in tenebris, multa illuminat etiam obscura librorum, vbicunque propter similitudinem ponitur: & ignorantia berylli vel adamantis, claudit plerunque intelligentiæ fores: nec aliam causam facile est intelligere, pacem perpetuam significari oleæ ramulo, quem rediens ad arcam columba pertulit, nisi quia nouimus & olei lenem contactum, non facilè alieno humore corrumpi, & arborem ipsam frondere perenniter. Multi autem per ignorantiam hyssopi: dum nesciunt quam vim habeat, vel

ad purgandum pulmonem, vel ad saxa radicibus penetranda, cùm sit herba breuis atque humilis, omninò inuenire non possunt dictum: Asperges me hyssopo, & mundabor. Numerorum etiam imperitia, & musicarum rerum ignorantia, multa faciunt non intelligi trãslatè ac mysticè posita in scripturis: de quibus quandò de singulis disciplinis disputabimus, apertiùs edisseremus, de ambiguis signis nunc dicturi.

Psal. 50.

De Ambiguis signis quomodò constant. Cap. II.

Aug. cap. 2. lib. 3. de Doctrina Christ.

AMbiguitas autem scripturę, aut in verbis propriis est, aut in translatis: sed cum verba propria faciũt ambiguam scripturam, primò videndum est, ne malè distinxerimus, aut pronunciauerimus. Cùm ergò adhibita intentio incertum esse præuiderit, quomodò distinguendum aut quomodò pronunciandum sit, consulat regulam fidei, quam de scripturarum planioribus locis & Ecclesiæ auctoritate percepit. Quòd si ambæ vel etiam omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis, secundùm fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedentibus & consequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio posuerunt, restat consulendus: vt videamus cuinam sententiæ de pluribus quæ se ostendunt, ferat suffragium, eámque sibi contexi patiatur. Iam nunc exempla considera: Illa hæretica distinctio: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat: Vt alius sit sensus, Verbum hoc erat in principio apud Deum, non vult verbum Deum confiteri: sed hoc regula fidei refellendum est, qua nobis de Trinitatis æqualitate præscribitur, vt dicamus, Et Deus erat verbum. Deindè subiungamus, Hoc erat in principio apud Deum. Illa verò distinctionis ambiguitas, neutra parte resistit fidei: & ideò textu ipso sermonis dijudicanda est, vbi ait Apostolus: Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. multo enim magis optimum. Manere in carne, necessarium propter vos. Incertum enim, vtrùm ex duobus, concupiscentiam habens, an, compellor autem ex duobus, vt illud adiungatur, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. Sed quoniam ità sequitur, multò enim magis optimum, apparet eum eius optimi dicere se habere concupiscentiam, vt cùm ex duobus compellatur, alterius tamen habeat concupiscentiam, alterius necessitatem: concupiscentiam scilicet, esse cum Christo: necessitatem, manere in carne. Quæ ambiguitas vno consequenti verbo diiudicatur, quod positum est, enim. Quam particulam qui abstulerunt interpretes, illa potiùs sententia ducti sunt, vt non solùm compelli ex duobus, sed etiam duorum habere concupiscentiam videretur. Sic ergo distinguendum est: Et quid eligam, ignoro. Compellor autem ex duobus: quam dictionem sequitur, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo: & tanquàm quæreretur, quarè huius rei potiùs habeat concupiscentiam, multo enim magis optimum, inquit. Cur autem è duobus compellitur? quia manendi est necessitas, quam ità subiecit: Manere in carne, necessarium propter vos. Vbi neque scripto fidei, neque ipsius sermonis textu, ambiguitas explicari potest, nihil obest secundùm quamlibet earum, quæ ostenduntur, sententiam distinguere curet, veluti est illa ad Corinthios: Has ergò habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Dubium est quippe, vtrum mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & spiritus, secundùm illam sententiam, vt sit sancta corpore & spiritu: an, mundemus ab omni coinquinatione carnis vt alius sit sensus, & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei. Tales ergò distinctionum ambiguitates, in potestate legentis sunt. Quæcunque autem de ambiguis distinctionibus diximus, eadem obseruanda sunt, & in ambiguis pronunciationibus: quæ si lectoris perturbantur incuria, aut regulis fidei corrigantur, aut præcedentis vel consequentis contextione sermonis. Quòd si neutrum horum adhibetur ad correctionem, nihilominus dubiæ remanebunt: vt quolibet modo lector pronunciauerit, non sit culpa. Quali autem voce pronuncietur illud, quod Nathanael dixit, A Nazareth potest aliquid boni esse, siue affirmantis, vt illud solùm ad interrogationem pertineat quod ait, A Nazareth? siue totum cum dubitatione interrogantis, non video quomodò discernatur. Vterque autem sensus fidem non impedit.

Ioan. 1.

Philip. 1.

2. Cor. 7.

De Ambiguis propriis siue translatis. Cap. 12.

RArissimè ergò & difficillimè inueniri potest ambiguitas in propriis verbis, quantùm ad libros diuinarum scripturarum spectat, quam non aut circunstantia ipsa sermonis qua cognoscitur scriptorum intentio, aut interpretum collatio, aut præcedentis linguæ soluat inspectio. Nam quod scriptum est, Non est absconditum os meum, quod fecisti in abscondito, non elucet legenti, vtrùm correpta litera os pronunciet, an producta. Si enim corripiat, ab eo quod sunt ossa: si autem producat, ab eo quod sunt ora, intelligitur numerus singularis. Sed talia linguæ præcedentis inspectione dijudicantur. Nam in Græco non σόμα, sed ὀςέον positum est. Item illud Apostoli. Quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Si tantummodò dixisset, quæ prædico vobis: neque subiunxisset, prædixi: dubium esset, vtrùm in eo quod dixit, prædico, producenda an corripienda esset syllaba media: nunc autem manifestum est, producendam esse: non enim ait, sicut prædicaui, sed, sicut prædixi. Sed quia hæc raro (vt prædiximus) verba inueniuntur, quæ non facilem habeant solutionem, ad verborum translatorum ambiguitates stylum vertamus, quæ non mediocrem curam industriamque desiderant. Nam in principio cauendum est, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Ad hoc enim pertinet quod ait Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Neque vlla mors animæ congruentius appellatur, quàm cùm id etiam quod in ea bestias antecellit, hoc est, intelligentia carni subiicitur, sequendo literam. Qui enim sequitur literam, translata verba sicut propria tenet, neque illud quod proprio verbo significatur, refert ad aliam significationem. Et ea est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse. Quæ tamen seruitus in Iudaico populo longè à cæterarum gentium more distabat: quandoquidem rebus temporalibus ità subiugati erant, vt vnus eis in omnibus commendaretur Deus. Gentes autem simulacra manufacta deos habebant: & si quando aliqui eorum illa tanquàm signa interpretari conabantur, ad creaturam colendam venerandámque referebant. Sed ab hac vtraque seruitute, veniens Christus veritatis suæ luce mundum illuminans, omnes in se credentes veraciter liberauit.

Modus inueniendi, vtrùm locutio propria sit, an translata. Cap. 13.

HVic autem obseruationi, qua cauemus figuratam locutionem, id est, translatam quasi propriam sequi, adiungenda etiam illa est, ne propriam quasi figuratam velimus accipere. Demonstrãdus est igitur priùs modus inueniendæ locutionis, propriáne an figurata sit: & iste omninò modus est, vt quicquid in sermone diuino neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas. Morum honestas, ad diligendum Deum & proximum: fidei veritas, ad cognoscendum Deum & proximum pertinet: spes autem sua cuique est in conscientia propria, quemadmodum se sentit ad dilectio-

nem Dei & proximi cognitionémque proficere. Non enim præcipit scriptura nisi charitatem: nec culpat nisi cupiditatem: & eo modo informat mores hominum. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximum propter Deum. Cupiditatem autem, motum animi ad fruendum se & proximo, & quolibet corpore non propter Deum. Quod autem agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus suum, flagitium vocatur: quod autẽ agit vt alteri noceat, facinus dicitur. Et hæc sunt duo genera omnium peccatorũ: sed flagitia priora sunt: quæ cùm exinaniuerint animum, & ad quandam egestatem perduxerint, in facinora prosilitur: quibus remoueantur impedimenta flagitiorum, aut adiumenta quærantur. Item quod agit charitas, quòd sibi prosit, vtilitas est: quod autem agit vt prosit proximo, beneficentia nominatur. Et hic præcedit vtilitas: quia nemo potest ex eo quod non habet, prodesse alteri. Quanto autem magis regnum cupiditatis destruitur, tanto charitatis augetur. Quicquid ergo asperum & quasi sæuũ factũ dictúmque in sanctis scripturis legitur, ex persona Dei vel sanctorum eius, ad cupiditatis regnum destruendum valet. Quod si perspicuè sonat, non est ad aliud referendum, quasi figuratè dictum sit, sicuti est illud Apostoli: Thesaurizasti tibi, inquit, iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; secundùm opera sua: & reliqua. Ergo in locutionibus figuratis regula sit huiusmodi, vt tam diù versetur diligenti consideratione quod legitur, donec ad regnum charitatis interpretatio perducatur: Si autem hoc iam propriè sonat, nulla putetur figurata locutio. Si præceptiua locutio est, *aut* flagitium aut facinus vetans, vtilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatẽ & beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur iubere. Figurata ergo est, præcipiẽs passioni Domini esse communicandum: & suauiter atque vtiliter recolendum in memoria, quòd pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Ait scriptura: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hic nullo dubitante beneficentiam præcipit: sed quod sequitur, Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius, maleuolentiæ facinus putes iuberi. Ne igitur putaueris figuratè dictum, & cùm possit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præstãdum, ad beneficentiam te potiùs charitas reuocet, vt intelligas carbones ignis, esse vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus superbia sanatur eius, qui dolet se inimicum fuisse hominis, à quo eius miseriæ subuenitur. Item cùm ait Dominus: Qui amat animam suam, perdat eam: non vtilitatem vetare putandus est, qua debet quisque cõseruare animam suam: sed figuratè dictum, perdat animam, id est, perimat, atq; amittat vsum eius, quem nunc habet, peruersum scilicet atque præposterum, quo inclinatur temporalibus, vt æterna non quærat. Scriptum est: Da misericordiam, & ne suscipias peccatorem. Posterior pars huius sententiæ videtur vetare beneficentiam. Intelligas ergo figuratè positum, pro peccato peccatorem: vt peccatum eius non suscipias.

De varia significatione verborum, quæ constat in contrarietate & diuersitate.

Cap. 14.

SEd quoniam multis modis res similes apparent, non putemus ita esse scriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per similitudinem significauerit, hoc eam semper significare credamus. Nam & in vituperatione posuit fermẽtum Dominus, cùm diceret: Cauete à fermento Pharisæorum: & in laude cùm diceret: Simile est regnum cælorum mulieri, quæ abscondit fermentum in tribus mensuris farinæ, donec totum fermentaretur. Huius igitur varietatis obseruatio, duas habet formas: sic enim aliud atque aliud res quæ significant, vt aut contraria, aut diuersa significent. Contraria scilicet, cùm aliàs in bono, aliàs in malo res eadem per similitudinem ponitur: sicut hoc est, quod de fermento suprà diximus. Tale est etiam, quòd leo significat Christum, vbi dicitur: Vicit leo de tribu Iuda. Significat & diabolum, vbi scriptum est: Aduersarius vester diabolus tamquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. (Apoc. 5. 1.Pet. 5.) Serpens in bono: Estote astuti vt serpentes: in malo autem: Serpens Euam seduxit astutia sua. In bono, panis: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: in malo, panis: Panis occultus libenter editur. (Matth. 10. 1.Cor. 11. Ioan. 6.) Sic & alia plurima. Et hæc quidem quæ commemoraui, minimè dubiam significationem gerunt: quia exempli gratia, non nisi manifesta commemorari debuerunt. (Prou. 9.) Sunt autem, quæ incertum est, in quam partẽ accipi debeant: sicut, Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto: incertum est enim, vtrùm iram Domini significet non vsque ad nouissimam pœnam, id est, vsque ad fæcem, an potiùs gratiam scripturarum à Iudæis ad gentem transeuntem, quia inclinauit ex hoc in hoc, remanentibus apud Iudæos obseruationibus, quas carnaliter sapiunt: quia fæx eius non est exinanita. (Psal. 74.) Cùm verò res eadẽ non in contraria, sed tamen in significatione ponitur diuersa, illud est in exemplo, quòd aqua & populum significet: sicut in Apocalypsi legimus, & Spiritum sanctum: vnde est illud: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: (Ioan. 7.) & si quid aliud atque aliud pro locis in quibus ponitur aqua, significare intelligitur. Vbi autem apertiùs ponũtur, ibi dicendũ est, quomodo in locis intelligatur obscuris. Neque enim meliùs potest intelligi quod dictum est Deo: Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi, quàm ex hoc loco vbi legitur: Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. (Psal. 34. Psal. 5.)

Quòd non sit periculum varius intellectus in eisdem scripturæ verbis, si sensus ipse congruat veritati.

Cap. 15.

QVando autem ex eisdem scripturæ verbis non vnum aliquid, sed duo, vel plura sentiútur, etiam si latet quid senserit ille, qui scripsit; nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati, ex aliis locis sanctarum scripturarũ doceri potest: id tamen eo conante, qui diuina scrutatur eloquia, vt ad voluntatem perueniatur auctoris, per quem scripturã illam sanctus operatus est spiritus: siue hoc assequatur, siue aliam sententiam de illis verbis, quæ fidei rectæ non refragatur, exculpat, testimonium habens à quocunque alio loco diuinorum eloquiorum. Ille quippe auctor in eisdem verbis quæ intelligere volumus, & ipsam sententiam forsitan vidit, & certè Dei spiritus qui per hæc operatus est, etiam ipsam occursuram lectori vel auditori sine dubitatione præuidit, immò vt occurreret, quia & ipsa est veritate subnixa, præuidit. Nam quid in diuinis eloquiis largiùs & vberiùs potuit diuinitus prouideri, quàm vt eadem verba pluribus intelligantur modis? quos alia non minùs diuina contestantia faciat approbari. Vbi autem talis sensus eruitur, cuius incertum certis sanctarum scripturarum testimoniis non possit aperiri, restat vt ratione reddita manifestus appareat, etiam si ille cuius verba intelligere quærimus, eum fortè non sensit. Sed hæc consuetudo periculosa est. Per scripturas enim diuinas ita multo tutiùs ambulatur, si hoc exhibemus, vt cùm aliqua verbis translatis opaca scrutari volumus, aut hoc indè exeat, quod non habeat controuersiam: aut si habeat, ex eadem scriptura vbicunque eius inuentis atque adhibitis testibus, terminetur. Sed hæc in præsenti de signis dicta sufficiant. Cæterùm qui pleniùs de his scire desiderat, in libris sancti Augustini de doctrina Christiana, vndè hæc excerpsimus, quærat & inueniet. Nunc de his quæ in gentilibus doctrinis exercentur, & quæ liberales dicuntur artes, quid conferant vtilitatis, si perscrutentur,

his qui Canonicas ſcripturas legunt, quantùm valeo, explicabo.

De duobus generibus doctrinarum gentilium: & quæ ſint illa, quæ inſtituerunt homines.

Cap. 16.

DVo ſunt genera doctrinarum, quæ in gentilibus etiam moribus exercentur: vnum earum rerum, quas inſtituerunt homines: alterum earum, quas animaduerterunt iam peractas, aut diuinitùs inſtitutas. Illud quod eſt ſecundùm inſtitutiones hominum, partim ſuperſtitioſum eſt, partim non eſt. Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum eſt ab hominibus, ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendū, ſicut Deum, creaturam, partémve vllam creaturæ: vel ad conſultationes & pacta quædam ſignificationum cū dæmonibus placita atque fœderata: qualia ſunt molimina magicarum artium, quæ quidem commemorare potiùs, quàm docere aſſolent poëtæ, ex quo genere ſunt, ſed quaſi licentiore vanitate, aruſpicum & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina contemnit, ſiue in prædicationibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant: ſiue in quibuſq; rebus ſuſpendendis atque inligandis, non propter vim naturæ quodam modò ad temperationem corporum, ſed ad quaſdam ſignificationes occultas aut manifeſtas. Neque illi ab hoc genere pernicioſæ ſuperſtitionis ſegregandi ſunt, qui genethliaci propter natalium dierum conſiderationes, nunc autem vulgò mathematici vocantur. Nam & ipſi quamuis veram ſtellarum poſitionē, cùm quiſque naſcitur, conſectentur, & aliquando etiā peruestigent, tamen quòd indè conantur, vel actiones noſtras, vel actionum euenta prædicere, nimis errant, & vēdunt imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem. Commoda verò & neceſſaria hominum cum hominibus inſtituta ſunt, quæcunque in habitu & cultu corporis ad ſexus vel honores diſcernendos differentia placuit, & innumerabilia genera ſignificationum, ſine quibus humana ſocietas, aut non omninò, aut minùs commodè geritur, quæque in ponderibus atque menſuris, & nummorum impreſſionibus vel æſtimationibus, ſua cuique ciuitati & populo ſunt propria, & cætera huiuſmodi: quæ niſi hominum inſtituta eſſent, nō per diuerſos populos variæ eſſent: nec in ipſis populis ſingulis, pro arbitrio ſuorum principum mutarentur: ſed hæc tota pars humanorum inſtitutorum, quæ ad vſum vitæ neceſſarium proficiunt, nequaquàm eſt fugienda Chriſtiano: immò etiam quantùm ſatis eſt intuenda, memoriáque retinenda. Ad hanc partem etiam pertinent literarum figuræ, quæ pro libito hominum conſtitutæ ſunt: nec tamen omnibus gentibus communes, ſed alias Hebræa, alias Græca, alias Latina gens habet: & cæteræ quædam gentes ſimiliter ad proprietatem linguæ ſuæ, literas ſibi ſecundùm ſuum placitum formauerunt.

Quæ diuinitùs inſtituta inueſtigauerunt.

Cap. 17.

IAm verò illa, quæ non inſtituendo, ſed aut tranſacta temporibus, aut diuinitus inſtituta inueſtigādo homines prodiderunt, vbicunque diſcantur, non ſunt hominum inſtituta exiſtimanda: quorum ſunt alia ad ſenſus corporis, alia verò ad rationem animi pertinentia. Sed illa quæ ad ſenſus corporis attinguntur, vel narrata credimus, vel demonſtrata ſentimus, vel experta conijcimus. Quicquid ergo de ordine temporum tranſactorum indicat ea quæ appellatur hiſtoria, plurimùm nos adiuuat ad libros ſanctos intelligendos, etiam ſi præter Eccleſiam puerili eruditione diſcatur. Nam & per Olympiadas, & per Conſulum nomina, multa ſæpè quæruntur à nobis. Et ignorantia conſulatus quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt, nonnullos coegit errare, vt putarent quadrageſimaſexta annorum ætate paſſum eſſe Dominum: quia per tot annos ædificatum templum eſſe, dictum eſt à Iudęis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Sed annorum ferè triginta baptizatum eſſe retinemus auctoritate Euangelica: ſed poſteà quot annos in hac vita egerit, quamquam textu ipſo actionum eius animaduerti poſſit, tamē ne aliundè caligo dubitationis oriatur, de hiſtoria gentium collata cum Euangelio, liquidiùs certiúſque colligitur. Tunc enim videbitur non fruſtrà eſſe dictum, quòd quadraginta annis templum ædificatum ſit, vt cùm referri iſte numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad ſecretiorem inſtructionem humani corporis referatur, quod indui propter nos non dedignatus eſt vnicus Dei filius, per quem facta ſunt omnia. Aliud eſt enim facta narrare, aliud docere facienda. Hiſtoria, facta narrat fideliter atq; vtiliter: libri autem aruſpicum & quæque ſimiles literæ, facienda vel obſeruanda intendunt docere, monitoris audacia, non indicis fide. Eſt etiam narratio ſimilis demonſtrationi, qua non præterita, ſed præſentia indicantur ignaris, in quo genere ſunt, quæ de locorum ſitu, naturíſque animalium, lignorum, herbarum, lapidum, aliorúmve corporum ſcripta ſunt: de quo genere ſuperiùs egimus: eámque cognitionem valere ad ænigmata ſcripturarum ſoluenda, docuimus: non vt pro quibuſdam ſignis adhibeantur, tanquam ad remedia, vel machinamenta ſuperſtitionis alicuius. Siderum autem cognoſcendorum non narratio, ſed demonſtratio eſt, quorum perpauca ſcriptura commemorat. Habet autem præter demonſtrationem præſentium, etiam præteritorum narrationi ſimile aliquid, quod à præſenti poſitione, motúque ſiderum ad præterita eorum veſtigia regulariter licet recurrere. Habet etiam futurorum regulares coniecturas non ſuſpicioſas & ominoſas, ſed ratas & certas: non vt ex eis aliquid trahere in noſtra fata & euenta tentemus, qualia genethliacorum deliramēta ſunt: ſed quantùm ad ipſa pertinet ſidera. Nam ſicut is qui computat lunam cùm hodiè inſpexerit, quota ſit, & ante quotlibet annos quota fuerit, & poſt quotlibet annos, quota futura ſit, poteſt dicere: ſic de vnoquoque ſiderum, qui ea peritè computant, reſpondere conſueuerunt. Artium etiam cæterarum, quibus aliquid fabricatur, vel quod remaneat poſt operationem artificis ab illo effectum, ſicut domus & ſcamnum, vel quæ miniſterium quoddam exhibent operanti Deo, ſicut medicina & agricultura & gubernatio. Harum ergo cunctarum artium de præteritis faciunt experimenta, etiam futura conijcienda. Nullus earum artifex membra mouet in operando, niſi præteritorum memoriam cum futurorum expectatione contexat. Sed hæc non ob aliud commemorauimus, niſi vt non omninò neſciamus, quid ſcriptura velit inſinuare, cùm de his artibus aliquas figuratas locutiones inſerit. Reſtant ea quæ non ad corporis ſenſus, ſed ad rationem animi pertinent, vbi diſciplina regnat diſputationis & numeri: ſed diſputationis diſciplina ad omnia genera quæſtionum, quæ in literis ſanctis ſunt penetranda & diſſoluenda, plurimùm valet: tantùm ibi cauenda eſt libido rixandi, & puerilis quædam oſtenſio decipiendi aduerſarium. Sed de hoc pleniùs dicemus, cùm de dialectica atque rhetorica diſputabimus. Iam verò numeri diſciplina cuilibet tardiſſimo clarum eſt, quòd non ſit ab hominibus inſtituta, ſed potiùs indagata & inuenta. Non enim ſicut primam ſyllabam Italiæ, quam breuem pronunciauerunt veteres, voluit Virgilius, & longa facta eſt, ita quiſquam poteſt efficere cùm voluerit, vt ter terna aut non ſint nouem, aut non poſſint efficere quadratam figuram, aut non ad ternarium numerum tripla ſint, ad ſenarium ſeſcupla, ad nullum dupla: quia intelligibiles numeri ſemiſſem non habent. Siue ergo in ſeipſis conſiderentur, ſiue ad figurarum, aut ad ſonorum aliarúmve motionum leges numeri adhibeantur, incommutabiles regulas habent: neque vllo modo ab hominibus inſtitutas, ſed ingenioſorum ſagacitate compertas. Quæ

tamen omnia quiſquis ita dilexerit, vt iactare ſe inter imperitos velit, & non potiùs quærere vnde ſint vera, quæ tantummodò vera eſſe perſenſerit, & vnde quædam non ſolùm vera, ſed etiam incommutabilia, quæ incommutabilia eſſe comprehenderit, ac ſic ab ſpecie corporum vſque ad humanam mentem perueniens, cùm & ipſam mutabilem inuenerit, quòd nunc docta, nunc indocta ſit, conſtituta tamen inter incommutabilem ſupra ſe veritatem, & mutabilia infra ſe cætera, ad vnius Dei laudem atque dilectionem cuncta conuertere, à quo cuncta eſſe cognoſcit, doctus videri poteſt, eſſe autem ſapiens nullo modo. Hucuſque generaliter atque permixtim dixi de diſciplinis gentilium, deinceps ſeorſum de ſingulis dicturus.

De arte Grammatica, & ſpeciebus eius.
Cap. 18.

PRima ergo liberalium artium eſt Grammatica: ſecũda Rhetorica, tertia Dialectica, quarta Arithmetica, quinta Geometria, ſexta Muſica, ſeptima Aſtronomia. Grammatica enim à literis nomen accepit, ſicut vocabuli illius deriuatus ſonus oſtendit. Diffinitio autem eius talis eſt: Grammatica eſt ſcientia interpretandi poëtas atque hiſtoricos, & rectè ſcribendi loquendíque ratio. Hæc & origo & fundamentum eſt artium liberalium. Hanc itaque ſcholam Dominicam legere conuenit, quia ſcientia rectè loquendi, & ſcribendi ratio, in ipſa conſiſtit. Quomodo ergo quis vim vocis articulatæ ſeu literarum & ſyllabarum poteſtatem cognoſcit, ſi non priùs per eam id didicit? Aut quomodo pedum, accentuum & poſiturarum diſcretionem ſcit, ſi non per hanc diſciplinam eius ſcientiam antè percepit? Aut quomodo partium orationis iura, ſchematum decorem, troporum virtutem, etymologiarum rationem, & orthographiæ rectitudinem nouit, ſi non Grammaticam artem antè ſibi notam fecit? Inculpabiliter enim, immò laudabiliter hanc artem diſcit, quiſquis in ea non inanem pugnam verborum facere diligit, ſed rectæ locutionis ſcientiam & ſcribendi peritiam habere appetit. Ipſa eſt enim omnium iudex librariorum? quia vbicunque errorem perſpexerit, reprehendit: & vbi benè dicta ſunt, ſuo iudicio comprobabit. Schemata autẽ omnia, quotquot ſecularis diſciplina conſcripſit, in ſanctis libris ſæpiùs poſita repeRiuntur. Necnon & tropis auctores noſtros vſos fuiſſe, & multipliciùs atque copioſiùs quàm poſſit exiſtimare vel credere, quiſquis libros diuinos diligenter legit, inueniet. Iſtorum autem troporum non ſolùm exempla ſicut omnium, ſed quorundam etiam nomina in diuinis libris leguntur: ſicut allegoria, ænigma, parabola. Quorum omnium cognitio propterea ſcripturarum ambiguitati diſſoluendæ eſt neceſſaria, quia ſenſus ad proprietatem verborũ ſi accipiatur, abſurdus eſt. Quærendum eſt vtique, ne fortè illo vel illo tropo dictum ſit: quod non intelligimus, & ſic pleraque inuenta ſunt quæ latebant. Metricam autem rationem, quæ per artem grammaticam diſcitur, non ignobile eſt ſcire: quia apud Hebræos Pſalterium (vt beatus Hieronymus teſtatur) nunc iambo currit, nunc alchaico perſonat, nunc ſapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur. Deuteronomium verò, & Eſaiæ canticum, necnon & Salomon & Iob, hexametris & pentametris verſibus (vt Ioſephus & Origenes ſcribunt) apud ſuos compoſita decurrunt. Quamobrem non eſt ſpernenda hæc, quaſi gentilibus communis ratio, ſed quantùm ſatis eſt perdiſcenda: quia vtique multi Euangelici viri inſignes libros hac arte condiderunt, & Deo placere per id ſategerunt. vt fuit Iuuencus, Sedulius, Arator,* Alcimus, Clemens, Paulinus & Fortunatus, & cęteri multi. Poëmata autem & libros gentilium ſi velimus propter florem eloquentiæ legere, typus mulieris captiuæ tenendus eſt, quam Deuteronomium deſcribit; & Dominum ita præcepiſſe commemorat, vt ſi Iſraelites eam habere vellet vxorem, caluitium ei faciat, vngues præſecet, pilos auferat: & cùm munda fuerit effecta, tunc tranſeat in victoris amplexus. Hæc ſi ſecundùm literam intelligimus, nónne ridicula ſunt? Itaque & nos hoc facere ſolemus, hócque facere debemus, quando poëtas gentiles legimus, quando in manus noſtras libri veniunt ſapientiæ ſecularis: ſi quid in eis vtile reperimus, ad noſtrum dogma conuertimus: ſi quid verò ſuperfluum de idolis, de amore, de cura ſecularium rerum, hæc radamus, his caluitium inducamus, hæc in vnguium more ferro acutiſſimo deſecemus. Hoc tamen præ omnibus cauere debemus, ne hæc licentia noſtra offendiculum fiat infirmis: ne pereat qui infirmus eſt, in ſcientia noſtra frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt, ſi viderit in idolio nos recumbentes. 1.Cor.8.

De Rhetorica. *Cap.* 19.

RHetorica eſt (ſicut magiſtri tradunt) ſecularium literarum benè dicendi ſcientia in ciuilibus quæſtionibus. Sed hæc diffinitio licèt ad mundanam ſapientiam videatur pertinere, tamen non eſt extranea ab Eccleſiaſtica diſciplina. Quidquid enim Orator & prædicator diuinæ legis, diſertè & decenter profert in docendo, vel quicquid aptè & eleganter depromit in dictando, ad huius artis congruit peritiam: nec vtique peccare debet arbitrari, qui hanc artem in congrua ætate legit: quíque eius pręcepta ſeruat in dictando, ac proloquendo ſermonem: immò bonum opus facit, qui eam ad hoc pleniter diſcit, vt ad prædicandum verbum Dei idoneus ſit. Nam cùm per artem Rhetoricam & vera ſuadeantur & falſa, quis audeat dicere aduerſus mendacium, in defenſoribus ſuis inermem debere conſiſtere veritatem? vt videlicet illi qui res falſas perſuadere conantur, nouerint auditorem vel beneuolum, vel intentum, vel facere docilem proœmio, iſti autem non nouerint? Illi falſa breuiter, apertè, veriſimiliter, & iſti vera ſic narrent, vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremò non libeat? illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, aſſerant falſitatem: iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare? illi animos audientium in errorem mouentes, impellentéſque dicendo terreant, contriſtent, exhilarent; exhortentur ardenter: iſti pro veritate lenti, frigidi dormitent? Quis ita deſipiat, vt hoc ſapiat? Cùm ergo ſit in medio poſita facultas eloquij, quæ ad perſuadenda ſeu praua ſeu recta valeat plurimùm, cur non bonorum ſtudio comparatur, vt militet veritati, ſi eam mali ad obtinendas peruerſas vanáſque cauſas in vſus iniquitatis & erroris vſurpant? Sed quæcumque ſunt de hac re obſeruationes, atque præcepta, quibus cùm accedit in pluribus verbis ornamentíſque verborum, præexercitationis, linguæ ſolertiſſima conſuetudo, fit illa, quæ facundia vel eloquentia nominatur: hæcque, repoſito ad hoc congruo temporis ſpatio, apta & conuenienti ætate diſcenda ſunt eis, qui hoc celeriter poſſunt. Nam & ipſos Romanæ principes eloquentiæ non piguit dicere, quòd hanc artem, niſi qui citò poſſit perdiſcere, nunquàm omnino poſſit. Sed nos non ea tanti pendimus, vt eis diſcendis iam maturas, vel etiam graues hominum ætates velimus impendi. Satis eſt, vt adoleſcentulorum iſta ſit cura, nec ipſorum omnium, quos vtilitati Eccleſiaſticæ cupimus erudiri: ſed eorum, quos nondum magis vrgens, vt huic rei ſine dubio præponenda neceſſitas occupauit: quoniam ſi acutum & feruens adſit ingenium, faciliùs adhæret eloquentia legentibus, & audientibus eloquentes, quàm eloquentiæ præcepta ſectantibus. Nec deſunt Eccleſiaſticæ literæ, etiam præter canonem in auctoritatis arce ſalubriter collocatæ, quas legendo homo capax, etſi id non agat, ſed tantummodo rebus quæ ibi dicuntur, intentus ſit, etiam eloquio quo dicuntur, dum in his verſatur, imbuitur, accedente vel maximè exercitatione ſiue ſcribendi, ſiue dictandi: poſtremò etiam dicendi, quæ ſecundùm pietatis ac fidei regulam ſentit. Sed hæc de Rhetorica nunc dicta ſufficiant, cùm reſeruamus pau-

lò post iura eiusdem in dicendi genere planiùs demonstranda.

De dialectica. Cap. 20.

DIalectica est disciplina rationalis quærendi, diffiniendi & disserendi, etiam & vera à falsis discernendi potens. Hæc ergo disciplina disciplinarum est: hæc docet docere, hæc docet discere: in hac se ipsa ratio demonstrat, atque aperit, quæ sit, quid velit, quid valeat. Scit scire sola, & scientes facere non solùm vult, sed etiam potest. In hac ratiocinantes cognoscimus, quid sumus & vnde sumus: per hanc intelligimus quid sit faciens bonum, & quid sit factum bonũ, quid creator, & quid creatura: per hanc inuestigamus veritatem, & deprehendimus falsitatem: per hanc argumentamur & inuenimus quid sit consequens, quid non consequens, & quid repugnans in rerum natura, quid verũ, quid verisimile: & quid penitus falsum in disputationibus. in hac etiam disciplina vnamquamque rem quęrimus sagaciter, & diffinimus veraciter, & disserimus prudenter. Quapropter oportet clericos hanc artẽ nobilissimam scire, eiúsque iura in assiduis meditationibus habere, vt subtilem hæreticorum versutiam hac possint dinoscere: eorúmq; dicta venefica, veris syllogismorum conclusionibus confutare. Sunt enim multa quæ appellantur sophismata, falsæ conclusiones rationum, & plerumque ita veras imitantes, vt non solùm tardos, sed ingeniosos etiam minus diligenter attentos decipiant. Proposuit enim quidam, dicens ei cũ quo loquebatur: Quod ego sum, tu non es. At ille consensit. Verum enim erat ex parte, vel eo ipso, quòd iste insidiosus, ille simplex erat. Tum iste addidit, Ego autẽ homo sum: hoc quoq; cum ille accepisset, conclusit dicens: tu igitur non es homo. Quod genus captiosarum conclusionum scriptura, quantum existimo, detestatur illo loco, vbi dictum est: Qui sophisticè loquitur, odibilis est. Quamquam etiam sermo non captiosus, sed tamen abũdantiùs quàm grauitatem decet, verborum ornamenta consectans, sophisticus dicatur. Sunt etiam veræ connexiones ratiocinationum, falsas habẽtes sententias, quę consequuntur errorem illius cum quo agitur: Quæ tamen ad hoc inferuntur à bono & docto homine, vt in his erubescens ille, cuius errorem sequitur, eundem relinquat errorem, qui si in eodem manere voluerit, necessè est vt etiam illa quæ damnat, tenere cogatur. Non enim vera inferebat Apostolus cùm diceret, Neq; Christus resurrexit. Et illa alia, Inanis est fides nostra, inanis est & prædicatio nostra. Quæ omnino falsa sunt, quia & Christus resurrexit, & non erat inanis prædicatio eorum qui hoc annunciabant, nec fides eorum qui hoc crediderant. At quia falsum est quod consequitur, necessè est vt falsum sit quod præcedit. Præcedit enim, non esse resurrectionem mortuorum, quod dicebant illi, quorum errorem destruere volebat Apostolus. Porrò illam sententiam præcedentem, qua dicebant, non esse resurrectionem mortuorum, necessariò sequitur, Neque Christus resurrexit. Hoc autem quod sequitur, falsum est. Christus enim resurrexit. Falsum est ergò & quod præcedit: Præcedit autem, non esse resurrectionem mortuorum. Est igitur resurrectio mortuorum. Quod totum breuiter ita dicitur: Si non est resurrectio mortuorum, neq; Christus resurrexit: Christus autem resurrexit, est igitur resurrectio mortuorum. Cùm ergo sint veræ connexiones, non solum verarum, sed etiam falsarum sententiarum, facile est, veritatem connexionum etiam in scholis illis discere, quæ præter Ecclesiam sunt: sententiarum autem veritas in sanctis libris Ecclesiasticis inuestiganda est. Ipsa tamen veritas connexionum non instituta, sed animaduersa est ab hominibus & notata, vt eam possint vel discere, vel docere. Nam est in rerum ratione perpetua & diuinitùs instituta, quæ à Deo auctore sunt facta. Sed quia de Logica iam diximus, de Mathematica consequenter dicemus.

Eccles. 37.

1. Cor. 15.
Ibid.

De Mathematica. Cap. 21.

MAthematica est, quam Latinè possumus dicere doctrinalem scientiam, quæ abstractam considerat quantitatem. Abstracta enim quantitas dicitur, quam intellectu à materia separantes, vel ab aliis accidentibus, vt est par, impar, vel ab aliis huiuscemodi, quę in sola ratiocinatione tractamus. Hæc diuiditur in Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astronomiam: de quibus singulis secundùm ordinem disseremus.

De Arithmetica. Cap. 22.

ARithmetica est disciplina quantitatis numerabilis secundùm se. Ipsa est enim disciplina numerorum. Græci enim numerum ἀριθμὸν vocant: quam scriptores litterarum secularium inter disciplinas Mathematicas ideò primam esse voluerunt, quoniam ipsa vt sit, nulla alia indiget disciplina: Musica autem & Geometria & Astronomia quæ sequuntur, vt sint, atque subsistant, istius egent auxilio. Scire autem debemus, Iosephum Hebræorum doctissimum, in primo libro antiquitatum, titulo nono dicere, Arithmeticam & Astronomiam Abraham primùm Ægyptiis tradidisse: vnde semina suscipientes, vt sunt homines acerrimi ingenij, excoluisse sibi reliquas latiùs disciplinas. Quas meritò sancti patres nostri legendas studiosissimè persuadent, quoniam ex magna parte per eas a carnalibus rebus appetitus abstrahitur, & faciunt desiderare, quæ præstante Domino solo possumus corde respicere. Vnde ratio numeri contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis quàm magni existimanda sit, lucet diligenter intuentibus. Nec frustra in laudibus Dei dictum est: Omnia in mensura & numero & pondere deposuisti. Ita verò suis quisq; numerus proprietatibus terminatur, vt nullus eorum par esse cuiq; alteri possit. Ergo & dispares inter se atq; diuersi sunt, & singuli quiq; diuersi sunt, & singuli quiq; finiti sunt, & omnes infiniti sunt. Nec audebunt isti contemnere numeros, & eos ad scientiam Dei non pertinere, apud quos Plato Deum magna auctoritate cõmendat, mundum numeris fabricantem. Et apud nos propheta de Deo dicit: Qui profert numerosè seculum. & Saluator in Euangelio: Capilli, inquit, vestri omnes numerati sunt. Quamuis enim se obiectent mentis adspectui, quasi corpusculorum quædam simulacra, cum senarij numeri compositio vel ordo vel partitio cogitatur, tamen validior & præpotentior desuper ratio, nõ eis annuit anteriùs quę vim numeri continet, per quem contuitum fidenter dicit, id quod dicitur vnum in numeris, in nullas partes diuidi posse: nulla autem corpora nisi in partes innumerabiles diuidi, & faciliùs cælum & terram transire, quæ secundùm senarium numerum fabricata sunt, quàm effici posse, vt senarius numerus nõ suis partibus cõpleatur. Quamobrem nõ possumus dicere propterea senariũ numerum esse perfectũ, quòd sex diebus perfecit Deus omnia opera sua. sed propterea Deũ sex diebus perfecisse opera sua, quia senarius numerus perfectus est. Itaq; etiam si ista nõ essent, perfectus ille esset: nisi autẽ ille perfectus esset, ista secundùm eũ perfecta nõ essent. Numerorũ etiã imperitia, multa facit nõ intelligi, trãslatè ac mysticè posita in scripturis. Ingeniũ quippe, vt ita dixerim, ingeniũ non potest nisi mouere, quid sibi velit, quòd & Moyses & Helias, & ipse Dominus xl. diebus ieiunauerunt: cuius actionis figuratus quidã modus nisi huius numeri cognitione & cõsideratione nõ soluitur. Habet enim denarium quater, tamquàm cognitionẽ omniũ rerum intextã tẽporibus. Quaternario nãmq; numero, & diurna & annua curricula peraguntur: diurna matutinis, meridianis, vespertinis, nocturnísq; horarũ spatiis: Annua vernis, æstiuis, autumnalibus, hyemalibúsq; mẽsibus. A temporũ autẽ delectatione dum in temporibus viuimus, propter æternitatem, in qua viuere volumus, abstinendum & ieiunandum est; quamuis temporum

cursibus ipsa insinuetur nobis doctrina contemnendorum temporum, & appetendorum æternorum. Porrò autem denarius numerus, creatoris atque creaturæ significat scientiam: nam trinitas, creatoris est: septenarius autem numerus creaturam indicat, propter vitam & corpus. Nam in illa tria sunt: vnde etiam toto corde, tota anima, tota mente diligendus est Deus: in corpore autem manifestissima quatuor apparent, quibus constant, elementa. In hoc ergo denario, dum temporaliter nobis insinuatur, id est, quater ducatur, castè & continentur à temporum delectatione viuere, hoc est, quadraginta diebus ieiunare, hoc lex, cuius persona est in Moyse, hoc prophetia, cuius personam gerit Helias, hoc ipse Dominus monet, qui tanquàm testimonium habens à lege & prophetis, medius inter illos in monte, tribus discipulis videntibus atque stupentibus, claruit. Deinde ita quæritur, quomodo quinquagenarius de quadragenario numero existat, qui non mediocriter in nostra religione sacratus est propter Pentecostē: & quomodo ter ductus propter tria tempora, ante legem, sub lege, sub gratia: vel propter nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, adiuncta eminentius ipsa Trinitate ad purgatissimæ Ecclesiæ mysterium referatur, perueniátque ad centum vel tres pisces, quos retia, post resurrectionem Domini in dexteram partem missa, ceperunt. Ita multis aliis atque aliis numerorum formis, quædam similitudinum in sanctis libris secreta ponuntur, quæ propter numerorum imperitiam legentibus clausa sunt. Quapropter necessè est eis, qui volunt ad sacræ scripturæ notitiam peruenire, vt hanc artem intentè discant: & cùm didicerint, mysticos numeros in diuinis libris faciliùs hinc intelligant.

De Geometria. Cap. 25.

NVnc ad Geometriam veniamus, quæ est descriptio contemplatiua formarum: documētum etiā visuale philosophorum: quod, vt præconiis celeberrimis referant Iouem suum, in operibus propriis geometriare testantur. Quod nescio vtrùm laudibus, an vituperationibus applicetur: quando quod illi pingunt in puluere coloreo, Iouem facere mentiuntur in cælo. Quod si vero creatori & omnipotenti Deo salubriter applicetur, potest ex sententia forsitan conuenire veritati. Geometriat enim, si fas est dicere, sancta Diuinitas, quando creaturæ suæ, quam vsque hodiè facit existere, diuersas species formulásque concedit: quando cursus stellarum potentia veneranda distribuit, & statutis lineis fecit currere quæ mouentur: certáque sede, quæ sunt, fixa constituit. Quicquid enim benè disponitur atque completur, potest disciplinæ huius qualitatibus applicari. Geometria Latinè dicitur terræ dimensio, sicque diffinitur: Geometria est disciplina magnitudinis immobilis & formarū, quod per diuersas formas ipsius disciplinæ, vt nonnulli dicunt, primùm Ægyptus dominis propriis fertur esse *partitus. Cuius disciplinæ magistri, mensores antè dicebantur: sed Varro peritissimus Latinorum, huius nominis causam sic extitisse commemorat, dicens, priùs quidem homines per dimensiones terrarum terminis positis, vagantibus populis, pacis vtilia præstitisse: deinde totius anni circulū menstruali numero fuisse partitos: vnde & ipsi menses, quòd annū metiātur, edicti sunt. Verùm postquàm ita reperta sunt, prouocati studiosi ad illa inuisibilia cognoscenda, cœperunt quærere, quánto spatio à terra luna, à luna sol ipse distaret: & vsq; ad verticē cæli quanta se mensura distēderet, quod peritissimos geometras assecutos esse cōmemorat. Tunc & dimensionē vniuersæ terræ probabili refert ratione collectā: ideóq; factū, vt disciplina ipsa Geometriæ nomē acceperit, quod per secula longa custodit. Hæc igitur disciplina in tabernaculi templiq; ædificatione seruata est: vbi linealis mensuræ vsus & circuli ac sphæræ atq; hemisperion, quadrangulæ quoque formæ, & cæterarum figurarum dispositio habita est: quorum omnium notitia, ad spiritalem intellectum non parùm adiuuat tractatorem.

De Musica. Cap. 24.

MVsica est disciplina, quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid sunt: id est, his, qui inueniuntur in sonis: vt duplum, triplum, quadruplum, & his similia, quæ dicuntur ad aliquid. Hæc ergo disciplina tam nobilis est, támq; vtilis, vt qui ea caruerit, Ecclesiasticum officium congruè implere non possit. Quicquid enim in lectionibus decenter pronunciatur, ac quicquid de psalmis suauiter in Ecclesia modulatur, huius disciplinæ scientia ita tēperatur, & nō solùm per hanc legimus & psallimus in Ecclesia, immò omne seruitiū Dei ritè implemus. Musica autē disciplina per omnes actus vitæ nostræ hac ratione diffunditur, primùm, si Creatoris mandata faciamus, & puris mentibus, statutis ab eo regulis, seruiamus. Quicquid enim loquimur vel intrinsecùs venarum pulsibus cōmouemur, per musicos rhythmos harmoniæ virtutibus probatur esse sociatū. Musica quippe scientia est benè modulandi. Quod si nos bona conuersatione tractamus, tali disciplinæ probamur semper esse sociati: quando verò iniquitates gerimus, Musicam non habemus. Cælum quoq; & terra, vel omnia quæ in eis superna dispensatione peraguntur, non sunt nisi Musica disciplina: tū Pythagoras hūc mundū per Musicam conditū, & per eā gubernari posse, testatur. Hæc & in ipsa quoq; religione Christiana valdè permixta est: ac indè fit, vt non parca etiā claudat atq; obtegat nonnullarū rerum musicarum ignorātia. Nam & de Psalterij & citharæ differentia, quidam non inconcinnè aliquas rerū figuras aperuit: & decē chordarum psalterium non importunè inter doctos quæritur, vtrum habeat aliquam Musicæ legem, quæ ad tantum neruorum numerum cogat, an verò si non habet, eo ipso magis sacratè accipiendus sit ipse numerus, vel propter decalogum legis. de quo item numero si quæratur, non nisi ad creatorem creaturámque referendus est, vel propter expositū ipsum denariū. Et ille numerus ædificationis templi, qui commemoratur in Euangelio, xl. scilicet & vj. annorū, nescio quid Musicū sonat: & relatus ad fabricā Dominici corporis, propter quā templi mentio facta est, cogit nonnullos hæreticos cōfiteri filium Dei, non falso, sed vero & humano corpore indutum. Itaq; & numerum & Musicam plerísque locis in sanctis scripturis honorabiliter posita, inuenimus. Non enim audiendi sunt errores gētilium superstitionum, qui nouem Musas, & Iouis & Memoriæ filias esse finxerūt. Refellit eos Varro: quo nescio vtrùm apud eos quibusdam talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam (non enim nomen recolo) locasse apud tres artifices terna simulacra Musarum, quod in templo Apollinis donum poneret: vt quisquis artificum pulchriora formasset, ab illo potissimùm electa emeret, ita contigisse, vt opera sua illi quoque artifices æquè pulchrè explicarent, & placuisse ciuitati omnes nouem, & omnes esse emptas, vt in Apollinis templo dedicarentur: quibus posteà dicit Hesiodum poetam imposuisse vocabula. Non ergo Iupiter nouē Musas genuit, sed tres fabri ternas creauerunt. Tres autem non propterea illa ciuitas locauerat, quia in somnis eas viderat, aut tot se cuiusquam illorum oculis demonstrauerant: sed quia facilè erat animaduertere, omnem sonum quæ materies cantilenarū est, triformē esse naturam. Aut enim voce editur, sicuti eorum est qui faucibus siue organo canunt: aut flatu, sicut tubarum & tibiarum: aut pulsu, sicut in citharis & tympanis, & quibuslibet aliis, quæ percutiendo canora sunt. Sed siue se ita habeat quod Varro retulit, siue non ita, nos tamen non debemus propter superstitionem profanorum musicam fugere, si quid indè vtile ad intelligendas sanctas scripturas rapere poterimus: nec ad illorū theatricas nugas cōuerti, si aliquid de citharis & de organis, quod ad spiritalia capienda valeat, disputemus. Neque enim & litteras discere non debe-

Varronis laus.

mus, quia earum Deum dicunt esse Mercurium: aut quia Iustitiæ Virtutíque templa dedicarũt,& quæ corde gestanda sunt, in lapidibus adorare maluerunt, propterea nobis iustitia virtúsque fugienda est. Immò verò quisquis bonus verúsque Christianus est, Deum suum intelligat esse vbicumque inuenerit veritatem.

De Astronomia. Cap. 25.

ASTRONOMIA ergo superest, quæ (vt quidam dixit) dignum est religiosis argumentum,magnúmque curiosis tormentum. Hanc ergo si casta ac moderata mente perquirimus,sensus quoque nostros(vt & veteres dicunt)magna claritate perfundit. Quale est enim ad cælos animo subire, totámque illam machinam supernam indagabili ratione discutere,& inspectiua mẽtis sublimitate ex aliqua parte colligere,quod tãtæ magnitudinis arcana velauerunt? Nam mundus ipse (vt B quidam dicunt) sphærica fertur rotunditate collectus, vt diuersas rerum formas,ambitus sui circuitione concluderet, Vndè librum Seneca consentanea philosophis disputatione formauit, cui titulus est, De forma mundi. Astronomia itaque dicitur (vndè nobis sermo est) astrorum lex:quia nesciunt vllo modo aliter,quàm à suo creatore disposita sunt, vel consistere, vel moueri: nisi fortè quando aliquo miraculo facto diuinitatis arbitrio cõmutantur:sicuti IesusNaueSoli in Gabaon, vt staret, legitur imperasse: & temporibus Ezechiæ regis, retrorsum decem gradibus reuersum fuisse: & in passione Domini Christi tribus horis sol tenebrosus effectus est, & his similia. Ideò enim miracula dicuntur, quoniam contra consuetudinem rerum admiranda contingunt. Feruntur enim (sicut dicunt Astronomi) quæ cælo fixa sunt:mouentur verò planetæ, id est, erraticæ,quæ cursus suos certa tamen diffinitione conficiunt. Astronomia est itaque (sicut iam dictum est) disciplina, quæ cursus cælestium siderum & figuras contemplatur: omnes & habitudines stellarum circa se,& circa terram, indagabili ratione percurrit. Inter Astronomiam autem & Astrologiam aliquid differt,licèt ad vnam disciplinam ambæ pertineant.Nam Astronomia cæli conuersionem, ortus, obitus,motúsq; siderum continet,vel ex qua causa ita vocentur: Astrologia verò partim naturalis,partim superstitiosa est. Naturalis, dum exequitur solis lunæque cursus vel stellarum, certas temporum quæstiones. Superstitiosa verò est illa,quam Mathematici sequuntur, qui stellis augurantur:quíque etiam duodecim cæli signa per singula animæ vel corporis membra disponunt, siderúmque cursu natiuitates hominum & mores prædicare conantur. Hanc quidem partem Astrologiæ, quæ naturali inquisitione exequitur solis lunæque cursus atq; stellarum, & certas temporum distinctiones cautè rimatur,oportet à clero Domini solerti medicamine disci:vt per certas regularum coniecturas, & ratas ac veras argumentorum æstimationes,nõ solùm præterita annorum curricula veraciter inuestiget, sed & de futuris nouerit fideliter ratiocinari temporibus: vtque Paschalis festi exordia,& certa loca omnium solennitatum atque celebrationum, sibi sciat intimare obseruanda, & populo Dei ritè valeat indicare celebranda.

Iosu.10.
4 Reg.20.
Luc.23.

De Philosophorum libris. Cap. 26.

ECCE de septem liberalibus artibus Philosophorũ, ad quam vtilitatem discendæ sint catholicis, satis (vt reor) superius diximus:illud adhuc adijcimus, quæ Philosophi ipsi qui vocantur, si qua fortè vera & fidei nostræ accommodata in dispensationibus suis seu scriptis dixerunt,maximè Platonici,non solùm formidanda non sunt, sed ab eis etiam tamquàm iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicãda. Sicut enim Ægyptij non tantùm idola habebant, & onera grauia quæ populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento & veste, quæ ille populus exiens de Ægypto sibi tamquàm ad vsum meliorem clanculo vendicauit, non auctoritate propria,

Exo.3.& 12.

A sed præcepto & mandato Dei, ipsis Ægyptiis nescienter commodantibus ea,quibus non benè vtebantur:sic doctrinæ omnes gentilium, non solùm simulata & superstitiosa figmenta, grauésque sarcinas superuacanei laboris habent, quæ vnusquisque nostrum,duce Christo, societatem gentilium exiens, debet abominari atque deuitare:sed etiam liberales disciplinas, de quibus paulò antè egimus, vsui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtilissima cõtinent: de quo ipso vno Deo colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos, quòd eorum tamquàm aurum & argentum,quod non ipsi instituerunt,sed de quibusdam quasi metallis diuinæ prouidentiæ,quæ vbique infusa est,eruerũt:& quo peruersè atque iniuriosè ad obsequia dæmonum abutuntur, cùm ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad vsum iustum prædicandi Euangelij: vestem quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati,quibus in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit, in vsum conuertenda Christianum. Nam quid aliud fecerunt boni multi fideles nostri? Nonnè adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinati exierunt de Ægypto, Cyprianus & doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus? Optatus? Hilarius? quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. Quibus omnibus viris superstitiosaGentium consuetudo, & maximè illis temporibus cùm C Christi recutiens iugum, Christianos persequebatur, disciplinas quas vtiles habebat, nunquàm commodaret, si eas in vsum colendi vnius Dei,quo vanus idolorum cultus excinderetur,conuersum suspicaretur. Sed dederunt aurum & argentum & vestem suam exeunti de Ægypto populo Dei,nescientes quemadmodum illa quæ dabant, in Christi obsequium redderentur. Illud enim in Exodo factum sine dubio figuratum est,vt hoc præsignaret, quod sine præiudicio alterius aut paris aut melioris intelligentiæ dixerim. Sed hoc modo instructus diuinarum scripturarum studiosus, cùm ad eas scrutãdas accedere cœperit, illud Apostolicum cogitare non cesset:Scientia inflat, charitas ædificat. Ita enim sentit,quamuis de Ægypto diues exeat, tamẽ nisi D Pascha egerit, saluum se esse non posse. Pascha autem nostrum immolatum est Christus: nihilque magis immolatio Christi nos docet, quàm illud, quod ipse clamat, tamquàm ad eos, quos in Ægypto sub Pharaone laborare videt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est,& sarcina mea leuis.

De acquisitione & exercitio virtutum.

Cap. 27.

INTEREÀ quippe dum intenta meditatione scientiam spiritualem optat adipisci,necesse est,vt iugi exercitio virtutum sibi quærat opulentiam: ne, dum in vno E diues esse cupit, & alterius opes quærere negligit, veræ opulentiæ fructus perdat:ac non solum ipsi eueniat, quia quæsitarum rerum vtilitatem non habeat, immò pœnas iniustus possessor pro eis Domino soluat. Ait enim ipsa veritas seruis: Qui scit voluntatem Domini sui,& non facit, vapulabit multis: qui autem nescit & non facit,vapulabit paucis. Quid ergo proderit homini ingentes diuitias congregare, & earum vsum minimè habere, cùm multo melior sit ille, qui paupertate sua contentus est,& lætabitur de labore suo, * ei, qui totam vitam suã, diuitias habens in egestate consumit, Salomone attestante qui ait:Melior est pauper & sufficiẽs sibi,quàm gloriosus & indigẽs pane. Sancta rusticitas solũ sibi prodest,& quantũ ædificat ex vitæ merito,tantũ nocet, si nõ & valet contradicẽtibus resistere.

Sed

Sed ex duobus imperfectis, magis eligo sanctam rusticitatem, quàm eloquentiam peccatricem: quia Sapientia dicit: Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues prauis itineribus: qui autem custodit legem, filius sapiens est. Oportet quidem eum qui sapientiæ studet, virtuti studere: vt id quod sapienter intelligit in mente, vtiliter exerceat in opere: & quocumque boni verbis aliis facere præcipit, suis operibus faciendum esse priùs doceat; vt faciens & docens mandata Dei, maior vocetur in regno cælorum, non minimus, si docuerit ore, & soluerit actione vnum de mandatis Dei minimis. Omnis enim (inquit Saluator) qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamenta supra petram: Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fundata enim erat super petram. Qui autem audit, & non facit, similis est hominis ædificanti domum suam supra arenam sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuò cecidit: & facta est ruina domus illius magna. Debet autem vnusquisque catholicus vniuersis virtutibus æqualiter operam dare: vt & intùs & foris nobiliter ornatus, æterni regis conuiuio dignus existat: & quadriga spiritali vectus, ad æternam patriam conscendat. Debet autem prudentiæ intendere, vt prudenter prouideat, veraciter intelligat, intellectáque memoriter retineat. Debet iustitiæ, vt religiosus, pius, humilísque fiat: vt gratiam & vindicationem, obseruantiam & veritatem conseruet: pactúmque & par, iudicatum & legem custodiat. Debet fortitudini studium impendere, vt magnificentiam & fidentiam, patientiam & perseuerantiam habeat. Debet temperantiæ, vt continens, clemens & moderatus fiat: & super hæc omnia, vt pacis & charitatis fidus executor existat, quæ scilicet est vinculum perfectionis. His autem speciebus virtutum perfectè adornatus, & sapientiæ lumine illustratus homo Dei, ritè & congruè seruitium eius potest agere: atque oratoris officium digne potest in Ecclesia implere: quem antiqua diffinitio affirmat, virum bonum & dicendi peritum esse debere. Si ergò hæc diffinitio in oratoribus gentilium obseruabatur, multo magis in oratoribus Christi, obseruari conuenit, quorum non solùm sermo, immò etiam tota vita, doctrina virtutùm debet esse. Sed quia de modo inueniendi ea, quæ intelligenda sunt in scripturis, multa iam diximus, adiuuante Domino, de proferendo ea, quæ intellecta sunt, pauca dicemus, vt hoc nouissimo libro totum hoc opus claudamus.

Quid debeat doctor catholicus in dicendo agere. Cap. 28.

Debet igitur diuinarum scripturarum tractator & doctor, defensor rectæ fidei, ac debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere: atque in hoc opere, sermone conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus, quæ agere, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem beneuolos, intentos, dociles aut inuenerit, aut ipse fecerit, cætera peragenda sunt sicut postulat causa. Si docendi sunt, qui audiunt, narratione faciendum est, si tamen indigeat, vt res de qua agitur, innotescat: vt autem quæ dubia sunt, certa fiant, documentis adhibitis ratiocinandum est. Qui verò audiunt, monendi sunt potius quàm docendi, vt in eo quod iam sciunt, agendo non torpeant, & rebus quas veras esse fatentur, assensum accommodent. Maioribus dicendi viribus opus est, vbi obsecrationes & increpationes, concitationes & exercitationes, & quecumq; alia valent ad cōmouendos animos, sunt necessaria. Et hæc quidem cuncta quæ dixi, omnes ferè homines in his quæ loquendo agunt, facere nō quiescunt, sed cùm alij faciant obtusè, deformiter, frigidè, alij acutè, ornatè, vehementer, illum ad hoc opus vndè agimus, oportet accedere: iam qui potest disputare vel dicere sapienter, etiam si non potest eloquenter, vt prosit audientibus etiam sapiēter, si minùs quàm prodesset, eloquenter posset dicere. Qui verò affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto magis ab eo in his quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eum quem disertè dicere audit, etiam verè dicere existimat. Hæc autem scientia nec illos fugit, qui artem rhetoricam docendam putauerunt. Fassi sunt enim sapientiam sine eloquentia parum prodesse ciuitatibus: eloquentiam verò sine sapiētia, nimium obesse plerumque, prodesse numquàm. Sapienter autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusve proficit, non dico in eis multum legendis memoriæque mandandis, sed benè intelligendis, & diligenter earum sensibus indagandis. Sunt enim qui eas & legunt, & negligunt: legunt, vt teneant: negligunt, nè intelligant: quibus longè sine dubio præferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident: sed vtrisque qui & cùm volet eas dicit, & sicut oportet, intelligit. Huic ergò qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquenter, verba scripturarum tenere maximè necessarium est. Quanto enim se pauperiorem cernit in suis, tanto in istis oportet eum esse ditiorem, vt quod dixerit suis verbis, præbeat & illis. Porrò qui non solùm sapienter, verùm etiam eloquenter vult dicere, quo profectò plus proderit, si vtrūque potuerit, ad legendos vel audiendos & exercitatione imitandos eloquenter, eum multo magis, quàm magistris artis Rhetoricæ vacare præcipio, si tunc hi qui legunt & audiuntur, non solùm eloquenter, sed etiam sapienter dixisse, vel dicere veraci prædicatione laudantur. Qui enim eloquenter dicunt, suauiter: qui sapienter, salubriter audiuntur. Sunt ergò Ecclesiastici viri, qui diuina eloquentia non solùm sapienter, sed eloquenter tractauerunt, quibus legendis, magis non sufficit tempus, quàm deesse ipsi studētibus & vacantibus possunt.

Quòd auctores Canonicorum librorum, & sapientes & eloquentes fuerunt. Cap. 29.

Hic aliquis forsitan quærit, vtrum auctores nostri, quorum scripta diuinitus inspirata, canonem nobis saluberrima auctoritate fecerunt, sapientes tantùmmodò, an eloquentes etiam nūcupandi sint. Quæ quidē quæstio apud meipsum, & apud eos, qui mecum quod dico sentiunt, facillimè soluitur. Videri potest, & audeo dicere, omnes qui rectè intelligūt, quod illi loquuntur, simul intelligere nō eos aliter loqui debuisse. Sicut autē est quædam eloquentia, quæ magis ætatē iuuenilem decet, est quæ senilem, nec iam dicenda eloquentia, si personæ non congruat eloquentis. Vbi verò non eos intelligo, minus quidem apparet mihi eorum eloquentia: sed eam non dubito esse talem, qualis est, vbi intelligo. Sic quippe illi locuti sunt, vt posteriores, qui eos rectè intelligerent & exponerent, alteram gratiam, disparem quidem, verumtamen subsequentem, in Dei Ecclesia reperirent. Non ergò expositores eorum ita loqui debēt, tanquàm seipsos exponendos simili auctoritate proponant, sed in omnibus sermonibus suis, primitus ac maximè vt intelligantur elaborent, ea quantum possunt perspicuitate dicendi, vt aut multum tardus sit qui non intelligat, aut in rerum (quas explicare atque ostendere volumus) difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione sit causa, quo minùs tardiùsve quæ dicimus, possint intelligi. Sunt enim quædam, quæ vi sua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quamuis planissimè dicentis versentur eloquio, quæ in populi audientiam vel rarò, si aliquid vrget, vel numquàm omnino mittenda sunt.

Quòd facili locutione vulgus debeat doceri. Cap. 30.

Qvamuis in bonis doctoribus tanta docendi cura sit vel esse debeat, vt verbum quod nimis obscurū

sit vel ambiguum, Latinum esse non possit: vulgi autem more sic dicatur, vt ambiguitas obscuritásque vitetur, non sic dicatur, vt à doctis, sed potiùs vt ab indoctis dici solet. Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cùm loquendi omnino nulla sit causa, si quæ loquimur, non intelligunt, propter quos vt intelligant, loquimur. Qui ergò docet, vitabit verba omnia quæ non docent: & si pro eis aliqua quæ intelligantur, integra potest dicere, id magis eliget: si autem non potest, siue quia non sunt, siue quia in præsentia non occurrunt, vtetur etiam verbis minus integris, dum tamen res ipsa doceatur, atque discatur integrè: & hoc quidem non solùm in collocutionibus, siue fiant cum aliquo vno, siue cùm pluribus, verùm etiam multo magis in populis, quandò sermo promitur, vt intelligamur, instandum est. Quia in collocutionibus est cuique interrogandi potestas: vbi autem omnes tacent vt audiatur vnus, & in eum intenta ora conuertunt, ibi vt requirat vnusquisque quæ non intellexerit, nec moris est, nec decoris: ac per hoc debet maximè tacenti subuenire cura dicentis. Solet autem motu suo significare, vtrùm intellexerit cognoscendi auida multitudo, quæ donec significet, versandum est quod agitur multimoda varietate dicendi, quæ in potestate non habent, qui præparata, & ad verbum memoriter retenta, pronunciant. Mox autem vt intellectum esse constiterit, aut sermo finiendus est, aut in alia transeundum. Sicut enim gratus est qui agnoscenda enubilat, sic onerosus, qui cognita inculcat.

De optimo modo dicendi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo obseruare.

Cap. 13.

EST autem optimus modus dicendi, quo fit vt qui audit, verum audiat: & quæ audit, intelligat, bonorúmque ingeniorum insignis est indoles, in verbis verũ amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si aperire quæ volumus non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus, nisi vt pateat quod clausum est? Dixit ergò quidam eloquens, & verũ dixit, ita debere eloquentem loqui, vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deindè addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, & flectere victoriæ. Horum trium quod primo loco positum est, hoc est, docendi necessitas, in rebus est constituta, quas dicimus: reliqua duo, in modo quo dicimus. Prorsus hæc sit in docendo eloquẽtia, non vt libeat quod horrebat, aut vt fiat quod pigebat: sed vt appareat quod latebat. Quòd si etiam delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, non quocunque modo hoc dixerit, faciet, sed interest, quomodò dicat, vt faciat. Sicut est autem vt teneatur ad audiendum, delectãdus auditor, ità flectendus, vt moueatur ad agendum: & sicut delectatur, si suauiter loqueris, ita flectetur, si amet quod polliceris, timeat quid minaris, oderit, quod arguis: quod commendas, amplectitur: quod dolendum exaggeras, doleat: cùm quid lætandũ prædicas, gaudeat: misereatur eorum, quos miserandos ante oculos dicendo constituis: fugiat eos, quos cauendos terrendo proponis, & quicquid aliud grandi eloquentia fieri potest, ad commouẽdos animos auditorum, nõ quid agendum sit, vt sciant, sed vt agant, quæ agendum esse iam sciunt. Oportet ergò eloquentem ecclesiasticum, quando suadet aliquid quod agendum est, non solùm docere vt instruat, & delectare vt veniat, verum etiam flectere vt vincat.

August.

De triplici genere locutionis, quæ Romani doctor eloquij ita distinxit. *Cap.* 32.

AD hæc enim tria, i. vt doceat, vt delectet, vt flectat, etiam illa tria videtur pertinere voluisse idem ipse Romani auctor eloquii, cùm totidem dicit: Is erit igitur eloquens, qui poterit parua summisè, modica temperatè, magna grãditer dicere: tamquàm si adderet illa etiam tria, & sic explicaret vnam eandemque sententiam, dicens: Is erit ergò eloquens, qui vt doceat, poterit parua

A summissè: vt delectet, modica temperatè: vt flectat, magna dicere granditer. Hæc autem tria ille sicut ab eo dicta sunt, in causis forensibus posset ostendere, non autem hic, hoc est, in Ecclesiasticis quæstionibus, in quibus huius quem volumus informare, sermo versatur. In illis enim ea parua dicuntur, vbi de rebus pecuniariis iudicãdum est: ea magna, vbi de salute ac capite omnium. Ea verò vbi horum nihil iudicandum est, nihílque agitur, vt agat siue discernat, sed tantummodò vt delectetur auditor, inter vtrumque, quorum media, & ob hoc modica, hoc est, moderata dixerunt: modicis enim modus nomen imposuit: nam modica, pro paruis abusiuè, non propriè, dicimus. In istis autem nostris quandoquidem omnia, maximè quæ de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariã, sed æternam, referre debemus vbi etiam cauendus est æternus interitus, omnia sunt magna quæ dicimus: vsque adeò, vt nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis vel amittendis, parua videri debeant, quæ doctor Ecclesiasticus dicit: siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profectò & in parua pecunia custodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est.

B

C *Quandò summisso genere, & quando temperato, quandoque grandi vtendum sit dicenti.*

Cap. 33.

ATtamen cùm doctor iste debeat rerum dictor esse magnarum, non semper eas debet granditer dicere: sed summissè, cùm aliquid docetur: temperatè, cùm aliquid vituperatur siue laudatur. Cùm verò aliquid agendum est, & ad eos loquimur, qui hoc agere debent, nec tamen volunt, tunc èa quæ magna sunt, dicẽda sunt granditer: & ad flectendos animos congruenter: & aliquando de vna eadémque re magna & summissè dicitur, si docetur: & temperatè, si prædicatur: & granditer, si auersus indè animus, vt conuertatur, impellitur. Quid enim Deo ipso maius est? Numquid ideò non dicitur? aut qui docet vnitatem Trinitatis, debet nisi summissa disputatione agere, vt res ad dinoscendũ difficilis quantùm datur, possit intelligi? Numquid hic ornamenta, & non documenta quæruntur? Numquid vt aliquid agat, est flectẽdus vel auditor, & nõ vt discat, potius instruẽdus? Porrò cùm laudatur Deus siue de ipso, siue de operibus suis, quanta facies pulchræ ac splendidæ dictionis suboritur ei, qui potest, quantum potest, laudare, quem nemo conuenienter laudat, nemo quomodocumq; laudat? At si non colatur, aut cum illo vel etiam pro illo colatur idola siue dæmonia, siue quæcumque creatura, quantum hoc malum sit, atque vt ab hoc malo auertantur homines, debet vtique granditer dici.

D

E

Exempla in Apostolo, de prædictis generibus tribus.

Cap. 34.

SVmmissæ dictionis exemplum est apud Apostolum Paulum, (vt planius aliquid commemorem) vbi ait ad Galatas: Dicite mihi sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera: Sed qui de ancilla, secundùm carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: quæ sunt per allegoriam dicta: Hæc enim sunt duo testamenta, &c. Item ibi ratiocinatur & dicit: Fratres secundùm hominem dico: Tamen hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed tamquàm in vno, & semini tuo qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non infirmat ad euacuandas promissiones. Si enim ex lege hæreditas, iam non ex pro-

missione. Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus. Et quia occurrere poterat audientis cogitationi, vt quid ergò lex data est, si ex illa non est hæreditatis? ipse sibi hoc obiecit, atque ait velut interrogans: Quid ergò lex? Deindè respondit: Transgressionis gratia posita est, donec veniret semen, cui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris, &c. Pertinet ergò ad docendi curam non solùm aperire clausa, & nodos soluere quæstionum, sed etiam dum hoc agitur, aliis quæstionibus, quæ fortassis inciderint, nè id quod dicimus, improbetur per illas, aut refellatur, occurrere: si tamen ipsa eorum solutio pariter occurrerit, nè moueamus quod auferre non possumus. Fit autem, vt cùm incidentes quæstioni aliæ quæstiones, & aliæ rursus incidentibus incidentes, pertractantur atque soluuntur, in eam longitudinem ratiocinationis extendatur intentio, vt nisi memoria plurimùm valeat atque vigeat, ad caput vndè agebatur, disputator redire non possit. Valdè autem bonum est, vt quicquid contradici potest, si occurrerit, refutetur: nè ibi occurrat vbi non est qui respondeat, aut præsenti quidem, sed tacenti occurrat, & minus sanatus abscedat. In illis autem Apostolicis verbis dictio est temperata: Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem: iuniores vt fratres, anus vt matres, adolescentulas vt sorores. & in illis: Obsecro autem vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, & totus ferè ipsius exhortationis locus, temperatū habet locutionis genus: vbi illa pulchriora sunt, vbi propria propriis tamquam debita reddita, decenter excurrūt, sicuti est: Habētes dona diuersa secundùm gratiā, quæ data est nobis, siue prophetiam secundùm regulam fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate, &c. & aliquanto post: Reddite, inquit, omnibus debita: cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Quæ mēbratim fusa clauduntur etiam ipso circuitu, quem duo membra contexunt. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Grande autem dicendi genus, hoc maximè distat ab isto genere temperato, quòd non tantùm verborum ornatibus cœptum est, quàm violentum est animi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta penè omnia: sed ea si non habuerit, non requirit. Fertur enim impetu suo, & elocutionis pulchritudinem, si occurrerit, vi rerum rapit non cura decoris assumit. Satis est enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia non oris eligantur industria, sed pectoris sequantur ardorem. Nam si aurato gemmatoque ferro vir fortis armetur intentissimus pugnæ, agit quidem illis armis quod agit, non quia preciosa, sed quia arma sunt. Ait Apostolus, vt pro Euangelico ministerio patienter mala huius temporis cum solatio donorum Dei omnia tolerentur. Magna res est, & granditer agitur, nec desunt ornamenta dicendi, Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nullam in quoquam dantes offensionem, vt nō reprehendatur ministerium nostrum, sed in omnibus commendantes nosmetipsos vt Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, & cætera, quæ persequi longum est. Itémque ad Romanos ait: Vt persecutiones huius mūdi charitate vincantur, spe certa in adiutorio Dei. Ait autem & granditer & ornatè: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti: quoniam quos ante præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et reliqua quæ in eodem capitulo sequuntur.

Quomodò debeant inter se hæc tria genera permisceri.
Cap. 35.

INterest enim quod genus cui generi interponatur vel adhibeatur, certis & necessariis locis. Nam quando prolixa est in vno genere, minus detinet auditorem: cùm verò sit in aliud ab alio transitus, etiam si longius eat, decentius procedit oratio. In grandi ergò genere semper aut penè semper, temperata decet esse principia: & in potestate est eloquentis, vt dicantur nonnulla submissè etiam quæ possent granditer dici, vt ea quæ dicuntur granditer, ex illorum fiant comparatione grādiora, & eorum tamquàm vmbris luminosiora reddantur. In quocumque autem genere aliqua quæstionum vincula soluenda sunt, acumine opus est, quod sibi summissum genus propriè vendicat, ac per hoc eo genere vtendum est: & aliis duobus generibus, quando eis ista incidunt, sicut est laudandum aliquid vel vituperādum. Vbi nec damnatio cuiusquam, nec liberatio, nec ad actionem quamlibet assensio requiritur, in quocumque alio genere occurrit, genus adhibendum & interponendum est temperatum. In grandi ergò genere inueniunt locos suos duo cætera: & in summisso similiter, sicut dixi, quæstio cuius nodus soluendus est, incurrat: vel quando nonnulla quæ ornari possent, ideò non ornantur, vt quibusdam quorum toris ornamentorum præbeant eminentiorem locum. Summissum genus dicendi silentes docet: & temperatum genus delectatione sua acclamationes audientium excitat: grande autem genus plerumque pondere suo voces premit, sed lachrymas exprimit: & hoc vndè, nisi quia veritas sic demonstrata, sic defensa, sic inuicta delectat? Iste ergò doctor noster & dictor magnoperè curare debet, vt non solùm intelligenter, verùm etiam libenter & obedienter audiatur, idque verbis agat, vt veritas pateat, veritas placeat, veritas moueat: quoniam nec ipsa, quæ præcepti finis & plenitudo legis est, charitas vllo modo recta esse potest; si ea quæ diliguntur, nō vera, sed falsa sunt. Sicut autem cuius est pulchrum corpus, & deformis est animus, magis est dolēdus, quàm si deforme haberet corpus: ita qui eloquenter ea, quæ falsa, dicunt, magis miserandi sunt, quàm si talia deformiter dicerent.

Quid sit sapienter & eloquenter dicere: & quòd alienum non dicat, qui ab alio prolata bene viuens prædicat.
Cap. 36.

QVid ergò est nō solùm eloquenter, verùm etiā sapienter dicere, nisi verba in summisso genere sufficientia, in temperato splendentia, in grandi vehementia, veris tamen rebus quibus audiri oporteat, adhibere? Sed qui vtrumque non potest, dicat sapienter, quod non dicit eloquenter, potiùs quàm dicat eloquenter, quod dicit insipienter. Si autem nec hoc quidem potest, ità conuersetur, vt non solùm sibi præmium comparet, sed & præbeat aliis exemplum: & sit eius quasi copia dicendi, forma viuendi. Sunt sanè quidam, qui benè pronunciare possunt: quid autem pronuncient, excogitare non possunt. Quòd si ab aliis sumant eloquenter sapientérque conscriptum, memoriæque commendent, atque ad populum proferant, si eam personam gerunt, non impropriè faciunt etiam. Sic enim quod profectò vtile est, multi prædicatores veritatis fiunt: nec multi magistri, si vnius verè magistri, idipsum dicāt omnes, & non sint in eis schismata: nec deterrēdi sunt isti, voce Hieremiæ prophetæ, per quem Deus arguit eos, qui furantur verba eius, vnusquisque à proximo suo. (Hier. 23.) Qui enim furantur, alienū auferunt: verbum autem Dei non est alienum ab eis, qui obtēperant ei: potiúsque dicit ille aliena, qui cum dicit benè, viuit malè. Quicumq; enim bona dicit, eius videtur excogitari ingenio: sed ab eius moribus aliena sunt. Eos itaque dixit deus furari verba sua, qui boni volunt videri loquendo quæ Dei sunt, quū mali sunt, faciendo quæ sua sunt. Cùm verò boni fideles bonis fidelibus hanc operam accommodāt, vtrique sua dicūt: quòd & Deus ipsorum est, cuius sunt illa quæ dicunt: & ea sua faciunt, quæ ipsi componere non potuerunt, qui secundùm illa compositè viuunt.

De discretione dogmatum, iuxta qualitatem auditorum.
Cap. 37.

HOc quoque nosse conuenit vnumquemque catholicum doctorem, quomodò sibi conciliet sui sermonis auditorem, vt dum sciat per supradictam rationem modos locutionum & species, benè dispensando fructus inueniat suæ prædicationis & laudes. Cùm enim oratio in se exhibet perfectionem, necesse est vt perpendat auditorum qualitatem: quia vt reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eadémque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas adstringit. Sæpè namque alios offendunt, quæ aliis prosunt, quia & plerumque herbæ, quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: & medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate ergò audientium, formari debet sermo doctorum, vt per singula singulis congruat, & à communis ædificationis arte nunquàm recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi (vt ita dixerim) quædam in cithara tensiones stratæ chordarum? Quas artifex tangendo, vt non sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat, & idcircò chordæ consonam modulationem reddunt, quia vno quidem plectro, sed non vno impulsu feriuntur. Vndè & doctor quisque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, examinata doctrina non vna eadem exhortatione, corda audientium tangere debet. Aliter nāque admonendi sunt viri, aliter fœminæ: quia illis secūdum sexum suum grauia, istis verò iniungenda sunt leuiora: vt illos magna exerceant, istas verò leuia demulcendo cōuertant: Aliter iuuenes, atque aliter senes: quia illos plerumque seueritas commonitionis ad perfectū dirigit, istos verò ad meliora opera deprecatio blanda componit: Aliter inopes, atque aliter locupletes: illis namque conferre consolationis solatium contra tribulationem, istis verò inferre metum contra elationem debemus. Plerumque tamen habitum personarum permutat qualitas morum, vt sit diues humilis, pauper elatus: vndè mox prædicantis lingua cum audientis debet vita opponi, vt tanto districtiùs in paupere elationem feriat, quanto eum nec illata paupertas inclinat: & tantò leniùs humilitatem diuitum mulceat, quanto eos nec abundantia quæ subleuat, exaltat. Aliter admonendi sunt læti, atque aliter tristes. Lætis videlicet inferenda sunt tristitia, quæ sequuntur ex supplicio: tristibus verò inferenda sunt læta, quæ promittuntur ex regno. Aliter subditi, atque aliter prælati: illos nè subiectio cōterat, istos nè locus superior extollat: illi nè minùs impleant quàm iubentur, isti nè plus iusto iubeant, quàm compleant. Aliter serui, atque aliter domini: serui quidē, vt semper humilitatem conditionis adspiciant: domini verò, vt naturæ suæ, qua æqualiter sint cum seruis conditi, memoriam non amittant. Isti admonendi sunt, vt sciāt se seruos esse dominorū: illa admonendi sunt, vt cognoscant se conseruos esse seruorum. Aliter admonendi sunt sapientes huius seculi, atque aliter hebetes. Sapientes quippe admonendi sunt, vt non omittant scire quæ sciunt: hebetes quoque, vt appetant scire quæ nesciunt: illi vt stultam sapientiam deserant, & sapientiam Dei nō stultam discāt: isti verò vt ab ea quæ putatur stultitia, ad veram sapientiam viciniùs currant. Aliter impendentes admonendi sunt, atque aliter verecundi: illos namque ab impudicitiæ vitio non nisi increpatio dura compescit: istos autem plerumque ad melius exortatio modesta componit: illi se delinquere nesciūt, nisi etiam à pluribus increpentur, istis plerumque ad conuersionem sufficit, quia eis doctor mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Aliter admonendi sunt proterui, atque aliter pusillanimes. Illi enim dum valde de se præsumunt, exprobrādo cæteros dedignantur: isti autem dùm nimis infirmitatis suæ sunt conscij, plerunque in desperationem cadunt. Aliter admonendi sunt impatientes, atque aliter patientes. Dicendum namque est impatientibus, quia dum frenare spiritum negligunt, per multa etiam quæ non appetunt, in iniquitatum abrupta rapiuntur: quia videlicet mentem impellit furor, quò non trahit desiderium, & agit commota velut nesciens, vndè post doleat sciens. Dicendum itaque est patientibus, vt studeant diligere, quod sibi necesse est tolerare: ne si patientiam dilectio non sequitur, in deteriorem culpam odij virtus ostensa vertatur. Aliter admonendi beneuoli, atque aliter inuidi. Admonendi namque sunt beneuoli, vt sic alienis bonis gaudeant, quatenus habere propria concupiscant: sic proximorum facta diligendo laudent, vt ea etiam imitando multiplicent: quia nihil mercedis sibi agunt, si ea quæ diligunt, inquantum possunt, non imitantur. Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis & infelicitatis sunt, quia alieno profectu deficiunt, aliena exultatione contabescunt: qui melioratione proximi, deteriores sunt. Aliter admonendi sunt simplices, atque aliter impuri. Laudandi sunt simplices, vt studeant numquam falsa dicere: sed admonendi sunt, vt nouerint nonnunquam vera reticere: vt simplicitatis bono prudentiam adiungant, quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, vt circumspectionem prudentiæ non amittant. At contra admonendi sunt impuri, vt quàm grauis sit culpa quam sustinent, duplicitatis laborem agnoscant. Dum enim deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quærunt. Aliter admonendi sunt incolumes, atque aliter ægri. Admonendi sunt incolumes, nè opportunitatem salutis in perpetuum promerendæ despiciant, nè placere Deo, si cùm possint, noluerint, cùm voluerint serò, non possint. At contra admonendi sunt ægri, vt & se filios Dei sentiant, quoniam illos disciplinæ flagella castigant. Nisi enim correctis hæreditatem dare disponeret, erudire eos per molestias non curaret. Aliter admonendi sunt qui flagella metuunt, & propterea innocenter viuunt: atque aliter qui sic in iniquitate durauerunt, vt neque per flagella corrigantur. Dicendum namque est his, qui propterea bona faciunt, quia tormentorum mala metuunt: quia nullam spiritus libertatem tenent. Nam nisi pœnam non metuerent, culpam proculdubiò perpetrarent. Vndè luce clariùs cōstat, quia coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos desiderio peccatur: atque ab iniquitatibus contrahi, quos nec flagella compescunt, tanto acriore inuectione feriendi sunt, quanto maiore insensibilitate durauerunt. Aliter admonendi sunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. Insinuari namque nimis tacitis debet, quia dum quædā vitia incautè fugiunt, occultè deterioribus implicentur. Nam sæpè linguam quia immoderatiùs frenant, in corde grauius multiloquium tolerant. At contra admonendi sunt multiloquio vacantes, vt vigilanter inspiciant, à quanto rectitudinis statu depereunt, dum per multiplicia verba dilabuntur. Reliqua vide apud Gregorium loco quo supra dictum est.

Gregor. pastoralis curæ lib. 3.

Quæ virtutum species contrariæ sint singulis speciebus vitiorum.
Cap. 38.

HÆc igitur tanto cōgruentius vnusquisq; prædicator valet exprimere, quāto veratiùs species virtutum, & ecōtra vitiorū nouit discernere: vt cùm singula singulis nouit opponere, cuiq; vulneri aptū possit medicamentū inuenire. Sūt autē in virtutibus quedā species, quæ quodāmodo ex aliis speciebus quasi ex arboribus rami procedūt: quæ quia ab vna virtutis radice generātur, in vno eiusdē radicis stipite frōdes pulcherrimi gestātur. Sunt & ecōtrariò in vitiis quædā virulēta germina, de quibus omnis illa multitudo pestifera nequitiarū generatur: & sicut in virtutibus aliæ ex aliis procedunt, quasi ex genitricib⁹ proles preciosæ, sic & in istis quædā

quaſi nequiſſimæ ſoboles, ex ſpurciſſimis matribus prodeunt. Sed quia cum virtutibus vitiorum diuturna ſunt bella, vtriuſque malitiæ qui ſunt duces, quique eorum ſint comites, ſpecialiter quantum poſſumus, exponamus: ita tamen, vt quæ virtus cum quo vitio propriè pugnam gerat, pariter oſtendamus. Nec enim aliter poſſumus ignita vitiorum iacula deuitare, niſi ſciamus opportuna virtutum tegmina illis opponere: vt ex ipſis defenſi, proteruum illum exercitum ſimul cum eius ducibus, Chriſto ſuper nos regnante, poſſimus ſuperare. Tentantia quippe vitia, quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus ſubſequuntur. Nec enim culpæ omnes pari acceſſu cor occupant: ſed dum maiores & paucæ neglectam mentem præueniunt, minores innumeræ ad illá ſe cateruatim fundunt. Ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum cor plenè ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum trahit: quos videlicet duces exercitus ſequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Radix quippe cuncti mali, ſuperbia eſt, de qua ſcriptura atteſtante dicitur: Initium omnis peccati ſuperbia eſt. Primæ autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: ſcilicet inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his ſeptem vitiis ſuperbiæ nos captos doluit, idcircò Redemptor noſter ad ſpiritale liberationis prælium ſpiritu ſeptiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ & nouitatum præſumptiones oriuntur. De inuidia odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur. De ira, rixa, & tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur. De triſtitia, malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur. De auaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuiæ, inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagatur. De luxuria, cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus ſeculi præſentis, horror autem vel deſperatio futuri generantur. Sed enumeratis ſeptem ſuperbiæ ſobolibus, quæ vitiorum exercitum contra nos ducunt, videamus quæ ſint virtutum duces, & agmina exercitus, quæ humilitatis auctor Chriſtus nobis præſtat, ad pugnandum contra vitiorum cohortes: & opponamus ſingulis ducibus vitiorum, duces contrarios virtutum, exercitibúſque exercitus. Duci igitur inani gloriæ contra ſtatuenda eſt dux humilitas, quæ maximè generat in homine deſpectionem ſui, & contemptum caducarum rerum: comitibúſque eius comites contrarij, id eſt, inobedientiæ obedientia: iactantiæ, humilis profeſſio: hypocriſi, ſimplicitas: contentioni, innocentia: pertinaciæ, ſubiectio: diſcordiæ, pax: nouitatum præſumptioni, timor Dei, & honoratio patrum. Duci quoque inuidiæ, opponenda eſt dux beneuolentia: comitibus eius contrarij comites, id eſt, odio, dilectio vera: ſuſurrationi, locutio vera: detractioni, pia laudatio: exultationi in aduerſis proximi, compaſſio infirmitati eius: afflictioni in proſperis ipſius, lætitia in ſoſpitate eius. Iræ duci, contraria eſt dux manſuetudo: comitibúſque illius, eius comites. Iſtius tumori mentis, placiditas animi: contumeliæ, benignitas: clamori, grauitas verborum: indignationi, ſuauitas morum: blaſphemiæ, puritas oris. Triſtitiæ namque duci, obſiſtit dux ſpiritalis lætitia: exercituique eius, exercitus iſtius, id eſt, malitiæ bonitas: rancori, lenitas: puſillanimitati, longanimitas: deſperationi, perſeuerantia: torpori circa præcepta, ſtudium ſpiritale: vagationi mentis erga illicita, intentio diuinæ lectionis. Auaritiæ duci, aduerſa eſt dux largitas: agminibúſque eius agmina iſtius, id eſt, proditioni, fides non ficta: fraudi ſinceritas: fallaciæ, veritas: periuriis, non iurare: inquietudini, tranquillitas: violentiæ, patientia: duritiæ, miſericordia. Duci quippe gaſtrimargiæ, id eſt, horrendæ voracitati, contraria eſt dux abſtinentia: cohortibúſque illius, cohortes iſtius, id eſt, ineptæ lætitiæ, modeſtia: ſcurrilitati, ratio ſermonum: immunditiæ, ſobrietas: multiloquio, taciturnitas: hebetudini ſenſus circa intelligentiam, feruor diſcendi ſapientiam: ſomnolentiæ, vigilantia. Luxuriæque duci ac plebi eius, reluctatur dux caſtitas cum plebe ſua: id eſt, cæcitati mentis, contemplatio Dei: inconſiderationi, prouiſio: inconſtantiæ, conſtantia: præcipitationi, continentia: amori ſui, mortificatio deſideriorum carnis ſuæ: odio Dei, charitas perfecta Dei. Eccè hæc ſunt, quæ præſulem animarum oportet ſcire: quæ debet in prædicationi diuerſitate cuſtodire, vt ſolicitus infirmitates ſingulorum perpendat, & congrua eorum vulneribus medicamina opponat. Sed cum magni ſtudij ſit, vt exhortandis ſingulis ſeruiatur ad ſingula, cùm valdè laborioſum ſit, vnumquemque de propriis ſub diſpenſatione debitæ conſiderationis inſtruere, longè tamen eſt laborioſius, auditores innumeros, ac diuerſis paſſionibus laborantes, vno eodémque tempore, voce vnius & communis exhortationis admonere. Ibi quippe tanta arte vox temperanda eſt, vt cùm diuerſa ſint auditorum vitia, & ſingulis inueniantur congrua, & tamen ſibimetipſis non ſint diuerſa, vt inter medias paſſiones vno quidem ductu tranſeat, ſed more ancipitis gladij, tumores cogitationum carnalium, ex diuerſo latere incidat, quatenus ſic ſuperbis prædicetur humilitas, vt tamen timidis non augeatur metus: ſic timidis infundatur auctoritas, vt tamen ſuperbis non creſcat effrenatio: ocioſis ac torpentibus prædicetur ſollicitudo boni operis, vt tamen inquietis immoderatæ licentia non augeatur actionis: ſic inquietis ponatur modus, vt tamen ocioſis non fiat torpor ſecurus: ſic ab impatientibus extinguatur ira, vt tamen remiſſis ac lenibus non creſcat negligentia: ſic lenes accendantur ad cælum, vt tamen iracundis non addatur incendium: ſic tenacibus infundatur tribuendi largitas, vt tamen prodigis effuſionis frena minimè laxentur: ſic prodigis prædicetur parcitas, vt tamen tenacibus peritura rerum cuſtodia non augeatur. Sic incontinentibus laudetur coniugium, vt tamen continentes non reuocentur ad luxum: ſic continentibus laudetur virginitas, vt tamen in coniugibus deſpecta non fiat fœcunditas carnis. Sic prædicanda ſunt bona, nè ex latere iuueantur & mala: ſic laudanda ſunt bona ſumma, nè deſperentur vltima: ſic nutrienda ſunt vltima, nè dum creduntur ſufficere, nequaquam tendatur ad ſumma. Curandum eſt itaque prædicatori, quatenus ſic tergatur triſtitia, quæ venit ex tempore, vt non augeatur lætitia, quæ venit ex cõſperſione: & ſic frenetur lætitia, quæ ex conſperſione eſt, vt tamen non creſcat triſtitia quæ venit ex tempore: ſic itaque in iſto reprimatur ſubitò oborta formido, vt tamen non excreſcat enutrita diù præcipitatio: ſic in illo reprimatur diù oborta præcipitatio, vt tamen non valeſcat impreſſa ex conſperſione formido.

Quòd oporteat poſtulari à Domino poſsibilitas prædicandi. Cap 39.

ET hæc ſe poſſe, ſi potuerit, & inquantum potuerit, pietate magis orationum, quàm Oratorum facultate non dubitet, vt orando pro ſe ac pro illis, quos eſt allocuturus, ſit Orator antequàm dictor. Ipſa hora iam vt dicat accedens, priuſquàm exerat proferentem linguam, ad Deum leuet animam ſitientem:

vt ructet quod biberit, vel quod impleuerit fundat. Cùm enim de vnaquaque re, quæ secundùm fidem delectationémque tractanda sunt multa sint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur, ab eis qui hæc sciunt, quis nouit quid ad præsens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, nisi qui corda omnium videt? & quis facit, vt quod oportet, & quemadmodum oportet, dicatur à nobis, nisi in cuius manu sunt & nos, & sermones nostri? Ac per hoc discat quid est * omnia quæ docenda sunt, qui & nosse vult & docere, facultatémque dicendi, vt decet virum ecclesiasticum comparet. Ad horam verò ipsius dictionis illud potius bonæ menti cogitet conuenire, quod Dominus ait: Nolite cogitare quomodò aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Si ergò loquitur in eis Spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, cur non & in eis, qui tradunt discentibus Christum? Qui autem dicit, hominibus non esse præcipiendum, quid vel quemadmodùm doceant, si doctores efficit Spiritussanctus, potest dicere, nec orandum esse nobis, quòd Dominus ait: Scit pater vester, quid vobis necessarium sit, priusquàm petatis ab eo. Siue autem apud populum vel apud quoslibet iamiámque dicturus, siue quod apud populum dicendum, vel ab eis qui voluerint aut potuerint, legendum est dictaturus, oret vt Deus sermonem bonum det in os eius. Si enim regina orauit Hester pro suæ gentis temporali salute locutura apud regem, vt in os eius Deus congruum sermonem daret; quanto magis orare debet, vt tale munus accipiat, qui pro æterna hominum salute in doctrina & verbo laborat. Illi verò qui ea dicturi sunt, quæ ab aliis acceperunt, & antequàm accipiant, orent pro ipsis à quibus accipiunt, vt eis detur, quod per eos accipere volunt: & cùm acceperint, orent vt benè & ipsi proferant: & illi ad quos proferant, sumant: & prospero exitu dictionis, eidem gratias agant, à quo id se accepisse non dubitant: vt qui gloriatur, in illo glorietur, in cuius manu sunt & nos, & sermones nostri.

Matt. 10.

Mat. 6.

Hæc tibi sancte pater deuoto munera trado,
Quæ tu dignanter qualiacunque cape.
Tu decus es nostrum, doctor, summúsque sacerdos,
Dux sacer, & princeps, lux, via, pastor, honor.
Nam quia tu templum dedicasti martyris almi,
Per seruum donum hoc martyr & ipse dedit.
Nam est nonus & decimus octingentesimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.
Qui te præfectum tribuat, faciátque beatum,
Inserat & lætum cœtibus angelicis.
Abbas nánque meus, vesterque fidelis amicus,
Egil hæc voluit reddere dona tibi.
Se totum atque offert, suáque omnia spontè ministrat,
Quem tecum summus saluet in arce Deus.

HRabani Mauri De institutione clericorum libri tertij & vltimi, Finis.

VVALAFRIDI STRABONIS DE EXORDIIS ET INCREMENTIS RERVM ECCLESIASTICARVM, LIBER VNVS.

PRAEFATIO AVCTORIS AD Reginbertum.

IN nomine Dei Patris & Filij & Spiritus sancti. De ministris Ecclesiæ & ministeriis ipsorum, necnon & de multiplicibus Sacramentorum, officiorum, & obseruationum rationibus, multi multa dixerunt: ità vt pauca vel penè nulla remanserint, quæ non iam per illuminationem Spiritus sancti sint demonstrata: non solùm qualiter debeant fieri, verùm etiam quomodò singula mysticè debeant vel possint intelligi, diligenti examinatione excussa. Quorum omnium copiam, cùm secundùm solertissimum in rebus Ecclesiasticis studium tuum, & libris habeas & memoria comprehensam, ô venerande in Christo pater Reginberte, salubri curiositate ardens, quædā non à prioribus penitùs omissa, sed breuiùs quàm volueras tacta, à me addi desideras: quasi aliquid illos aufugerit, quod nos possimus inspicere: cùm potius verè fateri debeamus, omnia quæ illi inuenta, nobis scriptis suis reliquerunt, nec ipsa discendi instantia nos assequi posse. Sed est quod huiuscemodi in cœptis sensus sui viuacitate videbantur perspicua. Scribam igitur, inquātùm Dominus dederit facultatem, sicut ex authenticorum dictis, quæ adhuc attigimus, addiscere potui, de quarundam Ecclesiasticarum exordiis & causis rerum, & vndè hoc vel illud in cōsuetudinem venerit, & quomodò processu temporis auctum sit, indicabo: habiturus & si non pro scientia laudem, tamen pro obedientia certam mercedem. Et primùm de sacris ædibus, in quibus ipsa celebrantur sacra, dicendum videtur.

Carmen auctoris, ad lectorem.

Hoc opus exiguum Vualafridus pauper hebésque,
Collegit, Patrum dogmata lata sequens.
Sed non spontè sua tam magnos venit in ausus.
Dura Reginberti iussio adegit eum.
Si quid in hoc Lector placet, assignare memento
Id Domino: Quicquid displicet, hocce mihi.

Elenchus Capitulorum.

De Exordiis templorum & altarium. Cap. I.

ALtaria quidem, Noe, Abraham, Isaac, & Iacob, Domino (vt legitur) extruxerunt. Moyses verò primus tabernaculū, iuxta exēplar diuinitus sibi demonstratum, in deserto Sinai, filiis Israel de seruitute Ægyptia liberatis erexit. Salomon quoq; longo iam tēpore eodem populo in terra repromissionis degente, & regiæ dignitatis apice, gentibus circumpositis præminente, templum illud mirificum, in Hierusalem (quam Dauid Pater caput eius regni instituit) magnis ædificauit sumptibus, & diuersis dotauit ornatibus. In quorum vtroque, tabernaculo videlicet ac templo, & arca testamenti, & altaria cum vtensilibus suis, aliæque species religioni illius temporis congruæ fuisse leguntur: tam multiplices & tam consulta ratione prouisæ, vt quicquid modò spiritualibus Ecclesiæ celebratur in studiis, totum in illis constructionum figuris pleniter & (vt ità dicam) consignanter delineatum atque constructū videatur. Paganos etiam templa fecisse diis suis, vel potiùs dæmonibus, seductoribus suis, non solùm ex ipsorum libris, sed etiam ex diuinæ scripturæ testimoniis agnoscimus: Quia & templum Dagon in Samuele legimus, & Regem Sennacherib in templo Neserach trucidatum: Danielem quoquè in templo Belis, sacerdotum eius strophas depræhendisse: Et Antiochum reliquiarum populi Dei persecutorem grauissimum, & templi, quod post reuersionem de captiuitate reædificatum est, violatorem: in templo Naneæ corruisse cognoscimus. Et multa alia, quibus approbatur quod dicimus. Nolumus autem de libris Paganorum eiusdem

[Margin: Gen. 8. 12. 26. 33. — Altaria antiquiora tabernaculo & templo. — Quid in tabernaculo & templo fuerit. — 1. Reg. 5. 4. Reg. 19. Dan. 14. — 2. Mach. 1.]

tei teſtes adſciſcere, nè inter eccleſiaſticè ædificationis A eloquia, lectoris animũ inutilibus fabulis occupemus.

Qualiter religiones diuerſæ, ſe inuicem imitatæ ſint, & quid commune habuerint, quid diuerſum.

Cap. 2.

Idololatria per dæmones introducta.

Rom. 1.

ET primis quidem temporibus, tam veros Dei cultores, quàm etiam dæmonum veneratores, in locis congruis, ſuæ religionis cultum, ſub diuo celebraſſe credendum eſt. Sed quia dæmones hominibus perſuaſerunt, in contumeliam creatoris, imaginem incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum commutare, & ſeruire creaturæ potiùs, quàm creatori: conſequenter etiam ædificationem templorum, & ſanguinis non B ſolùm animalis, ſed etiam humani immolationem, ad maiorem perſuaſi erroris vindictam, ſibi fieri expoſcebant. Ideóque omnipotens & patiens creator, facturæ ſuæ volens vndecunque conſulere, (quia verò propter fragilitatem carnalium, omnes conſuetudines pariter tolli non poſſe ſciebat) permiſit & iuſſit quædam ſibi obedienter à piis exhiberi, quæ dæmonibus damnabiliter ab impiis ſoluebantur: ſicuti ſunt ædium conſtructiones, & diuerſorum genera ſacrificiorum. Et factum eſt, vt quæ prioribus propter infirmitatem conceſſa ſunt, ad excluſionem erroris: nobis ſequentibus per Chriſti paſſionem patefacta, proficerent ad cauſam perfectionis, dum & in illis materialibus ſtructuris ædifi- C cium Eccleſiæ ſpiritale, & in carnalibus victimis ac ſolennitatibus, paſſionem Chriſti & virtutum documenta ſentimus. Sicut autem quædã præcepta moralia nobis & veteribus voluit Deus eſſe communia: vt ſunt ea, quæ ad morum honeſtatem, & ad ius inter homines pertinent conſeruandum: ità quædam flagitioſa, quæ dæmonum voluptate inſtituta, & illis & nobis ſtatuit omnimodis fugienda, maleficia videlicet ac mendacia, ſtupra, & ſuperſtitioſos errores, & ſimilia. Hæc cùm ità ſint dicta, ſciendum eſt, quædam eſſe omni religioni cõmunia, vt eſt: Quod tibi non vis fieri, alij nè feceris: & quicquid ex naturali lege, diuinis congruum inuenitur mandatis. Hoc tamen in illis diſtat, quòd quidam illa D propter honeſtatem, vt philoſophi: quidam propter timorem, vt Iudæi: alij propter dilectionem, vt Chriſtiani, obſeruant. Vt autem ad propoſita reuertamur, ſicut Deus, vt deſtrueret opera diaboli, quædam ſibi exhiberi voluit à cultoribus ſuis, quæ dæmones priùs perſuaſerunt errantibus: ità cultum à Deo inſtitutum, maximè in ſacrificiorum & cæremoniarum multiplicitate, ſibi deinceps dæmones expoſcebant, ſicut ſcriptum eſt de libris legis Dei: de quibus ſcrutabantur gentes, ſimilitudinem ſimulacrorum ſuorum, vt ſcilicet, quomodò lex Domino ſeruire præcepit, eiuſdem ritibus, deceptores ſuos dæmones, deceptæ gentes venerarentur. Nam & temporibus Tiberij & Caij Cæſarum, Idola in templo E Domini legimus collocata. Et Iulianus Apoſtata totum Eccleſiaſtici ordinem ritùs, ad diabolorum honorem detorquere conatus eſt. Et ipſe diabolus, à Chriſto ſe pro Deo voluit adorari.

Cauſa inſtituendi templa & ſacrificia.

Legis naturalis præcepta.
Matt. 7.
Tob. 4.

Imitatio gẽtilium in cultu deorum ſuorũ.

Ioſephus de bello iud. lib. 2. ca. 3.
Iulianus Imper.
Matt. 4.

De profectu religionis Chriſtianæ.

Cap. 3.

Ioan. 4.

POſtquàm itaque venit tempus, quandò veri adoratores in ſpiritu & veritate, non in Hieruſalem tantùm vel monte Samariæ, id eſt, non localiter, ſed ſpiritualiter cœperunt adorare patrem, & in omnes gentes ſecundùm Domini iuſſionem doctrina ſalutaris emiſſa eſt: cœperunt fideles loca munda quærere, & à tumultibus ac negociis carnaliter cõuerſantium ſemota: in quibus orationes mundas, & ſacroſancta myſteria, & mutuæ ædificationis ſolatia celebrarent. Quamuis enim ſecundùm Euangeliſtam, erant diſcipuli cum credentibus ſemper in templo vel cœnaculo laudantes Deum, & orationi ac ieiunio inſiſtentes: tamen poſt aduentum Spiritùs ſancti, legimus eos circa domos orationes & fractiones panis celebraſſe. Et non ſolùm inter vrbium ædificia, A verùm & extra in locis ſecretis conueniſſe. Nam & Paulus proceſſiſſe legitur in Philippis extra portam, iuxta flumen, vbi videbatur oratio eſſe, & ipſe cum Epheſiis orauit in littore. Cùm autem multiplicaretur numerus credentium, cœperunt domos ſuas facere Eccleſias, vt in geſtis ſanctorum creberrimè legitur: & priuatas habitationes, ad publicas fidelium contulerunt vtilitates. Sæpè etiam perſecutorum rabiem declinantes, in cryptis & in cœmeteriis, & ſpeluncis, atque deſertis montibus & vallibus conuenticula faciebant. Deindè magis magíſque proficiente Chriſtianæ religionis miraculo, & per lucra Chriſti, damno ſuccedente diaboli: nõ ſolùm nouæ ad orandum domus conſtructæ ſunt, ſed etiam tem- B pla deorum, abiectis & exterminatis idolis cum ſpurciſſimis cultibus ſuis, in Dei mutabantur Eccleſias.

Loca orandi in primitiua Eccleſ.
Lucæ vlt.
Act. 1. & 2.

In quas plagas cæli, Orantes vertantur.

Cap. 4.

ET quia diuerſitas idololatriæ, diuerſis modis templa conſtruxerat, non mognoperè curabant illius temporis iuſti, quam in partem orationis loca conuerterent, dum tantùm videretur, vbi eliminatæ ſunt dæmonum ſordes, ibi Deum creatorem omnium, qui vbique eſt, coli & adorari. Quanquàm itaque ſapiens dicat, nos ad Orientem lucis adorare Deum, & reuerà cõgruum eſt, & ſalubri more inſtitutum, vt Orientem ver- C ſus, facies orando vertamus: quia ſicut ab Oriente lucis aduentùm ſuſpicimus corporeæ, ſic in orationibus illuminari ſuper nos vultum illius depoſcimus, de quo ſcriptum eſt: Eccè vir, Oriens nomen eius: Et, Viſitauit nos Oriens ex alto. Tamen quia & templi tabernaculi introitus ab Oriente fuit, vbi altare & labrum erat, & omnes victimarum & ſacrificiorum ritus fiebant: certũ eſt in vtroque, ab Oriente multos oraſſe contra Occidentem. Siquidem & Salomon dedicans templum, ſtetit ante altare & extendit manus in cælum, & effudit orationem tam deuotione, quàm prolixitate mirabilẽ. Priora autem & anteriora templi vel altaris, Orientem reſpiciebant. Vndè & apud veteres, Orientales templo- D rũ*, antica: Occidentales, poſtica: Aquilonares, ſiniſtra: Meridianæ, dextra dicebantur. Quod & de templi Domini latere meridiano ſic ſcribitur: Oſtium lateris medij, erat in parte domus dextræ. Quia ergò portæ trium atriorum vna contra alteram poſitæ, recta linea ad Orientem patebant, ità ſol æquinoctialis exoriens, radios ſuos per illas æqualiter contra medietatem templi dirigeret, eodémque modo per oſtia porticus & ipſius templi, in oſtia ſancti ſanctorum altrinſecùs poſita, pertenderet: ſicut traditur à Maioribus, illi qui in exterioribus atriis poſiti, ab introitu interioris, quibuſdam quaſi rationabilibus cauſis prohibebantur: per portarũ contra ſe poſitarũ, patulũ proſpectum, oculos vſq; ad E introitum tẽpli dirigentes: quò pedibus non audebant, precibus & votis, & ſalutationibus accedebant. Sed & ipſe Salomon, in illa celebri oratione de populo, in peregrinationẽ propter peccata ſua venturo, dixit ad Deũ: Si orauerit contra ciuitatem quam elegiſti, & templi quod ædificaui nomini tuo, & reliqua. Quod Daniel quoque Propheta, & talis in quo ſuſpicio nulla potuit reperiri, legitur feciſſe. Apertis enim feneſtris cœnaculi ſui contra Hieruſalem, tribus vicibus orauit per ſingulos dies. His & aliis exempli edocti cognoſcimus, non erraſſe illos vel errare, qui templis vel nouiter Deo cõſtructis, vel ab idolorum ſqualore mundatis, propter aliquam locorum opportunitatem, in diuerſas plagas altaria ſtatuerunt: Quia non eſt locus, vbi non ſit Deus. Veriſſima enim relatione didicimus, in Eccleſia quam apud Æliam Conſtantinus Imperator cum matre Helena, ſuper ſepulcrum Domini miræ magnitudinis in rotunditate cõſtituit: Idémque Romæ in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium Sanctorum conſecratum eſt. In Eccleſia quoque beati

Petri principis Apostolorum, altaria non tantùm ad Orientem,sed etiam in alias partes esse distributa. Hæc cùm secundùm voluntatem vel necessitatem fuerint ità disposita,improbare non audemus. Sed tamen vsus frequentior (secundùm quod & suprà memorauimus) & rationi vicinior habet, in Orientem orantes conuerti, & pluralitatem maximam ecclesiarum eo tenore constitui.

Vnusquisque in sensu suo abundet. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & longè à peccatoribus salus: Appropinquemus Domino,& appropinquabit nobis. Alioquin peccator,etiam si fugerit,eum qui vbique est, euitare non poterit. Quia neque ab Oriente, nec ab Occidente, neque à desertis montibus,subaudi,patet locus fugiendi,quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat. Cui etiam Propheta dicit:Quò ibo à spiritu tuo?& quò à facie tua fugiam?Si ascendero in cælum,tu ibi es:si descendero in infernum,ades.

De Vasis quæ simpliciter signa dicuntur. Cap. 5.

DE vasis verò fusilibus vel etiam productilibus, quæ simpliciter signa vocantur,quia eorum sonoritate quibusdam pulsibus excitata, significantur horæ, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendum videtur, quòd eorum vsus non ideò apud antiquos habitus proditur: quia nec tã multiplex apud eos cõuentuum assiduitas, vt modò est, habebatur. Apud alios enim deuotio sola cogebat ad statutas horas concurrere. Alij pronunciationibus publicis inuitabantur, & in vna solennitate proximè futuras discebant. Apud quosdam tabulis,apud nonnullos cornibus horæ prodebantur. Vasorum autem,de quibus sermo ortus est, vsum primò apud Italos affirmant inuentum. Vndè & à Campania, quæ est Italia prouincia, eadem vasa maiora quidem campanæ dicuntur: Minora verò,quæ & à sono tintinnabula vocantur,nolas appellant,à Nola eiusdem ciuitate Campaniæ,vbi eadem vasa primò sunt commentata. Quia verò tubas æreas & argenteas in lege habemus, & Propheta quasi tuba vocem prædicationis exaltare iubet:congruè his vasis vtimur in conuocatione fidelium, vt prædicatio nostra in Ecclesia,pura in argento,in ære significetur durabilis & sonora,id est,vt nec hæretica fœdetur rubigine, nec negligentiæ lassetur pigritudine,nec humana supprimatur formidine.

Expositio nominum quorundam,sacris rebus adiacentium. Cap. 6.

HÆc à nobis,vt potuimus,dicta sunt: Nunc de nominibus,quæ ipsis sacris locis vel ædificiis,nõ fortuitò, sed rationabiliter imposita sunt, pauca dicamus vt lector dum causas ædificiorum & exordia didicerit, cur etiam ità vel ità dicta sint,possit aduertere. Ecclesia quidem Græcum nomen est, & interpretatur conuocatio vel conuentus:cùm sit vel generalis sanctorum vnitas,in vna fide & dilectione coniuncta,vndè vna & Catholica dicitur Ecclesia: vel singulorum societas sancta locorum,vndè & multæ dicuntur Ecclesiæ. Tamen etiã ipsa domus, in qua ad diuina vel discenda vel celebranda,conuenit multitudo fidelium, Ecclesia vocatur: à re quæ ibi geritur,illud vocabulum mutuamus. Horum exempla Apostolus insinuat, dicens: Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam: Et, Sicut in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. Et, Mulieres in Ecclesia taceant, & multa his similia. Vnusquisque etiam electorum, domus & templum Dei dicitur, sicut Apostolus & in suo, & Prophetico confirmat exemplo: Templum,inquiens, Dei sanctum est,quod estis vos:sicut dicit Dominus,quia inhabitabo & inambulabo in vobis,& reliqua. Et Petrus, Vos tamquàm lapides viui,superædificamini domus spiritales,&

A reliqua. Sicut ergò Ecclesia in Ecclesia,sic multæ domus & templa in domo Dei & templo conueniunt. Domus autem dicta est à domate, quod Græcè tectum vocatur. Dicitur etiam domus, familiæ totius sub vno tecto cõmorantis consortium,sicut vrbs totius populi,& orbis totius generis humani est domicilium.

Domus.

Templum est dictum quasi tectum amplum. Vndè & excellentioribus ædificiis, hoc congruit nomen: Sicut Rex Salomon sapientissimus in regia vrbe,templũ: Moyses verò in itinere dicitur tabernaculum condidisse. Dictum est autem tabernaculum,à tabulis & cortinis,eo quòd interstantibus tabulis,cortinę desuper tenderentur. Vndè & militum tentoria,quibus in itinere B Solis ardores, tempestates imbrium, frigorísque iniurias vitant, tabernacula dicuntur. Ædes & ædificia,ab edendo putant dicta,quasi primitùs ad edendum facta. Vndè Plautus dicit: Si vocassem vos in ædem ad prandium. Potest enim fieri,vt ædes ad edendum in eis,sicut cœnacula ad cœnandum, primò sint facta,& posteà lõgò vsu in aliud verterentur. Sicut tabernæ primitùs plebeiorum domunculæ, quòd sex tabulis ligneis fierent, dicebantur: vndè & tabernaculum de riuari quidam volunt. Nunc autem cauponum Ecclesiæ sic vocantur.

Templum. Tabernaculum. Ædes.

Basilica Græcè,Latinè regalis vel regia dicitur, à Basileo,id est,rege. Nam & carnalium regum palatia ità dicuntur,sicut scriptũ est de Hester: C Stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra Basilicam regis: Nostra autem domus orationis, ideò regia dicitur, quia regi regum in ea seruitur, vel quia reges & sacerdotes,id est,summi regis & sacerdotis membra,qui motibus corporis imperant, & spiritales hostias immolant Deo: ibi regenerantur ex aqua & spiritu, & salutari nutriuntur doctrina. Absida Græcè,Latinè lucida dicitur,quia lumen acceptum per arcum intromittit. Exedra,est absida quædam,separata modicùm quidem à templo vel palatio. Et dicta indè,quòd extrà hæreat? Græcè autem cyclon vocatur. Aram quidam vocatam dixerunt,quòd ibi incensæ victimæ arderent: Alij à precationibus, D quas Græci aras vocant. Vndè & imprecationes *antara dicuntur. Altare autem,quasi altæ aræ nominatur. Porticus à porta, vel quòd sit aperta, dicitur. Ad hoc maximè fit,vt per eam intretur & transeatur. Cœmeterium recubitorium vel dormitorium est mortuorum, qui & ideò ab Ecclesia dormientes dicuntur, quia resurrecturi non dubitantur. Cryptæ,sunt specus subterranei, dictæ à profunditate abrupta, sicut & crepidines dicimus abruptas summitates quorumlibet corporum. Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honore aliquorum martyrum fiebant. Quorum sepulcris & Ecclesiis, honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur. Qui & loca, quæ sub incertis nominibus & reliquiis, E vel tantùm mortuorum appellatione construuntur, nullo honore colenda constituunt. Quod beatus Martinus & Germanus Parisiensis suis leguntur confirmasse exemplis. Sacrarium dicitur,quia ibi sacra reponuntur & seruantur. Analogium,quòd in eo verbum DEI legatur & annuncietur. Logos enim Græcè,verbum vel ratio dicitur. Pulpitum,quòd sit in publico statutum, vt qui ibi stant,ab omnibus videantur. Ambo,ab ambiendo dicitur,quia intrantem ambit & cingit. Cancelli videntur dici,quia minoribus columnis fiunt. Cancri enim vocantur maiores columnæ, & * maximæ quadræ: vel Cancelli dicuntur à cubito, qui Græcè Ancos dicitur. Solent enim plurimi non altiùs construi, quàm vt stantes desuper,inniti cubitis possint. Ianuæ à Iano quodam dictæ, cui gentiles omnem introitum & exitũ consecrarunt. Ostia ab obstando extrà positis,vel ostendendo aditum vocantur. Valuæ, à voluendo: Fores, quòd forinsecùs sint positæ. Portæ, quia per eas portantur quæque & feruntur. Sunt autem ianuæ propriè, primi ingressus in domum: ostia intra ianuam aditus ad loca quælibet: Valuæ,quæ intrò voluuntur, id est, ver-

Basilice. Hester 5. Absida. Exedra. Ara. Altare. Porticus. Cœmeterium. cryptæ. Martyria. Sacrarium. Analogiũ. pulpitum. Ambo cancelli *maxime Ianuæ Ostia Valuæ Fores portæ

tuntur & complicantur, sicut fores quæ foras vertũtur. Portæ autem propriè sunt murorum & atriorum. Camera dicitur à curuitate, quæ solet in his ædificiis fieri, quæ cœmẽtitio opere desuper concluduntur. Hæc etiã à concauitate superiori, ad similitudinem cuiusdam animalis, testudo nominatur. Græcè enim * camyrõ curuũ dicitur. Lacunaria vel laquearia, pendentia sunt templorum ornamenta, indè dicta, quòd luceant in aëre. Quia verò longum est, singulas sacrarum ædium partes exponendo percurrere, multiplex est in eis, æque vt in cæteris structuris, nominum & specierum diuersitas: sufficiant hæc de eminentioribus earum partibus dicta. Ad cætera quæ restant, per hæc signa ingressuum, facilior studiosis patebit introitus.

camera: | Laquearia.

Quomodò Theotiscè domus Dei dicatur.
Cap. 7.

DIcam tamen etiam secundùm nostram barbariem, quæ est Theotisca, quo nomine eadem domus Dei appellatur: ridiculo futurus Latinis, si qui fortè hæc legerint, qui velint simiarum informes natos, inter augustorum liberos computare. Scimus tamen & Salomoni (qui in multis typum gessit Domini saluatoris) inter pauones, simias fuisse delatas. Et Dominus qui pascit columbas, dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Legant ergò nostri, & sicut religione, sic quoque rationabili locutione, nos in multis veram imitari Græcorum & Romanorum intelligãt philosophiam. Multæ res sunt apud singulas gentes, quorum nomina, ante cognitionem ipsarum rerum, apud alias incognita sunt. Sicque fit sæpissimè, vt rerum intellectus, alij ab aliis addiscentes, nomina quoque & appellationes earum vel integrè, vel corruptè, cum noua intelligentia in suam proprietatem trahant. Vt ab Hebræis Græci, Latini, & Barbari, Amẽ, Alleluia, & Osanna mutuati sunt. A Græcis, Latini & omnes qui libris Latinorũ & lingua vtuntur, Ecclesiam, Baptismum, Chrisma, & omnium penè radices dictorum acceperunt. A Latinis autem Theotisci multa & in communi locutione, vt *schamel fenster lectar*: in rebus autem diuino seruitio adiacentibus penè omnia: Item à Græcis sequentes Latinos, vt *Kylch* calicem *vatter* Pater, mater *Mutter*, genez à gynæceo, quæ Græcè dicuntur κύλιξ, πατήρ, μήτηρ, & γυναικεῖον. Cùm in quibusdam horum non solùm Latini, vt genitor & genitrix, sed etiam Theotisci proprias habeant voces, vt *atto* & *amatodo* & *toda* Ab ipsis autem Græcis *Kyrch* à Kyrios, & *Papst* à Papa, quod cuiusdam paternitatis nomen est, & Clericorum congruit dignitati: & *herr* ab eo quod est heros, & *monn* & *monath*, à μήνη, & alia multa accepimus. Sicut itaque domus Dei, Basilica, id est, Regia, à Rege: sic etiam * Kyrica, id est, Dominica, à Domino nuncupatur: quia Domino dominantium, & Regi regum in illa seruitur. Si autem quæritur, qua occasione ad nos, vestigia hæc Græcitatis aduenerint, dicendum & Barbaros in Romana Republica militasse, & multos prædicatorum Græcæ & Latinæ locutionis peritos, inter has bestias cum erroribus pugnaturos venisse: & eis pro causis, multa nostros, quæ priùs non nouerant, vtilia didicisse, præcipuéque à Gothis, qui & Getæ, cùm eo tempore, quo ad fidem CHRISTI, licèt non recto itinere, perducti sunt, in Græcorum prouinciis commorantes, nostrum, id est, Theotiscum sermonem habuerint. Et (vt historiæ testantur) postmodum studiosi illius gentis, diuinos libros in suæ locutionis proprietatem transtulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maximè Tomitanos, eadem locutione, diuina hactenùs celebrari officia. Hæ autem permixtiones & translationes verborum, in omnibus linguis tam multiplices sunt, vt propria singularum iam non sint penè plura, quàm cum aliis communia, vel ab aliis translata.

eotisca, est, Teutonica. | 3. Reg. 10. | salm. 146. | Nomina ab aliis linguis mutuata. | *Kyriaca | Translationes sacrarũ literarum.

De Imaginibus & picturis.
Cap. 8.

NVnc iam de imaginibus & picturis, quibus decus Ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua. Quia & earum varietas nec quodam cultu immoderato colenda est, vt quibusdam stultis videtur: nec iterùm speciositas ità est quodam despectu calcanda, vt quidam vanitatis assertores existimant. Quis enim sanum sapiens, contra id quod scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et iterùm, Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cælo, vel in terra, vel in aquis sub terra sunt: putabit in tabernaculi vel templi constructione, fecisse Moysen & Salomonem? Cùm & ille secundùm diuinam iussionem cortinarum varietatem & indumentum sacerdotale, diuersis ornauerit figuris: & iste secundùm sapientiam diuinitùs sibi attributam, picturis & sculpturis non tantùm animalium, sed etiam arborum & herbarum, penè omne opus templi distinxerit? Vterque insuper Cherubin similitudinem super Arcam & Propiciatorium statuerit? Cùm certum sit & illos ità sensisse, & nos ità sentire debere, quòd videlicet non sint Deo debitis cultibus & honoribus colenda, quæ ab illis vel nobis facta sint vel fuerint, aut significandi alicuius mysterij causa: vt tabernaculi & templi structura omnis, aut ob commemorationem rerum gestarum, vt picturæ historiarum: aut ob amorem eorum, quorum similitudines sunt, animis videntium arctius imprimendæ, vt imagines Domini & Sanctorum eius. Neque enim frustrà superiori sententiæ subiunctum est, Non adorabis, neque coles ea. Vndè videlicet intelligamus, in his faciendis deuotionem & vtilitatem, qua commoueri vel instrui appetimus, non esse culpandum: sed in his colendis, superstitionem & hebetudinem, qua spiritalem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, esse damnandam. Sanè, si cui videtur ars pictorum vel fabrorum ob hoc culpanda, quasi ea quæ ab ipsis fiunt, propter artis decorem & conuenientiam, ad cultum sui illiciant insipientes: poterit consequenter & DEI obtrectare facturis, quarè ipse vel luminaria cæli tanti splendoris, vel herbas & olera tantæ creauerit venustatis & odoris: cùm ipsa sicut & aliæ creaturæ, à quibusdam errantibus, diuinis honoribus adorata sint & culta, qui error non auctori bonorum ascribendus est, sed dæmonum persuasioni, & hominum consensui iniquo, qui bonis in malum abuti didicerunt. Notandum verò, quòd sicut quidam easdem imagines, vltrà quàm satis est, venerantur: ità alij, dũ volunt cautiores cæteris in religione videri, illas vt quasdam idololatriæ species respuunt, & præsumptionis fastu, simplicium corda scandalizant. Huius rei quæstio, apud Græcos sæpè tantas contentiones excitauit, vt sub Gregorio Papa iuniore, Constantinus Imperator apud Constantinopolim omnes imagines deposuerit: & sub Gregorio tertio Romæ Synodus sit facta contra supradictam (vt dixerunt) hæresim: in qua firmatum est, vt Sanctorum imagines, secundùm priscum Catholicæ Ecclesiæ ritum, restituerentur. Ipsa denique querela Græcorum: temporibus bonæ memoriæ Ludouici Imperatoris, in Franciam perlata, eiusdem Principis prouidentia scriptis Synodalibus est confutata. Quam etiã Claudius quidam, Taurinensis Episcopus, sed in veritatis itinere, nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum suarum ineptias, cupiens renouare, ante quàm diuersorum contra eum scribentium iaculis perfoderetur, suo iudicio damnatus interiit: & fortassè qui Imperatoris, fidelium veluti in numero contempsit imaginem, ante tribunal ipsius, proteruitatis suæ pariter & inquietudinis pœnas exoluit. Non enim leuem iniuriam seculi potentes sibi putabant illatam, si imaginẽ suam vel nomen in quolibet numismate, à subiectis despici cognouerint & calcari. Nõ autem

(quia populus Israel in deserto, vel Ieroboam Rex vitulorũ fabricatione Deum offenderant) serpens æneus, quem ex iussu Domini Moyses fecit, contemnendus erat: quippe cùm percussi à veris serpentibus, imaginarij serpentis contemplatione sanarentur: Quem quia populus, semper ad idololatriam procliuis, postmodùm quadam superstitiosa veneratus est religione, Ezechias Rex Iuda religiosissimus legitur fregisse. Ergò cùm Christianus populus tanta sit in diuinis rebus docilitate, in interiora sapientiæ spiritalis inductus cellaria, vt non dicam picturam & imagines, sed ne ipsos quidem sanctos homines viuos vel mortuos, diuinis credat colendos honoribus, vel adorandos: Rogamus enim Sanctos, non vt ipsi præstẽt per se, quæ saluti nostræ necessaria sunt: sed vt ab auctore bonorum, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, vtpotè illi proximiores meritis, & ideò certiùs audienti, impetrent quæ saluti petentium opportuna non nesciunt. Deum autem oramus, vt sua bonitate gratuita, meritis & intercessionibus sanctorum, quæ nobis iudicat commoda, largiatur. Et huic quidem vt Deo, Domino, iudici, creatori, omnipotenti, & saluatori, supplicamus: Illos verò, vt Dei amicos, Domini famulos, patronos, verè honoratos, & pleniter saluatos, in adiutorium vocamus. Tales esse preces fidelium, qui publicas Ecclesiæ orationes cõsiderare norunt, dubitare non poterũt. Cum itaque talis sit Christiani perfectio sensus, nõ sunt omnimodis honesti & moderati imaginum honores abiiciendi. Si enim ideò, quia nouimus non adorandas nec colendas iconas, conculcandæ sunt delendæ picturæ, quasi non necessariæ vel nociuæ: Ergò & quia credimus, quòd creator omnium, qui vbique est, & cælum & terram implet, non habitat in manufactis, destruenda sunt templa, nè videamur parietibus & tectis inclusum credere creatorem: Sicque poterit euenire, vt dum cauemus, nè vspiam sit aliquid, vbi insipientium mens possit errare, nihil penè habeamus, quo vel deuotionem nostram exerceamus, vel simplices & ignaros ad amorem inuisibilium trahere valeamus. Quantum autem vtilitatis ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Primùm quidem, quia pictura est quædam literatura illiterato, adeò vt quidam priorum, legatur ex picturis didicisse antiquorum historias. Deindè (vt breuitatis causa prætermittam plurima) in gestis Syluestri Papæ legitur, Constantinum Imperatorem, per *thoracidas Apostolorum, quòd ipsos in visione viderit, cognouisse. Et videmus aliquandò simplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem gestorum possunt perduci, ex pictura passionis Dominicæ, vel aliorum mirabilium ità compungi, vt lacrymis testentur, exteriores figuras cordi suo quasi picturis impressas. Ergo sicut omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum, quia inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia: ità malis, omnes viæ offensionis plenæ sunt. Et sicut boni etiam malis benè, sic mali etiam bonis malè vtuntur. Sic itaq; imagines & picturæ habendæ sunt & amandæ vt nec respectu vtilitas adnulletur, & hæc irreuerentia in ipsorum, quorum similitudines sunt, redundet iniuriam: Nec cultu immoderato fidei sanitas vulneretur, & corporalibus rebus honor nimiè impensus arguat nos minus spiritualia contemplari.

De Templis & Altaribus dedicandis. Cap. 9.

QVòd templa DEI, dedicatione solenni consecranda sint, exemplis antiquorum & congrua ratione docemur: Quia & Iacob Patriarcha erexisse lapidem legitur, & oleo desuper fuso vnxisse eum, & vocasse domum Dei: Idémque super altare erectum inuocasse fortissimum Deum Israel. Tabernaculum autem Moyses & Salomon templum, celeberrimis dedicationibus consecrasse leguntur. Vndè in testimonium diuinæ

A ostensionis & visitationis, ignis de cælo descendens, oblata consumpsit, & supra vtranque domum fumus ac nebula diuinæ protectionis apparuit.

Reiterata templi dedicatio. Notandum verò, quòd non tantùm in prima constructione templi dedicatio est celebrata, sed etiã secundò vel tertiò, post euersionem & profanationem eiusdẽ templi, propter peccata populi perpetratam à Gentibus, cum reædificatum sub Zorobabel, siue sub Machabæis fuisset purificatum, iterata dedicatione subsecuta. (*Agg. 2.*) Vndè ea, quæ nouissimè facta est hyemps tempore, vsq; ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptum est in Euangelio Ioannis: Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyemps erat, & reliqua. (*1. Macab. 4. Ioan. 10.*) Nam B cæteræ duæ aliis anni temporibus factæ, septimo videlicet & primo mense, narrantur. Inuenitur etiam Concilio Agathensi statutum, vt altare vngatur & benedicatur. (*De consecr. dist. 1. cap. Si motum.*) Hæc quidem & alia exempla dedicandorum habemus templorum & altarium, non minus ad hanc obseruantiam probabili ratione perducti. *Dedicationes à Paganis factæ.* Si enim Pagani templa & statuas, erroris sui testimonia, dæmoniis deceptoribus suis, per quædam execramenta magis, quàm Sacramenta, deuouere & dedicare noscuntur, vt & suam deuotionem diis, quibus placere desiderant, arctius insinuent, & ad se inuisendos dæmonum gratiam hac familiaritate sibi concilient: sicut legitur Nabuchodonosor Rex Babylonis fecisse dedicationem statuæ, quam erexerat in campo Duran. (*Dan. 3.*) C *Ratio dedicandi tẽpla.* Quare non potius nos, templa & altaria, nostræ religiositatis indicia, Deo saluatori nostro per illibata & vera Sacramẽta dedicare curemus, vt & cum nostræ deuotionis officiis diuinæ maiestati placeamus: & ipse nos semper inuisere, & mansionem sibi in nobis facere dignetur, qui per Prophetam dicit Pauete ad sanctuarium meum, & reliqua. (*Ioan. 14. Leuit. 26.*)

Quid fieri debeat in locis Deo consecratis. Cap. 10.

QVid autem fieri debeat in locis Deo consecratis, Dominus per Prophetam & per seipsum manifestat, dicens: D Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Et Psalmista: Introibo in domum tuã, adorabo ad templum sanctum tuum, & multa his similia. (*Matt. 21. Esa. 56. Psalm. 5.*) Angelorum etiam præsentiam in locis talibus haberi, & Iacob agnouit, quandò scala in Bethel erecta, vidit Angelos ascendentes & descendentes. (*Gen. 28.*) Et Dauid testatur, dicens: In conspectu Angelorum psallam tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum. (*Psal. 137.*)

Vota etiam & sacrificia in his Deo offerri debere, & lex Moysis pleniter docet, & psalmista commemorat: Vota mea (inquiens) Domino reddam in conspectu omnis populi eius, &c. (*Deut. 12. Psal. 115.*) Doctrinæ quoque verbum populo in Ecclesia dispensari, & Moyses ostendit, cùm ad E ostium tabernaculi mandata Domini populo exposuit: (*Deut. 5.*) & ipse Dominus in templo duodennis inuentus est, in medio doctorum sedens: (*Luc. 2.*) Et crebertimè in Euangelio reperitur, in templo sermonem fecisse, sicut & in passione sua fatetur, se palàm in Synagogis docuisse & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt. (*Ioann. 18.*) Sed & Petrus cum Ioanne in templo orauit, & Paulus vota persoluit, & omnes Apostoli docuerunt. (*Act. 3. Act. 21.*) Vndè cùm eadem domus DEI, Oratorium dicatur, potest & à deprecationibus in ea faciendis, & à locutione doctrinæ, ità dicta putari, quia oratio, id est, oris ratio, & non tantùm humilis postulatio, verùm & rationabilis intelligitur hoc nomine locutio. Indè est quòd primi ordines in Ecclesia vtuntur orariis, quia ad ipsos pertinet docendi officiũ. Et publici declamatores, ac sapientes dictionum compositores, Oratores vocantur. Baptismum quoque ibi conuenientissimè celebratur, quia ante tabernaculum labrum, & ante templum mare ac decem luteres positos legimus, in quibus & oblaturi sacerdotes, & victimarum carnes lauarentur. Et dignum profectò est, vt in Christi templo Christiani regenerentur. (*Exo. 30. 3. Reg. 7.*)

Quid item fieri non debeat. Cap. 11.

Abusus in templis.

ALia verò negociorum carnalium, in Deo consecratis ædificiis opera, fieri non debere, vt non dicam, quæ nusquàm licent: sed & quædam alia, quæ alibi interdùm venaliter exercentur, indè esse mouenda, Dominus ipse ostendit, cùm zelo domûs Dei ductus, vendentes & ementes eiecit de templo. Et per Prophetam quodam loco quæritur, dicens: Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa. Apostolus quoque Corinthios in Ecclesia dissensiones habentes, itémque conuiuantes increpat, dicens: Primùm quidem conuenientibus vobis audio scissuras esse, & reliqua. & in consequentibus, Conuenientibus vobis in vnum, iam non est Dominicā cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Et post multa subiungit: Itaque fratres mei, cùm conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Et superius de inordinatis orantium gestibus præmittit: Hoc autem præcipio, non laudans, quòd non in melius, sed in deterius conuenitis. Vndè beatus pater Benedictus in regula Monachorum præcipit, vt Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. Vbi ostenditur, eos culpabiles esse, qui nulla necessitate coacti, indigna ibi committunt, vel loca sancta in hortea & apothecas conuertunt: Cùm in Canonibus quoque sæpius sit interdictum, nè in Ecclesiis conuiuia vel prandia fiant, nisi quis itineris necessitate cogatur.

Ioan. 2. Hier. 11. 1. Cor. 11. Regula S. Benedicti de Oratorio.

De orandi modis ac distantia vocum. Cap. 12.

Qualis debet esse oratio.

QValiter autem orandum sit, idem pater breuibus verbis, & maximè istis concludit, dicens: Breuis & pura debet esse oratio, & non in multiloquio, sed in puritate cordis, & compunctione lachrymarum, nos exaudiri sciamus, & non in clamosa voce, sed in lachrymis & intentione cordis. Et item: Consideremus, qualiter in conspectu Diuinitatis & sanctorum Angelorum esse oporteat, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ. Intelligamus ergò his exemplis, quid Dominus in templis suis fieri velit, vel quid prohibeat. Qui & filios Heli, propter scelera circa tabernaculum commissa, puniuit: & Annam matrem beati Samuelis, in secreto cordis, motu tantùm labiorum sine strepitu vocis orantem, in filij petitione exaudiuit, ipsúmque Samuelem, quia fideliter in domo Domini ministrauit, reprobato sene, in Prophetam, sacerdotem, & ducem elegit. De cuius matre modestissima, & in oratione discenda est instantia humilis, & post orationem perseuerantia salutaris. Legitur siquidem de illa, quia vultus illius non sunt ampliùs in diuersa mutati. Qui enim aut in oratione aliud, quàm debet, petit: aut alio modo, quam magister humilitatis insinuat, deprecatur: vel orare nescit, vel minùs quàm potuit, proficit. Qui verò peracta oratione, vel ad malam consuetudinem, vel ad noua facinora, sine respectu mox prosilit, fructū orationis perdit. Nam quidam in oratione pectus pugnis pauimentant, caput contundunt, voces muliebri gracillitate submittunt: & in proximo vel verbis vel factis alios conturbare, & semetipsos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirùm contra iudicem, quem orando honorant, moribus pugnant. De vocum autem differentia dicendum, illam esse diuinis laudibus aptam, quæ qualitercunque sonuerit, ex bono thesauro cordis profecta, internæ intentioni concordat. Nam & in bono legitur vox alta, dum dicitur in dedicatione templi Salomonis, vox Sacerdotum & Leuitarum in turbis, & hymnis exclamantium, longiùs sonuisse. & sancti martyres sub ara Dei, voce magna clamasse leguntur. Vbi quamuis intelligi possit, sicut & in aliis multis locis, illam esse magnam vocem, quæ quamuis sit sono humilis, ex bona deuotione procedit, sicut ad Moysen dicit Deus, Quid clamas ad me, cùm non legatur ibi aliquid clamasse: Tamen bonum est, & omni quiete præferendum, in laudem Dei decenter & simpliciter laborare. Cúmque omne genus laudationis diuinæ, secundùm rationem exhibitæ, sit laudandum: illud probabilius est dicendum, quod habuerit vanitatis & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum sancti Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine.

Qualis fuit oratio Annæ. Vox apud Deū valida. 3. Reg 8. Apoc. 6.

Quibus prosit cultus diuinus, & quibus non. Cap. 13.

SCiendum sanè, ità demùm templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominum pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius inhabitatione fuerint digna. In vanum enim lingua & lapides poliunt, qui mores non componunt. Frustrà dona & pecunias comportāt, qui interiùs diuinæ subtilitatis oculum non placant. Nam quia Iudæi Dominum interiùs non audierunt, exteriora eorum contempsit & abiecit, per prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Et per seipsam: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergò propter peccata hominum loca sacra à Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta, templum toties euersum vel profanatum, & multæ Christianorū Ecclesiæ nunc à barbaris vastatæ vel subuersæ, nūc ignibus vel fulminibus desolatæ, nūc terræmotibus vel turbinibus dirutæ. Vndè & Dominus per Hieremiam peccatori populo cōfidentiam vel maximā aufert, dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, templum Domini, &c. Non solum autem Dei protectionem, sed etiam angelorum custodiam, & sanctorum curam à locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel cultores locorum à Deo discesserint: ex eo certum est, quòd omnis militia sanctorum solio Dei assistit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundùm gratiæ ostensionem dico, non secundùm diuinæ potentiæ immensitatem: quia neque infernalibus deest, qui cælum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuisse custodum inuisibilium vocem de interioribus templi, Transeamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis prosunt, qui sanctitatem proiiciunt: sicut nec loca horrida obsunt his, qui Domini gratia proteguntur. Nam & in prædicta Hierusalem subuersione, omnibus malis attriti, suffusos lachrymis oculos retorquentes ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum: nec audiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Præsumptores enim & negligentes in locis sanctis mulctantur, vt Nadab & *Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cum seditiosis, ante tabernaculum igne Dei deuoratur. Heli sacerdos in loco sancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethsamitæ in conspectu Arcæ damnantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias sacerdotium indignè vsurpans, lepra perfunditur. Econtrà humiles & Deum timentes, in locis infirmis & exitialibus, iustitia tuente, saluantur. Ioseph in cisterna non perit, in carcere non dimittitur. Moyses in fluuio non necatur, Iob de sterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cœnoso sustollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignem illæsi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid ampliùs dicam? Iniquitas de cælo Angelos deiecit. Iustitia de inferno homines liberauit.

Iusta

Iustas oblationes & magis virtutes quàm corporalia munera Deum desiderare. *Cap.* 14.

Postremò admonendi sacrarum structores ædium vel ornatores, vt suæ deuotionis affectum rebus iustè acquisitis ostendant: Quia Dominus per Prophetam testatur, se odio habere rapinam in holocausto. Et alibi scriptum est: Qui offert victimam de rapina pauperis, quasi qui mactet filium ante patrem. Et in Prouerbijs: Hostiæ impiorum abominabiles, quia offerũtur à scelere. Itemque, Honora Dominum de tuis iustis laboribus, & reliqua. Meminerit etiam Dauid Regem noluisse accipere aream Areuna Iebusæi, ad ædificandum altare Domino, ipso gratis dare volente nisi primùm iusti precij rependeret quantitatem. Et reuera non est remedium peccati, si contempto salutis præcepto, ipsius signa contẽptus obijcias præceptori. Deindè qui iustè quidem offert, sed maiora & vtiliora legis B mandata postponit, audit cum Cain: Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti? quiesce. Qualibus Saluator dicit: Væ vobis qui decimatis mẽtham & rutam, & omne olus: & quæ grauiora sunt legis, præteritis misericordiam, iudicium, & veritatem. Hæc autem dicimus, non quo ædificantium & ornatium loca sancta deuotionem culpemus, sed quò doceamus, eleemosynam in pauperes, huic præferendam. Quia vt beatus Hieronymus ait, Superstitiosum est, parietes auro fulgere, Christumque ante ianuas fame & nuditate torqueri. Ipse enim ibi nos iubet thesaurizare, vbi neque ærugo, nec tinea demolitur: vbi fures non effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniẽs, nõ vtrum Ecclesias ædificassemus, sed vtrùm membris C eius minimis profuissemus, inquisiturus est.

Hæc quidem ornamenta, sanctum seculare Apostolus nominat: quia sunt alia quasi sancta cælestia, sicuti sunt ornamenta animarum: Quæ quo minus apud homines habent splendoris, tantò plus apud Dominum habent meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio Papa, quòd, non sicut alij in extructione Ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & eleemosynarum largitate: quàm non solùm apud suos, verum etiã apud longè & in exteris prouincijs positos, exercere curauit. Si ergò in condendis vel ornandis sacris ædificijs, summa sanctitas esset, debuerunt earundem studiosissimi rerum, alijs qui minùs his faciendis institerunt, meritorum præminere distantia. Sed quia legimus Moysen tabernaculi structorem, ad aquam con- D tradictionis Dominum offendisse, & idcircò ad terram repromissionis non peruenisse: Salomonem quoque post singularem templi mirabilis extructionem, mulierum seductum amore, Domini incurrisse offensam. Vndè & regni eatenus vniti potentia, à semine eius discissa, in aliam tribum perniciosa diuisione partim concessit. Intelligimus, & omni postposita dubietate fatemur, ità constructionem sacrarum ædium ex religiosa deuotione laudandam, vt tamen virtutes, quæ sunt spiritales structuræ, & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perennia, his multum prælatas. Quia terrena ornamenta, quantalibet formositate fingantur, sine virtutibus Deo vilescunt. Virtutes verò, quas & in Angelis suis diligit, etiam sinè materiali cõ- E positione semper sibi placere demonstrat, dicens per Michæam Prophetam: Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus quærat à te: Vtiquè facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Vndè multos sanctorum & ante vsum templorum sacrorum placuisse Deo. Alios verò, postquàm Deo per loca diuersa sanctuaria sunt cõstituta, in desertis & squalentibus locis commorantes, scimus Omnipotenti Domino solis virtutibus militasse.

De Oblationibus veterum. *Cap.* 15.

Hæc de sacrorum fabricis & vsibus locorum, nos pro modulo tarditatis & ignauiæ nostræ com- A memorasse sufficiat. Nunc de sacrificijs & oblationibus, quæ in eis Deo exhibentur, quod ipse dederit, adiungamus. Abel & Cain, primi Domino munera obtulisse leguntur: Ille quidem de naturalibus ouium, quas pascebat, fœtibus: de terrenis iste, quas arte & labore acquisiuit, frugibus. Sed dona amborum non vna dignatione suscepta, quia dispari fuerant ratione oblata, testis est diuini censura respectus, & inuidentis fraternæ felicitati Cain vsque ad homicidij reatum prolapsa dementia. Noë quoque post diluuium, de mundis animalibus obtulit Domino in odorem suauitatis. Abraham etiam & Iacob, & patientiæ Iob exẽplar, sacrificia & holocausta Domino immolasse legũtur, Iam verò in lege quàm multiplicia sint oblationũ præcepta, ex ipsis libris discendum est. Vbi quadrupedum & volucrum carnes & sanguis, terræ fruges, & fructus arborum, diuersis modis offerri iubentur. Quę omnia, cum legalium obseruationum vmbris, licèt Euangelij veritatem sua præfigurauerint exhibitione: tamen infirmo, & quasi carnem & sanguinem sapienti populo, imposita sunt eatenus obseruanda, donec veniret Dominus legis & Prophetarum, & omnia quæ de se fuerant apertis vel mysticis dictis prænunciata, vel imaginarijs victimarum, sacrificiorum, & solennitatum ritibus præsignata, compleret: ità sanè, vt illucescente Euangelij veritate: nec credentes ex Iudæis ab illis obseruandis, quasi rebus sacrilegis & prophanis prohiberentur: nec de gentibus ad fidem venientes, ad ea suscipienda, quasi saluti Christianorum necessaria, cogerentur.

Gen. 4.

Genes. 8.

Legalia ante aduẽtum Christi, figuræ fuerunt.

De sacrificijs Noui testamenti, & cur mutata sunt per Christum sacrificia. *Cap.* 16.

Itaque Christus, qui credentibus finis est legis, carnis dispensationem subiens, legis statuta vt potè à Deo non respuit, quin potiùs in se, vt terminaret, expleuit. Noui verò testamenti, noua mysteria ad instruendum nouum hominem tradidit: Et morte sua vetera perficiens, resurrectione sua, noua firmauit. In cœna siquidem, quam ante traditionem suam vltimam cum discipulis habuit, post Paschæ veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacramenta in panis & vini substantia eisdem discipulis tradidit, & ea in commemorationem sanctissimæ suæ passionis celebrare perdocuit. Nihil ergò congruentius his speciebus, ad significandam capitis atque membrorum vnitatem, potuit inueniri: Quia videlicet, sicut panis de multis granis aquæ coagulo in vnum corpus redigitur, & vinum ex multis acinis exprimitur: sic & corpus Christi, ex multitudine Sanctorum coadunata, completur. Vndè consultè à prioribus statutum est, nè vinum in sacrificio sine aquæ admixtione offeratur, vt videlicet per hoc indicetur, populos, qui secundum Ioannem aquæ sunt, à Christo, cuius sanguis in calice est, diuidi non debere. Ergò nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offertur: quia nec Christus aliter, quàm pro populo suo passus est, nec aliter populus, quàm per passionem Christi potest saluari. Quia verò Christus sacerdos esse dicitur secundùm ordinem Melchisedech, quod Apostolus Paulus copiosissimè adstruit, salua multiplicium ratione figurarum, quibus idem sacerdos Dei summi Iesus Christus filius Dei, qui semetipsum patri pro nobis obtulit, pronunciasse cognoscitur: congruum genus sacrificij Dominus noster, sacerdos verus, in corporis & sanguinis sui mysterium prouidere dignatus est, vt videlicet sicut Melchisedech ante circuncisionem & legis cæremonias, viuens ex fide, panem & vinum legitur obtulisse: ità ipse Dominus, Põtifex factus secundum ordinem, non Aaron, sed Melchisedech, iustus, & iustificans eum, qui ex fide est, post expletionem legis, easdem species sacrificij fidelibus suis tradidit. Nec dubitemus, nos sine operibus legis, iustificari per fidem: dum illos imitamur libertate fidei & deuotionis, quos sine seruitute legis coactiua,

Noui Test. sacrificium, in cœna an Christo institutum.

Aquæ admixtio.

Apoc. 17.

Heb. 7.

Deo cognoſcimus placuiſſe per fidem. Ergò dum notus eſſet in Iudæa Deus, dumque in vno tabernaculi vel templi loco ſacrificia deberent offerri, præceptum eſt, vel potiùs permiſſum carnalibus, varias & ſumptuoſas oblationes exhibere, vt ſeruilis religio grauibus deſudaret obſequijs. At verò poſtquàm ſuper omnem terram laudabile nomẽ Domini illuxit, dumque in omnibus locis & gentibus, non ſpeciale, ſed generale ſacerdotium geritur, tota fidelium vnitate, non in vnum corporaliter locum, ſed in vnam ſpiritaliter fidem concurrente, ſtatutum eſt fidelibus, oblationes ſimplices Domino conſecrare, quæ & veritatem myſterij continerent, & filios adoptionis nulla ſumptuum difficultate comprimerent.

Grauiora & ſumptuoſiora fuerunt legis ſacrificia, quam noſtra.

Non eſt autem diſcutiendum ratione mortalium, cur hæc vel illa, iſto vel illo tempore, quaſi diuerſa & diſcrepantia, ille, qui ſemper idem eſt, & mutari non poteſt, ſtatuerit vel iuſſerit: cùm ipſorum conditor & ordinator temporum, quicquid in tempore fit, non temporali ſapientiæ ſuæ ratione, ſed æterna, iuſtè, cõuenienter & vtiliter, quamuis ſæpiùs occultè, diſponat. Notandum tamen, quòd non de maioribus, fortioribus, ſanctioribus, vtilioribus, ad minora, infirmiora, viliora, inutiliora genus humanum vocauerit: ſed ſicut perſona filij ſeruis præmiſſis, vel angelis videlicet vel hominibus, naturæ ſuæ præminet maieſtate: ſic ipſe in carne adueniens, illis maiora inſtituit, & à carnalibus ad ſpiritalia, à terrenis ad cœleſtia, à temporalibus ad æterna, ab imperfectis ad perfecta, ab vmbra ad corpus, ab imaginibus ad veritatem docuit tranſeundum.

Non ſcrutãdum curioſè de factis Dei. Pſal. 101.

Ad meliora vocati ſum᷒ ſacrificia.

De virtute Sacramentorum, & cur ab eis criminoſi ſuſpendantur. Cap. 17.

IGitur cùm ipſe filius Dei dicat, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: ità intelligendum eſt, eadem redemptionis noſtræ myſteria, & verè eſſe corpus & ſanguinem Domini, vt illius vnitatis perfectæ, quam cum capite noſtro, iam ſpe, poſteà re, tenebimus, pignora credere debemus. Indè & Sacramenta, à ſanctificatione vel ſecreta virtute, dicuntur. Vndè etiam criminũ fœditate capitalium, à membris Chriſti deuiantes, ab ipſis ſacramentis Eccleſiaſtico ſuſpenduntur iudicio. Qui enim corpus & ſanguinem Domini dignè manducat & bibit, deſignat ſe eſſe in Deo, & Deum in eo: Qui verò medicinam vel non habet, vel ea indignè vtitur, longè ſe à medico eſſe, lãguendo teſtatur. Non enim mentitur qui dicit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, & reliqua. Sciendum enim à ſanctis patribus ob hoc vel maximè conſtitutum, vt mortaliter peccantes, à Sacramentis Dominicis arceantur, nè indignè ea percipientes, vel maiori reatu inuoluantur, vt Iudas, quem poſt panem temerè à Magiſtro ſuſceptum, diabolus dicitur pleniùs inuaſiſſe: vt crimen quod priùs ſcelerata præmeditatione conceperat, iam ſceleratiſſimo conſummaret effectu. Vel nè (quod Apoſtolus de Corinthijs dicit) infirmitatem corporis & imbecillitatem, ipſamque mortem præſumptores incurrãt. Et vt à communione ſuſpenſi, terrore eius excluſionis, & quodam condemnationis anathemate compellantur, ſtudioſiùs pœnitentiæ medicamentum appetere, & auidiùs recuperãdæ ſalutis deſideriis inhiare.

Ioan. 6. Vnio noſtra ad Chriſtũ per Sacramentum.

Criminoſ non debent cõmunicare

Ne quis cõmunicet indignè.

Excommunicatio medicinalis.

Quid offerendum ſit in altari. Cap. 18.

QVamuis autem eorũdem Sacramentorum vſus, ab ipſo Domino traditus, & ab Apoſtolis, Apoſtolicisque viris in totam Eccleſiæ Catholicæ latitudinem ſit tranſmiſſus: tamen primis temporibus, quoſdam alia quædam genera oblationum offerre ſolitos, intelligimus ex Canonibus, & maximè Apoſtolorum, in quorum tertio capitulo ità ſcribitur: Si quis Epiſcopus aut Preſbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in ſacrificio offerat ſuper altare, id eſt, aut mel, aut lac, aut pro vino ſiceram, confectáque quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur. Et in quarto, Offerri non liceat aliquid ad altare, præter nouas ſpicas & vuas, & oleum ad luminaria, & thymiama, id eſt, incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio.

Canones Apoſtolorũ

Dum ergo quædam prohibentur offerri oſtenditur, ea à quibuſdam (licet extraordinariè) oblationibus adhibita. Vndè Eutychianus xxviij. ſedis Romanæ præſul conſtituit, fruges ſuper altare tantùm fabæ & vuæ benedici. Et hæc idcircò fortaſsè, quia vino, ſanguinis Dominici myſterium celebratur: faba verò, abſtinentium cibus eſt: Alias autem diuerſarum ſpecies rerum ſtatutum eſt vbilibèt benedici à ſacerdotibus: vel ſi ad altare benedicenda quælibet deferantur, ſpeciali benedictione à conſecratione Dominicorum Sacramentorum omnimodis diſcernenda: vt ſicut pro innumeris legis mandatis, breuiatum Euangelij verbum Dominus fecit ſuper terram, ità pro diuerſis ſacrificiorum ritibus, ſimplex oblatio panis & vini fidelibus ſufficiat, qui non in multitudine vmbrarum apparitiram quærunt veritatem, ſed eam in manifeſtatione factorum tenent perſpicuam. Vndè quorundam ſimplicium error de Iudaicarum ſuperſtitionum ſeminario natus, & ad noſtra vſque tempora quædam vetuſtatis extendens veſtigia, iam ex magna parte ſapientium ſtudio compreſſus eſt. Et ſicubi adhuc pernicioſum huius peſtis germen reuireſcere fuerit comprobatum, mucrone ſpiritali radicitùs eſt amputandum: Illum dico errorem, quo quidam agni carnes in Paſcha, iuxta vel ſub altari eas ponentes, benedictione propria cõſecrabant, & in ipſa reſurrectionis die, ante cæteros corporales cibos de ipſis carnibus percipiebant. Cuius benedictionis ſeries adhuc à multis habetur. Quod quàm ſit ſuper vacuum, & à Sacramentis Chriſtianæ perfectionis abhorrens, facilè perſpicit, qui veraciter intelligit, quòd Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, & vult epulari non infermento veteri, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Beneditiones corp.

Eſay

Non ab alijs, quàm à ieiunis, communicandum. Cap. 19.

HOc quoque commemorandum videtur, quòd ipſa ſacramenta quidam interdùm ieiuni, interdùm pranſi percepiſſe leguntur, vt legitur in Canonibus Concilij Africani capitulo octauo, his verbis: Vt Sacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die Anniuerſario, quo cœna Domini celebratur, & reliqua. Iſti quidem eo die poſt prandium communicandum eſſe cenſebant, quia Dominus poſt legalis paſchæ cœnam, noui teſtamenti Sacramenta legitur diſcipulis tradidiſſe. Alij verò, ſecta quadam ſingulari, non ſemèl in anno ſicut ſuperiores, ſed crebrius ante Sacramentorum perceptionem cibis corporalibus refici debere iudicantes: poſt prandia & plenitudinem ſtomachi, quaſi confirmati, ſacris rebus neceſſitate corporea communicabant, vt teſtantur Socrates in hiſtoria ſua Eccleſiaſtica, vbi de diuerſis Eccleſiarum conſuetudinibus faciens mentionem, poſt multas ieiuniorum & ſolennitatum varietates, hæc inter cætera ponit: Sed etiam circa celebritatem collectarum, quædam diuerſitas inuenitur. Nam dum per Eccleſias in vniuerſo terrarum orbe conſtitutas, die ſabbathorum per ſingulas hebdomadas ſacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & Roma quidem priſca traditione non faciunt. Ægyptij verò Alexandriæ vicini, & Thebaidis habitatores ſabbatho quidem collectas agunt, ſed non, ſicut moris eſt, Sacramenta percipiunt. Nam poſtquàm fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa veſperam oblatione facta communicant. Et paulò inferiùs: In Antiochia verò Syriæ, altare non ad Orientem Eccleſiæ, ſed magis ad

Occidentem habent. De qua re etiam nos quidem superiùs disseruimus. Et hi quidem, inquit, singulis sabbathis, isti post prandium vel cœnam communicabāt: Qua auctoritate id facere voluerint, non adeò liquet. Illud verò, quòd superiores in Anniuersario cœnæ Dominicæ pransi, communicare permissi sunt, ex occasione suprà exposita, emersisse videtur. Sed à sequētibus honesta & rationabili deliberatione statutum esse cognoscitur, vt omni tempore à ieiunis sacrosancta celebrentur mysteria. Non enim ideò priùs prandere, & posteà communicare debemus, quia Dominus com pletor legis auctor gratiæ priùs legale Pascha perfecit, deinde Sacramenta Euangelica instituit: Sicut nec priùs corporaliter cogimur circūcidi & postmodū baptizari, cum sciamus Dominū nostrum factum ex muliere, factum sub lege, primo secundum legis statuta circumcisum, ac deinceps ad expletionem omnis iustitiæ, lauacri salutaris subisse, nobisque consecrasse primordia.

Ergò à ieiunijs semper celebrari debere eadem Sacramenta, & generalis totius iam comprobat vsus Ecclesiæ, & dicta Synodi Bracarensis ostendunt. Vbi etiam suprà memorata in diæ cœnæ Dominicæ communicatio, post solutum ieiunium, anathematis interpositione abscinditur. Si itaque illo die, post prandium communicare non licet, cui & exemplum Domini, & quorundam assensus suffragari videbatur: multo minùs alijs temporibus licet, quibus horum neutrum cognoscitur attributum. Hoc autem ità fieri, non solùm honestas sobrietatis, per quam receptacula pectorum tantæ sanctitati percipiendæ præparari cōuenit, nè si indignè sumatur, in iudicium transeat medicina: sed etiam ratio necessitatis magna poscebat, quia videlicet prandentes ante communicationem, proficiente (vt adsolet) in peius mala consuetudine, de paruis refectionibus, vsq; ab ebrietatis ingluuiem, interdùm prolapsos credibile est. Et quid tam absurdum, quàm tunc spiritalem atque vitalem percipere victum, cùm ex nimietate ingestorum, nec corporalia alimenta potest crapulatus honestè tractare? Apostolus autem præcepit, dicens: Omnia vestra honestè & secundum ordinem fiant. Quæ moderationes, quamuis in singulis sanctorum operibus necessariæ sint, tamen etiam atque etiam in sanctissimi sanguinis & corporis Domini veneratione debent seruari, vt videlicet honestè, hoc est, humiliter pacem & charitatem in corde tenentes, ieiuni & sobrij, cum munditia corporis & cordis, quantùm fieri potest, ipsa sacramenta contingamus. Secundùm ordinem autem, vt sanctificationem eorum à cibis cæteris, vtpotè animæ vitam significantium, longè distare sciamus. Et primò horum cōsolatione refecti, deindè corporis sustentacula capiamus. Quòd autem neque ante, neque post communicationem in Ecclesijs fit conuiuandum: & Canones discrete & manifestè loquuntur, & nos superiùs commemorauimus.

Quòd alij rariùs, alij crebriùs, alij quotidiè communicandum dicant. *Cap.* 20.

QVia verò de ratione Sacramentorum pauca perstrinximus, videtur subnectendum, qualiter ad quotidianā celebrationem eorumdem mysteriorum vsus peruenerit. Et quoniam multiplex est eius rei apud doctores relatio, colligamus summatim, quæ possumus, ità vt nomina singulorum auctorum propter prolixitatem non ponamus. Nihil verò conemur adstruere, quod non vel ità legimus, vel ex lectione coniectauimus, vel veracium verbis percepimus, vel vsu insinuante cognouimus. Alij, vt ex patrum collationibus discimus, semèl in anno communicandum censebant, vt videlicet diuturna præparatione corpus & animam purificantes, tandem ad communionem mēsę cælestis dignè pertingerent. Et quidem horū alij ipsam celebrationem annuam, in die cœnæ Dominicæ faciebant, vt ibi solùm Sacramentorum gratia iteraretur illorum, vbi primitùs est ostensa. Vndè & ipsa die soluebāt ieiunium, sicut in festis actitare solemus: & ante meridiem collectas explebant. Quod in Canonibus partim ostenditur, & penitùs prohibetur. Sed alijs cautioribus visum est, istos eo indigniores ad annuam suæ obseruationis celebritatem peruenire, quo se putabant longa dilatione defæcatos, quandóque ad sacrorum perceptionem satis dignos accedere: meliusq; credebant, quamuis animus indignus sit, crebriùs iterari quæ sancta sunt: Quia talis est illa spiritalis medicina, vt & sanos adiuuet ad perseuerantiam sanitatis, & vulneratis subueniat ad redintegrationem virtutis. Et eo dignius percipitur, quo percipientes per humilitatis custodiam substrati, nunquam se ad eius perceptionem satis dignos arbitrantur. Qui autem tardiùs secundum iudicium spiritaliū medicorum ipsi admittuntur medelæ, ideò ad tempus abstinere debent, nè præpropere incongrua suis valetudinibus ingerentes medicamina, grauiùs ægrotent: & quòd aliis est reparatio, illis fiat dānatio. Alij omni Dominica vel omni sabbatho apud Orientem & Hispanias Missas faciētes, commemorationem passionis Dominicæ omni septimana si facerent, sufficere credebant. Vndè etiam orationem Dominicam, quæ ab ipsis (vt credimus) Apostolis, vel Apostolorum temporibus, ante communicationem & panis fractionem dicebatur: quidam illo tātùm tempore recitandam crediderunt, quo sacrificia celebrabant. Quia panem illū, qui in eadem oratione petitur, supersubstantialem intelligi, non quotidianū, voluerunt. Et sic fiebat, vt qui semel per hebdomadam communicabant, semèl etiam orationem Dominicam recenserent. Cyprianus autem quotidiè dicendam esse ostendit, dicens: Itaque in oratione Dominica panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Item Hilarius: Et quia quotidiana oratio est, quotidie quoque panis vitæ, vt detur, oratur. S. Augustinus dicit: De quotidianis paruisq; peccatis, sine quibus vita hęc non ducitur, quotidiana oratio fideliū, satisfacit errori. Superioribus quidem, ita vt prædictū est, complacuit: Alijs verò nō solū in Dominicis & festis generalibus, vt sunt Natiuitas, Epiphania, Pascha, Ascensio Domini, & Pentecoste: verùm etiam in Natalitijs Sanctorum, diuinorū munerum celebranda esse mysteria. Legitur enim Felix xxvij. Papa cōstituisse, vt super memorias Martyrū Missæ celebrarētur. Sed B. Gregor. Papa in ordine lxvj. præcepit, super corpus B. Petri Apostoli fieri Missas. His ita obseruatis, cœperunt iuniores tēpore sequenti ferias ieiuniorū augere, veraciter intelligentes, panem illum quotidianum & quotidie petendū, & quotidiè ab illis, quibus cōpetit, offerendum & accipiendum. Quia verò Melchiades xxxiij. ordine, Romæ præsulatum agēs, statuit, vt nulla ratione Dominico aut v. feria ieiuniū quis fidelium ageret. Pagani enim his diebus quasi ieiunia frequentabant, ideò B. Gregor. supradictus, in dispositione officiorū anni, infra Quadragesimā, v. feriam vacantem dimisit, vt quia festiua erat veluti Dominica, etiā officio diei Dominicæ celebris haberetur. Quæ v. feria, quoniam postmodùm cœpit vt cæteræ ieiunijs applicari, Gregorius Iunior statuit, eam Missis & orationibus esse solennem, & vndecumque colligens, eiusdem diei augmentauit officia. Cùm ergò Hebræi carnales suas oblationes quotidiè ex iussione Domini celebrasse legātur, quarè nō Christiani hostias suas spiritales quotidiè offerant, & in monimētum suæ salutis frequētent? Legimus etenim, B. Gregorio (cuius supra fecimus mentionem) testante, Cassium Narnien. Episcopū, post ordinationē suā, omni diæ sacræ oblationis hostiā Domino immolasse, & diuina dignatione, vt solitis instaret operibus, cōmonitum, ac magna promissionis gratia, ad perseuerantiam confortatum.

Spiritualis medicinæ.

Alij omni die Dominica communicarūt.

Panis noster quotidian⁹.

Quotidiana oratio.

Missæ in sāctorum Natalitijs.

Diuinorum offic. dispositio à Gregor. facta.

Quotidie celebrare Missam.

Gennadius autem Massilien. Presbyter, in dogmate Ecclesiastico, quasi inter veteres & iuniores medius existens, id est, cum adhuc alij Dominicis tantùm, iam quoque nonnulli quotidianis communicarent diebus huiusmodi libramine sententiam suam temperat, vt quotidianam Eucharistiæ perceptionem nec laudare, nec vituperare se dicat: Omni verò Dominica communicare, si capitalia peccata non prohibeant, & mens in delectatione peccandi posita non sit, hortatur. Apud Græcos quoque, illi qui duas Dominicas vel tres sine communione transierint, excommunicari dicuntur.

Siluester ferias instituit.

Leu. 23.

Quia verò venerabilis Papa Siluester xxxiij. à beato Petro, ferias Clerum habere docuit, vt sicut apud Paganos feriæ tantùm dies aliquibus festis insigniti dicebantur: (sic enim per Moysen dicitur, Hæ sunt feriæ Domini) ità Christianis & maximè clericis, omnes dies in ferias deputetur: videtur ratione plenissimum, vt per singulos dies, sacris occupemur officijs. Et* quàtum mentis vel corporis grauiores maculæ non obsistunt, panem & sanguinem Dominicum, quibus sine viuere non possumus, iugiter ambiamus, & desiderio illius tuitionis potius, quàm præsumptione nostræ puritatis, sumamus, imitantes primitiuæ Ecclesiæ studiū salutare, de quo in Actibus Apostolorum ita scriptum est, Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Et infrà: Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, laudantes Deum. Et iterùm, Omni autem die in templo & circa domos non cessabant, docentes & euangelizantes Christum Iesum. Nota quòd dicit, priùs eos fregisse panem, ac deindè sumpsisse cibum.

* quandò.

Cōmunio quotidiana in primitiua Ecclesia.

Act. 2.

Ibidem.

Act. 5.

Vtrùm semel vel sæpius in die offerre conueniat, & communicare. Cap. 21.

Semel in die celebrare Missam.

Diuersitas autem quædam inter sacerdotes oboriri solet, Quia est talis, qui semèl tantùm in die Missam celebrare velit, nimirùm credentes, idem mysterium passionis Christi, cunctarum necessitatum esse generale subsidium: quia vnus, qui dominator & iudex est viuorum ac mortuorum, semèl pro peccatis nostris mortuus est, ad multorum exhaurienda peccata. Alius verò bis, ter, vel quotiès libet, eadem mysteria in die iterare congruum putat, credentes tàto ampliùs Deum ad misericordiam flecti, quanto crebriùs passio Christi commemoratur. Et fortassè consuetudinem suam indè confirmandam existimat, quia Romanorū vsus habet, duas vel tres interdum vnius solennitatis facere Missas: vt in Natiuitate Domini Saluatoris, & aliquorum festis Sanctorum. Siquidem Telesphorus nonus in ordine Romanæ sedis Episcopus, in Natali Domini noctū tres Missas celebrari constituit. Et reuera non esse absurdum crediderim, si dum plures in vna die faciendæ sunt Missæ, vnus sacerdos duas vel tres necessitate, vel voluntate persuadente, celebret potiùs, quàm quasdam dimittat. Ad hoc accedit, quòd totius vsus Ecclesiæ habet, sæpius Missas agere pro viuis, pro defunctis, pro eleemosynis, & alijs diuersis causis, quod etiam officia his attributa testantur. In diebus itaque publica celebritate conspicuis, aut illæ diuersarum rerum necessitates sunt intermittendæ, aut concurrentibus sibimet, publica obseruatione & priuata necessitate, vtriusque expletio suis est discernenda officijs, vel (quod superius commemorauimus) vna oblatione diuersæ causæ sunt explendæ. Fidelium relatione virorum in nostram vsque peruenit notitiā, Leonem Papam (sicut ipse fatebatur) vna die vij. vel ix. Missarum solennia sæpius celebrasse. Bonifacium verò Archiepiscopum & martyrem, semèl tantùm per diem Missas fecisse: Qui & non longè ante nostra fuerunt tempora, & ambo tam scientia quàm gradu præcipui. Itaque vnusquisque in suo sensu abundet, dum fides concordet, vt nec sæpiùs offerentes, æstiment Deum aliter petitiones non posse discernere: nec semèl hostias per diem immolantes, putent suæ fidei subtilitatem potius quàm superiorum deuotionem diuinis acceptam.

Plures vno die celebrare Missas.

Leo Papa sæpius, Bonifacius martyr semel in die celebrauit.

Rom. 14.

De ordine Missæ, & offerendi ratione. Cap. 22.

Quoniam igitur, qualiter ad celebrationem quotidianam Missarum solennia peruenerint, qualitercumque monstrauimus, hinc de officio Missæ, quid, quando, & à quibus statutum sit, quantùm inuenire potuimus, exponamus. Quòd nunc agimus multiplici orationum, lectionum, cantilenarū, & consecrationum officio, totum hoc Apostoli, & post ipsos proximus, (vt creditur) orationibus, & commemoratione passionis Dominicæ, sicut ipse præcepit, agebāt simpliciter. Vndè circa domos, secundùm superius commemorata testimonia, frangebant panem. Quòd etiam alia sententia Lucas declarat, dicens: Vna autem Sabbathi, cùm conuenissemus ad frangendum panem, & reliqua. Et relatio Maiorum est, ita primis tēporibus Missas fieri solitas, sicut modò in Parasceue Paschæ (in quo die apud Romanos Missæ non aguntur) communicationem facere solemus, id est, præmissa oratione Dominica, & sicut ipse Dominus noster præcepit, cōmemoratione passionis eius adhibita eos corpori Dominico communicasse & sanguini, quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, amplius aucta sunt à Christi cultoribus officia Missarum, quòd vel pax præstita latius terminos propagauit Ecclesiæ, vel Sanctorum copia, vsu facta est conualescente frequentior. Quod & in sacrarum ædium constructione vel ornatibus ita prouenisse, iam diximus: non quòd aliqui sequentium, Apostolis fuerint scientia vel religiositate maiores: sed quia illi maximè curabant, ab infidelitate ad fidem, à tenebris homines ad lucē vocare, & in veritate stabiles reddere, ipsa facilitate religionis, meliùs quod volebant, rudibus persuadere potuerunt. Vndè etiam (sicut legitur) credentes primi de gētibus, legalium pondere mandatorum deprimi noluerunt. Multi itaque apud Græcos & Latinos Missæ ordinem, vt sibi visum est, statuerunt. Et Romani quidem vsum obseruationum à beato Petro principe Apostolorum accipientes, suis quique temporibus, quæ congrua iudicata sunt, addiderunt. Quorum morem ideò in sacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia & tanti magisterij ex apice Apostolico primordijs clarent, & nulla per orbem Ecclesia, æquè vt Romana, ab omni fæce hæreseon cunctis retro temporibus pura permansit. Ambrosius quoque Mediolanensis Episcopus, tam Missæ quàm cæterorum dispositionem officiorum, suæ Ecclesiæ* & alijs Liguribus ordinauit. Quæ & vsque hodiè in Mediolanensi tenentur Ecclesia. Igitur ordinem Missæ Romanæ, vt possumus, exequamur. Antiphonas ad introitum dicere, Celestinus Papa xlv. instituit, sicut legitur in gestis Pontificum Romanorum, cùm ad eius vsque tempora, ante sacrificium lectio vna Apostoli tantùm, & Euangelium legeretur. Litaniæ autem quæ sequuntur, id est, Kyrie eleison & Christe eleison, à Græcorū vsu sumptæ credū ur: quia & Græca sunt verba, & ea ipsi Græci sæpius in suis iterant Missis. Hymnum autem Angelicum, in quo paucis verbis, quædam ab Angelis circa Natiuitatem Dominicam, in laudem Dei sunt prolata, sequētes sancti patres ad communem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis laudationem, dulcissimas & congruentissimas dictiones addiderunt, vt sicut eius principium à cælestibus est ordinatum ministris, ità etiam tota eius series diuinis esset plena mysterijs. Illum, inquam, hymnū ante sacrificium dici, Telesphorus ix. Romanorum præsul cōstituit, vt ad tantæ sanctitatis celebrationem, congregatorum animi Angelicæ modulationis dulcedine mulcerentur. Sed in hoc loco quæri potest, Si idem hymnus huius Papæ temporibus ante sacrificium cœpit dici: cur longo tempore post sub Cæle-

stino legatur, tantùm ante sacrificium lectionem Apostoli & Euangelium præcessisse, vt ille necessariò de Psalmis Dauid Antiphonas, quæ ante ipsas lectiones cantarentur, præposuisse videatur? Vbi respondendum est, vel constitutum quidem fuisse à Thelesphoro, vt idem Hymnus in capite Missæ diceretur, sed apud posteros ipsam eius constitutionem intermissam, donec à sequentibus plenius totus ordo Missæ componeretur: vel ita statutum ab eo, vt ipse hymnus in summis festiuitatibus & à solis Episcopis vsurparetur, quod etiam in capite libri Sacramētorum designatum videtur, & ideò scriptum esse, vsque ad tempora Cælestini ante sacrificium lectiones tantum habitas: vt subintelligatur, quàmuis ille hymnus interdum ante missas diceretur, vt prædiximus nō fuisse tamen, quòd iugiter in omnibus Missis ab omnibus sacerdotibus ante lectiones poneretur, antequàm idem Cælestinus antiphonas ad introitum dicendas instituit: vel ita potuit euenire, vt idem Cælestinus, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus, & reliqua ante sacrificium docuerit dicere, quòd nihilominus hymnus Angelicus dici potest, quia principium eius Esaias Propheta Seraphim pronunciasse commemorat: sed ab imperitis quibuslibet in eodem loco, vbi Telesphorus dicitur hymnum Angelicum ante sacrificium posuisse additum sit, Gloria in excelsis Deo, putantibus nullum alium intelligi hymnum Angelicum, nisi quem Angeli nato Domino cecinerunt. Quæ verba id est, Gloria in excelsis Deo, si non essent posita in capitulo Telesphori, non nasceretur quæstio suprascripta, & intelligeretur hymnus Angelicus ille, qui ante actionem cantatur. Huic assertioni videtur illud suffragari, quòd legitur, Symmachum liij. Romanorum præsulem cōstituisse, vt omni Dominica, vel Natalitijs Sanctorum, Gloria in excelsis Deo, diceretur. Aut enim (sicut prædiximus) illum hymnum Telesphorus non apposuit, aut si fecit, statutum illius longo tempore imperfectum remansit. Orationes, quas Collectas dicimus, quia necessarias earum petitiones compendiosa breuitate colligimus, id est, concludimus, diuersi auctores, vt cumque videbatur congruum, confecerunt. Solebant enim non solùm inter officia Missæ, verum etiam in alijs orationibus conuenientibus, & collocutionibus, quo cæteris aderant eminentiores, breui oratione opus concludere. Quod & in Sanctorum patrum exemplis agnoscimus, dum alij alios honorificentiæ causa, orationes colligere postulabant. Et venerabilis doctor Augustinus in quibusdam sermonibus suis ad populum, ita terminauit locutionem, vt diceret extremò, Conuersi ad Dominum. Vbi intelligitur, oratione subiuncta, communem petitionem ad Dominum direxisse: Sicut etiam nunc solent sacerdotes in conclusionibus nocturnæ vel diurnæ synaxeos, orationes breues, id est, Collectas subiungere. Sunt enim tales, vt non alibi quàm circa sacrificij celebrationem, sint dicendæ. Sunt verò aliæ, quibus & in officio Missæ, & non minus in alijs locis possumus vti. Crescente autem (sicut prædiximus) religionis cultu diuinæ, crescebat etiam paulatim orationum & officiorum Ecclesiæ compositio, multis & ex summa scientia, & ex mediocri, & ex minima addentibus, quæ congrua rebus explicandis videbantur. Ideoque credimus Concilijs, Carthaginensi & Mileuitano statutum, vt preces & orationes à quibuslibet compositæ, nisi probatæ fuissent in Concilio, non dicerentur. Nam & Gelasius Papa in ordine L I. ita tam à se, quam ab alijs compositas preces, dicitur ordinasse. Et Galliarum Ecclesiæ suis orationibus vtebantur, quæ & adhuc à multis habentur. Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur * incerta, & sensus integritatem non habentia, curauit beatus Gregorius rationabilia quæque coadunare, & seclusis his, quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, composuit librum qui dicitur Sacramentorum, sicut ex titulo eius manifestissimè declaratur: In quo si aliqua inueniuntur ad hunc sensum claudicantia, non ab illo inserta, sed ab alijs minus diligentibus posteà credenda sunt superaddita.

Liber Sacramentorum à Gregor.

Lectiones Apostolicas, vel Euangelicas, quis ante celebrationem sacrificij primùm statuerit, non adeò certum est. Creditur tamen à primis successoribus Apostolorum eandem dispensationem factam, ea præcipuè causa, quia in Euangelijs eadem sacrificia celebrari iubentur: & in Apostolo, qualiter celebrari debeant, docetur: Et vt ante sanctissimæ * actionis mysterium, ex Euangelio salutis, & fidei suæ recognoscerent fundamentum: & ex Apostolo, eiusdem fidei & morum Deo placētium caperent instrumentum. Anteponitur autem in ordine, quod inferius est dignitate, vt ex minoribus animus audientium ad maiora sentienda proficiat, & gradatim ab imis ad summa conscendat. Statim autem Anastasius xlj. Papa, vt quotiescunque sanctum Euangelium recitaretur, sacerdotes non recti, sed curui starent, vt videlicet humilitatem, quæ à Domino docetur, etiam corpore demonstrarent. Videtur autem, non alias lectiones ante Euangelium fuisse tunc positas, nisi tantùm Apostoli Pauli, quas solùm nominauit, qui gesta Pontificum scripsit, cùm Antiphonarum mentionem subiunxit, Quod ante non fiebat, nisi tantum Epistola beati Pauli Apostoli legebatur, & sanctū Euangelium. Quod etiam sanctus Damasus Papa ad Hieronymum scribens, penè eisdem verbis ostendit. Et fortasse imprimis solius Pauli lectiones eo loco legebantur. Posteà autem omnibus latius augmentatis, aliæ lectiones, non tantùm de nouo, verùm etiam de veteri (prout festorum ratio poscebat) intermixtæ sunt Testamento.

Epistola & Euangeliū cur legūtur.

id est, canonis.

Nec mirum videri debet, quòd paulatim aucta narrantur officia, dum adhuc multa in rebus necessarijs defuissent: Cùm videamus vsque hodie, & lectiones & collectas, & diuersas laudum species, iam penè abundantibus omnibus, superaddi, vt & in hoc illud Propheticum videatur impleri: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Sed videndum est (sicut beatus Augustinus ait) vt ea cantentur, quæ scripta sunt vt cantentur: Responsoria, & Alleluia, quæ ante Euangelium cantantur, deinde adiuncta videntur, postquàm antiphonæ ad ingressum dici expirarunt, quæ & videntur prohibita Canonibus Hispanorum, qui longo post tempore sunt constituti. In illis enim iubetur, nè aliquis hymnus inter lectionem Apostolicam, & Euangelium in ordine Missæ ponatur. Ex quo intelligitur, id aliquos tentasse tunc temporis, sed propter nouitatem rei, studium eorum nondum fuisse à quibusdam receptum. Quod tamen posteà vsu Romano commendatum, ad omnes Latinorum peruenit Ecclesias.

Paulatim aucta officia.

Dan. 12.

Graduale & Alleluya.

Symbolum quoque fidei Catholicæ, rectè in Missarum solennijs post Euangelium recensetur, vt per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam: per Symbolum autem, ore confessio fiat ad salutem. Et notandum, Græcos illud Symbolum quod nos ad imitationem eorum intra Missas adsumimus, potiùs quàm alia, in cantalinæ dulcedinem ideò transtulisse, quia Constantinopolitani Concilij proprium est, & fortasse aptius videbatur modulis sonorum, quàm Nicænum, quòd tempore prius est. Et vt contra hæreticorum venena, in ipsis etiam Sacramentorum celebrationibus, medicamenta apud regiæ suæ vrbis sedem confecta, fidelium deuotio replicaret. Ab ipsis ergò ad Romanos ille vsus creditur peruenisse. Sed apud Gallos & Germanos, post deiectionem Felicis hæretici, sub gloriosissimo Carolo Francorum Rectore damnati, idem Symbolum latiùs & crebriùs in Missarum cœpit officijs iterari. Concilio quoque Toletano statutum est, omni Dominica idem Symbolum secundùm morem Orientalium Ecclesiarum recitari: vt priusquam Dominica dicatur oratio, fides vera manifestus testimonium habeat, & ad corpus Christi

Symbolum non Nicænum, sed Constantinopolitanū est.

Felix Episcopus sub Carolo Magno de hæresi damnatus Frācfordiæ.

ac sanguinem prælibandum, pectora populorum purificata accedant. In eiusdem loci Concilio statutum

Hymnus trium puerorum.

est, vt etiam hymnus trium puerorum, ad Missam omni Dominica in pulpito cantaretur. Quod Romani, propter multiplicitatem officiorum, non faciunt, nisi quatuor per annum diebus, quibus lectionum XII. numerus adimpletur. Offertorium, quod inter offerédum cantatur, quàmuis à prioris populi consuetudine in vsum Christianorum venisse dicatur: tamen quis specialiter addiderit officijs nostris, apertè non legimus, sicut & de antiphona, quæ ad communionem dicitur, possumus fateri: cùm verè credamus, priscis temporibus patres sanctos silentio obtulisse vel communicasse, quod etiam hactenus in sabbatho sancto Paschæ obseruamus. Sed sicut supradictum est, diuersis modis & partibus per tépora decus processit Ecclesiæ, & vsque in finem augeri non desinet. Traditur deniq; B. Gregorium, sicut ordinationem Missarum & Consecrationum, ita etiam cantilenæ disciplinam, maxima ex parte in eam, quæ hactenus quasi decentissima obseruatur, dispositionem perduxisse, sicut & in capite Antiphonarij commemoratur. Sciédum autem, quosdam inordinatè offerre, qui attendentes numerum oblationum potiùs, quàm virtutem Sacramentorum, sæpè in illis transeunter offerunt Missis, ad quas persistere nolunt. Rationabilius si quidem est ibi offerre, vbi velis persistere, vt qui munus Domino obtulisti, offeras pariter pro eodem munere suscipiendo postulationem deuotam. Non enim fructra in actione dicitur, Qui tibi offerunt: non dicit, Qui obtulerunt, vt intelligamus eos persistere debere in offerendo, donec oblata ad hoc perueniant, ad quod oblata sunt. Sed & in hoc error non modicus videtur, quòd quidam se non posse aliter plenam cõmemorationem eorũ facere, pro quibus offerunt, nisi singulas oblationes, pro singulis offerant, vel pro viuis & defunctis non simul æstimant immolandum, cùm verè sciamus, vnum pro omnibus mortuum, & vnum panem esse & sanguinem, quem vniuersalis Ecclesia offert. Quòd si cui placet, pro singulis singulatim offerre: pro solius deuotionis amplitudine, & orationum augendarum delectatione id faciat, non autem pro stulta opinatione, qua putet vnum Dei Sacramentum non esse generale medicamentum. Quodammodò enim in fide imperfectus est, qui putat Dominum non discernere, quando vna petitione pro multis rogatur, quid cui sit necessè: vel fastidire eum æstimat, cùm eadem oblatio nunc pro vno, nunc pro alio exhibetur. Præfationem actionis, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deindè humanæ vocis supplicatio, cælestium virtutum laudibus admitti deposcitur, vel ipsam actionem, qua conficitur sacrosanctum corporis & sanguinis Dominici mysterium, (quam quoque Romani Canonem, vt in Pontificalibus sæpiùs inuenitur, appellant) quis primus ordinauerit, nobis ignotum est: Auctam tamen fuisse, non semèl, sed sæpiùs, ex partibus additis intelligimus: quia & præfatio in quibusdam festis aliter, quàm diebus quotidianis dicitur: Et interdùm non ipsa mutatur, sed inseruntur in medio speciales quarumdam rerum commemorationes. Actio verò siue Canon ex eo cognoscitur maximè per partes compositus, quòd nomina sanctorum, quorum ibi communio & societas flagitatur, duobus in locis posita reperiuntur. Non enim verum est, quod quidam dicunt, Ideò duos ordines nominum ibi factos, quia posteriùs positi nondùm coronati fuissent, cùm priores in illo Canone ponerentur, cùm sciamus Ioãnem Baptistam, ipsis Apostolis non tãtùm parem tempore, verùm & priorem: Stephanum vero parem, & vtrumque ante Apostolos coronatum. Cæteros quoque, qui in sequenti ordine numerantur, eisdem fuisse temporibus, quibus fuere, qui priùs sunt positi. Vndè constat, sequentes Ecclesiæ Doctores, antiquis Patrum statutis, quæ congrua visa sunt, addidisse, vt sicut religiosorum aucta est multitudo, ità & religionis crescerent instituta. Primam verò partem Canonis prædicti, ex eo vel maximè antiquam esse cognoscimus, quia in eo ordo Apostolorum non ita est positus, sicut in emendatioribus Euangelijs inuenitur. Quòd ideò fortasse euenit, quia pars illa prius composita est, quàm Euangelia ad eam veritatem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigerentur. In prioribus enim editionibus (vt Hieronymus testis est) non solùm Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiam verborum & sententiarum erat confusa commixtio. Alexander, septimus Papa in numero, miscuit passionem Domini in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Quod cum ita de eo in Pontificalibus scriptum sit, dubium videtur, vtrùm ille eam tantùm partem actionis, qua passio Domini commemoratur, ordinauerit, vel totam à capite vsque ad ipsum locum. Sed huic secundæ æstimationi videtur contrarium, quòd in ea parte sancti nominantur, qui & ante illum, & qui post illius tempora longè fuerunt: nisi dicamus, ab illo eos tantùm, qui ante illum fuerunt, commemoratos: Cæterorum vero nomina, suis quæque temporibus, ab aliis superimmissa. Vndè & ipsius nomen Alexandri in sequenti ordine reperitur. Gregorius verò (de quo superius sæpiùs fecimus mentionem) augmétauit in precatione Canonis, Diesq; nostros in tua pace disponas: Vbi quidam volunt intelligi, totam ab eo loco canonis consequentiam, vsque in finem, per illum fuisse compositam. Cui sensui repugnare videtur, quod passio Domini, quam Alexander eidem precationi inseruit, post hos versus habetur. Vndè nonnulli credunt, non ampliùs Gregorium, quàm illas tres petitiones, id est, pro pace temporum, & ereptione ab æternis supplicijs, & consortio sanctorum obtinédo, prioribus superaddidisse statutis. Leo quoque xlvij. loco apud Romanos Pontificatum agens, constituit, vt intra Actionem sacrificij diceretur, Sanctum sacrificium, & reliqua. De hoc etiam quæri potest, vtrum ab eo loco, quæ sequuntur addiderit, vel ipsa tantùm verba, id est, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, eo loco intermiscuerit. Quod quia manifestè non legimus, nolumus diffinire. Ex hoc tamen apparet, Gregorium, qui longè post Leonem fuit, non totum Canonem, ab eo loco quo sua inseruit, vsque in finem composuisse. Gregorius deinde iij. eiusdem nominis Papa, faciens oratorium in Basilica beati Petri in honorem omnium Sanctorum, & quotidiana ibidem officia, ac Missas in eorum venerationem constituens celebrari, pariter instituit in Canone à sacerdote dicendum: Quorum solemnitas hodiè in conspectu tuæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster, toto in orbe terrarum: quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est Canoni, qui generaliter dicitur, adnotatum, Actio dicitur ipse Canon, quia in eo sacramenta conficiuntur Dominica. Canon verò eadem actio nominatur, quia in ea est legitima & regularis Sacramentorum confectio. Sequitur oratio Dominica, cum appositionibus congruis. Vna enim præcedens, eam fiduciam prædicat, qua Dominum creatorem, patrem dicere præsumamus: altera subsequés explicat, quo modò, & à quibus malis, per Dominum nos liberari petamus. Quæ oratio Dominica, quia priùs quàm cætera, in consecratione sacrificiorum assumpta est, in expletione eiusdem sacratissimæ actionis digne ponitur: vt per hanc purificati, qui communicaturi sunt, quæ sanctè confecta sunt, dignè ad salutem veram percipiant. Pacem ante communionem dari, Innocentius Papa decretis suis instituit: scilicet, vt quod in oratione sancta sub sponsione remissionis permittimus, pacatos nos ipso opere demonstremus. Agnus Dei in confractione corporis Domini, à clero & populo decantari Sergius lxxxvj. Romanorum Antistes

Offertoriũ & antiphona communionis.

Cãtus Gregorianus.

Offerentes non debent abire ante Missæ actionem.

Vna oblatio Missæ pro multis fieri potest.

Offerre singulatim pro singulis quo modo liceat

Actio seu canõ Missę.

Duo ordines sanctorũ nominũ in canone.

constituit, vt dum præparatur ad dipensandum corpus Dominicum, rogent accepturi, quatenus ille, qui pro eis oblatus est innocens, faciat eos salubriter pignora salutis æternæ percipere. Porrò quòd Canones præcipiunt, eum ad pacem non accedere, qui non communicat, quidam sic intelligunt: Quòd non debeat pacem accipere quis in alijs Missis, nisi in quibus communicat. Alij verò volunt, illum tantùm à pace prohiberi, qui iudicio sacerdotali à communione suspensus est. Illum autem, qui quadam ratione * illo tempore differt communicationem, cùm tamen non sit extra communionem, non debere à pacis gratia separari, nè humilitas eius, grauiorum criminum suspicione notetur. Et quia de communicandi varietate quædam præmisimus, hoc addendum videtur: Esse quosdam, qui semel in die communicare, etiam si pluribus interfuerint Missis, pro dignitate Sacramentorum sufficere credant: Esse verò alios, qui sicut in vna, sic in omnibus quibus affuerint Missis, in die communicare velint. Quorum neutros culpandos existimo, quia sicut Augustinus ait de his, qui quotidiè cōmunicant, & illis qui rariùs, istos reuerentia sanctarum retrahit rerum, illos verò amor salubrium inuitat sacramentorum. Nam & ipse sacerdos, quoties in die Missas facit, communicare non omittit. Quòd si non faciat, Canonico est feriendus iudicio. Et hoc non est mirū, ita de sacerdote intelligi, cùm Cōcilijs, Cæsaraugustano & Toletano, cōmuniter sit statutū de omnibus, vt qui acceperit Eucharistiā, & nō sumpserit, quasi sacrilegus repellatur. Est autem legitimū tēpus cōmunicandi, ante vltimam orationem, quæ dicitur ad complendum: Quia eius petitio maximè pro eis est, qui communicant. Vndè etiam eorum, qui per singulas Missas communicare volunt, accendi videtur voluntas. Quia per totam Missam pro eis quàm maximè, & quasi nominatim oratur, qui ibi offerunt atque communicant. Possumus autem & debemus (vt eadem sancta Missarum celebratio, non paucis, sed multis prodesse credatur) dicere: cæteros in fide & in deuotione offerentium & communicantium persistentes, eiusdem oblationis & communionis dici & esse participes. Quamuis autem, cùm soli sacerdotes Missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis esse cooperatores, pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam Responsionibus sacerdos exequitur: tamen fatendum est, illam esse legitimam Missam, cui intersunt sacerdos, respondens, offerens, atque communicans, sicut ipsa compositio precum, euidenti ratione demonstrat. Statutum est autem Aurelianensi Concilio, vt populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa. Quæ benedictio intelligitur illa vltima sacerdotis oratio.

De tempore Missæ. Cap. 23.

TEmpus autem Missæ faciendæ, secundùm rationem solennitatum, diuersum est. Interdum enim ante Meridiem, interdum circa nonam: aliquando ad vesperam, interdum noctu celebratur. Nam Telesphorus Papa constituit, vt nullo tempore ante horæ tertiæ cursum, vllus præsumeret Missam celebrare: qua hora Dominus noster, secundùm Marci Euangelium crucifixus asseritur. Inter hæc notandum, neque ieiunandum in Dominicis & festis maioribus, vti non cogit necessitas, sicut & canones ostendunt: nec in diebus ieiuniorum, vel vnquam post meridiem, Hymnum Angelicum, id est, Gloria in excelsis Deo, * vel Alleluya dicendum, nisi in duobus sabbatis Paschæ & Pentecostes, quæ specialibus mysterijs adornantur.

De Vasis & Vestibus sacris. Cap. 24.

VAsa quoque, quibus præcipuè nostra Sacramenta imponuntur & consecrantur. Calices sunt & Patenæ. Calix dicitur à Græco nomine κύλιξ. Patena à patendo, quod patula sit. Ampulla, quasi parum ampla. Zepherinus Rom. Pontifex xvj. patenis vitreis Missas celebrare cōstituit. Tum deindè Vrbanus xviij. Papa, omnia ministeria sacrata, fecit argentea, & patenas *25. In hoc sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum, decus succreuit Ecclesiæ. Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus. Si liceret in vasis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus vtebantur: Nunc è contra, lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Syluester Papa constituit, Sacrificium altaris non in serico, non in panno tincto celebrari, nisi tantùm lineo è terra procreato: sicut corpus Domini Iesu Christi in syndone munda sepultum est. Vestes etiam sacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ sunt ornatum. Nam primis temporibus communi indumento vestiti, Missas agebant, sicut & hactenus quidam Orientalium facere perhibentur. Stephanus autem xxiiij. constituit, sacerdotes & Leuitas vestibus sacratis in vsu quotidiano non vti, nisi in Ecclesia tantùm. Et Syluester ordinauit, vt diaconi Dalmaticis in Ecclesia vterentur, & pallio linostimo eorum læua tegeretur. Et primo quidem sacerdotes Dalmaticis ante casularum vsum induebantur: posteà verò cùm Casulis, vti cœpissent, Dalmaticas diaconibus concesserunt. Ipsos tamen Pontifices eis vti debere, ex eo clarum est, quòd Gregorius vel alij Romanorum præsules, alijs Episcopis earum vsum permiserunt, alijs interdixerunt. Vbi intelligitur non omnibus tunc fuisse concessum, quod nunc penè omnes Episcopi, & nonnulli Presbyterorum sibi licere existimant, id est, vt sub Casula, Dalmatica vestiantur.

*for. 4. &c.

Dictum celebre Bonifacij mart.

Sacrarum vestiū vsus.

Dalmaticæ.

Statutum est autem Concilio Bracarensi, Nè sacerdos sine orario celebret Missam. Addiderunt in vestibus sacris alij alia, vel ad imitationem eorum, quibus veteres vtebantur sacerdotes, vel ad mysticæ significationis expressionem. Quid enim singula designent, quibus vtimur nunc, à prioribus nostris satis expositum est. Numero autem suo antiquis respondent: Quia sicut ibi tunica, superhumeralis linea, superhumerale, rationale, balteus, feminalia, tiara, & lamina, sic hîc dalmatica, alba, mappula, orarium, cingulum, sandalia, casula, & pallium. Vndè sicut illorum extremo soli Pontifices, sic horum vltimo summi tantùm pastores vtuntur.

Additio in vestibus sacris.

Numerus vestiū veteris & noui Testamenti.

De horis Canonicis, & genuum flexione, De Hymnis item & Cantilenis, & incrementis eorum. Cap. 25.

PRæmissis his, quæ de ordine Missæ videbantur dicenda, de Canonicarum statutis horarum, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum est, multa post reuelationem Euangelij, tempora transisse, antequam ita ordinarentur quarumdem per diem & noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur. In veteri autem testamento legimus, quasdam certas orationis horas, vt tempus matutini & vespertini sacrificij. Et quod Daniel legitur ter in die genu in oratione flexisse, non absque ratione fecisse credendum est. In nouo quoque, non tantùm orandi, sed etiam genua flectendi, copiosa reperiuntur exempla. Nam Dominus Iesus Christus ante passionem suam, procidens in faciem suam, adorauit Patrem. Et Stephanus, positis genibus, pro lapidantibus exorauit. De Bartholomæo etiam legitur Apostolo, quòd centiès in die, centiès in nocte flexerit genua. Quamuis autem geniculationis morem tota seruet Ecclesia, tamen præcipuè huic operi Scotorum insistit Natio: quorum multi pluribus, multi paucioribus, sed tamen certis vicibus, & dinumeratis per diem vel noctem genuflectentes, non solùm pro peccatis deplorandis, sed etiam pro quotidianæ deuotionis expletione, studium istud frequentare videntur. Quibus autem horis vel temporibus inter publica officia sine genuum flexione orandum sit, Canones loquuntur, id est, in Dominicis & festis maio-

Institutio horarū Canonicarum.

Exod. 29.

Dan. 6.

Luc. 22.

Act. 7.

Natio Scotorū in geniculationibus præcellit.

Quibus diebus geniculari nō licet.

ribus & Quinquagesima, iuxta quos Canones, publicè pænitentes, semper genua flectere debét. Horæ igitur Canonicæ, quamuis omnes rationali auctoritate celebrentur, & nihil in eis obseruetur, quod non exépla vel dicta Sanctorum patrũ confirment, tamen quædã manifestioribus sunt dedicatæ documentis, vt ipsum Dominum nostrum, in oratione legimus pernoctâsse: Paulum quoque & Silam noctis medio orasse in carcere, terræmotus ostendit. Circa tertiam in Apostolos orantes Spiritus sanctus descendit. Hora sexta Petrus ascendit in cœnaculum, vt oraret: itemque cum Ioanne in templum ad horam orationis nonam, in qua etiã oranti Cornelio Angelus apparuit. Testis enim etiam Philo, primitiuam apud Alexandrinos Ecclesiam inter alia bona, hymnos ante Gallicantus lucanos celebrasse. Ex his itaque & similibus intelligimus, apud multos horas, quæ & nunc celeberrimæ sunt, obseruatas: sed non ea distributione Psalmorum vel orationum, qua nunc vtimur. Quam & circa tempora Theodosij senioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus causis. Ambrosius enim Mediolanensis (vt in libris confessionum suarum, beatus Augustinus testatur) hymnos diuinæ laudationis populo componens, persecutionem Iustinæ Augustæ, rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (sicut etiam in vita ipsius Ambrosij scribitur) Antiphonæ, Hymni & Vigiliæ, in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Hilarius quoque Pictauiensis hymnos composuit. Et de Gelasio Papa scribitur, quòd tractatus & hymnos in morem B. Ambrosij composuerit. Damasus verò constituit, vt psalmi die noctuq; canerentur per omnes Ecclesias vel Monasteria: & præcepit hoc Episcopis & presbyteris. Deindè Ioannes Constantinopolitanus primus auxit in nocturnis hymnis orationes, ob hanc vel maximè causam: Arriani extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Arriano dogmate compositas, decantabant: Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis Antiphonis, per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam Ecclesiam concurrebant. Cúmque hoc crebrò, quasi ad vituperationem Orthodoxorum, facere non cessarent, (Frequenter enim etiam hoc cãtabant: Vbi sunt, qui dicunt tria virtute vnum?) tunc Ioannes, nè simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis: quatenus & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergò Ioannis nimis vtile, cum turba periculisque finitum est. Hæc in decimo libro Historiæ Ecclesiasticæ, quæ Tripartita dicitur, ità inserũtur: in quibus & hoc subnectitur paulo inferius: Dicendum tamen est, vndè sumpsit initium, vt in Ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ, tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem quomodò Antiphonas sanctæ Trinitati dicebant & Hymnos: Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ, & ex hoc ad cunctas transiuit Ecclesias. Notandum autem, Hymnos dici non tantum qui metris, vel rhythmis decurrunt, quales composuerunt Ambrosius, Hilarius & Beda Anglorum pater, & Prudentius Hispaniarum Scholasticus, & alij multi: verùm etiam cæteras laudationes, quæ verbis conuenientibus, & sonis dulcibus proferũtur. Vndè & liber Psalmorum, apud Hæbreos liber hymnorum vocatur. Et quamuis in quibusdam Ecclesijs hymni metrici non cantentur, tamen in omnibus generales Hymni, id est, laudes dicuntur. Cantandos etiam illos, qui legitimè componuntur, Toletani auctoritas Concilij ostendit, inter alia sic dicens: Et quia à nonnullis magno studio, in laudem Dei atque Apostolorum, & martyrum triumphos, compositi esse noscuntur, sicut sunt hi, quos beatissimi Doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt: Quos tamen quidam specialiter reprobant, eo quòd de scripturis sanctorum Canonum, vel Apostolica traditione non existunt. Respuant ergò & illum Hymnum ab omnibus * compositum, quem quotidiè publico priuatóque officio, in fine omnium Psalmorum dicimus: Gloria & honor patri & filio & spiritui sancto, in secula seculorum, Amen. Sed & ille Hymnus, quem nato in carne Christo, Angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: reliqua quæ ibi sequuntur, Ecclesiastici Doctores composuerunt. Ergò nec ipsi in Ecclesijs canendi sunt, qua in sanctarum scripturarum libris non inueniuntur. Componuntur Missæ siue preces vel orationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantãtur in Ecclesia, vacant omnia officia Ecclesiastica. His verbis ostenditur, multa in Ecclesia nouiter componi, quæ non sint (si à fide veritatis non abhorreant) abijcienda. Porrò hymni metrici ac rhythmici, in Ambrosianis officijs dicuntur, quos etiam aliqui in Missarum solennijs, propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdùm assumere consueuerunt. Traditur siquidem, Paulinum Foriuliensem Patriarcham, sæpiùs & maximè in priuatis Missis, circa immolationem Sacramentorum, hymnos vel ab alijs, vel à se cõpositos, celebrasse. Egò verò crediderim tantum tantequæ scientiæ virum, hoc nec sine auctoritate, nec sine rationis ponderatione fecisse. In officijs quoquè, quæ beatus Benedictus Abbas, omni sanctitate præcipuus, ordinauit, hymni dicuntur per horas Canonicas, quos Ambrosianos ipse nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos. Sciendum tamen, multos putari ab Ambrosio factos, qui nequaquam ab illo sunt editi. Incredibile enim videtur, illum tales aliquos fecisse, quales multi inueniuntur, id est, qui nullam sensus consequentiam habentes, insolitam Ambrosio in ipsis dictionibus rusticitatem demonstrant. Dicendum verò de hymno, qui ob honorem sanctæ & vnicæ Trinitatis officijs omnibus interseritur, eum à sanctis patribus aliter atque aliter ordinatum. Nam Hispani (sicut superiùs commemorauimus) ità eum dici omnimodis voluerunt. Græci autem, Gloria patri & filio & spiritui sancto, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Latini verò, eodem ordine & eisdem verbis hunc hymnum decantant, addentes tantùm in medio, Sicut erat in principio. Pro quibus etiam particulis, quidam Græci minùs sapientes, Latinos, proximis ante nos temporibus, calumnijs impetere conati sunt. Intelligimus tamen nos in hoc non errare, credita consempiternitate gloriæ patris & filij & spiritus sancti: paritérque scientes, quod Romani firmissimi fidei seruatores, remotis cæteris compositionibus, hunc huius hymni tenorem non aliter suscepissent, nisi eum purum ab omni errore cognouerint: Affirmant siquidem multi, hymnum istum Niceni concilij sacratissima sanctione prolatum, vt omnibus officijs, & orationibus intermixtus, & fidem coæternæ Trinitatis inculcet, & in singulis petitionibus ipsa confessio meliùs fauorem diuinæ exauditionis obtineat. Hunc itaque hymnum, nonnulli omnibus penè Psalmis, & interdùm incisionibus Psalmorum coaptant: Responsorijs verò paucioribus, vt illi qui statuta patris Benedicti in horis sequuntur Canonicis. Romani eum in Psalmis rariùs, in responsorijs crebriùs iterant. Sanè versum, qui in capite omnium (præter Missas) officiorum, quæ horis Canonicis exhibentur, dici solet, id est, Deus in adiutorium meum intende, & rel. Patres antiqui suis collationibus inueniuntur statuisse omnibus, non tantùm officijs, sed etiam operibus præmittendum, vt inuocatio diuinæ opitulationis, initio cuiuslibet actionis assumpta, faci-

Exempla Christi & Sanctorum

Lucæ. 6.
Act. 16.
Act. 2. 10. & 3.

Vide Euseb. lib. 2. c. 17. in hist. Ecc.

Hymni S. Ambrosij.

Hilarij.
Gelasij.
Damasi.
Ioan. Chry.

Hymni Arrianorum.

Antiphonæ ab Ignatio institutę.

Compositores hymnorum metricorum.

liorem faciat & postulandi constantiam, & obtinendi virtuté. In Agendis autem mortuorum, & circa passionis Dominicæ solennitatem, inchoationes & expletiones officiorum, non vt in cæteris fiunt: tristitiæ videlicet significandæ causa, nisi aliquo grauiori decreto. Quia verò tanta est in ipsis diuersitas officijs, non solùm pro varietate gentium ac linguarum, verùm etiam in vna gente vel lingua, pro temporum mutatione, vel magistrorum studiosa institutione: vt si velim cuncta replicare, quæ de hac multiplicitate iam legimus, magis onerosus, quàm profructuosus, videar auditoris: Omittam igitur quæ infinita sunt, hoc tantùm affirmans, quod plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanum orbem seruatur, post antiquitatem multis temporibus euolutam, institutus, & ad omnem eminentiam sanctæ religionis est dilatatus. Crescête enim fidelium numero, & hæresim pestilentia multipliciùs pacem maculante Catholicam, necesse erat augeri cultum veræ obseruationis: vt & clarior religio accedentium ad fidem animos inuitaret, & auctior cultus veritatis constantiam Catholicorum aduersùs inimicos ostenderet. Intantùm denique vel cantilenæ, vel Psalmodiæ memoriter exercédæ vsus erat rarus apud priores, vt de nouissimis penè Romanorum Præsulibus, & qui nec ducentis annis nostra tempora præcesserunt, quasi memorabile quiddam & singulare scribatur, si qui eorum in rebus prædictis eminentiores ceteris viderentur. Hormisda enim in ordine LIIII. Clerum composuit, & Psalmis erudiuit. Leo LXXXII. & Benedictus post eum proximus, itemque Sergius LXXXVI. Psalmodia & cantilenæ scientia floruisse dicuntur. De Gregorio autem III. velut in auditum quiddam & nouum refertur, quod omnes Psalmos memoriter tenuerit. Vbi intelligi datur, paucos priorum ità Psalterium didicisse. Solebant enim Psalmos, æquè vt cæteras scripturas, partim etiam lectitando, suis officijs inserere. Quod si diligenter aduertas, multis scripturarum documentis apparet. Ordinem autem cantilenæ, diurnis seu nocturnis horis dicendæ, B. Gregorius plenaria creditur ordinatione distribuisse, sicut & suprà de Sacramétorum diximus libro: cùm multi ante, siue post eum Orationes, Antiphonas, vel Responsoria composuerint. Nam & de Antiphonarum inchoate superiùs diximus: & Responsoria ab Italis primùm inuenta traduntur, vel Ambrosio videlicet, vel alij noua diuinarum laudum augmentatione gaudenti. Et quia Gallicana Ecclesia, viris non minùs peritissimis iustructa, sacrorum officiorum instruméta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officijs immixta dicuntur, quæ plerique & verbis & sono se à cæteris cantibus discernere posse fateantur. Sed priuilegio Romanæ sedis obseruato, & congruentia rationabili dispositionum apud eam factarum persuadente, factum est, vt in omnibus penè Latinorum ecclesijs, consuetudo & magisterium eiusdem Sedis præualeret: Quia non est alia traditio æquè sequenda, vel in fidei regula, vel in obseruationum doctrina. Est etiam ille ordo officiorú laudabilis, quem beatus Pater Benedictus monachis constituit obseruandum, scilicet, vt qui proposito à cæteris discernuntur, etiam cótinuæ seruitutis penso, aliquid amplius cæteris persoluere studeant. Quam dispositionem ideò à pastoribus Ecclesiarum non interdici putamus, quia & vicina est auctoritati Romanæ: Et quia B. Gregorius vitam egregiè patris Benedicti describens, regulam ab eo cóscriptam, in qua idem officiorum ordo habetur, collaudans sua auctoritate, statutis eius fauere videtur. Sunt tamen, qui nescio qua præsumptione, non ea velint constitutione vti, volentes pigritiam vel proteruitatem suam illo excusare permissu, quo sanctissimus vir per humilitatis suæ magnitudinem videtur concedere, vt si cui displicuerit distributio eius, quam fecit, Psalmorum, ordinet: si aliter melius iudicauerit, quasi quiddam melius possint, suoque ordini congruentius inuenire, quàm ille, qui spiritu omnium Sanctorum dicitur plenus fuisse. Psalmos autem, cùm secundùm lxx. Interpretes Romani adhuc habeant, Galli & Germanorum aliqui, secundùm emendationem, quam Hieronymus pater de lxx. editione composuit, Psalterium cantant. Quam Gregorius Turonensis Episcopus à patribus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Ecclesias transtulisse. Cantilenæ verò perfectiorem sciêtiam, quam penè iam tota Francia diligit, Stephanus Papa, cùm ad Pipinum patrem Caroli Magni (in primis in Franciam) pro iustitia sancti Petri à Longobardis expetenda, venisset, per suos clericos, petente eodem Pipino, inuexit, indéque vsus eius longè latéque conualuit.

Psalterium Gallicanum

De Baptismi incremento & mersione, & causis baptizandorum. Cap. 26.

DE Baptismo etiam dicenda sunt aliqua, quod præfiguratum in transitu maris rubri vel Iordanis manifestè, secretius autem alijs multis figuris præfiguratum cognoscitur. Hoc Ioannes primus initio nouæ gratiæ ad fidem Christi conuersis ostendit, non sua adinuentione, sed diuina constitutione prouisum, sicut ipse testatur, dicens: Qui misit me baptizare in aqua, & reliqua. Baptizauit autem non in remissionem peccatorum, quod Christi baptismo agit consueuit: sed in pænitentiam, dicens in eum, qui venturus erat, vt crederent, hoc est, in Iesum. De quo etiam testimonium perhibuit, dicens: Ego quidem vos baptizo in aqua in pænitentiam. Qui autem post me venturus est, fortior me est: cuius non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Et planè dignum erat, vt in noua generis humani, per aduentum filij Dei in carne, saluatione, nouum panderetur purificationis mysterium: quatenus sicut sacerdotes Leuitici generis, lauari consueuerant ante oblationem carnalium hostiarum: ita omnes Christiani nominis hæredes, (qui dicuntur regale sacerdotium) lauacro spiritali à peccatorum labe mundati, offerant Deo hostias spiritales in odorem suauitatis. Sciendum autem, primò simpliciter in fluuijs vel fontibus baptizatos credêtes. Ipse enim Dominus noster Iesus Christus, vt in nobis idem consecraret lauacrum, in Iordane baptizatus est à Ioanne, & sicut alibi legitur: Erat Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Et Philippus Euangelista eunuchum baptizauit in fonte, quem reperit in via. Sicut autem supra ostendimus, crescente processu temporum, religionis honore institutionum Ecclesiasticarum vsque ad plenitudinem decus creuisse: ita & huius mystici lauacri, gradatim per temporum augmenta, in maius celebratio creuit. Addiderunt alij Chrismatis vnctionem, quam ex veteri sumptam consuetudine, nemo qui dubitet: cùm primis temporibus impositione manuum baptismum confirmari soleret, quod in Samaria fecisse Petrum legitur & Ioannem. Quæ confirmatio & tunc ad primos Ecclesiæ pastores pertinuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vndè in Canonibus sæpè interdicitur Presbyteris, nè Chrisma conficiant, neque baptizatos in fronte consignent: quod solis debetur Episcopis. Testantur hoc decreta Innocentij papæ, & statuta Syluestri: quia & ipse instituit, vt presbyter baptizatum Chrismate liniat, propter occasionem transitus mortis. Quòd si à Diacono, vel quolibet alio homine baptizatus, casu ante confirmationem transierit, credendum non est perire propter hoc, quia sub fide qua credidit, poterit esse saluus, si eum post commissa peccata non perimant. Lege Concilij Eliberitani decreta. Alij addiderunt in Baptismatis Sacraméto Exorcismos, alij consecrationem fontis, alij salis vel saliuæ infusionem, alij Catechumenorum ordinabilem instructionem, alij scrutinia diligentissimè ad tantú mysterium præparationis statuerunt. Sed & multa alia,

Exod. 14. Iosu. 3.

Baptismus Ioannis.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Lauacrum regenerationis.

1. Petr. 2.

Simplex olim baptismus.

Ioan. 3.

Act. 8.

Chrismatis vnctio.

Act. 8.

Multa ad baptismi solemnitatem addita.

quæ & exēplis diuinorum actuum, vel dictorum inuenta ſunt, & congruentiſſimis ſpiritalium profectuū ſignificationibus plena noſcuntur: ſicut copioſa priorum de eiſdem rebus documenta demonſtrant. Celebratur autem ipſum baptiſma verum, non niſi in nomine ſummæ Trinitatis, quod & Dominus ipſe oſtendit, & Canones Apoſtolorum docent. Vndè quicumque vel ab hæreticis in Trinitate baptizantibus, vel ab alio quolibet homine, ſub appellatione legitima eiuſdem ſanctæ Trinitatis fuerit baptizatus, rebaptizari non debet, nè inuocatio ſummæ diuinitatis adnullari videatur: ſed Chriſmate & manus impoſitione, quod imperfectum erat, perfici debet. Hoc in Canonibus & decretis patrum frequens habetur. Legitur quoque in vltimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, quòd Athanaſius adhuc puer, inter cæuos baptiſmatis ſimilitudinē per ludum exercuerit. Alexandrum etiam Alexandriæ præſulem, cognita interrogatione Baptiſtæ & reſponſione baptizatorum, & cæteris, quæ quamuis per ludum, tandem iuxta noſtram religionem geſta ſunt, nō rebaptizandos iudicaſſe, ſed viſitatis Eccleſiæ confirmandos myſterijs. Concilio quoque Eliberitano, fidelibus plenum baptiſma habentibus, in neceſſitate baptizare permittitur. Victor etiam xv. Romanorum Pontifex conſtituit, vt neceſſitate faciente, liceat vbi inuentum fuiſſet, ſiue in flumine, ſiue in mari, ſiue in fontibus, Chriſtianæ credulitatis confeſſione clarificata, quicumque ex gentilitate veniens, baptizaretur. In hoc tamen & ſimilibus non tribuitur quibuſcumque baptizandi indiſcreta licentia, cùm Concilio Carthaginen. mulieres prohibeantur baptizare: ſed demonſtratur per hæc vbi ineuitabilis neceſſitas poſſit, meliùs baptizari vbicumque & à quocumque in nomine Trinitatis, quàm periclitantem, ſine remedio deperire. Vndè etiam tempora baptizandi legitima in talibus neceſſitatibus obſeruanda non ſunt: ſed iuxta decreta Leonis, ægritudine, perſecutione, obſidione & naufragio periclitantibus, ſemper eſt ſuccurrendum: Et Concilio Gerundenſi, vnius diei infans, ſi in diſcrimine ſit, baptizari iubetur. Eos autem, de quibus incertū eſt, id eſt, qui nullo teſtimonio probare poſſunt, ſe eſſe baptizatos, ex Concilio Carthaginen. & decretis Leonis diſcimus, baptizari debere. Illos verò, qui baptizatos ſe quidem nouerunt, ſed in qua profeſſione ignorant, eiuſdem Leonis Papæ decreta, ſub manus impoſitione ſuſcipiendos conſtituūt. Tempora autem baptizandi legitima, Paſcha & Pentecoſte præfiguntur, ſecundùm decreta Siricij, Leonis vel Gelaſij Epiſcoporum, quamuis Concilio Gerundenſi Natalis Domini & Paſcha ponantur. Alij quoque in Epiphania Domini baptizare voluerunt, quia eo tempore Dominum noſtrum traditur baptizatum, quod & ipſum ab alijs prohibetur. Quia verò ſecundùm Apoſtolum in morte Saluatoris baptizamur, & ipſe Dominus intraturos regnum cælorum, ex aqua & Spiritu renaſci debere præmonſtrat, cōgruè à præſulibus Romanorum, hæc duo tempora ſola ad celebrationem præfixa ſunt baptizatis, id eſt, Paſcha & Pentecoſte: quorum vno, Paſſio Domini & reſurrectio: altero, Aduentus celebratur Spiritus ſancti. Alij trinam immerſionem volunt, in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, vt in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur, & Romanorum conſuetudo obſeruat. Alij vnam, propter diuinitatis vnitatem contendunt, vt in Concilio Toletano pleniſſimè habetur: vbi etiam commemoratur, quòd B. Gregorius interroganti ſuper hoc Leandro, inter cætera ita reſponderit, quia in vna fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ Sacramenta ſignamus, vt dum tertiò ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri, neque ob hoc aliquid obſiſtit, baptizandū ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus ſubſiſtentiis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poterit, infantem baptiſmate ter, vel ſemel mergere, quando & in tribus merſionibus perſonarum Trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Quæ ſingularis merſio quamuis tunc ita Hiſpanis complacuit, dicentibus, Trinam merſionem ideò vitandam, quia hæretici quidam diſſimiles in Trinitate ſubſtantias dogmatizare auſi ſint, ad conſubſtantialitatem S. Trinitatis negandam: tamen antiquior vſus præualuit, & ratio ſupradicta. Si enim omnia deſerimus, quæ hæretici in ſuam peruerſitatem traxerunt, nihil nobis reſtabit: cùm illi in ipſo Deo errantes, omnia quæ ad eius cultum pertinere viſa ſunt, ſuis erroribus quaſi propria applicarint. Notandum autem, non ſolùm mergendo, verùm etiam deſuper fundendo, multos baptizatos fuiſſe, & adhuc poſſe ita baptizari, ſi neceſſitas ſit, ſicut in paſſione B. Laurentij quendam vrceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet euenire, cùm prouectiorum grāditas corporum in minoribus vaſis hominem tingi non patitur. Notandum deindè, primis temporibus, illis ſolummodò baptiſmi gratiam dari ſolitam, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc peruenerant, vt ſcire & intelligere poſſent, quid emolumenti in baptiſmo conſequendum, quid confitēdum atque credendum, quid poſtremò renatis in Chriſto eſſet ſeruandum. Refert ſiquidem venerabilis pater Auguſtinus de ſeipſo in libris confeſſionum ſuarum, quòd penè vſque ad xxv. annorum ætatem catechumenus perdurarit: & ea videlicet intentione, vt per hanc temporis moram, de ſingulis edoctus, ad eligendum quodlibet libero duceretur arbitrio: & deferueſcentibus lubricæ ætatis incendijs, melius quod ſequēdum erat, ſeruare potuiſſet. Sed augeſcente diuinæ religionis diligentia, intelligentes Chriſtiani dogmatis amatores, peccatum Adæ originale non ſolos eos tenere obnoxios, qui ſuis operibus præuaricationem auxerunt, ſed etiam eos, qui ſine ſuis commiſſis: quia ſecundùm Pſalmiſtam, in iniquitatibus concepti & nati ſunt, immunes à peccato eſſe non poſſunt, dum de polluta radice, procedunt: vt meritò de omnibus dicatur per Apoſtolum, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Et de Adam, In quo omnes paccauerunt. Hoc ergò ſentientes ſanæ fidei ſectatores, nè perirent paruuli, ſi ſine remedio regenerationis gratiæ defungerentur, ſtatuerūt eos baptizari in remiſſionem peccatorum. Non ſicut hæretici quidam gratiæ Dei repugnantes, contendebant, nulla neceſſitate paruulos baptizari, quia nondum peccaſſent. Quòd ſi verum eſſet, vel non baptizandi erant, vel ſi extra neceſſitatem baptizarentur, imperfectum & non verum in eis erat baptiſmi ſacramentum, quod in Symbolo confitemur dari in remiſſionem peccatorum. Ergò quia omnes quos gratia Dei non liberat, pereunt in originali delicto, etiam qui ſui ſceleris non adiecerunt augmenta, neceſſariò paruuli baptizantur. Quod & S. Auguſtinus in libro de Baptiſmo paruulorum oſtendit, & Africana teſtantur Concilia, & aliorum patrum documenta quàm plurima. Ex hac igitur occaſione inuentum eſt, vt Patrini vel Matrinæ adhibeantur, ſuſcepturi paruulos de lauacro: & pro eis reſpondeant omnia, quæ ipſi per ætatis infirmitatem confiteri non poſſunt: Pariterque debet ſpiritalis pater vel mater ei, quem de fonte regenerationis ſuſcepit, cum ad intelligibilem peruenerit ætatem, inſinuare confeſſionem, quam pro eo fecit vt qui aliena confeſſione, ſicut paralyticus fide portantium meruit à peccatorum ſolui languore, ſtudeat ſaluti præſtitæ viuere non indignè, & ſua impleat executione quod illorum confeſſus eſt ore, ſi non vult ſaluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem Pater debet vel Mater de fonte, ſuam ſuſcipere ſobolem, vt ſit diſcretio inter ſpiritalem generationem,

Baptizati in nomine Trinitatis, non rebaptizantur.

Athanaſij baptiſmum per luſum puerorum.

Licētia baptizandi in neceſſitate.

Legitima tempora baptizādi Paſcha & Pentecoſte.

Rom. 6.

Ioan. 3.

Trina immerſio.

atque carnalem. Quod ſi caſu euenerit, non habebunt carnalis copulæ deinceps adinuicem conſortium, qui in communi filio, compaternitatis ſpiritale vinculum ſuſceperunt. Baptizandi ſunt itaque, non ſolùm per ætatem loquentes, & intelligentes quæ aguntur, ſed etiam nondum per ſe vel pro ſe loquentes. Sicut etiam Synodus Carthaginenſis baptizandos ſtatuit ægrotos, qui iam loqui non poſſunt, cùm voluntatis eorum teſtimonium, ſui dixerint, aut ipſi aliquibus ſignis comprobare potuerint. Mortuis verò Baptiſma vel Euchariſtiam dari, ſupradicti loci prohibetur Concilio: quãuis primis prædicationis Euangelicæ temporibus, tanti feruoris quidam in diuina credulitate referuntur fuiſſe, vt pro quibuſdam chariſſimis, ante annunciationem veritatis, vel baptiſmi perceptionem defũctis, baptizari ſtuderent. Quod Apoſtolus Paulus ad adſtruendam reſurrectionis fidem commemorat: Quia niſi crederentur reſurrecturi, ſtultum erat pro eis qui iam non exiſterent laborare.

De Decimis dandis. Cap. 27.

DEcimas Deo & ſacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, Iacob promiſſis inſinuat, deindè lex ſtatuit, & omnes doctores ſancti commemorant. Et profectò dignum erat, vt Iſraëlitæ decimas pecorum & frugum, & omniùm pecuniarum Domino darent: qui vt eos liberaret, decem plagis percuſſit Ægyptios, & in nouiſſima plaga primogenita cunctorum diſperdidit, gratiamque ſuis præſtitit, vt impetratis pecunijs ſpoliarent Ægyptum. De quibus decimis Auguſtinus Doctor mirabilis dicit: Decimæ ex debito requiruntur. Quid ſi diceret Deus? nempe, Meus es ô homo, mea eſt terra quam colis, mea ſunt ſemina quæ ſpargis, mea animalia quæ fatigas, meus eſt calor ſolis, & cùm omnia mea ſint, tu qui minus accomodas, ſolam decimam merebaris: Sed reſeruo tibi nomen, da mihi decimam. Si non dederis decimam mihi, auferam nouem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo nouem. Cùm itaq; Iudaicus populus, præceptum decimarum tanta diligentia obſeruaret, vt de minimis quibuſque oluſculis, ruta videlicet, mentha & cymino (vt ipſe Dominus teſtatur) decimas daret: cur non maiori ſtudio plebs Euangelica eadem impleat iuſſionem? cui & maior eſt numerus ſacerdotum, & ſyncerior cultus ſacramentorum? Ideò ergò dandæ ſunt decimæ, vt hac deuotione Deus placatus, largiùs præſtet quæ neceſſaria ſunt, ſicut ſuperiùs oſtendimus. Ac vt ſacerdotes & miniſtri Eccleſiæ cura & ſolicitudine neceſſitatũ corporalium, quibus ſine hæc vita tranſigi non poteſt, releuati, liberiores fiant ad meditationem diuinæ legis, & doctrinæ adminiſtrationem, atque ſpiritalis ſeruitij voluntariam expletionem: & vt munus populi, in quotidianam oblationem Domino immoletur, necnon ſecundùm ſtatuta Canonica, in ſuſtentationem pauperum, & reſtaurationem Eccleſiarũ proficiat. Quatuor enim partes iuxta canones fieri, de fidelium oblationibus debent: vt vna ſit Epiſcopi, altera clericorũ, tertia pauperum, quarta reſtaurationi Eccleſiarum ſeruetur.

De Litanijs agendis. Cap. 28.

LItanias, id eſt, Rogationes publicas (quas Maiores vocamus) Romani vna die denominata, id eſt, vij. Calend. Maij annuatim facere ſolent: Quas Gregorius Papa initio ordinationis ſuæ inſtituit, dum poſt aquarum inundationem inſolita, inguinaria & inſolitam lues; primò Pelagio Papa extincto, populum vaſtaret Romanum. Quia tunc eo modo ſeptena ordinauit Litaniam, ſicut Paulus in geſtis Longobardorum commemorat, vt precaturos Dominum, in ſeptem turmas diſtribueret: quo pietatem Domini multipliciùs implorarent. In primo choro fuit Clerus, In ſecundo Abbates omnes cum Monachis ſuis, In tertio omnes Abbatiſſæ cum congregationibus ſuis, In quarto omnes pueri, In quinto omnes Laïci, In ſexto omnes Viduæ, In ſeptimo omnes mulieres cõiugatæ. Triduanæ autem Litaniæ, quæ proximis diebus ante Aſcenſionem Domini, annuè per omnes Galliarum vel Germaniæ Eccleſias celebrantur, in Gallijs ſunt conſtitutæ. Temporibus ſiquidem Clodouei Regis Francorum, qui cum gẽte ſua primus Chriſtianus effectus eſt, dum ciuitas Viennenſium crebro terremotu ſubrueretur, & beſtiarum deſolaretur incurſu, Sanctus Mamertus eiuſdem ciuitatis Epiſcopus, eas legitur pro malis, quę præmiſimus, ordinaſſe. Quas Aurelianenſis Synodus & eo tempore iubet fieri, & ab opere ſeruili, vt pleniùs celebrentur, omnes vocare. Hiſpani autem, propter hoc quod ſcriptum eſt, Non poſſunt filij ſpõſi lugere, quàm diù cùm illis eſt ſponſus, infrà Quinquageſimã Paſchæ recuſantes ieiunare, Litanias ſuas poſt Pentecoſten poſuerunt, quinta, ſexta, & ſeptima ferijs eiuſdem hebdomadis, eas facientes. Alij eorum Idibus Decembribus triduanum ſtatuerunt ieiunium. Alij Calendis * Decembribus. Notandum autem, Litanias non tantùm dici illam recitationem nominum, qua Sancti in adiutorium vocantur infirmitatis humanæ: ſed etiam cuncta quæ ſupplicationibus fiunt, * orationes appellari. Litania autem ſanctorum nominum, poſteà creditur in vſum aſſumpta, quàm Hieronymus Martyrologium, ſecutus Euſebium Cæſareenſem, per anni circulum conſcripſit, ea occaſione ab Epiſcopis Chromatio & Eliodoro, illud opus rogatus componere, Quia Theodoſius religioſus Imperator, in Concilio Epiſcoporum laudauit Gregorium Cordubenſem Epiſcoporum, quòd omni die Miſſas explicans, eorum martyrum, quorum natalitia eſſent, nomina plurima commemoraret.

Litania minor iij. diebus Rogationum.

Mamertus Epiſcopus Viennenſis in Gallia.

Hiſpani.

Matt. 9.

* Nouemb.

Inuocatio ſanctorum in Litanijs.

* rogationes.

De Aqua ſparſionis. Cap. 29.

AQuam ſparſionis cum ſale benedici, & in habitaculis fidelium ſpargi, Alexander Papa conſtituit. Sicut enim populus prior legalibus inſtitutis deſeruiens, ſanguine luſtrabatur: itã nouus Chriſtianorum populus, Baptiſmi Sacramento renatus, dignè aqua benedicta adſpergitur, vt ſicut ſanguis agni in poſtibus ad repellendum percuſſorem ponebatur, ità myſterium aquæ, corpora & loca muniat renatorum.

Exo. 12. & 24.

De benedictione Cerei. Cap. 30.

CEreum autem benedici, non ſolùm in principalibus Eccleſijs, ſed etiam in parochijs Zoſimus Papa conſtituit. Quod ipſum Concilio Toletano oſtenditur, quoſdam Hiſpanorum obſeruaſſe, quoſdam neglexiſſe.

Comparatio Eccleſiaſticorum ordinum & ſecularium.

Cap. 31.

CIrca harum calcem rerum, placet inſerere quandam ſecularium atque Eccleſiaſticarum comparationem dignitatum: quamuis non neſciam, ordinationes poteſtatum & officiorum, tanta diuerſitate pro varietate gentium, locorum & temporum perplexas, vt de eis vix aliquid certi poſſit exponi. Quotus enim quiſque eſt, qui ſe ſcire fateatur, quibus, (non dico Aſſyriorum, Medorum & Macedonum, ſed vel Romanorum, quod notius & proximius nobis eſt) Imperium diſtributum fuerit & ordinatum adminiſtrationibus & officijs: cùm per longitudinem temporum, aliæ poteſtates, alijs mutatæ ſint, aliæ ſubditæ, aliæ additæ, vt ipſa inſtabilitate rerum, humanum eſſe & temporarium comprobetur, quod quadam inconſtantia, & in maius extenditur, & in minus contrahitur? Omiſſis ergò incertis, quæ notiora ſunt, inuicem comparemus: vt oſtendamus ordinationes mundanæ ſapientiæ, in ſpiritalem Eccleſiæ vniuerſalis rempublicam ſacris diſtinctionibus commutatas, in ſimilitudinem antiquæ hiſtoriæ, qua vel pecuniæ Ægyptiorum, in vſum tabernaculi, vel Cedri de Libano cæſi, in templi ædificationem profeciſſe. Raab quoque & Ruth & Achior, in numerum populi Dei tranſlati narrantur. Sicut autem gens Ro-

Magna ſeculariũ poteſtatum diuerſitas.

Ro. Pontifex in Eccleſia ſupremus monarcha.

Exod. 11. 3. Reg. 5. Ioſu. 2. Ruth. 4. Iudit. 6. Alij Patriarchæ.

manorum, totius orbis monarchiam tenuiſſe fertur: ità ſummus Pontifex in ſede Romana, vicem beati Petri gerens, totius Eccleſiæ apice ſublimatur. De quo Sardicenſi Concilio ſtatuitur, cunctorum ſtatuta ad eum referri debere, idque obſeruandum, quod ipſe ſtatuerit. Sicut verò ſummus ſæculi principatus, non tantùm apud Romanos, verùm etiam apud aliarũ partium gentes interdùm fuit: ità & aliæ Eccleſiæ, dignitati ſedis Romanæ conſociãtur, id eſt, Antiochẽſis in Aſia, Alexandrina in Africa. In Concilio enim Niceno, harum trium priuilegium Eccleſiarum, cæteris omnibus anteferendum oſtenditur: ſed poteſt trium locorum eminentia, ad vnam dignitatẽ referri: Quia in duobus horum ipſe Petrus ſedit, Tertium nihilominus, id eſt, Alexandriam, per Marcum filium ſuum & Euangelium, quod ex ore eius ipſe Marcus deſcripſerat, ſuam effecerat ſedem. Similiter intelligendum de Principatibus ſeculi, quòd quamuis in diuerſis orbis partibus, per tempora ſua fulſerint, tamen ad ius Romanum, quaſi vnum apicem poſtremò omnes penè relati ſunt. Comparetur ergò Papa Romanus Auguſtis & Cæſaribus. Patriarchæ verò Patricijs, qui primi poſt Cæſares, in Imperiis fuiſſe videntur: Ità & iſti, qui ſatis pauci ſunt, primi poſt trium ſedium præſules habentur. Deindè Archiepiſcopos, qui ipſis Metropolitanis præminent, Regibus conferamus. Metropolitanos autem ducibus comparemus, Quia ſicut duces ſingularum ſunt prouinciarum, ità & illi in ſingulis prouincijs ſinguli ponuntur. Vndè in Chalcedonenſi Concilio iubetur, Nè vna prouincia in duos Metropolitanos diuidatur. Quod Comites vel perfecti in ſeculo, hoc Epiſcopi cæteri in Eccleſia explent. Fertur enim in Orientis partibus, per ſingulas vrbes & præfecturas, ſingulas eſſe Epiſcoporum gubernationes. Sicut Tribuni militibus præerãt, ità Abbates Monachis, athletis ſpiritalibus præeſſe noſcuntur. Quemadmodum ſunt in palatijs præceptores vel comites palatij, qui ſecularium cauſas ventilant, ità ſunt & illi, quos ſummos Cappellanos Franci appellant, Clericorum cauſis prælati. Cappellani minores ità ſunt, ſicut hi, quos Vaſſos Dominicos Gallica conſuetudine nominamus. Dicti ſunt autem primitùs Cappellani, à cappa beati Martini, quam Reges Francorum, ob adiutoriũ victoriæ, in prælijs ſolebant ſecum habere: quam ferentes & cuſtodientes, cum cæteris Sanctorum reliquijs Clerici, cappellani cœperunt vocari. Porrò ſicut Comites quidam miſſos ſuos pręponunt popularibus, qui minores cauſas determinent, ipſis maiora reſeruent: ità quidam Epiſcopi coepiſcopos habent, qui in rebus ſibi congruentibus, quæ iniunguntur, efficiunt. Centenarij, qui & centenariones, vel vicarij, qui per pagos ſtatuti ſunt, Preſbyteris plebium, qui Baptiſmales Eccleſias tenẽt, & minoribus Preſbyteris præſunt, conferri queunt. Decuriones vel Decani, qui ſub ipſis vicarijs quædam minora exercent, minoribus Preſbyteris titulorum poſſunt comparari. Sub ipſis miniſtris centenariorum, ſunt adhuc minores, qui Collectarij quaterniones, vel duumuiri poſſunt appellari: quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores. Sunt autem ipſa vocabula, ab antiqua conſuetudine mutuata, in qua officia prælatorum, dicebantur ex numero ſubiectorum: Vt ſunt Chiliarchi Græcè, Latinè millenarij, centenarij vel centuriones, Pentacontarchi, vel quinquagenarij: Decani, vel decuriones, Quaterniones, duumuiri. Ad horum ſimilitudinem ſunt Diaconi & ſubdiaconi, Preſbyterorum adiutores in verbo, Baptiſmo & quotidiano officio. Sunt etiam archipreſbyteri, in Epiſcopis Canonicorum curam gerentes. Habent & poteſtates ſeculi conſiliarios in domeſticis, & liberorum Pædagogos ſuorum, habent ipſi procuratores rei familiaris: Similiter in quibuſdam Eccleſijs Archidiaconos, quos familiæ reſpicit gubernatio. Sunt in ſecularibus quæſtionarij, id eſt, qui reos examinant: Sunt in Eccleſia Exorciſtæ, dæmonum excluſores. Habent aulæ potentium ianitores, habet & domus Dei oſtiarios: Habet mundus veredarios, commentarienſes, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores: habet Eccleſia acolytos, lectores, cantores, atque Pſalmiſtas. Cæterùm ex vtriuſque ordinis coniunctione & dilectione, vna domus Dei conſtruitur, vnum corpus Chriſti efficitur, cunctis membris officiorum ſuorum fructus mutuæ vtilitati conferentibus, dum oculus eſt in ſapientibus, qui veram lucem & percipiunt & inſinuant: os in doctoribus, auris in beneuolis auditoribus, naſus in diſcretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in proficientibus, venter in compatientibus, humeri in labrorum toleratoribus, & cuncta in cæteris: vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed ſi gloriatur vnum membrum, congaudeant omnia membra: ſi contriſtatur vnum, cuncta condoleant. Iſta conuenientia euſque tenenda eſt, donec occurramus omnes in virum perfectum, vt ſit Deus omnia in omnibus.

Cõparatio inter ſeculares & Eccleſiaſticas poteſtates.

Cappellani vndè dicti.

Coepiſcopi

CONCLVSIO LIBELLI.

GRaui pondere tandem ſolutus, & vtinam tã profectuoſo quàm magno, in fine concluſionis lecturos obteſtor, nè quod obedientia ſubij, iſti tribuant temerarię pręſumptioni. Fateor enim, me nec reperiſſe cuncta, quæ dilucidare cupiui, nec cuncta poſuiſſe, quæ reperi: cùm & rerum magnitudo ſciendi cupiditatem ſuccenderet, & diuerſitatum confuſio faſtidij nimietatem præberet. Habebit tamen in his lectoris mei curioſa veſtigatio, & ſi non copiam ſatietatis qua delectetur, qualemcunque tamen cauſam inquiſitionis, qua melius exerceatur.

Explicit Vualafridi Strabonis liber de Eccleſiaſticarum rerum exordijs & incrementis.

BERNONIS AVGIENSIS ABBATIS,

DE QVIBVSDAM REBVS AD MISSAE OFFICIVM PERTINENTIBVS LIBELLVS, CVIVS HÆC SVNT CAPITA.

Qualiter priscis Apostolorum temporibus Missarum celebritas ageretur. Cap. I.

IGITVR in exordio nascentis Ecclesię non eo, quo nunc, modo vel ordine sacra celebrabantur Missarum solennia, teste etiam beatissimo Gregorio Papa, qui inter multa quæ constituit vtilia, cùm in celebratione Missarum, tunc etiam in vario Ecclesiasticarum rerum vsu, ad conficiendum corpus & sanguinem Christi, orationem Dominicam fecit decantari, sicut de eo scriptum est: Orationem Dominicam mox post Canonem super hostiam censuit recitari. De hoc & de aliis cum quosdam murmurare sentiret, piissimus Pater inter alia nô dedignatus est huiusmodi rationem reddere, dicens: Orationem Dominicam idcircò mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodò orationem, oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionem, quam Redemptor noster composuit, super eius corpus & sanguinem non diceremus. Sed crescente statu religionis, simul accreuit decus Ecclesiastici honoris. Attamen ipsum canonem non vnus solus totum composuit, sed per tempora aliud alius interposuit vel adiecit, sicut de hoc sanctissimo Papa legimus: In Canone apposuit, Diésque nostros in tua pace dispone, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. De Alexandro quoque Papa, qui à B. Petro septimus erat in ordine, ita legimus: Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Leo Papa constituit, vt intra actionem sacrificij diceretur, Sanctum sacrificium, & cętera. Deinde Gregorius tertius eiusdem nominis Papa, faciens oratorium in basilica sancti Petri Apostoli in honorem omnium Sanctorum, quotidiana Missarum solennia ibidem celebrare constituit, paritérq; in Canone à Sacerdote dicendum ordinauit: Quorum solennitas hodiè in conspectu tuæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster, toto in orbe terrarum. Quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est canoni, qui generaliter dicitur, adnotatum. Hæc de canone, qui & actio dicitur, dicta sunt: nunc de cæteris quæ Dominus dederit, videamus. Cælestinus Papa constituit, vt Psalmi Dauid centum quinquaginta ante sacrificium psallerentur in ordine Antiphonarum ex omnibus, quod anteà non fiebat, nisi tantùm epistola B. Pauli recitabatur, & sanctum Euangelium. Litaniæ, id est, kyrie eleyson, Christe eleyson, quæ sequûtur, à Græcorum vsu sumptæ creduntur. Orationes autem, quas Collectas dicimus, à diuersis auctoribus compositæ creduntur, à Gelasio præsule Romano, & beato Gregorio Papa. Vnde & in vita ipsius legimus: Sed & Gelasianum codicem de Missarum solenniis, multa subtrahens, pauca conuertens, nonnulla superadiiciens, in vnius libelli volumine coarctauit. Quod volumen librum Sacramentorum prætitulauit. Et fortasse primis temporibus solius Pauli Epistolæ legebantur, postmodum intermixtæ aliæ lectiones sunt, nô tantùm de nouo, verùm etiam de veteri, prout solennitatum ordo poscebat, testamento. Vbi notandum, vt sicut sanctum Gregorium, quicunque has vel has cantilenas composuisset libri Sacramentorum & Antiphonarum: ita & beatum Hieronymum credimus ordinatorem lectionarij, vt ipsius testatur prologus appositus in capite eiusdem Comitis: (sic eum appellauit.) Posteà cùm Gradalia & Alleluia inter Apostolicam & Euangelicam lectionem cœperunt frequentari, Hispani quasi nouitate rei perculsi, multùm restiterunt, dicêtes: In quibusnam Hispaniarum Ecclesiis laudes post Apostolum decantantur, priusquàm Euangelium prædicetur, dum Canones præcipiant, post Apostolum non laudes, sed Euangelium annunciare. Præsumptio enim est, vt anteponant ea, quæ sequi debent. Nam laudes ideò Euangelium sequuntur, propter gloriam Christi, quæ per idem Euangelium prædicatur. Verumtamen ex auctoritate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, posteà est côstitutum, vt responsoria & Alleluia canantur ante sanctû Euangelium. Iidem etiam in Toletano statuerunt concilio, vt hymnus trium puerorum omni Dominico die, & in solennitatibus martyrum in pulpito decantetur: quod tamen Romani minimè faciût, nisi quater in anno, his sabbatorum diebus, qui prætitulâtur, In duodecim lectionibus. Symbolum quoq; fidei catholicę post Euangelium recitatur, vt per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam, per Symbolum autem ore confessio fiat in salutem. Quod tamen non secundum Nicenum concilium, sed secundùm Constantinopolitanum canimus translatum. Concilio quoque Toletano statutum est, id omni die Dominico secundùm morem Orientalium ecclesiarum decantari.

Con. Tole. 4. cap. 11.

Rom. 10.

Conc. Tole. 3. cap. 11.

Agnus Dei, in confractione corporis Domini, à clero

& à populo Sergius Papa dici conſtituit. Offertorium, quod inter offerendũ cantatur, quãuis à prioris populi conſuetudine in vſum Chriſtianorũ veniſſe dicatur, tamen quis ſpecialiter addiderit, apertè nõ legimus, quémadmodum de illo Angelico hymno, Sanctus, Sanctus, Sanctus: vel de illa antiphona, quæ poſt communioné dicitur, fateri poſſumus, cùm veraciter credi poſſit, priores Sanctos ſilentio obtuliſſe vel communicaſſe, quod etiã hactenus in ſabbato S. Paſchæ ſolemus obſeruare. Quanquàm non deſint, qui affirment* Xiſtum Papam, ſupradictum hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ad Miſſam addidiſſe. Verùm in his omnibus eſt attendendum, quia ſicut ſapientiſſimus Papa Gregorius librum Sacramentorum diligentiſſimè ad veritatis lineam correxit, ita muſicæ quoque modulationis harmoniam ſatis vtiliter compoſuit ac ordinauit.

De Gloria in excelſis. *Cap.* 2.

NVnc ſtylus ad mouendam quæſtionem ſeſe vertat, ad quam totus hactenus ſermo habitus intendebat, videlicet, cur non liceat omni die Dominico vel natalitiis Sanctorum, preſbyteros illum hymnum canere, quem nato in carne Domino Angeli cecinêre, dicentes: *Gloria in excelſis Deo.* Quòd ſi conceſſum eſt illum cantare in Paſcha ſecũdùm prætitulationem Miſſalis, non multo minùs licitum puto in natiuitate Domini, quando primùm cœpit audiri ab hominibus in terris, qualiter ab Angelis canebatur in cœlis. Proferãt contradictores in medium, vbinam ſit à ſanctis Patribus, vel ab ipſo ſanctiſſimo Papa Gregorio interdictũ, & ſi ad hæc reſpondere non valemus, meritò manus damus. Quiſquis enim vult ex ſacræ ſcripturæ auctoritate aliquid confirmare, debet ex prophetarum oraculis, Apoſtolorum dictis, antiquorum Patrum conciliis, necnon & eorum ſcriptis vel geſtis, & quod omnibus his maius eſt, ex ſancti Euangelij veritate locum oſtendere, vnde velit ſententiam ſuam corroborare. Vnde ſolemus dicere, Scriptum eſt in illo, & in illo loco: & legimus in decretis Pontificum, vel in tali concilio, in illo capitulo: Sed cùm ſanctũ Gregorium nuſquam legamus ipſum hymnum interdixiſſe, liceat noſtros quoque teſtes idoneos introducere, quo eorum teſtimonio poſſit probari, vtrumnam iure debeat decantari. Nam cùm ſcriptum ſit, In ore duorũ aut trium teſtium ſtat omne verbum, priùs proferam duos, deinde multos. Denique Teleſphorus Papa à beato Petro octauus, conſtituit, vt ante ſacrificium hymnus diceretur Angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis Deo. Qualiter eius debeat credi teſtimonio, teſtatur martyrium quod ſuſtinuit pro Domino. De Symmacho quoq; Papa ita legimus: Hic conſtituit, vt omni die Dominica vel natalitiis martyrum, Gloria in excelſis, hymnus diceretur. Cuius ſanctitatis vir iſte fuerit, de bonis eius operibus, quæ fecit, ex libro Dialogorum legere volentibus, ſatis liquebit: Vbi beatus Papa Gregorius narrat, quòd quidam Paſchaſius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diaconus, cùm tanti meriti apud Deum eſſet, vt quidam dæmoniacus tacta eius poſt mortem Dalmatica, à dæmone ſit liberatus: tamen quia tanti Pontificis ordinationi reſtitit, cuidam religioſo viro in purgatoriis pœnis cõſtitutus, non per ſomnium, ſed viſibiliter apparuit, ac pro qua culpa hæc pateretur, innotuit. Ecce de hoc hymno Angelico duo teſtes inuenti ſunt idonei, qui à nemine, vt puto, poſſunt refelli. Quòd ſi adhuc tertius quæritur, non iam vnius, ſed ſexaginta epiſcoporum in medium profero teſtimonium, qui in quarto Toletano concilio, in nomine Domini congregati, tam ſuper hoc, quàm ſuper aliis huiuſmodi hymnis promulgauerunt decretum cap. 12. De hymnis, inquiunt, etiàm canendis & ſaluatoris & Apoſtolorum habemus exẽplum. Nam & ipſe Dominus hymnum dixiſſe perhibetur, Matthæo Euangeliſta teſtante: Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti. Et Paulus Apoſtolus ad Epheſios ſubſcripſit, dicens: Implemini ſpiritu ſancto, loquentes vobis in pſalmis & hymnis & cantici[s] ſpiritualibus. Et quia cernebant nonnullos in Eccleſi[is] eos hymnos ſpernere, qui humano ingenio videbantu[r] in laudem Apoſtolorum & martyrum triumphos compoſiti eſſe, vehementer arguebant eos huiuſmodi verbis, dicentes: Reſpuant & illum ergo ab hominibu[s] compoſitum, quem quotidiè publicõ priuatóque officio in fine omnium pſalmorum dicimus: Gloria, hono[r] patri & filio & ſpiritui ſancto in ſecula ſeculorum. Amen. Pro quo nos canimus, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto vſq; in finẽ. Et poſt hæc inferunt. Nã & ille hymnus quem nato in carne Chriſto angeli cecinerũt, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, angelicus eſt: Reliqua quæ ibi ſequũtur eccleſiaſtici doctores cõpoſuerunt. Ergo nec ipſi in eccleſiis canẽdi ſunt, quia in ſanctarũ ſcripturarum locis non inueniuntur. Componũtur Miſſæ ſiue preces, vel orationes ſiue commendationes, ſeu manus impoſitiones, ex quibus ſi nulla decantãtur in eccleſia, vacãt officia omnia eccleſiaſtica. Et paulò pòſt: Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudem Dei compoſitos, nullus noſtrorum vlteriùs improbet, ſed pari modo * Gallia Hiſpaniáq; celebrent, ſintq; excõmunicatione plectendi, qui hymnos reiicere fuerint auſi. Vnde ſanctus Pater Benedictus iubet nos monachos ad omnes regulares curſus celebrare hymnos, quos ille vocat Ambroſianos. Ad hæc poteſt aliquis dicere, tunc tẽporis Gallos & Hiſpanos in Miſſarum ſuarum celebritate nondum habuiſſe vſum ſanctæ Rom. Eccleſiæ. Quod & nos non negamus. Teſtatur hoc Abbas Hilduuinus, vir in diuina lege adprimè eruditus, in ea epiſtola quam ad *Ludeuuicum Imperatorem direxit pro paſſione ſanctorum martyrum Dionyſij & ſociorum eius. vbi inter alja, quæ ſuæ narrationi videbantur congrua, hæc adiecit: Cui adſtipulari videntur antiquiſſimi & nimia vetuſtate penè conſumpti Miſſales libri, continẽtes Miſſæ ordinem more Gallico, qui ab initio receptæ fidei vſus in hac Occidentali plaga eſt habitus, vſquequò tenorem, quo nunc vtitur, Romanum ſuſcepit. In noſtri quoq; monaſterij archiuo habetur Miſſalis longè aliter ordinatus, quàm Romanæ Eccleſiæ ſe habeat vſus. Et quod iis omnibus maius eſt, cùm vna ſit fides, cur ſuper Miſſarũ celebratione, Galliarũ Eccleſiæ à Romana diſcordent, Auguſtino requirenti, Gregorius reſpondit: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit enutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in qualibet eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & Anglorũ Eccleſiæ, quæ adhuc noua eſt, ad fidẽ inſtitutione præcipua, quæ de multis Eccleſiis colligere potuiſti, infundas. Non .n. pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amãda ſunt. Ex ſingulis ergò quibuſq; eccleſiis, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, eligas, & hæc quaſi vaſculo collecta, apud Anglorũ mentes in conſuetudinem vertas. His ſatis inſtruimur exẽplis, nil nos delinquere, ſi ea, quæ ex auctoritate Põtificũ, qui illum ſanctum virum tẽpore præceſſerunt, inſtituta ſuſcepimus, & vel ex Gallicanarũ Eccleſiarũ, aut Hiſpanicarum vſu mutuauimus, fideli deuotione ſeruamus, imitantes ipſius beatiſſimi Pape prædicandam humilitatem. Qui cùm reprehenderetur à quibuſdam, quòd aliarum eccleſiarum morem ſequeretur, inter alia fatetur, dicens: Si quid boni vel ipſa, videlicet Conſtantinopolitana, vel altera Eccleſia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibebo, in bono imitari paratus ſum. Stultus eſt enim, qui in eo ſe primum exiſtimat, vt bona, quæ viderit, diſcere contemnat. Nã ſi ideò, vt ſæpè dictum, illum Angelicum hymnũ prohibemur in feſtiuis diebus canere, eò quòd Romanorum presbyteri non ſolent eum canere, poſſumus ſimili modo poſt Euangelium Symbolum reticere, quod Romani vſque ad hæc tempora diuæ memoriæ Henrici Imperatoris, nullo modo cecinerunt. Sed

Matt. 5.

Tol. con. 2. pa. 730.

Matt. 26.

Eph. 5.

ab eodem interrogati, cur ita agerent, me coram assistente, audiui eos huiusmodi responsum reddere, videlicet, quòd Romana ecclesia non fuisset aliquando vlla hæreseos fæce infecta, sed secundùm sancti Petri doctrinam, in soliditate Catholicæ fidei permaneret inconcussa: & ideò magis his necessarium esse illud Symbolum sæpiùs cantando frequentare, qui aliquando vlla hæresi potuerunt maculari. At dominus Imperator non antea desiit, quàm omnium consensu id domino Benedicto Apostolico persuasit, vt ad publicam Missam illud decantarent. Sed vtrùm hanc consuetudinem seruent adhuc, affirmare non possumus, quia certum non tenemus. Eo etiam modo possunt abijci multa, quæ post Sancti Gregorij tempora causa decoris videntur * adducta, cùm ecòtrariò psalmista dicat: Adijciam super omnem laudem tuam. Et mirum valdè videtur, cùm certa sit ratione discretum, quid soli liceat episcopo, non autem presbytero: videlicet, vt ad Episcopum pertineant ordinationes clericorum, dedicationes ecclesiarum, sacri Chrismatis confectio, ad dandum Spiritum paraclitum sacra impositio manuum, quid aliud esse possit in sacramentis diuinis, quod non sit presbyteris commune cum episcopis, præcipuè cùm id quod excellentissimum est in omnibus sacramentis, sanctum videlicet corpus & sanguinem Christi, quotidiè sicut Episcopi, ita & conficerent presbyteri, nec sanctius sit illorum, quàm istorum. Vnde sanctus Hieronymus dicit de ijsdem presbyteris: Hi nàmque in benedictione cum episcopis consortes sunt mysteriorum, ac nulla in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter vos & episcopos credenda distantia est, quia & Eucharistiam pridem per presbyteros benedictam, si necessitas exegerit, accipere debent. Et post pauca: Nam si quis ad iniuriam reuocat, vt putet non debere se accipere Eucharistiam, quam presbyter benedicit, is profectò peruersus est, credens Deum duo corpora habuisse, vnum maius, aliud minus: quòd episcopus conficit maius, quòd presbyteri minus: qui Christum ita diuidit, Deo iniuriam facit. Super hæc omnia cùm in capite libri Missalis, quando presbyteri Romani Gloria in excelsis Deo, canere & non canere soleant, legimus solummodo prætitulatum: nusquam autem vel à beato Papa Gregorio, vel aliquo sanctorum patrum nobis interdictum puto, quin omni die Dominica vel in sanctorum natalitiis liceat nobis sæpè dictum hymnum canere ad augmentum laudis diuinæ.

De octaua Pentecostes. Cap. 3.

HIs ita vtcunque digestis, non absimile videtur, si quid de octauis Pẽtecostes loquamur. Nam dum adhuc apud Gallos essem constitutus, non modicam super hac re quæstionem cognoui exortam in illis regionibus, aliis adfirmantibus, quòd sicut Dominicæ Natiuitatis ac Resurrectionis, ita oporteret celebrare & octauas Pentecostes, præcipuè cùm sæpiùs in nostris officialibus libris scriptum legamus, post octauam Pẽtecostes. Aliis è regione contendentibus, in hac solennitate, qua spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis apparuit, non plus quàm septem dies debere expendi, iuxta dona eiusdem spiritus sancti. Sed ad hanc litem inter vtrasque partes dirimendam, ipso sancto Spiritu adiuuante, ostendamus cui parti meritò fauere debeamus. Nam cùm S. Augustinus doctor egregius de sermone Domini in monte habito disputaret, & singulas beatitudines septem donis Spiritus sancti compararet: nam prima beatitudo incepit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, cùm ad octauam perueniret, ita intulit: Octaua tanquam ad caput redit, quia consummatum perfectúmque ostendit & probat. Itaq; in prima & octaua nominatum est regnum cælorum. Cùm dicitur autem, Quis nos separabit à charitate? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Septem sunt ergo quæ perficiũt. nam octaua clarificat, & quod perfectum est demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tamquàm à capite rursum exordiens: Videtur ergo mihi etiam septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiisq; congruere. [Esa. 11.] Et post aliquanta: Hæc octaua sententia, quæ ad caput redit, perfectúmque hominem declarat, significat fortasse & circumcisionem octaua die in veteri testamento, & Domini resurrectionem post Sabbatum, qui est vtique octauus dies, idémque primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus & numero ipso Pentecostes. Nam septenario numero septies multiplicato, quo fiunt 49. quasi octauus additur, vt 50. compleantur, & tanquàm redeatur ad caput, quo die missus est Spiritus sanctus, quo in regnum cælorum inducimur, & hæreditatem accipimus & cõsolamur, & pascimur, & misericordiam consequimur, & mundamur, & pacificamur. atque ita perfecti omnes extrinsecus illatas molestias pro veritate & iustitia sustinemus. Ex his S. Augustini verbis liquidò potest intelligi, quid de octauis Pentecostes possit sentiri. Sed interim vel breuiter de Sacramento nostri baptismatis aliquid loquamur, quod in similitudinem mortis, sepulturæ, resurrectionis Christi regitur, Apostolo teste qui ait: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. [Rom. 6.] Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & cætera. Vnde & beatus Papa Leo: In baptismatis, inquit, regula & mors interuenit interfectione peccati: sepulturam triduanam imitatur dimersio, & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulcro. Vnde rectissimè sancti patres duo tantùm legitima tempora ad baptizandum, si nulla necessitas interuenit, constituerũt, sabbatum videlicet Paschæ, & sabbatum Pentecostes. Quæ vtraque per octo dies celebrantur. Meritò consepeliuntur CHRISTO baptizati in sabbato, vt cum ipso valeant resurgere die Dominico. Sicut enim sabbatum requiem animarum, sic Dominicus dies, qui est primus & octauus, significat resurrectionem corporum. Si enim certi gratia mysterij per octo dies noster baptismus colitur, ita vt octaua die vestimenta mutentur baptizatorum, cur non magis celebratur per octo dies baptismus Apostolorum? Quòd enim Apostoli per aduentum Spiritus sancti, qui in igne apparuit, baptizati sunt in die sancto Pentecostes, testatur in Euangelio Ioannes Baptista, qui cõfluentibus ad se turbis, ait: Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. [Matth. 3.] Qui autẽ post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Et ipse Dominus ad Apostolos ait: [Act. 1.] Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto nõ post multos hos dies. De qua quidẽ octauæ Pentecostes solennitate dic t quidã doctor egregiè: Octauus dies est, qui & primus, secundùm formam octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorũ. [Matt. 5.] Octaua ita, Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiam, quoniã ipsorum est regnũ cęlorũ. Ad regeneratos pertinẽt hæ sentẽtiæ, vt qui pauperes sunt, in hac vita propter regnum cælorum vsq; ad finẽ vitæ perseuerantes sint, vt accipiant regnũ, pro quo hîc laborauerunt. Baptismus verò Neophytorũ, quãuis in sabbato agatur, ad illũ baptismum pertinet, quem Apostoli acceperunt in die sancto Pentecostes, cuius octaua est dies Dominica sequens, quam solemus appellare octauas Pentecostes. Et iterùm post aliqua: Celebratur per septem dies opus septiformis spiritus, & octaua die consummatio & declaratio & glorificatio eiusdem operis. Quod si ita est, meritò eandem glorificationem in nostris officiis recolit octaua dies, quæ

redit ad caput, quæ & prima dies. Itaque sicut celebramus maiestatem Spiritus sancti in Pentecoste, celebremus & in octauis eiusdem festiuitatis, quatenus sæpissimè recolendo eius dona, dignetur charitas eius se profusiùs infundere cordibus nostris. Ex his omnibus manifesta ratio patet, quòd hi qui octauam Pentecostes celebrant, rectiùs agunt, quàm qui hoc agere nolunt. Igitur iustissimè & rectissimè, à sancta matre Catholica Ecclesia toto orbe terrarum diffusa, octauæ Pentecostes solennitas celebratur, veneratur, & colitur. Si quis verò huic sanæ diffinitioni contradicit, eiusdem matris Ecclesiæ vnitatem scindit. Finito tandem eo, quo hactenus vtebamur, sermone, libet aliam rationem inchoare.

De Aduentu Domini. *Cap.* 4.

Dominica prima de aduentu Domini, Dominica secunda, Dominica tertia, Dominica quarta, quæ proxima est ante Natiuitatem Domini. Aliter verò in Lectionario, quem librum comitis appellauit, sic: Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, quam Amalarius præparationem Dominici aduentus nominauit. Deinde Dominica quarta ante Natiuitatem Domini, Dominica 3. ante Natiuitatem Domini, Dominica secunda ante Natiuitatem Domini, Dominica prima ante Natiuitatem Domini, vt conuerso modo quæ apud Hieronymum dicitur prima vel proxima ante Natiuitatem Domini, apud Gregorium dicatur Dominica quarta de Aduentu Domini, non inconuenienter, vt reor, propter quinque huius seculi ætates, in quibus hominum genus sub iugo diaboli captiuum tenebatur, quousque per intactæ virginis vterum nascendo in carne appareret, qui carnis peccata per sui corporis hostiam aboleret, & initium sextæ sequentis ætatis sanctificaret: vel quia interior noster homo per quinque sensus corporis corrumpitur, ita vt in nobis mors operetur, sicut propheta dicit: Introiuit mors per fenestras vestras, quatenus in his quinque hebdomadibus hospitium mentis illi regi nostro præparetur, quem prophetica lectio in ipsa hebdomada quinta his verbis pronunciat venturum: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Quaternarium verò numerum, quem, vt suprà notauit sanctus Gregorius, in quatuor Dominicis de Aduentu Domini diebus posuit, tali celebrant sacramento, vt homo qui quatuor consistit elementis, per quatuor hebdomadas eius expectet aduentum, quem per tres ordines librorum, legis scilicet, prophetarum, psalmorum, olim promissum, & per quartum, id est, principium Euangelij Angelo sanctæ Mariæ semper virgini conceptum, ac natiuitatis eius ordinem narrante, ad salutem humani generis certissimè sciunt huic mundo præsentatum. Et ne tantilla paruitatis meæ attestatio, quam ex aliorum magis, quàm ex propria protuli sententia, videatur paruipendēda, Maiorū dicta ponantur in medio, vt vel ex his liquidò comprobetur, quorum vsus rectior habeatur. Ait nempe Amalarius diuinorum officiorum scrutator non contemnendus: In antiquis libris Missalium & lectionariorum reperitur scriptum, hebdomada quinta ante Natiuitatem Domini. Totidem enim lectiones habemus in lectionario, & totidem Euangelia à tempore memorato per dies Dominicos vsque ad Natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, qui vacat post lectiones duodecim: Nocturna verò quatuor, vt superiùs dixi, per Dies Dominicos. Auctor lectionarij excitat fidem nostram ad recolendum Domini nostri Iesu Christi venturi in mundum præconium per quinque ætates mundi. Auctor Missalis, qui nominatur Gregorialis, & Antiphonarij nos tangit, vt recolamus Natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, scilicet legis, prophetarum, & Psalmorum, necnon & per quartum, id est, principium Euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus missus ad Zachariam, videlicet nuncius præcursoris Natiuitatis Domini, verùm etiam & prophetia Zachariæ de aduentu Domini, & Gabriel missus ad Mariam Virginem, narrans ei conceptionem Saluatoris nostri, & cætera talia vsque ad ipsam Natiuitatem. Nempe & ipsa quarta hebdomada, hoc est, quæ proxima est ante Natiuitatem Domini, siue in qua celebratur, singularis est: Habet in matutinali officio per vnamquanque feriam antiphonas proprias in psalmis. Et alio modo auctor lectionarij docet nos, quam fortis sit Dominus, qui venturus est ad nos, & intraturus domum nostram, vt in ea habitet, quam nos solemus sordidare quinque sensibus nostris: Illices formæ intrant per oculos: Suspicio mala de fratre per aures: odor libidinosus per nares: per os ingluuies polluit, per tactum crudelitas. In sordibus nō vult habitare rex venturus, nisi ita purgetur hospitium, vt nec saltem puluis talium phantasmatum remaneat, non dignabitur hospes venturus intrare in illud. Ideò scribit auctor lectionarij quinque lectiones quinque hebdomadarum, vt nos hortetur circumcidere quinque sensus nostros ab omni vitio, & parare mansionem dignam regi & Domino atque vero prophetæ. De ipso rege dicit prima lectio: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. At verò de Domino, Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et iterùm in Euangelio de propheta: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum. Auctor Missalis siue antiphonarij, eādem præparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internus quinque sensibus ad animam benè aut male operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala opera, aut surgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos auctor memoratus, vt si vsque modò torpuimus negligentia, dehinc surgamus ad mundandam domum nostram, vt qui non excitatus est in quinta hebdomada, saltem in quarta surgat. Ipsum enim sonat lectio, quæ legitur in quarta hebdomada. Scimus quia hora est iam nos de somno surgere, & reliqua. Nō dubito propterea cantorem in memorata hebdomada cum tuba sua exaltare vocem, Ad te leuaui animam meam, vt excitet eos qui in quinta hebdomada sopore negligentiæ oppressi sunt. Quomodo nostram domum præparare debeamus, in sequentibus memorata lectio monstrat: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum. Eandem præparationem inculcat in *aras cordis nostri sacramentarium: Suscipiamus, inquiens, Domine misericordiam tuam in medio templi tui, vt reparationis nostræ ventura solennia congruis honoribus præcedamus. Hæc autem causa est, qua patrum sententia fulcitur, * Omnis enim omnipotentis verbi humanitati dispensatio, sanctę Trinitatis indiuidua est operatio. Et quamquàm ad solum filium respiciat humanitatis assumptio, tamen ad totam Trinitatem pertinet effectiua nostrę redemptionis cōsummatio. Quapropter æquum per omnia fore & conducibile censetur, quatenus tres tantùm hebdomādæ obseruentur in aduentu Domini. Quòd si aliquid supercreuerit, synecdochicōs accipitur, ne tanti mysterij ordo & regula præsumptuosè (quod absit) annulletur. Est autem & alia eiusdem negocij ratio haud quaquam vilipendenda, quo gloriosus Ecclesiæ auctor & doctor eximius Hilarius in libro officiorum vtitur: Sicut, inquiens, pater ille familias in Euangelio trino aduentu infructuosam ficulneam visitauit, sic sancta mater Ecclesia Saluatoris annuo recursu per trium septimanarum secretū spatium sibi incitauit. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Venit ante legem, quia per naturalem intellectum, quid vnicuiq; sequendum, quidve agēdum sit, innotuit: Venit sub lege, quia

Iere. 9.

patriarcharum exemplis & prophetarum præconiis, ſemini Abrahæ legalia confirmauit decreta. Venit tertiò poſt legem per gratiam, ad vocationem gentium, vt à ſolis ortu vſque ad occaſum laudare diſcerent pueri nomen Domini, quos vſque ad finem mundi ad ſuæ maieſtatis cultum exhortari non deſinit.

De Miſſa, Deprecationem noſtram, & concordia officiorum Dominicalium.

Cap. 5.

DE Miſſa, Deprecationem noſtram, quæſumus DOMINE, benignus exaudi, quę in quibuſdam ſacramentorum libris bis ſolet poni, primò videlicet peracta Pentecoſtes hebdomada, poſt officia ieiunij menſis quarti, quæ prætitulatur in Miſſali, Dominica vacat. Item ſecundò, poſt duas Dominicas, tertia incipiente. Vbi quærendum reor, quo loco rectiùs dicatur: Nam per ſingula quatuor tempora peracto ieiunio, ſequens Dominica vacat ab officio, quamuis Miſſæ non deſint inde compoſitæ. Et quia officia ieiunij primi menſis, in prima quadrageſimæ hebdomada, & ieiunij quarti menſis in hebdomada Pentecoſtes inueniuntur conſcripta, licèt ſemper eodem perueniant ordine, tamen ſicut peracta prima quadrageſimæ hebdomada, ea Dominica quæ ibi poſita eſt, dicitur, & lectiones Apoſtoli & ſancti Euangelij leguntur, ita & hîc agendum eſſe, rectè & præcipuè cum eadem Miſſa lectio Apocalypſis Ioannis & Euangelium, quæ eodem die leguntur, miro inter ſe concordant modo. Nam ſacerdos & ſua & Eccleſiæ voce deprecatur ſibi pręſtari ſupplicandi affectum, & defenſionis auxilium: & in lectione ſcriptum eſt, Et prociderunt vigintiquatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſecula ſeculorum, Amen. Et in Euangelio princeps Iudæorum Nicodemus venit ad Ieſum nocte, rogans & interrogans de animæ ſuæ ſalute. Et deinceps finita hac eadem hebdomada vſque ad aduentum Domini, par numerus inuenitur tam officiorum, quàm & Miſſarum. Nam vigintitres hebdomadæ computantur ita concordes, vt aliquando omnis cantus videlicet antiphonarum, quæ dicuntur Introitus gradualium, offertoriorum, communionum, cum lectionibus Apoſtolicis & Euangelicis ita conueniant, vt velut quoddam organum diſtantis inter ſe vocis concordem Symphoniam reddant. Vt enim exempli gratia pauca ex plurimis proferamus, primam Dominicam poſt octauam Pentecoſtes intendamus, vbi Introitus ita incipit: Domine, in tua miſericordia ſperaui. & reſponſorium: Ego dixi Domine, & verſ. Beatus qui intelligit ſuper egenum. Offerenda quoque, Intende voci orationis meæ. Nónne ſuis vocibus videtur tibi, prophetam in voce pauperis Lazari vel in perſona ſanctæ Eccleſiæ, hoc quidem tempore pauperis & afflictæ, ad Deum proclamare, vt in hac conualle lachrymarum dignetur miſereri membrorum ſuorum? Et quid ipſo die lectio Ioannis, niſi tota charitatis melle redundat, dum dicit, Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo? Et paulò ſuperiùs: Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere. Quid autém ſanctum Euangelium ſonat, niſi vt ad miſericordiæ opera nos prouocet, quando & pauperis Lazari patientiam in ſinu Abrahæ remuneratam, & diuitis ſuperbi auaritiam oſtendit damnatum? Pro huiuſmodi re ſacerdos illum deprecatur, qui eſt in ſe ſperantium fortitudo, vt adſit inuocationibus noſtris propitius: & quia ſine illo nihil poteſt noſtra mortalis infirmitas, ſicut nec Lazari ſine eius adiutorio potuit, præſtet nobis auxilium gratiæ ſuæ, vt in exequendis mandatis eius illum diligendo ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, & proximum noſtrum ſicut noſmetipſos, & voluntate illi & actione placeamus, vt quandóque poſt huius vitæ terminum, in ſinu Abrahæ recepti, vnuſquiſque noſtrum, læto cordis iubilo cãtare poſſit cum Lazaro: Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor & exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſſime. Et in hunc modum per vigintitres hebdomadas, ſi illa Miſſa ſuperius dicta, tertio loco prætermittitur, aut omnia cum omnibus, aut aliqua cum aliquibus, maximè autem, ſi diligenter inſpicitur, Miſſæ concordant cum Euangelicis lectionibus. Et ne multiplex ſermo lectori faſtidium gignat, prætermiſſis plurimis, pauca adhuc dicamus ſub exemplis: Qualiter illa Euangelica lectio, qua Dominus Petro prædicit, Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens: & ille ſubductis ad terram nauibus, cum ſociis ſuis ſecutus eſt illum, cõgruat orationi Miſſæ, non eſt laborioſum inueſtigare, quæ huiuſmodi cõponitur prece: DEVS qui diligentibus te bona inuiſibilia præparaſti, infunde cordibus noſtris tui amoris affectum, vt te in omnibus & ſuper omnia diligentes, promiſſiones tuas, quæ omne deſiderium ſuperant, cõſequamur. Vt hæc omnia cum Apoſtolis mereamur conſequi, hortatur nos Petrus in lectione, omnes vnanimes in oratione exiſtere. Iterùm illi Euangelicæ lectioni, vbi Dominus quatuor millia hominum ſeptem panibus & piſciculis paucis pauit, hæc Miſſa congruit: DEVS, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, te ſupplices exoramus, vt noxia cũcta ſubmoueas, & omnia nobis profutura concedas. Prouidit enim DEVS, quid eſurienti populo eſſet facturus. Meritò populi diuinæ largitatis pabulo refecti, cum Daniele Propheta decantant læti: Sicuti in holocauſto arietum, rogantes, vt ſic fiat ſacrificium in conſpectu Domini, vt placeat ſibi. Et quia hæc verba ad legalia pertinebant ſacrificia, & ea nunc in myſterium corporis CHRISTI & ſanguinis ſunt mutata, teſtantur verba ſecreta, quæ ita incipiunt: DEVS qui legalium differentia hoſtiarũ vnius ſacrificij perfectione ſanxiſti: Illi Euangelio, in quo Dominus ſuper ciuitatem Hieruſalem fleuit: hæc oratio congruit: DEVS qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas, multiplica ſuper nos miſericordiam tuam. Illud Euangelium, Duo homines: & illa Apoſtolica lectio, quæ ea die legitur, benè cõcordant dũ Apoſtolus dicit: Ego ſum minimus Apoſtolorũ, qui nõ ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniã perſecutus ſum Eccleſiã Dei. Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus, propitius eſto mihi peccatori. Inter hos medius ſtans Sacerdos, orat & dicit: Omnipotens ſempiterne Deus, qui abundantia pietatis tuæ & merita ſupplicum excedis & vota, effunde ſuper nos miſericordiã tuã, vt dimittas quę conſcientia metuit, & adiicias quod oratio non præſumit. Nũc videamus de duodecima Dominica poſt octauas Pentecoſtes, quæ concordia in illo officio eſſe poſſit. Nam in Euangelio ſecundùm Marcum eo die legimus, qualiter adducunt Domino ſurdum & mutum, & deprecabantur illum, vt imponat illi manus. Et poſt pauca: Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutũ eſt vinculũ linguæ eius, & loquebatur rectè. Quod intuens propheta ex perſona infirmantis in Introitu deprecatur Deum, dicens: Deus in adiutoriũ meũ intende, Domine ad adiuuandũ me feſtina. Cõgruit etiã titulus eiuſdem pſalmi, qui ita inſcribitur: In finem Dauid in rememorationem, eo quòd ſaluum me facit Dominus. Cernẽs ſacerdos hanc ſanitatum gratiam, non niſi ex diuino munere euenire, orat ad Dominum huiuſmodi prece: Omnipotens & miſericors Deus, de cuius munere venit, vt tibi à fidelibus tuis dignè & laudabiliter ſeruiatur, tribue quæſumus nobis, vt ad promiſſiones tuas ſine offenſione curramus. Vnde & in lectione Apoſtolus profitetur fiduciã ſe habere per Chriſtũ ad Deũ. Et in reſpõſorio iã quaſi ſoluto linguę vinculo propheta laudes ſe Deo promittit referre, dicẽdo: Benedicã Dominum in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino laudabitur anima mea. In lectione introducitur nomẽ Moyſis, & in offerenda, precatus eſt Moyſes in conſpectu Domini pro peccatis populi ſui, vt ſicut in

Luc. 5. Luc. 19. Luc. 18. 1. Cor. 15. Marc. 7. Pſal. 69. Pſal. 33.

Euangelio corpore infirmum , ita hîc sanet Dominus populum in anima languidum. Vndè scriptum est: Et placatus factus est Dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo. Et in versu, Dixit Dominus ad Moysen, Inuenisti gratiam in conspectu meo, & scio te præ omnibus. Sic vterque populus noui ac veteris testamenti curatus, diuina commemorat beneficia: ita canens cum propheta, De fructu operum tuorum Domine satiabitur terra, vt educas panem de terra, & vinũ lætificet cor hominis. Terra quę in primo homine maledicta, spinas & tribulos germinauit, nunc cælesti imbre perfusa, ac bonorum operum fructu satiata, illum panem producit, qui de cælo descendit, cuius gustu reficimur, & vini poculo in mysterio sanguinis Christi potamur, vt oleum diuinæ misericordiæ faciem interioris hominis exhilaret, & panis eiusdem cor hominis confirmet. Illi Euangelio, vbi Dominus legisperitum de mandato interrogat, & ille respõdens, dixit: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. & Samaritanus curat illum vulneratum, & stabulario dat, & promittit præmium, congruit hæc oratio ad Dominũ: Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei, & charitatis augmentũ, & vt mereamur assequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Hæc & alia, quæ vel prætermissa, vel dicta sunt, vel quæ adhuc restant, si diligenti cura obseruentur, concordi fine concluduntur, si tamẽ illud officium, Exultate Deo, nullo canitur die Dominico. Nam cùm cæteræ Dominicæ, quę post ieiunia vacant, lectiones & euangelia habeant constituta, & hæc Dominica, quæ hîc vacat, ita non habeat, iure illud officium prætermittitur, vt in cæteris concordia reseruetur. Si quis verò obijcit, cur officium quartæ feriæ non hîc similiter cantetur, sicut in Aduentu Domini, & in Quadragesima, respondemus, quia cũ quatuor hebdomadæ in Dominico aduentu ante natale Domini sint prænotatæ, & in quadragesima per singulos dies, singula sint officia cõstituta, vt in Aduentu Domini quarta, & in Quadragesima, secunda Dominica vacent, meritò ab ecclesiasticis viris est constitutum, qualiter illi duo dies supplerentur per officia quartarum feriarum: At verò finita Pentecostes hebdomada, & sequẽti Dominica, quæ vacat, non iam officium quartæ ferię repetitur, sed, spiritus Domini canitur: ita & finito septimi mensis ieiunio, non repetendum puto quartæ feriæ officium, sed magis, si necesse fuerit aliquod officium obseruandum, & non occurrit aliqua festiuitas sanctorũ, rectiùs prioris hebdomadæ officium, sicut solet fieri in Galliarũ ecclesiis, repetitur, quàm concordia Euangeliorum & officiorum dissipetur. Nec satis mirari queo, quid causæ obsistat, cur non liceat vnum officium, si ita euenerit, cantari per duas, sicut & vnam historiam cum suis responsoriis, per duas vel per tres vel per quatuor hebdomadas. Nam finita hebdomada quæ vacat, in Introitu Missæ Cantor pacẽ à Domino rogat, vt prophetæ eius fideles inueniantur. Et respõsorio propheta Dauid, Lætatus sum (inquit) in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus: & in versu, Fiat pax in virtute tua. In Euangelio facit Dominus mentionem prophetæ Moysis, dicens: Super cathedram Moysis sederũt scribæ & Pharisæi. Sequens offerenda ita incipit: Sanctificauit Moyses altare Domino. & primus versus, Locutus est Dominus ad Moysen: Secundus versus, Orauit Moyses Dominum. Et in cõmunione hortatur nos psalmista cum Moyse tollere hostias, & introire in atria Domini, adorare Dominum in aula sancta eius. Et quia Deo nec in sacrificio, nec in oblatione hostiarum sine eius adiutorio placere possumus, nec in atria eius introire, nec in aula eius adorare eum, meritò sacerdos ex sua & nostra voce Deũ deprecatur, dicens: Dirigat corda nostra Domine quæsumus tuæ miserationis operatio, quia tibi sine te placere non possumus. In sequenti

Exo. 32. Exo. 33. Psal. 103. Matt. 22. Luc. 10. Psal. 121. Matt. 23. Psal. 95.

A Dominica in Introitu, consolatur nos ipse, dicẽs: Salus populi ego sum, & cætera. Vnde & in Euangelio non solùm sanat paralyticum, quem ei offerebãt, iacentem in lecto, verùm etiam dimittit peccata, sicut eidem dicit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vnde & meritò nos Dominum in oratione Missæ rogamus, vt omnipotens & misericors Deus vniuersa nobis aduersantia propitiatus excludat. & sicut paraliticus ex miseratione Dei libero gressu incedebat, ita & nos mente & corpore expediti, quæ Dei sunt liberis mẽtibus exequamur. Et quia Apostolus quosdam de scribis sciebat intra se dixisse, Hic blasphemat: in epistola sua præmonebat, dicẽs: Propter quod loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo, & nolite locũ dare diabolo. Deindè occurrit illa Dominica, vbi illud Euangelium B legitur, in quo quidã ad nuptias filii regis inuitati, neglexerunt venire, sicut scriptum est: Et abierũt, alius in villã suã, alius ad negociationem suã: Reliqui verò tenuerunt seruos eius, & contumelia affectos occiderũt. Quod nos præcauere volens Apostolus, in epistola sua admonet, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto. Vbi etiã inter discũbentes rex videns hominem non vestitũ veste nuptiali, iussit eum ligatis manibus & pedibus mittere in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Quod intuens populus pœnitens, super flumina, inquit, Babylonis sedimus & fleuimus dum recordaremur Sion. Et cantor volens iustum iudicem placare, & beneuolũ reddere, huiusmodi verbis confitendo incipit canere: C Omnia quæ fecisti nobis Domine, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & cætera. In responsorio iam adspirans ad conuiuium Dei, ita canit: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno. Propter hæc omnia rogat sacerdos pium iudicem, vt fidelibus suis largiatur indulgentiam placatus & pacem, vt pariter ab omnibus mundentur offensis, & secura tibi mente deseruiant. Et in communione iam quadã spe ex diuino munere Propheta animatus, ex persona fidelium canit lætus: Memẽto verbi tui seruo tuo Domine, in quo mihi spem dedisti, hæc me cõsolata est in humilitate mea. Cõcordia inter lectionem euangelicam & Apostolicam, offerendam & Missam, in ea, quæ subsequitur hebdomada, in propatulo est. Nam in Euangelio Dominus infirmum Reguli filium D sanat, & offerenda narrat de beato Iob, qualiter Satan à Domino petijt, vt tentaret eum, & data ei potestate in facultatem & in carnem eius, perdidit omnem substãtiam ipsius, & filios, carnẽ quoq; eius graui vlcere vulnerauit. Ad resistendum huiusmodi insidiis, hortatur nos Apostolus exemplo B. Iob, confortari in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos (inquit) armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, & cætera, vsque ad finem lectionis. Et in Euangelio legimus, quia postquàm cognouit pater, quia illa hora sanatus est puer, in qua dixit ei Iesus, filius tuus viuit, credidit ipse & domus eius tota. Domus eius, intelligitur familia eius. Pro qua familia, id est, Ecclesia de gentilitate collecta, rogat sacerdos his verbis: Familiam tuam, E quæsumus Domine, continua pietate custodi, vt à cunctis aduersitatibus te protegente sit libera, & in bonis actibus tuo nomini sit deuota. In responsorio Propheta beneficia iusti iudicis potestatémque commemorat, dicens: Domine, refugium factus es nobis, &c. vsque ad finem subsequentis versus. Vnde & cantor in Introitu confitetur, quòd in voluntate Domini vniuersa sint posita, & nõ sit qui possit resistere eius volũtati. In cõmunione quoque propheta ex persona B. Iob vel sanctæ ecclesiæ, multimodis persecutionibus subditæ, orat ad Dominũ, dicẽs: In salutari tuo anima mea, & in verbo tuo supersperaui, quando facies de persequentibus me iudicium. Iniqui persecuti sunt me, adiuua me Domine Deus meus. Nũc superest tantùm, vt dicamus de Dominica vigesimasecunda post octauas

Pentecostes, quàm conuenientiam illud officium to- tum cum Euangelio habeat: in quo introducitur persona regis, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Cui cùm oblatus esset debitor decem millium talentorum, nec haberet vndè redderet, misertus eius, dimisit ei debitum. Sed quia ille noluit misereri conserui sui, iratus Dominus, debitum, quod dimisit, repetit, traditque eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Quò hæc parabola tendat, Dominus manifestè denunciat, dicens: Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quam sententiam propheta pertimescens, in Introitu clamat ad Dominum, dicens: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et quoniam sciebat eum iustum iudicem esse, hac voce studebat eum beneuolum reddere. Quia, inquit, apud te propitiatio est Deus Israel. Vndè sacerdos confidenter Dominum rogat, dicens: Deus refugium nostrum & virtus, adesto piis ecclesiæ tuæ precibus, auctor ipse pietatis, & præsta, vt quod fideliter petimus, efficaciter consequamur. Tunc enim fideliter petimus, si conseruis nostris debita dimiserimus, vt & nos à nostris debitis per Dominum absolui valeamus. Nam & Apostolica lectio de obseruanda fraternæ charitatis vnitate satis non admonet, dum Apostolus seipsum in exemplum ponens, inter cætera sic dicit: Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet in scientia & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei. Quam charitatem commendat responsorium, dicens: Ecce quàm bonum, & quàm iocundum, habitare fratres in vnum. In offerenda, beata Hester ecclesiæ typum gerens, Dominum rogat recordari sui, & vt det sermonem rectum in os eius. Si enim rectus sermo in ore nostro sonuerit, videlicet peccata nostra confitendo, pœnitendo, proximis nostris debita remittendo, statim in communione illa ad nos diuina dirigitur promissio: Dico vobis, gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. De vicesima autem tertia Dominica, quoniam tractaui in quadam epistola, quam ad Aribonem Archiepiscopum de aduentu Domini composui, nunc aliquid dicere supersedeo.

Cap. 6.

INter hæc non ociosè quærendum puto, cur auctor officiorum tantummodò vigintitria inter octauas Pentecostes & aduentum Domini, Ordinator verò lectionarij vigintiquinque lectiones posuerit, exceptis his, quæ in octaua Pentecostes & Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, & in sancta Trinitate legi solent. Quæ si vigintiquinque adduntur, xxviij. numerus adimpletur. Qui officia ordinauit, embolismales annos in decennouenali cyclo attendit, in quibus Pascha tardiùs solet occurrere, & breuiora temporum spatia, inter octauas Pentecostes & aduentum Domini conficere: alter verò communes, in quibus eadem paschalis festiuitas maturiùs consueuit prouenire. Dicamus sub exemplo, quando vltimus terminus paschalis xiiij. Kalendis Maij, & ipse Paschalis dies septimo Kalendas eiusdem mensis occurrit, qui diligenter computare voluerit, non plus quàm vigintitres hebdomadas ab octaua Pentecostes, vsque ad aduentum Domini inuenire poterit. Et ità accidit vt officium, *Domine in tua*, necessariò debeat cantari in ipsa octauæ Pentecostes hebdomada. Quando verò terminus primi paschæ duodecimo Kalendas Aprilis, ipsum verò sanctum Pascha statim in crastinum, hoc est, II. Kalendas Aprilis euenit, tunc ab octaua Pentecostes vsque ad Aduentum Domini, completur numerus viginti octo hebdomadarum, iuxta computationem lectionarij, dignus profectò numerus, qui inter has solennitates Spiritus sancti & Domini aduentus medius incedat, quia non solùm iuxta huius mundi sapientes, eò quòd partibus suis consistat perfectus esse dignoscitur, verùm etiam magis propter sacramentum septiformis gratiæ & euangelicæ doctrinæ. Nam septenario quater ducto, in hanc perfectionis summam excrescit, vt sicut senarius infra denarium, ità & iste infra centenarium numerum perfectus inuenitur. Quod prudens calculator facilè intelligere quibit, si partium eius diuisiones diligenter in vnum colligit. Nulli verò dubium, quin septem ad Spiritum sanctum, quatuor verò pertineant ad Euangelium, quia per septiformem gratiam Spiritus sancti prædicatur Euangelium per quatuor plagas mundi. Si quis verò contentiosè conatus fuerit reprehendere, quòd in prædictis officiis non æquè omnia omnibus ex toto conueniant, huiusmodi responsum à B. Augustino percipiat: Non sanè omnia quæ gesta narrantur, aliquid etiam significare putanda sunt, sed propter illa quę aliquid significant, addũtur. Solo enim vomere terra proscinditur: sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum, sed vt aptari possint, insunt & cætera in compagibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus, sed ea quæ percussa resonant, his connectuntur: Ità in prophetica historia dicuntur etiam aliqua, quæ nihil significant, sed quibusdam adhæreant, quæ significant, & quodammodò religantur.

De Ieiunio Quatuor temporum. Cap. 7.

TErminos rectæ fidei sanctæque doctrinæ posuerunt ab initio patres Catholici, quos omninò nefas est transgredi. Sed & multæ consuetudines Ecclesiasticæ inueniuntur à sanctis Patribus infra canonicæ regulæ terminos constitutæ, sicut sunt aduentus Domini, septuagesima, sexagesima, quinquagesima, quadragesima, Litania maior, dies rogationum ante Ascensionem Domini, vigiliæ quorumdam Sanctorum, necnon & hæc ipsa quatuor temporum ieiunia, quæ præ manibus habentur, aliáque perplura, quæ omnia iure perpetuo absque vlla transgressione nobis sunt obseruanda, ac pro lege tenenda, dicente sancto Augustino ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Accedit etiam hoc, quòd nihil sine ratione in ecclesiasticis consuetudinibus à sanctis patribus constitutum reperitur, si causa diligenter inquiritur. Vt ex veterum ac præcipuè S. Augustini sermonibus intelligi potest, necessarium est nostræ religioni, annuatim quatuor ieiunia celebrare. Nam quatuor temporibus voluitur annus: Vere, æstate, autumno, hyeme. Hęc quatuor tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore creatoris. Qua de re ieiunandum est in vnoquoque tempore, vt castigentur nostra quatuor elementa, ne surripiantur à delectatione mundi. Ipsa quatuor elementa coniuncta sunt quatuor temporibus anni. Ver est humidum & calidum, & in eo facimus vnum ieiunium, vt elementum humoris in nobis castigetur, ne consentiat falsæ pulchritudini veris. Ex humore enim & calore nascitur pulchritudo terræ. Æstas sicca est calida, in qua alterum ieiunium facimus, vt castigetur elementum caloris in nobis, ne consentiat incẽdio carnali. Tertium fit ieiunium in autumno, qui est frigid⁹ & siccus, ne aliquo lãguore animi arescamus ac defluamus, & inueniamur sine pinguedine olei in æterno tabernaculo: etenim illo tempore congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ est frigida & humida, ne membra nostra fluxu atque luxu soluantur in comessationibus & potationibus, & per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt* ad amo-

*ab amor

rem Dei, quatuor ieiunia facimus, per singula quæque tempora suum ieiunium, vnumquodque pro suo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor nos impediunt ab amore scilicet cœlestium, Matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum. Per hæc etiam quotidiè ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque tres dies sunt. Quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. At verò quia quotidiana peccata adgrauant, non sufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affligantur. Eadem verò quatuor temporum ieiunia his diebus solent celebrari, scilicet quarta feria, sexta, & sabbato. Ideò quarta, quia Iudæi in ea fecerunt consilium, vt occiderent Christum. Sexta, quoniam occiderunt eum: sabbato, ex auctoritate sanctæ Romanæ ecclesiæ, concluditur ieiunium, propter tristitiam Apostolorum, quam de morte nostri redemptoris habuerunt, sicut Innocētius Papa in suis Decretalibus narrat. Sabbato, inquit, ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solùm in Pascha celebramus, verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum prætermittere non debemus, qui inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusus. In quo etiam sabbato consecratio ordinum ecclesiasticorum celebratur, causam etiam eiusdem consecrationis, sancto Augustino dicente ad Ianuarium: Sabbatum, inquit, commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrandum, vt figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nusquàm enim legim⁹ in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo sabbato dictum est: Sãctificauit Deus diem septimum. Quia ergò charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ideò sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. Nunc de lectionibus videamus. In quarta feria duæ lectiones leguntur, vt hi qui in sabbato sunt consecrandi, admoneantur, vt notitiam legis & prophetarum habeant, quæ maximè in quarta ætate vigebant. Sexta feria vna tantùm legitur, quia lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quod nunc in sexta mundi ætate prædicatur ac legitur. De duodecim lectionibus, quæ prætitulantur in libro Sacramentorum, die sabbati, sic in litteris Patrum reperitur scriptum: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcè & Latinè legebantur. Qui mos apud Constantinopolim hodiè quoque seruatur propter duas causas: vnam, quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua: aderántque Latini quibus incognita erat Græca: alteram quoque, propter vnanimitatem vtriusque populi. Duodecim lectiones dicuntur propter duodecim lectores, non propter duodecim sententiarum varietates. Sex lectiones sunt tantummodò in sententiis, Neque enim si dixerimus Amen, verum: propterea duas veritates intelligere debemus, sed vnam. Sed de his hactenus nunc ad propositum redeamus. Quæstio tua, si ritè recordor, talis erat, vt scire optares, vtrumnam statim in primo sabbato Martij sit ieiunandum, etiamsi idem mensis quinta, sexta, aut septima feria incipiant, an ad aliud sabbatum propter quartam feriam sit differendum. Ad quod tibi ex consuetudine sanctæ Ecclesiæ, quæ pro maxima auctoritate tenenda est, respondeo, quòd absque vlla refragatione semper eiusdem mensis quarta feria debeat expectari, quoniam idem ieiunium, quod quarta feria incipitur, sabbato finitur: nequaquam Februario, sed totum Martio deputatur, ea videlicet ratione, vt in eo mense primum ieiunium nostrum Domino consecretur, in quo principium anni, ac ipsa creatio mundi cœpit. Vndè iste terminus firmiter est obseruandus, vt nec ante iiij. Nonas Martij, nec post vj. Idus eiusdem mensis aliquis statuat ieiunandum, sed in his septem diebus vbicunque primum euenerit, ieiunare licitè valebit. Ex quo velut intellectuali quodam filo rectissimæ regulæ linea, per quatuordecim hebdomadas vsque in seculum Iunij mensis sabbatum, itémque indè per alias quatuordecim ad tertium Septembris sabbatum: item siue per tredecim, siue per quatuordecim, ad illud proximum ante Natiuitatem Domini sabbatum, vt absque errore eorumdem sabbatorum termini possint inueniri. Ad hoc demonstrandum constituantur feriæ septem cum diebus totidem mensis Martij, id est, à quarta Nonarum vsque in septimam Idus, per quos primi sabbati termini solēt variari, & his inspectis res ipsa de nobis aperiat. Vt enim ab vltimo incipiamus, Martius aut quinta feria incipit, & sabbatum in quo est ieiunandum, sexto Idus occurrit: aut mensis sexta féria, sabbatum verò septimo Idus, aut ille feria septima, istud verò octauo Idus: aut mensis prima, quæ est Dominica, & Sabbatum Nonis: aut si ille feria secunda, istud pridiè Nonarum: Si verò tertio, istud tertio Nonas, at si Martius, feria quarta, sabbatum quarto Nonas. Si ex his singulis terminis adhibita computatione ad terminos Septambris per quatuordecim hebdomadas aciem rectè dirigis, liquidò peruidebis, in quarto seu septimo mense quartas ferias iuxta sui quantitatem suis sabbatis minus deesse, excepto Septembri, quando ipse incipit feria quinta, Iunius quarta, Martius tertia. Qua ex re sic eueniat, prudenti calculatori ad indagandum nequaquàm erit difficile. Ex his omnibus ratio manifesta docet, firmius ac stabilius esse argumentum, quod ex hebdomadarum numero collectum numquam nutat, quàm quod ex feriarum consideratione compilatum aliquando vacillat. De mense verò decimo nihil aliud dicendum est, nisi vt proximum ante Natiuitatem Domini semper obseruetur sabbatum, excepto quando vigilia euenerit in sexta feria. Scio me pro certo ita dixisse, & quàm verum sit etiam in hac re, de qua præsens tractat⁹ habetur, qua potero breuitate ex dictis, maiorem curabo demonstrare. Igitur Amalarius diuinorum officiorum indagator solertissimus, cuius dicta Catholicorum virorum sententiis fulgent munita, cùm de iisdem disputaret ieiuniis, sic inter alia dicit: Primi Apostolici semper in Decembri mense, in quo Natiuitas Domini nostri Iesu Christi celebratur, consecrationes ministrabant, vsque ad Simplicium, qui fuit à beato Petro quadragesimus nonus. Ipse primus consecrauit in Februario, ni fallor, nullam ob aliam causam, nisi intimando coniungendos propinquius Christi corpori, qui per sacrum mysterium prouehuntur. Quod nullo modo satius fieri potest, quàm si per eos patriarchas, ex quibus Christus natus est, generentur. Quod impossibile est secundùm carnem, secundùm spiritum dignum & habile, hoc est, vt per interpretationes nominum Patriarcharum nascantur mente, qui genealogiæ Christi videntur familiarius adscisci. Et quia incongruum est, sicut vnicuique generationi singularis hebdomada deputatur, ità per vnamquamque hebdomadam consecrationem celebrari, causa cõgruenti per singula tempora, quæ conuenire possunt virtutibus & interpretationibus Patriarcharum, qui in articulis genealogiæ positi sunt, consecratio celebratur spiritualis. Per tres tesseradecades annuales, fiunt hebdomadæ quadragintaduæ. Tot generationes secundùm Matthæum Christi sunt cum ipso, tot enim hebdomadæ inueniunt, à primo sabbato primi mensis, vsque ad quartum sabbatum decimi mensis. Consecratio prima celebratur primo sabbato primi mensis, quæ quasi in loco Abrahæ generat Christum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis consecratus stat in semi-

ne multorum conuertentium per sua exempla ad Deum est à primo Patriarcha Abraham genitus, est ipsum semen Christus, in quo semine promissum est Abrahæ benedici omnes gentes. Ipsa consecratio verno tempore celebratur, quod tempus habile est, procreationibus. Nam & Abraham tertia ætate fuit huius mundi, quæ ætas comparatur adolescentiæ, quæ habilis est generationi filiorum. Secunda consecratio est in quarto mense, secũdo sabbato, quod est initium secundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco filiorum Dauid. Dauid interpretatur manu fortis, ipse prostrauit Goliath, id est, humilitas superbiam. Qui consecrantur, propterea consecrantur, vt fortes sint & per humilitatem deiiciant superbiam. Ipsa celebratur in Iunio mense, quãdo feruor magnus solis est super terram. Omnibus notum est, Dauid bellicosum fuisse. Tempus Iunij aptum est bellis. Tertia consecratio celebratur in Septembrio tertio sabbato, quod est initium tertij catalogi. Hæc deputatur generationi Iechoniæ. Iechonias interpretatur præparatio Domini. Nullique dubium, si omnes oportet præparari in Aduẽtum Domini, quin potissimùm eos, qui consecrantur. Neque hoc sine ratione est, si computetur catalogus nouissimæ tesseradecadis, & semel computetur Iechonias, non amplius inueniũtur cum ipso Christo quàm tredecim generationes; si ipse bis computetur, quatuordecim inueniuntur. Sanctus Augustinus causa mysterij perhibet factum esse, quòd Iechonias, qui interpretatur præparatio Domini, bis numeretur, in fine prioris, & in capite sequentis catalogi, lapidem angularem, id est, Christum significans: in quo præparauit Deus pater duos populos quasi parietes in vnam iungere domùm. Quamquàm beatus Hieronymus vitio scriptorum & longitudine temporum inter Græcos & Latinos confusum esse narret, & patrem qui in Hebræo Ioachim nominatus est, non in Chaldæam ductum, sed defunctum in terra sua, & filium Ioachim de captiuitate redeuntem Salathiel genuisse affirmet. Igitur supradictus doctor voluit intelligi, vt tredecim & quatuordecim hebdomadę præfigurarent in mysterio, quòd Iechonias semel aut bis poneretur in catalogo. Enimuerò omnibus annis tredecim inueniuntur, exceptis his, hoc est, quando Martius feria tertia, vel quarta, Natiuitas verò Domini nostri Iesu Christi Dominica aut secunda feria acciderint. De hoc ieiunio, quod in ipsa solebant vigilia antiquiores celebrare, supra nominatus dixit Amalarius: Quæ consecratio habet finem in ipsa Natiuitate Christi, sicut quorumdam Italorum, nescio an omnium, adhuc mos est agere, vt ego ipse ibidem positus cognoui: sed vsus in nostris excreuit ecclesiis, vt in anteriori hebdomada anticipetur, quia illa duo officia ieiunij & Natalis Domini non cõueniunt simul celebrari. Nam & sicut præueniendo istud anticipamus, ita secundum sabbatum Iunij mensis cum vigilia Pentecostes si prouenerit, prolongando in proximũ differimus, licèt nostri antecessores vtrumque in ipsa vigilia sancta simul celebrarent, sicut prætitulatione librorum euidens habemus testimonium. Quid adeò opus est, nunc inquiri, quod tam lõgo tempore cœpit dedisci? attamen ne huiusmodi scientia frauderis, talis inscriptio super hac re habetur in libris nostris: Si euenerint duodecim lectiones in sabbato sancto Pentecostes, tunc in quarta feria cantetur & legatur Antiphona, Exaudi Domine: * Missa, Preces nostras quæsumus Domine. Require in prima hebdomada Quadragesimæ. Lectio, Dixit Salomon. Item oratio, Deuotionem populi. Lectio Esaiæ prophetæ, Audi Iacob. Alleluia, Domine Deus salutis. Euangel. secundùm Lucam, Accedentes discipuli. Offert. Viri Galilæi, Communio: Pater, cùm essem. Feria sexta, Antiphona, Exaudi Domine: * Missa, Esto Domine propitius. Lectio, Exultate filij Sion. Alleluia, Domine refugium factus es. Euangelium secundùm Lucam, Venit ad Iesum vir nomine Iairus. Offert. Viri Galilæi. Communio, Pater, cùm essem. Sabbato omnes parati primitus cantent Litaniam. Deindè Kyrie eleison. Gloria in excelsis Deo. Postea oratio, Mentibus nostris. Alia, Illo nos igne. Tertia, Deus qui ad animarũ. Quarta, Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt salutaribus ieiuniis. Quinta, Præsta quæsumus omnipotens Deus, sic nos. Subsequuntur lectiones cum Gradualibus: Propitius, Protector, Ad Dominum, Dirigatur, & Benedicite. Ad Missam, Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt claritatis. Lectio, Cùm Apollos esset Corinthi. Alleluia, Confitemini. Tractus Laudate Dominum. Euangelium secundùm Ioannem, Si diligitis me. Offert. Emitte spiritum. Comm. Vltimo. Vtique secundùm consuetudinem antiquam. Gradualia, sicut non solùm in nostris libris habetur insertum, sed etiam, vt in quodam ordine secundùm sancti Gelasij Papæ auctoritatem reperi prætitulatum. Qui mos vsque hodiè, vt compertum habemus, in sancta Romana seruatur Ecclesia. Videtur quoque id huic narrationi assensum præbere, quòd in authenticis antiphonariis duo tantùm Alleluia inueniuntur descripta, hoc est, Emittes spiritum. Spiritus Domini, cætera verò à modernis sunt composita. Quapropter intuendum est, quia si in monasteriis Alleluia cantus abundat, quid simplices villarum presbyteri agunt, qui vix duorum tantùm notitiam habent? Vt omnium vulgari prouerbio vtar, Aut cantant quod sciunt, aut tacere compelluntur quod nesciunt. Non tamen hæc scribens, sanctissimorum auctoritatem sacerdotum præiudico, quos in sancto Spiritu congregatos, iamdudum audiui in Synodalibus suis decretis statuisse, vt magis debeant Alleluia decantari. Sed simpliciter quæ sentire potui, ad interrogata respondere curaui, consulere volens etiam, si possum, mei simillimis imperitiæ, qui tot Alleluia non norunt cantare. Sic in quodam libello de hoc ordine legi per singulas orationes, debemus mentis humilitatem per genuum flexionem ostendere, excepto, infra Pentecosten. In sola oratione decamino ignis, non flectimus genua, quando Nabuchodonosor compellebat populum adorare statuam quam fecerat: vt separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum Deum, ab errore gentium. Similem ob causam etiam in parasceue genua non flectimus pro perfidis Iudæis, qui illudendo genua flectebant coram Deo, ne videamur illos imitari, qui opus bonum studebant male operari: quemadmodum tunc ab osculo abstinemus, propter Iudæ traditoris exemplum, qui per simulatę pacis osculum, tradidit Dominum Iesum Christum. Si quis ieiunia quatuor temporum legitimo ordine celebrare desiderat, supra scriptum argumentum ex sententiis sanctorum patrum collectum, obseruare non negligat. Primum sabbatum Martij, cum præcedente eiusdem mensis quarta feria, nota diligenter, & ab ipso quatuordecim hebdomadas vsque in secundum Iunij mensis sabbatum computa, iterúmq; alias quatuordecim hebdomadas abhinc vsque in tertium Septembris sabbatum, quod nullo modo te fallit, connumera, indéque proximum sabbatum ante Natiuitatem Domini, siue quatuordecim, siue tredecim fuerint, semper obserua, & in his singulis quatuor sabbatorum diebus, absque vllo errore occurret tibi legitimè illud ieiunium, quod in sacramentorum libris prætitulatur cum duodecim lectionibus celebrandum. Quod si vigilia Natalis Domini in sabbato venerit, in hebdomada priori idem ieiunium debet anticipari.

Explicit Bernonis Augiensis Abbatis Libellus, De quibusdam rebus ad Missæ Officium pertinentibus.

Vixit Auctor Libri anno Dom. ML.

LIBER PET. DAMIANI EPISCOPI QVONDAM OSTIENSIS ET S. R. ECCLESIÆ CARDINALIS,

QVI APPELLATVR, DOMINVS VOBISCVM.

Prologus ipsius Auctoris.

Leo, solitarius & spõte inclusus.

DOmino Leoni, amore supernæ libertatis incluso, Petrus peccator Monachus, quicquid sit, seruus & filius. Non ignorat sanctitatis vestræ prudentia, dilectissime pater, quia te non qualemcunque complicem vel amicum, sed te patrem, te doctorem, te magistrum, & dominum electum mihi præ cunctis mortalibus habeo: méque tuæ orationis instantia, apud diuinas aures misericordiæ locum inuenire confido. Et quid amplius dicam? Quandoquidem & meum te angelum esse constitui, vt dubiis rebus quodcumque hæsitanti, aut sciscitanti, mihi cõsilium ex tuo ore procederet: ita protinus indubitanter acciperem, ac si vox cœlestis mihi oraculi angelitus intonaret: atque ideò si quando scrupulosè cuiuslibet rei mihi subrepit articulus, antequam te consulturus accedam, hoc apud me diuinam imploro clementiam, vt te, quasi suæ voluntatis organum faciens, tuo mihi ore præcipiat, quid me facere in obiecta ambiguitate decernat. Quam & nunc quoque consuetudinem tenens, hoc à te docendus inquiro, quod à multis sæpè quasi responsurus inquirentibus exigor. Nonnulli autem fratres Eremiticæ vitæ sectatores, frequenter interrogant, cum singulares in cellula commorantur, vtrum illis liceat dicere, Dominus vobiscum, Iube Domine benedicere, atque ipsi, vt sunt soli, iuxta morem Ecclesiasticum sibimet debeant respondere. Quidam autẽ inter se ratiocinantes dicunt. Nunquid nam lapidibus aut tabulis cellæ petenda benedictio est? aut illis dicendum est, vt Dominus sit cum eis? Quidam autem, si quo modo Ecclesiasticæ traditionis ordinem deserant, peccare se, tanquam qui pensum diuini seruitij minuant, pertimescunt. Vndè nobis, dum solutio quæritur ad percunctationem potius mensæque nescia prouocatur. His itaque quæstionum vallatus angustiis, ad Angelum meum iuxta consuetadinem redeo: ad fontem non Tullianæ eloquentiæ, sed diuinæ potius sapientiæ trito calle recurro.

Quæstio solitariorum in precibus horarũ canonicarum.

Elenchus Capitulorum.

LIBER PETRI DAMIANI.

Quod sancta simplicitas, mundi Philosophis iure præfertur. Cap. 1.

Conteptus mundanæ sapientiæ.

PLatonem igitur latentis naturæ secreta rimantem respuo, planetarum circulis metas, astrorúmque meatibus calculos affigentem: cuncta etiam Sphærici orbis climata radio distinguentem Pythagoram paruipendo: Nicomachum quoque tritum Ephemeridibus digito abdico: Euclidem perplexis Geometricalium figurarũ studiis in curuum æquéque declino. Cunctos sanè Rhetores cum suis coloribus, & enthymematibus indiscretè prætereo. Omnes Dialecticos cum suis syllogismis, & sophisticis cauillationibus indignos hac quæstione decerno. Tremant Gymnici, suam iugiter amare sapientiæ nuditatem. Quærànt peripatetici latentem in profundo putei ve-

veritatem. Ego à te ſummam quæro veritatem, illam videlicet, quæ de terra orta eſt, non iam in puteo ignobiliter latitantem, ſed omni manifeſtatam mundo, perpetua in cœlis maieſtate regnantem. Quid enim mihi inſanientium Poetarum fabuloſa commenta? Quid mihi tumentium Tragicorum cothurnata diſcrimina? Deſinat iam Comicorum turba, venena libidinum crepantibus buccis effluere. Ceſſet Satyricorum vulgus, ſuos claros carptoriæ detractionis amaris dapibus onerare. Non mihi Tulliani oratores, accurata lepidæ vrbanitatis trutinent verba. Non Demoſthenici Rhetores captioſæ ſuadelæ argumenta verſuta componant. Cedant in ſuas tenebras omnes terrenæ ſapientiæ fecibus delibuti. Nihil mihi conferunt vel ſulphureo caliginoſæ doctrinæ ſplendore cæcati. Chriſti me ſimplicitas doceat, vera ſapientium ruſticitas, ambiguitatis meæ vinculum ſoluat. Quia enim iuxta Pauli vocem, B non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtudium prædicationis ſaluos facere credentes Litera igitur quæ occidit, abſcedat, ſpiritus viuificator aſſiſtat. Prudentia enim carnis (vt idem Apoſtolus dicit) mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax: quoniam prudentia carnis inimica eſt Deo, legi autem Dei non ſubiicitur: nec enim poteſt. Si ergò prudentia carnis nequit legi Dei colla ſubmittere: quo pacto ſuffuſa oculos fumo ſuperbiæ, legem Dei præualet penetrare? Age igitur pater, nodum mihi propoſitæ quæſtionis ocyus ſolue. Nec patiaris humilitatis diſcipulum grandiloqua tumentium Philoſophorum gymnaſia circuire. Dicat mihi Angelus meus, quod imperitum Dialecticorum vulgus ignorat. Dicat ſapiens im- C peritia, quod ſtulta ſapientia non apprehendit. Hæc ergò quæ propoſita ſunt, pater chariſſime, prudenter ediſſere, vt poſtquam ad diuinam peruentum eſt ſapientiam, nulli vlterius in his quæſtionem expediat ventilare.

Quare dicatur, Iube Domine benedicere. Cap. 2.

SEd huius quæſtionis nodum, qualitercumque à me prius ſolui fortaſſe præcipies, & ſic poſtmodum proprij intellectus ſententiam promes: Scholaſticorum more ſemel doctorum, qui ſciſcitantur à pueris ex quacumque propoſiti thematis difficultate, quid ſentiant, D indocilitatis indolem ex eorum prius prolatione deprehendant. Ego itaque, te iubente, non moror exprimere, ſuper hac dubietate, quod ſentio, ſalua ſcilicet fide: vt vel inepte prolata corrigere: vel gnauiter abſoluta, tua debes auctoritate probare. Sed non ab re videtur, ſi, quo ſtudio hæc Eccleſiis in conſuetudinem venerint, primo nitamur oſtendere. Deindè, quid nobis ſuper his quæ propoſita ſunt videatur prout ſupernæ gratiæ facultas tulerit expedire. Lecturus namque magnæ humilitatis gratia, non à ſacerdote, ſed ab eo, cui ſacerdos iuſſerit, ſe poſtulat benedici, dicens: Iube Domine benedicere. Sacerdos autem, vt tantæ humilitati vicem reddat, non ſubiecto cuiquam bene- E dicendi delegat officium, non per ſemetipſum, benedictionem dare præſumit: ſed potius, vt à Deo, qui eſt ſuper omnia benedictus, prærogetur, expoſcit.

Vndè ortum ſit, Dominus vobiſcum. Cap. 3.

ID autem quod dicitur, Dominus vobiſcum, ſacerdotis ad populum eſt ſalutatio: Orat enim, vt Dominus ſit cum eis, ſicut dignatur dicere per Prophetam: Inhabitabo in illis: Et Saluator diſcipulis ſuis, cunctiſque fidelibus: Ecce, inquit, ego vobiſcum ſum. Qui nimirum ſalutationis ſermo, non moderno humanæ adinuentionis arbitrio conſtitutus: ſed ex antiqua ſacri eloquij auctoritate probatur aſſumptus. Vbi ſi diligenter inquiritur, ſæpiùs ſingulariter, & pluraliter appoſitus inuenitur. Singulariter, ſicut ad Beatam A Dei genitricem Angelus dicit. Aue gratia plena, Dominus tecum. Ad Gedeonem quoque ait ſalutando: Dominus tecum virorum fortiſſime. Pluraliter autem, vt in libro Ruth, Booz ſalutando meſſoribus ſuis ait: Dominus vobiſcum. Et ſicut in Paralipomenon, Propheta à Deo miſſus inuenitur, ſalutaſſe Aſa Regem Iuda cum exercitu ſuo victorem de prælio reuertentem, dixit: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Eccleſia ergò ſalubri ſalutatione accepta ſacerdotis, & ipſa reſalutando orat, & orando reſalutat: poſtulans, vt ſicut ille Dominum eſſe cum ipſis optauit, ita & cum eo eſſe dignetur, dicens: Et cum ſpiritu tuo, id eſt, cum anima tua ſit, vt eum dignè pro noſtra ſalute poſſis orare. Et notandum, quòd non dicit, tecum; ſed, cum ſpiritu tuo, vt totum, quod in Eccleſiaſticis officiis geritur, ſpiritualiter fieri perpendatur. Et bene cum ſpiritu hominis optatur Deus, quia in mente & ſpiritu ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo rationalis eſt conditus, atque ibi diuinæ gratiæ, & illuminationis eſt capax. Sed illa ſalutatio Epiſcopalis ad populum, qua dicitur, Pax vobiſcum, ſiue, pax vobis, non ex humani ſenſus ſtudio prodiit, ſed de ſacræ ſcripturæ ſimiliter auctoritate profluxit. Nam in veteri Teſtamento dixiſſe Danieli Angelus inuenitur, Noli timere vir deſideriorum: Pax tibi, & eſto robuſtus. Et in nouo, penè ſemper ita Dominus ſalutaſſe diſcipulos inuenitur, Pax vobis. Quibus nimirum diſcipulis eandem ſalutationis formam commendauit, dicens: In quamcunque domum, aut ciuitatem intraueritis, ſalutate eam dicentes: Pax huic domui. Meritò ergò Apoſtolorum ſucceſſores, id eſt, Eccleſiarum præſides, huius forma ſalutationis vtuntur: Domum ſcilicet Dei ſalutantes, vbi omnes oportet eſſe filios pacis, vt ſalutatio pacis ſuper eos requieſcens, & ſalutantibus, & ſalutatis poſſit eſſe fructuoſa.

Luc 1. Iudit. 6. Ruth. 2. 2. Paral 15. Salutatio Epiſcopalis pax vobis. Dan. 10. Luc 24. Ioan 20. Matth. 10.

Quòd ſicut alia ſcriptura non ſubiacet mutabilitati, ita & Dominus vobiſcum. Cap. 4.

IAm ergò ex his, quæ præmiſſa ſunt, patet. Quia ſicut ſcriptura Prophetarum. Pſalmorúmque modulatio, vel etiam Euangelica gratia, diuinitus ad notitiam noſtram prodiit: ſic etiam id quod dicitur Dominus vobiſcum, non ex humani ſenſus arbitrio, ſed à veteris, nouíque Teſtamenti auctoritate deſcendit. Sicut ergò diuinarum ſcripturarum auctoritati nil pro rerum varietate ſubtrahitur, nil augetur, ſed prorſus in his Eccleſiaſtica conſuetudo ſeruatur. Ita nimirum & hæc ſalutatio ſacerdotalis, nequaquàm rerum caſibus eſt obnoxia, vt modò proferri, modò debeat ſilentio prætereri, ſed etiam ſi plures deſint, illicitum eſt, vt Eccleſiaſtica traditio permutetur.

Reſpõſio ad quæſtionẽ.

Quòd ſancta Eccleſia & vna in multis, & tota videatur in ſingulis. Cap. 5.

ECcleſia ſiquidem Chriſti tanta charitatis inuicem inter ſe compage connectitur, vt in pluribus vna, & in ſingulis ſit per myſterium tota, adeo vt & omnis vniuerſalis Eccleſia non immeritò perhibeatur vna Chriſti ſingulariter ſponſa, & vnaquæque electa anima, per ſacramenti myſterium plena eſſe credatur Eccleſia, Nam & propheticis Iſaac naribus tota præſens reddebat Eccleſia, cum ſuper vnius filij ſui perſonam dicebat: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni. Et debitrix illa mulier, quæ ex præcepto Heliſei parum olei, quaſi ſemẽ ſparſit, & vberes mox fruges eodem per vaſcula redundante permiſcuit: Eccleſiam vtiq; figurauit ſacræ ſcripturæ. Quòd ſi per campos diligenter inquiritur, iam vniꝰ viri, vel mulieris perſona, deſignari Eccleſia crebriùs inuenitur. Licet enim multiplex videatur Eccleſia, propter numeroſitatem Gentium: Vna tamen & ſimplex eſt, vnius fidei & diuinæ regene-

Gen. 27. 4. Reg. 4. Multiplex Eccleſia & vna.

Esa. 4.

2. Cor. 11.

rationis confœderata mysterio. Et quamquam septem mulieres acceperint virum vnum, virgo tamen & vna, cœlesti illo viro dicitur desponsata. De qua nimirum Apostolus, Despondi, inquit, vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ex his ergò manifestè colligitur, sicut superius dictum est, quia cum vna hominis persona, tota designetur Ecclesia, & ipsa consequenter Ecclesia vna dicatur virgo, sancta Ecclesia & in omnibus sit vna, & in singulis tota, nimirum in pluribus per fidei vnitatem simplex, & in singulis per charitatis glutinum, diuersáque dona charismatum multiplex. Quia enim ex vno omnes, & ex omnibus vnus.

Ecclesia in omnibus vna & in singulis tota.

De vnitate vniuersalis Ecclesiæ. Cap. 6.

SAncta Ecclesia namque, licet personarum sit multiplicitate diuersa, in vnum tamen est, sancti Spiritus igne conflata. Atque ideò si per corporalem situm partibus videatur diuidi, vnitatis tamen intimæ Sacramentum nullatenus à sua valet integritate corrumpi. Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itaque iste spiritus (qui est proculdubio & vnus & multiplex. Vnus in maiestatis essentia: Multiplex per diuersa charismatum dona) dat Ecclesiæ sanctæ quam replet, vt & in vniuersitate sit vna, & in suis partibus sit tota. Quod nimirum indiuiduæ diuinitatis arcanum veritas commendabat, cum Patri de suis discipulis diceret. Non, inquit, pro his rogo tantùm, sed & pro eis, qui crediturí sunt per verbum illorum in me, vt mundus credat, quia tu me misisti. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Si ergò credentes in Christo vnum sunt, vbicumque videatur esse per corporalem speciem membrorum: ibi etiam per Sacramenti mysterium totum est corpus. Et quicquid est, quod competit toti, quodammodo congruere videtur etiam parti: Quatenus & quod conuentus Ecclesiæ communiter sonat, sit non absurdum, si vnus homo singulariter dicat: Et quod ab vno rectè depromitur, à pluribus etiam irreprehensibiliter proferatur. Hinc est enim, quod in conuentu positi, rectè omnes dicimus: Inclina Domine aurem tuam ad me, & exaudi me: quoniam egenus & pauper ego sum: Custodi animam meam quoniam sanctus sum: Et singulariter constituti, non incongruè decantamus. Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. Nec ab re est, quod multi simul dicimus, Benedicam Dominum omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et soli sæpè plurali voce proferimus, Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in inuicem. Et multa id genus similia. Quia nimirùm neque hic pluralibus verbis, vnius personæ solitudo præiudicat: neque illic multitudo fidelium à singularitate discordat: quia per virtutem sancti Spiritus, qui & singulis inest, & omnes replet, & hic solitudo pluralis, & illic multitudo intelligitur singularis.

Rom. 5.

Spiritus sãctus & vnus & multiplex est.

Quomodo cuncti fideles vnũ sũt.

Ioan. 17.

Vnitas per sacramenti mysterium.

Vnus pro multis, & multi pro vno.

Psal. 85.

Psal. 80.

Psal. 34.

Solitudo pluralis, & multitudo singularis per Spiritũ sanctum.

Quòd si Dominus vobiscum pro singularitate non dicitur, multa alia necesse est dimittantur. Cap. 7.

IAm verò illi qui dicunt, Numquid lapidibus, aut tabulis cellæ petenda est benedictio? aut illi dicendum est, vt Dominus sit cum illis? Respondeant mihi & dicant, Cur singulares in eisdem cellulis positi dicunt, Venite exultemus Domino? Dicite mihi fratres, dicite quæso, pace vestra loquar, Cùm soli estis, quos exhortamini? Quos ad diuinæ laudis excubias inuitatis, cùm dicitis, Venite exultemus Domino: vel illud, Regem magnum Dominum venite adoremus? Inuitatorium namque hoc dicitur, & ob id proculdubio, quod per hoc ad Dei laudes fidelium populus inuitatur. Si autem vos à nullo tunc prorsus audimini, quos

Solutio obiectio.

Solitarij possunt loqui & orare pluraliter.

A ad exultandum Domino exhortatoriis vocibus excitatis? Agite, inquam, fratres, dicite adhuc mihi, si non ad sacramentum respicitis Ecclesiasticæ vnitatis, sed ad numerum potius præsentiæ corporalis: quibus dicitis, Nocte surgentes? vel quibus illud, Surgamus omnes ocyus? Cur certè non omnes hymnos, omnes denique orationes, quoniam nimirùm à doctoribus plurali sunt stylo compositæ, vel silentio prætereuntes omittitis, vel ad singularem numerum violenter reuocatis? Iam verò cùm ad lectiones venitis, qui nefas ducitis nullis adstantibus benedictionem petere vel dare, Cur Patrum homilias, & Concionatorum sermones legitis, quibus cogente lectionis modo populum alloquimini, & velut ad surdam personam, scilicet auditorum, verba vestra dirigitis? Atque vt ipsarum homiliarum B verba ponamus: quibus, quæso, dicitis. Audite fratres charissimi, & cætera quæ sequuntur: cùm ibi fratres nulli sint? Quæ videlicet, si vultis ad vestram singularitatem stylo reclamante, violenter inflectere, quia id prorsus impossibile est: his omissis, necesse iam vobis erit, noua dictare. Cur etiam cùm ad orationes peruentum fuerit, dicitis, Oremus: cùm nemo illic sit, qui vobiscum orare debeat? Quem ad communionem orationis inuitatis, qui nullum adesse conspicitis? Cur etiam in expleti officij clausula, ex more subiungitis, Benedicamus Domino, cùm præsto nullus sit, vel adsistat, qui vobiscum Dominum benedicat? Hæc igitur & alia multa, quæ longum est enumerare, perpendite, & Ecclesiasticæ traditionis regulam, siue soli, siue cum pluribus, vniformiter obseruate. Si enim Doctores Eccle- C siæ id expedire decernerent, in Ecclsiasticis officiis alium multis ordinem tradidissent, Sed vnum contenti remota diuersitate composuere, vnum nos docuere ordinem, inuiolabili semper obseruatione tenere. Prouiderunt enim, quia quicquid in diuinis obsequiis à quolibet ecclesiæ membro reuerenter offertur, id etiam fide & deuotione cunctorum vniuersaliter exhibetur. Vnus enim Ecclesiæ Spiritus quo viuificatur vnum corpus, quòd à Christo, videlicet suo capite, præsidetur. Tota igitur Ecclesia diuersorum quidem constat compage membrorum, sed vnum est proculdubio corpus, vnius fidei soliditate fundatum, vna viuificantis spiritus virtute perfusum. Vndè & Apostolus ait, Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna D spe vocationis vestræ. Dignum ergò est, vt quicquid in sacris officiis à quibuscunque fidelibus particulariter agitur, hoc ipsa Ecclesia, per vnitatem fidei & charitatis amorem, vnanimiter agere videatur.

Quòd sacrificium altaribus superpositum, à viris simul & mulieribus offeratur. Cap. 8.

HInc est * enim, quòd in ipsa celebratione Missarum, cùm dicitur, Memento Domine famulorum, famularúmque tuarum, paulò post subditur: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis. In quibus verbis patenter ostenditur, quòd à cunctis fidelibus, non solum viris, sed & mu- E lieribus, sacrificium illud laudis offertur, licet ab vno specialiter offerri sacerdote videatur. Quia quæ ille Deo offerendo manibus tractat, hæc multitudo fidelium intenta mentium deuotione commendat. Quod illic quoque declaratur vbi dicitur, Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, vt placatus accipias. Quibus verbis luce clarius constat, quia sacrificium, quod à sacerdote sacris altaribus superponitur, à cuncta Dei familia generaliter offeratur. Hanc autem Ecclesiæ vnitatem Apostolus manifestè declarat, cùm dicit, Vnum corpus, vnus panis, multi sumus.

Tanta enim & Ecclesiæ vnitas in Christo, vt vnus vbique in toto orbe terrarum sit panis corporis Christi, & calix sanguinis eius. Quoniam diuinitas verbi Dei

Dei vna est, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis, multisque diebus illud corpus consecretur: non sunt tamen multa corpora, sed vnum corpus Christi. Et sicut ille panis & sanguis in corpus Christi veraciter transierunt: ita omnes qui illud in Ecclesia dignè percipiunt, vnum absque dubio Christi corpus fiunt, ipso testante, cùm ait: Qui manducat meam carnem, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Si ergò omnes vnum Christi corpus sumus, & licet per corporalem speciem videamur abiungi, spiritu tamen ab inuicem separari non possumus, qui in eo manemus: Quid noceat ego non video, si communem Ecclesiæ consuetudinem & singuli teneamus, qui per vnitatis indiuiduæ Sacramentum ab ea numquàm recessimus. Cùm enim communia Ecclesiæ verba solus profero, vnum cum ea me esse, ac per præsentiam spiritus in ea me veraciter manere demonstro. Et si eius veraciter sum membrum, non inconuenienter adimpleo meæ vniuersitatis officium.

Quòd officium membri cuiuslibet speciale, toti corpori sit commune. Cap. 9.

POrrò in humano corpore, aliud oculi, aliud lingua, aliud pes, aliud manus habent naturaliter officium proprium. Sed neque manus solæ sibimet tangunt, nec sibi pedes incedunt, aut lingua loquitur, vel sibimet oculi contemplantur: sed quicquid potest vnaquæque pars corporis specialiter agere: hoc probatur omnibus in commune conferre. Et quod vnicuique membro, singulari iure conceditur, hoc ab ipso corpore (quod est totum eius) fieri iudicatur, vt non incongruè & pars totius, & totum suæ partis exhibere dicatur officium. Hinc est enim, vt lingua Pauli veraciter dicat, Laboro in Euangelio Christi vsque ad vincula, cum lingua eius non sit alligata. Nam vt illic sequitur, Verbum Dei, non est alligatum. Et Petrus ad sepulcrum Christi cum Ioanne cucurrit, cùm soli pedes currendi subeant ministerium. Et Stephanus vidit cœlos apertos, cùm videre proprium sit oculorum. Et Isaac filium suum palpando tetigerit, cùm tangendi vel palpandi facultas sit specialiter attributa. Quod ergò membrum quodlibet agere cernitur, hoc ab ipso corpore fieri irreprehensibiliter perhibetur. Et ediuerso, quod corpus facit, multitudo partium cooperando consentit.

Quod sacerdos pars Ecclesiastici corporis, totius Ecclesiæ conuenienter vtitur verbis. Cap. 10.

QVid ergò mirum, si sacerdos quilibet (qui sine dubio pars Ecclesiastici est corporis) vicem salutantis, ac resultantis Ecclesiæ, solus expleat, dicens: Dominus vobiscum. Subindéque respondens, Et cum spiritu tuo. Rursúmque benedictionem solus petat, & reddat, cum per vnitatis intimæ Sacramentum, tota spiritaliter sit Ecclesia, vbi eiusdem fidei ac fraternæ deuotionis fuerit vna persona? Vbi nimirum vnitas fidei, nec in vno solitudinem recipit, nec in pluribus scissuram diuersitatis admittit. Enimuerò quid præiudicat, si ex vno ore vocum diuersitas prodeat, quas & si per plures linguas, vna tamen fides alternat? Tota namque Ecclesia (sicut iam dictum est) vnum proculdubio corpus est. Nam teste Apostolo, Sicut autem corpus vnum & membra habet multa omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos*vnum corpus baptizati sumus. Et alibi: Cum corpore, inquit, suo, quod est Ecclesia. Si ergò tota Ecclesia vnum corpus Christi est, & nos Ecclesiæ sumus membra, quid obest si corporis nostri, id est, Ecclesiæ, singuli quique verbis vtamur, qui cum ea vnum veraciter sumus? Nempe si multi vnum sumus in Christo, totum nostrum singuli possidemus in ipso. Atque ideò, licet remoti procul ab Ecclesia videamur per solitudinem corporum, in ea tamen præsentissimi semper assistimus, per vnitatis inuiolabiliter sacramentum. Sicque fit, vt quod est omnium, fit etiam singulorum. Et quod quibusdam singulariter speciale, omnibus quoque fit in fidei, & charitatis integritate commune: Vt & populus rectè clamet, Miserere mei Deus. & Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina. Atque vnus homo iure pronunciet, Deus misereatur nostri, & benedicat nos. Quia videlicet fidelium Christi necessitudinem, & communionem, sancti patres nostri tantæ certitudinis esse debere decreuere, vt hanc Symbolo Catholicæ professionis apponerent, & frequentendam nobis inter ipsa Christianæ fidei rudimenta mandarent. Nam mox vt dicimus, Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam protinus addimus, Sanctorum communionem, vt vbi Deo fidei nostræ testimonium reddimus: ibi etiam communionem Ecclesiæ, quæ cum eo vnum est, consequenter adstruamus. Sanctorum siquidem hæc est fidei in vnitate communio, vt in vnum Deum credentes, vno baptismate sint renati vno Spiritu sancto confirmati: ad vitam æternam sint per gratiam adoptionis asciti. Sicut autem homo Græco eloquio dicitur Microcosmus, hoc est, minor mundus, quoniam per materialem essentiam eisdem quatuor elementis homo constat, quibus & vniuersalis hic mundus: Ita etiam vnusquisque fidelium, quasi quædem minor esse videatur Ecclesia, dum saluo vnitatis mysterio, etiam cuncta redemptionis humanæ, vnus homo suscipit Sacramenta, quæ ipsi vniuersali Ecclesiæ sunt diuinitus attributa. Si ergò vnus homo non ambigitur communia totius Ecclesiæ sacramenta suscipere: cur prohibeatur communia Ecclesiæ verba solus proferre: cùm videlicet multò maioris momenti sint sacramenta, quàm verba.

> Quod est omnium, etiam singulorum est.
>
> Psal. 50. Psal. 69. Psal. 66.
>
> Credo Sanctorum cōmunionem
>
> Homo Microcosmus, & quasi minor quædā Ecclesia.

Quòd populus Israel, ad ostendendam societatem, altare construxit. Cap. 11.

QVòd si quis adhuc his etiam nostris disputationibus calumniator extiterit, dicens. Vtique non debere à singulis vsurpari, quæ communi fidelium sunt instituta conuentui: Vt non tam verbis quàm rationibus adquiescat. Exemplū damus, quod ad sacri eloquij auctoritate didicimus. Notum namque est, sicut Iosue libro testante narratur, quòd filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse redeuntes à filiis Israel de Silo, vt intrarent Gala ad terram possessionis suæ ædificauerunt altare infinitæ magnitudinis in terra Canaan. Cúmque iratus grauiter populus Israel, aduersus eos arma corriperet, interrogati, cur altare construere præter altare Domini temerè præsumpsissent? Responderunt, non hoc præuaricationis causa, sed pro futuri testimonij fecisse cautela. Nequando, inquiunt, filij vestri dicerent filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israel? Terminum posuit Dominus inter nos & vos, Iordanem fluuium, & idcircò partem non habetis in Domino: Et per hanc occasionem auerterēt filij vestri filios nostros à timore Domini. Cur autem historiæ huius articulum ad medium deduxerimus: si cui fortè non pateat, aperimus. Poterat nempe quorumdam simplicitas fratrum temptari, vt quodammodo segregatos se à societate fidelium ducerent, si in solitudine positi etiam communia Ecclesiæ verba depromere in suis orationibus non auderent. Vtantur igitur communibus verbis Ecclesiæ, vt in Ecclesiastica se communione doceant permanere, atque ipsa verba animo satisfaciant fluctuanti, qui testimonium perhibent præsentiæ spiritali fidelium. Porrò autem, illi altare ædificauerunt, non ad vsum libaminum, sed vicariæ cum Israelitica plebe societatis indicium: sicut & ipsi, quasi iam

> Signū vnitatis erectū altare à filiis Ruben, & Gad. Iosu.22.
>
> Similitudinis de illo altari declaratio.

ex persona filiorum dicunt: Ecce altare quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vnitatem. Illi nimirum id fecerunt ad testimonium Israeliticæ societatis: nos ista dicimus ob signum Ecclesiasticæ veraciter vnitatis. Illi ne despicerentur à fratribus suis, nos ne remordeamur à cogitationibus nostris. Illi terreni altaris extruxere similitudinem: nos spiritalis concordiæ ostendimus veritatem. Illi ad ostendendum sui generis testimonium: nos ad tenendum nouæ regenerationis, & fraternæ communionis inuiolabile Sacramentum.

Testimonium Ecclesiasticæ vnitatis.

Cur bigamus à sacerdotio omnino repellatur, cùm in fornicationem sæpè lapsus, in ordinem reuocetur. Cap. 12.

QVædam namque fiunt in Ecclesia, quæ superflua quidem videntur, quantum ad humani ingenij rationem, diuina autem sunt, si ad virtutis intimæ Sacramentum respicias. Quis enim non miretur in canonicis esse sententiis, * Bigamum quempiam nullatenus posse ad sacerdotium promoueri: in fornicationem verò lapsum, etiam sacerdotem, peracta pœnitentia, ad pristini iuris officium reuocari? De fornicatione siquidem manifesta est Apostolica sententia, qua dicitur: quia neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt. De his autem, qui secundas contrahunt nuptias, ita prosequitur: Mulier, inquit, alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantùm in Domino. Quibus nimirum vtriusque sententiæ verbis, apertè monstratur, quia & Bigami diuinæ legis regulam non offendunt, & fornicatores à Regno Dei, pro suæ carnis intemperantia, damnabiliter præciduntur. Quid est ergò, quòd hi, qui non peccant, de spe sacerdotij funditus corruunt: & illi, quos à Regno Dei reatus eliminat, Ecclesiastici gradus fiduciam, si dignè pœnituerint, non amittunt; nisi quòd in his, qui secundis nuptiis copulantur, non tam ad peccatum, quàm ad Ecclesiæ respicitur Sacramentum? Sicut enim Christus, qui est Pontifex futurorum bonorum & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech, qui videlicet obtulit agnum proprij corporis, in ara crucis Deo Patri, pro salute mundi, vir est vnius sponsæ, totius scilicet sanctæ Ecclesiæ, quæ proculdubio virgo est, quia fidei integritatem inuiolabiliter seruat: ita quilibet sacerdos vnius vxoris vir esse præcipitur, vt illius summi sponsi præferre imaginem videatur. In bigamis itaque, non mensura peccati, sed forma potius inquiritur Sacramenti; atque in eorum damnatione non reatus aliquis vltione absciditur, sed mystica veri sacerdotij regula custoditur. Alioquin quomodo inter crimina nominetur, quod licenter fieri Apostolica doctrina permittitur? Sed sacri Canones, eos qui secundas nuptias improbant, inter Nouatianorum hæresim notant. Vt ostendamus ergò nos Ecclesiasticæ vnitatis semper tenere mysterium, irreprehensibiliter vtimur, & si non adeò necessaria, prolatione verborum.

Mira traditio Ecclesiæ, de fornicariis & de bigamis.
** causa 31. q. 1. c. quo.*
1. Cor. 6.
1. Cor. 7.
Quæstio.
Responsio.
Hebr. 9.
Ephes. 9.
Vnus sponsus Ecclesiæ virginis.
Bigamis deest typus Christi, quod nõ est vnius vxoris vir.
Non improbantur tamen secundæ nuptiæ.

Quòd si Dominus vobiscum, inter duos rectè profertur, à solo etiam iura dicatur. Cap. 13.

IAm sanè & hoc à fratribus meis seruata charitate, perquiro, si duo sunt fratres, vtrum alter alteri licenter dicat, Dominus vobiscum? Nam si licet, quid est quòd ad vnam personam pluraliter loquitur, & postposita censura literatoriæ disciplinæ, Ecclesiastica consuetudo tenetur?

Quantum enim ad loquendi artem, tecum potius quàm vobiscum, ad singularem directus personam sermo decurreret. Quod si non licet, vt ad vnam personam verbum plurale quis dirigat: Dominus tecum, singulariter necessè est dicat.

Cur non dicitur ad vnũ in Missa, Dñs tecum.

Quod vtique quantum à regula Ecclesiasticæ institutionis abhorreat: qui limen Ecclesiæ terit, nullus ignorat. Certum est enim, quòd neque beatissimus Apostolicæ Sedis Antistes, cùm videlicet obsequente ministro, priuata Deo reddit obsequia, nec quiquam Pontificum, vel omnino Catholicorum aliquis sacerdotum, his verbis ad alterum singulariter vtitur. Si verò venerabilium sacerdotum consuetudo laudatur, vt solus soli rectè dicat, Dominus vobiscum, & neque absonum sit, neque ab Ecclesiastici ordinis censura semotum, quid officit, si & singulariter quis positus idipsum dicat, dum quantum ad literas sicut vni minimè congruit: ita nec inter duos, pluralis ille sermo procedit? Cùm ergò Ecclesiastica consuetudo tantæ auctoritatis sit, vt sibi omnis artificiosæ eloquentiæ facultas humiliter cedat, nec illorum magnopere habeatur verborum cura, sed sensuum: inter duos illa grammaticalis regula iure despicitur, consequitur etiam, vt ab vno irreprehensibiliter contemnatur. Sicut igitur Ecclesiasticæ auctoritatis est, vt inter duos rectè dicatur, Dominus vobiscum: sic eidem auctoritati competit, nec est contrarium, vt ab eo, qui solus est, idipsum æquè dicatur. Denique & de responsione eius, videlicet quæ est, Et cum spiritu tuo: necnon & de lectoris benedictione singulariter petẽda, idem est nihilominus sciendum. Non enim hic dignè numerus personarum, sed Ecclesiasticæ potius vnitatis attenditur Sacramentum: vbi scilicet, nec vnitas excludit multitudinem, nec multitudo violat vnitatem: quia & vnum corpus per multa membra diuiditur, & ex diuersis membris, vnum corpus impletur. Nec in vnitate corporis, membrorum multitudo confunditur: Nec in pluralitate membrorum corporis integritas violatur.

Quòd populus Israel Ecclesiasticæ inter se vnitatis regulam tenuit. 14.

VT quid mirum, si de sancta Ecclesia dicitur, quòd & multiplex in vnitate, & vna credatur in multitudine: cùm ille carnalis Israel, quia socius erat genere, iam tunc huius vnitatis videatur inter se regulam tenuisse? Nam & Regi Edom, nuncios dirigit, qui dicunt. Hæc mandat frater tuus Israel. Et alibi. Cùm Chananæus Rex Arath, pugnaret aduersus Israel, atque sublata ex eo præda victor existeret: testante scriptura, Israel se voto obligans, Domino ait: Si tradideris, inquit, populum istum in manu mea, delebo vrbes eius Quod nimirùm & in libro Regum manifestè declaratur, cùm ab Israelitico populo ad viros Iuda, redeunte in regnum Dauid, dicitur: Decem, inquit, partibus maior ego sum apud Regem, & primogenitus ego sum, magisque ad me pertinet Dauid, quàm ad te: Cur mihi fecisti iniuriam, & non mihi priori nunciatum est, vt reducerem Regem meum? Si ergò populus ille, pro eo, quod ex vna stirpe originem duceret, vel ob id potius, quòd vnius Dei cultum teneret, tamquàm vna persona singulariter loquitur, vt in multis se vnum esse testetur: Quid mirum, si sancta Ecclesia, quæ vno Dei sancto Spiritu sanctificatur & regitur, vnius fidei & baptismi Sacramentis imbuitur, ad eandem hæreditatem capessendam per adoptionis gratiam conuocatur, tantam inter se habeat communionem, vt & singuli verbis omnium, & omnes verbis vti valeant singulorum? Hinc est enim quòd diuinis officiis consistentes, in vnius sæpè Sancti veneratione cantamus, quod toti simul Ecclesiæ conuenire cognoscimus. Quod videlicet qui cantus Beatæ Deo genitricis, aliorumque Sanctorum diligenter inspicit, indubitanter agnoscit.

Quòd quædam feſtiuitates, non ſuo tempore celebrantur. Cap. 15.

ECcleſia ſiquidem Chriſti, quæ eſt columna immobilis, quæ regni cœlorum claues accepit: nequaquam caſibus, numeriſve deſeruit, ſed omnium locutionum modos, intra legis ſuæ iura conſtringit. Nec aucupatur verba, ſed animas. Non itaque magnipendit præſentiam corporum, vel articulos temporum, ſed ad deuotionem potius & vnitatem reſpicit animorum. Ipſa namque diiudicat omnia, & ipſa à nemine iudicatur. Hinc eſt enim, quòd in ſacroſancta ſolennitate Paſchali dicimus, Deus qui hodierna die per vnigenitum tuum æternitatis nobis aditum deuicta morte reſeraſti: dum cuncti liquidò nouimus, quia iuxta calculantium ſupputationes Hebræorum Paſcha præcedat; circa quod Dominus paſſus eſt & reſurrexit. Deindè vbi quotuſlibet Dominicus dies occurrerit, Paſchalis nobis feſtiuitas illuceſcit. Nam & in Aſcenſione Domini, & ſancto Pentecoſte ſub eodem ſenſu dicimus hodiè: cùm & iſtæ feſtiuitates conſequenter, iuxta rationem Paſchalis temporis diſponantur. Decollatio quoque B. Ioannis Baptiſtæ, menſe Auguſto celebratur: cùm tamen tempore Dominicæ paſſionis, trucidatus ab Herode fuiſſe minimè dubitetur. Eadem quoque ratione & de feſtiuitate S. Iacobi, necnon & B. Petri, quæ dicitur à vinculis. Cùm. n. Actus Apoſtolici ſcriptura dicat: Quia Herodes poſtquam occidit Iacobum, fratrem, Ioannis gladio, videns quia placeret Iudæis appoſuit apprehendere & Petrum. Deinde ſubiungit: Erant autem dies Azymorum. atque protinus addit: Quem cum apprehendiſſet, miſit in carcerem, tradénſque quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum populo: Patet abſque dubio, quia alio anni tempore, hæc per executionem operum ſunt facta, atque alio poſtmodum colendis ſolennitatibus inſtituta. Feſtiuitates enim illæ (vt notum eſt) celebrantur circa metas Iulij menſis, quo videlicet tempore, neque Paſcha celebraſſe, neque Azymorum dies ille Hebræorum populus inuenitur, ſi tota Teſtamenti veteris ſeries recenſeatur. Sed quia in ſolennitate Paſchali venerari dignè non poterant, ad eorum cultum, aliud tempus eſt Eccleſiaſtica diſpoſitione prouiſum. Hæc autem idcirco de ſacris ſolennitatibus iuxta compendium dixerim, vt manifeſtè clareſcat, quia ſancta Eccleſia non tam conſtringitur lege temporum, quàm vices ad ſuum cohibet nutum. Neque enim ſub elementis ſeruit Eccleſia, ſed ipſi potius ſubiecta ſunt & obtemperant Elementa. Vndè & magiſter Gentium dicit: Omnia enim veſtra ſunt, Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti: Chriſtus autem Dei. Atque vt oſtendat, quantæ auctoritatis prærogatiua ſancta præcellat Eccleſia, rurſus ad eoſdem Corinth. An neſcitis, ait, quoniam ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi à vobis iudicabitur hic mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis? Neſcitis quia Angelos iudicabimus? Quantò magis ſæcularia?

Quòd in Eccleſia rectè alius ſupplet verba alterius. Cap. 16.

IAm igitur, vt ad ſuperiora redeamus, quid mirum ſi ſancta Eccleſia, cui tanta poteſtas diuinitus conceſſa eſt, verba ſibi famulantia ita ad ſuum conuertat arbitrium, vt vel ſinguli plurium, vel plures eloquia proferant ſingulorum? Aut quid obeſt, ſi ea quæ ſpecialiter aliis congruunt, ab aliis proferuntur? Certè non ignoramus, quia cùm pueri catechizantur, ſacerdos interrogat, Quid petis? Vbi non puer ſed alius vice eius reddit reſponſum, dicens, Fidem. Et cætera, quæ propriè

ad puerum pertinent: alius in eius perſona reſpondet.

Vnus pro alio ſupplere poteſt.

Si ergò in ipſo regenerationis noſtræ myſterio, vbi ſcilicet totius humanæ ſalutis conſtat origo, rectè alius verba re[d]dit alterius; quid prohibet, ſi & in aliis Eccleſiaſticis ſalutationibus, vel petẽdis benedictionibus, alter reſpondendo ſuppleat locum illius qui vocatur? Nam vt alter pro altero reſpondere in Eccleſia valeat, non moderna temeritas reperit, ſed ab Apoſtolica potius auctoritate deſcendit. Vndè & Paulus ad Corinthios: Cæterum, inquit, ſi benedixeris ſpiritu, quis ſupplet locum idiotæ:

1. Cor. 14.

Huc accedit, quòd ſi propter abſentiam perſonarum timet dicere, Dominus vobiſcum, vel etiam reſpondere, Et cum ſpiritu tuo: timeat quoque neceſſe eſt, ne dicat, Oremus, ſed potius, Orem: ne videatur illos ad orationem inuitare, qui deſunt.

Dominus vobiſcum.

Oremus.

Et qui ſacrilegium ducit, nullis adſtantibus, benedictionem petere vel dare, caueat in fine lectionis dicere, Tu autem Domine miſerere noſtri, ſed potius dicat, Miſerere mihi. Quod ſi omnino præpoſterum omnino videatur abſurdum, non reuereantur Eccleſiæ verba ſolus proferre, qui ab ea ſe mente & ſpiritu numquam decernit abeſſe. Et cuius ſe profitetur ſpecialiter membrum, non ſe à ſuo corpore diuiſum aſſerat prolatione verborum, ſed ſit cum Chriſti Eccleſia, veraciter vnum confidenter expleat ſuæ vniuerſitatis officium: magiſque in his Eccleſiaſtici Sacramenti virtutem ſeruare ſtudeat, quàm congruentiam domeſticæ confabulationis attendat.

Seruanda eſt ſolitario conſueta prolatio verborum Eccleſiæ.

Quòd quidquid penè in diuinis officiis agitur, ſub figuris myſticis diſponatur. Cap. 17.

SIcut enim ſuperius dictum eſt, nonnulla in Eccleſiaſticis obſeruationibus fiunt, quæ in ſuperficie quidem friuola videntur & leuia: conſiderata verò ſubtilius magnæ virtutis videntur veritate ſubnixa. Vt enim pauca perſtringamus è plurimis: quis, cùm ſacerdotalia conſpicit indumenta, admiratione dignum ineſſe illis credat, niſi quid in eis figuraliter innuatur intelligat? At ſi ſpiritualis intuitus clareſcat, animaduertit, cur ſandalia Clericorum, qui pedes à terra diuidunt, pedum autem ſuperiora ex parte tegunt, ſed ex parte non tegunt. Conſiderat etiam, cur Poderis vſque ad talos defluat, cur Humeralis ex lini materia ſemper fiat. Perpendit etiam, quid Cingulum, quid deſignat Orarium. Scrutatur quoque nihilominus, cur in modum crucis ſit quadrata Dalmatica, cur reliquis indumentis ſit ſuperponenda caſula: cur etiam Manipulus in ſiniſtra parte geſtetur: quia nimirum ſpiritualium potius, quàm carnalium oculorum, vel narium pituita detergitur. Nec illud etiam ſine cauſa decernit fieri, cur Diaconus, qui Dalmatica non eſt indutus, Caſula circumcinctus legat: cur etiam ipſa Dalmatica in ſiniſtra ſui parte Fimbrias habeat.

Significationes myſteriorum in veſtibus ſacerdotũ.

Porrò autem, nec illa conſuetudo inaniter tenuit, quod Pallium Pontificalibus indumentis apponitur, vt Lamina in fronte Pontificis ad decorem & gloriam antiquitus ponebatur. In qua nimirùm Lamina, nomen Domini Tetragrammaton ſcriptum erat, quod Sanctum Domini vocabatur: paucis quidem literis conſtans, ſed magni intellectus virtutem interius continens.

Exod. 28.

Sed quid nos infinita perſequimur, dum quicquid ſub veteri, vel ſub nouo Teſtamento in diuinis agitur officiis, totum penè per figuras myſticas, & ænigmata fieri videatur? Quid enim tota illius tabernaculi compoſitio, quid numerus Leuitarum, quid ceremoniæ ſacerdotum, quid denique vel moderni ſanctæ Eccleſiæ ritus exigunt, niſi vt virtus ſpiritualis intelligentiæ requiratur? Atque, vt ita loquar, myſterium latet in myſterio, dum exterioris cultus exercitio, arcanum allegoricæ Theoriæ comprehenditur ſacramentum.

Allegorica Theoria in veſtibus.

Peracti opusculi breuis Epilogus.

VErùm his, quæ ab eruditis expositoribus expedita probatur, omissis: id quod tractandum suscepimus, vt enucleatius clarescat: adhuc breuiter replicemus. Lectoribus namque nonnullis vitium arrogantiæ familiare est, præsertim si cui lepor eloquentiæ suppetit, dum patentes scripturæ campos effrenis lingua percurrit, populari fauori cor deditum, spiritus elationis inuadit. & dum alios per recti itineris tramitem dirigit, ipse diuerticulum erroneæ confusionis incurrit. Hinc est etiam, quòd mensæ lectoribus ex more dicitur: Auferat à te Deus spiritum elationis. Vt ergò imminenti forsitan arrogantiæ, iam in ipso lectionis exordio humilitatis opponantur: rectè tantæ subiectionis arte benedictio petitur, vt lecturo non sacerdos, sed cui ipse iusserit, benedicat. Sacerdotalis autem salutatio idcirco fit in Ecclesia, vt sacerdos pacem se habere cum tota plebe fidelium doceat. Præcipit enim in Euangelio Dominus, dicens: Cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt &

Spiritus elationis in eloquentia.

Sacerdotalis salutatio propter pacem.

A pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra. Et iterùm: Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & reliqua. Sacerdòs ergò, vt hoc Dominicum præceptum non solùm corde custodiat, sed etiam per exterioris speciem ritus ostendat, antequam Deo fundendæ orationis offerat sacrificium, per mutuæ salutationis officium, ostendit se in fraterna charitate vnanimiter fœderatum. Quapropter si præstò sint, ipse spiritaliter oculis præsentes attendit, pro quibus orare disponit: nec ab esse per spirituale contubernium credat, quos in oratione secum pariter comprehendit. Obtutus itaque fidei, salutationis eius verba intendit & accipit, quod ad esse cominus per spiritalem præsentiam cernit. Quisquis ergò frater in cellula singulariter habitat, communia Ecclesiæ verba proferre non timeat: B Quem videlicet à conuentu fidelium, & si locale spatium diuidit, cum omnibus tamen vnitas fidei, in charitate coniungit. Qui licet absint per moles corporum, præstò sunt tamen per vnitatis Ecclesiasticæ Sacramentum.

Explicit Liber Petri Damiani, qui appellatur Dominus vobiscum.

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS.

OPVSCVLVM ANTE ANNOS QVINGENTOS *conscriptum ab homine antiquitatis ecclesiasticæ studiosissimo,*

OPERA IACOBI PAMELII BRVGENSIS, S. THEOLOGIÆ Licentiato in lucem primùm editum, & iam secundò ad manuscripta exemplaria ab eodem recognitum.

IACOBVS PAMELIVS BRVGENSIS LECTORI CANDIDO S.

DVM totus sum in conquirendis vndequaque libris Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, viri citra dubitationem omnem eruditiss. ac in sacrarum litterarum expositione versatiss. (quippe qui exactissimum in vniuersa Biblia sacra commentarium è veterum Theologorum monumentis collegerit) ad nos missus est è bibliotheca Septẽ fontiũ, Rabani titulo Micrologus de ecclesiasticis obseruationibus. Quẽ vbi primũ inspexi, ac ex ipsis capitũ titulis totius operis argumentum didici, mirum quantopere eo thesauro inuento sim gauisus, præsertim quòd spes certa effulgeret, posse me suo iam tandem auctori librum illum adserere, quem alibi incerto auctore citatum reperissem, vt qui non ignorarem scripsisse Rabanum de diuinis officiis. Verùm dum paulò pòst penitiùs codicem introspicio, & mentionem in illo fieri video Gregorij Papæ septimi, atque Episcoporum Amalarij Treuirensis & Anselmi Lucensis, qui seculis aliquot Rabano sunt posteriores: illius non esse, certò deprehendi. Neque tamen id me deterruit ab editione semel animo concepta: quin potiùs, quod tibi, Lector, gratum illum fore mihi persuaderem, è blattis ac tineis iam tandem aliquandò eruendum suscepi: hoc ipso quoque munusculo litterario conciliare me posse ratus studiosorum animos, vt si quid penès se habeant Rabani, quo meum hoc institutum tam pium promouere queant, communicare non grauentur: quod vt faciant, ad vnum omnes etiam atque etiam rogo atque adeò obtestor. Accessit & alia occasio, quæ me velis remisque (quod aiunt) in hanc impulit sententiam. Synodus nouissima Tridentina Patres quosdam certo numero delegit, qui ad euitandam illam (quam calumniantur nostri seculi Aristarchi) rituum Ecclesiasticorum discrepantiam, Breuiarium ac Missale componerent: quæ suis numeris absoluta, toto Christiano orbi obseruanda auctoritate Apostolica proponerent. Hos quum non dubitarem ad ritum veterem Ecclesiæ Romanæ omnia redintegraturos, atque ad eam rem non parùm conducere posse nostrum Micrologum, ego illum primo quoque tempore euulgandum censui, vtpotè è quo resarciri posse tantùm non existimarem, quicquid à primæua illa Romani ordinis institutione variatum esset. Quam quidem ad rem cùm multùm etiam Amalarium, Vualafridum, Strabum, ac Honorij Gemmam conferre, fatendum sit: tamen huius mihi auctoritas non negligenda, immò cæteris etiam esse præponenda videtur: propter eam, quam longo harum rerum vsu & non Amalarij tantùm, qui inter hos facilè principem locum obtinet, verùm longè etiam antiquiorum, quorum apud omnes sancta debet esse auctoritas, diligenti lectione sibi acquisiuit rerum Ecclesiasticarum singularem peritiam. Hi sunt, Magni Gregorij Sacramentarius & Antiphonarius, atque Hieronymi Lectionarius, quem Comitem inscripsit. Quos in Diuinis officiis constituendis sibi ob oculos semper posuit, & sicut ad cynosuram nautæ, ita ad hos semper sibi respiciendum esse putauit. Eos, cùm ad Ecclesiastica officia rectè constituenda plurimum obtineant momenti, nos propediem in lucem proferemus, & Deo approbante, cum omnibus communicabimus. Equibus, mea quidem sententia, rectiùs pristinæ integritati omnia restitui possint, quàm è Missalibus aut Breuiariis, quæ hodiè circunferuntur: quæ quanquàm Ordinis Romani nunc noui, nunc antiqui præ se titulum ferant, non per omnia tamen cum illo consentire, auctores citati, ac noster hic manifestum faciunt. Exemplis, quod dico, comprobari poterat, tum de Euangelio ad Dominicam Aduentus primam, ac Dominicarum vagantium intercalatione post Pentecosten, tum de non obseruata ad amussim Euangeliorum cum Orationibus concordia, quam præscripsit D. Gregorius. Verùm hoc loco iis supersedendum putaui, ne cuiquam prolixitate nimia molestus sim, néve Censoris mihi munus arrogare videar. Si quis eius rei sit curiosior, consulat XXIX. XXXI XLI. ac postrema duo Micrologi capita. Hoc vnum dicere non verebor, minùs nouitatis ortum iri in cæteris per orbem Ecelesiis, si ritum illum veterem Romanum sequantur Patres, quàm si recentiorem hunc nulla sui parte immutatum retineant. Ad illum enim quàm proximè accedunt omnes penè totius orbis Romani Ecclesiæ, ac nostra quoque Brugensis, nunc cathedralis, iam indè verò ab annis septingentis Canonicorum collegio insignis. Hunc verò non multis ab hinc seculis, siqua historiæ habenda fides, è Sacello Pontificio mutuati sunt patres instituti Franciscani, ac postmodùm soli ferè Romani in vsum receperunt. Testatum id reliquit ante annos propè ducentos circa annum Domini 1380. Radulphus de Riuo Tungrensis Decanus, in libro (quem penès me manuscriptum habeo) de Canonum obseruantia. Apud il-

lum Propositionis 22. hic est titulus: Ordo sanctæ Romanæ Ecclesiæ, non ex vsu fratrum Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris antiquis, generalíque & proportionali locorum consuetudine, colligatur. Quod cùm multis argumentis è re ipsa petitis, collatione rituum inter se facta, sparsim toto opere asseruisset: hoc loco idipsum duplici ratione historica latè deducit, nos verò in summam contraximus. Harum prior, quod ipse Romæ didicisset, in Sacello Pontificio apud Lateranum, non tam plenè solere fieri officia Ecclesiastica, atque in aliis Collegiatis vrbis Ecclesiis, immò id Capellare officium (ità vocat) breuiùs fieri consuetum, ac sæpiùs à Pontificibus variatum, atque id esse quod fratres Minores obseruandum suscep erunt, quippe cuius Ordinarium ipse Romæ viderit à tempore Innocentij Papæ collectum. Altera, quòd Nicolaus Papa tertius sub annum Domini 1277. remotis à reliquis quoque vrbis Ecclesiis libris antiquioribus, Breuiaria ac libros Missales ordinis fratrum Minorum in vsum introduxerit, ac per omnes vrbis Ecclesias obseruari mandauerit, vsque adeò, vt ætate sua Romæ libros omnes Radulphus nouos repererit. Sed hæc extra scopum: illud verò ad institutum nostrum propiùs pertinet, quod habet ille: Aliæ autem nationes, inquit, orbis Romani libros & officia sua habent è directo ab ipsis Ecclesiis Romanis, & non à Capella Papæ, sicut ex libris & tractatibus Amalarij, Vualafridi, Micrologi, Gemmæ, & cæterorum de officio diuino scribentium, colligitur euidenter. Quæ verba eò libentiùs huc adduximus, quòt Micrologi nostri argumentum paucis explicent, quem tanti fecit ille, vt præ reliquis, eius potißimùm auctoritate nitatur, ac integras aliquandò paginas in suum opus ex illo transcripsit: vndè quædam etiam loca restituimus, vt hinc etiam innotescat, non à me primùm, sed iam olim ab illo in precio habitum Micrologum. nec mirum cuiquam videatur, quòd sine auctoris nomine emittere illum in lucem non sim veritus, quippe quod etiam id ætatis ignoratum sit à viro antiquitatis ipsius perscrutatore vigilantißimo. Ego verò, (vt ad illum nostra redeat oratio) quisquis tandem huius libri sit auctor, humilitatis ergo prætermisiße suum nomen arbitror, vti ab alijs multis factum reperimus. Nam quòd quidam Bernoldo Constantiensi ascribant, ex coniectura est, eò quòd Romanum Ordinem ab illo descriptum testetur Tritenhemius: nec temporis ratio satis conuenit. Ab alijs Ioannis Micrologus inscribitur: sed quis ille Ioannes fuerit, nescio. Vixisse autem constat Auctorem ætate Gregorij septimi Pontificis, quem Romanæ sedi suo tempore præsedisse non obscurè subindicat, quanquàm iam defunctum, cùm hæc scr iberet: familiarem quoque fuisse se significat Anselmo Lucen. qui fuit Gregorij septimi cooperator indefessus, quorum vterque floruit, atque adeò & auctor noster, circa annum Domini millesimum octogesimum, ante annos propè quingentos: Qua ætate cùm obseruata adhuc fuerit quibusdam in locis communio Eucharistiæ sub vtraque specie, non est quod miretur quisquam, si quid alicubi in Micrologio scriptum repererit de eius generis communione: Quanquàm tamen satis colligi detur ex capite decimoseptimo, iam tum vsitatam fuisse Communionem infirmorum sub altera, panis nempe specię duntaxat. Verùm de his aliàs fortasse latiùs, vti etiam de Mißis tum publicis tum priuatis, quas vtrasque agnoscit non vno in loco Micrologus. Quicquid престереà ille continet animaduersione dignum, ad marginem adnotatum reperies. Cæterùm si quis me actum agere dicat in publicando Micrologo, quem iam pridem viderit ab aliis editum: hoc illi respondeo, non nisi mera illa esse fragmenta, hunc verò nostrum 40. capitibus auctiorem: illa de Missa ritè celebranda duntaxat, nostrum de cæteris quoque totius anni officiis pertractare. Quarè cùm tibi, Lector, satisfactum abundè existimem, ne præfationis modum excedere videar, vela orationis contraham: tu quicquid, id est, æqui, quæso, boníque consulas. Certè si placere intellexero, etiam alios aliquot eiusdem argumenti libellos non visos hactenùs, propediem in lucem proferre est animus. Tu intereà vale ac fruere.

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS.

Capita sequentis Opusculi.

De Introitu Missæ. Cap. I.

PRESBYTER, cùm se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinem decantant hos psalmos: Quàm dilecta, Benedixisti, Inclina Domine, Credidi: Deinde, κύριε ἐλέησον, Pater noster, cum precibus & oratione pro peccatis; videlicet vt intus & exterius summo sacerdoti placere valeat: quē cum sacratissima oblatione sibi, omnibúsq; Christianis placare desiderat. Paratus autē intrat ad altare, & facit confessionē: quia scriptum est, Sapiens accusator est sui in principio: & antiquæ legis sacerdotes primùm pro se, deinde pro populo offerre soliti erant. Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quæ ab Introitu sacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere. Hác ad Introitum dici, Cælestinus Papa in ordine quadragesimusquintus instituit, cum vsq; ad eius tempora ante sacrificium Epistola tantùm Pauli & Euangelium legeretur. Litaniæ quæ sequuntur, propter ipsa Græca verba, à Græcis assumptæ creduntur.

De Gloria in excelsis, & Dominus vobiscum. Cap. 2.

IN omni festo quod plenum habet officium, excepto intra aduentum Domini, & septuagesimam, & natali Innocentium, tam presbyter quàm Episcopus, Gloria in excelsis, dicunt. Quod etiam nunquàm post Meridiem legitur dicendum, nisi in Cœna Domini, vbi Chrisma conficitur, & in sabbatis Paschæ & Pentecostes. Deinde versus ad populum, dicit: Dominus vobiscum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Notandum ex his verbis, Plures esse debere respondentes, & vnum salutantem. Sicut enim ineptè responderetur, Et cum spiritu vestro, cùm vnus esset saluator: sic incongruè salutatur per, Dominus vobiscum, cùm vnus tantùm assit vel nullus. Hoc vtique beatissimi patres Apostolici, Anacletus, qui à beato Petro quintus, & Soter in ordine decimustertius decretis suis firmauere, vt sacerdos semper vel tertius esset, dum Missas celebraret. Zacharias autem vir Apostolicus, in ordine nonagesimustertius, constituit, ne sacerdotes ad celebranda Missarum solennia cum baculo intrarent, nec velato capite altari adstarent. Sancti quoque patres in Aurelianensi Concilio, capitulo tertio, constituerunt, vt ad salutationes sacerdotis non solùm clerici, & Deo dicati, sed & omnis plebs consona voce respondeat.

> Vide hac de re plura supra apud Damianum in tractatu inscripto, Dominus vobiscum.

> Tertius saltem esse debet sacerdos Missas celebrans.

> Velato capite sacerdos altari adstare, prohibetur.

De prima oratione in Missa. Cap. 3.

SEquitur oratio, quam Collectam dicunt, eò quòd sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat. Illæ tamen orationes specialiùs Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos super collectam populi fiunt, dum colligitur, vt procedat de vna Ecclesia in aliam, ad stationem faciendam: vt in capite Ieiunij illa oratio, Concede quæsumus, apud sanctam Anastasiam supra Collectam populi dicitur.

> 2. Cor. 5.

> Collectæ quæ propriè nuncupentur.

qui stationem apud sanctam Sabinam celebraturus est. A

De numero orationum in Missa.

Cap. 4.

IVxta Romanum Ordinem non nisi vnam orationem ante lectionem dicere debemus, vt Amalarius in prologo libri sui De officiis, se ab ipsis Romanis didicisse fatetur. Hoc vtique & institutio officiorum exigere videtur, vt, sicut ad vnam Missam, vnam tantùm lectionem & Euangelium legimus, item vnum introitum, immò vnum officium cantamus, nihilominùs & vnam orationem dicamus. Sed hoc iam pauci obseruant; immò plures intantum orationes multiplicant, vt auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potiùs auertant, quàm ad sacrificandum illiciant, Hoc autem sapientioribus multùm displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem, aliis morigerando, B excedunt: in ipsa tamen sua excessione modum tenere, & aliquam rationem attendere solent. Vnde & in Missa, etsi non semper vna tantùm oratione sint contenti, septenarium tamen numerum in orationibus rarò excedunt: quem vtique numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum solis septem petitionibus omnia corpori & animæ necessaria comprehendit. Hoc autem summoperè solent obseruare, vt in Missa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut septem orationes dicant. Vnam propter Romanam traditionem: Tres, quia Dominus ante passionem suam ter orasse legitur: Quinque, propter quinquepartitam eius passionem, in cuius commemoratione hæc eadem celebramus officia: Septem, quia & Apostoli septem petitiones Dominicæ orationis ad consecrationem eorundem mysteriorum frequentasse leguntur. In natiuitate tamen Domini ad Missam in manè, Romani orationem de sancta Anastasia adiiciunt: quia stationem in Ecclesia eiusdem martyris ad eandem Missam agunt. Et nos quoque illos in illa adiectione imitamur, licèt non eandem adiectionis occasionem habere videamur. Rarissimè quidem diligentiores officiorum obseruatores, alios in orationibus numeros admittunt, nisi & quos nos suprà competenti mysterio insignitos notauimus.

Septenariũ numerum rarò orationes excedunt.

De Authenticis orationibus. Cap. 5.

ALias quoque orationes, nisi antiquas & Gregorianus, difficillimè admittunt, vtpote quas in antiquioribus & emendatioribus Sacramentariis maximè inueniunt. Nam octauum Africanæ prouinciæ Cōcilium (cui sanctus Augustinus, immò ducenti & quatuordecim sancti patres interfuerunt) capitulo duodecimo ita constituit: Nullæ preces, vel orationes, vel Missæ, vel præfationes, vel commendationes, vel manus impositiones dicātur, nisi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginense Cōcilium (cui item sanctus Augustinus interfuit) capitulo vigesimotertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione vtatur nisi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda est, iuxta Domini præceptum, qui discipulos suos ita instruxit, cùm eum interrogarent, qualiter orare deberent: Cùm stabitis, inquit, ad orandum, dicite: Pater noster, qui es in cælis, &c.

Vt adprobatæ sint orationes. Concil. Mileuitanum. Can. 12.

3. Carthag. cōc. Cā. 23.

Ad Patrem semper dirigenda oratio.

Mar. 11. Matt. 6.

De conclusione orationum.

Cap. 6.

COncludimus autem orationes, per Dominum nostrum, videlicet Patrem orando per Filium, iuxta eiusdem Filij præceptum, qui in Euangelio ita præcepit: Vsque modò non petistis quicquam Patrem in nomine meo: petite, & accipietis. qui & effectum nostris petitionibus, si per ipsum rogauerimus, promittit, dicens: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vnde & orationes plurimas, vel penè omnes, satis congruè ita concludimus: Per Dominum nostrum. Paucissimæ * enim inueniuntur, quæ pro competentia sensus, alia conclusione finiantur. Vt illa, Præsta, quæsumus, omnipotēs Deus, vt natus saluator. Qui

Ioan. 16.

Ioan. 16.

*autem.

A tecum viuit & regnat. Item & illa: Deus, cuius filius in alta cælorum. Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit. &c. In qualibet autem conclusione commemorationem sanctæ Trinitatis obseruare solemus, iuxta quod in emendatioribus Sacramentariis expressum inuenimus. [Adeò enim sancti patres inuocationem sanctæ Trinitatis in orationibus siue benedictionibus obseruabant, vt nec in ipsis sacramentis aliquid ratum censerent, quorum confectioni inuocatio S. Trinitatis defuisset, vt in sacris Paulianistarum, quorum & baptismum siue ordinationes in conuersis iteranda censuerunt.] Sciendum autem, in illa vsitata cōclusione, Per Dominum nostrum, quòd Romanus ordo & antiquissima exemplaria nomen Dei interponūt, vbi dicitur: Qui tecum viuit & regnat Deus. quod tamen moderni post nomen Spiritus sancti subiungere solent. Et hæc vtique consuetudo etiam apud Romanos vsquequaque adeò inualuit, vt antiquæ traditionis executio iam non sine scandalo locum habere possit: quod iuxta Apostolum & Euangelium in tam leuibus causis summo studio deuitare debemus.

Iterùm de conclusione seu confirmatione orationum.

Cap. 7.

SEcundùm Romanam auctoritatem, nullam orationem, Per eum qui venturus est, concludimus, nisi sit exorcismus, in quo diabolus per diuinum iudicium, vt à creatura Dei discedat, exorcizatur, siue adiuratur. Nam in aliis orationibus, quas, Per Dominum nostrū, concludimus, patrem, vt nobis per amorem filij sui C subueniat, imploramus. In exorcismo autem diabolum per Dei iudicium, vt aufugiat, increpamus. Omnes autem adstantes, iuxta antiquam sanctorum patrum traditionem, in signum confirmationis: Amen, subiungere debent, vt communem orationem, quam sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment. Vnde & in ipsa secreta, Per omnia secula seculorum, altiùs dicit, vt præmissa oratio, per Amen à populo possit confirmari.

De Epistola, ad Missam legenda.

Cap. 8.

SOlis subdiaconibus inter inferiores gradus Romana auctoritas cōcedit, vt sacris vestibus induti, Epistolam legant ad Missam. Quod tamen non ex eorum consecratione, sed potiùs ex Ecclesiastica concessione D meruerunt obtinere. Vnde & rationabilius esse videtur, vt ipse sacerdos sibi Epistolam legat, quàm vt aliquem nondum ordinatum, sibi adsciscat ad legendum. Nam beatus Hormisda à sancto Petro quinquagesimus † tertius Papa, capitulo tertio, illum deponit, quicunque nō ordinatus, officium ordinati vsurpauerit, quod vtique non ex consecratione, nec ex Ecclesiastica consuetudine vnquam promeruit. Canones etiam, alios nisi ad hoc ordinatos in Ecclesia legere, vel in † publico psallere, vel Alleluia dicere, vel alicubi exorcizare, in diuersis Conciliis prohibuere. Nihil autem obstat, quin sacerdos in Missa inferiorum ordinum officia, si necesse fuerit, expleat: quem & omnes inferiores obtinere constat, qui & in Missa sacris vestibus est indutus, E sine quibus ad altare iuxta Romanū ordinē ministrare nō debemus. Vnde & cōgruentiùs ipse sibi officiū subdiaconi repræsentat, quàm quemlibet inordinatum, nec sacris vestibus indutum, hoc explere permittat.

De Euangelio in qua parte sit legendum.

Cap. 9.

DIaconi quoque officium in Missa nihilominùs & ipse conuenientiùs explebit, quàm alius qui sacris vestibus non fuerit indutus. Nam etiam Diaconus tempore oblationis & lectionis, Alba indutus esse debet, iuxta quadragesimumprimum Carthaginensis Concilij quarti capitulum, cui sanctus Augustinus, immò ducenti septem & decem sancti patres interfuerūt. Iuxta decretum Anastasij Papæ, non sedetur † donec Euangelium legitur: quæ reuerentia, vt aiunt, & Apostolicæ

lectioni apud Græcos exhibetur. Diaconus cùm legit Euangelium, iuxta Romanum ordinem in ambone vertitur ad Meridiem, vbi & masculi conueniunt:non ad Aquilonem, vbi fœminæ consistunt. Ad principalem enim sexum meritò vertitur, cui, vt Apostolus instituit, infirmior sexus domi instituendus committitur. Quòd autem presbyteri ad legendum Euangeliũ, non se ad Meridiem vertunt, hoc ideò inoleuisse credimus, quia nec ordo illis iniunxit, vt in ambonem ad legendum, sicut Diacones, ascenderent, vbi necessariò ad masculos potiùs, quàm ad fœminas, se vertere deberent. Nam iuxta Ecclesiasticam consuetudinem ad altare legunt, vbi nulla diuersitas auditorum approximat, quæ legentes magis in hanc partem, quàm in aliam, conuerti exigat. Nusquàm ibi fœminæ, sed soli religiosi ad dexteram & ad sinistram permittuntur stare. Ad sinistrum verò cornu altaris habent librum, cùm legunt Euangelium, vel cum sacrificant: vt in dextra parte sint expeditiores ad suscipiendas oblationes, siue ad cõficienda altaris sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis, quàm ad Meridiẽ versi videntur, cùm annũciant Euangelium. Hinc * itaque illa vsurpatio emersisse videtur, vt etiam diacones in ambone, contra Romanũ ordinem, se vertant ad Aquilonem, potiùsque se ad partem fœminarum, quàm masculorum, vertere non vereantur. Quæ vsurpatio iam adeò inoleuit, vt apud plerosque quasi pro ordine teneatur. Sed quia certissimè contra ordinem est & inhonesta, à diligentioribus ordinis seruatoribus meritò refutatur. Ordo quoque præcipit, vt, qui lecturus est Euangelium, crucem sibi faciat in fronte, videlicet iuxta Augustinum, in sede ipsius verecundiæ, vt eliminata omni verecundia, cum Apostolo non erubescat de Euãgelio CHRISTI qui se in fine de illo erubiturum prædixit, quicunq; eũ hic, vel verba eius coram hominibus erubuerit. Faciat etiam sibi in pectore crucem, ne aliqua suggestio diaboli eum impediat, quin puro corde Euangelium Dei annũciare valeat. Presbyter cum legit Euangeliũ, Romano more planetam in dexterum leuat humerum, vt expeditum se terrenis affectibus esse demonstret ad euangelizandum. Eadem quoque ratione & Diaconi, cùm legunt, planetam tantùm in sinistro humero ponere videntur. Itẽ Romanus Ordo præcipit, vt incensum semper præcedat Euangelium, cùm ad altare siue in ambonẽ portatur:nõ autẽ concedit, vt oblatio in altari thurificetur. quod & Amalarius in prologo libri sui de officiis, Romanos deuitare fatetur: quamuis modò à pluribus, immò penè ab omnibus, vsurpetur.

De oblatione in altari componenda.
Cap. 10.

FInito Euangelio, statim est offerendum, dum & offerenda canitur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpostero deinceps offertur, postquã in altari proposita oblatione sacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander Papa, quintus à beato Petro, constituit, vt panis tantùm & vinum aqua mixtum in sacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini sanguis & aqua simul * profluxerunt. vndè sanctus Cyprianus: In calice, inquit, Dominico aqua vino deesse non debet, ne populus, qui per aquam iuxta Apocalypsin significatur, à Christo separatus esse videatur. Ita autẽ iuxta Romanũ ordinẽ in altari componẽda sunt, vt oblatã in corporali posita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quẽ de latere Dominico profluxisse credimus. Nam oblatã siue panem in verum Christi corpus, sicut & vinũ in sanguinẽ Dominicum cõuerti nõ dubitamus. Solent autẽ presbyteri, dum sine ministris offerunt, deposita oblata in altari patenam abscondere sub corporali, & fortasse ideò quia iuxta ordinẽ Acolytus debet eam tenere inuolutam inter sacrificãdum. Cooperitur quoq; calix, non tam causa mysterij quàm cautelæ, vsquedum finito Canone dicitur: Oremus. Præceptis salutaribus moniti. Discooperitur tamen, dum leuatur, vbi dicitur, Accipiẽs & hunc præclarum calicem: & ibi, Per ipsum & cum ipso, & hoc fortasse ideò, quia cautius leuatur sine operimento, quàm coopertus.

Quid super oblatione sit dicendum.
Cap. 11.

COmposita autem oblatione in altari, dicit sacerdos hanc orationem iuxta Gallicanum ordinem: Veni sanctificator omnipotens, æterne Deus, benedic hoc sacrificium tuo nomini præparatum. Per Christũ Dominum nostrum. Deinde ante altare inclinatus, dicat hanc orationem, non ex aliquo ordine, sed ex ecclesiastica consuetudine: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis. Quæ vtiquè oratio à diligẽtioribus ordinis & comprobatæ consuetudinis obseruatoribus tam pro defunctis, quàm pro viuis sola frequentatur: qui etsi multoties plurimorum consuetudini cedant, superflua tamen summoperè deuitãt. Romanus tamen Ordo nullam orationem instituit post offerendam ante secretam. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, & ipse post finitã secretam, præfationem orditur in Canonem: in qua supernorum ciuium ordines meritò connumerantur, quia eisdem mysteriis quæ ibi conficiuntur, iuxta attestationem sanctorum patrum, interesse credũtur. Vndè & angelicus hymnus, id est, Sãctus sanctus sanctus, subsequitur, quem beatus Sixtus Papa in ordine octauus constituit, vt ante sacrificium diceretur. Hunc autem hymnum & ipse sacerdos cum aliis necessariò debet dicere, ne seipsum sua prece videatur priuasse, qui & suas voces & aliorũ angelicis laudibus admitti deprecatus est in præfatione. Iuxta Romanum ordinem nũquàm * Missam absque lumine celebramus: non vtique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies: sed potiùs in typũ illius luminis, cuius sacramenta ibi conficimus, sine quo & in meridie palpabimus vt in nocte.

Præfatio Canonis.

Misteriis Missæ Angeli interesse credũtur.

Hymnus Angelicus Sanctus, sãctus &c.

* Missas.

Quid auctum sit in Canone. *Cap.* 12.

ORationem, quam Canonem, siue Actionem, propter regularem sacramentorum confectionem, Romano more appellamus, quis composuerit, apertè non legimus: nisi quòd S. Gregorius quendam Scholasticum illam composuisse testatur. Multa tamen eidem Canoni à sanctis patribus inserta legimus: sicut à sancto Alexandrino Papa in ordine quinto, ipsius Dominicæ passionis commemoratio interseri iubetur. Item sanctus Gregorius Papa primus, Diesque nostros in tua pace disponas: vsque Per Christum Dominũ nostrum: Et magnus Leo, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, in Canone addiderunt. * Item quoque Gregorius Dominicam orationem se Canoni adiecisse in registro suo asserit, vbi quibusdam inde murmurantibus, humili responsione satisfecit: inconueniens esse asserens, vt oratio quam Scholasticus composuit, super oblationem diceretur, & illa prætermitteretur, quam ipsi Apostoli ex institutione Dominica in confectione eorundem sacramentorum vsitasse * crederetur. In summis quoquè festiuitatibus quædam Canoni in illo loco, vbi dicitur, Communicantes, vel, Hanc igitur oblationem, interponimus, quæ tamen ex antiquioribus & emendatioribus sacramentariis interponenda esse didicimus, videlicet in Natiuitate Domini, In Epiphania, in Cœna, in Pascha, in Ascensione, in Pẽtecoste. [Huiusmodi interpositiones efficiunt, vt illud, Communicantes, apertiùs per se, quasi in Catholica communione manentes, intelligamus, quàm ad subsequentium sanctorum communionem ipsum referamus.] Nimis autem temerarium videtur, vt nos aliqua Canoni ad nostrum libitum adiiciamus, nisi quæ à sanctis patribus adiecta, vel adiicienda esse cognouimus; præcipuè cùm inter ipsos sanctos patres

D. Greg. Registri lib. 7. epist. 63. ad Ioãnem Syracusanum.

*Idem.

* credãtur.

nulli aliquid adiecisse legantur, nisi qui & Apostolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum ergo videtur, vt in hac causa terminos nostrorum patrum non excedamus, nec nos Apostolicæ auctoritatis reos efficiamus, si, quod soli Apostolicæ auctoritati *competit, Canonem nostris interpositionibus augmentare præsumamus.

*conuenit.

Quid superfluum sit in Canone.

Cap. 13.

INterponere enim solent quidam ibi suas orationes vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularúmque, & ante commemorationem defunctorum. Item post nomen Domini Papæ siue proprij episcopi, adiiciunt: Et omnibus orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, sed superfluò. Nam ordo statim in sequenti versu, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularúmque, nobis concedit, vt omnium viuorum commemoremus, quoscunque voluerimus. Item post pauca addunt: Pro quibus tibi offerimus, cùm in antiquioribus & veracioribus sacramentariis, non nisi sub tertia persona offerentes *ibi repetiantur. Item ibi: Vnde & memores Domine nos tui serui, Natiuitatem Domini commemorant, cùm iuxta Apostolum in eiusmodi sacrificio, non Natiuitatem Domini, sed mortem eius annunciare debeamus. Vnde & sanctus Ambrosius, in libris Sacramentorum: Quotiescunque, inquit, offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, ascensio Domini significatur. Quod & sanctus Augustinus sua attestatione confirmat. Quapropter & nos ibi tantùm *passionis, resurrectionis & ascensionis commemoramus. Hæc ergo omnia quæ nos adiectiua notauimus, ille proculdubio superflua & eradenda iudicabit, quicunque antiquiores & emendatiores sacramentarios diligēter inspexerit. Sciendum est autem, quòd Romana auctoritas nomina viuorū fideliū internumerare permittit, vbi dicitur: Memento Domine famulorū famularúmq́; similiter & defunctorum, vbi iterùm dicitur: Meméto etiam & eorum nomina. Aliorum verò sanctorū nomina annumerare nō debemus, nisi quos in Canone inuenimus antiquitus descriptos, excepto post, Pater noster, in illa oratione, vbi iuxta ordinem *quantumlibet sanctorum nomina internumerare possumus. Et hoc etiā notandum, quòd personę prælatorum & subiectorum in Canone distinguuntur. Vbi enim Domini Apostolici siue Episcopi nostri nomen assumimus, de prælatis agere videmur. De subiectis verò statim in sequenti versu, vbi dicimus: Memento Domine famulorum famularúmque tuarum. Item illud, Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, de prælatis sonat. Nam quod sequitur, Sed & cunctæ familiæ tuæ, subiectos videtur intimare. Item, Vnde & memores Domine nos serui tui, de prælatis: & illud, Sed & plebs tua sancta, de subiectis agere non dubitatur.

*scripti.

Mors Christi, nō Natiuitas, in hoc sacrificio cōmemoratur.

*passionē, resurrectionē & ascensionem.

*quorumlibet.

*De signis * super oblationem.*

Cap. 14.

*quæ super oblatam fiunt.

DE signis autem quæ super oblationem à diuersis diuersè fiunt, nos ab Apostolica sede potissimùm formam sumere decreuimus, vnde totius Christianæ religionis ordinem & originem suscepimus. Nā & illi sedi nostro tempore talem Deus gubernatorem, reuerendæ inquam memoriæ Gregorium Papam imposuit, qui sub decem suis antecessoribus, à puero Romæ nutritus & eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit, & inuestigatas studiosissimè in actum referre curauit. Hunc ergo doctorem religione & auctoritate præcipuum, immò Apostolicam traditionem per ipsum in consecrandis mysteriis potissimū imitari decreuimus. Sicut nos ipsi per ipsum & per Episcopos qui eum imitati sunt, accepimus, imparem numerum semper in dispensatione signorū super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo, & hoc vtique non sine certi causa mysterij. Nam in vna & tribus, vnum & trinum Deum intimamus. In quinq; autem, quinquepartitam Domini passionem significamus. Meritò autem impar numerus in ecclesiasticis officiis frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitate impediente diuiditur, sicut vnitas sanctæ Ecclesiæ nullatenus, eam in duo secari patitur. Inprimis vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, tres tantùm cruces super panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice separamus in consignatione, nisi vbi separatim nominantur in Canone. Ita autem illa cōmuniter signamus, vt erecta pars crucis, tantùm super panē: transuersa, autē, super calicem protendatur. Nā erecta pars crucis, corpus Dominicum sustinuit: transuersa autē, ipsius brachia distendit. Vnde & calix congruè sub *brachio eius collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini suscepturus. Cum dicimus, Hanc igitur oblationem, vsque ad altare inclinamur: ad exēplar CHRISTI, qui se humiliauit pro nobis vsque ad mortem crucis. Erecti autem cùm dicimus, Benedictā, ascriptam, ratam, tres cruces super vtrunque simul facimus. Non enim hîc sola oblata signanda est, vt quidam faciunt, sed vtrunque signatur in oblatione. Nam sequitur: vt nobis fiat corpus & sanguis, subauditur, hæc oblatio. Et hoc cùm dicitur, quarta crux super panē, & quinta super calicem separatim imponitur. Congruè autem priùs tres tantùm cruces super vtrunque *fecimus, licēt quinque voces ad signa facienda æquipollentes haberemus, id est, Benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, videlicet vt quinarium numerum non excederemus, & quintam crucem super calicem quasi quinti vulneris indicem, vnde sanguis profluxit, competenter faceremus.

Greg. Papa vij.

Signorum impar numerus semper obseruandus.

De acceptione oblationis in manus.

Cap. 15.

DEinde panis in manus accipitur, & antequam reponatur in altare, benedicitur. Item & calix eleuatus, ante depositionem benedicitur. Nam & ipse Dominus in Euangelio vtrunque legitur benedixisse antequam dimitteret è manibus. Accepta enim in manibus benedixit, posteà discipulis dedit. Itē, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, tres cruces super vtrunque simul facimus: quia & vtrunque simul in eisdem verbis intelligimus. Quartam autem crucem super panem, & quintam super calicem separatim infigimus, iterum sanguinē Dominicum de latere Dominico profluentē, designantes.

De commemoratione Dominicæ Passionis.

Cap. 16.

NOtandum autem, per totum Canonem Dominicæ Passionis commemorationē potissimum agitari, iuxta Domini præceptum in Euangelio: Hæc, inquit, quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, Et illud Apostoli: Quotiescunque hoc sumpseritis, mortem Domini annunciabitis. Vnde & ipse sacerdos per totum Canonem in expansione manuum, non tam mentis deuotionem, quàm CHRISTI extensionem in cruce designat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die. Non ergo digiti sunt contrahendi semper, vt quidam præ nimia cautela faciunt. Malè enim cauti sumus, si CHRISTVM imitari summoperè non studemus. Congruum ergo est, vt manus expandamus infra Canonem, hoc tamen obseruato, ne quid digitis tangamus præter Domini corpus. Notandum quoque in ipso Canone quinquies, per CHRISTVM Dominum nostrum, haberi: & in ipsa quinaria conclusione non incongruè quinariam Domini vulnerationem intimari. Presbyter autem manus raro remittere solet, nisi cùm necessariò propositam oblationē benedicere debet. Presbyter & humiliationem Domini vsq; ad crucem, vt prædiximus, nobis indicat: cùm se vsque ad altare inclinat, dicendo: Hanc ergo oblationem. Statim enim in sequentibus narrationem de Dominica Passio-

ne orditur, cuius typus vſque ad, Supplices te rogamus, obſeruatur. Ibi videlicet ſacerdos ſe iuxta altare inclinans, Chriſtum in Cruce inclinato capite ſpiritum tradidiſſe ſignificat.

De commemoratione mortuorum, & reliquis obſeruantiis, vſque in finem Canonis.

Cap.17.

POſt mortem Chriſti in cruce, cõmemoratio mortuorum ſubſequitur, quia nec aliorum † mortuorum commemoratio agenda eſt, niſi qui in CHRISTI morte redempti ſunt, & in Chriſto hanc vitam finie- unt. Cùm autem ſacerdos vocem exaltat, dicens: Nobis quoque peccatoribus, Centurionẽ illum deſignat, qui viſa morte Chriſti vocem exaltauit, dicendo, Verè ilius Dei erat iſte. Tres verò cruces ſuper corpus & anguinem cõmuniter facit, cùm dicit: Sanctificas, viuificas, benedicis: in honorẽ ſanctæ Trinitatis. Poſteà um corpore Dominico quatuor cruces ſuper calicem acimus, dicendo: Per ipſum & cum ipſo & in ipſo, & quintam in latere calicis, videlicet iterum vulnus Dominici lateris ſignificando. Vnde & calicem ex eodem atere cum oblata tangimus iuxta Romanũ Ordinem. Multi tamen tres tãtùm cruces ſuper calicem, & duas n latere eius faciunt: ſed videtur incongruum, cùm HRISTVS nullum vulnus in latere habuerit * niſi vum. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, t prædiximus, quod beatus Anſelmus Lucenſis Epicopus ita ab eo ſe didiciſſe teſtatus eſt, & hoc ita ſemer obſeruauit, nobiſq; itidẽ obſeruandum firmiſſimè nculcauit. Cùm dicimus, Per omnia ſecula ſeculorũ, Corpus cum Calice leuamus, & ſtatim in altari depoſita cooperimus: Quia & Ioſeph corpus Dominicum de ruce leuauit, & in ſepulchro depoſitum, lapide cooperuit. Hucuſque calix pro cautela coopertus videbatur, einceps aũt magis pro myſterio cooperitur, quia ſicut HRISTVS tres dies in ſepulcro fuit coopertus: ita nos corpus Domini & calicem cooperimus, vſquequm tres articulos orationis compleamus, quippe præationẽ Dominicæ orationis, & ipſam Dominicam orationem, & illam quæ ſequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Iuxta Romanum Ordinẽ ùm dicitur, Et ab omni perturbatione ſecuri, accipit rchidiaconus à ſubdiacono patenam nudam, quam aolytus tenuit inuolutam, & oſculatam dat vni ex diaonibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Vnde ſacerdos ſine miniſtro ſacrificans ad eundem locum eam de ſub corporali abſconditam reſuit, & oſculatam in altari deponit, vt hoſtiam in ea onfringat. Cùm autem dicit, per Dominum noſtrum, umpit hoſtiam ex dextro latere iuxta Ordinem, ad eſignandam Dominici lateris percuſſionem. Deine maiorem partem in duo confringit, vt tres portiones de corpore Dominico efficere poſſit. Nam vnam calicem, faciendo crucem, mittere debet, cùm dicit: ax Domini ſit ſemper vobiſcũ, ad deſignãdum corpos & animæ coniunctionẽ in reſurrectione CHRISTI lteram verò ipſe presbyter neceſſariò ſumit, ante cacis participationem, iuxta Dominicam inſtitutionem. ertiam autem communicaturis ſiue infirmis neceſſaò dimittit, nec hoc vtique ſine certi cauſa myſterij. ripliciter enim corpus Domini intelligitur: vnum uod reſurrexit à mortuis, quod ſignificat particula in nguinem miſſa: Aliud, quod aduc viuit in terra, ſignicatum per particulam à ſacerdote conſumptam: Terum, quod iam requieſcit in CHRISTO, quod & à tera particula in altari ſeruata aptè figuratur, quam viacum morientium appellare ſolemus.

De panis fractione & communicatione. Cap. 18.

POſt immiſſionem autem panis in calicem, iuxta Romanum Ordinem, dicit ſacerdos ſub ſilentio: Fiat ommixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Beatus Innocentius Papa in rdine quadrageſimusquintus conſtituit, pacem dari poſt confectionem ſacramentorum. Cùm pacem damus, dicere ſolemus: Pax tecum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Congruè autẽ pax datur ante communionem, quia iudicium ſibi manducat & bibit, quicunque non priùs fratri ſuo repacificatus, cõmunicare præſumpſerit. Sergius Papa in ordine octogeſimus ſextus conſtituit, vt in tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei à clero & populo decantetur. Videlicet vt ille nobis propitietur, cuius corpus ibi confringi videmus & credimus. Facta autem confractione, debent omnes communicare, interim cùm & Antiphona cantatur, quæ de communione nomen mutuauit, cui & pſalmus ſubiungendus eſt cum Gloria patri, ſi neceſſe fuerit. Sciendum autem, eandem Antiphonam ſemper eundem pſalmum cum introitu habere, ſi non habet proprium ex quo ſumpta videatur. Orationem quam inclinari dicimus, antequàm communicemus, non ex ordine, ſed ex religioſorum traditione habemus, ſcilicet [hanc: Domine Ieſu CHRISTE, qui ex voluntate Patris. Item & illud. Corpus & ſanguis Domini noſtri IESV CHRISTI, quod dicimus, cum aliis Euchariſtiã diſtribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes, quas quidam ad pacem & communionem priuatum frequentant: ſed diligẽtiores antiquiorum traditionum obſeruatores, nos in huiuſmodi priuatis orationibus breuitati ſtudere docuerunt, potiùſque publicis precibus in officio Miſſæ occupari voluerunt. Nam beatus Innocentius Papa, ſcribens ſancto Auguſtino & Aurelio Epiſcopis, aſſerit quòd nos plus communibus & publicis, quàm ſingularibus & priuatis orationibus, proficere poterimus.

Sergius Papa Agnus Dei cantari inſtituit.

De vitanda intinctione. Cap. 19.

NOn eſt autem authenticum, quòd quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo diſtribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, quia & in Paraſceue vinum non conſecratum, cum Dominica oratione & Dominici corporis immiſſione iubet conſecrare, vt populus plenè poſſit communicare. Quod vtique ſuperfluò præcipere, ſi intinctum Dominicum à priori die corpus ſeruaretur, & ita intinctum populo ad communicandum ſufficere videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigeſimus ſextus, Epiſcopis Ægypti ſcribens, huiuſmodi intinctionem penitus prohibet, & ſeorſum panem, & ſeorſum calicem, iuxta Dominicam inſtitutionem, ſumenda docet. Vnde & beatus Gelaſius Papa in ordine * 51. ſcribens quibuſdam epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque ſumpto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinerent, Nam & ipſe in eodem decreto aſſerit: Huiuſmodi ſacramentorum diuiſio ſine grandi ſacrilegio prouenire non poterit. Poſtquàm omnes communicauerint, dicit ſacerdos hanc orationem ſub ſilentio [iuxta Romanum Ordinem:] Quod ore ſumpſimus. Qua finita, ſequitur oratio ſiue orationes poſt communionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionem, ſiue pro ſecreta ante præfationem dictis, debent reſpondere. Quæ vtique orationes, non pro his qui cõmunicaturi ſunt, ſed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem ſui nominis agunt. Ergo & ante ipſas communicare non negligant, quicunque earundem orationum benedictione foueri deſiderant. His ita finitis, ſubſequitur, Benedicamus Domino: vel, Ite Miſſa eſt: ſi tamẽ aliquod feſtũ fuerit, quod, Gloria in excelſis, habere debuerit. Reſpondent omnes, DEO gratias, iuxta Apoſtolũ, pro collatis beneficiis gratias agentes.

Intinctio prohibita à Iulio Pontifice.

* 49.

Orationes poſt communionem.

Repetitio à ſuperioribus Miſſæ. Cap. 20.

VT autem à ſuperioribus aliquantulum repetamus, poſtquàm ſacerdos reſurrectionem Domini per coniunctionem corporis & ſanguinis Domini denotauerit, ſubſequẽter etiam pacem populo offerre debet, ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis pacẽ obtulit, dicens: Pax vobis. Fractio oblationis,

Luc. 24. illam nobis fractionem Panis inſinuat, quam Dominus poſt reſurrectionem ſuam coram diſcipulis fecit. Communicatio populi, typum illius conuiuij gerit, quod nō ſemel Dominus poſt reſurrectionem ſuam cum diſcipulis iniiſſe legitur. Hos etiam * poſt vltimum conuiuium ab eis diſceſſurus in cælum, benedixit, ſicut & ſacerdos populum cum oratione poſt communionem benedicit, videlicet iam citò diſceſſurus ab eo: cui tamen priùs, vt ipſe diſcedat, per, Ite Miſſa eſt, denunciat, in figuram Angelorum, qui diſcipulis, diſcedente Domino ab eis, dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis adſpicientes in cælum? & reliqua. Quo audito, diſcipuli adorantes Dominum, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno: ſicut & populus, relata DEO gratiarum actione, ad propria cum gaudio reuertitur.

* vltimo conuiuio.

Ite Miſſa eſt.

Act. 1.

De benedictione poſt Miſſam. *Cap.* 21.

PRiùs tamen ab epiſcopo benedicitur, ſi adeſt: ſin autem, à preſbytero qui Miſſas celebrauit: Quamuis beatus Damaſus Papa hoc preſbyteris non licere dicat, vbi de vana chorepiſcoporum ſuperſtitione tractat, ſi tamen nos mendoſitas exemplaris non fefellit. Sed magnus Leo Papa, & beatus Gelaſius Papa, eius ſucceſſores, in eccleſiaſticis officiis apprimè eruditi, in decretis ſuis, vbi diligentiſſimè, quid preſbyteris liceat, quídve non liceat, deſcribunt: nullatenus illis benedictionem, niſi epiſcopo præſente, interdicunt. Beatus quoque Hieronymus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis preſbyter, qui ſub beato Damaſo, & poſt ipſum vſq; ad * ſextū ſucceſſorē eius, eccleſiaſticis inſtitutis ſtudioſiſſimè inuigilauit: Ipſe, inquā, Ruſtico Narbonenſi epiſcopo de eccleſiaſticis ordinibus ſcribēs, preſbyteros à benedictione ſuper populum nō prohibendos eſſe aſſerit: Si, inquit, preſbyter Chriſtum conſecrat, cum in altario Dei ſacramenta benedicit: benedicere populum non debet, qui Chriſtum meruit conſecrare? Et poſt pauca: Hoc in Eccleſiis * tuis preſbyteri faciant, quod Romæ, ſiue quod in Oriente, quod in Africa, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod in Gallia, quod in omnibus locis vbi humilitas perſeuerat. Ex his ergo conijcere poſſumus, beatum Damaſum Papam huiuſmodi benedictionem preſbyteris illicitam, aut penitùs non dixiſſe, aut ſi dixit, Eccleſiaſticam tamen conſuetudinem in hoc præualuiſſe, precipuè cùm ipſius verba ita poſſint intelligi, vt preſbyteros doceret, quòd eis quaſi ex proprio officio vſurpare non liceret, * quod eis ab epiſcopali auctoritate concedi poſſe non ignorarent. Sic enim confirmatio Neophytorum penitus ſeparata eſt ab officio preſbyterorum: quā tamen ſanctus Gregorius Papa primus quibuſdam preſbyteris conceſſiſſe legitur, ſcribens Ianuario Calaritano Epiſcopo: Item & ſuſceptionem pœnitētium, non ex ſua conſecratione, ſed ex Epiſcoporum conceſſione, presbyteri habere meruerunt. Quod illum non latebit, quicunque ordinem conſecrationis eorum, ſiue ſtatuta ſanctorum patrum, diligenter inſpexerit. Agathenſe quoque Concilium capitulo quadrageſimo quarto benedictionem ſuper populum Preſbyteris prohibere videtur: ſed hanc prohibitionem de epiſcopali tantùm benedictione factam interpretantur: quæ vtique benedictio iuxta decimum octauum Toletani Concilij capitulum, & atteſtationem ſancti Auguſtini ad Paulinum Epiſcopum, ante communionem populo à ſolis epiſcopis * debet impendi. Si quis verò hoc de hac ipſa benedictione, de qua agimus, dictum putauerit, ſententia tamen Prouincialis Concilij tam generali Eccleſiaſticæ conſuetudini præiudicare non poterit. Ideò autem huiuſmodi benedictio fortaſsè antiquitùs preſbyteris interdicta eſt: quia & ad epiſcopale officium pertinere videbatur, & eccleſiaſtico conuentui nondùm adeò neceſſaria reputabatur. Nam ſoli cōmunicantes, confeſſioni ſacramentorum antiquitùs intererant: quibus & oratio poſt communionem, quæ pro ſolis communicantibus inſtituta eſt, pro benedictione potuit ſatisfacere. Apud modernos autem, cùm iam populus communicare ceſſaret, nec tamen à diuinis myſteriis ſe ſubtraheret: neceſſariò permiſſum eſt, vt à preſbytero benediceretur, nè tam benedictione, quàm communione priuatus diſcedere videretur. Siue autem ea occaſione priuatus diſcedere videretur. Siue autem ea occaſione, ſiue alia hoc preſbyteris permitteretur ab epiſcopis: adeò tamen in vſum iam vſquequaque duuenit, vt nequaquā abſq; graui ſcandalo à preſbyteris in populo * intermitti poſſit, niſi fortè Apoſtolica ſedes generaliter & ſynodaliter prohibere voluerit.

*Sixtum.

* ſuis.

* quid.

Hodie extat hic Canon num. 30. citat tamen eum Gratianus titulo cap. 44.

* ſolet.

Quid ſacerdos agat poſt Miſſam. *Cap.* 22.

FInitis omnibus oſculatur * ſacerdos altare, dicens: Placeat tibi ſancta Trinitas. Deindè ſacris veſtibus ſe exuens, cantat hymnum trium puerorū, iuxta quod patres in quarto Toletano Concilio decreuerunt capitulo 14. videlicet, vt examinationi ſubiaceret, quicunque ſacerdos eundem hymnum poſt Miſſam dicere negligeret. Pſalmum quoque, Laudate Dominum in ſanctis eius, in gratiarum actionem ſubiungens, cum, Pater noſter, & verſibus ad hoc competentibus, concludit eam cum oratione illa: Deus qui tribus pueris. Sciendum autem, iuxta decreta Pontificum, quod preſbytero non licet coram Epiſcopo, niſi eo iubente, vel ſacrificare, vel populum benedicere, vel ſalutare, vel exhortari. Vndè cùm legit Euangelium coram Epiſcopo, benedictionem petit ab eo. Item, cùm vult ſacrificare, * inclinat ſe epiſcopo pro conceſſione, qui etiam cum populo inclinatur, pro vltima benedictione.

Breuis deſcriptio celebrandæ Miſſæ.

Cap. 23.

PReſbyter cùm ſe parat ad Miſſam, in primis cantat pſalmos: Quàm dilecta, Benedixiſti, Inclina, Credidi propter. Deindè: Kyrie eleīſon, Pater noſter, Et nè nos inducas, *Verſ.* Ego dixi Domice. Conuertere Domine, Fiat miſericordia, Sacerdotes, Protector noſter adſpice, Domine exaudi. *Oratio.* Aufer à nobis Domine iniquitates noſtras & peccata noſtra, vt mereamur puris mentibus introire, *Alia*: Actiones noſtras quæſumus Domine & adſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra operatio per te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, Per Dominum noſtrum &c. *Paratus autem, venit ad altare, dicens.* Antiph. Introibo ad altare Dei. Pſal. Iudica me Deus & diſcerne. *Et facit confeſſionem:* Confiteor Deo omnipotenti, iſtis ſanctis & omnibus ſanctis & tibi frater, quia peccaui in cogitatione, in locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideò precor te, ora pro me.

Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, & confirmet te in omni opere bono, & perducat nos pariter IESVS Chriſtus filius Dei viui, in vitam æternam. Amen. Indulgentiam & remiſſionem omnium peccatorum noſtrorum tribuat nobis omnipotens & miſericors Dominus, Amen.

Cùm ſacerdos accipit oblationem, dicit: Acceptabile ſit omnipotenti DEO ſacrificium noſtrum: *Deindè calice in altari ad dexteram oblatæ depoſito, dicit:* Veni ſanctificator omnipottens æterne DEVS, benedic hoc ſacrificium tuo nomini præparatum, Per Chriſtum &c. *Et inclinatus ante altare dicit:* Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ, ſancti Petri, & ſancti Pauli, & iſtorum atque omnium ſanctorum tuorum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem, & illi pro nobis dignentur intercedere, quorum memoriam agimus in terris. Per Chriſtum &c. Deinde, Orate. Sequitur ſecreta.

Canon iuxta Romanam auctoritatem eſt iſte: Te igitur clementiſſime Pater, per Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum ſupplices rogamus & petimus, vti accepta habeas & benedicas. *hic ſignat ſacerdos oblationem & calicem*

& calicem tribus vicibus, sub vna cruce. hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, vnà cum famulo tuo Papa nostro N. & antistite nostro.

Memento Domine famulorum, famularúmque tuarum. *hic nomina viuorum memorentur, si volueris, sed non Dominica,* & omnium circũadstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suísque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis atque incolumnitatis suæ tibi reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero. Communicantes & memoriã venerantes in primis gloriosæ semper Virginis Mariæ genitricis DEI & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum, Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Thaddæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Chrysogoni, Ioannis & Pauli, Cosmæ & Damiani, & omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per Christum Dominum nostrum. *hic inclinatur vsque ad altare, dicens:* Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, vt placatus accipias, diesq; nostros in tua pace disponas, atq; ab æterna damnatione nos eripias, & in electorum tuorũ iubeas grege numerari. Per Christum Dominũ nostrum. *Erectus autẽ, cum tribus crucibus benedicit:* Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, ascriptã, ratam, rationabilem: acceptabilemque facere digneris. *hic separatim signat oblatam & calicem.* Vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui pridiè quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentẽ, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: HOC EST ENIM CORPVS MEVM. Simili modo postquam cœnatum est, accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI, QVI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Hæc quotiescunque feceritis, in mei memeriam facietis. Vndè & memores nos Domine serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui Domini Dei nostri tam beatæ Passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cælũ gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis: *Hic tres cruces super vtrunque simul facit, & quartam super oblationem, & quintam super calicem.* Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propicio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, veluti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctũ sacrificium, immaculatam hostiam. *Hic inclinat se iuxta altare, dicens;* Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, *Hic erigit se, dicens:* Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti, & gratia repleamur. Per Christum Dominum nostrũ. *Hic duæ orationes dicuntur:* Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis: *& recitantur nomina.* Ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis & pacis vt indulgeas, deprecamur, Per Christum Dominum nostrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris, cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, cum Ioãne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis, inter quorum nos consortium, non æstimator meriti, sed veniæ, quæsumus largitor, admitte. Per Christum Dominum nostrum. Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. *Hic tres cruces super vtrumque simul facit.* Sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis. *Hic cum oblata quatuor cruces facit super calicem, & quintam in latere ipsius.* Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria. *Hic eleuat oblatam cum calice, dicens:* Per omnia secula seculorum. Responsio: Amen. *Et deponit oblatam, dicens:* Oremus. Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere: Pater noster, qui es in cælis, *vsque,* libera nos à malo. Libera nos Domine ab omnibus malis, præteritis, & præsentibus, & futuris. Et intercedentibus beata & gloriosa semper virgine Maria, & beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea. *Hic nominat quotquot sanctos voluerit,* cum omnibus sanctis, da propicius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi. *Hic patenam accipiat, & osculatam deponat.* & ab omni perturbatione securi. *Hic corpus in patena super tria diuidat, dicens:* Per Dominum nostrum Iesum Christum: *vsque,* per omnia secula seculorum. Respon. Amen. *Hic etiam tertiam partem in calicem mittat, dicens:* Pax Domini sit semper vobiscum. Respon. & cum spiritu tuo. *Et subiungit orationem istam:* Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi accipiẽtibus nobis in vitam æternã. Amen. *& osculato altari, dat pacem adstanti, ita dicens:* Pax tecum. Respon. Et cum spiritu tuo: *Inclinatus autẽ dicit, antè quam communicet:* Domine Iesu Christe, qui voluntate patris, cooperante Spiritu sancto, per mortem propriam mundum viuificasti, libera me per hoc sacrosanctum corpus & sanguinem tuum ab omnibus iniquitatibus meis, & à malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & à te nunquam in perpetuum separari. Qui cum patre. *Cùm distribuit eucharistiam, dicit:* Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in vitam æternã. Amen. *Postquàm omnes communicauerunt, dicit:* Quod ore sumpsimus, * mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. *Finita Missa, dicit:* Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruitutis meæ, & præsta, vt hoc sacrificium, quod oculis tuæ maiestatis ego indignè obtuli, mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, te miserante sit propiciabile, Per Christum, &c. *Exuens se vestibus sacris dicit. Psal.* Benedicite omnia, Laudate Dominum in sanctis, Kyrieelenson, Pater noster. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua. Exultabunt sancti in gloria. Exultent iusti in conspectu. Non nobis Domine, non nobis. Domine exaudi orationem. Deus qui tribus pueris. Actiones nostras.

Oratio Dominica.

Embolis orationis Dominicæ.

Confractio corporis Dominici.

Pacis datio.

Orationes ante comunionẽ.

† pura mẽte

Orationes post cõionem ac ad Missæ finem.

De Ieiunio vernali. *Cap.* 24.

GRegorius Papa septimus cùm Apostolicæ sedi prę̨sideret, constituit, vt ieiunium quod dicitur Martij, in prima hebdomada Quadragesimæ omni anno celebretur, sicut & sancti Patres illud instituisse leguntur. Nam sanctus Gregorius Papa primus, tam in Sacramentario quàm in Graduali libro, siue Antiphonario officia eiusdem Ieiunij primæ Quadragesimali hebdonadæ ascripsit. Item sanctus Hieronymus in libro Comitis, lectiones & Euangelia de eodem Ieiunio eidem hebdomadæ iniunxit. Ipsa etiam vacans Dominica, quam sanctus Gregorius in Quadragesima se-

Greg. Papæ I. sacramẽtarium ac Antiphonarium extabãt ætate huius Auctoris, breui etiã prodibit Deo fauente.

D. Hieron. quoq; Comitis liber. quem infra

cap.25. Lectionarium vocat, facit eiusdem mẽtionem Honorius lib. 1. cap. 88. ego quoq; manuscriptum vidi, & propediẽ vnà emittetur.

cundam esse voluit, euidentissimè insinuat, quod Ieiunium Martij nihilominus omni anno ipsam in prima hebdomada præcedere debeat. Non enim eadẽ Dominica propriè vacans diceretur, si non sabbatum xij. lectionum euestigiò subsequeretur, quod propriũ est omnium Dominicarum vacantium, quæ cum proprio careant officio, ex præcedenti hebdomada inofficiantur, si tamen necesse fuerit vt assumantur. Vnde & hæc Dominica, de qua agimus, ex quarta feria præcedenti Ieiunij officium mutauit. Necessarium est ergò, vt illud illã præcedat, cum non aliundè, nisi ex eius præcessione eadem Dominica nomen & officium obtineat. Sed & Iunior Gregorius Papa, scribens de * ordinatione sancti Bonifacij Archiepiscopi ad Magontiacenses, præcepit, vt ordinatio quæ ieiunio Martij ascribitur, in ingressu Quadragesimæ cum eodem Ieiunio semper celebretur. Beatissimus quoq; Leo Papa primus, in sermone de Ieiunio septimi mensis, æstiuum Ieiunium in Quadragesima, æstiuum in Pentecoste, autumnale in septimo mense celebrandum esse denuntiauit. Item B. Gelasius Papa in decretalibus suis capitulo 11. constituit, vt ordinationes presbyterorum & diaconorum, non nisi certis tẽporibus fiant, quippe in ieiunio quarti & septimi & decimi mensis, id est, Iunij, Septembris, atque Decembris, necnon in quadragesimalis initij ieiunio, quod proculdubiò Martij intelligitur. Videsnè ergò quàm apertè idem Ieiunium cum ordinatione sua primæ quadragesimali hebdomadæ ascribatur, cùm tam signanter quadragesimalis initij Ieiunium cognominetur? Hoc autem initium Quadragesimæ, non à capite Ieiunij, sed à subsequenti Dominica est computandum. Nam quamuis à capite Ieiunij pro quodam complemento quadragesimalis abstinentiæ incipiamus: à subsequenti tamen Dominica iuxta assertionem sancti Ambrosij & sancti Gregorij & aliorum Sanctorum patrum, Quadragesimam propriè exordimur. Nullum autem commoueat, quòd tempore Henrici secundi Imperatoris, duodecim Episcopi Moguntiæ cõgregati, aliter de hoc ieiunio statuisse leguntur. Cùm enim apud ipsos non modica varietas de huiusmodi Ieiuniis accideret, eo quòd antiquam sanctorum Patrum traditionem in hac re minus attenderent, pro huiusmodi confusione corrigenda hanc sibi regulam proposuerunt, vt deinceps in prima quarta feria Martij, & in secunda Iunii, & in tertia Septembris, omni anno ieiunarent. Sed hæc regula Apostolicæ auctoritati præiudicare, nec debet nec potest: præsertim cùm euidentissimè statutis sanctorum Patrum videatur repugnare. Si enim prædictam regulam annuatim obseruamus, multoties non solùm in Quadragesima, sed etiam ante Quadragesimam ieiunabimus. Cùm & statuta Apostolicorum virorum, & institutio officiorum, vt prælibatum est, illud infra Quadragesimam, immò in prima Quadragesimæ septimana, semper celebrare decernant. Indubitanter ergò refutare debemus, quicquid tam euidenter Apostolicæ auctoritati contraire videmus, vndè totius Christianæ religionis, & ordinis exordium & formam accepimus. Nec mireris hoc Ieiunium potius Martio, quàm Februario ascribi, quamuis in Februario, cùm ipsa Quadragesima nonnumquàm occurrat. Semper enim idem Ieiunium, aut Kalendaria aliquandò, aut Lunationem Martij, aut vtrumque simul incurrit: Februarij autem Kalendaria aliquando, Lunationem verò numquàm attingit. Ergò multo congruentius Martio ascribitur, quem nunquàm relinquit, quàm Februario, quem multoties penitus non attingit. Obseruatur sanè hoc Ieiunium cum ipsa Quadragesima secundùm Lunationem, sicut & Pascha. Vndè non incongruè ipsum Martio propter Lunationem ascribitur, quamuis in Februario occurrat. Sicut & Pascha Aprili semper ascribitur, quamuis sæpè in Martio contingat. Nec hoc vtique probabili exemplo carebit, si sacrorum ordinum dispẽsatio nonnumquàm fiat in Februario, dum hoc exige-

Ieiunium vernale obseruandum in Quadragesima.

* ordine s. Bonifacio Mogũtino Archiepiscopo. 3. conci. to. pag. 15. Extat c. 13. epist. ad episc. per Lucaniam. To. Con. 2.

Apostolicæ auctoritati Concilium prouinciale non potest præiudicare.

Cur ieiuniũ hoc Martio inscribatur.

A rit quadragesimalis initij * præmutario. (Nam Reuerendissimi patres nostri, sanctitate & Apostolica auctoritate præcipui, videlicet, Simplicius, Gelasius, Symmachus, Felix, in Februario ordinationes fecisse leguntur) cùm iã Sancta Romana Ecclesia, Ieiunia quatuor tẽporũ in ordinatione obseruare decreuerit, hócq; aliis quoque ecclesiis ità obseruandũ promulgauerit. Ergò absq; omni dubio obseruare debemus. Vndè tam certa præcepta & exempla Sanctorum Patrum Apostolica auctoritate præditorum sufficienter habemus, præsertim, cùm & faciliùs obseruetur, quod prouida antiquitas & auctoritas instituit, quàm quod inconsiderata nouitas & infirmitas adinuenit. Nulli enim dubium est, quin facilius sit omni anno idem Ieiunium Martij in eadem B hebdomada cum eisdem officiis inconfusè celebrare, quàm de hebdomada in hebdomadam non sine confusione officiorum, vt multi solent, illud annuatim mutare.

De Ieiunio æstiuali. Cap. 25.

GRegorius Papa septimus Apostolicæ sedi præsidens, constituit, vt æstiuale Ieiunium infra octauã Pentecostes annuatim celebraretur. Quod quidẽ sapiẽtioribus reuerentia sedis Apostolicæ facilè persuasit: simplicioribus autẽ nonnulla dubitatio super huius statuti promulgatione remansit. Nam non parum à con- C suetudine eorum discrepat, quam à quibusdã scriptis nõ adeò authenticis mutauerant, id est, à Moguntiacensi Concilio, tempore Henrici secundi Imperatoris facto. hoc enim hanc regulam Ieiuniis quatuor temporũ præfixit, vt in prima quarta feria Martij, in secunda Iunij, in tertia Septembris, omni anno ieiunetur. Præterea & hoc attendunt, quòd in quibusdam sacramentariis inueniunt, quòd & in primo sabbato Martij, in secundo Iunij, in tertio Septẽbris, ieiunare debeamus. Illo etiam non minus obseruato, vt de vno sabbato xij. lectionum vsque in aliud, iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadæ computentur. Si igitur, inquiunt, iuxta statutum Domini Apostolici infra Pentecosten annuatim ieiuna- D ueris, non semper secundam quartã feriã, vel secundum sabbatum Iunij obseruare poteris. Sed cur more Pharisæorum liquamus culicem, glutiẽtes camelum? Cur, inquam, huiusmodi scripta præuaricari, plus vereamur, quàm sedis Apostolicæ decretum, præsertim cùm ob eorũ adinuicem repugnantiã, se obseruare non permittant? Si enim iuxta Moguntiacense Cõcilium, in prima quarta feria Martij, in secunda Iunij, in tertia Septẽbris, omni anno ieiunatur: primum sabbatum Martij, secundum Iunij, tertium Septembris annuatim obseruare nequibis, nec iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadas eisdẽ ieiuniis internumerare valebis: quod illum nõ latebit, quicumq; diligenter interiacentes hebdomadas E singulis annis dinumerabit. Numquam sanè huiusmodi regulæ simul obseruari poterunt, nisi eo anno, cùm Kalendæ Septembris in tertia vel in quarta feria occurrũt. Sed in hac causa Amalarius non adeò notandus est, qui non tam aliquam consuetudinem instituere, quàm de instituta competentem aliquam figuram elicere consueuit. Cur autem ista replicamus, cùm etiamsi prædictæ regulæ sibi annuatim conuenirent, auctoritati tamen Sedis Apostolicæ nullatenus præiudicare possent, cui omnes per omnia absque omni hæsitatione debemus obedire, cui numquam debitam exhibemus obedientiam, si eius statuta potius iudicare, quàm implere curamus? Hoc est enim priuilegium obedientiæ, de sententia sui præceptoris non iudicare, in iis duntaxat rebus, quas canonicis scripturis contraire non videmus, immò statim exequi quod iubetur. Nam quicumque facere noluerit, nisi quod prius sua ratione probauerit, esse faciendum: non tam præceptori suo, quàm propriæ voluntatis arbitrio satisfecisse iudicabitur. Hanc ergo puram obedientiam cùm omnibus spiritualibus nostris præceptoribus certissimè debeamus, maximè

amen Apostolicæ sedi ex intimo corde debemus quæ otius Christianæ religionis caput est & origo. Sed uia hæc ratio simplicioribus fortassè non sufficit, operæ precium videtur de superiori statuto latius tractare, c quàm * rationale, quàm canonicum, quippe sanctis atribus quàm consonum reperiatur, elucidare. Beatissimus Leo Papa I. in ordine quadragesimus vij. cuius uctoritate congregatum & confirmatum est sanctum Chalcedonense Concilium, in libro sermonum quarti nensis ieiunium non nisi hebdomada Pentecostes celerandum esse denunciauit. Nec hoc tantùm in vno serhone, sed in pluribus, quos de Pentecoste in diuersis nnis fecisse legitur: quod illum subterfugere non poerit, quicumque eumdem librum diligenter perlegerit. bi enim euidentissimè docebitur, ex Apostolica tradiione huius ieiunij obseruantiam descēdere, nec* diueram sed continuam post diem Pentecostes celebrari deere. Sed nè aliquis eum hoc de quadragesimali ieiuio, quod post Pentecosten agitur, non de ieiunio quari mensis, præcepisse putaret: subsequenter decernendo dmonet, vt infra eādem hebdomadam quarta & sexta eria ieiunetur, & in sabbato apud sanctum Petrum viiliæ celebrentur. quem denunciationis modum penè n omnibus suis sermonibus obtinuit, cùm ieiunia quauor temporum denunciaret. Nam illa Quadragesima ost Pentecosten, nō omnibus vt hoc ieiunium, sed sos pænitentibus obseruanda imponitur: Nec in hoc tāùm triduo infra Pentecosten, sed in omnibus triduis, el etiam diebus sex hebdomadarum custodiri iubetur. Præterea idem vir Apostolicus, in sermone de ieiunio eptimi mensis: Ieiunium, inquit, vernum in Quadragesima, æstiuum in Pentecoste, autumnale in septimo mēe celebremus. Vbi euidentissimè indicauit, ieiunium uarti mensis non nisi in hebdomada Pentecostes esse elebrandum. Si enim istud in Iunio mense, sicut auumnale in Septembri, semper ieiunandum decerneretur, non minus Iunium quàm Septembrem nominare osset. Ergò iuxta sententiam huius Apostolici, sicut utumnale semper in Septembri, ita æstiuum in Pentecoste semper debemus celebrare. Sanctus quoque Gregorius Papa primus, à quo omnia Ecclesiastica officia enè habemus, beato Leoni optimè concordat, qui & n Sacramentario, & in diurnali Antiphonario, eidem eiunio nullas orationes vel cantùs ascribit, nisi infra Pentecosten dicendos. Liber etiam Comitis siue Lectionarius, quem sanctus Hieronymus compaginauit, eidem ieiunio lectiones ad festiuitatem Spiritus sancti pertinentes attribuit. Sicut igitur ieiunium Decembris le Aduentu Domini, & ieiunium Martij de Quadragesima, sua mutauerunt officia: sic etiam illorum mensium eiunia nunquàm alio tempore celebrantur, nisi eo ipso, vndè & officium habere videntur. Denique ieiunium Martij, & ante statutum nostri Papæ Gregorij, cùm aliquando ante Quadragesimam iuxta Moguntiacense Concilium eueniret, propter quadragesimale tamen officium vsque ad Quadragesimam differebatur. Incongruum enim esset, vt eiusdem ieiunij lectiones specialiter Quadragesimam intimantes, & orationes super populum, extra Quadragesimam dicerentur. Eadem igitur ratione & æstiuum ieiunium infra Pentecosten obseruamus competenter, propter officia de eadem solennitate mutuata. Qui enim illud extra Pētecosten obseruant, magnam officiorum confusionem faciunt: cùm quadragesimales cantus & orationes, lectionibus de Pentecoste associent. Concordiam quippe officiorum Pentecostes dissipant, quam sancti Patres maximè in huiusmodi officiis obtinere studebant: & cùm extra Pentecosten de hoc ieiunio nullum inueniāt officium, ipsi sibi officia componere, immò confundere temerario ausu præsumunt. Non mireris autem, quòd hoc ieiunium Iunio potius quàm Maio adscriptum reperiri malunt, quamuis iuxta superiorem tractatum, & in Maio sæpius celebretur: Ipsa enim Pentecoste cum qua hoc ieiunium semper obseruatur in Maio sæpius quàm in iunio celebratur, quæ tamen iuxta computationem Lunæ, Iunio semper ascribitur. Nam hoc festū, sicut & Pascha, non iuxta rationem mensium, sed Lunationum, annuatim obseruatur. Et illud quidem Aprili, hoc autem Iunio propter obseruationem Lunationum eorumdem mensium, semper abscribitur: quamuis eosdem menses multoties anticipent, sicut & ipsæ Lunationes. Eadem igitur ratione & hoc ieiunium Iunio ascribimus, quod & cum Pentecoste sub eadem Lunatione annuatim obseruare debemus. Hoc sanè ieiuniū semper Lunationem Iunij, sæpè etiam & Kalendaria eius obseruat, numquam autem Lunationem Maij, nec semper Kalendaria eius attingit. Semper vtique aut Kalendaria, aut Lunationem Iunij possidet. Maij autem sæpenumerò nec Kalendaria, nec Lunationem obtinet. Quarè & Iunio competentius attitulatur, quem numquam dimittit, quàm Maio, quem multoties omninò prætermittit. Has igitur rationes quicumque, deposito contentionis studio, fideliter considerare voluerit, proculdubiò Dominum Apostolicum de ieiunio verno siuæ æstiuo, non tam suum, quàm sanctorum Patrum statutum instituisse iudicabit, & idem ipsum authenticis rationibus confirmatum, generaliter obseruandum esse non dubitabit.

De Autumnali Ieiunio. Cap. 26.

IEiunium autumnale iuxta statuta sanctorum Patrū Leonis, Gelasij & reliquorum, in septimo mense debemus celebrare: quod tamen nec institutio officiorum nec suppositio vacantis Dominicæ, nec statuta sanctorum Patrum, alicui septimanæ tam specialiter, vt reliqua ieiunia, videntur assignasse. Est autem Ecclesiastica consuetudo, vt in tertio sabbato Septembris ieiunetur: quæ vtiquè consuetudo & nobis debet sufficere, præsertim cùm Apostolicis institutis nusquàm videatur contraire.

De Hyemali Ieiunio. Cap. 27.

IEiunium Hyemale, iuxta traditionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, semper in tertia hebdomada de Aduentu Domini debet celebrari: sicut & sancti Patres instituerunt; qui eiusdem ieiunij officia eidem hebdomadæ indiderunt, & sequentem Dominicam vacantē vocauerunt. nec ad hoc vllo speciali statuto indigemus, in quo sanctorum patrum vestigia non excedimus.

De officiis eorundem Ieiuniorum. Cap. 28.

DE annua transmutatione officiorum in vernali ieiunio, vndè hactenus multum frustra laborauimus, non necessè est vt deinceps laboremus: cùm iuxta antiquam institutionem, omnia huius ieiunij officia suo loco & ordine, sicut instituta sunt, obseruare debeamus. In æstiuo autem ieiunio illum ordinem officiorum competenter annuatim obseruamus, quem & maiores nostri in eodem ieiunio tenuerunt, cùm illud infra Pentecosten aliquando obseruarent: Videlicet vt in quarta & sexta feria cantetur & legatur, quòd in eadem hebdomada eisdem feriis ascriptum reperitur. In sabbato autem cum officio quod ibi habetur, hæ lectiones legantur: Lectio, Diligite iustitiam, Audi Iacob, Exultate, Effudā: ad Missam, Iustificati: quæ vtique omnes festiuitati Spiritus sancti optimè conueniunt. Euangelium, Egressus Iesus, sicut etiā in antiquis Breuiariis ordinatū reperimus. Et hoc vtique obseruandum est, nè in quarta feria vel sabbato quadragesimalia offertoria, id est, Meditabar, Domine Deus salutis, dicamus, sed in honorem Spiritus sancti, Alleluiatum offertorium, Emitte spiritum, pro vtroq; cantemus. Nec Gradualia, sed, Alleluia prædictis lectionibus subiūgere debemus: Spiritus Domini, Paraclitus, Emitte.* Veni sancte Spiritus. In autūnali autē ieiunio omnia, vt instituta sunt, obseruamus. In quarta feria Antiphona, Exultate: Graduale, Quis

Videtur deesse: verbo, hoc enim Alleluia cātari à post iiij. lectionem.

sicut:Graduale,Tribulationes:Offertorium,Meditabar: Communio,Comedite.Cum lectionibus, Ecce dies veniunt,Congregatus est.Euangelium,Respondens vnus. In sexta feria Antiphona,Lætetur cor : Graduale,Conuertere , Offertorium , Benedic : Communio , Aufer à me. Lectio,Conuertere:Euangelium,Rogabat Iesum. Quæ omnia adinuicem magnam habent concordiam. In sabbato Antiphona, Venite adoremus:Offertorium, Domine Deus salutis:Communio,Mense septimo.Lectiones,Decimo die,Quintodecimo,Domine Deus noster,Factum est. Euangelium, Arborem fici:Gradualia verò eadem, quæ & in ieiunio vernali. Quæ etsi apud diuersos diuersè assumuntur , in quamplurimis tamen libris ita reperiuntur : Protector, Propitius, Dirigatur, Saluum fac populum : Quæ & in autumnali ieiunio, vt in vernali ordinátur , nisi quòd in autumnali Graduale, Protector : post Graduale, Propitius canitur. Et hoc vtique concordia officiorum exigere videtur. Nam in vernali prima lectio , Respice Domine de sanctuario, & benedic populo tuo,optimè congruit Graduali,Protector noster,à quo & subsequens oratio initiatur,Protector. Secundæ autem lectioni Graduale, Propicius, non incongruè adaptatur. Nam quod in lectione de corporali liberatione populo Israel promittitur, hoc sancta Ecclesia in Graduali spiritualiter nobis adimpleri supplicat : nè gentes dæmonum nobis præualeant, sicut nec gentes paganorum illis præualuerunt. In autumnali autem Graduale, Propitius, præponitur , quia & hoc magis primæ lectioni conuenit,quæ nobis diem propitiationis , & vt Deus nobis propicietur , præscribit. Secundæ verò lectioni Graduale, Protector,magis competit, qua filios Israel septem diebus sub protectione vmbraculorum annuatim solennizare præcepit. Tertium autem Graduale , Dirigatur,tertiæ lectioni in vtroque ieiunio optimè congruit:quia & in vernali Ionathas,& in Septembri Michæas orationes suas ad Dominum pro populo Dei dirigunt. Similiter quartum Graduale quartæ lectioni competit * vtrique. Nam in vernali,pro salute populi postulatur, quæ in autumnali promittitur populo : si tamen à veritate non discesserit. Satis ergò congruum videtur, vt & nos eorum librorum traditionem sequamur , qui eadem Gradualia vernali & autumnali ieiunio pariter ascribunt. Nam cum lectionibus vtriusque ieiunij magnam habent cócordiam,vt prælibauimus: quam potissimùm in dispositione officiorum nos attendere sancti patres docuerunt. In hyemali ieiunio , quod in proximo Sabbato ante vigiliam Natiuitatis Dominicæ semper est obseruandum,nihil in officiis variatur. Et notandum,omnes Apostolicos à Beato Petro vsque ad Simplicium Papam , ordinatione tantùm in ieiunio Decembris celebrasse,vt in Romano Ponticfiali legitur. Vndè & istud ieiunium non immeritò plenius quàm reliqua , suum habet officium. Nam reliqua, aliundè nunc ex toto, nunc ex magna parte per suas ferias inofficiantur. In omni ieiunio quatuor temporum , nisi infra Pentecosten,genua flectimus. In quarta quidem feria,ad priorem tantùm orationem sine salutatione prolatam.Nam secunda sine genuflexione cum salutatione profertur. Oratio autem in sexta feria cum salutatione & genuflexione recitatur. In sabbato autem omnes orationes genuflexio sine salutatione præcedit , præter illam de camino,quæ salutationem sine genuflexione exigit. Ad illam nempe genua flectere prætermittimus , more trium puerorum, qui statuam adorare noluerunt cum Gentilibus. Ordo etiam præcipit, vt infra Hymnum eorumdem puerorum non sedeamus : nè , illis in camino laborantibus , nos inertiæ sessionis dediti esse videamur. Hoc autem sabbatum quamuis sex lectiones tantùm habeat, dicitur tamen xij. lectionum , eò quòd antiquitus eædem lectiones bis legebantur , Græcè videlicet & Latinè. Sciendum autem, sanctum Calistum Papam & martyrem , huiusmodi ieiunia quater in anno celebrari constituisse, quæ prius ter tantùm in anno celebrata sunt. Sicut idem Apostolicus ad Benedictum Episcopum scribens,testatur.

De vacantibus Dominicis. Cap. 29.

QVatuor Dominicæ , quæ huiusmodi ieiunia proximè subsequuntur,in libro sacramentorum vacãtes prætitulantur,eo quòd propriis careant officiis. Vndè & ex præcedentibus quartis feriis ieiuniorum , Romano more inofficiantur,vt illæ duæ quæ vernale ieiunium subsequuntur,& hyemale. Illa autem post æstiuale ieiunium,non cum quarta feria, sed multo conuenientius cum officio Pentecostes suppletur , eo quòd sit octaua eius. Post ieiunium etiam autumnale, quidam ex quarta feria , Dominicam sequentem inofficiãt, vt paucitati Dominicalium officiorum in æstate hoc supplemento subueniant. Sed Romani huiusmodi penuriam repetitione Dominicalium officiorum supplét. Vndè & prædictam * compilationem ex quarta feria, quasi non necessariam, ibi prætermittere solent. Hæ autem Dominicæ antiquitus ab officio vacabant , quia celebratio ordinationum iuxta decreta sanctorum Patrum, tam serò fiebat in sabbato , vt potius Dominicæ, quàm sabbato,ascriberetur. Nam beatissimus Leo Papa primus, vsque in manè Dominicæ diei ordinationes ritè celebrari posse testatus est , continuato tamen sabbati ieiunio:immò ipsas Leuiticas ordinationes& sacerdotales numquam , nisi in Dominica , iussit celebrari, Dioscoro scribens Episcopo : Consecrandis , inquit, nunquàm benedictio detur , nisi in Dominica , quæ à sabbati vespera initiatur. Item beatus Gelasius Papa successor eius , omnibus Episcopis scribens, decreuit, vt in sabbatis quatuor temporum ordinationes circa vesperam celebrarentur. Vndè & Romanus ordo in Quadragesima in sabbato ordinationum orationem super populum interdicit, ad quam Antiqui non solùm capita,sed & genua flectebant,quòd Nicæni canones in Dominica fieri penitus vetant. Sanctus quoque Gregorius dies ordinationum suis homiliis insigniuit vt Dominicas. Videlicet hæc duo Euangelia: Anno quintodecimo,& Arborem fici,exponens ad populum.Item sanctus Leo Papa illud Euangelium, Assumpsit Iesus,de ieiunio vernali exposuit : quasi Dominicæ diei satisfaciens, infra quam ipse semper ordinationes fieri constituit.

De Aduentu Domini. Cap. 30.

AB Aduentu Domini vsque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus , Gloria in excelsis Deo , Ite Missa est,dimittimus : quia maior gloria noui Testamenti,quàm veteris,cuius typum infra Aduentum Domini obseruamus. * Aliquando etiam festiuius Natale Domini suscipimus , si huiusmodi glorificationes aliquandiu suppressas quasi de nouo illa die incipimus. Quidam infra Aduentum Domini Casulis pro Dalmaticis vtuntur. Quidam solito more vestiuntur,eò quòd Missam ad tertiam & Alleluia,sicut & tota æstate dicũt. In natiuitate tamen Apostolorum,siue dedicatione Ecclesiæ,prædictas glorificationes non omittimus. Hinc vsque post octauam Pentecostes solitam mentionem sanctæ Crucis ad vesperam siue ad matutinas , & in feria sexta,& de sancta Trinitate Dominicis diebus,reticere solemus. Nam quod quidam illo breuissimo spatio, quod purificationem sanctæ Mariæ & Septuagesimam aliquando disiungit , mentionem sanctæ Crucis resumunt, non adeò congruum videtur, cùm illo tempore de infantia Christi potius,quàm passione cantetur atque legatur.

De Euangelio,Cùm appropinquaret. Cap. 31.

IN Dominica prima de Aduentu Domini,quidam legunt Euangelium,Erunt signa,eò quòd sanctus Gregorius in libro Homiliarum illud in primis posuerit. Sed parum attendunt , quia idem Apostolicus in eodem libro huiusmodi ordinem non attendit , in quo

lura Euangelia penitus non tetigit: inſuper & quæ ex- oſuit, multoties poſteriora prioribus anteponere con- ueuit. Alij initium Marci Euangeliſtæ legunt, ſed quia uſitatum eſt, pauci aſſentiuntur. Nos autem ex anti- ua traditione, Cùm appropinquaret, legimus, non v- que ſedi Apoſtolicæ, ſi aliter iuſſerit, præiudicantes, d interim auctoritatem ſanctorum Patrum ſectantes. lam & ſanctus Hieronymus in libro Comitis ita or- inauit, cuius libri ordinem & ſanctus Gregorius dili- entiſſimè obſeruauit, ſiue dum lectionibus & Euange- is Miſſales orationes in Sacramentario adaptaret, ſiue um Antiphonas ex eiſdem Euangeliis quàm plurimis iebus in Antiphonario articularet. Ipſum quoque E- ungelium, Cùm appropinquaret, etſi de itinere Do- nini ad paſſionem agere hiſtorialiter videatur, non ta- men iſtius aduentus omnino obliuiſcitur, cùm pueri Hebræorum in laudem eius illud Pſalmiſtæ in altum roclament: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod auctor Antiphonarij de hoc aduentu proculdu- io intellexit, cùm inde Reſponſorium in hiſtoriam Dominicæ Natiuitatis* compoſuerit.

De Hiſtoria, Clama. *Cap.* 32.

QVidam hiſtoriam, Clama, à quarta feria hyemalis ieiunij omni anno incipiunt, etiamſi adhuc duo- ecim dies vſque ad Natiuitatem Domini remaneant. Æſtimant enim hanc hiſtoriam pro eodem ieiunio eſſe nſtitutam, ſed falluntur. Si enim Romana auctoritas lam ad hoc institueret, ante Dominicam vacantem, eſt, Canite tuba, hanc quoque ſicut diurnalia eiuſ- em ieiunij officia collocaret. Nam hoc in omnibus uiuſmodi ieiuniis obſeruatur, vt officia eorum ſem- er Dominicam vacantem præcedant, quæ etiam poſt ta ſemper obſeruatur, iuxta ſtatuta ſanctorum Pa- rum, aut penitus prætermittitur. Nec vtique aliqua Dominica vacans, propriè dicitur, niſi quæ huiuſmodi iunij officia indiuiſè ſequitur, à quibus & ipſa inof- ciatur, ſi neceſſè fuerit, vt obſeruetur. Præterea ſi ea- em hiſtoria pro ieiunio inſtituta eſſet, ſuperfluò ſe- undam, tertiam, quartam, quintam feriam eodem nodo, vt ſextam, inofficiatas haberet, cùm tamen ni- il ad illas prædictum ieiunium pertineat. Patet ergò, anc hiſtoriam non pro ieiunio, ſed potius ad hoc eſſe nſtitutam, vt proxima hebdomada ante Natiuita- em Domini, ſicut & ante Paſcha, tanto plus in offi- is* habeat, quantò vicinior Dominicæ ſolennitati e- ſtat. Nam & Antiphonarius hoc innuere videtur, ui hiſtoriam, Canite tuba, proximam Dominicam an- e Natiuitatem vocat, & hanc, id eſt, Clama, infra ebdomadam eiuſdem Dominicæ canendam ſubſe- uenter* innuit, ſingulis feriis ſingulas matutinales udes attribuens. Sunt autem ita deſcriptæ, vt eo an- o obſeruentur, cùm Natiuitas Domini in Domini- am, & vigilia in ſabbatum occurrit, quod & Anti- hona, Nolite timere, in quarta feria præcedenti de- ripta, & Antiphona, Expectetur, de Cantico ſabbati igiliæ aſcripta, demonſtrant. Vnde & ipſum ſabba- um ſpeciali matutinali laude inſigniri non neceſsè ha- uit. Nam omni anno, aut eiuſdem vigiliæ officium btinebit, aut alterius feriæ, quam eadem vigilia eo an- o occupauerit. Illo non negligenter obſeruato, vt ſab- atum ſemper de vigilia ferialem pſalmum & canticum um Antiphona obtineat, & vigilia illius feriæ, quam bi vendicauit, ferialem pſalmum & canticum Anti- hona poſſideat.

De ſeptem diebus ante Natale Domini.

Cap. 33.

SCiendum itaque eſt, quòd prædicta officia non ſunt ieiunij, ſed Dominicæ, & quinque feriarum ac vigi- æ, vnde & annuatim eadem officia ab octaua die, quæ Natiuitatem Domini præcedit, congruè incipimus, vt otam illam ſeptimanam ſtatutis officiis celebrem ha- eamus, nec tamen aliquem diem præter Sanctorum inſtitutionem huic celebritati ex noſtra parte applice- mus. Et hoc quoque non otioſè notandum, quia hu- ius ſeptimanæ officia, etſi ſpecialiter pro ieiunio, vt probatum eſt, non ſint inſtituta, numquàm tamen il- lud omnino relinquunt, niſi eo anno, dum Natiuitas Domini in Dominica occurrit. Tunc enim vigilia in ſabbato euenit, & hoc ieiunium extra hanc ſeptimanam in præcedenti ſabbato celebrari compellit. Nam offi- cium vigiliæ & ieiunij ſimul vna die competenter ne- queunt obſeruari. In omnibus autem aliis annis, idem ieiunium aut ex integro, aut ex aliqua parte prædictæ ſeptimanæ includitur, & per legitimas eius ferias celebratur. Vnde & Antiphonæ de Euangeliis huius ieiunij, quamuis cum ipſo multoties anticipentur, me- ritò tamen in quarta & ſexta feria & ſabbato eiuſdem ſeptimanæ deſcribuntur, quia eaſdem ferias idem ie- iunium adeò frequentat, vt vix vno anno illas ex inte- gro derelinquat. Hoc quoque prouidendum, quòd vi- gilia cùm in Dominica euenerit, ſex ſibi reſponſoria de Dominicali hiſtoria cum Dominicalibus Pſalmis aſſu- mat: tria verò vltima & matutinales laudes cum feriali- bus Pſalmis ſabbato concedat. Ad Miſſam omnia de vi- gilia, ſed feſtiuè cum alleluia, Veni Domine.

De Natali Domini. *Cap.* 34.

IN Natali Domini finito nono reſponſorio, Euange- lium, Liber generationis, legitur. Deindè, Te Deum laudamus, cum pulſatione ſignorum dicitur: ſicque fi- nitis nocturnalibus vigiliis, Miſſa Dominus dixit, ante matutinales laudes, cum Benedicamus Domino, non cum Ite Miſſa eſt, completur: nè populo quaſi licentiam abeundi infra matutinales laudes dediſſe videamur, quas ſtatim poſt Miſſam, iterùm concrepantibus ſignis, inci- pere ſolemus.

Cur in Miſ- ſa prima nō, Ite Miſ- ſa eſt: ſed, Benedica- mus Do- mino, dicā- tur.

De ſecunda Veſpera ſancti Stepani.

Cap. 35.

OMnes authentici Antiphonarij ſecundam veſpe- ram ſancto Stephano concedunt ex integro. vnde & reliquis feſtiuitatibus per annum hoc exemplo ſe- cundam Veſperam ex toto concedimus, etiamſi maior feſtiuitas ſubſequatur. Non enim congruum eſt, vt Pſal- mos veſpertinales tantummodo præcedenti feſto, reli- qua verò ſubſequenti tribuamus. Nam ſancti Patres nullum nobis indè exemplum reliquerunt, qui potiſſi- mùm nos concordiam officiorum ſingulari diligentia ſeruare docuerunt. Summa tamen feſtiuitas, ſi quando minorem ſubſequitur, ſecundam veſperam prioris fe- ſti ex toto ſibi non incongruè vendicabit, vt octaua Do- mini ſecundam veſperam ſancti Silueſtri. Veſperam quidem de quolibet feſto vniformiter perficimus, dein- dè alterius feſti, ſi neceſſe fuerit, poſt Benedicamus Do- mino, memoriam facimus, vt de ſancto Stephano, & de ſancto Ioanne obſeruamus.

De Innocentibus. *Cap.* 36.

IN Natiuitate Innocentium, Gloria in excelſis, & Al- leluia ſecundùm ordinem reticemus. Item, Te Deum laudamus, &, Ite Miſſa eſt, quæ cum Gloria in excelſis, Romano more ſolent admitti vel prætermitti. Hæc, inquam, omnia omittuntur, niſi Dominica fuerit. Gloria patri verò numquàm dimittimus, niſi de paſ- ſione Domini. Meritò autem paſſio ſanctorum In- nocentium minus feſtiuè quàm aliorum ſanctorum celebratur, quia licèt martyrio coronati, nondum ta- men ad gloriam, ſed ad infernalem pœnam diſceſſe- runt. Nam ante deſcenſum Chriſti ad inferos, nul- lus ſanctorum ad illam gloriam peruenit, ad quam Chriſtus antiquos ſanctos perduxit, & deinceps ſuos ſequaces perducere non deſinit. Sed quia ipſi in reſur- rectione Dominica, cum reliquis ſanctis liberari & cō- glorificari meruerūt, conuenientiſſimè & ipſi iuxta or- dinē, ſolitā gloriam in officiis cum reliquis ſanctis ob- tinebunt, ſi natalis eorum vſque ad diem reſurrectio- nis, id eſt, Dominicam peruenerit. Octauam quoque

eorum eodem modo, vt aliorum sanctorum, celebramus: quia iam transacta die resurrectionis, non dubitamus eos gloriari cum aliis sanctis.

De officio, Dum medium silentium.
Cap. 37.

SI Natiuitas Domini, vel aliqua subsequentium solennitatum in Dominica euenerit: officium, Dum medium silentium, post natalem Innocentium ad priuatos dies congruè seruatur: sicut & in aliis Dominicis agimus, si aliquãdo celebrius in iis festum habuerimus. vndè etiam idem officium Romano more repetitur, si quando ab Octaua Domini vsque ad Epiphaniam, Dominica, euenerit. Omnis enim Dominica à Natiuitate Domini, vsq; ad Epiphaniam, ex antiqua traditione illud obtinebit: quæ tamen celebriori festo occupata nõ fuerit. nam cùm hoc officium de Natiuitate Domini agat, conuenientissimè illis Dominicis adaptatur, quæ & reliqua officia de eadem solennitate solent obtinere. Non enim illi sunt audiendi, qui hoc officium eo quòd de Natiuitate agat, numquàm post octauam Domini dicendum existimant: cùm tamen ipsi vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare soleant & debeant. Ipsi quoque si Dominica in octaua sancti Stephani vel aliorũ euenerit, Dominicam de octaua inofficiant, dum tamen Ecclesiastica solennitas, nõ pro octaua S. Stephani, sed pro octaua Domini agatur. Hoc autem S. Patres in dispositione officiorum summoperè procurauerunt, vt officium semper instanti celebritati concordaret: nè clerus aliud quàm populus, in ecclesiasticis celebritatibus obseruaret. Præterea omnes Dominicæ solennitates sibi inuicem affines, hoc habent priuilegiũ, vt obseruatio earum adinuicem cõtinuetur: vt, Resurrectionis vsque ad Ascensionem, & Ascensionis vsq; ad Pentecosten commemoramus, & omnes Dominicas iis solennitatibus interpositas de eisdem inofficiamus. Sic quoque & natiuitatis Dominicæ, vsq; ad Epiphaniam memoriam agimus, nisi inquantum festis Sãctorum vel octauis eorum satisfacere cogimur. Eodem quoque modò infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate possidebunt.

De Dominica celebrandum Officium, etiãsi in illa Octaua sancti Stephani aut aliorũ eueniat.

De eodem officio in alia Dominica repetendo.
Cap. 38.

QVamuis autem duæ Dominicæ multoties eueniãt eo tempore, numquàm tamen ambas Dominicali officio occupari festa Sanctorum permittent: nisi eo tãtùm anno, dũ vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit. Vndè & sanctus Gregorius satis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eo quòd & ibi vna tantùm Dominica, omni penè anno occurrat, quæ huiusmodi officio indigeat. Nec hoc vtique sanctus Gregorius, vel post Epiphaniam, vel post Pentecosten seruare curauit, vt tot officia semper haberemus, quot Dominicæ possent euenire. Nam optimè præuidit huiusmodi inæqualitatem, repetitione officiorum facilè emendari posse. Vndè & nos, cùm vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus. Sic & in Dominicis post Epiphaniam & post Pentecosten, quoties necessè fuerit, iuxta Romanam consuetudinem facere debemus. Sicut enim historias Dominicarum, inquantum tempori sufficit, repetimus, nihilominus & officia earum repetere possumus. Nam & Dominicale officium alij Dominicæ, quæ eiusdem obseruantiæ est, non * competentius adhibebitur, quàm singulis priuatis diebus, qui Dominicarum officia dum recipiunt, ex festiuis ferialia efficiunt: hoc tamen non tam ex Ecclesiastici conuentus necessitate, quàm ex propria deuotione vsquequaque vsitamus. Non ergò magis incongruum videatur, si idẽ officium in alia Dominica, vt Ecclesiastico conuentui satisfiat, repetatur.

*incompetenter.

De Octaua Domini. *Cap.* 39.

IN octaua Domini, iuxta Romanam auctoritatem, non officium, Puer natus est: sed, Vultum tuum, vt in Graduali libro habetur, cum Alleluia, Post partum virgo: cantamus, & orationem Gregorianam, Deus qui salutis æternæ: non illam, Deus qui nos Natiuit. dicimus. Et notandum, huius octauæ officium euidentissimè de sancta Maria agere. Vndè & Romani ea die ad sanctam Mariam stationem faciunt, nec immeritò: nuper enim, cùm Natiuitatem Domini celebraremus, nullum tam speciale officum matri eius attribuere potuimus. Vndè non incongruè illã specialius in octaua Domini veneramur, ne solennitate Filij sui expers esse videatur, quam tamen in eadem solennitate post Dominum maximè honorandam esse non dubitamus. Matutinales quoque laudes huius octauæ, de sancta Maria agunt expressissimè. Vndè & illa responsoria de Natiuitate Domini, quæ de sancta Maria cõmemorant, huic diei congruè attitulantur, nè à Gregoriano eiusdem diei officio discrepemus in aliquo. Aptè autem omnia in hunc modum ordinari possunt. Ad Vesperam Antiph. Tecum principium, cum reliquis. Responsorium Congratulamini. Hymnus, A solis. In Euangelio Antiph. Magnum hæreditatis. Inuitatorium, Christus natus est. Antiph. Dominus dixit. Antiph. In sole. Antiph. Eleuamini. Resp. Descendit. Respons. O magnum. Responsorium, Sancta & immaculata. Antiph. Speciosus. Antiph. Rex omnis. Antiphona, Suscepimus. Responsorium, Beata & veneranda. Responsorium, Congratulamini. Responsorium, Continet in gremio. Antiph. Homo natus. Antiph. Exultabũt. Antiph. Notum fecit. Responsorium, Confirmatum est. Responsorium, Nesciens mater. Responsorium, Verbum caro. Matutinales laudes, O admirabile, per ordinem. Eædem Antiphonæ, in secunda vespera super Psalmos de Natiuitate Domini leguntur. In Euãgelio Antiphona, Qui de terra est. In Dominica autẽ post Natiuitatẽ Domini, ita ordinabitur: Inuitatorium, Christus natus est. Psalmi Dominicales, cum tribus antiphonis de Natiuitate Domini. Responsorium, Descendit. Responsoriũ, Quem vidistis. Respons. O magnum. In 2. noct. Respõsorium. Cõtinet in gremio. Responsoriũ. Confirmatũ est, Responsoriũ, Hic qui aduenit. In tertio nocturno Responsoriũ, Ecce Agnus Dei. Resp. Benedictus. Resp. O regẽ. Matutinales laudes, Quem vidistis. In Euangelio: Dum mediũ. Notãdum autem, in octaua Domini nocturnalem cantum de sancta Maria multùm agere, quia & diurnale officiũ in honorem eius videtur institutum. In Dominicali autem nocte, non tam de sancta, Maria, quàm de Natiuitate Domini agimus: quia & in diurnali officio specialiter de Natiuitate Domini commemoramus: Est autem traditio sanctorum Patrum, vt in huiusmodi festiuitatibus officio Missæ, reliqua concordent officia.

Vide Guil. Durant. in

De Epiphania. *Cap.* 40.

SI vigilia Epiphaniæ in Dominicam euenerit, in nocte, vt prædictum est, canimus. In die quoque officium, Dum mediũ, vt in priori Dominica, pleniter obseruamus. Si autem in alia die occurrit, idem quidem officiũ, sed cum lectione, Scimus: & Euangelio, Defuncto Herode. vndè & communio, Tolle puerum, sumpta est, cantamus: quia hoc officium ante vsum huius vigiliæ ibi cantabatur, vtpotè Dominica eiusdẽ hebdomadæ, sicut &, Vocem iocunditatis, canitur in vigilia Ascensionis, & assumitur Cõmunio de eiusdem diei Euangelio. In Epiphania ad nocturnas, iuxta Romanum Ordinem Inuitatorium reticemus: vt à dolosa inuitatione Herodis discrepemus: ab Antiphona Afferte, ea nocte incipitur. Antiphona, Fluminis, cùm Psalmo in tertiam nocturnam differtur: quia maior laudatio, quàm Alleluia sonat, sub gratia est, cuius typum tertia nocturna gerit, quàm ante legem vel sub lege, quod præcedentes nocturnæ significant. Vndè & omnes historiæ, quæ sibi Alleluia vendicant, plus Alleluia in tertia nocturna frequentant. Si Epiphania in Dominicam euenerit, nihil in ea die de officio Dominicæ tangimus. Quod tamen

infra Octauam eius ideò obseruare solemus, vt lectiones & Euangelia ferialia, quæ de baptismo Domini sonant, eo tempore reticentur, cùm & festum de Baptismo Domini agitur.

De Dominicis post Epiphaniam.

Cap. 41.

SI autem per interiacentes dies ab Epiphania vsque in octaua meius, Dominica euenerit, necessariò eo die Ecclesiastiquo conuentui, cùm Dominicali officio * satisfacimus, quem nô pro Epiphania, sed pro Domica conuenisse scimus. Dominicales quoque Psalmi, cum cantu de Epiphania, sunt recitandi. Sic enim omnem Dominicam, Dominicis solennitatibus interpositam, nec tamen celebriori officio occupatam, de eisdem inofficiare solemus. Priuatos quoque dies solennitatibus interuenientes, ita obseruamus, vt Inuitatorium & vnam Antiphonam, super ferialem Nocturnam: item vers. Responsorium, & Matutinales laudes, & cætera, de festo dicamus. Iuxta Romanum enim ordinem ferialem nocturnam numquàm dimittimus, cùm tria tantùm Responsoria dicimus, nisi in hebdomada Paschæ & Pentecostes. Primæ ergò Dominicæ officium infra hanc octauam omni anno ritè obseruatur, etiamsi propter pluralitatem hebdomadarum vsque ad Septuagesimam, repetendum videatur: sicut & alia duo officia, Omnis terra, Adorate, cùm multoties sex occurrant hebdomadæ, his officiis inofficiandæ. Cùm autem vna tantùm Dominica inter Epiphaniam & Septuagesimam accidit, duo officia, nullo Ecclesiastico côuentu fieri hoc exigente, in vnam hebdomadam coniũgere debebit, quicumque nullum eo anno ex statutis officiis prætermittere voluerit. Non ergò minus competenter idem officium aliquando in alia Dominica repetimus, cùm nullum celebrius officium habuerimus, vndè Ecclesiastico conuentui ritè satisfacere valeamus. Ipsi quoque priuati dies Romano more officiũ prioris Dominicæ recipiunt, si non aliundè competenter inofficiari possunt. tamen & aquæ benedictæ adspersionem, iuxta decretum sancti Alexandri Papæ, &, Credo in vnum, non dimittimus.

De duobus festis in vnum diem concurrentibus.

Cap. 42.

CVm duæ festiuitates nouem lectionum in vnum diem concurrunt, quarum vtraque plenum per se exigit officium, celebriorem ex integro obseruamus, alterius verò postea tantùm memoriam agimus. Si autem vtraque pleniter obseruanda videtur, aut in ipsa die ambabus singula officia persoluantur, iuxta quod & sanctus Gregorius in Sacramentario, & in Graduali libro aliquoties vni diei bina * ascripsit officia, aut vna earum in sequentem diem differatur, sicut sanctus Gregorius Papa festum sancti Pauli, post festum sancti Petri voluit obseruare. Nam illam vsurpationem, quæ ex duobus officiis in vna die obseruandis, vnum incompositè compingit, sanctorum Patrum auctoritas non admittit, (quæ semper nos in officiis concordiam custodire præmonuit) videlicet vt vnam nocturnam de vno festo, reliquas de alio obseruemus. Eo enim pacto si vtrique festo satisfacere niteremur, neutrum debita officiorũ reuerentia celebrasse conuinceremur. Vt autẽ duorum festorum officia in vno die separatim côpleantur, vel vnum eorum in alium diem differatur: non tam generali totius Ecclesiæ obseruationi, quàm priuatæ religiosorum vacationi adscribere valeat, qui nullum de statutis officiis prætermittere volunt.

De Martyribus Romanis Pontificibus.

Cap. 43.

GRegorius huius nominis Papa septimus, Apostolicæ sedi præsidens constituit, vt Sanctorum omnium Romanorum Pontificum & Martyrum festiuitates, solenniter vbique cum pleno officio celebrentur. Nam cùm quælibet Ecclesia sui patroni, etiamsi Confessor fuerit, festum solenniter obseruet, quanto ma- A gis eorum, qui totius Ecclesiæ non tam patroni, quàm patres extiterunt, quàm etiam vsque ad martyriũ verbis & exemplis instituere non destiterunt? Nota autem sanctum Gregorium Papam primum in Graduali libro de his martyribus sicut de confessoribus, Pontificialia instituisse officia, vt de sancto Marcello, Antiph. Statuit, & de S. Felice, Antiph. Sacerdotes, & hoc vtique satis congruè, propter excellentiam dignitatis Apostolicæ. Hoc etiam attendendo, Maiores nostri de eisdem Sanctis confessorum officia ad cursum diei & noctis leguntur obseruasse, quæ & Pontificij dignitatem eodem modo insinuant, nec tamen in aliquo eorum martyrio præiudicant. Idem & de sancto Apollinare obseruandum esse Gradualis liber demonstrat. Et de iis qui- B dem sanctis Hymnus, Inuitatorium, Versus: Gloria & honore, Posuisti Domine, Magna est gloria eius, cãtantur vt de Martyribus: reliqua verò per ordinẽ & de Cõfessoribus. Quidam autẽ moderni, minus concordiã officiorum attendentes, de illis omnẽ cantum, vt de Martyribus obseruant, præter ad Missam: asserentes congruum esse, vt nocte de martyrio eorũ: ad Missam autẽ, de sacerdotali eorum dignitate agatur. Sed conuenientior videtur superiorum obseruatio. Nam missa in quolibet festo, reliqua solet informare officia.

De Octauis Sanctorum. *Cap.* 44.

IVxta Romanam auctoritatem, nullorum Sancto- C rum octauas obseruare debemus, nisi vnde certam aliquam traditionem à sanctis Patribus habemus. Eorum quoque, quorum octauas celebramus, nullã quotidianam mentionem per interiacentes dies agimus, quia nullam auctoritatem inde habemus: exceptis de sancta Maria, & de sancto Petro, quorum memoriam & alio tempore non cessamus frequentare. In festo cuiuslibet sancti trium Responsoriorum, * nocturnã non dimittimus: sancto tamen Inuitatoriũ, Responsoriũ, & matutinales laudes, & alia vsque ad finem Missæ côcedimus: Reliqua de ferialibus. Nam iuxta Romanam côsuetudinem, nullius sancti trium Responsoriorum, mentionem facimus post Missam, siue illa canatur ad D tertiam, siue ad sextam. Immò cum ipsa Missa mentionem sancti finimus. In festo autem nouem lectionum, omnia vsque ad secundam vesperam de festo agimus.

** nocturnas*
De festis triũ Respõsoriorum, ac nouem lectionum.

De priori Vespera Dominicali. *Cap.* 45.

POst octauam Epiphaniæ, siue priuata dies sit, siue Dominica, leguntur Epistolæ Pauli vsque ad Septuagesimam. Prior vespera cuiuslibet Dominicæ crastinam exigit orationem: quia capitulum ante Magnificat, sequenti ascribitur Dominicæ: sicut in Dominica de Aduentu Domini, & Quadragesimæ, siue passionis Dominicæ comprobatur, quod & in aliis solennitatibus penè vsquequaque frequentatur. Hoc vtique & Responsoria & Antiphonæ indicant, quæ de crastina E historia ad priorem vesperam solent anticipari. Aliquando tamen vltima Antiphona de Euangelio prioris Dominicæ, ad vesperam prædictam reseruatur, vt in Dominicis post Epiphaniam & Pascha, quæ tamen adeò concordant, vt Antiphona præcedentis Dominicæ orationi subsequentis optimè conueniat.

Epistolæ Pauli post oct. Epiph. legendæ quotidiè.

De Aqua adspersionis, Gloria in excelsis, Ite Missa est, & Credo. *Cap.* 46.

ALexander Papa quintus à beato Petro, constituit, vt sal & aqua benediceretur ad conspergendum populum, & habitacula eorum: quod & nos in omni Dominica iuxta Canones sequimur, Symmachus Papa in ordine 50. constituit, vt in Dominicis diebus & natalitiis Martyrum, hymnus, Gloria in excelsis, dicatur. quod & nos obseruamus in omni Dominica, & in festis nouem lectionum, excepto infra Aduentum Domini, & à Septuagesima vsque in Pascha, in iis tamen diebus natalia Apostolorũ, & festa sanctæ Mariæ iuxta Romanam consuetudinem, Gloria in excelsis, teci-

piunt. Semper autem cum Gloria in excelsis, etiam, Te Deum, &, Ite Missa est, recitamus: nisi de Natiuitate Domini in nocte, & in cœna Domini, & in vigilia Paschæ & Pentecostes. Congruè autem & in festiuis diebus, Ite Missa est dicitur, quia tunc generalis conuentus celebrari solet, qui per huiusmodi denunciationem licentiam discedendi accipere solet. Ad quotidiana autem Missarum solennia, non generaliter ab omnibus, sed à religiosis conuenitur, qui plus spiritualibus negociis quàm secularibus inuigilant, qui & reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant. Ergò conuenienter illis post Missam, vt non statim discedant, sed vt Dominum benedicant, denunciatur. Huic assertioni & Ecclesiastica cõsuetudo videtur adstipulari: quia cùm, Ite Missa est, dicimus, ad populum vertimur, quem discedere iubemus: cùm autem, Benedicamus Domino, dicimus, non ad populum, sed ad altare, id est, ad Dominum vertimur, nósque ipsos non ad discedendum, sed ad benedicendum Domino adhortamur. Sciendum tamen, quòd, Ite Missa est, infra aduentum Domini, & Septuagesimam, non recitetur: non quasi eo tempore nullus fiat conuentus, qui sit demittendus, sed potius pro tristitia temporis insinuanda. Sic &, Gloria in excelsis, dimittitur. Credo in vnum, iuxta Canones, in omni Dominica, & in omnibus Dominicis solennitatibus, item in festis sanctæ Mariæ & Apostolorum, & sanctæ Crucis, & omnium Sanctorum, & dedicationis, debet cantari, nec immeritò: nam & de iis singulis in eodem symbolo aliqua reperitur commemoratio. Hoc quoque notandum, quòd cùm, Gloria in excelsis, semper Dalmaticæ & subdiaconalia resumuntur.

De Septuagesima. Cap. 47.

IN Septuagesima Heptateuchum incipiunt. Vnde & Alexander Papa secundus constituit, vt responsoria de eadem historia in eadem Dominica incipiantur, quæ & in sequenti Dominica repetantur, Alleluia etiam in sabbato ad vesperam iussit dimitti ante Septuagesimam. Ab hinc vsque, in cœnam Domini, Te Deum, Gloria in excelsis, Ite Missa est, Item Dalmaticæ, & subdiaconalia antiquo more dimittuntur. In bissextili anno Natiuitatem sancti Matthiæ Apostoli colimus in illa die, quæ vigiliam eius proximè sequitur, non in alia, quæ propter bissextum eo anno in eodem Kalendario iteratur.

Annus bissextilis.

De festis infra Septuagesimam, vel Quinquagesimam occurrentibus. Cap. 48.

SI Purificatio sanctæ Mariæ infra septuagesimam euenerit, nihil in ea iuxta Romanam consuetudinem præter Alleluia de solita glorificatione mutamus. Sergius Papa à beato Petro lxxxvj. constituit, vt diebus Annunciationis Domini, & Dormitionis & Natiuitatis sanctæ Mariæ, & sancti Simeonis, quod Græci ὑπαντὴ vocant, Litania exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat: ὑπαντὴ autem nuncupatur obuiatio, quia venerabiles personæ Simeon & Anna eo die obuiauerunt Domino, dum præsentaretur in templo. Item Cathedram sancti Petri etiam infra Septuagesimam, & Annunciationem S. Mariæ infra Quadragesimam solennissimè cum Dalmaticis, & Gloria in excelsis, Romano more celebramus. Sciendum autem, quòd Laodicense Concilium cap. 51. constituit, vt natalitia Martyrum in Quadragesima non celebrentur, sed eorum commemoratio fiat in diebus sabbatorum, vel Dominicorum. Quòd hic soli Martyres nominantur, hoc ideò, quia nondum apud antiquos memoria Confessorum adeò celebris fuit. Sancti quoque Patres in Toletano concilio de Annunciatione S. Mariæ constituerunt, vt de Quadragesima in 15. Kalendas Ianuarij transferretur, vbi annuatim solenniter & conuenienter ante Natale Domini posset celebrari: vtputa cùm omnia illius temporis officia de eadem resonent Annunciatione, vt in Ambrosiana obseruatur Ecclesia. Sed, nos magis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ morem gerentes infra Quadragesimam, illam celebramus, sicut & aliorũ quorumdam Sanctorum. Synodaliter autem legitur statutum, vt eadem Annũciatio, si in triduo ante Pascha occurrat, in sabbato ante Palmas anticipetur. qui dies & proprio officio caret, & per totum annum venerationi sanctæ Mariæ solet obsecundare; quæ anticipatio & omni necessaria videretur anno, dum eadem festiuitas idem sabbatũ subsequitur, eo quòd duæ subsequentes septimanæ propriis officiis intantùm sunt occupatæ, vt tantæ solennitati dignè nequeant deseruire. Sed nos nihil in hac editione temerè canonizatum deprehendimus. Cùm autem festiuitates nouem lectionum in Quadragesima agimus, omnia de festo, die ac nocte, & Missam de ipso ad tertiam festiuè dicimus. De Quadragesima verò post Benedicamus, Antiphonam ferialem cum precibus & oratione, & hoc ad matutinum & vesperum tantùm: Missam quoque de Quadragesimã, ad Nonam cum genuflexione.

Vide] Bedã Retract. in Act. Apost. cap. 16.

De Capite Ieiunij. Cap. 49.

IN capite Ieiunij, Missam dicimus ad Nonam, & omnia facimus vt in Quadragesima. Cùm enim illi quatuor dies pro complemento quadragesimalis ieiunij recipiantur, necessariò quadragesimalem obseruantiam obtinebunt, videlicet vt* tandem post vesperam ieiuniũ soluatur, sicut in Canonibus præcipitur. quod tamen alio tempore statim post nonam soluitur, cùm & Missa ad sextam celebratur. In hoc enim quadragesimale ieiunium ab aliis differt diebus, quòd in aliis post nonam, in hoc autem post vesperam reficere debemus. Nec iuxta canones quadragesimaliter ieiunare censemur, si ante vesperam reficimur. Ergò & in his quatuor diebus, similiter ieiunare debemus, si cum iis quadragesimale ieiunium adimplere volumus. Vndè & Missa in iis diebus, non ad sextam, sed ad nonam meritò celebratur. Est enim Ecclesiastica consuetudo, vt ad nonam reficiamur, cùm ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autẽ, cùm ad nonã sacrificamus, vt ergò & in iis diebus vsq; ad vesperam ieiunemus, Canonicum est, vt & Missam ad nonam differamus. Sciendum autem, non solùm modernos, vt quidam putant, sed & antiquos à capite Ieiunij incepisse, cum & sanctus Gregorius ibi quadragesimalia officia videatur initiasse. Sic enim in Gregorianis Sacramentariis siue Gradualibus libris euidentissimè declaratur. Subsequens tamen Dominica propriè initium Quadragesimæ dicitur: vndè & xlij. dies vsque in Pascha computantur, quibus cùm sex Dominicas subtrahimus, non nisi trigintasex in abstinentia obseruamus. Ergò à capite ieiunij necessariò incipimus si cum Domino ieiunium quadraginta dierum complere volumus. Ex inde etiam orationem super populum iuxta Gregorij institutionem exordimur, quam nunquàm dicimus, nisi cùm & quadragesimaliter ieiunare debemus.

De Quadragesima. Cap. 50.

IN Quadragesima dicitur præfatio, Qui corporali ieiunio, iuxta statutum Pelagij Papæ nõ minus in Dominicis, quàm in earum feriis. A Dominica tamen Palmarum, eò quòd ibi passiones legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus vsque in Cœnam Domini videlicet per illos quinque dies quinque partitam Domini passionem intimantes: ipsámque hebdomadam quam sancti Patres maiorem vocant, eadem præfatione adornantes: nam & conuenientissimè eo tempore dicitur, cùm de passione Domini tam specialiter agitur. In prima hebdomada Quadragesimæ celebrandum est ieiunium vernale, sicut & sancti Patres, Leo Magnus, Gelasius, Gregorius Papa primus, & secundus & septimus, constituisse leguntur. Tractum, Domine non secundùm, quem in Quadragesima frequentamus, non tam ex Romano Ordine, quàm ex nostra consuetudine vsurpamus. Melchiades Papa à B. Petro 33. constituit, vt nullus in Dominica nec in quinta feri

ieiunaret. Vndè ſanctus Gregorius in diſpoſitione officiorum quintam feriam infra Quadrageſimam, vacantem dimiſit, vt quia feſtiua erat, ſicut Dominica, etiam officio Dominicali honoraretur. Sed quia eadem feria ieiuniis poſtmodum applicata eſt, * vt reliquæ Gregorius Iunior ſtatuit eſſe ſolennem officiis vndecumque collectis, & maximè ex æſtiualibus Dominicis, vndè & Antiphonæ ex Dominicalibus Euangeliis quintis feriis adhunc aſcriptæ reperiuntur, vt ex Euangelio, Homo quidam erat diues: &, Ibat Ieſus: & in hebdomada quoque Pentecoſtes, quinta feria officio Dominicæ inofficiatur. Sabbata ante Quadrageſimam & ante Palmas Dominicarum ſuarum officia recipiunt: nec immeritò, cùm quilibet dies priuati, de ſuis Dominicis ſoleant inofficiari. Ad omnes horas quadrageſimales genua flectimus. Item ad Miſſam, etiamſi ſalutatio præcedat orationem, niſi alia oratio ſine ſalutatione præceſſerit: tunc enim ad priorem tantùm genua flectimus: excepto, in quarta feria poſt Palmas, vbi ad vtraſque iuxta Romanum ordinem genua flectimus.

De oratione ſuper populum.

Cap. 51.

ORationem ſuper populum in Quadrageſima, ideò frequentamus: quia cùm maiorem conflictum in ieiuniis & orationibus contra ſpiritales nequitias ſumimus, neceſſariò nos inſtantiùs Deo commendare debemus. Nam oratio poſt communionem, pro ſolis communicantibus ſolet orare. Populus autem etſi quotidie in Quadrageſima conueniat, non tamen quotidie, vt deberet, communicat. Ne ergò populus ita oratione vt communione careret, adiecta eſt oratio ſuper populum. In qua non de communicatione, ſed pro populi protectione ſpecialiter oratur. In Dominicis tamen diebus non dicitur, quia genuflexio vitatur, quæ huic orationi à populo antiquitus perſoluebatur, vel potius ideò, quia omnes, iuxta atteſtationem ſancti Ambroſij, in Dominicis diebus communicare deberent, quibus & oratio poſt communionem pro benedictione ſufficere poſſet. Sciendum eſt autem, iuxta antiquos Patres, quòd ſoli communicantes diuinis myſteriis intereſſe conſueuerunt, vnde & ante oblationem iuxta Canones iubebantur exire Catechumeni & pænitentes, † videlicet qui nondum ſe parauerunt ad communicandum. Hoc quoque ipſa ſacramentorum innuit confectio. In qua ſacerdos non pro ſola ſua oblatione & communicatione, ſed & aliorum rogat, & maximè in oratione poſt cõmunionem, pro ſolis communicantibus orare videtur. Nec propriè communio dici poteſt, niſi plures de eodem ſacrificio participent. Apud Græcos etiam, vt legitur, excommunicandus eſt, qui vſque ad tertiam Dominicam non communicauerit. Beatiſſimi quoque patres noſtri Ambroſius & Auguſtinus, ad quotidianam nos hortantur communionem. Sed quia hoc modo nec ab omnibus presbyteris in Quadrageſima nedùm à laicis obſeruatur, congruè adiecta eſt oratio ſuper populum, vt vel eo tempore vltima benedictione populus non careret, dùm tamen communicare nõ ſoleret. Hinc quoque & illa conſuetudo apud modernos, quæ non fuit apud antiquos, inoleuiſſe videtur, vt & in aliis temporibus, etiam preſbyteri poſt finem Miſſæ benedicant, ne populum ita benedictione vt communione, priuatum diſcedere permittant.

De diebus Dominicæ paſsionis.

Cap. 52.

A Dominica de paſſione Domini, non dicitur vſque in Paſcha, Gloria patri ad Reſponſoria vel ad Introitus, vel ad Pſalmum, Venite, ad quem etiam repetitio Inuitatorij ſolet mutari, id eſt, vt ad primum verſum à medio, ad ſecundum autem à principio repetatur, & ſic vſque in finem alternetur. In Pſalmis ad tertiam nocturnam, legitur Homilia de Euangelio, Cùm appropinquaret. Iuxta ordinem non dimittitur ſalutatio ad paſſiones, niſi in Paraſceue, † vbi & ſacerdotale officiũ

A reticetur, ſed, Gloria tibi Domine, non ſubiungimus. Sciendum autem, ſi quando infra paſſionem Domini de aliquo Sancto agimus, Gloria patri, non omittimus. In feria ſecunda & tertia poſt Palmas, duæ lectiones leguntur continuatim ad Miſſam, vt in Natiuitate Domini. Item in ſabbato poſt mediam Quadrageſimam, & in quarta feria, poſt Palmas, duæ lectiones leguntur, & † ſingulæ accipiunt genuflexiones, nec immeritò: Nam & Apoſtolus in eadem die in Antiphona ad Introitum, Omnia cæleſtia & terreſtria & infernalia ad genuflexionem pro paſſione Domini hortatur, quæ in hac die cõſilio Iudæorum facta legitur: quod enim in hac die Iudæi conſiliati ſunt, hoc in Paraſceue peractum eſt. Sicut

† ſingulas recipiunt.

B ergò Paraſceue plus quàm aliæ feriæ ſextæ in genuflexionibus celebris habetur: ſic & in hac quarta feria plus quàm in aliis, genuflectere meritò debemus. Cùm enim omnes quartas ferias pro paſſione Domini ſeruemus, quis negat illam nobis maximè obſeruandã, quæ nobis eandem ſpecialius paſſionem annuatim repræſentat? Iuxta Romanum quoq; ordinem, eaſdem orationes cũ genuflexionibus in quarta feria dicere debemus, quas & in Paraſceue ante ſalutationem Crucis ſancta Eccleſia ſolet obſeruare. Præterea hæc hebdomada iuxta † Romanum Ordinem maior appellatur, eò quòd ex ſanctiſſimo Dominicæ paſſionis ſacramento inſignior cæteris habeantur. Iure ergò eandem & lectionibus & genu-

† Romanã auctoritate.

C flexionibus ſiue in aliis obſeruationibus celebriorẽm, quàm alias habemus, Iuxta Romanum Ordinẽ in Cœna Domini in Paraſceue & ſabbato ſancto, ad matutinales laudes poſt Benedictus, ſub ſilentio dicendum eſt, Kyrieeleiſon preces & orationes. In Cœna Domini, Gloria Patri, & Gloria in excelſis reticetur, niſi vbi Chriſma conſecratur: Diaconi tamẽ Dalmaticis, & ſubdiaconi ſubdiaconalibus vtuntur. In qua die ſub anathemate interdicitur, nè quis ſoluat Quadrageſimale ieiunium, vt Priſcillianiſtæ faciunt. Sic enim ſancti patres noſtri in Laodicenſi & in Toletano concilio conſtituiſſe leguntur. Hinc beatus Leo in ſermone de quadrageſima: Qui, inquit, in quadrageſima vnũ diem prætermit-

D tit, totam Quadrageſimã violauit, præcipuè † illam diẽ, quæ cùm finis ſit quadrageſimæ, magis eſt obſeruanda, quàm alij. quia omnis laus in fine canitur quàm maximè. In Paraſceue officium à lectione, non ab oratione, iuxta ordinem incipitur. Nam oratio finis eſſe ſolet potiùs officiorum, quàm principiũ, vt in ipſa Miſſa patet, & in ſingularibus curſibus. In eadem die ante ſingulas orationes, præter illam de Iudæis, Flectamus genua, dicimus: ſtatímque, Leuate: Poſteà orationem ſubiungimus, Romano more, ſicut & in aliis diebus continuamus.

† illa precipuè die.

De Sabbato ſancto. *Cap.* 53.

E IN ſabbato ſancto Zozimus Papa cereum magnum benedici conſtituit, qui & ante benedictionem illuminandus eſt, & in octauis Paſchæ populo diſtribuendus ad ſuffumigandum rebus eorum, quem Diaconus accepta benedictione ab aliquo ſacerdote debet benedicere. Duodecim lectiones iuxta Romanum Ordinem legendæ ſunt abſq; titulis, ante baptiſmum. Poſt baptiſmum presbyteri demùm poſſunt Miſſam, ſi neceſſe fuerit, priuatim celebrare, quia iam renati ſunt, de quibus ſpecialiter in Miſſa agere debemus: nec poſteà à lectionibus, quas iam audiuimus, ſed à Litania, incipere ſolemus.

Miſſa priuata.

De Paſchali obſeruatione. *Cap.* 54.

IVxta Romanam auctoritatem, Agnus in Paſcha benedicitur, non ad altare, ſed ad communem menſam. Credo in vnum, & alia huiuſmodi, quotidie vſque in octauam dicimus, vt in die ſancto. Verſum Gradualis, Benedictus qui venit, in quinta feria: Lapidem, in ſexta feria congruè dicimus, in qua Dominus à Iudæis reprobatus eſt. In ſabbato infra octauas Paſchæ, Antiphona: Cùm eſſet ſerò, ad veſperam cantatur, eò quòd idem Euangelium apud antiquos vſque ad,

Thomas autem, in eodem ſabbato legebatur, ſicut adhuc breuiaria Euangeliorum teſtantur. Ad hanc veſperam feriales pſalmi dicuntur cum Alleluia, & in nocte Dominica nocturna & nouem lectiones iuxta Romanum Ordinem. Et ſic deinceps feriales pſamos ad veſperam & ad nocturnam cum Alleluia dicimus, niſi feſtum occurrat nouem lectionum. Semper tamē ad matutinas, Dominus regnauit, recitamus. Sed quia quamplures, omnes dies hinc vſque in Octauam Pentecoſtes cum tribus pſalmis & lectionibus obſeruare volunt; operæprecium videtur, vt ad auctoritatem ſedis Apoſtolicæ recurramus, & indè, quid nobis faciendum ſit, exploremus, vndè totius Chriſtianæ religionis formam accepimus. Gregorius Papa id Apoſtolica ſede conſtitutus, † in hac cauſa tale ſtatutum promulgauit: A die, inquit, reſurrectionis, vſque in ſabbatum in albis, & à die Pentecoſtes vſque in ſabbatum eiuſdem hebdomadæ, tres pſalmos tantùm ad nocturnas, tréſque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum, ſi feſtiuitas eſt, nouem pſalmos & nouem lectiones & Ceſpon. dicimus: aliis autem diebus duodecim pſalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis octodecim pſalmos, excepto die Paſchæ, & die Pentecoſtes, & nouem lectiones dicimus. Hoc etiam vſquequaquè iuxta Romanum Ordinem ità fieri ſtatuimus, vt ſuprà notauimus. In octaua Paſchæ hiſtoriam, Dignus es Domine, & Apocalypſin, iuxta ordinem incipimus.

† de hoc.

De feſtis infra Paſchale tempus. Cap. 55.

AB octaua Paſchæ vſque in Pentecoſten, in feſto trium Reſpōſoriorū, vnum Alleluia tātùm: Nouē verò lectionum, duo Alleluia ad Miſſam cantamus, ſiue de reſurrectione, ſiue de alio feſto. Et cùm duo Alleluia dicimus, non primum, ſed ſecundum repetimus. Præfationem quoquè vſque in Aſcenſionem Domini, non omittimus, quia die & nocte Paſchale officium celebramus. Incongruum enim eſſet, vt ſola præfatio ferialiter, & omnia alia Paſchaliter obſeruarentur. In natiuitate tamen Apoſtolorum Philippi & Iacobi, præfationem de Apoſtolis dicimus: ſicut & de Cruce in Inuentione ipſius. Hoc tempore nullius feſti vigiliam ieiunare vel obſeruare iubemur, niſi Aſcenſionis & Pencoſtes. Hoc quoque cōgruè in omnibus vigiliis obſeruatur, vt Nona de futuro feſto peragatur, ſi tamen poſt Miſſam differtur, videlicet, vt quoſtquàm de feſto poſt Miſſam incipimus, nullam deinceps cum nona diſſonantiam officiorum faciamus: quàm maximè ſancti Patres in diſpoſitione eorundem deuitare ſtuduerunt. Sciendum autem quòd Antiqui de ſanctis communiter in Paſchalibus cantare ſolebant, vndè & adhuc de vno quæ ad plures pertinent, cantantur, vt Alleluia, Gaudete: & offertorium, Confitebuntur: & Reſponſoriū, In ſeruis ſuis. Et hoc ideò, quia vniuerſali reſurrectione, cuius typus eo tempore agitur, communis eſt lætitia & feſtiuitas iuſtorum, Ideò etiam inuenitur in Martyrologiis, ſiue in ſacramentariis, feſtiuitas ſanctorum Iacobi & Philippi, & omnium Apoſtolorum. Euſebius Papa à beato Petro 32. conſtituit, vt omnes Chriſtiani Inuentionem ſanctæ Crucis V. Nonas Maij ſolenniter celebrarent. Vndè & nos illam cum pleno officio obſeruare debemus, quod non incongruè ita ordinare poſſumus. Antiphona, Helena. Inuitatorium, Alleluia, Regem crucifixum. In I. nocturno, Antiphona, Adoremus. Antiphona, Adoramus. Antiphona, Tuam crucem. Pſal. † Domine Deus noſter. Conſerua me. Domine in virtute. Verſ. Omnis terra. Reſponſorium, Hoc ſignum crucis. Reſponſorium, Agnus Dei Chriſtus. Reſponſorium, Eccè vicit leo. In ſecundo nocturno, Antiphonæ, Crucem ſanctam, Per ſignum crucis, Nos autem. Pſalmi, Domini eſt terra, Magnus Dominus, Iubilate. Verſus, Dicite in nationibus Dominus regnauit à ligno. Reſponſorium, Dignus es Domine. Reſponſorium, Audiui. Reſponſor. Dulce lignum. In tertio nocturno, Antiphona, Saluator mūdi. Antiphona, Salua nos. Antiphon. O magnum. Pſalmi, Cantate, prim. Dominus regnauit, exultet, Cantate, ſecund. Verſ. Mihi autem abſit gloriari. Reſponſo. Bonum eſt confiteri Domino. Reſponſoriū, Dicant nunc. Reſpon. O crux benedicta. Ad laudes matutinales, Antiphona: Helana Conſtantini. Antiphona. Tunc præcepit. Antipho. Helena ſancta. Antiphona, Cúmque aſcend. Antiphona, Orabat Iudas. In Euangelio, Antiphona: Cùm oraſſet Iudas. De ſancto autem Alexàdro & ſociis eius poſt Benedicamus, commemorare ſolemus. Exaltatio autem ſanctæ crucis non adeò generaliter & ſolēniter celebratur, & hoc fortaſsè ideò, quia nullum indè tam ſpeciale ſtatutum, vt de inuentione, reperitur.

† Domini eſt terra.

De Paſcha annotino. Cap. 56.

ROmani annotinum Paſcha quaſi anniuerſarium paſcha dicunt, quia antiquitùs apud illos, qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eadem die ad Eccleſiam conuenere, ſuæq; regenerationis anniuerſarium diem cum oblationibus ſolenniter celebrauerunt. Cuius diei hoc erat officium, Reſurrexi, per totum. Lectio, Vidi Oſtiū. Euan. Erat homo ex phariſæis, cum orationibus ad hoc competentibus: quæ omnia apertiſſimè de gratia regeneratorum agere videntur. Sed quamuis huiuſmodi anniuerſarius à paucis vſpiàm obſeruetur, authentici tamen libri ipſum obſeruari debere innuunt, qui nobis lectionem & Euangelium ſub titulo Paſchæ annotini, annuatim præſcribunt. Si enim quilibet ſuum natalem, quo ad æternam mortem natus eſt, obſeruat: quanto magis illum obſeruare deberet, quo ad æternam vitam regeneratus eſt?

De Litaniis. Cap. 57.

MAior Litania à beato Gregorio Papa primo, pro peſtilentia ipſius temporis inſtituta eſt, quia & Ioanni Epiſcopo Rauennati ſcribens, diem Litaniæ, tēpus cineris & cilicij appellat. Triduanæ autem Litaniæ ante Aſcenſionem Domini non Romanæ, ſed Gallicanæ ſunt: † quia illas ſanctus Mammertus Viennenſis Epiſcopus inſtituiſſe legitur: quas ſancti patres non equitando, non veſtibus precioſis vtendo, ſed in cinere & cilicio, ſicut & maiorem Litaniam, obſeruari ſtatuerunt. In quarum vltima die, id eſt, in vigilia Aſcenſionis Domini, canitur officium, Vocem Iocunditatis. Offertor. Viri Galilæi. Communio, Pater cùm eſſem.

De hebdomada Pentecoſtes. Cap. 58.

IEiunium æſtiuale ſemper infra Pentecoſten eſt celebrandum. Nam orationes & lectiones de eodem ieiunio, agunt de † ſpiritu ſancto. Sicut ergò ieiunium vernale ſemper infra quadrageſimam eſt celebrandum, eò quòd quadrageſimalia habeat officia: ità & iſtud infra feſtū Spiritus ſancti, vndè habet officia, aptè celebratur. Sic enim ſancti patres de vtroq; ieiunio cōſtituiſſe leguntur. In ieiunio Pentecoſtes, genua non flectimus, iuxta Romanum Ordinem. Quidam etiam ad Miſſam ieiunij, nec Gloria in excelſis prætermittunt, ſed incongruè, cùm eadem Miſſa de tertia mutetur ad ſextam. Si enim tres horæ in die, ex Dominica paſſione ad celebranda myſteria cōſecratæ, videlicet, Tertia, in qua linguis Iudæorum: Sexta, in qua manibus gentilium crucifixus eſt. Nona, in qua emiſit ſpiritum. Inter quas hora tertia in feſtiuis diebus maximè obſeruatur, ea fortaſsè ratione, quia inter reliquas paſſionis horas, tēpori Dominicæ reſurrectionis ſiue Natiuitatis propinquior eſſe videatur. Sexta verò vel nona, ieiuniorum officiis deputantur. Excepto autē in Cœna Domini, & ſabbato ſancto Paſchæ & Pentecoſtes, nunquàm alicui Miſſæ, Gloria in excelſis aſſcribitur, niſi illi, quam & feſtiuè ad tertiā celebrare debemus. Ergò non incongruè & Miſſis huius ieiunij, Gloria in excelſis, ſubtrahimus, quas non feſtiuè ad Tertiam, ſed ad Sextam obſeruamus

solemus. Quidam autem satis aptè in hoc ieiunio duas Missas cantant, vnam ad Tertiam solenniter, cum Gloria in excelsis, vt festo Spiritus sancti satisfaciant: Alteram post Sextam pro ieiunio, sicut festo S. Thomæ, satisfaciunt in ieiunio hyemali, & festo sancti Matthæi in ieiunio autumnali. Item sancto Marco in Litania maiore, & annunciationi sanctæ Mariæ in quadragesima, videlicet vt prior Missa festo, secunda verò satisfaciat Ieiunio. Ad† quam etiam nongradualia, vt antiquitùs, sed Alleluia cantamus.

De octauis Pentecostes. Cap. 59.

SEquitur Dominica vacans, cui attitulatur lectio, Vidi ostium: orationem verò, id est, Deprecationem, ex quadragesima, & Euangelium de Pascha annotino mutuauit: officium autem de ipso die Pentecostes, eò quòd octaua eius sit, competenter accipit. Ad nocturnam, nouem lectiones iuxta Romanum ordinem dicimus, licèt totidem responsoria de Spiritu sancto, in antiquis Antiphonariis non inueniamus. Et hoc fortassè ideò, quia Romani non singulis lectionibus singula semper subiungunt responsoria. nam Tertium siue nonum multoties prætermittunt. Nos tamen prædictis nouem lectionibus totidem Responsoria Alleluiata vndecumq; collecta, Gregoriano more subnectimus, id est, communiones pro Responsoriis accipientes, vt in aliquibus libris reperitur. In crastinum autem de libris Regum ad nocturnam legimus & canimus, & officium ad Missam: Domine in tua, nisi aliquod † celebre festum habeamus. Ipsum etiam officium in sequenti Dominica Romano more possumus repetere, si tamen eo anno vsque in aduentum Domini plures hebdomadæ fuerint. Sin autem, officio: Domine in tua, solæ feriæ † sufficiant, sicut cuilibet Dominicali officio feriæ sufficiunt, cuius Dominicam aliquod celebre officium occupauerit.

De officio sanctæ Trinitatis. Cap. 60.

QVidam autē officium de sancta Trinitate, in octaua Pentecostes instituunt, licèt non sit Alleluiatum, quod & per totam subsequentem hebdomadam obseruandum putant, sed non est authenticum. Nam quidam Leodicensis Stephanus idem officium, sicut & historiam de inuentione sancti Stephani, composuisse asseritur, quæ vtraque ab Apostolica sede respuuntur. Vndè piæ memoriæ Alexander Papa de † hac re inquisitus, respondit, iuxta Romanum Ordinem nullum diē specialiter ascribi debere solennitati sanctæ Trinitatis, sicut nec sanctæ vnitatis, præcipuè cùm in omni Dominica, immò quotidie, vtriusque memoria celebretur. Sciendum autem quendam † Alboinum magistrum Karoli Imp. rogatu sancti Bonifacij archiepiscopi, vt aiunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de sapientia, In tertia de spiritu sancto, In quarta de charitate, In quinta de angelis, In sexta de Cruce, In sabbato de sancta Maria. Et hoc ideò, vt presbyteri illius temporis nuper ad fidem conuersi nondum Ecclesiasticis officiis instructi, nondum etiam librorum copia præditi, vel aliquid haberent, cum quo officium suum qualibet die possent explere. Vndè & adhuc quidam easdem orationes quotidiè, etiam cùm † proprio abundent † officio, nolunt prætermittere. In singulis quoque hebdomadibus, sexta feria de Cruce, & sabbato de sancta Maria penè vsquequaque seruatur: non tam ex auctoritate quàm ex deuotione. Sicut igitur huiusmodi obseruationes nulli magis hebdomadæ, quàm alij, ascribuntur. Ità nihilominùs & illa de sancta Trinitate. Incongruum ergò videtur, vnam Dominicam cum orationibus Albini, & cantu Stephani, De sancta Trinitate celebrari: cùm omnes Dominicę authēticis abūdent officiis, quæ non minùs nobis intimant honorem sanctæ Trinitatis. Præfationem autem de sancta Trinitate, quam in diebus Dominicis frequentamus, non ex Albino, sed ex Romana auctoritate suscepimus. Nam hæc est vna ex illis nouem, quas solas Pelagius Papa an-

A tecessor Gregorij constituit obseruari. Fecit tamen idē †Albinus in sancta Ecclesia non contemnendum opus. nam Gregorianas orationes in libris sacramentorū collegisse asseritur, paucis aliis adiectis, quas tamē sub obelo notandas esse indicauit. Deindè alias orationes siue præfationes, etsi non Gregorianas, ecclesiasticæ tamen celebritati idoneas collegit, sicut prologus testatur, quem post Gregorianas orationes, in medio eiusdem libri, collocauit.

†Alboinus.

De concordia & ordine officiorum. Cap. 61.

B SCiendum autem, quòd sanctus Gregorius ità Ecclesiastica ordinauit officia, vt prima oratio in Missa, officio, lectioni & Euangelio semper concordet: sicut in omnibus solennitatibus deprehendi potest. Sed hanc concordiam in æstiualibus Dominicis illi maximè confundunt, qui vacantium Dominicarum orationes incongruè assumunt. Verbi gratia, vt illam orationem, Deprecationem, etsi in octaua Pentecostes post ieiuniū quatuor temporum legitimè ponatur, multoties tamen & inter Dominicas in tertio loco reperitur: & hoc ideò, quia & prædictum ieiunium in secunda hebdomada post Pentecosten aliquandò, licèt incongruè, celebretur. Qui ergò prædictam orationem tertio Domi- C nicali officio applicauerit, concordiam officiorum vsq; in aduentum Domini secundùm ordinem disturbabit. Eodem modo & ille peccabat, si quis post ieiunium autumnale orationi vacantis Dominicæ, siue illi orationi, Absolue, quæ ieiunium præcedit, * aliquid ex Dominicalibus officiis adaptauerit. Iis ergò præmissis, ità Missales orationes singulis officiis feriatim copulentur, vt illa oratio, Omnipotens sempiterne Deus, qui abundantia pietatis, illi Euangelio, Duo homines, societur, quæ adinuicem adeò concordant, vt deuotio Publicani in ipsa oratione exprimi videatur. Item illa secreta, Deus qui legalium † differentia sacrificiorum, semper iungēda est illi offertorio, Sicut in holocausto. Nam quamuis D & aliæ huiusmodi orationes suis officiis indubitanter concordent, in prædictis tamen euidentior concordia notatur: quàm qui diligenter obseruauerit, nec antea, nec posteà concordiam officiorum disturbabit, si per ordinem officiis orationes viritim sociare voluerit.

*aliquod.

† differentiam hostiarum.

De Dominicali officio non facilè præmittendo. Cap. 62.

IVxta Romanam consuetudinem, in omni Dominica ecclesiastico conuentui cum officio † Dominicæ satisfacimus, nisi aliqua multùm celebris festiuitas in ipsa die occurrat, vt festum Ioannis Baptistæ, vel sancti Petri Apostoli: pro quibus non minùs quàm pro Do- E minica populus solet congregari, quas & in aliis diebus solennissimè celebraremus. Item cùm plures † sint Dominicæ quàm officia, non vt quidam differimus, sed quoties necesse fuit, aliqua repetimus: illo duntaxat obseruato, vt vltimum officium in proxima tantùm hebdomada ante aduentum Domini cantetur. Est enim præparatio Dominici aduentùs, qui semper in quinta Dominica ante Natale Domini debet initiari, videlicet vt sicut antiqui patres per quinq; ætatū curricula, siue per quinq; libros Moysis, de aduētu Christi edocti sunt, nihilominùs & nos per quinque Dominicas de aduentu eius instruamur, vt iuxta Euangelium eiusdem diei, de quinque panibus, cùm quinque millibus hominum, saturari mereamur.

† Dominicali.

† sunt.

Explicit μικρόλογος.

Hic libellus Catholicus est, neque indignus qui in lucem emittatur.

Antonius Granspoel.

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI

DE ECCLESIASTICIS SACRAMENTIS ET OFFICIIS, AC PRÆCIPVIS PER ANNVM FESTIS SERMONES, NVNC PRIMVM EDITI.

SERMONVM ELENCHVS.

B. Iuonis Carnotensis Episcopi sermo de sacramentis Neophytorum, habitus in Synodo. B

VONIAM populus ad fidem vocatus, visibilibus sacramentis instruendus est. vt per exhibitionem visibilium, pertingere possit ad intellectũ inuisibilium: nosse oportet Domini sacerdotes, qui hæc sacramenta contrectant, modum & ordinem sacramentorum, & veritatem rerum significatarum: Alioqui dispensatores tantorum mysteriorum, sunt tanquàm cæci duces cæcorũ, tantum vtilitatis inde habituri, quantum capiunt iumenta, quæ portant panes ad vsus aliorum, licèt diuina C gratia non deserat sacramentum, quod per eos operatur salutem populorum. Attendant ergò Dominicorum sacramentorum dispensatores; quia Ecclesia Christi, quotidie ex gentibus, operantibus eisdem sacramentis, aggregatur: populus adquisitionis, cuius caput est Christus, per fidem generatur: per charitatem in virum perfectum nutritur, spe æternitatis in eadem fide & charitate solidatur: & omnium sacramentorum administrationem ad hunc finem referant, vt intelligant Ecclesiã Dei tamquàm domum DEI in fide fundari. Dilectionem Dei & proximi, tamquàm parietes benè sibi cohærentes, superædificari: eiusdem altitudinem, spe æternitatis gloriosissimæ cumulari. Hoc corpus CHRISTI, licet natiuitatem capitis sui consueto nascendi ordine subsecutum est, tamen huius capitis natiuitatem in D vnitate subsecuturi corporis, quædã membra præcesserunt, patriarchæ scilicet & prophetæ, & multi iusti, qui prodigiis & præconiis multis, natiuitatem capitis consecuti corporis præmonstrauerunt. Quod benè ostensum est in Iacobi, interioris populi typum gerente, qui ad ortum festinans, manum præmisit, plantam fratris maioris natu manu tenens: hoc facto significans, quia (Gen. 26.) reprobato priori populo, cuius typum gerebat Esau, nasciturus esset minor populus, Christianorum videlicet, qui benedictionem Dei patris æterna hæreditate possideret. Illius quippe patris sacramenta sunt nostra documenta, quibus ille populus tamquàm paruulus est lactatus: & circa vnius veri Dei cultum, nè post deos vel falsos vel alienos oberraret, occupatus. Vndè ab initio seculi in omni ætate sacramenta Christi & Ecclesiæ celebrata sunt, quibus & ille populus nutriretur, & nostræ redemptionis modus insinuaretur. Nam prima æ- (Gen. 1.) tate Adam de terra matre, sine terreno patre, homo ad eandem imaginem à DEO sexto die plasmatus est, & in nouissima ætate seculi, per Christum de terrena matre natum, sine terreno patre homo ad eandem imaginem Dei reformatus est. Ad eius rei consonantiam, eadem ætate de latere Adæ qui erat forma Christi futuri, Eua formata est, & per sanguinẽ de Christi latere manãtem, cum aqua sanctificationis Ecclesia fabricata est. Secunda verò ætate mundi, per octo animas à submersione diluuij per arcam liberatas, eadem Ecclesia figurata est, quæ in spe octauæ, id est, resurrectionis, per aquas baptismi non sine auxilio ligni salutaris, à submersione exuberãtiũ tentationũ liberata est. Tertia deniq; ætate populus DEI ab Ægyptiaca seruitute liberatus, transit mare rubrum: cedit mare, virga Moysis percussum: præbet viam populo DEI, hostes à tergo sequuntur, & submerguntur: & hic repetita est baptismi, per lignũ salutiferũ *cę- secuti, sanctificatio. Nã rubet mare rubrũ: rubet & baptismus, Christi sanguine consecratus. Hostes à tergo sequẽtes, moriũtur, quia peccata pręterita per baptismũ delentur. Dehinc quarta ætate in illa terrenã Hierusalẽ claruit regnũ Dauid, Christi & Ecclesiæ regnũ præfigurans: de cuius semine idẽ Christus natus est, in Ecclesia sua spiritualiter regnans, & eam sibi obtẽperantem post tẽpora gloriosè coronans. Indè est quòd qui in sabbato sancto sunt baptizandi, quarta hebdomada quadragesimalis obseruantiæ, quæ continentiæ nobis arma ministrat, & quarta eiusdẽ hebdomadæ feria, catechizandi & exorcizãdi, deferũtur ad Ecclesiã, ibi audituri & instruendi, qualiter contra spirituales nequitias sint pugnaturi: sed tamen vsq; in sabbatũ Paschale baptismus eorũ differtur, hoc attẽdente Ecclesia, quia qui ad agonẽ in præsenti vita vocantur, in spe futuræ quietis baptizãtur. Sic enim cõtra visibiles hostes pugnaturi, nõ antè, quàm in vita, id est, iuuenili ætate, ad militiam, eliguntur, vt sic in hac ætate pugnaturi, validiores ad visibiles hostes repellendos, sic ad Christianam militiam sub typo huius numeri electi, Christianum agonem viriliter exerceant, & vt coronari mereantur, ab acie non recedant. Post tempora verò regum Israel, quinta ætate inchoante, propter peruersitatem prætaxati populi captiuante Babyloniæ rege, transmigrauit ex parte idem populus in Babyloniam, & qui confusioni seruierat voluntarius, regi Babylonis, quod interpretatur confusio, seruiit inuitus. Post septuaginta annos faciente Christo Cyro, reuersus est idem populus in Hierusalem, sicut

prædixerat

prædixerat Esaias, deinde Ieremias. Quod bene ad statum pertinet Ecclesiæ, quæ post huius seculi*, quod septenario voluitur numero dierum, multas angarias, quas passa est vel passura est sub regibus huius spiritualis Babyloniæ, in cælestem Hierusalem reuersura est, vbi visione pacis fruitura est, nulli vlteriùs confusioni seruitura. Vndè dicit Apostolus: Vanitati creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis huius, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Per hæc omnia tempora non defuerunt viri iusti futuræ Ecclesiæ membra: non defuerunt cuique tempori congrua sacramenta, tanquàm populi nutrimenta. De quibus multa possent recitari, nisi studeremus breuitati. Ad vltimum sexta ætate de virgine natus est Christus, sicut sexta die de terra virgine plasmatus est protoplastus. Hic Christus est finis legis, & veritas, complens omnia, quæ præcesserant in vmbra sacramentorum. In plenitudine temporis, sicut dictū est, natus Christus, creuit, ad virilem ætatem peruenit, tricesimo * anno vitæ suæ, sicut tradunt Euangelistæ, à Ioanne baptizatus: non quia indiguit, sed quia eius vita Christianis disciplina morum fuit. Dehinc elegit Apostolos, prædicauit Euangelium, crucifixus est, dās nobis exemplum humilitatis & patientiæ, tertia die resurrexit, in quo membra sua resurrectionis suæ spe confirmauit: proximè cælos ascensurus, discipulos, quid agere deberent, admonuit, dicens: Ite, docete omnes gentes, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hîc paucis verbis docentur Domini sacerdotes, Apostolorum successores & vicarij, de quibus dicitur, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, qualiter debeāt rudes populos, terreni hominis imaginem adhuc portantes, catechizare: qualiter in nouitate vitæ in Christi conformitatem lauacro aquæ in verbo transformare. Hoc ità factum est temporibus Apostolorum & Martyrum, qui in Iudæis & gentibus Euangelium Christi viris intelligentibus & quibuscunque personis verbi Dei capacibus annunciauerunt. Postquàm vero Ecclesia dilatata est & * congregata in gentibus, nec inter fideles repertus est aliquis adultæ fidei non fidelis, nè paruuli eorum de hac vita antè rationabiles annos exeuntes, alieni remanerent à consortio Christi, prouisa est etiam in illis medicina salutis: vt in sacramento fidei baptizarentur, & per alterius fidem reconciliarentur Deo, sicut per alterius peccatum alienati erant à Deo. Institutum est itaque ad hoc, nouum sacramētorum genus ad catechizandos paruulos, exorcizandos, initiandos, & demùm baptizandos, in quibus pro paruulo audit Ecclesia, & ad interrogata respondet, donec paruulus ad intelligibiles annos perueniat, & sacramenta fidei, charitatis & spei, sibi imposita, per se intelligat. De quibus, quid significent, sacramentis, prout Dominus inspirare voluerit, charitati vestræ aliquid dicere proposuimus, vt & ipsi virtutem sacramentorum intelligatis, & auditores vestros docere studeatis.

¶ Notandum ergò priùs est, quomodò baptizandus in vtero matris Ecclesiæ, puer concipiatur, quibus alimentis vsque ad natiuitatem noui hominis in eodem vtero nutriatur. Tria quippe sunt, quibus vsque ad indumentum nouitatis, baptizandus concipitur, alitur, & vsque ad nouitatis integritatem prouehitur, catechismi scilicet, exorcismi & orationes. Catechizatur ob hoc qui ad fidem vocatur, vt ad quod vocatur, proprio moueatur voluntatis arbitrio. Exorcizatur, vt ab eo diaboli potestas iniqua depellatur. Additur pro eo oratio, vt gratia præueniat, & sequatur, quæ vires præbeat libero arbitrio, & per quàm procul fiat vniuersa maligni spiritus illusio. Signatur itaque primo baptizādus crucis signaculo in fronte, in pectore, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, cuius virtute victus est diabolus, & exaltatus est Christus. Vndè Abacuc dicit: Cornua in manibus eius, ibi reposita est fortitudo eius. Hoc ergò signo muniuntur totius corporis sensus, cuius virtute & omnia nostra sacramenta complentur, & omnia diaboli figmenta frustrātur. Sic cùm primogenita delerentur Ægypti, populus Hebræorum signatis postibus domorum suarum sanguine agni paschalis, in typo Dominicæ passionis, saluatus est: & populus Ægyptius, quia hoc signo caruit, in primogenitis suis grauiter percussus est. Sic apud Ezechielem Hierusalem ab imminente clade liberāda esse promittitur, si Thau, quæ figuram crucis exprimit, in frontibus gementium atque dolentium, id est, pœnitentium, signaretur. Posteà datur sal benedictum in os pueri, vt per typicum sapientiæ salem conditus, fœtore careat iniquitatis: nec à vermibus vitiorum vltrà putrescat, sed incorruptus seruetur, ad percipiendam plenam Christi gratiam: neque vltrà à condimento sapiētiæ desipiat, neque retro adspiciat, sicut vxor Loth. Exufflatur posteà malignus spiritus foras, quod mysteria sacra significant, quandò paruulus exufflatur & exorcizatur: Non enim creatura Dei in infantibus exorcizatur & exufflatur, sed ille, sub quo sunt, qui sub peccato nascuntur. Nondùm per sacrum baptisma renati sunt: sed iam per crucis signum in vtero matris Ecclesiæ concepti sunt. Omnia enim charismata sacerdotalis ministerij, crucis figura perficiuntur. Omnia autem sacramenta quæ acta sunt, & aguntur exorcismis, orationibus, insufflationibus, quasi escæ sunt, quæ paruulos reficiunt in vtero, vt renatos aqua salutis, hilares mater Ecclesia Christo exhibeat. Posteà tāguntur ei aures & nares cum saliua. Saliua quippe à capite descendit in os, supernam significans sapiētiam, cuius tactu & aures cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei, & nares ad repellendum fœtorem noxiarum delectationum. Vndè ait Beatus Ambrosius in libro de Sacramentis: Quid egimus in sabbatho? nempe apertionem, quia sacramenta celebrata sunt apertionis, quia aures tibi terigit & nares. Quod significat in Euangelio Dominus Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, cuius os tetigit, quia mutus: & aures, quia surdus erat, & ait: Effeta, quod est, Adaperire. Deindè venit sacerdos ad fontem, consecratur fons in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quibus verbis si aqua salutis consecretur, nec à bono, meliùs, nec à malo peius baptismus accipitur. Vndè Augustinus in libro tertio de vnico baptismo: Non est aqua profana, nec adultera, super quam Dei nomen inuocatur, etsi à profanis & ab adulteris inuocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen est adulterū. Traditur etiam nouæ vitæ auditoribus symbolum fidei, quod per duodecim Apostolos ordinatum est, & totidem sententijs comprehensum. Postremò paruulus ad baptismum interrogatur à sacerdote: Abrenuncias satanæ & omnibus operibus eius & pompis eius? vt primùm respuat errorem, & sic adproximet ad veritatem, vt possit iuxta Apostolum, deponere veterem hominem cum actibus suis, secundùm pristinam conuersationem, abnegans impietatem & secularia desideria. Respondet paruulus per ora gestantium, Abrenuncio. Vndè Augustinus contra Iulianum in libro 4. Quisquis negat per ora gestantium paruulos abrenunciare & credere, negetur eos accipere baptismum, quia in manibus gestātium reluctantur. Idem in libro de pœnitantia: Paruulis ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur: vt quascunque maculas delictorum per alios, à quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatione purgentur. Post abrenunciationem vngitur catechumenus oleo sacro in pectore, tāquàm muniatur aduersus hostem inuisibilem, nè ei immunda & noxia persuadeat desideria. Vngitur & inter scapulas, vbi est vigor portandi oneris, vt fortitu-

Abac. 3. Exod. 12. Ezec. 9. Gen. 19. Mar. 7. Eph. 4. Tit. 2.

dinem accipiat ad portandum pondus diei & æstus, sicut bonus athleta. Exindè exquiritur ab eo, si credat in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum, & in spiritū sanctum, vnum Deum in Trinitate & in vnitate, si cōfiteatur vnam esse sanctam Ecclesiam Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & vitam æternam. Hæc omnia si profiteatur se credere, iam incipit in eo mori vetus homo, & per fidem viuere nouus homo, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. (Ephes. 4.) In abrenunciatione prioris possessoris, suadente charitate, iam vult in legitimi possessoris trāsire domum, in quem iam profitetur se credere, & ab eo æterna præmia expectare. Iam expurgatum est vetus fermentum: (1. Cor. 5.) sed nondùm est noua conspersio, nisi sacri fontis sequatur ablutio. Sub responsione igitur trinæ interrogationis, trina mersione catechumenus à sordibus vetustatis abluitur, & nouum hominem indutus, triduanæ Domini sepulturæ consepelitur. Vndè ait Apostolus: (Rom. 6.) Quicunque in Christo Iesu baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti enim ei sumus per baptismum in morte, vt quomodò Christus resurrexit à mortuis, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul resurrectionis erimus. Hinc etiam beatus Ambrosius in libro de sacramentis: Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? dixisti, Credo, & mersus es, id est, sepultus es. Iterùm interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, natum & passum? dixisti, Credo. & mersus es, id est, Christo consepultus es. Qui autem Christo consepelitur, cum Christo resurget. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? dixisti, Credo, & tertio mersus es, vt multiplicem lapsum cogitationis, locutionis, operationis, aboleret terrena confessio. Hanc sacri baptismatis emundationem in similitudinem mortis Christi celebratam, præfigurabat aqua adspersionis in veteri lege, (Num. 19.) qua emundabatur qui morticinū tetigerat, vt in castra reuerteretur, cui immixtus erat cinis vitulæ rufæ extra castra combustæ, hysopus quoque coccus, & cedrus. Vitula quippe illa, quia fœmineus est sexus, fragilitatem, id est, passibilitatem carnis Christi significat. Rufa propter effusionē sanguinis, quæ etiam extra castra eiecta est: quo figurabatur, quia & Dominus passurus, extra ciuitatem ductus est. Quòd verò sanguine eiusdem vitulæ septiès adspergebatur tabernaculum & omnia vasa tabernaculi, plenam significat emundationem, quàm intus & *extra (*foris.) contulit sanguis Christi. Anima enim constat triplici virtute, corpus verò quaterna elementorum complexione: quæ vtraque mundata sunt Christi sanguinis adspersione. Quòd vero carnes eiusdem vitulę, & corium, & stercora comburebantur, hoc significatum est, quia tota humilitas & ignominia passionis, versa est in gloriam resurrectionis: quàm benè ignis significat, qui semper ad superiora tendit, & quod assumit, in se conuertit. Quòd autem hysopus huic adspersioni admiscetur: hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur. Vndè ait Apostolus: (Act. 15.) Fide mundans corda eorum. Hysopus quippè ideò fidem significat: quia cùm sit herba humilis, firmiter hæret in petra. Coccus ideò huic mundationi adhibetur, quia flammeo colore charitatem significat, sine qua mortuum est, quicquid fides operatur. Cedrus quoque huic mundationi opitulatur, quæ imputribilis arbor dicitur, & in excelsis montibus radicat, & ideò spem incorruptionis, & supernæ gloriæ significat. Horum omnium coniunctio aqua adspersionis consecratur, quia qui mortuum tetigerat, vt dictum est, emundatur, quia qui operibus mortuis, id est, peccatis originalibus liberatur, baptismate sacro in fide mortuus Christi & resurrectionis, cum spōsione charitatis & spei baptizatur. Vndè Apostolus ad Hebręos:

A Si sanguis vitulæ adspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Christi sanguis, qui per Spiritum sanctum obtulit se Deo, emundauit conscientias nostras ad seruiendum Deo viuenti? Notamdum est quod dicit, si fuerit mortuus ante purificationem, manere in immunditia, & perire animam illam ex Israel, id est, à consortio populi Dei. Quo quid aliud vult dicere, nisi manere pœnam animæ illi & post mortem, si dum viuit, non fuerit mundata isto sacramento, quo figuratur Christi baptismus? A viro autem mundo dicit hanc purificationem fieri: vbi significātur ministri portantes personam Domini sui, qui est vir mundus. Vndè in sequentibus de eo, qui conspergit aquam adspersionis, vt lauet vestimenta sua, id est, vt sit mundus mente & corpore. Completis iam baptismi B sacramentis, cùm baptizatus de fonte ascenderit, sacro chrismate vngitur in vertice, vt cognoscat se promotum esse in regium genus & sacerdotale, id est, vt à Christi consortio vocetur Christianus, & æterni regni sit cohæres, hoc sacramento *post aquam perfectio fit, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur. Exindè traditur Christiano vestis candida, vt qui primę natiuitatis decorem, vetustatis pannis obfuscauerat, habitu regenerationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur etiam post sacram vnctionem eius caput sacro velamine, vt intelligat se diademate regni, & sacerdotali, sicut dictum est, dignitate potiri. Ad vltimum datur cereus accēsus in manus baptizati, quatenùs implere doceatur illud Euangelij: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra C bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Quod si perseueranter fecerit, non cum fatuis virginibus, extincta lampade, à ianua sponsi repelletur, sed cum prudentibus glorificandus colligetur. His omnibus suprà memoratis sacramentis nouus homo in vtero Ecclesiæ inchoatur, prouehitur, consummatur, & vnitati Ecclesiæ aggregatur: vndè etiam, si eius est valitudinis, sacramentis vnitatis, id est, Christi corpore & sanguine confirmatur. Cùm verò ad intelligibiles annos peruenerit, monēdus est à Presbyteris, & ab his per quorum vocem abrenunciauit, & fidei symbolum accepit, quatenùs quæ per aliorum ora, promisit, iam studeat corde credere, & proprio ore confiteri, & opere imitari. Vndè Augustinus in sermone habito Dominica prima post Pascha: Vos ante omnia tam viros D quàm fœminas maneo, qui filios in baptismo suscepistis, vt vos cognoscatis fideiussores extitisse apud DEVM pro illis, quos de sacro fonte suscepistis. Ideò semper eos admonete, vt castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant: hoc omnibus faciant, quod sibi fieri volunt: auguria non seruent: ad arbores & *frondes vota non reddant: præcantatores aut caragios & sacrilegia aut phylacteria, veluti diaboli venena, fugiant: nec furtum faciant, nec falsum testimonium dicant. Ante omnia symbolum & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis quos excepistis ostendite. Præterea docendus est vnusquisque Christianus, vt eum qui se de sacro fonte suscepit, ità diligat sicut patrem: nec filius cum filia, nec filia cum filio E patris sui spiritualis coniugium ineat: quod non esset dicendum coniugium, sed potiùs incestum contubernium. Vndè Papa Nicolaus ad responsa Bulgarorum. Est inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio: quæ non est dicenda consanguinitas, sed potiùs spiritualis germanitas. Vndè arbitramur, inter eos non posse fieri aliquod legale coniugium. Hæc & alia similia necessaria & honesta debent nosse Domini sacerdotes, & docere suos auditores, quatenùs qui audiunt, eorum ductu rectè viuant, & ipsi de bona administratione mercedem accipiant, & non gementes, sed cum gaudio rationem reddant.

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI *Sermo, De excelledtia sacrorum ordinum, & de vitæ ordinandorum, in Synodo habitu.*

QVia Christianam militiam in baptismate professi estis, & arma spiritualia contra hostes inuisibiles per manus impositionem accepistis, in castris Domini tanquàm gregarij milites aliquandiù militastis, si tamen ea quæ Christiano nomini sunt inimica respuitis, & ea quæ conueniunt, facere studuistis: De Christiana militia, quæ vobis cum cæteris fidelibus communis erat, clericatum elegistis, id est, mundo renunciare, & cum habitu humilitatis, affectũ promittere humilitatis, vt illud Psalmistæ meritò dicere possetis: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Non est vestrum primum locum quærere in mensa Domini vestri, nisi qui vos inuitauit, dicat alicui vestrum: Amice, ascende superius: vt sit ei honor coram simul discumbentibus. Nemo enim ad hoc debet fieri clericus, vt seruiat voluptati, studeat curiositati, inhiet ambitioni: nec aliud quærat, nisi vt DEVM hæreditate possideat, quem elegit, & à quo electus est, quandò in clericum assumptus est. Hoc enim in Græco nomen clerici sonat, quòd de sorte sit Domini, quia & DEVS sortitus sit eum, & ipse sortitus sit DEVM. Quòd clericus sortitus sit DEVM, benè dicitur in Psalmo, in persona ipsius clerici, cùm stigmate clericatus insignitur. Dicitur enim Deo: Dominus pars hæreditatis meæ. & in alio Psalmo: Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentiũ faciem Dei Iacob. Quòd verò Dominus sortitus sit ipsum clericum, in ipsius clerici tonsione dicitur ex superiori Psalmo in persona Domini: Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Vndè qui per clericatus officium aliud quærit quam Deũ, nec à Deo electus est, nec Deum elegit: qui in sorte sua creaturã creatori aut præposuit, aut æquiparauit. Hæc dicentes, non interdicimus vobis huius vitæ necessaria, sed de oblationibus, vel de opere manuum, vel de alijs innocẽtibus artibus cõquisita, non de vsuris, non de turpibus lucris, nõ de negociationibus, vel alijs illicitis artibus compilata. Sic enim tribus Leui, quæ in figuram clericalis ordinis præcessit, partem non habuit inter reliquas tribus, sed viuebat de primitijs, decimis & oblationibus, quas offerebant aliæ tribus. Si ergò & vos de stipe templi viuere disponitis, si extra Deum nihil quæritis, qui si eo contenti fueritis, erit vobis amplissimum & vberrimum prædium: & salubriter ad clericatum accessistis, quia & vita vestra concordat cũ nomine, & professio apparet in opere. Alioquin, si paupertatem & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis: timeo nè cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua: qui non vt clerici, sed vt acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc enim capillos in modum coronæ in summitate capitis raditis, vt & regnum spirituale, quo cæteris præmineatis, tali figura ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes, sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes, abraditis de capite. Residuos autem capillos eo ordine præcidere debetis, vt aures, oculos, & alios sensus capitis liberos reddant: & curam exteriorum non in superfluis desiderijs carnis, sed necessarijs tantum exercendam agnoscant. Si ergò ad ambulandum in via Dei, sicut prætaxatum est, attẽti estis: & clerici vocari digni estis, & ad maiora militiæ clericalis officia promoueri. Hæc officia septem gradibus sunt distincta, quia sancta Ecclesia septiformis gratiæ est munere decorata. Hæc officia in propria persona Dominus noster ostendit, & Ecclesiæ suæ exhibenda reliquit: vt forma quæ præcesserat in capite, repræsentaretur in corpore.

In his septem officijs primus gradus est ostiariorum, qui possunt discernere inter bonos & malos, dignos & indignos, & admittere in Ecclesiam quos sciunt esse dignos, & repellere quos sciunt esse indignos. Istis cura est & introitũ Ecclesiæ seruare, & res Ecclesiæ peruigili cura custodire. Vndè & eis, cùm ordinantur, claues Ecclesiæ ab Episcopo traduntur, & dicitur eis: Sic agite, tamquàm rationẽ Deo reddituri pro rebus quæ his clauibus recluduntnr. Hoc officium Dominus noster nobis initiauit, quandò flagello de funiculis facto, vendentes & ementes de templo eiecit, & cathedras nummulariorum euertit: hoc facto significans, quòd omnis negociatio rerum Ecclesiasticarum, ab Ecclesia pellenda sit, Vndè & ipse ostiarius prætaxatus dicit: Ego sum ostium: per me si quis introierit, ingredietur & egredietur, id est, qui canonicè administrationem Ecclesiasticę regni acceperit, ingredietur, id est, à me recipietur: & egredietur, quia peracta dispensatione sibi credita, à seruitute huius corruptionis liberabitur. *Ioan. 2.* *Ioan. 10.*

¶ Indè promouetur ad officium lectorum, vt iam ex traditione Ecclesiæ legat in Ecclesia propheticas & Apostolicas lectiones. Vndè & eis, vidente populo, traditur codex diuinarum scripturarum, & dicitur eis: Accipite, & estote verbi Dei relatores: habituri, si fideliter & vtiliter impleueritis officium, partem cũ his, qui benè ministrauerunt. Hic quidem, qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt & sensum verborum intelligat, vim accẽtuum sciat, distinctè legat, nè confusione pronunciationis, intellectum auditoribus auferat. Attendat quid sit indicatiuè legendum, quid sub interrogatione: vbi sit in oratione subdistincto, media distinctio: quia & hæc malè seruata, intellectum perturbant, & grammaticorum typum ad risum prouocant. Auribus enim & cordi consulere debet lector. Hoc officium Dominus noster in popria persona ostenditur, quandò in medio seniorum, librum Esaiæ prophetæ aperiens, distinctè ad intelligendum legit: Spiritus Domini super me, ad Euangelizandum pauperibus misit me, & cætera quæ in eodem sequũtur capitulo: vt hoc exemplo cognoscat lector, quia spirituali gratia debet clarere, & sic auditoribus verbum Dei prædicare. *Luc. 4.* *Esa. 61.*

¶ Tertio loco sequitur ordo exorcistarum, qui super catechumenos faciunt sacramenta apertionis, & habẽt spiritale imperium super spiritus immundos, ad eijciẽdos eos de corporibus obsessis. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus imperat immundis, vt concordet vita cum officio, & malignum, quem per acceptum officiũ expellit de corpore alieno, per munditiam vitæ expellat de corde suo: nè medicina quàm alij facit, sibi non prosit, & nè dicatur ei: Medicè, cura teipsum, si per immunditiam conscientiæ spiritum retinet immundum. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu Episcopi librum exorcismorum, & dicitur eis: Accipite & habetote potestatem ponendi manum super energumenum siue catechumenum. Hoc officio vsus est Dominus, quandò saliua sua tetigit aures surdi & muti, & dixit, Effeta, quod est, adaperire. * quo exemplo docuit nos, tali sacramento aperire debere aures præcordiorum ad intelligendum, & os ad confitendum: * quod fit, cùm expulso dæmone, verus possessor recipit vas suum. *Lucæ. 4.* *Marc. 7.* ** hoc exemplo.* ** quid fit.*

¶ Quarto loco accedunt acolyti, qui Latinè dicũtur ceroferarij, quia cereos accensos deferunt dum legitur Euangelium, vel dum offertur sacrificium, non vt tenebras huius aëris illuminent, sed ob hoc, vt sicut visibile lumen manibus gestant, ità opera lucis proximis ostendant: & more lucis errantibus viam in tenebris palpantibus ducatum præbeant. Hoc officium Dominus se habere testatur, in Euangelio dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hi cùm ordinãtur, postquàm edocti fuerint ab Episcopo, qualiter in officio agere debeant, accipiunt ab Archidiacono candela- *Ioan. 8.*

brum cum cereo: vt sciant se ad accendenda luminaria mancipari. Accipiunt vrceolum vacuum ad infundendam aquam in calicem, quo consecrandus est sanguis Christi. Vbi fit commemoratio sanguinis, de Christi latere profluentis, & aquæ indè procedentis. Quæ duo idcirco in calicem commiscētur, quia CHRISTI sanguine sumus redempti, & aqua baptismi à peccatis abluti.

Ioan. 19.

¶ Quinto loco ordinantur subdiaconi, qui iam ministerio altaris approximant: quia vasa corporis & sanguinis CHRISTI portant. Vnde lex continentiæ eis imponitur, quatenus impleant illud Prophetæ: Mundamini, qui fertis vasa Domini: id est, vt & seipsos exhibeant vasa in honorem, non in contumeliam: & vasa ista quibus ministratur * corpus Domini, deferant ad altare, & referant ab altari ad DEI gloriam, scilicet, vt fugiant omnem carnis immunditiam. Isti ministrant officijs Leuitarum: & in templo Domini oblationes suscipiunt à populis. Ad istorum prouisionem pertinet, tantum de oblationibus ponere in altari, quãtum possit populo sufficere. Ad horum pertinet officium, Corporales, pallas, & substratoria lauare, & aquam in baptisterium * ingerere. Hi cum ordinantur, accipiunt patenam vacuam, & calicem vacuũ de manu Episcopi. De manu verò Archidiaconi, accipiũt vrceolum cum * aqua, manile & manutergium, quibus mundare debent manus sacerdos & Leuita, tractaturi Dominica sacramenta. Hoc officio vsus est Dominus, quandò facta cœna cum discipulis, linteo se præcinxit: & mittẽs aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Vna significatio est lintei & manutergij, quæ de lino fiunt: & multis castigationibus & ablutionibus ad candorem perueniunt. Linteo ergò pedes puluere fœdati, priùs aqua lauantur, deindè linteo exterguntur. Sic cum Psalmista dicimus. Lauabo per singulas noctes, id est, per singulas offensiones, lectum meum, id est, conscientiam meam, in qua sanus quiesco, æger, laboro, & cum Apostolo, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Eodem modo ministri manus lauãt & terguntter, cùm omnem terrenam cõcupiscentiam de operibus suis excutiunt.

Esay. 52.

*corpori.

* vrgere.

* aquamanili &

Ioan. 13.

Psal. 6.

1. Cor. 9.

¶ Diaconorum ordo est in sexto loco, non sine aliquo senarij mysterio, quo, propter sui perfectionem, significatur operum perfectio. Hîc ordo in veteri testamento à tribu Leui habet exordium: præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, rursùs tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur, & consecraretur Domino, & seruiret pro Israël coram Aaron & filijs in tabernaculo Dei, ipsique gestarent arcam, & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi ipsi castra cõstruerent, & transportando tabernaculum ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginti autem annis & supra, iussi sunt seruire in tabernaculo, quam regulam sancti Patres & in nouo testamento constituerũt: quoniam hæc ætas ad portanda onera robusta est, quod illi ordini à Moyse institutum est, quod etiam in nouo testamento repræsentatur, cùm diaconus super sinistrum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij super eundem humerum complicatur. Quia quicquid laboris & sustinentiæ in hac vita toleramus, tanquàm in sinistra portamus, donec in dextra, id est, in æternitate requiem habeamus. Hic ordo in nouo testamento ab Apostolis initium sumpsit, quandò, sicut legitur in Actibus Apostolorum, septem viros boni testimonij plenos Spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa, manus eis imposuerunt. Exindè Apostoli & eorum successores decreuerunt, vt in omni * matrice Ecclesia septem diaconos circa aram Christi sublimiori gradu tamquàm columnæ altaris assisterẽt, non sine aliquo septenarij mysterio. In quo significatur, vt septiformis gratiæ spiritu præfulgentes, sancti sint corpore & spiritu. Hic enim numerus cùm constet quaternario & ternario, quaternarius refertur ad corpus, propter quatuor elementorum in corpore cõsonam complexionem: Ternarius verò ad animam, propter triplicem animæ virtutem, propter quam iubemur DEVM tripliciter diligere, id est, toto corde, quod refertur ad intellectum: tota anima, quod refertur ad voluntatem: tota mente, quòd refertur ad memoriam: hi sunt septem angeli, quos legimus in Apocalypsi tuba canentes: Angeli, quia nuncij: tuba canẽtes, id est, alta mysteria de interna adspiratione foris resonantes. Hi sunt septem candelabra aurea, id est, lucem Euangelij in manibus, id est, in operibus præferentia, & ad omnem ignis, id est, tribulationis examinationem probata. Hi quoque sunt tonitrua septẽ, bestiales mẽtes terribili comminatione velut quodam terribili tonitru commouentia. Tale tonitru emittebat Ioannes Baptista, quandò dicebat: Genimina viperarum, quis dabit vobis fugere à ventura ira? Et Dominus in Euangelio: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et in hunc modum plurima. Isti in modum præconis, manifestè admonent cunctos ad orandum, & ad genu flectendum: Isti euangelizant, isti sacramenta dispẽsant. Sacerdotibus non licet calicem Domini in * Missa tollere, nisi traditus eis fuerit à diacono. Leuitæ hostias super altare ponunt: ipsi mensam Domini componũt, ipsi * altare mysteriorum operiunt: ipsi albis vestibus induti, altari assistunt. Qua in re significatur, quia mũditiam candoris, quam præferunt in corpore, debeant habere in mente. Tales enim Deum decet habere ministros, qui nullo carnis contaminentur contagio, sed plena mentis & corporis castitate præfulgeant. Quales enim diacones ordinãdi sint, Apostolus plenissimè docet scribens ad Timotheum. Nam cùm de sacerdotibus præmisisset, subiunxit: Diacones similiter oportet esse irreprehensibiles, id est, sine crimine, sicut Episcopos: pudicos, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet nè conturbent pacem habentes: nõ multo vino deditos, quia vbi ebrietas, ibi libido & furor dominatur: non turpe lucrum sectantes, nè de spirituali ministerio terrena lucra sectentur. Post hæc adiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi itaque sicut Episcopi, ante ordinationem examinari debent, & si digni inuenti fuerint, ad sacrum ministerium sunt applicandi. Hoc officio vsus est Dominus, quandò post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quandò Apostolos dormientes ad orationem * inuitauit, dicens: Vigilate & orate, nè intretis in tẽtationem. Hi cùm ordinantur, solus Episcopus eis manus imponit, quia * ad ministerium, non ad sacerdotiũ applicantur. Ponitur eis orarium ab Episcopo super sinistrum humerum: vt per hoc agnoscant se accepisse iugum Domini, quo omnia quæ ad sinistram, id est, præsentem vitam pertinent, & premant, & iugo Domini subijciant. Accipiunt & textum Euangeliorum de manu Episcopi, per quod intelligant se debere esse præcones Euangelij.

Num. 2. 3. & 4.

Act. 6.

* matre

¶ Presbyterorum ordo à filijs Aaron sumpsit exordium, qui cum Episcopis in pluribus commune habent officium: & qui nunc Presbyteri vocantur, tunc sacerdotes vocabantur: & qui nunc sunt pontifices, tunc dicebantur sacerdotum principes. Distat autem hoc tantum inter Pontifices, & huius temporis sacerdotes, quia scilicet solis pontificibus addita est clericorum ordinatio, basilicarum dedicatio, chrismatis cõsecratio, & manus impositio, & communis super populum benedictio: cùm in alijs sacramentis, catechizandi, Missam celebrandi, in Ecclesia verbum faciendi ad populum, communis vtriusque sit dispensatio. Sed summis sacerdotibus ea quæ prætaxauimus, idcircò reseruata sunt, nè eadem potestatis auctoritas, ab omnibus vendicata, insolentes redderet, & soluto obediẽtiæ

vinculo, scandalum generaret. Qui autem Græcè dicuntur Presbyteri, Latinè dicuntur seniores, non tam ætate, quàm prudentia, & morum maturitate. Vndè dicitur in libro Sapientiæ: Cani sunt sensus hominum, & senectus hominis, vita immaculata. Presbyteri quippe, successores & vicarij sunt septuaginta discipulorũ: qui præcedebant Dominum Iesum in omnem ciuitatem & locum, quo ipse erat venturus. Ità Presbyteri, quia adiutores sunt Episcoporum, rudes populos initiant, baptizando vnitati Ecclesiæ incorporant: & omnibus sacramentis vsque ad manus impositionem populo Dei ministrant. Episcopi verò successores sunt Apostolorum, qui ex necessitate adiutorium & supplementum sui officij, quo facilius plebes innumeras regere possint, ministerium sibi expetunt sacerdotum. Sicut Moyses in eremo LXX. viros prudentes elegit, quorum consilio & auxilio immensam multitudinem populi Israel facilè gubernaret: Siue autem sint minoris ordinis, siue summi ordinis sacerdotes, vicem Christi summi pontificis gerunt, dum populos delinquentes ad pœnitentiam vocant: & orationum suarũ medicamento sanant. Vndè Apostolus dicit: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in vobis verbum reconciliationis. Obsecro ergo pro Christo reconciliamini Deo. Funguntur itaque, vt dictum est, officio mediatoris, dum pro populo DEVM interpellant, dum pœnitẽtes absoluendo reconciliãt. Vndè oportet, vt sicut mediator Dei & hominum, per hoc quòd fuit particeps nostræ mortalitatis, mundum reconciliauit: per hoc quòd fuit particeps diuinitatis, absoluit: ità vtriusq; ordinis sacerdotes tamquàm boni mediatores, & peccatoribus compatiatur per cõscientiam suæ infirmitatis, & * Dei pacem habeant per eminentiam sanctitatis. Mediator enim, vt ait Apostolus, vnius non est, quia vtrique parti quam pacificare vult, amicus est. Quales debeant esse Presbyteri, idem Apostolus scribens ad Titum, ità commemorat: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris virum, filios habentem fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit etiam Presbyteros sub Episcoporum nomine taxari. Vndè & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi, scribit, de Presbyteris verò tacuit, sub nomine Episcoporum eos intelligens. Vndè etiam tales in Ecclesia Presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur: Hi cùm ordinantur, Episcopo eos benedicente, & manũ super capita eorum tenẽte, omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super capita eorum leuãt, & Spiritum sanctum super eos qui ordinantur, inuocant: hi post inuocationem sancti Spiritus, stolam super vtrũque humerum accipiunt, quæ in modum sustentaculorum, dextrum latus munit & sinistrum: vt per hoc intelligant se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos, vt eos nec aduersa frangant, nec prospera extollant. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hostijs de manu Episcopi, quatenùs his instrumentis potestatẽ accipiant placabiles hostias DEO offerẽdi. Hoc officio vsus est Dominus Iesus Christus, quandò post cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum commutauit, & vt in memoriam suæ passionis idem facerent, discipulis suis ordinauit. Hoc etiam manifestiùs & excellentiùs officium impleuit, quãdò ipse idem sacerdos & hostia, seipsum in ara crucis propter peccata humani generis obtulit, & per proprium sanguinem sancta æterna introiens, cælestia & terrestria pacificauit. In quo apparet, quanta sit excellentia sacerdotalis officij, per quod quotidiè in altari Christo passio celebratur, & reus quisque à peccatis conuersus, Deo reconciliatur. Quibus omnibus de sacerdotali ordine breuiter pertractatis, admonendi sunt Christi sacerdotes, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, sic excellant vitæ sanctitate: vt & plebs eis commissa, eorum disciplinis edocta, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat.

SERMO EIVSDEM IN SYNODO, *De significationibus indumentorum sacerdotalium.*

VIA sanctitas ministerij, sanctitatem expetit ministrorum, quales ad sacerdotium promoueri debeant personæ, in superiori sermone breuiter ex Apostolica institutione commemorauimus: sed in quo habitu ordinari vel ad altare accedere debeant, illi sermoni non inseruimus. De indumentis ergò sacerdotalibus, vel de pontificalibus diligenter considerandum est, quid in moribus sacerdotum significet illa varietas vestium, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum: cùm nihil ibi debeat esse ratione carẽs, sed forma sanctitatis & omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscitur, sic Christi sacerdos cultu sacrarũ vestium ostendit exterius, qualis apud se esse debeat interiùs. Iste autem sacrarum vestium ritus, per Moysen sumpsit exordium: quamuis Christiana religio plus intenta rebus, quàm figuris, sacerdotes suos non omnibus illis veteribus induit ornamentis. Inspiciamus ergò priùs veterum ornamenta pontificum, vel quo ordine illis vtebantur, vel cùm ordinarentur, vel cum thymiama oblaturi, sancta sanctorum ingrederentur. Deindè nostra cum illorum indumentis conferentes, quid simile, quid dissimile inter se habebat, & quomodò etiam in rebus significatis conueniant, attendamus. Duo enim Cherubin propitiatorium adspiciũt, quia sacramenta vtriusque testamenti ad diuinæ propitiationis fidem intendunt, quæ in sacerdotio veteri sub multiplici est sacrificiorum velamine adumbrata: in nouo autem testamento per vnum verum perfectũque est sacrificium completa. In ornamentis itaque vtrorumq; sacerdotum & sublimitas sacerdotij commendatur, & sacerdotum casta dignitas significatur, quatenùs per exteriorem habitum discant, quales intra se debeant esse, qui vices illius veri summiq; pontificis gerunt, in quo fuit omnis plenitudo virtutum, quam profitentur exteriora ornamenta membrorum. Sed iam ad id, quod proposuimus, veniamus: & primum, qualiter Moyses Aaron & filios eius, Domino iubente, ornauerit, & posteà induerit, videamus. Sic enim legitur in Leuitico: Et fecit Moyses, sicut præcepit ei Dominus: & conuocauit synagogam ad ianuã tabernaculi testimonij, & applicuit Moyses Aaron fratrem suum & filios eius, & lauit eos aqua, & vestiuit eũ tunica, & præcinxit eum zona, & vestiuit eum tunica interiore, & imposuit ei superhumerale, & cinxit eum secundum facturam humeralis, & imposuit super eum logion, & super logion manifestationem & veritatem, & imposuit super caput eius mitram, & posuit super mitram antè faciem eius laminam auream, in qua scriptum erat nomen Domini.

Exo. 25.

Leuit. 8.

Notandus est ordo verborum. Licèt enim de constituendo Pontifice præcepisset Dominus, & elegisset, tamen vocatur Synagoga. Idcircò enim requiritur præsentia populi in eligendo sacerdote, vt sciant omnes, quia qui doctior est ex omni populo, qui omni virtute præstantior, hic eligi debet ad sacerdotium, & hoc cũ consensu Ecclesiæ, ne qua postea retractatio, ne quis scrupulus remaneat, sed omnium testimonio cõmendetur, secundùm Apostolum: Oportet Episcopum bonum habere testimonium ab his qui foris sunt. Ita plebis testimonio approbatos primò lauat, posteà induit. Moyses quippe in hoc facto typum legis gerit, qui ordinandos sacerdotes prius lauat, antequã induat.

1. Tim. 3.

Nisi enim quis prius fuerit per legis obseruationem probatus, non est ad sacerdotium promouendus. Ita verò probatus, induitur tunica, quæ apud eos byssina est, apud nos linea. Byssus enim est genus lini candidissimi, & ad summum candorem multa vexatione & ablutione perductum. Significat autem perfectam carnis munditiam, secundum illud quod in Apocalypsi legitur: Byssus sunt iustificationes Sanctorum. Hanc munditiam caro sacerdotis ex se nō habet, sicut nec linum ex se est candidum: sed sicut dictum est, multis castigationibus & ablutionibus redditur candidum, vt aptum fiat indumentis Pontificum. Forma est sacerdotalis munditiæ, vt secundùm Apostolum, sacerdotes carnem suam castigent, & in seruitutem redigant: & præeunte gratia, habeant per industriam quod nō potuerunt habere per naturam. Hæc vestis Græcè ποδήρης, id est, taláris, appellatur, quia a collo vsque ad talos extenditur: & ita est arcta, & membris corporis cōtemperata, vt sua forma testificetur, sacerdotem nihil habere dissolutum, nihil remissum, sed ad omne opus bonum esse expeditum. Hæc eadem vestis circa renes zona fortius adstringitur, vt castitas sacerdotis, nullo incentiuorum æstu dissoluatur: Quod bene significatur in quatuor coloribus, quibus zona illa variata erat, bysso, purpura, hyacintho, & cocco: quibus coloribus quatuor elemēta significantur: quorum complexione natura constat humana, quorum distemperantia fluxus carnis generat, nisi medicinali cohibeatur continētia. Talium enim coiectores naturarum, per byssum, quia de terra oritur, terram: per purpuram, quia sanguine cochlearum marinarum tingitur, aquam: per hyacinthum, quia colorem sereni aëris imitatur, aërem: per coccum, qui colore flammeo rutilat, significari ignem voluerunt. Quorum, vt dictum est, exuberantia in renibus maximè superfluos humores, praui humores illicitos motus generant: qui nisi freno parsimoniæ reprimantur, castitatis dignitas in eis facili impulsu periclitatur. Vbi autem maior est pugna, maior est adhibenda custodia. Indè est, quòd inter indumenta pontificalia adhuc circa renes applicantur linea feminalia, non tam ad velandam carnis turpitudinem, quæ iam solitis operta est vestimētis, quàm propter signum castitatis conseruandæ. Vndè & Apostolus dicit: Honesta nostra nullius egent: Quæ autem inhonesta sunt, his abundantiorem honorem circundamus. Feminalibus non vtuntur noui sacerdotij pontifices, quibus est iniuncta seruandæ castitatis quotidiana necessitas, sicut est quotidiè offerendi concessa potestas: cùm pōtifices vmbræ seruientes, expleta vice sua, feminalia sua soluerent, tempore vicis suæ tamen ea induerent. Reliqua duo, podêris & zona, veteribus & nouis sacerdotibus fiunt indumenta communia: quamuis zona nostrorum sacerdotum nō sit quatuor intexta coloribus, aut propter penuriam materiarum, aut propter absentiam artificum: vndecumque tamen sit, & hæc & illa vnum gerunt temperantiæ typum. Sequitur quartum indumentum, tunica interior, vel hyacinthina, qua & in veteri & in nouo testamento soli vtuntur pōtifices. Duabus enim tunicis meritò induitur pontifex, quia debet de thesauro suo proferre noua & vetera, id est, legem intelligere secundùm literam, quemadmodum ante aduētum Christi obseruabatur, & secundùm spiritum, quemadmodum post aduentum Christi intelligitur: vndè & secunda tunica interior appellatur vel hyacinthina, cuius color cæli serenitatem imitatur: vt per hoc intelligatur, quia pontifex plus debet de cælestibus cogitare, quàm de terrenis. Rectus quippe ordo est, vt primùm studeamus munditiæ carnis, per quàm veniamus ad munditiam cordis, quæ nos prouehat ad intellectum diuinitatis, iuxta illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quinta vestis est superhumerale, quæ Hebraicè vocatur * ephot. Hæc vestis, sacerdotalis simul & pontificalis apud nos est: apud Hebræos verò, tantùm pontificalis, & apud eos eisdem est variata coloribus, quibus & zona pontificalis, de qua dicitur in ordinatione pontificis: Et circumcinxit eum (de Moyse loquens) secundum facturam humeralis. Humeri quippe fortes sunt ad agenda opera, & portanda onera, quæ ex circumductione humeralis, suis ligaturis constringuntur, quia pontificem & innocentia & operibus iustitię oportet esse constrictum, vt in eo nihil inueniatur dissolutum, nihil remissum. Quod verò significant varij colores in zona, idem significant in superhumerali: quia quicquid de terrenis operamur, siue in largitione, siue in restrictione temporalium, totum sumimus ex contemperātia quatuor elementorum. Vndè est, quòd quaternarius decies ductus, surgat in quadragenarium, quia elementorum quatuor abundantia legitimè dispensata, quòd significat denarius, ad verum perducit iubilæum, qui exhibitione acquiritur bonorum operum. Quadragenarius enim numerus partibus suis denominatis quinquagenarium facit. Quo numero in lege supradictus iubilæus, id est, remissionis annus exprimitur, veram præfigurans libertatem, quam qui adeptus fuerit, nullam timebit vlterius seruitutem. Huic bonorum operum significationi concinit, quòd in humerali duobus præciosis lapidibus insculpta erant nomina duodecim Patriarcharum, sex in vno, & sex in altero: quorum alter superpositus erat dextro humero, alter sinistro. Nihil horum vacat à mysterio. Senarius enim propter sui perfectionem, opera iustitiæ significat: Nomina Patriarcharum, memoriam Sanctorum quam semper in exemplum bonorū operum habere debemus à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & in aduersis, significant. Et ideò illa nomina in lapidibus scribuntur: quia quod in lapide sculpitur: vix aut numquàm indè abolet. Nec illud vacat à mysterio, quod pontifex cingitur secundùm facturam superhumeralis, quia secundum opera sua vnicuique retribuetur. Quòd autē nostrorum Pontificum superhumerale non est tot coloribus intextum, nec est tam preciosis gemmis redimitum, nihil refert, cùm Christiana religio veritati seruiens, compendiosis figuris idem intelligi faciat, quod vetus obseruantia sumptuosis.

Postquam pontificis verenda velata sunt suis indumentis, postquàm cælestia iam cœpit meditari, postquàm iustitiæ operibus ornatus est, postquàm vtroq; cingulo, vt in omnibus fortiter & perseuerāter staret, confirmatus est, imponitur rationale pectori pontificis, quòd Græcè logion dicitur, per quòd sapiētia, quæ in ratione consistit, indicatur. Imponitur rationali manifestatio & veritas. Manifestatio ideò, quia non sufficit pontifici habere sapientiam, nisi etiam possit manifestare quæ nouit, & reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide & spe. Veritas verò, quia non debet pōtifex de suo corde prophetare, sed ea tantum quæ veritas habet, manifestare. Sunt autem adinuicem concatenata rationale & humerale: quia cohærere sibi inuicem debēt ratio & opera: vt quod mentis ratione concepimus, opere impleamus. Et notandus est ordo rerū: quia non prius rationale, quàm humerale: quia non prius sapientia quàm opera: sed prius opera, deindè sapientia. Vndè habetur in Psalmo: A mandatis tuis intellexi: & de Domino Iesu dicitur, Quæ cœpit Iesus facere & docere. Deindè non prius manifestatio, quàm rationale: quia nemo docere debet quæ non nouit. Huic ordini concordat Propheta cum dicit: Seminate vobis ad iustitiam, & metite fructū vitæ, & illuminate vobis lumen scientiæ. In hoc pectoris ornamēto duodecim lapides inserti erant, duodecim Patriarcharum nomina in se sculpta habentes: quia sanctorum Patrū exempla pontifex semper debet habere in memoria, & secundùm ea moderari facta sua. In duodenario autem numero lapidum, potest * significari Apostolica doctrina: quia & ipsi lapides per quatuor ordines sunt

Apoc. 19.
1. Cor. 9.
1. Cor. 12.
Matth. 13.
Matt. 5.
* ephod.

distributi,& terni& terni in singulis angulis rationalis positi. Quod Apostolicæ doctrinæ benè congruit, quæ fidem Trinitatis per quatuor Euangelia in omni parte mūdi prędicauit. Hic ornatus solius erat pōtificis, sicut & nunc est apud eos, quibus eo vti cōcessum est, propter distantiam maiorum & minorum sacerdotum. Ita ornato pontifice, superponitur capiti eius mitra, quæ alio nomine cidaris vel tiara vocatur, qua regnū quinque sensuum, quo præminere pontifex debet, intelligitur. In capite enim vsus habetur omnium corporalium sensuum: quòd cùm benè regitur, caput viri, id est, Christus decenter ornatur. Et quia caput Christi Deus est, Lamina aurea superponitur cui insculptum est nomen Dei, quod Hebræi vocant ineffabile: vt per hoc intelligatur, Deum sicut omnium conditorem, ita esse rectorem: & ad honorem & gloriam eius esse referendum quicquid à Domini sacerdotibus benè fuerit dispensatum. Hæc indumenta, octo esse debere cōstituit Moyses in Exodo: sed in Leuitico de eisdem indumentis tractans, de octauo, id est, feminalibus, tacuit. Vndè Hieronymus in epistola ad Fabiolam, scribit: Vbi refertur quomodo Moyses Aaron fratrem suū vestimentis pontificalibus induerit, de solis feminalibus nihil dicitur, hac, arbitror, causa: quia ad genitalia nostra & verenda, lex non misit manum, quia ipsi secretiora nostra* confessione digna tegere debemus & velare,& conscientiam puritatis Deo iudici seruare. De cæteris vero virtutibus, fortitudine, iustitia, humilitate, mansuetudine, liberalitate possunt & alij iudicare: Pudicitiam sola nouit conscentia, & humani oculi certi huius rei esse iudices nō possunt absque his, qui passim in morem brutorum animaliū in libidinem feruntur. Vndè Apostolus: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Et in Euangelio cùm Dominus de eunuchis voluntarijs &non voluntarijs ageret. addidit in fine, Qui potest capere, capiat. Tanquā diceretur: Feminalibus ego vos non vestio, nec impono alicui necessitatem. Qui vult sacerdos esse, ipse se vestiat, ipse se castitate muniat. Igitur ipsi assumamus feminalia, ipsi nostra* verecundia operiamus: non quæramus, alienos oculos: ita tegantur genitalia, vt cum intramus sancta sanctorum, nulla appareat turpitudo, ne moriamur.

Notandum verò est, quòd minoribus sacerdotibus neque duplex tunica datur, neque humerale, neque rationale, neque lamina aurea, sed tantum podéris, & mitra, & zona, qua stringatur tunica byssina. Funguntur tamen sacerdotio, sed nō illa sublimitate, qua funguntur, qui omnibus octo indumentis decorantur. Noui quoque testamēti sacerdotes non omnibus illis vtuntur indumentis, quia nec duabus vtuntur tunicis, nec rationali, præter solos pontifices: nulli autem lamina aurea, quia sicut dicit B. Hieronymus in supramemorata epistola, quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo Crucis ostenditur. Auro enim legis, sanguis Euangelij preciosior est.

Vtuntur autem tunica linea, quæ podéris dicitur, vel talaris, quæ omnium figurat castigationem membrorū & zona quæ tunicam* stringit, quæ dissolutam & remissam prohibet esse castitatem. Vtuntur & superhumerali, per quod exiguntur opera iustitiæ à sacerdote, quia non sufficit tēperantia,& à malo abstinentia, quæ superioribus duobus indumētis figurabatur, nisi opera iustitiæ & misericordiæ subsequantur. Vndè &in Psalmo dicitur: Desine à malo & fac bonum. Vndè ipsum humerale podéri* adstringitur. Vtuntur & stola, quæ alio nomine orarium vocatur: qua vetus sacerdotium non vtebatur. Hoc tamquàm iugum bobus arantibus vel trituràtibus collo iuxta humeros superponitur, vt illud Euangelicum ab eis impleatur: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Hæc à collo per anteriora descēdens, dex-

A trum latus ornat & sinistrum, vt doceat sacerdotem per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, debere esse munitum: quod ad fortitudinem pertinet, sine qua cæteræ virtutes facilè expugnantur, & minimè coronantur. Vndè dicit Apostolus: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis repromissiones. [Heb. 10.] Et in Euangelio Dominus: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. [Matt. 10. & 24.] Indè est quòd stola cū zona podéris quibusdam nexibus colligatur: quia virtutes virtutibus adiuuantur, nè aliquo tentationis impulsu moueantur. His omnibus indumentis superponitur casula, quæ alio nomine planeta vocatur: quæ quia communis est vestis, charitatem significat, quæ vniuersis virtutibus superponitur: quia cæteræ virtutes nihil sine ea vtile operantur. Vndè dicit Apostolus: [1. Cor. 12.] B Et adhuc excellentiorem viam docebo vos: Æmulamini charitatem. Et quàm inutiles absque ea sint cæteræ virtutes, subsequenter approbatur, cùm præcipuas virtutes, scientiam scilicet linguarum, distributionem rerum propriarum, ipsum quoque martyrium sine ea nihil* esse confirmat. [* valere.] Et ideò prudentiæ ponitur loco, quia plenitudo legis est dilectio: & quia mentibus benè compositis,& diuino cultui mancipatis, frequenter subrepit acedia, oportet vt ad eam frequenter detergendā, diligens adhibeatur vigilantia, qua ab oculis cordis emergens talis sæpè mundetur pituita. Vndè in sinistra manu ponitur quædam mappula, quæ sæpè fluentem oculorum pituitam tergat,& oculorum lippitudinem remoueat. Hæc quippe ornamenta, vt dictum est, non sunt ipsæ virtutes, sed virtutum insignia, C quibus tamquam scripturis admonētur vtentes, quid debeàt appetere, quid vitare, & ad quem finem sua facta dirigere. Adijciendum est supradictis, quia Leuitæ suo modo vtuntur supramemoratis indumentis, idem significantibus, quod significant in Presbyteris. Vtuntur Leuitæ Dalmatica, quæ propter sui latitudinem, curam proximorum significat, quod significabat in Presbyteris casula, quia vtrorumque istorum ministrorum, ad implendam dilectionem, eadem debet esse custodia.

Vtuntur Episcopi & Cardinales Presbyteri sandalijs, quæ calceamenta sunt prædicatorum. Habent autem *ad terram soleam integram, nè pes tangat terram: [* à terra.] supra vero constat ex corio, quibusdā locis pertuso: quia Euangelium non debet terrenis commodis inniti, nec D omnia* Euangelica sacramenta omnibus reuelari, nec omnibus abscondi. [*Ecclesiastica.] Vndè & Dominus discipulis ita dicebat: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: [Matt. 13.] cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant,& audientes non intelligant. Hanc sandaliorum significationem Propheta intelligebat, quando dicebat: [Esa. 52. Rom. 10.] Quam speciosi pedes annunciantium pacem, Euangelizantium bona.

Antequàm induantur sandalijs, vestiuntur caligis byssinis vel lineis, vsque ad genua protensis,& ibi benè constrictis: per quas significatur, quia debent rectos gressus facere pedibus suis: & genua debilia, id est, negligentijs resoluta, roborare, & sic ad prædicandum Euangelium festinare. Vnguntur præterea manus E Presbyteris & Episcopis, vt cognoscant se in virtute sancti Spiritus hoc sacramento gratiam consecrandi accipere,& opera misericordiæ erga omnes pro viribus exercere debere. Episcopo verò specialiter caput vngitur, vt intelligat se esse illius vicarium, de quo dicitur in Psalmo: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. [Psal. 44.] Accipiunt hac vnctione claues regni cælorum vt quæcumque ligauerint super terram, sint ligata & in cælis & quæcumque soluerint super terram, sint soluta & in cælo: [Matt. 18.] & quorū peccata detinuerint, sint detenta: & quorum peccata dimiserint, sint dimissa. His ita de ornatu sacerdotali & pontificali breuiter prælibatis, admonendi estis, vt sicut sacramenta profunda audistis, sic ea studeatis [Ioan. 20.]

& corde intelligere & opere implere. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores. Potest enim vnusquisq; vestrum intra se regale habere sacerdotium & sacerdotales ornatus, si quem abluerit & mundum fecerit legis obseruatio, & si gratia baptismi & vnctio chrismatis illibata permanserit, & si indutus duplicibus indumentis, literæ scilicet, & spiritus, fuerit: & si in his fortiter accingatur, vt sit castus mente & corpore, si etiam superhumerali operum iustificetur si stola fortitudinis à dextris & à sinistris muniatur, si plenitudine scientiæ, quam planeta significat, cumuletur: potest, inquam, ità ornatus intra Dei templum, quod ipse est, verum habere sacerdotium. Qui autem nec sacris vestibus induti, nec honestis moribus ornati, ad altare Dei accedere præsumpserint, sicut filij Aaron, Nadab & Abihu, igne alieno, quem offerebant ante Dominum, consumpti sunt: ita isti non diuina ordinatione, sed sua præsumptione sacerdotiũ sibi vsurpantes, cum his, qui ad regales nuptias sine veste nuptiali intrauerunt, æternis ignibus sunt cruciandi. Vndè dicitur in Leuitico: & dixit Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne intret omni hora in sancta interiora, vt non moriatur. Vndè ostenditur, quòd si inordinatè intraret sancta sanctorum, non preparatus, non indutus sacerdotalibus indumentis, non propitiato sibi prius Deo, morietur: & meritò, tamquàm qui non fecerit ea, quæ oportet fieri, antequàm accedatur ad altare Dei: ad omnes enim nos pertinet, nos omnes instruit lex Dei, vt sciamus quomodo debeamus accedere ad altare Dei, & offerre, scilicet vt deponamus vestimenta sordida, id est, carnis immunditiam prauitatem morum, inquinamenta libidinum. Vndè & in eodem Leuitico, cùm enumerasset Dominus vestes, quibus induendus erat Aaron & filij eius, adiunxit: Vesties his omnibus fratrem tuum, & filios eius cum eo & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos vt sacerdotio fungantur mihi. Sequitur: Et vtentur eis Aaron & filij eius, quando ingredientur testimonij tabernaculum, quando appropinquabunt ad altare, vt ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Ex his omnibus colligitur, quãta sit dignitas sacerdotalis ministerij, & quanta esse debeat sanctitas ministrorum: quam qui habuerit, sacerdotij merito non carebit. Qui verò non habuerit, & sacerdotij officium vsurpauerit, meritò cum supramemoratis præsumptoribus interibit. Multa de sacerdotij dignitate, multa de indumentorum sacerdotalium mystica pulchritudine, vitantes prolixitatem sermonis, præteriuimus: hoc intendentes, quia ad ædificationem morum, & ad vtilitatem audientium ista sufficiunt.

Rom. 2. — Leuit. 10. — Matt. 22. — Leu. 16. — Exod. 28.

SERMO EIVSDEM DE SACRAmentis dedicationis.

QVoniam ad dedicationem præsentis Basilicæ hodiè deuotè conuenistis, oportet, vt, quod in his sanctis manufactis fieri videtis, totũ impletum esse in vobis cognoscatis. Primò enim manibus patrinorum ad Ecclesiam fuistis allati, & sacerdotibus vel exorcistis ad catechizãdum oblati. Qui dum vos catechizarent, dum Christi legibus initiarent, de massa antiqua præuaricatione corrupta, præcidebant: & ipsa fidei professio, & prauorum morum abrenunciatio, quæ à vobis exigebatur, interiorem parturiebat in vobis nouitatem, qua Christi imaginem de cælo portaretis, renati per gratiam, sicut antea portaueratis imaginem terreni parentis, ex eo geniti per naturam. His documentis instructi, accessistis ad aquam, & fonte salutis abluti estis, vbi secundum Apostolum per trinam mersionem Christo consepulti estis: vt quemadmodum ipse semel carne est mortuus, & resurgens ex mortuis, iam non moritur: ita vos à peccatis abluti, & prima resurrectione regenerati, morti animæ, id est, peccato, non subijciamini. Deindè oleo sancto vncti fuistis in capite, vt charitas, quæ per Spiritum sanctum datur, semper abũdet in corde, secundum illud verbum Sapientiæ: Oleum de capite tuo numquàm deficiat: Vndè & Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus est tamen & idem Spiritus, cùm aquis salutaribus ablueremini: sed ibi ad præteritorum criminum remissionem, hic verò ad ædificandam in cordibus vestris Dei & proximi dilectionem. Hæc charitas in Christi corpore non præfert indigenam alienigenæ, nõ nobilem ignobili, non virum mulieri: sed omnes per adoptionem spiritus facit filios, quicumque per eundem Spiritum clamãt, Pater noster, dimitte nobis debita nostra. In hoc ergò Christi corpore ille solus habetur sublimior, qui fuerit in Dei amore potentior: Accepistis etiam oleum sanctum in pectore, vt vigeret in corde vestro sapientia. Accepistis & in humero dextro, vt in exercitijs bonorum operum indeficiens seruetur patientia: neque aliquando nouerit sinistra vestra, quid * faciat dextera vestra. Quia verò in humeris vigor constat portandi oneris, huius partis vnctione Christi athletæ dedicati estis, vt sciatis vos ad certamen esse vocatos: & per totum vitæ vestræ cursum, contra antiquum hostem publicis & priuatis congressionibus esse pugnaturos. Data est vobis ad vltimum vestis candida, caput & membra cooperiens, quæ candore suo figuram præferebat, acceptæ nouitatis, & spem futuræ immortalitatis, ad quam de spe ad speciem venietis, si cũ veste candida, id est, vitæ innocentia, ad nuptias regis intraueritis. His ergo ò sacramentis initiati & confirmati, facti estis templum Dei viui, fundati in fide super ædificati in charitate, cumulati spe de promissa æternitate.

¶ His igitur de spirituali templo Dei breuiter prælibatis, nunc ad ea quæ in his visibilibus templis aguntur, sacramenta veniamus, & ea latius exponentes, prout Dominus donauerit, cum superioribus conferamus. Primò enim lapides, qui ad hanc fabricam ædificandam comportati sunt, aut de montibus sunt præcisi, aut de locis subterraneis eruti, aut de agris collecti. Adhibita est dehinc cæmentariorum manus, quæ tundente frequenter ferro, superiecta regula, scrupulositatem & informitatem lapidum complanaret, & ad debitam quadraturam, qua maiores minoribus in paritate comparari possent, artis suæ disciplina perducerent. Videmus hæc in sancto Dei templo spiritaliter impleta, cùm vos de omni genere hominum, sublimium, humilium, mediocrium, ad audiendum verbum vitæ conuenistis, & cælestis disciplinæ dolabro fortitudinem veteris vitæ deponere voluistis, vt in Dei ædificio tamquàm perpoliti lapides ordinari possetis, vbi iam non aspernaretur nobilis ignobilem, diues pauperem, quem cognosceret secũ in cælis eumdem habere patrem. Addita est etiam complanatis lapidibus, cum in parietibus ad ordinem vnius lineę collocarentur, sicut nostris, cæmenti glutinosa tenacitas, quæ lapides inuicem constringeret, & ab imposito sibi ordine separari non permitteret, quamuis alicubi maior minori suppositus videretur, alicubi verò minor maiore premeretur: & hoc in templo non manufacto fieri videmus, cùm eos quos congregat fidei vnitas, ligat indissolubilis charitas: nè indignetur maior de prælatione minoris: nè conqueratur minor de * correptione maioris, cùm dicat Apostolus: Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Ædificato itaque templo, & quasi in vnius lapidis formam cæmento constringente redacto, vt templum Dei nomen & honorem habere mereatur, ad commẽdandum baptismi sacramentum, per quod in eo-

Rom. 6.

dem templo noui populi creandi sunt, ipsum templũ primum suo modo & suo ordine baptizamus, & deinceps multiplici sacramentorum sanctitate dedicamus. Primò itaque aquam benedicimus, cui & sal admiscetur. Aqua etenim pœnitentiæ figuram gerit, quæ velut aqua, peccatorum maculas abluit: quam tunc benedicimus, cùm virtutem pœnitentiæ populis ad fidem venientibus prædicamus. Vndè & Petrus quibusdã corde compunctis, in Actibus Apostolorum dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Cui admiscetur sal, id est, Euangelica doctrina, fluxa auditorum corda suaui * mordacitate constringens, & ad conseruandam vitę nouitatem sapienter cõponens. Ista aqua ad quandam baptismi imaginem gyrãdo Ecclesiam tunc exterius adspergimus: quia vbi more baptizatorum non potest fieri trina mersio, necesse est, vt qua possumus sacramenti similitudine trina fiat adspersio. Vnam enim habet hanc significationem trina mersio, & trina adspersio, quia quicquid cogitatione, locutione & actione committitur, totum salutari fonte diluitur: Interim autem in circuitu dedicandæ Ecclesiæ duodecim sunt accensa luminaria: quibus significatur, quòd commendanda sit lucens & ardens Apostolica doctrina. Sic cùm templum à Salomone constructum, Domino iubente fuisset dedicatum, duodecim duces eadem munera detulerũt, sed ea singuli singulis diebus obtulerunt: hoc significante Spiritu sancto, quòd in ecclesiæ ædificatione doctrina Apostolica, vnanimis & concors esset prædicanda, & tamen quæque gens suum prædicatorem sortitura. Ad singulos verò circuitus accedit Pontifex ad ostium basilicæ, clero & populo subsequente: & percutit superliminare virga pastorali, cantando Antiphonam: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Virga enim pastoralis potestas intelligitur sacerdotalis, quàm Dominus discipulis suis contulit, quãdo eos ad prædicationem mittens, nihil eos in via ferre nisi virgam tantùm permisit. Qua virga, sancti sacerdotes & solantur humiles, & terrent superbos, & feriunt impœnitentes. Quam potestatem à patre filius accepit, cùm per humilitatem assumptæ humanitatis, cælestiũ, terrestrium & infernorum dominatum accepit. Eamdem ergò potestatem Dominus suis largitus est præsulibus, cùm Petro & in eo Ecclesiæ principibus, potestatem dedit, dicens: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiã meam: & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Cui ergò portæ inferi non præualebunt, & cui ligãdi atque soluendi in cælo & in terra priuilegium traditur, constat quia & cælo & terræ & inferno principetur. Cùm ergò Pontifex superliminare futuræ Ecclesiæ virga pastorali, ter percutit, ostendit quia sibi cæli & terræ & inferi potestas cedit. Vndè & post trinam percussionẽ ostium aperitur, quia sacerdoti potestatem suam dignè conseruanti, pars aduersa resistere non potest. Nam ipsa Ecclesia, antequàm pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, & perfidiæ tenebris inclusi figuram tenet. Huius populi ignorantis typum gerit, qui intus admonitionem pontificis quasi admirans, interrogat: Quis est iste rex gloriæ? Imperat autem pontifex dæmonibus seu vitiis, dicendo: Tollite portas principes vestras, vt tollant portas suas, quatenus portæ cælestes, id est, virtutes eleuentur, per quas introeat rex gloriæ. E contrario portæ mortis, sunt peccata. Vndè & Propheta gloriatur in Domino: Qui exaltas me de portis mortis. Sunt autem portæ, quæ eleuantur in Ecclesia, maximè tres, id est, sacri verbi prædicatio, baptismi gratia, chrismatis * honor: per quas rex gloriæ ad corda eorum qui ad fidem veniunt, intrat. Aperto verò ostio, intrat pontifex cum clero & populo, dicens: Pax huic domui: ter, quia Christus mundum ingrediens per assumptionem carnis nostræ, parietem inimici-

A tiarum peccatis nostris erectum, destruxit: & pacem inter Deum & hominem, inter terrestria & cælestia sui aduentus mediatione reformauit. Pontifex ergò Ecclesiam ingrediens, pax huic domui, clamat: quia sancti doctores hoc intendunt, vt populus qui à Deo discordauerat per peccata, ei recõciliaretur per bonorũ operũ exercitia. Quòd verò, intrante pontifice Ecclesiam, clerus, sacerdos & leuitæ prostrati in terram, ad Dominum clamant, pro sanctificatione ipsius domus: Hoc est quod Dominus ante passionem fecit, pro discipulis & cæteris fidelibus orans: Pater, sanctifica eos, quod mihi dedisti. Ità enim Paulus tamquàm Ecclesiã ingressus, cohortatur omnes ad orationem, dicens: Obsecro primùm omnium fieri orationes, postulationes, pro omnibus hominibus, & cætera. Pontifex ergò dum in nouam Ecclesiam, eam sanctificaturus, B ingreditur, & statim ad orationem se confert, Apostoli vocem complet: qui primùm omnium pro omnibus hominibus orationem fieri monet: & ità adhuc eorum typum tenet, qui rudem populum docere incipiunt. Inde est quòd surgens ab oratione, nondum salutat populum, dicendo, Dominus vobiscum: sed tantùm ad orationem cunctos hortatur, quia nouellus populus necdùm sacerdotis salutatione dignus videatur. Orandum ergò est pro talibus, qui nondum initiati sunt: non tamen salutandi sunt, quia non est eis cõsentiendum, vel applaudendum. Vndè ipsis prædicatoribus Dominus dicit, vt neminem salutent in via: id est, neminem transitoria appetentem vana spe demulceant. His completis, incipit pontifex de sinistro an- C gulo ab oriente scribere per pauimentum alphabetũ, vsque in dextrum angulum occidentis: atque iterùm à dextro angulo orientis, vsque in sinistrum angulum occidentalem basilicæ. Quid autem per alphabetum, nisi initia & rudimenta doctrinæ sacræ intelligi conuenit? Vndè Paulus ad Hebræos: Cùm deberetis esse magistri propter tempus, rursùm indigetis vt instruamini quæ sint elementa sermonum Dei. Scribit etiam põtifex quasi alphabeti ordinem, cùm docet fidei simplicitatem. Nam sicut paruulorũ conuenit eruditioni, primùm litterarum elementa cognoscere, deindè ad syllabas, ac post verba paulatim ad sententiarum cognitionem peruenire: sic sunt quidam gradus intellectus in eruditione sanctæ Ecclesiæ. Quod verò ab an- D gulo orientali sinistro in occidentalem dextrum prior versus definit, & rursus ab angulo oriẽtali dextro versus, reuertitur in sinistrum occidentalem, duplici figuræ adgaudet. Quarum prima est, quia in tali schemate crux figuratur, vt doctrinæ Euangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliter inseratur. Vndè Paulus Corinthijs adhuc rudibus ità dixit: Nesciui me scire aliquid inter vos, nisi Christũ Iesum, & hunc crucifixum. Sinister autem angulus orientalis, à quo primus versus incipit: populus intelligitur Iudaicus, ex quo ortus est Dominus. Peruenit autem vsque in angulum Occidentalem: quia cum Dominus noster ex Iudæis sit ortus, fides incarnationis eius & mortis, à gentibus est suscepta. Sed cùm E idem versus ab angulo orientali dextro, reuertitur ad angulum occidentalem sinistrum, hoc significari videtur, cùm plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus erit. Vtriusque ergo populi collectionem illi duo versus significãt in vnam crucis compaginem. Hinc est quòd Iacob filijs Ioseph benedicens, & cancellaris manibus effigiem crucis faciens, dextram manum supra Effraim iunioris, sinistram super caput Manassæ maioris posuit: significans quia populus quondam dexter, in sinistrum vertetur, sinisterque in dextrum. Quòd verò eadem scriptura virga pastorali peragitur, significatur quòd iste transitus de Iudæis ad gentes, & ea denuò conuersio quæ in fine mundi consummanda est, per officium sacerdotum perficietur. Dehinc Pontifex ad altiora conscendit:

Ioan. 17.
1. Tim. 2.
Luc. 10.
Quid significet descriptio alphabeti in basilica.
Hebr. 5.
1. Cor. 2.
Rom. 11.
Gen. 48.

& stans ante altare, DEVM sibi in adiutorium inuocat, veluti iā incipiens operari. Nam præterita quasi quædam prooemia fuerunt. Dicit ergò, Deus in adiutorium meum intende, & cætera * absque Alleluia. Hæc enim vox est in hac vita laborantium, & contra hostes visibiles & inuisibiles colluctantium: & ideò Deum in suum adiutorium inuocantium. Necdùm tamen laudibus Dei Alleluia adiungunt, quia adhuc in laboribus & sudoribus se esse conspiciunt. Alleluia enim non huius temporis laudes, sed æternæ vitæ gloriam significat: vndè mos inoleuit, vt in diebus Septuagesimæ ante Pascha Alleluya non cantetur, quia sunt dies luctus & pœnitentiæ. Pontifex ergò qui cum subditorum imperitia & contradictione adhuc certat, adiutorium quidem Dei postulat: Alleluia nondùm cùm eis pleniter cantat, de quorum salute nondum pleniter sperat. Posteà verò benedicitur aqua commixto sale & cinere. Et aqua quidem significari populum testatur Apocalypsis, dicens: Aquæ multæ, populi multi. Sal autem doctrinā verbi diuini signat. Vndè in lege præcipitur: In omni sacrificio sal offeres: nec auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio eius. Quod est dicere: Non placent Deo illa opera, quæ non condiūtur diuina sapientia. Cinis autem reliquias, id est, memoriam signat Dominicæ passionis: quam significabat cinis vitulæ adspersus, ad expiationem populi. Aqua ergò benedicitur, vt sanctificetur. Sal cum cinere miscetur, cùm populus vt sanctificari possit diuina * sapientia & fide Dominicæ passionis, instruitur. Fit autem crux ter super aquam & sale & cinere, cùm fidei diuinitatis & passionis, fides additur trinitatis. Huic ergò mixturæ & vinum additur cum aqua. Quæ duo geminam naturam significant in vna persona, diuinitatem scilicet & humanitatem. Et est ordo intuēdus. Primùm pontifex ostium * intrat: deindè pro populo orat: post hoc, alphabetum scribit: indè aquam cum sale & cinere benedicit, cui vinum admiscet: quia vnusquisq; primùm sibi per confessionē portam salutis aperit, deindè est sacerdotis pro eo orare: post hoc primordia fidei ei tradere, & quasi cathecumenum facere deindè instrui, qualiter iungi possit corpori sui Saluatoris per sacram doctrinam: docere etiam, quia Christus Iesus Deus & homo: postremò, sacro fonte purificari. Hoc idem significatum est in exteriori parietum adspersione, sed non ideò hic fieri ad interiorem parietum adspersionem, superuacuum videri debet: quia quicquid in exteriori sanctificatione agitur, superstitiosum est, nisi in interiori homine compleatur. Post hæc tingit sacerdos digitum in aqua, & facit crucem per quatuor cornua altaris. Altare enim Ecclesiæ figuram præfert: quod per quatuor cornua distēditur, quia per quatuor mundi cardines dilatatur. Pro cuius typo Abrahæ dictum est, Dilataberis vsque ad Orientem & Occidentem, Septemtrionem & Meridiem. Benè ergo crux de aqua fit per quatuor altaris cornua: vt ostendatur, omnem Ecclesiam esse mundandam à sordibus peccatorum per lauacrum aquæ & fidem passionis. Indè venit ante altare, & adspergit illud septem vicibus. Quo numero significatur plenitudo Spiritus sancti, id est, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris Domini. Adspergitur autem eadem aqua cum hysopo, quæ herba est humilis, interiora pectoris purgans, & duritiam saxorum radicibus penetrans, cuius adspergine mundiriæ fiebant in lege. Significabat autem humilitatem Christi, qui superbiæ nostræ tumores, sui sanguinis adspersione sanauit. Aqua ergò cū hysopo adspergitur, cum baptismus Christi sanguine cōsecratus Ecclesiæ tribuitur. Circuit autem altare, spargendo eandem aquam, vt ostendat doctorem non debere ocio vocare, sed eorum quos initiauerit, mūdationi operam dare, & vt Dominus mittat angelum in circuitu eorū, qui eos * erudiat, semper

* vsque ad. — Apoc. 17. — Leuit. 2. — * scientia. — * aperit. — Genes. 28. — Esa. 11. — * eripiat.

A orare. Circuit dehinc totam Ecclesiam & adspergit parietes illius: vt demonstret, se omnem curam impendere omni ætati, omni sexui. Facit hoc idem secūdò & tertiò, vt ostendat eos, qui baptizantur, non solùm esse mundandos à peccato cogitationis, sed etiam locutionis & operis. Canitur autem interim Psalm. Exurgat Deus, cum antiphona, vt viribus destituantur qui sacramentis fidei aduersantur. Cantant etiam antiphonam, Qui habitat in adiutorio altissimi, asserentes nullum à Deo protegi nisi eum, qui de viribus suis nihil præsumens, Dei adiutorium semper implorauerit. Ipse tamen pontifex non debet quiescere, sed quasi conspicuus per mediam ecclesiam incedere, omnes suo exemplo informare, omnibus sacramenta crucis ac mortis Domini intimare, & cantare, Domus mea domus orationis vocabitur: videlicet, vt talem Ecclesiam B præparet, quæ non sit spelunca latronum, sed domus orationis, id est, non fures & latrones, sed qui benedicant Dominum omni tempore: qualiter versum subsequentem possit liberè cantare, Narrabo nomen tuū fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Hæc tūc benè pontifex agit, cùm omnia bona quæ inchoat, per Dei consilium cōsummari postulat. Vndè his peractis, Pontifex se ad orationem confert, petēs, vt omnes, qui eandem domum oraturi intrauerint, exauditos se esse gaudeant, vt ostendat pontifex se omniū subditorū curam cū Paulo gerere, & eorum memoriam se in orationibus suis frequētare, Completa expiatione, pontifex conuertitur ad altare, incipiens Antiphonā: Introibo ad altare Dei, cum Psalmo, & fundit quod remansit C de aqua purificationis, ad basim altaris: quia quod ipse nequit, Domino humiliter committit, purgationem scilicet subditorum, cui ipse tamquàm homo cooperari & collaborare potest: Interior autem & perfecta mūdatio, solius est Dei. Hinc est, quod in sacrificijs veteris testamenti, sanguis hostiarum vel in cornibus altaris ponebatur, vel ex aliquibus hostijs digito sacerdotis contra Dominum aspergebatur: & quod reliquū erat, ad basim altaris fundebatur. Quia sacerdotum est, quicquid possunt, ad vtilitatem gregis sibi commissi facere: Quod autem vires suas excedit, Domino deuotissimè commendare. Quam formam primus pastor pastoribus reliquit, cum passioni appropinquans, patri dixit: Pater, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Sic & Paulus in articulo vitæ præsentis, quasi D ad basim altaris aquam fondens, discipulos Domino commendabat, dicens: & nunc commendo vos Domino, & verbo gratiæ eius. Quod etiam innuit Antiphona: dicit enim se introiturum ad altare Dei, id est, ad illud altare, quod significatur per istud visibile, ad quod non penetrat oculus carnis, sed pura intentio mentis: & hoc est quod sequitur, Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Postea extergitur altare linteo: linum enim de terra ortum, magno labore ad candorē perducitur: ita caro Christi orta de terra, id est, B. Maria virgine, per angustias passionis peruenit ad honorem resurrectionis. Doctor itaque quasi linteo altare detergit, cum imitationem Dominicæ passionis auditorum mentibus imprimit, dicens cum Apostolo: E Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplū, vt sequamini vestigia eius. Dū ergò doctor talia facit, quasi altare madidū labore humanitatis, abstergit linteo Dominicæ imitationis. Deindè * fit incēsum, quod significat orationes Sāctorum, secundū quod Ioannes dixit de angelo, quòd data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum super altare, quod est in conspectu Domini. Post effusionem ergò aquæ ad basim altaris, extergitur altare linteo, & offertur incensum: quia necesse est, vt sacerdos, qui salutem populi sibi commissi Domino commendat, & per afflictionem corporis & per intentionem illud agat piæ intercessionis. Vnde & Dominus, postquàm discipulos patri commendauit, mox subiturus passionem pro ipsis

orauit. Interea mittit pontifex oleum, super altare in medio altaris crucem ex eo faciens, & super quatuor angulos altaris. Est quidem satis congruè ordo seruatus, vt post emundationem per aquam, & reliqua quæ dicta sunt, perfundatur oleo altare: quia & sancta Ecclesia prius aqua mundatur in fonte baptismatis, & sic vnctione insignitur per manus pontificis, vt spiritus sancti in se mereatur aduentum. Nam oleum gratiam significat Spiritus sancti, quo charitas diffunditur in cordibus electorum ad diligendum Deum & proximum. Dehinc insignitur altare sacrosancti chrismatis vnctione, & interim cantatur antiphona: Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis: vt hac vnctione intelligamus plenitudinem gratiæ, quæ præcessit in capite, & postea refulsit in corpore, cùm misso desuper spiritu, data est Apostolis manifesta charismatum gratia, de qua dicit Apostolus: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam * per gratiam, id est, per gratiam fidei diuersa charismata. Hinc est, quòd de consecrato altari chrismantur in parietibus illę duodecim cruces, quæ typum gerunt Apostolicum, qui & primitias spiritus acceperunt, & crucis mysterium populis & gentibus manifestare studuerunt. Peracta deniq; consecratione, albis velaminibus cooperitur altare, quibus & sacramentum intelligitur nouitatis, & prænunciatur, sicut, cùm de baptizatis loqueremur dictũ est, gloria futuræ incorruptionis. Huius enim templi non manufacti, tunc vera & plena erit consecratio, cùm passibile hoc induerit impassibilitatem, & mortale hoc acceperit immortalitatem: & completum fuerit in corpore, quòd iam præcessit in capite. Vndè in Psalmo, qui iam intitulatur, In dedicatione domus, ex voce mediatoris tam pro se, quàm pro membris suis, ita continetur: Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia. Planctum, dicit mortalitatem nostram, quæ tamdiu deflenda est, quamdiu peregrinamur à Deo, & differtur à nobis visio pacis, qua perfruentur, quibus suaue est dolere in doloribus, & ęrumnis huius vitæ, & ad æternæ vitæ gaudia suspicare. Hic planctus, hic dolor in gaudium vertitur, cum ad patriam, à qua nunc exulamus, peracta peregrinatione peruenitur. Vndè & sequitur: Conscidisti saccum meum. Saccus quippe ex lanis caprarum & hædorũ contexitur. Hœdi verò quia petulca animalia sunt, pro peccatoribus in scriptura ponuntur. Saccus ergò noster conscinditur cùm passibilitas & mortalitas humanæ naturæ de peccato veniens, in immortalitatem commutatur, & lætitia incommutabilis, de reparata immortalitate commutatur, & hoc est, quod sequitur, Vt cantet tibi gloria mea, cui suspirabat & flebat miseria mea: & non compungar, quia deleto in carne peccato, non punget conscientiam spina peccati: quæ tanto esset in recordatione tristior, quanto fuisset perpetratione iocundior: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi, id est, æternas laudes de sempiterna gloria reddam tibi. Beati enim qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Huic tam iocundæ tamquæ festiuæ dedicationi gaudens festiuusque intererit, qui in hoc templo manufacto, accepta veste nuptiali templũ Dei, quod ipse est sanctum inuiolatumque vsque ad hanc æternam inuiolabilemque dedicationem custodierit. His igitur breuiter declaratis fraternitatem vestram commonemus, vt quod aure audistis, corde credatis, & opere implere studeatis. Præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

DE CONVENIENTIÆ VETERIS ET NOVI sacrificij, Iuonis Carnotensis Opusculum.

Beneficia, quæ pro saluandorum reconciliatione Saluator in terris exhibuit, longè antè Patriarcharum ænigmatibus præsignata, prophetarum visionibus & oraculis prænunciata, ex parte commemorare proposui: quæ licet Ecclesia Dei suis temporibus annua celebritate recordetur, in quotidianis tamen Missarum sacramentis, eadem pia deuotione commemorat, vt per fiduciam exhibitorum, * fideliter interpellet mediatorem, vel ad impetrandam indulgentiam commissorum, vel ad consequendum pręmia meritorũ. Hæc, inquam, ex parte commemorare proposui, quia cuncta colligere & vires meas excedit, & fastidiosis auditorum mentibus non expedit. Quæ autem dicturus sum, ad hoc intendunt, vt mediante * ecclesiastica veritate pateat, qualiter conueniant vetera sacramenta cum nouis, cùm Ecclesia eadem sacramenta qua potest imitatione, ex Euangelica traditione sacro ritu honorat, & testificatur esse præteritũ, quòd vetera sacramenta prænunciauere venturum. Colligamus ergò aliqua necessaria de veterum libris, quæ Christum & Ecclesiam præloquuntur, vt cum ea in Christi Natiuitate, Passione, Resurrectione, Ascẽsione, & Spiritus sancti missione cõpleta viderimus, tunc facilius vtrorumq; sacramentorum concordiam intelligere possimus, cum quod illa futurum fatentur, hæc, provt Dominus instituit, imitetur. quæ ergò diximus, appositis testimonijs, ostẽdamus, vt primò vmbram cũ veritate consonare videamus. Ac primò veniat Moyses in medium, in rubo succẽso, & non combusto cum Deo loquens. Quo facto figuratur, quia de populo Iudaico peccatorum spinis obsito, ille erat exiturus, qui in igne Deitatis, carnis nostræ peccata, quasi rubi spinam acciperet, & inconsumptam nostræ humanitatis substãtiam, etiam in ipsa diuinitatis flamma seruaret. Item apud eundem virga Aaron, quæ post ariditatem floruit, & nuces protulit, Christus est, qui nullo extrinsecus infuso humore, de carne virginis genitus, amaritudinem passionis in carne tanquam in cortice pertulit, & Sanctorũ mentes internæ dulcedinis suæ gustu, tamquàm nuclei dulcedine pascit. Dehinc in libro Iudicum, quid in vellere Gedeonis cõpluto intelligitur, nisi quod psalmus de Christi natiuitate prædixit, Descendet sicut pluuia in vellus: Christum significans virgineis visceribus se cælitus infudisse sine strepitu, sine carnis corruptione: quippè qui matris viscera non vulnerauit, sed mundando sacrauit. Hæc de multiplicibus futuræ Christi Natiuitatis velut oraculis, pauca huic opusculo inseruimus: nunc ad ipsa prophetarum præconia veniamus, prętеritis signis, & Euãgelicæ veritati consonãtia: quibus prænunciatũ est, Christũ de virgine nasciturũ, & nouũ testamentũ, & nouũ sacerdotiũ Iudæis, & Gentibus allaturũ. Primus enim Moyses dicit: Prophetã suscitabit vobis De9 ex fratribus vestris: ipsũ audietis tanquam me. Quòd ipse Christus in principio verbum sit, & Deus apud Deum, testatur Psalmus, dicens: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Et alius Psalmus: Verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Quòd idem Christus Dei filius, Dei sit sapientia, & de Sacramento incarnationis eius, passionis, & calicis, & altaris & Apostolorum, qui missi prædicauerunt, apud Salomonem legitur in Parabolis: Sapientia ædificauit sibi domũ, & subdidit columnas septem: mactauit hostiã suã, & miscuit in cratera vinum suũ, & parauit mẽsam suam, & misit seruos suos, cõuocans cum excelsa prædicatione ad craterã dicens: Qui est insipiens, declinet ad me: & egentibus sensu, dicit: Venite, edite de panibus meis, & bibite vinũ, quod miscui vobis. Derelinquite insipientiã, & quærite prudentiam, & corrigere scientiæ intelligentiam. Quòd Deus venturus esset illuminator generis humani & Saluator, apud Esaiam: Consolamini pusillanimes, nolite timere: Deus iudicium retribuet: ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum * audient. Quodq; cùm esset à principio Dei filius, generationẽ denuò habiturus esset secũdum carnem, ità habetur in Psalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego

*fidenter.
*euãgelica.
Exod. 3.
Num. 17.
Iudit. 7.
Psal. 71.
Deut. 18.
Psal. 44.
Psal. 32.
Prouerb. 9.
Esay. 35.
* patebunt
Psal. 2.

hodie genui te. Item quòd naſciturus eſſet de virgine, apud Eſaiam: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius. Emanuel. Itẽ quòd Chriſtus Deus & homo, ex vtroque genere ſit concretus, vt mediator eſſe poſſet inter nos & Patrem, apud Hieremiam: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum. Item in Numeris: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſraël. Item ibi, Procedet homo ex ſemine eius, & dominabitur gentium multarum: & exaltabitur & augebitur regnum eius. Item apud Eſaiam: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me, euangelizare pauperibus miſit me. Item apud Eſaiam: Et exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Item in Pſalmo 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Quòd eſſet in Bethlehem naſciturus, apud Michæam: Et tu Bethlehem Effrata, nunquid exigua es in millibus Iuda? Ex te mihi procedet qui ſit princeps apud Iſrael, & egreſſus eius à principio, à diebus ſeculi. In hunc modum multa de veteribus ſcripturis colligi poſſunt, quæ temporalem Chriſti natiuitatem præloquuntur, & confirmandæ veritati Euangelicæ conteſtantur. Quòd verò in aduentu Chriſti circumciſio carnalis euacuanda eſſet, & ſpiritualis ſucceſſura, Moyſes dicit: In nouiſſimis diebus circumcidet Deus cor tuum: & cor ſeminis tui, ad Dominum Deum tuum amandum. Item apud Ieſum Naue: Et dixit Dominus ad Ieſum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & circumcide ſecundò filios Iſrael. Item apud Hieremiam: Hæc dicit Dominus: Viri Iuda, & qui inhabitant Hieruſalem: Renouate inter vos nouitatem, & ne ſeminaueritis in Spinis: circumcidite vos Deo veſtro, & circumcidite præputia cordis veſtri, nè exeat ſicut ignis ira mea, & nõ ſit qui extinguat. Quòd lex prior, quæ per Moyſen data eſt, ceſſatura eſſet, apud Eſaiam: Tunc manifeſti erunt, qui ſignãt legem, ne diſcant, & dices, expecto Dominum, qui auertit faciem ſuam à domo Iacob, * confidẽs ero in eum. Quòd lex noua dãda eſſet, apud Michæam: Lex de Sion proficiſcetur, & ſermo Domini de Hieruſalem, & iudicabit plurimos populos. Item apud Eſaiã: De Sion procedet lex, & verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit inter gentes. Item apud Hieremiam: Eccè dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domũ Iſrael, & ſuper domũ Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorũ in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quòd ſacrificium vetus * expelleretur, & nouũ celebraretur, apud Eſaiam dicitur. Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorũ, dicit Dominus? Plenus ſum holocauſtamate arietum & pinguedine agnorũ, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Item apud Malachiam: Non eſt mihi voluntas circa vos, dicit Dominus: & ſacrificium acceptum nõ habeo de manibus veſtris: Quoniam à ſolis ortu vſque in occaſum clarificatum eſt nomen meum apud gẽtes, & in omni loco odores incenſi offerũtur nomini meo, & ſacrificium mundum, quoniam magnum eſt nomẽ meũ apud gentes. Item in pſalmo centeſimo * vndecimo: Ante Luciferum genui te: Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternũ ſecundùm ordinem Melchiſedech. Item in libro Regũ dicit Dominus

Non de naturarum confuſione & commixtione, quod eſt nefandum Eutychis dogma, ſed de perſonarum vnitate, hæc contra Neſtorium accipiantur, vt Chriſtum vnam in diuinitate & humanitate perſonam, ex vtroque genere concretum eſſe, hoc eſt, conſtare ex diuinitate & humanitate, hoc eſt, Deum & hominem eſſe, dicere voluerit, inconfuſa Dei & hominis ſubſtantia permanente.

Eſa. 7. — Hier. 17. — Num. 24. — Eſa. 61. — Luc. 4. — Eſa. 11. — Mich. 5. — Matt. 2. — Deut. 30. — Ioſ. 5. — Hier. 4. — Eſa. 8. — * fidens. — Mich. 4. — Eſa. 2. — Hier. 31. — * euacuaretur. — Eſa. 1. — Mala. 1. — * cix. — 1. Reg. 2.

A Deus ad Heli ſacerdotem: Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelẽ, qui omnia quæ ſunt in corde meo, faciet, & ædificabo ei domũ fidelem, & tranſibit in conſpectu Chriſtorũ meorum diebus omnibus. Et erit qui remãſeri in domo, veniet adorare in obolo pecuniæ, & pane & vino. His locutionibus propheticis de Chriſti natiuitate & prædicatione, & Apoſtolorũ miſſione, & ſacerdotij mutatione præmiſſis, addamus aliqua de eiſden auctoribus prolata, Chriſti paſſionem & reſurrection præloquentia. Inſeramus etiã principalia veterum ſacrificia, quę in exteriori tabernaculo offerebãtur, in id ipſum conſonantia, vt deinceps cõmodiùs aptare poſſimus ſacerdotio veteri & Euangelicæ veritati noſtra ſacramẽta. Primò itaq; in Geneſi morte Abel, mors Chriſti figuratur: quia ſicut ille à fratre maiore occiditur i cãpo, ità Chriſtus caput minoris populi natu, à Iudaic B populo maiore natù occiditur in caluarię loco. Item i Geneſi, quis per immolationem filij ſignificabatur i Abrahã, niſi pater excelſus? Quis in Iſaac, niſi Chriſtus Nam ſicut Abraham vnicũ filium ſuum & dilectũ, victimã Deo obtulit: ità Deus pater proprio filio ſuo n pepercit, ſed pro nobis tradidit illũ: & ſicut Iſaac lign ſibi portauit, in quibus erat imponendus, ità Chriſtu portauit lignũ crucis ſuæ in humeris, in qua erat cruci figendus. Aſinus autem, qui hæc portabat, inſenſata e ſtultitia Indæorum, quæ portabat omnia noſtra ſacramẽta, & neſciebat. Sed quid ſignificat aries in vepribu hærens cornibus, niſi Chriſtum, qui & ouis dicitur, cuius caro, intacta diuinitate, cruci affigitur? inter ſpina enim Iudaicorum peccatorum ſuſpenſus eſt. Quen C Samſon in libro Iudicũ præfigurabat, qui in Gaza ciui tate Philiſtinorũ clauſus, & diligenti cuſtodia circun ſeptus, media nocte portas tulit, & non ſolũ liber exij ſed etiam montis verticẽ aſcendit? Hoc facto quem ſignificat niſi Chriſtum, qui ante lucẽ reſurgẽs, non ſol de inferno liber exijt, ſed & ipſa inferni clauſtra deſtruxit, & cælorũ alta penetrauit? Quòd humilis in prim aduentu ſuo veniret, apud Eſaiam: Domine, quis credidit auditui noſtro? Et brachiũ Domini cui reuelatur eſt? Annunciauimus coram ipſo ſicut pueri, ſicut radi in terra ſitiẽti: non eſt figura ei, neq; claritas: & vidimu illũ, & non habuit figuram neque ſpeciem: ſed figur eius ſine honore, & deficiens præter cæteros homines homo in plaga poſitus, & ſciẽs ferre imbecillitatẽ, qui auerſa eſt facies eius: inhonoratus eſt, & non eſt cõpu D tatus. Hic peccata noſtra portat: & pro nobis dolet: & nos putamus eſſe illum in dolore, & in plaga, & in vexatione: Ipſe autẽ vulneratus eſt propter facinora noſtra, & infirmatus eſt propter peccata noſtra, doctrin pacis noſtræ ſuper illũ: liuore eius ſanati ſumus, omne ſicut oues errauimus. Homo à via ſua errauit, & Dominus tradidit illũ pro peccatis noſtris, & ipſe proptere quod vexatus eſt, nõ aperuit os ſuũ. Item apud eunden dicit: Nõ ſum cõtumax, neq; cõtradico: dorsũ meũ po ſui ad flagella, & maxillas ad palmas: Faciẽ autẽ meã n auerti à fęditate ſputorũ: & fuit Deus auxiliator meus

Quòd ipſe ſit iuſtus iudex, quem Iudæi occiſuri eſſent, in ſapientia Salomonis dicitur: Circumueniamu iuſtũ, quoniã inſuauis nobis, & contrarius eſt operibu E noſtris, & exprobrat nobis peccata legis: promittit ſ ſcientiam Dei habere, & filiũ Dei ſe nominat: factu eſt nobis in * traductionem cogitationum noſtrarum grauis eſt nobis ad videndum, quoniam diſſimilis eſt a lijs vita illius, & mutatæ ſunt viæ eius: Tanquàm nugaces æſtimati ſumus ab illo: continet ſe à vijs noſtri tanquàm ab immunditijs: & præfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur ſe habere patrem DEVM. Videamu ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi: contumelia & tormento interrogemu eum, vt ſciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam illius: morte turpiſſima condemnemus eum Hæc cogitauerunt, & errauerunt. Excæcauit enim illos malitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei.

Quòd ipse dictus sit ouis & agnus qui occidi deberet: & de sacramento passionis, apud Esaiam: Sicut ouis † ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Natiuitatem autem eius quis enarrabit? Quoniam auferetur à terra vita eius. A facinoribus populi mei adductus est ad mortem, & dabo malos pro sepultura eius, & ipsos diuites pro morte eius: quia facinus non fecit, neque insidias ore suo: Propterea ipse consequetur multos, & fortium diuidet spolia: propterea quòd tradita est ad mortem anima eius, & inter facinorosos deputatus est: & ipse peccata multorum * tulit, & propter facinora illorum est. Item apud Ieremiam: Domine, significa mihi, & cognoscam. Tunc vidi meditationes eorum. Ego sicut agnus sine malitia, perductus sum vsque ad victimam: in me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius, & nomen eius non erit in memoria amplius. Item in Exodo Dominus ad Moysen: Accipiant sibi singuli ouem per domus tribuum, ouem sine vitio: perfectum, masculum, anniculum ab agnis & ab hœdis accipietis: & occidet eum omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam: & accipient de sanguine, & ponent super duos postes & super limen in domibus, in quibus comedent carnes ipsa nocte assatas igni: & azyma cum * pigidiis edent. Non edetis ex eis crudam, nec coctam in aqua, nisi assatam igni. Caput cum pedibus & intestinis vorabitis, nihil derelinquetis ex his in manè, & os non confringetis ex eo: quæ autem relicta fuerint de eo vsque in manè, igne crementur. Sic autem comedetis eum: Lumbi vestri præcincti, calceamentáque vestra in pedibus vestris, & baculi vestri in manibus vestris: & edetis eum festinanter. Pascha enim est Domini.

[Margin: † ci- ... t.]

¶ Quòd cruci illum fixuri essent Iudæi, apud Esaiã: Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, & contradicentem mihi, qui ambulant vias non bonas, sed post peccata sua. Item apud Hieremiam: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius. Item in Deuteronomio: & erit pendens vita tua ante oculos tuos: & timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ. Item in Psal. xxj. Effoderunt manus meas, & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea.

¶ Quòd in passione crucis & signo virtus omnis sit & potestas, apud Abacuc: Texit cælos virtus eius, & laudis eius plena est terra, & splendor eius vt lux erit: cornua in manibus eius erunt, & illic constabilita est virtus gloriæ eius: & constituet dilectionem validam: ante faciem suam ibit verbum, & præcedet in campos secundùm gressus suos. Item apud Esaiam: Ecce natus est vobis puer, & datus est vobis filius, cuius imperium super humeros eius: & vocatum est nomen eius magnæ cogitationis nuncius. Hoc signo crucis & Amalech victus est ab Iesu per Moysen.

¶ Quòd in hoc signo crucis salus sit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem Dominus dicit: Transi mediam Hierusalem, & notabis signo thau super frontes virorum, qui ingemunt, & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio ipsorum. Item illic, Vadite & cædite, & nolite parcere oculis vestris, nolite misereri. Seniores, ac iuuenes, & virgines, & paruulos, & mulieres interficite, vt perdantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis. Item in Exodo Deus ad Moysen: Et erit sanguis vobis in signo super domos vbi eritis: & videbo sanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Ægypti.

¶ Quòd medio die in passione eius tenebræ futuræ essent, apud Amos: Et erit in illa die, dicit Dominus, occidet sol meridie, & obtenebrabitur dies lucis: & conuertam dies festos in luctum, & omnia cantica vestra in lamentationem. Item apud Hieremiam: Exterrita est quæ parit, & tæduit anima eius: subiit sol, & cùm adhuc medius dies esset, confusa est & maledicta. Reliquos eorum in gladio dabo in conspectu inimicorum suorum. Item in Euangelio: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt per totam terram, vsque in horam nonam. [Iere. 15.] [Mat. 27.]

¶ Quòd à morte non vinceretur, nec apud inferos remansurus esset, in Psalmo xxix. Domine, eduxisti ab inferis animam. Item in Psalmo iij. Ego dormiui, & somnum cepi, & surrexi, quoniam auxiliatus es mihi. Item in Euangelio sancti Ioannis: Nemo auferet animam meam à me, sed ego à me pono eam: & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre meo. [Ioan. 10.]

¶ Quòd ab inferis tertia die resurgeret apud Oseæ: Viuificabit nos post biduum: die tertia resurgemus. Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moysen: Descende, & testificare populo & sanctifica illos hodiè & cras, & lauent vestem suam, & sint parati in perendinum diem: Die enim tertia descẽdet Dominus in montem Sina. Item in Euangelio: Progenies nequam & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Hoc ipsum figuratum est in verbis Iacob, cùm benediceret Iudæ patriarchæ, hoc modo: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna: quis suscitabit eum? Typicè catulum leonis, Dominum saluatorem appellat, tamquam leonina ortum prosapia, videlicet regia stirpe progenitum. Bene autem catulus leonis vocatur, cuius natura esse dicitur, vt nascens, tribus diebus dormiat, deinde rugitu paterno excitatus assurgat. Quæ figura pulcherrimè arridet Dominicæ dormitioni, qui tribus diebus dormiens, ad patrem clamat: Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me. Sed resuscitatus ad prædam ascendit: quia expolians infernum, iustos quosque ad superna secum tamquam prædam egregiam triumphando euexit. Qui vt leo, & quasi leæna accubauit: quia qui dormire per carnem in sepulchro voluit, quasi leo victor de hostibus triumphauit. Quod autem subiungit, Quis suscitabit eum? subauditur, quis nisi pater? [Ose. 6.] [Exo. 19.] [Matt. 12.] [Ionæ. 2.] [Gen. 49.] [Psal. 40.] [Gen. 49.]

¶ Quòd cum resurrexisset, acciperet à patre omnẽ potestatem, & potestas eius æterna sit, apud Danielem: Videbam in visu nocte, & eccè in nubibus cæli tãquàm filius hominis veniẽs, venit vsque ad veterem dierum, & stetit in conspectu eius: & qui assistebant, obtulerunt eum: & data est ei potestas regia, & omnes reges terræ, & * genus omnis claritatis seruiens ei: & potestas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Item apud Esaiam: Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor: nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini: vana erit fortitudo spiritus vestri: ignis vos cõsumet. Item in Psalmo cẽtesimonono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: quovsque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum. [Dan. 7.] [* gens] [Esa. 33.] [* cõfondet.]

¶ Quòd ipse sit rex regnum, in æternum regnaturus, apud Zachariam: Dicite filiæ Sion: Eccè rex tuus venit tibi iustus, & saluans mites, & sedens super asinum indomitum. Item apud Esaiam: Quis nunciauit vobis, quia ignis ardet? Quis nũciauit vobis locum æternum? Ambulans in iustitia, & manus abstinens à muneribus, grauans aurem nè audiat iudicium sanguinis, & comprimens oculos suos, nè videat iniustitiam: hic habitabit in alta spelunca petræ: fortis panis illi dabitur, & aqua eius fidelis: Regem cum claritate videbitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum ego, dicit [Zach. 9.] [Esa 33.] [Malac. 1.]

Dominus: & nomen meum illustre apud gentes. Item in Psalmo secundo, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans imperium eius. Item in Psalmo vigesimoprimo: Commemorabuntur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentium: quoniam Domini est regnum, & dominabitur omnium gentium. Ad hæc, quid illa Leuitica sacrificia significant, nisi Christum passum, resurgentem, cælos ascendentem, & adspersione sui sanguinis in aqua baptismi populos noui testamenti sanctificantem? Quod vt manifestius videatur, nunc ipsa principalia sacrificia, quæ in altari exterioris tabernaculi cremabantur, cum suis expositionibus ad medium deducamus: suo postea loco ea, quæ fiebant in altari thymiamatis, quod erat in interiori tabernaculo, reseruabimus: quia sic proposito operi conuenire intelligimus. Hostiarum enim diuersitates, imaginem passionis Christi præfigurabant. Nam postquam ipse oblatus est, omnes illæ hostiæ cessauerunt, quæ in typo vel vmbra eiusdem præcesserunt, præfigurantes illud sacrificium, quod vnus & verus sacerdos obtulit, mediator Dei & hominum. Cuius sacrificij præmissas figuras in victimis animalium celebrari oportebat propter emundationem carnis & sanguinis: Per quam vnam victimam fieret remissio peccatorum, de carne & sanguine contractorum, quæ regnum Dei non possidebunt: quia eadem substantia corporalis, in cælestem commutabitur qualitatem.

Ipse enim in vitulo propter virtutem crucis offerebatur: Ipse in agno propter innocentiam: In ariete propter principatum: In hirco propter similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum: In turture & columba, propter Deum & hominem: quia mediator Dei & hominum, in duarum substantiarum coniunctione ostendebatur. Porrò in similagine conspersionis credentium per aquam baptismatis collectam Ecclesiam, quæ est corpus Christi, perspicuè demonstrabat. Nos autem moraliter munus Deo vitulum offerimus, cùm carnis superbiam vincimus: Agnũ, cùm irrationabiles motus & insipientes corrigimus: Hœdum, cùm lasciuiam superamus: Columbam, dum simplicitatem mentis ostendimus: Turturem, dum carnis seruamus castitatem: Panes azymos, dum non in fermento malitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis ambulamus. Ignis in sacrificio id significabat, velut absorbens mortem victoria. In eo autem populo hæc ritè celebrata sunt, cuius regnum ac sacerdotium, prophetia erant venturi regis & sacerdotis ad regendos & congregandos fideles in omnibus gentibus, & introducendos in regnum cælorum, ad sacrarium angelorum, ad vitam æternam. Huius itaque veri sacrificij vera sacramenta sicut Hebræi celebrauerunt, ita sacrilega imitantur pagani. Quæ immolant gentes, ait Apostolus dæmoniis immolant, & non Deo. (1. Cor. 10.) Antiqua enim res est, & prænunciatiua, immolatio sanguinis, futuram passionem mediatoris ab initio humani generis testificans. Hanc enim primus Abel obtulisse in sacris literis inuenitur. (Gen. 4.) In exordio autem Leuitici, quatuor genera principalium oblationum describuntur, quæ in odorem suauitatis Domino offerri iubentur. (Leu. 5.) Id est, primum, vitulum de armentis sine macula: Secundum, agnum de ouibus: Tertium, turturem & columbam: Quartum similaginem conspersam, azyma oleo vncta, clybano cocta. Reliqua verò sacrificia pro qualitatibus causarum in persona Domini offerebantur.

¶ Primum itaque sacrificium vitulus ex armentis, Christum demonstrabat ex Patriarcharum progenie descendentem: hic aratro crucis suæ, nostræ carnis terram perdomuit: atque Spiritus sancti semen, virtutum fruge ditauit. Iste vitulus sine macula est, quia sine peccato ad passionem ducitur. (Heb. 13.) Offertur autem non in tabernaculo, sed ad ostium eius, quia extra castra passus est Christus, per filios autem Aaron sacerdotis offertur sanguis eius, quod de Anna & Caipha intelligi potest: qui consilium aduersus eum facientes effuderunt sanguinem Christi. Secunda hostia de ouibus agnus oblatus, id est, Christus propter innocentiam figuratur. Hic est agnus, qui apud Esaiam in sacrificium adducitur, (Esai.) & ab Ioanne omnibus demonstrabatur: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. (Ioan. 1.) Benè ergo in sacrificio agnus offerebatur, vt innocentiæ & passionis Christi figura demonstraretur. Benè & hœdus, quia per eius mortem auctor peccati diabolus, agnoscitur iugulatus. Tertium sacrificium dicitur turtur & columba. Turturem, carnem Christi esse, manifestum est, Salomone dicente: Speciosæ genæ tuæ sicut turturis. (Cant.) Columbam, Spiritus sancti habere figuram, Ioannes Baptista declarat, dicens: (Ioan.) Super quem videris Spiritum sanctum descendentem sicut columbam, hic est filius meus: Ac per hoc turturem & columbam, id est, carnem Christi Spiritui sancto sociatam, per mysterium passionis, sacrificium Deo in odorem suauitatis. Ista tria sacrificia offert homo, id est, Christus Iesus. Quartum autem anima offert, id est, Ecclesia offert sacrificium de simila, Ecclesiæ Catholicæ figuram prænuncians, quæ ex conuenientibus membris, quasi simila ex multis granis credentium collecta est, & legis & Euangeliorum molam inter literam & spiritum separat. Per aquam enim baptismatis adiuncta, chrismatis oleo peruncta, sancti Spiritus igne solidata, per humilitatis spiritum DEO hostia placens effecta. Hæ sunt quatuor oblationes, quadriformem Christi & Ecclesiæ habitum demonstrantes.

De iuuenca rufa cuius cinerem ad aquam adspersionis, eorúmq; mundationem, qui mortuum tetigerint, proficere lex mandauit, aliqua dicere conabimur.

Euidentissimum enim signum in ea noui testamenti præfiguratur: nec satis dignè festinantes dicere de tanto sacramento valemus. Primùm enim quòd ita cœpit de hac re loqui scriptura, quem non moueat, & intentissimum faciat in altitudinem sacramenti? Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen & ad Aaron, dicens: (Num. 19.) Ista est distinctio legis quæcunque constituit Dominus. Proculdubiò non est distinctio, nisi inter aliqua duo vel plura. Nam distinctionem singularitas nõ requirit, nec distinctionem cuiuslibet rei commemorauit, sed addidit, legis: nec cuiuscunque legis, assiduè quippe in scriptura dicitur de vnaquaque re, de qua legitimè præcipitur: Hæc est lex illius vel illius rei non vniuersalis, quæ continet omnia, quæ legitimè præcipiuntur. Hîc verò cùm dixisset, Hæc est distinctio legis, secutus adiunxit, Quæcunque cõstituit Dominus, præcipiendo vtique, non creando. Nam etiam nonnulli interpretes, Quæcunque præcepit Dominus, transtulerunt: Si ergo hæc est distinctio legis, quæcunque præcepit Dominus, proculdubiò magna est ista distinctio, & rectè intelligitur, duo testamenta dicere. Eadem quippe sunt in veteri & in nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifestata. Nam non solùm sacramenta diuersa sunt, verum etiam promissa: ibi videntur temporalia proponi, quibus spirituale præmium occultè significetur: Hîc autem manifestissimè spiritualia promittuntur & æterna. Temporalium autem bonorum atq; carnalium, & spiritualium atque æternorum, quę clarior certiórque distinctio est, quàm passio Domini nostri Iesu Christi? In cuius morte satis constitit, non istam terrenam transitoriámque felicitatem à Domino Deo pro magno munere sperandam & optandam, quum quod in vnigenito suo filio, quem tanta illa perpeti voluit, ideò longè aliud à se peti expectaríque oportere, apertissima distinctione declarauit. Hanc igitur passionem Domini nostri Iesu Christi, velut distinctionem duorum testamentorum, hoc, quod de iuuencæ rufæ mactatione narratur, satis congruè præfigurat. Locutus est enim Dominus

ad Moysen & Aaron, dicens: Ista distinctio legis quæcunque constituit Dominus, ac deinde mandare incipit, hoc adiungens & dicens: Loquere filiis Israel. Potest etiã ita distingui, & locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Ista distinctio legis, quæcunque constituit Dominus dicens, non quæcunque constituit Dominus creans, sicut cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt: sed quæcunque constituit Dominus dicens, in duobus scilicet testamentis, vt deinde sequatur: Loquere filiis Israel, & accipiant à te iuuencam rufam sine vitio. Iuuenca rufa carnem Christi significat: sexus fœmineus est, propter infirmitatem carnis: Rufa est, propter ipsam cruentam passionem. Quòd autem ait, Accipiant à te, in ipso Moyse figuram legis ostendit, quoniam secundum legem sibi visi sunt Christum occidere, quia soluebat secundum ipsos sabbatum, & sicut putabant, obseruationes legitimas profanabat. Quòd ergo sine vitio dicitur hæc iuuenca, mirum non est. Hanc enim carnem etiam cæteræ bestiæ figurabãt, vbi similiter sine vitio pecora immolari iubentur. Erat quippe illa caro in similitudine carnis peccati, sed non caro peccati. Veruntamen hîc, vbi euidentius legis distinctionem DEVS voluit commendare, parum fuit dicere, sine vitio, nisi diceretur quæ in se non habet vitium. Quod si repetendi causa dictum est, fortasse non frustratur: quia eam rem ipsa repetitio firmiùs commendauit: quamquam & illud non aberret à vero, vt idem additum intelligatur, quę non habet in se vitium, cùm iam dictum esset, iuuencam sine vitio, quia in se non habuit vitium caro Christo, in aliis autem habuit, quæ membra sunt eius. Quæ enim caro in hac vita sine peccato, nisi illa sola, quæ non habuit in se vitium? Et non est superpositum super eam iugum: non enim subiugata est iniquitati, cui * subiugatos inueniens liberauit, & eorum vincula disrupit, vt ei dicatur: Disrupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis? Super illius quippe carnem non est superpositum iugum, qui potestatem habuit ponendi animam suam, & iterùm sumendi eam. Et * applicabis eam quidem ad Eleazarum sacerdotem. Cur non ad Aaron, nisi ita fortè præfiguratum est, non ad tempus quod tunc erat, sed ad posteros huius sacerdotij, passionem Domini peruenturam? Et eijcient eam extra castra, sicut & eiectus est Dominus, passurus extra ciuitatem. Quòd autem ait, in locum mundum: ita significatum est, quia non habuit causam malam. Et occident eam in conspectu eius, sicut occisa est caro Christi in conspectu eorum, qui iam futuri erant in nouo testamento Domini sacerdotes. Et accipiet Eleazar sanguinem eius, & adsperget contra faciem tabernaculi testimonij à sanguine eius septies. Hîc testificatio est, Christum fudisse secundùm scripturas sanguinem in remissionẽ peccatorum. Ideò contra faciem tabernaculi testimonij, quia non aliter declaratum est, quàm fuerat diuino testimonio prænunciatum. Et ideò septies, quia ipse numerus ad emẽdationem pertinet spiritualem. Et cremabunt eam in conspectu eius. Puto, quia crematio ad signum pertinet resurrectionis. Natura quippe est ignis, vt in superna moueatur: & in eum conuertitur quod crematur. Nam ipsum cremate, de Græco in Latinum ductũ verbum est à suspensione. Quod verò additum est, in conspectu eius, id est, in conspectu sacerdotis: hoc mihi insinuatum videtur, quia illis apparuit resurrectio Christi, qui futuri erant regale sacerdotium. Iam quod sequitur, Et pellis, & carnes, & sanguis eius cum stercore eius comburatur, idipsum expositum est, quomodo & cremabitur: & significatum est, quòd non solùm substantia mortalis corporis Christi, quæ commemoratione pellis & carnis & sanguinis intimata est, verùm etiam contumelia & abiectio plebis, quam nomine stercoris significatam puto, conuertetur in gloriam, quam combustionis flamma significat. Et accipiet sacerdos lignum cedrinum, & hysopum, & coccinum, & immittet in medium combustionis iuuencæ. Lignum cedrinum spes est, quæ debet in supernis firmiter habitare: hysopus fides, quæ cùm sit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum, charitas: quod feruorẽ spiritus igneo colore testatur. Hęc tria debemus mittere in resurrectionem Christi, tamquàm in medio combustionis illius, vt cum illo sit abscondita vita nostra, sicut dicit Apostolus: Et vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Et lauabit vestimenta sua sacerdos, & lauabit corpus suum aqua, & postea introibit in castra, & immundus erit sacerdos vsq; in vesperum. Lauatio vestimentorum & corporis quid est, nisi mundatio exteriorum & interiorum? Hoc sacerdos. Deinde sequitur: Et qui comburet eam, lauabit vestimẽta sua & corpus suum aqua, & immundus erit vsque in vesperum. In eo qui comburit, hos figuratos arbitror, qui Christi carnem sepelierunt, resurrectioni eam veluti conflagrationi mandantes. Et congregabit homo mundus cinerem iuuencę, & ponet extra castra in locum mundũ. Quid dicimus cinerem iuuencæ, reliquias videlicet interfectionis & combustionis, nisi famam quæ consecuta est passionem & resurrectionem Christi, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico? Nam cinis erat, quia velut mortuus ab infidelibus contemnebatur: & tamen mundabat, quia resurrexisse à fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud eos maximè claruit, qui in cæteris gentibus erant, & non erant de consortio Iudæorum, ideò dictum esse existimo, Et congregabit homo mundus cinerem iuuencæ. Mundus vtique ab interfectione Christi, quæ Iudæos fecerat reos. Et reponet in locum mundum, id est, honorabiliter tractet, tamen extra castra, quia citra celebrationem Iudaicæ consuetudinis, honor Euangelicus claruit. Et erit synagogæ filiorum Israel in obseruationem. Aqua adspersionis, purificatio est. Posteà declarat plenius, quemadmodum ex isto cinere fiebat aqua adspersionis vnde mundabantur à contactu mortuorum: quod vtique significat ab iniquitate eius moribundæ vel morticinæ vitæ. Sed mirum est, quod sequitur: Et qui congregat, inquit, cinerem iuuencæ, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperam. Quomodo erit ex hoc immundus, qui mundus accesserat, nisi quia & hi qui sibi videntur mundi, in fide Christi se agnoscũt, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius? Hunc tamen vestimenta sua lauare dixit, non etiam corpus suum. Credo, quòd illius cineris congregatione, & repositione in hoc loco mundo, si hæc spiritaliter intelligantur, ita iam intrinsecus vult intelligi fuisse mundatum, sicut Cornelius audiens & credens quod prædicauerat Petrus, ita mundatus est, vt ante visibilem baptismum, cum suis qui aderant, acciperet dona Spiritus sancti. Veruntamen nec visibile sacramentum contemni potuit: vt ablutus etiam * intrinsecus lauaret quodammodo vestimenta sua. Et erit, inquit, filiis Israel & proselytis, qui apponuntur, legitimum æternum. Quid aliud ostendit, nisi baptismum Christi quem significabat aqua adspersionis, & Iudæis & gentibus profuturum, id est, filiis Israel, & proselytis, tamquam naturalibus ramis, & inserto pinguedini radicis oleastro? Quem autem non faciat intentum, quòd post ablutionem de singulis quibusque dicitur, & immundus erit vsque ad vesperam. Neque hîc tantùm, sed in omnibus aut penè in omnibus talibus mundationibus hoc dicitur. Vbi nescio, vtrum aliquid aliud possit intelligi, nisi quòd omnis homo post remissionem plenissimam peccatorum, permanendo in hac vita, contrahit aliquid vnde sit immundus vsque ad eiusdem vitæ finem, vbi ei dies iste quodammodo clauditur, quòd significat vespera. Deinde incipit scriptura dicere, & exequitur, quemadmodum immundi facti homines, aqua illa adspersionis purificẽtur. Qui tetigerit, inquit, morticinũ, omnis anima hominis immũda erit vij. diebus. Hic pu-

Coloss. 3.

Psal. 36.

Rom. 3.

Act. 10.

*extrinsecus.

rificabitur die tertio, & die septimo, & immundus erit. Et hîc nihil aliud intelligendum video, nisi contactum mortui, esse hominis iniquitatem. Septem verò dierum immunditiam, propter animam & corpus dictam puto: animã in ternario, corpus in quaternario. Quod quare ita sit, longum est disputare. Secundùm hoc arbitror per prophetam dictum: In tribus & in quatuor impietatibus non auersabor. Adiungit autem & dicit: Si autem non purificatus fuerit die tertio, & in die septimo, nõ erit mundus: omnis qui tetigerit mortuum ab omni anima hominis, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, id est, antè mortuus fuerit tacto mortuo, quàm fuerit purificatus, tabernaculum Domini polluit: exterminetur anima illa ex Israel. Notandum est, quòd difficilimè reperitur in his libris aliquid euidentiùs de vita animæ post mortem, fuisse cõscriptum. Hîc ergo cùm dicit, si fuerit mortuus ante purificationem, manere in illo immunditiam, & exterminari animam illam ex Israel, id est, à consortio populi Dei, quid aliud vult intelligi, nisi manere animæ pœnam etiã post mortem, si, cùm viuit, mundata non fuerit sacramento isto, quo Christi baptismus figuratur? Quoniam aqua adspersionis, inquit, nõ est circum adspersa super eum, immundus est: adhuc immũditia eius in ipso est, adhuc scilicet post mortem. Quòd verò suprà dixit, tabernaculum Domini polluit, quantum in ipso est, vtique dixit sicut Apostolus, Spiritum nolite extinguere, cùm extingui ille non possit. Nam si ex hoc tabernaculum immundum factum vellet intelligi, mundari vtique iuberet. Posteà verò immundos à mortuis operibus, quæ sunt iniquitates, omnes ista mundari iubet: Et accipiant illi immundum, inquit, à cinere eius exustæ purificationis, & effundent super eum eundem cinerem aquam viuam in vase: & accipiens hysopum, & tingens in aqua vir mundus, circunsperget super domum, & super vasa, & super animas, quotquot fuerint illic: & super eum, qui tetigerit os humanum, aut vulneratum, aut mortuum, aut monumentum. Et adsperget mundus super immundum die tertio & in die septimo, & purificabitur die vij. & lauabit vestimenta sua, & lauabitur aqua, quam puto spiritualem intelligendam, per significationem, non per proprietatem. Nam sine dubio visibilis erat, sicut omnes illæ vmbræ futurorum. Proinde qui sacramento baptismi rectè abluitur, quod illa adspersionis aqua figurabat, mundatur & spiritualiter, id est, inuisibiliter, & in carne, & in anima, vt sit mundus & corpore & spiritu. Quod verò hysopum dixit aqua adspersionis adspergi, quam herbam suprà diximus fidem significare, quid aliter occurrit, nisi quod scriptum est, fide mundans corda eorum? Non enim prodest baptismus, si desit fides. A viro autem mundo dixit hoc fieri, vbi significantur ministri portantes personam Domini sui, qui verè vir mundus est. Nam de his ministris in consequentibus dicit: Et qui circunadsperget aquam adspersionis, lauabit vestimenta sua, id est, obseruabit & corpora. Et qui tetigerit aquam adspersionis, immundus erit vsque ad vesperam: & omnis qui tetigerit illud immundum, immundus erit: & anima quæ tetigerit, immunda erit vsque ad vesperam. Iam dixi superius, quid mihi significare videatur, Vsque ad vesperam. Hæc quæ commemorauimus, & alia quæ pro diuersis occasionibus in lege offerri mandantur, Christi sacerdotium præfigurantia, & res gestas, quas illæ figuræ præloquuntur, Ecclesia compendiosa imitatione repræsentat, cùm Missarum sacramenta per orbem terrarum quotidiana celebratione frequentat.

Amos 1. & 2.

1.Thess.5.

Act.15.

Et primò Introitus Missæ collectus de psalmis, * & de aliis propheticis scripturis cum sanctæ Trinitatis glorificatione cantatur, & sequens litania deuotam eorum expectationem repræsentat, qui aduentum Christi toto corde desiderabant, & in hac fideli expectatione differri sibi suum desiderium suspirabant. Qualis

* vel

A fuit Simeon, qualis fuit Anna, & multi alij, quos DEVS nouit, sed non omnes scriptura commemorat. Sub hoc sanctorum desiderio, secundùm quod prædictum fuerat à prophetis, Christus de virgine natus est. Secundùm illud quod in persona eius dicit psalmista, ad patrem loquens: Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio. Quod benè repræsentatur, cùm sacerdos Christi personam imitans, choro concinente suprà memoratum introitum, procedit ad dexteram partem altaris, in hoc significans mediatorem Dei & hominum, qui de seipso dicit, Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israel: qui populus, tamquam dexter, solus vnius Dei cultum tenuerat, nec post deos alienos, quos populus gentilis colebat, tamquàm sinistra aberrauerat. Post introitum sequitur hymnus

B angelicus, temporali Christi Natiuitati testimonium perhibens, cùm & cælestes ciues pronunciarent se Deum inde glorificasse, & murum inimicitiarum, pace hominibus reddita, cecidisse. Sequitur deinde oratio, adhuc in eadem parte altaris sacerdote morante. Orandum autem esse, inter prædicationis suæ primordia Dominus præcepit, quando congregatis in monte Apostolis, tradita Dominica oratione, orandi formam instituit: Hæc oratio quibusdam generalibus vocibus alias orationis species breuiter comprehendit, quibus vel appetimus diligenda, vel vitamus fugienda, vel sanamus commissa. Sequitur dehinc lectio prophetica. vel Apostolica, repræsentans discipulorum Christi prædicationem, quos Dominus binos & binos ante se misit in omnem ciuitatem & locum, ad quem ipse erat

C venturus. Post lectionem concinendo respondet chorus, ostendens sacræ lectioni se * habuisse auditum & * affectum. Et quia hæc diuini muneris esse intelliguntur, sequitur Alleluia, quod interpretatur, Laudate Deum, vt impleatur illud Apostolicum præceptum, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Quibus ita suo ordine peractis, transit Leuita aut sacerdos ad sinistram partem Ecclesiæ, lecturus Euangelium. Quo facto significatur illud, quòd Iudæis credere nolentibus, Apostoli dixerunt: Primùm oportebat vobis loqui verbum Dei, sed quia repulistis illud, & indignos vos exhibuistis, ecce conuertimur ad gentes. Aduersus gentilitatem ergo, in qua frigus infidelitatis diu regnauit, tamquàm in plaga septentrionali, adhuc prædicatur Euan-

D gelium, donec introeat plenitudo gentium, & tandem sub Helia & Enoch ad fidem veniant reliquiæ Iudæorum. Et hoc significatur, cùm sacerdos ob complenda Missæ sacramenta, ad dexteram partem reuertitur. Post Euangelium profitetur Ecclesia fidem suam, cantando symbolum Apostolicum, vt ostendat, quantum profecerit per Euangelium. Salutato denique populo, dum sacerdos * hostiam accipit à ministris, & diuersi generis * oblationem à populis, offertorium cantatur à clericis. Quam consuetudinem accepit Ecclesia ex eo, quod in libro dierum dedicato templo à Salomone, legitur populus clangentibus Leuitis & tubis & tibiis & cymbalis, voce & omni genere musicorum, multiplices hostias obtulisse. Ad huiusmodi hostias spiritua-

E liter offerendas, admonemur per Psalmistam: Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum, id est, nos ipsos, quos genuerunt Apostoli duces gregis Dominici. Et alibi: Tollite hostias, & introite in atria eius. Offertur autem principaliter à ministris panis & vinum, in corpus Christi sacerdotali benedictione commutanda, quæ primus Melchisedec Abrahæ, à cæde v. regum reuertenti, legitur obtulisse, hoc significante Spiritu sancto, sacramenta Dominici corporis & sanguinis aliis non esse communicanda, nisi his, qui regnum v. sensuum superauerunt, id est, qui se vitiis & concupiscentiis crucifixerunt. Quod benè significatur illo numero vernaculorum, in quo Abraham supra dictos reges vicit, quem numerum thau T litera, formam crucis repræsentans, secundùm literarum supputatio-

Luc. 2.

Psal. 39.

Matt. 15.

Matt. 6.

Luc. 10.

* auditu. * effectum.

1.Cor.1. 2.Cor.10.

Act.13.

Rom.11.

* hostias. * oblationes.

2.Par.5.

Psal.28.

Psal.95.

Gen.14.

nem exprimit. In similitudinem talium oblationum voluit Dominus, vt à parentibus, sub lege factus, in templo offerretur & sacrificium columbarum & turturum pro eo offerretur, quamuis ipse talibus non indigeret, sed per hoc significaret, Ecclesiam suam aut per communes orationes, quas significant columbæ, vel per priuatas, quas significant turtures, esse mundandam. Simile quid prænotauerunt vota trium Magorū, qui Christo nuper nato tria munera obtulerunt: Aurū, quo moraliter spiritualis intelligētia declaratur: Thus quo puritas deuotæ orationis intelligitur. Mirrham, qua carnalis corruptionis mortificatio * figuratur. Attendendum verò est, quòd hæc omnia, quæ ab introitu Missæ commemorata sunt, illis sacrificiis cōgruè comparantur, quæ sacerdotes in exteriori tabernaculo immolabant, quia sicut ab illis contuendis populus non amouebatur, ita hæc omnia in audientia omnium celebrantur. Sed mirabitur aliquis, quæ sit ista comparatio sacramentorum, cùm illa vetera fierent de corporibus, noua verò ista fiant in vocibus. Sed in significatis benè conueniunt, quia dispensationem incarnati verbi, sicut superiùs dictum est, quam præfigurabant ænigmata rerum, eandem esse completam commemorant enunciationes figuratarum vocum. Siue ergo oremus, siue psalmum cantemus, siue lectionem de propheticis, siue de Apostolicis, siue de Euangelicis verbis proferamus, quod fidei adstruat veritatem, vel morum commendet honestatem, quasi vitulum labiorum nostrorum ad altare offerimus, quia mysterium verbi Dei mentibus alta sapientibus, in quibus ignis diuini amoris ardet, & caro crematur, aperimus. Vnde & ab hoc vitulo quasi corium detrahitur, cùm remoto velamine literæ, spiritualis intelligētia reuelatur. Huius etiam vituli carnes in frusta concidūtur, cùm paruulis in CHRISTO lac, infirmis olus, solidus cibus perfectis, secundùm Apostolicam traditionē ministratur. Et notandū, quòd hic vitulus ad ostium tabernaculi testimonij offertur, cùm ea, quæ lex & prophetæ prædixerunt, in CHRISTI aduentu impleta esse & reuelata creduntur, qui de seipso ait: Ego sum ostiū. Per me si quis introierit, saluabitur. Ipse est enim clauis Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Super caput huius vituli ponūt filij Aaron manus suas, cùm Christo, qui caput est Ecclesiæ, omnia bona opera sua CHRISTI sacerdotes attribuunt, de quo dicitur: Misit verbum suum, & sanauit eos, & qui de se discipulis suis dicit, Sine me nihil potestis facere. Huius quoq; vituli intestina lauantur, cùm sanæ doctrinæ, quam illa sacramenta celabant, nihil contrarium admiscetur: & pedes, cùm ipsius verbi prædicatio, carnalis concupiscentiæ puluere non fœdatur. Vnde ait Propheta: Quàm speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Stercora verò huius vituli extra castra cremantur, cùm sputa, colaphi, & omnis contumelia verbo Dei illata, ipsa etiam crucis ignominia, in gloriam resurrectionis, remota omni carnali obseruatione, commutatur. Quod benè significatur per ignem, qui quod assumit, in se conuertit, & semper ad superiora cōtendit. Sicut antè designatum diximus verbum Domini per vitulum, tamquàm aratro crucis corda nostra exarantem, ita ipsum possumus intelligere per arietem, cum Christum ducem nostrum prædicamus, vel cùm eius innocentiā commendamus, iuxta illud prophetæ: Tamquàm ouis ad victimam ductus est, & non aperuit os suum. Per hœdum quoque idem verbum significamus, cum Christum in similitudinem carnis peccati venisse, & pro peccato generis humani oblatum fuisse commemoramus. Per turturem & columbam idem significamus, cùm naturam humanam Spiritui sancto in Christo sociatam cōtestamur. Per turturem quippe meritò Christi caro figuratur, quæ gemitum assumpsit nostræ passibilitatis & humanitatis & mortalitatis. Vndè & Psalmista: Turtur inuenit sibi nidum, id est, dispensationem suæ incarnationis, in qua pullos fecit, id est, fideles generauit. Per columbam verò Spiritus sanctus intelligitur, qui in specie columbæ super Dominum apparuit. Vnde dictū est ad Ioannē: Super quē videris spiritū descendentē, & manentē, ipse est qui baptizat. (Ioan. 1.) In eodē Dei verbo similaginē offerimus, cùm expurgato fermento malitiæ & nequitiæ, populos ad vnitatem Ecclesiasticam conuocamus. Qui dum catechizantur, quasi molūtur: cùm baptizātur, in vnū corpus, vt vnus panis fiant, adunantur: cùm ad agonem instruuntur, quasi clibani decoctione roborantur, secundùm illud: Vasa figuli probat fornax, homines autē iustos tentatio tribulationis. (Eccli. 27.) Et illud: Fili accedens ad seruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem. (Eccli. 2.) Tum verò iidem populi, quasi panis oblationis oleo liniuntur, cùm per manus impositionem sacro chrismate ad eūdem agonem fortiter tolerandum contra spirituales nequitias confirmantur. Nos quoq; si Deo placere contendimus, moraliter hæc omnia Deo offerre iubemur. Vitulū namq; offerimus, cùm superbiā humilitate superamus: Ouem vel arietem immolamus, cùm verā innocentiā conseruamus: Hœdum autē offerimus, cùm fœtorem luxuriæ, carnis castigatione & cōtriti cordis compunctione lauamus: Turturem offerimus, cùm huius exilij ærumnas in solitudine mentis deploramus, dicendo cū psalmista: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. (Psal. 119.) Columbam offerimus, cùm simplicitatem columbæ imitamur, vt nulli machinemur dolos. Panes in clibano coctos offerimus, cùm nullis tribulationibus ab vnitate Ecclesiæ nō diuidimur. Panes azymos a sartagine Deo offerimus, cum zelum iustitiæ ex misericordiæ visceribus moderamur. Panem etiam in craticula coctum offerimus, cùm ob zelum abstinentiæ, ieiuniis & laboribus carnem nostrā maceramus. Hæc Christi & Ecclesiæ sacrificia, lectiones nostræ de quibuscunq; libris historico vel allegorico stylo dictante commendant: hæc melodiæ cantorum, ad pietatis affectū suauitate canora animos populorum excitātes, resonant: hæc hymni & psalmi concrepant, & quicquid in officiis Ecclesiasticis siue nocturnis siue diurnis, vel in silentio secretorū, vel in audiētia populorū frequētatur, nō ociosè fit, sed totū vel ad ædificationē fidei, vel ad compositionē morum, ab his, qui non seruiunt literæ occidenti, sed spiritui viuificanti, reflectitur. Sūt & aliæ multiplices hostiæ, quæ pro diuersis occasionibus offeruntur, siue pro gratiarum actione, siue pro pontificis ordinatione, siue pro lepræ emundatione, siue pro nocturna illusione, quæ similiter hanc vnam hostiam, de qua dictum est, figurabant, & fidem ac mores ædificant, quæ ideò multæ erant, & sæpè iterabantur, quia secundùm Apostolum, perfectum facere non poterant seruientem: (Heb. 9.) hæc autem semel oblata, peccata originalia & actualia purgauit, & cælestia ac terrestria pacificauit.

Qualiter veteris ac noui sacerdotij sacramenta in aperto celebrata conueniant, in supradictis, prout potuimus, breuiter ostendimus. Nunc restat, vt ea præcipuè, quæ in mysticis orationibus vel operationibus sacerdotes nostri faciunt, qualiter cum his conueniant, quæ pontifices intra sancta sanctorum faciebāt, prout Dominus dederit, ostendamus. Ac primò secretæ orationes, quas post offertorium facit sacerdos, in quibus panis & vinum, quæ in CHRISTI corpus & sanguinem Dominicis verbis commutanda sunt, hostiæ vel oblationes, vel sacrificia nominantur, quid cum Euangelio simile habeant, videamus. In Euangelio quippe legimus quòd Dominus facta cœna in hortum cum discipulis exiuit, & ibi antequam ad eum peruenirent, qui comprehensuri eum erant, remotus à discipulis, eandem orationem in silentio ter orauit, cōmiserando miseris Iudæis, dicens: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. (Matt. 29.) Sed quia ab originali præuaricatione per obedientiā eius redimendus erat mundus, elegit magis Iudæam in sua cæcitate * derelinquere, quàm Dei filios in

(* delinquere.)

æterna morte relinquere, secundum illud: Non saluaretur Niniue, nisi aruisset cucurbita. Hanc trinã orationem, in qua se paternæ voluntati deouebat filius tanquàm arietem in holocaustum, imitabantur pontifices in veteri testamẽto, in die propositionis sancta sanctorum intraturi, cùm etiam vitulus offerebatur pro pontifice, aries in holocaustum, hircus, in quem sors Domini ceciderat, pro peccato populorum, cùm sanguis eorum, id est, vituli & hirci, inferendus erat in sancta, crematis eorũ corporibus extra castra. His omnibus sacrificij generibus Christus præfigurabatur, qui in illa trina oratione offerendum se esse patri præsentabat tãquàm vitulum pro peccato pontificum, tanquàm arietem in holocaustum, tanquàm hircum pro omni præuaricatione populorum. Expletis dehinc orationibus secretis, admonet populum sacerdos primùm salutando, posteà, vt quæ sunt sursùm sapiat, & redemptori suo ingratus non existat, exhortando, & vt hæc omnia mediatoris gratiæ ascribat, cõsulendo. Quod & Dominus Iesus fecisse intelligi commodè potest, inter ipsa trinæ orationis interualla, quandò ad discipulos ter veniens, dicebat: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quid est autem vigilare, nisi de suis meritis præsumere, sed in omnibus ad mediatoris gratiam recurrere? Et ità dignum esse, ab humana fragilitate fieri salubriter docemur, cum Angelos, Archangelos, & omnes cœlestes exercitus Deum indè laudare & adorare nouerimus, quòd beatitudinem suam per mediatoris beneficium se obtinere fateantur. Indè erat quòd duo cherubin alis suis propitiatorium velabant, quia de collatis sibi virtutibus Angelicæ potestates Deum honorãt, & in propitiatorium adspiciunt, quia ex propria Dei bonitate excellentiam, quam habent, se habere confidunt. Vndè orat sacerdos, vt in confessione sanctæ Trinitatis, laudes nostræ laudibus iungantur Angelorum, cùm in nomine Iesu omne genu flectatur cælestiu, & terrestrium, & infernorum. Quis ergo mediatori nostro, sicut ipse dicit, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, prosequitur sacerdos & rogat Deum patrem, vt per eum benedicantur oblata mysteria, id est, in eam veritatem transferantur, quã gerebant in vmbra prædicta illa sacrificia, in die propitiationis oblata. Quia enim illa tria sunt, vitulus, aries, duo hirci, tribus nominibus eorum significata commemorantur, quia dona, munera, sacrificia nominantur, quamuis vnum repræsentent sacramentum Dominicæ passionis,* quia pacificata sunt diuina & humana. Duo quippe hirci, duas significant in Christo naturas: humanam, in qua passus est pro reconciliatione nostra, quam significat mactatus hircus, pro peccato alteram diuinam, quam significat hircus, qui per hominem paratum, id est, perseipsum mittitur viuens in desertum illud scilicet, in quo relictis nonagintanouem ouibus, bonus pastor vnam venit quærere, quæ perierat. Cum sanguine horum animalium, vituli videlicet & hirci, intrabat pontifex in sancta sanctorum, & Dominus Iesus per proprium sanguinem, qui prædictorum animalium sanguine figurabatur, introiuit in sancta sanctorum, æterna redemptione inuẽta, noster quoque sacerdos cum sanguine Christi, id est, cum memoria Dominicæ passionis, ingreditur ad sancta mysteria celebrãda. Orat Leuiticus sacerdos, ingrediens tabernaculum testimonij, pro se & pro familia sua. Orat Christus pro se, cœlos ascensurus dicẽs: Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Orat & pro familia sua, dicens: Pater, serua illos, quos dedisti mihi, in nomine tuo. Orat & sacerdos noster incipiens tractare sacra mysteria pro summo pontifice, & sancta Dei Ecclesia, & pro his qui in sublimitate sunt, secundùm Apostolum, quatenùs quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & sanctitate. Defert sacerdos Leuiticus carbones de altari, in quibus cremantur animalium carnes, secum in sancta, implens indè thuribulũ. Ascendit summus sacerdos noster in tabernaculum non manufactum, portans secum corpus omni bono odore virtutum * refectum, quas tanquàm carbones viuos accepit humanitas ab igne sancti Spiritus tanquàm de altari, qui cremat carnes mali desiderij. Defert & noster sacerdos secum carbones de eodem altari acceptos, cùm memoriam facit Apostolorum, & quorundam martyrum, qui per amorem spiritus de mortuis viuificati, & ipsi in se diuino ardent amore, & alios suo exemplo student de mortuis viuos facere. Hãc cõmemorationem sanctorum inter secreta faciendam, à veteri testamento habemus, præcipiente Moyse, vt Aaron sanctuarium ingrediẽs, rationale haberet in pectore, in quo descripta essent nomina xij. patriarcharum, sculpta in xij. lapidibus, distributis per ternos ordines in capitibus iiij. angulorum. Qua in re significatur, quòd cum fide Trinitatis, & doctrina Euangelica, in mente sacerdotis semper debet esse memoria præcedentium patrum, quorum exemplis ad benè viuendum informetur, & patrociniis muniatur. Impositis aromatibus, procedebat fumus de thuribulo, qui obumbraret oraculum, ne videretur summus pontifex, dum esset in sanctuario. Legitur & in Apocalypsi de nostro summo pontifice, qui fuit Angelus magni cõsilij, quòd impleto thuribulo de igne altaris, id est, habitante in CHRISTI, corpore omnipotenti diuinitatis, tanta processit ex eo plenitudo & ascensus virtutum, vt excederet omnem humanum intellectum dicente Ioanne: Non enim ad mensuram dat spiritum. Orante quoque sacerdote nostro dum sacramenta noui testamenti celebrat, tanta puritas orationis tanquàm fumus incensorium aromatum dirigitur ad Deum, quæ & rationem humanam, & omnem supereminat intellectum. Orat enim sacerdos, vt oblationem altari superpositam dignetur Dominus facere benedictam, id est, transferat in illam singulariter benedictam, id est, ab omni peccato immunem, ascriptam, id est, non nouiter institutam, sed veteribus figuris, & scripturis assignatam: Ratam, id est, non transitoriam, quia vetus hostia irrita facta est, postquàm Christus vera hostia in cruce oblatus est: Rationabilem, id est, non pecualem, quæ sanguine taurorum non poterat perfectum facere seruientem. Hæc verò hostia nostra rationalis est, quia ipsa eadem & sacrificans est, & sacrificium. Cùm enim causam redderet Apostolus, quarè seipsum CHRISTVS obtulisset, subiunxit: Si enim esset super terram, nec esset sacerdos, ac si diceret: Idcircò ipse factus est hostia, quia super terram non fuit æquè digna, ita sufficiens ad exhaurienda mundi crimina. Idcircò ipse offerens, quia non esset sacerdos æquè dignus, quia lex constituit sacerdotes peccatores, qui primò offerrent pro peccatis suis, deindè pro populi. Peccator ergò sacerdos, qui sibi sufficere non poterat, tam sanctam hostiam offerre non valuit: sed ipsa sancta & innocens seipsam obtulit, quia voluit. Vndè & in Euangelio dicit: Nemo tollit à me animam meam, sed ego pono eam. Post illa verba communia spiritaliter exponit sacerdos, quid petat, scilicet vt illæ corporeæ materiæ fiant nobis corpus & sanguis CHRISTI. Hæc oratio tanquàm subtilissimorum fumo aromatum obumbrat propitiatorium, quæ terrestrem materiam & corruptibilẽ, cœlesti & incorruptibili corpori postulat incorporari. Sed huic diuini consilij altitudini sola fides adhibenda est, quæ procedit vsque ad interiora velaminis: quæ initium non haberet, si sacramenta, quæ continet, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis probare contenderet. Adspergit sacerdos, vmbræ deseruiens, ad Orientem versus propitiatorium, sanctuarium & tabernaculum sanguine vituli, & eodem ritu sanguine hirci immolati: quia idem Christus qui figurabatur per vitulum, significabatur & per hircum pro peccato oblatum. Adspergit & Christus ad Orientem, id est, ad patrem, à quo ortus est ascendens, ipsum scilicet patrem, quem adspersione sui sanguinis propitium nobis fecit.

Marginalia: Ionæ. 4. — Matth. 26. — Phil. 2. — * qua — Luc. 15. — Heb. 9. — Leuit. 16. — Ioan. 12. — Ioan. 17. — 1. Tim. 2. — Leu. 16. — * refectum — Exod. 28. — Apoc. 8. — Colos. 2. — Ioan. 3. — Heb. 7. — Ioan. 10.

Adspergit & sanctuarium & tabernaculum, quia per proprium sanguinem introiens in sancta, pacificauit diuina & humana: quia, sicut dicit Apostolus, complacuit patri in ipso instaurare omnia, quæ sunt in cœlis, & quæ sunt in terra, id est, Ecclesiam, quæ in terris propter inobedientiam primi parentis erat perdita, in cœlis verò propter ruinam apostatæ Angeli imminuta. Imitatur sacerdos noster intra sacra mysteria, tanquàm intra velum, hanc Christi sanguinis adspersionem, quoties sacramenta ipsa ad Orientem versùs, vndè nobis Saluator aduenit, typicis vel propriis nominibus nominans, eadem signo crucis consignat. Quid est enim, inter ipsa mysteria rebus sacratis vel sacrandis signum crucis superponere, nisi mortem Domini commemorare? Vndè & Dominus formam consecrandi corporis & sanguinis sui tradens, ait inter cætera: Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque hoc facitis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Commemorata denique adspersione sanguinis Christi verbis Dominicis, sequuntur verba sacramentorum, eandem sanguinis adspersionem commemorantia, ex voce sacerdotis orationem suam ad patrem intendentis: Vndè & memores Domine nos tui serui passionis filij tui, resurrectionis & ascensionis, offerimus maiestati tuæ, id est, oblatam commemoramus per hæc dona tua visibilia, tibi hostiam puram, id est, sine fermento malitiæ, sanctam, id est, tibi consecratam, immaculatam, id est, talem qualem significabãt animalia, quæ immolanda sine macula quærebãtur. Et hanc veris sacrificiis cõmemorationem postulat sacerdos ità Deo patri fore acceptã sicut accepta fuerunt munera Abel, Abrahæ, Melchisedech, in quorũ oblationibus initiata sunt noui sacerdotij sacramenta, nondùm instituto Leuitici ordinis sacerdotio. Quid per Abel figuratur nisi Christus, qui innocens à nocentibus occisus est? Quid per Abraham, nisi obedientia, qua patri obediens fuit vsque ad mortem? Quid item per Melchisedech, nisi idem Christus, panem & vinum in corpus suum commutans, & hunc noui sacerdotij ritum discipulis suis commendans? Nec mirandum est, nec superfluitati ascribendum, si in sacramentis nostris hoc frequenter nostris hoc frequenter commemoratur, quod in veteribus vmbris non ociosè frequenter figurabatur. Post thymiamatis oblationem, post adspersum sanguinem vituli & hirci, sanctuarium & tabernaculum & altare, mittunt filij Aaron manus suas super caput arietis capri emissarij, & imprecantes ei, mittunt eum viuum in solitudinem portantem peccata filiorum Israel. Dehinc reuertitur summus sacerdos in castra, orans pro domo sua, & pro omni cœtu filiorum Israel. Mittunt quippe manus suas Iudæi, veteri vmbræ seruientes, in Christum, id est, diuinitati eius, quæ caput humanitatis erat, secundùm Apostolum dicentem, caput Christi Deus: resistentes, imprecati sunt sibi, Christo imprecantes, Sanguis eius super nos & super filios nostros: eum viuum miserunt in solitudinem, qui diuinitati eius nocere non potuerunt, quia ad illam solitariam gloriã, quam habet cum patre, de morte carnis liberum ascendere dimiserunt, per hominem paratum, id est, per seipsum, portantem peccata filiorum Israel, id est, tollentem peccata mundi, non habentem. Hoc commemorat sacerdos noster, dicendo Deo patri: Iube hæc præferri per manus Angeli tui in sublime altare tuum. Quis est iste Angelus, nisi Angelus magni consilij, qui propriis manibus, id est, singulari dignitate præditis operibus cœlos meruit ascendere, & in sublime altare, id est, ad dexteram patris pro nobis interpellans, seipsum subleuare? Remittitur dehinc summus pontifex in castra, & Dominus dicit discipulis, instruens eos de assumptione sua, Ego vobiscum sum * vsque ad consummationem seculi. Hoc vtrunque sacerdos imitatur. Primum, suis precibus leuans Christi corpus super omnem cœlestium sublimitatem. Indè quasi rediens ad castra, dicit: Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum corpus & sanguinem dilectissimi filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti repleamus. Ecce ad memoriam veniunt verba beati Andreæ Apostoli, quibus asserit & in cœlis esse corpus Domini, & de altari posse sumi corpus Domini. Cuius, inquit, carnes cùm sint comestæ in terris à populo, & sanguis eius bibitus, ipse tamen vsque in tempora* restitutionis omnium, in cœlestibus ad dexteram patris integer perseuerat & viuus. Si quæris, qualiter id fieri possit, breuiter repondebo: Quia sacramentum fidei est, salubriter credi potest: inuestigari, nisi periculosè, non potest. Indè est quòd quidam carnales discipuli recesserunt ab eo, cùm dixisset: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam. Putauerunt enim quod erogaturus esset eis corpus suum, vel elixum in lebetibus, vel assum in verubus. Vndè & Dominus eos qui remanserant, instruit, dicens: Si videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius. Ac si diceret: Tunc intelligitis, quia non eo modo quo putabitis, erogat corpus suum, & quia gratia Dei non consumitur morsibus. Vndè Augustinus in expositione psalmi quinquagesimiquarti: Donec finiatur seculum, sursùm est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum veritas est Dominus. Ecce habemus Christum integrum in cœlo per ostensionem carnis, patrem interpellantem pro nobis: Habemus & corpus integrum in sacramento altaris. In supernis oratio filij eius est: Volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & meus minister: Hæc oratio est pro familia sua, pro membris suis. Et hoc est, quod legitur summus sacerdos in castra reuersus, lauare vestimenta sua. Christus enim in castris, id est, in Ecclesia, lauat vestimenta sua, cùm mundat per baptismum, vel per confessionem peccata nostra, qui vestis eius sumus, sicut dicitur per prophetam: His omnibus sicut vestimento vestieris. Lauat & sacerdos, post altitudinem secretorum ad curam inferiorum descendens, vestimenta sua. cùm sibi adhærentium populorum luget peccata, & eos Deo reconciliare studet per orationum suffragia, dicens cum propheta: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt lugeam interfectos populi mei? Hæc continent * sequentes orationes, tam mortuorum quàm viuorum mentionem facientes. Sed notandum, quòd inter istas orationes adhibetur Sanctorum suffragia, Apostolorum scilicet & Martyrum, quorum exemplis informari, & meritis muniri præsens poscit Ecclesia. Concinit autem veteri sacerdotio ista præcedentium patrum commemoratio. In duobus enim vestimentis portabat pontifex, sancta ingrediens, patriarcharum nomina, in rationali & in superhumerali, quæ colligata erant adinuicem, significante Spiritu sancto, vt sacerdos Christi iustitiam & veritatem, quam habet in corde, studeat habere in operatione: Pectus enim locus est cordis, humerus verò locus est portandi oneris. Ad hanc similitudinem inter sacramenta nostra bis habetur sanctorum commemoratio: Vt sacerdos noster gesta sanctorum & corde meditetur, & factis imitetur. Facta sanctorum commemoratione, sacerdos de meritis suis non præsumens, orat, vt sanctorum meritis assequamur quod nostris meritis non valemus: & hoc tantùm per mediatorem, qui factus est nobis propitiatio, redemptio & sanctificatio. Per quem nobis hæc sacramenta instituta sunt ad medicinam vulnerum nostrorum. Et hoc est, quod sequitur: per quem hæc omnia creas, id est, in aliam essentiam & efficientiam mutas, quàm eorum prima conditio habeat, & visus ostendat. Sanctificas, viuificas, id est, sanctitatis & vitæ sacramenta efficis. Sequitur: Per ipsum est tibi omnis honor & gloria, id est, quia per ipsum cuncta operaris, meritò per ipsum, qui etiã ex te est, ab omnibus super omnia Devs honoraris, & omnium laude glorificaris Et cum ipso est tibi gloria, quia & ipse filius in operi-

* resurrectionis.

Ioan. 6.

Ibid.

Ioan. 17. 11.

Esa. 45.

Ierem. 9.

*frequẽtes

1. Ioan. 2.
1. Cor. 1.

bus quæ per eum facis, sicut coæqualis tecum honora- A tur, & conglorificatur: & in ipso est tibi spiritalis gloria, sicut ipse per columbæ tuæ vocem dixisti: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In his verbis Ascensionem Domini manifestè commemoramus, in quibus filium cum patre honorari pari gloria profitemur. Quibus laudibus tanquàm de interioribus ad exteriora procedens, assensum quærit Ecclesiæ sacerdos, dicens sonora voce: Per omnia secula seculorum. Supplet populus super orationem eius locum idiotæ, & respõdet, Amen. Hac vna participem voce se faciens omnium charismatũ, quę sacerdos multiplici sacramentorũ diuersitate studuit impetrare. Iam ergò quasi mutato habitu, quo vtebatur dum sacra mysteria tractaret, mutat vocem: & deinceps tanquàm in exteriori æde, quæ restant sacramenta Missæ perficit, B hortans secum populum ad faciendam Dominicam orationem, qua & sacramentorum consecratio perficiatur, & populus ad perficienda eadem sacramenta orando præparetur. Sequitur indè sacramentorũ comminutio, quam ex Domini nostri traditione accepimus: qui corpus suum propriis manibus consecratum, fregit, & discipulis suis distribuit. In qua fractione passionem suam designauit mox futuram: & sigillum veterum scripturarum, sub quo spiritualis intelligentia supersubstantialis animæ panis claudebatur, aperuit. Quòd verò idem corpus discipulis distribuit, incorporandam sibi Ecclesiam cælesti victuram pane figurauit. Hoc & in oblatione summi sacerdotis pręfiguratũ fuit, qui de fragmentis similaginis oleo conspersæ, manè, & post meridiẽ offerre iubetur, vt interni panis suauitas, quę manè, id est, primitùs in litera latebat, post meridiẽ, id est, luce veritatis apparente, credentibus misericorditer gustanda præberetur. Nos quoque non ociosè sacramentum corporis Christi in tres partes diuidimus, quia & Christi passionem per hoc cõmemoramus præteritam, quam ille significabat venturam: Et hoc numero tria intelligimus, quibus capitis (id est, Christi,) & Ecclesiæ vnitatem commendamus. Prima enim portione, substantiuum Christi corpus figuramus, quod sabbato quieuit in sepulcro, de quo ipse Dominus dicit in psalmo: Caro mea requiescet in spe. Et sequentibus verbis suam promittit resurrectionem, & ad dexteram patris confessionem. Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lętitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Secunda portio, quam cum prima in patena ponimus, illam Christi corporis, id est, Ecclesiæ partem significat, quæ iam cum capite suo quasi in sabbato quiescit, & vnam iam immortalitatis stolam possidet, in qua illum latronem credimus esse, cui in cruce confitenti Dominus dixit: Hodiè mecum eris in paradiso, & de qua cantat Ecclesia, Gaudent cœlis animæ sanctorum. Tertia portio, quam in sanguine ponimus, illam Ecclesiæ partem significat, quæ calicem Domini bibit, id est, Christi passionem imitatur, cùm Apostolis à Domino dictum est: In me pacem habebitis, in mundo autem pressuram habebitis. Facta comminutione sacramenti, & completa oratione, quæ subnectitur Dominicæ orationi, communicat sacerdos & ministri,* certis diebus fideles populi. In qua re iterùm significatur vnitas capitis, id est, Christi & Ecclesiæ, id est, corporis Christi, sicut ipse dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Consideratione trium portionum suprà memoratarum, dum sacramenta sumuntur, ter agnus Dei à choro cantatur. Primò orat ecclesia agnum non figurantem istum agnum, sed verum tollentem peccata mundi, vt inter eius membra numeretur, cuius corpori communicat & sanguini, id est, vt adhæreat ei tanquàm capiti. Orat secundò eundem agnum, quatenus societur illi parti corporis Christi, quæ iam cum capite quiescit in pace. Hoc in superioribus orauit sacerdos,

Matth. 3. & 17.
1. Cor 14.
Psal. 15.
Lucæ 23.
Ioan. 16.
*cunctis.
Ioan. 6.

cùm memoratis Apostolis & martyribus addidit, Intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor, admitte. Tertiò orat eundem agnum, vt mundi pressuris non superetur, & malitia, quod superius comprehendebat oratio Dominica, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, Amen. Et hoc ipsum cõtinet Dominicæ orationi connexa oratio. Nihil iam restat de carnibus agni, quod non assumat hæc oratio. Deuorat caput, cùm seipsam facit ei corpus: deuorat intestina, cùm computari vult & concorporari inter intima eius membra: deuorat pedes, dum illos sibi incorporare studet, qui cum capite laboraturi sunt in terra. Vndè in hac tertia oratione, pacem sibi dari poscit Ecclesia. Redit post hæc sacerdos ad dexteram partem altaris, & ibi officium Missæ consummat significans quia cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. Notandũ est, quòd post contrectata & sumpta sacramenta, sacerdos antè quàm se conuertat ad conuentum Ecclesiæ, qui tantæ sanctitatis paticipatione mundatus esse debuerat, tamquàm à contactu immundæ & moribundæ rei manus lauat, & in locum sacrum huic cultui deputatum, ipsa aqua vergitur, quæ omnia sine magnæ rei sacramento fieri non videntur. Vbi mihi occurrit, quod huic facto concinit, videlicet, quòd sacerdos in die propitiationis, postquàm crematæ fuerant carnes vituli, & hirci extra castra, non antè in castra reuertebatur, donèc vestimenta eius & carnes eius, quæ exteriora & interiora significãt, ablueretur. Et tamẽ ità lotus se- C cundùm legem, vsq; ad vesperam immundus reputabatur. Qui enim carnes victimarum extra castra cremabant, Christi passionem extra ciuitatem factam præfigurabant. Nostri autem sacerdotes passionem, quam illi (vt dictum est) præfigurabant, in celebrationibus Missarum factam esse commemorant, & tamen se immundos vsque ad vesperam, id est, quandiù viuunt, & tantis mysteriis exequendis indignos se iudicant. Vndè ait beatus Ioannes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Indè & Dominus in Euangelio: Cùm feceritis quæ præcipio vobis, dicite, quia serui inutiles sumus: fecimus quæ facere debuimus. Idcircò manus lauant, & aquam ablutionis honestè tractant, per quod altitudinem sacramenti honorant, & indignitatem suam tali ablutione commemorant. Ità & sacerdos antequàm D ad sacramenta tractanda accedat, manus lauat: sicut pontifex sancta sanctorum ingressurus, introitu tabernaculi testimonij manus suas lauabit, & sic ad incendenda aromata veniebat. Hæc munditia exhibetur exteriùs, sed interiùs perfici iubetur, quia omnis gloria filiæ regis ab intùs. Non enim lutum manuum nostrarum sacrosancta sacramenta contaminat: sed nos, qui nisi correctis moribus & castigatis actibus ad ea tractanda & sumenda accedamus, nõ indè medicinam vitæ accipimus, sed iudicium mortis incurrimus. Testis est Apostolus, dicens: Qui indignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Vndè satagendum est, vt sicut exteriora abluuntur inquinamenta manuũ, E sic interiora purgentur illecebrosa desideria mentium. Sequuntur dehinc orationes, in quibus fit perceptorũ beneficiorum commemoratio, & gratiarum actio: quę duo sunt tamquàm cineres vitulæ extra castra combustæ, quos reponit homo mundus ab interfectione Christi in loco mundo, id est, retinet in corde mundo. Extra castra, id est, extra obseruantiam Iudaicam, extra quam fides Christiana enituit. Quibus omnibus expletis, dicit sacerdos vel Leuita: Ite, Missa est, id est, meditatio & intercessio quam* ministraueram, consummata est. Possent quæ scripsimus, multis veterum figuris replicari, & multis expositionum diuersitatibus dilatari, multis schematum phaleris exornari: sed non fuit propositum nostrum in hoc opusculo ita exequi, & plantare nemus in domo Domini. Tantùm fuit propositum

Matt.
Rom. 11.
1. Ioan.
Luc. 17.
Psal. 44.
1. Cor.
*sum-ra.

nostrum, conuenientiam quærere inter vetus & nouum sacerdotium: vt quod ibi multiplici sacrificiorum ritu præfigurabatur, in nouo sacerdotio paucissimis & factu facillimis & augustissimis sacramentorum obseruationibus completum esse monstretur. Nec nos hæc sufficienter fecisse confidimus: sed confidimus de eo, qui per quendam sapientem dixit: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia: quia contemporanei nostri vel successores, nostra pia præsumptione prouocati, prout eis Deus donauerit, dicent maiores maiora, & meliores meliora: & si quid impolitum vel minùs perfectum, quantùm ad propositum meum, in hoc opusculo inuenerint, parcent charitati, quæ forsitan ad vnguem dicere non valuit, quod voluit.

QVARE DEVS NATVS & passus sit.

Corruptum peccatis originalibus & actualibus mundum, mundi conditor secreto & mirabili consilio per mysterium verbi incarnati eiusdem mundi lapsum voluit reparare: qui eo verbo, quo potuit de nihio cuncta creare: potuit, quæ perdita fuerant, reformare. Ipse namque dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Hanc eius potentiam non credimus minoratam, non credimus immutatam, apud quem non est transformatio, nec vicissitudinis obumbratio: quo minus esset potens, & sapiens in reformando, quàm fuerat in plasmando. Omnipotentis quippe figuli manus, cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, quæ lutum de terra leuatum, rationalis naturæ dignitate sublimauerat, sic voluit ruinam vasis fragilis reformare, vt nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iustus est: nec insanabile, quia misericors est. Si iustus tantùm esset, cuius sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, potuit sua fortitudine aduersùs seductorem humani generis contendere, & ouem perditam ad gregem reductam, suo Domino restituere: Sed hoc modo videretur eminentiam tantùm ostendisse virtutis suæ, non medicinalem misericordiam impendisse redemptis: nec appareret, quanta charitate conditor creaturam diligebat, à qua se diligendum esse multiplici beneficio expetebat: quatenùs miser homo, præcedente gratia, obtineret etiam per meritum, quod ei malè merito rependebatur indebitum. Quod ergò Dei sapientia potuit facere sapienter & fortiter, voluit facere suauiter, vniens sibi infirmitatem carnis nostræ, quam primò in se sanaret, & per hanc quasi medicinalem confectionem generi humano sanitatem restitueret: non quòd nō potuerit aliter fieri, quātùm ad peritiam & potentiam medici, sed quia non potuit commodius antidotum procurari, quantùm ad complexionem ægroti. Quod enim infirmum est Dei, fortius est hominibus: & quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hæc* conuersatio nobis specialis esse videtur, cur Dei filius hominem induere voluerit, & inter homines conuersari, vt mortalitatem quam à nobis acceperat, moriendo superaret: & naturam nostram supra primæ originis dignitatem reparatam secum ad immortalitatem reuocaret, vt eò sequeretur humilitas gregis, quo præcessit celsitudo pastoris. Sic radius solis humorem, quem ad se trahit, exiccat: ipse tamen virtutem caloris sui & splendoris nec minorat, nec immutat. Sic ignis materiam quam assumit, in se conuertit: naturam verò suam ideò nec mutat, nec minuit. Multo fortiùs ille ignis, de quo dicitur, Deus noster ignis consumens est, mortalitatem nostram & passibilitatem in se assumpsit: & indè gratia* sanitatis totum corpus resumpsit. Mirabile & incomparabile genus medicinæ, propter quam medicus voluit ægrotare: & ægrotos, quibus salutis remedium procurabat, sua decreuit infirmitate sanare. In hoc apparet, quàm incomparabili charitate nos dilexerit: quia in eo, quod desertores suos quæsiuit, semen Abrahæ apprehendit, errantes reduxit, saucios curauit, nihil sibi addidit: non est indè factus altior, non est factus indè beatior: Tota hæc dispensatio nostræ vtilitati consuluit: nostræ saluti militauit: diuinæ potentiæ nil contulit. Nam & cùm essemus vasa contumeliæ, omnipotentis figuli manum effugere non potuimus, vtebatur vasis iræ, prout volebat, ad manifestationem suæ gloriæ. Sic enim dictum est Pharaoni: In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Nonne & dæmones, cùm eiicerentur à Domino de corporibus obsessis, Dominum glorificabant, quandò dicebant: Quid nobis & tibi Iesu fili Dei viui? quid venisti ante tempus torquere nos? Constat ergò ex his & huiusmodi aliis, quia diuina virtus nostra reparatione non eguit: sed tamen ea bonitate, qua nos condidit, eadem reformare nos voluit: & ad hoc, medicamen non quàm fortè potuit, sed quod lenius complexioni ægrotatis competere conspexit, apposuit. Solent quippe medici periti ægritudines, quas curandas suscipiunt, aliquandò curare per contraria, aliquandò per similia. Hoc fecit Dominus noster Iesus Christus, sua paupertate nos ditans, sua humilitate nos subleuans, sua infirmitate nos sanans, sua morte nos viuificans. Sic ratione medicinæ sicca humidis, humida siccis, calida frigidis apponuntur, & minùs fortia contraria, à fortioribus contrariis superuenientibus superantur. Simili ratione similia similibus apponuntur, cum secundùm quantitatem vulnerum vel tumorum, mensurantur longitudo vel latitudo epithematum. Sic scorpionis carnes oleo coctæ, percussionibus medentur scorpionum. Sic theriaca de serpentis carne confectum morsibus serpentis occurrit & potiones veneno infectas, in potu sumptum expellit. Ad hanc similitudinem medicus noster mortem nostræ carni, de serpente venientem, carnis suæ morte sanauit, & ad immortalitatis suę speciem in tempore restitutionis complendam: reformauit. Vbi diligentius attendendum est, quòd mors quæ per lignum venit, per lignum superata est. Et ipsa ligni forma, longitudini & latitudini & altitudini humani configurata est corporis, quo sicut totum corpus motum est, vt manus ad vetitum extenderentur, ità corpus per omnia membra sua in cruce distenderetur, & totum quod reatu paterni delicti confractum fuerat, huius amplastri malaxatione consolidaretur. Sed huic medicamento per similia composito, admixtum est medicamentum factum per oppositum. Nam hic sanauit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia: Et quòd ibi contaminauit gulæ oblectamentum, hic reformauit crucis tormentum. Continetur in hac crucis figura altius sacramentum: quod quanto est altius, tanto est attendendum diligentiùs. Intelligitur namque in latitudine crucis dilectio proximi: quæ non tantùm vsque ad amicos, sed etiam extendēda est vsque ad diligendos inimicos. Intelligitur quoquè in eiusdem longitudine longa & perseuerans laborum & persecutionum sustinentia, quam patienter ferre debet ad patriam spirans nostra peregrinatio, tam pro dilectione proximorum, quàm pro exhibitione omnium bonorum operum. Figuratur simili ratione in altitudine eius, eminentia spei penetrans vsque ad interiora velaminis, vbi visione pacis perfruentur, qui hic à ciuibus Babyloniæ multipliciter exercentur: donec in libertatem gloriæ filiorum Dei, à seruitute corruptionis huius liberentur. Significauit hanc latitudinem charitatis Dominus Iesus in cruce, caput ad Oriētem subrigens, pedes ad Occidentem summittens, manus ad Aquilonem & Austrum extendens: vt adimpleret quod de se ante passionem suam prædixerat: Cùm exaltatus fuero à terra, id est, cum crucifixus fuero, omnia traham ad meipsum, id est, conuocabo ad me totum mundum. Hoc sacramento crucis, sanctus Heli-

Exod. 9. Rom. 9.

Mar. 1.

Ioan. 12.

4. Reg. 4.

sæus filium Sunamitis, os ori, manus suas manibus eius applicans, fulcitauit, & viuum matri restituit. Eiusdem virtute sacramenti, Moyses in deserto bis scilicem virga percussit, & sitienti populo aquam de petra produxit. Bina quippe percussio duum lignorum, figuratè intelligitur in cruce facta compactio. Bis ergò petra percutitur, cùm CHRISTVS, de quo dicit Apostolus, petra autem erat CHRISTVS, in duobus lignis crucis extensus, lancea perforatur. De hac petra aqua profluxit, cùm sanguis redemptionis & aqua baptismatis, quibus in nouum hominem transformamur, de latere CHRISTI manauit. Præterea inter has crucis dimensiones, solerter attendenda est crucis profunditas, quia profundum est mysterium crucis: in quo multorum, qui sapientes videbantur esse, ingenia defecerunt, qui hoc ausi sunt reprehendere, quod non potuerunt humana ratione comprehendere: videlicet, cur verbum Deo patri coæternum, omnia continens, omnia implens, in assumpto homine totum se incluserit, & tamen totum mundum regere, complere, & continere non desierit, non satis considerantes, quod valet in minori, multo magis posse valere in maiori, cùm vox vna & tota de ore loquentis prodeat, & tota ad aures multorum perueniat. Qui de hac quæstione scrupulosiùs disputant, & tanquàm clauso ostio ad parietem palpant, audiant primùm dicentem Apostolum: O homo, tu qui es qui respondeas Deo? Deindè mitescant, & cum pietate pulsent, vt aperiatur eis, & intelligent iustum fuisse conditorem in condemnando, & misericordem in redimendo: Nec potuisse sanari sine misericordia, quod iustè condemnauerat omnipotentis iustitia. Hinc consequenter aduertent, cùm vsque ad captiuati hominis paupertatem & crucis ignominiam se humiliauerit diuina omnipotentia, quæ in paradiso reum hominem iusta condemnauerit sententia. Cùm enim de perpetrata à Domino argueretur inobedientia, non se humiliter, vt culpa exigebat, accusauit, sed auctorem superbè accusauit dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de fructu, & comedi. Hæc dicendo, se putauit excusatum: & creatorem mulieris conditorem, quæ ad peccandum virum traxerat, esse inculpatum. Qui si humiliter se accusasset, & in auctorem suum culpam non retorsisset, à paradiso non exulasset. Erat autem contra diuinam iustitiam, si reum impœnitentem in pristinum gradum restituisset, & non vsque ad dignum pœnitentiæ fructum qua vellet ratione compelleret. Diuina itaque sententia morti est adiudicantus, & cum tota posteritate, quæ de lumbis eius erat processura, eiectus est de paradiso, & ærumnoso condemnatus exilio: & qui sine pœnitentia in statum suum redire non poterat, mouendus & admonendus erat ad pœnitentiam, vt reformaret voluntarium * subdita humilitas, quem corruperat malè erecta iniquitas. Non enim conueniens erat, vt inuitus traheretur ad pœnitentiam, qui spontaneus corruerat in pœnam: ne itidem ingratus existeret suæ reformationi, sicut extiterat primæ conditioni. Prouisum est igitur tale medicamentum, quale conueniebat ægroto, quod duritiam tumoris sic emolliret, vt mollefactus, spontè mortiferum virus effunderet, dicente psalmista: Effundite coram illo corda vestra, id est, per confessionem eiicite de conscientiis vestris omnia immunda. Quod quandiù tardauit facere mundus, tandiù remansit immundus. Vt ergò hoc fieret, misit medicus noster præcones & testes suos ante se legislatores & prophetas, qui corda auditorum ad pœnitentiam præparent, & ei in tempore gratiæ testimonium perhiberent. Venit ipse medicus in tempore plenitudinis, publicè prædicauit causam aduentus sui, factus est doctor medicinæ, dicens: Pœnitentiam agite. appropinquabit enim regnum cœlorum. Et item: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hoc consilium medicinæ acceperunt multi.

1. Cor. 10.

Rom. 9.

Philip. 2.

Gen. 3.

*voluntaria & subiecta humilitas,

Psal. 61.

Matth. 4.

Mar. 16.

A Contemptoribus placuit adhuc magis sibilus serpentis perimentis, quàm persuasio medici * redimentis. Filius verò adoptionis audiuit, & obaudiuit voci promittentis, qui in paradiso non obedierat præcepto mortem comminantis. Expleta dispensatione doctrinæ suæ, & cæcitate in Israel ex parte perdurante, tandem exhibuit se medicum, & fecit de seipso medicamentum: exhibuit se sacerdotem, & fecit seipsum sacrificium, vt compleret ad quod venerat, & probaret, quanta dilectione dilexerat eos, pro quibus corpus suum in ara crucis offerebat. Vndè & in Euangelio suo antè prædixerat: Maiorem charitatē nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Hinc est quòd Apostolus dicit: Commendat charitatem suam Deus in nobis, quia cùm inimici essemus, reconciliauit nos sibi per mortem filij sui. Et quia naturale est, vt homines diligentes se diligant, hac humilitate & charitate humiliata est & liquefacta duritia mundi, vt agnosceret beneficium suæ reparationis, qua non agnouerat excellentiam suæ conditionis. Vndè psalmista: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Postquàm verò ad se reuersus est, & per dilectionē redimentis, & eruditionem admonentis cognouit de quanta corruisset gloria, & in quanta versaretur miseria: expertus est, quòd magna indigeret misericordia, & impletum est quod dicit psalmista: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt. Prædicata est exindè virtus crucis per vniuersum mundum, quæ partibus suis per quatuor mundi partes est extensa, & totū mundum sua malaxatione complexata compleuit. Nec iam potuit ex toto mundus esse ingratus, qui tanta fuerat charitate sanatus. Crucifixus noster à morte surrexit, cœlos ascendit, crucem nobis in memoriam suæ passionis reliquit. Crucem reliquit ad sanitatem, crucem reliquit ad sanctificationem. Hoc signo dæmones fugantur, hoc antidoto sanitates perficiuntur: hoc signum præsidium est amicis, obstaculum inimicis. Huius crucis mysterio rudes catechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur: eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati, dona gratiarum accipiunt: cum eiusdem crucis signo charactere basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris sacramenta cum * interpositione Dominicorum verborum conficiuntur. Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur, & vniuersaliter omnia sacramenta ecclesiastica in eis perficiuntur. Qui hoc mare magnum & spatiosum, in quo sunt reptilia, quorum non est numerus, absque naufragio transire desiderat, crucem sequatur, crucem teneat, & eam non deserat, donec ad optatum salutis portum perueniat. Hoc cursum nostrum dirigit, hoc ad agonem nos instruit, hoc in luctamine adiuuat, hoc ad victoriam prouehit, hoc maleficia destruit: & omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quòd faciebat in terris corporalis Christi præsentia, hoc facit cum fideli inuocatione nominis Christi, victoriosæ crucis insignita memoria. Longum est per singula virtutem crucis exponere. Qui verò in angaria, Christi crucem portat, poterit plura de eius virtute experimento cognoscere, quàm possit sermo retexere, vel humana cogitatio comprehendere.

*redimptoris.

Ioan. 15.

Rom. 5.

Psal. 48.

Psal. 15.

*impositione.

B

C

D

E

DE ADVENTV DOMINI sermo.

Q Voniam præsentium obseruatione dierum, vtrunque Christi aduentum celebramus, distinguendum est fraternitati vestræ, quid hac obseruatione præteritum debeatis credere, quid futurum expectare, quatenùs expectatio futurorum, per timorem solicitos vos compescat à malis: præteritorum autem fides, per charitatem non tepe-

ſcentes, confirmet in bonis. Dominum enim iam in forma ſerui veniſſe, vt iudicaretur, nemo eſt veſtrum qui dubitet: eum in eadem forma venturum vt iudicet, nemo eſt veſtrum qui neget. Primus ergò aduentus eius occultus, ſecundus manifeſtus. De primo enim aduentu eius ità legitur: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? Et in Euangelio: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non cognouerunt, & multa in hunc modum. De ſecundo autem ità habetur in pſalmo: DEVS noſter manifeſtè veniet, & non ſilebit. Primo quidem aduentu ſiluit, non à præcepto, ſed à iudicio. Cùm enim malediceretur, non maledicebat: cum percuteretur, non comminabatur, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. Secundo non ſilebit, cùm vnicuique reddet ſecundùm opera ſua. Ità enim dicturus eſt eis, qui à ſiniſtris eius erunt: Ite maledicti in ignem æternum. Ita verò his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei: percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Primus aduentus humilitate & manſuetudine, ſecundus cum terrore & maieſtate. De primo enim per prophetam dicitur Eccleſiæ: Ecce rex tuus venit tibi manſuetus & humilis. De terrore ſecundi ità dicitur in pſalmo: Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida, vt reprobos ad gloria viſionis eius tempeſtas procul pellat, quos deinceps ignis * exurat. De hac tempeſtate ſcriptum eſt: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. De igne autem, cui tradendi ſunt reprobi, ità dicit Dominus per Moyſen: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque inferni nouiſſima. Cum maieſtate quoque ſe venturum ad iudicium, ipſe ſic dicit: Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, congregabuntur ante eum omnes gentes. Primo aduentu venit impios iuſtificare, ſecundo venturus eſt impios condemnare. Primo venit auerſos reuocare, ſecundo conuerſos glorificare. Primo aduentu Chriſtus pro impiis indebitæ morti traditus eſt, ſecundo impios debitæ morti traditurus eſt. Primo aduentu venit nos intus reformare ad imaginem Dei. Secundo autem reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Sicut enim per primum hominem terrenum, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, ita congruum erat, vt per ſecundum hominem cæleſtem, homo primùm à peccato iuſtificaretur, poſtmodum per eundem immortalitati reſtitueretur. Eo enim ordine quo perierat, eo ordine reparandus erat. Prima quippe mors, præuaricatio: ex qua generata eſt ſecunda, per ſubtractionem animæ, carnis corruptio. Ità ergò prima reſurrectio, iuſtificatio: ſecunda, in immortalitatem carnis corruptæ reformatio. Quia verò vterque aduentus noſtræ reſtaurationi fuit neceſſarius, vtrunque ſub vnius temporis obſeruatione ſancta venerari conſueuit Eccleſia, vt inchoata prioris beneficia recolat cum gratiarum actione, conſummata verò futuri aduentus bona, cum pia expectet trepidatione. Idcircò ea quæ de vtroque Domini aduentu in lege & Prophetis & Pſalmis & Euangelio ſcripta ſunt, his quatuor hebdomadibus ſpecialius legendo & cantando recitantur in Eccleſia, vt his quatuor teſtimoniorum generibus, de perceptis beneficiis ad gratiarum actionem * muniamur, ad futuram verò, ſolicitudine non pigra præparamur. Conſeruemus igitur primam innocentiæ ſtolam, quam in primo aduentu recipimus, vt cum ea ad nuptias patrisfamilias occurrentes, alteram quoque ſtolam immortalitatis percipere mereamur. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus: vt quem redemptorem læti ſuſcipimus, venientem quoque iudicem ſecuri videamus. Dies Domini, ſicut ait Apoſtolus, quale ſit opus vniuſcuiuſque declarabit, quia in igne reuelabitur. In die quippe Domini iſte aër terræ vicinis, quouſque aquæ diluuij aſcenderunt, igne replebitur: per quem tranſibit omnis reſurgens, qui ante tribunal Chriſti præſentabitur. Sicut verò ignis aurum & argentum aut probat, aut purgat: ſic ignis iſte reſurgentium opera perfecta probabit, imperfecta purgabit. Sic enim dicit Apoſtolus: Si cuius opus manſerit, igne probabitur: Si cuius opus arſerit, ipſe ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hæc ſcientes chariſſimi, præparemus nos * in aduentum iudicis: vt non quod condemnet, ſed quod coronet, in nobis inueniat. Præoccupemus aduentum eius in confeſſione, plangamus mala, quæ fecimus: ſtatuamus iudices conſcientias noſtras aduerſum nos: quia ſicut ait Apoſtolus, Si nos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Summus enim Pontifex, qui ſeipſum pro nobis obtulit Deo patri, adhuc interpellat pro nobis ad dexteram patris: adhuc reſeruat peccantibus locum veniæ, qui auerſis & non reuerſis poſtmodum ſolum reſeruat locum vindictæ. Dum igitur tempus habemus, vitemus vindictam prioris * vitæ per correctionem, quæramus miſericordiam per obſeruantiam iuſtitiæ, ne poſtremò aduerſum nos diſtrictus iudex ſedeat, qui nunc pius pontifex pro nobis interpellat Ieſus Chriſtus Dominus noſter.

[Marginal notes: Ibid. — * ad. — Pſal. 94. — 1. Cor. 11. — Hebr. 9. — Rom. 8. — * vitæ correptione. — Rom. 8. — Heb. 7.]

SERMO DE NATIVITATE Domini.

IN diuinæ miſerationis magnitudinem libet aciem mentis intendere, & quantum rationalis creatura ſuo debeat redemptori, ex beneficiorum commemoratione colligere. Primò quidem quia hominem cum eſſet, mirabiliter de terra plaſmauit, dehinc cum aſtutia ſerpentis & fallacia mulieris perditus eſſet, mirabilius reformauit. In plaſmando mira poteſtas, in reformãdo mirabilior poteſtatis apparuit humilitas. Nec enim adeò humana miratur infirmitas, ſi potens aliquis innumeros ſeruos ſuæ ditioni ſeruituros potenter acquirat, quàm ſi eoſdem fugitiuos interim abſcondita poteſtate, minis remiſſis, indebitæ humilitatis blandimentis reuocatos apprehendat. In primo ſtatu conditionis homo deſipiens, quia timuit poteſtatem, non dilexit maieſtatem: appetiuit libertatem, incurrit ſeruitutem: & qui per obedientiam potuit deificari, ex hoc ambiens vanitati meruit ſubiugari. Benignus ergò conditor nolens perire quod creauerat, in habitu ſerui conſeruis apparuit, vt familiari colloquio inſinuaret maieſtatem, excitaret ad charitatem. Facto itaque collyrio de terra & ſaliua, cæci nati oculos aperuit, quia Dei ſapientia, in vnitate perſonæ noſtræ naturæ coniuncta in humano genere cæcato à prima origine intellectu, quo Deum cognoſceret & amorem quo agnitum diligeret, reformauit, vt iam multiplici beneficio obligatum eum non amare non poſſet, cuius tam multa beneficia in ſe præceſſiſſe cognoſceret. In beneficio enim primæ conditionis, ſapientia & virtus conditoris enituit: in beneficio autem reconciliationis, quo auerſos, & malè meritos ad ſe reuocauit, pœnas remiſit, præmia repromiſit: quantum, quod condidit amaret, euidenter oſtendit, & ſic in iis, quos prior dilexerat, ignem ſui amoris accendit. Agnouit enim ægrotus medicum ſuæ ſalutis affectuoſum & peritum, miratus & humilitatem, miratus & ſapientiam, dilexit ſanitatem. Agnouit quòd pretioſum eſſet antidotum, quòd cùm fecerat medicus ſuus ad euadendum morbum tam acutum, tam inueteratum: etiam ingratus eſſe non potuit, qui tot beneficia ſui redemptoris accepit. Humilitatem quippe agnouit, quia ipſe medicus noſter infirmitate carnis noſtræ tamquàm in lecto diſcubuit infirmantium, vt experiretur qui ſanandum infirmis ſuis eſſe neceſſarium. Sapientiam quoque huius medici nouit ægrotus, quia iuxta rationem medicinæ, in quibuſdam ſanitatem contulit ægrotis per ſimilia, in quibuſdam morbos euacuauit per contraria. Per ſimilia quidem, quia natus eſt vt renaſceremur: infirmatus eſt, paſſibilia no-

[Marginal note: Ioan. 9.]

ſtræ mortalitatis perferendo, vt nos ab omni paſſibili- A tate ſeruaremur: Crucifixus eſt, ne nos cruciatib9 æternis ſubiiceremur. Mortuus eſt temporaliter, ne nos in æternum moreremur: Suſcitatus eſt, vt ei conſuſcitaremur: Aſcendit, vt per ſuam ad dexteram Patris ſeſſionem ſecum trahere deuoti gregis humilitatem. Si verò quibus contrariis contrarios morbos euacuauerit, attendatur: videmus, quia per perſonam ſerui noſtram reparauit libertatem, per humilitatem ſuam deiecit antiqui hoſtis ſuperbiam, per ſuam obedientiam, noſtram ſanauit inobedientiam. Hæc omnia & verbo docuit, & exemplo probauit, vt quæ imitanda propoſuit, obedienter impleremus: quæ ſperanda promiſit, ſine hæſitatione ſperaremus. Quantum autem precium pro nobis redimendis ſoluerit iſte medicus, à montibus audiamus. De profundo enim clamat ille B mons altus, cui à monte montium commiſſæ ſunt claues regni cœlorum: Non enim corruptibilibus auro & argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed precioſo ſanguine agni immaculati. Huic conſonat alius mons, à ſole iuſtitiæ illuſtratus doctor Gentium: Empti eſtis precio magno, glorificate Deum & portate in corpore veſtro. Agnus iſte immaculatus non ille eſt, qui in veteri ſacrificio requirebatur abſque maculæ varietate de pecoribus natus: ſed verus & innocens, de immaculato virginis vtero generatus: Non ille, cuius ſanguine poſtes tingebantur, ſed in cuius fide fidelium frontes crucis impreſſione ſignantur: Non ille, cuius ſanguis ſacerdotum manibus fundebatur, ſed qui à ſeipſo ſacerdote vero pro ſalute noſtra offerendus præfigurabatur. Neque enim æquè digna hoſtia, æquè munda potuit inueniri, quæ pro nobis emundandis offerretur, neque ſacerdos æquè dignus, æquè mundus, à quo tam digna hoſtia dignè offerretur. Ipſe enim de ſeipſo ſic ait: Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam. Iſte agnus ſine macula & ruga virginem ſibi ſponſam ſociauit, ſicut ſibi matrem virginem antea ſanctificauit. Vndè natiuitas, qua temporaliter natus eſt Chriſtus, non diſſimilis eſt natiuitati, à qua ſpiritualiter naſcitur Chriſtianus. Sicut enim Chriſti mater virgo concepit, virgo peperit, virgo permanſit: ſi mater Eccleſia Chriſti ſponſa, lauacro aquæ in verbo Chriſtianos populos quotidiè generat, vt virgo permaneat. In illa carnis integritas, in hac commendatur fidei puritas. Audiamus Paulum amicum ſponſi caſto amore zelantem ſponſam non ſibi, ſed ſponſo Eccleſiæ Corinthiorum ſic dicentem: Æmulor enim vos Dei æmulatione: deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Hic quidem pignore ſpiritus ſubarrhata in integritate fidei, in morum honeſtate, fidei virgo eſt de ſpe ad ſpem producenda, vt ibi plena iocunditate in pleno ſponſi amore gaudeat, cuius * arces, contempta omni ſerpentis ſeductione conſeruat. Quomodo autem matrem carnis ſuæ ſanctificauerit, deinceps audiamus, vt indè lætetur catholicus, immundus confutetur hereticus. Omnem quippe neuum tam originalis, quàm actualis culpæ, in ea deleuit: ſicque carnem de carne eius ſumens, eandem in diuinam munditiam transformauit. Etenim ſic ait Scriptura: Deus noſter ignis conſumens eſt. Sicut ergò ignis materialis omnem materiam quam aſſumit, mundans, in ſe conuertit: ſic materiale, carnis noſtræ, quod diuinus ignis aſſumpſit, diuinitatis expers eſſe non potuit, quatenus, quod Deus eſt per naturam, hoc inciperet habere per gratiam. Prima etenim humani generis parens, quia ſerpentinæ perſuaſionis virus excepit, duplici maledicto ſuccubuit, vt & cum viro mortem incurreret, & vt filios quos carnis delectatione conciperet, cum dolore parturiret. Huius maledictionis omnes filiæ Euæ hæredes ſucceſſerunt, & omnes filios ſuos ſub neceſſariæ mortis condemnatione genuerunt. Sola hæc mater, quæ non ſibilo ſerpentis, ſed Angeli nunciantis verbis credidit benedictionem, quæ vtrumque maledictum excluderet, audire promeruit: Benedicta tu in mulieribus, quia nec per concupiſcentiam carnis concipies, nec filium in dolore paries: & benedictus fructus ventris tui, ipſe videlicet filius, qui nec ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri natus, non neceſſitate, ſed voluntate temporalem ſubiit, & ab æterna nos morte liberauit. In hac Chriſti natiuitate Deus homo natus eſt, vt homines renaſcerentur dij. In hac inclinatur diuinitas, vt ſublimetur humanitas. Inclinans ſe Deus tanquàm humilis & fortis adiutor, quaſi humerum ſupponit ad ſubleuandum, & inter tantam diſſimilitudinem corruptibilis naturæ & incommutabilis ſubſtantiæ, perſonam ſuam vtriuſque naturæ participem, mediatricem oppoſuit, quæ per id, quod nobis habet æquale, ſubleuaret, & tanquàm de laterna carnis lippientibus oculis, & ſolem niſi ſub nube videre volentibus, temperati luminis iubar effudit, & ignorantiæ noſtræ tenebras illuſtrauit. Miſer etenim homo ad imaginem Dei conditus, cùm in honore eſſet, non intellexit: & ideò ſimilis factus eſt iumentis inſipientibus. Hæc iumenta fœnum, quo alerentur, non habebant: panem ſuum comedere fuerant oblita, ſicut deplorans ait Pſalmiſta: Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum. Ideò panis Angelorum factus eſt fœnum animalium, id eſt, alimentum ſimplicium, vt indè lac ſugeret paruulus, vndè forti cibo paſcitur Angelus: ſicque in virile robur educatus per alimoniam lactis, quandóque pertingat ad internum & æternum guſtum diuinæ maieſtatis, id eſt, quòd Ver- C bum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verbum Domini in principio apud Deum contempletur cum Angelis, interim per ſpeculum in ænigmate, poſtea verò manifeſta viſione: Hic ſicut in via, ibi ſicut in patria: Hic beneficia per medicum noſtræ ſalutis ſapienter, fortiter, mirabiliter & miſericorditer nobis eſſe collata gaudeamus. Horum recordatione peregrinationis noſtræ labores reuelemus, quatenus ſic longanimiter militemus in via, vt donatiuum recipiamus in patria.

Matth. 16. 1. Pet. 1.

1. Cor. 6.

Ioan. 10.

2. Cor. 11.

* artes.

Deut. 4. Hebr. 12.

SERMO DE CIRCVNCISIONE Domini.

D Ominici Natalis hodiè diem celebramus D octauum, in quo puer ieſus à parentibus carnis ſuæ, carnale ſuſcepit circuncisionis ſacramentum. Non enim, ſicut ipſe ait, legem venerat ſoluere, ſed adimplere. Legem quidem adimpleuit, quia de fæce carnalium obſeruationum ſpiritualem intellectum eliquauit, & quædam ardua præcepta moralia, quę Iudęis propter imbecillitatem ſuam remiſſa fuerant, in Euangelio præceptis eorum ſuperaddidit, & ipſas obſeruantias carnales vſque ad tempus correctionis carnaliter obſeruauit. Indè eſt, quòd puer à parentibus octaua die circumciſus, quadrageſimo die ab eiſdem cum legalibus hoſtiis in templo eſt præſentatus. Iuuenis etiam ad diem dedicationis, & ad cæteros dies feſtos Hieroſolymis, ſicut in Euangelio legimus, frequenter occurrit, & in nullo ſacramenta illa E legalia refutauit: Donec in ſancto die cœnæ immolato veteri Paſcha, vetus ſacerdotium in nouum commutauit, quando ſeipſum conuiuam & conuiuium exhibuit diſcipulis. Tranſlato ergò ſacerdotio, ſicut ait Apoſtolus, neceſsè erat vt fieret etiam legis tranſlatio. Et hoc erat tempus correctionis, quando renouandæ erant carnales vmbræ, ſub quibus natus & vſque ad virilem ætatem educatus eſt Chriſtus. Vndè dicit Apoſtolus: Poſtquàm venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Si enim aliquis obſeruatione extraneus, ſcientibus legem, ſacramenta legis exponeret, quis ei auditum præberet? Recto ergò ordine magiſterij, prius voluit auditor legis eſſe, quàm doctor:

prius

prius eam seruare, quàm eius sacramenta reserare: vt per vitam & doctrinam suam, ipse esse cognosceretur, cui testimonium dabant lex & Prophetæ. Nunc ergo, quia quasdam causas reddidimus, quare sub lege natus sit Dominus, de circumcisionis sacramento, quam in manibus habemus, quæ Dominus dederit, pertractemus. Octaua & circumcisio vni concinunt sacramento. Octaua in scripturis, pro æternitate poni consueuit. Sicut enim septenarij numeri circuitu rerum temporalium volubilitas, ita per octauam, quæ septenario succedit, congruè designatur æternitas. Vnde non inconuenienter colligitur, quia sicut præcedenti septem dierum spatio temporalem Christi natiuitatem repræsentauimus, qua venit inter homines huius exilij mala perferre, & languenti mundo sua bona conferre: ita præsenti octaua, Christi natiuitatem in figura celebramus, qua in assumpto homine transiuit de hoc mundo ad patrem, qua transformata est eius caro de corruptione in incorruptionem, de mortalitate in immortalitatem. In carne illius iam absorpta est mors in victoria, quam sicut in ea completam certa fide iam credimus, ita in nostra carne futuram certa spe non dubitamus: Ita enim dicit Apostolus: Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Quæ autem sit illa mortis similitudo, audiamus ab ipso: Consepulti enim sumus ei per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hæc mortis similitudo, perfecta est peccati abolitio, nouitas vitæ, obseruatio iustitiæ. Hæc ipsa est prima resurrectio in anima, de qua dicit Ioannes: Beati qui habent partem in prima resurrectione: in his secunda mors, id est, æterna, non habebit potestatem. Hæc eadem est vera circumcisio, per quam non cutem carnis petrinis cultris expoliamus, sed veterem hominem, id est, veteris hominis similitudinem, Christo conformati, cum suis actibus deponimus. De qua alibi dicit Apostolus: Non enim circumcisio, quę fit in manifesto, id est, in carne, sed circumcisio cordis, non litera, sed spiritu circumcisio vera. Illa ergo exterior, huius interioris figura est, sicut de Abraham iam per fidem iustificato, dicit idem Apostolus, quia signum circumcisionis accepit signaculum iustitiæ fidei. Benè autem conuenit octauæ nostræ, quòd circumcisio carnis in ea parte fit corporis, per quam humana mortalitas propagatur. Vera enim circumcisio in nostra octaua, id est, in generali resurrectione complebitur, cùm corruptibile hoc incorruptione, & mortale hoc immortalitate vestietur. Sicut autem in hac parte carnis iussa est impleri carnaliter, vt significaretur implenda spiritualiter, sic in reliquis membris corporis implenda est spiritualiter, licèt non exhibeatur corporaliter, quatenus, secundùm Apostolum, non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo. Circumcidimus igitur aures ab illicito auditu, oculos ab illicito visu, nares ab illicito olfactu, os ab illicito gustu, cor ab illicita cogitatione: Linguam ab illicita locutione, manus ab illicito tactu, pedes ab illicito incessu, nè, secundùm Prophetam, Mors intret ad animas nostras per fenestras nostras. Vndè Primicerius martyrum Iudæis, sensus corporis ab illicitis non obseruantibus, dicit: Incircumcisi cordibus & auribus vos semper Spiritui sancto resistitis. Quoties ergo festiuitatem istam annuis recursibus frequentamus, & secundùm fidem gestorum, quæ de Christo leguntur, honoremus, vt eadem ad morum iustificationem & ædificationem referentes, fidem firmam, charitatem non fictam, spem certam, tam diu teneamus, donec euacuato quod ex parte est, perfectionem nobis promissam comprehendere mereamur. His enim inconcussè manentibus, dissoluta huius habitationis domo, domum non manufactam, æternam in cælis * habeamus.

* debi-

Auct. tom. 1.

SERMO DE EPIPHANIA Domini.

HVNC Epiphaniorum diem maiores nostri tribus de causis sanxerunt haberi solennem. Quas causas fidelis quisque cognoscit, qui Euangelicam historiam legere vel audire cōsueuit. De quibus pauca dicenda sunt. Quomodo & diuino militent honori, & quòd nostræ conferant ædificationi. Prima causa contigit, quam hodiernum declarat Euangelium, quando noua stella oriente, ortum veri luminis indicante, Magi in Orientis partibus excitati, Hierosolymam venerunt, & inquisito loco natiuitatis Christi, præfata stella præeunte, & super domum, vbi puer erat, stante, puerum inuenerunt, & ei mystica munera obtulerunt, aurum, thus, & myrrham. (Matth. 2.) Primò ad ædificationem fidei nostræ proficit, quòd exorta noua stella ortum diuini luminis in terris apparuisse nunciauit, ne se rationalis creatura posset ab eius agnitione excusare, cui videret etiam elementa seruire. Qua in re Iudæa minus excusabilis fuit, cùm eum non credens, cuius ortum ex scripturis didicit, magos tanquàm primitias Gentium videt per præsentia signa commotos adorare, & mysticis muneribus honorare. Isti etenim Magi, non Nigromantici, vt quidam putant, sed Gentium erant Philosophi, qui visu didicerant ex signis significata perpendere, & ex circumstantiis rerum, cognatos euentus agnoscere. Vnde congrua significatione per aurum, quod regibus in tributum dari solet, regiam nati infantis potentiam: Per thus, quod in Dei sacrificio adoletur, diuinam eiusdem infantis essentiam: Per myrrham qua mortuorum corpora condiuntur, mortalem figurare naturam. Hæc tria in Christi fuisse persona, catholica Mater & credit & prædicat, & in cælis regnantem non mysticis muneribus, sed auro, thure, & myrrha de cordis sui apotheca prolatis honorat & adorat. Aurum etenim Deo offerimus, cum per patientiam probati, in tribulationibus non deficimus. Aurum quippe sicut cum malleis tunditur, producitur: ita pia anima, cùm tribulatur, per patientiam ad meliora prouehitur: & est ei tribulatio, tunsio: perseuerantia, productio. Vndè dicit Apostolus: Tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio verò spem. (Rom. 5. Iacob. 1.) Thus quoque ei in ara cordis incendimus, cùm interno eius amore flagrantes, per studium compunctæ & lachrymosæ orationis ei placere contendimus. Mirrham quoque de nostri cordis arca proferimus, cùm pro eius amore vigilando, orando, ieiunando, & aliis honestis exercitiis intendendo, petulantiam carnis edomamus. Vndè in Cantico Canticorum dicit sponsa: Digiti mei distillauerunt myrrham primam. (Can. 5.) Est quidem myrrha prima, castigatio carnis, cum discretione assumpta, quæ non laudes venatur populorum, sed ad vegetationem transit animarum. Hanc distillabant manus Pauli cùm diceret: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. (1. Cor. 9.) Nunc ista de prima Christi Epiphania, siue ad fidei, siue ad morum ædificationem, pro breuitate sermonis dicta sufficiant.

Alia huius festiuitatis est ratio, quòd Iesus impleto trigesimo ætatis suæ anno, in Iordanem venit ad Ioannem, vt ab eo baptizatus, apertis cælis, per Spiritum sanctum in columbæ specie apparentem, & paternam vocem, Dei filius est declaratus. (Luc. 3.) Quibus rebus & de Christi natiuitate nostræ fidei veritas approbatur, & de appetendo baptismo, & de eiusdem baptismi vtilitate ad fidem venientium simplicitas informatur. Vita etenim Christi, vitam instituit Christiani. Cùm ergo credis Christum non solùm in se mundum, sed etiam scelerum mundi mundatorem; videlicet baptismi sacramentum à seruo suscepisse, qua ratione quilibet mun-

dus, quilibet sanctus, ne idem sacramentum à conseruo suscipiat, se poterit excusare? His enim omnibus necessaria est regeneratio, quorum vitiosa præcessit generatio. Quod quia in eo non fuit, de quo legitur: Generationem eius quis enarrabit? solummodo propter formam implendæ iustitiæ posteris relinquendam hoc sacramentum accepit. Quòd verò eo descendente in aquas cæli aperti sunt super eum, & Spiritu sancto descendente in eum, filius Dei est appellatus, sublimitatem Christianæ gratiæ valdè commendat, quia in aquis baptismi & flammeus gladius paradisum nobis intercludens, extinguitur, & paradisi aditus aperitur, & vnusquisque baptizatus pignus spiritus accipiens, per adoptionem Dei filius efficitur.

Esa. 53.

Matt. 3.

Tertia huius festiuitatis est causa, quam Dominus anniuersaria baptismi sui die, coram positis discipulis suis, bonum coniugale sua præsentia & signorum suorum initio comprobauit & eo quòd in nuptiis aquam in vinum mutauit, magnum nobis mysterium commendauit: Primò, per miraculi ostensionem, suam discipulis adhuc rudibus insinuauit diuinitatem. Mysticè aqua verò in vinum in nuptiis mutata, hoc insinuat, quòd quando Deus humanæ naturæ sociatus est, & facti sunt duo in carne vna, Christus & Ecclesia, tunc lex quæ hactenus carnaliter fuerat obseruata, per dispensationem humanitatis Christi spiritualiter est intellecta. Nos quoque de futura & insipida veteris hominis vita per hanc Christi & Ecclesiæ societatem translati sumus in filiorum Dei adoptionem. Possent quidem de his plura & prolixiora dici, & scripturarum testimoniis comprobari: sed ne prolixitate sermonis onerentur auditores, nunc ista sufficiat. Modestus enim cibum tanto sumit vtilius, quanto auidius: & tanto magis est fastidiosus, quanto magis est copiosus. His ergo supradictis, dilectissimi, secundum recordationem gestorum, de Christi diuinitate & humanitate fidem nostram confirmemus, & his solennitatibus, quas temporaliter celebramus, moribus & conuersatione congruamus, vt per temporalia festa quæ agimus, pertingere ad gaudia æterna mereamur.

Ioan. 2.

SERMO IN PVRIFICATIONE S. Mariæ.

CONSVETVDO Ecclesiastica multas ex rebus gestis retinet similitudines, quibus & rerum gestarum repræsentat veritatem, & simplicium corda excitat ad pietatem, vt per ea quæ foris venerantur, ad internorum amorem rapiantur. Hinc est, quòd ad recordationē Dominicæ passionis in Ecclesia cruces erigimus, quòd tempore Ascensionis vexilla, triumphum Christi significantia, in eminentiori loco Ecclesiæ, tamquàm in arcu triumphali sublimamus quòd Sanctorum miracula vel martyria picturæ imaginatione recordamur. Ex huiusmodi consuetudine hoc inoleuit, vt hodierna festiuitate fideles populi cum cereis luminaribus ad Ecclesiam procedant, & eadem benedicta in Missarum solennitatibus sacerdotibus offerant: Nouit enim vestra fraternitas, quòd secundùm Euangelicam historiam Dominus Iesus quadragesimo die à Natiuitate sua, hoc est, hodie à parentibus in Templum est delatus, & ibi à sancto Simeone susceptus, & benedictus in templo est præsentatus. Hoc hodierna festiuitate sancta repræsentat Ecclesia. Sicut enim sanctus Simeon in manibus accepit infirmitatem, sed intus agnouit maiestatem, infidelitatis nostræ tenebras interiores illustrantem: sic quisque fidelis hoc sacramentum repræsentans, ceram in manibus portat, quasi carnem fragilem, sed superferri videt lucem, exteriores huius aeris tenebras illuminantem. Sicut enim caro Christi de mundissimo & bono odore virtutum referta carne processit, & nec in concipiendo, nec in egrediendo matris integritatem violauit: sic cera quæ hodie gestatur fidelium manibus, de mundis & odoriferis floribus collecta, fructus est apis, virginis videlicet animantis, cuius, sicut legitur, sexum nec masculi violant, nec fœtus quassant. Cùm ergo eam sub hac significatione portamus, CHRISTVM portemus in ore, Christum portemus in corde, Christum portemus in manibus, vt dimissi in pace, cum Simeone sancto salutare Dei videre mereamur. Vultis scire quomodo Christum portetis in ore? Ipse de se dicit: Ego sum veritas. Sic ergo in ore vestro veritas, absit falsitas, absint vaniloquia & turpiloquia, & erit in ore vestro Christus. Sit in corde vestro charitas, & erit ibi Christus. Sic enim dicit in Epistola sua Ioannes: Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sit in operibus vestris innocentia, vt nemini quicquam suum auferatis: fit iustitia, vt cuique quod suum est, tribuatis, & habebitis in manibus Christum. Ipse enim nobis factus est à Deo, & iustificatio & iustitia. Hunc ergo vobiscum ad Ecclesiam apportate, hunc vobiscum reportate: & habebitis Christum vobiscum. Sic enim monet sanctus Apostolus Paulus: Empti estis precio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quid est Deum portare? Imaginem Dei repræsentare, Christum imitari. Hanc imaginem portat innocentia, portat iustitia, hanc portat veritas, hanc portat castitas, hanc portat sobrietas, & omnis honestas. Sicut enim portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Deponentes ergo veteris hominis lutulenta negocia, abiiciamus opera tenebrarum, & exerceamus nos in operibus lucis, vt videntes opera nostra bona, glorificent patrem nostrum, qui in cælis est. His virtutum ornamentis exornemus domum cordis nostri, vt Deum inhabitatorem habere possimus. Sic enim hodiè sub typo sponsæ sancta monetur Ecclesia: Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe regem regum Christum. Admonitio ista, ornamenta desiderat morum, non palliata vestimenta murorum, vt in sanctis moribus castæ mentis amator requiescat Dominus, sicut in ornato thalamo delectabiliter requiescit sponsus. Vnde etiam in Euangelio iubemur lumbos præcingere, id est, carnis fluxa frenare, & lucernas in manibus tenere, id est, proximis lucis exempla monstrare, vt parati inueniamur conuiuio cælestis sponsi interesse, & cum eo sine fine gaudere. Quod nobis misericorditer præstare dignetur Iesus Christus Dominus noster, qui pro nobis dignatus est temporaliter nasci, vt per eum possimus in æternitate renasci.

Lucæ 2.

Ioan. 4.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

Rom.

Matt.

Luc.

SERMO DE SEPTVAGESIMA.

SCIENTES dilectissimi, quia quàm diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino, quotidianis lachrymis oportet nos huius exilij mala deflere, & ad æternam patriam toto desiderio anhelare. Sed quia Ecclesia multis honorata sacramentis, hoc puplicis conuentibus quotidiè frequentare non valet, sub typo vniuersi temporis commendati sunt nobis specialiter hi septuaginta dies, quibus recitatione lectionum et canticorum, casum generis humani recolimus, & mortalitatis nostræ dolores attendentes, quotidiè doleamus. Vndè in Introitu hodiernæ Missæ sancta Ecclesia per lapsum primi parentis mortem sibi illatam esse deplorat, & in doloribus huius vitæ ad hæc inferiora detrusæ, dolere se clamat: Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni circundederunt me. Ad hoc etiam significandum vocem vsitatissimam in Ecclesia, Alleluia scilicet, ab hodierna die vsque

Psal. 17.

ad Pascha intermittimus, & pro hac Hebraica voce, Latinam, id est, Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ, frequentamus. Sicut enim terrena Hierusalem gerit imaginem patriæ cælestis, sic vox ista, à supradicta ciuitate quondam in Dei laudibus frequentata, signat laudes ciuium supernæ Hierusalem matris nostræ, de quibus canitur in Psalmo: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Dum ergò Latina voce, quia in Hierusalem peregrinatione Deum laudamus, exilij nostri peregrinationem significamus. Huic signationi septuaginta dierum concordat significatio Septuaginta annorũ, quibus ciues terrenæ huius Hierusalem sub rege Assiriorum ducti sunt captiui, & in Babylonia seruitute detenti: quo tempore Dei laudes patrio more celebrare non poterant, sed exilij sui mala deflebant, Hoc Psalmista præuidens prophetico more futurum, quasi iam præteritum canebat, dicens: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Assur quippe, elatus interpretatur: Babylon, confusio: Hierusalem, pacis visio. Ergò rex Assyriorum rex superborũ, idem rex Babyloniorum, id est, inordinatè viuentium rex diabolus est, qui filios pacis, populum ad supernam visionem suspirantem, duro premit iugo seruitutis, & quantum præualet, retardat à reditu & introitu supernæ ciuitatis, de qua seruitute dicit scriptura: Graeo iugũ super filios Adam, à die exitus à ventre matris eorum, vsque in diem reuersionis in matrem omnium. Nos ergò in hac seruitute detenti, quasi super flumina Babylonis sedemus, dum transitorijs huius mundi concupiscentijs mentem non immergimus, & tamen flemus, quia miseri sumus, & frequenti desiderio visionis supernæ & æternæ suspiramus. Vndè Apostolus dicit: Omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Et nos ipsi primitias spiritus habentes, ingemiscimus, expectantes adoptionem filiorum, redemptionem corporis nostri. Hæc quidem creatura, est anima de corruptione peccati ad imaginem Dei recreata, quæ intra se de vanitate, cui subiecta est, gemens, & more parturientis nimio desiderio fit anxia, quòd tam diù differtur à patria. Sic parturiebat Psalmista, cùm diceret: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ipse Apostolus, qui inter prima Ecclesiæ membra Spiritum sanctum acceperat, adoptionem filiorum desiderans habere in re quam iam habebat in spe: sic parturiebat, cùm dicebat: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Malorũ itaque Babyloniæ tædio fatigati, & supernæ ciuitatis desiderio afflati, quasi in salicibus organa nostra suspendimus, dum in mundi cupiditatibus radicatis oppressoribus seculi nostri, immò contemptoribus diuinæ gratiæ, cælestis regni gaudia prædicare dissimulamus, nè margaritas spargere ante porcos, & sanctum dare canibus videamur. Vndè captiuati suis captiuatoribus dicunt: Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena? Terra aliena, reproborum est multitudo, ad supernam non pertinẽs ciuitatem, quæ morè porcorum margaritas, lucidum videlicet Dei verbum negligendo conculcat, aut more canum contra sanctum DEI, Dei verbum malè credendo disceptat. Nunc his de nostra captiuitate ex antiqua & moderna significatione prælibatis, cur septuagenarius numerus sub typo vniuersi temporis ponatur, breuiter audiamus. Septenario quippe dierum circulo, totum tempus vitæ præsentis euoluitur, quibus nobis decalogi mandata seruanda mandantur. Dum ergò decẽ legis præcepta in hoc vitæ nostræ spatio custodimus, quasi denarium per septenarium numerum multiplicamus, & septuagenarij numeri summam implemus. His ergò diebus, quod omni tempore faciendum est, specialiùs & propensiùs gemitibus & fletibus operam demus, vt ad patriam nostram, à qua, mortifera delectatione corruimus, per amaritudinem cordis & lamenta redeamus. Ibi nunc intermissum Alleluia recuperabimus, & cũ supernis ciuibus Deum sine fine laudabimus: Quod quinquaginta diebus Dominicæ resurrectionis significamus, dum in vnoquoque cantu alleluia frequentamus. Interim ergò lugeamus in via, vt postmodùm gaudeamus in patria. Amarescat nobis quicquid dulce est in rebus seculi præ dulcedine Dei, & decore domus Dei: quanto quisque præ omnibus diligit, tanto se ampliùs ad supernam patriam pertinere intelligat. Sic in retorto oculo stadium vitæ præsentis percurramus, vt brauium supernæ vocationis conprehendere valeamus. Quacunque hora in vinea Domini conducti sumus, indeficienter pondus diei & æstus portemus, vt in vespero, diurno denario non priuemur. Sic enim Dominus dicit: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non simus stulti viatores, vt obliti patriæ nostræ, exilium diligamus pro patria, & remaneamus in via. Non simus insensibiles, vt dolere in doloribus passibilitatis & mortalitatis nostræ nesciamus, & in ipsis doloribus medicinæ remedium non quæramus. Solet enim de vita eorum desperari, qui ægrotantes se non sentiunt infirmari. Curramus igitur ad medicum salutis æternæ. Ostendamus ei per confessionem vulnera nostra, intimo clamore ad eum clamet vnusquisque: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Ita enim medicus noster propitiabitur iniquitatibus nostris, sanabit omnem languorem nostrum, & replebit in bonis desiderium nostrum.

Matt.20. | Matt. 10. & 24. | Psal.6. | Psal.102.

SERMO DE CAPITE *Ieiunij.*

HOdiè mater Ecclesia filios suos, in quibus detrimentum se sensisse cognoscit, paterna corripit seueritate, vt possit eos medicinali parsimonia reformatos, materna pietate colligere. inuitat saucios ad ostendenda vulnera sua, nè, non ostensa, incurata putrescant: indicit ostendentibus diuersa genera correptionum, vt secundùm quantitatem vulnerum, adhibeantur congrua fomenta curationum. Audite ergò filij matrem vestram, iterum vos parturientem, & imaginem Dei iterum per peccatum delatam, iterum reformare cupientem. Audite eam voce angelica vobis clamantem: Pænitentiam agite, prope est regnum cælorum. Quomodo autem pænitentiam agere debeatis, Dominus prophetica voce vos admonet, dicens: Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Præcipitur * aduersis, vt cunctis iniquitatibus suis renuncient, & conuersionem suam Deo aliter placere non estiment, quia non potest fieri, vt Vna pars cordis vestri mundetur Deo, & altera immunda reseruetur diabolo. Quomodo autem conuerti debeatis, subinfertur cùm dicitur: In ieiunio & fletu & planctu, vt exterius carnem castigetis per ieiunia, intus autem affligatis mentem per gemitus & lamenta. Subditur: Et scindite corda vestra vt intus nihil clausum remaneat, quod compunctio cordis non expellat, & oris confessio non aperiat. Hoc est quod canitur in Psalmo: Effundite coram illo corda vestra, id est, omnem immunditiam cordis vestri per confessionem euomite, nè tanquàm fœtidum humorem continentia vasa, remote operculo, fœtorem tantùm emittatis, & intus immunditiam retineatis. Non enim coram Deo cor suum effundit qui aperit os suum in confessione, & concupiscentiam malam non aufert à corde. Vndè & Dominus conqueritur de huiusmodi: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me: Item, cor suum coram Deo nõ effundit, qui culpam suam in confessione defendit, qui se nõ humiliat, cũ Psalmista dicẽs: Cõfitebor aduersum me in-

Mat.3. & 4. | Ioel.2. | *for. auersis. | Psal.61. | Esa.29. Mat.15. | Psal. 31

iustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Aduersum se quippe confitetur, qui seipsum accusat, & horis vel fato, vel stellis peccatum suum non imputat. Quæcunque à vobis vel occulta suggestione, vel aliena persuasione commissa sunt, sic in confessione aperiantur, vt etiam de corde pellantur, quia tali confessione cuncta lauantur. A manibus ergò procul sint homicidia, ita vt à cordibus procul sint odia, quia secundùm Apostolicam doctrinam, qui odit fratrem suum, homicida est: & omnis homicida non habet partem in regno Christi & Dei. (1. Ioan. 3.) Qui fornicabatur, iam non fornicetur: Qui mœchabatur, iam non mœchetur: quia sicut ait Apostolus, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. (Hebr. 13.) Nō quærat etiam aliquis nostrum opportunitatem videndi mulierem quam concupiscat: quia secundum scripturam, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. (Matth. 5.) Fornicatio autem generali nomine est omnis voluntaria carnis pollutio, quę qualicumque modo contrahitur, excepto legitimo coniugio. Qui furabatur, iam non furetur: qui raptor erat, raptor esse desistat, ne illud maledictum incurrat, quod dicitur: Væ qui prædaris, quia præda eris. (Ephes. 4. Esa. 33.) Tollantur de ore vestro falsa testimonia, verba turpia & iocosa, quia secundum scripturam, falsus testis non erit impunitus. (Prou. 19.) Et de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. (Matth. 12.) Absit à vobis inuidia, quia inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. (Sap. 2.) Auaritia nec nominetur in vobis, quæ comparatur idolorum seruituti. Nam sicut in idolorum cultura, amatur pro creatore creatura, sic auarus Deum negligit vt possit retinere vel adipisci pecuniam quam diligit. Non veniat vobis pes superbiæ, quo à Deo recedatis, quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare. (Psal. 35.) Non seminetis discordiam inter fratres, quia sicut concorditer viuentibus fratribus mandauit Dominus benedictionem, sic amatoribus discordiæ æternam intentat maledictionem. Tollite de consuetudine loquendi iuramenta non necessaria, ne frequenter iurando incurratis periuria, & ad condemnationem vestram, testem adducatis veritatem ad vestram falsitatem. Hæc, fratres charissimi, quæ dicta sunt, cum omni malitia deponite, & tempus vestrum in his hactenus consumptum, vigilando, orando, flendo, ieiunando, eleemosynas largiendo redimite, & regnum Dei, quod vobis vicinum esse promittitur, his impensis possitis acquirere. Adhoc enim indulta sunt vobis pœnitentiæ tempora, vt attendente Dei patientiam, quæ ad pœnitentiam vos adducit, nequaquam thesaurizetis vobis iram in die reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. (Rom. 2. Matth. 16.) Attendat quisque quàm miser sit, & quàm beatus futurus sit, & non formidet in hoc tempore vilia quæque, & dura pro Dei amore sufferre, vt per hoc temporale purgatorium, æternum possit adipisci remedium. Non enim condignæ sunt, vt ait Apostolus, passiones huius temporis, ad illam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. (Rom. 8.) Vobis ergò, qui criminalibus culpis irretiti, ad remedium pœnitentiæ confugistis, non indignum videatur, quòd mater Ecclesia à gremio suo vos abiicit: quia sicut oportuit eam de sua in vobis diminutione tristari, sic oportet eam vestra satisfactione placari, vt post satisfactionem per eam, cui Deus in pastoribus vestris dedit licentiam ligandi & soluendi, vestro possitis capiti reconciliari, & per ipsum & cum ipso gloriari. (Mat. 16. 18.) Sicut enim patienter tolerat ægrotus, quando in eo putridas carnes vrit vel secat medicus, sic æquo animo sunt vobis hæc pœnitentiæ toleranda sacramenta, quòd in cinere & cilicio extra Ecclesiam estis positi, quòd quasi satanæ traditi esse videamini: (1. Cor. 5.) Quia hic rubor sequestrationis fit vobis ad interitum carnis, vt Spiritus saluus sit in die vestræ resurrectionis.

SERMO DE QVADRAGESIMA.

Audiuit fraternitas vestra ex prædicatione Apostolica, quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut Christus ambulauit, & ipse ambulare. (1. Ioan. 2.) Discat ergò Christianus, quomodo ambulauerit Christus, vt ex vita Christi informetur vita Christiani. Discat neophytus, quid à baptismo recedens fecerit Christus. Audiat prouectus, quæ lucis exempla à principio suæ prædicationis discipulis suis ostenderit Christus. Attendat perfectus, quòd per acerbitatem passionis consummatus est Christus. Inueniet enim in capite suo omnes gradus, vndè imbuatur, vndè prouehatur, vndè consummetur. Discat ergò neophytus, quia Iesus regressus ab Iordane, à Spiritu sancto ductus est in desertum: ibi quadraginta diebus ieiunauit, & post ieiunium esuriens, tentari se permisit. (Luc. 4.) Abiit in desertum, vt neophytis monstraret exemplum, ne recenter à conuersione sua ad publicum prodeant, ne statim officium prædicationis arripiant, ne iterum tumultuosis huius mundi actionibus se immergant, sed quasi in solitudinem mentis fugientes, solummodo castigandæ vitæ suæ intendant, ibique expectent eum, qui saluos faciat eos à pusillo animo & inquieto. Sic Dominus discipulos suos adhuc rudes, & nondum in tribulatione probatos, à prædicationis suspendit officio, dicens: Sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. (Luc. 24.) Et per Mosen dicitur: Non arabis in primogenito bouis, id est, non prædicabis in principio bonæ actionis. (Deu. 15.) Ideò ieiunauit, vt appetitum gulæ nos refrenare doceret, & ab illecebris vitæ temporalis nos abstinere moneret. Sicut enim baptismo non indiguit, quo in se peccatum originale purgaret: sic & ei ieiunium non fuit necessarium, quo in se, quæ non habebat, carnis incentiua refrenaret. Tentari voluit, in seipso insinuans, quia omni piè viuere inchoanti tentatio non deerit. Sed sicut tentatorem suum in omnibus repulit, sic & nos post concupiscentias nostras non eamus, & à voluntate nostra cohibeamur: Fortitudinem mentis nostræ non resoluat carnis delectatio, non nos retardet curiositas à bono proposito, non nos in sinistram partem deflectat secularis ambitio. In quacumque enim tentatione vicit Christus, vincere debet Christianus. Huic mystico ieiunio conuenit etiam mysticus numerus, quadragenarius videlicet, quaternarij decies ducti multiplicatione collectus, quo intelligatur, non tantùm nos ab escis corporalibus ieiunare debere, sed etiam ab omnibus temporalibus delectationibus abstinere. Quaternarium nanque quasi per denarium multiplicamus, dum fragilitatem nostram ex quatuor elementorum connexione, vel ex quatuor temporum varietate contractam ad laboriosam decalogi disciplinam violenter inflectimus. Ideóque sub vniuersi temporis typo, hęc nobis est quadragesimalis obseruantia commendata, quatenus quod ex multiplici occasione reliquo tempore minus expleuimus, nunc sine excusatione reddamus, non tātum in parcitate ciborum, sed etiam in extirpatione vitiorum, & exercitatione virtutum. Tātum enim valet ieiunium sine eleemosyna & aliis operibus pietatis, quantū valet veteri tunicæ insertus pannus rudis, Domino attestante: Nemo mittit commissuram rudis panni in veterem tunicam, ne maior scissura fiat. (Math. 9. Mar. 2.) Sicut enim pannus nouus veterem tunicam totam non innouat, sed aut facta scissura, aut sola nouitate vetustatem eius deformat, sic sola abstinentia ciborum non reddit perfectum hominem, sed notabiliorem facit reliquam eius turpitudinem. Sentiant ergò ieiunium vestrum languores decumbentium, esuries mendicantium, lassitudo peregrinantium, vt quod corpori vestro subtrahitis, necessitati indigentium ministretis. Estote quasi studiodiosi messores, vt hoc tempore & præteriti anni

damna reparetis, & in futurum vnde viuat anima vestra, præparetis. Sic appetitum gulæ coerceatis, vt etiã verba detrahentia, scurrilia, ociosa & maledica, nec ipsi dicatis, nec dicentes libenter audiatis. Hoc tempore ex consensu mulier viro debitum subtrahat, & vir vasculo muliebri honorem deferat, vt secundùm principem Apostolorum non impediantur orationes vestræ. Nec enim debet quis eo tempore dare operam voluptati, quo per pœnitentiam desiderat à perpetratis voluptatibus emundari. Quamuis enim Christus mox à Iordane reuersus, sicut iam dictum est, hoc ieiunium suo exemplo dedicauerit, ideò tamen tempora paschali festiuitati vicina huic obseruantiæ deputata sunt, vt & populus Christianus caput suum etiam in hoc ieiunio pro posse suo imitari studeret, & nos hoc ieiunio purificatos dies sanctificatus exciperet: & valdè congruum erat, vt post tempus afflictionis, succederet lætitia Dominicæ resurrectionis, quatenus post toleratas tribulationes, post superatas tentationes vitæ præsentis, speremus & ipsi nos accepturos gaudia nostræ resurrectionis, quando liberabimur à seruitute corruptionis huius, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Sicut enim genu flexionibus & afflictione huius temporis, nos peccatorum pondere pressos & dura seruitute incuruatos significamus, ita solutione ieiunij quinquaginta dierum post Resurrectionem, & eo, quòd stantes oramus, libertatem nostræ incorruptionis, qua possumus imagine præfiguramus. Ergo, fratres, sic interim istam teneamus imaginem, vt illam nunc habeamus in spe, & tandem percipiamus in re: Quoniam hæc peregrinantibus congrua sunt in via, illa autem expleta militia iam emeritis retribuetur in patria.

SERMO DE ANNVNCIATIONE beatæ Mariæ.

GAVDEAMVS in Domino, dilectissimi, & licèt non quantas debemus, quantas tamen possumus, eo donante, gratias nostro referamus auctori, ne superabundanti eius in nobis gratiæ reperiamur ingrati. Nouum etenim virginis conceptum nobis festiuitas hodierna commendat, qua nostræ reparationis celebratur exordium, certùmque proponitur diuinæ pietatis & potestatis indicium. Si enim rerum Dominus, fugitiuos seruos requirens, iudicium exercere, & non pietatem exhibere veniret, nequaquam vasis lutei huius fragilitatem, qua nobis compati, & pro nobis pati posset, indueret: & quamuis hoc ipsum stultum & infirmum, iuxta vocem Pauli, videatur gentibus, inanis philosophiæ ratione nitentibus, secundùm leges creaturæ de creatore iudicantibus: quid tamen potentius, quàm contra iura naturæ virgini conceptum dare, & per mortem carnis assumptæ, mortalem substantiam ad immortalitatis gloriam reuocare? Vnde est illud Apostoli: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Sapientes deniq; iudicamus medicos, corporalium ægritudinum, qui nouerunt pro qualitate morborum similia similibus apponere. Quanto prudentior hic medicus, qui venit genus humanum, seruata proportione medicinæ, non tantùm in corpore, sed etiam in anima de omni corruptionis huius seruitute liberare? Venit enim in similitudine carnis peccati, vt per omnia tentaretur pro similitudine absque peccato, quatenus in quo tentaretur & vinceret, vincendi gratiam tentatis de cælo ministraret. Opposuit etiam nouitatem suam vetustati nostræ, iustitiam suam iniustitiæ nostræ, obedientiam suam inobedientiæ nostræ, humilitatem suam superbiæ nostræ: quatenus qui superbiendo, inobediendo, à florigera sede beatorum decideramus, per eius humilitatem atque obedientiam reformati quandóque ad paradisi gaudia redeamus: & hoc est, quod ait Apostolus: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Stultum enim est visum sapientibus huius seculi, quòd qui in forma Dei erat per formam serui voluit humiliari. Dominus à seruis reprobari, conspui, colaphizari & occidi: sed hæc stultitia facta est nobis à Deo magna & incomprehensibilis sapientia, quoniam vitæ perditæ reparatrix nobis extitit medicina. Potuisset vtique lapsibus humanis alio modo diuina subuenire potentia, sed tamquàm bonus orator istis modis & auditorum circa se comparare, & suam apud auditores beneuolentiam voluit commendare, quæ minus appareret, si inuisibilis omnino permanens, recusasset ab omnibus videri, & inter homines conuersari. Interrogemus nosipsos, charissimi, si nobis æterna hæreditate priuatis, & in obscurissimo carcere positis, regia vel aliqua compotens persona, regio decore deposito, sic nobis condescenderet, vt tamquàm vnus ex nobis nostræ captiuitatis ærumnas toleraret, quatenus opportunitate inuenta, nos ab ipsa captiuitate liberaret: qua ratione posset melius & suam nobis dilectionem intimare, & nostram erga se excitare? Vndè per se ipsam veritas dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Simili itaque ratione Dominus noster, medicus noster, liberator noster, descendit ad seruos suos, captiuos suos, humilis & sublimis: humilis compatiendo, sublimis de seruitute diaboli potenter liberando. Quicumque ergo in Christo vocati sumus, huius tam iocundæ tam necessariæ liberationis admiranda initia præsenti festiuitate nobis ad memoriam reuocata, toto mentis intuitu consideremus, toto mentis affectu diligamus, debitis obsequiis honoremus, quatenus de iocundis & admirabilibus principiis mirabiles & iocundos exitus expectare mereamur. Fit hodie porta cæli virginis vterus, per quam Deus descendit ad homines, vt eis ascensum præberet ad cælum. Audit enim miratúrque beatissima virgo filium se esse parituram, quæ virilis amplexus penitus se esse sciebat ignaram: sed confortatur ac informatur ab Angelo, qua virtute, quo merito posset in ea compleri, quod in aliis mulieribus non patitur natura fieri: Ne timeas (inquit) Maria: inuenisti gratiam apud Dominum. tamquàm si diceret: Quod tibi pronuncio, non habet ius naturæ, sed donum est incomparabilis gratiæ. Vnde sequitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Non enim, sicut quidam fatui & erronei cogitant, Spiritus sanctus in ea vicem exhibuit seminis, sed quia tanta ei diuini concessa est vis amoris, quæ ita illam mente & corpore inuiolatam custodiret, vt nullus ei concupiscentiæ carnalis æstus præualere posset: sola meruit eligi, de cuius immaculato corpore corpus immaculatum sibi aptaret, qui ante tempora prædestinatus est filius Dei in virtute. Vnde & eidem beatissimæ Virgini dicitur: Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Oportebat vtique esse sanctum, quod pro sanctificandis peccatoribus erat offerendum. Decebat quoque vt vitio careret eius generatio, per quam purganda erat, filiorum Euæ vitiosa generatio. Tria enim mala Eua sequacibus suis intulit, videlicet, vt viris subiectæ essent, & in delicto carnalis concupiscentiæ conciperent, & in dolore filios parerent. In hoc verò conceptu, nulla carnalis concupiscentiæ delectatio sese admiscuit, vbi maritante foris verbo per auditum Virgo Verbum cõcepit, & fœcundante Spiritu sancto, eiusdem cor virginis in thalamo virginali diuina se sublimitas in vnitate personæ, nostræ humilitati sociauit. Hoc splendore Dei filius concipitur, hac munditia generatur. Nulla potuit fieri tristitia concipienti, nulla difficultas parienti: Qui enim lætificare venerat triste seculum, contristare non debuit ventris hospitium. Sicut ergo omni corruptione caruit iste conceptus, ita, quicquid hæretici garriunt, in concipiendo & pariendo virginis vterus permansit intemeratus. Quod indubitanter

Ioan. 15. Luc. 1. Ibid.

cognoscere potest,& rationabiliter aliis approbare mã-ſuetudo Chriſtiana, transſumptionem faciendo de minoribus ad maiora, de prioribus ad poſteriora. Si enim ſolis radius cryſtallum penetrans,nec ingrediendo perforat,nec egrediendo diſſipat: quanto magis ad ingreſſum vel egreſſum veri & æterni ſolis, vterus virginalis clauſus & integer perſeuerat? Sic ille rubus ardens, & non cõbuſtus,in typum virginitatis intemeratæ Moyſi ſancto legitur eſſe demonſtratus: ſic idipſum pręſignãs virga Aaron ſummi ſacerdotis, nec ſucco animata, nec ſemine fœcundata,quod natura non habuit, flores fructúmque produxit. Quæ ergò ratio eſt, vt non credatur Deus hominem poſſe facere ſine viro de fœmina, qui primum hominẽ nec de viro fecit,nec de fœmina? (Gen. 2.) Nimirum veram humanitatem teſtatur conceptus & partus humanus,&veram diuinitatem comprobat vterus intemeratus. Continetur in hoc conceptu, fratres chariſſimi, magnum & mirabile ſacramentum,quo deleto præuaricationis chirographo, diuina confœderarentur & humana,fiũtque duo in carne vna, Chriſtus videlicet & Eccleſia. Cuius coniunctionis quaſi thalamus, vterus virginalis extitit, de quo, diſcurſis nouem menſibus,ſecũdum legem parientium, cum vxore ſua, id eſt,carne noſtra, tãquàm ſponſus è thalamo prodiẽs, tabernaculum ſuum,i.carnẽ aſſũptam in ſole poſuit, (Pſal. 18.) quia carnẽ ſuam, per quam debellaturus erat hoſtem, viſibilem cunctis exhibuit. Factus eſt itaque per condeſcenſionem noſtræ humanitatis tanquàm lac paruulorum,qui in ſublimitate ſuæ diuinitatis panis eſt Angelorum.Per carnem enim ſuximus maieſtatem.Sic nimirum piæ matres lacteſcentem in ſe ſolidum cibum per vbera miniſtrant indigentiæ paruulorum, fitque in iis per vbera, vt iam non egeant vberibus,quando confortati per alimoniam lactis, idonei fiant ad conterendam ſolidam eſcam panis. Ita quoque repator ac nutritor noſter longè à ſe remotos in regione diſſimilitudinis alere voluit lacte ſuæ incarnationis, quo creſcere nos faceret ad ſuauiſſimum & ineffabilem guſtum ſuæ diuinitatis, qui tamen quamdiu per ſpem ambulamus, & non per ſpeciem,nulli quamlibet mundo corde plenè conceditur, ſed perfecta eius ſatietas, cum gloria Domini manifeſtabitur,in ęterna iuſtorum retributione ſeruatur, quia nulla poſſibile eſt viatori poſſidere in peregrinatione, quod ei promittitur in peruentione. Hæc igitur, fratres chariſſimi,ſedula meditatione penſemus, hanc inæſtimabilem Dei ſuauitatem,tota mentis auiditate guſtemus, conſiderantes quæ & quanta ſint, quæ promittuntur in cœlis, ne à brauio ſupernæ vocationis curſum noſtrum reuocent ea, quæ cæcis & cupidis mentibus appetenda videntur in terris. Diligamus miſericordiam, per quam redempti ſumus cùm perditi eſſemus. Conſeruemus caſtitatem, cuius amatorem ſe eſſe monſtrauit qui de caſtæ mulieris viſceribus immaculatum ſibi corpus aptauit. Conformemur ei, qui vitam ſuam in terris regulam nobis propoſuit Chriſtianæ conuerſationis,qui primo aduentu ſuo voluit nos intus ad imaginem ſuam reformare: ſecundo verò,etiam reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ,Ieſus Chriſtus Dominus noſter,qui viuit & regnat per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

SERMO IN RAMIS palmarum.

QVi vult hominem exhibere perfectum, in Chriſto reperiet omnia documenta virtutum. Inter quas humilitate & patientia ſe tanquàm potentioribus armis accinxit, cum quibus mundum intrauit, cum quibus de mundo migrauit,per quas mundum ſubiugauit. His etenim diabolum ſtrauit & nos de eius poteſtate liberauit. Cum his fortem armatum alligauit, & ipſe fortior vaſa quæ in poteſtate & pace poſſidebat, eripuit & ſibi mundata retinuit. Humilitas fuit, quòd inter homines degens, cum publicanis & peccatoribus manducauit: quòd fatigatus ex itinere, à muliere Samaritana potum poſtulauit: quòd peccatricis mulieris tactum non recuſauit: quòd diſcipulorum pedes lauit: Humilitas & patientia ſimul, quòd corpus ſuum percutientibus dedit, quòd faciem ſuam à conſpuentibus non auertit, quòd maledicentes non maledixit, quòd etiam vſque ad ignominioſam mortem,mortem videlicet crucis,quæ tantummodo ſceleratis debebatur,ſe tandem inclinauit. Vndè per Prophetam dicitur:Et cum ſceleratis deputatus eſt. Et in Pſalmo: Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. Hæc arma ſerpens ille antiquus non cognouit. Hæc arma per ſuperbiam dedignatus eſt, & incautus per hæc ſuperatus eſt.Eſcam ſenſit & momordit ſed hamᵘ eum diuinitatis aduncauit, maxillam eius perforauit,& à poteſtate ſolita religauit. Accubuit catulus leonis ad vocem patris, cum fortitudine ſurrecturus, pro humilitate ſua nomen, quod eſt ſuper omne nomen, accepturus. Hunc exaltationis modum, Scribarum & Phariſæorum ſuperſtitio ſuperba non credidit: venientem ad ſe Dominum in humilitate, contempſit: ſuperbiam eorum redarguentem, dæmonia eiicientem, miracula facientem, tanquàm in Beelzebub iſta faceret, blaſphemauit. Sola eum pauperum turba proſequitur, puerorum innocentia comitatur, quia complectitur innocentiam, humilitas humilitatem, ac per hoc illuminari meretur, vt intus agnoſcat maieſtatem. Sic enim dicit ſcriptura: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Tales Domino hodiè ad locum paſſionis ſuæ venienti occurrunt: hominem humilem ſuper aſinam ſedentem viderunt, & tamen triumphalem ei gloriam, ramos arborum portando,& per viam ſternendo exhibuerunt,laudes ei imperiales cecinerunt, quia præſago ſpiritu eum triumphatorem diaboli & mortis, & vitæ largitorem cognouerunt.Huius turbæ,chariſſimi fratres,formam repræſentatis,cùm virentes ramos arborum poſt vexillum ſanctæ Crucis in manibus portatis.Et benè repræſentatis, ſi quod virore ſignatur in manibus, ſemper teneatur in moribus,ſi non hyeme decidat,ſi non æſtate marceſcat, vt dicere poſſitis cum Pſalmiſta: Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Sed mementote quia non inuitantur ad has laudes, niſi pueri: Laudate pueri Dominum, dicit Pſalmiſta: Qui verò ſint iſti pueri, Apoſtolus exponit, dicens: Malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti. Et Dominus ad diſcipulos: Niſi quis ſe humiliauerit ſicut iſte paruulus,non intrabit in regnum Dei. Paruulum ſeipſum vocat,ad cuius imitationẽ nos monet humiliari,vt introire mereamur regnum Dei. Non enim ſunt membra,quæ non ſequũtur caput. Quibus igitur armis diabolum vicit Chriſtus vincere debet & Chriſtianus. Sicut per humilitatem exaltatus eſt Chriſtus, exaltari debet & Chriſtianus. Sic enim Dominus dicit: Qui ſe humiliat, exaltabitur. & Petrus: Humiliamini ſub potenti manu Dei,vt vos exaltet in tempore tribulationis:Humiliauit ſe Chriſtus pro nobis,humiliemus nos ipſos pro nobis. Inclinauit ſe ſicut camelus, ſubiit onera peccatorum noſtrorum, tranſiuit per foramen acus, quia pertranſiit anguſtias paſſionis, vt nos in latitudinem gaudiorum educeret. Humiliemus & nos ad portanda onera proximorum, nemo noſtrum ſublime ſapiat, nec ſperet in incerto diuitiarum, ſed depoſita quaſi ſtruma cupiditatis ſuperbiæ, tanquam per foramen acus ingrediatur,id eſt arctam & arduam viam adgrediatur, Quòd enim his diebus paſſio Domini in Eccleſia recitatur, quòd ſigna Dominicæ paſſionis in Eccleſia producuntur, hoc intenditur, vt Dominica paſſio per hoc ad memoriam reuocetur,& fidelium deuotio ad compatiẽdum excitetur, vt ille ſanguis dignè ſuſcipiatur ab ore fidelium, qui indignè effuſus eſt ma-

nibus infidelium. Hoc sanguine agni immaculati, vtrique postes signentur, id est, mentes & frontes, vt corde credatur ad iustitiam, ore autem confessio fiat ad salutem: & memoria crucis suauiter inhæreat menti, cuius signum imprimatur & fronti. Ergo fratres in hac recordatione Dominicæ passionis Christo dignè compatiamur, vt Christo resurgenti consuscitari mereamur. Dimittamus debita sua debitoribus nostris, quia ipse Christus, qui ad imitandum nobis propositus est, cum pateretur, orauit pro persecutoribus suis. Sic enim ipse Dominus iubet: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cælis est. Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Iesu Christi.

SERMO DE COENÆ *Domini.*

OPTATVS nobis, dilectissimi, dies remissionis aduenit, quo mater Ecclesia membra sua tamquam putrida hactenus à se proiecta, intra societatem commembrorum suorum recipit, quo peccantes filios suos pænitentiæ legibus emendatos, sequestrationis rubore castigatos, ad sacramentum reconciliationis admittit. Et meritò hic dies huic sacramento est deputatus, quo Dominus noster Iesus Christus corpus illud, quod pro nobis proximè erat traditurus discipulis ad manducandum sanguinem, quem pro nobis fusurus erat, tradidit ad bibendum. Eo ergo die nullus fidelis extorris debet esse à corpore Christi, quod est Ecclesia, quo die medicinam suæ reconciliationis, corpus. s. & sanguinem Christi suscepit Ecclesia. Hodie veteris sacerdotij ritus, quo sanguis vitulorum & hircorum fundebatur, & cinis vitula extra castra crematæ adspergebatur ad emundationem tantummodo carnis, de medio sublatus est, & noui sacerdotij ritus, quo caro Christi extra portam passa, & sanguis Christi pro nobis fusus, emundatos carne & spiritu sanctificat, veteri sacerdotio subrogatus est. Dicit enim Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Quo ergo die conuenientius debent ministri noui sacerdotij hoc reconciliationis celebrare sacramentum, quàm eo die, quo ab auctore noui sacerdotij hoc primitus est institutum? Huic etiam reconciliationis sacramento congruit, quòd hodie discipulorum pedes lauit, quòd hoc discipulis seruandum esse mandauit, non quòd indigerent lauari, sicut ipse ait, qui loti erant aqua salutari, sed quia affectus hominum, quibus tanquàm pedibus ad Deum acceditur, vel à Deo receditur, non possunt terreno puluere non fœdari, quos oportet inter mundi turbines in medio hominum polluta labia habentium & habitantium, & inter lutulenta mundi negocia conuersari. Hæc ergo ablutio pedum, mũdatio est affectuum, vt si quas de terrena conuersatione fœdas imagines introrsum traximus, hoc sacramento diluamus. Et pulchrè huic sacramento reconciliationis consonat, quòd caput, id est, Christus, corporis pedes lauat, id est, vltima membra sua per officium pastorum sibi reconciliat. Nos enim dicti pastores & veluti capiti viciniora membra, dum pro peccatis vestris oramus, cùm pro excessibus vestris lachrymas fundimus, quid aliud facimus, nisi quòd vobis pedes quibus ad Deum redeatis, abluimus? Cùm etiam peccatorum * nostrorum memoria conterriti, in oratione nostra de capite lachrymas fundimus, an ne conscientias nostras tamquàm pedes immundos, à terreni contactus sordibus emundamus? Quia ergo vos hodierna die fratres ad tam desiderabile sacramentum reconciliationis admittimus, sub Dei miseratione, quantum in vobis est, laborate, vt quod vobis foris per officium nostrum ministratur, in vestris mentibus rei veritate compleatur. Non sitis domus illa scopis mundata, id est, pænitentiæ sacramentis palliata, ad quam reuertitur immundus spiritus, qui inde per confessionem exierat, & inueniens eam vacantem, id est, nulli veræ virtuti operam dantem, ingreditur ibi cum septem aliis spiritibus se nequioribus, id est, omnibus superstitionis generibus, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Nouissima enim eorum peiora prioribus fiunt, quia peccata, quibus in confessione renunciauerant, occultè committunt, & ea diuersis coloribus superstitionis operire contendunt. Huiusmodi hypocritas æquiparat Dominus sepulcris foris dealbatis, & vasis extra mundaris, quæ intus plena sunt fœtore & sordibus. Mundate ergo fratres conscientias vestras, vt vasa honesta & apta sitis ad accipiendum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, per quem redempti estis cùm perditi essetis, per quem reconciliamini, cum iterum auersi fuissetis, per quem saluandi estis, si intra societatem membrorum Christi inuenti fueritis, cui reconciliati estis. Qui enim manducat indignè, reus est mortis Domini. Quis est qui manducat indignè? Qui capit ore, & non capit corde. Qui non est membrum capitis, nec pars Christi corporis. Hic accipiens corpus Domini, pœnas dabit mortis Domini, quia tali pœna plectetur, quali plectuntur qui indignè ad mortem tradiderunt corpus Domini. Manete ergo in Christo, vt Christus maneat in vobis, & dignè accedatis ad participationem Dominici corporis & sanguinis.

Matt.12. Luc.8.

Matt.23.

1.Cor.11.

SERMO IN DIE *Paschatis.*

CVM cæteræ festiuitates in recordatione gestarum rerum lætitia spirituali fidelium mentes afficiant, in Christi resurrectione simili ratione corda simul lætantur & corpora, quia Christo resurgente, homo noster interior à morte peccati ei consuscitatus est, & exteriori spes suæ resurrectionis probatissimo argumento confirmata est. Meritò ergo vtrumque lætatur, quia vtrumque Christo consuscitatur: interior in re, exterior autem in spe. Idcircò hæc solennitas ad anniuersarium diem suum non recurrit, sicut reliquæ solennitates, in quibus præteritorum tantùm fit recordatio, sed huic obseruantiæ dies Dominica deputatur, & lunæ decursus post plenilunium vicinum vernali æquinoctio. Dominica enim dies quæ octaua est, & Dominicam congruè repræsentat resurrectionem, quæ eo die facta est, & nostram præfigurat, quæ post septenarium huius temporis volubilitatem futura est. Lunæ verò decursus certi mysterij causa huic obseruantiæ est deputatus, quia secundùm Astrologorum inquisitionem, globus lunæ semper dimidius lucet & dimidius non lucet. Luna enim crescente, illuminatur pars inferior: luna decrescente, illuminatur pars superior. Luna quippe in scriptura sacra typum gerit Ecclesiæ, quæ & defectum suæ mortalitatis ex originis necessitate tolerat, & tamen in medio nationis prauæ & peruersæ, pro modo intelligentiæ suæ, humanæ ignorantiæ noctem illuminat. Huic innouatæ & cum Christo suscitatæ, per Apostolum dicitur: Quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Hoc nobis Paschali mysterio insinuatur, hoc limæ paschali tempore inferius deficientis, & superius crescentis figura commendatur, vt à tempore innouationis nostræ semper in appetitu terrenorum noster amor minuatur, & supernorum desiderio quotidianis profectibus augeatur. Tunc ergo verum pascha celebramus, si quod rerum & temporum mysteriis significamus, vita & moribus semper teneamus. Idcircò sanctum Pas-

Col.3.

cha in albis vestibus septem diebus celebramus, vt munditiam corporis & lætitiam resurrectionis semper habere moneamur. Vnde per sapientiam dicitur: (Eccli. 9.) Omni tempore sint vestimenta tua alba, & oleum de capite tuo nunquam deficiat. Quod est dicere, Nunquam munditia à corpore, nunquam lætitia spiritualis absit à corde. Hoc idem significabatur, cùm Iudaicus populus post esum agni, septem diebus azymis vescebatur. Quod Apostolus in re significata ita interpretatur: (1. Cor. 5.) Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Ac si dicat: Vt ad celebrandum verum Pascha & edendam carnem veri agni & immaculati sitis idonei, expurgate vetus fermentum, id est, tollite vetus peccatum, vt sitis noua conspersio, id est, nouitatem vitæ nouę recuperetis, quam in lauacro sancto accepistis. Cùm enim populus ad fidem veniens catechizatur, quasi molitur: quia sicut diuersitas granorum per molam in vnitatem cogitur, sic diuersitas populorum per instructionem fidei in quandam vnanimitatem adunatur. Sed nondum est conspersio. Accedit aqua, & fit panis. Sic in alio loco dicit Apostolus: (1. Cor. 10.) Vnus panis, vnum corpus sumus in Christo, quicunque de pane eius edimus, & de calice eius bibimus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento (1. Cor. 5.) malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Ac si dicat: Quia verus est agnus, quem epulamur, sic ad carnem eius edendam accedamus, vt cor mundum à malitia, & linguam immunem conseruemus à fallacia. Ita enim tamquam panis suauis in Christi corpus transibimus, & Christum nobis incorporabimus, vt Christum in nobis manentem semper habeamus, & in Christo semper maneamus, & ita non tantùm septem diebus, sed omni tempore verum Pascha celebremus, id est, vt de imis ad summa cælorum gaudia toto desiderio transeamus.

IN ASCENSIONE DOMINI *sermo.*

Hodie, fratres, victoria Christi completa est, hodiè triumphalia vexilla eius eriguntur: de spoliatione sua dolet cum principe suo tartarus: de restauratione damni sui gaudet cælestis exercitus. (Heb. 10.) Hodie caro illa quæ de terris subleuata est ad dexteram patris collocata est, quia omni creaturæ prælata est, & omnis principatus & potestas ante eam incuruata est. Hodie via noua, de qua dicit Apostolus, nobis initiata est, quia per carnem Christi, aditus cæli per quem nulla priùs caro transierat, reseratus est. quam adhuc viuentem idem Apostolus dicit, quia membris Christi suo tempore per eandem intraturis præparata est. hodiè apertio libri perfecta est, quem nemo potuit aperire, nisi agnus ille, qui occisus (Apoc. 5.) est, quoniam sacramenta eius reuelata sunt, cùm ea quę in lege & prophetis inueniuntur de Christo, consummata dispensatione humanitatis eius, hodiè completa sunt. Descendit primò Christus, vt nostræ particeps fieret naturæ: postremò ascendit, vt suæ nos participes faceret gloriæ, Descendens, temporali conuersatione & visibilibus miraculis quasi lactauit infantes: ascendens, dedit dona hominibus. Quibus eruditi, & quasi in virile robur educati, iam temporalem eius visionem non appeterent: sed quo eos præcesserat, toto eum desiderio sequi studerent. Quia igitur temporali eius pręsentia viduati sumus, ad æternam eius visionem tota intentione festinemus: dicamus ei ex voce Psalmistæ: (Psal. 26.) Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vultum tuum Domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. Tota enim dispensatio humanitatis Christi nihil aliud intendit, nihil aliud fecit, nisi vt intentionem nostram ad superna dirigeret, & expleto tempore nostræ mortalitatis, ad manifestam visionem sui perduceret, perductos æterna vultus sui gloria satiaret, quia testante Apostolo, videbimus eum sicuti est. (1. Ioan.) Vnde Psalmista: (Psal. 16) Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Hæc sunt bona Hierusalem quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit (1. Cor.) Deus his qui diligunt eum. Hæc bona quantùm potuit in ænigmate contuebatur. (1. Cor.) Psalmista, cùm diceret: Quid enim mihi est in cælo? & à te quid volui super (Psal. 7) terram? Admirando dicebat, quid mihi est in cælo? quia cælestis gloriæ magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando sufficiebat comprehendere. Hæc ergo esuriamus, hæc sitiamus, quoniam ad hoc pontifex summus pro nobis precursor in vera sancta sanctorum, ad dexteram scilicet patris, ascendit, vt spem membrorum suorum confirmaret, eo secuturam gregis humilitatem, quo suum credit præcessisse pastorem. Sic enim ipse Dominus promittit discipulis: (Lucæ. Matt.) Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Aquilas vocat sanctos, qui cupiunt dissolui & esse cum Christo. (Phil. 1) Fertur enim natura esse aquilarum, vltra mare odoratu suo cadauera sentire, & eo celeri volatu suo ad saturandam esuriem suam festinare. Hæc ergo esuries aquilarum, desiderium significat sanctarum animarum, quæ caput suum extra mundi turbines in summa quiete locatum, fidei naribus sentientes, spei volatu præsentiæ conditoris vellent assistere, & satietate vultus eius sine fine gaudere. Hæc quippe huius solennitatis est ratio, vt Christum ad dexteram patris iam regnare credamus, & interim eum quasi geminis virtutum alis, charitatis scilicet & spei, subsequamur, vt cùm tradiderit regnum Deo & patri, cum eo sine fine regnemus. Igitur secundùm quod hortatur Psalmista, (Psal.) quia Dominus regnauit, exultet terra, id est, Ecclesia exultet in fide, quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes deos? Exultet in spe, quoniam replebimur in bonis domus tuæ. Exclamemus ex medullis cordis cum Apostolo: (Rom.) Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an gladius? Cùm enim de (1. Co.) spe produxerit nos ad speciem, erit Deus omnia in omnibus: ipse cibus & potus, ipse vestitus & omnia, quæ honestè cogitari & desiderari possunt ab omnibus. Hoc donatiuum Christi milites concupiscant, & militiam suam non deserant, donec hæreditatem immarcescibilem ab imperatore suo, completo agone, percipiant.

SERMO IN DIE SANcto Pentecostes.

Dies Pentecostes sacratus est in lege, & in Euangelio. In lege, quia die quinquagesimo à die quo Ægyptus spoliata est, in tabulis lapideis digito Dei scripta, populo Dei (Exod.) in monte Sinai, data est: In Euangelio, quia die quinquagesimo à die quo infernus spoliatus est, lex charita- (Act.) tis in tabulis cordis carnalibus populo Nazareno spiritu Dei scripta est. Vnde dicit Apostolus: (Rom.) Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed illa quidem in seruitutem data est, hæc autem in libertatem. De illa dicit (Gal.) Apostolus: Vnum quidem testamentum, quod est in monte Sina, in seruitutem generans: De ista autem, Vbi spiritus Domini, ibi libertas. (2. Co. Rom.) Et alio loco: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Sub hac significatione antiquus Hebræorum populus anno quinquagesimo, qui iubileus appellabatur, ab omni opere seruili vacabat, & his qui annis retroactis sub seruitutis iugo seruierant, libertatem dare consueuerant. Septenarius enim septies ductus, quadragintanouem facit, & vt quinquagenarius

fiat, vnitas superadditur in 49. quia à septenario non recedit temporum volubilitas, in vnitate quæ sequitur, tempori succedens significatur æternitas, in qua vera dabitur libertas. Congruè ergo quinquagesimo die Spiritum sanctum accepimus: quia sicut post huius temporis decursum, à seruitute corruptionis huius in libertatem gloriæ filiorum Dei liberandi sumus, sic isto die ipsum Spiritum sanctum æternæ hæreditatis & veræ libertatis pignus accepimus. Hinc est etiam, quòd decimo die post ascensionem Domini, missus est idem Spiritus sanctus, quia in mercedem denarius promittitur operariis, perseueranter in vinea Domini laborantibus. Igitur quia temerarium est, aliquid diffinire de ineffabili eius essentia, dicamus aliqua, quæ ipse spiritus donauerit de mirabili & amabili eius efficientia. Hic Spiritus sanctus gratiarum distributor est, hic cogitationum & intentionum cordis discretor est, hic secretorum diuinorum reuelator est. Spiritus enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei. Et sicut nemo ea nouit, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in homine: ita nemo nouit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Hic digna postulantibus pium supplicandi præbet affectum, & apud eum qui pia vota intuetur, velocem obtinere donat effectum. Hic peccatoribus inspirat pœnitentiam, hic impœnitentium peccata detinet, hic pœnitentium peccata delet. Sic enim Dominus dicit ad discipulos: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt. Hic conuersos ad iter iustitiæ facit per timorem humiles, per pietatem mites, per scientiam lugentes, per amorem iustitiæ fortes, per cõsilium misericordes, per intellectum mundi cordis, per sapientiam contemplantes, per tolerantiam persecutionum patientes, quibus Dominus regnum cælorum repromittit, quoniam quos timor inchoat, septimo gradu perficit sapientia, in octaua tamquàm in vero iubileo, liberat & coronat patientia. Ad huius perfectionis apicem, Apostolorum principem prouexit hodierna die Spiritus sanctus, vt qui in passione Domini vnius ancillæ voce exhorruerat, iam perfidam Iudæorum multitudinem prophetico testimonio manifestè confutare non timeat. Talem reddidit Thomam, vt qui resuscitati saluatoris dubitando palpandas postulauerat cicatrices, post collatam gratiam Spiritus sancti, facta diuisione Apostolorum, confidenter Euangelium prædicaturus mittatur ad gentes. Tales per eandem gratiam effecti sunt Christi discipuli, vt qui, relicto Domino in tempore passionis, præ timore latuerant, decætero gaudentes irent à conspectu concilij, quoniam digni habiti erant pro nomine Iesu contumeliam pati. Tam velox & efficax doctor demonstratus est hodiè Spiritus sanctus, vt idiotarum corda vno momento erudiret ad scientiam, & eorundem linguas formaret ad omnem linguarum facundiam. Vt etiam attendamus, quantus opifex sit iste Spiritus sanctus, audiamus Apostolum dicentem: Vnicuique datur manifesta gratia spiritus ad vtilitatem: Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundùm eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij gratia linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Iste Spiritus sanctus, qui patris & filij vnus est spiritus, à patre procedit, & à filio, & ad corda credentium pariter mittitur & à patre & à filio. Vnde & Dominus dicit in Euangelio: Cùm venerit spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille vos docebit omnem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Hæc verba ita interpretatur Didymus, illustrium virorum titulo clarus: Inseparabilis est spiritus à mea & patris voluntate: & amplius, quia non ex se est, sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quòd subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. Quid est ergo, Spiritum sanctum à patre filióque subsistere, nisi eundem spiritum à patre filióque procedere? Vnde & in sequentibus dicit: Consensus significatio est Spiritus sanctus, qui est spiritus veritatis, spiritúsque sapientiæ. Non potes audire filio loquente quæ nescit, cùm ipsum sit quod profertur à filio, id est, procedens Deus de Deo, spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans de consolatore. Hæc aduersùs hæresin quorundam Græcorum, Græci auctoris auctoritate protulimus, qui dicunt Spiritum sanctum à solo patre procedere, ne quis Latinorum omnes Græcos hoc errore infatuatos arbitretur, & eorum auctoritati innitens, sal infatuatum esse mereatur. Idem in symbolo Ephesini concilij, quod Græcorum fuisse constat, manifestè his verbis adstruitur: Quamuis in sua substantia sit spiritus filij, & intelligatur in persona proprietas, iuxta id quòd spiritus est, & non filius, non est tamen alienus ab ipso. Nam spiritus appellatur veritatis, & veritas Christus est. Vnde & ab ipso similiter sicut à Deo patre procedit. Denique hic ipse spiritus etiam per sanctorum manus Apostolorum miracula gloriosa perficiens, glorificauit Dominum Iesum Christum, postquàm ascendit in cælum. Prætereà sicut filius appellatus est manus Dei patris, non quòd ei sit aliqua cum maiestate patris inæqualitas, sed propter substantiæ identitatem, & propter manifestam operum exhibitionem: Ita Spiritus sanctus appellatus est digitus Dei propter eam, quam habet cum patre & filio, substantiæ vnitatem, & manifestam charismatum distributionem: quia per manum, in vnitate corporis existentem, fieri solet operatio: & per digitum in vnitate manus manentem, suis tamen articulis distinctum, solet notari discretio. Cùm verò per verba aliundè translata, aliqua nominatur in diuinitate persona, non vsquequaque earum natura rerum de quibus hæc translata sunt, diuinitati est arroganda, sed illæ tantùm causæ attendendæ sunt, propter quas res corporeæ rebus incorporeis assimilari possunt: Quia omnis humana vox nihil potest aliud dicere, nisi corporalia: Et Trinitas, de qua nunc nobis sermo est, omnes materiales substantias superat: Idcircò nullum verbum potest ei propriè aptari, & eius propriè & dignè intimare substantiam. Et quia ipse spiritus charismatum distributor est, inuocemus ipsum paracletum, cuius hodiè solennitatem colimus, cuius hodiè dona fidelibus collata miramur, vt augeat in nobis fidem, dilatet charitatem, confirmet spem, & cætera virtutum charismata, quæ nobis in hac peregrinatione sunt necessaria, cooperante patre & filio, cum quibus idem paracletus viuit & regnat per æterna secula. Amen.

IN CATHEDRA S. PETRI *sermo.*

NON inconuenienter, fratres, iste psalmi versiculus olim diuino præsagio decantatus, hodiernæ celebritatis tripudio interponitur, in qua beatus in Episcopali cathedra collocatur. Videtur enim beato Petro debere coaptari, quem in sede iudiciaria protestantur hodierna Ecclesiarum obsequia sublimatum. Ait enim Dauid sanctus, spiritu quoque sancto præuentus: Exaltent eum in Ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. Hodiè siquidem & in Ecclesia plebis Petrus exaltatur, & in cathedra seniorum laudatur, quoniam & in Ecclesia in qua populus acquisitionis conuenit, constituitur post Deum primicerius, & in cathedra seniorum collaudatur Episcopus. Hæc etenim hodiernæ festiuitatis sacra institutio, quando Episcopalis sedis honoratus est magisterio. Hodiè fratres beatus Petrus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus ordinatur, hodiè plebi, quam ipsemet Deo acquisiuit, pastor præficitur.

Ioan. 14.

Psa. 106.

Hodiè etiam in beati Petri ordinatione sancta Ecclesia exaltata est, quoniam & ipse promouetur, cui specialiter à Domino ipsa talibus alloquiis commissa est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. [Matt. 16.] Felix vocabuli denunciatio, vt à petra de qua scriptum est, Petra autem erat Christus, [1 Cor. 10.] Petrus denominetur, nominis Christi participatione decoretur, ipso Christo sibi nomen imponente, vt Petrus sit, & Petrus vocetur. Super hanc etiam Petram Dominus Ecclesiam suam ædificandam prouidit, quatenus cuius fidei confessio pro sui soliditate petræ comparanda erat, nominis etiam sui applauderet appellationi. Non ergo ambitione humana, vt in talibus assolet, Petrus Episcopalem hodiè sortitur cathedram, non muneribus primos occupat recubitus, non ingerit se pomposis ceruicalibus. Ipso Deo Dei filio attestante, Petrus eruditur: carnis & sanguinis ab eo doctrina remouetur: patris, qui in cælis est, efficacissima reuelatio exhibetur, cuius instinctu veridico intonuit Petrus: Tu es, inquit, filius Dei viui. [Matt. 16.] O iocunda regis & militis confabulatio, in qua miles regem suum, regis æterni filium confitetur: rex verò vicissitudine reciproca militem suum à carnalibus disciplinis sequestratum, patris sui tantummodò discipulum attestatur, dignis etiam stipendiis remunerandum arbitratur, quatenus sic adiiciens subinferat: Tibi dabo claues regni cælorum. [Ibid.] O reuera beatus cæli ianitor, cui non tantùm claues regni cælorum commissæ sunt, sed etiam arcanorum cælestium consilia concredita sunt. Ligandi atque soluendi licentia potestatiuo perfungitur priuilegio, atque ouilis Dominici cura ipsius mancipatur arbitrio. Ita enim speciali familiaritate ad eum dicit Dominus: [Ibid.] Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis: Non ergo repentina fautorum acclamatione, sed prouida Dei dispensatione Ecclesiarum excubiis deputatus est Petrus generali sanctione, hodiè quoque Antiochiæ assumitur peculiari familiaritate. Quem ouibus suis Deus pastorem præfecerat generalem, plebs Antiochena hodiè sibi collocat pontificem generalem. Nec tamen DEI nutibus populus Antiochenus obuiare contendit, sed opportuna importunitate Dei vicarium honorare satagit. A pontificum pontifice iamdudum Petrus ordinatus erat, oleum exultationis Christi manu infundente per Spiritus sancti * debriationem [† deriuationem.] susceperat, negocij sui ministerium sibi iniunctum iam diu exercuerat, necdum tamen aliquo in loco propriè deputatus fuerat. Hodiè ergo de totius orbis amplitudine adsciscitur, quibus propriè præsit & prosit: hodiè populis prærogatur. Nec tamen curæ suæ amplitudo propterea decurtatur, sed Apostolatus sui solicitudo dupliciter dilatatur. Adsunt enim præsentium ouium balatus, qui eum quotidianis profectibus solicitent, nec sibi desunt fraternæ dilectionis præcordia. in fines etiam orbis terrarum pertingentia, quæ eum defatigent. Sed futurum est tibi, futurum est (inquam) ciuitas Antiochena, vt adhuc Petrus de sede ad sedem demutetur, vt necessitate & vtilitate populorum exigente, *aliàs [alio.] transportetur. Nec poteris habere proprium, quem sancta Ecclesia in commune suscepit ministerium. Fratrum ergo dispersioni charitatiuè communica, & quem charis amplexibus tibi obligasti, aliquantulum relaxa. Dilige proximum tuum sicut teipsum, [Matt. 5.] & æquanimiter Petrum tolerabis ad alium destinari præsulatum. Intereà vrbs beata, de Petri gloriate præsentia, piis eum demulce obsequiis, inuiscera eum tibi responsionibus obedientiæ deuotissimis. Præcordialem Dei amicum, quibus potes dilibutionibus tibimet concilia: conuiuiis atque eius sermonibus participa, futuræque tuæ ruditati circunspectiùs inuigila. Multos opima degrauauit securitas, & quoniam in hodierna cōfidunt opulentia, de crastina non satis solicitantur penuria. Non

A nouerunt sibi prospectare de crastino, qui totam spem defixerunt in tempore hodierno. Tu autem Antiochia de beati Petri præsenti affabilitate cōgaude, ipsius colloquio tamquam in omni diuitiarum affluētia perfruere, déque futura sui absentia tibi circunspice. Dum vacat, materna suge vbera: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiorem tuum, & dicet tibi. [Deut.] Hodiè Apostolorum principem tibi delegisti sacerdotem, hodiè cæli ianitorem inthronizasti pontificem. O admirabilis in singulis Dei dispensatio, ô diuinæ dispensationis admiranda discretio. Quid dicam fratres? Vadam quo me ducit impetus spiritus? Eloquar, an sileam? Eloqui tamen melius censemus, quàm silere, quoniam & silere quasi aliquid deesset, de beati Petri laudibus defraudare. Dicit de se in quodam loco Dominus: [Ioan.] Ego sum ostium: Per me si quis introierit, saluabitur. B Se ostium equidem Dominus confitetur. per se introeuntibus salutem pollicetur, & tamen ad Petrum ita exorditur: [Matt.] Tibi, inquit, dabo claues regni cælorum. Iam videre potestis, fratres charissimi, & videtis quid vester exprimere gestiat affectus, sed præ abundantia spiritus totum quod voluto, efferre non valeo. Ita enim persæpè fit, vt præ abundantis lætitiæ vel tristitiæ cumulo, verborum sufficientia desit spiritui, cùm ipse spiritus nondum discreuerit, cui potiùs debeat cedere patri. Fitque in abundantia spiritus error quàm maximus, tamquam si cuilibet auaro multimodæ apponantur diuitiæ. Ipse siquidem præ alacritate nimia hæsitat, quid priùs rapiat: & dum anhelat ad singula, manum porrigit ad omnia. Ita & nos: Impedit nos C super tanto ac tali mysterio cogitationum multiplicitas, sed tamen Deo prosperante expediet nos orationum vestrarum officiositas. Nostis, fratres charissimi, quoniam ostio sera & claues opponuntur, quibus * iubentibus [for. * ... uanti...] eiusdem ostij valuæ reserantur & clauduntur. Ostiis etiam ostiarij addicuntur, ad quorum suggestionem penetralium Domini, de ostiorum, vti libet, commoditate præloquuntur. Ergo quandoquidem Christus sicut ait, Ostium est, Petrus verò clauicularius est. Quid aliud, quàm ostij huius Petrus ostiarius est, vt quodammodo per Petri villicationem, in ipsum, qui ostium est, habeamus introgressionem? De numero Apostolico, sacerdotali coagulatur collegio, vt altius aliquid admireris in Petri sacerdotio, quàm (si dici liceat) in Apostoli vocabulo. D Dicitur de Christo. [Psal.] Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedec. Non dicitur quòd sit Apostolus, etsi fuerit ab angelis minoratus, sed quòd fuerit sacerdos, authentica voce conclamatur. Factus est ergo Petrus Apostolus, quod non factus est Christus: sacerdos quoque adoptatus est, quod & erat Dominus. Factus est Christi consacerdos & cohæres, nec factus est coapostolus. Forsitan tamen & Christus vocari posset Apostolus, [Heb.] sed ipse patris, Petrus verò Apostolus Christi. Videtur quoque hodiernæ festiuitati consonare illud sapientis præconium: Ecce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo, & inuentus est iustus. [Eccli.] Iste siquidem præter Christum, sacerdotum * opinatissimus, [* op... mus.] Deo E in diebus suis sacerdos acceptatissimus, iustitiæ in signis titulo, totum vitæ suæ cursum Christi dedicauit obsequio. Voluntariè Deo sacrificauit, super ouile sibi creditum competēter inuigilauit, pedetentim quos potuit cælorum ciuibus inuiscerauit, triticum Domini sui cautissimè ad vsuram erogauit. In amore Dei feruentissimus, in fidei assertione robustissimus, in proximi dilectione accommodatissimus, in terris cælibem ducebat vitam. Denique in miraculis ita erat copiosissimus, quatenus in plateis ponerentur infirmi in lectulis, vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. [Act.] Spiritus sancti gratia intantùm ei linguæ suppeditarat facundiam, vt ante reges & præsides nec quid loqueretur excogitaret, nec quod disertissimè

loqueretur aliquando deesset. Ab inescatione piscium ad capturam translatus hominum, fidei retia vagabundis huius procellosi mundi piscibus obtendebat. Hodiequoque summi Dei sacerdos effectus, per odoriferi thuris & thymiamatis concremationem summo sacerdotum gratanter & iocundè est acceptus. Immolauit seipsum hostiam viuam in odorem suauitatis, & altissimo accuratissimè vota sua reddidit. Quocirca benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmauit super caput ipsius. Ideò quoque stabilita sunt bona illius in Domino, & enarrabit eleemosynas omnis Ecclesia sanctorum. Beatus ergo quem elegisti & assumpsisti Domine, ecce enim tripudians habitabit in atrijs tuis. Nulli ergo sanctorum beatum Petrum credo secundum, quem sanctus sanctorum in fundamento suarum collocauit Ecclesiarum, & exaltauit in specula suarum ouium altissimum. Nemo coapostolorum in amore sui Iesu feruidior, nemo in ipsa traditionis desperatione fuit animosior. Promotus est à nauicula sua Petrus, & hodie in cathedra non pestilentiæ, non columbas vendentium, sed episcopali collocatus, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Statuit ei Dominus testamentum pacis, vt fungeretur sacerdotio, & offerret illi incensum dignum in odorem suauissimum. Agite ergo pontifices, qui beati Petri residetis in loco, quos episcopalis sublimauit præpositio, considerate quem imitamini: imitamini, de cuius dignitate gloriamini, ne cura commissa abuti videamini. Non sit vobis ad iactantiæ supercilium, vocitari pontifices, sed velitis & desiderate esse pontifices. Qui enim episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Operamini ergo quod competat quod gregem Domini vobis commissum fœcundando confoueat, ne fortè cùm aliis prædicaueritis, ipsi reprobi efficiamini. Vos quoque reliqui sacerdotes, inferiores domus Domini mansiunculæ, quorum labia custodiunt scientiam: angeli enim Domini exercituum estis. lex siquidem requiritur ex ore vestro, qui peccata populi Domini comeditis, tandem expergiscimini, & quamuis non sitis, iuxta distinctionis momenta pontifices, tamen recolite vos Petri consacerdotes. State ergo in gradu vestro, succincti lumbos viriliter, & sequimini Petrum sacerdotem magnum efficaciter. Quòd enim hodiè infula decoratus, sacerdotali collocatur, in cathedra, magisterij vestri humilitatem sustollit, iudiciariæ vestræ potestatis deliberatiuam corroborat discretionem, & totius vestri officij exornat dignitatem. Vos quoque pro capacitate vestra Dei cooperarij & coadiutores estis, instar Petri sacerdotium suscepistis. Mundamini igitur, qui fertis vasa DOMINI. Si manus vestræ tetigerunt aliquid morticinum, lauate manus, mundate conscientias, ne de sordium iniquarum inquinationibus vasa DOMINI sordescant, & pro negligentiis vestris cum suis portionibus ipsa vasa displiceant. Habetis beatum Petrum sanctitatis exemplar, munditiæ formam, totius strenuitatis normam, qui precum vestrarum eulogias & vota Deo nostro gratificet, oblationibúsque suis nos omnes ei commendet, qui viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

1.Tim.3. 1.Cor.9. Malac.2. Esa.52.

HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI VERSVS DE MYSTERIO MISSÆ.

Scribere proposui, quid mystica sacra priorum.
Missa repræsentet, quidve minister agat.
Pro multis vna, pro quotidiè repetitis.
Est oblata semel hostia vera Deus.
Inuolucrum legis Christus patefecit, ouémque.
Significatiuam vera remouit ouis.
Presbyter hanc offert, & in hac cessare figuras,
*Rémque * figurarum testificatur agi.*

* figuratã.

Sic etenim templi, sic & crucis exprimit aram,
Vt sacra commemoret illius, huius agat.
Ergo quid in Missa vel agatur, vel memoretur,
Quæ quibus aßimiles, sub breuitate canam.

Turba Prophetarum venturi nuncia Christi,
Mysterium fertur præcinuisse crucis.
Hunc desiderijs, hunc laudibus, hunc prece multa
Præsuspirauit, extulit, expetijt.
Hæc tria commemorat, similique sub ordine ponit
Introitus Missæ, quem chorus antè canit.
Antè recensentur suspiria, posteà laudes,
Indè preces, in quo quæque notentur, habes.
Exprimit officium suspiria: gloria, laudes:
Kyrie eleison ter triplicata preces.
Intereà veniens in sacra veste sacerdos:
Altaris dextram, dona daturus, adit.
Illius aduentus, quibus ô Iudæa reuisit
Te tuus Emanuel, tempora plena notat.
Secreta siquidem procedit ab æde minister,
Ortu secreto venit ad ima Deus.
Vestibus ille sacris tegitur, texit caro verbum,
Tota carens macula, tota sacrata Deo.
Ille stat à dextris, quia quæsijt auctor inanes,
Execrata Deos gens, quasi dextra fuit.
Angelicum post hæc sacrifex pater incipit hymnum,
Inceptum complet vociferando chorus.
Incipiens memorat, quæ saluatoris in ortu
Gaudia pastores angelus edocuit.
Cantica quæ post hunc Superi cecinere, recenset
Gloria, quam complet vociferando chorus.
Hinc oraturus, alios hortatur vt orent.
Discipulis Christus iußit, & egit idem:
Nam turbas in monte docens, orauit. & ipsis
Orandi formam fratribus instituit.

Lectio quæ sequitur, doctrinam signat eorum,
Qui sunt præmißi septuagintaduo.
Illorum monitis, dum responsoria cantat,
Edocet assensum se tribuisse chorus.
Alleluia sequens, memorat, quæ gloria mentis,
Quam pia laus oris sit comitata fidem.

Inde sinistrorsum Domini sacra verba leguntur:
Plebs baculos ponit, stat, retegitque caput.
Néve superueniens Zizania seminet hostis
Frontibus imprimitur mystica forma crucis.
Reijciente fidem Iudæa, gratia Christi
Transiit ad gentes: Israel errat adhuc.
Transitus is, quoties Euangelium recitatur,
Mentibus occurrit, exprimitúrque loco.
Ad læuam legitur, quia quo transiuit aberrans,
Et velut à læua gens idolatra fuit.
Vt sis attentus, patiens, erectus in hostem,
Et caput, & baculus, & status ipse docet.

A *Quippe caput retegens, attentè audire moneris:*
Parcere, cùm baculum reijcis, instrueris.
Stans discis, quoniam stantes pugnare solemus,
Quòd te pugna grauis sub vigili hoste manet.
Succinit ecce chorus fidei compendia nostræ,
Assensum verbo se tribuisse docens.
Hinc etenim monstrat, quantum profecerit, in quem
Crediderit, quæ sit, quidve datura fides.
Ordo bonus, quoniam quo rex vacat atque magister,
Respondet miles, discipulúsque sequor.
Quámque notam pastor nouit, propriámque fatetur,
Hac se signatam testificatur ouis.
Quæq; probant opifex, & signifer, & caput idem,
His opus, his proceres, his sua membra fouent.
Sic confessa fidem pia plebs, orare monetur,
Vt sit in hac stabilis, insuper aptet opus:

B *Effectum spondet chorus, offertoria cantant:*
Tamquàm si dicat, credo, fatebor, agam.
Hinc est quòd post hæc offert sacranda minister
Dona, dehinc populus, quod sibi lege licet.
Ordo decens: Euangelium præcedere cernis,
Pone fidem pandi, dona deinde dari.
Audis, vt credas: & credis, vt hostia fias:
Taliter incipimus esse, sumúsque Dei.
Præterea donis, quæ plebs deuotior offert,
Dona domus Iudæ commemorare licet.
Cùm Salomon templum, Salomon altare sacraret,
Oblatà à populo victima multa fuit.
Exemplo, Iudæa, tuo plebs vsa fidelis,
Altari dat se, dat sua, tu neutrum.
Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram,

C *Vel vinum fertur, cui superaddis aquam.*
Vtraque danda Deo præsignauere figuræ,
Traditio docuit, sanctior vsus habet.
Vtraque sub typico ri... formáque futuri
Melchisedech Domino sacrificasse ferunt.
Vtraque discipulis cœnantibus ipse redemptor
Tradidit, in corpus vtraque versa suum.
Vsus & ipse placet, quo sic mactetur in imis,
Vt sit in excelsis inuiolata caro.
Admixtum vino laticem miraris, at ipsum
Grande sacramentum est, nec ratione vacat.
*Vnda fluens, homo præteriens: ea * mixta Lyæo,*
Est Christo Christi sanguine iunctus homo.
Diuidit vnitos, vel aquam, vel vina ministrans,
Et caput à membris separat ipse suis.
Præterea nil fons sine sanguine, nil sine fonte
Sanguis, vtrunque simul saluat, vtrunque sacrat.

D *Cùm rimaretur pendentis viscera Christi*
Lancea, manauit sanguis & vnda simul:
Sicut vtrunque simul fluxit, simul offer vtrunque
Vnum deme, crucis non imitaris opus.
His ita præmißis, secreto presbyter orat,
Secretas memorans, aßimilánsque preces,
Quas egit Christus, cùm te iam Iuda remoto,
Abscesßit modicum, térque precatus ait:

(In exemplari manuscripto erant hîc inserta verba hęc minio descripta : (PATER, SI FIERI POTEST, TRANSEAT A ME CALIX ISTE. (Ea ipsa metro sic reddi poterant:

Velle tuo saluo, poterit si ritè precari,
Alme parens, à me transeat iste calix.)

His precibus veluti labiorum victima quædam
Est oblata, typum legis & ipsa gerens.

Pro se,

Pro se, pro populo, pro principibúsque, Sacerdos
Supremus Domino mystica dona dedit.
Nam sua, nam populi, nam pontificum malefacta
Portarunt aries & caper, & vitulus.
Pontificum vitulus, populi mala pertulit hircus,
Ipsius excessum dux gregis ipse luit.
Hæc tria Saluator triplici prece commemorauit,
Iam tunc pro nobis omnibus vnus agens.
Nam ter humi strato contritio cordis, & ille
Sanguineus sudor, crux fuit ante crucem.
Iam tunc anxietas finem spondentibus vmbris
Et veteri ritu gratior * vnda fuit.
His actis, populum sublimi voce salutat
Presbyter, & sursum corda leuare monet.
Inde patri grates per Christum semper agendas
Asserit, & post hæc, dona sacranda sacrat.
Si benè cuncta notes, hoc totum filius egit,
A prece discipulos, inde, petendo crucem,
Primum iussit eos vigilare, statimque precari,
Post dormire, dehinc agnus & ara tulit.
Nimirùm dum dicit eis, vigilate, salutat:
Quippe salus animæ, si vigilemus, adest.
Dum iubet orari, sursum cor suadet habere,
Orari siquidem sola superna iubet.
Dum tandem vocat ad requiem, monet edere grates.
Mentis enim requie gratificamur ei.
Nam grates agere est Domino, nos reddere gratos,
Quod facit, à vitiis mens, manus, osque vacans.
Ut talis fiat, quisquis sub iudice Christo
Sacrificat, sub quo iustus & ipse tremit.
Cum Superum cantu, quos aræ constat adesse,
Admitti proprias postulat ille preces.

CVM QVIBVS ET NOSTRAS VOCES VT ADDMITTI.

Postulat ut sua vox laudi concordet eorum,
Quos adstare sacris pagina multa docet.
Si verbis * hominis, quem nectar vbiquè supernum
Eructasse liquet, vis adhibere fidem,
Tempore quo supplex assistit Presbyter aris,
Mactatúrque patri filius ipse manens:
Aethra patet, cœlestis adest chorus, ima supernis
Iunguntur: fiunt auctor & actus idem.
Cœtibus his dum mens dum vox, dum vita ministri
Concordant, grates indubitanter agit.
Hinc benè cum populo, ter sanctus, quæque sequuntur
Anteà quàm sacret mystica dona, canit.
Credimus has laudes assumptas ex Isaia,
In quibus innuitur trinus & vnus apex.
Ter positum sanctus, trinum notat esse: sed vnum
Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.
His tribus, huic vni sacrifex litat, angelus offert,
Ascribit clerus, plebs veneratur idem.
Et quia percipiunt in sacro munere quiddam,
Pro sacro Dominum munere glorificant.
Laudibus his venerantur eum, quibus æthra resultat,
Quas duo de Seraphin, nocte diéque canunt.
Has pro perceptis quasi grates ritè rependunt,
Ne quandò frustrà percipienda petant.

HActenùs explicui, quid repræsentet in ipso
Officio Missæ, quid ve minister agat.
Ex quibus hoc totum, quod in æde priore iubetur
Offerri, coràm commemorare licet,
Quicquid enim fit in Ecclesia, tantummodò prosit
Moribus aut fidei, victima grata Deo est.
Offerimus vitulos linguæ, mactamus & hircos,
Soluimus in cineres thus, ouiúmque virum.
Dum canimus, vel dum legimus quod praua refrenet,
Quod populum, quod nos ad meliora vocet:
Tunc etiam vitulus, tunc sacrificatur & hircus,
Cùm fastum calcas, luxuriámque premis:

A Agnus ab innocuis, à simplicibúsque columba,
Turtur ab his qui fluent gaudia summa procul.
In clibano coctos panes altaribus offers,
Si robur mentis nulla flagella mouent:
Conspersos oleo, si ius pietas moderetur,
Inque reos infrà, quàm liceat, libeat.
Non fermentos, si mens tibi purior assit,
Excoquat & carnis fluxa supernus amor.
Offers & similam, si quos diuiserat error,
Colligis, inque fidem iungis, idémque facis.
Hos cathechizans, molis: in baptismate mergens,
Vnis: informans aspera ferre, coquis.
Sic eadem morésque docent, Christúmque figurant,
B Sic geminos vsus cætera legis habent.
Quod verò Missæ superest, ita sacra recenset
Legis, vt exhibeat sub cruce sacra crucis.
Quippe recensetur, quicquid lex præco futuri
Intra sanctorum sancta iubebat agi.
Hæc aperire labor, quia metro, nominibúsque
Ignaris metri, materiáque premor.
Da veniam Lector: rem tantùm pandere & vsum,
Non speciem, nostris versibus esse sat est.
Non tamen expectes, Vt singula verba vel actus
Quoslibet aggrediar clarificare tibi.
Ad summam rerum curret stylus, & quibus vmbram
Legis opúsque crucis exprimat ara, canam.
C Et semel & soli sanctorum sancta patebant
Pontifici, precibus plebe vacante foris.
Angulus is * velo distabat ab æde priori,
Aduentu Superùm, colloquióque sacer.
Idem thuribulo, simul & thymiamatis ara,
Et testamenti fœdere clarus erat.
Clarus & insigni tabula quæ præminet arcæ,
Quam super obnubit pronus vterque Cherub.
Summus eò præsul semel accedebat in anno,
Pro se, pro populo mystica dona ferens.
Scilecet illius hirci vitulique cruorem,
Quos proles Aaron immolat ante fores,
Carbonésque simul, quos desuper exteriorem
Sumendos aram pagina sacra docet,
D Hos in thuribulo ponit, tantúmque sacerdos
Thus cremat, vt fumus vber obumbret eum.
Adspergit tabulam, post hæc adspergit & aram
Exteriùs sacram sanguine pacifico.
Hinc redit ad populum, vestem lauat, attamen idem
Non nisi sub sero vespere mundus erat.
Hic locus, hic sacrifex, ea munera signa fuere:
Signa recesserunt, significata manent.
Exprimit Ecclesiam prior ædes, altera cælum,
Antistes Christum: sanguis, amara crucis:
Carbones, summam virtutum Christe tuarum:
Thuribulum, carnem: thura cremata, preces.
E Summa tabella patrem, cælestes ara cohortes,
Veste notatur homo, vespere mors hominis.
Hæc perstricta tibi rerum velamina pandunt,
His ea, sed veluti semirетecta, vides.
Ex his non aliter fit res tibi peruia, quàm si
E foribus spectes interiora domus.
Interiora sacri, te Christe docente, patebunt,
Cuius morte patent interiora poli.
Quas igitur partes perstringere nitor, easdem
Sicut habet series Canonis, exposui.
Sic leuiùs disces quod opus, quæ verba ministri,
Quid reminiscantur legis, agant ve crucis.

TE IGITVR CLEMENTITSIME PATER. vsque, ILLIBATA.

INtrabat præsul vitulorum sanguine sacrum,
Intrauit proprio Christus & ipse polum.
Intrat agens sacrifex in sanguine semper ad aram,
Effusi semper sanguinis ipse memor.
Nam quoties fusum, verbo, cruce mente retractat,

* verò

Hunc specie toties in sacrosancta gerit.
Quippe velut quidam cruor est, meminisse cruoris,
Huius nos memores crux iterata facit.
Mentio mortis adest, vbicumque perennibus escis
Imprimit vncta manus mystica signa crucis.
Sic Aaron, Christúmque sequens altare frequentat,
Presbyter, hunc haustum sanguinis ipse gerit.
In primo siquidem versu vexilla salutis
Ter super appositas prærogat ille dapes.
In quo iam mortis, mitísque priúsque recordans,
Appellat triplici nomine munus idem.
Dona vocat primum, mox munera nuncupat escas,
Pòst sacrificij nomine censet eas.
Dona vocat, quoniam Deus has donauit, vt inde
Sustentaretur lege modóque caro.
Munera sunt, quoniam Deus his donatur, & inde,
Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
Nam quòd sacrifici censentur nomine, monstrat,
Qua ratione priùs munera dicat eas.
Scilicet idcircò, quia sacrificantur, & aptè
Munerat auctorem, qui data reddit ei.
Sic eadem quæ dona vocat, cùm sacrificantur,
Munera sunt, quoniam munerat inde Deum.
His quoque nominibus pulchre satis hostia triplex
Innuitur, scripto iam recitata meo.
Hoc etenim totum quod spondebatur in illis,
Completum memorant, sub speciéque gerunt.
Nam quod sperauit priùs in veruece sacerdos,
In capro populus, in vitulóque duces:
Crùx dedit, esca sapit, totum canit esse tributum.
Nominibus trinis hæc tria sacra notans.

IN PRIMIS QVÆ TIBI OEFERIMVS. vsque, ANTISTE NOSTRO.

MEMENTO DOMINE FAMVLORVM. vsque, DEO VIVO ET VERO.

INgrediens sacra sanctorum Leuiticus, orat
Pro se, pro suo principe, gente, domo.
Ante crucem Christus rogat & se clarificari,
Et custodiri, quos dedit ipse Deus:
In cælis etiam semper pro plebe Sacerdos,
Pro seruo Dominus, pro grege pastor agit.
Noster in hoc sacrifex Aaron, Christúmque secutus,
Pro tota primùm supplicat Ecclesia.
Hinc etiam pro pontificis, regísque salute,
Pro reliquis infrà sicut oportet agens.

COMMVNICANTES ET MEMORIAM. vsque, MVNIAMVR AVXILIO.

LEge iubebatur sumptos altaris ab igne
Carbones viuos in sacrosancta geri.
Lege iubebatur Aaron festinus eisdem
Thuribulo positis thus adolere Deo.
Thuribulum carnis tamquàm carbone refertum
Virtutum cumulo Christus ad astra tulit.
Hos ex igne Deo quo mentis fluxa cremantur,
Quo laxæ carnis lubrica sumpsit homo.
Tamquàm carbones inter sacrosancta Sacerdos,
Nomina sanctorum commemorando gerit.
Hos etenim viuis carbonibus assimilamus,
Qui splendent actu, iuris amore calent.
Denique qui sequitur, quod lex iubet, vmbra figurat,
Dum litat, hunc ignem mente minister habet.
Ingrediens etenim sanctorum sancta sacerdos,
Pectore gestabat nomina scripta patrum.
Scilicet insinuans exempla, fidémque priorum
His imitanda, quibus mystica mensa patet.
Nec satis esse Deo, verbis meminisse bonorum,
Si non exhibeas moribus ipse bonos.
Sic sacrifex, intúsque calens, extráque coruscans,
Carbones carbo factus & ipse gerit.
Sic benè contexit multorum nomina patrum,
Sic meritis multos exprimit ipse patres.

HANC IGITVR OBLATIONEM. vsque, NVMERARI. PER CHRISTVM. QVI PRIDIE QVAM PATERETVR. vsque, HOC EST ENIM CORPVS MEVM. SIMILI MODO POSTEA QVAM COENATVM. vsque MEMORIAM FACIETIS. VNDE ET MEMORES DOMINE. vsque, IMMACVLATAM HOSTIAM.

HÆc nebula fumi tegitur Leuiticus orans,
Vt pateat nulli, dum thymiama cremat.
Hac prece pro nobis, hac sedulitate precatur
Christus, vt angelicum transeat intuitum.
Nescitur quantùm sumptæ præsentia carnis
Possit apud patrem, quid sine voce preces.
His precibus cedit, quicquid Leuiticus offert,
Et quocunque modo, tempore,* siue gradu.
His patrem precibus dedicere iudicis iras,
Et flecti constat, & meminisse patris.
Tamquàm sub nebula sacra dona frequentat & offert,
Quisquis agit Christi, Christus & ipse, vices.
Hæc etenim virtus, hæc efficientia verbi
Et crucis est, vt mens, linguáque cedat eis.
Nescit, homo, latet & superos, quò prouehat escas
Gratia verborum, mysteriúmque crucis.
Incipit his verbis supplex instare sacerdos,
Quæ salua specie munus vtrumque nouant.
Incipit, & toto contritus corde, cremánsque
Thuribulo mentis lucida thura precum.

QVÆSVMVS VT PLACATVS.

ORat vt accipiat placatus dona, suáque
Ordinet in pace tempora nostra Deus:
Orat vt accipiat de massa perditionis,
Inter & electos nos numerare velit.
Orat vt hic idem benedicat, quas dedit, escas:
Orat vt ascriptas, atque ratas faciat.
ORat vt hoc altaris opus ratione geratur,
Sítque quod acceptet, quod probet ipse Deus:
Dum rogat vt Dominus, quæ condidit, hæc benedicat,
Vt nouet in melius, promoueátque rogat.
Dum rogat ascribi, quòd eam sibi præroget escam,
Atque dicet propriam sanctificando rogat.
Dum rogat esse ratam, ne frustrà speret in illa,
Sed sit quæ prosit, sint rata vota, rogat.
Dum rogat hanc ratione geri, quæ munera recte
Offert, vt recte diuidat, ipse rogat.
Istius ergò dapis benedictio, gratia maior,
Vberior fructus, perpetuánsque vigor.
Hoc sane totum verbis confertur in illis,
Quæ subdit sacrifex, non sua, sed Domini.
Quippe recensurus, quæ protulit ille vel egit,
Cùm cœnans idem, cœna beata fuit.

QVI PRIDE QVAM PATERETVR, ACCEPIT PANEM.

PAnis in hoc verbo, sed adhuc communis, ab ara
Sumitur, & sumptum tollit vtraque manu,
Presbyter hinc idem, cùm peruenit ad Benedixit,
Imprimit elato mystica signa crucis.
Nec priùs in mensam demittit, quàm tua Christe
Verba repræsentans explicet ista super:

ACCIPITE ET MAMDVCATE EX HOC OMNES.

HInc leuat & calicem, signâtque, nec ante reponit,
Quàm super auctoris verba retractet ita:

ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES vsque, IN REMISSIONEM PECCATORVM.

SI quà fides patribus, quos vita beata perennat.
Esca sit hæc animæ, quæ modo carnis erat.

His verbis vtrumque nouas acquirere vires,
Maioresque suis scripta probata docent.
Sub cruce, sub verbo natura nouatur, & aram
Panis honorificat carne; cruore calix.
Presbyter idcirco, cùm verba venitur ad illa,
In quibus altari gratia tanta datur:
Tollit vtrumque notans, quòd sit communibus escis
Altior, & quiddam maius vtrumque gerat.
Quæque parens animæ, carnis fomenta parauit,
Omnia sacratis inferiora cibis.
ET quoniam quoties libauerit ista Sacerdos,
Christus eum memorem præcipit esse sui,
Hoc sacramento nos commemorare fatemur,
Quòd mortem tulerit omnicreator homo.
Quòd surgens cælos ascenderit, hæc tria sanè
Qualem sacrificem vult cibus ille, notant:
Scilicet vt carne moriatur, mente resurgat,
Ter quinis gradibus templa superna petat.
*Sic memores passi, surgentis, ad astra * volantis;*
Et nos & pariter plebs tua, magne Deus.
De donis propriisque datis tibi munera pura,
Munera sancta, sed & immaculata damus.
Dona quidem nobis Domino data: nam quod in escam
Donat, nos ipsi sacrificando damus.
*Pura damus, quoniam non his * est mixta vetustas;*
Aut ad saluandum non ope legis egent.
Sancta damus, quia qui sacras diiudicat escas,
Proficit, & libans sanctificatur eis.
Immaculata damus, quia quod fuit immaculata
*Hostia, quódque dedit, nostra * sit & dat idem.*
Presbyter insistens implorat, vt illa serenus
*Respiciat clemens, * ac beet illa Deus.*
Nec minùs hæc placeant, quam quod puer obtulit Abel,
Quam quod Abram, quam quod rex sacrifexque Salem.
His tribus innuitur variorum forma sacrorum,
Quæ ratio, quæ lex, quæ sacra cœna dedit.
Lex naturalis, lex tradita, lex breuiata,
Placauere Deum munere quæque suo.
Et tamen impariter, quia spéque fidéque supremè
Dicitur in reliquis plena fuisse salus,
Hæc sibi sufficiens, nec eget perfecta futuris,
Nec de præteritis, vnde iuuetur, habet.

SVPPLICES TE ROGAMVS. MEMENTO ETIAM DOMINE. NOBIS QVOQVE PECCATORIS. *vsque,* OMNIS HONOR ET GLORIA.

ADspergi tabulam lex, vmbra iubebat & aram,
Exteriusque sacrum sanguine pacifico.
Filius asseritur toties adspergere patrem,
Adsperso quoties sanguine placat eum.
Adspergit semper superos, quia semper eorum
Adsperso reparat, restituitque gregem.
Adspergit semper homines, quia semper & ipsos
Adspersos renouat, conciliátque patri.
Hos adstans aris adspergit & ipse sacerdos,
Cùm memor adspersi sanguinis vnit eos.
Vnit eos placando Deum, supplendo ruinam
Spirituum, vitam restituendo reis.
Vita Deus moriens, hoc totum præstitit orbi,
Hoc per eum mortis mentio præstat adhuc.
Tunc igitur sacrifex adspergit sanguine patrem,
Cùm semel adspersi mentio placat eum.
Tunc idem cœtus adspergit cælicolarum,
Cùm semel adspersi mentio supplet eos.
Tunc adspergit & hos, quos abluit vnda salutis,
Cùm semel adspersi mentio purgat eos.
Presbyter hæc satagens, sumpta sibi supplice forma,
In sublime geri mystica dona rogat.
Addit & erectus, vt participatio mensæ,
Quotquot eam sument, prosit, & intùs alat.
Neve sepultorum pia mentio prætereatur,
Et bene defunctis, & sibi poscit idem.
Poscit idem sibi, dum sanctis rogat associari,
*Quos & nominibus * nominat ipse suis.*
Angelus is, cuius manibus sacer ille minister
In sublime geri munus vtrunque rogat,
Angelus est eius, vel quos reuerenda vetustas
De sursum missos dicit adesse sacris.
Ara superna, Dei conspectus, eò sacra ferri,
Est etiam meritis sacra placere Deo.
Angelicas ea ferre manus, est plaudere nostro
Affectu superos, mysteriisque sacris.
Quæ tam secreto plausu perlata, feruntur
In sublime: placant, pacificántque Deum.
Ergò pius sacrifex adspergit sanguine patrem,
Cùm sic adspersi mentio placat eum,
Cum viuis veniam, refrigeriúmque sepultis,
Impetrat & partem, quam petit ipse sibi,
Et superos & mortales adspergere fertur:
Nam quæ nos purgat mentio, supplet eos.
Porrò cùm sacrifex sublimem nominat aram,
Quò supplex orat dona sacrata geri.
Commemorat liquidò velaminis interiora,
Quò semel intrabat pontificalis apex.
Cùm sacra perferri sursum rogat, ennuit hircum,
Quem lex deserti vasta subire iubet.
Quippe duos foribus templi lex applicat hircos,
Vni desertum destinat, alter obit.
Christus diuersis respectibus hircus vterque:
Nam tulit in ligno, viuit in arce poli.
Viuit & hic humilis, deserto regnat in illo,
*Quò propriis humeris, ipse * reduxit ouem.*
Sic meminit logis, meminit crucis ipse Sacerdos,
In sublime vehi munus vtrumque petens.
Idem dum memorat sanctos, humerale recenset,
Quod bis sena patrum nomina scripta gerit.
Pectus enim logion, scapulas humerale tegebat
Præsulis, intrantis interiora sacri.
Hic in vtroque gerens gemmis insculpta priorum
Nomina, venturi præco typúsque fuit.
Nos etenim gerimus logion, cum nomina patrum
Circa principium Canonis exprimimus.
Nos humeralis onus gerimus, cùm nomina patrum
Hac in parte sacri Canonis inserimus.
Tunc etiam logion, tunc fert humerale minister,
Cùm mores patrum, cùm labor ipse placet.
Ecce subinfertur, quòd tu bone conditor orbis,
Per Christum semper hæc bona cuncta creas.
Sanctificas, & viuificas, idem benedicis,
Glorificans primæ conditionis opus.
Nam quia sic homini verbum Deus hæret, vt vna
Sint persona, creans atque creatus homo,
Quidquid per verbum Deus ordinat aut operatur,
Per Christum fieri dicitur illud idem.
Ergò per Christum rerum natura nouatur,
Communisque cibus fit speciale bonum.
Per Christum quoque sanctificat Deus vnus vtrúmque
Viuificat pariter & benedicit idem.
Sanctificat, quoniam datur hæc quoque gratia rebus,
Vt bene percipiens, sanctificetur eis.
Viuificat, quoniam datur hæc vegetatio rebus,
Vt moriens, intùs viuificetur eis.
Hic idem benedicit eas, quia prouenit inde,
Vt benedicatur, qui benè sumit eas.
Est honor, est etiam per Christum gloria patri,
Per quem cuncta pater glorificanda facit.
Est & cum Christo, quia glorificatur & ipse,
Cum quo cuncta pater glorificanda facit.
Est simul in Christo quoniam Deus vnus vterque:
Et quod in hoc vno est, est in vtroque simul.

OREMVS. PRÆCEPT. PATER NOSTER. LIBERA NOS QVÆSVMVS, &c.

AD populum regredi, vestésque lauare supremum
Pontificem, legis mystica iussa volunt.

* exprimit.

* reuexit.

Ipse tamen mundus, eadem sic iussa canebant,
Non nisi, cùm iam Sol occubuisset, erat.
Ecclesiæ Christus, * quia non abeundo reliquit,
Subueniens, ad eam compatiendo redit.
Has eius vestes, has viuis abluit vndis
Fons, qui perpetuò * vulnera nostra sanat.
Fons tamen illa lauans, donec famulabitur orbi
Sol, velut immundus, atque lauandus erit.
Eius enim membris, dum Sol aget iste labores,
Hærebunt maculæ, quódque lauetur, erit.
Dicitur ad populum tamquàm remeare Sacerdos
Pro populo rursum multiplicando preces.
Jamque velut foris est, cùm vocem mutat, & orans
Admonet, vt pariter oret & ipse chorus.
Admonet orandi formam, sublimè retractans,
Quam statuit Christus, edocuitque suos.
Talibus officiis, interuentúque sacrorum,
Et simul intinctu sanctificantis aquæ.
Ipse lauans populum, sua vestimenta lauare
Fertur, & apta Deo reddere fonte precum.
Est tamen immundus, donec Sol occidat, idem.
Nam dum viuit, habet, quod lauet, omnis homo.
Sic sacrifex remeans, vt dignus percipiendis
Fiat, & ad vitam sumat vtrunque simul:
Iam quasi cum populo septem sibi dona precatur,
Quæ voluit Christus, instituitque peti.
Illorum tria prima quidem sine fine manebunt,
Sed reliquis finem spondet amara dies.
Semper enim sanctum nomen patris, idque beato
Quod metuat, quod amet, quod vereatur, erit.
Semper & ipse bonus, regnum patris, vnde profectò
Scandala cuncta procul, quódque resistat, erit.
Semper vt in cælo, sic in tellure voluntas
Fiet, & in neutro, quod reprobetur, erit.
Fit verò pariter in vtroque paterna voluntas,
Cum quod amat, quod vult angelus, hoc & homo:
Prætereà sicut quidam sensere priorum,
Terra, caro: cælum, spiritus accipitur.
Consummatur in his pariter diuina voluntas,
Cùm caro subiicitur, spirituique fauet.
Hæc tria nunc iusto variis euentibus adsunt,
Post mundi finem nescia finis erunt.
Quatuor esse sinent, nam pasci nullus egebit,
Cuive remittantur debita, nullus erit.
Tentari nemo poterit: mala nulla deinceps,
A quibus electos liberet auctor, erit.
Nam verbum vitæ, panem puto quotidianum,
Siue sacramentum; quo viget intùs homo.
Tunc neque doctrina, nec ea dape iustus egebit,
Qui sciet omne bonum, cui Deus ipse cibus.
ET quia præteriti meminit, præsente grauatur,
Venturum metuit Presbyter ipse malum.
Vt prece sanctorum Deus illum liberet, vtque
Pax data tranquillet tempora nostra, rogat.
Officit Ecclesiæ cùm perturbatio feruet:
Pax in spe fructus semina iacta fouet.
Hinc sequitur panis infractio tradita nobis
A Domino, quiddam legis & ipsa gerens.
Legis præcepto minui similago iubetur,
Non nisi frustatim sacrificanda Deo.
Sic sacrum panem cœnans fregisse Redemptor
Dicitur, & fractum distribuisse suis.
Nos quoque non frustrà legem Christúmque sequentes,
Aptè partimur dona dicata Deo.

* quam.
* menstrua nostra lauat.

Nam tres ecclesiæ sunt partes, vna laborat
In terris, partem iam fouet alta quies.
Partem quæ restat, clementior excoquit ignis,
Excoctæque patet transitus ad requiem.
Diuersas meritis, diuersas sorte locorum,
Tres istas partes hostia fracta notat.
Pars intincta mero, viuis aptatur, opúsque
Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
Pro benè defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerri reliquas ratio * iubet, obtinet vsus,
Nec tamen hinc idem fructus vtrique datur.
Nam dum pro iusto sacris aßistitur aris,
Pro iusto grates ipse minister agit.
Cùm pro saluandis nunc pœnam temperat vltor,
Nunc & plena quies acceleratur eis,
His epulis epulas illius sumimus agni,
Quem lex præcinuit, crux tulit, ara sapit.
Presbyter hunc in mysterio sumpturus, ab ipso
Tam sibi quàm populo munera trina petit.
Inter eos siquidem primùm rogat enumerari,
Quos in carne pudet turbine carnis agi.
Hinc in eo regno petit idem glorificari,
Quò sua membra caput glorificanda trahit.
Postremò quia spiritui caro lenta resistit,
Cedit & infelix spiritus, ipse caro.
Implorat pacem, qua fiat vterque quod alter,
Concordésque velint, atque sequantur idem.
Nam nisi re bene composita, nec iustificatur
Nunc, nec in æternum glorificatur homo.
Hoc intellectu distinguit prisca vetustas,
Quod clerus triplici voce precatur ità.
Ad Christi reditura fidem Iudæa notatur,
Cùm * pater ad dextram cedit, & explet opus.
TOllimur è medio fatis vrgentibus omnes,
Et trahimur, quò nos vita peracta vocat:
Hi numquàm, hi semper, alij plectuntur ad horam,
Purgatísque datur transitus ad requiem.
Hanc illis altare sacrum vel criminis expers
Vita, vel obsequiis emptus amicus emit.
Perfectos, valdéque malos nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.
Nam nec iustus eget, nec peßimus ista meretur:
In medio est, veniam cui sacra mensa parat.
Ipsa tamen viuos à vitæ calle vagantes,
Vt redeant, saltem serò iuuare solet.
Vndè fit vt sacris quoties aßistitur aris,
Particulis cedat hostia fracta tribus.
Pars intincta mero pro viuis orat, opúsque
Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerimus tibi summe duas, sed propter eosdem
Oblatæ pariter non operantur idem.
Nam pars pro sanctis, pars est pro sanctificandis,
Mentio pro reliquis, causam agit alterius.
Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,
Mysterio simplex, vtilitate triplex,
Fit cibus hic ouis in ligno, leo fortis in vrna,
Ales ad astra volans rex super astra sedens.
Neve putes illi tumulúmve crucemve deesse,
Ipse calix tumulum denotat, ara crucem.*
Vtque fides adsit, terrórque recedat & horror,
Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS,

E REGIONE COLONIÆ AGRIPPINÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, VIRI ET VITÆ SANCTIMONIA, & sacrarum litterarum peritia præclari,

DE DIVINIS OFFICIIS LIBRI DVODECIM.

AD VENERABILEM ECCLESIÆ RATISPONENSIS EPISCOPVM CVNONEM, EPISTOLA RVPERTI ABBATIS, pro libro De Diuinis officiis.

Rimitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi, nunc offero secundum præceptum sanctæ ac mysticæ legis, dum præsens opusculum, quod de diuinis scripseram officiis, diu expetitum mitto tibi, Cuno pater mi, hactenus Abbas cœnobij Segebergensis, nunc autē, adaucta super te Domini gratia, pontifex Ecclesiæ Ratisponēsis. Primitiæ namq; sunt istæ cunctorū operū, quæ mihi à Domino prouenisse gauisus es, & libenter legisti, nō dubitans ea cōmendare, & testificari, quòd veraciter sint fruges terræ, quam Dominus dedit, id est, veri sensus sanctæ Scripturæ, quā Spiritus sanctus cōdidit. Multa eorundē operum tuo nomine attitulaui, nonnulla nomine domini Coloniensis Archiepiscopi Frederici. Hoc autem quod primum erat, & alia pauca sine splēdore cuiusquā tituli dimiserā, vt ipse nosti. Itaq; primitias quidē frugum obtulerā, & dimiserā eas in conspectu Domini Dei, & adorato Domino, epulabar in scripturis, iuxta quod ibidē protinus lex sancta dicit: Et adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sed primitias istas sub nullius obtulerā præsentia sacerdotis, cùm lex hoc modo fieri decreuerit. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergésque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius, accedésque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingressus sim terrā pro qua iurauit patribus nostris, vt daret eam nobis: suscipiénsq; sacerdos cartallum de manu eius, ponet ante altare Domini Dei tui. Cur non secundum ritum hunc mysticum ad sacerdotem accesserim, dicam. Nondum alicui notus Pontifici, & sacerdos, qui erat in diebus illis non curaret, neque admitteret me ad professionem huiusmodi, neque crederet saltem, quod mihi exiguo sorte diuisum fuisset quicquam de terra ista intra tribus Israel, in funiculo distributionis. Ego autem sciebam, quòd neque Moyses neque sacerdotes, sed solus Iesus sorte diuisisset terram trans Iordanem tribus Israel, & proinde de sacerdotum patrocinio non multum curans, tenebam cartallum, & primitias frugum huiusmodi congerebam, & ponebam ante altare Domini Dei: habebam enim intentionem hanc, & desiderium hoc, vt placeret oblatio mea in conspectu Domini. Audiebam interea tale quippiam, quod me recordare faceret illius ex historia veteri, quòd cum locutus fuisset Dominus ad Moysen dicens, Loquere filiis Israel, vt tollant mihi primitias ab omni homine, qui offert vltroneus; accipietis eas, & illi certatim offerrent, venerunt artifices & dixerunt Moysi: Plus offert populus quàm necessarium est, oblata sufficiunt & superabundant. Simile huic audiebam, quia dicebatur aduersum me: Iste scribit quod necessarium non est. Sancti scripserunt, sanctorum scripta sufficiunt & superabundant, non sufficimus legere quæ sancti scripserunt, nedum hæc quæ isti ignoti sine auctoritate de corde suo scribunt. Hæc & alia multo grauiora surda aure præteriens, vt totus eram possessus ab ea, quæ me tacere non sinebat, dilectione verbi Dei, & primitias istas & alia nonnulla in cartallo meo congessi, donec venires tu amicus & patronus fidelis, per quem ego innotescerem sacerdoti Domini Ecclesiæ Agrippinensi. Ecce autem tu sacerdos gratuita vocatione Domini, tu pontifex factus ex spontanea electione cleri & populi, ad quem cum primitiis, immo & cum cunctis frugibus huiusmodi fiducialiter accedam & dicam: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingressus sim terram, pro qua iurauit patribus nostris, vt daret eam nobis. Scio enim quòd professionem istam libenter accipias, vt dicam, quia Dominus Iesus, qui populo suo traducto per aquas Iordanis, sorte diuisit terram in funiculo distributionis, id est, qui credentibus & iustificatis gratia ipsius per lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus sancti diuisiones gratiarū distribuit, meā quoq; paruitatē in eadem distributione cognouit secundū funiculū hunc, quē exprimens Euangelista: Tunc (inquit) aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas. Parum dixi, quòd libenter accipias professionem huiusmodi, immo & hoc veraciter dicere possum, quia nimis, & plus quàm vellem insistens, etiam me adiurasti, vt non contentus dixisse tibi, scriberem quoque, qualiter in hanc terræ optimæ partem ingressus sim, cui adiuramento cur obedire necdum ausus sim, Deus scit, & tu mihi conscius, ex parte nosti. Suscipies ergò ò sacerdos Domini cartallum de manu mea, & pones ante altare Domini, maiori cum auctoritate quàm hactenus feceris, & ego loquar in conspectu Domini, quoties vel tu, vel aliquis exemplo tuo, scripta nostra relegere digna-

Deut. 20.

Primitiæ cūctorū operum Ruperti sunt hi xij. libri.

2. pet. 1.

Deut. 26.

Ritus offerendi primitias.

Num. 24.

Psal. 77.

Iosu. 13.

Calumniosa detractio in auctorem.

Exod. 25.

Exo. 35. 36.

Cunonis benignitas.

Deut. 26.

Tit. 3.

1. Cor. 12.

Luc. 24.

Alibi fatetur ipse auctor ex diuina reuelatione se in scripturis versatum esse.

Catalogus operum Ruperti.

*tus fuerit, tamquam fruges terræ, quam Dominus dedit, cui Dominus benedixit. Sunt autem præſentium primitiarum libelli XII. & inde cæterorum, quæcumque obtuli, numerum ſubſcribere curaui. Commentariorum in Iob librorum X. abbreuiatum ex abundantia ſenſuum atque dictorum B. Gregorij. Tractatus in Euangelium Ioannis librorum XIIII. Opus de operibus ſanctæ & inuiduæ Trinitatis librorum XLII. Opus in Apocalypſin Ioannis librorum XII. Opus in XII. minores Prophetas librorum XXX. Opuſculum de victoria verbi Dei (quod penè tuum proprium eſt) librorum *XII. Et Opus de gloria & honore filij hominis ſecundum Euangelium Matthæi, in quod tu more tuo me impuliſti. Et opus ex libris Regum, de glorioſo rege Dauid, in quod me dominus meus Colonienſis Archipræſul vehementer impulit, quorum in altero vſque ad octauum, in altero vſque ad vndecimum librum proceſſi, in quibus nunc teneor, quæ cùm, vita comite, perfecero, dimittam & iſta per manum tuam in conſpectu Domini, & adorato Domino epulabor in omnibus bonis, quæ dederit mihi. Opuſculum quoque in Canticis canticorum VII. libellis explicui, quod tu tanto libentius legiſti, quanto fidelius ac deuotius beatam virginem Mariam, dilecti filij Dei genitricem diligis, cuius honori idem opus totum dedicari ſtudui. Hæc commemorans plurimùm congratulor tibi, quòd aliquem iam fructum perceperis magnæ dilectionis, qua verbũ Dei te ſemper dilexiſſe & diligere optimè noui. Hoc verbũ flãma tua eſt, lux tua eſt, & hoc habens in corde & in ore tuo, lucerna tu es, quã Deus, qui accendit, non ſolùm abſconditã eſſe noluit, verùm etiam maiore quàm eras in domo maius ſuper candelabrũ, quàm ſteterat, poni ac lucere voluit. Nec dubito, quin omnis ſimplex oculus te videns, congaudeat propter lucem verbi, quæ ex ore tuo radiat, credo tantò abundantius quantò plures in domo ſunt, in qua lucem huiuſmodi miniſtrare debes. Ego præcipuè exultare debeo in lumine tuo. Nec verò ad horam exultare volo aut debeo in hoc lumine tuo, ſed in exultationem ſempiternam tendo, quo & te tendere ſcio. In hoc eſt enim vera exultatio, non quia ditior, aut glorioſior factus es in hoc ſeculo, ſed quia diuitiarum præſentium & huius gloriæ cumulus atque perfectio manet in cælo, dum diuitiæ præſentes manum implent ad faciendam eleemoſynam, cupienti theſaurizare in cælo, Et gloria præſens, quoniam ſecundum Deum eſt, materia fit amplioris dilectionis, & gratiarum actionis, quia miſericordiam hanc ſocia roborat veritatis ſpes, iuxta illud: Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam Domine. Miſericordia te hic exaltauit. Veritas illic te beatum faciet, ſcientem nunc, & perfectius ſciturum tunc Sanctorum iubilationem, de quibus ita dictum eſt: Domine in lumine vultus tui ambulabunt & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.*

*XIII.

Compleuit autem poſtea in Matthæum ſane libros xij in Dauid xv.

Commẽdatio Canonis.

Matt. 5. Ioan. 5. Matt. 6.

Pſal. 88. Ibidem.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS
DE DIVINIS OFFICIIS PER ANNI CIRCVLVM, PROLOGVS.

EA quæ per anni circulum, ordine constituto in diuinis aguntur officiis, & attentum auditorem, & eruditum, vt benè exponantur, expetunt venerabilium scripturarum didascalum atque symmysten. Altißimarum namque signa sunt rerum, & maxima quæque continent cælestium sacramenta secretorum: quorum ad maiestatem contemplandam, non nisi eruditus & religiosus quispiam aspirare idoneus est. Si quidem ab his viris ordinata hæc, atque in obsequium Domini nostri Iesu Christi, qui est caput Ecclesiæ, instituta sunt: qui sacramenta Incarnationis, Natiuitatis, Paßionis, Resurrectionis, & Ascensionis eius, & sublimiter intellexerunt, & prædicare voce, litteris atque huiusmodi signis fideliter & sapienter curauerunt. Videlicet imitati sunt hoc pacto benedictos filios Noe, Sem & Iaphet, qui nuditatem patris, ridente maledicto Cham, assumpto pallio post dorsum suum, reuerenti diligentia cõtexerunt. Nam quid aliud Noe de vinea sua, quã plantauit, ipse inebriatus, dormiénsque & in tabernaculo suo nudatus, nisi Dominum Iesum Christum præfigurauit, qui à vinea sua, quam de Aegypto transtulit & plantauit, inebriatus aceto pœnarum, sopitus somno mortis, id est, habitu inuentus vt homo, palàm quòd passibilis mortalísque esset, apparuit? Sed exeat & foris nunciet, eúmque infirmitatis arguat Cham, quod interpretatur calidus, scilicet omnis hæreticus calens ad rixam, contentiosus & impatiens. Nam inclytus Sem, & dilatatus Iaphet, videlicet Catholici atque Apostolici Patres, honesto sacramentorum pallio, propter nos assumptam ornant & venerantur infirmitatem, & hoc post dorsum suum, quia sanè infirma illa transierunt, nec ea præsentes ipsi viderunt. Hæc verò sacramenta celebrare, & causas eorùm non intelligere, quasi lingua loqui est, & interpretationem nescire. Qui autem lingua loquitur, inquit Apostolus, oret vt interpretetur. Hoc inter spiritualia charismatum dona, quibus Ecclesiam suam Spiritus sanctus exornat, magis æmulari nos hortatur, vt prophetemus, id est, vt ea, quæ spiritu oramus aut psallimus mentis quoque intelligentia capiamus. Sed non omninò, quemadmodum si orem lingua, spiritus quidem meus orat, mens autem sine fructu est, ita de his quoque sentiendum est. Nam qui mysteria vel signa Ecclesiæ fideliter & piè frequentant, quamuis causas eorum scire non potuerint, non tamen sine fructu sunt. Ideo quippe hæc instituta sunt, vt miro modo secreta Dei, quæ à paucis possunt intelligi, penè ab omnibus poßint agi. Nunquid quia in operando soli vident oculi, cætera membra, quæ non vident & tamen operãtur, sine fructu sunt? Sed vnumquodque membrum dignitatem habet. Præeminent autem oculi, qui cætera ducunt & dirigunt. Igitur sacramentorum omnium opificem inuoco Spiritum sanctum, vt qua per sanctos Patres hæc ordinauit, eadem mihi secundum sensum & auctoritatem scripturarũ, aperire dignetur gratia. Visum est autem hoc opusculum sic ordinari, vt primùm ea, quæ penè quotidiana sunt, deindè quæ certis temporibus & causis variantur, digeram ipso adiuuante Christo, cuius pio sanguine vniuersa terra purpurata est, cuius victoriis cælum floret, cuius mysteriis tempora insignita sunt, cuius memoria dies & horæ ornatæ sunt. Illud à bonis huiusce studij meritum vel dignitas impetrare debebit, vt quamuis vetus cùm suauitate vinum bibere assueti sunt, nostra tamen musta despuenda non iudicent. Neque enim auctoritati veterum quicquam detrahimus, Amalarij scilicet & aliorum, si qui forte scripserunt de huiusmodi: sed licuit, sempérque licebit cuique dicere salua fide quod senserit. Primùm quidem quotidianum nostræ seruitutis pensum, videlicet septem diei horæ, quas Canonicas, id est, regulares dicimus, vndè causas institutionis acceperint, iam dicendum est.

Ephe.1. Gen.9. Psal.79. Ioan.19. Phil.2. 1.Cor.14.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS

LIBER PRIMVS.

De Horis Canonicis. *Cap.* 1.

SEPTEM Canonicas horas diei nō licet à quoquam, qui in conspectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligēter prætetiri. Hæ siquidē creatori nostro deferunt laudes, & pro certis ac magnis eius beneficiis quasi vectigales sunt gratiarū actiones. Sol nanq; verus & dies æternus Christus, duodecim habens horas spirituales, & sempiternè secum stantes has septem horas temporaliter currentes, clarissimis misericordiæ suæ radiis illustrauit atque dedicauit. Singularum rationes de thesauro scripturarum proferemus.

Ioan. 11.

De Prima. *Cap.* 2.

PRima hora creatori nostro laudes referre debemus, ante omnem curam corporis, qua scilicet hora Dominus noster iam conspurus & illusus, atque alapis cæsus, & adhuc opprobriis saturandus, Pilato propter nos ligatus astitit: itémque rediuiuus stans in littore, cum in captura piscium, à quibus retia rupta non sunt, significallet Ecclesiam, qualis futura est in resurrectione mortuorum, mellitum cum septem discipulis celebrauit cōuiuium. Quia ergò primùm quærendum est regnum Dei, & cætera adiicientur nobis: & in lege iubet Dominus omne sibi primitiuum offerri, primam offeramus horam diei nostro redemptori, & quæramus regnum eius, qui passus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

Matt. 17. Ioan. 21. Matt. 6. Exo. 13. 23. Rom. 4.

De Tertia. *Cap.* 3.

HOra tertia duplici ratione splendet insignis Nanque hac hora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudæorum crucifixus est. Iuxta illud: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: videlicet quia Pilato iudicante illum dimitti, firmauerunt sibi sermonem nequam, pertinaciter clamando, Crucifige, crucifige. Et Spiritus sanctus, qui in remissionem peccatorum non fuerat datus, antequā Iesus esset glorificatus, super nascentem Ecclesiam, in igneis linguis effusus est; & est impletum discipulis promissum Domini dicentis: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos dies.

Matt. 27. Mat. 15. Psal. 56. Psalm. 93. Ioan. 197. Act. 21.

De Sexta. *Cap.* 4.

HOra sexta Christus Dominus propter nos in cruce exaltatus est, vt ad se omnia traheret, & extincto modico lumine Iudæorum, de quo ipsa lux vera dixerat. Adhuc modicum lumen in vobis est, currite dum lumen vitæ habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. Corporalibus quoque super terram irruentibus tenebris, lumen verum transiuit ad illuminationem Gentium.

Ioan. 12. Ibid.

De Nona. *Cap.* 5.

NOna quoque hora, iure in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Iesus voce magna emisit spiritum, latrone admisso in Paradisum, & venia quamuis serò, veraciter pænitentibus & confitentibus dedicata, & rescisso velo legis & prophetarum cœpimus reuelata facie contemplari gloriā Domini. Tunc etiā latere eius perforato, formādæ Ecclesiæ profluxerunt * elementa sanguis, quo redimimur, aqua, qua abluimur.

Matt. 27. Luc. 23. Mar. 15. Ioan. 19. 2. Cor. 3. * alias sacr.

De Matutina & Vespertina Synaxi. *Cap.* 6.

VEspertinæ atque matutinę laudis sacrificium, magnis est nobis sacramentis dedicatum, Omitto quòd in vmbra veteris instrumenti mane & vespere iugiter offerebatur holocaustum. de quo dicit lex: Sacrificium est Domino in odorem suauitatis oblatione perpetua in generationes vestras. Ad Euangelicam enim propero gratiam. Indè harum splendida clarescit horarum dignitas. Vespere Dominus panem & vinum assumens, & veritatem sui corporis & sanguinis repræsentans, suis portatus in manibus testamentum scribit suis hæredibus: humilitatem scilicet & charitatem, lauando pedes discipulorum, maximè commendans, iterúmque recumbens, longi solennitate sermonis, amicis & fidiolis iam moriturus vltimum vale dixit. Item in vespera sepelitur, in vespera nihilòminus apparens viuus in habitu peregrini, cognoscitur in fractione panis, & hospitalia discipulorum corda iniecto suæ charitatis igne succendit. In matutino Petrum, qui ter negauerat, galli cantus redarguit. Dominus respicit, & negator pænitēs ad lachrymas confugit. Item diluculo sanctis mulieribus resurrectione Domini à de albatis angelis annunciata, tristitia fidelium iam incipit conuerti in gaudium. Quæritur viuens cum mortuis, & viuum se ostendit, tangi quoque dignatur & adorari. Notandum, quòd cum cæterarum septenæ sint partes horarum, i. versus, Deus in adiutorium meum intende, cum Gloria Patri, Hymnus, Psalmi, Lectio, Responsorium vel versus, supplicatio Letaniæ, & oratio completiua. His horis octauum additur canticū de Euangelio, quia scilicet canuntur pro octaua: spectant enim in beatitudinem resurrectionis, qua maximè insignitæ sunt, iuxta sensum illius Euangelici capituli, Vespere sabbati, quæ lucescit in prima sabbati.

De Completorio. *Cap.* 7.

HOra completorij nobis illud commemorat de passione Domini, quòd iam egresso Iuda, pauere cœpit & tædere, factúsque in agonia, prolixius orauit, & sanguineas guttas prostrato corpore sudauit, torcular tunc solus calcans, & in futuro sanguinem Martyrum pro posse fundendum præsignans: itémque illud de resurrectione eius, quòd prius quàm fecerat pacem inter Deum & homines, legatus fidelis rediens euangelizauit nobis, stans in medio discipulorum suorum, & dicens eis: Pax vobis.

De Vigiliis nocturnis. *Cap.* 8.

VIgilias nocturnas, de quibus & Propheta, Media, inquit, nocte surgebam ad confitendum tibi. Item Euangelicæ nobis gratiæ claritas magnificentius instituit. Nam Dominus noster media nocte de virgine natus, itidem, vt Samson quondam obsessus ab Allophylis, media nocte, confractis portis inferi, surrexit à mortuis. Media nihilominus nocte venturus asseritur in similitudinem Ægyptij temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & dominus super ta-

bernacula trãsiit, & in typum nostrarum frontium sanguine agni posses consecrati sunt. Vndè reor(inquit B. Hieronymus)traditionem Apostolicam permansisse,vt die vigiliarum Paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes aduentum Christi, & postquam aduenerit illud tempus,securitate præsumpta festum cunctos agere diem.

Cur Vesperæ vel matutini,ordine à cæteris differunt horis.

Cap. 9.

CVm autem, exceptis nocturnis vigiliis, hæ septem sint horæ diei, Matutini,Prima, Tertia, Sexta,Nona, Vespera,Completorium:Matutini & vesperæ à cæteris horis & numero Psalmorum & ordine hymnorũ, non immeritò differunt. Nam ex veteri quoque testamento,antiquam(vt dictum est) auctoritatem trahunt. Nec enim nihil momenti habere debuit in his antiquitas illa matutini & vespertini sacrificij,& vt supra repetam,immolatio Paschalis agni,quæ fiebat in vespera,& illud quod fiebat in vigilia matutina, quia respexit Dominus supra castra Ægyptiorum, & interfecit exercitũ eorum,subuertit rotas curruum,ferebantúrque in profundum.Itémq; illud quod in mũdi creatione,aliis horis tacitis commemorantur vespere & mane, in senaria diuinorum operum distinctione. Iure ergò hymnum, qui est Euangelicæ lætitiæ,exemplo Domini, qui hymno dicto exiuit in montem oliuarum,his dumtaxat horis psalmi vetustæ auctoritatis antecedunt, & quia ex Euangelio maxima sacramenta commemorant, & ob hoc Euangelicis decorati sunt canticis, hymnos eisdem penè coniunctos habent. Completorium quoque,quia apud quosdam canticum de Euangelio habet,cum eodẽ cantico post psalmos,hymnum habet contiguum. Nec mirũ,cùm in Psalmorum quoque titulis,nunc psalmus cantici, nunc canticum psalmi inuenias, & ipsa commutatio ratione non careat. Omnium in commune horarum dignitatem reuerendam,& hoc indicat, quòd earum initium & finem pariter referimus ad Deum. Nam initio Deum in adiutorium inuocamus, in fine Deo gratias referimus.

De ordine horarum in festiuitatibus.

Cap. 10.

QVoties de tempore gratiæ, materiam laudis sumptam habemus,verbi gratia, diebus Dominicis & Sanctorum natalitijs, genua in ipsis horis non flectimus,stando proferẽtes libertatem,& gratiam, quæ colli nostri,qui eramus curui,iugum ferreum confregit,vt incederemus recti. Tunc & vigilias in tribus dispartimur nocturnis, vt non solum verbo, sed etiam facto tres vigilias prædicemus,de quibus ait Dominus: Beati serui illi,quos cum venerit dominus,inuenerit vigilantes: & si venerit in secunda vigilia,& si in tertia vigilia, & ita inuenerit,beati sunt serui illi. Tunc legendi atque canendi officia,quæ ad ædificandam Ecclesiam,instituta sunt,numerosius concrepant, vt nos præparemus ad aperiendum Domino quacumque hora pulsauerit, ad modum duarum veteris testamenti tubarum, quæ ad mouendum castra crebrius atque concisius clangere iussæ sunt.Ipsa autem lectionum pluralitas, non eadem in omni ordine est. Nam clerici nouem, monachi duodecim legunt. Illis nouenarius est tetragonus, i. æquis vndique quadrus lateribus,hoc innuit,quòd verbum & opus,prædicatorum æqualia semper esse debent,his verò duodenarius inæqualibus constans lateribus. Nam ter quatuor vel quater tria,duodecim faciunt. Hoc insinuat,vt in vno magis extendantur, & exemplo Iacob cum Domino luctantes claudicent, scilicet minus operantes vt amplius meditari queant hi, qui fidem Trinitatis mundo quadrifido prædicant.Nam in vtroque ordine pluralitas lectionum, pluralitatem significat prædicatorum, qui ex tempore gratiæ plures in mundum missi sunt. Sic enim profunda nocte gallus rariores atque productiores cantus edere solet,vicina verò die crebriores atque citatiores:sic ante incarnationem Dominicam pauci & rari,post verò multi & celebri præcones vitæ missi sunt, paucitatem anteriorum in tribus priuatarum noctium lectionibus, multitudinem posteriorũ, in Natalibus Domini vel Sanctorum noui testamenti significamus. Adeò autem causa hæc vim rationis obtinuit,vt Romanus ordo(qui diuinarum rerum causas secundum Apostolicam fidem, laudabiliter executus est) in ipsa nocte Paschali non plus, quàm tres lectiones habere decreuerit. Illa namque nocte prædicatores sancti, s. Apostoli, & numero pauci, & metu Iudæorum muti, & de morte Domini mœsti,videri fugiebant,audiri metuebant. Nam in ipso crepusculo, referentibus sanctis mulieribus, quòd resurrexisset Dominus,& quòd visus esset ab eis,non crediderunt,& visa sunt coram eis quasi deliramenta verba hæc. Nec solum illa nocte,sed exinde quoque vsque Pentecosten, causam eandem in paucitate lectionum considerat: quando prædicatores sancti,& numero plures,& feruore S. Spiritus facundi sunt. Non tamen minus rationi appropinquant,qui maiestatem solennitatis attendentes, integrum & solennem lectionum obseruant numerum: quia etsi Apostoli muti fuerunt, Angelorum alloquia, & ipsius Domini frequens visitatio, valde celebris & sequenda prædicatio est.

Cur Lectiones Oratione præuenimus.

Cap. 11.

PRædictas lectiones ideò oratione præuenimus,quia rogare debemus Dominum messis, vt mittat operarios in messem, & vt aperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, ne semen verbi Dei, quod audituri simus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent, aut duritia petræ frustrata radice supplantet.

De Iube Domine. *Cap.* 12.

LEcturus verò,benedictionem petens,hoc significat, quòd nemo nisi missus aut permissus,officium prædicandi vsurpare debeat.Quomodo enim prædicabunt, inquit Apostolus,nisi mittantur?

De Tu autem Domine. *Cap.* 13.

QVódque in fine dicit: Tu autem Domine miserere nostri: hoc innuit, ne ipsum quidem bonum officium prædicandi sine alicuius vel leuis culpæ puluere posse peragi. Nam(vt ait B. Augustinus)verbum prædicationis securius auditur quàm dicitur. Prædicator quipppe cùm benedicere se sentit, difficile nimis est, vt non quantulumcunque spiritu elationis tangatur. Et quia quasi per terram ambulat,& pedes eius aliquo puluere sordidantur,idcircò misericordia Dei indiget, vt in hac parte lauetur,etiamsi mundus sit totus.

De Deo gratias. *Cap.* 14.

QVòd verò Deo gratias succinit chorus, non ad vltimam precem lectoris,sed ad totam lectionem respicit. Gratias namque agimus Deo quòd doctrinæ suæ panem nobis frangere dignatur, ne fame audiendi verbum Dei pereamus. Nam & ad lectiones, quarum in fine,tu autem Domine, non dicitur, scilicet ad capitula horarum regularium, quia verbum Dei est, in quo viuit omnis homo, Deo gratias succlamamus.

De Responsoriis. *Cap.* 15.

REsponsoria, quæ post lectiones canimus,nobis innuunt, sanctis monitis Dei factis nos respondere debere, ne simus similes pueris sedentibus in foro, ludentibus ac dicentibus:Cantauimus vobis,& non saltastis, lamentauimus vobis, & non plorastis. Dicuntur enim à respondendo. Tristia namque tristibus, & læta lætis debemus succinere lectionibus. Siquidem neque moris est, neque decoris, vt cùm lector tristia dixerit, verbi gratia, quæ sunt pænitentiæ, siue lamentum aliquod Dominicæ passionis,chorus in responsorio saltẽ de gaudio regni, & gloria resurrectionis. Sed dum lector, velut Ioannes non manducans neque bibens,prædicat pænitentiam, nos itidem in responsorio ploramus:dum ille, velut filius hominis manducans & bibẽs, cantat nobis de gaudio regni, succinentes eidem, aptè

saltamus. Quódque vnō præcinente, tam in his, quàm in cæteris eiusmodi, chorus concorditer sequitur, illud astruit, quòd Apostolus obsecrat, vt idipsum dicamus [1.Cor.1.] omnes, & non sint in nobis schismata.

De Campanis. *Cap. 16.*

SOnora esse instrumenta in Ecclesia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ auctoritatis & antiquæ consuetudinis est. Nam olim tubæ, aut campanæ, diuersa quidem specie, sed eadem habentur ratione. [Leu. 23.25.] Legimus in Leuitico tubas ex iussu Domini factas, quarum [Num.10.] vsus esset in Iubileo, tantæ virtutis, vt ad crepitum [Iosu.7.] earum corrueret Hiericho. Et Paralipomenō inter can[1.Par.15.]tores, nablis arcana cantantes, & inter Leuitas pro octaua canentes, continente & subsiliente Dauid, septem tubarum clangorem personante coram arca fœderis Do[Psal.91.]mini. At nunc ad confitendum Domino, & ad annunciandum mane misericordiā eius, & veritatem eius per noctē & ænea signa personant, & ad omnem horam diuini officij, tamquam in exordio præclaræ orationis, has partes tenent, vt attentos dociléſque ac beneuolos diuinæ laudis auditores efficiat. Hæc igitur Ecclesiæ signa, atque illæ legales tubæ, vnum atque idem significant, scilicet sanctos Ecclesiæ prædicatores, qui ad Sion mōtem & ciuitatē sanctam, cælestē Hierusalem, & multorum milliū Angelorum frequentiā, & ad futurū Dei iudicium populum inuitant & præparant, magnitudinem rei, magnitudine dicendi, qua possunt exprimere contendunt: vt repositas intrinsecus aures cordis percellere, sensúmque surdi auditoris ad audiendum flectere & vincere contendant. Quamuis ad potiora festinet oratio, prætereundum non est, quomodo predicator perfectus, huiusce signi quadam similitudine formetur. Duritiam metalli fortitudine mētis, plerúmq; ferreum, quo sonus eliditur constantia sermonis imitetur. Ecce [Ezec. 3.] dedit, ait Dominus, faciē tuam valentiorem faciebus eorum, & frontē tuam duriorem frontibus eorum, & vt adamantem & silicem faciem tuā. Fugiens quoq; terrenam habitationem, & dicens: nostra autem conuersatio [Phil 3.] in cælis est, sursum cor suspendat, pendénsque de turri fortitudinis, quæ stat cōtra faciem inimici, speculatorē [Psal. 60.] se meminerit positum esse domui Israel. Gestet autem [Ezec.3.] lignū crucis in capite, i. in principali suo, quod est mens, funémq; exinde colligatum, i. vinculum charitatis, vsq; ad infirmos fratres, quasi vsque ad terram porrigat, quo commonitus, personare & os suum dilatare nunquàm desistat, dicens: Charitas enim Christi vrget nos. Ita cu[2.Cor.5.]stos super muros Hierusalem constitutus, non taceat, sed quodcunque viderit vel audierit, annunciet, iuxta il[Esa.62.]lud: Qui reminiscimini Domini, nè taceatis, & nè detis [2.Tim.4.] silentium ei, & tota die & tota nocte, instans oportunè, importune his qui dormiunt in lectis eburneis, & lasci[Amos 6.]uitum in stratis suis, non taceat laudare nomen Domini, nè vsque ad matutinum, id est, vsque ad tremendum Dei iudicium male pacato consepulti somno pereant. Ad postremum illud notandum, quòd quemadmodum ex tempore gratiæ plures prædicatores missi, crebrius theologicis concrepant symbolis, habentes donationes secundum gratiam, quæ data est eis, differentes: ita signa predicta quantitate & sono differentia, quoties aliqua donationis Euangelicæ festiua commemoratio fit, tumultuosius tinniunt, & pertonant crebrius, & productius reboant, vt dormientes in nocte & ebrios (qui enim dormiūt, nocte dormiunt, & qui enim ebrij sunt, nocte ebrij sunt) ad laudem Dei quasi violenter excitēt, [Rom.12.] & si non euincunt sic, vt eos exurgere cogant ad oran[1.Thes.5.]dum, ne intrent in tentationem, saltem securè dormire non permittant. Trinum itaque solennis diei classicum, id est, matutinum, vespertinum, & quod ad Missæ pulsatur initium, sic imitetur Euangelicus prædicatorum chorus, vt semper prædicet lamentationes præsentis vitæ, carmen futuræ, væ gehennæ.

De mysterio Altaris. *Cap. 17.*

IAm nunc ad thesaurum summi sacramenti, scilicet ad Missæ secretarium accedere, quotidiani cursus ordo situs exposcit. Quòd si mihi peruiū feceris thesaurarius salutis atque ordinator charitatis, si aperuerit clauis Dauid qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit, gratulari & cantare licebit animæ meæ, quòd eā rex [Apoc.] in cellam vinariam introduxerit. Hoc enim sacrarium [Cant.] propitiationis est: hoc illud propitiatorium, in quod [Exo.] versis vultibus duo Cherubin, id est, duo testamēta mutuo se aspiciunt. Nam quod in veteri testamento pro[Heb.]missum, præsignatum & à longè salutatum, in nouo autem datum, reuelatum & palam est factum, hic præsentaliter exhibetur, non in vmbra sed in veritate, non in figura sed in re. Hic illud agitur, in quo noster Dauid insanire videbatur regi Achis, quoniam tympanizabat pē[1.R.]dens in cruce, & impingebat ad ostia ciuitatis, i. ad conclusa corda non credentia sibi: quoniā ferebatur in ma[Mat.]nibus suis tenens panem & vinū, & dicens: Hoc est cor[Luc.]pus meum, hic est sanguis meus nouum testamentum: quoniā defluebant saliuæ in barba, i. videbatur loqui infantilia, dicens, Nisi manducaueritis carnē meam & biberitis meum sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Fugit quippe ab illo populo suo, quem nunc vocat A[1.R.]chis, i. quomodo est? eo quod dixerit, Quomodo potest [Ioa.] [1.P.] hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Vocabat autem eum prius Ambimelech, i. patris mei regnū, & accepto regno super verum Iudam, verúmque Israel, nunc mysticum sensum Paralipomenon, indutus stola [1.P.] byssina, vestitus Ephod lineo, præcentor inclytus, coros ducit sacrificans, subsilit coram arca fœderis Domini. O regem, ô sacrorum principem. Quid sibi vult tantum, tam clari capitis tripudium, dum tendit arcæ Dei tabernaculum, & indutus Ephod offert holocaustum, & in [Psal.] [M.] nomine Domini benedicit populum: ad quem cùm esset de tribu Iuda, non pertinebat sacerdotium? Sed repulit Dominus tabernaculum Sylo, & occisis sacerdotibus Sylo, elegit tribum Iuda, elegit Dauid seruum suū. Ecce prægestit rex de tribu Iuda confidenter agere in his, quæ deberi sciebat filio suo Domino suo, in quem [Psal.] [1.] hæc dicebat: Iurauit Dominus & non pænitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ecce imperat sacerdotibus, mandat Leuitis, vt sanctificentur, cantores constituit, eligit qui cantent arcana, qui canāt pro octaua, qui clangāt tubis, qui personent buccinis, qui concrepent lyris, cymbalis, na[Psal.]blis, organis. In his omnibus ad filiū respicit. Ascendens [Eph.] enim in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Sciendum nanque, arcam Domini (quæ interdum pro quouis rectore ecclesiæ accipi consueuit) multò magis conuenienter designare humanitatem saluatoris Christi, quæ in latere fenestram habet, i. vulnus lanceæ, quo fluxerunt aqua & sanguis: intus continens manna, i. vnitū sibi verbum Dei: & tabulas testamenti, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ [Ioa.] absconditi, & virga sacerdotalis & regiæ potestatis. Ar[He.]cam ergò Dei noster Dauid, mortis imperio, quasi re[Co.]gno Saul destructo, deducit in Hierusalem, & collocat [2.] in tabernaculo cæli, quod ipse tetendit. Quod respiciēs [1.] ecclesia diebus proximis sanctæ resurrectionis, exemplo prioris populi se excitat ad concinendum suo Dauid, dum hoc responsorium cantat: Decantabat populus in Israel Alleluia. Canit ergò vniuersa multitudo Iacob legitimè, & ipse Dauid cum cantoribus citharam percutit in domo Domini. Quicquid enim Israel canit, hoc magistro, hoc precentore, citharas cordium digito Dei percutiente, didicit: Ab hoc concitatus iubilus cordis in voces corporeas choríque concentum, nunc grauiter, nunc acutè aut excellenter erumpit, & magni corporis Ecclesiæ, per omnes gentes diffusæ, quia vna fide resonat, cantus pariter & in simul vbiq; & vndiq; multiplex & vnus ab ipso suauiter auditur. Igitur ordinē altaris, ordinē magnæ & interminatæ rationis iā liber ar-

tingere & eorũ, quæ præcesserunt in capite, s. Christo, sacrorum principe sacerdotibus, qui sunt membra corporis, imitationem, ipso aperiente, vel ex parte cognoscere. Et primùm de sacerdotalibus vestibus dicendum.

De habitu Sacerdotis. *Cap.* 18.

IN habitu sacerdotali nihil esse, quod vacet à ratione, apud veteres quoque constitit, sicut B. Hieronymus scribens ad Fabiolam testis est. Apud nos ergò quantò sacerdotium Christi veteri sacerdotio dignius est, tantò in habitu sacerdotali, causas habere probatur digniores. Illi enim sacras vestes secundum colorem, materiã, positionémque cuiusque ad quatuor elementa mũdi, ad duo hemisphæria cæli, partésque Zodiaci, ipsũmq; cælum referentes, ad vltimum in auri lamina, quæ in fronte pontificis erat, inscriptum habens ineffabile Dei nomen: hoc significari volentes, quòd omnia quæ subter sunt; Dei arbitrio gubernentur, iustum esse commemorabant, vt pontifex* creatoris non solùm pro Israel, sed & pro vniuerso mundo rogaret: licèt nostri & B. Hieronymus, iuxta morem suum, in his quoque spiritualis intelligentiæ vela pandere soleant. Quoniam ergò nec vetera ratione caruerint, nos exemplaria cælestium supergressi, ipsa potius in vero sacerdotio cęlestia contemplemur.

De Amictu. *Cap.* 19.

SAcerdos in officio altaris, capitis sui, scilicet Christi, cuius membrum est, personam gerit. Quidã amictu caput suũ obnubit, donec super os casulæ illũ reuoluat, & velut caput aut coronam illi coaptet. Illud est quod in Apocalypsi legimus, Angelum fortem descendisse de cælo, amictum nube. & in Esaia: Ecce Dominus ascendit super nubem candidam. Veniens enim ad saluationem mundi, Dei filius, Angelus magni consilij, nube amictus est: dum diuinitatem suã, quæ est caput & principium, in nostra carne abscondit. Hoc ergò carnis latibulum prima vestis sacerdotis, i. amictus significat.

De Alba. *Cap.* 20.

ALba lineum vestimentũ & strictum, quæ (vt Hieronymus ait) Hebraicè dicit Ephobad, & est ab antiquo sacerdotalis ac Leuitici generis, longissimè distans à tunicis pelliceis. quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus post peccatum vestitus est Adam: vtpotè nihil mortis habens, sed tota candida nouam vitam sacerdotis eius designat, quam docuit, & in baptismo dedit, vt de baptismo surgentes, cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorũ turpitudo celetur. Vndè & Dauid: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Lingua eiusdem vestimenti sursum affixa, cælestem eius doctrinam insinuat. Vndè Ioannes, Qui de cælo venit, inquit, super omnes est, cuius testimonium qui accipit, signauit, quia Deus verax est.

De Stola. *Cap.* 21.

STola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam significat filij Dei, & seruitutem quam Dominus omnium propter seculorum salutem obiit. Nam, quod cum magna reuerentia cogitãdum est, obedienter passus & mortuus est filius Dei, causam quippe mortalitatis, s. peccatum, nec origine contraxit, nec actu admisit, & idcirco morti nil debuit, sed dedit illi calicem pater, non iudex: amore, non ira: voluntate, non necessitate: gratia, non vindicta. Et sicut Iacob liber & ingenuus, præcepto patris Isaac, & matris consilio Rebeccæ parens seruiuit Laban, vt Rachel & Lyam in coniugium duceret: sic filius Dei præcepto patris, & consilio Spiritus sancti obediens, seruiuit mundo subiectis humeris eius peccata portando, vt synagogam de Iudeis, & Ecclesiam de Gentibus assumeret. Cùm ergo sacerdos stolam accipit, meminisse debet & scire, quia grande iugum, licet suaue: grande, licet leue, super se tollit.

De Casula. *Cap.* 22.

CAsula magni sacerdotis nostri, Christi vestimentũ, significat illud vestimentum veri Aaron, cuius in oram descendit vnguẽtum, quod est in capite. Primum descendens in barbam ipsius Aaron. Quod est illud vestimentum? Sancta Ecclesia catholica. Nam barba Aaron, quod interpretatur mons fortitudinis, barba (inquam) Aaron, i. Christi Apostoli sunt, atque Apostolici viri fortes & perfecti. Vnguentum autem regale & sacerdotale, Spiritus sanctus est, cuius tota plenitudo est in capite, s. Christo, atque indè primum in Apostolos, quasi in barbam, deinde in totam Ecclesiam, & vsque in extrema membra Ecclesiæ, quasi in oram vestimenti descendit. Casula ergo, vestimentum Christi, quod est Ecclesia, significat. Est autem integra, & vndique clausa, vt vnitatem vel integritatem veræ fidei demonstret. Huic autem superducitur, & ori eius aptè circũponitur amictus, quo ante caput sacerdotis tegebatur. Quem, nubẽ humanitatis eius, in qua latuit diuinitas, significare, iam diximus: quia videlicet, caput, corona & decus Ecclesiæ suæ humanitas Christi est: caput autem humanitatis Deus. In eo verò quòd casula, cum sit vna & tota integra, aptatione manuum, quæ extensionem manuum crucifixi Domini aptè depingit, in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, antiquæ Ecclesiæ, quæ passionem Domini præcessit, & nouæ quæ subsequitur, signum est.

De Tunica. *Cap.* 23.

QVæ hactenus dicta sunt, presbyteris & Episcopis sunt communia: quæ verò sequuntur, Episcoporum propria. Tunicam quam subter casulam habet põtifex, in veteri sacerdotio coloris erat hyacintini, tintinnabulis, & malis punicis in inferiori parte pendẽtibus, vt totus vocalis incederet pontifex, ne moreretur. Significat autem (vt Hieronymus ait) rationem sublimiũ, quæ non patet omnibus, sed maioribus & perfectis. Hanc habuerunt Moyses & Aaron & Prophetæ, omnésque quibus dicitur: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè verò hanc habuit tunicam Euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei, Christus dominus, & dedit illã Apostolis suis. Omnia enim quæcunque audiui à patre meo, inquit, nota feci vobis, sed non nisi Spiritu sancto superueniente inducere vel portare potuerunt. Hanc quoque signauit illa tunica Domini, quam scindere milites noluerunt, eò quòd esset inconsutilis, desuper contexta per totum: damnum fore maximum significantes his, qui Christianæ fidei scripturam hæresibus scindere conarentur.

De Sandaliis. *Cap.* 24.

SAndalia pontificis illud significant Dominicæ incarnationis calceamentum, de quo ipse in Psalmo: in Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, id est, gentibus notam faciam incarnationem meam. Vt enim sacerdotio fungeretur pro nobis filius Dei, nostra carne quasi calceatus in hunc mundum venit, Sandalia ergo pontificis, incarnationem (vt dictum est) significat filij Dei. Et pulchrè quod in amictu capitis idem in calceamento pedum signatur, nam & in carne diuinitas latuit, & per carnem eius notitia vniuersum mundum percurrit. Per lingulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, id ipsum accipimus, quod Ioannes Baptista per corrigiam calceamẽti signasse probatur, cum de sponso Christo loquens, cuius, inquit, non sum dignus corrigiam calceamenti eius soluere. Copulam ergo illam ineffabilem, charitatem inæstimabilem, vincula sancti Spiritus insolubilia, quibus diuinitas verbi nostræ carni se coniunxit, per sandaliorum corrigias designari accipimus. Præterea dum tam sacrum, tãmque mysticum pontifex pedis sui spectat ornatum, meminisse debet & scire, se quoque pedem esse speciosum, iuxta illud: Quàm pulchri supra montem pedes annuntiantis & prædicantis pacem, &c.

Psal 132. Coloss. 2. Sup. c. 19. Ephe 1. 1. Cor. 11. Esa. 40. Ioan. 15. Ioan. 19. Psal. 59. Mar. 1. Luc 3. Esa. 52.

De Anulo. *Cap.* 25.

ANulus digiti, donum significat Spiritus sancti, quo diues & ornatus ad Ecclesiam suam descendit filius Dei, quódque credentibus in se permultas & differentes donationes secundum beneplacitum suum distribuit, alij dans sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, &c. Harum diuisiones gratiarum inuisibiles imitatur visibiliter, vtpote Christi vicarius, catholicus pontifex, per sacrorum diuisiones ordinum, ponens quosdam in Ecclesia sacerdotes, alios diaconos, & cæteros sacri altaris officiales. Latius autem significatio prædicti extenditur anuli, quia dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam anulo sponsam Christo subarrhat. Non ergo ab re in eius digito gemmatus fulget anulus, per cuius ministerium Christus Dominus tam fulgida distribuit dona sancti Spiritus.

Rom.12. 1.Cor.12.

Quod signo crucis aurea lamina cessit. *Cap.* 26.

SIgno crucis Christi aurea lamina veterum pontificum cessit, quod olim erat in frõte micans octauum decus pontificum: Inscripta nunc est penè eadem ineffabilis maiestas nominis. Illic enim erat ineffabile nomen Dei, hic est inæstimabile mysterium crucis.

Exod.28.

Crux namque inæstimabile signum est, admirabilis virtus est. Crux spes Christianorum, resurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, destructio superborum, consolatio pauperum, sustentatio inopũ, spes desperatorum. Crux regum magnificentia, sacerdotum gloria. Crux igitur aurea lamina sacratius ornamentum. Nec statim occurrat, decus hoc ideo non esse pontificis, quia cum illo toti quoque commune est plebi. Nam illa dignitas habet in hoc aliquid, quod nec inferiori ordinis sacerdotibus commune sit. Sic enim in fronte sua christicolarum signifer hoc vexillum baiulat, vt in subiectæ plebis frontibus soli sibi sacro chrismate pingere liceat. Sicut Apostolorum erat, baptizatis imponere manus, vt acciperent Spiritum sanctum: sic & hoc ad diem valens, proprium est Episcoporum. Ecce quale quantúmque ornamentum accepit in suis sacerdotibus filius ille prodigus, cui reuertenti de longinqua regione, vbi porcos pauerat, benignus pater occurrens vitulum sagitatum fecit occidi. Applaudit sibi tota familia patris in gloria pænitentis filij: frater autem eius maior ille agrarius foris stans inuidia torquetur, & fraternæ salutis conuiuio participari noluit.

Luc.17.

De Pallio Archiepiscopi. *Cap.* 27.

EST tamen octauum Archiepiscopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab Apostolica sede datum: quod à collo circa pectus dependens, situ suo illam (quæ valde condecet Episcoporum patrẽ, & eorum concilij principem) patenter designat humilitatis vel sapientiæ torquem. Quam hoc illorum priuilegium habeat rationem, non videtur prætereundum. Postquàm duodecim Apostoli per vniuersum mundum dispersi, singulis ciuitatibus præsiderent, tam ipsi quàm successores eorum, misere per contiguas suis sedibus prouincias prædicatores, quos & Episcopos ordinauerunt vt vbi recepti fuissent, omnia Christianitatis sacramenta, velut ipsi Apostoli peragerent, vt per vrbes comprouinciales Episcopos ordinarent. Et aliorum quidem Apostolorum successores Patriarchæ sunt dicti. Petri autem successor pro excellentia principis Apostolorum, Apostolicus nominatur. Qui autem ab eis per prouincias missi sunt, tam ipsi quàm successores eorum, Archiepiscopi vocantur, & qui ab his per vrbes comprouinciales, ordinati sunt, & qui illis succedunt, vsque hodie simpliciter Episcopi nominantur. Initium ergo fidei habentes ab Apostolica sede, regulam hanc metropolitanæ obseruant Ecclesiæ, vt neminem habeant pontificem, nisi ab eadem sede missum, à qua primus illis prædicator fidei missus est. Illa autem missio, A supradicti pallij largitio est, quod (vt dictum est) à collo dependens, humilitatem Domini significat, dicentis, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Inter cæteros verò Galliarum Archipræsules, meritò Remensis auctoritate præminet, quia videlicet antiqua metropolis cum esset, accessit & hoc, quod eius pontifex beatus Remigius (quod magnum est) ab ipso Deo missus, & antequàm nasceretur, magnificè promissus, gentem Francorum simul cum rege primus perduxit ad fidem Catholicam. Quam eius missionem * Ormisda pontifex Romanus à B. Petro liij. vt debuit approbans, eidem Remensi pontifici vices suas delegauit per omne regnum Ludouici, & Remensis Ecclesiæ primatum adaugens, summa auctoritate confirmauit. Treuirensi autem B Ecclesiæ Maternus à B. Petro Apostolo missus, hæreditatem pallij suis successoribus dereliquit. Moguntinæ Crescens, Apostoli Pauli discipulus, prædicauit. Traiecti sanctus Vuillibrordus, à Sergio Papa missus.

Ioan.

Sed primatum Colonia metropolis obtinuit, ea maximè causa, quia Crescens prædictus Coloniæ quoque Apostolicam verbi Dei visitationem primus intulit. Cantuariæ verò, nobili Angelorum Metropoli, Augustinus à B. Gregorio missus est pontifex primus, qui toti Anglorum genti, vt Christum cognosceret, strenua prædicationis administratione subuenit. Et de vestibus quidem sacris, quantum ad præsens attinet pro posse C satis dictum.

De Ante Introitum. *Cap.* 28.

SAcerdote tandem ad sanctum altare ingressuro, debet tam ipse sacerdos, quàm & tota præsens Ecclesia, dilatare animam suã, & amplo fidei sinu tenere memoriam Incarnationis Passionis, Resurrectionis & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & memoriam omnium sanctorum, qui tum ab initio mundi votis expectauerunt, gestis præfigurauerunt, dictísq; aut scriptis prophetauerũt, & in eorũ cõtemplatione in voces erumpere, præcinendo antiphonam, quæ dicitur ad introitum. Nam sicut introitus sacerdotis ingressum filij Dei in hunc mundum, sic antiphona, quæ dicitur D ad introitum, voces & expectationem præferunt Patriarcharum & Prophetarum. Ingreditur ergò antiphona prædicta, non minus quàm semel decantata, cum eiusmodi pompa, quæ significatæ rei aptissimè cogruit. Procedunt flammantes cereoli, videlicet in signum gaudij, quod in ortu Saluatoris omni mundo effulsit, de quo Angelus ad Pastores: Annũtio vobis gaudium magnum, &c. Præcedunt sacerdotem ministri duo, non pariter, neque à latere incedentes, sed ante subdiaconos. Signant enim hi duo vetus & nouum testamentum, id est, legem & Euangelium, quorum lex tempore prior, Euangelium vero dignitate maius est. Hæc namque salutis ministeria Saluator inuexit, qui Euangelium quidem attulit, legem verò non soluere, sed adimplere ve- E nit. Isti sunt duo pedes Angeli, qui (vt supra dictum est) descendit de cælo amictus nube, & posuit pedem suum dextrum supra mare, sinistrum super terram. Legalis enim moralitas, Ioanne Baptista vel ipso Domino docente, tranquillius audita est, contra Euangelicam verò dignitatem, i. manifestam fidei doctrinam, verbi gratia, cum diceret: Ego & Pater vnum sumus, & antequam Abraham fieret, ego sum, veluti mirabiles elationes maris fluxa & salsa corda tumuerunt. Subdiaconus quoque præfert textum Euãgelij, quia profectò lex testimonia continet Christi. Sicut ipse dicit Iudæis: Si crederetis Moysi, crederetis forsitam & mihi. De me. n. ille scripsit: Portat verò clausum, quia videlicet antequàm agnus occisus aperuisset signacula 7. clausum erat in lib. legis sacramentum eius passionis.

Luc. Mat. Apoc. Luc. Matt. Psal. Ioan. Apoc.

De incenso, *Cap.* 29.

INgressus ergò sacerdos, vbi sancto altari assistit, thuribulum ei qui incensum adoleat, datur in manu. Nam prædictus Angelus, sicut in alia periocha Apocalypseos legimus, stetit iuxta aram, habens thuribulum aureum

Apoc.

aureum in manu sua, dum in conspectu Ecclesiæ se ostendit Dei filius, habens immaculatum corpus, quod & impleuit igne, quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requieuit. Interim chorus cócinit Kyrie eleison, quod significat omnes vniuersales Ecclesiæ preces, quæ sunt incensa vera, de quibus ibidem dicitur: Data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

De Gloria in excelsis. *Cap.* 30.

MOx sequitur hymnus, Gloria in excelsis, quem ab ore angelorum Ecclesia sancta rapuit. Hic hymnus & angelorum est & hominum. Primum auté Angelorum congratulantium, quod nato Domino accensa iam esset lucerna clarissima, cum qua sine dubio perditam drachmam inuentura esset æterna sapientia. Indè est, quòd iam præoccupantes dicunt. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, quia pacem nemo omnium, qui sunt in cælo, vel qui subtus terram, poterat facere inter Deum & homines, hic factor omniũ Deus, propter homines homo factus, iamiam facturus esset in carne sua, soluto pariete inimicitiarum.

De Collecta. *Cap.* 31.

QVæ post hæc sequuntur orationes, à sacerdote salutatione præmissa, per quàm attenti fiant auditores, secundùm orationes dicuntur ipsius Domini, cuius tota vita cótinua pro nobis & perpes oratio fuit, quæ & designatur in Apocalypsi per fumum aromatũ, qui ascendit in conspectu Dei de manu Angeli. Homo namque verus, passioni propter nos destinatus (cuius illa vox est: Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio) semper vnitum sibi pro nobis orabat verbum Domini, patremque & spiritum sanctum, & (vt ait Apostolus) in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Dominum, qui saluum illum posset facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Quam eius orationem benè Psalmus septimus innuit, cuius titulus inscribitur, Psalmus ipse Dauid, quem cantauit Domino pro verbis Cusi, id est, Æthiopis, scilicet maliriosi populi, qui iam cum Herode, vel post Herodem illum persecuti sunt, & maximè Pharisæorum, qui vt mali agricolæ vineæ Domini, dixerunt: Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Quod autem in fine orationis subiungitur: Per Dominum nostrum, eo respectu fit, quod Dominus noster Iesus Christus mediator est Dei & hominum, & impossibile est æterna Dei beneficia per aliam viam decurrere ad nos, quam per ipsum. Per ipsum ergo petimus & impetramus, sicut sæpè per mediantem crystalli lapidem subiectam escam, à longinquo sole cælestem mutuamus ignem. Hucusq; Missæ initium, quod dicitur Introitus, commemorans nobis introitum Saluatoris in hunc mundum, id est, à Natiuitate eius vsque ad Ioannis prædicationem: quando baptizatus ipse & orans, quadraginta dierum ieiunium celebrauit.

De Epistola. *Cap.* 32.

EPistola personam gerens legis & prophetarum, præcursionis debitum agit, officium ante sanctum Christi Euangelium. Lex enim per manum Moysi infantem Dei populum, velut pedagogus, custodiendũ suscipiens, futurum Christi aduentum expectare docuit, & per os digitumque Ioannis, iam præsentem Christum eidem alumno suo iam adulto, vt eũ sequeretur, indicauit. Præcessit namque lex Euangelium, sicut virga Spiritum mansuetudinis, sicut timor charitatem, sicut initium perfectionem, sicut dominantis præceptum præcedit amantis consilium. Epistola verò vox legis est, suam in Ioanne imperfectionem profitentis, & ad perfectionem Euangelicam suos auditores transmittentis. Quamuis autem sæpe de Apostolicis sumatur litteris, tamen in eo gradu est ac si semper de lege sit & prophetis. Semper enim mortalitatem vitamque actiuam magis, quam contemplatiuæ sublimitatem, quæ in Euangelio radiat, Apostolica quoque lectio instruit & dispensat. Epistola verò Græcè, Latine dicitur supermissio, vel supererogatio. Quod nomen benè congruit litteris Apostolicis, quia videlicet Euangelio Christi supererogatæ sunt. Siquidem ordo Apostolicus stabularius ille est, cui noster Samaritanus, id est, custos, Dominus noster Iesus Christus, hominem illum, quem latronibus despoliatum, vulneratum, & semiuiuum relictum inuenerat, commisit. Proferens duos denarios, id est, legem & prophetas, & dicens ei, Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi. (Luc. 10.) Benè ergò litteræ, quas Apostoli Euangelio Christi supererogauerũt, Epistolæ appellatæ sunt. Differunt autem penè pariter vt lex aut prophetæ, à maiestate sancti Euangelij, quia videlicet pariter de moribus tractant. Et Euangelij sacramenta illi ventura denuntiant, hi iam præterita cómemorant. Igitur (vt supra dictum est) morale legis officium agit Epistola, tantùm distans ab eo, quod in officio Missæ præcedit sancto Euangelio: quantum seruus à Domino, preço à iudice, legatus ab eo, qui misit illum. Quapropter cum legitur, non iniuria sedemus: cum autem sanctum Euangelium audimus, demissis reuerenter aspectibus, sicut Domino nostro assistimus. In eo, quod sanctum præuenit Euangelium, Baptistæ Ioannis imitatur officium, qui præuaricatores legis corrigens, & mores eorum Euangelicæ fidei suscipiendæ præparãs, implebat quod de illo dixerat Angelus: Ipse præibit ante Dominum in spiritu & virtute Heliæ, parare Domino plebem perfectam. (Lucæ. 3. Matt. 3. Luc. 1.)

De Manipulo. *Cap.* 33.

MAnipulus, quem in brachio sinistro gestat subdiaconus, dextro vacante, vt expeditum sit ad administrandum: illud nobis innuit, quòd si timentes securim iudicij æterni (quæ iam ad radices arborum posita est, vt omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidatur, & in ignem mittatur) (Matt. 3.) prædictam pænitentiam susceperimus, & dignos pænitentiæ fructus fecerimus, manipulos iustitiæ reportabimus, iuxta illud: Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. (Psal. 125.) Fimbriæ verò manipuli vel stolæ, vel cuiuslibet sacræ vestis perseuerãtiam significant eorumdem bonorum operum, vel completionem morum, quia fimbria est vlterior pars vestis. His fimbrijs gloriosa in Psalmum circumamicta est filia regis, sicut talari tunica filius accrescens, & decorus erat inter fratres suos Ioseph. (Psal. 44. Genes. 37.)

De Graduali. *Cap.* 34.

GRaduale ad pænitentiæ respicit lamentum, cantus asper & grauis adeo, vt illud excellẽtibus efferre vocibus nec vsus nec decus sit. Significat enim non iam requiem remuneratorum, sed laborem operantium. Propter quod diebus post Pentecosten de officio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem sanctæ Ecclesiæ statum significant: quando iam area Christi ventilabro (quod est in manu eius) purgata erit, nullumq; ex residuis granis iam timebit, (Matt. 3. Luc. 2.) quod ab horreo Dominico debeat in ignem palearum inextinguibilem proijci. Attamen in prima Paschæ hebdomada cantari consueuit, cuius consuetudinis causa suo melius loco reddetur. Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis: vtpote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, sed in conualle plorationis positus, iam tamen ascensiones in corde suo disposuit. (Psalm. 83.) Quarum ratio cum in multis inueniatur locis, in mysticis maximè quindecim graduum canticis distincta est. Eiusmodi ascensoris initium & imperfectionem cantor innuens, ad gradum sæpius consistit, & inferior eo stare consueuit, qui subsequens Alleluia concinit.

De Alleluya. Cap. 35.

ALleluya Latinæ linguæ peregrinum nomen est, cuius mysterium, velut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernæ Hierusalem, primum in mentem Patriarcharum & Prophetarum, post in Apostolorum ora plenius per Spiritum sanctum delapsum est. Significat enim æternum Angelorum, & beatarum animarum cōuiuium, quòd est semper laudare Dominum, & presentis semperque videndi vultus Dei, nouum sine fine cantare miraculū. (Rom. 8. Philipp. 3.) Ad hoc vitæ præsentis inopia nullatenus aspirare meretur, scire autem vbi sit & prægustare illud gaudio spei, sitire, & esurire quod gustaueris, hæc illa, quæ dicitur, Sanctorum in hac vita perfectio est. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum nomen remansit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum nihilominus signaret, potius quam exprimeret vocabulū. Quoniam igitur futuræ beatitudinis, quasi proprium est vocabulum, iure eo tempore magis frequentatur, quo resurgens Dominus, eiusdem beatitudinis spem nobis propinauit & promissum. Vt autem alijs quoq; temporibus ad missam caneretur, olim Romanæ Ecclesiæ consuetudo non erat, sed à B. Gregorio institutum, imò restitutum est. Namque à tempore Damasi Papæ, cum prius fuisset eadem consuetudo, defecerat. Denique cum de hoc & de alijs nonnullis quosdam murmurare sentiret, tamquam constanter Ecclesiæ cōsuetudines sequeretur, non dedignatus est rationem reddere, dicens: Nos in nullo horum aliam Ecclesiam secuti sumus. Nam vt Alleluia hîc diceretur de Hierosolymorum Ecclesia, ex B. Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum. Et ideò in hac magis sede Alleluia consuetudinem amputauimus, quæ hîc à Græcis fuerat tradita. Canitur ergò Alleluya post graduale, canticum lætitiæ, post luctum, pœnitentiæ: & summopere nitentes exprimere magnitudinem consolationis, quę reposita est illis, qui nunc lugent, iubilamus magis quam canimus vnámq; breuem digni sermonis syllabam in plures neumas, vel neumarum distinctiones protrahimus, vt iucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi sancti exultabunt in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. (Psal. 149.)

De Euangelio. Cap. 36.

HActenus seorsum sedebat sacerdos malarum victor cogitationum, dominique victoriam sedēdo significans, cui victo tentatore, sedenti & imperāti ministrabant Angeli, sicut scriptum est: reliquit eum tentator, & accesserunt Angeli & ministrabant ei. (Matt. 4.) Surgit tandem ad altare accedens, ita vt opportune veniat nobis in mentem Dominus Iesus, præparata sibi per Ioannem via ad corda hominum de deserto rediens, vt doceat ipse & discipulos suos eligens, mittat ad prædicandum. Mittit namque sacerdos diaconum ad legendum sanctum Euāgelium, petitam dando benedictionem, quod subdiacono prius Epistolam lecturo non fecerat. Legem enim & Prophetas inuisibilis inuisibiliter misit. Apostolos autem & Euangelistas quorum diaconus personam gerit, visibilis factus, & sanctam Ecclesiam, sponsam videlicet suam osculans osculo oris sui visibiliter misit & docuit. (Cant. 4.) Accipit diaconus textum sancti Euangelij, quod baiulans ad lectricium, efficitur pes Christi. Præcedunt ceroferarij cum thuribulo, per quæ significantur gaudiū & bona opinio. Gaudium enim semper est in bono nuntio. Bonæ quoque opinionis se esse nouerunt, qui hoc bonum portant nuncium, qui & confidēter dicunt. Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. (2. Cor. 2.) Quapropter incensum bonæ opinionis signum, locum ipsum aspergit in quo legendum est Euāgelium. Qui locus si sit dies festiuus, quandò solet conuenire populus, eminentior est, vt ex ipso statu commoneantur diaconus, quod is, qui sursum ad Dominum desidem inuitat populum, stare debeat in monte virtutum, iuxta illud: Supra montem excelsum ascende tu, qui Euangelizas Sion: Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. (Esa. 40.) Quam eius fortitudinem & stola prædicat, quæ super humerum posita, indè vsque ad succinctionem lumborum deducitur, quod fortitudinem ad vocem, exaltandam tunc habeat, si fortis sit ad operandum & succinctus contra pugnas libidinum. Euangelica namque prædicatio, quæ est fons hortorum, puteus aquarum viuentium, non fluit impetu aliumde, nisi de Libano, id est, de corde casto, & de ore candido, quia sordes vitiorum, dum conscientiam coarctant, os quoque angustant nè aquæ viuæ cum impetu fluant. (Cant.) Quòd Dalmaticam non nisi festis diebus induit, hoc significat, quòd rationem sublimium sacramentorum, non nisi postquàm glorificatus est Dominus Iesus, & Spiritus sanctus aduenit, discipuli portare potuerunt. Nam tunicam eiusmodi, ex auctoritate beati Hieronymi, rationem significare sublimium, supra diximus. Est autem clausa circa collum, vt pectus sit opertum: quia (sicut ait Apostolus) Euangelium in his qui pereunt, est opertum. (2. Cor.) Præcedit subdiaconus diaconum, portans quem Euangelio substernat puluillum, quia videlicet ad omne, quod loquitur Euangelium, lex competens suggerit testimonium. Summa verò reuerentia debetur ad audiendum Euangelium, quòd maximè est Verbum Dei: quam diaconus prima voce, quam emittit, satis venerabiliter exigit, dicendo: Dominus vobiscum. Cuius enim melius quàm Domini præsentia, reuerentes & religiosi auditores petitum debent præstare silentium? Attenti ergo & beneuoli sunt illico, & eò cordibus conuersi & vultibus, respondent: Et cum spiritu tuo. Statim dociles quoque reddit, dicendo: Sequentia sancti Euangelij. Hoc autem dicimus, non quòd maiestas Euangelij dignata sit vnquam regulis oratorum subijci, sed quia quod in hominibus facere nititur studium eloquentiæ, hoc in Ecclesia sua melius perficit summa natura sapientiæ. Nam, vt ait B. Augustinus, eloquentia sapientiæ comes est, & quocunque domina hæc progreditur, illa vt eius ancilla subsequitur. Respōdemus, gloria tibi Domine, glorificantes Dominum, quod misit nobis verbum salutis, iuxta illud quod in Actibus Apostolorum legimus: Et glorificauerunt Dominum, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. (Actor.)

Item de Euangelio. Cap. 37.

SAnctum Euangelium principale est omnium, quæ dicuntur ad missæ officium. Sicut enim caput præminet corpori, & illi cætera membra subseruiunt, sic Euangelium toti officio præminet & omnia quæ ibi leguntur, vel canuntur, intellectuali ratione illi consentiunt. Exempli gratia: Dominica prima aduentus Domini hoc Euangelium legitur: Cùm appropinquasset Dominus Iesus Hierosolymā, &c. (Matth.) Vt intelligamus, quomodo huic Euangelicæ lectioni cætera membra consonent officij, quæramus primò, in quo eadem lectio congruat tempori. Ad hoc breui argumentatione hoc modo respondendum est. Idcircò aduenit Dei filius, vt genus humanum à diabolo peccatorum vinculis colligatū miseratus absolueret, & in cælestem Hierusalem, vnde homo captiuus abductus fuerat vias suas docēdo, placidus assessor cordium reduceret. Hoc autem proculdubio mysticus Euangelij eiusdem continet intellectus.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER SECVNDVS.

De Symbolo, Credo in vnum Deum. Cap. I.

LECTO Euangelio, maiore quæ sequuntur egent intẽtione: quia videlicet maiora continent salutis nostræ sacramenta. Sicut enim post passionẽ Domini maiora, quàm ante, charismatum dona gratia largiẽte effusa sunt: sic post Euãgelij lectionem maiora sacramenta ordinata sunt. Tunc ergo, si sit dies Dominica, vel aliqua condigna festiuitate decorata, cantatur symbolum, quod est, Credo in vnum Deum: Maximè enim dominicæ Resurrectionis, vel Pentecostes sacramentum respicit hoc fidei tripudium: quãdo noua soboles Ecclesiæ vitalis fontis ingressura lauacrũ, reddebat eius, quam catechizata didicerat, * symbolum. Hoc igitur concentu benè & consonè chorus catholicus doctrinæ respondet Euangelicæ, & ne dicat ei puer electus, cælestis cantilenæ doctor, iucundus musicus. Cantauimus vobis, & non saltastis, cantando & alacri mente saltando ostendit, quàm benè suauem cantilenæ eius modum retinuerit. Interim subdiaconus apertum circumfert Euangelij librum, omnibus religioso osculo salutandum, quem ad introitum portauerat clausum, quia post prædicationem Christi cœpit lex credẽtibus, quam antea gestabat clausam, apertam ostendere fidem Euangelicam.

De Offerenda. Cap. 2.

POst symbolum cantatur offerenda. Offerenda cantus est Ecclesiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quòd tunc canitur, quando omnipotenti creatori nostro incorruptum laudis offerimus vel præparamus sacrificium. Hic magis ac magis aperiendum fidei ostium, & animæ triclinia ponenda sunt, vt ingrediatur veritatis opus, quo panis & vinum in verum corpus & sanguinem Domini transferuntur: ne efficiamur sicut Achis ille, de quo supra dictum est. Multi namque fidei oculos non habentes, & in sancto sacrificio præter panem & vinum nihil amplius intuentes, cùm diceretur eis, corpus & sanguis Domini est, murmurauerunt dicentes, quomodo est? Latuit enim eos, quas voces suas septem tonitrua locuta sint, cùm clamasset angelus ille fortis voce magna, quemadmodum cùm leo rugit, & quòd illæ voces quicquam attineant ad mysterium sacrificij iuxta Psalmistam dicẽtem: Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis. Nos autem credimus propter quod & loquimur, quia quicquid angelus ille clamauit magno clamore Euangelij æterni, quicquid post clamorem eius, Ecclesiæ suæ locutus est Spiritus sanctus, donorũ suorum septiformi tonitru, verum Dei verbum, verũ Dei filiũ, sancta Ecclesia catholica offert creatori suo, credens corde, & ore confitens, pariterq; manibus panem & vinum, sicut sibi tradidit ipse Saluator, offerẽs. Nam pro quota suorum parte beneficiorum gratias ageret Ecclesia creatori, saluatori, & illuminatori suo, si nihil aliud ei, quàm panem & vinum offerret? Solum denique terrenum corpus huiusmodi fructu alitur & sustentatur? Etiam antequàm creuisset Ecclesia, tempusq; nuptiarum attigisset, antequam coniuncta viro suo filium ex eo suscepisset, quem in acceptabile sacrificium offerre posset, non erat sacrificium eius adeo vacuum, vt nihil præter id quod videbatur, in se contineret. Habebat namq; causas inuisibiles, propter quas inuisibiles hostias offerret, videlicet opera Dei memoria digna, verbi gratia, manum quam extendit Dominus super primogenita Ægypti, transiens super tabernacula Israel signata sanguine agni, transiens & saluans, protegens & liberans, transitumq; Israel per mare rubrum, & submersionem Pharaonis & exercitus eius & curruum, cæteraq; Dei magnalia. Hæc autem omnia vmbræ futurorum erant, quæ in figura contingebant illis. Igitur & ipsa sacrificia, quæ propter has fiebant causas, sancta quidem, sed sanctiorum vmbræ: bona quidem, sed meliorum erant figuræ. Quales causæ, tales & causarum memoriæ. Non ergo solum panem & vinum, quæ corporaliter videntur, sed & quod non nisi fidei oculis aspicitur, verbum Dei, filium Dei offert sancta Ecclesia, nouum & verum immolans sacrificium, quia iam concipit, corde credendo ad iustitiam, iamq; parit, ore confitendo ad salutem. Ipsa enim est mulier illa magna, quæ in Apocalypsi visa est amicta sole, scilicet Christo, quem induit in baptismo lunam habens sub pedibus videlicet omnia mutabilia calcans. Luna enim mutabilis est, atque ideo mutabilem mundum designat, & in capite suo gestans coronam stellarum duodecim, id est, chorum duodecim Apostolorum, qui in eius initio prefulserunt, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. Huius in vtero habentis, clamantis & parturientis salubrem cruciatum, Offerendæ, de qua loquimur grauis & grandisonus imitatur cantus: quæ neumis distenta frequentibus, & suis fœcunda versibus, quantumuis longa iubilatione non valet satis exprimere quod significat. Ne ergo dicas in corde tuo, quis ascendit in cælum, hoc est Christum inde deducere: vt is qui in se resurgens ex mortuis iam non moritur, adhuc per sacri altaris hostiam in suo mysterio pro nobis iterum immoletur. Propè est enim verbum in ore tuo & in corde tuo, hoc est, verbum fidei quod prædicamus, inquit Apostolus. Quoniam ergo propè est in ore tuo verbum Dei. verbum crucis, Christus Dominus, si huius verbi flumen super panem & vinum effuderis, & ordine (qui ab ipso statutus est) veritatẽ huius verbi protuleris, statim de sancto altari panem ipsum & vinum, in corpus & sanguinem suum transferendo suscipit, eadem virtute, eadem potentia vel gratia, qua nostram de Maria virgine carnem suscipere potuit, quomodo voluit. Nec duo corpora dicuntur aut sunt, hoc quod de altari, & illud quod acceptum est de vtero virginis: quia videlicet vnum idemq; verbum, vnus idemq; Deus, sursum est in carne, hic in pane: Alioquin & ille panis, quem heri sacrificauimus, & ille quem hodie vel cras sacrificabimus, plura sunt corpora, nec rectè dicimus offerri ab Ecclesia corpus Domini, meliusq; diceremus corpora, quia quotidie penè tot offeruntur panes, quot habentur in Ecclesia sacerdotes: sed hoc prohibet causa, conuincit ratio, religio respuit. Vnitas enim verbi vnitatem efficit sacrificij. Similiter enim vnum verbum, & olim carnem de Maria virgine sumpsit, & nunc de altari salutarem hostiam accipit. Igitur vnum corpus est, & quod de Maria genitum in cruce pependit, & in sancto altari oblatũ, quotidie nobis ipsam innouat passionem Domini. Cùm autem Ecclesia quoque corpus sit Christi, propter eiusdem verbi vel spiritus vnitatem, nam eundem spiritum Christi idemq; in se manens habet verbũ Dei quod vniuit sese carni de carne Mariæ virginis: sciendum est, quòd non tantum de verbo Dei, sacræ

Exo. 12. Col. 1. 1. Cor. 10. Rom. 10. Apoc. 12. Eccl. 27. Deut. 30. Rom. 10. 6 Deut. 6. Rom. 10.

hostiæ accedit, quantam habet gratiam eiusdem verbi vnus quilibet sacerdos, qui ad sacrificandum assistit. Vnusquisq; enim suam diuisiuam habet gratiam vel donationem verbi aut Spiritus sancti. In sacram autem hostiam tanta se plenitudo diuinitatis infundit, quanta in Mariæ virginis vterum descendit, quanta in corpus Ecclesiæ per gratiarum diuisiones sese distribuit. Nam quomodo deifer panis ille non de vno, sed de multis conficitur granis, & vinum illud sacrosanctum non de vno, sed de multis confluxit acinis: Sic nimirum non tantum habet verbi Dei, quanta est gratia vnius hominis, sed quanta est plenitudo totius corporis Christi, quod est Ecclesia, quæ de multis hominibus consistit, quæq; per vnum quemlibet Catholicæ fidei hominem vniuersa ad sanctum altare in loco vel tempore quolibet assistit. Sed iam cœptum ordinem prosequamur, & qualiter hæc fiant, non sicut supradictus Achis, qui semper dicit quomodo est, sed sicut verus Abimelech, id est, patris mei regnum, cui vere dicitur: Regnum Dei intra vos est, quantum possumus, admota fide speculemur.

Ephes. 1.

1. Reg. 2.
Luc. 17.

Item de oblatione. Cap. 3.

CVm concentu memorato, suscepta sacra panis & vini oblatio, sic ad sanctum altare peruenit, vt subdiaconus ad diaconum, diaconus ad manus perferat sacerdotis: Vel quod apud diligentiores fit, in ipso componat altari. Lex enim, quam per subdiaconum significari iam diximus, sacrificium nostræ salutis tantum præfigurauit in Melchisedech, sed per Euangelicam traditionem ad altare, hoc est, ad solennem ritum Ecclesiæ peruenit.

Psal. 109.
Heb. 7.

De silentio post Offerendam. Cap. 4.

POst hæc iam sacerdos silentij solitudinem expetit, instante memoria Dominicæ passionis, conuersus ad altare concentu chori finito, & omni Ecclesia conticescente. Hoc autem significat illud, quòd Dominus noster iam non palam ambulabat apud Iudæos, cùm cogitarent eum interficere, sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quæ dicitur Esfrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi consilium, dicentes: Quid facimus? videtis quia nihil proficimus, Ecce mundus totus post illum abijt. Et prophetauit vnus ex illis, nomine Caiphas, Pontifex anni illius, quòd expedit, vt vnus homo moriatur pro gente, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Hoc ipsum autem à mysterio non vacat. Non enim timore passionis se abscōdit, qui ad hoc venit, vt pateretur. Sed hoc prætendebat foris, quod intus agebatur in illorum cordibus. Nam vere abiturus erat in regionem gentium pedibus euangelizantiū, quæ erant iuxta desertum illorum, quibus iam tūc dicebat: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, non in ipsum desertum, quod erat illi incredulitas Iudæorum. Sacerdos ergo in silentio stans, & silenter super oblata dicens orationem, sanctum præparat sacrificium, quia Dominus noster etiam cùm se absconderet, nec palàm apud Iudæos ambularet, salutare nobis passionis suæ meditabatur sacramentum. Quia verò proximo iam pascha, cùm multi ascendissent in Hierosolymam, vt sanctificarent seipsos ante Pascha, & requirerent eum, dicentes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum. Venit Dominus Iesus Bethaniam ante sex dies Paschæ, vbi fuerat Lazarus mortuus, quē suscitauit, & fecerunt cœnam ibi, & Martha ministrabat, quia tunc iterum ambulabat palam, ita vt Lazarus esset vnus ex discumbentibus cum eo. Leuat iterùm sacerdos vocem suam dicendo: Per omnia sæcula sæculorum. Dicturusque rem attentione dignam, præmittit salutationem, optans nos quoque tales esse, cum quibus manere Dominus, & apud quos cōuiuium facere dignetur. In mente enim tunc habere debet Ecclesia mulierem illam formosam, quæ attulit ad conuiuium illud alabastrum vnguenti nardi pistici preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis: & audire, quod dicere incipit sacerdos. Sursum corda, habemus ad Dominum, vt & ipsa, sicut verè mulier vnguētaria, sursum ad ipsam diuinitatem filij Dei leuet cor suum, & illud caput æquale Deo patri fide contingens, vnguento perungat Catholicæ confessionis, quam sacerdos subsequendo canit. Gratias enim agere debemus omnipotēti Deo nostro per Christum Dominum nostrum, credendo & confitendo, quòd per ipsum maiestatem eius laudent Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc est, diuinitatis eius arcanum contingere principium, & odoriferum super caput eius effundere pietatis vnguentum. Hoc vnguentum ex medulla pigmenti confectum est Euāgelici, scilicet ex eo, quod Ioannes ait de verbo, quod in principio erat Deus apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Huius nunc odore domus Ecclesiæ repleta est, sed muscæ morientes perdiderunt eius suauitatem, videlicet omnes hæretici sordibus obuoluti, quos erroris stercora fœtore pascunt, & verba veritatis bono odore interficiunt. Igitur sacerdos post interiectum (vt dictum est) silentium, quasi post Domini latibulum, vocem leuans, ipsum palàm venientem in Bethaniam, palàm conuiuātem, & vnguento delibutum quodammodo repræsentat. Et illam sacræ confessionis vnctionem sic determinat mulier illa magna, quæ est sancta Ecclesia, vt cum angelis & pueris, qui in crastinum obuiauerunt Domino canentes, ramosq; Palmarum subleuantes, decantet hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c. Vbi enim dicitur, Osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini, prædictum piæ confessionis vnguentum demittit, vt non solùm caput, sed & pedes vngat Domini, passionem mortalis hominis fideliter respiciens, ad quam cum prædictis turbæ multæ laudibus benedictus aduenit.

Ioan. 1.
Ioan. 12.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Ioan. 11.

Ioan. 12.

De Secreta. Cap. 5.

POst lætam populi acclamationem sequitur historia secreti mœroris, & profundi causa silentij. Secreta namque memoria Dominicæ passionis est, quàm diu choro silentium indicit, quæ per hebdomadam ante Paschalem ordine hoc cucurrit. Eadem die, qua laudes acclamatæ sunt ipsi filio Dauid, decima luna, quādo inferebatur in domos Iudæorum typicus ille Paschalis agnus, ingressus est hic agnus Dei ciuitatem Hierusalem, & à nequissimis lanistis obsessus, multis insidijs quærebatur ad mortem, traditus à Deo patre, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, traditus nihilominus à semetipso, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda feria & tertia nihil proficiunt, dum eum cōtingere non audent populi metu, qui circa illum multus adq; audiendum illum totus erat. Quarta feria Iudas, vnus ex duodecim, à diabolo supplantatus, vendidit illum Pharisæis & tradere spopondit, vt caperent eum sine turbis. Feria quinta iam agone propinquo, testamentum suum scribit hæredibus suis, consignans eis thesaurum corporis & sanguinis sui. Eadem nocte capitur, ligatur, & illuditur. Feria sexta crucifigitur, primo linguis Iudæorum, post manibus gentilium, tandem hora nona facto terræ motu tradidit spiritū. Sabbato quieuit in sepulchro. Prima sabbathi resurgens à mortuis, pacem discipulis, pacem omni mundo annūciauit. Horum omnium forma faciesq; vera, ita secreto repræsentatur in Canone, eorumq; pro cursu, & verè viuo flumine super panem & vinum confluente, tam veram diuinitatē veramq; humanitatem Christi in cælo sedentis & regnātis excipimus: quam veram substātiam ignis à sole supposita crystalli sphæra exigua, fere quotidie mutuare possumus. Hoc solæ operantur ma-

nus Christi, tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis, eius, qui dixit: Sine me nihil potestis facere Manus, inquam Christi hoc operatur per manus sacerdotis, quæ manibus suis confortatæ sunt, maximè: quia vt hoc operari cum ipso & per ipsum & in ipso possint, oleo sancto pro clauis passionis eius signatæ sunt. Igitur singula eorum quæ supra digesta sunt, quibus in locis commemorentur in Canone, laboriosum non est inuestigare, præsertim cùm quædam ex ipsis per se satis euidenter appareant.

Te igitur. Cap. 6.

AB initio Canonis, quod est: Te igitur clementissime pater, vsque ad eum locū, qui pridie quàm pateretur, quatuor dierum rationes adnotantur, quorum in primo verus, agnus à Deo patre vel à seipso (vt dictum est) traditus, illatus est in domos Israel, veniens in ciuitatem Hierusalem. Quę illatio vel traditio trina crucis figura signatur, dicendo, vti accepta habeas hæc dona, hęc munera, hæc sācta sacrificia illibata. In quarto autem à Iuda traditus & venditus est: quæ venditio vel traditio item tribus crucibus insignitur, dicendo, benedictam, ascriptam, ratam. Illic Ecclesia, quæ prius præ nimia paupertate non habens hostiam, quam offerret, dicebat: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi, gratias agit sanctæ Trinitati, quod meruit calicem salutaris accipere, & nomen eius inuocare. Hæc dona, inquit, hæc munera. Eadem sacrificia dona sunt, munera sunt. Dona quia nobis ab ipso data. Munera, quia à nobis illi oblata: Donum enim est, quod à superiore datur. Munus quod ab inferiore. Illic inquam, iam in prima actione commemoratio omnium fit, quorum idem sacrificium, quique illi vera similitudine conueniunt, in eo quòd cùm sint multi, sic per vnam fidem vnumq; spiritum, in vnum corpus Ecclesiæ sunt coniuncti, quomodo panis ille de multis confectus est granis, & vinum illud de multis confluxit acinis. Hi autem sunt, non solùm Apostoli & martyres, sed & omnes fideles, illorum meritis sperantes, hoc sibi perficere ad salutem, quibus iam proficit ad honorem. Igitur * quomodo & scriptum est, alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt: solum illum assumimus ad esum huius agni, qui nostræ coniunctus est domui, scilicet omnem domesticum fidei à principe vsque ad plebeium, ab Apostolo vsque ad publicanum.

Hanc igitur oblationem. Cap. 7.

IN orationis tomo sequenti, sic sacram oblationem quomodo diligentem publicæ salutis legationem, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilemq; fore deposcimus. Legatio namque est regis eius, qui cum decem millibus non valens occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, mittens rogat ea quæ pacis sunt. Nam quia de solis factis iustificari non valemus coram illo, qui non solùm de factis, sed & de cogitationibus rationem exacturus, quasi cum duplici venit exercitu: præsentis sacrificij legationem mittentes, rogamus ea quæ pacis sunt. Magnæ autem laudis est, sic legationē hanc peragere, vt ab illo, cui mittitur, mereatur benedici eloquium Ecclesiæ, sicut benedixit Dauid sapiēti Abigail, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & vlciscerer de manu mea. Abigail namque (quod interpretatur patris mei exultatio) scilicet sancta, Ecclesia, quondam vxor Nabal, id est, stulti, videlicet diaboli, legatione præsentis sacrificij, præuenit verum Dauid, id est, manu fortem vel desiderabilem Christum, perferentem persecutiones Saul, id est, in passione mortis agonizātem, rogatq; pacem, ne se vlciscatur manu sua propter stultum Nabal, ita vt ipsa quoque cum illo æterna damnatione pereat. Quæ quoniam absque consilio vel conscientia stulti illius festinat, & præmissa munera oratione subsequitur, & adorans loquitur sapienter quæ pacis sunt, oblationem perficit benedictam, dum benedicitur eloquium eius: & ascriptam, dū nulla obliuione deletur: & ratam, dum data remissio peccatorū, nulla vlterius sententiæ mutatione conuellitur.

Qui pridie quàm pateretur, vsque, in mei memoriam facite. Cap. 8.

MIraculum tantæ nouitatis integrescit, & quicquid dicere conamur, collatus cum re sermo, vix vllius apparet esse momenti. Nam maximè, cùm ad summi sacramenti verticem, cùm ad ipsam peruētum est sancti sacrificij mentem, disparet sermo, lingua deficit, & incircuncisa labia mentem nihilominus incircuncisam in suis cœptis, temeritatis, impudentiæ, coarguunt. Quis enim nouit ordinem cæli, aut ponet rationes eius in terra? Ordo namque cæli præsenti ex capitulo nobis effulsit, cuius claritatem ferre non valuit sæpe nominatus & nominandus Achis. Abiturus hinc in sacrarium cæli pontifex summus per viam passionis, sacrificat modo mirabili secundum ordinem suum, secundum cælestis sacrificij ritum, accipiens panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & dicens: Hoc est corpus meum, accipiens præclarum calicem vini, & dicens: Hic est calix sanguinis mei. Quid ergo? silebimus, & silentio nostro videbimur consentientes esse his, quorum polluta labia non tetigit Seraphim rubēti calculo, quem attulit de altari, & dicunt semper: Quomodo est? quomodo est? Immo clamemus. Et ne desit quid clamemus, pulsemus & ostium amici, qui tres panes commodare consueuit, id est, fidem, spem, charitatem, quæ in hoc maximè negocio necessaria sunt. Patitur enim nos, non contradicentes, sed nosse cupientes. Igitur ne omnino nesciamus, quomodo est, libet nunc intueri in ordine tam admirabilis sacrificij tria, quæ in opere cuiuslibet auctoris egregij requirere consueuimus, id est, materiam, intentionem, causamq; finalem, siue vtilitatem. Quæ cùm singula nobis, fidei manu pulsantibus, gratiæ clauicula secretarius veritatis aperuit, & si nondum facie ad faciem, saltem per speculum & in ænigmate, videbimus, quomodo est.

Iob. 38. — 1.Reg.21. — Matt.26. — Esa. 6. — Lucæ. 11. — 1. Cor. 13.

Materia. Cap. 9.

MAteria vel substantia sacrificij, quod erat tunc & nunc est in manibus pontificis nostri, non simpla est, sicut nec pontifex ipse solius diuinæ vel solius humanæ substantiæ est. Est enim tam in Pontifice, quàm in sacrificio diuina substantia, est & terrena. Terrena in vtroque est, id quod corporaliter vel localiter videri potest: diuina, in vtroque, verbum inuisibile est, quod in principio erat Deus apud Deum. Nam cùm diceret idem Magnus Pontifex panem & vinum tenens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, vox erat verbi incarnati, vox æterni principij, verbum antiqui consilij. Verbum quod humanam acceperat naturam, id est, in carne manens, panis & vini accipiebat substātiam. Vita media, panem cum sua carne, vinum cum suo iungebat sanguine. Quemadmodum in corporeis sensibus menti & corpulento aëri media lingua interuenit, & vtrumq; coniungens vnum sermonem efficit, quo in aures dimisso, id quod audibile est, citò absumitur & transit: sensus autem sermonis & in dicente & in eo, qui audit, integer permanet & inconsumptus: Sic verbum patris, carni & sanguini, quem de vtero Virginis assumpserat, & pani ac vino, quod de altari assumpsit, medium interueniens, vnum sacrificium efficit, quòd cùm in ora fidelium sacerdos distribuit, panis & vinum absumitur & transit. Partus autem virginis cum vnito sibi verbo patris, & in cælo & in hominibus integer permanet & inconsumptus. Sed in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini, nihil de sacrificio peruenit. Quemadmodum asinus ad lyram, cùm irrationales aures arrigit, sonum quidem audit, sed modum cantilenæ non percipit. Tales comparantur Iudæis, vel patribus eorum, de quibus Dominus: Patres, inquit, vestri man-

(Ioan. 6.) ducauerunt manna, & mortui sunt. Qui autem cum fide accipiunt, illis comparãtur, de quibus Apostolus: (1.Cor.10.) Patres nostri, inquit, omnes eãdem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Nam alij per incredulitatem patres sunt Iudæorum & hæreticorum, alij per fidem patres Apostolorum atque credentium. Panis ergo inuisibilis, qui de cælo descendit, vita est. Panis visibilis, qui de terra creuit, vnus tamen panis est, quomodo qui de cælo descendit, & qui conceptus & natus est de vtero virginis, Christus vnus est. Quapropter qui visibilem panem sacrificij comedit, & inuisibilem à corde suo non credendo repellit, Christum occidit, quia vitam à viuificato seiungit, & dentibus suis mortuum laniat corpus (1.Cor. 11.) sacrificij, atque per hoc reus est corporis & sanguinis Domini. Sed dicit aduersarius. Viuens & sensibilis in corpore suo, mobilisque est Deus & homo Christus. Corpus autem sacrificij vitam non habet, sensum non habet, mobile non est. Hoc assumpto concludit sic. Corpus igitur Domini non est, Christus non est. Ad hæc, inquam, obsecro te, quam in corpore Domini vitam requiris? Est enim vita animalis, est & vita spiritualis. Animalis vita quinq; sensibus fungitur, visu, auditu gustu odoratu, & tactu. Hæc vita animalis est, carnalis est, caro est: Dominus autem dicit, quia caro non prodest quicquam. (Ioan. 6.) Si enim Iudæi carnem, quam crucifixerunt, concidere & deuorare sicut carnem agni maluissent, aut potuissent integram viuamque absorbere, (Ion.2.) sicut cetus maris viuentem absorbuit Ionam, nihil illis profuisset, immo maiori sacrilegio consciẽtias suas poluissent. Animalis igitur vita, quia caro est, si in corpore Domini adesset, nihil nobis prodesset, ac propter hoc illam requirere superfluum est. Nam quid cœlestis homo per sacrificium cæleste hoc administraret, quod nobis non deerat? Non enim prudentiæ eius est, curiositatem nostram non necessarijs pascere miraculis. (Luc. 23.) Quærebat hoc curiosus Herodes, quando erat ex multo tempore cupiens Iesum videre, quia sperabat signũ aliquod ab eo fieri. Quod quia non fecit, spreuit illum, & remisit indutum veste alba. Solam ergo vitam spiritualem in sacrificio nobis administrare sapiẽtiam eius decebat. Et nostræ necessitati expediebat, quæ est sanctificatio & benedictio, misericordia & veritas, tristitia & pax. Hæc autem eius vita spiritualis sic est in corpore sacrificij, absque vita eius animali, quomodo lux solis absque calore eius in corpore lunæ nobis repræsentatur: Igitur his pariter ex rebus sacrificium nobis construit pontifex summus, quibus totus homo vegetatur, id est, ex verbo Dei, in quo viuit homo, & ex (Deut. 8.) terræ fructibus, quibus solum viuit corpus, his dumtaxat qui omnium primi sunt. Panis enim eorum, quæ ad esum, vinum eorum, quæ ad potum pertinent, primum est.

Intentio. *Cap.* 10.

INtentionem tanti operis, purissimum oculum tam lucidi corporis dum quærimus, noster quoque simplex oculus, & lucidum debet esse nostrum corpus, id est, vt ducamur discendi voto, non contradicendi proposito. Vbi ergo inueniemus admirabilem huius pulchritudinis oculum, scilicet quò tendat tantum tam pulchri operis sacramentum? In capite ipso in eodem, quod sonuit nobis, verbo veritatis. Ait enim: Hęc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Qui (Matt 26.) habet aures audiendi, sic accipit hoc dictum, sicut lachrymabilem morientis pro filijs patris affectum, sicut germanæ piatatis eloquium, sicut præacutum vulnificæ charitatis spiculum. Quia venerat eius hora, vt transiret ex hoc mundo ad patrem, quia verum erat (Ioan. 13.) quod dicebat discipulis, quò ego vado, vos non potestis venire. (Ibidem.) Et Petro dicenti: Domine, quò vadis? quò ego vado, inquit, non potes me sequi: quia inquam non poterat eum tunc sequi, hæreditatem illis compe-tentem scribens, visibilem sui memoriam commendabat. Non enim scripturarum solam commonitionem ad hoc sufficere iudicabat. Obliuiosum namque & ex magna parte indocilem, ægrotum scilicet genus humanum curandum susceperat. Ecce videmus eius, quæ in sacris scripturis est, medicinalis disciplinæ difficultatem. Quota enim pars nostri capit illam, quæ in sancto Euangelio fragrat tam optimis vnguentis, antidotum illud quod in principio erat verbum, Deus apud Deum, per quod omnia facta sunt, quodque caro factum est? Nam illud quidem ruminare, medela est probatissima, & dulcis faucibus amantis animæ, sed tãtus cibus valde paucorum est. Præterea meditatio hæc solius mentis pabulum est, solius animæ sanctificatio est. At ille vtrumque nostrum corpus & animam sibi adstringere ardebat, vtrumque infirmum, imo vtrumque mortuum, immortalitatis medicamento sanare properabat. Magna igitur charitatis arte pigmenta sua Dei sapientia composuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renouata quotidie suæ salutis commemoratione, percelleret, & infantilium edentulam plebem animarum, quæ verbi antiqui & æterni principij solidum non poterat terere & ruminare cibum, dulcissimo hoc liquamine confecto, verbi eiusdem diuinitatem, in panis & vini sacramento sorbillare consuefaceret. Aufer à cœtu Ecclesiæ quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, & vide quàm meritò dicat ipse Saluator: quæ vtilitas in sanguine meo? Refrigescente enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet, eius memoria, refrigescet vniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum quotidie reparat vocem, quotidie laxat os bibentis, & vociferantis terræ, scilicet Ecclesiæ, maledictum coarguens Cain, & maturam indignè fusi sanguinis vindictam reposcens. Calente ergo memoria tam celebri, charitas Christi concalescit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidiana peccatorum remissione reuiuiscit.

Vtilitas. *Cap.* 11.

VTilitas hæc est in virtute huius sacramenti, quod eius ope fit possibile his, qui in terra sunt, in cælum ascendere. Aliter namque illud possibile non est. Ait enim Saluator: Nemo ascendit in cælum, nisi filius hominis qui est in cælo. Vni & soli, qui descendit de cælo, filio hominis, quia vna persona est cum filio Dei, cum verbo patris, quod de cælo descendit, & de corde patris, in vterum venit virginis, vni, inquam, & soli filio Dei filioq; hominis tamquàm suo capiti cuncta membra corporis annectuntur, omnes qui in fide huius sacramenti, in plenitudine huius charitatis sunt recepti, & sic vnum corpus, vna persona, vnus Christus, caput cum suis membris in cælum ascendit, dicitque gratulabundus gloriosam Deo assignans Ecclesiã: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea. Et ostendens se atque illam in personæ conuenisse vnitatem, & erunt, inquit, duo in carne vna. Magnum hoc sacramentum est. Caro Christi, quæ ante passionem solius erat caro verbi Dei, per passionem ita creuit, adeo dilatata est, ita mundum vniuersum impleuit, vt omnes electos, qui fuerunt ab initio mundi, vel futuri sunt, vsque ad vltimum electum in fine seculi, noua conspersione huius sacramenti, in vnam Ecclesiam faciat Deum & homines æternaliter copulari. Caro illa vnum erat granum frumenti, quod antequàm cadens in terram mortuum fuisset, nunc postquàm mortuum est, crescit in altari, fructificat in manibus & corporibus nostris, & ascendente magno & diuite domino messis, terram fructiferam, in qua creuit, secum vehit in horrea cæli.

Vnde & memores Domine: vsque, & calicem salutis perpetuæ. Cap. 12.

QVoniam ergo tanta est commendatæ vtilitas memoriæ, tria sibi beata Ecclesia deinceps eiusdem memoriæ proponit insignia, scilicet tam beatam passionem, nec non & ab inferis resurrectionem, sed & in cælos gloriosam ascensionem. Quorum primum Ecclesiæ vulnerat charitatem, alterum confortat fidem, tertium lætificat spem. Vbi enim dicens, hostiã puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, quinarium crucis signaculum panis, & vini imprimit substantiæ, Christo sedenti ad dextram patris veraciter (vt dictum est) concorporatæ, eruditum contemplatorem rerum, ad illam B. passionem mittit. Nã ab hinc vsque dum corporale desuper auferat, pendẽtis in cruce spirat agon, & passio Domini. Hæc ergo sunt illa viuentis petræ foramina, in quibus formosa est & immaculata columba, scilicet Ecclesia: in quibus tunc certius nidificat, cum intra verba prædicta, vel quinque crucis signacula quinque dilecti sui plagas, videlicet duas manuum totidemq; pedum, & vnam lateris, fida tenet & contemplatur memoria.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel, & rel. Cap. 13.

SIcut similitudinis est, non quãtitatis. Multo enim acceptius hoc sacrificium est Deo, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedech. Valet namque amplius res, quàm vmbra: veritas, quàm figura. Ipsam ergo similitudinem desideremus magis quàm acceptionis quantitatem. Similes offerendo sumus Abel, si rectè offerentes, nihilominus rectè diuidimus, quod quia Cain nõ fecit, peccauit. Sua namque cui debebat, Deo rectè obtulit: sed seipsum sibi retinens, & cor suum Deo auferens, malè diuisit. Abel verò intus in corde suo sacrificium iustitiæ obtulit, quia nõ seipsum sibi retinuit, sed Deo subdidit, ac propter hoc ad exteriora eius munera Dominus placidè respexit. Similiter Abraham, egregia fide totum se prius offerebat, & propter hoc cum offerret sua, placidas offerebat hostias. Quod vt sciremus & imitaremur nos, patrios ab illo Deus affectus exegit, & * immolari sibi iussit, statimque promptum eius animum inuenit, imò nobis ostendit. Melchisedech quoque nisi seipsum prius obtulisset, & in sublime altare Dei cor suum deposuisset, non potuisset præuidere causas, quarum intuitu panis & vini sacrificium sine exemplo primus obtulit. Itaque & nos, si assistentes ad offerendum rectè (vt dictum est) diuidimus, id est, prius nosipsos offerentes, arietinam spiritus proteruiã, taurinamque feritatem, hyrcinamq; libidinem iugulãtes, mortificamus, iuxta illud quod in psalmo canimus, Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hyrcis: rectè diuisimus, & idcircò, sicut munera Abel, sicut sacrificium Abrahæ, sicut Melchisedech immaculatam hostiam, nostra sacrificia Dominus accepta habere dignatur. Et iuxta consequentem orationem, iubet hæc per manus sancti angeli sui perferri in sublime altare suum, & in conspectu diuinæ maiestatis suæ inlocaliter atque inuisibiliter. Vbique enim est maiestas inlocalis & inuisibilis, vbique sublime altare eius, quod est Ecclesiæ Catholicæ fides.

Nobis quoque peccatoribus. Cap. 14.

MOris est plerisque Ecclesijs, cùm ad id ventum est: Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, paululum expressa voce silentium rumpere. Namque in illo Dominicæ passionis articulo subuenire nobis debet in mentem latronis confessio, simulq; responsio Domini de tribunali crucis, illũ Paradiso adiudicãtis.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Cap. 15.

TAndem cum tribus illis crucibus, quibus edicit sacerdos, per quem hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis, passio Domini consummatur, & illud nobis commemoratur, quod clamans voce magna emisit spiritum. (Matt. 27.) Quapropter statim corporale aufertur, quia velum templi scissum est, imò quia quæ de illo scripta erant, hactenus clausa & operta fuerant, & erat verbum absconditum ab eis, (Luc. 28.) quicquid ipse de passione sua prædixerat, nunc autem vbi consummatum, etiam reuelatũ est. Quodque discooperto calice trinum de hostia super calice pingitur crucis signaculum, dicendo, Per ipsum, & cũ ipso, & in ipso, confessionem exprimit cum voce Centurionis, qui viso terræmotu, & his quæ fiebant, clamauit voce magna: Verè filius Dei erat iste. (Matth. 27.) Duæ verò cruces, quæ pinguntur in latere calicis, dicendo. Omnis honor & gloria, sacramenta nobis sanguinis & aquæ repræsentant, quæ patefacto latere Domini lancea militis, in redemptionem salutis nostræ profluxerunt. Tunc accedit diaconus, & exaltatum parumper sacrificium ex altari reuerenter, tam ipse quàm sacerdos iterum deponit, quia venit Ioseph ab Arimathæa cum Centurione, & Nicodemus quoque & impetratum à Pilato corpus Iesu deponentes sepelierunt. Sepelierunt, inquam, quod nobis in eo significatur, quòd calix iterum corporali cooperitur. Ibi competenter B. Gregorius Dominicam orationem dici constituit. Incongruum esse astruens, vt cùm super Eucharistiam oratio diceretur, quam Scholasticus composuit, ipsa oratio non diceretur, quam per se ipse Dominus noster dictitauit. Quod cùm à Græcis accepisse videretur, in hoc tamen differre voluit, vt cum apud Græcos ab omni populo dicatur, apud nos à solo sacerdote cantetur. Tunc ergo quia Iesus (vt dictum est) clamãs voce magna tradidit spiritum, Centurio clamauit dicens: Verè filius Dei erat iste, & mulieres lamentabantur flentes Dominum, leuat sacerdos vocem, dicendo: Per omnia secula seculorum, & Dominicam orationem. Similiter chorus respondendo, imitantes paucos fideles, qui contrito & confracto corde lugebant Dominum, veluti quondam occisum Abel inuidi furore fratris maligno, pauci parentes impatienti dolore & inconsueto cordis dolore lamentati sunt. Post hoc iterum breue silentium fit, sabbathum respiciens, quo Dominus in sepulchro quieuit.

Pax Domini sit semper vobiscum. Cap. 16.

TVnc rursus eleuatio vocis bonum significat nuntium Dominicæ resurrectionis, dicente Sacerdote: Pax Domini sit semper vobiscum. Quod nobis illud commendat, quia Dominus noster stans in medio discipulorum suorum, dixit eis: Pax vobis. (Ioan. 20. Luc. 24.) Interim tenens corpus Domini, quia cognitus est in fractione panis, tripartita fractura suam sanctæ Trinitati assignat hostiam, particulamq; vnam, quæ personam insinuat filij, sacro sanguini demissam immergit.

Agnus Dei qui tolis. Cap. 17.

STatim ad gloriam ascensionis memoria gaudentis Ecclesiæ transcurrit, dicendo: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui sedes ad dexteram Dei patris, miserere nobis. (Heb. 13. Act. 5.) Ad dandam enim pœnitentiam, & remissionem peccatorum Deus illum suscitauit, & principem & saluatorem exaltauit.

De Communione. Cap. 18.

TVnc religiosa consuetudine legatum nobis à sacerdote damus & accipimus inuicem pacis osculũ, gaudentes atque hoc commemorantes, quia reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, nosq; colligari debere signãtes osculo pacis, quod est vinculum perfectionis. (Rom. 5. Eph. 4. Coloss. 5.) Cantus, quem communionem dicimus, quem post cibum salutarem canimus, gratiarum actio est, iuxta illud: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum. (Psal. 21.)

De Collecta. Cap. 19.

COllectæ, quæ dicuntur ad complendum, orationes sedentis in cœlo capitis nostri Iesu Christi significant, qui mortuus est, inquit Apostolus, imò qui & (Rom. 18.)

resurrexit, qui est in dextra Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis Pontifex summus, quia nos per id, quòd nostri est similis, recóciliat; & per id, quòd patri est æqualis, absoluit.

De Benedicamus Domino. *Cap.* 20.

VLtimam particulam diaconus adijcit, id est, Benedicamus Domino, & hoc dicto populum excitat ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficijs, quia profectò redemptore ad dextram patris sedente & interpellante pro nobis, perseuerant eius Apostoli, dicentes nobis; Semper gratias agite, sine intermissione orate. Si autem solennitas aliqua sit, in illud tempus respiciens, quo nostræ salutis missio celebrata est, & diaconus Dalmatica indutus, perfectionem designat futuræ beatitudinis, tunc dicit: Ite missa est. Hæc enim populi solennis dimissio est, reuerenda modulantis enunciatione, nitens rei dignitatem exprimere, & quasi extrema manu in abeuntis populi cordibus memoriã eius stabilire. Hoc autem sacrosanctum altaris mysterium idcirco Missa dicitur, quia ad placationem, & solutionem inimicitiarum, quæ erant inter Deum & homines, sola valens & idonea missio est.

Ephes. 5. 1.Thes.5.

Ephes. 5.

Quomodo vel à quibus Missæ officium ordinatum sit. *Cap.* 21.

OLim non tanto exterioria apparatu decoris Missarum solennia celebrabantur, nec ab vnoquolibet hæc omnis religiosi obsequij gloria consummata & perpolita est. Pontifices quippe sacri, splendida Romanæ sedis luminaria, sicut diuersis temporibus affulserunt, ita paulatim studij sui claritate, venustatẽ huius salutaris officij perfecerunt. Et sicut traditũ à Domino per Moysen sacrificij veteris ordinem, præcipuè Dauid & Salomon, sacerdotum & Leuitarum ministerio cantorum multiplici numero psalmorum diuinorum tripudio, templi vel altaris illustri gloria, sacrorumque multitudine vasorum, splendidius amplificauerunt: Sic traditum à Domino mirabilem noui sacrificij ritũ, per primos Apostolos sancta Romana Ecclesia suscipiens, religiosa fide amplexata est, fideli cura conseruauit, diligenti apparatu exornauit. Quæ ergo quique eorum contulerint, iam dicemus, magis secundum ordinem illorum, quę ordinata sunt, quàm eorum, qui ordinauerunt.

3. Reg. 7. 1.Par. 23.

INSTITVTIO COELESTINI PAPÆ.

COElestinus, Papa quadragesimus primus constituerat, vt Psalmi Dauid centum quinquaginta ante sacrificium canerẽtur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, sed tantùm Epistola & Euangelium recitabantur. Ex hoc instituto excerpti de Psalmis introitus, gradualia, offertoria, communiones cum modulatione ad Missam in Ecclesia Romana cantari cœperunt.

GREGORII.

Gregorius, LXI. Antiphonarium regulariter centonizauit & compilauit, Kyrie eleison à clero ad Missas cantari præcepit, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur. Alleluya extra Pentecosten ad Missas dici fecit. In Canone tria verba hostiæ superaddidit, diesq; nostros in tua pace disponas ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Orationem quoq; Dominicam post Canonem super hostiam censuit recitari.

SYMMACHI.

Symmachus, XLIX. constituit omni die Dominico, vel natalitijs martyrum, Gloria in excelsis ad Missas cantari: quem Hymnum Telesphorus Papa, à B. Petro VII. nocte tantum natalis Domini ad Missas, à se in ipsa nocte constitutas, cantari instituit, & in eo, ad angelorum verba, quæ sequuntur, adiecit.

GELASII.

Gelasius, XLVII. tractus & hymnos composuit, & sacramentorum præfationes cauto & elimato sermone dictauit.

INNOCENTII.

Innocentius, XXXVIII. pascis osculum ante communionem dari decreuit.

LEONIS.

Leo, XLIII. qui in homilijs declamandis multum valuit, addidit in Canone sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

DAMASI.

Damasus, XXXV. Credo in vnum Deum cantari instituit, ex decreto sanctæ vniuersalis Synodi, à CL. Episcopis Constantinopoli celebratæ.

ALEXANDRI.

Alexander, VI. ad consecrationem Eucharistiæ instituit, quòd sicut de latere crucifixi Domini effluxit sanguis & aqua, ita aqua vino misceatur in ipsa consecratione: nec vinum sine aqua, nec aquam sine vino debere offerri, decernens.

SIXTI.

Sixtus, VII. Hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus cantari instituit.

SERGII.

Sergius, LXXX. vltimum hoc instituit, vt inter communicandum, agnus Dei à clero cantetur. Sic studiosa diuinæ legis Ecclesia Romana paulatim protulit de thesauro suo noua pietatis monumenta, & quoddã velut ex auro lapidibusque pretiosis religiosi officij sancto sacrificio fabrefecit diadema. Non quidem sanctius hinc est, quàm erat priùs * ad sola verbi Domini solamq; Dominicam orationem consecrabatur, sed maximè decuit, vt fides, quæ adhuc erat illo tempore rudis, & (vt ait quidam, tam doctus quàm fidelis) agresti turbida cultu, nuda humeros, intõsa comas, exerta lacertos. Vbi ornari potuit, maximè in hac parte, tamquam in capite suo, deauraretur, & earum rerum, quæ superiùs dictæ sunt, veneranda similitudine fulgeret.

De Azimo. *Cap.* 22.

CVr sancta Romana Ecclesia nunquam in sacrificio fermentum admiserit, non otiose quæritur, nec inutiliter scitur, maxime quia consuetudini huic tota hactenus Græcia refragatur. Nam de fermentato Græci immolant, & nescio qua auctoritate suffragante (quæ proculdubio de authenticis nunquã profecta est scripturis) tam legalem, quàm Euangelicam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem nimis pertinaciter abhorrẽt. Veris persæpe rationibus superati sunt, sed Constantinopolitanæ sedis arrogantia multarum hæresium genitrix, cedere dedignata est. Leo, IX. huius nominis Papa, à beato Petro CXLVIII. per epistolam ad Imperatorem Constantinum scriptam, animum eius concilians, apocrisiarios suos Humibertum Syluæ candidæ Episcopum, & Petrum Amalitanorũ Archiepiscopum, Fredericum quoq; VII. Leuitam & Cancellarium, Constantinopolim dirigens, multas Gręcorum confutauit hæreses, qui inter cætera Latinos vocabant Azymitas, & eos nimis persequentes, eorum Ecclesias claudebant, & Michaëlem patriarcham, à gratia & palatio Imperatoris remotum, excommunicationis gladio percussit. Tantis autem hæresibus fermentata est Græcia, vt mirum videri non debeat hoc, quod de fermento immolat. Tantæ è contra synceritatis semper fuit sancta Romana Ecclesia, vt cui deest scripturarum notitia, vel argumentandi facultas, sola illi de azymo contra Græcos sufficere debeat eius auctoritas. Nam Cõstantinopolitana non solùm hæreticos, sed & Hæresiarchas protulit multos. Romana verò Ecclesia, super Apostolicæ fidei petram altius fundata, firmiter stetit, & tam Græciæ quàm totius orbis hæreticos semper confutauit, & de excelso fidei tribunali data

sententia iudicauit. Scripturarum tamen suffragia deesse non debent, ne vllam tam syncera auctoritas videatur passa esse iacturam. Quæ certius atque cōmodius peterentur, si vel scripto vel auctore certo constaret, quid rationis super fermentato sibi videantur habere Græci. Nam Romanæ Ecclesiæ consuetudo legalibus, propheticis, Euangelicis atque Apostolicis rationibus consona est. Feruntamen quidam, hanc à Græcis fermentati se audiuisse rationem, eò quod Maria prægnans de Spiritu sancto facta fuerit, atque ideo per fermentatum signari rectè Dominicam incarnationem, & manifestum virginei ventris tumorem. Quicumque ex eis huic innituntur rationi, longius à sanæ doctrinæ regula absunt, quàm si nullas omninò supradictæ rei causas redderent. Quid enim ideo fermentatum offerūt, vt imprægnatum & tumidum Mariæ significent vterum? Nempe hoc respectu panem sacrificij Mariam, vitium autem panis, id est, fermentum, Christum eius filium esse volunt. Hæc ratio duabus ex causis euidentibus infirmata contemnitur. Primò, quia non Mariæ, sed Christi solius, qui solus pro nobis crucifixus est, corpus offerre debemus. Secundò, quia fermento, vt aliquid boni significari mereatur, nulla omninò sacræ Scripturæ de veteri aut nouo testamento auctoritas suffragatur. Pulchrius atque rationabilius memoriā Dominicæ incarnationis ex sancto Euangelio recognoscimus. Nam quod dixit Dominus de pane, quem accepit, hoc est corpus meum, quoties illa sacrosancta actione iteramus, incarnationem eius ita nobis reparamus, vt ad hoc non vterum B. Mariæ, sed solam eius fidem, per quam concepit, necessariam habeamus. Est autem eius fidei signum altare visibile, sicut rectè placet doctoribus Ecclesiæ. Igitur cùm Dei verbum per fidem Ecclesiæ descēdens, panem accipit de signo fidei, quod est altare, renouatur nobis illud, quod idem verbum Dei, per fidem virginis descēdēs in vterum eius, carnem assumpsit. Atque ita incarnationem Dominicam nobis reparamus, non sicut fermentum in pane significante Mariam, sed sicut Dei verbum in pane Catholicam significante Ecclesiā, in eo, quòd sicut vnus ille panis de multis confectus est granis, sic Ecclesia de multis hominibus vna consistit per fidei vnitatem. Significari autem pane illo dixi Ecclesiam, non in eo, quod offertur & consecratur, sed in eo, quod de multis (vt dictum est) granis conficitur. Nā in eo quod consecratur, nec ipsum indiuiduum corpus Domini significat, sed est trāsfusio in se Dei verbo per fidem Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Domini. Dominus enim non, hoc significat, sed, hoc est corpus meum, inquit. Infirma ergo & meritò contemptibilis est supradicta fermenti ratio. At verò azyma tam ex Euāgelica, quàm ex legali auctoritate profecta sunt. Nam Dominus & in lege, vbi typicum paschæ sacrificium mandauit, fermentum abijci iussit, & in Euangelio, vbi nouum sacrificium primus celebrauit, azyma nihilominus ipse consecrauit. Et ne fortè aliter suspiceris, fermentum in domibus Israel tunc non inueniebatur, lege enim Domini sancitum erat. Dum ergo à vetere ad nouum sacrificium proficiscens, azyma non reliquit, sed azyma benedixit, fregit, dedit discipulis suis dicens, hoc facite in meam cōmemorationem, nūquid de fermēto quicquam dixit, aut questus est, quod cogēte consuetudine legis fermentū sibi defuerit? Immo qui in lege de azymis iussit, in gratia quod contrarium erat, statuere non debuit. Notandum quippe est, & animo memori retinendum, nullas antiquæ legis consuetudines, contrarijs superuenientibus ex Euangelio decretis, esse destructas. Sed quæ abolitæ sunt vel destructæ, melioribus non contrarijs cesserunt, vt circumcisio baptismo. Nam circumcisio bona quidem, sed baptismus melior. Nec mutabilitate vsus est Deus, dum bono prætulit melius, præsertim cùm bonum illud irritum fecisset ille populus. Sicut ipse Deus improperat illis per Prophetam dicentem: Et irritum fecisti pactum meum, &c. [Mala. 2.] Magis autem præputium oppositum videtur circumcisioni, scilicet vt habitus priuationi. Sed Dominus de præputio nihil dixit, immo de vtroque tacuit, quia circumcisio nihil est, præputium nihil est, ait Apostolus, sed fides, quæ per dilectionem operatur. [Gal. 5.] At verò azymum & fermentum manifestè opposita sunt, vt contraria immediata. Igitur non decebat Deum, vt tamquàm sibimet contraria, abiecto azymo de fermento, præciperet, de quo ante prohibuerat, dicens: Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ tuæ. [Exod. 23.] Approbat verò Deus azymum, non propter ipsum, sed propter id, cuius est signum. Significat quippe sacrificantibus nobis, vt epulemur paschali conuiuio, non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. [1. Cor. 5.] Nec ideo rei tam necessariæ significatio hæc reijcienda est, quia de legis antiquæ cæremonijs illam constat esse profectam. Non enim cunctas legis antiquæ significatiuas consuetudines abiecimus. Adhuc quippe plenariam lunæ faciem consideramus, nec vnquam in defectu eius Pascha celebramus, [Exod. 12.] & quotidie thus sacrum Domino in odorem suauitatis adolemus, [Leuit. 2.] & oleum vnctionis sanctū apud nos est, [Exod. 20.] & pro tubis cāpanas habemus, [Num. 10.] & multa eiusmodi. Nam illa quæ significantur, quoniam bona sunt moralia, significationes ipsas omnes quidem lectione, quasdam verò actu quoque celebramus, vt significata ipsa nostris sensibus, opportunè, importunè ingerantur. Quis hoc improbare audeat? De gentibus quoq; exemplo Apostolorum atque doctorum, solemus auferre, si qua ab illis probè dicta vel facta sunt, & tamquam captiuæ mulieris vngues pilosque superfluos amputare, [Deut. 21.] vt ab alienigena falsitate mūdata sententia, thalamum veritatis digna sit introire. Nonne ergo familiarius aut iustius antiquitatum suarum reminiscitur Ecclesia? quæ in Canticis Canticorū gloriatur & dicit: Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. [Cant. 7.] Igitur azyma non propter hoc abijciēda erant, quia significationis gratia in antiqua lege tradita fuerant, quin potius ideo retinenda, quia quod significant, optimum, & huic tempori gratiæ magis congruum est. Significant enim id, quod Apostolica tuba probabiliter sentiendum personat, videlicet vt inter Christum, [1. Cor. 5.] qui de massa peccatrice carnem sine peccato, tamquàm azymum assumpsit de fermentato, & Christianum populum, ita nequitiæ & malitiæ nihil intersit, quomodo in azymo pane cum fermento, & aqua nihil veteris massæ aut alienæ confessionis interuenit. Aqua namque populum significat, iuxta illud: Beati qui seminatis super aquas. Frumento autem significari Christum, nullo melius quàm ipso auctore probamus, qui seipsum mortificandum infidelitate Iudæorū, multiplicandū fide populorum, figuratè prædicans: Nisi, inquit, granū frumenti cadens in terrā mortuū, fuerit, ipsum solū manet: si autem mortuū fuerit, multū fructū affert. [Esa. 32. Ioan. 12.] Aqua frumēto mixta, sine fermēto simplices debere esse significat populos, Christo per fidem coniunctos. Cum ergo monimentum sit synceritatis & veritatis eius, in cuius azymis nos epulari hortatur Apostolus expurgato veteri fermento, vt simus noua conspersio, [1. Cor. 5.] iure inter vtilia legis antiquæ signa, reseruata sunt azyma, auctore magno pontifice Christo, & per succedentem sibi beatum Petrum, Romanæ Ecclesiæ fideliter delegata. Quæ beata, quòd in fundamēto suo petram illam excepit, quam in suo veritas ore laudauit & beatificauit, tali structura super illam ædificata est, vt contra omnes hæreses perstaret murus inexpugnabilis. Et quacumque mundi ex parte periclitata fides ad illam confugit, mille clypeos ex ea, omnemque armaturam fortium, qua se defenderet, pendentem & præparatam inuenit.

De Ornatu altaris vel templi. *Cap. 23.*

SAcro sanctum altaris ministerium idcirco (vt dictũ est) Missa dicitur: quia ad placationem inimicitiarum, quæ erant inter Deum & homines, sola valens & idonea mittitur legatio. Cuius diuina ratio, quamuis assidui splendoris sit, cultus tamen exterior, in vasis sacris, in apparatu altaris & ministrorum eius, semper quidem sancta, sed pro dierum vel temporum diuersa ratione interdum splendidior est. Auro & argento, lapidibus preciosis, pro posse fidelium singulis in locis splendet festiua deuotio, quæ cùm in secularibus ambitionis insignia sint, in Ecclesiasticis & diuinis rebus pietatis officia sunt: non quia Deum, qui Spiritus est, plus aurea, quàm lutea, plus gemmata, quàm nuda delectent corpora: sed quia homines quod diligunt, cùm Deo libenter offerunt, dilectione Dei, qua illud à se separant, quicquid illud sit, Deo preciosum efficiunt. Diligunt enim aurum, quod maximè concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum. Cum ergo illud offerunt non indigenti Deo, sicut Dauid concupitam libauit aquam Domino, proculdubio sanctum & Deo placitum est quod offerunt. Nimis reprehensibiliter sic vngerentur pedes luxuriosorum & nequam hominum, quomodo super pedes Domini vnguẽtum effusum est, quod potuit venundari multo, & dari pauperibus. Sed hoc ideo laudabiliter fecit Domino deuota mulier, quia Dominus, cui non indigenti hoc factum est, in libra vnguenti pistici libram appendit potius pietatis & fidei, & ideo pro odore, qui respersus est in vna domo, memoriam prædicandæ mulieris spirare fecit in toto mundo. Igitur dum auro & lapidibus ac sericis vestibus honoratur Christus in altaris apparatu, poterat & hoc dari pauperibus, sed non ideo iure ornatus mensæ Domini reprehenditur, cuius habitus, dum est incultus, non sine culpa eorum despicitur, qui illam ornare posse videntur. Nam quod Dominus per prophetam arguit populum, dicentem: Mensa Domini contaminata est, ideò facere videtur, quia sine culpa tunc erat, quæ putabatur cõtaminatio esse altaris, nuda paupertas. Reuersus namque de Babylone populus, altare tantum fecerat fortuitis (vt ait Hieronymus) & impolitis lapidibus, absque templo, absque vrbis ædificijs, absque extructione murorum, & putabant minorem esse cultum religionis, quia templi ornatus deerat, nec intelligebant, omnipotentem Deum non aurum gemmasq; & hostiarum multitudinem quærere, sed offerentium voluntatem. Cæterum vbi oportunitas & opes non deerant, Dominus ipse aurea sibi & argentea fieri mandauit opera, summa artificium industria. Nec statim nobis illud obijciant ex dictis B. Hieronymi: Quòd si hæc ex veteri testamento suscipimus, consequenter & victimarum ritum, & legem sabbathi, & his similia suscipere deberemus. Pugnat enim hæc eius sententia, ne aurea vel gemmata diuini cultus ornamenta, velut necessaria requirantur. Nam scribens aduersus Vigilantium, itemque ad Demetriadem virginem, eleemosynam quidem pauperum præfert, sed de huiusmodi vnusquisque, inquit, in suo sensu abundat, non damno, non reprehendo. Sed & manifesta ratione colligimus, figuras eiusmodi, quales de constructione tabernaculi B. Gregorius moraliter exponit, præsentia veritatis non ita dissipari, vt non debeat etiam nũc in exteriori cultu Ecclesiæ simili vel eadem ratione proponi: vt in illo nobis eluceat, qualis interioris domus Dei, quod sumus nos, ornatus esse debeat. Quamuis enim auctor veterum & nouorum figuratarum promissionum sacramenta mutauerit, quia promissa perfecit, & denũtiationibus (vt ait magnus Leo) cessationem imposuit, quoniam denunciatus aduenit: in præceptis tamen vel figuris moralibus, nulla prioris testamenti reprobata decreta, sed Euangelico magisterio multa sunt aucta. Dictis, factis, pulchrius E-

1.Ioan. 2.
2.Reg.23.
Matt.26.
Ioan. 12.
Malach.1.
Exod.25. 27. & 28.
Rom 14.
1.Cor.3.

A uangelium quàm lex, frequentius Christus quàm prophetæ, parabolas vel allegoricas proponit similitudines, cuius magisterium sequens Ecclesia, rerum habitu visibilium, res imitatur inuisibiles, non solùm in eorum (de quibus supra dictum est) ministrorum sacro cultu, sed in cæterorum quoque templi vel altaris ornatu. Nam si nulla significantur in hoc quoque spiritualia, cur pretiosa pallia, & holoserica dorsalia parietibus appenduntur, & sacrosanctum Domini corpus lineo corporali superpositum obtegitur? Nam iuxta dignitatem eius, quod preciosissimum habere possemus, meritò illi circumponeremus. Arcana ergo aliqua, quæsitu & intellectu digna, cum hac discretione animaduersa sunt. Nam corporale lineum, in quo Dominicæ passionis celebramus memoriam, tribulatio- B nem eius, & singularem designat in eo carnis munditiam. Linum quippe de terra natum, multis attritum pressuris, ad niuei candoris honorem & leuem subtilitatem peruenit. Grossum & inglorium è terra consurgit, sed inter manus præmentium opificum subtiliatur, & candescit, tribulationem ergo Domini in lineo corporali aduertimus. Ascendit enim sicut virgultum & sicut radix de terra sitienti, non habens speciem neque decorem: sed propter munditiã animæ suæ, quam pro peccato nostro posuit, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius directa. Quod diligentiores obseruant, vt duplex corporale sit, linteamina significans capitis Domini, quibus corpus eius aromatibus conditum inuoluit Ioseph. Pallia verò, quæ (vt dictum est) solenniter appenduntur templi parie- C tibus, futuram sanctæ Ecclesiæ gloriam significant in regno Christi, quòd nobis præsentes solennitates cõmemorãt, vbi exhibebit sibi Christus gloriosam sponsam, nõ habẽtem maculam vel rugam. Codices quoque Euangelici auro & argento, lapidibúsque preciosis non immerito decorantur, in quibus rutilat aurum cælestis sapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ, fulgent miraculorum preciosi lapides, quæ manus Christi tornatiles aureæ plenæ hyacinthis operatæ sunt. His atque alijs huiusmodi ornatibus loquitur quodammodo regina, quæ assistit à dextris speciosi ac potentissimi regis, vt vestitum deauratum, & varietates, quibus ipsa circumamicta est, omnemque gloriam eius, quæ est ab intus in fimbrijs aureis, id est, in perseuerantia bonorum operum, recogitemus & ad me- D moriam reuocemus, & admoniti de visibilibus, inuisibiles ornatus & repositam in cælis eius gloriam auida mente speculemur. Tunc solenne est cantoribus, sed & omni choro psallentium, præciosum de sacrario capere vestitum, & magnis vocibus atque amplificatis cantibus iucundum sacri sacrificij celebrare conuiuium. Causa postulat quiddam nostri ordinis, id est, monachorum, nõ præterire proprium. Solemus enim in huiusmodi festis omnes in albis stare vel procedere: qua veste nouam sanctorum vitam designari superius expositum est. Tunc namque in contemplatione eius nouitatis positi sumus, de qua nos hortatur Apostolus, dicens: Vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. E Itaque cùm simus comæ illæ, de quibus scriptum est: Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus, quia scilicet capiti nostro adhærentes, humili conscientia nigri esse, & victo mundo sursum tendere debemus: tunc tamen quando commemoratur eius seculi status, quo cum filijs semper est sponsus, conuenienter lætitiam præferentes, quotidianam salubris tristitiæ nigredinem læto candore obducimus, iuxta illud: Non possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus. Conuenienter ergo in albis procedentes, simul etiam omnes à senibus vsque ad infantes, manipulos portamus, quia videlicet in illa vita, quæ per albas significatur, propriam vnusquisque mercedem accipiet, secundum suum

laborem, & venientes venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

De Cappis. *Cap. 24.*

CAppas quoq; in maioribus festis superinduimus, vt amplius in Deo gloriemur, aspicientes in futuram resurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc post depositionem carnis in anima tantùm remuneratis, singulæ stolæ albæ datæ sunt) binas accipiant stolas, scilicet requiem animarum, & resuscitatorum gloriosam immortalitatem corporum. Quæ cappæ benè ab interiori partæ patulæ sunt, & omninò præter solam necessariam fibulam inconsutæ: quia profectò immutata iam & immortalia corpora nullis animam obcludent angustijs, corda non cõtegent, nec obsistent internæ sanctæ Trinitatis contemplationi. Fimbrijs quoque subter ornatæ sunt, quia nil nostræ tunc deerit perfectioni, sed quod nũc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, cognoscemus sicut & cogniti sumus, quia facie ad faciem videbimus.

De Rasura capitum. *Cap. 25.*

VEruntamen sic subornati, caput intactum præferimus, & rasuram, quam coronam nominamus, nullo ornamento contegimus. Non est enim plenum gaudium nostrum, quia non in re præsentium, sed in spe gaudemus futurorum. Idcirco autem rasi sumus, quia filij sumus Chore, id est, calui, scilicet Domini nostri Iesu Christi, qui in caluariæ loco crucifixus est, di- A ctúmque est ei, videlicet vero Helisæo, à stultis & insensatis pueris cum illusione: Ascende calue, Ascede calue. Rasis ergo capitibus, antiquam Nazaræorum legem immutauimus. Olim nanque Nazaræi capillos nutriebant, nos econtrà capillos decidimus, quia Nazaræorum princeps Dominus Christus decaluatus, id est, in loco caluariæ, vbi damnatorum capita abscindebantur, crucifixus est. Dalila, id est, paupercula & mentis inops synagoga râsit caput fortissimi Samson, id est, solis nostri, & tradidit in manus Philistinorum. At ille captus, quasi victus, eos qui se ceperãt vicit, pluresq; hostium occidit mortuus, quàm occiderat viuus. Mortuus enim Dominus infernum confregit, mortem vicit, vitam reddidit. Nos quamuis in supradictis ornatibus de victoria eius gaudeamus, tamen in rasura B capitum decaluationem eius per compassionem lugemus. Hoc autem humilitatis insigne vocamus coronam, id est, victoriam, quia fidelis illa Domini decaluatio, cuius hæc rasura signum est, proculdubiò victoria est, triumphus est, honor & gloria nostra est. Mihi autem absit gloriari, ait vas electionis, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Sed nondum apparuit hæc gloria quid erit, habétque adhuc tristitiæ speciem, donec tristitia conuertatur in gaudium, & gaudium nostrum plenum sit.

2. Reg. 4. Num. 6. Iudit. 13. Iudit. 1. Gal. 6. Ioan. 16.

Finis Libri secundi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS.

DE DIVINIS OFFICIIS LIBER TERTIVS.

De ordine Ecclesiastico ab Aduentu Domini, Prologus.

ANGVSTIORIBVS *atque profundioribus enauigauit oratio, dum superius sacramentum Domini corporis & sanguinis pertentans potius quàm perlustrãs, nullum fidei passa est periculum, satisq; confidit in Deo iam adulta vel exercitata fide: quia quotiescunq; per hoc profundum fuerit nauigandum, nullum alicuius obice saxi incurrit naufragium. Nunc iuxta propositum nostrũ, ad ordinem anni, qui circa ipsum agitur sacramentum, ingredientes, ipsum, quo regimur, sanctum poscimus Spiritum, vt placida sui fauoris aura nostrum implere velum nõ desinat, donec propositũ opus ad optatæ consummationis portum perducat. Quod ab Aduentu Domini inchoantes, primùm cur illud tempus sic nuncupetur, vel quid hoc significetur vocabulo, cõsulta causarũ ratione nosse debemus.*

De Aduentu. *Cap. 1.*

TEMPVS, quod Dominicæ Natiuitatis, memoriã antecedit, ideò Aduentus nũcupatur, quia totus eius Ecclesiasticus ordo iuxta contemplationem Aduẽtus Domini dispositus est. Aduenire autem Dominus rectè dicitur, qui vbique est inuisibili præsentia maiestatis, dum assumpto eo quod visibile est nostrum, visibus carnis visibilem se ostẽdit. Quod tunc factum est, quando verbum, per quod omnia facta sunt, quod erat in mundo, & mundus per ipsum factus est, sed mundus eum non cognouit, caro factum est, vt visibiliter habitaret in nobis: itemque futurum est, quando is, qui nunc à dextris Dei sedet, & licet nobiscũ sit vsque ad consummationem seculi, non aliud assumẽdo, sed quod semel assumpsit nobis repræsentando, & sicut ipse dixit: Videbimus filium hominis venientem in nubibus cæli, cum potestate magna & maiestate. Illud igitur tempus, quod Dominicæ Natiuitatis memoriam antecedit, idcircò Aduentus nun- A cupatur, quia hæc, quæ dicta sũt, partim præterita, partim futura commemorantur. Nam prima Dominica, primus aduentus iam præteritus quasi futurus, in persona antiquæ cõmemoratur Ecclesiæ. Secunda & tertia Dominica, secundus aduentus expectãtibus & desiderãtibus iamiam instare, propheticis atque Apostolicis tubis denũciatur. Ideò verò secundus aduẽtus duabus Dominicis declamatur, quia primũ aduentũ sola, quæ præcessit incarnationem Domini Ecclesia promissum expectauit, secundum autem tam præcedens quã subsequens audiuit, illa propheticis tantùm, hæc autẽ propheticis pariter, atque Apostolicis edocta præconijs. Quapropter in secunda ex ipsis Dominicis propheticũ personat officiũ, quòd est populus Sion. In tertio verò Apostolicum: Gaudete in Domino semper. Quarta B Dominica, quæ semper Dominici Natalis diem nouissima respicit, tẽpus illud cõmemorat, quo imprægnato iam & tumido vtero virginis propè erat Dominus, & calcians se diuinitas corrigiam illam suæ ligabat incarnationis, quam in Euangelio eiusdem Dominicæ Ioannes se non esse dignum soluere profitetur.

Matt. 3. Luc. 1.

De Prima Dominica Aduentus Domini. Cap. 2.

QVod hæc ita sint, ex ipsis earumdem Dominicarum patenter cognosci potest officijs. Nam prima Dominica non iam retributionem, sed initium iustitiæ postulat humanum genus. Nec iam patriam attingit, sed viam sibi postulat ostendi. Ait enim: Vias tuas Domine demóstra mihi, & semitas tuas edoce me. (Psal. 24.) Vox hæc veteris hominis est, originalis peccati vinculis alligati, & in suam cælestem patriam, nescientis redire, nec valentis. Propter quod illa tunc Euangelij lectio recitatur, in qua vel maximè commendantur illæ Domini viæ, per quas illuc, vndè corruit homo, debeat & possit redire, scilicet obedientia, mansuetudo, & humilitas, charitasque summa. Obediens namque patri, vt pateretur pro nobis, vltrò ad passionis locum venit mansuetus & humilis, sicut propheta de illo prædixit: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super pullum asinę. (Zach. 9. Ioan. 5.) Charitas autem erat illa, qua maior non est, sicut ipse dixit: Maiorem hac dilectione nemo habet, &c. Præterea tota primi aduentus causa, in illa sancti Euangelij lectione typicè continetur. Sed de hoc superius dictum est, vbi ad comprobandum quòd Euangelio cohæreant, & consentiat cætera membra officij quemadmodum corpus capiti huius Dominicæ officium exempli gratia propositum est. Asinam namque alligatam vel pullũ eius, humanum genus significare nouimus, ad cuius solutionem Dominum aduenisse manifestum est, vt sessor & possessor nostri factus, in cælestem Hierusalem per vias suas equitatu salutis nos reduceret. Igitur ex officio constat primam Dominicam primum Domini spectare aduentum. Cuius officij constat hanc esse intentionem, vt his, quibus necdùm venit Dominus (illis enim necdum aduenit, qui fidem incarnationis eius nondum receperunt, illis, inquam, qui necdum in aduentu eius crediderũt) adueniat tanta salus per fidem, vt confidentes in Domino non erubescant, neque irrideant inimici, id est, dæmones diutius asinam illam, (Psal. 14.) quam alligauerũt vinculis peccatorum, sed solutæ, vias Dominus demonstret illi, & semitas suas doceat. Hoc in introitu, in graduali, & in Alleluia manifestè conclamatur. Interuenit Apostolus Paulus, & in lectione Epistolæ demonstrat asinæ vias, quas ambulare, vel quas non ambulare debeat. (Rom. 13.) Quarum demonstrationẽ sic inchoat: Scientes quia hora est iam nos de somno surgere. Nimirum hæc & reliqua dicens, quasi fides auriga, ascensuro Domino, vt dietam suam perficiat. Asinam infrenat, quo rectas vias teneat, ad summum dicẽs, sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum, quod idem est, ac si dicat eidem asinæ: Ascensorem suscipe regem Sion. Quod autem post Euangelium idem clamat offerenda, quod Antiphona ad introitum, hoc innuit, quòd asina illa, etiam cum acceperit sessorem suum Dominum, secura esse non debet, priusquam perueniat, cum equite suo in supernam ciuitatem Hierusalem. Potest enim fieri, vt offensus eques suum velit mutare vehiculum, quod prius probasse visus est, ideò perseuerat in offertorio dicere Ecclesia, quod in introitu dixerat, addendo. Dirige me in veritate tua, &c. (Psalm. 84.) Communio quoque: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructũ suum. Manifestè vox est antiquæ Ecclesiæ, primum Domini expectantis aduentum: quando de benignitate Spiritus sancti terra nostra, id est, vterus Virginis concipiens, dedit fructum suum, Deum & hominem proferens, benedicta in æternum. Ea quæ dicta est ad introitum collecta quæque super oblata, quæque ad complendam manifestè ad idem, scilicet ad primum Domini respiciunt Aduentum.

Cur statio ad sanctum Petrum fiat.

NOtandum quoque, quia statio Dominica hac iuxta sacratissimam ordinationem vigilantissimi Papæ Gregorij, iure ad sanctum Petrũ fit: ipse est vnus, immò primus discipulorum, qui ad soluendam illam magnam asinam missi sunt. Siquidem & in Apostolatu circumcisionis Deus illi operatus est, & inter gentes cũ cõsorte suo B. Paulo eadẽ legatione functus, pro Christo Romam ingressus est, vt imperium orbis tamquàm prædictæ caput asinæ solueret, ità vt pulchrè nobis illi duo, qui à monte oliuarum missi sunt, ad soluendam illam animalem asinam, in typum omnium prædicatorum, in his duobus, videlicet Petro & Paulo repræsentari videntur, qui caput mundi Romam Domini Christi regis æterni vehiculum & habitaculum, currum atque thronum effecerunt.

Cur in Aduentu non vtuntur consuetis vestibus sacris Diaconus & Subdiaconus.

EX tunc vsque ad sacram Domini Natalis noctem, diaconus & subdiaconus immuniti procedunt. Nam neque diaconus dalmaticam, neque subdiaconus inquit tunicam. Subdiaconus tamquàm lex, quæ ante incarnationem Domini cãrebat ornatu Euãgelij, diaconus tamquam ipsum Euangelium cuius claritas, quanta sit, nondum apparuerat ante sacramenta Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis & Ascẽsionis Domini. Horum enim non præsentiam, sed expectationem significat tẽpus illud, propter quod & aduentus Domini (vt dictum est) nuncupatur. Vtuntur autem interdum casulis, quam vestem sacerdotis esse diximus, cùm de habitu eius loqueremur. Quod neminem mouere debet. Non enim sic vtuntur casulis subdiaconus aut diaconus, vt in ipsis legant, vel ministrent, sed lecturi aut ministraturi illas exuunt, manifeste profitentes, illam suam non esse vestem, nec propter suum ordinem sibi debitam, sed propter Dominicæ vel alicuius festi reuerentiam se accipere accommodatam, vt inopem atque indecentem consolentur expoliationem. Eamdem ob causam, Gloria in excelsis Deo, tunc non dicitur, & Ite Missa est intermittitur, quia videlicet illud tempus significat (vt dictum est) quo adhuc expectabatur gaudium pacis, & illud, quo nunc vsque soliciti præstolamur consummationem nostræ salutis.

De Dominica secunda. Cap. 3.

DOminica secunda statio ad sanctam Hierusalem. Totum enim officium eiusdem Dominicæ ad lętificandum cor illius decantatur, quæ primum filij Dei recepit aduentum, quæque per fidem iustificata, & pacem habens ad Deum, desiderat in secundo aduẽtu videre gloriosum regem suum. Mulier quippe casta est, quæ viri sui absentiam plorat, præsentiam desiderat: & sic vnici sponsi sui suspirat thalamũ, quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. Huic ergò desideranti, festinanti, atque anhelanti, præsens officium lætitiam pręnunciat, spem inculcat, patientiam prædicat. Primum Euangelij sententiam contemplemur, cui cætere officij partes, plenæ gaudij, plenæ consolationis & pacis, consonare probentur, præmissis signis, quæ gloriosum illum aduentum præcessura sunt. His ergo, inquit Dominus, fieri incipientibus, leuate capita vestra, quoniam appropinquabit redemptio vestra. Leuate capita vestra, ait B. Gregorius, id est, exhilarate corda. Iuxta huius veridici promissi consolationem, præcinit ad introitum tuba prophetica populo Sion. Eccè, inquiens, Dominus veniet ad saluandas Gentes, & auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ in lętitia codis vestri. Paruulus enim & pupillus est in hoc exilio natus populus Sion, peregrina matre, & illo, quẽ numquam vidit genitus patre: patrem absentem gemitibus quærens, & assiduis cęlũ pulsans vagitibus, quo patrem suum abisse, matre narrante, audiuit, & vix infantulus intellexit. Cui flenti & in orationibus vagienti cõmiserens mater totum hoc officium canit, iamiam imminere contestans desideranti reditum patris, & audiendam esse gloriam vocis eius, quando dicet. Venite benedicti patris mei, percipite regnum in lætitia, inquit, cordis vestri, quæ tota erit, vt signis eius fieri incipientibus, iuxta

tibus, iuxta Domini dictum, debeamus leuare capita nostra, id est, exhilarare corda. Quod quia per nos fieri non potest, nisi nos ipse gaudio spiritus sui lætificet, rectè in collecta deprecamur, dicentes: Excita Domine corda nostra, id est, leua atque exhilara ad præparandas vnigeniti tui vias, scilicet, vt parata sint occurrere illi: non per timorem fugiendo, sed cum amore aduentum eius excipiendo. Ad hæc opportunè nobis hæc Apostolica lectio recitatur. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, & reliqua. Valet enim ad correptionem impatientis animæ, nimis ægræ, cupientis dissolui, & esse cum Christo, dum abundantiam spei nobis optando, moras venturi Domini nostri ferre suadet, cum pace & gaudio. Graduale manifestè venturum eum canens, cuius species decoris ex Sion est, iuxta illud; quia salus ex Iudæis est, eandem lætitiam sancti eis prædicat, qui congregandi sunt ad dextram eius, eò quòd ordinauerint testamentum eius nouum super vetera sacrificia. Alleluia duobus fœcundum versibus primo versu gaudiũ spei prædicat eius, cui dictum est, in domum domini ibimus, lætitiamq; ex re futuram, vbi stabũt pedes eius in atriis Hierusalem. Lecto autem supradicto Euangelio præcentore gaudij, & confirmata promissione veritatis, vbi dicit: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, iam velut consolatione recepta, gratulatur populus Sion, & dicit credens veritati: Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Viuificabis nos, inquit, scilicet per resurrectionem, conuertens nunc per fidẽ, & plebs tua lætabitur in te. Lætabuntur filij sponsi reddita sibi eius præsentia, & pristina tristitia in gaudium conuersa, pleno gaudebũt gaudio. Longum nimis est, neque à nobis propositum exponentis more omnia persequi. Solam enim cócordiam cuiusq; officij, velut compagem cuiusq; corporis perquirere propositum est. Summa igitur huius officij est, vt peregrina Hierusalẽ, id est, Ecclesia præsens, huius vitæ exilium spe patientissima perferat, & cùm secundùm Euangelij iam dicti præmonstrationem, mundi ruinam imminere cognouerit, leuet caput suum, & iuxta communionis cohortationem surgat, & stet in excelso, terrena respuens & amans cælestia, sicut petit collecta, quæ dicitur ad complendum, & videat iucunditatem, quæ veniet sibi à Deo suo, ac velut propinquante æstate mœroris sui nubila discutiat, quia vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt.

De Dominicæ tertiæ officio. Cap. 4.

DOminicæ tertiæ totum officium consolationem decantat, maximè rectoribus Ecclesiarum, quorũ status quanto eminentior, tanto vita iudiciis hominum subiectior, & tanto magis persæpè apud homines laceratur opinio, quãtò eorum meritum in diuino fulget iudicio. Vẽturum namq; illis annunciat, qui hærum illuminet abscondita tenebrarum: quia ipse iudex eorum est & conscius, qui omnino errare non nouit iudicio. Vt ergo tanto teste vel iudice venturo gaudeãt, vel quid de illo sperent vt sciant, opportunè recitatur illud præclarum atque famosum, quod de Ioanne Baptista perhibuit, testimonium, dicens: Amen dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Magnum testimonium, grande præconium. Negauit Deus hominem esse illum mollibus vestitum, negauit arundinem esse vento agitatam, enũciauit officio vel meritis esse angelum. Ostendit in vno, quod in omnibus facturus est, quoniam veniens ad iudicium in conspectu patris & sanctorum Angelorum, congrua singulis testimonia reddet. Quis ergo non erubescet flere, eo quod competens suis meritis non habeat ex hominibus testimonium, tanto sibi reposito in cælis præcone meritorum? Gaudete potius in Domino semper, iterum dico gaudete, inquit Apostolus, (quod cantans in introitu) modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Quòd si oculos suos compresserint, & lucem vestram coram eis lucentem videre noluerint, nihil soliciti sitis, Dominus prope est, qui lucem vestram videre nolentibus ingeret, tantummodo petitiones vestræ innotescant apud Deum. Vnus enim ille testis contra omnes criminatores præualebit. Promissam consolationem hanc subsequens compleri collecta postulat, dicens: Aurem tuam Domine precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras gratia tuæ visitationis illustra. Tenebras enim quas patimur, in eo, quod errantes falsò iudicamur & iudicamus, illustrabit eius aduentus, quem nõ tardari poscimus, sicut in subsequenti lectione epistolæ ait idem Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Tota enim hæc lectio tendit in hoc, vt nobis pro minimo sit iudicari ab humano die, sicut fuit Ioanni, qui (vt supra dictum est) in Euangelio prædicatur à Domino arundo vento agitata non esse. De eadem re Dominus flebiliter postulatur in graduali, præmissa laude competenti: Qui sedes Domine super Cherubim, &c. Nam in eo quod sedet super Cherubim, id est, super plenitudinem scientiæ, nouit & potest occultam cordium nostrorum abyssum penetrare, & quæcumque ibi latent, vero testimonio in publicum proferre. Ad hoc iuxta vocem Psalmi, quæ in Alleluia personat, excitabit potentiam suam, & veniet. Et sicut in offerenda, quasi iam factum, quia proculdubiò futurum est, præsumimus dicendo, Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob, gaudebunt electi stantes à dextris, testimonio sibi reddito à vero iudice, & libertatem accipient filiorum Dei, iuxta quod in alio loco scriptum est: Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Cuius libertatis spe confortat pusillanimes tuba prophetica in communione: Dicite pusillanimes, confortamini, & nolite timere, qui sæpe dum humana contra se audiuit præiudicia, quamuis de reposito in conscientia thesauro debeant consolari, tamen valde trepidant, quia necdum sciunt, quales in illo tremendo Dei iudicio inueniendi sunt. Vnde B. Gregorius, qui multis hominum præiudiciis fatigatus, satis & plus aliis multis erat expertus quid paterentur, vel quanta intra hæc consolatione indigerent rectores Ecclesiæ, & iccirco hoc illis celebri statione officium dedicauit, scribens ad Mauritium Imperatorem, inter cætera dicit: Quod autem dominorum pietas illud mihi pauendum, & terribile omnipotentis Dei iudicium intentat, rogo per eumdem omnipotẽtem Dominum, ne hoc vlterius faciat. Nam adhuc nescimus, quis ibi qualis sit. Et Paulus egregius prædicator admonet, dicens: Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordium.

1.Cor.4. Matt.11. Psal.79. Psal.84. Rom.8. Psal.13. Esa.35. 1.Cor.4.

Cur statio ad sanctum Petrum.

SCiendum verò est, præsentis Dominicæ officio stationem congruè fieri ad sanctum Petrum, quia videlicet ille rectorum Ecclesiæ, primus & pręcipuus est: quibus idem officium prædicat gaudium & patientiam in tribulatione, longanimitatem in spe, quorum in animo quanta pressura fit, & præter illa, quæ extrinsecus sunt, quanta instantia quotidiana, quanta solicitudo commissarum sibi animarum, nulli præter ipsos, qui experti sunt, perfectè & liquidò nouerunt, quamuis frequenti lectione, maximè ex libris beati Gregorij nonnulla ex parte à studiosis & cordatis lectoribus queant cognosci. Ipse autem B. Gregorius egregium Romanę sedis post Petrum Apostolum decus, qui optimè (vt dictum est) angoris eius conscius extitit, hoc sese cum illis officio consolatus est, quippe qui (vt in libro vitæ ipsius legimus) stationes per basilicas vel beatorum Martyrum cœmiteria (secundum quod hactenus plebs Romana, quasi eo viuente, certatim

2.Cor.11.

discurrit,) solicitus ordinauit : per quas & ipse simul discurrens, dum adhuc loqui præualuit, viginti homilias Euangelij diuerso tempore declamauit, reliquas verò eiusdem numeri dictitauit quidem, sed lassescente stomacho, languore continuo aliis pronuntiandas commisit. Qui sicut verè dulcissimum sancti Spiritus organum, quicquid scripsit, digito Dei dictante concepit: sic easdem stationes non sine eodem Spiritu deposuit, & tam hæc, quàm cætera eius opera, tamquam aurum rutilant in Christi Ecclesia.

De quatuor temporum Ieiuniis.

Cap. 5.

INter cæteras hebdomadæ ferias, quarta & sexta feria maximè ieiuniis ideo deputantur, quia Dominicæ passionis memoria præ aliis insignitæ sunt. Quarta namque feria Dominus à Iuda traditore venditus, & sexta à Iudæis crucifixus est. Itaque & per singulas Dominicas proprias Euangeliorum & Epistolarum lectiones habent, & ieiuniis, letaniis, atque abstinentiis pænitentium magis idoneæ iudicatæ sunt : vt quibus diebus innocens Dominus venditus, & pro seruis suis passus est, seruus peccator fleat & ieiunet, & lectionem sanctam (quæ est animæ pabulum) solennius audiat. Quapropter quatuor temporum ieiunia per easdem ferias celebrari instituta sunt, addita Dominicæ sepulturæ die, scilicet sabbato, vt tres dies ieiunij sint, quatenus trium mensium cuiusq; temporis temperiem bonam, trium dierum, quibus ieiunamus, salubri commercio impetremus, & pro mense diem vnum Domino offerentes, tranquillam & quietam hanc vitam sub elementis mundi, à spiritualibus nequitiis, & ab aeriarum malignitate tempestatum peragamus.

Matt.26.

Eph.6.

De Ieiunio in Aduentu Domini.

Cap. 6.

TErtia igitur Dominici Aduentus hebdomada, quarta feria brumalis temporis ieiunium præfixum est : quod propter Aduentum Domini aliorum temporum ieiuniis celebrius est, & officium tam diurnum quàm nocturnum magis plenarium habet, ad ipsum Domini pertinens aduentum, vt dum caro ieiuniis affligitur, anima redemptionis suæ testimoniis, ex lectione sacra, vel concentu Ecclesiæ, copiosius lætetur. Prima ieiunij die, scilicet quarta feria statio ad sanctam Mariam cōuenienter ordinata est. Ad illud enim templum Domini, ad illud sacrarium Spiritus sancti, in quo totus Deus nouem mensibus habitans, dignatus est homo fieri, totum eius diei officium propriè pertinere manifestum est. Nam ex Euangelio Dominica recitatur annunciatio vel incarnatio, propheticis tubis ante declamata, per Angelum præsentialiter allata, per fidem beatæ Virginis suscepta, per incorruptum eius vterum completa & reddita. Quæ omnia propheticus clangor in introitu breuiter præcinens: Rorate cæli, inquit, & cætera. Dicendo rorate cæli desuper, ministerium angelicæ expressit allocutionis, qua verbum Deus in interiorem autem credulæ virginis, sicut pluuia in vellus, descendit: & per hoc quod ait, & nubes pluant iustum, se atque cæteros prophetas, qui vt nubes iustum, scilicet Christum, & fideles eius in terra cordis nostri cælesti doctrina depluunt. Aperiatur, inquit, terra suscipiendo verbum, & dicendo, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, & germinet Saluatorem benedicta in æternum, Deum nobis proferens & hominem. Quæ post hæc sequuntur, omnia similiter Euangelico sensui consonant. Epistolaris lectio ieiunantium animas dupliciter reficiens. Primò montem illum prædicat, qui secundum consonum Euangelium, sedem suscipiens Dauid patris sui, & de lapide paruo crescens in montem, & implens orbem terrarum, regnabit in domo Iacob in æternum. Cui lectioni pulchræ succinit versus subsequens gradualis, Quis ascendit in montem Domini, &c. Quia videlicet non nisi innocens manibus & mundo corde, &

Luc.1.

Esa.45.

Iudic.16.

Esa.2.

Luc.1.

Dan.2.

Psal.65.

Psal.23.

cuius vita concordat cum fide, partem habebit in illa Domini Incarnatione. Reliqua officij membra patenter ad eundem Euangelij sensum pertinent, nec ad hoc probandum immorari opus est, quoniam manifestum est. Igitur hac die secundum huiusmodi officium statio ad sanctam Mariam conuenienter ordinata est.

De feria sexta Ieiunij. Cap. 7.

SExta verò feria statio ad sanctos Apostolos præscripta est. Ratio quidem occultior est, sed quærentibus parua ex scintilla citius elucet. Nam in Euangelio diei præsentis, in cantico B. Virginis dignum illud memoria dictum est, quod patenter ad ipsos Apostolos attinet: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Nam de sede spiritualis magisterij, de cathedra Moysi deposuit potentes de sede, id est, superbos Scribas & Pharisæos, & exaltauit in eandem sedem humiles Apostolos. Sicut aliàs ipse Dominus: Confiteor tibi, inquit, pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Quod quia in veritate iudicij factum est, & cum hæc diceret B. Virgo, propè erat Dominus, scilicet, in vtero eius, benè congruit hic introitus: Propè esto Domine, & omnes viæ tuæ veritas. Et quia florente tunc virga de radice Iesse, iam requiescebat super florem eius spiritus Domini, vt de plenitudine eius accipiés Ioannes, exultaret in vtero Elizabet : aptè concinit Euangelio hæc Epistola: Egredietur virga de radice Iesse, &c. Singula percurrere nimis longum est, & quia per se patent, quòd ad eandem rem pertineant, fastidiosum est. Communio tamdem, Ecce Dominus veniet, & omnes sancti eius cum eo, ad eorumdem perspicuè spectat glorificationem Apostolorum, qui cum eo venturi sunt in secundo Aduentu eius ad iudicium.

Cur vna tantum lectio legatur ad Missam.

Cap. 8.

QVæri autem potest, cur quarta feria prima. s. diei ieiunij, duæ sint lectiones, duóque ascripta gradualia, sexta feria vna tantùm lectio, sequenti verò sabbato legantur sex? Ad quod respondendum, quia cùm quarta feria duas legerimus, sexta secundum profectum ieiunij tres legere deberemus; sabbato auté quatuor. Verùm quia sabbato solent ordinationes fieri, translatæ à feria sexta duę, quatuor sabbati lectionibus appositæ sunt, vt his maximè sacri officij proferenda reseruetur opulentia, qua & ieiunantes & sacrorum ordinum tyrones descripti sunt.

Cur sabbato ieiunij duodecim lectiones titulentur, cùm sex tantùm legantur.

SCiendum quoque, quòd cum sabbato sex tantùm legendæ sint, duodecim in titulis lectiones ea de causa prænotantur, quia cùm Romana Ecclesia de Latinis & Gręcis esset permixta, singulæ lectiones in vtraque lingua recitabantur. Nam in vna lingua recitatæ, ab vtriusque linguæ populis intelligi nō poterant. Itaque dum vnaquæque bis legitur, duplicato senario lectionum numero, duodecim computantur. Præterea notandum est, ordinationum sacramenta Dominicæ diei deputari, cuius in vespera fiunt, & tam vespera sabbati, quàm mane prima sabbati posse & licere ieiunis à ieiunantibus celebrari.

Sententiæ Leonis Papæ, quòd ordinationes, cùm sabbati vesperæ fiant, ad diem Dominicam pertineant.

Cap. 9.

DIcit enim magnus Leo, scribens ad Dioscorum Alexandrinæ ciuitatis Episcopum. Quod à Patribus nostris propensiore cura seruatum esse nouimus, à vobis quoque volumus custodiri: vt non passim diebus omnibus sacerdotalis vel Leuica ordinatio celebretur: sed post diem sabbati, hoc est, noctis eius, quæ in prima sabbati lucessit, exordio, sub lege diuini officij substituatur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis à ieiunantibus sacra benedictio conferatur, quod eiusdem obseruantiæ erit, si mane ipso die Dominico continua-

to sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem resurrectionis (sicut etiam in Pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est. Nam propter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cum Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto sancti Spiritus ad euangelizandum Gentibus mitterent, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideò piè & laudabiliter Apostolicis mores gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse seruaueris, vt his, qui consecrandi sunt, numquam benedictio, nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui à vespere sabbati initium constat adscribi, & quæ tantis diuinarum dispensationum mysteriis est cõsecrata, vt quicquid à Domino est insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita sumpsit initium. In hac Apostoli à Domino prędicandi omnibus Gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut B. Euangelista Ioannes testatur) cùm congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis, ad eos Dominus introisset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit. Ita cælesti quadam regula insinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium, in qua collecta sunt omnium dona gratiarum.

Item de Sabbato, & cur statio ad sanctum Petrum. Cap. 10.

HOc sabbato, & omnibus horum quatuor temporum sabbatis, statio ad S. Petrum cõgruè celebratur. Cui enim primò post Christum Ecclesiæ summum collatum est Pontificium, quíque primus & princeps sacras in Ecclesia celebrauit ordinationes, cuius vice maximè fungitur Romanus Pontifex, cùm Ecclesiæ sanctæ ministros & ouibus Christi pastores ordinat necessarios, congruè, vt tanquam ad summum recurratur, apud ipsum statio celebratur. Conuenientes igitur ad B. Petrum ieiunos mater Ecclesia filios, velut ex ore ipsius Petri multiplicatis in anima reficit sacramentis, & ex ipsius auctoritate spiritualium diuisiones ministrationum distribuit. Vbi notandum, quintam semper lectionem, quæ superadditæ doctrinæ nouissima est, non mutari, sempérque illam esse, qua legitur Angelus Domini cũ Azaria & sociis eius in fornacem ignis descendisse. Quod magna & mystica non vacat ratione. Nã quemadmodũ pueris à Babylonio rege missis in fornacẽ ignis, cælestis gratia subuenit, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem: sic nos à confusionis rege diabolo, libidinum flammis appetitos ieiuniorum & orationum instantia liberat. Hoc denique genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Hac ergo lectione prælecta, sequitur & hymnus eorundem puerorum, quo ad benedicendum creatorem omnis creatura commonetur, priusquam sacerdotes ordinẽtur, vt animaduertamus, illorum ora, manúsq; ad benedictiones dandas, & quod maximum est, conficiendum corpus & sanguinem Domini, iure admitti, qui à confusionis rege succensam fornacem vitiorũ potenti fide superauerunt. Iam quæ sequuntur, manifestè secũdum Domini prædicant aduentum, & voci consonant clamantis in deserto, Parate viam Domino, &c. Hoc enim Euangelium eius diei est, principium. s. prædicationis, qua Ioannes peccatorum corda percutit, & ad pænitentiam inuitat, genimina viperarum, securim dicens iã esse positã ad radices arboris, & ventilabrũ in manu iudicis, vt purgans aream suam, triticum congreget in horreum, paleas autem comburat igne inextinguibili.

Hoc Euangelium codẽ Epistola sensu præcurrit, s. secundum prædicando aduentum Domini, quo reuelatum prius hominẽ peccati, filiũ perditionis interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. (2. Thess. 2.) Sed & antiphona ad introitum: Veni & ostende nobis faciem tuam Domine, qui sedes super Cherubim, & salui erimus, manifestè tempus illud respicit, quo (sicut in offerẽda quoq; canimus) exultanti filiæ Sion. Veniet rex suus sanctus, & saluator mundi: & sicut in tractu præmissum est: Excitãs potentiam suã veniet, & eũ quẽ deducit, velut ouẽ Ioseph, segregatũ ab hædis, qui à sinistris eius erũt, ad dextrã suã cõstituet. Interim tamen plorandũ est ante eum qui fecit nos, ne fortis & terribilis, qui iuxta cõmudionem exultauit vt gygas ad currendã viam, nemine aduersantiũ paruulorũ valente sibi resistere, de quibus scriptum est: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, cùm venerit, item gygas nobis sit, & multa fortitudine sua nobiscum in iudicio contendat, & magnitudinis suæ mole præmat nos. (Psal. 76. Zach. 9. Psal. 79. Matth. 25. Psal. 94. Psal. 81. Psal. 63.)

Cur Dominica quarta vacat. Cap. 11.

DOminicæ quartæ officio præscriptum est. Vacat: videlicet, quia nulli Sanctorum Apostolica cautione stationi deputatum est. Quod quàm rectè cautum sit, considerata eiusdem officij ratione perpendere licebit. In Euangelio Dominicæ huius, agitante vento pharisaicæ interrogationis, hæc scintilla splẽdidæ veritatis emicat de flãma ignis diuini, qui calebat ardens & lucens in sancta mente Ioannis. Ipse est, inquit, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti. (Ioan. 5. Ioan. 1.) Ab hac probabilis testimonij sententia graui & digna corde & ore tanti præcursoris, omnia pendent membra concrepantis officij. Stat Idumæa illa, quæ visitationis suæ propheticum illud audierat promissum. In Idumæam extendam calceamentum meum, & respiciens in illud tempus, quo de accubitu suo, s. de sinu patris, egressus rex ille, qui hoc promiserat, iam in vtero virginis calceabatur, mirabilem illam atq; insolubilem incarnationis corrigiam suis circumdãs gressibus. (Psa. 59. 107.) Illud, inquam, respiciens, Idumæa scilicet alienigena gentilitas, clamat in introitu: Memento nostri Domine in beneplacito populi tui, videlicet in filio tuo, in quo tibi beneplacuisti solo ex millibus populi, quicũq; tuus fuit ab initio mundi, visita nos in eodem salutari tuo, ad modum medici iacentem ægrotum dignatione gratuita visitantis. (Psa. 105. Matt. 3. 17.) Quæ deinde sequuntur, i. Collecta, Epistola, Graduale, Alleluia, cuncta pariter iuxta considerationem impręgnati vteri virginalis prope esse Dominum, & celerem eius aduentũ consonant. In offerenda verò palàm est, nos exemplo Angeli, salutare illud templũ Domini, sacrariũ Spiritus sancti, thalamum sanctitatis, tricliniũ diuini consilij: in quo, vt dictũ est, diuinitas veniẽs ad nostram salutẽ, nostra carne calceata est. Hoc tantũ regis Christi mysteriũ, cui Sanctorum, qui omnes officiales eius sunt, ita fuit creditum, vt meritò decantetur hoc officium præscripta statione apud quemlibet illorum? Nam quæ apud singulos eorũ officia solennibus deputata sunt stationibus, si ritè considerentur, singulorum virtutibus vel meritis consonare probantur. Sic apud beatum Petrum. qui principaliter ius obtinet ligandi atque soluendi statio fit, quando, vt dictum est, in typum Ecclesiæ nobis Euangelizatur solutio asinæ: sic quando agimus scrutinia, & catechumeni præsignantur, ad catechizatorem Gentium Paulum statio celebratur. Hanc autem ligaturam corrigiæ soluere, id est, sanctæ incarnationis Christi mysterium denudare, ipse Ioannes se indignum asserit, quo maior inter natos mulierum nemo surrexit. Inuestigare enim quis potest, quomodo corporatur verbum, quomodo summus & viuificator Spiritus intra (Matt. 16. Matt. 21.)

Ioan.1. Matt.11. vterum matris animatur, quomodo is, qui initium non habet, & extitit & concipitur? Nulli ergo Sanctorum hoc mysterium ita fuit creditum, vt apud illum propria statione hoc assignari debeat officium. Proinde vacat, non quod (vt nonnullis videtur) minus sit authenticum, sed quod de ordinatissima stationum dispositione, rationabiliter sit exceptum, vtpotè materiam habens totius salutis & sanctitatis effectricem, sed nulli Sanctorum inuestigabilem: omnibus impensam, sed per solum Spiritum sanctum administratam, qui in triclinio virginalis vteri solus medius, solus cõscius, & vnus cælestium fuit architriclinus nuptiarum. Nocturnalia, studio vitandæ prolixitatis, præterimus officia, maximè quia per se satis patent, quod à diurnalibus non discrepent. Notandum verò, quod antiqua & vniuersali sanctæ Ecclesiæ consuetudine per hoc tempus rationabiliter legitur Esaias propheta, qui tam primum, quàm secundùm Domini aduentum eloquenter euidens, & euidenter eloquens, nobilis propheta, immò magnus & verus nunciat Euangelista. Nam per totum annum iuxta rationes causarum vel temporum sacræ lectiones probabiliter (sicut in sequentibus locis suis liquebit) ordinatæ sunt.

Luc.1.

De officio in Vigilia Natalis Domini. *Cap.* 12.

IN vigilia Natalis Domini, frequens ac celeberrimum est in ore Ecclesiæ pulchrum illud diuinæ consolationis oraculum: Hodie scietis, quia veniet Dominus, & mane videbitis gloriam eius. Iudæa & Hierusalem, nolite timere, &c. Per hoc mittit quenquam nostrum ad historiam libri Paralipomenon, quando regnante Iosaphat, congregati sunt filij Ammon & Moab, cum habitatoribus montis Seir aduersus Iudam. Conueníitque omnis Iuda in Hierusalem, & in templum Domini, ad deprecandam faciem eius. Et stantibus illis coram Domino cum vxoribus & paruulis aut liberis, & vociferantibus ad Dominum, exclamauit Hiaziel, filius Zachariæ, filij Barachiæ, Leuites de medio multitudinis, facto super se spiritu Domini: O Iuda & Hierusalẽ nolite timere, cras egrediemini, & Dominus erit vobiscum, &c. Illuc (vt dictum est) mittit quemquam nostrum Ecclesia, summa cura nitens excitare corda nostra, vt vigilanter aduertamus per hanc similitudinem quàm opportunè subuenit nobis Natiuitas filij Dei secundum carnem. Non enim parua similitudo est. Nam quemadmodum tunc visibiliter congregati fuerant visibiles hostes aduersus Iudam. s. filij Ammon & Moab, & habitatores montis Seir, qui sæpè in scriptura sacra pro peccatis & vitiis & malignis spiritibus ponuntur, nominibus quoq; ad hoc ipsum congruentibus. Ammon enim interpretatur populus turbidus: Moab ex patre scilicet diabolo: Seir pilosus vel hispidus: sic ad interitum nostrum congregabantur peccata & vitia nostra, nec erat qui adiuuaret.

Exo.26. 2. Paral.20. Deut.23. Hier.48. Ezech.35. Gen.19.

De officio eiusdem diei. *Cap.* 13.

IPsum nomen, quod dicitur vigilia, nos excitare debet, vt vigilanter aduertamus ea, quæ in officio diei huius congesta sunt. Quæ cùm perspexerimus, quibus ex scripturarum locis conquisita sint, miranda nobis significatio potius, quàm expressio sese offeret profundæ intentionis, qua compositor officij nostras in meditatione diuina mẽtes occupare per huiusmodi officium intendit. Primum itaque de introitu dicendum. Hodie scietis, quia veniet Dominus. Hoc de Exodo parua mutatione sumptum est. Nam cum dixisset Dominus filiis Israel, Ecce ego pluam vobis panes de cælo, dixerunt Moyses & Aaron ad illos: Vespere scietis, quòd eduxerit vos Dominus de terra Ægypti & mane videbitis gloriam eius. Cùm ergo nobis in expectatione Dominicæ Natiuitatis mente vigilantibus, hoc in introitu canitur, quod dictum est, tunc panem de cælo, i. manna suscipientibus, & facile persentit chorus eruditus, quid innuat piæ calidus intentionis oculus, i. quo tendat, vel ad quid sensus nostros innuit & officij compositor verè

Exo.10.

sapiens, & scriba doctus magni sibi thesauri conscius. Deniq; ad hoc inuitat nos, vt recogitemus, manna illud (quod datum est filiis Israel, de Ægypto egressis, & tendentibus ad terram repromissionis) figuram fuisse verbi Dei, quod per Virginem carnem assumens, nos in se credentes pascere venit, qui eramus à Deo ieiuni, solis carnis vitiis, tamquam carnibus Ægypti distenti, atque crapulati. Huius interpres similitudinis non quiuis hominum, sed ipse est, qui dixit: Ego sum panis vitæ, patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: Hic est panis de cælo descendẽs, vt si quis ex illo manducauerit, non moriatur: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Hoc igitur intelligentes, & magnificè exultantes, amplius ex subiunctione psalmi dilatamur in intellectu gaudio spirituali, dicentes: Domini est terra & plenitudo eius. Quod de Psalmo, sumpta est offerenda quoq; cũ versibus suis. Conuenit nãq; diei vel rei Psalmus hic per omnia, quia totius hodierni officij Psalmíq; huius vna fere intentio est. Nã & in vigilia præsenti contemplari iubemur, nõ solum quòd natus sit, sed & cur natus, vel quãdo natus sit Christus, sicut & cantamus: Intuemini quantus sit gloriosus iste. Et in Psalmo iuxta titulum, qui talis est: Psalmus Dauid in prima sabbati. Agit Propheta de victoria Christi, quæ facta est in resurrectione, in prima sabbati, exhortans fideles, vt tanto regi semetipsos (sicut decet) præparent aduenienti, tollentes, sicut in offertorio cantamus, portas suas, portas mortis, id est, vitia, vel eleuantes portas iustitiæ, virtutes, vt introeat rex gloriæ, dominus virtutum, ad debellandum fortem armatum, cuius est orbis terrarum, quia ipse super maria fundauit eum, dum sicut olim diuisit mare rubrum in diuisiones, ita & nunc orbem, id est, populum Christianum, educens inter dissensiones amaricantium populorum, fundauit in fide, & super flumina præparauit, id est, super principes seculi stabiliuit eum. Nihilominus & hoc, quod eidem introitu, in graduale transformato, versus iste subiungitur: Qui regis Israel, intende, sensum vigilantem ædificat. Nam Psalmus ille oratio est pro Iudæis, & Gentibus, qui citò apparente Domino Iesu commutandi erant in eum. Et pro perfidis quoque Iudæis, qui in titulo appellantur Assyrij, id est, seipsos dirigentes secundum reputationem suam, qui iustitiam suam statuere volentes, iustitiæ Dei non sunt subiecti: pro perfidis, inquam, Iudæis orant in illo Psalmo fideles, vt tandem conuertantur. quod ipsi tandem futurum præuident. Et in supradicto versu sub nomine Israel Iudaicus populus sub nomine Ioseph, quod interpretatur accrescens, Gentium designatur multitudo, quæ illis addita est, iuxta illud: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, &c. De Euangelio vel Epistola palàm est, quòd eis introitus supradictus conueniat, videlicet quia sensus vtriusque hoc maximè intendit attestari, qualem per portam celi supradictum manna nobis Dominus pluerit, s. per Virginem, dicente Angelo in Euãgelio: Quod enim ex ea natum est, de Spiritu sancto est, pariet autẽ filium, &c. Pauli autem in Epistola: Qui factus est ei ex semine Dauid. Maxima namq; portarum cæli, quas Dominus, vt hoc manna plueret, nobis aperuit, Maria extitit, per quam ad nos Verbum Dei, caro factum, de cęlo descendit. Siquidem aliæ portæ, id est, omnes Sanctorum animæ, quæ ab initio Verbum illud in gremio fidei meruerunt suscipere, ore suo verbum salutis pepererunt, i. prædicauerunt, sanctámque scripturam cõposuerunt, dicentes: A timore tuo Domine concepimus & peperimus. Spiritum salutis tuæ fecimus super terram. Hæc autẽ verbum illud ita plena gratia concepit, vt visibilẽ hominẽ factũ pareret in veritate carnis, eodẽ Spiritu sancto, & per ora prophetarũ Verbũ hoc eloquẽte, & conceptionẽ eius in vtero Virginis operãte. Quod & ipsum cælitus significatum est, in eo quod de supradicto manna scriptum est: Cúmque descende-

ret mane ros supra castra, descendebat pariter & manna. Ros enim Spiritum sanctum, de quo nunc dictum est, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: manna verò (vt sæpè dictum est) verbum Dei significabat, quod per operationem eius humanæ naturæ vnitum est. Et quod populus inobediens, de eo quod collegerat, reseruauit, nec totum, vt iussum erat, comedit, hoc illud est, quod non totum quod accepit à sanctis prophetis de verbo Dei, credere voluit. Quod autem de manna reseruatum est, quale fuit? Computruit, inquit, & scatere cœpit vermibus. Nimirū, hoc est, quod vsq; hodie Iudæa de manna comedere, i. de verbo Dei credere refugit: Quòd videlicet putredinem, id est, carnem nostram assumpserit, & verè sit vermis, quod purū manna fuerat, id est, homo verè mortalis sit factus: qui Deus, immo verbum Dei erat. Quòd autem die sabbati non computruit, neq; vermis est inuentus in eo, quia pulchrè illud significat, quòd vt ait Apostolus Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Rectè igitur in introitu cantamus: Hodie scietis quia veniet Dominus, & mane videbitis, &c. quia hodie, i. in præsenti vita scimus & credimus, quia de cælo descendit panis viuus, mane, i. in resurrectionis gloria, videbimus non solam humanam, sed gloriosam diuinitatis eius formam, & (vt in communione canimus) Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro salutare Dei nostri.

De eo quod solet quæri, cur Deus lapsum hominis euenire permiserit, pro quo incarnatio eius necessaria fuit.

Cap. 14.

IMportuna plerumque à nonnullis hæc nobis impingitur quæstio. Cur Deus lapsum hominis euenire permiserit, cùm vtique, vt omnipotens, impedire potuerit, saltem ipsum tentatorē ab ingressu paradisi procul arcendo, maluerítq; suā incarnationē humano generi necessariā existere, quàm compendio serpentē ab hominis collocutione abigere. Hoc Apostolus Iudæis scandalum, Gentibus autē ait esse stultitiam: nos autē, si spiritu pietatis regimur, vt mites simus, & ideò quærimus vt inueniamus, sciēter profitebimur hoc stultum Dei sapientius esse hominibus. Quod vt probari possit facilius, libet prius rei tantæ maiestatis aliquam apponere similitudinem, vt quia diuinā iustitiam vel sapientiam in semetipsa radiantem, infirmi perspicere non queunt oculi, tamquam in subiecto speculo contemplantes, speciosam illam esse intelligant per ipsius imaginem. Nunc ergo ab eo, quod scriptum est, & vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit, & paulò post: Et intrauit Israel in Ægyptum, &c. competentem licet capere similitudinem. Quærimus nunc ab eis, qui supradicta quæstione moueri solent. Cur Deus voluerit, vel Israel in Ægyptum intraret, vnde postea signis, atq; portentis, cùm ipsorū grandi labore, per Moysen & Aaron educerentur. Nam testamentum suum, quod disposuit ad Abraham, quod iurauit ad Isaac, quod statuit Iacob in præceptum dicens: Tibi dabo terrā Chanaan, cùm essent incolæ eius, scilicet terræ Chanaan, illud, inquam, testamentum sic poterat ratum facere, vt non vocaret famen super terram, neque intraret Israel in Ægyptum, & ibidem, id est, intra Chanaan, augere poterat populum suum vehementer, & firmare eum super inimicos eius, non relinquens hominem nocere eis; & corripiens pro eis reges: sed maluit (vt dictum est) causam euenire, propter quam intraret Israel in Ægyptū, & illuc mittere Moysen seruum suum & Aaron, ponens in eis verba signorum suorum, & increpare mare rubrum, vt exiccaretur, & subuersis hostibus deduceret eos per desertum quadraginta annos, & portaret mores eorum, & interim pluit illis manna ad manducandum & panem cæli dedit eis. Hoc ergo respondeat qui altiora quærit, cur tantis morarum vel operum dispendiis reducendos, illuc intrare permiserit. Dicet fortassis quod in promptu est, & quod verū est, quia vt notam faceret in Gentibus virtutē suā, vt essent quæ vtiliter annunciari possent inter Gentes opera eius, vt sciremus, quia ipse Dominus Deus noster, & experimento probaremus, quia in vniuersa terra iudicia eius: vt, inquam, notus fieret Deus, sine cuius notitia non viuit omnis homo, iccirco quod supradictū est fieri permisit. Et rectè, benè, irreprehensibiliter. Si enim homo non debet oblata occasione omittere, quin proferat quod in se vtile habet, pro eo quod scriptū est: Sapientia abscondita & thesaurus occultus, quæ vtilitas in vtrisq;? quāto magis beneuolētia Dei oblatā sibimet occasionē debuit amplecti. i. mittere in seruū venundari. Ioseph, vt sapiētiæ suæ thesauros vtiles ostēderet, quia videlicet illa venditio captiuitatis illorum causa vel initiū fuit. Non. n. Deo imputandum est illius captiuitatis initium, quia vocauit famem super terram, sed eis, à quibus in seruū venundatus est Ioseph. Nō ergo dubiū est quin irreprehensibile sit, quicquid illic à Deo permissum est vel actū. Quapropter cū descenderēt in Ægyptū, solus pater Iacob, qui culpæ illius fuerat expers, spe promissionis recreatus est. Audiuit. n. Deū sibi dicentē: Noli timere, descende in Ægyptū, ego descēdam illuc tecū, & ego inde adducā te. At verò illius diuinę iustitiæ, de qua supra propositum est, hæc imago est, atque ad exēplar cælestiū hæc in terrenis acta sunt. Eadē simplicitate oculi, id est, intentione vtilia faciēdi permisit Adam volentem descēdere in hanc Ægyptū, id est, in tenebras peccati, cùm posuisset eū in amœnitate paradisi, cuius illa terra typum gessit, in qua Abraham & Isaac & Iacob peregrinari iussit, repromittens eā illis. Et cūcta vtilitas, quæ prouenit ex eo, quòd Israel in Ægyptū intrare permisit, tantò minor est illa, quæ de peccato Adæ prouenit, quāto minor est figura veritate, similitudo re, vmbra corpore. Nam vt cætera nūc omitrā, quorū latissimæ quidē significationes sunt, sed aliis tēporibus vel locis adhibendę sunt, illud quod pluit illis manna ad manducandū, & panē cæli dedit eis, verè magnū, & mirificum bonū, quantò minus est isto, quē significabat, pane Angelorū, qui est Dei verbū, Verbum Deus, Verbum caro factū. Siquidem illud manna Verbi huius incarnati fuisse signū, non solus in Euangelio testatur Dominus, vbi ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendit: sed & Moyses in Deuteronomio præscribit. Qui cùm dixisset, Et dedit tibi cibum manna, quem ignorabas tu & patres tui: statim addidit, Vt ostenderet tibi, quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. Et vt supradictam diuini oculi simplicitatem, id est, intentionis puritatem vtrobique planius perpendas, promptum est perspicuis probare testimoniis, quo ad erudiendam creaturam, non solum humanam, sed & Angelicam, hæc vel illa fieri oportuit. Nam de manna cùm dixisset Moyses, quod supra positum est, paulò post adiecit, vtique hominibus loquēs: Quia sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudiuit te. De sacramento autem Verbi incarnati Paulus ad Ephesios scribens, Vt innotescat (inquit) principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Igitur quemadmodum in speculo patet, subiectæ similitudinis clarissimus & ab omni, quòd reprehensione vel nota stultitiæ (vt Gentibus visum est) dignum sit, purissimus iustitiæ sol, in dispensatione suæ incarnationis incedit, quia modorum omnium, quibus omnipotens malitiam diaboli peruertere vel cessare potuisse vel debuisse asseritur, à mundi huius sapiētia, quā stultā fecit Deus, omniū, inquā, modorum optimus hic modus est, qui Deo cōplacitus est, vt diabolus ad suæ damnationis cumulum hominem decipere permitteretur, & suæ fraudis effectu potitus tum demum per hominem ad iudicium traheretur. Et sedens in superbiæ principatu Ægypti rex, i. tenebrarum princeps, primum decem plagis, i. decem legis præceptorum flagris contunderetur, deinde nobis ad manducandum hoc manna per

Psal. 76. Psal. 104. Eccli. 20. Psal. 104. Gen. 46. Ioan. 6. Deut. 8. Eph. 3. 1. Cor. 1.

baptiſma cõcurrentibus,ipſe inſectator fluctibus eiuſdem enecaretur, nobíſque hoc in manna verbi incarnati refectis atque confortatis, terrámque eius, i.cæleſtem patriam,quam ille ſuperbiendo perdidit, inuadẽtibus ipſe cum ſatellitibus ſuis videlicet ſpiritualibus Chananæis trucidaretur, quod in die iudicij futurum eſt, quando mirabili & pulcherrima ordinatione hic Deus & homo puniet, & quod in Deum, & quod in hominem actum eſt, id eſt, & ſuperbiam, qua contra Deum tumuit,& inuidiam,qua hominem decepit.Hęc omnia Deus,priuſquam hominem conderet,præſciuit & prædeſtinauit: ipſum autem hominis lapſum præſciuit quidem, ſed nõ prædeſtinauit, neq; voluit,quinimmò ſub interminatione mortis vetuit. Nã bona ſola Deus præſciuit & prædeſtinauit,mala autẽ præſciuit tantùm,non etiam prædeſtinauit,ſed condigna eis loca iuſtè deputauit. Addit adhuc quærere aliquis: Cum præuaricatio nulla ſit, ſi præceptum aut lex non fuerit, cur Deus homini præceptum dedit,quod non ſeruandum pręſciuit? Videlicet quia creator erat ille,iſte creatura,& à creatore creaturam erudiri oportuerat,quippe quæ ita creari non potuerat, vt ſuapte natura perfecta eſſet, quod ſolius diuinæ naturæ eſt. neq; ſcire poſſet,quia Deus mitis & humilis corde eſt, niſi eruditione proficeret. At verò præceptum in omni diſciplina eruditionis initium eſt. Igitur præceptũ dari oportuerat,illud præſertim,quo ad humilitatem creaturam diſponeret,videlicet prohibendo ne plus vellet ſapere, quàm oporteret ſapere,quam ob culpam ceciderat diabolus, & ideò in Ezechiele cum improperio & ironia appellatur Cherub,i.plenitudo ſcientiæ. At ille,vt ſciẽtiam boni & mali,i.omnium ſcientiam, ſicut Deus haberet,comedit lignũ,quod exinde ita appellatur ſcientiæ boni & mali, non quòd verè ita fuerit, ſed quod de illo diabolo fallente mulier credidit.His ergo breuiter præmiſſis, propter eos dumtaxat, qui nobiſcum Dei ſcientiam inclinato corde expetunt, non propter eos qui inſidioſè agunt, qualibus dicit Apoſtolus:O homo tu quis es,qui reſpondeas Deo, nunquid poteſt figmẽtum dicere ei,qui ſe finxit,quare me feciſti ſic? quorum inſidioſis reſpondere quæſtiunculis, nec noſtræ facultatis,nec præſentis propoſiti eſt. His,inquam,præmiſſis, gloriam prædicamus eiuſdem Dominicæ incarnationis,Deum patrem laudantes,qui per illam nobis faciem ſuam oſtendit, glorificantes filium ſalutare noſtrum, qui carnem noſtram aſſumpſit, gratias agentes ſancto Spiritui, cuius proprium opus, illa noui hominis mirabilis conceptio fuit.

Gen.2. Rom.12. Ezec.28. Rom.9.

Cur duæ legantur in natali Dominico ad Miſſam Epiſtolæ. Cap. 15.

ILlud quæſitu dignum eſt, cur in hac ſolennitate Dominicæ natiuitatis, tam die quàm nocte duæ ad miſſarum ſolennia legãtur Epiſtolæ, quod aliàs per totum annum eo modo non fit. Quódque maximè prætereundum non eſt, prima ſemper de veteri, ſequẽs de nouo teſtamento ſumpta eſt. Quod inquirentibus nobis ſplendida beati Gregorij doctrina viam intelligentiæ protinus aperit. Ait namque:Benè duo Cherubim, quæ propitiatorium tegunt, ſeſe inuicem aſpiciunt, verſis vultibus in propitiatorium. Cherub quippe plenitudo ſcientiæ dicitur:Et quid per duo Cherubim,niſi vtraque teſtamenta ſignantur? Quid verò propitiatorium,niſi incarnatus Dominus figuratur? De quo Ioannes ita:Ipſe eſt enim propitiatio pro peccatis noſtris.Et dum teſtamentum vetus hoc faciendum denunciat, quod teſtamentum nouum de Domino factum clamat,quaſi vtraque Cherubim inuicem aſpiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt, quia dum inter ſe poſitum incarnatum Deum vidẽnt, à ſuo aſpectu non diſcrepant, quæ diſpenſationis eius myſterium concorditer narrant. Redditam ergo nobis eandem intelligimus ſimilitudinem,dum,ſicut duo Cherubim verſis vultibus in propitiatorium ſeſe mutuo reſpiciunt, ſic duæ lectiones ex duobus teſtamentis, Euangelicam lectionem, qua propitiatorium noſtrum, id incarnatum verbum prædicatur, concordibus teſtimoniis, & vno eodémque ſenſu reſpiciunt. Cur autem ad ſanctam Mariam hoc officio ſtatio celebretur, cauſa euidens eſt, ſ. quia de vtero hæc ſalus Iudæ & Hieruſalem expectata & ſuſcepta eſt.

Ioan.2.

Quòd Chriſtus Dominicæ nocte natus ſit. Cap. 16.

DOminica nocte natum eſſe Chriſtum probabile eſt, quamuis ſacra Euãgelij de hoc hiſtoria tacuerit. Namq; ſi per regulam computi retrò percurras,inuenies eius anni quo natus eſt,concurrẽtes quinque. Quos addens regularibus Decembris ſeptem vel (vt compendioſius fiat)regularibus Ianuarij tribus,inuenies diem illum,quo Decembrem inchoamus,quintam fuiſſe feriam, & eum quo Ianuarium, primam, id eſt, diem Dominicam, ſublatis videlicet ſeptem ex eo numero, qui regularibus & concurrentibus compoſitis accreſcunt. Cùm autem December quinta feria,vel Ianuarius inchoatur prima, neceſſe eſt diẽ natalis Domini,qui poſt calendas Decembris xxv. & ante calẽdas Ianuarij eſt octauus,primam feriam,id eſt,diem exiſtere dominicam. Nocte ergo Dominica natus eſt Chriſtus, cõſonante mirabilium ſuorum ordine, vt quo die dixit, fiat lux, & facta eſt lux,eiuſdem diei nocte exoriretur in tenebris lumen rectis corde, & viſitaret nos oriens ex alto,illuminare his qui in tenebris ſunt,& in vmbra mortis. Nocte verò congruè natus eſt, vt ipſo die ortus ſui tempore, ad illuminandam noctem noſtram ſe aduenire ſignaret.

Cur duæ Miſſæ ea nocte celebrantur. Cap. 17.

IDcirco nocte illius ſacratiſſimam memoriam duæ Miſſæ à ſanctæ memoriæ Theleſphoro Papa inſtitutæ,decentiſſima veneratione illuſtrãt. Verè Apoſtolica ſanctæ Romanæ Eccleſiæ fides, quæ in vnius natiuitatis filij Dei anniuerſaria nocte, geminæ natiuitatis, diuinæ ſcilicet & humanæ gloriam, ſolennibus vigiliis; ita commemorari conſtituit, vt in honorem eius natiuitatis, qua ex vtero ſuo,id eſt, ex propriæ ſecreto ſubſtantiæ,Deus pater illum genuit ante luciferum, id eſt, ante angelicam naturam,& antequam quicquam faceret, primam Miſſam ordinaret, & in venerationem eius, qui per vterum virginis benedictus aduenit in nomine Domini, ſecundum laudans & exultans ſuccineret.

Cur tunc legitur,Liber generationis,ante primam Miſſam. Cap. 18.

HAc nocte ante miſſarum ſolennia legitur nobis, Liber generationis Ieſu Chriſti,quod pulchro ſatis ordine & myſtica ſanctæ Eccleſiæ traditum eſt inſtitutione. Ecce enim verè diuini ſtructores ordinis, per huius ſeriem lectionis, ſcalam illam nobis repræſentãt profundo noctis tempore, quam nocte dormiens Iacob vidit, cui ſummitate ſua cælos tangenti Dominus innixus, eidem Iacob apparuit: & ſemini eius terram hæreditariam repromiſit, quando pro eiuſdem propagatione ſeminis ibat iuſſu patris ſui, vt acciperet vxorem de domo & cognatione patris & matris. Nam vt de mortalitate nunc taceam,quo ſecundum hoc, quod omnia in figura contingebant illis,ſcala illa præfigurauit, cui Dominus innixus (vt dictum eſt) apparuit, niſi generationem Ieſu Chriſti, quam ſanctus Euangeliſta diuino ore ita contexuit, vt per Ioſeph ad Chriſtum perueniret. Cui videlicet Ioſeph, ſupremo ſcalæ gaudia Dominus paruulus innixus eſt. An non illi beato innixus eſt,quando pupillus in hoc ſeculo,i. abſq; carnali patre natus, ſolatio eius cum puerpera matre ſuſtentari dignatus eſt? Et vt cætera taceam, nonnè tunc vel maximè illi innixus eſt, quando ne ab inimicis Herode vel cæteris inueniretur, qui quæſituri erant animam eius,in Ægyptum ab eodem nutricio ſuo depor-

tatus est, iterúmque defuncto Herode in terrá Iuda relatus? est cú igitur nos medio noctis, librú illú generationis Christi audimus, non somno corporeo, sed supernorum contemplatione dormientes, iuxta quod sponsa dicit in Canticis: Ego dormio & cor meum vigilat: cùm, inquàm, generationem illam audimus, tunc prædictam scalam non tam somniamus, quàm vigilãti animo & certa fide videmus. Et Dominum nostrum paruulum propter nos factum, & per portam cœli, quam supremus gradus scalæ, scilicet beatus Ioseph, sponsali dignitate contingit, per portam, inquam, cœli, id est, per beatam Virginem egressum Dominum nostrum paruulum & vagientem, & eo modo, quo iam dictum est, scalæ innixum audimus, nostram, id est, Gentium salutem pro magna benedictone promittentem, immo promissam adimplentem. Nam quod in illo somno Iacob audiuit dicentem Dominum, atque in semine tuo benedicentur omnes tribus terræ, hoc impletur in hac Christi generatione. Quod & verè diuinus Euangelista respiciés Raab meretricem, & Ruth Moabitem generationi huic nominatim inseruit, videlicet innuens, hoc quod Christus non Iudæis tantùm, sed Gentibus, secundùm carnem venerit, quippe qui ex Gentibus matres habere dignatus sit, quod & prophetæ ante testati sunt, dicente Dauid: Memor ero Raab & Babylonis, id est, latitudinis confusarum Gentium. Raab enim latitudo, Babylon verò interpretatur confusio. Esaia vero dicéte in visione superMoab: Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deserti, ad montem filiæ Sion. Ac si apertè diceret: Emittes Domine agnum tuum Christum de medio Gentium, vt non glorietur carnalis Israel, quod proprius eius sit Christus: cui æstimationi eius hoc manifestè repugnet, quod tu eundem Christum de Gentibus emittes ad montem filiæ Sion. Nam per petram deserti designatur Rüth Moabitis, quæ stans firmiter in petra solidæ fidei, patrios deos populúmque suum oblita venit cum Noemi, iuncta viro Booz Bethleemitæ genuit Obed auum regis Dauid, in quo facta est & parens saluatoris. Duobus igitur ex populis, Iudaico scilicet & Gentili, patres progeniti, tanquam duobus scalæ lateribus, diuersi gradus inserti Christum Dominum sustinent, egressum à summo cœli, omnésque Angeli sancti descendunt, & ascendunt per eam, & omnes electi prius ad suscipiendam incarnationis eius fidem humiliantur, vt postmodum ad videndum diuinitatis eius gloriam subleuentur. Vnde & alibi ipse Dominus: Amen, inquit, dico vobis, videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis, id est, sub portante & subleuante filio hominis, videbitis sanctos omnes ascendentes ad Deum, apertis sibi cœlorum claustris per redemptionem filij hominis, & vt post ascendere possint, prius descendere ad orationem crucis vel passionis eius in spiritu humilitatis, Vtrumque scilicet ascensum hunc & descensum Matthæus & Lucas innuere videntur, dum alter eorum descendendo, alter verò ascendendo Christi generationem cõtexuit: quia videlicet factus homo Deus, dum vagit in cunis, inuitat nos vt humiliemur exemplo suæ humilitatis, baptizatus autem, dum cælestibus incipit coruscare miraculis, humiles suscitat ad intelligendam gloriam suæ diuinitatis.

Lecta tandem prædicta generatione Christi, protinus laudem Deo solennem chorus Ecclesiæ concrepando succinit. Et meritò. Si enim Iacob, cùm euigilasset à somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, &c. Si, inquam adeò demiratus est propter vmbram vel figuram futurorum, quæ in somnis viderat, quanto magis non peractam rei veritatem intuentes, excitari debemus in laudem, & vocare locum húc, id est, sanctam Ecclesiam Bethel, id est, domum Dei, vbi verè non est aliud nisi domus Dei, & porta cæli, scilicet non aliud quàm beata progenies, & gloriosa Virgo, quæ cæli regem genuit? Et si statim surgens Iacob tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper, quanto magis nos confestim, vbi nobis hæc generatio recitata est, attollere debemus summis laudibus lapidem summum angularem, pretiosum (Pe.2.1.), quem supposuimus capiti, id est, cordi nostro, vt stabile fundamentum, & super illum fundere oleum piæ cõfessionis & deuotæ gratiarum actionis? Benè ergò statim Missarum solennia celebramus, & sicut visi sunt Angeli ascendentes, & descendentes, nos quoque ascendimus per fidem: primam Missam (vt dictum est) dn laudem diuinæ Natiuitatis, secundam cantantes in confessione & honore humanæ, quam propter nos subiit, generationis.

Cur Euangelista Christi generationem ita contexuit, vt illam ad Ioseph potius, quàm ad Mariam deduceret.

Cap. 19.

QVærat nunc fortè aliquis, cur Euangelista, cùm possit ab Abraham vel Dauid illam tenere lineam generationis, qua carnalem beatæ Virginis patrem & ipsam Virginem matrem, filiúmque contingeret ex se nascentem, cur ita contexere maluit, vt ad Ioseph descenderet, qui sine dubio carnalis pater Christi non est? Ad quod respondendum, quod sic rectè fieri debuisset, si hoc Euangelista intendisset, quos vel quales per patres carnalem Dauid vel Abrahæ generationem caro Christi contingeret. Sed non hoc intendit, quippe cum non sit tam magnum carnaliter Christi esse propinquum, vt Euangelico ore opus esset per totum mundum declamari. Siquidem multi & carnaliter eius propinqui & mali esse potuerunt, de quibus dicit (Psal. 37.): Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, Quid ergò potiùs intendit? Illud vtique, vt eorum prosapiam texeret Deorum, de quibus Psalmista (Psal. 81. Ioan. 10.): Egò dixi dij estis, & filij excelsi omnes: quos ipse Dominus in Euangelio testatur deos esse dictos, quia ad eos sermo Dei factus est. Constat verò sermonem Dei, qui ad illos factus est, non alium esse quàm hoc verbum, quod caro factum est, cuius incarnationem aut ipsi per Spiritum sanctum, vt Abraham, Dauid, aut per prophetas ad se missos audierunt, vt Achaz (Esa. 7.), cui cùm dixisset propheta: Pete tibi signum à Domino, paulò post intulit: Ecce virgo concipipiet & pariet filium, &c. Igitur illam ob causam generationem huiusmodi contexuit, quia per illos, aut ad illos huius incarnationis promissio facta est. Nec verò dubium, quin illorum omnium primus Abraham, vltimus B. Ioseph extiterit: ad quem tunc idem sermo factus est Dei (Matth.), quando illi dictum est: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Notandum diligenter, quod dicitur. Cùm in hac generatione Dauid atque Abraham cæteris insignius nominati sint, dicente Euangelista: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Hic quoque B. Ioseph non natura carnis, sed affectu & officio pater Domini non minus excellenter nominatur, cùm in eadem generatione appellatur vir Mariæ. Hic autem dicitur ei ab Angelo: Ioseph fili Dauid, &c. Cùm ergo sint tres primi, tres nominatissimi, Abraham, Dauid, Ioseph nominati, inquàm, inter omnes, ad quos repromissio facta est, quærendum summopere est, quo Euangelista intendit, vt istos excellentius nominaret. Nimirùm repromissionis incrementa considerauit, quibus Christus, homo, rex atque Deus, diuersis temporibus istis tribus repromissus est. Nam Christum, quæ ad Abraham repromissio facta est (Gen. 22.), hominem verum protestata est: In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes. Quæ autem ad Dauid facta est (Psal. 131.), non solum hominem, sed & regem fore signauit. De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam. Quæ verò ad beatú Ioseph facta est, manifestè Deum pronunciat. Paries, inquit (Matth. 1.), filium, & vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Saluare enim à peccatis solius Dei est. Hæc

eadem tria, id est, mortalem hominem regem, atque Deum tres magi postmodum mysticis muneribus testati sunt, mira sancti Spiritus operante gratia, vt quæ diuersis temporibus genti Iudaicæ promiserat, eadem cuncta subitò addisceret bruta quondam & indocta gentilitas. Igitur benè & quomodo cœlestium mysteriorum inspectatorem decuit, sic sacra Christi generatio contexta est, vt deduceretur ad Ioseph, ad quem (vt dictum est) vltima quidem, sed optima repromissio facta est, quæ sic finitur: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quod & proinde vel maximè delectat, quod hæc eadem generatio, quasi longa linea piscatoris, seculi huius fluctibus iniecta est, in summo hamum ferreum habens in esca, id est, verum Deum in carne vera ad capiendum Leuiathan, serpentem magnum, humanas, velut pisces exiguos, deuorantem animas. Constat verò, quia non carni, sed ferro lineæ piscatoris innexa est. In hoc igitur similitudinis pulchritudo perfecta est, quod sæpè dicta saluatoris prosapia, non secundum carnalem genituram ad Mariam deducta est, sed secundum diuinam propinquitatem peruenit ad Ioseph: qui cùm Christi non carnalis sit pater, sed fidei, & supradictæ promissionis penultimus hæres quasi non carni, sed hamo ferreo linea subligata est.

Iob. 40. Esa 27.

Superius iam dictum est, Dominica nocte Christum natum fuisse, videlicet, vt qua die dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, eadem die vera nobis lux in tenebris exoriretur. Addere nunc libet & illud, quòd hic idem mirabilis Plastes noster, qui, vt dictum est, Dominica nocte natus est, feria sexta conceptus est. Nam si superius scriptos illius anni quinque concurrentes vni Aprilis regulari adiicias, fiunt sex. Cùm autem sexta feria mensis Aprilis incipitur, profectò octauo Calendas Aprilis sexta nihilominus feria habetur, quando Dominicam annunciationem habemus. Igitur pium atque pulchrum ordinem prouidámque dispositionem, in hoc salutis nostræ opifice mirantes veneramur, qui die, qua veterem formauit Adam de limo terræ, nouum sibi reformare cœpit hominem de vera carne virginis Mariæ, eadem nihilominus die redempturus mortis passione.

Gen. 2. Luc. 1.

De Officio primæ Missæ. Cap. 20.

PRimæ namque Missæ officium, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, diuinam filij Dei natiuitatem penè per omnes partes suas manifestè commemorat. Nam hodie (vt ait beatus Augustinus) quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quicquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantùm, quia quicquid æterni est, semper est: diuinitus accipitur secundum id dictum, Ego hodie genui te, quo sempiternam generationem virtutis & sapientiæ Dei, quæ est vnigenitus filius, fides sincerissima & catholica prædicat. Cum ergo toties hoc ex persona Dei patris venerabile dictum repetitur, in introitu, in graduali in alleluia, & in communione. Nam offerenda: Lætentur cœli, lætantibus Angelis, & gloria in excelsis canentibus succinit, & in collectis natiuitatis quidē Domini commemoratio fit, sed incarnatio verbi nec illis adhuc exprimitur, sed magis claritas veri luminis, perspicuè diuinam præcipuè generationem, filij Dei obsequium huius veneratur officij. Quomodo ergo cōsonat Euangelio, manifestè humanam eius natiuitatem enarranti? Planè per vnum illud dictum splendidæ & venerandæ dignitatis, quod impurus Heluidius cæcis non videns oculis, & venerari nesciens, in contumeliam vertit intemeratæ & perpetuæ virginis. Hoc enim ibi legis. Et peperit filium suum primogenitum. Heluidio quidem putidè argumentanti, quòd alios Beata Maria filios habuerit de Ioseph, qui fratres Domini dicti sunt, eò quod primogenitum illum Euangelista dixerit primogenitum non dici asserens eum, cui fratres non sunt, atque per illud antecedens consequenter hoc debere recipi. Benè & disertè responsum est à beato Hieronymo, primogenitum esse, omne quod vuluam aperit, omnémque vnigenitum esse primogenitum, sed non conuerti: non enim omnis primogenitus est etiam vnigenitus. Cæterum venerabilius accipiendum est, neque Euangelistam disertissimum tam superfluè primogenitum posuisse, vt ad matrem referret, quam virginem matrem esse, quod longè maius est, quàm cuiuis matri sit primogenitum parere, tota superiori narratione firmauerat. Beda quoque super eundem Lucam idipsum sentiente. Nam primogenitus est omnis creaturæ Dominus Christus, Dei virtus & sapientia, quæ dicit: Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ipse enim, qui secundum humanam naturam post Ioannem, & post alios multos sanctos venit, secundum altiorem gloriam, & gratiæ in labiis suis diffusæ priuilegium, primogenitus est in multis fratribus. Ita ergo accipiendum est, & sic distinguendum: Et peperit filium suum primogenitū, subauditur enim, ante omnem creaturam. Quam generationem eius quis enarrabit? Quamobrem non potest fieri, vt iuxta tenorem supradicti ordinis, quæ in cantu laudatur vel memoratur diuina natiuitas in lectionibus enarretur.

Introitus. Psal. 2.

Hodie genui te.

In prima Missa diuina Christi natiuitas commemoratur. Psal. 95.

Error Heluidij de primogenito.

Luc. 2.

De Officio secundæ Missæ. Cap. 21.

SEcundæ Missæ officium, totum dictis pastorum consonat dicentium: Transeamus vsque Bethleem, & videamus hoc verbum, &c. Pastores animarum, quarum illa vox est: Nos autē populus eius & oues pascuæ eius: pastores inquam, sancti, qui vigilantes & custodientes vigilias noctis, id est, vitæ præsentis, supra gregem Dominicum, legendo & canendo erudiunt animas eorum: referunt eidem gregi suo, quod viderint in Bethleem, id est, in domo panis, videlicet eius qui de cælo descendit. Et gratulantes dicunt: Lux fulgebit hodie super nos, &c. Et subiungitur: Dominus regnauit, decorem indutus est. Dum enim Dominus Deus homo factus est, regnauit super nos, illum indutus decorem, de quo alibi dictum est: Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in decore, quo coronauit eum mater sua. Ipsa namque humanitas, quam propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, induit diuinitas, ornatus est, ornatus miserationis, diadema pietatis, corona gloriæ, decor gratiæ, pulchritudo charitatis. Quæ deinde sequuntur, cuncta ad eundem spectant sensum. Duæ lectiones, spiritus Domini super me. Apparuit benignitas, tanquam duo Cherubin (vt supra dictum est) claris & apertis vultibus, id est, sensibus in illud respiciunt in Euangelio, quod est incarnatus Deus propitiatorium. Ipse in graduali benedicitur, in alleluia decorem indutus, de quo dictum est, prædicatur: in offerenda orbem terræ firmasse laudatur, eundem, qui in Euangelio per Bethleem, id est, domum panis, figuratur, videlicet sanctam Ecclesiam, quam in eo firmauit, quod ipse homo natus est in ea, qui fundauit eam altissimus, & ex tūc parata est sedes eius, ex quo in illa homo natus est, qui à seculo Deus est. Ipsa est eadē Bethleem domus eius, quam decent sancta in longitudine dierum. Et quia primus paries ex Hebręis est, quorum primitiæ supradicti pastores fuerunt, communio benè congruit: Exulta filia Sion. Propriè namque Ecclesia, quæ ex Hebræis est, filia Sion & filia Hierusalem dicitur. Ideo maximè, quia in Sion (quæ & Hierusalem) templum & sancta eorum erant. Vtraque Missa statio ad sanctam Mariam esse debuit, sed causa intercurrit, vt ad sāctam Anastasiam ageretur, videlicet passio eius, quæ Romanarum nobilissima matronarum, sub Diocletiano imperatore post longum laborem castitatis, & ministerium sanctorum, post diutinos carceris squalores, tandem per manus & pedes extensa, & ad palos li-

gata, circumposito igne cremata ipso die natalis Domini cœlo nata est.

De Officio maioris Missæ. Cap. 22.

DIe sancto natalis Domini principalis illa clangoris Euangelici tuba personat, quam Spiritus sanctus perflans, maiore animauit gratia, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc est tuba illa mirabilis, quæ dum caneret in Sion, vocauit gentes, annunciauit populis, annunciauit in finibus terræ & in insulis (quæ procul erant, quia longè à Domino recesserant) Dominum & saluatorem nostrũ aduenire dixit. Hic, inquam, sonus ille magnus cœlorum, gloriam Dei enarrãtium, qui in omnem terram exiuit: hic tonitrus firmamenti, opera manuum eius annuntians, qui verba cœlorum eloquentium in fines terræ fecit audiri, scilicet quòd verbum Deus, Deus absconditus, in sole posuit tabernaculum suum, procedens tanquam sponsus de thalomo suo. Nuntiat enim gentibus cunctis pedibus pulchris, apportantibus nuntium bonum, prædicationem, pacis, annunciationem salutis. Erupit namque de angustiis Iudææ finibus, in qua sola notus erat Deus, & de carnali Israel, in quo solo magnum erat nomen eius: & hoc salutare Dei Euangelica tuba cunctis locuta est gentibus, nec iã sunt loquelæ neq; sermones, quorũ non audiantur supradictæ voces cœlorum. Hoc est quod in introitu secundum prophetam canimus: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Hæc mirabilia, quorum causa in subiunctione cantare Domino canticum nouum debemus. Hoc illud est brachium, quod secundum prophetam huius diei lectionem, parauit Dominus in oculis omnium gentium: Hoc salutare Dei nostri, quod omnes fines terræ viderunt: Hoc illud est quod secundum consequentem lectionem Apostolicam, nouissimè diebus istis locutus est nobis Deus in filio, qui multifariam multisque modis olim patribus in prophetis locutus est. Sic secundum graduale, viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, & notum fecit Deus salutare suum. Sic secundum alleluia, lux magna descendit super terram, quia verbum Deus, lux vera Deus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: descendit per nubem carnis, descendit super terrenam conuersationem nostram. Hæc omnia per se satis elucent, quòd prædicto Euangelio capiti suo consonent. Vnum est quod quæsitu dignum est, scilicet offerenda, in qua dominatio & potestas Domini nostri Iesu Christi, magni & metuendi iudicis regisque victoriosi prædicatur, maximè in eo versu: Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Nam arbitraremur, totum hoc officium ad solam noctem illam respicere, qua Dominus natus est. Sed in illa nocte necdum sciebat puer, qui natus est nobis, vocare patrem, aut matrem videlicet per ætatem susceptæ carnis. In hac autem offerenda, & in supradicto maximè versu, illa fortitudo laudatur, qua secundum illud propheticum nomen suum, accelera, spolia detrahe, festina prædari, superbum diabolum humiliauit sicut vulneratum, & ascendens in altum & captiuam ducens captiuitatem, inimicos suos dispersit in virtute brachij sui, quod vltimam præmissi particulam spectat Euangelij, qua dictum est: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre: Plenum gratia & veritate. Nam gloria hæc est incarnati verbi, quòd spolia detraxit, & festinanter infernum deprædatus est. Igitur non tãtum vagitus infantis & præsepe absconditum spectat hoc officium, sed sonus est Apostolorum, qui in omnem terram exiuit, dicẽtium: In sole posuit tabernaculum suum, totumque annum Domini acceptabilem prædicantium, totam salutem annuntiantium, quam fecit verbum caro factum. Vnde cum pro excellentia tãtæ diei, tum & ideo, quia beatus Petrus Apostolus hoc salutare Dei nostri primus vidit, primusque confessus est, reuelante sibi patre, qui in cœlis est, & Romanæ arci nuntium bonum princeps intulit, iure apud ipsum statio fit. O verè magnum sacramentum pietatis, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Pulchrè cum legit hoc, vel quicquid sanctum Christi continet Euangelium, penè omnibus Ecclesiis hæc vetus consuetudo est, vt diaconus tanquàm ab austro veniens, ad aquilonem stet conuersus. Ecce enim ab austro venio, dicit Dominus. & Abacuc, Deus, inquit ab austro veniet: Ab austro quippe venit, quia ex operatione Spiritus sancti, venit, & incarnatus est filius Dei, & per Spiritum sanctum semetipsum obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Pulchrè ergo diaconus, tantam salutem recitaturus, ad aquilonem conuertitur: vt per hoc incidet, quòd quando hoc salutare Dei missum est gentibus, fortis contra diabolum legatio directa est, quod Deus dixerat, dicam aquiloni, da.

Statio ad sanctum Petrum. Matth. 16.

2. Tim. 3.

Cur diaconus ad aquilonem versus legit Euangelium. Abacuc. 3.

Ephes. 5.

Esa. 43. Esa. 52.

De officio dum medium silentium. Cap. 23.

DIe natalis Domini officium, gaudium est, vt diximus, gentium, quæ omnes viderunt salutare Dei, & quarum assumptio vita est ex mortuis scilicet Iudęis: hoc autem certe diei sedem non habens, & penè viduum reuocandorum in fine seculi præconium est Iudæorum. Non enim gloriari debet oleaster aduersus ramos bonæ oliuæ, quod propter incredulitatem fracti sunt & ciciderunt. Ipse autem contra naturam insertus est, & fide stat. Neque dignum est, vt exultet iunior frater, quod se recepto & conuiuante cum patre, maior frater iratus ingredi recusat: sed inter conuiua rogat patrem suum, vt exeat, & blandis delinitum monitis introducat. Hæc ita esse vel ex communione præsentis officij satis elucet. Tolle, inquit, puerum & matrem eius, & vade in terram Iuda: defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Nunc enim puer ille, scilicet incarnatus Deus, reliquit domum suam, & dimisit hæreditatem suam: quia sicut scriptum est: Ascendens super nubem candidam, ingressus est Ægyptum, abiit ad gentes: quæ antiqui Pharaonis, id est, diaboli fuerant regnum. Tunc autem defunctis his, qui quærebãt animam eius, id est sopita modernæ inuidiæ flamma, qua sanctorum eius animas quæsierunt & sanguinem fuderunt in terram suam, id est, in suæ gentis notitiam, reuertetur. Tũc inquam, iuxta mysticum Euangelij sensum, illato Iesu in templum, id est, in synagogam Iudæorum per fidem: Erant pater eius & mater, scilicet omnis parentela eius carnalis, mirantes super his, quæ dicuntur de eo. Et benedixit illi Simeon, id est, ille populus iam iustus & timoratus, atque ita qui nunc positus est in ruinam, tunc ponetur in resurrectionem in Israel. Cuius aduentus, quia sciri à nobis non potest, tempus meritò nocti comparatur, atque ideo in introitu: Dum medium silentium, quod præteritum est, canitur propter hoc simile futurum. Tunc implebit id, propter quod misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erãt, redimeret: & liberabitur hæres, qui adhuc paruulus intellectu, sub elementis, id est, literali sensu seruiens detinetur. Tandémque obtinebit regnum & sedem Dauid patris sui ipse, de quo in graduali canitur: Speciosus forma.

Reuocandi ad fidem Iudæi in fine seculi. Rom. 11.

Lucæ 15.

Mysterium reditus Christi ex Ægypto. Matth. 2. Hier. 11. Esa. 19.

Mysterium de parentibus & Simeone. Luc. 2.

Sap. 18.

Gal. 4.

Psal. 44.

De Sancto die Epiphaniæ. Cap. 24.

SAnctus dies Epiphaniæ, cum tribus ex causis sit celebris ea namque die à Chaldæis Dominus est adoratus, itémque annorum triginta iam esse incipiés, à Ioanne baptizatus est, atque redeunte anno ex aqua vinum fecit ad nuptias: cum, inquam, tribus ex causis

Tres causæ huius festi. Matth. 2. Lucæ 3. Ioan. 3.

Non in Epiphania, sed in Paschate celebrari debet baptismus.

his sit celebris: Primam secundum diurnni officij solennitatem rationabiliter accepit. Videtur in his tribus excedere, quod Dominus baptizatus est à Ioanne: propter quod & Græci baptismi sacramentum hac die numerosius atque solennius celebrare feruntur. Verùm sancta Romana Ecclesia, semper illa reuelatione, qua Petrus Christum filium Dei cognouit, illustrata, cõsuetudinem hanc vitãdam esse proclamat scriptis euidentibus. Dicit enim Leo magnus, scribens vniuersis Episcopis per Siciliam constitutis, inter cætera: Miror vos vel prædecessores vestros tam irrationabilem nouitatem vsurpare potuisse, vt confuso temporis vtriusque mysterio, nullam esse differentiam crederetis inter diem, quo adoratus est Christus à Magis, & diem, quo resurrexit à mortuis. Ac deinceps: Propriè, inquit, in morte crucifixi, & in resurrectione ex mortuis potentia baptismatis nouam creaturam condit ex veteri, vt in renascentibus & mors Christi operetur & vita, dicente beato Apostolo: An ignoratis, quia quicũque in Christo Iesu baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ. Et post pauca: Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ diem esse legitimum, in quo orta est & virt⁹ muneris, & species actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quòd ipse Dominus Iesus Christus, postquàm resurrexit ex mortuis, discipulis suis, in quibus omnes ecclesiarum præsules docebãtur, & formam & potestatem baptizandi tradidit, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. De quo vtiq; eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi propriè voluisset intelligi, regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse. Item post aliqua. Si quis autẽ Epiphaniæ festiuitatem (quæ in suo ordine debito honore veneranda est) ob hoc existimat habere priuilegium baptismatis, quia hoc quidam putant, quòd eadem die Dominus ad baptismum sancti Ioannis accesserit, sciat illius baptismi aliam fuisse gratiam, aliam rationẽ: nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per sanctum Spiritum renascuntur, de quibus dicitur: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus autem nullius remissione indigens peccati, nec quærẽs remedium renascendi, sic voluit baptizari quomodo & circuncidi, hostiámq; emũdationis pro se offerri: vt qui factus erat ex muliere, sicut Apostolus ait, fieret sub lege, quam nõ venerat soluere, sed adimplere, & adimplendo finire: & sicut beatus Apostolus prædicat, dicens: Finis autem legis Christus ad iustitiam omni credẽti. Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere eius fluxerunt sanguis redemptionis & aqua baptismatis. Non ergo in tribus causis illud eminet, quod Dominus à Ioanne baptizatus est: quia non tunc, sed quando de latere eius sanguis & aqua profluxerunt, baptismi sui nobis condidit sacramentum. Eminet autẽ & præcipuum est illud, quod à Magis vtique gentilibus adoratus est, & illuminatarum cordibus gentium magnam spiritualium præstat materiam gaudiorum Gentium namque primitiæ iã tunc in illis assumptę sunt. Assumpsit enim illos pax nostra, quæ fecit vtraque vnum Deum & hominem in se vnum Christum, Iudæos atque gentiles in vnum coniungens populum. De hoc ergò dignè totum Missæ compositum est officium in quo sancta Ecclesia de gentibus electa, pro suę vocationis initio gratiosum Deo pro sua salute laudis offert præconium. Tota verò laudum materia, dona sunt regum, aurum thus & myrrha. Dona quippe illa fuerũt, fide fœcunda cœlesti magisterio disposita, per Spiritum sanctũ intellecta. Quid enim cælesti magisterio dignius, quàm auro regẽ, thure Deum, myrrha confiteri mortalem? Nihil tale paries ille de proximo contulit, qui de Iudæis veniens, in pastoribus angulari lapidi primus sese coniunxit. Nec mirum: illos enim, scilicet Iudæos pastores angelicum instruxit magisterium: Hos autem, videlicet gentiles, nouam stellam suscipientes, solum diuini Spiritus inuisibiliter perdocuit oraculum. Bene ergo regum munera sanctæ Ecclesiæ fidem integerrimam testantia, totum huius diei officiũ propheticis testimoniis & laudibus personat, veneratur, honorat. De tertia iã dictæ festiuitatis causa scilicet de eo, quod Dominus vinum fecit de aqua, queri solet, qualiter eodem die, qua Dominus baptizatus est, factum esse conueniat. Dominus namque qua die baptizatus est, neque discipulos elegit, neque miracula fecit, sed statim ductus est in desertum à spiritu suo, vt tentaretur à diabolo: vbi & quadraginta dierum celebrauit ieiunium, atque inde reuersus, tum demum discipulos elegit, quos & doctrinis instrueret & miraculis confirmaret. Nunquid annum suæ, ætatis trigesimum cuius in initio baptizatus est, totũ sine discipulis exegit, & ita redeunte anno eadem die illud admirabile signum primum coram discipulis fecit? Ita sanè, credendum est, quomodo tria hæc, quæ superius dicta sunt, vna die celebrata esse secundum sanctæ Ecclesiæ auctoritatem negare nõ possumus. Nam antequam Ioannes traditus esset, Christus neque publicè prædicauit, neque duodecim Apostolos elegit. Apertè quoque liquet secũdum Lucæ narrationem, quòd egressus in virtute Spiritus in Galilæam publicè prædicans, non statim discipulos elegit, sed ita docebat in synagogis Iudæorum, & magnificabatur ab omnibus, & omnes testimonium illi dabãt, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant ab ore ipsius. Et ante persecutionem passus est, ita vt ad præcipitium duceretur, fugiénsque de ciuitate in ciuitatem docebat per synagogas sabbatis. Ante & socrum Simonis, quæ tenebatur magnis febribus, curauit, & alia nonnulla fecit, propter quæ dixerant ei conciues sui venienti Nazareth, vbi nutritus fuerat: Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Tribus igitur miraculis ornatum sanctum diem Epiphaniæ colimus. Nam, vt cantauimus, hodie stella Magos duxit ad præsepia, hac die Christus à Ioanne baptizatus est, hac die ad nuptias vinum ex aqua factum est. Breui itaque, id est, tredecim diebus, triginta annorum ætatis eius commemoratur. Reliqui tres anni, quibus ipse prędicauit, miraculis diuinitatem suam declarauit, tribus illis, quæ sequuntur post Epiphaniam, dominicalibus commemorãtur officiis. Quæ ideo ad Epiphanię, id est, manifestationis rationem pertinent, quia quæcunque per tres suæ prædicationis annos cælestia diuinitatis suę sacramenta docuit, quęcunque manibus suis tornatilibus & aureis, id est, facilè operantibus & diuinis fecit, documenta fuerunt, quibus vera per carnem diuinitas innotuit. Vnde in prima Dominica illud ponitur Euangelium, in quo primum testatus est, patrem se habere Deum, dicens parentibus suis. Quid est quid me quærebatis? Nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? In secunda verò legitur Euangelium, quo inuitatus ad nuptias aquas conuertit in vinum. Quod verè magnum diuinitatis fuit indiciũ: solus enim Deus mutare potest naturam, & nostræ reparationis (qua mortale nostrum induet immortalitatem, & corruptio incorruptelam possidebit) venerabile signum, pulchrúmque & conueniens signorum eius, fuit initium. In tertia nihilominus Dominica, qua dicimus, atque ad protegendum nos dexteram tuæ maiestatis extende, secundum extensionem manus, qua tetigit leprosum dicens: Volo, mundare. Vera diuinitas eius secundum fidem Centurionis elucet, dum absens corpore sanans puerum Centurionis, Deum se esse designat, qui præsens est vbique. Tribus igitur dominicalibus officiis Domini manifestatio, scilicet tota trium annorum eius prædicatio commemoratur.

Marginal notes: Matt. 16. — Verba Leonis primi. De consl. dist. 4. cap. proprie. — Rom. 6. — Matth. 28. — Minus efficax Ioannis quàm Christi baptismus. — Ioan. 1. — Luc. 2. — Gal. 4. — Matth. 5. — Rom. 10. — Col. 1. — Ioan. 19. — Adoratio Magorum præcipua huius festi. — Ephes. 2. — Mysterium Magorum in tribus donis. — Luc. 2.

Cur in Purificatione S. Mariæ candelas portemus Cap. 25.

IN Purificatione sanctæ Mariæ ideo candelas portamus, vt fœlici gaudio iusti Simeonis aliquatenus participemur, qui Christum infantem gestans in vlnis agnouit, & confessus est paratum ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium: Hoc enim signo commoniti exterius, ipsum verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, in mente nostra fidei vlnis arctius astringimus, & absentiam eius corporalē, sursum tendentibus desideriis gementes quærimus, quærentes gemimus. Profectus namque in cœlum est, antequā hinc abiret, iam supra infātiam, in qua portatus est à Simeone, ætate & sapientia profecerat. Eius igitur visibile signum portamus omnes in manibus, quē iam visibiliter portare, sicut Simeon, nec necesse habemus, nec possumus. Benè autē consecrati cereoli, id quod visibile erat Christi nobis significāt. Nam sicut apes cerā cum melle virginali producit opere, sic Maria virgo Christum, Deum & hominē, salua vteri sui genuit integritate. Apes namque neque vllo concubitu miscentur, neque libidine soluuntur, nullis partus doloribus concutiuntur, & subitò magnum filiorum examen emittunt, de foliis & herbis ore suo prolem legentes. Conuenienti igitur signo, vectationem infātis Christi, prout possumus, imaginamur, beatitudinem eius corde & ore prædicantes, qui tam diu vixit, vt Christum Dominum videret, vidit vt adoraret; adorauit, vt in pace dimissus, feliciter hinc abiret.

Virgineus partus Mariæ per cereolos designatur.

Libri tertij finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER QVARTVS.

De Septuagesima. Cap. 1.

IN hoc capitulo multa quærenda sunt, videlicet quòd vocetur Septuagesima, & cùr vocetur hoc nomine, qua ratione ante passionem Domini celebretur, & cur alleluia de ore Ecclesiæ tollatur. Hæc omnia tam veras tanquam certas habent rationes, vt quicquid aliud dixeris, recalcitret vndique tuta veritas, & oppositorum vel repugnantium multitudine inopem & deficientem conscientiam reuerberet. Verbi gratia, cùm dixeris septuagesimam ideo nominari, quòd ab hac Dominica vsque ad sabbatum, quo albæ deponuntur, septuaginta dies cōputentur, & per hos dies significari captiuitatem nostram, qua peregrinamur à Deo in hoc seculo: Illud statim valde repugnans nostræ computationi occurrit, quòd dies Dominicæ resurrectionis, nobilitas anni, decus mensium, arma dierum, hunc intra numerum cōputentur. Quis enim dies indignius captiuitatem significare videtur, quàm ille, quo victo captiuatore, Dominus resurrexit? Quis dies libertatem significare merebitur, cùm primus Dominicæ resurrectionis dies sexagesimus quartus occurrat in numero dierum, qui captiuitatem nostram significant, significatam quondam totidem annis, quando populus Dei sub Nabuchodonosor fuit exul in terra Babylonis? Itémque & illud repugnat, quòd cùm à prædicto sabbato Dominica hæc septuagesima sit sequens Dominica (quam sexagesimam dicunt) nullo modo sexagesima est, & quinquagesima nullo modo quinquagesima est, & quadragesima nullo modo quadragesima est. Quid ergo septuagesimam nominemus, altius atque constantius pandendum est.

Quid septuagesimam nominemus. Cap. 2.

SEptem Dominicas continuè sequentes magnis ac mysticis officiis insignes, septuagesimam nominamus, quarum in prima clamat homo à Paradisi felicitate & à creatoris sui facie proiectus: Circūdederunt me gemitus, &c. In septima, redeunte de peregrinatione hac & de conualle lacrymarum, dicitur voce prophetica: Lætare Hierusalem, & diem festum agite, quid diligitis eum, &c.

Cur septuagesimam nominemus. Cap. 3.

IDcirco autem primam Dominicam, quę septima est ab vltima, septuagesimam potius nominamus & sexagesimam, quæ sexta est, & quinquagesimam, quæ quinta est, quia idem commemoratur officiis, quod significatum est, illa septuagenaria captiuitate populi Dei, qua realiter sedit & fleuit super flumina Babylonis. Quid autem illud est? Septenaria distinctio ætatum mundi, quarum prima est ab Adam vsque ad Noe, secunda à Noe vsq; ad Abraham, vel secūdum quosdam, vsq; ad Moysen, tertia à Moyse vsque ad Dauid, quarta à Dauid, vsq; ad transmigrationem Babylonis, quinta à trāsmigratione Babylonis vsque ad aduētum Domini, sexta ab aduentu Christi vsque ad finē seculi, septima iā ætas mundi requies est illa, ad quam quotidie transeunt electorum animæ, & requiescunt inter vbera lætantis matris suæ supernæ Hierusalem. Quia ergo per has septem Dominicas illud idem commemoratur, quod per septuaginta Babyloniæ captiuitatis annos significatum est, Dominica hæc prima de septem, rectè septuagesima dicitur, quòd quàm ratum sit, posterius ex ipsarum Dominicarum officiis clarius lucebit. Nunc qua ratione ante passionem Domini ordinatæ sint, dicēdum est.

Psal. 136. Septē ætates mundi.

Esa. 66.

Qua ratione sic ante passionem Domini septem Dominicæ ordinatæ sint. Cap. 4.

BEatus Papa Gregorius, qui (sicut in libro vitæ eius contineri iam suprà diximus) officiorum atque stationum ordinator extitit solertissimus, intellexit eo sensu, quem illi spiritus sanctus aperuit, dignam ac reuerendam memoriam salutiferæ passionis Christi expetere, vt illi ab omnibus sanctis & electis, quicunque fuerunt ab initio mundi, testimonia redderentur, cui quasi communes per os præsentis Ecclesię redderentur exequiæ. Omnium quippe sanctorum à mundi constitutione vna fuit salus & expectatio, passio redēptoris, & concordibus eorum dictis prænuntiata, gestísque præfigurata est, ac velut vni subiecta soli, diuersis licet ex locis eandem imaginem multa reddunt specularia: sic plures sancti diuersis temporibus ac meritis venientes, præcurrentes saluatorem, vnam eandémque variis figuris eius præfigurauerūt passionem. Cùm ergò iam dictus ordinator officiorum, commemorata iam Christi natiuitate, apparitione, & manifestata triēnij eius prædicatione, passionis eius memoriam * anno nostro inscripturus esset, laudabilem fecit digressionem, ad mundi recurrens initium, & de diuersis ætatibus congruas Ecclesiæ voces colligens, quasi de di-

Gregorius.

Passio Christi variè præfigurata.

Ordinator officiorum Gregorius.

* animo

A uersis locis septenos choros rationabili ac venerabili ordine produxit. Quid, vel quomodo singuli chori præsenti Ecclesiæ concinant, paulò pòst explicandum est. Nunc illud primitùs dicendum videtur, cur de ore Ecclesiæ diebus istis alleluia, quod est laus Dei tollatur.

Cur Alleluia dimittatur. Cap. 5.

Non omnis laus Dei alleluia.

SI rectè consideremus, quam laudem Dei alleluia (quod nomen est antiquæ dignitatis, & auctoritatis) significet, perpulchrum & rationabile videtur, vt verè est, quòd de ore sanctæ Ecclesiæ vox hæc consuetudinaliter ablata est. Significat autem non quemlibet laudem Dei, non laudem maiorum aut minorum creaturarum cœli & terræ, & maris, & omnium quæ in eis sunt. Alioquin, si quamlibet laudem Dei significet alleluia, frustra diebus istis de ore nostro tollitur, cum à laudibus Dei non cessantes, laudamus, quòd in principio fecit cælum & terram, quòd diuiserit lucem à tenebris, quòd fecerit firmamentum, & posuerit in medio aquarum, quòd ad iussum eius germinauerit terra herbam virētem, lignúmque afferens fructum iuxta genus suū, quòd luminaria fecerit, & in firmamēto posuerit, quòd pisces, quòd volucres, quòd bestias prodire iusserit, quòd denique hominem ad imaginem suam creauerit. Quam ergo Dei laudem significat alleluia? Illam vtiq;, illā cui dicit Deus pater in psalmo; Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Gloria patris, Dei filius, perfecta laus & sempiterna musica, vtpotè summa sapientia, quæ de corde nata eiusdem patris æterni musici, citharam nostræ humanitatis assumpsit, quam & cōfractam ab inuidis & stultis pueris, qui ad cantum eius saltare debuerant, rursus per gloriam resurrectionis reformauit, & inuiolabile psalterium fecit, illa, inquam, gloria hæc cithara, siue psalterium, alleluia nostrū est. Quicquid enim supernæ iucunditatis auditoribus suis exhibuit, quorū beati oculi qui viderunt, & aures quæ audierūt, quicquid, inquam, de cœlestibus gaudiis ore suo Dominus Iesus Christus præcinuit, alleluia est, canticū nouum est, laus suauis est. Hoc autem neque veteres sancti viderunt, aut audierūt, de quibus ait ipse Dominus: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nō viderūt, & audire quæ auditis, & non audierūt, neque nos, quandiu sumus in corpore (quia recessit in cælum) videre possumus, aut audire meremur. Quādiu enim sumus in corpore, peregrinamur à Dño. Cùm verò probabilem antiquæ Ecclesiæ nondum redēptæ statum commemoramus, nostrúmq; incolatum, quia prolongatus est, deplangimus, pulchro satis ordine alleluia ab ore nostro tollitur. Quia videlicet, qui per illud significatur, ille nondū venerat, à nobis iā recessit, & ablatus est sponsus à filiis suis. Rectè hoc considerauit, qui hoc respōsorium cecinit alleluia. Dum præsens est imitantur illam, & desiderāt illam cùm se eduxerit: Dum enim hic de alleluia se dixit hoc, quid de sapiētia scriptum est (quæ sine dubio Christus est) profectò per alleluia Christū intelligi voluit, qui dum præsens esset, imitati sunt illum, & desiderauerunt eū, cùm se eduxit, ascēdens in cœlum, & in perpetuum coronatus triumphat ante Dñm patrem, sicut scriptū est, Gloria & honore coronasti eum Dñe, & cōstituisti eum super opera manuum tuarū. Non ille nugas triuit, aut pueriles ineptias contexuit, cùm diceret, alleluia, reuertere in thesauros tuos, te benedicent Angeli. Reuersus est enim in thesauros suos Christus Dñs, id est, in secreta cœli, vbi ab Angelis benedicitur, & à filiis suis hic peregrinātibus desideratur. Nō solùm autem ipse gloriosus Ecclesiæ spōsus, nouus homo Christus, hoc nomine prædicatur, sed & spōsa eius noua, sancta Ecclesia (quia corpus eius est) quia & ipsa musicę illi organum est, id est, diuinæ sapientiæ (cuius in homine Christo tota plenitudo corporaliter inhabitat) eodē nomine iure prædicari potest. Quaprotet die Dominicæ resurrectionis, quando noua soboles renascitur & claritate repletur agni nouelli, qui venerūt ad fontes, ipsam nouā Ecclesiam, noua cuncto mundo gaudia nuntiantem, non inaniter tali compellamus nomine alleluia, quæ & placido nobis vultu & dulci voce respondet, quia totum eius diei, vel totius hebdomadę paschalis officium illorum est exultatio, qui tūc per aquam & spiritum renati sunt. Sed de his suo loco melius dicemus, nunc ad superiora redeamus.

Gen. 1. — Alleluia nostrum in filio Dei. — Psal. 56. 107 — Matth. 11. — Lucæ 10. — Cur alleluia in lxx. tollitur. — Ibid. — Mat. 13. — 2 Cor. 5. — Matth. 9. — Alleluia nostrum Christus est. — Sapi. 4. — Ephes. 4. — Psal. 8. — Cur in paschate frequētatur alleluia. — Ephes. 1. — Col. 2.

De Officio Septuagesimæ, & cur statio fiat ad sanctum Laurentium. Cap. 6.

QVoniam septem Dominicis, septem ætates mundi significari supra dictum est, qualiter officiū septuagesimæ primæ conueniat ætati, iam dicendum est. Primóque non prætereūdum, cur statio fit ad sanctum Laurentium. Causa namque conueniens & idonea est. B Sicut enim in primę ætatis Ecclesia protomartyris Abel sanguis iustus clamat de terra ad Deum, quæ aperuit os suū, & suscepit eum de manu Cain fratris sui, sic in Romana Ecclesia, pretiosa mors beati Laurentij, nouo & inaudito genere passionis clamauit in cælum; clamauit, & audita est per mūdum vniuersum. Quem clamorem suū ipse sanctus martyr iam præuidens, dicebat ad Hippolytum: Magis in abscōditis, in homine interiore abscondite Christum, & postmodum cùm clamauero, audi, & veni. Vox ergo primæ Ecclesiæ conueniens est, præcentore Abel: Circundederūt me, Circundederāt enim illum gemitus mortis, vitæ gaudiis per primos parentes perditis. Siquidem ille languidus, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho inciderat in latrones, spoliatúsque & vulneratus, semiuiuus ab illis fuerat relictus, C genuerat illum in suis doloribus languidus ægram, saucius morbidam, moriens mortalem. Et in tribulatione mea inuocaui, inquit, Dominum, & exaudiuit de tēplo sancto suo vocem meam, Hoc longè post futurum, per spei certitudinem, quasi iam factum fideliter præsumit, iam enim diuinum de reparatione suę salutis acceperat oraculum, dicente Domino ad serpentem: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius. Victoria namque redemptoris nostri iam tunc promissa est, qui cùm sit semen mulieris, inimicitias contra draconem antiquum in tantum exercuit, vt caput eius contereret, & omnem potestatem auferret. Dicit ergo: Exaudiuit de tēplo sancto suo vocem meā. Sed quanta expectatio? Quanta salutis dilatio? D Generationes namque LXXVII. ab Adam vsque ad natiuitatē Christi sunt. In Euangelio secundum Lucam ita inuenimus. Benè ergò hi, qui secundum Euangelium præsentis diei, mane conducti sunt, murmurantes dicūt: Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus. Pondus enim diei & æstus portauerunt hi, quos à mundi initio, quia diu contingit hic viuere, necesse fuit etiam longiora carnis tentamenta sustinere. Hoc igitur lōgissimum stadium est, de quo in Epistola, prædicto Euangelio consonāte: Nescitis, inquit Apostolus, quòd hi, qui in stadio currunt, omnes quidem currūt, sed vnus accipit brauium? sed consolabantur se longa nimis in spe, quodammodo dicentes, quod in Graduali canimus. Quoniam non E in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum nō peribit in finem. Tractus itidem sicut collecta in qua dicimus: vt qui pro peccatis nostris iustè affligimur, pro tui nominis gloria misericorditer liberemur: tractus, inquam, de profundis, vox est homini sub manu Dei iusta inter verbera gementis & dicentis: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hoc autem in tractibus notādum est, quòd omnes fere grauioribus compositi sunt vocibus, nec vnquàm iis, qui authentici dicuntur, modis exaltari merentur: sed cuncti plagalium inferioribus terminis contenti, fletum, & tristitiam in humilitate sonorum denuntiant. Quod cōgruè satis obseruatum est. Tristitiæ namque tempus exigit, vt alleluia, quod lætantium carmen est, intermitteretur. Benè ergo tractus, qui interim pro Alleluia cātatur,

tatur, altitudinem atque excellentiam gaudij, graui succentu, & modestis declinat incensibus. In offertorio. Bonum est confiteri Domino, quæ similiter vox est flagellati, iustitiam ferientis inter verbera confitentis, ille vel maximè versus primordiis conuenit infantis Ecclesiæ, exaltabitur sicut vnicornis cornu meum, & senectus mea in misericordia vberi. Non enim in infantia eius quando iusti Abel sacrificio glorificata, primóque eius sanguine purpurata est. non in pueritia eius, quando loquente Deo ad Noe vel ad Abraham, prima doctrinæ salutaris rudimenta percepit: non in adolescentia eius, quando pædagogum, id est, legem Moysi, ne lasciuiret, accepit: non in iuuentute, quando sanctis regibus à Dauid incipientibus coronata est: sed in senectâ eius, quando regum prophetarumque iam effœta erat, exaltatum est cornu eius, sicut vnicornis, id est, Christus rex potentiæ singularis: & senectus eius in misericordia vberi, quia videlicet in multitudine misericordiæ rex Israel benedictus aduenit. Communio quoque: Illumina faciem tuam super seruum tuum, vox eiusdem Ecclesiæ est, secundum primam ætatem mundi: vox, inquam, hominis spoliati gloria vultus Dei, & parietem inimicitiarum, quo interiecto, veri solis faciem humanarum animarum specularia perdiderant, dissolui ac dirui postulantis.

HActenus à die natiuitatis Dominicæ de nouo testamento erant quæcunque legebãtur in vigiliis nocturnis, congruè scilicet propter præsentem vitam eiusdem noui hominis Christi, quam significant dies illi, magnúsque præco sanctæ nouitatis Paulus, cum veteri lege nouam conferens gratiam, legem factorum deprimebat, & legem fidei cum palma iustitiæ subleuabat. At nunc iuxta rationem suprà memoratam, antiqua repetitur historia, qua veteris vitæ narrantur miseriæ, quas in officio præscripto sancta deplorat Ecclesia.

De Sexagesima. Cap. 7.

PRæclarum huius Dominicæ officium tempus illud secundæ ætatis respicit, quo primum exiit, qui seminat seminare semen suum, quo primùm reconciliationem mundi præparare incipiens locutus est ad Noe, & Ecclesiam iam infantiles annos egressam, primis præceptorum suorum elementis imbuere cœpit. Nam ex quo de tranquillo & quieto paradisi vtero eiecta, in hanc nata est miseriam, quam eius natiuitatem beatus Iob in eiusdem Ecclesiæ persona (vt ait beatus Gregorius) deplorat, dicens: Pereat dies in qua natus sum, &c. nullam illi præceptorum suorum legitur tradidisse disciplinam. At verò locutus cum Noe, dicens: quia ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & iterata benedictione, superductam incipiens abolere maledictionem, paulatim pueritiam mundi suo magisterio subiicit, dans præcepta quædam, primùm Noe, deinde Abraham, & in illis primordiis initiãs iustitiam fidei. Perficit autem hæc in plenitudine gratiæ, dum exiit in hunc mundum, formam serui accipiens, per seipsum in populo Iudæorum, & per sanctos Apostolos in omnibus gentibus seminare semen suum. Hac igitur Dominica legitur hoc Euangelium: Exiit qui seminat seminare semen suum: agiturque statio ad sanctum Paulum, digna sanè & euidenti causa, quia dux verbi præcipuus, & verè seminator verborum ipse est, per quem omnes gentes cognouerunt gratiam Dei. Antequàm ergo sacerdos introeat, velut antequam seminator ille ad opus suum exeat, dum adhuc in accubitu suo est, & in sinu Dei patris quiescit, conclamat chorus: Exurge, quare obdormis Domine? exurgendo enim & semen suum seminãdo hoc effecturus erat, vt facies eius, quam propter peccatum auerterat, id est, notitia eius humano generi rursus illucesceret. Ignorantia namque Dei, terræ nostræ sterilitas fuit. Seminator igitur sapientiæ cœlestis quia suum ad opus (vt dictum est) exiens, & aratores suos, id est, sanctos Apostolos conducens, maximè beatum Paulum, qui plus omnibus illis laborauit, operarium vtilem habuit, quem ad gentes misit, & acuto vomere linguæ eius corda dura proscindens, fidei & morum copiosum semen infudit. Ingressus sacerdos statim in collecta: Deus, qui conspicis, celebrem eiusdem doctoris gentium memoriam præmittit, vt stationem cõuenienter ascriptam egressa quoque proprietas manifestius commendet. [Collecta. 2. Cor. 11.] Amplius autem ad hoc sequens epistola pertinet, qua idem fortissimus cælestis agricolæ operarius veros labores suos enumerat & pericula, quibus illum affecerũt hi, qui Domini sui fines inuaserãt, nec arari permittebãt. [Epistola.] Graduale ad vtraque partem hominũ respicit, & eorũ scilicet, qui tanquã bona terra, semẽ verbi Dei suscipiẽtes, fructũ iustitiæ retulerũt, & eorũ, qui rebellantes vniuersæ terræ dominatori aratrũ eius cõfregerunt, bouésq; innocuos iugulauerũt. [Graduale.] Disseminato nãque verbo Dei factũ est, quod ait: Sciãt gẽtes, quoniã nomẽ tibi Deus, tu solus altissimus super omnẽ terrã, & hi qui illud repulerũt positi sunt vt rota scilicet in eo quòd surgẽtes in his qui retro sunt, i. in carnalib⁹, cadunt in anteriori parte, i. in intellectualibus: & quẽadmodũ stipula dispergitur ante faciẽ vẽti, sic disperierũt flãte spiritu iræ Dei. [Psal. 82.] In tractu gratias agit sæpe dicto seminatori, cõmota terra & cõturbata, i. vniuersi peccatores, qui quãdo culturas suas aduerterũt esse Deo execrabiles, cõmoti sunt ad pœnitentiã, & per significationẽ prædicationis incipiẽtes timere, fugiũt à facie arcus, id est, à die iudicij, in quo duobus testamẽtis, quasi duobus cornibus inflexis, rebelles verbi diuini, dãnationis æternæ sagitta ferientur. [Tractus. Psal. 59.] Lecto tandẽ Euãgelio, consona sequitur offerenda: Perfice gressus meos in semitis tuis. Timendũ est enim, ne suscepto semine verbi Dei secus viã expositi, & in exterioribus vagãtes, à volucribus, id est, à spiritibus immũdis diripiamur: aut à solicitudinibus & spinosis diuitiis seculi suffocemur: aut humorẽ, id est, pinguedinẽ charitatis nõ habẽs, bonũ semen arescat in nobis, & sic nõ perficiãtur gressus nostri. [Offerenda. Psal. 16.] Mirificat misericordias suas, dũ semen misericorditer iniectũ custodit vt pupillã oculi, ne cõpungatur à suffocãtibus spinis; protegit sub vmbra alarũ suarũ, ne siccetur ardoribus solis; eripit ab impio, ne auferat verbũ de cordib⁹ nostris, vt dicat bona terra fructũ afferens in patientia: Ego autẽ in iustitia apparebo in conspectu tuo. Et sicut in cõmunione cãtamus: introibo ad altare Dei. [Cõmunio. Psal 42.] Semen itaq; Dei terrã nostrã in qua creuit (quod mirabile est) sursũ vehit secũ in horrea cœli: quia cũ terra simus, nisi verbo Dei portemur, quod est Christus, in cœlum non ascẽdimus, sicut ipse ait: Nemo ascendit in cœlũ, nisi filius hominis qui est in cœlo. [Ioan. 5.] Cũ ipso ergo & per ipsum subleuabimur, portãtes manipulos iustitiæ, lætificante Deo iuuentutẽ nostram, in vigore nouitatis æternæ.

De Quinquagesima. Cap. 8.

DOminica hæc tertiam mũdi ætatem significat, qua adolescentulam, pubescentémque Ecclesiam respiciens Deus, cum iam tempus eius iuxta prophetam tempus esset amãtium, eripuit illam de medio fornicatorũ, mittens Moysen & Aaron, & per signa magna atq; portenta filios Israel educẽs de seruitute Ægyptiorum. [Tertia ætas Ecclesiæ sub Moyse.] [Ezech. 23.] Cui rei valde præsentis Dominicæ congruit officium, valde cõpetit id, quod hac die legitur Euãgelium. [Luc. 18.] Nam sicut hic sedens cæcus secus viam postulabat lucem, sed à turbis increpabatur vt taceret, ita illic filios Israel intendentes ad fidem patrum suorum Abraham, Isaac & Iacob, & clamãtes ad Dominũ, vt educeret eos de Ægypto, quod in lingua nostra tenebras sonat, cultúmq; sui nominis eos doceret, quæ vera & necessaria illuminatio est, increpabantur ab Ægyptiis opprimentibus, & superbè dicẽtibus: Vacatis otio, & ideo dicitis, eamus & sacrificemus Domino. [Exod. 5.] Igitur cũ Dominus mittẽs Moysen, & Aarõ, iussit populũ suum adduci ad se, & coram illis fecit mirabilia, per quæ potuit verus Deus agnosci, deditque legem scriptam & mandata vitæ, ritumque colendi, iam tunc magnus ille cæcus, id est, humanum genus, cœpit illuminari, & nunc vsque illumina- [Cæcus sec⁹ viam, genus humanum.]

tur magis ac magis, cõtradicentibus licèt atque increpantibus turbis, semper quidem inuisibilibus, nonnunquàm autem etiam visibilibus. Hoc enim Dominicæ huius consonat officium. Nam ingressuro iam sacerdote quasi præuenit clamoribus aduentum illuminatoris sui cæcus supradictus, dum chorus concinit: Esto mihi in Deum protectorem. Nempè quod ait: Propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me, ad viam spectat, iuxta quam sedet cæcus mendicans. Via pariter & dux idem est Christus. Sequens itidem collecta: Preces nostras quæsumus Domine clementer exaudi: clamor est cæci magis ac magis vt exaudiatur, inclamantis. Nam vt ait, atque à peccatorum vinculis absolutos, ab omni nos aduersitate custodi, turbam percutit eorum, quæ in oratione patitur, phãtasmatum, sicut ille cæcus in Euangelio turbam increpantium, sicut filij Israel Ægyptios prohibentes, & violenter se tenẽtes, ne irent ad sacrificandum Domino Deo paratum suorum. Epistolæ quoque lectio, si linguis hominum loquar & angelorum, non ex eo tãtùm loco, quo dictum est: Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, sed ex tota serie sua, ad eiusdem illuminationem cæci respicit, dum cunctis charismatibus excellentiorem viam demonstrat, id est, charitatem. Charitas enim oculus cordis est, qua quisquis caret, cæcus est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat. Nam & cùm illuminare cœpisset Deus humanum genus (vt dictum est) legem dando filiis Israel, hoc primùm collyrio oculos eius inunxit, dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Graduale, cùm solam liberationem filiorum Israel (de qua dictum est) cunctis penè dictionibus personare videatur, tamen ex eo, quod dicitur: Notam fecisti in gẽtibus virtutem tuam, ad eandem spectat magni cæci illuminationem. Sic & in tractu, quod dicitur: Intrate in conspectu eius, &c. idem est, ac si diceret, accedite ad eum & illuminamini. Quódque lecto supradicto Euangelio, dicimus in offertorio: Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas, nimirum aliis verbis illuminari postulat cæcus. Statim viæ laudes arripit, iuxta quã sedens & mendicans illuminatus est, tantóque concentu, tam grandi vociferatione viam testimoniorum persultat, viamque veritatis & viam mãdatorum congeminat, vt saxorum quoq; duritiam ad glorificãdum illuminatorem suum excitare queat. Quia verò non satis est, ad viam peruenisse, & illuminationem sciẽtiæ percepisse, nisi abiiciamus desideria carnis, congruè terremur illorum exemplo, de quibus dicimus in communione: Manducauerunt & saturati sunt nimis, quia propter desideriorum incontinentiam prostrati sunt in deserto, nec peruenerunt ad repromissionis terram. Quorum nos exemplo Paulus quoque solicitos reddens: sic currite, inquit, vt comprehendatis. Quem autem ducem credimus fuisse vel pastorem, cùm iterum populum suum & oues pascuæ Dominus educeret de terra Ægypti, diuidens illis per diuisiones gratiarum mare rubrum baptismi, quod de latere eius pẽdentis in cruce profluxit? Nempè beatum Petrum Apostolum, qui & in magno corpore sæpedicti huius cæci princeps illuminatus est, dicente ad eum Christo, filio Dei viui: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelabit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Conuenienter ergo ad eũdem Apostolum Dominica hac statio fit, vt omnis plebs videns magnificet Deum exemplo eius dicentis: Populus acquisitionis, annunciate virtutes eius, qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen suum.

Introitus. Psal. 130. Collecta. Luc. 18. Exod. 5. Epistola. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 2. Deut. 6. Graduale. Psal. 67. Tractus. Psal. 99. Offerenda. Psal. 110. Cõmunio. Psal. 87. Num. 14. 1. Cor. 9. Statio ad S. Petrum. Matth. 16. 1. Pet. 2.

De prima Dominica Quadragesimæ. Cap. 9.

DOminicæ huius officiũ, propheticum sancti Spiritus personat vniformiter atque cõgeminat oraculum, sine mutatione rerum ac personarum, quo pugnanti contra draconem antiquum promittitur sanctæ Ecclesiæ competens altissimum adiutorium. Spectat Dominica hæc quartã mundi ætatem, qua mundus plenaria iuuentute roboratus est, & populus Dei quasi viriles annos ingressus, coronatus est diademate regum, & ornatus sanctorum sapientia prophetarum. Nam patriarcha Dauid electus secundum cor Domini remoto Saule, primus regum, præcipuus prophetarum, manu fortem vel desiderabilem Christum nomine præsignat, victoriis præfigurat, propheticis oraculis ac spiritualibus canticis annuntiat. Et quia clausa fuit, vsque ad Christi aduentum, huius & cæterorum scriptura prophetarum, ac sicut tenebrosa aqua in nubibus aëris, ita contenebrabatur occulta scientia in prophetis, donec agnus Dei, solus dignus accipere librum & soluere signacula eius, in passione sua complendo propheticas aperiret voces: iccirco ab hac Dominica vela dependent ante sancta Ecclesiæ altaria, vt populos sancta sanctorum non videat, donec in ante paschalia hebdomada depositione velorum, eadem renouetur significatio, quæ facta est per hoc, quod velum templi scissum est, spiritum tradente Domino. Hac igitur Dominica posito hoc Euãgelio, quo caput Ecclesiæ Christus ieiunans in deserto, tentatoris insidias superasse narratur, atque ita super aspidem & basiliscum ambulasse, leonemque & draconem conculcasse, propheticæ de toto officio circunsonant tubæ, victoriam eandem cunctis membris eiusdem capitis, & toti repromittentes corporis Ecclesiæ. Cuius officij statio ad sanctum Ioannem ad Lateranas præscripta, valde congruit. Sicut enim hoc officium totum in veram Saluatoris decantatur felicitatem, qui præ omnibus & pro omnibus super aspidem & basiliscum ambulauit, & totum propheticum est: sic eadem Lateranensis Ecclesia, & in nomine eiusdem sancti Saluatoris, & in honore prophetæ & plusquam prophetæ Ioannis ab imperatore Cõstantino constructa est. Itaque propheticæ laudes congruè illic Apostolica statione celebrantur. Non solùm Dominica hæc quadragesima dicitur quemadmodum illę, quæ præcesserunt, quinquagesima, sexagesima, atque septuagesima, sed & hoc omne tempus, quod ab hac die vsque ad sacratissimam paschæ solennitatem tenditur, quadragesima nuncupatur, videlicet propter imitationem Dominici ieiunij, quam per hos dies extendimus. Sed ad hanc rationem quatuor dies deesse probantur. Nam licèt ab hinc vsq; ad sacram paschæ noctem, quadraginta duo dies computentur, tamen non nisi triginta sex Christianæ deuotionis parsimonia sibi dedicare præsumit. canonica namque vetat auctoritas, ne primã sabbati Dominicæ resurrectionis splẽdore illustratam, vlla vnquam ieiuniorum publica offuscet nubecula. Vt igitur nostri solẽnitas ieiunij Dominico magis coaptatur exemplo, quatuor dies, qui hanc Dominicam præcedunt, additi sunt ad prætextam totius anni decimam. Totius quippe anni, id est, dierum trecẽtorum sexaginta, supradictus numerus, id est, triginta sex, decima est. Quibus additis quatuor, fit quadragesima, id est, quatuor cum decima. Et hæc verior est nominis etymologia: Alioquin vna dies, id est, huius hebdomadæ tertia feria sola à die paschæ, quadragesima est. Sanctæ memoriæ papa Telesphorus, à beato Petro septimus, hãc salutarem ante sanctum pascha constituit præparationem, vt Christiana plebs, quæ Apostolicæ abstinẽtiæ tenorẽ exequi non posset, non omnino relinqueret. Apostoli namque primi eius, qui ablatus fuerat, sponsi, filij, tota vita sua ieiunium fletúmq; amauerũt, & renuit cõsolari anima eorũ, totumq; in eo, quòd eius memores erant, delectati sunt. At postquã multiplicari cœpit numerus credentiũ, tamq; indiscretos pisces retia fidei contraxerũt, vt cũ abstinẽtibus, multitudo quoq; intraret ebriosorũ, subuenit Ecclesiasticæ disciplinæ magisterium, & tãquam seuera mater edaciũ puerorum intẽperantiam moderata est, vt quia de toto cogi non poterant, vel partem obseruarunt, vitæque decimas abstinentiæ dedica-

rent. Cùm ergo de vniuerso tempore gratiæ dictum sit illud Apostoli: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, & cætera: hac tamen Dominica illa lectio Epistolæ recitatur, qua temporalis ieiuniorum obseruantia,quæ ,vt dictũ est ,esse continua debuerat, inchoatur.

Cur cineres capitib. imponimus. Cap. 10.

SI omnes lugendi scientiam haberemus, cunctisque æqualiter saperet illud, quod propheta deplorans: Cecidit,inquit,corona capitis nostri,vę nobis,quia peccauimus:& omnibus in prõptu esset facere, quod item dicitur nobis: scindite corda vestra & non vestimenta vestra: tũc neque cineribus capita nostra aspergere,neque nudis pedibus opus esset ambulare. Nunc autem maxima pars nostrum neque sponte meminit, qualem ornatum capitis, id est, cordis sui, Deum offendendo, perdiderit, neque facilè possunt corda lapidea scindi, nisi extrinsecus adhabitis adiuuemur instrumentis.Igitur,vt nostra nobis calamitas ad memoriam reuocetur, & meminerimus,quia puluis sumus(quod oblitus fuerat pater noster Adam,quãdo proiecit Deum coronam suam,& exinde sensit nuditatem suam)iccirco & cinere capita nostra aspergimus,& summas partes corporis, id est,pedes nudamus:Hoc habitu cõfitentes, quia non dij, neque de cœlo sumus, sed homines sumus, & de terra principium habuimus:& quia per peccatum gloria nostra spoliati,& inter hostes nudi constituti,ornatu gratiæ Dei indigemus.

De secunda Dominica Quadragesimæ cur vacat. Cap. 11.

DOminica Quadragesimæ secunda, quæ in ordine & ratione Dominicarum septem suprà dictarum, quinta est,pulchra & rationabili dispositione vacat,tãquam non habeat Ecclesiæ Pontifex, iam defessus cantor,quæ vel quibus, aut vbi verba canticorum Domini decantet, aut certè infructuosos fastidiens auditores, organa sua suspẽderit ad salices. Significat enim quintam mundi ætatem, quando templo Domini diruto, & populo Dei in Babyloniam abducto, duplici captiuitate Ecclesia Dei cõgemuit, peregrina in hoc mundo captiua sub Nabuchodonosor: Tũc etenim populus Dei, neque templum neque altare habebat, & Babylonios Deos statuámq; regisNabuchodonosor,diaboli typum tenẽtis, minaci proposita fornace, cogebatur adorare. Non ergo ab re & rationabili diligentia dispositum est, vt cum huius tẽporis omnes priuatæ quoq; feriæ propriis officiis locupletatæ,certisque sint stationibus insignite,præter solum(quod est ante palmas)sabbatum,de quo etiam suo loco ratio quærenda est:sola hæc Dominica vacet,sed nec officium nisi aliunde mutuatum habeat. Attamen ex narratione Euangelica lectionem habet,illi iam dictæ captiuitati populi Dei verissimè consonãtem.Nam quod significauerat illa captiuatio, Nabuchodonosor plebẽ Dei tyrannicè de illa nobili Sion & templo Domini abstrahente,& barbarici stimuli imperio violanter fatigãte,hoc idem significatur in Euangelio præsentis Dominicæ, dæmonio vexãte filiũ Chananææ, scilicet humanas animas passionibus mali desiderij nequiter à diabolo conflamari,& longo fune peccatorum ad miseram seruitutem voluntatis eius, mala consuetudine violenter trahi. Clamabat post Dominum mulier Chananæa,interueniebat fides patriarcharum,meritũmque Danielis,& sociorum eius,vt solueretur captiuitas Babylonia.clamat & nunc superna mater nostra Hierusalem, vt pœnitentibus detur peccato resistendi facultas. Epistolam quoque habet de proprio, in qua cùm dicit Apostolus: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione,vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore,&c. ad illius seruitutis effugium prouocamur, quæ significata est, vt dictum est, per hoc, quòd vasa domus Domini Babylonia captiuitate translata sunt & polluta:ita vt liberet in eis rex Babylonis, & optimates eius, vxores & concubinæ eius: itémque significatur in Euangelio per hoc quod filiam Chananææ, vas vtique creatoris spiritus immundus inuaserat. Cætera quamuis mutuata sint, & de feria quarta ieiunij sumpta, cunctis consonant sensibus his,quę dicta sunt.Nam quod in introitu rogamus Dominum reminisci miserationum suarum, ne vnquàm dominẽtur nobis inimici nostri.Et in collecta,vt à cunctis aduersitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente.Et in graduali rogans Ecclesia,vt de necessitatibus suis eruatur:Ad te,inquit, leuaui animam meam.Et in offerendæ versu: Miserere mei secundum eloquium, itémque in communione,intellige clamorem meum. Hæc omnia clamores sunt magnæ illius mulieris, scilicet Ecclesiæ matris, pro qualibet peccatrice anima,videlicet sua anima,post Dominum clamantis iugiter. Quæ ideo competenter de ieiunij die mutuata sunt, quia mali desiderij passiones,quæ per dæmoniosam Chananææ filiam, itemque per captiuatorem populi Dei Nabuchodonosor præsignatæ sunt, non eiiciuntur, nisi in oratione & ieiunio.

[Mutuata huius officij conueniunt Euangelio. — Psal. 24. — Ibidem. — Psal. 118. — Psal. 5. — Apoc. 18. — Matth. 17.]

De Dominica tertia Quadragesimæ. Cap. 12.

POst illius captiuitatis mysticam commemorationem,qua vasa templi Domini sustulit rex Babylonis,typum, vt dictum est,gerens diaboli, sequenti hac Dominica, quæ sextam mundi ætatem significat, hoc Euangelium ponitur, quo fortis armatus custodiens atrium suum, fortiore superueniente, vasa vel arma, in quibus confidebat, amittere narratur, & immundus spiritus,qui exierat ab homine,quærẽs requiem,& non inueniens dicit:Reuertar in domum meam vnde exiui. Sexta namque mundi ætate veniens in hunc mundum filius Dei per incarnationis mysterium, & pugnans digito Dei, mutum eiecit dæmonium,& locutus est mutus,qui iuxta alium Euangelistam erat & surdus. Tunc etenim eiecto dæmonio audiuit surdus, & locutus est mutus, quando foras misso principe mundi, audiuit mundus verba Dei,& locutus est laudem Dei.Sic direpta sunt vasa forti armato illi, scilicet diabolo, quæ transtulerat de honore Paradisi, velut supradictus Nabuchodonosor filios Israël, & vasa templi Domini ad contumelias Babylonis. Ecce autem immundus spiritus, qui exierat ab homine videlicet à populo Iudaico, nunc iterum reuersus est in eum, assumptis secum septem aliis spiritibus nequioribus se, quia nunc deterius delinquunt Iudæi, in synagogis suis maledicentes Christum, quàm olim in Ægypto diis alienis seruientes.In huius ergo Dominicæ officio dicit ad introitum gloriabundus hic mutus, qui eiecto dæmonio loquitur: Oculi mei semper ad Dominum, causámque reddit, quam audiuit à sanctis prædicatoribus, qui fuerat surdus,quia ipse,inquit, euellet de laqueo pedes meos, prosequitur facundia muti, cuius os sapientia aperuit, respice in me,& miserere mei,causámque nihilominus reddit satis oratoriam, qua Deum auditorem flectere possit, & patronam efficere misericordiam, quoniam, inquiens, vnicus & pauper sum ego. Quódque in collecta dicimus, atq; defensionem nostram, dextram tuæ maiestatis extende,inuocatio est eiusdem fortioris,qui, vt dictũ est,forti armato superuenit. Vasa illa,quæ forti illi victo atque ligato direpta sunt, alloquitur in Epistola Paulus, fortioris iam dicti miles & adiutor egregius, vt sacro baptismate à priscis emundata sordibus, non iam rursus inquinentur, cum dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c. Graduale: Exsurge Domine,non præualeat homo, clamor est omnis vasis electi aduersus eundem fortem armatum, custodientem atrium suum, & in pace sua possidẽtem ante fortioris aduentum. Tractus quoque: Ad te leuaui oculos meos, facunde vox est muti sæpe iam dicti, salutem suam æternam eloquentissima prece deposcentis, eandémque precem decenti similitudine perornantis. In offerenda prædicat idem mu-

[Sexta ætas ecclesię sub Christo. — Euãgelium. — Luc. 11. — Matth. 12. — Ioan. 11. — Gen. 3. — 4 Reg. vlt. — Matth. 12. — Immundus spiritus accipiẽs secũ septem spiritus nequiores se. — Introitus. — Psal. 34. — Collecta. — Luc. 11. — Epistola. — Ephes. 5. — Graduale. — Psal. 9. — Tractus. — Psal. 122. — Offerenda.]

us, iam eloquens iuſtitias Domini rectas, quòd eiecto à ſe dæmonio, rurſus ad illum hominem, à quo dudum exierat, ſcilicet ad populum Iudaicum, permiſſus ſit reuerti, quia videlicet hoc in veritate iudicij Dei ſit factū: Iudicia, inquiens, Domini vera pro ſui verò oris apertione gratias agens: Et erunt vt complaceant, inquit, eloquia oris mei, &c. In communione gratulatur idem de muto redditus orator, quòd tanquam paſſer inuenerit ſibi domum, & ſicut turtur nidum, ſcilicet altaria tua Domine virtutum, id eſt, ſanctam patriarcharum eccleſiam, vt cum beatis, qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudet te. Huius autem officij prælibata ratio commendat, quod ſcriptum eſt, ſtatio ad ſanctum Laurentium. Nam quorum niſi ſanctorum martyrum, & huius præcipuè præliis hic, de quo dictū eſt, fortis armatus de atrio ſuo (quod Roma fuit) eiectus eſt? Dicit enim Prudentius: Iam Roma Chriſto dedita Laurentio victrix duce, ritum triumphas barbarum. Item qui ſuprà in perſona eiuſdem martyris: Diſcede adulter Iuppiter, ſtupro ſororis oblitæ, Romam relinque liberam. Rectè ergo ad victoris militem, victum canimus fortem.

Pſal. 18. Cōmunio. Pſal. 83. Statio ad S. Laurētium.

De Lætare Hieruſalem, & Dominica media Quadrageſimæ. *Cap.* 13.

DOminica hæc ab ea, quæ ſeptuageſima dicitur, ſeptima eſt, ſabbatum mundi eſt, requiem ſignificans, in qua ſanctorum & electorum animæ, depoſito carnis onere, & velut poſt bella victores depoſitis armis feriatæ lætantur, & nunc interim iidem electi ſingulis ſtolis, id eſt, animæ beatitudine munerati reſurrectionem, in qua binas ſtolas, ſcilicet tam animarum quàm corporum immortalem gloriam recipient, præſtolantur. Illic autem Hieruſalem illa, quæ de ſurſum eſt, quæ libera eſt, quæ omnium noſtrum mater eſt, lætatur, & diem feſtum agens pro numeroſitate filiorum ſuorum, de huius ſeculi peregrinatione redeūtium, repoſitas effundit epulas, & lacteas ex vberibus ſuis exprimit maternæ conſolationis delicias, Illic, inquam, pater antiquus Deus, nouuſque ſponſus, Dei filius, reduces filios cōſolatur, quemadmodum per Prophetam promiſerat dicens: Pueri eorum in humeris portabuntur, & ſuper genua conſolabūtur, quemadmodum mater conſolatur filios ſuos, ita conſolabor vos, & in Hieruſalem conſolabimini. In hac ergo Dominica, quæ (vt dictum eſt) illius ſabbati ſignum eſt, totum officium eiuſdem requiei, eiuſdem conſolationis præconium eſt, quo commoneantur nunc peregrinantes, illius tantæ támque liberæ matris filij præſentem triſtitiam ſpe conſolationis futuræ ſupergredi: vt ſint iuxta Apoſtolum, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, qui in ſuperna Hieruſalem vberibus conſolationis potādi ſunt. Primóque dicendum, quod Euangelicum illud conuiuium, quo Dominus de quinque panibus, & duobus piſcibus ſatiauit quinq; millia hominum prædictæ ſignificationi Dominicæ huius ſub myſtico ſenſu valde cōgruit. Significat enim (vt auctoritas Eccleſiaſtica tradit) vitale illud ſanctarum ſcripturarum conuiuium, quo de paucis Moyſi, prophetarumque libris creſcente copia diuinæ benedictionis, inter ora comedentium, id eſt, inter ſtudia tractantium, affatim reficitur mundus, quondam à ſcientia Dei ieiunus, & affluentia dictorum ſenſuumque repletis armariis, laſſi atque victi conuiuæ abſiſtimus. Hoc autem conuiuium diuinæ cognitionis hic incipitur, perficietur verò in illius ſabbati, de quo loquimur, perenni gloria. Nunc enim cognoſco ex patre, ait Apoſtolus, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum, &c. Nam iuxta prophetam: iam non dicet vir fratri ſuo, cognoſce Dominum: omnes enim à minimo vſque ad maximum cognoſcent me, dicit Dominus. Igitur illam diuinæ cognitionis ac viſionis abundātiam ſignificat hæc quæ de Euangelio recitatur hac Dominica, ſatietas hominum quinq; millium. Tunc Ieſus, qui verè obiit trans mare

Septimæ ætas eccleſiæ in æterna beatitudine. Apoc. 6. Errāt ergo & in hoc Lutherani dū negant animas ſanctorū in cœlo eſſe. Gal. 4. Eſa. 66. Dominica. Lætare. Rom. 12. Euāgelium. Ioan. 6. Diuinæ cognitionis conuiuium. 1. Cor. 13. Hier. 31.

Galilææ, qua reſurgens à mortuis omnes amaritudines ſeculi turbulenti & inquieti tranſgreſſus eſt ſequētium ſe credētium turbam omnes ſupernæ Hieruſalem filios iam grandes, iam ablactatos grandi ſaturabit conuiuio: cuius in typum pater Abrahā, ablactato filio liberę vnico Iſaac, grande conuiuiū feciſſe legitur in die ablactationis eius. Igitur eiuſmodi cōuiuio manifeſtè cōſonat illa gratulabunda ſancti Spiritus allocutio, prophetali ore præmiſſa: Lætare Hieruſalem, &c. cōſolatio, de qua hic canitur: Et ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtræ: ipſa eſt, quam in collecta ſubſequēti poſcimus dicendo: vt qui ex merito noſtræ iniquitatis affligimur, tuæ gratiæ conſolatione reſpiremus: videlicet quando anhelantes peregrini poſt laborem captiuitatis huius ſedebimus in illa Hieruſalem cæleſti, dicentes: Facti ſumus ſicut conſolati. Ipſa eſt cōſolatio libertatis, de qua itidem gratulamur in Epiſtola, dicēte Apoſtolo, Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum: ipſa eadem pax in virtute eius, & abundātia in turribus eius, de qua in graduali canimus: lætantes in his quæ dicta ſunt nobis à ſanctis Apoſtolis & doctoribus noſtris, in domū Domini ibimus, ad quā cum peruenerimus, complebitur: & quod in tractu dicitur: Non cōmouebitur in æternū, qui habitat in Hieruſalem: cum ablata virga fuerit, id eſt, poteſtas peccatorum, quam etſi ad tēpus dimittit ad probationem, non relinquet Dn̄s ſuper ſortem iuſtorū. In offertorio quoque conſolationis eiuſdē beatificamus conuiuas lætantes in epulis laudū, ipſumque conuiuij patrem benedicimus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem: vt ex præſenti Eccleſia, quæ dicitur Sion, id eſt, ſpecula, in qua poſiti videmus nūc per ſpeculum & in ęnigmate, laudem, donum & benedictionem perſonare incipientes, perficiamus in ea, qua habitat ipſe in cæleſti Hieruſalē. Ipſa eſt, quæ ſecundum cōmunionis verum & myſticū ſenſum, necdū cōſummata eſt, & adhuc ædificatur vt ciuitas de viuis & electis lapidibus, in qua aſcēderunt tribus, tribus Dn̄i, tribus nobiles, tribus regales, tribus ſacerdotales. Ipſa quoq; eccleſia, ad quam ſtatio præſenti officio præſcripta eſt, eādem ciuitatem Dei, cæleſtem Hieruſalem, nomine ipſo deſignat. Dicitur enim & ipſa ſancta Hierúſalem, vt peregrinantibus in hoc ſeculo cœli ciuibus, non habētibus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirētibus, nomine ipſo memoriam atque deſiderium excitet eius ciuitatis, quam inquirūt, & à longè peregrini ſalutant. Differt autem huius ſtationis ratio ab ea, quę eſt Dominica aduentus Domini ſecunda, quia videlicet illa futuræ beatitudinis eſt annuntiatio, hæc quaſi præſentis contēplatio. Vnde & feſtiuius agimus, quia ſpei noſtræ ſolennitas eſt. Lætatur Chriſtiana plebs, & ſicut in die ſolenni Chriſtianus imperator coronatur, & laudis innocētibus futuræ pacis otium, quo feriabimur in illius ſupernæ matris ſinu, meditari admonetur. Huius ſolennitatis amplitudinem, & hoc indicat, quod ad complendum duæ collectæ Romani ordinis auctoritate dicuntur: ſicut & annuntiatione Dominica duæ nihilominus ad introitum præſcribuntur, vt quaſi duplex officium pro dignitate ſolennitatū huiuſcemodi perſoluiſſe videamur. Et ne quis illud obiiciat, cur ergo in maximis ſolennitatibus natiuitatis ac reſurrectionis Domininæ, cæteríſq; præcipuis feſtis, nihil tale obſeruatur? Illud dicendum eſt, nihil hac duplicatione in illis ſolēnitatibus opus eſſe, quia per octauas producuntur, nec ad earum rationem vnius diei coanguſtantur obſeruātia. Poſt ſeptem Dominicarum ordinatiſſimam diſpoſitionem, quibus (vt dictum eſt) ſeptem ætates mundi figurātur, quæ omnes paſſione Domini redemptæ, & ſanguine eius reſperſæ ſunt, ipſius Dominicę paſſionis inchoatur celebratio, & quaſi longa funeris pompa præmiſſa, ſequitur ipſa ſalutiş noſtræ victima, noſtrarum mentium ingerens oculis ea, quæ noſtri cauſa pertulit vulnera. Inchoatur autem à catechumenis noſtris, ſcilicet feria quarta, quando celebra-

Gen. Intro Eſa. Colle Pſal. Epiſt Galat Gradu Pſal. Tract Pſal. Offer Pſal. 2. Cor comm Pſal. Statio Hieru Hebr Feſtiu huius nicæ. Eſa. 6

mus scrutinia. Quæ quam habeant rationem, vel cur ea potius die celebrentur, posterius (prout Dominus dederit) dicemus. Núc in officia feriarum Quadragesimæ omnino intacta relinquantur, concordiam Euangeliorum atq; Epistolarum tantum Spiritus sancti luce præeunte contemplemur, quæ tanta est, tâque vtilis, vt absque consideratione nullatenus debeat præteriri. Nam cætera prosequi nimis longũ est atque fastidiosum, præsertim cum his perspectis, illa quoque per se quærentibus satis clarescere possint.

De Euangeliis & Epistolis feriarum Quadragesimæ, in quibus sibi concordent. Cap. 14.

SEcunda feria primæ hebdomadæ hoc Euangelium legitur, quo filius hominis vẽturus in maiestate sua, ore suo declaratur, congregatasque ante se omnes gentes separaturus, sicut pastor separat oues ab hœdis, & statuet, inquit, oues à dextris suis, hœdos autem à sinistris, &c. Hoc nimirum sermo propheticus Euangelij præcursor, iuxta eũdem sensum præuenit, dicente Domino: Ecce ego ipse requirã oues meas, & visitabo eas, sicut pastor visitat gregẽ suum, &c. Educam eas, inquit, de gentibus, videlicet, sicut pastor segregat oues ab hœdis, in pascuis vberrimis pascam eas. Quę profectò non sunt alia quàm regnum, de quo ait: Venite benedicti, &c.

FEria tertia in Euangelio eiectis his, qui vẽdebant & emebant in templo, cùm calumniantibus & interrogantibus pharisæis respondisset Dominus: & relictis illis, inquit Euãgelista, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit. Hoc autem, vt ait beatus Hieronymus, præfigurabat illud, quod illos ob incredulitatem relicturus, & ad Gẽtium salutem esset migraturus, quæ per Bethaniã, id est, domum obedientiæ designantur, ideo quia verbo Dei obedientes factæ sunt, iuxta illud: Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Benè ergò in lectione prophetica præmittitur: quærite Dominum, dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est, & cætera, quæ sequuntur, ad quærendum Dominum idonea, & inuentionem eius efficientia. Nam cum hæc diceret Propheta, profectò futurum præuidebat tempus, quando à Iudæis inueniri non posset, & ad gentes transiens, tanquam ad domum obedientiæ, illis inobedientibus iam prope non esset.

FEria quarta, duplicata solennitate ieiunij legitur Euangelium, quo spiritus immũdus egressus ab homine ambulãs per loca inaquosa, quærere requiem & non inuenire afferitur: quia proculdubiò, iuxta B. Iob, magis cubat in locis humentibus, dum exiccata ieiuniis fastidit corpora. Huic doctrinæ Euangelicæ præmittuntur exempla Moysi & Heliæ, quorum vterque in singulis lectionibus, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunasse perhibetur.

FEria quinta, Iudæos in Euangelio gloriantes & dicentes: Pater noster Abraham est, conuincit Dominus, eò quod opera Abrahæ nõ faciãt, & cõcludit, quod potius ex patre diabolo sunt, faciendo opera diaboli, & quærendo eum interficere, quod Abraham non fecit: vel (vt quibusdam hac die legere moris est) diues cruciatus apud inferos, patremq; vocans Abraham, & deprecans eum, non exauditur vt filius. Ad hoc manifestè spectat illud propheticum, quod in epistola præmittitur: quia vir iustus si genuerit filium latronem, effundẽtem sanguinem, & vniuersa detestanda facientem, ipse quidem in iustitia sua viuet, filius autem eius, qui operatus est iniquitatem, morte morietur.

FEria sexta significatur in Euangelio baptismi gratia, qua renouatur sicut aquilæ iuuentus animæ, & redimitur de interitu vita eius, & coronatur in misericordia & miserationibus. Angelus enim, qui descẽdebat in piscinam, significabat Christum magni consilij Angelum, ipsa autem piscinæ aqua, quæ mouebatur, populum Iudaïcum, qui motus est seditionibus, descendente in illum eodem magni consilij Angelo per assumptionem carnis, & ita motus aquę turbatus est, vt illum crucifigeret. Ille vnus, qui descendebat in aquam & sanabatur, vnam sanctam Ecclesiam Catholicam, quę descendens in baptismum Christi, sanatur ab infirmitatibus, figurabat: Qui autem triginta octo annos iacuerat, vniuersitatem eorum, qui grauibus sceleribus languentes, & ipsi nihilominus per fidem Christi sanãtur. Hoc autem Iudæi velut iniquum reprehendunt: semper enim gentium salutem oderunt. Benè ergò lectio prophetica pręmittitur, in qua dicẽte Domino, Si auerterit se impius ab impietate sua, & fecerit iudiciũ, &c. in quacunque die ingemuerit, saluus erit, murmurant & dicunt: Non est æqua via Domini. Non autem perfunctoriè si quis ingemuerit, sed si ad baptismum Christi peccator ingemiscens conuolauerit, statim saluus erit, quia omnes præteritæ eius iniustitiæ non recordabuntur. Priuata verò pœnitentia laboriosa est, nec inter labores pœnitentem adeo securum reddit de venia.

SAbbato sacerdotibus ordinatis, & cæteris altaris Christi ministris hoc Euangelium competenter legitur: Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioãnem, & duxit eos in montem, & transfiguratus est ante eos. Sacerdotes enim & cæteri altãris ministri, dum ad tantum ministerium promouentur, quasi in montem altissimum cum Domino ascẽdunt, vt reuelata facie speculandam eius gloriam speculentur, & intelligant, quid cum ipso vel de ipso Moyses & Helias, id est, lex & Prophetæ loquãtur, & populo inferiori annuncient, & cum fide Christi Legalem moralitatẽ Propheticámque doctrinam habentes, parati sint reddere rationem omni poscenti. Aptè igitur illa præmittitur Apostoli lectio, quam dicit: Rogamus vos fratres corripite inquietos, consolamini pusillanimes, &c. Ipsorũ est enim hoc officium, qui ad hoc vt pastores animarum sint, ordinati sunt.

De Feriis secundæ hebdomadæ. Cap. 15.

HEbdomadæ secundæ feria secunda illa legitur Euangelij lectio, qua Iudæis comminatur Dominus, se ab illis propter perfidiam ipsorum recessurum, dicens: Ego vado & quæretis me & in peccato vestro moriemini: Quod vtique dicendo, ad Gentes migraturum se esse significabat. Vndè & illi quasi diuinantes dicunt: Nunquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes? Huic sanè Euãgelio congruit prophetica Danielis, quæ præmittitur, oratio, qua furorem & iram Domini ab eodem postulat auferri. Hunc enim furorem & hanc iram maximè lacrymosa Prophetæ deplorat conquestio.

FEria tertia Dominus in Euangelio culpans scribas & pharisæos, quòd sedentes super cathedram Moysi, vanè sibi magisterium arrogent, dicendo & non faciendo: & quod ament salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi, tandem eos percutit, dicens: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: Videlicet quia superbi illi, à magisterio scientiæ Dei remouendi, & humiles magistri ecclesiæ de Gentibus cathedram illorum erant accepturi. Quod per illam viduam Sareptanam, de qua in præmissa narratur lectione, præsignatum est: ad quam ex præcepto Domini perrexit Helias, cum multæ viduæ essent in Israel. Sic enim Ecclesia de Gentibus, legis prophetarúmque doctrinam missam sibi à Deo, fidei hospitio suscepit, remanente apud Synagogam siccitate & sterilitate: quia sicut alibi comminatus fuerat Dominus illi, mandauerat nubibus suis, scilicet gratiæ suæ prædicatoribus sanctis, ne pluerent super eam imbrem, atque ita hæc se humilians à Christo, dum colligit duo ligna crucis, vt faceret sibi subcinericium panem, panem pœnitentiæ, exaltata est, non deficiente apud eam hydria farinæ, nec imminuto lecytho olei, id est, perseuerante scientia legis, pariter & gratia Euangelij. Illa autem se exaltans

Esa. 9. Ezech. 9. Matth. 19. 2. Cor. 3. 1. Pet. 3. 1. Thess. 5. Ioan. 8. Ioan. 7. Dan. 9. 3. Reg. 17. Esa. 5. 3. Reg. 17.

humiliata sit, adeo vt nec legis farinam molitores eius pharisæi molere sciant, nec oleum Euangelij in philacteriis suis & magnificis fimbriis ambulantes, inuenire queant.

Matth. 23.

FEria quarta illa Euãgelij lectio ponitur, qua Dominus consilium suum discipulis suis secretò reuelat, dicens: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigendũ, &c. Per hæc autem diabolus, hostis noster & inimicus capiendus & iudicãdus erat. Benè ergò illa lectio præmittitur, qua Hester aduersus Aman, Dei implorat auxiliũ. Aman quippe diaboli typum gessit, in eo quod adorari affectãs, populum Dei morti tradere voluit, & Mardochæo crucem parauit. Qui sicut in eandem crucem, quã parauerat, actus est, ita diabolum Christus, vt ait Apostolus, palam traduxit cõfidenter in semetipso, & ipsum chirographum tulit de medio affigens illud cruci. Hoc ergò sola commendatur oratio Hester, quia totam narrare historiam, quæ, vt dictum est, Dominicæ passionis typus est, nimis longum & onerosum fuisset. Nobis quoque diabolum vincendum, non nisi per passionis eiusdem communicationem, ex occasione duorum Zebedæi filiorum insinuat.

Matth. 20. Hest. 13. Coloss. 2.

FEria quinta Dominus in Euãgelio sui exemplo docet, non in hominum, sed in solius Dei confidẽdum esse testimonio, dum dicit, loquens secundum fragilitatem carnis: Et si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum verũ est: Alius est qui testimonium perhibet de me. Et subiungit, Et testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Vos, inquit, misistis ad Ioannem, & ille testimonium perhibuit veritati. Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Itémque: Ego testimonium ab hominibus non accipio. His proculdubiò consonat, quæ præmissa est prophetica lectio de Hieremia, in hæc verba: Maledictus vir qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium suum, vt à Deo recedat cor eius, erit enim quasi mirificæ in deserto. Et post pauca: Benedictus vir qui confidit in Domino, &c.

Ioan. 3. Iere. 17.

FEria sexta legitur illa parabola, quam dixit Dominus ad pharisæos malos, & malè perdẽdos diuinæ legis agricolas, eo quòd missum à se vnicum filium patris familias, id est, seipsum, quem vereri debuerant, occidere deliberabant, dicentes: Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, quibus iccirco auferendum erat regnum Dei, & dãdum genti, facienti fructus eius. Huic parabolæ profectò illa de libro Genesis, quæ præmissa est lectio, pulcherrimè congruit, in qua missum ad se Ioseph videntes fratres à longè loquebantur mutuò dicentes: Ecce somniator venit, venite occidamus eum, & videamus, quid illi prosint somnia sua. Ioseph namque in eo, quod venditus & in carcere missus est, ipsius Domini typum gessit, qui venditus & morti traditus ac sepultus est, & sic eiectus de vinea sua, tanquam lapis inutilis ab ædificantibus reprobatus, cum regno Dei ad gentes facientes fructus eius transmigrauit, quemadmodum Ioseph à suis venditus & eiectus, Ægyptios pauit.

Matth. 21. Gen. 17.

SAbbato tam in Euãgelio, quàm in Epistola duorum populorum Iudaici atque Gẽtilis continetur figura, quorum prior quantum ad vnius Dei cultum, scilicet, Iudaicus, minoris, id est, Gentilis populi pœnitentiam pio patre suscipiente, inuidia torquetur, foris stans, quem gaudere oportuerat, quia frater suus mortuus fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus est: quia sicut eadem die cantamus, lex Dñi irreprehensibilis conuertẽs animas, & sapiẽtiam præstans paruulis. Benè itaque cõsonat Euangelio præcurrens Epistola, cum illic iuniore fratre epulãte cũ patre, maior foris remanet in agro: Hic Esau Iacob fratre suo offerẽte epulas, & ad benedictionẽ festinãte, cõsilio matris suæ Rebeccæ (quæ Spiritum sanctum significat) foris in venationibus occupatus tardat. Terrenis enim sẽsibus & carnalibus obseruationibus detẽtus popul⁹ Iudaicus, spiritalẽ amittit gratiam.

Luc. 15. Psal. 8. Gen. 27.

De Feriis tertiæ hebdomadæ. Cap. 16.

HEbdomadæ tertiæ feria secũda præsignat in Euangelio Dominus se in patria sua, scilicet in Iudæa honorem non habiturum, & ad Gentes, vbi honoretur, transiturum, dum dicentibus pharisæis: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, respondet: Amen dico vobis quia nemo propheta acceptus est in patria sua, iterúmque cum terribili illo ac venerabili iuramẽto suo per simile, non tantum omnino expresse docet, illis posthabitis, gentes potius à peccatis suis esse curãdas, in veritate, inquiẽs, Dico vobis, Multæ viduæ erant in Israel in diebus Heliæ, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniorum: & multi leprosi erant in Israel sub Helisæo propheta, & nemo illorum mundatus est, nisi Naaman Syrus. Amplius autem in eo, quòd surrexerũt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum in supercilium montis, supra quem ciuitas illorum posita erat, vt præcipitarent eum, significatur ab illis transitura salus, dum dicitur: Iesus autem transiens per medium illorum ibat. Cum enim illum Iudæi crucifigentes in profundum obliuionis præcipitare vellent, ipse aduersus & per medium illorum transiens, iuit ad Gentium populos pedibus suis, pedibus speciosis, id est, prędicatoribus sanctis. Benè ergò huic Euangelio præmittitur lectio illa de Naaman Syro. Helisæus Christum, leprosus Naaman Gentilem populum significat, immundum & idololatram. Quòd non ipse Helisæus exiuit ad illum foras, sed mandauit illi dicens: Vade & lauare in Iordane septies, & mundaberis: hoc propheticè innuit, quod factum est, quia per semetipsum Christus non prædicauit Gentibus, sed mittens præcipit eos baptizari: Euntes, inquit, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Septies autem lauatur leprosus, quia in baptismo propria est operatio septiformis Spiritus sancti, ex quo & renascimur & remissionem peccatorum accipientes, noui restituimur.

FEria tertia in Euangelio commendatur lucidum opus misericordiæ, dicente Domino: Si peccauerit in te, id est, te sciente, frater tuus; vade corripe eum inter te & ipsum solum, &c. Et quia vbi duo cõsentiunt, scilicet corrector & auditor, neque opus est, vt alium adhibeas, neque Ecclesiæ dicas, eo quem corripis inter te & ipsum solum, sponte audiente: quia, inquam, tunc parata venia confestim impetratur à Domino. Amen, inquit, dico vobis, si duo ex vobis cõsenserint, ex omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, & quia de impetratione veniæ dixerit, hoc testatur ipse, dum præmittit: Amen dico vobis, quia quæcunque alligaueritis super terram, alligata erunt & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, soluta erũt & in cælo. Terminatur autem sic: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septies? Et dicit illi Iesus, Non dico tibi Petre vsque septies, sed vsque septuagies septies. Ad hæc pulchrè lectio, quæ præmissa est, cõcinit: Mulier namq;, quæ clamat ad Helisæũ pro duobus filiis, quos creditor in seruitutem tollere contendit, ipsa est Ecclesia, quę pro filiorũ peccatis, quos in baptismate genuit, solicita est, ne exactor diabolus pro nũmo malæ voluptatis, quẽ illis credidit, debitores trahat in damnationem perpetuæ mortis. Cui verus Helisæus, scilicet Christus, præcepit oleum infundere vasis, ostio clauso: quia peccatoribus priuata correptione cõuentis, præcipit remissionẽ & absolutionem indulgeri, data potestate ligandi, atque soluẽdi, sicut in Euangelio iam dicto promisit, & veritate interposita, id est, amen, promissionem confirmauit. Clauso ergò ostio vasis infusis redundat oleum, quia per priuatam correctionem pœnitentibus confestim venia peccatorum affluit. Cùm autem quis secretò correptus inter te & ipsum solum non audierit, postquàm Ecclesiæ dictum

fuerit, non tam facilis indulgentiæ leniendus erit oleo, sed congruè pœnitentiæ secandus cauterio.

A

FEria quarta calumniantibus Pharisæis, quòd discipuli Domini transgrederentur traditiones seniorum non lauando manus suas, dum panem manducarent, redarguit eos Dominus, & criminationis spiculum retorquet in auctores: Quare, inquiens, vos transgredimini traditiones Dei, propter traditiones hominum? Nam Deus dicit, Honora patrem tuum & matrem tuam: Vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri suo aut matri, munus, quodcumque est ex me, tibi proderit, &c. Docuerat enim auaritia Pharisæorum iuuenes, quorum laqueus omnes facti erant, vt iniussu parentum, immò præcepta parentibus donaria deferentes ad templum, reclamantibus parentibus se hoc pacto inhonorari à filiis, cùm Deus dicat, Honora patrem tuum & matrem tuam, illud obiicerent, immo hoc pacto honoramus patrem. Nam Deus pater noster est, ad cuius hæc deferimus templum, & quod illi offerimus filij, vobis parentibus proderit. Hęc & huiusmodi culpat Dominus in traditionibus hominum, quas traditionibus Dei præferebant, simúlque edocet, quòd sola transgressio mandatorum Dei coinquinet hominem. Benè ergo in lectione libri Exodi ipsa Dei mandata præferuntur: Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. De quibus in Euangelio conuincuntur hypocritæ, foris nitidi obseruando traditiones hominum, intus autem coinquinati transgrediendo traditiones Dei, quia non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominem.

B

FEria quinta venientes ad se turbas, vt sese facerent regem, quia manducauerant de panibus eius, & saturati fuerant, hortatur Dominus: Operamini, inquiēs, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, &c. Dixerat autem eis: Amen dico vobis, venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus, & saturati estis. In quo sacerdotum quoque turbam percutit, qui turmatim veniunt ad altare Domini, non quia delectat eos contemplari mysteria, quæ illic commemorantur Incarnationis, Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis & Ascensionis Domini nostri Iesu Christi: sed quia manducant de panibus eius, & saturātur, videlicet de decimis & oblationibus fidelium, sola quærentes stipendia corporis. Quapropter illa congruè lectio præmittitur, qua Hieremiæ dicitur à Domino, Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum istud, &c. Sic enim & illi, qui pompaticè ingrediebantur portas domus Domini, & cupiditates suas pascentes applaudebāt sibimet, dicendo, templum Domini, templum Domini est, magis per illud prædas agere de populo, quàm (secundum quod in eadem lectione iubetur) bonas facere vias suas, & benè dirigere studentes.

C

FEria sexta legitur in Euangelio, Dominus Iesus fatigatus ex itinere hora sexta sedisse super puteum, loquensque cum muliere Samaritana, quæ venerat haurire aquam, Si scires, inquit, donum Dei, & quis est, qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam, &c. Notum atque celebre est fidei sanctę Ecclesię lectionis huius mysterium, videlicet Dominum nostrum Christum ex itinere, quo ad nostram salutem venit, fatigatum vsque ad mortem, mortem autem crucis, sedisse super puteum, id est, mūdanæ sapientiæ exuperasse profundum, mulierémque Samaritanam, id est, Ecclesiam alienigenam, quæ de profundis, immo obscuris Philosophorum doctrinis mortuam aquam haurire consueuerat, de qua sitientem animam, vt non sitiret iterum, satiare non poterat, didicisse: quia qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ipse dederit, id est, de Spiritu sancto, non sitiet vnquam, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Huic Euangelio valdè congruit præmissa lectio, in qua congregatis filiis Israel aduersus Moysen, atque dicentibus, Da nobis aquam, iubente Domino ducit eos ad aquam, ad Petram Oreb, & quamquam diffidens, percutit virga bis silicem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Moyses namque significat hac in re Iudaicum populum incredulum, populus sitiens humani generis expectationem, petra Christum. Percussit bis silicem virga Moyses, id est, Iudaicus populus duobus lignis crucis appendit Christum, & egressæ sunt aquæ largissimæ, aquæ viuæ, quas in Euangelio supradicto se habere indicat Dominus mulieri Samaritanæ. Aqua hæc Spiritus sanctus est, qui tunc datus est, quando petra Christus virga crucis percussus, imò post percussionem resurrectione atque ascensione glorificatus est.

SAbbato mulierem in adulterio deprehensam legimus in Euangelio, & adductam ad Dominum Iesum à scribis & Pharisæis tentantibus, sicámque latrocinij sui ancipitem occultantibus, vt quicquid respondisset, calumniantes criminarentur, id est, si vt misericors dimittendam diceret, accusaretur iniustus, & legis aduersarius, si puniendam, velut immisericors infamaretur. Quibus ita obuiauit mansuetudo cum iustitia, vt cedentibus accusatoribus, quippe quos sua subtraxerat conscientia, soli duo remanerent misera & misericordia. Huic Euangelio, illa, quæ præmittitur, Danielis lectio congruit: quamuis (vt ait beatus Hieronymus) in Hebraico non habeatur, qua legitur Susanna à falsa criminatione adulterij Dei auxilio liberata. Nam hæc per misericordiam, illa lapidationem euasit per iustitiam. Atq; ita in eiusdem diei officio quodammodo misericordia, & veritas obuiāt sibi paribus in personis, eodémq; præsidio pietatis, quamuis disparibus causis.

Ioan.8.

Dan.13.

Psal.84.

De Feriis quartæ Hebdomadæ. Cap. 17.

QVartæ hebdomadæ secunda feria in Euangelio Pharisæis interrogantibus ac dicentibus, In qua potestate hæc facis, & quod signum tu ostendis nobis, cum respondisset Dominus: Soluite templum hoc, & post triduum excitabo illud: quod de templo dicebat corporis sui, paulò post Euangelista subiungit: Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes: & quia non erat ei opus, vt quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine. Huic Euangelio rectè præmittitur illa lectio de duabus meretricibus, quæ coram Salomone de viuente filio contenderūt: quarum alteri, quæ dixit, nec mihi nec tibi sit, sed diuidatur, non credidit infantem viuum sapientissimus Salomon. Nam illæ mulieres Synagogæ atq; Ecclesiæ tipum gesserunt, infans autem Christi, quem synagoga vtero fidei nec concepit, nec peperit, immò & desiderabat occidi, & adhuc memoriā eius cuperet extingui, vt nec apud se, nec apud Ecclesiam Gentium viueret. Benè ergo verus & verè sapientissimus Salomon (vt ait Euangelista) non credebat semetipsum Iudæis, tendens ad Ecclesiam de Gentibus, & quodammodo dicens Apostolis suis: Date huic infantem viuum, hæc est enim mater eius.

Ioan.2.

D

3.Reg.3.

FEria tertia loquens Dominus ad Iudęos, & arguens homicidas atq; impios, Moysen, cui quondam oranti pro illis, quando fecerunt vitulum in Oreb, dixerat, Dimisi secundum verbum tuum, verumtamen in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum: Moysen, inquam, hactenus orantem pro ipsis iratus remouet dicendo: Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Remouet enim quem ad illos non pertinere omnimodò, præuaricatione eos separante ostendit. Statimq; Moyse intercessore remoto, de crimine reos conuincit: Quid me, inquit, quæritis interficere? At illi suo more insanientes dicunt: Dæmonium habes, quis te querit interficere? Ipse verò Moysen, quē perdebant, tertio commemorans magis ac magis reos conuincit. Benè ergo ipsa præmittitur lectio, qua Moysi dicitur: Descende de monte, peccauit populus tuus,

Ioan.2.

E

Exod.38.

Ioan.7.

Exod.30.

quem eduxisti de Ægypto. Recesserunt citò de via, quã ostendisti eis, & fecerunt sibi vitulũ conflatilem. Et dicẽte Domino: Permitte me, vt deleã eos, sequitur: Moyses autẽ orabat Dominũ Deum suum, dicens: Cur Domine irasceris in populo tuo, &c. Hæc oratio Moysi valuit pro illis, donec veniret hoc tẽpus, quo tãtum facturi erant homicidium, crucifigendo Dei filium, qui nunc ait illis, quid me quæritis interficere? Propter quod iam nunc remouendus erat Moyses intercessor, sicut tunc placatus dixerat illi: Dimisi iuxta verbum tuum: Verumtamen in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

De Feria quarta Scrutiniorum. Cap. 18.

Feria quarta sacramenta quæ nouæ Ecclesiæ propria sunt, inchoantur: quibus sacrosancta Redemptoris nostri passio, venerabili ritu sanctæ Ecclesiæ in filiis adoptionis sanctam nouitatem spiritus operando figuratur. Hac enim die catechumeni nostri ex antiqua traditione sanctæ Romanæ Ecclesiæ signantur, vt sacrosancta solẽnitate nostræ redemptionis ex aqua & Spiritu sancto renascãtur, Christo in baptismate commorientes, & cõresurgentes, iuxta Apostolum, qui ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortẽ: vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Moris quippe erat olim in sancta Ecclesia, non alio tẽpore regenerationis huius celebrari sacramentum, nisi in his quibus forte superueniẽte infirmitate vel ægritudine, mortis immineret periculum. Cuncta penè Ecclesiæ proles, quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat instante solennitate Paschali, hac die sua nomina dabat, & per sequẽtes dies vsq; ad ipsam Paschæ solennitatẽ, audiens quisque regulam fidei, vndè & catechumenus dicitur (catechumenus nãq; auditor interpretatur) lactatus & grãdescens, tamdem in plenitudine tẽporis, postquã luna plena est, plena fide in solẽnitate sancti baptisterij symbolũ reddens, Christo cõmoriebatur & conresurgebat. At postquàm Christianitas creuit, & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculosum erat tantam multitudinem differre propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multę sunt, maximè propter turbã infantũ, ex Christianis parentibus succrescentiũ, quorum tenera vita persæpè leui occasione succiditur: Visum est sanctæ Ecclesiæ, passim indulgẽtia baptizãdi cõcessa, immò oblata, cũcta anteuenire pericula, baptismi tamen solennitatem vel in paucis cũ Dominica resurrectione, cui similis est, celebrare. Quarta ergo feria nouæ Ecclesiæ celebrantur initia, quæ appellãtur scrutinia. Scrutinia verò dicuntur à scrutando, videlicet, quia perscrutandum erat in his, qui accedebant, ne qua radix amaritudinis subesset, velut fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæresiarchis quàm plurimis, vt sancta non illis darentur, nisi prius Christiana fides in mẽtibus eorum radices altas fixisset. Cur autẽ hac potissimum die celebrentur, vel quod subsequentiũ vsque ad passionis Dominicę diem numerus dierum mysterium contineat, iam dicendum est.

Ioan. 3.
Rom. 6.
Act. 8.

Cur quarta feria fiant Scrutinia. Cap. 19.

Ideirco quarta feria potius quàm quinta vel sexta maximum scrutinium celebratur, vt ieiunantes, & vasa sua suscipiendæ gratiæ præparantes, quindecim dies ieiunij, vsq; ad diem quo Dominus est crucifixus, habeant: quia quintadecima luna Dominus noster, verus agnus, immolatus est. Quod à magno mysterio nõ vacat. Luna namque Paschalis, de qua Dominus ait ad Moysen: Mensis iste principiũ vobis mensium, primus erit in mensibus anni. Decima die mensis huius, tollet vnusquisque vestrum agnum, & seruabitis eum vsque ad quartumdecimum diem. Luna, inquam, hæc paschalis (lunares enim solos menses nouerunt, & computant Hebræi) sanctam Ecclesiam significat, ab eodem verò

Exod. 12.
Leu. 23.

sole illuminatam, quæ in plenitudine fidei passionem eius suscipiens, commoritur illi & consepelitur in sacramẽto baptismatis. Igitur quoties Ecclesiæ noua soboles ad commoriẽdum Christo præparatur, vt numerus dierum præparationis eius, id est, arctioris ieiunij ætati lunæ, quæ illam significat, exæquetur, feria quarta scrutinia celebrãtur. Nam si sexta feria potius celebrarentur (quæ quintadecima est die Dominicæ crucis) nõ nisi tredecim ieiunij dies eorum præparationi restarẽt. Duæ namque Dominicæ intercurrunt. Dominicis autem diebus ieiunare non licet. Igitur dum quarta feria scrutinia celebrantur, & sequentes quindecim dies ieiuniis atque doctrinæ fidei expenduntur, noua Ecclesia, pulchra vt luna, ad plenitudinem proficit, vt crucifixo plena luna Christo commoriens & conresurgens, illi in baptismo copuletur.

Quòd hoc Scrutinium præcipuum sit septem Scrutiniorum. Cap. 20.

Sciendum autem hoc non solùm agi antiqui moris fuisse scrutinium, sed omnium esse præcipuum. Nã iuxta ordinem Romanum, vsque in sabbatum sanctum in vigilia Paschæ, septem agebantur scrutinia, vt dum septenario numero implerentur catechumeni, daretur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Quorum primũ erat tertia quadragesimæ hebdomada, feria secunda, qua magnum huius diei, scilicet quartæ feriæ scrutinium sic erat ad catechumenos pronunciandum. Scrutinij diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instruantur, imminere, cognoscite, ibidẽmque solicita deuotione sequenti quarta feria, circa horam tertiam conuenire dignemini, vt cæleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & ianua regni cælestis aperitur, inculpabili ministerio peragere valeamus. Item feria quarta, finitis missarum solenniis, annunciabat presbyter, vt in ipsa hebdomada reuerterẽtur ad scrutinium, ita dicendo: Die sabbati veniente, colligite vos temperius ad Ecclesiam illam. Iterum atque iterum annunciabat presbyter, qualem diem voluisset, ita dicendo: Illa feria veniente, colligite vos temperius ad Ecclesiam illam, donec septem, vt dictum est, scrutinia complerentur.

De officio eiusdem quartæ feriæ. Cap. 21.

Iam verò hac feria, quam sanctũ, quàm pium, quàm mysticum, secundũ ea quæ dicta sunt, sequitur Missæ officium: Primùm in Euangelio, quod, vt sæpè dictũ est, totius officij principale est, catechismi simul atque baptismi sacramentum, speciosè à specioso nostræ salutis opifice Dei filio præfiguratum est. Homo enim cæcus à natiuitate, genus significat humanum, magnũ vtique cæcum, & valde cęcum, qui pulchros oculos ad videndum creatorem, menti (vbi fulget imago factoris) inditos, in primo parente, principem tenebrarum respiciente, perdidit: atq; ideò per hominem à natiuitate cæcum, congruè significatur. Cui reuocato ad veritatis lumen, dum prædicatur à ministris Christi incarnatio ipsius filij Dei, cæteráque mysteria, quæ in carne pro nostra salute gessit, lutum ipse facit ex ipso sputo, & linit super oculos cæci. Sputum enim oris & labiorum eius, in quibus gratia diffusa est. Sputum, inquam, quod à capite descendit, significat diuinitatem Christi filij Dei, verbũ bonum, quod eructauit cor patris, qui, vt ait Apostolus, Christi caput est. Expuit namq; caput Deus in terram, & sputum suum pulueri, quem omnis ventus agitabat & circumferebat, vniuit, quando verbum suum eructauit cor eius in terrenum vterum Virginis, & pulueri nostræ naturæ in vnam personam cõiunxit, vt à tali tantóque sputo tãtillus puluis formam stabilem, speciémque atq; decorem accipiens, conseruaretur. Igitur dũ huius incarnationis fides humano generi prædicatur, magni cæci, vt dictum est, oculi liniuntur, quod fecit Dominus, linuntur. Cùm autem ita catechizatus idem cæcus ad sacros fontes peruenit, &

lauatur fonte visibili, purificatúrque virtute inuisibili, hoc vtique agit, quod Dominus imperauit. Vade ad natatoriam Syloe,& laua. Fons namq; visibilis,inuocata virtute Spiritus sancti, factus est natatoria Syloe, id est, missi, quem ascendens ad patrem, missurum se esse dixit,& misit discipulis suis,filius Dei. Ille (inquam) missus in natatoriam suam descendit, & illitos oculos fide Christi, sua remissione lauat à peccatis, illuminat agnitione Dei. Ab hoc quasi capite vniuersa membra pendent officij. Primum in introitu, vox prophetica, dum sanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de vniuersis terris, & effundā super vos aquam mundam, &c. Sāctificatur enim Dominus in catechumenis,dum audiunt, & credunt quia sanctus est,& ideo effusa super se aqua munda,id est, Spiritu sancto,per quem hęc visibilis aqua mundatur & mundificat, emundati ab omnibus inquinamentis suis, sic deinceps viuunt, vt testimonio sint ei, quòd sanctus sit, cuius præcepto & ipsi sancti sunt. Hoc in vtraque lectione diuersis verbis,sed eodem sensu reperitur. Nam in prima,quæ est Ezechielis prophetæ,idem, quod in introitu cantatum est,legitur & additur. Et auferam cor lapideum de carne vestra,& dabo vobis cor carneum,&c. Cor namque carneum, id est,molle ac tenerum,& facile cedens nouam legem scribenti digito Dei, habent catechumeni nostri, dum inscriptam sibi capiunt doctrinam fidei, quam non capiunt, quæ confringuntur lapidea corda Iudæorum, quorum in typum confractæ sunt priores tabulæ,quas præciderat Moyses, & aliæ præcisæ in typum Gentium.In secunda, dum dicit Esaias;Lauamini, mundi estote, & si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt: nihilominus remissio peccatorum,quæ accipitur in baptismate,commendatur. Gradualia quoq; pulchrè atque consonè ad eundem sensum concinunt. Cuius enim, nisi catechizantis nouam sobolem Ecclesiæ,vox est: Venite filij,audite me,accedite ad eum,& illuminamini? Nam vt iuxta Euangelium paucis immutetur verbis, idem est, ac si dicat:Venite cæci,vt luto,quod fecit Dominus ex sputo, vestri linantur oculi, accedite ad natatoriam Syloe, & illuminamini. Hoc autem quod duæ lectiones totidémque gradualia præsens accumulat officium,sacramenti celebritas poposcit,videlicet vt propter augmétum filiorum habeat quoq; spiritualium augmenta ciborum.Lecto autem Euangelio,in quo sæpè dictus cęcus illuminatus & extra synagogam eiectus,filium Dei foras inuenit, immo à filio Dei foras inuentus est, & procidens adorauit, conueniens huic significationi sequitur offerenda: Benedicite Gentes Deum nostrum. Nam in Psalmo illo,de quo sumpta est,iuxta sacram expositionem venerabilium doctorum,loquuntur Apostoli, exhortando Gentiles laude inenarrabili & opere & voce Deum laudare, & de occulto & terribili iudicio eius, quo illos assumpsit, & populum sibi ante peculiarem & electum repudiauit, intra se expauescere & timere, ne fortè, si naturalibus ramis non pepercit, quia inobedientes fuerunt,imò quia cæcum illuminatum extra synagogam eiecerunt, id est, Gentibus cadentibus communicare noluerunt, nec ipsis parcat, si superbiant. Benè ergo de Psalmo illo, vtpote de voce Apostolorum,qui magnum cæcum,id est,omnes Gentes,catechizauerunt,offerenda hæc sumpta cum versibus suis ad rem concinit,maximè in eo,quod dicimus: In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui, &c. Mentiti sunt enim inimici eius, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorū eiicit dæmonia, cùm ipse in digito Dei eiecerit. Hoc autem illud præibat agendum, quod in catechismo Christianæ fidei spiritus immundus eiiceretur de hominibus per idololatriam possessis, quos ipse fortis armatus malè pacato custodiebat atrio. Benè ergo &venerabiliter cantamus hac die, qua de hac eiectione muti dæmonij mentiuntur vsque nunc inimici eius Iudæi,quòd nō fiat in spiritu Dei:Sed frustra. Nam illis blasphemantibus, hoc fit quod sequitur:Omnis terra adoret te. Venite & videte opera Dei, quàm terribilis in consiliis super filios hominum,videlicet in illius prioris populi abiectione, & Gentium assumptione. Communio quoque canora,ac suaui modulatione acutas voces efferens, gratulabunda prædicatio siue testificatio est humani generis,incarnationem filij Dei confitentis,iuxta illud, Credidi,propter quod locutus sum. Et sicut indignantibus & maledicentibus Pharisæis & extra synagogam eiicientibus,non tacebat ille,dicens: Ille homo,qui dicitur Iesus,lutum fecit ex sputo, & liniuit oculos meos, & modo video,sic beati illi,quibus ait Dominus:Beati eritis, cùm oderint vos homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tamquam malum propter filium hominis,quanto magis maledicunt eis inimici Christi, & os eorum opprimunt, tanto magis prædicant scientes & intelligentes lutum illud,id est,incarnationem Christi,illuminationem omnium esse videntium.

Psal. 65. Psalm. 115. Ioan. 9. Matth. 5. Luc. 6.

AD INTROITVM.

Vbi aguntur scrutinia, propriè quoque collectæ pro catechumenis dicuntur.

ORATIO.

Omnipotens, sempiterne Deus,Ecclesiam tuam spirituali fœcunditate multiplica, vt qui sunt generatione terreni,fiant regeneratione cælestis.

SECRETA.

Remedij sempiterni munera Domine lætantes offerimus, suppliciter exorantes, vt eadem nos & dignè venerari, & pro saluandis congruenter exhibere perficias. Per Christum.

COMPLENDA.

Tu semper quæsumus Domine, tuā attolle benignus familiam,tu dispone correctam,tu propitius tuere subiectam,tu guberna perpetua bonitate saluandam, per Dominum nostrum.

Cur statio ad sanctum Paulum.

COnsiderata, vt dictum est, scrutiniorum ratione, perspicuum est, quòd statio ad sanctum Paulum præscripta, valde rei conueniat. Ipse enim magnus & mirabilis catechizator orbis terrarum, & (vt ipse ait) doctor Gentium,in fide & veritate,ipse idem magnificè & mirabiliter catechizatus est,quia non ab homine, neque per hominem(sicut ipse ait ad Galatas) Euangelium meum,quod Euangelizatum est,non est à me,neque enim ab homine accepi illud,neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Cum voce namque,quam de cælo corporaliter audiuit, qua carnalis eius sensus percussus & occisus est, incorpoream quoque vocem accepit cælestis magisterij, quam per triduum audiens, iuxta magistri catechizantis efficacissimam potentiam, ipse quoque catechumenus mirabilis,perfectus redditus est doctor Euangelij. Nec longè dissimilis illi cæco Euangelico, vtpote corporaliter cæcus ad natatoriam baptismi salutaris missus est, vbi & corpore & anima illuminatus,discepantibus contra se Pharisæis, omnibus Christi inimicis,enarrare non desiit,quid fecerit sibi homo, qui dicitur Iesus, quomodo sibi aperti sunt oculi,& lutum ipsum quod fecit ex sputo Dominus,id est,incarnationem verbi Dei, omnibus ostendere non cessauit. Propter quod & maledixerunt ei,& extra synagogam suam eiecerunt, quinquies quadragenis vna minus cæsum.

2. Tim. 2. Galat. 1. Act. 9. Act. 20. 2. Cor. 12.

De Feria quinta. Cap. 22.

FEria quinta in Euangelio, vbi ait Dominus: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor,vt indicet nobis, quomodo operetur, & non falsum dixerit Scriptura per Moysen ministrata, Quia Deus requieuit ab omnibus operibus suis in die septimo, vt, inquam, indicet, quia tunc operatus est,cùm fecit mundum, & vsque nunc operatur, cùm regit mundum, paulò post

Ioan. 5. Gen. 2.

subiungit: Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult, viuificat. Quod se dixisse ostédens de resurrectione, quæ nunc fit, qua transeunt homines (vt ait beatissimus Augustinus) à morte infidelitatis ad vitam fidei, à morte falsitatis ad vitam veritatis, à morte iniquitatis ad vitam iustitiæ. Amen, inquit, dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte ad vitam. Et hoc attédite, inquit idem Augustinus, Non, nunc transit, sed iam transit à morte in vitam. [Ioan.5.] Ac deinceps: Amen, inquit, dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent: Non, inquit, quia viuunt, audiunt, sed quia audiunt, reuiuiscunt. Per quod amplius claret de hac resurrectione hæc dici, qua mortui in infidelitate & ignorantia Dei sic resurgunt, vt prius audiant, & audiendo reuiuiscant. Ista resurrectione, si rectè credimus, resurreximus, & nos ipsi, qui iam resurreximus: alteram in fine resurrectionem expectamus. Huic Euangelio rectè præmittitur illa lectio libri Regum, de filio Sunamitis, [4.Reg.4.] quem puer ab Helisæo missus cum baculo, non resuscitauit. Per semetipsum verò Helisæus veniens, séque super mortuum sternens, atque ad eius membra se colligens, huc illúcque deambulans, & in ore pueri septies aspirans, hunc ad rediuiuam lucem protinus per mysterium compassionis animauit. Eandem enim resuscitationem humani generis, quę fit per fidem, de qua supra dictum est in Euangelio, teste Beato Gregorio, hæc pueri resuscitatio significauit. Auctor, inquit, humani generis Deus mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit: & quia per Moysen terrorem legis protulit, quasi per puerum virgam misit. Per legem quippe virgam Deus tenuerat, cùm dicebat: Si quis hęc vel illa fecerit, morte moriatur. A peccati igitur morte, timor suscitare non valuit, sed ad statum vitæ apparata mansuetudinis gratia erexit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit, quia Paulo attestante, nihil ad perfectum adduxit lex. [Heb.7.] Ipse autem per semetipsum veniens, & super cadauer se humiliter sternens, ad exæquanda sibi mortui membra se collegit, quia cùm in forma Dei esset, nó rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, [Phil.2.] sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Huc illúcque deambulabat, quia, & Iudæam iuxta, & longè positas gétes vocat. Super mortuum septies spirat, quia per operationem diuini muneris gratiæ septiformis spiritum in peccati morte iacentibus aspirat. Móxque iuuenis erigitur: quia is, quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam redijt.

De feria sexta. Cap. 23.

FEria sexta legitur Euangelium de resurrectione Lazari. [Ioan.11.] Notum est mysterium huius miraculi, & penè à cunctis doctoribus celebratum, quòd videlicet Lazarus, quem amabat Dominus, de quo ipse ait: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem illum: & cuius sorores sæpè Domino ministrauerant, typum gesserit iam fidelis & intra Ecclesiam positi hominis, qui cùm sit amicus Domini nostri Iesu Christi per fidem, moritur illi per iniquam operationem, & in sepulchro malæ conscientiæ, consuetudine scelerum obrutus, iámq; fœtens per infamiam, tamdem per occultam inspirationem Dei magno timore futuri iudicij, quasi magno saluatoris clamore cócussus, ad vitam pœnitendo resilit, & malæ sepulchrum consciétiæ per vltroneam aperiens confessionem, vinculis peccatorum meretur absolui, quia viuit. [3.Reg.17.] Hoc autē in filio mulieris Sareptanæ præfiguratum est, ad quā Helias Domino iubente ierat, relicta apud carnalē Israel siccitate & fame. Nam & illa mulier (vt iā superius dictum est) Ecclesiā de gentibus mysticè significauit, quę legem & prophetas, imo Christum, qui ipsis agnoscitur, tāquàm Heliam hospitio fidei suscepit. Filius verò huius viduę, vnusquisque fidelis est, qui tunc moritur, quando dignū morte peccatum admittit. Et quòd in clamore Domini Lazarum euocantis significatum est, in cuius domo & ipse à sororibus eius pascebatur, hoc idē in clamore Heliæ præcessit clamantis ad Dominū, & dicentis: Obsecro Domine etiam ne viduā, apud quā ego vtcumq; sustentor, afflixisti, vt interficeres filium eius? Ad hoc quoq;, quòd Lazarum amicū suum appellauit Dominus, pulchrè conuenit illud, quòd hîc fuisse dicitur filius Amathi, id est, veritatis. Affirmant enim Iudæi, quòd Ionas fuerat iste Sareptanæ viduæ filius, qué resuscitauit Helias, matre postea dicente ad eum: Nunc cognoui quoniam vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo verum est, & ob hanc causam, ipsum puerum Amathi vocitatum. Amathi namq; ex Hebræo in Latinā linguā, veritas dicitur, & ex eo quod Helias verū locutus est, ille qui suscitatus est, filius nuncupatus est veritatis. Sed & hoc quòd mortuum vt suscitaret Helias supra lectum suum posuit, à mysterio non vacat: Lectus namq; Heliæ, Catholicam Christi designat Ecclesiam, in qua sola per remissionem peccatorum mortuę reuiuiscunt animæ. Nam de hac Ecclesia dicitur in canticis canticorum: En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt. Supradictam ergo lectionem Euangelij benè, vt consonanter ista de libro Regum lectio præcurrit.

De Feria septima Sabbato. Cap. 24.

SAbbato hoc Euangelium ponitur, in quo Dominus cùm dixisset: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ: obuiātibus Iudæis & dicētibus, tu de te ipso testimoniū dicis, testimoniū tuū non est verum, euincit eos firmo & vero argumēto, dū dicit: Etsi ego testimoniū perhibeo de me ipso, testimonium meū verum est. Et statim proponit, quod necessario concedendū sit: In lege vestra scriptū est, quoniā duorum hominū testimonium verū est. Et protinus assumit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me, qui misit me pater. Quod & ipsum cócedi oportet. Palàm namq; est auditū testimoniū patris, dicētis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et mortui resuscitati, & cætera, quæ ostendebat eis ex patre suo opera bona, testimonia erant de ipso, tā patris, quàm filij. Testimoniū ergo verū atq; fidele falso calumniabantur, contra legē suā præuaricatores legis. Ad hæc, quæ præcurrit lectio prophetica, pulchrè accedit in eo quod ait. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorē gentibus: Ecce gētem, quam nesciebas, vocabis, videlicet tuus ipse testis, & gentes quæ non cognouerunt te, ad te currēt, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificauit te, videlicet iuxta hoc quod de illo dicis, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Iccirco namque gentes credendo ad filium currunt, quas nesciebat, quia ipsum filium patrémque Deum, qui duo testes sunt, quia duæ personæ, sed non duo dij sunt, fideles & idoneos comprobant, quorum testimonia recipiant, ex dictis & ex factis vtriusque, certum tenentes, quòd ipse filius ad ipsorum salutem à patre missus sit. Sed & in eo, quod ait in Euangelicæ principio lectionis: Ego sum lux mundi, &c. Et in eo quod in propheticæ lectionis exordio prædictum est: Omnes sitientes venite ad aquas, &c. summa vtriusque consonantia est. Nam & illa lux inebriat, & hæc aqua sapientiæ potatos illuminat, testante Psalmista, qui cùm dixisset, quoniam apud te est fons vitæ, protinus subiunxit: Et in lumine tuo videbimus lumen. Vna eadémque sapientia Dei patris, fons est vitæ, luménque de lumine. Et de vtroque præmissum est: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER QVINTVS.

De Dominica in Paßione Domini. Cap. I.

PRAECEDENTI vespera Dominicæ huius, annua Dominicæ passionis celebritas inchoatur. Cur autem tot dies ante illum diem, quo crucifixus est Dominus, incipiatur, ex Euangelio Ioannis animaduertere possumus. Ait enim, Collegerunt Pótifices & Pharisæi cócilium aduersus Iesum, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Et cùm prophetasset vnus ex ipsis Caiphas nomine, qui erat Pontifex anni illius, quòd expediret vnum hominem mori pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum, secutus adiungit Euangelista: Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerét eum. Ac deinceps: Iesus ergo iam non palàm apud Iudæos ambulabat, sed relictis illis, abijt iuxta desertum in ciuitatem, quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Et quando concilium illud habitum sit, item ex consequentibus colligi potest. Sequitur enim: proximum autem erat pascha Iudæorum, & ascenderunt multi in Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos. Planè per hoc, initium primi mensis tunc extitisse commendatur, quando Lazarus suscitatus est, propter quod signum non multò pòst concilium habitum est. Moris enim Iudæis erat, ex præcepto legis sanctificare seipsos ante pascha, ipsámq; sanctificationem initiare prima die Mensis primi: qua die & tabernaculum dedicatum est, sicut in Exodo legimus, loquente Domino ad Moysen: Mense primo, prima die Mensis eriges tabernaculum testimonij, & pones in eo arcam, &c. Et paulò pòst: Assumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificétur, &c. Illud quoq; non prætereundum, quod eiusdem Mensis initiũ, id est, luna prima in sexta feria tunc extiterit. Siquidem sexta feria, qua Dominus crucifixus est, quinta decima extitit, ac per hoc ita esse, vt dictum est, nemo qui dubitat. Nam quintadecima in eandem feriam semper occurrit, in quam & prima. Igitur ex his quæ dicta sunt, quoniam Ecclesiastici compositor officij supradictum Euangelium de resuscitatione Lazari non sine causa sexta feria legi voluit, quæ quinta decima dies est ab illa, qua Dominus crucifixus est. Ex his, inquam, quę dicta sunt, datur intelligi, quòd Dominus ipso die Neomeniæ Lazarum suscitauerit. Delectat valde legitimus hic regis nostri processus, legitimus & sanctus summi sacerdotis nostri clangor in die Neomeniæ huius. Ipse qui quondam iusserat filiis Israel per Moysen, dicens, Quando exibitis ad bellum contra hostes, qui dimicant aduersum vos. Si quando habebitis epulum, & dies festos & calendas clangetis tubis super holocaustis & pacificis victimis: ipse rex noster exiturus ad bellum passionis, contra diabolum principem mundi, ipse summus sacerdos noster habiturus epulum corporis & sanguinis sui, quod cum traderet discipulis suis: Desiderio, inquit, desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequàm patiar. Habi- A turus diem festum suæ sacrosanctæ resurrectionis. Habens, inquam, calendas, i. initium Mensis vel lunæ, cuius in plenitudine hæc facturus erat, clangit tuba tanti támque excellentis miraculi, quo & hostes suos attonitos reddidit, & corda piorum magis ac magis ad credendum animauit. Namque & hostes eius turbati dicunt: Si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & plebs ad credendum magis animata præcipuè propter hoc signum, postmodum illi venienti Hierosolymam cum palmis & laudibus obuiam processit. Suscitato autem Lazaro, non longum erat vt hoc Pharisæi audirent. Bethania namque ab Hierosolymis quindecim tantùm stadiis, id est, non integris duobus distat miliariis. Et ex Iudæis, qui fuerant cum Iesu quando illum suscitauit, quidam inquit Euangelista, abierunt ad Pharisæos & narrauerunt eis quæ fecit Iesus. B Nec mora fuit post hoc colligendi concilij. Mox enim sic Euangelista coniungit, Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium. Rursus non longum erat, aut difficile tunc illud colligi. Cùm enim, vt ait Euangelista, quia proximum erat Pascha Iudæorum, multi ascenderunt Hierosolymam, vt sanctificarent seipsos, tunc verò præcipuè Pontifices & Pharisæi, qui erant clerici Iudæorum. Si qui fortè ex ipsis procul aberant, solenniter conuenerant. Continuata quoque duorum solennitas dierum, id est, sabbati & Neomeniæ, quæ, vt supradictum est, pridie fuerat, agendo concilio frequentiores atque expeditiores reddiderat. Nihil igitur repugnat, quin eodem sabbato (cuius in vespera Dominicæ passionis annuam inchoamus memoriam) illud impio- C rum concilium collectum fuerit, & quia ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum, iccirco in vespera, quasi post horam eiusdem concilij, luctum publicum incipiat Ecclesia suo Domino per omnia compatiens, vt corpus capiti. Hac ergo Dominicæ passionis, vt dictum est, commemoratione inchoata, res digna spectaculo procedit. Præmissa namque per septem Dominicas superius digestas, quasi pompa funeris, & secundum ritum officij procedente Ecclesia in ordine suo per totidem ętates seculi, tandem ipsa mors Christi, cui omnis illa pompa præordinata est, effertur præ oculis & piis fidelium mentibus, ingeruntur vulnera, cunctáque mortis insignia, quæ pertulit pro cunctis vnica salus, Deus & homo Christus, Dei vnigenitus. Nihil D quippe tam frequens, quàm prodeuntia vexilla regis, fulgidúmque mysterium crucis. Acetum quoque, fel & arundinem, clauos & lanceam perforati corporis, tam in nocturnis, quàm in diurnis meditamur canticis, quæ de authenticis veteris pariter ac noui testamenti scripturis congesta sunt. Sicque fiunt comæ capitis Ecclesię, id est, cogitationes cordis eius, quasi purpura regis iuncta canalibus, dum passionē redemptoris meditatur, sensum suum authenticis adhibens scripturis, videlicet pretiosis purpuræ tincturis, quæ per ora prophetarum & Apostolorum, velut per quosdam canales, Spiritu sancto conficiente, profluxerunt.

Cant 7.

Cur Gloria patri non dicimus. Cap. 2.

E VErumtamen hac Dominica totáque hebdomada luctus ille remissior est, quia non statim post habitum concilium traditus est agnus in manus lanistarũ impiorum vt portaretur ad victimam, sed quia iam ex

tunc quæri cœpit. Et quia mandatum dederant pontifices,& pharisęi,vt si quis cognouerit,vbi sit,indicet,vt apprehendant eum. Et quia Iesus iam non palam ambulabat apud Iudæos,nos quoq; cum illo quodammodo secedimus, dum vocem lætitiæ & laudis aliquantulum supprimimus. Nam de responsoriis, gloria patri subtrahimus,& apud quosdam ad Missas quoque cum introitu officij non dicitur. Siquidem breuis licet versiculus, quia sanctæ Trinitatis magis expressa, magisq; propria laus est,benè capitis nostri solitudinē atq; silētiū, non palam ambulantis, dū non dicitur, significat.

Cur hac Dominica Hieremias legatur. Cap. 3.

Hier.38. Hieremias quoque Propheta competenter per hos dies & nocturnas legitur vigilias. Hic enim non solùm dictis, sed & passionibus suis, redemptoris nostri passionem præfigurauit,& in eo quoq;,quod in eisdem tribulationibus suis non decessit,sed ruinæ ciuitatis vel templi superstes fuit, quamuis post hæc à populo descendente in Ægyptum lapidatum illum Iudæi autument. & in eo, quod secundum prophetiam eius, captus est Sedechias, & occisis filiis eius oculos quoq; ipsius eruit rex Babylonis. Nam & redemptor noster cum putaretur & desideraretur extingui & conteri de terra viuentium,iuxta illud, Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius, cunctis tribulationibus suis & morti atque inferis emersit,& superstes fuit, imò est atq; erit peccatrici ciuitati, quæ cùm vocaretur Hierusalem, pars illius meritis effecta est, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus.Et secundum prophetiam eius, qua dixit: In iudicium ego veni in hunc mundum, vt non videntes videant,& videntes cæci fiant, captus est, in superbia sua Iudaicus populus,& occisis filiis eius, id est,carnalibus legis operibus in quibus nihil vitalis gratię Dei remansit,insuper oculos eius eruit spiritualis Nabuchodonosor,scilicet diabolus, & obscurati sunt oculi eorum ne videant,& dorsum eorum semper incuruatur. Benè itaque Hieremias propheta per hos dies legitur, Christi Domini passionē in suis pressuris designans, futurámq; abiectionē gētis Iudaicæ sub typo eius captiuitatis,quę tunc accidit, lachrymosis lamentationibus deplorans.

(Psal.40. Apoc.12. Ioan.9. Psal.68.)

De officio eiusdem diei. Cap. 4.

Totum Missæ officium illud personat, quod per eamdem passionem Domini erat futurum, videlicet quòd deferendum erat vetus sacerdotium Iudæorum,per ipsum noui testamenti mediatorem,nouíque sacrificij pontificem. Quod & sanctum Euangelium mysticè significat,& præcurrens Apostolica lectio manifestè denunciat, Nam cum dixisset Euangelista: Tulerunt lapides Iudæi,vt iacerent in eum,statim adiecit: Iesus autem abscondit se,& exiuit de templo. Et quid abscondendo se (ait B. Gregorius) Dominus designat nisi quod eis ipsa veritas absconditur,qui eius verba sequi contemnunt? Eam quippe, quam non inuenit humilem,veritas fugit mentem. Hoc ergo innuit, quòd templum & vniuersa Iudæorum sancta propter superbiam & duritiam cordis eorum desertus esset,cunctæque præsides templi virtutes, quas Iosephus testatur auditas esse,dicentes:Transeamus ex his sedibus,essent meliores aditurę sedes, quas inhabitante Domino & ipsæ protegerent. In lectione autem Epistolæ dicit Apostolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum,&c.Quibus dictis apertè declarat,ad quę meliora de tēplo Iudæorū exiens Pontifex noster emigrauerit. Introitus verò: Iudica me Deus,& discerne causam meam de gente non sancta,&c.Itémq; illud in graduali: Eripe me de inimicis meis, voces sunt eius exeuntis tēplo & orātis secundū humanitatē, vt manifesto discrimine discernatur causa eius, scilicet fides Euangelij à iustificationibus legis, quod & factū est in eo,quòd & templū destructum est,& sacrificia Iudæorū abolita sunt. Nā etsi stetisset potentia Iudaici regni,

(Ioan.8. Heb.9. Psal.42. Psal.27.)

A cultúsq; tēpli veteris maiori fuissent impedimētoChristianæ fidei, quia nō facilè discernere possent carnales, & infirmi vacuitatē veteris sacerdotij,si fulciretur prosperitate & gloria tēporali. Quomodo ergo prius mortuus est Moyses,& pòstmodū filij Israel Iesu duce transierunt Iordanem,sic expediebat prius destrui templū, vetúsq; sacerdotiū,vt absq; scrupulo ad salutaremChristi transiremus baptismum. Quod autem in graduali sequitur: doce me facere volūtatem tuā, illud est quod cum imminente mortis articulo,dixisset orans. Mi pater,si possibile est, transeat à me calix iste, postulans nō timore patiendi,sed misericordia prioris populi, ne ab illis propinatū biberet calicē,vnde & signāter hō dixit, trāseat à me calix,sed calix iste:cùm(inquā)hoc orasset, reuertēs in semetipsum,quod ex hominis persona trepidanter renuerat, ex Dei filiúq; cōfirmat: Verumtamē

B nō sicut ego volo,sed sicut tu.Deinde,tāquàm si requiras cur de tēplo auersus & iratus exierit,sequitur in tractu.Sæpè(inquiēs) expugnauerūt me à iuuētute mea,i. ab Ecclesiæ primordiis à sanguine Abel iusti:sæpe (inquā)expugnauerūt me,in mēbris meis,in corpore meo (quod est Ecclesia) occidendo prophetas,& lapidando eos,qui ad se missi sunt, & prolōgauerunt iniquitatem suā perseueranter occidendo vsq; ad meipsum, de quo nūc dicūt:Hic est hæres,venite occidamus eū.& nostra erit hęreditas.In offerēda,cōfitebor tibi Domine in toto corde meo, præmium reposcit obedientiæ, factus obediens vsq; ad mortē, dum dicit secundum formam serui: Retribue seruo tuo vt viuam,id est,vt resurgam, & tunc custodiam, id est, custodiri faciam, sermones

C tuos: viuifica me secundum verbum tuum, id est, per inhabitantis in me verbi tui potentiam. Sequens versus iuxta Euangelica verba, quæ prædicta sunt, quis ex vobis arguet me de peccato: qui est ex Deo, verba,Dei audit, immaculatos beatificat, qui ambulant in lege Domini, & scrutantur testimonia eius. Alius quoque versus,viam veritatis elegi,totus vocalis, dictis elegans neumísque canorus,vox est deuotæ fidei,conterritæ & excitatæ de hoc,quod paulò antè audiuit. Si veritatem dico,quare non creditis mihi? Cùm enim hunc Ecclesiæ chorus cum vociferatione extollit, exilire videtur de cœtu illorum,qui coarguuntur non credentes veritatem dicenti,quiq; propterea verba Dei non audiunt, quia ex Deo nō sunt, apprehendénsq; vexillū veritatis.

D Da mihi(inquit)intellectū,&c. Iuxta quod alibi dicunt Apostoli: Adauge nobis fidē. Communio,hoc corpus quod pro vobis tradetur, notissima & percelebris est vox hæc summi sacerdotis Christi,noui testamenti mediatoris,de tēplo sæpè dicto egressi, & secundū præeūtis Epistolæ dicta, neq; per sanguinē hyrcorū aut vitulorum,sed per proprium sanguinem introeuntis semel in sancta. Cuius sacerdotij,quia Beatus Petrus primus hæres, primúsque post Christum tempore & dignitate Pontifex est, quem & dicentem: Sequere me,secutus est simili more cinctus,& quo nolebat abductus, rectè ad ipsum statio præsenti officio præscripta est.

De consonantia ferialium lectionum. Cap. 5.

E Feria secunda legitur hoc Euangelium,in quo dictū est,Miserūt pōtifices &Pharisæi ministros,vt apprehenderent Iesum,sequitur:Iesus autem dixit eis,adhuc modicū tepus vobiscū sum,& vado ad eū qui misit me. Et quid deinde illis euenturū esset,subiungit: quæretis me,&vbi ego sum,vos nō potestis venire,scilicet muro infidelitatis obsistēte.Quo dicto perspicuè se relictis illis,ad gētes commigraturum esse minabatur. Vnde illi quoq; quasi diuinātes dicūt:Nunquid in dispersionem gentiū iturus est,&docturus gētes?Huic Euangelio rectè illa præmittitur lectio de Iona,qui prædicare nolēs Niniuę ciuitati magnæ,fugit inTarsis,& fluctibus maris se tradidit,desertionē vtiq; gentis suæ veritus futurā (vt ait Hieronymus)cùm gētilibus Deus innotesceret. Ionas enim,quod interpretatur colūba,qui missus prędicare Niniuæ ciuitati gratiā Dei, Christum significat

Dominum,

Dominum ad salutem totius mũdi à Deo patre missum. Nam sicut Ionas magnam Niniuem nolens adire, potius maris fluctibus se tradidit: sic Dominus noster corporali præsentia gentes adire nolens, intra seditiones Iudæorum persequentium remansit. Efferbuit mare, & timuerunt nautæ. Audiens enim Pilatus accusationem dicentiũ, quia filium Dei se fecit, magis timuit, tãdémq; persistente graui fluctuatione clamãtiũ, crucifige, crucifige, lotis manib. in modũ nautarũ, quid dixerũt, quæsumus Domine, ne des super nos sanguinẽ innocentẽ, dicẽsq;, innocẽs ego sum à sanguine iusti huius, tradidit illis Iesum, vt crucifigerent, quasi mari, immittẽs. Et absorbuit eũ cetus, id est, mors, sed adurẽte ventrẽ eius diuinitatis igne, tertia die viuũ rursus euomuit. Et tunc demũ ad prædicationẽ eius in territa Niniue magna, scilicet mundus, trina mersione baptismi, quasi triduana pœnitentia saluatur, & hedera, quæ obumbrabat capiti Ionæ, videlicet Iudæa, quondã habitaculũ Christi, aruit.

Feria tertia, vbi dictum est in Euangelio, Ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat ire in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere, & paulò pòst tamen & ipse ascendit ad diem festum non manifestè, sed quasi in occulto. Sequitur, Iudæi ergo quærebant eum in die festo dicẽtes. Vbi est ille? Et murmur multus erat de eo in turba. Alij dicebant, quia bonus est: alij non, sed seducit turbã. Huic sanè Euangelio nonnulla similitudine congruit illa, quæ præmittitur lectio de propheta Daniele, licèt in Hebraico non habeatur, quòd congregati Babylonij aduersus regẽ, dixerunt: Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit, & draconem interfecit, &c. Nam & Iudæi verè & spiritualiter Babilonij qui nunc quærebant Iesum, tandẽ congregati aduersus præsidem Romanæ potestatis Pilatum, quæ Roma scribitur, & est spiritualiter Babylon, petierũt excitata seditione, vt sibi traderet illũ, feceruntq; sicut ipse queritur per prophetam. Deduxerunt in lacũ mortis vitã meam, & posuerũt lapidẽ super me. Cùmq; victor leonũ, scilicet malignorũ spiritũ, viuũ se iterũ præbuisset, exclamauit rex Babylonis, videlicet Romanũ imperiũ, voce magna dicens: Magnus est Deus Danielis. Voce, inquam, magna. Magnus quippe sonus extitit, cum primùm imperator Romanæ vrbis, magnæ vtique Babylonis fidem Christi suscepit. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, inquit Apostolus Petrus, Romam tropicè percutiens.

Feria quarta in Euangelio circumdantes Iudæi Dominum, dicunt: Quousq; animã nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Et respondens Iesus: Loquor, inquit, vobis & non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Et post aliqua subiecit: Ego & pater vnũ sumus. Audiat Arius, vnũ sumus, audiat Sabellius, quia non dixit vnus, sed vnum. Volentibúsq; eum lapidare, & de blasphemia calũniantibus. Et si mihi, inquit, nõ vultis credere, operibus credite. Hic, quia non solũ Christum, quod quærebant, sed & Deũ se esse protestans, est, quod intelligere nolunt hæretici, cũ intellexerint Iudæi, dixerunt: Quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum, rectè illa præmittitur lectio, qua patribus eorum per singula penè præcepta Dominum se protestatur & Deum tãquam cõtumacis serui ceruicẽ duram contundens. Nam & isti, filij rebelliũ & incredulorũ tentatorum & murmurosorum tentantes & ceruicem suam obdurantes hoc merebantur, vt quemadmodum corpora illorum prostrata sunt in deserto, sic ipsi longè à repromissione pellerentur, stantes contra sanguinem proximi, & cuncta supradictæ lectionis præcepta transgredientes.

Feria quinta totum lugubre officiũ, sterilitatẽ deplorat Iudaicæ gentis, quæ in morem salicum viriditatem habens per legis scientiam, nullum tamen fidei aut boni operis fructũ referebat. Ipsi nàque, ipsi præcipuè Iudæi, qui Domino prædicante obsurduerant, quibus ipse dixerat, Cantauimus vobis & non saltastis, salices erant illæ, de quibus eadẽ die sub persona antiquorum

sanctorum atq; nouorum luctuose cãtatur in salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra, &c. Nam ex quo preciosum illud humanitatis Christi organum in ligno crucis confregerunt, cui dicit pater in psalmo, Exurge gloria mea, exurge psalteriũ & cithara, suspẽderunt organa sua sancti patres & Prophetæ ad salices illas: quia Propheta nullus ad Iudæos ex tũc missus est, & ipsos Prophetarum libros, quos legunt, quia nõ intelligũt, velut organa suspensa vacare permittunt. Videndũ ergo quid tã lugubri officio consonũ sit in eiusdem diei Euangelio: Reuersi ministri, quos miserant Põtifices & Pharisæi vt apprehẽderent Iesum, reuersi (inquam) sine crimine, pleni admiratione, cùm dicerent eis illi: Quare non adduxistis eũ, responderũt: Numquã sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. Planè hoc dicendo, cũctis organis cunctísq; cantoribus, quicumque ab initio cantauerunt nobis hymnũ de canticis Sion, dulcissimã illius cantionem, id est, doctrinã veraciter prætulerunt. At illi inuidentes & intra semetipsos rixantes, attende quid tandem fecerint. Reuersi sunt, inquit Euangelista, vnusquisq; in domũ suã. O salices infructuosæ. Expressius significari non potuit summæ ac salutaris cantilenæ contẽptus. Meritò ergo in domibus suis hactenus * retrusi, quas distribuere non potuerũt hi, qui distribuunt domos Siõ, sicut illis in Psalmo præcipitur: Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domo eius. In domibus, inquã, suis, id est, in malis cõscientiis conclusi nõ merentur ad publicũ reuocari, vt audiãt organa scripturarũ, quæ illis suspẽsa sunt, nobis autẽ dulciter & apertè canunt. At illi cõiuncti filiis Edom, imò caput illorum effecti, cõmixti, inquã, terrenis & sanguineis persecutoribus sanctæ Sion, de quibus eodẽ die cantamus: Memẽto Domine filiorũ Edom in die Hierusalẽ, primũ illud propriũ diuinitatis organũ supplicio crucis cõfregerũt, & inde sapiẽtes & scribas ad se missos occiderũt, flagellauerunt, lapidauerũt, & persecuti sunt de ciuitate in ciuitatẽ, & in ciuitatibus quoque gentiũ persecutionẽ Apostolis per seditionẽ excitauerũt, quodãmodo dicẽtes: Exinanite, exinanite vsq; ad fundamentũ, in ea, vt funditus tũc, si possent, nascentem Ecclesiã subruerẽt. Et sicut in Ecclesiasticis historiis legimus, cũ spiritualia Nabuchodonosor, s. diabolus, Christianos cõpelleret ad idololatriã, isti nonnunquam vehementius vrgebant. Benè ergo supradictũ Euangelium lectio præcurrit de libro Danielis prophetæ, quæ est oratio triũ puerorũ, qui secundũ historiã super flumina Babylonis sedentes & flẽtes, & in medio eius salicibus, id est, infructuosis hominibus laudẽ Dei se frustra canere dolẽtes, insuper statuã aureã adorare iussi, & quia noluerunt, in fornacẽ proiecti, martyria victoriásq; Ecclesiæ præcurrerunt. Idcirco autem hac potissimum die conuenienter positum est hoc officium, quia post hanc diem nulla legitur Euangelij lectio de eo, quod Dominus Iudæis publicè prædicauerit: & ecce illud diuinitatis organum in illis salicibus Babylonis suspensum est.

Feria sexta legitur hoc Euangeliũ: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium aduersus Iesum, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo signa multa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, causámq; suæ solicitudinis, quasi rationabilem adhibentes: Et venient, inquiunt, Romani, & tollent nostrũ locũ & gentem. Nam sub imperio Romanorum erant, quia iam ablatum erat sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, & Pilatum Romanæ potestatis præsidem habebant. At illi quia sic timuerunt pruinam, irruit super eos nix, & duplici contritione contriti sunt. Nam & locum & gentem perdiderunt, & deleti de libro viuentium, in terra scripti sunt. Benè ergo illa lectio Hieremiæ prophetæ præmittitur aduersus canes illos, qui Dominum circundederunt, aduersus illud concilium malignantium, quod obsedit illum: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur, & recedentes à te in terram scribentur, & post pauca prauam solicitudinem eorum

Psal. 56. 107. · Psal. 136. · Ioan. 7. · Psal. 136. · * reclusi · Psal. 47. · Psal. 136. · Matth. 23. · Act. 13. 14. · Dan. 3. · Ioan. 11. · Gen. 49. · Iob. 6. · Psal. 68. · Hiere. 17.

intuens, qua dicunt: Veniēt Romani & tollent nostrū locum & gentē: Paueant, inquit, illi, & non pauea ego. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione cōtere eos. Quod factum est per Titū & Vespasianum, quando regno Dei iam perdito, locum quoque & gentem perdiderunt. Quamuis autem multoties Iudæi Dominum quæsierunt occidere, nam & lapides non semel sustulerunt vt illum lapidarent, ministros quoque miserunt Pontifices & Pharisæi, vt illum apprehenderent: Rectè tamen de hoc concilio dixit Euangelista, Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Nunc enim quasi non tumultuariè vel populari seditione, aut cum præiudicio, sed legitima iudicij sessione sibi videbantur actitare, solicitudinem suam (vt dictum est) prætendentes, ne cum rex appellaretur, ipsi rei * maiestatis apud Romanum imperium, sub quo erant, addicerentur.

Ioan. 8. 10.

*læsæ.

Cur vacat Sabbato ante Palmas. Cap. 6.

SAbbato vacat, quando Dominus Papa eleemosynam dat: hoc sabbatum illud est, quo Dominus Bethaniā venit, & in domo Lazari, quem suscitauerat, cœnam habuit, sicut Euangelista refert. Iesus ergo ante sex dies solennitatis paschæ venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus quem suscitauit. Fecerunt autem ei cęnam ibi. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pisticæ, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguenti. Ibi celebri mysterio commendatum est odoriferum opus ellemosynæ. Maria nanque typum gessit Ecclesiæ, pedes autem Domini, pauperes sunt infimi, qui quamuis extrema, tamē eius membra sunt per coniunctionem & vnitatem fidei. Mulier pedes Domini vngit, & capillis suis, qui vtique corpori superfluūt, extergit, quoties diuites qui sunt in Ecclesia, pauperes fideles misericordiæ blandimēto refouent, & de iis, quæ sibi abundant, illorum inopiam supplent. Vt ergo Romanus Papa celebrem cum Maria Domino cœnam exhibeat, hoc sabbato eleemosynam dat, atque ita circa pedes Domini occupato eo, sabbatum vacat.

Ioan. 12.

Dominica in Palmis. Cap. 7.

DOminica hac, qua Dominus in ciuitatem Hierusalem passurus venit, luna decima extitit. De hac die præceperat Dominus in lege filiis Israel: Decima die mēsis primi tollet vnusquisq; agnū per familias & domos suas, & seruabitis eū, vsq; ad quartūdecimū diē mēsis eiusdē, & immolabit eū vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperā. Nota & celebris est mirabiliū historia, quæ antè fuerāt gesta, scilicet quòd decē plagis Pharaonem & totā Ægyptum Moyses in virga manus suæ percusserit: quibus Pharao, quamuis afflictus, victus tamen non est, donec agnus immolaretur in domibus Israel. Verum quid hoc significauerit, quomodo hæc omnia in figura cōtingebant illis, & ad præsens negociū pertinet, prętereundū non est. Pharao, diaboli, Ægyptus, mūdi, filij Israel, omnium qui ad vitam præordinati sunt, & populus Dei vocantur, typum gesserunt, Captiuitas seruitúsque filiorum Israel, captiuitatē illam designāt, qua diabolus hominem in Paradisi libertate conditum, per præuaricationem in tenebris huius seculi captiuauit, & morti obnoxium fecit. Stetit Moyses cū Aaron coram Pharaone, tenénsque virgam in manu, dixit: Hæc dicit Dominus Dimitte populum meum. Nimirum in virga Moysi, legis disciplinam, in Aaron, eiusdem legis agnoscimus sacerdotium. Hæc enim duo dicta sunt, vt Dei populum à seruitute Pharaonis, id est, diaboli, eriperēt. Decem plagæ, quibus percussus est, decem legis præceptorum, quibus populus Dei diabolo captiuatori humani generis repugnare iussus est, similitudinem prætulerunt. Nā tunc primùm mors, quæ regnauit ab Adā vsque ad Moysen, cœpit audire in regno suo contradictionē, Deo debitum sibi exigente ab hominibus cultū, & suorum obediētiam præceptorum. Sed sicut Pharao decem plagis non adeo victus est, vt filios Israel dimitteret: ita diabolus decem præceptorum legis obseruatione non adeo superatus est, vt homo in paradisum rediret. Igitur sicut post inefficacem virgam Moysi tandē agnus immolari iussus est, & tunc mortua sunt primogenita Ægypti, & hac vna plaga tactus Pharao dimisit populum & ipse cum reliquis Ægyptiis persequens transeuntes, in mari rubro submersus est: sic postquàm constitit, quòd nihil ad perfectum adduceret lex, agnus Dei Christus immolatus est, & in morte eius primogenitum, id est, originale peccatum deletum est, & in mari rubro baptismi Christi sanguine rubentis actualia quoque peccata cum diabolo penitus absorpta sunt. Luna ergo decima (vt dictum est) Dominus Christus, verus agnus, præcepto patris obediens, ciuitatem Hierusalem passurus ingressus est. Sed nec ipse ingressus eius vacat à mysteriis. Quocumq; enim verus hic sol procedit, similitudines eius, quam operatur, salutis, quasi vmbras interiecto corpori similes reddit. Veniens igitur ad passionem, videamus quas iaciat vmbras fulgidæ misericordiæ, cuius in multitudine benedictus aduenit. Primum à mōte Oliueti duos mittit discipulos in castellū, quod erat contra ipsos, vt asinam illic alligatam pullúmq; eius soluentes sibi adducerent, &c. In his profectò, quæ vtilitas in sanguine suo, quis fructus suæ passionis, ad quā veniebat, mysticè præsignauit. Ascēsurus enim propter passionem mortis, gloria & honore coronatus, ad dexteram patris, qui est mons Oliuarum, id est, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Deus pacis, fonsque & origo luminis, atque inde dando hominibus dona, missurus erat Apostolos suos, qui ligandi atq; soluendi potestate accepta, asinam & pullum eius, id est, vtrumque populum Iudaïcum atque gentilem, ab erroris stultitia, peccatorúmque oneribus absoluerent, & abducto sibi humano genere per fidem, ipse superscdēs, iuxta quod scriptum est, Et equitatus tuus saluatio, in cælestem Hierusalem animas induceret, turbis angelorum cum laude occurrentibus, palmásque victoriarum cum ramis oliuarum, quæ sunt pacis insignia, subleuantibus.

Exo. 12.

1. Cor. 10.

Exod. 7.

Rom. 5.

Quòd propter processionem palmarum, Dominicalis processio non sit omittenda. Cap. 8.

DIligentibus Euangelicæ auctoritatis inspectoribus rectè complacuit, vt cum hodierna processione palmarum, qua proculdubiò redemptoris nostri recolimus passionem, non cōputent illam, quæ Dominicalis est, qua singulis Dominicis gloriosam eiusdē commemoramus resurrectionem. Constat enim, quòd contraria siue repugnantia non possint simul vno eodémque actu conuenienter exhiberi. Hæc autē manifestè dissident, sibique contraria sunt. Quid enim magis contrariū, quàm tristitiæ gaudium, morti vita, occasui resurrectio? Singulis Dominicis à prima sabbati, qua Dominus resurrexit, dedicatis, hoc nobis processionis ordine significamus, quòd in Galilæam, id est, in trāsmigrationē, ad vidēdum Dominum cū Apostolis eius exire debeamus, scilicet vt nō simus vetusti homines quod fuimus, sed in nouitate vitæ ambulemus. Vnde semper in huiusmodi processionibus prælatos nostros præeuntes, quasi Dominum in Galilæam sequimur, & locus ipse, quo processionem suprema statione terminamus, rectè à nobis Galilæa nuncupatur. Hanc verò annuam palmarum processionem, nemo qui nesciat passionis esse præconium, & illud nobis ob recreationem deuotionis actu renouari, quod pueri Hebræorum tollentes ramos oliuarum obuiauerunt Domino, clamantes & dicentes: Osanna in excelsis. Rectius igitur faciunt hi, à quibus accepimus ante tertiam memoriam Dominicæ resurrectionis, quæ per totum annum occurrit, de more peragentes, sicut in cæteris Dominicis, & post tertiam cum processione palmarum, Dominicæ passionis efferentes sacramentum.

Quòd hæc maior hebdomada mundanæ creationis hebdomadæ respondeat. Cap. 9.

MAgnum illud est & admiratione dignum, quod die Dominica, quæ prima est, in qua creationem mundi cœpit Deus operari, ingreditur saluator ad laborem passionis, & per totam hanc hebdomadam, quæ maior hebdomada dicitur, salutem nostram operatus, die septimo cessauit, & in sepulchro requieuit. Tot diebus salutem hominis operatus est, quod diebus hominem & quicquid propter hominem creauit, in mũdo disposuit: Et prout operum diuersorum creatione, alij plus, alij minus, rerum & officiorum diuersa quantitate consecrati sunt. Primus hic dies, qua cum tanta claritate opus ingreditur salutiferæ passionis, dignitati illius resplendet, in qua dixit: Fiat lux, & facta est lux. Et de singulis cæterorum suo loco dicetur, nunc de huius diei officio pauca perspiciamus.

De Missa eiusdem diei. Cap. 10.

ILla nostri traditio, qua pater illum tradidit, sicut Apostolus ait, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Illa, inquam, traditio materia vel causa tam magni tàmque solemnis est officij. Hac enim die pater illum tradidit in eo, quòd ex voluntate patris in manus inimicorum venit, qui hactenus multoties cum seditione quæreretur, omnes eorum frustrauerat impetus. Obediens namque voluntati patris, calicem passionis bibere venit, & cùm caro infirma esset ad bibendum, spiritu promptus dicebat: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Quia ergo pater illum hac die tradidit, & calicem passionis dedit illi, rectè passio legitur cum eisdem, cum quibus exceptus est, palmarum ramis, totique officio venerandam ipsa præbuit materiam. Nam ex eo, quòd ait pendens in cruce, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me, constat vicesimum primum psalmum totum ex ipsius esse persona conscriptum, propter quod hac ipsa die penè totus in eiusdem nihilominus persona decantatur. Primum in introitu, Domine ne longè facias auxilium tuum à me, orat ipse, qui tamquàm vermis & non homo absque vllo respectu, leuiter conculcabatur, propter nos relictus ad tempus, orat inquam, patrem, ne elonget auxilium suum, id est, festinet resurrectionem suam, & à potestate eorum, qui sunt vnicornes, id est, singularis superbiæ, liberet humilitatem suam. Deinde in tractu hoc ipsum amplius egit & ipse noster Dauid, secundum titulum eiusdem psalmi tendens in finem, id est, in victoriam, pro assumptione matutina, id est, pro resurrectione, vt fiat valde mane, sicut & facta est, cùm adhuc tenebræ essent ad monumentum. Epistola quoque non dubio passionem legendam præcurrit præconio. Nam quod orat Dominus secundò in passione dicens: Mi pater, si non potest hic calix transire, nisi bibã illum: quod summus Deus in summa humilitate hominis illuditur, conspuitur, dorsum suum dat percutientibus, & genas suas vellentibus, & cætera patienter fert, obediens voluntati patris vsque ad mortem crucis, hæc omnia nobis Paulus in Epistola manifestè proponit imitanda, dicens: Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, &c. Item in graduali, dum dicit: Tenuisti manũ dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, pulcherrimè illud insinuat, quòd Deus pater, quasi læua manu sua dexteram illius tenuerit, id est, diuinam potẽtiam eius, ne se defenderet, quodammodo cõpressit, & in potestatem inimicorum, id est, in ciuitatem Hierusalem in voluntate sua deduxerit. Quæri potest, cur graduale hoc cantetur hoc die, cùm non totum eius personæ conueniat. Neque enim illi congruit, vt dicat: Mei autem penè moti sunt pedes, & penè effusi sunt gressus mei. Sed sciendũ, quia psalmus de quo sumptũ est, correptio illorũ est, qui pro sospitate corporis, & prosperitate vel affluentia verũ temporalium Deum tantũmodo laudabant. Huiusmodi autẽ laudes non defecerãt, priusquàm Dominus noster rex omniũ seculorũ adueniret, & ex his quæ passus est, cõfirmaret nos, ne scandalizaremur, malos prosperari, bonis autem nõ rectè succedere, videntes. Quis enim iustus, vidẽs ipsam iustitiã esse crucifixã ab his, quorũ iniquitas quasi ex adipe prodiit, qui in labore hominũ non erant, & cũ hominibus non flagellabãtur: quis, inquã, iustus, cũ sibi aliquid simile acciderit, dicat iã, ergo sine causa iustificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas. Nã si narrauerit, sic ecce nationẽ filiorũ Dei, imo ipsam filij Dei passionẽ reprobauit. Benè ergo in ostensione flagellati & crucifixi iusti cantatur: Quam bonus Israel Deus rectis corde, vt non moueãtur pedes nostri, id est, ratio, & iudiciũ nostrum, quando pacẽ peccatorũ videmus. Offerẽda quoq; cum versibus sumpta de psalmo sexagesimo octauo, qui totus ex persona saluatoris orantis in passionis agone cõscriptus est indicat, cum quanto desiderio charitatis illa susceperit, quæ in passionis serie prælecta sunt, dũ dicit: Improperiũ expectauit cor meum & miseriam, improperiũ scilicet in verbis expectauit, id est, desiderauit cor meum, & miseriam, scilicet in factis. Et sustinui, id est, expectaui, qui simul contristaretur, videlicet de perditione sua mecum doleret. & non fuit, subauditur, qui id faceret: consolantem me quæsiui, id est, benè operantem per pœnitentiam, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel, hoc est, amaros se mihi reddiderunt, &c. (Psal. 68.)

De feria secunda hebdomadæ sanctæ. Cap. 11.

FEria secunda minus ornata videtur cæteris huius hebdomadæ diebus, quarum omniũ officia lectione passionis vel cæteris Dominicæ mortis insignibus purpurata sunt. Nec mirũ: nã & eius primæ hebdomadæ, qua cũcta creata sunt, cuius hæc similis est, vt suprà dictũ est, dies secũdus minus aliquid quàm cæteri, creatoris placito cõmendatur. Cũ enim dixisset, fiat firmamentũ in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis, non est additũ (sicut in operibus cæterorum dierum) & vidit Deus quòd esset bonũ. Hoc enim in Septuaginta quidẽ additũ est, sed in Hebraico nõ habetur. In hoc quoq; (vt ait Hieronymus) binarius numerus infamatur, quia primus ab vnitate degenerat, & diuisionis initiator est. Et quia diuisio aquarũ superiorũ atq; inferiorũ, diuisionẽ significat bonorũ & malorũ, quãuis iustã, tamẽ propter pœnã ipsorũ qui diuiduntur, malã, ipsaq; diuisio secũda die facta est, ipsũmque quod dicimus secundũ, à binario non voce, sed sensu proficiscitur, rectè iuxta Hebraicam veritatẽ nõ est additũ in opere diei secũdi, & vidit Deus quòd esset bonũ. Igitur cùm secũda dies mundanę creationis laude operis minus illustrata sit, non mirum est, quod huius hebdomadæ, quæ illã respicit, secunda dies minus passionali officio purpurata sit. Habet autẽ Euãgeliũ huius diei, quòd exceptus cũ ramis palmarũ ciuitatẽ Hierusalẽ ingressus est. Et cũ gentiles eũ videre vellent, vtpote salutẽ suã, de quo Iacob lõgè antè prophetauerat, dicens: Et ipse erit expectatio gentiũ, & propter hoc granũ frumenti figuratè se appellasset, mortificandum infidelitate Iudæorũ, multiplicandũ infidelitate Iudæorũ, multiplicandũ fide populorũ, cũ, inquã, clarificationẽ suã saluti gẽtiũ dilucescere postulasset, orãs ad patrẽ & dicẽs: Pater saluifica me ex hac hora, pater clarifica tuum nomẽ, venit vox de cælo dicẽs: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Et quia voluntati obediẽs, in manus quærentiũ animã suã tradidit seipsum, veniens in sæpedictã ciuitatẽ, benè hæc prophetica lectio præmittitur: Dominus Deus aperuit mihi aurẽ, s. vt voluntati eius obediré, ego autẽ nõ cõtradico, retrorsum nõ abij: Corpus meum dedi percutiẽtibus, & genas meas vellẽtibus, &c. quæ ad hoc cõsonant, quòd pati nõ refugiẽs, pro salute mundi seipsum tradidit. Ad hoc autẽ, quod in Euãgelio sese orat clarificari, scilicet gloria resurrectionis, cuncta membra consonant officij, quo se eripi, sẽque nocentes atque impugnantes, iudicari postulat atque expugnari. (Gen. 49. Ioan. 12. Esa. 50.)

De Feria tertia. Cap. 12.

FEria tertia legẽdam passionem benè præcurrit Hieremiæ lectio, qua in persona eius dicit: Tu Domine (Hier. 11.)

demonstrasti mihi, & cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus, qui portatur ad victimam, & non cognoui, quia concitauerunt aduersum me consilia, dicentes: Venite, mittamus lignum in pane eius, & conteramus eum de terra viuentium. Tu Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, videã quæso vltionem tuam ex eis. Nam per hos dies vsque in quartam feriam, hæc studia, hæc illorum consilia magis ac magis feruescebat, sed metuẽtibus, ne forte tumultus fieret in populo, facultas deerat. Namq; ipse Dominus (Luc. 21.) noster, diebus quidem (vt ait Lucas Euangelista) erat docens in tẽplo, noctibus verò exibat in montẽ, qui vocatur Oliueti, & populus magnificabat eum in templo. Et in tantum nulli vnquã adulatus est (vt ait Hyeronymus) in magna & ampla ciuitate vel vnius noctis hospitium nunquã habuerit. Et quomodo superbissimus Amã erecta (Hester. 11.) cruce in domo sua, quã parauerat Mardochæo, quærebat opportunitatẽ, qua suggereret regi de illo mane, vt appẽderetur: sic diabolus inito cõsilio in domo sua, id est, in cordibus Iudæorũ, dicendo: Venite, mittamus lignũ in pane eius, i. crucẽ in corpus eius, quærebat opportunitatẽ, vt Romanæ potestati traderet Iesũ. (Gal. 6.) Vltionẽ ergo videntes ex eis, in Epistola dictũ est, Gloriamur in cruce Domini nostri Iesu Christi. Nã is, à quo consiliũ acceperũt, vt mitterent lignũ in pane eius, eodem ligno transfixus & spoliatus est, vt crux Christi gloriosa, à pœna reorum subleuata est in frontibus Imperatorũ. Itaque in Introitu cantamus: Gloriari nos oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, cætera quæ sequuntur in officio, manifestè verba sunt personæ eius agonizantis, & resurrectionem suam exorantis.

De quarta Feria. *Cap.* 13.

FEria quarta venditio capitis nostri totius corporis Ecclesiæ, cõtritionis & humilitatis insuitatæ principiũ est. Hac nanq; die abiit Iudas, & locutus est cũ principibus sacerdotum & magistratibus quemadmodũ Iesum traderet eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt illi pecuniã dare. Et spopondit. Igitur pro eo, quòd Ecclesia hac die capite diminuta est, deponit hac eadẽ die consuetudinalẽ processionis suæ cultũ, totiúsq; nocturni atq; diurni psallendi post hanc diẽ, gaudium obscurat vsitatum. Sed & per totũ anni circulum in pœnitentialiũ obseruatione ieiuniorũ, propter causam supradictam, quarta feria post sextã, in qua Dominus noster crucifixus est, secundum obtinet gradũ. Nunc in officio huius quartæ ferię, quia præ cæteris sacra dispositione præfulget: imò quia penè totũ venditi capitis nostri luctuosa vox est, paulisper immorari libet. Primóq; hoc dicendũ, quod geminas lectiones longúmq; ac lugubrẽ, pro secũdo graduali, tractũ, propter iã dictã Domini venditionẽ, præsentis diei meruit officiũ, cunctáq; officij membra reuerẽtiæ Domini orantis, & in faciẽ suã prostrati venerabiliter subseruiunt; de quo hac die legitur in passione secũ(Luc. 22.)dum Lucã, hoc modo: Et ipse auulsus est ab eis, quãtum iactus est lapidis, & positis genibus orabat dicẽs: Pater, si vis, transfer calicẽ istum à me. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius tãquàm guttæ sanguinis decurrẽtis in terrã. Apparuit autẽ illi angelus de cælo confortans eum. Et quidẽ cæteri quoq; Euangelistæ orasse referunt eũ ad Patrẽ, quo indubitante minor est secundum humanitatem, in qua etiam minoratus est (Psal. 8.) paulo minus ab Angelis. Sed hic desertus vitulus, scilicet Lucas, victimationẽ salutaris vituli elegantius prosequẽs, ex habitu eius in infirmitate nostra orantis, magis admirabile mundo & Angelis, & hominibus præbet spectaculũ. Vnde contremiscit Ecclesia tantorũ mirabiliũ contẽplatrix, & in introitu, quasi attonita repẽtino clamore cõcrepat. In nomine Domini omne genu fle(Philip. 2.)ctatur, cælestiũ, terrestrium, & infernorũ, &c. Nimirum omnium Angelorũ hominũmq; Dominum procidisse, & in sudore sanguinis agonizari videns, humana corda hoc terrifico clamore percutit, ne quis audeat stare rigidus & elatus, cum ille tantus in tã magna sese propter nos humilitate deiiciẽs genua posuerit. Magnũ piũmq; huius diei dignũmq; spectaculo mẽtium nostrarũ officiũ, quod laborat sancta Ecclesia singulorũ corda filiorum ad tantæ rei præsentiã, per contemplationẽ reducere, & per voces Apostolorũ atq; prophetarum quasi præsentium, & agonizantẽ Dominum circunstantium, in admirationẽ & compassionem excitare. Conclamata namq; (vt dictũ est) antiphona introitus, quæ de Apostolo sumpta est, quod valde rarum est, paucæ namq; de nouo testamẽto sumptæ sunt, protinus Esaias propheta desideratissimus huius Dominicæ passionis expectator & præcor, quasi præsens accurrit, lectoris voce nos ad videndũ agonẽ illum excitans atq; dicens: Dicite filiæ Sion, ecce saluator tuus venit. & addit, ecce merces eius cũ eo, & opus illius corã illo. Pulchrè satis breuitérque cõmendans, & opus passionis, cui intendebat & mercẽdem gloriæ vel honoris, quo coronandus erat per diuinitatẽ, quæ cum eo est, scilicet in vnius eiusdẽmq; vnitatẽ personæ. Statímq; admirãs illius habitũ, quis est (inquit) iste, qui venit de Edom, id est, de sanguineis siue terrenis Iudæis, tinctis vestibus, id est, mẽbris corporis, quæ sunt vestimenta diuinitatis, tincta ex purpura sanguinis. Tinctis, inquit, vestibus de Bosra? Bosra interpretatur firma atq; munita, significátq; ciuitatẽ Hierusalẽ, quam ipse, qui ab illa cruentatus est Dominus, suo quondã auxilio magis, quàm murorũ ambitu firmauerat atq; munierat. Est autẽ ciuitas in Moab. Quo nomine fortiter Hierosolymitanos percutit Iudæos. Consequitur enim, vt ipsi Moabitæ sint, vt verè sunt. Moab quippe interpretatur ex patre. Et Dominus cum dixisset Iudæis, si filij Abrahæ estis, opera vtique Abrahę facite: nunc autẽ quæritis me interficere, hoc Abraham nõ fecit, subsecutus adiunxit: Vos ex patre diabolo estis. Itaque cũ dixisset, quis est iste, illo respondente ac dicente: Ego, qui loquor iustitiã, & propugnator sum ad saluandum. Rursus interrogat: Quare ergo rubrum est indumentũ tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? id est, cùm tu loqueris iustitiã, quare cruẽtatus es pressura crucis? At ille, torcular, inquit, calcaui solus, subauditu pro omnibus vt omnes liberarentur. His auditis Ecclesiæ chorus, sciens agonẽ Domini sudorémq; sanguineũ, & orationẽ pro se, imò suam esse, suas adiungit voces, nec tamẽ loquitur pluraliter, eò quòd vna sit persona cũ Christo, tanquã corpus cũ capite suo, succinítq; graduale. Ne auertas faciẽ tuã à puero tuo, id est, à me, qui sum puer tuus, id est, seruus tuus, quoniã tribulor, scilicet pro te, velociter exaudi me, id est, resuscita me. Saluũ me fac, quoniã aquæ, id est, Iudæi, qui semper sunt in motu inuidiæ, intrauerunt vsq; ad animã meam, id est, eousq; vt me occidant, inter quos commemorãs, infixus sum in limo profundi, qui ita sunt, quòd non est substantia, quia verum esse amiserunt. Itémque altera lectione eiusdem prophetæ declamata, quã ille, cum eloqueretur, præuidebat eum spirituali oculo in eodem schemate, in quo nunc ab Euangelista repræsentatur, scilicet non habentem speciem neque decorem, ascendentem sicut virgultum, & sicut radicem de terra sitiẽti, despectum, & nouissimum virorum, virũ dolorũ, & scientem infirmitatẽ, vulneratũ propter iniquitates nostras, & attritũ propter scelera nostra, cũ sceleratis reputatum, & pro transgressoribus exorantẽ. Hac, inquam, lectione pronunciata, fit, quod nunquam alia die per annum agitur præter hanc feriam, quartã, & magnum diẽ Parasceuen, & præter sabbata quatuor temporalium ieiuniorum, scilicet quod Epistolam nõ graduale, sed tractus sequitur. Nã præter suprà dictos dies, semper graduale sequitur Epistolam aut alleluia, si ratio temporis graduale submoueat, quod fit per dies Pentecostes. Causa autem hæc est, quia musicus ille, qui dixit: Cantauimus vobis & non saltastis, lamentauimus & non plorastis, cuius cantationi alleluia, quasi saltatio, lamentationi verò graduale, quasi ploratio pœnitentiæ respondet, sicut suo loco iam dictum est: Ille, inquam, mu-

ficus his diebus aufertur. Nam feria quarta venditur, feria sexta sequenti crucifigitur. Sed die parasceues singulas lectiones singuli tractus sub sequuntur. Hac autē die, qua venditus, licet tamen adhuc cum discipulis habebatur, vnus tantum tractus pro graduali tamquam imperfectus adhuc luctus assumitur. Quòd autem tractus lugentium sit, magísque luctui congruat quàm graduale, quod est pœnitentium lamentum, illud comprobat, quòd non cum alleluia vt graduale, sed pro alleluia canitur his diebus, quibus mortē, quæ subintrauit in mundum per inuidiam diaboli, id est, à Septuagesima vsque in Pascha lugemus. Tractus autem hic de Psalmo centesimo primo est, qui rei & tempori valde congruit. Nam & titulus ad articulum tēporis pertinet, quo vel in agoniam factus prolixius orauit, sanguineo sudore madens, quod signum erat sanguinis plurimi cęde martyrum effundendi, vel quo pro transgressoribus orauit, dicens: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciūt. Idémque pater in manus tuas cōmendo spiritum meū. Sic enim se habet titulus: Oratio pauperis, cum anxiaretur, & coram Domino effunderet precem suam. Pauper hic ipse est, qui, vt ait Apostolus, cū diues esset gratia sua, propter nos egenus factus est. Cum hoc ergo paupere pro nobis orante, cuncti pauperes spiritu, qui corpus vnū cum illo sunt, illo preorante, pariter orant. Aureúmque thuribulum immaculati corporis tenenti huic summo Angelo, suæque orationis incensum præferenti, suarum quoque chorus noster orationum incēsa certatim simul iniicit, dicendo ac repetendo: Domine exaudi orationem meam, &c. Lecta quoque passione, sacrificiū eiusdē iteratæ orationis in offerenda subiicit. Communio quoque de eodem Psalmo est: Potum meū cum fletu temperabā: vt aduertas totum huc Psalmum in persona eius esse conscriptum. Qui, vt ait Apostolus, in diebus carnis suæ preces supplicationésq; ad eum, qui illum saluū facere possit à morte, cum clamore valido ac multis lachrymis offerēs, exauditus est pro sua reuerentia. Illud ad summum non prætereundum, quòd hac die conuenienter hic sol iustitiæ ad nostram salutem venditus est, quia in illa mundanæ creationis hebdomada sol iste visibilis ad lucendum mundo formatus est. Et ò verè mira diuinæ gratiæ dispositio. Magna & mira charitatis vnicæ dignatio. Sic pro nobis perditis dignatus est pati, vt pro venditis quoque non dedignaretur venundari. Venditi quippe fueramus nos venditione miserabili, sicut & ipse per prophetam Dominus dicit: Gratis venūdati estis, & sine argēto redimemini. Vera & diuini ponderis sententia. Gratis, inquit, venundati estis, id est, falsis promissionibus decepti. Quid enim saltē temporalis emolumenti miser assecutus est homo, pro eo quod recessit à Deo, seipsum tradens diabolo? Et sine argento redimemini. Quid enim captiua filia Sion, pro redemptione tua dedisti? Nullis præcedentibus meritis, sed sola gratia, Christus venditus, venundatos redemit.

De Feria quinta, quam Cœnam Domini nominamus. Cap. 14.

Feria quinta, quam cœnā Domini nominamus, partim lætarum, partim tristium variatur commemoratione rerum: & secūdum vtriusque habitus lætitiæ. s. ac tristitiæ distantiā, regulariū quoque officiorū diuersas ac bene contrarias retinet qualitates. Missa nanq; integrum, & valde festiuū, imò plus quàm vsitatum habet officiū: per regulares autem horas, neque festiuum, neq; more vsitato, integrum Deo debitum reddimus seruitiū. Singulis horis capita, id est, initia præcidimus, fines quoq; earū sub silentio abscondimus: missa verò & plenariè solenniterque perficitur, & per manus Pōtificis, multiplicibus pietatis sacramentis singulariter fœcundatur. Et sicut die quinta in hebdomada mūdanæ creationis genus ex aquis ortum, partim gurgiti remissum, partim in aera leuatum est, vt stirpe vna prodita, diuersa caperēt loca: sic feria quinta huius hebdomadæ, qua sumus recreati, sacramēta vnius eiusdémq; salutis, partim nos deprimūt in tristitiā, partim leuāt in gaudiū, vt pro vna salute edita, valde diuerso cultu vel habitu celebrētur mysteria. Causas ergo iuxta textum requirentes Euangelicum, ab his quæ læta sunt, sumamus initium.

Cur solennis sit Missa eiusdem diei. Cap. 15.

Solennitatis, qua prædictæ diei Missa tristes inter horas exultat, sicut medias inter nebulas sol interdum subrutilat, causa hæc est, quòd Dominus Christus sanctus sanctorum, cui à patre cum iuramento dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. [Psal.109.] Ipse Pōtifex, ipse & hostia, noui nobis sacrificij ritum instituit qua nocte tradebatur, accipiens panem & calicem vini, benedicénsque ac dicens: Hoc est corpus meum, hic est calix sanguinis mei. [Matt.26.] Tunc enim primum officio sui functus est sacerdotij, finem imponēs sacerdotio veteri: & post esum agni typici seipsum, [1.Cor.11.] qui verus est agnus, Deo patri suis offerens manibus: atque hoc est, quod Apostolus ait, quia non per sanguinem hyrcorum aut vitulorum, [Heb.5.] sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Ipsum namque corpus, quod occisum est ab impiis, ipsum eūdem sanguinem, qui in cruce fusus est, ipse tunc sempiternus sacerdos obtulit, & de quo alio loco dictum est, cum illum Iudæi lapidare vellent, Iesus autē abscondit se, & exiuit de tēplo: [Ioan 8.] nunc verè de tēplo Iudæorū exiuit, & eorū sacrificia dereliquit, séque in sacrificio panis & vini ita abscondit, vt ab impiis omnino agnosci non valeat, quid ibi sit. Igitur quia verum sacrificiū hodie contradidit, nouúmque testamētum suis hæredibus moriturus suo sanguine conscripsit in spiritu humilitatis & in animo cōtrito, [Heb.9.] sicut ipse dicit: Tristis est anima mea vsq; ad mortē, [Matth.26.] rectæ in medio tristitiæ, quæ per omnes horas significatur, sola missa solennem concentū, lætúmq; ministrorū altaris meretur ornatum. Et ne quid venustatis sancto sacrificio desit, vtpote in die suæ institutionis, Gloria in excelsis quoque à pontifice decātatur. Et quisq; pōtifex quicquid sui est officij, debet hac die de integro perficere. Itaque pœnitentes Ecclesiæ restituit, oleum benedicit, chrisma conficit, quo signati testimonium accipientes Spiritus sancti dicimus Deo: Signatum est super nos lumen vultus tui: [Philip.4.] Venerabilis & pius est ordo consecrationis, sed si causas eorum, quæ in eadem consecratione aguntur, vel tenuiter inspexeris, multò amplius intima pietatis pulchritudine delectaberis. Ordo quippe ipse ab omnibus videtur, sed nos iuxta propositum causas quæremus. Quid ergo chrisma significet, aut quid illo in nobis agatur, vel cur hac die consecretur, quidve mysterij consecrationis eius ordo contineat, veri luminis largitore præeunte, considerare cupimus.

De Chrismate. Cap. 16.

Chrisma Græcè, Latinè dicitur vnctio, à quo nomine Dominus noster Christus, id est, vnctus nuncupatur. Chrismate vnguentum primus Moyses instituit in Exodo, quòd & iubente Domino composuit, & eo [Exod.30.] primùm Aaron & filij eius vncti sunt. Erátque eo tempore mystica vnctio tantùm in regibus & sacerdotibus, qua Christus rex summus & sacerdos verus præfigurabatur. Sed postquàm per seipsum veniens Christus Dei filius, à Deo patre cœlesti, & vero vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed & omnis Ecclesia vnctione chrismatis per impositionem manuum consecratur. Quòd solis debeatur Episcopis, vt consignent, & spiritum paraclerum tradant. Quod non solū consuetudo Ecclesiastica demōstrat, verùm & illa lectio Actorum Apostolorū, quæ asserit, quibusdam in nomine Domini Iesu baptizatis, per impositionem manuū Pauli Apostoli datum esse Spiritum sanctum, vt vbi legitur: [Act.8.] Et cùm imposuisset manus illis Paulus, venit super eos Spiritus sanctus, & reliqua. Itē in alio loco scribitur, quòd Apostoli Hierosolymis Petrū & Ioannem miserunt Samariam, vt iam baptizatis traderent Spiri-

tum sanctum. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum sanctum. Vbi apertè datur intelligi, solis pontificibus, Apostolorum vicariis deberi, vt consignent, & paracletum tradant. Legitur autem in gestis Pontificalibus, quòd Syluester Papa cōstituit, vt baptizatum linat presbyter chrismate, leuatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem eum cōsequendi, sine manus impositione baptizati migrent. Presbyteris itaq; chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem (quod solis debetur Episcopis) sed verticem. Forte aliquis dicat: Quid mihi prodest post baptismatis mysterium, mysterium confirmationis? Nam si post fontem, adiectione noui generis indigemus, quantum video, non totum de fonte suscepimus. Non ita intelligendum est. Nam quid prodest, si quisquam parentum magnam paruulo conferat hæreditatem, nisi prouideat illi tutorem? Paracletus quippe regeneratis in Christo custos & consolator, & tutor est, qui possent suadente diabolo, sicut paruuli facultatem, perdere baptismi vtilitatem, si hunc non haberent tutorem. Igitur chrisma Spiritus sancti signum est, cuius & virtutem cōtinent. Et pulchrè Spiritui sancto, per hanc speciem suam nobis complacuit dare gratiam. Fructus nanque & pinguedo est oleæ, quæ arbor pacis & luminis ministra est, commixto balsamo, cuius arbor odorifera vna est præcipua arborum aromaticarum. Sanctus autem spiritus diuinæ substantiæ pinguedo est, ita vt quicunque ex eo refectus fuerit dicat: Impinguasti in oleo caput meum. Et balsami odor in oleo suauitatem eiusdē Spiritus sancti significat, qua cūctos qui nasum, id est, virtutē habent discretionis, bono odore allicit & sui met appetentes efficit. Quem quicunque accipiunt, cum Apostolo dicunt, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Benè ergo Spiritus sanctus, qui propter nos idcirco agit visibilia, quo per hæc facilius capere queamus inuisibilia, per hoc simile suam nobis suauem & odoriferam infundit gratiam.

Gal.4. Psal.22. 2.Cor.2. Rom.1.

Quod rectè hac die chrisma consecretur.

Cap. 17.

NOtum est, hunc diem quartumdecimum diem primi mensis referre, quo agnus immolari ad vesperam iussus est, & de sanguine eius vterque postis signari, & superliminare domorum, in quibus comedendus esset, vt eo signo viso, exterminator Ægypti sacri conuiuij domos intactas præteriret. Constat autem, ideo frontibus nostris ex ipso chrismate imprimi signū crucis Christi, vt exterminator diabolus in domibus animarum corporúmq; nostrum ius nocendi nullum habeat, & hoc illius typici agni sanguine, quo postes signabantur, fuisse præfiguratū. Rectè ergo, qua die figura tantū illud agebatur nobis hoc præsentis rei sacrum solenniter conficitur. Secundum hanc similitudinem consequens videretur, vt hac ipsa nocte domus eorum, in quibus agnus comedendus est, id est, frontes eorum, in quorum mentibus fides agni Dei Christi recōditur, sacro chrismate signarentur. Quod rectè videretur, si hac eadē nocte, Paschale cōuiuium celebrare conueniret cum eo, quod lugemus, scelere Iudæorū. Nunc autē, licet Dominica passio salutis nostræ summa sit, rationabiliter tamen sancta Ecclesia diem illum, in quo passus est, luctui potius & silentio dedicauit, & gaudiū solennitatis eiusdem, qua sumus redempti, vsque in diem tertium, quo victor ille resurrexit, differendū censuit, vt tunc demum & pro recuperata animarum salute, quæ sexta feria patrata est, & pro futura corporum resurrectione, quæ illo resurgente prima sabbati nobis donata est, conuiuium paschalis agni celebremus in domibus nostris, dicentes: Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Rectius ergo sumentes illud, vnde postes nostrarum frontium signemus, quiescimus vsque in vesperam sabbati, quæ nobis est vespera paschalis conuiuij, & tūc signatis frontibus baptizatorum, qui verum Pharaonem, scilicet diabolum effugientes, per mare rubrum baptismi ad eum tendunt, illud nostrum in voce exultationis & confessionis inchoamus conuiuium. Et si quæras, cur non ipsa quoque chrismatis consecratio dilata est, ideo scilicet, quòd ab hac feria quinta vsque in vesperam sabbati, qua hora vtēdum est chrismate, vacamus à missarum solenniis, eo loco, quo pacem accipimus, fas est consecrare. Et ante hæc baptismum celebrari hoc sabbato sancto, ratio exigit, de quo dicendum est suo loco, id est, magno sabbati sancti officio. Non igitur charismatis quoque consecratio differri debuit aut potuit.

1.Cor.5.

Quid mysterij contineat ordo consecrandi chrismatis.

Cap. 18.

IN eo loco, vbi solemus vuas benedicere, consecratur oleum pro infirmis, concluditúrque conclusione, per quem hæc omnia Domine semper bona creas, &c. Non enim proprium habet officium, id est, nec in capite verba salutationis, hoc est Dominus vobiscum: nec in fine cōcluditur, vt cæteræ orationes, per Dominum nostrum. Huius verò chrismatis olei consecratio, quæ dicitur principalis, quia ad eius vnctionem principalis tribuitur spiritus, id est, septiformis paracletus, habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum & sursum corda, eius benedictio inchoatur, finitúrque per Dominum nostrum. Consecratur autem in eo loco, vbi pacem solemus inter nos dare, & hoc est opus diuinæ gratiæ, vt pax & concordia regnet in nobis. Duodecim presbyteri, qui ordinantur circa Episcopum, testes & auditores eiusdem mysterij, duodecim Apostolos significant: quorum in præsentia summus Pontifex Christus hodie testamentum conscripsit, totámque hæreditatem salutis, suæque discessionis fructum, id est, spiritum paracletum ostendit, dicens: Nisi ego abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Eius namque gratiæ sacramentum chrisma cōtinet, qui ex quo mortis Christi precio quodammodo emptus & acquisitus est, cœpit (quod antè non fiebat) in remissionē peccatorum dari. Vnde & paracletus tunc primùm appellatus est, quia pro dānatis nobis in primo parente, peccatorum remissio sola paraclesis, id est, cōsolatio est, quæ non nisi abeunte, id est, moriente Christo nobis vnquā acquisita fuisset. Dicit libellus Romani ordinis de cōsecratione chrismatis. Cōtinuò duo acolyti inuolutas ampullas cū sindone alba de serico teneant in brachio dextro, ita vt videri possint à medio. Ampulla, antequàm veniat ante Episcopum ad altare, media eius pars est cooperta, & media nuda. Ampulla cum chrismate quodammodo significat corpus Christi, sumptum ex virgine, corporaliter in se habitantem, continens spiritus sancti plenitudinē. Quod, antequam transiret ad altare crucis, aliquo tempore erat coopertum, & aliquo nudum. Primæuo tempore erat coopertum, quando ita fugit in Ægyptum, quasi non esset rex regum: & quando ita portatus est ad templum quasi non esset omnipotens, quando ita subditus erat parentibus, quasi non esset auctor parentum. In his, & similibus coopertum latebat. Nudum erat, postquàm miracula cœpit facere, simúlque prædicare, & se Deum demonstrare, vt eo & pater, inquit, vnum sumus. In his & aliis nudum erat. Ampulla verò, postquàm benedicta fuerit, & ab altari redit, à pontifice & ministris altaris visibiliter & nuda salutatur, hoc significat, quod Christus, postquàm ab altari crucis transiuit, præsentiam suam corporalem eis præbuit, quos testes suæ resurrectionis esse voluit. Quòd cæteris inuisibilis & operta ad salutandum defertur, significat, quòd Christus rediens in cælum, inuisibilis hominibus factus est, vt ipse testatur. Exiui à patre, & veni in mundum, iterū relinquo mundum & vado ad patrem. Nos verò, quamuis corporalem eius præsentiam non videamus, tamen venerando eum quotidie salutamus.

Quòd rectè hac die pœnitentes Ecclesiæ restituantur.
Cap. 19.

OMni quidem tempore illa debent Episcopi fungi legatione ad reconciliationem peccatorum, de qua Apostolus loquẽs, cùm dixisset: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis, protinus adiunxit: Pro Christo ergo legatione fungimur, tãquam exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Maximè tamen hoc die huiusmodi legatis solenne est, hac legatione fungi, & peccatores, qui baptismum criminibus super ductis perdiderunt, & propter hoc extra Ecclesiam missi sunt, & sicut ablactatũ super matre sua facti sunt, oblata reconciliatione, vltrò in sinum matris eorum reuocare, & vt ipsam reconciliationem libenter acquiescentes suscipiant, palàm & solẽniter foras egrediendo obsecrare. Astitit enim hac die vultui Dei pro nobis Christus, Pontifex summus in multitudine misericordiæ, & sicut suprà dictum est: Semel officio sacerdotij functus est, tradens sacramentum corporis & sanguinis sui, statímque sacerdos ipse, qui & hostia, captus & ligatus, ad passionem ductus est. Vt quid enim misericordia ligata est, nisi vt miseros peccatores solueret pœnitentes? Vt quid Christus, nisi pro impiis mortuus est? Commendat autem, inquit, Apostolus, charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Quamuis ergò à diuitiis bonitatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior est per indulgentiam remissio peccatorum, & copiosior per gratiam assumptio renascentium. Augemur renouandis, crescimus reuersis. Lauant aquæ, lauant lachrymæ. Inde est gaudium de assumptione vocatorum, hinc lætitia de absolutione pœnitentium. Cuius peccatoris cor adeo frigore criminum induruit, vt non colliquescat calore pietatis, dum audit vocem sæpe dicti sacerdotis Christi pro foribus Ecclesiæ dicentis, per tubas suas rationales: Venite, venite, venite, filij audite me, timorem Domini docebo vos? Nam vt probemus hanc eius esse vocem, sumptum est hoc de psalmo tricesimotertio, cui titulus inscribitur, Psalmus Dauid cùm commutauit vultum suum coram Abimelech, & ferebatur de manibus suis, & dimisit eum & abiit. Est autem celeberrimum in scripturis sacris & iam à nobis dictum est, Dauid, id est, manu fortem & desiderabilem, qui fugiens persecutionem Saul, venit ad Achis, qui hic appellatur Abimelech, & coram illo immutauit vultum suum, & ferebatur in manibus suis, significasse Dominum Iesum, qui coram Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum, scilicet coram Iudæis immutauit vultum suum, id est, sacrificandi ritũ, quando immolato iam paschæ veteris agno, sumẽs panem & vinum ferebatur in manibus suis dicẽs: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Hoc autem hac remissionis & gratiæ die factum est. Cùm ergo tantus Pontifex Deo patri assistit, tenens panem & vinum, & inuitat omnes ad corporis & sanguinis sui conuiuium, nullum iustum, nullum excipiens peccatorẽ, dicénsque per ora Pontificum: Venite filij, audite me, cuius peccatoris vel saxeũ pectus ad lamentũ pœnitentię nõ emolliatur? Magna vox inuitantis est, magnus & capax suscipientis sinus est, omnes Ecclesiæ patẽt ianuæ, vt aduertas neq; ab austro neque ab aquilone veniẽtes, id est, neque iustos, neque peccatores debere prohiberi, quin accedant ad apertos diuinæ misericordiæ fontes.

De Lotione pedum, simul & officio.
Cap. 20.

QVod Dominus & Deus omnium pedes lauit discipulis suis, dupliciter nos videlicet morali pariter atque allegorico sensu instruit. Si enim, inquit, laui pedes vestros, Dominus & magister, quantò magis vos debetis alter alterius lauare pedes? Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Quomodo nos, cum simus puluis & cinis, non

A erubescamus rigidam ceruicem, & staturam, ad quã nemo nostrùm cogitans cubitum vnum potest adiicere, in contemptum nostri similium erigere, cùm audiuimus humani plasmatis opificem, solo flexis genibus curuatum, lauandis discipulorum se applicuisse vestigiis? Hoc igitur facto, validum cõtra superbiam nostram suæ humilitatis posuit exemplum. Quod ideo iam moriturus egit, vt eorum, quos suos conscribebat hæredes, mentibus arctius inhæreret. Solent enim piis & amantibus filiis arctius inhærere dicta vel facta, quæ pater moriẽs vltima dixit, quæ mandauit, quæ locutus est, quæ rogauit, aut iussit. Porrò per hoc humilitatis opus, maius aliquid mysticè significauit, quod ideo prætereundum nõ

B est, quia totum inde officium hodiernæ Missæ pendet. Per hoc nanq; quodámodo elocutus est, quia surrexerat à cœna, id est, à conuiuio paternæ gloriæ, & posuerat vestimenta sua, semetipsum enim exinaniuit, formã serui accipiens, (Philip. 2.) & terrena carne nostra, quasi linteo (cuius vtique materia nascitur è terra) præcinctus, sanguinẽ suum effudit velut aquam in peluim, atque inde quotidie lauat pedes nostros, cùm illum in remissionem peccatorum nostrorum sumimus. Pedes quippe nostros, id est, actus nostros quotidie necesse habemus lauari, quãuis semel loti per baptismum, toti simus mundi per fidem. (Ioan. 13.) Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, & sic lauari pedes nostros recusauerimus, nosipsos seducimus, (1. Ioan. 1.)

C & veritas in nobis non est. Quamuis lotus, quamuis mundus esset Petrus, & si, inquit Dominus, non lauero te, non habebis partem mecum. (Ioan. 6.) Cui par est illud, quod alibi dicit: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Secundum hunc veracem, & à patribus approbatũ huius Euangelicæ lectionis sensum, rectè illa de Apostolo præmittitur lectio: Conuenientibus vobis in vnum, iã non est Dominicam cœnam manducare, &c. (1. Cor. 11.) Illic enim ostenditur, qualiter hoc sacramento lauemur, & nõ iudicium nobis mãducemus & bibamus, videlicet vt probet se quisque nostrum, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Nullo quippe alio modo melius à sordibus

D terrenorum actuum purificamur, si non peccata nostra fouentes, sed odio habentes, & toto corde fugientes, ad hanc mensam accedimus. Quoties sancto altari assistimus, Christi vtique personam, vicémque gerentes, sicut suo loco iam dictum est. Nam & Apostolus dicit: An experimẽtum vultis eius, qui in me loquitur Christus? (2. Cor. 13.) quoties hæc eius verba super panem vinumq; effundimus: Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei, &c. ipse minister speciosus & elegans, qui non venit ministrari sed ministrare, de Missa quodam modo atq; complicata imperij sui purpura, byrrho sustrictus byssino, totúsque ministrorum in morem expeditus, propinaturus nobis calicem salutis cum pane vitæ, aureum

E liquidumq; diuinitatis suæ superfundit pigmentũ, atq; ita singulis subministrans haurientibus nobis in gaudio, infundit vsque in interiores sensus animæ, purificat eos, qui terrena curantes, & si non penitus ea conculcent, tamen non possunt omnino euadere, quin ex aliqua parte vel leuiter sordidentur. Quod, quanta charitate & humilitate faciat, vt sciremus, illud nobis sui corporis & sanguinis sacramentum traditurus, prius pedes lauit, sicut iam dictum est, per hoc simile purificationem illam decentissimè commendans. Rectè ergo talis Apostolica lectio iam dicto præmittitur Euangelio. Quia verò postquàm lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cùm iterum recubuisset, dixit eis. (Ioan. 13.) Scitis, quid fecerim vobis, &c. aptè hæc offerenda sequitur: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini. (Psal. 118.) Postquàm enim ministerium nostræ salutis omne peregit, recepit vestimenta gloriæ & claritatem, de qua dixerat orans in forma serui: Clarifica me tu pater apud temetipsum claritate, quam habui prius quàm mundus esset apud te: (Ioan 7.) & recumbens iterum in dextera

Luc.24. Dei aperit illis sensum, dato Spiritu sancto vt intelligerent scripturas, & scirent quid fecerit eis: & tunc impletum est, quod multò ante prophetatum, nunc eo respectu canitur, vt dictum est. Quod enim hic dicitur: Non moriar, sed viuam, hoc est, quod Apostolus ait: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, quòd enim viuit, viuit Deo: ex illo recubitu suo. Narrabo, inquit, opera Domini, & dicit: Scitis quid fecerim vobis, per interpretem suum Spiritum sanctum, quem dedit nobis. Reliqua patenter ad eundem sensum pertinent. (Rom.6.)

Cur à prælatis lauari debeant pedes subditorum. *Cap.* 21.

INtereà valdè notandum est, quàm verè, quam sapiēter nobis cōsuluit in eo quoque, quod exterius egit, dum Apostolos suos, omnésque prælatos Ecclesiæ, talis seruitij quodammodo vectigales esse voluit, vt solēni more subditorum suorum pedes exemplo suo lauare debeant. Per hoc enim quotannis inculcat, & replicat id, quod ait Luc. xxij. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super illos, benefici vocantur, vos autem nō sic, sed qui maior est vestrùm, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator. (Luc.22.) Valde nanque repugnantia sunt, dominari vt reges gentiū, & ex debito iussuque regulæ Euangelicæ lauare pedes in modum seruorum. Vnde vnus ex magnis Apostolis. Non prædicamus, inquit, nosmetipsos, sed Iesum Christum, nos autem seruos vestros per Deum. (1.Cor.4.) Sed non in vitiis suis possunt subditi hac libertate vti. Cum enim homines vitiose viunt, bestiales, id est, bestiis similes fiunt. Vt autem prælati Ecclesiæ bestialibus dominentur, vetus quoque illis auctoritas suffragatur, qua creatis primis hominibus præcipitur, vt bestiis terræ dominentur. (Gen.1.) Igitur vbi subditi similes fiunt bestiis, illic Euāgelicus homo dominari se debere iure recognoscit. Dū ergo prælati subditis suis hac die pedes lauant, dum cibum reuerenter porrigunt, potumque miscent, perit auctoritas Dominandi, totumque regnum gentium & eorum, qui potestatē habentes benefici vocari affectāt, deprimitur in ipsis supercilium. Quòd autem lotis pedibus discipulorum os suum aperuit Dominus, sermonémque edidit splendidissimum, quo paracletum illum tam sedulè repromittit Spiritum sanctum, quoque & nos, lotis eius exemplo pedibus, eundem sermonē legimus vel audimus, hoc significat, quod non nisi lotis & mundis gratia sancti Spiritus ostenditur. Vnde & in Apocalysi, cùm Ioanni dixisset angelus: Non intrabit in eam aliquid coinquinatū, & faciens iniquitatē & mendaciū, protinus adiungitur: Et ostēdit mihi fluuiū aquæ viuæ, tāquàm crystallum, procedentem de sede Dei & agni. (Apoc.21.) De hoc fluuio & in Ezechiele legimus: Vidi aquā egredientē de templo à latere dextro, & omnes, ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. (Ezec.47.) Non enim omnes, ad quoscumq; peruenit visibilis baptismi fons, salui fiunt: Alioquin Simonē Magum, visibiles baptismi aquas ingredientē, salus non refugisset: sed de hoc vitæ fonte, pacisque fluuio dictum est, penes quem est omne arbitriū salutis, quem Dominus supradicto modo purificatis hoc subsequenti sermone se daturum repromittit. (Act.8.)

De mandato pauperum. *Cap.* 22.

MAndatum quod agitur inter pauperes, non omnino eiusdem rationis est. Illud enim Christi, hoc Ecclesiæ est. Illud diei præsentis, hoc præteriti spectat historiam sabbati. Sabbatho namque, quādo venit Dominus Iesus Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit, Maria accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore vnguēti. (Ioan.12.) Mulierē illam imitatur Ecclesia, pedes Domini vngens, id est, pauperes eleemosynis refouens, qui licet infima, tamen eius membra sunt, & sicut pedes, ita magni corporis eius, extremæ reputantur partes. Hos pedes capillis suis tersit, id est, superfluis rerum suarum refecit, sicut Apostolus ait: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Hoc ergo mandatum Ecclesiæ obsequium est, ideóque cuncta congregatio pedes lauat pauperum: in illo autem soli, vt dictum est prælati, vice Christi deseruiūt. In quo pulchrè Dominum suum Ecclesia præuenit, vt antequam Christus discipulorum pedes lauet, ipsis discipuli pedes Christi, id est, pauperum & lauent, & eleemosynæ vnguento vngant: & domus, in qua Christus præsens futurus est, hora qua pedes nostros ipse per prælatos nostros lauabit, præparetur, impleta huius odore vnguenti. Hæc ita esse, ex eo quoque perspicuum est, quod cantamus in diebus illis: mulier ergo Maria vnxit pedes Iesu, & extersit capillis, & domus impleta ex odore vnguenti, causæ huius respectu rationabilis mos institutus ab iis, apud quos religionis studiū feruētius est, hoc modo tenetur. Primùm pauperes intra claustrales officinas introducūtur, & antequā fratres debitum illis in lauandis pedibus charitatis exhibeant obsequium, discumbunt ad conuiuium, sufficientibúsque ferculis reficiuntur. Nimirum tunc in illis Christus suscipitur in Bethaniam, id est, domum obedientiæ, fidésque non vana gratulatur ibi se illi cœnam fecisse. Tunc cuncta congregatio consurgens tamquàm mulier illa Euangelica, Maria quippe illa typum Ecclesiæ gesserat, consurgens, inquam, de mensa, ad quam cōfidens & modicè gustans, ieiunium fregerat propter tantum hospitem (qui proculdubiò in pauperibus suscipitur) conuenit ante pauperes, ferēs libram vnguenti, id est, intētionem eleemosynæ, suauiter coram Christo redolentis, & procumbens coram illis, sic per omnia tamquàm Christo deseruiuit.

Quòd per horas trium dierum Ecclesia suum ordinem non seruat. *Cap.* 23.

COnsummatis Missarum solenniis, quæ ob causas supradictas festiuè celebrata, mediis tristitiæ nebulis, vt iam dictum est, quasi sol interfulserunt, statim profundiora eiusdem tristitiæ sequuntur & augescunt silentia. Non enim Ecclesia suum ordinem seruat, quem à vigiliis nocturnis eiusdem diei mutare atque imminuere iam cœperat. A nocturnis ergo vigiliis incipientibus, tāntæ mutationis seu diminutionis causas breuiter exequi cupimus.

De inusitatis trium noctium vigiliis. *Cap.* 24.

PRimò dicendum est, harum trium noctium vigilias, quas & inusitáto ordine decantamus, & in tenebris consummamus, exequias esse triduanæ mortis Domini, & ideo mortis eiusdem luctui quintæ feriæ vigilias attributas, quia vesperā sabbati, noctémq; ipsam, quæ lucescit in prima sabbati, non decuit exequiarum planctui deputari, cuius medio resurgens Dominus, totam noctem ipsam cum præcedente vespera victoriæ suæ gaudiis illustrauit. Ex tunc nanque cœptum est, vt in omni solemnitate diem præcedat nox, sempérq; vespera futuræ diei claritate præfulgeat. Vt ergo triduanæ mortis Domini, triduo peragamus exequias, noctem feriæ quintæ asciuimus simul, quia miserrimi Iudæ infami commercio iam venditus fuerat Dominus. Itaq; quod canonici nunquàm in priuatis diebus, monachi verò neque priuatis neque solennibus vmquam facere consueuerunt vterque ordo vigilias cum nouem expendit lectionibus, tali ordine, talisque schemate, vt parum aut nihil ab officio defunctorum distare videatur.

Cur initia finésque omittimus. *Cap.* 25.

NOn solum autem, sed & cunctæ diei sic transfigun- tur horæ, vt neque initium neque finem habeant cōsueto more. Et rectè. Nam Dominus noster, qui initiū & finis est, sicut ipse ait: Ego principium qui & loquor vobis. Et alibi: Ego sum α & ω, initiū & finis: ipse,

inquam, qui eſt caput noſtrum principiúmque Ieſus Chriſtus, per hos dies ablatus eſt nobis, traditus in manus impiorum. & inter iniquos proiectus. Itaque rectè iucunditatis noſtræ laudibus, id eſt, regularibus horis capita præcidimus, finéſque earum ſub ſilentio abſcondimus, & inter pſallendum, Gloria patri omninò ſubtrahimus.

Cur candelæ extinguantur. Cap. 26.

QVòd candelæ extinguuntur, illud ſignificat, quòd crucifixo Domino tenebræ factæ ſunt ſuper terram, ab hora ſexta vſque in horam nonam, imò idipſum ſignificat extinctio candelarũ, quod tenebræ illæ ſignificauerunt, ſcilicet excæcationem Iudaicæ gentis, quæ prius occiſis prophetis & lapidatis eis, qui ad ſe miſſi fuerant, tãdem occiſo ipſo Domino prophetarum, meritò in tenebris perfidiæ proiecta & à lumine vultus derelicta eſt. Numeroſa quippe luminaria, quæ ſurgentes ad vigilias ardentia reperimus, vniuerſos ſignificant ſanctos, qui prophetico ſermone lucentes, ſolémque iuſtitiæ naſciturum & paſſurum, tamquam ſtellæ pruæiæ nunciantes, lumẽ diuinæ ſciẽtiæ populo illi diuerſis tẽporibus infundere miſſi ſunt. At illi, vitam eorũ extinguentes corporalẽ, cæcitatẽ ſibimet intulere ſpiritualẽ, tandémq; audire meruerũt, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, &c. Igitur candelæ in eo, quòd ſingulæ poſt ſingulos extinguuntur pſalmos, prophetas ſignificant, qui ſinguli expleto prophetiæ ſuæ miniſterio, ab illis occiſi ſunt. Illa quoque, quæ vltima non maior cæteris extinguitur, ipſum Dominum ſignificat, qui reputatus quaſi vnus ex prophetis, tandem occiſus eſt: poſt quem nullus apud illos propheta ſurrexit, & hic extinctus, profundas illis erroris & perfidiæ tenebras reliquit.

Quid tropi ſignificant. Cap. 27.

PLeriſque moris eſt, vt extinctis luminaribus, in ipſis tenebris lugubres tropi, præcinentibus cãtatoribus & choro reſpondente, flebili modulatione decantentur, incipientibus à Kyrieeleiſon. Significant autem lamenta ſanctarum mulierum, quæ (vt in Euangelio legimus) lamentabantur Dominum, ſedentes contra ſepulchrum.

De nouo igne. Cap. 28.

AMiſſo igne, qui ad matutinos, vt dictum eſt, extinguitur, ad lapidem per eoſdem tres dies confugimus, vt vel lapidem percutientes, ex abſtruſis eius venis ignem occultum eliciamus, vel liquidum cryſtalli lapidem ſereno cælo ſoli obiiciẽtes, radium eius traiectum, per eiuſdem cryſtalli orbiculum ſpectabili miraculo in ſubiectam ſuſcipiamus eſcam. Nimirum per hoc nobis pulchrè depingimus, quòd Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplendere, illuceſcat in cordibus noſtris ad illuminationem claritatis ſuæ per mortem Chriſti, quem (ſicut in matutinis præfiguratum eſt) Iudæi ſibimet extinxerunt, & tenebræ factæ ſunt: Lapis enim, cum de illo ignem ſic excipimus, Chriſtum ſignificat, quem lapidem reprobauerunt ædificantes, qui factus eſt in caput anguli. Vnde & in benedictione eiuſdem ignis oratio talis eſt: Deus, qui per filium tuum, angularem ſcilicet lapidem, charitatis ignem tuis fidelibus contuliſti, productum è ſilice, noſtris profuturum vſibus, nouũ hunc ignem ſanctifica, &c. Prudentius quoque in hymno ſuo, qui cantatur in ſabbato ſancto, cùm dixiſſet: Lumina nos tamen monſtras ſaxigeno ſemine quærere, vt oſtenderet fieri hoc ad commemorandum illud, quod de lapide Chriſto procedit nobis ignis ſancti Spiritus, protinus adiunxit, ne neſciret homo ſpem ſibi luminis in Chriſti ſolido corpore conditam, qui dici ſtabilem ſe voluit petram, noſtris igniculis vnde genus venit. Lapis ergo, quem percutientes ignem elicimus, Chriſtum ſignificat, qui percuſſus verbere crucis, Spiritum ſanctũ nobis effudit. Quòd ſi cryſtalli lapidem ſoli obiicimus, eſcámque ſubiicimus, vt mediante cryſtallo carbones extincti reuiuiſcant aſpectu phœbeæ lampadis, illud nobis gratiſſimè commemorari debet, quod mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus [1.Tim.2.], inter Deum extinctóſque homines medius interueniens, noſtræque infirmitati vſque ad mortem appropinquans, longè à nobis ſecretum ignem, id eſt, ſancti Spiritus altiſſimam diuinitatem infundit, ignem vtique Spiritus ſancti, quem, ſicut teſtatur ipſe [Luc.12.], venit mittere in terram, & voluit vehementer accendi. Non enim vana religio eſt, ſolenni proceſſione ad noui ignis benedictionem exire. Eamus, inquit Apoſtolus [Heb.13.], ad eum extra caſtra, improperium eius portantes. Procedentes namque ad illum ignem, meminiſſe debemus exeundum nobis eſſe ad eum, quem Iudæi extra caſtra ciuitatémque ſuam proiecerunt, vt per ignem ſancti Spiritus vitam æternam habeamus, credẽtes in eum, quem illi à præſenti vita extinxerunt. Deinceps imminente veſpera, maiora triſtitiæ ſequuntur incrementa. Altaria ſpoliantur, vino & aqua lauantur, cãpanæ cõticeſcunt, omnes, præter vigilias nocturnas, regulares horas abſorbet triſte ſilentium. Vſum nouimus, myſteria requiramus.

Cur campanæ non ſonant. Cap. 29.

SIgna Eccleſiæ, quæ campanas dicimus, ſanctos Chriſti præcones ſignificare, ſuo loco iam dictum eſt, qui charitatis igne excocti, & diuina inſtructione formati, in protectione Dei cæli [Pſal 90.], tamquàm in turri fortitudinis commanentes, imò ſuſpenſa mente pendentes quadam fraternæ dilectionis corda commouentur, totáque die, & tota nocte commouentur, vt non taceant prædicare nomen Domini, dicentes: Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne detis ſilentium ei [Eſa.62.]. Notum eſt autẽ, primos huiuſmodi præcones, ſcilicet ſanctos Apoſtolos, nõ ſolum cõticuiſſe, ſed & relicto eo omnes fugiſſe. Petrus quoq; cæterorum princeps, cuius ab ore primũ veritatis præconium in omnem terrã exiuit: dicẽtis: Tu es Chriſtus filius Dei viui [Matth.26.] [Matth.16.], vocem illam clariſſimã repreſſit, conticuit, Chriſtum reliquit, fugit, & negauit. Igitur ea hora, qua Dominus traditus eſt, rectè ſignis Eccleſiæ ſilentium indicimus, Chriſtúmque ſolum torcular calcantem [Eſa.63.], ſolum in ligno crucis, extenſo corpore tympanizantem, teſtimonium veritati humili ac ſolitaria voce perhibentem, ligneo malleolo in tabula ſuſpenſo & perſonante, populúmque ad Eccleſiam inuitante ſignificamus.

Cur altaria nudentur. Cap. 30.

CVr altare nudetur ſcire volentibus facilè liquet, ſi prius animaduerterint, quid ipſum altare ſignificet: Significat autem Chriſtum, quia ſic illud in templo, quomodo Chriſtus toti corpori Eccleſiæ dignitate & honore præminet. Quòd ſi & auctoritas deſideratur, occurrit illa Domini dicẽtis per Moyſen: Altare de terra facietis mihi [Exod.20.]. Quod Beatus Gregorius ſic exponit: Altare de terra facere, eſt in incarnatione mediatoris ſperare. Tunc quippe à Deo noſtrum munus accipitur, quãdo in hoc altari noſtra humilitas, id eſt, ſuper Dominicæ incarnationis fidẽ poſuerit, quicquid operatur in altari ergo de terra oblatũ munus ponimus, ſi actus noſtros Dominicæ incarnationis fide ſolidamus. Cum itaque nudum altare conſpicimus, dignum illud memoria, quod magnificè propheta, flebilitérque deplorat [Eſa.53.], noſtris intimis perſonare auribus, noſtris internis præſentialiter debet apparere conſpectibus [Pſal.44.]. Ecce vidimus eum, & non eſt ſpecies ei neque decor, & nos conſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. Verè languores noſtros ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portauit. Hæc de paſſione eius dicta eſſe perſpicuũ eſt [Philip.2.]. Ille enim ſpecioſus forma præ filiis hominum [Cant.5.], qui ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens, maximè in paſſione ſua viſus eſt non habens ſpeciẽ, neq; decorem, & quaſi abſconditus vultus eius. Nã anteà decorus incedebat, & magnificabatur ab omnibus: quia ſicut laudatur in canticis: Vẽter eius eburneus [Eſa.53.], diſtinctus erat ſaphyris, id eſt, naturæ infirmitas interdũ cæleſtibus in illo reſplendebat

miraculis. At tunc quia Dominus posuit in iniquitates omnium nostrûm, ascendit sicut virgultum coram eo & sicut radix de terra sitienti. Illa facies eius & oculi, ex quibus, vt ait Hieronymus, igneum quiddam & sydereum radiabat, verbi gratia, quando vendentes & ementes eiecit de templo, quod infinitus facere non posset exercitus, illa, inquam, facies nunc despiciebatur, alapis cædebatur, velabatur, conspuebatur. Vellebantur genæ eius, quæ sicut areolæ aromatum gratum propè accedétibus spirant odorem, ita contuentibus, benignitatem eius exprimebant & mansuetudinem. Manus eius, quæ ita faciles erant ad operanda miracula diuini beneficij, vt meritò dictæ fuerint tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis, vinculis astrictæ sunt, clauis confixæ sunt. Propter talia dictum est: Et aspectus in eo non est, & non est ei species neque decor. Insuper hoc ad denudati altaris causam pertinet, quod idem Dominus vestimentis suis spoliatus est. Milites nãque, cùm crucifixissent eũ, diuiserunt sibi vestiméta eius, & fecerũt quatuor partes, vnicuiq; militi partẽ Et de tunica dixerunt: Non scindamus eã, sed sortiamur de illa, cuius sit. Tale vinũ bibit noster Noe, quod interpretatur requies, s. Dominus Iesus, in quo requiem inuenimus animabus nostris: tale, inquã, vinum bibit ex vinea sua, quam plantauit, scilicet ex gẽte Iudaica, quam de Ægypto transtulit, quia cunctis amaritudinibus inebriatus, soporatus est somno mortis, & in cũctis à diuinitatis suæ gloria nudatus ad tempus apparuit. Cùm ergò altare Christum significet, rectè ob commemorationem horum, vestitu & ornatu suo spoliatum est.

Matt.21. Ioan.2. Can.5. Esa.53. Ioan.19. Gen.9. Matt.11. Psal.76.

Cur vino & aqua lauentur. Cap. 31.

CAusa verò, cur lauentur altaria, non minus his, quæ dicta sunt, scientem delectat. Videlicet idcirco illa lauari institutum est, quia Dominus noster, quem altare significat, vt dictum est, de latere suo lancea militis perforato sanguinem & aquam effudit. Ideo lauantur vino & aqua. Vinum enim pro sanguine, in sacramento quoque sacrificij, ipso Domino auctore, ascitum est. Sanguinem, inquam, & aquam effudit de latere suo summus nostræ opifex salutis, quæ prima sunt eiusdem elementa salutis. Sanguine redimimur, aqua abluimur. Hæc enim aqua, prima sui fuit origo baptismi, quo baptizamur nos, quem à nullo accepit, sed ipse primus eius auctor extitit. Hoc ideò dicimus ne putemus illum à Ioãne suum accepisse baptismum, quod Romana auctoritas non concedit, Græcorum contradicens traditioni, vt die Epiphaniæ baptismum celebremus, sicut in nocte paschali (quod & supra dictum est) vbi de die Epiphaniæ mentio facta est. Sed de origine baptismi opportunius dicemus, cum de morte Domini in sequẽti parasceue, vel sabbati sancti officio, tractatus vel ordo causarum popofcerit. Sciendum autem, quòd rectius faciunt hi, quos & nos imitamur, & ordini Euangelico magis eorum propinquat consuetudo, qui hodie quidem, id est, feria quinta, altaria nudant, sed ipsa die parasceue lauant. Nam hac feria quinta cœpit quidem Dominus ad vesperam agonizari, sed feria sexta sanguinem & aquam de latere suo lanceatus effudit. Idcirco & cum cantu ad passionem pertinente, vel cum psalmodia pœnitentiali lauare consueuimus. Hispidi quoque ramusculi, cum quibus lauantur, flagella significant, quæ pectus illud sacratum Deíque capax atrociter secuerunt. Non enim diuinitas inhabitans, passibilitatem carnis excluserat, sed veros dolores, veràsque virgarum vibices in illo nostra caro pertulit.

Ioan.19.

Cur horas sub silentio cantamus. Cap. 32.

QVòd non solùm campanarum clangor silescit, sed regularium quoque concentum horarum noster omnino chorus abscondit, illud significat, quòd Apostoli Christi non solùm prædicare cessauerunt, vt soliti fuerant circuire per castella euangelizantes & curantes vbique, sed & nocte hac, postquàm hymno dicto exierunt cum illo in montem Oliuarum, diffugiẽtes & oppressi tristitia, cuncti à laude communi conticuerunt. Idcircò autem à completorio profundum hoc incipitur, silentium quia circa hanc horam, cùm dixisset discipulis: Ecce appropinquauit qui me tradet, ipsi graues esse cœperunt, & præ tristitia dormitabant, tandémque vbi turba, & qui vocabatur Iudas, venit, cùm tenerent eum, relicto eo, omnes fugerunt. Nec quisquam ex illis ad eum propius iam accessit, nisi discipulus ille, qui, vt Ioannes ait, notus erat pontifici, quíque dixit Ostiariæ, & introduxit Petrum, quem Hieronymus ipsum fuisse Ioannem asserit.

Cur Matutinas sicut horas sub silentio non dicamus. Cap. 33.

QVæri hic potest, cur cùm diurnas horas triste silẽtium operiat, nocturnas vigilias vel laudes intecta melodia depromat? Ad quod dicendum, tempus aliud per diem, aliud significari per noctem. Nam diurnis horis præsentiam significamus Dominicæ passionis, nocturnis autem vigiliis tempora priora, per quæ futuram eandem passionem prophetæ prænunciauerunt. Qui quia non tacentes interfecti sunt, idcirco nobis voces illorum proferentibus candelæ, vt supra dictum est, extinguuntur, quarum vltima, quæ extinguitur ad canticum Euangelij, ipsum Dominum, qui Euangelizans occisus est, significat.

LIBRI QVINTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS LIBER SEXTVS.

De Parasceue. Cap. I.

DIES sextus ab illo, quo Dominus noster ciuitatẽ Hierusalem cum gloria, quam mox inuidia sequeretur, ingressus est, illud euidentius confirmat, quòd superius commendatum est, scilicet hanc hebdomadam humanæ restaurationis respondere mysteriorũ ordine, primæ illi hebdomadæ mundanæ creationis. Nam hominem, quem in illius sexta feria creator mirabiliter condidit, in huius nihilominus sexta feria idem ipse Saluator mirabilius redemit. Dies hic parasceue vocatur, parasceue autem præparatio interpretatur: Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos cõuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria nuncupatur, appellabant: quod eo videlicet die, quæ in sabbatum forent necessaria, præpararẽt: iuxta quod de manna quondam erat præceptum, Sexta autem die colligetis duplum, &c. Qui verò inter Romanos vitam ducebant Iudæi, vsitatius eam latinè cœnam puram cognominabant. Quia verò sexta die homo factus, & tota mundi est creatura perfecta, septima autem conditor ab opere suo requieuit, vndè & hanc sabbatũ, id est, requiem vocari præcepit rectæ Dominus eadem die sexta crucifixus, humanæ restaurationis impleuit arcanum. Vndè, cùm accepisset acetum, dixit, Consummatum est, id est, sexta die, quod pro mundi refectione susceperit, totum est opus perfectum.

Cur hac die Missa non cantetur. Cap. 2.

DE hac die primum illud quæritur, cur officium non habeat, immo (quod maximè mirum videtur) cur à Missarum solenniis vacet, cùm passio Dominica, quæ hac die celebrata est, sacrificij principium, nostræq; salutis summa sit. Videretur namque iure tanta res solennibus summè celebranda esse gaudiis. Si enim martyris vniuscuiuslibet annua dies, qua per passionẽ mortis ad immortalitatis gloriam transmigrauit, festiuis honoratur gaudiis: & meritò, quia preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius: cur dies hæc solennium gaudiorum orbata est instrumentis, qua martyrum & sanctorum omnium rex sanctis omnibus antiquis & nouis per mortem suam paradisum aperuit, & latroni quoque, cui dixit: Hodie mecum eris in paradiso, hoc die solutũ est admirabile precium, cuius pondere, vt cãtamus, captiuitas mundi redempta est, inferni claustra confracta sunt, & cælestis nobis aperta est ianua regni. Quæritur ergò, cur adeo publicis gaudiis exempta sit, vt nec Missarum lætitiam ordinis Ecclesiastici auctoritas illi ascripserit. Vndè consulto gratiæ cælestis oraculo, breuiter aliquid super hoc capitulo dicendum est. Gloriari quidem (vt Apostolus ait) nos oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, & in gratia tanti precij, quod pro nostra redemptione datũ est, fideliter cunctis posthabitis exultare gaudiis. Sed sunt aliqua, quę gloriam hanc, & exultationem nostrã nimium nimiùmque obnubilant. Primum nostræ conscientia causæ, propter quam imperiosa sanctæ Trinitatis charitas hominem tantæ reuerentiæ, tantæque dignitatis, qui cum Deo verbo vna persona est, hominem innocentem, & morti nihil debentem, morti addixit, sicut Apostolus ait: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Non enim ita gaudere debemus de gratia tradentis, vel de charitate morientis, vt non etiam doleamus, quòd tanto Domino tormentorum, & mortis causa fuimus. Siquidem non gaudere, ingratitudis: non dolere autem, crudelitatis est. Non ita simus incauti laudatores prouidentiæ, vel præscientiæ Dei, vt præscientiam eius & ordinaitonẽ idem esse arbitremur. Non enim hæc, id est, præscientia & ordinatio Dei, æqualia sunt, aut conuerti pussunt, quia præsciuit Deus quidẽ omnia, quæ ordinauit, sed non præordinauit, vel prædestinauit vt fierẽt omnia, quæ præsciuit. Nã de homine, cũ faceret eũ, duo præsciuit, scilicet & quomodo per fraudem diaboli decipiendus esset, & quomodo per omnipotẽtiam suã deceptum & perditũ restaurare posset. Hæc, inquam, duo præsciuit: sed eorum alterum, id est, lapsum hominis, fieri permisit, ad cumulum diabolo debitæ damnationis: alterum autem, id est, restaurationem eius, præordinauit, vt (sicut ait Apostolus ad Ephesios) innotesceret principatibus & potestatibus in cælestibus, per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Vndè & Hieronymus in commento eiusdem Epistolæ: Si, inquit, principatibus, & potestatibus in cælis, quas sanctas ministrásque Dei accipere debemus, ignota fuit multiplex sapientia Dei, quæ nunc eis per Ecclesiam reuelata est, quantò magis Patriarchis & Prophetis ignota fuit, quos suprà, non ignorasse mysteria Christi, sed ita vt* Apostolus nescisse, monstrauimus. Multiplex quipe sapientia Dei per Ecclesiam eius, nunc & principatibus & potestatibus reuelata est, quam olim Deus futurã in sua mente decreuerat, & nunc esse perfectam ex eo, quod videmus, agnoscimus. Crux itaque Christi non solũ nobis, sed & angelis cunctisq; in cælo virtutibus profuit, & aperuit Sacramentum, quod ante nesciebãt. Deniq; ad cœlum cum corpore reuertentem mirantur & dicũt: Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua. Et in alio loco: Quis est iste rex gloriæ, Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ? Non ergo putemus diuinæ ordinationis vtrunq; fuisse, & hominis lapsum, & eiusdẽ restitutionem: sed præscitũ quidem lapsum fieri permisisse Deũ, ad diaboli damnationem: restaurationem autem præordinasse, ad multiformis sapientiæ suæ ostentionem. Et non sicut blasphemamur, inquit, Apostolus, & sicut aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, vt veniãt bona, quorum damnatio iusta est. Dixerat enim: Vbi abũdauit peccatum, superabundauit gratia. Quod quidam iustè damnandi sic peruertebant, vt illum dixisse asserent, quòd oporteat nos facere mala, vt veniant bona. Quorsum hæc? Videlicet vt aduertamus, quia multò magis Deus, cùm faceret hominem, nec voluit, nec vllo modo dixit: Fiant mala, vt veniant bona: sed eo nolente, eo prohibente, mortémque comminante, diabolo consentiens homo malum fecit: Deo autem disponente, bonum venit. Et vbi abundauit peccatum, in tantum superabundauit gratia, vt quia satisfactionem pro culpa nullus debebat, nisi homo nullúsque soluere poterat, nisi Deus miseratus Deus homo fieret: qui cùm pro se nihil morti deberet, moriendo pro nobis debitum nostrum solueret. Igitur nostræ, vt suprà dictum est, conscientia culpæ gaudium nostrum reuerberat, vt non exultemus hac die, sed ambulemus demissio capite: quia vulnera il-

Ephes. 3.

*Apostolos

Esa. 63.

Psal. 23.

Rom. 3.

Psal.68. la nostra fecerunt crimina, quia contumaces serui commisimus, quod vapulat ille omnium dominus, qua quæ ille exoluit, nos rapuimus. Deinde Euangelicæ quoque auctoritatis est, & ex domini dictis accepimus, vt hac die gaudere Iudæis relinquamus, & nos contristemur. Nam cùm dixisset: Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, secutus adiunxit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem cõtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Adhuc autem huic tantæ rei tristitiam conuenire probabili exemplo confirmat, dicens: Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Mulieri quippe Ecclesiam suam assimilat, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum, in nostram naturam suscepit, rectè hac die moriẽte illo per mortem, quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & clamat vt in vtero habens, & clamat parturiens, & quia postquàm resurrexit, æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterũ autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est, quæ præmissa fuerat, mulieris similitudo, quæ postquàm pepererit, iam non meminit gressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

(Margin: Ioan.16. Apoc.12. Ioan.20. Ioan.16.)

Quòd celebritas nostræ redemptionis à feria sexta ad Dominicam transferatur. Cap. 3.

Differendum est igitur gaudium tantæ salutis, tantæ tàmque necessariæ redemptionis tanti precij, cuius pondere captiuitas mundi redempta est, inferni claustra confracta sunt, ianuæ cælorum apertæ sunt, latro pænitentium exemplum, cum Domino Paradisum ingressus est. Differendum, inquam, vsque in diem tertiũ, quo tantus ille victor surrexit, quo nobis victoriam suam annuciauit, quo nobis in semetipso, quid de nobis speremus, ostendit: & tunc pro redemptione animarũ, quæ hac die patrata est, & pro resurrectione corporum, quæ illa luce condita est: pro hoc, inquam, duplici munere, inenarrabilis, inæstimabilis infinitæ solennitatis, dignitatis, toto corde, toto ore, totisq; viribus celebranda est. Hac interim die tristitia regnet, hac, inquam, die tristitia denominata, id est, tristi die cõtristemur ad pænitentiam, feriam Dominicæ passionis nostram pertrãseat animam, claui manuum ac pedum eius carnem nostram configant, crux eius nostram suspendat concupiscentiam. Cõpatiamur, vt conregnemus. Hodie non sacrificemus, dum nobis hostia tollitur de manibus. Non sacrificent amici, dum trucidant inimici. Dominus, inquit Moyses, pugnauit pro vobis, & vos tacebitis. Quãdiu ergo torcular calcat solus, & indumentum eius sanguine conspergitur, quamdiu ligatus deridetur, velata facie colaphizatur, & alapatus, cõsputus, quamdiu illuditur veste alba indutus, itémque arundinem accipiens in dextera, vestémq; purpuream & spineam coronam, clauorúmque fixuram, quibus in cruce pendens, legis factus est maledictum, bibítque aceti poculum, quamdiu tot opprobriis exaturatur, tandiu nos, id est, à mane vsq; ad horam nonam, iuge ac profundũ teneamus silẽtium, mœrori amicum, & interiorẽ penetrantes meditationis solitudinem, soluentésque cum Moyse calceamẽta de pedibus nostris, audiamus illũ tamqnàm de medio rubi dicentẽ: Videns vidi afflictionẽ populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eius audiui, & descendi liberare eum. Nunc enim quasi in rubo spinis inhæret, clauis cõfixus, spinísque coronatus, crucísque arbustum guttis sanguinis, quasi rubentibus pollulat moris, vt (sicut ait quidam) Tristes purgantur sanguine culpæ, quem contorta rubus densis cruciatibus edit.

(Margin: Luc.13. 1.Cor.15. Exod.3. Ioan.19. Deut.21. Matth.17. Luc.2. Ioan.19. Matt.26. Luc.3.)

Cur hora nona conuenimus adorare crucem. Cap. 4.

Hora autem fere nona, quando mox traditurus spiritum clamauit voce magna, dicẽs Pater in manus A tuas commendo spiritum meum: vidénsque quod factũ fuerat, & quod sic clamans emisisset spiritum, Centurio, nostræ fidei præcentor, clamauit & ipse dicens: Vere filius Dei erat iste, iussitque Pilatus ad petitionem Ioseph reddi corpus, venitque Nicodemus ferens myrrhę & aloes quasi libras centum, & acceperunt corpus Iesu, & inuoluerunt linteis cum aromatibus: tunc, inquam, licuit his & aliis discipulis appropinquare, & querelas tanto funeri depromere, paulatim dilapsis persecutoribus: vel quia diutino Dominicæ mortis satiati spectaculo discesserant: vel quia viso terræmotu, quo velum templi scissum est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, territi diffugerant. Circa nonam igitur horam conueniamus & nos, & supremo funeri, non tam B Missale officium, quàm funebrem exhibeamus planctum, quem & hoc ordine peragimus.

(Margin: Matt.17. Luc.23. Ioan.19.)

De officio vel ordine adorandæ Crucis. Cap. 5.

Narrandam sacræ passionis historiã illa duo præeũt animalia, de quibus & cantamus: In medio duum animaliũ innotesceris: scilicet lex & prophetæ, quæ illi concorditer attestantur, iuxta quod Moyses & Helias apparuerunt in monte, quando transfiguratus est, cum eo loquentes. Nam prima lectio Oseæ prophetæ est: In tribulatione sua mane consurgent ad me: Venite & reuertamur ad Dominum, quia cœpit & sanabit nos, percutiet & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, in C die tertia suscitabit nos. Secunda de Exodo est: Dixit Moyses filiis Israel: Mensis iste principiũ vobis mensiũ primus erit in mensibus anni. Decima die mensis huius, tollat vnusquiq; agnum per domos & familias vestras, & immolabitis eum decimoquarto die mensis huius ad vesperam, & reliqua. Prima sane resurrectionis præconium est: secunda passionis, & eidem passioni, quæ hac die legenda est secundum Ioannem, proprie congruit: maximè pro eo, quod idem Euangelista sumpsit hoc ex illa testimonium: Os non comminuetis ex eo. Singulas lectiones singuli sequuntur tractus, quem cautum proprium esse lugentium, longè supra in Septuagesima dictum est. Primus nos ad tremorem excitare molitur, di- D cente Abacuc: Domine audiui auditũ tuũ & timui. Sic enim Abacuc hic ex eo, quod in certamẽ & luctamen, vt ita dicam amplexu cum Deo congreditur, amplexantis, id est, luctantis fortitus est nomen: nullus enim, vt ait Hieronymus, tam audaci voce ausus est Deum ad disputationem iustitiæ prouocare, & dicere ei, cur in rebus humanis tanta versatur iniquitas? Vsquequò Domine clamabo, & non exaudies? &c. Si, inquam, hic Dei colluctator fortis & rigidus stans super custodiam suam, & figẽs gradum super munitionem, dum Christum in cruce contemplatus, & videt cornua in manibus eius, & ibi absconditam fortitudinem eius: timui, ait, & expaui, quid nos longe impares, longéque minorem in die iu- E dicij fiduciam habentes, quando videbimus manifestam in nubibus cæli fortitudinem illam, quam hic timet absconditam in cornibus crucis, quæ erant in manibus eius? Quid facient tabulæ, si tremunt columnæ? Rectè ergo, vt nostrum tractus hic magis ac magis excitet timorem, in plerisque ecclesiis religione imitandis ita cãtatur, vt post singulos versus semper primus vicissim nunc à principio, nunc à medio repetatur. Sequens tractus: Eripe me domine ab homiue malo, secundum titulum eiusdem Psalmi, qui est in finem psalmus Dauid, vox est eiusdem manu fortis propugnatoris nostri, pro nostra salute in passione sua decertantis, & hæc illi oratio hac de causa attribuitur, vt nos quoque simili exemplo in periculo existentes, orationis deuotione à domino liberari mereamur.

Cur hac die legitur Passio secundum Ioannem. Cap. 6.

Quamuis & ipse ordo scribendi poposcisse videatur, vt hac die post alios Euãgelistas passio Domini secundum

secundum Ioannem legeretur, constat enim illum reuersum de Pathmos insula, vbi exilio relegatus fuerat, post omnes Euangelium suum scripsisse vltimum: tamen & hæc altera maior causa est, quia præsens interfuit, & cæteris adesse non audentibus ipse, quia (sicut de seipso ait, & sicut Hieronymus perhibet) notus erat pontifici, fiducialius secutus est, & iuxta crucem stetit. Stantibus enim iuxta crucem Iesu, Maria matre eius, & sorore matris eius, cùm vidisset Iesus matrem suam, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier ecce filius tuus, deindè dicit discipulo: Ecce mater tua: Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Et paulò post de se ait: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & testimonium eius verum est.

Cur Euangelista suum interposuit testimonium. Cap. 7.

NOn prætereundum tantæ huius rei sacramentũ, cui sanctus Euangelista tam diligenter suum interposuit testimonium, & congrua de scripturis subiecit exempla. Dixerat enim, quia milites, qui fregerunt crura latronum, cùm venissent ad Iesum, & viderunt eum iam mortuum, non fregerunt crura eius, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Facta sunt, inquit, hæc, vt scriptura impleretur, quæ dicit de eo. Os non comminuetis ex eo. Et item alia scriptura dicit: Videbunt in quẽ transfixerunt. Cur agnus qui immolatus est, noluit vt os comminueretur ex eo? Non enim casu, sed eo nolente & disponẽte actum est. Siquidem non alia quàm quæ voluit ac disposuit ipse ab his, qui eum voluntate sua vel propria nequitia peremerunt, tormenta perpessus est. Vnum de similibus nobis locutus est, hoc scilicet, quòd, vt nos mortalis ac passibilis homo natus est. Cætera dissimilia nobis cũcta locutus est, quia quãdo voluit, & quomodo voluit natus est; quãdo voluit, & quomodo voluit mortuus est. Cur ergo noluit, vt crura sua frangerentur, sicut & illorum sceleratorum, inter quos reputatus est? Videlicet iccircò, quia ossium fractura nullum vsquam bonũ sua similitudine commendat.

Quòd singula eorum, quæ Dominus passus est, aliquid mysticè significent. Cap. 8.

COnsideremus ea, quę in passione sua pertulit Dominus noster, & inueniemus alia quædam, quæ nos spiritualiter amplius ædificent, per illa significari. Nam non solum quæ gessit, & quæ pati voluit, sic disposuit, vt cum interiora perspexeris, si exteriora hæc attendas, sic vtrobiq; consonam inuenies similitudinem, quomodo ex qualitate, seu ex proprietate figurarum vel apicum eamdem scriptoris manum diuersis in locis recognoscis.

Quid Crucis figura significet. Cap. 9.

PRimum ipsa crucis figura nihil ne mysticum significat? Taceo, quod decentissimum esse nullus abnuat, salutem humani generis in ligno crucis constitui, vt vnde mors oriebatur, indè vita resurgeret: & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. Quodq; ait quidam: Neue quis ignoret speciem crucis esse colendam, quæ Dominum portauit, ouans ratione potẽti, quatuor inde plagas quadrati colligit orbis. Illud non prætereami, quia salutis, quàm operabatur primas ianuas, id est, fidem, spem & charitatẽ, quartamq; illarum, perseuerantiam in eiusdem crucis, in qua pendebat, figura significabat. Habet enim crux in longitudinem, latitudinem, sublime atque profundũ, id est, acumen, quo fixa terræ inhæret: longitudinem, id est, vsque ad brachia: latitudinem, in eorumdem expansione brachiorum: altitudinem ab ipsis brachijs sursum versus, quo caput imminet. His autẽ quatuor supradictæ virtutes signantur: Profundo, Fides, quæ occulta voluntatis Dei vocatione, prima in fundo cordis quasi fundamentum in ædificio, ponitur: longitudine, perseuerantia: altitudine, spes, quæ nobis in cælestibus reposita est: latitudine, charitas. Nam de his, inquit Augustinus, Apostolũ dixisse intelligo: vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit lõgitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Salutis ergo primos aditus in supplicij sui figura Saluator noster prædicabat.

Quid significet, quòd aceti poculum cùm gustasset, noluit bibere. Cap. 10.

PEr hoc autem, quod oblatum sibi acetum, felle mixtum, cum gustasset, noluit bibere, reprobationem significat vineæ suæ, scilicet, gẽtis Iudaicæ. Vinea enim Domini Sabaoth, domus Israel est. At illa, quam ipse expectauerat, vt faceret vuas, & fecit labruscas, tãdem illi mortis miscuit amaritudinem, qua gustata modicè, id est per triduum, iam in genimine vitis illius bibere non vult. Resurgens enim à mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Matt. 27. Esa. 5. Marc. 16. Rom. 6.

Cur chlamydem coccineam circumdari sibi permiserit. Cap. 11.

SEd & quod chlamydem coccineam, cum illuderetur, non dedignatus est circundari sibi, numquid non cõgruit illi, quod propter nos in passione sua iungebatur ministerio charitatis? Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo Domini offerri, & in veste sacerdotalibis tinctus iubetur assumi, geminam significat dilectionem, Dei & proximi: qua fit, vt quicquid offerimus, ignitum, & quasi bene coloratum coram diuinis placeat conspectibus. Ipse autem propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, bibebat calicem passionis, sicut ipse vt cognoscat, inquit, mundus, quia ego diligo patrem, & maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Igitur huic regi nostro chlamys coccinea benè congruebat, vt ipso habitu se illum esse ostenderet, qui in lege significabatur per vitulam rufam, cuius corpus pro peccato iubebatur extra castra cremari, & cinis eius in aqua cum hyssopo super populum aspergi.

Matth. 27. Exo. 26. 28. Eph. 2. Ioan 14. 15. Num. 19.

Cur arundinem in manu acceperit. Cap. 12.

ARundinem quoq; siue calamum ab illudentibus accipere non recusauit in manu sua, quo (vt ait Hieronymus) sacrilegium scriberet Iudæorum, siue venenata interficeret animalia. Habebat namque in manu sua virgam, id est, suam in propria potestate animam, vt volens poneret, atque iterum sumeret eam. Et sicut Moyses coram Pharaone suam proiecit virgam, quæ versa est in colubrum, deuorauitq; versas in colubros virgas Magorum, iterumque redijt in virgam, sic ipse nunc suam quodammodo positurus erat animam, vt descenderet in mortem, quæ per colubrum intrauit in mundum, colubrosq; Ægyptiorum, id est, mortes absumeret peccatorum, atque iterum in virgam, id est, in potestatem redijt pristinam.

Ioan. 10. Exod. 7. Sap. 2.

Cur Spineam Coronam gestauerit. Cap. 13.

PEr spineam autem coronam illud visibiliter quoq; significat, quod de illo Propheta prædixit. Et peccata nostra ipse portauit. Spinæ namque peccata designant, quæ animam pungunt & lacerant. Nam & propter peccatum homini datæ sunt, dicente Domino ad Adam, Cùm operatus fueris terram, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit tibi. Cętera quoque omnia, quæ passus est, quibus illusus est, mysteria simul & moralia continent documenta. Nam in eò quod facies eius velatur, ac deindè colaphizatur, velamen illud significat, quod super corda Iudæorum expandebatur, vt videre illum non mereantur, quem nũc vsque in synagogis suis conuitijs colaphizant, & exalapant maledictis. Nobis autem fortissimum in his omnibus præbet humilitatis exemplum. Quis enim non erubescat collum erigere, & pingui armari ceruice, cum Deus & Dominus omnium ab illudẽtibus sit pro nobis colaphizatus. Nam hominis humilitatem imitari superbi dedignaremur, humilitato sub tot conuitijs Deo, superbire erubescamus.

Esa. 53. Gen. 3. Iob. 15.

Cur sua crura frangi noluerit. *Cap.* 14.

QVi ergo cætera rationabiliter pertulit, non frustra, sed disponente eo frangi sibi crura noluit. Ossa namque quę vbique in scripturis mysticè pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis mysterij prædicarent in eo, quod frangeretur. Sed è contra crura eius in eo, quòd integra conseruata sunt, illud nobis mysticant, quòd vniuersæ viæ eius rectæ & inuiolabiles sunt. Crura namque eius, vias eius significant, vnde & in Canticis dicitur: Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas, id est, itinera eius pulchra super diuinitatis sapientiam in rectitudine firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit?

Psalm. 118. Cant. 5.

Cur sanguinem & aquam de latere suo fuderit. *Cap.* 15.

SEd vnus militum (inquit Euangelista) lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Cur igitur hoc fieri maluit? Videlicet, vt illam super nos effunderet aquam cum sanguine suo, quam dum commendaret, dixerat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Siquidem huius aquæ sacramentum ab hoc miraculo sumpsit exordium. Baptizatus ergo Dominus in passione sua, talem ad nos salutiferæ mortis participationem iam mortuus emisit. Non est nouum hoc aut mirum, quod illum in passione sua dicimus baptizatum, matre filiorum Zebedæi postulante ac dicente: Magister, dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam in regno tuo, respõdens dixit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? Qui cum respondissent, Possumus: Calicem, inquit, meum bibetis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini, &c. Nomine calicis siue baptismi passionem voluit designare martyrij, qua & ipsum & illos decebat consummari. Vndè & alibi de passione sua loquitur: Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dũ perficiatur? Græcè autem baptismus, Latinè ablutio dicitur. Quas ergo sordes habebat Dominus, vt baptismo passionis ablueretur? Nempe mortalitatem nostram & passibilitatem. propter quam sordidus & contemptibilis apparebat hominibus, sicut in Zacharia legimus: Iesus autem indutus erat sordidis vestibus. Dixit autem Angelus, his qui stabant coram se: Auferte ab eo vestimenta sordida. Iesus, inquit Hieronymus, indutus erat sordidis vestibus, qui quum non fecisset peccatum, pro nobis peccatum factus est, & ipse infirmitates nostras tulit. Et in Apostolo legimus: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictio. Hic in vicesimo primo Psalmo loquitur: Lõgè à salute mea verba delictorum meorum. Et in sexagesimo octauo: Deus, tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscõdita. Quæ vniuersa (inquit) appellantur sordida vestimenta, & auferuntur ab eo, cùm in morte sua delet peccata. Cùm igitur videmus Dominum Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, & à nostris quæ ipse portauerat, ablutum, rectè illum accipimus suo baptismo in morte sua baptizatum, atque vt eundem suum ad nos transfunderet baptismum, sanguinem & aquam de latere suo profudisse iam mortuum. Baptismum autem, quo à Ioanne baptizatus est, non ad eandem pertinuisse virtutem, aliàs iam dictum est.

Ioan. 9. Ioan. 3. Luc. 12. Matt. 20. Luc. 12. Zach. 3. 2. Cor. 5. Esa. 53. Gal. 3. Heb. 8.

Cur nec solus sanguis, nec sola aqua de latere eius exiuit, vel cur aqua sanguini sociata sit. *Cap.* 16.

IDcirco nec solus sanguis, nec sola de latere Saluatoris aqua manauit, quia diuinus ordo nostræ salutis vtrumque depoposcit. Sanguine namque redimimur, aqua abluimur. Nec ad hoc redempti sumus, vt tales nos ille possideret, quales eramus prius. Vnde & Apostolus: Non enim, inquit, vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem in Christo Iesu. Et in alio loco, cùm priora cõmemorasset peccata: & Hęc, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, &c. Vt ergo esset vnde à peccatis lauaremur, aqua, quæ corporales tantum lauare poterat sordes, sanguini, qui est precium nostræ redemptionis, sociata est, & ex eius societate virtutem atque auctoritatem sumpsit, vt ad abluendas inuisibiles peccatorum sordes, digna sit sancto cooperari spiritui. Societate, inquam, viuifici ac preciosi sanguinis hoc accepit, vt cõparetur vera similitudine rubro mari, per quod saluatus populus transiuit, Pharaone submerso cum curribus & equitibus suis. Nam fugientes Ægyptum huius seculi, mundatos in veram repromissionis terram transmittit, diabolum persequẽtem penitus absorbet cum præteritis actibus & pompis suis. Igitur (vt supra dictum est) longè rationabilius fuit, vt lancea militis latus Domini aperiretur, quàm vt eius crura frangerentur. Rationabilius, inquam, ac decentius tanto fuit salutis artifici, valdeq; accessit ad pulchritudinem operis, vt illud sibi mortuo de latere educeret, vnde nasceretur Ecclesia, qui dormienti Adæ costam eduxit, vnde formaretur Eua. Hac enim similitudine quid pulchrius, quid elegãtius, quid dulcius? Siquidem ille primus Adã obdormiuit, iste secũdus (vt dictũ est) surrecturus obijt. Illi Dominus soporem immisit, huic pater calicem passionis dedit.

1. Thes. 4. 2. Cor. 6.

Egredimini ergo & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die despõsationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Egredimini, inquam, de tenebris illis, quæ super terrã factæ sunt, ab hora sexta vsque in horam nonam, imò de illis, quæ per illas significatæ sunt, & nunc operiũt faciem cordis Iudæorum. De his ergo tenebris exite & videte intenta contemplatione illum, qui vos vocauit in admirabile lumen suum, Regem magnum, regem pacificum in diademate spineo, quod est charitatis, & magnæ miserationis ornamẽtum, quo coronauit eum mater sua synagoga in hac die desponsationis eius, qua (vt dictum est) nascituræ sibi sponsæ Ecclesiæ in lætitia cordis sui prima elementa produxit.

Cur hac die solennes fiant orationes pro statu Ecclesiæ. *Cap.* 17.

OMni quidem tempore pro statu sanctæ Ecclesiæ fideliter orandum est: sed hac die præcipuè solẽnes pro illa orationes secundum graduum vel dignitatum ordines ac diuersitates, à sacerdote perorandæ, rationabiliter institutæ sunt. Hac enim die Saluator noster pro cunctis orauit, & commune pro omnibus sacrificium factus est, de quibus & passioni appropinquans, imò iam ad aram crucis pene assistens, cum pro discipulis suis rogaret, dixit: Non pro his tantum rogo, sed & pro his, qui credituri sunt per verbum eorũ in me. Nempè hic ille erat magni consilij angelus, de quo in Apocalypsi legimus: Stetit Angelus iuxta Aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua. Hodie iuxta aram templi, id est, in conspectu Ecclesiæ assistens, aureum immaculati corporis thuribulũ in cõspectu Dei pendens in cruce sustulit, & orationis incẽsum dignum cum clamore valido & multis lacrhymis, (vt ait Apostolus) pro nobis adoleuit. Rectè ergo & nos cùm illo solennes pro nobis & pro cunctis orationes offerimus, iuxta quod illic additũ est: Et data sunt ei incensa multa, &c.

Cur pro Iudæis genua non flectimus. *Cap.* 18.

VBi notandum, quòd cùm in singulis orationibus ad pronunciationem diaconi genua flectamus, in ea tantum, quæ pro Iudęis dicitur, hoc non facimus: videlicet, quia donec plenitudo Gentium subintroeat, cęcitas, quæ contingit in Israël, nullius orationis manu depelli vel expelli potest. Itaque diuinis nec debere, nec velle, aut posse contraire iudicijs profitentes, vehementem pro illis nunc intendendam non esse orationem significamus in eo, quod genua non flectimus, & tamen oramus vtcumq; & pro his, quia futurum est, vt illos quoque trahat ad se, qui idcircò in cruce exaltatus est, vt ad seipsum omnia traheret.

Cur ab his, qui crucem apportant, cantatur, Populus meus, & aliæ antiphonæ: & ad singulas respondetur Græcè ἅγιος, & Latinè Sanctus Deus. Cap.19.

A

TRes istę antiphonæ, Popule meus, Quia eduxi te, quid vltra debui, quæ apportando crucem decãtantur, sensibus parũ aut nihil differentes, verbis quoque ac modulatione consimiles, triplicem significant scripturam tituli, sensumq; eius consonant, qui super caput Domini Hebraicè, Græcè ac Latine descriptus est: Iesus Nazarenus Rex Iudæorũ. Nam, quia ibi scriptum est Iesus Nazarenus, hic per singulas antiphonas in fine subijcitur, Saluatori tuo, iuxta interpretationem eiusdem nominis. Et quia verè est Rex Iudæorum, licèt hoc illi negauerint, & titulum quoque mutare voluerint, dicentes: Noli scribere Rex Iudæorũ, sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum, hoc in eisdem antiphonis adstruitur ab effectis, verum & antiquum exponẽdo Regis officium, videlicet quòd eduxerit eos de terra Ægypti, quod deduxerit per desertum quadraginta annis: quòd manna cibauerit, quod in terram satis bonam introduxerit. Et quia causa hæc, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, tripliciter (vt dictum est) scripta est, id est, Hebraicè, Græcè & Latinè, ad singulas antiphonas, quibus in fine subijcitur, Saluatori tuo, quòd est in illo titulo Iesus, Græcè & Latinè respondetur ἅγιος, ἅγιος, Sanctus, sanctus, quod est in eodem titulo Nazarenus, Hebraicè vero non respondetur, videlicet, quia gens illa regem suum adhuc negat, titulumque illum auerso corde maledicit & detestatur. Supradictas ergo cantãdo antiphonas illò defertur crux, quo sibi Græcè & Latinè fideliter respondetur, quia videlicet crucifixus Dominus, à negantibus Iudæis sese promouens, ad confessionem Gentium proficiscitur, appropinquãtibus Apostolis & cantantibus, id est, totis viribus opprobrium crucis, quam non erubescunt prædicãtibus, & interdum multa passis grauique persecutionum pondere fessis: quòd & pulchrè significatur per hoc, quòd eiusdem crucis portatores nunc eunt, nunc tamquam lassi subsistunt.

Quid significet, quòd crux hactenus operta, nunc discooperitur. Cap. 20.

VElamen, quo hactenus tegebatur eadem crux, quodque aufertur, dicẽdo, Ecce lignum crucis, velamẽ illud significat, sub quo sese Dominus à Iudæis abscondit, quodq; cordi eorum oppansum est, nobis autem reuelatur, quia (vt ait Apostolus) in Christo aufertur. Nobis enim seipsum ostendit in prophetis, sensumq; aperit vt intelligamus prophetas, nõ sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, dum nõ possent filij Israel intendere in faciem eius, sed faciem nobis reuelat, vt gloriam eius speculãtes, in eandem imaginem trãsformemur à claritate legis in claritatẽ Euãgelij, tamquàm à Domini spiritu. Hæc reuelatio primũ per illud significata est, quod eo tradente spiritum, velum tẽpli scissum est, à summo vsque deorsum. Ex tunc enim omnia legis sacramenta patuerunt, atque adGentilium fidem arcana Iudæorum transierunt. In Euangelio quoque secundum Hebræos, superliminare tẽpli infinitæ magnitudinis, inquit Hieronymus, fractũ esse atque diuisum legimus. Præterea Iosephus refert, virtutes angelicas, præsules quondam templi, tunc pariter conclamasse: Transeamus ex his sedibus. Sed & in hoc, quòd terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, iuxta litteram quidem magnitudo signorum est, quòd crucifixum Dominum cælũ & terra & omnia contremiscãt, sed mysticè tremorem significat credentium, quòd pristinis errorum vitijs derelictis & emollita cordis duritia, qui prius, erant similes tumulis mortuorũ, postea cognouerint creatorẽ. Vnde & in Psalmo: Commouisti Domine terram, & conturbasti eam. Item: Commota est, & contremuit terra.

Item de Cruce. Cap. 21.

HÆc ergo crucis adorandæ reuelatio, sicut & illa veli templi scissio, nobis illud mysticè significet, quòd credentibus in crucifixum clausa prius scripturarum mysteria pateficant. Nam per creditam Christi passionem vel crucem, nunc intelligimus sacramenta legis & arcana prophetarum. Verbi gratia: Cur Pharao vel Ægyptus, quæ decem plagis verberata non cessit, solo sanguine agni victa, filios Israel dimisit, & quis ille sit in prophetis, cuius factus est principatus super humerum eius: quisve sicut ouis ad occisionem ductus sit, & sicut agnus coram tondente se obmutuerit, & non aperuerit os suum. Hæc & cætera clausa prius, nunc crucem Christi suscipientibus aperta sunt. Sicque factum est, vt bibere iam possimus de aquis Mara, quas (sicut in Exodo legimus) non poterat bibere populus, donec clamante Moyse ad Dominum ostendit ei Dominus lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. Aquæ enim Mara legem significãt, quæ non paruam in se amaritudinem habet, dum dicit: Oculum pro oculo, dentem pro dente, & similia. Dulcescit autem per lignum dum proposito Dominicę passionis exemplo, Ei qui te percusserit in maxillam, præbes & aliam, &c. Adoramus igitur in cruce Domini nostri Iesu Christi oportunã (vt ait Paulus) gloriam, salutem acquisitam, reducem vitam, salutationem perfectam, liberationem perpetuam. Adoramus crucem, fidei præsidium, spei firmamentum, charitatis solium, misericordiæ titulum, pietatis argumentum, gratiæ vehiculum, pacis vexillum. Adoramus crucem, quæ superbiam excidit, inuidiam obtriuit, culpam correxit, pœnam destruxit. Crux Christi, ianua cœli, clauis paradisi, diaboli deiectio, hominis erectio, captiuitatis nostræ solatium, libertatis precium. Crux expectatio patriarcharum, promissio prophetarum, triumphus Regum, dignitas sacerdotum. Crux tyrannos increpat, potentes inclinat, afflictos subleuat, pauperes honestat. Crux tenebrarum excidium, lucis infusorium, mortis effugium, vitæ nauigium, salutis imperium. Quicquid Deo proficimus, quicquid acquirimus, quicquid speramus, adorandæ crucis est fructus. Per crucem Christus ad se traxit omnia. Regnum Patris, sceptrum filij, sigillum Spiritus sancti, totius est testimonium Trinitatis.

Esa. 55. Psal. 9. Exod. 15. Leu. 24. Deut. 19. Matt. 5. Ioan. 18.

Cur pridie Dominicum corpus in hodiernum diem reconditum sit. Cap. 22.

CAusa poscere videtur, vt die Dominicum corpus conficientes, & indè vsque ad sabbatum recõdentes, toto eodem sabbato iugi silentio consopiti, vsque in primam sabbati ab omni diurno psallentio cunctóque sacri altris ministerio vacaremus. Sic enim rei propius accedere putaremur, pro eo quod hac die Dominus noster immolatus, sabbato quieuit in sepulchro, totámq; sequẽtem noctẽ discipuli eius in tristitia transegerunt, donec diluculo redeuntibus à monumento mulieribus, quęque audierant & viderant referentibus paulatim respirare & in gaudium reuiuiscere cœperũt. Verius itaque triduanam Domini mortem obseruare videremur, & illam de veteri historia similitudinem rectius tenere, qua dictum est de manna, quod filiis Israel in figuram Dominici corporis datum est: Die sexta colligant quod inserãt, sitque duplum quàm per singulos dies colligere solebant, quia die septima non inuenietur. Nunc autem econtra die septima apud nos inuenitur, quia post meridiem corpus solenniter in voce exultationis & laudis conficimus. Hac verò die sexta quodammodo non inuenitur, quia non conficitur, sed pridie (id est, feria quinta) illatum & reconditum est, quod hodie sumamus. Cur ita fiat, quia ratione non vacat, vigilanter intuendum est. Dominus noster non tunc solùm vel tunc primùm immolatus est, quando à Iudæis in cruce suspensus est, sed & pridie, quàm pateretur, quando accipiens panem & calicem benedixit & dedit discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum: Hic est ca-

Exod. 16.

lix ſanguinis mei, ſuis manibus immolatus eſt, ſuis ipſe manibus nobis, vt iugiter immoletur, agnus commendatus. Ab illa immolatione prima ſabbati, tertia dies, ab iſta verò ſabbathum ipſum tertia nihilominus dies eſt. Conſtat autem quod (vt ſuperius dictum eſt) noctem ſiue veſperam ſabbathi ab illo ſilẽtio vel triſtitia, quam exigebat requies ſepulchri, cauſa illa vehemens abſtrahit, quod in parte eiuſdem noctis Dominus reſurgens, totam illam incomparabilis gaudij iubare ſol verus illuſtrauit. Triduũ ergo dominicæ mortis, quod perfici nequiuit, eo reſpectu quo ipſe à Iudæis eſt trucidatus, pulchrè & rationabiliter ad hunc reſpectum tranſponitur, quod ipſe ſuis manibus eſt immolatus. Cuius rei vel maximum illud eſt indicium, quòd tribus his noctibus minutas, extinctis luminaribus, canimus vigilias ad ſimilitudinem tenebrarum, quæ patiente Domino ſuper terram factæ ſunt, ſignificando (vt ſupra dictum eſt) cæcitatem, quæ ex tunc accidit in Iſraël. Sicq́; fit, vt ſacrificium nouum, quod mortem Domini pridie per manus ipſius præceſſerat, reſurrectioni eius nihilominus pridie, quod eſt in ſacroſancti ſabbathi veſpera, ſolenniter occurrat. Itaq; quomodo hac die, quæ eſt feria ſexta, qua Chriſtus hoſtia ſalutaris à ſuis trucidatur inimicis rectè à nobis quaſi ſepultum eſt ſacrificij decus, & cœleſte illud manna, quia hodie non inuenitur, feria quinta parauimus & intulimus, quod hac die, ſumamus, fuitq́; duplum, quàm per ſingulos dies colligere conſueuimus.

Rom. 1.

Exod. 16.

De eo, quòd duo presbyteri corpus dominicum de loco, quo pridie reconditum fuerat, deferant, & quòd dicitur ſuper illud oratio Dominica tantum. Cap. 23.

TAndem ſalutata cruce, duo preſbyteri deferunt ad altare corpus dominicum, quod pridie reconditum eſt, & aſſiſtens ſacerdos præmiſſa oratione ſic incipit: Oremus, præceptis ſalutaribus moniti. Cõſtat locum hunc eſſe in canone, vbi eleuato calice cũ corpore domini dicitur: Per omnia ſecula ſeculorum, & ſequente dominica oratione, rurſus operitur calix: per quod nobis illud ex paſſione domini repræſentatur, quod depoſitum corpus eius de cruce, ſepultum eſt. Sed de hoc in ſecundo huius opuſculi libello iam dictum eſt, quo & cætera, quæ ſecũdum ordinem dominicæ paſſionis in canone dicenda erant, annotata ſunt. Nunc illud dicendũ eſt, duos preſbyteros, qui corpus Domini ad altare deferunt, ſignificare Ioſeph iuſtum ab Arimathia & Nicodemum, qui petitũ & conceſſum ſibi à Pilato corpus Ieſu, detulerunt ad ſepeliendum. Nos autem cum ſilientio communicamus, ſed ſanguis ille, quem ſumimus, ad Deum de ore noſtro clamat, ſicut ſcriptũ eſt: Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nos enim (id eſt Eccleſia) terra ſumus, quæ aperit os ſuum & ſanguinem Abel (id eſt) Chriſti, bibit fideliter quem Cain (id eſt populus Iudaicus) effudit crudeliter. At ille maledictus eſt ſuper terram eandem, vaguſq́; & profugus eſt ſuper eam, ſicut ſcriptũ eſt in Pſalmo: Diſperge illos in virtute tua. Maledictus, inquam, illa maledictione, quam ſibi poſteriſq́; ſuis vltro arrogauit, dicendo: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros,

Ioan. 19.

Geneſ. 4.

Pſal. 58.

Matt. 27.

Incipit de ſabbato ſancto. Cap. 24.

SAbbato poſt profundam triſtitiæ noctem dieſcit nobis poſt meridiem in ſummã lætitiæ claritatem, imminentémque veſperam noctis eius qua verus ſol Chriſtus ab inferis victor aſcẽdit. Omnis anima Chriſtiana vigilanter attendens & præexultans, plaudit ſibimet & dicit: Et nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio in deliciis meis. Quapropter quotquot ſacerdotalis aut Leuitici ſumus ordinis, iure pro tanti regis victoria tuba intonamus ſalutari, iuxta illud in Pſalmo: Buccinate in næomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis veſtræ. Quis enim dies nocte hac inſignior? quæ ſolennitas hac victoria præſtantior? quæ alia noſtra eſt næomenia niſi illa, quæ hac nocte in Chriſto per baptiſmum renaſcitur noua Eccleſia? Iure ergo nunc angelica tuba cælorum exultat, tuba ſalutari inſonat, gaudet tellus, mater Eccleſia lætatur, & omnis aula diuini nominis magnis reſultat populorum vocibus.

Pſal. 138.
Pſalm. 80.

Cur hoc ſabbathum vocetur ſanctum. Cap. 25.

SAbbatum hoc pro magnitudine rei commune nomen exceſſit, quod eſt vigilia, ſcilicet attenta expectatio vel præparatio cuiuſlibet magnæ & cũ deuotione ſuſcipiendæ feſtiuitatis. Dicitur autem ſabbatũ ſanctum, tũ propter alia plura, tum maxime propter hoc, quòd ad ſuſcipiendam tantam luminis claritatem, noua Eccleſia ſacro baptiſmi fõte ſanctificatur. Hac enim die ſolenne eſt, iuxta verã & Euangelicam patrum traditionem, fontes benedici, & præparata per fidem, tam corporũ quàm animarũ credentiũ vaſa, regeneratione noua ſanctificari. Præparãtur animæ, quæ mortuæ fuerant, vitæ victrici (morte victa) de bello reuertẽti, vt in magna regis Chriſti curia nullus ſit vernaculus aut ſeruus emptitius, qui non ad ingreſſum triumphantis Domini gratiæ ſerico, caſtitatis auro veſtiatur. Sed de hoc in ſequentibus ſuo loco dicemus.

Quot vel quibus ex cauſis præfulgeat paſchalis ſolẽnitas. Cap. 26.

NVnc, antequam de ordine vel ratione officij diſſeramus, dicendum eſt, quot vel quibus ex cauſis Paſchæ ſolennitas tã illuſtris, tamq́; celebris habeatur. Multi enim ſolùm hoc in illa reſpiciũt, quòd in prima ſabbati reſurrexit Dominus, vndè & dies Dominicæ reſurrectionis appellatur. Magna planè ſolennitatis & lætitiæ cordis noſtri materia: quia dum illo reſurgente reſurrectionem mortuorum eſſe credimus, nos quoq; reſurrecturos eſſe ſperantes, iure gaudemus. Verùm in huius contemplatione ſolennitatis numquam illud gaudium memoriæ noſtræ deber præterite oculum, de noſtrarũ redẽptione animarũ, quod (vt ſuperius dictum eſt) in hanc diẽ dilatum eſt à feria ſexta, qua per crucem & ſanguinem ſuũ Saluator noſter illã operatus eſt. Hęc ſunt enim feſta paſchalia, in quib. verus ille agnus occiditur, eiuſque ſanguine poſtes conſecrantur. Paſcha quippe noſtrum immolatus eſt Chriſtus, qui mortem noſtrã moriendo deſtruxit, & vitã reſurgendo reparauit. Duæ ſunt iſtæ paſchalis magnæ & innumerabiles cauſæ feſtiuitatis: redẽptio animarum, quæ die paraſceues morte Chriſti parta eſt: & reſurrectio corporũ, quę prima ſabbati Chriſto reſurgente data atq; confirmata eſt. Additur his tertia neceſſaria baptiſmatis ſolẽnitas, omnem nobis illarũ conferens vtilitatem vel fructum, quæ pro eo, quod ab illis exordiũ totumq́; ſuæ rationis ſumpſit ſacramentũ, rectè in eiſdẽ paſchalibus gaudijs addita eſt. Tribus igitur ex cauſis nox hæc vt dies illuminata refulſit in delicijs noſtris. O verè feſta dies, verè beata nox, nobilitas anni, mẽſis decus, arma dierum, ſplendor horarũ, nox in qua deſertus infernus, apertus eſt paradiſus. Nox iſta, mortis exitus, vitæ reditus eſt. Lux gratiæ, ſplẽdor gloriæ, ſuauitatis poculum, fluuius deliciarum, inũdatio pacis, acquiſitio fortitudinis, laus cõſilij diuini. Hac noſte ceſſauit exactor, quieuit tributum, captiui redditi ſunt, laſſi reſpirauerũt, cõfracta eſt virga perſequẽtium, computruit iugum dominãtium. Pulchritudine noctis huius paradiſus refloruit, cælum purpuratum eſt, angeli candidati, homines exhilarati ſunt. Nox iſta Paſcha dicitur: Paſcha autem Hebraicè. Latinè dicitur trãſitus. Quis ergo trãſiuit? vnde & quò tranſiuit? Chriſtus Dominus tranſiuit de hoc mũdo ad patrem, de morte ad vitam, de ignobilitate ad gloriam, de ſeruitio ad regnũ, de contumelijs ad honorẽ, de fluctibus ſeculi ad portum cæli, de medio latronũ ad patris cõceſſum. Tranſiuimus & nos Paſcha enim noſtrũ Chriſtus eſt, tranſitus noſter immolatus Chriſtus eſt. Quò ergo trãſiuimus? Quàm ex longinquo? Tranſiuimus à duplici perditione ad duplicẽ corporis & animę ſalutẽ: de diabolo ad Deũ, de hoſte ad patrẽ, de tyranno, qui nec Deus eſt, nec homo, ad regem noſtrũ, qui Deus eſt & homo. Tranſiuimus, inquam, de tenebris ad lucẽ,

de fatigatione ad requiem, de planctu ad canticum, de nuditate ad tegumentum, de paupertate ad opulentiam de reatu ad gratiam, de pœna ad gloriam.

Cur Pascha non celebretur ante plenilunium, quod primum occurrit post vernum æquinoctium. Cap. 27.

TAm iucundam solennitatem, tam miram veri luminis claritatem, tam splendidam gratiæ celsitudinem omnis sexus agnoscere, omnis ætas in mēte habere omnis debet conditio suscipere. Nescire enim, calamitatis: non habere, captiuitatis: nō indigere, damnationis. Si quidem paganus, quia nescit, miser est: quia nō habet Iudæus, captiuus est: quia non diligit hæreticus, damnatus est. Vt ergo tamen hoc bonum maiorum sapiētiam delectet, minorū infantiam lætificet, mediocrium profectus ædificet, diuina suffragatur auctoritas, elementorum concurrit natura, Ecclesiastica simul nititur industria. Diuinæ namq; auctoritatis est, & ex antiqua lege Moysi traditum, vt non celebretur ante primi mensis plenilunium, videlicet vbi primū plena luna post vernale occurrit æquinoctium. Valde hoc delectat ingenia sapientium, quia magnum & perpulchrū in se continet mysterium. Luna quippe, quæ propriū non habet, sed à sole mutuatur lumen, sanctam significat Ecclesiam, quæ non habet à semetipsa, sed à vero sole Christo interni luminis accepit gratiam. Æquinoctium verò, quo trāsacto, iā dies noctem supergreditur, noctisq; horas decerpens, illi minuit & sibi adiicit, illud significat, quod post ignorantiæ noctem dies scientiæ Dei longa cœpit serenitate produci, & multitudinem ignorantium studium & labor imminuit veritatem Dei cognoscētium. Dum ergo paschalis agnus immolatur, & populus Dei, submerso Pharaone cum exercitu suo: de seruitute liberatur, plenilunio est, & nox vincente die superatur, quia dum agnus Dei Christus patitur, plenitudo gratiæ sanctam illustrat Ecclesiam, vt tāquàm luna reuelata facie veri solis gloriam contempletur, & iam idonea iamque placens, in thalamos eius ire meditetur. Sicq; dies noctem superat, quemadmodum scriptum est: quia vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia.

Elemēta quoq; nos in hoc lætificant, nostriq; sensus lactant infantiam, quòd post hyemis asperitatem mollis aër vernas spirat blanditias, tellúsq; dudū sterili frigore decrepita, viridi iuuenescit herba, floŕesq; ac segetes rediuiuo fructu vernant, & volucres cæli gelu tristi terso, dulce iubilant. Nam inter gaudia, quæ celebramus, dum hæc aspicimus, ex ipsis visibilibus similitudine congrua commoneri debemus, qualiter in inuisibilibus per Christi resurrectionē profecerimus, s. quia pulso perfidiæ gelu, vitiorumq; imbribus, fidei virtutumq; refloruit mundus, vnde & in Canticis dicitur: Iā enim hyems trāsijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt, vineæ florentes odorem dederūt, & vox turturis audita est in terra nostra. Temporis ergo siue elementorum considerata qualitas nonnihil gaudia piæ contemplationis amplificat.

Quantū autem ad cognoscendam solēnitatis eiusdem gratiā, carnales quoq; Ecclesiastica iuuit industria. Nam quia nequeūt ad spiritualia videnda mentis oculos aperire, nisi causarū corporaliter accidentiū vi maiore excitentur, quæsitæ sunt causæ quarum impulsu vehemēter excitandi percellerentur. Ieiunium quippe Quadragesimale (quod pro decimis dierū offerri Deo alibi iam dictum est,) sic dispositum, sicq; præfixum est, vt nō ante hanc sacratissimā noctē vllo modo terminetur, ac deinde quinquaginta dierū numerus continuè sequatur, in quibus omnino ieiunia relaxantur. Itaq; dum per abstinentiā corpus atteritur, nec aliundè laxatio nisi ab hac paschali nocte speratur, vel sic eadē beata nox à carnalibus quoq; ambiatur, & cum expectatione suscipitur, & antequam veniat: sic omnes dies Quadragesimæ qui intersunt, tāquàm diurna desiderati viatoris itinera, pene quotidiè diligenter cōputantur, omnibus ergo (vt dictū est) dulcis est hæc sacra solēnitas, omnibus chara, cūctis desiderabilis est, sicut lux ambulātibus in tenebris, sicut sitientibus fons aquæ de petra salientis, sicut peregrinātibus tabernaculum quod Deus fixit. Sed iam nunc ipsum attingamus officium, quo tandem læta laxemus ora post triste silentium

De Cereo. Cap. 28.

PRoprium quoddam huius tantæ solennitatis decus est, cereus à Zozimo Romanæ Ecclesiæ Pontifice XXXIX. per Ecclesias benedici institutus, à cuius dulci sona benedictione præconia sāctæ resurrectionis Christi inchoantur. Significat verò eumdem Dominum nostrum resurgentem, suorum tristitiam discipulorū, imò mundum vniuersum lætitiæ competētis claritate serenantem. Hoc verè congruit, & vis ipsa significationis exposcit, vt sicut præteritis noctibus extincta luminaria faciem Ecclesiæ contristauerunt: sic eadem nocte hac cereus illuminatus iugi flammæ tripudiantis iubare lætificet.

Quid Cereus significet. Cap. 29.

SVpra dictū est per candelas, quæ extinctæ sunt, mortes significari prophetarū & iustorū, qui à sanguine Abel iusti, vsque ad Christū occisi sunt, ipsamq; candelā, quæ ad Euangelium non maior cæteris extinguitur, ipsum Dominum significare, qui Euangelizans occiditur, vnus ex prophetis reputatus. Constat autē, quia qui cōtemptus & humilis occisus est, hunc Deus suscitauit, ac principem & Saluatorē exaltauit, ad dandā pænitentiā in remissionē peccatorū. (Act. 5.) Benè ergo significationis ordo procedit, dū clarā resurgentis magnitudinē, præclari significat magnitudo cerei. Eò vel maximè cereus ad Christi similitudinē accedit, quod paruula, quæ substantiam ceræ educit, apes mater absq; cōcubitu cōcipit, & parit, cui rectè cōparatur virgo Maria Dei genitrix, quæ inuiolata nobis Deū in carne, quasi mel in cera protulit. Cū ergo rectè humanitatis Christi similitudinē gerat, annus illi ab incarnatione eiusdem Domini Christi cōsequēter inscribitur. Et quia crucifixus est, crucis quoq; figura cōgruè nihilominus insculpitur. Amplius autem id quod dictū est, eiusdē cerei benedictio cōfirmat. Primo cū in præfatione benedicens rogat. Vt qui me, non meis meritis, intra Leuitarū numerū dignatus est cōgregare, luminis sui gratiā infundēdo, cerei huius laudem implere præcipiat. Laus enim cerei nullo modo nomināda esset, nisi Christū filiū, qui cū Patre & Spiritu sācto Deus vnus & solus laudādus est, significaret: præsertim cū laus eadem cerei noctis iucundū ac prædulce præconiū sit, & resurgētis gratiā atq; victoriā, vetera cum nouis conferens, tamquàm tuba clarissima personet.

Sed iam colūnæ huius (inquit) præconia nouimus, quā in honorē Domini rutilās ignis ascēdit. qui licet diuisus in partes mutuati tamē luminis detrimēta nō nouit. Ex his quoque duobus versiculis magis ac magis sæpe dicta cerei significatio collucescit. Quod enim ait, Columnæ huius præconia nouimus, apertè nobis innuit, quod illud idem per hāc pretiosam lāpadem intelligere debeamus, quod per illā præfigurabatur columnā, quæ castra filiorū Israël de Ægypto exeuntiū per mare rubrū præcedebat. (Exo. 13. 14.) Significabat autē illa colūna nubis benè notam, nobis nubem humanitatis Christi, in qua propriè thronum suū posuit sapiētia Dei, sicut ipsa dicit: Thronus meus in colūna nubis: (Eccles. 24.) Siquidem nunc illa colūna nubis populū suum à diaboli seruitute liberatū, & rubrū mare baptismi transeuntē præcedit dux itineris, vt inducat in terrā verā repromissionis, terrā viuentium, quam (sicut Moyses ait) Dominus Deus noster die ac nocte intuetur (Deut. 11.) nunc cælestibus doctrinis compluens, vt verè columna nubis, nunc igne sui Spiritus accendens, vt verè colūna ignis. Iam ergo verè columnæ huius mysteria nouimus.

Quod autē adiicit de natura ignis dicens, Qui licet diuisus in partes, mutuati tamen luminis detrimenta non nouit: multa namq; luminaria de vno videmus accēdi, nec illud vnū propterea sibimet lumen diminuit, nihilominus ad idem argumentū proficit: Nūquid enim rem

talem tali in loco præſertim omnibus notam, nó propter aliud, quàm propter ſemetipſam docere nos voluit? Si quidem ineptum fuiſſet hoc abſq; myſterio tátis inſerere laudibus. Dum ergò columnā ceream rutilans ignis accendit, ſic de ſua naturali copia laudatus, per hoc aliud perpulchrum piumq́; ſpectaculum noſtrarum mentium oculis ingeritur. Denique illud innuitur, quod extinctam in ſepulchro iacentem humanitatis Chriſti ſubſtantiam de ſupernis aſpirans ignea diuinitatis potentia rurſus animauit, & ſicut verè rutilans ignis, gloria beatę reſurrectionis hac nocte in perpetuum nobis gaudium fœliciter illuxit.

Item eodem igne conſecrati cerei cuncti, qui in Eccleſia ſunt, illuminari debent cereoli. Quod cum fit, opportunè nobis illud in mentem ſubuenit, quòd Dominus noſter ea die, qua reſurrexit, cùm eſſet ſero, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, manuſq́; & latus oſtédens eis, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctū. Illic enim cœpit ille hominibus dari ignis, quē per hūc viſibilem ignē conſtat ſignificari, quem venit ipſe mittere in terram, & voluit vehementer accendi.

Ioan. 20. Luc. 12.

Cur diaconus cereum benedicat. Cap. 30.

HIc ipſa rei nouitas admonet, vt quæratur, cur tātæ materiæ, tātæ dignitatis benedictionem ſuper cereū pronunciet diaconus, præſente ſacerdote vel etiam pōtifice, ſacriſq́; indutum veſtibus, cauſa manifeſta ſeſe offert quærentibus. Conſtat enim, quia bonum ſanctæ reſurrectionis Chriſti nuncium per minórum ſexū (id eſt, per mulieres) ſanctis Apoſtolis flētibus & lugētibus, Euangelizatū eſt. Hoc autem tā rationabili diuinitatis diſpoſitione actum eſt, vt inter illa, quæ ſignificatiuè fiūt in Eccleſia, memoriale ſuum omnino iure habere debeat. Nam quia mulier à diabolo miſſa viro mortem obtulit, pulchrè ſexus idem à rediuiuo Chriſto miſſus, virili ſexui vitam Euangelizauit. Rectè itaque gradus inferioris miniſter, tam dulci, tam pulchra, tamq́; melliflua cerei benedictione, tantæ ſolēnitatis noſtræ gaudiū inchoat, quia per inferiorem ſexum tam iucūdum, tamq; pium Dominicę reſurrectionis miraculum, viris non quibuſlibet, ſed ipſis Apoſtolis annunciatum eſt.

Lucæ. 23.

Cur ad benedicendum cereum quoq́; portat incenſum. Cap. 31.

CVmq́; diaconus cum cæteris ſubminiſtris ad benedicendum accedit, fruſtula quoque portantur incēſi, vt cruciculæ (quæ cereo inſculpta eſt) offerēdo infigat. Et hoc quoque ad cauſam prædictā reſpicit. Illæ namq; mulieres, quæ mortuū quærebant Dominū, & viuū videre meruerūt, aromata ferebāt, ſicut Euāgeliſta refert: Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Salomone emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.

Mar. 16.

Cur dicatur, vel ſit ſacrificium veſpertinum. Cap. 32.

OFferens igitur incenſum dicit: In huius igitur noctis gratia ſuſcipe ſancte pater incēſi huius ſacrificiū veſpertinum. Veſpertinū eſſe ſacrificiū, totumq́; ad veſperam ſabbati, quæ luceſſit in prima ſabbati diei præſentis pertinere officium, clarum eſt. Cur autē hæc ſacroſancta ſolennitas vtrumq́; ſcilicet matutinum & veſpertinum habeat ſacrificium, ſupra dictis ex clauſis colligi poteſt. Suprà namq; dictū eſt, duabus ex cauſis præſentem ſplendere ſolennitatem, ſ. ex redemptione animarū, quæ die paraſceues morte Chriſti parta eſt, & ex reſurrectione mortuorum, quæ illo reſurgēte prima ſabbati confirmata eſt. Cōſtat autem, quòd idem reſurrectionis noſtræ auctor, imminente veſpera, caput inclinans tradidit ſpiritum: & hora, qua primus Adam requiſitus, clamante Domino & dicente: Vbi es Adam, inobediens deprehēſus eſt, eadem hic ſecundus Adam conſummata paſſione ſua, clamans & dicens: In manus tuas commendo ſpiritum meū, obediens inuentus eſt. Oblaturi igitur ſacrificium matutinū, pro eo, quod hic Lucifer matutinus, reſurrectionis primogenitus, diem nobis æternitatis reſurgendo aperuit. Sacrificiū quoq; veſpertinum primum offerimus pro eo, quod (vt dictum eſt) imminente veſpera, ſpiritum tradens, eadem veſperam ſua morte fecit memorabilem, ſed eius celebritas dilata (vt dictum eſt) & competenter in hanc tranſpoſita eſt.

Ioan. 19. Luc. 23.

De baptiſmo. Cap. 33.

ÆQua victoriæ lex eſt inter homines, vt quicūq; ante bellū fuerant victi, poſt bellum cedant in ius dominationemq́; victoris, mittanturq́; legati in vniuerſam victi poteſtatem, qui victū eſſe priorem tyrannū annuncient, tituloſq́; victoris recipiēdos oſtendant, & eius iura prædicēt. Vnde & ipſe Dominus qui ad debellandū humani generis inimicum venerat, dicit in Euangelio: Cum fortis armatus cuſtodit atriū ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autē fortior illo ſuperueniēs vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Hac nocte aduerſus illum fortem armatū, ſ. diabolū, fortior ſuperueniens filius Dei, crucíſq; vexillū eius bellator inferēs, ipſum cepit, alligauit, arma eius abſtulit, & ſpolia paradiſo reddidit. Ille tam fortis, qui vniuerſam terram conculcauit, hamo crucis captus eſt: quia dū fragilitatem carnis in Chriſto morte appetijt, diuinitatis aculeo transfixus eſt. Rectè igitur hac eadem nocte celebratur baptiſmi ſacramentū, quo conſtāter aduerſus victi poteſtatem iniquam eunt ſacerdotes noſtri, legati vtiq́; victorioſi regis Chriſti, titulóſq; victoriæ proferentes, victi abrenunciationem, victoríſq; ab hominibus exigunt profeſſionem. De cuius magnitudine ſacramēti aliqua debere dici, tēpus & officij eius ordo nūc exigit, atq; in primis dicendum videtur, quomodo, vel quid mors Chriſti per baptiſmum operetur in nobis. Cōſequens enim eſſe videretur, vt quomodo propter peccatum mortales facti ſumus, in remiſſionem autem peccatorum baptizamur, iam poſt baptiſmum immortales exiſteremus.

Quomodo, vel quid per baptiſmum mors Chriſti operetur in nobis. Cap. 34.

PAulus Apoſtolus dicit: An ignoratis fratres, quia quicumq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmū in mortē: vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hic patēter oſtēdit lucroſam cōmutationē factā eſſe noſtræ duplicis ac ſempiternæ mortis, cui iuſtè fueramus addicti, ſ. vt per baptiſmū cū Chriſto iniuſtæ morti addicto moriētes, mori vltrà non debeamus. Idcircò nāq; mortuus mortis ſuæ fluuiū, ſ. ſanguinem & aquā de latere ſuo Chriſtus effudit, vt non deeſſet nobis, in quo eiuſdem mortis ſuę poſſemus participes fieri, & ſic à noſtra liberari. Valde nanque repugnat iuſtitiæ, & cum iuſto Chriſto mori, & cū peccatore diabolo damnari. Sed non eadē iuſtitia pariter & hoc admittit, vt quicūq; in morte Chriſti Ieſu baptizati ſumus ſtatim quoq; à morte corporis liberi ſimus. Nā in baptiſmo vnius ſimplæ mortis Chriſti, quā ſuſcepit, ſimilitudo eſt. Nos autē duplam, ſ. corporis & animæ mortē debentes, baptiſmi ſubimus remediū: Igitur propter vnā Chriſti mortē, cuius ſimilitudini cōplantati facti ſumus, vnā à nobis mortem, quæ erat animæ ſaluatrix, gratia depulit, aliā verò quæ corporis eſt, iuſtitię cēſura reſeruauit. Corpus quidē (inquit Apoſtolus) mortuū, id eſt, certiſſimè moriturū eſt propter peccatum, Spiritus vero viuit propter iuſtificationem. Sed habent ſpei ſuę conſolationem ipſa quoq; baptizatorum corpora: quia quorū Spiritus nunc viuit propter iuſtificationē, ipſa quoq; immutabūtur per reſurrectionē, id eſt, fient impaſſibilia, quādo abſorbebitur id quod mortale eſt à vita. Nec hoc dictū eſt, quod ideo reſurrectio cōſequatur, quia baptizati ſumus, alioqui quicumq; non baptizantur, non reſurgerēt: ſed quia baptizati ſumus, præmiū recipiet fides, vt cū omnes mortui reſurgāt, ſoli immutentur fideles. Omnes quidem, inquit, reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, id eſt, immortales effecti, & nos

immutabimur,id eſt,impaſſibilitatẽ quoque obtinebimus,quæ infidelium non erit. Nã qui mala egerũt,procedent in reſurrectionem iudicij. Nunc ergo præſentẽ accepimus in baptiſmo ſpiritus iuſtificationem,futuræ verò immutationis ſpẽ. Et ſicut præcedẽs mors animæ, cauſa extitit corporeæ mortis omniumq; corruptionũ carnis:ſic nunc vita vel iuſtificatio Spiritus, quo in baptiſmo reuiuiſcimus, cauſa efficiẽs erit in reſurrectione,vt immutemur,id eſt,impaſſibiles ſimus. De morte verò corporis argumentandũ non eſt,quod cõſequenter & ipſam baptiſmi virtus abſorbere debuerit. Quãuis enim & hæc ab originali peccato, quod in baptiſmo deletur,initiũ acceperit, modo tamẽ diuerſo mors vtraq; peccanti homini accidit. Nã mortem quidẽ animæ cõtumax diuinitatis appetitus intulit,corpori autẽ materiã ſemper viuẽdi,ſubueniendo potius quàm perſequẽdo Deus abſtulit: Ecce inquiens, Adã quaſi vnus ex nobis factus eſt,ſciens bonũ & malũ: nunc ergo videte, ne forte mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ,& viuat in æternum. Videntur hæc irã ſonare vel vindictã:ſed ſi rectè conſiderentur, verba ſunt paternæ prouidẽtiæ,noſq; iam tunc à longè circũuolantis quædam præparatio miſericordiæ. Quid enim eſſet iam vitiato homini vita æterna, niſi æterna miſeria? Quod Plotinus quoq; gentiliũ quidam philoſophorũ rectè, Auguſtino teſte, intellexiſſe laudatur. Nã cùm de humanis animis ageret: Pater,inquit,miſericors mortalia illis vincula faciebat. Ita hoc ipſũ(ait Auguſtinus)quod mortales ſunt homines corpore, ad miſericordiã Dei patris pertinere arbitratus eſt,ne huius vitæ miſeria ſẽper tenerẽtur. Tunc enim à dæmonibus quid differet? Nunc autem longè differũt, quia cũ ſit Dei beata æternitas,vel æterna beatitudo, dæmonũ autẽ miſera æternitas vel æterna miſeria: homo, cuius eſt miſeria mortalis vel mortalitas miſera, à Dei quidem beatitudine cecidit,ſed vſque ad dæmonum miſeriã non peruenit, prouidente miſericordi Deo,ac dicente: Videte ne ſumat de ligno vitæ,& viuat in æternum. Non ergo conqueſtione vlla ventilandum arbitramur, cur in baptiſmo noſtra corporea mors non deleatur: quin potius viro fideli optada eſt vt veniat,& tãquam miſericordiæ profectus, animam à miſeria vitæ præſentis abſoluat. Non enim eſt quaſi homo vt mentiatur, neque vt filius hominis vt mutetur, Vnius eiuſdemq; gratiæ propoſitum, quod tunc incepit, quando hominem immortalem eſſe vetuit, nunc in fide baptiſmatis oſtendit: perficiet autem in die reſurrectionis.

Quòd iuxta ſententiam Domini nullus vnquam, niſi renatus ex aqua & Spiritu ſancto, regnum Dei introierit, & quod illa hora, qua Dominus noſter ſanguinem & aquam de latere ſuo fuderit, vniuerſa Eccleſia, quæ eam erat vel fuerat ab origine mundi vſque ad latronem, qui in cruce confeſſus eſt, baptiZatus ſit. Cap. 35.

TAntum autem, tamq; neceſſariũ eſt hoc baptiſmi ſacramentum,vt ſine illo,iuxta ſententiam Domini,non poſſit quis videre regnum Dei. Hic iam de illo latrone quæri poteſt,cui confitenti in cruce & dicenti: Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuũ. Amen dico tibi, inquit Dominus, quia hodie mecum eris in paradiſo. Hic enim ſecundum regulam,qua ſinguli baptizamur nos,baptizatus nõ eſt. Quomodo ergo defenditur illa Domini ſententia,dicentis:Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt videre regnũ Dei? Sed ſi de huiuſmodi permouemur, anguſtus eſt adhuc cordis noſtri intellectus, claráq; maieſtatem ſacri baptiſmatis nondum ſatis apertis intuemur oculis. Solũ riuũ, quem ad nos, qui foris eramus, Chriſtus emiſit, dicens diſcipulis ſuis. Euntes docete omnes gentes,baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti:ſolum, inquam, riuũ ſacri baptiſmatis, qui ad nos exiuit, attendimus, ipſumque fontem domus Dauid, vbi quando, vel quantum priuſquam ad nos deriuaretur,inundauerit, minus diligenter animaduertimus. At ille fons ſalutaris vniuerſæ Eccleſiæ, quæ ab initio per ſex mũdi ætates collecta,propter originale peccatũ ab ingreſſu paradiſi arcebatur,cunctiſq; qui adhuc viuentes iam corpore erãt eiuſdem Eccleſiæ, Dominũ noſtrũ audiendo ipſũmq; fideliter ſequendo: vniuerſæ,inquam, Eccleſiæ ab Adam vſq; ad latronem ſupradictum,fons ille baptiſmi ſalutaris inũdauit: qua hora patefacto lancea militis Chriſti latere, ſanguis & aqua prorupit. Ibi pariter totam Eccleſiam,quæ iam erat,vel ab initio mundi fuerat,lauit Chriſtus à peccatis eius in ſanguine ſuo,vt exhiberet ſibi ſponſam glorioſam,non habentem maculam aut rugam. Nam ex quo primi parẽtis peccato maculata, & propter hoc in medio corruptionum veteraſcens, corrugata eſt, vel (vt Eſaiæ verbis vtar)ex quo bibit de manu Domini calicẽ iræ eius,& vſq; ad fundũ calicem ſaporis bibit, & portauit vſq; ad feces,non fuit(vt idẽ ait propheta)qui ſuſcitaret eam ex omnibus filijs,quos genuit, & non fuit, qui apprehẽderet manum eius ex omnibus filiis, quos enutriuit. Filij tui,inquit, proiecti ſunt,dormierunt in capite omnium platearũ,ſicut beſtia illaqueata. quamuis enim idem ſalutiferæ curationis auxiliũ, circũciſio in lege cõtra originalis peccati vulnus tũc ageret,quod nunc baptiſmus agere, reuelatæ gratiæ tempore, conſueuit,hoc omnino exceptũ eſt,quòd regni cæleſtis ianuam necdum intrare poterant:tãtum in ſinu Abrahæ poſt mortẽ beata ſpe cõſolati,ſupernæ pacis ingreſſum fœliciter expectabant,donec adueniret ipſe,qui in eodem propheta poſt pauca loquitur: Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Et paulò poſt idẽ propheta de eodem:Iſte,inquit,adſperget multas gentes. De qua aſperſione loquitur Eccleſia per os Dauid, qui ex ſupradictis Eccleſiæ filijs antiquæ vnus erat: Aſperges me inquit,hyſopo & mũdabor,lauabis me & ſuper niuem dealbabor. Per hyſopum,quæ herba humilis eſt, naſciturq; in petroſis locis, & bibita tumorẽ pulmonis deponit: de qua in lege quoque præceptum erat, vt faſciculo hyſopi intincto in ſanguine victimæ aſpergerentur leproſi, & ſic mundarentur: per hyſopum, inquam, herbam humilem atque ſalubrem, paſſionis Chriſti ſignificat humilitatem, qua aſpergenda,lauanda & ſuper niuem dealbanda erat ipſa, quæ per Dauid hoc loquitur, Eccleſia. Hinc & propheta Zacharias, cum dixiſſet de ingreſſu eius, quo in ciuitatem Hieruſalem paſſurus intrauit: Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ, poſt puſillum conuerſus ad ipſum: Tu quoque, inquit, in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua, id eſt, in ſanguine paſſionis tuæ eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, in quo non eſt vlla miſericordia, tua clementia liberaſti. Hanc autem munitionem, ad quam per eundem prophetam eoſdem vinctos cohortatur Dominus, ſtatim adiungens: Conuertimini ad munitionem vincti ſpei, non aliam debemus accipere, niſi habitationem paradiſi, in quam primus cum Domino latro ingreſſus eſt.

Baptizatus ergo Ieſus in paſſione ſua, de qua & ipſe dixerat: Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coartor vſque dum perficiatur, qua hora ſanguinẽ & aquam de latere ſuo profudit, eadem hora totũ corpus eius, quòd eſt Eccleſia,quantacumq; ab initio mũdi vſq; in eandem horam concreuerat, ſemel ſimulque baptizata eſt, & aſperſa hyſopo (vt ſupra dictum eſt) mundata eſt, & lota ſuper niuem dealbata eſt. Propter eos autem, qui foris erant,nec adhuc eiuſdem Eccleſiæ corpori per fidem vniti fuerant, idcirco non eos ille fluctus attigerat, nec enim baptizatur quis, priuſquam eiuſdẽ baptiſmi fidem habeat:propter eos,inquã poſitum eſt quaſi ante fores eiuſdem Eccleſiæ deriuatũ baptiſmi ſacramentum,vt quicumque Iudæorum ſiue gentilium Eccleſiam ingredi cupiunt, baptizentur:

Epheſ. 5.

Pſalm. 50.

Leu. 14. Num. 19.

Zach. 9.

Luc. 12.

quia Ecclesia ipsa baptizata est. Inde est, quòd singulariter Paulum quidem legimus baptizatum, videlicet quia quando vniuersaliter (vt dictum est) Ecclesia baptizata est, ipse in corpore eiusdem Ecclesiæ nondum erat, sed in synagoga satanæ, quæ Christum caput Ecclesiæ crucifixerat. Petrum vel quemlibet cæterorum, qui Christo adhæserant, baptizatos singulariter non legimus: nec ipse Augustinus reperire potuit in Epistola, quam ad Seleuciam interrogatus de baptismo Apostolorum, scripsit. Nam ante passionem suam Iesus (inquit Euãgelista) nõ baptizabat, sed discipuli eius. Quomodo autem baptizabant discipuli eius, nisi quemadmodũ & discipuli Ioannis, videlicet in pœnitentiam? Siquidem & Romana Papæ Leonis auctoritas ex Euãgelica seriæ comprobat, quia baptizandi regula ante passioné Domini data non fuerat, sed post passioné ac resurrectionem eius ab ipso data est, dicẽte: Euntes docere omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Cæterum de his viderit quisque, quid sentiat, vtrum eos rebaptizatos esse asserat. De latrone supradicto illud nemo est qui dubitet, quin cum Domino Paradisum ingressus sit: & tamen non nisi in vniuersali Ecclesia simul illo qui de latere Domini effluxit, flumine præsẽtialiter baptizatus est. Baptizata quippe (vt sæpe dictum est) tunc est omnis, quæ super terram, vel subtus terram erat Ecclesia, sicque de mortui Christi latere renata, sicut de latere dormientis Adæ fabricata est Eua. Nam sicut costa Adæ causa materialis extitit vnde formaretur Eua, sic fluuius ille, qui de latere Christi fluxit, causa fuit effectiua, vt paradiso vel cælo, Christique spirituali coniugio sancta eius sponsa renasceretur Ecclesia. Siquidem nullus adhuc de omni genere humano regnum Dei viderat. Dixerat autem ipse absque vlla exceptione, tam præteritorum quàm præsentium vel futurorum: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Omnes igitur oportuit renasci, omnem Ecclesiam veterum pariter ac nouorum, quia fuerat in præuaricatione primi Adæ generata, oportuit in fide secundi Adæ regenerari, vt posset videre regnum Dei.

Act. 9.

Ioan. 4.

Gen. 2.

Ioan. 3.

Cur nulli veterum sanctorum sua tristitia suffecerit vt per eam illic, vnde primus homo lapsus est, posset restitui absque baptismo sanguinis Christi Cap. 36.

MIretur aliquis, cur hactenus nemo iustorum, nemo sanctorum patriarcharũ aut prophetarum, nec ipse pater Abraham, cui primo contra spem, in spem credenti fides ad iustitiam reputata est, quique ob eiusdem fidei meritum amicus Dei appellatus est, per laudabilem iustitiam saltem in seipso, delere peccatum originale, seque paradiso restituere potuerit. Sed de hoc profectò quicũque diuini vel etiam humani iuris peritiam habet minimè miratur. Reus enim & condemnati capitis seruus quomodo redimet caput suum, si nihil addat ad seruitium, vel etiam minuat, quod debuerat ante reatum? Aliis enim & minoribus debitis alia maiora debita non redimuntur. Verbi gratia. Homo ille, qui descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, debebat regi suo Hierosolymitano decem millia talenta (quis enim æstimare possit, quantum creatura debeat creatori?) eratque diues & inclytus in illa ciuitate, nec illi tanti debiti persoluendi facultas deerat. Præmonitus fuerat ab illo domino suo, fidelis vt esset ac subditus, pręceptumque acceperat, quo non difficulter obseruato, tũc demum emeritus iure altiori dignitatis gradu promoueretur. At ille ab anathemizato principe Hiericho domini sui inimico, spe regnandi solicitatus vt descenderet, & tãquam regnare idoneus seruire contemneret, descendit, secumque omne domini sui debitum abstulit: statimque ab illo deceptore spoliatus, & plagis impositis, semiuiuus relictus est. Hic proditor iacens in Hiericho, qui antequã transfugeret, decem millia talẽta debebat, nunquid pro satisfactione centum offerens denarios, debitum omne rependit, suis quoque medetur plagis, proditionisque opprobrium diluit, vt infamis inter famosos proceres in illa regali sedet curia? Imo benè ac misericorditer cum illo agitur, si tantum in illa ciuitate vel curia non receptus, non etiam ignibus exuratur, vel alia pœna funditus à vita, qua indignus est, extrudatur. Benè ergo cum Abraham & Isaac & Iacob, vel quolibet iusto egit clemens diuinitas, quod à paradiso exclusus, non etiam inferni cruciabatur ignibus, sed in pace collocatus, illum expectabat legislatorem, qui veniens benedictionem daret, vt videretur Deus in Deorum Sion. Quicquid enim fidelis seruitij Deo quilibet iustus obtulit, tantum erat ad comparationem eius laudis & glorificationis, quam homo cõditus in paradiso suo debuerat creatori: quãtum si cõpares centum denarios decem milibus talentis. Vnde ergo peccatum quoque originale redimeret? Ad hoc etiam accedebat, quod vita hæc misera sine actualibus quoque peccatis saltem leuibus, sicut nunc, ita & tunc transigi omnino non poterat. Non ergo summæ Dei iustitiæ congruebat, qui in hoc terrestri sanctuario suo maculatum quippiam sibi offerri prohibet, vt in illis cœlestibus sanctis sanctorum aliquid nisi immaculatũ susciperet, & inemendatam humanam creaturam angelicæ dignitati penitus incorruptæ coæquaret, fieretque iniustus, sicut & iustus, & clarissima cæli respublica tali inordinatione confunderetur.

Rom. 4.

Luc. 10.

Et ne forte (quod absit) iudicia Dei reprehendamus cum his, qui iuxta Ezechielem intra se parabolam vertebant, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt, libet propositam similitudinem, quoniam ex Euãgelica parabola est, adhuc secundum humanæ legis æquitatem persequi, quoniã homines sunt, qui reprehendunt iudicia Dei: Audiant hoc & respondeant mundanæ legis æqui censores, & diuini examinis iniqui reprehensores. Supradictus homo, postquam descendit in Hierico, genuit (sicut scriptura refert) ad imaginem & similitudinem suam filios & filias. Quid nanque est, quod ait, Genuit Adam ad imaginem & similitudinem suam? Hoc vtique voluit intelligi, quòd à latronibus despoliatus (vt supradictũ est) genuit nudos, plagatus morbidos, semiuiuus & ipsos semiuiuos. Vitiatæ namque succus radicis, nihilominus vitiose in fructibus erupit. Et quod valde dolendum est, sicut spoliatus & semiuiuus multo plures generauit, quàm generare debuerat, si in priori sanitate custos paradisi fidelis & obediens permansisset. Tũc enim ex illo soli nascerentur hi, qui ad vitam præordinati sunt, quique nunc per Christi gratiam ad eandem reuocãtur vitam. Nam propter peccatum, Maledicta, inquit Deus, terra in opere tuo: cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit tibi. Cui terræ, scilicet, mulieri, Multiplicabo, inquit, ærumnas tuas, & conceptus tuos. Multiplices itaque cõceptus de terra carnis, quæ propter superbiã, qua diuinitatem appetiuit, luxuriæ subiecta est, tamquam tribulorum & spinarum densitas excreuerunt super numerum: & tanti nascuntur reprobi, vt ad cõparationẽ illorum pauci sint electi. Dicant nũc hominis illius filij, qui omnes in Hiericho nati sũt hominis, inquã, qui ciuitatẽ Hierusalem, quia spõte dereliquit, iustè perdidit: dicant, vtrum iure hæreditario ciuitatẽ eamdem reposcant, legaliter patri adiudicatam. Dicãt, inquam, legis periti, in qua Romanorum seu Barbarorum curia simile quid iudicare præsumant.

Sed dicet aliquis: Dominus ipse (cuius in ore lex clementiæ est) Filius, inquit, non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Benè. sed rursum alius propheta dicit: Patres nostri peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Et Moyses ad Deum: Qui reddis, inquit, peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Quapropter quærenda

est harum consonantia tibiarũ: quia cùm spiritus illas vnus idemque perflauerit, in ipsis dissonantia nõ debet intelligi. Videlicet portãt iniquitatem patrum filij, qui sequuntur: non portant, qui non sequuntur. Dicis itaque mihi: Abraham, Isaac & cæteri iusti non sunt secuti primorum iniquitatem parentum, sed omni testimonio fidei probati inuenti sunt. Fateamur igitur, quia nec portare debuerunt: veruntamen, in quãtum non secuti sunt. Et qui omnino non secutus est, Christus Deus carnem habens ex carne Adam, & ossa ex ossibus Adam, omnino nec portare debuit. At illi quàm longè ab illa parentum iniquitate in altitudinem iustitiæ prouecti sunt. Vnus ex præcipuis Esaias dicit: Facti sumus vt immundi nos omnes, iustitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ. Non igitur æquum erat, vt illorũ iustitia, quoniam menstruata erat, cæleste sanctuarium introiret, donec fons ille domus Dauid, fons baptismi, de quo nunc sermo est, iuxta prophetam Zachariam in ablutionem menstruatæ pateret, videlicet lancea aperiente latus Domini crucifixi. Interim illis ampla merces, & omnem illorum iustitiam supergrediens erat apud inferos præsens requies, & futuræ per Christum glorificationis secura & beata spes. Gratias misericordi Dei iustitiæ, & iustæ Dei misericordiæ, qui sic aduersatus est, vt subueniret; sic percussit, vt sanaret, & iuxta illud Psalmistæ: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt: sic veritatem & iustitiam aduersus culpam exercuit, vt misericordiã & pacem reseruaret homini. Nam quia satisfactionem pro culpa non nisi homo debebat, & non nisi Deus perficere poterat, Deus homo factus est, quatenus vnus idemq; Christus, & verus Deus ab homine exigeret, & vt verus homo persolueret.

A

Esay. 19. Psal. 84.

Igitur, sicut supra dicere cœpimus, vt participatione mortis Christi iustificaremur, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. De cuius renouationis sacramento vel ordine, qui post suprà memoratam cerei consecrationem celebratur, iam dictum est.

Rom. 6.

B

Libri sexti Finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER SEPTIMVS.

De ordine eiusdem baptismi. Cap. 1.

EA, quæ in baptismo celebrãtur, quæ dicuntur, quæ aguntur, carmina sunt illa, propter quæ tamquàm maleficia martyres accusabantur, rapiebantur, occidebantur. Diabolus enim, cui per Christianæ fidei professionem in sacro fonte renũciatur, in quem iudiciales sententiæ proferuntur, habens iram magnã, sæuiebat in cordibus impiorum, & tuba diuini nominis offensus, illorum cęcitate & insania pro suis aduersus Deum armis vtebatur, & sicut in Apocalypsi legitur, quia canente tuba magnus mons ardens iracundia, confugiebat in profundum cordis impiorũ, & diuinis, exorcismis, per quos eiectus fuerat, maleficij crimen effingẽs, leges è cõtra dictabat. Sed vos testes mei, dicit Dominus, videlicet quia nihil malæ artis nos à bono magistro didicisse, optime conscij sumus. In his igitur, quę dicuntur vel agũtur, virtutem, quia diabolus damnatur & cõfoditur, admoto fidei speculo contẽplemur.

Quod lectiones & tractus præsentis diei ad baptismi pertineant sacramentum. Cap. 2.

IN primis lectiones de veteri testamento ad nouum hoc sacramentũ pertinẽtes leguntur, & cantica similiter, id est, tractus ad idem respondẽtes, succinũtur. Difficile namq; est numerare, quàm familiare, quã frequens Spiritui sancto fuerit, etiam ante aduẽtum Christi maximè circa aquas operari, & mysticis dictis aut factis gratiam præsignare baptismatis. Inde ergo lectiones sacræ baptismo congruẽtes, ad instructionem baptizandorũ solenniter recitantur. Et sicut seruus Abrahæ missus, vt filio Domini sui Isaac vxorem acciperet, Sara matre eius mortua, Rebeccam inuenit ad fontem aquæ, & inaures dedit ad ornãdum faciem eius, & armillas in manibus, & ita præornatã adduxit ad Isaac: sic legati Dei patris, id est, sacerdotes eius, ad fontes baptismi veniẽtes, nouam sponsam, id est, nouam plebem Christo filio eiusdem antiqui dierum, per fidei doctrinam acquirunt. Adiurauit enim eos Deus pater charitate magna, coæterni sibi verbi incarnationẽ exhibẽs, cuius in typum ille senex Abraham prædictum seruũ adiurauit super femur suum: & ipsi quoq; ferũt secum de omnibus bonis Domini sui, quia diuites facti sunt in verbo & in omni scientia, magnarumq; operatione virtutum. Adiurauit, inquam, eos Deus pater, vt filio suo vero Isaac, id est, risui vel gaudio nostro, nouã sponsam Ecclesiam de gentibus accipiant: quia mortua est, quæ secundum carnem illum genuit, synagoga mater eius, & eiusdem filij sui, quem occidit, enecata est sanguine, quia dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Dum ergo lectiones sacras baptizandis recitamus, quasi Rebeccam, quæ interpretatur obedientia, seruus Abrahæ ad fontem aquæ alloquitur, datq; inaures, id est, fidei doctrinam, quæ obedientem benè præornat aurem. Accipit illa & armillas in manibus, dum, quod credit, in mortificatione suæ carnis operatur, propter quod & in morte Christi baptizatam se esse meminit. Nec mora, libenter ad Isaac contendit, obliuiscens populum suum & domum patris sui, totámq; expeditam cælestibus præbens nuptijs.

A

Dan. 7. 1. Cor. 15.

Matt. 27.

B

Psalm. 44.

De lectione prima, quid ad baptismum pertineat. Cap. 3.

ILla, quæ prima ponitur lectio, libro Genesis, In principio creauit Deus cælum & terram, fortasse quærat aliquis, quid ad baptismi pertineat sacramentum. Et qui talis est, quasi clausus adhuc sacculus est, qui antequam excutiatur, non apparet quid in illo cõtineatur. Sed Prophetæ, quorũ Moyses primus vel maximus est, iam excussi sunt, vt inde, quæ clausa & operta sacramenta continebant, manifesta procederẽt. Quod quia primitus Apostoli fecerũt, ipsi namq; primi post Christum quasi excutiendo nobis prophetas aperuerunt, idcirco dicuntur in Psalmo, filij excussorum. Et hæc maximè lectio iam à magnis & fortibus viris excussa & exposita est, à quibus & vocatur Hexameron, id est, opus sex dierum. De quorum dictis si omnia cõgregarentur, quæ ad baptismi pertinent sacramẽtum, nimia prolixitas præsenti loco magnum afferret fastidium. Breuiter ergo dicendũ quia maximè ex hoc pręclarum

C

Psal 126.

baptiſmo Chriſti perhibet teſtimonium, quod ait: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, ſimulq; diuini nominis in quo baptizamur, id eſt, ſanctę Trinitatis ſemel & iterum euidens perſonat oraculum. Ait enim: In principio creauit Deus cælum & terram. Quod aliud principium intelligendum putabimus, niſi filium? Ipſe enim de ſeipſo interrogantibus Iudæis quis eſſet, Principium, ait, qui & loquor vobis. Ergo principium filius. Per filium fecit Deus cælum & terram. Omnia per ipſum facta ſunt, ſicut Ioan. Euangeliſta narrat, Et ſine ipſo factũ eſt nihil. Nam proculdubiò in Dei nomine pater, in principij nomine filius intelligẽdus eſt. Profectò, cum dixiſſet, In principio fecit Deus cælum & terram, ſubſecutus adiunxit: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, qui tertia eſt in trinitate perſona.

Ioan. 8. — Ioan. 1.

Item in eadem lectione, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Vnde Gregorius: Cuncta, inquit, dixit Deus, & facta ſunt. Cùm verò facere hominem decernit, hoc quod reuerenter penſandum eſt, præmittit dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt videlicet quia rationalis creatura condebatur, quaſi cum conſilio facta videretur, quaſi per ſtudium de terra plaſmatur, & inſpiratione conditoris in virtutem vitalis ſpiritus exigitur: vt ſcilicet non per iuſſionis vocem, ſed per dignitatem operationis exiſteret, qui per imaginem Dei fiebat. De eo, quòd ſupra dictum. Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, & de ſimilitudine, quæ hic poſita eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, plus aliquid eloqui præſenti negocio competit. Nam verè idcirco nunc Spiritus ſanctus fertur ſuper aquas, vt ſimilitudinem Dei quæ in homine per peccatum abolita fuerat, per regenerantem baptiſmi gratiam reſtituat. Quod vt commodius fieri poſſit, dicendum prius eſt, quæ inter imaginem ſimilitudinemque Dei diſtantia ſit.

Quæ imaginis & ſimilitudinis Dei diſtantia ſit, & quòd non imaginem, ſed ſimilitudinem homo peccando perdidit, ad quam reformatur per baptiſmum Chriſti. Cap. 4.

AD imaginem Dei homo factus eſt, in eo quod rationalis eſt: ad ſimilitudinem verò in eo, quod diuinæ bonitatis imitator conditus eſt. Imago namq; Dei vel figura ſubſtantiæ eius, ſicut Apoſtolus ait, filius eſt: bonitas autẽ vel charitas Dei & imaginis eius, Spiritus ſanctus eſt. Et idcircò non eſt dictum, Faciamus hominem ad ſimilitudinem & imaginem meam, ſed, Ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quia ſimilitudo non vnius tantum, ſed duarum perſonarum, ſcilicet Patris & Filij eſt, imago autem non duarum, ſed vnius ſcilicet Patris eſt. Filius namque Patris tantum, nõ etiam Spiritus ſancti Filius eſt. Spiritus autem ſanctus non ſolùm Patris, ſed & Filij ſpiritus eſt. Potuit autem creatura rationalis amittere id, quod ad ſimilitudinem Dei facta eſt, non potuit verò eo carere, quod ad imaginem Dei condita eſt. Quare? quia videlicet diuinæ bonitatis imitatio, per quam Dei ſimilitudo retinetur, creaturæ quoque voluntatem exigit: rationalitas autem, quæ impreſſione imaginis Dei humanæ animæ inſculpta eſt, à ſola creatoris arte proceſſit.

Hebr. 1.

Igitur, vt ſimilitudinem Dei, quam noſtra voluntate perdidimus, noſtra nihilominus voluntate recuperare poſſimus, bonitas Dei Spiritus ſanctus illuc vſq; deſcendit, quò peruenire nos facilè poſſumus, dum ſuperfertur aquis, quæ præſto ſunt, de noſtro ſolã voluntatem poſtulans, cætera gratis omnia procurans. Nam & aquam illam, quæ de mortuo Chriſti corpore profluxit, ipſe creauit, qui corpus ipſum Chriſti de noſtræ aqua naturæ fotu ſuo concreſcere fecit, ſicut habemus in ſymbolo: Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto, vel in Euangelio: Quod enim in ea natum eſt de Spiritu ſancto, & qui in mundi creatione (vt in præſenti lectione ſcriptum eſt) ſuperferebatur aquis, in modum volucris (vt ait Hieronymus) oua ſua calore animantis, ipſe nũc ſuperfertur aquis baptiſmi, vt ingredientes ſub gratiã ſuam confouens, in veram regeneraret vitã, expandens alas ſuas, & aſſumens eos atque portãs in humeris ſuis. Etſi opus eſt, vt amplius appropinquet alicui, id eſt, ſi ab aquis arceatur aliquis, vt volens ad illas peruenire non poſſit, ſicut arcebatur Cornelius, Iudæis prohibẽtibus gentiles recipi: vel ſicut multi Chriſtum in perſecutione confitentes, necdum baptizati, ad aquas peruenire non poterant, artati carceribus & vinculis præpediti. Si, inquam, opus ſit propter aliquid huiuſmodi, tũc demum aduolat mater gratia Dei, ſuáſque vltra nidum aquarum alas extendit: ſicut adhuc loquente Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebãt verbũ, & erant loquentes linguis & magnificãtes Deũ.

Matt. 1.

Quòd martyres baptiſmum non conſecuti, rectè dicantur in ſanguine & morte ſua baptiZati. Cap. 5.

SEd illos, tanto defenſore tutos, iuſſit Petrus aqua baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti: multi autem perſecutionis articulo præoccupati, ſine aquæ baptiſmo ſupplicijs affecti, pro Chriſto conſummati ſunt. Quid ergo? Nunquid hi baptizati ſunt? Imò tanto maiorem gratiam præ illis, qui in pace Eccleſiæ moriuntur, aſſecuti ſunt, quanto grauiori diſpendio morti & ſanguini Chriſti communicauerunt. Nam in baptiſmo communi, tantum ſimilitudo mortis eſt, ſicut ait Apoſtolus: Sic enim complantati facti ſumus ſimilitudinis mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: in martyrio autem ipſa mors. Quòd ſi martyrium baptiſmus non eſſet, numquam Dominus de paſſione ſua dixiſſet, quòd iam ſupra cõmemoratum eſt: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor, vſque dum perficiatur? Verum exceptis his, quos eiuſmodi articulus non intercipit, nulli Spiritus ſanctus extra fontem occurrit, totamq; remiſſionem peccatorũ intra aquas continet, nec vltra extendit. Ex his maximè locis, de quibus dictum eſt, memorata lectio baptiſmi ſacramẽto congruit. Cæterum niſi vitandi ſubeſſet cauſa faſtidij, poterat ex authenticis doctorum tractatibus oſtẽdi, quòd tota ſeries mundanæ creationis, quæ in eadẽ lectione digeſta eſt, ſimilitudines præferat noſtræ, quæ per baptiſmum agitur, renouationis. Nam, qui in principio creauit Deus cælum & terram, &c. fecit ſex dierum opera nunc dicit: nouos cælos & nouam ego terram creo, id eſt, nouos ſanctos, & nouam Eccleſiæ plebẽ: & diuidit aquas ab aquis, & poſitum eſt firmamentũ Apoſtolorũ & prophetarũ, diuidẽs diuinæ aquas ſapiẽtiæ, quas cõtinet ab aquis humanæ vel carnalis prudẽtiæ. De quo Pſalmiſta: Extẽdens, inquit, cælũ, ſicut pellem, qui tegis in aquis ſuperiora eius, & congregatis aquis in vnũ locum, circundedit Deus mari, id eſt, turbinibus huius ſeculi, terminos ſuos: poſuitq; vectem & oſtia, & dixit: Huc vſq; venies, & hic confringes tumẽtes fluctus tuos, & ſic terra Eccleſiæ à naufragio liberata, germinauerũt campi eremi, id eſt, latitudines gentilitatis, germen odoris Iſrael, quia floruit in gẽtibus Patriarcharũ & prophetarũ fides. Et poſita ſunt in firmamẽto propheticæ vel Euangelicæ ſcripturæ: firmamẽtum enim inquit Auguſtinus, cõtra inſidioſos errores Deus ponere voluit in ſcripturis, in firmamẽto, inquã, ſacræ ſcripturæ, poſita ſunt Sol & luna, & numeroſitas ſtellarũ, id eſt, maiorum minorumq; ac mediocriũ luminaria doctorũ & baptizatorum alij per contemplationem euoluunt dicentes. Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt, alij ſecularibus inatant curis, & proficiẽte cultu Chriſtianitatis, animalia quoq; quadrupedia, id eſt, carnalium turbæ, ad fidem Chriſti prorepſere. Et talis creaturæ Dominus, eſt nouus Adam, cuſtos & poſſeſſor tam terræ quàm cæleſtis paradiſi, quem ſerpens non decepit, mulier non ſeduxit, qui peccatum non fecit, & ideo morti nil debuit.

Sed ipſum tempus anni primum, id eſt, vernũ eidem congruit ſimilitudini, quia non ſolum in exitu Iſrael de Ægypto ſanguis agni reſtitutio fuit libertatis,

ſed & totus mundus initium ſuæ ſumpſit creationis. Vnde magnus Leo dixit. Nunc ad prænunciatum feſtis omnibus feſtum, ſacer nouorum menſis enituit, vt, in quo accepit mundus exordium, in eodem haberet Chriſtiana creatura principium. De qua noua creatura Paulus Apoſtolus dixit. Scimus enim, quoniam omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc: videlicet vſque ad reuelationem filiorum Dei, quam ipſe præmiſerat dicens: Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Ac deinde ſecutus: Nõ ſolum autem illa, ſed & nosipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt, qui primi dona ſancti Spiritus accepimus, ipſi intra nos gemimus, &c. Quamuis enim perfecti videamur, tamen (dum corruptibiles ſumus) ſecuri non viuimus, neque comprehendiſſe nos arbitramur.

De Lectione ſecunda. Cap. 6.

B

LEctio ſecunda eſt illa libri Exodi: Factum eſt in vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam nubis & ignis, interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas curruũ, ferebanturq; in profundũ. Non dubiè neque per partes, ſed manifeſtè tota lectio hæc ſalutaris baptiſmi Chriſti typum præfert, & notum eſt, quia paſſim in ſcripturis ſacris lectionis huius ſacramentum à doctoribus concelebratum eſt. Et in ſuprà memorata cerei benedictione ſic dictum eſt. Hæc nox eſt, in qua primum patres noſtros filios Iſrael eduxiſti de Ægypto, quos poſteà rubrum mare ſicco veſtigio trãſire feciſti. Qualiter hoc fiat, nunc in ſingulis per baptiſmũ Chriſti, ſola ſuis fides intuetur oculis: & ideo cantat Domi- C no canticum Moyſi, id eſt, tractum ſequentem: Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equũ & aſcenſorem deiecit in mare. Qualiter autem hoc geſtum ſit in patribus ſanctis & omnibus electis, qui apud inferos hunc expectabant tranſitum, quantus beatarum animarum exercitus duce potenti anima Chriſti, per illud mare tranſierit, quod de latere eius in aquam & ſanguinem diuiſum exiit, quãta exultatio de tenebris exeuntium, quanta lætitia paradiſum introeuntium, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.

De Lectione tertia. Cap. 7.

LEctio tertia: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa, dicentes: Panem noſtrum D comedemus, & veſtimẽtis noſtris operiemur, &c. Hæc quoque ad baptiſmi ſacramẽtum, & ad inſtructionem manifeſtè pertinet baptizandorum. Sed iam nunc dicendum, cur quatuor legãtur lectiones, de lege & prophetis aſſumptæ. Videlicet lectio prima idcirco legitur, quia, vt dictum eſt, de creatione mundi & hominis conditione narrans, aquarum quoque myſteria, cũ Spiritus Dei auctoritate interſerit. Tres verò reliquæ tria mundi tempora reſpiciunt, id eſt, primum ante legem, ſecũdum ſub lege, tertium ſub gratia, quibus cũctis temporibus remedium baptiſmatis neceſſarium fuiſſe commendatur. De his qui ante legem fuerunt, claret: quia, ſicut iam dictum eſt in ſecunda lectione, baptiſmum Chriſti præfigurauerunt in eo, quod mare tranſierũt, & ſicut Apoſtolus dicit: Omnes ſub Moy- E ſe baptizati ſunt in nube & mari. Nondum enim data erat lex. De his, autem, qui ſub lege erant, in tertia lectione dicit Eſaias: Si abluerit Dominus ſordem filiarũ Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius in Spiritu iudicij, & Spiritu ardoris. De quo ardore dicit Ioannes Baptiſta in Euangelio: Ille vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Vir ille Chriſtus eſt, quem iuxta hanc lectionem apprehendent ſeptem mulieres, id eſt, ſeptem gratiæ Spiritus ſancti. De quibus idem propheta alibi dicit; Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Hæ ſeptem gratiæ ap-

A prehenderunt Ieſum, quem (vt ait Hieronymus) multo tempore deſiderauerunt, quia nullum alium inuenire potuerunt, in quo æterna ſtatione requieſcerẽt. Quòd autẽ gratia Spiritus ſancti cuncta poſſideat, exponi nõ indiget. Ideo panem noſtrũ, inquiunt, comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur. Sed quia in hominibus ſemper obprobriũ, nullo viuẽte, vt ſancti ſpiritus dona poſcebãt, propterea Ieſu nomẽ ſibi cupiũt inuocari, vt quod in lege imperfectũ erat, in Euãgelio cõpleretur.

De Lectione quarta. Cap. 8.

LEctio quarta: Scripſit Moyſes canticum: ſiue, hæc eſt hæreditas ſeruorum Domini. Vtraq; enim viciſſim leguntur in Paſcha & in Pentecoſten, & ambæ hoc tempus gratiæ manifeſtius exprimunt. In ea, quæ eſt: Scripſit Moyſes canticum, ait idem Moyſes: Noui enim, quòd poſt mortem meã iniquè agetis, &c. Mortem Moyſi finem legis accipiunt penè cuncti dolores ſancti, id eſt, aduẽtum Chriſti cuius gratia ſic legi, quẽadmodum Ioſue ſucceſſit Moyſi, qui populũ Dei trans Iordanem eductum, ingentibus prælijs in terrã repromiſſionis, dux victorioſus introduxerit: Ieſum Chriſtũ nomine præfigurans & opere, qui omnem electorum populũ, quorum neminem lex ad perfectũ adduxerat, ſanguine ſuo cõtra diabolum dimicans, victor mortis per baptiſmi gratiam, in paradiſum reduxit, profectò in hoc tempore, iuxta canticum, quod Moyſes ſcripſit: Peccauerunt Domino non filij, ſcilicet Iudæi, generatio praua atque peruerſa, populus ſtultus & inſipiens, quem conſtituerat Dominus & pater ſuus ſuper excelſam terram: ſcilicet legis prophetarumque notitiam, vt ſugerent mel cæleſtis doctrinæ de petra, quæ Chriſtus erat, oleumq;, id eſt, gratiam Spiritus ſancti, de eodem ſaxo duriſſimo, per reſurrectionis potẽtiam immortaliter ſolidato: & ecce è cõtrariò de vinea Sodomorum, & de ſuburbanis Gomorræ, vua eorũ vua fellis, & botrus amariſſimus: & ptopter hæc abſcõdam, ait, faciem meã ab eis, &c. At verò cæli & terra, de quibus alibi per prophetam dicit: Nouos cælos & nouam terram ego creo. Noui, inquam, cæli & noua Eccleſiæ terra audiuit verba oris eius, ſicut in ſequenti tractu cantamus: & concreſcit in eis vt pluuia doctrina Domini, & fluit vt ros eloquium Domini, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina, quia nomen Domini inuocatur ſuper nos, nomẽ Patris & Filij & Spiritus ſancti, quod totam vim continet eius, quæ per baptiſmum agitur, noſtræ regenerationis. Non minus illa Eſaiæ lectio. Hæc eſt hæreditas ſeruorum Domini, hoc idem, vt ſuprà dictum eſt, tempus gratiæ reſpicit, prouocans credentes & dicens: Omnes ſitientes venite ad aquas, vt veniant ad fluuium Dei, qui repletus eſt aquas, & cuius impetus lætificat ciuitatem Dei, vt bibant aquas de fontibus Saluatoris, qui loquitur ad Samaritanã: Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi: da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam, & aquã, quam ego dedero ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Sciendum autem, quòd ait Hieronymus, homo aquã tribuat, Deus autem Spiritũ ſanctum, quo ſordes abluuntur, & peccata purgantur.

Deut. 31. 2.Cor. 5. Deut. 31. Eſa. 65. Matt. 28. Eſa. 54.55. Pſal. 64. Pſal. 45. Eſa. 12. Ioan. 4.

De tractibus quos lectionibus eiuſdem ſuccinimus. Cap. 9.

TAntam, quæ his tribus lectionibus chorus ſuccinit, ſingula ſingulis exultationem indicant renatorum, quod iure exultare debeãt, quia ſubmerſis omnibus peccatis, ipſi per mare baptiſmi trãſeunt liberati. Verùm hæc exultatio in metu & tremore debet eſſe, & cũ laborioſa & neceſſaria carnis mortificatione, quãdiu ſumus in corpore, ſtãtes (ſicut in Apocalypſi legimus) ſupra mare vitreũ, quod graues & rurſus oneratos peccatis ſuſtinere non poteſt. Vnde oportet, vt abiectis oneribus ſeculi, & ſimplici tunica contenti, perſiſtamus, vel ambulemus ſuper hoc vitreũ mare baptiſmi, mixtũ igne Spiritus ſancti, tenentes (ſicut ibi legitur) citharas Dei, id eſt, tota carne mortificati, & in laude Dei extẽti,

Apoc. 15.

Psalm. 2.

canendo trementes, & tremendo canentes, iuxta illud: Seruite Domino in timore, & exultate ei cũ tremore. Benè ergo verba canticorum Moysi & prophetarum, quæ succinimus, in tractus efferimus, quem canticum lugentium esse, & miseriæ præsentis exilij congruere, iam dictum est.

Psal. 41.

Quartus tractus in hoc differt à cæteris, quod nulla lectione præmissa cantatur. Nec mirum. Non enim in officio præsenti sic est vox vniuersalis Ecclesiæ, quemadmodum & illi. Eorum quippe solummodo vox est, qui in præsenti assunt baptizandi, adhuc peccati originalis veneno infecti, & ideo festināt ad baptismum, vt iuuenescant, quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. Quod maximè ex subsequenti collecta confirmatur: Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius ad deuotionem populi renascentis, qui, sicut ceruus, aquarum tuarum expetit fontem. E contrà lectio prima nullo subsequenti cantico terminata est, videlicet, quia creatis & completis mundi cunctis operibus, non cantauit dignas homo ingratus Deo creatori gratias: sed obmutuit à laude Dei, & audito serpente, contra præceptum quod acceperat, obsurduit. Vnde & baptizando dicitur, epheta quod est adaperire, sumptum de Euangelio, quo Dominus noster curationem humani generis, quod sic obsurduerat & obmutuerat, vt dictum est, in eo, quem sanauit, homine surdo & muto significauit. Nec prætereundum, quia neque collectis salutatio, id est, Dominus vobiscum, neque lectionibus supradictis vllæ superscriptiones, id est, tituli præferuntur: quos à nudiustertius cunctis lectionibus, tamquam corporibus capita præscidimus, donec caput nostrum Christus resurgendo nobis reddatur, cuius resurrectionis similitudo in his, qui baptizati de fontibus ascendunt, Christum induti, vt Apostolus ait, fidei oculis repræsentantur: nec ante hoc signa Ecclesiæ concrepant, quorum causa iam superius dicta est.

Num. 23. Mar. 7. Gal. 3.

De consecratione fontis. Cap. 10.

CONsecratio fontis in nomine sanctæ trinitatis, & maximè inuocatione perficitur Spiritus sancti. Quod iccirco rectè fit, quia tota nominis regeneratio licet totius sit opus trinitatis, propria tamen est operatio Spiritus sācti. Sancta quippe trinitas, vt ait Leo Magnus, ita sibi diuisit opus hominis, vt Pater conderet, Filius redimeret Spiritus sanctus regeneraret vel igniret. Veruntamen & pater cum Filio & Spiritu sancto condidit: & Filius cum Patre & Spiritu sancto redemit, & Spiritus sanctus cum Patre & Filio regenerat atque illuminat. Nā & Pater dum conderet: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & Filius dum redimeret, Pater illi calicē passionis dedit: & ipse Filius per Spiritum sanctū bibit: sicut Apostolus Paulus ait Hebræorum IX. Sanguis Christi qui per Spiritū sanctum semetipsum obtulit Deo, & cætera: & vt Spiritus sanctus regeneret, Pater eundem paracletum Spiritum dat, & Filius in eodem Spiritu baptizat, sicut Ioannes Baptista in Euangelio sibi dictum insinuat: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in eo, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Spiritus ergo sanctus aquarum sanctificator est. sanctus Spiritus fontis nostri sanctificatio est, imo spiritus fons vitæ est, pacis fluuius est. Spiritus sanctus illa paterni cordis benigna vena est, de qua vsque ad nos miseratio larga, tanquam flumen inundans, procurrit. Amor Dei, torrens voluptatis Dei, Spiritus sanctus est. Hic illum duorum patrem filiorum, erga iuniorem filium, id est, gentilem populum, ingenita sibi pietate flexit, qui luxuriosè viuendo suam paternæ substantiæ partem consumpserat, porcos alienos in longinqua regione pauerat, id est, spurcos dæmones coluerat, & tunc reuersum suscipit, festum diem omnibus amicis, id est, cœtibus indicit angelicis, iubet primam cum annulo stolā proferri. Quid

Gen. 1. Ioan. 1. Psal. 35. Esa. 6.

A enim intelligimus per anulum, nisi fidei signaculum? Nam catechumenus, dū baptizandus fidei sacræ, quam firmiter tenet symbolum reddit, profectò illā tabulis cordis eius inscripsit, decentem anulum in manu eius dedit, & in eo, quod consignatus est cruce Christi: vt dicat cum Apostolo: Christo confixus sum cruci, & quod tertio submergitur, vt triduanæ morti Christi conformetur, & hoc mirabili pietatis officio viuus & incolumis crucifixo & mortuo atque sepulto configitur, commoritur & consepelitur, proculdubiò calceamenta accipit in pedibus. Calceamenta namq; de mortuis animalibus fiūt. Et hæc manifestę Dominicæ mortis insignia sunt, quæ ideo suscipit, vt eius exemplo, qui propter nos crucifixus est, deinceps crucifigat carnem suam cum vitijs & concupiscentijs, & mortificās membra sua, quæ sunt super terram, dicit: Viuo autē B iam non ego, viuit verò in me Christus. Cùm autem candidam vestem accipit, quæ vtique nouam Christi consolationem significat, dicente Apostolo: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Profectò primam illi stolam induit pater, & manducemus inquit, & bibamus, quia filius hic meus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est.

Gal. Gal. Col.

De missa eiusdem diei, & cur illi consuetudinalis cantus, id est, Introitus & Communio desit. Cap. 11.

STatim ergo paschale vespertini sacrificij construitur conuiuium, trina præeunte litania, in honore sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, in cuius nomine trino baptizatus filius hic, de quo loquimur, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, concrepant C signa, quæ hactenus fuerant muta, & personante symphonia chorus exultat. Gaudent nobiscum angeli, & propter illorum gaudium nos repetimus omissum à septuagesima hymnum ipsorum, i. Gloria in excelsis. Adducitur vitulus ille saginatus, s. Deus & homo Christus, cuius carnem manducare, & sanguinem bibere debemus: qui ideo vitulus dicitur, quia homo pro nobis sacrificatus est: ideò saginatus, quia in ipso habitabat plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed huic conuiuio senior frater, id est, Iudaicus populus, interesse non vult, stansq; foris & audiens symphoniam & chorum detrahit fratri suo, inuidia tortus & odio, patrisq; clementia reprehendans, tristitia mauult & fame consumi, quàm cum fratre gaudere, & epulari. Exibit autem pater quandóq;, & faciem lætam auerso & tristi filio dignanter ingerens, persuadebit, & precabitur illū D opportunis interesse gaudijs & epulis, tenens manum eius, & blandis consulens sermonibus & tunc reliquiæ Israel saluæ fient. Interim, donec illud fiat, plenum vel integrum non erit paternæ domus, i. præsentis Ecclesiæ gaudiū: quia licet Iudaicus populus semper gentiū oderit salutem, gentiū tamen Ecclesia dolet, quod ille populus stat foris, quodq; sua salus illi in scandala sit. Igitur huius diei sacrificio vespertino, tā festiuo, tamq; iucundo conuenienter quædā ornamēta detracta sunt, s. introitus, graduale, offerenda atque communio, quæ de Psalmis quondam à Cælestino Papa quadragesimo, primùm ad canendum institutis ante sacrificiū excerpta, & cum suaui modulatione in Romana Ecclesia E cantari instituta sunt. Interea dum vitulus adducitur, conuiuium præparatur, accedit coram ille ministrorū primus atque fidissimus Paulus, filiumque illum, qui reuersus est, iam habentem anulum in manu, iam calceatum, iamque stolā prima indutum, gratulabundus alloquitur in præsenti Epistola, dicens: Si consurrexistis cum Christo; quæ sursum sunt sapite, nō quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cū Christo Deo. O fidi procuratoris elegās facundia, & officiosa sedulitas. Mortui, inquit, estis, quia videlicet mortuum est in vobis quicquid super terram sa piebatis. Quid enim prius sapiebat ille filius desertor patris, luxuriosus & prodigus, nisi cum meretricibus conuiuia struere, sua dissipare, alienis inhiare, porcos alienos pascere?

Gal. Luc. Rom. Col.

pascere? Totũ hoc mortuũ, & in baptiſmo Chriſti ſepultũ eſt. Vita autẽ noua, quæ de eodẽ baptiſmo ſurrexit, quæ filium talẽ longè alterũ fecit: Vita, inquam, noua, quæ cum Chriſto in Deo abſcondita eſt, ipſe idem nouus homo Chriſtus eſt, quem & candida veſtis baptizati ſignificat. Cùm enim, inquit, Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. Vitam eandem, diuina nouitate conditam, ſignificant & in Euangelio conſequenti veſtimenta angeli, quæ erãt candida ſicut nix. Ecce interea canorè cæleſtis perſonat ſymphonia, quo lætificentur conuiuæ, tanquam de cælo remiſſum & ori noſtrò redditum alleluia: quod à ſeptuageſima noſtra non cecinerunt organa, videlicet, quia diebus his captiuitas præſentis vitę ſignificata eſt, & ideo quòd futuræ vitæ iucunditatem ſignificat alleluia, tacendo velut ad ſalices Babylonis huius flentibus nobis pependerunt. At nunc, quia nox illa ſacratiſſima iam incumbit, qua Chriſtus libertatis auctor reſurrexit, in qua iam, vt dictum eſt, prima reſurrectione reſurgunt, qui baptizantur noui Eccleſiæ filij, protinus tanquam de ſalicibus direpta noſtra certatim organa perſultant alleluia, dicúntque: Confitemini Domino, cauſámque ſubijciunt: quoniam bonus, quod ab effectu comprobatur, quoniam in ſeculum miſericordia eius, ſubauditur exhibita in remiſſionẽ peccatorum, quam eſt largitus in baptiſmo: & hunc meritò verſiculum alleluia primùm arripit. Pſalmus quippe centeſimus ſeptimus decimus, cuius hic primus verſus eſt alleluia, in titulo habet, multum hanc miſericordiam, & hãc diem ſolennem, quam fecit Dominus, fidei noſtræ commendat, vt exultemus & lætemur in ea. Hoc alleluia ſicut & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorum eſt exultatio, eo quòd prima, vt dictum eſt, reſurrectione iam conreſurrexerunt cum Chriſto. Reſtat verò grandis labor, vt habeant partem in reſurrectione ſecunda, & inter ipſum laborem bonorum operum ſupereſt metus, ſupereſt fletus, vel propter periculum gehennæ, vel propter deſiderium vitæ æternæ. Rectè ergo, quia necdum plenum eſt gaudium ſpei vocatorum, quod imminuit ſolicitudo eorundẽ adhuc à Deo peregrinantium, cum alleluia tractus quoq; cantatur, quem cantum lugentium eſſe ſuperius iam dictum eſt. Itémque per totam paſchalem hebdomadam vſque ad ſabbatum, quo albas ipſi deponunt, eadem pro cauſa graduale cantatur, qui cantus eſt laborantium, nec niſi propter eos pertineret ad dies Pentecoſtes, quod tempus futuræ requiei, paciſq; & gloriæ ſignum eſt. Nam & in canone per hanc hebdomadam hoc pro ipſis additum eſt: Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ: ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro his, quos regenerare dignatus es ex aqua & ſpiritu ſancto, tribuens eis remiſſionem omnium peccatorum. Et ab hac veſpera, qua baptizati ſunt, per ſingulas huius hebdomadæ veſperas clerus ad fontes procedit cum Chriſti reſurrectione ſolennitatem ſancti celebrans baptiſterij.

Cur à nudiuſtertius omiſſum nunc reddatur pacis oſculum.

Cap. 12.

CVr pacis oſculum, quod Papa Innocentius à Beato Petro triceſimus octauus dari inſtituit, omiſſum fuerit à nudiuſtertius, & hodie reddatur, ex ipſo canonis loco, in quo datur, citius agnoſcitur. Datur enim eo loco, quo iam ſecundo calicem diſcooperuimus, & dicimus. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Hic autem locus, ſicut in eiuſdem canonis tractatu dictum eſt, illud ſignificat, quod Dominus noſter reſurrexit à mortuis, & ſtãs in medio diſcipulorum ſuorum dixit eis: Pax vobis. Per quod illud nobis innuit, quod paries inimicitiarum inter nos ac Deum erectus fuerat, id eſt, peccatum, ad quem diſſoluendum Dominus noſter tranſitu mortis profectus eſt. Quo effecto reſurgendo rediens pacem annunciauit, quam acquiſierat nobis prima voce, quam emiſit in medio diſcipulorum ſuorum, dicendo: Pax vobis. Rectè igitur, ex quo ad faciendum eamdem pacem profectus eſt, donec rediens diceret: Pax vobis, intermiſimus: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, neque dedimus pacis oſculum. Simul Iudæ traditoris probroſum execrantes & anathematizantes oſculum, quo filium hominis tradens, ſanctum & innocens Apoſtolorum infamauit collegium apud eos, qui foris erant, occaſionem maledicendi præbens, ac deteſtandi eos, quorum ſanctitatis æſtimatio magna fuerat, de vt illis tale quid cantitarent, quale illud eſt: Et crimine ab vno diſce omnes.

De Die Dominicæ reſurrectionis.

Cap. 13.

OCtauam illam, quæ in Paralipomenon, & in ſuperſcriptionibus quorundam inuenitur Pſalmorum, hæc ſacra ſpectat dies, quam fecit dominus, vt eſſet ſolennitas ſolennitatum, quemadmodum pro ſui magnitudine dicuntur ſancta ſanctorum, Cantica canticorum. Sicut enim illa cætera ſuperant ſancta vel cantica, ſic ſolennitates cæteras huius ſacroſanctæ ſolennitatis antecedit nobilitas. Octaua autem illa futura eſt perfectæ atque conſummatæ reſurrectionis gloria, in qua electi omnes, qui nunc poſt depoſitionem carnis vna & ſimplici ſolius animæ beatitudine perfruuntur, ſicut in Apocalypſi legimus: quia datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: duplici, id eſt, corporis & animæ felicitate remunerabuntur, ſicque binas perennis gloriæ ſtolas accipient. Quam octauam ſicut ſeptem mundi ætates ordine ſuo præeunt, quarum ſexta nunc ab aduentu Chriſti voluitur, ſeptima verò animarum eſt carne depoſita quieſcentium, ſicut alio loco iam dictum eſt: ſic & hãc ſacratiſſimam ſolennitatem ſeptem Dominicæ præceſſerunt, quarum in prima: Circundederunt me gemitus mortis, in ſeptima cantauimus: Lętare Hieruſalem, ſingulæ ſingulis ætatum earumdem proprietate ſui reſpondentes officij, ſicut loco vel ordine ſuo iam dictum eſt, & interpoſita Dominicæ paſſionis memoria per duas hebdomadas, quod ipſum cur fiat, iam dictum eſt. Sequitur hæc octauæ ætatis, quæ extra ſeptem eſt, quia æterna eſt glorioſa Chriſti reſurrectione commendata feſtiuitas, nobilis, admirabilis, decora & ſuauis, ſplendida & deſiderabilis. Non enim parum eſt, quod in illa nobis octaua repoſitum eſt. Nam ſicut octaua dies eadem quæ prima eſt, ſic in illa ætate reſtituitur homo in hoc ipſum, ad quod conditus eſt, erítque corpore & anima immortaliter felix, & feliciter immortalis, ſicut Angeli Dei, imò ſupra primæ originis reparatus dignitatem, eò quòd ſuam in vnitate perſonæ filij Dei reſpiciat naturam, perſonam ſuper omnia opera manuum patris conſtitutam adorari, laudari & glorificari ab angelis in coeſſentia ſummæ & indiuiduæ trinitatis. Idcirco dum ſanctorum recolimus natalitia, de quibus dubium non eſt, quòd egreſſi à corporibus gloriam ſempiternam iam adepti ſunt, diem quoque celebramus octauum, beatificantes illos ex eo quoq;, quòd in futuro corporum receptorum immortalitatem glorioſam feliciter obtinebunt.

Hoc & per octo beatitudine Euangelicas ſignificatur, vbi octaua redit ad caput. Namque & in prima, & in octaua hæc eadem beatitudinis ſententia eſt, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. Vnde Auguſtinus: Octaua, inquit, ſententia, quæ ad caput redit, perfectúmq; hominem declarat, ſignificatur fortaſſe & circuncíſione octaua die in veteri teſtamẽto, & domini reſurrectione poſt ſabbatum, qui eſt vtiq; octauus, id eſt, primus dies, & celebratione octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus. De illa igitur octaua quæ eſt reſurrectio, quæ iam completa in capite noſtro, ſcilicet Chriſto. nunc ſecundum diei præſentis, in qua reſurrexit, officium, ordinémque myſticum, aliqua dicenda ſunt.

1. Paral. 7.
Pſal. 6. 11.
Apoc. 6.
Gen. 17.
Matt. 28.

Cur Dominus non ante diem tertium resurgere voluerit. Cap. 14.

TErnarius numerus, qui apud seculares quoq; philosophos insignis habetur pro eo, quòd imparium & eorum, qui præter vnitatem nullam aliam recipiunt sectionem primus est numerorum: apud nos lõgè amplius præclari nominis, imo primæ ac diuinæ est auctoritatis, tam propter ipsam essentiam sanctæ & indiuiduæ trinitatis, quàm pro eo, quòd saluator noster tertia die resurrexit à mortuis. Et profectò tertia dies hæc ad idem ipsum eiusdem sanctæ trinitatis respicit sacramentum. Idcirco namque Dominus non ante tertiam resurrexit, quia congruum fuit, vt propitiationem sanctæ trinitatis triduana nobis obtineret mors carnis Christi. Alioquin cur cum sub trina mersione baptizamur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, complantati dicimur, imo verè complantati facti sumus similitudini mortis eius, nisi quia eãdem mortem suam, quam antea baptismum suũ appellauerat, triduo pertulit & ipse in nomine & in obedientia Patris & Filij & Spiritus sancti. Siquidem & Pater Filio (sicut & ipse filius testatur) calicem passionis dedit: & ipse filius animæ suæ in sua potestate propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam: & Spiritus sanctus illi propinari fecit, sicut Apostolus ait: quia Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit. Congruẽter ergo mors Domini triduana extitit, quam sancta trinitas disposuit, quámq; ad obtinendam humano genere propiciationẽ eiusdẽ sanctæ trinitatis, nostra in illo natura sola pertulit. Non solum autẽ, sed & tota vita eius annorum suorum numero sanctæ trinitati famulatum se exhibere, & eius præcepto se obedire innuit. Nam in triginta tribus annis, quibus super terram ambulauit, ternarius est repetitus hac sola differentia, quòd vnus ternarius, vt triginta sint, in decenum limitem consurgit, alius vt simplex sit, in singulari limite subsistit. Cuius in typum Isaac quoq; ad immolandum ternario dierum numero ductus est. Nã de Geraris, vbi tunc habitabat Abraham, vsq; ad mõtem Moria, id est, sedem tẽpli, dierum trium est, vt ait Hieronymus, & cõsequenter illuc die tertio peruenit, sicut historia refert, & venit in locum, quẽ dixit ei Deus in die tertia. Sed vt ad inceptum redeã, mira velocitas, mirabilis ille saluatricis gratiæ cursus, vt triduo trium temporum seculi peccata deleret, omnes, qui ante legẽ fuerant, omnes, qui sub lege erant, cunctos, qui sub gratia venturi erãt, vna Christi morte pariter solueret, pro singulis temporibus singulos dies eiusdem mortis appendens. Totam eius velocitatem Spiritus sanctus innuebat, cùm prophetæ imperans dicebat: Voca nomen eius, Accelera detrahere, festina prædari.

Ioan. 10. Heb. 9. Gen. 22. Esa 8.

Item de celebritate resurrectionis. Cap. 15.

DE hoc & illud in Canticis, reuertere, similis esto dilecte mi capreæ hinnulóq; ceruorũ super montes Bethel. Accelerauit enim inferni spolia detrahere, festinauítq; prædari, reuersúsque vt caprea aut ceruorũ hinnulus, id est, patriarcharum filius, ad saluandum velocissimus, apparuit super mõtes Bethel, id est, visus est Apostolis vt eorum tristitiam citò in gaudiũ conuerteret, qui sunt montis Bethel, id est, domus Dei, quæ est Ecclesia, principes summis virtutibus eminentes. Accelerauit, inquam, inferni spolia detrahere, id est, electos omnes iure victoris adducere. Quæ enim mora fieret ad detrahendum, aut quæ diffiultas ad discernendum? Sol erat iste, illi autem qui quærebãtur tamquam specularia. Illorum fides speculum erat reddendo solis aspectum radio satis idoneum, sed ideo nõ splenduerat hactenus, quia soli obiectus medius obstabat paries inimicitiarum, scilicet originale peccatum. At illum in carne sua moriens Christus parietem soluerat ac diruerat, qui illa specularia animarum verum solem expectantium vmbra tenebat aduersa. Quæ ergo mora fieret, vt diruto pariete, & descendente ad inferos vero sole nõ statim relucerent illa vascula lucis exceptoria, id est, electorum animæ? Statim vt illic descendit hic sol, id est, anima Christi præpotens, & insita sibi verbi omnipotentis diuinitate coruscans, illi resplenduerũt, & tenebrarum principes dissipati sunt sicut fumus, & sicut fluit cera à facie ignis. Et iusti exeuntes de tenebris, & in paradisum recepti, cœperunt epulari & exultare in conspectu Dei. Latrone simul epulante, cui dixerat dominus in cruce pendens, hodie mecum eris in paradiso, totóq; sabbato requieuit ab omni opere suo dominus Christus cum illis, & pascebatur dilectus in liliis, donec aspiraret tertia dies & inclinarentur vmbræ. Die igitur tertia, propicia nobis facta diuinitatis trinitate, cito mortem quam gustauerat, reiecit à se, sicut significauerat, quando in cruce nostram salutem sitiens, & ideo se veraciter sitire dicens, cùm oblatum sibi acetum noluit bibere. Mortis enim acetum paululum gustabat, quam cito, id est, tertia die reiecturus, nec vltra bibiturus erat. Resurgens enim ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Can. 2. Ephes. 2. Psal. 67. Luc. 23.

Quid significet, quòd Dominus noster nocte resurrexit. Cap. 16.

CErtum tenet Christiana fides, quòd Dominus noster, qui mortalis homo factus ad hoc venit vt iudicaretur, ad hoc venturus est in fine vt iudicet, & eandem formam serui, in qua iudicatus est, cum suorum cicatricibus vulnerum iudicatoribus ostendet ad damnationis cumulum, vt videant in quem transfixerunt: dilectoribus autem suis ad æternum charitatis monimentum. Illa autem dies nõ cum expectatione, sed ita sicut fur in nocte veniet, quemadmodum factum est in diebus Noe, vel in diebus Loth: quando vendentibus cunctis & ementibus, plantantibus & ædificantibus, vxores ducentibus & dantibus ad nuptias repentinus superuenit interitus: & secundum hæc erit quando filius reuelabitur. Conuenienter ergo, dum iudex venturus iam cum iudiciaria potestate resurrexit, noctis tempus elegit, vt sicut in cæteris tam factis, quàm dictis exterioribus alia quædam significare consueuit, sic & in hoc tẽpus significaret secundi aduentus sui, quòd præuideri non poterit. Itaq; quemadmodum Samson, quod interpretatur sol eorum, obsessus ab inimicis nocte surrexit, portas tulit, & in verticẽ montis ascendit, sic verus sol noster Christus obsessus custodibus & armis, media nocte de somno mortis resurgens portásq; inferni, id est, omne ius mortis attollens, & ad dextram maiestatis in excelsis ascendens, ipso tempore innuit, quòd semper debeamus esse parati: quia sicut tunc nocte cunctis quiescentibus surrexit, ita qua hora non putamus, se venturum esse prædixit.

Quid significet, quòd cum terræmotu resurrexit. Cap. 17.

TErræmotus quoq; magnus, qui factus est, eiusdem secundi aduentus significationi cooperatur. Erit enim confusio maris & fluctuum, & non solum terra, sed etiam virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc videbimus filium hominis venientem in nubibus cæli cum potestate magna & maiestate. Passurus quippe venit occultus, tũc autem iudicaturus manifestus veniet Deus noster, & tunc silebit, ignis in conspectu eius tẽpestas valida. Et quia tunc arescẽtibus reprobis præ timore, iusti leuabunt capita sua, id est, exhilarabunt corda, & pulchrè hic vnius eiusdémq; angeli habitu vtrũque præfiguratur, cuius erat aspectus sicut fulgur, vestimenta autẽ sicut nix. Nã impij custodes præ fulgore aspectus eius exterriti, facti sunt velut mortui: mulieres autẽ, quæ religiose dominum quærebãt, niueis eius vestimẽtis & dulci alloquio cõsolatæ sunt dicẽtis: Nolite timere vos, &c. Hinc est, quòd hac die cantamus: Terra tremuit, & quieuit, dum resurgeret in iudicio Deus. Dictũ est enim hoc de die illa, quãdo auditum faciet iudiciũ dicẽs his, qui à dextris eius erũt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ: his autem qui à sinistris: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Tũc enim exurgente

Deo in iudicium, qui nunc videtur ſopitus eſſe, vel non curare ea quæ ſub ſole fiunt, terra tremet, & quieſcet, id eſt, impij qui terreni ſunt, timebunt, & quieſcent, quia nocere deſinent. Igitur dies hæc, cuius in nocte dominus noſter cũ terræmotu reſurrexit, diẽ illũ æternitatis, diẽ ſignificat futuræ reſurrectionis, cuius diluculo idẽ dominus noſter improuiſus, vt dictũ eſt, cœlis ardẽtibus, cœlorúmq; virtutibus tremẽtibus apparebit.

Quòd Matthæus non diſſentiat à ceteris Euangeliſtis in eo quòd dicit, mulieres veſpere ſabbati, & quòd vere veſpere venire cœperint, & diluculo peruenerint, & cur ita egerint. Cap. 18.

SEd & illud myſticè nobis aliquid innuit, quòd deuotæ Chriſto fœminæ, quæ illum & viuum dilexerant, & mortuum deſiderabant per noctẽ ambulantes, iuuante luna, venerũt ad monumentũ. Per noctẽ enim ambulauerunt, quę diluculo ad monumẽtum fuerunt. Alioquin niſi per noctẽ veniſſent, quomodo ad ſepulchrũ tã mane adfuiſſent? Verbi gratia: Maria Magdalena cuius domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim ſtadiis diſtat ab Hieroſolymis, quomodo prima ante alias vna ſabbati iuxta Ioannẽ, valde diluculo veniſſet, dum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum? Sepulto quippe Domino mulieres, quæ illum ſecutæ fuerant, Hieroſolymis non remanſerant. Sed cũ aſpexiſſent vbi poneretur, reuertentes, inquit Lucas, parauerũt aromata. Quãdo autẽ parauerũt vel emerũt, manifeſtius Marcus indicat. Et cùm trãſiſſet, inquit, ſabbatũ, Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salomone emerunt aromata, vt veniẽtes vngerẽt Ieſum. Siquidem ſabbato, vt ait Lucas, quieuerunt propter mandatum, ſubauditur legis: quia lex ſabbato vetat operari. Conſtat itaq; quia in lachrymis peruigiles amore, nimiúmq; lõga retardãtis ſabbati mora fatigatæ, quo nec operari nec plus mille paſſibus ambulare licitũ erat Iudæis: mox vt oneroſum illud ſabbatũ abiit, receſſit, trãſiuit, nõ quieuerunt nec dederunt oculis ſuis ſomnũ, nõ luciferũ ad proficiſcẽdũ præſtolatæ ſunt. Noctẽ pro die, deſideriũ pro duce, lunam rapuere pro ſole. Luna quippe nocti nõ defuit, quia tunc ſeptima decima extitit. Septima decima verò luna, clauſo veſpere paulò pòſt, id eſt, fere poſt horã dimidiã exurgit, toti deinceps lumen ſuum miniſtratura nocti. Falſo igitur quidã Euangeliſtas calumniati ſunt, quòd cõtraria dixiſſent in eo, quòd Matthæus veſpere ſabbati, cæteri prima ſabbati diluculo mulieres veniſſe dixerunt ad monumẽtum. Matthæus enim, vt earũ cõmendaret deſideriũ, quãdo venire cœperũt: cęteri dixerunt quãdo peruenerunt. Quid igitur illud myſticè nobis innuit, quòd mulieres illæ ſic venerunt, niſi quòd animæ fideles paratæ, id eſt, mẽte vigiles diligẽtes & dominũ quærẽtes, inuenire feſtinãter ſatagunt, ad illũ filij hominis aduentũ, qui, vt ſuprà dictũ eſt, ſicut fur in nocte veniet, nõ ſolũ cum terræ motu, ſed & trementibus cœlorũ virtutibus, vt conſolationẽ inueniãt, dum impij nõ iã velut, ſed verè fiẽt mortui? Et ideo nunc parant & ſecum portãt aromata, id eſt, collecta de ſcripturarum areolis cum virtutũ odoribus, dominicæ reſurrectionis teſtimonia, ſcilicet, quòd verè anima eius non ſit derelicta in inferno, & caro eius nõ viderit corruptionẽ. Et ſicut illis nõ ſatis fuit: quòd Ioſeph iuſtus, & Nicodemus condierant illum cum linteis & aromatibus ipſis præſentibus & adſpiciẽtibus, niſi & ipſe aliquid de ſuo tantæ pietatis operi addidiſſent ſic ſanctis & fidelibus ſemper mentibus optabile eſt, ad ea quæ Apoſtoli, vel Apoſtolici viri ſcripſerunt, de fide reſurrectionis aliquid proprij ſuperadiicere laboris, faciúntq; hoc penè cuncti dictis aut factis, pauci etiam ſcriptis, Idcirco quemadmodum illis viuum ſe præbuit, & vt agnoſceretur, Mariam ſuo nomine vocauit, quod magnum eſt iudicium ſuæ dilectionis. Vnde Moyſen, noui te ex nomine, inquit, ſic omnibus tunc propè aderit, quærentibus nunc eum in veritate, & nomina ipſorum oſtendet illis ſcripta in libro vitæ.

Quanto rectius nunc ſancta ſit prima ſabbati, qua mundi redemptor reſurrexit à mortuis, quam olim ſabbatum, quo idem mundi creator ab opere ſuo ceſſauit. Cap. 19.

QVanto præponderet primæ ſabbati ſanctificatio, quæ nobis eſt data, ſanctificationi illi, qua Iudæis ſabbatum dedicatum eſt, ex cõparatione cauſarũ, vel tẽporũ vtriuſq; ſanctificationis aduertere licet. Diuerſis (Gen. 2.) enim ex cauſis longeq; imparibus, & ſabbatum creator noſter benedixit, & primã ſabbati idẽ ipſe Saluator noſter dedicauit. Cauſa namq; benedictionis ſabbato fuit hæc, quòd Deus in illo ceſſauit ab omni opere quod patrauit, cauſa verò primæ ſabbati, quòd Deus homo factus, in illa reſurrexit à mortuis. Quis hæc longius à ſe differre nõ videat? Si enim Dei requies, cauſa ſanctificationis diei eſt, cõſequenter vbi maior & verior eius requies, illic ſanctificatio copioſior eſt. Itemq; vbi maiorẽ in operante laborẽ attendimus, maiorẽ nihilominus in ceſſante requiem agnoſcimus. Cõſtat verò, quia Deus dum conderet mundũ fatigatus nõ eſt, vtpote qui omnia per verbum ſuum operatus eſt, & vniuerſa cõponẽs de ſingulis dixit fiat, & factum eſt. At ipſe idem, cùm, vt mundũ redimeret, homo factus, vnus idémque Chriſtus Deus & homo, paſſus & crucifixus & ſepultus eſt, proculdubiò fatigatione nõ parua fatigatus eſt. (Heb. 2.) Qua ergo die reſurrexit, veram vtiq; requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, longè excellentius requieuit, quàm cũ à mundi creatione ceſſauit. (Pſal. 44.) Deus enim nõ in mundanæ creaturæ mole viſibili, ſed in intellectualibus cœlis, id eſt, in ſanctis animabus requieſcit. Nunc (Pſal. 55.) enim gaudet ſponſus ſuper ſponſam, quam ſuo ſanguine acquiſiuit, & gaudet ſuper nos Deus noſter, & delectant eum filiæ regũ, imo quia vna eſt Eccleſia, illa delectat eum regina, quæ aſtitit à dextris eius, quam & in præſenti præparat & vocat amicam, & in futuro torrẽte voluptatis ſuæ potabit eam. Nulli itaq; dubiũ, quin prima ſabbati tanto vberius ſanctificata ſit, quanto verius ſuam in requiem, quæ ſanctificationis cauſa eſt, Deus & homo Chriſtus reſurgens introiuit. Relinquamus igitur Iudæis poſtremi ſabbati ſui vetus gaudiũ, quod eſt illis de creatione mundi viſibilis, cuius ſolius ſemper fructu tranſitorio delectati ſunt, cuius ſolius proſperitatibus ſemper lactari appetiuerunt, pro cuius ſolius acquiſitione creatorem eius ſeruiliter timentes colere viſi ſunt. In tantum enim terrenis ſemper inhæſerunt, vt quæcumq; de cæleſtibus illis promiſſa ſunt, terrenarum, quas amant, ſemper velari oportuerit nominibus rerum, vt eſt illud Audi Iſrael præcepta Domini, & ea in corde tuo quaſi in libro ſcribe, & dabo tibi terram fluentem lac & mel. (Deut. 6.) Nam & ipſum Deum & dominum, per quem mundus factus eſt, in propria venientẽ, idcirco ipſi, qui ſui erant, nõ receperunt, nec intelligere voluerunt, eũ eſſe regẽ Iudæorum, quia cõtra carnalis ſenſus eorum opinionem beatitudinẽ pauperibus, & væ prædicabat diuitibus, cùm ipſi exiſtimarẽt, quòd nunc quoq; ſomniant regnante Chriſto, auream, gemmatam Hieruſalem in terris, ſtratáſq; auro mundo plateas eius ſe habituros. Noſter ſabbatimus hac die de ſeptima transfertur ad octauam, quę & prima eſt, Nam eadem octaua dies, quę & prima. Idcirco autem iure in octauam transfertur, quia de alio opere, quàm de creatione mundi noſtrum, vt dictum eſt gaudium ſumitur. Dupla namq; operatio Dei, prima eſt creatio mundi, ſecunda, ſaluatio mundi. Secundum creationem, nihil (Eccle. 1. 18.) nouum fit ſub ſole, quia qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul: ſecundum ſaluationem, pater meus, inquit Chriſtus, vſque modo operatur, & ego operor. (Ioan. 9.) De creatione mundi ſabbatizant dilectores mundi. Nobis autem de ſaluatione mundi gaudendum eſt, quorum (Coloſſ. 1.) vita & requies in Deo cum Chriſto abſcondita eſt.

Qua ratione vel auctoritate ab hac die dominicæ reſurrectionis, proceſſio cum benedictione aquæ cunctis per annum agatur dominicis. Cap 20.

PRopriũ hoc habet hæc dies, quã fecit Dominus, ídque ab ea ſũpſit omnis prima ſabbati, quòd aqua be.

nedicta populis aspersis agitur processio solennis. Veruntamen hac ipsa prima & principali dominicarum omnium non benedicitur, neq; die sancto Pentecostes, quia in præteriti sabbati vespera sumpta est de sacro fonte baptismi, antequam immergatur aliquis, & antequàm chrisma immissum sit. Non enim ad hoc aspergimur, vt rebaptizemur, sed diuini nominis gratiam super nos, cũ hoc memoriali baptismatis nostri, frequenter inuocare debemus. Et idcirco singulis aspergimur dominicis, quia in sacrosancta primæ huius dominicæ vespera baptismũ vniuersaliter sancta celebrat. Ecclesia, pro causa superius memorata. Vnde & inter aspergendum hac die cantamus: Vidi aquã egredientẽ de tẽplo à latere dextro, alleluia, &c. De propheta Ezechiele sumptum est hoc. Ciuitatẽ illi ostenderat manus domini facta super eum, ædificatã super montẽ excelsum, & vergentẽ ad austrũ, & in illa mirabile constitui tẽplum. Illa autẽ ciuitas Ecclesiam significabat, de qua dominus in Euangelio: Nõ potest, inquit, ciuitas abscondi super montẽ posita. Quid ergo tẽplum, nisi illud, de quo ipse idẽ soluite tẽplum hoc, inquit, & post triduum excitabo illud, loquens de templo corporis sui? Sed & Ioannes in Apocalypsi, cùm de eadẽ ciuitate sibi ostensa loqueretur: Et templum, inquit, non vidi in ea, Dominus enim Deus omnipotẽs, tẽplum illius est & agnus. Quã de hoc tẽplo aquã vidit hic egredientem, nisi viuificum sacri baptismatis fontẽ? Cum enim illud soluissent Iudæi, sanguis & aqua, sicut supra dictũ est, de latere eius exiuit. Et rectè de latere dextro aqua exiuit, de qua dicitur, Et omnes, ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Nã huius quoq; templi non manufacti latera duo sunt. Dextrum quippe latus diuinum, læuum latus humana natura est. Signanter ergo dicendum fuit, quo de latere aqua hæc exiuit, quæ ad quoscumq; peruenit, salui facti sunt: à latere dextro, inquit. Et rectè. Nam de diuina Christi natura Spiritus sanctus aqua inuisibilis procedit, qui aquæ visibili, quæ de latere læuo, i. de humanitate lanceata profluxit, saluandi virtutem tribuit. Hac igitur die Dominicæ resurrectionis, quæ sacri quoq; baptisterij celebratione est solennis, rectè inter aspergendum cantamus illud in laudem fluminis huius, cuius inundatione per mortem Christi reuiximus. Cæteris autem post Pentecosten Dominicis cantamus: Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor, quod & ipsum de fide baptismi propheta prædixit per hyssopum, quæ herba est humilis, medicinalis, qua tumor pulmonis deponitur, fidem humilitatis vel passionis Christi significans: per nomen lauacri super niuem dealbantis, baptismum ipsius manifestius exprimens. Deinde cum crucibus & vexillis, quæ sunt insignia victoriæ Christi, omnes albati, & exultantes in laude resurrectionis sanctæ, procedimus cum tanta populi expectatione, sexus vtriusq; maiorum pariter & minorum, vt corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur, cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini, nam & montes & colles exilient expectantes vos cum gaudio.

Ezech.47. Apoc.1. Matt.5. Ioan.21. Apoc.21. Psal.50. Esa.55.

Cur Dominus discipulos ad videndum se in Galilæam inuitauerit, cum & Hierosolymis visus sit, & quod ideo processio fiat singulis Dominicis.

Cap. 21.

Mar.16. Ioan.20.

VT autem processio ageretur, ex mystica Euangelij auctoritate tractum est, scilicet ex eo, quòd Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: Ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, & ipse Dominus occurrens illis exeuntibus à monumento, cum tenuissent pedes eius & adorassent eum: Ite, inquit, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Primi huius mandati, quod Dominus resurgens per Angelos suos & per seipsum suis mandat discipulis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt, inquit, si causam agnouerimus, proculdubio fatebimur merito fieri, quod mandatum illud hac die, cunctísque per annum Dominicis memoria celebri, id est, processione frequentamus solenni. Non enim sine causa, non absque diuini pondere consilij sese in Galilæa videndum esse promittit cùm Hierosolymis sese illis ostẽdere potuerit, immo & quinquies ipsa die, qua resurrexit, ibidem visus sit. Quod si non aliud quam latus, manus & pedes palpandos, & contrectandos illis in Galilæa ostendere disponit, hoc frustra vel sine pondere rationis (quod omnino incongruum diuinæ est maiestati) videbitur agi. Hoc enim tam secundum Ioannem, quàm secundum Lucam, hac eadẽ die Hierosolymis fecit, cùm reuersis Hierosolymam duobus discipulis, quibus ostensus fuerat, euntibus Emaus, & referentibus quæ viderant illis secum mirantibus, stetit Iesus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis: Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus & latus. Quid ergo amplius in Galilæam euocatis ostenderit, quærendum est. Hoc nimirum, quod inimicum erat Hierosolymis terrenæ ciuitati, vnde illos euocauit & templo sacerdotióque veteri, propositum suum, imò totius Trinitatis consilium illis aperuit. Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo & in terra: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Ecce hæc est illa magna transmigratio, quam Galilæa quoque suo commendat nomine. Magna, inquam, transmigratio Christi discipulis imperata, transmigrare de Iudæis ad docendas & baptizandas omnes gentes, cùm ante dixisset: In viam gentium ne abieritis, & de vetustate circumcisionis ad nouam gratiam baptismi, cuius nunc regulam præscripsit, quam hactenus nusquam tradiderat illis. Magna sanè causa & digna, quam Dominus non solùm verbis ediceret, sed & facto præsenti præfiguraret. Nam quomodo ante passionem suam plerisque dictis aut factis suis similitudines adhibere consueuit, verbi gratia, quomodo superius octaua ab hinc die veniens ad passionem, vt genus humanum redimeret, eandem generis humani redemptionem, per asinæ & pulli eius significauit solutionem. Sic tunc Apostolis suis dicens, Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, eandem gratiæ suæ transmigrationem significare voluit per Galilæam, quæ Latinè vertitur in transmigrationem. Totum hoc ad nos, id est, ad Ecclesiam de Gentibus respicit, ad quam salus ex Iudæis hoc præcepto transmigrauit. Rectè igitur & meritò in primi huius mandati commemorationem, quòd statim vt visus est Dominus noster post resurrectionem. Nunciate, inquit, fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt, nos processionem agimus solennem, nósque & loca nostra aspergimus aqua benedicta in honorem huius diei, quo iussi sumus baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Quo die discipuli in Galilæa videntes Dominum adorauerunt, secundum Matthæum.

Cap. 22.

ILlud quidem nemo qui dubitet, quòd hac die, qua resurrexit Dominus, id est, prima die sabbati, discipulos in Galilæam inuitauerit: sed illud per se non satis liquet, qua die illuc abeuntes iuxta Matthæum, illum videntes adorauerint. Verùm Hieronymus item prima sabbati, id est, octaua die, factum hoc esse astruit, & hãc eandem esse apparitionẽ, de qua Iohannes ait: Et post dies octo iterũ erant discipuli intus, & Thomas cũ eis. Ait enim idẽ Hieronymus super Matthæũ: Post resurrectionẽ Dominus in Galilææ mõte conspicitur, ibiq; adoratur, quod licet quidã dubitent. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, & latus lancea vulneratũ clausiq; fixas manus demonstrat, vt verè, licet nonnulli numerãdo vices, quibus Dominus post resurrectionem visus esse describitur aliter sentire videãtur: nos tamen præ-

dicto doctori hunc sensum non improbandum esse arbitramur. Et ipsa ratio admittit, quòd discipuli eadem die, qua Dominus resurrexit, toties in Galilæam ire iussi, non vltra dies octo distulerint, præsertim cum eadem die, serò illum videntes, quando Thomas non erat cum eis, spem festinantissimam iterum videndi eum, ardentiúsque desiderium concipere potuerint. Nihil enim est, in quo Hieronymo auctoritas Euangelica refragetur. Nam quod ait Ioannes, post dies octo iterum erant discipuli intus, non nos coartat in eodem loco intus eos fuisse fateamur. Intus erant, sed in monte, id est in ciuitate Nazareth, quæ in monte Galilææ sita est. Sic enim habemus in Luca: Qui cum dixisset, quia Dominus postquàm ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus, reuersus in virtute Spiritus in Galilæam, & iam magnificatus in Capharnaum, venit Nazareth vbi fuerat nutritus. Et cùm dixissent ei, quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, ipséque respondisset eis, in veritate dico vobis, multæ viduæ erant in Israel, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam, cùm, inquam, hæc dixisset Euangelista, statim secutus, repleti, inquit, ita surrexerunt, & eiecerunt eum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis supra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum, Non ergo alium in montem, quàm in Nazaret, quæ super montem sita erat, Dominum præcessisse, & discipulos suos euocasse, putandum est. Itaque nulla, vt dictum est, auctoritas Euangelico Hieronymo refragatur. Intus enim erant post dies octo, sed non in eadem domo, nec in eadem ciuitate. Et pulchrè, vbi persecutionem primam pertulit, primóque desertionem Iudæorum & transitum ad gentes præfigurauit, sicut post supra dicta scriptum est: Iesus autem transiens per medium illorum ibat, ibidem post omnes persecutiones Iudæos deseruit, ritúmque eorum mutauit, circumcisione abolita, gentes omnes præcipiens baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Quod de redemptore nostro prophetice dictum sit: Neptalim ceruus emissus dans eloquia pulchritudinis.

Cap. 23.

Simúlque & hoc notandum, quòd, vbi ante passionem maximè prædicauit in finibus Zabulon & Neptalim, sicut habemus in Euangelio, trans Iordanem Galilææ, & illic post resurrectionem eandem consummauit doctrinam, dando baptizandi & docendi præceptum, vt sicut ab eodem, Euangelista testimonium subiunctum est de propheta: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, lucem videret magnam, complens illam quoque prophetiam, qua dictum est: Neptalim ceruus emissarius dans eloquia pulchritudinis. Emissus enim per diuinam potentiam à canum insecutione, de quibus ipse dicit per os Dauid: Circumdederunt me canes multi, emissus, inquam in plenam securitatem, velocissimo saltu resurrectionis recurrit in fines Zabulon & Neptalim, vbi ante docere cœperat, factus & ipse Neptalim, id est, dilatatus, videlicet expeditione charitatis, & hæc dedit, quæ prædicta sunt, eloquia pulchritudinis de nobis gentibus baptizandis, quæ sic finiuit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.

Item de processione, secundum quod variatur in diuersis Monachorum & Canonicorum ordinibus.

Cap. 24.

Prædicta processio sic agitur, vt sacerdotem præcedentem, & officinas visitantem, semper in eo loco, quo suprema statione consistimus, ante nos cum cruce inueniamus. Quod & ipsum ex eadem Euangelij pendet auctoritate. Nam Dominus noster, cuius personam sacerdos in suo gerit officio (sicut alio loco iam dictum est) & antequàm pateretur, & postquam resurrexit, hac die discipulos suos in Galilæam præcessurum se dixit. Nam qua nocte tradebatur: postquàm autem, inquit, resurrexero, præcedam vos in Galilæam, & cùm resurrexisset, sicut hac die legimus, ite, inquit, angelus, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. Huic significationi pulchrè & ipsa, quam ibidem, id est, in suprema statione, sacerdos dicit, oratio concinit, directa ad personā filij: Domine Iesu Christe, qui introitū portarum Hierusalem valuas sanctificasti, &c. Nā ad filij personā dirigitur, & sub nomine Hierusalem Ecclesiæ mentio fit, quæ de baptizatis omnibus gentibus cōstruitur, & sub nomine portarum eius, nomen Patris & Filij & Spiritus sancti, in quo baptizantur, significatur secundum Apocalypsim, vbi in significationem eiusdem diuini nominis, patent ciuitatis, quę significat Ecclesiā, ab oriente portæ tres, & ab occidente portæ tres, & ab aquilone portæ tres, & à meridie portæ tres, quia quacumq; ætate veniant ad fidē Christi, seu in pueritia, seu in adolescentia, seu in iuuētute, seu in senectute (vt ait Prudentius) occurrit quadrina ad compita nomen. Sicque fit, vt tota hæc processio nihil aliud, quàm gratiarū actio sit, eò quòd resurgēs Dominus statim memor nostri, qui eramus absq; Deo, discipulos suos in Galilæam ad hoc consilium euocauit, vt baptizaremur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Vnde locū quoq; quo suprema statione processionē terminamus, nos Galilæam nominamus, & præeuntem sacerdotē semper in huiusmodi, id est, dominicali processione maiores quiq; post prælatū nostrū, vt caput digniora mēbra sequūtur, Et illud quoq; maiorū exemplis edocti, quia rei iā dictæ cōgruit, obseruamus, vt in hac processione nulla vnquā Dominica quicquā quod sit veteris historiæ, cantemus: sed semper quod de nouo testamento sit, gloriámque personet Euangelij.

Matt.26. Matt.16. Apoca.21. Ephe.2.

Sed de hoc principali die Paschæ sermo nunc est, à quo omnis prima sabbati insignita, & Dominica dies dicta est, quo Dominus noster patres nostros Apostolos ad audiendū, vt dictū est, gratiæ cōsilium in Galilæā euocare dignatus est. Huius diei statio, quo processio terminanda est, in medio tēpli splēdidè ordinata, rē ipsā, de qua dictū est, pulchrè cōmendat, dum sacer Ecclesię chorus totus festiuus, sexus vtriusq; populo circūstante, totis viribus in vocē exultationis & salutis feliciter erumpit, cantando antiphonam: Sedit Angelus ad sepulchrū Domini. Hæc enim antiphona rē ipsam patēter exprimit, quam perdocere omnes Gentes iussi sunt Apostoli, s. quòd Deus homo factus, mortē nostrā moriendo deuicit, & vitā nobis resurgendo reparauit. Cui rei valde & ipsa, quæ dictis insita est, congruit melodia, dum cantus is *tetrardi garrulitate concinnus, agili recursu festiua dicta suspendens, frequēter tripudiat, & læta pronuncians, velut alauda matutina per vocū suarū sæpe volitat acumina. Hæc igitur statio nobis illud festiuo concentu commemorat, quòd in Galilæa iussi à creatore suo cæli enarrauerunt gloriam Dei, gloriam resurrectionis Christi, sicut legimus, quia virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri. Quod ideo totis viribus est concinendum, & toto corde, totóque ore in auditu populorum circumstantium efferendum, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Matt.16. *tetradi. Psal.18. Act.4.

Quod nos rectè beatam Mariam in principio nostræ lætitiæ proponimus in hac processione, omni Dominica ad eius memoriā prima statione diuertentes, & quòd credendum non sit, quòd Dominum resurgentem ipsa non viderit, & quòd inter testes mater scribi non debuerit.

Cap. 25.

Rectè & laudabiliter à nostri, i. monachi ordinis maioribus traditum est, quod hactenus pro lege fixū atque inconuulsum conseruatur, vt in huiusmodi processionibus, cunctis per annum Dominicis beatæ Dei genitricis memoriam prima statione visitemus, decantando quodlibet, quod eius proprium sit, eáque

ſalutata & oratione dicta tunc demum proceſſionem ordine ſupradicto peragamus. Sicq; feruente ſacræ religionis ſtudio prouiſum eſt, vt infra clauſtrum habeatur eiuſdem beatæ Virginis diuerſorium, ſ. ſacratum in ipſius honore, maximè propter hoc ipſum proprium nominis eius oratorium. Quid Euangelicæ fidei conuenientius Christiana ſedulitas comminiſci potuit? Quid pulchrius, quid venerabilius, quam congratulari matri virgini ſuper reſurrectione vnigeniti, iam non morituri, in cuius paſſione gladius animam eius pertranſiuit? perpendere geſtit Chriſtiana deuotio quantus torrens gaudij repente inundans, locúmque vulneris replens, animam eius ferro doloris confoſſam, inebriauit, cum rediuiuus filius, illi ante omnes fortaſſe mortales, materno virginem non defraudans honore victoriam ſuam annunciauit, & dulcia carnis ſuæ vulnera, quam illa veram de carne ſua carnem conceptam peperit, deoſculanda præbuit. Quid ergo? repugnare videbitur Euangelio, referenti quòd ſurgens Ieſus primo Mariæ Magdalenæ apparuit? Abſit. Sed omnibus B. Virginem matrem excipimus, teſtibus præordinatis, quos ſolos nominare ad Euangeliſtas pertinuit, vel quos Chriſti reſurrectionem annunciare decuit. Numquid illam nunciare decebat, vt verba eius tanquam deliramenta viderentur ante Apoſtolos? Si enim extranearum verba fœminarum viſa ſunt eis tanquam deliramenta, quomodo non magis matrem amore filij delirare crederent? Veriſſimè ergo matri filius reſurgens apparuit, ſed illa vt ab initio cœperat, ita & nunc conſeruabat omnia verba hęc, conferens in corde ſuo. Quod ſi iccirco verum non videtur, quia nullus Euangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt, quòd nunquam poſt reſurrectionem ſuam viſus ſit matri, quia quando, vel vbi apparuerit illi, nullus eorum nominatim edixit. Sed abſit, hoc ab illo, qui in lege ſua patrem & matrem honorare præcepit: abſit, inquam, vt matrem propter ſe doloris gladio tranſuerberatam, tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non ſic Apoſtolica ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ propoſuit. Nam cùm hac prima die paſchæ ſtationem ad hanc, de qua loquimur, ſanctam Mariam Miſſæ officio præſcripſit, quid aliud, quàm Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ propoſuit. Si enim omnis anima timens Dominum ſic benedicitur, vt videat bona Hieruſalem, & videat filios filiorum ſuorum, pacem ſuper Iſrael. Et ideo dicitur, & eſt ipſa quoque Hieruſalem, quod eſt viſio pacis: quanto magis iſta ter quatérque beata virgo dicenda eſt Hieruſalem, quæ benedicta inter omnes mulieres, vidit filium ſuum pacem ſuper omnem verum Iſ-

Luc. 2. Luc. 2. Luc. 24. Exod. 20. Matt. 15. Pſal. 127. Luc. 1.

A rael, ſcilicet Chriſtum, de quo Apoſtolus ait: Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ipſa præ omnibus, ipſa ante omnes vidit hanc noſtram pacem, ipſa eſt Hieruſalem, pulchra, electa, ſuauis & formoſa, quam viderunt filiæ Sion, & beatam dixerunt, & reginæ laudauerunt. Dum ergo hanc hodierna ſtatione ſancta Romana Eccleſia in principio lætitiæ ſuæ; vt dictum eſt, propoſuit, non hoc æſtimauit, quòd pacem ſuper Iſrael venientem, id eſt, filium ſuum propter iuſtificationem noſtram reſurgentem, ipſa non viderit. Sed vt ad propriam, de qua ſupra dictum eſt, hodiernæ & omnium Dominicalium proceſſionum cauſam ſermo recurrat: nunquid vel tunc quando vndecim diſcipuli abierunt in Galilæam, in montem, ſicut conſtituit illis Dominus Ieſus hanc beatam, de qua loquimur, Mariam prætererierunt, & abſque illa videntes eum adorauerunt? Imò non aliàs quàm in domum B illius, non alium in montem abierunt, vt viderent eum, quàm in illum ſuper quem ciuitas eius Nazareth ſita erat, ſicut iam dictum eſt. Igitur pulchrè & laudabiliter, vt ſupra diximus, traditum eſt à noſtris maioribus, vt in hodierna, cunctíſque per annum Dominicalibus proceſſionibus, beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatione viſitemus, eandem ob cauſam, qua hodiernæ Miſſæ officio ſtatio ad ſanctam Mariam præſcribitur, vt eam, ſicut iam dictum eſt, in principio lætitiæ noſtræ proponamus, illud de canticis recolentes nouum nouæ Eccleſiæ ſponſum, mox vt reſurrexit, dixiſſe non vanè arbitrantes: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Qua enim ſui corporis parte altius, poſt ipſum caput ſuum Chriſtum C Eccleſiæ ſublimitas eminuit, quam ſingularibus huius reginæ Angelorum meritis, cuius ex carne ſine viro Chriſtus, vt lapis de monte ſine manibus eſt editus? Et quo in vertice montium tantum myrrhæ, id eſt, mortificationis, cùm thuris, id eſt, piæ orationis odoribus inueniri potuit, quantum in huius B. Virginis anima, quam ſingulariter Dominicę paſſionis gladius pertranſierat. ad hunc ergo montem myrrhæ vadimus & nos, ſæpè dicta ſtatione ad ſanctam Mariam diuertentes, & ipſa quoque eloquia cerui emiſſi, de quo ſupra dictum, eloquia pulchritudinis, quibus illic de baptizandis omnibus gentibus mandauit, exultantes myſticè depromimus hac die cantando: Tota pulchra es. D Nota namque omnium penè ſententia doctorum eſt, nouam his verbis Eccleſiam inuitari, vt ſurgat & properet Apoſtolica, quæ tunc numero parua erat, Eccleſia de Libano venire, id eſt, candidatione baptiſmi Gentes ad Chriſtum adducere, Maria matre fidei noſtræ adiuuante, id eſt, omnia verba hæc, quæ hactenus conſeruabat in corde ſuo, iam aperiente.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER OCTAVVS.

De Missa eiusdem diei. Cap. 1.

Totum diei præsentis officiū cunctis partibus suis in illum æternitatis diem intendit, cuius nobis aditum Deus per vnigenitum suum, deuicta morte reserauit, vbi epulabuntur & exultabunt iusti in conspectu Dei, qui nunc epulantur (vt cantamus ac legimus) in azymis synceritatis & veritatis, bibéntque vinum bonum, quod ex aqua factum est in cœlestibus nuptiis, id est, in gloria delectabuntur immortalitatis & impassibilitatis, à corruptione mortalitatis penitus immutati. Et rectè: Vt quia Pascha trāsitus est, illo paschale præsentis diei canticum intendat, vbi transeuntibus patria constituta est. Tunc illa sancta ciuitas Hierusalem splendebit nouitate æterna, nouúmque cantabit canticum, noua ipsa non habens maculam aut rugam. Cuius cantici æterni doctor ac præcentor erit nouus eius sponsus, qui primus resurrexit, cui cum diceret pater, sicut habemus in Psalmo: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, respondit, exurgam diluculo. Rectè ergò in introitu hodierni officij primam vocem emittit, qui primus resurrexit, dicitque, Resurrexit & adhuc tecum sum. Ad huius cantici nouitatem nos inuitans & instruens, Paulus in sequenti lectione Epistolæ: Expurgate, inquit, vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, &c. Aperta similitudine baptizatos edocet, dum nouam, id est, absque fermento, conspersionem nos esse hortatur, eò quòd ex multis hominibus vnum Ecclesiæ corpus, tanquàm ex multis granis vnus panis efficiatur. Quale autem sit illud, quo panis iste fermentetur, & paschali mensa fiat indignus, ex his, quæ supra Corinthiis dixerat, patenter agnoscimus. Dixerat enim, omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris sui, quis habeat. Et paulò pòst, Non bona, inquit, gloriatio vestra. An nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, &c. Hoc igitur Ecclesiastici compositor officij, per hanc lectionem Ecclesiæ Christi intimare voluit, vt illam, quam accepit in baptismo, seruet immaculatam nuptialem tunicam, vtpote quam exhibere sibi cupit Christus spōsam gloriosam, non habentem maculam aut rugam. Fornicatio enim propter quam eadem lectio scripta est, vt supra dictum est, vel aliud quodlibet damnabile vitium vetus fermētum est, vetusti hominis morbus est, veteris vitæ macula est. Itaque cum hæc dies nouitatem vitæ prædicet, & æternam iuuentutem annuntiet, miranda planè & laudanda Romanæ Ecclesiæ diligentia in eo quoque quòd in officio præsenti legendum esse Euangelium secundum Marcū instituit. Ille namque præter hoc, quod in quatuor animaliū admirabili figura leoni assimilatur, præter quod eius Euangelium rectè legi videretur, vt leo rugitum leonis resurgentis Euangelizaret, de quo prædictum fuerat: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti, requiescēs accubuisti, vel leo & quasi leæna. quis suscitabit eum? præter hoc, inquam, officium diei præsentis Euangelium eius maximè pro eo congruit, quòd sanctæ resurrectionis nūcium, quem cæteri simpliciter appellant Angelum, hic altiori mysterio iuue-A nem appellat: Viderunt, inquit, iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida. Hæc enim duo, quæ posui, iuuenem & coopertum stola cādida, duo itidem quæ ab Apostolo in laudem &* gloriosæ Ecclesiæ dicta sunt, prædicat, scilicet non habētem maculam, non habentem rugam. Nam quia gloriosa Ecclesia, pro qua Christus mortuus est, & propter cuius iustificationē resurrexit, in illa gloriosa resurrectione, cui se præparans, nunc vetus fermentum expurgat, vt dictum est, rugam vetusti hominis, quem exuit, nō habebit, rectè sanctus Euangelista resurrectionis eiusdem præconem Angelum, iuuenem appellat: & quia maculam non habebit, quam sponsus suus in sanguine suo lauit à peccatis suis, pulchrè coopertum stola candida, vt vere erat, diligenter expressit. Diligentissima ergo institutione, hac die B secundum Marcū legitur resurrectionis Christi Euangelium, quo baptizatus nostris, quibus renouata est vt aquilæ iuuentus sua, iuuenis sedens in dextris Dominici sepulchri, & coopertus stola candida, ipso suo habitu, quid acceperint, aut quid sperare debeant, prædicat, cunctis consonantibus partibus officij, & hoc maximè conclamantibus concorditer, vt expurgato veteri fermento, in azymis synceritatis & veritatis epulantes, primam baptismi resurrectionem ita seruemus, quatenus secundæ resurrectionis æternæ iuuentuti præparemur. Tunc (sicut in offerenda cantamus) resurgente Deo in iudicio, qui nunc sopitus esse, & humana curare non putatur, terra tremet & quiescet, id est, impij terrebuntur, & traditi gehennæ nocere desinent: & erit in pace locus Domini, scilicet Ecclesia, & in Sion iuuene, iámque candida, sicut Angeli supradicti habitus prædicat, confractæ erūt omnes aduersariæ potentiæ, arcus, scu-C tum, gladiúsque & bella vitiorum. Graduale, quod est cantus laborantium in hac peregrinatione, iam dictum est, ad hos dies resurrectionis vsque in Pētecosten non pertinere, sed propter baptizatos per hāc hebdomadam in officiis additum esse, ita tamen, vt, sicut his, propter quos additum est, militiæ laborem, quem arripuerunt, præsens subleuet gaudium, de recenti remissione peccatorum: sic consuetudinalem gradualium neumarum serenent verba diem, quam fecit Dominus, quotidie personantia, & exultandum atque lætandum esse in ea, tam ex ipso, quàm ex versibus eius accipimus. qui ex eodem psalmo sumpti per hebdomadam dispertiūtur.

Marc. 16. *honorem. Ephes. 5. Rom. 4. Apoc. 2. Psal. 102. 1. Cor. 5. Psal. 75. Esa. 17.

De ordine insuítato vespertinæ laudis, cuius causa est per hanc hebdomadam solennitas sancti baptisterij. Cap. 2.

Cvm omnes horæ regulares supradictę nouitatis & lætitiæ proferant insignia, tunc verò splendidius D vespertina synaxis huius festiuitatis claritate, secūdum ordinem Romanū est illustrata. Nā quia vespera sabbati paschalis baptisma celebratum est, eadem hora per totam hebdomadam festiuam regenerationis iucunditatem hoc modo retinet. Primum, quia in ipso baptismi ordine inceptum est Kyrie eleison, & litania trina decātata est ob honorem & reuerentiam adorandi nominis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quo in nomine baptismus peragitur: idcirco non, vt fieri solet à versu, Deus in adiutorium meum intēde, sed à Kyrie eleison, festiuo concentu incipiuntur. Sequuntur ob eandem causam tres psalmi sub vno alleluia decantandi, qui & per totam hebdomadam non mutantur, tum quia tota hebdomada hæc pro vna die cōputatur, eò quòd vni-

uersalis diem resurrectionis aspiciat, tum quia tam hi quàm cæteri, qui processionibus (de quibus dicendum est) reseruantur, insigni titulo, quod est alleluia, notantur, quod rei vel tempori cõgruere, imò proprium esse nouimus. Veruntamen primus, id est, Dixit Dominus, solus alleluia non habet in titulo, sed ad laudem Christi maximè & secundum diuinitatem, & secundum humanitatem, auctoritate Dei patris commendante decantatur, agens per totam seriem de gloriosa & ineffabili exaltatione eius, qua mortis torrente bibito, suum hodie exaltauit caput. Post tres psalmos pro capitulo dicitur canticum: Hæc dies quam fecit Dominus, sicut & per omnes regulares horas, nihilominus ob magnitudinem significandæ lætitiæ pro capitulo decantatur. Deindè alleluia cũ versu suo pro hymno canitur, quia proprius patriæ cœlestis hymnus Alleluia est. Post canticum de Euangelio cum antiphona, dicta oratione, proceditur ad fontes cum psalmo, Laudate pueri Dominum, qui & ipse in titulo alleluia prænotatus perspicuè congruit ipsis, qui reseruatus est sacris fontibus. Admonitio namque diuinæ laudis est ad pueros, id est, nouos Ecclesiæ filios, qui per baptismum pueri, id est, puri facti sunt à vitiis, totúsque hic Psalmus tantum ad fideles de Gentibus dirigitur, quod ex eo facilè perpenditur, quia dicit: Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem, id est, gentilitatem prius sterilem, nunc matrem filiorum secundum fidem facit habitare in domo, id est, in cœlesti Hierusalem completa prophetia, qua dictum est: Lætare sterilis, quæ non paris. Vnde nunc apud fontes Ecclesia mater iubilans exultat in laudem eius gratiæ, per quam meruit esse (sicut audiuit in canticis) Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano, vt sint emissiones eius paradisus malorum punicorum cùm pomorum fructibus cyprus cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum, myrrha & aloë, cum vniuersis lignis Libani. Quæ omnia diuersis qualitatibus suis diuersa merita vel profectus significant eorum, qui in fonte baptismi similitudini mortis Christi complantati sunt, de quibus non est modo dicendum per singula. Hac statione terminata, transitur inde ad oratoriũ S. Andreæ Apost. cantando: In exitu Israel, quo significatur exitus illorum, qui Israel, (id est, videntes Deum) renascendo facti, de Ægypto huius seculi & populo barbaro infidelium exeunt mari, id est, profunditate gentium, & Iordane, id est, Iudæis. Iordanis enim terræ Iudeorum est fluuius, & à retro fluens interpretatur: gentibus, inquam, & Iudæis videntibus ea, quæ per exeuntes mirabilia facta sunt, fugientibusque ab infidelitate ad fidem, à carne ad spiritum, à diabolo ad Deum quem reliquerant, retrorsum. Vnde & montes, id est, Apostoli, & colles, id est, eorum discipuli, exultantes vt arietes & sicut agni ouium, gratulantur & dicunt: Quid est tibi mare, quòd fugisti, & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? Sic omnis Paschalis hebdomadæ vespera, qua hora sabbato in sanctæ Trinitatis nomine baptisma celebratum est trina statione completur. Et idcirco fortassis ad S. Andream penè omnis vespera terminatur, quia beatus Gregorius qui stationes, sicut hactenus seruantur, ordinauit, eidem S. Andreæ specialiter deuotus extitit, cui iuxta & basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate formauit: in quo relictis omnibus ex huius mundi naufragio nudus euasit, diu desideratum monachicum capiens indumentum. Nec mirum hanc illum vespertinam stationem pro deuotione tanto Apostolo consecrasse, cùm & stationem ad S. Cosmam & Damianum, qua die cantatur: Salus populi ego sum, fecerit illustriorem, propriis ac solennibus collectis, sicut à plerisque vsque nunc obseruatur, sanctis eisdem dedicauerit, idcirco quòd atauus eius, IIII. Felix, sedis Apostolicæ Põtifex, vir magnæ in Christi Ecclesia reuerentiæ, basilicam eorundem sanctorum via sacra iuxta templum Romuli, sicut hactenus cernitur, venustissimè fabricauit. Forte & illud maiestatem diuini nominis respicit, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quo in nomine baptisma celebratum est, quod ad vigilias nocturnas tres tantum lectiones ordine Romano leguntur. Nam quo respectu vltra numerum hũc lectiones multiplicarentur? Siquidem prædicatores nostri, quos (vt alio loco iam dictum est,) significat amplior in solennitatibus numerositas lectionum, quia sub tempore gratiæ plures veritatis præcones mitti cœperunt, prædicatores, inquam, Euangelij, id est, Apostoli, nunc erãt muti & absconditi, neque (vt solebant Domino cum illis commorante) circuibant per castella, Euangelizantes & curantes vbique. Nec quisquam illud obiiciat, quod tribus quæ præcesserunt luctuosis noctibus, plures lectæ sunt. Nam illarum alia ratio suo loco præscripta est. Igitur ternarius numerus, auctoritate diuini nominis in baptismo illustratus, pulchrè in hac solennitate, tam in Psalmis quàm in lectionibus principatur.

Psal. 109. — Psal. 117. — Psal. 112. — Esa. 54. — Gal. 4. — Cant. 4. — Rom. 6. — Luc. 9.

Cur non monachi æquè vt canonici, per hos dies consuetam debeant immutare regulam. Cap. 3.

QVamuis ea, quæ supradicta sunt, rationẽ habeant, theoricam, nostri tamen, id est, monachi, ordinis, æquè authenticam non debent immutare regulam, vt verbi gratia, nocturnas vlla Dominica ad tres lectiones contrahant vigilias, aut per horas regulares litaniæ remoueant supplicationes, & pro ipsis iucundum Alleluia personent, idcirco quod in illa beatitudine, quam significat hæc Paschalis solennitas, nulla erit deprecatio miserorum, sed sola laudatio beatorum. Sed nec illud, vt cum non habeant fontes eos, quos propter solennitates fontium fieri dictum est, vespertinas suis in locis imaginentur stationes, hæ namque pontificales & ad pastores plebium pertinentes sunt traditiones. Et licet beatus Gregorius, qui stationes ordinauit, & penè omnem cleri decorem digito Dei doctus expoliuit, habitu monachico præfulserit, nec si tamen monachico tenendę sunt ordini consuetudines huiusmodi, quas pontificali potius officio tradens, inferioris, id est, actiuæ vitæ procuratoribus instituit. Nunquam enim sancti patres talem habuere consuetudinem, vt contraria vel pugnantia præciperent. Præceperat autem ante illum beatus Benedictus, qui (vt ipse asserit beatus Gregorius) spiritu omnium iustorum plenus fuit, vt Dominica die nunquam minus quã duodecim lectionibus ad vigilias nocturnas legantur. Similiter & de cæteris regularibus horis vniuersalem, absque vlla exceptione canonem suo præscripserat ordini.

Non ergo credendum est, quòd beatus Gregorius, cum actiuæ vitæ ordinẽ institueret, ad quem se descendisse in suis deplorat Epistolis, superiorem, id est, contemplatiuæ vitæ ordinem ex aliqua parte in cõtrarium deflectere voluerit. Rectius itaque suam quisque tenet ordo regulam, iuxta illud: Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Tantum in eo concordantibus cunctis, vt vsque Pentecosten genua non flectentes, sed stando perorantes, libertatem, quam nobis resurgendo Christus acquisiuit, hac significatione profiteamur, & Alleluia sine intermissione dicamus, & nos filij sponsi, quia nobiscum est sponsus, non ieiunemus. Cæterum quicunque monachi ordinis supradictam ob causam supplicationem litaniæ, id est, Kyrie eleison, de horis regularibus per hanc septimanam amputant, consequens est, vt vsque Pentecosten non repetant, quoniam non solum hæc hebdomada, sed, vniuersi quinquaginta dies isti æternum futuræ resurrectionis significant Iubilæum, quo nihil iam supplicandum, sed solum in salute perfecta exultandum erit, & lætandum.

Quàm congruè fides reſurrectionis per quadraginta dies confirmata ſit ſimúlque de miraculo cuidam fratri oſtenſo hoc anno, ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo vndecimo. Cap. 4.

MIranda ſanè & prædicanda Saluatoris noſtri ſtudioſa charitas, qui cùm paſſus propter delicta noſtra reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, nihilominus propter eruditionem noſtram diſtulit quadraginta diebus Aſcenſionis ſuæ gloriam per quos & præbuit ſeipſum viuum in multis argumentis Apoſtolis ſuis quos elegit, vt eſſent teſtes ſuæ reſurrectionis. Poterat enim eadem die, qua reſurgēdo ſuper occaſum aſcendit, nubem, quoque ponere aſcēſum ſuum, & ſemel oſtenſum teſtibus ſuis verum hominem, vera verbi diuinitas, eadē velocitate qua ſuſcitauerat, poſt tres vel paulò plures dies paternæ maieſtatis collocare dextera. Magna ergo charitas, & verè non quærens quæ ſua ſunt, quæ, vt ſubueniret tardis ad credēdum triumphalem Chriſti tardauit aſcenſum, & vt conſummatam oſtenderet gratiam, præparatam uictori diſtulit gloriam. Itaque væ perfidis hæreticis, quos legitimus hic quadraginta dierum numerus expectatos & incorrectos, iuſtę tandem ſententiæ ſubigit. Legitimus namque eſt quadragenarius dierum numerus apud homines quoque in protelandis conſultationibus, vt is cui forte cōſulitur, etiam ſi lunaticus ſit, id eſt, ſtultus (ſtultus quippe vt luna mutatur) cum tot dies expectatus ſanum conſilium non admiſerit, iuſtus iudicetur, quoniam ante quadraginta dies luna mutatur, vnde & hic pluſquam ſtultus, qui per tot dies mutatus non eſt. Sed libet per aliud ſimile ex antiqua diuinæ auctoritatis ſcriptura comprobare, quod reſurrectionis mortuorum detractores, iure nunquam ad eiuſdem reſurrectionis gloriam peruenire mereantur, quam per quadraginta dies exploratam, adhuc pertinaci impietate calumniantur. Legimus in libro numerorum, quia loquens Dominus ad Moyſen in deſerto Pharan, mitte, inquit, viros, qui cōſiderent terram quam daturus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus, id eſt, viros duodecim. Qui cùm aſcendiſſent, explorauerunt terram, aſcēderuntque ad meridiem, pergentes ad torrentem Botri, abſciderúntque palmitem cum vua ſua, quàm portauerunt in vecte duo viri, &c. Reuerſique exploratores terræ poſt quadraginta dies omni regione circuita, alij detraxerunt terræ quam inſpexerant apud filios Iſrael, dicentes: Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. At verò Ioſue filius Nun, & Caleph filius Iephone, Terra, inquiunt, quam luſtrauimus, valde bona eſt. Si propitius fuerit Dominus, introducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Cúmque clamaret omnis multitudo, & eos lapidibus vellet opprimere, apparens Dominus, Omnes, inquit, homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto & in ſolitudine, & tentauerunt me, ecce iam per decem vices, nec quiſquam qui detraxit mihi, intuebitur terram, pro qua iuraui patribus eorum. Hæc illis in figuram contigiſſe Paulus quoque Apoſtolus teſtis eſt. Nam cùm de hac ſacra loquens hiſtoria dixiſſet, Patres veſtri omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, bibebāt autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus, ſed non in pluribus eorum, inquit, benè placitum eſt Deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto: & quia tentauerunt Chriſtum, à ſerpentibus perierunt: & quia murmurauerunt, interierunt ab exterminatore, & protinus adiungit: Hæc autem omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorum, deuenerunt. In figura videlicet, quorum niſi eorum, quæ in hoc fine ſeculorum, id eſt, in hac mundi ſexta ætate facta ſunt? Chriſtus Dominus Ægypti rege, id eſt, tenebrarum principe debellato, per mare rubrum baptiſmi ſui traduxit illos, & nunc per vitæ præſentis deſertum regit, vt inducat in repromiſſionem æterne hæreditatis, i. in eam, de qua nūc loquimur, gloriam beatam reſurrectionis. Quam enim ab illo terram lacte & melle manantem ſperare debemus, niſi conformitatem corporis Chriſti quod reſurrexit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, vt per illud reformet (ſicut Apoſtolus ait) corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ? Igitur & hi, qui veritatem negant eiuſdem reſurrectionis, ſicut & illuſores, malorúmque concupiſcentes, tentatores atque murmuratores, iuſtè proſternuntur in deſerto & pereunt, atque ab exterminatore intereūt. Totidem quippe, id eſt, quadraginta diebus Euangelica refert ſcriptura in multis exploratam eſſe argumentis terram carnis Chriſti, quòd verè reſurrexit à mortuis, vt veraciter agnoſcamus ex illa, qualis erit nobis ſtatus futuræ reſurrectionis. Aſcenderunt fidei exploratores ad meridiem, id eſt, vbi eleuatus erat verus ſol Chriſtus per altiſſimam reſurrectionem, & attulerūt nobis botrum cum palmite ſuo, quem portant duo viri, id eſt, ipſum Chriſtum, cui dicit ſponſa in Canticis: Botrus cypri dilectus meus mihi, portant, inquam, in vecte duo viri, id eſt, pendentem in ligno crucis cum veritate corporis, in quo reſurrexit. Hunc enim ſuſceptum portant duo viri, id eſt duo populi Iudaicus atque gentilis: & ſicut anterior ex eis qui botrum ferebant, portabat quidem, ſed auerſo dorſo, non videbat, poſterior autem & portabat & videbat: Sic anterior populus Iudaicus teſtimonia paſſionis & reſurrectionis Chriſti portat quidem in ſcripturis, ſed auerſo corde non credit, atque ideo non intelligit: poſterior autem (id eſt, gentilis) & portat & videt, quia quod legit credens, intelligit, intelligens credit. Hunc ergo botrum afferentes veritatis exploratores, id eſt annunciantes Chriſtum, hūc nobis Apoſtoli teſtes fideles dicunt ſcriptis, dicunt miraculis, de gloria ſperandæ reſurrectionis: Terra quam luſtrauimus bona eſt, ſicut ex his fructibus cognoſci poteſt. Quo enim diſſimile, eſt huic illud, quod nobis annunciant, incorruptibilem carni ſuper indui reſurrectionis gloriam, veráque & eādem carnis eiuſdem permanere naturam? Luſtrauimus, inquiunt, eam vidimus & perſpeximus, manus noſtræ tentauerunt de verbo vitæ. Miſimus enim manus noſtras & palpauimus latus eſt, & contrectauimus cicatrices vulnerum in manibus, & pedibus eius, dicentis: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videris habere. Et, mādueauimus, inquiūt, & bibimus cum eo, poſtquam reſurrexit à mortuis. At illi qui ſimul aſcenderunt explorare ſcripturam, pleni alieno ſpiritu, falſi & fallentes, negantes veram reſurrecturam corporum naturā, & corpus Dominicum poſt reſurrectionem phantaſticum fuiſſe ſuſpicantur, id eſt, ventis & aëre ſubtilius. In quo iſti murmuratoribus illis diſſimiles ſunt, qui detrahentes terræ quam inſpexerant, dicebant: Terra iſta quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos? Deuorat quippe habitatores ſuos illa, quam ſperamus vita, ſi nos aliter non admittit, niſi vera in reſurgentibus intereat corporum natura. Argumentantur enim & dicunt: Quomodo corpus Dominicum poſt reſurrectionem verum fuit, quod clauſis ad diſcipulos introiuit ianuis? Videbor in ventum verba iactare, ſi contra hos inimicos fidei Chriſtianæ, multa velim reſponſionis argumentoſæ ſpicula vibrare. Illæ namque vulpeculæ iam dudum tonitru cœli, id eſt, clamore fulminantis Eccleſiæ conterritæ vbicunque ſint latitant in caueis ſubterraneis, nec prodire audent, vt vineas florentes fructúmque parturiētes, ſuo more putido dente demoliantur. Sed ecce dum hæc ſcribimus iucundo per quendam fratrem noſtrum gratia reſurgentis nobis arridet miraculo. Teſtor illā beatam ac delicioſam noctem, in qua Chriſtus ab inferis victor aſcendit, me

Coloſſ. 2. Philip. 3.

Act. 1.

Cant. 1.

1. Cor. 5. 2. Ioan. 1.

Ioan. 20.

Num. 13. Ioan. 20.

Cant. 1.

nihil ſuper hoc mentiri, niſi ille tam ſacrilegus ſit, vt de huiuſmodi re quippiam fingere auſus fuerit, quod vita eius vel propoſitũ omnino prohibet vel ſuſpicari. Fratris tamen eiuſdem nomine tacebitur, quoniam & hoc obnixè precatur. Nam factum quidem lucere coram hominibus cupit, vt glorificetur pater qui eſt in cœlis: ſe autem videri non vult, nec ſuis reputare meritis miraculum, cuius ſola Dei gratia, quo iudicio neſcimus, operatrix eſt: multi enim venient in illa die dicentes: Domine, nõne in nomine tuo prophetauimus & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et reſpondebit eis: Amen dico vobis, neſcio vos vnde ſitis. Res huiuſmodi eſt. Hoc ſãcto Paſchę ſabbato, quo cereo (de cuius quoque præconiis ſuperius aliqua diximus) annus ab incarnatione Domini milleſimus centeſimus vndecimus inſcriptus eſt, in Eccleſia ſancti Laurentij ad præcedentes eiuſdem diei matutinos, extinctis de more cunctis luminaribus, dum eorum vltimum extingueretur, & ad canticum Euangelij hæc antiphona à Domino abbate Berengero imponeretur, Mulieres ſedentes ad monumentum, ecce repente ante pedes illius proiectum cecidit ipſius, quo firmiter ſubſtrictus erat, cingulum. Ille ſolutum eſſe & cecidiſſe ſuſpicatus, quod tamen mirum fuiſſet, quia non delapſum fuerat, neque circum crura pedéſque deſcenderat, ſed ante pedes quaſi proiectum, vt dictum eſt, exiliuerat, inclinauit ſe, vt tollens illud rurſum ſeſe accingeret. Cúmque manus inieciſſet vt illud ſibimet circũdaret, nodum, vt erat fortiter aſtrictus, non cedere ſibi, vltrà quàm dici poteſt admiratus eſt. Intendenti & ſecum cum ſtupore magno reputanti, quidnam hoc ſibi vellet, ecce vox facta eſt & ſibillum tanquam auræ tenuis audiuit, dicentem ſibi:

Matt. 5. — Matth. 7.

Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulchro.

Siquidem hæc (vt ipſe referens teſtatus eſt) admiratio mentem eius perſæpe ſubibat, quomodo verum Domini corpus, vnde ipſe nullatenus dubitabat, clauſo reſurgere monumento, clauſis potuit ianuis ingredi ad diſcipulos. Mox ergo illi ad memoriam ſimile illud rediit, quod Aug. refert in lib. de ciuitate Dei factũ per quandam Petroniam clariſſimam fœminam, quæ mirabiliter ex magno atque diutino, in quo medicorum adiutoria cuncta defecerãt, dolore ſanata eſt. Hæc à quodam Iudæo dixit ſibi fuiſſe perſuaſum, vt annulum capillatio vinculo inſereret, quo ſub omni veſte ad nuda corporis cingeretur, qui annulus haberet ſub gemma lapidem in renibus inuentum bouis. Hoc alligato quaſi remedio, ad ſancti martyris Stephani limina veniebat. Sed profecta à Carthagine, cùm in confinio fluminis Bagradæ in ſua poſſeſſione manſiſſet, ſurgens vt iter perageret, ante pedes ſuos illum iacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cum omnino ſuis nodis firmiſſimus ſicut erat, comperiſſet aſtrictam, crepuiſſe atque exiliuiſſe ſuſpicata eſt. Qui etiam ipſe cùm integerrimus fuiſſet inuentus, futuræ ſalutis quodammodo pignus de tanto miraculo ſe accepiſſe preſumpſit, atque illud vinculum ſoluens, ſimul cum eodem annulo proiecit in flumen. Non credant hoc, inquit idem Aug. qui etiam Dñm Ieſum per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos clauſis oſtiis fuiſſe ingreſſum non credunt.

Comparentur nũc duo hæc tam inſignia diuinæ pietatis miracula recẽs hoc quod hominem cingulum renum eius firmiter obſtrictum, & indiſſolutum tranſiit & exiliuit: & illud antiquus, quod zonæ inſertus, nodo integro perſiſtente erupit annulus. Neſcio quid mirer amplius, niſi quòd hic pariter, vt ſupradictum eſt, vox diuinitùs audita eſt,

Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulchro.

Hoc igitur vbi accepi, manè quippe, vbi primum loquendi copia fuit duobus tantum fratribus, quorum vnus exiti, attonitus adhuc frater ille rem geſtam retulit, obnixè poſtulans, vt creditũ nobis ſecretũ nũquam cum ſuo nomine proderemus: vbi, inquam, hoc accepi, tanquam meis maximè oblatum à Deo vſibus miraculum, lætus arripui. Siquidem eadem nocte & eãdem paululum ante horam, qua illud accidit, ſupradictam ſimilitudinem ruminare cœperam, ſ. quòd hi qui fidei reſurrectionis detrahunt, & ideo non veram carnis naturam credunt reſurrecturam, quia Dominus clauſo ſepulchro ſurrexit, vel quia clauſis ad diſcipulos ingreſſ° eſt ianuis, ſimiles ſunt illis, qui terræ, quam inſpexerãt detraxerunt apud filios Iſrael dicentes: terra quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos.

Non igitur importunè longior nunc trahitur ſermo de reſurrectionis gloria, cui incœpto materiã adaugent cœleſtia, quæ ſeſe vltro offerunt, miracula. Non poterat quidem, etiam ſi iſta deeſſent, Chriſtiana fides comprehendere ſapientes in aſtutia eorum: qui dum credere fugiũt, clauſis ianuis verum potuiſſe corpus ingredi, quod ſupra naturam eſt, illo declinant iudicium, vt dicant illud ventis & aere ſubtilius effectum, quod cõtra naturam eſt. Non ſolùm enim nihil ſeſe adiuuant, ſed & magis implicant, dum defendendo naturam ab eo quod ſupra eſt, ad id deuoluunt, quod contra illam eſt. Vtrumque miraculum, ſed hoc, vt dictum eſt, ſupra naturam, illud quod hæretici ſuſpicati ſunt, ſ. impalpabile de palpabili corpus factũ eſſe, maius quidem, ſed inutile & cõtra naturã miraculũ eſt. Quid enim maluerit diuinitas, vtrũ id quod cõtra naturã, an id quod ſupra naturã eſt, in Pſalmo euidenter oſtẽdit, dicẽs: Poſuiſti ſuper me manũ tuam. At nunc ponendo exẽpla ſupradicta quod verum corpus hominis, verum ſinguli ſui corpus, i. zonam ceruinam, nodo firmiter obſtrictã excelſit, olimque nodum irreſolutũ annulus exiliuit, proponit diuinitas: Sic potuit clauſo Chriſt° prodire ſepulchro. Aſſumit ratio: Sed illa ſupra naturam facta ſunt. Cõcludit fides ſupra naturã. Ergo verũ Chriſti corpus clauſo prodire ſepulchro, clauſis potuit ianuis introire ad diſcipulos. Et hoc vere Deum decuit, videlicet ſua taliter vti potẽtia, vt quam ædificauerat naturam, non deſtrueret, ſed eandẽ permanentẽ, imò perfectã, quò vellet & vnde, traduceret vel educeret, quod qui nõ cõcedit, ſupereſt vt multo minus illud concedat, quod corruptibiles ac mortales adhuc Apoſtoli, ſic educti ſint, quomodo in Actibus Apoſtolorum ſcriptũ eſt: Carcerẽ quidẽ adhuc clauſũ inuenim° cum omni diligẽtia, & cuſtodes ſtãtes ante ianuas: aperiẽtes autem carcerem, neminem intus inuenimus. Supereſt, vt iſtos quoq;, qui necdum reſurrexerant, in ventos & aerem ſubtilem, quo per patẽtes rimas efflari poſſent, euanuiſſe aſſerat, ſiquidem ſacram recepturi ſunt ſcripturam, quam qui non recipiũt, nec audiẽdi ſed vt infideles omnino vitãdi ſunt. Nobis credentibus illud pro argumento ſufficit, quia de nihilo Deus cuncta creauit, & cuncta quaſi nihilum & inane reputata ſunt ei ad agendum quicquid voluerit, ad traducendum quippiam quocunque voluerit. Mirúmque hoc potius eſſet, ſi ita non poſſet, cum nemo ferè tã imperitus artifex ſit, vt quod cõpoſuit penetrare ipſe vel aperire non poſſit. At ille quum voluit, aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, ſtatimque ora cõcludens operuit ſuper congregationem Abiron, qui principes, ſeditionis extiterunt, promiſſionibus Dei detrahentes, & cum ſubſannatione dicẽtes, Reuera induxiſti nos in terram, quæ fluit riuis lactis & mellis. Quorum exemplum cauere debuerant hi, qui reſurrectionis fidei (vt ſupra dictum eſt) detrahere auſi ſunt, quomodo & ipſi ex illis ſunt, Quibus iuraui, inquit Dominus, in ira mea, ſi introibunt in requiem meam, nullus eorum introibit in hæreditatem credẽtibus promiſſam. Iurauit enim illis in ira ſua laceſſitus eorum nequitia.

Cur hæc Paſchalis ſacra ſolennitas octauas habeat, cùm ipſa ſit octaua, id eſt, octauam mundi ætatem reſpiciat, quæ eſt vniuerſalis reſurrectio. Cap. 5.

IAm de reliquis Paſchalis hebdomadæ officiis locuturus, opportunum eſſe arbitror, de ipſis Paſchæ

octauis communiter aliqua præloqui. Quæri etenim potest, cur, cum hæc sacra solennitas octauam illam significet, vt superius dictum est, quæ septem labentibus huius mundi ætatibus, æterna, stabilisque succedet, ipsa quoque octauas habeat. Nam de cæteris solennitatibus illud ferè omnibus notum est, quod idcirco octauas habeant, quia principium iam illis adesse, finémque, id est, consummationem fœlicitatis in resurrectione futuram esse pariter considerantes, iure in octauam vsque celebritatis perducimus lætitiam. Hæc autem solennitas, quia resurrectionis est, ipsam totam respicit octauam, & celebritas eius vltra dies octo, id est, vsque Pentecosten protenditur. Cur ergo & ipsa octauas habeat, meritò quæritur. Sciédum itaque est, quia resurrectio nostra, quam expectantes iam nunc huius solennitatis occursu præoccupando celebramus, vera & perfecta erit circuncisio, significata per illam, quæ in veteri lege carnali Israel mandata est, octaui diei circuncisionem. Huius autem veræ circũcisionis, octo (vt ait Hieronymus) beatitudines sunt, & considera, inquiens, quia veræ circũcisionis octaua beatitudo martyrio terminetur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Veram ergo circuncisionem resurrectionis rectè solennibus octo dierum celebramus officiis; quam Dominus ipse, vt magnificam esse ostenderet, tanquàm plenum & solidum corpus, longo lato, atque alto permensus est octonario beatitudinum numero commendans, qui eiusmodi est apud Geometras, vt plenum & solidum corpus primus perficiat. Nostris enim numeris illi vti familiare est, imò suis, cui veraciter dictum est: Omnia in numero & mensura & pondere posuisti.

Veruntamen quoniam non adeo geometricas traditiones, sed potius æterni musici Dei cantiones in scriptura sacra cognoscere operæprecium est, qui & citharam se habere indicat, cui dicit in Psalmo: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, cantilenam eiusdem citharæ, imò citharam ipsam, in his octo beatitudinum sententiis tanquàm octo chordis, quæ integram reddunt diapason, cõsideremus. Et hoc placeat vel maximè musicis, quia cum (sicut tradunt musicæ artis scriptores) citharas antiquitus octo per diapason chordis fieri mos fuerit, musicus cœlestis Deus, hanc illis in cithara sua, id est, in ea quam assumpsit humanitate, de carnis nostræ silua similitudinem repræsentat, dum æternæ lætitiæ cãtilenam per integram diapason, id est, per octo beatitudinum chordas modulans, scitos pueros ad saltandum, id est, dociles discipulos ad bene operandum excitat. Illud quippe fidei nostræ notissimum est, quia citharæ huic de septem vocum discriminibus nihil deest. Quid enim sunt septem spiritus Dei, quibus Dominicus homo, requietionis locus vnicus est, nisi septem vocum spiritualium discrimina, quibus omnis eiusdem Domini nostri cõtexitur doctrina? Illud quoque prætereundum non est, quod sicut vocum non nisi septem sunt discrimina, & idcirco in diapason octaua semper eadẽ est, quæ & prima, sic secundũ Spiritus sãcti septẽ munera dũ nobis cithara hæc octo cordis, i. octo beatitudinibus cælestẽ diapason personat, octaua beatitudo eadem est, quæ & prima, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quod ne nullius auctoris patrocinio fultum, fortè vlli contemptibile videatur, beati Augustini non lõgè dissimilem super eisdem Dei spiritibus, eisdémque beatitudinibus sententiam habemus. Ille namque septem gradus, quibus ad diuinam cõtemplationem possit ascendi, in lib. de doctrina Christiana distinguens, septem spiritus Dei, septem supra dictas beatitudines hoc modo coaptat, octauam nunc interim omittens, quoniam ipsa eadem est quæ prima. De spiritu timoris Domini, timor, inquit, iste cogitationem de nostra mortalitate, & futura morte necesse est incutiat, & quasi clauatis carbonibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigens, pauperes spiritu, id est, humiles efficiat. De spiritu autem pietatis, deinde, inquit, opus est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ siue intellectæ, siue non intellectæ, quasi nos aliquid melius possimus sapere. De spiritu verò scientiæ, tunc ille timor, inquit, quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere sãctorum librorum auctoritati, cogit eum seipsum lugere. Nam ista scientia bonę spei hominem, non iactantem, sed lamentantem facit. De spiritu fortitudinis, hoc, inquit, affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, ne desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quo esuritur & sititur iustitia, & ab omni mortifera iucũditate rerum transeuntium fortiter sese auertens animus, extrahit. De spiritu consilij, vbi, inquit, aspexit quãtum potest, in longinqua radiantem incommutabilem Trinitatem, eandémque vnitatem, suique aspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem, seque in dilectione proximi gnauiter exercens, in ea perficitur. De spiritu intellectus, cum, inquit, hoc modo peruenerit ad inimici dilectionem, ascẽdit in sextum gradum, vbi iam ipsum purgat oculum, quo videri Deus potest, quantũ potest ab his, qui huic seculo moriũtur, videlicet per speculum & in ænigmate. De spiritu sapientiæ, ita, inquit, purgans oculum cordis, talis filius ascendit ad sapientiam, quæ septima est, qua pacatus tranquillũsque perfruitur. Initium sapientiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur & venitur.

1. Cor. 13.

Psal. 110.

Sed nos iam ad rationes officiorum considerationem vertamus, & cùm tanti doctoris auctoritate eadem officia, quæ octo beatitudines, mysticè prædicant, à gradibus vel ordine donorum Spiritus sancti nõ dissonare firmemus. Adeo nãque in his paschalibus præsentis hebdomadæ officiis, illa octo beatitudinum consonantia obseruata est, vt sensibus vel ordini sententiarum, quibus illas Dominus beatitudines contexuit, sensus & ordo officiorum, si diligenter examinetur, consonare probetur. Hoc autem superius in officio primo diei non dictum, sed vsque adhuc opportunè reseruatum est, videlicet quia longa interiectio nouarum consuetudinum, de quibus dicendum videbatur, lectoris memoriam fatigare vel etiam fraudare poterat. Nunc ergo vbi rationes officiorum paschalium continuandæ sunt, competentius dicetur quod illic est tacitum.

Iterum de officio primi diei Dominicæ resurrectionis, quod & cætera huius hebdomadæ officia secũdum octo beatitudinum, & secundum penè totidem donorum Spiritus sancti, ordinata sunt, ascensiones. Beati pauperes spiritu. Cap. 6.

Officium primi diei Dominicæ resurrectionis superius dictum est, ad vniuersalis spectare diem nostræ resurrectionis, idque planis & sponte occurrentibus comprobatum est argumentis, maximè offerenda manifestè concurrente rationi: Terra tremuit & quieuit, dum resurgeret in iudicio Deus. Hoc proculbio Christianæ fidei militiam ingressos pauperes spiritu, (id est, humiles) exigit fieri considerantes quia timor magnus & tremor erit, quando dicet patri rex & iudex omnium, Resurrexi & adhuc tecum sum, in sigillationem inimicorum suorum, qui dixerũt: Quoniam morietur, & peribit nomen eius? eò quòd nesciat quisque nostrum, quis ad dexteram, quis tunc statuendus sit ad sinistram. Quamuis epulemur in azymis, & immolatus Christus pascha nostrum sit, quamuis carnes agni preciosæ sint, lactucæ agrestes, cum quibus comedimus, valde amaræ sunt, & carnes propter quos baculos tenentes in manibus, & festinantes comedimus, tota nocte formidandi sunt. Atque hic est spiritus timoris Domini, qui in fundo cordis, vt fundamentum ponitur, quo cætera quæ superædificanda sunt, firmiter portentur. Hæc illa paupertas, id est, regina, humilitas, quæ to-

Psal. 75.

Psal. 138. 40

1. Cor. 5.

Exod. 12.

Esa. 40.

Eccles. 11.

tius secururæ beatitudinis cumulũ, ne superbiæ vento exsuffletur, præposita seruat. Hic est septem graduum primus, per quos iuxta Ezechielem ad portam orientalem ascenditur. Et ne quem moueat, quòd aliter à doctoribus quàm à propheta gradus isti ordinentur, Spiritus námq; timoris, quem primum ponimus, ab Esaia ponitur vltimus, Gregorij sententia ponenda est: Propheta, inquit, quia de cœlestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos quia de terrenis ad cœlestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numerus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. Sed vt ad superiora reuertamur, quid aliud in eodem officio per hoc significatur, quod sedit iuuenis in dextris coopertus stola candida, nisi quòd beati pauperes spiritu, à timore Domini ascendentes, regnum cœlorum obtinebunt; & ex ipsis collecta assistet regina à dextris eius in vestitu deaurato.

Marc. 16. Psal. 44.

Quòd præter superius memoratas causas, statio ad sanctam Mariam etiam secundum hæc conueniat, ex abundanti est per conquisita probare argumenta. Omnes enim illam humilium nouimus esse reginam, cuius anima Dominum magnificans cuius spiritus in Deo salutari suo exultans, causam reddit: quia respexit, inquiens, humilitatem ancillæ suæ, quia dispersit superbos mente cordis sui, quia deposuit potentes & exaltauit humiles. Vere atque fideliter. Nam posuit super eos orbem. Vbi enim habemus in cantico Annæ, Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem, in Hebræo ita habemus: Domini enim sunt afflicti terræ. Afflictos terræ. Hebræi (inquit Hieronymus) pauperes spiritu & humiles corde intelligunt, super quos Dominum orbem posuisse dicunt, quia terra in meritis eorum stare autumant. Nos autem super fundamentum humilium Apostolorum & prophetarum, orbem, id est: Ecclesiam nouimus esse positã, & scimus quia lapis ille, qui factus mons magnus, hunc implet orbem, & sustinet, & de ventre humilitatis Mariæ (de qua loquimur) assumptus est. Et nunc quidem officium primi diei recapitulauimus, ob cõtinuandas, vt dictum est) octo beatitudines, deinceps, vt earum mystica series euidentius pateat, dabimus operam, singula iuxta propositum, percurrendo officia.

Luc. 1. 1. Reg. 2. Ephes. 2. Dan. 2.

De officio secundæ feriæ, Beati mites. Cap. 7.

IAm sæpe dictum est, Euangelium cuiusque officij caput esse, cæterasque partes illi, vt membra capiti, concordi sensu cohærere. Est autem diei præsentis hoc Euangelium, quòd duo ex discipulis Domini Iesu, euntes in castellum nomine Emaus, ostensum sibi Dominum in via, sed in alia effigie, tandem cognouerunt in fractione panis, & cum ipse euanuisset ex oculis eorũ, illi ad inuicẽ dixerunt: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Primum ergo videndum de cæteris partibus officij, quomodo huic Euãgelio cõsonent, & maxime de introitu, Introduxit vos Dominus in terram fluentẽ lac & mel, &c. & tunc palã erit, quod beatitudinum secundum totũ officium consonet sentẽtiæ, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et quidẽ difficile hoc esset, nisi compũctionem lacrymosam, qua isti cor suum arsisse dixerunt, doctores nominati ante nos terrã aquis irriguam appellauissent. Et recte, quia compunctione lacrymas excitante, fidelis anima tanquã bono terræ suæ frumento refecta dicit: Fuerũt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Huic animæ beatꝰ Gregorius Axam filiam Caleph eleganter assimilat, quæ sedẽs asino, cum suspirasset, dixitque ei pater suus, Quid habes? Ecce, inquit, terram arentem dedisti mihi, da & irriguam aquis. Deditque ei pater suus irriguũ superius, & irriguum inferius. Omnis enim, inquit, fidelis anima sedens animo, id est, carnis suæ motibus præsidẽs, prius timore compungitur, quod est irriguum inferius: post amorem, quod est irriguum superius, & quæ prius flebat, ne duceretur ad supplicia, post modum amarissime flere incipit, qua differtur à regno. Et competẽter similitudo hæc sese obtulit, quæ cum in singulis electorum perficiatur inuisibiliter, in his duobus de quibus loquimur, visibiliter quoque peracta est. Cùm enim ambulãtes secum tristes colloquerentur de his quæ acciderant, quid aliud quàm anima eorum velut Axa sedens asino suspirabat? Et cum Iesus accedens & iungens se in via, Qui sunt hi sermones, inquit, quos cõfertis ad inuicem ambulãtes & estis tristes, quod dissimile est ei quod Caleph suspiranti dixit filiæ, Quid habes? Nam & ipsum nomen Caleph, Domino Christo congruit. Interpretatur enim, quasi cor. Verbum autem Dei Christus Deus de corde patris eructatũ est & paterno cordi, quo eructatum est, per omnia simile est. Sed & hoc quasi cor idem erat Dominus, quod discipulorum cordi sic se cõformauit, vt quia apud semetipsos intus amabãt & dubitabant, eis foris Dominus & præsens adesset & quis esset non responderet. Cum autem corda eorum tanta charitate ditauit, vt magnitudine diuitiarum eiusdem charitatis attoniti dicerent, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, quis non attendat illum animabus eorum dedisse irriguum superius, scilicet vt superni amoris profundo vulnere compungerentur. Itaque dubium nil remanet, quin in Euãgelio tali hic introitus consonet, Introduxit nos Dominus in terram fluentem lac & mel, atque ideo constans & probatum est secundæ huius feriç officio secundam beatitudinis prædicari sentẽtiam, Beati mites quoniam ipsi possidebunt terrã. Mites autem spiritus pietatis efficit, quòd & ipsa res indicat, & Augustini sententia superius dicta confirmat. Itaque tam secunda beatitudinis sententia, quàm secundus donorum Spiritus sancti gradus præsẽtis officij causa materialis habetur. Lectio quoque Actuum Apostolorum quæ præmittitur per os Petri Apostoli, ex eo maxime loco huic Euangelio secundum suæ præcursionis officium, succinit, vbi ait: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorũ accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Cum enim Dominus supra dictos increpasset discipulos, quod tardi essent ad credẽdum, Et incipiens, inquit Euangelista à Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Similiter offerenda. Angelus Domini descendit de cœlo dictis euangelicis cõsonat, vbi referenter discipuli Domino, quem peregrinum esse arbitrantur, inter cætera dicũt: Sed & mulieres quædam de nostris terruerunt nos, quæ diluculò fuerant ad monumentum & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem vidisse Angelorum, qui dicunt eum viuere. Alleluia. Nonne cor nostrum, futurum nobis illud inclamat, quod omnes, quorum cor non ardẽs est de Iesu in via, dum loquitur nobis per scripturas cum illum cognouerimus in fractione panis, de quo dictum est, Beatus qui mãducabit panem in regno Dei tunc æterna exclamatione nos inuicem commemorabimus desiderium, quo nunc ardemus, nostramque satietatem quæ tũc plena sine fastidio erit, admirabimur, re ipsa tandem experti, quod nunc suspirãtes credimus.

Luc. 24. Psal. 41. Iosue. 15.

Cur statio ad sanctum Petrum.

Secundum ea quæ dicta sunt valde congruit & hoc quod præsenti officio præscripta est, statio ad sanctum Petrum. Cui enim pater omnium Deus largiori gratia dedit irriguum superius & irriguum inferius, reuocemus ad memoriã quæ circa illum acta sunt, & esse manifestius apparebit mox vt trina negatione cecidit, cõuersus, inquit Euangelista, Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini quod dixerat ei, quia priusquam gallus cãtet, ter me negabis, & egressus foras fleuit amare. Tunc verè beatus inter omnes mites cœpit possidere terram vero timore compũctus, quod est accepisse irriguum inferius. Quando autem resurrexit Dominus, & (sicut in Euangelio legimus, & in communione hac die cantamus) surrexit Domiuus & apparuit

apparuit Petro, quid putamus, quantos intro currenti ad se misericordiæ, respōdit gemitus, vero amore compunctus, quod est accepisse irriguum superius? Quia ergo & hic cunctis mitibus positus est in exemplum, & beata Dei genitrix omnium regina est humilium, recte hodierna statione ad S. Petrum, beatos eius exēplo prædicamus mites, quia possidebunt terram. Sicut hesterna statione ad S. Mariam, beatos eius exemplo prædicauimus pauperes spiritu, id est, humiles, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

De officio tertiæ feriæ, Beati qui lugent. Cap. 8.

QValiter tertiæ feriæ officium tertiæ consonet supradictarum sententiæ beatitudinum, non citius approbaretur, nisi suprascriptis suffragantis scripturæ patrociniis sermo fulciretur. Nam constat quidem quòd nulla contrarietas, sed nec vlla sit in sensibus diuersitas, sed in verbis manifesta dissonantia est. Videlicet in illa sententia tertiæ beatitudinis, lugentes beatificamur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. In huius autem officij introitu, aqua sapientiæ beati viri potati referuntur. in offerenda, Intonante de cœlo Domino & altissimo dante vocē suam, fontes aquarum apparuisse memorantur. In communione quoque qui cum Christo resurrexerunt, quæ sursum sunt sapere iubentur. Ita totum pene officium diuinam nobis commendat scientiam nusquam beatorum luctum propriis vocibus denūcians. Hic igitur necessario beati Augustini, quæ superius inter cætera est, patronam tenemus sententiam. Tunc ille timor, inquit, & illa pietas, quæ non potest nisi auctoritati sanctorum librorum cedere, cogit eum seipsum lugere. Nam ista sententia bonæ spei hominem, non se iactātem, sed lamentantem facit. Itaque nos ad tertium illum gradum, considerationem conferamus, & hoc officium quo scientia Dei sub nomine aquarum prædicatur, à beatitudine lugentium, non discrepare probemus.

Primo sciendum est, luctum hunc de quo dictum est: Beati qui lugent, non esse mortuorum communi lege naturæ, sed peccatis & vitiis mortuorum. Sic Paulus Apostolus flere se ac lugere dicit eos, qui post fornicationem & immunditiam non egerunt pœnitentiam. Lugendi enim sunt, quia non luxerunt. Hic autem luctus in hodierno commendatur Euāgelio, dicente Domino ad discipulos quibus apparuerat. Quia sic oportuit pati Christum & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Pœnitere enim, pro peccatis lugere est. Sed nec ipsam, quæ luctum hunc efficit, causam hæc eadem Euangelij lectio penitus omittit. Cùm enim dixisset Dominus discipulis suis: Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sūt in lege Moysi & prophetis, & in psalmis de me, tunc (inquit Euangelista) aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Ipsum igitur effectum, id est, pœnitentiæ luctum, causamque efficientem, id est, sciētiam cæteræ partes prædicant officij. Scripturarum quippe intelligentia lamentorum siue luctus causa est effectiua: quia sicut nemo fere adeo crudelis & stultus viator est, vt cum forte per medium occisorum graditur, non saltem aliquantulum represso risu & cachinno, subsistat compunctus: sic nemo est qui non aliquanto dolore mordeatur, cum rite intellectis versatus in scripturis, prophetas occisos, dominúmque prophetarum crucifixū, omnésque præcones veritatis ab eo missos, tribulationem passos attendit, qui omne præsentis vitæ gaudium vanitatem & deceptionem esse, flendo & moriendo testati sunt. Intantum autem prædicandæ scientiæ Dei, compositio studet huius officij, vt cum versus omnes gradualis per totam hāc hebdomadā, de vno eodémque psalmo cētesimo decimo septimo sūpti sint: hodiernū versum, Dicant nunc qui redempti sunt à Domino, de alio, id est, centesimo sexto psalmo sumi placuerit, quia videlicet totus psalmus ille, exhortatio est ad omnes fideles, laudare Dominū, quod per scientiam sui de quadruplici tentatione nos liberauit, scilicet quia eripuit eos de necessitatibus eorum, id est, de periculo infidelitatis, quia liberauit eos de necessitatibus eorum, id est, à debilitate prauæ consuetudinis, quia liberauit eos à tædio bonę actionis, quia eduxit eos ab hæreticorum impugnationibus & versutiis, qui prius enarrabant in solitudine inaquosa, id est, in siccitate doctrinæ, sacrarum penuria scripturarum. Antequam, sicut in introitu cātamus, aqua sapientiæ potaret eos, antequàm sicut in offerenda canimus, intonante de cœlo Domino apparuerunt fontes aquarum, id est, Apostoli, per quos altissimus dedit vocem suam, i. illam de qua nunc loquimur, notam fecit viarum suarum scientiam. Plane igitur tertiæ feriæ officium, tertiam beatitudinis commēdat sententiam, prædicando eam, quæ non iactantes, sed lamentantes faciat scientiam.

Psal. 106. Eccles. 35. Psal. 17.

Cur statio ad sanctum Paulum.

Statio ad sanctum Paulum conuenienter huic officio præscripta est, iuxta omnia quæ supra dicta sunt, vel rationabiliter dici possunt. Huic enim singulari gratia Dominus aperuit sensū vt intelligeret scripturas, quod paulo ante de cæteris Apostolis dictū est. Vnde & ipse ait, Euangelium meum, quod Euangelizatum est, non est à me, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Itémque quod in eodem Euangelio dictum est, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, maxime per hūc adimpletum est, per quem omnes gentes cognouerunt gratiam Dei, & per eum aqua sapientiæ gentes potatæ sunt, & maxime per eum luctuosa Dei scientia, dictis & scriptis apposita est, quod vberius in Epistolis ad Corinthios inueniri potest. Dicit enim his inter quos fornicatio audita fuerat: Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, &c. Item, Contristati, inquit, estis ad pœnitentiam, contristati estis secūdum Deum, & reliqua. Et intantum ab eis quibus prædicauerat, luctum exigebat, vt ipsi non lugerent, humilitatem se à Deo ipse deplangeret, & non lugentes lugeret, sicut ad eosdem Corinthios, Ne cùm venero, inquit, iterum humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditiam & fornicationem & impudicitiam quam gesserunt. Hinc & beatus Iob, cum de scientia quam habuerat priusquam sibi Dominus de turbine loqueretur, dixisset, Audito auris audiui te, & de augmento eiusdem scientiæ, quòd accepit ex collocutione Dei, subiunxisset, Nunc autem oculus meus videt te, statim multiplicem scientiam causam esse ostendens effectiuam luctúsque & pœnitentiæ, idcirco, inquit, ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Remoueamus igitur nostram à paschalibus gaudiis ineptam lætitiam, neque carnes agni comedamus absque lactucis agrestibus, quia beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Galat. 1. Luc. 24. 1. Cor. 5. 1. Cor. 7. 2. Cor. 12. Iob. 42. Exod. 12. Matth. 5.

De officio quartæ feriæ, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Cap. 9.

OFficium quartæ feriæ, qualiter quartæ beatitudinum sententiæ consonet, approbare operosum non est. Verum illud potius quærendum, esset, qualiter quarta hæc beatitudo, qua dictum est, Beati qui esuriūt & sitiunt iustitiam, quarto gradui gratiarum Spiritus sancti, id est fortitudini congruat, nisi ex supradictis Augustini verbis constaret, fortitudinis esse eousque ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium animum euellere, vt vacet illi iustitiam esurire ac sitire. Hoc autem quod præmissum est, scilicet præsens officium quartæ beatitudinis esse præconium perspicue patet quia per conuiuium illud, quod secundum hodiernum Euangelium, Dominus noster post resurrectionem cum septem discipulis celebrauit, illa saturitas (vt beatus Gregorius exponit) significata est, quæ hic esurientibus & sitientibus iustitiam in illo æterno

conuiuio reposita est. Restat igitur hoc solum, vt præeunte mystico sensu Euãgelij, videamus qualiter illud cæteræ consequantur partes officij.

Veridica doctorum expositione traditum nobis est, hoc quod Dominus noster post resurrectionem suam, discipulis in mari laborantibus, stetit in littore, illud innuere, quòd ipse resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, ac si de rebus ipsis loquatur in æternitatis soliditate stabilitus: Iam vobis in mari non appareo, quia vobiscum in perturbationum fluctibus non sum. Quod mane facto stans in littore, discipulis nesciẽtibus quia Dominus est, Mittite, inquit, in dexteram nauigij rete & inuenietis, illud significat, quòd manè, id est, in die iudicij, transacta præsẽtis nocte seculi, omnes electos suos vniuersali resurrectione ad dexteram suam cõgregabit. Magni etenim pisces & numerati omnes centum quinquaginta tres omnes electos significant, qui meritis magni, & sanctæ Trinitatis fide perfecti, tunc ad littus maris, id est, in finem seculi, sunt colligendi. Ibi septem discipulos ad conuiuium inuitat, quia perfecta Ecclesia, iámque tota septiformi spiritu cõstructa, tunc receptis corporibus ad æternas cum illo discumbent epulas. Quid ergo sibi vult hoc quod cantamus in introitu, dictum de die iudicij. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, nisi quia significatur hoc ipsum in Euangelio prædicto per illud, quòd exeuntibus discipulis ad littus, tantúmque numerum magnorum piscium trahentibus, ait Dominus, Venite, prandete. Regnum enim illud vnum æternum prandium est, vna & perpetua cœna est. Illic inuenientur omnes electi, quos hic appellat benedictos patris sui, quique per illos pisces magnos & numeratos signati sunt. Illic, inquam, in littore illo, id est, in seculi fine, prunas inueniẽt & piscem superpositum, piscem, inquam, assum, i. Christum Deum & hominem passum, tũc in ignem non passionis, sed amoris propositum, de quo amore loquitur Esaias. Dicit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Hierusalem, quia videlicet ignis amoris, qui in Sion, id est, in præsenti Ecclesia nunc est aliquantulus, tunc in Hierusalem, id est, in illa visione pacis æterna perpetuus, & inextinguibilis erit caminus. Inuenient & panem positum, id est, veram vitæ æternæ alimoniam Deum, qui angelorum cibus est, quos pascit immortaliter. Epistola de actibus Apostolorũ sumpta, de B. Petri Apostoli prædicatione, more suo, cum testimonio secuturi præcurrit Euãgelij, illum maximè locum contingens, quo dicitur: Ascẽdit autem Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus. Iam enim credo, inquit Gregorius, quod vestra charitas aduertit, quid est quòd Petrus rete ad terram trahit. Ipsi enim sancta Ecclesia commissa est, ipsi specialiter dicitur: Pasce oues meas. Hoc agit verbis, hoc agit epistolis hoc (vt ad inceptum redeam) illo sermone secũdo egit, de quo prædicta lectio actione Apostolorum sumpta est, quo millia quinque virorum retibus fidei cõclusa sunt. Versus gradualis, Dextera Domini fecit virtutem, pulchre ad hoc concinit, quod ait: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Altius quoque intuentibus liquet, quia congrua vox est ipsius Domini hominis in littore stantis, vt supra dictum est, & omnes mortalitatis nostrę fluctuationes egressi per potentiam resurrectionis. Dextera, inquit, Domini fecit virtutem, id est, potentia verbi mihi vniti fecit me vincere mortem, dextera Domini exaltauit me, id est, laudabilem fecit me. Iterúmque repetens. Dextera, inquit, Domini fecit virtutem, vt ostendat eiusdem resurrectionis qualitatem, scilicet æternam sicut sequitur in eodem Psalmo: Non moriar, sed viuam. Iuxta quem sensum cantamus cum Apostolo in Alleluia, in communione: Christus resurgens ex mortuis. Offerenda, Portas cœli aperuit Dominus, &c. Tertio nobis inculcat, & replicat, quid ille panis significet, quem piscatores nostri, cum copiosa multitudine magnorũ piscium ad terram egressi, cum asso pisce inuenerũt, & ad prandium vocati sunt. Scilicet ille idem panis, in illa est nobis patria repositus, quem nunc in via gustamus, vt videamus quoniam suauis est Dominus, quem in sacramento altaris sumimus. Aperuit enim Dominus portas cœli, & hunc panem pluit nobis, portas, inquam, cœli, id est, prophetas qui prædixerunt, Angelos qui annunciauerunt, Mariam quæ concepit, & peperit, Apostolos & doctores alios, qui prædicando Dei verbum immiserunt in ora animarum nostrarum egentium, & suam inopiam anhelãtium, vt gustaremus & agnosceremus, & ad patriam, vbi panis huius plenitudo est, tendentes in via non deficeremus.

Cur statio ad S. Laurentium. *Cap.* 10.

Beatus Laurentius vnus & bene notus de magnis illis piscibus, piscis magnus idémque assus, cuius assatura suauiter in tota Christi fragrat Ecclesia, in illa longa morte in illis tormentis, quia bene manducauerat & bene biberat, inquit Augustinus, tanquam illa esca saginatus, & illo calice ebrius, tormenta non sensit. Ibi enim erat qui dixit: Spiritus est qui viuificat. Caro enim ardebat, sed spiritus animã vegetabat. Non cessit, & in regnum successit. Idcirco de cunctis eisdem piscibus, quos Simon Petrus ad terram trahit, cõuenienter hic vnus electus est, cuius magnitudinem hodierna statio spectandam nobis demonstraret. In hoc enim Christianæ fidei fortissimo propugnatore maximè claret illud, quod superius cum scripturæ auctoritate monstratum est, quartam beatitudinem, quod est esurire & sitire iustitiam, quarto gradui congruere donorum Spiritus sancti, id est spiritui fortitudinis, quia martyr insignis esuriens in fortitudine, & fortis in esurie, adeo primo gustu panis illius saginatus est, vt tormenta non sitiret, quia & (sicut ait Augustinus) præeuntem Sixtum Episcopum sequi sitiens, accepit oraculum, vicit diabolum, peruenit ad triumphum.

De officio quintæ feriæ, Beati misericordes. *Cap.* 11.

Qualiter officium quintæ feriæ, quintæ beatitudinum congruat sentẽtiæ, qua dictum est, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, prõptum erit agnoscere, proposito prius mystico sensu lectionis Euangelicæ. Maria Magdalenæ, quæ fuerat in ciuitate peccatrix, quæque amando veritatem, lauit lacrymis maculas criminis, Ecclesiæ de gentibus typum gessit: quæ agnita veritate turbas errorum, quibus prostituta fuerat deserens, ad fontem gratiæ lauãda cucurrit, & vox veritatis impletur, dicentis: Dimissa sunt ei peccata multa, Iudaico inuidente populo, cuius in typum Pharisæus ille misericordiæ fontem reprehendebat, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis esset quæ tetigit eum, quia peccatrix est. Hæc eadem mulier, sicut in hodierno legimus Euangelio, stabat ad monumentum foris plorans: & post allocutionem Angelorum conuersa retrorsum, videt Iesum, & ipsa prius ab illo vocata nomine suo, vocat eum & ipsa magistrum, &c. In his quoque typum gerit eiusdem Ecclesiæ. Sic enim Ecclesia de gentibus foris stabat, quia legis & prophetarum scientiam non introierat, & tamen Dominum quærebat, sicut ille beatissimus centurio Cornelius, vel sicut ille Æthiops eunuchus qui venerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur legens Esaiam prophetam, cuius aditum ad intelligendum inuenire non poterat. Sic & multi gentilium Deum quærentes foris stabant, quia per quem ad veritatis notitiam ingrederentur, non inueniebant, futurum erat, sed non ante Domini ascensionem, vt illis veritas illucesceret, & fidem suam Apostolis indicarent, confitentes Christum ascendisse ad Deum patrem suum, id est, æqualem illum esse Deo patri secundum diuinitatem, quo minor est secundum humanitatem. Propter quod Mariæ volenti pedes eius tenere, Noli, inquit, me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos &

dic eis: Ascẽdo ad patrem meum, &c. Ac si Ecclesiæ de gentibus quærenti eum, sicut supra dictum est, & sicut ante passionem eius legimus gentiles quæsisse eum, dicentes Philippo: Domine, volumus Iesum videre, dicat ipse: Nolite nunc me tenere, sed postquam ascẽdero ad patrem, ipsam ascensionem meam credere vos Apostolis meis ostendite, qui fratres mei sunt, id est, per me idem quod ego vobis, conferre poterunt. Itaque diei præsentis Euangelium beatitudini illi consonat, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Nam in Osea de eadem Ecclesia Dominus dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et rectè quinta hæc beatitudo, imò beatitudinis causa, quod est misericordem esse secundum Augustinum, sicut supradictum est, quinto sursum gradui confertur donorum Spiritus sancti, id est, Spiritui consilij: quia sicut consilium regit animum, sic supradictam mulierem misericordia & compassio, qua compungebatur, plorans ad monumentum, iuuit vt prima videret Dominum, sic & Cornelium opera misericordiæ, id est, eleemosynæ quas faciebat, vt indice Angelo perueniret ad Dominum, imò sic omnium quęrentium Deum, misericordiæ consilium purgat oculum. Sed iam officij membra cætera, capiti suo, scilicet sensui coaptemus Euangelico. Primum pene idem in eunucho miramur. apparere mysterium, de quo narrat præcurrens lectio Actuum Apostolorum. Nam quod in Euangelio significatur per peccatricem, in Epistola narratur cœptum agi per Æthiopem. Vtérque enim iustificandæ peccata significabat Ecclesiæ. illa peccatricis nomine, ista Æthiopica nigredine. Ibi peccatrix Dominum quærens, ipsos Apostolos superabat amore, hic Æthiopia præueniebat Domino Deo manus dare. Illa quasi mortuum Dominum plorabat, hic in Esaia prophetiam passionis Domini compatiendo legebat. Illi tenebræ erant ad monumentum, huic deerat lucerna scientiæ ad intelligendum. Illa videns Dominum non agnoscebat, hic de illo legens comparationem ouis & agni, de quo diceretur, nesciebat. Ad summam, illius aperti sunt oculi & os, vt diceret Rabboni. Huic vt magisterio veritatis consentiens, prædicante Philippo, diceret, Quis me prohibet baptizari: Iste est mutus per Mariam significatus & in eunucho tanquam in primitiis assumptus est, iste, inquam, est mutus gentilium populus, & isti sunt infantes, scilicet idololatræ, Deum loqui nescientes, de quibus in introitu cantamus: Victricem manum tuam Domine laudauerunt pariter, quia sapientia aperuit os muti, & linguas infantium fecit disertas. Quam ob causam laudauerunt? Videlicet, quia sicut in eodem libro Sapientiæ præmissum est, inimicos eorum operuit mare, scilicet baptismi, & ab altitudine inferorum educti sunt: quia per baptismum resurrectione prima, quæ est animæ, resurrexerunt. Hæc ita esse, manifestius ex subsequente collecta comprobatur: Deus, qui diuersitatem gentium in confessione tui nominis adiuuasti, da vt renatis fonte baptismatis, vna sit fides mentium & pietas actionum. Versus quoque gradualis in eo congruit quod ait, Dominus Deus & illuxit nobis, quia Mariæ quærenti viuẽtem cum mortuis, tenebræ erant ad monumentum, per quas significabatur ignorantia Dei, in cordibus gentium, quæ & manifestius expressa est per gentilem atque Æthiopem eunuchum. Nec aliud alleluia melius secundum hunc congruit sensum, quàm, Surrexit Christus & illuxit populo suo, Dies ille solennitatis nostræ, de quo in offerenda canimus, In die solennitatis vestræ dicit Dominus, &c. dies magnus, dies præclarus, Christus est dies de die, lumen de lumine, in quo exiuimus de terra Ægypti, id est, de tenebris, quas ille tenebræ significauerunt, quæ erant Mariæ ad monumentum, siue supradicti Æthiopica nigredo eunuchi. Dies, inquam, cuius in lumine gradiendo, tendimus ad terram, quæ veræ lacte & melle fluit, quia præsens illic est Deus & homo Christus semper ex diuinitate & humanitate suauis Angelis, & hominibus dulcis, semper præsens, semper desiderabilis. Hic nobis ex tunc illuxit, ex quo nobis ad patrem ascendit, id est, ex quo illum agnouimus & credidimus æqualem patri. Eius ergo virtutes rectè in communione annunciare iubemur, nos populus acquisitionis, quia secundum ea quæ dicta sunt, de malis & profundis tenebris vocauit nos in admirabile lumen suum.

1.Pe. 2.

Cur statio ad sanctos Apostolos. *Cap.* 12.

Statio ad sanctos Apostolos perspicuè supradicto congruit mysterio, per Apostolorum enim factum est ministerium, quòd os muti apertum est, quòd linguæ infantium disertæ sunt, quod Æthiops horridus agnelli cãdido vellere vestitus est, quòd peccatrix quælibet anima foramen crucis inuenit in maxilla Leuiathan, per quod effugiens crucifixam non iam in monumento, sed in cœlo, quærens inueniat misericordiam. Propter quod eosdem Apostolos, in Euangelio supradicto vocat Dominus fratres suos, quia studiis illorum actum est, vt eo nihil minus habeat gentium Ecclesia, quòd eam Dominus suo corporali non illustrauit præsentia.

Iob. 40. Ioan. 20. Esa. 62.

Sed & Philippus, qui supradictum fidei candore vestiuit Æthiopem, nomine suo cunctos mysticè signat Apostolos. Philippus enim interpretatur os lampadis. Lampas autem, id est, lux, mundi saluator est, sicut Esaias dicit de illo: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accendatur. Cuius os, Apostoli vel quique prędicatores sancti rectè dicuntur, quia verum à falso separant, sicut alibi dicitur: Si separaueris preciosum à vili, os meum eris. Philippus ergo cunctos (vt dictum est) suo nomine signat Apostolos, qui vsque hodie scriptis suis Æthiopissas candidare non desinunt animas: insuper & redarguunt synagogam murmurantem contra Dominum, propter gentium Ecclesiam, sicut quondam Maria murmurauit cõtra Moysen, propter vxorem eius Æthiopissam.

Hier. 15. Num. 12.

De officio sextæ feriæ, Beati mundi corde. *Cap.* 13.

Officium sextæ feriæ patenter respondet beatitudinum sextæ sententiæ, Beati mundo corde, quoniã ipsi Deum videbunt. Agit enim de felicitate transmigrantium, scilicet omnium qui de vetustate carnis ad nouitatem Spiritus transmigrantes, mundato cordis oculo per longum desiderium gloriam summæ trinitatis tandem visuri sunt. Eorum namque in typum patres nostri Apostoli euocati, abierunt in Galilæam, in montem vbi constituit illis Iesus, sicut hodiernum refert Euangelium, & videntes eum adorauerunt, simulque mandatum acceperunt, qualiter omnia vasa quæ forti armato fortior ipse superueniens abstulerat, emũdarent, dicente Domino: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Illud nemo qui dubitet, quod cum dixerit. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, per mũditiam cordis obtineri intellectum, ac per hoc supradictum Augustini in hoc quoque constare sentẽtiam, sextam beatitudinis sententiam, sexto gradui donorum Spiritus sancti sursum versus congruere, id est, munditiam cordis intellectui nunquam deesse. Igitur de cæteris partibus officij superest vt suo capiti, scilicet Euangelico conferantur sensui.

Matt. 5. Rom. 7. Rom. 7. Matth. 21. Luc. 11. Matth. 28.

Primum in præcedente lectione Epistolæ beatus Petrus, cum præmisisset dicens: In diebus Noe, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, statim subiecit: Quòd & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma, non carnis dispositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Non quæsitu opus est, in quo lectio hæc supradicto Euangelio consonet, quo primum salutaris baptismi regula tradita est. Notum quippe est, & in

1.Pet. 3.

doctorum scriptis authenticis vsitatum similis formæ, vt ait in hac Epistola Petrus Apostolus, esse baptisma, & in eius typum præcessisse hoc quod paucæ, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam in arca in diebus Noe, Christum namque præfigurauit Noe, tam actu quàm nomine, videlicet quia Noe interpretatur requies, quod nomen illi à patre Lamech impositum est, dicente, Iste consolabitur nos: vel, vt in Septuaginta habetur, requiescere nos faciet ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra cui maledixit Deus. (Gen. 5.) Christus etenim nostra requies est, sicut ipse dixit: (Matth. 11.) Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Cum ergo Noe gubernauit arcam super vndas diluuij, quibus & peccatores deleti sunt, & hi qui cum illo erant, salui facti sunt per fidem, quia credentes iustitiæ Dei sese ab incredulis diuiserunt: (Mar. 16.) B Christum actu quoque præfigurauit, vt dictum est, qui nunc gubernat Ecclesiam super vndas baptismi, quibus qui non credunt condemnantur: qui verò credunt & baptizantur, cum ipso saluantur: & illis affert Spiritus sanctus pacem, id est, peccatorum remissionem, cuius figurā tunc gessit columba ferens ad arcam in ore suo virentis oliuæ ramum. Ipse autem octonarius numerus animarum, quæ in arca saluæ factæ sunt, (Gen. 6.) quia à primo pari, i. binario, proficiscens solidum corpus creat, scilicet habens longitudinem, latitudinem, atque altitudinem. Nam bis bina bis, octo sunt, quòd apud geometras & arithmeticos quoque vsitatum est. Ipse, inquam, octonarius numerus animarum, perfectionem designat corporis Ecclesiæ, quod præeunte mundo infidelium per aquæ iudicium, quo nunc fideles ab infidelibus separantur, fide C sua se saluat, & in ligno crucis supernatat. Et pulchrè arca illa fenestram habuit in latere per quam saluandi, illi ingrederentur: quia Christus lancea militis in latere est vulneratus, per cuius vulneris sacramentum cūcti credentes Ecclesiam ingrediuntur. Et quoniam Ecclesia de hominibus constat, pulchrè arca illa, quæ Ecclesiam figurabat quamdam humani corporis similitudem in ipsa forma sua prætendebat. Siquidem humanum corpus sic est, vt longitudinis suæ sextam partem habeat in latitudine, decimamque eiusdem longitudinis in altitudine. Sic arcam constructam fuisse non dubium est. (Gen. 6.) Tercentorum erat cubitorum in longitudine, quinquaginta in latitudine, triginta cubitorum in altitudine. D

Igitur per omnia, lectione Epistolæ, Euangelio consonante, cætera promptum est officij membra coaptare. (Psal. 77.) Introitus: Eduxit eos Dominus in spe, & inimicos eorum operuit mare. Itémque offerenda. Erit vobis hic dies memorialis, cum versibus suis, notis & propinquis sensibus, tam Euangelio quàm Epistolæ fœderantur. Mittunt enim nos ad historiam patrum celeberrimam, qui in typum baptismi nostri omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. (1. Cor. 10.)

Nam sicut illos in spe eduxit Dominus, scilicet sperantes liberari, quamuis Pharao cum suis persequeretur, & inimicos eorum visibiles operuit mare: sic omnes in Christum credentes, quamlibet maxima peccata se fecisse recordentur, cum certa spe remissionis ad illum egrediuntur, & omnia peccata eorum in mari, id E est, in baptismi fluctibus operiuntur. Et propterea dies ulhic, scilicet Christus, cuius in lumine à tenebris eximus, memorialis esse iubetur, Christus, inquam, qui dies noster, id est, pascha nostrum est, festus nobis atque solennis, semper celebrandus, atque in mente habendus est, qui tacentibus nobis solus pugnauit pro nobis, quia solus moriens pro cunctis, mare illud, quo inimici, id est, peccata nostra operiuntur, de latere suo lanceatus effudit. (Psal. 117. Heb. 2.) Versus gradualis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus in caput anguli, illi sententiæ concorditer occurrit, qua Dominus noster (Matth. vlt.) gloriam & honorē, quo propter passionem mortis coronatus est, exprimit, dicens in eodem Euangelio: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et rectè in suggillationem eorum, qui lapidem talem reprobauerunt, supra dictæ sententiæ Euangelij, Propheticum hoc iungitur testimonium. Et hoc est illud quòd cum despiceretur coram Pontificibus, patienter ferens: Veruntamen dico vobis, inquit, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei.

Cur statio ad sanctam Mariam. *Cap.* 14.

QVod superius iam dictum est cum non improbanda Hieronymi sententia, discipulos vndecim abeuntes in Galilæam in montem, sicut hodierna Euangelij lectio refert, in Nazareth, quæ in monte sita est, & in domo Mariæ Dominum vidisse. Illud quoque nonnihil affirmat, quòd statio ad sanctam Mariam hodierno officio præscripta est. In hoc enim idem sensisse Romana probatur diligentia. Et pulchrè hoc officium, quod secundum lectionem Euangelij totum, vt supradictum est, ad sacramentum pertinet baptismi, apud ipsam decantari Apostolica statione præscriptum est, apud quam intus erant discipuli, & Thomas cum eis, vt Hieronymo placet, quoniam secundum hodiernam Euangelij lectionem vnica baptizandi regula tradita est.

De officio sabbati: Beati pacifici. *Cap.* 15.

SEptima beatitudinum sententia est: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pacifici verò hi sunt, qui pace inter se Deumque accepta, nihil iam, quod Deo repugnet, admittentes, simul & hoc satagunt, vt in via vitæ præsentis ad omnem hominem cum pace ambulent, iuxta Apostolum qui ait: Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Huius rei nobis exemplum, in summo negocio præsentis sabbati prædicat officium. Quod vt manifestius fiat, mysticum in primis hodierni Euangelij ponamus intellectum: Currebant, inquit Euangelista, duo simul, videlicet Simon Petrus & ille alius discipulus, quem diligebat Iesus, &c. Nota doctorum expositio est, per Ioannem, qui prior ad monumentum venit, sed non introiuit, synagogam significari, quæ habens legem & prophetas prior Dominicam passionem legit, sed credere in mortuum noluit. Per Petrum verò qui posterior venit, sed prior introiuit, multitudinem gentium designari, quę posterior ad eiusdē Dominicæ passionis notitiam peruenit, sed prior ad fidem accessit, Verùm ad præsens pertinet negocium, quærere propter prædictam beatitudinis sententiam, qui ad Ecclesiam spectet, in eo quòd pacifica est. Quòd per præcurrentem Epistolę lectionem fidelis indagatio citius consequi potest. Nam cùm præmisisset Apostolus Petrus de lapide Christo dicens, ad quem accedētem lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, paulo post subiungit: Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offenduntur verbo, nec credunt in quo & positi sunt. Huiusmodi offensio vel scandalum manifestè paci opposita sunt, per quæ Iudæi rebellionis & incredulitatis arguuntur, eò quòd odio gentium concurrentium, quæ per Petrum, vt dictum est, designantur, adeo torquentur, vt (sicut per Ioannem figuratur) Maluit foris stando perire, quàm cum societate gentium ad fidem passionis Christi introire. His ergo iræ & rixæ filiis exhæreditatis, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur, sicut in eadem Epistolæ lectione Petrus adiungens: Vos autem, inquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, &c. Talisque pacis filius quia nullius hominis ad Deum tendentes societate offenditur: ascendit, inquit Augustinus, ad sapientiam, quæ septima est in ascensu graduum, id est, donorum sancti Spiritus, & ipsa sapientia tranquillus pacatúsque perfruitur. Dictum est enim suprà

secundum eundem Augustinum, septem beatitudines (octaua enim eadem quæ prima est) septem gradibus donorum Spiritus sancti sursum versus coaptari, quorum primum siue infimum est spiritus timoris Domini, supremum autem spiritus sapientiæ, ad quam ascendunt, vt nunc dictum est, beati pacifici filij Dei. Secundum ea quæ dicta sunt, consonanter præmittitur ad introitum. Eduxit Dominus populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia: Per hoc enim mittitur ad aliam similitudinem antiquam, qua idem præfiguratum est, quod nunc in Euangelio per Petrum & Ioannem significari accipimus, scilicet ad historiã Patrum, qua referuntur hi, qui primùm promissiones acceperunt, reprobati esse propter incredulitatem, de quibus illud in Psalmo: Quadraginta annis offensus fui generationi illi, ac deinceps, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Filij autem qui post ipsos surrexerunt, in illam introducti repromissionis terram, eundem populum gentium significauerunt, qui nunc per Petrum posterius venientem, sed prius introeuntem in monumentum, designatus est, de illis quippe, qui reprobatis patribus introierunt illam repromissionem, dictum est in Psalmo centesimo quarto: Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Eduxit scilicet de deserto. Nam de eo quòd de Ægypto educti sunt, suprà dixerat: Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Sed & hoc quod sequitur ita esse innuit: Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt. Supradictus ergo introitus gratiarum actio est, quòd retardante populo Iudaico, iuxta mysticum Euangelij sensum, gentes admissæ sunt, secundum illud Apostoli: Quia cæcitas contingit in Israel, donec plenitudo gentium subintraret. Graduale verò iam ex hac die in alleluia conuersum est, imò post hanc diem vsque ad Pentecosten omittitur, videlicet quia hi, propter quorum acquisitionem nouámque conscriptionem, hoc laboriosum carmen cantabatur depositis albis, iam ab hac die pares nobis, in illius octauæ, de qua sæpè dictum est, contemplatione, nobiscum feriantur. Quòd autem sequitur alleluia, laudate pueri Dominum, duplici versu, adhortatio est ad ipsos, qui recenti baptismate puri, id est, puri facti sunt à vitiis, vt laudent Dominum voce & opere, quia sicut in Petro figuratum est, qui prior introiens in monumentum, vidit linteamina posita, & sudarium capitis Domini: sic ipsi ad fidem ingressi, qui erant absque Deo, notitiam acceperunt humanitatis ac diuinitatis Christi. Totus enim Psalmus ad electionem gentium dirigitur, quod maximè ex eo comprobatur, quòd in fine eius dicitur: Qui habitare facit sterilem in domo, &c. Offerenda quoque, benedictus qui venit in nomine Domini, patenter eisdem pueris Dei congruit: Hunc etenim versiculum Psalmi centesimi septimidecimi cantauerunt & illi pueri, qui venienti ad passionem Saluatori occurrerunt, in manibus portantes ramos palmarum. Addit quoque mater Ecclesia dicens pueris suis: Benediximus vos de domo Domini, id est, baptismate sacro signamus vos, qui sumus familia Domini, quia Deus Dominus illuxit nobis, sicut alius propheta dicit: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, gentium, inquam, quarum, vt dictum est, in Euangelio præsenti Petrus gestat figuram. Duo quoque sequentes versus ad idem spectant. Primus iam hæc dies quam fecit Dominus, ad gaudium gentium, quarum in typum Petrus introiuit in monumentum: secundus, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, ad suggillationem Iudæorum, quibus Christus lapis offensionis & petra scandali est, quos designans Ioannes, cùm prior venisset, quasi offensus substitit, & à posteriore Petro præuentus est. Communio, omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis, manifestè consonat supradictæ beatitudinis sententiæ: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur: Præmiserat enim Apostolus Paulus loquens ad Galatas, quos conturbabant quidam ex Iudæis, quibus erat Christus lapis offensionis & petra scandali. Omnes, inquit, filij Dei estis per fidem in Christo Iesu, & mox causam hanc subdidit: Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Quòd omninò ad baptizatos respicit, vt non quærant in circuncisionem carnis, sed solam seruent, quam acceperunt veram circuncisionem spiritus, nec magis scandalo Iudæorum permoueantur, quàm substitit Petrus, pro eo quòd Ioannes ante se vel pariter in monumentum non ingrederetur.

Galat. 3.

Cur statio ad sanctum Ioannem ad Lateranas.
Cap. 16.

NOn solùm hoc sabbato, quo deponuntur albæ, sed & octaua superius die, id est, sabbato sanctæ paschæ, maternum Lateranensis Ecclesiæ priuilegium exigit, vt nusquam Apostolicus aliàs procedat, sed in eadem Ecclesia quæ sedes est Apostolica, cœptas nihilominus sacri baptisterij concludat octauas. Est autem in honore sancti Saluatoris sanctique Ioannis Baptistæ ab Imperatore Constantino constructa dicente. Sit omnibus notum, nos ita Christi cultores effectos, vt intra palatium nostrum templum eius nomini construamus, in quo populus Christianus vnà nobiscum conueniens, diuinitati illic gratias referat. Nomen ipsum, quòd dicitur ad Lateranas, antiqua probra spurci Neronis accusat, qui dedecorosè potionibus vsus maleficis, illis, vt fertur, latens, ranas euomuit. Sed vbi abundauit iniquitas, superabundante gratia, nunc illic Romani imperij mater est Ecclesia quæ illos, quos sabbato sancto genuit, & Christi candore vestiuit filios, nihilominus hac die octaua, spirituali circuncidit petra, quam petram scandali Iudæis, nobis autem credentibus petram honoris & caput anguli in hodierna Epistola, de qua supradictum est, Petrus appellat.

Rom. 5.

Circuncisio verò spiritualis, & vera ipsa est de qua in eadem Epistolæ lectione præmiserat. Fratres, deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dolo, lac concupiscite, &c. Vera, inquam, & verè sancta, soláque necessaria est circuncisio hæc, qua nostri corporis sensus omnes, & ipsum principale nostrum, id est, mens, circunciditur. Nam sine hac circuncisione Christus in nobis moritur, id est, Christi fides, nec prodest nobis illud, quod in communione gratulabundus nobis loquitur Paulus: Omnes, inquit, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis, sicut & Iacobus Apostolus ait: Fides sine operibus mortua est.

1. Petr. 2.

Galat. 3.

Iacob. 2.

Quod bene per illud veteris historiæ factum præfiguratũ est. Cùm esset Moyses in itinere in diuersorio, occurrit ei Dñs, & volebat occidere eum. Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui, tetigitque pedes eius, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum, postquam dixit ei sponsus sanguinum tu mihi es ob circuncisionem. Moyses namque, in eo quod Sephoram vxorem habuit alienigenam, Christum significat, qui de gentibus alienigenam accepit vxorem. Ecclesiam. Vnde illud, quod Aaron & Maria locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Æthiopissam: doctores nostri mysticè ad hoc referunt, quòd synagoga & vetus sacerdotium, inuidendo saluti gẽtium, vsque hodie Christum blasphemat. Moyses itaque cùm esset in itinere in diuersorio, nondum circuncisis filiis, occurrit ei Dominus, & volebat eum occidere: quia dum Christus inter nos per fidem in itinere vitæ præsentis ambulans, in diuersorio est, id est, ad eos qui nunc baptizantur, diuertit: nisi illi filij eius sic circuncidantur, vt supradictum est, fides ipsius in eis citius moritura est.

Exod. 4.

Num. 12.

Quod ne fiat, tollit citò Sephora, id est, mater Ecclesia, petram acutissimam: & circuncidit filiorum suorum præputium, scilicet ea circuncisione, de qua supradictum est in lectione Epistolæ. Petra illa quæ idem Christus est, de qua in eadem lectione dictum est, carnem, id est, opera carnis, solicitè ac festinanter abscidit: Tangítque pedes eius, id est, vestigia sequitur, dicítque eisdem filiis suis, Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sponsus, inquit, sanguinum tu mihi es, videlicet, quia me tibi despõdens, sanguinẽ tuum in dotẽ fudisti, & cùm causæ articculus exigit, vt pro te patiar, sanguinis mei vicem reposcis: & nunc interim carnem meam crucifigam cum vitiis & concupiscentiis. Igitur (vt supradictum est) rectè hac octaua die agitur statio ad sanctum Ioannem Lateranensem, quia mater & Apostolica sedes illa Ecclesia est, & quos Christo filios genuit, ipsa spirituali circuncisione circuncidit.

1.Pet.2.

Galat. 5.

De octoua die: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Cap. 17.

Octaua beatitudo redit ad caput, id est, eadem est, quæ prima, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Veruntamen & paululum differt, in eo, scilicet quòd precedens causa beatitudinis alia hic, alia est illic. Illic enim, id est, in prima dictum est: Beati pauperes spiritu: hic, id est, in octaua dicitur; Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Vnde Hieronymus: Et considera, inquit, quòd octaua veræ circuncisionis beatitudo martyrio terminetur. Igitur licet octaua die cantetur idipsum officium, quod & prima, eo quod octaua beatitudo ad caput, vt dictũ est, redeat: rectè tamen quoniam & præcedentes causæ beatitudinum, primæ & octauæ differunt, aliud in eodem officio ab his qui diligentiores sunt, retinetur hebdomadæ sequentis Euangelium, scilicet illud secundum Ioãnem, Cum esset serò die illa, &c. Nam & litera lectionis huius octauam diem commemorat, & post dies octo iterum, inquit, erãt discipuli intus, & interior sensus octauam beatitudinis causam non prætergreditur. Quid enim est, quòd discipulis, foribus clausis, intro manentibus, Dominus in medio stetit bonum ferens nuncium consolationis & pacis, nisi quòd his qui persecutionem propter iustitiam, quosque iuxta alium Euangelistam oderunt homines & seperant eos, sicut iam Apostoli separati erant, non audentes coram illis procedere ad publicum, Dominus & Deus ipsorum familiaris sese accommodat contemplandum, vt gustent iam in suis tribulationibus, vt videant, quomodo suauis est Dominus, atque ideo certior spes illos in medio tribulationis ambulantes consoletur, recolentes id, quod illa, de qua loquimur sententia replicando inculcare nititur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Debet autem semper Epistola Euangelio suæ præcursionis officiũ, & iccirco illa quoque, quæ huius Dominicæ est lectio Epistolæ non omittitur. Omne quod natum est ex Deo vincit mundum. Nam in hac lectione victoriosa fides nostra prędicatur, & ipsa victoria mũdi nuncupatur, quæ tribus adiuta testibus, nam Pater & Verbum & Spiritus sanctus in cœlo attestantur, tidémque in terra testes, id est, idem ipse spiritus, & aqua baptismi, Christique & martyrum eius sanguis veritati eius astipulantur, ternis, inquam, in cœlo & in terra defensa testibus regnum cœlorum adiudicat his, quorum iure belli est, scilicet his, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Introitus verò: Quasimodo geniti infantes, per sequentes hebdomadæ dies decantandus est, qui etiam Euangelio prædicto congruit, sed non per eandem sententiam, quæ iam dicta est, scilicet quòd propter metum Iudæorum discipuli Domini clausis foribus, intus erant persecutionem propter iustitiam pati incipientes, quæ, vt diximus, octauæ beatitudinis causa est. Respicit autem ad aliam sentẽtiam, quam Dominus de futuris fidelibus proferens, Beati, inquit, qui non viderunt & crediderunt. Nam ne solam nobis fidẽ sufficere arbitremur, opportunè regula viuendi, sine qua fides mortua est, hoc introitu prælibata est. Nam nos quidẽ signati sumus in eo quod ait: Beati qui viderũt & crediderunt, sed si fidem nostram operibus sequamur. Ille etenim verè credit qui seruat operando quod credit. Quocirca de his, qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: Cõfitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc & Iacobus dicit: Fides sine operibus mortua est. Rectè ergo qualis vita fidem vtilem efficiat, per hanc Apostolici sermonis particulam in introitu demonstratur, ne seducamus nos audientes de nobis dictum? Beati qui non viderunt & crediderunt. Ad hoc idem consonat & similiter accipienda est extrema præeuntis Epistolæ sententia: Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Communio, mitte manum tuam, plana quidem litera nostram ædificat, sed intus perspicientibus liquet, quod ad Iudaicum spectat populum, qui hactenus in incredulitate persistit, cuius in typum Thomas Apostolus, diu dubitans, tandem vidit, palpauit & credidit. Neque enim si solam sequamur literam, sensus per omnia stare poterit: quia beati quidem qui non viderunt & crediderũt: sed non ea comparatione vel intentione, quam litera sonat: Quia vidisti me, credidisti, beati qui non viderũt, & crediderunt. Igitur in persona Thomæ, reliquiæ Israel, quæ saluæ fient, minoris fidei, quàm gentes arguuntur; quia gentes non viderunt & crediderunt. Israel autem nisi res apparuerit, Helia & Enoch præeuntibus, non credet, cum Paulus dicat, fidem sperandarum substantiam esse rerum, argumentum non apparentium, atque ideò laudabilioris sumus fidei, qui rem nondum apparentem fideliter credimus.

Ioan. 20.

Luc. 6.
Psal. 33.

1.Ioan. 5.

Finis octaui libri.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER NONVS.

De Dominica secunda post albas. Cap. I.

QVIA Dominica hac sanctæ Romanæ Ecclesiæ solenne est, agẽdis instare cõsilijs, benè forma, quam sequi debeant pastores animarum, per eiusdem Dominicæ commendatur officium. Per Euangelium manifestissimè id agitur, quod is, qui non ex accidenti dono, substantialiter bonus est, dicit: Ego sum pastor bonus, &c. Deinde ex opposita descriptione mercenarij, suæque iterata commendatione bonitatis, liquidum præbet ouibus iudicium, quod discernant, quos fugere, quibus suarum debeant animarum curam credere. Boni formam pastoris cæteræ collaudant partes officij. Primo ad introitum cantamus de illa: Misericordia Domini plena est terra, videlicet vt sicut ille non solum iudicium diligit, sed & misericordiam: & primo loco misericordiam, secundo iudicium, sicut in eodem Psalmo, vno & eodem versiculo præmissum est: Diligit misericordiam & iudicium, sic & omnes, qui iudices animarum positi sunt, semper super exaltent misericordia iudicium, vt idem ipsi consequantur. Quódque sequitur: Verbo Domini cæli firmati sunt, illud indicat, quod Apostoli vel pastores Apostolici, non sua fortitudine, sed verbi Dei virtute, tales effecti sunt, vt videntes lupum venientem non fugiant, neque oues dimittant, vt mercenarij faciunt. Epistola voce non dubia, suæ præcursionis implet officium, vbi præmisso de hoc singulariter bono pastore, qui posuit animam suam pro ouibus suis, Christus passus est pro nobis, vobis relinquẽs exemplum, vt sequamini vestigia eius: subiungitur in fine: Eratis enim aliquando sicut oues errantes, sed cõuersi estis nunc ad pastorem & Episcopum animarum vestrarum. Offerenda verò non quidem adeò perspicuè, sed non minus consonè cum eodem incedit sensu Euangelij. Deus Deus meus ad te de luce vigilo: Psalmus namque ille sic intitulatur: Psalmus Dauid cùm esset in deserto Idumææ, id est, Psalmus iste attribuendus est Christo, secundum quod egit vel pertulit positus inter Iudæos: qui desertum ideò vocantur, quia deserentes Deum, & ipsi iuste à Deo deserti sunt. Idumæi, quoque dicuntur terreni vel sanguinei, quia prophetarum & ipsius Domini sanguinem fuderunt. At verò hic pastor bonus illo deserto animam suam posuit pro ouibus suis. Rectè ergo, qui exemplo eius idem facere debent, voce eius excitantur, vt ad Deum de luce vigilent supra gregem suum: ad Deum non ad mercedem temporalem, anima & carne quam multipliciter sitiãt & in velamento alarum, id est, in spe consolationis eius exultantes, lupum non timeant, neque dimissis ouibus fugiant.

De Dominica tertia. Cap. 2.

CÆteræ quæ sequuntur Dominicæ vsque ad ascensionem Domini, promissionem eius adimpletam suis officiis concelebrant, qua post habitam de morte sua tristitiam, corda discipulorum de resurrectione sua lætificanda fore promiserat ea, qua tradebatur nocte loquens illis in cœna. Vnde pulchrè hac Dominica cantamus in introitu: Iubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite nomini eius. Nam huic Psalmo sensibus suis competens titulus præscriptus est. In finem canticum Psalmi resurrectionis. Causa verò vel materia iubilationis, quæ hic imperatur, illa est, quam Dominus in Euangelio subsequenti præmisso tristitiæ nuncio subiungit: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Vt autem similitudo, quæ præmissa est Apostolis, mulieris, tristitiam habentis, cùm parturit, nobis quoq; congruat, quia sic expedit: bene hoc idem Euangelium, hæc Apostoli lectio præcurrit: Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, &c. In hac enim abstinentia labor est, & sicut ait Psalmista, ibi dolores vt parturientis. Præmiserat siquidem: conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos, loquens de illis, qui iuxta Apostolum contristati sunt ad pœnitentiam. Sed sicut dolor parturientis fructuosus est, cum enim peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundũ: sic & illud quod detrectant de nobis tamquam de malefactoribus, sine consolatione non erit, cum tandem considerantes nos ex operibus bonis, glorificabũt Deum die visitationis.

Ioan. 16. 1. Pet. 2. Psal. 74. 2. Cor. 7. 1. Pet. 2.

Quod bene per Thamar in historia veteri præfiguratum est. Quam cùm accusarent dicentes: Fornicata est Thamar, & videtur vterus eius intumescere: illa proferens annulum, armillámque & baculum, quem pro arrabone dederat Iudas de viro, inquit, cuius hæc sunt, concepi. Iudas quippè (quod interpretatur confessio) Christum significat: Thamar (quod interpretatur amaritudo) Ecclesiam de gentibus, in qua est amaritudo pœnitentiæ, qua & Petrus egressus fleuit amarè. Thamar igitur operiens vultum suum, id est, Ecclesia de præteritis erubescens erroribus, sedit in itinere, quod ibat Iudas ad lauacrum ad tondendas oues, id est, occurrit Christo ad baptismum quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. Quæ cùm de Christo vero Deo fidem per Spiritum sanctũ conceperit, & eandem fidem tamquam annulum, & opere fidei tamquam armillam, iustificationémque spiritus tamquam virgam pro arrabone, id est, pro pignore, acceperit: accusatur tam à gentilibus quàm à Iudæis, quòd cum mendacio fornicata, & à spiritu erroris polluta sit. At illa patienter fallaces ferens accusationes, tandem obmutescere faciet imprudentium hominum ignorantiam, probans per prædicta pignora, quòd de vero Deo conceperit, & cum eodem Deo glorificabitur in die visitationis. Offerenda: Lauda anima mea dominum, ad prædictum in Euangelio pertinet huius mulieris de Christi resurrectione gaudium. Nam & hic Psalmus alleluia habet in titulo. Quódque versu canimus: Dominus erigit elisos, Dominus soluit compeditos, congratulatio illorum est, quorum tristitia, iuxta promissum Domini, resurgente illo, in gaudium conuersa est.

Gen. 38. Matth. 6. Matth. 25. Psal. 41.

De Euangelio Dominicæ quartæ, quo dictum est: Nisi ego abiero, paracletus non veniet ad vos, &c.

Cap. 3.

NOnnullis infirma videtur & insufficiens huius sententiæ vulgata expositio, videlicet, quòd iccirco Apostolis expedierit, vt Dominus noster hinc abiret, quia nisi corporalem præsentiam suam illis abstu-

lisset, ipsi spiritualiter illum amare nescirent, atque adeò dixerit: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. (Ioan 16.) Minus enim expositum videtur, quàm exposcit maiestas doni Spiritus sancti, maxime quia Dominus ipse eiusdem Spiritus sancti aduentum baptismum vocat, dicens in Actis Apostolorum: (Act.1.) Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. Baptizari autem Spiritu sancto, nihil aliud est, quàm per Spiritum sanctum originalis peccati, & omnium actualium remissionem accipere peccatorum, totúmque hominem veterem in vitæ transferri nouitatem. Quo sensu prædicta expositio proculdubio minor est. Non enim spiritualiter Deum amare, & Spiritu sancto baptizari paria sunt. Alioquin veteres sancti, qui sine dubio Deum spiritualiter amauerunt, imò & magna eiusdem sancti Spiritus dona perceperunt, prophetantes, & signa facientes, baptizati Spiritu sancto fuissent, id est, remissionem peccatorum accepissent, neque apud inferos propter originale peccatum tenerentur vsque ad Christi aduentum. Sed & illud repugnat, quod Apostoli Dominum præsentem spiritualiter, quamuis non adeò fortiter amauerunt: verbi gratia, Petrus, cui dictum est amorem tertio confitenti: Si diligis me, pasce oues meas. (Ioan. 21.) Nam hunc amorem ei non caro & sanguis reuelauit, sed Pater qui in cælis est. (Matth.16.) Non igitur proprietatem sensus in his Domini dictis nos inuenisse arbitramur, nisi vtramq; eius sententiam exæquemus, vt scilicet idem sit: si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, ac si dixisset: si enim non abiero, vos non baptizabimini Spiritu sancto. Quod facile est cõsequi, si prius aduertamus quando vel quomodo abierit. Multi enim illum tunc primum abiisse recolunt, quando videntibus Apostolis ascendit in cælum. Sed quando ascendit, Apostoli gauisi sunt, & sicut cantamus, lumine læto petentem sydera prosecuti sunt, imò vt ait Lucas, & ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. (Luc.vlt.) (Ioan.16.) Dominus se abeunte tristandos illos fore prædixerat, tristitia, inquiens, implebit cor vestrum. Et paulò post: Amen amen, inquit, dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, &c. Igitur cum auctoritate Euangelica non tunc primum illum abiisse constat, quando ascendit in cælum, sed quando moriens reliquit mundum, & iuit ad patrem. Nam de morte eius loquebatur Ioannes Euangelista, cum diceret: (Ioan.13.) Sciens quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, &c. (Ioan.17.) Eadem quippe nocte tradendus, sermonem habuit cum discipulis suis, de quo hæc lectio sumpta est, & circa finem orationis: & iam, inquit, non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Propter quod passio eius pascha dicitur, id est, transitus. Itaque propter hunc eius abscessum datum esse paracletum, scilicet Spiritum sanctum, in eo quod paracletus est, hoc modo colligimus: Spiritus sanctus iccirco paracletus, id est, consolator, dicitur: quia captiuos filios Adæ, filios efficit Dei per regenerationem baptismi, (Rom.5.) & in hoc seculo peregrinantes consolatur, testimonium reddendo spiritui nostro quòd sumus filij Dei, quando non solum in prophetiæ gratiam, sed in remissionem originalis peccati, omniúmque actualium peccatorum, datur per fidem Iesu Christi. (Rom.8.) Hoc autem non fieret, nisi Christus vnus pro omnibus nobis, æterno patri, Adæ debitum soluisset, & veteris piaculi cautionem pio cruore detersisset. Nec antea quisquàm ea gratia Spiritum sanctum acceperat, testante in Euangelio Ioanne ac dicente: Nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: (Ioan.7.) (Ephe.2.) (Rom.6.) Nec alio modo nisi per sanguinem Christi reconciliationem accepimus, in cuius morte iuxta Apostolum baptizati sumus, & Spiritum sanctum, qui vera peccatorum remissio est, accepimus.

Igitur quòd ait: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, sic accipiendum est ac si dixisset: nisi ego ad mortem traditus fuero, necessaria non dabitur vobis paraclesis, id est, peccatorum remissio. Nam si de ascensione accipiatur, repugnat & illud quod antequam ascendisset, imò eadem die qua resurrexit, insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, videlicet in remissionem peccatorum. Sequitur enim: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ad summum & hoc nemo qui dubitet, quia si mortis expers Christus, cælos ascendisset, nobis paracletus iste non datus fuisset. Dixit enim: Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, fructum multum affert. Itaque & hoc, & quicquid in illa cœna de abscessu suo dixit, verius, rectius atque constantius de morte quàm de ascensione accipimus, & quod ait: Vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me quo vadis, nullo modo melius accipitur, quàm vt dictum sit quod posterius dicit: Venit hora vt dispergamini & me solum relinquatis: eadem quæstione, qua per prophetam dixerat: Torcular calcaui solus, circumspexi, & non erat auxiliator.

Itémque & quod ait: Rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis: æquabilius est de passione quàm de paternæ dexteræ consessu accipi. Nam quòd in cruce rogauerit, quòd in morte clamauerit, Paulus asserit dicens de illo: qui in diebus carnis suæ preces supplicationésque ad eum qui illum saluum facere possit à morte, cum clamore valido ac multis lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Non enim postquàm ascendit in cælum, clamat vt saluetur à morte: ergo nec rogat vt paracletus nobis detur, sed dat, iam ex tunc vtens data sibi potestate in cælo & in terra. Sed in cruce rogauit, vtpotè paulo minor ab angelis: ascendens autem in cælum, ego mittam promissum patris mei in vos, ait.

Quòd verò Apostolus ait: Præsenti tempore interpellat pro nobis Iesus Christus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est à dextris Dei, qui etiam interpellat pro nobis, fortè repugnare videatur, & astruere, quod nũc quoq; supradicto sensu roget pro nobis: Sed si modus interpellationis ritè animaduertitur, potius astipulatione firma his, quæ prædicta sunt, suffragari comprobatur. Illa namq; interpellatio doctorũ omniũ vera assertione, nõ summissa est postulatio, sed eius passionis quæ semel suscepta, semel pro nobis in sacrificiũ oblata est, æterna cõmemoratio, semel in cõspectu sanctæ trinitatis admissa sanguinis eius innocẽtis exclamatio, homicidas qui fuderũt, conuincẽs: nos autẽ qui bibimus in ministerio altaris, nõ indiga sed potenti interpellatione defendẽs. Alioquin quomodò & antequàm ascẽdisset ait: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: sic & postquã ascendit vt possit interpellat, vel rogat dari nobis paracletũ? Sed dicit quis: Rogat per humanitatẽ, qui dat per diuinitatem. Hoc plane verũ est, quia tunc moriẽs paulo minus ab angelis imminutus, rogauit per humanitatẽ, nũc autẽ gloria & honore coronatus, & cõstitutus super omnia opera patris, dat per diuinitatẽ, omnẽ habẽs potestatẽ, vtpote à dexteris Dei sedẽs. Vnde sicut resurgẽs ex mortuis, iã nõ moritur, sic illũ ad hoc, vt roget patrẽ iã, nemo inuocat catholicus.

Amplius autem ea quæ dicta sunt constare poterunt, si conferantur ipsius Domini sentẽtiæ, quæ nisi discernantur, videbuntur sibimet contrariæ, videlicet quòd ait, rogabo patrẽ meum & aliũ paracletum dabit vobis, &c. & quòd posterius in eodẽ sermone dicit: Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo patrẽ de vobis. Causámq; reddens, ipse, inquit, pater amat vos. Statímque idipsum confirmat dicens: Quia

vos me amastis, & credidistis, quia à Deo exiui. Quid est enim rogabo, & non rogabo? Hoc nempè, quod in passione suà sacrificium futurus & rogaturus erat, vt Paracletum, id est, spiritum remissionis peccatorum acciperemus, & sic paries inimicitiarum, qui medius erat inter Deum & homines, in carne eius solueretur. Quo soluto, illo inquit, die, die pacis & consequentis gratię, non rogabo patrem de vobis. Quare? ipse enim pater amat vos, inquit, id est, semel enim moriens Deo recōciliaui vos in sanguine meo: & sicut superius dixi, pacem reliqui vobis, pacem meam, id est, per me inter Deum & vos reformatam dedi vobis. Et hoc per fidem & dilectionem vestram, quia vos me amastis, & credidistis, quia à Deo exiui. Itaque quod ait, rogabo patrē, & alium paracletum dabit vobis, nullo modo melius accipitur, quàm quòd in cruce rogauerit, quod in morte sua clamauerit, iuxta supradictam Apostoli sententiam. Veruntamen, quia ex die Ascensionis Apostoli certi facti de potentia eius, expectabant eundem Spiritum sanctum quem promiserat, rectè cantamus & legimus, quomodo moriturus illum promisit, quomodo item ascendens in cælum repromisit, ita vt mortem eius causam donationis effectiuam, ascensionis eius dandi potestatem esse sciamus effectam. Sed iam nunc ad superiora reuertamur.

Huic quartæ dominicæ Euangelio rectè illa præmittitur Apostoli lectio: Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, &c. Spiritus sanctus Dei donum est optimū atq; perfectum, sine quo natura tam angelica quàm humana misera & miserabilis est, & cæca & nuda, quod euidentissimum est tam in dæmonibus, quàm in perditis hominibus. Non enim substantialiter differt à diabolo Michael, à Pharaone Moyses, à Nerone Petrus: sed hoc solo discernuntur spiritu, quem isti accipere meruerunt, illi indigni iudicati sunt. Hoc tantum támque necessarium donum, duplici ope humanæ subuenit inopiæ. Prima largitione, peccata nobis remittuntur: secunda, diuisiones gratiarum distribuuntur: Et illo beneficio, scilicet remissione peccatorum, vniuersaliter atque vniformiter effunditur hoc donum, id est, hic spiritus, in omnes: hac autem adiectione, id est, gratuitam diuisione, particulariter atq; multiformiter datur aliis aliter. Vnde & Apostolus cum easdem diuisiones partim enumerasset; Hæc autē, inquit, omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vtraq; largitio sanctis Apostolis mirabiliter certis temporibus certísq; diebus effusa est, id est, die Dominicæ resurrectionis in remissione peccatorum, die verò Pentecostes abundāti effusione gratiarum ad omnium mox futuram instructionem gentium. Nam Dominus qua die resurrexit, mortuus propter delicta nostra, vt ostenderet se resurrexisse propter iustificationem nostram, stans in medio discipulorum suorum, pacem, quam fecerat inter nos & Deum, prima voce nunciauit, dicendo: Pax vobis, statímque insufflauit & dixit: Accipite spiritum sanctum. In quo remissionem peccatorū, quam sanguine suo acquisierat, sese dare ostendens, non solùm illis omnibus quoque, qui credituri erant in illum: statímque adiecit: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Et vt essent idonei, remissionem peccatorum, quam acceperant, vniuerso mundo prædicare & testificari: die pentecostes idem Spiritus sanctus illis charismatum dona tribuit, & per hæc, sicut in hodierno lectum est Euangelio, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Igitur, vt supradictum est hæc epistolæ lectio rectè huic præmittitur Euangelio, quia datum optimum, & donum perfectum, non est aliud, nisi iste Spiritus sanctus. Qui spiritus, quiá gratis datur, imò ipsa gratia est, benè de huius doni datore subiungitur: Voluntariè genuit nos verbo veritatis. Quod nō est aliud, quàm si dixisset, per gratiam Spiritus sancti nos regenerauit, quia per Spiritum sanctum semen, id est, verbum suum nostris vt renasceremur, mentibus infudit. Item & quod ait: Scitis fratres mei dilectissimi, sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, magnifico nos erudire poterit exemplo, si illam consideremus sententiam Euangelicæ lectionis, ad quam intendit Ecclesiastici diligens compositor officij. Non enim cuiuslibet, sed ipsius paracleti exemplo, præsumptionem humanæ vanitatis conuenit, dum Euangelio supradicto hanc Apostoli lectionē præmittit. Nā quales nos Dominus esse vult ad loquendum, talem ipsum fore asserit paracletū, dicens: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcumq; audiet loquetur. Firmissima ratio sentētiæ præcedentis, quam proposuerat dicēs: Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Remouet namq; oppositum, quod est à semetipso loqui, sub quo continetur omne mendacium, quod est sine dubio veritati contrarium. Vt autem hoc euidentius fiat, diffiniamus vtrumq; contrarium, id est, à semetipso loqui, non à semetipso loqui. A semetipso loqui est, nō existentia fingere: quo de peccato diabolum culpat in Euāgelio Dominus, dicens: Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mēdax est, & pater eius, subauditur mēdacij. A semetipso non loqui est, existentia proferre, etiam si nesciens proferat quis, vt Caiphas qui nesciēs, imò aliud intendens, dixit expedire, vt vnus moreretur homo pro gente. Multò magis ergo qui scienter existentia profert, nō à semetipso loquitur, sicut ipse Christus, qui cū scienter existentia proferret, verba, inquit, quæ ego loquor vobis, à me ipso nō loquor: scilicet nō mendaciū, sed veritatē, quā audiui & accepi ante meā, quam videtis, humanā naturam existentē, sicut & alibi Iudæis dicit: Nunc autē quæritis me interficere hominē, qui veritatē locutus sum vobis, quam audiui à patre meo. Hoc autē & Spiritus sanctus agit. Veritatem enim quam audiuit à Deo veritatem increatā Deo patri consubstantialē, & coæternā loquitur nobis, verè existentē, essentiámq; veracem & incōmutabiliter permanentē. Vera ergo ratio, non enim loquetur à semetipso, sed quęcumq; audiet, loquetur, cōprobans id quod proposuerat dicens: Docebit vos omnem veritatē. Quod iterū cōfirmat subiūgens: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis, causámque reddens cur de meo dixerit: omnia, inquit, quæ habet pater, mea sunt. Quæcumque enim habet pater, quæcumque scit, quæcumque potest: dedit huic qui hæc loquitur dominico homini, sicut ait in Psalmo: Dico ego opera mea regi, ostendens quid dixisset: eructauit cor meum verbum bonum. Omnem suam sapientiam, cunctam fortitudinem, totum deniq; verbum suum pater in vterū virginis eructauit, & humanæ naturæ vniuit, propter quod nunc dicit: Omnia quæ habet pater mea sunt. Et nō dixit, mea accipiet, sed de meo accipiet, & annūciabit vobis. Nō enim Spiritus sanctus Apostolis illam sapientiā totā cōprehensibilem fecit, sed illa docuit eos, quæ erant necessaria fidei; scilicet mysteria incarnationis, natiuitatis, & passionis, & resurrectionis, quæ discipuli hactenus portare nō poterant, quandiu corruptibilem & mortalē esse videbant, neq; doctorē hunc, dari fuerat æquum, nisi prius per mortem Christi Deo reconciliaretur genus humanum. Igitur vt Ecclesiasticū persuadet officiū, quod huic Euangelio supradictā laudabiliter præmittit lectionem: nō loquatur homo à semetipso, sed sit velox ad audiendum, tardus autē ad loquendū, id est, audiat prius quid loquatur in se Dominus Deus, & secundū illū loquatur pacem: quod facere noluit Arrius, & ideo bella & scandala locutus est, & omnes qui à semetipsis loquūtur, gloriā propriā quærētes. Secundū hoc donū, se paracletū, veterē cum suis actibus hominē deponimus, nouúmq; induimus, quod est cātare canticū nouū: atq; ideo rectè hoc ipsum cantamus in introitu, & in offerenda iubilamus, quia donū

Ioan. 8.
Ioan. 7.
Ioan. 8.
Psalm. 44.
Iacob. 1.
Coloss. 3.

hoc æternæ iubilationis efficiens cauſa eſt, quæ hic incipitur, & in futuro perficietur.

De Dominica ante Aſcenſionem Domini.

Cap. 4.

DOminica ante Aſcenſionem Domini competenter hæc Euangelij lectio ponitur. Vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo, petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Hæc enim Dominus de aſcenſionis ſuæ gloria locutus eſt, per quam diſcipuli eius certi facti de illius omnipotentia, petere cœperunt in nomine eius, vt gaudium eorum ſit plenum: & perſeuerãtes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre eius, & fratribus eius, decimo die, acceperunt Spiritum ſanctum. Hac ergo lectione opportunè nobis ſuggeret, vt in nomine eius fiducialiter petamus, illud ad memoriam reuocantes in aſcenſione eius, quod ait Ioannes Apoſtolus: quia aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio peccatorum. Nam vt ſpem noſtram ad petendum animaret, abiturus in cælum per paſſionis viam, hoc circa finem ſermonis, quem in cœna habuit, inculcare & replicare dignatus eſt, ſubiuncta protinus oratione: qua completa, protinus traditus eſt. Verùm non qualeſcunq; ſimus nos oblatam Apoſtoli petendi facultatem, nobis æquè vt illis rapiendam eſſe putemus. Niſi enim illorum ſimiles ſimus, qui hæc audire mereantur: quibus & ſupra ſecundum Lucam dixerat: Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, niſi, inquam, illorum ſimiles ſimus, eadem fiducia nos ad petendum vti non poſſumus. Quapropter hæc Apoſtoli lectio congruè præmittitur: Eſtote factores verbi & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Fallit enim ſemetipſum miles, qui auditor, tamen non factor imperij, larga pro ſolo audito donatiua repoſcit. Idem poſt pauca: Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio. Sanè dum petimus lingua, quadã propria legatione fungitur, ſi abſq; freno & oris cuſtodia, per ocioſa vel etiam noxia verba facile vagatur, difficile dum petit, auditur: quia videlicet à vanis, quibus aſſueta eſt, vſque ad aures Domini ſabaoth tantum eſt interuallum, vt non facilè mereatur audiri. Et his quidem, qui eiuſmodi ſunt alibi dicit idem Apoſtolus: Petitis & non accipitis, eò quòd malè petatis. His autem qui (ſicut ait in fine lectionis huius) immaculatos ſe ab hoc ſeculo cuſtodiunt, exemplo Apoſtolorum, familiariter Dominus ait: Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum plenum ſit. Quorum in typum Heliſæus, magiſtrum non tantùm corpore, ſed & corde ſecutus, audire meruit: Poſtula quid vis, vt faciam tibi, antequam tollar à te. Et illa meritò conceſſa, cum magna fide vtens fiducia: obſecro, inquit, vt fiat ſpiritus tuus duplex in me. Helias etenim currus Iſrael & auriga eius Dominum noſtrum, præſenti capitulo ſignificat, qui Eccleſiam ſuam vt auriga, verbo doctrinæ ſuæ regit: & vt currus diuinitatis ſuæ vehiculo in cœlum ſubuehit. Heliſæus verò, qui ſemel & iterum atq; tertiò reſidere ſibimet permiſſus ob amorem magiſtri permiſſo noluit vti: Apoſtolos atque apoſtolicos exprimit viros, qui ob amorem Chriſti conceſſis quoque recuſantes vti, ſequuntur illum vltra terminum præcepti, ſpontanei ſpectatores conſilij: quod in Euangelio diues adoleſcens facere nolens, abiit triſtis. Igitur ei qui eiuſmodi eſt petenti & dicenti: Obſecro vt fiat ſpiritus tuus duplex in me, dicit aſcenſor cæli Dominus Ieſus: Si videris quando tollar à te, erit quòd vidiſti. Si videris, id eſt, ſi oculos mentis ad terrena non deflexeris, ſed ſolis cæleſtibus inhiaueris, erit quod petiſti. In talibus quippe duplex fit ſpiritus Chriſti, quia cum ille mitis inter homines ambulauerit, ſicut ſignificauit Spiritus ſanctus, dum ſuper eum in ſpecie columbæ apparuit, iſtos idem ſpiritus mites pariter & zelo feruentes, reddit. Ad ſubditos namque prout cauſa vel tempus exigit, nunc in virga, nunc ſpiritu veniũt manſuetudinis. Hæc illa iucunditas eſt, cuius vocem in introitu vſque ad extremum terræ nunciare iubemur: hoc illud eſt beneficium, pro quo offerenda Gentes Deum benedicere, & in communione cantare, & ſalutare eius nunciare commonentur: quia noſtræ naturæ participem aduocatum habemus, cuius in nomine petentes, plenum gaudium accipere mereamur.

Act.1. — 1.Ioan.2. — Luc.22. — Iaco.4. — Ioan.16. — 4.Reg.2. — Matth.19. — 4.Reg.2. — Matth.3. — 1.Cor.4.

De Rogationibus à ſancto Mamerto inſtitutis.

Cap. 5.

HVius ſponſionis memor, & in ea ſpem ponens S. Mamertus Viennenſis epiſcopus cum Chriſtianus populus longa & graui afflictione vrgeretur, auſis etiam diuino iudicio lupis turmatim cum confertis confligere hominibus, rabidámque dentium cædem, non ſolùm villis, ſed & plenis inferre mœnibus: rogationes fieri ſolennes ante diem eiuſdem Dominicæ Aſcenſionis inſtituit, vt tamquam abeunti in cælum Domino ac dicenti: Petite & accipietis, humanæ miſeriæ commemoratio triduanis ſupplicationibus ambitioſius ingereretur, & vt rememorata ſponſoris potentia fide petentium ſpes roboretur, in eiſdem proceſſionibus triumphatoris cælos aſcendentis inſignia, ſcilicet cruces atque vexilla præferuntur. Horum vſus in Eccleſia cœpit à Conſtantini temporibus: qui cum vidiſſet in ſomnis ſignum crucis in cælo ſplendidè collocatum, dictúmque ſibi fuiſſet: O Conſtantine, in hoc vince: iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus precioſis in vexillum ſanctæ crucis transformare ſignum, quod labarum vocabatur. Hoc enim ſignum bellicum inter alia precioſius erat, eo quòd Imperatorem præcedere & adorari illud à militibus moris eſſet. Sciendũ autem has rogationes triduanas, litania maiore quam B. Gregorius inſtituit, eſſe antiquiores. Siquidem à viceſimo Zenonis anno imperij, quo Mamertus epiſcopus prædictas Rogationes inſtituit, vſque ad nonum Mauricij imperatoris annum, quo diluuium magnum in finibus Venetiæ & Liguriæ, & Italiæ factum eſt, quale poſt Noe tempus non creditur fuiſſe, & ſubſecuta eſt è veſtigio peſtis inguinaria, quia cùm Romanus populus penè deleretur, Gregorius adhuc Leuita, litaniam maiorem indixit, Pelagio Papa eadem peſte extincto: paulo plus quàm centum anni ſecundum Chronographos inueniuntur.

Vtrorumque ſalutares & opportunæ traditiones eodem celebrantur officio, quo commonemur per Euangelicam ſimilitudinem, perſeuerare pulſantes ad oſtium amici, ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius oſtium iam clauſum eſt, & pueri eius cum ipſo ſunt in cubili: quia videlicet, ex quo aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, in templa ſua tamquam in cubili receptus, illic poſt laborem paſſionis in lectulo conſummatæ gloriæ requieſcit, & cum eo pueri eius, i. ſancti, qui de mundi huius laboribus exierunt. Atque inde (ſicut in introitu cantamus) exaudit vocem noſtram ſi quemadmodum in offerenda dicimus: Confitemur Domino nimis in ore noſtro, nimis, inquam, id eſt, vſque ad improbitatem, propter quam ſurgat amicus ille Euangelicus, & det amico ſuo panes, quotquot habet neceſſarios. Epiſtola pulſantem ad amici ianuam competenter animat ad perſeuerantiam, de Helia proferens exemplum, vt argumẽtemur à ſimili, poſſe amicum vinci improbitate pulſandi. Nec deſperet qui pulſat, eò quòd ſit peccator, & exemplum propoſitum eſt de iuſto. Peccatoribus enim propoſitum eſt. Siquidem peccatoribus loqui ſe indicat idem Apoſtolus, ſic incipiens: Confitemini alterutrum peccata veſtra. Sed hoc eſt iuſtitiæ principium. Iuſtus enim in principio accuſator eſt ſui, id eſt, ab accuſatione ſua incipit iuſtificari.

Peccatorem ergo, ſed accuſatione ſua iuſtificatum, illa concludit vniuerſalis ſententia. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua: & idcirco illi exemplo quoque licet vti, quod propoſitum eſt de iuſto Helia, vt pulſans, ſi non amicitiæ cauſa, ſicut in Euangelio dictum eſt, ſaltem improbitate perſeuerantiæ vincat.

De Miſſa in vigilia Aſcenſionis Domini. Cap. 6.

IN vigilia Aſcenſionis Domini illa ponitur Euangelij lectio qua Dominus Ieſus mox tradendus, ſubleuatis oculis in cælum, dixit? Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Cauſa autem cur in huius ſolennitatis præuentione legatur, hæc eſt: quia quòd tunc orauit paſſurus, quando Aſcendit, completũ eſſe innotuit hominibus: videlicet quia moriens, ſicut dicit in Canticis, aſcendit in palmam, & reſurgens apprehẽdit fructus eius. Quod quia per Aſcenſionem, vt dictum eſt, inuotuit hominibus ad ipſorum ſalutem: homines quippe ſine notitia, vel fide eius non ſaluarentur: rectè hæc, vt dictum eſt, oratio legitur, qua hoc ipſum orauit, iam iam per paſſionis viam, per mortiferi torrentis potum ad illam iturus gloriam. Notandum autem, quòd cùm dixit: Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, protinus adiunxit: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, & omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Non dixit, & da ei, ſed ſicut dediſti ei poteſtatem.

Quamuis enim propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatus ſit Dominus Ieſus, & iccirco Deus illum exaltauerit: quia factus eſt pro nobis obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: tamen & ante ipſam mortem, & ante ipſam crucem, dederat ei pater regnum, dederat ei poteſtatem omnis carnis: ſed non erat tempus, vt in eodem regno vel poteſtate, cùm adhuc mortalis eſſet, clarificaretur. Quod vt euidentius comprobetur, libet de veteri proferre hiſtoria ſimilitudinem authenticam, cunctis penè venerabilium literarum ſtudioſis cognitam.

Ecce ſanctus Dauid, qui hunc deſiderabilem atque manu fortem Chriſtũ nomine ſuo ſignauit, factis præfigurauit, repromiſſione hæreditauit, Pſalmis cecinit propheticis: alio iuxta modum ſuũ glorificatus eſt atq; alio tempore, Dei dono, regni poteſtatem accepit. Tũc enim gloria ſua glorificatus eſt, quando mortuo Saul aſcendit in Hebron, ſuſceptus primum à tribu Iuda, deinde ab vniuerſo Iſrael: tũc autem eandem illi Deus dedit poteſtatem, quando ſuſtulit eum de gregibus ouium, & per manum Samuelis vnxit in regem in medio fratrum ſuorum. O quantis à poteſtate accepta, vſque dum regno frueretur, inter fluentibus potatus eſt amaritudinibus, quantis perſequente Saul, Deus coronam eius fabricans, erudiuit eum laboribus? Plane hac ſimilitudine res quæ propoſita eſt, facilè colligitur. Sic enim & Dominus noſter antequã clarificaretur ea clarificatione, pro qua nunc orat dicens: pater clarifica filium tuum: acceperat regiam dignitatem vnctus oleo exultationis præ participibus ſuis: non tunc primum, quando Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ venit ſuper eum: ſed iam tunc, quando in ſecreto virginis vtero aſſumptus eſt homo verus, à vero Deo Dei verbo, per operationem ſancti Spiritus, cuius vniuerſa plenitudo, quæ in illam incarnationem effuſa eſt, benè per cornu olei deſignata eſt, quo Dauid in ſecreto paternæ domus, vt ignoraret Saul, vnctus eſt. Et ſicut vitulus, quem ex præcepto Dei tulit ſecũ Samuel, fefellit Saul, vt neſciret quid ageretur in domo, nec, quicquam opinaretur, præter quod prætendebat præparatio vituli, id eſt, votum ſacrificij: ſic mortalis natura hominis, quę in mundo apparuit, fefellit diabolum, vt neſciret, quid actum eſſet in vtero virginis, nec aliud quid opinaretur in Chriſto niſi quod foris oſtendebat caro paſſibilis, id eſt, hominem purum, per omnia noſtræ obnoxium corruptioni, vt putabat, carnémq; peccati: deprehendit tamẽ proceſſu temporis, poſſe illum contra ire ſuæ tyrannicæ dominationi, quemadmodum & Saul dæmonioſus, in virtutibus Dauid intellexit, quòd contra thronum ſuum ageretur in illo, per eum qui à ſe receſſerat, & in Dauid dirigebatur ſpiritus Domini.

1.Reg.16.

Igitur quod ait Dominus noſter, inſtante mortis articulo, pater venit hora, clarifica filium, vt filius tuus clarificet te, ſtatímq; ſubiungit, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam, tale eſt, ac ſi dicat Dauid perſequente Saul, in deſerto Ziph, ſiue in deſerto Maon ad petram diuidentem, quando deſperabat poſſe euadere à facie Saul, dicat inquam Deo, qui exauditor eſt omnium: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti, vel ſicut iuraſti Dauid in veritate tua, tunc videlicet, quando tuliſti me de ouibus patris mei, & vnxiſti me vnctione miſericordiæ tuæ.

1.Reg.23. Pſal.118.6. 88. 1.Reg.16.

Quod autẽ paulò pòſt ait: Et nũc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate, quam habui, priuſquã mũdus eſſet, apud te: ſic omnino accipiendum eſt, vt nullatenus verbi diuinitatẽ ab illa claritate, quam habuit in principio Deus apud Deum, obſcuratam fuiſſe arbitremur. Nã neq; orat Chriſtus ſecundum diuinam naturã, ſed ſecũdum eam, quæ protinus moritur erat ſerui forma. Quomodo ergo natura ſerui claritate prius habita ſe poſcit clarificari, vel quomodo eam priuſquam mundus eſſet, habuit? Videlicet, propter perſonæ vnitatem ſuam claritatem, illam veraciter aſſerit ſe formam ſerui, quam habuit priuſquam mũdus eſſet apud patrem, illa quæ ſibi vnita erat forma Dei. Et ſic omninò claritatem tunc habuiſſe conſtanter dicenda eſt forma ſerui, quomodo dicitur de cœlo deſcendiſſe filius hominis. Sic enim ait: Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo: non enim homo qui videbatur, de cælo deſcendit, ſed qui cõceptus & natus eſt de carne Mariæ virginis. Itémque homo filius hominis qui, vt dictum eſt, de terra carnis cõceptus & natus erat, & hæc in terra cõſiſtens loquebatur, non in cælo erat, ſed in terra gradiebatur, paulò poſt capiendus, crucifigendus, in terra ſepeliendus. Igitur quemadmodum propter perſonæ vnitatem, filius hominis de cælo deſcendit, quia verbum ſibi vnitum in cælo & vbiq; erat: ſic propter eandem perſonæ vnitatem nunc ait orans natura hominis, clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.

Ioan.5.

Sed iam nunc ad eas huius Euangelicæ lectionis partes ſermo concedat, de quibus cætera pendent officij membra. Poſt pauca vbi ait: Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, cõtinuò ſubiungit: Quia tui ſunt, & mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt, & clarificatus ſum in eis. Et circa finem eiuſdem orationis. Non pro his tãtùm rogo, inquit, ſed & his qui credituri ſunt per verbum eorum in me: vt ſint vnum ſicut tu pater in me, & ego in te, vt ſint in nobis vnum, &c. Vnum, inquit, ſint in nobis, ſicut & nos vnum ſumus, modo videlicet ſupradicto, quia quos dediſti mihi, tui ſunt, nec in meum ius tranſeundo, tui eſſe deſierunt, & mea omnia tua ſunt, & ideo verius tua, quia mea eſſe cœperunt. Delectat propius hunc intueri modum communicationis, vt intelligamus ea quæ patris ſunt, ex eo verius patris eſſe, ex quo homini Chriſto data ſunt. Hoc itaq; nõ prætereundum, quod antequam in rempublicam Dei patris introduceretur hic filius hominis, & (ſicut Daniel aſpexit in viſu noctis) adduceretur vſque ad antiquum dierũ, quia dedit ei poteſtatẽ, & honorẽ, & regnũ, vt omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruirent, immunita atq; incõiuncta creatori erat rerum vniuerſitas, quia videlicet inter creatorem & creaturam nullus erat medius, Nã quicquid erat, aut creator erat, aut creatura. Vt ergo mediũ inueniretur perfectæ ſocietatis vinculum, hic introductus eſt, qui ex eo creato-

Ioan. 17. Daniel. 7.

rem & creaturam firmius annecteret; quia vnus idémq; Chriſtus vtrumq; eſt, creator videlicet atque creatura. Creator, quia Deus; creatura, quia homo. Et licèt Apoſtolus dicat. Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, nec ſic tamen angeli expertes ſunt huius dignationis, quia profectò cum omnis creatura ſit homo, habens eſſe cum lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum pecoribus, diſcernere cum angelis, cùm, inquam, homo iuxta aliquid omnis creatura ſit, hominem autem Deus aſſumpſerit, relinquitur & angelis gratulari, quòd is qui ſuper ipſos creator erat, creatura quoque cum ipſis eſt. Amplius autem & hoc ad rem attinet, quod homo, cùm ſecundum ſolum corpus quandam viſibiliter mundi ſimilitudinem gerat, ex quatuor elementis compoſitus, vnde à Græcis μικροκοσμός, id eſt, minor mundus appellatur, ſecundum ſolam animam angelicæ ſubſtantię eſt, & videlicet rationalis atque immortalis, hac ſola, vt angelus quoque, à creatore diſtans ſubſtantiali differẽtia, quòd creata eſt. Itaque & ad angelicæ creaturæ exultationem illud attinet, quòd Deus homo factus eſt. Igitur ſicut ſupradictum eſt, vt eſſet, quo creator atque creatura firmius necteretur, hic in rempublicam creatoris, filius hominis mediator introductus eſt, qui in humana natura, quod non habuerat accipiens, poteſtatem non ſibi vſurparet, ſed iuxta Apoſtolum, Deo & patri regnum traderet, dicens, vt ſupra poſitum eſt, Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Atque hic eſt modus communicationis & ſimilitudinis, quam intendens ait: vt ſint in nobis vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Quem veriſſimè tenens ſacri compoſitor officij, huic Euangelio lectionem illam de Actibus Apoſtolorum præſcripſit. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat. Diuidebatur autem ſingulis prout cuique opus erat. Planè per hoc indicat, qualiter accipiendum ſit, quòd Dominus ait orans, vt ſint vnum ſicut & nos, & quod præmiſerat, omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Itaque ſi ſolem in ſua, præ infirmitate oculorum, altitudine perſpicere non poſſumus progreſſum eius in gradibus ſuppoſitis contemplemur, id eſt, ſi hominem deificum in communionem trinitatis ſine perſonarum argumento admiſſum, in ſeipſo peruidere non poſſumus, quantæ plenitudinis ſibi conſcius, dicat, Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt, ad imitatores eius reſpiciamus, de quibus dictum eſt: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, &c. In hoc minori de maiore illo argumentemur. Neceſſario concedendum eſt minus eſſe communionis minus eſſe concordiæ vel charitatis minus gratiæ Spiritus ſancti in pluribus hominum perſonis, in multitudine hominum, quamuis credẽtium, quamuis iuſtorum, quamuis in veritate & charitate ambulantium. plus verò in patre & Chriſto filio Deo & homine, in quo natura humana ſic diuinæ vnita eſt naturæ, vt cum illa perſonam duplicare non valeat, adeò concordiæ & charitatis fœcunda, vt nulla vnquam defuerit illi ſancti ſeptiformis ſpiritus gratia. Sed ecce in his pluribus & longè minus habentibus, tanta communio, tanta charitatis concordia eſt, vt in ſpiritualibus cor illis vnum & anima vna ſit, in corporalibus quoq; nihil proprium, ſed omnia ſunt communia. De corporalibus liquet, quanta ſit communionis charitas, quia tales profecti ſunt de baptiſmo, vt eleganter comparẽtur gregi tonſarum, quæ aſcenderũt de lauacro, vt ſpoliati velleribus rerum quas ponebant ante pedes Apoſtolorum. De ſpiritualibus quoque paſſim in ſcripturis, & maximè in Apoſtolo, clarum & euidens habemus vnitatis indicium. Qui cum dixiſſet, Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, paulò poſt ſubdidit: Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra, cum ſint multa, corpus vnum ſunt: ſic & Chriſtus. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Tale quid & B. Laurentij reſponſis inuenimus. Qui cum Decio pauperes oſtendiſſet, non de panniculis vel morbidis eorum corporibus, ſed de donis ſancti Spiritus, quem credentes acceperat, dixit: Ecce iſti ſunt theſauri æterni, qui nunquàm minuuntur nec decreſcunt, qui in ſingulis aſperguntur, & in omnibus inueniuntur. Diuiſiones namque gratiarum Pauperes Chriſti accipiunt, ſuóque ſinguli munere funguntur, ſed ſuam ſinguli diuiſiuam gratiam omnibus impartiũtur. Verbi gratia Spiritus ſcientiæ, ſpiritúſque pietatis, bonæ partes theſauri cæleſtis in ſingulis Petro & Paulo aſperſæ ſunt, ſed in omnibus inueniuntur, dum ab ore Pauli ſcientia cunctis auditoribus pro captu auditorum affluit: pietas autem Petri ſuomet erudita lapſu, cunctis peccatoribus, rite pulſantibus miſericordiæ competentis ianuas aperit. Sic vniuerſo corpori & oculus videt, & auris audit, nec poteſt dicere oculus manui, opera tua non indigeo, nec caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarij.

Igitur illa trinitatis communio aſſumptæ naturæ hominis, longè firmior vnanimitatis connexio eſt, propter quam dicit: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt: quam & ſi nunc videre non poſſumus, ſicuti eſt, ſaltem per ſpeculum huius ſimilitudinis noſtræ nonnulla ex parte ſpeculamur. Et ecce magnum quiddam & mirabile, cæliſque ac cælorum virtutibus ſpectabile, apparet in illa beati filij hominis natura, cui cum patre ſunt omnia communia, ſcilicet & quæ in ſe habet naturaliter, & quæ ſub ſe condidit potentialiter. Habet enim pater in ſe naturaliter verbum de ſe natum, ſed hoc eructante illo, habet homo ille in ſe incarnatum, habet pater nihilominus Spiritum ſanctum, nihilominus à ſe procedentem habet homo ille Spiritum ſanctum ſemper in ſe requieſcentem. Condidit ſub ſe pater potentialiter cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, angelos, archangelos, thronos, damnationes, principatus, poteſtates, virtutes, cherubim atque ſeraphim, drachmámque decimam, id eſt, hominem. Coniunxit verò in ſeipſo, & pacificauit hæc omnia verus hic homo Chriſtus, & ſuper hec omnia conſtitutus eſt, & omnia ſubiecta ſunt ſub pedibus eius. Sedet ſuper thronum pater ille antiquus dierum, ſedet & agnus hic filius hominis, imò pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: & (ſicut alibi dicitur) poteſtatem dedit illi iudicium facere, quia filius hominis eſt.

Omnes ergo gẽtes, ſicut in introitu cantamus, plaudite manibus iubilate Deo in voce exultationis, plorante & mœrore ſeipſam conſumente diaboli inuidia, quia fruſtrata eſt, imò quia profuit, dum nocere cupit: quia priuſquam caderet homo: tamen erat homo: nũc autem dum caſum corrigit, dum aſcendit, Deus & homo. Nunc eſt Dominus, nunc eſt excelſus, terribilis, rex magnus. Dominus (inquam) eſt, & in vniuerſa terra admirabile nomen eius: excelſus, quia ſuper cælos eleuata eſt magnificentia eius: terribilis, quia quemadmodum aſcendit, ita ad iudicãdos viuos & mortuos reuertetur. Et hic rex magnus, nunc in illa ſedet curia victor ad dexteram patris, honore coronatus & gloria, ſpecioſus & expectabilis rex in illa ſua beata republica, patris non mortui, ſed & nunquam morituri hæres, mortuus ſemel, & vltra iam non moriturus, cunctos patris imperatoris antiqui poſſidens theſauros in arca pectoris ſui reconditos, vnde & dona dat hominibus, alij fidem, alij ſapientiæ vel ſcientiæ ſermonem, alij diſcretionem ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretationem ſermonum, alij operationem virtutum, & his ſimilia. Omnes itaque gentes, vt dictum eſt, plaudite manibus, id eſt, plaudite cum lætitia, benè operamini.

operamini. Elegantius quicquam præmitti non potuit ad introitum, secundum prædictum Euangelij sensum, siue lectionis Actuum Apostolorum. Nam in eo ait, plaudite manib.& operatio,& supradicta charitatis cõmunicatio,breuiter commẽdatur. In plausu enim lætitia,manuúmque concussio conspicitur. Ita ergo manib. plaudere iubemur, vt hilari charitate quicquid habemus, quicquid scimus, quicquid possumus, commune faciamus,hoc pacto vnum simus, vt Christo tamquam corpus consona membrorum aptitudine cohæreamus.

De officio in die Dominicæ Ascensionis.
Cap. 7.

Officium diei Dominicæ Ascensionis,gaudium cũctis eius cãtat dilectoribus: quia dum eumdem redemptorem nostrum ad cælos ascendisse credimus, ipsi quoque mente in cælestibus habitamus: & spei certitudine iam possidemus rem, ad quam illum peruenisse gaudemus. Nam(sicut ipse ait)vbicunque fuerit corpus, illic cõgregabuntur aquilæ, id est,illuc subsequẽtur veri solis contemplatores & amatores claritatis eius, vbi ipse est,quorũm animæ virtutum pennis cum terrenorum despectu ad cælestia subuolant,nec ad terram propter cadauera sese iterum deuoluunt. Etenim corpus quo solo huiusmodi aquilæ pascuntur, in cælo est:corpus inquam Christi, in quo corporaliter habitat plenitudo diuinitatis,quæ angelos pascit,quę cibus est & vita æterna omnis creaturæ rationalis.Hoc,inquam,gaudium diei præsentis prædicat officium : sed illud hoc ipsum solicitat gaudium, quod pariter angelorum decantamus voces dicentium: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Nam ascendit quidem Deus in tribulatione,scilicet, Apostolorum,qui adorantes,vt Lucas refert,reuersi sunt in Hierusalem cùm gaudio magno,cuius gaudij participes maxime sunt hi, qui in se perfectionem habentes charitatis, fiduciam habẽt in die iudicij. Ascendit,inquam,Deus in illorum iubilatione,sed ascendit & in voce tubæ, id est, cum terrifico eiusdem iudicij præconio,dicentibus angelis:Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.Eorum quippè, qui in pace Ecclesiæ finiuntur, nimirum rarus quisque est qui ita pugnet, ita legitimè decertet, vt illa venientis regis insignia,scilicet,crucẽ clauorúmq; signa securus aspiciat, & irreuerberata deosculetur conscientia:qui inquam,ita crucem suam baiulando, illum secutus sit, vt iure larga reposcat pro laboriosa militia tanti triumphatoris donatiua, imò vt secundum parabolam dictum sit ab ipso propositam:rarus est qui talenta,quæ homo hic peregrè proficiscens sibi credidit, cum debito lucro reportet, id est, dona (quæ dedit hominibus ascendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, scilicet, carnem, cuius natura nostras mentes in hoc seculo tenet captiuas) ita proximorum vtilitatibus impẽderit,vt nihil ex eis in terra defossum, id est, in terrenos vsus prauè detortum, ab vsura spirituali vacare permiserit. Sed esto : Inueniuntur interdum qui probè viriliterque in huiusmodi studiis brachium suum roborauerit,& meritò laudatur,quia cùm desides alij nudis ac desertis erant lateribus, hic multo milite stipatus incedit, & illi regi cum decem millibus occursurus est ad bellũ, id est,ad disceptationem iudicij. At illi rex iuxta parabolam Euangelicam cum viginti millibus venit:quia videlicet, cum hic seruus bonus & fidelis, tantum de factis suis rationem reddere vix possit,illi dominus eius de cogitationibus quoq; rationẽ exigit, cum redierit. Atq; ita duplici territus interrogationũ exercitu,necesse est suis diffidat simplicibus ac dimidiatis responsionibus.

Igitur dum de legatione mittenda & pace roganda, soliciti responsum pacis eiusdem expectamus, gaudemus quidem, vt supradictum est, in spe, sed hoc ipsum gaudium spei,magna ex parte metus imminuit. Et quia solicitudo hæc salubris est,competenter hic epistolæ finalis aculeus,& ad introitum, & ad offerendam frequẽtatur, Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Tota autem vis sententiæ, tota penè huius euangelicæ animositas tubæ magis in ea personat dictiuncula,quæ verbo apposita est. Sic veniet. Percutit enim acriter infelicem superbiam eorum, qui illum trãsfixerunt, perditámque mundi sapientiam,ac reprobam fulmine ferit prudentiam;quia tunc verè quod infirmum est Dei fortius erit hominibus: & quod stultũ est Dei (stultitiam quippe Iesum Christum crucifixum reputauerunt)hominibus sapientius erit, ipsis cum dolore fatentibus.

Luc.4. 1.Cor.1.

Tunc implebitur illis illud Esaiæ terrificum vaticinium:Domine exaltetur manus tua,vt nõ videant,subauditur, gloriam Domini. Gloriam enim Domini,i.diuinitatem hominis Iesu Christi non videbunt impij, quam videre salus videntium erit,sed videbunt carnem, quam spreuerunt, illuserunt, conspuerunt, flagellauerunt,spinis coronauerunt, transfixerunt. Hoc etenim secutus ait idem propheta. Videant & confundantur. Quæ confusio malæ conscientiæ quanta sit exprimens, Et ignis,inquit,hostes tuos deuoret.Tunc trement Angeli & Archangeli,impij autem vbi parebunt? Tremẽt, inquã,angeli,&(sicut ait Domius ad B.Iob) territi purgabuntur, quando Behemot, qui factus est, nullum timeret, qui est rex super omnes filios superbiæ, mirabiliter creatus, & in sua natura malitiáque & ferocitate conspicua formidabilis, corã filij hominis fortitudine adducetur, patefactis inferni visceribus, & videntibus cunctis præcipitabitur. Et quidem sancti Angeli purgatorio terrore non examinandi probantur: solidati nanque sunt vt firmamẽtum,quomodo mollities aquarum fertur in solidum verti crystallum, ex quo peccãte illo peccati principe,ipsi peccare nolentes,in hoc remunerationem acceperunt,vt iam peccare non possint:nisi quia conditionis eiusdẽ cum essent, peccare & ipsi potuissent,possibilitatem eandem sibi vnquã fuisse,fortassis intuitu præsentis iræ pauebunt,quã & ipsi incurrere poterant,si à gratia deserti fuissent. Ait quippe Dominus Effrẽ,quia ipsa agmina angelorũ expauescent in die aduentus eius,& contremiscent.Sed de hominibus sanctis,qui annunciando veritatem Dei,supernorum imitantur officia spirituum, & idcirco commune cum illis vocabulum sortiuntur vt angeli vocẽtur(angelus quippe nomen est officij,non naturæ)de his inquam,hominibus non est dubium quin tremant,& terrore purgentur. Si ergo trement sancti angeli , vbi parebunt impij? Dies illa super eos dies iræ , dies calamitatis & miseriæ, dies magna & amara valde.

1.Pet.4. Iob.4.

De eo quod dictum est,Et sedet à dextris Dei.
Cap. 8.

Hæc itaque solicitudo nobis gaudium præsens imperfectum reddit, cuius summam solus in Euãgelio Marcus perscribit. Nam cum dixisset,Et Dominus quidẽ Iesus postquam locutus est eis ascendit in cælum, addidit hoc: Et sedet à dextris Dei.summa quippe gaudij nostri est,quòd vera carnis nostræ natura in illo nos hominis filio præcedens consedet à dexteris Dei,quem veniente iuxta Danielem in nubibus cæli,hodie venerãdus ille antiquus dierũ cum millibus millium sibi ministrantium,& decies millies centenis millibus sibi assistẽtium, in illo throno suo flãmeo suscepit, dignam cano capite suo sententiam elocutus,iuxta patrem ipsius, secundũ carnem Dauid,Sede à dextris meis,&c.Quod nõ sic accipiendũ est,vt Humaniformij putant,quòd Deus ita vt nos hinc dexterã atque inde habeat sinistrã,& humana forma circũscriptus sit,aut hoc ipsum quòd Deus sedere dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est : nec illud incidamus sacrilegium, inquit Augustinus,in quo execratur Apostolus eos, qui cõmutauerunt gloriã incorruptibilis Dei in similitudinẽ corruptibilis hominis. Tale.n. simulachrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium , vbi ve-

Mar.16. Dan.7. Psal.109.

rè Dei templum est. Sedere ergo quod dicitur Deus, nō membrorum positionē, seu iudiciariam significat potestatē. Et quòd ait Christo Domino, Sede à dexteris meis, i. in mei æqualitate, quod idē est ac si dixisset, Conregna mecū. Et hoc secundū humanam naturā illi dictum est: quia secundū illam datum est ei regnū & honor, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. vnde in communione canimus: Psallite Domino qui ascendit super cælos cælorum ad orientē. Humana quippe Christi natura, dignitate virtutum omnium & sanctitatis, omnem spiritualē excessit creaturam in tantum, vt ascenderet vsq; ad orientem, i. vsque ad filium sibi personaliter vnitū, quia præter Deū nihil trascendendo, dimisit. Vbi notandū, quia nō dixit ad ortuū vel oriturū, sed ad oriētē. Illa enim ineffabibis genitura non secundū præteritū & futurum consideratur, sed sempiterno præsenti filius patre generatur. Veruntamen hoc localiter quoque accipiendum est, quia ascēdit super firmatum cæli, & hoc versus orientalem plagam. Nam quod dictum est, vsque ad Oriētem, i. vsque ad filium sibi personaliter vnitum, non vtique secundum locū, sed secundum humanæ naturæ immutationem dictum est: qua immutatione & nos iuxta Apostolum pro modo nostro immutabimur. Nec verò sic immutata est, vt in illam Orientis substantiam, vera carnis substantia transiret, sed accessit gloria, nō decessit natura: absorpta est passibilitas successit impassibilitas: periit mortalis, acquisita est carni verbi coæternitas. Sic in similitudinem lapidis aquæ durantur. Chrystallum namque similitudo lapidis est, non suapte natura lapis, quia durata gelu aquæ substantia, sicut aiūt physici, speciem hanc efficit. Quod ad prædictam immutationem carnis apta similitudine referri Gregorius perhibet in Ezechielem, dum dicit: Corpus Redemptoris nostri, quia vsq; ad mortem passioni subiacuit, aquæ simile iuxta aliquid fuit: quia nascendo, crescendo, lassescendo, esuriendo, sitiendo, moriendo vsque ad passionem suam per momenta temporum decucurrit. Sed quia per resurrectionis suæ gloriam ex ipsa corruptione in incorruptionis virtutem conualuit, quia chrystalli more ex aqua duruit, vt in illo & hæc eadem natura, & ipsa iam quæ fuerat, corruptionis immutabilitas nō esset. Aqua ergo in chrystallum versa est, quando incorruptionis eius infirmitas per resurrectionem suam ad incorruptionis est firmitatem solidata. Et notandum, quia cùm species chrystalli per pulchra sit, dicitur in hac significatione, quasi aspectus chrystalli horribilis: quia Redemptor noster vnus idémq; serenus iustis, iniustis autē (vt supradictū est) apparebit terribilis. Igitur sicut aqua, non pereunte substantia vel substantiæ quātitate, sed solùm qualitate, quæ fluxa fuerat, in soliditatem transeunte, in similitudinem lapidis duratur, sic Dominicus homo, cui psallimus, non pereunte substantia membrorum, quæ seruato numero vel quantitate, ascendit primum, quoniam resurrexit, ascēdit (inquam) inlocaliter ad orientis, i. diuinitatis (de qua supra dictum est) conformitatem atque coæternitatem sola penitus absorpta, quasi fluxa qualitate, secundum quam timuit, potuítque tædere & pauere, & dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem, & cætera talia, secundo autem ascendit & localiter hac die, videntibus Apostolis, super firmamentum cæli (vt supra dictum est) ad Orientem, i. ad orientalem plagam. Vbi autem & quomodo sit Dominicum corpus in cælo, curiosissimum & superuacaneum est quærere, inquit Augustinus in libro de fide catholica. Tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ cælorum secreta discutere.

Rom.1. Dan.7. Psa.69. 1.Cor.15. Matth.26. Marc.14.

Quod auctoritate Euangelij processio fiat in die Ascensionis Dominicæ. Cap. 9.

QVod hac die processionem agimus, illud nobis cōmendat, quod Dominum nostrum sequi debeamus in ipsum cælum, quo præcursor ipse introiit, per eandem obedientiæ viam, quam ipse factus obediens vsque ad mortem, exemplo suo præmonstrauit. Nam & ipse mox ascensurus in cælum, hoc ipsum significare dignatus est, sicut Lucas Euangelista refert. Cum enim dixisset Dominus: Ego mittam promissum patris mei in vos, vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto, secutus Lucas adiunxit: Eduxit autem eos foras in Bethaniam. Eductione illa, quòd nos eum sequi debeamus (vt prædictum est) nomine Bethaniæ (quod interpretatur obedientia) significauit, quod imitando eius obedientiam, membra eius esse, & cum illo omnia verbo virtutis suę portante, ascendere valeamus. Rectè itaq; de responsoriis, quod magis ad eandem pertineant eductionem, diligentioris Ecclesiæ ordines cātant in hac processione, vt nos responsoriū hoc, Eduxit Dominus Iesus discipulos suos foras in Bethaniam, & benedixit eis, quod ex Euangelio Lucæ sumptū est. Hoc enim cantando & procedendo nobis inuicē loquimur, & cōmemoramus idipsum, quod illa Dominus eductione significabat, videlicet, quòd sequaces eius de mundo foras exire debeant, sicut iam dixerat illis: Ego elegi vos de mundo vt eatis & fructum afferatis. Quo eatis vtiq; in vniuersum mundum. Nam hoc est, quod & tunc ait illis secundum Marcum: Euntes in mundū vniuersum prædicate Euangeliū omni creaturæ, In quo Iudæos palam percutit vanè gloriantes, quòd peculiaris populus Dei sint. Nam præter hoc quod iuxta aliquid (vt ait B. Gregorius) homo omnis creatura est, habet. n. esse cum lapidibus, viuere cū arboribus, sentire cū bestiis, discernere cum angelis, præter hoc (inquam) Iudæos (vt dictū est) percutit dicendo, omni creaturæ. Compendio quippe vsus est, dicendo, omni creaturæ, pro omni homini. Si dixisset, omni homini, reddenda erat ratio, cur nō Iudæo soli, Quæ autē ratio melior poterat reddi, nisi quia sicut Iudæus creatura Dei est, ita & Gentilis? Vndè Apostolus ait: An Iudæorum Deus tantùm? nonnè & Gētium? imò & Gentiū. Pulchrè igitur cōpendio vsus est, dicens, omni creaturæ, quo nomine simul & omnē exprimit hominē, & præcepti sui iustam apponit rationē.

Phil.2.

Cur eadem processio non ante, sed post tertiam agatur. Cap. 10.

CVm igitur hac die processionem rationabiliter agamus, nihilominus & hoc rationabile est, quod nō, sicut in die Paschæ, vel cæteris Dominicis antequā tertia cantetur, sed ea cantata celebratur. Sola nanque processio Dominicalis, quia tunc aqua benedicitur in memoriā & venerationē sacri baptismatis, sicut aliàs iam dictum est: sola (inquā) eiusmodi processio tertiā præcedit, qua hora Spiritus sanctus super Apostolos aduenit, vt sicut baptizamur, & sic Spiritū sanctum accipimus, sic aqua benedicta prius nos & loca nostra respergamus, & sic aduentus Spiritus sancti memoriale, scilicet, horam tertiam decantemus. Cur autem Dominica die sic nobis baptismatis sacri memoria renouetur, supradictum est, vbi de sacra Paschæ solennitate vel ordine pro posse diximus, hæc ergo & cæteræ, quæ absq; aquæ benedictione aguntur, processiones, iure præmissam sequuntur horam tertiam, & secuturo sine interruptione iunguntur officio Missæ.

De Dominica post Ascensionem Domini. Cap. 11.

DOminicæ huius officium vox est Apostolorū, qui iuxta præceptum Domini ascendentis, sedebant in ciuitate, quoadusq; induerentur virtute ex alto, vt erant vnanimiter orantes cū mulierib. & matre Iesu, sicus in Actib. Apostolorum legitur. Non solùm autē illorum, sed & nostra vox est corde & ore proferenda in aures Domini, vt spiritus eius gratia dignanter ad nos vsq; descēdat, quia videlicet corporis eiusdē, in quo prę minent Apostoli, nos quoq; mēbra sumus licet vltima. Descendat, inquā, in nos vnguentū illud, quod plenariè redundans in capite, id est, Christo: descēdit primùm in

barbam Aaron, i. montani, ſ. eiuſdem Chriſti Domini noſtri, ſuper montem cæli exaltati: in barbã, inquam, i. in fortes atque perfectos viros patres noſtros Apoſtolos, deſcenditq; & in ora veſtimenti eius, i. in vicinos Apoſtolis electos ex Iudæis, & ſicut ros deſcendat in mõtem Sion, i. in omnem ex nobis gentibus fidelem. Huic ergo expectationi præſentis introitus officij valdè congruit: Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te. Pſalmo namq; xxvj. deſcriptũ eſt hoc, titulus hic inſcribitur: Pſalmus Dauid priuſquam lineretur, i. in regẽ vngeretur. Qui & mittit nos ad hiſtoriam. Dauid adhuc in domo patris ſui, ſcilicet, Bethleem, puerulus vnctus eſt à Samuele, regem illum futurum Spiritu ſancto ſic præſignante. Deindè vnctus eſt in Hebron, & ſuper tribum Iuda, tamen regnauit mortuo Saule. Poſteà verò tertiò vnctus eſt, quoniam totius Iſraelitici populi prouiciam accepit. Quæ vnctiones nobis myſticant aliquid. Sicut enim tertio vnctus eſt Dauid, ſic quique fideles participes debent eſſe ternæ vnctionis. Prius in baptiſmo, vbi gratia Spiritus ſancti innouantur: ſecundò, quandò per impoſitionem manuum Epiſcopis donis eiuſdem Spiritus ſancti augmentantur: tertiò in die iudicij, quoniã eiuſdẽ ſpiritalis gratiæ perfectã dulcedinem adipiſcentur. Non eſt autẽ credendũ Dauid feciſſe hunc pſalmũ, antequam in domo patris lineretur, ſed an poſt illã vnctionem ſtatim, an poſt ſecundam fecerit, incertum eſt. At nos quidẽ poſt ſecundam vnctionẽ in expectatione tertiæ hoc officium canimus, iam. n. impoſitionem manuum ab Epiſcopis accepimus. Apoſtoli autem quorũ expectationem imitatur, ſecũdam poſt primam vnctionem præſtolabantur. Nam illi poſt peccatorum remiſſionem, quam in morte Chriſti acceperant, inſufflante illo ac dicente: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, manuum impoſitionem expectabant de cælo ab eodem pontifice magno, qui penetrauit cælos, Ieſu Chriſto, quæ ſecunda extitit illis vnctio. Nos autem, hac ſecũda per illorum officiũ, ab Epiſcopis cũ ſacro chriſmate accepto, tertiã expectamus gratiã pro gratia, quam in illa cæleſti percipiemus, Eccleſia, tanta plenitudine, vt meritò vocetur ebrietas, & affluens voluptas, ſicur dicit Pſalmiſta: Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et Eſaias dicit: Dicit Dominus, cuius ignis eſt in Sion, & caminus eius in Hieruſalem. Donum quippè Spiritus ſanctus in Sion, i. in præſenti Eccleſia, quãtuſlibet ignis eſt, In Hieruſalem autẽ, id eſt, in celeſti patria caminus plenus & indeficiens eſt. Igitur ſecũdum prædictam expectationem cãtamus in introitu: Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te. & quia non ſufficit vox corporis, addimus: Tibi dixit cor meum, quæſiui vultum tuum, &c. [Pſal.26.] Epiſtola qualiter hoc ipſum orare debeamus, indicat dicens: Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus, &c. [1.Pet.4.] Euangelium, cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, idcircò cõgruè legitur, [Ioan.15.] quia promiſſionem eandem Apoſtoli expectabant proculdubiò in mente & in ore habebant ſimul & orationem, quam in fine ſermonis pro ipſis & pro nobis, qui per verbum eorum credituri eramus, orauit, ad patrem. Propter quod & communio congruit: Pater, cùm eſſem cum eis. Offerenda quoque: Lauda anima mea Dominum, ab re non diſcrepat, quia ſic ſcribit Lucas: Et erant in templo laudantes & benedicẽtes Deum, [Luc.24.]

Cur hactenus Apoſtolicæ litteræ ad vigilias lectæ ſunt. Cap. 12.

IDcircò per hos dies Dominicæ reſurrectionis, id eſt, à Paſcha vſq; ad Pentecoſtẽ, Apoſtolicæ litteræ lectæ ſunt in vigiliis nocturnis, videlicet Actus Apoſtorum, [Act.4.] Apocalypſis, cum ſeptem canonicis epiſtolis, quia teſtimoniũ perſonãt eiuſdem reſurrectionis, ſicut ſcriptum eſt, quia virtute magna reddebant Apoſtoli, videlicet tã voce, quàm literis teſtimonium reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Diebus autem quibus tempus illud ſignificatur, quo ante paſſionem ſuam in hoc mundo vixit Dominus, idcirco Paulus legitur Apoſtolus, quia penè vbique tota intentio eius eſt approbare gratiam toti mundo, id eſt, tam Iudæis quàm Gentibus fuiſſe neceſſariam, nec vllũ ex operibus legis, ſed ſola fide Chriſti poſſe ſaluari. Itaque toto tempore, quo ſiue ante, ſiue poſt paſſionẽ ſuã Domini noſtri præſentia commemoratur, congruè noui teſtamenti præcones loquuntur, vt quaſi ab ſponſi præſentis vberibus filij eius lacte conſolationis potentur. Hæ ſiquidem ſcripturæ vbera illa ſunt, de quibus eidem ſponſo in Canticis Eccleſia dicit, Quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. [Cant.1.]

FINIS LIBRI IX.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS LIBER DECIMVS.

De aduentu ſeu diuinitate ſiue operatione ſancti Spiritus. Cap. 1.

VAM venerabilis & amplectẽda ſanctæ matri Eccleſiæ filiiſque eius vniuerſis debeat eſſe de aduentu Spiritus ſancti ſolẽnitas, conſiderata perſonæ aduenientis dignitas, ſimúlque cauſa aduentus eius euidenter demõſtrat. Ipſe enim Deus & Dominus eſt, Patri Filióque conſubſtantialis & coæternus, increatus atque immenſus: vtpotè creatricis tertia perſona Trinitatis, cuius abſque gratia, nulla in ordine cælorum conſiſtit creatura rationalis: à quo recedens angelus, diabolus factus eſt, ad quẽ accedens homo, Deo ſimilis redditus eſt. Cauſa autem aduentus eius hæc eſt, vt quia ſponſus ablatus eſt, filiorum eius curam atque tutelam pupillorum ſuſcipiat, & teſtamento patris legatam illis, imò ſanguine eius conſcriptam hæreditatem, aduocatione legitima defendat, in omni prætorio, corã quouis iudice, rege aut tyranno ſiue principibus terræ. Proponenda namque erat lis in iudicio de terminis paternæ poſſeſſionis: & quum antiquus dierum dixerit huic, de quo loquimur, ſponſo, pupillorum patri: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ, [Pſa.8.] futuri tamen erant, qui hæreditatem eius nimiùm vellẽt anguſtare, aut etiã annulare, vt Iudæi, qui in ſua tantùm ſynagoga: vt Donatus, qui in ſola coarctare contendit Africa: vt Pagani, qui nullam illius poſſeſſionem vſquã eſſe volebant. Præterea cælorum prædia, quæ pertendere poterant filij ſupradicto patris teſtamento, ſibimet legata inſidiantibus malignis ſpiritibus, tutorem hunc

ſidiſſimum adeſſe oportebat, qui illos erudiret, protegeret, atque pro delinquētibus interueniret. Nam quid oremus (inquit Apoſtolus) ſi vt oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus. (Rom. 8.) Igitur iuxta perſonæ aduenientis dignitatem, & aduentus cauſam, glorioſa, ſplendida, venerabilis, & dulcis eſt ſanctæ Eccleſiæ domui ſolennitas hæc de aduentu Spiritus ſancti, æquè vt illa ſacroſancta feſtiuitas Dominicæ reſurrectionis, quia videlicet ſicut nihil nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet: ita nihil nobis redimi profuit, niſi Spiritu ſancto illuminari, & peccatorum remiſſionem accipere profuiſſet.

Qua auctoritate ſabbato Pentecoſtes, ſicut & ſabbato Paſchæ baptizandum. Cap. 2.

QVapropter hæc duo tempora, id eſt, Paſchæ & Pētecoſtes, à Romanis Pontificibus ad baptizandum præfixa ſunt. Vnde magnus Leo ſcribens ad vniuerſos per Siciliam cōſtitutos, cum de ſabbato ſancto Paſchæ, quo baptizandum ſit, dixiſſet, adiecit, Additur ſanè huic obſeruantiæ, etiam Pentecoſtes ex aduētu Spiritus ſancti, ſolennitas, quæ de Paſchalis feſti pendet articulo, & cùm ad alios dies cætera feſta pertineant, hæc ſemper ad eum diem, quæ reſurrectione Domini eſt inſignis, occurrit porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, & eos quos à die Paſchæ, aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut nauigationis difficultas intercluſit, inuitans, vt quibuſlibet neceſſitatibus impediti, deſiderij ſui effectum dono Spiritus ſancti conſequantur. Et paulò poſt: Hoc autem nos non & noſtra perſuaſione defendimus, ſed Apoſtolica auctoritate ſatis idoneo probamus exemplo, ſequētes B. Petrū Apoſtolum, quæ in ipſo die, quo omniū credentiū numerū promiſſum Spiritus ſancti repleuit aduentus triū milliū populū ſua prædicatione cōuerſum, lauacro baptiſmatis conſecrauit, quod ſancta ſcriptura, quæ Apoſtolorum continet actus, fideli hiſtoria docet, dicēs: (Act. 2.) His auditis, cōpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. (Matth. 12. Luc. 11.)

Digna ſanè & iuſta tanti Domini reuerentia, quoniā æquitas paribus in rebus paria iura deſiderat, vt quia filius nō niſi in digito Dei fortē armatū reſurgendo deuicit, & vaſa eius diripuit, atq; mundauit, æquè huic digito Dei, ſ. Spiritui ſancto, aduenienti, ſicut & Filio reſurgenti ſuum repreſentetur opus, i. ſacri baptiſmatis effectus, maximè quia baptiſmatis eiuſdē regeneratio, propria ſancti Spiritus operatio eſt. De cuius regenerationis ſacramento nonnulla ſuperius in ſancto Paſchæ ſabbato, ſimúlq; de lectionibus & cantibus ad idem ſacramentū pertinentibus, quantum propoſita breuitas permiſit, expoſita ſunt, quæ digna quæſitu videbantur.

Quid pertineat ad ſancti Spiritus gratiam, lectio, Tentauit Deus Abraham. Cap. 3.

VErumtamen nunc illud prætereundū non eſt, quid ad baptiſmi gratiam pertineat illa, quæ de hac die legitur, lectio: Tentauit Deus Abraham. (Gen. 12.) De qua re quærentibus facilis & aperta patet reſponſio, quia videlicet in illa, quam celebramus effuſione ſancti Spiritus, illud impletū eſt, quod in hac lectione patri noſtro Abrahæ Dominus ait: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non perpeciſti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemē tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam, quæ eſt in littore maris. Maximéque quod addidit: Poſſidebit ſemē tuum portas inimicorum ſuorum, atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ pro eo quod obediſti voci meæ. Illud, inquā, nunc impleri cœptum eſt, quoniam Spiritus ſanctus Apoſtolorum pectora inuiſibiliter penetrans, nouum dedit ſanctificationis ſignum, vt in ore eorum omniū genera naſcerentur linguarum. (Act. 2.) Sanctus. n. Spiritus tunc omnibus dari cepit Gentibus, manifeſto ſuper Gentiles Cornelium & alios nonnullos veniens ſigno, qui vna & ſola Dei benedictio eſt, qua benedicuntur omnes Gentes in ſemine Abrahæ, qui eſt Chriſtus, quem in vtero virginis idē Spiritus ſanctus præuenit in benedictionibus, i. omniū gratiarum ſuarū effuſionibus vt de plenitudine eius nos omnes acciperemus. Tractus hāc lectionē idcirco nullus proſequitur, quia cāticum pater Abraham pro hoc facto nullum ceciniſſe ſcribitur, quippe quibus vel cum quibus caneret non habebat, vnus & penè ſolus Dei cultor, idémque in terra aliena peregrinus. Cætera, vt ſupra dictum eſt, in officio ſabbati Paſchalis pro poſſe dicta ſunt.

Quòd in honorem ſeptiformis ſpiritus ſeptem ſint officia, quinta vacante feria. Cap. 4.

IN cunctis ſacro ſanctæ ſolennitatis huius officiis auctoritas Spiritus ſancti præminet, cuius & maieſtas materiam præbet, quod maximè in epiſtolis ſumptis de Actibus Apoſtolorum, clarum eſt: in quibuſdam tamē Euangeliis, vel his quæ ad introitus officiorum, vel quę dicuntur in offerendis, non adeò liquet in ſuperficie litteræ, quòd perſonam vel propriā ſancti Spiritus operationē prædicent: ſed ſi perſcrutemur, & vt ad latentia grana perueniamus, ſpicas manibus confricemus, cuncta ad illius operationem atque ad baptizatorum cōpetentem pertinere patebit inſtructionem. Sunt autem ab hoc ſabbato vſq; ad aliud ſabbatum officia ſeptem: vno die, i. feria quinta proprium nō habente, ſed de Dominica mutuante officiū, videlicet in veneratione poſita ſeptem eiuſdem Spiritus ſancti donorū. Sed in his eo cōtenti nō erimus, vt iuxta propoſitum in officiis quæramus partium concordiam, magiſque opificem noſtræ ſalutis inquirendo, venerabimur ſancti Spiritus diuinitatem. Dignum quippè eſt, vt prophetica vel Euangelica ſeu Apoſtolica penſando dicta, quæ in his congeſta ſunt officiis, organiſtam antiquum ſuis ex vocibus, non recentem agnoſcamus eſſe Deum, præſertim cum in his quoque, quæ hoc minus in litera perſonare videntur, magnificentius interdum comprobetur, interiore fideliter ponderato ſenſu, vt eſt illud: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturauit eos.

Cur Apoſtolus Paulus eos, qui in Joannis baptiſmate baptizati fuerant nihilominus baptizari fecerit. Cap. 5.

LEctio Actuum Apoſtolorum, factū eſt, cùm Apollo eſſet Corinthi, &c. Cunctis huius hebdomadæ diebus lectiones de Actibus Apoſtolorum ſumptę, ſancti Spiritus euidenter prædicant potentiam ſimul & gratiam, qua teneram naſcētis Eccleſiæ, cum tanta dulcedine lactabat infantiā, vt imponentibus manus Apoſtolis, loquerentur linguis fideles & prophetarent. Sed hodierna, i. ſabbati lectio, vnicam baptiſmi Chriſti cōmendat dignitatem, in eo quòd Paulum diſcipulos, qui baptizati fuerant in Ioannis baptiſmate, rebaptizaſſe, imò quia baptizati non fuerāt in nomine Domini Ieſu, baptizaſſe cōmemorat. Cauſa autē manifeſta eſt, videlicet quia baptiſmus Ioannis non ad eādem virtutē pertinuit, quam operatur in nobis baptiſmus Chriſti. Primo, quia Ioannes baptizauit in pœnitentiam, Chriſtus verò baptizabat in remiſſionē peccatorū. Deinde, quòd maximum eſt, Ioannes nō baptizabat in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, quæ ſola & vnica regula eſt baptizandi, quam ſuo ſanguine cōſcriptam, Saluator poſt reſurrectionem ſuam & non ante diſcipulis ſuis cōtradidit. Quæ tantæ virtutis atq; auctoritatis eſt, vt quantacumque dicat quis inter merſionem, ſi cuncta ex ordine quatuor Euangelia percurrat, totámque fidei catholicæ decantet expoſitionem orthodoxam, hanc autem ſolam omittit regulam, verbum abbreuiatum quidem, ſed conſummans: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Si, inquam, iſtud omittit, non fecit opus baptiſmi, atque ideo fruſtratus, qui ſic intinctus eſt, nihilominus baptizari indiget. Quòd ſi ſola hęc verba deprompta fuerunt, quicumque ſit ille verbi & aquæ miniſter, quicumquē baptizet, ſiue columba, ſiue

coruus, i. siue castus, siue adulter, aut ebriosus, siue catholicus, siue hæreticus, siue etiam ludo quis fortè baptizet: nullatenus baptismum licet iterari, nè tanti nominis inuocatio videatur annullari. Vnde licet ferè nemo dubitet, libet tamen quiddã ad hoc pertinens inserere, quod Ecclesiastica de Athanasij principis refert historia.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diē Alexander Episcopus agebat, cum post expleta solēnia, conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret, in loco mari vicino videt eminus puerorum super oram maris ludum imitantium (vt fieri solet) Episcopum, atq; ea quæ in Ecclesiis geri mos est. Sed cum intentus diutino pueros inspectaret, videt ab his geri quędam etiam secretiora & mystica. Perturbatus ilico vocari ad se clericos iubet, atque eis quid eminus ipse videret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cúmque adessent, quis eis ludus, & quid egissent vel quomodo, percontantur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi negare primo, dehinc rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt secundum religionis nostræ ritum cũcta constare, collocutus cũ concilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea, quæ à sacerdotibus mos est.

Manifestum est igitur, baptismum Ioannis longè imparis fuisse virtutis à baptismo Christi, neque vlla quæstione opus est, cur Apostolus Paulus eos, qui tantum in Ioannis baptismate baptizati fuerant, nihilominus baptizari fecerit: quippe qui interrogati, si Spiritũ sanctum accepistis credentes, responderunt: Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus. In quo satis liquet, quãtæ imperfectionis baptismus Ioannis fuerit, in quo nec nominabatur is, in quo solo baptismi subsistit virtus, Spiritus sanctus, in quo baptizat Christus, sicut idem Ioannes ait: Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizauit in Spiritu sancto & igni. Et item: Qui misit me, inquit, baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in eo, ille est qui baptizat in Spiritu sancto.

De proprietate consolationis, secundum quam Spiritus sanctus alius datus est paracletus. Cap. 6.

Spiritus sanctus, sicut alia persona est quàm Filius, sic proprietate consolationis suæ qua consolatur nos, alius est paracletus, propter quod Dei filius multa de seipso locutus, ait in hodierna lectione sancti Euangelij: Et ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit vobis, quod vt tandem commodius pateat, discretione diligenti opus est, ad cognoscendum quid propriè per Filium, quid propriè pater, in creaturis operetur per Spiritum sanctum.

Omnium substantia creaturarum per filium condita est, sicut Euãgelista testatur, dicés: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed omnibus exceptis quæ ad præsens negotiũ non pertinent, de angelica & humana tantum substantia dicendum est.

Omnis humana vel angelica creatura, omnésq; substantiales qualitates, sine quibus nusquã vlla potest vel cogitari substãtia, videlicet esse, viuere, sentire & discernere, quæ naturaliter insunt, & idcirco eidé abesse substantiæ nõ possunt, per filiũ simul cũ ipsa substantia cõditæ sunt. At verò bene esse, sanctè viuere, rectè sentire, prudenter discernere, vel sapienter intelligere, accidentales qualitates per Spiritum sanctum appositæ sunt. Quas ex eo constat accidentales esse, quia videlicet adsunt bono, & absunt malo homini vel angelo, natura vel substantia permanente. Et ne quis calumniæ locus patere videatur, sic dictum est, has qualitates accidentales esse, cum ipse Spiritus sanctus, cuius hæc dona sunt, substantia sit, sicut mulieri proculdubiò accidens est, fœtam esse, cum semen, quo imprægnata est, vel illud de quo & per quod semen in ea transfusum est, substantia sit. Sed vt ad proposita redeam, nimiã patiuntur penuriam, qui solius creatricis potentiæ beneficium assecuti, solis naturæ suæ bonis vtentes, quæ per verbum creata sunt, necdum meruerunt superioribus ornari, quæ à Patre & Filio dantur per Spiritum sanctum. Amplius verò miseri sunt, qui illa nunquã accipere merẽtur, qualibus dicit Dominus: Væ vobis, quia habetis cõsolationem vestrã. Apostoli auté non eiusmodi erãt, qui nunquàm accipere merentur: nondũ tamé diuinæ dispensationis ordo poscebat, vt iã acciperẽt, iámq; perficerẽtur. Et quod inter eos filius Dei erat, quod nondum spiritu dato cũ illis loquebatur, & inter eos ambulabat, præparatio tẽporis erat, quo mentibus eorũ per eundẽ spiritũ infunderetur, per quẽ in vtero virginis humanæ naturę fuerat vnitus. Quódq; dicebat eis: Rogabo Patrẽ meũ, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternum, tale est, ac si sponsæ amãti, quæ dixerat, Osculetur me osculo oris sui, dicat inter oscula os amici post parietẽ stantis per fenestrã respicientis: Diruam parietẽ hunc qui oscula nostra vix per fenestras admittit, diuidens inter te ventrémque meum eburneum distinctum sapphiris, & mox erimus duo in carne vna, fiétq; per infusoriũ seminis, vt vltra sterilis nõ sis. Cum.n. hæc ante passionem suam loqueretur Dominus, adhuc stabat paries inimicitiarum, i. originale peccatũ inter homines & Deum. Corporalis autem præsentia Christi, tamquàm os erat dilecti, qui tot osculis amicã alliciebat, quot doctrinis vel miraculis Ecclesiam in paucis discipulis adhuc paruulam ad fidem inuitabat. Sed sicut solo numquam amica concipit osculo, sic animæ illorum imprægnari non poterant virtute verbi, quod est semen Dei patris, nisi per ingressum Spiritus sancti copula Dei nostrarúmq; animarum perficeretur, & per illum vsque ad interiora ventris earum semen, quod est verbum Dei, perferretur. Quo facto, statim renuit consolari anima eorum in temporalibus seu naturalibus humanæ creaturæ bonis, & idcircò omnem rerum sæcularium cõsolationem respuerunt, quia memores fuerunt Dei, i. intellexerunt Deũ esse incomparabiliter dignius & altius bonũ, & hoc intelligentes delectati sunt. De hac Patris & sui cognitione, paulò superiùs dixerat Dominus. Si cognouissetis me, & patrem meum vtiq; cognouissetis. Nam de qua cognitione dixit, nisi de experiméto amoris. Siquidem pro experiméto copulæ naturalis, in sacra scriptura tã honestè quàm propriè dici consueuit, virũ vxorem, vel vxorem cognouisse virũ. Qua similitudine, quia cognoscendus erat Deus ab Ecclesia per passioné filij, qui hæc loquebatur, acquisita, statim addidit: Et amodo cognoscetis eum, Et quia sic cognouisse vidisse est, cõtinuò subiecit: Et vidistis eũ, præteritũ ponés pro futuro, quod certissimè futurum est, eo loquendi more, quo & paulò post dicturus est, Et iam non sum in mundo. Quod si cui non placet, ostendat quomodo aliter quàm per amorem suũ Deus veraciter vel vtiliter cognosci potest, aut quomodo iã viderunt Patrẽ, cum ipse Filius nunc dicat: Si cognouissetis me, & Patrem meum vtiq; cognouissetis. In qua propositione præcedens atque consequens, discipuli nõ cohærere arbitrantur. Vnde ait Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, ac si dicat: Te quidem ostẽdisti & videmus te tantúmodo, patré nobis ostende. At ipse hunc illorũ nõ approbãs sensum, quia nihil superasse putabant de filio quod non vidissent, cũ & ipse sit Deus, qui æquè vt pater corde videtur, sicut alibi dixit: Beati mundo corde, quoniã ipsi Deum videbunt, ait: tanto tẽpore vobiscũ sum, & nõ cognouistis me? Non enim me cognouistis, qui viso me secundum hominé, totum vidisse putatis. Qui videt me, vidit & patré. Sed patré nõ vidistis, sicut

Egeni & miseri homines, i. solis naturalibus.
Luc. 6.
Christus corporali presentia præparabat Apostolos ad gratiam Spiritus sancti
Ioan. 14.
Cant. 1. 2.
Ibid.
Ephe. 5. 2.
Non per solum verbũ, sed per spiritum sanctum concipit & imprægnatur anima fidelis.
Psa. 67.
Cognitio Dei est per amoré, qui est Spiritus sanctus.
Ioan. 14.
Ioan. 17.
Ioan. 14. Domine ostende nobis patrem.
Math. 5.
Ioan. 14.

ipsi fatemini, ergo nec me vidistis, quia ego in patre & pater in me est. Quod nõ localiter accipiendum est, nec sic esse potest, sed hoc est quod ait: Cognitio patris in cognitione filij, cognitio filij in cognitione patris est. Quæ vtriusque cognitio per spiritum sanctum fit, & hæc sola est consolatio Sanctorum in hoc seculo peregrinantium, quia sublevati, ferunt patienter, imò gratãtur, quòd eos mundus odit, exprobrat, eiicit, persequitur, flagellat, occidit, & tã in prosperis, quã in aduersis orante pro illis hoc spiritu gemitibus inenarrabilibus, pro refectione habent flere, sicut scriptum est: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die & nocte, &c. Igitur quia propria Spiritus sancti operatio hæc est, rectè alius paracletus dictus est. Sequitúrque hæc offerenda, Emitte Spiritum tuum &c. Hoc enim alio loco paracleto dato, hoc spiritu emisso, creantur homines noui, & sic renouatur facies terræ nostræ, quæ maledicta est in peccato Adæ, & damnata spinas & tribulos, pullulante carnis luxuria, germinat: renouatur, inquam, & nouã profert creaturam, cuius expectatio (sicut ait Apostolus) reuelationem filiorum Dei expectat, quæ ingemiscit & parturit, vsque dum in illa reuelatione filiorum Dei, reuelet semen Dei, quod per hunc spiritum, primum à baptismi gratia concepit.

Cognitio Patris & Filij per Spiritum sanctũ vera est sanctorum cõsolatio.

Rom. 8. Psal. 41. Emitte Spiritum tuũ, & creabuntur. Psal. 103. Gen. 3. Rom. 8.

Indè in sequenti versu hortatur seipsam prægnans anima, benedicere Dominum propter suam vehementẽ magnificentiam. Quæ benedictio vel gratiarum actio, si tantùm labiis fiat, adulatio est apud Deum: si autem corde diligente illam quam laudat magnificentiam, beneuolentia præmio digna iudicatur apud eum. Vndè rectè magis internum animæ spiraculum, quàm linguæ plectrum hortatur ad benedicendum Dominũ. Talísque confessio decora est, quam induit Dominus, & ea tamquàm luminoso amicitur vestimento. Causa benedicẽdi Dominum magis in hoc versu expressa, hæc est, Et tendens cælum sicut pellem. Nam per hunc, de quo loquimur, Spiritum sanctum extenditur cælum, i. scriptura prophetarum. Extenditur (inquam) sicut pellis, in qua nihil latet cum extensa fuerit. Qui tegis (inquit) in aquis superiora eius, id est, excellẽtem illis viam charitatis in donis Spiritus sancti superfundis communionem. Vltimo festiuitatis die, manifestum est, ad donũ Spiritus sancti pertinere, de quo ait: Qui in me credit, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. hoc enim dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.

Quomodo anima rectè benedicit Dominum.

Psal. 105.

Extendens cælum sicut pellem.

Ioan. 7.

De possessione eiusdem Spiritus sancti à Patre Filióque procedentis. Cap. 7.

Sed quia propositum nunc est, non solùm partiũ cõsonantium in officiis, sed & diuinam quærere potẽtiam Spiritus sancti, prætereunda non hæc est sententia Saluatoris, quam non sola commendat dignitas sensus sui, sed & reuerenda auctoritas dicẽtis, maximè quia cum clamore, vt attentos faceret, edixit. Sic. n. scriptum est: In nouissimo autem die magnę festiuitatis stabat Iesus & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, &c. Itaque si auditores sumus non ingrati, & tali oratore digni, non solùm quid dixerit, sed & quali tempore dixerit (nam & hoc ad rem attinet) consideremus beneuoli, dociles & attenti. Dies festus erat Iudæorum scænopegia. Quid sit scænopegia, nouerunt (inquit Augustinus) qui scripturas legerunt. Faciebant die festo tabernacula, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant, cùm educti ex Ægypto peregrinarentur in deserto. Iste erat dies festus, magna solennitas. Celebrabant hoc Iudæi, velut reminiscentes beneficia Domini, qui occisuri erant Dominum. In huius festiuitatis nouissimo die stabat Iesus & clamabat, inuitans ad bibendũ non qualescunque, sed quosq; sitientes. Bene. Interea dum reminiscerẽtur (vt dictum est) beneficiorum Dei, dirigebatur ad eos clamor inuitantis ad populum Spiritus sancti. Nos autem educti de Ægypto infidelitatis, liberati à captiuitate & seruitio spiritualis Pharaonis, & traducti per mare baptismi, nunc in eremo vitæ præsentis peregrinantes habitamus in tabernaculis, quę sunt Ecclesiæ vel cœnobia, in quibus militamus, donec ad regnum supernæ hæreditatis perueniamus. Si ergo memores beneficiorum Dei festa celebramus à malis operibus vacantes, & in contemplatione diuinæ bonitatis exultãtes, qui per passionem vnici filij salutem nostram operatus est, clamorem inuitantis audimus, in siti currimus, bibimus, quia sic nobis benigna diuinitatis vena, scilicet, Spiritus sanctus aperitur.

Verba Christi dignè pensanda.

Scænopegia Iudæorum. Leuit. 25.

Mystica & vera festi huius celebratio.

Quo ordine fiat eadem processio sancti Spiritus. Cap. 8.

Magna res & à Deo speranda, quam considerare proposuimus, s. quo ad creaturam suã ordine veniat Spiritus sanctus. Quod vbi animaduersum fuerit, clarebit & hoc, quàm rectè in Euangelio, procedens dictus sit. Ordo necessarius hic est, vt prius in creatura rationali, bona voluntas excitetur erga creatorem, consideratione beneficiorum eius. Hæc verò vt nõ deessent, ille proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo (inquit Apostolus) non cum illo nobis omnia donauit? Sed sunt homines ingrati, qui sicut in operibus mũdi nulla beneuolentia laudant Deum artificem, quos Apostolus percutit dicens: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ita cùm prædicatur eis tãta charitas Dei, quòd pro nobis filium suum tradidit, non venerantur magnitudinẽ beneficij, sed irridentes vt stultitiam verbum crucis Christi. Tales spiritus nunquã dignatur, quia Deo odibiles, ingratitudine nimia legem naturalem præuaricantur. Naturale nanque est homini amantem redamare, & opus quod laude dignum, quodque indignum sit, posse discernere. Quod quia vitio suo, videlicet quia ingrati sunt erga Deũ, facere nolunt, meritò spiritus Dei semetipsum non credit eis, eósque in desideria cordis ipsorum, in immunditiam, in passiones ignominiæ, & in omnem reprobum sensum, sicut Apostolus ait, traditos derelinquit. At verò quorum intuitum diabolicæ non cæcauit telum inuidentiæ, cognoscentes ex operibus mundi artificem, venerantur illum, & beneuole sapientiam eius laudant in æquitate operum: magis autem incarnatum & passum pro omnibus audientes, Dei virtutem & Dei sapientiam Christũ diligunt, approbant, amplectuntur, honorant. Vnde est illud in Canticis: Oleum effusum nomen tuum, ideò adolescentulæ dilexerunt te. Itaque quemadmodum in sponsalibus, primum sponsæ ostenditur sponsus, laudatur genus, fortitudo prædicatur, diuitiæ numerantur & forma commendatur, per quæ omnia mutuus affectus, voluntariúsque puellæ exigitur assensus: & tũc demum per conuentum amoris, is, qui in suis placuerat, totus in seipso cognoscitur. Ita creator noster prius animarum nostrarum in se excitat affectum, suorum ostensione operum, suæq; diuinitatis omnipotentissimæ & incarnationis sacrosanctæ, fideli prædicatione, & deinde vbi seipsum placuisse viderit, confidenter accedit, sicut de muliere forti scriptum est: Confidit in ea cor viri sui, & plenitudinem sui amoris, i. Spiritum sanctum, in illã effundit. Ibi manifestat ille seipsum, quod nunquam per aliud fit, nisi per hũc, de quo loquimur, Spiritum sanctũ. Idcirco iamiam passurus Dominus, & post eandem passionem suam hunc spiritum daturus, dilectionem attẽtius commendabat, videlicet vt dilectio cordis humani, dilectioni Dei, qui est Spiritus sanctus, occurreret, locúmque præpararet. Iam, vt ad superiora reuertamur, talem dilectionis sitim requirebat, quum in templo stãs & clamans dicebat: Si quis sitit, veniat & bibat. Vbi & Scænopegiæ festiuitas, quando memores beneficiorum Dei tabernacula faciebant, vt supra dictum est, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerunt per desertum, quandò de Ægypto educti sunt, festiuitas in quam magna, solennitatis eius typus erat, quæ nostris in mentibus splendere debet, contemplantibus beneficia Dei, quæ per filium suum redemptorem nostrum ma-

gnificè nobiſcum egit,& ob hoc ſitientibus illum in ſe-ipſo contueri, quem in tantis ſuis expertæ ſunt beneficiis. In his nimirum clamor ille Domini non ſurdas aures inuenit, dicentis: Si quis ſitit, veniat & bibat. Et exponens, quam ſitim quærat, quid bibendum offerat, adiungit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Qui credit in me, idem eſt ac ſi dixiſſet, Qui ſitit me. Quid enim eſt in Chriſtum credere, niſi Chriſtum ſitire? Plus quippè multo eſt, credere in Chriſtum, quàm credere Chriſto, vel credere Chriſtum. Credere Chriſto, ſubauditur, quod verum credat, vel credere Chriſtum, ſubauditur eſſe, non magnũ eſt. Siquidem & dęmones credunt & contremiſcunt. At vero credere in Chriſtum, i. per fidem ambulando tendere in Chriſtum, venerari & amare verbum per quod omnia facta ſunt, amplius autem quod verbum caro factũ, & habitauit in nobis. Qui ergo ſic ſitit, illi datur bibere de ſpiritu Chriſti. O quãta de inopia ſubleuatur creatura, vt cum creatore ſuo vnum eundémq; ſpiritum habeat, qui ſolus æternarum diuitiarum cumulus eſt, quo ita inebriatur & impletur venter animæ, vt de illo fluant aquæ viuæ, ſ. dogmata diuinæ ſapientiæ, vt meritò dicatur fons hortorum, puteus aquarum. Igitur, vt ſupra dictum eſt, hic ordo conſuetus, hæc præparatio competens eſt ante aduentum ſancti Spiritus, vt prius bona creaturæ voluntas erga creatorem excitetur, prædicatione beneficiorũ eius, quia teſtante ſcriptura quæ dicit, Hominis eſt præparare animum. Domini autẽ gubernare linguam, itémque Hominis eſt diſponere viam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius: hac, inquam, ſcriptura teſtante, naturale eſt, vt humanus affectus, i. bona volũtas erga creatoris benefacta moueatur. Quod vbi non fit, ingratitudinis vitium, & ſuperbientis animi contemptus eſt. Nã quod ait Apoſtolus: Deus enim eſt, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, ſupradictę nõ repugnat ſententiæ. Siquidẽ hominis eſt animum præparare, i. bona velle, dum rationali ſenſum bonũ diſcernit & approbat, ſicut idem Apoſtolus ait: Nam velle adiacet mihi, Deus vero hoc ipſum velle operatur, dũ gratia ſua cauſas agere, atq; homini oſtẽdere dignatur, quarum intuitu voluntas eius ad amandum Deum excitetur. Verbi gratia: Petri Apoſtoli fuit, vt vellet paratus eſſe cum Domino in mortẽ & in carcerem ire: ſed hoc ipſum velle operatus fuerat in eo pater, qui Chriſtum filium ſuum in hunc mundũ miſerat, & huic reuelauerat. Et quia Iudæis inuidentibus atq; perſequentibus, & hic & cæteri Apoſtoli ſuum velle Deo (ſicut iam dictũ eſt) accommodauerant, idcirco quod ſuum erat, perfecit Deus, mittẽdo illis Spiritum ſanctum, quo accepto Petrus, qui iam velle habuerat, perficere quoque haberet, ſcilicet, vt potenter pro Chriſto in carcerem & in mortem iret.

Cur propriè Spiritus ſanctus procedens dicatur, cùm filius à Deo proceſſerit, ſicut ipſe ait: Ego enim à Deo proceſſi & veni. Cap. 9.

CVm & filius à patre proceſſerit, ſicut ipſe Iudæis loquitur, dicens: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtiq; me, ego enim à Deo proceſſi & veni, meritò quæritur cur propriè Spiritus ſanctus procedẽs dicatur. Ad quod facilis promptáq; patet reſponſio, quòd videlicet, quia filius ſemel miſſus, ſemel venit redimere mundum per incarnationis myſterium, & ſicut omnia per ipſum ſemel & ſimul facta ſunt, ita & per ipſum omnia ſemel & ſimul reſtaurata ſunt. Propter quod non præſenti tempore ait, Ego enim à Deo procedo, ſed præterito, Proceſſi, inquit, & veni. At verò Spiritus ſanctus non ſemel neq; cuncta ſimul electorum pectora perluſtrat, ſed diuerſis tẽporibus venientes diuerſis modis viſitat, i. gratiarum diuiſiones, vnus idémq; Deus ac Dominus variè diſpenſat, de cuius ſanctificatione ait filius: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Duplex eſt enim operatio Dei. Et de alio opere Dei, quod per filium operatus eſt, ſ. de creatione omnium, ſcriptum eſt: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Idcirco cũ de ſpiritu ſancto loqueretur filius, dicens: Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre ſpiritum veritatis præſenti tempore ait: Qui à patre procedit. Et ſicut lunæ corpus integrum ſemel in cælo formatum eſt, ſemper autem beneficio ſolis, vt ab illo illuſtretur, indiget, quia lumine proprio nõ lucet: ſic Eccleſia ſancta ſemel in baptiſmo nata eſt, ſed ſemper inter præſentis vitæ defectus varioſq; labores gratia ſancti Spiritus viſitari ac refici opus habet. Quapropter vultui diuinitatis aſſiſtere ſatagit, dum quotidie creatori ſuo pro beneficiis eius gratias agit, verbi gratia, dum in conſecratione Euchariſtiæ dignum & iuſtum eſſe confitetur, illi ſemper & vbique gratias agere, cum cæli cælorúmq; virtutibus ſuas quoq; voces admitti deprecãs: quia per Chriſtum Dominum noſtrum & ipſa condita, & per eũdem benedictum qui venit in nomine Domini, redẽpta eſt. Hac enim maximè beneficiorum eius commemoratione vultui creatoris ſui occurrit, & tamquam luna vero ſoli faciem cordis obiicit, ſicq; ſpiritu ſanctificationis, & in illis qui fortè necdum acceperunt, initiatur, & in illis qui iam acceperunt, per adiectionem muneris perficitur.

Eccleſia, vt luna, ſemper indiget lumine ſolis, id eſt, gratia ſpiritus ſancti.

Rectè igitur Spiritus ſanctus, qui à patre procedit, ſolus procedens datur: filius verò, quia non procedo, ſed proceſſi, ait, & veni, non procedens, ſed genitus, vt verè eſt, aſſeritur. Proceſſit enim ante omnia tempora, de corde patris natus: venit in tempore, ex Maria virgine incarnatus.

Filius genitus ſpiritus ſanctus procedens.

Item vndè ſupra, & quod Spiritus ſanctus ſit capabilis humanæ animæ, quod eſt proprium diuinæ ſubſtantiæ. Cap. 10.

SI prudenter verba Domini ſuperius poſita aduertimus, qui loquens de ſpiritu quem accepturi erãt credentes in eum, Si quis ſitit, inquit, veniat & bibat, &c. veram & perfectam ſancti Spiritus diuinitatem, in his quoq; agnoſcimus, de qua nunquam aliquid aridus & inanis bibit Macedonius, omnéſq; alij quicũq; blaſphemando in Spiritum ſanctum, æterni delicti rei conuincuntur. Quod vt manifeſtum fiat, primo ponendum eſt illud, de quo nemo dubitat, ſ. potum hunc carne, ſed ſpiritu percipi: non ore, ſed corde: non palato, ſed ratione diſcerni. Quod autem bibitur, profectò bibentis interiora penetrat, ſuáq; ſubtilitate capabile, craſſiora atque ideò ſui capacia complet receptacula. Conſtat igitur, quòd Spiritus ſanctus humanæ animæ capabilis ſit, eiúſq; penetret interiora, vtpotè quem illa bibit, i. in interiora ſuæ ſubſtantiæ recipit. At verò hoc diuinæ ſubſtantiæ proprium eſt, nihílq; aliud humanum vel angelicum poteſt penetrare ſpiritũ, præter ipſius omniúmq; creatorem Deum, cui datur: Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum, hic (inquã) ſolus implet animam ſpiritus. Nam quod homo arreptitius dæmone plenus datur, non ſic accipiendum eſt, vt malignus ſpiritus ſpiritum hominis ſubſtantialiter introiſſe credatur. Vtérque enim creatus eſt, neuter altero adeò ſubtilior, vt alter alteri capabilis, alteriúſque capax ſit. Sed ita plenus dæmone quis eſſe poteſt, quomodò mero aut febri interdum non incongruè plenus dicitur. Quod vtique ſecundum corpus accipitur, quia venas neruóſque vel omnes occultos meatus corporis, non etiam animæ ſubſtantiam ingreſſa febris aut ebrietas, habitantem illic in ſuis ſedib. fatigat animam. Igitur Spiritus ſanctus Deus eſt, quia capabilis eſt humano ſpiritui, ſicut iam dictum eſt, Chriſto auctore, qui ad bibendum illum ſitientes inuitat animas, quo ſenſu & illud Apoſtoli accipimus: Miſit Deus Spiritum filij ſui in corda noſtra, & talia quam plurima.

Ioan. 7.

Vera diuinitas ſpiritus ſancti, quia animæ humanæ capabilis.

Actor. 1.

Anima arreptitij nõ ſubſtantialiter recipit dæmonem.

Galat. 4.

Item de proceſsione Spiritus ſancti in minore vel maiore viſitatione, iuxta illud quod dictum eſt: Spiritus vbi vult, ſpirat. Cap. 11.

CVm verò idẽ ſpiritus, humani cordis circuit profundũ, nemo quidẽ ſcit, niſi ipſe qui accipit. Flumi-

na autem aquæ viuæ conſequenter de ventre eius fluen-
tia,qui bibunt, de ſapore magnitudinem infuſi muneris
agnoſcunt. Vndè Dominus in Euangelio:Et vocem,in-
quit,eius audis , ſed neſcis , vnde veniat aut quò vadat.
Flumen quippè aquæ viuæ,i.affluentia ſalutaris doctri-
næ, quæ de ventre fluit in Chriſtum credentis , vox eſt
ſpiritus vbi vult ſpirantis , qui vbicunq; ſpirauerit cir-
cuiens mentis vterũ, fontem aquæ viuæ, i.ſenſum veri-
tatis efficit, riuúmq; eius ad os dirigens , corporea voce
induit, & in aures tuas emittit , pérq; aures ad animam
perfert,cui bibẽti ſaporis qualitas verum perhibet,quia
ſpiritus ſancti vox eſt,ſ.dum infuſus pectori,gratiã mul-
tis profuturam in electo vaſe componit. Siquidem nec
ipſe qui accipit , ſcit vndè veniat aut quò vadat , licet
ſciat & ſentiat quando venit & quando vadit , peracta
viſitatione ſenſibili. Quaſi enim ſibilum auræ tenuis(vt
ait Gregorius)ſubitò percipit,atque hoc eſt quod de in-
comprehenſibili ſubſtantia æternitatis conſpicit. Ve-
rùm per illum in Helia ſibilium auræ tenuem, frequen-
tior viſitatio deſignatur, qua diuinitatis ſaporem degu-
ſtat mens,quoties in contẽplationis ſublimitate ſuſpen-
ditur. De illa magis viſitatione ad præſens pertinet o-
pus,qua longè excellentius tunc mens humana, clarifi-
catur,quando ad publicum quis mittendus eſt,vt ad ſa-
lutẽ multorũ , flumina de ventre eius fluant aquæ viuæ,
vel (vt alibi ſcriptũ eſt) vt à timore Domini concipiens
pariat,& ſpiritũ ſalutis eius faciat ſuper terrã. Quomo-
do miſſi ſunt patres noſtri Apoſtoli, vel Apoſtolici,viri
& ſi qui ſcribendi officio magis quã acceſſu vel præſen-
tia corporis viuã nobis aquã emiſerũt, quã de hoc fon-
te ſaluatoris,de huius ſancti Spiritus abundantia, felici-
ter hauſerunt. In his magnificentius tunc illud adimple-
tur,quod in Canticis cãticorum dicitur:Dilectus meus
miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intre-
muit ad tactũ eius. Subitò enim,dũ neſcitur, inſilit Spi-
ritus ſanctus,& quaſi per foramen interius animæ clau-
ſtrũ illabitur , intremiſcente protinus ad introitum eius
infirmitate humani ſpiritus, ob inſolitum vigorẽ quem
ſentit & pondus. At ipſe qui allapſus eſt,primitus fami-
liari dulcedinis ſuæ blandimento,quaſi oſculo,pauitan-
tem animam conſolatur. Deinde ſecundũ opus,ad quod
animã illã præparat,exurgens,verbi gratia,ſi hoc inten-
dit,vt (ſupra dictum eſt) de vẽtre eius fluant aquæ viuæ,
id eſt,largiorã dogmata vitæ : exurgens,inquam,circuit
animæ vterum , & circumeundo dilatat , breuem prius
& anguſtum mirabili ſuorum incremento circulorum
futurum eius ſignificans in diuina ſcientia profectum,
tanta nonnunquam magnitudine inundans, ac ſi vnum
de paradiſi fluminibus per dilatatum eiuſdem animæ
fluat alueum. Intereà miratur ipſa ſuimet amplitudinẽ,
vaſtúmque ſinus ſui deambulatorium , verè ter quatér-
que beata , quæ (ſicut ſcriptum eſt) quia dilexit cordis
munditiam, propter gratiam labiorum ſuorum , habet
amicum regem, videlicet Chriſtum , à quo tale percipit
donum. Impleta tandem menſura,quam dare vult hic
ſpiritus (nam ſicut ſpirat vbi vult,ſic & diuidit ſingulis
prout vult) vbi miraculum conquieſcit, & anima in ſe-
ipſam reuertitur , tum verò recuſare non poteſt , quin
ſurgat & dilecto aperiat,id eſt,ad doctrinæ miniſterium
ſe accingat, & ea quæ clauſa ſunt Chriſto corda aperiat
ſemper voce , nonnunquam & literis amouere conten-
dens peſſulum incredulitatis, ſicq; progrediens ad pu-
blicum,præceptum exequitur,quod intus audiuit : De-
riuentur fontes tui foras,& in plateis aquas tuas diuide.

Ioan.3. Flumina aquæ viuæ. 3.Reg.19. Sibilius auræ tenuis. Eſa.26. Eſa.12. Cantic.5. Illapſus ſpiritus ſancti. Prouer. 22. Ioan.3. 1.Cor.12. Prouer.5.

De die Pentecoſtes,quomodo dies quo data eſt lex,quinquageſimus computetur,à die qua in Aegypto agnus immolatus eſt cuius ſolennitatis die Spiritus ſanctus datus eſt.

Cap. 12.

Quæſtio de die quinquageſimo.

PRimo illud prætereundum non eſt,diem illum,quo
data eſt lex, in cuius rei memoriam ſolẽnitas magna
erat Pentecoſtes, de quo die Spiritus ſanctus Apoſtolis
datus eſt,diem(inquam)quo poſt tranſitum maris rubri
data eſt lex filiis in mõte Sinai, planè quinquageſimum
fuiſſe ab immolatione paſchalis agni. Nonnulli enim,
maximè qui computandi ſcientiæ ſtudent , cum legunt
quartadecima die mẽſis primi immolatum fuiſſe agnũ,
menſe autẽ tertio,tertia die mẽſis, deſcendiſſe Dominũ
coram omni populo ſuper montem Sinai , iam enim
(inquit ſcriptura)aduenerat dies tertius , & manè inca-
luerat, & ecce cœperũt audiri tonitrua &c.cum(inquã)
hæc legunt,mirantur & hærent,numerum quinquage-
narium à quartadecima die menſis primi vſque ad tertiã
diem menſis tertij non conſtare probantes. Nam cum
Hebræi ſolos lunares habeant menſes , & luna primi
menſis vnde triginta dies habeat, luna verò ſecundi tri-
ginta,profectò à quartadecima die primi, vſq; ad tertiã
diem menſis ſecundi , non prætermittenda eſt quæſtio,
quæ hoc modo ſoluitur. Tertia quidem die menſis ſe-
cundi deſcendit Dominus(vt prædictum eſt)ſuper mõ-
tem Sinai,ſed vide quid poſt hæc ſequitur: Moyſi quo-
que dixit:Aſcende ad Dominũ tu & Aaron,&c. Solúſq;
Moyſes aſcendit ad Dominũ, & illi non appropinqua-
bant. Venit ergo Moyſes & narrauit plebi omnia verba
Domini atq; iudicia. Ac deinceps:Et manè,inquit, con-
ſurgẽs ædificauit altare ad radices mõtis. Et poſt pauca:
Dixit autẽ Dominus ad Moyſen:Aſcende ad me in mõ-
tem,& eſto ibi,dabóq; tibi duas tabulas lapideas,& legẽ
ac mandata quæ ſcripſi,vt doceas filios Iſrael. Itaq; non
tertia die menſis quando Dominus ſuper montẽ aſcen-
dit,ſed die quarta,quando tabulas & ſcripturã ſuã dedit,
lex data eſt. Igitur diem datæ legis ab immolatione Pa-
ſchalis agni quinquageſimũ extitiſſe planũ eſt. Qua die
cùm datur Spiritus ſanctus,mira nobis operũ eius con-
cordia commendatur , de qua ſufficienter tractatũ eſt à
ſanctis doctorib. Sciendũ quoq; eſt, quòd ex præcepto
legis, hi dies quinquaginta, nõ ab ipſa Paſchali veſpera,
qua immolabatur agnus , ſed à ſubſequente prima ſab-
bati incipiebant numerari. Sic enim ſcriptum eſt in Le-
uitico : Feritatis manipulos ſpicarum primitias meſſis
veſtræ ad ſacerdotem. Qui leuabit eum corã Domino,
vt acceptabilis ſit vobis altera die ſabbati, & ſanctifica-
bit illũ. Numerabitis ergò ab ipſo die, in quo obtuliſtis
primitiarum manipulos , ſeptem hebdomadas plenas,
vſque ad alteram diẽ expletionis hebdomadæ ſeptimæ,
& ſic offeretis ſacrificium nouũ Domino ex omnib. ha-
bitaculis veſtris panes primitiarum duos , &c. Itaque à
prima ſabbati , quã nos Dominicã diem dicimus,id eſt,
tranſacto magno die paſchalis ſabbati,dies quinquagin-
ta incipiebant numerari. At verò Dominus noſter illo
die reſurrexit , corpúſq; ſuum verè nouarum frugũ ter-
ræ noſtræ faſciculum,verus ipſe ſacerdos corã Domino
Deo patre ſuo leuauit,& ſanctificauit. Nihil ergò quæ-
ſtionis remanet,cur dies ille,quo Spiritus ſanctus datus
eſt,qui vtique à die qua reſurrexit, quinquageſimus eſt,
Iudæorum quoq; fuerit pẽtecoſtes : quia (ſicut iam di-
ctum eſt)non ab ipſa veſpera paſchali,ſed à ſubſequen-
te prima ſabbati , dies pentecoſtes incipiebant compu-
tari. Offeramus itaq; Domino ac die panes primitiarum
duos, i.pro duobus illi gratias agamus beneficiis , ſcili-
cet , quòd vno eodémque ſpiritu ſuo & olim veteribus
legem ac mandata ſcripſit in tabulis lapideis, ſicut Moy-
ſes in Deuteronomio ait , Deditque mihi duas tabulas
lapideas ſcriptas digito Dei. Digitus enim Dei Spiritus
ſanctus eſt , & nunc nouis , id eſt, Euangelicis patribus
gratiam in tabulis ſcripſit carnalibus. Solemnémque
agamus diem poſt ſeptem ſeptimanas emicãtem, & nu-
mero ſuo,id eſt, quinquagenario, iubilæum ſignifican-
tem,id eſt,dimittentem, quo ab omni debito dimiſſi,ad
antiquam reuertemur poſſeſſionem, quam perdidimus
ſub peccato venundati. Nam quomodo poſt ſeptem
hebdomadas feſtiuus hic dies erumpit , ſic poſt mundi
circuitum,in quo nunc laboramus, ille dies æternaliter
feſtiuus effulgebit,quo iam non laborabimus , ſed felici
otio compoſiti,ſolem verum feſto diademate coronatũ
ſpectabimus , mirabimur, laudabimus. Nunc ſecun-

dum officium eiusdem diei, de eodem Spiritu sancto (vt cæptum est) prosequamur, Epistolam in capite ponentes, qua eius narratur aduentus.

Quid significauit, quòd sonus factus est de cælo adueniente Spiritu sancto. Cap. 13.

SOnus qui adueniente Spiritu sancto repente factus est de cælo, signum fuit soni qui in omnem terram exiturus erat, cælis illis, quos nunc firmare veniebat, enarrantib. gloriā Dei, & firmamento constantissimæ fidei illorū annuntiāte opera manuū eius, cū magnifico verbi tonitru & miraculorū coruscationibus. Sic enim mox futurum erat, hoc spiritu per os illorum intonante Christi præconia, vt ad pœnitentiam commoueretur & contremisceret terra, & fundamenta mōtium, i. corda superborum conturbarētur & commouerentur, audito quoniā iratus est eis, nisi pœnitentiam egerint. Vnde & in Apocalypsi, cùm accepisset angelus thuribulū, & impleisset illud de igne altaris, & misisset in terram, facta sunt tonitrua, & voces & fulgura & terræmotus magnus. Nunc ignis ille mittebatur, vndè & apparuerunt Apostolis dispartitæ linguæ tāquam ignis, ille (inquam) ignis mittebatur in terram, quo angelus ille magni consilij dudum impleuerat aureum thuribulum immaculati corporis sui, & nunc assumptus in cælo agebat quod dixerat: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat?

Cur Spiritus sanctus, cuius natura est inuisibilis visibilem foris igne ostendit. Cap. 14.

QVòd vero foris quoq; visibilis ostensus est ignis, qui vtiq; non erat ipsa quæ inuisibilis est, substantia Spiritus sancti: quòd, inquam, ignis visibilis ostensus est, signum nobis fuit diuinæ eius operationis, vt per effectus, quos nouimus, huius nostri ignis, intelligamus quid hic ignis, hic Deus, hic Spiritus sanctus operetur in nobis. Est autē multiplex in rerū visibiliū natura, visibilis ignis commoditas. Cælum in sole & luna syderibúsque miris ornatibus illustrat: terrā autem non solum fusō desuper lumine lætificat, sed & beneficio caloris ad gignendum prouocat, & sinu eius recepta nutrit semina. Præterea de silicum venis exceptus, & cōpetentibus alimentis enutritus, noctem nobis alleuiat, absentémq; diē lux agit æmula, & innumera mortalibus præstat cōmoda, quibus vitæ præsentis iuuatur inopia. Adde, quòd tunc temporis ex iussū Domini semper ardebat in altari sacerdote iugiter ligna subiiciente, quódq; consumebāt holocaustū, quódq; sacrificium sic dicebatur, eò quòd esset totū incensum. Sed inter cætera naturalia præclarū hoc habet ignis quod diuisus in partes mutuati non sentit detrimēta luminis, horum omnium significationes referri ad Spiritum sanctum & opera eius, his qualitatibus assimilari nouerunt, qui scripturas legunt. Igitur quòd in igne Spiritus sanctus ostensus est, signū fuit, non sibi, sed nobis, quibus diuina maiestas eius ab initio signis loqui consueuit.

Cur cùm Patris & Filij & Spiritus sancti vna sit substantia, magis Spiritus sanctus dicatur ignis. Cap. 15.

NEc illud omittendū est, cur cùm vna sit substantia Patris & Filij & Spiritus sancti, magis & penè sola persona sancti Spiritus appelletur ignis, & nonnunquā ignis Domini, vt ibi: In igne enim Domini deuorabitur omnis terra. Quod tamen mirū non videbitur, si ad memoriam reuoces, quia propriè vel naturaliter amor est iste Spiritus. Amor, inquā, vel charitas, qua Pater filium vel filius diligit Patrem, Spiritus sanctus est, qui & bonitas vtriusq; dicitur & est. Nam si quæras, inquit Aug. quis omnia fecit, respondeo, Deus. Si quæras per quid? per verbū suum. Si quæras, quare? quia bonus est, omnia fecit. Et hæc trinitas vnus est Deus. Itaq; amor Dei Spiritus sanctus est. Amor autē tam spiritualis quàm carnalis reuera ignis dicitur & est, adeò sensibiliter calens, vt nemo amantium calorem eius nesciat. Sed cum Deo, consubstantialis amor suus sit, sic eodē amore suo Deus ignitus est, vt sine distinctione personarū dicatur Deus, & sit inuisibilis atq; incorporeus ignis, iuxta illud Apostoli: Et enim Deus noster ignis consumens est. Veruntamen vbi personarum distinctione opus est, cùm quid cuiusq; personæ sit propriū distinguimus, sicut Deū patrem, vitam in se immortaliter viuentem: filiúmq; eius dicimus veram & incommutabilem sapiētiam, per quā vniuersam condidit creaturam: sic Spiritum sanctū dicimus amorem eius, per quem concupiscit rationabilē & inhabitare appetit creaturam. Qui amor quasi ignis, imò vt verè ignis ad eandem appositam sibi tendit rationalem creaturam, sicut hic ignis visibilis semper in appositam tendit competentem sibi materiam. At illo igne, quæ conflatur, non consumitur creatura, sicut hoc igne visibili consumuntur ligna, fœnum, stipula: sed quemadmodum aurum & argentū hoc igne liquescūt, neq; consumuntur, sed persistunt, & puriora sunt, sic illo igne, illo, vt ait Esaias, camino qui est in Hierusalem: Beata rationalis creatura, inconsumptibiliter liquescit in incendio huius amoris, in torrente huius voluptatis, semper pura, semper liquida, semper ardens amore, semper fruens Deo amatore, desiderando non indigens, fruendo non fastidiens.

Heb. 12.

Pater, vita filius, sapiētia: spiritus sanctus amor proprie dicitur.

Differentia inter ignem visibilem, & inuisibilem.

Esa. 31.

Cur ita Spiritus sanctus in igne apparuit, vt de eodem igne linguas quoque formare dignatus sit. Cap. 16.

CVm igitur constet, rectè Spiritum sanctum in igne apparuisse, eò quòd hic Deus noster ignis consumens sit: quæritur & illud, cur sic in igne apparuerit, vt ex eodem igne linguas formare dignatus sit. Sed & hoc signo magnificè nobis eiusdem Spiritus sancti cōmendatur operatio. Spiritus. n. coæternus Patri & Filio per linguam, quæ maximam habet cognationem cum verbo, non solum hoc expressit, quod eiusdē sit substantiæ cum eodem dei verbo, sed & hoc, quod per ipsum Deus pater suum nobis loquatur verbū, sicut ipse in Psalmo dicit: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Nanq; vt aduerteremus, hunc eundem Spiritum per illum Psalmi versiculū exprimi, ipse qui incarnationē filij Dei operatus est, cuius incarnationis ille Psalmus epithalamiū est, ipse, inquam, qui verbum bonum de corde patris eructatum, in vterum virginis humanæ naturæ vniuit, nunc in lingua Spiritus sanctus apparuit, vt idem ipsum verbum mentibus Apostolorum inscriberet, sic quoq; comparādus calamo scribæ velociter scribentis. Quapropter congruè versus hic, lingua mea, cum præcedenti, eructauit cor meum, in officiis quoq; cantātur apostolorū, quod tamen frequentius est in officiis virginum. Et rectè, quia verbum hoc in sinum virginitatis plenius atq; excellentius eructatum est, videlicet, ita, vt inde carnem assumeret: in cordibus autem Apostolorū ita, vt inde voce corporea sumpta, nobis audibile & intelligibile fieret. Igitur quia Spiritus sanctus illa Dei patris linguas est, qua, velut calamo scribæ velociter scribentis, bonum verbum suum humanæ naturæ velociter, vt voluit, totum inscripsit, dicens, opera sua regi, id est, assumpto homini: vt idem omninò, quòd ipse operari sciat & possit, rectè super Apostolos ostensus est in lingua, quibus eiusdem verbi & incarnationis eius notitiam, vt eloquenter prædicare secundum scripturas, homines hactenus idiotæ scirent, eadem calami velocitate inscribere veniebat.

Per hoc maximè cōsonat & cohæret Euangelio, quoniam impletum est hic, quod dicitur illic. Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Paracletus autem Spiritus sanctus, quē mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixero vobis. Ecce. n. missus statim doctorē illum se profitetur, qui iuxta promissum sponsi in morte agonizantis, paracletus, i. consolator filiis eius orphanis aduenerit. Doctorem inquam, qui illos doceat omnia, sed hoc signo profitetur, dum ostenditur in lingua, simúlque omnium edocet gentium loquelas, vt omnibus

Deut. 4. Actor. 2.

Cur in linguæ specie apparuit spiritus sanctus.

Psal. 44.

Spiritus sanctus lingua & calamus scribæ.

Ioan. 14.

eloquerentur hominibus, ea de quibus soli docebantur interius Dei magnalia.

Quòd non, vt quidam opinantur, Apostoli vna tantum, id est, Hebræa lingua loquebantur, ita vt cuique genti sua videretur, quod miraculum, vt ait Beda, non loquentium esset, sed audiendum.

Cap. 17.

ET non (sicut suspicantur nonnulli) in sic illorũ vocibus omnes loquelæ atque sermones audiebantur, vt tamen vna tantum lingua, s. Hebræa, loquerentur: sed vniuscuiusque nationis homini sua lingua videretur: quod, vt ait Beda, miraculum non loquentium esset, sed audientium, id est, non illis qui loquebantur, erat vera virtus, sed in audientium auribus prodigium, imò error, id est, non rei existentis erat sensus. Non, inquam, sic egit ille sponsus veritatis nec sic opinatur de illo, quicunque prudenter discernit, quid deceat magistrum illum, qui omnem veritatem docere venit. Superest enim vt scripta quoque illorum, quæ dispersi per mundum vniuersum, diuersarum linguarum hominibus mittebant isti vnius tantum, id est, Hebraicæ linguæ literis eos asserant scripsisse, omnémque hominem, cuiusque linguæ, quicunque vidisse Hebraicos illorum apices, eodem miraculo suæ linguæ scripturam æstimauisse: Quod valdè ridiculum est. Saltem nos Latinos excipiãt. Nam de nobis certum habemus, quia scripturas, quas Hebraicè aut Græcè cõscripserunt, absque translatoribus legere nequimus. Illud quoque consequens est, vt quamcũque ipsi linguam audirent, putarẽt Hebræam, quamcunque uiderent scripturam, existimarent esse Hebraicam. Quod nimis friuolum, vt dictum est, ineptúmque & erroneum sanctóque spiritui probatur indignum per omnia. Nec difficile est, hãc præsumptuosam suspicionem, scripturæ quoque auctoritate explodere. Et repleti sunt, inquit, omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Cœperunt loqui variis linguis, vt Spiritus sanctus dabat eloqui illis, scripturæ verba sunt, quibus omninò repugnat id, quod prædicta suspicio coniectat. Loquebantur ergo, nec falso videbantur loqui, dabátq; verè Spiritus sanctus eloqui illis: verùm, nouum hoc canticum, vt canimus, ponẽs sanctificationis signum, vt in ore eorum omnium genera nascerẽtur linguarum, nouum inquam, signum: Significabat enim, quod Ecclesia Deum, hactenus notum sibi in sola Iudæa, linguis omnium gentium deinceps esset locutura. Ita verò signum fuit, vt causa quoque efficiens, principiúmque esset futuræ rei. Nam quomodo gentium magistri fierent, nisi per scientiam linguarum copiam habuissent conferendi cum eis sermonem? Quuomodo, inquam, saltem respondissemus amen, super benedictionem illorum cum quid dicerent, nesciremus? Turrim isti, ædificaturi erant, nũc tempore accepto & opere diuino, turrim, inquam, cuius cacumen cælos tangeret, per quam futurum quisque metuens iudicium, in cælum fugere posset. At illi, qui olim absque Dei magisterio, solóque humano opere, superbia duce turrim sibi extruere voluerunt, per quam ascenderent in cælum, facta confusione linguarum, cùm prius esset terra labij vnius & sermonum eorundem, diuisi contra se, ac dispersi sunt. Igitur nunc, quandò Dei consilio turris corporis Christi (quod est Ecclesia) de viuis & electis lapidibus per vniuersum mundum ritè & ordinatè construitur: rectè omnes linguæ ad horum artificum ora reuocantur, nè, sicut ibi, cùm quis posceret lapidem, alius offerebat bitumen; cum peteret aquam porrigebat trullam: ita hic, cum structores nostri annũciarent pacem, nos suspicaremur bellum: cùm prædicarent regnum Dei, nos putaremus gloriam mundi.

Verè diuersis linguis locuti sunt & scripserunt Apostoli.
Ioan. 16.
Actor. 2.
Mysteriũ in gẽtibus linguarum.
Psal. 75.
1. Cor. 14.
Gen. 6.
Aliter Apostoli, quàm Babylonij, turrim ædificauerunt.
1. Pet. 2.

Quàm congruè Spiritus sanctus in Apostolus hora tertia aduenerit. *Cap.* 18.

1. Cor. 11.
Duæ causæ,

OPportunè Spiritus sanctus, omnium arbiter sacramentorum, hora tertia super Apostolos aduenięs, viuificis eandem horam dedicauit mysteriis, qua homines adhuc sobrij & carnalibus cibis adhuc ieiuni, primùm quærere debent regnum Dei. Nam quia Dominus noster, qua nocte tradebatur, post typicam agni cœnam, sacram corporis & sanguinis sui tradidit Eucharistiam, fortè parum aut nihil referre arbitraremur, vtrũ pransi an ieiuni ad illud vitæ epulum accederemus. At ille ratione & articulo temporis agebatur, vt tali hora sacramentum illud condere non moraretur. Ratione: quia nõ ante consummationẽ veteris, inchoandus erat ordo noui sacrificij: articulo temporis, quia statim capiendus, & ad passionem ducendus, aliud non habebat spatium, vt ante mortem suam hoc hæredibus suis cõscriberet testamentum. Vndè cùm illis tradens sanguinis sui calicẽ, dixisset: Bibite ex hoc omnes, hic est enim calix sanguinis mei, &c. statim addidit: Dico autem vobis, non bibã amodò de hoc genimine vitis, vsque in diẽ illum cùm illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei. Et quidem cum in regno patris, id est, cùm iam factus immortalis, post resurrectionem suam cum discipulis suis manducauit & bibit: potuit tunc primùm tradere illis corpus suum, & calicem noui æterni testamẽti, sed nunc magis ordinatè egit, quia testamentum ratũ non fuit: nisi, vt ait Apostolus mors interuenerit testatoris. Igitur Spiritus sanctus, qui huius & omnium sacramentorum auctor & virtus est, congruè hora tertia dari dignatus est, vt tempus ostenderet, quo sua quoque sacramenta dari, vel celebrari magis conueniret. Vnde rectè vniuersalis Ecclesiæ conuentus, magis hac hora (nisi fortè dies ieiunij sit) congregari consueuit, & dicta hora tertia, quæ cæteris illustrior est, ob honorẽ eiusdem Spiritus sancti, solennia Missarum celebrari astantibus choris, cum psallentio communi. Nec cuiquàm hæc diuina traduntur mysteria, post cibum corporis, nisi vrgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.

Quòd signa prædicta Spiritus sanctus visibiliter quidem ostendit, sed inuisibilis inuisibiliter, operatus est, & intrinsecus corda repleuit. *Cap.* 19.

ET hæc quidem, quæ dicta sunt, extrinsecus visa vel audita sunt: intrinsecus autem omnis erit gloria, cuius hæc de foris apparentia signa fuerunt. Intus enim B. Apostoli mundo corde Deum videbant animarum suarum secreta magna cum maiestate subeuntem, suámque fortitudinem largiflua dulcedine temperantem, vt adhuc fragilia mortalium hominum pectora, non tàm miraculo potentiæ terreret, quàm intimo sensu gratiæ lætificaret. Ibi enim erat, de quo dictum est: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Item: Spiritus enim meus super mel dulcis. Item: Et vinum lætificat cor hominis. De quo & Iudæi, quasi diuinantes, musto, aiunt, pleni sunt isti. ibi, inquam, id est, in nouos vtres cordiũ, missum erat feruidum diuinæ substantiæ mustum, Spiritus sanctus, sicut ait illis, promittens eum Dominus Christus: Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit.

Quòd non eo minor sit Spiritus sanctus, quia capabilis est humano spiritui, cùm idem de patre & filio debeat intelligi.

Cap. 20.

IN vobis, inquit erit: Capabilis enim, vt superius iam dictũ est, humano vel angelico spiritus, Spiritus sanctus est. Quod cùm sufficere possit ad probandam eiusdem veram diuinitatem, quidam hæreticorum in suæ potius perfidiæ verterunt argumẽtum. Dicentes enim, patre filium esse minorem, spiritum quoque filio minorem huic asserere voluerunt, quòd in nobis sit, atq; humanarum patiatur contagia animarum. Sed hoc dicendo peccatores errauerunt, & falsa loquuti sunt. Consequitur enim eos, vt nec Patrem nec filium confiteantur

esse Deum. Paria nanque, imò eadem dicta sunt, sicut exempli gratia, hodiernum probat Euãgelium. Vbi cùm dixisset filius: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, protinus adiecit: Et pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Igitur cùm Spiritum sanctum negant esse Deum, eò quòd dictum sit, apud vos manebit, & in vobis erit, cõsequitur, vt nec Patrem nec Filium fateantur esse Deum, eò quòd de Patre & de se dicat Filius: Veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sed his explosis, & cum fumo suo, cum quo de puteo abyssi tamquam locustæ exierunt, euentilatis, hoc potius in argumentum veritatis Catholica fides arripit, Deum esse Spiritum sanctum comprobans, eò quòd humano spiritui capabilis sit: quod proprium diuinæ est substantia, sancto Spiritui cum Patre & Filio commune, qui vnus & solus Deus nullius capax, suæque creaturæ rationali capabilis est.

Quòd licet Apostolis dictum sit, de Spiritu sancto, quia apud vos manebit; proprium tamen filij Dei signum fuerit, quod dictum est Ioanni: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in eo. Cap. 21.

SCiendum verò, quia in eo quod ait Dominus discipulis suis de Spiritu sancto, apud vos manebit & in vobis erit, longè differentem modum mansionis, ratio cogit accipi, ab eo quod in vnigenito Dei filio idem spiritus mansit, de quo dictum est: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in eo, hic est qui baptizat.

Quæ manendi differentia si rectè animaduersa fuerit, simul & illud clarebit: cur cùm tota trinitas apud dilectorem suum mansionem faciat, sæpius & quasi singulariter hoc de Spiritu sancto scriptura sacra contineat.

Manere Spiritum sanctum in creatura sua, duob. modis accipimus: Vnus quidem modus est manendi, cũ illa creatrix substantia, per seipsam creaturæ replens substãtiam semper inhabitat, quod de beatis angelis sanctorúmque hominum spiritib. qui iam cum Deo sunt, carne soluti, non est dubitandum. De his autem, qui adhuc in carne mortali sunt, non idem est arbitrandum: quia, quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, multis varietatib. subiacet, & nũc quidem dilatato corde, si valdè perfecti sunt, visitationem illam merentur: quæ, vt ait Gregorius, significatur in Helia per tenuem auræ sibilum: virtutémq; resumunt, vt idem Helias, qui post eundem sibilũ regna vertit, reges alios vngens, prophetámq; Helisæum: nunc deficiente animo trepidant, vt idem rursus, qui paulò ante verbo cælum clauserat, & nunc propter verba mulieris per deserta fugiebat. Alius verò manendi modus est, cùm per fidem inhabitare incipiens, Ecclesiam suam nunquam in infidelitate derelinquit, vel cætera charismatũ dona semel tribuens, postea nunquam subtrahit. Verbi gratia: Paulo Apostolo datam sapientiam, non sic per tempora distinxit, vt nunc affluente dono sapiens, nunc relabente fieret insipiens. Et de hoc quidem modo dicit: Non te deseram neq; derelinquam. De modo autem supradicto: Auerte, inquit, oculos tuos, quia ipsi me auolare fecerunt. Itémque de hoc modo scriptũ est: quia quatuor animalia incedentia non reuertebantur, sed vnumquodq; ibat ante faciem suam, i. in proposito suo permanebat. De modo autem supradicto: Ibant, inquit, & reuertebantur in similitudine fulguris coruscantis. Nec quisquam mortalium extitit, in quo hic spiritus, qui diuini amoris substantia est, æterna statione requiesceret, præter illum virum vnum quem septem mulieres, i. septem huius spiritus gratiæ, semel apprehenderunt, sempérque tenuerũt: propter quod & dictum est: Super quem videris spiritũ descendentem & manentem in eo: non quòd tunc primum in illũ spiritus descenderit, quippè qui totam plenitudinem in se corporaliter habitantem ab ipsa cõceptione habuit, sicut scriptum est: quia sapientia ædificauit sibi domum, sedit colũnas septẽ, id est, sapientia Dei patris in ædificatione vel cõceptione sui corporis statim septem, spiritus sui, gratias adhibuit: sed fidei præcusori & testi eius signum opportunum datum est, vt sciret, quale de illo testimonium perhibere deberet. Secũdum fidem autem & cætera charismatũ dona singulis, prout vult, ipsis diuisa, semper, vt dictum est, in Ecclesia sua, Spiritus sanctus habitabat. Quæ dona, quia propriè sancti Spiritus opera sunt, idcirco sæpius & quasi singulariter, vt supradictum est, mansionem sancti Spiritus in nobis scriptura sacra commendat, cùm tota trinitas capabilis sit & mansionem sibi in nobis faciat: quia nunc in nobis peregrinantibus per illa dona sua Spiritus sanctus inhabitat, in futuro autem æternis complexibus ipsa trinitatis inhabitabit substantia.

Coloss. 2. Prouer. 9.

1. Cor. 12. Cur potius spiritus sanctus quam Pater aut filius in nobis manere dicitur.

Quòd vbique esse non nisi Deus possit, vndè Spiritus Domini, quia repleuit orbem terrarum, Deus est. Cap. 22.

NIhilominus & per hoc quod cantamus ad introitum: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, diuinam eius Ecclesia Catholica prædicat potentiam. Quis enim nisi Deus hic esset diuisis Apostolis per orbẽ terrarum quomodò vno & eodem tẽpore posset omnibus adesse? Verbi gratia: Thomæ in India, Petro vel Paulo Romæ: imò cum per annos singulos, tam sabbato sancto Pentecostes, quàm sabbato paschæ, baptismi sacramẽta sancta celebrat Ecclesia, quòd absque sancto Spiritu nullam noscitur virtutem habere, quomodò in toto orbe terrarum, quo iam Ecclesia diffusa est, posset adesse, vt in fontes plenitudo eius vbique descenderet, vbique spiritualis equitatus Pharaonis, i. peccatorũ omniũ turbas, fluctib. operiret? Sic enim orbẽ terrarũ illũ replere dicimus, vt Ecclesiam vniuersam, quæ per orbẽ terrarum diffusa, intelligere debeamus. Mundi enim elementis vel corporibus inanimatis diuinitas nõ capitur, sed sanctam Ecclesiam vbique replere rectè creditur. Quódq; magis dignum verúmq; diuinæ maiestatis eius est signum, ipsum eiusdem Ecclesiæ caput implet, sicut scriptũ est: Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane. Diuinã igitur eius vbiq; testamur esse præsentiam, cantando in introitu: Spiritus Domini repleuit orbẽ terrarum, iam dicto sensu huius enumerationis illud respiciente, quod Ecclesiam adhuc paruulã, sed toto orbe terrarum diffundendã, id est, Christi discipulos repleuit, progenitis in ore eorum pro signo vniuersis orbis terrarum linguis. Quod verò sequitur: Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis: cur sapiẽtia dixerit, manifestum est, ex eo quod addidit: propter hoc qui loquitur iniqua, non poterit latere: vel quod præmisit: & nõ liberabit maledictum à labiis suis, quoniam rerum illius testis est Deus, & cordis eius scrutator est verus, & linguæ illius auditor. Per quæ constat sic esse dictum, sciẽtiam habet vocis, ac si dixisset, nouit, qua mente quisque loquatur. Veruntamen in ratione præsentis officij scientiam linguarum respicit, quarum diuersitatem dando fidelibus suis magnificè probauit, scientiam se habere omnium per quæ potest vox humana variari.

Sapie. 1. Spiritus sanctus repleuit orbem terrarum.

Luc. 4.

Spiritus sanctus scientiã habet vocis Sapien. 1.

Quòd sancti Spiritus effusio, totius sit diuini operis confirmatio. Cap. 23.

BEnè supradicto sancti Spiritus operi congruit hæc offerenda: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Nam vt nouerimus, quia Spiritus sancti effusio totius diuinitatis confirmatio sit, hoc primo dicendum est, quid ante aduentum eiusdem sancti Spiritus in Apostolis suis Dominus operatus sit, fidem vtique in illis operatus est, quæ ex ore Petri pro omnibus sonuit: Tu es Christus, filius Dei viui. Sed hæc quàm infirma fuerit, antequàm Spiritus sanctus aduenier, cunctis liquet scientibus, quia Petrus, idem Apostolorum

Psal. 67.

Matth. 16. Fides Apostolorũ ante aduentum spiritus sancti infirma. Luc. 22. Ioan. 21.

princeps, vnius ancillæ voce territus, illum,quem,vt iã dictum est,Christum filium Dei viui confessus fuerat,se nosse negauit. Vbi verò spiritus huius donum accepit, nec Romani principis imperium timuit, sed vsque ad mortem confitens, eadem morte sua Christum clarificauit. Fidem igitur Spiritus sanctus in Apostolis confirmauit,atque ideò benè,vt dictum est,in offerenda canimus:Confirma Deus hoc,quod operatus es in nobis, vt per eundem spiritum fides eadem in nobis confirmetur,subiungentes, à templo tuo, quod est in Hierusalé, id est,ab Ecclesia Apostolica,quæ vtiquè cœpit ab Hierusalem, id est, à Iudæa, sicut alibi loquitur ipse Dominus,quia salus ex Iudæis est. Per eundem,inquam,spiritum confirmari poscimus, quia præter hunc quicquid credimus,quicquid baptizamur,quicquid molimur,infirmum & vacuum esse comprobatur. Nam & cæli, scilicet ordines supernorum spirituum, in eo quidem firmati sunt verbo Domini, vt in sua natura rationales essent & æterni,& spiritu oris eius omnis virtus eorum firmata est: qua in similitudine Dei, id est, in sanctitate persistunt. Vndè alibi scriptum est:Spiritus eius ornauit cælos.

Confirma hoc Deus, & cæt. Psal.67. Ioan.4.

Iob.24.

In reliquis presentis hebdomadæ officiis, cùm penè omnia sancti Spiritus nomen personent & gratiam,sola possunt Euangelia facere quæstionem,quid ad aduentus eius pertineant solennitatem. Quapropter de illis breuiter aliquid dicendum est, ad hoc dumtaxat, vt eorum,cum singulis officiis, quibus deputata sunt, appareat concordia.

De Officio secundæ feriæ. Cap. 24.

Feria secunda legitur hoc Euangelium:Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum,non pereat,sed habeat vitam æternam,& reliqua.Hoc quod dictum est,non quidem per se citus liquet, quid ad præsentem pertinet solennitatem, sed quæ præmittitur lectio Actuum Apostolorum, considerata, confestim quasi luminis radius causam eius elucidat.Loquente,inquit,Petro, cecidit Spiritus sanctus super gẽtiles,qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus sancti effusa est, &c. Idcirco nanque prædictum Euangelium cum hac ponitur lectione Actuum Apostolorum, vt comprobetur hoc opus Spiritus sancti,quo gentibus pœnitentiam ad vitam dedit, non esse factum mutabilitate consilij,cùm filius antequam pateretur, idem voluerit,licet per seipsum tunc gentibus prædicare noluerit, imò discipulos mittens dixit eis: In viam gentium ne abieritis. Nam quòd hic ait Petrus:In veritate comperi,quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum,& operatur iustitiam,acceptus est illi:Hoc in Euangelio testatur filius Dei dicens, missum se esse, non ad iudicium,sed ad salutem totius mundi,& subiũgens, absq; distinctione Iudæi atque gentilis: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam,& cætera quæ sequuntur. Adeò nihil quidem per se gentibus prædicauit Christus, sed de illarum salute suiq; apud illas glorificatione multa prædixit. Sic Isaac nihil quidem per seipsum iuniori filio suo Iacob de afferendis sibimet cibis mandauit,sed per concorporalem illi Rebeccam Iacob subintroductus est, cùm ille benedictionem Esau primogenito suo dare disponeret.Nam Isaac Christum,Esau populum Iudaicum, Iacob gentilem, Rebecca mater significat sancti spiritus gratiam. Rebecca nanq; consulente, id est, sancto Spiritu consilij prouidente, iunior ille filius, s.gentium populus, ingreditur ad Isaac, videlicet ad Christum, tardante foris Esau,& occupato in venationibus,id est,priore populo intento cæremoniis carnalib. Ingreditur,inquã, iunior populus cũ obseruatione decẽ mandatorum legis, quæ tradita sunt populo priori, & scientia legis & prophetarum perornatur, velut ille Iacob à matre indutus est valdè bonis vestib.Esau,habens circa manus collúmque pelliculas hædorum,i.apertam proferens confessionem peccatorum,cibósq; offerens,i.fidem,quæ operatur per dilectionem,eandem præripit benedictioné,quæ in Apostolos descendit, sicut audiuimus in supradicta lectione. Adhuc loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes,qui audiebant verbum,& erant loquentes linguis & magnificantes Deum.

Euangeliũ, Ioan.3.

Epistola. Actor.10. consonãtia Epistolæ cũ Euangelio.

Actor.10.

Matth.10.

Gen 27. Mysteriũ veteris historiæ de Isaac.

Galat.5.

Magnitudinem tantæ benedictionis hic introitus innuit:Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. Per hoc enim felicitas gentium innuitur, quæ per Spiritum sanctum, interiorem sacræ scripturæ,tamquam homines rationales, percipiũt medullam, cùm Iudæi carnales, tantum exteriorem, vt irrationalia pecora,sectentur paleam. Sermo nanque diuinus frumentum est,in quo literæ superficies,palea;sensus verò Spiritualis qui à nobis quæritur,medulla est. Vnde liquet, quòd Spiritus sanctus quasi pinguendo diuinæ substantiæ sit, de quo in Psalmo datur: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, quia videlicet eius inspiratio verbi Dei pinguedinem nostris animabus inserit.Cibauit,inquam,Ecclesiam de gentib.ex adipe frumenti,vt dictum est. Saturauit etiam eos melle fluente de petra,id est, doctrina & sapiẽtia & solutione arcanorum, quæ præcesserunt de Domino Iesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Propter quod de eodem spiritu in cõmunione dicitur: Spiritus sanctus docebit vos quæcunque dixero vobis.Offerenda, intonuit, non dubiè ad hoc ipsum congruit, quia per Spiritum sanctum apparuerunt fontes aquarum,id est,intellectæ sunt scripturæ prophetarum.

Quòd Spiritus sanctus extra Catholicam non datur Ecclesiam. Cap. 25.

In officio tertiæ feriæ prædicatur nobis,extra Catholicam Ecclesiam non posse dari Spiritum sanctum:solísque Apostolicæ fidei præsulibus esse datum vt per impositionem manus ipsorum hi, qui confirmandi vel ordinandi accedunt, accipiant eiusdem Spiritus sancti donum. Sic enim habet,quæ in hoc officio posita est,lectio Actuum Apostolorum:Cùm audissent Apostoli,qui erãt Hierosolymis,quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: Nondum enim in quenquam illorum venerat Spiritus sanctus, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant illis manus,& accipiebant Spiritum sanctum. Et vt sciamus non nisi per Apostolicæ fidei ianuam intrari debere in sanctam Ecclesiam, nec aliter accipi Spiritus sancti gratiam, congruè lectioni huic coniungitur hoc Euangelium, in quo Dominus ait: Amen amen dico vobis,qui non intrat per ostium in ouile,sed ascendit aliundè,ille fur est & latro,&c. Passim per libros patrum sententiæ reperiuntur,quibus confirmatur,talium sacramẽta,speciem quidem pietatis habere, virtutem autem eius abnegare:quomodo palmes cum fuerat abscissus de vite, palmes quidem est, sed iam fructificare non potest: & manus cùm abscissa fuerit de corpore,manus quidem est, sed corporis vitam, sensúmque in se retinere non potest. Quapropter cùm baptizati à talibus, ad Catholicam reuertuntur Ecclesiam, non quidem repetitur in illis lauacrum carnis: siquidem baptizati sunt in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: multæ quippè hæreses sic quoque baptizant, sed per impositionem manuum accipiunt Spiritum sanctum, quem foris (vt dictum est) accipere non poterant. Hoc igitur, vt supradictum est,officio declamatur,foris non dari Spiritum sanctum, sed intus per episcopos,quorum est manus imponere,ex successione Apostolorum, quorum & illa vox est in introitu, manus imponentium & dicentium: Accipite iucunditatem gloriæ vestræ, gratias agentes Deo, qui vos in cælestia regna vocauit. Quod de apostolicis sumptum epistolis parce à litera detortum est. Nam pro eo quod Dominus ait: Accipite Spiritum sanctum,

sanctum, isti verecundè vtentes eius vice dicunt: Accipite iucunditatem gloriæ vestræ: Siquidem Paulus ad Corinthios scribens, qui ab eiusmodi furibus & latronibus quos in supradicto Euangelio Dominus percutit, multifariè subuersi fuerant, id est, à pseudo Apostolis, quia gloria vestra sumus ait: Et in alio loco: Gratias, inquit, agentes Deo, &c. Catholicorum quippe atque orthodoxorum gloria est, quod per ostium intrauerunt ouile ouium, id est, per fidem illorum, qui non suam, vt hæretici, sed Dei gloriam in Spiritu sancto quærunt. Vnde & in communione canimus: Spiritus qui à patre procedit, ille me clarificabit. Quod idem est, ac si dixisset: Spiritum, qui à patre procedit, quicumque dabunt vel accipient, non suam sed Dei gloriam vel glorificationem quærent: In offerenda quoque, Portas cæli aperuit Dominus, donum sancti Spiritus prædicatur, quo scripturæ sacræ Apostolis, & per Apostolos nobis apertæ sunt, vt manna verbi Dei plueret nobis Dominus in abundantiam, quorum auctoritate Ecclesia Catholica ab insurgentibus in se hæreticis exaltatur, sicut in sequenti versu canimus.

Quod ieiunium æstatis ipsa Pentecostes hebdomada celebrandum sit.

Cap. 26.

IN officio quartæ feriæ prædicamus eam, quæ per Spiritum sanctum data est, Ecclesiæ multiplicem scientiam, consonantibus, maximè his, quæ ieiunio deputatæ sunt Euangelicis ac propheticis lectionibus. Illæ namque lectiones trium dierum ieiunij magis consonant officiorum partibus reliquis, non solum sensu, sed interdum & litera, vt ille introitus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, qui de lectione Epistolæ, quæ ieiunio deputatur, sumptus est. Vnde satis Ecclesiasticè & hoc Romana censet auctoritas, vt semper in hac sacra Pentecostes hebdomada, siue tardius siue temperius termini occurrant, ieiuniorum celebretur solennitas, quod ab antiquis quoque præfinitum esse Apostolicis, non dubia testantur ipsorum scripta. Non enim ab illis tradita est noua hæc allegoria, secundum quam visum est quibusdam nostrorum, à prima hebdomada Martij tres obseruare hebdomadarum τεσσαρεσκαιδεκάδας, vsque ad Natale Domini ad similitudinem trium τεσσαρεσκαιδεκάδων, quas Matthæus in Christi generatione contexuit, Sed quia primum ieiunium veris, secundum æstatis est, & terminus quadragesimæ nunquam ante veris initium, pentecostes verò nunquam ante æstatis occurrit introitum: placuit iure venerandæ matri Romanæ Ecclesiæ, in prima quadragesimæ hebdomada, & in ipsa pentecostes solemnitate, ieiuniorum eorumdem officia præfigere, nec vnquam propter velocitatem aut tarditatem terminorum eadem confundere. Nec verò contristat aut obscurat, sed magis illustrat obseruantia ieiuniorum, illam de aduentu sancti Spiritus solennitatem: quippè quia delitiæ sancti Spiritus, delitiarum carnalium fastidium important electorum mentibus: & quia sponsus ablatus est, ieiunandum est filijs eius, hoc Spiritu sancto paracleto, sic suam dispensante gratiam & consolationem, vt delectentur gemitibus inenarrabilibus, gementes vt columbæ, gemitumque pro cantu habentes. Igitur hæc officia secundum ieiunium, quomodo suis in partibus consonent, breuiter est aperiendum.

De officio quartæ feriæ. Multiplicem Ecclesiæ scientiam per Spiritum sanctum esse datam.

Cap. 27.

PRimo officium quartæ feriæ, multiplicem, vt supradictum est, prædicat Ecclesiæ scientiam: qui iuxta quod ait Daniel, pertransibunt plurimi & multiplex erit scientia: studio virorum illustrium, qui Spiritu sancto illuminati sunt, de libris Moysi pacisque prophetarum scriptis tanta creuit copia librorum, vt nos legentes, tanquàm lassi conuiuæ, plura relinquentes, videamur absistere. Hoc mysticè sanctum nobis innuit Euangelium, de quinque panibus & duobus piscibus satiatis quinque millibus hominum, & duodecim cophini ex fragmentis impleti sunt. Aucti sunt enim Domini benedictione, sancti Spiritus effusionem significante: quo dato, lex & prophetæ inter studia tractantium, sicut illi panes inter ora comedentium multiplicati sunt. De quo spiritu in lectione prima dicit sapientia: quia spiritus Domini repleuit orbem terrarum, &c. Et Esaias in lectione secunda: Noli timere serue meus Iacob, & rectissimè quem elegi. Effundam enim aquam super sitientem, & fluenta super aridam. Et exponens quid dixerit: effundam, inquit, spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super generationem tuam. His consonè præcinit introitus: Deus cùm egredereris coram populo tuo, iter faciens eis, habitans in illis. Hic siquidem particulatim de Psalmo LXVII. sumptus est, qui psalmus totus de exaltatione Christi, & Ecclesiæ glorificatione compositus est. Nam per prædictam scientiam, & cætera charismata Spiritus sancti, egressus est Deus, id est, notus factus est in conspectu populi Christiani, prosperum iter faciens eis, remotis videlicet pristinis errorum laqueis. Et quia prædicti doctores sancti, quorum & illa vox esse potest in offerenda: Meditabar in mandatis tuis quæ dilexi valdè: qui meditando diligenter sacras exposuerunt scripturas, idipsum dicunt omnes, & non sunt in eis schismata: bene in communione recitatur eis illud Domini dictum, quod amplectuntur ipsi: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.

Dan. 1.
Ioan. 16.
Esa. 44.
Sap. 1.
Psal. 67.
Psal. 118.
1. Cor. 1.
Ioan. 14.

De officio sextæ feriæ: Synagogam per fidem esse resuscitandam. *Cap. 28.*

FEria sexta pulchro & mirabili misteriò significatur in Euangelio nobis illud, quod futurum de synagoga speramus, videlicet quòd tandem per fidem Christi suscitanda sit, quæ nunc præ inuidia mortua est, ex quo Spiritus sancti gratia venientem de gentibus Ecclesiam suscepit. Mulier namque, quæ à fluxu sanguinis, tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris, sanata est: Ecclesiam de gentibus archisynagogi filia, quam idem Dominus resuscitat, synagogam, quæ nunc (vt dictum est) per infidelitatem mortua est, significat. In quo illud mirabile valde est mysticumque, quod quàdoque filia nata est archisynagogi, tunc mulier ista cœpit infirmari, & quando hæc sanata est, tunc illa obijt. Sic enim scriptum est in Euangelio: quia puella erat annorum duodecim, & mulier fluxum sanguinis patiebatur annis duodecim. Quid pulchrius, quid conuenientius? Nam quando in Abraham, Isaac & Iacob synagoga natus est, gentilitas sordibus idololatriæ tanquam fluxum sanguinis, cœpit languere. Et quoniam trahente & suscipiente Spiritu sancto testificatus est in Cornelio, hæc sanata est: tunc synagoga inuidens, & indignam vitæ æternæ se iudicans, mortua est. Sed iterum reuiuiscet, postquam plenitudo gentium subintroierit, quod præsenti fractura prædicatur gratia Spiritus sancti. Huic in præeunte prophetica lectione datur sub nomine ciuitatis suæ Sion: Exultate filiæ Sion, & lætamini in Domino, qui dedit vobis doctorem iustitiæ, descendere faciat ad imbrem matutinum, & serotinum in principio. Per imbrem matutinum & serotinum doctrinam significat Euangelicam, quæ illis & primo tempore tãquam matutinus imber, missa est: & nouissimo tanquam serotinus, mittenda est. Et comedetis, inquit, vescentes, & saturabimini, & lauda-

Matth. 9.
Marc. 5.
Act. 10.
Act. 13.
Rom. 11.
Ioël. 2.
Ioan. 6.
Psal. 70.

bitis nomẽ Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia. Comedetis, inquam, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: de quo ad introitum in persona eius, quæ suscitanda est, dicimus: Repleatur os meum laude tua, &c. Quapropter nec illud à mysterio vacat, quod cum puellam Dominus suscitasset, additum est: Et iussit illi dare manducare: Refecta enim interius dicet id, quod in offerenda canimus: Benedic anima mea Domino, &c. Et tunc magis vniuersaliter impletum erit, quod in communione canimus: Spiritus vbi vult spirat, videlicet habens potestatem, cum vult, vadere ad gẽtes, & iterum venire ad Iudæos, vbique sua se voce prodens, quia nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.

Luc. 8. Psal. 102. Ioan. 3.

De officio sabbathi: Duos populos gentilem & Iudaicum pacem & concordiam habituros.

Cap. 29.

SAbbathi officio, duorum cõcordia populorũ præsignatur. Iudæi scilicet atque gentilis, qui tandem vno eodemque spiritu se illuminatos profitẽtes, agnitum ambo sine controuersia sequẽtur Christum. Duo namque cæci, qui in Euangelio referuntur illuminati, hos duos significant populos, quod ex præeunte lectione Epistolæ manifestum est. Quibus enim nisi Iudæorum pariter & gentium, duobus contra se inuicem rixantibus populis Paulus ait: Iustificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum, per Dominum Iesum Christum. Quod superiora legentibus atque intelligentibus clarum est, vbi longa & valida disputatione causatur Iudæos & Grecos omnes sub peccato esse, nec istos excusabiles esse propter ignorantiam Dei: nec illos iustificari potuisse ex operibus legis, & omnibus æquè necessariam esse Christi gratiam. Quibus omnibus sub peccato conclusis tandem infert: Iustificati igitur ex fide, &c. Itaque duo cæci illuminati, mysticè duo sunt populi, quorum & illa vox est in introitu sumpto de prædicta lectione epistolæ: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem spiritum eius in nobis. Adeò ieiunium fieri præsenti hebdomada, ratio vel auctoritas exigit, vt maximè officijs consonent lectiones, & Euangelia ad ieiunium pertinentia. Sed & lectiones quinque si considerentur, Spiritus sancti gratiam testantur, omnes quidem significationibus rei competentibus quędam autem apertis vocibus vt hæc prima Iohelis prophetæ: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, &c. Secunda quoque, qua datur: Numerabitisque septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ: præsentem solennitatem contingit, quam numeratis à Paschæ die septem hebdomadibus, pro aduentu Spiritus sancti celebramus, quæ magna, & apud antiquos in memoriam datæ legis festiuitas hebdomadarum erat, & apud nos in memoriam datæ gratiæ, id est, remissionis peccatorum iucundus iubilæus est. Et quia post factam duorum concordiam populorum in breui Dominus venturus est, rectè filijs absentiam spõsi deflentibus, & cum desiderio reditum eius expectantibus, illa consolantis verba in communione canimus: Non vos relinquam orphanos, veniam ad vos iterum, & gaudebit cor vestrum.

Matt. 20. Rom. 3. Ioel. 2. Leuit. 25. Ioan. 14.

Quòd singula officia, quæ prædicta sunt, singulis sancti Spiritus donis conueniant.

Cap. 30.

NVnc in quo singulis donorum Spiritus sancti singula conueniant officia, breuiter perstringẽdum est. Prima duo sabbathi & sequentes die Pentecostes officia, spiritum sapientiæ & intellectus prædicant. Sapientiam namque & intellectum Apostolis dedit, vt sicut sabbatho cantauimus: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: & intelligerent scripturas, sicut ipsa die pentecostes legimus, Domino promittente: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, quæcumque dixero vobis. Eosdem enim & sapientes, qui nossent, quando deberent proferre sermonem: & intelligẽtes vt scripturarum mysteria non ignorarent, qui hactenus idiotæ fuerant, & sine litteris, cæleste magisterium reddidit.

SEcundæ feriæ officium ad spiritum consilij pertinet, quia de assumptione gentium Deum collaudant, quorum salus dum in secreta Dei voluntate esset, ipsi Apostoli illud ignorabant consilium, donec Petro diceretur in excessu mentis: Quod Deus sanctificauit, tu ne commune dixeris: quo loquente postmodum, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, quod ideo, vt supradictum est, commemorat officium.

FEriæ tertiæ officium, Apostolos & eorum successores commendat in eo, quod aduersus fures & latrones, qui aliundè ascendunt in ouile ouium, id est, aduersus pseudoapostolos vel hæresiarchas, confortari spiritu fortitudinis audent, dum causa exposcit, & dicunt: Nam gloria vestra sumus: & gloriantur non insipienter, sed veritatem dicentes: Quapropter hoc officium ad spiritum fortitudinis pertinet.

QVartæ feriæ officium spiritum scientiæ prædicat, quod maximè ex Euangelio claret, quo benedictione Domini panes multiplicati referuntur, de cuius rei mystico sensu superius iam dictum est.

SExtæ feriæ officium respicit ad spiritum pietatis. Opus enim pietatis, quod Dominus puellam resuscitat, iubetque dari ad manducandum: imò quod per illud significatur, quia mortuam nunc synagogam, in fine resuscitans per fidem, replebit os eius laude, vt piam eloquatur iusti iudicij Dei confessionem.

SAbbati officium ad spiritum timoris pertinet, quia videlicet cùm duo cæci supradicti, id est, duo populi suum pariter agnouerint illuminatorem, propè erit dies iudicij, quæ causa timoris & tremoris erit etiam electis.

Nec mirum hunc ordinem officiorum descendendo à spiritu sapientiæ ad spiritum timoris deduci: paschalis verò hebdomadæ officia ascendendo à spiritu timoris ad spiritum sapientiæ perduci, quia per hæc descensus ad nos Spiritus sancti, per illam verò noster ascensus ad ipsum digestus est, quod plenius dictum est in eisdem paschalibus officijs.

FINIS LIBRI DECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS,

DE DIVINIS OFFICIIS LIBER VNDECIMVS.

Cur post solennitatem Sancti spiritus, officium de sancta Trinitate ponatur. Cap. I.

CELEBRATA solemnitate de aduentu sancti Spiritus, statim euestigio gloriam sanctæ Trinitatis Dominicæ subsequẽtis officio, recta dispositione concinimus, videlicet quia post aduẽtum eiusdem Spiritus sancti, prædicari statim, & credi, & in baptismo celebrari cœpit fides & confessio nominis Patris & Filij & Spiritus sancti. Nam antea præsente in carne Domino, nusquam nominis huius distinctionem apertè traditã vel obseruatã legimus, nisi cũ post resurrectionem suam ait discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sed tunc quidem hæc regula tradita est, nũc autem primum actu exhibita, vbi ipsa die pentecostes primitus in tribus millibus Ecclesiæ baptisma celebratum est. Sicq; cœpit innotescere terris fortitudinis, nomen Domini, propugnantibus magni Dauid regis Christi ducibus ipso quidem corporaliter absente, sed per diuinitatis præsentiam totam belli summam regẽte ac disponente, summáq; cura nitentibus fidissimis eius ducibus dum capitur ciuitas aduersa, vt non suo, sed eius nomini ascribitur victoria, quemadmodum & Dauid illi dictum legimus à duce suo, obsistente Rabath filiorum Amon. Congrega populum & obside ciuitatem, quia capienda est vrbs, ne cum capta fuerit, nomini meo adscribatur victoria.

De quo & subditur, quia tulit diadema regis eorum de capite eius, & impositum est super caput Dauid. Pro regis eorum, in Hebræo scribitur Melchom. Vnde Hieronymus: Rex eorum vocatur idolum eorum, quod hic vocatur Melchom, cuius diadematis aurum conflasse & purgasse datur Dauid secundum legem, & fecisse indè sibi diadema, quod hic positum super caput eius datur. Sic vtique cultum idolorum tulit noster Dauid, & de summis principibus illa colentibus tamquam de diademate illorum se atq; Ecclesiam suã coronauit. Vndè eidem Ecclesiæ suæ dicit in Canticis: Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Nam & tunc tulit idem Dauid vxorem Vriæ Ethæi, ipsumq; Vriam fecit occidi, ferentem in manu sua scriptam suæ mortis sententiam, graue quidem committens piaculum secundum rem gestam, sed grande præsignans mysterium, per Christum regem verè manu fortem atque desiderabilem suo tempore peragẽdum. Sic enim hic verus Dauid Dominus noster, cùm in solario domus suæ deambularet, id est, in paternæ maiestatis solio iam regnaret post meridiẽ, id est, post passionis suæ pondus & æstum, iamque misisset Apostolos suos ad prædicandum cunctis gentibus quæ hic per Rabath ciuitatem filiorum Amon figurantur, vidit legem, quam dederat per Moysen, sanctam quidem & bonam, sed inutiliter carnali populo cohærentem, sicut infructuoso coniugio Bersabeæ, pulchra quidem valdè, sed sterilis iuncta erat Vriæ Ethæo. Tollensque eam, scilicet legem sacram, & spiritui suo sensum eius copulans, virum eius superbum, scilicet Iudaicum populum, cuius superbia significatur per Vriæ vocabulum: Vrias enim interpretatur lux mea Dei: Lucem quippe Dei ac sciẽtiam ille populus putabat suam esse propriam, tanquam Deus Iudæorum tamen sit Deus, non etiam gentium. Illum, inquam, carnalem populum hoc modo interfecit, ablato à corde eius interiore sensu, legis suæ literam solam in manu derelinquit, qua accusante reus teneatur, sicut ait ipse Dominus: est qui accuset vos Moyses, in quo vos speratis. Hoc benè per illud figuratur, quod conscriptam à rege Dauid mortis suæ sententiam Vrias ipse portare iubetur.

Rom. 3. — Ioan. 5. — 2. Reg. 11.

Igitur celebrata, vt supradictum est, solennitate de aduentu sancti Spiritus, quo accepto, statim sanctæ Trinitatis fidem prædicare cœperunt Apostoli: rectè huius sequentis Dominicæ tam nocturno quàm diurno officio, nomen & gloriam prædicamus eiusdem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis.

De cuius substãtiæ vnitate, personarumq; trinitate, quia magni & Catholici patres magna & digna conscribentes, sua quasi vt vindemiãtes repleuere torcularia, nos quasi colligendo racemos post vindemiatores, & ipsi in benedictione Dei sperãtes, nouissimi pro eadem fide verba Catholicæ pacis effari cupimus.

Quòd nomen Patris & Filij & Spiritus sancti propria veri Dei descriptio sit. Cap. 2.

NOmen Patris & Filij & Spiritus sancti perfecta & integra vnius veri Dei definitio est, omnium quicunq; dicantur, vel aliquandò dicti fuerint dij, siue in cælo siue in terra cunctam amputans tubam, quorum omnium alij falsò dicti sunt dij, quos vario errore delusa gentilitas coluit, alij non naturaliter dij, sed accidentali dono à vero Deo deificati, iuxta illud: Ego dixi, dij estis: & filij excelsi omnes. Nam cætera quidem quamuis propria summæ & vnius diuinitatis nomina, humana præsumptio falsis dijs affinxit, vt creatores atque rectores orbis terrarum immortales ac sempiternos, cælestes atque omnipotentes eos nuncuparet, & similia, quæ poëticis quoque figmentis inserta dæmones pascere consueuere, vocabula illis imponeret. At verò nomen hoc à seculo non fuit auditum, nec homines de corde suo comminisci potuerũt, videlicet quia significatum eius oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascẽdit. Solent quippè prius res intelligi, & post ad placitum nomina illis imponi, sicut aiunt magni quoque philosophi gentilium, ea quæ sunt in voce, sunt earũ, quæ sunt in anima passionum notæ. Sed significatũ supra dicti nominis Patris, & Filij & Spiritus sancti, nullus eorum nouit, qui deos sibi finxere, quos voluerunt. Rebus ego quas deos appellauerunt, nomen hoc adinuenire vel imponere nequiuerunt. Solus ipse Deus nomen sibi hoc imposuit, vbi dixit: Euntes docete, omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Cuius significatum & si prophetæ vtcunq; nouerũt, tamen ipsum nomen edicere non debuerunt, videlicet quia mundus adhuc infans, ipsum nominis capere non posset significatum. Perfecta igitur, vt prædictum est, & integra veri Dei diffinitio est, nomen hoc Dei viui, manifestã faciens discretionem, quò pertineant hi, qui scriptum illud habent in frontibus suis, de quibus clamatum est

Psal. 81. — Esa. 64. — Matth. vlt.

in Apocalypſi ab angelo aſcendēte ab ortu ſolis,& habente ſignum Dei viui: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadnſque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frõtibus eorum. Tunc enim angelus ille magni conſilij clamauit quatuor angelis, id eſt, quatuor principalibus regnis, id quod ſupradictum eſt,quando clamore prædicationis euincente, factum eſt, vt reges quoque & imperatores ad fidem conuerſi, non obſtarent docentibus & baptizantibus in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Apoc. 7. Eſa. 4.

De ſinificato eiuſdem nominis Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cap. 3.

AD ſignificatum verò ſiue myſterium huius tanti nominis intelligendum, mundandus eſt,quo ſolo Deus videri poteſt, cordis oculus: ſicut cum ſolem iſtum aſpicere volumus,oculum corporeum à puluere ſi forte incidit,mundare neceſſe habemus. Nam nomē quidem Patris & Filij, & Spiritus ſancti,carnales quoque qui ſunt in Eccleſia,multæ quoq; hæreſes,non ſolū carnis puluere cæcutientes, ſed & impietatis tenebris palpātes,nomen hoc memoriter tenent, & cōfitentur quia videlicet Euāgelica auctoritate, quæ voce Domini tradita eſt, vtcumque tenetur. At verò ſignificatum nominis, ab his tantùm, qui cordis oculos emundauerunt, videtur nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbitur, cùm venerit quod perfectum eſt. Qui ergò eiuſmodi ſunt, intelligunt per hæc pia naturæ vocabula Patris & Filij & Spiritus ſancti, veram & vnicam ſummæ diuinitatis gloriam, videlicet quia nunc & antequàm quicquam faceret, vnus idemq;, & ſolus erat Deus,ſed non deſertus neque ſolitarius: ſolus inquam, ſed in ſubſtantia, ſolus & vnus, ſed non in perſona.

1. Cor. 13.

Quòd his relatiuis nominibus magis quàm ſubſtantialibus natura Dei ſignificetur. Cap. 4.

IPſum diuinæ naturæ arcanū his relatiuis magis quā quibuſlibet ſubſtantialibus exprimitur nominibus. Subſtantialia namque dicimus nomina, quæ tribus æquè perſonis ſunt communia: qualia ſunt Deus, omnipotens,increatus,immenſus, æternus, & his ſimilia. Hæc autem relatiua ſunt, quia videlicet pater alicuius pater eſt, & filius alicuius filius eſt, & Spiritus ſanctus alicuius ſpiritus eſt. Sciēdum verò quia relatio non æquè in omnibus conuertitur. Nam pater quidem ad filium refertur & conuertitur, quia pater filij pater eſt, & filius patris filius eſt: ſpiritus autem ſanctus patris quidem & filij ſpiritus eſt, ſed non conuertitur. Non enim pater ſancti ſpiritus pater eſt, neque filius ſancti ſpiritus filius eſt. Sed idem ſpiritus ſanctus dicitur, & eſt donum, quo nomine relatio rectè reciprocari poteſt. Donum quippè datoris donum eſt, & dator, doni dator eſt. His inquā relatiuis nominibus magis quàm ſubſtantialibus commendatur nobis, quid amemus, laudemus,glorificemus. Quid enim creaturæ beneuolentia creatori ſuo magis cupiat, quàm illud, vndè potiſſimum ipſe gloriatur dicens:nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam: ſi ego qui alijs generationem tribuo,ſterilis ero. Quod licet de adoptiuis dictum videatur filijs, principium laudis ab illius habet genitura filij, qui ſolus naturalis eſt, cuius participatione alij fiun: adoptiui filij: quia ſolum illum pater, qui hæc loquitur, genuit: alios autem creauit, nec de ſua ſubſtantia genuit,ſed per gratiā ſuam regenerauit.

Eſa. 66. Rom. 3. Pſal. 2. Tit. 3.

Cùr tres perſonas confitentes, tres tamen Deos dicere prohibetur. Cap. 5.

ICcircò autem tres perſonas confitentes, tres deos nihilominus dicere prohibemur, quia nec ipſa quæ prædicta eſt relatio,Deo per accidens euenit,nec aliud quodlibet accidens diuinæ ſubſtantiæ ſe interſerit. Nō enim in his tribus perſonis vlla eſt diuerſitas, aut quātitatis, aut qualitatis, aut temporis,aut loci,aut faciēdi, aut patiendi,aut ſitus,aut habendi. Quātitatis eo,quod ſubſtantialiter, tam Pater quam Filius & Spiritus ſanctus æquè ſit immenſus: Qualitatis,eò quod item ſubſtantialiter æquè ſit ſanctus,iuſtus,& bonus:temporis, eò quod æquè ſine initio ſit:loci, quod æquè incircunſcriptus, & in omni loco ſit: faciendi, eò quòd operatio Trinitatis æquè impermutabilis ſit: patiendi, eò quod æquè nulli ſubiacet paſſioni: ſitus eò quòd æquè nulla teneatur poſitione locali,iacendi aut ſedēdi. Eius verò generis, quod dicitur habere, eò quod nunquam de Deo niſi figuratè prædicetur calceatus,armatus,coronatus,& his ſimilia. Vndè ergo numerus deorum in trinitate poteſt aſtrui,vbi deeſt accidētium multitudo, quæ ſola in his, quæ ſub eadem ſpecie ſunt, indiuiduis numerum facit? Nam verbi gratia, cùm ſit homo ſpecialis vnus, & omnes homines ſpecie ſint vnus (vt ipſi quoque Gentiles perhibent philoſophi) ſcrutare quæcumque in indiuiduis numerum faciunt, & nihil omnino inuenies præter ſolam multitudinem accidentiū. Sed hæc(vt dictum eſt)à diuinitate penitus aliena ſunt. Quapropter nec eſt, cur vel vndè dicatur pluralitas deorum.

Quod diuina ſubſtantia propter ſui ſimplicitatem nullis accidentibus ſubiacet. Cap. 6.

CAuſa manifeſta eſt, cor ſubſtantia creatrix accidētia non ſuſcipiat, ſi primo attendas, cur eiſdē creata ſubſtantia ſubiaceat. Videlicet accidentibus iccirco ſubiacet, quia quæcumque illa ſit, ex materia ſimul & ex forma conſiſtit, verbi gratia: velut artifex cum fabrili arte ſtatuam figurat, materia eius eſt æris ſpecies, forma verò, quæuis inducta per artem effigies, ſcilicet imago imperatoris,aut ſi malueris ſimulacrum Iouis. Ita quod ſtatuam nominamus, non eſt id quod eſt, quia non vnum aut ſimplum aliquid eſt. Sic nec ipſum æs, antequam in illo aliquid figuretur, ſimplum quid eſt, vtpotè cuius materia terra eſt, multum ipſa differens, quæ videtur æris ſpecie. Ipſam quoque ſi conſideres terram, non eſt id quod eſt, vtpotè quæ à forma nomen hoc habet:Dicitur enim terra, eo quod ſit grauis & ſicca. Suum autem eſſe ſumit exhyle, quam dicunt materiam creatam informem. Similiter homo non eſt ſimpliciter hoc vel hoc, videlicet quia conſtat ex partibus, quæ ſunt anima & corpus, quas ſolubili vinculo nexas, proculdubiò mors diſſociat. Sic & cætera quæcumque ſunt, ex materia ſimul & forma, vt dictum eſt, conſiſtunt, ideoq; accidētium multitudini ſubiacent, & mutabilia ſunt. At verò Dei ſubſtantia ſimplex eſt non formata,ſed ſolummodo forma,forma inquam, carens materia. Vnde neſcio quod ſancti Spiritus organum cecinit præmiſſum, cōfirmatum eſt cor virginis,in quo diuina myſteria angelo narrante concepit, ſtatim ſubijciens: Te forma præ filijs hominum caſtis ſuſcepit viſceribus. Hoc verè catholicus Eccleſiæ præcentor prædixit: Formam enim, id eſt, Deum, beata virgo caſtis viſceribus ſuſcepit, & hominem eadem forma ſpecioſum præ filijs hominum nobis protulit. Hoc vnum eſt quod formatum non eſt. Vndè ergò accidentibus ſubiaceat?Nam quod cætera ſunt mutabilia, de ſua, vt dictum eſt, trahunt materia.Hoc vnū ſine materia eſt, & ideò verè eſt, nulloque nixum eſt, quod eſt præ cunctis ſolidum,ſuper omnia pulchrum. Non poteſt quicquam ineſſe, præter id quod ipſum eſt, nec enim poteſt accidentibus eſſe ſubiectum. Cumq; ſit ſubſtantia, non eſt ſubceptibile contrarium, licet hoc non capiat ſapientia mundi, quam hic idem Deus ſtultam fecit.

1. Co

Quòd relatio nominum Patris & Filij & Spiritus ſancti, nullatenus in Deo accidens ſit, licèt relatio vnum de accidentibus ſit. Cap. 7.

IGitur tres perſonas,vt ſupradictum eſt, confitentes, tamen tres dicere deos iure prohibemur, & quæcūque ſubſtantiæ nomina ſunt, numero plurali prædicare non debemus. Solummodo perſonas triplicamus, quoniam ad hoc manifeſta relatione, id eſt, relatiuis

nominibus, Patris & Filij & Spiritus sancti ritè compellimur. Sed hæc ipsa relatio, licet in multitudine accidentium secundum hominem rectè computetur: sciendum tamen, quia Deo nullatenus accidisse concedimus. Non enim ex tempore accidit Deo, vt pater esset, aut filium generaret, quemadmodum homini, qui longè ante in sua substantia perfectus est, quàm pater sit, aut filium generet. Transeunda est tota hæc nostræ mutabilitatis nebula, & purgato cordis oculo (sicut initio iam dictum est) vidēdum est saltem per speculum in ænigmate, quia longè aliter de Deo natus est Deus, quam de homine homo per carnis fluxum temporaliter & localiter nascitur. Ad quod nonnihil adiuuat, si nunc interim Patrem & Filium & Spiritum sanctum, alijs & substantialibus vocabulis exprimamus.

B Dicimus itaque sanctam Trinitatem esse, vitam, sapientiam atque amorem. Nam Deum Patrem vitam dicimus, immortaliter in se viuentem: Filium Dei patris sapiētiam eius dicimus, ineffabiliter de corde eius genitam, consubstantialem & coæternam: Spiritum sanctum dicimus amorem Patris & Filij, nihilominus consubstantialem & coæternum. Hæc autem substantiæ nomina sunt. Pater namque substantialiter vita est, non viuificatum aliquid, vt homo siue animal quod viuificatum corpus est: non vt anima, quæ cum sit viuēs, non est ipsa vita, vndè multis perturbationibus est obnoxia, & vitæ superioris indiga: sed ipsa vitæ substantia, substantia subtilis, lucida, mobilis, acuta, nullis, vt supradictum est, accidentibus subiecta, nullius indigens, omni vitæ rationali capabilis, nullius ipsa capax. C Nam id, quod alterius capax est, crassius vtiq; densius atq; corpulentius est eo, cuius capax est: vt vasculum idcircò aquæ capax est, quia materia eius terra est, quæ profectò densior atque copulentior aquæ elemēto est. Sed hæc vita, de qua loquimur, adeò cunctis subtilior atque purior est, vt rebus omnibus ex materia formaq; conflatis, sicut iam superius dictum est, forma ipsa siue materia sit, atque ideo simplex, & id quod est, absque omni mutabilitate permanens forma bona, lumen nō illuminatum, sed tamen illuminans; lumen, inquam, verum, fonsq; & origo sempiterni luminis. Nullius ergo hæc vita capax est, sed tamen capabilis, cuius ad cōparationem cætera densa atque corpulenta spirituum vascula sunt. Sed ab hac vita in se viuente Deo capaci rationabilitate formata, eius capacia sunt, vndè & beate sanctéq; viuunt. D Filius verò item substantialiter sapientia est, id est, non tantummodò sapiens (quod dici potest, & de aliquo qui accidentali dono sapientiæ participat) sed ipsa sapientiæ substantia. Nec idcirco dialecticorum vocibus vtimur, quod eorum vanitati sanctam Trinitatem subijciendam nullatenus arbitremur sed vt significanda notis significantioribus melius & compendiosius exprimamus. Nam illis concedimus quidem, in duo, s. in substantiam & accidens, omnia diuidentibus, sed id quod est vltra omnia, extra omnia, & præter omnia, videlicet hanc sapiētiam, imò totam beatam Trinitatem, eorum descriptionibus nequaquā submittimus. Etenim substantia hæc nullatenus contrariorum susceptibilis est, licet Deus, more nostræ locutionis, nunc irasci, nunc verò complacari dicatur. E Et hæc Dei sapientia, accidēs quidem est homini, quoniam potest adesse vel abesse præter subiecti corruptionem, id est, præter humanæ substantiæ diminutionem vel absumptionem. Sed in seipsa verè substantia est mobilibus omnibus mobilior, vbiq; attingens, omnia operans, cuncta disponens, speciosa, suauis, lucida generosa, locuples omnium artifex. Hanc sapientiam Dei esse filium, naturaliter ex illo genitum didicimus, credimus, & confitemur. Naturaliter inquam, non imaginarie vel per similitudinem, quomodo filios beati hominis interdū accipimus opera eius: sed quàm naturaliter gignit homo hominem tam naturaliter genitum accipimus ex Deo Deum, ex lumine lumen, genitum, inquam, non factum, natum non adoptatum, coæqualem, coæternum, consubstantialem. Iccircò non consequitur, vt cùm homini datur hæc eadem sapientia, filius cordis eius dicatur, nisi figuratè, quomodo Dominus, quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est. Non inquam, hæc sapiētia filius eius est, cui datur, sed eius de quo verè nata est, à quo datur: quoniam & radius, quo nostri oculi irradiantur, non noster, sed solis est radius. Illius est filius hæc sapiētia, qui illam non aliundè accepit, cuius de corde nata est, vt splendor ex sole, vt riuus ex fonte, & vapor ex igne.

Sap. 7. & 8.

Matth. 12.

Spiritus sanctus nihilominus substantialiter amor est, id est, non tantummodo amans, quod dici potest & de aliquo, qui accidentali dono eiusdem Spiritus participans, secundum quantitatem participationis amare incipit: sed ipsa diuini amoris substantia est. Nec ideò caliginem noster sensus vllam patiatur, quo minus hunc amorem substātiam veram atque perfectam arbitremur, quoniam humanæ substantiæ diuinus hic amor abesse vel abesse potest, præter aliquam eiusdem substantiæ nostræ absumptionem, quoniam hic amor, homini quidem accidens, id est, accidentale donū est. sed in seipso vera substantia est, viuida natura est, verus Deus. Qui icciro propriè Spiritus sanctus dicitur, cū & Pater spiritus, & Filius spiritus sit, & Pater sanctus, & Filius sanctus sit. Quia sicut spiritus aëreus, verbi gratia, meridianus auster, (hic enim Spiritum sanctum significabat, quia calidus est) sicut inquam, meridianus auster, à plaga sua in oppositum septentrionem transcurrit, & opportunos arentibus terris imbres aduehit, sic iste Spiritus sanctus, operatione sua, quę ipsius propria est, à creatore procedens, in creaturam rationalem supradictam eius sapientiam inopi naturæ, prout vult Deus ipse ac Dominus, infundit. Vndè & Spiritus sapiētiæ dicitur, etiam extra dispositionem vel ordinem, quo septem eius gratiæ numerantur, spiritus inquam, sapientiæ, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, coinquinatus, certus, suauis, amans, bonum, aucutus, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.

Sap. 7.

His igitur substantialibus nominibus, vt supradictum est, quæ sunt vita, sapientia, amor vel charitas: his inquam, ad intellectum iuuamur, vt relationem, quæ in nominibus Patris & Filij & Spiritus sancti consistit nullatenus ex tempore cœpisse vel suspicemus. Nam cum pater, vt dictum est, vita sit, & filius sapiētia: quisquis ex tempore cœpisse contendit nomen Patris, aut generationem filij, consequitur, vt Deum aliquando sine sapientia, Deum inquam, insipientem (quod dictu quoque nefas est) fuisse concedat. Sed hoc abhorret fides, anathematizat pietas, omnis detestatur creatura. Itaque non ex tempore, sed ante omnia secula Deus pater est, quia filius, id est, sapiētia eius sine initio cum illo est. Vnde ipsa eadem sapientia dicit: Antequam Deus quicquam faceret, aderam, cum eo cuncta componens, ludens cum eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. Et deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Cui par vel idem est illud: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Rursus cum Spiritus sanctus amor sit, quisquis Patrē & Filium prius fuisse contendit, quam Spiritum sanctum, consequitur fuisse, quando neque filius patrem, neq; pater amabat filium. Quod vel suspicari dementissimum est atque impium. Nobis vero superuacaneū est, testimonijs astruere, quod pater diligat filium, imò quòd (sicut ipse ait) dilexerit eum ante mundi constitutionem, quia satis probabile, imò necessarium est, quod talis pater talem semper dilexerit filium.

Pro. 8.

Ioan. 1.

Ioan. 17.

Quòd ait Sapientia, Ludens eram coram eo (scilicet Deo) in principio, idem esse quod de verbo dictum est. Quod factum est, in ipso vita erat. Cap. 8.

ATtamen ne capitulum prælibatum sub obscuro reliquisse videamur, quem alium arbitrari possumus ludum, in eo quod ait Sapientia: Ludens eram coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum: nisi huius, de qua loquimur, dilectionis gaudium? Ludus enim erat amabilis Deo patri videre in sapientia sua, quæ facturus erat, primo beatam cæli curiam pulchrámque rempublicam decus erat denis angelorum ordinibus distinguendam: deindè visibilem mundi huius architecturam, sphæricam cæli cameram, solemq́; & lunam, lucida sydera, aquas superiores, aquas inferiores, omnes abyssos, niues atque grandines, montes & colles, cunctamque terræ aream, mare & omnia quæ in eis sunt, quicquid sursum volat, quicquid deorsum repit aut ambulat, bestias & vniuersa pecora, reges terræ, & omnes populos. Nam de his omnibus ait Euangelista: Quod factum est, in ipso vita erat. Quid verò est, quod addidit, Et deliciæ meæ esse cum filijs hominũ? Quid, inquam, nisi quòd iam tunc in eadem sapientia prouisum & hoc erat, vt in humana requiesceret natura, & caput hominum effecta, sanctorum & sapientium sibimet consociaret in suis delicijs agmina? Hæc, inquam, videre antequam fierent, ludus erat Deo & sapientiæ eius, ludus festiuus, ludus iucundus, ludus deliciosus. At verò de huiusmodi gaudere, hæc omnia spectare cũ hilaritate, in cordis amplitudine, amor est sapientiæ, amor studiosus, amor sanctus: quem supra sanctum esse Spiritum diximus. Igitur quòd sapientia, quæ filius est, de sua dicit antiquitate æterna, simul & de hoc amore, qui Spiritus sanctus est, necessariò conceditur: videlicet, quia Dominus possedit eum initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ex antiquis, antequàm terra fieret, &c.

Prou. 8. — Ioan. 1. — Prouerb. 8.

Quòd fides catholica neque (vt Arius) substantiam separet, neq́ (vt Sabellius) Trinitatis personas confundat. Cap. 9.

ITa neque (vt Arius) substantiam separamus, neque (vt Sabellius) personas in Trinitate confundimus, vtriusq; erroris voraginem declinãtes cum execratione, & via regia currentes, vela pandimus insignia confessionis catholicæ. Alter enim eorum, filium patre minorem, & creaturam, atq; conuertibilem esse contendẽs, impiè atq; sceleratissimè creatori hoc auferre molitus est, quod ille creaturis à se factis omnibus, quæ viuunt tantum, quæque viuunt simul & sentiunt, benignè largiri dignatus est. Sic enim singula distinxit, vt in specie sua generarent, & non degenerarent: Germinet, inquiens, terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumq; faciens fructum, & habens vnum quodq; semen secũdum speciem suam. Item: Creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerunt aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suũ. Ac deinceps: Producat terra animam viuentem in genere suo, &c. Tandem & hominem sic plasmauit, vt generaret (sicut scriptum est) ad imaginem & similitudinem suam. Sic fatuus ille, vt non videat quantã creatori irroget contumeliam, quantamq; naturæ eius criminetur sterilitatem atque inopiam, vt creaturis ab eo factis, in genere suo semen afferentibus, nullum ipse creator generis sui semen habeat, eodem vtiq; bono, quod alijs contulit, ipse careat, sterilis, desertus atque solitarius? Nonne ergo meritò contra huiusmodi derogatores queritur ipse in Propheta, dicens: Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? & qui alijs generationem tribuo, ipse sterilis ero? Vndè enim exẽplar accepit, vt fœcunditatem suis daret creaturis, si in seipso sterilitate aridus existit, si creãs tam multa, nihil de seipso generare valuit? Vt quid tãtopere tota nocte vitæ præsentis adolescentularũ ostia circuit, sibiq́, poscit aperiri, si non insito sibi naturaliter calet amore, si non genuino viret semine? Instat enim & intrinsecus, & suæ naturæ communionem cũ quem Spiritũ sanctũ dicimus, vehementẽ spirat amorem, suumq́; verbum, iam filium, iamq́; à principio & ab æterno natũ, & adhuc tamen, vt verè semen sibimet insitũ in multas coniuges, id est, in multas animas spargens, deorum, quotidie multiplicat gentem, quibus ait Propheta: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Itemq; Euangelista de illo vnico filio Dei, Deiq; verbo loquẽs: Quotquot autẽ receperunt eum, inquit, dedit eis potestatem filios Dei fieri. At ille, de quo supradictum est, Arius infelix, & quicumq; similis eius animalis homo non percipiẽs ea quæ Dei sunt, & ea sola sapiens, quæ carnis sunt, audiẽs deo filium natũ, toto sensu inhæret carnis imaginibus consequens esse contendẽs, quod vt filius generaretur vel nasceretur, substantia patris defluxerit, & filius localiter ab eadem patris substantia traductus sit, & hanc passibilitatis calumniam, quasi consequẽter aduersum nos redarguit. Itemq; de filio subijcit: Si natus est, erat profectò quando non erat. Et quasi necessario de temporalitate concludens, coæternitatem patris filio, quãtum in se est, auferre contẽdit. Sed de coæternitate vel consubstãtialitate iam superius dictũ est. De argumẽto verò defluxionis vel diminutionis paternæ substantiæ, quam in generatione filij cõtendit, consequenter intelligi oportere dicendũ est, malè illos, nimiumq; carnali sensu sibimet illusisse. Nõ enim à carne, qua in propagãdo passibiliter defluit, argumentũ ducere debuerant in ratione diuinæ generationis. Rebus quippe dissimilibus eadẽ non conueniunt. Quid autem tam dissimile, quàm carni spiritus, & non quilibet spiritus, sed omniũ spirituum creator spiritus? Deus enim spiritus est, & eum qui adorat, in spiritu & veritate oportet adorare. Nobis ergo filium Dei naturaliter ex patre natum cõfitentibus, obijcere non debuerant, quod cõfessionem nostram diuinæ substantiæ passibilitas, quæ in generatione carnis non abest, id est, fluxus vel diminutio, cõsequeretur. Nã est quidẽ aliqua similitudo à carne sumpta ad Deum qui spiritus est, sacrisq; inserta scripturis, vt in cãticis mysticisq; prohetarũ libris, sub nominibus sponsi & spõsæ, aut viri & vxoris, sed omnino figuratæ hoc. i. vt in eo quod litera sonat lõgè aliud intelligas, s. in viro Deum, in semine Dei filium, i. eius verbum, in amore Spiritum sanctum, in vxore creaturam rationanalem, i. humanam animã, vel angelicã substãtiam. Sed est verior illa similitudo, quę ab interiore homine sumpta, suis hostem telis reuerberat. Nam si ab homine similitudo in Deum cõquiritur; indè sumatur, vbi eius, s. Dei imago splendere probatur. Non autem corpus hominis formatũ est ad imaginẽ Dei, quod arbitrati sunt hi, qui dicũtur Humaniformij, pro eo quod Deum humanã formam suspicãtes, immane simulachrũ in tẽplo cordis sui collocauerunt. Nam cum scriptum est: Cælũ mihi sedes est, & terra scabellũ pedum meorum, cõsequebatur opinionem eorũ, vt Deus in cælo tam vastus sederet, vt terram pedibus tangeret. Ab interiore ergo homine econtrario argumentari licet, quòd generatio filij Dei nullam paternæ substantię diminutionem fluxum venos compellat recipere.

Gen. 1. — Gen. 5. — Esa. 66. — Psal. 81. — Ioan. 1. — 1. Cor. 2. — Ioan. 4. — Esa. 66.

Qua similitudine valeat intelligi, filium absq́ fluxu vel diminutione paternæ substantiæ potuisse nasci. Cap. 10.

COnsilium itaq; vel artem in hominis anima sitam, operæpreciũ est aduertere, qualiter ab anima absq; diminutione eius in auditorem quempiam vel in actũ transeat. Si cunctis, qui adesse vel audire possunt, tuum cõsilium proferas, tuamue scientiam doctor sedulus in multorum aures, dicendo, docẽdo transfundas, & quos vacuos acceperas, discentiũ animos impleas, nũ idcirco sensus tuus defluxit, imminutus est, & sui aliquid detrimentũ passus est? Itemq; si artifex es, & egregium aliquod opus meditaris, modũq; structuræ prius in mẽte præpingis, & postmodum in re mirandũ atq; laudandũ in actu componis, nunquid ingenij tui vena protinus

aruit, nec idem retinet quod edidit? Quanto ergo magis sapiẽtia Dei, quæ est Deus, Dei filius est, omniũ artifex, omnia prospiciens, quæ attingit à fine vsq; ad finẽ, non sic nata est vt effluceret, nõ sic genita est, vt paternã substantiam diminueret? Nec tunc, quando primũ ad componendã mundi fabricam emicuit, & omnia visibilia vel inuisibilia condidit: nec tunc quando in vtero virginis carnẽ assumẽs, humanæ naturæ tota inscripta est, nihil minus in corde suo pater habuit, nec ideo verbũ in eius natura deletũ, aut detritũ est, quia totũ illud in nostræ naturæ pellẽ transcripsit. Hic ergo, Arius scilicet, & quicunq; Trinitatem consubstãtialem non cõfitentur, anathema sint, inquit sancta synodus Nicæna. His autem, qui consubstantialem Trinitatem prædicant, regna cælorum sint præparata.

Quod hæresis Sabelliana personas confundens, consequenter dicta sit Patri paßiana. Cap. 11.

ALter verò, videlicet Sabellius, diuerso quidẽ, sed non minus detestabili errore, personas trinitatis cõfundens, vnam esse personã asserit, i. ipsum sibi esse filium, qui pater est, ipsumq; spiritũ, ita cæcus mente, vt hæc tam præclara, tam aperta testimonia nõ attẽdat Domini dicẽtis. Ite, baptizate omnes Gẽtes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Itemq; eo baptizato in Iordane, vocem de cælo dicentem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui: sanctumq; Spiritũ in columbæ specie super eũ descendentẽ. Hãc hæresim cõsequenter Patripassianem dicimus. Nã si idem ipse filius, qui pater est, cùm filius incarnatus & passus sit, proculdubiò pater ipse incarnatus & passus est. Vndè rectè (vt dictũ est) Patripassianã hanc hæresim nominamus. Sed nos hũc errorẽ execrãtes, verbũ quod erat in principio apud Deũ, verbũ (inquam) Deũ, non ipsum, apud quem erat hoc verbum, credimus & confitemur carnẽ factũ, videlicet, aliũ eum qui genuit, aliũ cõfitentes eũ esse qui genitus est. Alium, inquã, in persona, nõ aliud in substãtia. Vndè ait ipse filius: Ego & pater vnũ sumus. Vnum vtriq; secundum substãtiam sumus, secũdũ pluralitatem personarũ, eum dixisse nõ dubitamus.

Quòd in creatura rationali bene constituta, sancta Trinitas per suorum distinctionem operum agnosci valeat. Cap. 12.

IN creatura quoq; rationali benè & perfecto decore cõstituta, tamquã in speculo perlucido paret quodãmodo, quia non in vna sola, sicut prædictus Sabellius errat, sed in tribus personis adorãda subsistit diuinitas. Ecce enim (sicut superius dictum est) Patrem & Filium & Spiritũ sanctum, quæ relatiua nomina sunt, alijs & substãtialibus nominibus dici, vel esse, vitã sapientiam, atq; amorem: sic in homine, vel angelo sancto hæc tria cõputamus, spiritum vel animã, rationalitatẽ atq; dilectionem. Hæc tria sunt. Manifestũmq; est, spiritũ vel animã nõ ipsam esse, quæ est rationalitas, alioquin nulla esset ratione carẽs anima. Sed est bruta pecoris anima, quæ sicut ratione caret, sic & æternitate: & sicut solis fungitur carnis sensibus, sic & cũ carne moritur. Item rationalitas non est ipsa, quæ dilectio, alioquin nullum rationale esset absq; dilectione. Sed est omnis homo, vel omnis angelus rationalis quidẽ, nõ autẽ omnis homo, vel omnis angelus habet in se Dei dilectionẽ. Vndè arguitur per Ezechielẽ diabolus, qui illã in semetipso spreuit prim⁹: Aurũ, inquit, opus decoris tui, & foramina tua in die, qua cõditus es, pręparata sunt. Et post pauca: Repleta sunt, ait, interiora tua iniquitate. Rationalitatẽ cũ qua cõditus est, foramina ei⁹ appellat: quia sicut lapis preciosus auro ligatur, ità Spiritu sancto, qui vtriq; dilectio est, ligari, & in vnitate cælestis ordinis cũ posset astringi, recusauit. Sic & homo tumidus quicumq; superbia eius imitatur. Non ergo (vt iam dictũ est) dilectio ipsa quæ rationalitas, nec rationalitas ipsa, quę anima vel spiritus est, sed tria simul vnũ opus perfectũ, & creatori simile, ostendũt. In hoc igitur tamquã in speculo (vt supra dictũ est) cõtemplare creatorem Deum, non vnius tãtùm, sed trium personarum esse. Quarum quamlibet quis deneget, Deum non habet, sicut rationali creaturæ quodlibet ex supradictis tribus detrahas, nullius dignitatis opus remanet. A missa nãq; dilectione, qui angelus lucis creatus fuerat, diabolus princeps tenebrarũ factus. Et homo similiter absque dilectione malus, & eiusdẽ diaboli filius est. Quod si rationalitas desit, brutũ est omne quod vidit & sentit. Si anima vel spiritus non sit, multo magis nec rationalitas nec dilectio in vlla creatura est. Sic (inquam) quamlibet trium personarum deneges, Deum non habes: quia si Spiritũ sanctũ abneges, Patrem & Filiũ confitens, cum idẽ Spiritus amor sit, Deum, sine amore, i. hostem & inimicũ tibi constituisti. Si Filium deneges, cum filius Dei sapiẽtia sit, Deum tibi brutum & insipientẽ phantastico errore confinxisti. Nam de filio malè sentiẽtes, Nicæni fides Concilij Gentilium similes esse conuincit. Itaque iure catholica fides, vt supra dictum est, sicut in Ario substantiæ separationem, sic in Sabellio personarum anathematizat confusionem vel peremptionem.

Quomodò numerus trium personarum nihil indè auctus sit, quòd homo factus est filius Dei: nec idcirco quaternitas, sed dicatur & sit nihilominus Trinitas. Cap. 13.

QVamuis autem filius incarnatus sit, idemq; Deus & homo sit, nõ crescit ex eo personarũ pluralitas, vt quę ante incarnationẽ eius erat trinitas, post dicatur aut sit quaternitas. Non enim duos Ecclesia catholica recipit filios, imò anathematizat Nestorium & omnes, qui vnũ ante secula, aliũ profitentur post carnis assumptionẽ. Nam duo quidẽ, i. duas substantias, duo (inquã) neutro genere, non masculino duos, i. duas in Christo prædicamus personas. Et sicut homo sedẽs in equo, nõ duo sunt, sed vnus equus, sic Deus in homine non duo Christi, sed vnus est Christus. Quomodo. n. de diuersarũ specierũ indiuiduis duos aut tres prædicabis, cũ vnũ substãtiæ nomen subijcere nõ possis? Verbi gratia: Hic homò atq; hic equus diuersarum specierum, i. hominis & equi indiuidua sunt. Si ergo de hoc equo, & de hoc homine loquẽs, duos dixeris, inconuenienter hoc mobile prædicabis, cũ substãtiale fixũ non sit, quod subijcere possis, quia neq; homines neq; equos de vno homine & vno equo dicere ratio permittit. Non minus inconuenienter de Christo prędicabis duos. Nam quomodo cõstat, hic eques ex hoc homine & ex hoc equo: sicut & Christus cõstat ex hoc indiuiduo Dei, quod est verbũ patris, & ex hoc indiuiduo hominis, quod ex virgine Maria nascẽdo initiũ sumpsit. Dubium autem nõ est, quod Deus & homo diuersæ sint species, omnino substantialibus differẽtijs longè adinuicem distantes, abusq; generalissimi generis (quod est substantia) diuisione prima. Nam sub corporeo lõgè infra continetur homo, Deus autem verus sub incorporeo. Si ergo de Christo loquens dixeris duos, inconuenienter prædicabis: quia non est fixũ substantiale, quod cõgrue subijcere possis. Nec si Christos subieceris, rectè dixisti: quia Christus nec substantiale nomẽ est, sed est nomen officij: nec magis de Deo & homine, duos rectè potes prædicare Christos, quàm duos equites de homine & equo. Sed & minus cõueniẽter de Deo & homine duos dicis Christos, quàm de homine & equo equites duos: quia Deus homini vnitus, nunquã separabitur: homo autẽ equo sedẽs, quoties descẽdit, toties separatur, nec incongruè similitudo hæc pro argumento sumpta est: quoniã in Christo diuinitas humanitate tamquã equo vsa est, vndè in Zacharia propheta equus roseus ostẽditur, & in Euãgelio Samaritanus hominem à latronibus cõuulneratũ, iumẽto suo imposuisse legitur. Itaq; quẽadmodũ filius tuus, si egressus pedes, fortè sedẽs, equo ad te reuertitur, non idcircò tecũ personas triplicat, sed tantũ vt prius geminat. Non. n. dignũ est, vt cũ filio tuo filius iumenti personã duplicet: sic filius Dei, verbũ patris in sola diuinitate eructatũ in vterũ Virginis, dum cũ humanitate redit ad dexterã patris, personarum nu-

Zach. 1.
Luc. 10.

merus nō indè succrescit, quia dignum non est, vt cum natura Dei personam duplicet natura hominis, quæ ab illa substantia, & pluribus, & maioribus distat differētijs, quàm equus ab homine. Nam hominem ab equo rationalis differentia seiungit, hominem autem à Deo plurimæ secernunt (quas enumerare longum est) substantiales differentiæ.

Cur ante incarnationem Domini fides sanctæ Trinitatis à vulgo non debuerit aut potuerit exigi. Cap. 14.

IDcircò præteritis generationibus ante aduentum Christi tacitū fuit vulgo mysterium tanti huius diuini nominis Patris & Filij & Spiritus sancti: quia necdum illud capere poterat infantia seu iuuentus mundi nimium carnalis, quippè qui ne nunc quidē iam grandæuus, postquam incanuit, Christo adueniēte, sine magno prædicatium labore, intelligere potuit, simul quia necdum illam, quam in hac fide confitemur, suā beata Trinitas fecerit misericordiam. Nec dum, inquam, nobiscum illam, pro qua nunc iure colitur, fecerat misericordiam, qua sibi circa salutem nostram beata Trinitas diuisit operationem trinam, vt hominem quē Pater creauerat, Filius redimeret, Spiritus sanctus igniret, nō quia pater absq; filio sanctoq; spiritu quicquam creauerit, aut filius sine patre sanctóq; spiritu redemerit, aut spiritus sanctus absque patre filióq; illustrauerit, & peccatorū remissione mundauerit: sed quia sic est communis quidem, & vbiq; inseparabilis summæ & vnius diuinitatis operatio, vt tamen in proprietate vel ordine operis, manifesta nulliq; fidelium ignoranda personarum sit discretio. Nam illa vox: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostrā, patris vox est ad filium & spiritum sanctum: & illa caro, quæ de Virgine sumpta, mortua ac sepulta est, & resurrexit, filij caro est: & illa columba, quæ super Dominum descendit, & ille ignis qui super Apostolos eius apparuit, non quidē substantiam, sed præsentem sancti spiritus potentiam visibiliter exhibuit. Præteritis ergo seculis iure à vulgo non exigebatur fides sanctæ Trinitatis, quia sicut dictum est, infanti adhuc & sub pædagogo seruienti populo Dei, declarata non fuerat hæc eadem Trinitas adorandi exhibitione vel distinctione operis.

Gen. 1. Matt. 3. Act. 2. Gal. 3.

Quòd vetus testamentum eamdem fidem Trinitatis non tacuerit, nec sine illa veteres sancti Deo placuerint. Cap. 15.

NOn tamē penitus absq; fide veteres Deo placuerunt, quoniam hi, à quibus tamquā radicibus suis multiplices rami portabantur, s. magni patres, diuini huius nominis pinguedine non caruerunt, qua nunc pascimur nos: qui cum oleaster essemus, naturalibus ramis propter incredulitatem fractis, per eādem fidem in bonam oliuam inserti sumus. Plurima quippe illorum libri testimonia Trinitatis Euāgelio Christi conferūt. Vndè hæc duo testamēta rectè per duo Seraphin significantur in Esaia, quorum est ille clamor: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt cæli & terra gloria tua. Et quia Iudaicus populus, hoc audito clamore per Apostolorum ora, post aduentum sancti Spiritus, incredulitate cæcatus est, benè & hoc prophetæ ostēditur, in eo quod domus Domini fumo impletur. Fumus enim ille Iudæorum cæcitatem designat, sicut & paulò post eidem prophetæ dicitur: Excæca cor populi huius, &c. Sed nos ad librum quem aperuit agnus, oculos cordis per fidem apertos habentes cum supradictis Seraphim, vel cum quatuor quoq; animalibus dicimus: Sanctus, sanctus, sanctus, adiungentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronū, & agno, videlicet quia librum iam dictum aperiens agnus Trinitatis mysterium in illo descriptum ostēdit, quod nesciebatur. Nam quum interrogantibus Iudęis & dicentibus: Tu quis es: Respōdisset: Ego principium, qui & loquor vobis: aperuit nobis, quia iuxta quod & in Psalmo dicit: In capite libri scriptum est de me, non aliud Moyses principiū intelligi voluit vbi ait: In principio creauit Deus cælum & terram, non aliud (inquā) principium quàm filium, quoniam & Ioānes ait: Omnia per ipsum facta sunt. Creauit cælum & terrā Deus in principio, id est, pater in filio. Cui adde quod sequitur: Et spiritus Dei ferebatur super aquas, & ecce in capite libri, quem agnus aperuit, beata præfulget Trinitas. Per has fores trifidas sanctam ingressus scripturam, passim deindè respersos inuenis aureos eiusdem diuini nominis titulos.

Rom. 11. Esa. 6. Apoc. 5. Ioan. 8. Psal. 26. Ioan. 1. Gen. 1.

Quomodo in operibus sex dierum singulis Trinitas commendetur. Cap. 16.

PRimùm in opere sex dierum, si vigilanter attendas, eadem commendatur Trinitas, verbi gratia: Dixit Deus, Fiat lux. Ac deinceps, Vidit Deus quòd esset bonum. In eo quod ait, Dixit: Deus verbū, per quod omnia facta sunt, cum patre agnoscimus. Et in eo quod addidit: Et vidit Deus quod esset bonum, nimiam operantis diligentiam atq; beneuolentiam intelligimus, quæ proculdubio nō est aliud, quàm qui tertia in Trinitate persona est spiritus sanctus. Non enim casu, aut superuacuè sic positum per singula. Vidit Deus quod esset bonum, æstimare debemus. Sed magnam creatori diligentiam nobis commēdatam fideliter aduertamus. Et vt scias quantum illa diligentia, de qua loquimur, in opere Dei profecerit, conuertere ad cor tuum, ô quicumque es artifex alicuius laudandi effector operis. Vt inquam, scias, quātum diligentia quæ est Spiritus eius, operi profecerit, respice quantū in opere tuo, diligentia tua contulit. Certè in mente tua quodammodo sic habeas artē, sicut erat in principio verbum apud Deū. Eius artis tibi cōscius, non ociosorum te esse passus es. Quare? vt de multis, quæ subesse potuerūt, causam meliorem inferā, vtilitatis amor, id est, intentio proficiendi plurimis, ocij te impatiētem reddidit. Vna causa hæc ab illo te seruo discernit, qui malus & piger arguitur, dum tu laudaris seruus bonus & fidelis. Nam de cætero pares fuistis, videlicet, quia tam in illius, quam in tua mente talentū bonæ artis appensum est. Sed vide quātam inter te atque illum distantiam, diligentia siue beneuolētia, quæ in te est, effecerit. Dum ille fodit in terram, & abscondit pecuniā Domini sui, tu operando in credito tibi talento, duplicia lucraris, vidensq; per singulos profectus, quia bonum est lucrum, amplius sitis, & præ magnitudine desiderij laborem in opere non sentis. Crescit lucrum, crescit lucri desiderium. Ad hāc ergò similitudinem perpendis, quantum in opere Dei, diligentia vel bonitas eius effecerit, quæ magnificè delectata esse, monstratur in eo quod per singula dicitur: Et vidit Deus, quod esset bonum, & ait: Fiat, &c. Tantum in opere secundi diei non est illud additum, certè gratia mysterij de quo iam aliàs dictum est. Illa verò diligentia vel bonitas, alia (vt dictum est) quàm spiritus sanctus, intelligi non debet. Si enim interroges (inquit Augustinus) quis omnia fecerit, respondeo, Deus: Si quæras, per quid, aio, per verbum. Si quæras, quare, respondeo, quia bonus. Et hæc Trinitas, inquit, vnus Deus est.

Mat. 25.

Quòd in plasmatione hominis, cuiusq; personæ Trinitatis proprium opus discernendum sit. Cap. 17.

IGitur in opere mundanæ fabricæ cunctorumque creatione, omnipotens omnia sciens, omnibus cōmēdatur benigna Trinitas. Amplius autem in eo, quē vniuersis præponere decernebat, id est, in homine seipsam exprimere dignata est dicendo: Faciamus hominem. Nam in verbo, Faciamus, manifestè personarum pluralitas innuitur, in quo per cōsilium, quòd sic præmittitur, eadem diligentia, de qua iam dictum est, magnificentius commendatur. Et in hoc opere plasmatio, propria patris operatio est. Duo verò, quæ in hoc plasmate, vltra cætera animalia quæ iam creata fuerāt, addita sunt, videlicet, vt fieret ad Dei, imaginem, & similitudinem cæterarum personarum, id est, filij & spiritus sancti insignia sunt. Ad imaginem quippè Dei, quæ filius est, sicut Apostolus ait, de illo loquens:

Qui eſt imago Dei inuiſibilis, & alibi: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius: ad imaginem (inquam) Dei, ſiue figuram ſubſtantiæ eius homo cõditus eſt, in eo quòd rationalis eſt:ad ſimilitudinem verò, in eo quòd diuinæ bonitatis imitator cõditus eſt, quod propriæ ſancti ſpiritus opus eſt. Bonitas quippè vel charitas Dei, ſpiritus ſanctus eſt. Qui cum(vt ſupra dictum eſt) patrem, vt omnia per verbum operaretur, excitauerit, tum verò in plaſmatione hominis, ita ſtudioſum reddidit, vt nihil eorum ſubtraheret, quæ cõferre potuit. Quid enim taliter condito homini præter naturalem diuinitatem defuit? At verò id, quod per naturam Deus ſit, generare vtique Deus potuit: Deus enim eſt verbum, quod genuit: creare autem vel plaſmare tale quid, cum ſit omnipotens, nullo modo potuit. Nec in hoc quicquam derogatur omnipotentiæ, cum æquale ſibi, qui eſt vltra omnia, extra omnia, præter omnia, dicitur Deus creare non potuiſſe. Igitur in plaſmatione hominis (vt dictum eſt) beneuolẽtia Dei, quæ eſt ſpiritus ſanctus, maximè operã ſuam adhibuit, cum ei, qui (vtpotè creatus) naturaliter non poterat eſſe Deus, gratia ſui ſimilitudinem Dei contulit. Quæ Dei ſimilitudo, vt ſedem vel receptaculũ haberet, imago ſiue figura ſubſtantiæ Dei, quæ eſt filius animæ hominis impreſſa eſt, vt à ſuo ſpiritu ſancto prædictam ſimilitudinem reciperet, quomodo præcioſo lapidi foramen aperitur, per quod gracilem auri virgulam, qua conſtringatur & teneatur, recipiat. Quod & de angelica ſentiendum eſt creatura. Vndè & arguitur in Ezechiele (vt ſuperius dictum eſt) angelus ille: Et foramina tua (inquit in die, qua creatus es, præparata ſunt. Qui rationalis conditus, quia per foramen eiuſdem rationis aurum, id eſt, ſanctum dilectionis ſpiritum admittere noluit. Ideò ſequitur. Repleta ſunt interiora tua iniquitate. Sed vt ad hominem redeã, maximè in plaſmatione hominis, magnum & profundum Trinitatis conſilium, ſignificari debuit videlicet quia nõ ſolum conditus eſt, ſed & vnica materia eſt, per quam innoteſcit principatibus & poteſtatibus, & cæleſtibus (ſicut ait Apoſtolus) multiformis ſapiẽtia Dei. Nã præter hoc, quod hæc verba ſonãt: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, hoc quoq; in eodem cõſilio præfinitum eſt, qualiter perditum eundẽ hominem propria ſingularum operatione perſonarum, eadẽ quæ plaſmabat, trinitas recuperaret. Quod manifeſta eiuſdem operationis diſtinctione perſpicuum eſt. Nã poſt plaſmationẽ, immò poſt lapſum hominis, eadem quæ condidit Trinitas, hoc ordine ſeſe in recuperando erexit. Primum pater eſt, qui quæſtionẽ hãc depromẽs, Ecce Adam, quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonũ & malum, protinus adnectit: Nũc ergo videte, ne fortè mittat manum ſuam & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum, eiecit illũ, &c. Viam enim hic fecit pater miſericordiarũ, viam (inquam) facit miſericordiæ ſuæ, in eo quòd hominem poſt peccatũ noluit viuere in æternum. Nam cum ſit hominis poſt peccatũ miſera vita, ſi eſſet æterna, quid eſſet niſi æterna miſeria? Hæc autem dæmonum eſt, ſcilicet æterna miſeria, vel miſera æternitas, ex oppoſito Dei, cuius eſt æterna beatitudo, vel beata æternitas. Igitur primum & magnũ opus miſericordiæ quod (ſicut commemorat Auguſtinus, Plotinũ quoq; Gentilium quendam philoſophum rectè dixiſſe) pater miſericors mortalia nobis cõdidit corpora. Hoc enim modo cuſtos hominum, non ſolum ſibi contrarium hominem poſuit, ſed & à dæmonibus longè differre fecit, vt eſſet eius temporalis miſeria, vel miſera temporalitas. Eſt ergo proprium perſonæ patris opus, mortalitatis illatio: proprium perſonæ filij, animarũ redemptio, pariterq; corporum reſurrectio: propriũ ſancti ſpiritus, animarum reſuſcitatio, pariterq; corporũ immutatio illa, de qua dicit Apoſtolus: Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur, id eſt, impaſſibiles erimus. Solum namq; hi, qui Spiritum ſanctum ceperũt, poſt reſurrectionem impaſſibiles erunt. Itaq; tam in creatione, quàm in recreatione hominis (vt prędictum eſt) Trinitas diſtinctè operata eſſe cõprobatur, totumq; opus hoc prouiſum eſſe ab eo, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, teſtatur illa cõſilij diuini reuerenda expreſſio, qua dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Igitur, vt ſuperius dictum eſt, rectè in Eſaia per duo Seraphin, duo intelliguntur teſtamenta, quæ conſona voce ad alterutrum clamãt, Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus ſabaoth, dum eiuſdem Trinitatis gloriam, quæ in nouo teſtamento reuelatur, vetus quoq; cõcorditer atteſtatur, ſicut in ipſis antiquæ ſcripturæ foribus apparere iam breuiter diximus. Cæterũ, ſi introgreſſi vndiq; eiuſdem trinitatis teſtimonia ſcrutari velimus, prolixitas modus excedet, nimiumq; præſertim cum aliud propoſitũ ſit, faſtidiũ pariet. Quapropter ad propoſitũ feſtinãtes, illud ſolũ cõſiderare libet, qua ratione ad propiciationẽ Dei patris humano generi impetrandum ſoli vel maximè filio carnem aſſumere cõuenerit.

Quàm rectè cum tres perſonæ ſint Deitatis, ad ſolam filij perſonã carnem ſuſcipere, hominemq; redimere pertinuerit. Cap. 18.

Diuina diſpoſitio, qua filij perſonam potius, quam patris aut ſpiritus ſancti incarnari complacuit, idcircò maximè mirãda eſt, quia peccatũ primi hominis maximè cõtra eundẽ filium admiſſum eſt, ob cuius expiationẽ filius ipſe homo fieri dignatus eſt. Sed & diaboli peccatoris antiqui ſuperbia, maximè propter filiũ aduerſus creatorem intumuit. Quod ex verbis eius aduertere prõptum eſt. Ait enim: Aſcendã ſuper altitudinem nubiũ, ſimilis ero altiſſimo. Vtiq; cũ hæc diceret, inuido aduerſus filiũ liuore ſeruilis cõtumacia torquebatur, eò quòd vni & ſoli nato, non facto, tota cælorũ curia, æquè vt patri, pro tanta differentia iure famularetur. Grandi quippè differentia ſeſe ab vno, qui erat in ſinu patris, diſtare indignabatur, cum ſe intet cętera ab artifice Deo factum, illum ex patre Deo ſolum videret ſuper omnia natũ. Tunc ſeruilis tumor aduerſus eumdem vnigenitũ graſſatus eſt, lõgè nequius quàm Iſmael ex ancilla procreatus dominũ ſuũ Iſaac de libera genitũ perſequebatur, vt teſtatur Apoſtolus. Nequius, inquã, vtpotè vbi & longè ſubtilior malitia, & multo longinquior cõditionis erat differentia, quæ ſuperbiẽtis odiũ concitabat. Propter quod odiũ iam erat homicida, teſtante eodem Dei filio in Euãgelio ſuo, ac dicente: Ille homicida erat ab initio. Sed homicidiũ illud tunc actu perficere non poterat, cum nondũ in illo Dei filio eſſet humana, quæ poſſet occidi natura. Perfecit autem, cũ illum ad terras deſcẽdiſſe, hominemq; mortalem factũ eſſe agnoſcens (exibant enim, inquit Euangeliſta, dæmonia à multis clamantia & dicẽtia. Scimus quia filius Dei es) agnoſcens, inquam, illum adueniſſe in carne, peccator antiquus inſurrexit, eumq; per ſuos ſatellites patibulo crucis affixit. Nam ſapientiam eius, videlicet diſpoſitionem, qua per mortem ſuã redempturus erat humanũ genus nemo principũ huius ſeculi cognouit, inquit Apoſtolus. Si enim cognouiſſent, nũquam Dominũ gloriæ crucifixiſſent. Virtus autem ipſa, per quã ſe viciſſe putabat, mortis infirmitate perſiſtit in eiuſdẽ Dei filij odio implacabili, per Iudeorum ora negantiũ, per hæreticorũ blaſphemias, creaturam illum eſſe aſſerentiũ. Sed vt ad primi hominis peccatum redeã, ſciendũ, quia priuſquam per ſerpẽtem diabolus de vetito ligno comedere mulierẽ perſuaderet, vterq; ſcilicet vir & mulier, occulta eiuſdem hoſtis inſpiratione appetiuerant eſſe ſicut dij. Alioquin fruſtra ad perpetrandum id quod perſuadebat, hac promiſſione vſus fuiſſet, dicẽs: Et eritis ſicut dij. Nemo enim, niſi id quod ſẽtit appetit, pro fructu repromittit alicuius operis. Quã autẽ cõtra Trinitatis perſonã magis hic hominis quoq; tumor ſeſe intẽderit, apparet per hoc quod addidit. Sciẽtes bonũ & malũ. Vtiq; filiũ, qui ſapientia patris eſt, ſuperbe æmulati ſunt. i. pares illi ſeſe fore arbitrati ſunt,

Eſay. 6.

Eſa. 44.

Ioan. 8.

Luc. 24.

1. Cor. 2.

habendo scientiam omnium. Vndè lignum præuaricationis, ironicè nomen accepit, vt diceretur lignum scientiæ boni & mali, licèt à scriptore historiæ sic vocetur, etiam ante peccatum hominis, quod per anticipationem constat fieri. Eadem ironia dicit ipsa, quæ vnus est Deus, trinitas: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Quasi vnus ex nobis, id est, quasi filius, qui sapientia patris est, cuius æqualitatem appetiuit, id est, scientiam boni & mali. Nam sciētia boni & mali, solius Dei est, qui omnia scit, & malo quoque bene nouit vti. Vndè cum dictum esset: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, statim ironicè additū est, in quo, videlicet in eo quod est sciēs bonum & malum. Similiter ironicè diabolus quoque appellatur Cherub in Ezechiele, quod interpretatur plenitudo scientiæ. Igitur magis contra propriam personam filij Dei diabolus, & ipse intumuit, & hominē erexit: dum vterque æqualitatem sapientiæ Dei, quæ filius est, appetiuit, eiq; subesse contempsit. Vndè miranda (vt superius iam dictum est) diuinitatis dispensatio, mira dignatio, vt ille, contra quem potissimum peccatum admissum fuerat, scilicet filius intercessor apud patrem accederet, homo factus, & pro inimicis suis morti spontanea charitate addictus, tamquàm si Isaac idcircò se patiatur immolari, vt Ismael in gratiā patris ac matris veniat, suusque cohæres fiat, qui ideò fuerat eiectus, quia sese, non ipsum patrem persequebatur. Sed neque Isaac, neque alium quempiam sacra refert historia pro inimicis suis intercedendo, spontaneam excepisse mortem. Vix enim pro amico suo, vel (vt ait Paulus) vix pro iusto quis moritur. Commendat ergò charitatem suam in nobis Dei filius, quoniam cum in ipsum peccādo, patrem offendissemus, ipse naturam, in qua pro nobis moreretur, assumere dignatus est. In hac dilectione, quisquis illum imitatur, potest ad illam Dei similitudinem, quam per superbiam diabolus vel ipse homo appetiuit, ascēdere. Cùm enim dixisset ipse, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderūt vos, statim adiecit: Vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est. Ac si diceret: Non magnificentia scientiæ de qua præsumens satanas, dixit in corde suo: Similis ero altissimo, vel quam vestris parentibus promittens dixit, eritis sicut dij, scientes bonum & malum: non (inquam) scientia, sed supereminens scientiæ charitas, causa est efficiens, vt altissimo similes sitis. Nec ego vobis filiorum Dei dignitatem inuideo. Non enim rapinam arbitratus sum, me esse æqualem Deo, sed ascensum superbię auersor per quam cum ascenderet satan, videbam eum sicut fulgur de cælo cadentem. Discite ergo à me, quia mitis sum & humilis corde. Hoc miraculum diuinæ dispensationis propheta intuens, ait: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Magnum est hoc & mirabile, quod filius, cùm æquè vt pater Deus sit creaturæ suæ, rex quoque eius dignatus est dici & esse, & hoc secundum iudicium legemque iustitiæ. Quod hoc modo promptum est aduertere dignum erat vt is ipse, scilicet filius, per quem omnia condita sunt, dominus & rex esset omnium, neque per quemlibet alium regerentur, qui vtique cum esset creatus non erat creator eorum. Regis autem debitum, ac legitimum est officium, vt subditis danda vel data præcepta, prior ipse actibus impleat, nè dum militibus laboriosam mādat militiam, ipse in delicijs sua potestate abutendo, causam præbeat eorum murmurio proculdubio dicētium, deliciosum esse ducem, qui subditis ea præcipiat, quæ facere fugiat aut non possit. Igitur & hoc dignum fuit, vt ea quæ præceperat, vel præcepturus erat, vt Deus, ipse præcipuè opere impleret, vt rex, videlicet omnimodæ humilitatis opus,

Gen. 3. Ezech. 28. Gen. 21. Rom. 5. Matt. 5. Esa. 14. Gen. 3. Eph. 3. Philip. 2. Luc. 10. Matt. 11. Psal. 71.

A quale est illud, Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Magnum hoc (vt supra dictum est) & mirabile est, quod cum dominari posset creaturæ suæ, sola excellentia potentiæ, maluit æqualiter cum ea iudicium legemq; subire iustitiæ. Quapropter antequam in forma sui militiam vitæ subisset humanæ, minora dedit hominibus præcepta: cùm autem homo factus esset, imposuit altiora admodum regis probi ac strenui, qui dū in prima acie commiserit cum hoste, acri certamine fessus, cruentisq; insignis vulneribus, cum discrimine vniuersos eripuit, tum demum dat præcepta fortitudinis, fiducialius, iustius, cōstantius, vtpotè factis dicta iuuantibus militibusq; murmurare de labore, vel delicias quærere, viso ducis sanguine, non audentibus. Ita priusquam circumdatus esset infirmitate Dominus B virtutum, dictum est antiquis: Non occides. Quando autem idem rex gloriæ tentatus est, per omnia pro similitudine absque peccato, & didicit, obediens esse, non seipsum defendens: ego autem dico vobis, inquit, quia omnis, qui irascitur fratri suo, &c. Bene ergo Propheta (vt supradictum est) Deus, inquit, iudicium tuum regi da, & iustitiam tuā filio regis: quia videlicet immensitate potentiæ nullatenus minor est diuinæ tāta magnitudo iustitiæ. Quam iustitiam nos quoq; qui sub paterna preuaricatione rei detinebamur, in eo suscipimus, sicut mox in eodem psalmo additum est: Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam, in eo inquam suscipimus, quia quem primi parentes nostri cōtempserunt Deum in gloria sua fulgentem, nos C adoramus in carne nostra nascentem, in cruce sua morientem. Hinc enim iustificamur, quia super antiquum seruitutis pensum, quod est adorare Deum, quod debebat etiam, si nunquam peccasset genus humanum, hoc adiicitur, vt hominem crucifixum adoremus. Hac, inquam, satisfactione efficitur, vt salua iustitia sua, nos in antiquum statum restituat iustus Deus.

Eccl. 3. Heb. 4. Ioan. 3. Apoc. 4.

De officio eiusdem sanctæ Trinitatis. *Cap. 19.*

IN officio eiusdem sanctæ Trinitatis, rectè hæc Euangelij lectio ponitur, qua maximè necessarium salutaris baptismi remedium commendatur, videlicet, quia sine virtute huius nominis quantumcumq; dicas, irritum est lauacrum, neque per aquam potest quisquā renasci, nec aliter hoc nomine signamur, nisi cum illo baptismi sacramentum suscipimus. Huic Euangelio D consonat ea, quæ præmittitur lectio libri Apocalypsis, maximè in eo quod ait: Et in circuitu sedis tamquam mare vitreum, simile crystallo. Mare nanque vitreum crystallo simile, baptismum significat purę cōfessionis, & solidæ fidei. Et quod in Euangelio dictum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei: hic significatur per hoc, quod in circuitu sedis mare ostēditur. Nam quia in circuitu sedis est mare, profectò vt ad eandem sedem perueniatur, mare necesse est transmeare. Septem quoque lampades ardentes ante thronum, id est, septem spiritus Dei. Quia non est dictum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua solùm, sed ex aqua & Spiritu sancto. Et in medio sedis, & in circuitu eius quatuor animalia die E ac nocte dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui eras, & qui es, & qui venturus es, catholici doctores sunt, qui meritorum qualitatibus, tamquàm diuersis discreti vultibus, & ad cauendam hæreticorum perfidiam, siue ad subditorum, suāque salutem prouidendam, in circuitu & intus, id est, in corporalibus & in spiritualibus pleni oculi, scilicet illustratione Spiritus sancti, fidem sanctæ Trinitatis, tam in aduersis, quàm in prosperis prædicare non cessant, & inuitare populos ad illud mare baptismi.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER DVODECIMVS ET VLTIMVS.

Dominica prima post Pentecosten. Cap. 1.

DOMINICÆ primæ post octauas Pẽtecostes officium voces emittit pauperis illius, qui per Lazarum in Euangelio figuratur, scilicet Gentilis populi, qui ad fidẽ Trinitatis, prædicantibus (vt supra dictum) Apostolis confugiens, de interiore sensu legis cupiebat refici, tamquàm de micis quæ cadebant de mensa diuitis, videlicet populi Iudaici, qui dum doctrinam legis non charitatem habuit, ad elationem, quasi de acceptis opibus tumuit: ille autem, scilicet Gentilis populus, dum conuersus ad Deum, peccata sua confiteri non erubuit, vlceribus plenus extitit, & ei vulnus in cute fuit. Huius, inquam, voces sunt mẽdicantis, quòd maximè claret in graduali: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Epistola, Deus charitas est, primò aduersus Iudaici populi depromitur inuidiam, qua pauperem iam dictum non debere admitti contendit, iuxta illud: Quare introisti ad viros præputium habentes? Manifestum est enim, Iudæos semper Gentium odisse salutem. Simul, quia moralis quoque sensus in hoc Euangelio non deest, commonemur vtiliter hoc exemplo, ne ab vllo paupere auertamus faciem nostram. Charitatem quæ in prædicta commendatur Epistola, promptum est eodem sensu, id est, morali, accipere, maximè quod ait: Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere?

Dominica secunda post Pentecosten. Cap. 2.

DOminica secunda legitur hoc Euangelium: Homo quidam fecit cœnam magnã, & vocauit multos. Notum est autem quia per multos qui vocati fuerant, & hora cœnæ cœperunt excusare, contemptores significantur, qui plus terrena quàm cælestia diligunt, qui amplius rebus corporalibus quàm spiritualibus occupantur. Et per hoc quod ait quisque illorum: Rogo te habe me excusatum, quod, inquam, dicit: Rogo, & tamen venire contemnit, quod sonat humilitas in voce, superbia in actione, per hoc plane (vt dictum est) exprimitur, quòd dum cuilibet carnalium dicitur: Conuertere, Deum sequere, mundum relinque; respõdere solet: Ora pro me, quia peccator sum, hoc facere non possum, dicendo: Peccator sum, humilitatem insinuat: subiungendo: Conuerti non possum, superbiam demonstrat. De his ergo labiis iniquis, de hac lingua dolosa, in graduali nos liberari poscimus. Rectè, pulchrè atque consonæ seruus egregius, qui nos inuitat, dicit in præeunte Epistola, Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Quorum iniqua labia linguamque dolosam qui contemnit (solent alios conuerti volentes deuocare, tum sanctum propositum vituperando, quod est iniqua labia habere tum nimium laudando, nimiasque difficultates arctæ viæ vel angustæ portæ pretendere, quod est linguam dolosam acuere) qui, inquam, dehortantes eos contemnit, & audire non vult, confortat animam suam, & dicet illud, quod in Alleluya cantamus: Deus iudex iustus, fortis & patiens, nunquid irascetur per singulos dies? [Psal. 7.] videlicet cum alibi dicat: Et eum qui venit ad me, non eijciam foras, [Ioan. 6.] tandemque de infirmitate conualescens, & viam mandatorum Domini, quæ angusto initio cœpta fuerat, dilatato corde percurrens, dicit, quod in introitu cantatum est: Factus est Dominus protector meus, & eduxit me in latitudine. [Psal. 17.]

Dominica tertia post Pentecosten. Cap. 3.

IN Euangelio dominicæ tertiæ commendatur nobis, quanta de conuersis peccatoribus Deo cura sit, [Luc. 14.] per parabolam sanctum ouium, & vnius perditæ, quã bonus pastor inuentam imponit in humeros suos gaudens, & sic reportat ad gregem, itemque per aliam parabolam decem drachmarum quarum vnam, quæ perdita fuerat, mulier studiosa lucernam accendens, requirit & inuenit. Ad hunc sensum profectò respicit, quod Petrus in epistola sua euigilandum esse commonens: [1. Pet. 5.] Quia aduersarius vester, inquit, diabolus tamquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, qui vtique ouem illam centesimam deuorauerat, & nunc inuentam esse dolens, iterum circuit, & amplius rugit. Ideo præmisit & hoc: Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Cui sensui graduale succinit: Iacta cogitatum tuũ: & offerenda. Sperent in te omnes, [Psal. 54. & 9.] & quia prædictum Euangelium pro peccatore contextum est, super quo pœnitentiam agente gaudium est angelis Dei, rectè vnicus & pauper clamat in introitu, Respice in me, & miserere mei. [Psal. 24.]

Dominica quarta post Pentecosten. Cap. 4.

DOminicæ quartæ Euangelium est, Estote misericordes, quia & pater vester misericors est. [Luc. 6.] Cui palàm lectio Epistolæ, quæ præmittitur, cõcinit, iterum, [Rom. 8.] atque iterum creaturam asserens, expectare reuelationem filiorum Dei, quem patrem nostrum esse presenti Euangelio Dominus asserit: Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Introitus, Dominus illuminatio mea, itemque offerenda, Illumina oculos meos. [Psal. 26. 12.] Idcircò congruunt, quia trabem vel festucam peccati de oculo, id est, odium, quod Euangelium mõstrat oportere eijci, quum gratia sancti Spiritus expellit, Dominus illuminatio cordis est, & hi quibus videndus est Deus, illuminantur oculi, vt (sicut in graduali canimus.) [Psal. 26.] Videat cor mundum voluntatem Domini, & visitet templum eius, [Psal. 17.] & hoc non suis viribus, sed eius, cui in communione dicimus, Dominus firmamentum meum, &c.

Dominica quinta post Pentecosten. Cap. 5.

IN Euãgelio quintæ Dominicæ narratur, quia laxatis ad imperiũ Domini retibus in capturam, conclusaq; pisciũ multitudine copiosa, & retia rumpebantur, [Ioan. 5.] & impletæ sunt nauiculæ, ita vt mergerẽtur. Per hoc illud significatũ est, quia carnaliũ turbis Ecclesiã cõplẽtibus, & super numerũ multiplicatis, tumultus & dissẽsiones orirẽtur, & non solùm ebriosorum, raptorumq; subintroeuntiũ malis moribus, Ecclesiæ nauicula premeretur, sed hæreticorum quoque disceptationibus

rete fidei disrumperetur. Propter hoc illa magni piscatoris nostri Petri Apostoli lectio, opportunè præmittitur, pisces suos ad vnitatem & pacem cohortantis & dicentis: Omnes vnanimes estote, patientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, nō reddentes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto, videlicet, quia per hoc tumultus crescit, & seditio conualescit. Et post pauca: Sed etsi quid patimini propter iustitiam, beati, &c. In huiusmodi periculis constitutæ Ecclesiæ, voces sunt, cæteræ partes officij. Introitus, Exaudi Domine vocem meam, amplius autē graduale, Protector noster aspice Deus, sensui supradicto consonat. Sumptum est enim de psalmo habēte in titulo, Pro torcularibus. Quo nomine præsentem Ecclesiam designari dubium non est, vbi electi reproborum tot scandala patiuntur, vt iuxta Euangelicam similitudinem, quasi rete tumultu piscium rumpi videatur. Quorum schismata quisque cauet, dicit in offerenda: Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectū. Et in communione, Vnam petij à Domino, id est, non scissuras mentium, sed vnitatem fidei.

1. Pet. 3. Psalm. 26. Psalm. 83. Psal. 15. 26.

Dominica sexta post Pentecosten. Cap. 6.

Dominica sexta dicendo Dominus in Euangelio, Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, ego autem dico vobis, &c. manifestè nobis illam nouitatem necessariam inculcat, quæ passim in sacris commendatur scripturis, vt renouemur spiritu mentis nostræ, & exuentes veterem hominem, induamus nouum eum, qui secundum Deum creatus est. Quod enim antiquis dictum est, nos qui noui dicimur, in melius trāscendere debemus. Rectè ergo illa præmittitur lectio, vt nouum hominem Christum indueremus, dicente Apostolo: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c. Dicendo itaq; Et nos in nouitate vitæ ambulemus, plus quàm illud, quod antiquis dictum est, nos debere testatur. Cæteræ partes officij, introitus: Dominus fortitudo, graduale, Conuertere Domine, offerenda, Perfice gressus meos, Ecclesiæ voces sunt, ad supradictam perfectionem Euangelicam tendentis, & auxilium implorantis, quia vera & perfecta iustitia, nemo per se potest iustificari. Et cuius iustitia sic abūdauit, vt iuxta idem Euangeliū, si offert munus suum ad altare, & recordatus est, quia frater suus habet aliquid aduersus eum, relinquit ibi munus suum, & vadit prius reconciliari fratri suo, ille est, qui in Communione dicit: Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis.

Matth. 5. Eph. 4. Rom. 6. Psal. 17. Psal. 83. 16. Matt. 5. Psal. 26.

Dominica septima post Pentecosten. Cap. 7.

Dominica septima legitur hoc Euangelium, quo refecturus Dominus cum dixisset: Misereor super turbam, &c. Hanc miserationis suæ causam subjicit, dicens. Quidam enim ex eis de longè venerūt. At verò hi qui de longè venerunt, illos designant, qui à criminalibus peccatis, vel etiam à diabolorū cultura ad verū Deum conuersi, iustitiam à qua ieiuni sunt, esuriunt & sitiūt. Benè ergo illa lectio præmittitur, in qua tabulis dicitur. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis, tunc in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. Talibus dicit Ecclesia mater in graduali: Venite filij, audite me, &c. Et isti (quia peccatores sunt) dicunt in offerēda: Sicut in holocaustum arietum, &c. Istis nihilominus salutaris dicitur in introitu: Omnes gentes plaudite manibus, dicentes, quemadmodum alibi refecti dixerūt: Verè hic est propheta, immò dominus prophetarum, qui venturus est in mundum.

Marc. 8. Rom. 6. Psal. 33. Psal. 46. Ioan. 6.

De Dominica octaua post Pentecosten. Cap. 8.

IN Euangelio Dominicæ octauæ, Attendite, inquit Dominus, à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimētis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, & reliqua. Hoc de omnibus quidem intelligi potest, qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant: sed specialiter de hæreticis intelligēdum est, qui videntur continentia, castitate, ieiunio, quasi quadam pietatis veste se circundare, intrinsecus verò habentes animum venenatum, simplicium fratrum corda decipiunt. Lectio Epistolæ, Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus, consonat huic Euangelio, quo dicitur, A fructibus eorum cognoscetis eos. Nam & paulò supra dixerat Apostolus, Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et nunc ait, Quicumq; enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Et facta carnis, de quibus ait: Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: fructus sunt, ex quibus falsi prophetæ cognoscuntur, à quibus filios Dei discernit spiritus Dei, qui testimonium reddit spiritui ipsorum. Hic spiritus, illa misericordia est, de qua in introitu cantamus. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui, id est, in nobis ipsis qui sumus templum tuum: & hoc in medio, id est, manifestò. Manifestè enim venit Spiritus sanctus super Apostolos. Huic (inquam) spiritui clamat Ecclesia in graduali, Esto mihi in Deum protectorem. Et in offerenda, Populum humilem saluum facies Domine, iuxta illud, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? Abscondit enim hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vnde congratulando dicitur eis in communione, Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus.

Matt. 7. Rom. 8. Psal. 47. 1. Cor. 3. Act. 2. Psal. 30. Psal. 17. Esa. 66. Matt. 11. Psal. 33.

De Dominica nona post pentecosten. Cap. 9.

EVangelium nonæ Dominicæ, præpositos animarū instruit ad misericordiam, vt compatientes moderatam iniungant pœnitentiam confitentibus, quātum debeant, vel quanta peccata commiserint. Laudauit enim Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset ea, quæ de illo proposita narrat parabola. Et ad hoc Apostoli lectio, quæ præmittitur, consonat, retexendo de illis, qui mare transierant, & dona Dei gustauerant: & nihilominus concupiscentes & fornicantes, à serpentibus vel exterminatore perierūt, & statim adiungendo: Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat, &c. Nam quomodo & hi, licèt iam glorificati, perierunt, & ille villicus in Euangelio gratiam Domini sui habuerat, à qua tamen excidit: sic & prælatus quisque meminisse debet, & scire se quoque aut peccasse, aut si non peccauit, eiusdem tamen fragilitatis esse, vt potuerit, vel adhuc possit peccare, atque de seipso cōmonitus, recogitet infirmarum se suscepisse curā animarū, non super sanas tyrannidē. Introitus: Ecce Deus adiuuat me. Et graduale, Domine Dominus noster. Offerenda quoque, Iustitiæ Domini, voces sunt supra dicti villici, gratias referentis Domino Deo suo, misericordibus misericordiam facienti. Communio verò, Primum quærite regnum Dei, idem imperat, quod illa Domini sententia de Euangelio iam dicto, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c.

Luc. 16. 1. Cor. 10. Psal. 53. Psal. 8. Psal. 18. Matt. 6. Luc. 16.

Dominica decima post Pentecosten. Cap. 10.

Dominica decima legitur hoc Euangelium, quo dominus fleuisse refertur super ciuitatem Hierusalem. Qui & ingressus in templum, cœpit eijcere vēdentes in illo. Notum est pene cunctis, tamq; in scripturis, quàm in ore omnium satis vsitatum, per hoc illud significatū esse, quod illos de Ecclesia sua Dominus eijciat, qui sacros ordines emunt aut vendunt: quia videlicet tales negociatores columbas quoque, id est, sancti spiritus dona venalia faciunt. Itaque rectè & opportunè illa præmittitur Apostoli lectio, quæ satis apertè indicat, non posse ab homine dari, nedum vēdi aliquid doni spiritualis, sed à solo spiritu Dei diuidēte singulis prout vult, dari gratuitò, alij sermonē sciētiæ, alij sermonem sapiētiæ, alij genera linguarū, alij fidem, alij prophetiam, &c. Et qui huius, id est, sancti Spiritus expectat electionem potius quàm hominum, dicitur in introitu: Iacta cogitatum tuum, in Domino, & ipse te enutriet. In Domino, inquit, iacta cogitatum tuum, non in teipso, dicendo quod alibi scriptū est; Domine non est

Luc. 19. 1. Cor. 12. Psal. 54.

non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. Videlicet vt Simon magus ille, qui Dei donum existimauit pecunia possideri. Et ipse te enutriet, inquit, dicentem, scilicet quod in graduali canitur: Custodi me Domine vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protege me, ne superbiendo, & euagando, fiam sicut ablactatum super matre sua. Potius de vultu tuo iudicium meum, id est, electio mea prodeat, quam ipse me commendem præsumptione mea. Idem in offerenda dicit: Ad te Domine leuaui animam meam, etenim vniuersi qui te expectant, non confundentur. His autem, qui ab hominibus expectant vel emunt, dicit sapientia Dei: Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Et quòd talium sacerdotum sacrificium non acceptet Deus, quia sacrificia sunt iniustitiæ, monstratur per oppositum in communione: Acceptabis sacrificium iustitiæ, &c.

Dominica vndecima post Pentecosten.

Cap. 11.

DOminica vndecima ponitur hoc Euangelium, Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, &c. Cui manifestè consonat ea, quæ præcurrit, Epistolæ lectio: Notum vobis facio Euangelium. Nam exemplum publicani in Euangelio se accusantis & dicentis: Non sum dignus leuare oculos meos ad cælum, optimè in hac epistola Paulus imitatur, dicens: Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei, &c. Et quia talis hæc humilitas vnitatem domesticorum Dei conseruat, vt non alius aduersus alium infletur, rectè hic introitus præmittitur, in quo dicitur: Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. Quódq; in graduali dicitur, Et ex voluntate mea confitebor illi. Itemque in Offerenda, Domine clamaui ad te, & sanasti me, vocibus concordat publicani à longè stantis, & peccata sua confitentis: & tali scilicet non pharisaicè glorianti, quòd decimas det omnium, quæ possidet, sed humilem confessionem, se ipsum prius offerenti dicitur in communione, vt sua demum offerat: Honora Dominum de tua substantia, &c.

Dominica duodecima post Pentecosten.

Cap. 12.

OFficium Dominicæ duodecimæ, quibusdam ex partibus ad illos respicit, qui surdum & mutum ad Dominum adducentes, deprecantur eum, vt imponat illi manus: quibusdam autem ad ipsum mutum, adaperto ore rectè loquentem. Nam ille surdus & mutus humanum significat genus, quod in primis parentibus & ab audiendis præceptis creatoris obsurduit, & à prædicanda laude eius obmutuit. Qui autem illum adducunt, & Dominum pro illo deprecantur, vniuersum prædicatorum significant chorum, qui genus humanum ad Christi gratiam voce ac literis inuitare non desinunt. Et huius surdi ac muti valdè congrua vox est introitus hic: Deus in adiutorium meum intende, tanquam si medicata paralysi, quæ linguam suam subitò ligauerat, primo eiusdem motu linguæ, Dei nomen repentè ad adiuuandum inuocet. Idem ipse loquens, rectè dicit in graduali: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Epistola, Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, &c. ad ipsos respicit, qui illum adducunt, fiduciam habentes non in seipsis, sed quasi à semetipsis, os vel aures eius aperire possint, sed sufficientia nostra ex Deo est, &c. Et pulchrè hæc offerenda ponitur, Precatus est Moyses, Nam eius exemplo, qui in tempore iracundiæ factus est reconciliatio: iratus enim erat Dominus propter vitulum, quem fecerat Aaron, & dixerat vt disperderet eos, eius (inquam) exemplo cuncti rectores sese debent opponere pro peccatis subditorum, & deprecari Dominum, vt imponat illis misericordiæ manum.

Et quia prædicatores ijdem, terra illa sunt, quæ (sicut in Psalmo legimus) Satiata de fructu operum Domini, id est, de donis Spiritus sancti, producit fœnum iumentis, id est, doctrinam carnalibus, qui Deum nesciebant, populis, rectè & hoc in communione canitur: De fructu operum tuorum Domine satiabitur terra. *Psal.103.*

Dominica tertiadecima post Pentecosten.

Cap. 13.

IN officio Dominicæ tertiæ decimæ, cunctæ partes ad illud de Euangelio spectant, quòd Samaritanus ille, qui Dei interpretatur custos, scilicet Dominus noster Iesus Christus, appropians homini à latronibus despoliato, & conuulnerato, quem pertransierant sacerdos & leuita, id est, omne vetus instrumentum, qui quòd reconciliari non potuit genus humanum, appropians inquam, id est, nostram humanitatem assumens, oleum consolationis, & vinum pœnitentiæ peccatorum plagis infudit, & imponens super iumentum suum, id est, in corpore suo, peccata nostra perferens super lignum ad stabulum Ecclesiæ perduxit, & abiens in cælum, stabularijs suis, id est, Apostolis & Apostolicis viris, vice sua curam atque prouidentiam nostri cõtradidit. Huic, vt dictum est, Euangelio cæteræ concurrunt partes officij. Primùm Epistola, Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius, per hoc quòd tali Euangelio premittitur, multum ad intelligendum aperitur ipsa, simúlque tota penè disputatio Pauli ad Galatas, vnde hæc lectio sumpta est. Nam per hoc quòd tam sacerdos quàm leuita viso homine illo præteriuit, innuitur, quid lex contulerit, quæ post quadringentos, & triginta annos data est, à testamento Dei, cum fideli Abraham per repromissionem confirmato, videlicet quia non quidem ipsa aduersus promissa Dei, sed nullus iustificari potuit coram Deo ex operibus eiusdem legis. In hoc itaque intelligimus per hoc, quòd (vt dictum est) tam sacerdos quàm leuita, viso homine præteriuit. Quia sic subintrauit lex, quomodo medici puer ad ægrotum nonnunquam ingreditur, morbi quidem causas sciens, sed quod opponat antidotum, conficere non valens, tantúmque hoc ægroto dicere nouit, quibus ab escis vel potibus abstinendum sit, ne morbus inualescat, & de semiuiuo penitus mortuum reddat. Hoc namque illud est, quod in prædicta Epistola dicit Apostolus, Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, &c. Plagis namque originalis peccati semiuiuus homo nascitur. Actualibus verò transgressionibus, propter quas lex posita est, si non abstineat, tamquam noxiis cibis penitus moritur. Itaque secundum hæc benè in Introitu præmittitur, Respice Domine in testamentum tuum, quod in graduali repetitur. Vox enim hæc erat antiquorum, aduentum Christi ad infirmitatem vel imperfectionem legis flagitantium, tamquam si prætereuntibus sacerdote & leuita, Samaritanum supradictum vulneratus ille postulat appropiare, cui dicat illud, quod canitur in Offerenda: In te Domine speraui, &c. Et quia corpus Christi, quod sumimus, illa specialiter curat vulnera, benè & illud de libro Sapientiæ canimus in communione: Panem de cælo dedisti nobis. *Luc.20.* *Galat.3.* *Psal.73.* *Psal.30.* *Sapien 16.*

Dominica quartadecima post Penecosten.

Cap. 14.

IN Euangelio Dominicæ quartædecimæ, decem viri leprosi à Domino mundati referuntur, & vnus tantum ex eis vnicæ Ecclesiæ figuram gerens, cæteris in gratis existentibus, qui hæreticorum typum præferunt, reuersus & gratias agens, de fide sua, qua saluus factus est, ab eodem Domino laudatur. Eiusdem Ecclesiæ, quæ per illum vnum significatur, vox est illa in Introitu. Protector noster aspice Deus, maximè quod ait: Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Nam idem est ac si dicat: Melius est cor vnum *Luc.17.* *Psal.83.* *Actor.4.*

1. Cor. 1. Cant. 6.

& animam vnam habere, & idipsum sapere ac dicere, quam diuersis, imò contrariis sensibus diuidi, & schismata facere. Quod obseruans sancta Ecclesia, & ideo vna columba dicta, benè per illum vnum (vt dictum est) in Euangelio figuratur. Epistola verò in eo prædicto Euangelio congruit: quòd patenter exprimit, quid per illorum lepram significatum sit, cùm dicit: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, &c. inter quæ sectæ, id est, hæreses ponuntur. A quibus emundata Ecclesia, dicit, gratias agens in graduali, Bonum est cōfidere in Domino, &c. videlicet quia non homo, non principes sacrificiorum carnalium, de quibus dixit eisdem leprosis Dominus, peccatorum lepram tollere possunt, sed solus Dominus. Quod autem in offerenda datur: Immittet angelum Dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos, gustate & videte quoniam suauis est Dominus, ad fructus illos spectat, qui exprimuntur in Epistola: Fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. quos gustare, est à lepra supradicta curari. Et quia præcepit Dominus illi, qui gratias egit: Vade & offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis, benè in communione canimus: Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita, videlicet quia caro & sanguis munus est, quod pro emundatione sua iugiter offert vnica Ecclesia Christi.

Galat. 5. — Psal. 17. — Psal. 33. — Matth. 8. — Ioan. 6.

Dominica quintadecima post Pentecosten.
Cap. 15.

Officium Dominicæ quintædecimæ, si rectè animaduertitur, claret, quia maximè aduersus excellentiam & inanem gloriam decantatur. Nam ad hoc pertinere illud, quod in huius Dominicæ Euangelio Matthæus ait: Nolite soliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, &c. Lucas testatur qui, cum eadem diceret, adiecit: Et nolite in sublime tolli. Et quidem secundum eundem Lucam, ante hæc verba Dominus parabolam de diuite stulto, cuius ager cum vberes illi fructus attulisset, & dixisset ipse: Destruam horrea mea & maiora faciam, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare: ait ad eum Deus: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te, quæ autem parasti, cuius erunt? Igitur aduersus diuites, quibus præcipiendum est, non superbè sapere neque sperare in incerto diuitiarum, hoc in Euangelio supradicto præcipitur: Nolite soliciti esse, &c. Cui & consonat præcedens Epistola, in eo quod ait: Non efficiamini inanis gloriæ cupidi. Et rursum: Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. & qui seminat in carne, de carne & metet corruptionem. Eius itaque, qui hoc præceptum fideliter amplectitur, illa vox est in introitu ad patrem nostrum, qui scit omnia quibus indigemus, sicut in eodem Euangelio dictum est: vox, inquam, illa: Inclina Domine aurem tuam ad me, vox est pauperis, de manu Dei primum regnum Dei, & iustitiam eius, & deinde necessaria corporis, quæ adijciēda sunt, humiliter quærentis. Qui & in graduali eodem respectu ait: Bonum est confiteri Domino, id est, necessaria quærere à Domino, & in ea spe psallere, id est, benè operari nomine tuo, id est, ad honorem nominis tui altissime. Ad annunciandum mane misericordiam eius, id est, primum quærere regnum Dei, & iustitiam eius. Ipse idem gratulabundus, quòd necessarium à patre victum acceperit, narrat in Offerenda aliis, dicens: Expectans expectaui Dominum, id est, non aliundè sed à Domino quærens eius regnum, expectaui quæ adiicienda sunt, & respexit me, id est, adiecit quæ necessaria sunt huic vitæ. Communio clarè exprimit cibum eiusdem regni Dei, qui primum quærendus sit. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Quod est enim regnum Dei, nisi mansio eius in nobis? Hoc autem vt maneat in nobis, fit manducando carnem eius, & bibendo sanguinem eius. Vnde & hoc in communione rectè ponitur.

Marc. 6. Luc. 12. — 1. Tim. 6. — Galat 6. — Psal. 85. — Psal. 91. — Psal. 39. — Ioan. 6.

Dominica decima sexta post Pentecosten.
Cap. 16.

Dominica sextadecima legitur hoc Euangelium, quo Dominus flenti viduæ matri mortuum vnicum filium viuum reddidit, & accepit omnes timor, & magnificabant Deum. Hæc autem vidua sanctam significat matrem Ecclesiam, id est, vniuersum prælatorum ordinem, qui regenerandarum in Christo curam habent animarum, qui mortem cuiusque animæ, quoties manifestis apparet criminibus magnis prosequuntur fletibus. Moritur enim tunc filius viduæ, quando per crimen aliquod separatur à corpore Ecclesiæ, quæ vidua est, Christo sponso in præsenti nō manente cum illa. Huic ergo Euangelio benè illa præmittitur Apostoli lectio: Fratres obsecro vos, ne deficiatis in tribulationibus meis, pro vobis, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea, &c. qui ait: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, pulchrè in officio personam verbis quoque exprimit Ecclesiæ viduæ, vitam filiorum magnis gemitibus postulātis. Introitus, miserere mihi Domine, quoniam ad te clamaui. Itémque offerenda: Domine in auxilium meum respice. Voces huius viduæ scilicet sanctæ matris Ecclesiæ sunt, quas emittere debet pro filiorum suorum, qui fortè in mortē peccati prolapsi sunt, resuscitatione. Graduale verò: Timebunt gentes nomē tuum Domine, ad hoc consonat, quod dictum est in prædicto Euāgelio: Accepit autem omnes timor: Nam quomodo ædificat Dominus Sion, iuxta eiusdem gradualis versum, nisi procurando vitam & in columitatem animabus spiritualium eius filiorum? Quod quia perficit per cibum corporis & potum sanguinis sui, rectè in communione ponitur gratiarum actio, eadem vidua scilicet sancta Ecclesia dicente: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius, &c.

Dominica decimaseptima post Pentecosten.
Cap. 17.

In Officio Dominicæ septimædecimæ nobis innuitur, qualiter ad hoc contēdere debeamus, vt in oculis Domini magni & honore digni iudicemur, & in domo, quæ est Ecclesia, primos recubitus, non nostra præsumptione præripere, sed ab eius electione expectare debeamus. Dicitur in Euangelio huius Dominicæ parabola hæc: Cum vocatus fueris ad nuptias, non discumbes in primo loco, &c. videlicet, hoc in suo cælesti conuiuio futurum esse indicans, quod ad vltimum infert: Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur. Hinc est, quòd in præeunte Epistolæ lectione Apostolus ait: Obsecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, &c. Quod vtique idem est, ac si diceret: Obsecro vos, vt vocati ad nuptias Christi & Ecclesiæ, sic intretis & discumbatis, quomodo & ille qui vos vocauit, qui & dixit: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et tandiu ministrauit, donec diceret illi pater: Amice, ascende superius, id est, donec obedienti vsque ad mortem, daret illi nomen quod est super omne nomen. Introitus: Iustus es Domine, manifestè illam collaudat sententiam, qua in Euangelio dicitur: Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur. Simúlque oratio est pro illo, qui se humiliat: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, hanc videlicet misericordiam, vt dicas illi, amice, ascende superius. Graduale: Beata gens, cuius est Dominus Deus eius, vniuersalis beatificatio populi gentilis, qui superbiente Iudaico populo, humiliatus sub signo crucis Christi, superius ascendere meruit, id est, supra populum illum, qui primo loco consederat, imò de primo consessu superbiebat. In Offerenda exemplum ponit efficacissimum, qui cum humiliatus diceret, peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè gessimus, &c. meruit ita exaltari, vt cùm oraret, sicut in ea-

dem Offerenda ipse testatur, dicēs: Oraui Deum meum ego Daniel, &c. mitteretur illi index futurorum Archangelus Gabriel, sicut habet sequens versus: Adhuc me loquente, &c. Per illam namque visionem sic exaltatus est, vt non tantum venturum ad salutem nostram Christum præuideret (quod cæteris prophetis commune est) sed & tempora aduentus eius propria quadam gratia prædisceret, dicente sibi Angelo: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, & consumetur præuaricatio, &c. Communio quoque: Vouete & reddite Domino Deo vestro, in eo maximè imperare videtur, vt in nouissimo loco recumbamus: quod ait terribili, & ei qui aufert spiritum principum, id est, superborum, quos vtique vel conuertendo, vel deijciendo factis ipsis dicit cuique illorum: Da huic locum.

Dominica decimaoctaua post Pentecosten.

Cap. 18.

SVpradictum ergo officium hoc innuit, vt ad nuptias Christi quilibet inuitatus, tali in loco recumbat, vt meritò dicatur ei: Ascende superius. Huius autem sequentis Dominicæ officium, magna & mira declamatione demonstrat eidem, qui vocatus est superius, id est, prælatus est domui Christi, & curam animarum suscepit, qualiter in eodem superiori loco se habeat, videlicet ne iuxta Euangelium eiusdem officij, sint sicut scribæ & Pharisæi, qui sederunt super cathedram Moysi: sed sint sicut ipse Moyses, de cuius exemplo, quod Ecclesiastici sequi debeant rectores, longa & valida declamatio est in offerenda, Sanctificauit Moyses, & versibus eius. Non enim ignorare debent animarum rectores, quale ad negotium in superiorem locum vocati sunt, scilicet vt non tam præesse studeant, quàm prodesse, & sedentes in cathedra Moysi dicant & faciant, imo prius faciant, quod cum auctoritate dicāt: neque velint vocari Rabbi, sed ad hoc tendant, vt portare possint peccata populi, & à subditis suis auertere iram Dei. Benè ergo cum hoc Euangelio positum est in offerenda exemplum Moysi, qui sic sedit in cathedra magisterij, vt per nimiam humilitatem posset interuenire pro subditis, imò & tenere Deum dicentem: Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Fecerant enim vitulum (quando sicut in versu Offerendæ canimus.) Videns Moyses, procidens adorauit, dicens: Obsecro Domine, dimitte peccata populi tui, & dixit ad eum Dominus: Faciam secundum verbum tuum. Hæc est fidelitas serui, quem constituit Dominus super familiam suam, quam postulabant ipsi, dicentes in introitu, vt prophetæ tui fideles inueniantur: Da pacem, inquiunt, Domine sustinentibus te, id est, eorum quos nobis commisisti, peccata dimitte. Pax enim Dei, peccatorum remissio est. Vt prophetæ tui fideles inueniantur, id est, vt nos fideles serui inueniamur, dum familiæ tuæ tantum præsumus, sed & vtiliter pro illis interueniendo prosumus. Talibus in præsente lectione Epistolæ dicit Apostolus: Gratias ago Deo meo pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis, quoniam in omnibus diuites facti estis, &c. Ipsi ijdem dicunt in graduali: Fiat pax in virtute tua, id est, remissio peccatorum in Spiritu sancto tuo. Ipsis nihilominus in communione dicitur: Tollite hostias, & introite in atria eius, videlicet quia vestrum officium est, vt pro subditis interueniatis, exemplo Moysi, in conspectu Domini stantes in confractione cordis.

Dominica decimanona post Pentecosten.

Cap. 19.

IN Euangelio Dominicæ nonædecimæ ait Dominus paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et his qui audierant cogitantibus mala in cordibus suis, & dicentibus. Blasphemat, & cætera: vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Per hunc autem paralyticum significatur homo dissolutus, & ab omni bono opere remissus, qui cum à Domino curatur, & iuxta præeuntem epistolam renouatur spiritu mentis suæ, complet Apostolicum præceptum, quod in eadem Epistola sequitur: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem operetur manibus suis, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Nam quandiu paralysi erat dissolutus, nihil boni operabatur, imo labores operantium furabatur. Qualiter ergo prælati vel rectores animarum salutem procurare debeant subditorum, sicut in præcedenti officio dictum est, hoc sequens exprimit officium. Nam ipsorum est, offerre paralyticum in lecto iacentem, id est, orare pro his, quorum peccata animas in mala conscientia a bono opere torpentes detinent & ita pro eis interuenire, vt videns Dominus fidem illorum, dicat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. In introitu, dum dicit Dominus: Salus populi ego sum, hoc idem nobis de seipso testatur, quod in Euangelio iam dicto murmurantibus Pharisæis, curatione paralytici comprobatur, videlicet, quia potestatem haberet in terra dimittendi peccata. In graduali verò iam curatus idem paralyticus, iámque laborans operando quod bonum est manibus suis, quæ prius dissolutæ fuerant, dicit: Eleuatio manuum mearum. Et hoc experimento virtutis confortatus in fide, & fidens in remissione peccatorum consequenda, dicit in Offertorio, Si ambulauero in medio tribulationis, &c. Itémque roborans genua, dissoluta quondam, dicit in communione: Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Psal.140.

Psal.22.

Psal.118.

Dominica vigesima post Pentecosten.

Cap. 20.

OFficium Dominicæ vicesimæ partim ex vocibus constat eorum, qui ad nuptias intrauerunt, partim ex vocibus patrum gementium pro illis, qui ad nuptias easdem vocati, quas fecit rex filio suo, non solum venire noluerunt, sed & illos, qui à se missi sunt, seruos tenuerunt, & contumeliis affectos occiderunt. Hoc enim priores fecisse Iudæos notum est, qui missos ad se prophetas & sapientes persecuti sunt, & Apostolos Christi contumelijs affecerunt. Hos igitur homicidas iustè perdendos, & ciuitatem illorum subuertendam prophetæ præuiderunt, quorum illa vox est, quæ in introitu ex verbis Danielis decantatur. Omnia quæ fecisti nobis Domine, in vero iudicio fecisti, &c. Item in offerenda: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. In hac enim seu in versibus eius hoc deplorant, quod ad salices Babylonis organa sua suspenderant, id est, propter infructuosos & steriles auditores, prædicantium voces conticuerunt, propter eos, inquā, qui vocati ad nuptias, vt dictum est, venire noluerunt, quia non fuerunt digni. In lectione verò Epistolæ eos, qui de exitibus viarum congregati sunt, vt implerentur nuptiæ discumbentium, Paulus Apostolus opportunè commonet, dicendo: Videte, quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed sapientes, &c. hoc videlicet intendens, ne inebriatus vino, in quo est luxuria, inueniatur quis absque veste nuptiali, cum rex ad videndos discumbentes intrauerit: sed econtrà impleamini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, quæ veræ harum sunt epulæ nuptiarum, de quibus in sequenti graduali gratias agentes dicimus: Oculi omnium in te sperant Domine, &c. vel quas in communione postulans quis nostrum dicit: Memento verbi tui seruo tuo Domine.

Matt.22.

Dan.3.

Psal.136.

Ephes.5.

Psalm.144.

Psalm.118.

De Dominica vigesimaprima post Pentecosten.

Cap. 21.

OFficium Dominicæ vicesimæ primæ voces continet hominis, in conflictu virtutum vitiorúmque positi, qui interdum, cùm cœperit sanctis florere virtutibus & iuxta benedictionem hominis timentis Deũ [Psal. 127.] vxor illius, videlicet domus Dei, cui fortè præsidet, sicut vitis abundans excreuerit in lateribus domus suæ, id est, in amplitudine sanctæ Ecclesiæ, & filij eius, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ suæ: cum, inquã, ita profecerit, repente tentator diabolus occulta Dei dispensatione permissus, domũ, id est, conscientiæ eius statum concutiens euertit, & filios eius, id est, virtutes animi, turbata in cognitione conscientia, penè conterit. Hoc luce clarius ex offerenda comprobatur. Vir [Iob. 1.] erat in terra nomine Iob. Moraliter enim in eiusmodi homine aguntur ea, quæ in tentatione huius beati Iob historialiter acta memorantur: Huius ergo nobilis & prælatoris animi concussionem, vel periculum significat in Euangelio febris, quæ penè extinxerat Reguli filium. [Ioan. 4.] Præcurrens autem Epistola confortat eum circumuentum tentationibus, & consolatur, ne abundantiori tristitia absorbeatur, dicendo: Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Non enim est [2. Cor. 2. Ephes. 6.] nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, &c. Introitus autem: In voluntate tua Domine, &c. vox est [Hester. 13.] eiusdem militis, humili conscientia cum beato Iob in [Iob. 1.] terram corruentis, id est, terram se esse cognoscentis, ac dicentis: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Post quam confessionem petit circunfusus, è tentatione effugium, dicens in graduali: Domine refugium factus es nobis. Et in communione: In salutari [Psal. 89. Psal. 118.] tuo anima mea, & verbum tuum speraui.

De Dominica vigesimasecunda post Pentecosten.

Cap. 22.

IN officio Dominicæ vicesimæsecundæ dicimus ad introitum: Si iniquitates obseruaueris Domine Domine [Psal. 129.] quis sustinebit. Nimirum in persona serui illius, de quo Euangelium narrat, semetipsum quisque [Matt. 18.] nostrum humiliter recognoscit, qui decem millia talenta suo debebat regi, procidénsque rogabat, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Itaque magnitudinem debiti, id est, peccati sui quisque nostrum perpendens, dicit: Si iniquitates obseruaueris Domine, &c. Vt autem laxationem quisque nostrum obtineat, agendum est, quod dicit Paulus in præeunte Epistola: Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis [Philip. 1.] abundet in scientia, & in omni sensu, & cætera, subauditur enim, vt remittatis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Vbi verò charitas hæc abundat, sicut iam dictum est, rectè congratulatio illa depromitur, secundum quam in graduali dicimus: Ecce quam bonum & [Psal. 132.] quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Et si quæras, quantum, vel quale bonum sit vnitas, id est, charitas fratrum cohabitantium, sequitur in Versiculo: Sicut vnguentum in capite, & cætera, id est, sicut remissio peccatorum effusa per Spiritum sanctum, quæ de capite nostro scilicet Christo descendit ad Barbam Aaron, id est, in fortes & perfectos Christi Apostolos, & ab illis vsque ad nos. Tunc enim cohabitatio fratrum est, sicut illud vnguentum, cùm donamus inuicem, si quid habemus aduersus alterutrum fratres & conserui, sicut Euangelicus rex Christus donauit nobis. Mandauit namque benedictionem, id est, eandem remissionis [Matth. 18.] charitatem, vt donemus inuicem: & vitam vsque in seculum, subaudis, fore promisit huius charitatis præmium. [Psal. 132.] In offerenda verò, Recordare mei Domine quæ sumpta est de oratione Hester, commonemur summopere [Hester. 14.] curandum esse & orandum, vt placeant verba nostra in conspectu principis, scilicet eiusdem regis magni, qui posuit rationem cum seruis suis, verba, inquam, nostra dicentium: Dimitte nobis debita nostra. Non enim placebunt hæc verba nostra in conspectu [Matt. 6.] principis, cùm ille rationem posuerit, si non dimittimus & nos debitoribus nostris. Quod autem canimus in communione ex auctoritate Euangelij: Dico vobis, gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, de illo sentiendum debitore, qui sic [Luc. 15.] pœnitet, & sic sibi postulat dimitti, vt primum dimittat ipse conseruis suis.

De Dominica vigesimatertia post Pentecosten.

Cap. 23.

IN tantum sacrosancta Ecclesia iuxta edictum Apostoli, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones, [1. Tim. 2.] pro omnibus agit, vt pro futura quoque filiorum Israel salute gratias agat, quos suo quandoque corpori vniendos fore cognoscit. Nam quia in fine mundi reliquiæ illorum saluæ fient, in hoc vltimo anni officio [Rom. 11.] gratulatur de illis vtpotè futuris membris suis. Dicit ergo in introitu, annuncians iugiter quod prophetatum est de illis: Dicit Dominus, ego cogito cogitationes [Hier. 29.] pacis, & non afflictionis, pacis enim cogitationes cogitat, & non afflictionis, qui conuiuium gratiæ suæ facturum se repromittit cum illis secundum carnem fratribus suis, sicut in Patriarcha Ioseph præfiguratum est. Nam sicut ad illum in tota terra Ægypti dominantem venerunt, qui eum vendiderant fratres sui, fame [Gen. 42.] compulsi, & ab eo recogniti atque recepti sunt, & ipse cum illis celebrauit conuiuium: sic ad ipsum Dominum nostrum, toti mundo principantem, & Ægyptios, id est, gentiles, qui in peccatorum tenebris fuerant, panæ vitæ copiosius alentem, reuertentur reliquię filiorum Israel, & ab eo recipientur in gratiam, quem negauerunt [Ioan. 6.] & occiderunt, & tunc mensam suam communicabit eis, & inebriabitur Ioseph iste cum fratribus suis. Huius mensæ gratiam signat illud Euangelium in officio Dominicæ, quo ipse narratur de quinque panibus saturasse quinque millia hominum. Tunc enim quinque libros Moysi aperiet Iudæis, quos nunc [Hier. 23.] velut integros panes portat puer, scilicet idem populus sensu puerili, edéntque & saturabuntur etiam ipsi & laudabunt Dominum requirentes eum. Tunc implebitur illud Hieremiæ vaticinium, quòd hoc Euangelio rectè præmittitur: Ecce venient dies, dicit Dominus, & non dicent vltra viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti: sed viuit Dominus, qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eieceram eos illuc. & habitabunt in terra sua. Soluti ergo illi, qua nunc tenentur, captiuitate animarum, clamabunt alta deuotione gratiarum actionem, quam sequens innuit graduale: [Psal. 43.] Liberasti nos Domine ex affligentibus nos, &c. Supplicatio quoque, qua dicimus in offerenda, de profundis [Psal. 129.] clamaui ad te Domine, eidem rei vel tempori manifestè congruit. Dicent enim ad hunc magnum Ioseph, fratres sui in illa die: Obsecramus vt obliuiscaris sceleris [Gen. 50.] fratrum tuorum. Communio quoque: Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, & cætera: responsio [Marc. 11.] est eiusdem Ioseph, dicentis: Nolite timere: Vos cogitastis de me malum, & Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & saluos faceret multos populos. Nolite metuere, ego pascam vos & paruulos vestros.

Item de nocturnis lectionibus per æstatem.

Cap. 24.

NOcturnæ lectiones tota æstate sua varietate suóque ordine seriem designant temporum vel profectum sanctæ Ecclesiæ, Primùm namque historia Regum, quę statim post Pentecosten ponitur, primis duobus libris mysticè assimilatur primis Christianitatis tẽporibus, quando paulatim crescente fide Christi, vetus idololatria decidit. Nam sicut regnãti Sauli, quem po- [1. Reg.]

populus appetierat contra voluntatem Dei, superuenit electio Dauid, quem Dominus secundum cor suum inuenisse dicit, tandémq; totum regnum à domo Saulis euersum, eidem Dauid se subdidit: sic dæmonum cultui superuenit in mundum cultus Dei, statim post aduentum Spiritus sancti, tandémque Christiana fides per bella martyrum victrix, sedit in throno Romani imperij, totúsque deinceps mundus manu forti, Christo se subdidit. Duobus sequentibus libris, in quibus regnum diuisum est à domo Dauid, ex quo Hieroboam regni scissuras (sicut illi per manum Achiæ Sylonitis significatum est) inuasit, & contempto templo Domini duos vitulos fecit: illa significabantur tempora, quibus Ecclesiam hæreticorum insania scidit, & contempto altari Christi, reiecto cultu veritatis, falsitatum suarum simulachra diuersa fabricauit. Sequuntur deinde libri sapientissimi Salomonis, videlicet sicut post pugnas hæreticorum claruerũt in Ecclesia ingenia doctorum, qui excitati contentionibus illorum, non dormitantes, sapientiæ & scientiæ studuerunt, & disputauerũt quodammodo, & ipsi, sicut de Salomone legitur, super lignis à cedro, quæ est in libano, vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete, id est, nihil omnino de sacra scriptura, nec paruum, nec magnum aliquod verbum ab allegoria vel aliqua vtili moralitate vacare passi sunt. Deinde nihilominus congruè sequitur liber Iob, quia videlicet maximè in pace Ecclesiæ non desunt illę tentationes viris ad virtutem tendentibus, quæ in omnibus percussionibus, vel consolationibus eiusdem sancti Iob, auctore Beato Gregorio, moraliter figurantur. Tunc enim vrgent interius tentationes spiritualium vitiorum, quorum quanto occultior pugna, tanto difficilior victoria.

Item de nocturnis lectionibus à mense Septembri. *Cap. 25.*

ABhinc iam mense Septembri, quatuor imponuntur libri, videlicet Tobias, Iudith, Hester & Esdras. Quorum consideratio quàm congruè quatuor Cardinales virtutes, prudẽtiam, scilicet fortitudinem, temperantiam, & iustitiam exprimat, palàm est. Tobias quippè in figura prudentiæ non inconuenienter accipitur. qui cæcatis oculis exterioribus, vidẽti filio mandata viuendi largitur, vt illud Salomonis impleatur. Sapientis oculi in capite eius. Per caput enim mentis industria, per oculos verò intelligitur prouidentia, quæ idem est, quod prudentia. Benè ergo prudentiæ titulo præfulget, qui menti illius munimen prouidet, cuius ducatu ipse foris eget. Iudith verò fortitudinis speciem in hoc nimirum prætendit, quod formidantibus viris bellicosis, immanissimo tyranno pro liberatione patriæ se opposuit, & principem militiæ fœmina inermis Dei adiutorio superauit. Fortitudo enim eius à Deo fuit, sicut ipsa in oratione dicit: Et nunc Domine subueni mihi viduæ, vt quod per te posse credidi, perficiam. In quo quàm verè fortis fuerit, caput Holofernis, ebrietate sopiti, amputatura ipsius pugione ostendit dicens: Conforta me Deus meus in hac hora. Et præcidit caput eius. Verùm hæc duo volumina apud Hebræos non sunt in canone, sed Nicænæ synodi auctoritate ad instructionem venerunt sanctæ Ecclesiæ.

Hester autem pro temperantia ponitur, quæ repudiata ob arrogantiam Vasthi reginæ, in regnum subrogatur. Nam ipsius temperantiæ hoc indicium est speciale, quòd leonem illum, de quo ipsa ad Dominum dicit: Et da mihi gratiam in conspectu leonis, id est, Assueri regis, in mansuetudinem conuertit, eiúsque edictum ex instinctu Aman intemperantissimè superbientis, & genus Iudæorum perdere cupientis, in consolationem suæ stirpis transtulit.

Esdras autem, qui hic adiungitur, priuilegium iustitiæ in verbis & factis habere demonstratur. Nam sicut iustitia restituit quod iniustitia destruxit: sic iste dirutum propter peccata populi templum cum ciuitate restaurauit. Idem quoque sicut in duo volumina diuisus vnitur (Nam Neæmias ei in eodem copulatur) sic iustitiæ duo præcepta sibi conueniunt, scilicet Quæ vultis vt faciant vobis homines, eadem facite illis, & Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Hi itaque quatuor libri, prædictis virtutibus insigniti, rectè librum Iob, qui afflictiones sanctæ Ecclesiæ, beato Gregorio teste, exprimit, sequuntur, quia post tentationes validè superatas gloria virtutum electis datur.

Sed quia quandiu in hoc mundo à Domino peregrinamur inter virtutes vitiorum bella patimur, è vestigio Machabæorum libri leguntur, in quibus magnus ille hostis Antiochus contra iuge sacrificium præualere refertur, Deique martyres persequitur. Qui tamen Iudæ & fratrum eius labore vincitur, quia confessione operum malorum cum exercitio operum bonorum aliquando Deo donante superatur.

Post, prophetarum libri vsque in aduentum Domini concrepant, qui modò terrorem districti iudicis, modò blandimenta pij conditoris prædicant. Ex his Ezechiel, qui interpretatur fortitudo Dei, Daniel qui sonat iudicium Dei, maiores & primi sunt, quia spes quæ ex fortitudine diuini auxilij, & metus qui est ex iudicio Dei, mentem æqualiter docent præsentibus vti, ne aut Deo desperans deficiat, aut in se præsumens corruat. De reliquis duodecim prophetis, in vnum volumen coartatis, loqui supersedemus, quia à sanctis patribus de his copiose disputatum scimus. Ideo autem vsque ad aduentum Domini leguntur, vt inter tenebras & conflictus huius seculi, vsque ad reditum Christi, scripturæ nos illuminent & consolentur. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Hester. 14. *Matt. 7.* *1. Cor. 5.* *2. Mac. 4.* *Rom. 15.*

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, LIBRORVM XII. *De Diuinis officijs, Finis.*

NVCLEVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

EX ELVCVBATIONE SOLIDA R.P. PETRI Abbatis quondam Cluniacensis.

ELENCHVS CAPITVLORVM.

A B

DEVM SACRIFICIIS AB INITIO mundi semper cultum fuisse. Cap. I.

Deo debẽtur sacrificia.

DICITE, quæso, cur sacrificia Christiana vobis Christianis (si tamen hoc estis) non placent, cum signo sacrificiorum semper suos Deus ab alienis secreuerit: cum diuinam seruitutem, ab humanis obsequiis hoc signo discreuerit: cum honorem creatori singulariter debitum, ab eo honore, quo se inuicem rationalis creatura præuenire iuxta Apostolum debet, hoc maxime signo distinxerit. Recolite antiqua sæcula, generationem sanctorum, ab Adam vsque ad Christum discutite: inuenietis aut nullos aut raros absque ritu sacrificiorum Deum coluisse: quia quicunq; iustitia Deo placebant, statim eum sacrificiorum veneratione colebant. Videbitis certè primum illum & iustum Abel Deo munera offerentem, Deum super eius munera inflammantem. Noe post diluuium, noui sæculi primordia, sacrificiis dedicantem. Abraham post vaccam triennem, capram trimam, & arietem trium annorum, turturem quoque & columbam quæ Deo obtulit, etiam filium colligatum in altare super struem lignorum, ad immolandum collocasse, sed ne vota compleret, ab ipso qui hoc præceperat, prohibitum fuisse. Post Abraham offerentem & Isaac oblatũ, videbitis & Iacob motum visione Dei & Angelorum, in diuinitatis, quam viderat, honorem erexisse lapidem, & fudisse oleum desuper: ac dixisse, Vere Dominus est in loco isto: & hæc domus Dei est, & porta cæli. Cognoscetis in terra Hus, hoc est, inter gentiles, cui non erat similis suo tempore super terram: simplicem & rectum Iob diluculo consurgentem, & pro singulis filiis holocausta offerentem, dicentémque, ne forte peccauerint filij mei.

Roma. 1.

Sẽper fuere sacrificia.

Gene. 4.
Gene. 8.
Gene. 15. & 22.
Gene 28.
Iob.

Deum in lege varijs cultum esse sacrificijs. Cap. 2.

PRocedetis inde vsque ad magni Moysi tempora, & totam Hebræorum stirpem (de qua Saluator, cui repugnatis, secundùm carnem nasciturus erat) inuenietis à Deo per Moysen sacrificiorum diuersis ritibus & innumeris substratam, & pro peccato, & pro delicto, pro purgatione, pro emundatione, boum, vitulorum, agnorum, ouium, arietum, hircorum, turturum, columbarum, diuersorum quadrupedum, & volucrũ, hostias penè assiduè offerentem, in tantùm, (vt iuxta quod Apostolus ait) sine sacrificiis, & sanguinis effusione, non fieret remissio peccatorum. Legite Leuiticum, si tamen vel eius nomen vobis notum est, immo legite totum Pentateuchum, qui lex proprie dicitur, totámque Veteris testamenti seriem recensete, quæ docebit quod ignoratis, sanctis Regibus, Ducibus, Prophetis, Sacerdotibus, Deum per sacrificia frequenter responsa dedisse, eíque hostias eorum gratias, acceptásque fuisse, aut fumo quo adumbrabat, aut nebula qua tegebat, aut igne quo absumebat, aliísque indiciis declarasse. Hinc in Salomonis dedicatione & sacrificio, quando ouium Centum millia, boum xx. millia oblata sunt, per nebulam gloria Domini impleuit domũ Domini. Hinc super Heliæ holocaustum cælestis flamma descẽdẽs, non solùm bouem oblatũ, sed & ligna altaris & lapides vsq; ad cinerem cõsumpsit, taliq; signo acceptum Deo Heliæ sacrificium monstrauit. Hinc in consecratione Eremitici tabernaculi legitur: Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud, nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente

C D

2. Par. Salo... 3. R... Heli... ber... Mo...
Exo...

omnia, & maiestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat. Quod profectò tabernaculum, non nisi ad adorandum Deum & sacrificandum ei, ab ipso Deo, per Moysen constructum, erectum, & sanctificatum fuerat. Hinc Esaias in visione quamuis spirituali, solij excelsi & eleuati, post alata Seraphin & clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus: Commota sunt, inquit, superliminaria cardinum à voce clamantis, & domus impleta est fumo.

Deo placere sacrificia, tanquam seruitutem sibi debitam. Cap. 3.

HAbetis, si aduertitis, antiquorum sacrificia in tantum Deo placuisse, vt non solùm ipsa, sed & loca in quibus fiebant, construeret, benediceret, consecraret: & constructa, benedicta, consecrata, fumo: nebula, igne, aliisque (vt dixi) indiciis glorificaret. Neque enim sacrificia propter templum vel altare celebrantur, sed templum & altare propter sacrificia cōstruuntur, consecrantur, ornantur, glorificantur. Ipsa verò sacrificia ad illum tantummodo referuntur, cui soli absque alio comparticipe exhibentur. Hæc enim sacrificiorum seruitus, hic soli deitati deferendus honor, hic diuino tantùm nomine exhibendus cultus, omnem pro creatore respuit creaturam: quia sicut in communicabilis est maiestas cui offertur, sic omnem respuit communionem etiam quod offertur.

Signatur hac seruitutis proprietate soli Deo subditus homo, vt nihil supra se iuxta originis suæ conditionem, nisi Deum intueatur, à quo solo se initium, & in quo deficientem finem se habere cognoscens, vt auctori, rectori, remuneratori subdatur, seruiat, obediat. Signatur hoc exteriori obsequio interior animi affectus: qui nullatenus agnosceretur, nisi signis extrinsecis iudicaretur: Signatur hoc officio vtraque hominis substantia subiecta Deo, vt cum illa deuotione Deum amplectitur, ista operatione Deo famulatur, totus homo ei subiectus esse monstretur: & vt veraciter dicere possit. Nonne Deo subiecta erit anima mea? & Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Nulli creaturæ sacrificandum esse: sed Deo soli. Cap. 4.

IDcirco nulli creaturæ non dico inanimatæ, non dico insensibili, non dico irrationali, sed nec ipsi rationali, & beatæ, sacrificiis honorari concessum est. Non Angelo, non homini, nec ipsi altissimo ordini Seraphin hoc datum est: quia signum, quod inter mortales conditorem à conditis secernit, meritò semper incommunicatum permansit. Nouerant hoc beati Apostoli Barnabas & Paulus, qui volentes sibi sacrificare Lycaonios, cum detestatione prohibuerunt, & quia hostias iam parauerant, vestimenta sciderunt. Sciebant hoc nulli concessum: sciebant etiam minaciter ab ipso Deo prohibitum, qui tam de his, qui non Deo sacrificant, quàm de his, quibus sacrificant, per scripturam suam ait: Sacrificans diis eradicabitur, Nisi Domino soli. Et in diis Ægypti faciam vltionem. Et de vtrisque. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidūt in eis. Nam superbi & à Deo refugæ spiritus, diuinitatem Deo inuidentes, sibi vsurpantes, vt cæcos homines, & longe exilij sui tempore Dei factos immemores, plene à Deo auerterēt, quod solius creatoris (vt dictum est) erat, creaturæ exhiberi persuaserunt: & tam sibi quàm mortuis hominibus, sacrificia publica instituerunt. Et vt maioribus contumeliis, imaginem Dei ad eius dedecus deludendo, subiicerent: etiam creaturis irrationabilibus, miseros homines seruire coegerunt: itaque in rationali animante, rationem sopierūt, vt canibus, volucribus, bestiis repentibus seruientes, & quibus prælati fuerant, se sponte subdentes, nec homines se esse recordarentur. Vnde Apostolus. Mutauerūt, inquit, gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentū. Nec his contenti, ad ignobiliora eos traxerunt, & seruos eos etiam insensibilium effecerunt. Inde liber sapientiæ. Etenim, ait, in erroris via diutius errauerunt: Deos æstimantes hæc quæ in animalibus sunt superuacua, infantium insensatorum more viuentes. Propter hoc tanquam pueris insensatis, iudicium inderisum dedisti. Et item. De his quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, rectores orbis terrarum, Deos putauerunt. His omnibus decepti homines, Dei gloriam tribuebant, eaque cultu diuino ac sacrificiis honorabant, contra eum qui dicit. Gloriam meam alteri non dabo, neque laudem meam sculptilibus.

Sapien. 12. Sapien. 12. Esaiæ 42.

Hæreticos impiè prohibere Christianis, sacrificare Deo. Cap. 5.

QVorsum ista? vt videntes patres antiquos, & omnes priorum temporum iustos, Deo per iustitiam & sacrificia placuisse, vt attendentes, Deum sibi soli ea fieri præcepisse, vt audientes eum diis alienis sacrificantes eradicasse: Agnoscentes, inquam, per sacrificia maxime, Deo deitatis honorem, à sanctis omnibus, seculis omnibus exhibitum, concedatis, quod hactenus prohibuistis, & debitum Deo sacrificiorum munus offerre, nostri seculi homines permittatis. Vt quid enim prohibentur filij sequi patres suos? Cur quos fide imitantur, præcipuo fidei signo imitari non finuntur? An forte Iudæorum sacrificia Deus approbat, & Christianorum reprobat? Nonne magis circa eorum Sacra nauseat, dicēs per Esaiam: Plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorū, & agnorum, & hircorum nolui? Nonne & per alium Prophetam ait: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos? Nonne & per Malachiam loquitur: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Quod dicens, non sacrificia illi tempori data respuit: sed prauam vitam ea offerentium arguit. Vnde & per Esaiam subdit, Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Mirum valde si præcipuus (vt iam dictum est) deitatis, cultus, Deo, nostro tempore non defertur, qui omni, ante nostra tempora, tempore summo studio, solicita deuotione frequentabatur. Mirum si Christiani à sacrificiis vni, & Deo offerendis arceantur, cùm Patriarchæ, Prophetæ, Iudæi, Gētiles, Fideles, ab ipso Deo: ipsi Deo sacrificare cogantur. Mirum nūc primum de mundo diuina auferri sacrificia, cum nunquam mūdus in retroactis generationibus suis, absque sacrificiorum sacris fuerit. Nam nec in profundis ignorantiæ & nequitiæ suæ tenebris, ita à Deo perit, vt non haberet aliquos, & si paucos, qui & per iustitiam Deum colerent, & per sacrificia eum se colere demonstrarent.

Reprehensio hæreticorum sacrificare prohibentium. Esaiæ 1. Psal. 49. Malach. 1. Esaiæ 1. Mirandum de hac contra sacrificia temeritate hæreticorum.

Solos Christianos ritè sacrificare Deo. Cap. 6.

AT nunc, si nouam vestram doctrinam mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absque rege, absque sacerdotio, absque Ephoth, & Ieraphin. Cumque Deo sacrificare cessauerit: & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo esse subditus probatur, cultum eius abiiciēs, absque aliquo Deo prorsus esse videatur.

Quāta mala ex hac hæresi.

Nam cum sint his nostris diebus, quatuor in mundo præcipuæ diuersitates sectarum, hoc est, Christianorum, Iudæorum, Saracenorum, & Paganorum. Si Christiani non sacrificant, iam nullus in mundo sacrificat. Iudæi enim, more suo, bouinis oculis omnia intuentes, & more asinino legis Dei onera ferentes, non fructum capientes; nusquam sacrificant. Quia Hierosolymis tantùm dicunt esse locum, vbi per sacrificia Deum ho-

Nota quòd soli Christiani sacrificant Iudæi. Ioan. 4.

norare & adorare oportet. Quam quia Deo eius contrario, per mile & centum annos, inhabitare prohibiti sunt, sacrificare desierunt. Saraceni ab omnium seductorum sublimissimo seductore seducti, & inter Iudaicam & Christianam legem submergendi fluctuantes, circuncisionem suscipiunt, lauacris frequentibus vtuntur, certis horis die, certis nocte, orationi maxime post cibum & potum, vt fertur, incumbunt, luxui omnino frena relaxant. Cúmque his & innumeris superstitionibus tota pene Orientalis & Africana regio, ab illo nequam Mahumeth decepta, per quingentos & fere quinquaginta annos inseruiat, & Christum flatu (vt aiunt) diuino, natum de virgine sancte vixisse, vera docuisse, mira fecisse fateantur: de sacrificiis apud eos, nec præcepta aliqua habētur, nec aliqua, licet parua, ab eo pro sacrificio offeruntur. Omnipotentem tamen Deum rerum omnium conditorem se adorare dicunt: cui tamen (vt dixi) nullos sacrificiorum ritus exhibent. Pagani licet pauci & orbi terrarum incogniti, cum in Aquilonis extremis finibus, atque sub gelido axe lateant, & loca (vt fertur) Mæotidis paludibus vicina inhabitent, quoniam ignorant ipsos Idolorum errores, & nomina ritus, sacrificia incognita habent, equos, asinos, porcos, gallos, vel quodcunque mane de lectulo surgenti occurrerit, toto illo die pro Deo adorant: sicque non perpetuos, nec saltem annuos, sed (vt ita dicam) deos diarios vel horarios colunt. Et cum flendi homines ignominiosius aliis à diabolo his & multis modis nobis ignotis deludantur: sacrificia tamen nec creatori, nec creaturæ exhibent; sed quod innotus error docuit, absque omnium sacrificiorum notitia custodiunt.

Saracenorū religio. — Pagani. — Dij horarij & diarij.

Cum ergo nec apud Iudæos, nec apud Saracenos, nec apud Paganos sacrificia obseruentur: Si nec Christianis conceduntur, signum illud singulare deitatis, quo ab initio (vt iam dixi) diuina seruitus ab humana secernitur, periit: Cum in nulla gente, in nulla parte orbis terrarum inueniri iam possit. Sed forsitan minus Deo obnoxia sunt moderna tempora quàm priora: vt honorem, quem antiqua secula Deo exhibuerunt, soluere isti contemnant. Et iustè, iustè inquam, iustè, qui maiora acceperunt, minora reddere debent: qui numerosiore summa debiti constringuntur, minimam quantitatem soluere compelluntur, & contra Iesu Christi vocem, quæ dicit, Cur minus dimittitur, minus diligit: & contra opinionem Simonis Pharisæi dicentis: quia is donatorem debiti plus diligit, cui plus donauit, vnde dictum est, recte iudicasti. Contra has Domini & Pharisæi sentētias, minus Deo debet Christianus quàm Iudæus: minus tempus Apostolicum, quàm Propheticum: minus totus orbis substratus voci Euangelicæ, quàm vnus popoulus subiectus legi Mosaycæ. Et vbi est saluator gentium, illis promissus, vobis exhibitus: illis oblatus, nobis natus: illis oblatus, nobis datus? Vbi est sanguis testamenti æterni, qui ab illis ad nos defluxit, qui per illorum fistulam ad nos decurrit, qui limosam per quem currebat derelinquens canalem, nos de limo factos & canali suppositos, ab omni limo & sorde purgauit? Vbi est secundum Apostolum: Ministerium quod absconditum fuit à seculis & generationibus, nunc autem manifestum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, spes gloriæ? Vbi est iuxta eundem, virtus sacramenti Dei temporibus æternis taciti, vbi velum templi scissum est: & quæ diu velata fuerant reuelata? vbi regnum cœlorum, de quo Rex cœlorum. Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit regnum cœlorum.

Summa in Deum ingratitudo hæreticorū sacrificare nolentium. — Ironia. — Luc. 7. — Coloss. 1. — Matth. 27. — Ephes. 3. — Matth. 4.

Deo maxime deberi à Christianis sacrificium.

Cap. 7.

NVnquid hæc tam fœlicia tempora, & (vt verbo poetico vtar) aurea secula, quibus pater mūdi misertus, quibus filius pro mundo oblatus, quibus spiritus Altissimi mundo infusus: quibus mors extincta, quibus vita reddita, quibus iustitia reparata, quibus resurrectio præparata, minus aliquid prioribus seculis Deo debent? Non, plane, non toto mundo conclamante, non minus ei debent, cui non solum ex conditione, sed (quod charius est) ex redemptione, & se, & quæ iure possunt, omnia debent. Quod si omnia: tunc & sacrificia. Ratione igitur necessaria cogente, quæ auferre Catholicis volebatis, necessaria hæretici sacrificia reddetis. Reddetis ea ratione, reddetis ea (quod apud nostros robustius est) auctoritate non ficta, sed veraci: nō terrena, sed cœlesti: non humana, sed diuina. Irritatus Deus diuturnis malis Iudaici populi, quibus & in Deū impij, & in homines erant iniqui, nec ferens vltra, promissiones spirituales ac cœlestes à terrenis & carnalibus conculcari elegit eis successores, qui quod illi respuebant, susciperent: qui quod illi nolebant, vellent: qui vineæ fructū redderent tēporibus suis. Elegit pro vno populo omnes gentes, pro particula Syriæ vniuersum orbem terrarum, atque per filium suum, huius magni consilij Angelum, Legem suam, cultum suum, sacrificia ei tradidit, & eo mediante, mundum à morte eripiens, immortali vitæ restituit. Hæc vt absque scrupulo aliquo, vera esse crederentur, & suo tempore susciperentur, per nūcios suos multifariè multisque modis prædixit. Et quis vniuersa enumeret? Sed quod ad cultum, de quo agitur pertinet audite Dauid in spiritu Dei loquentem. Omnes, ait, gentes quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei. Et, Omnes gentes plaudite manibus, & Regnabit Deus super gentes. Et, dicite in nationibus, quia Dominus regnauit: & centum similia. Sed hoc de adorando Deo. Item de sacrificando, Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius: tollite hostias, & introite atria eius. Et Esaias. Veniet omnis caro, vt adoret corā facie mea, dicit Dominus, Et Malachias. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco offertur nomini meo oblatio mūda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Et quid vltra vobis ô bruti homines, restat quærendum? Nonne videtis sicut legem, sic sacra, sic sacrificia, sic cultum omnem diuinum, à Iudæis ablatum, & ad gentes translatum? Et si non eodem ritu celebrantur apud nos sacra, sunt tamen sacra: Si non in eodem ordine constant sacerdotia, sunt tamen sacerdotia: Si non de eisdem rebus fiunt sacrificia, sunt tamen sacrificia. Quia alio quidem modo, sed non alij Deo sacra celebrantur, sacerdotia ordinantur, sacrificia exhibentur. Cessate ergo, cessate iam insanire, quia nulla auctoritas, nulla ratio patitur, vt minus Deo honoris deferāt Christiana tempora, quàm Iudaica quoniam quæ plus munerum acceperunt, non minus sed magis obsequi debent eorūdem munerum largirori. Vnde verè dignum & iustum est, vt qui ei, gratiæ hoc tempore, aliis sed nō inferioribus ritibus famulantur, eum hoc supremo & diuino sacrificiorum cultu deuotius venerentur.

Aureū seculum nobis à Christo datum. — Hos. 1. — Psal. 85. Psal. 71. Psal. 46. Psal. 95. Psal. 28. — Esa. 66. Malach. 1.

Sacrificium Christianorum esse vnicum & simplex.

Cap. 8.

IAm quia per Dei gratiam constat Christiana sacrificia non tollenda: vtrum talia esse debeant qualia offeruntur, nihilominus est videndum. Sacrificium Christiani orbis non multiplex est, sed simplex: non plura, sed vnum: quia sicut in toto mundo vnus est populus Christianus, qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert: ita & ipsum vnum est quod offertur: Cessit pluralitas Iuudaicarum hostiarum vnitati victimæ Christianæ, quæ quia nō poterat perfectum facere seruientem multiplicitate sua, prouisa est à Deo hostia, quæ offerentes mundaret, sanctificaret, perfectos faceret simplicitate sua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus & cruore implent altaria Iu-

dæorum: Solus Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum.

Audite non me, sed Apostolum Dei. Pascha, inquit, nostrum immolatus est Christus. Hoc est. Pascha Iudæorum immolatus est agnus: Pascha verò nostrum, hoc est, Christianorum, est immolatus Christus. Hoc ergo vnicum Christianorum sacrificium, Christus est. Hoc sacrificium, Christiano tempori seruabatur. Hoc, inquam, seruabatur tempori gratiæ, quod congruum non fuerat dari in tempore iracundiæ. Habuit bouem Iudæus, Habet Christum Christianus. Cuius sacrificium, tanto Iudaicis victimis excellentius est: quanto Christus boue maior est. Congrua tunc fuit seruilis hostia seruis: seruata est nostris diebus liberatrix victima iam filiis & amicis, quibus in Euangelio dicitur. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Et iam non dicam vos seruos, sed amicos. Respersus est Textus diuinæ legis innumeris testimoniis, quòd multiplicitas antiquarum hostiarum, hanc vnam Euangelij hostiam designabat, Et quia impossibile erat, sanguine agnorum & hircorum auferri peccata: ipsa lex, quæ multa illa mandauerat, omnes ad hanc vnam victimam transmittebat. De hac Dauid. Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Et Esaias. Oblatus est, quia ipse voluit. Et Petrus. Non auro vel argento empti estis; sed precioso sanguine, quasi agni incontaminati, & immaculati Iesu Christi. Et Paulus. Hoc fecit semel, se offerendo Dominus Iesus Christus. Sed scio nomine oblationis, sacrificij, victimæ, holocausti, & similium, passionem ac mortem Domini designari: nec vos hoc vnquam negasse audiui. Et ideo his nominibus mors eius signatur: quia sicut morte animalium oblatorum, peccata purgari dicebantur: sic morte ipsius, peccata totius mundi tolluntur.

Sacrificio Christi, iustitiæ Dei satisfactum esse pro peccatis. *Cap.* 9.

ET quia dicit Apostolus, Semetipsum obtulit immaculatū Deo: dicitur ipse offerre seipsum: Quoniam non coactus, sed sponte tradidit in mortem animam suam Deo vero seipsum hoc modo obtulit, quia mors æterna hominis, non nisi temporali morte Dei, & hominis, dissolui poterat. Benignus enim Deus cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas: sic existens iustus, vt non desinat esse misericors: sic misericors, vt iustus semper permaneat, in rebus quas creauit.

Nec etiam mala quæ non creauit, inordinata esse permisit. Vnde peccatum hominis, quod velut, aliunde, in regnum eius se non iustè immiserat, iustè ordinans: peccatorem damnauit, ac sempiternæ felicitatis profugum, miseriæ, ac morti æternæ contradidit, In tantum quippe reus factus fuerat, vt omnino culpa eius in regno eius ordinatissimo, inordinata remaneret, si minore quàm æterno supplicio, Dei iustitia peccatorem puniret. Nec iam iustitia dici posset, quæ meritis condigna non redderet.

Ea de causa propago humani generis in radice corrupta, sicut vitium, sic & eius damnationem ab origine traxit, & tota simul per longa secula lege iustitiæ morti æternæ subiacuit. Misertus eandem Deus essentiali bonitate sua, perdito homini, & eum saluare volens, sed nisi iustè nec volens, nec ualens, dum in æterno consilio suo quæreret, qualiter misero salua iustitia misereri valeret, hoc potissimùm occurrit, quo & iustitia seruaretur, & homo liberaretur, & gratia augeretur, & Deus glorificaretur.

Misit itaque Deum filium, ad filios hominum, vt humanam naturam induens, & humanis vitiis medens, in carne assumpta, non peccatum, sed pœnam peccati, mortem scilicet corporalem susciperet, & ita simplici sua, illius duplam, horaria sua, illius sempiternam excluderet. In qua dispēsatione, misericordia misereretur, iustitiæ nihil detraheretur, dum pro æterno supplicio hominis, temporale supplicium Dei & hominis: pro æterna morte hominis, temporalis mors Dei & hominis, ei offerretur.

Mors Christi quātum fuerit satisfactoria.

Quæ tanti ponderis, in ipsa ipsius iustitiæ lance, esse cognoscitur, vt ad iustè ordinanda mundi peccata, longe magis præponderet mors transitoria filij Dei, quàm æterna filiorum hominum. Plus planè redditum est iustitiæ, quando Christus mortuus est: quàm sit recompensatum quando homo damnatus est. Habet ergo iustitia quicquid suum est, quia Dei filius, pro peccatis hominum mortuus est.

Iustitia cessit misericordiæ.
Psal. 84.

Ita iustitia quæ diu humanæ saluti obstiterat, tandem misericordiæ cessit: & quæ per aliquot millia annorum, diuerso itinere incesserant, misericordia & veritas in via (quæ Christus est) obuiauerunt sibi: & quæ velut sibi aduersæ fuerant, homine cōdemnato, eo iam saluato iustitia, & pax se osculatæ sunt. Sic iuxta Ioannē Baptistam, Agnus Dei tulit peccata mundi: Sic iuxta Petrum Apostolum, Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus: cuius, iuxta Prophetam Esaiam, liuore sanati sumus. Hoc est nostrum sacrificium, hoc legis euangelicæ, hoc noui testamenti, hoc noui populi holocaustum: quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur, sed quod, vt dictum est, semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit.

Ioan. 1.
1. Pet. 2.
Esaiæ 53.

Sacrificium Christi & Ecclesiæ, vnicum est sacrificium.

Impiissimum esse hæreticorum errorem contra Missæ sacrificium. *Cap.* 10.

ET quia iam expeditior via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostendendum, & confutandum stultissimum errorem decurrat. Audite non me, sed Dominum: non Christianum, sed Christum: non hominem tantùm, sed Deum. Audite eum, quem qui nōn audierit, exterminabitur de populo suo. Dic Domine Iesu, Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra. Dic, responde aduersariis testamenti tui, qui volunt rescindere quod statuisti: eradicare quod plantasti, destruere quod constituisti. Dic, forsitan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt: verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant: & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient, Ignosce, & mihi præsumptuosè interroganti, sed tamen pro Ecclesia tua columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui precium redēptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum redemptis auferre contendunt.) Volunt rursum vincire, a te olim solutū nodum captiuitatis, dum largitorem respuunt libertatis.

Error stultissimus hostiū Missæ.
Deut. 18.
Ioan. 10.

Dic ergo Domine, testator noui & æterni testamenti, vtrum testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me sed te: vt conuertantur, non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis, vetus pascha nouo commutans, celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnasti, dicens. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & prò multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulacra, quæ oculos habent & non vident: aures habent & non audiunt. Audistis hoc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite.

Testamētū Christi non vnius diei, sed æternū & iuge habet sacrificium.
Ps. 118. 154.
Matth. 17.

Corpus & sanguinem Christi vere offerri in Missa. *Cap.* 11.

AVditis eum dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria: & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui tactui hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret, animalis cuiuslibet,

Hoc est corpus meum.

aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus ad escludẽdum omne aliud sensibile vel insensibile corpus: postquam dixit: Accipite, hoc est corpus, adiũxit, meum. Suum ergo, non alterius corpus discipulis dedit. Rursus ne forte alicui cogitatio occulta subreperet: potuisse creare in manibus suis corpus, quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat non esset: addidit, quod pro vobis tradetur, Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc, vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, nõ alterum, aut alterius, sed meum; non permutatum, vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice. Hic est, ait, sanguis. Non bouis, aut arietis, non agni, aut cuiuslibet hominis: sed meus, nõ alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lãcea excussus: B Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis Domini, dici potuit clarius, lucidi⁹, manifestius? Nonne & longe ante passionem commendans magnificum, & salutare sacramentum, discipulis & Iudæis sæpe dicebat. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & panis quem ego dabo caro mea est, & caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus? Hoc quare? vt dum nomine corporis, circa diuersa corpora cogitando vagaris: audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rursus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius. qui cum esset Dei filius, singulari gratia, solicita operatione, factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia vnicè amplectẽdum est, tantum tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est: nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur, idcirco filij hominis, ne alterius quàm sua æstimetur.

At sacramentarii hactenus nihil tale vident.

Ioann. 6.

Panem & vinum vere transubstantiari in corpus & sanguinem Christi. *Cap.* 12.

SEd forte impossibile putatur, vt vel panis in carnem, vel vinum commutetur in sanguinem. Fortassis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Christi finitam satisque modicam quantitatem, morsibus totius mundi, per tanta secula non posse sufficere. Hoc enim est, quod quondam Berengarium dixisse audiui. Nã forte Andegauis constitutus, & de hoc corporis Christi sacramento cum quibusdam agens: si, inquit, corpus Christi tantæ fuisset magnitudinis, quantæ Turris hæc, quæ in conspectu nostro immensa mole attollitur, à tot totius orbis populis comestum, ante multa iam annorum spatia defecisset: Quantum peruersus, tantum peruersa locutus. Sed quid respondendum est eis, qui nihil volunt Deum posse, nisi quod possunt; nihil scire, nisi quod sciunt: nihil agere, nisi quod agũt? Quid respõdebitur eis, quæ æternæ sapientiæ altitudinem, qui diuinę virtutis omnipotentiam sic coartare nituntur, vt si eis assensus præbeatur, sapientia Dei & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus esse non possit? Quid dicetur surdis, & audire nolentibus per Prophetã clamãtem: Quis cognouit sensum Domini, aut quis cõsiliarius eius fuit, & in alio loco. Quæ est via sapientiæ, aut quis locus intelligentiæ? abscondita est ab oculis omnium viuẽtium. Et alius, Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit super aurum electum? Nonne à mari vsque ad mare, ab ortu solis, vsque ad occasum, totus mundus insonat. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis? Et quis vniuersa enumeret? Sed aspice teipsum quicunque supernis miraculis non credis, ô homo, attende prius sapientiam, & virtutem tuam, & demum incipe pensare diuinam. Certè gradus faciens in creaturis suis Deus, & alias aliis præferens, alias aliis subdens omnem tibi corpoream creaturam subdidit, & ratione, quod nulli corporeæ substantiæ præstiterat insigniuit. Vnde virtute plu-

Transubstantiatio.

Berengarij obiectio & blasphem.

Dem⁹ Deũ aliquid posse, & nos inuestigare non posse, ait D. Aug.

Esaiæ 40.

Iob. 28.

Baruch. 3.

Psal. 134.

Homo cæteris præstat, homini Deus.

A rimas, sapientia vniuersas exuperas. Quantis enim repentibus volucribus: quadrupedibus, potentia superior sis agnoscis. Quòd terrenis omnibus sciẽtia antecellas, non dubitas. Prælatus es ergo mundo, sed prælatus est tibi conditor mundi. Prælatus est tibi sapientia. Prælatus est tibi potentia. Sapientia: quia tua maximis angustiis coartatur: illius vero, attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Potẽtia, quia tua quotidie, & multiformiter succumbit: illius (vt dictum est) quæcunque voluit fecit.

Hæreticos impiè scrutari, quomodo hæc fiant. *Cap.* 13.

ESto ergo Deo tuo, quod est iumentum tuum tibi: Non nititur illud perscrutari secreta tua: non coneris temerare arcana Dei tui. Nescit illud quomodo disponas iter, qualiter ordines bellum, quos primos, quos medios, quos vltimos in certamine constituas, quo consilio post multum sanguinem paci adquiescas, quomodo rei familiari, domui, coniugi, natis, familiæ, ne egeant prouideas. Et vt maiora (quia sic res postulat) aggrediar, ignorat quo tempore semina seri, quo sata & aucta meti debeant: quo vites plantari, quo putari, & purgari debeant quid ver, æstas, autumnus, & hyems inuicem commune, quid proprium habent. Non aduertit, qualiter mentis viuacitate non tantum terrena, sed & cœlestia comprehendas. Lunæ, Solis, Mercurij, Veneris, Martis, Iouis, Saturni, quæ sunt antiquæ superstitionis vocabula, aliorúmque syderum cursus, loca, tempora distinguas: annorum, mensium, dierum, horarum, particularum, punctorum quantitates, & spatia diiudices: qualiter calore, frigore, humore, siccitate vel dilatent, vel cõtrahant, vel humectẽt, vel deficcent: res humanas, rationis subtilitate discernas. Non disputat de cogitationibus tuis, non de verbis tuis, non de operibus tuis. Iudicat non intellectu, sed natura aliquid tibi concessum esse, quod ipsi penetrare non liceat. Et idcirco quamuis nihil horum intelligat, non murmurat, nõ recalcitrat, non sibi vniuersa pandi ratione expostulat: sed tibi Domino obediens imperanti, absque quæstione his quæ iubentur obtemperat. Docet (vt de vilioribus loquar animalibus) Asinus tuus quid te velit facere Domin⁹ Deus tuus: cuius si secreta penetrare volueris, eius iumentum esse non poteris, de quo psalmus. Vt iumentum factus sum apud te. Serua ergo Deo tuo, D quod tibi vis seruari ab Asino tuo: neque altiora te quęsieris, vel fortiora te perscrutatus fueris: sed ea cogita semper, quæ Deus præcipit, & in multis operibus eius ne fueris curiosus. Et sicut idem Salomon ait: Comede mel quod sufficit: ne forte satiatus euomas illud, quia secundum eundem: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Itémque Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerũt. Et iuxta Dauid: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Hæc omnia maiestati Dei superbiam tuam, sapiẽtiæ Dei stultitiam tuam, virtuti Dei infirmitatem tuam (vt dignum est, subiiciunt: neque aliquid contra ipsum stultum loqui vel non audendum audere permittunt.

Transubstantiationem variis probari exemplis scripturæ & naturæ. *Cap.* 14.

E SEd licet auctoritatibus, & ratione obstructum iam debeat esse os loquentium iniqua, ne insipientiam vel imbecillitatem creaturæ, creatoris sapientię, vel virtuti audeant comparare: subiiciantur tamen exempla, (quibus si omnino bestiæ aut impij non sunt) eorũ non solùm aurib⁹, sed & oculis satisfiat. Vide igitur quisquis in Sacramento Ecclesiæ panem in Christi carnem, vinum in eius mutari sanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim res alia te, vel ad non credendum vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neq; potuit. Sed quod voluerit. si Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in sui memoriam hoc fieri non

præciperet, si hoc fieri noluisset. Quod vero potuerit, si Prophetæ credis, certum tenebis. Nam si omnia quæcunque voluit fecit: vtique & hoc quia voluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, vt panis in carnem suam: & vinum conuertatur in sanguinem suum. Et quia voluit: & potuit: idcirco & fecit. Si enim Deus omnipotens est, & Christus Deus est, sequitur, quia ad conuertendum panem in corpus suum, & vinum in sanguinem suum, omnimodè, sicut & ad vniuersa, potens est. Et, quamuis omnipotentia Dei cūcta hostilia munimenta dissoluat: sequantur tamen (vt dictum est) exempla, quibus etiam brutæ pecudes adquiescere cogantur: Quid, inquam dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille: dubito, dicit iste: quod panis altaris in carnem, vinum conuertatur in Christi sanguinem, quia alterius generis substantiam, in alterius substantiæ genus conuerti, mihi nouum atque insolutum est. Nouum, quia nunquam factum est: Insolitum, quia nunquam visum est. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixisti nouum, vetus esse, reperies, & quod dixisti insolitum, vsitatum esse cognosces. Relege (vt ait Ambrosius) virgam Moysi mutatam in serpedtem: Recole aquas Ægyptiacas mutatas in sanguinem, & si cognoueris diuersas substantias serpentis & virgæ, aquarum & sanguinis, ab opinione malè concepta resipisce. Nec poteris dicere magica illa fuisse figmenta, quia nec Deus erat, vt magister magicarum artium Satanas: nec Moyses, vt Iamnes & Mambres: Licet enim illi Dracones fecerint, aquas mutauerint, muscas maiores produxerint, ad minores tamen muscas, hoc est Cinipes, deficientes dixerunt, Digitus Dei est hic. Non enim quæ faciebant, vera erant, sed phantastica, quia non res veras, sed earum imagines humanis oculis potentia magica ingerentes, hominibus imperitis, & infidelibus illudebant. Quæ verò per Moysen à Deo fiebant, non falsa erant, sed vera: non imaginaria, sed realia: quoniam, & ab auctore veritatis veracia, & à patre mēdacij signa fieri oportebat. Idcirco, & falsus anguis, & falsus sanguis magorum fuit: & verus serpēs & verus, cruor à Moyse de virga, & flumine mutatus extitit. Recole & saluatoris illud primum & singulare, totique mūdo notissium miraculum, quo aquas in vinum non phantasticum, sed verum & bonum mutauit, teste Architriclino, qui dixit sponso. Seruasti vinum bonum vsque adhuc. Huius generis miraculis, veteris ac noui testamenti initia, omnipotentis prouidentia ideo insigniuit, vt contra vtriusque legis maiestatem se agere cognosceret, quisquis res in res, hoc est, substantias in substantias, virtute diuina posse mutari, negaret. Post Moysi & Christi tam solennia, & nota miracula, perhibeat mundus ipse testimonium veritati, & adhoc ostendendum, niues & grandines, nubes & elementa producat. Arguat incredulos, & iam eos non auribus credere, sed oculis cernere dubitata compellat. Ostendat alia atque alia ex aliis multimodè, & multiformiter assiduè creari: imo ex creatis in alias, & alias creaturas mutari. Doceat aeriam puritatem quotidie in nubium crassitudinem densari, nubes ipsas penè assiduè defluere in imbres, mollescere in niues, durari in grandines, flammari in ignes & in his omnibus, diuersas ex substantiis substantias, varias ex speciebus species, non tantum videntibus ad cernendum, sed etiam cæcis ad palpandum creari. Descendat hinc de cœlis ad terram curiosus oculus, & miracula quotidiana quæ non miratur, obstupescat. Videat quàm sit stulta incredulitas, quàm cæca dubitatio: vel non credere, vel dubitare panem in Christi carnem, vinum mutari in eius sanguinem virtute diuina: cum per eandem multa sæpe commutētur in aliud, in rerum natura. Nonne Coralius lapis de ligno fit lapis, cum diuersa sit substantia ligni & lapidis? Nonne Reguli puluere æs in aurum mutatur, quæ duo licet in metalli nomine conueniant, in natura tamen valde disparia sunt? Nonne phœnix quingentorum annorum, vt dicitur, auis, inter aromata succensa moriens de solo puluere reuiuiscit, cum alia pulueris, alia iam sit substantia auis? Et ne forte ista inusitata vel incognita sibi esse causetur, attendat vsitatissima & quotidiana, & sic etiam si negligenter attenderit, dubitare cessabit. Et vt melius suis manibus, quàm alienis operibus adquiescat de fœno, vel silice arte notissima diuersissimæ naturæ vitrum conficiat: sicque (vt sic dicam) non diuina, sed sua miracula admiretur: Cernat liquidissimum & fluidum aquæ elementum, brumali apud nos: omni autem tempore apud Noricos & Scythas, in glacialem testam tenacissimè congelari: in Alpibus etiam, & multis terrarum partibus vsque adeo obdurari, vt de aqua lapis fiat, & Crystallus dicatur: quæ est glacies multos durata per annos. Consideret de eodem Crystallo, vel vase vitreo, & perspicuo, aqua repleto, cum solis radio apponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire. Cum Crystallus frigidus & siccus, aqua (quod plus est) frigida & humida: ignis calidus & siccus esse probetur. Intueatur ipsum simul orbem terrarum: qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento tam diuersa in substantiis, varia in qualitatibus, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iussu conditoris assiduè procreentur, quæ si per singula considerentur, victus rerum infinitate, ante consiberator quàm consideranda deficient. Sed quid ad comprobandam veritatem de pane mutatæ carnis, & de vino mutati sanguinis Christi, exemplis immoror: cum quotidie ipsum de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanum sanguinem mutari videam: itaque hoc manifestum sit, vt ad hoc asserendum non fidem consulere, sed oculos aperire necesse sit? Testis est mundus, testis est omnis homo maximè, cum sine hac mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnus possit subsistere homo. Sunt quidem multi, qui absque pane, sunt item plures, qui absque vino, vitam mortalem transigunt: sed longe pauciores illis, qui semper pane, interdum vero & vino vtuntur. Idcirco propter maiorem partem, totum significare volui, cum dixi absque mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnum posse substare hominem.

FINIS.

Quarto exēplo terrestrium multiplici. Ambr. Hexam. lib. 5. cap. 23.

Quinto per exemplum vitri & crystalli. Aug. in Ps. 174.

Sexto per exemplum quotidianū in homine. In quo panis in carnem mutatur.

RADVLPHI DE RIVO DECANI TVNGRENSIS, DE CANONVM OBSERVANTIA LIBER.

PROPOSITIONVM SERIES

1. Vt canonicam vitam professi, in Canonicis officiis canones seruent & Canonicos bonos mores.
2. In rebus Ecclesiasticis auctoritas præ omnibus est sequenda.
3. Sanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ, & sanctorum patrũ antiquæ traditiones, doctrinæ, & statuta seruentur: quia illorum transgressores grauiter puniũtur.
4. Cessante auctoritate, mores & instituta Maiorum sunt seruanda.
5. Auctoritate & vsu discrepãtibus, vsus cedat auctoritati & veritati.
6. In Diuino officio est à nouitatibus omnimodè abstinendum.
7. Officium diuinum Maiorum auctoritate, non diuersorum arbitrio, regi debet.
8. Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, sanctis patribus psalmos in vsu continuo fuisse, & in diuino debere officio frequentari.
9. Psalmi vltra alias sacras Scripturas affluenter laudationes diuinas & omnẽ affectũ continẽt salutarem.
10. Omni Dominica octodecim, Festiuitatibus nouẽ Psalmi, & quoties tres lectiones & tria responsoria dicuntur, salua hebdomada Paschæ & Pentecostes, duodecim Psalmi ad noctis vigilias psalluntur: Cæteris horis secunda psalterij deputatur.
11. Nec ad vigilias noctis, nec aliàs in officio diuino legatur, nisi sacra scriptura, & aliæ scripturæ ab vniuersali Ecclesia approbatæ.
12. Similiter in eodem officio Cantus debet esse authenticus & approbatus.
13. Hymni ecclesiastici, Capitula, Orationes, in officio obseruanda authentica esse debent.
14. De nocte in vigiliis, & septies in die laudes Domino sunt canendæ.
15. Dominici dies festiuè, feriales verò humiliter debent inofficiari.
16. In officio temporali obseruando Aduentus Domini, Quadragesimale, Paschale, & Quotidianum tempus specialiter denotentur.
17. Quolibet vsu sancti Dei sub diuerso gradu venerantur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali consuetudine, partim ex patria atque loco.
18. Dies sanctorũ nouẽ lectionum, in morẽ Dominicalem: triũ verò lectionum, more feriali sunt inofficiandi.
19. Solennitates maiores aliquãdo officio vigiliæ præueniuntur, aliquando per octauas extenduntur.
20. Officia mortuorum & Virginis gloriosæ, obligatoria sunt, & ab omnibus obseruanda.
21. Laudabili multorũ vsu seruantur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt Psalmorum Pœnitentialium, & Gradualium, & in Quadragesima totius psalterij, & si qua sunt plura.
22. Ordo sanctæ Romanæ Ecclesiæ non ex vsu Fratrũ Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris nostris antiquis, generalique & locorũ proportionali consuetudine colligatur.
23. Sanctarum Missarum Officia Romanæ Ecclesiæ suis Dominicis & sanctorũ diebus fideliter obseruẽtur, & in illis patrum traditiones humiliter custodiantur.

PROPOSITIO I.

Vt Canonicam vitam professi, in Canonicis officiis canones seruent & canonicos bonos mores.

Religiosis patribus Dominis, Priori de Vuindeshem, & suis Comprioribus, Fratribúsque ordinis S. Augustini diœcesis Traiecten. aptum, modum viuendi ad ambulãdum in via Dei, in qua alius sic, alius sic ibat.

Apostolus veritatis, primæ ad Corinthios decimoquarto, in fine scribit: Omnia honestè & secundum ordinem fiant à vobis. Honestum propter se est eligibile, vt dicitur primo Rhetoricæ. Et secundum B. Augustinum, Honestum sua dignitate nos allicit, & vtilitate trahit. Et vt dicit B. Augustinus libro de natura boni, cap. 3. Omnia quanto magis moderata & ordinata sunt, tanto magis vtique bona sunt: Quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, tanto minus bona sunt. Et libro de vera religione, capite vigesimoquinto: Nihil est ordinatum, quod non sit pulchrum. Et sic ait Apostolus, Omnis ordo à Deo est. Et beatus Bernardus in quibusdam dictis: Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem & perpetuitatem. In præmissis igitur verbis admonemur, in agendis reproba fugere, digna & vtilia quærere, & quæsita secundum suum ordinem custodire. Nam qui ordinem agendorum in Dei obedientia non custodit, agẽda perturbat, & in periculũ peccati se ponit. Si igitur in omnibus actibus nostris custodire tenemur honestatem & ordinem, incomparabiliter magis honestè, & secũdum debitum ordinem ea, in quibus Deo obligamur, facienda sunt: vt in illis honesta, digna & approbata, non apocrypha, dubia vel reproba admittamus, & ordo in omnibus approbatus teneatur, vtque nec plus, nec minus, quàm oportet, obseruetur. Charissimi, si sacri Canones ecclesiastici, prout à sanctis patribus sunt instituti, & illis cessantibus, tam locorum ordinis vestri, quàm cæterarum religionum canonici boni mores, omissis secularibus vsibus, in locis partium vestrarum, in quibus nũc Religio reuirescere incipit, acceptarẽtur, omnia honestè & secundum ordinem fierent à vobis, & apud vos nulla diuersitas, nulla varietas seu discrepantia in diuinis Officiis & cæteris obseruantiis regularibus ad loca alia appareret. Omnia enim legenda, cantanda, & in diuino Officio seruanda, ex Canonicis Scripturis, Maiorúmq; statutis, ac vestræ & cæterarum Religionum vsibus generalibus, diu ante sunt præscripta: ita vt Deo militantes, opus non habeant secularibus negociis implicari. Sed quia non id quod traditum est, sed quod ex secularibus quibusdam Ecclesiis visum fuerit, tenendum æstimatis, antiquæ Traditiones humana præsumptione corrumpuntur, ordo rei perturbatur, regula vestra offenditur, & inter confratres qui sunt in Brabantia, & inter vos & diuersa & varia sine causa in ecclesiis celebrantur. Hanc igitur diuini & Canonici Officij diuersitatem, in vnam concordiam honestè & secundum ordinem, & secundum præceptum regulæ vestræ infra ponendum affectans deduci, & dudum in partibus, & deindè Romæ plura ex diuersis ecclesiis & libris scriptitaui, proponẽs omnia in vnum fasciculũ, postquam Romæ scriptitata, quæ adhuc sunt in via, recepero, colligare. Ex paucis tamen, quæ mecum detuli, & aliis scripturis, modò charitati vestræ aliqua offero, antequam regiones ad messem albæ fiãt, super imperfectis veniam humiliter postulans & deuotè.

PRO-

PROPOSITIO II.

In rebus Ecclesiasticis auctoritas prae omnibus est sequenda.

CAtholica enim auctoritas * valet ad fidem ecclesiæ. Vndè B. Augustinus in libro contra Manichæos, & ponitur vndecima distinctione, Palam est, quòd in re dubia, ad fidem & certitudinem valet Catholicæ Ecclesiæ auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibi episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Regitur enim ecclesia auctoritate, Traditione generali, & speciali. Vndè Augustinus libro de fide Christiana, & ponitur eadem distinctione, Catholica Ecclesia per orbem diffusa tribus modis probatur existere. Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut * traditio Maiorum vniuersalis, aut certè propria & particularis * constitutio: Sed auctoritate tota constringitur: vniuersali traditione Maiorum nihilominus tota: Priuatis verò constitutionibus & propriis informationibus vnaquæque pro locorum varietate, prout cuique visum est, subsistit & regitur. Et idem Augustinus alio loco dicit: Euangelio non crederem, nisi me commoueret Catholicæ Ecclesiæ auctoritas. Extra hæc autem introducta, resecari debent. Vndè idem doctor, cuius doctrina tota Catholica fulget Ecclesia, ad inquisitiones Ianuarij de diuersis moribus ecclesiæ, libr. 1. scribit, & ponitur 12. distinctione: Omnia talia, quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersalis Ecclesię roborata sunt, sed diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur, ita vt vix, aut nunquam omninò inueniri possint causæ, quas in eis constituendis homines secuti sint, vbi facultas tributur, sine vlla dubitatione resecanda existimo. Quamuis enim neque hæc inueniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam misericordia Dei paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis voluit esse liberam, seruilibus oneribus adeò prēmunt, vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiamsi tempus libertatis nō cognouerūt, legalibus tamen Sacramentis, non præsumptionibus humanis, subiiciuntur. Ex qua auctoritate notandum, quòd in officio Ecclesiastico, cæteris paribus, sunt seruanda faciliora & breuiora, præsertim in congregationibus pauciorum.

PROPOSITIO III.

Sanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ, & sanctorum Patrum antiquæ Traditiones, doctrinæ, & statuta seruentur, quia illorum transgressores grauiter puniuntur.

ENimuerò quia in speculum & exemplum, sancta & Romana Ecclesia, cui Christus sanctum Petrum & eius successores præesse voluit, posita est: ideò ab omnibus, quicquid statuit, quicquid ordinauit, perpetuò & irrefragabiliter obseruandum est, decimanona distinctione, Enimuerò. Vnde S. Calistus Papa scribit omnibus episcopis, & ponitur duodecima distinct. Non decet à capite membra discedere, sed iuxta scripturæ testimonium: omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica ecclesia mater sit omnium ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare: Et sicut filius venit facere voluntatem Patris, sic & vos implete voluntatem matris vestræ, quæ est Ecclesia, cuius caput, vt prædictum est, Romana Ecclesia existit. Et capite sequenti ad idem B. Gregorius: Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedietiam quæ à sancta Romana Ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt, salutiferè impleantur, si

A eiusdem sanctæ Ecclesiæ Dei, quæ est caput vestrum, cōmunionem habere desideratis. Et B. Leo Papa, Hoc vestræ indicimus charitati, vt ab Apostolicis institutis, nullo vlterius recedatis excessu: quia inultum esse non poterit, si quisquam Apostolicas Regulas in aliquo crediderit negligendas, 11. distinctione, Hoc vestræ. Et B. Gelasius ait. Decreta venerabilium sanctionum, nos quoque magnoperè custodire nitimur. Et infra, Cum sedes Apostolica superior his omnibus fauēte Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio deuotoque studeat tenere proposito, satis indignum est, quēquam vel Pontificum, vel Ordinum subsequentium, hanc obseruationem refutare, quam B. Petri sedem & sequi videat, & docere. Satisque cōueniens sit, vt totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet obseruatione cōcordet, B quam illic vigere conspiciat, vbi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum: de cōsec. dist. 1. Basilicas. Idem habetur vndecima distinctione, Nolite. Et B. Gregorius dicit, Ecclesiasticæ moderationi omninò est conueniens, vt quæ ordinata fuerint, vel decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari, 25. dist. quæst. 2. Ecclesiasticæ. Et Iulius Papa dicit, Ea quæ sunt ab Apostolis, eorúmque successoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla * discessione violentur, nulla concertatione turbentur. eadem quæstione, c. Amputato. Et Leo Papa, Ius traditæ nobis antiquitus dignitatis, intemeratum haberi debet, ità vt à regulis præstitutis, nulla aut negligentia, aut præsumptione discedere liceat, 25. quæst. 2. Igitur. Et Leo IIII. dicit, ideò permittente Domino, Pastores sumus effecti, vt quod Patres C nostri siue in sanctis Canonibus, siue in mundanis affixere legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippè saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non seruamus, 25. quæstione 1. Ideò Et Leo Papa dicit, Quòd sanctorum patrum canonęs spiritu Dei cōditi sunt, & totius mundi reuerentia consecrati, 25. quæst. 2. Igitur. Quia vt dicit sanctus Agatho Papa, Omnes Apostolicæ sedis sanctiones ità accipiendæ sunt, tanquam diuina voce B. Petri firmatæ. 19. dist. Sic omnes. Et sicut dicit B. August. lib. 3. confessionum, propè finem, & ponitur 8. distinctione, Quæ contra mores. Quando Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, quamuis nunquàm ibi factum sit, tamen faciendum D est. Et si omissum sit, instaurandum est. Et si statutum non erat, instituendum est. Quia si hoc licet Regi in sua ciuitate quanto magis Deo regnatori vniuersæ creaturæ suæ ad ea, quæ iusserit, sine dubitatione seruiēdum est: Et B. Bernardus in libro de præcepto & dispēsatione: Ait siquidem Papa Gelasius: Vbi necessitas non est, immutabilia maneant sanctorum Patrum decreta. Leo quoque Papa, Vbi necessitas non est, nullo modo violentur sanctorum Patrum constituta. Et infra: Vbi ergò necessitas fuerit ad vtilitatem Ecclesiæ, qui potestatē habet, ea dispenset. Ex necessitate enim fit dispensatio legis. Trangressores autem sanctorum Canonum valdè puniuntur: quia dignum est, vt seueritatem ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, qui salubriter à sanctis Patribus instituta contēnit, 55. distinct. Nullus, in fine. Nec E alicui fas sit, sinè sui status periculo, vel diuinas cōstitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare. 25. q. 1. Nulli. Et si quis in illa commiserit, veniam sibi honoris deinceps nouerit denegari. eadem, q. c. Omnia. Et qui sacris obedire Canonibus nescit, nec sacris ministrare altaribus, nec communionem accipere sit dignus. e. q. c. Hac consona. Et ab Adriano Papa constitutum est, vt execrandum anathema fiat, & velut præuaricator fidei Catholicę semper apud Deum reus existat, quicunque deinceps Romanorum Pōtificum decreta in quoquam crediderit violanda. Nam vt beatus Gregorius scribit Bonifacio defensori, Nimis est asperum, & præcipuè bonis sacerdotum moribus inimicū, niti quempiam quantacunque rationis excusatione, quæ benè

*dissensione

sunt ordinata rescindere, & exemplo docere suo cæteros sua quandoque posse constituta dissoluere. 25. q. 11. Institutionis. Et Stephanus Papa scribit, Reum quippè ante conspectum diuini iudicis se nouerit esse, qui nititur vtiliter diffinita rescindere, aut ausu quolibet violare, 35. q. 9. c. Loci. Et iterùm B. Gregorius dicit, Sit ergò ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris à sancto fiat ministerio, nec de eius iudicio quisquam postea curam habeat. Quoniam iam damnatus à sancta & Apostolica Ecclesia pro inobedientia atque præsumptione, à quoquam esse non dubitatur. 19. dist. Nulli. & sanctus Damasus Papa ait, & ponitur 25. q. 1. Violatores Canonum voluntarij grauiter à sanctis Patribus iudicantur: & à sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur. Quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros Canones non necessitate compulsi, sed libenter, vt præmissum est, aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemantium Spiritum sanctum: quoniam, vt iam prælibatum est, contra eum agitur, cuius nisu & gratia sancti Canones editi sunt. Et beatus Bernardus vbi supra: In quo inobedientiæ crimen absque dubio sit, apud Samuelem aduertite. Quasi, inquit, peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Non ait, Non acquiescere: sed, Nolle acquiescere: Vt non mandati simplex ipsa trangressio, sed voluntatis superba contentio, scelus idololatriæ reputetur. Non enim idem est, Nolle obedire: & Non obedire. Hoc quippè interdum erroris est, Nonnumquam & infirmitatis: illud verò aut odiosæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ: Quòd & ipsum repugnare, est resistere Spiritui sancto. Et si ad mortem vsque perdurauerit, blasphemia est, non remittenda siue in hoc seculo, siue in futuro. Non ergò qualiscunque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: sed repugnare, & nolle obedire, secundum beatum Bernardum. Ista maximè hinc collegi propter sanctum Canonem, In die, infra propositione x. prædicandum; cuius contemptus & contrarius vsus, mortale periculum non euadunt.

1.Reg.15.

PROPOSITIO IIII.

Cessante auctoritate, Mores & instituta Maiorum sunt seruanda.

MOs enim antiquus perdurare debet, 65. distinct. Mos antiquus. & vetusta traditio semper obtinuit, vt in casu. Vndè Augustinus ad Casulanum episcopum, & ponitur in dicta epistola, & vndecima distinct. In iis rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi & instituta Maiorum pro lege sunt seruanda. Et sicut Præuaricatores Legum Diuinarum, ita & Contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt. Ad idem B. Gregorius 12. distinct. Scit S. Romana ecclesia, quòd nihil obsunt saluti credentium, diuersæ pro loco & tempore consuetudines, si illis Canonicæ non obsistat auctoritas, pro qua eis obuiare debeamus. Vndè nihil iudicamus eis debere vel posse resistere. Et idem sanctus Papa, B. Augustino Anglorum episcopo scribit, & ponitur 12. distinct. Nouit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua meminit se esse nutritam. Sed mihi placet, vt siue in Romana Ecclesia, siue Galliarum, siue in qualibet Ecclesia inuenisti, quod plus Omnipotenti Deo possit placere, solicitè eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide * nouella est, in constitutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potueris, infundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergò quibuscunque ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige. Et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone. Hæc ille. Non videtur ergò beati Gregorij fuisse consilium, vt voluntariè per priuilegium ad vnam arctaremur Ecclesiam secularem in horis Canonicis obseruandis.

* noua.

PROPOSITIO V.

Auctoritate & vsu discrepantibus, vsus cedat * Veritati.

VNdè beatus Isidorus in synonymis, & ponitur 11. distinctione, cap. 1. Vsus auctoritati cedat: prauum vsum lex & ratio vincat. Et Nicolaus Papa Michaeli Imperatori eadem distinct. cap. 2. Consequens est, vt quod ab huius sedis Rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis impediente occasione, proprias tantummodò sequendo voluntates, remoueatur, sed firmius atque inconcussè teneatur. Et Cod. quæ sint long. consuet. lib. 2. Canonizata eadem distinctione, Consuetudinis vsusque longæui non vilis auctoritas est, verùm non vsque est sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem scriptam. Et beatus Augustinus lib. 2. de vnico baptismo, & ponitur octaua distinct. Veritate manifesta, cedat consuetudo Veritati. Item nemo consuetudinem rationi & veritati præponat: quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit. Et beatus Augustinus in libro de baptismo paruulorum, & ponitur ead. distinct. c. Qui contempto, Dominus in Euangelio, inquit: Ego sum veritas. Non dixit, Ego sum consuetudo. Itaque veritate manifesta, cedat consuetudo veritati. Reuelatione igitur facta veritatis, cedat consuetudo veritati. Quia & Petrus qui circuncidebat, cessit Paulo Veritatem prædicāti. Igitur, cùm Christus Veritas sit, magis veritatem, quàm consuetudinem, sequi debemus, quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit. Et beatus Cyprianus ead. distinct. Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid alius ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante nos est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cùm per Esaiam Prophetam loquatur Deus, & dicat: Sine causa colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes, Esa. 29. Item Marci 7. In vanum colunt me, docentes præcepta & doctrinas hominum. Relinquentes enim mandata Dei, tenetis Traditiones hominum. Et sequitur, Vndè irritum fecistis præceptum Dei, vt Traditiones hominum seruetis.

PROPOSITIO VI.

In diuino officio est à nouitatibus omnimodè abstinendum.

DEpositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, prima ad Timotheum cap. vlt. in fine. Depositum est, quod custodiendum alicui datum est, dictum ex eo quod ponitur. Præpositio enim, de, auget depositum: vt ostēdat, totū fidei eius commissum, quod ad custodiā rei pertinet. ff. depo. l. 1. in prin. Cum ergò sacri Canones sint custodiēdi, extrà de cōst. c. 1. apud vos tamē qui ab illis Græcè Canonicorum & Latinè Regulariū nomen vendicastis, à sancta Romana Ecclesia specialiter depositi sunt, non tradentis, sed recipientium gratia. Igitur custodite sacri Canonis depositum, quod vos ad exactissimam custodiam obligat, & cuius ratione tenemini de leui culpa. Prophanæ verò vocum nouitates hic accipiantur noui cantus, nouæ historiæ, nouæ lectiones, vel orationes, & cætera huiusmodi noua, quæ Patres nostri non coluerunt, de quibus infrà latius proponetur. Hæ prophanæ vocum nouitates secūdum Apostolum sunt deuitandæ: quia in rebus nouis

conſtituendis, euidens debet eſſe vtilitas, vt recedatur ab eo, quod diu æquum viſum eſt. ff. de conſtitutione Princ. l. In rebus. Nouitates enim ſine cauſa inducendæ non ſunt, quia mutationes ſunt periculoſę, & reprehendũtur qui nouitates inducunt, 11. diſt. Quis neſciat. Et contra Eccleſiæ ritum præſumpta nouitas, mater eſt temeritatis, ſoror ſuperſtitionis, & filia leuitatis, ſecundum B. Bernardum in epiſt. ad Canonicos Lugdunen. Vnde Auguſtinus, & ponitur in epiſtola ſuperius allegata. Ipſa quippè mutatio conſuetudinis, etiam quę vtilitate adiuuat, nouitate perturbat. Et Nicolaus Papa inter cętera ſic ſcribit Hincmaro Rhemenſi Archiepiſcopo, & ponitur 12. diſt. Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, vt Traditiones, quas antiquitus à Patribus ſuſcepimus, infringi patiamur. Et beatus Maximus in quodam ſermone de Martyribus: Magni itaque periculi res eſt, ſi poſt Prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt Martyrum vulnera, veterem fidem tanquam nouellam, diſcutere præſumas, & poſt Martyrum ſudores, ocioſa diſputatione de veritate Religionis contendas. Et Zoſimus Papa, Narbonenſibus, & ponitur vigeſimaquinta, quæſtione prima: Contra ſtatuta patrum condere aliquid vel mutare, nec huius quidem ſedis poteſt auctoritas. Apud nos enim inconuulſis radicibus viuit antiquitas, cui decreta Patrũ ſanxerunt reuerentiam. Et B. Gregorius Maurentio Magiſtro pro cauſa Theodori: Graue nimis eſt, inquit, cõtra veterum vſum ſacerdotes ſibi quicquã arripere. Idem, Omnia quæ vſus antiquitatis ſtatuit: intemerata ſeruẽtur. Et Leo IIII. ſcribit Iudici Sardiniæ: Nec mos, nec nouiter introducta conſuetudo noſtræ Eccleſiæ, noſtris Prædeceſſoribus fuit, contra ſtatuta canonum noua vel inuſitata præſumere. Et beatus Gragorius Felici epiſcopo, & ponitur vigeſimaquinta, quæſtione ſecunda: Si ea deſtruerem, quę anteceſſores noſtri ſtuatuerũt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe iuſtè probaret, teſtante Veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in ſe diuiſum, non ſtabit: & omnis ſcientia & lex aduerſum ſe diuiſa, deſtruetur. Et idem ſanctus Papa ait: Abſit hoc à me, vt ſtatuta maiorũ cum ſacerdotibus meis in qualibet Eccleſia infringam. Mihi iniuriam facio, ſi fratrum meorum iura perturbo, ead. quæſt. Quòd verò infideles etiã & pagani immutationes antiqui cultus ſimiliter non admittebant, qui legata ad modos illicitos & inſuetos conuerti ſtatuerunt in modos licitos & honeſtos, vt in lege ciuili ff. de vſufru. lega. l. Legatum, quæ dicit, Legatum ciuitati relictum eſt, vt ex redditibus ſingulis annis in ea ciuitate memoriæ conſeruandæ defuncti gratia ſpectaculum celebretur, quod illis celebrare nõ licet. Quæro quid de legato exiſtimes? Modeſtinus reſpõdit, Cum teſtator ſpectaculum coli voluerit in ciuitate? ſed tale quid ibi celebrare non liceat, iniquum eſſe hanc quantitatem, quam in ſpectaculum defunctus ordinauit, in lucro hæredum cedere. Ergò adhibitis hæredibus & Primoribus ciuitatis, diſpiciẽdum eſt, in quam rem conuerti debeat fidei commiſſum, vt memoria Teſtatorum alio & licito genere celebretur. Hęc ſecularis lex confundit noſtrates, qui noua feſta componũt, quæ in præiudicium temporalis officij non eſt licitum obſeruare.

PROPOSITIO VII.

Officium ergò diuinum maiorum auctoritate, non diuerſorum arbitrio, regi debet.

HÆc propoſitio concluditur ex pręmiſſis, & in ſpeciali traditur in regula Canonicorum, vbi ſic dicitur. Et nolite cantare, niſi quod legitis eſſe cantandum. Quod autem non ita ſcriptum eſt, vt cantetur, non cantetur. Vbi venerabilis Hugo de ſancto Victore in expoſitione regulæ ſic dicit: Non enim decet, vt cantus & vſus eccleſiaſticus fieri debeat ſecundum arbitrium diuerſorum, ſed firmiter ſeruandus eſt ſecundum ſcripta & inſtituta Maiorum, Similiter cæteræ conſuetudines monaſterij cum auctoritate & diſcretione ordinandæ ſunt. Si quid autem mutari oportet aut cõſtitui, non debet hoc citò aut leuiter fieri, nec arbitrio tantum duorum aut trium, ſed conuocatis fratribus, ſicut ſanior pars canonicæ congregationis decreuerit, ordinandum eſt. Et notandum, quòd in omnibus auctoritas eccleſiaſtica magis imitanda eſt, quàm ratio: Quoniam auctoritas ſemper obedientię & humilitatis, ratio nonnunquam præſumptionis. Hoc autem ſeruandum eſt in ordine, vt ſemper maturitas & grauitas teneatur. Nunquid leuitate vſus ſum, inquit Apoſtolus, ſecundæ ad Corinthios primo capite propè finem, vt apud me ſit, Eſt, & Non? Honeſtum quippe & religioſum, non facilè quicquam aut leuiter variare. Et 11. diſtinctione dicit Iulius Papa: Nolite errare fratres mei, doctrinis variis & extraneis nolite abduci, & inſtituta Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum, Canonéſque habeatis: & contra Apoſtoli voluntatem nolite circunferri omni vento doctrinæ, duodecima diſtinct. cap. de his. Gelaſius Papa ſecundus in quadam epiſtola ad fratres Regulares Canonicos, præcipit vt officiorum celebrationes apud eos iuxta omnem Catholicæ Eccleſiæ conſuetudinem celebrentur. Cum Norbertus nouam quandam religionem Canonicorum ſub regula B. Auguſtini inſtituiſſet, G. Magalonenſis Eccleſiæ, quæ ordinis veſtri exiſtit, epiſcopus in quadam epiſtola ad fratres Regulares Calmoſiacenſes ſcripta, ſic dicit: Sit dominus Norbertus religioſus & ſanctus, ſit multis & diuerſis virtutibus pollens, ſit in diuinis ſcripturis exercitatus, ſit in prædicatione præcipuus: plus illis ſanctis Patribus, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ credere, quàm ſibi debuimus, quorum memoria miraculis coruſcat, quorum exemplis quotidie fouetur & dilatatur Eccleſia, per quorum etiam ſtudium Canonicus ordo hodiè floret & fructificat. Ipſe enim licet inter homines pro oſtentatione bonus appareat, vtrum tamen ante Deum electus ſit, ignoramus. Porrò Canonici officij mutationem, quam neſcio per quas Antiphonarum & Pſalmorum varietates, trifaria temporum permutatione prædicat eſſe ſequendam, ſacris Canonibus & ipſi B. Auguſtino obuiare teſtamur. Si enim Canonici vocamur, & Canonicam vitam profeſſi ſumus, Canones à Romana Eccleſia matre noſtra nobis datos, à quibus, etiam vocabulum ſumpſimus, amplecti præ omnibus; & præcipuè in Eccleſiæ officio imitari debemus ità vt & hæreticus comprobetur, qui contra eam falſas aut nouas opiniones aut gignit, aut ſequitur. Vt ergò nos eum nimia præſumptione in alternatione officij errare monſtremus, ſanctos Patres noſtros in medium deducimus, quibus ab hac ſuperſtitione tam vos, quàm nos defendimus. Et deindè capite, Si inſtituta, cap. Quis neſciat, vndecima diſtinctione ſupra allegatis, cap. In die. De conſecratione, diſtinctione quinta inferius ſolennizando, Ca. Obſeruetur. C. illa autem. Duodecima diſtinctione, C. In his rebus. Vndecima diſtinctione, & C. Illud te breuiter, duodecima diſtinctione poſitis & inſertis concludit, Ecce quibus auctoritatibus & conſuetudinibus religionem veſtram immò totam Eccleſiam ab illis vanis inſtitutionibus excuſamus? Et in fine concludit: Volumus, tum rogamus & conſulimus, vt ab huiuſmodi* contentionibus diſcedatis: per quas & ſchiſma ſuſcitari, & ſcandalum in populo Dei poteſt exoriri. Reuertamur ad verba regulæ: Et nolite. Imperatiuus ſermo eſt, cadens ſub præcepto, vt in ſimili in Cle. Exiuit. 5. Vt autem hoc de verborum ſignificatione, de officio fratrum Minorum declaratur, vbi Dominus Papa verba Regulæ B. Franciſci, vt clerici faciant officium ſecundum ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, dicit eſſe præcepti, & tanquam obligatoria à fratribus obſeruanda. Vndè præuaricantibus in crimina fiunt. Quod

for. * conſtitutionibus.

igitur præcipitur, imperatur: quod imperatur, neceſſè eſt fieri. Si non fiat, pœnam habet. Vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt. Vbi præceptum, neceſſitas ſeruientis, ſecundum beatum Gregorium, & ponitur decimaquarta, q.1. Quod præcipitur. Sequitur in Regula, Cantare. Generaliter videtur intelligendum de omnibus ſiue pſallendis & legendis, ſiue cantādis, quæ in diuinis officiis dici debent, propter rationis identitatem. quia communi ſermone omnia Cantica dici poſſent. Sequitur: Niſi quod legitis in ſcripturis approbatis. De reprobis enim non loquitur ſanctus doctor. Sequitur: Quod autem non ita ſcriptum eſt: Iſtud videtur ſuperfluum, cum prius quæ ſcripta non ſunt, nec per conſequens legi poſſint, prohibuit decantanda. Sed prius de ipſis canendis, hic verò de modo canendi præcipit. Vt ea quæ cantanda ſunt, non aliter, nec alio modo, quàm B ſecūdum quod ſcripta ſunt, decātentur. Deuteronomij duodecimo in fine: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas. Tria ergò præcipit regula, vt quæ ſcripta ſunt, obſeruentur: non ſcripta abiiciantur, nec ſcripta aliter quàm ſcripta ſunt, decantentur. Et ſupponit, prout verum eſt, quòd omnia ſufficienter habentur in ſcripturis. Non dicit Regula, quòd à ſecularibus cōſuetum eſt, quod à Iuriſperitis conſultum eſt, quod à Papa imperatum eſt, ſed quod ſcriptum eſt, quod præceptum eſt, quod inſtitutum eſt, hoc legatur, hoc cantetur, hoc in officio obſeruetur. Non ſcripta verò, nec vniuerſaliter conſueta, refutentur, vt ſupra propoſitione 2. Si obiiciatur, Immò videretur, quod relictis ſacris Canonibus, Epiſcoporum ſtatutis, & Generalibus conſuetudinibus, modus pſallendi Eccleſiæ Metropolitanæ ſit ſequendus, quia ſcriptum eſt 12. diſtinct. c. de iis. De conſecratione diſt. 1. Altaria. Et diſtinct. 2. c. Inſtitutio. Reſpondetur, quòd dicta cap. loquuntur in iis, quæ nec canonibus, nec ſtatutis, nec generali conſuetudine determinata ſunt, vt quæ per ventum doctrinæ hincindè exagitantur, vt dicitur in prædicto cap. de iis, ſed in aliis certis, certa & determinata ſunt ſequenda.

PROPOSITIO VIII.

Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, ſanctis Patribus Pſalmos in vſu continuo fuiſſe, & in diuino debere officio frequentari.

IMpleamini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis, & Hymnis & Canticis ſpiritualibus cantantes & pſallentes Deo in cordibus veſtris, ad Epheſ. 5. cap. Et concordant. ad Coloſſenſes cap. 3. vt infra propoſitione duodecima. Tria principaliter in officio diuino frequentamus, videlicet Pſalmos, Lectiones, & cantus. Et hæc tria in dictis verbis Apoſtoli intelligi poſſunt, vt ex quibuſdam dictis B. Hieronymi tradit Amalarius de Officiis Eccleſiaſticis libro ſuo quarto. In lectionibus enim tam maioribus, quæ in vigiliis nocturnis leguntur, quàm paruulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & Capitula appellātur, laudem Dei agimus & pronunciamus. Omnis autem laus Dei, largo nomine Hymnus dicitur. Antiphonæ autem, Reſponſoria, & metrici Hymni, manifeſtè Cantica ſunt: quia altiori voce per notulas diuerſificātur. Si igitur in dictis verbis Apoſtoli, per Hymnos, Lectiones & Capitula atque Orationes, & per Cantica, Antiphonas, & Reſpōſoria, & Laudes Dei metricas, quas vulgariter Hymnos appellamus, intelligere volumus, omnia diuinarum laudum officia habebimus. Sequendo igitur præceptū Apoſtoli, primo de pſallendis, ſecundo de legendis, & tertio de cantandis videamus. De Pſalmis autem, quia principaliores ſunt, aliqua quæ in pſalterij expoſitionibus reperiuntur, præmittamus, ad exhortandum deuotos, vt ſic continuè in Pſalmis ſe exerceant. Et primo de illorum frequentatione probatur propoſitio antedicta. Caſſianus libro ſecundo de inſtitutis cœnobiorum per

A plura capitula tradit, quod antiqui Patres Orientales per Pſalmos principaliter officium diuinum celebrabant: quia in congregatione viuentes, quotidie bina vice conueniebant, ſcilicet de nocte & hora veſpertina, & certum numerum Pſalmorum perſoluebant. Aliqua monaſteria plures, & aliqua monaſteria pauciores, donec cælitus Angeli magiſterio numerus declararetur, vt infra propoſitione x. dicetur ad tertiam autem, ſextam, & nonam, in eorum cellis certum numerum Pſalmorum ſimiliter perſoluebant. Et cuilibet Pſalmorum orationem iungentes, in vigiliis noctis & veſpertina ſynaxi, lectiones de veteri & Nouo Teſtamento adiungebant. Damaſus Papa, ſecundum Sigibertum & omnes ſcriptores Chronicarum, inſtituit Pſalmos in Eccleſia nocte diéque cantari, & rogatus B. Hieronimi in fine pſalmi dici, *Gloria patri*. Vt autem chori in duas partes diuiſi, ipſos pſalmos alternatim decantarent: iam tempore Conſtantij Imperatoris in Eccleſia Antiochena inſtituerunt primi Flauianus & Diodorus viri probatæ vitæ & doctrinæ. Quod indè ad terminos totius orbis vſque peruenit. Hæc Sigibertus. Beatæ recordationis Ambroſius in officio ſuo, quod Mediolanen. ſeruant, primam partem Pſalterij quindenatim, ſecundam verò partem, ſeptimanatim perſolui inſtituit. Sancti verò Patres, Hieronymus ad mandatum S. Damaſi Papæ prædicti, & B. Benedictus Pſalterium taliter diuiſerunt, vt qualibet ſeptimana ex integro in officio diuino pſalleretur. B. verò Auguſtinus in lib. Admonitionum, qui regula ſecunda dicitur, capitulo 6. Pſalmos ſecundum tempus anni ſub certo numero tradit decantandos, quamuis ille modus nunc non ſit in vſu. Leo Papa, Hormiſda, & plures alij ſancti viri in ſtudio & frequentatione Pſalmorum leguntur floruiſſe. B. Hieronymus plures ſacratas virgines, & alias perſonas, ad Pſalmorum lectiones in ſuis epiſtolis exhortatur. Vndè ſcribit ad Ruſticum Monachum, & eſt epiſtola 75. & ponitur de conſecratione diſtinct. 5. Nunquam de manu tua aut oculis tuis liber Pſalterij diſcedat. Diſcatur ad verbum. Oratio ſine intermiſſione, Vigilet ſēſus, nec vagis cogitationibus patens ſit. Corpus & animus tendat ad Dominum. Iram vince patientia. Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. B. Auguſtinus Pſalmos à vobis frequentari voluit, cum dicit in Regula: Pſalmis & hymnis cum oratis Deum, id verſetur in corde, quod profertur in voce. Et inter cætera opera ſua, Volumen quod ſuper Pſalterium ſcripſit, quātitate & dulcedine præcellit. Vndè de eo cantatur in Hymno, Et propinas potum vitæ de Pſalmorum nectare. Et in Antiphona, Flebat igitur vberrimè in Pſalmis & Hymnis, & Cāticis. Et in fine libri de vita Chriſtiana, quem videtur ſcripſiſſe ſorori ſuæ, inquit: Ante omnia inceſſabiliter Domini tui meditare mandata orationibus & Pſalmis inſtanter incumbe, vt ſi poſſibile eſt, nemo te aliquando non legentem inueniat aut orātem. Et cum fueris talis, noſtri memento, qui te tantùm diligimus, vt quod tibi præſentes præſtare non poſſumus, conferamus abſentes. Et in vita ſua legitur, quòd in lecto ſuæ ægritudinis, ſeptem pſalmos pœnitentiales in pariete ſcribi fecit, quos iugiter legebat, & vbertim flebat. E Græci autem ex Inſtitutione B. Baſilij Magni, in diuino officio multum continuant Pſalmodiam, vt Romæ audiui. In Pragenſi Eccleſia Metropolitana Bohemiæ, agitur iugis & continua laus Dei die noctúque per pſalmodiam, horis videlicet & temporibus, quibus alia diuina officia non celebrantur. Et felicis memoriæ Carolus IIII. Eccleſiaſticus Imperator, ad huiuſmodi continuam laudem agendam, aliud quam Pſalterium congruentius non inuenit. Pſalterium enim, vt ſcribūt expoſitores, in Eccleſia Dei plus frequentari debet ex eo, quia eſt conſummatio totius theologiæ. In eo enim deſcribuntur præmia bonorum, & ſupplicia malorum, rudimenta incipientium, progreſſus proficientium, profectus peruenïētium, vita actiuorum, & ſpeculātio con-

templatorum, vt dicit Cassiodorus in procemio. Itē frequentius legitur propter spem veniæ, vt nullus quantumcunque peccator desperet, cum audit peccatorem tantum, scilicet Dauid, tanta gratia sublimatum: sicut ex Sauli conuersione & promotione, de Dei misericordia plenè certificamur. Vndè & epistolæ eius frequentius in Ecclesia leguntur. Item, quia Dauid apertius & perfectius loquitur de Christo, quàm alij prophetæ, ita, quòd magis videtur euangelizare, quàm prophetare. Itē, quia nulla scriptura alia habet tot orationes immixtas, & tot salutares affectus, pro quibus assequendis fiunt orationes. Propter rationes igitur prædictas, iustè in orationibus Psalmi inueniuntur, & in frequentiori vsu Ecclesiæ habentur. Hinc est quòd omnes viri ecclesiastici, & præcipuè religiosi, ad hunc librum per diligēs studium meritò debent se transferre, vt ea quæ tenētur quotidiè orare & psallere, discant intelligere, & sic intelligendo gustent interiori gustu dulcedinem ipsius Sapientiæ, salutaris scilicet libri diuinæ laudis. Nam secundum beatum Augustinum, Si sacerdos Psalterium ignorat, nomen sacerdotis vix in eo constabit. 28. dist. Quæ ipsis sacerdotibus. Et præter vtilitates supra positas, etiam ex hoc distractiones per varias cogitationes plurium phantasmatum, diaboli instinctu & suggestione incidentes, ac ipsos orantes & psallentes periculosè impedientes, facilius euitantur, tædium psallendi & orādi melius tollitur. Interesse diuino officio quilibet eo amplius delectatur, fructu orationum suarum non priuatur, meritum suum augetur, tota cœli curia lætificatur & iocundatur. Notandum verò, quòd Ambrosiani vtuntur speciali trāslatione Psalterij: Romani autem habent translationem B. Hieronymi, quæ Romana appellatur, ex qua officium Ecclesiæ est sumptū. Aliæ Nationes vtuntur Translatione Hieronymi, quæ dicitur Gallicana, quam nos habemus. Et hāc apud paucos benè correctam & distinctam inuenietis, nisi in antiquis Psalteriis & apud Cartusienses.

PROPOSITIO IX.

Psalmi vltra alias sacras scripturas affluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent salutarem.

Sicut olim manna habuit omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis: ita nunc psalmi habent effectum omnium orationum, & sensum cuiuslibet intentionis. In choro canentium, sunt verba Deum laudantium: in ore iusti, verba gratias agentis: in ore peccatoris, verba veniam deprecantis. Pro defunctis, verba animæ de supplicio ad Deum clamantis, & quocunque se intentio canentis conuerterit, illuc se sensus psalmorum, affectui canentis conformabit. Cum maledicente maledicit membra diaboli: vt ibi, Maledicti qui declinant à mandatis tuis, Cum benedicēte, benedicit membra Christi: vt tibi, Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum terram. Dum cogitas psalmos Christus in mente tua est: Dum ore psalmos decantas, Christus in ore tuo est: Dum meditaris Psalmos, hunc ex meditatione fructum capies, vt in ipsis tibi vtrunque occurrat Testamentum. Psalmorum deuotio præsentiam Christi conciliat, Angelorum congratulationem generat, ignitos mentis affectus suscitat, mala purgat, dæmones fugat gladio spiritus, quod est verbum Dei, quia deuotionem psallentium sustinere non possunt. Psalmorum radices non in terra; sed in cœlo fixæ sunt: quia ibi est Christus, qui omnium Psalmorum materia est & intentio. Ibi est conuersatio Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, quæ etiam permaximè Psalmorum partem continet. Deuotionem psallendi docet Apostolus, cum dicit 1. ad Corint. 14. cap. Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Deuotioni psallentium, congratulationem angelicam adesse docet Psalmista, qui ait: In conspectu Angelorum psallam tibi. Quòd psallentibus admisceri soleant sancti Angeli, A idem Psalmista manifestat, vbi ait: Præuenerunt Principes, id est, Angeli, coniuncti psallentibus. Vnde cauendum est, ne propter nostra in desidiam Angeli recedant. Si enim boni spiritus se à nobis elongauerint, impetum malorum quis sustinebit? Cauendum est etiam, ne maledictionem incurramus Prophetæ, dicentis: Maledictus omnis qui opus Dei facit negligēter. Dignum quippe est, vt mens nostra concordet cum voce, quando ad diuinum opus assistimus, & cum diligentia à præsentibus vniuersis quisque se retrahat, & diuinis inhæreat, vt cœlestia ei dona reuelentur. Nihil enim est in hac vita mortali, in quo possumus familiarius Deo inhærere, quàm in laude diuina. Psalmorum deuotio, Spiritui sancto mentem præparat, & omnium gratiarum dona meretur. Vndè ait Augustinus de laude & cantu psalmorum, & secundum alios Gregorius: Prophetiæ B spiritus non semper Prophetarum mētibus præsto est: quatenus cum hunc non habent, tunc se cognoscant ex dono habuisse, cum haberēt. Vndè propheta Helisæus cum de futuris requisitus, Prophetiæ spiritū deesse cognouit, Psalten fecit sibi applicari, vt Prophetiæ spiritus per laudem psalmodiæ descenderet, atque eius animum de futuris repleret, Cum enim intentè agitur vox psalmodiæ, per hanc omnipotenti Deo ad cor iter paratur: vt intentæ menti, vel prophtiæ mysteria, vel compunctionis gratiam infundat. Vndè scriptum est, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. In sacrificio igitur diuinæ laudis, ostēditur iter ad Iesum: quia dum per psamodiam compunctio infunditur, via nobis in corde fit, per quam ad C Iesum in fine peruenitur. Nullus itaque mortalium potest mente aut verbis virtutes Psalmorum explicare. Si intentè consideres, in Psalmis inuenies Dominici verbi incarnationem, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem, integram confessionem peccatorum, integram deprecationem Misericordiæ diuinę, omniumque rerum, quæ tibi accidunt, dignam gratiarum actionem. In primis confiteris miseriam atque infirmitatem tuam, & per idipsum inuitas Dei misericordiam. Si à Deo merueris, vt tibi reuelet secreta Psalmorum, omnes in eis inuenies virtutes. Si vis pœnitentiam agere, & peccatorum confessionem non celeritate verborum, sed intenta mente: decanta septenos Dauid pœnitiæ Psalmos, & celerrimam experieris Dei clementiam D tuam mētem spirituali gaudio illuminare, & magnam tibi spei indulgētiam promittere. Si vis orare, laxa mentem tuam in virtute Psalmorum, quorum initium est. Ad te lauaui, In te Domine speraui, Inclina Domine, Deus in adiutorium, Deus in nomine tuo, Deus misereatur nostri, Exaudi Domine iustitiam, Et nullatenus humanus sensus potest tam perfectè miseriam ac tribulationem tuam, angustiasque tentationnum explicare, & Dei misericordiam implorare, Si vis Maiestatem Dei laudare, omniumque beneficiorum gratias agere, decanta Psalmos, quorum titulus est, Alleluia, aut etiam, Benedic anima mea Dominum: & sacrificium dulce super mel & fauum offers omnipotenti. Si humanis vel spiritualibus tētationibus affligeris, vt à Deo videaris derelictus (plerunque enim sanctos suos vt E probentur, ad tēpus derelinquit) intima mēte decanta Psalmos, Deus Deus meus respice in me, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt: clemēs Deus statim pondus tentationis tibi alleuiabit. Si præsens vita est tibi fastiosa, & ardenti desiderio ad videndum Deum omnipotentem & supernam patriam attendis, hos Psalmos decanta: quemadmodum, Quàm dilecta, Deus Deus meus ad te, & cæteros, & complebit desiderium tuum. Si in tribulationibus de relictum à Deo te intelligas, compunctus corde hos Psalmos decanta, Vsquequo Domine: Deus auribus nostris: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit: Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris: In te Domine speraui: &

Psal. 67. Hier. 17. 4.Reg.3. Psal.49. Psal. 24. 30. 85. Ps.69.58 6. Psal.16. Psal.104. 105.106. Ps.102.103. Psal.21. Psal 63. Psal. 68. Psal.83.62. Psal. 12. Psal. 43. Psal. 56. Psal. 54. Psal.30.70

statim Deus visitabit angustias tuas propitius. Accepta A autem quiete & prosperitatis tempore, hos psalmos decanta in laudem Dei, Benedicam Dominum: Benedic anima mea, primum: Exaltabo te Domine Deus meus Rex. Et semper siue prosperitatis siue aduersitatis tempore, hymnum trium puerorum psalle. Nullus mortalium huius hymni virtutem explicare potest, in quo omnis creatura ad laudandum Creatorem inuitatur. Si in diuinis laudibus, & mandatis cœlestibus exerceri cupis, Psalmum, Beati immaculati, frequenta: Et licet vsque in finem vitæ, huius hymni virtutem scruteris, illum intelligere perfectè non poteris: In quo nullus est versus, in quo non legitur vel Via, vel Lex, vel Mandatum, seu Verba, vel Iustificationes, vel Sermones, aut Iudicia Domini descripta: Et ideò non est opus, vt per diuersos libros animo diffundaris. In psalterio enim solo vsque ad obitum, habes materiam legendi, docendi, scrutandi. In quo inuenies Prophetas, Euangelia, Apostolos, omnésque diuinos libros spiritualiter atque intelligibiliter ex parte tractatos atque descriptos. Item de laudibus Psalmorum, & eorum salutaribus effectibus dicit B. Augustinus, prout in pluribus Psalterij expositionibus annotatur: canticũ psalmorum, animam decorat, inuitat Angelos in adiutorium, effugat dæmones, expellit tenebras, efficit sanitatem, omni peccatori refectio mentis est, delet peccata, simile est eleemosynis, sanctorum auget fidem, sicut sol illuminat, sicut aqua sanctificat, sicut ignis peccatum exurit, sicut oleum defluit, oleum est misericordiæ, sol* iustitiæ pars Angelorum electa, Deum ostendit, diabolum offendit, voluntatem illicitam extinguit, asperitatem eiicit, omnem furorem deprimit, iracundiam frangit, laus Dei est assidua, simile est melli. Canticum Psalmorum, carmen est electum apud Deum, omne peccatum expellit, vinculum charitatis nectit, omnia penetrat, omnia suffert, omnia implet, omnia docet. Cor lætificat, sensus aperit, animam impinguat, & totum hominem clarificat, omne malum occidit, perfectionem instruit, excelsa demonstrat, desiderium regni cœlestis donat; pacem inter corpus & animam facit, ignem spiritualem in corde accendit, contra omnia vitia sollicitudo est, certamen bonum quotidiè est, radices omnium malorum extirpat. Sicut lorica induit, sicut galea defendit, spes est salutis, consolatio doloris, protectio laboris, notitia veri luminis, fons sanctitatis, omnem iuuenem castigat, regnum cœlorum super terram dat, tædium animæ tollit, tuba est mirabilis. Qui diligit Canticum Psalmorum assiduè, non potest amare peccatum. Qui habet laudem Dei in corde suo, postremò apud Deum gaudebit, & animam suam in cœlo viuificabit in secula seculorũ, Amen. Nedum propositiones duas iam præmissas, sed & omnes alias præcedentes ponere delectabat principaliter propter propositionem iam sequentem.

Psal. 33. Psal. 102. Psal. 144. Dan. 3. Psal. 118. * lætitiæ.

PROPOSITIO X.

Omni Dominica octodecim, Festiuitatibus nouem Psalmi, & quoties tres lectiones & tria Responsoria dicuntur, salua hebdomada Paschæ & Pentecostes, duodecim Psalmi ad noctis vigilias psalluntur: Cæteris horis secunda pars psalterij deputatur.

SVmite Psalmum, & date tympanum, Psalterium iocundum cum cithara, & laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus. Et vt Deo nostro iocunda decoráque in psalmis sit laudatio, dictam propositionem, pro qua principaliter aliæ præcedentes sunt præmissæ, efficaciter comprobemus. Pro qua sciendum, quòd Psalterium duas habet partes: primam vsque, *Dixit Dominus*, pro officio nocturnali: secundam, ab inde pro officio diei. Primam partem Ambrosius diuisit in decem nocturnos, nullo Psalmo prætermisso, quos vulgus sui loci, digurias appellat. In prima diguria sunt decim Psalmi, in secunda quatuordecim, in septem sequentibus, decem & decem: in vltima, octo Psalmi consistunt. Istæ decem diguriæ in officio Ambrosiano frequentantur per totũ annũ de quindena ad quindenã: scicet vna hebdomada, Feria secũda, tertia, quarta, quinta, sexta, quinque primæ: & altera hebdomada, eisdem feriis, aliæ quinque. Sabbato autem & Dominica Ambrosianum habet certa cantica. Et dictæ Diguriæ dicuntur etiam in festis quibuscunque exceptis tribus vel quatuor festis Domini, & excepta hebdomada ante Natiuitatem Domini, & ante Pascha, & post Pascha. Secundam verò partem Psalterij pro horis diurnis prima, tertia, sexta, nona, vesperis, & completorio Ambrosianum habet diuisam, sicut habetur in Officio Romano. Vndè credendum est, quòd Hieronymus in illa parte Ambrosium sit secutus. Venerabiles verò Patres, B Hieronymus & Benedictus, ex sanctorum Patrum obseruatione considerantes totum Psalterium ex integro, qualibet hebdomada persolui debere, aliter Psalterium distinxerunt. Nam pro aliquibus horis diurnis, certis Psalmis reseruatis, residuos omnes in septem nocturnos distribuerunt, videlicet Hieronymus pro Dominica octodecim, & Benedictus duodecim: Ambo verò pro qualibet feriarum similiter duodecim Psalmos deputantes. Festiuitates autem B. Benedictus in numero Psalmorum Dominicis adæquauit, vt cap. 33. Hieronymus verò illas respectu Dominicæ mediauit: quia illis tantùm nouem Psalmos dedit, & si tres Psalmi addantur, qui more Romano in festiuitatum vigiliis de serò persoluũtur, vt dicam infra propositione vigesimaprima. Similiter in festiuitatibus ad noctem Psalmi duodecim habebuntur. In secunda autem parte Psalterij C distribuenda, Benedictus discrepat ab Ambrosiano & Hieronymo. Eius autem diuisio ex sua Regula sciri potest. Vtriusque autem diuisione licèt alia & alia, totum psalterium qualibet septimana, nisi Festiuitas occurrat, est complendum. Vndè beatus Benedictus tandem cap. 33. sic concludit: Hoc præcipuè commonentes, vt si cui fortè hæc distributio Psalmorum displicuerit, ordinet, si melius aliter iudicauerit, dum omnimodis attendatur, vt omni hebdomada Psalterium ex integro numero centum quinquaginta Psalmorum, psallatur, & Dominico die semper à capite repetatur. Ad vigilias, quia nimis iners deuotionis suæ seruitium ostendunt Monachi, qui minus Psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanæ circulum psallũt, sicut legimus D sanctos Patres nostros vno die strenuè impleuisse, quod nos tepidi vtinam septimana integra persoluamus. Hęc ille. Quare autem beatus Benedictus omni nocte duodecim psalmos tam de tempore, quàm de sanctis, B. verò Hieronymus primo nocturno Dominicali & cæteris ferialibus noctibus similiter duodecim Psalmos deputauerunt, non humana, sed diuina existebat adinuentio. Vnde Cassianus lib. 2. de institutis cœnobiorũ cap. 4. Igitur per vniuersam Ægyptum & Thebaidem, duodenarius Psalmorum numerus, tam in vespertinis, quã in nocturnis solennitatibus custoditur, ità * vt post hũc duæ lectiones, veteris scilicet ac Noui Testamẽti, singulæ subsequantur. Qui modus antiquitus constitutus, E idcircò per tot secula penes cũcta illarũ prouinciarum monasteria intemeratus nũc vsque perdurat. Quia non humana adinuẽtione statutus à senioribus affirmatur, sed cœlitus angeli * ministerio Patribus fuisse delatus. Et cap. 5. sic ait: Cúmque pro suo vnusquisque feruore, infirmitatis immemor alienæ, id statui debere censeret, quod contemplatione fidei ac roboris sui facillimum iudicabat, parum discutiens, quid generaliter plenitudini fratrum possibile esset, in qua necesse est infirmorum quoque partem maximam reperiri, diuersóque modo enormem Psalmorum numerũ instituere pro animi sui virtute certarent. At alij quinquagenos Psalmos, alij sexagenos, nõnulli verò, ne hoc quidẽ numero contenti, excedi eum debere censerent, essétque

Psal. 80. Psal. 146. Ibid. Psalterij duæ partes. Quid diguriæ. al. 4. tantum post dua[...] al. m[...] ster[...]

inter eos pro Religionis Regula, piè contentionis sancta diuersitas, ita vt tempus Solennitatis vespertinæ, sacratissimæ succederet quæstioni, quotidianos orationum ritus volentibus celebrare, vnus in medium Psalmos Domino cantaturus exurgit. Cúmque sedentibus cunctis, vt est moris nunc vsque in Ægypti partibus, & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, vndecim Psalmos, orationum interiectione distinctos, contiguis versibus parili pronunciatione cantasset, duodecimum sub Alleluia responsione consummans, ab vniuersorum oculis repentè subtractus, quæstioni pariter & cæremoniis finem imposuit. Exhinc venerabilis Patrum Senatus, intelligens Angeli magisterio congregationibus fratrum, generalem Canonem non sine dispensatione diuina constitutum, decreuit hunc numerum tam in Vespertinis, quàm in Nocturnis cōuenticulis custodiri. Hæc ille. Sed in dicto Psalmorum numero, & in Psalmis ad Vigilias noctis decantandis in communibus * sacris quotidianis hodiè multi, maximè seculares regulam sanctæ Romanæ Ecclesiæ & sanctorum Patrū constitutiones seruare contemnunt. Et ne super hoc, ignorantia à quoquam valeat allegari, in decretis Iuristarum de consecratione distinctione 5. cap. In die, hucusque positus est, & scriptus sacratismus Canon magni viri Gregorij Papæ VII. editus in sacra Synodo generali. Qui etiam Canon ne in Ordine vestro contemnatur, positus est de verbo ad verbum in epistola Magalonensis episcopi superius allegata. Et illum omnes super Officio Diuino scribentes, in eorum operibus consueuerunt ponere, & vt dictus numerus seruetur, sæpius allegare. Est autem talis tenoris: In die Resurrectionis vsque ad sabbatum in Albis, & in die Pentecostes vsque ad sabbatum eiusdem hebdomadæ, tres Psalmi tantùm ad noctem, trésque lectiones antiquo more & cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum si Festiuitas est, nouem psalmos & nouem lectiones dicimus. Alijs autem diebus, duodecim Psalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis, octodecim Psalmos, excepto die Paschæ & Pentecostes, & nouem lectiones celebramus. Illi autem, qui quotidianis diebus, tres Psalmos & tres lectiones tantum videntur legere, non ex Regula sanctorum Patrum, sed ex fastidio & negligentia comprobantur facere. Romani autem diuerso modo agere cœperunt, maximè à tempore quo Teutonicis concessum est Regnum Romanæ Ecclesiæ. Nos autem & Ordinem Romanum inuestigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ statuimus fieri, sicut supra notauimus, antiquos Patres imitantes. Hæc ibi. Ponite hæc verba in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & intra vestros oculos collocate, & docete filios vestros, vt illa meditentur. Quia hic est aptus modus viuendi ad ambulandum in via Dei, in qua alius sic, alius sic ire contendit, & pauci rectè, maximè seculares, & religiosi plures. Omni igitur Dominica per totum annum, quando non tenetur festiuitas, dicendi sunt 18. psalmi, etiam in tempore Paschali, præter diem Paschæ & Pentecostes, & similiter etiam in Dominicis infra Octauas maiores, vt Natiuitatis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis, Assumptionis & Natiuitatis Mariæ, Petri & Pauli. Item in omnibus diebus trium lectionum, siue de Tempore siue de sanctis agatur, & per Octauas maiores, & etiam tempore Paschali præter dictas duas hebdomadas, ad Vigilias noctis soluendus est nocturnus 12. Psalmorum ferialis. Et hoc seruant Monasteria Ordinis vestri in Italia & in partibus superioribus Occidentis, & vbique prout notauit Guillielmus in suo Rationali Diuinorum, vbi loquitur de septem diebus Paschalibus. Item & idem seruant seculares Ecclesiæ Italiæ, & paucis diebus subtractis, Ecclesiæ per Alemaniam, Religiosi plures, vt Domini de domo Teutonicorum. Carmelitæ satis * probè seruant. Et præterea secundum distributionem B. Benedicti, idem seruant Cartusienses, Cistercienses, & cæteræ Religiones Monachales. Immò obediendo dicto sacro Canoni, & seruando beati Benedicti Regulam in Psalterio hebdomadatim persoluendo, inter Canonicos & Monachos differentia aliqua non existit. Nam vbi monachus dicit nocturnum secundum suam diuisionem, Canonicus in simili die nocturnum dicere tenetur, secundum Romanam diuisionem. Et cum Monachi à sua Regula adhuc non declinauerint tamē Canonici quamplures in diuersis Nationibus à dicto Canone diuersimodè declinarunt. Primo autem plures Nationes per totum tempus Paschale; tres tātum Psalmos, & tres lectiones dicere contendunt, & dicunt, allegantes quòd Alcuinus Magister Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Moguntini, approbante Concilio Moguntino, illud instituisset. Sed hoc reprobat Guilhelmus in loco supradicto, & dicit oppositum concludi in Ascensione Domini, vbi sunt nouem Responsoria, & nouem Psalmi, cum eorum antiphonis. Sed hæc institutio, Apostolicæ auctoritati præiudicare nec debet, nec potest, præsertim cum euidenter statutis sanctorum Patrum videatur repugnare. Nam constitutiones contra canones & decreta præsulum Romanorum, vel bonos mores, nullius sunt momenti, 10. dist. Constitutiones. Indubitanter ergo refutare debemus, quicquid tam euidenter Apostolicæ auctoritati videmus contra ire, vnde totius Christianæ religionis & ordinis exordium & formam recepimus: cum & securius obseruetur quod prouida antiquitas & auctoritas instituit, quàm quod inconsiderata nouitas & infirmitas adinuenit. Sunt & alij sæculares, qui extra tempus Paschale, de sanctis trium lectionum, nunquam nocturnum persoluunt, sed nouem Psalmos de ipsis sanctis dicere volunt, & dicunt. Sed quòd hi Psalmi illo casu dici possint, nec auctoritate, nec ratione probatur. Et quod non est sanctorum Patrum decreto sancitum, superstitiosis non est adinuentionibus præsumendum, de translatione, Inter corporalia. Immò secundum præmissa, omnino est reprobandum. Nec loca vestra de priuilegio nuper obtento se defendere debent. Nam sicut iuramentum non est vinculum iniquitatis, nec debet nutrire peccatum: ita nec priuilegium. De priuilegio cap. Ex tuarum. Et si Canonici seculares, quibus durus est hic sermo, abierunt retrò, & cum dicto Canone amplius nolunt ambulare; nunquid & vos vultis abire? [Ioan. 6.] Certissimè vos qui inter Religiosos & Ecclesiasticos viros in canonica degitis vita, debetis cum monachis, qui non declinauerunt, remanere. Nam dicit Nicolaus Papa, quòd religiosi Canonici à sanctorum monachorum consortio non sunt seiuncti, 20. quæst. 3. ca. Præsens clericus, propè finem. Licet irregulares Canonici regulæ inseruiant laxiori. De sta. mon. quod Dei. Suscipite igitur suaue iugum Domini, quod à sancta sede Romana vobis imponitur, licet importabile videntur. Vndè scribitur 19. distinct. In memoriam B. Petri Apostoli, honoremus sanctam Romanam Ecclesiam & Apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistra rationis. Quare seruanda est cum omni mansuetudine humilitas. Et licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, illud tamen feramus, & pia deuotione toleremus. Immò vt dicit Bernardus libro de præcepto & dispensatione: Perfecta obedientia legem nescit, termino non arctatur, neque contenta angustijs professionis, largiori voluntate fertur in latitudine charitatis: & ad omne quod iniungitur, spontanea, vigore liberalis alacrísque animi modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur. Et cum propter dicti canonis obligationem, in Dominicis Paschalibus supra dictis, & infra Octauas maiores occurrentibus Psalmi Dominicales sint persoluendi, tamen ad primam propter temporis iucunditatem Do-

minicales quinque recitentur. Et similiter cum tempore Paschali in ferijs, & in diebus Sanctorum 3. lectionum, dicitur Nocturnus ferialis, ad laudes tamen Psalmi consueti leguntur. In numero autem Psalmorum ad primam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, & completam, concordant satis nationes: Saluo, quòd aliqui in prima Dominicali extra tempus Paschale, ex quadam desidia omittunt dictos quinque Psalmos, post ipsos octodecim subsequentes. Psalmus autem *Confitemini*, more Ambrosiano, omni Dominica, etiamsi festiuitas agatur, & in hebdomada Paschali, est addendus. Psalmi quoque vespertini quotidie ad psalterij complementum continuari debent: Saluo, quòd de Natiuitate Domini, de Apostolis, de sancto Stephano in Antiphonario Romano Psalmi cum Antiphonis propriis habentur. Et quando Dominicales in hebdomada Paschæ & Pentecostes, & in die Ascensionis persoluuntur. In festiuitatibus quoque ad secundas vesperas fratrum Minorum vsus ponit Psalmos Dominicales, vltimo secundum festiuitatem mutato. Gallici verò in maioribus Festiuitatibus per Psalmos *Laudate* solennizant: sed Alemanni, vbi possunt, se tenent ad feriales. Nunc de Psalmorum antiphonis aliquid in genere addatur. Sciendum quòd tres horæ principales, scilicet Vigiliæ noctis, & Laudes, & Vesperæ, magis solenniter sunt decantandæ: quinque verò paruæ horæ, humiliter sunt faciendæ. Indè est quòd secundum Ordinem Romanum, in Psalmis in dictis horis quoties laus sanctæ Trinitatis, *Gloria patri* cantatur, semper sequi debet antiphona. Antiphonæ enim pertinent ad Psalmos decantandos. Et ita B. Gregorius ad singulos Psalmos dictarum horarum Antiphonas ordinauit. Sed aliqui aliquando in laudibus, aliquando in vesperis hunc decorem peruertunt, de quo posterius dicetur. Dictæ verò quinque Horæ minores seruari debet sub vna Psalmorum Antiphona. Immò in Ambrosiano officio non habent antiphonas. Et Benedictus in minoribus congregationibus concedit in illis Psalmos dici directaneè sine Antiphona. Et debent Antiphonæ imponi ante inchoationem Psalmorum. Et hoc obseruetur, etiam si quis priuatim dicat Horas, vt seruant Romani & Ambrosiani. Cantantur autem Psalmi Ambrosiano & Romano more in fine versuum per tonos. In medio verò Ambrosianum Psalmos in omni tono psallit planè. Romanum autem officium habet diuersas mediationes. In quibus sunt diuersi mores secundum diuersas Ecclesias & nationes: tamen Romæ in antiquis libris vidi mediationes satis nostro vsui Alemannico concordantes.

PROPOSITIO XI.

Nec ad vigilias noctis, nec alias in officio Diuino legatur, nisi sacra scriptura, & aliæ scripturæ ab vniuersali ecclesia approbatæ.

DE auctoritate sanctæ scripturæ dicit Augustinus de vnico Baptismo, libro secundo, & ponitur nona distinctione: Quis nesciat sanctam scripturam canonicam tam Veteris quàm Noui Testamenti certis terminis contineri, eámque posterioribus omnium Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari ac disceptari non possit, vtrum verum, vel vtrum rectum sit, quicquid in ea constiterit? Qualiter autem sacra scriptura per anni circulum sit legenda, tradit beatus Gelasius Papa 15. dist. c. Sancta Romana, dicens: Quòd Pentateuchus ponendus est in septuagesima vsque ad decimumquintum diem ante Pascha, à quo vsque in cœnam Domini ponitur Hieremias. In triduo ante Pascha tres primæ lectiones de Lamentationibus Hieremiæ; tres mediæ de tractatu sancti Augustini in psalmum 57. Exaudi Deus deprecationem. Tres vltimæ de Apostolo Paulo. vide eas ibi annotatas. In pascha, & infra hebdomadam, Homiliæ pertinentes; In octaua Paschæ, Apocalypsis, Actus Apostolorum, & Epistolæ Canonicæ, vsque ad octauam Pentecostes. Et abinde vsque ad Calendas Augusti, ponuntur libri Regum & Paralipomenon. In mense Augusto, Salomon: In Septembri, Iob, Tobias, Hester, Esdras: In Octobri, libri Machabæorum: In Nouembri, Ezechiel, Daniel, & minores Prophetæ: In Aduentu, Esaias, vsque in Natiuitatem Domini. In Natali & Epiphania Domini, tres primæ lectiones de Esaia: deinde sermones vel Homiliæ ad ipsum diem pertinentes. In Natali sanctorum Stephani, Ioannis, Innocentum, & Siluestri, Homiliæ de ipsorum die. In Dominica post Natiuitatem Domini, vsque in Septuagesimam, ponuntur Epistolæ Pauli. Et B. Benedictus cap. 28. dicit: Codices legantur in Vigiliis tam Veteris quàm Noui Testamenti diuinæ auctoritatis; sed & Expositiones earum, quæ à nominatissimis doctoribus Orthodoxis Catholicis Patribus factę sunt. Ex vsu B. Bernardi cap. 41. Quando renouatur Historia, Liber ille, qui tunc inchoatur, cum sua præfatione incipiendus est in Ecclesia, & legendus in Refectorio. Item eodem capitulo. Cum libri Machabæorum perfecti fuerint, legimus quatuor libros Euangeliorum in refectorio tantùm vsque ad Pascha, & dimissis Passionibus, quod reliquum est, finiatur. Hæc ibi. Sic itaque in primis Deo offerendis tota scriptura partim ad Vigilias nocturnas, partim ad refectorium persoluatur. Præterea in dicto capitulo. Sancta Romana, beatus Gelasius tradit hæc opuscula, in Ecclesia Catholica recipienda, ex quibus in diuino officio legi potest, scilicet beati Cypriani Martyris Carthaginen. episcopi, beati Ioannis Chrysostomi, beati Hilarij, beati Ambrosij, beati Augustini, beati Hieronymi, beati Isidori, beati Leonis Papæ. Item opuscula atque Tractatus omnium Patrum Orthodoxorum, qui in nullo à sanctæ Romanæ Ecclesiæ deuiauerunt consortio, nec ab eius fidei prædicatione, sed vsque ad finem, in illius communione, Dei gratia perstiterunt. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir B. Hieronymus non repudiat. Præterea Vitas Patrum, Antonij, Hilarionis, Pauli, & omnium Eremitarum, quos tamen B. Hieronymus scribit. Et Actus B. Siluestri, & scripta de inuentione sanctæ crucis Dominicæ. Apocrypha autem quæ in diuino officio, omninò repudiari debent, tradit in dicto cap. videlicet itinerarium B. Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis. Actus, nomine Andreæ, Philippi, Petri, & Thomæ Apostolorum, & liber de infantia Saluatoris, de Natiuitate B. Mariæ, & de Transitu B. Mariæ. Istæ enim scripturæ legi non debent. Et B. Augustinus lib. 2. contra Faustum, cap. 2. legẽdam B. Thomæ Apostoli apocrypham dicit. Vide de hoc in Summa Lombardica de sancto Thoma. Venerabilem autem Bedam Anglorum Doctorem, nec Romani, nec Carthusien. legunt. Sed Gallici & Teutonici cum Anglicis, ex eius homilijs quinquaginta cum Commentis suis super Marcum & Lucam sæpius habent lectiones. Vitam B. Agnetis scripsit Ambrosius, & vitam B. Benedicti scripsit Gregorius: ideò illas duas Vitas duntaxat legunt. Carthusien. Passiones & vitæ Sanctorum Andreæ Apostoli, Laurentij, & Sebastiani, Clementis, Ioannis & Pauli, Mauritij, Martini, & Nicolai, Cæciliæ, Agathæ, & Luciæ, æqualem auctoritatem cum cantu ipsorum habere videntur, cum eorum Cantus, quos Romani continent Antiphonarij, ex illorum vita & Passionibus sint recepti. Vitæ etiam eorundem Nicolai, & Martini, Augustini, Ambrosij approbatos auctores vidētur habuisse. Passio verò B. Georgij, tã à B. Gelasio, quàm in Martyrologio, apocrypha reputatur. Et Passionem B. Margaretæ vidi Romæ apud Lateranum in dicto Canone B. Gelasij, Apocryphis annumeratam. Passionem B. Vincentij, dicit Milleloquium à B. Augustino descriptam. Passio Matthæi Apostoli hæresim habet contra declarationem Benedicti XII. de visione faciali. Passio B. Barbaræ, qua vtuntur nostrates,

omnino videtur apocrypha & contemnẽda: quia multa habet incredibilia, vt quod fontem fecerit, & seipsam baptizauerit, & de ouibus in locustas (& secundum alios) in lapides conuersis, & de oratione sua in extremis. Non enim credi debet, quòd Sancti in extremis tales præsumpsissent orationes, sicut quidam famulantur de B. Catharina. Et de decem millibus Martyrum, quæ fabulosè (dicam donec aliud videro) finguntur omni genere Passionis Christi perpessi fuisse in monte Ararat prope Alexandriam, nec eorum Passio in aliquo Martyrologio authentico annotatur, nec ipsorum diem Romæ in aliquo Calendario antiquo potui reperire. Vnde dicit B. Cyprianus de lapsis, & ponitur quinquagesima distinct. Si quis præpostera: Quòd si sancti Martyres mandent aliqua fieri, quæ nõ sunt scripta in lege Domini, antè sciendum est, illos à Deo impetrasse quæ postulant, & tunc facere quæ mãdant. Neque enim statim videri potest, diuina Maiestate concessum quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam Moyses Exodi 32. cap. pro peccatis populi petijt, nec tamen veniam, quam petijt, accepit. Similiter Passiones sanctorum Bartholomæi, Simonis & Iudæ, Petri & Pauli, Vitæque & Passiones aliorum sanctorum multorum, quas hinc indè sub quadam deuotione indiscreta colligunt sacerdotes, periculosè in officio diuino leguntur. Et apud vos, & in Ordine vestro simpliciter etiam in vna lectiuncula legi non debet, nisi id, de quo constiterit euidenter, quòd ab Ecclesia fuerit approbatum. Nam vt dicit B. Augustinus ad Hieronymum, & ponitur 9. distinct. Si ad scripturas sanctas admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur? Cuius pondere contentiosæ falsitatis obteretur improbitas? quasi dicat, Nullius. Officiosa autem secundum Glossam dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obsunt, & alicui prosunt. Sicut inofficiosum dicitur testamentum, quod est contra officium pietatis. Et ideò sæpius miratus sum, quomodo * adeò reprobas seu incertas scripturas affectent: ex quo Ecclesia Catholica sufficientes habet pro salute nostra in officio perlegendas. Vt autem Legenda fiant honestè & secundum ordinem, sequuntur verba memorati B. Gelasij Papæ, quæ ponitur in dicto Canone, Sancta Romana, vbi sic dicit: Gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ita esse Catholicorum dubitet, maiora eos in agone fuisse perpessos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideò secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem, singulari cautela, in sancta Romana Ecclesia non leguntur: quia & eorum qui scripserunt, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus, aut dictis superflua, aut minus apta, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur, Sicut cuiusdam Cyrici & Iulitæ, sicut Georgij, aliorúmque Passiones huiusmodi, quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ: propter quæ (vt dictum est) ne vel leuius subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta Ecclesia omnes Martyres, eorúmque gloriosos agones, qui Deo magis quàm hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneremur. Hæc ibi. Et videtur notandum, quòd idem B. Papa quamuis in vno loco dicti sacri Canonis vitam B. Siluestri, Canonicis scripturis annumerauerit, sub his verbis: Item actus B. Siluestri Apostolicæ sedis præsulis, licèt eius, qui scripsit, nomen ignoremus: à multis tamen in Vrbe Romana catholicis legi cognoscimus, & pro antiquo vsu, multæ hoc imitantur Ecclesiæ: tamen in sequenti parte dicit, In die ipsius B. Siluestri, Sermones vel homilias in Officio Diuino legẽdas esse: Per hoc innuens, vt legẽda & cantanda in Ecclesia Dei vltra omnia debeant esse pura, clara, & facilia, absque hæsitatione quacũque. Et addendũ est præmissis, quòd decorem lectionum, quem idem B. Papa statuit in Natali Domini & in Epiphania, vt potè, quod in primo nocturno legatur de Veteri Testamento, in secundo Sermones, in tertio Euangelij expositio, Romani extendunt ad Dominicas magis precipuas, scilicet in Aduentu, & à Septuagesima vsque ad Pascha. In octaua Paschæ, in die Ascensionis, in quinque festis Petri & Pauli, in Natiuitate Mariæ, in tribus diebus post Natiuitatem Domini: vt in ijs diebus in primo nocturno legatur de Veteri Testamento vel Nouo, In secundo, Sermones, In tertio, Homilia Euangelij. Similem decorem faciunt de sancto Laurentio Martyre magno Romano, vt in primo nocturno de eius passione legatur, in secundo Sermo, in tertio, Homilia. Et ad reuerentiam Dominicalis festiuitatis obseruant, vt in ipsa Dominica Lectiones Responsoriis concordent vbi cadere possunt. Quamuis per hebdomadam. Biblia in alia parte continuetur: vt sic festiuitas Domini, sicut festiuitas Sanctorum, continuationem Bibliæ interrumpat. Sciendum etiam quod Romani more fratrum Minorum non legunt de Sanctis Romanis Lectiones chronicales, sumptas ex pontificali Chronico Damasi, & cæterorum: sed eorum ecclesiæ habent libros antiquos sermonibus, & homiliis multis, & sanctorum Passionibus plenos, prout videmus apud alias Nationes, libros ecclesiasticos constitutos, nec dictorum fratrum sensus est ordinatus ad Romanæ Ecclesiæ antiquas consuetudines, vt infra dicetur Propositione vigesimasecunda.

PROPOSITIO XII.

Similiter in eodem officio Cantus debet esse authenticus & approbatus.

VErbum Christi abundet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis, & Canticis spiritualibus in gratia, cantantes in cordibus vestris Domino, Ad Colossenses 3. cap. Quamuis priùs hæc tria, Psalmi, Hymni, & Cantica differenter intellecta sint: tamen hic Hymnos & Cantica intelligamus ea, quæ voce sonora in laudibus fiunt diuinis. Et nunc specialiter de ijs cantandis in ecclesia Dei fiet sermo. Pro quo sciendum, quòd ab initio Diuinum officium omnimodè constitutum erat in ipsis Psalmis, absque hoc quod aliqua cantarentur, sed cuilibet Psalmorum Alleluia cum oratione adiungebatur. Et huiusmodi orationes in antiquis Psalterijs reperiuntur elegantes. Bina autem vice sancti Patres conueniebant ad psallendum: videlicet in nocte ad Vigilias, & hora lucernarij ad vesperas. Persolutis autem suo numero psalmis, lectiones ex veteri & Nouo Testamento addebantur, sed in Sabbato, & Dominica tantùm de Nouo. Ad tertiam autem, sextam, & nonam in eorum Cellis similiter psalmos, sed pauciores, persoluebant. Missæ autem in ecclesia Dei primitus fiebant cum lectionibus vtriusq; Testamenti & Euangelio, absque Cantu. Ad quas Cælestinus Papa psalmos, sicut ad alia officia, decantari instituit. Legitur autem in historia Tripartitata libro tertio, capitulo octauo, beatum virum Ignatium vidisse Angelos in cælo antiphonatim cantantes, & antiphonarum vsum in ecclesia Antiochena instituisse, & exindè vsum Antiphonarum ad ecclesias cæteras transiuisse. Vndè Isidorus lib. 3. Etymologiarum, Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet Choris alternatim psallentibus, ordine commutato, siue de vno ad vnum. Quod genus psallendi, Græci inuenisse traduntur. Tamen ex hoc vniuersaliter in ecclesiam Dei cantus non fuit introductus: sed postmodum tempore Theodosij iunioris, sicut in Vita B. Ambrosij legitur, in ecclesia Mediolanensi, Cantus & hymni cœperunt frequentari. Et tempore successiuo à beato Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas diuinas, cantus publicus cum Hymnis metricis est introductus. Vnde in Chronicis legitur, quòd Ambrosius ritũ

Lib. 10. cap. 9.

Antiphonarum in ecclesia canendarum, primus à Græcis transtulit ad Latinos. Hic etiam post Hilarium, hymnos canendos, prmus composuit. Officium enim Ambrosianum ad Nocturnos, & Matutinas, atque Vesperas, Laudes, necnon ad Missam, habet solennem, & fortem cantum, omninò alium à Romano, quem hodierna die, sonora, & forti voce seruant Clerici ciuitatis, & diœcesis Mediolanensis. Et exindè apud Romanos beatus Gregorius & Vitalianus Papæ cantum Romanum receperunt, qui per eos seu per alios sub tenore & tono qui hodiè cantatur, vbiq; extitit magis planè dulcoratus, & ordinatus. Romanus iste Antiphonarius deinde in Franciam tempore Pipini per Stephanum Papam delatus fuit, vt dicit Vualafridus. Et tempore Caroli Magni in Alemannia publicatus. Vndè Sigibertus in Chronicis, Anno septingentesimo septuagesimo quarto, Carolus Rex offensus dissonantia ecclesiastici cantus inter Romanos, & Gallos, & iudicans iustius esse de puro fonte, quàm de turbato riuo, bibere: duos clericos Romam misit, vt authenticum cantum à Romanis discerent, & Gallos docerent. Et per hos primum Meten. ecclesia, & per illam omnis Gallia ad auctoritatem Romani cantus reuocata est. Idem anno septingentesimo nonagesimo Carolus, honestati ecclesiasticæ omnino intentus, legendi, & psallendi disciplinam diligenter correxit. Perpendens enim iterum Gallos à Romanis in cantando discrepare, Metensis verò, sola naturæ leuitate paululum quid dissonare, per Cantores rursum sibi ab Adriano Papa, à Roma directos, dissonantiam cantus correxit. Hæc ibi. Omnis autem Cantus ecclesiasticus consistit in antiphonis, super quas psalmi psalluntur, quæ à B. Ignatio initium habuerunt: aut in Responsorijs ad lectiones ordinatis, quæ Itali scribuntur reperisse. Vndè Isidorus libro sexto Etymologiarum: Responsoria Itali tradiderũt. Qui indè Responsorios cantus vocant, quòd alio desinente, alter respondeat. Inter responsoria, & Antiphonas hoc differt, quòd in responsorijs vnus versum dicit, in antiphonis autem Chori alternant versus. Antiphonæ enim generaliter dicuntur siue sint illi cantus, quos vulgariter antiphonas appellamus: siue inuitatoria, quę Benedictus appellat Antiphonas; siue secundum Officium Romanum, Introitus, Offertorium, & post Communio: siue secundum officium Ambrosianum, Psallenda, Ingressa, Antiphonæ, post Euangelium, Offerẽda, Confractio, & Transitorium. Responsoria verò ad lectiones adiunguntur in vtroque Officio, & in Ambrosiano ad Vesperas, & in vtroq; ad lectiones in Missa. Sed in Romano, in Missa, nominantur Gradualia: & in Ambrosiano, Psalmeli. Et quia Cantus Missalis modicum consueuit alterari, videamus de cantu Vigiliarum, Laudum, & Vesperarum. Pro quo prænotetur quòd antiphonæ & Responsoria ad vnum diem, vel obseruationem pertinentia, vocantur historia. Omnes autem Nationes satis vniformiter habẽt historias temporales, siue de Tempore, Antiphonario Romano cõcordantes. Sed de sanctis, siue de diebus sanctorum Italianæ ecclesiæ, Romano magis se conformant: quia proprias historias sanctorum minus admittunt. Deindè Ecclesiæ Gallicanæ, deindè Anglicanæ, & postremò Alemaniæ Ecclesiæ ad historias Sanctorum proprias magis se dilatauerunt. Sed quo ad antiphonarium Romanum, hoc sustinendum est, quòd in ordine Responsoriorum, & in versibus eorundem occurrunt sæpè apud diuersas Nationes, & ecclesias varietates. Nam nec similes versus communiter habentur, nec idem ordo responsoriorum, & antiphonarum vbique seruatur. Immo in libris Romanis sæpius eandem notaui varietatem. Ideò notandi videntur, qui in ordine Responsoriorum, aut in versibus scrupulum ponunt, & in Propositione X. supra dicta largam conscientiam admittunt. His præmissis, per historias temporales, & sanctorum breuiter transcurramus, donec de Vrbe veniat id quod erit magis perfectum. Sancti ergo Dominici dies excellentius in Romano, quàm Ambrosiano officio historiis solennibus sunt decorati. Singulæ namque Dominicæ in Aduentu, & à Septuagesima vsque ad Pascha, propriis historiis decorantur. Tempus Paschale per quindenas, & tempus post Epiphaniam, & Trinitatem secundum quantitatem temporis, & deinde ab Augusto per menses, propriæ historiæ imponuntur. Præterea festa Domini nota, & tria festa Virginis gloriosæ, Angelorum, vtraque festa S. Crucis, & Baptistæ, Petri, & Pauli, Andreæ, & Ioannis Euangelistæ, Stephani, Laurentij, Clementis, Sebastiani, Innocentum, Ioannis, & Pauli, Mauritij martyrum, Martini, & Nicolai Confessorum, Agnetis, & Cæciliæ, Agathæ, & Luciæ virginum. De sanctis Paschalibus, & in communi de Apostolis, de Martyribus, de vno Confessore, & de vna Virgine, propriis gaudent historiis in Antiphonario antiquo Romano, quamuis aliquæ sint inexpletæ. Et nostrates ab Ecclesia Gallicana, historias de Sancto Remigio, & de Sancto Dionysio, & Laudes de S. Brictio proprias habent commodatas. Stephanus Tongrorum Episcopus de inuentione S. Stephani, & de S. Lamberto, & de S. Trinitate proprias ordinauit* historias, vt dicit Sigibertus in libro de illustribus Viris, quæ communiter in istis partibus obseruãtur. Monachi de S. Benedicto historiam habent sumptam ex dialogo B. Gregorij, & secundùm tomum Romanum, & in Antiphonario Romano decantatã. Religiosi* Antiphonas nouem Lectionum communiter seruant historiam B. Augustini sumptam ex libro suarum confessionum: sed de istis duabus historiis nihil ad seculares. De præmissis historiis aliquæ sumptæ sunt incindè ex sacra scriptura secundùm verba congruentia, & duæ, ex Psalterio, scilicet, Domine in ira: &, Si oblitus: aliæ, ex Lectionibus seu Passionibus, quæ tunc leguntur: aliæ ex Sanctorum sermonibus siue dictis, prout plura Responsoria, & antiphonæ reperiuntur de Natiuitate Domini, & de B. Virgine. Omnes autem prædictæ historiæ, auctoritatem habere videntur ex libris antiquis Romanis, quorum Exemplaria mecum etiam detuli, saluis iis, de quibus præmisi. Carthusien. autem nec Responsoria, nec antiphonas admittunt, nisi sumptas de sacra scriptura. Nec moueat, quod fratres Minores sæpius non habent antiphonas seu Responsoria antiqua Secularium à Romanis recepta: quia plura in libris Romanis reperta, ab eorum vsu resecauerũt. Item antiphonæ nocturnales trium dierum post Natalem Domini, & de sanctis Petro & Andrea, quibus seculares vtuntur, non sunt de antiphonario Romano, in quo aliæ breuiores & faciliores continentur, sed à Gallicis compositæ asseruntur. De B. autem Virgine Antiphonæ, Ecce tu pulchra, & cæteræ pro nocturnis, & longiores ad Benedictus, & Magnificat de Canticis sumptas seculares plures obseruant. Cum autem etiam si resecarentur omnes Antiphonæ, & Responsoria, de quibus certa auctoritas non habetur: adhuc remanerent sufficientes pro congregatione pauciore. Ideò Ordo vester multum curiosè inquirere debet, quæ Responsoria & quas Antiphonas in officio admittatis, quia in iis omni spiritui non est credendum. Historiæ temporales frequentiùs abundant in Responsoriis, vt etiam pro diebus ferialibus plura supercrescant. Sed aliqui Religiosi, vt Prædicatores & eos sequentes ferialia resecauerunt, & Dominicalia secundum ordinem repetunt feriarum. In Romano tamen vsu primum Dominicale numquam repetitur in feriis, sed omnibus expletis, si sit feria incipitur à secundo. Et quibus hoc placet, videat Fratrum Minorum notas. Item, Gloria patri Responsoriorum, Romæ in libris antiquis reperitur integrè cantatum ad notam Toni, sicut facimus post introitum. Et quia posteris non placuit totum cantari, ideo decise cantatur in quolibet octo tonorum vsque *Sicut erat*, Et ita cantant Carthusien. Colo-

nien.Leodien.& plures ſolemnes eccleſiæ. Poſt *Gloria Patri*, repetitio debet eſſe breuior, quàm poſt verſum, vt etiam ſeruant Romani & Carthuſien. Sunt etiam in officio diuino, breuia Reſponſoria, quæ in officio Romano ad paruas Horas, vt ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Completorium dicuntur, & de pſalmis ſumuntur, excepta Prima. Verſiculi verò parui, qui in Ambroſiano, & in libris antiquis Capitula nominantur, ſimiliter de Pſalterio ſumi debent. Benedictinum verò officium in paruis Horis verſiculos habet, & ad Laudes, & Veſperas, & ad vnicam lectionem æſtiualem, Reſponſorium breue. Auctoritate verò Romana, & B.Patris Benedicti Reſponſoria, nec breuia, nec magna dici debent cum Alleluia, niſi tempore Paſchali. Vndè idem Benedictus in Regula cap.34. Reſponſoria verò numquam dicantur cum Alleluia, niſi à Paſcha vſque ad Pentecoſten. & in hoc puncto in paruis Reſponſoriis plures abutuntur contra Romanum vſum ſanctum & decorem cæleſtem Alleluia facientes, quod ſancti Patres dumtaxat dicto tempore ſine intermiſſione dici voluerunt, id alteri tempori non concedentes.

PROPOSITIO XIII.

Hymni eccleſiaſtici, Capitula, Orationes, in officio obſeruanda, authentica eſſe debent.

DE Hymnis canendis, & Saluatoris & Apoſtolorum habemus exemplum, de conſecratione diſtinctione prima, cap. de Hymnis. Nam & ipſe Dominus Hymnum dixiſſe perhibetur, teſtante Matthæo Apoſtolo, Et Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Et Paulus Apoſtolus tam ad Epheſios, quàm ad Coloſſenſes, de hymnis cantandis ſcripſit, vt ſupra Propoſitione octaua & duodecima. Eſt autem Hymnus, laus Dei cum cantico: vt eſt hymnus, *Gloria patri*, qui in fine pſalmorum dicitur: & hymnus, *Gloria in excelſis*, qué Angeli Chriſto nato cecinerunt: & hymnus, *Te Deum laudamus*; ab Ambroſio & Auguſtino compoſitus, vt probatur in Procœmio Milleloquij, & cæteri hymni metrici, quos beatiſſimi doctores Hilarius & Ambroſius ediderunt, vt in dicto capite de Hymnis. Sanctus autem Teleſphorus Papa inſtituit, vt in nocte Natiuitatis Domini, fierent tres Miſſæ, & in illis Hymnus angelicus, *Gloria in excelſis*, diceretur, de Conſecrat.diſt. prima, cap. Nocte ſancta. Deindè Symmachus Papa natione Sardus, & Stephanus tertius natione Siculus cóſtituerunt, vt omni die Dominico, & in feſtiuitatibus ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum, dictus hymnus angelicus, Gloria in excelſis ad Miſſam cantaretur. Sic itaque idem hymnus ſanctorum Patrum auctoritate ad feſtiuitates dumtaxat eſt conſtitutus: & tempore triſtitiæ, vt in Aduentu & in Septuageſima intermitti debet. Nec Leo Papa nonus in huiuſmodi intermiſſione aliquas excipit feſtiuitates, de conſecratione, diſtinctione prima, cap. Hi duo hymni. Et quoniam Hymnus, *Te Deum laudamus*, pariliter reſonat laudem ſanctæ Trinitatis, ſicut Hymnus, *Gloria in excelſis*: ideò Romana obſeruatione introducta eſt regula, vt hi duo hymni pariliter vnus in Laudibus, & alius in Miſſa debeant cantari, & pariter intermitti, vt ponit beatus Innocentius Papa tertius, extra de celebratione Miſſæ, capite Concilium, in fine, vbi idem Papa aliam dat nobis auctoritatem: vt ſicut ad feſtiuitates Dominicales & Sanctorum, hi duo hymni ſuis temporibus decantantur: ita eiſdem temporibus, in diebus profeſtis, hoc eſt, procul à feſtiuitate, ſcilicet in diebus priuatis, quando tres fiunt lectiones, dicti duo hymni cantari non debent, vt inter commemorationem & ſolennitatem differentia oſtendatur. Et hoc debent obſeruare, qui diligunt decorem domus Dei. Nam ſicut decor eſt, illos in feſtiuitatibus ſeruare, ita decor eſt illos dimittere in diebus priuatis. Quanto enim has glorificationes diebus priuatis magis ſupprimimus, tanto illas iucundius in feſtiuitatibus ſuſcipiemus. Et iſtud videtur decere ordinem veſtrum. Nam idem ſequuntur plures religiones. Et ſi ita ſcriptum eſt, vt cantari non debeant extra Dominicas & feſtiuitates, ſecundum præceptum Regulæ non cantentur. De hymnis autem metricis valdè curandum eſt, ne cantentur aliqui, niſi approbati & editi, vt ſupra dictum eſt. Reprobi autem vt plurimum noſci poſſunt, vel quia non ſunt generales, vel quia metrum habent corruptum. Ad Primam autem, Tertiam, Sextam, & Nonam Hymni conſueti more Romano non mutantur, & in minori congregatione ſub facili Tono ſeruari debent. Nam hoc generaliter cuſtodiendum eſt, vt quinque paruæ horæ ſub humilitate ſeruentur, & tres maiores feſtiuiùs celebrentur. Ad quod accedit auctoritas beati Benedicti, qui in minori congregatione Pſalmos in paruis horis directaneè dici permittit. Aliquorum autem congregatio paucis temporibus illos horarum hymnos cantat ſub tono feſtiuitatis, vltimo verſu variato. Et aliquorum vſus ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, tempore Natalis Domini, habet hymnum, *Agnoſcat*, qui in Hymnariis Romanis reperitur. Sed qui quotidiè in feſtiuitatibus Hymnos conſuetos omittunt, & ad eaſdem horas diuidunt hymnum feſtiuitatis, nec auctoritatem habent, nec exemplum, ſed nimium abutuntur. Ideò illos ſequi non debetis: ſed in humili congregatione veſtra, humillima decantare. Qui in Completorio Hymnum poſt Capitulum dicunt, agunt contra auctoritatem Romanam, & Ordinem B.Benedicti, in quorum officiis ſtatim poſt Pſalmos locatur, ſicut in aliis quatuor paruis horis hymnus dicitur ante Pſalmos. Et in Ambroſiano, tam in Completorio, quàm in eiſdem paruis horis dicitur ſimiliter ante Pſalmos. Prætereà in Ambroſiano officio ad matutinas ſemper dicuntur duo hymni, in principio & in fine. Et ſimiliter in Romano & Benedictino officio, ad nocturnos dicitur vnus hymnus, & ad laudes alter: & hoc ſeruant omnes Religioſi & Italici, Gallici, & Anglici. Alemanni autem in hoc degenerant. Nam ad Nocturnos, nullum dicunt, & ad laudes raro. Ex quibus videtis, quos ſequi debeatis, Hymni autem ſubſequentes, videntur obſeruandi. In Aduentu ad Veſperas, *Conditor:* ad Nocturnos, *Verbum:* ad Laudes, *Vox clara:* ad Completorium, ſecundum aliquos, *Veni redemptor*, qui eſt Ambroſianus de Natiuitate Domini. Item de Natiuitate ad Veſperas, *A ſolis:* Ad Completorium, *Fit porta:* Ad Nocturnos, *Corde natus:* Ad Laudes, *Chriſte redemptor:* Ad paruas horas, *Agnoſcat*, vt ſupra. In Epiphania, ad Veſperas ac Laudes, *Hoſtis Herodes:* Ad Nocturnos, *A patre vnigenitus:* vel Ambroſianus: *Illuminans altiſſimus*. Dominicis quotidianis in Sabbato, *Deus creator*, qui eſt Ambroſianus Veſpertinus quotidianus, cuius meminit Auguſtinus libro 7. Confeſſionum, quando per ſomnum à luctu anxio in dolore mortis Matris recepto fuit curatus. Et hunc hymnum fratres Minores, & alios plures malè omittunt, quia authenticus eſt, & multum pulcher. Ad Nocturnos in hyeme, *Primo dierum:* & ad Laudes, *Æterne rerum conditor*, qui in Ambroſiano, omni die dicitur in principio ad Matutinas. Item ad Nocturnos in æſtate, *Nocte ſurgentes:* & ad Laudes, *Ecce iam noctis*. In ſecundis Veſperis Dominica, *Lucis creator*. Feria ſecunda, in Nocturno, *Somno:* in Laudibus, *Splendor paternæ*, qui eſt Ambroſianus temporalis in fine Matutinorum: In veſperis, *Immenſe*. Feria tertia, in Nocturno, *Conſors:* In laudibus, *Ales diei:* In Veſperis, *Telluris:* Feria quarta, in Nocturno, *Rerum creator:* In laudibus, *Nox & tenebræ:* In Veſperis, *Cæli Deus:* Feria quinta, in Nocturno, *Nox autem*. In laudibus, *Lux ecce:* In Veſperis, *Magne Deus*. Feria ſexta, in Nocturno, *Tu Trinitas:* In laudibus, *Æterna oculi*. In Veſperis, *Plaſmator*. Sabbato, in Nocturno, *Summe Deus:* In laudibus, *Aurora iam ſpargit*. Omnes iſti hymni feria-

les Romano vſu, vnicam & facilem habent notam. De noſtris autem Alemannis, aliqui omittunt Nocturnales, vt Colonienſes: aliqui, omiſſis laudum hymnis, Nocturnales ponunt ad Laudes, vt Leodienſes: alij, omnes feriales omittunt, & Dominicales æſtiuales in feriis repetunt, vt Prædicatores. Securius eſt, ſequi morem Romanum. De Quadrageſima ſunt * hymni, *Audi benigne:* Ad Nocturnos, *Ex more:* In laudibus, *O Nazarene.* Secunda quindena, Ad Veſperas, *Nunc tempus:* In Nocturno, *Clarum decus:* In laudibus, *Iam Chriſte:* ad Completorium, per menſem, *Chriſte qui lux:* qui eſt Ambroſianus. Aliorum vſu ſunt alij hymni Quadrageſimales, cum in his raro vſus ſe concordent. De paſſione ad Veſperas, *Vexilla:* Ad completorium, *Cultor Dei:* Ad Nocturnos & Laudes, *Pange lingua,* quia fit diuiſio. De reſurrectione ſunt hymni, *Ad cœnam agni.* Ad Completorium, *Ieſu noſtra:* &, *Aurora lucis* cum verſibus, qui diuidi poſſunt ad Nocturnos & ad Laudes, vt faciunt Prædicatores. Romani habent in Nocturno [ ] & in laudibus dicunt hymnum, *Aurora,* integrè. Eſt & Ambroſianus, *Hic eſt dies verus.* De Aſcenſione, *Feſtum nunc celebre, Æterna cæli gloria, & Hymnum canamus:* & Ambroſianus, *Optatus vocis.* De ſancto Spiritu, *Veni Creator:* In nocturno, *Iam Chriſtus aſtra:* qui eſt Ambroſianus. In Laudibus, *Beata nobis.* De ſancta Trinitate ad Veſperas, *O lux beata:* in Nocturno, *Tu Trinitas:* in Laudibus, *Om. Deus.* De Natiuitate Ioannis, *Vt queant laxis:* qui eſt prolixus, & diuidi poteſt per Nocturnum & Laudes. In Ambroſiano eſt, *Almi prophetæ.* De Apoſtolis Petro, *Aurea luce:* & hymnus, *Feſtum per omnes.* Ex quibus Minores aliquot verſus habent, reliquis reſecatis. Eſt Ambroſianus, *Apoſtolorum paßio.* De ſancto Laurentio ſunt plures, *En Martyris: Martyris Chriſti,* qui Sapphicus, & Ambroſianus, Apoſtolorum. De Aſſumptione, *O quàm glorifica:* & *Gaude viſceribus.* Et pro quolibet feſto ad Veſperas, *Aue Maris ſtella:* ad Nocturnum, *Quem terra:* & ad Laudes eius portio, *O glorioſa:* & Ambroſianus, *Myſterium Eccleſiæ.* De ſancto Michaele ad Veſperas & Laudes, *Chriſte ſanctorum:* in Nocturno, *Tibi Chriſte:* & Ambroſianus, *Myſteriorum.* De ſancto Martino, locales plures habetis, Ambroſianus habet, *Bellator armis.* In Dedicatione Eccleſiæ communiter habetur, *Vrbs beata:* qui diuidi poteſt Ambroſianus habet, *Chriſte cunctorum.* De Apoſtolis ad veſperas, *Exultet:* in nocturno, *Æterna Chriſti munera:* qui eſt Ambroſianus prolixus, & Romano more partim capitur in Nocturno Apoſtolorum, partim in Nocturno Martyrum. De Apoſtolis ad Laudes, *Ortu Phœbi.* De vno Martyre ad Veſperas & Laudes, *Martyr Dei:* in Nocturno, *Deus tuorum:* qui eſt Ambroſianus. Sed ibi prolixior aliis placet, hos duos è contra dici. De Martyribus ad Veſperas: *Sanctorum meritis:* In nocturno, vt ſupra: in Laudibus, *Rex glorioſe.* De vno Confeſſore, *Iſte Confeſſor.* Sunt alij duo, *Ieſu Redemptor omnium, Ieſu corona celſior:* qui eſt Ambroſianus. De vna Virgine ad Veſperas & Laudes, *Ieſu corona virginum:* qui eſt Ambroſianus in Nocturno, *Virginis proles.* Omnes autem prædicti hymni, & adhuc plures alij, reperiuntur Romæ in hymnariis antiquis, & aliqui in Officio Ambroſiano: Neceſſarij autem hymni & authentici admitti debent. Et ſecurius de communi cantabuntur, quam locales & apocryphi admittantur. Quo autem loco ad Laudes & veſperas hymni dici debeant, infrà dicetur Propoſitione 14.

fort. deeſt. * ad Veſperas.

De Capitulis.

Nunc de capitulis videatur. Sciendum quòd ſicut ad Vigilias noctis leguntur lectiones magnæ, ita ad Laudes & Veſperas, & ad quinque paruas horas dicuntur paruæ lectiones, ſiue lectiunculæ, quas ſanctus Benedictus in Regula ſua vocat Lectiones. Et ita ſæpè appellantur in multis ſcripturis. Communi autem vſu ſeculari, appellantur Capitula. In Ambroſiano autem & ſæpius in quibuſdam antiquis libris, Verſiculi parui, qui de Pſalmis recipiuntur, appellantur capitula. Et ita ponitur de Conſecratione, diſt. 5. cap. Conuenit. Recipiendo autem priorem ſignificationem, notandum, quòd regulariter Romano more in officiando Dominicas & feſta, habentur tria propria dumtaxat Capitula, ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quorum primum repetitur ad vtraſque Veſperas, & ad Laudes. Et hoc ſumptum eſt ab Ambroſio, qui dumtaxat ad Tertiam Sextam, & Nonam ponit huiuſmodi propria capitula, licèt pauca. Et iſte modus dicendi ſeu repetendi capitula, eſt multum generalis in orbe religioſis Italicis, Gallicis, & Anglicis. Et ſicut lectiones nocturnales non ſunt vbique eædem, ita in huiuſmodi capitulis raro eſt concordia. Nam vnus vſus habet iſta, & alius alia. Omnia tamen vbique ſumuntur, & ſumi debent de ſacra ſcriptura, & ſecundum beatum Benedictum ex corde recitari. Alemanni autem plures alium modum habent capitulandi. Nam ipſorum multæ Eccleſiæ in officiando habent ſex propria Capitula & Orationes, ſcilicet ad vtraſque Veſperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & Nonam. Inter quæ præcipuum exiſtit Capitularium Stephani Tongrorum epiſcopi. Idem enim epiſcopus, vt dicit Sigibertus in lib. de Viris illuſtribus ad Robertum Metenſis Eccleſiæ epiſcopum, in qua nutritus fuit, ſcripſit librum capitularium, in quo per totum anni circulum ſingulis Dominicis & feſtiuitatibus maioribus Capitula & orationes recollegit. Huiuſmodi autem Capitulis & Orationibus vtuntur multæ Eccleſiæ harum partium aliquæ integrè, aliæ in multis particulis variauerunt, vt Traiectenſes. Aliæ, vnica Oratione contentæ, ſolum Capitula receperunt. & hoc ſequuntur fratres veſtri de Viridi Valle. Et quoniam generali vſu Mundi, in huiuſmodi capitulis licet ſequi libros Eccleſiarum, nec in illis tenetur identitas, ſicut nec in lectionibus Matutinis: videtur, quod fratres veſtri de Amſteyn retinere licitè potuiſſent abſque ſcrupulo Capitularium Viridis Vallis, quod auctorem prædictum habere noſcitur. Indiſcretus enim ſcrupulus eſſe videtur, formare conſcientiam de hoc vel illo capitulo, Reſponſorio, Verſu, & huiuſmodi recitando, dum tamen ſint authentici & Romani per præmiſſa, & non habere conſcientiam de vno integro Pſalterio aliquando omittendo, vt ſuprà propoſitione X. Vidi etiam ſæpè in libris monachorum, & aliquando ſecularium, pro vno officio Dominica vel feſtiuitate, plura Capitula notata generaliter, nec aſſignatum ſpecialiter, vt ad hanc vel illam Horam recitentur, Multi quoque Alemanni ad omnes Horas vnicum ponunt Capitulum, ſicut & in Romano, vnica dicitur Oratio. Hic tamen modus capitulandi, nec auctoritatem habet, nec exemplum. Sequitur videre de Orationibus, in quibus vſus generalior exiſtit, vt vnica pro omnibus Horis habeatur. Ambroſianum quoque officium plures dicit Orationes, & in officio proprias plures habet. Similiter monachi illas multiplicant, & dein magis Alemanni. De orationum verò auctoritate facienda dicitur in quodam paruo Rationali, quod dicitur Micrologus, cap. 5. in hæc verba: Alias quoque Orationes niſi antiquas & Gregorianas, difficillimè admittunt, vtpotè quas in antiquioribus, & emendatioribus Sacramentariis maximè inueniunt. Nam octauum Aphricanæ prouinciæ Concilium cui ſanctus Auguſtinus, immò ducenti quatuordecim Patres interfuerunt, capitulo duodecimo ita conſtituit: Nullæ preces, vel orationes, vel Miſſæ, vel Præfationes, vel commendationes, vel manus impoſitiones dicantur, niſi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginenſe Concilium, cui item ſanctus Auguſtinus interfuit, capitulo viceſimotertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet, ſed ſemper Orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione vtatur, niſi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda eſt, iuxta Domini

mini præceptum, qui diſcipulos ſuos ita inſtruxit, cùm interrogarent eum qualiter orare debuiſſent: Cum ſtabitis, inquit, ad orãdum, dicite. Pater noſter, hæc vbi ſuprà. Stephanus Tungrenſis in Capitulario ſuprà dicto ad Capitula ſingula, ſingulas adiungunt orationes, & valdè multas ſumpſit ab Ambroſiano, & ex officio Monachorum. Romæ etiam in libris vidi orationes, Veneranda nobis: & Supplicationem ſeruorum tuorum, ad Collectam apud S. Adrianum, & alias plures à fratribus Minoribus omiſſas. Hæc dico, ne credatur, quòd omnia officij Romani ab eiſdem fratribus obſeruentur. De hoc latius Propoſitione XXII. Omnes autem Orationes quorumcunque vſuum, de quibus certitudo non habetur iuxta præmiſſa Concilia, tanquam Apocryphæ reſpuantur. Nam ſufficiunt pauciores, vt dicam Propoſitione XXIII. in fine Miſſæ.

PROPOSITIO XIIII.

De nocte in vigiliis, & ſepties in die laudes Domino ſunt canendæ.

SAncti Patres, vt ſupra dictum fuit propoſitione 12. per Pſalmodias obſeruabant quinque horas, ſcilicet Vigilias noctis, Veſperam, Tertiam, Sextã, & Nonam, Deindè quia ſcriptura ſæpiùs iungit Manè & Veſperè, addita eſt laus Matutina. Multorum quoque epiſcoporum ſtatutum erat, vt clerus & populus manè & ſerò preces & orationes Deo funderent cum *Pater noſter*, & Symbolo. Ideò ad hoc introductæ ſunt duæ aliæ horæ, Prima, & Completa, vtraque cum precibus, Oratione Dominica, & Symbolo. Itaque octo ſunt Canonicę horæ, ſcilicet Vigiliæ nocturnæ, & ſeptem diurnæ, ex ſcripturis auctoritatẽ habẽtes. Vndè B. Benedictus capitulo 25. vt ait Propheta: Septies in die laudem dixi ibi. Qui ſeptenarius numerus ſacratus, à nobis ſic implebitur: ſi Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperæ, & Completorij tempore, noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus. Quia de his Horis dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis Vigiliis idem ipſe Propheta ait: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Ergò his tẽporibus referamus laudes creatori noſtro ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ, id eſt, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperis, Cõpletorio, & nocte ſurgamus ad confitẽdum. Hæc ibi. Ad idẽ cõcordat Caſſianus lib. 2. de inſtitutis cœnobiorum, & extra de celebratione Miſſæ. cap. 1. Et quamuis ſeculares iungant Vigilias Matutinis laudibus, & abuſiuè vtrumque appellẽt Matutinas: tamen ſunt diſtinctæ horæ, & diuiſim à Monachis per orationes terminãtur. Igitur vigiliæ noctis, fiunt per tres nocturnos & nouem lectiones, vt Dominicis & feſtiuitatibus ſeu per duodecim Pſalmos, & tres lectiones dũtaxat, vt diebus priuatis, Ambroſiano autẽ officio omnes Matutinæ fiunt cũ tribus lectionibus per totum annum, niſi in Natiuitate Domini & Epiphania, vbi nouẽ fiunt lectiones. Quia illos duos dies Domini, extra tempus Paſchale duntaxat feſtiuitates reputat, In Paraſceue autẽ habet ſex Lectiones. Vigilię autem ſunt Canonicæ horæ per ſe, non habẽtes cum aliis parilitatem: ſed Laudes & Veſperæ inter ſe, Item, Prima & Cõpletorium inter ſe: & Tertia, Sexta, & Nona inter ſe habent parilitatem, & ſimilem officiandi Ordinem atque modum. De parilitate Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, ſatis euidẽs eſt: de aliarum parilitate videamus. Quod autẽ Laudes & Veſperæ, ſimili modo debent officiari, habemus duo Iura poſita in Decretis, 12. diſt. ca. vltimo. Et de Cõſecratione, diſt. 5. capite, *Conuenit*. Primũ eſt Cõcilij Bracaren. quod ſic dicit: Placuit omnibus cõmuni conſenſu, vt vnus atque idem pſallendi ordo in Matutinis vel Veſpertinis officiis teneatur, & non diuerſæ ac priuatę, neque Monaſteriorum conſuetudines cum Eccleſiaſtica regula ſint permixtæ. Matutini officium appellant, quod vocamꝰ Laudes. Vtrobique ergò debet eſſe idem ordo pſallendi, quia ambo ſimiliter inchoãtur. Vtrobique ſunt quinque Pſalmi, qui vtrobique debẽt habere quinque antiphonas. Vtrobique dicuntur Capitulum, Hymnus, Verſus, Cãticum cum Antiphonis, Oratio cũ memoriis ſimilibus. De monachorũ cõſuetudine ideò dicit, quia in Benedictino officio ad laudes ſunt quinq; Pſalmi, & ad Veſperas tantũ quatuor. Et Laudes in principio habent pſalmũ directum, aliàs in illo officio pariliter inofficiantur. Secundum eſt Concilij Agathenſis, quod ſic dicit: Cõuenit, Ordinem Eccleſiæ ab omnibus æqualiter cuſtodiri. Vndè ſtatuendum eſt, vt ſicut vbiq; poſt Antiphonas collationes ab epiſcopis vel preſbyteris dicantur, & Hymni Matutini vel veſpertini diebus omnibus decantentur, & in cõcluſione Matutinarum, Miſſarumque poſt hymnos, Capitula dicantur: & plebs completa oratione ad Veſperam ab epiſcopo dimittatur cũ benedictione. Hæc ibi. Et expone poſt antiphonas, id eſt, poſt Pſalmos antiphonatim dictos in Laudibus & Veſperis, Collationes, id eſt, Lectiones, quas capitula nominamus, vt in propoſitione præcedenti. Et Hymni matutini. Nota, quòd vtrobique debet hymnus dici, Miſſarúmq;, hoc eſt, cõplementorum in Veſperis, Capitula, hoc eſt, verſiculi parui, vt in propoſitione pręcedenti. Et ſic nota ordinem, vt ad Veſperas, & ad Laudes poſt quinque Pſalmos antiphonatim dictos, ſequatur Lectio, hoc eſt, Capitulum, deindè Hymnus cũ verſu dicantur, & ita generalius ſeruatur. Debent igitur Laudes & Veſperę eodem ordine inofficiari. Sed à multis iſte ordo tripliciter immutatur, addendo, ſubtrahendo, & tranſponendo. Addendo, vt qui laudibus verſiculum ſacerdotalem præponunt, & ad Veſperas in certis * cantibus Reſponſorium cantant, quorum vtrumque Romani nuſquam faciunt. Sed vtriuſque generalis cõſuetudo contraria præualuit, cuius rationem ponunt Rationalia diuinorum. Subtrahendo, vt qui in Laudibus aliquandò nullum habent hymnum, ſeu aliquandò decurtatum. Et iſti manifeſtè offendunt dictum Concilium, Romanum, Benedictinum, & Ambroſianum Officium, quorum quodlibet ſemper habet hymnum. Tranſponendo, vt qui alio ordine dicunt Hymnum in vno, quàm in altero. Additio tolerari poteſt, ſubtractio autem & tranſpoſitio videntur vitioſæ. Completorium verò & Prima, ferè ſimilem habent Officiationem: Quia vtrobique eſt Hymnus in vno ante, & in altero ſtatim poſt Pſalmos. Vtrobique fit confeſſio & abſolutio: & vtrobique ſub quatuor Gloria, ſunt quatuor Pſalmi. Et vtrobique capitulum, Reſponſorium paruum in Romano, verſus, preces, & cœtera ſub collecta, ſed Completorium præcellit in cantico. Et quia ſicut cæteræ horæ paruæ, ſolam debent habere antiphonam: ideò excellẽtiori vſu, pſalmi completorij directanei ſunt cum alleluia, & ad Canticum antiphona collocatur. Et præterea propter hanc parilem Officiationem quando Prima habet, *Miſerere mei Deus*, vſu approbatiore Completorium præcedens ſemper illud idem habet. Cum enim feſtiuitas pręcedit, illa in ſecũda veſpera terminatur, (vt infrà dicetur propoſitione 19.) & Completorium ad diem pertinet ſubſequentem. Et ſciendum, quòd Ambroſiano, Benedictino, & Romano more Completorium per totum annum eſt vniforme, nec aliqua mutantur, niſi propter tempus aliqua ſubtrahantur. Prima verò Ambroſiana eſt vniformis. In Prima verſus reſponſorij in Natiuitate Domini, in Apparitione, Reſurrectione, & Aſcẽſione generali vſu ſic mutari ſolet. Eiſdem tẽporibus, & in Aduentu, & in Quadrageſima atque Pẽtecoſte, ſecundùm vſus celebriores, & multorũ ſcripturas, Antiphonæ duntaxat tranſmutantur. Cætera, ſẽper vniformia remanẽt, niſi in triduo ante Paſcha & hebdomada ſequẽti. Antiphona etiam S. Trinitatis in Prima, vniformis eſſe debet, niſi in Aduẽtu, & Quadrageſima, in Natiuitate, Apparitione, Reſurrectione, Aſcenſione, & Pentecoſte, & de Virgine glorioſa. Sed propter parilitatem

for. * communitatibus: aut * canonicatibus abbreuiatio huiuſmodi hic erat, cantibus.

completorij & primæ supradictam,ad mutationem antiphonæ Primalis, multi ab vniformitate completorij declinantes,mutant in illo hymnum & antiphonam ad *Nunc dimittis*. Alij temporibus quibus versiculus respõsorij in prima mutatur, mutant etiam in Completorio capitulum cum versu. Alij verò quoties libet, in festiuitatibus completorium mutare volunt. Nimia mutatio vitiosa videtur, nec stabilibus religiosis congruere, qui facilia & breuia sequi debent.Communiore autem vsu seruatur ad Primam capitulum,*Domine miserere*:Oratio,*Deus qui ad principium*:cum oratione, *Actiones nostras*, quæ sunt Ambrosianæ.Ad Complet.Capitulum,*Tu autem*,& Oratio,*Illumina quæsumus Domine*. Et conuenit, vt vtrobique intercessio Virginis gloriosæ, & omnium Sanctorum inuocetur in oratione, sicut fit in Ambrosiano.In officio autem Capituli, quod fit post Primãm, fiunt tria:primo memoria sanctorũ in recitatione Martyrologij, cum versu, *Preciosa*: & capitulo *Sancta Maria*. Secundo, memoria defunctorum in anniuersariis recitandis, cum *Miserere mei Deus*, & Collectis. Tertio, quia tunc ad labores diurnos præparari debemus. Adduntur preces cõgruentes,dicẽdo ter,*Deus in adiutorium*,Et contra B.Benedictum cap.55.agũt, qui huic versui triplicato quicquam addunt.Deindè ter *Kyrie eleison*,*Pater noster*, cum Versu, & *Respice*, & Oratio, *Dirigere*, Ambrosiana. Item Romanum Officium ad Primam & Completorium habet preces ex causa dicta supra in principio: Ad cæteras verò horas nequaquam, nisi de tempore agatur. Ambrosianum autem quotidie in paruis horis duntaxat, post Lectiunculam, quam capitulum dicimus, habet Responsorium breue, Versiculum, Kyrie eleisõ ter,Pater noster,cum precibus & Collecta.Benedictinum autem similiter habet ad omnes horas: sed ad paruas,nullum dicit Respõsorium. Dictæ quoque paruæ horę deberent obseruari sub humilitate:& Vigiliæ, Laudes,Missa & Vesperæ, magis elegãter. Vnde magis solenne est,vt hymni paruarum horarum in eorum nota facili non mutentur. Et in Ambrosiano officio quasi omnes hymni facilem habent notam.

PROPOSITIO XV.

Dominici dies festiuè, feriales verò humiliter debent inofficiari.

CONstituite diem solennem in frequẽtationibus vsque ad cornu altaris:quia sanctus dies Domini est, nolite contristari.Diem enim Dominicum Leges seculares iubent omnimodè venerari.C.de feriis,L.Dies festos. Omnes enim dies festiui, qui ex facto Domini nomen habent,vt Dominicus dies Natiuitatis, Circuncisionis, & cæteri, vltra alios dies Sanctorum sunt honorandi. Vndè in Cõcilio apud Compendium,& ponitur de feriis capitulo primo,Omnes dies Dominicos,à Vespera in vesperam cum omni veneratione decreuimus obseruari. Cõstituite ergò diem solennem, scilicet Dominicum, in frequentationibus. Ita habet Romana & Ambrosiana translatio, vt est, vt frequenter Dominicis diebus seruetur officium Dominicale,nisi magna festiuitas occurrat.Vsque ad cornu altaris,hoc est,etiã Officium Missæ Dominicale obseruando. Et hoc excellentius obseruatur in officio Ambrosiano: in quo die Dominico nullius Sancti, etiam Virginis gloriosæ festiuitas agitur, sed occurrens in illo,transfertur. Romanus autem vsus cæteris vsibus post Ambrosianum melius se habet: in quo omnia festa nouẽ lectionum cedunt Dominicis,nisi sint B. Mariæ, S. Crucis, Ioannis Baptistæ, Apostolorum,& proprium cantum habentium.Quandò autem propria Historia in alia Dominica locum habere non potest,omnis festiuitas differtur. Vndè festum Matthæi Euãgelistæ, in Dominica non tenetur Romano vsu.Et in Aduentu,& à Septuagesima vsque in octauam Paschæ inclusiuè nullum festum agitur in Dominica: quia Dominicæ interim occurrentes propriis historiis decorãtur.Propter quod præcipiunt Statuta Coloniensium & Leodiensium,vt in Aduentu Domini,& in Quadragesima nullũ festum in Dominica obseruetur. Vrbanus tamen VI.Purificationem faciebat in Dominica septuagesimæ obseruari.Romana igitur cõsuetudine secundùm Micrologũ cap.vltimo,In omni Dominica, Ecclesiastico conuentui cum officio Dominicali satisfacimus, nisi aliqua multum celebris festiuitas in ipsa die occurrat.In quibus nõ minus quàm pro Dominica populus solet cõgregari, quas & in aliis diebus solennissimè celebramus, & nisi propter historiã, vt est dictum. Abusus est ergò nimius,vt festum S. Andreæ in Dominica teneatur: Cum Romana cõsuetudo Metropolitanum Statutum, & omnes de officio scribẽtes obuient huic modo. Quorum autem Sanctorum officia in feriis seruanda sunt,posterius dicetur. Nunc de officiis Dominicalibus pauca perstringamus seruanda,nisi aliud assignetur. Generaliter autem quæ antiphonæ in Vigiliis,Laudibus,& Vesperis super Psalmos exPsalmista dici debent.in his seruetur vsus loci, & librorũ continentia. Quia in Antiphonario Romano aliquandò ad eundẽ Psalmum sunt plures Antiphonæ vt supra *Dixit Dominus*, Antiphona *Sede à dextris*,& Antiphona *Dicit Dominus*,de quibus vnus vsus habet vnã,alter aliã. De Capitulis,& Hymnis, & Orationibus dictũ est supra, Generali consuetudine secularium & monachorũ, quandò noua historia est inchoando, ad vesperas Sabbatinas ex iucunditate Responsorium cantatur. Et regulariter seruatur secundùm,nisi aliud habeatur speciale,vt Sabbato primo Aduẽtus Responsoriũ *Ecce dies veniunt*,Versiculus Sabbatinus, Vespertina oratio: cæteris diebus versiculus,*Dirigatur*. Ad vtrunque, *Magnificat*, & ad *Benedictus*,sequamur libros,& in suffragiis loci vsum. AdVigilias noctis in hyeme,aliqua sunt longiora & plura, vt Inuitatoria & hymni, in æstate secus. Vndè in hyeme sunt plura inuitatoriaDominicalia de Psalterio,in æstate solùm,*Venite exultemus*,Vtique autẽ seruetur Hymn⁹, vt supra dixi. Ad tres verò nocturnos Dominicales in libris Romanis,& in omnibus vsibus mundi sunt nouẽ Antiphonæ communes de Psalmis sumptæ semper obseruandæ,nec in aliquo tempore alterandæ,nec in toto AntiphonarioRomano reperi alios Nocturnales,saluò quod dicam de duabus Dominicis ante Natiuitatẽ Domini,& ante Pascha.Prædicatores,& quidam alij habẽt quasdam antiphonas metricas,*Prosi dei meritis*, cum aliis, quæ tãquam apocryphæ, omninò respuẽdæ:& quia captiuæ sunt tam in metro,quã in verbis:similiter respuãtur quædam aliæ,quę incipiunt[*]in versiculis tamDominicarum,quàm feriarum,securius Romanum sequimur vsum. Romani post *Pater noster*, non dicũt versum, sed habent absolutiones ante lectiones,quæ secundùm ferias repetuntur,quæ piæ & religiosæ videntur. De lectionibus & Responsoriis fiat,prout supra positum est. Romani in vltimis Responsoriis similẽ modum seruãt, vt quoties *Te Deum* dicitur,vltimum omittatur,& *Gloria patri* ad penultimũ obseruetur. Sed dictum modum nõ sequuntur aliæ Nationes. Ad Laudes Dominicales super *Benedicite* in Antiphonario Romano, multæ habentur antiphenæ,quæ in hyeme secũdùm ordinẽ dicũtur: In æstate autem, sola scilicet, *Tres pueri iussu regis*. Super reliquos autem quatuor Psalmos aliqui seruãt antiphonas per alleluia, vt Fratres Minores. Alij verò cuilibet Psalmorũ suam tribuunt Antiphonam iuxta cõsiderationem datam Propositione decima. Et hæ in dicto antiphonario ponuntur, scilicet *Regnauit Dominus*, cũ aliis. Romano enim ordine,qui mente tenendus est,in Vigiliis noctis,in Laudibus,& in Vesperis, quælibet laus sãctis sanctæ Trinitatis post Psalmos decãtatos, suam antiphonã habere debet subsequẽtem.Et hic decor officij diuini,vt in dictis Horis hoc fiat,& in aliis paruis,vnica antiphona decantetur. De Psalmis Primæ Dominicalibus dictum est propositione decima. Et respuatur ille abusus apocryphus, vt sicut *Te Deum* sequitur ad *Gloria*

in excelſis, quòd ita *Confitemini* in Prima, ſequi debeat ad *Credo in vnum Deum*. De reſpõſoriis & verſibus ad Tertiam, Sextam, & Nonam, & omnes vſus cõcordant. Sed in antiphonis Dominicalibus ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonã, vbi in Romano laus Dei agitur per tria alleluia, aliæ Nationes illam agunt per antiphonã *Sanctæ Trinitatis*. Quando feſtiuitas in Sabbato vel feria ſecũda occurrat, primo caſu feſtiuitas habet ſecũdas Veſperas, niſi ſit Dominica præcipua. Secũdo caſu Dominica habet illas, niſi fuerit duplex. Miſſæ verò Dominicales, quãdò fit ſeruitiũ de illa in Dominica, non debẽt omitti, etiam tẽpore Paſchali, & infra octauas maiores, & in Sanctorum Vigiliis, ſed feſtiuè decantari, prout beatus Gregorius illam eo die inſtituit decantandum. de hoc, Propoſitione vltima. In ſeruitio autem feriali ad ſingulas horas, ad officium mortuorum, ad horas beatæ Mariæ, & ad ſeptem Pſalmos in principio, & ad preces & orationes, & in aliis pũctis debitis, obſeruãdæ ſunt proſtrationes, quarũ vſum loca veſtra cõgruè recipere poſſunt à Carthuſienſibus & Ciſterciẽſibus, quos nõ multum perpendi à ſecularibus diſtare. Ex Romano vſu autem quædã preces habẽtur ad Veſperas, Laudes, Tertiã, Sextam, & Nonã ſeruandæ, quibus iungitur *Miſerere mei Deus*. Et ſimiliter ad preces Completorij, atque Primæ. Ad Vigilias verò noctis ſingulæ feriæ habent Inuitatorium ſub ſimili Tono, Verſiculum proprium poſt Nocturnum, & laudes proprias: Verſiculum ante Laudes, *Fiat miſericordia*, & ante *Benedictus*, verſiculum, *Repleti ſumus*, & quando opus eſt, Antiphonæ ad *Benedictus*, & *Magnificat*. Lectiones verò & Reſponſoria ſumuntur ex hiſtoria Dominicali. Quandò ſuperexcreſcẽtia Reſponſoria dicta ſunt, tunc iterũ incipitur à ſecundo Reſponſorio Dominicali, vſu Romano. In Reſpõſoriis & Verſiculis ad Tertiam, Sextam & Nonã, omnes cõcordant. Officium autẽ mortuorum in Veſperis, Vigiliis, & Laudibus obſeruatur, vt Vigiliæ dicantur ſecundum ferias, ſecundùm vſum communem, & Miſſa fiat pro eiſdem. Et modo obſeruandi Officium mortuorum, inſtruamini à Carthuſienſibus & Ciſterciẽſibus antè dictis. Nam in hoc officio cum Secularibus ſe conformant. Septem Pſalmi Pœnitẽtiales cum precibus & altero Pſalmo & collectis, ſeruandĩ ſunt in illis locis, quæ illorum vſum habent. Et idẽ de quindecim Pſalmis Gradualibus cum eorum ſequelis. Ad maiorem Miſſam aliquandò repetendum eſt Officiũ Dominicale cum Epiſtolis & Euangeliis de Feria quarta & Sexta. Aliquãdò ſeruãdæ ſunt Miſſæ peculiares de beata Virgine, de ſancta cruce, ſuo tempore, de ſancto Spiritu, & ſimiles, ſecũdùm exigentiam ordinis & loci. Et præmiſſa, de vtroq; ſeruitio Dominicali & Feriali intelligẽda ſunt, vbi aliæ proprietates non habentur, nec etiam aſſignantur.

PROPOSITIO XVI.

In officio temporali obſeruando Aduentus Domini, Quadrageſimale, Paſchale, & Quotidianum tempus ſpecialiter denotentur.

VT autem ſeruitium temporale honeſtè & ſecundùm ordinem fiat, tam Ambroſiano quàm Romano ordine conſiderantur quatuor tempora ſupradicta, in quibus in quibuſdam ex tempore ipſo ſingularia obſeruãtur. Aduẽtus Domini apud Romanos incipit prima Dominica poſt craſtinum Catharinę. Ambroſianus Aduentus habet ſex ſeptimanas, & incipit Dominica poſt Martini. Apud Romanos etiam in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Aduẽtus partim eſt lætitiæ, quia Alleluia, dicitur, & cantus in iucunditate cantatur: Partim triſtitiæ, quia *Te Deum*, *Gloria in excelſis*, & *Ite Miſſa eſt*, reticẽtur. Nec in feſtiuitatibus ſine auctoritate dici debent, vt propoſitione decimaterria, & in nigris veſtimentis fit ſeruitium. In quatuor Veſperis Dominicalibus, & in tribus ſabbatinis dicuntur ſuper Pſalmos Antiphonæ de Dominica præcedenti. Reſponſorium in omni Veſpera Sabbatina dicitur. Nulla feſtiuitas in Dominica ſeruatur. ſed transfertur, vt ſupra in præcedenti propoſitione dicebatur. Ad Primam, Tertiam, Sextam. Nonam, ſecundùm vſum antiphonæ ſeruẽtur. In reſponſoriis & verſibus concordant omnes nationes. De capitulis & Orationibus vt ſupra. In Euãgeliis Dominicalibus à Romano diſcrepant cæteræ nationes. In tribus prioribus Dominicis dicendæ ſunt ad Nocturnos, Antiphonæ de Pſalterio: & omittendæ illæ tres *Hora eſt*, cum aliis, quia nõ ſunt Romanæ, nec in hoc tempore ſpeciales. Et maximè ex eo, quia iſti ſancti dies Dominicales debent habere nouẽ Antiphonas, adeò & magis, quàm ſancti, Martinus, Laurentius, & quicunque cæterorum. Inuitatorium feriale in Tono feriali, *Regem vẽturum*, Verſiculi & cætera de Dominica, Lectiones ex Eſaia. In prima & ſecũda hebdomada. Reſponſoria incipiantur à ſecundo Dominicali, expletis ferialibus, & Laudes ex Pſalmiſta. In tertia hebdomada ſemper eueniunt quatuor tempora, quæ habẽt proprias Homilias cum Reſponſoriis. Vigiliæ obſeruentur cum nouem lectionibus. Vna hebdomada in qualibet feria habet proprias Laudes, quæ in antiquis Antiphonariis repoſitæ, ſunt incompetenter in quarta hebdomada. Immò debito ſitu collocari debẽt cum ſuis Antiphonis ad *Benedictus* & *Magnificat* in tertia hebdomada, in qua ſunt quatuor tempora, & continuari in ſuis feriis vſque ad Vigiliam Natiuitatis. Antiphonæ verò ad *Benedictus* & *Magnificat* tertiæ hebdomadæ dicendæ ſunt ad tres Nocturnos Dominicales Dominicæ quartæ. Si feſtum Luciæ cadit in Dominica, in Sabbato præferatur, vt Laudes feriæ ſecundæ habeant locum. Antiphona *Nolite timere*, ad *Benedictus* dicenda eſt in Dominica, quandò feſtũ Thomæ à Dominica in diem Lunæ differtur. Et quãdò idem feſtum Thomæ cadit in feriam quintam, ſextam, vel ſabbatum, Laudes & Reſponſoria illius anticipanda ſunt in ſimili feria, in hebdomada præcedenti. Dies verò hebdomadæ quartæ, quantum opus eſt, recipiunt Antiphonas ſuper *Benedictus* & *Magnificat* ſupercreſcentes. Et per iſtas breues cõſiderationes euitabuntur longæ tabulæ, quas aliqui poſuerunt hic per ſeptem Aduẽtus. Quandò Vigilia Natiuitatis cadit in Dominicam, in hebdomada præcedenti à feria tertia, eius officium ſupercreſcẽs, quod in Dominica locum non habet, debet præueniri, & in ipſa Dominica cæterum officium perſolui. Secundùm Rationalia diuinorum benè authentica, de Octaui Stephani, Ioannis, & Innocentum, infra Octauas nulla memoria ſeruatur. Vide infra Propoſitione 19. Dominica poſt Natiuitatem Domini, ex Reſponſoriis eiuſdem ſuperexcreſcẽtibus, nouem habet Reſponſoria, quæ communiter huic Domicæ ſolẽt aſcribi. Item habet propriam homiliam, & proprium officiũ Miſſæ, à cuius Introitu intitulatur. Hæc hiſtoria ita eſt imponenda. Si aliqua trium dierum poſt Natiuitatem in Dominica euenerit, in illius octaua imponetur cum memoria de Octaua. Si verò aliqua trium dierum poſt diem Innocentum in Dominica cadat, in illa plenè imponatur. Et eiſdem tribusdiebus eius officium ſuppleri oportet, quandò Natiuitas Domini venit in Dominica. Ad Vigilias autem noctis, Pſalmi Dominicales cũ Antiphonis de Natiuitate cantentur. Et ſecundum beatũ Gelaſium legetur de epiſtolis Pauli, vt propoſitione decima dictum eſt. Cætera ſuppleãtur de die Natiuitatis. Et huius obſeruantiæ auctoritas nedum ex vſu Carthuenſium habetur: ſed & ex trigeſimoſeptimo capitulo Micrologi, quod ſic dicit: Si Natiuitas Domini vel aliqua ſubſequentium ſolennitatum in Dominica euenerit, Officium *Dum medium ſilentium*, poſt Natale Innocentum ad priuatos dies congruè ſeruatur, ſicut & in aliis Dominicis agimus, ſi aliquandò celebrius in iis feſtũ habuimus. Idẽ etiam Officium Romano more recipitur: ſi quãdò ab Octaua Domini vſque ad Epiphaniam Dominica euenerit. Omnis etenim Dominica à Natiuitate Domini vſque ad Epiphaniam, ex antiqua

De hiſtoria Dum medium ſilentium.

Micrologᵘ.

Tradione illud obtinebit, quæ tamen celebriori feſto occupata nõ fuerit. Nã cùm hoc officium de Natiuitate Domini agat, conuenientiſſimè illis Dominicis adaptatur: quæ & reliqua officia de eadẽ ſolennitate ſolent obtinere. Non enim illi ſunt audiendi, qui hoc officium, eo quòd de Natiuitate agat, nũquàm poſt octauam Domini dicendum exiſtimant: cùm tamen ipſi Vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare ſolent & debeant. Ipſi quoque ſi Dominica in octaua ſancti Stephani vel aliorum venerit, Dominicam de octaua inofficiant: dum tamen Eccleſiaſtica ſolennitas non pro octaua, ſed pro Dominica agatur. Hoc autem ſancti Patres in diſpoſitione officiorum ſummoperè procurauerunt, vt officium ſemper inſtanti celebritati concordaret, nec clerus aliud, quàm Populus in eccleſiaſticis celebritatibus obſeruaret. Preterea omnes Dominicæ ſolennitates ſibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, vt obſeruatio earum adinuicem cõtinuetur, vt Reſurrectionis vſque ad Aſcenſionem, & Aſcenſionis vſque ad Pentecoſten commemoramus, & omnes Dominicas his ſolennitatibus interpoſitis, de eiſdem inofficiamus, Sic igitur & Natiuitatis Dominicæ vſque ad Epiphaniam memoriam agimus, niſi in quantum feſtis Sanctorum, vel Octauis eorum ſatisfacere cogimur. Eodem quoque modo infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate poſſidebunt. Et capitulo ſequenti, Quamuis autem duæ Dominicæ multoties eueniunt eodem tempore, nũquàm tamen ambas Dominicali officio occupari feſta Sanctorum permittent, niſi eo tantum anno, dum Vigilia Epiphanię in Dominica euenerit. Vndè & ſanctus Gregorius ſatis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eo quòd & ibi vna tantùm Dominica, omni penè anno occurrat: quæ huiuſmodi officio indigeat. Nec hoc vtique ſanctus Gregorius, vel poſt Epiphaniam, vel poſt Pentecoſten ſeruare curauit, vt tot officia ſemper haberemus, quot Dominicæ poſſent euenire. Nã optimè præuidit, huiuſmodi inæqualitatem repetitione officiorum facilè emendari poſſe. Vndè & nos, cùm Vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus, ſicut & in Dominicis poſt Epiphaniam, & poſt Pẽtecoſten, quoties neceſſe fuerit, iuxta Romanam conſuetudinem facere debemus. Sicut enim hiſtorias Dominicarum, inquãtùm tempori ſufficit, repetimus: nihilominus & eorum officia Miſſæ repetere poſſumus. Nam & Miſſæ officiũ Dominicale, alteri Dominicæ, quæ eiuſdem obſeruantiæ eſt, non incompetenter, immò cõpetentiùs adhibebitur, quàm ſingulis priuatis diebus: qui dum Dominicarum officia recipiunt, ex feſtiuis ferialia efficiunt. Hoc tamen non ex Eccleſiaſtici Cõuentus neceſſitate, ſed ex propria deuotione vſitamus. Non ergò minùs congruum videatur, ſi idem officium in alia Dominica, vt eccleſiaſtico conuentui ſatisfiat, repetatur. Hæc ibi. Ex præmiſſis ita latè ſcriptis ſciant illi ſe errare, apud quos officiũ huius Dominicæ, nullo caſu, in Dominica locum habet. Octauæ autem prædictæ tres minores, & Vigilia Epiphanię, trium ſunt lectionum cum Nocturno ſecũdum Carthuſiẽſes. Si ſit Dominica prædicta hiſtoria imponetur, ſecundùm eoſdẽ. Infra octauam Epiphaniæ ſeruentur Pſalmodiæ, ſine *Te Deum*, vt ſupra Propoſitione decima & decimatertia. Epiſtolæ Pauli legantur ſecũdùm beatum Gelaſium, & maximè quia propter anguſtiam temporis ſæpè nõ poſſunt plenè legi. Dominica infra octauam, tam ex Romana conſuetudine, quàm ex reuerẽtia Dominicæ, ſeruetur Homilia & officium Miſſæ Dominicæ primæ. Etiamſi propter pluralitatem hebdomadarum vſque ad Septuageſimam, repetendum videatur: ſicut & alia duo officia, *Omnis terra*, &, *Adorate*, cùm multoties ſex occurrant hebdomadæ his officiis inofficiãdæ. Et prouideatur, vt hiſtoria, *Domine ne in ira*, in aliqua Dominica imponatur, anticipando vel differẽdo feſta, vel octauam Epiphaniæ præueniendo, quando erit opus. Et quandò alia Dominica non ſupereſt, imponẽdo eam plenè Dominica infra Octauam. Et religioſum valdè exiſtit, vt omne officium proprietatis temporale imponeretur, prout poſſibilius fieri poteſt. In Septuageſima autem pẽtateuchus incipitur, vt ſupra propoſitione vndecima. Vndè & Alexander Papa ſecundus conſtituit, vt omiſſa hiſtoria de Alleluia, quam habent plures libri, Reſponſoria de eadem hiſtoria in eadẽ Dominica imponantur, quæ etiam in ſequenti Dominica Sexageſimæ repetentur, vt dicit Micrologus capitulo quadrageſimoſeptimo. & ita ſeruant communiter libri noſtri. Gregorius autem ſeptimus; vt legi Romæ apud Lateranum, inſtituit, vt dicta Dominica Sexageſimæ, ſua hiſtoria propria de Noë decoraretur, & Dominica Quinquageſimæ hiſtoriam de Abraham occuparet. Et hoc ſuppleuerunt plures Religioſi, qui Reſponſoria de Noë & Abraham in libris noſtris coniuncta, iis duabus Dominicis poſuerũt, & Laudes Dominicales deficientes addiderunt. Idem ſequitur Antiphonarius, quem de Roma apportaui, & videtur conueniens ſupplementum. Alleluia autem idem Alexander Papa in Sabbato Septuageſimę ad Veſperã iuſſit dimitti. Et Leo Papa nonus de Conſecratione, diſt. prima, *Hi duo Hymni*, dicit, quod iſti duo hymni, *Alleluia*, atque *Gloria in excelſis Deo*, ſolummodò in nouo Teſtamẽto inueniuntur ab Angelis decantati, quos pariter in Septuageſima intermittimus. Et in eodem Decreto vide cauſam huius intermiſſionis. Benedictini autem & Ambroſiani ſeruant Alleluia vſq; ad Dominicam Quadrageſimæ. Vide in Regula, capitulo trigeſimoquarto. Secundum tempus notandum, eſt ipſa ſancta Quadrageſima. Sciendum quod Laodicenſe concilium, capitulo quinquageſimoprimo conſtituit, vt Natalitia Martyrum in Quadrageſima non celebrentur, ſed eorum commemoratio fiat in diebus Sabbatorum vel Dominicarum. Et ex Concilio Martini Papæ, & ponitur ibidem in capitulo ſequenti, Non licet in Quadrageſima Natales Martyrum celebrare: ſed tantum in Sabbatis & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerre. Quòd hic ſoli Martyres nominantur, hoc ideò, quia nondum apud antiquos memoria Confeſſorum adeò celebris fuit. Sãcti quoque Patres, vt dicit Micrologus cap. 48. in Toletano Concilio conſtituerunt, vt annunciatio ſanctæ Mariæ, de Quadrageſima in xv. calendas Ianuarij transferretur, vbi annuatim ſolenniter & conuenienter ante Natale Domini poſſet celebrari. Vtputà cum omnia illius temporis officia, de eadem reſonent Annunciatione, vt in Ambroſiana ſeruatur Eccleſia, in qua, eadem Annunciatio ſolenniſſimè agitur in Dominica ante Natiuitatem Domini. Et præterea in Ambroſiano officio, nullum feſtum in Quadrageſima ſeruatur, prout dicta Concilia ſtatuerunt. Et propterea antiquitus feſta Gregorij & Ambroſij ad dies ordinationis eorum transferebantur, Gregorius ſcilicet ad diem tertium Septẽbris, & Ambroſius ad octauam Andreæ, & Benedictus ad diem Tranſlationis ſuæ in Iulio. Sed poſtea Annunciatione in Romana Eccleſia ad locum ſuum redeunte, ſimiliter alij apud nos redierunt. Et exindè retenta eſt tranſlatio Benedicti, Ambroſius tamen apud Romanos & Mediolanenſes remanet in octaua. Sic igitur in iſtis quatuor feſtis, memoratis Conciliis eſt generaliter derogatum: ergò & in reliquis obſeruari deberet nec admitti in Quadrageſima quodcunq; aliud feſtum nouẽ lectionum. Beatus Petrus ieiunium Quadrageſimale prim⁹ dicitur inſtituiſſe, vt ſupra: ſed beat⁹ Teleſphorus ab eodẽ ſeptimus conſtituit, vt clerici ſeptẽ hebdomadis ante Paſcha ieiunarẽt. Vide 4. diſt. cap. Statuimus, & capitulo ſequẽti. Et beatus Gregorius dicit in capitulo ſequẽti, quòd à Quinquageſima propopoſitum ieiunandi ſuſcipiant, & in Quadrageſimali tẽpore nec vxorem ducere, nec conuiuia facere conueniens eſt, de pœnitentia, diſt. 7. Nec vxorem. Diebus autem priuatis Quadrageſimæ, penſum ſeruitutis noſtræ

augmentare debemus in orationibus & operibus bonis, vt omninò tunc efficiamur religiosiores. Et hoc augmentum fit, quia ad *Miserere mei Deus.* in septem horis superadduntur septem Psalmi pœnitentiales, & *Inclina* vel altero in sexta adiuncto. Vigiliæ mortuorū cum nouem lectionibus celebrātur. Post Primam, decem Psalmi de Psalterio recitentur, quolibet die decem, bini, & bini sub vno *Gloria*, cum Litania, septē Psalmis iterum & orationibus consuetis. Huiusmodi seu alia particularia officia in ipso sācto ieiunio addi debēt. Antiphonæ, Responsoria magna, & Versiculi ad Primam, Tertiam, Sextā, & Nonā vbiq; cōcordant, & continentur in Antiphonario Lateranensi. Sed hæc Responsoria Fratres Minores malè omiserūt. In die Palmarū sunt Antiphonæ decem nocturnales vndiquaque collectæ. Cæterum Dominicis dicantur ex Psalmista ex causa supradicta. Cętera satis patere videtur ex libris, & vsu generali. Tertium tempus est Paschale, quod à numero dierū, Quinquagesima latinè, & Græcè Pentecoste in scripturis dicitur. Prima hebdomada, quasi pro vna die computatur. Vndè Psalmi Dominicales ad vigilias per totam hebdomadam, terni & terni distribuuntur. Et hoc seruat totus mundus, & testatur Antiphonarius Lateranensis antiquus, ideò in hoc errauerunt Fratres Minores. Ad laudes per totam hebdomadam quandoque Antiphonæ dicuntur, vt suprà propositione decima. Vesperæ à *Kyrie eleison* inchoantur, cum Psalmis Dominicalibus per tria interstitia, cum Cantu Missali & *Magnificat* & tribus orationibus. Et ita beatus Gregorius Vesperas huius hebdomadæ ordinauit, vt vidi Romæ in pluribus libris antiquis, & eas cum tali initio seruat totus mundus. Quas Vesperas, iidem fratres malè alterauerūt. *Confitemini* verò, ex Ambrosio per totam dicitur hebdomadam, cuius officium terminatur in Nona sabbati subsequentis. Dominica in octauis Paschæ, sabbato præcedenti, more Romano dicuntur Psalmi Sabbatini. Capitulum, Responsorium, hymnus, & cætera, de historia. Ad Vigilias Psalmi Dominicales sub tribus antiphonis, aut sub nouem, si habeantur. In primo Nocturno legitur de Actibus Apostolorum: In secundo, Sermo: In Tertio, Homilia, vt dixi in Propositione vndecima Repōsoria de die Paschæ, & sequentibus. Ad Laudes super tres primos Psalmos, tres Antiphonas secūdùm notam trium primarum Antiphonarum de Laudibus Paschæ, super *Benedictus*. Antiphona, *Alleluia, Surrexit*: super *Laudate*, Antiphona per *Alleluia*. Ita habetur in antiphonario Lateranensi. Cætera prout in libris. Per hebdomadam, Inuitatorium Paschale, dicto hymno legetur nocturnus cum sola Antiphona, ad notam Primæ. Lectiones de Actibus, Responsoria de historia, incipiendo à secundo, Simili modo seruatur historia, *Dignus es:* & historia, *Si oblitus*. Et Dominicis ipsis Paschalibus Ordine Romano cantatur Officium Gregorianum ad Missam, & hoc videtur sequendum. Sanctus Marcus Euangelista, Philippus, & Iacobus, & Inuentio, seruantur in Dominica, si in illa eueniant. Non autem aliud festum nouem Lectionum. Ascensio Domini & eius octaua seruantur cum nouem lectionibus sub simili officio. Et Dominica infrà, cum totidem, etiam cum Psalmis Dominicalibus sub tribus, vel nouem antiphonis, prout haberi possunt. Nocturnus autem cum Antiphona nocturnali, de die magis congruenti dicatur. Omnes antiphonæ per octauam, dicuntur in Laudibus & ad Vesperas. Nec tempore præcedenti, nec per has Octauas dicitur, *Te Deum*, nisi seruentur nouem lectiones. In hebdomada Pētecostes, Officium videtur satis generale, & ad Laudes & Vesperas dicātur omnes Psalmi. Quartum tempus est quotidianum, quod incipit à Vesperis Sabbati post Pentecosten. Super octaua verò Pentecostes, magna est adhuc diuersitas. Cùm enim Romani in hac Dominica imponerent historiam Regum, nec seruarent festum Trinitatis: aliquæ Nationes, vt Alemanni, eadē die seruant Octauas Pētecostes, in hebdomada

& Dominica sequenti seruantes officium Trinitatis. Alij, vt Gallici, plures illo die plenum faciunt festū Trinitatis, cum Octauis maioribus. Hodiernis verò tēporibus Romæ & in Curia Romana, solennis habetur festiuitas sanctæ Trinitatis in octaua supra dicta, quod etiam plures Alemanni cœperūt sequi postea. Per octauam autem sanctæ Trinitatis & Sacramenti, seruetur. Nocturnus ferialis cum sola Antiphona competēriori. Responsoria dicantur secūdum ordinem, nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelsis* seruatur, sed, *Ite Missa est*. Omnes Antiphonæ in Laudibus dicantur & ad Vesperas Antiphonæ & Psalmi feriales. De historiis vsque ad Aduentum, & officiis Missarum notus est duplex ordo. Vnus, Antiphonæ Sabbatinæ cum Lectionibus & Responsoriis: Alter, Homiliarum, Antiphonarum ad *Benedictus*, & *Magnificat*, & ipsius Missæ. In repetendis Responsoriis per ferias, expletis ferialibus, incipiendum est à secundo. Octauæ Petri & Pauli, Assumptionis, & Natiuitatis Mariæ per suos dies, etiam in Dominica non recipiunt historiam, sed Homiliam, Missam de Dominica cum memoria. In Septembri sunt Responsoria quatuor historiarum, quarum tres per beatum Gregorium non sunt completæ, tamen vsus Romanus ex illis facit quatuor historias Dominicales. Aliæ autem Ecclesiæ quàm plures, duas faciunt cōiungendo inexpletas. Quicquid sit religiosum est, in quatuor temporibus illius mēsis, à nouem Lectionibus vacuis, cantari de tempore, & in Dominicis & aliis diebus taliter aptari, vt omnia percātentur. Nam Romanus vsus, Octaua Natiuitatis Mariæ integrè seruata, reliquas omnes festiuitates trāsfert, etiam festum Matthæi, vt Historię imponantur. Et licèt priùs dictum sit, adhuc repeto, quod nulla vis est faciēda in ordine Responsoriorū seu in versibus eorundem, quia in his rarò libri concordant, etiam eiusdem loci, dum tamen cætera omnia honestè & secundùm ordinem Canonicum à vobis fiant.

PROPOSITIO XVII.

Quolibet vsu Sancti Dei sub diuerso gradu venerantur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali consuetudine, partim ex patria atque loco.

Congregate illi Sanctos eius, qui ordinauerunt Testamentum eius super sacrificia. *Psal. 49.* Sancti autem Dei omnes, congregati sunt cum Deo Abraham, & eorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Eorum autem nomina, quorum notitia habetur, & Passiones colligūtur in Martyrologio Ecclesiæ: non tamen singulos in sacrificiis laudis diuinę venerari valemus. Sed ex omnibus aliqui congregari debent, & in aliqua Matricula publica annotari, vt ipsos, cùm eorū dies occurrerit, debitè veneremur. Et hanc Matriculā Calendarium appellamus. Congregate ergò Deo nostro Sanctos suos in Ecclesiæ Calendario, qui ordinauerunt Testamentum Christi super sacrificia laudis suæ, ad quam illi exhibendā omnimodè obligamur. In cōgregando autem dictos Sanctos, imponendi sunt in huiusmodi Calendario Sancti Dei, quos ex sancto Euāgelio, seu ex officio beati Gregorij Romano venerari tenemur: necnon & illi, quos Ecclesię generalis consuetudo veneratur & colit. Et isti omnium vsu sunt inscribendi, eósque in Calendario in principio præscripto annotauimus. Et si sancti Bartholomæus, Ambrosius, Chrysogonus, Martinus Papa, Eustachius, Linus, Chrysanthus & Daria, Septē Dormientes, & si qui sunt alij, apud Romanos aliis diebus inscribūtur, quàm apud nos, sedes Apostolica super hoc præcipit, vt in hoc consuetudo regionis obseruetur, Extra de obseruatione ieiuniorum, Consilium. Et de verborum significatione, Quæsiuit. Et præterea quilibet vsuum in Calendario proprio ascribere debet eos Sanctos, qui in illa terra vel loco specialiter venerantur. Et ne in his & aliis erretur super Calendario Ecclesiæ emendato, recurri consueuit ad Ecclesiam Cathedra-

Calēdarius hic excussus hoc anno Louanij extat.

lem.Et ita præcipitur in Statutis Colonienſium & Leodienſiũ.Nec in huiuſmodi Calendario inſcribendi ſunt Sancti,quos in officio non veneramur. Aliàs Calendaria fiũt intricata, & ſimplicibus ſacerdotibus datur occaſio omittẽdi officium feriale. Nec præterea cuiquam liceat inſtituere,aſcribendo aliquos ſanctos,vt ipſis fiat ſingulare officium cõtra auctoritates ſupradictas. Sanctis igitur Dei, quos venerari tenemur, ſic congregatis & inſcriptis,videamus de eorum officiatione. Pro quo notum eſt, quòd æqualiter omnes venerari non debemus,nec poſſumus,nec generaliter eſt cõſuetum. Ideò aliqui tranſeunt ſub ſimplici commemoratione, alij ſub tribus lectionibus, alij ſub nouem. Qui autem ex eis nouem debent habere lectiones,ita ſciri poteſt.Primo nanque dies Sanctorum,quia à Clero & populo celebrantur, ſiue auctoritate Romana ſiue Diœceſana, necnon duplex feſtum habentes, cum nouem lectionibus debent, obſeruari. Et præterea hi dies Sanctorum, quos Statuta epiſcopalia cum tot lectionibus pręcipiũt obſeruãdos, ſimiliter cum nouem lectionibus teneantur. Notum eſt autem, quòd feſta Domini, & ſuæ Matris,Inuẽtionis ſanctæ Crucis,duodecim Apoſtolorum, Natiuitatis Baptiſtæ,Laurẽtij,Michaelis, & Dedicationis Eccleſiæ, auctoritate Apoſtolica à Clero & Populo celebrantur.Et ſimiliter generali conſuetudine, Patronus Eccleſiæ,Conuerſio Pauli,Cathedra,& ad Vincula Petri,Feſta Martini & Nicolai;Magdalenæ & Catharinæ.In Statutis autem Colonienſium,Agnes,Georgius, Pantaleon, Decollatio Ioannis, Exaltatio Crucis, Gereon,duodecim millia Virginum, Seuerinus, Cunibertus,& Cæcilia.Et ſecundùm Statuta Leodienſium, Seruatius,Lãbertus,Dionyſius,& Hubertus,à Clero &Populo celebrari præcipiuntur.Et ita quilibet adiũgat Feſta celebria ſui loci.Item ex Cõſtitutione Bonifacij Papæ VIII. Feſta principalia duodecim Apoſtolorũ, quatuor Euangeliſtarum,& quatuor Doctorum,ſub duplici feſto in Eccleſia celebrantur.Generali etiam conſuetudine, Barnabas Apoſtolus, Clemens Papa, Benedictus,Dionyſiꝰ, Agatha, Agnes,& Cæcilia,Diuiſio Apoſtolorum,habẽt feſtiuitatem nouem Lectionum. Et ſecundùm Statuta Colonienſium, Fabianus & Sebaſtianus,Ægidius,Lãbertus,Dionyſius,Mauritius,& Remigius.Et ſecundũ Statuta Leodienſium,Dominicus,Frãciſcus, Leonardus, & vndecim millia Virginũ, nouem obtinent lectiones in ſuis locis & Diœceſibus. Et ſimiliter in aliis Diœceſibus,Epiſcopi ſuo Clero determinare debent, quæ feſta illi teneantur ſub nouem lectionibus obſeruare. Nã ſicut epiſcopi eorũ populo determinant eorũ feſta celebrãda(vt de cõſecratione, diſt.3.cap. *Pronunciãdum*,Extra de feriis,capitulo *Capellanus*)ita ipſorũ clero, eorum feſtiuitates debẽt determinare. Et ſi in aliqua diœceſi determinata non habẽtur, tũc ſuper hoc diſcretio magna eſt adhibenda,vt in hoc attendatur generalis & rationalis obſeruantia totius Diœceſis: Adhibito hoc moderamine, vt non faciliter multa ſub nouem lectionibus acceptẽtur. Nam videmus ex Statutis ante dictis,quamuis in locis eorumdem,multa ſint corpora Sanctorum, & plures Sancti locales,vt in Colonia ſancti Mauritij, ſancti Eualdi, Eliphius, Heribertus, & alij plures. Et in Leodio Theodardus, Remaclus, Mono, Oda, & cæteri multi, (habuit enim illa Eccleſia triginta epiſcopos canonizatos) tamen dicti epiſcopi moderati fuerunt in nouem lectionibus inſtituendis. Et ſecundum beatum Bernardum ad Canonicos Lugdunenſes, feſtiuitates non ſunt multiplicandæ: quia hæc frequentia gaudiorum,Patriæ eſt,non exilij:& numeroſitas feſtiuitatum,ciues decet,non exules.Et videmus in vſu Carthuſienſium, Ciſtercienſium, Prædicatorum & cęterorũ,quòd paucas habent feſtiuitates ſingulares ſeu ſpeciales. Feſtiuitates enim Carthuſiẽſium ſpeciales ſunt, Antonius, Vincentius Barnabas,Bernardus,Mauritius,Dionyſius, Vndecim millia Virginum, Catharina, Thomas Cantuarienſis, & ratione ordinis, duo Hugones cum feſto reliquiarum. Et, ſi obiiciatur de vſu Fratrum Minorum, omnia ſub nouem lectionibus ſeruante,Reſpondetur,quòd quamuis Romani vltra alias Nationes, plures habent feſtiuitates, propter pluralitatem localium Sanctorum tamen dicti fratres extra vſum antiquum Romanum, in nouem lectionibus valdè abutuntur, & eorum abuſus non eſt ſequendus, ſed omninò deteſtãdus, vt per Dei gratiam ex ſcripturis de Vrbe venturis latiùs ſuo tempore declarabo, & infra dicam propoſitione vigeſima ſecunda. Hoc igitur ſit vnum præcipuum & magnum principale, quod honeſtè & ſecundùm ordinem debet fieri à vobis,videlicet,vt diſcretè recipiantur, & ſecũdùm auctoritatem poſſibiliorem in locis veſtris admittantur locales feſtiuitates nouem lectionum.Nam vbi de Domino noſtro Ieſu Chriſto ſeruatur vna feſtiuitas, ſcilicet Dominicalis,ibi de eodem ſex feriæ ſubſequũtur. Et quòd in hac proportione vnius ad ſex,dies ſeruorum ſuorum feſtiui &priuati eſſe debeant,myſterium habemus ex Euangelio. Nã vbi Dominus noſter in ſuperiori gradu poſuit vnum Apoſtolum,ibi in inferiori poſuit ſex diſcipulos: Et vbi elegit duodecim Apoſtolos,ibi deſignauit ſexies totidem diſcipulos. Sexies enim duodecim, faciunt ſeptuagintaduo,qui eſt numerus diſcipulorũ Chriſti.Ipſa enim facta Domini, Præcepta ſunt: Quia dum aliqua tacitus facit,quid agere debeamus,innoteſcit, ſecũdùm beatum Gregorium in Homilia. Sicut ergò pauci ſunt dies Dominici, & multæ feriæ, ac pauci Apoſtoli, & multi diſcipuli:ita paucæ debẽt eſſe feſtiuitates,& multæ feriæ,ſeu dies ſanctorũ trium lectionum.Sit etiam ad hoc ſumma ratio, vt Pſalterium continuetur, in quo principaliter officiũ exiſtit, vt ſuperius eſt probatũ. Et ſi benè cõputes & ordines,non erunt tot feſtiuitates in anno,ſicut ſunt Dominici dies. Quia ſerui non debent eſſe ſupra eorum Dominum; nec diſcipuli ſupra Magiſtrũ.Et credẽdum eſt,huiuſmodi obſeruationem magis gratam eſſe ipſis Sanctis Dei ad finem,vt Pſalterium,ſacra ſcriptura,officium mortuorum,ſeptem,Pſalmi pœnitẽtiales, quindecim Pſalmi Graduales, & huiuſmodi ſeruentur iuſto ordine,& paucæ fiant feſtiuitates. Non enim ſancti Dei appetunt indebitas laudes,ſed vt rationabile fiat obſequium noſtrũ.Viſo ergò,qui ſãcti venerãdi ſint ſub nouẽ lectionibus: videamꝰ,qui ſub tribus, ſeu ſub memoria venerẽtur.Et in primis notetur,quòd omnes illi ſancti Dei, quibus in Calendario præmiſſo Miſſã aſcripſimus,in Gregoriano officio & vbique propriã Miſſam habent, & omniũ vſu ſub tribus venerãtur lectionibus,niſi cõcurrant cũ maiori feſtiuitate,quo caſu cõmemorationem habent, & Miſſam ad partem habere debent.Hi ergò in primis ad minus cum tribus lectionibus diebus ſuis ſunt ſic venerandi.Ideò in Calendario ſupradicto,illis annotãtur tres lectiones cũMiſſa, & eorum pauca,propriam habẽt hiſtoriã. Præter iſtos, diuerſi hincindè diuerſorũ vſu cum tribus lectionibus ſeruantur: vt apud Carthuſienſes, Polycarpus, Blaſius, Petrus Martyr,Cyricus & Iulita,Leo,Margareta, Chriſtina, Nazarius cum aliis, Germanus, Euſebius, Lucia, & Euphemia,Tecla,Fides,Criſpinus & Chriſpinianus, Euſtathius cum ſociis, Bricius, Columbanus, Linus, Vitalis & Agricola, Silas Apoſtolus, Saturninus & Eulalia.Et præterea Fabianum & Sebaſtianum, Inuentionem Crucis,Inuentionẽ Stephani.Dominicum,Remigium, & Franciſcum ſeruant cum tribus lectionibus, quos alij ſeruãt cum nouẽ.Aliquos verò ſeruãt ſub cõmemoratione,vel quia concurrunt cum maiori,vel infra Octauas maiores, vt Silueſtrum, Paulum primum Eremitam,Hilarium, Alexandrum cum aliis,& cæteros cum memoria ſubnotatos. Diebus autem à feſtiuitate, ſeu octauis maioribus vacuis,vel ſeruãt cũ tribus lectionibus,ſanctos occurrẽtes,vel officium feriale. Aliquorũ tamen vſus, vt Prædicatorum & ſequacium, in huiuſmodi diebus habent aliquos ſanctos inferioris gradus, quos etiam ſub commemoratione duntaxat ſeruant in

officio temporali. Et iste & tertius modus commemorationis propter sancti humilitatem. Ecce pono exempla in vsu Teutonicorum de Prussia, qui vltra sanctos propriæ Missæ supra in Calendario inscriptos, seruant cum tribus lectionibus Antoniū, Timotheum,* Chrysogonum, Blasium, Vitum & Modestum, Paulinum Nolanum, Pantaleonem cum aliis, Germanum, octauam Laurentij, Bernardum, Ægidium, Lambertum, Remigium. Et cum nouem Lectionibus Mauritium cum sociis, Cosmam & Damianum, & sub memoria in officio feriali, Maurum, Emerentianam, Polycarpum, Vedastum, & Amandum, Scholasticam, Albinum, Perpetuam & Felicitatem, Potentianam & Petronillam, Nicomedem, Medardum, Quiricum & Iulitam, Christinam, Donatum, Romanum, Eusebium, Rufum, Euphemiam, Leodegarium, Fidem, Martham, Crispinum & Crispinianum, Narcissum, Quintinum, Leonardum, Martinum Papam, Brictium, Agricolam & Vitalem, Saturninum Episcopum, Eligium, Barbaram, Sabam, octauam Andreæ, Damasum, Lazarum, De Episcopis verò Hierosolymitanis, quia eorum titulus est. Hospitales beatæ Mariæ Hierosolymitani, sub tribus lectionibus seruant dies Simeonis & Alexandri, & sub memoria, dies Matthiæ, Zachariæ & Marci Episcoporum. Collige ergo causas venerationis Sanctorum. Nam sub nouem lectionibus, Sancti venerantur, vel quia à Clero & Populo celebrantur, vel quia habent duplicia festa, vel ex statuto episcopali, vel æquipollenti. Et sub tribus lectionibus fiunt, vel quia in officio Romano habent proprium officium Missæ, vel quia ad hunc honorem in illo vsu sunt assumpti, & sub memoria transeunt. Vel quia cum maiori concurrunt festiuitate, vel occurrunt infra octauas maiores. Et hi duo modi sunt generales, vel propter eorum humilitatem, quorundam vsu. Et hunc modum seruant plures, vt Leodienses tempore Paschali de sanctis illis, qui propriam non habent Missam. Considerate Domini & Fratres mei, quàm rationabiliter, & quomodo quasi pariliter Fratres Carthusienses ad eremum positi, & Domini Teutonici ad pugnam ordinati, in eorum Religionibus obsequium faciunt salutare, de Sanctis videlicet propter officium temporale Dei summi, paucos eorum sub festiuitate & tribus lectionibus obseruātes: quamuis in omnibus tribus lectionibus vtrique eorum Nocturnum seruent iuxta decimam Propositionem. Seculares quoque Ecclesiæ communiter diebus quotidianis, Sancto occurrente, Officium repudiant temporale. In contrarium autem seruant Cistercienses, qui similiter aliis vsibus raras habent duodecim lectionum festiuitates. Alios verò Sanctos quoslibet seruant sub sola memoria. Et in hoc præcedunt Carthusienses.

PROPOSITIO. XVIII.

Dies sanctorum nouem lectionum, in morem Dominicalem: trium verò lectionum, more feriali sunt inofficiandi.

NOn est discipulus super magistrum, neque seruus super dominum suum. Sufficit enim discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo, sicut dominus eius. Matt. 10. cap. Seruus gaudeat se esse in domini familia, nec illum decet vt vltra dominum decoretur. Sanctis ergo Dei, qui sunt serui Domini, iucundum esse debet, si dies eorum officientur, proportionabiliter officio, quod de Christo eorum Domino obseruatur. Vnde dies Sanctorum nouem lectionum, qui festiuitates appellantur, sicut Dominicæ de Vespera in Vesperam officiari debent. Et hoc ponit beatus Benedictus capitulo tricesimotertio, sic dicens: In Sanctorum verò festiuitatibus, vel omnibus solennitatibus, sicut diximus Dominico die agēdum, ita agatur: Excepto, quòd Psalmi, vel Antiphonæ, vel Lectiones ad ipsum diem pertinentes, dicantur. Modus autem supra dictus teneatur. Hæc ibi. Similiter obseruationes Sanctorum trium lectionum sequi debent modum priuatum officij ferialis, vt infrà declarabitur. Et iste est decor diuini officij in vtrisque, vt Dominicalia in festiuitatibus, & ferialia seu priuata in diebus sanctorum trium lectionum, seruentur. Etsi prærogatiuæ Dominicales & priuilegia nouem lectionum ad dies priuatos applicarentur, ex hoc officium deturpabitur, & deordinabitur ipse ordo. Sancti enim Patres valdè studuerunt: vt in obseruationibus Ecclesiasticis concordia seruaretur, & omnis dissonantia vitaretur. Festiuitates igitur aguntur Dominicali more cum vtrisque Vesperis: in quibus & ad Laudes quandoque Antiphonæ super Psalmos sunt cantandæ semper & vbique, vbi haberi possint, vt supra Propositione decima. Ad priores Vesperas, Psalmi feriales cum Antiphonis ferialibus, nisi propriæ habeātur. In Responsorio Vespertino vsus multorum existit, vt in officio duplici, Respōsoriorum ad Vesperas vtrasque cantetur. Et si festiuitas à populo celebretur, ad Vesperam primam seruetur. Suffragia, vt in Dominica dicantur, & in solennitatibus abbreuientur. Inuitatorium autem sit solenne, & Hymnus vtique ad nocturnos cantetur: in quibus super nouem Psalmos, nouem antiphonæ omitti non debent. Lectiones & Responsoria sint authenticæ: Responsoria nouem cantentur. *Te Deum, Gloria in excelsis*, & *Ite Missa est* dicentur, quando in Dominica dici possint. Sin autem, seruus super Dominum non existat, nisi ex dispensatione Domini speciali. Missa communiter de ipsa festiuitate celebrari consueuit. Ad secundas Vesperas, omnes Antiphonæ de Laudibus super Psalmos feriales repetuntur: nisi festiuitas habeat speciales, sicuti de Apostolis, & secundùm multorum vsum de aliquibus aliis quidam seruant. Quòd si duæ festiuitates nouem Lectionum seu festiuitas cum Dominica aut vna ipsarū cum die trium lectionum, in vnum diem concurrant, quarum vtraque plenum per se exigit officium, celebrior ex integro obseruetur, & alterius memoria tantùm agatur. Si autem vtraque plenè obseruanda videtur, altera differatur in diem sequentem: sicut sanctus Gregorius Papa festum sancti Pauli, post festum sancti Petri voluit obseruari. Nam illam vsurpationem, quæ ex duobus officiis in vno die obseruandis vnum incompositè compingit, videlicet vt vnum Nocturnum de vno festo, & reliquos de alio obseruemus: Sanctorum Patrum auctoritas non admittit, quæ semper in officiis concordiam custodire præmonuit, vt supra: Quia si vtrique eodem die satisfacere niteremur, debita officiorum reuerentia neutrum celebrasse conuinceremur. Sic itaque festiuitates conuenienter inofficiantur, si proportionaliter quātum officium permittit, Dominicis adæquentur. In duabus verò festiuitatibus continuè occurrentibus, communis Vespera officiari non debet ex integro, vt abusiuè quotidiè faciunt Minores. Sed obseruandum est, quod dicit Micrologus capitulo tricesimoquinto in hæc verba: Omnes authentici Antiphonarij, secundam vesperam sancto Stephano concedunt ex integro: vnde & reliquis festiuitatibus per annum, hoc exemplo secundam vesperam ex toto cōcedimus, etiamsi maior festiuitas subsequatur. Non enim congruum est, vt Psalmos vespertinales tantummodo præcedenti festo, reliqua verò subsequenti tribuamus. Nā sancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potissimum nos concordiam officiorum singulari diligentia seruare docuerunt. Summa tamen festiuitas si quando minorem subsequitur, secundam Vesperam prioris festi, sibi ex toto non incongruè vendicabit, vt Octaua Domini, secundam Vesperam sancti Siluestri. Vesperam quidem de quolibet festo vniformiter perficimus: deinde alterius festi, si necesse fuerit, post *Benedicamus Domino*, memoriam facimus, vt de sancto Stephano, & de sancto Ioanne obseruamus. Parilis consideratio omnino suo modo habenda est in diebus trium lectionum. Nā sicut nouem Lectiones ad formā Dominicarū obseruantur, ita tres lectiones obseruen-

tur ad modum feriarum. Et hoc benè custodiunt monachi Carthusienses, & Domini Teutonici supradicti. In Officio igitur Sanctorum trium Lectionum in omnibus punctis fiunt prostrationes, prout eodem tempore in officio fierent feriali. Ad primam Vesperam, quando locum habet, Antiphonæ & Psalmi feriales dicuntur: Capitulum, Hymnus, Versus, Antiphonæ ad *Magnificat* cum Collecta de ipso Sancto, Suffragia vt in feriali Officio. Completorium & Prima, per totum & cum Psalmo *Miserere*, sicuti in Officio feriali. Inuitatorium autem canitur in tono feriali. Et cantato hymno de Sācto, psallitur Nocturnus ferialis, vt probatur propositione decima. Lectiones de sacra scriptura legantur secundum omnes Doctores, Responsoria, Versiculi, & Versus Antiphonæ ad Laudes & cætera seruentur de ipso sancto. Vigiliæ & Vesperæ mortuorum, Psalmi Graduales & Pœnitentiales cum eorum sequelis, sicut in feriali officio obseruentur. *Te Deum*, & *Gloria in excelsis*, nusquàm dicantur prout nec fit in officio feriali, & ita scriptum est, vt supra probatum fuit Propositione decimatertia. Ergo tenendum & cantandum. Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, multorum vsu Antiphonę dicantur de sancta Trinitate. Missa verò seruatur de ipso Sancto, si propriam habet, sine *Gloria in excelsis*, & cum *Benedicamus Domino*. Et sicut in diebus sanctorum trium lectionum ad preces Completorij & Primæ addimus *Miserere mei Deus*: ita Carthusienses ad Horas singulas, quia in illis preces habent, in eisdem diebus similem addunt Psalmum. Et in ea parte eisdem diebus, dicti monachi discrepant ab vsu nostro. Volēti igitur respicere ad Officium feriale, facilè erit obseruare dies sanctorum trium lectionū. Sed verum est quòd tam Monachorum, quàm nostro vsu in eisdē diebus, tam tempore Paschali, quàm octauis maioribus occurrentibus omittuntur preces non solitæ, & cætera prout in Paschali tempore hæc solent omitti. Officium verò Sanctorum trium lectionum, in ipsa Missa terminandum est. Nam vt dicit Micrologus capitulo quadragesimoquarto, iuxta Romanam consuetudinem, nullius Sancti trium Responsoriorum mentionem facimus post Missam, siue illa cantatur ad Tertiam, siue ad Sextam. Immò cum ipsa Missa mentionem Sancti finimus, & reliqua de ferialibus dicimus. In festo autem nouem Lectionum, omnia vsque ad secundam Vesperam de festo agimus. Hæc ibi. Et hunc terminum seruant Carthusienses. Hæc igitur est simplex obseruantia in tribus lectionibus, vt totum fiat proportionaliter modo feriali secundùm supra dicta. Sed eam multi multipliciter alterant & corrumpunt. Aliqui enim dies sanctorum trium lectionum distinguunt intitulando per Titulum trium Responsoriorum & aliundè. Alij verò per Titulum, Si feria inclusa Dominicæ, vel excepta. Alij per Collectā, & sine Collecta & per Missam, & per tres lectiones, cum *Te Deum*, & si Dominica, nouem. Alij cū *Te Deum*, & sine illo, & diuersis aliis modis. In quibus aliquorum abusus ab omnibus priuatis & particularibus officiis dies Sanctorum trium lectionum absoluit in certis diebus, sicuti in nouem lectionibus obseruatur. Sed omnium vsibus reiectis, pia & religiosior obseruantia esse videtur, sequendo modum simplicem supra dictum: quem Fratres Carthusienses, Domini Teutonici, & solenniores Religiosi approbant & sequuntur. Et credendum est, quòd sanctus Pater Benedictus, qui omnium Sanctorum spiritu plenus erat, ob officio Romano noluit omnimodè discrepare, sed cum eodem (saluis paucis) se concordare, vnum ad aliud adæquanti, modica distantia apparebit.

Camerac. Traiecten. Leodien. In Viridi valle.

PROPOSITIO XIX.

Solennitates maiores aliquando officio Vigiliæ præueniuntur, aliquando per octauas extenduntur.

VT dicit Alexander Papa tertius, qui cœpit anno Domini 1159. Extra de feriis capitulo secundo, Licèt scriptum sit, de Vespera ad Vesperam celebrabitis

Leu. 23.

A Sabbata vestra: Festorum tamen principium & finis, iuxta eorum qualitatem, & diuersarū regionū consuetudinem debet attendi. Et sicut magnitudo diei exigit, prius incipere, & tardius terminare: Regulares termini festiuitatum, auctoritate sanctæ scripturæ ponuntur de Vespera in Vesperam. Sed ex earum magnitudine in officio Vigiliæ præueniuntur citius, & in officio Octauarum latius extenduntur. Ideò de istis duobus consequenter videamus. Officium Vigiliæ obtinēt Festa Domini, duo Festa suæ Matris, scilicet Assumptionis, & ex Constitutione Gregorij XI. quādo Romam venit, Natiuitatis Mariæ, & dies Ioannis Baptistæ, Laurentij. Et vt dicit Innocentius iij. de obseruatione ieiunij, cap. 2. Omnium Apostolorum Vigiliæ sunt in obseruatione ieiunij celebrandæ: præter Vigilias Apostolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangelistæ. Quoniam eorū B festiuitates infra solennitatem Paschalem, istius autem intra Natalem Domini celebratur. Vt dicit Alexander tertius de Verborum significatione, capitulo, *Quæsiuit*, In vigilia beati Matthiæ, nisi in Dominica euenerit, ieiunium celebratur. Hæ autē Vigiliæ, quæ ieiunium habent, consequenter obtinent & Missam. In Antiphonario verò, quē de Roma detuli, in Assumptione Marię à Matutinis incipit officium Vigiliæ, sicut in Natiuitate Domini videmus. Officium quoque Ambrosianum de maioribus solennitatibus loci, vt Geruasij & Protasij Nazarij & Celsi, Naboris & Felicis, Simpliciani & Dionysij, & cæterorum localium, etiam in Vigiliis seruat proprium Missæ Officium. Quod etiam aliæ Nationes de eorum Patronis, & similibus præcipuis seruare consueuerunt, vt Leodienses de sancto Lamberto, Traiectenses de sancto Martino. Pia autem & religiosa C consuetudo solennium Ecclesiarum existit, vt sicut ieiunium seruatur in Vigilia, ita & seruitium seruetur in Horis temporale, cum memoria sanctorum, si qui tunc occurrant, prout tempore ieiunij facimus in Aduentu & in Quadragesima. Et hoc idem in aliis sanctorū Vigiliis, pro quibus Missa dicitur piè dicunt obseruandū: quamuis non habeant ieiuniū sub pręcepto. Missa de Vigilia seruanda est propter ieiuniū modo feriali. Et vt dicitur in Micrologo, capitulo quinquagesimoquinto: Hoc quoq; in omnibus Vigiliis congruè obseruatur, vt Nona de futuro festo peragatur, si tamē post Missam differtur, videlicet, vt postquàm de festo D per Missam incipimus, nullā deinceps cum Nona dissonantiam Officiorum faciamus, quam maximè sancti Patres in dispositione eorundem deuitare studuerunt. Quòd si Vigilia in Dominica cadat, Officium Dominicale, quod est maius, propter eam non immutatur. Et Missa de Vigilia, vel de Dominica, de manè, vel Sabbato vel aliàs loco congruo imponatur. Dicto de Vigiliis, quibus festiuitates priùs incipiuntur, dicendum est de Octauis, quibus tardius terminantur. Et primò notandum, quòd secundùm vsus approbatiores, vt Carthusiensium & cæterorum, & prout in pluribus Rationalibus legitur, huiusmodi octauæ sunt duplices, scilicet, maiores & minores, In Maioribus Octauis, prima & octaua dies & Dominica infra, nouem habēt lectio-E nes: cæteri autem dies habent tres. Prima autē & octaua dies simili officio celebrantur, vt in festiuitatibus. Dominica autem infra, Officio ab ipso die principali mutuato, seruatur Dominicaliter: quia ad vtrasque Vesperas dicuntur Psalmi de die, & ad Vigilias noctis Inuitatorium, Hymnus, nouem Responsoria, * Laudes, & cætera de ipso die. Et ad tres nocturnos dicuntur Psalmi Dominicales sub tribus vel nouē antiphonis, prout in festiuitate recipi possunt. Lectiones autem sex de historia, quæ tunc legitur cum homilia Dominicali, & *Te Deum*. Ad vtrasque Vesperas & Matutinas, memoria de Dominica. Ad Primam Psalmi, *Deus in nomine*, *Confitemini*, & cæteri. Missa de Dominica cū memoria festiuitatis celebretur. Priuatis autē diebus, Inuitatorium erit paruū, & sub Tono feriali. Hymnus autē de festo, No-

ctūrnus verò ferialis sub vna Antiphona de Nocturnis festi, quæ magis congruit recitanda. Lectiones de historia currenti, Respõsoria secundùm ordinem de ipso die: Primo, secundùm vsum Romanum omisso. Et ipsis expletis, iterùm à secundo incipiatur. Nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelsis* dici debent, vt probatum est propositione decimatertia. Quinque Antiphonæ ad Laudes super Psalmos communes teneantur. Ad vesperas super Psalmos feriales, Antiphonæ quinque de Laudibus, si non dicantur feriales. Cetera officientur de ipso die. In octauis autem minoribus, diebus singulis intra octauas nulla facienda est mentio de ipsa solennitate: sed ipsa octaua dies tenẽda est sub tribus lectionibus, prout tenetur vnum aliquod simplex festum trium lectionũ. Vnde scribitur in Micrologo, capitulo quadragesimoquarto, Iuxta Romanam auctoritatem, nullorum sanctorum Octauas obseruare debemus: nisi vndè aliquã certam Traditionem à sanctis Patribus habemus. Eorũ quoq; quorũ Octauas celebramus, nullam quotidianã mentionem per interiacentes dies agimus: quia nullam auctoritatem inde habemus, exceptis de sancta Maria & de sancto Petro, quorum memoriam & alio tempore non cessamus frequentare. Et idem scribitur in Rationali, quod dicitur Gemma Ecclesiæ. Festiuitates autem sanctorum nouem lectionũ, infra Octauas maiores seruandæ sunt cum memoria octauarum. De cæteris autem Sanctis fiat tantùm memoria: si tamen propriam Missam habeant, illa cum *Ite Missa est* cantetur. Huiusmodi autem Octauas maiores habent, Natiuitas Domini, Epiphania, Ascensio, Trinitas, & Sacramenti, Assumptio & Natiuitas Mariæ, Petrus & Paulus, Minores verò habent Andreas, Laurentius & Martinus, & secundùm Carthusien. Ioannes Baptista. Et addendum est, quod dies priuati infra Octauas maiores reputantur, quasi forent temporis Paschalis. Vnde in eis non seruantur prostrationes, preces cum *Miserere*, & cætera huiusmodi, quæ Paschali tempore omittuntur, vt etiam faciunt Carthusienses. Qua consideratione plures Alemanni eisdem diebus ad Vigilias noctis seruant tantùm tres Psalmos cum tribus Antiphonis. vt tempore Paschali facere consueuerunt. Sed hoc reprobatum est supra Propositione decima.

PROPOSITIO XX.

Officia mortuorum & Virginis gloriosæ, obligatoria sunt, & ab omnibus obseruanda.

SAncta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, secundo Machabæorum, duodecimo capitulo in fine. Et nulli dubium, quin totum ad laudem Dei pertineat, quicquid suæ Genitrici dignè fuerit impensum, vt dicit beatus Hieronymus in vers. cogitetis. Inde est, quòd ne dũ Apostolicis constitutionibus, sed generali omnium nationum consuetudine, officia de vtrisque secundum temporum congruentiam persolui debent. De officio autem mortuorum præcipitur ext. de celeb. Miss. c. Cum cantatur. De officio verò B. Virginis legitur in Chronicis, quòd Vrbanus II. qui nouem præfationibus prioribus decimam de B. Maria virgine addidit, vt infra dicetur, in Gallias veniens, concilium apud Claremontem vrbem celebrauit, anno Domini MXCVI. de mense Nouembri. In quo statutum est, quòd horæ B. Mariæ virginis quotidiè dicantur, officiumque eius diebus sabbatorum solenniter fiat. Ideò primo aliqua de officio mortuorum disserantur: de quo aduertendum, quod idem officium omnium more habet vesperas & Vigilias atque Laudes absque cæteris horis, necnon officium Missæ. In Vesperis verò, tam in antiphonis quàm in Psalmis, vbique est concordantia. Et in antiphonis ad *Magnificat* seruatur vsus. In Vigiliis sunt nouem antiphonæ, nouem Psalmi, & nouem Lectiones. In Psalmis tertij nocturni, aliqualis vsuum est discrepantia. In lectionibus Romani, Ambrosiani, Benedictini, & quasi omnes vsus concordant, salua variatione IX. lectionis: In responsoriis similiter vsus aliqualiter discrepant. Ideò quilibet teneat suum vsum. In Laudibus modica differentia existit. Generalis plurium vsus est, vt Vesperæ & Vigiliæ dicantur die præcedenti, & Laudes die sequenti post matutinas. Et quodlibet dictarum trium horarum cum suis precibus, Psalmis & Orationibus terminatur: Aliqui tamen Vesperas & Vigilias simul iunctas, vno fine concludunt. Et in dictis tribus officiis seruantur prostrationes, quando illæ fiunt in officio principali. Singulares autem esse videntur quidam Alemanni, qui lectionibus generalibus cum suis Responsoriis non contenti alias etiam lectiones cum Responsoriis confictis nituntur obseruare. Nec tales singulares nouitates Religiosi sequi debent, quos communia & facilia decet obseruare. Et sicut dictæ tres horę suis diebus seruari debent, ita etiam eiusdem officij Missa eisdem diebus debet conuentualiter celebrari. Hoc autem officium intermittitur aliquando propter dierum incongruentiam, vt in hebdomada Paschali, & triduo præcedenti: aliquãdo propter ipsius diei festiuitatem: vt in omnibus nouem lectionibus & maioribus * & aliquorum vsu tempore Paschali, & per octauas maiores. Sed in hoc conueniẽs discretio habeatur. Et vt faciliùs obseruetur, aliquorum vsus habet, vt psalmodia cum antiphonis, minoribus diebus planè dicantur, lectiones autem & responsoria decantentur. In Quadragesima verò & Aduentu seruantur nouem lectiones cum responsoriis. Cæteris temporibus secundùm ferias tres lectiones cum suis nocturnis dicantur. In diebus depositionum & anniuersariis defunctorum, nouem lectiones sunt seruandæ. Qui præmissis subtrahere vult, hoc faciat suo iure.

for. * festiuitatibus.

De officio Virginis gloriosæ.

Officium autem Virginis gloriosæ, omnium more habet septem horas sicut principale. Et conuenienter potest sic seruari, Vt ad vigilias noctis illud dulce dicatur Inuitatorium, *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum.* Hymnus, *Quem terra.* Romano vsu tres nocturni cum nouem suis antiphonis dicuntur secundùm ferias: vtpotè Dominica, feria secunda, & quinta de primo nocturno, feria tertia & sexta, de secundo: feria quarta & sabbato, de tertio. Et hoc vtique congruit, vt sufficienter iterati, nocturnum non impediant sabbatinum. In lectionibus tribus matutinalibus sunt multæ diuersitates. Aliqui dicunt de ecclesiastico, *In omnibus requiem, &c.* Aliqui tres paruulas, de sermonibus Augustini. Aliqui tres paruulas sine auctore, quarum initium est, *Sancta Maria piarum piissima.* Omnibus reiectis, religiosum videtur, in hac parte sequi Carthusienses, vt de Euangelio Luc. I. c. tres legantur lectiones. Prima, *In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel.* vsq; ibi, *dixit autem.* Secunda, ab indè vsque, *Exurgens autem Maria.* Tertia abindè finiatur, *Et exaltauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Et addatur, *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.* Responsoria tria satis sunt consueta. *Te Deum* dici non debet, vt probatum fuit propositione 13. Ad Laudes Romano more quinque antiphonæ, *Assumpta est Maria* cum aliis. In capitulis, orationibus & hymnis seruetur vsus. Laudabili more in hoc officio fiunt quædam suppletiones, vt quia in Ambrosiano & Benedictino ad Horas dicitur Litania, Kyrie eleison, quam quotidiè tantùm in completorio & prima dicimus: Ideò in hoc officio suppleatur, Vt ad paruas horas more Benedictino post capitulum absque responsoriolo dicatur versiculus, Et ad singulas horas ante orationem dicatur Romano more *kyrie eleison, Christe eleison, kyrie eleison. Dominus vobiscum,* vel, *Domine exaudi. Oremus.* Suffragia verò ad Laudes & Vesperas fiunt secundùm deuotionem. Romani dicunt de eorum patronis Petro & Paulo, & de omnibus sanctis. Aliorum deuotio ad paruas horas iungit tres orationes de beata Virgine, de Spiritu sancto, &

de omnibus sanctis. Vndè ad primam, tertiam, sextam, & nonam, in Hymno conuenienter præmittitur versus, *Veni creator*. Ad quinque autem paruas horas congruè distribuuntur quindecim Psalmi Graduales, maximè eorum vsu, qui illos non dicunt ante vigilias noctis. Et Benedictini, qui eosdem Psalmos ad principales certis diebus seruant horas, ordine transmutato in officio beatæ Virginis ad primam, tertiam, sextam & nonam dicunt illos Psalmos, quos in eisdem horis in eodem officio dicimus principali. Ad Vesperas super Psalmos notos dicentur quinque antiphonæ, *Dum esset rex*, cum aliis, vt dictum fuit propositione 10. & seruant Romani. Et si aliquæ memoriæ in officio principali, ex causa omissæ sunt, & illæ in hoc officio suppleri possunt. Præterea hoc officium in vsu Romano ad Laudes, Vesperas & paruas horas in Aduentu & post Natiuitatem Domini, habet Antiphonas singulares & alias proprietates, quæ ex vsu Fratrum Minorum sciri possunt. Et tempore Paschali in tribus Euangeliis Antiph. *Regina cæli*. Hoc officium intermittitur aliquando propter temporis incongruentiam, vt in hebdomada Paschali, & triduo præcedenti: aliquando ne bis dici videatur, vt quando seruitium principale fit de Virgine gloriosa: & aliquando in paucis solennitatibus maioribus: super quo recurrendum est ad vsum Carthusiensium & similium religionum, & non ad notas Fratrum Minorum, quæ contra ea quæ Romæ vidi scripta, in hac parte nimis se laxant. Item secundum vsum plurium, singulæ horæ huius officij siue in choro, siue extra priuatim dicantur, ante horam principalem dicuntur, excepto Completorio, quod dicitur post horam principalem. Sed secundum vsum Fratrum Minorum, qui Romanus dicitur, Matutinum & Vespera dicuntur antè, & paruæ Horæ dicũtur post horas principales. Omnium vsu generali diebus sabbatinis, quando propria Missa non occurrit, cantatur Missa de Virgine gloriosa, cuius officium in omnium Missalibus secundùm tempus anni continetur, de qua scriptum est, quòd in illa nec *Gloria in excelsis*, nec *Credo* dici debeat, vt allegatum fuit suprà propositione 13. Vt autem diebus sabbatinis seruitium principale fiat de beata Virgine, festo maiore non occurrente, sunt diuersitates. Nam solenniores Ecclesiæ & religiosi illud non seruant, ne nocturnus sabbatinis continuè omittatur: Innitentes rationi Alexandri Papæ tertij, ext. de fer. c. 2. in fin. Cùm singulis diebus in officio priuato laus persoluitur Virginis gloriosæ: Et isti in eodem priuato officio secundum ferias dicunt psalmum & antiphonam trium nocturnorum, vt suprà præmisi. Alij verò sunt, qui omissionem dicti nocturni non ponderantes, dictis diebus faciũt seruitium principale de eadem cum nouem antiphonis atque psalmis: & isti vniformiter dicunt, per totum annum, officium priuatum. Quanquam sit etiam, si ex deuotione sic fieri conueniat, seruitium principale, tamen in illo dictus nocturnus non videtur omittendus, iuxta ea quæ dicta sunt supra propositione 10. Et tunc huiusmodi seruitium fieri possit sine prostrationibus, septem psalmis, & cæteris, sicut fit tempore Paschali, & infra octauas maiores. Quamuis autem in septimanis vacantibus seruari possit Missa de patrono, tamen huiusmodi laudatio extendi non debet ad horas principales, ne officio feriali præiudicium nimium generetur: nec scripturam, nec exemplum habemus, hoc licitè fieri posse.

PROPOSITIO XXI.

Laudabili multorum vsu seruantur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt psalmorum pœnitentialium, & gradualium, & in Quadragesima totius psaltorij, & si qua sunt plura.

De laude septem pœnitentialium psalmorum dictum est supra propositione nona, officium autem eorum congruenter fit hoc modo. Iidem Psalmi absolutè incipiuntur, & singulatim cum *Gloria patri* dicuntur. In fine vltimi *Alleluia*, vel *Laus tibi*, versus, *Intret oratio*. Deindè prostrando *Kyrie eleison*, preces maiores, cum Psalmo *Inclina*, & prælibatis orationibus ad hoc recollectis, de omnibus sanctis, pro Papa, pro Pace, pro Episcopo, pro Imperatore, contra hæreses, pro familiaribus, pro iter agentibus, pro populo, pro peccatis, pro serenitate, pro viuis & defunctis, & huiusmodi necessitatibus. In vsu Leodien. sunt 13. hoc autem officium dici debet post primam in diebus trium lectionum extra tempus Paschale, & octauas maiores. Et ita communiter seruatur, vt vidi notatum in quodam ordinario Romano. Sed Innocentius III. mandauit suis capellaribus, vt solùm in Quadragesima diceretur, & hoc sequuntur Fratres Minores.

Quindecim autem Psalmi Graduales, tripartitè dicuntur: primi quinq; pro defunctis, sub vno *Requiem æternam*, cum, *Pater noster*, versiculo & collecta. Alij quinque pro nobismetipsis & amicis nostris sub vno. *Gloria*, cum *Kyrie eleison*, versiculo, & collecta. Reliqui quinq; pro omnibus fidelibus similiter dicuntur sicut medij, & hoc officium seruatur à prælibatis religiosis, in tribus lectionibus ante matutinas. Pauci tamen illud seruantes, curant etiam seruare dictos septem Psalmos. Sed alij religiosi & seculares, meliori ratione mouentur, qui vtrique officio in hoc satisfaciunt, quia quindecim Psalmos Graduales ad quinque paruas horas in quotidiano officio sanctæ Virginis continuant, & septem Psalmos Pœnitentiales suis diebus seruant, & in hoc seruitium diei alleuiatur, & septem Psalmi non omittuntur. Orationes autem, quas ad quindecim Graduales adiungunt in prima & post septem Psalmos, satis sunt suppletæ. Diebus tamen quibus de beata Virgine fit seruitium, principale officiũ huiusmodi quindecim graduum, congruè locum habet. Et quia in sancta Quadragesima sancti Patres voluerũt officium Ecclesiæ cum aliis bonis operibus omnimodè augmentari, vt supra propositione 16. ideò in augmentum diuini cultus eiusdem temporis, diebus ferialibus Quadragesimæ, & nouem lectionibus vacantibus, dicta prima legitur Psalterium hoc modo, recepta cum prostratione venia, incipit sacerdos: *Deus in adiutorium. Gloria, Laus tibi.* Deinde quotidiè leguntur decem Psalmi de Psalterio, bini & bini sub vno *Gloria*. post vltimum *Laus tibi*. Vers. *Intret*. Deindè litania tota: qua dicta, omnibus prostratis, dicuntur preces maiores, cum septẽ Psalmis & Orationibus supradictis. Et ad *Per Dominum*, surgant omnes. Alij autem seruant alia officia particularia, tam in Quadragesima, quàm in diebus priuatis. Sed officia iam prædicta, iugiter congrua videntur, & deuota.

Præterea Romani in festiuitatibus in quibus volunt solennizare in Vigilia, de serò faciunt quoddam officium, quod vocant vigiliam, sub hoc modo: Pulsatis signis, absolutè incipitur antiphona, & dicuntur tres Psalmi cum tribus antiphonis, & versibus, *Pater noster*. cum tribus lectionibus & Responsoriis, sicut fit in vno nocturno matutinali. Et cantato, *Te Deum*, vel *Te decet*, officium concluditur cum oratione & *Benedicamus Domino*. In Vigilia sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, hoc officium fit in sancto Petro cum nouem Lectionibus & suis Responsoriis. Et antiqua antiphonaria Romana in dicta Vigilia, & in Vigilia Natiuitatis Domini, continent nouem antiphonas cum suis Psalmis & nouem Responsoriis ad hoc officium ordinata. Huiusmodi autẽ vigiliarũ officiũ est benè multiplicatũ in festiuitatibus more Ambrosiano, cũ cãtu processionali ad hoc ordinato. Indè est quòd in multis Ecclesiis collegiatis plebanus in festiuitatibus in vigiliis de serò cãtãt matutinas. Officia autẽ alia particularia, vt sunt processiones, tam festiuæ, quàm Rogationũ, benedictiones diuersarum rerum, ad vsum ecclesiasticũ pertinentium, & cætera huiusmodi, sunt satis communia atque nota.

PROPOSITIO XXII.

Ordo ſanctæ Romanæ Eccleſiæ non ex vſu Fratrum Minorum ſed ex ſacris Canonibus, ſcripturis authenticis, libris noſtris antiquis, generalique & locorum proportionali conſuetudine colligatur.

CElebris olim & glorioſa erat Romana Eccleſia, vt de ſub eius pede effluerent aquæ viuæ, & velut ex fonte riui tam rerum omnium faciendarum, quàm eccleſiaſticæ regulæ emanarent. Indè eſt quòd omnes ſcripturæ nobis iniungunt, vt illius ſequamur auctoritatem, & ordinem teneamus. Vndè ait beatiſſimus Papa Innocentius Decentio Epiſcopo, & ponitur in epiſtola Magalonenſi ſupra propoſitione ſeptima allegata & vndecima diſtinctione. Quis enim neſciat, aut non aduertat id, quod à principe Apoſtolorum Petro Romanæ Eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſupraduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliundè videatur accipere exemplum: Præſertim cum ſit manifeſtum, per omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Aphricam, atque Siciliam, inſuláſque interiacentes, nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut eius ſucceſſores ſacerdotes conſtituerunt. Legant autem, ſi in his prouinciis alius Apoſtolus inuenitur aut legitur inſtituiſſe. Quòd ſi non legerunt, quia nuſquam inueniunt, oportet eos hoc ſequi quod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non eſt dubium: ne dum peregrinis aſſertionibus ſtudent, capitis inſtructionem videātur omittere. Et adde quæ allegata ſunt ſupra propoſitione tertia. Sed quo ad diuinum officium, hodiè omnium credulitas & opinio diuulgatur, quòd nullæ Eccleſiæ ſeruent in illo ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, niſi Fratres Minores, nec in aliquorum niſi in ipſorum breuiariis & libris contineatur, ex eo quia B. Franciſcus in Regula præcipit, vt clerici faciant diuinum officium ſecundum dictum ordinem, vbi Breuiaria habere poſſunt. Huius autem rei Romæ contrariam didici veritatem. Nam olim quando Romani Pontifices apud Lateranum reſidebant, in eorum capella ſeruabatur Romanum officium, non ita completè ſicut in aliis vrbis Eccleſiis collegiatis. Immò clerici Capellares, ſiue de mandato Papæ, ſiue ex ſe, officium Romanum ſemper breuiabant, & ſæpè alterabant, prout Domino Papæ & Cardinalibus congruebat obſeruandum. Et huius officij ordinarium vidi Romæ à tempore Innocentij III. recollectum. Et iſtud officium breuiatum ſecuti ſunt Fratres Minores. Indè eſt, quòd breuiaria eorum & libros officij intitulant, ſecundúm conſuetudinem Romanæ Curiæ, non autem curauerunt mores aliarum Eccleſiarum Vrbis Romæ recipere & obſeruare. Et ſi dictum officium capellare, debet dici ORDO ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, fecerunt quod regula iubet: Sin autem. Aliæ autem nationes orbis Romani libros & officia ſua habent è directo ab ipſis Eccleſiis Romanis, & non à capella Papæ, ſicut ex libris & tractatibus Amalarij, Vualfredi, Micrologi, Gemmæ, & cæterorũ de officio Diuino ſcribentium colligitur euidenter. His ergo præmiſſis, videamus an dicti Fratres, qui ſingularem vſum cum regula ſeruant ſingulari. An cæteræ nationes & religioſi magis appropinquent in Diuino officio, ad ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et ſiue in errore, ſiue veritate, dico quòd vſus Fratrum Minorum magis diſtat à vero ordine Romano, ſequendo dictum officium capellare, quod ſic deducitur: Secundùm beatum Auguſt. lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 13. Ordo eſt parium diſpariúmque rerum cuiq; loco diſtribuens diſpoſitio. Et lib. 2. de ordine rerum dicit, quod ordo eſt per quem aguntur omnia, quæ Deus conſtituit. Et lib. eiuſdem ſecundo, Ordo eſt quo Deus agit omnia quæ ſunt. Et ſuper epiſtolam ad Galatas. Conturbatio eſt ordini contraria. Quando igitur in diuino officio omnia aguntur ſecundum quod conſtituta ſunt à Romana Eccleſia, & ſecundùm rectam diſcretionẽ quodlibet in ſuo loco diſtribuitur, tunc eſt ordo quem præcipit Romana Eccleſia. Et vbi contrariũ fit, ibi eſt conturbatio. Sed hæc propinquiùs fiunt in aliis regionibus & per alias nationes. Igitur &c. Minorem declaro in his, quæ nunc occurrunt, & latius Deo dante declarabitur in ſcripturis ex Vrbe venturis. Primò in legendis & cantandis Lateranenſes & aliæ Romanæ Eccleſiæ habent ſermones & homilias integras, paſſionéſque ſanctorum, & huiuſmodi incopioſa multitudine. Item in antiphonariis antiquis Romanis habetur cantus de ſanctis Nicolao, Sebaſtiano, Mauritio. Et reſponſoria magna ad Tertiam, Sextam, & Nonam in Quadrageſima, & Pſalmi Dominicales ad Vigiliam in hebdomada Paſchali diuiſi, & Veſperæ Paſchales per *Kyrie eleiſon* ordinatæ, & Antiphonæ in Dominicis ſuper *Benedicite* multiplicatæ, & in diuerſis aliis locis diuerſæ Antiphonæ & Reſponſoria. Item in propriis ſanctorum Miſſis, eorum officia in diebus eorum aſcripta habentur, & cætera multa, quæ vbique per orbem ſeruantur & habentur, ſequendo Eccleſias Romanas. Sed Fratres cauſa breuitatis capellam ſequendo, hoc vel omiſerunt, vel alterauerunt. Et eorum modo abbreuiato ſæpius legunt de ſanctis Chronicas Damaſi, vel ex Pontificali. Item ſedes Apoſtolica nobis aſſignat feſta nouem lectionum generalia, & de localibus commiſit diœceſano mutanda, vt ſupra propoſitione decimaſeptima. Vnde apud omnes religiones & nationes vltra nouem lectiones generales paucæ conſtitutæ ſunt locales & multæ trium lectionum. Sed fratres hodiè omnes eorum ſanctos & octauas maiores ſeruant ſub nouem lectionibus, & nullos ſub tribus. Ex qua obſeruantia euenit in vſu eorum continua perturbatio, & magna confuſio propter tranſpoſitiones, quas tam de Dominicis, quàm de octauis faciunt. Nam de ſex locis vel perſonis eorum vſum ſeruantibus, vix duo in eundem ſanctum nouem lectionum eodem die concordabunt. Vnde raro propter hoc nocturnum dicunt. Et ſeptem Pſalmos & cætera ferialia raròſeruant, & ſacram ſcripturam omnimodè in officio negligunt, & defunctis ſimiliter in officio eorum continuum præiudicium faciunt. Item ſedes Apoſtolica vult hanc proportionem, vt ſicut in vrbe ſeruantur ſancti Romani pontifices, & alij ſancti vrbis locales, ita in aliorum vſu alij ſeruent ſanctos ſuos locales. Et ſicut Romani non tenentur ad noſtros locales, ita nec nos ad ipſorum locales. Sed fratres contra generalem conſuetudinem huiuſmodi, à dicta ſede tacitè approbatam, in eorum vſu adducunt locales Romanos, vt Higinum, Anicetum, Soterem, Pium, Cletum, Marcellum, Eleutherium, Ioannem, Felicem, Siluerium, Anacletum, Victorem, Innocentium, Euariſtum, Pontianum, & Melchiadem Romanos pontifices. Et præterea Anaſtaſium martyrem in die Vincentij, cuius monaſterium ſituatur vltra ſanctum Paulum. Gilibertum confeſſorem de Anglia, & ſanctos quadraginta martyres de Armenia, qui habent Eccleſiam propè Coloſſeum. Apparitionem ſancti Michaelis de Apulia, Eraſmum martyrem de Caieto, Rufinam & Secundam virgines & martyres de Laterano, Naborem & Felicem de Mediolano, Symphoroſam cum ſeptem filiis, martyres de Tiburto, Paſtorem preſbyterum & confeſſorem, qui erat de ſocietate Praxedis & Potentianæ virginum Romanarum. Suſannam virginem & martyrem, quæ habet Eccleſiã propé thermas, duodecim fratres martyres in die Ægidij, vbi Vrbanus IIII. mandauit Ægidium teneri ſub IX. lectionibus. Cerbonium epiſcopum de Populonia, Gryphonem & Reſpicium martyres, quorum Eccleſiam habent Auguſtinenſes. Feſtũ de Niue. Vtraſq; dedicationes trium maiorũ baſilicarũ, & Sabam abbatem, cuius abbatia ſtat vltra ſanctum Alexium, & non ſine myſterio de omnibus prædictis localibus Romanorum nihil proprietatis habetur in officio Gregoriano, quaſi gene-

raliter non ſint tenendi. Et præter illos in aliis diuerſis Eccleſiarum vrbis kalendariis, vidi alios Romanos Pōtifices atque ſanctos quàm plures locales annotatos, tam ſub nouem, quàm ſub tribus lectionibus, quos fratres omiſerunt. Et quamuis in kalendariis Vrbis antiquis multi locales ſancti ſub nouem lectionibus annotentur, tamen in eiſdem in numero copioſo vidi ſanctos ad tres lectiones annotatos. Et in hoc ab initio defecerunt notæ Fratrum Minorum, quòd non notauerūt ſanctos nouem lectionū, vt ſic omnes alios habuiſſent ſub tribus lectionibus: ſed indiſcretè quædam nota eorum, quā tamen hodiè non ſeruant, duntaxat quatuor vel ſex ſanctos ad tres ponit lectiones, quaſi regula eorū exiſtat, vt omnes alij ſub nouem lectionibus teneantur. Et in hac parte contrariātur omnibus aliis religionibus & nationibus, & cōtra huiuſmodi confuſionē IX. lectionum ſatis ſcripſi ſupra propoſitione 17. Itē ſedes Apoſtolica præcipit, vt ſuper diebus ſanctorū ſeruetur cōſuetudo regionis: ſed Fratres de prælibatis ſanctis ſeruāt contrariū, vt notatum fuit propoſitione 17. Item ſicut Fratres ſeruāt feſtiuitates ſanctorum ſui ordinis, vt Franciſci cum maioribus octauis, Antonij Paduani, & ſanctæ Claræ, qui non ſunt de officio Romano, quare non ſimiliter Romani habent ſanctos ſuos locales, ad quos Fratres nō tenentur? Item beatus Gregorius in lib. Graduali & Miſſali ſanctis Dei proprias Miſſas habentibus ſuos cantus & epiſtolas cum Euangeliis in eorum diebus aſſcripſit, Remiſſiones faciēdo quando iterato dicerentur, prout communiter habent libri ſeculares: Sed fratres in eorum libris de toto ſcripſerunt vnum commune ſanctorum confuſum, aggregādo introitus per ſe, deinde cætera per ſe. Et præterea omiſerunt epiſtolas & euangelia tēporales & feriales, quæ in libris Romanis continentur. Item de genu flexionibus & cæremoniis antiquis plura ſimiliter emiſerunt, fortè quia in capella Papæ non ſeruantur. Sciendum tamen quòd Nicolaus Papa III. natione Romanus, de genere Vrſinorum, qui cœpit anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſeptimo, & palatium apud ſanctum Petrum conſtruxit, fecit in eccleſiis vrbis amoueri Antiphonarios, Gradualia, Miſſalia, & alios libros officij antiquos quinquaginta, & mandauit vt de cætero Eccleſiæ vrbis vterentur Libris & Breuiariis Fratrum Minorum, quorum regulam etiā confirmauit. vnde hodie in Roma omnes libri ſunt noui & Franciſcani. Et forma notularum in cantu antiqua, quæ tam Ambroſiani, quàm Alemanniæ nationes vtūtur, cū pluribus aliis obſeruationibus eccleſiaſticis ab vrbe relegata. In officio ergo diuino ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ obſeruabimus, ſi Fratrum vſu omiſſo, ſacros canones, ſcripturas authēticas, cōſuetudines locorū generales, & in dubiis libris antiquiores ſequamur. Et in aliis particularib⁹ dictā ſeruemus proportionem, vt de ſanctis localibus ſuperiùs declaratur.

PROPOSITIO XXIII.

Sanctarum Miſſarum Officia Romanæ Eccleſiæ ſuis Dominicis & Sanctorum diebus fideliter obſeruentur, vt in illis patrum traditiones humiliter cuſtodiantur.

IEſus Chriſtus primus & ſummus pontifex & ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, non quidē Leuiticus, ſed Euangelicus, non veteris, ſed nouæ legis in nocte cœnæ pridiè quā pateretur in cruce, in memoriā ſuæ mortis inſtituit, & tradidit Apoſtolis formā, & verba cōſecrationis ſui corporis & ſanguinis in Euchariſtiæ ſacramēto, ſicut ex ſanctis Euāgeliis docetur & colligitur euidēter: Nā quoties hūc panem māducamus, & calicē bibimus, mortē Domini annunciamus, 1. ad Cor. 11. circa finem. Vndè cùm dixit Ieſus, Hoc facite in meā cōmemorationem, expreſsè inſtituit hoc ſacramentū, & tacitè deſtituit agni Paſchalis typicū ſacrificiū, vt ait Iſidorus ſuper Matth. & ponitur de conſec. diſt. 2. Accipite. De hoc vide quartū ſententiarū di. 8. De forma cōſecrationis ſanguinis Chriſti, à ſanctis doctoribus veriùs creditur & tenetur, quòd ea ſit forma, quæ in canone habetur, qua ex primitiua traditione Apoſtolorum & ſanctorum Patrum Eccleſia vtitur generalis. Sunt enim multa adiecta, quæ nullus Euangeliſtarū legitur expreſſiſſe. lege ſuper hoc pulchra dicta Innocētij Papæ tertij ext. de celeb. Miſſ. c. cū Matth. Apoſtoli enim de forma & materia huius ſacramenti, ſicut de Domino Ieſu Chriſto acceperunt, ita & ſeruauerunt, & ſanctæ Eccleſiæ tradiderunt, quo ad actum celebrandi. Quo ad modum ſeu ritum, tempus, locum atque ornatum ſacrarum veſtium & vaſorum, nonnulla, prout decuit, ordinarunt. Et eorum exemplo atque doctrina ſimiliter fecerunt ſucceſſores, vndè in geſtis ſextæ ſynodi dicitur, quòd Iacobus frater Domini ſecundùm carnem, cui primùm tradita eſt Hieroſolymitana Eccleſia, & Baſilius Cæſareenſis epiſcopus, tradiderunt nobis Miſſæ celebrationē, de conſ. diſt. 2. Iacobus. Ab initio ſiquidem cùm adhuc eſſet nouella Eccleſia, Apoſtoli cū ſanctificatione crucis & oratione Dominica, prout in quibuſdam ſcripturis veteribus reperitur, & in quotidianis veſtibus & ligneis calicibus celebrabāt. Sed B. Clemens, vt dicit Gēma, tradente beato Petro, vſum ſacrarū veſtiū ex lege ſuperpoſuit. Sanctus Soter natione Campanus, qui cœpit anno Domini XXV. interdixit mulieribus ſanctas veſtes altaris contingere, & incenſa circa altaria deferre, diſt. XXIII. ſacroſanctas. Vndè non niſi à ſanctis hominibus veſtimenta ſacra contingantur, nec aliis vſibus commodentur, de conſ. diſt. 1. c. Iuſtam. & c. Veſtimenta, nec nuptiarū pretenditur ornatibus, c. d. Ad nuptiarum. Sanctus Zephyrinus XVI. Papa, vitreis vaſis: Sanctus verò Vrbanus Papa primus, argenteis cōſtituit celebrari, de conſ. d. 1. vaſa. De quibus ſanctus Bonifacius epiſcopus & martyr interrogatus, an in vaſis ligneis liceret conficere. Reſpondit, quondam ſacerdotes aurei erant, & calicibus ligneis vtebantur: & nunc è contra. In his autem ſicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum decus ſuccreuit Eccleſiarum, c. vaſa. Vndè etſi non ex argento, ſaltem ex ſtanno, non ex ære vel aurichalco fiat calix, c. d. Et calix. Sanctus Stephanus natione Romanus, qui cœpit anno CCLVIII. præcepit, vt veſtimenta Eccleſiæ quibus Domino miniſtratur, & ſancta ſint & honeſta, in c. veſtimenta, ſupradicto. Sixtus II. qui cœpit anno 261. conſtituit, vt Miſſa ſuper altare celebraretur, quod antea non fiebat. Felix I. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 166. conſtituit ſuper memorias martyrum Miſſas celebrari. S. Silueſter I. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 315. cōſtituit, vt diaconi dalmatica vterentur in Eccleſia, & pallio linoſtino eorū læua tegeretur. Primo ſiquidē ſacerdotes ante caſularum vſum, dalmaticis induebātur. Poſtea verò cùm caſulis vti cœpiſſent, dalmaticæ diaconibus ſunt cōceſſę. Itē conſtituit vt ſacrificiū altaris nō in ſerico pāno aut in tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo cōſecrato celebretur, ſicut corpus Domini in ſindone linea mūda ſepultū fuit, de cōſ. d. 1. Cōſulto. De dicto Vrbano legitur, quòd aquam admiſceri cēſuit, ſicut & Apoſtolica traditio docuit de hoc, de con. diſt. 2. c. 1. & tribus c. ſeq. nec vna coniungantur, vt in c. didicimus c. diſt. B. Bonifacius I. natione Romanus, qui cæpit anno Domini 425. interdixit ne moniales ſeu quæcunq; mulieres ſacra vaſa ſeu pallas altaris cōtingerent. Et qualiter ſacræ veſtes lauari debeant, dicitur in c. Nemo per ignorantaim de conſ. d. 1. De hora Miſſæ celebrandæ S. Teleſphorus martyr natione Græcus, qui ſucceſſit Sixto anno Domini 139. cōſtituit in nocte natiuitatis Miſſas celebrari, & hymnum angelicum ſolenniter decantari. Reliquis verò temporibus ante horam tertiam illas minimè celebrandas: quia & eadem hora Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus legitur deſcendiſſe, de conſ. diſt. 1. nocte. In Quadrageſima autem hora veſpertina c. d. ſolent. Similiter

eadem

eadem hora seu in noctis initio in sabbatis quatuor temporum, & in sabbato sancto, 65. distin. Secunda patribus, &c. Ordinationes. Celebrationes enim ordinum iuxta decreta sanctorum Patrum, tam serò fiebant in sabbato, vt potius Dominicæ, quàm sabbato adscriberentur. Vide Micrologum cap. 29. Ex hac antiquitate hodie seruatur, vt diebus ieiuniorum Missa in Nona dicatur, & aliis diebus ad Tertiam. Etsi ambo cócurrant, Missa de festo ad Tertiam festiuè dicitur, & de ieiunio ad Nonam. Et ita fit Romæ, & in Colonia. In Collegiis seruatur, vt maior Missa dicatur ante vltimã horam ante prandium, & si occurrant duæ, prima ante penultimam horam imponitur. De præsentibus autem necessariis, infrà tangetur. Presbyter cum se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinem decãtat Psalmos, Quàm dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi, Kyrieeleison, Pater noster. Et nè. Vers. Ego dixi. vers. Conuerte, vers. Fiat misericordia, vers. Sacerdotes, vers. Protector noster, vers. Domine exaudi. Oratio, Aufer: alia, Actiones, secundùm Micrologum, cap. 1. & 23. Eo introeunte ad altare, cantatur antiphona ad Introitum, quæ abindè in Romano, hoc nomen, & in Ambrosiano, nomen *Ingressæ* meruit habere. Cælestinus primus natione Romanus. qui cœpit anno Domini 418. in ordine XLI. constituit vt psalmi Dauid c. & l. ante sacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, nisi tantùm epistola beati Pauli, & sanctum Euangelium recitabatur. Ex hoc instituto excerpti de Psalmis Introitus, Gradualia, Offertoria ante sacrificiũ, communiones inter communicandum cum modulatione ad Missam in ecclesia Romana cantati cœperunt secundum Sigibertum & alios in Chronicis. Non autẽ intelligẽdum, quòd Cælestinus primò introduxit Psalmos dici particulatim ante sacrificium, immò ab initio diù ante eum à patribus sunt seruati. Vnde Cassianus libro tertio de institutis monachorum c. decimo. Verùm ne hoc quidem ignorandum, die Dominica vnam tantummodò Missam ante prãdium celebrari, In qua psalmorum atque orationum seu lectionum pro ipsius collectæ vel communionis Dominicæ reuerentia solẽnius aliquid impendentes, in ipsa tertiam sextamque pariter consummatam reputant. Quoties igitur idem à diuersis constitutum reperitur, intelligi debet, quòd posterior constitutum vel obseruatum à prioribus, vel innouauit & authorizauit, vel emẽdauit, declarauit, publicauit, aut quid simile fecit. Eccè de epistolis & euãgeliis legitur, quòd successores Apostolorum, epistolas & Euãgelia legi statuerũt. Vndè pręcipitur in canonibus Apostolorũ & ponitur de consec. dist. 1. Omnes, vt fideles ad sacramẽta solẽniter cóueniente, scripturas Apostolorũ & Euangelium audiãt, & in oratione vsque in finẽ Missæ perseuerent. Alibi scribitur, quòd epistolam & Euãgelium Alexander Papa ad Missam legi constituit. Item beatus Hieronymus presbyter Cardinalis epistolas & euangelia, vt hodiè habet Ecclesia, collegit & ordinauit, vt in libro qui Comes dicitur, habetur: & ipse ait scribens ad Constantium episcopum. Et Damasus Papa, vt nunc moris est, legi censuit. In ambrosiano autem officio copiosè habentur per totum annum Epistolæ & Euangelia, sæpe cum Romano officio concordantes, & sæpe differentes. Item etiam officium in festiuitatibus & Dominicis pulchrum seruat ordinem: Nam ad Missam post Gloria in excelsis, & Kyrie eleison ter. Deindè legitur prima lectio de veteri testamento cum responsorio, quod Psalmelum vocat, & nos Graduale. Secunda de nouo Testamento cum Alleluia & versu, vt Romani. Tertia de sancto Euangelio, ante quod, & post quod cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Euangelium & post Euangelium, quibus carent Romani. Officium autem Ambrosianum longè pręcessit Romanum, vt suprà Propositione 12. Et qui videt Ambrosianum, apertè cognoscit, quod cantus Missæ, Epistolæ, & Euangelia, & plures orationes, responsoria & antiphonæ, & cætera officia, recepta sunt ab illo. Et huius signũ est, quia cantus concurrentes vtrobique sunt eiusdem toni, vt introitus, *Gaudeamus*, vtrobique est primi toni. Sed nota Ambrosiana est fortior, durior, & magis extensa. Reuertamur igitur ad initium Missæ. Sanctus Damasus Papa natione Hispanus, qui cœpit anno Domini CCCLXX. præcepit, vt presbyter confessionem faceret antequàm accedat ad altare. Sacerdos igitur paratus veniens ad altare, Romano ordine dicit antiphonam, *Introibo*, cum Psalmo, *Iudica*, & facit confessionem, quam Micrologus cap. xxiij. breuiter sic ponit: Confiteor DEO omnipotenti, istis sanctis, & omnibus sanctis, & tibi frater, quia peccaui cogitatione, locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideò precor te, ora pro me. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata, liberet te ab omni malo, & conseruet te in omni opere bono, & perducat nos Iesus Christus filius Dei viui in vitam æternam, Amen. Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum, tribuat nobis omnipotens & misericors Dominus, Amen. Huic confessioni concordant prædicatores, & dicũt: Absolutionem & remissionem, &c. quæ verba ex Euangelio sumuntur. Quodcunque solueris, &c &, Quorum remiseritis, &c. In Romano officio introitus cantatur cum versu de Psalmo, *Gloria patri*, & repetitione, quod non fit de ingressa Ambrosiana. In Graduali B. Gregorij ad introitus annotantur semper duo versus de Psalmo, sicut hodie obseruamus de *Requiem*. Aliqui scripserũt, quòd ex statuto Cælestini, totus psalmus olim cantabatur. Sed quo beato Gregorio adscribitur, quòd introitus modulando composuit, intelligendum est, quòd multos introitus ex psalmis addiderit: quia valdè multi ab Ambrosio sunt recepti. *Gloria Patri*, Nicena synodus composuit de consecrat. distin. 1. de hymnis. Sed Damasus Papa ad Psalmos cãtari cẽsuit kyrie eleison. Siluester papa de Græcis sumpsisse scribitur. Quod Gregorius Papa ad Missam instituisse dicitur. Sciendũ quòd Græci & Ambrosiani multùm ad Horas frequentãt Kyrie eleison. Et in Missa Ambrosiana dicitur ter kyrie eleison in tribus locis post *Gloria in excelsis*, & post Euangelium, & in fine Missæ. In Romano verò dicitur nouies in vno loco, cum Christe eleison, quod Græci & Ambrosiani non dicunt. Item Ambrosiani ad eorum *Kyrie eleison*, ad *Gloria in excelsis*, ad *Credo*, ad *Sanctus*, vnicam seruant notam. Et de *Gloria in excelsis, & Sanctus*, in Graduali beati Gregorij Romæ paucæ sunt notæ. Et credendum quòd plures notæ secularium super illis sine auctoritate existant. Ideò humilitati locorum vestrorum congruere videretur, vt super illis sequeremini Carthusienses.

Matth. 18. Ioan. 20.

De laude angelica dictum est suprà propositione 13. Microlo. c. ij. & c. xlv. dicit, quòd capitur in omni festo, quod plenum habet officium, hoc est, nouem lectiones, nisi in Aduentu, die Innocentum, & LXX. In his tamen diebus secũdùm Microlo. c. xlv. natalitia Apostolorum & festa sanctæ Mariæ, *Gloria in excelsis* recipiunt iuxta Romanam consuetudinem. Sed in hoc secundùm prudentiores, statur consuetudini regionis, nec post meridiem legitur dicendum, nisi in cœna Domini vbi chrisma cõficitur, & in Sabbatis Paschæ & Pentecostes. Sacerdos deindè ad populum versus, dicit, *Dominus vobiscũ*: quod est sumptum de veteri testamẽto, scilicet de libro Ruth. Et *pax vobis*, de nouo testamento & de Euangelio accepta. Responsio, *Et cum spiritu tuo*, de epistolis Pauli. *Amen* verò, de Apocalypsi, quæ Apostolicus ordo, tradente Domino, dici docuit, & Clemens Papa seu Anacletus dici constituit. Ambrosiani in Missa sæpiùs dicunt, *Dominus vobiscum, & cum spiritu tuo*, absque versione, & *Oremus*. Notandum secundùm Micrologum c. ij. quòd hæc verba plures exigunt respondentes, & vnũ salutantem. Sicut enim pluribus salutantibus ineptè respondetur, *Et cum spiritu tuo*: ità cógruè salutatur per *Dominus vobiscum*, nullo vel vno tantùm adstante. Hoc vti-

que beatiſſimi Patres Apoſtolici, Anacletus quidẽ à beato Petro quintus, & Soter, de quo ſupra in ordine decimustertius, eorũ decretis firmauerunt, vt ſacerdos ſemper vel tertius eſſet, dũ Miſſas celebraret, de cõſec. diſt. 1. c. Hoc quoq; ſtatutũ eſt. Nõ enim ſolus presbyter Miſſarũ ſolennia, vel alia diuina officia poteſt ſine miniſtri ſuffragio celebrare, de fil. presb. in fin. Zacharias vir Apoſtolicus, in ordine nonageſimustertius, conſtituit ne ſacerdotes ad celebrãda Miſſarũ ſolẽnia cũ baculo intrarẽt, nec velato capite altari adſtarẽt, de cõſec. d. 1. Nullus epiſcopus. Sancti quoq; Patres in Aurelianen. concilio, c. iij. cõſtituerũt, vt ad ſalutationes ſacerdotis nõ ſolùm clerici & Deo dicati, ſed & omnis plebs conſona voce reſpõdeat. ſecundùm Microlo. c. ij. *Flectamus genua* in ieiuniis quatuor tẽporũ, præter Pẽtecoſtes, in feria quarta ad priorẽ orationẽ: in feria ſexta ad principalẽ, & in ſabbato ad quatuor priores orationes dicitur. In illa de camino genuflexio more triũ puerorum prætermittitur, qui ſtatuã gentiliũ adorare noluerũt. Et iuxta Romanũ Ordinẽ, in Miſſis quadrageſimalibus poſt ſalutationem genua flectimus. Idẽ fit in vtraq; oratione feria quarta poſt palmas. Sed has genuflexiones Fratres omittunt, quia in capella Papę nõ fiunt. Sequitur oratio, quæ ſpecialiter, collecta, vocari videtur. Illa nanq; apud Romanos fit ſuper populi collectionẽ dũ colligitur, vt procedat de vna Eccleſia in aliã ad ſtationẽ faciẽdam, vt in die Cinerũ apud ſanctã Anaſtaſiam. Oratio, *Concede*, quando ſtatio eſt ad ſanctã Sabinã. Et apud ſanctũ Adrianum in die Aſumptionis, Oratio, *Veneranda*. Et in die Natiuitatis Mariæ, Oratio, *Supplicationẽ ſeruorũ*, quandò iuxta cõſtitutionem Gregorij Papæ, litania exit à ſancto Adriano ad S. Mariã maiorem. Et has duas collectas, quia non capellares, Fratres ſine cauſa omittũt. Iuxta Romanum autẽ Ordinẽ, vt dicit Microl. c. iiij. nõ niſi vnã orationẽ ante lectionẽ dicere debemus, vt Amalarius à multis in prologo libri ſui de officiis ſe ab ipſis Romanis didiciſſe fatetur. Hoc vtiq; & inſtitutio officiorũ exigere videtur, vt ſicut ad vnã Miſſam, vnã tantum lectionẽ & vnũ Euãgelium legimus, & vnũ introitũ, immò vnũ officiũ cantamus, ità & vnà orationẽ dicamus. Sed plures illas adeò multiplicãt, vt auditores ingratos efficiant. Sed ſapientiores obſeruant, vt in Miſſa aut vnam, aut tres aut quinque, aut ſeptẽ dicãt: vnã, propter Romanã traditionẽ: tres, quia Dominus ante paſſionem ter orauit: quinque, propter quinq; partitã eius paſſionem: ſeptẽ, quia ſancti Apoſtoli ſeptenariũ Dominicæ orationis, ad cõſecrationẽ eorundẽ myſteriorum, frequentaſſe legũtur. Vſu Leodien. vltra quinq; nõ dicũtur. In Natiuitate Domini, Romani ad Miſſam ſecundã orationem de ſancta Anaſtaſia adiiciũt: quia tũc ſtationem in Eccleſia eiuſdẽ martyris agũt: Et in hoc illos imitamur, licèt non eandẽ adiectionis occaſionem habere videamur. Sed Rabanus Moguntinus Archiepiſcopus in libro Sacramentorũ à miniſtris Eccleſiæ ſancti Petri in Roma ſciſcitatũ ſe refert, quãdò in Miſſa plures orationes occurrũt, vt in dicta Miſſa ſecũda, & in Dominicis quibus feſta recoluntur, quot orationes ſoliti eſſent celebrare ante epiſtolã. Et reſpõſum ſibi dicit vnã tantùm. vndè dicit, à ſcripto ſancti Ambroſij & S. Auguſtini ſe didiciſſe de ordine orationum in Miſſa: In dicta ſcilicet Miſſa, in loco vbi corpus ſancti martyris requieſcit, dicatur oratio de ſancta Anaſtaſia iuxta Romanũ morẽ. Et vbi hoc nõ reperitur, dicãtur de incarnatione. Eodẽ modo in cæteris feſtiuitatibus, & in omnibus aliis diebus, quibus celebramus Miſſas per annũ ſecundùm eũ. Indè eſt quòd in antiquioribus libris eodẽ die Miſſæ ſunt duplicatæ. Vt in inuẽtione ſanctę Crucis: in die ſancti Auguſtini, Decollationis Ioannis, Omniũ Sanctorũ, & cæterorũ. Ex vnitate ergò Miſſæ quotquot ſint orationes, prima ſemper per ſe eſt dicenda, etiãſi ſint tantùm duæ ſecundùm Romanũ ordinẽ & vſus approbatiores. Scimus etiã quòd Ambroſiãnũ officium in Miſſa dicit quatuor orationes: Primã, ſuper populũ poſt ingreſſam: Secundã poſt Euãgelium ſuper ſindonem: Tertiã, ante præfationem, ſicut nos: ſed illã altẽ dicit: Quartã, poſt communionẽ: & hũc numerum ſeruamus in Quadrageſima, licèt nõ hoc ordine. Et poſt primam orationem dicit, *Gloria in excelſis*, dein *Kyrie eleiſon*: ſed nos ordinem cõuerſum ſeruamus poſt Introitũ, *Kyrie eleiſon*, & *Gloria*, deindè orationes dicentes. Orationes autẽ Miſſæ copioſè beatus Ambroſius ordinauit, & ſanctus Gelaſius poſt eum auxit. De ipſarũ authoritate dixi ſuprà propoſitione decimatertia. In Euangelio præcipitur, vt patrẽ in nomine filij petamus, & accipiemus. Ideò penè omnes orationes, per *Per Dominum* concludimus. Pauciſſimæ, pro competẽtia ſenſus, alia concluſione finiuntur. In qualibet cõcluſione memoriã ſanctæ Trinitatis obſeruare ſolemus. Romanus ordo & antiquiſſima exemplaria nomen Dei ſic interponunt, vbi dicitur: Qui tecũ viuit & regnat Deus in vnitate ſpiritusſancti. Et Ambroſiani adhuc ſeruant. Sed moderni poſteà ſubiungũt, & hæc ſubiunctio apud Romanos & nationes alias hodiè tantum inualuit, vt antiqua traditio ſine ſcandalo locũ habere non poſſit. Secundum Romanã auctoritatem, nulla oratio *Per eum qui venturus eſt*, cõcluditur, niſi per quam diabolus ad iuratur. Quandò oratio dicitur, omnes adſtãtes ſecundùm antiquam ſanctorum Patrum traditionem, in ſignum confirmationis, AMEN. ſubiungere debent, vt communem orationem quam ſacerdos pro omnibus Domino obtulit, confirment. Vndè & in ipſa ſecreta, *Per omnia ſecula ſeculorum*, altiùs dicit, vt præmiſſa oratio, per *Amen* à populo confirmari poſſit. De lectione & Euãgelio ſuprà dictum fuit. Romani ex ordine Ambroſiano ſolam lectionem admittunt: nunc de veteri, nunc de Nouo Teſtamẽto cum Reſponſorio & Alleluia. Et hodiè, vt dicunt, eccleſiæ plures ciuitatis Mediolanenſis ex more Romano ſola lectione cũ Alleluia contenti ſunt. In eccleſia tamen maiore ſemper ſeruatur antedictus decor, quem in Romano officio in quatuor Miſſis Natiuitatis Domini duntaxat receptum videmus. Vndè aliquæ eccleſiæ Italianæ in tribus Miſſis ipſius diei Graduale poſt primam interponunt lectionem, morẽ beati Ambroſij imitantes. Et in vigilia Graduale diuidunt primam partem poſt primam lectionem, & verſum poſt lectionem ſecundam decantando. Fratres tamen noſtri has primas lectiones à Romano officio amouerunt in ſex feriis quartis ante Sabbata ordinationum. In Romano duæ ſunt lectiones cum duobus reſponſoriis. Et Micrologus c. quinquageſimoſecundo dicit, quòd feria ſecunda & quarta poſt palmas, duę lectiones continuatim, vt in Natiuitate Domini, leguntur. Gradualia & Alleluia Ambroſius in ſuo officio multa ordinauit. Et Gregorius ad Miſſam tã illa, quàm alia in Romano officio impoſuit. Abbas Nokerus ſequentias aliquas proneumis de Alleluia compoſuiſſe dicitur, quas Nicolaus Papa ad Miſſam cantari conceſſit. In antiquis libris Romanis aliquas vidi ſequentias, multi autẽ multas introduxerunt. Quilibet gaudet de ſuis nouitatibus. Securius videtur, in illis ſequi Carthuſienſes & Ciſtercienſes. Iubili autem ſeu neumata gradualium & de Alleluia, reſecandi non ſunt, niſi cùm illorum loco ſequẽtiæ decantarentur. Solis ſubdiaconibus Romana auctoritas concedit, vt ſacris veſtibus induti, epiſtolam legãt, vt dicit Micrologus cap. octauo. trigeſimaquarta diſtinct. Si ſubdiaconos. Nã beatus Hormiſda à B. Petro Papa quinquageſimus tertius, cap. tertio, illũ deponit, quicunq; non ordinatus, officium ordinati vſurpauerit: quod vtique nec ex conſecratione, nec ex eccleſiaſtica cõſuetudine vnquàm promeruit. Canones etiam alios, niſi ad hoc ordinatos, in eccleſia legere, vel impublico pſallere, vel Alleluia dicere, vel aliquem exorcizare in diuerſis conciliis prohibuerit. Sed de epiſtola [con. De vi. & ho.] dicti cap. vt clerici dicunt. vt ibi. Nihil autem obſtat, quin ſacerdos in Miſſa inferiorum ordinum officia, ſi neceſsè fuerit, expleat: quem & omnes inferiores obtinere conſtat, qui & in Miſſa ſacris ve-

ſtibus eſt indutus, ſine quibus altari, iuxta Romanum Ordinem, miniſtrare non debemus. Vndè congruentiùs ipſe epiſtolam & euangelium legat, quàm hoc per inordinatum expleri permittat. Anaſtaſius primus natione Romanus, qui cœpit anno Domini trecenteſimo quarto, mandauit, vt cùm ſancta Euangelia in eccleſia leguntur, nullus ſedeat: ſed omnes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent. de conſecratione diſtin. 1. Apoſtolica: Quæ reuerentia, vt aiunt, & Apoſtolicæ lectioni apud Græcos exhibetur, vt dicit Microlog. c. ix. Diaconus autem cùm Euangelium legit, iuxta Romanum Ordinem, in ambone vertitur ad meridiem, vbi & maſculi conueniunt. Sacerdos verò in altari ad ſiniſtrum cornu legit, vt in dextra parte expeditior ſit ad oblationes ſuſcipiendas & ſacrificium perficiendum. Sed vt diaconus ſimiliter ad Aquilonem ſe vertat, vſurpatio iam hodiè inoleuit, vt quaſi pro ordine teneatur. De hoc Microlog. latiùs d. cap. ix. Ordo quoque præcipit, vt Euangelium lecturus, in fronte & in pectore ſibi crucem faciat. Item præcipit Romanus ORDO, vt incenſum cum luminaribus præcedat Euangelium, cùm ad altare ſeu ad ambonem portatur. In Euangeliis Dominicalibus & plurium feſtorum, ſæpiùs adinuicem diſcordant Ambroſiani, Romani, & aliæ nationes. In quibus libros noſtros antiquos imitamur, non vtique ſedi Apoſtolicæ, ſi aliter iuſſerit, præiudicantes. Symbolum Nicenum, id eſt, *Credo in vnum Deum*, ſanctus Marcus natione Romanus, ſucceſſor Silueſtri, qui cœpit anno Domini CCC. XXXIX. vel XL. ſtatuit vt poſt euangelium in eccleſia alta voce dicatur. Deindè eiuſdem ſymboli forma, quam Græcorum & latinorum confeſſio prædicat, & quam poſt Nicenum concilium ſancti patres tradiderunt in ſancta & vniuerſali ſynodo ſecunda apud Conſtantinopolim celebrata tempore beati Damaſi Papæ circa annum Domini CCCLXXXVII. idem ſanctus Papa in ſolennibus diebus ad Miſſam cantari inſtituit, & iuxta canonem cantari debet in omnibus Dominicis per totum annum in omnibus feſtiuitatibus Domini, & ſanctæ crucis, ſanctæ Mariæ, ſanctorum Apoſtolorum, omniũ Sanctorum dedicationis, Eccleſiæ, nec immeritò, quia de his ſingulis in eodem ſymbolo aliqua reperitur commemoratio. Item per octauas Paſchæ & Pentecoſtes, quæ cum die principali, pro vna feſtiuitate computantur. Et vt dicit felicis memoriæ Innocentius tertius de celebrat. Miſſ. cap. conſilium. In profeſtis diebus cùm Miſſarum ſolennia in honore beatæ virginis celebrantur, hoc ſymbolum in Romana eccleſia non cantatur, vt intra ſolennitatem & commemorationem differentia oſtendatur. Ex quo ſequitur, quòd per alias octauas maiores cantari non debet. An autem in die octauarũ in diebus ſancti Michaelis, Natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, Mariæ Magdalenæ, Marci, Lucæ & Martini, ſit cantandum, opiniones ſunt & argumenta. Et quidem Angelus & Virgo, Martyr, præſul ſine Credo. In prima autem & ſecunda Miſſa noctis Domini, non cantatur, etiamſi doctum ſit, vt feſtiuiùs in miſſa maiori ſuſcipiatur. Genuflexio, quam quidam ad verba, *Deſcendit de cælis*, inchoant: & in verbis, *Et reſurrexit* terminant, nullo exemplo probatur. Concilium enim Nicenum genuflexionem Dominico die interdicit, de conſ. diſtin. 3. Quoniam. Et aliis præcipuis feſtiuitatibus fieri non debet, de fer. cap. ii. In hoc ſymbolo decantando religioni veſtræ non congruit modus ſecularium per notas fractas. Sequimini ergò monachos Carthuſienſes, à quorum conſortio non eſtis ſeiuncti, vt ſupra allegabatur. Offertorium autem quod inter offerendum cantatur, quamuis à prioribus popul. conſuetudine in vſum Chriſtianorum veniſſe dicatur, cùm quis ſpecialiter addiderit officiis noſtris, vt quædam Chronica dicunt, apertè non legimus, ſicut & de antiphona quæ ad complendum dicitur, poſſumus fateri, cùm verè credamus priſcis temporibus patres ſanctos obtuliſſe in ſilentio vel communicaſſe Quod etiàm hactenus in ſabbato ſancto Paſchæ obſeruauimus, ſed diuerſis modis & partibus per tempora decus Eccleſiæ proceſſit, & vſque in finẽ augeri non deſinet. Alibi verò offertoria beato Gregorio adſcribunt. Verum eſt autem, quòd multa recepta ſunt ab officio Ambroſiano & beato Gregorio, qui plura alia ordinauit, & omnibus verſus quàm plures annotauit, qui tam Romæ, quàm in libris noſtris antiquis continentur. Quibus hodiè reſecatis, offertorium eo moroſius percantatur. Finito autem Euangelio, ſtatim eſt offerendum de conſec. diſt. 1. Omnis, dum & offerenda cantatur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpoſtero deinceps offertur, poſtquàm propoſita oblatione in altari ſacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander natione Romanus Papa quintus à beato Petro, qui cœpit anno Domini CXXI. præcepit vt panis tantùm & vinum aqua mixtum, in ſacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini ſanguis & aqua ſimul perfluxerunt. de conſ. diſtin. ii. In ſacramentorum. Vndè S. Cyprianus: In calice inquam Dominico, aqua vino deeſſe non debet, nè populus qui per aquam iuxta Apocalypſin ſignificatur, à Chriſto ſeparatus eſſe videatur, ead. diſt. cap. ii. iii. & iiii. Præcepit etiam idem Alexander Papa, vt hæc oblatio ex azymo fieret in modica quantitate, dicens: Quanto paucior, tanto potior. Rurſúſque præcipit populum adſpergi aqua cum ſale exorcizata & benedicta, de conſec. diſtin. iii. Aquam. In componenda oblata in altari, eſt duplex modus: vnus Romanus, quem ſeruant Itali & Alemanni cum duobus corporalibus, quorum vtrunque purè lineum debet eſſe. de conſec. diſt. 1.* Cõſules. Gallici verò cum vno tantùm, Iuxta Romanum ordinem, ſecundùm Microl. cap. x. Oblata in corporali poſita, calix ad dextrum collocatur, quaſi ſanguinem Domini ſuſcepturus, quem de Dominico latere credimus profluxiſſe. Gallicani verò, calice de plica vnius corporalis cooperto, oblatum ponunt ante quod etiam multi faciunt cum duobus miniſtrantes. In quibuſdam chronicis legitur, quòd Leo primus, de quo infrà, conſtituit, vt finito offertorio, ſuper oblatam incenſum in memoriam mortis CHRISTI ponatur. Idem alibi ſcribitur; ſtatutum in concilio Rothomagenſi Microl. cap. 9. dicit, Romanum ordinem non concedere, vt oblatio in altari thurificetur; quod Amalarius à multis in prologo libri ſui de officiis, Romanos deuitare fatetur, quanuis modò à prælibatis, immò penè ab omnibus, vſurpetur. Romanus Ordo, vt dicit Microl. cap. xi. nullam orationem inſtituit ante Secretam. Iuxta Gallicanum autem Ordinem compoſita oblatione dicit ſacerdos: Veni ſanctificator omnipotens æterne Deus benedic hoc ſacrificium tuo nomini præparatũ, per Chriſtum Dominum noſtrum. Et inclinatus ante altare, non ex aliquo ordine, ſed ex eccleſiaſtica conſuetudine dicit: ſuſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti; & in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ, ſancti Petri, & ſancti Pauli, & iſtorum, atque omnium ſanctorum tuorum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem: Et illi pro nobis dignentur intercedere in cælis, quorum memoriam agimus in terris. Per Chriſtum. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, dicens: Orate pro me. Quod Leoni Papæ adſcribitur. In dicta Oratione, *Suſcipe*, Natiuitas Chriſti commemorari non debet, cùm ſecundum Apoſtolum, in eiuſmodi ſacrificio non Natiuitatem Domini, ſed mortem eius annunciare debeamus. Et ſi diligentiores ordinis obſeruatores in huiuſmodi orationibus multorum conſuetudini cedant; ſuperflua tamen ſummoperè deuitant. Vndè Prædicatores, aliis omiſſis, tres tantùm articulos ponunt. Nam præmiſſis verſiculis. *Quid retribuam.*

* Conſulto.

&,*Calicem*: In accipiendo vtrunque quando vtrunque tenetur eleuatum,breuiorem dicunt orationem: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & præſta,vt in conſpectu tuo tibi placita aſcendat,& meā & omnium fidelium ſalutē operetur æternā: Per Chriſtum. Item de profundis inclinati, In ſpiritu humilitatis &c.Et tertio verſiculo,Orate fratres,vt meum pariter & veſtrum in conſpectu Domini ſit acceptum ſacrificium. Ambroſiani hoc loco habent prolixas & plures orationes. Secretæ orationes dicuntur eo ordine,quo & primæ. In Ambroſiano dicuntur altè.Poſt ſecretam orditur ſacerdos præfationem in Canonē in qua ſuperni ciues meritò cōmemorantur, quia ibi adeſſe creduntur. Vndè & angelicus hymnus ſubſequitur. *Surſum corda*,de Ieremia:*Gratias agamus*,de Apoſtolo eſt ſumptum. Ideò autem ſacerdos vt dicit beatus Cyprianus, ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo,*Surſum corda*:vt dum reſpondet plebs, *Habemus ad Dominum*: admoneamus, nihil aliud ſe,quàm Dominum,cogitare debere, claudatur cōtra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat,nec ad ſe hoſtem Dei, tempore orationis venire patiamur.de conſ.diſt.1. Quando autē ſtamus.Præfationes, vt dicit Gemma, Dionyſius Areopagita putatur compoſuiſſe. Ambroſius librum præfationum ordinauit,ex quo in Lombardica multæ præfationes allegantur.In qualibet autem Miſſa Ambroſiani officij,propria decantatur præfatio. Beatus autem Gelaſius I.de quo ſuprà propoſitione xi.tractatus & hymnos in morem B. Ambroſij compoſuit, & inter cætera præfationes & orationes cauto & limato ſermone fecit.in antiquiſſimis etiam noſtris Miſſalibus multæ cōtinētur.Pelagius autem primus natione Romonus, qui cœpit anno D. LVIII. nouem præfationes in ſacro catalogo decreuit tantummodò recipiendas, de conſ.d.1. Inuenimus.Sed Sigibertus hoc aſcribit Pelagio II. Vrbanus II.qui cœpit anno Domini.1083.antiquis nouem præfationibus decimam de B.Virgine addidit in concilio Placētiæ celebrato Anno 1095. quæ habetur 70 diſt. Sanctorum. de altero eius concilio in Francia, dixi ſuprà propoſitione 20.Geuerale eſt præfationum,vt eorū temporibus & diebus in omni Miſſa continuentur,vbi propria non habetur.Ar.de celeb.Miſſæ.Conſilium, vt præfatio de natiuitate vuſq; ad Epiphaniam, niſi in die Iohannis, & Octauis de Epiphania per octo dies, de ieiudio à die cinerum vſque Palmas tam in Dominicis, quàm in earum feriis,vt dicit Microl.c.50.In die Palmarum & quatuot diebus ſequentibus de S. Cruce:de Reſurrectione,à Vigilia Paſchæ vſque ad Aſcenſionem:Et de Aſcenſione,abindè vſque ad Vigilias Pentecoſtes.Et de ſancto ſpiritu, abindè vſque ad Trinitatem, & quoties de ſancto ſpiritu recolitur.de ſancta Trinitate,quoties de ea cantatur, & per ſuas octauas. Et Dominicis diebus intra Trinitatem &Aduētum,tam in Miſſa Dominicali,quàm in feſto nouem lectionum cantantur.Et hoc ſeruant Anglici,Alemanni,& multæ nationes. Et Microl.c.lx. dicit hanc præfationē ex authoritate Romana in diebus Dominicis frequentandam.Sed Fratres ſequuntur breuitatē capellarem: de ſacramento, & per octauas iterantur præfatio de Natiuitate Domini, de ſancta Cruce,de beata Virgine.& de Apoſtolis. quotiès de illis celebratur, & per eorum octauas continuantur, & de Euangeliſtis repetitur.Sixtus primus natione Romanus, ſucceſſor Alexandri, qui cœpit anno Domini cxxix.cōſtituit,vt hymnus, Sanctus ſanctus ſanctus,ante ſacrificium diceretur, dimidium de Eſaia, dimidiū de Euangelio ſumens. Item conſtituit,ne ſacra vaſa tangerentur niſi à miniſtris Domini conſecratis conſec. diſt. 1.In ſancta Apoſtolica. De hoc ſuprà latiùs dictum eſt. hunc hymnum & ipſe ſacerdos dicere debet,nè ſua prece ſe priuet, qui & ſuas & aliorum voces angelicis laudibus admitti in præfatione deprecabatur.

De prefatione.

Orationem quam Canonem ſiue Actionem propter regularem ſacramentorum confectionem Romano more appellamus,quis compoſuit apertè non legimus, niſi quòd beatus Gregorius quendam Scholaſticum illum compoſuiſſe teſtatur. Hic Scholaſticus creditur fuiſſe beatus Gelaſius. Multa tamen eidem canoni à ſanctis prælibatis ſucceſſiuè inſerta legimus, prout in ſequentibus colligitur, tam ex Decretis, quàm ex geſtis Pontificum Romanorum. Sanctus Clemens primus natione Romanus,ante conſecrationem orationem inſtituiſſe dicitur: Vndè, *Te igitur clementiſsime pater*,à quibuſdam ei attribuitur. Sanctus Alexander, de quo ſuprà ipſius Dominicæ paſſionis commemorationem interſeri iuſſit. Vndè orationem,*Vndè & memores*,quidam ipſi attribuunt.De ſignis autem,quæ ſuper oblationem à diuerſis diuerſæ fiunt ſecundùm Micrologum cap.14. nos ab Apoſtolica ſede potiſſimum formam ſumere decreuimus. Vndè totius Chriſtianæ religionis ordinem & originem ſuſcepimus. Nam & illi ſedi noſtro tempore Deus gubernatorem, reuerenda inquam memoria Gregorium Papam impoſuit,qui ſub decem ſuis anteceſſoribus à paruo Romæ nutritus & eruditus, omnes Apoſtolicas traditioncs diligentiſſimè inueſtigauit, & inueſtigatas ſtudioſiſſimè in actum referre curauit. Hunc ergò doctorem religione & auctoritate præcipuum, immò Apoſtolicam traditionē per ipſum in conſiderandis myſteriis potiſſimùm imitari decreuimus,ſicut nos ipſi per ipſum & epiſcopos,qui eum imitati ſunt, accepimns imparem numerum ſemper in diſpenſatione ſignorum ſuper oblationem obſeruamus. videlicet vnam crucem vel tres, vel quinque faciendo. Et hoc vtique non ſine certi cauſa myſterij:nam in vno & tribus,trinum & vnum Deum intimamus: In quinque autem, quinque partitam Domini paſſionem ſignificamus. Meritò autē impar numerus in eccleſiaſticis officiis frequentatur, quia nunquā in duo æqualia, vnitate impediente,diuiditur ſicut vnitas ſanctæ Eccleſiæ nullatenus eam in duo ſecari patitur. Inprimis vbi dicitur. Hæc dona,hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, tres tantùm cruces ſuper panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice ſeparamus in conſignatione, niſi vbi ſeparatim nominantur in canone. Itā autem illa communiter ſignamus, vt erecta pars crucis tantùm ſuper panem, tranſuerſa autem ſuper calicem protendatur. Nam erecta pars crucis, corpus Dominicum ſuſtinuit: tranſuerſa autem,ipſius brachia diſtendit. Vndè & calix congrue ſub brachia eius collocatur, quaſi de latere Dominico ſanguinem Domini ſuſcepturus. Romana auctoritas nomina viuorum fidelium internumerare permittit. In primo *Memento*, & in ſecundo, nomina defunctorum, vt infrà dicam Recitatio autem publica nominum ante preces, inhibetur ead.diſt.ca.fi.Microl.cap.13.dicit,quòd ſecundùm antiquiores & emendatiores ſacramentarios, in canone ſuperfluunt ſequentia verba: Primò ibi, & rege noſtro, & omnibus orthodoxis atque catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus.Num inſequenti oratione,omnium viuorum commemoratio eſt conceſſa. Item illa, Pro quibus tibi offerimus, quia offerentes non niſi in tertia perſona ſcripti reperiuntur. Item pro circunſtantium, habet circumaſtantium. Item in oratione, *Vndè & memores*, ſuperfluit *eiuſdem*. Item in ſecundo *Memento*,ſic habet: *Memento etiam Domine & eorum nomina,qui nos præceſſerunt cum ſigno* &c. Sed hoc antiquæ Romanæ traditionis exercitio, iam non ſine ſcandalo locum habere videtur, quod iuxta Apoſtolum & Euangelium, deuitare debemus. Nimis autem temerarium videtur, vt nos antiquo canoni ad libitum noſtrum adiiciamus, niſi quæ à ſanctis patribus adiecta vel adiicienda eſſe cognouimus, præcipuè cùm inter ſanctos patres nulli aliquid adieciſſe legantur, niſi qui & Apoſtolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum ergò videtur, vt in hac cauſa terminos patrū noſtrorum non excedamus,nec nos Apoſtolicæ aucto-

ritatis reos efficiamus, ſi quod ſoli Apoſtolicæ competit poteſtati, canonem noſtris interpoſitionibus præſumimus augmentare.

Siricus Papa natione Romanus, qui cœpit anno Domini 388. ſecundùm quædam Chronica inſtituit in canone Miſſæ, *Communicantes, & memoriam venerantes*, &c. Aliorum autem ſanctorum nomina annumerare non debemus, niſi quos antiquitus deſcriptos in canone reperimus. Excepto, ſecundùm Microlo. cap. 13. in oratione poſt *Pater noſter*, vbi iuxta ordinem quantumlibet ſanctorum nomina internumerare poſſumus. In ſummis quoque feſtiuitatibus quædam canoni in illo loco, vbi dicitur *Communicantes*, vel, *hanc igitur oblationem* interponimus, quæ tamen ex antiquioribus & emendatioribus ſacramentariis interponenda eſſe didicimus, videlicet in natali Domini, in Epiphania, in Cœna Domini, in Paſcha, in Aſcenſione & Pentecoſte. Et hæc in ſuis tantùm diebus principalibus interponi debẽt, Et ſex diebus, per quos feſtiuitates Paſchæ & Pentecoſtes ſunt extenſæ. Gregorius III. natione Romanus, qui cœpit anno 731. in baſilica B. Petri oratorium faciens in honore omnium Sanctorum, adiecit in canone, *Quorum ſolennitas hodiè in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur, Domine Deus noſter, in toto orbe terrarum* : quod quia ſpecialiter ád illam pertinet celebritatem non eſt canoni, qui generaliter dicitur, annotatum. Principium orationis, *Hanc igitur*, quod aſcribunt S. Leoni Magno, de quo infrà. B. autem Gregorius I. adiecit, *Diéſque noſtros in tua pace*, vſque, *Per Chriſtum*, vt omnes ſcribunt, & dicetur. De verbis autem conſecrationis inſtitutis dictũ eſt ſuprà, vbi ad Decret. Innocentij III. fuit remiſſum. Sacerdos autẽ humiliationem Chriſti vſque ad mortem crucis nobis indicat, quando ſe vſque ad altare inclinat, dicendo : *Hanc igitur oblationem*. Et ſtatim in ſequentibus narrationem de Dominica paſſione orditur: quam vſque ad, *Supplices te rogamus* obſeruat: quouſque iuxta altare ſe inclinans, Chriſtum in cruce inclinato capite ſpiritũ tradidiſſe ſignat. Et ibi. *Vt nobis fiat corpus & ſanguis*; ſubauditur, hæc oblatio. Et hic congruè ſuper vtrunque tres cruces facimus, licet quinque dictiones ad hoc aptas habemus, nè quinarium, de quo ſuprà, excederemus, & quintam crucem ſuper calicem, quaſi quinti vulneris indicem, vndè ſanguis cum aqua profluxit, competenter faceremus. In canone igitur Paſſio Domini potiſſimè commemoratur iuxta Euangelium. *Hoc quotieſcunque* &c. & Apoſtolum, *Quotieſcunque igitur*, &c. Vndè ſacerdos ſecundùm Microl. cap. 16. per totum canonem in manuum expanſione, tam mentis deuotionem quàm Chriſti in cruce extenſionem præſignat; iuxta illud : Expandi manus meas tota die. Digiti ergò pro ſuperflua cautela non ſemper contrahantur: malè enim cauti ſumus, ſi Chriſtum imitari ſummoperè non ſtudemus. Congruit ergò vt manus infra canonem expandamus, obſeruato, ne quid digitis præter corpus Domini tangamus, nec manus remittere debemus, niſi ſanctæ cruces fuerint faciendæ. In oratione, *Supra quæ*. Leo I. natione Tuſcus, qui cœpit anno Domini 443. in ordine 47. & in homiliis declarãdis multùm valuit, vt omnia chronica dicunt, addidit, *Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam*, Ad orationem, *Supplices te rogamus*, profundè eſt inclinandum. Et hic ſupplenda ſunt ſanctorum dicta, quibus adſtruitur, totã curiam cæleſtem, ſcilicet Virginem glorioſam, choros Angelorum, omnéſque Sanctos tempore conſecrationis adeſſe. In *Memento* ſecundo poſt mortem Chriſti, ſequitur memoria mortuorum: quia nec alij defuncti cõmemorandi ſunt, niſi qui in Chriſti morte redempti, in Chriſto hanc vitam finierunt. Vndè in Concilio Cabilonen. ſcribitur, & ponitur de conſ. d. 1. viſum quòd memoria facienda eſt pro ſpiritibus in omnibus Miſſarum ſolenniis loco competenti. Et hunc morem antiquitus Eccleſia tenuit, vt hoc ipſum ex dictis B. Auguſtini confirmatur. Sacerdos in verbis, *Nobis quoque*, vocem exaltans, centurionem deſignat, qui viſa morte Chriſti, voce exaltata dixit: Verè filius Dei erat iſte. Sancti martyres hic & ſuperiùs, non ordine quo paſſi ſunt, inſcribuntur. Vndè notari poteſt, quòd canon ab eodem, vel tempore eodem, non fuerit ordinatus: Quatuor hic cruces ſuper calicem fiunt, & quinta in eius latere iterum vt priùs, ad laterale vulnus dominicum ſignandum. Vndè calix iuxta Romanum ordinem ex eodem latere tangitur. Incongruè autem, ſedundùm Microl. cap. 17. duæ cruces in latere fiunt, quia in latere Chriſtus niſi vnum vulnus habuit. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prædiximus, quòd B. Anſelmus Lucen. epiſcopus ità ab eo ſe didiciſſe teſtatus eſt. Et hoc ità ſemper obſeruauit, nobíſque itidem obſeruandum firmiſſimè inculcauit, ſecundùm Microl. Hic in Ambroſiano fit confractio, & cantatur Antiphona, quæ ex eo confractio appellatur. Ad *Per omnia ſecula ſeculorum*, corpus cum calice leuatur, & ſtatim depoſitum cooperitur: quia & Ioſeph Domini corpus in cruce leuauit, & in ſepulchro depoſitum lapide operuit. Hucuſq; calix pro cautela opertus videbatur. Deindè magis pro myſterio operitur : quia ſicut Chriſtus tres dies coopertus iacuit in ſepulchro, ità & nos corpus Dominicum & calicem cooperimus, quouſq; tres articulos orationis expleamus, vtpotè Dominicæ orationis præfationem, Dominicam orationem, & illam quæ ſequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Gregorius I. natione Romanus, doctor egregius, in ordine 61. qui cœpit anno Domini 592. inter multa vtilia quæ Eccleſiæ fecit & inſtituit, antiphonarium regulariter centonizauit, & vtiliter compilauit. Kyrie eleiſon à clero ad Miſſam cantari præcepit : Alleluia ex Hieroſolymorum Eccleſia, in vſum Romanę Eccleſiæ extra Septuageſimam cantari fecit, & à Septuageſima vſque ad Paſcha. *Tractus*. In canone, *Diéſque noſtros in pace tua diſponas*, vſque ad, *Per Chriſtum Dominum noſtrũ*? Et poſt canonem conſecrationis, *Præceptis ſalutaribus moniti*, ſuperaddidit, & Dominicam orationem ſe adieciſſe in regiſtro ſuo aſſerit, vbi quibuſdam indè murmurantibus, humili reſponſione ſatisfecit. Inconueniens eſſe aſſerens, vt oratio quam Scholaſticus compoſuit, ſuper oblationem diceretur, & illa prætermitteretur, quam ipſi Apoſtoli ex inſtitutione Dominica in confectione eorundem ſacramentorum vſitaſſe creduntur. *Præceptis ſalutaribus* &c. *Pater noſter* &c. *Libera nos* &c. Domine ab omni malo, præſentibus, præteritis & futuris, & interuenientibus beata & glorioſa ſemper Virgine Dei genitrice, & beatis Apoſtolis Petro & Paulo, atq; Andrea. (Hic nominet, ſecũdum Microl. c. 23. quotquot ſanctos voluerit, cum omni * ſ.) Da propitius pacẽ in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & à peccato ſimus ſemper liberi. Hic patenam accipiat, & oſculatam deponat, ſecundùm Microl. *& ab omni perturbatione ſecuri*. hic, & ad *Per Dominum*, ſuper patenã fit confractio, primò à latere dextero, ad deſignandum Dominici corporis percuſſionem : Deindè maior pars in duo frangitur, ſecundùm Microl. ca. 17. Vna pars in calicem mittitur, Vna à ſacerdote ante calicis participationẽ ſumitur, & tertia cõmunicaturis ſeu infirmis dimittitur. Quid iſtæ partes ſignificent, dicit Sergius Papa de conſec. diſt. 2. Triplex. & lib. 4. Sentent. diſt. 12. Gallicano autẽ more ſuper calicẽ fit cõfractio. Particula miſſa in calicẽ, Romano ordine ſub ſilentio dicit ſacerdos: Fiat commixtio & cõſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipiẽtibus nobis in vitã æternã, Amẽ. Beatus Innocẽtius Papa I. natione Albanen. in ordine 43. qui cœpit anno Domini 407. cõſtituit pacẽ dari poſt cõfractionẽ ſacramentorũ, de conſ. d. ii. pacẽ. Et cõgruè pax datur ante cõmunionẽ, quia iudiciũ ſibi mãducat & bibit, quicũq; nõ priùs fratri ſuo repacificatus, cõmunicare præſumpſerit. Cùm adſtãti pacẽ damus, dicere ſolemus, *Pax tecũ*, Reſpõſio, *Et cũ ſpiritu tuo*. Sergius I. natione Syrus, in ordine 87. qui cœpit anno Domini DCLXXVII. cõſtituit vt in tẽpore fractionis Dominici corporis, *Agnus Dei* à

* Subintelligendum eſt fortaſſe, * humilitate.

clero & populo decantetur: videlicet, vt ille nobis propitietur, qui pro nobis innocens oblatus est. Inclinatus autem dicit, antequam cõmunicet, Domine Iesu Christe, qui voluntate patris cooperante Spiritusancto per mortem propriam mundũ viuificasti, libera me per hoc sacrosanctum corpus & sanguinem tuum, ab omnibus iniquitatibus & malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & à te nunquàm in perpetuum separari, qui cum Patre. Cum distribuit Eucharistiam, dicit: *Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in vitam æternam. Amen.* Omnes debent communicare, & interim cantatur Antiph. quæ de communione nomen mutuauit, cui & psalmus subiungendus, secundùm Microlog. ca. 18. cum *Gloria patri*, si necesse fuerit. Et hæc Antiphona semper habet eundem psalmum cum introitu, si non habet proprium, ex quo sumpta videatur, Romæ in antiquis libris huiusmodi versus annotantur, In Ambrosiano appellatur transitorium.

Orationem, quam inclinati dicimus, antequàm cõmunicemus, non ex ordine, sed ex religiosorum traditione habemus, scilicet: *Domine Iesu Christe, qui nobis.* Item & illud, *Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi*, quod dicimus, cùm aliis Eucharistiam distribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes, quas quidem ad pacem & communionem priuatim frequentant: Sed secundùm Microlo, c. 18. diligentiores antiquarum traditionũ obseruatores, nos in huiusmodi priuatis orationibus breuitati studere docuerunt, potiúsque publicis precibus in officio Missæ occupare voluerunt. Nam B. Innocentius Papa scribens B. Augustino & Aurelio episcopis, asserit, quòd nos plùs communibus & publicis, quàm singularibus & priuatis orationibus proficere poterimus. Non est authenticum autem, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt. Nam ordo Romanus contradicit, & Iulius quoque Papa in ordine XXXVI. episcopo Ægypti scribens, huiusmodi intinctionem penitùs prohibet, & seorsum panem & seorsum calicem iuxta Dominicam institutionem sumenda docet. Vndè & B. Gelasius Papa in ordine II. scribẽs quibusdam episcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque sumpto corpore Dominico, à calicis participatione se abstinuerunt. nam & ipse in eod. Decreto asserit, huiusmodi sacramentorum diuisio sine grandi sacrilegio prouenire non poterit. Postquam omnes communicauerunt dicit sacerdos sub silentio hanc orationem iuxta Romanũ ordinem. Quod ore sumpsimus, mẽte capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternũ. Qua finita sequitur oratio, siue orationes post cõmunionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionem, siue secretis ante præfationem dictis, debent respondere. Quæ vtrique orationes non pro his qui communicaturi sunt, sed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem sui nominis agunt: ergò & ante ipsas communicare nõ negligunt, quicunque earundem orationum benedictione foueri desiderant. His ità finitis, subsequitur, *Benedicamus Domino*: siue, *Ite, missa est*. si tamen ad festum fiunt, quod *Gloria in excelsis*, habere debuit: respondent omnes. *Deo gratias*, iuxta Apostolum pro collatis beneficiis agẽtes. *Ite, Missa est*, à quo Missa nomen accepit, de veteri testamento sumitur, vbi scilicet Pharao populum ire iussit; siue vbi Cyrus populum à Babylone ire præcepit. *Benedicamus Domino*, sumptum est de psalterio: *Deo gratias*, de Apostolo. Et hæc dici Leo Papa constituit. Benedictionem episcopalem Martialis episcopus Apostolorũ discipulus, ex magisterio Apostolorum tradidit, quas probabile studium seruientium auxit, Ambrosius dicere cœpit. Isque mos ex eo vsquequaque conualuit. Apostolicus autem hanc tantùm, quæ finita Missa dicitur, dicit. Finitis omnibus, osculatur altare, dicens: Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruitij mei, & præsta, vt hoc sacrificiũ quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, mihi & omnibus pro quibus illud obtuli, te miserante, sit propitiabile, Per Christum Dominum nostrum. Exuens se vestibus sacris, cantat hymnum trium puerorum. Vndè sancti patres in 4. Toletano, ca. 14. decreuerunt, vt sacerdos Excommunicationi subiaceret, qui eundem hymnum post Missam dicere neglexerit. Psalmum quoque, Laudate Dominum in sanctis eius, in gratiarum actione subiungens, Kyrie eleison, Pater noster, Vers. Confiteantur tibi Domine omnes. vers. Exultabunt. vers. Exultant iusti. vers. Non nobis. vers. Domine exaudi orationem meam. Deus qui tribus pueris. Oratio, Actiones nostras, Videmus ex præmissis, quàm curiosè omnia in sancto Missæ officio seruanda sunt constituta & authenticè introducta, quæ omnia nos monere debent, nè officia Romana à suis locis sine causa mutemus, aut aliter quàm scripta sunt, obseruemus. Nam B. Alexander, cuius supra mentionem fecimus, ait: Sicut hæc oblatio omnes alias præcellit, & potior est cæteris, ità potiùs excoli debet & venerari, de cons. d. 1. nihil. Excolamus igitur & veneremur sanctas Missas Gregoriani officij, & ante omnia Missas Dominicales cũ earũ glorificationibus omninò diebus Dominicis, nisi maior festiuitas impediat, honoremus: nec eas ponamus sub tristitia feriali. Missæ igitur Dominicales inter Pascha & Pentecosten, inter Octauas maiores, & quandò vigiliæ sanctorũ in Dominica occurrunt, & si quæ sint aliæ, in eorum Dominicis cum debitis glorificationibus imponantur: nec putandum sufficere, vt in feria Dominicalis lætitia obscuretur. Epistolæ & Euangelia, quas à Romana habemus Ecclesia, non omittantur, Missæque aliæ propriæ & speciales cum Dominica & aliis festis occurrentes, primo manè vel aliàs hora congrua suppleantur. Missa pro primo manè in diebus Ioannis Euangelistæ, Ioannis Baptistæ, & Laurentij, & si quæ aliæ sint, non negligantur. Quando autem eodem die beatus Gregorius duplices ordinauit, vt in vtroque festo Sanctę Crucis, in die Augustini, in die Decollationis, in die omniũ Sanctorum, & si quæ aliæ sint, illæ omninò in aliquo loco suppleantur ipso die. Et hoc obseruetur, quotiès propter maiorem festiuitatem occurrentem, Missa Gregoriana locum summum nequit habere.

MELCHIOR HISTORPIUS LECTORI BENEVOLO.

Oannes Cochlæus vir eruditißimus, & diligens Ecclesiasticæ antiquitatis scrutator, cùm annis superioribus de Missæ sacrificio antiquos & probatæ notæ scriptores publicaret, inter illos cuidam de Missa libello & breui expositioni, quàm licèt nullius auctoris nomen præferret, esse tamen vetustißimam arguebant venerandæ vetustatis codices, ex quibus eam descripserat, locum esse voluit: Nobis autem, qui Doctoris Cochlæi vestigiis insistimus, & ab ipso relictas spicas colligimus, aut potiùs segetes metimus, quippe qui eos auctores, ex quibus ipse partem saltem aliquam & fragmenta in suum Antiquæ deuotionis de Missa speculum, siue quòd sic suo instituto conueniret, siue quòd exemplaria ad manum non haberet, transtulerat, nunc integros exhibeamus, nobis inquam dignißimus hic libellus est visus, & valdè conueniens, qui ad cæteros nostros adiungeretur. Dignitatem enim eius ex argumento quod tractat, & ex antiquitate, quàm ex multis indiciis colligimus, atque Doctoris Cochlæi iudicio, quod fuit exactißimum, æstimare possumus: nostris verò adiungi admodùm esse conueniens, facilè nobis assentietur, qui esse eius Missæ expositionem, cuius nos Ordinem Romanum in fronte huius libri posuimus, ex vtriusque collatione obseruabit. Itaque in nostris codicibus, quos binos etiam nos valde antiquos habuimus, & cum quibus contulimus, statim post ipsum Rom. Ord. collocatur, in quorum altero, quam notauimus ad marginem, inscriptio etiàm erat. Sed nos, quia auctor ignoraretur, hucusque distulimus, non tamen inconuenienter, vt sicut principium à Missa sumptum est, ita quasi Colophonem de Missa quoque adiiceremus. Iuuabit Ecclesiasticæ antiquitatis studiosos viros ex ipso Ordine Romano graues & tanto sacrificio conuenientes veterum Christianorum cæremonias, ex hac autem breui expositione mysterium & significationem earum tam sanctarum cæremoniarum, quas alij explicarunt prolixius, breuiter cognoscere: Et si nunc tanta maiestate augustißimum illud Christianorum sacrificium non peragatur, & earum cæremoniarum multis, in hac pietatis atque religionis declinatione paulatim sit derogatum, nihilominùs iucundum erit, priscam piorum auorum venerationem erga tam sacrosancta sacra, ex his monumentis considerare, Neque tamen nullas esse ecclesias, in quibus tam solennes ritus adhuc perseuerent & supersint, existimandum est. Nam quamuis Coloniensis nostra, & fortaßis etiam aliæ hos sic per omnia ritus non obseruent, & Acolytorum, Lectorum, & aliorum ministrorum, qui hic Missæ aßistere iubentur, & quibus hic sua officia aßignantur, nomina tantummodò nos retineamus, tamen alibi & apud alias nationes harum obseruationum quamplurimas in vsu permansisse, ipse testari poßim, qui Remensi illustrißimi Cardinalis Caroli Lotharingi Rhemorum Archiepiscopi & Ducis Cathedrali ecclesia, siue quòd ita semper assueuissent, siue ex ipsius doctißimi Cardinalis reformatione ac noua institutione, nescio, simili solennitate, ornatu, cæremoniis & tanto ministrorum numero ea peragi, obseruaui: Eumque ego solennem sacris operandi, & quandam maiestatem præ se ferentem modum tum sum admiratus, & sæpe posteà prædicaui. Itaque si apud alias ecclesias harum tam augustarum cæremoniarum multæ, religione & pietate paulatim deficiente, & si hoc dicere fas est, episcopis Missas rarißimè celebrantibus, in desuetudinem venerint: tamen aliæ suas hic cæremonias inuenient, quæ tanto placebunt magis, quanto eas esse à priscis & religiosis patribus obseruatas & frequentatas magis intelligent: cæteris autem ipsius antiquæ pietatis contemplatio grata erit atque iucunda. Nam si gentilium veterum, qui mores, quæ instituta, qualis Respub. Deorum etiam quis cultus, & quæ religio apud eos fuerit, & omnis illa veterum antiquitas, studiosè à multis inquiritur & cum delectatione legitur, rerum certè ecclesiasticarum antiquitatem, & priscam veterum pietatem, antiquos ritus atque cæremonias, & quam maiores nostri reuerenter res sacras tractauerint, Christianos homines scrutari atque co-

gnosceret tanto iuuabit magis, quanto est cum maiori voluptate & fructu coniunctum.

Porrò de signo crucis, quoties, quibus in locis, & quomodò in sacro Missæ Canone, sigi atque signari debeat, quia sæpè in superioribus libris explicatam rationem reperimus, & S. Bonifacium dignam quæstionem de qua ad Zachariam Pontificem referret, & hunc non indignam, ad quam ipsi responderet iudicasse legimus, placuit quæ de ea apud ipsum quoque Romanum Ordinem in tribus MS. libris coniuncta legebantur his quoque adiungere. Quæ vt cum reliquis ad pietatis profectum studiose legas optamus nec minùs vt boni ea consulas, & quem in his porferendis conferendísque, laborem molestum & immensum impendimus, fauore atque gratia, ac sicubi vel nostra vel exemplarium incuria erratum sit, venia prosequaris, rogatum te Lector volumus.

EXPOSITIO MISSAE

TRANSCRIPTA EX VENERANDAE VETVSTATIS CODICIBVS.

Missa pro multis causis celebratur. Prima, vt sæpè rogemus Deum. Secunda, vt suscipiat Deus preces & oblationes. Tertia pro offerentibus & defunctis. Quarta, pro osculo pacis. Quinta, vt sanctificata sit oblatio. Sexta, vt cõfirmetur per Spiritum sanctum oblatio corporis & sanguinis Christi. Septima, vt cantetur *Pater noster:* In qua oratione continentur Septem petitiones, id est, Tres spirituales, & Quatuor temporales. Hanc orationem primitùs docuit Dominus discipulos & Apostolos suos. De qua dicit propheta: Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Septem sunt igitur numero petitiones, pro septem donis Spiritus sancti, vel pro septem gradibus Ecclesiæ.

Cur quotidiè iteratur ista [oratio vel] oblatio, cùm Christus saluarit mundum per vnam passionem suam, & mors illi vltrà non dominetur; Responsio: pro multis causis. Prima, eò quòd peccamus quotidiè. Secunda, eo quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi Domini inueniant, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt similet in ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur.

Introitus Missæ cui cõuenit? R. Patriarcharum Prophetarúmque præconiis. Vndè exortus est? R. A choro Prophetarum, qui orantes annuntiauerunt Christum venturum in mundum, & per quorum orationes prophetiásque intrauit in eum. Exiens enim de secreto cæli, velut Episcopus aut Presbyter de Secretario [templi,] venit ad altare: orante & prophetãte interim Choro Clericorum. Versus, qui cantatur ad recipiendum Introitum, * priorem Christi aduentum significat prophetatum. Postquàm enim episcopus cum suis Diaconis seu presbyteris de secretario veniens, ingreditur ad altare, post osculum sibi inuicem datum innuente episcopo siue * Diacono, *Gloria*, à cuncto Clero decantatur, *Patri & filio & spiritui sancto*: Quia pax à Christo in cælo & in terra iam facta est, quam Chorus prophetarum, id est, Clericorum, ante prophetabat. Quod autem dicente Clero, *Sicut erat in principio & nunc & semper*, Diaconi procedunt ad altare, & illud osculantur ante episcopum, significat sanctos ante aduentum Christi, pro eius amore multas tribulationes perpessos: quia corpus Christi vnum est, à sanctis viris connexum, qui ante fuerunt in veteri Testamento, & qui nunc sunt in nouo.

Septem Diaconi procedunt, propter * eos, qui ante Natiuitatem Christi mortificationem in corpore suo portauerunt. Quinque procedunt, si septem non habẽtur, propter quinque libros Moysis. Si quinque non assunt, Tres procedunt, propter fidem, spem & charitatẽ. Vnus procedit, propter vnitatem Ecclesiæ. Posteà, osculato altari, reuertuntur ad Episcopũ stantes erecti: Propter quod dicitur in Euangelio: Scio vndè veni, & quò vado. Diaconi retro adstant: quia choro Martyrũ aptantur. Ipsi enim Diaconi ad altare præcesserunt, quia in veteri Testamento Martyres ante Christi aduẽtum extiterunt: Et modò retrò stant, quia post Domini natiuitatem, multò plures martyrio coronantur. Ex ipsis autẽ diaconis stant quidam ad dexteram, sed plures: alij quidã ad sinistram, verũ tamen pauciores: Quia per cõtemplatiuam vitã, quæ in dextera intelligitur, plures in æterno coronantur regno quàm per actiuam, quæ accipitur in sinistra. Et cõtẽplatiuam vitã ducentes, maiore virtute vigẽt, quàm in actiua adhuc vita manẽtes. Sufficit enim tibi exemplũ duarum sororũ, Marthæ scilicet & Mariæ: quarum vna, circa plurima ministrans, turbata agnoscitur: Et altera, verbis Domini solummodò intendens, & in spe cælesti requiescens legitur. Tunc ergò Kyrieeleison celebratur, & de Acolytorum manibus cadelæ dimittuntur, quia Christus Episcopus, super omnem fulgens lucem & illuminans, aduenit. Quod ad eos Prophetas respicit, qui circa Domini aduentum fuerũt. Ex quibus est Zacharias, eiúsque filius Ioannes. Pertinet autem Kyrieeleison ad diuinam patris excellentiam: Ad humanitatis verò formam Iesu Christi, pertinet Christeeleison. Et est sensus Kyrieeleison, commoda mihi Pater misericordissimam aurem tuam, & miserere mei: Interpretatur enim, Domine miserere. Est autem intellectus christeeleison: Christe, nè permittas humanũ genus terrena desiderare, sed ad cælestia anhelare. Vel pertinet ad eos Kyrieeleison, qui ante Natiuitatem fuerunt Christi: christeeleison verò ad eos, qui post passionem domini successerunt.

Posteà Episcopus solus, *Gloria in excelsis Deo* inchoat: quia solus Angelus pastoribus annunciauit Domini Natiuitatem, per quam gloria Domini declarata est. deindè verò totus chorus respondet: Quomodò cum Angelo incipiente facta est subitò cælestis multitudo militiæ angelorum, laudantium Deum & dicentium, *Gloria in excelsis Deo:* & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Prima Collecta respicit ad hoc, quod Dominus agebat circa duodecimum humanitatis suæ annum, quando ascendit Hierosolymam, & sedit in medio doctorũ audiens & interrogans illos. Hæc eadem, nunc oratio, nunc Collecta dicitur. Oratio autem ideò dicitur, quia bona orantur cælestia venire populo. Collecta verò idcircò nuncupatur, quia incipit se populus in vnum colligere.

Missæ autem officium totum in Quatuor diuiditur species, id est, in Precationes, Orationes, Postulationes & Gratiarum actiones. Quicquid enim agitur in officio Missæ, antequàm oblatæ ponãtur super altare, Precones nominantur: quia precantur bona populo. Et quicquid ad hora fit qua * *Sanctus* canitur, vsq; ad *Agnus Dei*, Oratio vocatur. Quæ post *Agnus Dei* dicitur, Postulatio appellatur. Quod autem in fine Missæ à populo respondetur, *Deo gratias*, gratiarum actio nuncupatur. Inter deprecationem autem & precationem hoc interest, quòd precatio fit, quandò optantur cælestia animarum præmia populo: Deprecatio autem est, quandò Pontifex orat, vt declinet in hac vita populus à malo, & faciat bonum.

Epistola autem ad prædicationem Ioannis Baptistæ pertinet: Quia sicut Ioannes fuit præcursor Christi, ità nunc Epistola præconatur Euangelium, quod est Christus. Epistola quippe Latinè supermissa dicitur, eò quòd sit missa ab Apostolis super legem Moysis, Psalmos & prophetas: Significat autem Ioannis prophetiam, qui Christum propè nunciabat adesse. Post primam datam

Diaconorũ circa altare. Cant. 2. Lucæ 10. Kyrieeleison Christeeleison. Luc. 1. Gloria in excelsis. Lucæ 2. Quatuor partes Missæ. * Secreta canitur. 1. Pet 3.

orationem. Pontifex ſedet tribus horis, verſus ad populum: Et presbyteri cum eo, ad nutum eius: Et Diaconi ſtant ante Pontificem: Subdiaconi autem aſcendunt ad altare, ſtatuentes ſe ad dexteram ſiue ſiniſtram. Sedet autem tribus horis, quia Chriſtus, cùm eſſet annorum xii. ſedit in templo in medio Doctorum tribus diebus. Sedens autem, vertit faciem ad populum, vt oſtēdatur poteſtas ei data à Deo, vt poſſit ſuperintendere & ſuperſpeculari, quis humiliter, quisve ſuperbè ſtet in eccleſia: quia epiſcopo commiſſæ ſunt animæ, pro quibus rationem Deo redditurus eſt. Subdiaconus verò, qui lecturus eſt, mox vt viderit poſt Pontificem presbyteros reſidentes, aſcendit in ambonem vt legat. Non tamen in ſuperiorem gradum quē ſolus ſolet aſcendere qui Euāgelium lecturus eſt. Poſtquam legerit, Cantor in Cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperiùs, ſed ſtat in eodem loco vbi & Lector, & ſolus inchoat Reſponſorium, Et cuncti in Choro reſpondent. Et idem ſolus verſum Reſponſorij cantat. Si fuerit tempus, vt dicatur Alleluia, benè: Sin autem, Tractus: ſin minus, tātummodò Reſponſorium. Cantor verò, qui inchoat Alleluia, ipſe ſolus cātat verſum de Alleluia. Ipſe iterùm Alleluia dicit, ſtans in eodem gradu, id eſt, inferiore. Sequitur Iubilatio, quam Sequentiam vocant.

Heb.13. Lucæ.6.

Reſponſorium igitur ad Chriſti vocationem, qua Apoſtolos vocauit, pertinet, Et ideò ſolus in pulpito incipit Cantor, tor, quia ſolus Chriſtus Apoſtolos vocauit Et cuncti in Choro reſpondent, quia reſponderūt Apoſtoli, & obedierunt Chriſto clamanti. Et ipſe ſolus poſt inchoationem Reſponſorij verſum decantat: quia ſolus Chriſtus pernoctans poſtquàm vocauit diſcipulos, orabat. Alleluia quidem (quod eſt laus Dei) cantamus, vt Chriſtum imitemur, qui lxxii. diſcipulis per ciuitates miſſis, ad quas venturus erat, vt laudem Chriſti annunciarent, & ipſis reuerſis, Alleluia, id eſt laudem, Deo patri decantauit, dicens: Confitebor tibi pater Domine cæli & terræ, * qui abſcondiſti hæc myſteria ab his, qui ſapientes ſunt & prudētes in terrenis actibus & deſideriis carnalibus, & reuelaſti ea paruulis.

Lucæ. 9. & 10. Matt.11. * quia.

Confiteor enim, nihil aliud eſt in hoc loco, niſi, Gratias & laudes ago tibi pater. Eius autem verſum cātamus, ipſum æmulantes, qui ſolus dicebat, Nemo ſcit qui ſit filius, niſi pater, & qui pater, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Alleluia poſt verſum iterùm canimus; ipſum ſequentes: qui rurſus Alleluia dicit, dum ait: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et paulò pòſt: Et inuenietis requiem animabus veſtris.

Ibidem. Ibidem.

Vbi autē Euangelium legitur, ibi epiſtola legi non debet, ſed in ſubteriori gradu: Quia Ioannis prædicatio, ad euangelij Chriſti altitudinem aſcendere non potuit: Qui autem Epiſtolam legere vult, vbi pronunciatur Euangelium, Ioannis prædicationem coæquare tentat Euangelio Chriſti. Nec in eodem gradu Reſponſorium vel Alleluia cantari debet, quo recitatur Euangelium Chriſti: nè aſſimilari Apoſtolorum * vocatio vel diſcipulorū lxxii. * miſſio aut latior videatur Euangelio Chriſti.

* vocationis. * miſſioni.

Euangelium autem legitur, in quo Chriſtus ore ſuo loquitur populo, vt Matthæus ait Et aperiens os ſuum, docebat eos, dicens. Beati pauperes ſpiritu, & reliqua. Vt ſicut Chriſtus poſt legem, pſalmos & prophetas, os ſuum aperiens locutus eſt populo: ita poſt Epiſtolam Reſponſorium & Alleluya, quæ nunc celebrantur in Miſſa, pro his tribus Euangelium in ecleſia legatur ac ſi populo Chriſtus ipſe loquatur. Hoc autē Diaconus lecturus, ab Epiſcopo aut presbytero benedictionem petit. At ille inquiens, ait Diacono: Dominus ſit in corde tuo & in labiis tuis, [Euangelium nanque bonum nuncium dicitur, quod annunciat nobis in futuro vitam poſt mortem, requiem poſt laborem, regnum poſt, ſeruitium.] Tunc demùm pergens Diaconus ad altare, accipit Euangelium. Et non indifferenter, ſed eius partē ponens in dextero humero, * vadit ad ambonē. Et duo Acolyti eum præcedentes, portant duo cereoſtara, id eſt, duas candelas accenſas, qui venientes ante ambonem, diuiduntur à ſe, & tranſeunt Subdiaconus & Diaconus cum Euangelio per medium eorum. Præcedūt autem Euangelium duæ candelæ, propter geminam dilectionem, Dei videlicet & proximi: ſiue propter duo. Teſtamenta, quibus illuminatur genus humanū: Seu propter duos reſurrectionis teſtes, Moyſen videlicet & Heliam, populum illuminantes. Candelæ autem, Diacono Euangelium prædicante, ideò in pauimento, de manibus acolytorū iuxta ambonem] deponuntur: Nè quis conetur prædicare ſuper id, quod in Propheticis, Euangelicis & Apoſtolicis reperit doctrinis. Prætereà thuribulum ſeu thymiamaterium aſcendendo & deſcendendo ſemper præcedit Euangelium per medium pulpitum, non tamen permanēs diù in ambone*. Quia paſſio Chriſti per thuribulum ſignata eſt, quod ſignificat corpus Chriſti paſſum. Fumus incenſi, orationes ſanctorum. Carbones autem eius, ſancti ſpiritus illuminationem deſignant, ſiue feruorem charitatis.

Matth 5.

** Itaq; ad ambonē duabus præcedentibus candelis propter Moyſen & Heliā, qui ſunt veteres teſtes reſurrectionis viuorū & mortuorū, populū illuminātes, & duobus thuribulis vel vno, quod ſignificat corpus* CHRISTI *paſſū, eiudémq; fumus incēſi ſanctorū orationes. Carbones autē eius, sācti Spiritus illuminationē deſignāt, ſiue feruorē charitatis. Sed candelæ ideò, in pauimento, prædicante Diacono Euangelium, de manibus acolytorum iuxta ambonē*

Dum autem legitur Euangelium, baculi deponuntur de manibus, vt à Iudæis diſſentiamus, qui caput Chriſti arundine percutiebant. Non enim eſt baculus neceſſarius, ideſt, humanum auxilium, dum ipſum Chriſtum præſtò habentes, eius vocem audimus: Cùm autem humano vtimur auxilio, ante vel poſt Euangelium baculos in manibus tenemus. Accedente igitur ipſo Chriſto, id eſt, Euangelio, baculos dimittimus, quia humano auxilio non egemus. Capita inſuper noſtra, dum Euangelium audimus, ab omni velamine à Iudæis diſſentientes detegimus: quia Chriſtus proprium caput ſuum pro nobis ſpinea corona velatum habuit. Diaconus autem Euangelium legens, ad meridiem verſus, ſignificat Eccleſiam ſeruantem animo in amore Dei, eleuatum eſſe in magno culmine virtutum. Vndè dicitur in cantico canticorum: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Poſteà verò deſcendente Diacono de ambone, affertur Euangelium primùm epiſcopo aut presbytero, ad oſculandum: Deinde vniuersò * Choro, necnon & populo: Deindè conditur in loco ſuo. [Poſt lectum verò Euangelium, candelæ in loco ſuo extinguuntur, & ab epiſcopo, *Credo in vnum Deum*, cantatur. Thuribula per altaria portantur, & poſteà ad nares hominum feruntur, & per manum fumus ad eos trahitur.] *Cantatur autem Symbolum, vt quia populus audiuit Chriſtum in Analogio prædicantem, oſtendat, qua credulitate eius ſuſceperit doctrinam. Quòd autem Offertorij celebratur officium, nulli aptius cōuenit quàm his, qui obuiam Chriſto Hieroſolymam properanti, ſternentes veſtimenta ſua in via, ramóſque de arboribus frangētes exierunt. Turbæ autem quæ precedebant & quæ ſequebantur, clamabāt: Oſanna filio Dauid &c. Illi enim veſtimenta ramóſque offerebant: nos verò panem & vinum, Tunc núncque cantu celebrato. Ideóque illi hæc agebant tunc, nóſque modò, Vt oſtendamus ità nos paratos eſſe pro fratribus morti ſuccumbere, ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis. Quòd primùm quidem maſculi offerunt ſignificat, Primitiuam Eccleſiam ſub Imperatoribus nondùm Chriſtianis, multas iniurias paſſam. Ex hinc verò offerunt mulieres, Eccleſiam deſignantes nunc tranquilliorem vitam ducentem. Nouiſſimè verò ſacerdotes & Diaconi offerunt, ſed ſolum panem, ſignificantes, nouiſſimè plurima Eccleſiam paſſuram ſub Antichriſto tormenta. Ad vltimum verò Archidiaconus, aut quicunque vicis ſuæ ordine legerit Euangelium, complens orationem cunctorum inſun-

dénſque aquam in calicem ex amula Pontificis, offert: Quod ad * robuſtionem in Sacerdotes & Leuitas pertinet. Quia quo magis hic patimur, eo ampliùs in futuro coronabimur. Tunc demum his ità geſtis ac ritè ordinatis, Diaconi retrò poſt epiſcopum ſtant: Et ſubdiaconi ante epiſcopum, ſed poſt altare: vt ſignificent idem Diaconi, quòd Apoſtoli tempore paſſionis fugientes ad horam retrò ſteterunt, poſtmodùm ſecuturi Dominum poſt paſſionem. Subdiaconi autem ante epiſcopum ſtantes, deſignant eos qui licèt clàm, diſcipuli tamen cum Chriſto perſtiterunt in paſſione. Ex quibus erat Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus, necnon & Centurio confitens, & omnis turba eorum, qui percutientes pectora ſua, Chriſtum plangendo, reuertebantùr. Altare namque crux Chriſti accipitur.

Quæritur quoque, cur Euangelio lecto veniens ſubdiaconus, ferat in brachio ſiniſtro, & non in dextro, calicem & deſuper corporale. Quod facilè patet, ſi Chriſti myſterium animaduertimus. Ipſe nanque Subdiaconus in ſiniſtro brachio calicem fert, ſignificans præſens breuéque tempus eſſe trium ſpatio dierum, quo tulit calicem Chriſtus in paſſione: quia in ſiniſtra præſens intelligitur vita. Linum autem per multas exercitationes ad ſuum peruenit candorem. Sic nanque Chriſtu sipſe Subdiaconus factus, portat Corporale ſuper ſuum calicem: quia ſuorum paſſionem ſanctorum, lineas habentium mentes, id eſt, per multos labores candidas, ſuper propriam geſtat paſſionem.

Patena namque crux ſiue ſepulcrum accipitur. In dextera enim, æterna intelligitur vita. Patena ergò geritur in dextera: quia per crucem, eam ſignificantẽ, Chriſtus ad æternam rediit vitam. Amulæ autem, cum quibus offerimus, noſtram deuotionem ſignificantes puram, in calice ſuſcipiuntur à Diacono: quia idem Chriſtus, factus Diaconus, ait: Non veni miniſtrari à quoquam, ſed miniſtrare. Cum quiſque in ſuo calice, hoc eſt, paſſione, eandem deuotionis noſtræ ſuſcipit puritatem. Oblata denique corpus Chriſti deſignans, non nudis manibus, ſed fanonibus multo habore ſtudiorũ candidis offertur: quia Chriſtus non niſi à mente carnem cum vitiis & concupiſcentiis crucifixam habente, ſuſcipitur. * Offerentibus autem hominibus, Cantus celebratur, vt oſtendatur, debere homines gratias & laudes Deo referre, dum manibus cæteríſque membris agere ſatagunt opera, quibus ei placere valeant.

Prima autem oratio ſuper corpus Chriſti futurum, Secreta dicitur, & ſecretè * cantatur: Quia de Gentilibus, qui erant venturi in corpus Chriſti, antequàm idẽ conſecraretur in cruce, ſecretò & myſticè prophetabatur. Si ergò Chriſtus ſolitudinem quæſiuit in oratione, quanto magis nos oportet* quærere & tacitè orare, qui vndique circumdamur tumultibus vitiorum & immãſuetudine ſeculi? Vtilè eſt enim, omnem orationem ſpecialem ſacerdotum ſecretam eſſe, vt non cogitent, quomodò placeat compoſitio oris populo, ſed ſolummodò penſent, qualiter mens poſſit placere ſoli Deo, quem orant. Præfatio autem prælocutio dicitur. Hæc nanque oratio, prælocutio eſt totius ſecuturæ orationis, quæ fit ſuper corpus conſecratum, à *Te igitur*, vſque ad *Agnus Dei*. In hac enim præloquitur ſacerdos grates laudéſque Deo, vt melius ad conſecrandũ corpus Chriſti Ieſu poſſit peruenire: finita autem laude ſacerdotis, totus ſimul canit Chorus angelicum hymnum, *Sanctus Sanctus Sanctus*: vt vna æqualíſque gloria, laus & honor, decãtetur Patri & Filio & Spiritui ſancto. Cur *Te igitur*: ſecretò canitur? Vt Chriſto obediatur, dicenti: Tu autẽ cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuũ. Moris namq; fuit ſanctorũ patrũ, vt cũ vellent ſpecialiter orare, primùm Deo laudẽ agerent, & poſtmodùm orationem ſecretam perficerent. Ipſe enim Chriſtus, venturus ad conſecrationem corporis ſui, ſolus ſecretò orabat. Et ob id nos quoq; in conſecratione corporis eius, ſecretã facimus orationẽ. Quod autẽ diaconus calicem cum ſacerdote eleuans, partẽ eius fanone tangit, partémq; detectam relinquit: ſignificat ſudariũ quod erat ſuper Ieſum, non totum corpus eius tegens.

Sex autẽ ſunt ordines Crucum in *Te igitur*. Quorum primus eſt, vbi dicitur, *Et benedicas hæc dona* &c. Propter legem videlicet naturalẽ, id eſt, quod tibi non vis, alij ne facias. Quæ fuit ab Adam vſque ad Moyſen: Quia etſi illius tẽporis ſancti patres non viderunt crucem Chriſti, cruciatũ tamen carnis pro eius amore tulerũt. Secũdus ordo crucũ eſt, vbi dicitur: Quã oblationẽ tu Deus &c. Ob legẽ per Moyſen datã. Sub ipſa enim ſancti patres ob Chriſti deſiderium, eius cruciatũ tolerauerunt. Tertius ordo eſt, vbi narratur: Et accipiens panẽ in ſanctas & venerabiles manus ſuas, &c. Propter Prophetarũ præconi, qui fuerũt à Samuele Propheta vſq; ad Zachariã, eiuſq; filium Ioannẽ baptiſtam, qui etiam vnius manibus eum accipiebat. Deinceps verò ſequitur quartus ordo, vbi ſubinfertur, Hoſtiam purã &c. propter Euangeliũ, quòd Chriſtus tempore ſuo vitam euangelizauit: quia ipſis diebus cruciatum Chriſti ferentes ſancti, eius corpus adunauerunt. Quintus poſt ſequitur ordo, vbi dicitur: Per quẽ hæc Domine omnia ſemper bona creas Gentiliũ Eccleſiam tangens, quia Chriſti corpus æmulantes, eius cruciatũ perpeſſi ſunt. Sextus denique ordo ſequitur, quandò profertur: *Per ipſum & cum ipſo & in ipſo*: Propter plenitudinẽ in ſeculi fine gentiũ, & omnis Iſrael ſalutem: Qui complentes ſimul Chriſti corpus, maximè Chriſti crucem, hoc eſt, cruciatum, patientur. Senarius enim numerus, partibus ſuis computatus, primus perfectus eſt ſine altero. Quinque ordines crucum, qui fiunt ante ſextum, quandò cum oblata calix tangitur, quinque ſunt ſeculi ætates, vſque ad Chriſti aduentum. Sextus verò ordo, ſexa eſt ætas, à Chriſti aduentu vſque in ſeculi finem.

Sex ordines crucum in Miſſa.
Tob. 4.
Matt. 7.
Rom. 11.

Quòd autẽ Diaconus calicẽ tenens exaltatum, coram pontifice ponit in altare, ſignificat Ioſeph, Chriſti corpus de cruce deponentẽ, & in monumẽto ſuo recõdentẽ. Cæterũ quod corpus Chriſti in altari permanet, donec tres cõpleantur orationes, i. *Præceptis ſalutaribus moniti*, & ipſa oratio Dominica, *Pater noſter*, &, *libera nos quæſumus Domine*: ſignificat corpus tribus diebus in ſepulchro quieuiſſe. Poſt tres autem orationes, corpus Chriſti aufertur de altari, quod pro ſepulchro in hac ſignificatione accipitur, quia poſt tres dies corpus Chriſti de ſepulchro ſurrexit.

Ioan. 19.

Quòd autẽ acolytus tenet patenã in ſindone paratam, Nicodemo conuenit, qui ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi libras centũ, accepit cũ Ioſeph corpus Ohriſti, & vnxit illud. Ideò autẽ paratã tenet acolytus patenã, vt quacunq; hora, iuxta ordinẽ voluerit * Diaconus de altari Domini corpus offerre, parata habeat vaſa. Quid eſt autẽ, quod ſubdiaconus torpus ſuſcipiẽs Chriſti, à *diacono & ab Angelo qui verba Chriſti annũciat, dicipulis primùm, i. presbyteris defert ad frangendum, poſteà verò populo ad cõmunicandum: niſi quod mulieres, in ſubdiacono ſignificatæ, ab angelis ſuſcipientes reſurrectionẽ Chriſti diſcipulis detulerũt? Quòd autem *Subdiaconus quieſcit, dũ oratio Dominica canitur, ſignificat mulieres, quæ ſabbato ſiluerũt. Sabbatum autẽ ſeptima dies eſt, ſic & ſeptẽ petitiones in oratione Dominica cõplentur. Quarũ prima eſt, *Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomẽ tuũ*: In qua petimus ſapientiã cæleſtem. Secũda eſt, *Adueniat regnũ tuũ*: Vbi petimus intellectum credulitatis: quia per credulitatẽ venimus ad intellectũ, qui in regno plenius dabitur futuro, quãdò non iam per ſpeculũ in ænigmate, ſed facie ad faciẽ videbimus & intelligimus. Tertia petitio eſt, *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra*: Tertium quippe donum petimus, id eſt, conſiliũ: vt velut Dei prouidentia in cæleſtibus omnia per conſiliũ reguntur, ità noſtræ mentes ab eius conſilio in terra corporis degentes, mereantur dirigi. Quarta petitio eſt, *Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodiè*. In hac verò fortitudinẽ petimus, cui panis cõuenit. Vndè canitur Panis viuus qui de cælo deſcẽdit, cor hominis cõfirmat. Quinta eſt, *Et dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimitti-*

Ibid.
al. * ferens myrrham & aloe.
* ſacerdos diaconum.
* diaconis,
* ſubdiaconi quieſcũt,
Septem petitiones in oratione Dominica ſecundum 7. dona Spiritus ſancti.
Eſa. 7.
1. Cor. 13.
Ioan. 6.
Pſal. 103.

mus debitoribus nostris. In hac verò post fortitudiuem petimus scientiam. Meritò huic petitioni scientia obuiat: Quia quisquis scientia perfruitur, scit quòd iustitia puniat, & misericordia dimittat. Sexta est, *Et ne nos inducas in tentationem*: Sextum namque petimus donum, id est, Pietatem: vt quando trahimur à nostra fragilitate vsque ad immundam cogitationem, ne nos dimittat diuina pietas induci vsque ad peiorem voluntatem & pessimã optationem, siue à suggestione vsque ad delectationem & consensum. Septima demum petitio est, *Sed libera nos à malo*: Quæ verò Dei timori congruit. Timeamus ergò, fratres dilectissimi, Dominum velut serui, & diligamus ceu filij patrem: non præsumentes eius voluntatẽ præterire, Et ipse liberabit nos à timore nocturno, & ab omni malo, scilicet carnis delicto, vel diabolico incursu, seu ab homine prauo. ¶ † Panis autem cum cruce in vinum mittitur, dicente sacerdote, *Pax Domini sit semper vobiscum*, Vt ostendatur Christi animam ad eius corpus redeuntem, & pacificata esse non solùm quæ in cælo sunt, sed etiam quæ in terra. Quare homines sibi inuicem osculũ dant, quod est pacis figuum, vt ostendant, se coniunctos in corpore Christi, per quem pax facta est in cælo & in terra. Quare autem panis frangitur in patena? vt rememoretur panis viuus esse fractus nobis, qui de cælo descẽdit per vnitatem personæ. Agnus Dei quare cantatur? Vt oremus Christum nunquã desistere misereri nostri, quàm nos miseratus est in passione.] Denique orantes cantant post communionem cantores, vt ostendant Christum in populo eius corpore & sanguine coroborato, manere. Ex hinc à * sacerdote postulatur populo æterna benedictio, quia Christus corã discipulis manducans & bibens, cũ resurrexisset à mortuis, reliquias eis dedit, eleuatisque manibus ipsis benedixit. His enim discipulis data benedictio intelligitur perennis. Episcopus autem his ità gestis, ad propria redit: Quia Christus omnibus ex ordine completis ad cælos ascendit. Tunc demum à Diacono dicitur: *Ite Missa est*, id est, Ite cum pace in domos vestras, quia transmissa est pro vobis oratio ad Dominum, Et per Angelos, qui nuncij dicuntur, allata est in diuinæ conspectũ majestatis. Respondens autem populus, Deo gratias dicit: Quia Apostoli post Ascensionem adorantes Iesum, regressi sunt in Hierusalem cum magno gaudio, & erant semper in templo, laudantes Deum & benedicentes Dominum.

Osculum pacis. Ephe. 2.

al. * episcopo.

Lucæ vlt.

Ite Missa est.

In nostris exemplaribus, eorum loco quæ superiùs hoc signo *** notata sunt, legebantur sequentia.

Post cantatum autem angelicum hymnum, Subdiaconi post altare ante episcopum vultu stant inclinato, donec corpus & sanguis Domini cõsecretur, & audiãt, NOBIS QVOQVE PECCATORIBVS. Tunc eleuantes capita, pergunt parare vasa, à quibus corpus suscipientes sacratum, teneant post diaconos stantes, donec ex eo populus vitæ sumat confortationem æternæ: quia, vt dictum est, Subdiaconi Iesu notos significant, qui conspicientes à longè, sed perseuerantes in passionem, tam diù steterunt, quandiu Christi corpus sacratum & passum sentirent. Indè quidam parare aromata perrexerũt, vt venientes vngerent Iesum. Diaconi autem, vt certum est, Apostolos significãt, qui quamquam ad tempus recessissent, vndè post episcopum stant, tamen supplices orant, quæ in septem Dominicis orationibus impleantur: quia post resurrectionem promissum patris expectauerunt, donec septem hebdomadæ, à Pascha scilicet vsque ad Pentecosten complerentur. Cõsecrato autem corpore & sanguine Domini, post diaconos Subdiaconi stant, quia Apostolorum doctrinam & exempla noti eius, qui in consecratione corporis in cruce perstiterũt, post conuersionem secuti sunt. Cur Angelicus hymnus cantatur ante canticum speciale? Quia moris scripturarum & sanctorum patrum est, primùm gloriam laudésque DEO referre, deindè orationibus insistere. Sex autem sunt crucum, &c.

Pro iis quæ superiùs notantur signo hoc ¶ in exemplaribus nostris erant ea quæ subiecta sunt hic.

His ergò septem petitionibus septem diaconi conueniunt. Quare pares Diaconi altari non ministrant? Quia impar numerus diuidi non potest. Deus enim diuisionem Ecclesiæ non vult, sed vnitatem indiuiduam. Vnus enim Diaconus altari ministrat, quia discipulus vnus adolescens quidam, id est, Ioannes amictus sindone super nudo, cæteris fugientibus, sequebatur Christũ. Tres autẽ ministrant: Quia Christus ascendens in montem ad transfigurandum, tres secum duxit, Petrum scilicet, Iacobum & Ioannem. Quinque sufficiunt, propter quinque quos secum Dominus duxit, quandò resuscitauit puellam, tres præfatos & patrem & matrem puellæ. Septem demùm obsequuntur, ob illos septem quibus Dominus post resurrectionem piscantibus se manifestauit. Quot autem sicut Diaconi, tot debent esse Subdiaconi, nè in obsequio sacerdotis vice Christi fungentis, ministrorum numerus varietur. Acolyti ministri sunt luminis. Quòd panis in vinum mittitur dicendo, Pax Domini sit semper vobiscum, ostendit animam Christi, pacificatis cunctis in cælo & in terra, ad eius corpus rediisse. Quæ verò posteà celebrantur, id est, osculatio significans pacem cum salutationibus, & laudes cleri populique dicentis, Qui resurrexisti agnus Dei consecratus & viuificatus, qui tollis peccata mundi, moriens & resurgens in corpore tuo, miserere nobis, significant illa salutationis & pacis verba, quę Christus fecit discipulis suis postquam resurrexit. Et fractio oblatarum, fractionem significat illam, quam Dominus in Emaus duobus fecit. Denique orantes, &c.

HIC INCIPIT, QVALITER QVÆDAM ORATIONES ET cruces in te igitur agendæ ſint.

E *igitur clementiſsime pater*, vſque *habeas & benedicas*: hîc ſignat oblationem & calicem tribus vicibus, non tamen ſub vna cruce, ſed ſeparatim ſingulis ſingulas faciens cruces, *Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata*, vſque, *Memento Domine*. Hîc nomina viuorum memorentur, ſi volueris: Sed non Dominico die, niſi cæteris diebus. *Et omnium circunſtantium*, vſque, *Coſmæ & Damiani*: Si fuerit natalis Sanctorum, hîc dicat: *Sed & natalitij illorum beatorum, aut beati illius: Et omnium ſanctorum*, vſque, *per Chriſtum Dominum noſtrum*. Hîc inclinat ſe vſque ad altare, dicens: *Hanc igitur oblationem*, vſque, *iubeas grege numerari per Chriſtum Dominum noſtrum*. Hîc erigit ſe ſurſum. Oblatam ſolam hîc benedicat: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilemq́ facere digneris*. Hîc ambo ſignat, id eſt, oblatam & calicem, vſque, *omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis, dicens*: vſque, *item tibi gratias agens, benedixit*: Hîc quatuor vicibus ſolam oblatam ſignat, in quinta vice ſuper calicem ſolum crucem faciens, *hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ*, vſque, *immaculatam hoſtiam*: Hîc inclinat ſe iterùm iuxta altare, ità dicens: *Supplices te rogamus, omnipotens Deus*. Hîc orat apud ſe quod voluerit. Deindè dicat: *Iube hæc perferri per manus*, vſque, *in conſpectum*. Hîc ſe erigit, hæc verba dicens, *vt quotquot ex hac altaris participatione*, vſque *per Chriſtum*. Hæ orationes duæ dicuntur, vna ſuper dyptichos, altera poſt lectionem nominum, & hoc quotidianis vel in agendis tantummodò diebus: *Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos præceſſerũt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*. Et recitantur nomina: Deindè poſtquàm recitata fuerint, dicat, *Ipſis Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerij, lucis & pacis vt indulgeas, deprecamur, per Chriſtum. Nobis quoq́ peccatoribus*, vſque, *Sed veniæ, quæſumus, largitor admitte, per Chriſtum*. Hîc archidiaconus erigens ſe veniet, & inuoluens calicem mappula, leuat illum * ante dominum Papam. *Per quem hæc omnia ſemper bona*. Hîc ambo ſignat, id eſt, oblatam & calicem tribus vicibus, ſingulis ſingulas faciens cruces, *Sanctificas, viuificas, benedicis, & præſtas nobis*. Hîc leuat Dominus Papa oblatas duas vſque ad oram calicis, & tãgens eum de oblationibus, tenente illum archidiacono, *Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo eſt tibi Deo patri omnipotenti in vnitate Spiritus ſancti honor & gloria*. Tunc dicit in altum, *Per omnia ſecula ſeculorum*. Reſp. *Amen*, Tunc reponit oblatas in altare, & dicit in altum, *Oremus*: deindè dicit, *Præceptis ſalutaribus moniti*, vſque, *Sed libera nos à malo*. Tunc dicit dominus Papa, interueniente nullo ſono, hanc orationem: *Libera nos quæſumus Domine*, vſque *Petro & Paulo atq́ Andrea*. Hîc nominatim quos voluerit ſanctos vel quantos, commemorat, deinde infert, *cum omnibus Sanctis da propitius pacem*, vſque, *per omnia ſecula ſeculorum*, Reſp. *Amen*. Deindè dicit, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, Reſp. *Et cum ſpiritu tuo*. Deindè dat pacem altari vel patenæ, & ſic populus dat ſibi pacem. Dum verò Dominus Papa dicit, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, non mittit partem de ſancta in calicem, ſicut cæteris ſacerdotibus mos eſt, dum confringunt. Interim vero dicitur *Agnus Dei*, & expleta confractione, quando communicat Dominus Apoſtolicus, partem ſibi mordet, & reliquam in calicem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus, nihil dicens: Et ſic confirmatur de calice, tenẽte eum Archidiacono. Quando vero Dominus Apoſtolicus deſcendit ab altari, & incipit communicare populos, dicitur Antiphona ad communionem: & expleta Cõmunione & Antiphona, ſurgit Dominus Papa: & veniens ad altare, ſalutat, altius dicens: *Dominus vobiſcum*, Reſp. *Et cum ſpiritu tuo*. Deinde dicit orationem, *Quod ore ſumpſimus Domine, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Per Dominum*.

al. * contra

DE DIVINIS OFFICIIS, SIVE DE ANTIQVO RITV MISSARVM, DE HORIS CANONICIS, ET TOTIVS anni solennitatibus liber, qui Gemma Animæ inscribitur.

Iuxta editionẽ Melchioris Lotteri Lipsiẽsis vrbis typographi. An. 1514.

Fratres Solitario.

AGMEN in castris æterni regis excubans, sub impetu vitiorum vndique irruentium desudans, idoneo instructori armorum laureari in triumpho vitiorum diuinorum sacramenta officiorum scire volentibus: Sed partim penuria librorum, partim multimodorum occupatione negotiorum, minime valentibus. Rogamus te quemadmodum in multis alijs, ita & in hoc negotio nobis velis stilo prodesse.

Responsio eius.

POstquàm Christo fauente pelagus scripturæ prospero cursu in summa totius transcurri, atque naufragosam cimbam per sirtes & piratas multo sudore euectam, vix ad optatum littus appuli: Rursus habitatores Syon me in fluctus cogitationum intruditis, & nec vires recolligere, nec nauis armamenta reficere sinitis. Dicitis enim nunc tempus esse laborandi, postea requiescendi: nunc tempus seminandi, postmodum fructus percipiendi, hac spe coactus sum onus vires meas excedens subire. Patens vos orationibus me ad iter expedire. Quatenus pondere peccatorum deposito ad desideratum quietis portum liceat fixa anchora peruenire, vestra itaque iussione funes verborum à portu otij soluo, quassatam nauiculam stili pro cellis meditationum impello, vela sententiarum distendens vento, spem semini committo. Ipse autem secundum cursum tribuat, qui nutu mare ventosq; tranquillat.

Præfatio in Gemmam animæ.

PLerosque vesania captos piget me mente considerare, quos non pudet abominanda poëtarum figmenta, ac captiosa philosophorum argumenta, summo conamine indagare, quæ mentem adeo abstractam viciorum nexibus insolubiliter solent innodare, religionem autem Christianæ professionis penitus ignorare, per quam animam liceat perenniter cum deo regnare. Cum sit summæ dementiæ iura tyranni velle scire, & edicta imperatoris nescire, atque ea, quæ quotidie necessario facias, non intelligere. Parrò quid confert animæ pugna Hectoris, vel disputatio Platonis, aut carmina Maronis, vel neniæ Nasonis, qui nunc cum consimilibus suis strident in carcere infernalis Babylonis, sub truci imperio Platonis. Dei autem sapientia maxima gloria hunc cumulat, qui prophetarum & Apostolorum facta & scripta inuestigando iugiter ruminat, quos nunc in cælestis Hierusalem palatio cum rege gloriæ exultare nemo dubitat. Sapientum namque iudicio tantum differt à non intelligente intelligens, quantum à cæco videns. Qui enim non intelligit, quæ agit, est vt cæcus, qui nescit quo vadat, & vt Tantalus in medijs vndis siti deperit. Et licet simplicitas fidelium Deo nostro placeat, tamen intelligentiam sapientium quantum lucem præ tenebris approbat. Ob hanc causam vt iussistis, libellum de diuinis officis edidi, qui nomen, Gemma animæ indidi. Quia videlicet veluti aurum gemma ornatur, sic anima diuino officio decoratur.

Explicit Prologus.

INCIPIT GEMMÆ ANIMÆ honorij.

Caput primum, Solitarij.

IN primis ergo de Missa, per quam nobis vita redditur, & de Ecclesia, in qua agitur, & de ministris Ecclesiæ per quos celebratur, videamus. Deinde de reliquis horis, quæ sunt debitum nostræ seruitutis edisseramus. Tertiò de solennitatibus totius anni dicamus. Quarto de concordia officiorum rite subiungamus.

De Missa. Cap. 2.

MIssa à quatuor causis nomen accepit: duabus à legatione: & duabus à missione. Missa quippe dicitur legatio, quia in eius officio nobis legatio Christi repræsentatur, qua pro humano genere patris legatione fungebatur: Item Missa legatio dicitur, quia in ea sacerdos pro Ecclesia ad Dominum legatione fungitur: A missione Missa dicitur, quia populus, qui quasi ad iudicium conuenit, peracta causa à iudice dimittitur: Item à missione dicitur, quia populi conuentus, qui ad Vesperam, & ad matutinas quasi iure tenetur, celebrato sacrificio, dimittitur.

De primo Officio. Cap. 3.

MIssa autem in septem officia distinguitur. In primo quorum Christi legatio agitur, quàm Moyses præfigurasse cognoscitur, qui Deus gentilium, Papa sacerdotum, Rex populorum legitur. A Deo namque Deus Pharaonis, propheta Aaron sacerdotis, dux populi constituitur. Hic legatione Dei in Ægyptum fungitur, à senioribus & populo suscipitur; Populum dispersum congregat, Ægyptum signis perdomat, oppressos à tyranno de

dura seruitute liberans, de Ægypto educit, in terram promissionis inducit. Sic Christus Deus Deorum, sacerdos sacerdotum, rex regum, legatione patris in mundum fungitur, ab angelis & pastoribus pastor Ecclesiæ typum excipitur gerentibus. Qui filios Dei, qui erant dispersi, in vnam fidem congregat, mundum varijs signis subiugat. Oppressos à diabolo liberans de inferno educit, in patriam paradisi inducit, hoc totum repræsentat nobis processio Episcopi, qui gerit figuram Christi.

De processione Episcopi. Cap. 4.

POstquàm campanæ sonauerint, pontifex ornatus procedit, quem septem accoliti cum luminibus præunt, post quos septem subdiaconi cum plenarijs incedunt. Item post hos septem Diaconi gradiuntur, quos duodecim priores sequuntur. Post hos tres accoliti cum thuribulis vadunt, qui incensum gerunt. Post quos Euangelium ante Episcopum fertur, quod ipse inter duos ambulans sequitur, eumque principes cum populo comitantur. Qui dum chorum ingreditur, à cantoribus cum versu, Gloria Patri, excipitur, Quibus ipse pacem porrigit, deinde ad altare vadit, finito cantu orationem dicit, & tunc sedere pergit. Quidam de ministris cum eo sedent, quidam ei assistunt, hoc quasi præsentiam Christi nobis exhibet.

De Campanis significatio. Cap. 5.

CAmpanæ sunt prophetæ, Campanæ sonabãt, quia prophetæ Christi Aduentum prenunciabant. Pontifex templum ingreditur, & Christus hunc mundum ad Ecclesiam ingreditur. Episcopus de sacrario ornatus procedit, & Christus de vtero virginis decore indutus tamquam sponsus de thalamo processit. Diaconi, & Subdiaconi, & accoliti, qui Episcopum præcedunt, designant prophetas, & sapientes, & scribas, qui Aduentum Christi in carne mundo nunciauerunt. Diaconi prophetas significant, qui Christum iam venisse, & adhuc venturum populo prædicant, & ex Euangelio futuram vitam nunciant. Subdiaconi cum plenarijs sapientes præferunt, qui plenitudinem diuinitatis in Christo corporaliter retulerunt. Sapientia, id est, Subdiaconi vadunt in medio adolescentularum tympanistriarum, vt doceant, quem tympanistæ laudare debeant. Tympanistæ sunt cantores laudes resonantes. Adolescentulæ sunt nouæ Ecclesiæ Deum laudantes edomita carne. Accoliti cum luminibus typum scribarum gerunt, qui lumen scientiæ scripturas exponendo fidelibus ministrauerunt, Qui ideo singuli septem decernuntur, quia per septem dona spiritus sancti sacramenta Missæ perficiuntur. Priores cum capellanis, qui eos sequuntur, duodecim Apostoli accipiuntur. Tres accoliti, qui thuribula cum incenso ferunt, sunt tres magi, qui munera nato Christo obtulerunt. Euangelium ante Episcopum portatur. Quia per doctrinam Christi nobis via ad vitam paratur. Episcopus à duobus deducitur, & Christus à duobus testamentis per prophetas & Apostolos mundo inuehit. Turba populi Episcopum comitatur, quia Christum populus fidelium ad celestia sequi conatur. Dum presens officium agitur in Ecclesia non sedetur, quia labori Christi deputantur qui ad cultum Dei vocatur,

De curru Dei. Cap. 6.

INterim dum chorus cantat, Episcopus quasi in curru vectus ad solennitatem vadit, quia currus Dei decem milibus multiplex legitur, & comitatus Episcopi decem ordinibus distinguitur scilicet. Primus ordo sunt hostiarij. Secundus lectores: Tertius exorcistæ: Quartus acoliti: Quintus Subdiaconi: Sextus Diaconi: Septimus Presbyteri: Octauus cantores: Nonus laïci: Decimus fœminæ. Ita Christus mundum intrauit, dum prophetarum chorus cecinerunt, curru scripturæ vectus, sanctorum ordinibus comitatus. Cantores venientem Episcopum cum gloria patri excipiunt, & Angeli Christum aduenientem cum Gloria in excelsis susceperunt. Duo chori laudes concinunt, quia duo populi scilicet Iudæi & Gentiles Christo aduenienti cum laudibus occurrerunt. Per cantum introitus accipitur laus Ecclesiæ de Iudæis. Per kyrie eleyson verò laus Ecclesiæ de gentibus. Per Gloria in excelsis autem vtriusque concors laudatio in fide trinitatis pro adipiscenda equalitate angelicæ dignitatis. Per introitum quoque ordo patriarcharum nobis repræsentatur, per quos Christus venturus præfigurabatur. Per versum propheticum ordo prophetarum insinuatur, per quos Christus nasciturus pronunciabatur. Per Gloria patri Ordo apostolicus commemoratur, per quos Christus iam venisse prædicatur, à quibus & Trinitas Ecclesiæ insinuatur. Per introitum secundo repetitum ordo doctorum notatur, per quos Christus adhuc venturus ad iudicium narratur. Porrò per kyrie eleyson diuersarum linguarum populi declarantur, à quibus Christus in Gloria in excelsis cum angelis collaudatur.

Ingressus Episcopi quid significet. Cap. 7.

EPiscopus ingrediens pacem clero porrigit, quia Christus mundum ingrediens pacem humano generi attulit, quam in primo parente amisit. Deinde sanctuarium intrat inclinans coram altari orat, confessionem faciens. Indulgentiam implorat, quia Christus Hierusalem passurus intrauit, pro nobis lauandis se in mortem inclinauit, in cœna patrem pro Ecclesia orauit, pœnitenti & confitenti Petro, vel latroni, deinde omni populo perfectam donauit. Post hoc duos sacerdotes osculatur, quia per Christum lapidem angularem duo parietes in vna fide copulantur. Deinde cæteris ministris à dextra pacem dabit, quia Christus pacem his, qui longè, & his, qui prope, prædicauit, & ab Oriente & Occidente veniens in vinculo pacis sociauit. Altare & Euangelium osculatur, quia passione Christi homines angelis in pace sociantur. Per altare namque Iudæi, per Euangelium Gentes denotantur. Post hæc thuribulum accipiens, altare thurificat in figura angeli, qui in Apocalypsi cum aureo thuribulo altari astiterat, de quo fumus aromatum in conspectu Domini ascendebat, quia Christus magni consilij angelus in ara crucis se pro nobis obtulit, cuius corpus thuribulum Ecclesiæ fuit. Ex quo Deus pater suauitatem odoris accepit, & propicius mundo extitit fumus aromatum, orationes sanctorum sunt, quæ super auream aram Christum, per charitatis ardorem, vel illuminationis Spiritus sancti carbones incensi ad Deum ascendunt. Deinde altare osculatur: quia Christus pro nostra pace in ara crucis immolabatur. Deinde Gloria in excelsis incipit, & chorus concinit, quia Christus per mortem suam gloriam angelorum hominibus restituit, in qua sanctorum populis lætabundus laudes perstrepit. Deinde ad populum se conuertens, Pax vobis dicit, quia Christus à mortuis resurgens, pacem Ecclesiæ reddidit, suisque pax vobis dicit. Deinde in dextera parte orationem dicit, quia Christus iam de morte ad vitam transijt, nosque de exilio in patriam transtulit. Oratio autem illam benedictionem significat, qua cælos ascensurus suos benedicebat. His peractis Episcopus sedere pergit, & Christus omnibus rite peractis cælos ascendit, & in dextra patris sedens quiescit. Qui-

dam cum Christo ſedent, quidam ei aſſiſtunt, quia quidam electi nunc cum Christo requieſcunt, plurimi adhuc in labore ei hic ſeruiunt.

Quid cereo ſtata ſignificent. Cap. 8.

EPiſcopo aſcendente ad ſedem, cereo ſtata mutantur de locis ſuis in ordine vnius lineæ (excepto primo) vſque ad altare. Per cereoſtata varia dona ſancti ſpiritus exprimuntur, per lineam vnam, vnitas ſpiritus ſancti in ſingulis donis denotatur. A primo incipit, quia ſpiritus ſanctus à Chriſto procedit vſque ad altare, id eſt, ad corda electorum peruenit.

Quid miniſtri deſignant. Cap. 9.

DIacones, qui Epiſcopum præcedentes altare oſculantur, deſignant iuſtos, qui ante Chriſti aduentum pro veritate patiebantur. Deinde poſt Epiſcopum erecti ſtabunt; quia plurimi Chriſti veſtigia ſequentes pro eo mortem ſubierunt. Quidam à dextris, quidam à ſiniſtris ſtant, quia dextra contemplatiuam, ſiniſtra actiuam vitam ſignificat. In dextra ſtantes ſunt, in contemplatiua vita Chriſto miniſtrantes. In ſiniſtra conſiſtentes, ſunt in actiua vita Chriſto ſeruientes duo Diaconi viciſſim vadunt altrinſecus oſculari latera altaris, quia Chriſtus miſit binos diſcipulos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem. Oſculum eorum ſignificat, vt intrantes dicunt, Pax huic domui altare corda electorum. Poſtea reuertuntur ad Epiſcopum, & diſcipuli reuerſi ſunt ad Chriſtum nunciantes opera ſignorum. Quot Diacones, tot Subdiacones, & accoliti eſſe debent. Septem Diacones ideo ſunt, quia apoſtoli ſeptem Diacones in miniſterium elegerunt. Et quia ſeptem dona Spiritus ſancti Sacramenta Miſſæ conficiunt: Ideo etiam ſeptem Diacones miniſtrant, quia ſeptem diſcipuli poſt reſurrectionem in piſcando laborabant, quos ad prandium inuitabat. Per ſeptem Subdiacones, ſeptem columnæ domus ſapientiæ accipiuntur: Per ſeptem accolitos, ſeptem lucernæ tabernaculi, vel ſeptem candelabra in Apocalypſi intelliguntur. Si quinque Diacones miniſtrant; tunc hos quinque deſignant, qui Domino in reſuſcitatione puellæ affuerant. Quinque autem Subdiacones ſeruiunt, quia hæc Sacramenta, quinque partes ſcripturæ docuerunt. Vetus enim teſtamentum in legem & prophetas diuiditur, nouum in actus Apoſtolorum & Epiſtolas eorum, & prophetiam Apocalypſis partitur. Quinque accoliti ſunt, quia quinque libri Moyſi hæc myſteria teſtificati ſunt. Tres Diacones ſi miniſtrant, ſignificant tres Apoſtolos, qui Domino in monte transfigurato aderant. Tres Subdiacones ſunt, quia lex & Pſalmi & Prophetæ hæc ſacramenta prædixerunt. Tres accoliti ſeruiunt, quia fides, ſpes, & charitas hæc myſteria perficiunt. Vnus Diaconus ſi miniſtrat, illum adoleſcentem qui Domino in paſſione adhæſit (ſcilicet Ioannem) ſignificat, quando reiecta ſindone nudus profugit, per vnum quoque Diaconum deſignatur Stephanus, qui ſolus ſua morte Chriſtum eſt conſequutus.

Quod Subdiaconus deſignat. Cap. 10.

VNus Subdiaconus ſeruit, quia vniuerſitas ſcripturæ hoc ſacramentum docuit. Ab vno accolito ſeruitur, quia in vnitate tamen Eccleſiæ hoc Sacramentum conficitur.

Quid Accoliti deſignant. Cap. 11.

ACcoliti vſque ad kyrie eleyſon lumina tenent, quia Doctores, illuminatores Eccleſiæ, verbo & exemplo lumen fidelibus præbere debent, quo-adusque ipſi Domini moribus inuocare incipiant, & Chriſtum veram lucem omnem animam illuminaræ cognoſcant. Septem cerei ſunt; ſeptem dona Spiritus ſancti. Cereus in medio ſtans eſt Chriſtus. Deinde luminaria ordinatim verſus Epiſcopum diſponuntur, quia ſeptem dona Spiritus ſancti per Chriſtum Eccleſiæ diſtribuuntur. Accolitus, qui fert thuribulum, deſignat Ioſeph, qui vndique circumtulit Chriſtum: ſignificat etiam Paulum Apoſtolum, qui prædicando Chriſti odorem portauit per totum mundum. Sex, vel quatuor, vel duobus miniſtrare non licet, quia par numerus diuidi poteſt, & Eccleſia ſcindi non debet, & ideo numero Deus impare gaudet.

De Thuribulo. Cap. 12.

THuribulum namque ſignificat corpus Dominicum: incenſum eius diuinitatem: ignis ſpiritum ſanctum: Si eſt aureum, ſignat eius diuinitatem omnia præcellentem: ſi argenteum, demonſtrat ipſius humanitatem omnium ſanctitate nitentem: Si cupreum, declarat eius carnem pro nobis fragilem. Si ferrum, inſinuat eius carnem mortuam in reſurrectione mortem ſuperantem. Si quatuor lineas habet thuribulum, ſignificat quatuor elementis conſtare corpus Dominicum, quod quatuor virtutibus, prudentia, fortitudine, iuſtitia, temperantia fuit plenum. Quinta linea, quæ thuribulum abinuicem ſeparat, deſignat animam Chriſti quæ ſe morte à corpore ſequeſtrauerat. Si autem tribus lineis continetur, ſignificat quod humana caro, & anima rationalis, & verbi diuinitas vna perſona Chriſti efficitur, quarta quæ partes diuidit, eſt poteſtas quæ animam pro ouibus in morte poſuit. Si verò tamen vna linea ſuſtentatur, deſignat quod ipſe ſolus abſque ſorde à virgine generatur, & ſolus liber inter mortuos prædicatur. Circulus, cui hæc omnia innectuntur, eſt diuinitas a qua hæc omnia continentur, cuius maieſtas nullo termino clauditur.

De Eccleſia, & ſecundo officio. Cap. 13.

IN ſuperiori officio de capite noſtro Chriſto. In ſequenti vero de corpore eius Eccleſia agitur. Quam Maria ſoror Moyſi præfigurabat, quæ populo liberato precinebat, & turba canticum reſpondebat. Sic Chriſto reſidente, lector Epiſtolam in pulpito recitat & chorus cantum reſonat, quia Chriſto in cælis reſidente doctor ordo ſcripturam mundo intonuit & omnis vbique populus laudem Chriſto ſonuit. Altior locus ponitur Epiſcopo vt ſuperintendat, & tamquam populum cuſtodiat, vt vinitori locus ſit vt vineam cuſtodiat. Sic Dominus in alto cælorum ſedens cuſtodit currum ſuum, id eſt, ciuitatem ſuam videlicet Eccleſiam.

De Subdiacono. Cap. 14.

SVbdiacono legente ſolemus ſedere lectio, eſt prædicatio, ſeſſio, obauditorum reſponſio, credentium confeſſio, lectores & cantores ſunt Domini negociatores. Subdiacono Epiſtolam legente, cerei verſo ordine ab oriente in occidentem diſponuntur, quia lumen doctrinæ ab Oriente in Occidentem, id eſt, per totum orbem per Apoſtolos diffundebatur. Per graduale, conuerſio Eccleſiæ de Iudæis intelligitur, per verſum, conuerſio de gentibus accipitur. Per alleluya vtriuſque in fide lætitia exprimitur. Sequentia, cantum victoriæ deſignat: qua iuſtorum animæ in Deo viuo pro ſua liberatione exultant, ſicut filij Iſraël pro ſua ereptione canticum victoriæ canebant. Vnde quidam longam neumam cum organis iubilant, quæ iubilum vocatur: quia plauſum victorum lætantium imitantur.

De Episcopo. cap. 15.

EPiscopus à dextris altaris sedens, versa facie ad chorum laborantes intuetur, quia Christus, à dextris dei sedens versa facie ad ecclesiam singulorum corda intuetur & pro se laborantes remunerari pollicetur: vnde dum Stephanus pro eo laborauit, ad adiuuandum eum surrexit.

De Cantoribus. Cap. 16.

CAntores qui choros regunt, sunt Apostoli qui Ecclesias laudes Dei instruxerunt, hi qui graduale cantant, significant eos qui in actiua vita Christo seruiunt. In gradibus cantantes stabunt, quia iusti de virtute in virtutem in scala charitatis ibunt. Qui Alleluya, cantant designant eos qui in contemplatiua vita Christum laudant. Hi cantantes alterius consistunt: quia tales in celsitudine virtutum cælestia contemplando scandunt. Sequentiam chori alternatim iubilabunt, quia frequentiæ Angelorum & hominum in domo Dei Domini in seculum seculi laudabunt.

De Seruo arante. Cap. 17.

LEgitur in Euangelio de seruo arante, quod peracto opere de agro domum redeat, & post seruitium Domino suo impensum ad conuiuium recumbat: ager Dei sunt corda fidelium, seruus arans est ordo prædicantium, per lectorem Epistolæ doctores exprimuntur: qui agrum Dei prædicando coluerunt, per responsionem, fideles qui per bonam operationem respondentes fructum iustitiæ protulerunt, aratrum, est nostrum seruitium. Boues hinc inde trahentes, sunt vtrinque totis viribus Domino canentes. Præcentor qui cantantes manu & voce incitat, est seruus qui boues stimulo minans dulci voce bobus iubilat, lector, legem Domini dat auditoribus qui nuper vocati sunt per officia cantorum in scola Dei ad nuptias. Scola, dicitur vocatio in qua si quis adhuc surdis auribus cordis torpescat, cantor cum excelsa tuba sonat in aurem eius dulcedinem melodiæ vt excitetur. Cantores qui respondent primo canenti, vox est auditorum quasi euigilantium & Dominum laudantium. Versus, est arans seruus per dulcedinem modulationis corda carnalium, quæ se aperiunt more sulci in confessione vocis & lachrymarum, arat qui aratro compunctionis corda scindunt, in lectione pascitur auditor quasi quodammodo bos. Bos ad hoc pascitur, vt in eo opus agriculturæ exerceatur. Bos est prædicator, cantor, quodammodo bubulcus qui iubilat bubus vt Hilarius aratrum trahant, scilicet instigat canentes vt lætius canant. Terra scinditur quando corda auditorum compunguntur. Tales operarij cum de agro huius mundi redeunt æternum conuiuium cum Domino suo ineunt.

De figura alia. cap. 18.

EPiscopus tribus horis missæ sedet scilicet dum epistola legitur, dum graduale & Alleluya canitur, quia Christus tribus diebus inter doctores in templo sedisse legitur. Subdiaconus qui epistolam legit, significat Ioannem Baptistam qui ante Christum prædicauit. Per epistolam quippe Ioannis prædicatio accipitur, per Euangelium Christi prædicatio innuitur. Ideo Epistola Euangelium præceditur, quia Ioannis prædicatio præcessit. Et sicut Ioannes præcursor Christi memoratur: ita Epistola nunc Euangelium quod est Christo præconatur Euangelium in altiori loco quàm Epistola legitur, quia Christi prædicatio dignior quàm Ioannis cognoscitur. Subdiaconus tamen in eodem pulpito, quo & Diaconus legit, quia omnis populus Ioannem Christum esse putauit. Graduale, significat vocationem Apostolorũ qua se ad Christum conuerterunt. Alleluya verò, lætitiam eorum quam de præsentia Christi, & miraculis eius habuerunt. Sequentia vero, animæ eorum iubilationem qua de promissa spe exultauerunt. Hic Episcopus ministros Ecclesiæ ordinat, quia & Moyses Aaron, & leuitas in ministerium tabernaculi ordinauit, & Christus septuaginta duos ordinauit quos in prædicatione destinauit.

De tertio officio. Cap. 19.

IN tertio officio ad caput reditur, & prædicatio Christi nobis ad memoriam reducitur. Hoc officiũ Moyses præfigurauit, quando in montem ad Dominum ascendit, & ab eo tabulas testamenti accepit. Dominusque cuncto populo audiente mandata proposuit, & Moyses iustitias legis exposuit, & populus se omnia seruaturum respondit. Sic Diaconus ad Episcopum vadit, librum ab altari accipit, Euangelium in quo diuina præcepta sunt coram populo legit. Episcopus sermonem faciens populo ea exponit, & populus per kyrie eleyson. Clerus autem per credo in vnum se spondet cuncta seruaturum. Qualiter autem hoc per Christum & Apostolos sit gestum breuiter est dicendum.

De Diacono. Cap. 20.

PEr Episcopum, repræsentatur nobis Christus, per Diaconum, ordo Apostolicus, Diaconus qui legit, est Petrus qui pro omnibus respondet. Episcopus lectorum Diaconum benedicit, quia Christus conuocatis Apostolis benedictione eos repleuit, dum eis potestatem super omnia demonia dedit, & eos regnum Dei prædicare misit. Diaconus Euangelium ab altari accipit, legere pergit, quia de Syon lex, & verbum Domini de Hierusalem exiuit. In hoc quippe loco, altare, Hierusalem designat in qua Apostoli verbum prædicationis à Domino acceperunt, & exeuntes per totam terram prædicauerunt. Diaconus in sinistro brachio librum portat, quia sinistra presentem vitam significat. Et in hac vita tantum prædicari Euangelium debet, quia in futura vita nullus doctrina eget, nam omnes à minimo vsque ad maximum Dominum cognoscent. Ab australi perte in ambonem ascendit, quia Christus à Bethlehem quæ est ad austrum Hierusalem venit, vnde dicitur Deus ab austro veniet.

Quid duæ candelæ designant. cap. 21.

DVæ candelæ Euangelium præcedent, quia lex & prophetæ præcesserunt quæ Euangelium predixerũt, duo candelabra que præferuntur, sunt duo præcepta charitatis, quæ per Euangeliũ instruuntur. Duo accoliti qui ea portãt, sunt Moyses & Helias inter quos Dominus vt sol in monte fulgebat. Dum Euangelium legitur, cerei in pauimentum deponuntur, quia vmbræ legis, & ænigmata prophetarum per lumen Euangelij ab humilibus intelliguntur. Perlecto Euangelio candelæ extinguuntur, dum per lucem Euangelij spiritualiter prolatæ intelliguntur. Thuribulum ante Euangelium portatur, quia Christus odor suauitatis in igne passionis pro nobis sacrificatus prædicatur.

Quid designet quod Euangelium in ambone legitur. Cap. 22.

EVangelium in alto loco legitur, quia Christus in monte prædicasse perhibetur. Ideo & in sublimi legitur, quia sublimia sunt Euangelica præcepta per

quæ altitudo cælorum ſcanditur. Ante Euangelium lumen ardet, eo quod Euangelica doctrina Eccleſiam illuminet, & quia verbum Dei lumen nobis ad vitam præbet. Diaconus ſecundum ordinem ſe vertit ad auſtrum dum legit Euangelium, quia in hac parte viri ſtare ſolent quibus ſpiritulia prædicari debent. Per viros quippe ſpirituales ſignificantur&per auſtrum Spiritus ſanctus deſignatur. Nunc autem ſecundũ ſolitum morem ſe ad aquiloné vertit vbi fœmine ſtát, quæ carnales ſignificant, quia euangelium carnales ad ſpiritualia vocat. Per aquilonem quoque diabolus deſignatur qui per euangelium impugnatur. Per aquilonem enim infidelis populus denotatur, cui Euangelium prædicatur vt ad Chriſtum conuertatur.

De ſignis & ſalutatione Diaconi. *Cap. 23.*

DIaconus cum aſcenderit in analogium, primum ſalutat populum per Dominus vobiſcum, quia Apoſtoli, quæcumque domum prædicaturi intrauerunt, primùm per pax huic domui auditores ſalutauerunt. Cum ſequentia ſancti euangelij dicit, ſignum ſanctæ crucis fronti ſuæ in qua ſedes eſt verecundiæ imprimit: per hoc ſede verbis Domini non erubeſcere innuit. Qui enim ſermones Domini erubuerit, hunc filius coram patre & angelis in iudicio erubeſcet. Crux quippe & Euangelium apud incredulos magnæ confuſionis fuit opprobrium. Deinde os ſignat, quia verbi Dei ſe ore confiteri pronunciat, cum ore confeſſio ad ſalutem fiat. Exinde cor ſignat, vt ſpiritum elationis à ſe excludat. Et ea quæ ore confitetur ad iuſtitiam innoteſcat. Igitur per cordis ſignationem, fides verbi accipitur, per oris ſignationem, confeſſio Chriſti intelligitur per frontis ſignationem, opertaio euangelij exprimitur. Deinde clerus & populus ſe ſignat. Gloria tibi Domine conclamat, quia Chriſtum crucifixum ſe adorare, ſuis verbis obedire ſe pronunciat. Ita dum Apoſtoli verba Dei prædicauerunt populi Dominum laudauerunt.

De Baculis. *Cap. 24.*

DVm Euangelium legitur, baculi de manibus deponuntur, quia prædicante Euangelio legales obſeruantiæ à populo deponebantur. Ex legis quippe præcepto baculos manibus tenebant, qui paſchalem agnum edentes ad patriam tendebant. Secundum hunc morem cantores in officio miſſæ baculos tenere noſcuntur, dum verus paſchalis agnus benedicitur: ſignificantes quod hi qui ad æternam patriam & ad feſtum Angelorum cupiunt feſtinare, eſu cæleſtis agni, & baculis contra hoſtes, id eſt, ſententijs ſcripturarum contra dæmones ſe debent defenſare, hos inter euangelium deponunt, quia cum ad Chriſtum quem euangelium ſignat perueniunt, nullis ſcripturarum ſuſtentaculis indigebunt. Per baculos, & ſacerdotes denotantur, per quorum doctrinam infirmi in fide ſuſtentantur. Qui baculi in Euangelio deponuntur, quia omnium ſacerdotum doctrinæ Chriſti Euangelio poſtponuntur. Tunc etiam velamina capitis auferuntur, quia Chriſto Euangelizante velamina legis tollebantur. Et nos capita denudamus, quia reuelata facie, non in ænigmatæ, Domini in Euangelio videamus. Perlecto Euangelio Diaconus reuertitur ad Epiſcopum, librum ei offert ad oſculandum quem mox reponit in locum ſuum quia apoſtoli peracta prædicatione ad Chriſtum reuerſi ſunt. Scilicet & dæmonia in nomine eius ſubiecta retulerunt, quaſi librum in locum ſuum repoſuerunt, dum non ſibi ſed Domino cuncta aſcripſerunt.

De Sermone. *Cap. 25.*

DEinde Epiſcopus ſermonem ad populum facit, quia poſtquam Chriſtus populo per apoſtolos innotuit, ipſe omnibus prædicare cœpit. Epiſcopus populum de pœnitentia, & fide, & confeſſione inſtruit, quia Chriſtus pœnitentiam & fidem in Deum & remiſſienem peccatorum per confeſſionem & baptiſma docuit. Poſt hæc populus Kyrie eleyſon & clerus credo in vnum cantant, quia quod Diaconus legit, & quod Epiſcopus prædicauit ſe credere affirmant. Ita poſtquàm Chriſtus, & Apoſtoli populum docuerunt, fide recepta laudes Deo perſonuerunt. Interim Euangelium cum incenſo per chorum defertur, & ſingulis ad oſculandum porrigitur; quia Apoſtoli Chriſtum (odorem vitæ) per mundum portauerunt & cunctis gentibus per verbum eius pacem æternam præbuerun

De quarto officio & de Eccleſia. *Cap. 26.*

IN quarto officio ad corpus Chriſti, id eſt, ad Eccleſiam ſignificatio recurrit & eius actionem nobis exprimit. Cuius figuram populus Iſraei olim preferebat, quando Moyſi de monte deſcendenti diuerſa dona ad faciendum tabernaculum offerebat, in quo altare fiebat ſuper quod ſacerdos ſacrificia populi immolabat. Sic Epiſcopo de pulpito deſcendenti populi diuerſas oblationes offerunt, pro quibus ſacerdos & miniſtri ſacrificia in altari cum cantu immolabunt. Ita Chriſto ad Hieruſalem paſſuro de monte oliueti deſcendenti turba occurrit, palmas floreſque cum cantu laudis obtulit, pro quibus ipſe ſe ſacrificium in ara crucis obtulit. Pontifex repreſentat Chriſtum, miniſtri turbam diſcipulorum. Populi offerentes, ſunt illi cum palmis occurrentes cantores, cantantes ſunt Oſanna reſonantes.

De Sacrificio. *Cap. 27.*

QVidam de populo aurum, quidam argentum, quidam de alta ſubſtantia ſacrificant. Sacerdos & miniſtri panem & vinum cum aqua immolant. Qui aurum offerunt, ſignificant magos, qui Domino aurum obtulerunt. Qui argentum offerunt, deſignant eos, qui pecuniam in gazophilatium miſerunt. Qui de alijs rebus ſacrificant, ſunt hi, qui Domino neceſſaria, quæ Iudas portabat, mittebant. Et hos ſignificãt, qui per Paulum & Barnabam apoſtolis oblationes Hieroſolymam tranſmittebant. Qui panem offerunt, ſunt hi, qui ſpiritum ſuum in ſacrificium laudis Domino impendunt. Qui vinum offerunt, ſunt hi, qui animas pro fratribus ponunt. Qui aquam offerunt, ſunt hi, qui corpus ſuum pro Chriſto ad ſupplicia tradunt.

De tribus ſacrificijs. *Cap. 28.*

PRimo viri offerunt, qui fortes in Chriſto, deſignant, quia in primitiam Eccleſia iuſti (ſub perſecutoribus dura perpeſſi) victima, Chriſti occubuerant. Deinde fœminæ ſacrificant, quæ fragiliores ſignificant, quia tempore pacis fideles non ſeipſos ſed hoſtiam laudis Domino immolant. Ad vltimum ſacerdotes & miniſtri offerunt, qui doctores & ductores populi ſunt, quia ſub Antichriſto fideles per diuerſa tormenta ſacrificium viuum ſe Chriſto offerunt.

De ſeptem ſacrificijs legalibus. *cap. 29.*

SEptem autem ſacrificia ab antiquis ſecundum legem offerebantur, quæ adhuc Chriſtiani imitantur. Ritus namque ſynagoge tranſiuit in religionem Eccleſiæ. Et ſacrificia populi carnalis mutata ſunt in obſeruantia ſpiritualem. Sunt autem hæc, legale ſacrificium, voluntarium, pro peccato, pro gratiarum actione, dona, vota, holocauſta. Sacrificium legale obtulit, qui decimas, vel primitias, vel ea quæ lex precipit obtulit. Voluntarium ſacrificium obtulit, quo aliquid de rebus ſuis deo ſponte obtulit. Sacrificium pro peccato obtulit, quo tranſgreſſo legis mandato

hircum obtulit. Sacrificium pro gratiarum actione obtulit, qui pro victoria munus Deo obtulit. Dona obtulit, qui aliquid in ornatum templi contulit. Vota obtulit, qui in periculo belli constitutus aliquid Deo vouit quod postea soluit. Holocausta obtulit, qui agnum offerens totum in altari incendit. Holocaustum namque totum incensum dicitur.

De sacrificio christianorum. *cap.* 30.

ITa Christiani legale sacrificium offerunt, dum decimas rerum suarum Deo dabunt. Voluntarium offerunt, dum de rebus suis Deo seruientibus aliquid conferunt. Pro peccato offerunt, dum pro pœnitentia iniuncta sacerdotibus, vel religiosis, vel indigentibus aliquid impendunt. Pro gratiarum actione offerunt, dum pro dignitate, vel pro aliqua collata gratia Deo quicquam offerunt. Dona offerunt, dum in ædificia Ecclesiarum, vel in ornatus earum aliquid conferunt. Vota offerunt dum in bello vel naufragio vel aliquo periculo positi aliquid vouent, quod liberati, Deo & sanctis offerunt. Holocausta offerunt, qui seculum relinquunt & omnia sua vel indigentibus distribuunt vel monasterijs conferunt. Hæc sacrificia populi offerunt. Sacerdotes autem & ministri Christo instituente panem & vinum offerunt.

De Sacrificio panis. *cap.* 31.

HOc sacrificium ideo ex pane fit: quia Christus se panem viuum astruxit, quem scriptura panem angelorum prædixit. Qui panis fit absque fermento, quia Christus fuit sine peccato. Ideo autem panis ex fermento fit quia Christus se granum frumenti asseruit. Granum autem per trituram de theca sua excutitur contumelijs & opprobrijs arefactus, à Iudæis, & gentibus quasi duobus lapidibus flagellis atteritur, cribratus conspersus compastinatur, dum à suis separatus, sanguine proprio perfusus cruci conpingebatur, in qua quasi panis in igne passionis excoctus in immortalitatem mutabatur.

De Ecclesia & significatione. *cap.* 32.

IDeo & corpus Christi de pane fit qui ex multis granis conficitur, quia Ecclesia corpus Christi per illud reficitur, quæ ex multis electis colligitur. Quæ grana scilicet electi flagello prædicationis de theca veteris vitæ excutiuntur, pœnitentia arefacti, quasi duobus lapidibus moluntur dum duabus legibus in scrutinio minutatim imbuuntur. Cribrati conspersi compastinantur, dum ab infidelibus segregati, aqua baptismatis renati, vinculo charitatis per Spiritum sanctum in fide copulantur, vt panes in clibano excocti in candorem mutantur, dum in camino tribulationis examinati ad imaginem Dei reformantur. Tali modo panis effecti de pane Christi reficiuntur, & hi in æternum non moriuntur.

De sacrificio vini. *Cap.* 33.

IDeo autem hoc Sacramentum de vino fit, quia Christus se vitem dixit, & scriptura eum vinum iucunditatis asseruit. Vua autem in prælo duobus lignis expressa in vinum liquatur, & Christus duobus lignis crucis pressus, sanguis eius in potum fidelibus fundebatur. Ideò & sanguis Christi de vino conficitur quod de multis acinis exprimitur, quia per illum corpus Christi Ecclesia recreatur, quæ de multis iustis congregatur. Hæc præssuris mundi, quasi in torculari, & calcatur Christo per passiones incorporatur.

De aqua. *cap.* 34.

IDeo autem hoc sacrificium de aqua fit: quia aqua de Christi latere exiuit, & Ioanni angelus aquas populos esse retulit. Et ideo aqua vino admiscetur: quia populus sanguine Christi redemptus, per aquam baptismatis ablutus, per pastum huius cibi, & potum huius vini Christo cōmunicatur. Panis autem hic in carnē conuertitur: quia Christus paschalis agnus pro nobis occiditur, & caro nostra à morte redimitur. Vinum in sanguinem transit: quia Christus sanguinem fundens, pro nobis animam posuit, & animam nostram quæ in sanguine habitat à peccatis expiauit. Sine aqua autem hoc sacramentum non conficitur: quia solius populi causa hoc misterium agitur, quia & eo quotidie reficitur.

De forma panis. *cap.* 35.

PAnis vero ideo in modum denarij formatur: quia panis vitæ Christus pro denariorum numero tradebatur: qui verus denarius in vinea laborantibus in præmio dabitur. Ideo imago Domini cum litteris in hoc pane exprimitur: quia & in denario imago & nomen imperatoris scribitur, & per hunc panem imago Dei in nobis reparatur, & nomen nostrum in libro vitæ notatur.

Cur quotidie Missa canatur. *cap.* 36.

ET cum Christus semel sua morte credentes redemit: Hoc tamen sacramentum quotidie ob tres causas ecclesia necessario repetit. Vna est causa, vt in vinea laborantes, quotidie eo reficiantur. Alia vt hi qui numero fidelium quotidie associantur, per illud Christo incorporentur. Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Tali autem ordine offertur.

De subdiacono *Cap.* 37.

SVbdiaconus calicem in sinistra, patenam in dextra, desuper corporale portat: quia subdiaconus in hoc loco Christum, calix passionem, sinistra præsentem vitam, patena crucem, dextra æternam vitam, corporale ecclesiam significat. Et Christus calicem passionis in præsenti vita bibit, quem prius à se transferri patrem petiit. Per crucem autem gloriam patris intrauit, cuius passionem ecclesia imitari non desinit. Corporale multo labore candidatur, & ecclesia per multas tribulationes Christo conformatur. Subdiaconus noster Christus quasi patenam cum calice portauit, quando crucem ad passionem baiulauit.

De cantoribus. 38.

VNus cantor oblatam cum fanone, & vinum cum ampulla offert, alter aquam vino admiscendā praebet. Qui vinum offert significat ecclesiam de iudæis, quæ legis ritum in Christi sacrificium commutauit. Qui aquam offert, ecclesiam de gentibus, quæ populum gentilem Christo sacrificauit, hi & duo tipum Enoch & Helie præferunt, qui iudaicum populum Christo in sacrificium oblaturi sunt. Oblata non nudis manibus, sed fanonibus multo labore candidatis offerunt quia Christi corpus ab his tantum qui carnem suam vicijs, & concupiscentijs, crucifigunt digne suscipitur. Ampulla in qua vinum offertur, significat nostram deuotionem, quæ

in vasculis cordis portatur. Archidiaconus ad vltimum aquam in calicem fundens Episcopo offert, quia Christus quem Diaconus hic signat, Ecclesiam sibi in Passione miscuit, patri in cruce obtulit, & in vltimo corpus capiti consociabit, cum regnum Deo & patri tradiderit.

De oratione Sacerdotis. Cap. 39.

POst acceptum sacrificium Episcopus se inclinans coram altari orationem, (Suscipe sancta Trinitas) dicit: quia Christus ad pedes discipulorum se inclinans post traditum sacrificium in cœna ante mensam stans orationem ad patrem fecit. Deinde (orate) dicit: quia Christus Apostolos orare monuit. Dehinc orationem super oblatam secretò dicit: quia Christus in monte oliueti secretò prolixius orauit, cum ei Angelus confortans eum apparuerit. Spacium silentij post offertorium, illud tempus significat quo Christus ante passionem in Hierusalem latebat, velut paschalis agnus, quem Iudæi decima luna reclusum, decima quarta luna immolabant.

De Secreto. Cap. 40.

COmposito sacrificio sacerdos orationem sub silentio recitat, quia idem sacrificium in sacrificio patrum absconditum latebat. In agno quippe Abel delitescebat, in ariete Abrahæ pro Isaac se occultauerat. In agno paschali in vitula rufa in hirco emissario se celauerat. Tunc pontifex offert pro populo sacrificium, quia Christus pro Ecclesia obtulit semetipsum. Tunc sacrificium thurificatur quia Christus, odor suauitatis, pro nobis oblatus à Deo acceptatur.

De Præfatione. Cap. 41.

SEquitur in præfatione sacrificium angelorum, qui huic sacrificio interesse creduntur. Summo enim imperatori vt milites assistunt, & laudes suo imperatori concinunt: per ter autem tria distincti, trinitatem sacrificio laudis honorificant, & hostiam iubilationis iugiter imitati immolant. Ideo & hoc sacerdos alta voce cantat: quia sacrificium angelorum, quod est laus represẽtat.

De sacrificio Angelorum. Cap. 42.

ANgeli itaque, & Archangeli maiestatem Dei laudant, dominationes adorant. Potestates & principatus admirando tremunt. Cæli id est throni, & virtutes iubilant. Cherubin & Seraphin dulciter concelebrant hoc sacrificium concentus Angelorum Dauid & Salomonis sunt imitati, qui instituerunt hymnos in sacrificio Domini, organis, & alijs musicis instrumentis concrepari, & à populo laudes conclamari. Vnde solemus adhuc in officio sacrificij organis concrepare, clerus cantare, populus conclamare. Sacrificium itaque laudis Angeli immolant, dum Spiritus sanctus consonat. Ter sanctus repetitur quia Trinitas collaudatur, Dominus Deus semel dicitur quia vnitas veneratur. Sacrificio angelorum coniungitur sacrificium spirituum iustorum, qui Christi humanitatem adorant & pro humani generis redemptione cantatur. Benedictus qui venit in nomine Domini. Hic hymnus partim ab angelis, partim ab hominibus concinnitur, quia per Christum immolatum humanum genus Angelis coniungitur, laus quippe Angelorum est. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, Pleni sunt cæli & terra gloria tua. Osanna in excelsis. Laus vero hominum est. Benedictus qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis. In hoc cantu se signant quia, signum Christi cui contradicitur se recipere designant.

De quatuor ordinibus. Cap. 43.

NOtandum quod primo loco masculi offerunt, quia primo tempore Patriarchæ suo sacrificio hoc sacrificium pertulerunt. Secundo loco fœminæ offerunt, quia secundo tempore iudæi legalibus sacrificijs hoc sacrificium permonstrauerunt. Tertio loco sacerdotes, quia ministri offerunt, quia tertio tempore Apostoli ipsum sacrificium exceperunt, & hoc fideles docuerunt, qui quotidie septem suprascripta sacrificia offerunt, quia post hanc vitam angeli cum beatis hominibus in seculum seculi Dominum laudabunt.

De quinto officio & de pugna christi. Cap. 44.

QVintum officium alis Cherubin velatur. In quo summi pontificis hostia & regis gloriæ pugna representatur. Hoc Moyses præfigurabat, quando in monte extensis manibus orabat, dum Iosue qui & Iesus cum Amalech pugnabat, deuicti regnum vastabat, ac populum cum victoriæ lætitia reducebat. Sic Christus in monte crucis, extensisque manibus, pro populo non credente & contradicente orauit, & victus, dux cum Amalech, id est, cum diabolo vexillo sanctam crucis pugnauit, deuicti regnum vastauit, Dominus infernum superato maligno hoste spoliauit, populum de tenebris ereptum cum gloria victoriæ ad cælestia reuocauit.

Misterium. Cap. 45.

HOc totum Episcopus imaginatur, & quasi tragicis vestibus exprimere conatur. Christum namque in cruce fixum representat, dum expansis manibus canonem recitat: quasi contra Amalech pugnat, dum contra diabolum Christi passionem cum signis crucum simulat. Ministri autem quasi acies pugnantium vtrinque ordinantur dum Diaconi retro Episcopum, Subdiaconi retro altare locantur. Exercitus cum triumpho regreditur, quia præcepta communione ad propria cum gaudio reuertitur.

De passione christi. Cap. 46.

IN hoc officio agitur Christi passio super crucem chrismatis altare, crux intelligitur in quo corporale in forma corporis Christi distenditur. Corporale de puro lino terræ conficitur, & cum multo laborale in candorem vertitur, & Christi corpus de munda virgine nascitur, & per multas passiones in candorem resurrectionis redditur. Corporale cum complicatur nec initium nec finis eius apparet, quia Christi diuinitas initio caret & finem non habet. Super quod oblata ponitur, quia caro à diuinitate suscepta in cruce affigitur. Calix cum vino, & aqua in dextra locatur, quia sanguis cum aqua de latere Christi manasse prædicatur. Cum sacerdos, Hanc igitur oblationem) dicit se vsque ad altare inclinat: quia ibi passio inchoatur, qui se vsque ad aram crucis obediens patri pro nobis inclinauerat. Deinde oblata, vel calix in manu sacerdotis exaltatur, quia Christus pro salute nostra in crucem leuatur, & sanguis eius in redemptionem nostri immolatur. Interim Diaconi retro Episcopum stantes figuram gerunt Apostolorum qui in passione Domini eo relicto omnes fugerunt. Subdiaconi vero retro altare

stantes contra Episcopum aspiciunt, mulieres & notos Iesum præferunt, qui à longe stantes eius passionem viderunt. Ante altare se sacerdos inclinat, cum (supplices te rogamus) dicit, quia ibi passio Christi finit, & Christo inclinato capite spiritum emisit. Infra canonem Diaconus manus lauat: quia Pilatus in passione Domini manus lauabat, dum se sic mundum à sanguine eius, quàm manus suas à sorde proclamabat. Sacerdos vocem leuat dum (nobis quoque peccatoribus) dicit, designans quod Ecclesia de Christi latere iam formam in confessione redemptoris erupit, dum per vocem centurionis sic clamauit. Vere filius Dei erat iste.

De Ioseph. *Cap. 47.*

DIcente sacerdote (per omnia secula seculorum) Diaconus venit, Calicem coram eo sustollit, cum fauone partem eius cooperit, in altari reponit & cum corporali cooperit preferens Ioseph Abarimathia, qui corpus Christi deposuit, faciem eius sudario cooperuit, in monumento deposuit, lapide cooperuit. Hic oblata, & calix cum corporali cooperitur, quod sindonem mundam significat, in quam Ioseph corpus Christi inuoluebat. Calix hic, sepulchrum: patena, lapidem designat qui sepulchrum clauserat. Tres articuli, scilicet oremus præceptis, & Pater noster, Et libera nos Domine, tres dies significant quibus Christus in monumento quiescebat.

De accolito qui patenam tenet, quod Nichodemum figuret. *Cap. 48.*

ACcolitus infra canonem patenam inuolutam tenet, quam hic Subdiaconus defert. Subdiaconus præbet Archidiacono, quam ipse osculatam vni de Diaconibus ad tenendam, & corpus Domini in ea confringendum porrigit. Accolitus qui patenam tenuit, formam Nichodemi gerit, qui Myrrham, & Aloe ad sepulturam Domini attulit. Porrò Subdiaconus & Archidiaconus cum alio Diacono patenam tenenti. Tres Marias præferunt, quæ cum aromatibus ad monumentum venerunt. Dum septem petitiones in Dominica oratione dicuntur, Diaconi inclinati stant communione confirmari expectant: quia Apostoli septem hebdomadis post mortem Christi firmari à Spiritu sancto expectabant. Subdiaconi autem interim quiescunt: quia mulieres in Sabbatho quæ septima dies est siluerunt.

De Cruce. *Cap. 49.*

HOc Sacramentum tantum per crucem fit, quia Christus sacrificium patris in cruce pependit, & in cruce quadruplum mundum redemit. Sex autem ordines crucum fiunt quia sex diebus mundus perficitur & senario numero corpus Christi reficitur. Per imparem vero numerum qui in duo paria non potest diuidi benedicitur: quia corpus Christi vnum permanens non scinditur. Aut enim tres cruces facimus, & fidem Trinitatis exprimimus: aut per quinque signamus, & quinque partitam Christi passionem denotamus. Per sexcentum ordines cuncta mundi tempora comprehendimus, quæ per crucem Christo vnita exprimimus.

De primo ordine, & de tribus crucibus. *Cap. 50.*

IN primo ordine, tres cruces facimus vbi (hæc dona) dicimus, & primum tempus ante legem innuimus, quod tribus interstitijs distinguimus, quia vnum ab Adam vsque ad Noe, aliud à Noe vsque ab Abraham, tertium ab Abraham vsque ad Moysen. In quibus iusti in fide Trinitatis Christum à longe suis sacrificijs salutauerunt, & multos cruciatus in hac fide pertulerunt. In prima quippe ætate, Abel Christum in agno obtulit, & pro eo cruciatum mortis protulit. In secunda, Melchisedech Christi carnem, & sanguinem in pane, & vino obtulit qui cruciatus bellorum à regibus gentium in fide Christi pertulit. In Abraham Christum in Ysaac sacrificauit, in ariete mactauit, qui varios cruciatus in hac fide tolerauit.

De secundo ordine & de quinque crucibus.

Cap. 51.

IN secundo ordine quinque cruces facimus, vbi (benedictam ascriptam) dicimus, & tempus legis exprimimus, quo iusti per quinque librorum legis sacrificia Christum expresserunt, & multos cruciatus pro eius fide pertulerunt. Quinque namque in duas partes, scilicet trinarium, & binarium soluitur: Et illud tempus in duo interstitia diuiditur. Vnum à Moyse vsque ad Dauid fuit, alterum à Dauid vsque ad Christum extitit. Per trinarium, iudices à Iosue vsque ad Dauid, & reges, à Dauid vsque ad captiuitatem Babylonis, & principes à Zorobabel vsque ad Christum notantur. Per binarium vero sacerdotes & prophetæ significantur, Ex quibus Moyses Christum in Paschali agno immolauit, qui Apostolo multa aduersa pro fide Christi tolerauit, quem lege prædicauit; Samuel Christum in Dauid vnxit, qui vterque Christum & sacrificijs expressit, & in figura Christi persecutionem à perfido rege Saul pertulit; Helias & alij Prophetæ Christum sacrificijs, vocibus scriptis præmonstrauerunt, & pro eius fide varia supplicia perpessi sunt.

De tertio ordine. *Cap. 52.*

IN tertio ordine panem in manum suscipimus, & benedicimus, & tempus gratiæ innotescimus, quo Symeon Christum iam natum panem vinum in manus accepit, & gaudens benedixit. Deinde calicem leuamus, & benedicimus, & tempus cœnæ exprimimus, quo Christus panem & calicem manibus eleuauit, & benedixit, & inde corpus & sanguinem Apostolis tradidit. Vnde adhuc cum verba Domini in ordine recitantur, panis & vinum in corpus, & sanguinem Domini commutantur.

De quarto ordine, & de quinque crucibus.

Cap. 53.

IN quarto ordine, quinque cruces facimus, vbi (hostiam puram) dicimus. Et illud tempus ad memoriam reducimus, quo Christus quinque vulnera in Cruce accepit, & quinque secula redemit.

De quinto ordine & tribus crucibus. *Cap. 54.*

IN quinto ordine, tres cruces vbi (omnia bona creas sanctificas) dicimus. Et corpus Christi scilicet primitiuam Ecclesiam innuimus, quæ fidem Trinitatis accepit, & multos cruciatus pro Christo sustinuit.

De sexto ordine & de quinque crucibus *Cap. 55.*

IN sexto ordine quinque cruces facimus, vbi (per ipsum) dicimus, & item corpus Christi, videlicet Ecclesiam de gentibus exprimimus, quæ Christi quinque partitam passionem veneranter excepit, & eam imitando patienter diuersa tormenta pertulit.

De quinque ordinibus crucum. Cap. 56.

ITem per quinque ordines crucum, quinque ætates mundi designantur, quæ per crucem & Christi corpus saluantur, vnde & in canone quinquies (per Christum Dominum nostrum) dicitur, quia per quinque vulnera Christi mundus redimitur. In sexto ordine calix cum oblata tangitur. Quia in certa ætate Christus calicem passionis in cruce pro omnibus bibisse innuitur. Cum (per ipsum) dicimus quatuor cruces super calicem cum oblata facimus, quintam lateri calicis imprimimus, quia Christus, quatuor vulnera in manibus, & pedibus, & quintum in latere, suscepisse innotescimus. Confecto ergo corpore Christi, labia calicis tangimus, ac per hoc, quod formato primi hominis corpore, Deus spiraculum vitæ in faciem eius spirauit & mulierem ex eo viuificauit, significamus. Et hoc Deus, per quem, cum quo, in quo, omnia in faciem mortui humani generis spiritum sanctum spirauit, Et Ecclesiam ex eo per corpus suum viuificauit. Per quatuor autem partes calix tangitur: quia humanum genus in quatuor mundi partes dispersum, per quatuor crucis partes viuificatum, in fine mundi per Christum ad vitam resuscitatur.

De numero signorum. Cap. 57.

NOtandum quod per totum canonem viginti & tria signa fiunt, quia in veteri testamento iusti sub decalogo legis, & in nouo testamento iusti per decalogum legis, in fide Trinitatis, huius sacramenti participes existunt. Tribus autem digitis signa facimus: quia Trinitatem exprimimus. Quod si viginti tria triplicaueris, sexaginta & nouem habebis. Porrò cum (pax Domini) dicimus non cum digitis; sed cùm oblatæ particula, tria signa super calicem facimus, quæ si superioribus adieceris, septuagintaduo signa habebis. Profecto hoc significat quod septuaginta duæ linguæ per superbiam dispersæ, per Christi humilitatem sunt in vnum congregatæ, per crucem & passionem redemptæ per corpus & sanguinem eius ei communicatæ.

De septem sacrificijs. Cap. 58.

IN canone septem sacrificiorum actio commemoratur, quibus corpus Ecclesia capiti Christo copulatur. In primis sacrificium innocentum. Secundo Apostolorum, & Martyrum. Tertio confessorum. Quarto religiosorum, & continentium. Quinto coniugatorum. Sexto in Christo defunctorum. Septimo in anima mortuorum scilicet pœnitentium. Te igitur vsque communicantes, sacrificium innocentium notatur, qui se in Christi sacrificium obtulerunt dum pro eo immolati sunt. A (communicantes) vsque (hanc igitur oblationem) sacrificium Apostolorum, & Martyrum repręsentatur. Vbi & nomina illorum recitantur, qui se hostiam viuam Deo obtulerunt, dum sanguinem suum pro eo fuderunt. Ab (hanc igitur oblationem) vsque (Quam oblationem tu Deus) sacrificium confessorum commemoratur: qui ab hæreticis multa pericula perpessi sunt, & sacrificium laudis Christo iugiter obtulerunt. A (quàm oblationem tu Deus) vsque (Supplices te rogamus) sacrificium religiosorum demonstratur: qui carnem suam vitijs, & concupiscentijs crucifixerunt, & sic hostia Christi effecti sunt. A (supplices te rogamus) vsque (memento Domine) sacrificium coniugatorum declaratur, qui fide, & eleemosynis Christi corporis participes efficiuntur. A (memento Domine) sacrificium defunctorum ostenditur; qui in confessione Christi migrauerunt, & fidelibus associati sunt. Sacerdos Christi mortem repręsentat. Cum se (ad supplices te rogamus inclinat) & post eius mortem apte commemoratio defunctorum agitur, qui pro eis mortuus creditur. A (nobis quoque peccatoribus) vsque in finem canonis. Sacrificium pœnitentium exprimitur, qui se lachrimis & pœnitentiæ doloribus, Christo in sacrificium mactant, cum se animas suas peccatis occidisse doleant, vt in eo viuificentur, qui pro impijs mortuus prædicatur. Vndè & sacerdos ibi vocem exaltat, quia pœnitentes à vocis, & cordis gemitu sæpius rugire constat, cum amaros singultus edant. Hos Dominus expressit, cum Lazarum magna voce de monumento vocauit. In hoc etiam capitulo nomina martirum recitantur, quia pœnitentes varijs cruciatibus macerantur. Per hæc septem sacrificia, corpus Christi, Ecclesia conficitur, & capiti Christo coniungitur: hoc per Dominicam orationem exprimitur, quæ septem petitionibus hæc sacrificia sequitur, quia per orationem, & hoc singulare sacrificium, Ecclesia Christo communicatur.

De quinque orationibus. Cap. 59.

ORatio autem canonis ideo in quinque distinguitur, quia oratio fidelium per quinque partitam Christi passionem tãtum exauditur. In tribus locis pro prælatis & subiectis oramus: quia Ecclesiam in doctores, continentes, coniugatos, discernimus. Quarto loco pro defunctis offerimus. Quinto pro pœnitentibus petimus. Primo loco pro prælatis offerimus vbi dicimus. In primis (quæ tibi pro Ecclesia tua offerimus) & tunc Papam, & Episcopum, & regem nominamus. Pro subiectis oramus vbi (memento Domine famulorum, famularumque) recitamus. Vbi & nominare possumus quos volumus. Secundo pro prælatis petimus, cum (hanc igitur oblationem nostræ seruitutis) dicimus. Pro subiectis subiungimus, cum (& cunctæ familiæ tuæ) dicimus. Tertio loco pro prælatis supplicamus, cum (vnde & memores nos tui serui) recitamus. Pro subiectis poscimus, cum (sed & plebs tua) subiungimus. Pro defunctis sacrificamus, cum (memento etiam Domine) dicimus: vbi & nomina eorum recitare possumus. Pro pœnitentibus offerimus, vbi (nobis quoque peccatoribus dicimus.) Hæc omnia ideo in canone commemorantur; quia cuncta in morte redemptoris reconciliantur.

De sexto officio & benedictione Episcopi. Cap. 60.

SExtum officium, in quo pontifex populum benedicit, Christi descensionem ad inferos exprimit. Huius rei figuram Moyses gessit, quando moriturus filios Israël benedixit, eductosque de Ægypto, in patriam introduci per Iesum, qui & Iosue iussit. Hoc & Iacob moriens expressit, qui filios suos benedixit, & de eis futura hereditate multa prædixit. Has vtrasque benedictiones Christus compleuit, cum moriens ad inferos descendit, populum sedentem in tenebris, & vmbra mortis, visitando benedixit, de carcere eductos cœlesti patriæ induxit. Quod Episcopus ostendit, dum populum benedicit, moxque eum spirituali cibo reficit. Notandum autem quod semper ternis capitulis benedicit, & omnes quarto scilicet quod ipse præstare dignetur, confirmabit. Quinto vero, reliquis per benedictionem Dei patris concludit, quia nimirum Deus tribus vicibus huic mundo benedixit, quarta reliquis firmauit, quinta benedictionem, hereditatem possidere dabit. Primo primis hominibus benedixit, dum eos crescere & multiplicari præcepit. Secundo hominibus benedit dum (mundo diluuio deleto) Noe, & suos posteros, crescere, & multi-

plicari iussit. Tertio per Abraham, Deus mundo benedixit, cum ei in benedictione Christum repromisit. Quarto mundo benedixit dum filium suum nobis benedicentem misit, qui cælos ascensurus suis benedixit, & per spiritum sanctum reliquos firmauit. Quintò mundo benedicet, dum patriam intraturos benedictione vltima sic complet. Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis præparatum.

De septimo officio, & de resurrectione Domini. *Cap. 61.*

SEptimum officium, Dominicam resurrectionem insinuat, quando deuicta morte, & spoliato inferno, pacem omni mundo dabat quia iam omnia in cælis & in terris pacificauerat, & cum suis discipulis comedit, eisque reliquias dedit. Sic pontifex, diabolo per spirituale bellum superato (pax vobiscum) dicit, pacem astantibus porrigit. Panem celestem distribuit. Hoc Iesus qui & Iosue figuraliter protulit, cum introducto populo, à superatis hostibus terram sorte distribuit. Pontifex partem oblatæ in calicem mittit, designans quod anima Christi ad corpus rediit.

De pace Domini. *Cap. 62.*

DEinde pax vobiscum dicitur: quia Christus suis apparens pax vobis dixit. Pacem porrigit, quia Christus pacem amissam humano generi resurgens reddidit: propter tres causas pacis osculum datur. Ob vnam causam clerus populusque se inuicem osculantur: quia homines gratiam Domini sui, angelorumque amicitiam, per Christum qui est pax nostra se promeruisse gratulantur. Alia est causa, quod se per pacis osculum fratres in Christo Dei Patris, Ecclesiæ ministris filios, per Christi reconciliationem demonstrauit. Atque vno pane Christi, qui est Deus, pacis concordiæ & dilectionis refici desiderant. Tertia causa est, quod sicut in osculo caro carni, spiritus spiritui coniungitur: ita omnis homo in necessitate carnis per dilectionem proximi, in necessitate spiritus per dilectionem Dei, diligi præcipitur, qui non tali pacis osculo fœderati corpus Christi comedunt, vt iudas, iudicium sibi per falsam pacem sumit.

De fractione oblatæ. *Cap. 63.*

OBlata frangitur, quia panis Angelorum nobis in cruce frangitur, vt fractio peccatorum nostrorum per commestionem ipsius reintegretur. Papa oblatam non frangit, sed partem ex ea mordet, reliquam in calicem mittit, quia Christus infernum momordit, & inde sumptos in Paradisum misit. Diaconus calicem tenet dum Papa sanguinem sumit, significans angelum, qui Christo surgente lapidem de monumento tulit. Communicato sacerdote mox calix de altari tollitur, quia Christus resurgens vltra non moritur, & corpus eius in sepulchro non inuenitur. Diaconus sanguinem distribuit: quia angelus resurrectionem Domini innotuit. Subdiaconus corpus Domini accipit à Diacono, & fert Presbyteris frangendum populo: designans quòd mulieres verba de resurrectione Christi ab angelo perceperunt, & Apostolis detulerunt: ipsique omni populo prædicando distribuerunt. Cum Apostolicus ab altari descendit, populis communicat, quia cum Christo ab ara crucis descendens à morte resurgit, populus æterna gloria participat. Episcopus oblatam frangit: quia Dominus panem in Emaus discipulis fregit. In tres partes oblatam diuidit, vna sibi retenta, duas Diacono & Subdiacono tribuit, quia Dominus fracto pane vnam partem sibi, duas Cleophæ & lucæ diuisit.

De tribus partibus oblatæ. *Cap. 64.*

OBlata non integra sumitur, sed in tria diuiditur, vnum in calicem mittitur. Aliud à sacerdote consumitur, tertium in pixidem moriturus ad viaticum reponitur, quia corpus Domini est triforme. Illud quod de Maria sumptum, à morte resurgens cælos penetrauit, & illud quod adhuc in electis in terra laborat, & illud quod in sepulchris iam pausat. Pars in calicem missa, est corpus Domini iam sumptum in gloria, pars à sacerdote vllo Apostolo commesta, est corpus Christi, id est Ecclesia, adhuc laborans in terra. Pars in altari relicta, est corpus Domini in sepulchris quiescens, id est, Ecclesia in Christo mortua per vnionem corporis Christi resurrectura.

De tribus communicationibus. *Cap. 65.*

PRimitus Episcopus communicat, quia Christus coram Apostolis partem piscis assi & fauum mellis manducauit, & reliquias eis dedit. Deinde ministri communicant: quia Dominus cum discipulis ad mare Tyberiadis prandebat. Post hoc populus communicat: quia Dominus ascensurus cum multitudine discipulorum comedit. Corporale plicatur: quia sudarium inuolutum inuenitur. Agnus Dei, & cantus in communione, significat lætitiam fidelium de Christi resurrectione. Oratio quam postea Episcopus dicit, est benedictio qua Dominus ascensurus fideles benedixit. Dyaconus se ad populum vertit, Ite Missa est dicit: significans angelos, qui apostolos alloquentes eos abire iusserunt, atque eis Christum ad iudicium rediturum prædixerant. Clerus (Deo gratias) respondet & populus abit, quia credentes visa ascensione Christi gratias egerunt. In Hierusalem abierunt, in templo quotidie Dominum benedixerunt. Benedictio quam Papa, vel sacerdos post Missam super populum facit, est spiritualis benedictio quàm Spiritus sanctus in die Pentecosten fidelibus attulit: quando credentes omni benedictione spirituali repleuit. Et illam vltimam benedictionem exprimit per quam Ecclesia thalamum sponsi sui intrabit. His peractis Episcopus ad propria regreditur, quia & Christus legatione sua peracta in gloriam patris reuertitur. Sic Ecclesia, omnibus adhuc agendis rite peractis, ab hoc exilio per Christum eripitur, & in celestem Hierusalem inducetur. Corporale in altari remanet quia mundicia castitatis in sacerdotibus permanere debet. Per altare quoque Christus, per corporale Ecclesia designatur, quæ hic & in futuro perenniter in Christo permanere affirmatur.

De Dominico pane. *Cap. 66.*

FErtur quod olim Sacerdotes singulis domibus vel familijs farinam accipiebant. Quòd adhuc Græci seruant, & inde Dominicum panem faciebant, quæ pro populo offerebant, & hunc consecratum eis distribuerunt. Nam singuli farinam offerentium Missæ interfuerunt, & pro his in canone dicebatur omni (circunstantium qui tibi hoc sacrificium laudis offerunt.) Postquam autem Ecclesia numero quidem augebatur, sed sanctitate minuebatur propter carnales, statutum est vt qui pos-

ſent ſingulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel ſummis feſtiuitatibus, vel ter in anno communicarent. Ne ante confeſſionem, & pœnitentiam, pro aliquo crimine iudicium ſibi ſumerent. Et quia populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri. Statutum eſt eum in modum denarij formari vel fieri, & vt populus pro oblatione farinæ denarios offerent, pro quibus traditum dominum recognoſcerent, qui tamen denarij in vſum pauperum qui membra ſunt Chriſti crederent, vel in aliquid quod ad hoc ſacrificium pertinet.

De oratione ſuper populum. *Cap. 67.*

STatutum eſt vt panis poſt miſſam benediceretur, & populo pro benedictione communionis partiretur, hoc & eulogia dicebatur. Sed quia hoc in quadrageſima fieri non licuit, orationem ſuper populum dici Eccleſia inſtituit, vt per hanc participes communionis ſit.

De proceſſione. *Cap. 68.*

NVnc vt legentium, vel audientium mentibus quiddam dulcedinis infundamus, aliquid de proceſſione dicamus. In miſſa quidem agebatur Chriſti pro nobis in mundum legatio, in proceſſione agitur noſtra ad patriam reuerſio, pro proceſſionis itaque ſolemnitate, imitatur Eccleſia populi Dei de Ægypto egredientis iucunditatem. Qui ſignis & prodigijs liberatus ad montem Sinay peruenit, ibi accepta lege & facto tabernaculo quaſi quadam proceſſione ad terram promiſſionis tetendit. Populus namque armatus incedebat per turmas, & ſigna & vexilla ante ferebant, leuitæ tabernaculum gerebant, ſacerdotes tubis clangebant. Archa fœderis à ſacerdotibus portabatur, & Aaron ſummus ſacerdos decoratus, & Moyſes dux populi ſequebatur cum virga. Quibus in via Amalech cum exercitu ocurrit, iter armis obſtruere voluit. Cum quo Ieſus pugnans victor extitit, populo iter ad patriam aperuit. Qui Ieſus normam nobis proceſſionis dedit, quando cum Archa omnique populo Iericho circuiuit, ſacerdotalibus ordo tubis cecinit, populus clamore perſonuit. Hiericho corruit, & victor populus regnum obtinuit.

Significatio. *Cap. 69.*

POpulus à Pharaone per Moyſen ereptus eſt, Chriſtianus populus à diabolo per Chriſtum redemptus. Tabulæ teſtamenti a monte accipiuntur, & libri Euangelij ab altari ad portandum ſumuntur, populus ibat armatus, & populus Chriſtianus vadit fide & baptiſmate ſignatus. Præ turmis illorum ſigna ferebantur, & ante nos cruces & vexilla portantur. Eos columna ignis præceſſit, & nos candele lumen præcedit. Ille populus ſanguine aſpergebatur, iſte aqua benedicta aſpergitur, leuitæ tabernaculum fœderis portauerunt, & hîc Diaconi, & Subdiaconi plenaria & capſas gerunt. Archa teſtamenti à ſacerdotibus portabatur, & ſcrineum vel feretrum cum reliquijs à patribus portatur. Aaron ſummus ſacerdos ſequitur ornatus, & apud nos Epiſcopus ſummus, ſcilicet ſacerdos, ſequitur infulatus. Rex ſi adeſt cum ſceptro rector populi, ſignificat Moyſen cum virga ductorem populi. Si rex non aderit, tunc pontifex vtrumque exprimit. Moyſen, baculum portando, Aaron, mitra caput velando, Clangor tubarum exprimitur per ſona campanarum.

Quid deſignat proceſſio ad aliam Eccleſiam facta de patria.

Cap. 70.

DVm ad aliam Eccleſiam proceſſionem facimus, quaſi ad terram repromiſſionis tendimus. Cum Eceſiam cantantes intramus, quaſi ad patriam gaudentes peruenimus. Cum circa monaſterium ſcrinium, vel feretrum cum cantu & compulſatione ferimus, quaſi cum Archa Hiericho cum ſono tubarum, & clamore populi circuimus Hiericho coram nobis corruit, cum mundi concupiſcentia in cordibus noſtris aruerit. Ideò quippe crucem præcedentem ſequimur quia Chriſtum crucifixum in omnibus ſequi præcipimur, & nullus ad eum peruenire poterit, niſi qui ſe mundo vitijs & concupiſcentijs crucifixerit.

De Archa. *Cap. 71.*

DAuid quoque, & Salomon ad proceſſionem nos informauerunt, qui Archam Dei hymnis, & canticum produxerunt, & Dauid in tabernaculum, Salomon in templum ſub alis Cherubin repoſuerunt. Cum Eccleſiam cum ſcrinio intramus, quaſi Archam in templum cum gaudio portamus, & cum Chriſto, atque Eccleſia quod vtrumquæ Archa deſignat, cæleſtem aulam nos intraturos clamamus, Archa ſub alas Cherubin ponitur, & apoſtolo laus concinitur, quia Chriſti humanitas inter ſummos ordines Angelorum Cherubin & Seraphin locabitur. Et à turba Angelorum & hominum perenni iubilo adorabitur.

De pugna Chriſtianorum ſpirituali.

Cap. 72.

MIſſa quoque, imitatur cuiuſdam pugne conflictum, & victoriæ triumphum, qua hoſtis noſter Amalech proſternitur, & via nobis ad patriam per Ieſum panditur. Ieſus quippe imperator noſter, cum diabolo pugnauit, & cœleſtem rempublicam ab hoſtibus deſtructam hominibus reparauit, qui cum poſſet producere duodecim legiones Angelorum, vel ſeptuagintaduo milia militum, inſtruxit tantum agmen duodecim Apoſtolorum, & expugnauit ſeptuagintaduo genera linguarum.

Pontificis namque, & cleri, populíque proceſſio, eſt quaſi imperatoris, & cuiuſdam exercitus ad bellum progreſſio, hic cum ſubtus albis, & deſuper cappis, vel alijs ſolemnibus veſtibus induuntur, quaſi milites pugnaturi ſubtus loricis, deſuper clipeis muniuntur. Cum de choro exeunt, quaſi de regia curia procedunt, quaſi imperiale ſignum & vexilla à ſigniferis ante feruntur, cum ante nos crux & vexilla geruntur. Quaſi duo exercitus ſequuntur, dum hincinde ordinatim cantantes gradiuntur. Inter quos vadunt magiſtri & precentores, quaſi cohortium ductores ac belli incitatores. Sequuntur priores, quaſi exercitus duces atque agminum ordinatores.

Quod Epiſcopus ſpiritualiter agat vicem imperatoris.

Cap. 73.

PRocedit pontifex cum baculo, quaſi imperator cum ſceptro ante pontificem portantur ſancta, ſicut ante regem imperialia. Ante Archiepiſcopum crux portatur, ſicut & ante imperatorem geſtatur, qui pallio decoratur, ſicut rex corona perornatur. Comitatur turba plebis, quaſi exercitus pedeſtris. Cum de baſilica procedunt quaſi de regia vrbe turmæ proruunt. Cum ad aliam Eccleſiam procedimus, quaſi ad caſtellum expugnandum pergimus: Quod cum cantu intrabimus, quaſi in dedicationem accipimus & inde

& inde auxiliarios nobis ascimus: Cum vero ad monasterium redimus quasi ad locum certaminis tendimus. Scrinium cum reliquiis portamus contra dæmones, sicut filij Israel portauerunt Archam Dei contra Philistum hostes. Cum ecclesiam intramus, quasi ad statioñe peruenimus. Cum campanæ sonantur, quasi per classica milites ad prælium incitantur, quasi vero acies ad pugnam ordinantur, dum vtrimque in choro locantur. Qui crucem cum vexillo coram archiepiscopo tenet, est signifer qui vexillum coram imperatore in pugna fert.

Quod cantor sit signifer & tubicina.

Cap. 74.

CAntor qui cantum inchoat, est tubicina qui signum ad pugnam dat. Præcentores qui chorum vtrinque regunt, sunt duces qui agmina ad pugnam instruunt. Cantores capita piliolis tegunt, baculos vel tabulas manibus gerunt, quia præliantes caput galeis tegunt, armis bellicis se protegunt.

De bello spirituali.

Cap. 75.

BEllum cum tubarum clangore, & turbarum clamore committitur, & nostrum spirituale bellum cum campanarum compulsatione, & cleri cantatione incipitur. Geritur namque bellum non contra carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus, quasi ergo strenui milites pugnant, dum totis viribus vtrimq; cantant. Ignea tela concupiscentia nequissimi hostes immittunt, quæ fortes viri fortiter scuto fidei repellunt, hostes vitiorum acriter insistentes gladio verbi Dei prosternunt.

Quod cantores vicem ducum agant.

Cap. 76.

CAntores manu & voce alios ad armoniam incitant, quia & ducere alios manibus pugnando, & voce hortando ad certamen instigant. Interim stat pontifex ad altare, & pro laborantibus orationem recitat, sicut & Moyses in monte pro pugnantibus orabat.

De cantore quòd vicem præconis agat.

Cap. 77.

LEctor qui epistolam recitat, est præco qui edicta imperatoris per castra prædicat. Meliores voces ad graduale vel alleluia cantandum eliguntur, & fortiores manu ad duellum producuntur. Iam deficientibus in cantu, alij succurrunt, ita multum laborantibus in prælio, alij constantes corde subueniunt. Deinde sequentiam cum voce & organis iubilant: quia victoriam cum plausu & cantu celebrant. Diaconus qui euangelium in alto recitat, est præco qui peracto bello agmina dispersa cum tuba conuocat. Quod Episcopus populum exhortando alloquitur, significat quòd imperator victores laudando affatur. Quod tunc oblationes offeruntur, significat quòd spolia victoribus coram imperatore diuiduntur. Cantus offertorij, est laus quam offerunt imperatori.

De Dauid & Golia. Cap. 78.

MVltiplici itaque hoste, ab Iesu qui & Iosue, superato, & victori populo ob pacis abundantiam negligentia resoluto, rursus Philistei aduersus Israel conueniunt, crudele bellum indicit: Ex quibus Golias procedit, duellum petit: Cui Dauid cum pastorali pera occurrit funda, & lapide eum deiecit, primo mucrone perfodit. Populus autem liberatus, pro victoria Deo immolat victimam, pro gratiarum actione laudes iubilat. Dauid Hierusalem venienti turba populorum obuiam ruit, saluatorem populi himnis excepit. Sic quoque vitiis à Christiano populo superatis, denuo consurgit, negligenti animæ acrius bellum infertur. Ex quibus gigas Golias scilicet diabolus procedit, duellum petit, dum quemlibet Christianum ad singularia vitia allicit. Cui fortis animus cum sacra scriptura, vt Dauid cum mulcro lactis, occurrit funda, & lapide, deiecit: dum per humanitatem Christi quæ sitienti populo erat petra, & credentibus populis lapis angularis eum deuincit, proprio ense prostratum iugulat, dum hostem malignum fragili carne superat.

Misterium. Cap. 79.

CVm ergo à subdiacono, & aliis sacrificium instituitur, quasi Dauid, à Saul, & populo armis induitur. Cum oblationes super altare ponuntur, quasi arma Dauid deponuntur. Porro cum pontifex ad altare venit, quasi Dauid aduersus Philisteum procedit. Per calicem mulctrale accipitur, per corporale funda, per oblatam petra intelligitur. Præfatio quæ cantatur, fuit clamor quo pugil gigas ad duellum prouocabatur, per canonis deprecatioñe, intelligimus, populi orationem, sacerdotis inclinatio, est fundæ lapide imposito rotatio, panis eleuatio, est lapidis iactatio. Vbi denuo inclinatur, significat quod hostis prosternitur. Vbi autem diaconus ad sacerdotem venit, & calicem cum eo eleuans deponit, designat quòd Dauid ad prostratum cucurrit, extracto gladio caput abstulit. Deinde data pace populus communicat: quia accepta per Dauid pace populus Deo sacrificans participat. Cantus in communione, est laus populi pro victoriæ exultatione. Oratio & benedictio quæ sequitur, est tropheus quo Dauid à populo Hierusalem veniens excipiebatur. His per actis populus ad propria remeat: quia populus tunc post victoriam cum gaudio ad propria repedabat.

Item de Missa & de iudicio.

Cap. 80.

MIssa enim quoddam iudicium imitatur, vnde & canon actio vocatur. Actio autem, est causa quæ in publico conuentu coram iudicibus agitur: quia in missa causa populi cum Deo iudice agitur. Cum campana sonatur, quasi populus ad placitum per præconem conuocatur. Nempe oratorium, est quasi prætorium in quo iudex Deus pro tribunali sedere creditur, cui populus reus sistitur. Diabolus est accusator, sacerdos defensor. Quia ergo accusatione diaboli, & reatu populi iudex offenditur, sacerdos qui causam populi suscepit duellum subire compellitur, quatenus delatoris fallacia refutetur, populi innocentia comprobetur, iudicis ira placetur. Mox spiritualibus armis induitur, cum aduersario congreditur, & populus anxius eripitur.

De pugna Philistei. Cap. 81.

HOc vt dictum est in figura præcesserat, quando Dauid cum Golia congressus populum à tyrannide eius eruerat, quia & Christus cum diabolo duellum subierat & populum oppressum ab eo eripiebat. Philistim namque Israel impugnabat, & dæmonum caterua humanum genus vexabat, hostes contra populum Dei aciem direxerant, & dæmones contra iustos tyrannos incitauerant, hostes se vallo munierant & dæmones per philosophos & poetas errores firmauerant Golias agminibus Dei exprobrabat, & diabolus cultoribus Dei per idolatriam insultabat. Dauid à patre suo ad pu-

gnam mittitur, & Christus à patre in mundum ad certamen dirigitur. Dauid oues pauit, & Christus innocens ad pascua vitæ congregauit Dauid vrsum vel leonem superauit, & Christus diabolum se tentantem superauit. Dauid ouibus derelictis ad locum certaminis tendit, & Christus à discipulis derelictus ad conciliabula hostium venit. Veniente Dauid clamor in castris oritur, & Christo inter Iudæos veniente clamor (reus est mortis) exoritur. Dauid à militibus armis Saul induitur, móxque eisdem exuitur, & Christus à militibus vestibus Pilati scilicet purpura & clamide coccinea induitur, móxque eisdem exuitur. Dauid contra Philisteum baculum portauit, & Christus crucem contra diabolum baiulauit Dauid mulctrum, & Christus accepit vas aceto plenum, hostis funda & lapide prosternitur, & diabolus Christi carne vincitur. Per fundam quippe, Christi caro, per lapidem, eius anima, per Dauid, deitas intelligitur. Petra itaque de funda excussa frontem superbi penetrat: quia anima Christi de carne tormentis excussa, regnum tyranni penetrans infernum spoliat. Proprio ense victum iugulat, quia per mortem auctorem mortis vicit. Reuerso Dauid populus lætatur, & Christo ab inferis regresso populus fidelium congratulatur. Dauid Ierusalem veniens à turbis cum cantu excipitur, & Christus ab Ierusalem cælos ascensurus ab angelis hymnologis laudibus suscipitur.

De armis sacerdotis. Cap. 82.

SAcerdos itaque pugil noster cum hoste populi congressurus, armis munitur spiritualibus, quia pugnaturus est contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Denique sandaliis se pro ocreis induit, caput humerali pro galea tegit, totum corpus alba pro lorica vestit. Cum stolam collo circumdat, quasi hastam ad resistendum vibrat. Cingulo pro arcu se cingit, sub cingulum pro pharetra sibi appendit. Casula pro clipeo protegitur, manipulo pro pugili claua vtitur. Porro libro in quo est verbum Dei pro gladio armatur, per confessionem diaboli Domino renunciatur, sicque hostis ad singulare certamen prouocatur, quasi enim totis viribus pugnat, dum cantum & orationes & reliqua contra diabolum recitat. Dum ad euangelium casulam super humerum proiicit, quasi gladium arripit. Dum legitur euangelium quasi ense petit diabolum.

De tragœdiis. Cap. 83.

SCiendum, quod hi qui tragœdias in theatris recitabant, actus pugnantium gestibus populo repræsentabant. Sic tragicus noster pugnã Christi populo Christiano in theatro ecclesiæ gestibus suis repræsentat, eique victoriam redemptionis suæ inculcat. Itaque cum presbyter (orate) dicit Christum pro nobis in agonia positum exprimit, cum Apostolos orare monuit. Per secretum silentium, significat Christum velut agnum sine voce ad victimam ductum. Per manuum expansionem, designat Christi in cruce extensionem. Per cantum præfationis, exprimit clamorem Christi in cruce pendentis. Decem namque psalmos, scilicet à (Deus meus respice) vsque (in manus tuas commendo spiritum meum) cantauit, & sic expirauit. Per canonis secretum innuit sabbati silentium. Per pacem, & communicationem, designat pacem datam post Christi resurrectionem & gaudij communicationem. Confecto sacramento, pax, & communio populo à sacerdote datur: quia accusatore nostro ab agonitheta nostro per duellum prostrato, pax à Iudice populo denunciatur, ad conuiuium inuitatur, Deinde ad propria redire cum gaudio per ite missa est imperatur. Qui gratias Deo iubilat & gaudens domum remeat.

Item de Missa & de septem Dominus vobiscum & de misterio Missæ.

Cap. 84.

MIssa legatio dicitur. Totum tempus quo Christus mundum intrauit vsque quo ecclesia cœlum intrabit, est tempus legationis, & tunc Christi legatio finietur, cum sponsa Christi ab ista Babylonia, in supernam Hierusalem ducetur. Quod tempus septem intersticiis distinguitur, significat quòd legatio septem donis spiritus sancti perficitur. Vnde & ad missam septem vicibus (Dominus vobiscum) dicitur: quia misterium Missæ septem donis spiritus sancti peragitur. Primo post introitum (Dominus vobiscum) dicitur. Introitus significat ingressus Chrsti in hunc mundum quo sua incarnatione salutauit genus humanum. Cantus, enim introitus, est gaudium, & angelorum, & hominum quod in eius natiuitate habuerunt. Primum donum spiritus sancti est sapientia: quando Dei sapientia venit incarnata. Oratio quæ sequitur, significat nostram reconciliationem per eum, lectio autem significat doctrinam vel exemplum, quod præbuit in baptismate. Graduale, ieiunium vel tentationem eius, alleluia ministerium angelorum quo ministrabant ei. Secundo dicitur (Dominus vobiscum) ante euangelium quo mundum saluauit sua prædicatione: Euangelium enim significat tempus prædicationis Christi. Secundum donum est spiritus intellectus: quia tunc docuit homines intelligere spiritualia. Tertiò dicitur ante offertorium (dominus vobiscum) est illud tempus quo iuit Hierosolimam pati, & saluauit turbam sibi cum palmis obuiam. Cantus offertorij, significat laudem illius populi. Vnde & in eadem significatione solet adhuc populus ad offertorium sacrificare. Tertium donum est spiritus consilij; quia tunc consilium Dei aperuit propter quod venit, scilicet homines redimere sua passione. Silentium quod sequitur est illud tempus quo Christus in Hierusalem vsque ad passionem, quæ sexta die statim contigit, quasi pascha agnus inclusus mansit. Quarto dicitur (Dominus vobiscum) in præfatione expansis manibus, significat illud tempus quo Christus pependit in cruce extensus. Quartum donum est spiritus fortitudinis, quia tunc expugnauit diabolum. Quod præfatio alta voce dicitur, significat decem psalmos quos ipse in cruce clamauit scilicet à (Deus Deus meus respice) vsque (in manus tuas commendo spiritum meum,) vel significat strepitum qui circa crucem fiebat turbatis cœlestibus, & terrestribus. Silentium canonis quod sequitur, fuit illud tempus, quod post mortem eius sui in timore & tremore fuerunt absconditi. Quinto dicitur (pax vobiscum (pro (Dominus vobiscum) est illud tempus quo Christus surrexit, & suos his verbis salutauit. Quintum donum est spiritus scientiæ: quia tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Cantus qui sequitur, est gaudium quod habuerunt vsque ad eius ascensum. Sexto (Dominus vobiscum) post communionem dicitur, est illud tempus, quo Christus & homines derelinquens, & angelos sibi obuiantes ascendens salutauit. Sextum donum, est spiritus pietatis; quia maxima pietas fuit quod humanam naturam super astra vexit. Oratio quæ sequitur, est hoc quod interpellat patrem nunc pro nobis. Septimum (dominus vobiscum) in fine missæ dicitur, significat illud tempus, quo Christus in fine mundi veniens, sanctos sibi ad iudicium obuiantes salutabit. Septimum donum est spiritus timoris quia tunc angeli contremiscent. Sequitur (ite missa est) hoc est ad sinistros, Ite maligni in ignem æternum. Benedictio vero quæ sequitur est à dextris. Venite benedicti patris mei.

Rabanus de Missa. Cap. 85.

QVæ celebrantur in officio missæ ante lectũ euangelium respicientia, sunt ad primum aduentum domini vsque ad illud tempus quando properabat in Ierusalem passurus. Introitus vero, ad chorum prophetarum respicit: quando vt Augustinus dicit, Moyses minister fuit veteris testamenti, prophetæ noui kyrie eleison, ad eos prophetas respicit quia circa aduentum domini erant. Gloria in excelsis, ad cetum angelorum, quia gaudium natiuitatis Christi pastoribus annunciatur. Prima collecta, ad hoc respicit quod dominus circa duodecimum annum egit, cum in medio doctorum audiens eos & interrogans sedit. Epistola ad prædicationem Ioannis pertinet. Responsorium ad beneuolentiam apostolorum, quod vocati à domino, secuti ad suam prædicationem vsque ad prædictum tempus. Deinceps vero quod agitur in officio missæ ad illud tẽpus respicit, quod est à dominica quãdo pueri obuiauerunt ei, vsque ad ascensionem eius siue Pentecosten. Oratio vero quam presbyter dicit à (secreta) vsque (nobis quoque,) hanc orationem designat, quam Iesus exercebat in monte Oliueti. Illud quod sequitur, significat tempus, quando dominus in sepulcro iacuit. Et quando panis in vinum mittitur, animam domini ad corpus redire demonstrat. Quod postea celebratur, significat illas salutationes quas Christus fecit discipulis suis. Fractio oblatarum, illam significat fractionem quam duobus fecit dominus in Emaus.

Nunc dicendum vnde missa exordium sumpserit & quis eam auxerit: item de Missa.

Cap. 86.

MIssam in primis Dominus Iesus, sacerdos secundum ordinem Melchisedech, instituit, quando ex pane & vino corpus & sanguinem suum fecit, & memoriam sui, suis celebrare hæc præcepit. hanc Apostoli auxerunt, dum super panem & vinum verba quæ Dominus dixit, & dominicam orationem dixerunt. Deinde successores illorum epistolas, & euangelia legi statuerunt, alij cantum, & alij alia adiecerunt qui decorem domus Domini dilexerunt.

De Introitu. Cap. 87.

CÆlestinus itaque papa psalmos ad introitum missæ cantari instituit: De quibus Georgius papa postea antiphonas ad introitum missæ modulando composuit. Vnde adhuc primus versus eiusdem psalmi ad introitum cantatur qui olim totus ad introitum cantabatur. Gloria patri, nicena sinodus composuit. Sed Damasus papa ad missam cantari instituit. Gloria in excelsis Deo angelicis chorus in primis cecinit. Sed Hilarius episcopus Pictauiensis ab illo loco (laudamus te) vsque in finem composuit: Telesphorus autem papa ad missam cantari constituit. Simachus vero papa in festis tantum cantari statuit. Dominus vobiscum, de veteri testamento, scilicet de libro Ruth, est sumptum. Pax vobiscum, de nouo, id est, de euangelio, est acceptum. Et cum spiritu tuo, de epistolis Pauli. Amen, vero de Apocalypsi. Quæ Apostolicus ordo tradente Domino dici docuit, & Clemens papa, vel Anacletus papa ad missam dici constituit. Orationes Ambrosius episcopus constituit. Sed Gelasius papa auxit, & ad missam dici instituit.

De epistola & euangelio. Cap. 88.

EPistolam & Euangelium Alexander papa legi ad missam constituit. Hieronymus autem presbyter lectionarium, & Euangeliarium vt hodie habet ecclesia collegit. Sed Damasus papa, vt nunc moris est, legi censuit. Graduale, & alleluia Ambrosius composuit: Sed Gregorius papa ad missam cantari instituit. Qui etiam in festiuis diebus neumam, quæ iubilum dicitur iubilare statuit. Sed abbas nokkerus de sancto Gallo sequentias pro neumis composuit: Quas Nicolaus papa ad missam cantari concessit. Anastasius papa decreuit vt dum euangelium legitur nullus sedeat. Credo in vnum Deum, Constantinopolitana sinodus composuit: Sed Damasus papa ad missam cantari instituit. Offertorium Gregorius papa composuit & ad missam cantari statuit.

De vestibus & calicibus. Cap. 89.

APostoli, & eorum successores in quotidianis vestibus, & ligneis calicibus missas celebrauerunt: Sed clemens, tradente Petro Apostolo, vsum sacrarum vestium ex lege sumpsit: Et Stephanus papa in sacris vestibus missas celebrari constituit. Zepherinus autem papa vitreis, Vrbanus vero papa & martir aureis, vel argenteis calicibus, & patenis offerri instituit. Alexander papa panem & vinum tantum offerri statuit, sicut & Dominus instituit, & aquam admisceri censuit sicut & apostolica traditio docuit. Siluester papa lineo corporali offerri statuit, sicut & Ioseph Dominicum corpus in sindonem mundam inuoluit. Orate pro me peccatore, Leo papa dici statuit. Hic & præfationes composuit. Sursum corda, de Ieremia. Gratias agamus Domino Deo nostro, de Apostolo est sumptum. Præfationes Dionisius ariopagita putatur composuisse. Sed Gelasius papa ad missam cantari instituit, sanctus sanctus sanctus, Sixtus papa dimidium de Isaia, dimidium de euangelio composuit & ad missam cantari statuit.

De Canone. Cap. 90.

CAnonem Gelasius papa composuit. Sed Gregorius papa Capitulũ, diésque nostros intermiscuit. Leo papa (sanctum sacrificium immaculatam hostiam) apposuit pater noster. Dominus quidem docuit: sed Matthæus composuit: Gregorius vero papa ad missam cantari censuit sicut Apostolica doctrina tradidit, hic etiã præcedens capitulum Oremus præceptis salutaribus moniti, & sequens, libera nos Domine addidit. Benedictionem episcopalem. Marcialis episcopus, Apostolorum discipulus, ex magisterio Apostolorum tradidit, quos propriabile studium Deo seruitium auxit: Ambrosius dicere cepit, Mosisque ex eo vsque quoque cõualuit. Apostolicus autem hanc tãtum quæ finita missa dicitur dicit, Pax Domini sit semper vobiscum: Innocentius papa dici constituit, & pacem dari censuit. Agnus Dei Sergius papa composuit, & ad missam cantari instituit. Iulius papa intinctionem corporis Domini in sanguinem prohibuit, & Gelasius papa illum excommunicauit qui corpus Domini acceperit & sanguinem non sumpserit. Communionem Gregorius papa composuit, & ad missam cantari instituit. Ite missa est, de veteri testamento sumptum est, vt scilicet Pharao populum de Ægypto ire iussit, siue vbi Cirus populum à Babylonia ire præcepit. Sciendum quod ad hoc. Ite missa est, nomen accepit. Benedicamus Domino, acceptum est de psalterio. Deo gratias de Apostolo, sed hæc dici constituit papa Leo. Ex his omnibus Gregorius papa missam ordinasse traditur, vt hodie per ecclesiam traditur.

Item de Missa. Cap. 91.

HIs subnectendum vnde singula dicantur. Officium quasi efficium dicitur. Missa quasi transmissio dicitur. Quia in hoc officio kathecumini, excommunicati, pœnitentes, foris ecclesiam mittuntur. Introitus, ab introitu sacerdotis dicitur, eo quod sacer-

dote ad altare introeunte, à choro canitur. Introitum ideo canimus quia Christum in sacerdote nos suscipere significamus. Gloria patri ideo canimus, quia trinitatem nos adorare innotescimus.

De Kyrie eleison. *Cap. 92.*

KYrie eleyson; dicitur Domine miserere Christe eleyson dicitur Christe miserere; ymas, nobis. Hoc ideo græcę canitur quia missa tribus linguis, hebraica, græca, & latina cantari præcipitur. sicut & titulus in passione Domini scriptus fuisse legitur: Hebraicum quippe est alleluia, osanna, & amen, Græcum vero Kyrie eleyson, & Christe eleyson: latinum reliquum officium. kyrie eleyson ter ideo dicitur: quia trinitas adoratur, quæ à prioribus ante diluuium, à patriarchis, ante legem, à prophetis sub lege veneratur. Christe eleyson ideo ter cantatur: quia Christus in patre & spiritusancto adoratur. qui patris voluntate, spiritu sancto cooperante, salutem nostram operatur. Item kyrieeleyson ter repetitur, quia pater, filius & spiritussanctus, ab angelis, à spiritibus iustorum, ab hominibus colitur. Ideo & kyrie eleyson cantatur vt subsequens oratio sacerdotis exaudiatur.

De Gloria in excelsis. *Cap. 93.*

GLoria in excelsis solus sacerdos incipit, & chorus simul concinit. quia & solus angelus hoc incepit, & militia cælestis exercitus simul concinit. Quod dum incipit ad orientem se conuertit: qui angelicus chorus hæc ad orientem Bethleem apud turrim adiezer cecinit. Per pax vobiscum, vel Dominus vobiscum, populum salutat, sicut Dominus ingressu suo mundum salutauit. Presbyter cum salutatione veteris testamenti, & episcopus cum salutatione noui testamenti salutat populum: quia dignius est nouum quam vetus testamentum. Populus autem dominum cum spiritu eius esse orat. vt cum spiritu & mente orare admoneat. Ore orat. qui tantum verba pronunciat. Ore & spiritu orat qui verba per interpretationem discernit, quę ore pronunciat. Spiritu & mente orat qui verba quæ dicit. Domini & cælestia intendit. Non oro sed oremus dicit quia vocem totius ecclesiæ exprimit.

De Oratione, *Cap. 94.*

ORatio ab orando vocatur: quia in ea populo & corporis & animæ præsentia & futura bona orantur. Collecta ideo dicitur: quia sub ea populus in vnum colligitur. Hæc est autem differentia inter orationem, & collectam: quod hæc oratio vocatur, quod ad missam dicitur: hæc autem collecta, quod ad processionem in statione super populum dicitur. Hæc & missa dicitur: quia in ea oratio populi per sacerdotem ad dominum mittitur: hanc in dextra parte altaris ideo dicimus: quia cum dextris in iudicio statui oramus. Omnes orationes ad Deum patrem dirigimus, & per Dominum nostrum Iesum Christum in spiritu sancto cōcludimus, quia cuncta iuste petita à patre per filium in vnitate spiritus sancti dari credimus. Per eum qui venturus est. non nisi in exorcismis dicimus. in quibus diabolum per venturum iudicium adiuramus, propter tres causas ad orientem nos vertimus, cum oramus.

De Situ orationis. *Cap. 95.*

VNa est, quia in oriente est patria nostra, scilicet paradisus, vnde expulsos nos dolemus. Orantes ergo contra paradisum nos vertimus, quia reditum illius petimus. Alia est quia in oriente surgit corpus cæli & lux diei. Ad orientem itaq; nos vertimus, quia Christum, qui est oriens & lux vera, nos adorare significamus, cuius debemus esse cæli, vt eius lux in nobis velit oriri. Tertia est, quia in oriente sol oritur, per quem Christus sol iustitiæ exprimitur. Ab hoc promissus habemus, quòd in resurrectione vt sol fulgeamus. In oratione ergo contra ortum solis vertimus nos, vt solem angelorum nos adorare intelligamus. & vt ad memoriam gloriam nostræ resurrectionis reuocemus, cum solem, quem in occidente quasi mori conspeximus, tanta gloria resurgere in oriente videmus.

De Epistola. *Cap. 96.*

LEctio dicitur à legendo, Epistola dicitur super missa episcopi, super stola dicitur missa, quia sicut prophetiæ super legem, ita epistolę missæ sunt super euangelium. Hanc ideo legimus, quia viam nobis per eam ad Christum facimus. Graduale à gradibus dicitur, quia in gradibus canitur. Hoc etiam responsum vocatur, quia choro cantante ab vno versus respondetur, & illo versum cantante, à choro respondetur. Versus ideo dicitur, quia ad inceptionem reuertitur. Alleluia dicitur laudate dominum, alleluia, laudate in decem Dei nominibus vnum ponitur, quod Dominus dicitur. Huius cantus versus ideo dicitur, quia iterum ad alleluia reuertitur. Sequentia ideo dicitur, quia neumam iubili sequitur. Tractus à trahendo dicitur, quia trahendo id est tractim canitur. Graduale ideo cantamus, quia de virtute in virtutem gradatim ire debemus. Alleluia ideo canimus, quia ad gaudium angelorum tendimus. Sequentia ideo iubilamus, quia faciem domini in iubilo videbimus. Tractum ideo canimus, quia per laborem illuc perueniemus. Euangelium ideo legimus, quia per eius doctrinam gaudia percepturi sumus.

De Euangelio. *Cap. 97.*

EVangelium dicitur bonum nuncium. En bonum angelum dicitur nuncium. Nunciat enim vitam post mortem, requiem post laborem, regnum post seruitium. Sequentia ideo dicitur, quia præcedentia nuncij sequuntur. Ideo & initium euangelium dicitur, quia ibi liber euangelij incipitur. Vbi post euangelium oremus dicitur, apud Græcos oratio sequitur. Offertorium dicitur quasi offerentium canticum. Hoc ideo cantamus, quia nos ipsos in sacrificium Deo offerre debemus. Sacerdotes lauant manus, id est opera per lacrymas compunctionis. Hic liber in sinistra parte ponitur, vt expeditior ad suscipiendum sacrificium reddatur. Et quia per sinistram tristitia designatur, quæ tunc in passione Christi repræsentatur.

De Sacrificio. *Cap. 98.*

SAcrificium quasi sacrum factum. Immolatio dicitur, quia in mola altaris terebatur. Hostia dicitur, quia ante hostium ad pugnam offerebatur. Victima dicitur, quia pro victoria sacrificabatur. Holocaustum totum incensum dicitur. Totum enim in altari incendebatur. Sacramentum dicitur quasi sacrum iuramentum. Secreta dicitur, quia secreto dicitur. Cum sacrificium super crucem in altari cum chrismate à pontifice factam ponitur, quasi corpus Christi cruci affigitur.

De Sacrificio panis & vini. *Cap. 99.*

PAnis omne dicitur. Ideo hic offertur, quia omnis salus animæ & corporis in eo percipitur. Vinum quasi à vitæ natum dicitur. Hoc ideo offertur, vt sicut palmites viti, ita Christo inseramur. Aqua ab æqualitate dicitur, hæc ideo sacrificio admiscetur, vt ex aqua renati fonte vitæ satiemur, & angelis coæquemur. Per omnia secula seculorum dicuntur, quia se sequuntur. Aliis enim decedentibus alia succedunt. Amen dicitur, verum per hoc totum sacramentum confirmatur, quia per hoc & seculum creatur. Dicitur enim fiat, quo verbo vsus est Deus in creatione mundi, quando dixit fiat lux, &c. Ipse quoque filius Dei amen cognominatur, vt in apocalypsi dicitur, hæc dicit amen testis fidelis. Dominus vobiscum ideo hic dicimus, quia regem cælorum præsentem populo innotescimus. Sursum

corda ideo dicimus, quia angelorum exercitum aduentare non dubitamus, huic enim sacrificio aderunt, & nostra vota suscipientes ad Dominum perferunt. Gratias agamus Domino Deo nostro ideo dicimus, quia ei pro omnibus beneficiis grates reddimus. Nihil autem sine causa rationalis significationis fit in isto sacramento.

De alfa vere dignum & illius cruce.

Cap. 100.

IDeoque & forma huius literæ W non sit absque magno sacramento. Significat quippe duas substantias in Christo V quidem ex vna parte aperitur, ex altera sequenti. O dinectitur, est Christi humanitas, quæ à parte matris inchoatur, & diuinitati copulatur per O quod circuloso orbe vndique clauditur, est Christi diuinitas, quæ nec initio aperitur, nec in fine terminatur. Apex quoque litteræ in modum crucis † coniungitur, est sancta crux, per quam humana diuinis sociantur.

De præfatione. *Cap.* 101.

PRæfatio dicitur prælocutio scilicet sequentis canonis, hæc etiam dicitur præparatio, quia mentes nostras ad misterium Christi præparat. In hac ideo ordines angelorum commemoramus, quia frequentiam supernorum ciuium adesse demonstramus. Maiestas dicitur quasi maior potestas. Cælum dicitur quasi casa elios, id est solis. Seraphin per n finit plures angeli, seraphim per m vnus.

Quare dicatur sanctus. *Cap.* 102.

SAnctus ideo cum angelis cantamus, quia terrena cælestibus coniungi per hoc sacrificium clamamus. Sanctus dicitur sanguine tactus vel auctus. Dominus dans minas. Deus delens scelens, sabaoth exercituum scilicet rex exercitus angelorum. Osanna dicitur saluifica, id est salua nos habitans in excelsis.

De Canone. *Cap.* 103.

CAnon dicitur regula, quia per eum regulariter fit sacramentorum confectio. Hic etiam actio dicitur, quia causa populi in eo cum Deo agitur, hic ob tres causas sub silentio dicitur: Vna est, quia cum Deo loquimur, cui non ore sed corde clamare præcipimur. Ideo autem verba dicimus, vt sciamus quid intendere vel petere debeamus: Secunda est, ne populus tam prolixa declamatione attediatus abscedat, vel sacerdos tam longo clamore voce deficiat: Tertia est, ne tam sancta verba tanti misterij vilescant, dum ea vulgus per quotidianum vsum sciens in inconuenientibus locis dicat. Vnde fertur, dum canon primitus publice quotidie recitaretur, ab omnibus per vsum sciretur, *& cum eum pastores in agro super panem & vinum dicerent, repente carnem & sanguinem ante se inuenirent, atque inde diuinitus percussi interirent.* Vnde sinodali decreto sub anathemate est præceptum, vt nullus canonem dicat nisi in libro, & in sacris vestibus, & nisi super altare, & super sacrificium, & vt nullus hoc sacrificium nisi in aureis vel argenteis vasis offerat, cum hæc omnes habere nequeant, & ideo incongruum non faciunt hic in libris crucifixum ideo depingitur, quia per illud passio Christi oculis cordis ingeritur.

TE igitur ideo dicit, quia dominum quasi præsentem aspicit. Ideo autem per literam W incipit, quia hæc formam crucis exprimit. Clemens dicitur quasi clara mens, dum homo timet, turbescit, dum Dominum propicium sentit, mens ei clarescit. Hæc † dona quantum ad panem, in quo aqua & farinæ. Hæc † munera quantum ad vinũ, in quo aqua & vinũ. Hæc sancta † sacrificia ad vtrumque illibata, id est, sine labe. Agnus enim paschalis debuit esse immaculatus, & absque macula peccati fuit Christus. Ecclesia dicitur conuocatio, quia non timore sed amore spiritussancti in vnam fidem conuocatur. Catholica dicitur vniuersalis, quia hæc religio per totum mundum seruatur. Papa dicitur pater patrum. Orthodoxis dicitur recte glorians, scilicet in recta fide existens. Memento domine famulorum hic possumus nominare quos volumus. Pro fidelibus tantum offertur sicut dicitur. Quorum tibi fides cognita est.

De duodecim Apostolis & de sancta Maria.

Cap. 104.

COmmunicantes ideo sancta Dei genitrix virgo Maria hic nominatur, quia hoc sacrificium de ea mundo generatur. Ideo autem duodecim Apostoli nominantur, quia illorum doctrina & sanguine hæc sacramenta affirmantur, pro testimonio namque huius sacrificij Petrus & Andreas & Philippus sunt crucifixi, Paulus & Iacobus, Matthæus & Bartholomæus decollati, Iacobus Simon & Thadeus enecati, Ioannes veneno & exilio excruciatus, Thomas transfossus.

De duodecim nominibus martyrum.

Cap. 105.

DEinde duodecim martirum nomina recitantur, quorum cruciatu hoc sacrificium commendatur. Ex quibus quidam summi pontifices, quidam episcopi, quidam diaconi, quidam laici extiterunt, quia omnis gradus, omnésque ordines huic sacramento testimonium præbuerunt. Linus quippe & Cletus, Clemens, Sixtus, Cornelius, Romani pontifices, Cyprianus Carthaginensis Archiepiscopus, Laurentius archidiaconus, Chrisogonus, Ioannes & Paulus Milites, Cosmas & Damianus medici fuerunt, qui omnes pro Christo nostro sacrificio sanguinem fuderunt.

QVam oblationem Bene†dictam id est materiam hanc terrenam da corpus filij tui sicut Adam de terra formatam spiritu sancto benedicendo repleas. As†scriptam, id est ad formam filij tui signatam diuinitati ascribas. Ra†tam id est veritate firmam facias in fide nostra, rationabilem, pro deuotione nostra facias acceptabilem, pridie, id est priori die hoc est corpus meum. Sicut ex verbis Domini ex nihilo factus est mundus, ita per verba Domini hæc species rerum mutatur vere in Domini corpus.

De Calice. *Cap.* 106.

HVnc præclarum calicem. Idem. calix est in misterio, quem Christus in manibus tenuit, quamuis in materia metalli alius sit. Æterni testamenti. Testamentum illa scriptura vocatur, per quam mortui hæreditas viuis confirmatur. Nouum & æternum testamentum est nobis Christi sanguine scriptum, per cuius mortem cæleste regnum in hæreditate est firmatum. Misterium vocatur vbi aliud videtur, & aliud intelligitur. Species panis & vini cernitur corpus Christi & sanguis creditur. Hostiam † puram quantum ad corpus, Hostiam † sanctam quantum ad sanguinem, Hostiam † immaculatam ad vtrunque pertinet. Aliter hostiam † puram, scilicet ab aliis hostiis separatam, Hostiam † sanctam id est nos sanctificãtem, Hostiam † im-

maculatam, id est à maculis emundantem. Panem vitæ æternæ scilicet quo pasti æterni efficiamur. & calicem salutis perpetuæ, videlicet cuius gustu æternam salutem consequamur. Iusti Abel. Ideo hic mentio Abel fit, quia ipse hoc sacrificium suo agno prætulit, & ipse innocens vt Christus occubuit. *Triginta namque annorum occiditur*, sic Christus triginta annorum crucifigitur. Sacrificium patriarchæ Abrahæ. Patriarcha dicitur summus pater. hic figuram Dei habuit, qui filium suum pro nobis, vt ille Isaac obtulit. Aries immolatur, & Isaac euadit, & caro Christi pro nobis sacrificatur, diuinitas vero illæsa existit. Summus sacerdos Melchisedech, quod sonat rex iustitiæ, hic sine patre sine matre, assimilatur filio Dei, qui in cælis matrem non habuit, in terris patre caruit; hic rex iustitiæ existit, quia iustos remunerabit, iniustos iuste damnabit. Melchisedech sacrificium Christi pane & vino expressit, quæ Christus in sacramentum corporis & sanguinis sui transtulit. Ideo in hoc loco horum sacrificia recitantur, quia protinus per inclinationem sacerdotis mors Christi commemoratur, quæ per hæc præfigurabatur. Iube hæc perferri per manus sancti angeli in sublime altare. Angelus dicitur nuncius. Christus magni consilij angelus extitit. dum consilio patris per filium hunc mundum redimi nunciauit. Sublime altare in conspectu Dei est Christus in dextera Dei. Super quod altare ecclesia hostias spirituales immolat, & super quod Deus vota fidelium & sacrificium iustitiæ acceptat. Hic angelus hæc sacramenta in sublime altare fert, dum interpellans pro nobis vultui Dei apparet. Qui ex hoc altari scilicet Christo participatur omni benedictione cælesti & gratia replebuntur.

De nominibus. *Cap.* 107.

MEmento Domine famulorum hic poteris quosuis nominare, sed non in dominica die. Nomina viuorum in libro scribebantur, quæ ad altare infra canonem recitabantur. & hic liber viuentium vocabatur. Similiter hic nomina defunctorum de libro recitabantur. sed hoc dominicis diebus intermittebatur, quia à quibusdam animæ ob resurrectionem dominicam requiem habere credebantur. Cum apostolis & martiribus cum Ioanne: Quidam Ioannem Baptistam volunt intelligi, quidam Marcum, qui & Ioannes dictus legitur, qui magis hic intelligitur. Octo martires & septem virgines hic ponuntur, quorum sanguine hoc sacramentum approbatur, quia per hoc sacrificium in septem donis spiritussancti ad octo beatitudines peruenitur.

De ordinibus. *Cap.* 108.

DIuersi ordines & sexus hic introducuntur, quia per omnes ordines & sexus hoc sacramentum confirmatur: Ex euangelistis quippe Ioannes, qui & Marcus ponitur, qui Alexandriæ præsul & martir fuit: Ex diaconibus Stephanus, qui primus martyr post Christum extitit: Ex apostolis Matthias, qui pro Christo occubuit: Ex septuaginta duobus discipulis Barnabas, qui se pro Christo obtulit: Ex patriarchis Ignatius, Antiocenus episcopus: Ex papis Alexander Romanus pontifex: Ex presbyteris Marcellinus: Ex exorcistis Petrus: Ex coniugatis felicitas & perpetua. Ex virginibus Agatha & reliquæ quæ omnes hoc sacrificium suo sanguine firmauerũt, & in corpore Christi connumerari meruerunt. Per quẽ hęc omnia bona creas nos nouam creaturam in Christo. san†ctificas per baptismum in ipso, vi† uificas per spiritum sanctum in anima, bene † dicis speciali benedictione siue vltima benedictione. venite benedicti, & præstas nobis scilicet vitã æternã post mortẽ. Per † ipsum nos creas, cũ ipso nos creas, in † ipso nos ad vitã resuscitas. Sciendũ quod in canone nulli aliquid dicere, vel adicere licebit, nisi quod ab apostolicis viris positum fuerit. Quod si quis præsumpserit, non deuotioni, sed præsumptioni ascribitur. Ideo pater noster alta voce cantatur, vt communicaturi ante alterutrum offensas dimittendo per pacem reconcilientur.

De pater noster. *Cap.* 109.

PAter noster Deus voluit esse Dominus Iudæorum, quasi seruorum. Pater vero Christianorum, quasi filiorum ideo illos quasi inutiles seruos de domo eiecit, istis quasi filiis hereditatem tribuit, quos & nunc pane angelorum, & carne saginati vituli pascit. Qui es in cælis, id est in sanctis. Sanctificetur nomen tuum. Nomen Dei sanctificatur, cum nos filio eius vniti in regno patris cohæredes assumimur. Tunc regnum eius aduenit, cum ecclesia regnum eius ad cælestia peruenit. Voluntas eius sicut in cælo & in terra fiet. cum terrena caro cæleste corpus induet, & homines nihil mali concupiscunt, sed æquales angelis erunt. Panem quottidianum hodie dat, quando in hoc exilio suo corpore nos recreat. Debita nostra dimittit, si nobis aliis dimittere posse præstiterit. In tentationem non inducit, si nos à tentatione liberauerit. A malo liberabit, si nos à peccato & ab inferno eruerit. Nomen sanctæ Mariæ ideo hic commemoratur, vt per eam à præsentibus & præteritis ac futuris malis liberemur, per cuius partum filij Dei efficimur. Ideo autem tres apostoli nominantur, quia in ore duorum vel trium testiũ omne verbum stare affirmatur, & huic sacramento tres ordines scilicet doctores continentes coniugati testificantur. Hic poteris nominare de sanctis quos vis, quia quæque membra ecclesiæ participant Christi sacramentis.

De Pace. *Cap.* 110.

CVm osculata patena sacerdos se signat, quia per crucem & hoc sacrificium omnia in cælis & in terris pacificata denunciat. Pax dicitur à pacto, quia Deus pactum cum hominibus fecit, quod eis per filium suum propicius sit.

De Agnus Dei. *Cap.* 111.

CHristus ideo agnus dicitur, quia ipse est, qui secundum legem in pascha immolabatur, per quem populus à seruitute liberabitur. Hunc Ioañes vocauit agnum Dei qui tolleret peccata mundi. Ideo in fractione agnus Dei cantamus, vt digne carnes huius agni sumamus. Qui agnus licet ab omni populo totus, & à singulis totus sumatur, tamen totus & integer in cælo permanere non dubitatur. sacramentum namque, quod ore percipitur, in alimentum corporis redigitur. virtus autem sacramenti, qua interior homo saciatur, per hanc vita æterna adipiscitur. Populus communicaturus tres dies debet ante ab vxoribus abstinere, & tribus postea ab eis vacare. Tot enim diebus populus Dei abstinuit, quando legem accepit. Ter agnus Dei canitur, quia corpus triforme intelligitur: illud quod in cælo residet: & quod in terra ambulat: & quod in sepulcris requiescit. Eucharistia dicitur bona gratia: eulogia bona benedictio: communio participatio. Hanc ideo cantamus vt cum iustis gratiæ Dei communicemus. Complendum ideo dicitur, quia per illud missa cõpletur. Ite missa est, licẽtia abeundi. Deo gratias, interiectio gratulandi. His quippe peractis, populus grates Deo reddit, & ad propria redit, sicut populus Israel permissu Pharaonis de Ægypto abiit, & grates Deo retulit, quando Ciro præcipiente de Babylonia ad Hierusalem rediit, & gratias Deo egit. Ita nos accepta vltima benedictione ad patriam cælestem ibimus, & in gratiarum actione semper manebimus. Ideo hymnum trium puerorum scilicet Benedicite post missam cãtabimus, quia dominum pro omnibus beneficiis suis benedicimus, quem post in seculum seculi laudabimus. Hunc Toletanum consilium cantari instituit, & hunc negligentes anathemati subdidit.

De quatuor speciebus Missæ. Cap. 112.

MIssa diuiditur in quatuor, species secundum obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones: Ab initio Missæ vsque ad offertorium sunt obsecrationes: A secreta vsq; ad Pater noster sunt orationes: Deinde vsque ad communionem postulationes: Exinde vsque in finem gratiarum actiones.

De tribus horis Missæ. Cap. 113.

TRibus horis licet Missam cantare, scilicet Tertia, Sexta, & Nona: In festis tertia: In priuatis diebus sexta: In Quadragesima, vel in diebus ieiunij nona hora. Hora tertia ideò Missa cantatur, quia hora tertia Christus ad passionem iudicabatur, quando Iudæi crucifige crucifige clamauerunt, & milites eum flagellauerunt. Hora sexta ideo Missa celebratur, quia hora sexta Christus pro nobis in cruce immolabatur. Hora nona ideo Missa canitur, quia hora nona Christus mortem subisse traditur.

Quod vna Missa debeat celebrari. Cap. 114.

SEmel in die debet Missa ab vno sacerdote celebrari, sicut & Christus semel voluit immolari. Si autem necessitas cogit, id est, si duæ festiuitates simul occurrunt, duæ vel tres celebrari poterunt, quia & Romani hoc in die Natalis Domini faciunt, Et Christi passio est tripartita: Passus est enim linguis insultantium, manibus verberantium, clauis crucifigentium. Ipse enim in figura à Patriarchis est immolatus, ipse à Prophetis sacrificatus, ipse idem à Patre, & à seipso pro nobis immolatus; legitur tamen de Leone Papa, quod sæpius vna die septem Missas, aliquando nouem celebrauerit. Nullus absque sacerdotalibus vestibus, & his singulis, consecratis, & altari consecrato Missam celebrare debet; & nulli nisi ordinato epistolam vel euangelium legere licet; sicut nulli nisi ordinato Missam cantare licet. Post accepti lauationem nulli Missam vel communicare licebit, quod si fecerit graui pœnitentia obnoxius erit.

De Gloria in excelsis Deo. Cap. 115.

GLoria in excelsis nunquam nisi ad horam tertiam canitur, qua Spiritus sanctus super credentes descendisse, & eos gloria & exultatione replesse legitur. In duobus enim sabbatis Paschæ & Pentecosten ad nonam cantatur, quia baptisatis gloria amissa redditur.

De vna oratione. Cap. 116.

VNa oratio regulariter dicitur, sicut & vna epistola, vel vnum euangelium legitur. Si autem festiuitas in die Dominica occurrerit, duas dici licebit, quia & hoc Romana auctoritas in die natalis Domini ad secūdam Missam facit. Interdum tres ideo dicimus, quia Dominum ter ante passionem orasse legimus. Aliquando quinque dicimus, quinque partitam passionem Domini in hoc officio agimus. Nonnūquam septem vsurpamus, propter septem petitiones, in Dominica oratione, quas tantum Apostolos super hoc sacramentum dixisse cognouimus. Qui hunc numerum supergressus fuerit, vt cæcus errabit.

De genu flectioue in Quadragesima. Cap. 117.

IN Quadragesima ideo ad Missā flectamus genua dicimus, quia corpus & animam in pœnitētia nos humiliare innuimus. Ob tres causas autem ad terram cadimus: Vna est quod Christum in carne adoramus, quem descendisse ad terras, & carnem de terra induisse ad lauandos nos venerando memoramus: Alia est quod ad memoriam reducimus, quia qui in paradiso cum Angelis stetimus, nos inter bruta animalia iacemus, & animam nostram corporali mole ad terram deprimi ingemiscimus. Tertia causa hæc est, Qui stat aliis hominibus coequatur, qui in terra iacet bestiis assimilatur. Et nos dum in iustitia stetimus, rationabilibus similes fuimus. Postquam vero in carnis desideria cecidimus, cum bestiis quasi irrationales in luto reperimur. Quia ergo aliis hominibus nos dissimiles in factis cer-nimus, eis enim ipso corporis statu æquari erubescim⁹. Et lapsum animæ nostrę in vitia pœnitendo clamamus, dum corpore ad terram cadimus. Et ventrem nostrum terræ & animam pauimento facimus adhærere, vt per Christum propter nos terram factam à terrenis desideriis valeamus resurgere. Hic autem ritus ab Abraham exordium sumpsit, quando in terram prostratus Dominum adorauit, quem Prophetæ imitati sūt, qui in terram cadentes Dominum adorauerunt. Genuum autem flectio à gentibus est sumpta, quem honorem ipsi regibus exhibuerunt, quos proni vel flexo genu adorauerunt. Nos autem cum Apostolo dicimus Deo, flecto genua mea ad Dominum.

De lumine ad Missam. Cap. 118.

LVmen Spiritum sanctum significat; ideo cum lumine Missa celebratur, quia hoc sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illustrantur; lumen enim lætitiam designat, quia hoc sacramentum Missæ æternam lætitiam donat; in credo in vnum Deum cum & homo factus est dicimus genua flectimus, quia Christum hominem factum & pro nobis crucifixum adoramus.

De Credo in vnum quando sit cantandum. Cap. 119.

CRedo in vnum in omnibus Dominicis & festis Domini & sanctæ crucis canitur, & in festis sanctæ Mariæ, & natalitiis Apostolorum, & in festiuitate omnium sanctorum, & in Dedicatione templi cantatur; quia aliquid de his in illo sonare videtur, liber euāgelij infra credo in vnum osculatur, quia pax per Christum reddita declaratur.

De Præfationibus. Cap. 120.

PElagius Papa nouem præfationes cantari statuit, scilicet: Quia per incarnatis, de Natiuitate, Quia vnigenitus, de Epiphania, Qui corporali ieiunio, de Quadragesima. Qui salutem humani generis, de passione Domini, vel de sancta cruce, Te quidam Domine omni tempore, de Pascha, Qui post Resurrectionem: de Ascensione, Qui ascendens super omnes cœlos, de Pentecostes, Qui cum vnigenito filio, de Trinitate, Te Dn̄e suppliciter exorare, de Petro & Paulo, quæ etiā de pluribus Apostolis dicitur. Gregorius vero Papa decimam, qui Ecclesiā tuā de sancta Andrea adiecit; quæ de vno quolibet Apostolo vsquequaque dici consueuit. Nouiter autem Vrbanus secundus Papa vndecimam de sancta Maria addidisse non ignoratur, quæ à pluribus vbique frequentatur. Zacharias Papa constituit vt nullus sacerdos cum baculo ad altare intret, & ne velato capite ad altare stet.

Quare pro defunctis Gloria patri, & alleluia non cantetur. Cap. 121.

AD Missam defunctorum Gloria patri & alleluia, quod lætitiam designat, non cantatur. quia luctum imitatur, & nos per hoc in hunc mundum ad tristitiam venisse, & per luctum hinc exire admonemur. Corpora vero mortuorum non debent interesse Missæ viuorum, quia nobiscum non respondent, & cum viuis non communicant. Hoc autem significat, quod hi, qui peccatis mortui sunt, & Christi sacramenta non percipiunt, intra viuentium communicatoribus Christi interesse non poterunt.

¶ *Explicit de Missa.*

Incipit de Ecclesia.

HÆc breuiter de Missa dixerimus; nunc pauca de Ecclesia, in qua agitur videamus.

De Altari. Cap. 122.

NOë primus altare Domino construxisse: deinde Abraham, Isaac, & Iacob altaria edificasse leguntur, quæ non aliud quam lapides erecti intelligitur. Super quos sacrificia mactabant, quæ supposito igne cremabant. Aliquando verò ignis de cœlo descendit, &

oblatum ſacrificium conſumpſit, vnde Cain fratrem ſuum occidit,quia ignis cœleſtis Abel ſacrificium conſumpſit, ſuum intactum remanſit. Hæc autem differẽtia eſt inter altare & aram, quòd altare quaſi alta res vel alta ara dicitur, in quo ſacerdotes incenſum adolebant, ara vero quaſi area, id eſt,plana, vel ab arbore dicitur,eo quod in ea ſacrificia ardebant. Ara enim græce dicitur Latinè precatio.

De Tabernaculo Moyſi. Cap. 123.

QVando verò Dominus populum ſuum de Ægypto eduxit,ſpeciale tabernaculum Moyſi in monte Sinai oſtendit,ad cuius exemplar materiale fieri præcepit. Vaſa quoque precioſa, & ſacras veſtes fieri iuſſit; altare ad ſacrificia, ſacerdotes & leuitas, in miniſteria conſtituit, & tubas argenteas vel æreas ad conuocandum populum fieri ſtatuit. Quæ cuncta Moyſes ſecundùm oſtenſum exemplar miro opere conſummauit, & tabernaculum cum gaudio populi dedicauit. Quod poſtquã eſt vetuſtate conſumptum, iuſſit Dominus ſibi fieri templum, atq; cartam Dauid regi Prophetam miſit,in qua erat deſcriptio qualiter templum conſtrui deberit. Salomon vero mirificum templum toto orbe famoſum ædificauit;ſicut Dominus in carta imperauit. Altare quoque aureum, & vaſa precioſiſſima, & veſtes ſacras fecit; ſacerdotes cantores leuitas in miniſteria templi diſtribuit, prout Dominus in breui præcepit. Omnibus rite peractis templum maximo cultu dedicauit,& arcam in eo locauit. Quod quia vtrunque Eccleſiam præfigurauit,ſecundum formam vtriuſque populus Chriſtianus Eccleſias formauit.

De Tabernaculo populi. Cap. 124.

TAbernaculum quod populus in itinere habuit formam mundi tenuit, & tipum Eccleſiæ geſſit, quæ in itinere huius mundi non manẽtem ciuitatem habet ſed futuram inquirit. Tabernaculum ſecundum mundum erat formatum, & elementa atque omne quod eſt in mundo in eo fuerat præfiguratum, quia totus hic mũdus iam factus eſt Dei templum;ſanguinem Chriſti dedicatum,in quo vniuerſalis Eccleſia tabernaculũ Dei exiſtens, Dominum viuum & verum laudibus iugiter concelebrat,& ex tabernaculo templum fieri deſiderat. Cuius tabernaculi vna pars dicebatur ſancta,in qua populus ſacrificat;& eſt actiua vita in qua populus in dilectione proximi laborat. Altera pars dicebatur ſancta ſanctorum in qua ſacerdotes & leuitæ miniſtrabant, & eſt contemplatiua vita, in qua religioſorum ſynceritas in dilectione Dei cæleſtibus inhiat. Porrò ſecundum formam tabernaculi faciunt Eccleſias Chriſtiani. Secũdùm ſancta fit anterior domus,vbi populus ſtat. Sanctuarium vero ſecundum ſancta ſanctorum, vbi clerus ſtat. Miniſtrum leuitarum& ſacerdotum mutuauit Eccleſia in ordine Chriſti miniſtrorum. Vaſa & veſtes & ritum ſacrificiorum conuertit in morem eccleſiaſticorum. Clangorem tubarum tranſtulit in ſonum campanarum.

De Templo. Cap. 125.

TEmplum autem quod populus in patria cum pace poſſidebat,præfert templum gloriæ de viuis lapidibus in cæleſti Hieruſalem conſtructum, in quo Eccleſia perẽni pace exultat. Hoc enim in duo diuiditur,quia templum ſupernæ curiæ in Angelorum & hominum differẽtia diſcernitur. In quo altare aureum eſt Chriſtus gloria ſanctorum. In hoc templo omnes electi ſacerdotes & cantores erunt;ipſi & vaſa precioſa in camino tribulationis exanimata vt ſol fulgebunt veſte ſalũtis & indumento iuſtitiæ ſplendeſcunt.

De Eccleſia habens ſeptem vocabula. Cap. 126.

ATemplo itaque quod Salomon fecit Eccleſia noſtra formam accepit. Eccleſia autem ſeptem vocabulis inſignitur,quia eccleſia Chriſti ſeptem donis Spiritus ſancti,velut ſeptem columnis domus ſapiẽtiæ fulcitur. Eccleſia vero cõuocatio dicitur, quia in ea populus fidelium ad audienda iudicia Dei & ad conuiuium Chriſti conuocatur. Synagoga congregatio dicebatur, quia virga legis velut grex irrationalium pecorum congregabatur. Eccleſia autem merito cõuocatio vocatur, quia amore Spiritus ſancti in vnam fidem conuocatur.

De Baſilica. Cap. 127.

HÆc domus eſt Baſilica, id eſt, regalis nuncupatur, quia in ea regi regum miniſtratur. Baſileus namq; rex,quaſi baſis laos,id eſt,columna populi dicitur, quia eius regimine fulcitur. Hæc domus eſt Kyriacha,id eſt, Dominicalis appellatur, quia in ea Domino Dominorum ſeruitur. Kyrius quippe Dominus dicitur, hæc quoque domus Dei vocatur, quia in ea Dominus adoratur. Hæc domus orationis,quia in ea populus fideliũ ad orationem congregatur. Hoc enim aula Dei nuncupatur,quia in ea conuiuiũ regis æterni celebratur. Hæc quoque dicitur oratorium, quia locus eſt orationis fidelium. Hæc templum quaſi amplum tectum vocatur, quia conuentus populi in ea quaſi ſub vnũ tectum coadunatur. Monaſterium dicitur habitatio monachorũ, monos quippe ſolus,ſteron dicitur habitatio. Maiores autem Eccleſiæ templa appellantur, minores vero capellæ à caprarum pellibus vocantur.

De Capellis. Cap. 128.

ANtiqui enim nobiles eccleſiolas in itinere de pellibus caprarum factas habebant, quas inde capellas vocabant, & earum cuſtodes capellanos nominabant. Sunt enim capellani à cappa ſancti Martini appellati;quàm reges Francorum in prælijs ſemper habebant,& eam deferentes capellanos dicebant. Capenum dicitur domus,ad quam pauperes ad poſtulandam eleemoſynam confluunt. Inde diminutum capella dicitur, in qua Chriſtiani pauperes ſpiritum ad poſtulandam animæ eleemoſynam conueniunt.

De Situ Eccleſiæ Capo 129.

IDeo autem Eccleſiæ ad orientem vertuntur, vbi Sol oritur, quia in eis ſol iuſtitiæ adoratur, & in oriente paradiſus noſtra patria eſſe prædicatur. Per eccleſiam ergo eccleſia figuratur,quę in ea ad ſeruitium Dei congregatur,domus hæc ſuper petram locatur; & Eccleſia ſuper Chriſtum firmam petram fundatur. Quatuor parietibus ſurgit in altum, & eccleſia quatuor euangeliis creſcit in altum virtutum. Domus hæc ex duris lapidibus conſtruitur, & eccleſia ex ſortibus in fide & operatione colligitur;lapides cemento conglutinantur,& fideles vinculo dilectionis compaginantur. Sanctuarium eſt primitiam Eccleſia de Iudæis collecta anterior domus in actiua vita Deo ſeruientes.

De feneſtris Eccleſiæ Cap. 130.

PErſpicuæ feneſtræ,quæ tempeſtatem excludunt, & lumen introducunt ſunt doctores, qui turbini hæreſum obſiſtunt, & lumen doctrinæ Eccleſiæ infundunt. Vitrum in feneſtris,per quod radius lucis iaculatur,eſt mẽs doctorum,quæ cæleſtia quaſi per ſpeculum in ænigmate contemplatur.

De columnis Eccleſiæ Cap. 131.

COlumnæ, quæ domum fulciunt,ſunt epiſcopi,qui machinam Eccleſiæ vitæ rectitudine in alta ſuſpẽdunt. Trabes,quæ domum cõiungunt,ſunt ſeculi principes,qui Eccleſiam continendo muniunt. Tegulæ tecti, quæ hymbrem à domo repellunt, ſunt milites, qui Eccleſiam à paganis & hoſtibus protegunt.

De Pictura Cap. 132.

LAquear picturæ ſunt exempla iuſtorum, quæ Eccleſiæ repræſentant ornamentum morum. Ob tres autem cauſas fit pictura: primo,quia eſt laycorum literatura: Secundo, vt domus tali decore ornetur: Tertio, vt priorum vita in memoriam reuocetur.

De Corona in Eccleſia. Cap. 133.

LVmina, quæ circa capita ſanctorum in Eccleſia in modum circuli depinguntur, deſignant quod lumine æterni ſplendoris coronati fruuntur. Idcirco verò ſecundum formam rotundi ſcuti pinguntur, quia

diuina protectione vt scuto nunc muniuntur. Vnde ipsi canunt gratulabundi. Domine vt scuto nos bone voluntatis tuæ coronasti. Vsus autem formas sculpendi à lege cœpit, vbi Moyses iussu Domini duos Cherubin ex auro fecit. Vsus verò Ecclesias pingendi à Salomone exordium sumpsit, qui varias cælaturas in templo Domini fieri instituit. Vsus enim candelabri & thuribuli à lege cœpit.

De pauimento. *Cap.* 134.

PAuimentum, quod pedibus calcatur, est vulgus, cuius labore Ecclesia sustentatur. Criptæ sub terra constructæ sunt cultores secretioris vitæ. Altare, super quod sacrificatur, est Christus super quem sacrificium Ecclesiæ acceptatur. Ideo corpus Christi super altare conficitur, quia populus in eo credens, qui ex eo reficitur. Vnum cum Christo quasi multi lapides vnum altare efficitur. In altari reliquiæ reconduntur, quia in Christo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconduntur. Super altare capsæ ponuntur, sunt Apostoli & Martyres, qui pro Christo passi leguntur. Pallæ & vestes, quibus altare ornatur, sunt confessores & virgines, quorum operibus Christus decoratur.

De Cruce. *Cap.* 135.

CRux ob tres causas super altare erigitur: primo quod signum regis nostri in domo Dei quasi in regia vrbe figitur, vt à militibus adoretur: Secundo vt passio Christi semper Ecclesiæ repræsentetur. Tertio vt populus Christianus carnem suam crucifigendo viciis & concupiscentiis Christum imitetur. Vexilla ideo eriguntur, vt tropheum Christi Ecclesia iugiter memoretur.

De Propiciatorio. *Cap.* 136.

PRopiciatorium, quod super altare locatur, est diuinitas Christi, quæ humano generi propiciatur. Gradus, per quos ad altare ascenditur, sunt virtutes, per quas ad Christum pertingitur; lauacrum, quo iuxta altare manus abluuntur, est misericordia fluens de Christo, qua homines in baptismo vel in pœnitentia à sordibus diluuntur.

De Palliis. *Cap.* 137.

PAllia, quæ in Ecclesia suspenduntur, sunt miracula Christi, quæ in Ecclesia leguntur Pulpitum quod in altum sustollitur, & in quo Euangelium legitur, est perfectorum vita, ad quam per euāgelicam doctrinam peruenitur, dum relictis omnibus quis Christum sequitur. Ecclesia iugi lumine lucernæ illuminatur, & Ecclesia Christi lumine Spiritus sancti semper illustratur. Baptismus in Ecclesia celebratur, quia Catholica Ecclesia est mater, de qua noua progenies Christo generatur.

De Ostio. *Cap.* 138.

OStium ab obstando vel ostēdendo dicitur. Ostium quòd inimicis obstat, & amicis aditum introeundi ostendit, & Christus qui per iustitiam obstans infideles à domo sua arcet, & fideles aditum ostendendo per fidem introducet.

De Choro. *Cap.* 139.

CHorus psallentium à chorea canētium exordium sumpsit, quam antiquitas idolis ibi constituit, vt videlicet decepti deos suos & voce laudarent, & toto corpore eis seruirent. Per choreas autem circuitionem voluerunt intelligi firmamenti reuolutionem: per manuum complexionem, elementorum connectionem: Per sonum cantantium, armoniam planetarum resonantium: per corporis gesticulationem, signorum motionem: per plausum manuum, vel pedum strepitum, tonitruorum crepitum. Quod fideles imitati sunt, & in seruitium veri Dei converterunt. Nam populus de mari rubro egressus choream duxisse, & Maria eis cum tympano præcinuisse, Et Dauid ante archam totis viribus saltasse, & cum cithara psalmos cecinisse legitur. Et Salomon cantores circa altare instituisse dicitur, qui voce tubis, organis, cymbalis, citharis, cantica personuisse leguntur. Vnde & adhuc in choreis musicis instrumentis vti nituntur, quia globi cœlestes dulci melodia circunferri dicuntur.

De concordia Chori. *Cap.* 140.

CHorus dicitur à concordia canentium, siue à corona circunstantium. Olim namque in modum coronæ circa aras cantantes stabant; sed Flauianus & Diodorus Episcopi choros alternatim psallere instituebant. Duo chori psallentium designant Angelos, & spiritus iustorum, quasi reciproca voce Dominum laudantium. Cancelli in quibus stant multas mansiones in domo patris designant. Quòd aliquandò de choro cùm processione ad aliquod altare vadunt, & ibi in statione canunt, significat quod animæ de hac vita euntes, ad Christum perueniūt, & ibi in consortio Angelorum Deo concinnunt.

De Corona. *Cap.* 141.

COrona ob tres causas in templo suspenditur: Vna quòd Ecclesia per hoc decoratur, cum eius luminibus illuminatur: Alia quòd eius visione admonemur, quia hi coronam vitæ & lumen gaudij percipiunt, qui hic Deo deuotè seruiunt: Tertia vt cœlestis Hierusalem nobis ad memoriam reuocetur, ad cuius figuram facta videtur. Constat enim ex auro, argento, ære, & ferro: Aurum sunt sapientia fulgentes: Argentum eloquio nitentes: Æs in doctrina cœlesti dulciter sonantes: Ferrum vitia domantes: Turres coronæ sunt, scriptis ecclesiam munientes, Lucernæ eius bonis actibus lucentes: Aurum enim sunt Martyres: argentum virgines: æs continentes: ferrum coniugis seruientes. Gemmæ in corona choruscantes sunt, qui & in virtutibus rutilantes. Metalla in igne excocta ad ornatum coronæ sumuntur, & electi in camino tribulationis probati ad cœlestis Hierusalem decorem eliguntur. Cathena, qua corona in altum continetur, est spes, qua Ecclesia à terrenis ad cælestia suspenditur. Supremus circulus cui innectitur, est Deus à quo omnia continentur.

De Campanis. *Cap.* 142.

SIgna, quæ nunc per campanas dantur, olim per tubas dabantur. Hæc vasa primum in Nola Campaniæ sunt reperta, Vnde sic dicta maiora quippe vasa dicitur campanæ; à Campaniæ regione; minora Nole; à ciuitate Nola Campaniæ; itaque prædicatores designant, qui populum ad Ecclesiam conuocant. Earum sonatio est illorum prædicatio, quorum sonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum. Ex ære sunt fusæ, quod est durum & sonorum, quia prædicatio illorum contra vitia est dura, & de virtutibus est sonora. Ideo autem in modum vasorum formantur, quia prædicatores vasa Spiritus sancti appellantur.

De Turribus. *Cap.* 143.

TVrres, in quibus suspensæ sonant, sunt duæ leges, quibus prædicatores à terrenis ad cælestia suspensi regnum Dei prædicatur. Plectrum fit ex ferro, quod omnia dura domat, est illorum lingua, quæ omnia aduersa superat. Vinculum quo ligatur est moderatio, qua illorum lingua temperatur, funis, quo campanæ mouentur ad sonandum, est sacra scriptura ex multis sententiis contexta, qua prædicatores mouentur ad prædicandum funis à ligno descendit, & sacra scriptura à ligno crucis & Dominicæ passionis descendit. Lignum à superioribus continetur, quia crux & passio Christi à Prophetis ante prædicatur, & Euangelium legi connectitur, & Apostolica doctrina prophetiæ contexitur. Sacerdos funem apprehendit, dum scriptura docente bona opera agit. Funis eum sursum trahit, dum scriptura eum in contemplatione suspendit; fu-

nem ipse deorsum trahit, dum à contemplatione ad actiuam vitam descendit. Ex tractu funis campana sonat, quia ex bona operatione prædicatio intonat.

De campanario. *Cap.* 144.

CAmpanarium, quod in alto locatur, est alta prædicatio, quæ de cælestibus loquitur. Non autem sine causa gallus super campanarium ponitur. Gallus enim dormientes excitat, & per hoc admonetur presbyter gallus Dei vt per campanam dormientes ad matutinas excitet.

De Statione *Cap.* 145.

IN Ecclesia masculi in australi parte stant, signantes quod fortiores in fide ardore Spiritus sancti feruidi prælati fieri debeant, qui æstum tentationum mundi ferre debeant. Fœminæ vero in boreali parte stant, demonstrantes quod fragiliores subesse debeant, qui æstum tentationum ferre nequeant, atque nuptiali medicamine æstum carnis temperare.

De Mulieribus. *Cap.* 146.

MVlieres quoque post partum Ecclesiam non intrant, quia immundos à templo cœlesti excludi designant. Alioquin si præ infirmitate valerent, eadem die, qua parerent, intrare Ecclesias eis liceret; vt Deo gratias agerent; propter hanc significationem in multis locis menstruæ viris commixtæ, foris Ecclesiam stare solent, & ob hoc pœnitentes intrare Ecclesiam non debent. Linus Papa ex præcepto beati Petri constituit, vt mulieres in Ecclesia velatæ sint. Et hoc propter tres causas fit: Vna est cum sint decipula diaboli, ne laxis earum crinibus iuuenum animi illaquerentur: Alia est ne quidam illarum ob formositatem capillorum superbia eleuentur, quædam verò ne ob deformitatem illorum deturpentur: Tertia est vt reatus originalis peccati, qui per mulierem euenit, ad memoriam nobis reuocetur. Iudex quippe malorum est Christus sacerdos eius vicarius. Ante sacerdotem ergo debet se mulier velare velut rea, & tanti mali sibi conscia coram iudice se celare. Vnde dicit Apostolus, vt mulier relata sit propter Angelos, id est, sacerdotes. In Ecclesiis enim non permittitur eis loqui, id est populum alloqui. Et nobis quoque non licet loqui in Ecclesia, nisi in hymnis, & Psalmis, & Canticis spiritualibus, & orare, vt coniungamur cœlestibus.

De cimiterio. *Cap.* 147.

CImiterium, quòd dicitur mortuorum dormitorium, est Ecclesiæ gremium, quia sicut seculo mortuos de vtero baptismatis Christo genuit, ita postmodum carne mortuos gremio suo confouens æternæ vitæ reddit. Ecclesiæ, quæ in modum crucis fiunt, populum Ecclesiæ mundo crucifigi debere ostendunt: Quæ autem rotundæ in modum circuli fiunt, Ecclesia per circulum orbis in circulum coronæ æternitatis per dilectionem construi ostendunt.

De claustro. *Cap.* 148.

CLaustralis constructio iuxta monasterium est sumpta à porticu Salomonis cōstructa iuxta templum, In qua Apostoli omnes vnanimiter commanebant, & in templo ad orationem conueniebant, & multitudini credētium cor vnum & anima vna erat, & omnia communia habebant. Secundum hanc formam religiosi in claustro vnanimiter degunt, nocte ac die in monasterio ad seruitium Dei conueniunt. Et fideles adhuc secularia relinquunt, communem vitam in claustro ducunt.

Quod claustrum sit paradisus *Cap.* 149.

POrro claustrum præfert paradiso monasterium vero edent securiorem locum paradisi fons in hoc loco voluptatis est in monasterio fons baptismatis, lignum vitæ in paradiso est corpus Domini in monasterio. Diuersæ arbores fructiferæ sunt diuersi libri sacræ scripturæ. Secretum enim claustri gerit figuram cœli, In quo iusti ita à peccatoribus segregantur sicut religiosæ vitæ professores à secularibus in claustro sequestrantur. Porrò monasterium præfert cœlestem paradisum. Fons & lignum vitæ signat Christum, qui est fons vitæ & cibus beatorum æternaliter viuentium. In monasterio duo chori laudes Deo concinnunt, & in cælesti paradiso Angeli atque sancti in seculum seculi dulci concentu Dominum laudabunt. Altitudo in claustro conuersantium vnum cor & vnam animam in religione habent, & omnia communiter possident, & in superna patria omnes electi cor vnum & animam vnam in dilectione habebunt, & omnes omnia communiter possidebunt, quia vnusquisque quod in se minus habet in aliis habebit, vbi Deus omnia in omnibus erit. In claustro singuli singula loca secundùm ordinem tenent, & in paradiso singuli singulas mansiones secundum merita recipient.

De Dedicatione Ecclesiæ. *Cap.* 150.

ECclesiæ Dedicatione est Ecclesiæ & Christi nuptialis copulatio. Episcopus qui eam cōsecrat est Christus, qui ecclesiam desponsauerat. Episcopus fontem in atrio benedicit, & in circuitu aspergit, quia Christus fontem baptismatis in Iudæa consecrauit, & in circuitu mundi omnes gentes eo ablui imperauit.

De domo non consecrata. *Cap.* 151.

DOmus non consecrata est gentilitas Dei ignara, & perfidiæ repagulis inclusa. In domo duodecim candelæ in circuitu accensæ e mill mina t, & duodecim Apostoli in circuitu orbis gentilitatem lumine doctrinæ illustrabant. Candela lucet & ardet, & Apostoli verbo lucebant & charitate ardebant. Pontifex super luminare ostij cum baculo ter percutit, tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, dicit per Pontificem Christus, per baculum sceptrum potestatis intelligitur; trina autem percussio terna potestas in cœlo, in terra, in inferno accipitur. Quasi ergo ter Dominus ianuam cùm capuita percussit, dum ecclesiæ potestatem ligandi atque soluendi in cœlo & in terra concessit, & portas inferi aduersus eam non præualere tribuit. Iubet etiam vt principes tenebrarum portas mortis ab Ecclesia tollant. Portæ verò æternales, id est, cœlestes eleuentur, & iusti ad vitam ingrediantur.

De Portis. *Cap.* 152.

POrtæ quippe mortis sunt vitia & peccata. Portæ vitæ sunt fides baptisma operatio. Per eum, qui intus respondet, diabolus intelligitur, qui de domo ecclesiæ expellitur. Ipse quippe quasi fortis armatus atriū suum custodiuit, dum hunc mundum quasi iure possedit. Sed fortior superueniens eum expulit, spolia eius distribuit, dum Christus eum passione vicit, & ecclesiam ab eius iure eripuit. Mox hostium aperitur, & Episcopus ingreditur, quia Ecclesia ostium fidei Christo aperuit, & eum intra se deuote recepit. Episcopus ingrediens pax huic domui dicit, quia Christus mundum ingrediens, pacem hominibus contulit, quam resurgens à mortuis suis præbuit. Pax, inquit, vobis. Ter pax huic domui clamat, quia reconciliationem Ecclesię per Trinitatem factam insinuat, vel quia vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. Deinde pontifex prosternitur, pro consecratione domus Dominum precatur, & Christus se ante passionem in monte prostrauit & pro Ecclesiæ sanctificatione patrem orauit. Surgens pontifex populum per Dominus vobiscum non salutat, sed per flectamus genua ad orationem inuitat, quia infideles & impij non sunt salutandi, sed ad conuersionem & pœnitentiam prouocandi.

De Alphabeto. *Cap.* 153.

POst hoc alphabetum in pauimento cum capuita scribit incipiens à sinistro angulo orientali, in dextrum occidentalem desinit. Deinde aliud alphabetum à dextro angulo orientis inchoat, & scribendo in sinistro angulo occidentis consumat. Quæ duo alphabeta in medio ecclesiæ in formam crucis cōueniunt, & quid mysticent nobis apertè innuunt.

De quatuor angulis ecclesiæ. Cap. 154.

QVatuor Ecclesię anguli sunt quatuor plagæ mundi. Scriptura, quæ terræ inscribitur, est simplex doctrina, quæ cordibus terræ imprimitur. A sinistro angulo Episcopus scribere incipit, quia Christus à Iudæa docere incœpit. Ipsa quippe sinistro angulo comparatur, quia ob perfidiam cum sinistris reputatur. Ideo angulus orientis dicitur, quia Christus, qui est oriens, in eo secundùm carnem oritur. Scripturam in dextrum angulum deducit Episcopus, quia doctrina Christi ad Ecclesiam vsque peruenit. Ipsa enim dextro angulo assimilatur, quia cum dextris computatur. Ideo autem angulus occidentis existit, quia in ea perfidia corruit, & Christus sol iustitiæ pro ea in morte occidit.

De dextro angulo. Cap. 155.

ITerum Episcopus scripturam à dextro angulo oriẽtis inchoat, & in sinistro occidentis eam consumat, quia per doctrinam suam in primitiam Ecclesia inchoauit, & eam in fine mundi in Israëlitico populo consumabit. Primitiam ecclesia in dextra angulus dicitur, quia ipsa est regina, quæ à dextris Dei stare scribitur. Ideo angulus dicitur orientis, quia lumen rectis in ea exoritur. Populus autem Israel ideo sinister angulus vocatur, quia adhuc in infidelitate perdurare non verecundatur. Ideo verò angulus occidentis dicitur, quia occidente iam mundo post plenitudinem gentium Israel ad Christum conuertitur. Duo alphabeta, quæ ex diuersis angulis in formam crucis conueniunt, sunt duo populi, qui ex diuerso ritu in vnam fidem crucis per Christum conuenerunt. Duo enim testamẽta sunt, qui in simul coniuncta crucem passionis Christi edidérunt. Vnum autem Græcè, alterum Latinè scribitur, quia Græca lingua propter sapientiam, Latina autem imperialem potentiam aliis eminentior cognoscitur, quod vtrunque ad fidem crucis conuertitur. Vtraque vero per baculum scribũtur, quia hęc omnia per prædicatores peraguntur, hucusque totum quod præcessit, quasi proœmium consecrationis fuit. Abhinc dedicatio Ecclesiæ incipit, & ideo per hoc, quod nunc sequitur, Christi passio & Spiritus sancti effusio innuit, per quæ Ecclesia Catholica consecratur,

De Deus in adiutorium. Cap. 156.

POst hæc Pontifex ante altare stans diuinũ auxilium peruersum: Deus in adiutorium meum intende, inuocat; vt domum nomini eius dignè consecrare valeat. Gloria patri absque alleluia subiungit, quia gloriam Trinitati in illa domo cantari innotescit, alleluia non addit, eo quod adhuc ad vocem exultationis consecrata non sit. Post consecrationem autem alleluia cantabitur, quia exclusa iam omni dæmonum fantasia Deus in ea laudabitur. Ita Christus verus pontifex ad aram crucis accedens, patris auxilium inuocauit, quo ecclesiam sanctificare velit, quasi gloria patri cecinit, dum ad gloriam Trinitatis mortem pro ecclesia subiit. Quasi alleluia non addidit, dum totus mundus in eius passione fuit turbatus. Post resurrectionem autem quasi post consecrationem alleluia cãtabatur, quia cœlum & terra de eius resurrectione lætabatur.

De Sale & cinere. Cap. 157.

DEinde aqua benedicitur, vinum admiscetur; sal quoque & cinis commiscentur sal, quo omnes cibi sapidi fiunt, Christus Dei sapientia designatur, qua omnes sapere & intelligere acceperunt. Deinde Helisæus sal in aquam misit, & aquæ sanatæ sunt, quia Deus sapientiam, id est, filium suum in homines misit, & sanati sunt. In lege autem vitula ruffa iussa est in igne cremari, & populus eius cinere expiari. Vitula rufa in expiatione populi in cinerem cremata est, Christi sanguine rubricata, igne passionis in cinerem redacta, quo plebs fideliũ est expiata. Hic cinis sali admiscetur, dum humanitas à diuinitate in resurrectione resumitur. Cinis quoque sali commiscetur, dum nos Christiani, qui cinis sumus, & ecclesia nominamur, diuinitati Christi associamur.

De Vino & aqua. Cap. 158.

ITem per vinum diuinitas, per aquam intelligitur humanitas, hæc duo commiscentur, dum nostra humanitas per Christi sanguinem diuinitati adiungitur. Ter crux cum sale & cinere super aquam fit, quia per crucem Christus hominibus fidem Trinitatis impressit. Porro per hæc singula, sacrificium Ecclesię exprimitur, quod in hac domo dedicata offertur per salem & cinerem Christi corpus in diuinitate præfiguratur; per vinum & aquam Christi sanguis, quo cum aqua conficitur, prænotatur.

De Templo. Cap. 159.

NOtandum quod hoc totum ad hominem refertur, qui templum Dei appellatur. Primum Pontifex ostium aperit, Deinde preces fundit, post hæc alphabetum scribit, deinde aquam cum sale & cinere benedicit, vinum admiscet, deinde vngit. Ita cuilibet ad Dominum conuerso, ostium fidei aperitur: Deinde pro eo oratur: deinde scriptura menti eius inscribitur, dum catechuminus exorcismis imbuitur exinde per fidem Christi diuinitatem & humanitatem docetur: Deinde fonte baptismatis purificatur, ad extremum crismate vngitur, & sic templum Dei efficitur.

De Altari & cruce. Cap. 160.

POst hæc sacerdos digitum tingit, & crucem per quatuor cornua altaris facit. Altare hic primitiuam Ecclesiam in Hierusalem exprimit. Quasi Christus crucem Pontifex super altare fecit, dum crucem in Hierusalẽ pro Ecclesia subiit. Quatuor cornua altaris signauit, dum quatuor partes mũdi cruce saluauit. Deinde septies cõtra altare spargit, quia Christus post resurrectionem in septem donis Spiritus sancti Ecclesiam baptisari iussit. Aqua cum ysopo aspergitur, quæ amara herba duritia lapidum penetrare fertur, & signat Christi carnem in passione amaricatam per quem baptismus datur, & duritia gentilium ad fidem emollitur. Deinde altare spargendo circuit, quia Dominus Angelum suum in circuitu timentium se nutrit. Altare ter aspergitur, quia ecclesia à tribus peccatis mortis, scilicet operis, locutionis, cogitationis emundatur. Deinde per totam ecclesiam vadit, parietes ex vtraque spargit per te, quia Christus per totam Iudæam populum baptisare præcepit. Interim canitur psalmus, Exurgat Deus, & discipentur inimici eius, quia dum Christus surrexit, dæmones & Iudęi inimici eius dissipati sunt. Et cum Christi resurrectio & baptismus per mũdum prædicabatur, inimici Dei ab ecclesia dissipabantur.

De Ministris. Cap. 161.

POntifex mittit ministros, qui ecclesiã cantando circumeant, quia Christus Apostolos misit, qui baptismum per totum mundum prędicabant. Episcopus per mediam ecclesiam incedens cantat Antiphonã, Domus mea, & Christus per doctores visitãs fecit eam domum suam. Incipiens autem antiphonam, Introibo & post, vadit canendo ad altare, & quod remãsit de aqua ad basim altaris fundit, quia Christus fluẽta doctrinæ in Hierusalẽ effudit, & inde fons baptismatis erupit. Post hæc altare cum linteo extergitur, per quod Dominica passio intelligitur: Linum quippe de terra oritur, & cum labore ad candorem conuertitur; & Christus de virgine nascitur, & cum magno labore passionis ad candorem resurrectionis reditur. Hoc linteo altare extergitur, dum tribulatio ecclesiæ exemplo passionis Christi delinitur: Deinde offertur incensum, hoc est orationis iustorum, qui se in odorem Deo offerunt, dum corpus suum pro eo affligunt.

De Oleo & altari. Cap. 162.

POstea Pontifex fundit oleum super altare faciens crucẽ in medio eius, & super quatuor cornua eius, quia Christus super primitiuam Ecclesiam Spiritum

sanctum in Hierusalem effudit, in qua & crucem subiit, deinde per quatuor mundi partes hæc dona fidelibus tribuit. Tunc cantatur Antiphona, Erexit lapidem Iacob in titulum; lapis vnctus fuit, Christus Spiritu sancto à Patre scilicet oleo lætitiæ vnctus hic in caput anguli est factus: dum vterque populus in eo est coniunctus, ter altare vngitur, bis oleo, tertio crismate, quia ecclesia insignitur fide, spe, charitate. Fuso autem oleo cantatur antiphona, Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Ager latitudo mundi intelligitur, per quem ecclesia vbique diffunditur. Hic ager vernat floribus, dum ecclesia resplendet virtutibus. Odor florum est fragrantia bonorum operum. Rosæ sunt martyres, lilia virgines; violæ seculi contemptores, virides herbæ sapientes, floridæ proficientes, fructibus plenæ animæ perfectæ.

De Crismate. Cap 163.

DEmum per parietes ecclesiæ crucem de crismate facit cum pollice incipiens à dextro latere vsque in sinistrum, quia vnctio crismatis à primitiua ecclesia incipiens peruenit in ecclesiam gentium; interim cantatur Antiphona, Sanctificauit Dominus tabernaculum. Ecclesia nunc est Dei tabernaculum in huius mundi itinere, quæ postea erit templum in præuentione. Deinde Antiphona, lapides preciosi. Lapides preciosi sunt, qui sacras scripturas condiderunt. Muri & turres Hierusalem sunt munitiones scripturarum, quibus arcentur Iudæi, hæretici, atque pagani. Gemmæ sunt sacræ sententiæ.

De Incenso. Cap. 164.

TVnc Pontifex crucem incensi super altare facit, & se ad orationem submittit. Christus quoque Pontifex Pontificum incensum crucis super altare ponit, quia apud patrem pro nobis interuenit. Crucem namque incensi facere est passionem suam, pro ecclesia patri ostendere, & pro nobis interpellare. Vndè Pontifex incipit Antiphonam, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, cum Gloria patri, quia Christus patrem pro ecclesia exorat, vt redemptionem, quam ipse operatus est, in ea confirmet, & omnem terram ei subiiciat. Vnde hęc processerit gratia subdita templo sancto tuo, quod est in Hierusalem. In Hierusalem quippe saluatio humani generis cœpit, & inde in totum mundum manauit. Hierusalem enim est ecclesia, in qua templum est Christi, in quo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter; quæ tamen per Spiritum sanctum effusa humano generi profluxit largiter. Gloria patri additur, quia hanc salutationem Trinitas operatur, quia Trinitati laus & gloria proinde canitur.

De Vasis & ornamentis. Cap. 165.

POst hæc subdiaconi vel accoliti vasa linteamina & omnia ornamenta offerunt Pontifici benedicenda, sunt hi qui ornatui ecclesiæ eliguntur, & ad seruitium ecclesiæ ab episcopo consecrantur, & vasa Dei dicuntur. His peractis vadit Pontifex in eum locum, in quo reliquiæ potestatem nocte cum vigiliis fuerunt; & eleuat eas portans ad locum præparatum, ita Christus verus Pontifex, postquam nobis præparauit locum, iustos, qui in præsenti nocte se vigili mente à malo custodiunt, assumit de locis suis, & perducit eos in domum patris sui. Vnde cantatur Antiphona, Ambulate sancti Dei ingredimini ciuitatē Dei, id est, cælestem Hierusalem. Quod autem sequitur nobis ædificata est noua ecclesia: Hoc est Hierusalem noua, quæ ædificatur vt ciuitas. Diuersæ Antiphonæ cantantur; tripudium & exultatione angelicarum virtutum imitantur, quæ exeuntes de corpore animas comitantur, vsquequo pro meritis sibi debitis mansionibus recipiantur. Veniens pontifex ante altare, vbi reliquiæ sunt reconditæ, extendit velum inter se & populum, quia loca aimarum secreta sunt à visione mortalium.

De Reliquiis Sanctorum. Cap. 166.

REliquiæ in altari sigillantur, quia animæ in cælestibus collocantur. Cantatur antiphona, Exultabunt sancti in gloria, quia animæ ouant in Angelica cura.

De Veste animarum. Cap. 167.

POst hæc altare vestitur, quia animæ in resurrectione corporibus vestiuntur. Nudum erat altare, dum animæ sine corporibus in cœlis fuerant collocatæ. Altare vestitur, dum anima in mortali & incorruptibili corpore induetur.

De die iudicij. Cap. 168.

POst hæc Pontifex altare benedicit, & Christus ecclesiam his verbis benedicit, Venite benedicti patris mei. Pontifex reuertitur in sacrarium cum ordinibus suis, & induit se vestimentis aliis, & Christus reuertitur in mundum ad iudicium cum ordinibus angelicis, aliis induitur vestimentis, quia seruilem formam præsentabit impiis, cum videbunt in quem crucifixerunt, & iusti regem gloriæ in decore suo videbunt. Deinde ornatur ecclesia, & accenduntur luminaria, quia tunc opera iustorum splendescunt, pro quibus ornati perenniter vt sol fulgebunt. Tunc incipit cantor; Terribilis est locus iste. Quid enim terribilis illa die, quando Angeli timebunt, & impij in æternum supplicium ibunt. Tunc procedit Pontifex solenniter, & fit officium cum omni lætitia, quia peracto iudicio videbitur Deus facie ad faciem, in gloria sua, & erit Deus omnia in omnibus, & vt lux oculis, sic gaudium animalibus.

De certo loco & sacrificio. Cap. 169.

IGitur sicut in ecclesia dedicata rite Missa celebratur, sic in ecclesia Catholica legitimè sacrificatur, & extra hanc nullum sacrificium à Deo acceptatur. Et quamuis Deus vbique siue in agro, siue in eremo, vel in mari, vel in omni loco dominationis eius iustè possit, ac debeat benedici, & inuocari, vtputa in templo totius mundi, tamen iure oportuno tempore ad ecclesiam à fidelibus curritur, vt ibi Deus inuocetur, atque adoretur, in qua omnem rem, quam duo ex consensu petierunt, se daturum pollicetur, & vbi ipse duobus vel tribus in nomine eius congregatis interesse perhibetur. Iustum quippe est vt Christianus populus in oratorium quasi ad prætorium conueniat, iudicia ac mandata æterni regis audiat, atque de conuiuio vituli saginati percipiat. Cum ergo populus in ecclesiam congregatur, quasi templum Deo ad inhabitandum ædificatur. Ecclesia autem in ecclesia, est plebs Christiana in aula dedicata. Templum quoque est in templo, baptisatus quilibet in domo consecrata.

De Violata Ecclesia. Cap. 170.

SI Ecclesia homicidio vel adulterio violatur, iterum dedicatur, ita si homo Spiritus sancti templum in baptismate dedicatum criminali peccato violatur, necesse est vt denuo fonte lacrymarum renouetur. Si sigillum altaris amouetur, est præceptum, vt iterum consecretur. Ita si sigillum fidei ab altari cordis aliqua hæresi amouetur, oportet vt denuo per pœnitentiam reconcilietur. Si principale altare mouetur, est decretum, vt ecclesia denuo consecretur. Ita si episcopus princeps ecclesiæ à fide ad hæresim mutatur, tota plebs ei subiecta commaculatur; & ideo conuenit, vt cum eo pœnitentia & sanctificatione ad Catholicam fidem recipiatur. Quæ autem violata, non denuo consecrata fuerit, immunda & canibus erit peruia. Ita si homo templum Dei, scilicet seipsum mortali crimine violauerit, atque per pœnitentiam denuo non remundauerit, dæmonibus habitatio erit. Interfecti ideo in ecclesiam non portantur, ne sanguine pauimentum maculetur. Ob hanc enim causam putant quidam mulieres in partu defunctas, in ecclesiam non esse deferendas, quod tamen licet fieri.

De con-

De constructione Ecclesiæ. *Cap.* 171.

Itaque bonum est Ecclesias ædificare, constructas vasis, vestibus, aliis ornamentis decorare, sed multo melius est eosdem sumptus in vsus indigentium expendere, & censum suum per manus pauperum in cœlestes thesauros præmittere; ibique domum non manu factam, sed æternam in cœlis præparare, in qua possit cùm Angelis æternaliter habitare. Sciendum autem quod loca sancta non saluant, quos praua opera ab Ecclesia separant, nec item horrida loca, his obsunt, qui piè viuunt. Nadab namque & Abiu sacerdotes in tabernaculo Dei igne consumuntur; Chore, Dathan, & Abiron ante tabernaculum à terra deglutiuntur. Heli Pontifex in loco sancto fracta seruice periit. Oza iuxta archam percussus interiit. Ioab iuxta altare occiditur. Ozias rex in templo lepra perfunditur. Postremo templum violatum subruitur, populus legis præuaricator ab eo captiuus ducitur. Econtra Ioseph in cisterna & in carcere non perit. Moyses in fluuio necem non subit. Iob in sterquilino. Hieremias non interiit in cœno. Daniel in lacu leonum. Tres pueri non læduntur in camino ignium. Petrus in carcere. Paulus non periit in mari, immò diabolus de cœlo, homo cecidit de paradiso. Iusti autem in terra à Deo visitantur, de inferno ad cœlestia subleuantur.

De Ministris Ecclesiæ. *Cap.* 172.

De Ecclesia quod Deus dedit iam diximus, superest, vt de Ministris Ecclesiæ dicamus. Ecclesia itaque vsum sacerdotum & ministrorum de synagoga accepit, quos primum Moyses ex præcepto Domini in ministerio tabernaculi constituit. Deinde Dauid & Salomon nihilominus ex iussu Domini cantores & leuitas in templo ordinauerunt, quos Apostoli secuti ministros Ecclesiæ in Christiana religione disposuerunt.

De Christianis. *Cap.* 173.

Christiani autem à Christo dicuntur, & hi vita scilicet in laycos, in monachos, ni clericos diuidũtur. Laos dicitur populus, Inde layci, id est, populares. Monas dicitur singularitas, inde monachi, id est, singulariter degentes.

De Clericis. *Cap.* 174.

Cleros dicitur sors vel hæreditas. Inde clerici, id est, sortiti, scilicet ad hæreditatem Domini. Ipsi enim decimam & sacrificium accipiunt, quæ ideo pars vel hæreditas Dei dicuntur, quia ex præcepto Dei in seruitium Dei offeruntur. Idcirco verò à sorte clerici appellantur, quia sacerdotes in lege sorte eligebantur, & apud gentiles, qui plures liberos habuit, vnum ad clericatum sorte elegit. Omnes autem Ecclesiæ ministri dicuntur clerici. Sed sunt in septem gradus dispositi, quia à septiformi gratia Spiritus sancti consecrati. Sunt autem hi hostiarij, lectores, exorcistæ, accoliti, subdiaconi, diaconi, presbyteri.

De Hostiariis. *Cap.* 175.

Qui in synagoga ianitores vel editui dicebantur, in Ecclesia hostiarij nuncupantur. Illorum autem officium in lege erat, quod templum vt Samuel aperiebant & claudebant, & de Iudæis pollutos, de gentibus autem immundos, id est, incircuncisos de domo Dei excludebant. In Ecclesia autem hoc officium habent, vt catechuminos baptisandos in Ecclesiam introducant, & pœnitentes per episcopum reconciliatos in hostio accipiant, & in domum Dei reducant. Dum hi ordinantur, claues Ecclesiæ eis ab episcopo traduntur, vt videlicet credentibus ianuas Ecclesiæ aperiant, incredulis claudant, & templum Dei, quod ipsi sunt virtutibus aperiant, vitiis claudant.

De Lectoribus. *Cap.* 176.

Qui in templo erant cantores, apud nos sunt lectores. Illorum officium erat hymnos à Dauid compositos, vel cantica à Salomone edita in templo, vt Asaph, & Idithim resonare, & organis, vel cymbalis Deo iubilare. In Ecclesia autem illorum est officium, diuinam scripturam recitare, & responsoria, vel gradualia, & alleluia singulariter coram populo ad laudem Dei cantare. Dum hi ordinantur, liber eis ab Episcopo traditur, vt videlicet operibus impleant, quæ populo de libris pronunciant. Est autem precentor, quæ præcinit, succentor, qui cantum subsequitur, centor vel cantor, qui consonat, psalmista, qui psalmos pronunciat, Simista, id est, secretarius, vel secreti conscius, qui mysteria Christi explicat.

De Exorcistis. *Cap.* 177.

Exorcista dicitur adiurator; hi Salomone docente dæmones adiurabant, & eos de obsessis hominibus expellebant, vt septem filij sceue sacerdotis faciebant. In Ecclesia autem habent officium infantes catechizandos; exorcizare & per verba Dei, id est, baptizandorum corpora dæmonibus interdicere, ac de energuminis, id est de obsessis corporibus per exorcismos dæmonia arcere. Et his codex ab Episcopo traditur, dum ordinantur, vt videlicet monita librorum impleant, quo dæmones ab aliis expellere valeant.

De Accolitis. *Cap.* 178.

Qui in lege luminum concinnatores dicebantur, apud nos accoliti, id est, cero ferarij nuncupantur. Hi lumina in templo accendebant, vel extinguebant oleo reficientes, lucernas nutriebant, ex quibus Nadab & Abiu erant. In Ecclesia autem habent officium, vt luminum vel thuribulum ante sacerdotem ad Missam vel ad Euangelium deferant, ad ornandum altare vestibus vel palliis inseruiant. His ordinandis candelabrum & vrceus vel ampulla ab episcopo traditur; vt per hoc admoneantur, quatenus lucernæ bonorum operum in manibus eorum luceant, & oleum bonæ conscientiæ in vasis cordis habeant.

De Subdiaconibus. *Cap.* 179.

Qui apud Hebræos Nachumei, id est, in humilitate seruientes scribuntur, apud nos subdiaconi, id est, subministri dicuntur. Horum officium in lege erat, oblata sacrificia à populo accipere, & aquam vel quælibet necessaria in ministeria templi deferre, ex quibus Nathanael dicitur fuisse. In Ecclesia autem hoc habent officium, vt Epistolam legant, calicem & patenam cum corporali diacono ad altare offerant. Vnde & hypodiacones, id est, subdiacono ministrantes dicuntur. Cum hi ordinantur, vasa sancta, id est, calix & patena eis ab Episcopo dantur, & manutergium quatenus se vasa Dei sciant, & se huic ministerio mundos exhibeant.

De Diaconibus. *Cap.* 180.

A Leui filio Iacob leuite, id est, assumpti denominantur, per quos cuncta sacrificia sub sacerdotibus administrabantur. Ex quibus Eleazar & Ythamar prædicantur. Hos Ecclesia diacones, id est, ministros nuncupat, quia sacerdotibus ministrant. Horum officium est in Ecclesia Euangelium legere, sacrificium in altari componere, sanguinem Domini distribuere, populo licentiam abeundi dare, & si necesse est prædicare, & baptizare. His ordinandis episcopus stolam dat, vt se lege Dei constrictos cognoscant, ac se castirati in seruitio Dei omnimodis subdant. Archidiaconus dicitur summus diaconus, vt fuit Stephanus vel Laurentius.

De Presbyteris. *Cap.* 181.

Presbyter dicitur senior non ætate, sed sensu. Cani enim sunt sensus hominis. Hi in lege principes po-

puli, vt Chore, Dathan, & Abiron, vel magistratus templi vt Nicodemus, & Gamaliel dicebantur, & per eos sacrificia populi offerebantur. Presbyter enim dicitur præbens iter, scilicet populo de exilio huius mundi ad patriam cœlestis regni. Horum officium est missas celebrare, pro populo sacrificare, corpus Domini dispensare, prædicare, baptisare, pœnitentes absoluere, infirmos vngere, mortuos sepelire, populum ad missam, vel nuptias, vel arma, vel peras, vel baculos, vel iudicia ferri, & aquæ vel candelas, vel palmas, vel cineres, vel quaslibet res ad cibum pertinentes benedicere. His episcopus manus in ordinatione imponit, potestatem ligandi atque soluendi tradit, quatenus ipsi ita viuant, vt alios ligare ac soluere valeant, iugum Domini suaue eis imponit, dum collum illorum stola cingit, quatenus sic legi Dei obediant, vt alios regere queant. Manus eorum crismate vngit, vt cuncta, quæ benedicit, benedicta sint, quatenus se ab omni immundo opere contineant, vt dignè corpus Christi conficere valeant.

De Sacerdotibus. *Cap.* 182.

SAcerdos dicitur quasi sacrum dans. Dat enim corpus Domini, vel alia sacramenta populo. Sacerdos enim dicitur sacer dux, quia verbo & exemplo ducatum præbet ad vitam populo, tam episcopus quam presbyter sacerdos vocatur, quia per vtrumq; sacramētum datur. Archipresbyter dicitur summus presbyter. Decanus, qui decem presbyteris est prælatus. Præpositus, qui aliis est prælatus. Coriepiscopus, qui de choro sacerdotum vicarius episcopi est prælatus. Vice Dominus, qui vicem Episcopi agit. Hos septuaginta viri expresserunt, qui spiritum Moysi accipientes populo prælati sunt.

De Episcopis. *Cap.* 183.

EPiscoporum ordo in tria diuiditur: In episcopos, in Archiepiscopos, & in patriarchas. Episcopi super scopon dicitur intendens, inde episcopus dicitur superintendens, quasi de alto prospiciens mores & vitam subiectorum. Sicut enim custos vineæ in alto residens vndique prospicit, sic episcopus Christi vineæ, scilicet ecclesiæ custos, quasi in alto residens populum sub se positum prospiciens instruit. Vnde & speculator dicitur, quia sicut speculator in alta turri ponitur, vt hostes aduentantes speculetur, & ciues ad resistendum adhortetur; sic episcopus, quasi in specula collocatur, vt populum contra hostes dæmones, & hæreses armare nitatur. Hic quoque præsul nominatur, quia præsidere ad consultum putatur. Hic enim Antistes, quasi ante stans dicitur, quia populo præeminere videtur. Anti enim dicitur contra. Inde antistes quasi contra stans dicitur, quia hæreticis vt lupis pastor contra stare & oues protegere cernitur. Est enim pontifex dictus, quasi pons factus. Vita quippe episcopi debet esse pons populo super mare seculi ad patriam paradisi, vel pontifex dicitur pontem faciens, quia quasi pontem populo facit, dum eum sana doctrina super paludes hæresum ad atria vitæ ducit.

De summo Sacerdote. *Cap.* 184.

HIc Aaron in veteri lege summus sacerdos appellabatur, quia cæteris sacerdotibus & leuitis principabatur hic nomen Dei tetragrammaton portabat, & semel in anno pro populo offerebat. In lege Aaron primus est in summum sacerdotem oleo vnctus. In euangelio autē Iacobus Apostolus est primus ab Apostolis Hierosolymis episcopus ordinatus. Vnde dum ordinatur, à duodecim episcopis consecrari imparatur. Et si necessitas cogit saltem à tribus, vt Paulus à Petro, Iacobo, & Ioanne est ordinatus. Quod oleo vngitur, hoc à lege accipitur, in qua rex & sacerdos vel propheta oleo vngebatur.

De manus impositione. Cap. 185.

QVod autem benedictio per manus impositionem datur, Inde exortum creditur, quod Isaac Iacob manus imposuit, dum eum benedixit, Et Moyses Iosue manus imposuit, dum eum ducem populo præfecit, Et Dominus in euangelio Apostolis manus imposuit, dum eos principes & sacerdotes Ecclesiæ constituit. Sed & ipsi Apostoli manus imposuerunt, cum Spiritum sanctum dederunt huius officium est presbyteros & reliquos Ecclesiæ ministros ordinare, virgines velare, baptisatos confirmare, crisma & oleum consecrare, Ecclesias dedicare, vasa & vestes Ecclesiæ benedictione sanctificare, rebelles excommunicare, pœnitentes reconciliare, in synodo clericorum vel in conuentu populorum ecclesiastica iura reprobare; huic dum regimen committitur Ecclesiæ baculus, quasi pastori, & annulus, velut apocrisiario, id est, secretorum sigillatori traditur; quatenus gregem Christi ad pascua vitæ baculo doctrinæ minet, atque sponsæ Christi secreta scripturarum annulo fidei consignet.

De Archiepiscopis. *Cap.* 186.

ARchiepiscopus dicitur summus episcopus, vel princeps episcoporum, archos quippe summus, vel princeps dicitur. Idem enim metropolitanus dicitur. Metropolis autem mater ciuitatum vocatur, & ideo principalium ciuitatum episcopi metropolitani nominantur; horum officium est episcopos consecrare, consilia congregare, iura dilapsa reparare. Hoc officium Moyses habuit, qui Aaron pontificem oleo consecrauit. Ante hos crux portant, & pallio in modum crucis decorantur, quia si Christum crucifixum imitantur, torque victoriæ remunerantur.

De Patriarchis. *Cap.* 187.

PAtriarcha dicitur summus patrum, vel princeps patrum. Patriarcha enim pater arche dicitur, scilicet Ecclesiæ, hi tantum tres scribuntur, quorum figuram Abraham, Isaac, & Iacob, gessisse leguntur: Horum vnus principatum in Asia tenuit, qui præsulatu in Antiochia præfuit: Alius in Affrica primatum habuit, qui in Alexandria pontificatum tenuit: Tertius in Europa principabatur, qui Romani apicis infula decorabatur. Has tres sedes ideo Ecclesia principales constituit, quia eas princeps Apostolorum sua sessione consecrauit, duabus quippe præsedit. Tertiam Marcus euangelista nomini eius ascripsit. Postquam verò Nicena synodus Romano pontifici hoc contulit priuilegium, vt sicut Augustus præ regibus, ita ipse præ omnibus episcopis haberetur, & Papa vacaretur. Ius patriarchatus ad Constantinopolitanam vrbem, scilicet secundam Romam est translatum. Quod autem aliæ sedes sunt mutatæ hæc causa creditur esse. Cū Christiani relicta lege Dei paganos spurcitiis operibus imitaretur iudicio Dei traditi sunt in manibus eorum, qui deletis Christianis possiderunt loca eorum. Vnde Antiochenus patriarchatus est ad Hierosolymam translatus. Porro Alexandrinus ad Aquilegiam est positus, quia huic ciuitati primum Marcus Euangelista præsedit, qui Alexandriæ præfuit, quanquam quidam contendant quod Carthaginensis episcopus hac translatione polleat horum officium est Archiepiscopos consecrare, decreta canonum instaurare.

De Papa. *Cap.* 188.

PApa dicitur pater patrum, vel custos patrum. Hic enim vniuersalis nuncupatur, quia vniuersæ ecclesiæ principatur. Hic quoque Apostolicus nuncupatur, quia principis Apostolorum vice fungitur. Hic enim summus pontifex appellatur, quia caput omnium episcoporum esse videtur. Huius nomen in ordinatione mutatur, quia Petri nomen in prælatione Ecclesiæ à Christo mutabatur, huic enim claues traduntur, sicut Petro à Domino claues regni cœlorum tradebantur, vt se ianitorem cœli esse cognoscat, in quod

ecclesiam introducere debeat. Hunc Melchisedech in officio prætulit, cuius sacerdotium aliis incomparabile fuit. Papæ autem officium est Missas & diuina officia ordinare, canones pro tempore ad vtilitatem ecclesiæ immutare, angustum consecrare pallia Archiepiscopis, priuilegia episcopis vel aliis religiosis dare, totamecclesiam vt Christus gubernare. Itaque Papa in vice Christi Ecclesiam regit, episcopi in loco Apostolorum ei præsunt. Presbyteri septuaginta duos discipulos exprimunt. Reliqui ministri diaconos ab Apostolis constitutos præferunt.

De consecratione Papæ. Cap. 189.

PApa vicarius Christi omnesque Episcopi Apostolorum vicarij in Dominica die debent ordinari. Hora tertia qua Apostoli Spiritu sancto sunt oleo inuisibili consecrati. Oleũ lucernis lumen ministrat, & vulnera curat. Ita Spiritus sanctus Apostolis lumen sciẽtiæ ministrauit, & vulnera peccatorũ curauit. Ideo episcopi oleo vnguntur, vt se Spiritum sanctum Apostolis datum accepisse doceantur, & vt vita & doctrina coram hominibus luceant, & eos à vitiis curare satagunt. Ideo autem in Dominica die consecrantur, quia & ea die Apostoli à Spiritu sancto ordinabantur, & vt se cum Christo resurrexisse, & in nouitate vitæ ambulare admoneantur.

De Ordine ministrorum. Cap. 190.

MInistri Ecclesiæ vel altaris. Ideo in sabbato ordinantur, quod requies dicitur, quia ipsis ab omni opere seruili requiescere, & in Dei seruitio vacare præcipitur.

De Presbyteris. Cap. 191.

PResbyteri vero ad vesperam, quæ magis ad Dominicam pertinet, consecrantur, quia Christo, cuius corpus conficiunt, incorporantur. Ideo autem in quatuor temporibus ordines dantur, quia quatuor gradus Dominum benedicentium, qui accoliti, subdiaconi, diaconi, presbyteri intelliguntur, sub custodia quatuor euangeliorum ad ministeria ecclesiæ in quatuor partibus mundi diffusæ eliguntur.

De Virginibus. Cap. 192.

VIrgines vero ideo in natalitiis Apostolorum velantur, quia per Apostolicos viros quasi per paranymphos sponsæ Christo consecrantur. Et quia morem virginitatis primùm Apostoli Ecclesiæ seruandum tradiderunt, quem à perpetua virgine Maria acceperunt.

De Tonsura clericorum. Cap. 193.

TOnsura clericorum initium sumpsit ab vsu Nazareorum, hi ex iussu legis crines suos radebant, & in sacrificium Domino incendebant. Nazarei autem dicuntur sancti, vnde Apostoli ad exemplum eorum ministros Ecclesiæ docuerunt, se ob signum tondere, quo recordarentur se Domino in sanctitate seruire debere. Christus rex & sacerdos fecit nos sibi & sacerdotes & reges, Pars capitis rasa est signum sacerdotale pars crinibus comata signum regale. Sacerdotes quippe legis thiaram, id est, pilliolum ex bisso in modum mediæ sphæræ rotundum in capite portabant, reges aureas coronas gestabant. Ergo rasa pars capitis thiaram circulus crinium refert coronam.

De Christo rege & sacerdote. Cap. 194.

SAcerdos quoque in lege caput & barbam rasit, dum sacrificium pro populo obtulit. Rex autem coronam gestabat, dum ad salutandum populum procedebat. Ita Christus rex noster spineam coronam portauit, dum humilis & præpotens pro militibus duellum pugnaturus, processit & regem superbiæ deuicit. Idem ipse summus sacerdos in caluaria crines deposuit, dum seipsum acceptum sacrificium in ara crucis obtulit. per circulum ergo crineum, spineam coronam præferimus; per nuditatem rasure caluicium Christi exprimimus. Mos quippe apud antiquos erat, quod captiuos decaluabant, quos crucifigere volebant, vnde scriptum est, De captiuitate nudati inimicorum capitis. Ideo locus, in quo decaluebantur caluaria dicebantur, in quo Dominus decaluatus putatur.

Quod Petrus Apostolus tonsuram inuenit clericorum primus. Cap. 195.

PEtrus quoque Apostolus à gentibus captus, & ad ludibrium Christianorum traditur, barba rasus & capite decaluatus. Quod ipse deinceps in misterio fieri iussit, quod incredulos quamuis inscios tamen Deo permittente in figura operatos intellexit, sicut & crux olim fuit subsannatio, nunc est Ecclesiæ gloriatio, per caput principale animæ, scilicet mens denotatur, quæ sicut caput capillis ita cogitationibus perornatur. Quę nouacula timoris Dei debet à superfluis cogitationibus radi, vt nuda facie cordis valeat cælestia contemplari. Rotunditas autem, quæ remanet crinium, est ornatus virtutum. Capilli verò in circulum coæquantur, quia omnes virtutes in concordia charitatis consumantur. Quia autem barbam radimus, imberbes pueros similamus, quos si humilitate imitabimur, Angelis qui semper iuuenili ætate florent æquabimur.

De Tonsura Magorum. Cap. 196.

SCiendum vero quod Simon Magus & sui sequaces sibi caput radebant, & ab aure vsque ad aurem per medium caput quasi plateam. Vnde adhuc vulgo platta dicitur, faciebant & per caput cœlum, per viam tonsuræ zodiacum intelligi volebant, quia cœlestes se asserebant.

De clericali corona. Cap. 197.

NOstra autem tonsura in lege exprimitur, dum coronula quatuor digitorum super mensam coram altari, & desuper minor coronula aurea fieri præcipitur, per mensam, quo propositio panum ponebatur, nostrum altare accipitur, cui quotidiè panis Christi imponitur. Corona quatuor digitorum per circulum crinium nostrorum exprimitur, superior autem coronula per plattam figuratur.

De sacris vestibus. Cap. 198.

HÆc strictim de ministris Ecclesiæ sint relata, nunc de sacris vestibus sunt pauca subiicienda. Vestes itaque sacræ à veteri lege sunt assumptæ. Ideo autem ministri Christi vel ecclesiæ in albis vestibus ministrant, quia Angeli æterni regis ministri in albis apparebant; per albas itaque vestes admonentur, vt Angelos Dei ministros per castitatis munditiam in Christi seruitio imitentur. Vestes vero, quibus corpus exterius decoratur, sint virtutes, quibus interior homo perornatur. Septem autem vestes sacerdotibus ascribuntur, qui & septem ordinibus insigniti noscuntur, quatenus per septiformem spiritum septem virtutibus, resplẽdeant, quibus cum Angelis in ministerium Christi ornati procedant.

De præparatione sacerdotis. Cap. 199.

SAcerdos ergo missam celebraturus, id est, spirituale bellum pro ecclesia pugnaturus, necesse est vt spiritualibus armis induatur, quibus contra hostes incensores vitiorum vndique muniatur. Primo namque quotidianas vestes exuit, mundas vestes induit, quia corpus Christi tractaturus vel sumpturus veterem hominem cum actibus suis, quod sunt vitia, peccata debet exuere, & nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, id est, virtutes & bona opera debet induere. Deinde pectit crines capitis, quia sacerdos debet componere mores mentis. Aqua abluit manus, quia lacrymis debet abluere carnales actus. Deinde à sorde eas extergit, quia

transacta carnis opera per pœnitentiam eum extergere conuenit.

De Lauandis manibus. Cap. 200.

SAcerdotes quoque legis sacrificaturi in labro de speculis mulierum facto se lauabant, quæ ad hostium tabernaculi excubabant. Labrum ex speculis mulierum factum sacra scriptura intelligitur, quæ de perspicua sanctarum animarum vita conscribitur. Hæ ad ostium tabernaculi excubabant, quia iugiter æternum Dei tabernaculum intendebant. In hoc labro sacerdotes sacrificaturi, debent se lauare, scilicet vitam suam diligenter in sacra scriptura considerare, exemplis sanctorum, a maculis purgare, & sic ad sacrificium Domini intrare

De Humerali. Cap. 201.

HInc humerale, quod in lege Ephot, apud nos amictum dicitur, sibi imponit; & illo caput & collum & humeros (vnde & humerale dicitur) cooperit, & in pectore copulatum duabus vittis ad mammillas cingit per humerale, quod capiti imponitur, spes cælestium intelligitur. Caput amictu cooperimus, dum pro spe cælestium Deo seruimus. Collum, per quod vox depromitur, eo circundamus, si pro spe vitæ custodiam ori nostro ponamus, vt nihil, nisi quod laudem Dei sonet, de ore nostro proferamus, humeros, quibus onera portantur, eo velamus, si leue onus Dominum patienter feramus, hoc facimus, si pro spe futurorum, laborem actiuæ vitæ subimus, & proximis in necessitate subuenimus, per oras humeralis, fides & operatio intelliguntur, quæ vtrimque spei annectuntur. Hæ ante pectus inuicem copulantur, & vna apparet, & altera occultatur, quia fides & operatio in vnum copulantur, & fides quidem in corde occultatur, operatio autem ad ædificationem proximorum foris manifestatur. Vna enim ora latet, alia apparet, quia actio nostra proximis lucet intentio vero coram Deo intus latet, ad pectus humerale cingitur, quia spe supernæ patriæ praua cogitatio à pectore sacerdotis restringitur. Duæ vittæ quæ amictum ad mammillas præcingunt, sunt timor pene & desiderium vitæ, quæ spiritus cælestium pectori nostro imprimitur. Hæc vestis est candida, quia hæc omnia coram Domino sunt splendida.

De Alba. Cap. 202.

DEhinc alba induitur, quæ in lege tunica linea vel talaris, apud Græcos pondis dicitur, per hanc castitas designatur, qua tota vita sacerdotis decoratur, hæc descendit vsque ad talos, quia vsque in finem vitæ debet in castimonia perseuerare sacerdos. Caputium quo alba induitur est professio, qua castitas seruanda promittitur lingua, quæ in caputio nunc innectitur, nunc resoluitur est potestas linguæ sacerdotalis, quæ nunc ligat peccantes, nunc soluit pœnitentes. Hæc vestis in medio coangustatur, in extremo dilatatur, multis in commissuris multiplicatur, quia castitas pressuris quidem mundi coartatur, sed in charitate dilatatur, multis virtutibus multiplicatur. Hæc vestis albedine candet, quia sanctitas coram Deo inter Angelos splendet.

De cingulo. Cap. 203.

EX hinc cingulo cingitur, quod in lege balteus, apud Græcos zona dicitur. Per cingulum, quod circa lumbos præcingitur, & alba ne diffluat, & gressum impediat astringitur, mentis custodia vel conscientia accipitur, qua luxuria restringitur, & castitas cohibetur, ne ad carnalia dilabatur, & gressus bonorum operum impediatur, & ipsa concupiscentia de vita ad ruinam impellatur.

De Stola. Cap. 204.

DEinde circundat collum suum stola, quæ & orarium dicitur, per quam obedientia euangelij intelligitur. Euangelium quippe est suaue Domini iugum, obedientia vero lorum, quasi ergo sacerdos ad iugum Christi loris ligatur, dum collum eius stola circundatur. Hæc primitus sinistro humero imponitur, & trans cor in dextrum latus reflectitur, quia obedientia euangelij primum in actiua vita suscipitur. Deinde per dilectionem in dextrum contemplatiuæ porrigitur, deinde per collum in dextrum humerum giratur, à sinistro non leuatur, quia postmodum obedientia per dilectionem Dei in contemplationem attollitur, & à proximis in actiua vita per dilectionem proximi non auellitur.

De Innocentia. Cap. 205.

PEr stolam quoque innocentia exprimitur, quæ in primo homine amissa per vitulum saginatum, occisum recipitur. Beati qui hanc stolam à criminum labe custodiunt, vel maculatam lacrymis lauant, quia illorum potestas est in ligno vitæ scilicet in Christo amissam gloriam possidebunt. Hac enim patriarchæ ante legem vtebantur, & primò genita dicebantur. Erat autem vestis sacerdotalis, quam maiores natu cum benedictione patris vt Iacob ab Isaac induebant, & victimas, Deo vt pontifices offerebant, vnde dicitur, Vende mihi primogenita tua. Et iterum stola Esau. Stola dicitur missa, erat enim vestis candida pertingens ad vestigia, sed postquam cœpit portari alba mutata est, vt hodie cernitur stola.

De Subcingulo. Cap. 206.

EX hinc subcingulum, quod perizoma vel subcinctorium dicitur, circa pudenda duplex suspenditur, per hoc eleemosynarum studium accipitur, quo confusio peccatorum contegitur, hoc duplicatur, quia primum animæ suæ misereri peccata deuitando deinde proximo necessaria impendendo cuilibet imperatur.

De casula. Cap. 207.

DEinde casula omnibus indumentis supponitur, per quam charitas intelligitur, quæ omnibus virtutibus eminentior creditur. Casula autem quasi parua casa dicitur, quia sicut à casa totus homo tegitur, ita charitas totum corpus virtutum complectitur. Hæc vestis & planeta quod error sonat vocatur, eo quod errabundus limbus eius vtrinque in brachia subleuetur. Hęc in duobus locis, scilicet in pectore, & inter humeros duplicatur, in duobus locis videlicet in vtroq; brachio triplicatur. In pectore duplicatur, quia per charitatem sancta cogitatio & bona voluntas generatur. Inter humeros duplicatur, quia per illam aduersa à proximis & ab aduersariis subportantur. Vestis ad brachia eleuatur, dum charitas bona operatur. In dextro brachio triplicatur, dũ in dilectione Dei monachis, clericis, laycis, Christianis ministratur. In sinistro triplicatur, dum per dilectionem proximi malis Catholicis seu Iudæis siue paganis necessaria corporis præbentur. Casula in dextrum brachium leuatur, vt amici in Deo amentur, super sinistrum plicatur, vt inimici propter Dominum diligantur, huic in supremo humerale forinsecus annectitur, quia spes charitatem semper amplectitur.

De Mappula. Cap. 208.

AD extremum sacerdos fanonem in sinistrum brachium ponit, qui & mappula & sudarium vocatur, per quod olim sudor & narium sordes extergebantur, per hoc pœnitentia intelligitur, quia quotidiani excessus labes extergitur, hoc in sinistro brachio gestatur, quia in præsenti tempore tantum vita nostra pœnitentia emundatur, his vestibus secerdos ornatus procedit, confessionem facit, quia licet his virtutibus fulgeat dignum est, vt inutilem seruum se dicat de trans-

actis se accusans, vt reum diiudicet, & coram Deo gratiam inueniat.

De septem vestibus Episcopi.
Cap. 209.

EPiscopus eiusdem septem vestibus induitur, insuper, & aliis septem redimitur, scilicet sandaliis, Dalmatica, rationali, mitra, chirothecis, annulo, baculo. Sandalia à sandica herba vel à sandraco colore dicuntur, quo depingi feruntur hæc ab ipso Domino vel ab Apostolis accepta creduntur, in quibus prædicasse traduntur. Est autem genus calciamenti incisi, quo partim pes tegitur, partim nudus cernitur, euangelica vero prædicatio intelligitur, quæ partim auditoribus aperitur, partim clauditur.

De Sandaliis. *Cap.* 210.

FIunt autem sandalia ex pellibus mortuorum animalium, quia Apostoli & doctores prædicationem suam munierunt scriptis prophetarum, videlicet Dei animalium. Pes subtus ad terram solea huius calciamenti est tectus, desuper nudus, quia euangelij prædicatio debet carnalibus per litteram tegi, spiritualibus autem per allegoriam denudari, lingua sub calcaneo surgit de albo corio, quia prædicator debet se separare à terreno negotio, & esse innocens, & sine dolo lingua, inde surgens separata à corio est illorum lingua, qui bonum testimonium fertur Episcopo, lingua superior est spiritualium lingua, qui eum eligunt in prædicationis opera. Albo corio intrinsecus sunt circundata sandalia, quia prædicatoris conscientia coram Deo debet esse puritate candida. Extrinsecus vero nigrum apparet, quia vita ipsius coram hominibus humilitate deiecta esse debet. Superior pars, per quam pes intrat, multis filis est consuta, quia multis sententiis debet prædicationem mentibus infundere supernam, lingua super pedem est; lingua prædicatoris in plebem linea, quę à lingua vsque in fine descendit est euangelica perfectio, quæ in Deum tendit. Lineæ, quæ ex vtra parte procedunt. Sunt lex & prophetia, quæ euangelio testimonium ferunt, ligatura est mysterium Christi incarnationis, quæ soluitur manu prædicationis. Tapecia pedibus eius substrata calcat, vt terrena despicere, & cœlestia amare discat; legis sacerdotes habebant femoralia, quibus turpitudinem tegebant, ecclesiæ sacerdotes sandalia portant, quia etiam aliis munditiam prædicant.

De Dalmatica. *Cap.* 211.

DAlmatica à Dalmatia prouĩcia est dicta, in qua primum est inuenta. Hęc à Domini incõsutili tunica, & Apostolorum colobio est mutuata. Colobium autem erat cucullata vestis sine manicis sicut adhuc videmus in monachorum cucullis, vel nautarum tunicis. Quod collobium à Sancto Siluestro in Dalmatiam est versum; & additis manicis infra sacrificium portari instituta. Quæ ideo ad Missam à pontifice portatur, vbi passio Christi celebratur, quia in modum crucis formatur. Hæc vestis est candida, quia Christi caro de casta virgine est genita, & pontificis vita debet castitate esse nitida; hæc habet formam crucis, quia Christus pro nobis subiit supplicium crucis, & pontifex debet se crucifigere vitiis & concupiscentiis. Huius vestis manicæ sunt nostræ gallinæ alæ. Omni quippe sententia primos homines in paradiso velut gallina oua in nido fouebat. Pullos ecclesiæ sub alas gratiæ & misericordiæ congregabat. Ita debet pontifex fideles sub alas veteris & nouæ legis prædicando congregare, & exemplis se super eos expandere, & oratione à cœli volucribus, id est, à dæmonibus protegere, hæc debet esse inconsutilis, vt Dominica tunica, quia fidei integritas debet esse indiscissa.

De Dalmatica & quod designet.
Cap. 212.

PEr Dalmaticam quoque religio sancta & immaculata designatur, quia pupillorum & viduarum visitatio, & vitæ immaculatæ custodia mandatur. Dalmatica duas coccinas lineas ante & retro habet, quia vetus & noua lex dilectione Dei & proximi refulget, qua pontifex redimitus esse debet. Idem tramites purpurei designāt sanguinem Christi, pro duobus populis effusum, immaculatio pertinet ad dilectionem Dei; visitatio fratrum ad dilectionem proximi per colorem coccineum opus misericordiæ accipitur, quod ob geminam dilectionem viduis & pupillis impenditur. Fimbriæ quæ de Dalmatica procedunt, Sunt verba & exempla prædicatoris, quæ de religione prodeunt. Fimbriæ ante & retro pendent, quia mandata dilectionis in lege & euangelio manent. In vtrisque lineis sunt quindecim fimbriæ altrinsecus, scilicet ante & retro dispositæ, quia in veteri testamento quindecim psalmi quasi quindecim gradus de via charitatis exeunt & in nouo similiter quindecim rami de arbore dilectionis excrescunt. Sunt autem hi rami Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit, quæ sua sunt non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia separat, omnia sustinet, charitas nunquam excidet. Sinistrum latus habet fimbrias quod significat laboris erumnas, quia actiua vita est sollicita, & turbatur erga plurima. Dextrum latus non habet, quia contemplatiua vita quieta manet, & regina à dextris stans nihil in se sinistrum habet. Manicarum largitas est datoris hilaritas.

De Rationali. *Cap.* 213.

RAtionale à lege est sumptum, quod ex auro, iacincto, purpura vnius palmi mensura erat factum, huic doctrina & veritas, ac duodecim preciosi lapides contexti, nominaque filiorum Israel insculpta erant, & hoc pontifex in pectore ob recordationem populi portabat, hoc in nostris vestibus præfert per ornatum, qui auro & gemmis summis casulis in pectore affigitur. Monet autem pontificem ratione vigere, auro sapientiæ, iacincto spiritualis intelligentiæ, purpura patientiæ in Christum, qui cœlum palmo mensurat tendere debere doctrina & veritate radiare, gemmis virtutum chorusca re, duodecim Apostolos sanctitate imitari totius populi in sacrificio recordari.

De Mitra pontificali. *Cap.* 214.

MItra quoque pontificalis est sumpta ex vsu legis hæc ex bisso conficitur & thiara Ydaros insula pilleum dicitur. Mitra quæ caput velat, in quo sensus sunt locati, est custodia sensuum ab illecebris mundi in mandatis Domini, pro corona vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Mitra enim est Ecclesia, caput vero Christus, cuius figuram gerit Episcopus. Mitra ergo ex bisso facta multo labore ad candorem perducta caput pontificis circundat, dum Ecclesia baptismate mundata, labore bonorum operum candidata, caput suum, scilicet Christum in gloria videre anhelat, dum variis passionibus eum imitari pro gloriæ corona non dubitat. Caput quoque pontificis mitra decoratur, dum ecclesia eius doctrina illustrata dignitati eius congratulatur, dum eum turba cleri & populi comitatur.

De chirothecis. *Cap. 215.*

CHirothecarum vsus ab Epistolis est traditus per manus operationes, per chirothecas designantur earum occultationes. Sicut enim aliquando manus chirothecis velantur, aliquando exactis chirothecis denudantur, sic opera bona interdum propter arrogantiam declinandam cælantur, interdum propter ædificationem proximis manifestantur. Chirothecæ induuntur, cum hoc impletur, Cauete ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Rursus extrahuntur cum hoc impletur, luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona,& glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Chirothecæ sunt inconsutiles, quia actiones pontificis debent rectè fidei esse concordes.

De Annulo. *Cap.* 216.

ANnuli vsus ex euangelio acceptus creditur, vbi saginati vituli conuiua prima stola vestitur, annulo insignitur. Olim solebant reges literas cum annulo signare, cum hoc soliti erant & nobiles, quique sponsas subarrare. Fertur quod Prometheus quidam sapiens primus annulum ferreum ob insigne amoris fecerit,&in eo adamantem lapidem posuerit, quia videlicet sicut ferrum domat omnia, ita amor vincit omnia, & sicut adamas est infrangibilis, ita amor est insuperabilis. Quem enim in illo digito portari constituit, in quo venam cordis deprehendit, vnde & annularis nomen accepit. Postmodum verò aurei sunt pro ferreis instituti,& gemmis pro adamante insigniti, quia sicut aurū cuncta metalla præcellit, ita dilectio vniuersa bona excellit, & sicut aurum gemma decoratur ita amor dilectione peronatur. Pontifex ergo annulum portat, vt se sponsum ecclesiæ agnoscat, ac pro illa animam, si necesse fuerit, sicut Christus ponat. Mysteria scripturæ à perfidis sigillet secreta Ecclesiæ resignet.

De Baculo Episcopali. *Cap.* 217.

BAculus ex auctoritate legis & euangelij assumitur, qui & virga pastoralis, & capuita, & ferula, & pedum dicitur. Moyses quippe, dum oues pauit, virgam manu gestauit; hanc ex præcepto Domini in Ægyptum pergens secum portauit, hostes signis per eam factis terruit, qui velut lupi oues Domini strangulabant gregem Domini de Ægypto per mare rubrum hac virga eduxit, pastum de cœlo potum de petra hac produxit, ad terram lac & mel fluentem velut ad pascua hac virga induxit. Nihil autem hæc virga fuit, quam baculus pastoralis, cum quo gregem, vtputa pastor minauit; hic baculus apud auctores pedum vocatur, eo quod pedes animalium illo retineantur. Est enim lignum recuruum, quo pastores retrahunt pedes gregum.

Item de Virga & baculo Episcopi. *Cap.* 218.

IN euangelio quoque Dominus Apostolis præcepit, vt in prædicatione nihil præter virgam tollerent. Et quia Episcopi pastores gregis Dominici sunt, vt Moyses & Apostoli fuerunt, ideo baculum in custodia præferunt, per baculum, quo infirmi sustentantur, auctoritas doctrinæ designatur, per virgam, qua improbi emundantur, potestas regiminis figuratur. Baculum ergo Pontifices portant, vt infirmos in fide per doctrinam erigant. Virgam baiulant, vt per potestatem inquietos corrigant, quæ virga vel baculus est recuruus, vt aberrantes à grege docendo ad pœnitentiam trahat; in extremo est acutus, vt rebelles excommunicando retrudat, hæreticos velut lupos ab ouili Christi potestatiuè exterreat.

De Genere baculi. *Cap.* 219.

HIc baculus ex osse & ligno efficitur, crystallina vel de aurata sperula coniungitur, in supremo capite insignitur, in extremo ferro acuitur. Per baculum, vt dictum est, auctoritas doctrinæ accipitur, qua grex Dominicus à pastore reficitur; & ad pascua vitæ compellitur, per durum os, duritia legis, per lignum mansuetudo euangelij insinuatur, per gemmam sperulæ, diuinitas Christi. per supremum caput, regnum cœlorum, per extremum ferrum vltimum iudicium denotatur. Ex osse ergo baculus inciditur, dum ex dura lege duritia peccantium reprimitur. Et ligno tornatur, dum ex ligno vitæ Christo doctrina formatur,& populus in virtutibus roboratur. Os ligno per gemmam connectitur, quia vetus lex nouæ per Christi diuinitatem contexitur.

De Sperula. *Cap.* 220.

PEr sperulam enim dilectio intelligitur, qua seueritas vel lenitas Pontificis complectitur. Oportet enim vt doctrina Episcopi ex vtraque lege sic dilectione copuletur, vt ecclesiam Christo coniungere per charitatem conetur. Hæc autem cuncta sunt rasili arte polita, quia ista sunt omni sanctitate redimita. Os recuruatur, vt populus errans per doctrinam ad Dominum retrahatur. Caput in supremo ponitur, dum conuersis vita æterna proponitur. In extremo baculus ferro induratur, dum omnis prædicatio per vltimum iudicium terminatur. In curuatura est scriptum, Dum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, ne ob culpam gregis superet, ira mentem pastoris, sed verbo & exemplo reuocat peccantes ad misericordiam redemptoris. In sperula est scriptum, homo quatenus se hominem memoretur,& de potestate collata non eleuetur. Iuxta ferrum est scriptum parce, vt subiectis in disciplina parcat, quatenus ipse à summo pastore gratiam inueniat, vnde & ferrum debet esse retusum, quia iudicium sacerdotis per clementiam debet esse delibutum.

De Ornatu Archiepiscopi. *Cap.* 221.

HIs insignibus enim Archiepiscopus fulget, insuper & pallio pollet, vt se Christi passionem populo præferre demonstraret. In duabus quippe lineis pallij ante & retro est purpureum sanctæ crucis signaculum, quia Pontifex ex vtraque lege debet proferre Christi passionis testimonium. Duæ enim lineæ propendentes sunt duæ leges Christi passionem proferentes.

De Pallio Archiepiscopi. *Cap.* 222.

SPinulæ, quibus pallium affigitur, sunt claui, quibus corpus Christi cruci configitur. Circulus, quo pontifex circa collum circundatur, est torques aureus, qui legitimè certantibus in præmio datur. Itaque pallium monet pontificem ferre viciorum mortificationem, cruces pallij, in mente & corpore Christi imitari passionem, duæ lineæ, vt sit duabus legibus per omnia instructus, spinulæ, vt per timorem Dei sit mundo crucifixus, circulus, vt sic præesse studeat, vt torquem coronæ vitæ percipiat. Et quia in pallio tanta latent mysteria, ideo portatur inter Christi sacrificia. Vnde enim crux ante Archiepiscopum portatur, quatenus Christum crucifixum sequi admoneatur vt coronam gloriæ adipiscatur. Pallium vero pro aurea lamina est institutum, in qua summus pontifex in lege Dei nomen tetragrammaton, id est, quatuor literas in fronte sua præferebat inscriptum. Quatuor quippe literæ illius nominis quatuor cornua crucis præmonstrabant, sicut nunc pallium crucis modum repræsentat. Et quia hæc lamina aurea cum forma crucis in fronte Pontificis portabatur, ideo preciosa crux frontibus Christianorū crismate impressa portatur. Pallium autem à solo Apostolico datur, quia hæc dignitas à Romano pontifice iure accipitur. Quos enim Apostoli prouinciis præfecerunt Archiepiscopi, quos illi paganis prætulerunt, Episcopi dicebantur & Apostolorum

successores patriarchæ. Petri vero successor Apostolicus nominabatur, huic collata est potestas ab ecclesia archiepiscopos per prouincias constituere, quod per pallij largitionem accipitur.

De vestibus patriarchæ & apostolici. *Cap.* 223.

PAtriarchæ quoque & apostolicus pallio vtuntur, qui eodem officio prædití esse noscuntur. Porro apostolico in pascha procedente pharus ex stuppa super eum suspenditur, quæ igne succensa super eum cadere permittitur, sed à ministris vel à terra excipitur, & per hoc ipse in cinerem redigi, & gloria ornatus eius in fauillam conuerti admonetur.

De corona imperatoris & augusti. *Cap.* 224.

COrona imperatoris est circulus orbis. Portat ergo B Augustus coronam, quia declarat se regere mundi monarchiā. Corona quoque dicitur victoria, vnde & victores coronabantur, & Augusti victores orbis dicebantur. Arcus super coronam curuatur, eo quòd oceanus mundum diuidere narratur. Virga sceptri est potestas regni. Vestes imperiales sunt sibi subditæ potestates. Monent autem imperatorem purpureæ vestes, vt habeat principales virtutes: sceptrum, vt iudicium & iustitiam diligat, quatenus solium gloriæ cum principibus cœli possideat: corona, vt sic viuat, quatenus à rege regum coronam vitæ accipiat. Dicitur quòd Augusto ab Apostolico coronato & regalibus indumentis decorato, desuper pera imponatur, vt per hoc admoneatur, quia sicut ad fastigium regni ascendit, ita ad mendicitatem peræ descendere possit, sicut Diocletianus, qui prius Augustus fuit, postmodum hortulanus extitit. Crux ante Augustum portatur, vt in omnibus regem Christum sequatur.

De Diademate regum. *Cap.* 225.

DIadema autem regum designat regni ambitum, & omnes, qui in agone contendebant, diadema accipiebant. Innuit ergo regibus diadema, quod si pro iustitia certauerint, cum rege omnium coronati regnabunt. Hæc vero regalia insignia à Nino primo traduntur inuenta.

De Vestibus ministrorum inferioris gradus. *Cap.* 226.

MInistris inferioris ordinis, scilicet hostiariis, lectoribus, exorcistis, accolitis, tres sacræ vestes conceduntur, quia videlicet angelis splendidis ministris associabūtur, quia hic in ministerio trinitatis fide, spe, & caritate vestiūtur. Portant namq; super humerale, quo humeri teguntur, quibus onera feruntur, vt discāt alterutrorum onera portare, & Christo in membris suis necessaria ministrare. Tunicam talarem id est albam portant, vt humilitatem induant, & in hac vsque in finem Christo seruiant. Balteo id est zona iubentur renes præcingere, vt sciant carnales concupiscentias per continentiam restringere.

De cappa. *Cap.* 227.

CAppa propria vestis est cantorum, quæ pro tunica acintina legis mutuata videtur, vnde sicut illa tintinabulis, ita ista insignitur fimbriis. Per hanc vestem sanctam conuersatio præmonstratur. Ideo à singulis ordinibus portatur. Hæc in supremo habet caputium, quod designat supernum gaudium. Si enim Christi ministri conuersatio nunc in cœlis stabit peracto ministerio gaudium Domini intrabit. Hæc vsque ad pedes pertingit, quia in sancta conuersatione in finem vsque perseuerare conuenit, per fimbrias labor denotatur, per quem seruitium Dei consumatur. Hæc vestis in ante aperta manet, quia Christi ministris sanctæ cōuersantibus æterna vita patet. Porro in tunica sonus tintinnabulorum est vox Deo cauentium cantorum. Quæ septuagintaduę fuisse scribuntur, quia de septuagintaduobus libris laudes Deo canuntur, quibus totidem mala punica inter serta referuntur, quia de eis-A dem libris opera iustorum nobis in exemplum proferuntur.

De Pilleis. *Cap.* 228.

CAntores enim caput pilleis ornant, quia se in atria Domini concupiscere clamant, vt Deum, qui est caput omnium in seculum seculi, laudare valeant. Baculos manibus portant, vt quo ipsi properant, alios secum inuitare satagunt.

De Subdiaconorum veste. *Cap.* 229.

SVbdiacono supradictæ vestes conceduntur. Insuper duæ aliæ, id est subtile & sudarium adduntur. Subtile, quod & stricta tunica dicitur, portat, vt se iustitiæ quasi lorica induat, & in sanctitate & iustitia Deo seruiat. Sudarium, quo sordes à vasis deterguntur, portat, vt transacta mala sordium à se per pœnitentiam tergat. Notandum vero, quod subdiacono sudarium magis aliis formatur, quia vbi nunc fauo, olim mappula portabatur.

De Veste diaconorum. *Cap.* 230.

DIacono enim Dalmatiæ vsus conceditur, quæ in modum crucis formatur, quia per illum sacrificium super altare tanquam corpus Christi in cruce collocatur, per hoc admonetur, vt crucis mortificationem iugiter in corpore suo sicut Lucas circumferat, & in sancta religione viduas & pupillos visitando, vt Stephanus seruiat, & in gradibus supradictis caritatis, vt idem seruiat. Caputium Dalmatie angustatur, C quia imitatio sanctæ crucis ab omnibus negociis coartatur, huic stola in sinistro humero ponitur, & trans scapulas ad dextrum latus reflectitur, quatenus iugo Domini actiua vita subdat, & per pij laboris exercitium ad contemplatiuam proficiat.

De Diaconi casula. *Cap.* 231.

CVm diaconus casulam portat, tunc prædicatores significat, qui toto desiderio contemplatiuæ vitæ inhiant, & in dilectione feruentes aliis cælestia prædicant. Qui interdum casulam exeunt, & se illa præcingunt, quia illa, quæ ore prædicant, exemplis bonorum operum demonstrant. Vnde diaconus de choro exit, casulam exuit, duplicatam humero imponit, in D dextro latere eam cingit, quia oportet prædicatores interdū opus prædicationis vel orationis vel lectionis intermittere, & proximis in necessitate currere. Quasi duplicatam casulam humeris imponit, dum ob geminam dilectionem laborem pro fratribus subit. In dextro cingit, si per hoc tantum æterna requirit, latus etiā denudatum designat Christum pro nobis vulneratum. Diaconus in chorum redit, euāgelium legit, quia postquam prædicator Christo in membris suis ministrauerit, ad opus prædicationis redire debet, quod deseruit, peracto ministerio diaconus casula induitur, quia prædicator, qui prius ministrauit, cum Martha debet postmodum audire verbum Dei cum Maria. Subdiaconus etiam casulam portat, quia imitatur diaconum, cui ministrat,

E

De Indumentis clericorum. *Cap.* 232.

CLericorum induuiæ ab antiquis sunt acceptæ. His nempe cantores in templo vsi sunt, sicut Dauid & Salomon instituerunt huiuscemodi vestibus etiam senatores vsi sunt, ex quibus in ecclesiasticum vsum transierunt. Hæ autem albæ vestes munditiam vitæ indicant, quia iustum est, vt clerici in sanctitate & iustitia Deo seruiant, hæc vestis est laxa, quia clericalis vita debet esse in eleemosynis & bonis operibus larga. Est enim talaris, quia docet vsque in finem perseuerare in bonis, lingua huius vestis est lingua clericalis, quæ debet & Dominum laudare, & populum ad laudem Dei instigare.

De Tunicis clericorum. *Cap.* 233.

Diebus quadragesimæ vel alio congruo tempore laneis tunicis vtuntur, quia ministri ecclesiæ regi Christo in humilitate seruire præcipiuntur. Si enim Christi mansuetudinem & humilitatem sequuntur, ad Christum in consortium angelorum perducuntur. In veste clericali lingua formatur, quia tunica Domini inconsutilis sic formata traditur, alæ Seraphin, in capite fides & spes. In brachiis gemina dilectio, in corpore pœnitentia & operatio.

De Camisiis clericorum. *Cap.* 234.

Camisia autem sacerdotum duabus lignis formatur, quia eis bina potestas traditur. Vna quippe lingua ligant peccantes, alia soluunt pœnitentes. Cappa videtur à casula tracta per hanc admonentur clerici in charitate ambulare. Hancque aliis verbo & exemplo demonstrare, quæ solet omnes virtutis decorare.

Clericum non decet arma deferre. *cap.* 235.

Clerici non debent ideo arma portare, quia non contra homines, sed contra dæmones debent virtutibus pugnare, sicut Moyses arma non portauit, sed Iesu cum Amalech pugnante ipse precibus pugnauit. Sic apostoli & eorum sequentes non armis sed orationibus pugnauerunt, & nos non resistere, sed magis iniurias pati docuerunt.

Layci possunt portare arma. *cap.* 236.

Layci autem debent arma portare, vt ecclesiam à paganis protegant, & clerici ad seruitium Dei expediant. Vnde & illorum vestes sunt strictæ, quatenus expediti reddantur pugnæ. Sicut autem non licet laycis clericale officium vsurpare, ita non debent clericalem vestem ferre, & sicut clericis non licet nec contra paganos arma ferre, ita non debent laycas vestes portare.

Cuculla quid significet. *Cap.* 237.

Cuculla monachorum sumpta est à Colobio Apostolorum. Illorum vero tunica formatur, vt Dalmatica hæ duæ vestes formam crucis præferunt, quia monachi se vitiis & concupiscentiis crucifigunt, per has enim sex alæ seraphin exprimuntur, quia angeli Deo proximi describuntur. Duæ partes capitis quibus caput velant, sunt duæ alæ quæ fidem & spem insinuāt. Duæ autem manicæ sunt duæ alæ quibus volant, quæ geminam dilectionem prænotant, duæ vero partes cucullæ in ante & retro, duæ alæ sunt quibus corpus protegunt, quæ pœnitentiam & operationem exprimunt, hos si laudando Deum imitabuntur, eis in gaudio associabuntur. Nigredo huius indumenti est contemptus mundi, longitudo vestis est perseuerantia in bonis.

Virga Abbati conceditur. *Cap.* 238.

Abbati conceditur pastoralis virga, quia ei traditur Dominici gregis custodia, quem nimirum debet baculo doctrinæ sustentare, & virga magisterij ad pascua vitæ minare per baculum quippe doctrina, per virgam accipitur disciplina. Vnde dicitur, Virga tua & baculus tuus ipsa me cōsolata sunt. huius baculi flexura non ex albo, sed ex nigro debet esse, quia in commissa cura non debet mundi gloriam quærere. Summitas curuaturæ debet esse sphærica, quia cuncta eius disciplina debet esse deifica.

Conuersationis monialium initium. *Cap.* 239.

Vestis & conuersatio sanctimonialium à sancta Maria sumpsit exordium. Nigredo vestis est contemptus amplexus virilis. Velum est signum pudoris & futuri honoris. In nuptiis quippe caput & faciem velant, vt ab omnibus viris illicite appareant, & pro hoc coronam vitæ sibi repositam sciant.

De Vestitu monialium. *Cap.* 240.

Quod quædam virgines candidis vestibus vtuntur à sancta Cecilia sumptum videtur, quæ foris veste splendebat, intus castitate fulgebat, & tamen mundi concupiscentia in corde eius sordebant. Candida enim vestis præfert votum virginitatis.

De Viduis. *Cap.* 241.

Viduarum prima diua filia Iacob extitit ante legem, à qua vsus viduaris cœpit, hanc sub lege Iudith & aliæ multæ imitatæ sunt; sub gratia vero Anna & aliæ plurimæ secutæ sunt, quæ secundas nuptias contempserunt, harum quoque habitus est mundo despectus.

De Conuersis. *Cap.* 242.

Conuersæ autem, quæ eundem habitum gerunt, à Maria Magdalena formam sumpserunt.

Baptizati albas portant vestes. *Cap.* 243.

Baptizati autem ideo vestes albas portāt, quia amissam innocentiam se recepisse insinuant. Illorum mitra regni coronam, Alba vero sacerdotij præfert stolam. Iam enim facti sunt reges & sacerdotes & Christi regis & sacerdotis cohæredes.

INCIPIT LIBER SECVNDVS DE *horis Canonicis.*

In superiori libro de missa & ecclesia eiusque ministris, quæ Dominus largiri dignatus est, digessimus, nunc de reliquis horis, quæ rursus Dominus inspirauerit, dicamus, vt promisimus, & à Dominica nocte incipiamus, in qua redempti à seruitute ad libertatem de morte ad vitam translati sumus.

Capitulum Primum.

Nocturnale itaque officium repræsentat nobis excubias supernorum ciuium. Cælestis namq; Hierusalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, & conseruatur per angelicas vigilias. Qui vices suas quasi in tres vigilias distribuuntur, ac singulas tribus horis distinguit, & vnamquamque tribus ordinibus custodiunt, dum trinitati in terrenis agminibus laudes dulcisono concentu iugitur concinnunt, & quia præsens ecclesia in hāc ciuitatem, & in contubernium horum ciuium ventura prædicatur, ideo & ipsa Hierusalem nuncupatur, & id circo illius ciuitatis vigiles in suis vigiliis imitatur, quia vero illius membra hic gerit, ideo hoc officium in nocte agit. Ideo autem in nocte dominica, quia in hac meruit angelorum consortia.

Hæc itaque vrbs per basilicam figuratur, in qua clerus & populus quasi exercitus in militiam cōgregantur. Signa militibus pro tubas dantur, Christianis signa per campanas dantur, qui quasi milites conuenientes imperatorem salutant, dum per versum, Domine labia mea aperies, laudes Christi inchoant. Dum enim in nocte dormitum eunt, signaculo crucis quasi sigillo se muniunt, qua nunc aperiunt, dum ora in nocte clausa ad laudem Dei soluunt. Sed quia frustra vigilant, nisi Dominus custodiat ciuitatem per vsum, Deus in adiutorium meum, diuinum auxilium inuocant.

Cantor, qui inuitatorium inchoat, est præco, qui tuba vigiles ad excubias conuocat post psalmum. Venite, hymnum omnes cantant, velut milites qui in castra conueniunt regem laudibus efferunt. Deinde vigilias inter se distribuunt, dum tres nocturnos psallūt. Singulæ vigiliæ tribus horis distinguuntur, & singulis nocturnis tres psalmi discernuntur. Angelicæ excu-

biæ tribus ordinibus seruantur, & in nostris vigiliis ordines scilicet psalmorum, lectionum, responsoriorum denotantur quia cælestes excubiæ per nouem ordines angelorum celebrantur. tres itaque nocturni, totius ecclesiæ militiam nobis commemorant, qua in castris Domini sub tribus temporibus videlicet ante legem, sub lege, sub gratia militat.

De Prima vigilia. *Cap.* 2.

PRima vigilia tempus ante legem intelligitur, qua quasi tribus horis asscribitur, dum tribus interstitiis distinguitur.

Prima Vigilia quid significet.

PRima hora huius vigiliæ ad Adam vsque ad Noe erat, in qua excubias huius ciuitatis Abel Enos, Enoch, Lamech seruabant, sicut primi psalmi indicant. Beatus vir Abel exprimit, qui tanquam lignum interpretatur, suo fructum iustitiæ protulit, dum ab hominibus huius vrbis procubuit. Quare fremuerunt eos denunciat, qui domino in timore seruiebat, quem scriptura primum nomen Domini inuocasse commemorat. Domine quid multiplicati Enoch innuit, quem Dominus suscepit, dum eum de terenis transtulit, Domine ne in furore Lamech depromit, cuius deprecationem Dominus exaudiuit, cum ei talem filium dedit, qui humanum genus à furore Domini in Arca seruauit. Hi psalmi ideo sub vna gloria patri canuntur, quia iusti illius temporis trinitatem coluisse credũtur. Ideo autem quattuor psalluntur, quia quattuor virtutibus prudentia, fortitudine, iustitia, temperantia fulsisse noscuntur. Antiphona, per quam modulantur, laudatio eorum in Deum notatur.

De Secunda hora. *Cap.* 3.

SEcunda hora huius vigiliæ à Noe vsque ad Abraham erat. In qua Noe, Sem, Heber, Thare vigilabãt, vt sequentes psalmi insinuant. Domine Deus meus Noe exprimit, quem Dominus in sua generatione iustum inuenit, & ideo à persequentibus aquis saluum fecit. Domine Dominus noster Sem congruit, quem Dominus gloria & honore coronauit, dum eum benedictione patris super fratres sublimauit. Confitebor, Heber innuit, qui omnia Dei mirabilia narrauit, quando ciuitatem gigantum dissipauit. In Domino confido, Thare depromit, quæ in Domino confidit, quando impia gens ignem adorare coegit, cuius pars calicis, ignis & sulfur fuit. Hi quoque quaterni psalmi sub vno gloria patri canuntur, quia & illi patres in qua tuor virtutibus rutilantes trinitatem adorasse noscuntur. Antiphona vero modulationis præfert deuotionem illorum laudationis.

De tertia hora. *Cap.* 4.

TErtia hora vigiliæ ab Abraham vsque ad Moysen fuerat, in qua Abraham Isaac Iacob & Ioseph vices vigilandi custodiebant, qui instantes psalmi proclamant. Saluum me fac Abraham exprimit, quando sanctus defecit, cum videlicet ipse pene solus Deum coluit, & totus mundus idolatriæ deditus fuit. Vsquequo Domine obliuisceris Isaac innuit, cui Dominus bona tribuit, dum Christi figuram in omnibus prætulit. Dixit insipiens Iacob ostendit, quem insipiens Laban sicut escam deuorauit, dum eum sæpius defraudauit. Scilicet qui a Dominus spes eius fuit, malũ ab eo auertit, vnde exultauit Iacob, & lætatus est Israel. Domine quis habitabit Ioseph demonstratur, qui sine macula est ingressus, dum stuprum recusabat, & operatus est iustitiam, dum populum à periculo famis liberauit. Hi etiam quaterni sub vno gloria patri clauduntur, quia hi vigiles quatuor virtutibus splendentes trinitatem coluisse leguntur. Antiphona melodiæ est laus ab eis exhibita maiestati diuinæ. Sunt etiam istæ antiphonæ quædam vigilium cantilenæ.

Versiculus *Cap.* 5.

VErsus, qui sequitur, à vertendo dicitur, ideo quia se vertit de Psalmis chorus ad Orientem, & quia se vertit de Psalmis ad dilectionem per orationem Dominicam, quæ secreto dicitur, secretum regis consilium intelligitur. Post pater noster sacerdos versum aperte dicit, quasi rex mandatum legatis iniungit. Vicissitudines lectorum sunt successiones legatorum. Qui iube domine benedicere dicit, quasi licentiam eundi petit. Benedictio vero sacerdotis est licentia imperatoris. Ipsa autem lectio est iniunctæ legationis executio. Tu autem Domine reuersionem legati exprimit, dum commissum mandatum reddit.

De lectionibus. *Cap.* 6.

LEctiones quoque prædicationem illorum patrum prætererunt, responsoria vitam eorum, per quam prædicationi responderunt. Ideo autem post vigiliam Abrahæ lectiones leguntur, quia ab eo primitus litteræ post diluuium repertæ traduntur, & ipse primus Caldeos astronomiam docuit, & Ægyptios mathematicam imbuit. Ideo etiam peracta prima vigilia lectiones leguntur, quia transacto primo tempore libri legis ad doctrinam populi à Moyse eduntur.

De Secunda vigilia & secundo nocturno.

Cap. 7.

SEcunda vigilia tempus legis accipitur, quod iterum quasi tribus horis discernitur, dum tribus interstitiis diuiditur, scilicet vno à Moyse vsque ad Dauid, Secundo à Dauid vsque ad Babiloniam, Tertio à Babilonia vsque ad Christum, siue sacerdotibus iudicibus regibus quod declarat psalmorum textus.

De Prima hora. *Cap.* 8.

NAm conserua me Deus sacerdotes exprimit, quorum Dominus pars hereditatis & calicis fuit, qui prima hora huius vigiliæ excubias seruabant, dum Aaron & alij post eum legem Domini populum docebãt. Exaudi Domine iustitiam meam Iudices innuit, quorum iudicium de vultu Domini prodiit.

De secunda hora. *Cap.* 9.

HI secundæ horæ vigilandi curam susceperunt, dum Gedeon & alij populum secundum legem Dei iudicauerunt. Diligam te Domine reges ostendit, quos Dominus caput gentium constituit, qui tertiæ horæ vigilias custodiebant, dum Dauid & alij populum ad iustitiam regebant.

De Gloria patri & tertio nocturno.

Cap. 10.

SInguli psalmi cum gloria patri psalluntur, quia singuli supradicti ordines trinitatem adorasse scribuntur, ideo etiam & tres psalmi canuntur. Antiphonæ ternæ, quibus psalmi modulantur, sunt laudes, quæ ab illis iustis trinitati exhibebantur. Sequentes lectiones sunt illorum vigilum prædicationes. Responsoria vero illorum actiones, quibus hic cantabiles erant Dei iustificationes. Ideo autem lectiones post ad vigiliam regum leguntur, quia illo tempore libri prophetarum scribebantur & ipsi tempore legis, quasi secunda vigilia populum docuerunt, & cantum bonorum operum personuerunt.

De Tertia vigilia & tertio nocturno.

Cap. 11.

TErtia vigilia tempus gratiæ extat, quæ vsque in fine mundi perdurat. Hæc quasi in tres horas diuiditur, dum tempore Apostolicæ prædicationis, tempore persecutionis, tempore pacis distinguitur.

De Prima hora.

PRima hora huius vigiliæ Apostoli vigilabant, quos demonstrat psalmus. Cæli enarrant, quorum voces omnis loquela & sermo audiuit, dum eorum sonus in omnem terram exiuit.

De Secunda hora.

SEcunda hora martyres vigilandi curam ſubibant, quos pſalmus, Exaudiat te Dominus, denunciat. quos nomen Dei tribulationis protexit, & omnis ſacrificij eorum memor fuit.

De Tertia hora.

TErtiæ horæ excubias Conſtantinus dux pacis cum fidelibus ſuſcepit, quem Pſalmus, Domine in virtute tua lætabitur, rex innuit. Ipſe enim rex in virtute Chriſti eſt lætatus, dum thaurus in conuentu totius orbis in nomine Chriſti eſt per Siluestrum reſuſcitatus. Super ſalutem Dei vehementer exultauit, dum maximam ſynodum in Niceam congregauit, vnde eccleſia coronam ſuper caput eius poſuit gloriam, & magnum decorem ei tribuit. Huius vigiliæ cuſtodiam adhuc populus fidelium ſeruat, cuius rex in Domino ſperat B vltimi verſus pſalmi tangunt tẽpora antichriſti. Quem Dominus clibanum ignis ponet, in quo vaſa ſua examinet. In tempore vero vultus ſui, id eſt, in die iudicij cum cum omnibus iniquis Dominus in ira ſua conturbabit, cum eos ignis deuorabit. Eccleſiam vero vigilem in virtute ſua Dominus tunc exaltabit, quæ virtutes eius in æternum cantabit. Hi Pſalmi ſinguli cum gloria patri terminantur, quia trinitas ab his omnibus veneratur Tres autem ideo ſunt, quia in fide ſpe & charitate floruerunt antiphonæ melodiæ ſunt gratiarum actiones eccleſiæ, & quædam vigilum cantilenæ.

Quod Paulus vigil fuerit. *Cap.* 12.

PAulus vigil ſuauem cantilenam in prima hora cantauit, dum pro gentium vocatione ſic exultauit. Regi ſeculorum immortali inuiſibili ſoli Deo honor & gloria in ſecula ſeculorum amen.

Laurentius vigil. *Cap.* 13.

LAurentius vigil dulcem cantilenam in ſecunda hora eſt modulatus, dum in craticula ſic eſt gratulatus. Gratias tibi ago Domine, quia ianuas tuas ingredi merui.

Gregorius vigil. *Cap.* 14.

GRegorius vigil delectabilem armoniam in tertia hora ſonuit, dum muſica arte diuinum officium agi docuit, per lectiones, quæ recitantur doctrinæ fidelium, deſignantur. Reſponſoria, quæ cantantur ſunt illorum exempla, quibus alij informantur, vnde & reſponſorij vocabulum his, quia vita doctrinę reſpondet per cantum, vſus pœnitentiam conuerſio intelligitur, cum quis de malo ad bonum conuertitur. Sicut enim laborat, qui verſum ſolus cantat, ita pœnitens laborem ſubit, dum pro errato ſatisfacit. Poſt verſum autem cantus inceptio eſt communis omnium pro conuerſo gratulatio. Cui omnes per orationes ſuccurrunt, ſicut canenti ſubueniunt, quia & angeli ſuper vno pœnitentiam agente gaudium in cœlis ducunt, per hoc autem cantores milites in excubiis imitantur, quia ſi aliquis ex ſociis ſuis inter hoſtes aberrauerit, contriſtatur, ſi vero periculum euadens redierit, ei congratulantur. Tertio reſponſorio ſemper gloria patri annectitur, quia trinitati omne præſens præteritum & futurum ſubiicitur. Ad tertiam vigiliam ideo euangelium recitatur, quia in tertio tẽpore illud modo predicabatur. Ideo & in tertio nocturno ſæpius in antiphonis alleluia cãtatur, quia in illo tempore laus & lætitia æternæ vitæ prænunciabatur. Hæc vniuerſa ideo in Dominica nocte actitantur, quia hi omnes ſupradicti per fidem reſurrectionis Chriſti ſaluantur. Porro te Deum laudamus gaudium & lætitiam nobis repræſentat, quia eccleſia in die iudicij liberata exultat. Forſitan aliquem mouebit, cur tres tantum vigilię à nobis ponantur, cum quatuor noctis vigiliæ tradantur. Hic ſciat cum ad noctem ſeculi ſignificatio refertur, tunc tres tantum vigiliæ propter tria tempora ponuntur, pro quibus & tres nocturni pſalluntur. Cum vero ad noctem temporis refertur, tunc quatuor vigiliæ ſcribun-

A tur, & per quatuor laudes canuntur. Et ſciendum cum nocturnus dicitur, cantus intelligitur. Cum autem nocturna tunc hora accipitur.

De media nocte. *Cap.* 15.

NOcturnale autem officium ideo media nocte agimus, quia media nocte dum dormientes Ægyptios percuſſiſſe & vigilantes Hebræos liberaſſe legimus. Ideo enim in media nocte agitur, quia media nocte in Bethlehem Dominus natus legitur, eique mox ab Angelis laus concinit, qui enim paſtoribus cum lumine apparebant, qui vigilias noctis cuſtodiebant. Ideoque in media nocte, & in Dominica nocte, quia Dominus media nocte, & in Dominica nocte, infernum deuaſtauit, & populum vigilantem in media nocte liberauit. Ideo nihilominus in media nocte, quia Dominus in media nocte, & in Dominica nocte ad iudicium veniet, & dormientes à bonis de ciuitate ſua diſperdet, vigilantes vero in bonis in locum exultationis adducet.

De auctoritate ſanctorum. *cap.* 16.

AVctoritatem vero à ſanctis habemus, vt in nocte ſurgentes laudes Creatori noſtro cantemus. Dauid namque & prophetæ media nocte ad confitendum nomini Domini ſurgebant, & Dominus in oratione pernoctabat, & Paulus atque Sylas in carcere media nocte pſallebant, quando ingens lumen diuinitus ibi reſplendebat hos, qui imitantur & præmijs participantur.

Diſpoſitio Hieronymi. *cap.* 17.

C HIeronymus primum in Bethlehem, vbi Dominus naſci voluit, nocturnale officium vel reliquas horas, vt hodie canit Eccleſia diſpoſuit. Secundum Damaſus Papa per omnes Eccleſias eodem ritu celebrari conſtituit. Anti. dicitur contra. phanos vero dicitur ſonus, inde antiphona nomen habet, quod circa ſonum ſonet, quia cum videlicet antiphona incipitur ſecundum tonum eius pſalmus canitur, hunc cantus primitus Ignatius Antiochenus Epiſcopus in cælo angelicum chorum alternare audiuit, & ſecundum hanc formam ſuam Eccleſiam cantare docuit, iſque mos ad omnes Eccleſias pertranſiit. Reſponſorium à reſpondendo dicitur, quia choro canente verſus ab vno reſpondetur, & huic iterum à choro per inceptionem D reſpondetur. Hunc cantum in primis Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus compoſuit, & ab eo tota Eccleſia formam accepit. Hic enim hymnos cõpoſuit quos adhuc eccleſia in laude Chriſti canit.

De vinea Domini. *cap.* 18.

NOcturnale officium quoque eſt imitatio in vinea laborantium. Cum in Eccleſia ad ſeruitium Dei noctu canimus, quaſi in vinea ad operandum conuenimus. Preſens enim vita nocti comparatur, quæ tenebris ignorantiæ obſcuratur. Cum laudem Dei per Domine labia mea aperies incipimus, quaſi opus vineæ inchoamus. Moxque diuinum auxilium per Deus in adiutorium meum intende inuocamus, quatinus inceptum opus perficiamus, per Venite vero alterutrũ E ad ſeruitium Dei, quaſi operantes inſtigamus. Deinde hymnum Deo canimus, quod nocturnas illuſiones ſuperauimus, & illos per hoc imitamur, qui cantant, dum operantur: Deinde dum alternatim pſallimus, quaſi certatim operi inſiſtimus, dum lectiones legimus, quaſi nos ad opus inſtruimus, dum reſponſoria canimus, quaſi poſt peracto opere gratias agimus. Eſt enim lectio mentis refectio, dum ergo lectiones legimus, quaſi animas in diuino opere laſſas velut vineæ operarios reficimus, dum reſponſoria canimus, quaſi poſt refectionem laudes ſoluimus. Vnde cum iterum pſallimus, quaſi refecti ad laborandum ſurgimus, diuerſæ nocturnæ variæ horæ ſunt, quibus operarij vineam Domini introierunt. Vt autem labor huius vineæ nobis leuigetur, priorum primum in hac vinea

pondus diei & æstus portantium exemplum per psalmos & lectiones præbetur.

De Sacerdote. *Cap.* 19.

SAcerdos itaque qui incipit, figuram patrisfamilias gerit, qui operarios ad vineæ culturam conducit. Cātor, qui Venite exultemus cantat, præfert procuratorem, qui ad vineæ culturam inuitat. Porro hymnus illum cantum repræsentat, quo post peractum opus alacriter inchoant, psalmi diuersorum sanctorum opera nobis insinuunt, qui in hac vita laborabāt. Primi namque quaterni psalmi mane, scilicet ab Adam vsque ad Noe demonstrant. Secundi quaterni horam tertiam scilicet à Noe vsque ad Abraham indicant. Tertij quaternij sextam horam scilicet ab Abraham vsque ad Moysem denunciant.

Mane Abel. *Cap.* 20.

MAne itaque primus Abel huius vineæ laborem subiit, quem primus psalmus beatus vir exprimit, qui nos in lege Domini die ac nocte meditari quasi in vinea operari docuit, dum ipse protomartir tamquā lignum fructiferum fructum martirij primus obtulit. Post hunc Enos hanc vineam excoluit, quem psalmus, Quare fremuerunt, innuit, qui nos in hac vinea Domino in timore seruire constituit, quando gentes ex Cam in malitia fremuerunt & aduersus Dominum inania meditati sunt. Deinde Enoch huius vineæ cultor extitit, quem, Domine quid multiplicati sunt, depromit, qui nos à somno exurgere & voce nostra ad Dominum clamare monuit. Quem, quia multitudo populi maligni circundedit, Dominus eum suscepit. Lamech quoque ad laborem introiuit, quem, Domine ne in furore innotescit, qui nos per singulas noctes lectum nostrum cum lachrymis lauare instruit, ne cum his pereamus, quos Dominus in furore suo arguit.

Tertia hora Noe. *Cap.* 21.

DOmine Deus meus in te speraui, Noe ostendit, qui quasi tertia hora hanc vineam excoluit, & primus vites plantare nos docuit, qui quia in Domino sperauit, eum in vndis liberauit. Domine Domine noster Sem denunciat, qui post diluuium in hac vinea nomen Domini mirabile in vniuersa terra nunciabat. Qui omnes se laudantes gloria & honore coronabit, qui ex ore infantium & lactentium laudē perfecit. Cōfitebor tibi Domine Heber cultorem huius vineæ insinuat, qui nos admonet psallere Domino, qui in Syon habitat. In Domino confido Thare indicat, qui cultor huius vineæ in Domino confidebat, & Domino in templo sancto suo nos seruire monebat.

Sexta hora Abraham. *Cap.* 22.

SExta hora Abraham hanc vineam intrabat, quem pars, Saluum me fac, declarat, quando mundus idola coluit. Vsquequo Domine obliuisceris Isaac in hac vinea laborantem exprimit, cuius Dominus oblitus non fuit, dum arietem mactandum pro eo posuit, qui nos cantare Domino & psallere nomini eius monuit, qui omnia bona nobis tribuit. Dixit insipiens Iacob innuit, qui apud insipientem Laban pondus diei & æstus portauit, & nos Dominum inuocare docuit. Domine quis habitabit Ioseph depromit, qui in hac vinea siue macula desudauit, & nos Dominum glorificare monuit.

De Versu. *Cap.* 23.

QVod intermissa psalmodia, versus dicitur, designat ex intermisso opere multitudo ad refectionem expeditur, lectiones, quæ leguntur, sunt diuersa fercula, quibus operarij ad inuicem reficiuntur. Benedictiones quæ præcedunt, religiosorum benedictiones præferunt, quibus cibum benedicit. Responsoria, quæ post lectionem canuntur, sunt laudes quæ sumpto cibo soluuntur.

Nona hora Moyses. *Cap.* 24.

SEcunda nocturna est hora nona: hanc Moyses & Aaron aliisque legem sacerdotes vineam Domini excolebāt, quæ in psalmo, Conserua me Domine, Dominum patrem suum & calicem dicebant, & nos Dominum, qui tribuit intellectum, benedicere docebant. In hac enim iudices laborabant, quos psalmos, Exaudi Domine iustitiam meam, denotat, qui iudicium suum de vultu Domini prodire rogabant, & nos in nocte ad Dominum clamare monebant. In hac reges quoque desudabant, qui se in psalmo, Diligam te Domine, in caput gentium constitutos proclamant, qui nos laudando Dominum inuocare instruebant. Versus modulatio est ab opere separatio, lectiones sunt operariorum refectiones. Responsoria sunt illorum laudationes.

Vndecima hora Apostoli. *Cap.* 25.

IN tertia nocturna repræsentatur hora vndecima, hac Apostoli humeros oneri supponebant, quos canit pars, Cæli enarrant, qui nos iustitias Domini edocebant, in hac martyres, vt in magno æstu graue pondus portabant, quos loquitur pars, exaudiat te Dominus, qui nos Dominum in die tribulationis inuocare monebant, in hac cōfessores operarij sunt, qui in psalmo, domine in virtute, expressi sunt qui voluntate laborum suorum fraudati non sunt, & nos cantare & psallere virtutes Domini peruaserunt, per versum qui sequitur & euangelium quod legitur, conuersio gentilium intelligitur, qui quasi responsorium canit, quod per euangelium in Domini vineam conducti sunt, qui tota die in foro infidelitatis otiosi steterūt per Te Deū laudamus, illorum gaudium accipitur, quibus peracto opere denarius in sero, id est, in vita æterna in consummatione seculi traditur. Hos ideo in nocturnali officio imitamur, vt cum eis denarium vitæ Christum mereamur. Et quia hæc cuncta per Christi resurrectionem sperantur, ideo in nocte dominicæ resurrectionis tali modo cantatur.

De Versibus. *Cap.* 26.

ANtiqui patres in omni opere Deum inuocabant, sed & gentiles Deum in minimis enim rebus inuocandum censebant. Ideò nos omnes horas per versum Deus in adiutorium incipimus, vt in omni actione diuinum auxilium inuocemus. Versus, Memor fui in nocte tempus ante legem designat, quo patriarchæ in nocte ignorantiæ nominis Domini memores erant. Sed & Dominum exprimit, qui pro nobis in cruce orauit, vt ecclesia nominis eius in nocte memor sit. Versus, Media nocte surgebam, tempus legis denotat, quo Prophetæ de nocte ignorantiæ ad lucem sciētiæ surgebant. Sed & Dominum demonstrat, qui media nocte de mortuis surgebat, vt & ecclesia media nocte ad confitendum nomini eius surgat per versum, Exaltare Domine, tempus gratiæ designatur, qui Dominus in virtute sua scilicet in dextra patris exaltatur. Et si ecclesia virtutes eius in nocte cantabit, eam quoque in gaudio exaltabit. Exaudi Domine preces seruorum tuorum ex libro Paralippomenon assumptum patriarchis conuenit, quos primus nocturnus exprimit. Ostende nobis Domine vel quodcumque aliud pro tempore de psalterio vel alia prophetia sumptum prophetis congruit, quos secundus nocturnus innuit. Precibus & meritis beatæ Mariæ omniúmque sanctorum, sanctæ Mariæ & Apostolis conuenit, quos tertius nocturnus concinit. Iube Domine benedicere ad Dominum dicitur, ad quod tu autem continuatur, quod de psalmo Beatus, qui intelligit assumitur. Sacerdos autem qui tenet vicem Domini dat benedictionem.

De Festiuitate sanctorum. *Cap.* 27.

IN festis sanctorum ita nocturnale officium,vt in nocte dominica agimus, quia eos per Christi resurrectionem gaudia consecutos credimus. Ideo autem cum nouem psalmis & totidem lectionibus ac responsoriis celebramus, quia eos in consortio nouem ordinum angelorum esse prædicamus.

De Matutinis monachorum.

Cap. 28.

POrro diuinum officium à beato Benedicto ordinatum penè idem significat, præsertim cum ad idem videlicet ad laudem Dei, & ad iustorum præconia tendat. Hoc ideo ab ecclesia est receptum,quia ab illo,qui omnium iustorum spiritu plenus fuit,est prolatum, & ab Apostolici Pontificis scilicet Gregorij auctoritate roboratum. Siquidem patet,qui idem vir Deo plenus in vinea laborantes & in vigiliis excubantes attenderit,dum tali modo psalmos distribuerit, & dominicam noctem tribus vigiliis per tres nocturnos distinxerit, licet ipse psalmos senario, lectiones vero quaternario numero assignauerit, quia videlicet per senarium actiuæ vitæ actio designatur propter sex opera euangelij, quibus in istis sex diebus quasi in vinea laboratur, per quaternarium vero contemplatiuè vitæ perfectio,propter quatuor euangelia figuratur, quibus contra hostes animarum scilicet vitia & dæmones iugiter vigilatur, per sex ergo psalmos in vineam Domini laborantes declarantur,per quatuor lectiones in castris Domini vigilantes demonstrantur, per responsoria alacritas laborantium denotatur. Notandum quòd hic diuini seruitij ordinator à psalmo, Domine in virtute, qui de pace ecclesiæ constat, incepit, & reliquos, qui passionem Christi sonant,in hoc officio conclusit. Dominus enim in cruce à Deus Deus meus respice incepit,& ita decem psalmos cantans in versu, In manus tuas commendo spiritum meum finiuit. Hoc idcirco in nocte dominicæ resurrectionis instituit,quia nimirum Christus per passionem ad resurrectionis pacem peruenit, & ecclesiæ pacem per passionem suam contulit.Et nos in pace degentes si passionem Christi in vigiliis nos cruciando imitabimur,in resurrectione pace per Christum ditabimur.

De tertio nocturno. *Cap.* 19.

TErtium nocturnum idem vir Dei tribus canticis attribuit, quia trinitatem in fide, spe, & charitate laudari voluit. Vnde eadem cantica cum alleluia cantari instituit,quia laudatores trinitatis ad canticum celestis lætitiæ vocare docuit. Deinde quatuor lectiones de Euangelio legi præcepit,quia Christi vigiles per doctrinam quatuor Euangeliorum in quatuor virtutibus munitos monuit, vt videlicet in diuinis & humanis sint prudentes, in aduersis & prosperis fortes, in Dei seruitio soluendo & prælatis obediendo iustum omnibus actibus suis temperati, his quatuor etiā subiungunt,si hæc omnia alacriter peragunt, post hæc cōstituit Deo dilectus cantari, Te Deum laudamus,quatenus nil sibi in his omnibus asscribebant, sed cuncta diuinæ laudi attribuant, se vero inutiles seruos dicant, per Te Deum laudamus,etiam ille cantus intelligitur, qui peracto opere ab operariis præ gaudio canitur. Deinde euangelium legi præcipitur, per quod vita æterna promittitur,quod denarius intelligitur,qui operariis post laborem dabitur, per hymnum, Te decet laus, qui ad extremum canitur, illa vltima gratulatio accipitur, quando præcepto vitæ denario in Domino exultant, quod de labore ad requiem, de vinea ad patriam eis ire licet.

De inclinationibus. *Cap.* 30.

DVm ecclesiam ingredientes ad altare inclinamus, quasi regem milites adoramus. Æterni quippe regis milites sumus, cui semper in procinctu specialis militiæ assumus. Cum autem ad orientem & occidentem inclinamus, Deum vbique præsentem nos adorare monstramus. Quem ita rationali motu ab ortu nostræ natiuitatis vsque ad occasum mortis sequi debemus, sicut cœlum ab oriente in occidentem naturali reuolutione ferri videmus. Quod monachi expressius designant, qui se toto corpore ab oriente in occidentem girant.

Nota dignitatem quæ in matutinis laudibus est.

Cap. 31.

APud gentiles Dei infernales dicebantur manes, eo quod mane diem terris emitterent, quem tota nocte quasi inclusum retinerent. A manibus ergo mane id est bonum dicitur,eo quod nil melius luce videatur. A mane autem dicitur matutina, quasi laus Deo pro luce exhibita.

Prima Causa. *Cap.* 32.

HAnc horam ea de causa canimus, quod hac hora mundum creatum credimus, hac hora astra matutina cum iocunditate luxerunt, & Deum, qui fecit eas, dulci armonia laudauerunt, scilicet angeli ea hora creati sunt, qui & filij Dei vocati sunt, qui mox pro creatione mundi magna voce suaui concentu conditori iubilauerunt. Quos nos hac hora canentes imitamur,qui astra vespertina appellamur,quatenus si solem Christum pro nobis occidentem laudibus sequamur, per eum ad ortum lucis videlicet in resurrectione ad astra matutina perducamur.

Secunda Causa. *Cap.* 33.

HAc hora Dominus populum suum per mare rubrum transduxit, & hostes illorū submersit, sicut scriptum est. Factum est in vigilia matutina Dominus per nubem respexit, & Ægyptios interfecit. Ea hora qua illi sunt in mari, & in nube baptizati, sunt illi in fluctus præcipitati.

Tertia Causa. *Cap.* 34.

HAc hora Christus victor à morte resurrexit, & diem nobis ab inferis reuexit, & populum sanguine suo redemptum à regno tyranni reduxit, & hostes eorum baratro immersit.

Quarta Causa. *Cap.* 35.

HAc hora in fine mundi iusti à somno mortis euigilabunt, dum de nocte huius mundi ad lucem æternæ claritatis transmigrabunt. Tempus igitur noctis,quod ante nocturnum præcedit,prefert illud tempus mortis,quod ante legem præcessit. Nocturnus vero illud tempus exprimit,quo populus sub lege Dominum coluit. Matutinalis autem hora,cum lux appropinquat tempus à Christi resurrectione vsque in fine mundi demonstrat, quo ecclesia dilecto suo canticum cantat. Psalmi nempe, qui hæc cantantur, vtrumque exprimere conantur, & tempus legis, quod velut vmbra præcessit,& tempus gratiæ, quod vt lux vitatur postea fulsit.

Dominus regnauit. *Cap.* 36.

PRimus itaque psalmus, Dominus regnauit, illud tempus legis innuit, quo Dominus post liberationem populi sui super eundem populum regnauit, & ei quasi rex legem seruandam constituit, decorem induit,dum in mirabili tabernaculo coli voluit.Tempus quoque gratiæ exprimit, quo Dominus post redēptionem populi sui à morte resurgens per mundum regnauit,& decorem immortalitatis induit.

Iubilate. *Cap.* 37.

SEcundus psalmus Iubilate illud tēpus vmbræ ostendit,quo populus Domini & oues pascuę eius portas eius

eius id est terra repromissionis in confessione intrauit, & ei omnis illa terra iubilauit, eíque in lætitia seruiuit. Tempus etiam gratiæ depromit, quo ecclesia fidem Christi recepit, & ad prædicationem apostolorum iubilauit omnis terra, & domino seruiuit in lætitia.

Deus deus meus. Cap. 38.

TErtius psalmus Deus deus meus ad te. Illud tempus vmbræ indicat, quo deuictis hostibus sub Salomone in pace populus trepudiabat, quando in velamento templi exultabat, & rex omnísque populus in deo iurans eum laudabat.

Deus misereatur. Cap. 39.

HVic psalmo alius scilicet, Deus misereatur, sub vna gloria patri copulatur, quia regnum Iuda & regnũ Israel in vna lege sociatur. Tempus etiam gratiæ exprimit, quo sedata persecutione ecclesia pacẽ recepit. Ideò autem de Luce ad dominum vigilat, & in matutinis in eo meditatur, quia ei adiutor extiterat. Rex verò Constantinus in deo lætatur, per quem omnis ecclesia in Christo iurans pace gratulatur, dum os hæreticorum iniqua loquentium obstruitur. Alius papa Deus huic sub vna gloria patri adiungitur, quia Iudaicus populus ecclesiæ adhuc in vna fide associabitur.

Benedicite omnia opera. Cap. 40.

CAnticum Benedicite, quod sibi quintus locus ascribit, illud tempus vmbræ innuit, quo quinta ętate Nabuchodonosor tres pueros in caminum ignis misit, in quo angelus eos resoluens eundem hymnum cum eis cecinit. Illud quoque tempus exprimitur, quo antichristus tres partes mundi, Asiam, Africam, Europam, à tribus filiis Noe genitas in caminum tribulationis missurus dicitur. Vnde & sine Gloria patri canitur, quia tunc omnis laus ecclesiæ clauditur.

Laudate dominum de. & cantante, & laudate sub vna gloria patri. Cap. 41.

LAudate dominum de cœlis. Illud tempus vmbrę denunciat, quo populus à Babilone reuersus templum domino reædificabat, & illud tempus ostendit, quo ecclesia occiso anticristo dominum laudabit, & per terrorem lapsos in domum Dei pænitentia restaurabit, hi tres psalmi ideo sub vna gloria psalluntur, quia tunc Christiani, Iudæi, & gentiles in vna religione domini laudare noscuntur.

De Hymno. Cap. 42.

HYmnus illud tempus vmbræ exprimit, quo Iudas Machabeus dedicato templo pro victoria hymnum domino cum populo cecinit, & illud tempus innuit, quo ecclesia pro victoria de antichristo hymnum domino canit.

De Capitulo. Cap. 43.

CApitulum, quod à sacerdote dicitur, est angeli legatio, qua precursor Christi Zachariæ repromittitur, & vltimam horam denunciat, qua nouissima turba angeli mortuos ad vitam excitat. Versus, qui sequitur, Dominus regnauit, declarat, quod sicut Christus post resurrectionem in ecclesia regnauit, ita post generalem resurrectionem in omnibus electis regnabit. A quibusdam versus in matutinis domine dicitur, & ecclesiæ resurrectio exprimitur.

De Cantico benedictus. Cap. 44.

PEr canticum autem benedictus, quod illuscescente die cantatur, aduentus veræ lucis Christi in hunc mundum designatur, quod Zacharias ei in obuiam cantauit, quando plebem suam in hoc mũdo visitauit, & sedentes in tenebris & vmbra mortis inferni illuminauit, & illud tempus representat, quo in vltimis Christus splendor æternæ & sol iusticiæ aduentus sui ortu orbem illustrat, & ecclesia ei obuiam rapta lętabunda laudes iubilat, quoddam sponsus suus visitat, & diu in tenebris huius mundi sedentem sua claritate illuminat.

De Oratione & suffragiis. Cap. 45.

ORatio, quæ sequitur, illa vltima benedictio, Venite benedicti patris mei, intelligitur. Suffragia sanctorum, quę postea canuntur, sunt multæ mansiones in domo patris, in quas singuli pro meritis introducuntur. Ideo in dominica die hæ laudes canuntur, quia per fidem resurrectionis Christi hæc gaudia iustis in resurrectione dabuntur. Ideo etiam infra pasca frequentantur, quia resurrectionis Christi & nostræ tempus representatur per eas. Ideo verò hæc in festis sanctorum cantantur, quia sancti nunc in gaudio, quod in resurrectione dupliciter percepturi sunt, gratulantur. Hác eandem significationem & sanctus Benedictus in ordinatione sui officij expressit, hoc solo mutato, quod Deus misereatur in primis ob honorem sanctæ Trinitatis cantari iussit.

De Priuatis noctibus. Cap. 46.

IN dominica nocte celebrauimus nostram liberationem, & angelorum coequalitatem in priuatis noctibus commemoramus nostri exilij seruitutem. A quo enim, quos superatur, illius & seruus vocatur. Diabolus autem humanum genus in primo parente deuicit, & duræ seruituti subiecit. vt ergo ab hac seruitute fiamus diuino seruitio nocturnis horis insudemus. vt à noctè huius vitæ ad æternam lucem perueniamus. Veruntamen quia nostram seruitutem per sex ætates mundi extendi deploremus, Ideo sex noctibus hebdomadæ hoc officium celebramus.

De duodecim horis. Cap. 47.

ET quia noctem duodecim horis ascribimus, Ideo duodecim psalmos canimus, quatinus qui duodecim mensibus anni seruitute detinemur, per doctrinam duodecim apostolorum libetati donemur.

De sex antiphonis super nocturnum. Cap. 48.

IDeo autem sex antiphonas cantamus, vt per sex opera euangelij de nocte mortis ad lucem Christum trãseamus. Quæ sex opera sunt esurientem cibare, sicientem potare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmum visitare, & carceratum redimere.

Vigintiquatuor horæ. Cap. 49.

SOl quoque totum mundum superius & inferius inter diem & noctem hoc est, XXIIII. horis perlustrat, & præsentes quidem stellas sibi in die lumine suo obscurat, absentes vero in nocte illuminat. Qui solem iusticiæ Christum perfigurat, qui hunc mundum superius quasi in die illustrabat, dum præsentia sua doctrinis & miraculis illum illuminabat. Inferius verò quasi in nocte eum irradiauit, dum morte sua sedentes in tenebris & vmbra visitauit. Qui stellas præsentes velat in die, dum sanctos in gloria suæ præsentiæ à mundi tenebris celat. Stellas ergo in nocte absens illuminat, quia iustos in nocte huius vitæ illustrat.

De duodecim psalmis. Cap. 50.

IN nocte ergo duodecim psalmos, & in die totidem psallimus, quod horis stellas à sole vndique versum illuminari diximus, quatinus nos cristiani in baptismate stellę facti ab æterno sole in omni hora illuminemur, si dominum in omni tempore benedicentes veneremur. Et quia peccato deuicti seruituti sumus addicti, & in sudore vultus nostri, oportet pane vesci, ideò solemus in die necessaria operari. In nocte verò, quando nullus potest operari in vigiliis excubamus, vt eo reuertentæ à nuptiis cum eo ad libertatis iura redeamus. Ideo etiam tres lectiones legimus, quia tres vigilias posuit dominus: Si inquit in prima, si in secũda, si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi. quæ tres vigiliæ tres ætates seculi, pueritia, iuuẽtus, senectus intelligitur, in quibus cuncti dominũ in bonis operibus peruigiles prestolari iubemur. Tres ergo lectiones legimus, cum in fide trinitatis in tribus ætatibus alterutrũ

diuinum opus instruimus. Tria responsoria cantamus, cum trinitatem fide, spe, charitate, glorificamus. psalmi quoque pro prima vigilia, lectiones pro secunda, respō-soria pro tertia, matutinæ laudes pro quarta vigilia noctis, quasi pro debito soluuntur. Sanctus etiam benedictus in eadem significatione duodecim psalmos & tres lectiones in priuatis noctibus instituit, Hoc tantum mutato quod lectiones psalmis interposuit, quia hæc videlicet media nocte agi voluit.

De priuatis noctibus & de laudibus Miserere mei Deus. Cap. 51.

NOx quæ præcessit vitam nostram in peccatis, expressit nocturnale autem officium nostri exilij seruitiū. In matutinis laudibus iam ad libertatē per pœnitentiam tendimus, dum cantamus, miserere mei Deus. Et quia per pœnitentiam de tenebris mortis ad lucem vitæ transitur, ideo in secundo psalmo per singulas ferias mane concinnitur, vt in verba mea mane astabo, & mane exaudies vocem meam: In Iudica me Deus, emitte lucem tuam in Te decet hymnus Deus, exitus matutini, & vespere delectabilis, In domine refugium, mane floreat & mane repleti sumus misericordia tua, In domine exaudi, Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, In bonum est confiteri, & ad annunciandum mane misericordiam tuam.

Deus Deus meus. Cap. 52.

QVia vero per charitatem remissio peccatorum tribuitur, tertius psalmus de dilectione Dei canitur, in quem sitit anima nostra, cuius nos penitentes suscepit dextera.

Deus misereatur. Cap. 53.

IN sequenti psalmo Deus misereatur nostri, dilectio proximi subiungitur, in quo vultus Dei super nos illuminare, & salutare Dei in omnibus gentibus cognosci poscitur hi duo psalmi. Ideo sub vno gloria patri psalluntur, quia precepta gemine dilectionis in vna cristiana professione peraguntur, in psalmo quoque. Deus Deus meus exprimitur Christi diuinitas, cuius misericordia melior est super vitas. In Deus misereatur eius humanitas, per quam illuminatur nostra fragilitas. Et quia hæ duæ substantiæ in vna persona Christi venerantur, Ideo hi duo psalmi sub vno gloria cantantur, & quia in fide huius nominis penitentes saluātur, per hos etiam duos psalmos fides & operatio intelliguntur, per conuersi libertatē veniæ consequuntur. Et quia per sex opera misericordiæ serui libertatem spiritus adipiscuntur, ideo sex cantica victoriæ per sex dies canuntur.

Confitebor.

IN primo cantico Confitebor cum Ysaia exultamus, quia sicut ille infidelem populum, ita nos peccata superauimus, & dominus, qui propter peccata nobis erat iratus, propter penitentiam est nos consolatus.

Ego dixi in di.

IN secundo Ego dixi cum Ezechia gaudemus, quia sicut ille mortem corporis, ita nos mortem animę euasimus; ideo gratulando canimus, Viuens confitebitur tibi, sicut & ego hodie.

Exultauit.

IN tertio Exultauit cor, cum Anna tripudiamus, quia sicut illa emulam suam, ita nos carnem nobis aduersantem deuicimus, vnde gaudendo dicimus, Exultauit cor meum in domino, qui carnem in vitiis mortificat, & animam in virtutibus viuificat.

Cantemus.

IN quarto Cantemus domino cum populo Israel letamur, quia sicut ille Pharaonem & Ægiptios per Moysen, ita nos diabolum & dæmones per Christum subterfugimus, Vnde letabundi resultamus, Cantemus domino gloriose.

Domine audiui.

IN quinto Domine audiui, cum Abacuc gratulamur, quia sicut ille cum populo Babilonem, ita nos peccatorum confusionem euasimus, & diabolum per cornua crucis superatum exultamus, qui ante pedes domini est egressus.

Audite cæli.

IN sexto Audite cæli, cum Moyse hilarescimus, quia sicut ille deuictis hostibus terram repromissionis, ita nos deuictis vitiis & peccatis promissam indulgentiā recepimus, & domino carmē canimus, qui vindictā in hostes retribuit, & propicius erit terræ populi sui.

Benedicite.

POrro in septimo Benedicite omnia, cum tribus pueris triūphamus, quia sicut illi Nabuchodonosor, & caminum ignis, ita nos diabolum & inferni incendium euasimus. Ideo cum omni creatura domini benedicimus, quia in resurrectione æternas flammas superabimus.

Laudate Dominum.

DEinde Laudate dominum canimus, quia triumphum de vitiis meruimus, quem triumphum per hymnum exprimimus.

Capitulum.

CApitulum vero nos consolatur, dum sacerdos in persona domini nos vigilare, & stare in fide hortatur.

De Versu.

DE qua nos consolatione plaudimus, dū versum nos repleti sumus, mane misericordia tua dicimus; hinc iam libertate recepta in gaudium prorumpimus, quia liberatori nostro grates referimus ita dicētes.

Benedictus.

BEnedictus dominus Deus Israel, quia nos in peccatis visitauit, redemptionem per penitentiam fecit, de manu inimicorum liberauit, scientiam salutis in remissionem peccatorum per viscera misericordiæ dedit, de morte illuminatos in viam pacis direxit.

De Oratione.

ORatio, quam sacerdos dicit, est indulgentia quam dominus ad se reuersis tribuit.

De Sancto Benedicto.

SAnctus quoque Benedictus seruos peccatorum per penitentiā, libertatem, & victoriæ lætitiam adipisci docuit, qui pene eosdem tamen totidem psalmos & eadem cantica per easdem ferias in eadem significatione instituit.

De Septem canticis.

SEptem cantica in hebdomada canuntur, quia per septem dona spiritus sancti mundus saluatur.

Dominica Die.

DOminica die caniturBenedicite omnia opera, quia prima ætate creauit Deus omnia, & eadem die per resurrectionem Christi innouata sunt omnia.

Feria Prima.

PRima die creauit Deus lucem, & hac die omnia ad laudem dei admonentur, quia omnia illustrata sunt à luce.

Feria Secunda.

SEcunda ætate cōtigit diluuiū, quod significat baptismū. Secunda die canitur canticū de baptismo vt ibi haurietis aquas, & feria secunda Christus baptisatus traditur. Secunda die creauit Deus cælū, & separauit aquas ab aquis, ita per baptismum incredulos à fidelibus.

Feria Tertia.

TErtia ætate liberatus est Isaac à morte, quia verus Isaac id est Christus liberauit populū suum à morte per fidem sanctæ trinitatis. Tertia die segregauit Deus terram à mari, Hoc est ecclesiam à sinagoga.

Feria Quarta.

QVarta ætate est Anna amata, æmula eius repudiata. Ideo quarta feria psallitur eius canticum, quia per quatuor euangelia est electa ecclesia, sinagoga

abiecta. Quarta die factus est sol & luna & sydera, Christus est sol, ecclesia luna, sancti sunt stellæ.

Feria Quinta.

QVinta ætate liberauit dominus populum suum à Babilone, ideo quinta feria recitatur canticum, quod cecinerunt filij Israel, cum liberati sunt à Pharaone in mari rubro post pascalem agnum. Feria quinta tradidit dominus corpus suum, quo liberauit populũ suũ a diabolo. Quinta die fecit Deus de aquis volucres & pisces, volucres in aera sustulit, pisces in aquis reliquit, quia per quinque vulnera sua iustos ad alta leuat, impios ad ima damnat.

Sexta feria.

SExta die creauit Deus hominem sexta ætate crucifixus est Christus. Ideo sexta feria cantatur canticum de passione, vt dicitur Cornua in manibus eius, idest brachia crucis, quia eadem die passus est dominus.

Sabbat.

SAbbato requieuit Deus ab omnibus operibus suis. Ideo sabbato canitur canticum, Audite cæli quod datum est filiis Israel post laborem itineris, cum iam intrarent terram repromissionis. Ita in septima ætate laborem huius mundi dabit dominus requiem sanctis.

De Benedictus.

APpropinquante luce Benedictus ad laudes cantatur, quia per illud canticum nostra nobis lux annunciatur.

De Magnificat.

AD vesperas Magnificat scilicet in fine diei cantatur, quia in fine mundi Deus superbos disperdet, & humiles exaltabit.

De Nunc dimittis cantico Simeonis.

AD completorium, Nunc dimittis cantatur, quia post iudicium sancti in pace introducentur.

De Horis & temporibus.

SEptem horas canonicas in die quasi ex debito canimus pro septem gradibus, quos à septiformi spiritũ suscepimus. Formã autem habemus ab apostolis & aliis sanctis, vt septies in die creatorem nostrum laudemus, quatinus in domo eius cum angelis eum in seculum seculi laudare valeamus. Quilibet autem dies representat nobis totum huius seculi tempus, in qua diuersis horis in vinea domini laboramus.

De Matutino tempore.

MAtutina illud tempus nobis memorat, quo primi parentes Deum in paradiso laudabant.

De Prima.

PRima illud tempus indicat, quo Abel Enoch & alij iusti Deo laudes soluebant.

De Tertia.

TErtia illud tempus insinuat, quo Noe & alij de archa egressi Deum benedicebant.

De Sexta.

SExta illud tempus denunciat, quo Abraham & alij patriarhæ Deum glorificabant.

De Nona.

NOna illud tempus demonstrat, quo prophetæ sub lege Deum magnificabant.

De Vesperis.

VEspera illud tempus reuocat, quo apostoli & illorum sequaces Deo hymnisabant.

De Completorio.

COmpletorium illud tempus monet, quo in nouissimo sub antichristo iusti deo gratias referent.

De Horis & ætatibus. Cap. 54.

DIes etiam repræsentat nobis vitam vniuscuiusque, quo diuersis etatibus, quasi diuersis horis docetur, & lege domini quasi in vinea laborare. Ergo per matutinam commemoramus infantiam, in qua quasi de nocte ad diem orti sumus, dum de matribus in hunc mundum nati sumus. Iuste itaque in hac hora Deum laudamus, qua de nocte erroris ad lucem veritatis in baptismo nos renatos exultamus. Per primam pueritiam recolimus, qua ætate libros discere cepimus. Merito ergo in hac hora laudes Deo soluimus, qua eius seruitio imbuti sumus. Per tertiam adolescentiam recolligimus, qua ordines suscepimus. Iuste in hac hora Deũ glorificamus, qua eius ministris associati sumus per sextã iuuentutem innuimus, qua ad diaconatus vel presbyteratus gradum promoti sumus. Et in hac ergo hora nõ incõgrue Deũ benedicimus, qua duces & magistri populorum electi sumus, per nonam senectutem notamus, qua plerique ex clero ecclesiasticas dignitates quasi grauiora vineæ pondera subimus. Conuenit itaquenos in hac hora Deum magnificare, qua nos voluit super plebem suam exaltare. In vespera decrepitam ducimus ad memoriam, qua plurimi ex nobis ad melioris vitæ conuersationem in primis venimus, qui quasi tota diei in foro ociosi stetimus, dũ tota vita in vanitate viximus. In hac hora decet nos Deũ laudibus extollere, qua nos dignatus est suis laudatoribus adiungere, per completorium finem vitæ nostræ retractamus, quo per confessionem & penitentiam saluari speramus.

Idem de horis diei. Cap. 55.

PEr diurna quoque & nocturna officia celebrat ecclesia Christi misteria in nocte est Christus pro nobis comprehensus, ideo in nocte nocturnum psallimus: Mane est illusus, Ideo matutinam canimus. Prima hora est gentibus traditus, ideo primam cantamus. Tertia hora est flagellatus, idcirco tertiam psallimus. Sexta hora est crucifixus, propterea sextam canimus. Nona hora mortuus est, ideo nonam cantamus. In vespere est de cruce depositus, idcirco vesperam psallimus. In fine diei est sepultus, ideo completorium canimus.

De Nocturnalibus horis. Cap. 56.

NOcturna enim hora dominus infernum spoliauit, matutina victor de morte remeauit. Prima Marię apparuit. Tertia duabus à monumento euntibus obuiauit. Sexta Iacobo, Nona Petro, Vespera duobus ambulantibus in Emaus se manifestabit. Completorio cum apostolis manducauit.

De horis diei & noctis. Cap. 57.

IN nocte nihilominus Petrus negatione plorauit, qui postea tota nocte in piscando laborauit. In mane Christus in litore stetit, rete piscibus impleuit. Prima hora cum septem comedit. Petro oues suas commisit. Tertia hora spiritus sanctus super credentes descendit. Sexta cum vndecim dominus recubuit. Nona eis videntibus cælos ascendit. In vespera vero ante passionem cum eis cenauit, corpus suum tradidit. Completorio pro eis patrem orauit.

De Prima dominicis diebus. Cap. 58.

IN dominica die nouem psalmos ad primam psallimus, quatenus cum nouem ordinibus angelorum in gaudio resurrectionis trinitatem laudare possimus. In primis quinque psalmis de passione Christi cantamus, quia Christum per quinque partitam passionem ad resurrectionis gloriam peruenisse significamus. Quem si nunc imitari volumus, in resurrectione ei conregnabimus. Deinde quatuor subiungimus, quia ecclesiam in quatuor partes mundi per quatuor euangelia Deũ laudare predicamus; per Deus in nomine tuo, erroris desertionem; per Confitemini, laudis confessionem; per Beati immaculati, Legis Dei operationẽ; per Retribue, animæ viuificationem exprimimus per fidem. Quicunque vult fidem nostram depromimus, in qua reliqua omnia concludimus, & per quam angelis associari credimus.

De fide quatuor temporibus edita. Cap. 59.

FIdem catholicã quatuor tẽporibus editã immo roboratã ecclesia catholica recepit, & in quatuor mũdi climatibus inuiolabiliter custodit. Primo symbolũ apostolorũ scilicet. Credo in Deum fundamentũ sibi ponit, dũ hoc quotidie in principio diei & in principio horarũ

ſcilicet ad primam canit per hæc opera ſua conſumat, dum hoc ad completorium recitat. Deinde fidem credimus in patrem in ſinodis legitur, quam Nicena ſinodus edidit. Tertiò fidem. Credo in vnum in cõuentu populi ad miſſam modulatur, quæ per Conſtantinopolitanum cõſilium propalatur. Quarto fidem. Quicumque vult quotidie ad primam iterat, quam Athanaſius alexandrinus epiſcopus rogatu Theodoſij imperatoris edidit. per reliquas horas colitur ſancta Trinitas.

De prima in priuatis diebus. *Cap. 60.*

IN priuatis diebus imitamur in diurno officio operarios in vinea laborantes, & diuerſis horis ad excolẽdam vineam intrantes. Porro ſacerdos qui incipit, imitatur opilionem, oues tota die incluſas mane in paſcua eiiciẽtem. Grex ouium eſt plebs criſtiana paſcua domini mandata. Itinera vero obſident beſtiæ gregi Dei inimicæ. In vna namque parte leo rugiens circuit quærens, quem deuoret, in altero draco inſidians deuiantes veneno interemit, aberrantes auide deglutit. Hinc lupus irruens rapit, & oues diſpergit. Inde vrſus inuadens lacerat gregem & diſſipat. Vnde paſtor Deus in adiutorium meum clamat, quatinus ouile hæc pericula euadat. Oues autem paſcuæ domini In hymno ſummum paſtorem inuocant, vti eas in diurnis actibus a nocentibus cuſtodiat.

Deus in nomine. *Cap. 61.*

DEinde per pſalmum, Deus in nomine tuo, iter arripiunt, & dominum in virtute ſua ſe a periculo liberare petunt. quoniam alieni eis inſurrexerunt, & fortes animas eorum quæſierunt, vt Deus in virtute ſua illos diſpergat, & eas ex omnium tribulatione eripiat.

Beati immaculati.

PEr beati immaculati vineam, quod eſt criſtiana religio ingrediuntur, & in paſcua vitæ ſcilicet in lege domini paſcuntur. In qua impigre operantur, dum teſtimonia Dei ſcrutantur.

Retribue.

IN hac fortiter laborant, dum in retribuè mirabilia de lege Dei conſiderant, hãc ſummopere excolunt, dum fidem ſuam in quicunque vult exponunt. Per legem domini, id eſt dilectionem, ad patriam reuertimur, per pſalmum Deus in nomine tuo ad iter præcingimur, per pſalmum, Beati immaculati dilectio Dei. per retribue dilectio proximi accipitur.

De Quicunque vult.

QVicunque item fides curſum noſtrum exprimit. per fidem enim ambulamus vt ad ſpeciem perueniamus.

De Capitulo.

IN capitulo paterfamilias operarios conſolatur, quia omnis, qui nomen domini inuocauerit, ſaluatur. Vnde alacres in reſponſorio fidem iterant, & cum petro Chriſtum filium Dei viui inuocant. Quem in verſu, Exurge domine, ſe adiuuare in incepto opere poſtulatur.

De Kyrieleyſon.

KYrieleyſon & criſteleyſon, quod ſequitur ob tres cauſas dicitur: Primò, vt ſuperflua cogitatio, quæ pſallentibus obrepſit, dimittatur: Secundo, vt ſequens oratio ſacerdotis exaudiatur: Tertio, vt dominica oratio quaſi quadam præfaciuncula ornata intentius dicatur. Quæ ideo ſilenter dicitur, quia Deo in ea loquimur, qui non verba ſed cor intuetur. Cuius vltima pars ideo aperte dicitur, vt ab omnibus cõfirmetur, per duos verſus ſcilicet viuet anima, vt erraui ſicut ouis, Penitentes intelliguntur, qui per paſtorem velut oues errantes ad gregem reducuntur. Qui mox ſimbolum recitant, quia fide corda ſua purificant, quæ praua opera maculauerant.

De credo in Deum.

IDeo autem credo in Deum occulte dicitur, quia occulta penitentia occulte peccantibus iniungitur.

De Precibus & confeßione.

IDcirco etiam preces, & confeſſio, & oratio ſequuntur, quia per tales fructus penitentes in communionem recipiuntur. Ob hanc etiam cauſam ſeptem penitentiales pſalmi ac letaniæ canuntur.

De capitulo Precioſa in conſpectu.

SOlent paſtores loca mutare, & greges ad alia paſcua minare. Hoc religioſi imitantur, dum prælatum de eccleſia ſequentes in capitolium congregantur. ibi Dei animalibus ſal ad lambendum datur, dum eis in martirologio paſſio vel vita ſanctorum pronunciatur. Opilio vero eis quaſi pabulum ponit, dum per verſum precioſa pacientiam ſanctorum proponit. Deinde diuinum auxilium ter per Deus in adiutorium inuocat, vt grex dei periculum animarum euadat. Deinde quaſi ouile benedicit, dum eos dirigi & ſanctificari in lege Dei poſcit. Poſt hæc lectione reficiuntur, & tunc ſinguli in opera quaſi vineæ cultores diriguntur.

De Tertia.

DVm tertia cantatur, quaſi a nouis operariis in vinea laboratur,

De Sexta.

DVm ſexta canitur, quaſi ab aliis labor ſuſcipitur.

De Nona.

DVm nona canitur, pſallitur, quaſi iterum ab aliis onus ſuſcipitur. In veſpera denarius recipitur. Tertia ſexta & nona. ideo ternis pſalmis celebrantur, quia in his tribus horis trinitas veneratur. Sed quæritur, cum prima dicatur, cur tertia & non potius ſecunda ſequatur. Item cum tertia ponatur, cur deinde ſexta & non quarta vel quinta dicatur. Itemque cur ſextam nona, & non magis ſeptima vel octaua proſequatur. Sciendum eſt, quòd dies in duodecim horas diuiditur, & pro vna quaque hora vnum capitulum de pſalmo beati immaculati, concinnitur. Pro prima hora, Beati immaculati; pro ſecũda, Retribue; pro tertia, legem pone; pro quarta, Memor eſto; pro quinta; Bonitatem; pro ſexta, Defecit; pro ſeptima, Quando dilexi; pro octaua, Iniquos odio; pro nona, Mirabilia; pro decima, Clamaui; pro vndecima, Principes; per hunc pſalmum lex Dei, id eſt charitas nobis, pronunciatur, in qua operarij pro æterna vita quotidie operãtur, vnde & in ſingulis capitulis aliquid de lege memoratur, quia per hãc ſolam quaſi per regiam viam ſuperna patria intratur.

De Beati immaculati.

IN beati immaculati dicitur, qui ambulat in lege in retribue, conſideraui mirabilia de lege tua, & de lege tua miſerere mei, in legem pone ſcrutabor legem tuam, in memor eſto, a lege tua non declinaui, & dixi cuſtodire legem tuam, in bonitatem, bonum mihi lex oris tui, in defecit, non vt lex tua, in quomodo dilexi legem tuam iniquis legem tuam Dilexi. In mirabilia, non cuſtodiui legem tuam, in clamaui, legem tuam non ſum oblitus, in principes, legem autem tuam dilexi, & lex tua meditatio mea eſt. Semper in tertia hora officium ſoluitur, quia trinitas in omnibus colitur.

De Veſpera. *Cap. 62.*

VEſperam ideo eccleſia ſolenniter celebrat, quia Abraham & alij patriarchæ ante legem ſacerdotes & prophetæ ſub lege ſacrificia ad veſperam offerebant, & dominus in veſpera cænans corpus ſuum diſcipulis tradebat. Quinque autem pſalmi huius horæ quinque vulnera Chriſti ſignificant, qui ſe veſpe-

ra mūdi pro nobis sacrificabat. Hoc & versus insinuat. Dirigatur oratio mea sicut incensus in conspectu tuo. eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Duodecima hora dies clauditur, & operariis iam peracto opere denarius dabitur. finis autem vniuscuiusque intelligitur, cum pro transacta vita merces cuique redditur.

De Quinque Psalmis ad vesperas.

IDeo quinque psalmi canuntur, quia pro labore quinque sensuum remunerabuntur. hymnus, qui subiungitur, laus victoriæ accipitur, quia sicut illi post laborē adepta mercede gratulantur, ita isti post deuictū mūdum pro æterna gloria iocundantur. Hos capitulum excitat, vt surgentes venienti domino occurrant. per versum, qui sequitur, quasi hostium pulsant, & sibi aperiri postulant. Accensis autem bonorum operum lampadibus gaudium domini sui intrant cum quinque virginibus.

De cantico Magnificat.

VNde cum cantico sanctæ Mariæ anima illorum dominum magnificat, & spiritus illorum in domino exultat, qui fecit eis magna, cuius misericordia est in secula.

De Oratione.

ORatio, quæ sequitur est benedictio, qua quisque à domino benedicitur. Cum vespera de præcedēti die cantatur, tunc præsentis vitæ tēpus denotatur, quia ab initio mūdi dies præcessit, nox sequebatur. significās quod gaudium paradisi precessit. mors hominem, heu! sequebatur. Cum vero de sequenti die celebratur, tunc futuræ vitæ lætitia designatur quia à Christi resurrectione nox precedit, dies sequitur designans quòd post mortem carnis dies vitæ dabitur credentibus.

De cursu sanctæ Mariæ Cap. 63.

CVrsum de sancta Maria vel de omnibus sanctis nulla lege constricti sed ob deuotionem canimus, vt quia serui inutiles debitū seruitium negligenter persoluimus, munera amicis domini nostri offerimus, vt per eos obsequium nostrum acceptabile faciamus, & gratiam domini nostri obtineamus.

De benedictione & lectione cibi.

COnsuetudo cibum benedicēdi, vel post cibum gratias agendi ab ipso domino cœpit, qui quinque panes benedixit, & post cænam hymnum dixit, legere autem ad mensam sanctus Augustinus instituit, qui mentes cum corporibus refici voluit, quia non in solo pane sed in verbo dei homo viuit.

De collatione.

QVod religiosi ad collationem conueniunt, hoc à sanctis patribus acceperunt, qui in vesperis solebant in vnum conuenire, & de scripturis in simul conferre, & quę ipsi tunc inuicem contulerunt, collationes dicebantur, & hæc his similia ad collationem leguntur.

De completorio & de confessione sero & mane. Cap. 64.

AD completorium ideo confessionem agimus, vt quicquid in die commisimus, diluamus. Ad primam vero ideo agimus, vt quicquid in nocte peccauimus, puniamus. Completorium inde dicitur, quod diurna seruitus nostra per hoc completur. Et quia corpus nostrum in nocte ab humanis sensibus destituitur, ideo per hanc horam intentius Deo committitur. Ideo autem quatuor psalmos, quia ex quatuor elementis subsistimus.

De hymno Te lucis.

PEr hymnum victoriam de nocturnis illusionibus rogamus, per versum nos signaculo diuinæ custodię quasi pupillam oculi sigillamus.

De Nunc dimittis.

PEr Nunc dimittis pacem & lucem Dei optamus.

De Pater noster.

PEr dominicam orationem & symbolum fidei nos ab hostibus firmamus.

De Credo.

AD primam ideo pater noster, & credo in Deum dicimus, quia cūcta opera per Christū incipimus, in quem credimus. Ad completorium eadem: dicimus, quia ciuitas operationes in eo concludimus. Per completorium enim quod tunc canitur, cum dies à nocte excipitur, illud tempus nobis ad memoriam reducitur, cum vita nostra à morte præcipitur. Ideo per Conuerte nos inchoamus, vt à malis conuertamur, & ira Dei à nobis auertatur. Et quia de meritis desperamus, dum per versum Deus in adiutorium meum intende inuocamus.

De completorio cum inuocarem.

TVnc psalmum cum inuocarem, qui de morte domini in sabbato sancto psallitur, cantamus, quatinus in morte dormientes in pace, quæ est Christus, qui escamus. Deinde in te domine scilicet canimus, quem dominus in cruce cantauit, cum iam expirans spiritum in manus patris commendauit, vt tunc spiritum nostrum suscipere velit, hinc qui habitat subiungimus, quem de tentatione vel passione domini canimus, quātinus amore nocturno ab aspidis & basilisci tentatione dominus nos eruat, & à leonis & draconis incursione eripiat. Deinde Ecce nunc psallimus, quatinus in domo domini benedici possimus. In hymno capitulo & versu victoriam poscimus, vt in Christo, qui vicit mundum, triumphemus. In cantico Symeonis pacem rogamus, vt sic Symeon postquàm lumen Christum vidit, pacem vitæ intrauit, ita nos post lumen fidei intremus pacem requiei.

De Cursu monachorum. Cap. 65.

QVeritur cur sanctus Benedictus aliter monachis horas ordinauerit, quam mos ecclesiæ habuerit, vel cur præcipuus apostolicorum Gregorius hoc sua autoritate probauerit. Sed sciendum est hoc sapientissima dispositione prouisū, vt puto à viro pleno spiritu omnium iustorum, scilicet vt contemplatiua vita sicut habitu, ita etiam officio ab actiua discerneretur, & monasticæ disciplinæ religio hoc priuilegio commendaretur. Vnde beatus Gregorius omni sapientia preditus perpendens virum Deo plenum cuncta sub predicta significatione ordinasse iure legitur, ea sua auctoritate roborasse, licet enim psalmos permutauerit, cuncta tamen sub eadem significatione posuit. Nempe quia sex diebus in hac vita, quasi sex ætatibus in vinea laboratur, vt sicut in dominica requies ita in septima ætate denarius vitæ recipiatur. Ideo sex diebus psalmos de illis iustis ad primam instituisse consideratur, qui sex ætatibus quasi diuersis horis in vinea domini laborasse memorantur.

Prima dominica. Cap. 66.

PRima quippe die beatus vir cum reliquis instituit, quia Abel & alios iustos designant, qui prima ætate quasi mane vineam domini intrabant.

Feria Secunda.

SEcunda die Domine Deus meus cum aliis censuit cantari, qui Noe & illos sanctos præferuntur, qui secunda ætate quasi tertia hora in vinea domini laborauerunt.

Feria Tertia.

TErtia die, Exurge domine, non confortetur homo canitur, in quo Nemrod, qui primus idololatriam instituit, intelligitur, per quem anticristus exprimitur, qui supra omne, quod dicitur deus, extollitur. Canitur etiam In domino cōfido, quia Thare, & saluum me fac, qui Abraham demonstrat, quia tertia ætate in hac vnica desudabant.

Feria Quarta.

QVarta die, Vsquequo domine cum reliquis instituit, qui Ioseph & filios Israel in Ægypto peregrinantes, insinuat, qui quarta ætate velut sexta hora pondus diei & æstus portabant.

Feria Quinta.

QVinta die conserua me Domine cum aliis decantari voluit, qui sacerdotes iudices reges exprimũt, qui quinta ætate quasi nona hora sub lege huius vineæ operari instituerunt.

Feria Sexta.

SExta die Cum sancto sanctus eris canitur, in quo Ioannes Baptista intelligitur, & Celi enarrant, qui apostolos, atque exaudiat, qui martires designant, qui sexta ætate quasi hora nona hanc vineam excolebant.

De Horis.

AD tres hora, scilicet tertia, sexta, nona, psalmos de quindecim gradibus cãtari statuit, quia per quindecim gradus charitatis trinitatem adiri docuit. Vesperas quaternis psalmis celebrari decreuit, quia per quatuor euangelia denarium adipisci monuit. Completorium tribus psalmis terminari censuit, quia cuncta in fide, spe, charitate compleri voluit. Hunc autem ordinem psalmorum traditur à beato Ambrosio accepisse. Porro in dominica die de illo psalmo horas instituit, qui legem Dei scilicet charitatẽ innuit, quia in resurrectione Deus, qui est charitas, omnibus hic pie in lege per charitatem laborantibus premium & requies erit. Ad primam autem quaterna, ad reliquas vero horas nouena capitula psalluntur, quia per quatuor virtutes ad nouena angelorum agmina hic in Christo laborantes perducuntur.

De Nocturnis. Cap. 67.

SIcut olim dies à paganis erant idolis dedicati, ita sunt nũc singuli à cristianis Christo Deo dicati. Dominica quippe ipse cõceptus est. Ideo illa die nocturnã Beatus vir psallimus, quia ipse in cõsilio patris in vterum virginis abiit, & tamquam sponsus de thalamo suo processit. In nocturna cantatur filius meus es tu, ego hodie genui te. In vespera autem ante luciferum genui te. Secunda die est baptizatus, ideo ea die nocturnum, Dominus illuminatio mea cantamus, in qua dicitur, Vox domini super aquas. dum pater voce, filius tactu, spiritus sanctus specie, sanctificabat illas. In vespera autem, placebo domino filius dicit, & pater hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, sonuit. Tertia die est natus, ideo tertia feria nocturnum dixi custodiã cãtamus, in qua dicitur holocaustum pro peccato nõ postulasti. Ideo ecce venio, & pater Eructauit cor meum verbum bonum. In vespera autem fiat pax in virtute tua, quia pax magna in mundo fuit dum Christus pax nostra venit, qui nobis veram pacem fecit. Quarta die a Iuda proditus. Ideo feria quarta nocturnum dixit, insipiens canimus, quia insipiens Iudas dixit, nõ est Deus, sed magnus. De quo ipse in eadẽ nocturna. Tu vero homo vnanimis dux meus, & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos de iudeis quoque, Exacuerunt, vt gladium linguas suas intenderunt arcum, rem amaram, vt sagittẽt in occultis immaculatum. In vespera autem, Sæpe expugnauerunt. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Quinta die nouam legem inchoauit, tradidit corpus suum; idcirco feria quinta psallimus nocturnam. Saluum me fac. in qua canimus, Panem angelorum manducauit homo. Ea nocte etiam est comprehensus, ideo canimus. Deus dereliquit eum persequimini, & comprehendite eum. In vespera autem oculis suis somnnum nõ dedit, donec tabernacum Deo scilicet ecclesiam per crucem inuenit. Sexta die est crucifixus, ideo feria sexta nocturnum Exultate deo canimus in qua dicitur, quòd inimici eius sonuerunt, qui eũ in lacu inferiori posuerunt. quando est traditus, & sicut homo sine adiutorio inter mortuos estimatus. In vespera autem linguas suas sicut serpentes acuebant. tota die prælia in die belli constituebant. Septima die iacuit sepultus, Ideo sabbato nocturnum Cantate deo psallimus, in qua dicitur, quod percussus sicut fœnum aruit, & sicut pellicanus à parente occisus emarcuerit. In vespera autem homo vanitati similis factus est, dies eius, sicut vmbra pretereunt. In octaua die resurrexit, ideo dominica canimus, Ego dormiui, & resurrexi, & dominus suscepit me, & animam meam in inferno non dereliquit, & in caput gentium me constituit. In vespera autem de torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, quia dominus de puluere inopem suscitauit.

Dominica Cap. 68.

EAdem in officio sancti Benedicti notantur. In dominica conceptio, vt ibi. Tollite portas principes & introibit rex gloriæ. In vespera, Habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem.

Feria Secunda.

IN feria secunda Baptismus vt ibi, Verbo domini cæli firmati, & sicut in vtrem aquas maris. In vesperis vt ibi, Iordanis conuersus est retrorsum.

Feria Tertia.

IN feria tertia natiuitas vt ibi, Dominus virtutum nobiscum, & ibi, Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini. Et iterum suscepimus Deus misericordiam tuam. In vespera vt ibi, De fructu ventris tui.

Feria Quarta.

IN feria quarta Traditio ibi, Precium meum cogitauerunt repellere. Et ibi, Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta. In vespera vt in filia Babilonis misera beatus, qui retribuet. & ibi. Dominus retribuet pro me.

Feria Quinta.

IN feria quinta, corporis eius commestio, vt ibi. Panem cæli dedit eis. In vespera vt ibi, Dirigatur oratio mea sicut incensum.

Feria Sexta.

IN feria sexta passio, vt ibi. Deus iniqui insurrexerunt super me, & non proposuerunt te in conspectu suo, & ibi non es auxiliatus ei in bello. In vespera vt ibi, Considerabam ad dexteram, & videbam, et non cognosceret me.

Sabbato.

IN sabbato sepultura, vt ibi, Sol cognouit occasum suum. In vespera, vt ibi, Exibit spiritus eius.

Dominica.

IN dominica resurrectio, vt ibi, Anima mea illi viuet. In vespera vt ibi, Exortum est lumen. Quod quibusdam psalmis Gloria patri interposuit. Hoc secundum Hebræos fecit, qui quibusdam psalmis diapsalma interponunt, vbi altiorem sensum intelligunt.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

INCIPIT LIBER TERTIVS

DE SOLEMNITATIBVS TOTIVS ANNI, ET PRIMO DE ADVENTV DOMINI CAPITVLVM I.

Æc vtcumq; de horis diximus, nunc restat de solennitatibus pauca perstringamus. Aduentum itaque domini ob tres causas celebramus: Primo, quia illud tempus recolimus, quo eum ab antiquis sanctis prenunciatum cognouimus. Secundo, faciem eius laudibus præoccupamus, quo eum vnicuique nostrum in fine vitæ aduenturum non ignoramus: Tertio, illud commemoramus quo eum adhuc affuturum iudicem speramus. In lectionario & in euangeliario quinque hebdomadæ aduentui domini annotantur, quia per quinque ætates seculi aduentus eius à seculis pernunciabatur. In antiphonario & in graduali libro, quatuor septimanæ ei attitulãtur, quia per legem, prophetas, psalmos, & gentilium libros Christi aduentus præconabatur. in hoc tempore Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus non cantatur, quia iusti ante Christi aduentum in tristitia inferni tenebantur. In hoc etiam Dalmatica & subtile non portantur, quia vestes innocentiæ & immortalitatis nobis per Christũ reddebantur. Hæc cuncta ideo etiam intermittuntur, vt in natiuitate domini festiuius amplectantur, & vt gratia noui testamenti prestantior veteri cognoscatur.

De Responsorio aspiciens.

RΕsponsorium, Aspiciens à longe, in persona Ioannis baptistæ cantatur, qui aspiciẽs à longe, scilicet, à terra ad cælum, potentiam Dei, id est, diuinitatem in carne venientem preconatur, & nebulam totam terram tegentem, scilicet infidelitatem totam Iudeam operientem. Ite obuiam ei dixit, quando viam domini præparauit. Tres versus ideo ad hoc responsorium canuntur, quia per legem, & prophetiã, & psalmodiam hoc totum prenunciabatur. Tria enim tempora, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia intelliguntur, in quibus singulis hoc futurum predicabatur. Vndè & in tertio versu, Tollite portas principes vestras, & introibit. Qui regnatus est, cantatur. Tres enim versus ideo cantantur, quia trinitas in hoc enim adoratur. Ideo & Gloria patri adiungitur. Responsorium denuo repetitur, quia aduentus Christi denuo à fidelibus expectatur. Sicut autem in aspiciens Christi diuinitas, ita in aspiciebam honoratur eius humanitas. Vndè cantatur Ecce in nubibus cæli filius hominis venit. Qualiter diuinitas incarnata sit tertium responsorium ostendit, Missus est Gabriel angelus qui ad virginem dixit, Aue maria, gratia plena hoc per apostolum confirmatum, Saluatorem expectemus, per prophetam quoque roboratur qui dixit Audite verbum domini. Ecce virgo accipiet, per legem nihilominus comprobatur, vt Moyses ait Obsecro domine, & quia iam venit ideo lætentur cæli, & exultet terra.

De Laudibus.

MAtutinæ laudes vtrumque Christi aduentum sonant, primùm in illa die quando montes apostoli dulcedinem predicabant, & colles doctores lac & mel doctrinæ fluebant. Tunc iucundata est filia Syon, id est, ecclesia de Iudeis, tunc exultauit filia Hierusalem, id est, ecclesia de gentibus, secũdum eius aduentum antiphona, Ecce dominus veniet. Primùm antiphona. Omnes sitientes quando fideles ad aquã baptismatis veniebant. Secundum Ecce veniet propheta magnus quando Hierusalem renouabitur. Primum aduentum eius antiphonæ sonant spiritus sanctus. Ne timeas Maria. Feriales antiphonæ sunt diuersæ prophetiæ.

De secunda dominica in aduentu. Cap. 2.

SEcunda dominica predicatio prophetarum de Christi aduentu ad Hierusalem denotatur, vbi cantatur, Hierusalem cito veniet, & ciuitas Hierusalem & Hierusalem surge.

De Tertia dominica. Cap. 3.

IN dominica tertia secundus Christi aduentus prænunciatur, vbi cantatur, Ecce apparebit dominus, & cum eo sanctorum milia.

De Quarta dominica Cap. 4.

IN quarta dominica vocatio gentium per Christi aduentum declaratur, vbi in persona apostolorum cantatur, Canite tuba in Syon, vocate gentes, & intuemini quantus sit, qui ingreditur ad saluandas gentes. Et radix Iesse qui exurget regere in eum gentes sperabunt.

De hebdomada ante natiuitatem domini.

HEbdomada proxima, quia ante natiuitatem domini preparatio nominatur, & in ea historia, Clama in fortitudine, cum, sex matutinalis laudibus cantatur. quia per sex ætates mundi populus ad aduentum præparabatur, & nos in aduentu eius per sex opera misericordiæ præparamur.

De Antiphonis O Cap. 5.

SEptem O admirando potius quàm vocando cantãtur, in quibus septem dona spiritus sancti notantur, per quæ hæc administratur incarnatio, & per quæ Christus ab ecclesia inuitatur. Ipse quippe est sapientia, in qua pater fecit omnia, qui venit in spiritũ sapientiæ, docere nos viam prudentiæ. Ipse adonay, quod nomen Moysi indicauit, cui legem in Sina dedit, qui venit per spiritũ intelligentiæ, nos redimere. Ipse radix Iesse, qui in signum populorum stetit, dum per signum crucis vbique adorari voluit. Qui in spiritu consilij nos liberare venit. Ipse clauis Dauid, qui cælum iustis aperuit, infernũ clausit, & per spiritũ fortitudinis vinctos de domo carceris educere venit. Ipse oriens & sol iustitiæ qui venit nos illuminare spiritu scientiæ. Ipse rex gentiũ & lapis angularis, qui venit saluare hominẽ per spiritũ pietatis. Ipse est Emanuel veniens ad nos per Israel, qui venit ad saluandum nos per spiritum timoris, dans cunctis carismata amoris. Si duodecim O cantantur, tunc duodecim prophetæ exprimuntur, qui Christi aduentum prædicasse leguntur.

De Vigiliis sanctorum. Cap. 6.

VIgiliæ à pastoribus cœperunt, qui vigilias supra greges suos nascente Christo custodierunt. More antiquo duo nocturnalia officia in precipuis festiuitatibus agebantur; vnum in initio noctis à pontifice cum suis capellanis absque venite: Aliud in media nocte in clero, sicut adhuc solenniter celebratur, Et populus, qui ad festum confluxerat, tota nocte in laudibus vigilare solebat. Postquàm vero illusores bonum in ludibrium permutauerunt, & turpibus cantilenis, ac saltationibus, potationibus & fornicationibus operum dederunt, vigiliæ interdictæ & dies ieiunij dedicati sunt, & vigiliarum nomen retinuerunt. Secundum antiquum ergo

morem duo officia nocti natalis domini asscribuntur. Vnum in qua antiphona Dominus dixit ad me In sole posuit, Eleuamini & responsorium, Ecce agnus Dei cum reliquis canuntur. Aliud in quo antiphona Dominus dixit, Tamquam sponsus Diffusa est gratia, & responsorium hodie nobis cum aliis concinnuntur.

De Natiuitate domini Cap. 7.

FEstiuitas quasi fasti diuinitas, id est, annua vel ius diuinitatis dicitur, quia illa die annuatim ius diuinitati persoluitur. Celebritas quasi cælibum, id est, castrorũ ritus dicitur, quia in illa ritus cælestium à castis agitur: Sodan dicitur frequens, inde solennitas appellatur, quia in ea à conuentu populi ecclesia frequentatur. Natalis itaque domini inde dicitur, quia in eo Christus natus in carne creditur, quem natalem ecclesia ideo celebrat, quia olim non solum reges sed & quique natalem suum celebrabant. Ideo & nos celebramus eius tẽporalem natalem, quia per eum renascimur ad æternitatem. Ideo Christus in fine anni nasci voluit, quia in finem seculi in mundum venit. Ideo in nocte nasci ei placuit, quia clam scilicet sub carne latens venit. Post eius natalem dierum lux prolongatur, quia in eum credentes ad æternitatis lucem vocantur. Inuitatorium Christus natus est nobis sub persona angelorum cantatur, à quibus pastores vel potius omnis populus adorandum Christum inuitatur. Cui in tribus psalmis gaudentes psallimus, in lectionibus per oracula prophetarum plaudimus. In responsoriis cum angelis canimus. Quæ responsoria repræsentant cuncta in cælis & in terris per hanc natiuitatem instaurata, & infernalia damnata. In primo responsorio in quo gaudet exercitus angelorum, cantatur restauratio cælestium. In secundo in quo pax vera descendit, cantatur reparatio terrestrium. In tertio in quo introiuit in regionem nostram, cantatur, liberatio recolitur, in regione vmbræ mortis habitantium. Et quia hæc cuncta trinitas operata non dubitatur. Ideo enim ad singula responsoria Gloria patri cantatur.

De neuma fabricæ mundi. Et cur potius in a, quàm in alia vocali cantetur. Cap. 8.

NEumarum autem iubilatio est harum rerum significatio, quia ineffabiliter fabrica mundi per verbũ Dei creatur. Ideo in fabricæ mundi numa iubilatur. Idcirco vero per a cantatur, quia prima vox nascentis hominis a prædicatur, & in prima creatione mundi, astra matutina dominum laudauerunt, & omnes filij Dei scilicet angeli magna voce iubiliauerunt: Quorum primũ iubilum nos per a imitamur. Et quia ineffabiliter de virgine tanquam sponsus de thalamo processisse cantatur, ideo neuma in a tanquã modulatur: qua vero ineffabiliter in patre & spiritu sancto coæqualis prædicatur, ideo neuma in gloria patri iubilatur. Et quia ipse α & ω scilicet principium & finis commemoratur, ideo neuma in α & ω modulatur.

De secundo nocturno Cap. 9.

IN secundo nocturno pastorum deuotionem recolimus, quos ad Bethleem festinasse, & Christũ in præsepio inuenisse legimus. hoc maximè per responsoriũ, quem vidistis, & O magnum misterium, exprimimus.

De tertio nocturno.

IN tertio tempore gaudium & lætitia mundo aduenit, Ideo in tertio nocturno ecclesia frequentius alleluia in antiphonis canit. Per euangelia pastorũ narratio declaratur, per quos natiuitas Christi manifestatur. Solẽt mulieres parturientẽ visitare, & ei xenia deferre, has in responsoriis imitamur, dum nunc Christũ, nunc sanctam Mariam salutamus, quasi congrua filio conuenientia quoque matri munuscula offerimus.

De neuma & veritate & cur in e. Cap. 10.

NEumam in veritate ideo iubilamus, quia verbum ineffabiliter carnem factum collaudamus. Prima enim vox nascentis feminæ dicitur e esse, & verbum natum est caro, quæ profertur genere feminino. Deinde Te deum laudamus repræsentat nobis horam, qua natus est Christus, quem cum angelis laudamus. Ideo mox missam subiungimus, in qua Gloria in excelsis cũ angelis canimus, & natum gro nobis sacrificium offerimus. Post missam euangeliũ liber generationis legitur, in quo velut linea ad hamum contexitur, quo Leuiathan de humano genere extrahitur hic quidam, Te deum laudamus, canunt, quia se de faucibus Leuiathan extractos plaudunt.

De Matutinis laudibus. Cap. 11.

DEinde ecclesia quasi choream ducit, dum sponso suo ac liberatori suo cantica in matutinis laudibus cõcinnit, in missa, quæ sequitur, laus pastorum celebratur, qua inuentus dominus ab eis laudatur. In tertia missa, quæ tertia hora cantatur, eius natiuitas à patre solennizatur. Vnde & euangelium in principio ad hanc recitatur.

De sancto Stephano. Cap. 12.

IN nocturnali officio de sancto Stephano palestra imitatur, in quæ pro corona certatur. In officio de die quasi pro victoria hic agonitheca coronatur. Vnde & Stephanus, id est coronatus, congrue nominatur. Huius diem ideo leuitalis ordo celebrẽ ducit, quia Stephanus primus diaconus fuit.

De sancto Ioanne. Cap. 13.

DOrmitio sancti Ioannis euangelistæ est in natiuitate sancti Ioannis baptistę. sed quia ob celebre officium illic agi non potuit, hîc ecclesia eius festum coli instituit, quando ab exilio rediit, vel ipsius ecclesia dedicata extitit. In cantu de sancto Ioanne imitamur amantes, qui amicos suos cantibus efferre conantur. Quidam neumam super intellectus iubilãt, quia sanctus Ioannes per spiritũ intellectus de ineffabili verbo Dei scripserat. Hunc diem sacerdotalis ordo ideo festiuum agit, quia ipse præcipue verbo & exemplo sacerdotium extulit, dum latronem quendam etiam sacerdotio præfecit.

De Innocentibus. Cap. 14.

QVod Te deum laudamus, & Gloria in excelsis, & alleluia de innocentibus non cantamus, matres illorum imitamur, quas in tristitia fuisse non dubitamus. Ideo etiam cantus lætitiæ non cantantur, & dalmatica vel subtile non portatur, quia idem chorus infantum ad inferna descendisse memoratur. Si illorum festiuitas in dominica euenerit, omnia de illis, vt de aliis sanctis agimus, quia in resurrectione domini eos sanctis associatos credimus. In octaua quoque illorum alleluia & alia canimus, quia pacta Christi resurrectione eos in gaudio receptos scimus. Horum festum ideo infantes solemnisant, quia eos primum ad Christum premio præibant. Gloria patri secundum ordinem de innocentibus canitur, quod nunquam nisi in passione domini intermittitur.

De Octaua domini. Cap. 15.

IN octaua domini totum officium de sancta Maria agimus, quia in die partus sui propter filij sui celebritatem ea facere non potuimus. Hoc autem significat si Christo in hac vita deuote seruiamus, in octaua scilicet futura vita de Ecclesia glorificatione, quam Maria præfigurauit, gaudeamus. Ideo autem Christus de Maria non ab alia nasci voluit, quia ipsa prima in mundo virginitatem nouit.

De dominica dum medium silentium. Cap. 16.

DOminica, quæ inter natiuitatem domini & epiphaniæ occurrit significat tempus illud, quo dominus in Ægypto fuit, vnde & in communio, Tolle puerum & matrem eius, canitur.

De sanctis & octauis eorum. Cap. 17.

NAtalia sanctorum ideo celebrantur, quia de hoc mundo in æternam vitam per mortem nascebantur. Octauæ vero illorum ideo coluntur, quia in octaua, idest in resurrectione, gloriæ eorum per Christum duplicabuntur.

De Epiphania. Cap. 18.

OCtaua idus ianuarij olim habebatur celebris ob triplicem triumphum Augusti Cæsaris. Hanc eandem diem, quam epiphaniam domini vocamus, ob tres causas celebramus, quia dominus stella duce illa die gentibus est reuelatus, & post triginta annos eadē die in Iordane baptisatus, & reuoluto anno ipsa die per aquæ in vinum conuersionem ad nuptias Deus est manifestatus. Ideo epiphania vel theophania appellatur, quod apparitio vel manifestatio aut ostensio interpretatur. Traditur enim quòd hac die quinque millia hominum de quinque panibus dominus satiauerit. Itaque in primo nocturno stellæ apparitio. In secundo nocturno magorum visitatio. In tertio domini baptisatio in sacramentis missæ agitur, aquæ in vnum conuersio, vel populi de panibus saturatio.

De Magis. Cap. 19.

PRimus Zoroaster rex magicam inuenit, de cuius semine Balaam extitit, qui de Christo hoc prædixit: Orietur stella ex Iacob, & consurget homo de Israel. Ex cuius progenie hi magi fuerunt, qui ad dominum cum muneribus venerunt. Magi autem sunt dicti, quasi mathematici scilicet in stellis periti. Ideo autem dominus ab his quæri voluit, quia testimonium a sapientibus mundi honore voluit, quibus & populus gentium credidit. Ideo vero à tribus inuenire voluit, quia a tribus partibus mundi scilicet Asia, Affrica, Europa coli voluit. Ideo hoc per stellam fieri voluit, quia per sacram scripturam populum conuerti voluit, ideo in duodecimo die à natiuitate sua hoc fieri voluit, quia per duodecim apostolos mundum attrahere voluit, propter tres causas dominus baptisari voluit: Primò, vt omnem iustitiam impleret: Secundo, vt Ioannis baptismum comprobaret: Tertio, vt aquas nobis sanctificaret. Idcirco autem post triginta annos baptisari, & tunc prædicare voluit, quia nos adepta scientia in perfecta ætate populum docere voluit. Ideo vero a Ioanne non ab alio baptisari voluit, quia ab illo testimonium ad populum habere voluit, quia videlicet populus Iudeorum illi vt prophetæ credidit.

De Matutinis. Cap. 20.

IN hac nocte Inuitatorium non cantamus, quia subdolam Herodis inuitationem cum magis declinamus, in sexto tamen loco psalmum, Venite exultemus, canimus, quia sexta ætate mundi gentes ad fidem venisse plaudimus. In tertio nocturno antiphonam fluminis impetus, & psalmum Deus noster refugium, psallimus, quia tertio tempore flumine baptismatis ciuitatem Dei scilicet ecclesiam lætificasse cognouimus. Ideo in tertio nocturno alleluia frequentamus, quia in tertio tempore per baptismum lætitiam aduenisse annunciamus.

De octaua Epiphaniæ. Cap. 21.

IN octaua Epiphaniæ baptismus ecclesiæ celebratur, sicut in antiphonis, Veterem hominem, & te qui in spiritu. Ideo autem in aqua baptisatur, quia hoc alimentum igni contrarium comprobatur, fomite vero peccati ignis pœnarum accenditur, sed per aquam baptismatis extinguitur. Ideo hanc spiritus sanctus in principio fouisse legitur. Aqua enim sordes abluit, sitim extinguit, imaginem reddit, ita nos baptismate à sordibus peccatorum nostrorum lauamur, à fonte vitæ potamur, imagine Dei reuocamur.

Dominica post Dpiphaniæ. Cap. 22.

DOminica post Epiphaniæ, siue post duodecim dies legitur euangelium, Cum factus esset Iesus annorum duodecim, quia sicut post duodecim dies, ita tunc post duodecim annos factum commemoramus. Dominica quæ octauam sequitur, ideo euangelium nuptiæ factæ sunt legitur, quia sicut post septimanam, ita tunc post annum hoc traditur factum, de tribus nuptiis legitur in euangelio. De primis scribitur, Rex quidam fecit nuptias filio suo, has nuptias celebramus in natiuitate domini, in quibus Deus coniunctus est humanæ naturæ, cui thalamus fuit vterus, de quo speciosus forma præ filiis hominum processit, tanquam sponsus de thalamo suo. De secundis dicitur, Vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptiis. Has celebramus in ascensione domini, quando victor cælos ascendit & nouus homo angelicam naturam sibi copulauit. De tertiis legitur, Decem virgines exierunt obuiam sponso & sponsæ. Et post pauca, quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias has celebramus in resurrectione domini, quando sponsus resurrexit, quia hæ nuptiæ in resurrectione futuræ, quando Christus sponsam suam ecclesiam de Babilonia huius mundi in celestem Hierusalem introducet. De his scribitur, Beati qui ad cænā nuptiarū agni vocati sunt. In penthecosten celebramus, quòd sponsa est dotata per varia spiritus sancti carismata, quando alij datus est sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ.

De octaua sanctæ Agnetis. Cap. 23.

IN octaua sancte Agnetis scribitur, de natiuitate, quia illa die nata dicitur.

De Purificatione sanctæ Mariæ. Cap. 24.

YPapanti dicitur obuiatio, quia hac die Simeon & Anna Christo obuiauerunt, dum eum Maria & parentes ad templum detulerunt. Ideo autem octaua circuncisus post quadraginta dies in templo est repræsentatus, quia nos corpus eius, si in hac vita a vitiis circundamur, post completionem decalogi legis per quatuor euangelia in cæleste templum introducemur. Cum hac die processionem agimus, quasi domino cum Simeone & Anna occurrimus. Quod hodie processionem cum luminibus facimus, hoc ex more gētilium suscepimus, quos in hoc mense ciuitatem cum luminibus lustrasse cognouimus per ceram quippe candelæ Christi humanitas, per lichnus eius mortalitas, per lumen exprimitur ipsa diuinitas. Christus enim est lumen sanctorum, ignis vrens impiorum, ideo candelas in figura Christi manibus tenentes clamamus. Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui. Hoc ideo in festo sanctæ Mariæ agimus, vt cum quinque prudentibus virginibus accensis bonorū operum lampadibus sponso Christo obuiemus & per sanctam Mariam ad nuptias cælestem vrbem intremus. Mulieres in hoc sanctam Mariam imitantur, quod post partum transactis quadraginta diebus ecclesiam ingrediuntur, quia cæleste templum intrare non merentur, quæ in præsenti vita, quæ per quadraginta dies accipitur, beatam virginem non imitantur.

De sancto Blasio. Cap. 25.

QVod fidelis populus in festo sancti Blasij lumina pro domibus vel animalibus accēdunt, vel eleemosynas tribuit, ipso martyre instituente initium sumpsit. Qui beatus pontifex, dum omnibus pœnis per Christo affectus, in carcere iaceret, & quædam mulier ei escas cum lumine deferret, docuit eam, vt eo occiso lumen in memoriam ipsius faceret, eleemosynam erogaret, & nunquam ei necessaria desitura essent. Postquam ille per passionem ad Christum migrauit, mulier, vt ab eo didicerat, fecit, & in omnibus bonis citius creuit, & ab ea is nos per omnes ecclesias inoleuit.

De cathedra sancti Petri apostoli. Cap. 26.

CAthedra sancti Petri ideo celebratur, quia in illa die in Antiochia pontifex ecclesiæ eleuatur, huius se-

dem ideo annuatim festiue recolimus, vt per eum sedes nobis in cælo præparetur.

De consecratione salis & aquæ. Cap. 27.

SAlis & aquæ aspersio cœpit à propheta Heliseo, hic sal aquæ commiscuit & sterilitatem expulit. Vnde Alexander papa & martyr constituit, vt sal & aqua benedicatur, populus aspergatur, quatinus omne fantasma dæmonum ab eo per verbum Dei appellatur. Similiter & habitacula eorum aspergantur, & dæmones ab eis arceantur. Hoc ideo in dominicis diebus secundum canones agimus, quia Christi sanguine aspersi sumus, sicut Iudaicum populum secundum legem sanguine agni aspergi legimus.

Quare in aduentu Ysaias, & post natiuitatem domini Paulus legatur. Cap. 28.

INfra aduentum domini Ysaias & alij prophetæ leguntur, quia prophetæ & præcipuè Ysaias Christum nasciturum prænunciauerunt. Post natiuitatem autem domini epistolæ Pauli ideo legũtur quia apostoli & maxime Paulus Christum iam natum prædicauerunt.

De historia Domine ne in furore. Cap. 19.

IN natiuitate domini cum angelis lætare debuimus, quod Christum in carne suscipere meruimus. Sed quia ad seculare gaudium prolapsi sumus conuiuiis & luxuriis indulsimus. Ideo historiam Domine ne in furore pro penitentia canimus, & epistolas Pauli, quæ ad penitentiam instruit, legimus.

De spatio a natiuitate domini vsque ad septuagesimam. Cap. 30.

DVas ecclesiæ vitas esse constat: vnã quæ hic in exilio laborat, alteram, quæ in cælesti patria exultat. Spatium ergo à natiuitate domini vsque ad septuagesimam illud tempus significat, quo quisque fidelis post regnationem in præsenti vita pro Christo desudat. Vnde & illo tempore alleluia cantatur, quia in hac vita pro spe eternæ letitiæ certatur.

De sabbato in quo alleluia deponitur. Cap. 31.

SAbbatum, in quo alleluia dimittitur, illud tempus designat, quo quisque beatus de hac vita ad requiem & lætitiam supernæ lætitiæ deducitur. Sabbatum enim requies dicitur. Ideo autem ad vesperam, hoc est in fine diei alleluia deponitur, quia id fine vitæ post laborem vnusquisque ad requiem cum cantu angelorum fertur. Si vero in nocturnali officio deponitur, tunc illud innuit quòd ecclesia in quolibet fideli de nocte huius laboriosæ vitæ cum cantu lætitiæ educitur, & ad illam vitam, vbi est splendor & lux perpetua, & sine fine lætitia perducitur. Quod ideo in dominica nocte agitur, quia per resurrectionem Christi gaudium nunc animabus datur, quod in futura resurrectione perficietur. hoc totum in responsorio repræsentatur, dum sic cantatur: Dum præsens est, scilicet ecclesia in actiua vita imitatur, illam videlicet in contemplatiua vita, quam desiderant, dum toto annisu ad eam anhelant. Dum se subduxerit scilicet ab hac vita in perpetuum coronata triumphat ante dominum in beata vita. Et in illo responsorio, Angelus domini comitetur tecum, reuertere in thesauros tuos, quia sicut Tobias per angelum deducitur, & cum gaudio reducitur, sic fidelis anima de carne assumpta per angelos in cælestes thesauros cum gaudio perducitur. Per hoc autem quod sequitur, Reuertaris ad nos cũ gaudio, pascale quidem tempus exprimitur, quo resurrectio intelligitur, cum gaudium & lætetitia ad ecclesiã conuertitur, & ipsa gaudentibus angelis associabitur. Hoc & in ceteris responsoriis etiam notatur. Quod autem in Laudate dominum de cælis frequentibus alleluia cõcinnitur hoc designat, quod fideli animæ hinc migrãti à choro angelorum & sanctorum cum cantu lætitiæ occurritur, significat etiam, quod in die iudicij sancti & angeli omnes in vnum conueniunt, & in seculum seculi deo iubilabunt.

De septuagesima pasca & pentecoste. Cap. 32.

POrro tempus a septuagesima vsque ad pascha alleluia intermittitur, nos exprimit, qui hic in labore & tristitia relinquimur. Pascha autem, quando alleluia canitur, illud tempus innuit, quo quisque de hoc labore migrans gaudentibus associatur. Tempus vero a pasca vsque pentecosten, in quo domino alleluia canuntur, significat, quod post resurrectionem omnes electi corpore & anima in æternum gloriabuntur.

De pasca quare iudeorum more secundum lunæ cursum celebretur. Cap. 33.

QVeritur cur pasca nõ annuatim, quemadmodũ natalis domini, vel festiuitas sanctorum celebretur, sed more Iudaico secundum lunæ cursum obseruetur, præsertim cum legale pasca veri fuerit vmbra, in quo verus agnus Christus nostrum immolatus est pascha, & ecclesia agnita veritate tendens ad spiritualia cuncta respuat legalia. Sed sciẽdum est quod sicut Hebraicus populus præfigurauit festiuitatem christiani populi, ita ecclesia per sua festa præsignat solennitates futuri seculi. Ideo celebrat eas secundum sidera, quæ sunt corpora cælestia.

De sole quòd tipum Christi gerat. Cap. 34.

SOl quippe, qui ad visum nostrũ est immutabilis, gerit tipũ Christi, qui est sol iustitiæ splendore diuinitatis immutabilis. Et quia secundũ huius cursum natiuitatẽ domini celebratur, idcirco annuatim nõ mutatur.

De stellis quòd designent sanctos. Cap. 35.

STellæ quoque, quæ videntur immutabiles, sanctos designant, qui nunc cum Christo immutabiliter regnant, & ideo annuatim illorum natalitia celebrantur. Et quia stelle præ aliis sunt clariores, ideo quasdam festiuitates præ aliis agimus celebriores. Et quia à diuersis horis stellę in nocte oriuntur, ideo diuersis temporibus sanctorum solemnia in anno aguntur.

De luna quod ecclesia designet. Cap. 35.

LVna, quæ iugiter crescere vel decrescere cernitur, presentẽ ecclesiã figurat, quæ adhuc in defectu huius vitæ exulat; hęc ecclesia tres festiuitates secundũ lune cursum figuraliter celebrat, quibus se ad futura festa instigat, videlicet septuagesimam, in qua recolit suam in hoc mundo peregrinationem, Quadragesimam, in qua cõmemorat suã reuersionẽ, Pasca seu quinquagesimã, in qua ad memoriam reuocat patriæ receptionem.

De Septuagesima. Cap. 37.

SEptuagesima itaq; a septuaginta denominatur, quia ab hac dominica vsque in sabbatum pascalis hebdomadæ, septuaginta dies numerantur, per hos autem septuaginta dies septuaginta annos exprimimus, quibus populum Dei in Babilone captiuum cognouimus, per quas septuagies centenos annos, id est, septem milium annos commemoramus, quibus nos in huius mundi exitio captiuos deploramus.

De Historia Nabuchodonosor. Cap. 38.

NAbuchodonosor est diabolus, Babilon hic mundus vel infernus, Hierusalem paradisus. Qui Nabuchodonosor populum ad Hierusalem captiuum in Babilonem duxit. Dum diabolus humanum genus de paradiso in hunc mundum seduxit, populus lxx. annis in Babilonia dura seruitute opprimebatur, & humanũ genus septuagies centum annis in mundo vel in inferno affligebatur. Populus musicas artes vel cantum lætitiæ intermiserat, mœrore & ieiuniis se afficiebat, & genus humanum gaudium & lętitiam amiserat, tristiciam & miseriam inciderat. Et quia hoc nũc recolimus, ideo gloria in excelsis, & alleluia, quod est cantus lætitiæ intermittimus. Et quia ipsi lugubri veste vtebantur, ideo nos Dalmaticis & subdiaconalibus quę sunt solẽnes vestes non vtimur per cantũ tractus gemitum duræ seruitutis exprimitus. Et notandum quòd duo tractus tristiciam, tertius vero sonat lætitiã, quia nimirum sub duobus temporibus ante legem, sub lege in tristitia fuimus. In tertio tempore Christo adueniente ad lætitiam. De

profundis,& Commouisti tribulationem. Iubilitate vero sonat gaudij iubilationem. Item qui habitat,& Ad te leuaui mœrorem. Qui confidunt prefert lætitiæ canorem. Similiter Sæpe expugnauerunt,& Deus deus meus tristiciam, laudate vero hymnisat lætitiã, quia si hic nos confessione & penitentia affligimus, in resurrectione gaudium cum sanctis habebimus. Post sexaginta annos Cirus, qui rex regnauit Babiloniæ, regnum sibi subiugauit, populũ a captiuitate laxauit; & Christus sexta ætate in mundo regnauit, infernum superauit, mundum sibi subiugauit, captiuos de inferno laxauit. Pars cum Zorobabel, seu cum Iesu sacerdote ad patriam rediit, parsque in captiuitate remansit, quia pars fidelium cum rege & sacerdote vero Iesu ad cælestem patriam rediit, pars hic in labore remansit. Populus ad Hierusalem reuersus lætitiam habuit, sed tamen pro vxoribus & filiis & sociis sollicitudine nõ caruit. Hoc nos exprimimus, dum in pascali hebdomada vnum alleluia canimus, & adhuc graduale non omittimus. Expleto autem septuagesimo anno Darius vel Assuerus perfecte captiuitatẽ laxauit, omnisque populus cũ mulieribus & pueris, Esdra duce (quod adiutor dicitur, vel Neemia, quod consolator dicitur) repatriat, & cum duplex gaudium habebat. Quod nos designamus, dum duo alleluia scilicet hæc est dies, Et laudate, cantamus. Ita quoque fidelis anima cum de hoc exilio migrat, in anima tamen cum Christo exultat, quod vnum alleluia in pasca insinuat; quasi vero fidelis anima adhuc graduale non omittit, dum sollicitudinem pro corpore & operibus gerit. Alleluia autem in vno sabbato inchoatur, & in alio sabbato geminatur, & sabbatum requies appellatur, quia nunc animæ tantum in requie gloriantur, in resurrectione vero illarum gloria duplicatur; finitis namque septem millibus annorum captiuitas humani generis perfecte absoluetur, & totus fidelium populus cum Christo vero protectore & vero consolatore id est spiritu sancto ad patriam reuertetur, & corpora atque opera velut vxores & filij ad animas redibunt, & tunc duplici gaudio in æternum exultabũt, hoc nos ad memoriam reuocamus, dum relicto graduali in quinquagesima alleluia frequentamus. Notandum autem, quod septuagesima à dominica incipitur, & in sabbato finitur, quia nostra captiuitas à mansione paradisi inchoauit, & ita ad futuram requiem perdurabit. Hæc enim per decem hebdomadas extenditur, quia per decalogum legis ad sempiternam læticiam pertingitur. Igitur quia in septuagesima nostram captiuitatem recolimus, ideo genesim tunc legimus, in qua humani generis expulsio à paradiso legitur, & in respõsoriis canitur, sicut ibi, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ad laudes ideo, miserere mei Deus, & Confitemini canimus, quorum alter de penitentia, alter de laude scibitur, quia per penitentiam ad lætitiam peruenitur in antiphona Miserere mei deus, & in missa Circumdederunt me gemitus mortis, humanũ genus ingemiscit, quod gaudiũ & lætitiam amisit, tribulationem & dolorem inuenit.

De Sexagesima. *Cap.* 39.

SExagesima intra septuagesimam currere, & à sexagesima denominari cognoscitur, & designat tempus viduitatis ecclesiæ, quo à sponso suo hic in mundo peregrinatur. Hæc & in feria quarta paschalis hebdomadę terminatur. Sexagesima per sexies decem extenditur, & sex opera euangelij decemque legis præcepta exprimũtur. Sunt hæc opera euangelij Esuriui, & dedistis mihi manducare, Sitiui, & dedistis mihi bibere, Nudus, & operuistis me, hospes, & collegistis me, Infirmus, & in carcere, & visitastis me. Precepta autem legis sunt hæc: Non adorabis deos alienos: Non periurabis. Sanctifica diem sabbati, quod nos facimus die dominica: Honora patrem & matrem: Non occides: Non mœchaberis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Nõ concupisces rem proximi tui. Non vxorem & omnia quæ illius sunt. Quia hæc auditurus erit. Venite benedicti mei. Ideo in feria quarta, quæ est finis sexagesimæ, hoc officium cantatur. Venite benedicti. In nocturnali officio & in missa, Exurge, quare obdormis, ecclesia suũ exilium deplorat, & pro liberatione sua dominũ exorat.

De Quinquagesima. *Cap.* 40.

QVinquagesima quoq; septuagesimæ inseritur, quæ in pascali die finitur, per hanc penitentia exprimitur. Vnde & quinquagesimus psalmus in penitẽtia ponitur. Ideo & hac die de diluuio legitur, & canitur, quod per ter quinquaginta dies extenditur, quia per fidem trinitatis penitentia, pro verbis, pro factis, pro cogitationibus accipitur. Et notandum, quòd in primis de diluuio, deinde de Abrahæ obedientia canitur; & sic de cæco illuminato subiungitur, quia qui se penitentia à sordibus peccatorum abluerit, ac deinde mandatis Dei obedierit, & Christo illuminari gaudebit. Quinquies autem decem quinquaginta fiunt, quia per opera quinque sensuum, per decalogum legis penitendo diluunt, ad resurrectionem Christi pertingunt, qua die leti canũt, Resurrexi & adhuc tecum sum. In hac die antiphona, Secundum multitudinem, & in missa, Esto mihi in Deum, ecclesia diuinum auxilium inuocat, & ab exilio liberari postulat. In septuagesima, in euangelio vineam excolimus, In sexagesima, terram in tractu commouisti, scindimus, In euangelio, semẽ verbi spargimus, In quinquagesima fructum lucis, cæco illuminato colligimus.

De capite ieiunij. *Cap.* 41.

QVi à captiuitate reuersi sunt, templũ domino construxerunt. Et nos quia à diabolica captiuitate liberati sumus, nosmetipsos templum Dei istis diebus ædificare debemus, huius fundamentum ideo quarta feria iacimus, quia Salomon quarta ætate templum Deo ædificasse legimus. Templum autem corporis Christi quadraginta & sex annis ædificatur, per quem numerũ ecclesia Christo incorporatur. Maria quippe duodecim annorum extitit, dum Christum genuit; Christus vero triginta & quatuor annorum fuit, dum morte solutus corruit. Qui anni simul iuncti quadraginta & sex fiunt, totque dies à capite ieiunij vsque in pasca existunt, qua die Christus corporis sui templum restituit, quod prius impulsio Iudęorum soluit. Vt ergo ecclesia in templum corporis eius coedificetur, quadraginta & sex diebus ieiuniis & orationibus vacare cognoscitur, quot diebus infans in vtero formari dicitur.

De Nomine Adam. *Cap.* 44.

NOmen quoque Adam ex quatuor literis cõiungitur, ex quibus idem numerus conficitur. Quæ literæ ex quatuor climatibus colliguntur, quæ græce Anathole disis arctos Mesembria dicuntur. In numero autem græcorum a vnum d quatuor, iterum a vnum m vero quadraginta significat, quæ simul iuncta quadraginta sex fiunt. Adam ergo per genus suum diuiditur, & in quatuor partes mundi quasi semen spargitur; sed per Christum in vnum colligitur, dum in corpore Christi ab Adam sumpto ecclesia coadunatur. Igitur quia ecclesia à quatuor euangelia in Christum congregatur. Ideo hos quatuor dies ante quadragesimam ieiunare comprobatur. Ideo se etiam quatuor diebus affligit, quia euangelium quod in initio quadragesimæ legitur, quatuor ordines in iudicio futuros prędicit: scilicet vnum iudicantium, vt sunt perfecti: alium per iudicium saluandorum, vt coniugati: tertium damnandorum, vt infideles bonis operibus vacui: Quartum sine iudicio pereuntium, vt sunt increduli. Ideo etiam quatuor dies abstinet, quia quatuor causas luget, videlicet quod propter escam se de paradiso eiectam mœret, & quod in hoc exilio se cibo bestiali indigere dolet, & quod post hanc vitam se ad tartara dũci timet, vel quod in regno cælesti cum electis non gaudet. Ideo nihilominus quatuor diebus se macerat, vt per quatuor, scilicet prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam, quasi quatuor columnis sequens ieiunium fulciat, quatinus ani-

ma quattuor mortibus, scilicet cogitationis, locutionis, operationis, impenitudinis, se addixerat, per custodiam quattuor euangeliorum resurgat.

De feria quarta in capite ieiunij. *Cap.* 43.

PEr diem, quo cinerem capiti imponimus, diem expulsionis nostræ de paradiso ad memoriam reducimus, quo dictum est puluis es, & in puluerem reuerteris. vt ergo redire possimus penitentiam in cinere & cilicio agimus. Et quia repatriare contendimus, & hostes nobis in itinere obsistere nouimus, ideo arma nostra, quod est humiliatio, oratio, afflictio, sustollimus, vt contra spiritualia nequitiæ pugnare possimus. Cum ergo hac die processionem facimus, quasi hostibus armati ad pugnam obuiam imus. Ideo autem ieiunium feria quarta inchoamus.

De Quadragesima. *Cap.* 44.

QVadragesima à quadraginta denominatur, quia ab illa dominica vsque in cenam domini quadraginta dies computatur. Post hos quadraginta dies quadraginta annos exprimimus, quib⁹ populũ Dei ab Ægipto ad patriam redisse cognouimus, sed nostram reuersionẽ recolimus, qua de hoc mũdo ad supernam patriam tendimus. Filij quippe Israel longo tempore in Ægypto sub pharaone seruierunt, sed per Moysen liberati quadraginta annis heremum transierunt. pastum de cælo, potum de terra habuerunt, & sic ad terrã lacte & melle manantem peruenerunt. Ita & nos longè tempore sub diabolo in hoc mundo seruiuimus, sed per Christum liberati sumus, & ideo per decem præcepta legis, & quattuor Euangelia, quæ multiplicata quadragenarium numerũ conficiunt, ad paradisum reuerti debemus, vt corpore Christi nasci & sanguine eius potati ad terram lac & mel fluentem, scilicet regionem viuorum perueniamus. Ipsi post quadragintaduos mansiones terrã repromissam intrauerunt, & mox pasca celebrauerunt, & nos post quadraginta duos dies pasca celebrabimus, & de nostra ereptione exultabimus. vt autem omnes cristiani quadragesimam ieiunemus, auctoritatem ex euangelio & ex lege habemus.

De Ieiunio domini & cur nos non ieiunamus eo tempore, quo dominus ieiunauit. *Cap.* 45.

EX euãgelio, quia ipse dominus quadraginta diebus absq; omni cibo ieiunauit: ex lege, quia Moyses bis quadraginta diebus ab omni cibo abstinuit, Similiter Helias quadraginta diebus ieiunus permansit. Daniel quoque tres septimanas absque cibo fuit. Sed queritur cum dominus post epiphanię vtputa mox baptisatus ieiunauit, cur ecclesia ante pasca instituerit ieiunium. Sed hoc ob tres causas fecit. Primo, quia antè pasca Christi passio celebratur, vt ei per afflictionẽ carnis compatiatur, quatinus ei conregnare mereatur: Secundo, vt quia cuncta verno tempore naturali motu in libidinem cõcitantur, per ieiunia ab impetu luxuriæ reprimantur: Tertio, quia illo tempore filij Israel terrã repromissionis intrauerunt, vel illi de Babilonis reuersi sunt, cum vterque mox pasca celebrauerũt, vt nos peracto labore pasca celebrantes cum Christo resurgamus, & post hãc vitam in æternum cum eo regnemus. Igitur per tractus cantationem significamus itineris fatigationem. Vt autem nos sub potenti manu domini humiliemus, ideo flectemus genua, dicimus. Et quia præceptũ habemus, vt pro regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt, & pro omnibus, qui in pressura sunt, oremus. idcirco his diebus preces dicimus. Quia vero linguas angelorũ & hominum legimus, per Hebream angelorum linguã exprimimus, per latinam hominum linguam innotescimus. Ergo quia inter angelos dominum nõ laudamus, idcirco hebreum alleluia quasi vocem angelorum non cãtamus. Quia vero cum hominibus laboramus in terra, ideo latinum laus tibi domine rex æternæ gloriæ, quasi vocem hominum resonamus. Istis diebus diaconus casulam super scapulas plicatã portat, quia in præsenti tempore quisque prædicator proximorum onera gestat. his diebus etiam oratio super populum dicitur, quia quisquis hic bonis actibus benedicitur. post hæc æterni benedictione ascribetur. His diebus. Ite missa est non dicitur, quia licet omni tempore, tamen maxime hoc tempore, quenquam christianum in Dei seruitio occupari debere, innuitur.

De velo quod suspenditur in quadragesima. *Cap.* 46.

QVod his diebus velum suspendimus, à lege accepimus, cuius præcepto velum miro tempore & pulcra varietate contextũ inter sanctã & sanctam sanctorũ tabernaculi suspendebatur, quo archa à populo velabatur. hoc velũ est cælũ mira varietate depictum rutilantibus gemmis distinctũ. hoc nobis pro velo inter corporea & spiritualia suspẽditur, quo Christus & illa superna patria nunc à nobis celatur. Postea cœlum, vt liber complicabitur, & vt tentorium colligitur. & tunc facies domini nobis reuelabitur, & cælestis gloria denudabitur. Ex collocutione etiam diuina facies Moysi erat vt sol splendida. Qui velamen ante se suspẽdit, vt populus eum intendere possit. facies glorificata est sacra scriptura. Velamẽ, quod faciem operuit, est carnalis obseruantia, quæ intelligentiam legis velauit. hoc velamen est adhuc super corda Iudeorum positum, & ideo non valent videre splendidum legis sensum. Et quia misteriũ scripturæ in hoc tempore à nobis velatur. ideo velum ante oculos nostros in his diebus extẽditur. Sacerdos & pauci post velum ingrediuntur, quia paucis doctoribus tamen misteria scripturæ aperiuntur. In pasca velum aufertur, & altaris ornat⁹ ab omni populo cõspicitur, quia in resurrectione omnia nuda & aperta erunt, vbi beati regẽ gloriæ in decore suo videbunt. Ideo & in passione Christi velũ tẽpli scinditur, quia per eius mortem nobis cælũ & liber septem signaculis clausus aperitur. Resurgens quippe velamen abstulit, dum eis sensum, vt intelligerẽt scripturas, aperuit, & credẽtibus cælũ patefecit.

De Septem hebdomadis. *Cap.* 47.

SEptem hebdomadæ scilicet à quinquagesima vsq; ad pasca abstinentiæ ideò ascribuntur, quia sepem modis peccata remittuntur. Primo per baptismum, secundo per martyrium, tertio per eleemosynam, quarto per debiti indulgentiam, quinto per prædicationem, sexto per charitatem, septimo per penitentiam.

De Sex hebdomadis. *Cap.* 48.

SEx autem septimanas ideo ieiunamus, quia in sex ætatibus peccamus. & ideo per sex opera euangelij nunc satis facere festinamus. Et quia Christi membra sumus, à nobis ipsis incipere debemus, scilicet nos pane vitæ esurientes cibo charitatis reficere, iustitiam sitientes, scripturæ fluentis potari, sanctitate nudos, virtutibus vestire, in vitiis & errore vagos, in hospitium sanctæ conuersationis suscipere, morbo iniquitatis infirmos, confessione visitare, carcere malæ consuetudinis inclusos pænitentia redimere, deinde hæc etiam corporaliter primis impendere.

De Quadragesima. *Cap.* 49.

ANnus quatuor temporibus, scilicet verè, æstate, autumno, hieme voluitur, & per trecentos quinquaginta sex dies completur. Sicut ego ab aliis rebus, ita à diebus decimas damus, dum quadraginta dies ieiunamus. vt quicquid quattuor temporibus contra decem præcepta Dei egimus, his quatuor denis diebus corrigamus. Est & aliud homo subsistit & quatuor elemẽtis. Lex autem in decem præceptis, quia ergo quatuor qualitatibus Dei præcepta prǽteriuimus, per quater denos dies abstinendo dominũ placamus. Quatuor dies ante quadragesimã vidẽtur pro dominicis dieb. instituti, sed non est ita. per quatuor enim dies, quatuor euãgelia, per quadraginta sequẽtes, decẽ pręcepta intelligũtur. quia ex euãgelio & ex lege est assũpta auctoritas quadragesimæ. Ideo quattuor & quadraginta dies dicati sũt abstinẽtiæ. Sed quæritur, cur dominicæ dies ad quadragesimã pertineant, & cur non ieiunentur, quod non sine magna ratione fieri à nullo sapientium dubitatur.

De Sex

De Sex Dominicis. *Cap. 50.*

TOtum tempus huius vitæ ab initio vsque in finem per Quadragesimam intelligitur, quia est tempus afflictionis, sicut Pascæ tempus significat futurum, tempus gratulationis. Sed hebdomadæ sunt sex ætates mundi.

De Prima Dominica.

PRima Dominica est tempus primæ ætatis, quando homines erant in Paradiso in gaudio.

De Secunda Dominica.

SEcunda Dominica tempus secundæ ætatis, quando erant in Archa gaudentes de sua liberatione.

De Tertia Dominica.

TErtia Dominica tempus tertiæ ætatis, quãdo sub Ioseph exultabant de sua saluatione, alijs pereuntibus fame.

De Quarta Dominica.

QVarta Dominica est tempus quartæ ætatis, quando sub Salomone maxima pace fruebantur.

De Quinta Dominica.

QVinta Dominica est tempus quintæ ætatis, quando de Babylonia liberati reuersi sunt Hierusalem.

De Sexta Dominica.

SExta Dominica fuit tempus sextæ ætatis à resurrectione Domini vsque ad Ascensione eius, quando de præsentia sponsi gaudebant, est & aliud Quadragesimale tempus, est vita cuiusque hominis, quæ hic afficitur mœrore tribulationis. Sex hebdomadæ sunt ætates hominis, id est infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, senectus decrepita. Quadragesimus dies est vetus & nouum testamentum, per quatuor enim accipiuntur quatuor Euangelia, per decem vero decem præcepta intelliguntur, quater autem decem sunt quadraginta. Sex Dominicæ sunt, sex præcipua opera euangelij, id est, Esuriui & cibastis me, Sitiui, & dedistis mihi potum: Nudus & vestistis me: Infirmus, & visitastis. In carcere, & redemistis.

Dominica quinta à Septuagesima.
Cap. 51.

DOminica quinta à Septuagesima quintam ætatem insinuat, qua populus de captiuitate remeabat. Ideo hac Dominica responsorium, Pater peccaui, cantatur, & Euangelium in sabbatho de prodigo filio recitatur, quia sicut ipse ad patrem, ita populis ad patriam tunc reuertebatur. Hæc etiam Dominica secunda Quadragesimæ scitur, quia gentilis populus per doctrinam legis, & Euangelij, & Christianus populus pœnitens per fidem, & operationem vel per duo præcepta charitatis ad Dominum Patrem, vt prodigus reuertitur.

De Media Quadragesima. *Cap. 52.*

MEdia Quadragesima illud tempus innuit, quo Cirus populum abire permisit. Hæc enim septima Dominica à Quadragesima cognoscitur, quia post Septuaginta annos populus à captiuitate ad Hierusalem reuertitur. Vnde & congruè officium de Hierusalem illa die cantatur. Nocturnale vero officium de liberatione eiusdem populi de Ægypto agitur, & nostram liberationem designat, qua septima ætate de hoc mũdo liberabimur. Sex quoque sunt mũdi ætates, quibus hic homines viuunt, septima qua mortui in sepulchris requiescent.

De Scrutinio. *Cap. 53.*

QVod hac septimana scrutinium agitur, hæc causa videtur in captiuitate positi semen suum gentibus miscuerunt, reuersi vero iniustos sacerdotes habuerunt. Vnde Esdras & prophetæ diligenter Genealogias scrutati sunt, & Iudæos à gentilibus, sacerdotes à Iudæis segregauerunt. Ita & nos hac hebdomada credentes ab incredulis segregamus, & eos nostræ religioni assignamus. Scrutinium à scrutando, id est, ab inquirendo, vel discutiendo dicitur, quia fides baptizandorum inquiritur, vel discutitur. Cathecuminus audiẽs vel instructus dicitur, qui ante baptismum fidem & christianam religionem audit, qua eum sacerdos instruit, qualiter post baptisma viuere possit. Competentes dicuntur baptismi petentes paruuli, vel muti, vel surdi, vel fatui per petitionem fidelium catezizantur, baptizantur, & per fidem illorum saluantur. Cathezizatio dicitur instructio, exorcizatio verò adiuratio.

De quarta feria. *cap. 54.*

PRopter tres causas fit scrutinium in quarta feria: Primò, quia quarta feria cum sole & luna stellæ creatæ in celo ponuntur, ita & hac feria quarta fideles Christo soli & Ecclesiæ lunæ additi, & stellæ cælo adscribuntur: Secundo, quia quarta ætate templum domini ædificatur, ita & nunc quarta feria in baptizandis templum Deo præparatur: Tertio, quia quarta feria Christus pro Ecclesia à iuda Iudæis est proditus, ita ipsi quarta feria assignantur surgere in Christi corpus.

De Infantibus. *Cap. 55.*

PRimo infantes ad ianuam Ecclesiæ deferuntur, & masculis à dextris, fœminis à sinistris statutis. Ab accolito nomina scribuntur eorum, quia per fidem, quæ est ianua in Ecclesiam intratur, & cuiusque fidelis nomen in cælo nonatur. Et viriliter agentes à dextris Dei in iudicio statuentur, effeminatæ autem viuentes à sinistris ponentur.

De Renunciatione. *Cap. 56.*

DEinde exorcista, cuius illud propriæ officium est, interrogat, si diabolo renunciant, vt per hanc abrenũciationem Dominium Christi subeant. Omnis quippe homo, quia in originali peccato nascitur, diaboli dominio iure adscribitur. Cuius ius fideles effugiunt, dum Christi iugo se subdunt.

De Operibus. *cap. 57.*

OPeribus quoque diaboli renuntiant, quæ quædam spiritus, quædam caro eius instinctu perpetrant. Spiritus, vt est superbia, inanis goloria, ira, & talia, caro, vt est fornicatio, ebrietas, & his similia.

De Pompis. *Cap. 58.*

POmpis etiam diaboli renuntiant, quæ sunt spectacula ludi, choreæ ornatus vestium vel aliarum rerum, & quæque superflua.

De Fide. *cap. 59.*

DEinde de Fide Patris & Filij & Spiritus sancti interrogentur, sine qua nemo Deo placere legitur, post hanc confessionem diabolus exsufflatur, vt Spiritu sancto habitaculum in eis condatur.

De Cruce. *Cap. 60.*

TVnc frontibus eorum cruce impressa quasi sigillo dæmonibus obsignatur, & domus Dei contra hostes munitur. Ideò autem non alio signo, quàm signo crucis contra diabolum vtimur, quia per hoc signum se victum contremiscens mox effugatur. Crux autem ideo fronti, vbi sedes est verecundiæ, imprimitur, quia Christum crucifixum se non erubescere confitentur.

De Sale. *Cap. 61.*

TVnc per orationes in vnitatem Ecclesiæ recipiantur, per salis gustum doctrinæ, & sapientiæ condiuntur. Deinde exorzizatur diabolus, vt recedat à sibi contradicẽtibus. Seorsum autem masculi, seorsum fœminæ, exorzizantur, quia conuenit, vt minus intelligentes historia, magis intelligentes seorsum allegoria imbuantur. Vnde & ergo maledicte ter repetitur, quia per fidem Trinitatis diabolo resisti innotescitur.

De Symbolo. *Cap. 62.*

CVm vero Symbolum & Dominicam orationem super capita eorum dicit, quasi templum Dei cõtra demones munit.

De Saliua. *Cap. 63.*

QVod cum saliua aures & nares tangunt, hoc significat, vt doctrina, quæ de ore eius fluens per aures eius intrauerat, suauiter & redoleat, quàm diu spiritum naribus trahat.

De Lumine. *Cap. 64.*

POst hæc ab accolito, qui est accensor luminum cathecumini illuminantur, vt tenebræ peccatorum, & cæcitas erroris expulsæ luminæ intelligentiæ illustrantur. Deinde Euangelium à Diacono super eos legitur, quia Euangelica doctrina eis proponitur.

De Introductione. *Cap. 65.*

POst hoc ab ostiario ordinatim introducũtur, quia completo Euangelio ab ostiario Spiritu sancto per ostium Christum in aulam cæli introducuntur. Hoc scrutinium septies ante pascha agitur, quia hoc rite per septem dona Spiritus sancti perficitur.

De Statione. *Cap. 66.*

POstquàm introducti fuerint cathecumini, sunt masculi in austro, feminæ in aquilone statuendi, quia videlicet fortiores contra æstum tempestationum sunt ponendi, infirmiores sub magisterio erudiendi, deinde quatuor lectiones leguntur, quibus ad quatuor euangeliorum precepta imbuuntur. Vnde mox quatuor initia euangelij recitantur, quibus à quatuor partibus mundi ad cæli pallatia euocantur. Tunc duo infantes, vnus è masculis, alter è fæminis, ab accolitis in sanctuarium deferuntur, quia de vtroque sexu, vel de vtroque populo ad fidem euangelicam conuertuntur.

De Credo in vnum. *Cap. 67.*

CRedo in vnum super masculos Græcè, super fæminas Latinè decantatur, quia per duas has omnis lingua denotatur. Græci quippe omnes gentes philosophia præcellebant, Romani autem omnibus gentibus imperabant, per Græcam ergo linguam sapientes, per latinam accipiuntur principes. Græcè itaque & latine fides canitur, quia omnis lingua Domino cõfitebitur, his rite peractis de Ecclesia exeunt, quia misterijs Christi interesse, nec inter filios Dei computari poterunt, qui adhuc in Christo regnanti non sunt.

De duabus lectionibus. *Cap. 68.*

DVæ lectiones ad Missam leguntur, quibus cathecumini ad doctrinam vtriusque testamenti, vel ad operationem geminæ dilectionis instruuntur. Duæ enim lectiones conueniunt baptizandis, & iam baptizatis, vt videlicet baptizandi ad vineæ Domini culturam quantotius currant. Baptizati autem inceptum opus expleant, quatinus cum cæco nato æternum lumen recipiant. Semel tamen flectamus genua dicitur, vt in vnitatem fidei congregentur.

De Sabbatho. *Cap. 69.*

IN Sabbatho duæ nihilominus lectiones propter eandem causam leguntur, & vt in requiem, quod sabbathum dicitur, festinare conentur, quia & in hoc sabbatho scrutinium agitur.

De passione Domini. *Cap. 70.*

A Dominica passionis Domini vsque in Pascha. Gloria patri in cantu intermittitur, quia filius qui est tertia persona passionibus dehonestatus pro nobis commemoratur. In Pascha autem cantatur, cum Christus per resurrectionem glorificatur. In hoc tempore Ieremias propheta legitur, qui maxime Christi passionem & prædixisse, & in seipso expressisse cognoscitur. Ideo autem per duas hebdomadas passionem Christi celebramus, quia pro duobus & à duobus populis passum prædicamus. Per duas enim septimanas vetus & nouum testamentum significamus, quia vetus eum passurum, nouum eum iam passum nunciare non ignoramus, duo quoque tempora, vnum ante legem, aliud sub lege denotantur, quibus Christus à patriarchis figuris à Prophetis scripturis passurus prænunciabatur. Ideo vero hoc tempore cum ieiuniorum afflictione passionem Christi agimus, quia hoc tempore popolum Dei ab Ægyptijs afflictum agnum in significatione Christi pro eis immolatum, & Pharaonem in plagis contritum nouimus.

De Sabbatho ante diem palmarum. *Cap. 71.*

SAbbathum huius septimanæ ab officio vacat, quia Apostoli, cuius hac die mandatum celebrat, cum in cæna Domini ob magnitudinem officij hoc agere nequeat, hæc vero dies ideo non officiatur, vt Ecclesia caput suum in hoc ministerio imitetur. Hac quippe die Iesus in Bethaniam venit, in domo Simonis recubuit, ex Martha ministrauit. Maria vnguento domum repleuit. Simon dicitur obediens. In domo Simonis Iesus recubuit, dum in Ecclesia sibi obediente requiescit. Huic cum Martha ministramus, dum exemplo summi pontificis membris eius scilicet pauperibus vel fratribus seruimus. Cum Maria domum odore vnguenti replemus, quando studio virtutum Ecclesiam replere studemus.

Dominica in die Palmarum. *Cap. 72.*

DOminica palmarum ideo dicitur, quia hac die turbæ Domino cum palmis obuiauerunt, & eum triumphantem laudibus exceperunt, significat autem quod nos per abstinentiam vitia iam vicimus, & nunc cum palma victoriæ Christum ad nos venientem excipimus. Cum processionem hac die facimus, quasi Christo cum pueris obuiam imus. Passio vero ideo hac die legitur, quia agnus paschalis pro nobis immolandus hac die includebatur, hac die filij Israel Iordanem siccis pedibus transierunt, & cum triumpho terram repromissionis intrauerunt, hæc septimana ideo maior appellatur, quia ob maxima officia insignis habetur, hæc etiam hebdomada indulgentiæ dicitur, quia in ea pœnitentes absoluuntur.

De feria secunda & tertia. *Cap. 73.*

FEria secunda & tertia, duæ lectiones leguntur, vt in Natiuitate Domini ad Missam, quia passio Christi à lege & prophetis prænunciatur.

De feria quarta. *Cap. 74.*

FEria quarta Christus pro duobus populis traditur. Ideo hac die duæ lectiones leguntur, ad vtramque flectamus genua dicitur, quia ab vtroq; populo Christus adoratur, in cuius nomine celestia & terrestria genua flectere dicuntur. Tractus ideo habet quinque versus, quia quinque vulnera habuit Christus, hac die velum deponitur: quia in passione Christi velum scinditur, & inimicitia inter Deum & homines soluitur.

De feria quinta. *cap. 75.*

FEria quinta ex quatuor causis celebris habetur, hac die criminosi ab Ecclesia eiecti recipiuntur, hac die chrisma & oleum conficiũtur, hac die Dominus mandatum fecit, hac die cum discipulis cænans corpus suum tradidit, hæc dies indulgentiæ appellatur, quia hodie pœnitentibus à pastoribus Ecclesiæ indulgentia datur, & criminosi peracta pœnitentia hodie in Ecclesiam introducuntur.

De Pœnitentibus. *cap. 76. & 77.*

QVod autem Ecclesia criminosos de Ecclesia secludit, formam à Domino accepit, qui Adam peccantem mox de paradiso eiecit, pœnitentiæ subegit. Vnde & adhuc pœnitentibus septem anni pro satisfactione dantur, quia humanum genus septem

millibus annorum in hoc exilio damnatur. Adam longo tempore pœnitentiam in exilio egit, deinde ad infernalem carcerem descendit, vsque dum Christus verus pontifex eum sua passione absoluit, & eum Paradiso restituit. Quod pœnitentes per Ecclesias vagantur, per hoc Cain imitantur, qui postquam fratrem occidit, vagus & profugus in terra fuit. Quod in laneis vestibus vel cilicio pœnitentia agitur, de Iob accipitur, qui pœnitentiam in fauilla & cinere egit, & se sacco operuit. Similiter Niniuitæ se in cinere prostrauerunt, & se cilicijs operuerunt. Quod comam & barbam nutriunt, de Ioseph vel Dauid acceperunt. Quod terræ prosternuntur, designant quod peccatores cum hœdis à sinistris in iudicio in infernum traduntur. Baculus peregrinationem designat, quia se à regno Dei alienant. Designat enim correptionem, per quam redditur ad Ecclesiæ communionem hodie per Episcopum in Ecclesia introducuntur, quia latro pænitens per Christũ in paradisum introducitur. Quod recepti crines tondunt, vestibus mundis se induunt, designat quod multitudinem peccatorum deposuerunt, & vestes virtutum iam induerunt. De Ioseph autem est hoc acceptum, quo de carcere sublatus tonsus est, & balneatus & vestibus iocunditatis decoratus.

De Excommunicatis. *Cap.* 78.

QVod Ecclesia peccantes de Ecclesia eijcit, pœnitentes recipit, superbos autem & rebelles excommunicat, & non pænitentes indignos sepultura indicat, iterum à Domino formam accepit, qui peccantem hominem de paradiso expulit, sed pænitenti cœlum aperuit, diabolum vero superbientem & rebellem excommunicauit, & de cœlo, atque cælesti Ecclesia segregauit, & quia pænitentia non flectitur, nunquam recipitur. Igitur penitentes per gratiam saluantur, excommunicati superbientes diabolo incorporantur.

De Pœnitentibus. *Cap.* 79.

QVod pœnitentes feria quinta recipiuntur, hæc causa videtur. Feria quinta Deus pisces & aues de mari creauit, & pisces in fluctibus, reliquas aues in aëra sustulit; per isces auari, curiosi, amatores mundi intelliguntur; per volucres cælestia desiderantes accipiunt. Illi ergo vt pisces in imis reliquuntur, isti vt volucres ad cælestia sumuntur. In fine quintæ ætatis Ioannes quoque Baptista venit, pænitentiam docuit, peccatores regnum cælorum per vim rapere docuit. Ideo feria quinta hæc Ecclesia agit.

De Chrismate. *cap.* 80.

HOdie enim chrisma, quod vnctio, dicitur, consecratur, per quod fideles à Christo Christiani, id est, vncti denominantur, & cohæredes regni eius assignantur, hoc ex lege exordium sumpsit, qua Dominus Moysi hoc ex purissimo oleo & balsamo componere præcepit, hoc quoque archa testamenti & tabernaculum dedicabantur, & Aaron summus sacerdos, vel rex consecrabantur.

De oleo sancto. *cap.* 81.

ALiud vnguentum secundum legem fiebat, quod sanctum dicebatur, quo reges tantum & sacerdotes vngebantur, pro quo hodie oleum sanctum cõsecratur. Et quia Christus rex & sacerdos in mundum venit, & fideles sua membra esse voluit, ideo hoc oleo tantum reges & sacerdotes vngimur, chrismatæ in templa Deo dedicamur, & hoc in frontibus regno eius assignamur. Balsamum bene redolet, oleum vero lucet, his nos vncti debemus fide redolere, bonis actibus lucere. Et quia membra regis & sacerdoris Christi sumus, debemus mores nostros regere, & nos ipsos Deo sacrificare.

De oleo infirmorum. *Cap.* 82.

OLeum infirmorũ hodie enim benedicitur, quod ex euangelio accipitur, Dominus quippe Apostolos oleo infirmos vngere docuit, & Iacobus Apostolus hoc fieri scripto percepit. Ideo autem non ex alio liquore, nisi ex oleo istæ vnctiones conficiuntur, quia oleum misericordia dicitur, & Christus exprimitur, cuius misericordia nos saluauit, qui infirmitates nostras ipse portauit. Ideo chrisma in loco, vbi pax datur, conficitur, quia per Christum cuncta in cælis & in terris pacificantur.

De Ampulla. *Cap.* 83.

DVm ampulla cum oleo chrismali ad altare defertur, syndone alba cooperitur, lumen ante portatur, duo Presbyteri, vnus cum incẽso, alter cum cruce Diacono in medio cum libro Euangelij deambulante præeunt, super quos alij pallium ferunt, duo eos cum cantu deducunt, per hoc progressionẽ populi Dei imitantur, qui in figura Christi & Ecclesiæ per desertum gradiebantur. Qui lumen portat, exprimit angelum, qui columnam ignis ante populum ferebat, Presbyter cum incenso est Aaron cum sacerdotali thuribulo, diaconus cum Euangelio est Moyses cum legis libro, presbyter cum cruce est Iesus, qui & Iosue cum scripto. Syndo munda est Archa. Chrysmatis ampulla est vrna cum manna. Quod super eos portatur pallium, est tabernaculum vel nubis obumbraculum, hoc totum vmbra fuit, & veritatem prenotuit. Qui lumen ante portat, Ioannes Baptista, qui lucerna lucens & ardens ante Christum erat. Diaconus, qui inter duos incedit, est Christus, qui in medio Moysi & Heliæ apparuit: Pallium, quod eos operit, est nubes lucida, quæ illos obumbrauit. Oleum chrysmatis in ampulla est diuinitas in carne humana. Syndo munda conuersatio sancta. Ampulla cooperta est antequàm ad altare feratur, oblata ad aram discooperitur, quia Christus ante passionem suam in carne latuit, in ara crucis infirmitas carnis eius, quasi nuda patuit, post mortem eius diuinitas manifesta claruit. Deinde ampulla partim cooperitur, partim denudatur, & salutatur, quia nudũ Christi latus à Thoma palpatur, maiestas latens adoratur. Deinde ampulla tota cooperitur, ne amplius videatur, & tamen cooperta salutatur, quia Christus in gloria assumitur, & tamen non visus ab omni populo veneratur.

De cœna Christi. *Cap.* 84.

HÆc dies & cœna Domini vocatur, quia hodie Dominus cum discipulis suis cœnasse traditur, quando legalem agnum ipse verus Dei agnus comedit, & sic finem legi imposuit. Corpus suum tradidit, & sic nouam legem inchoauit, nósque per hoc sibi incorporauit. Hoc autẽ ideo fecisse creditur, quia hodie agnus à filiis Israel in Ægypto ad vesperum immolatus legitur. Hodie quoque pedes discipulorum lauit designãs quòd nos, qui vltima membra sua sumus, à sordibus peccatorum abluit. Quod autem nos exemplo eius mandatum hodie facimus, nos membra ipsius esse, & in charitate debere viuere, ad memoriam reducimus.

Quod Gloria in excelsis cantatur ad crisma. *Cap.* 85.

HOdie Gloria in excelsis ad crisma cantatur, quia angelicus chorus de reconciliatione pœnitentium & vnctione credentium lætatur. Ad tertiũ agnus Dei, non Dona nobis pacem, sed Miserere nobis, cãtatur, & pax non datur, quia Iudas osculo pacis illum tradidit, qui vera pax nostra fuit. Vestes solennes id est Dalmatica & subtile hodie portantur, quia pœnitentes ad missas sanctitatis vestes reparantur, & crisma atque oleum baptizandis, quasi cælestes vestes hodie præparantur.

De nudatione altarium. *Cap.* 86.

HOdie altare denudatur, & in die tertia velatur. Altare est Christus, vestimenta sunt Apostoli. Et quia illi hodie relicto Christo fugierunt, quasi altare nudum reliquerunt.

De luminum extinctione & numero eorum.
cap. 87.

HIs tribus diebus sepulturam Domini celebramus. Tres autem dies & noctes septuaginta duabus horis computamus. Et ideò totidem lumina extinguimus, quia lumen verum his diebus extinctum lugemus, & septuaginta duorum discipulorum tristitiam exprimimus, quàm de æterni diei, & solis iustitiæ occasu habuerunt, cuius horæ fuerunt: Tribus horis, scilicet ab hora sexta vsque ad nonam, fuerunt tenebræ, quando Christus pependit in cruce. Has tres horas tribus noctibus repræsentamus, quas luminum extinctione obscuramus, per diem, qui à sole illustratur, Christus, per noctem, quæ à luna illuminatur, præsens Ecclesia, per duodecim horas diei vel noctis, duodecim Apostoli accipiũtur, qui & Christo diei, & nocti Ecclesiæ obsequuntur. Quia ergo diei & noctis viginti quatuor horæ computantur, & quia in festiuis noctibus viginti quatuor, Gloria patri cantantur, ideo viginti quatuor lumina in his noctibus illuminantur, quæ per singula cantica extinguimus, quia more Apostolorum pro occasu veri solis mœstitia decidimus. Quia enim cecidit corona capitis nostri, vertitur in luctum chorus nostri: Primo quippe canitur, Gloria patri aduersum Deus in adiutorium: Secundo ad psalmũ venite: Tertio ad hymnum: nonies ad psalmos: ter ad responsoria & gloria sonat in Te Deum laudamus. Et iterum in versu, Deus in adiutoriũ. Deinde quinquies in psalmis: & iterum in hymno, & ad Benedictus, quæ considerata fiunt viginti quatuor horæ pro hoc cantu lætitiæ deflemus extinctum solem iustitiæ.

Quare inuitatorium non cantetur. *cap.* 88.

INuitatorium non cantatur, vt conuentus malignãtium deuitandus admoneatur, quia Iudæi aduersus Christum in vnum conuenerunt, & consilium super Dominum gloriæ fecerunt. Iube Domine benedicere, & Tu autem Domine, ideo non dicitur, & benedictio non datur, quia pastor noster recessit, qui benedictionem dedit. Arietes quoque gregis Dei à lupis dispersi sunt, qui pastores Ecclesiæ futuri fuerunt, per Iube Domine enim intelligunt ad prædicationem euntes, per Tu autem Domine, de prædicatione redeuntes. Et quia his diebus nec à Christo ad prædicationem mittebantur, nec ad eum reuertebantur, ideo neutrum dicitur: lectiones vero non legendo sed lamentando recitantur, quia sicut rex Iosias à Ieremia, sic Christus rex noster occisus ab Ecclesia deploratur. Campanæ non sonantur, per quas prædicatores designantur, quia his diebus, non solum tacuerunt, sed & veritatem negauerunt. Signum per sonum tabulæ datur, per quod terror accipitur, quia magnus timor discipulis à Iudæis incutiebatur. Sonitus ad benedictus est signum Iudæ, quo Dominum tradidit, dicens: Aue Rabbi, Clangor Kyrie eleyson canentium est tumultus Iesum comprehendentium. Quod sequitur sub silentio in tenebris, designat quod discipuli trepidauerunt in occultis.

De Parasceue. *cap.* 89.

PArasceue Græce præparatio dicitur. Iudæi quippe qui inter Græcos dispersi erant, hac die præparabant, quæ in Sabbatho necessaria fuerant, ideo omnem feriam sextam Græci parasceue nominabant. In hac ergo die occurrit solemnis dies Paschæ Iudæorum quo solebant immolare agnum, hac eadem die Christum Dei Patris agnum occiderunt, & hac hostia Paschale festum celebrauerunt. Hac etiam die de Ægypto educti sunt, & hac eadem die de inferno redempti sunt. Sexta namque die Deus hominem condidit, sexta ætate, sexta feria, sexta hora eum redemit. Ideo hac die Missa more solito non celebratur, quia Christus verus sacerdos hostia hodie pro Ecclesia immolatur. Officium hodie à lectione inchoatur, quia olim omnis missa à lectione incipiebatur. Hoc autem ideo hodie obseruatur, quia passio Christi, quàm missa designat, hodie commemoratur. Titulus, qui est lectionis caput, ideo non pronunciatur, quia caput Ecclesiæ hodie amputatur. Duæ lectiones leguntur, quia Christus pro duobus populis moritur. Quod à lege & prophetis prædicitur, vnde & vna lectio à lege, alia à prophetia legitur.

De tractu Domine audiui, & quare quattuor tantum versus habeat. *Cap.* 90.

TRactatus, Domine audiui, quatuor versibus insignitur, quia quatuor elementa Christi passione purgantur, & quatuor cornibus crucis quatuor partes mundi saluantur. Qui ideo inter cælum & terram suspenditur, quia per eius passionem cœlum & terra coniungitur, & totus mundus eius sanguine templum Deo dedicatur.

De tractu, Eripe me Domine. *Cap.* 91.

TRactus eripe me proprie Christi passionis certamen exprimit, vbi obumbra caput meum in die belli dicit, pro quo olim. Qui habitat, cantabatur propter versum. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & drachonem, quia diabolus, qui eum post ieiunium vt draco temptauit, hodie eum vt leo manifeste inuasit.

De Paßione Domini. *Cap.* 92.

POst passionem Christi crucifixus oculis nostris repræsentatur, quem Ecclesia imitari adhortatur. Infra passionem pannus discinditur, quia à militibus vestimenta Christi diuidebantur.

De Veste Domini. *Cap.* 93.

VEstis autem inconsutilis non scinditur, sed sors super eam mittitur hoc significabat, quod hæretici & schismatici Ecclesiam hæresibus scindere nitebantur, sed vnitas Catholicæ fidei scissuram non patiebatur.

De Igne. *Cap.* 94.

IN Romana Ecclesia hora sexta ignis extinguitur, & nona reaccenditur, quia sol hora sexta lumen suum mundo abscondit, quod hora nona reddidit.

De orationibus pro omnibus ordinibus.
Cap. 95.

PErlecta passione orationes pro omnibus ordinibus dicuntur, quia Christus pro omnibus gradibus & populis crucifigitur. Dominus vobiscum, quod est officium sacerdotis, reticetur, quia sacerdos noster hodie occiditur. Ad singulas orationes genua flectimus, quia omnes nationes Christo genua curuare demonstramus. Pro Iudæis ideo non flectimus, quia eos irrisorie genua hodie domino flexisse significamus quod fidelibus deuitandum insinuamus. Deinde crux ad salutandũ pro ducitur & tribus modis canitur quia dũ cristus Crucifigitur titulus tribus linguis hebraica, greca & latina scribitur; popule namque meus pro hebræa; ayos greca; sanctus latina cantatur; quia hebræa mater omnium linguarum, græca doctrix omnium linguarum, latina imperatrix omnium linguarum prædicatur, & ab his omnibus Christi passio collaudatur.

De cruce Domini. *Cap.* 96.

DEinde crux denudatur, & salutatur, quia sicut Christus tunc in cruce ab incredulis deludebatur, ita nunc à fidelibus humiliter adoratur. Et nullus sapiens crucem, sed Christum crucifixum adoratur, crucem tamen venerando salutat, super corpus Domini tres articuli scilicet, Oremus præceptis salutaribus. Pater noster. Libera nos quæsumus Domine,

dicuntur, quia Christus tribus diebus sepultus occultatur, & tali modo olim missa ab Apostolis celebrabatur.

De duabus noctibus. *Cap.* 97.

DVas noctes & vnum diem fuit Christus sepultus, duæ noctes significant nostras duas mortes, scilicet animæ & corporis. Dies vero significat suam mortem, quæ fuit lux nostrarum mortium, hæc se nostris mortibus vt dies noctibus interposuit, & ambas expugnans repulit.

De Quadraginta horis. *Cap.* 98.

QVadraginta horas fuit mortuus, vt quatuor partes mundi in decalogo legis mortuas viuificaret. Ideo his noctibus tres nocturni cum nouem lectionibus & responsorijs canuntur, quia tria genera hominum ante legem sub lege sub eius tempore morientium ab ipso redempta nouem ordinibus angelorum coniunguntur.

De Sabbatho sancto. *Cap.* 99.

SAbbathum dicitur requies, ideo istud Sabbathum sanctum dicitur, quia sicut Deus septima die ab omni tempore, ita Christus Sabbatho post laborem passionis in sepulchro requieuisse legitur.

De nouo igne. *Cap.* 100.

HOdie totus ignis extinguitur, & nouus de chrystallo vel silice reaccenditur, quia in morte Christi tota legis obseruantia sopitur, & lux nouæ legis in resurrectione Christi aperitur. Nouus ignis est noua Christi doctrina. Christallus perspicua est Christi caro in resurrectione perlucida. Ignis de christallo vel silice excussus, est spiritus de Christo fidelibus fusus.

De Cereo. *cap.* 101.

HOdie cereus benedicitur, & denouo ac benedicto igne ab initio consecrationis accenditur. Cæreus ab initio accensus est Christus ab initio conceptionis Deo plenus duo cerei infra cõsecrationem, ab igne benedicti cerei illuminantur, designans quod Prophetæ & Apostoli à spiritu Christi illuminantur. Ideo duo, quia doctores Christi gemina dilectione ardent, verbo & exemplo lucent.

De annis Incarnationis Domini qui scribuntur in cereo. *Cap.* 102.

IN cereo scribitur annus Domini, quia Christus est annus acceptabilis Domini, cuius menses duodecim Apostoli, dies omnes electi, horæ baptizati pueri. Cereus enim columnam ignis exprimit, quæ populum Dei de Ægypto processit Diaconus, qui eam consecrat, est Angelus, qui eam portabat. Cæreus ante neophitos portatur ad baptismum, quia columna ignis ferebatur ante populum ad mare rubrum, quod præfigurabat baptismum sicut scriptum est, Omnes baptizati sunt in nube & mari. Cæreum benedici Zozimus Papa constituit, sed Ambrosius Episcopus benedictionem composuit. Cæreus in octaua pascæ populo distribuitur, quia Christus in resurrectione vltima fidelibus in præmio tribuitur.

De Lectionibus. *Cap.* 103.

IN Ecclesia sunt duo ordines, sapientes scilicet, & incipientes, per lectiones, quæ ad Missam in die leguntur, sapientes instruuntur, quia in nocte ad matutinas leguntur, insipientes imbuuntur, vnde & exponuntur. Ideo hodie lectiones tono nocturnali leguntur, quia conuenit insipientibus, videlicet cathecuminis adhuc in ignorantia positis. Titulum ad lectiones non pronunciamus, quia neophitos adhuc in frontibus eorum ad regnum Dei non signatos signamus. Tituli ideo in lectionibus recitantur, vt auctores cælestis doctrinæ, & ciues supernæ Hierusalem cognoscantur. Sed quia neophiti illius ciuitatis ciues ad-

A huc ignorant, ideo lectores titulum minimæ pronunciant.

De quatuor lectionibus. *Cap.* 104.

QVatuor autem lectiones per quatuor huius diei sacramenta leguntur, & quia quatuor genera fidelium, scilicet simplices, intelligentes, prouecti sapientes, quatuor nominis, videlicet per historiam, per allegoricam, per tropologiam, per anagogem erudiuntur.

De prima lectione. *Cap.* 105.

PRima lectio requiem Christi in sepulchro exprimit, & nobis æternam requiem per baptismum reddidit, sicut Noe primæ ætati per diluuium requiem hominibus tribuit. Sicut enim Deus die septima ab omni opere requieuit, & Christus Sabbatho in sepulchro quieuit, ita Ecclesia in septima ætate ab omni labore vt Christus cessabit.

B

De Secunda lectione.

SEcunda lectio regenerationem Ecclesiæ insinuat quæ transitum populi per mare rubrum narrat.

De Tertia lectione.

TErtia Christi & Ecclesiæ coniunctionem innuit, quæ septem mulieres virum vnum apprehendisse dicit. Ecclesia namque septem donis Spiritus sancti repleta est, vni viro Christo copulata.

De Quarta lectione.

QVarta cæleste regnum denunciat, quod Ecclesia sibi dari à Christo sperat. Dicit enim hæc est hæreditas seruorum Domini.

De Mensa Tabernaculi. *cap.* 106.

C MEnsa in Tabernaculo Dei erat quatuor pedibus fulta, per quam designatur sacra scriptura, quatuor supradictis nominis instructa. Quæ mensa hodie neophitis proponitur, dum quatuor lectiones instruuntur: Primus pes est historia: Secundus allegoria: Tertius tropologia: Quartus anagogem. Historia est, quæ res gestas narrat: Allegoria, quæ per rem gestam aliud indicat: Tropolia quæ mores instruit: Anagoge, quæ sensum ad superiora ducit.

De Prima lectione. *Cap.* 107.

PRima lectio, In principio creauit Deus cælum per historiam simplices erudit, quæ primam hominis creationem dicit, vnde sacerdos in oratione postulat, vt in cathecuminis Deus imaginem suam, quam primis hominibus creauit restituat.

D

De Secunda lectione.

SEcunda lectio. Factum est in vigilia matutina intelligentes per allegoriam imbuit, quæ Ægyptios in mari submersos & Hebræos saluatos dicit, designans peccata & dæmones submersos, fideles vero in baptismate saluatos, vnde & cantus victoriæ. Cantemus Domino, mox sequitur, quia hoste deuicto populus ereptus lætatur. Sacerdos in oratione præcatur, vt sicut illi ab Ægyptijs, ita isti à dæmonibus liberentur.

De Tertia lectione.

TErtia lectio, Apprehendent septem mulieres prouectos per tropologiam mores instruit, qui per Christum eos sapientes intelligentes consultos

E fores scientes pios Deum timentes monet. Sordes filiarum Sion lauabit Dominus spiritu iudicij, & sanguinem Hierusalem spiritu combustionis, quia quod leue est, lacrymis lauatur, quod graue igne duræ pœnitentiæ exuritur. Hanc enim canticum sequitur, quia bonos mores æterna lætitia sequitur. Sacerdos orat, vt post præsentia æterna bona percipiant.

De Quarta lectione.

QVarta lectio, Hæc est hæreditas seruorum Dei sapientes per anagogen ad cælestia contemplanda ducit, quod cælum seruorum Dei hæreditatem dicit. Hanc duo cantica sequuntur, quia in illa hæreditate cum corpore & anima gratulabatur.

Item de Prima lectione.

IN prima lectione audiunt cathecumini, quod ad gaudia Paradisi sunt conditi, sed sponte sub peccato venundati. Ideo cantus hanc lectionem non sequitur, quia homo de gaudio in luctum truditur.

De Secunda lectione.

IN secunda lectione docentur, quod sicut Deus populum olim de seruitio Pharaonis per mare rubrũ eripuit, ita eos de dominio diaboli per baptisma eripit. Ideo cantus sequitur, quia gaudium eis redditur.

De Tertia lectione.

IN tertia lectione sacramenta Christi & Ecclesiæ imbuuntur, quia in baptismo per septiformem spiritum & sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur.

De Quarta lectione.

IN quarta lectione hæreditas cælestis eis repromittitur, quæ per canticum, Attende cælum, roboratur. Sacerdos vero orat, vt hæc promissio firma fiat. Cathecumini autem pre gaudio cantant. Sicut ceruus resonant, & sacerdos postulat, vt fontem vitæ siciant.

De Cantico.

CAntica ideo cantantur, quia ipsi futuri sunt in baptismo de cœtu centum quadraginta quatuor milium, qui cantant canticum nouum, quod nemo potest dicere, nisi illi qui fontem vitæ desiderant.

De duodecim lectionibus secundum Romanos. Cap. 108.

SEcundum Romanam auctoritatem hodie duodecim lectiones leguntur, quia baptizandi doctrina duodecim Apostolorum instruuntur, quia noua gratia Spiritus Christi sunt illuminati, sicuti ceræi à nono igne, & benedicto ceræo accensi. Quæ lectiones ad sacramenta Christi & Ecclesiæ respiciunt, & mysteria huius festi sancti euidenter pandunt.

Prima lectio.

PRima quippe, In principio hominem ad imaginem Dei creatum dicit, quàm amissam hodie in baptismo recipit, & requiem Dei post opera sex dierum narrat, quàm Ecclesia post sex ætates spirat.

Secunda Lectio.

SEcunda, Noe cum iustus esset, peccatores in diluuio perisse, & iustos in Archa saluatos narrat, peccata in baptismo perire, & animas saluari insinuat.

Tertia Lectio.

TErtia, Temptauit Deus, Abraham Ysaac à patre oblatum, sed arietem pro eo mactatum indicat, Christum à patre nobis datum, & corpus suum pro mundo immolatum denunciat. Ideoque omnes gentes per eum benedictionem accipiant.

Quarta Lectio.

QVarta factum est in vigilia matutina Ægyptios mari rubro submersos, Hebræos liberatos dicit. Post peccatores in baptismo submergi, filios Dei emergi innuit, per sacerdotem namque Moysen, per baptismum mare rubrum, per cereum columnam ignis, per cathecumenos Ægyptios, per iam baptizatos Hebræos significamus, vnde & illorum voce mox canticum victoriæ cantamus.

Quinta Lectio.

QVinta, hæc est hæreditas baptismum pronuntiat, vbi omnes sitientes venite ad aquas clamat.

Sexta Lectio.

SExta, Audi Israel, Christi resurrectionem deprimit, vbi dicit post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Septima Lectio.

SEptima, Facta est super me manus Domini, nostram resurrectionem insinuat, vbi ossa arida reuixisse narrat.

Octaua Lectio.

OCtaua Apprehendent septem mulieres Christi, & Ecclesiæ copulam & baptismum exprimit, vbi Dominum sordes filiarum Syon abluere dicit. Vnde Ecclesia dilecto suo canticum cantat, quàm ipse vineam Sorech fecerat.

Nona Lectio.

NOna, dixit Dominus ad Moysen, Christum pro liberatione Ecclesiæ occisum prædicat, vbi immolationem Paschalis agni commemorat.

Decima Lectio.

DEcima, Factum est verbum Domini ad Ionam Christi passionis & triduanæ sepulturæ ac resurrectionis mentionem facit, quæ Ionam in mare præcipitauit, & à cæto deuoratum post triduum euomitum dicit.

Vndecima Lectio.

VNdecima, scripsit Moyses legem Dei renatis proponit, & in cantico, attende cœlum, supernam vitam promittit.

Duodecima Lectio.

DVodecima, Nabuchodonosor rex, baptisma exprimit, in quo Spiritus sanctus sic peccatum extinguit, sicut Angelus flammam fornacis extinxit. Vnde cathecumini cantant. Sicut ceruus cum gaudio resonant, quia fontem vitæ desiderant.

Item alius ordo lectionum secundum Romanos. Cap. 109.

ROmani hodie viginti quatuor lectiones hac de causa legunt, duas translationes habent: vnam septuaginta interpretum: alteram Hieronymi. De veteri ergo hodie duodecim lectiones Græcè, easdem de noua translatione Latinè legunt, significantes quòd duodecim Prophetæ in veteri testamento, duodecim Apostoli in nouo Ecclesiæ fide & operatione instruunt.

De Lætanijs ante baptismum & post baptismum. Cap. 110.

LÆtaniæ ante baptismum cantantur, quia sancti pro baptisandis orare insinuantur. Post baptisma cantantur, quia sanctis baptizati iuncti declarantur, yris, quippe erat in circuitu sedis & maris vitrei. Sedes est Ecclesia, mare vitreum baptisma, yris propitiatio vel intercessio sanctorum. Yris enim post diluuium hominibus datur, & propiciatio post baptisma renatis dabitur.

De Baptismo. Cap. 111.

BAptismus dicitur tinctio, hoc Noe in diluuio, Moyses in mari rubro præfigurauit, hoc Ioannes Baptista primus demonstrauit, hoc ipse Dominus suo ingressu consecrauit, per orationẽ sacerdos Deum inuocat, per tactum manus aquam à ligno per Moysen dulcoratam, sed aquam baptismatis per lignum crucis purgatam demonstrat, per insufflationem Spiritus sancti immissionem immundi spiritus expulsionem denunciat, per cerei immersionem sancti Spiritus aduentum, per chrysmatis commixtionem Christi & Ecclesiæ coniunctionem demonstrat. Sicut in baptismo Domini, ita in nostro adest trinitas, pater vbi dicitur, per Deum verum, filius vbi dicitur, per Iesum Christum, spiritus Sanctus, vbi dicitur virtus Spiritus tui. Vocis mutatio, & Spiritus sancti aduentatio, & vitiorum discessio. Tunc sacerdos cathecuminos de abrenunciatione & fide vt prius interrogat, quatinus oris confessio eis ad salutem fiat. Deinde in pectore &

inter scapulas vnguntur oleo sancto, vt ad fidem & operationem roborentur. Per pectus enim cordis fides, per scapulas onus operationis notatur, quia per hæc duo homo saluatur. Deinde in nomine trinitatis baptizantur, vt imago Dei in eis renouetur. Deus enim in trinitate, quod est Pater & Filius & Spiritus sanctus, consistit, & anima tribus viribus, memoria, intelligentia, & voluntate viuit, per hoc quod in modum crucis mergitur, cum Christo huic mundo crucifigitur. Quod sub vndis tegitur, quasi sub terra sepelitur. Ter mergitur, quia anima tribus modis, scilicet cogitatione locutione & opere moritur, & his tribus mortibus per fidem trinitatis eripitur. Ter etiam ideo mergitur, quia omne peccatum tribus modis, scilicet suggestione, delectatione, consensu committitur. Ter quoque ideo mergitur, vt homo à naturalis & à scriptæ legis & Euangelij preuaricatione soluatur. Quod tertia vice de fonte extrahitur, quasi tertia die cum Christo resurgere cernitur. Quod in capite cum chrismatæ linitur, per hoc Christo anima ei desponsata communicatur. Deinde mitra capiti eius imponitur, veste alba induitur, quia in regnum & in sacerdotium assumitur, per mitram corona regni, per albam sacerdotalis dignitas exprimitur, quia videlicet Christi regis & sacerdotis membrum efficitur, per albam quoque vestem innocẽtia designatur, quia hanc nunc per Christum in baptismo recipit, quàm in primo parente amisit.

De septem gradibus in baptismo. *Cap.* 112.

SEptem gradus sunt in baptismo, tres in descensu ob tres renunciationes, tres in ascensu ob fidem quàm profitemur trinitatis. Septimus, qui regno Dei assignatur, & filius eius cohæres ascribitur. Ceræi neophitorum non prius illuminantur, quàm agnus Dei in lætania cantatur, vt sciant quod agnus Dei illorum peccata tulit, & ipse eos Sancto spiritu illuminauit, quamuis quidam mox de fonte eleuatis lumen dare soleant, quatinus splendidis operibus lampadibus sponso venienti occurrant. Ad vltimum corpore Christi confirmantur, & sic Christo incorporantur. Ideo ad nonam baptismus agitur, quia hora nona Christus expirasse commemoratur, cuius mortem baptisma imitatur. Ideo in die sepulturæ Christi celebratur, quia ei credentes in baptismo consepeliuntur. Ideo semel agitur baptismus, quia Christus semel est mortuus.

De Confirmatione. *cap.* 113.

IN octaua die baptizati mitras deponunt, & ab Episcopo in fronte per crysma signantur, & per hoc per septiformem spiritum ad regnum Dei confirmantur. Vnctio confirmationis est nuptialis vestis. Quam vnctionem iterum per octo dies in albis seruant, in octaua die lauant quod quidam in tertia die agendum putant albas deponunt, quia in futura vita vmbram exuunt, veram gloriam induunt.

De bina vnctione. *Cap.* 114.

BIs baptisati chrismate liniuntur; semel à Presbytero in baptismo & in capite: Secundo ab Episcopo in confirmatione & in fronte. Hoc ideo, quia bis spiritus sanctus datur Ecclesiæ, semel in terra, secundo in cælo per Presbyteri vnctionem animæ Christo desponsantur, per Episcopi confirmationem regno Christi dotantur. Ideo autem cum oleo Christiani signãtur, quia per oleũ Spiritus sanctus designatur. Oleũ namque ardens illuminat, medicans sanat, aquis infusum eas perspicuas reddit, & super enatat. Ita Spiritus sanctus flamma charitatis & splendore sapientiæ animas illustrat, medicamine clementiæ per veniam peccatorum vulnera sanat, admixtione suæ virtutis aquas baptismatis effugatis peccatorum tenebris clarificat. Hanc confirmationem fecerunt olim Apostoli, per manus tantum impositionem illorum posteri eis tamen tradentibus per chrysmatis consecrationem.

De Patrinis. *cap.* 115.

SAcerdos omnes infantes de baptismo leuat, & ideo omnium pater & debitor fideique iussor manet. Sed quia debitum ius singulis persoluere minime præualet, ideo eos patrinis commendat, vt ipsi eos fidem catholicam, & orationem Dominicam instruant. Quæ duo omnes patrini immò Christiani scire debent, aut patria aut latina lingua, quia qui hoc ignorat, adhuc christianus non esse conuincitur. Et ideo ad suscipiendum baptizatum nullo modo admittitur. Nullus nisi vnus vel vna ad leuandum infantem accedat, isque se fideiussorem illius sciat, vt ita eum, sicut suscepit, restituat. Quod si eum christianitatem docere neglexerit, pro eo supplicium subibit. Qui infantem de baptismo suscepit, idem etiam ad confirmationem tenere poterit.

Quod tantum bis in anno canonicè baptismus celebretur. *Cap.* 116.

BIs in anno canonicè baptizatur in Pascha & Penthecosten, quia in Pascha Christus moritur, in cuius morte baptizatur. In Penthecosten Spiritus sanctus datur, per quem remissio peccatorum donatur. Ideo autem in Sabbatho, quod requies dicitur, quia æterna requies per baptismum tribuitur. Quia vero paruuli, si non regenerantur, à regno Dei alienantur in necessitate ægritudinis, vel persecutionis, vel obsidionis, vel naufragij, omni tempore baptizantur, & si Presbyter, vel quilibet de clero non adest à fideli layco in nomine trinitatis in simplici aqua baptizetur. Si superuixerit à sacerdote cathezizetur, oleo vngatur, crismetur, non denuo baptizetur, sed ab Episcopo confirmetur, Sciendum est quod Apostoli & eorum discipuli in fluuijs vel in stagnis vel in fontibus baptizabant. Sed clemens docente Petro crisma vel oleum addebat. Leo, Damasus, Ambrosius exorcismos & benedictiones adijciebant.

De die Christi sepulturæ. *Cap.* 117.

DIes inter mortem Christi & resurrectionem medius significat requiem animarum ab omni labore post mortem, per quam transitur ad carnis resurrectionem.

De officio Missæ. *Cap.* 118.

OFficium per Kyrie eleyson, quod lætitiam signat, inchoatur, quia magna lætitia renatorum declaratur. Gloria in excelsis ideo cãtatur, quia pax in Christi natiuitate ab Angelis nuntiata hodie baptisatis, donatur. Ministri altaris solennes vestes gerunt, quia renati stolam primam iam balneati receperunt. In epistola eorum lætitia augetur, quæ eos cum Christo in gloria futuros pollicetur. Quod prius Alleluya canitur, & tractus subsequitur, significat quod homo primitus in gaudijs fuit paradisi. Deinde tristitiam huius mundi subijt, ita baptizati nunc in baptismo lætitiam remissionis perceperunt, sed iterum tristiciam laboris subeunt. Ad euangelium lumen non portatur, quia Christus lumen verum adhuc apud inferos abscondebatur. Incensum thimiamatis portatur, quia per hoc à mulieribus visitabatur. Ad offertorium cantores silent, quia mulieres secundum mandatum sabbatho siluerunt. Sanctus, sanctus quod est angelorum cantus cantatur, quia Angeli de eius laude non tacuerunt, sed eius resurrectionem mulieribus nunciauerunt. Agnus Dei non cantatur, quia mulieres perterritæ tacuerunt, & in conclaui Apostoli absconditi eum peccata tollere, & resurrectionem eius non credebant. Vespera solito more non cantatur. Sed laudate Dominum omnes gentes tantum, & Magnificat cum Alleluya iubilatur, quia illa dies nullo modo vespere terminatur, vbi sine fine Deus laudatur.

De magno mysterio, de prima die seculi, & de die palmarum. cap. 119.

NOta mysteria Dei ineffabilia. Quintodecimo Kalendas Apostolis scribitur sol in arietem, & primus dies seculi. Aries est signum primum anni. Cum hunc sol intrat, tellus floribus siluæ frondibus vernāt, quia hac die Deus mundum creauerat, quæ dies tunc Dominica extiterat, hac eadem die & eadem Kalendas populus Dei in Ægypto agnum includebant, quem quartadecima luna immolaturus erat, hac eadem die postmodum terra repromissionis intrabat, hac eadem die & eadem Kalendas & eadem luna scilicet decima Dominus verus agnus Hierusalem intrabat, ibique quasi inclusus vsque ad immolationem sui manebat.

De equinoctio & sole & luna, & feria quarta. Cap. 120.

DVodecimo Kalendas Apostolis est equinoctium, quia illa die, quæ tunc feria quarta fuerat, Deus solem & lunam & stellas fecerat, hac eadem die eademque kalendas populis in Ramesse ciuitatem Ægypti conuenerat, & de immolatione agni tractabat. Hac enim die hacque kalendas Iudæi in Hierusalem conuenerant, & de nece Christi veri agni tractabant, & per illorum consilium æternus sol pro luna Ecclesia & stellis, id est sanctis occubuerat.

De vndecimo kalendis Aprilis, & feria quinta. cap. 121.

VNdecimo kalendas Aprilis Deus pisces & volucres de mari produxit, quæ tunc feria quinta fuit, hac eadem die eademque kalendas, videlicet decima quarta luna populus agnum in Ægypto immolauit, per quem de Ægypto quasi de fluctibus maris transiuit, hac ipsa die, ipsaque kalendis, ipsaque luna, Dominus corpus suum tradidit, per quod fideles de gurgite mortis eduxit.

De decimo kalendis Aprilis, & de feria sexta. cap. 122.

DEcimo kalendas Aprilis Deus hominem condidit, quæ tunc feria sexta extitit, hac eadem die, eisdemque kalendis populus Dei primum Pascha habuit, ipsaque de Ægypto exijt, hac ipsa die, ipsaque kalendas, ipsaque decimaquinta luna, vt Theophilus scribit, Christus sua passione hominem de morte redemit, ipsaque dies Pascha Iudæorum fuit Sabbatho, Deus ab operibus mundi requieuit, hac eadem die Christus in sepulchro quieuit.

De octauo kalendis Aprilis, & de die Dominica. cap. 123.

OCtaua kalendas Aprilis, vt Augustinus scribit, Deus hunc visibilem mundum creauit, vt scribitur: Hic est liber generationis cœli & terræ in die, quando creauit Deus cœlum & terram & omne virgultum, hac eadem die, quæ tunc Dominica extitit, populus mare rubrum transiuit, hac ipsa die, ipsaque kalend. virgo Christum concepit, qui hac eadem die populum suum de inferno eripuit, & hac ipsa die victor à morte resurrexit, hac eadem die, & eadem kalend. erit Ecclesia resurrectura, & gaudium Domini sponsi sui intratura. Dionysius Abbas, & quidam alij affirmant, Christum octaua kalendas Aprilis passum, & sexto kalendas Aprilis à mortuis reditum. Sed aliter videtur lex sonare, & euangelium, quæ memorant eum decimaquinta luna, quæ tunc decima kalend. Aprilis extitit, pro nobis immolatum. In hac septimana cappis & alijs solemnibus vestibus vestimur, quia in futura resurrectione omni gloria induemur, cum corpora vestimento salutis, & animæ indumento iustitiæ induuntur, hoc enim baptizati innuunt, quia in baptismatæ albas vestes induunt. Ideo enim albas portamus, quia Angelos in albis resurrectur um annunciasse signamus.

De Pascha. Cap. 124.

PHase hæbraicè, Pascha Græcè, transitus dicitur latinè, eo quod illa nocte angelus percutiens Ægyptum transiuit, & populus Dei illa die de Ægypto transijt, & die tertia mare rubrum transijt, ac populus fidelis de inferni claustris illa nocte ad gaudia paradisi transiuit, & exercitus baptizandorum de infidelitate ad lucem fidei transit. Hoc ideo in primo mense noui anni celebramus, quia in hoc mense in Christo innouati sumus, & in hoc mense scilicet Apostoli, qui est primus apud Hæbreos totius Christianæ religionis exordium sumpsisse scimus. Sunt autem duo anni cōmunis, & embolismalis: Communis, qui habet duodecim lunationes: Embolismalis, qui habet tredecim, per hos duos annos ideo Pascha distinguitur, quia per duas vitas, scilicet contemplatiuam, & actiuam ad futurum festum transitur. Post duodecim itaque lunationes ideo Pascha celebratur, quia contemplatiui per decem præcepta legis & duo præcepta charitatis ad futuram resurrectionem pertingunt. Post tredecim lunationes ideo agitur, quia actiui pro impletionem decalogi & operationem trinitatis fidei ad idem festum perueniunt. Ideo autem in primo mense celebratur, quia in Christo, qui est principium, totum consumatur, ideo post equinoctium cum lux dierum prolungatur, quia populus in hoc festo Ecclesia cæli alta petere cœpit. Ideo in tertia hebdomada nouæ lunæ celebratur, quia in tertio tempore Christus nostrum Pascha immolatur. Ideo non in alia, nisi in Dominica, quia sicut Dominica omnes dies septimanæ præcellit, ita hæc festiuitas omnes festiuitates præcellit. Vnde & solennitas solennitatum dicitur, & ideo per omnes Dominicas reciproquatur.

De vmbra pascæ. cap. 125.

QVod passio Domini vel resurrectio non in kalendaria die agitur, hæc causa est: quod per Christi passionem Ecclesiæ passio sub Antichristo futura ac per resurrectionem eius futuram nostra resurrectio nobis in memoriam reuocatur. Et ideo sicut Pascha Iudæorum in figura nostri, ita nostrum in significatione futuri celebratur. Ideo Alleluya, quod lætitiam significat, in hoc festo cantatur, quia in hac solennitate æterna lætitia Christiano populo reddita rememoratur.

De processione in die pascæ. Cap. 126.

PRocessio, quæ in Paschali die agitur, illam processionem exprimit, qua rex gloriæ cum exercitu redemptorum de inferis ad cælestia processit, in Missa concentus angelorum repræsentatur, cum eis genus humanum associatur. Vesperè per kyrie eleyson inchoatur, quia illa festiuitas sine vespere celebratur.

De tribus psalmis in matutinis per hebdomadam Paschalem. Cap. 127.

AD nocturnale officium tres Psalmi psalluntur, quia tria tempora huius mundi Christi resurrectione insigniuntur. Tres Antiphonæ cantantur, quia Patriarchæ ante legem, prophetæ sub lege, Apostoli sub gratia Christi resurrectione glorificantur. Tres lectiones leguntur, quia Christi resurrectio à lege à psalmis & prophetis pronunciatur. Tria responsoria canuntur, quia tres ordines Ecclesiæ scilicet coniugati, continentes, doctores per Christi resurrectionem saluabuntur. Singulis responsorijs Gloria patri subiunguntur, quia in omnibus Trinitas collaudatur, per Te Deum laudamus exprimitur hora, qua resurrexit Dominus psalmi, qui ad matutinales laudes canūtur proprie tempus Dominicæ resurrectionis exprimunt, sicut superius expositum est. Nocturna autem Beatus vir, ideo per totam septimanam partitur, quia hæc hebdomada pro vna die computatur. Vnde quotidie ad primam psalmus Confitemini Domino repetitur, propter versum. Hæc est dies, quàm fecit Dominus.

Nota quare non cantetur. Quicumque per hanc hebdomadam. *Cap.* 128.

QVicumque vult ideo non cantatur, quia in futura vita, quàm hæc hebdomada designat, totum iure habetur quod nunc creditur, & speratur ad omnes horas graduale. Hæc dies & Alleluya frequentatur, quia in illa vita cuncti iugiter gratulantur. Versum Deus in adiutorium non adeo frequentamus, quia in illa vita non vt hic adiutorio indigemus.

De Vesperis. *cap.* 129.

TRes Psalmi ad vesperas cum hæc dies & Alleluya cantantur, quia per fidem Trinitatis ad æternam lætitiam peruenitur, qui tres Psalmi etiam resurrectioni Christi congruunt, quæ tertia die contigit in illo loco. Tecum principium in die virtutis tuæ, & ibi Redemptionem misit Dominus populo suo. Et ibi. Exortum est lumen rectis. Duo ad fontem canuntur quia per geminam dilectionem ad fontem vitæ pertingitur. Qui Psalmi enim baptizatis & baptismati conueniunt. Baptizatis vt ibi. Laudate pueri, baptismati conueniunt baptizatis vt ibi. Laudate pueri, baptismati vt ibi. Quid est tibi mare, quod fugisti, & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum. Quod cum processione ad fontem imus, populum Dei per mare rubrum, vel per Iordanem ordinatim transisse significamus. Idem Psalmi ideo quotidie repetuntur, quia hæc hebdomada pro vna die computatur.

De prima hebdomada sæculi. *cap.* 130.

HÆc enim septimana illam hebdomadam ducit nobis in memoriam, qua Deus ineffabiliter creauit huius mundi materiam, & quia in hac omnes filij Dei nouiter creati magna voce iubilauerunt, ideo nouiter renati in hac Alleluya gratulando concinunt.

De Baptizatis. *Cap.* 131.

DE neophitis octo officia cantantur, quia per baptisma ad octo beatitudines preparantur, quæ in octaua huius vitæ dantur.

De Sabbatho. *cap.* 132.

IN primo Sabbatho duas laudes scilicet Alleluya. Confitemini, & tractum laudate decantat. In octauo quod est aliud Sabbathum vero alleluya scilicet laudate pueri, & Hæc est dies iubilabunt. In priori Sabbatho cantatur vnum Alleluya, quia prima vita non sempiterna. Ideo tractus sequitur, quia adhuc hic peregrinatur. Ideo baptizati Alleluya concinunt, quia stolam suam in sanguine agni lauerunt. Ideo cantant tractum laudationis, quia eis cantabiles sunt Domini iustificationes in loco peregrinationis.

De Medijs sex diebus. *Cap.* 133.

MEdijs sex diebus Graduale & Alleluya cantatur, quia in hoc tempore quod inter baptismum & vltimam resurrectionem in actiua & contemplatiua vita sex ætatibus hominis laboratur. Sed quia hic labor in gaudium conuertitur, ideo graduale Alleluya sequitur. Omnis versus huius gradualis de psalmo Confitemini sumitur, quia hic Psalmus de æterna lætitia canitur. In alio Sabbatho, quod est prioris octaua duo Alleluya canitur, quia in futura vita binas stolas habebunt, quando corpore & anima in æternum gaudebunt. Sequens septimana vocatur in albis, quia olim confirmati solebant candidis vestibus, scilicet in baptismo acceptis vti his diebus.

De magno misterio diei palmarum, & totius hebdomadæ. *Cap.* 134.

HÆc cuncta, quæ in capite Christo præcesserunt, in corpore quoque eius, scilicet Ecclesia futura erunt. Dies vtique palmarum, quando Dominus ad Hierosolymam venit, & ei turba cum palmis occurrit, est illud tempus cuius vltimus Romanorū imperator Hierosolymam ibit, regnum Deo & patri dabit, vt Sybilla scribit, Tres dies ante Pascha, sunt tres anni, quibus Antichristus regnabit, per omnia regna his diebus pænitentes ab Episcopis in Ecclesiam introducuntur. Chrisma conficitur, per quod Christiani consignantur, & tunc Iudei regno Dei assignantur. Pedes, qui sunt vltima membra, lauantur, & vltimo tempore maxima perfectio in Ecclesia concitatur, lumina contiguuntur, & tunc omnia signa ab Ecclesia tolluntur. Campanæ non sonant, & doctores tunc non prædicant, tabula præcutitur, & magnus terror fidelibus incutitur lectiones lamentantur, quia tunc omne gaudium Ecclesiæ in luctum conuertitur, altaria denudantur, & tunc omnia sancta proculcantur. Crux ad orandum erigitur, quæ tunc ab omnibus conspuitur. Altus ligni sonitus, qui fit ad benedictus, est maximus terror, qui inuadet aduersarios, quando interficitur Antichristus, his diebus nouus ignis benedicitur, & illo tempore ignis Spiritus sancti in Ecclesia reaccenditur, Cathecumini baptizantur, & tunc post interfectionem Antichristi maxima multitudo baptizabitur. Cæreus accensus est Christi aduentus. Deinde agitur, Christi resurrectio, quia tunc sequitur Ecclesiæ resurrectio, hoc tempus Pascha, quod est transitus iure appellatur, quia tunc Ecclesia de peregrinatione ad patriam transire prædicatur, & Christus de iudicio transibit, & suis ministrabit, hoc ideo in plenilunio agitur, quia eadem die fit resurrectio, cum Ecclesiæ numerus, quàm luna significat, completur Paschalis septimanæ officia repræsentant nobis vltimi festi gaudia.

De Officio diei Resurrectionis. *cap.* 135.

DOminica namque die resurgens Ecclesia dicit sponso suo gratulabunda. Resurrexi & adhuc tecum sum. Deinde omnis electorum turba clamat. Hæc dies quàm fecit Dominus exultemus, & lætemur, per Alleluya laudes Paschali victimæ iubilant, quia tunc verum Pascha celebrant. Offertorium. Terra tremuit, terrorem iudicij in reprobos exprimit. In officio secundi diei blanditur, Spiritus sanctus electis dicẽs introduxit nos Dominus. Similiter in alio officio, aqua sapientiæ potauit eos. In quarto officio eadem verba cantantur, quæ enim in iudicio pronunciantur. Venite benedicti patris. Deinde laus illorum subiungitur. Victricem manum tuam d l pariter, quia sicut illi post transitum maris rubri Deum laudauerunt, ita isti post transitum ignei fluuij Deum in seculum seculi laudabunt. Sextum officium indicat illorum euasionem, & inimicorum damnationem, quia sicut illos mare operuit, ita istos infernus deuorauit. Septimum officium illorum gaudium denunciat, in quo sic exultant. Eduxit Dominus populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Per graduale, quod sex diebus canitur, sanctorum opus in cœlis exprimitur, per senarium quippe operatio intelligitur. Illorū autem opus est exultare, & Deum laudare. Vnde & graduale hæc dies lætitiam sonat, quia æternam lætitiam represẽtat, hac die & deinceps vero Alleluya cantantur, quia tunc in corpore & anima inæternum gratulantur. Duo enim Alleluya sunt angelorum & hominum gaudia. Quod in priori Sabbatho vnum tantum Alleluya cantatur, designat, quod anima à corpore soluta cum sanctis sola lætatur. Quod per septimanam adhuc graduale cantatur, significat quod anima pro corpore quodammodo sollicitatur. Scilicet quia illa sollicitudo timore vacat, Ideo graduale lætitiam sonat in sequẽti Sabbatho Graduale deponitur, & duo Alleluya canuntur, quia in vltima resurrectione corpora & animæ in gaudio coniunguntur.

De Quinquagesima pascæ. *cap.* 136.

TEmpus inter Pascha & Penthecosten Quinquagesima nominatur, quia à Sabbatho, quo duo alleluya inchoantur, vsque ad secundum sabbathum Pentecostes quinquaginta dies computantur, quibus alleluya in cantu frequentatur. Hoc illam vitam representat, quæ post resurrectionẽ futura speratur, quãdo

per omnes vicos Hierusalem ab vniuersis alleluya frequentatur. Ideo autem alleluya quod, est Hebræum nunc cantatur, quia in illa lingua primitus erat concordia omnium gentium, & in illa vita erit concordia omnium mentium nulla dissonantia linguarum hoc per quinquagesimum annum designabatur, qui iubileus, id est, iubilatione plenus, dicebatur, hunc Iudæi in lætitia ducebant, & ab omni opere vacabant. Ad hunc septies septem anni computabantur, & in istis diebus septies septem dies numerantur, & per hoc plenum gaudium corporis & animæ declaratur, quia corpus quatuor elementis, anima tribus viribus constat, quæ tunc in visione trinitatis perenniter exultat in hoc tempore non genua flectimus, sed stantes oramus, quia tunc in æternum in gaudio cum Christo stabimus.

De Pascha annotino. *Cap.* 137.

PAscha annotinum dicitur, quasi pascha anniuersarium. Olim namque qui in priori Pascha baptizati, in sequenti anno diem regenerationis suæ solemnizabant.

De Letania maiore. *cap.* 138.

LEtania dicitur rogatio vel supplicatio, Maior autem letania inde dicitur, quod ab Apostolico instituta legitur, hæc enim Romanorum dicitur, quia à Romanis obseruatur. Hanc Gregorius pro pestilentia instituit, quæ tunc populum crudeliter vastauit, hoc apud Romanos septeno ordine agitur. In primo clerici: in secundo monachi: in tertio moniales: in quarto pueri: in quinto layci: in sexto viduæ, in septimo coniugate. Hanc Ecclesia ideo annuatim celebrat, vt Deus à populo & ab animalibus pestilentiam auertat.

De triduana letania ante Ascensione Domini.
cap. 139.

TRiduanas letanias Mamertus Viennensis Episcopus instituit pro clade, quæ tunc populum consumpsit, nam crebro motu terræ & tempestate subruebantur, & vario bestiarum incursu desolabantur, hoc ieiunium rememorat nobis triduanum Niniuitarum ieiunium, hoc Ecclesia ideo ante Ascensionem Domini celebrat, vt sicut Deus Niniuitas à periculo mortis liberabat, ita nos à clade & à bellis & ab hostibus eripiat, fructus terræ, & aquarum, & animalium nobis custodiat, & nos cœlum conscendere tribuat, hoc in Euangelio notatur, vbi tria scilicet panis, piscis omnium ponuntur per panem fructus terræ, qui tunc vel in herba, vel in spica est per piscem fructus aquarum per omnium fœtus animalium notatur.

De Festo Apostolorum Philippi & Iacobi.
cap. 140.

IN Kalendis Maij scribitur festum Philippi & Iacobi & omnium Apostolorum. Olim namq; infra Pascha de nullo singulariter, sed communiter de omnibus officium agebatur, quia in cœlesti patria, quam illud tempus significat, gaudium omnium est gaudium singulorum, & singulorum est omnium. Porrò hunc Iacobum cognomento iustum Apostoli constituerunt in loco Christi super multitudinem credentium. Et ipse extitit Episcopus, & pater Hierosolymis triginta annis, hic incepit vitam monachorum, immò communem vitam religiosorum, vt nihil proprium haberent, sed communiter omnia possiderent.

Quare ante Christi resurrectionem lex & Prophetæ leguntur, & post Resurrectionem Apostolorum scripta.
Cap. 141.

ANte Christi resurrectionem lex & Prophetæ leguntur, post resurrectionem scripta Apostolorum recitantur, quia lex & prophetæ Christi passionem & resurrectionem prædixerunt, Apostoli vero iam factam nunciauerunt.

Apocalypsis per tres hebdomadas legitur.
cap. 142.

PEr tres septimanas infrà Pascha Apocalypsis legitur, in qua visio Christi & Angelorum collocutio memoratur, quia in illa vita, quàm Paschale tempus designat, animæ de visione trinitatis & Angelorum consortio gratulantur, vnde & Responsoria in historia dignus es Domine plena gaudio cantantur.

De canonicis Apostolorum per duas hebdomadas.
cap. 143.

DEinde per duas septimanas Epistolæ Apostolorum leguntur, & responsorium, Si oblitus, de scriptis prophetarum scilicet de Psalmis leguntur, quia per Prophetas & Apostolos concorditer æterna vita annunciatur, in qua post resurrectionem anima & corpus simul in æternum gloriantur. Responsoriũ, dignus es Domine, significat introitum Apostolorum ad Ecclesiam, quæ ex Iudæis collecta est ad fidem noui testamenti. Responsorium, Ego sicut vitis fructificaui, est pars Iudaicæ plebis ad vnitatem fidei conuersa. In primis responsorijs narratur adunatio ad vnam fidem auditorum ac propositorum. In sequentibus monstratur Ecclesiæ, quæ nunc collecta est mysterium sponsi & sponsæ, de quibus ipsa procreata, ipsa sponsa est Hierusalem. Vnde responsorium, Vidi Hierusalem descendentem. In cæteris narratur pulchritudo structuræ Hierusalem, vt est responsorium, Hæc est Hierusalem & plateæ tuæ Hierusalem, quæ omnia oportet intelligi misticè de spiritualibus ædificijs & cœlesti Hierusalem.

De officio Missæ. *cap.* 144.

IVxta tenorem officiorum, quæ continent in se personam primitiuæ Ecclesiæ, vt est Quasimodo geniti, & Misericordia Domini, & Iubilate. Hæc responsoria per tres hebdomadas decantari. Responsorium, Si oblitus fuero, est de Psalmo. Super flumina Babylonis, significat gentilem populum, qui olim habitauit in Babylone, id est, in confusione huius mundi, & desiderat reuocari per prædicationem, & doctrinam ad Hierusalem, id est, ad Ecclesiam. Reliqua omnia responsoria de liberatione de Babylone infidelitatis, & peruentione in Hierusalem, & de laude exhibita in Hierusalem, vt est responsorium, Deus canticum nouum, & dicant nunc & in Ecclesijs benedicite, hæc responsoria sumpta sunt de Psalterio, quod ex decem cordarum, in quibus est dilectio proximi propter septem. Ex responsorijs psalterij insinuat proles se diligere sponsum matris suæ, & matrem suam liquido respondere ciuitati Hierusalem, qui in cælo habitat. Tria officia, Cantate Deo, & Vocem iocunditatis, & Exaudi Domine, recoluit eadem tempora, quæ & responsorium. Vnde non delinquunt, qui pro tres hebdomadas vsque ad Pentecosten ea cantant. Responsoria de Ascensione Domini nunc sponsam consolantur ex persona sponsi, vt est responsorium, Non turbetur, & Tempus est nunc ipsa loquitur ad sponsum, vt est illud responsorium, Exaltare Deo nunc optat recipi ad eum super sydera. In Penthecosten cantant Romani nouem lectiones, vt in alijs Dominicis. Nos vero propter baptismalia in tribus personis baptizati tribus Psalmis laudamus trinitatem vsque ad octauam. Responsoria sonant Spiritum sanctum paraclitum, id est, consolationem à sponso promissam aduenisse sponsæ, & dona ei per ipsum allata, id est fidem, opera, miracula, & cætera charismata.

De Ascensione Domini. *Cap.* 145.

AScensionem Domini ideo non in Kalendaria die celebramus, quia per hanc Ecclesiæ de hoc mundo ad cęlestem patriam exaltationem commemoramus per processionem, quàm in Ascensione Domini agimus, Dominum cum discipulis de Hierusalem in montem Olìueti processisse exprimimus.

De vigilia Penthecostes. cap. 146.

IN vigilia Pentecostes leguntur quatuor lectiones propter quatuor causas, quas in vigilia pasce diximus. In illa vigilia legebatur, In principio creauit Deus cælum & terram. In ista legitur, Temptauit Deus Abraham, hæ duæ lectiones reducunt nobis in memoriam duos patres, vnum carnalem, & alium spiritualem. Ab Adam sumpsimus omnis carnalis generationis initium, ab Abraham vero spiritualis generationis exordium. Ille inobediendo nos omnes perdidit, iste Deo obediendo audiuit, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Illam lectionem canticum non sequitur, quia per Adam omnes ad luctum nascimur, istam canticum sequitur, quia cuncti per fidem Abrahæ in Christo ad gaudium renascimur, vnde & oratio consonant, Deus qui in Abrahæ obedientia. Lectio Temptauit Deus historiam sonat. Alia, Scripsit Moyses canticum, nouam legem declarat, quàm Spiritus sanctus in cordibus fidelium in die pænitentiæ scripserat, sicut Moyses illam legem in die pænitentiæ perceperat. Vnde allegoricum cantum sequitur, in quo nobis lætitia æterna promittitur. Tertia lectio, septem dona Spiritus sancti pronunciant propter septem mulieres, quas vnum virum, id est, Christum apprehendere clamat, per hanc tropologia notatur, quia per septem dona Spiritus sancti mores fidelibus dantur. Hanc canticum sequitur, quia bonos mores gaudia sequuntur. Quarta lectio, audi Israel anagogem sonat, vbi dicitur, Disce, vbi sit sapiētia, vbi virtus, vbi prudentia, vbi lumen, & pax. Quam canticum sequitur, quia in illa vita canticum lætitiæ sine fine cantabitur. Tituli ideo non pronunciantur, quia auctores scripturæ à cathecuminis adhuc ignorantur. Aliqui in hac vigilia tres lectiones legunt, & quatuor cantica cantant, quia fidem trinitatis, lex psalmodia & prophetia instruunt, & quatuor Euangelia ad lætitiam æternæ vitæ deducunt. Romani legunt nouem lectiones in Penthecostem, vt in alijs Dominicis. In hac die baptisma, vel in omnibus summis festiuitatibus ad vesperam, Laudate, cantantur, hoc ideo fit, quod in his psalmis magis laudes Dei sonare probantur.

De Pentecosten. Cap. 147.

PEnthecosten idcirco antiquus populus celebrabat, quia in illa die legem per Moysen acceperat, hanc festiuitatem ideo Ecclesia celebrat, quia hac die nouam legem Spiritum sanctum accepit. Penthecostes autem Grecè dicitur, quinquagesimus dies, quia à die resurrectionis vsque in hanc diem quinquaginta dies computantur. Hebræus populus à die immolationis agni Penthecosten numerabat, Ecclesia autem à Dominica Resurrectionis computat, qua die cócordiam linguarum per Spiritum sanctum acceperat. Septem hebdomadæ à Pascha vsque ad hoc festum numerantur, quia in hoc festo septem dona Spiritus sancti dantur hoc septimus annus olim præfigurabat, quem lex annum remissionem appellabat, quem populus cum lætitia ducebat, à seruili opere vacabat, Hebræos ob indigentiam venditos à seruitio laxabat, ita expletis septem milibus annorum fidelis populus per septiformem spiritum plenam remissionem consequetur, à seruitute eruetur, & libertate induetur. Vnde & per septem dies hoc festum celebratur, quia per septem dona Spiritus sancti plena gaudia animabus & corporibus in futura vita tribuuntur. Ideo & septem vltimi Psalmi per alleluya intitulantur, per quos sempiterna gaudia per gratiam septiformis spiritus danda prædicantur, hoc festum ideo non in Kalendaria die, sed in quinquagesima post resurrectionem Christi, & in Dominica celebramus, quia per illud illam requiem, qua in Spiritu sancto requiescemus, in perenni gaudio commemoramus. Nota aliud est Penthecosten, aliud quinquagesima. Penthecosten à die resurrectionis Christi vsque ad Aduentum Spiritus sancti: Quinquagesima incipit à Sabbatho, quo duo Alleluya cantantur, & finitur in Dominica benedicta, sed vtrumque corporis & animæ lætitia exprimitur.

De Paschali Quinquagesima. cap. 148.

PAschale tempus per quinquaginta dies extenditur, quia sicut in quinquagesimo anno vel in iubilæo populo Dei reddita est libertas, & amissa hæreditas, ita nobis in futuro per Iesum in Spiritu sancto reditur amissa libertas, & paradisi hæreditas. Quinquies enim decem sunt quinquaginta, hoc est pro labore quinque sensuum denarius, his in futuro dabitur, qui hic in vinea Domini in Quadragesima, hoc est in hac vita in decem præceptis laborauerunt. Sunt enim septem hebdomadæ, & vna dies. Septies autem septem cum vna die sunt quinquaginta, hoc est, qui in septem diebus huius vitæ per septem dona Spiritus sancti quinque sensibus suis decem præcepta impleuerit, in futuro illum in præmio recipiet, in quo solo, & qui solus est gaudium omnium.

De septem diebus Penthecostes. cap. 149.

PEr septem dies Penthecosten colitur propter septem dona Spiritus sancti, in quibus & ieiunium celebratur, quia mox vt Spiritum sanctum acceperūt, confestim ab illecebris huius mundi se fideles abstinuerunt.

De ieiunio quatuor temporum. cap. 150.

DE ieiunio quatuor temporum de lege est acceptum. Ideo autem quatuor temporibus obseruantur, quia quatuor tempora anni, scilicet ver, æstas, autumnus, hiems numerantur. Ideo autem in vnoquoque tres dies, qui coniuncti duodecim fiunt, quia duodecim menses in vno anno sunt, vt ergo homo, qui ex quatuor elementis constat, Deo reconcilietur, qui in tribus personis colitur. Ideo quatuor temporibus ternos dies abstinere præcipitur.

De Quadragesima. Cap. 151.

QVadragesimam ideo ieiunamus, quia decimam creatori nostro de diebus nostris reddimus. Sed quia hoc cum corpore agimus, ideo pro satisfactione duodecim dies pro duodecim mensibus abstinentia nos affligimus, quos dies ideo quatuor temporibus ternis diebus ieiunamus, quia eadem quatuor tempora ternis mensis ascribimus. Quatuor quoque temporibus qualitates elementorum, scilicet Calidum, frigidum, siccum, humidum inesse scimus, ex quibus delectamenta mundi contrahimus. Et vt hoc superemus quatuor temporibus Deo sacrificium afflictionis exhibemus. Est & alia causa: In vere semina mittimus: in æstate semina metimus. In Autumno vinum & oleum colligimus, itemque semina spargimus: In hieme ortis & ædificijs insistimus. Et vt hæc nostris conseruentur vsibus, idcirco hisdem temporibus nos Deo ieiunijs subdimus, hæc quatuor tempora Christi & sancti Ioannis Baptistæ conceptione & natiuitate insigniuntur, quia Christus in vere, & Ioannes in autumno conceptus, Christus in hieme Ioannes in æstate natus scribitur. Vbi autem nos tres dies obseruamus, ibi religiosos quadragesimam agere non ignoramus. Sicut enim tota Ecclesia in vere ante Pascha Quadragesimam ieiunat, ita pleraque multitudo in æstate ante festum sancti Ioannis Baptistæ simili in autumno ante memoriam sancti Michaelis itemque in hieme ante Natiuitatem Domini Quadragesimam obseruat.

De feria quarta. cap. 152.

FEria quarta duæ lectiones leguntur, quia hæc ieiunia à veteri & à nouo testamento instituuntur. Antiquus namque populus in vere pascha celebrabat, & tunc se affligens azima edebat, in æstate Pentecosten solennizabat, tuncque se affligendo primitias offerebat, in autumno scenophegia, id est, tabernaculo-

rum festa agebat, in hyeme encenia, id est, templi dedicationem recolebat, & in vtroque festo se ieiunijs affligebat. Ideo enim duæ lectiones feria quarta legũtur, quia quarta ætate mundi lex & prophetia seruanda traduntur, & ordinandi vtraque lege instructi esse precipiuntur. Semel flectamus genua ad priorem collectam sine salutatione prolatam dicimus, quia in vna Christiana religione vnum Deum colimus.

De feria sexta. cap. 153.

FEria sexta vna lectio recitatur, quia in sexta ætate mundi lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, ad quam flectamus genua dicitur, quia Christus legislator adoratur.

De sabbatho in duodecim lectionibus.

cap. 154.

SAbbathum duodecim lectionibus intitulatur, non propter duodecim lectiones, scilicet propter duodecim lectores, quia olim Romæ sex lectiones quæ latine, eædem & grece legebantur, & duæ causæ exprimebantur. Vna quia Græci aderant, qui Latinam linguam nesciebant, & Latini affuerant, qui Græcã ignorabant. Altero quòd per doctrinam duodecim Apostolorum vterque populis in fide concordatur. Quatuor lectionibus, quatuor ordines Deum benedicentium exprimuntur, qui per Spiritum sanctum describuntur. Domus Israel benedicite Domino, domus Aaron benedicite Domino, domus Leui benedicite Domino, qui timetis Dominum benedicite Domino per domum Israel populi, per domum Aaron prælati, per domum Leui ministri, per timentes Dominum quoq; religiosi accipiũtur, sic & ministri altaris in accolitos, in Subdiaconos, in Diaconos, in Presbyteros distribuuntur. Quasi quatuor virtutibus prudentia, fortitudine, iustitia, & temperantia pollent, Dominum cum supradictis patrum ordinibus benedicere valent. Quinquies flectamus genua dicitur, quia pro his quatuor ordinibus, & pro populo oratur. Quatuor lectiones & tempori, & ordinandis congruunt, gradualia vero lectionibus conueniunt. Quinta lectio ideo legitur, quia sicut pueri illi in fornace ignis, ita ordinandi in camino tribulationis probantur. Vnde & illorum voce benedictiones cantantur quia post probationem coronantur. Ad hanc lectionem flectamus genua non dicimus, quia statuam Nabuchodonosor non cum infidelibus, sed Dominum cum pueris nos adorare innuimus. Tractus, Laudate Dominum, laudem regis exprimit, quam Domino post liberationem puerorum soluit.

Quare in quatuor temporibus ordines fiant.

Cap. 155.

MInistri Ecclesiæ ideo in quatuor temporibus ordinantur, quatinus sub quatuor Euangelijs Christo & Ecclesiæ seruire admoneantur: In quadragesima idcirco ordinantur, vt vitijs marceant. In vere ideo, vt virtutibus floreant. In septimana Spiritus sancti, & in æstate ideo, vt sint spiritum feruentes Domino seruientes: In autumno & in festo tabernaculorum ideo, vt fructus bonorum operum colligant, & ipsi tabernaculum Dei fiant: In hyeme & ante natiuitatem ideo, vt mundo moriãtur, & cum Christo in virtutibus renascantur: Ideo in sabbatho ordines fiũt, quia Deus sabbathum sanctificauit, in quo & requieuit, & ipsi debent esse sancti & vacare seruitio Dei. Sabbathum quoque est septimus dies, & ipsi per septiformem spiritum septem gradibus distribuuntur.

De Dominica post octauam Penthecostes.

Cap. 156.

DOminica, quæ sequitur, ideo ab officio vacat, quia olim Romani ordinationes in Dominica faciebant, sed in vespera Sabbathi incipiebant. Et ideò in quadragesima oratio super populum non dicebatur, ad quàm non capita, sed genua flectebant, quod in Dominica minime licebat. Sacerdotes namque iure in Dominica ordinantur, per quos Dominica sacramenta consecrantur.

Quid significet tempus inter Pascha & Pentecosten.

cap. 157.

TEmpus à Pascha vsq; post Pentecosten illud tempus nobis commemorat, quo diu fidelis populus post baptisma innocentiam seruat. Tempus à Penthecosten vsque ad Quadragesimam illud tempus insinuat, quo pro erratibus se occulta pœnitentia macerat. Tempus verò Quadragesimæ illud tempus indicat, quo ab Ecclesia eiecti publica pœnitentia se satisfaciendo castigant.

De Januario. cap. 158.

PEr mensam Ianuarium, in quo annus innouatur, tempus ante diluuium nobis representatur, in quo mundus nouus inchoatur.

De Februario.

PEr Februarium, in quo Alleluya deponitur, illud tempus post diluuium innuitur, quo vniuersitas linguarum confunditur.

De Martio.

PEr Martium, in quo Quadragesima agitur, illud tempus ostenditur, quo populus Dei in Ægypto affligitur.

De Aprili.

PEr Aprilem, in quo Pascha celebratur, illud tempus, quo idem populis à Pharaone liberatur, & in patriam cum gaudio graditur.

De Mayo.

PEr Maium, in quo sæpius Pentecosten solennizatur, illud tempus, quo populis in terra repromissionis florens gratulabatur.

De Iunio & Iulio.

PEr Iunium & Iulium, in quibus historia regum recitatur, regnum Saul & Dauid insinuatur.

De Augusto.

PEr Augustum, in quo historia de libris sapientiæ cantatur, pontificum Salomonis, vel totum Iudaïci populi regnum commemoratur.

De quatuor reliquis mensibus.

PEr quatuor reliquos menses quatuor principaliter regna denotantur, quæ in modum crucis formantur, dum babilonicum in Oriente Persarum, in meridie, Græcorum in aquilone, Romanorum in Occidente principabatur.

De historia Iob. cap. 159.

HIstoria Iob, quæ hoc mense legitur, regnum orientis exprimit, vbi dicit, Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales. Vnde & hæc historia per duas septimanas legitur, quia regnum babylonicum duas septimanas durasse dicitur. In vna autem septimana septingenti anni numerantur, & in duabus mille & quadringenti computantur. Tot quippe inueniuntur à tempore Nini, quo regnum Orientis cœpit, vsque ad Cyrum regem Persarum, quo defecit. Reliqua pars mensis regnum meridiei innuit, quod in Persida, vel Media, vnam septimanam scilicet septingentos annos viguit. Vnde diuersæ historiæ tunc leguntur, quia nunc de Persis nunc de Medis reges assumuntur.

De Octobre.

SEquens mensis, videlicet October regnum Græcorum & præmit, quod etiam vna septimana scilicet septingentis annis in Aquilone floruit. Vnde & historia Machabæorum in hoc mense legitur, quia ipsi Machabæi sub eisdem regibus affligebantur.

De Nouembre.

NOuember Romanum regnum denotat, quod per duas septimanas, id est, per bis septingentos annos in Occidente nobiliter durabat hoc à Gothis destructum nunquam priorem meruit statum. Vnde & in hoc regno Christus rex regum nascitur.

De Decembre.

De Decembre.

DEcember in qua aduentus vel natiuitas Christi celebratur, regno Christianorum attitulatur. Et sicut Christi natiuitas est in fine anni, ita regnum Christianorum venit in fine mundi, Quod rex regum adueniens innouabit, & in æternum in suis regnabit.

De festo Ioannis ante portam latinam.
Cap. 160.

MIssa, quæ scribitur Ioannis ante portam latinam, est illa dies, qua Ioannes Apostolus à Domitiano Cæsare ante eandem portam in dolium feruentis olei est missus, sed diuinitus liberatus.

De festo Mariæ ad Martyres.
Cap. 161.

MIssa quæ scribitur Mariæ ad martyres, est illa dies, qua templum Romæ pantheon in honore Dei genitricis Mariæ & omnium martyrum consecratur, quia adhuc solennitas confessorum minimè celebris habebatur ad hâc missam Terribilis propriè scribitur.

Petri & Pauli Apostolorum. Cap. 162.

CVm corpora Apostolorum Petri & Pauli diu simul tumulata iacerent, & post plurimos annos in singulas ecclesias poni deberent, ignotum erat cuius illa & illa ossa essent. Ieiunantibus autem & orantibus est reuelatum minora quidem esse piscatoris, maiora autem doctoris, & sic diuisa sunt.

De sancto Iacobo. Cap. 163.

IAcobus Apostolus in Pascha est decollatus, sed hic translatus.

De die kalendis Augusti, & de ad vincula sancti Petri.
Cap. 164.

DIes kalendis Augusti olim celebris habebatur, ob victoriam Augusti hac die postea vincula sancti Petri collata sunt Romæ in ecclesia constructa in eius honore. Et ipsa dies instituta celebris in honore Apostolorum principis, sicut prius in veneratione mundi principis, & hæc missa vel potius ecclesia ad vincula sancti Petri vocatur, quia ecclesia ab Eudoxia regina constructa in honore principis Apostolorum ipsa die dedicatur, & cathenæ ipsius Apostoli ibidem collocantur.

De decollatione Ioannis Baptistæ.
Cap. 165.

IOannes Baptista in annunciatione sanctæ Mariæ est decollatus, sed hodie caput eius inuentum glorificatur diuinitus.

De natiuitate sanctæ Mariæ virginis.
Cap. 166.

DIes natiuitatis sanctæ Mariæ hoc modo solennis institutus. Quidam solitarius vitam ducens sanctissimam audiuit annis singulis die natiuitatis sanctæ Mariæ genitricis Dei armoniam, concentus angelorum in cœlo. Qui cum miraretur, quid hoc esset, & orasset intente, vt hoc sibi pietas diuina reuelare dignaretur, dictum est illi per angelum, quod ea die nata sit sancta Maria. Cuius natiuitas cum ignoretur ab hominibus, in terra venerabiliter eam excolunt in cœlis angeli. Quod ille referens ecclesiæ statuta est eius natiuitas solenniter celebrari.

De festo sancti Michaelis.
Cap. 167.

MIssa sancti Michaelis est illa dies, quæ populus Christianus cum paganis pugnauit, & victoriam per sanctum Michaelem archangelum obtinuit.

De festo omnium sanctorum.
Cap. 168.

FEstiuitatem omnium sanctorum Gregorius Papa iunior instituit, quam prius Bonifacius Papa in honore sanctæ Mariæ & omnium martyrum seruandam censuit.

De dedicatione ecclesiæ. Cap. 169.

ECclesiæ dedicatio est sumpta à tabernaculo vel à templo instituta ex Domini imperio.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER QVARTVS

De concordia officiorum.
Cap. 1.

HIs succinctè expeditis de solennitatibus, nunc manum ad concordiam officiorum vertimus. Olim diuinum officium in ecclesia agebatur, prout cuique bonum videbatur. Sed postquam vnitas ecclesiæ multiformiter cœpit ab hæreticis scindi, & à schismatibus multipliciter in diuersa conuenticula findi, Beatæ memoriæ Theodosius imperator synodum Constantinopolitanũ congregauit, omnes hæreses damnauit, diuinum officium à synodo ordinari postulauit. Quod negotium Damasus Papa Hieronymo tunc in diuinis scripturis eruditissimo iniungere optimum iudicauit. Hieronymus itaque in Bethleem, vbi Dominus nasci voluit, psalmos ad nocturnos, & ad reliquas horas distribuit, vt hodie ecclesia psallit. Ad missæ vero officium lectiones, & euangelia ex veteri & Nouo Testamento collegit, prout tempori & stationi congruere vidit. Romana quippe ecclesia implorando sanctorum suffragia stationes facit per diuersa sanctorum loca. Postquam ergo Papa dispositionem diuini officij à Hieronymo editam accepit, concilium collegit, ac vbique sic cantari præcepit. Postea Gelasius Papa & Gregorius orationes & cantum lectionibus & euangeliis congruentes addiderunt, & sic hodie cantatur celebrationem diuini officij instituerunt.

De Septuagesima. cap. 2.

IGitur quia in septuagesima mundi commemoramus, à septuagesima & nos incipiamus. Vna peregrinatio legitur populi Dei in Ægypto, & vna captiuitas eiusdem populi de Hierusalem in Babilonem, per vtrâque significat nostra peregrinatio, & nostra captiuitas de paradiso in hunc mundum. Duæ vero reuersiones populi Dei leguntur, vna de Pharaone per mare rubrum & desertum ad terram promissionis, altera de Babylone ad Hierusalem, per quas significatur nostræ reuersiones, vna quæ de Pharaone, id est, de diabolo per mare rubrum, id est, per baptismum vel desertum, id est pœnitentiam ad terram repromissionis, id est, ad ecclesiam redimus. Alia quæ de Babylone ad Hierusalem, id est, de hoc modo ad cœlum reuertimur. Peregrinatio quidem per septem millia annorum extenditur, captiuitas vero per septuaginta annos differtur, hæc omnia per septem officia septem hebdomadarum scilicet à septuaginta vsque ad passionem Domini designantur. In nocturnali officio peregrinatio exprimitur, in matutinali captiuitas innotescitur, in missali autem reuersiones recensentur.

De Dominica Circumdederunt. Cap. 3.

IN prima Dominica Genesis legitur, in qua peregrinatio generis humani de paradiso in mundum memoratur. Ad laudes antiphona, Miserere mei Deus, cantatur, per quam vox in captiuitate dolentium exprimitur. Ad missam vox in peregrinatione vel captiuitate gementium, Circumdederunt me gemitus mortis. In epistola de Babylone ad Hierusalem, id est, de mundo ad cœlum reuersio, vbi dicitur, sic currite, vt comprehendatis. In graduale vox redeuntium Adiutor in opportunitatibus. In Euangelio reuersio ad ecclesiam vbi dicitur, Ite in vineam meam, id est in ecclesia, & hoc fit per confessionem vnde in officio bonum est confiteri.

De Dominica exurge. Cap. 4.

IN secunda Dominica nocturnale & matutinale officiũ iteratur, quia prima ætas per duo millia annorum terminatur. In missa vox redeuntium, Exurge quare obdormis. In epistola labores reuertentium ad ecclesiam, vt dicitur, periculis fluminum, periculis latronum, flumina sunt tentationes, latrones sunt dæmones. In euangelio reuersio ad cælum, Exiit qui seminat, quia qui hæc bona opera seminant, in lacrimis in gaudio metent vitam æternam, vt in offertorio perfice gressus meos in semitis tuis.

De Dominica Esto mihi. Cap. 5.

IN Dominica tertia, quod malum homini in peregrinatione contigerit, in nocturnali officio memoratur, dum diluuio submersi leguntur. In matutinis per antiphonam. Secundum multitudinem miserationum, vox captiuorum insinuatur, ad missam vox redeuntium. Esto mihi in Deum protectorem. In epistola modus reuersionis ad ecclesiam, vbi dicitur charitas patiens est, benigna est. In euangelio reuersio ad cœlum, vbi dicitur, quòd Iesus ascendit Hierosolymam, & in versibus offertorij vtraq; reuersio, Beati immaculati in via, alius in via testamentorum, & ibi Viam mandatorum tuorum cucurri.

De Dominica inuocauit. Cap. 6.

IN quarta Dominica in nocturnali officio pene ad singula responsoria afflictio nostræ seruitutis exprimitur, quia per quatuor tẽpora anni in quatuor partibus mundi humanum genus affligitur. Ad laudes per antiphonam, Cor mundum crea, Vox captiuorum insinuatur. Ad missam reuersio ad ecclesiam, vbi dicitur, in epistola in vigiliis in ieiuniis multis. Vnde custodia angelorum in graduale promittitur. Angelis suis mandauit reuersio ad cœlum in euangelio, vbi Christus tentatus à diabolo describitur. Quæ vnicuique in fine suo futura non dubitatur.

De Dominica reminiscere. Cap. 7.

IN quinta Dominica nostra peregrinatio in nocturnali officio memoratur, vbi Iacob in exilium iuisse refertur. Ad laudes vox captiuorum In antiphona, Domine labia mea. In missa vox redeuntium, Reminiscere miserationum tuarum. Reuersio in epistola ad ecclesiam, vbi dicitur. Vocauit nos Deus in sanctificationem. Reuersio ad cœlũ in euangelio, vbi mulier Chananea venit ad Christum, hoc est ecclesia ad Deum in cœlum.

De Dominica Oculi. Cap. 8.

IN sexta Dominica in nocturnali officio nostra peregrinatio recensetur, cum Ioseph in Ægyptum venditus legitur, ad laudes captiuitas & reedificatio templi exprimitur, per antiphonam, Fac benignè vbi dicitur, Edificentur muri Hierusalem. In missa reuertentes, Oculi mei semper ad Dominum. Reuersio ad ecclesiam in epistola, vbi dicitur, Auaritia & omnis immunditia nec nominetur in vobis. In graduale Exurge Domine non præualebunt, & in tractu Ad te leuaui. In Euangelio reuersio ad cœlum vbi dicitur Beati qui audiunt verbum Dei. In communione Passer inuenit sibi domum, & in fine Beati qui habitant in domo tua.

De Dominica Lætare. Cap. 9.

IN septima Dominica plenitudo nostræ peregrinationis in nocturnali officio exprimitur, vbi afflictio populi Dei in Ægypto & eiusdem liberatio refertur. In matutinis laudibus liberator à captiuitate sacrificium declaratur, vbi dicitur in antiphona, Tunc acceptabis sacrificium. Ad missam plena reuersio ad cœlum vbi cantatur, Letare Hierusalem, & in epistola, Quæ sursum est Hierusalem est mater nostra. In graduali, In domum Domini ibimus, In euangelio quinque milia saturata referuntur, quia quinque genera hominum, id est, contemplatiui & actiui quod sunt coniugati viduæ virgines ibi satiabuntur. Vnde in communione Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas.

De duabus Dominicis sequentibus. Cap. 10.

PRopter quod hæc reuersio fiat in sequentibus duabus Dominicis exprimitur, scilicet per passionem Christi. Quæ ideo sunt duæ, quia sunt duæ reuersiones, vt dictum est, siue duæ passiones Christi, vna qua in seipso, altera qua patitur in corpore suo, hoc est ecclesia.

De Dominica Resurrexi. Cap. 11.

MOx sequitur Dominica resurrexi, quia in resurrectione ista reuersio perficietur, & alleluia cantatur, quia plenum gaudium à reuertentibus percipietur.

De duobus diebus. Cap. 12.

DVo sunt dies: dies temporalitatis: & dies æternitatis, dies temporalitatis, quam diu viuit homo, vt dicitur, Hodie si vocem eius audieritis, hoc est, hoc tẽpore, quo viuitis. Dies æternitatis non horũ vesperũ, vt dicitur, Melior est dies vna in atriis tuis super millia hunc diem attulit Christus, hic dies cœpit electis à resurrectione Christi & in futura resurrectione perfectè dabitur. Vnde nunc quibusdam in anima, tunc omnibus in corpore & anima dabitur, propterea dicitur hodie resurrexit Dominus, quando Pascha inter Kalendaria Maij euenerit, cum ipse in Martio resurrexerit, immo ante annos plurimos. Scilicet dicitur, Hodie natus est, vel hodie apparuit, hoc est in die gratiæ.

Quare dicantur dies mali. Cap. 13.

CVr apostolos vocat dies malos dicens, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, cum omnia bona sint.

Responsio.

QVantum ad tempus spectat, omnes dies æqualiter, bonos esse constat. Sed ideo quidam dies mali dicuntur, quia in eis plus homines solito affliguntur. Contingit enim aliquando, vt vna eadémque die, vnus suspendatur, alter regni sceptro potiatur, & illa dies, quæ illi mala, isti bona appellatur. Sic solemus dies tẽpestuosos, vel dies bellorum, aut in quibus aliquid infortunij occurrerit, malos appellare, dies vero serenos, vel dies conuiuiorum, aut festos, vel in quibus aliquid læti contigerit, bonos nominare. Porro quod horas dierum quasdam malas dicimus, secundum lunæ cursum, hoc non secundum tempus, sed secundum augmentationem vel diminutionem naturalem nostri sanguinis dicimus.

Interrogatio.

CVm omnes dies Domini sunt, cur dies iudicij propriè dies Domini dicitur.

Responsio.

ISti dies, in quibus viuimus, non Domini sed nostri vocantur, quia in eis facimus, quod volumus. Dies autem iudicij non nostra sed Domini appellatur, quia tunc omnia iustè indicat, quæ nunc patienter tollerat, & vnumquemque secundum quod gessit remunerat.

De officio quadragesimæ. Cap. 14.

IN quadragesima sunt quædam officia de pœnitentia instituta, vt Misereris omnium Domine dissimulans peccata hominum. Et illud Reminiscere miserationum. Quædã de ieiunio, vt illud Cum ieiunatis. Quædam de orante, vt illud Cum oratis. Quædam de eleemosynis, vt illud Cum facis eleemosynam, & illud. Frãge esurienti panem, & itẽ, Quod vni ex minimis meis, Quædam de operatione, vt illud, de agricolis vineæ. Quædam de statione, vt illud in sabbato, ante mediam quadragesimam, vbi lectio de Susanna legitur, quia tunc statio ad sanctam Susannam virginem & martirem agitur. Scilicet in sexagesima lectio de laboribus sãcti Pauli Apostoli legitur, & in oratione cõtra omnia aduersa doctoris gẽtium protectione muniamur, dicitur quia illa die ad sanctũ Paulũ statio agitur. Sic consideranda sunt cetera, quæ à doctis viris spiritusancto

inspirante in diuinis officiis sunt edita. Quicquid enim ante Christi Aduentũ, vel postea in ecclesia illo vel illo tempore anni contigit secundùm hoc Hieronymus diuinum officium instituit, vel quod stationi congruere vidit. Feria quarta primæ hebdomadæ quadragesimæ, ideo duo versus ad graduale de necessitatibus cantantur, quia geminum ieiunium celebratur. Feriæ quintæ in quadragesima proprio officio priuantur, sed de dominicis æstiualibus inofficiantur. Vnde & earum euangelia scilicet de diuitæ, & Lazaro, & viduæ filio resuscitato in his recitantur. Olim quippe has ferias non ieiunabant, sed Siluestro Papa instituente, eas ob multa mysteria, vt dominicas feriabat. Postmodum sunt quadragesimæ coniunctæ, & à Gregorio Papa iuniore inofficiatæ.

De Officio Resurrexi. cap. 15.

IN Paschali die Introitus in persona Christi cantatur, qui resurgens in ecclesia patri se repræsentans sic eum affatur, Resurrexi, & adhuc tecum sum. Oratio in persona ecclesiæ recitatur, quæ æternitatis aditum per Christum sibi reseratum gratulatur. Epistola vero in persona Angelorum eam ad lætitiam hortatur. Quam lætitiam in graduale, Hæc dies, & alleluia resonamus, quia Pascha nostrum immolatus est Christus. Euangelium secundùm Marcum, qui in forma leonis scribitur, ideo hac die legitur, quia leo natus triduo quasi mortuus dormire traditur, sed in die tertia voce patris excitatur. Sic Christus leo de tribu Iuda triduo dormiuit conturbatus, sed in die tertia à patre est suscitatus. Officium, introduxit nos Dominus, est sumptum de legali Pascha, quòd præcessit in figura. In nocte quippe agnum ederunt, & in crastino scilicet in Paschali die de Ægypto educti sunt, eosque Moyses his verbis alloquitur, introduxit nos Dominus. Offertorium quoque in die solennitatis, & erit nobis hic de eadem die sunt sumpta, cætera omnia sunt ad neophitos respicientia.

Notanda sunt hæc. cap. 16.

IN Pascha sunt quatuor notanda, vt tertia hebdomada lunæ Aprilis, qui primus est apud Hebræos celebretur, & post equinoctium cum dies prolongantur, & post quartodecimam lunam cum Luna cœperit altiora cœli petere, & in dominico die. Tres hebdomadæ signant tria tẽpora mundi ante legẽ, sub lege, sub gratia. Pascha cœpit primo tẽpore celebrari ante legem, quãdo agnus in Ægypto immolatus est, per cuius sanguinem liberati sunt. Secundo tempore sub lege cœpit Pascha agi, cum annuatim ex præcepto legis recoleretur. Tertio tempore sub gratia verum Pascha Christus pro nobis immolatus est, ideo tertia hebdomada agitur. Quòd post equinoctium, cum dies prolongantur, hoc significat, quod post Christi resurrectionẽm tenebræ infidelitatis & mortis cœperunt minui, & lux fidelitatis & vitæ cœpit augeri. Quòd post decimamquartam Lunam cum Luna alta petit, quia tunc ecclesia alta virtutum petere & cœlestia quærere cœpit. Quòd in dominico die, hoc ideo, quia illa die mundus creatus. Illa enim die pluit Dominus manna, Illa die enim resurrexit. Officium resurrexi Christi resurrectionem designat, quia resurgens à morte sponsæ suæ ecclesiæ se repræsentat. Resurrexi inquiens, & adhuc tecum sum. At illa applaudens lætabunda resultat. Posuisti super me manum tuam, in graduali verò, Hæc dies, & in alia, & in reliquis concentus Angelorum, & gaudium hominum exprimuntur, qui de Christi resurrectione gloriabantur. Ab Adam vsque ad Christum quasi nox erat, dum totus populus in tenebris peccatorum errabat; Christo verò ab inferis resurgente serena dies illuxit, quæ credentes ad æternam lucem perduxit. Vnde & totum hoc temps pro vna die ponitur. Et ideo vespera non per Deus in adiutorium inchoatur, sed per Kyrie eleison celebritati Missæ continuatur, quia illa dies vesperæ carere prædicatur.

Item de Paschali die. cap. 17.

SEptem enim officia huius hebdomadæ baptisatis congruunt, qui septiformem Spiritum acceperunt, qui per fidem mundo mortui in baptismo Christo consepulti, iam de vitiis ad virtutes, de morte ad vitam resurrexerunt; humanum itaque genus, quod in Adam cecidit per Christum resurgens dicit. Resurrexi & adhuc tecum sum. Quòd spiritu sapientiæ, affatum in oratione precatur, vt aditum æternitatis per Christum reseratum, per pia vota mereatur. In Epistola vero per spiritum admonetur, vt Christum pro se immolatum meditetur sine malitia, & nequitia in synceritate, & veritate viuat, & sic æternitatem adiri liceat. De qua promissione exultans dicit, Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus, & lætemur in ea. Deinde omnes fideles ad laudem Christi hortans subinfert, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius. De promissione vero angelicæ æqualitatis in alleluia iubilat. Pascha nostrum immolatus est Christus, epulemur in azymis synceritatis, & veritatis. In sequentia autem, Iubilatio Angelorum denotatur, qui de saluatione hominum lętabantur, vnde & in fine cantatur. Astra solum mare iocundentur, & cuncti gratulentur in cœlis spiritales chori Trinitati. In Euangelio vero Christi resurrectio denunciatur, per quam humanum genus ad vitam redisse declaratur. In quem se omnes credere clamant; dum Credo in vnum consonant, Offertorium, Terra tremuit, terræmotum in Christi resurrectione factum nobis ad memoriam reducit, sicut scriptum est, Et ecce terræmotus factus est magnus. Illum autem terræmotum præfigurat, quem in nostra resurrectione scriptura futurum prædicat, adhuc, inquiens, semel & ego mouebo non solum terram, sed etiam cœlum. Porrò in præfatione ille Paschalis agnus cum Angelis collaudatur, per cuius immolationem fidelis populus Ægyptiaca seruitute liberatur, vt ad patriam paradisi liber reuertatur. In communione gratias agit de sua saluatione.

De Officio, Introduxit nos Dominus.

Cap. 18.

FEria secunda baptizati admonentur per spiritum intellectus, quanta dona contulerit eis Christus. Introduxit, inquit nos Dominus in terram fluentem lac & mel, hoc est in ecclesiam nunc fluentem lactæ doctrinæ, in futuro melle æternæ gloriæ. Qui in oratione precantur, vt libertatem & vitam æternam consequantur. Quos mox lectio instruit, quod per resurgentis Christi nomen remissionem peccatorum, & vitam assequi possint. De qua spe exultant, & Graduale, Hæc dies, & alleluia in Christi laude iubilant. Quibus protinus in Euangelio Christi resurrectio narratur, vt se eius resurrectione saluatos non obliuiscantur. Similiter in offertorio & in communione, vt grates soluant de sua liberatione.

De Officio, Aqua sapientiæ. Cap. 19.

FEria tertia spiritus consilij baptisatos instruit, quantam gratiam eis Christus contulerit. Aqua, inquit, sapientiæ potauit eos, hoc est aqua baptismatis eos mũdauit, euangelica doctrina sanauit, & ad cœlestia exaltauit. Qui in oratione hoc postulant, quatenus hæc viuendo obtineant. Lectio autem eos docet Christũ pro eis mortem subisse, & resurgendo mortẽ subisse, quem si incitari nolunt, ei cõregnabũt. Vnde gaudentes, Graduale, Hic hies personant, & Christum per alleluia exaltant. In euangelio eis Christi resurrectio recitatur, per quam pax reconciliationis eis datur, In offertorio verò fontes aquarum apparuisse, scilicet baptismatis, & pœnitentiæ memorantur. In communione autem, quæ sursum sunt quærere adhortantur, & sic illuc, vbi Christus est in dextera Dei sedens, peruenire mereantur.

De officio Venite benedicti patris mei.
Cap. 20.

FEria quarta spiritus fortitudinis in Christo renatos docet, quam dulci voce eos Christus regnum amissum in vltimis vocet. Venite inquit benedicti patris mei. Qui in oratione exorant, vt æterna gaudia percipiant. Quibus in lectione passio & resurrectio Christi recitatur, per quem pœnitentibus peccata delentur, & vita æterna datur. Qui per graduale hæc dies tripudiant, & Christo alleluia iubilant. Mox eis in Euangelio Christus post resurrectionem cum septem discipulis conuiuasse narratur, per quod septiformi spiritu pleni post vltimam resurrectionem cum Christo conuiuaturi præfigurantur. Vnde & in offertorio panem angelorum homo manducasse perhibetur. In communione vero hunc panem dignè manducantes vltra non mori, sed cum Christo victuri docentur.

De officio Victricem manum. Cap. 21.

FEria quinta spiritus sciëtiæ monet baptizatos Christum laudare, sicut liber ab Ægypto post rubrum mare, Victricem inquit manum tuam Domine, id est, Christum laudauerunt pariter. Qui in oratione flagitant, vt fidem actibus impleant. In lectione docentur sicut Æthiops ad Hierusalem veniens baptizatur, ita de nigredine peccatorum ad ecclesiam venientes per Christi passionem saluantur. At in graduale hæc dies gaudium conuersorum exprimitur, in alleluia laus Christi depromitur, in euangelio resurrectio Christi eis commemoratur, in qua fratres Christi vocantur. In offertorio autem dies æternæ solennitatis eis prædicitur, in qua in terram lac & mel fluentem, id est, paradisum introduci eis promittitur. Ideo in communione vero ad laudem Dei hortantur, per quem de tenebris in admirabile lumen vocantur.

De officio Eduxit eos Dominus. Cap. 22.

FEria sexta spiritus pietatis intimat in Christo renatis, quod sic per Christum liberati sunt à diaboli oppressione sicut filij Israel olim à Pharaone. Qui in oratione precãtur, quatenus Cristianam professionem operibus imitentur, per resurrectionem eius in dexteram Dei veniant. Qui per graduale hæc dies lætitiam suam depromunt, & per versum, lapidem quem reprobauerunt, Christi passionem concinnunt, per alleluia vero resurrectionem eius extollunt. In Euangelio eis Christi visio post resurrectionem suam legitur. In cuius nomine baptizati quique docentur, cum eis vsque ad consummationem seculi promittitur. Vnde in offertorio hæc dies, id est, feria sexta, memorialis eis præcipitur, in qua ab hoste Christi morte erepti noscuntur. In communione in nomine patris & filij & spiritussancti baptizati docentur, cuius præcepta seruare admonentur, vt eum post resurrectionem videre mereantur.

De officio Eduxit Dominus populum suum.
Cap. 23.

SAbbato spiritus Domini timoris recolit baptizatis gratiam Christi redemptoris, qui eos de morte redemit, & in paradisum reducet. Eduxit inquit Dominus populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Qui in oratione deprecantur, vt æterna gaudia mereantur. Quos lectio instruit Christum lapidem angularem eos viuos lapides sibi in cælesti ædificio coniunxisse, immo in reges & sacerdotes elegisse. Vnde immenso gaudio exultant, & bina alleluia in Christi laude personant. In Euangelio eis resurrectio Christi prædicatur, per quam gentilis & Iudaicus populus saluatus per Ioannem & Petrum præfiguratur. Quorum etiam vox in offertorio resonat, qua Christum pro redemptione sui venisse salutant, Benedictus qui venit. In communione Christo per baptismum coniuncti ad eius regnum docentur, per virtutes debere niti.

Dominica Quasi modo geniti. Cap. 24.

IN officio octauæ paschæ baptizati admonentur, vt Quasi modo genitos se infantes in Christo memorentur, lac sacræ scripturæ concupiscant, vt in eius corpore in salutem crescant. Qui in oratione postulant, vt paschale sacramẽtum moribus & vita teneant. Quos lectio ex Deo natos, & mundum ab eis per fidem vincendum perhibet, ipsósque cum Christo triumphaturos in resurrectione docet. Vnde quia tũc gaudium & lætitiam in corpore & anima simul obtinebũt, ideo duo alleluia concinnunt. Mox in Euangelio Christi resurrectionem audiunt, per quem spiritumsanctum & remissionem peccatorum acceperunt. Quæ resurrectio in offertorio & in communione confirmatur, vt illorum resurrectio futura credatur. Notandum quòd per singula officia huius septimanæ ad introitum quater, ad alium ter alleluia cantatur, quia videlicet sancta trinitas à quatuor partibus mundi ob resurrectionem Christi, & ob saluationem hominis collaudatur.

Dominica Misericordia Domini.
Cap. 25.

IN secunda Dominica baptizati gratiã Christi mundo intonant, & gaudentes conclamant, Misericordia Domini plena est terra, hic trinitatem prædicãt, nam in misericordia Domini spiritumsanctum, in verbo filium, in Dei patrem pronunciant. Ideo autem personã spiritussancti primitus canunt, quia in eo sanctificati sunt. Secundo personam filij ponunt, per quem redempti sunt. Tertio personam patris depromunt, cui reconciliati sunt. Et quia trinitatem laudant, ideo ter alleluia iubilant. In oratione perpetuam lætitiam fidelibus optant, sempiterna gaudia postulant. In epistola vox prædicatorum intelligitur, per quos Christus populis in exemplum proponitur. Per vnum alleluia gaudium conuersorum, per aliud lætitia prædicantium accipitur. In Euangelio duo greges, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, ad vnum & verum pastorem conuersi demonstrantur, qui vnum ouile facit. In offertorio, Deus Deus meus, vnum pastorem inuocare declarantur. Quibus ipse in communione respondet se pastorem, & eos agnoscere, & se ab eis agnosci dicit.

Dominica Iubilate Deo omnis terra.
Cap. 26.

IN tertia Dominica in Christo renati totum mundum in laudẽ Christi conuocant, & gratulando persultant, Iubilate Deo omnis terra. Hic trinitatem personant, dum in Deo patre in nomine eius filium in laude eius spiritumsanctum denotant. Et quia per duo præcepta charitatis in fide trinitatis se saluandos tripudiant, ideo post bis, deinde tertio alleluia consonãt. In oratione postulant, vt ab errore conuersi cristianitatem impleant. In epistola ad contemplatiuam vitam informantur, dum à carnalibus desideriis abstinere adhortantur. Ad actiuam quoque docentur, dum omnium humanæ creaturæ subiecti esse iubentur. In vno alleluia contemplatiui in dilectione Dei feruentes iubilant, in alio actiui in amore proximi seruientes exultant. Quibus in Euangelio visio Dei promittitur, & gaudium, quod nunquam ab eis tollatur. Vnde magno gaudio perfusi prorumpunt in laudem Christi in offertorio, Lauda anima mea Dominum. Quibus ipse iterum in communione suam pollicetur visionem, & ad patrem cum toto corpore suo scilicet ecclesia ascensionem.

Dominica Cantate Domino.
Cap. 27.

IN quarta Dominica baptizati per se conuersos ad laudem Christi adhortantur, & ipsi præcinendo iocundantur, Cantate Domino canticum nouum, hic trinitatem commemorant, dum in Domino patrem in mirabilia fecit, Dominus filium in gentibus reuelauit, iustitiam suam spiritumsanctum insinuant. Et quia

fidem sanctæ trinitatis in quatuor partibus mundi susceperunt, ideo trinitatem per quatuor alleluia concinnunt, in oratione orant, vt ad vera gaudia perueniant. Epistola conuersos instruit, vt per verbum Dei genitos se initium nouæ Dei creaturæ memorentur. Et si verbum Dei audiendo vitia abominentur, animæ eorum saluentur. Qui alleluia congeminant, quia & quod mortem euaserunt, & quòd vitam in spe habere meruerunt exultant. Quibus in Euangelio spiritussanctus promittitur, qui eos omnem veritatem docturus perhibetur. Vnde in offertorio totum mundum ad laudem Dei inuitant, & lætantes concrepant, Iubilate Deo vniuersa terra. In communione tripartitum iudicium spiritussancti denunciatur, quo mundus de reproborum infidelitate, de sanctorum æquitate de occulto & tamen iusto Dei iudicio redarguatur.

De dominica Vocem iocunditatis. Cap. 28.

IN quinta dominica baptizati, quasi in quinta ætate à Babylone liberati, liberatorẽ suum omnibus gentibus prædicant, dum in officio, Vocem iocunditatis populum suum eum liberasse gaudentes clamant, & ideo trinitatem per tria alleluia commemorant. In oratione postulant, vt recta cogitent, & faciant. In epistola docentur pupillos & viduas visitare, immaculatos se à seculo seruare, & sic possint cum Deo regnare per duo alleluia duæ resurrectiones intimantur, vna nunc animarum alia post corporum. In Euangelio ad plenum gaudium exhortantur, quod in futura resurrectione dabitur. Vnde in offertorio omnes fideles Deũ laudare monentur, per quem tale gaudium percipient, Benedicite inquiunt, gentes Deum nostrum. In communione iterum omnis Christi præconia resonare hortantur, per quem tanta hominibus dantur Cantate Domino.

De rogationibus & officio Exaudiuit.
Cap. 29.

SIcut per officium Vocem iocunditatis instãtia prædicantium accipitur, ita per officium, Exaudiuit, sollicitudo se ab errore conuertentium exprimitur. Qui in oratione precantur, vt ab omni aduersitate muniantur. In epistola ad confessionem, in Euangelio admonentur ad orationem. In offertorio, Confitebor illorum confessio. In communione, Petite & accipietis, eorum intelligitur oratio.

De vigilia ascensionis & officio Omnes gentes.
Cap. 30.

IN officio Omnes gentes plaudũt, quod errorem deseruerunt in oratione petunt, se illuc transferri, quo caput suum peruenisse creditur. In lectione illorum conuersio insinuatur, dum multitudo vnum cor, & vnam animam habuisse memoratur. In alleluia Deo iubilant, qui eis tantam gratiam contulerat. In Euangelio pro membris patrem precatur, vt vnum cum eo efficiantur. In offertorio capitis ascensio exprimitur, & membris eum sequi promittitur. In communione vnum cum eo effecti, iam caput orat, vt eos pater à malo custodiat.

De ascensione & officio Viri galilei.
Cap. 31.

IN officio, viri galilei, Christi asensus, & ad iudicium eius reditum angeli fidelibus nuntiant, quo eum læti præstolantes se ad Deum ascensuros non diffidãt. Qui in oratione postulant quatenus in cælestibus habitare valeant, lectio & euangelium eis recitat, qualiter Christus cælestia scanderit. In vno alleluia Christi ascensio collaudatur. In alio, ecclesia de sua ascensione iocundatur. In vnoquoque alleluia laus angelorum, in altero gaudium exprimitur hominum de Christi ascensione iubilantium. Sequentia concentum angelorum repræsentat, qua Christi triumphum iubilat. In offertorio & communione nihilominus fideles caput suum laudibus prosequuntur, quo eum realiter sequi mereantur. Ideo autem tribus diebus Niniuitarum rogationes aguntur, quia tres partes mundi Asia Affrica, & Europa vel tres ordines ecclesiæ coniugati continentes doctores in pœnitentia affliguntur. Ideo enim tribus diebus aguntur, quia ecclesiæ tres partes mundi, vel idem tres ordines sub antichristo tribus annis grauiter constringentur, per diem ascensionis dies iudicij repræsentatur, quo die ecclesia cœlum ascensura prædicatur. Ideo enim cantatur, Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, ita veniet.

Dominica Exaudi Domine. Cap. 32.

DOminica quæ post tertium diem sequitur, æternam requiem demonstrat, quæ post tria mundi tempora, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia supradictus tribus ordinibus tribuitur. Vnde ecclesia iubilat, quæsiui vultum tuum, vultum tuum Domine requiram. In oratione postulat, vt maiestati eius sincero corde seruiat. In epistola bona numerantur, pro quibus tunc iusti remunerantur, in Euangelio dicitur, quia nunc extra synagogam fiunt, ideo tunc aulam Dei intrabunt, de qua consolatione gentes soluunt in alleluia. Et in offertorio & in communione. Ab hinc post sex dies Pentecostes agitur, quo spiritus credentibus distribuebatur, quia post sex ætates mundi fideles per gratiam sancti spiritus in diuersis mansionibus disponentur. Ideo post sex dies celebratur, quia pro sex euangelicis operibus, quæ in sex diebus hebdomadæ operabantur, tunc in gaudio remunerabuntur. Quid autem post decem dies ascensionis agitur, ideo fit, quia pro decem præceptis legis denario vitæ ditabuntur.

De Vigilia Pentecostes. Cap. 33.

IN officio vigiliæ Pentecostes baptizandi imbuũtur, qualiter fide & operatione cœlestia mereantur, de quorum saluatione mater ecclesia exultat, dum kyrieeleyson, & gloria in excelsis Deo resonat. In oratione pro eis precatur, vt acceptum spiritussancti donum in eis confirmetur, in lectione duodecim viri spiritumsanctum accepisse memorantur, per quos vniuersitas fidelium in quatuor mundi partibus designatur. In alleluia & in tractu Laudate Dominum, Deum laudant, quod errorem infidelitatis euaserant. In Euangelio promittitur eis spiritussancti consolatio, & ipsius diuinitatis manifestatio. Qui in offertorio rogant, vt eis spiritumsanctum mittat, In communione effusio sancti spiritus decantatur, de qua fidelium vniuersitas fœcundatur.

De sancto die & officio Spiritus Domini. Cap. 34.

SEptem officia huius hebdomadæ septem donis spiritussancti congruunt, qui baptizati acceperunt in officio spiritus Domini, spiritus sapientiæ glorificatur, per quem scientia vocis credentibus datur: Et quia hoc donum quatuor mundi partibus infunditur, ideo quater alleluia concinnitur. In oratione postulant, quatenus de spiritussancti consolatione gaudeant, lectio baptizatis insinuat, qualiter primitiua ecclesia genera linguarum per spiritumsanctum acceperat, cuius ipsi filij enim meruerunt, & eundem spiritumsanctum acceperunt. Qui præ gaudio duo alleluia concinunt, quia bis spiritumsanctum acceperunt: semel cum baptizantur, secundo cum confirmantur, sicut & spiritus semel datus, est in terra secundo de cœlo. Porro sequentia genera linguarum repræsentat, qua ecclesia omnibus linguis laudes Christo resonat. In Euangelio Christi dilectoribus prioris dilectio & filij priusquam promittitur mansio, & vt spiritussanctus adueniat, qui eos omnia doceat. Qui in offertorio precantur, vt hoc in eis confirmetur, in præfatione spiritumsanctum cum angelis collaudant, in quem angeli prospicere desiderant. Cuius effusio in communione decantatur, cum in se optantes iam descendere credatur.

De officio Cibauit eos Dominus. Cap. 35.

IN officio, Cibauit eos, spiritus intellectus denotatur, qui adeps frumenti, & mel Petræ, id est, Christus nominatur, Christus enim granum frumenti & petra

vocatur, huius adipe sunt fideles cibati, & melle eius saturati, dum dulcedine spiritussancti sunt repleti. Et quia in quatuor plagis mundi hæc gratia diffunditur, ideo quater alleluia canitur. Qui in oratione postulant, vt eis pacem cum fide tribuat, lectio eos instruit, qualiter gratia spiritussancti gentibus data sit. Vnde lætantes alleluia congeminant, quia Iudæi & gentiles spiritumsanctum acceperant. Euangelium dicit, quod Deus filium suum pro eis tradiderit, in quem si credatur, vitam æternam habeant. In offertorio audiunt, quod spiritussanctus de cœlo intonuit, & fontem baptismatis humano generi aperuit, in communione cantatur, quod à spiritusancto omnia doceantur.

De officio Accipite iocunditatem.

Cap. 36.

IN officio, accipite iocunditatem, ecclesiæ spiritum consilij honorat, qui ei iocunditatem æternæ gloriæ donat, & ad cælestia regna vocat. Et quia per geminam dilectionem in fide trinitatis hanc gratiam adepturi sunt, ideo quinquies alleluia canunt. In oratione petunt, si per spiritum purgari, & ab omni aduersitate tueri, qui in lectione docentur, quod dona spiritus sancti per orationem dentur. Vnde bis alleluia concinunt, quia spiritu & mente psallunt, spiritu & mente orabunt. Euangelium eis intimat, quod eos hostiarius spiritussanctus per ostium Christum ad vitam patrem introducat. In offertorio eis commemoratur, quod pane angelorum reficiantur. In communione vnum cum Christo effecti à spiritusancto sunt clarificandi.

De officio Deus dum egredereris.

Cap. 37.

IN officio, Deus cum egrederetur spiritus fortitudinis magnificatur, qui sicut filios Israel de Ægypto liberans coram eis in igne gradiebatur, ita fideles de hoc modo eruens coram eis in igne amoris graditur, iter per præcepta faciens eis, per gratias habitans in illis. Et quia de quatuor partibus mundi ad supernam patriam euocantur, ideo quater alleluia cantatur. In oratione precatur, vt per spiritumsanctum ad veritatē Christi perducantur. Duæ lectiones leguntur, quia duo populi scilicet Iudæi & gentiles spiritusancto ad fidem colliguntur. In vna spiritussancti effusio recitatur, in alia miracula per eum gesta commemorantur. In vno alleluia de Iudæis conuersorum lætitia exprimitur, in alio de gentibus baptisatorum exultatio accipitur. Duæ quoque lectiones leguntur, quia ordinandi veteri & nouo testamento docti præcipiuntur. Vtrisque autem scilicet baptizatis & ordinandis panis viuus in euangelio prædicatur, quo refecti nunquam moriantur. In offertorio spiritumsanctum sibi mitti poscunt. In communione pacem sibi dari audiunt.

De feria quinta. *cap.* 38.

IN officio feria quinta Spiritus Domini spiritus scientiæ exaltatur, per quem scientia spiritu alium fidelibus datur. In lectione & euangelio in peccatis lapsi consolantur, dum signa per spiritumsanctum patrata memorantur.

De officio Repleatur. *Cap.* 39.

IN officio Repleatur os meum laude spiritus pietatis glorificatur, per quem trinitas collaudatur. Et quia in quatuor mundi plagis laudibus extollitur, ideo quater alleluia concinitur. In oratione ecclesia peccatur, ne ab hostibus perturbetur. In lectione iocunditas faciei Dei ei promittitur. In euangelio remissio peccatorum & sanitas animæ prædicitur. Vnde in offertorio Deum laudat & in communione gratuita spiritussancti dona pronunciat.

De officio charitas Dei. *Cap.* 40,

IN officio charitas Dei spiritum timoris laus canitur, per quem charitas in animam introducitur. Et quia tres partes mundi Asia, Africa, Europa in fide trinitatis spiritumsanctum accipiunt, ideo ter alleluia concinnunt. Qui in oratione dominum orant, vt eis spiritumsanctum infundat. Sex lectiones & euangelium septimum leguntur, quia septem dona spiritussancti ad memoriam reducuntur. Ideo enim septem leguntur, quia ministri ecclesiæ in septem gradibus per septem dona spiritussancti hac die prouehuntur: per primam enim lectioné, ostiarij: per secundam, exorcistæ: per tertiam, lectores: per quartam, accoliti: per quintam, subdiaconi: per sextam, diaconi: per euangelium, presbyteri instruuntur, per singula: alleluia singulorum graduum laudes exprimuntur. In offertorio autem presbyterorum preces & oblationes pro ecclesia intelliguntur. In communione Christi aduentus, & æternum gaudium suis ministris promittitur.

Dominica Benedicta. *Cap.* 41.

DOminica quæ sequitur de sancta trinitate agitur, quia plus acceptum baptismum plus datum spiritum oportet, vt fides trinitatis bonis operibus exerceant, iam de reliquis videamus.

De capite à septuagesima vsque post penthe.

Cap. 42.

IGitur per septuagesimam illud tempus accipitur, quæ populus Dei à Pharaone in Ægypto affligebatur, & significat illud tempus, quo genus humanum ante Christi aduentum à diabolo in hoc mundo præmebatur: per Pascha autem illud tempus intelligitur, quo filij Israel à Pharaone per agnum liberati sunt, & significat illud tempus quo fideles à diabolo per Christum redempti sunt: per quadraginta dies à Pascha vsq; ad Ascensionē Domini accipiuntur quadraginta anni, quibus filij Israel cum gaudio & lætitia ad patriam redierunt, & significat illud tempus, quo fideles de Christi resurrectione læti fuerunt: per rogationes, cum cruces per diuersa loca portantur, illud tempus intelligitur, quando filij Israel terram repromissionis ingressi Archam Domini per diuersa loca portauerunt, multas vrbes subuerterunt, & significat illud tempus quo fideles ad ascendentem Dominum confluebant, & Hierosolymam ascendebant: per Pentecosten, cum dona spiritussancti celebrantur, illud tempus accipitur, quādo filij Israel deuictis hostibus terram inter se diuiserunt, & significat illud tempus, quo fideles varia dona spiritussancti acceperunt: per septimanam, quæ sequitur, illud tempus innuitur, quando iudices populo Dei præfuerunt, & significat illud tempus, quando Apostoli iudices orbis populum Dei sua præsentia rexerunt. Porro dominica Domine in tua misericordia, cum historia Deus omnium canitur, illud tempus ostēdit, quo reges Israel multis præliis ab hostibus vexabantur, & significat illud tempus, quando martires à persecutoribus diuersis suppliciis afficiebantur.

Dominica prima à Pentecosten vsque ad aduentum Domini.

Cap. 43.

DAuid itaque rex, qui à Saul & suis seruis affligitur, de patria expulsus ad gentes ire cogitur, de suis viribus diffidens, de Dei adiutorio præsumens dicit, Domine in tua misericordia speraui. Cui oratio, Deus in te sperantium fortitudo conuenit, qui Deum fortitudinem dicit, cuius auxiliū poscit. In epistola, quę Deum filium suum ad saluandum mundum misisse testatur, consolatio prophetarum demonstratur, qui Dauid de hostibus suis saluandum prædixerunt, & ei regnum Israel promiserunt. In graduale, ego dixi Domine, Dauid peccatis suis persecutionem imputat. In alleluia Domine Deus meus in te speraui, se ab inimicis liberari postulat. In euangelio vtriusq; persona exprimitur, dum in diuite, Saul in Lazaro, Dauid accipitur. Saul superbus, vt diues, purpura induebatur, splendidè quotidie epulabatur, Dauid, vt Lazarus vlcerosus, sic ab hominibus eiectus, vt leprosus, per siluas egens vagabatur. Canes Lazari vlcera lingebāt, & gētiles Dauid suscipientes confouebant, Saul mortuus tanquam diues in inferno demergitur, Dauid sceptro regni

ponitur,poſt mortem Abrahæ in requie cõiungitur. In offertorio, Intende voci orationis, Dauid pro liberatione ſua poſcit. In communione, Narrabo omnia mirabilia tua pro collatis beneficiis grates ſoluit.

Sub gratia. Cap. 44.

SIc Chriſtianus populus dum ab infidelibus vel hæreticis vel à malè Catholicis opprimitur, & de ciuitate in ciuitatem pellitur, ad Dominum clamare cognoſcitur, Domine in tua miſericordia. In oratione diuinum auxilium inuocat, vt ei & voluntate & actione placeat. In epiſtola conſolatur, cum Deus filium ſuum pro ſaluatione illius miſiſſe cõfirmatur, in oratorio miſericordiam Dei implorat. In alleluia à perſequentibus liberari poſtulat; Euangelium per diuitem infidelem populum exprimit; per pauperem Lazarum Chriſtianum populum innoteſcit. Infidelis quippe Iudaicus purpura induebatur, cum de carnis nobilitate gloriabatur. Splendidè epulabatur, cum in cerimoniis per ſacras ſcripturas inſtruebatur. Gentilis autem populus purpura veſtiebatur, cum de regni monarchia ſuper cæteras gentes extollebatur, ſplẽdidè epulabatur, cum philoſophicis & poëticis ſcriptis magnificabatur, hæreticorum verò grex, quaſi purpura induebatur, cum de mundanis pompis ſuperbiens humiles aſpernabatur. Splendidè epulabatur, dum continuis ſermonibus ſecularis eloquentiæ paſcebatur. Mali autem Catholici quaſi purpura ſe veſtiunt; cum de ornatu precioſarum veſtium ſuperbiunt. Splendidè epulantur dum deliciis, & carnis deſideriis tantùm opera dare conantur. Porrò Chriſtianus populus humilis peccata ſua confitens, terrena deſpiciens, ſola cœleſtia appetens, vt Lazarus vlceroſus abiicitur, dum à Iudæis, à gentilibus, ab hæreticis, à malis Catholicis deſpicitur. Sed cum diues moritur, in inferno truditur, quia increduli & peruerſi, qui hic in bonis dies ducunt, in puncto ad inferna deſcendunt: Lazarus autem moriens in ſinum Abrahæ ducitur, quia Chriſtianus populus, qui hic affligitur poſt gaudio & requie perfruetur, vnde in offertorio Deum regem inuocat, in communione eius magnalia narrat.

Dominica ſecunda. Factus eſt ſub lege. Cap. 45.

DOminica quæ ſequitur Dauidicum regnum repræſentare videtur. Occiſo namque Saul Dauid à gentibus euocatur, & in regni ſolio ſublimatur. Qui exultans dicit, Factus eſt Dominus protector. Cui oratio ſancti nominis congruit, quæ Dei gubernatione nunquam deſtitui ſuos dilectores dicit. Epiſtola etiam conuenit, quæ eum de morte ad vitam tranſlatum dicit, de mortis namque periculo liberatus, in regnum eſt tranſlatus. Vnde & in graduale, Ad Dominum cum tribularer ſe exauditum exultat, in alleluia, Deus iudex iuſtum Dei iudicium laudans exaltat, qui ſuperbum Saul deiecit, & ſe humilem populo præfecit; hinc Euangelium conſonat, quòd quendam magnam cœnam feciſſe, & multos vocaſſe, & plurimos non veniſſe commemorat, non enim dubium eſt, Dauid adepto regno magnum populo inſtruxiſſe conuiuium. Qui venire nolebant de genere Saul erant. In offertorio Domine conuertere precatur, vt ab hoſtibus vndique eruatur, In communione: Cantabo Domino gratias agit, qui ei tot bona tribuit.

Sub gratia. Cap. 46.

HOc totum de Chriſtiano populo accipitur, qui à perſecutionibus in martyribus oppreſſus ad regnum ſupernum euocatur. Qui de ſua ereptione gratulabundus dicit, Factus eſt protector Dominus. In oratione innoteſcit, quod per timorem ad amorem peruenerit, lectio dicit, quòd eos mundus odio habuerit, ſed nunc de morte ad vitam tranſlati ſint. In offertorio pro animabus ſuis orant quas corporibus adhuc ſociari non dubitant, in communione Domino laudes ſoluũt, à quo bona acceperunt, hoc officium conuenienter circa feſtum ſancti Ioannis cantatur, qui hora cœnæ à Domino miſſus, & populos Dei ad conuiuium inuitaſſe prædicatur. Aliquando enim circa feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli canitur, qui de vicis & ſæpibus errorum gentilem populum ad conuiuium Dei conuocaſſe leguntur. Porrò in cantu vox prædicãtium Deum & laudantium exprimitur, qui eis protector fuit de tribulatione eripuit; omnia bona tribuit. Vox quoque conuerſorum de errore intelligitur, quos Dominus in latitudine charitatis eduxit animas eorum eripuit bona cæleſtia tribuit.

De ſancto Ioanne Baptiſta. Cap. 47.

DE ſancto Ioanne Baptiſta Reſponſoria ſumpta ſunt de prophetis, & de Euangelio, quia ipſe erat finis prophetiæ, & initium euangelij. In feſto Apoſtolorum in tertia nocturna, & ad laudes antiphonæ cum alleluia canuntur, in iſta autem feſtiuitate non cantantur, quia maior eſt gloria noui teſtamenti, quam legis. Ioannis enim natiuitas exiſtit ante reſurrectionem Domini, Apoſtolorum vero natiuitas in cœlo poſt clarificationem eccleſiæ à Spiritu ſancto. Ideo iſtæ antiphonæ decorantur, illæ non.

De vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ & officio eius. Cap. 48.

IN feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, vel in præcipuis feſtiuitatibus aguntur duo officia, in nocte vnum, in initio noctis ſine gloria peragitur, & vocatur vigiliæ. Vnde & præcedens dies vigilia nominatur. Aliud verò circa mediam noctem, & finitur in die, & hoc habet in tertio nocturno in antiphonis alleluia per vnum officium recolitur, legalis nos & ſabbata quæ in figura futurorum celebrabantur, per aliud reſurrectio Domini & noſtra futura feſtiuitas, ideo cum alleluia peragitur, quia tranſit ad conſortium Angelorum. Ideo autem in vigilia ſanctorum flectamus genua non dicitur, quia miſſa ad noctem ſequentis diei pertinere videtur, alleluia verò propter ieiunium dimittitur.

Dominica tertia Reſpice in me ſub lege. Cap. 49.

SEquens Dominica de Dauid pœnitentia videtur inſtituta. Qui poſt adulterium cum Bethſabeæ, & occiſionem Vriæ, propheta eum increpantem pœnitentiam egit ex corde. Qui gemebundus dicit, Reſpice in me, & miſerere mei. Oratio deprecationem noſtram pro Dominica non dicitur, quæ octauæ Pentecoſten aſſcribitur. Oratio autem Gregoriana, Protector in te ſperantium, pœnitenti Dauid concordat, qui miſericordiam Dei ſuper ſe multiplicari flagitat, vt bona æterna non amittat. Epiſtola quoque humiliamini ſub potenti manu Dei, admonitionem prophetæ declarat, qua regem ad pœnitentiã prouocat. In graduale autem Iacta cogitatum tuum in Domino conſolatio eiuſdem prophetæ notatur, qua iam pœnitentem regem conſolatur. In alleluia, Diligam te Domine Dauid Deum laudat, quem refugium miſerorum clamat, hinc euangelium conſonat; quod gaudium Angelis ſuper vno peccatore pœnitente prædicat. In offertorio ſperent in te omnes, & de ſpe veniæ Dauid Deo plaudit, qui ſe quærentes non dereliquit. In communione, Ego clamaui, grates ſoluit, quod remiſſo peccato communionem fidelium promeruit.

Sub gratia. Cap. 50.

PEr Dauid pœnitentem populus fidelium accipitur, qui poſt idolatriam quaſi poſt Bethſabeæ adulterium, & iuſtorum occiſionem, quaſi poſt Vriæ interfectionem ad pœnitentiam conuertitur. Qui in oratione non ceſſat deprecari miſericordiam Dei ſuper ſe multiplicari. Quem epiſtola admonet, vt ſe ſub manu Dei per pœnitentiam humiliet, diabolo reſiſtat, qui eum deuorare tanquam leo inhiat, hunc populum iam ſollicitum monet Graduale, vt iactet in Domino cogitatum, in alleluia laudes Deo dicit, qui refugium tribulatis exiſtit. hunc Euangelium ad veniam roborat, dum Angelus ſuper vno peccatore gaudium commemorat. In offertorio largitorem veniæ laudat, qui in ſe ſperantes

ſaluat. In communione gratias agit, quia communione corporis Chriſti percepit; hoc enim officium circa feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, vel Apoſtolorum canitur, qui populum ad pœnitentiam prouocaſſe leguntur.

Dominica quarta, Dominus illuminatio ſub lege.

Cap. 51.

DOminica huic proxima afflictionem Dauid nobis inſinuat, qua eum filius ſuus Abſalon iudicio Dei, poſt peccatum Vriæ affligebat. Qui expulſus de regno confidit in Domino, ſic dicens, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo, Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo. De victoria autem, Qui tribulant me inimici ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Cui oratio, Da quæſumus Domine congruit, qui mundi curſum ſibi pacificè dirigi poſſit; huic rei bene Epiſtola concordat, quæ paſſionem huius temporis ad futuram gloriam non condignans pronunciat. Porrò in graduale, Propitius eſto Domine, & in verſu, Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, vox contra Abſalon præliantium accipitur. In alleluia, Domine in virtute tua lætabitur rex, vox eorundem de victoria exultantium intelligitur; ab hoc Euangelium non diſcrepat, quod eadem menſura remetiendum indicat. Nam Dauid luit, quod malè commiſit, & Abſalon iuſtè recepit, quod impiè promeruit. In offertorio, Illumina oculos meos, oratio Dauid exprimit, interim dum bellum geritur, Qui orat ne in morte obdormiat, ne inimicus ei præualens gaudeat. In communione Dominus firmamentum Deum pro victoria laudat, quem firmamentum, & adiutorem ſuum vocat.

Sub gratia. Cap. 52.

DAuid poſt peccatum afflictus eſt, Chriſtianus populus poſt idolatriam ab infidelibus oppreſſus. Qui mundi aduerſa calcat, de ſpe promiſſa cœleſtium exultat dicens, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? In oratione poſtulat, vt ei Dominus curſum mundi pacificè dirigat. Qui ordo prædicatorum in Epiſtola pœnas temporales alleuiat, dum non condignas paſſiones huius temporis ad futuram gloriam intimat. Porrò oppreſſi auxilium Dei in graduale inuocant, in alleluia pro victoria de malis tripudiant, per regem enim Chriſtum populus Chriſtianus rex exiſtit, qui mores & actus per virtutum ſceptra regit. Euangelium menſuram bonam his promittit, quos mundus aduerſis pro Deo afficit. In offertorio Chriſtianus populus orat, ne inimicus, ſcilicet diabolus de eius morte gaudeat. In communione Deo plaudit, qui ei adiutor extitit.

Dominica quinta, Exaudi Domine ſub lege.

Cap. 53.

POſt flagella populus ad Dauid confluit, eumque cum magno tripudio regno reſtituit. Inſuper filio eius regnum à Domino pollicetur, de quibus officium huius Dominicæ inſtitutum videtur. Dauid namque pro ſtatu regni ſic orat, Exaudi Domine vocem meam. Oratio, Deus qui diligentibus te bona inuiſibilia præparaſti, ei conuenit, qui promiſſiones Dei conſequi petit, quas filio ſuo de regno promiſit. Epiſtola quoque ei congruit, quia malum pro malo non reddidit, ideo benedictionem hæreditate poſſedit. Graduale, Protector noſter orationem Dauid pro populo, Alleluia verò, In te Domine ſperaui, repræſentat preces laudum pro ſemetipſo. Euangelium huic rei conſonat, quod turbas ad Ieſum irruiſſe, & diſcipulos multitudinem piſcium cœpiſſe narrat, quia turbæ ad Dauid confluxerunt, & amici eius plurimos vndique ad eum traxerunt. Qui in offertorio, Benedicam Domino gratias pro exibitis bene agit, qui ei intellectum tribuit, in communione, Vnam petij à Domino, pro ædificatione templi petit, quam poſtmodum Salomon compleuit.

Sub gratia. Cap. 54.

POpulus quoque Chriſtianus quondam poſt afflictionem perſecutorum tranquillitati redditur, & ei pax æternæ vitæ pro ſolatio promittitur. Qui in introitu, Exaudi Domine vocem meam, pro præſenti Eccleſiæ ſtatu orat. In oratione autem pro futura promiſſione, quæ omne deſiderium ſuperat rogat. Epiſtola, Omnes vnanimes in oratione hortatur, vt benedictionem hæreditate mereantur dicens, oculos Domini eſſe ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Euãgelium quòd turbas ad Dominum concurriſſe, & diſcipulos multos piſces cœpiſſe commemorat, turbas gentilium ad Eccleſiam confluxiſſe, & prædicatores de gurgite erroris plurimos rethe fidei extraxiſſe inſinuat. In offertorio Deum benedicit, qui ei intellectum de æternis tribuit. In communione vnam rem poſtulat, vt in domo Domini in æternum maneat, hæc Dominica aliquando infra octauam ſancti Petri euenit, vnde & eius mentio in Euangelio fit. Sæpius tamen circa feſtum ſancti Iacobi occurrit, cuius enim Euangelium in piſcatione meminit, quia nimirum hi piſcatores hominẽs errore fluctiuagos ſagena prædicationis extraxerunt, & ad portum æternæ vitæ perduxerunt.

Dominica ſexta, Dominus fortitudo ſub lege.

Cap. 55.

PRæſens Dominica inde inſtituitur, quod Salomon à Dauid præcepto Domini rex conſtituit. Dauid namque morti appropinquans, de victis hoſtibus Deo gratias agit, dum Dominum fortitudinem plebis ſuæ dicit. De filio quoque gentes ſoluit, dum eum protectorem ſalutis Chriſti ſui, id eſt, Salomonis nuntiauit. Deinde ſubiectum populum Deo commendat, ſaluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuę, huic rei oratio, Deus virtutum cõcordat, in qua Deum poſſit, vt in filio ſuo bona, ac nutrita cuſtodiat; per Epiſtolam Nathan prophetæ & Sadoch pontificis, admonitio denotatur, qua Salomonem per vnctionem renouatum in nouitate vitæ ambulare exhortantur. In Graduale, Conuertere Domine illorũ benedictio ſuper regem, atque oratio ſuper populum intelligitur; in alleluia verò, Omnes gentes, plauſus populi de vnctione regis accipitur, per Euangelium nobis admonitio Dauid innuitur, qua filium ſuum moriens alloquitur, per quam eum ab homicidio & ira vetat, & ante oblatum ſacrificium in ſe peccantibus dimittat. Porrò Salomon in offertorio Deum rogat, vt greſſus ſuos in ſemitis ſuis perficiat, in communione, Circuibo & immolabo Deo vouet, quòd domum nomini eius ædificat.

Sub gratia. Cap. 56.

SIcut Salomon à patre rex conſtituitur, ita Conſtantinus à Papa princeps pacis Chriſtiano populo præficitur, vnde Eccleſia exultans canit, Dominus fortitudo plebis ſuæ. In oratione Domino ſupplicat, vt ei religionis augmentum tribuat, & bona in eo nutriat, Epiſtola prædicationem Silueſter Papa nobis declarat, quæ imperatorem Chriſto conſepultum in baptiſmate nunciat, & vt per criſmatis vnctionem renatus in nouitate vitæ ambulet, poſtulat. In graduale eius oratio ſuper populum exprimitur; per alleluia Plauſus Chriſtiani populi de conuerſione regis intelligitur; per Euangelium, Doctrina ſacerdotum innuitur. Conſtantinus in Chriſtiana religione inſtruitur, quem docent homicidium & iram declinare, & ſacrificium offerentem proximis commiſſa relaxare. In offertorio ipſe rex orat, vt Deus greſſus ſuos in ſemen ſuum perficiat. In communione Deo vouet quod poſtmodum deuotus complet, ſcilicet vt domum nomini Domini conſtruat, quia Eccleſiam Dei domum per eum erectam & ornatam conſtat.

Dominica ſeptima, Omnes gentes ſub lege. Cap. 57.

IN menſe Auguſti dum hiſtoria, In principio Deus creator pacificum Salomonis regnum nobis repræſentatur, decus regno præſens Dominica inofficiatur.

Populus namque, qui sub Dauid bellis sudauit, sub Salomone bellis vndique sopitis in laudes Dei his verbis exultans, prorumpit, Omnes gentes plaudite manibus, Subiecit populos nobis. Quibus oratio Deus, cuius prouidentia congruit, à quibus Deus cuncta noxia submouet, & omnia pro futura concessit. Epistola doctrinam prophetarum insinuat, qui populum Deo in iustitia seruire suadebant. Graduale autem, Venite filij Salomonis nobis monita innuit, qui subiectos ad obseruantiam legis instruit. Quibus præmium à Deo spondet dicens, Accedite ad eum & illuminamini. In alleluia, Magnus Dominus Deo laudes dicit, qui eum laudabilem in Hierusalem fecit. Aliqui cantant alleluia, Eripe me de inimicis meis, quod ei bene conuenit, quia eum Deus ab omnibus inimicis eripuit. Euangelium ab hac re non discrepat, quod septem panibus quatuor millia hominum per Dominum satiata narrat, quia videlicet Salomon, qui Tipum Domini gessit, septem donis Spiritus sancti repletus quatuor partes mundi verbo Dei satiauit. Offertorium, Sicut in holocaustum sacrificium Salomonis demonstrat, quòd Domino in Gabaon offerebat. Communio, Inclina aurem tuam orationem regis exprimit, qua sapientiam à Deo petiit & continuo accepit.

Sub gratia. Cap. 58.

SAlomon insignitur sceptro, & Constantinus corona regni redimitur, populus sub Salomone pacem habuit, & Ecclesia sub Constantino pace floruit. Vnde lętabunda canit, Omnes gentes plaudite manibus, Subiecit populos nobis, in oratione postulat, vt Deus noxia cuncta submoueat, per Epistolam instantiam prædicatorum eam incitat, vt sic Domino in virtutibus seruire studeat, quemadmodum prius dæmonibus in immunditia seruierat. Graduale, Venite filij, verba Constantini nobis indicat, quibus populos orbis ad Christianam religionem inuitat. In alleluia, Magnus Dominus Deum laudat, quem in ciuitate Ecclesiæ laudabilem fecerat, vel alleluia, Eripe me Domine de inimicis meis, ei bene conuenit, quia eum Deus ab hostibus in bello per vexillum sanctę crucis vbique protexit. Euangelium quatuor millia hominum septem panibus satiata memorat, quia quatuor partes mundi donis Spiritus sancti illo tempore abundè Christus repleuerat. Offertorium sacrificium Constantini exprimit, quo seipsum Deo obtulit, & Christi cultum instituit, vel sacrificium laudis Ecclesiæ munit, quod pro religioso principe Deo obtulit. Verba enim eiusdem offerunt Azarias cum sociis suis in fornace recitauit, & Angelus Domini de incendio eos liberauit. Ita Ecclesiam, quam nuper persecutio afflixerat, Constantinus de angustia liberabat. Communio orationem Constantini nobis innotescit, qua pro statu Ecclesiæ poscit.

Dominica octaua, Suscepimus sub lege.
Cap. 59.

PRæsens Dominica de famoso templo inofficiatur, quòd à Salomone Hierosolymis tertio ordine ædificatur, hoc auro & gemmis ornauit, & cultum Dei per ministeria sacerdotum celebrem in eo ordinauit, Quorum laus hæc repręsentatur, dum sic Domino cantatur, Suscepimus Deus misericordiam tuam. Quibus oratio, Largire quæsumus Domine, consonat, in qua, vt recta cogitent, & agant, orant. Epistola eius conuenit, in qua filij Dei & hæredes regni eius dicuntur, qui spiritu Dei aguntur. Graduale, esto mihi in Deum quod locum illum domum refugij vocat. Alleluia autem, Te decet hymnus Deus, hoc nominatim & manifestè clamat, quòd hymnum in Sion, & votum in Hierusalem reddi Deo pronuntiat. Et in versu replebimur, templum Dei sanctum nominat. Notandum autem quod penè vbicunque Hierusalem scribitur, longa neuma ponitur, quia per hoc iubilatio in cœlesti Hierusalem exprimitur; vbi verò alleluia versu insignitur, ibi gemina lætitia notatur. Euangelium quoque congruit, quod non omnes regnum cœlorum intrare, qui Deum in templo nomine tenus tantum inuocat, dicit. Offertorium autem, Populum humilem saluandum promittit, Communio, Gustate communionem sacerdotum indicat, quam sub gratia de panibus propositionis sumebant.

Sub gratia. Cap. 60.

SAlomon primus Domino templum Hierosolymis fecit, & Constantinus primus imperatorum ecclesiam Romæ in honore Apostolorum Petri & Pauli construxit, atque Helena mater eius templum Domino Hierosolymis instituit. Idemque princeps plurimas Ecclesias ædificauit, quas magna dote magnisque muneribus dotauit, ministerio clericorum decorauit, à Constantino quoque domus Domino fundatur, dum eius iussu celebris Nicena synodus congregatur, in qua Ecclesia domus Dei magnificè ædificatur, dum destructis hæresibus fides roboratur. Domus tripartitur, quia Ecclesia in fide Trinitatis, in doctores in continentes, in coniugatos diuiditur, auro & gemmis ornatur, dum sacra scriptura & sanctis viris illustratur. Postquam ergo Constantinus Ecclesiam in hac synodo pacificat, sancta synodus lætabunda exclamat, Suscepimus Deus misericordiam tuam. In oratione hunc spiritum petunt, quo recta cogitare, & agere possint. In Epistola hæc synodus docet, quod qui spiritu Dei aguntur, filij Dei & regni eius hæredes noscuntur. In graduale, Deum protectorem inuocat. In alleluia, Deo hymnum pro pace ecclesiæ iubilat. Euangelium maximè huic rei concordat, quod hæreticos falsos prophetas & lupos rapaces nominat, quos hæc synodus ab ouibus Christi segregat. In offertorio populum humilem saluandum pronunciat. In communione fideles ad communionem corporis Christi instigat, hoc officium frequéter circa festum sanctæ Mariæ occurrit, quæ templum Dei fuit in quo templo Ecclesia misericordiam Dei suscepit.

Dominica nona, Ecce Deus sub lege.
Cap. 61.

POst septimum annum templum Salomonis dedicatur, ideo post septimum diem hæc Dominica de eadem re inofficiari notatur. In hac dedicatione rex cum populo munera Deo obtulit, & Archam testamenti cum hymnis & laudibus templo consecrato intulit. Qui Deum suis votis fauisse exultans dicit, Ecce Deus adiuuat me. Cui oratio, Pateant aures bonæ conuenit, qui Deum in templo pœnitentibus desiderata, concedi petiit. Epistola exhortationem regis nobis insinuare videtur, qua populum monuit, ne patres illorum imitarentur, qui idolatræ fornicatores, murmuratores extiterunt, & idcirco multa millia ex eis reproba morte perierunt. Salomone orante maiestas Domini in templo apparuit, quàm populus adorans laudauit hanc laudem. Graduale, Domine Dominus noster exprimit, alleluia, Attendite popule meus legem, ipsius Dei allocutionem ad populum depromit, Euangelium bene concordat, quod singulos debitores ad villicum venisse, & debita Domini sui scripsisse narrat, quia singuli votorum professores ad Salomonem conuenerunt, & vota sua Deo obtulerunt. In offertorio, Iustitiæ Domini Salomon populum ad iustitiam legis cohortatur. In communione, Primum quærite eis bona à Deo pollicentur.

Sub gratia. Cap. 62.

PEr septiformem Spiritum fide corroborata in Nicena synodo tota Ecclesia repletur gaudio; rex ouans cum populo mundus induitur nouo tripudio. Vnde Ecclesia lætabunda canit, Ecce Deus adiuuat me. In oratione postulat, vt ea Deum roget, quæ ei placeant. In Epistola solicitudo doctorum nobis insinuat, qui populum ab idolatria à fornicatione à murmuratione dehortantur, In graduale laudatio populorum, In alleluia hilaris prædicatio doctorum demonstrantur. In Euangelio debita Domini per villicum descripta referuntur, & per Constantinum iura Ecclesiastica statuta

traduntur. In offertorio populum humilem ad iustitiam Dei prouocat. In communione regnum Dei eos quærere rogat, & sic eis omnia à Deo dari confirmat.

Dominica decima, Dum clamarem sub lege.

Cap. 63.

DOminica, quæ sequitur, de oratione Salomonis & apparitione Domini instituitur. Dedicato namque templo Dominus Salomon apparuit, se templum consecrasse & eius preces pro omnibus, quæ orauit exaudisse innotuit, & si legem eius cum populo custodiat, ipse quoque templum cum populo ab hostibus muniat. Si autem legē eius abiiciat, ipse enim templum hoc cum populo destruat. Vnde Salomon se exauditum exultans dicit, Dum clamarem ad Dominum. Cui oratio Deus, qui omnipotentiam tuam conuenit, quæ ad diuina promissa currentes cœlestium bonorum cōsortes fieri dicit. In templo Salomonis ministeria diuina per leuitas distribuit, sicut ei Deus pro prophetam præcepit; has Epistola diuisiones ministrationum innotescit, dum alij sapientiam, alij scientiam, alij genera linguarum, alij interpretationem sermonum datam describit. Graduale, Custodi me Domine, orationem Salomonis insinuat, qua pro custodia templi orat. Alleluia verò, Exultate Deo indicat, quo modo populum vel sacerdotes iubilare Deo instigat. In Euangelio expressæ promissio Dei ad Salomonem notatur, vt ingressus in templum dixisse legitur. Domus mea, domus orationis. Comminatio autem eius in eo loco vbi dicit. Inimici tui ad terram prosternente, & non relinquent in te lapidem super lapidem. In offertorio, Ad te Domine se totum Salomon Deo commendat. In communione, Acceptabis sacrificium vota iterat.

Sub gratia, Cap. 64.

SIc fide in Nicena synodo roborata gloria Domini in Ecclesia apparuit, dum multa signa per suos exercuit. Vnde Ecclesia pro sui glorificatione, & pro hæreticorum eiectione exultans canit, Dum clamarem ad Dominum, in oratione exorat, vt enim cælestium bonorum consors fiat. In Epistola autem distinguuntur, per quos mira gesta leguntur. Alij quippe sermone sapientiæ præditi fuerunt, sicut Flauianus Antiochenus Episcopus, & Diodorus Episcopus, qui primitus choros alternatim psalere instituerunt, & alij quam plures qui multis libris hæreticis restiterunt. Alij sermone inclyti extiterunt, sicut Athanasius Alexandrinus Episcopus, qui fidem Catholicam in quicunque vult exposuit, & Eusebius Cæsariensis Episcopus, qui historiam Ecclesiasticam, & Basilius Cappadocensis Episcopus, & Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chrysostomus Constantinopolitanus Episcopus, & alij plurimi, qui eloquentia illo tempore Ecclesiam illustrauerunt. Alij fide splendebant, sicut Constantinus Imperator, qui tunc fidem percepit, & alij multi, qui tunc fidem, scriptis & dictis defendebant. Alij gratia sanitatum fulserunt, sicut Antonius, & alij Ægyptij patres, qui multas sanitates in populò fecerunt. Alij operatione virtutum resplenduerunt, sicut Martinus Thuronensis Episcopus, & Nicolaus Mirensis Episcopus, & Epiphanius Cyprensis Episcopus, & alij plerique, qui multis virtutibus mundum decorauerūt. Alij prophetiam, vt Ioannes heremita habebat. Alij discretionem spirituum, vt Macharius radiabant. Alij genera linguarum acceperant, sic Effrem, & Hieronymus, & alij plurimi, qui Hebræa, Græca, & Latina lingua multa disserebant. Alij interpretatione sermonum rutilabant, sicut idem Hieronymus presbyter, & Ambrosius Mediolanensis Episcopus, & Augustinus Ypponensis Episcopus, qui sacras scripturas interpretantes exponebant. Quæ dona in se custodiri Ecclesia in graduale postulat, in alleluia pro donis Deo iubilat. In Euāgelio Dominus templum Ecclesiæ ingredi, & ementes & vendentes spiritualia eiicere dicitur, & domum suam domum orationis vocasse, eamque destruendam cum fletu prædixisse fertur. Quòd partim sub Iuliano contigit, partim sub Antichristo futurum erit. Sub Iuliano namque est ad terram prostrata, quia à gentibus est conculcata. Sub Antichristo lapis super lapidem non relinquetur, cum electi ab inuicem dispergentur. In offertorio Ecclesia se totam Deo commendat. In communione sacrificium laudis Deo immolat. Notandum quod Euangelium hic legitur, in quo destructio Hierosolymorum prædicitur, quia in hoc mense & prius à Nabuchodonosor & postmodum à Romanis in eodem mense facta legitur.

Dominica vndecima, Deus in loco sub lege.

Cap. 65.

REgina Saba Hierosolymis properat, Salomonem & templum eius videre desiderat aurum & gēmas obtulit, vnde hæc Dominica inofficiari promeruit. Viso autem templo eius in laudem Dei erupit. Vnde Ecclesia sub figura eius sic canit, Deus in loco sancto suo, Cui oratio Deus, qui in abūdantia pietatis tuæ cōuenit, in qua petit vt Deus det, quòd oratio petere non præsumit. Epistola ei congruit, quia audita sapientia Salomonis seipsam despicit, dicit gratia Dei sum id, quod sum. Graduale laudem eius exprimit, in quo dicit, quod cor eius in Domino sperauit, & ex voluntate ei confiteri velit. In alleluia Domine Deus salutis meæ mente Deo iubilat, quem salutem nominat. Duo homines, qui templum intrabant Salomon, & regina erant. Ille de operibus suis gloriabatur, illa humiliter, vt Publicanus Deum deprecabatur. In offertorio, Exaltabo te Domine laus eius denotatur, qua se à Domino susceptam gratulatur. Communio, Honora Dominum de tua substantia, munera reginæ innuit, quæ Domino obtulit, & iustificata in domum suam descendit.

Sub gratia. Cap. 66.

SAlomon Hierusalem tēplo inaurato innouat, quam regina de vltimis finibus videre venerat, & Constantinus Christianam religionem per egregiam Constantinopolitanam ciuitatem auxerat, quam Ecclesia vndique confluens visitare desiderat. Regina aurum & gemmas attulit, & Ecclesia sapientia, vt auro fulgidos & virtutibus, vt gemmis splendidos protulit. Vnde verò Salomoni, id est, Christo de eius templo lætabunda psallit, Deus in loco sancto suo, oratio euangelico Publicano bene conuenit, qui petit vt Deus dimittat, quæ conscientia metuit, & adiiciat quòd oratio non præsumit. Cui Epistola cōcordat, in qua se minimam clamat. In graduale non coactè, sed ex voluntate ei confiteri prænunciat. In alleluia Deum salutis suæ laudat. In Pharisæo euangelij superbus rex hæreticorum; in Publicano accipitur humilis populus Catholicorum. In offertorio laudes Ecclesia Deo soluit, qui eam ad se venientem suscepit. Communio eam hortatur, vt bona sua cum membris Christi partiatur, & sic iustificata ad patriam paradisi reuertatur, in hac enim communione gratia Deo agitur, quia tunc frumentum & vinum colligitur.

Dominica duodecima, Deus in adiutorium sub lege.

Cap. 67.

SAlomone mortuo regnum diuiditur, ideo & mensis September in historiis partitur. Prior pars eius in vna historia solidatur, sequens in diuersas mutatur quia & regnum Iuda in vna familia Dauid stabilitur; regnum autem Israel à pluribus inuaditur. Vnde & historia de his, qui gentibus intermixti erunt, vt Iob, Tobias, Iudith, Hester legitur, quia post mortem Salomonis reges cum populo derelicto cultu Dei cultui gentium admiscebantur. Quod Helias propheta prohibuit, cuius vita huic Dominicæ officium indidit. Dum enim animam eius auferre quærerent, in solitudinem fugit, & sic preces ad Dominum fudit, Deus in adiutorium meum. Cui oratio, Omnipotens & misericors Deus competit, quæ Deo dignè & laudabiliter à suis seruiri astruit, dum rebellibus cœlum tribus annis, & sex mensibus precibus clausit. Epistola ei congruit,

quæ dicit, litera occidit, ſpiritus autem viuificat, quia Iudæi quærebant eum occidere. Deus,qui ſpiritus eſt viuificare. In graduale,Benedicam Dominum in omni tempore benedicit. In alleluia, Domine refugium ad Deum laudans confugit. Euangelium ei conſonat, quod mutum & ſurdum à Domino curatum narrat, quia Helias Iudaicum populum in lege Dei ſurdum, & à laude Dei mutum incultum Dei reuocat. Offertorium, Precatus eſt Moyſes, orationem Heliæ exprimit, qua iram Dei à populo,ſicut Moyſes amouit. Communio,De fructu operum tuorum,laudem populi innuit, quia data pluuia de fructibus terræ laudes Deo ſoluit.

Sub gratia. Cap. 68.

CONſtantino quoque mortuo Eccleſia ab hæreticis ſcinditur, & in partes diuiditur. Vna pars in Catholica fidei roboratur, altera in multa ſchiſmata permutatur. Quia ergo turba hereticorum verum Dei cultum deſerens populum Catholicum veræ religionis cultorem, velut Ieſabel, Heliam impgnat, ideo ſic ad Dominum clamat, Deus in adiutorium meum intende,Qui in oratione ſupplicat,vt ad promiſſiones Dei ſine offenſione, ſicut hæres currat. Epiſtola perſecutionem eius depromit,vbi dicit,litera occidit, ſpiritus autem viuificat; hæretici enim Catholicos occidebant, quorum Deus animas viuificabat. Et quia Catholicus populus in omnibus vicit,Ideo in graduali,Dominum in omni tempore benedicit. In alleluia, Deum refugium ſuum, dicit in Euangelio ſurdus & mutus hæreticorum grex accipitur,qui veram fidem audire & Catholicam religionem confiteri,per Catholicos conuertitur, pro quo eccleſia in offertorio precatur, ne ei iraſcatur. In communione Catholici Deo grates ſoluunt pro bonis,quæ de conuerſis abundè fluunt.

Item de eadem Dominica. Cap. 69.

HOc officium ideo nunc agitur, quia in hac ſeptimana obitus Moyſi legitur. Ideo etiam hiſtoria Iob nunc legitur nunc,quia Iob & Moyſes contemporanei inueniuntur. Et quia populus inter hoſtes conſtitutus auxilio Moyſi deſtituitur, ſic ad Dominum clamare intelligitur, Deus in adiutorium meum. Qui in oratione poſtulat, vt ad promiſſa Dei ſcilicet ad terram repromiſſionis ſine offenſione hoſtium currat. Epiſtola ſpecialiter ad Moyſen ſpectat in eo loco,ita vt non poſſent filij Iſrael intendere in faciem Moyſi propter gloriã vultus eius;populus pro Moyſe, Ioſue ducẽ recepit, ideo in graduali Dominum benedicit. In alleluia,Deum refugium ſibi factum aſtruit.In euangelio, idem populus deſcribitur, qui in lege Domini ſurdus, & mutus dicitur,pro quo Moyſes in officio precatur, vt ab eo furor Dei auertatur. Communio, De fructu operum tuorum laudem populi innoteſcit, quam in terra poſſeſſa de fructibus ſoluit, vbi abundantiam panis vini & olei habuit.In hac enim communione laus ab Eccleſia Deo ſoluitur,quia hoc tempore fructus panis vini & olei colligitur.

Dominica tredecima,Reſpice Domine ſub lege. cap. 70.

HÆc Dominica incitauit officium ab Heliſæo propheta. Samaria namque ab hoſtibus obſeſſa fame, & anguſtia erat oppreſſa. Sed meritis Heliſæi multitudo hoſtium fugatur, ciuitas à periculo liberatur. Qui in obſidione Deum ſic inuocat, Reſpice Domine in teſtamentum tuum, in oratione poſtulat, vt populus præcepta Dei diligat,quomodo eum à periculo eripiat; per epiſtolam inſinuatur, quod hæc propter tranſgreſſionem legis patiatur,dicit enim,Lex enim propter tranſgreſſionem poſita eſt.In graduale, Reſpice Domine Deum inuocat, cum eum rex decollari iuſſerat, quia mulier filium ſuum ob famem comederat. In alleluia,Venite exultemus Domino, Deum laudare monet, qui eis in Chriſtiano omnem abundantiam daturus foret,huius faciem in confeſſione præuenirent, qui cos ab hoſtibus eriperet, in euangelio homo latrones incidiſſe,& à Samaritano legitur curatus fuiſſe,quia videlicet populus Iſrael latrones,incidit, dum eum populus gentilis obſedit, de quibus alios ſpoliauerunt, alios vulneratores ſemiuiuos reliquerunt. Quem Samaritanus ſcilicet Heliſæus curauit, dum eum à periculo precibus liberauit. In offertorio, In te ſperaui, Domine Deum pro liberatione populi glorificat. In communione, Panem de cœlo, pro abundantia collata ei gratificat.

Sub gratia. Cap. 71.

SIc Eccleſia à Iuliano impugnatur, fame & flagris anxiatur.Quæ ad Deum ſic clamat, Reſpice Domine in teſtamentum tuum.In oratione fidei ſpei & charitatis augmentum poſcit,quo promiſſa Dei conſequi poſſit. Quam promiſſionem epiſtola indicat,quæ Abrahæ, Chriſtum promiſſum nuntiat.In graduali iterum Eccleſia Dei auxilium inuocat, quia perſecutionem ſe ei Iulianus poſt bellum illaturum prædicat. In alleluia populum conuocat, Deo laudes iubilat, qui eam perempto tyranno à periculis eripuit, Euangelium bene conſonat, quòd hominem latrones & à Samaritano curatum narrat,quia Chriſtianus populus latrones incidit, dum à perſecutoribus multa crudelia pertulit, ſcilicet deſpoliatur, vulneratur, variis modis cruciatur. Quem verus Samaritanus ad ſtabulum duxit, dum eum Chriſto ad gaudia paradiſi perduxit. In offertorio, Pro tyranni occiſione,& ſui ereptione gratias agit.In communione pro collatis beneficiis laudes concinnit.

Dominica xiiij. Protector noſter ſub lege. Cap. 72.

SEquens Dominica inſtituitur à rege Ezechia, Qui dum vſque ad mortem ægrotauit, ſic ad Dominum orauit,Protector noſter aſpice Deus.Vnde in oratione, Cuſtodi Domine, dicitur,quia ſine te labitur humana mortalitas. Cui Yſaias propheta prædixit mortis euaſione Chriſti incarnationem,omnia Eccleſiæ myſteria &futura ſanctorum præmia;quæ prophetia notatur in epiſtola, ſicut eſt ibi, Fructus eſt ſpiritus, eſt charitas, gaudium, pax, &c.Recepta ſanitate, rex ad templum aſcendit, Deo gratias retulit, quas laudes, Graduale, Bonum eſt confiteri Domino, & alleluia, Quoniam Deus magnus exprimit. Euangelium ei conſonat, quod decem leproſis mundatis vnum rediſſe, & gratias retuliſſe commemorat, quia Dominus cum multa beneficia regibus Iſrael,& Iuda contulerit,ſolus Ezechias pro acceptis beneficiis debitas grates retulit. Offertorium bene conuenit,vbi Dominus Angelum ſuum miſit, qui pluſquã octuaginta millia de hoſtibus occidit, & regem populúmque Deum timentes à periculis eripuit, Communio, Panis quem ego dabo, oraculum Yſaiæ innuit, quo Chriſtum pro humana ſaluatione venturum præcinit.

Sub gratia. Cap. 73.

HOc Eccleſia ſub tipo Theodoſij maioris canit, qui defenſor eccleſiæ extitit, per quem Dominus eccleſiam ab hæreticis protexit, ſicut per Ezechiam Hieruſalem ab hoſtibus muniuit. Oratio verò repræſentat eius verba, Cuſtodi Domine eccleſiam tuam propitiatione perpetua,epiſtola,quæ vitia & virtutes replicat, ſynodum eius tempore collectam inſinuat,in qua vitia reprobantur,virtutes ſequendæ affirmantur, Graduale & alleluia laudem regis depromit, quam pro concordia eccleſia ſoluit, euangelium bene concordat,quod vnum de leproſis gratias egiſſe narrat, quia ſolus hæc de hæreticis regibus in Catholica fide Deum laudaſſe conſtat. Vnde ſicut in offertorio dicitur, Angelus Domini ſe immiſit, & eum de omnibus malis eripuit. Communio, innuit, quia poſt pœnitentiam ab Ambroſio ei indictam, panem Chriſti & communionem eccleſiæ meruit.

Item de eadem Dominica. *Cap.* 74.

IDeo hæc Dominica nunc cantatur, cum historia Tobiæ recitatur; quia Dominus Angelum suum misit, qui Tobiam à cæcitate, filium à pisce, Saram à dæmonio eripuit. Offertorium quoque, Immittit Angelus Domini, ad festum sancti Michaelis respicit, quod tunc tempore sæpius occurrit. Idcirco in hac septimana clerici ordinatur, quia ab Ysaia septem dona Spiritus sancti prænominantur, à cuius prophetia hæc Dominica inofficiatur. Ideo autem in Septembre fit ordinatio, quia secundum legem in hoc mense flebat tabernaculorum celebratio. Ordinati enim sunt Ecclesiæ ministri Dei scilicet tabernaculi. Ideo vero fit in tertia hebdomada, qui in tertio tempore ab Apostolis est instituta.

De quatuor temporibus. *Cap.* 75.

QVarta ætate leuitæ à Dauid & Salomone in ministeria templi Dei scilicet Ecclesiæ eliguntur: Illis ex lege præcipitur: istis à Spiritu sancto dicitur, Exaltate Deo adiutori nostro. Duæ lectiones leguntur, quia ordinandi in ministros & sacerdotes distinguntur, & hi duas leges scire, & duo præcepta charitatis implere præcipiuntur. Vna lectio Septembris conuenit, quæ comprehendere aratorem, messorem, & calcatorem vuæ mittentem semen dicit. Alia ordinandis congruit, quæ Esdram populum docuisse astruit, qui Dominum sic laudat, Quis sicut Dominus. Euangelium ieiunio consonat, quod genus dæmoniorum in nullo nisi in oratione, & ieiunio exire prędicat. In offertorio electus clerus dicit, Meditabar in mādatis tuis, In cōmunione, Comedite pinguia, populum hortantur ad gaudia.

De Feria sexta. *Cap.* 76.

FEria sexta pœnitentiam ordinandorum repræsentat, quibus Spiritus sanctus clamat, lætetur cor quęrentium Dominum, Qui in oratione orant, vt Deo corpore & mente placeant; lectio ad conuersationem eos instruit, & veniam promittit. Qui in graduali Deum sic inuocant, Conuertere Domine aliquantulum. In euangelio consolantur, vbi pœnitenti mulieri peccata dimissa narrantur. Qui repleti gaudio clamant in offertorio, Benedic anima mea Domino. In cōmunione rogant, vt Deus opprobrium peccatorum ab eis auferat.

De Sabbatho. *Cap.* 77.

IN sabbato ordinandi ad gratiam vocantur, quibus sic clamatur, Venite, adoremus Deum. Quatuor lectiones leguntur, quia ordinandi in quatuor scilicet, in accolitos, in subdiaconos, in diaconos, in presbyteros distinguuntur, per lectionem illorum doctrina, per graduale significantur eorum vita. Deinde lectio Danielis de tribus pueris legitur, qui in fornace probabātur, quia ministri Ecclesiæ in camino tribulationis examinantur; hymnus. Benedictus es Domine, sequitur, quia eis Deum in omni tempore benedicere præcipitur. Deinde epistola de primo & secundo tabernaculo recitatur, quia si nunc in tabernaculo ecclesiæ dignè seruiunt, in cælesti tabernaculo sacerdotes agni erunt, de qua promissione tractum iubilant, Laudate Dominum. Euangelium eos monet, ne doctrina illorum fit sterilis, vt arbor infructuosa, nec vita eorum terrenis dedita, vt mulier incuruata, qui auxilium Dei in offertorio implorant, Domine Deus salutis meæ. In communione, Mense septimo, per septiformem spiritum in tabernaculum Dei, scilicet ecclesiam Dei septem gradibus introducti admonentur, cuius festa, vt celebrent, docentur.

Dominica decimaquinta, Inclina sub lege. *Cap.* 78.

HÆc Dominica accipit officium de rege Iosia, cui Hieremias propheta prædixit Hierusalem destructionem, & populi in Babylonem captiuitatem. Qui pertimuit populum congregans legem Dei neglectam custodiri instituit. Cuius inuocationem introitus Missæ innuit, Inclina Domine aurem tuam ad me, lætifica animam serui tui, cui oratio, Ecclesiam tuam Domine concordat, quam vt Deus mundet, muniat, rogat. Epistola nobis insinuat, qualiter legem Dei obseruari præceperat. Bonum, inquit, facientes non deficiamus, ergo operemur bonum. Item exercitatio eius in graduali, Bonum est confidere in Domino, alleluia, Domine exaudi orationem eius exprimit. Alij cantant alleluia, Confitemini Domino, & Inuocate nomen, quod iterum ei conuenit, vbi populum ad laudem Dei inuitauit. Alij cantant alleluia, Paratū cor meum, quod ei bene congruit, qui cor suum ad præcepta Dei præparauit. Euangelium eius pactum Innuit, quòd cum populo de obseruatione legis pepigit. Non potestis, inquit, Deo seruire & Mammonæ, Quærite regnum Dei. In offertorio, Expectans expectaui Dominum, Deum laudauit, quādo ingens Pascha cum populo celebrauit. In communione, Qui manducat carnem meam, consolatio Dei notatur, qua eum per prophetas consolabatur.

Sub gratia, *Cap.* 79.

HÆc ecclesia sub typo Theodosij iunioris celebrat, qui eam pace & concordia confederauerat. Iosias namque obseruantiā legis ab antecessoribus suis neglectam immò abiectam restaurat, & Theodosius ecclesiam à tyrannis & hæreticis grauiter vexatam pace & Christi laude glorificat. Qui sic pro se Deum inuocat, Inclina Domine aurem tuam ad me. In oratione vero supplicat, vt Deus Ecclesiam mundet, & muniat, per epistolā eius exhortatio indicatur, qua sacerdotes ad concordiā adhortatur. Non simus, inquit, cōcupiscētes malorum, inuicem prouocantes inuidentes. In graduale monet eos in Domino sperare, in alleluia, Cōfitemini, vel paratū Deum laudare, Euangelium bene conuenit, quod duobus dominis seruire non posse dicit, quia Theodosius cunctos à seruitio diaboli prohibuit, regnum Dei & iustitiam quærere instituit. In offertorio pro concordia Ecclesiæ Deo plaudit, qui canticum nouum in os suum misit. In communione ab Ecclesia lætificatur, dum in Deo manere, & Deus in eo nuntiatur.

Dominica decimasexta, Miserere mihi sub lege. *Cap.* 80.

POst Iosiam Hierusalem destruitur, populus captiuus ducitur, ideo in hoc mense historia Machabæorum, qui ab aduersariis præmebātur legitur. Populū captiuum Ezechiel propheta consolatur, de quo præsens Dominica inofficiatur, qui sic pro se clamat, Miserere mihi Domine pro populo tuo autem sic orat, Absolue Domine tuorum vincula populorum, vel in oratione, Tua nos Domine precatur vt eos misericordia Domini præueniat, & sequatur. Epistola eius affectum exprimit, quem pro populo habuit, Obsecro, inquit, vos, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis. In graduali, Timebunt gentes reædificationem Hierusalem prophetat, vbi dicit, Quomodo ædificauit Dominus Sion. In alleluia verò, In exitu Israel de Ægypto reuersionem populi prænuntiat vt sicut olim de Ægypto exierāt, ita nūc de Babylone exire debeāt. Euangeliū cōsonat, quod mortuū ciuitate elatū, sed à Domino resuscitatū memorat. Nam Iudaicus populus quasi mortuus ad sepulchrū efferebatur, dum de Hierusalem in Babylonem captiuis ducebatur. Quia Domino suscitatur, dum ad patriam reuocatur. In offertorio propheta vel populus diuinum auxilium inuocat, vt se sub hostibus eripiat. Domine in auxilium meum in communione, Domine memorabor, iustitiam Dei laudat.

Sub gratia. *Cap.* 81.

SIc post Theodosium Roma à gentibus vastatur, Christianus populus captiuatur. Quem ordo doctorum, nam multipliciter consolatur, significat præcipuæ Augustinus in libro, quo de ciuitate Dei intitulatur. Ordo ergo doctorum pro se sic Deum inuocat, Miserere mihi Domine, pro populo autem sic orat, Absolue Domine tuorum vincula peccatorum. In epistola constantiam & patientiā populo prædicat, quem monet ne in tribulationibus deficiat. In Graduali dicit, quod gen-

tes Deum dicuntur timere, & omnes reges gloriam Deo debeant. In alleluia Deum in tribulatione laudent, qui eam de populo barbaro eruat, sanctificationem suam in eis faciat. In Euangelio mortuus, resuscitatus memoratur, & ipsis resurrectio ad vitam prædicatur. Qui populus diuinum auxilium in offertorio implorat, vt eum à malo eripiat. In communione iustitiam Dei magnificat.

Dominica decimaseptima, Iustus es Domine sub lege.

Cap. 82.

DOminica quæ sequitur, à Daniele propheta instituitur, hic in captiuitate positus regi somnia exposuit, Susannam de morte eripuit; ipsum verò Deus de lacu leonum liberauit, quem sic laudans exaltauit, Iustus es, Domine, in oratione, Omnipotens sempiterne Deus, Deo supplicat, vt populus, qui pro meritis iudicium Dei incidit, indulgentiam sentiat, vel in orotione, Da quæsumus Domine populo tuo precatur, vt populus solum Deum sequatur. In epistola se vinctum clamat, populum captiuum ad patientiam Roborat. In graduali, Beatam gentem cantat, quam Deus flagellando visitat, In alleluia, Dilexi quoniam, Deo plaudit, qui vocem eius exaudiuit. Quidam cantant alleluia, Qui timent Dominum, quòd bene Danieli, vel tribus pueris sociis eius, siue Susannæ conuenit, qui in Domino sperauerunt, & de periculis eos eripuit. Euangelium quoque congruit, quia Daniel Susannam saluauit, ac dimisit. Ipse in nouissimo loco recubuit, dum se inter captiuos esse doluit, sed rex eum superius ascendere iussit, dum eum regni principem post se constituit. Offertorium, Oraui Deum meum ego, Daniel specialiter orationem eius exprimit, quā pro populo oppresso habuit, In communione, Vouete, & reddite, populum monet, vt vota sua Deo reddere festinet, qui spiritū principum abstulit, dum Nabuchodonosor inter bestias esse censuit, Balthasar hostibus occidendum tradidit.

Sub gratia. Cap. 83.

PEr hoc officium clerus nunc recolit, quod olim in Ecclesia sub Iuliano contigit, hic imperator populum à Gothis captum vel occisum doluit, & Dei iudicium, his verbis extulit: Iustus es, Domine & rectum. In oratione, Da quæsumus Domine populo tuo pro populo flagitat, vt qui Dei iudicio pro meritis gentibus traditus erat, indulgentiam sentiat. In epistola admonitio doctorum insinuatur, qua populus ad patientiam corroboratur. In graduale, Beatam gentem prædicat, quam Dominus hic flagellat, in alleluia, Qui timent Dominum, Deum laudandum denuntiat, qui in se sperantibus adiutor existat. In alleluia vero, Dilexi, quoniam rex, Deo plaudit, qui exaudiuit. Euangelium ei conuenit, vbi dicit, quod eum Dominus superius ascendere fecerit, & ei gloriam coram cunctis tribuerit. Offertorium preces eius exprimit, quas pro populi liberatione fudit. In communione sacerdotes populum monent, vt vota terribili Deo reddere non tardent, qui spiritum principum abstulit, dum alacrum, Theodoricum, Totilum, tyrannos regno priuans tartaris tradidit. Notandum quod in versu offertorij cantatur, Michael venit in adiutorium meum, quia hæc Dominica aliquando circa festum sancti Michaelis occurrit, vel quia memoria sancti Michaelis sub prædicto principe instituta sit.

Dominica decimaoctaua, Da pacem sub lege. Cap. 84.

IN huius Dominicæ officio repræsentatur Danielis oratio, & Angeli Gabrielis collocutio. Transactis quippe septuaginta annis in seruitute orauit Daniel pro populi libertate, cui Angelus Gabriel apparuit, & populum à Ciro dimittendum, & Christum pro humana liberatione nascendum innotuit. Introitus ergo verba Danielis repræsentat, quibus sic pro populi salute clamat, Da pacem Domine sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur. In oratione postulat, vt Deus corda eorum dirigat. In epistola prophetia Angeli intimatur, in qua nihil deesse in vlla gratia prædicatur. In graduali propheta, de Angeli promissione lætatur, quia populus in domum Domini iturus prænunciatur. In versu orat, vt pax populo fiat. In alleluia, Laudate Dominum omnes monet, vt liberandi Deo iubilent. In euangelio populum exhortatur, vt in patria legem Moysi in duobus præceptis dilectionis implere non obliuiscatur. In offertorio. Sanctificauit Moyses, altare eos instruit, vt reuersi altare Domino construat, sicut Moyses præcepit. In communione, Tollite hostias, mandat, vt dona Deo pro gratiarum actione offerant.

Sub gratia. Cap. 85.

PEr hæc enim Ecclesia recolit, quę diuina gratia tempore Gregorij Papæ dona ei contulit. Romani namque Longobardi inter se cōcordes fuerunt, sed per orationem Gregorij ad pacem redierunt, Christianitatemque receperunt. Pro pace ergo Christiani populi Gregorius sic orasse legitur, Da pacem Dòmine sustinentibus te. In oratione verò corda à Deo dirigi precatur. In epistola intelligitur eius admonitio, quam fecit pro pacis vinculo. In graduale lætatur, quia pax ab eis laudatur. In versu denuo orat, vt pax in turribus Ecclesiæ fiat. In alleluia populum monet, vt Deum pro pace laudat Euangelium innuit, qualiter populum in gemina dilectione copulauerit. Offertorium vero innotescit, quod sacrificium laudis pro populi salute obtulit sicut Moyses olim pro populo fecit, in communione autem imperat, vt pro sua concordia Deo hostias laudis offerant. Hæ duo communiones scilicet Vouete, & Tollite populum monet, quatenus decimas clero offerre non tardent.

Dominica decimanona, Salus populi sub lege.

Cap. 86.

SEquens Dominica officium de principatu Ciri recgis accipit, qui populum captiuum abire permisit. Cui populo Zorobabel atque sacerdotes verba Domini annunciāt, eumque ad reuertendum confortant, ita dicentes, Salus populi ego sum, dicit Dominus in oratione vniuersa eis aduersantia excludi rogant, in epistola monēt eos nouum hominem per iustitiam induere, qui Deo ducente ad patriam redire possint. Populus verò iam pergens Dominum. In graduali sic inuocat, Dirigatur oratio mea. In alleluia, Dextera Dei Deo plaudit, qui cum eo virtutem fecit, qui eum ab hostibus redemit. Euangelium concordat, quòd Iesum in ciuitatem suam venisse narrat, quia populum cùm Iesu sacerdote in Hierusalem redisse constat. In offertorio, Pro reuersione Deo sic gratificant, Si ambulauero in medio tribulationis. In communione, Tu mandasti mandata, legem Dei se custodire pronuntiant, quam vt implere valeant, postulant.

Sub gratia. Cap. 87.

HOc enim officium principatui magni Karoli conuenit, qui primus Romanum imperium in Germaniam transtulit, Qui Ecclesiastica iura egregiæ nobilitauit, & populum Dei strennuè gubernauit, per quem salus populi fuit; Dum eum Dominus ab hostibus defendit, hic orationem suam ad Dominum direxit, cuius dextera virtutem cum eo fecit, & quia manum suam super inimicos illius extendit, ideò mandata eius custodiuit.

Dominica vicesima, Omnia quæ fecisti sub lege.

Cap. 88.

PEr hunc mensem quo historia, Vidi Dominum, de prophetis cantatur, illud tempus nobis repræsentatur, quo post conuersionem à captiuitate Hierusalem reædificatur. Tunc quippe per Zachariam, & Aggeum, Esdram, & Malachiam Aduentus Christi prænunciatur, de quorum operibus hoc nomen inofficiatur. Postquam enim reuersi vrbem destructam & templum incensum viderunt, euigilantes clamauerunt, Omnia quæ fecisti nobis Domine. Qui in oratione pe-

tunt, vt diuina miseratio eorum corda dirigat. In epistola dicitur, quod tempus redemerint, eo quod dies mali fuerint, quia & pecunia & bellis adeo hostibus se redemerunt, qui eos longo tempore ædificare prohibuerunt. In graduali oculi omnium Deum inuocant, vt operi eorum faueat. In alleluia eos prophetæ consolantur, quia qui confidunt in Domino, non commouentur. Euangelium eius congruit, vbi rex nuptias fecit, quia videlicet eo tempore Assuerus rex nuptias cum Hester fecit, & multos vocauit, siue Iudaicus populus ad nuptias vocatus venit, quando de captiuitate ad patriam rediit, & Dominus plebis siue copulam per legis obseruatiam iniit. Vnde ipsi in offertorio de reditu suo exultant dicentes, Super flumina Babylonis. Postquam autem Esdras venit, & eis coædificare cœpit, sic in communione ad Deum orauit, Memento verbi tui.

Sub gratia. Cap. 89.

HOc enim totum ad Christianum populum refertur, qui ab Hunis siue ab Vngaris vastatur, sed per fideles Imperatores superatis hostibus in laudem Dei postmodum coadunatur.

Dominica vicesimaprima, In voluntate sub lege.
Cap. 90.

SEquens Dominica de historia Hester inofficiatur, per quam populus Dei ab imminenti periculo liberatur, & progenies aduesariorum exterminatur, hæc pro populo iisdem verbis Deum inuocat, In voluntate tua Domine. In oratione vero orauit, vt Deus familiam suam custodiret. In epistola afflictio Iudæorum exprimitur, quibus erat tunc colluctatio aduersus principes, & potestates contra mundi rectores. In graduale, Domine refugium, ad Deum per ieiunium confugiunt, eiusque auxilium petunt. In alleluia, Deprofundis clamaui, pro tribulatione sua clamant, & mox eos Dominus liberat. Per regulum in euangelio, cuius filius infirmabatur, Assuerus intelligitur, cuius dilectus anima ad mortem trahebatur. Per offertorium, Vir erat, Mardochæus accipitur, qui vt Iob grauiter tentabatur, sed probatus similiter magnificabatur. Qui in communione, In salutari tuo, Deo gratias agit, quod de persequentibus se iudicium fecit.

Sub gratia. Cap. 91.

HÆc enim Dominica nostrum tempus exprimere videtur, quo populus fidelium ab aduersariis affligitur, sed oratione Ecclesiæ & sapientium labore ab hostibus eripitur. Notandum quod in offertorio, Vir erat, verba non repetuntur, & in versibus sæpius repetuntur, quia ægrotanti, & loqui conanti verba intercipiuntur, sed sæpius incœpta vix perficiuntur. In versibus Iob ægrotans accipitur. In offertorio historiæ scriptor non ægrotans intelligitur, per Iob autem Christus designatur, qui pro nobis doluit, & seipsum in sacrificium patri pro mundo obtulit, & hoc versus exprimũt. Offertorium autem Ecclesiam significat, qui Christum iugiter immolatur, & eum pro nobis oblatum commemorat.

Dominica vicesimasecunda, Si iniquitates sub lege.
cap. 92.

PRæsens Dominica videtur de historia Iudith instituta. Populus namque Dei dum ab Holoferne in Bethulia obsideretur, ad Deum sic clamasse intelligitur. Si iniquitates obseruaueris. Oratio vero, Deus noster refugium, innuit orationem Iudith, qua populo pacem & indulgentiam petiit. Epistola autem consolationem principum demonstrat, qua populum afflictum subleuabant, Graduale, Ecce quam bonum gaudium populi exprimit, quod reuersa Iudith habuit, cum caput Holofernis attulit. Alleluia vero, Lauda anima mea Dominum, gaudium ipsius Iudith insinuat, quo de victoria & populi liberatione exultat. Porro Euangelium bene concordat, quod regem rationem cum seruis suis posuisse commemorat, quia Nabuchodonosor, qui & Cambises cum suis consilium habuit, quando sibi vniuersa regna subiugare disposuit, Qui decem millia taléta debuit. In hac significatione Holofernes fuit, qui pro magno honore sibi collato debitor regis extitit, hic egressus conseruum in carcerem misit, dum Holofernes cum exercitu egressus omnem populum in angustiam posuit. Siue conseruum in carcerem misit, dum Achior ducem periculo submisit. Offertorium, Recordare mei, Orationem Iudith repræsentat, qua Deum in periculo inuocat, quatenus verba eius coram principe Holoferne placeant. Communio, dico nobis conuersione, Achior sonare videtur, qui perempto Holoferne populo Dei apponitur.

Sub gratia. Cap. 93.

QVia totus populus fidelium ab exordio mundi vsque in finem vnum corpus Ecclesiæ Dei, aliquando de transactis, aliquando de futuris diuinum officium instituitur, vnde & hoc officium ad tempora Antichristi refertur; sub quo Ecclesia grauiter affligetur, sicut hic populus sub Nabuchodonosor afflictus legitur. Porrò Ecclesia de sua afflictione sic ad Dominum clamabat, Si iniquitates obseruaueris, Deinde orat, vt ei Deus refugium fiat, per epistolam prædicatio Heliæ, & Enoch denotatur, qua afflictam Ecclesiam consolantur. In graduale & alleluia gaudium Ecclesiæ insinuatur, quo de conuersis Iudæis gratulatur, Euangelium optimè congruit, in quo rex rationem cum seruis ponit, quia Christus rex verus tunc ad iudicium veniet, qui à cunctis actus singulorum exiget. Antichristus enim rationem cum populi ponet, quia cunctos sibi subdere disponet, Conseruum in carcerem mittet, quia cunctum populum sibi rebellem crudeliter affliget. Offertorium orationem Ecclesiæ exprimit, qua Deum sui recordari possit. Quam Deus exaudiens citius liberabit, dum Antichristum in tentorio suo exanimabit, sicut Holofernem per Iudith in tentorio suo trucidauit. Communio vero gaudium innotescit, quo iusti super his gaudebunt, qui post interitum Antichristi conuersati erunt.

Dominica vacat. Cap. 94.

DOminica, qui officio cantus caret, vbi in Euangelio Dominus censum Cæsari reddi iubet, illud tempus denotat, quo omnis populus sub Magno Alexandro in luctu erat; quem ipse variis bellis oppressit, & censum sibi dari compulit. Illud enim tempus exprimit, quo Antichristus vniuersum populum suo seruitio addicit.

Dominica vacat. Cap. 95.

DOminica, quæ hanc sine cantu sequitur, vbi in Euangelio mulier fluxum sanguinis duodecim annis patiens à Domino curata legitur, illud tempus sub Seleucho rege innuit, quo tota Asia prius duodecim annis sub Alexandro sanguine bellorum fatigata, liberata fuit. Hæc enim cantu non inofficiatur, quia mox tota terra bellis turbabatur. Illud quoque tempus, quod post mortem Antichristi futurum erit, innuitur, quo Ecclesia prius ab ipso sanguine persecutionis vexata liberabitur.

Dominica Dicit Dominus sub lege.
Cap. 96.

VLtima Dominica inofficiatur de Machabæorum historia, quibus post multos sudores bellorum Christus citius aduenire promittitur, per quem ab hostibus liberẽtur. Sacerdotes ergo eos propheticis verbis sic alloquuntur. Dicit Dominus ego. Qui in oratione, Excita Domine, precãtur, vt eorum mentes ad diuinum opus excitentur; lectio eis regem affuturum prædicat, qui eos in iustitia indicãs ab inimicis eruat. Qui in graduali pro sua liberatione & hostium confusione gratias agunt. In alleluia ei, Qui sanat contritos corde, plaudunt, euangelium bene consonat, quod quinque millia quinque panibus satiata narrat, quia post quin-

que millia annorum datus est panis Angelorum, per quem refectæ sunt mentes beatorum. In offertorium, De profundis peccatores ad Dominum clamant, vt hoc pane digni fiant. In communione, amen dico vobis, diuina vox eis pollicetur, quod oratio eorum impleatur.

Sub gratia. Cap. 77.

PEr hoc enim officium Ecclesia tribulationem Christiani populi recolit, quam sub antichristo sicut Machabæi sub Antiocho passurus erat; huic Aduētus Christi propinquus prænunciatur, per quem ab omnium hostium formidine eruatur, per fideles ergo sic consolatur, Dicit Dominus ego cog. Qui in oratione mentes suas ad pœnitentiam excitari postulat, quo remedia indulgentiæ percipiant. In lectione regnum Christi & eius iudicium eis promittitur, & ipsi in graduali & alleluia de sua ereptione gratulantur. In euangelio populi ad Christum confluxisse, & ab eo refecti referuntur, quia tunc omnes gentes ad Christi iudicium concurrent, & ab eo qui est panis viuus reficientur. In offertorio petunt illo digni fieri in communione promittitur illorum oratio compleri. Ideo Euangelium de quinque millibus nunc legitur, quia ab hinc quinque Dominicæ ad Natiuitatem Domini computantur, quo quasi post quinque ætates cælesti pane fideles satiantur. Ideo enim Euangelium legitur, quia semper circa festum sancti Andreæ euenit, cuius mentio in eodem Euangelio agitur. Quæritur cur per æstatem plures sint lectiones, & Euangelia, quam officia. Sed sciendum est quod officia embolismis, lectiones & Euangelia communibus annis conueniunt.

Ordo de alleluiis Dominicalibus apud quosdam. Cap. 98.

QVidam obseruant hunc ordinem in alleluiis Dominicalibus, qui etiam bene congruit officiis vel temporibus. In prima Dominica, Domine in tua misericordia, alleluia, In te Domine speraui. In secunda Dominica, Factus est Dominus protector, alleluia, Diligā te Domine. In tertia, Respice, alleluia, Venite exultemus. In quarta, Dominus illuminatio, Confitemini Domino. In quinta, Exaudi Domine, Qui timet Deum. In sexta, Dominus fortituto, Domine refugium. In septima, Omnes gentes. In octaua, Suscepimus Deus, Quoniam Deus magnus. In nona, Ecce Deus, Qui sanat. In decima, Dum clamarē, Lętatus sum. In vndecima, Deus in loco, Paratum cor meum. In duodecima, Deus in adiutorium, Eultate Deo. In decimatertia, Respice Deus, Dominus regnauit. In decimaquarta, Protector noster, Lauda Hierusalem. In decimaquinta, Inclina Deus, Domine Deꝰ. In decimasexta, Misereremihi, Laudate Dn̄m omnes gentes. In decimaseptima, Iustus es, Domine Deus iudex. In decimaoctaua, Da pacem Domine, Qui posuit fines. In decimanona, Salus populi, Adorabo ad templum. In vicesima, Omnia quæ fecisti, Redemptor. In vicesimaprima, In voluntate, Te decet. In vicesimasecunda, Si iniquitates, De profundis, In vicesimatertia, Dicit Dominus, Dextera Dei, vel In exitu Israel. In hoc mense Ioānis Baptistæ prædicatio insinuatur, per quem Christus in carne venisse demonstrat. Vnde & Aduentus Domini, ac Natiuitas ei in hoc mense celebratur.

Dominica prima in Aduentu Domini. Cap. 99.

DOminica prima de Aduentu Domini officium de Ioanne Baptista sumit, sub cuius persona Ecclesia canit, Ad te leuaui animam meam. Qui in oratione rogat, vt Christus adueniens humanum genus à peccatis eripiat. In epistola noctem infidelitatis precessisse diem fidei appropinquare denuntiat. In graduali verbum ad ipsum Christum dirigit, cum ab eo baptizandus aduenit, Vniuersi qui te vias tuas, Domine. In alleluia Deum postulat, vt salutare suum, id est, filium hominis ostendat. Euangelium bene congruit, quod Marcus initio libri sui de Ioanne scribit, Ecce mitto Angelum, alij legunt Euangelium. Cum appropinquaret Hierosolymis, quòd enim Aduentū Domini conuenit, propter versum, Benedictus qui venit in nomine Domini. Offertorium, Ad te Domine leuaui, sacrificium, Ioannis sonat; vbi animas pœnitentium Deo offerebat. In communione terram fructum dare, id est, Mariam Christum generare prædicat.

Dominica Secunda in Aduentum, Populus Syon. Cap. 100.

DOminica secunda de persona prophetarum inofficiatur, per quos Aduentus Christi Sinagogæ annuntiatur, sic populus Sion ecce. In priori officio vocatio Iudæorum, In isto autem vocatio gentium notatur, vbi canitur, Ecce Dominus veniet ad saluandas gentes, quæ gentes in oratione precantur, vt corda illarum viæ Christo præparentur. In epistola voce prophetarum vocantur. Moyses namque dicit, lætamini gentes cum plebe eius. Dauid quoque, Laudate Dominum omnes gentes. Ysaias enim, Qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. In graduali dicit prophetæ prædicatoribus, Congregate illis sanctos eius. In alleluia gentes exultant dicentes, In domum Domini lætantes ibimus. Euangelium bene consonat, quia redemptio nostra appropinquat. Ideo hoc Euangelium in secunda Dominica recitatur; quia in eo secundus Aduentus Christi prænunciatur. In offertorio gentes se Christo offerunt, gaudentesque dicunt, Deus tu conuersus viuificabis nos. In communione Ecclesiæ de gētibus propheticus ordo applaudit dicens, Hierusalem surge & sta.

Dominica tertia, Gaudete in Domino. Cap. 101.

DOminica tertia de persona Apostolorum officio lætatur, per quos vterque populus ad fidem vocatur, quorū voce sic cantatur, Gaudete in Domino, subauditur ex Iudæis fideles. Iterum dico gaudete videlicet fideles ex gentibus, Qui in oratione precantur, vt tenebræ illorum mentis illustrentur. In epistola Apostolica tuba eis nuntiat, quòd Christus adueniat qui abscondita tenebrarum illuminet. In graduali, & alleluia fideles postulant, vt Christus quantocius adueniat. Euangelium de signis Christi, & Ioannis sanctitate legitur, quia Christi diuinitas per Ioannem prædicatur. Ideo in tertia Dominica legitur, quia Christus in tertio mundi tempore per miracula innotescitur. In offertorio, Fideles gratias agunt, quod eos Dominus suo Aduentu benedixit, iram suam ab eis auertit, Benedixisti Domine terram. In communione per prædicatores consolātur, & Dominus eos saluare promittit. Officia quartæ & sextæ feriæ & sabbati Aduentum Domini, & quatuor temporibus congruunt, qua Christum deuotissimè aduenturum canunt.

Dominica quarta, Memento nostri Domine. Cap. 102.

DOminica quarta ab officio propter ordines prioris diei vacat, sed à modernis officio, Memento nostri, Domine, tripudiat. Quod officium ex persona doctorum cantatur, per quos secundus Aduentus Domini prædicatur. Qui sic conclamant. Memento nostri Domine, in oratione orant, vt Dominus adueniens magna virtute eis succurrat. In epistola fideles gaudere mouent, quia Dominus propè est. Qui in graduali propè se inuocantibus plaudunt, In alleluia, Citius ad relaxanda facinora venire petunt in Euangelio eis dicitur, vt viam Domino parent, qui cito veniet. In offertorio & in communione virgo salutatur, per cuius partum mundus saluatur.

De vigilia Domini, Hodie scietis. Cap. 103.

PEr vigiliam Domini præsens vita denotatur, in qua nobis Christus aduenturus prænuntiatur. Vnde canitur in officio hodie, id est, in hac vita scietis, quia veniet Dominus, & manè, id est, in futura vita videbitis gloriam eius. Vnde in oratione, quem redēptorem lęti suscepimus venientem quoque iudicem securi videamus. Duę lectiones leguntur, quia Christus à prophetis nasciturus, ab Apostolis natus prædicatur. Ideo vna à propheta, altera ab Apostolo recitetur. In graduali,

Chriſti Natiuitas promittitur,ſed in ſupremo manè videndus dicitur, Alleluia in vigiliis, & in quatuor temporibus,propter ieiunium non cantatur. In Dominica autem ſi venerit ob reſurrectionem Domini canitur. Euangelium & offertorium inſtantem natiuitatem canit. Communio autem ſecundùm Chriſti aduentum promit,Reuelabitur gloria Domini.

In ſancto die in nocte prior miſſa Dominus dixit ad me. *Cap.* 104.

IN die ſancto natali Dñi cõſtituit Theleſphorus Papa tres Miſſas hac de cauſa celebrari,quia cõſtat tria tempora huius mũdi per hanc ſingularemNatiuitatem ſaluari.Per Miſſam quæ in nocte cantatur,tempus ante legem deſignatur, quod tenebris ignorantiæ inuoluebatur. Ideo ad hanc Miſſam legitur, Populus qui ambulabat in tenebris. Introitus ortum veræ lucis exprimit,cùm filius Dei naſcens mundo dicit, Dominus dixit ad me, Gloria in excelſis, chorum Angelicum repræſentat, qui hunc hymnum tunc primitus canebat. Oratio in perſona paſtorum dicitur, qui petunt illa luce in cœlis perfrui,quæ claruit in terris. Duæ lectiones leguntur, quia hæc à veteri & noua lege prædicantur. Ideo autem ſimiliter recitantur, quia vetus & nouum teſtamentum concorditer, concinnantur. In oratione pater filij Natiuitatem commendat, quem ante luciferum genuiſſe commemorat. Ante luciferũ quippe ſcilicet,primũ Archangelũ eum pater genuit,quẽ ante luciferum ſtellam videlicet media nocte mater peperit.Cuius Natiuitas ipſius nati voce in alleluia, Dominus dixit,ad me inſinuatur, quod in laudem eius ab eccleſia iubilatur. Qualiter hæc Natiuitas contigerit, Euangelium depromit.Quòd Credo in vnum ſequitur,ſignificat,quia Eccleſia innatum ſe credere fatetur, qui nobis in cibum datur.

In manè Miſſa,Lux fulgebit. *Cap.* 105.

PEr Miſſam,quæ in exortu legis agitur, tempus legis intelligitur,in quo lux fidei per ſcripturas mũdo infunditur. Vnde ſub hac ſignificatione canitur, lux fulgebit hodie,in oratione Eccleſia precatur,vt quæ noua luce perfunditur ſicut fide ita opere ſplendere mereatur.Duæ lectiones leguntur, quia Chriſtus pro duobus populis naſcitur. Graduale in perſona paſtorum cantatur, à quibus Chriſtus inuentus ſic adoratur, Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit. In alleluia,Dominus regnauit, laus illorum exprimitur,quæ mox per euangelium refertur; In offer. eius diuinitas ab Eccleſia collaudatur, in communione eius incarnatio prædicatur.

Maior Miſſa, Puer natus eſt nobis. *Cap.* 106.

PEr tertiam Miſſam,quæ ad horam tertiam in die celebratur, tertium tempus mundi ſcilicet gratia denotatur, quo puer natus eſt per quem mundus creatus eſt,quãdo magnus conſilij Angelus venit & diem ęternitatis attulit. Quem in oratione genus humanum orat,vt ſe de iugo peccati eripiat.Duæ lectiones ex propheta & Apoſtolo recitantur,quia per prophetas & Apoſtolos hæc gratia prædicatur,& actiui & contemplatiui per hanc Natiuitatem ſaluantur. Graduale ex perſona prophetarum cantatur, in quo Iudæi & gentiles ad laudem Dei hortantur, quia Deus ſalutare, id eſt, filium ſuum Iudæis notum fecit, iuſtitiam ſuam ſcilicet eundem filium gentibus reuelauit. Alleluia ex perſona Apoſtolorum iubilatur, per quos Eccleſia de gentibus cum primitiua Eccleſia Chriſtum adorare exhortatur. Per melodiam verò ſequentiæ intelligitur iubilatio ipſius eccleſiæ.In Euangelio ſublimitas diuinitatis eius narratur,quæ in offertorio ab omnib⁹ ſic laudatur. Tui ſunt cœli & terra. In communione omnibus adhuc videnda repromittitur.

Quare Euangelium de Abel de ſancto Stephano legatur. *Cap.* 107.

EVangelium, in quo de Abel agitur, ideo de ſancto Stephano legitur, quia ſicut Abel in veteri teſtamento prothomartyr fuit, Ita Stephanus in nouo prothomartyr extitit. Hoc enim Euangelium propter Natiuitatem Domini legitur,propter verbum,in quo dicitur,Benedictus qui venit in nomine Domini.

Dominica dum medium ſilentium. *Cap.* 108.

DOminica dum medium ſilentium tripudium primitiuæ Eccleſiæ inſinuat, quo de Chriſti Natiuitate exultat.

De Epiphania, Ecce aduenit. *Cap.* 109.

OFficium Ecce aduenit ſub perſona Eccleſię de gentibus cantatur, quæ de Chriſti incarnatione lætatur. Quæ in oratione precatur, vt ad contemplandam ſpeciem Dei perducatur. Reliqua ſancto diei conueniunt,in quo gẽtes ad adorandum Dominũ venerunt.

Dominica in excelſo throno. *Cap.* 110.

POſt baptiſma Chriſtus tres annos prædicaſſe narratur, de quibus tria officia Dominicalia inſtituta videntur. Poſt tentationem quippe Angeli acceſſerunt, & ei miniſtrauerunt. Vnde in introitu, In excelſo throno, cantatur. Quem adorat multitudo Angelorum. Epiſtola dicit,ſi ei per ſanctimoniam cõformemur,mẽbra eius efficiamur.Quem Eccleſia in graduali benedicit,qui ſolus mirabilia facit. In alleluia ei iubilat, de quo in Euangelio legitur, quod parentibus ſui cauſa ſubditus erat. In offertorio, Omnis terra ei iubilare, & in lætitia admonetur ſeruire, In communione eius humanitas & diuinitas prædicatur, in qua à matre, vt homo increpatur & patris filius,vt Deus affirmatur.

Dominica,Omnis terra. *Cap.* 111.

SEcundum officium de miraculis Chriſti inſtituitur, vnde & Euangelium, in quo ſigna inchoauit, legitur. Quod officium ſub perſona humani generis canitur, quia omnis terra Chriſtum Deum adorare hortatur. In epiſtola gratiarum dona ſcribuntur, quæ per Chriſtum aguntur ſcilicet prophetia, doctrina, exhortatio,dilectio, & cætera, in graduali Eccleſia Deo plaudit,qui verbum ſuum miſit,& eam de interitu ſanauit, in alleluia& in offertorio ei iubilat.In cõmunione ſicut de aqua vinum ſic de vino ſanguinem ſuum commutare cantat.

De Dominica Adorate Deum. *Cap.* 112.

TErtium officium ſub perſona Angelorum cantatur,à quibus Chriſtus Deus adoratur,per quem illorum numerus reintegratur. In oratione fideles poſtulant,vt eos Deus dextera ſua protegat. In epiſtola per prędicatores admonentur,ne malum pro malo reddant,bona coram Deo & hominibus prouideãt,in graduali Chriſtus laudatur, per quem gentes conuertuntur,in alleluia, Angeli ad laudandum inuitantur, quia gentes per Chriſtum ſaluantur. In Euangelio leproſus & infirmus curantur,quia Iudaicus & gentilis populus per Chriſtum ſanantur. In offertorio Eccleſia vtroquè populo ei laudem canit, cuius dextera virtutem fecit. In communione omnes de ſignis & verbis eius mirabantur,qui ad fidem conuertebantur.

De quarta Dominica. *Cap.* 113.

IN quartaDominica euangelium recitatur,quo Chriſto in nauiculam aſcendente mare turbabatur,&ipſe dormiens à ſuis excitatur, quia videlicet in quarto anno poſt baptiſmum ſuum Chriſtus in crucem aſcendit, & ventus diabolus turbam Iudæorum commouit, & Chriſtus ſomno mortis obdormiuit, quam precatio ſuorum citius excitauit.

De Officio ſanctorum Geruaſij & Prothaſij. *Cap.* 114.

OFficia de ſanctis ſunt inſtituta, vt partim tempori, partim conueniant diei, ſicut de ſanctis Geruaſio & Prothaſio officium loquitur,Dominus pacem cantatur, quia illa die pax inter Romanos & Longobardos facta memoratur.

Quare verſus in nocte ſancti Pauli ad Antiphonas dicantur, & de ſancto Laurentio ſimiliter. *Cap.* 115.

NOcturnale officium de ſancto Paulo ideo verſibus antiphonarum inſignitur,quia ipſe plus om-

nibus laborasse Apostolis legitur. Similiter versus ad antiphonas de sancto Laurentio cantantur, quia eius passio omnibus martyribus præfertur, sic de cæteris notandum est.

De Officio mortuorum. Cap. 116.

IN officio mortuorum imitamur officia mortis, vel sepulturæ Domini. Ideo qui inuitatorium non cantatur, & benedictiones ad lectiones non dantur, quia & ibi intermittuntur, & luctus vel tristitia in hoc cantu aguntur. Pro mortuis autem ob duas causas campanas sonamus, vt videlicet viuentes, pro eis orent, & se etiam morituros cogitens, & se ad regna cœlorum ituros præparent, ad quod nos, qui sine fine viuit, & regnat feliciter perducat, amen.

Excerptum de Romano ordine. Cap. 117.

IAm de officiis quæ videbantur Christo opitulante explicuimus, nunc pauca de Romano ordine addicere censuimus.

De Aduentu Domini.

AB Aduentu Domini vsque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis non canitur, & Ite Missa est intermittitur, quod nunquam dicitur, nisi quando Gloria in excelsis canitur. Dalmaticæ quoque & subdiaconalia non portantur, si infra Aduentum Domini festum sancti Andreæ, vel sancti Thomæ, vel Dedicatio Ecclesiæ occurrerit, prædictas glorificationes non omittimus. In feria sexta de sancta cruce, & in Dominicis diebus de sancta Trinitate non cantatur. Ad laudes in Dominicis, Dominus regnauit, cum reliquis cantatur.

De historia clama in fortitudine.

HIstoria clama in fortitudine non ad quatuor tempora, sed ad proximam septimanam natalis Domini pertinet, sicut illa responsoria ad illam hebdomadam ante Pascha pertinent. Vnde & singulis diebus laudes habent. In hac septimana enim O cantatur, in quibus veni scribitur, quæ septem tantum reperiuntur.

De vigilia Domini.

VIgilia Domini, in qua feria occurrerit, illius ferialem psalmum & canticum cum antiphona obtinebit, præcedens verò sabbatum canticum, Audite cœli cùm antiphona expectetur habebit. Si vigilia Domini in Dominicam euenerit, sex responsoria de historia, Canitæ tuba, & tria de vigilia cum laudibus assumet Missam de vigilia horas de Dominica accipiet.

De Natiuitate Domini.

IN Natiuitate Domini, Te Deum laudamus, post nonum responsorium ante Missam canitur. Ad Missam verò non Ite Missa est, sed Benedicamus Domino dicitur.

De Sancto Stephano.

IN festo sancti Stephani secundam vesperam totam de sancto Stephano canimus. Similiter de sancto Ioanne in sequenti die facimus. In natiuitate innocentum, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, & alleluia, & Ite Missa est non cantantur, Dalmaticæ non portantur, Gloria patri, nunquàm nisi in passione Domini omittitur. Si illorum festiuitas in Dominica occurrerit, nihil de his omittimus. In octaua quoque illorum omnia canimus, Si natalis Domini, vel alia sequens festiuitas in Dominica euenerit. Officium dum medium silentium post natiuitatem innocentum canimus, & in sequenti Dominica idem repetimus. In viij. Domini, non Puer natus est, sed vultum tuum est cantandum, quia totum officium illa die de sancta Maria agitur. Vnde & alleluia, Post partum cantatur, & oratio, Deus qui salutis æterne. Si vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit, Officium dum medium silentium, vt in priori Dominica pleniter obseruatur. Si in alia die idem quoque officium, sed cum lectione scimus, & Euangelio Defuncto Herode cantatur. In Epiphaniæ inuitatorium non cantatur, sed à Psalmo Afferte Domino inchoatur, & antiphona, Fluminis, cum psalmo, Deus noster refugium in tertio nocturno seruatur. Si Epiphania in Dominica euenerit, Dominica in octaua differtur, si autem Dominica infra octauam occurrerit, in excelso trono totum cantabitur, quòd enim si necesse fuerit, in sequenti Dominica repetitur. Ad Dominicam autem infra octauam psalmi Dominicales cum cantu de Epiphania recitandi sunt. Priuatis quoque diebus infra viij. feriales nocturnæ cum antiphonis de Epiphania & responsoriis cantandę sunt, matutinæ laudes etiam de festo agendæ sunt. Iuxta Romanum ordinem nunquam nocturnam ferialem dimittimus, cum tria responsoria dicimus, nisi in hebdomada Paschæ, & Pentecostes. Omni anno in excelso infra octauam Epiphaniæ cantabitur, etiam si plures septimanæ ad Septugesimam videantur. Porro si vna tantum hebdomada inter Epiphaniam & Septuagesimam occurrerit, duo officia in se coartabit. Post octauam Epiphaniæ epistolæ Pauli legũtur, siue Dominica, siue feriales dies sunt. Si duo festa cum pleno officio in vnũ diem cõuenerint, de vno pleniter agatur, alterius mẽtio cum antiphona & oratione fiat, aut in alterum diem vt festum sancti Pauli differatur, nullius sancti mentionem post Missam facimus, de quo tria responsoria canimus. In festo nouem lectionum cantatur, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, & Ite Missa est, nisi infra Aduentũ Domini & Septuagesimam. Credo in vnum Deum in omnibus Dominicis, & festis sanctæ Mariæ & Apostolorum, & sanctæ Crucis, & Dedicationis, & omnium sanctorum canitur. Quando Gloria in excelsis cantatur, semper Dalmaticæ & subdiaconalia portantur. Alexander Papa secundus constituit, vt alleluia ad vesperam dimittatur, & eptaticus cum responsoriis ad nocturnam incipiatur. Eadem vero historia in sequenti repetatur, ab hinc vsque in Pascha, Gloria in excelsis, & Te Deum, & Ite Missa est, & Dalmatica & subtile dimittuntur.

De Purificatione sanctæ Mariæ.

SI purificatio sanctæ Mariæ infra Septuagesimam occurrerit, nihil de ea nisi alleluia mittamus. Similiter in cathedra sancti Petri & annuntiationis sanctæ Mariæ, Gloria in excelsis, secundum ordinem cantamus, Si autem annuntiatio sanctæ Mariæ in triduo ante Pascha occurrat, in sabbato ante palmas anticipetur.

De officio in capite ieiunij.

IN capite ieiunij Missam ad nonam canimus, & mox vespera sequitur, & omnia, vt quadragesimam facimus præfationem, Qui corporali ieiunio quotidiè tam Dominicis, quam aliis diebus vsque in passionem Domini dicimus. Sabbato officium, Esto mihi in in proxima hebdomada quadragesimæ quatuor tempora obseruantur, & quarta feria ad priorem orationem flectamus genua tantum, ad secundam vero Dominus vobiscum non flectamus genua dicitur.

De Passione Domini.

A Dominica passionis Domini vsque in Pascha non dicitur Gloria patri ad responsorium, & ad introitus, & ad Psalmum, Venite exultemus, ad quem & repetitio solet mutari, id est, vt ad primum versum à medio ad secundum, à principio repetatur inuitatis. Similiter in hoc sabbatho, Iudica me Deus.

De die Palmarum, & hebdomada tota.

IN die palmarum & secunda & quarta feria Dominus vobiscum ante passionem dicitur, sed gloria tibi Domine non subiungitur, in hebdomada palmarum præfatio de sancta cruce dicitur. Si infra passionem Domini de sanctis agimus, Gloria patri non omittimus. Feria secunda & tertia lectiones duæ continuatim, vt in Natiuitate Domini admissas leguntur, similiter in sabbato post mediam quadragesimam agitur. Feria quarta post palmas duæ lectiones leguntur, & ad vtramque flectamus genua dicitur.

De cæna Domini.

IN cœna Domini, & in parasceue, & in sabbato sancto post benedictus Kyrie eleison, & preces, & oratio secundum ordinem sub silētio est dicendum. In cœna Domini Gloria patri, & gloria in excelsis reticetur, nisi vbi crisma conficitur. Dalmaticæ tamen portantur, in qua die sub anathemate interdicitur, ne à quoquam quadragesimale ieiunium soluatur.

De Parasceue.

IN parasceue non ab oratione sed à lectione est incipiendum ad passionem Dominus vobiscum non dicitur, & tituli ad lectionem non pronuntiātur. Ad singulas orationes nisi pro Iudæis flectamus genua dicitur, & mox leuate subsequitur.

De Sabbatho sancto.

IN sabbato sancto cereus magnus à diacono est benedicendus, & ante benedictionē est illuminandus, & in nocte pascæ populo distribuendus ad suffumigandum rebus eorum.

De lectionibus ante baptismum.

ANte baptismum duodecim lectiones secundum ordinem leguntur, sed tituli non pronunciantur, post baptismum præsentāt presbyteri missam celebrare, qui volunt ad Missam offertorium, & communio, & agnus Dei non contantur, & Ite Missa est non dicitur.

De sancto die.

IN Pascha agnus non ad altare sed ad mensam benedicitur, & credo in vnum quotidiè vsque in octauam canitur. Versus graduale, Benedictus, qui venit, in feria quinta, & lapidem, quem reprobrauerunt propter passionem Christi, in feria sexta est cantandus, in sabbato infra octauā paschæ antiphona, Cū esset sero die illo ad vesperam cantatur; quia idē euangelium olim vsque Thomas vnus codē sabbato legebatur. Ad vesperas feriales psalmi dicuntur cum alleluia, & nocte Dominica nocturna, & nouem lectiones, & sic singulis diebus nocturna cum alleluia nisi festum occurrat, nouem lectionum dicimus, & ad laudes quotidie Dominus regnauit recitamus. Quod à pluribus ab hinc vsque post Pentecosten tres psalmi psalluntur, & tres lectiones leguntur, à Mogonecensi Concilio institutum traditur, sed à Romana Ecclesia non recipitur.

Quomodo inter Pascha & Pentecosten sit cantandum.

A Pascha vsque Pentecosten In festo trium responsoriorum vnum tantum alleluia ad Missam cantamus. In festo vero nouem lectionum, duo vnum de resurrectione canimus, & non primum, festo, aliud de sed secūdum repetimus. Præfationem Paschalem quotidiè vsque in Ascensionem Domini dicimus. In vigilia Ascensionis Domini cantatur officium ad Missam. Vocem iocunditatis, Nona de futuro festo canitur.

De Vigilia Pentecostes.

IN vigilia Pentecostes quatuor lectiones ante baptismum absque titulis leguntur, ad Missam benedicamus, non ite Missa est dicitur. In Pentecosten quotidiè Credo in vnum canitur. In hac septimana æstiuale ieiunium quatuor temporum celebratur, & alleluia pro graduali cantatur, & flectamus genua non dicitur. Ad Missam de ieiunio Gloria in excelsis non cantatur, quia Missa post sextam celebratur, sed Gloria in excelsis nunquam nisi ad tertiam secundum ordinem cantatur, excepto in cœna Domini, & in sabbato sancto, & in vigilia Pentecostes. Vnde quædam duas Missas cantant, vnam de festo, alteram de ieiunio, illam de festo cum Gloria in excelsis, & credo in vnum, alteram indirectum. Ita solet fieri in festo sancti Thomæ in hyemali ieiunio, & in festo sancti Matthæi. In autumnali & annuntiationis sanctæ Mariæ, in quadragesima videlicet, vt prior Missa festo, secunda satisfaciat ieiunio.

De octaua Pentecostes.

IN octaua Pentecostes nouem lectiones leguntur, & totidem responsoria de Spiritu sancto canuntur. In crastino die libris rego ad nocturnam legimus & canimus, & ad Missam officium Domine in tua quod in sequenti Dominica si necesse est repetimus, quidam in hac hebdomada officium de sancta Trinitate canunt, quod Romani non recipiunt. Albinus namque magister Caroli rogatu, Bonifacij Archiepiscopi instituit Missam de sancta Trinitate in Dominica die, Feria secunda de sapientia, Feria tertia de Spiritu sancto, Feria quarta de charitate, Feria quinta de Angelis, Feria sexta de sancta Cruce, Sabbato de sancta Maria.

De quatuor temporibus.

IN tertia hebdomada Septembris, & in quarta Decembris erit celebratio quatuor temporum, & ad omnes orationes in sabbato flectamus genua dicitur nisi vbi lectio Danielis legitur. Feria quarta ad priorem orationem tantum flectamus genua sine salutatione, ad secundam salutatio sine genu flectione dicitur.

Quomodo sit legendum per annum.

Cap. 118.

HI libri sunt authentici, & hi sunt in diuinis officiis legendi. In septuagesima vsque in passionem legatur, penthateucus, quem scripsit & Moyses, & liber Iosue, quem ipsemet scripsit, & liber Iudicum, & Ruth, quos Gedeon, & Samuel scripsisse dicuntur, à Dominica passionis Domini vsque in cœnam eius legatur Hieremias propheta, quem ipse scripsit. Tribus diebus ante Pascha legantur lamentationes eiusdem, ab. viij. Paschæ per tres hebdomadas legatur Apocalypsis, quàm scripsit Ioannes Apostolus; Deinde per duas septimanas legantur canonicæ epistolæ, quas scripserunt Iacobus, Petrus, Ioannes, & Iudas Apostoli; ab Ascensione Domini vsque ad Pentecosten legantur Actus Apostolorum, quos scripsit Lucas Euangelista. ab. viij. Pentecost. vsque in Kalend. Augusti legantur libri regum, quorum primum scripsit Samuel, secundum Nathan, tertium & quartum Hieremias. Et duo libri Paralipomenon, quos sapientes Sinagogæ scripserunt, à Kalend. August. vsque in Septembre legantur parabolæ Salomonis, & Ecclesiastes, & Cantica Canticorum, & liber sapientiæ, quos omnes Salomon scripsit, & Ecclesiasticus quem Iesus filius Sirach composuit, à Kalend. Septembris per duas septimanas legatur liber Iob, quem ipsemet scripsit. Deinde per vnam septimanam liber Thobiæ, quem ipse scripsit. Deinde per vnam hebdomadam legatur liber Iudith, quem ipsa vel Achior scripsit. Deinde per vnam legatur liber Hester, quem Mardochæus composuit, sed potius ab Esdra scriptus creditur & ipsius Esdræ liber recitetur, quem ipsemet edidisse non ignoratur, à Kalend. Octobris vsque Kalend. Nouembris legantur libri Machabæorum, quorum priorem Simon pontifex, vltimam partem eius Ioannes eius filius scripsisse traditur, posteriorem Philo Iudæus à Græcis eruditus edidisse cognoscitur, à Kalend. Nouembris vsque in Kalend. Decembris legatur Ezechiel Daniel & duodecim minores prophetæ, qui à senioribus Sinagogæ scripti dicuntur, sed melius ab ipsis editi creduntur; ab Aduentu Domini vsque in Natiuitatem Domini Ysaias legatur, quem ipse scripsisse non dubitatur; post viij. Epiphaniæ legantur epistolæ Pauli Apostoli vsque in Septuagesimam, has ipse omnes scripsit, sed Lucas Euangelista ad Hebræos Hebraicæ compositas in Græcum transtulit, sed iam tempus est nos calamum deponem, & aliquantulum vires forsitan ad aliud interim resumem. Vos autem fratres Deo dilecti, quorum iussu hoc onus subiui, quorumque oramine nunc deposui, quæso, vt vestræ deuotæ preces apud Deum obtineant, quatenus hoc tantillo iacto semine vberes segetes Christo incrementum dante surgant, & omnes in eo laborantes copiosum fructum in gaudio metant.

ECce filiæ Hieruſalem, quas delicias vobis præparaui, quibus gemmis vos ornaui, de theſauro ſpiritusſancti noua & vetera protuli in ſignia ornamenta precioſis lapidibus venātia vobis contuli. Infauſtum ergo hernuones, monile abdicate lætales, ediſſe exuuias refutate, his potius ornamentis vos condecorate, his ſpōſo veſtro præ filiis hominum, forma ſpecioſo ardentibus lampadibus obuiate, quatenus in die lætitiæ mereamini, cum eo procedem, & illum in diademate gloriæ ſuæ cernem. Compoſitori quoque veſtro manum orationum vobiſcum procedendi præbete, inuitatori veſtro vel vltimum locum in gloria vos videndi obtinete, vt cum ianua tardantibus obcludatur, ipſe veſtris nuptiis intereſſe mereatur, amen.

HVGONIS DE SANCTO VICTORE CANONICI REGVLARIS LATERANENSIS.

IN SPECVLVM DE MYSTERIIS ECCLESIÆ.

PROLOGVS.

DE Sacramentis Eccleſiaſticis vt tractarem, eorúmque myſticam dulcedinem vobis exponerem, veſtra rogauit dilectio. Cum autem libentius, quia facilius & audentius, logicas quàm theologicas (iure conſuetudinis) reuoluam ſententias: dubitare cœpi, an contradicere, an potius ſcribere mallem. Mox verò illud recolens, quòd omne bonum communicatum pulchrius eluceſcit quum communicatur; conſequenter ſtylum ad ſcribendum conuerti, eius inuocato auxilio, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Deſideratum itaque libellum interno fluentem nectare, velut fauum mellis, veſtræ propinaui intelligentiæ: quem quia in eo ſpeculari licet quid myſtecè repræſentent ſingula in Eccleſia, Speculum Eccleſiæ inſcribi placuit.

Sequuntur Speculi Eccleſiæ Capita.

De Eccleſia. Cap. I.

ECCLESIA igitur, in quam populus conuenit ad laudādum Deum, ſignificat Eccleſiam ſanctam Catholicam, quæ conſtruitur in cælis viuis ex lapidibus. Hæc eſt domus Domini firmiter ædificata. Angularis fundamentum lapis Chriſtus miſſus eſt. Super hoc autem, non præter hoc, fundamentum eſt Apoſtolorum & Prophetarum, ſicut ſcriptum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis, Superædificati parietes, Iudæi ſunt & Gētiles, de quatuor mundi partibus venientes ad Chriſtum. Omnes lapides expoliti ſunt, & quadrati, id eſt, Sancti, mundi atque firmi: qui per manus ſummi artificis diſponuntur permanſuri. Quorum quidam feruntur, & non ferunt, vt ſimpliciores in Eccleſia: Alij feruntur & ferunt, vt medij: Alij tantùm ferunt & non feruntur niſi à ſolo Chriſto, qui eſt ſingulare fundamētum. In hoc enim ædificio quanto quis differentius excellit, tanto humilior plus ædificij ſubleuat. Omnes vna charitas more cæmenti cōiungit, dum viui lapides pagis compage ligantur. Turres autem prædicatores ſunt & prælati Eccleſiæ, qui ſunt munimenta & defenſio eius. Vnde ſponſus ad ſponſam in Canticis canticorum ſic loquitur: Collum tuum ſicut turris Dauid, ædificata cum propugnaculis. Gallus qui ſuperpoſitus eſt, prædicatores repræſentat. Gallus enim noctis profundæ peruigil, horas eius diuidit cantu, dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit, ſed prius ſeipſum verbere alarum ad cantandum excitat. Notate ſingula myſticè, non enim eſt hic quicquam ocioſum. Dormientes ſunt filij huius ſæculi in peccatis iacentes. Gallus, chorus prælatorum, qui diſtrictè prædicant, dormientes excitant, vt abijciant opera tenebrarum, clamantes: Væ dormientibus: Exurge, qui dormis. Lucem venturam prænunciant, dum diem iudicij & futuram gloriam prædicant. Prudenter autem antequam aliis prædicent, virtutibus ſe à ſomno peccati excitantes, corpus ſuum caſtigant. Vnde Apoſtolus. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Hi etiam vertunt ſe contra ventum, quando increpando & arguendo contra rebelles fortiter dimicant vel reſiſtunt, ne lupo veniente quandoque fugiſſe arguantur. Virga ferrea, in qua gallus ſedet, rectum repræſentat ſermonem prædicantis, vt non loquatur ex ſpiritu hominis, ſed Dei ſecundum ſcripturas, iuxta illud: Si quis loquitur quaſi ſermones Dei. Quòd virga eſt ſupra per Crucem poſita, innuit ſermonem ſcripturarum per Crucem conſummatum eſſe & confirmatum. Vnde ait Dominus in paſſione: Conſummatum eſt. Et titulus eius ſuper eum indelebiliter ſcriptus eſt. Tholus, ſuper quem Crux ponitur, perfectionem per rotunditatem ſignificat, quoniam perfectè & inuiolatè fides catholica prædicanda eſt, & tenenda. Quam niſi quiſque integram, inuiolatámque ſeruauerit, abſque dubio in æternum peribit. Vel tholus mundum ſignificat

Gallus prædicatores repræſentat.

Epheſ. 5.

1. Cor. 9.

1. Pet. 4.

Ioan. 19.

pretio Crucis redemptum: propter quod Crux ponitur super ipsum. Gallus supra Crucem positus significat, quòd hoc debet prædicator astruere, quòd Christus per Crucem suam redemit mundum. Pinnaculum turris, mentem vel vitam Prælati, quæ tendit ad alta, repręsentat. Campanæ (quarum sonoritate populus ad Ecclesiam conuocatur) prædicatores mysticant, qui quia ad multa sunt necessarij, multis designantur vocabulis. Plectrum, quod ex vtraque parte sonum elicit, lingua prædicatoris est, quæ vtrunque Testamentum resonare facit. Lignum, vnde pendet campana, Crucem significat, ligatura charitatem, per quam charitatem prædicator Chruci astrictus gloriatur, iuxta illud: Mihi autē absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Chorda vita est, & humilitas prædicatoris. vnde Apostolus, qui propter alios condescendit: Siue excedimus propter Deum, siue condescendimus propter nos. Annuli in fune, perseuerantia vel corona præmij. Fenestræ Ecclesiæ vitreæ scripturæ sunt diuinæ, quæ ventum & pluuiam repellunt, id est nociua prohibēt: & dum claritatem veri Solis in Ecclesiam per diem transmittunt, inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores sunt, quia mysticus sensus amplior est, & præcellit literali. Has frequentant prędicatores, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas. Item per fenestras quinque sensus corporis significantur, qui extra stricti esse debent, ne vanitates hauriant, & intus patere ad bona spiritualia. Ostiū Christus est. vnde in Euangelio, Ego sum ostium, dicit Dominus. Columnæ doctores sunt, qui templum Dei per doctrinam (sicut thronum Dei Euangelistæ) spiritualiter subleuant. Hi pro sonoritate eloquij diuini, argenteæ dicuntur columnæ: iuxta illud in Canticis canticorum: Columnas fecit argenteas. Reclinatoria contemplatiuos designāt, in quibus Deus sine offensa requiescit. Qui quia summam diuinitatem, & æternæ vitæ claritatem contemplantur, auro comparantur. vnde in prædictis Canticis dictum est: Reclinatorium fecit aureum. Tigna sunt, quæ spiritualiter subleuant. Laquearia, quæ ornant vel roborant: de quibus (quia per vitia non putrescunt) in eisdem gloriatur canticis sponsa dicens: Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia cupressina. Deus enim sibi Ecclesiam construxit viuis ex lapidibus, & lignis imputribilibus: iuxta illud, Ferculū fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, id est Christus de sanctis castitate candidatis. Cancellus humilior reliquo corpore Ecclesiæ mysticat quanta humilitas debeat esse in clero: iuxta illud, Quanto maiores: tantum humilia te in altare omnibus. Altare Christum significat, sine quo nullum munus Patri offertur acceptabile. Vnde Ecclesia ad Patrem orationes solet dirigere per Christū. Vestimenta, quibus altare ornatur, sunt Sancti, de quibus Propheta ad Deum loquitur dicens: His omnibus sicut vestimento vestieris. Gradus, quibus ascenditur ad altare, spiritualiter demonstrant Apostolos & Martyres Christi, qui pro amore eius sanguinem suum fuderunt. Sponsa in Canticis canticorum vocat ascensum purpureum. Quindecim quoque virtutes exprimuntur, quæ per quindecim gradus, quibus ascendebatur in templum Salomonis, significantur, & à Propheta in quindecim psalmis continuè demonstrantur, quas vir beatus ascensiones in corde suo disposuit. Hanc vidit Iacob scalam, summitas cuius cælos tangebat. Luminaria Ecclesiæ sunt illi, quorum doctrina fulget Ecclesia vt Sol & Luna. Quibus voce Domini dicitur: Vos estis lux mundi: Et bonorum operum exempla. vnde ipse admonens ait: Luceat lux vestra coram hominibus. Quod Ecclesia intus ornatur festiuè, non extra: moraliter innuit, quòd omnis gloria eius ab intus est. Licet enim sit exterius despicabilis, in anima tamen, quæ sedes Dei est, radiat. vnde dicit: Nigra sum, sed formosa. Hinc dicit: Etenim hæreditas mea præclara est mihi. Hoc propheta considerans ait: Domine dilexi decorē domus tuæ, & locū habitationis gloriæ tuę. Quem spiritualiter exornant fides, spes, charitas. Crux triumphalis in medio Ecclesię ponitur, eo quòd in medio cordis Ecclesia Redemptorē suū diligit, qui media charitate constrauit propter filias Hierusalē. Quā vt signum victoriæ videntes, dicant omnes, & dicant singuli: Aue solus totius sæculi, arbor salutifera. Quare ne tradatur vnquā obliuioni circa nos Dei dilectio, qui vt seruū redimeret, filiū vnicū tradidit, hoc signo armat se Ecclesia in pectore, & fronte, significans Crucis mysteriū corde credendū, & manifestè ore confitendū. Cuius in Ægypto figura præcessit. Dum autē signamus nos à frōte deorsum, deinde à sinistra ad dextrā, illud exprimimus mysteriū, quòd Deus inclinauit cælos, & descēdit, vt doceret præferre æterna temporalibus. Per hoc autem signum confunditur ciuitas diaboli. Triumphat Ecclesia terribilis vt castrorū acies ordinata. Terribilis est (inquit) locus iste: nō est hîc aliud nisi domus Dei. De qua dicitur: Vexilla regis prodeūt, Fulget Crucis mysteriū. Quā frequentāt agmina cælica. De qua scriptū est: Vidi ciuitatē sanctā Hierusalē nouā descendentē de cęlo. Ecclesia enim hîc militat, in patria regnat: pars peregrinatur, & pars gloriatur. Quæ peregrinatur, ascendens de exilio per desertū suspirat ad patriam, desuper flumina Babylonis ad supernā Hierusalem, quæ assiduè vidēs pacē, festum agit continuum. Vrbs beata Hierusalem dicta pacis visio. Quàm gloriosum regnum: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Cuius custodes ciues sunt cælorū, exercitus Angelorū, cū claro senatu Apostolorum, Prophetæ cum Patriarchis, purpurata Martyrum agmina, flores virginei, vernans chorus Confessorum, & vniuersalis circundata varietate Sanctorū societas, casta generatio cū claritate. Hâc tanquam admirandam cæli curiam mirificè adornat gemma illa singularis & incomparabilis, quę mater & virgo. Nec primam similem visa est, nec habere sequentem. De visione autem ipsius regis quanta sit omnium admiratio, & voces in laudes eius consonæ, solis illis notum est, qui inter eos interesse meruerunt, & mysterium Trinitatis, & gloriam Christi videre, cui astant Angelorū chori, in quem Angeli desiderant semper prospicere. Ad hunc Regem immortalem videndum facie ad faciem præparat se præsens Ecclesia: & dum hîc agit festa temporalia, patriæ suæ festiua & æterna recolit gaudia, vbi sponsus Angelicis laudatur organis. Omnésque Sancti diem magnæ festiuitatis, quam fecit Dominus continuè celebrantes, in epithalamiis laudare non cessant sponsum immortalem, speciosum formā præ filiis hominum, qui Ecclesiam sibi gratuita elegit clementia. De qua vt ab æterno præuiderat, ait: Ibo ad montem myrræ, & ad collem thuris: & loquar sponsæ meæ. Pro qua exultauit vt gigas ad currendam viam, dum factus est egressus eius à Patre, regressus eius ad Patrem: excursus vsque ad inferos, recursus ad sedem Dei: vt omnes electos à principio vsque ad finem mundi vnum regnum in visione summæ Trinitatis faciat, in qua gloriatur vnus per cuncta sæcula Deus.

De dedicatione Ecclesiæ. *Cap. 2.*

QVanto autem studio, & amore Christus sibi sponsam ornat, & preparat ad cælestem dedicationem, per temporalem Ecclesiæ dedicationem ex parte significatur. Pontifex enim ter circuit Ecclesiam dedicandā, aspergens eam aqua benedicta, clero & populo sequēte. Interim extrinsecus & intrinsecus duodecim ardēt luminaria. Quoties ad portam venitur (propter mysterium clausam) Episcopus percutit superliminare virga pastorali dicens: Attollite portas principes vestras, & eleuamini portę eternales, & introibit Rex glorię, Diaconus respōdet. Quis est iste Rex gloriæ? Cui Pontifex: Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. Tertia vice reserato ostio intrat cum clero & populo dicēs: Pax huic domui. Deinde cætera peragit, quæ ad dedicationem pertinent. Quæ autem hîc fiunt visibiliter, omnia in

Galat. 6. 2. Cor. 5. Esaiæ. 60. Ioan. 10. Cant. 3. Cant. 3. Cant. 1. Cant. 3. Ecclesi. 3. Esaiæ 49. Cant. 3. Quindecim gradus templi salomonis, & psalmi graduales quid significent. Psalm. 83. Gen. 28. Matth. 5. Ibidem. Cant. 1. Psal. 15. Psalm. 25.

Cant. Signi... significatio, & virtus. Cant. Gen. Apoc. Psalm. Regni Dei quàm gloriosum. 1. Pet. Cant. Psalm. 18. Psalm. 23. Anima verum Dei templum.

anima per inuisibilem virtutem Deus operatur, quæ verum templum Dei est: vbi fides fundamentum facit, spes erigit, charitas consummat. Ipsa etiam Ecclesia catholica vna ex multis lapidibus adunata, templum Dei est: quia multa templa vnum templum, quorum vnus Dominus & vna fides. Domus ergo dedicanda, est anima sanctificanda, aqua pœnitentia, sal sapientia, trina aspersio trina immersio baptizandi, luminaria duodecim totidem Apostoli Crucis mysterium prædicantes, Pontifex Christus, virga eius potestas, trina percussio cælestium, terrestrium, & infernorum dominatio, vt trina rerum machina flectat genu iam subdita. Interrogatio inclusi ignorantia populi, apertio ostij, euacuatio peccati. Pontifex intrans pacem domui precatur, & Christus ingrediens mundum, pacem inter Deum & homines facit, deinde prostratus pro sanctificatione Dominum orat, & Christus humiliatus ad passionem pro discipulis, & credituris hominibus orabat dicens: Pater sanctifica eos in veritate. Surgens non salutat, sed orat tantum, quia non est applaudendum iis, qui nondum sanctificati sunt, sed pro ipsis orandum. Descriptio alphabeti in pauimento est simplex doctrina fidei in corde humano. Versus à sinistro angulo orientis ductus in dextrũ occidentis, & alter à dextro orientis in sinistrum occidentis, Crucem exprimunt, & collectionem vtriusque populi figurant: iuxta illud quòd Iacob cancellatis manibus filios Ioseph benedixit. Licet enim ab oriente transiens Christus, tamen in sinistra reliquit Iudæos, quia infideles, & venit ad Gentes: quibus (licet fuissent in occidente) dat esse in dextera: & tandem à Gentibus in dextera positis orientis transiens visitabit Iudæos in sinistro angulo occidentis, quos constat esse deteriores quàm prius Gentiles inuenerit. Cambuca, qua scribitur, mysticat ministerium doctorum, quo facta est conuersio Gentium & perficienda Iudæorum. Quòd deinde stans ante altare Deum in adiutorium inuocat, significat eos, qui percepta fide ad pugnam se præparant. Et quia adhuc sunt in certamine, quasi inter suspiria, nondum Alleluia adiungitur. Post hoc aqua benedicitur, cum sale & cinere etiam addito vino aquæ mixto. Aqua est populus, sal doctrina, cinis memoria passionis Christi. Vinum aquæ mixtum Christus Deus & homo, vinum diuinitas, aqua humanitas. Sic populus sanctificatur doctrina fidei, & memoria passionis, iunctus suo capiti Deo & homini. Vnde altare & Ecclesia interius aspergitur, vt intus (sicut extra) spiritualis Ecclesia sanctificanda ostendatur. Aspersorium de hyssopo humilitas est, qua aspersa mundatur Ecclesia catholica. Circuit aspergẽdo quasi lustrans, & curam omnibus impendens. Interim cantatur, Exurgat Deus, & dissipentur, &c. Respõsorium eius cum antiphona, quam sequitur alia. Qui habitat in adiutorio Altissimi. Et Pontifex cantat. Domus mea domus orationis vocabitur. Et item: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et quia sine Deo nullum opus proficit, in consummatione orat, vt exaudiãtur beneficia ibi ingredientes petituri. His factis venit ad altare cantans: Introibo ad altare Dei, cum psalmo toto, &c. & quod remansit de aqua ad basim altaris effundit, committens Deo, quod excedit vires humanas in tanto sacramento. Dehinc altare lintheo extergitur. Altare Christus est, lintheum caro eius tunsionibus passionis ad candorem & gloriam immortalitatis perducta. Hinc Pontifex offert super altare thus in modũ Crucis accensum in medio altaris, & per quatuor angulos eius Crucem facit de oleo sanctificato. Deinceps Cruces tres per singulos parietes Ecclesiæ de eodem oleo chrismantur, & sic peracta consecratione altare albo velamine operitur. Incensum orationes, oleum gratiam Spiritus sancti demonstrat. Cuius plenitudo (sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron) descendit in Apostolos, eorúmq; discipulos, qui Crucis mysterium per quatuor climata

n. 17.
n.48.
lm.67.
lm.90.
iæ.56.
lm.21.
lm.42.
l.132.

mundi Domino cooperante prædicauerunt. Album velamen immortalitatis mysticat lætitiam, de qua Filius exultat Patri dicens, Concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.

Marc.16.
Psalm.29.

De officijs horarum canonicarum. Cap. 3.

Esdras propheta populum Israeliticum reuersum à captiuitate Babylonis docuit laudare Deum quater in nocte, & quater in die. Quia propheta Dauid septies in die laudem se dixisse Domino, & media nocte ad confitendum Domino surrexisse indicat. Octo igitur horas sancti patres præ cæteris ad laudandũ Deum elegerunt. Mediam scilicet noctem, diluculum, primam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completoriũ. Quia dignũ est, vt homo, qui corpus gerit ex quatuor elementis, quater respectu noctis, & quater respectu diei, per diem naturalem Deum placare sibi satagat. Et cum omni tempore laudandus sit Deus, potissimum in prædictis horis laudatur ab Ecclesia, in quibus opera præ cæteris insignia dignatus est facere. Nocte enim media natus est de virgine: diluculo surrexit: hora prima mulieribus ab Angelis annunciata est resurrectio, hora tertia Spiritus sanctus inflãmauit Apostolos: hora sexta crucifixus est Dominus, scilicet mundi Redemptor: hora nona emisit spiritum pro salute mundi. In vesperis commemoramus aduentum Domini in mundi vespere. In completorio completum erit gaudium Sanctorum in die generalis retributionis. Merito ergo media nocte sicut per prophetam monemur, surgendum est: quia dum quietum silentium tenerent omnia, exortum est lumen in tenebris, id est Christus, vt illuminaret sedẽtes in tenebris. Tempore noctis natus est de Virgine. in principio officij huius horæ, quia somno prius dominante conticuimus, dicitur: Domine labia mea aperies: quia Non est laus speciosa in ore peccatoris, nisi ipse in laudẽ sui labia aperire dignetur. Deinde diuinum inuocamus auxilium: postea glorificamus Deum in Trinitate personarum, sicut æternaliter ei est gloria. Sequitur inuitatorium alta voce, per quod mater Ecclesia inuitat omnes, iuxta illud. Filij, audite me. Quod autem hoc in Epiphania prætermittitur, ideo est quòd Magi primitiæ gentium à nullo inuitati, iuxta illud: Nemo nos conducit: venerunt Regem cæli adorare. Et nota, quòd humilis vox præmittitur, sed conuenienter ad inuitatorium exaltatur: quia Ecclesia secreto quasi clauso ostio laudat Deum propter se, sed manifestè propter alios, vt accendat ardor proximos. Sequitur hymnus, qui est laus Dei cum cantico, vel vox humana in laudem Dei metricè composita, quia post inuitationem multi consequenter laudant Deum cum lætitia iuxta illud: Audiuit & lætata est Sion. Postea psalmi, qui opera significant sequuntur, duodecim vel nouem, quatenus per duodecim horas noctis à negotio perambulante in tenebris diuina defendamur virtute, & nouem ordinibus Angelorum mereamur coniungi: illisque sociatos nos esse, quorum festa agimus, monstremus. Per hoc autem, quòd in Dominicis noctibus duodecim psalmos in primo nocturno canimus, numerum Patriarcharum & Prophetarum, atque Apostolorum memoriæ commendamus, & quòd quatuor psalmos vna glorificatione Trinitatis copulamus, eos significat in vna fide Trinitatis quatuor virtutes cardinales habuisse, & aliis exempla monstrasse, scilicet prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Quod psalmi alternatim cantantur, innuit alternam Sanctorum ad benè operandum exhortationem. Antiphonæ charitatem exprimunt, quæ numerum Psalmorum habent propter causas supradictas de psalmis. In non festis diebus duodecim psalmos canimus pro singulis horis noctis, in quibus Deo seruiendum est: & sex antiphonis binos psalmos copulando, quia charitas necessaria per sex ætates opus Dei & proximi coniungit. Quod ab vno singulariter incipitur antiphona, & à cæteris communiter cantatur, significat quòd

Psalm 118.
Idem.
Officiũ nocturnum.
Sap.18.
Psal.111.
Luc.1.
Domine labia mea aperies cur in principio officij dicatur.
Psal.50.
Eccles.15.
Gloria patri, &c.
Inuitatorium.
Psal.33.
Cur in Epiphania prætermittatur inuitatorium.
Matth.20.
Hymnus.
Psalm.96.
Psalmi cur duodecim, vel nouem.
Psalm 90.
Quare in dominicis diebus in primo nocturno duodecim psalmos canamus.
Cur quatuor psalmi sub vna antiphona.
Psalmi alternatio.
Antiphonę, Nocturnum feriæ.
Antiphona cur ab vno incipiatur, & à cæteris communiter cantetur.

Deus prior dilexit nos, & nos dilectionis eius communiter respondere debemus. Pneuma in fine loquitur ineffabile gaudium. Post Psalmos & antiphonas exclamatur versus acuta voce, ad excitandos animos, ne in opere vel cogitatione in amore diuino quandoque pigritemur, & vt vertamus nos ad orientem, & toto corpore ad Deum. Sequitur Dominica oratio ad mundanda corda, & corpora nostra: & cum communi assensu terminata propter Sanctorum communionem. Lecturus dicens vicario Christi, Iube Domine benedicere: principatum Ecclesiæ innuit, & quam larga potestas benedicendi illi tradita sit, cui iubere datum est. Quod autem sacerdos orat, vt Dominus benedicat, sapienter per Christum benedicit, qui totius fons est benedictionis. Accepta benedictione, singulas lectiones singula sequuntur responsoria. Lectionibus itaq; prædicamus. Responsoria sunt bona opera, vnde sic pulchrè dicuntur, quia per ea respondemus. Pulchrè enim respondet prædicationi, qui quod audiuit, implet opere. Numerus istorum idem gerit mysterium, quod numerus psalmorum. Tres turbæ lectionum & responsoriorum notant Sanctos trium temporum participare gloria Dominicæ resurrectionis, quæ nocte Dominicali vel festiua ad memoriam reducitur. Ternarius numerus in singulis nocturnis, fidem Trinitatis designat in tribus temporibus. Quaternarius apud Monachos stabilitatem quadratam & Euangelicam in Sanctis exprimit, vel quadruplicem sensum scripturarum (propter quadrigas Aminadab) id est historialem, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Vt Hierusalem intelligitur ciuitas terrena, & Ecclesia, & quælibet fidelis anima, & superna patria. Sequitur alta voce: Te Deum laudamus. per quod monstratur quam manifestè, & mirificè laudet Ecclesia Deum in tempore gratiæ. Deinde sacerdos per versum exhortatur, vt in laude Dei permaneant.

Ternarius numerus lectionum, & responsoriorum.

¶Sequitur matutinale officium: de quo Propheta. Ad te de luce vigilo Deus. Per hoc officium recolimus populum Israeliticum (in figura nostri) mare rubrum trāsisse, & hostibus submersis Domino laudes cecinisse: quod in vigilia matutina Exodus monstrat factum fuisse. In hoc etiā Dominicam recolimus resurrectionem, & nostram pronuntiamus futuram, initio claritatis secundæ stolæ. Vnde hoc officiū prædictis de causis plenum est laudibus. In principio huius diuinum inuocamus auxiliū. Deinde glorificamus Deum, summæ Trinitatis fidē cōfitentes, quæ est fundamentum totius boni operis. In hac hora quasi quinq; psalmos ad muniendum quinq; sensus corporis canimus. Mysticè etiā per primum psalmum primitiua Ecclesia de Iudæis designatur: per secundum secundaria de gentibus: per tertium, cui alius psalmus sub vno coniungitur Gloria Patri, mysterialiter innuitur, quòd vterque populus in fine mundi sub vna fide confitebitur. per quartum (quē pueri in camino ignis cantauerunt) figuratur Antichristi tribulatio, quam vterq; populus pro fide Christi patietur. Per tres psalmos Laudis (qui quasi vnus sub vna gloria demum coniunguntur) tres ordines Ecclesiæ, quos Iob, Noe, Daniel exprimunt, cum sponso Ecclesiæ in laude epithalamica gloriosè regnaturi significantur. Vel octo psalmi exprimunt octo ordines, qui per baptismum in Ecclesia (sicut octo animæ per diluuiū) in arcam saluantur. Primus notatur per primum psalmum, prima Ecclesia ædificata per Apostolos conuersans in Iudæa. secundus per secundum, de Iudaismo trāsiens ad Gentes, Apostolis prædicantibus vbiq;: tertius credens Gentilitas: quartus resipiscens Iudæa, Sed tertius & quartus sub vna gloria iunguntur, quia Gentiles & Iudæi in vnitatem fidei coniungentur, antequā veniat persecutio Antichristi. Sub quo quintus ordo benedicet Deum sicut pueri in fornace. Sextus, & septimus, & octauus collecti ex Africa, & Asia, & Europa, post Antichristum pace fruentur. Vnde tres vltimi psalmi fluunt laudibus, qui sub vna dicuntur gloria & cōiunguntur: quia illi tres ordines simul erunt, & pariter glorificabūtur. Post psalmos fit exhortatio per capitulum, ne deficiamus in via: cui chorus assentiēs hymnum resonat. Rursus quoq; excitati per prophetiā Zachariæ Deū benedicimus, recolētes quòd fecit redemptionē sicut locutus est per os Sanctorum, & iurauit ad Abraham patrem nostrum. Interim sacerdos cum thuribulo incensat altare. Thuribulum est cor hominis, ignis charitas, incensum oratio: quæ suauiter Deo redolet, cum per ignem diuini flagrescit amoris. Vnde Propheta. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo. Quælibet antiphona charitatē exprimit, sine qua opera, quæ per psalmos significantur, non prosunt. Quod autē antiphona ante psalmum incepta post psalmū decantatur integrè, significat quòd charitas hic initiata post hanc vitā consummabitur æternaliter: & hoc erit in lætitia inenarrabili. Vnde pneuma subiungitur, quod ineffabile gaudium, æternæ vitæ indicat. Quod tantum est, quòd dum hic prægustatur, nec penitus exprimi, nec penitus taceri potest. Vnde ecclesia verbis demissis iubilādo cum pneumate in admirationē prosilit: ac si dicat. Quæ vox, quæ poterit lingua retexere? Hic enim verba non sufficiunt, nec intellectus: nec tamē amor sinit tacere. Sic itaq; Ecclesia pneumatizando expressius quodammodo (mirum loquor) sine verbis quàm per verba innuit, quantū sit gaudium cæli, vbi verba cessabūt, cū omnes omnia sciēt. Post pneuma sequitur oratio, vt actio nostra, quæ per Deū incipit, per ipsum finiatur. Quod autē in fine, voce puerili dicitur, Benedicamus Domino, significat, quòd omnis laus nostra puerilis est ad comparationē Dei, quē laudamus, & quòd quicquid hic dici potest, minus est à laude Dei. Ac si dicat Ecclesia, Laudamus, sed laudando non sufficimus, quia supereminentia Dei eloquium nostrum superat & intellectum, quia, Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Vnde ab omnibus consequenter, Deo gratias, dicitur, quia placet (vt pium est) in laude Dei superari.

Psalm. 62. Exod. 14. Marc. 16.

Quare psalmus, Deus Deus meus ad de luce, & psalm. Laudate dominum de cælis, sub vna Gloria dicantur. Lucæ. 1. Psalm. 14[0]. Psalm. 9[?].

Horæ autem primæ officium meritò celebramus, quia mulieribus venientibus, orto iam sole, ad monumentum, Angeli annunciauerunt Christum surrexisse. Et quia hæc hora initiū est diei, in ea laudamus Deū, quia dedit nobis noctē cum salute transire. Inuocato ergo diuino auxilio, & glorificata Trinitate personarum (vt dignū est) hymnum Deo, Iam lucis orto sidere, reddimus. Deinde in hac prima hora quotidie quinque psalmos canimus, vt quinq; sensus nostri diuinitus per diē muniantur. His adiūgimus expositionē catholicæ fidei, ex eo quòd hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra: & clypeus inexpugnabilis contra antiquum hostem, vnde Petrus. Cui (inquit) resistite fortes in fide. In hac hora dicitur Dominica oratio, in qua septē petiones sunt ad habēda septē dona Spiritus sancti, per quæ mereamur septē virtutes, quibus à septem vitiis liberati ad septem perueniamus beatitudines. Deinde per Symbolum fidei contra omnia aduersa armantur, qui per Dominicam orationem mundantur. In hac etiam hora fit communis confessio, vt mundemur à peccatis venialibus, sine quibus communis vita non facile dicitur: Et preces multiplicantur, vt per diem à malis imminentibus defendamur.

I. Ioan. 5. I. Pet. 5. Communis confessio.

Horæ autem tertiæ officium celebratur, quia in tali hora Spiritus sanctus Apostolos inflammauit.

In sexta celebratur officium in commemorationem illius rei, quod in ea crucifixus est Redemptor mundi.

In nona, quia tunc emisit spiritum: in eadē enim hora mori voluit pro homine, in qua homo expulsus est de paradiso: & in eadē die hominē per lignū redimere placuerat, qua eū per lignū hostis deceperat: ars vt artē falleret, & medelā ferret inde, hostis vnde læserat. In his tribus horis, & in cæteris primū inuocamus diuinū auxiliū (vt in omni bono opere faciendū est) sanctamque

glorificamus Trinitatem, & hymnum Deo reddimus. Pſalmos(qui opera ſignificant) cum trina glorificatione Trinitatis operari oportet. Per antiphonas (quæ charitatẽ exprimunt) pſalmos coniungimus, quia per charitatẽ opera noſtra cõfirmare debemus,& in ea manere,ſicut Apoſtolus ait,in charitate radicati & fundati. Et iterum. Omnia opera veſtra in charitate fiant.Per capitula ſignificatur exhortatio boni operis,per reſpõſoria bonũ opus,per verſus fructus boni operis : vnde & pneuma habet. In oratione concluditur ſeruitium, vt diuina gratia, quæ actiones noſtras præcedit , ipſa ſubſequatur.

Ephe. 3.

Succedunt veſperæ, in quibus cõmemoramus aduẽtum Domini vergenti mũdi veſpere. In hac hora,quia finis eſt diei,& propinqua nocti, quinq; pſalmos canimus , vt quicquid in die per quinque ſenſus venialiter offendimus,hac pſalmodia dimittatur pœnitẽtibus, & inde ſenſus noſtri per noctẽ in beneplacito Dei cuſtodiãtur. Alternatio pſallendi eſt ſanctorum admonitio. Antiphonæ (vt dictum eſt) charitatẽ ſignificãt. Per capitulũ innuitur exhortatio ſpiritualis , vt in bono perſeueremus. Vnde Apoſtolus. Hortamur vos,ne in vacuum gratiãDei recipiatis.Reſpõſorium,opus bonum ſignificat,per quod probamus nos obedire exhortationi,& quod de opere bono laudãdus eſt Deus. Sequitur hymnus , vt demus exemplum proximis , deinde dicto verſu ad excitandos animos hymnus beatæ Dei genitricis,cũ antiphona canitur: in quo exẽplo humilitatis eius reformamur,& filij Dei incarnatio (per quã depoſuit potẽtes de ſede,& exaltauit humiles) ad memoriã reducitur , vt fidei noſtræ excitetur deuotio. Interim autẽ (iuxta quod Dominus Moyſi præcepit) incẽſatur altare : per quod fragrantia orationis Chriſto placare monſtratur.Poſtea decantata antiphona cũ pneumate, ſequitur oratio, & puerili voce benedicamus Domino propter cauſas prætactas. Nouiſſimè ſuccedit completorium,per quod ſignificatur gaudium,quod (cõpleto electorũ numero) cõplebit Deus ſanctis ſuis in die generalis reſurrectionis. In hac vltima hora dicitur,Cõuerte nos Deus ſalutaris noſter: Ad hoc inſinuandum, quòd poſt omnẽ perfectionem, quæ hîc haberi poteſt, vbi ſæpe erramus,orandũ eſt, vt amplius conuertat nos Deus ab errore.QuodPropheta cõſiderans in fine pſalmi moraliter ait:erraui ſicut ouis,quę periit.In hac hora ſecundum quatuor elementa corporis noſtri,in quo ſæpe offendimus, quatuor pſalmos ad placandũ Deum dicimus.In hac etiã hora nõ præcedit capitulũ hymnũ: per quod typicè mõſtratur, quòd illi in quibus cõpleta ſunt ſignificata præcedentiũ laude,præueniunt exhortationẽ. Nec tamẽ capitulum prætermittitur,quia hîc ſemper eſt vtilis exhortatio.Deinde dicitur verſus acuta voce cum pneumate : vnde excitati, & memores facti ineffabilis gaudij , quod erit merces laboris noſtri canticum iuſti Simeonis canimus , vt exemplo eius inuenientes pacem , mereamur lumen videre , quod eſt Chriſtus. Poſtea Dominica oratione,& Symbolo munimus nos propter nocturnos timores: & alterna confeſſione mundamur,iuxta illud : confitemini alterutrũ peccata veſtra , & excitamur , ne demus requiem temporibus noſtris , donec inueniamus locum Domino. Necnon huius horæ officium complemus precibus,& oratione,iuxta Apoſtolum: Orate pro inuicem, vt ſaluemini. Myſticè preces humilitatem ſignificant, quæ in fine eſſe debet:quia ſicut in principio ipſa neceſſaria eſt (ad quod ſignificandùm humillima voce ſeruitium inchoatur:) ſic in conſummatione eadẽ humilitas mõſtranda eſt cõtra ſuperbiã, in quã ceciderũt omnes, qui operantur iniquitatẽ,vnde hac lue nõ nunquã roſa vertitur in ſaliunquã.Verſus orientẽ oramus,licet Deus ſit vbiq;,cuius magnitudinis non eſt finis:memores quòd ipſe,qui eſt ſplẽdor lucis æternæ , illuminauit ſedentes in tenebris,quando viſitauit nos oriens ex alto. Genua flectere in Eccleſia , cordis contritionem inſinuat , & quodChriſto omne genu flectitur:Nec vnum tantum, ſed vtrunque flectimus, ne Iudæis aſſimilemur. In die Dominica , & in Paſchali tempore pro reuerentia Dominicæ reſurrectionis non licet genuflectere,ſed ſtantes orare debemus inclinato capite,vt deuotę mulieres ad monumentum, vbi pro reuerentia corporis Domini ſe inclinauerunt. Tria,quæ fiunt in percuſſione pectoris,id eſt pectus,ſonus,manus,ſignificant quod pœnitendum eſt de his, quæ mente, voce, opere peccauimus.Cum pſalmis diurni officij duodecies diciturGloria Patri,& Filio,& Spiritui ſancto, per duodecim horas diei,& duodecies pulſantur cãpanæ. In prima hora ſemel,& in vltima hora ſemel , quia ab vno Deus omnia,& idẽ vnus erit omnia in omnibus.Sed in tertia ſonatur ter pro ſecunda,& tertia, & quarta hora:& ſimiliter in ſexta pro tribus,id eſt ſeptima, octaua, & nona. ad veſperas verò multipliciter, quia in tempore gratiæ multiplicata eſt prædicatio Apoſtolorum.Itẽ ad matutinas ſæpe,quia ſæpe exclamãdum eſt, exurge, qui dormis.Diuinum officiũ in his celebratur horis,in quibus exiſſe commemoratur paterfamilias conducere operarios in vineã ſuã.Ita nocturnale tẽpus eſt ab Adam vſq; ad Noe,Matutinale interNoe & Abraham.Prima inter Abrahã & Moyſen tertia inter Moyſen &Dauid.Sexta inter Dauid & aduenũDomini,Nona à primo aduẽtu vſq; ad aduentũ,quando venturus eſt reddẽs vicem pro abditis.Per veſperas autẽ ſabbatũ,id eſt requies intelligitur animarum poſt exitũ à corporibus vſq; ad diẽ iudicij. Per cõpletorium verò ad memoriam reducimus completum numerũ , & conſummatũ gaudiũ Sanctorũ, quod cõplebitur in die magnæ feſtiuitatis, quando benedicti regnũ percipiẽt. Tres enim dies ante Paſcha tropologiã ſcripturarũ demonſtrant.Quorũ primus eſt dies pœnitentiæ,ſecundus dies iuſtitiæ,tertius dies retributionis,in quo fit cõſummatio. Vnde Dominus in Euangelio. Hodie & cras eijcio dæmonia, & ſanitates perficio,& tertia die cõſummor.Dies pœnitẽtiæ ſignificatur per diẽ,in quo Dominus paſſus eſt.Dies iuſtitiæ per diẽ , in quo in ſepulchro iacuit. Dies retributionis per diẽ,in quo reſurrexit Dominus.Pœnitentia Domini cruciat,iuſtitia tranquillat,remuneratio lętificat.Itẽ hi tres dies per vigilias , & feſtiuitates, & octauas Sanctorũ intelligũtur : & iterũ per quinquageſimum pſalmum,& centeſimũ,& centeſimum quinquageſimum. Quinquageſimus enim pœnitentiã loquitur. Centeſimus iuſtitiã,Centeſimus quinquageſimus laudẽ Dei in Sanctis eius,quãdo cõpleto eorũ numero magnæ feſtiuitatis cõpletorium celebrabitur in æternũ. Ad hęc cãtus in eccleſia,cæli lætitiã ſignificat,de qua exultãt ſancti Domino. Voces autẽ graues,& acutæ,& ſuperacutæ,innuunt tribus modis prædicandum eſſe tribus ordinibus eccleſiæ,propter triceſimum,& ſexageſimum, & centeſimum fructum , vel iuxta tria volumina Salomonis.Proceſſio eſt via ad cæleſtem patriam.Præcedẽs aqua benedicta eſt mũditia vitæ. Luminaria opera miſericordiæ,iuxta illud. Sint lumbi veſtri præcincti,& lucernæ ardentes in manibus veſtris. Sequitur crux ſignum triumphale,quia mundi, & factores legis crucifigunt carnem,& triumphant.Deinde ad legendũ euãgelium fertur puluinar,&textus euangelicus.Puluinar eſt ſuauitas & dulcedo in mandatis Domini.VndePropheta.Paraſti in dulcedine tua pauperi. Et item. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Euangelium verò eſt præcedentium confirmatio. Lecto euangelio,textus reportatur ſuper puluinar : quia eccleſia , vt audiuit euangelium , ſuauiter in corde ſuſcepit , & lætata eſt iuxta illud, Audiuit, & lætata eſt Sion. Et alibi.Anima mea liquefacta eſt,vt dilectus locutus eſt.

2.Cor.6. Luc.1. Exo.30. Pſal.118. Luc.2. Cãticum Simeonis. Oratio dominicalis, & ſymbolũ. Iac.5. pſal.131. Iac.5. Sap.7. Luc.1.

Quare in dominicis, & temporẽ paſchali nõ genu flectitur. Lucæ.24. Ioan.20. Duodenarius numerus in Pſalmis diurni officij,in Gloria patri, & Filio, & ſpiritui ſancto,& in campanarũ pulſatione. Epheſ.5. Matth.20. Diuinũ officium tempori applicatum. Tres dies Paſchę præcedentes. Luc.13. Vigiliæ, feſtiuitates, & octauæ ſanctorum. Cantus in Eccleſia. Voces graues,acutæ, & ſuper acutæ. Luc.12. Pſal.67. Pſal.118. Pſal.96. Cant.5.

De ſeruitio totius anni. *Cap.* 4.

IN principio ſeptuageſimæ incipit Eccleſia ſeruitiũ totius anni, & legitur Pentateuchus. Septuageſima enim tempus captiuitatis noſtræ deſignat : de qua ad Hieruſalem myſticè redire debemus , vt per Hebræos

olim de Babylone exeuntes figuratum est. Vt ergo memores sint captiuitatis suæ, qui sursum tendunt, legitur primum de Adam, qui in principio mundi factus est, & de eiectione eius de paradiso: deinde de diluuio, & quomodo Abraham exiit de terra sua, & de huiusmodi laboribus, ad exemplum patientiæ. Et sicut olim Hebræi captiui ducti in Babylonem in tristitia fuerũt ferè vsq; ad finẽ septuaginta dierũ: tacentur voces lætitiæ, gemitum cum vtroq; habentes irriguo, vt in die resurrectionis multiplicatis ciuibus festiuius gaudeat ecclesia. In sabbato paschali pro dominica resurrectione vnũ canimus alleluia: & quia hic non est gaudiũ nisi in labore, sequitur tractus. In octaua autẽ, hoc est in sabbato in albis, duplex canitur alleluia: quia in die iudicij plenũ erit gaudium, & pro dominica & nostra resurrectione, & quia duplici stola iusti fulgebũt. Quindecim autẽ diebus ante Pascha legitur Hieremias, quia passionẽ Domini apertè præsignauit. Ab octauis Paschæ viginti diebus Apocalypsis legitur, & cantatur propter mysteria passionis, & resurrectionis, quæ Ioanni reuelata sunt, & Apostoli prædicauerunt. Deinde vsque ad ascensionẽ Domini epistolæ canonicæ legũtur, & actus Apostolorũ, & cantatur de psalmis: quia & Dauid prophetauit de passione, & resurrectione, & ascensione, & Apostoli prædicauerũt, quæ à Domino didicerãt vsque ad ascensionem eius corporali fruẽtes præsentia. Inter ascensionẽ & Pentecosten cantatur de festo: quia discipuli sursum subleuati, patris promissa expectabãt munera. Post Pentecosten vsq; ad Kalẽdas Augusti legũtur libri regũ, & cantatur Deus omnium: quia sicut Saul, Samuel, Dauid, & alij pro lege Dei pugnauerũt, sic nos postquam accepimus donũ Spiritus sancti in baptismate & virtute pugnare debemus cõtra dæmones, formati, nati, nutriti, armati. A Calẽdis Augusti vsq; ad Calẽdas Septẽbris legitur, & cãtatur de sapiẽtia: quia Augustus sextus est mẽsis, & in sexta ætate, qua Dominus venit, debemus propter eius præsentiam sapiẽter viuere, quoniã inter nos sapiẽtia ipsa audita est, quæ ex ore Altissimi prodiit. Rursum mẽsis iste calidus est, & medius anni: & in media ætate, vbi quisq; ab æstu vitiorũ plus accẽditur, plus succurrere sapiẽtia debet. In Septembri legitur, & cãtatur de Iob, Tobia, Esdra, Iudith, & Esther, quia hi aduersa patienter sustinuerũt: & ecclesia in fine mundi aduersa omnia pro Domino tolerabit. A Calendis Octobris vsq; ad Nouembrem Machabæorũ libri legũtur, & cãtantur inde responsoria: quia iste octauus mensis lætitiã resurrectionis mysticat: quia sicut Iudæi finitis pręliis, & restaurato tẽplo in hymnis & cõfessionibus benedicebant Dominũ: sic in gloria resurrectionis, & magnæ festiuitatis destructis diaboli præliis sancti & iusti in Domino festiui gaudebũt, iuxta illud. Beati, qui habitant in domo tua Domine. A kalendis autẽ Nouẽbris vsq; ad aduentũ Domini legũtur, & cãtantur Ezechiel, Daniel, & duodecim prophetę cũ respõsorio, Vidi Dominũ. Ezechiel enim vidit quatuor animalia in figura quatuor Euangelistarũ, qui Natiuitatẽ, Passionẽ, Resurrectionẽ Domini, & Ascensionẽ docuerũt, quorum quisq; ex principali intẽtione propriã formã meruit. Daniel quoq; Christum venturũ prophetauit dicens: Aspiciebã in visu noctis, & ecce filius hominis venit. Similiter & alij prophetæ prædixerunt Christum venturum: & ideo isti ante aduentum eius leguntur, quia clarius aduentum eius prædixerunt. Ab aduentu Domini vsq; ad natalem eius legitur Esaias: quia quanto de Christo vrbanius, & apertius prophetauit, tanto natiuitati eius legitur vicinius. Quare autẽ in natiuitate de eadem natiuitate legatur, & cantetur, res manifesta est. Tantum enim gaudiũ eo tẽpore spiritaliter prædicandũ, & cælitus demonstrandum agnoscitur. Prima verò missa in nocte natalis Domini celebrata, tẽpus ante legẽ Moysi typicè designat. Secunda, quæ aurora apparẽte celebratur, tẽpus scriptæ legis, & prophetarum ad memoriã reuocat: quia per legẽ, & prophetas lux de Christo velut diei nuntia mũdo apparuit. Tertia verò,

Gen.1. Gen.3. Gen.7. Gen.12. Eccl.24. 2.Mach.16. Psal.85. Ezech.1. Dan.7.

A quæ in media diei claritate festiuius celebratur, ad tẽpus refertur gratiæ, in quo descẽdit lux magna de cœlo, quæ illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mũdũ. Deinde in singulis festis eadẽ de causa legitur, & canitur. Ab octauis autẽ Epiphaniæ vsq; ad septuagesimã canitur de Psalmis, & legũtur epistolæ Pauli: quia post legẽ prophetia, & post euangeliũ scriptura Apostolica ad id, quod audiuimus, intonãdo cõmouet. Itẽ à septuagesima vsq; ad Pascha repræsentat tẽpus ab Adam vsq; ad Moysen, in quo mors regnauit. Vnde quia tũc culpa cõtraria iustitiæ cõmemoratur. Gloria in excelsis Deo siletur: quod in testimonium pacis auditum est, quando veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Et quia pœna, in quam homo cecidit per culpã, ad memoriam per scripturas reducitur, alleluia cantus lætitię tacetur. B Ab aduentu vsq; ad natalem Domini, à Moyse vsq; ad Christũ tẽpus est, in quo peccatũ regnauit, non propter ignorantiã vt mors prius, sed propter infirmitatẽ carnis. In hoc alleluia canitur, quia patres sub lege fuerunt, sed gloria in excelsis Deo siletur, quod est signum pacis & iustitiæ, quã lex dare nõ potuit. Tempus à primo aduentu vsq; ad secundũ, est inter Pentecosten & aduentum Domini. In hoc cantat ecclesia alleluia in spe resurrectionis, & gloria in excelsis Deo, pro iustitia reddita. Quotidie canit alleluia, quia spes eius firmatur. Gloria in excelsis Deo, non quotidie, sed tantum in festis, quia quotidie offendit. Sed in fide tamen, id est in die, quam fecit Dominus, semper tenet iustitiam, quia semper in fide, & nõ semper in operibus laudat. Quartum tẽpus est inter Pascha & Pentecosten, & statum æ- C ternę felicitatis significat, in quo gloria in excelsis quotidie canitur, & duplex alleluia. Ianuas ecclesiæ etiam publicè pœnitentibus aperimus, genua nõ flectimus: sed ad quid hoc cernimus, si mysterium non intelligimus? Gloria in excelsis tũc canitur, quia in resurrectione iustitia, id est charitas perficietur, & pax plenè dabitur. Duplex dicitur Alleluia propter duplicẽ stolã in albis, quia gloria incorruptionis erimus vestiti. Pœnitentibus ecclesiæ ianua aperitur, quia nullius peccati improprium tunc erit, quia totum absorptum erit à gloria. Stantes oramus, quia tunc non erit, pro quo flectantur genua, sed Domus Dei replebitur gloria. Sed quid est quòd non canimus in priuatis feriis, gloria in excelsis Deo, nec duo alleluia, nisi quòd nondum habemus D perfectã iustitiã, nec gloriã quã expectamus? Tamẽ simplex alleluia canitur, quia ecclesia iã primã resurrectionẽ habet. vnde semper alleluia canitur excepta septuagesima. Quia igitur hoc tẽpus figura est tanti gaudij, in Dominicis & festis hoc cantat ecclesia. Sed quia nondũ sumus in illo, in priuatis feriis tacet. Ergo per quatuor tẽpora variatur status ecclesiæ. Primũ culpã intulit, secundũ detexit, tertiũ eã deleuit per iustitiã, sed reseruauit pœnã, quartũ perficiet iustitiã, & absorbebit pœnã. Primũ fuit culpæ, & pœnæ: secundũ pœnæ, & prophetiæ: tertiũ pœnæ, & gratiæ: quartũ gratiæ, & gloriæ. Posterus ordo anni, in significatione mysticat in resurrectione primos nouissimos: similiter in quibusdam, quæ in festo fiunt circuncisionis. Inter hæc autẽ multa, quæ E licet minima videantur, magno tamen fiunt mysterio, prætermittimus: quia ad alia, quæ proposuimus, festinamus.

Ioan.1. Psal.84.

De ordinibus clericorum. *Cap. 5.*

SEquitur vt videamus de septẽ ordinibus clericorũ, qui sunt septẽ gradus ecclesiæ, per quos qui clericus est ascendens, efficitur ostiarius, lector exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, sacerdos. Primus ergo gradus est ostiariorũ: quorũ est discernere, quos ab ecclesia iustè repellãt, & quos ad eã dignè recipiãt. Ad istos etiã pertinet res ecclesiæ fideliter custodire: vnde claues ecclesiæ eis traduntur, cũ ordinantur. Postea promouentur ad officium lectorũ: ad quos pertinet legere in ecclesia prophetias, & apostolicas scripturas. Istis (cũ ordinantur) traditur codex diuinarũ lectionum, & dicitur eis: Accipite, & estote verbi Dei relatores, habituri (si benè

benè impleueritis officium) partem cum ijs, qui fideliter ministrauerunt Domino. Vnde qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet resplendere. Tertio loco promouentur ad ordinem exorcistarum, vt habeant imperium super dæmones eijciendos. Hos decet mundum spiritum habere, qui debent immundis imperare. Hi cum ordinantur accipiunt librum exorcismorum, & dicitur ei. Accipite, & habete potestatem imponēdi manum super energumenos. Cum autem ordinantur acolyti, accipiunt cādelabrum cum cereo, vt sciant se mancipatos ad succedendum, & deferendum luminaria. Accipiunt etiam vrceolum ad infundendum aquam in calicem, in quo consecrandum est corpus Christi. Quinto loco ordinantur subdiaconi, qui ministerio altaris approximant: quorum est portare vasa corporis & sanguinis Christi, vnde lex continentiæ imponitur illis, iuxta illud: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Cum enim spiritualis radius luminis castitas sit in clericis, est tamen castitas quasi propria virtus eorū, qui accedunt ad hos tres summos ordines, qui per antonomasiam, id est, per excellētiam, iam sacri ordines appellantur. Subdiaconi autem ministrant officijs leuitarum. Ad horum officium pertinet corporalia, & substratoria leuare vel lauare. Hi cum ordinātur accipiunt patenā, & calicem de manu Episcopi: de manu verò Archidiaconi vrceolū, & aquā in eodē, & manutergiū accipiunt, quibus sacerdos & leuita mundare manus debēt tractaturi dominica sacramēta.

Sexto loco succedunt diaconi non sine mysterio senarij, qui numerus perfectionem significat. Hic ordo in veteri testamento à tribu Leui sumpsit exordium, & in nouo testamento ab Apostolis confirmatus, quando Apostoli septem viros Spiritu sancto plenos ad hoc officium elegerunt, vnde sancti decreuerunt, vt in omni matre Ecclesia septem Diaconi in celebratione circa altare Missæ assisterent, propter septem dona Spiritus sancti. Hi in Apocalypsi dicuntur septem angeli tuba canentes, quia illorū est alta mysteria Dei inspiratione intenta foris resonare. Hi dicuntur septem candelabra aurea, quia eorum ad lucem Euangelij alijs ostendere. Hi sunt septem tonitrua, quia terribiliter tonare debent: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Isti in modum præconis manifestè admonent ad orandum: & ad genuflectendum. Isti euangelizant, & sacramenta corporis & sanguinis Domini dispensant. Non licet sacerdotibus calicem Domini tollere, nisi tradatur eis à diacono. Cū autem ordinantur leuitæ (quod licite fieri potest à viginti annis & supra) accipiunt orarium super sinistrum humerum, vt intelligant se accepisse Dei [illegible]gum, quo premant omnia, quæ ad mundum pertinent, quæ significantur per sinistrum humerum. Accipiunt etiam textum euangeliorum, vt intelligant se esse præcones Euangelij. ¶ Sequitur ordo Presbyterorum, qui à filijs Aaron sumpsit exordium. Dum isti à triginta annis, & supra ordinantur (Episcopo eos benedicente, & manus super capita eorum tenente) omnes Presbyteri, qui cū eo sunt præsentes, manū cum Episcopo leuantes super eos, Spiritum sanctū inuocant. Post inuocationem accipiunt stolā super vtrumq; humerum, vt intelligant se debere esse munitos per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt nec eos aduersa frangant, nec prospera extollant. Accipiūt & calicem cum vino de manu Episcopi, & patenam cū hostia, vt intelligant se habere potestatē offerendi Deo hostias placabiles, corpus scilicet & sanguiuem Christi: Magna dignitas, mira potestas, excelsum, & expauēdum officium, hoc ordine non est alius excelsior in Ecclesia. Episcopus tamen superaddita est ordinatio clericorū, basilicarum dedicatio, chrysmatis cōsecratio, per manus impositionē confirmatio, & generalis super populū benedictio: ne si eadem potestas auctoritatis in omnibus, & ab omnib. haberetur, obedientiam dissolueret, & scandalum generaret. Qui autem septem ordinibus exaltantur, spiritaliter ipsa officia implere debent. Qui igitur infidelem conuertit, vel fidem docet catholicam, & sic spiritualiter in ecclesiam introducit, vel iuste per excōmunicationem expellit, ostiariorū implet officium. Qui autem male viuentes in Ecclesia docendo corrigit, & minores instruit iuxta scripturas authēticas, lector est spiritaliter. Qui vero orationibus suis aliquē à vitijs liberat diabolicis, officiū exorcistæ celebrat. Qui lucē boni operis alijs ministrat spiritaliter acolytus est. Qui tantæ mundiciæ est, quòd exemplo eius & cōsilio cæteri sordibus criminum lauantur, officiū subdiaconi implet, & possidet. Qui corpus & sanguinem Christi discrete dispensat dignè accipientibus, vel ad orandum, & vigilando exemplo sui alios hortatur, diaconi gerit officiū. Qui autem corpus & sanguinem Domini dignè cōsecrat, officium sacerdotis spiritaliter perficit. Sacerdotes successores sunt septuaginta duorū discipulorum, Episcopi autē Apostolorum. Episcopus interpretatur superintēdens, Sacerdos dās sacra, Diaconus minister, Subdiaconus subminister. Acolytus cæroferarius, Exorcista coniurator. Quod autem lector à legendo, vel ostiarius ab ostio dicatur, nō ignorat lingua latina. Nunc autē videndū est, quòd omnes habētes hos gradus prætactos spiritaliter vicarij sunt Episcopi, qui in se hæc officia compleuit. Ostiarium enim se monstrauit esse, quando eiecit emētes & vendentes de templo, quod in Ecclesia quotidie spiritaliter agit, vnde in Euangelio, Ego sum ostiū, dicit Dominus. Lectorem verò se ostēdit, cum in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè legit ad intelligendum. Exorcistam se indicauit, eijciens dæmonia. Acolytum dicēs, Ego sum lux mundi, Subdiaconum, quando lauit pedes discipulorum, Diaconum quando corpus & sanguinem suum proprijs manibus dispēsauit discipulis: & iterum, quando eos ad orandum hortatus est, dicens, Vigilate, & orate. Verum sacerdotē se monstrauit quando panem & vinum in corpus & sanguinem suum cōmutauit, & vt in memoriam suæ passionis idem facerent discipulis iniunxit. Et iterum manifestius hoc impleuit officiū, quando ipse idem sacerdos & hostia seipsum in ara crucis obtulit Patri, Et adhuc gloriosius implet, dum sedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis. Et sic, quę in cælis & in terris sūt, pacificans, soli poliq; patriam vnā facit rempublicam.

Quorum sacerdotes & quorum Episcopi sint successores.

Ioan. 2. Ioan. 10. Luc. 4. Marc. 1. Ioan. 8. Ioan. 13. Matth. 26. Marc. 14. Lucæ. 22. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

De vestimentis sacris. *Cap. 6.*

POst hæc de vestimētis sacerdotalibus breuiter dicamus. Et primum cōmemoranda sunt veteris testamenti: quæ fuerunt duæ tunicæ, byssina & hyacintina: zona, fœminalia, superhumerale, mitra (quę alio nomine cydaris vel tyara dicitur) & lamina aurea, quæ super mitram ante faciem ponebatur: Zona autem, & superhumerale variata erāt quatuor coloribus, bysso, purpura, hyacintho, croco: per quos quatuor elementa significātur. In superhumerali autē erant insculpta nomina duodecim patriarcharū, in duobus prætiosis lapidibus, sex in vno, & sex in altero. In rationali autē erant duodecim lapides, duodecim patriarcharū similiter nomina in se sculpta habentes. In lamina aurea insculptum erat nomen Dei, quod vocant Hebræi ineffabilę. ¶ Sacerdotes autē noui testamenti non vtuntur his omnib. ornamētis, quia non vtūtur nisi vna tunica præter Pōtifices: Amictum etiā habēt in loco superhumeralis, & rationalis, quia & nunc superhumerale appellari solet: nulli autē lamina aurea vtuntur modo, quia quod olim in illa, nūc in signo crucis mōstratur: vt enim dicit Hieronymus, sanguis Euangelij prætiosior est auro legis. Zona autē nunc omnes vtūtur sacerdotes, & stola, qua vetus sacerdotiū nō vtebatur, vt illud impleant Euāgeliū: Tollite iugum meū super vos. Quod autē zona, & superhumerale nūc tot colorib. non variantur, nec illi lapides solēt poni in superhumerali, nil refert cū Christiana religio veritati seruiēs idem mysticè rebus compendiosis facit, quod vetus obseruatio sumptuosis.

Exod. 28. Matt. 11.

Noui teſtamēti veſtimēta ſacra quid ſignificent.

Nunc verò quid ſignificent veſtimēta noui teſtamēti, breuiter dicamus. Alba, id eſt tunica illa, quę græcè poderis, hoc eſt talaris dicitur, ſignificat mūditiam in anima. Zona caſtitatē in corpore, quòd ad tēperantiā pertinet. Superhumerale, quod hębraicè dicitur ephod, iuſtitiam. Rationale, quòd Græci λόγιον, logion appellant, ſapientiam deſignat. vtriuſq; typum amictus continet: vnde & humeros protegit & pectus. Stola, quæ alio nomine orariū dicitur, in proſperis & aduerſis fortitudinē ſignificat, ſine qua cæteræ virtutes expugnātur, & minimè coronātur, longitudo ſtolæ notat perſeuerātiam, idem quod tunica, in hoc quòd ipſa talaris eſt, hoc eſt in patiētia tādē animas poſſideri, quod ad fortitudinē pertinet. Quòd ſtola autē cū zona colligitur, innuit quod virtutes virtutib. adunantur. His ſupradictis caſula apponitur: quæ alio nomine planeta vel infula dicitur: hæc charitatem exprimit, quæ loco prudētiæ ponitur, quia plenitudo legis eſt dilectio. Manipulus qui in ſiniſtra ponitur ante tergum oculos, ſignificat vigilantiā per quam accidia (quæ ſæpe mētibus accidit, & poſt ſupradictas virtutes ſurrepit) ſæpè remouenda eſt & abſtergenda ab oculis rationis ſiue animæ. Dalmatica etiam, qua vtuntur Leuitę, latitudine ſui idem ſignificat quòd caſula id eſt charitatē. Per duas lineas coccineas, quibus ipſa ante & retro à ſummo vſq; deorſum decoratur, vtriuſq; teſtamēti prædicatio, Dei & proximi dilectio figuratur. Duodecim fimbriæ linearum vtrinq; duodecim charitatis ramos exprimūt, quos Apoſtolus enumerat dicens: Charitas patiēs eſt, benigna eſt: Charitas non æmulatur, nō agit perperā, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malū, non gaudet ſuper iniquitate, cōgaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: Charitas nunquàm excidit: Tertia linea, quæ inter duas eſt, & tribus fimbrijs ante & retro inſignitur, charitatē fide Trinitatis condecoratam demōſtrat, per fimbrias in ſiniſtro latere ſolicitudo vitę actiuæ circa plurima intelligitur: per dextrū lat[9], quòd caret fimbrijs, contemplatio cæleſtiū ſine multitudine perturbationum. Quod autē Pontifices vtuntur duab. tunicis præter poderem, qua cæteri cōmuniter vtūtur, monſtrat quòd propriū eſt ipſorum ſcientiam habere duorū teſtamētorum, vt ſciāt de theſauro ſuo proferre noua & vetera. Propter hoc etiā vnaquæq; ex trib. tunicis typū gerit proprium. Poderis enim in hoc quòd byſſina eſt vel linea, munditiā indicat. Quia ſicut byſſo vel lino cādor, qui nō per naturā eſt, cōtingit per exercitium abluēdi: ita mundiciā, quā natura non adminiſtrat, ſancti per induſtriā, iuuante Spiritus ſancti gratia acquirunt, dum per exercitiū bonorum operū corpus macerant, & mundificant. Secunda autē tunica ſerica, quæ originē habet & traducit ex vermib. qui ſine coitu procreantur, & parui ſunt, caſtitatem demōſtrat & humilitatē. Tunica verò tertia ſicut olim erat, hyacinthina eſt, & color eius ſimilis lapidi hyacintho, qui ætheris ſerenitatem imitatur, ſanctos ſignificat cogitantes, & imitātes cæleſtia. Et merito hæc tunica hyacinthini eſt coloris, quia ſicut lapis ille mutat colorem cū aëre, (in ſereno enim aëre ſerenus eſt, & in obſcuro pallidus) ſic ſpiritualiter, & propriè decet Epiſcopū gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Mitra Pontificis corniculata duo prætendit teſtamenta, quibus ipſe expugnare debet hoſtes Eccleſiæ. Sandalia, quib. vtuntur Epiſcopi & Cardinales, integra ſunt inferius, quia non debent inhiare terrenis, & deſuper ſunt forata, quia oculos mentis debent aperire ad ea, quæ ſurſum ſunt. Quod autem in quibuſdā locis aperta, & in quibuſdā ſunt integra, mōſtratur apertè, quòd cęleſtia ſacramēta quibuſdā ſunt reuelanda, & quibuſdam tegenda: Vnde Dominus in Euāgelio. Vobis datū eſt noſſe myſterium Dei, cæteris autem in parabolis. Horū calceamētorum myſteria conſiderauit, qui ait. Quod pretioſi pedes annūtiantiū pacem. Caligæ Pōtificis ſignificāt præparare iter, & feſtinare ad prædicandū. Annulus autē Epiſcopi eſt fidei ſignaculū: quia ſicut antiquit[9] in ſigillo annuli nomen regis, & imago exprimebatur: ita in fide Catholica nomen regis cæleſtis, & imago declaratur. Verbi gratia, nomen eiuſdem demonſtratur, cū dicitur, Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: quia Dominus nomen eſt illi. Imago autē eius oſtēditur, hoc eſt qualis ipſe ſit, cum dicitur, omnipotēs, & æternus, & his ſimilia, licet ſecundū proprietatē loquendi nulla qualitas, vel diuerſitas in eo reperiatur. Gerit itaq; Epiſcopus annulum pro Eccleſia, quàm fide ornare debet, & cęleſti ſpōſo caſtam exhibere Chriſto: & vt ſponſa cātare poſſit: Annulo ſuo ſubarrhauit me Dominus meus Ieſus Chriſtus. Quod annulū Epiſcopus gerit in manu, docet, quòd fidē in opere monſtrare debeat. Per chirothecas in manib. exempla ſanctorum, quæ in operib. habēda ſunt, intelligūtur: & quod opera ab omni inquinamēto muniēda ſunt naturæ, ne modicum fermentū totam maſſam corrūpat. Baculus paſtoralis rectitudine ſui rectū regimen ſignificat. Quod autem vna pars curua eſt, & altera acuta, monſtrat præeſſe ſubiectis, & debellare rebelles. Vnde dictū eſt: Curua trahit mites, pars pungit acuta rebelles. Et iterum: Curua trahit, quos virga regit, pars vltima pūgit. Et itē: Attrahe per curuū, medio rege, pūge per imum. Et itē. Per baculū rectū doceas vt Epiſcope rectè, Viuere, per feri flexus properes miſereri. Palliū, quod ſuperapponitur Archiepiſcopis, torquē, & brauiū ſignificat, quod legitimè certātes accepturi ſunt, & diſciplinā exprimit qua ſe deſuper induere, & cōſtringere ad exēplū ſubditorū debēt. Coccinea verò planeta, qua induitur Apoſtolicus quoqumq; proficiſcitur prædicando, martyriū declarat. Crucem præcedere hunc vel illū ſignificat ei magis conuenire illud: Mihi autē abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tōſura capillorum in clericis, docet omnia ſuperflua eſſe reſecāda, vt liberè poſſint audire, & videre legem Dei. Corona mōſtrat clericos ſpecialiter eſſe regnū Dei. Quòd manus ſacerdotū vnguātur oleo, ſignificat eos habere per Spiritum ſanctū virtutem cōſecrandi, & quòd manus debēt eſſe porrigibiles ad largiendum, & non aridæ & curuæ ad retinendum. Hæc igitur ſupradicta ſigna nō ſunt ipſæ virtutes, ſed virtutum inſignia, quib. tanquā ſcripturis docentur vtentes quales eſſe debeant, hæc ſacramenta intelligāt prælati Eccleſiæ, qui capſarij ſunt, & diſpenſatores ſecretorū Dei. Alioquin cæci ſunt, & duces cæcorū, more Iudæorum portantes myſteria, quæ nō vidēt nec intelligunt, tantū inde habituri, quantū capiūt iumenta, quæ portant panes ad vſum aliorū: niſi in hoc ſit differentia, vt verè eſt, quod ipſi, quib. tanta cōmiſſa ſunt, meritò pro negligentijs rationē reddituri ſunt in die iræ & vindictæ: quando tremebunt cædri Paradiſi, ecquid faciet virgula deſerti? Nec tamen Deus ſacramenta ſua hic deſerit, ſed cōplet ea per miniſtros licet indignos, ad ſalutem eorū, qui ſecundū propoſitū vocati ſunt ſancti. Et attende, quòd cum ſacramentum dicatur ſacræ rei ſignū, vel ſacrum ſecretū, hic accipimus ſacramēta pro ſignis. Qui ergo portant ſacramēta, debent fulgere virtutib. quæ per ſacramenta ſignificātur, vt ex luce ipſorum cęteri ſimiliter illuminentur. Eiſdē enim ſupradictis virtutibus ſuo modo clarere debent ſinguli, licet figuraliter nō ſint omnes inſigniti. Poteſt enim quilibet in ſe ſpiritualiter habere effectum ſacramētorum. Verbi gratia, Quicumq; eſt de ſorte Domini, vt verè poſſit dicere: Dominus pars hęreditatis meę: & illud, Elegi abiectus eſſe in domo Dei: ſpiritualiter clericus eſt, licet exteriore ſchemate, ſcilicet ſigno clericatus non ſit ſignatus. Hoc enim nomen clericus ſonat in Græco, quod ſit de ſorte Domini, hoc eſt quod Dominus ſortitus eſt eū, & ipſe Deū. Oſtiarius eſt enim ſpiritualiter, quicunq; alios ſpiritualiter in Eccleſiā introducit, id eſt, qui fidem prædicando docet. Lector eſt quilibet mores docendo, Exorciſta orādo, Acolytus il-

Caſula, ſiue planeta vel infula.

1. Cor. 13.

Pontificum tunicæ duæ præter poderem.

Matt. 13.

Rom. 12.

Luc. 8.

Eſay. 52. Nah. 1. Rom. 10.

Iudit. 16

In Deo nulla qualitas vel diuerſitas.

2. Cor. 1

1. Cor.

Pallium

Gal. 6.

Matt.

Rom.

Pſal. 15. Pſal. 83.

luminando, Subdiaconus humilitatem monſtrando, Diaconus alios exhortando, Sacerdos ſeipſum hoſtiam ſanctam Deo offerẽdo. Induat ergo quiſq; humeros & pectus amictu ſpirituali, hoc eſt muniat ſe virtute operum iuſtitiæ, ſanctitate ſenſatorum cogitatuũ indutus. Sitq; indutus munditia, quæ per albam ſignificatur. Sit indutus quantũ fieri poteſt, vtraq; tunica, id eſt, intelligentia vtriuſq; teſtamenti, & literæ, id eſt, ſpiritus literalis, & ſpiritalis intelligẽtiæ. Habeat zonam caſtitatis, ſtolam fortitudinis, & plenitudinẽ ſcientiæ, id eſt, charitatem, quàm figurat infula. Qui enim ſic ornatur, habet verũ & regale ſacerdotiũ intra templum Dei, quòd ipſe eſt. Manifeſtum eſt ergo, quòd ſignificata ſine ſignificantibus, id eſt, virtutes ſine exterioribus ſacramentis quandoq; iuſtificant: hæc autem ſine illis nihil penitus proſunt, immò arguũt. Simul verò iuncta maius bonum conferrè videntur, quia dum aliquid alicui additur, totum maius efficitur. Sed nunquid ideo magis bonũ, cum non vtrumq; diuiſum bonũ ſit? Ad quod dicimus, quòd bonum ſit licet non diuiſum, tamen cũ ſimul ſunt, vtrumq; bonum eſt: & ideo totum maius eſſe bonum patet, vt in exemplo breui claret, ſed excelſo. Virginem Mariam corporaliter Chriſtum portare, magnum fuit adiũcto amore, quod non eſſet diuiſum: etiam maius fuit, quòd dilectionẽ meruit ipſum portabat. Sed quia vtrumq; meruit habere ſimul, incomparabiliter felix meruit exiſtere: quia ſæpe pro donis externis collatis charitas intus magis flammeſcit, & meritũ creſcit. Hic ſi quis dicat, quòd ſola charitas eſt ſolũ remunerabilis: verũ quidẽ eſt ſi ita intelligat, quòd ſola nõ excludat alia, ſed aliorum cõparationem tollat: vel nullam ſine ea, & niſi propter eã remunerandã eſſe, quæ tanta eſt, quòd nunquàm excidit, hoc eſt nec hic, nec in futura vita deeſt, ſed ſola virtutum manet in perpetuum. Ergo ſecundum ſupradicta probabiliter dici poteſt, quòd multa bona in ſanctis Deus remunerat præter charitatem, non quaſi ſine charitate, ſed multa, quæ non ſunt illa charitas. Nũquid enim nos dicemus, quòd fides non habeat meritũ? abſit: & tamen ipſa non eſt charitas, ſine ea enim eſſe poteſt, ſed ſine ea non remuneratur, ſimul autem cum ea auget meritũ. Sic ergo ſua cætera dona remunerat Deus ijs, qui ea cum charitate conſeruant, ex quib. ipſe omnia cooperatur in bonum, & pro ſingulis ſuis donis ſiue virtutib. ſiue ſacramentis, quæ per charitatem cuſtodiuntur, coronas reddit ſingulas, ſola tamen gratia. Reddit dixi, intuens liberum arbitrium: & ſola tamen gratia ſubiunxi conſiderans, quòd omne bonum eſt deſurſum deſcendens à patre luminum. Sed his hactenus in publico oſtenſis quaſi in planis conuallium, hinc tranſeamus ad montem myrrhæ, & ad colles Libani.

De celebratione Miſſæ. *Cap. 7.*

SAncti patres, & prophetæ ante Aduentum Domini ſuſpirantes, & præconizantes præmiſerunt deſideria, opera, laudes & præces. Hæc autem in introitu Miſſæ commemorantur. Chorus enim clericorũ canẽtium, chorũ ſignificat prophetarum, & multitudinem ſanctorum, qui expectauerunt aduentum Domini. Introitus (qui dicitur officiũ, quia per ipſum inchoamus miſſæ officiũ) exprimit deſideria expectantium cũ præconis. Verſus Pſalmiſticus opera, & vaticinia. Gloria patri laudes. Iteratio officij innuit eos ſæpe iteraſſe ſuſpiria de Chriſto, atq; præconia. Kyrie eleyſon ter triplicatum ſignificat præces illorũ, qui ad hoc multiplicant, vt gratia ſummæ Trinitatis per Aduẽtum Chriſti nouies diſtinctis angelorũ agminib. eos conformaret. Interim autem dum hæc dicuntur, vel aguntur, ſacerdos ſacra veſte indutus de ſacra æde procedit, ſignificãs quòd Chriſtus expectatio gentium ſic deſideratus, carne ſacroſancta aſſumpta de virginis carne incorrupta, de ſecreto habitaculo cœlorum egreſſus eſt in mundũ, vel de ſecreta æde egreſſus eſt, id eſt, de virginali vtero, tanquam ſponſus pocedens de thalamo ſuo: quod ad Natiuitatem pertinet, quàm habet à matre, de alia autẽ dictum eſt: Egreſſus eius à patre, &c. Duas enim habet generationes, vnam æternam, alterã, temporalem. Sed vtramq; ſecretam & inenarrabilem: quia illam habet ſine patre, & hanc ſine matre, vnde propheta. Generationem eius quis enarrabit? Sacerdotem autem egredientẽ præcedũt duo ceroferarij, & portator thuribuli: deindè ſubdiaconus portans Euangelium, & diaconus lecturus Euangeliũ. Per ceroferarios, & thuriferarium intelligimus ſanctos qui nouũ præceſſerunt teſtamentum. Per ſubdiaconum portantem textum Euangelicũ & per diaconũ Euangelij præconem, ſanctos noui teſtamenti. Per duo autem candelabra cum cereis ardentibus legem commemoramus & prophetas. Per textũ Euangelicum nouũ teſtamentum. Vndè pulchrè præcedunt candelabra, quia lex & prophetæ præceſſerunt legem gratiæ. Iterum per thuribulum cor hominis intellige, per ignem charitatem. Et in thure exemplum bonorum operũ, vel orationes ſuauiſſimas conſidera. Sicut enim thus in igne thuribuli ſuauiter redolet, & ſurſum aſcẽdit: ita opus bonum vel oratio ex charitate fragreſcit vltra omnia balſama, pigmenta, & thymiamata. Thuriferarius autem ceroferarios & ſequentes præcedens, monſtrat quòd thuris ſignificatio cõmunis eſt ſanctis vtriuſq; teſtamenti. Subdiaconus & diaconus præcedũt ſacerdotem, quia diſcipuli miſſi ſunt ante Dominum, & adhuc mittuntur prædicatores, id eſt, prælati Eccleſiæ, præparare viam Domini ſpiritualiter ante faciem eius. Cum verò ventum eſt ante altare, ponitur Euãgeliũ ſuper illud. Altare enim ſignificat Hieruſalem, vbi primũ prædicatio facta eſt primitiuæ Eccleſiæ, & inde exiuit in publicum: ſicut ſcriptũ eſt. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Et nota, quòd facta generali confeſſione, vt pura pectora ſint ſeruientium, ſacerdos dat oſculũ, ſignificans Chriſtum, qui nobis pacem attulit primus. Poſt hoc veniẽs ad altare, ſimiliter oſculatur ipſum, & Euãgeliũ. Altare in hoc loco Iudaïcum populum ſignificat: Euãgelium Gentilem, qui per Euangelium credidit. Vtriq; enim Chriſtus dedit pacem. Quando lapis angularis factus, fecit vtraq; vnum. Et nota, quòd Diaconus vel Subdiaconus offert ſacerdoti Euangelium ad oſculandũ, quia prædicatores reconciliauerunt, & obtulerunt gentes Chriſto, quib. & ipſe per ſe non prædicauit. Quòd autem ſacerdos prius dexterã partem petit altaris, innuit quòd Emmanuel in lege promiſſus prius venit ad Iudæos quàm ad gentes. Iudæi enim propter legẽ in dextera parte tunc fuerunt: Gentes verò quaſi in ſiniſtra, quia colebant Idola. Poſt hoc verò finitis ſupradictis, & choro tacente, ſacerdos in medio altaris hymnum incipit angelicũ, ſcilicet Gloria in excelſis Deo, ſignificans quòd cum Deus vmbrã legis amplius non poſtularet, & dum † medium ſilentium tenerent omnia, natus eſt in medio (id eſt pro omnibus) Meſſias, quẽ prophetæ prædixerunt. In cuius Natiuitate angelus ad paſtores ait: Annuntio vobis gaudium magnum. Quòd autem chorus cõmuniter vociferans deinde cõplet hymnũ, quem ſolus ſacerdos prius incepit, ſignificat quòd ſtatim facta eſt cũ angelo multitudo cæleſtis exercitus laudantiũ, & dicentium: Gloria in excelſis Deo. Finito hymno ſacerdos ſalutat populum dicens: Dominus vobiſcum. Orat, vt Deus ſit cũ illis, & in illis maneat. Hæc autem ſalutatio in veteri teſtamẽto audita eſt. Per hoc verò quòd ab Epiſcopo dicitur Pax vobis: datur intelligi quòd ipſe magis propriè ſit Vicarius Chriſti, qui poſt reſurrectionem pacẽ annuntians ſic ſalutauit Apoſtolos. Deinde ſacerdos oraturus hortatur alios, vt orent: quia Dominus monuit diſcipulos orare, & ipſe orauit. Epiſtola, quæ orationem ſequitur, prædicationẽ Ioannis Baptiſtæ repreſentat: quia ſicut ille præcurſor fuit Chriſti, ita precedit Epiſtola Euangeliũ. Epiſtola etiam exprimit doctrinã ſeptuaginta duorũ diſcipulorũ, quos Dominus miſit in omnẽ ciuitatẽ & locũ, quo erat ipſe

Mich. 5.
Eſa. 53.
Eſa. 2.
Sap. 18.
† quietum
Luc. 1.
Ruth. 2.
Ioan. 20.
Matt. 6.
Luc. 11.
Matt. 14.
Luc. 6.
Luc. 10.

venturus, & quib. ait: Messis multa quidē, operarij autem pauci. Responsoriū, quod epistolam sequitur, assensum significat, quem auditores monitis præbuerūt prædicantiū: vnde pulcher responsorium nominatur: Quod enim per prædicationem crediderunt iuxta velle prædicantium responderunt, dum Dei legem sanctè viuendo compleuerunt, vel quia respondente choro cantatur, responsoriū dicitur: & actiuam vitā significat, in qua sancti se ad inuicē exhortantur, vt ad ęternā vitā perueniāt. A quibusdā autē graduale vocatur, vel quia in gradibus canitur, vel propter mysticam significationem: quia actiui etiā viri in gradib. virtutum cantant, dum in virtutibus excelsa faciunt opera. Sequitur alleluia, quod est hebraïcū. Tres enim linguæ sunt, quæ inter alias excellunt: Hebræa propter legem, Græca propter sapientiam, Latina propter regnū. His tribus linguis titulus Christi triumphalis emicuit: & his tribus linguis laus Dei in ecclesia decantatur. Itaq; Alleluya hebreæ linguæ est, & latinè interpretatur Allelu, Laudate: ia, Dominum. Sed viam prosequamur. Alleluya, quod iubilum habet, exprimit gaudiū, & amorem credentium, & quanta lætitia, & laus secuta sit fidem, audita prædicatione. Neque enim tantum assensum præbuerūt prædicationi, sed ea audita lætati sunt. Audiuit, & lætata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Vnde dicunt in Canticis canticorū. Exultabimus, & lætabimur in te. Et spōsa: Anima mea (inquit) liquæfacta est, vt dilectus locutus est. Significat & alleluya vitam cōtemplatiuā: vndè mysticè in altiori gradu canitur quàm responsoriū. Item alleluya, dum post versum repetitur, significat æternū gaudium, quòd post hāc vitā sancti recipiunt. Vndè alleluya modicū est in sermone, & multum, in pneumate: quia gaudiū illud maius est, quàm sermone possit explicari, ad cuius magnitudinem reuelandā omnis lingua modica est, & imperfecta. Quis enim plane enarraret, quod in cor hominis non ascēdit? Hoc ergo gaudium, quia nec penitus verbis exprimi, nec penitus taceri potest: Ecclesia quasi demissis verbis iubilādo quasi in admiratione prosilit, ac si dicat: Quæ vox, quæ poterit lingua retexere &c. Hic enim verba non sufficiūt nec intellectus, nec tamen amor sinit tacere. Sic ergo Ecclesia pneumatizādo, dictu mirabile, expressius quodā modo & melius sine verbis quàm per verba innuit, quantū sit gaudiū Dei, vbi verba cessabūt. Per pneuma enim licet non enarretur quantū sit æternum gaudiū, saltem monstratur ipsum esse inenarrabile. Quando autē sequentia sequitur posterius alleluya non habet pneuma, sed chorus in loco eius sequētiam concinit, qua idem significat, id est, æternę vitæ gaudiū atque delicias. Vnde illa noua solet habere verba & inusitata: quia cæli gaudiū secretū est, & incognitū mortalib. Vel sequentia æternæ vitæ mysticat laudes, vnde dictū est: Beati, qui habitāt in domo tua Domine, in secula seculorū laudabūt te. Huic significationi pulchrè conuenit, quòd sequentia verba habet laudiflua & cātum dulcisonum: quia ibi omnia erunt plena laude, & melodia cælestis organi abūdabit dulciflua lętitia. quia sicut lætantiū omniū habitatio erit ibi. Et quia laudes æternæ vitæ humanis verbis non resonabunt, quędam Ecclesiæ mysticè pneumatizant sequentiā sine verbis. Nulla enim verborū significatio necessaria, vbi corda singulorū patebunt singulis librum vitæ intuentibus. Tractus autem (quia gemitū, & cantū lachrymabilem exprimit) lachrymas sanctorū siue in actiua siue in cōtemplatiua vita repræsentat. Vnde tractus dicitur, quia sancti suspirantes ab imo pectoris gemitū trahunt, qui licet spe gaudeāt vt monet alleluia, tamē in valle lachrimarū hîc cōmorantes habent irriguum superius, & irriguum inferius, quod tractus mysticat. Gemunt enim flebiliter pro supernæ dilatione beatitudinis, super flumina babylonis sedentes patriæ suæ memores. Iterum lachrymas fundunt pro suis & aliorū excessibus, dū ex vicinitate babylonici fluuij seipsos vidēt sępe aspersos, & alios penitus immersos ipsius fluuij rapiditate ferri deorsum. Sed quia hic prolatus quandóq; est respectu superni gaudij, quandoq; est respectu nostræ miseriæ, tractus quandoq; tangit lætitiam pro superiori irriguo vt in Iubilate & Laudate, & quandoque tristitiam pro irriguo inferiori, vt in Deprofundis & aliis huiusmodi. Et quia gaudium sanctorum non est plenum & cōtinuum, sed sæpe interrumpitur, ecclesia quandoque interponit tractum, vt in septuagesimali tempore. Et cum repetit alleluia in sabbato paschali, tractus alleluia sequitur, quia gaudium hic non expedit sine fletu. In sabbato in albis, idest in octauis paschæ duplicatur alleluia, quia in æterna vita perfectè tūc erit gaudium, glorificata carne cum anima, & cōpleta resurrectione sanctorū cum resurrectione Christi. Vnde cantat Ecclesia: Hec dies quam fecit Dominus &c. Meritò itaq; ecclesia significans æternū gaudium, vt supra diximus, quandoq; gaudiū per alleluya innuit, quādoq; in mœrore viuens per tractum ingemiscit, & plorat. Considerans enim in paradiso diuinarū scripturarū, quòd per paradisum virtutum ad paradisum cælestiū diuitiarum peruentura sit, exultat: respiciēs autem, quòd adhuc in valle lachrymarū retinetur, & quòd de terrestri paradiso cecidit, plorat. Sed de hoc gaudio, & de hoc ploratu plenius explicabo diuisim in duobus voluminib. quorū vni erit nomen Paradisus, & alteri. Cur flet qui gaudet. Hinc autē ad aliud transeuntes intueamur transitū Apostolorū de Iudæis ad gentes, quem per hoc cōmemorat ecclesia, quòd Euangeliū à dextera parte ad sinistram transfertur, & ibi legitur. Iudæa enim respuente verbū Dei, Apostoli transierūt ad gentes: dū siccato Gedeonis vellere, ros irrigauit aream. Qui enim prius dixerat, In viā gentium ne abieritis: post hęc præcepit dicens prædicate Euāgelium omni creaturæ. Quia ergo prædicatio peruenit etiam ad illos, qui in sinistra parte fuerant, meritò in sinistra parte legitur Euangeliū: nec tantū in sinistra sed etiā aduersus Aquilonem, qui malos significat, iuxta illud: Ponam sedē meam ad Aquilonem, quia etiā ad tales peruenit prædicatio, qui lōgè à calore veri solis recesserant. Vel propter hoc potius contra Aquilonē legitur: quia Aquilo ventus frigidus diabolum significat, qui flatu tētationum corda hominum congelat & infrigidat ab amore Dei, vnde ab Aquilone (inquit) pandetur omne malū. Et sponsa in Cāticis canticorum: Surge (inquit) Aquilo, & veni Auster. hoc est recede maligne spiritus, qui hortū meū infrigidas, & veni auster, id est, Spiritus sancte, qui perflans aromata fluere facis. Meritò ergo cōtra Aquilonem legitur Euangeliū: quia fides, quę in Euāgelio cōtinetur, armatura nostra est cōtra diabolū. Cui (inquit) resistite fortes in fide. Nūc cōsidera quod plebs baculos hîc deponit, reclinatoria relinquit, caput detegit, crucē frōti imprimit, stans audit, quòd Euangeliū in altiori gradu legitur quā Epistola: nota singula. Deponere baculos innuit Christianæ esse perfectionis, non vindicare, sed Domino reseruare vindictam: quia inquit: Mihi vindictā, & ego retribuam. Reclinatoria relinquere, significat quòd non debemus confidere in principib. vel sustentaculis terrenis: quia vanitas vanitatū, & omnia vanitas, dicit Ecclesiastes: subauditur cōparatione Dei, in quē nostram curā iactare debemus. Caput detegitur, vt ostendatur quàm attentè audire, & intelligere verbum Dei debemus. Signū crucis frōti imprimitur, ne hostis antiquus superueniēs per zizaniam hæresis corrumpat semē rectè fidei. Per hoc quod stātes audimus, grauem pugnā restare consideretur: Quia nobis non est colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principes tenebrarū harū. In altiori gradu legitur Euangeliū quàm Epistola, quia doctrina Christi longè excellit doctrinā Apostolorum. Post Euangeliū chorus cantat cōpendium nostræ fidei, ostendēs se præbere assensum verbo Euangelij, & in quem vel quid credit. Rectus ordo quo rex vocat, respōdent milites, sequimur. Deinde

Ioan. 19. Psal. 96. Cant. 1. Cant. 5. 1. Cor. 2. Psal. 83. Psal. 86. Iosu. 15. Psal. 136.

Euange[illegible] dextera[illegible] te in fin[illegible] translat. Iudit. Matt. Marc. Esay. 14. Hier. 1. Cant. 4. 1. Petr. Hebr. 1[illegible] Ezec. 1. Eph. 6.

ſacerdos ſalutat populum dicens: Dominus vobiſcum. Hæc ſalutatio ab antiquo ſumpta eſt. Booz enim meſſores ſuos ſic ſalutauit: & propheta in Paralipome. Aſa regem, & eos, qui cum eo erant. Salutat ergo ſacerdos populum & monet orare, vt in fide recitata permaneat ſtabilis. Quod ei promittens chorus, offertorium ſuccinit: ac ſi dicat, Credo, & fidem, quàm confeſſus ſum, opere implebo. Vnde ſacerdos ſtatim offert dona conſecranda: Et dehinc munera ſua populus, ſignificãs offerre ſeipſum Deo. Conſidera ordinem: Euangelium præcedit, fides ſequitur, dehinc offerũtur munera. Neceſſe eſt enim primum audire verbum Dei. Quis enim crederet niſi prius audiret? Quomodo (inquit) credent niſi prædicentur? Deinde quis non rectè credens, munus Deo acceptabile offerre poterit? quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Poſſumus etiam per oblata munera cõmemorare copioſam victimam, quæ oblata eſt à populo, cum rex Salomon tẽplum, & altare Domino ſacraret. Exemplo illius plebs fidelis offert ſe, & ſua dona Domino. Nunc autem diligentius ad hoc referamus oculos, quòd ſacerdos, vt ſupra cõmemorauimus, offert dona ſacrificanda, panem ſcilicet, & vinum. Vtraq; typicè obtulit Melchiſedech: vtraq; Chriſtus dedit diſcipulis cænãtibus. Sed vtraq; in corpus & ſanguinem conuerſa ſunt. Vtrum autem vtraq; conuertãtur in vtrũq;, ſupra me eſt definire. Tutius tamẽ quod panis tantũ in corpus, & vinũ in ſanguinẽ, quàm vtrũque in vtrumq; conuerteretur, dicerem: niſi videretur occurrere, quòd ſub vtraq; ſpecie vtrumq; ſumi credimus. Sed nec hoc repugnat ſi rẽ ſubtilius intueamur. Sub ſpecie enim panis vtrumq; eſſe poteſt & ſumi: nõ quia panis in vtrumq; forſitan tranſierit, ſed quia vbi vnum eſt, corpus eſt, & ſeparatum non eſt, nec diuiſim ſumitur vt diuiſæ ſunt ſpecies, ſub quibus ſumitur, ſed vtraq; ſimul, licet diuiſim loquamur ſecũdum ſpecies diuerſas hoc eſt (inquit) corpus meũ: & deinde, hic ſanguis meus. Sed dicit aliquis: Eratne proprium corpus ipſius, quòd dedit, an figuratè locutus eſt, vt quando ſe vocauit oſtium? Proprium quidem erat corpus eius, & verũ corpus, quod tunc dedit diſcipulis, & nunc in altari ſumitur & manducatur: Idem (inquã) quod de virgine natum eſt, & iam immortale ad dexteram Dei eſt in gloria. Mira res: Caro, quæ comeditur in imis, integra manet in excelſis. Ad quid opponis dialecticè? quid hîc meditaris ſophiſta? cur argumenta hîc quæris? hoc eſt puluerem in aſtra ſpargere, Dialectica tua tantum non aſcendit. Reſpice enim & vide vbi es, & intellige, quòd ſenſus primam tenet regionem aſcendendi, Imaginatio ſecundam, Ratio tertiam, in qua dialectica tua didicit ludere. Supra hanc fides eſt excelſior dialectica, quæ non eſt audita in Chanaan, nec viſa eſt in Themã, cui humana ratio non præbet experimentũ, maximè cum de fide Trinitatis, nec vel de corpore Domini (vt hîc ſermo contexitur. Intellectũ verò fides tranſcẽdit, per quam ſancti vident cæli ſecreta, vt Paulus in tertio cælo, & Iones in Apocalypſi. Sed intellectus in viſione æternæ vitæ perficietur, quando videbimus Deũ facie ad faciem, quem hîc cõtemplamur in ænigmate. Nemo hic proteruè diſputet, ſed quod auget fidei meritum humiliter quæratur: & quod ſine periculo non diſcutitur, firmiter credatur. Poteſt ergo queri, cur Dominus carnem ſuam ſumi voluit: nec tantum carnem, ſed carnem & ſanguinem: & quare nõ in ſpecie carnis & ſanguinis, cum ſit caro & ſanguis: Et quare ſub ſacramento: & vtrum ſumatur tantum caro & ſanguis Chriſti, an totus Chriſtus, & ſi totus Chriſtus, quare vſualius dicamus corpus Domini ſumere, quàm Chriſtũ vel dominum. Voluit ergo Chriſtus carnem ſuã ſumi à fidelibus vt per cibum carnis inuitaret ad guſtum diuinitatis, & quòd hîc tẽporaliter gerimus, æternis gaudijs conſequamur: vt hîc ſit in medicina, & ibi in delicijs. Vtrumq; ſumi voluit: vt corpus noſtrũ & anima ſimul noſtra cum eo glorificetur. In ſpecie carnis & ſanguinis non ſumitur: ne humanus animus obhorreret, & ſenſus ſibi inſolita expaueſceret, vt quando orãte B. Gregorio digitus auricularis cruẽtatus ſanguine in calice inuentus, ac oſtenſus eſt. Sub ſacramento, & non ſub propria forma ſumitur, vt fides comprobetur, quæ eſt de ijs, quæ non videntur: vel quia non poſſet mortalis homo intueri claritatem, quæ eſſet in corpore Chriſti, quã experti ſunt diſcipuli in transfiguratione. Sub tali autem ſacramento ſumitur, id eſt, ſub ſpecie panis & vini, propter hanc ſimilitudinem, quia panis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: & Chriſtus virtus eſt, & lætitia hominum & angelorum. Et licet in qualibet iſtarum idem & totum ſumatur, tamen in vtraque ſumitur, ad ſignificãdum, quòd duplex eſt effectus huius ſacramenti. Eſt enim redẽptio corporis, & animæ: quod non ſignificaretur, ſi in vna tantum ſpecie ſumeretur, quòd licet in vtraq; ſpecie vtrumq; ſumatur, nõ tamen in vtraq; vtrumq; ſignificetur. Sed ſpecies panis corpus, & ſpecies vini ſanguinem Chriſti reſpectu reſurrectionis ſignificat: & ſumptio in vtraq; ſpecie ſimul redemptionem corporis, & animæ ſumentis ſignificat. Alibi autem alio reſpectu panis & vinũ corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſignificant: quia ſicut vnus panis ex multis granis, & vinum ex multis racemis: ita vna Eccleſia (quæ typicè corpus Chriſti) ex multis perſonis adunatur. Hic autem, hoc eſt in ſacramento altaris, in ſpecie panis & vini verum corpus & verus ſanguis eius ſub vtraq; ſpecie veraciter poſt conſecrationem ſumitur. Licet ergo vtrumq; ſit ſub vtraq; ſpecierum illarum, ſub vtraq; tamen ſumitur ad ſignificãdum, (vt diximus) duplicem effectum. Nec eſt iteratio ſacramenti niſi ſecundum eãdem ſpeciem denuo ſumatur. Quòd autem non debeat dari intinctũ, ex decretis habemus. Et nota, quòd non de quolibet pane hoc conſecratur ſacramentum, ſed tantum de pane frumenti: quia ipſe de ſe dicit: Niſi granum frumenti cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Pulchrè autem ſe vocat granum frumenti, quia granum frumenti candidũ eſt interius, & rubrum exterius. Et Chriſtus candidus dicitur reſpectu diuinitatis, & rubicũdus in carne propter paſſionem. Vnde ſponſa in Canticis canticorũ. Dilectus meus candidus & rubicundus. De hoc rubore vox illa eſt admirantiũ. Qui eſt iſte, qui venit de Edon tinctis veſtimẽtis de Boſra? De vino autẽ ſanguis Chriſti conſecratur, vt intelligamus quod ipſe eſt vitis vera ſuos verè lætificans. Vnde ſponſa cantat: Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Et meritò hoc ſacramentum conſecratur de pane frumenti & vino in quibus eſt principalis refectio: vt intelligamus principalem refectionẽ in corpore & ſanguine Chriſti ex diuinitate: quia caro Chriſti eſt verè cibus, & ſanguis eius verè eſt potus: dum in perceptione gratiæ donum internæ & æternæ refectionis meretur, qui cõmunicat corpori Chriſti. Ad hoc reſtat quærendum, vtrum ſumatur tantum caro & ſanguis, an totus Chriſtus. Ad quod reſpondeo, quod ego filius à matre Eccleſia didici: quòd totus Chriſtus ſumitur nõ diuiſus. Sed quæritur quare vſualiter dicitur ſumi corpus eius quaſi diuiſim: cum in perſona Chriſti tres ſint ſubſtantiæ, verbum, caro, & anima? Non eſt autem intelligẽdum diuiſim, quaſi tantum illud, quod eſt corpus, ſumatur. Sed dicitur corpus Domini ſumi, vt intelligatur ipſum Dominum verè ſumi: quo genere loquendi dicimus, corpus regis vbi fuit, id eſt, verè rex ibi fuit. Vel corpus Domini dicimur ſumere: quia corporea ſubſtãtia ſcilicet panis & vini, non tranſit in ſubſtantiam incorpoream, ſed in ſubſtantiam corporeã, videlicet in corpus & ſanguinẽ Chriſti. Vel nimio amoris affectu corpus nominamus. Vel cum in Chriſto diuerſæ ſint naturæ, illud nominamus quum ſic loquimur, quod propriè corporis oculis videri poteſt, hoc eſt corpus. Sed licet corpus Chriſti vſualiter dicatur ſumi, tamẽ Chriſtus integer ſumitur: nec pars ſub ſpecie panis, & pars

Paral. 2. Par. 25.

Rom. 10.

Heb. 11.

3. Reg. 8.

Gen. 14. Matth. 26. 1. Cor. 11.

Cur Chriſt⁹ carnẽ ſuã à fidelibus ſumi voluit. Quare non in ſpecie carnis & ſanguinis. Qua...

ſpecie carnis & ſanguinis, cum ſit caro & ſanguis. Quare ſub ſacramento & non ſub propria forma ſumatur.

Pſalm. 103.

Euchariſtiæ effectus duplex.

Euchariſtię ſacramenti materia cõueniẽs quæ

Ioan. 12.

Chriſt⁹ cur granũ frumenti dicatur.

Cant. 5.

Eſa. 63.

Cant. 1.

Cur Sacramentũ altaris cõſecretur de pane frumenti, & vino.

Ioan. 6.

Vtrũ ſumatur tantum caro, & ſanguis, an totus Chriſtus.

Quare vſualiter dicitur ſumi corpus Chriſti quaſi diuiſim, cum in perſona eiuſdẽ Chriſti tres ſint ſubſtantiæ, Verbũ, caro & anima.

sub specie vini: sed totus hîc, & totus ibi: non pars in parte, sed totũ in parte. Videtur pars vna, & quasi pars esse videtur: & totum ibi est, & pars altera videtur, & quasi altera pars est: & idem totũ est, totum hic & totũ ibi: nec minus in parte quàm in toto, nec maius in toto quàm in parte. Et quotcunque partes feceris, totum in singulis est. Nec mireris: opus Dei est. Si in diuersis locis potest esse vnus: quare nõ in singulis partib. potest esse totus? Vtrumq; mirum est, sed vtrumq; verum est. Nec tamen mirum est respectu facientis. Quid enim mirum si omnipotens & mirabilis miranda operatur? Sed dicis: Quomodo corpus vnum eodem tempore in diuersis locis esse potest? Super altare est, & in cælo est: hic est, & ibi est: & totum est vbicumq; est: tantumq; hic, quantum ibi: & in multis locis similiter totus est. Noli mirari qui fecit corpus & locum, vtrumq; facit in altero esse vt vult: & est semper sicut ipse vult, qui sic & aliter facere nouit & potest: cuius sapientiæ non est numerus, cuius potentia naturis rerum imperat. Sed tu miraris quando vides vel audis, quæ videre vel audire non consueuisti. Idcirco quando mirari cœperis, & dixerit tibi cogitatio tua: quomodo hoc esse potest? cogita facientem & respice omnipotentem, & desinet esse mirum quicquid illud fuerit. Et si fortè mirabile esse non desierit, incredibile tamen non erit: quia si factor omnipotens cogitatur, non erit impossibile apud eum quicquid erit. Sed dicit forsitan cor tuum: vbi est corpus Domini postquàm sumpsi illud, & manducaui? Audi ergo. Corporalem præsentiam Christi quæris? in cælo quære. Tecum per corporalem præsentiam ad tẽpus esse voluit, quando & quandiu necesse fuit. Exhibuit ad tempus presentiam, vt per illam ad spiritualem inueniendam excitaret, & iuuaret. Ideo ad te corporaliter venit, vt per corporalem præsentiam spiritualis inueniatur, quæ non auferatur. Venit ad te corporaliter, non vt hic tecum permaneat corporaliter, sed spiritualiter. Sic per assumptam carnem occultus venit in mundum, & secundum corporalem præsentiam cum hominibus conuersatus est, vt ad spiritalem eleuaret præsentiam & completa dispensatione secundũ corporalem præsentiam recessit, sed secundum spiritalem remansit. Vnde ait: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Sic ad te venit corporaliter, vt tecum maneat spiritaliter. Quando in manibus tenes eius sacramentum, corporaliter tecum est. Quãdo ore suscipis, & quando ore manducas, corporaliter tecum est. Deniq; in visu, in tactu, in sapore corporaliter tecum est. Et quamdiu sensus tuus corporaliter afficitur, eius præsentia non aufertur corporalis. Postquam autem sensus corporalis in perficiendo deficit, deinceps corporalis Christi præsentia non est quærenda, sed spiritualis retinenda. Dispensatio completa est, perfecta est: perfectum sacramentum: virtus manet. Christus de ore ad cor transit, non cibus corporis sed animæ venit ad te per corporalem præsentiã, vt comedatur, non vt consumatur: vt gustetur, non vt incorporetur. Sed quando caro Christi manducatur, non qui manducatur, sed qui manducat ei, quem manducat, incorporatur. Audiuit Augustinus de cælo Christum dicentem: Cibus grandium sum, crede & manducabis me: non vt me mutes in te, sicut cibum carnis tuæ, sed vt tu muteris in me. Completa ergo sacramentali dispensatione, si corporalem præsentiam Christi quæris, in cælo quære: Ibi quære vbi prius fuit, quàm per sacramentum corporaliter tecum esse inciperet, & vnde non discessit, quando ad te venit. Itaque prudenter discerne quid in sacramẽto altaris sẽsui exhibitũ sit, quid spiritui accommodatum. In hoc enim sacramento tria considerantur. Vnum, quod est tantum sacramentum. Alterum, quod est sacramentum, & res sacramẽti. Tertium, quod est res tantum, & non sacramentum. Sacramentum tantum est visibilis species panis & vini. Sacramentum & res est corpus Christi & sanguis: res quantum ad species, sub quibus sumitur: sacramẽtum

Quomodo corpus Christi eodẽ tẽpore in diuersis locis esse possit.

Psal. 146.

Post sumptionẽ Eucharistiæ, vbi sit corp' Christi.

Matth. 28.

In Eucharistia quę tria cõsiderẽtur.

A est alterius rei, quia signum est illius gratiæ & virtutis, quæ ibi percipitur, scilicet vnionis & capitis & membrorum. Et hæc vnio res est, non sacramentum, sed virtus sacramenti. Ecce tria considerauimus. Primum est secundi signum, secundum causa tertij, tertium virtus secundi, & veritas primi. Aliud ergo est species, quæ visibilis cernitur: aliud veritas corporis & sanguinis, quæ inuisibiliter creditur: aliud spiritalis gratia, quæ cum corpore & sanguine inuisibiliter & spiritaliter percipitur. Visibilis species sacramentum est corporis & sanguis Domini: Corpus autem & sanguis sacramentum inuisibilis gratiæ, sine qua sacramentum non prodest. Cum autem sacramentum dupliciter dicatur, vel sacræ rei signum, vel sacrum secretum: species panis & vini sacramentum dicitur, hoc est sacræ rei signum, scilicet corporis & sanguinis Domini. B Corpus autem & sanguis Domini sacramentum dicitur: quia sacrum secretum est, quod per visibilem speciẽ significatur, quia sacræ rei signum est, quia significat gratiam spiritalem, quæ dicitur spiritalis caro Christi. Vt enim dicit Hieronymus intelligitur dupliciter caro Christi, vel caro, quæ nata est de virgine: vel caro spiritalis, de qua dicit Dominus: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hanc carnem manducat, quicumq; per fidem & dilectionem Christo vnitur, & consecratur, & conformatur. Particeps enim fit corporis & sanguinis Domini spiritualiter, licet non sacramentaliter (& hoc Augustino attestante) quicumq; in baptismo membrum C Christi efficitur. Nec tanto sacramento priuatur ille, in quo hoc inuenitur, quod sacramentum illud significat, hoc est ipsa efficacia, quæ virtus sacramenti, & caro spiritalis appellatur, vt supra diximus. Hic perpendere potes, quòd sicut dupliciter caro Christi intelligitur, vt iam diximus: ita sumptio duplex est, sacramentalis & spiritalis: quia boni & mali sacramentum sumunt, rem sacramenti tantum boni. Sacramentum in hoc loco corpus Domini appellamus. Rem sacramenti ipsam efficaciam & gratiam spiritualem, quam (vt supra diximus) Hieronymus vocat spiritualem carnem Christi, quàm non manducant nisi boni. Sacramentalis autem communio est cõmunis bonis & malis, quæ sine spirituali non prodest. Vnde Dominus: Caro non D prodest quicquam, spiritus autem viuificat. Ac si diceret: carnem meam sumere non prodest, nisi sumatur, in gratia spirituali. Immò qui sumit indignè, reus est corporis, & sanguinis Domini. Spiritalis autem sumptio (quæ vera fide percipitur) sine sacramẽtali) vbi non est contemptus religionis) sufficit. Qui ergo manducat dignè, habet sacramentum, & rem sacramẽti. Qui credit, & diligit, etsi manducare sub sacramento non possit, rem tamen sacramenti habet, & spiritualiter manducat, & veraciter Christo incorporatur. Sic itaq; quidam manducantes non manducant, & quidã non manducantes manducant. Quidam enim indignè manducantes corpus Domini non percipiunt gratiam spiritualem. Indignè manducat, qui in crimine manet, vel irreuerenter sumit non dijudicans corpus Domini. E Quidam autem licet corporaliter sumere non possunt tamen spiritualiter manducant spiritalem carnẽ Christi, hoc est efficientiam sacramenti, sine qua non est vita spiritualis. Vnde Dominus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Corpus igitur Domini alijs est ad iudicium, & alijs ad salutem. Virtus autem huius sacramenti nullis ad mortem, sed omnibus sumentibus est ad salutem, quæ etiam per communionẽ sacramenti augmentatur, quoties hoc sacramentum, id est, corpus Domini percipitur. Hic est panis viuus, qui de cælo descendit: si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Igitur cum fide vera, & mundo corde accedendum est ad hoc tantum sacramentũ, ad hoc sacramentum & immortale præsidium, mysteriũ

Visibil[is] spe[cies] ... corpu[s] ... sãguis ... sti, qu[od] ... crame[ntum] duplic[iter] dici.

Luc. 8

Ioan.

Eucha[ristiæ] sumpt[io] duplex

Ioan.

1. Cor.

Indig[nè] corpus [Do]mini n[on] ducãs

Ioan. 6

Ioan. 6

Eucharistia sic nominatur.

& libamen agendum, quod est Sacramentum sacramentorum omnia sanctificans sacramenta. Vnde per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quia non tantum in hoc sacraméto gratia sumitur, sed etiã ipse, à quo est omnis gratia. Hæc Eucharistia dicitur diuina, quia dignè sumentes diuinos, & participes diuinitatis facit. Hic est panis quotidianus, quem necesse habet quotidie Ecclesia sub sacramento sumere. Sicut enim necessaria fuit illa nobis Christi præsentia in carne olim, qua mori posset: ita necessaria est vsque ad finem mundi eius præsentia eo modò, quo panis viuus, qui de cælo descendit mãducari possit. Igitur qui tunc ex sola dilectione exhibuit se talem, vt lancea perforari posset: & nunc vsque ad fidem seculi se talem exhibet, qui in sacramento manducari possit. Hoc sacramentum firmamentum est contra hostes, de quo Ecclesia in propheta: Parasti in conspectu meo mensam. Hoc sacramentum viaticum est ascendentium de exilio ad patriam. Hoc enim significabatur per Manna. Illud enim post trãsitum mari rubri filijs Israel datum fuit viaticum per desertũ ad terram promissionis. Hoc spiritale manna Dominici corporis post baptismum datur Christianis, qui habent potestatem filios Dei fieri, vt hoc pane angelico per desertum huius seculi ad terram viuentium perueniant. Eundem panem manducat homo & angelus. Sed homo adhuc in medicina, angelus iam in delicijs. Solet autem quæri de sacramento, vtrum Dominus corpus suum mortale dederit discipulis suis ante passionem, an immortale, quod magis credimus: & quomodo tunc potuit dare corpus immortale, cum esset ipse adhuc mortalis? Hîc quæri potest: quomodo de virgine nasci potuit: & quomodo vnũ corpus eius totum in diuersis locis simul esse possit: & quomodo panis & vinum in corpus & sanguinem transeat non per vnioné, sed per transmutationem: & multa huiusmodi, quæ in hoc sacramento mira videntur. Est enim secretum hoc sacramentum, & miraculis plenum, & mysteriũ inscrutabile: vnde quia, dum de eo tractamus, supra nos rimamur, ad id, quod residuum est, vicina domus aduocetur. Quòd si nec ipsa suffecerit: igne, quod remanet, comburatur, hoc est Spiritui sancto tradatur, qui omnia subtiliter, & plenè intuetur, qui vbi vult, & quantum vult, spirat & erudit. Nunc autem ad hoc redeamus, quòd sacerdos (vt supra diximus) offert dona ad sacrificandum, panem scilicet & vinum, sed & vino superadditur aqua. Hoc forsitan miraris, sed & hoc magnum est sacramentum. Vnda labilis homo est mortalis. Hæc mixta vino significat hominem Christo vnitum sanguine Christi. Qui separat aquam, negat vnionem Christi & Ecclesiæ. Rursus hæc ideo coniungi debent, quia nihil prodest fons baptismi sine sanguine Christi, nec sanguis sine baptismo, vtrumq; de latere Christi manauit. Qui vnum demit, non imitatur mysterium passionis. Sacerdos tantũ incepturus sacramẽtum orat, vt oratio omniũ sibi auxilietur. Vnde & Ecclesia pro eo orat, dicens: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obũbrabit tibi. Vel illud: Mittat tibi Dominus auxilium de sancto, & de Sion tueatur te, vel, Sit memor omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat: vel aliquid huiusmodi. Post hoc sacerdos secreto orans significat secretas preces Christi dicentis: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Post preces sacerdos salutat populum sublimi voce, & monet sursum habere corda, & gratias agere Patri per Christum: & agendas asserit esse per ipsum, sub quo tremit omnis potestas. Tandem sacrat dona sacranda. Nota singula. Hæc omnia Christus egit. Post preces venit ad discipulos dicẽs. Vigilate, & orate. Deinde dicit, dormite iã & requiescite. Post hæc oblatus est. Dũ iussit vigilare, salutauit: quia salus adest vigilãtibus Dum dixit orate, monuit sursũ corda habere: quia non sunt orãda, nisi quæ sursum sunt. Dum vocat ad requié, dicẽs, Dormite, monet gratias agere. Qui enim requiescit à malo, gratus Deo efficitur: quod est gratias ei agere. Et vt dignè Deo gratiæ reddãtur, id est, vt vita nostra consonet supernis ciuib.: orat sacerdos preces nostras adiungi vocib. angelorũ, qui per Christũ maiestaté patris laudãt, adorant, atq; concelebrãt, & tremũt: & quos tanto mysterio Missæ certũ est adesse, vbi ima adiungũtur supernis, & homo Deo sociatur. Dehinc statim chorus gratus de perceptis & de percipiẽdis donis hymnũ, cantat Angelicũ, quem cælestis militia clamare nõ cessat. In quo, vt in libro Esaiæ reperitur, chorus triplicat, Sanctus, propter personarũ Trinitatem, & semel dicit, Dominus sabbaoth, propter diuinæ vsiæ, id est, substãtiæ vnitatem. Gratias agit creatori de beneficijs, cũ dicit. Pleni sunt cæli, & terra gloria tua. De beneficijs specialiter redemptionis, dũ cantat, Benedictus, qui venit in nomine Domini. Hic vexillum crucis imprimitur: quia Christus per crucem triũphauit, & nos triũphare facit. Chorus iterat, osanna in excelsis, vt saluemur corpore & anima inter angelos. Post hæc sacerdos secretũ incipit: hoc à quibusdã Missa, vocatur, quia in primitiua ecclesia cathecumeni solebãt interesse celebrationi missæ vsq; ad consecrationẽ, & tunc clamabat diaconus dicẽs: Catechumeni exeãt foras, & quia tunc mittebantur foras, hoc mysterium Missa vocabatur. Secretum autem ideo appellabatur, quia secreta voce peragitur. In primitiua autem Ecclesia alta voce proferebatur, donec pastores memoriter ex quotidiano vsu verba retinentes, in campis eadem cantabant. Sed ipsi diuina vindicta ibidem percussi sunt, vnde Ecclesia consueuit propter reuerentiam tantum mysterium secreto agere. Secretum etiam dicitur, quia humana ratio nequaquam plenariè tantum mysterium capere potest. Ad quod significandum meritò secreta voce celebratur. De hoc tanto & tam secreto officio summam breuiter tangamus. Sacerdos igitur secretũ Missæ celebrans repræsentat ea, quæ olim pontifex egit, quæ illæ præfigurauit. Nunc ergo considerandum est, quòd templũ Dei olim diuisum erat in duas partes, velo interposito: priorẽ autem partẽ illi vocabant sancta, interiora verò sancta sanctorum. Quicquid ergo in officio missæ agitur ante secretum, quasi in æde priore est: quod autem in secreto agitur, intra sancta sanctorum. Erat igitur intra sancta sanctorum (vt canones testantur) ara incensi, & arca testamẽti, & tabula supra arcam, & supra tabulam duo cherubim gloriæ mutuo vultu sese respicientia. Huc intrabat solus pontifex semel in anno, habens nomina patrum in rationali & super humerali scripta, ferens sanguinem & carbones, quos cum thymiamate in thuribulo orans ponebat, donec fumus obumbraret eum. Deinde aspergebat tabulam & arcam sanguine, post exibat ad populum, & lauabat vestes, nec vocabatur mundus ante vesperam. Hæc signa fuerunt, & recesserunt postquàm venerunt significata. Prior ædes præsentẽ ecclesiã mysticat, sancta sanctorũ cœlum, põtifex Christũ, sanguis passionem, carbones charitatem Christi, thuribulum carnẽ ipsius Christi, thus crematũ preces odoriferas, ara cohortes cæli, arca Christum secundũ humanitatẽ, tabula super arcã Deũ patrem: duo Cherubim duo testamẽta, quæ adinuicẽ respiciũt sese, quia concordãt: vestis, quæ lauatur, hominẽ significat, vespera finẽ hominis. Confer ergo quæ olim fiebant, & quæ Christus egit: & respice quomodo minister ecclesiæ illa repræsentet, & hęc peragit. Te igitur: vsq; in primis. Põtifex olim intrabat sancta sanctorũ cũ sanguine semel in anno: & Christus per proprium sanguinẽ introiuit semel in sancta æterna redemptione inuẽta. Sic minister ecclesię intrat cũ sanguine in sancta sanctorũ, quoties in mente memoriam sanguinis Christi gerens, hic incipit mysterium: qui non solum mente, sed crucis signaculo passionem Christi retractat, dum primo versu crucis signum apponit. Et nota quòd triplici nomine appellat, dona, munera, sacrificia.

Psal. 22. Exo. 16. Matt. 6.

Sãctus, Sanctus, Sãctus Dominus Deus Sabbaoth. Esa. 6.

Hebr. 9.

Ideo dona, quia Deus ea donauit, vt homo inde sustentetur: Munera, quia inde homo munerat auctorẽ: Sacrificia, quia ea sacrificãtur. His etiam tribus nominib. pulchrè innuitur cõpletum esse in hoc sacrificio, quòd olim triplex spondebat hostia legis. In primis: vsq; cõmunicantes. Regalis pontifex ingrediens sancta sanctorũ orabat: & Christus ante passionem suam orauit se glorificari, discipulósq; conseruari. Nunc etiam sedens ad dexterã patris interpellat pro nobis. Sic noster minister sequens Aaron & Christũ, pro tota supplicat Ecclesia: deinde pro prælatis & subditis. Communicantes: vsq; hanc igitur. Pontifex (vt lex iubebat) thuribulum aureum plenum viuis carbonibus intra sancta sanctorum secum portabat: & Christus carnis suæ thuribulum omni virtute plenũ tulit ad astra. Item sacerdos legalis portabat nomina patrum scripta in rationali & superhumerali: & Christus nouit mente & actu nomina sanctorum. Nec sufficit sacerdoti tantũ verbis cõmemorare, nisi ipse sanctos repræsentet intus in amore, & foris in moribus, vt intus calens sit amore, & extra coruscans moribus: quod significant logion & superhumerale. Hanc igitur: vsque supplices. Pontifex legalis orans fumo thymiamatis obumbrabatur & tegebatur, ne pateret alicui dum cremaret incensum: & Christus dum Patrem interpellat pro nobis, angelorũ transit intuitum, quia intelligi non potest quantũ præsentia sumptæ carnis impetret apud Deũ Patrem pro nobis. Item sacerdos, dum vicem Christi gerit, quodãmodo tegitur & latet: quia nec cogitari, nec enarrari potest quanta virtus & potẽtia sit in verbis in hoc mysterio, quia latet homines & angelos quomodo verba & mystica signa crucis prouehant dona oblata. Dum enim rogat Dominũ, vt placatus oblationem accipiat: & quibusdam alijs interpositis rogat, vt dignetur facere oblationem benedictam, hoc est vt promoueat in melius: Ascriptam, hoc est sibi propriam: Ratam, hoc est vt sufficiens sit ad salutem: Rationabilem & acceptabilem, hoc est vt ipse rectè diuidat, & Dominũ placare possit. Et hoc totum confertur in illis verbis Domini in cœna prolatis, quæ sacerdos subiungit. Sed ea dicturus sic prius incipit. Qui pridiè quàm pateretur. In his verbis sumit ab altari panem adhuc cõmunem, & eleuatum benedicit, & signum crucis imprimit, & priusquàm deponat repræsentat verba Domini, dum dicit: Benedixit & fregit: & quæ sequuntur. Postea tollit calicem & signat, & repræsentat verba Domini dicens: Et dedit discipulis suis dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes. Hîc fit illud insigne miraculum. In his verbis cibus carnis fit cibus animæ. Per hæc verba, & per crucis signaculum nouatur natura, & panis fit caro, & vinum sanguis, vnde meritò cum venitur ad hæc verba, in quibus tanta gratia datur, sacerdos tollit altè vtrumq; significans hunc cibum & hunc potum excellentiorem cæteris. Supplices te rogamus, vsq; Oremus præceptis. Pontifex (vt lex iubebat) aspergebat & aram & exterius sacrũ sanguine pacifico: & Christus toties aspergit patrem sanguine, quoties eum placat per carnem assumptam. Aram aspergit, quandiu numerũ restaurat Angelorũ. Exterius sacrum aspergit, dum homines signat, & Patri reconciliat quæ in terris sunt. Sacerdos eosdem aspergit, quia per hoc sacrificiũ placat Deum, & impetrat veniam, & sic aspergit super nos. Nam cum nos emundat, numerum augmentat supernorum ciuium. Dum autem nominat sublimè altare, cõmemorat sancta sanctorum. Dumq; nominibus suis recenset sanctos, gerit nomina patrum. Sed vt habeat vtrumq;, scilicet logion & superhumerale, bis recẽset nomina. Hoc iuxta principium canonis, & in hac parte tropologicè fert logiõ pectus & superhumerale, quòd humeros tegebat, dum mores rationabiles imitatur & opera. Deinde dicit, quòd Deus per Christum hæc omnia creat, sanctificat, viuificat, benedicit. Per verbum enim Pater naturam rerum creauit: & per eundẽ Christum mirificat, vt cibus & potus cõmunis fiat cibus & potus singularis. Per verbum vtrumq; significat, dum tantam rebus cõfert gratiã, vt homo, qui percipit, sanctificetur: viuificat, vt qui dignè sumit, viuificetur: benedicit, vt qui participat, æternam accipiat benedictionem. ¶ Oremus præceptis saluta. mo. Pontifex legalis regressus ad populum lauabat vestes, & immundus tamen erat vsq; ad vesperam. Sic Christus qui intrauit sancta sanctorum, redit ad Ecclesiam compatiendo & auxiliando, & lauat vestes suas, id est, sanctos mundificat, & tamen vsq; ad finem seculi membris eius aliquæ adhærent maculæ. Sacerdos etiã redit ad populũ: qui dum rursus alta voce præces multiplicat, foras exire videtur, qui precib. (velut aquis) vestimenta sua, id est, populum lauat & mundat, & tamen immundus iudicatur, quia vsque ad mortem quod lauetur erit in omni homine, & in luna est macula. Oraturus ergo monet orare, docens quòd fiducialiter orare possumus vt filij patrem, quòd ipse Dominus ad orandum sic informauit, dicens: Pater noster. Septem ergo petitiones in dominica oratione ponuntur, vt septem dona mereamur Spiritus sancti, quibus recipiamus septem virtutes, per quas à septem vitijs liberati ad septẽ perueniamus beatitudines. Septem enim sunt vitia principalia, quę sunt origo omniũ malorum, scilicet superbia, inuidia, ira, tristitia, auaritia, gula, luxuria: quorum tria expoliant hominem, quartum expoliatũ flagellat, quintũ flagellatum eijcit, sextum eiectum seducit, septimum seductũ conculcat. Superbia enim aufert homini Deũ, inuidia proximũ, ira seipsũ. Expoliatus verò his, qui nec de suo bono, nec de alieno piè lætari velit, cũ nihil supersit vnde gaudeat, per tristitiam flagellatur. Cui auaritia succedit, quæ flagellatum eijcit: quia interno amisso gaudio, foris consolationem quærere cõpellitur. Postea accedit gula, quæ animum exteriorib. inhiantẽ ad excessum illicit. Sequitur luxuria, quæ illectũ, & seductum seruituti violẽter subijcit. Per superbiã ergo cor inflatur, per inuidiã arescit, per iram crepat, per tristitiã conteritur, & quasi in puluerem redigitur, per auaritiã dispergitur, per gulam inficitur, & quasi humectatur, per luxuriã conculcatur, & in lutũ redigirur: vt dicere possit infelix homo: Infixus sum in limo profundi: qui vt lutum platearum delebitur. Ponitur itaq; prima petitio contra superbiam, quando dicitur: Sanctificetur nomen tuum: vt det nobis timere, & venerari nomen suum, quatenus per humilitatem ad Deum redeamus, qui per superbiã recessimus. Huic petitioni datur donum, quod dicitur spiritus timoris Domini, per quẽ ad humilitatem venitur, quæ superbiam sanat, vt regnum cœlorum, quod superbus perdidit, humilis acquirat. Vnde in Euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Secunda petitio est cõtra inuidiam. Adueniat regnum tuum. Regnum Dei salus est hominum. Qui ergo sic petit, communem salutem omnium postulat, & sic inuidiã reprobat. Huic datur spiritus pietatis, accedens cor ad benignitatem, quatenus ad eandem possessionem terræ viuentiũ perueniat, ad quã alios peruenire desiderat, iuxta illud: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Tertia est cõtra iram, cum dicitur: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Non enim vult contendere, qui sic petit, sed placere sibi indicat quicquid diuinæ placet volũtati. Huic datur spiritus scientiæ, vt ipse ad cor veniens erudiat illud, & salubriter compungat: vt sciat homo malũ quod patitur, ex culpa: si quid autẽ boni habuerit, ex misericordia Dei procedere. Per cõpunctionẽ igitur, ira & indignatio animi mitigatur: & per hãc virtutẽ, id est, cõpunctionẽ venitur ad verã lætitiã, iuxta illud, quod dicitur: Beati qui lugẽt, quoniã ipsi cõsolabũtur. Quarta petitio cõtra tristitiã est, qua dicitur: Panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie. Tristitia est tędiũ animi cũ mœrore, cũ mens amaricata interna bona nõ appetit. Propterea languenti animæ necessaria est interna refectio,

Ioan. 17. — Rom. 8. — Leu. 16. — Exod. 28. — Leuit. 16. — Benedictã, Ascriptam, Ratam, Rationabilem & acceptabilem. — Matth. — Septem vitia capitalia. — Matt. 5. — Matt. 5. — Matt. 5.

Dat ergo Deus ei ſpiritum fortitudinis, qui animã erigat, quatenus ad deſiderium æternæ refectionis conualeſcat. Hoc igitur donum fortitudinis, accendit cor hominis ad famem iuſtitiæ, quæ ducit ad plenam beatitudinis ſaturitatem & ſatietatem. Vnde dicitur: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quinta petitio eſt contra auaritiam: Dimitte nobis debita noſtra. Huic petitioni datur ſpiritus conſilij, qui doceat libenter miſereri, vt miſericordiam conſequamur, iuxta illud: Beati miſericordes, quoniã ipſi miſericordiam conſequẽtur. Sexta petitio eſt contra gulam, de qua dicitur: Et ne nos inducas in tentationem. Huic datur ſpiritus intelligentiæ, vt interna refectio verbi Dei exteriorem appetitum cohibeat, ne corporalis egeſtas frangere, nec carnis illecebra hominem ſuperare poſſit. Propterea ipſe Dominus tentatori (dum ſibi eſurienti fraudulentam ſuggeſtionem de exteriori pane proponeret) reſpondit dicens: Non in ſolo pane viuit homo. vt apertè demonſtraret, quòd cũ mens interiori panẽ reficitur, parũ curat ſi foris ad tempus famem carnis patitur. Datur ergo contra gulã ſpiritus intelligentiæ, vt ille ad cor veniens horridas noſtræ mentis purget tenebras, & noſtri oculum interioris hominis adeo luminoſum efficiat & ſerenum, vt ad ipſius diuinitatis claritatem contemplandam perſpicax, & mundus inueniatur. Ex ſpiritu enim intelligentiæ munditia cordis noſcitur. Munditia verò cordis viſionem promeretur: ſicut ſcriptum eſt: Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Septima petitio eſt contra luxuriam, cum dicimus: Libera nos à malo. Conuenienter ſeruus ſanatus libertatem petit, cui datur ſpiritus ſapientiæ, qui captiuo amiſſam reſtituat libertatem. Sapientia namque à ſapore dicitur. Hæc datur, cum mens guſtu internæ dulcedinis tacta, totam ſe per deſiderium colligit intus, nec iam foris per carnis voluptatem diſſoluitur, quia totum intus poſſidet, in quo delectatur. Igitur contra exteriorem voluptatem interior dulcedo opponitur, vt quanto plus illa ſapere, & placere cœperit, tanto liberius & libentius iſta contemnatur, & tandem in ſemetipſa pacifica mens (dum nihil foris appetit) tota per amorem intus requieſcat. Sic ſpiritus ſapiẽtiæ cor tangens dulcedine ſua foris concupiſcentiæ ardorem temperat, & intus pacem cõſtituit, vt dum mens tota ad internum gaudium colligitur, plenè ac perfectè homo ad imaginem Dei reformetur, iuxta illud: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Dehinc rogat miniſter à malo liberari interuentu Sanctorum, & pacem in diebus noſtris. Nocet enim infirmis perturbatio. Sequitur myſtica fractio panis. In lege enim iubebatur ſimilago fruſtatim offerri: & Redemptor benedixit panem, & fregit, fractumque diſcipulis diſtribuit. Sacerdos quoque ſequens legem & Chriſtum, panem ſacroſanctum partitur in tres partes, quarum vna in ſanguine ponitur pro illa parte Eccleſiæ, quæ adhuc peregrinatur, paſſionibus expoſita. Aliæ duæ illis adaptantur partibus Eccleſiæ, quarum vna extra vitam in igne emundatur, & altera cum Chriſto iam gloriatur, vt vna pars Eccleſiæ iuſtificetur, & altera citius liberetur, & pro tertia gratiæ ſoluantur. Sumpturus autem miniſter agnum, quem lex prænunciauit, petit ſibi & populo tria. Primùm inter eos numerari, quos pudet ſecundum carnem viuere: deinde in regno Dei glorificari: poſtremò, quia caro reſiſtit ſpiritui, poſtulat pacem, ſine qua nullus iuſtificatur homo. Vnde benè chorus conſequenter alta voce Agnus Dei concinit tertio, ad laudem ſanctæ Trinitatis, quæ agnum dominatorem terræ miſit. Cõmunio, quæ poſt cantatur, innuit omnes fideles corpori Chriſti cõmunicare, quòd pro omnib. miniſter aſſumit ſacramentaliter, vt ſibi & omnib. ſumatur ſpiritualiter. His cõpletis ſacerdos redit ad dexterã partem altaris, ſignificans quòd in fine mundi Chriſtus rediturus eſt ad Iudæos, quos iã reprobauit, donec plenitudo gentiũ intraret. Tunc enim reliquiæ Iſraël ſecundũ ſcripturas ſaluæ fient. Sequitur tandẽ oratio in fine totius officij: vt gratia, quæ præuenit, ſubſequatur per Chriſtũ, per quẽ omnia facta ſunt: qui Dominus omniũ per creationẽ, factus eſt ſpiritualiter noſter Dominus, aſſumpta humanitatis noſtræ natura. Deinde ſalutato populo admonet ire. Non eſt enim ſedendum vel iacendum in hoc exilio, ſed hinc tranſeundum eſt ad patriam, quia miſſa digna eſt hoſtia, per quam fracta ſunt tartara.

Eſa. 10. Rom. 9.

De occultis ſcripturarum veteris, & noui Teſtamenti. Cap. 8.

NVnc ergo ad occulta veniamus ſcripturarum, etiã quia myſtico ſenſu ſigillantur. Occultæ ſunt, & fons ſunt ſignatus aliæ, quia de occultis tractant, & de ijs, quæ humanum excedunt intellectũ, vt eſt myſteriũ ſummæ Trinitatis, & Verbi incarnati, aut corporis & ſanguinis Domini. Aliæ verò occultæ sũt, quia de quibuſdam tractant, quæ licet ex ſe facilia ſunt, tamen pro breuitate vel difficultate dicendi, minus patent intellectui. Vnde homo, qui veri cognoſcendi deſiderio carere non poteſt, crebris mouetur quæſtionib. Sicut enim oculus lumen appetit, ita anima verũ videre vt bonum propriũ deſiderat, quod cognoſcere & amare eã facit felicem. Sed fallitur, dum quærit cognoſcere verũ aliquòd, cuius cognitio non facit beatũ, nec adeſſe beatũ cõducit. Sunt enim diuerſa genera veri, vt eſt verũ curioſitatis, cupiditatis, & iniquitatis: quorũ nullũ bonũ eſt. Eſt autem quoddã genus veri, vt in cognitione omnium artiũ liberalium, quòd quidem bonũ eſt, nec tamen ſummũ bonũ eſt, quia eius notitia nequaquã facit beatũ. Huius autem veri verè boni cognitionem habẽdã ſacra miniſtrat ſcriptura, quę docet hominẽ ſeipſum cognoſcere, & creatorem ſuum. Se cognoſcere præcedit, & via eſt: Creatorem autem perfectè cognoſcere, patria eſt: vnum meritum, alterũ premium. Omnis igitur ſacra ſcriptura in duob. conſtat Teſtamẽtis: vtrũq; tribus ordinib. diſtinguitur. Vetus cõtinet legẽ & prophetas, & agiographos. In primo ordine quinq; ſunt volumina Pẽtateuchi, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ. In ordine Prophetarũ octo ſunt volumina: liber Ioſue, liber Iudicũ, liber Samuelis, qui eſt primus & ſecundus Regũ. Quartus Malachim, qui Interpretatur Regum, qui dicitur tertius & quartus ſecundũ computationem Latinorũ. Quintus Eſaias. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octau⁹ liber duodecim Prophetarũ, qui dicitur Thareaſra. Hi prophetici dicuntur, eò quòd eorũ ſint, qui ex officio Prophetæ dicebantur, licet non omnes Prophetę ſint. In ordine Agiographorũ nouem ſunt volumina: liber Iob, liber Pſalmorũ, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica cãticorum, Daniel, Paralipomenon, Eſdras, Eſther. Sunt præterea in veteri Teſtamento alij libri, qui legũtur, ſed in canone auctoritatis non ſcribuntur, vt liber Thobiæ, & Iudith, & Machabæorum, & qui inſcribuntur Sapientia Salomonis, & Eccleſiaſticus.

Sacræ ſcripturæ diuiſio.

Veteris Teſtamenti libri qui.

¶ Nouum autẽ continet Euãgeliſtas, Apoſtolos, Patres. Euangeliũ quatuor continet volumina. Scriptura Apoſtolorũ quatuor, id eſt, epiſtolas Pauli, epiſtolas Canonicas, Apocalypſim, Actus Apoſtolorum. Scriptura verò patrũ non habet numerũ definitum. Eſt autẽ conſiderandum, quòd ſcriptura ſacra cæteris profundior triplicem habet ſenſum, hiſtorialem, allegoricũ, moralem. Non enim tantum in ea voces, ſed etiã res ſignificare habent. Per vocũ ſignificationem, hiſtorialem, per rerũ autem ſignificationem intelligimus allegoriã, & tropologiam. Hiſtoria eſt ſignificatio vocum ad res. Allegoria eſt, quando per factum intelligitur aliud factũ. Si viſibile, ſimplex allegoria eſt. Si inuiſibile & cæleſte, anagoge dicitur. Tropologia eſt, quando per factum oſtenditur aliud faciendum. Hiſtoria dicitur à Græco ἱϛορέω hiſtoreo, id eſt, video, inquiro: quia hiſtoriographorum eſt res geſtas ſecundum primam ſignificationem vocum exponere. Allegoria quaſi alienіloquium

Noui teſtamenti libri qui.

Hiſtoria, allegora, anagoge, & tropologia quid.

dicitur, quando non per voces, sed per rem factam alia res intelligitur, vt per transitum maris rubri transitus intelligitur per baptismum ad paradisum. Tropologia dicitur conuersiua locutio, dum quod dicitur, ad mores ædificãdos conuertitur, vt sunt moralia. Anagoge verò dicitur sursum ductio, vnde anagogicus sensus dicitur, qui à visibilibus ducit ad inuisibilia, vt lux prima die facta rem inuisibilem, id est, Angelicam significat naturam in principio factam. Non tamen vbique tam multiplex sensus inuenitur, quia quandoq; solus historialis, quãdoq; etiam allegoricus, vel tropologicus, vel vterque habetur. Nonnunquàm, licet rarò, anagogicus admiscetur. Vt Hierusalem intelligitur historialiter ciuitas terrena, allegoricè Ecclesia, tropologicè anima fidelis, anagogicè cęlestis patria. Igitur sacra scriptura cæteris in his sensibus superabundat. In libris autem ethnicorum voces tantùm mediantibus intellectibus res significant. In diuina pagina non solum intellectus, & res significant, sed ipsæ res alias res significant. Vnde claret scientiam artium ad cognitionem diuinarum scripturarũ valde esse vtilem. In hoc enim quòd in diuina pagina tam rerum quàm vocum necessaria est significatio, artes ei subseruiunt, dum triuium vocum, quadriuium physicarum rerum administrat notitiam. Significatio tamen rerum dignior est, quia allegoricus sensus acutior, tropologicus suauior est. Item voces ex humana, res ex diuina institutione significant. Sicut enim homo per voces alteri, sic Deus per creaturas voluntatem suam indicat. Est enim rerum significatio profundior quàm vocum, quia voces aut vniuocè vnum, aut æquiuocè plura significant. Sed æquiuocè pauca (prout ab homine facta est institutio) significant, res verò multo aliter: quia tot figuras, quot naturas, & quot habent proprietates, tot significationũ habent diuersitates. Res autem omnis aut secundum exteriorem formã significat, vt nix per albedinem: aut secundum interiorem naturam, iuxta illud: Capilli tui sicut grex caprarum: propter subtilitatem videndi. Patet igitur quàm sit necessaria artium scientia. Mathematica enim de exterioribus formis, Physica de interioribus docet naturis, & theorica. Vt autem breuiter vtilitatem artium tãgamus, dicimus, quòd philosophia diuiditur in tres partes vel species, logicam, ethicam, theoricã. Logica de vocibus, Ethica de moribus, Theorica de reb. tractat. Item theorica subdiuiditur in Mathematicam, Physicam, Theologiam. Mathematica de inuisibilibus formis rerum visibilium agit, Physica de inuisibilibus naturis rerum visibilium, Theologia de inuisibilibus essentijs, & earundem naturis. Sic ergo per artes iuuamur in diuina pagina, vbi vocum significationem attendimus propter literalem sensum: & rerum significationem consideramus, vt capiamus mysticum intellectum: per formam visibilem, vbi iuuat Mathematica: aut secundum naturam inuisibilem, vbi Physica, & Theologia seruiunt.

Scientia artium valde ad diuinarũ scripturarũ cognitionem cõfert.

Cant. 4. & 6.

De materia diuinæ Scripturæ. *Cap. 9.*

Materia diuinæ scripturæ quæ.

EST autem materia diuinæ scripturæ specialiter opus restaurationis, id est, incarnatio Verbi cũ omnibus sacramentis suis, sicut opus creationis materia est Physicorum Gentilium, sed differunt, quia hoc in sex diebus, & illud in sex perficitur ætatibus. Diuiditur autem hæc materia in rem interiorem & speciem exteriorem. Res interior in veritatem, & virtutem: exterior species in signum veritatis. Cum enim auris interior obsurduerat, foris locutus est homini Deus per signa. Signum autem veritatis aliud in operatione, vt cũ res tropologicè significat: aliud in voce, vt: Diliges Dominum Deum tuum. Per signum veritatis fides, per signum virtutis moralitas docetur. Res ergo interior, veritas vel virtus dicitur, res exterior signum. Vt in sacramento Verbi incarnati duo inueniũtur, humanitas & diuinitas. Et in sacraméto corporis Domini, species exterior signum est, res interior veritas & virtus, id est, corpus Domini, & gratia quam soli boni percipiunt, itidem autem res, & signum hic inuenitur. Omnis ergo materia diuinæ paginæ aut res, aut signum est. Res hîc dicuntur, quæ non habẽt significare: signa, quæ habent. Quorum quædam iustificant, quædam nõ. Item rerum aliæ sunt, quibus fruendum est, vt summum bonum: aliæ, quibus vtendum, quibus adiuuamur: aliæ, quibus fruuntur & vtuntur, vt homines & Angeli. Frui autem est amare aliquid propter ipsum, vt in eo finem ponas. Vti est quod in vsum venerit referre ad habendum id, quod fruendum est, licet frui & vti frequẽter aliter & impropriè accipiantur. Virtutibus igitur non fruimur, sed vtimur: licet enim ipsæ sint amandæ & petendæ, tamen non propter se tantum, sed propter solum Deum finaliter, quo hîc fruuntur Sancti in spe, & aliquando in re, quia iam quodammodo habẽt, quo plenè & perfectè fruentur in futuro. Vtendum est virtutibus ergo, & per eas fruendum summa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Idem de bona voluntate dicimus, vnde Augustinus: Voluntas est, per quam fruimur. Per virtutes ergo fruimur, non eis: nisi fortè aliqua virtus sit Deus, vt charitas. Vtitur autem Deus nobis, non vt nos alijs rebus. Miseretur enim nobis non ad suam vtilitatem, nos verò miseremur alijs ad nostram vtilitatem. Cum verò (vt dictum est) omnis materia sacræ scripturæ aut res sit, aut signum: quia de occultis intendimus, de re interiori prius dicamus. Et primùm de illa, quæ veritas dicitur: nec à qualibet sed à summa veritate (ipsa iuuante) incipiamus, à monte vmbroso & condenso, qui vocibus significatur cum dicitur, Deus est vnus, vel trinus. Nec solæ voces hanc significant Trinitatem, sed res quoque, vt quando Abraham in figura summæ Trinitatis tres Angelos vidit & vnum adorauit. In baptismo quoq; Christi & Transfiguratione ostensa est Trinitas, cuius imaginem anima quodammodo repræsentat, cui Deus se manifestauit per naturam & gratiam. Per naturam, id est, per rationem & creaturam: Per gratiam, id est, per inspirationem, & doctrinam. Per inspirationem intus iuuat rationem, per doctrinã foris creaturam. Hos quatuor modos Apostolus breuiter cõprehendit, dicens: Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Nunc autem videmus quantum ratio per se valuit. Ratio inuenit Deũ esse, & vnum esse, & trinum. Considerans enim non semper se fuisse, intelligit se esse ab alio: quod ne in infinitum procedat, probat id nunquam cœpisse, & sic cognoscit Deum esse. Item considerans, quod si plures essent, vel singularitas imperfecta, vel pluralitas superflua esset, probat vnum esse: non vnum collectioue, vel compositione, aut similitudine: sed essentia, quia carent partibus: & identitate, quia non variatur: & ideò verè, & summè vnus est essentialiter. Spiritus autem creatus verè, sed non summè vnus est essentialiter, nõ inuariabiliter vt Deus. Nunc autem qualiter anima rationalis deprehendit Deum esse trinum videamus. Augustinus in libro de Trinitate. Trinitatem quandam in omni re demõstrat, vt facilius per trinitates creaturarũ ad trinitatem Creatoris ascẽdat. Sed quia hoc longum est, recurramus ad eximium simulachrũ, id est, ad mentem, quæ est imago Dei: & sicut per illam Deum esse, & vnum esse cognouimus, ita per eandem trinum esse intelligamus. Anima igitur in se reperit quandam trinitatem, scilicet memoriã, intelligẽtiam, delectationem vel gaudiũ: aut si dicamus naturalẽ vim intelligẽdi, quę mẽs appellatur, ex qua nascitur notitia, & ex his procedit amor. Hæc tria idem sunt in essentia, sed secundum proprietates differũt. Tria quoq; ad se inuicem referũtur, nec tamen sunt accidentia, sed substantialiter in anima, & vnũ in essentia: quia vna vita, vna mens, vna essentia, & quicquid ad seipsa singula dicuntur, etiam simul non pluraliter sed singulariter dicuntur, & inseparabilia, & æqualia sibi sunt, quia à singulis capiuntur omnia & tota. Ex hoc enim sensu hæc tria vnum

Gen. 18. Matth. 3. Matt. 17. Trinitas ostensa in baptismo & transfiguratione Domini.

Rom. 1.

Mens humana imago Dei.

dicuntur, quia ſecundum Auguſtinum ſubſtantialiter exiſtunt in anima, non tãquam in ſubiecto, vt color in corpore: quia etſi relatiuè dicũtur ſingula, tamen ſubſtantialiter ſunt in ſua ſubſtantia. Mens ſe cognoſcens, notitiam tanquã prolem gignit. Tertius eſt amor, qui ab ipſis procedens vtriuſq; complexio eſt. Anima autẽ ex hoc, quod reperit in ſe, inueſtigat ſupra ſe, & inuenit in Deo potentiã, ſapientiam, gaudium, ſed differenter. In anima enim ſic ſunt, quod tempore mens præcedit, ex qua eſt intellectus, ſequitur gaudiũ. In Deo ſimul, quia ab æterno. Sic ratio per ſe inuenit Deum eſſe, & vnũ eſſe, & trinũ eſſe. Sed quia debilis eſt, niſi iuuetur, idcirco cõſuluit creaturã, vtrum aliquod veſtigiũ Trinitatis in ea reperiret, & ideò per eam cognouit, quòd in ſe ſentiebat. Per tranſitũ enim rerum cognouit Deũ eſſe: quia qui tranſit, ab alio habet initium. Per ſtatum rerum intellexit vnũ eſſe, quia ordinatæ res ſibi proueniũt, vt ſumma infimis, & prima poſtremis concordẽt. Itaq; per vnicam concordiã non dubitat vnum eſſe artificem. Trinum quoq; cognouit, quia per immenſitatem rerum diuinam inueſtigauit potentiam, per pulchritudinem ſapientiam, per vtilitatem benignitatem. Sed licet conteſtãtur idem ratio & creatura: hoc tamen intereſt, quòd tria, quæ in mente reperiuntur, tantum ſigna ſunt & imago Trinitatis, quæ in Deo eſt. Tria verò, quæ foris in creaturis conſpiciuntur, tantum ſigna ſunt, ſed non imago. Licet enim per immenſitatẽ creaturæ inueſtigaretur potentia Dei, non tamen immenſitas eſt potentia, vel pulchritudo ſapientia, vel vtilitas benignitas. Quæ verò in anima ſunt, etiã imago ſunt: quia ſicut in mente eſt potentia, ita in Deo potẽtia eſt: ſed nimis incomparabiliter, cuius in mẽte eſt potentia imago. Itẽ ſapiẽtia vel gaudiũ in mẽte, imago eſt ſapiẽtiæ vel gaudij, quæ in Deo ſunt: ſed hæc verius in Deo. Quæ enim in Deo in veritate ſũt, hîc in imagine cõparent. Nec tãtum per teſtimonium creaturæ iuuatur iudicium rationis, ſed etiam per doctrinam & inſpirationem. Cum autem ratio inueniſſet (vt dictum eſt) Deum eſſe, & vnum eſſe, & trinum: in vnitate etiam inuenit æternitatem & immẽſitatem, in æternitate immutabilitatem, in immenſitate ſimplicitatem, hoc eſt, æternitatem ſine tempore, immẽſitatem ſine quantitate. Æternitatem dico ſine tempore, quia initiũ non habuit. Illud enim, à quo omnia eſſe habent, à nullo eſſe habet nec habiturum eſt finem: quia idem eſt ei eſſe & idem quod eſt, nec vllã recipit mutabilitatẽ. Nullo enim genere mutabilitatis poteſt mutari. Nec enim loco, vel forma, vel tempore mutari poteſt: quibus modis corpora mutantur. Mutatur enim corpus ſecundum locũ, quando totum de loco ad locum transfertur. Secũdum formam, id eſt, diſpoſitionem partium tribus modis: cũ aliqua pars additur, vel aufertur vt aliter ſit, quando etiam aliquis rubet vel palet, transfertur ſanguis, & eſt mutatio ſecundum formam. Secundum verò tempus, quando res eſt prius vno modo, poſteà alio. Cum ergo corpora tribus modis mutentur, ſecundum formã, ſecundum locum, ſecundum tẽpus: primus infert ſecundum & tertium, ſecundus tertium tantum, tertius infertur ab vtroq; & infert neutrum. Incorporalia quoq; tribus modis mouentur, cognitione, affectu, & tẽpore. Cognitione tribus modis, per augmẽtum, per diminutionem, & per ſucceſſionem. Affectu mutatur ſpiritus, cum modo triſtis ſit, modò lætus. Sed ſiue mutetur cognitione ſiue affectu, neceſſe eſt, vt mutatio ſecundum tempus commutetur. Semper enim aliquid ſibi prius, & aliquid poſterius eſt. Singulæ autem harũ mutationum remouentur à Deo: quia nec loco mouetur, quia vbiq; eſt: nec forma, quia ſimplex eſſentia partib. caret: nec cognitione, quia eius ſcientia, nec creſcit, nec minuitur, ſed vnũ prius vel aliud poſterius cõprehendit. Similiter nec affectu mutatur, quia ſummè bonus nihil contrarium ſuæ bonitati recipit. Cum igitur Deus nullo genere iſtorum quatuor mutetur, nec tempore mutabitur. Quia ergo caret principio & fine, & mutabilitate, vt dictũ eſt, Deus æternus eſt. Reperit quoq; ratio in Trinitate cõmunionem vnitatis, coæuitatem æternitatis, æqualitatem immenſitatis. Et communionem quidem vnitatis ſine diuiſione: Coæuitatem æternitatis ſine ſucceſſione: Æqualitatem immẽſitatis ſine diminutione. In vnitate totum, in immenſitate plenũ, in æternitate perfectum. Cum autem anima in Deo Trinitatem per hoc, quod in ſe ſentiebat per creaturas, per doctrinam, per inſpirationem inueniſſet, vt aliquibus certis, & diſcretis vocabulis de Trinitate ageretur, fides tria quaſi propria impoſuit nomina: eum, qui à nullo eſt, appellando Patrem: qui ab illo ſolo eſt, Filium: qui ab vtroq; eſt, Spiritum Sanctum. Quæ vocabula (vt quod æternum eſt ſignificaretur) ab humano vſu accepta ſunt. Sed ne omnimoda inter diuina & humana videretur ſimilitudo, adiecit vt Patrem omnipotentem, Filium ſapientem appellaret, ne putaretur eſſe, vt in alijs. Et qui à nullo eſt, Pater dicitur: quia ibi erat, qui ab illo erat, & ille Filius: cum in ſubſtantia & natura idem ſit quod ille, non qui ille. Qui ab vtroq;, eſt Spiritus ſanctus: quia ab vtroq; ſpiratur.

Diuinarum perſonarũ nomina.

Vt autem ait Auguſtinus, hoc vocabulum, perſona, fides reperit catholica ad diſcretionem Trinitatis, non vt per id diceretur quid eſſet, ſed ne omnino taceretur quid eſſet. Per hoc enim vocabulum (vt idem dicit) non diuerſitatem ſignificare voluit, ſed ſingularitatem noluit. Cum enim fides plurali numero perſonas confitetur, nõ per hoc in eſſentia tria eſſe intelligit, ſed eãdem perſonam non eſſe declarat. Et hoc eſt ſolum vocabulum, quod cum de ſingulis ſingulariter dicatur in ſumma, non tamen ſingulariter, ſed pluraliter pronuntiatur.

Vocabulũ, perſona, quare à fide catholica repertum.

Pluralitas enim vel diſtinctio perſonarum non ponit aliquid, ſed remouet, non vnitatem ſubſtãtiæ, ſed ſolitudinem, negat enim ſolitudinem & ſingularitatem. Vnde Hilarius: Profeſſio conſortij ſuſtulit intelligẽtiam ſingularitatis. Itaq; cum dicimus plures perſonas, tollimus ſolitudinem, & ſignificamus quòd Pater non eſt ſolus. Cumq; tres profitemur perſonas, prædicamus quòd non tantum vna eſt, non tantum duæ, ſed tres ſimul. Et tres profitemur, quia quicquid de Deo verè dicitur, ad potentiam eius, vel ſapientiã, vel bonitatem refertur.

Pluralitas perſonarũ quid efficiat.

¶ Sed quæri poteſt: cum hæc tria in Deo perſonæ dicantur, quare illa tria in anima, quæ ſunt imago huius Trinitatis, perſonæ non dicãtur. Ad quod dicimus, quòd licet ſint ſubſtãtialiter in anima, non tamen omni modo ſunt idem cum ea, ſed variantur circa eam. Quæ autem in Deo ſunt, non variantur, ſed verè idem ſunt cũ Deo, in quo ſunt: & vnumquodq; idem quod Deus. Et Deus eſt & vnus Deus & tres perſonæ: quia vna diuinitas in tribus eſt. Sed ecce, dum inueſtigatur vera & ſumma Trinitas, in ipſa eius imagine & ſimilitudine (quæ tam pulchra, tamq; ſubtilis reſplendet in anima) apparent miræ diſſimilitudines. Anima enim vel homo, qui propter hæc tria imago Dei dicitur, tamen hæc eſt tria. Deus autem eſt tres perſonæ, & hæ tres perſonæ vnus Deus. Item homo habens hæc tria vna eſt perſona: Summa verò Trinitas non eſt vna perſona, nec tantum vnius perſonæ, ſed tres perſonæ, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.

Sancta & ſumma Trinitas quid.

Itemq; in anima mẽs præcedit tempore, ſequitur intellectus, & gaudium: in Deo nil prius, nil poſterius. Trinitas ergò mentis qualiſcumq; imago reſpectu ſummæ Trinitatis exigua eſt, & ex maxima parte illi diſſimilis, ſed tamen imago. Nec propter hoc tantum dicit Auguſtinus, quia ſui meminit mens, & intelligit, & diligit ſe: ſed quia poteſt meminiſſe, & intelligere, & amare Deum, à quo facta eſt. Qui autem reminiſcitur per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, hîc reperit imaginem, & illum, cuius eſt imago. Verius enim inuenit amans, quàm diſputans.

HVGONIS DE S. VICTORE DE CEREMONIIS, SACRAMENTIS, OFFICIIS, ET OBSERVATIONIBVS Ecclesiasticis libri tres, in quos est hæc eiusdem. Præfatio.

EMINI dudum, de Ecclesiasticis Officijs, dum parua quædam ad memoriæ conseruationem mihi ipsi scriberem, te frater amantißimè, quaterniunculum meum extra armarioli clausulam incautè derelictum inuenisse, & aliqua, quæ tibi placere videbantur, legisse. Cum autem postea eiusdem tibi fieri copiam sæpius postulares, negabam, nunc opusculum inexpletum esse asserens, nunc incorrectum: & vtrumque vere. Ipsa enim Ecclesiastica officia (quibus agendis diuina gratia paruitatem nostram deseruire voluit) de Ecclesiasticis officijs agere non sinebant. Sed ne fortè propter dilationem nimiam aliquid aliud suspiceris, partem noctis sopori furatus feci, quod potui. Eaq; quæ mihi ipsi dictaueram, & quædam alia in patrum tractatibus inuenta moderata breuitate perstrinxi, vt & memoria concludi poßint, & tædium lecta non afferant. In quibus si quid laudabile inueneris, meum nullatenus arbitreris. Nihil enim hic meum dixerim, nisi quod in diuersis reperta libris, provt potui breuiando transcripsi, & quasi paleas amouens grana congregaui. Pauca etiam (sed quæ nihil scrupuli habent) non ingenio meo inuenta, sed ab ore suscepta magistrorum, quia perutilia videbantur apponere curaui. Verbis communibus & rebus ipsis, de quibus agitur cognatis, opus explicare congruentius duxi, quàm schematum varietatibus inuoluere, & res per se fulgidas decolorando verba colorare. Sicut enim mulier pulcherrima inde pulchritudinis suæ amittit prætium, vnde turpis sibi vmbratilem quandam pulchritudinem in oculis hominum acquirit; sic colorum rhetoricorum cerussa, & purpurisso cætera exornantur: quæ autem proprium fulgorem habent, corundem superinductione fuscantur. Si quid in hoc opusculo vel insufficienter, vel non rectè dictum inspexeris, tu frater charißimè, corrigere non pigriteris, siue cum notula aliqua mihi corrigendum remittere. Titulos capitulorum annotare placuit, & numeros, vt quod quæsieris, facilius queas inuenire.

Auctoris modestia.

humilitas. Auctoris

¶ *Liber primus agit de consecratione Ecclesiæ, & de sacramentis Ecclesiasticis.*
¶ *Secundus de Ecclesiasticis officijs.*
¶ *Tertius de specialibus Missarum obseruationibus, iuxta temporum, & causarum varietatem.*

Sequuntur libri primi Capita.

De subcingulo.

INCIPIT LIBER PRIMVS.

INTER omnes quærentium faciem Dei Iacob occupationes, nil æquè memoria pariter & vsu dignum arbitror, vt ecclesiastica sacramenta simul & officia. Illa enim de fide, & moribus rectè considerata docent & instruunt: hæc rerum auctori pro donis quotidianis vectigalia rependunt, vt ampliora promereantur diuinæ largitatis beneficia. Propter vtraque, quæ de scripturarum syluis elicere congrua potuimus, in vnum colligere studuit paruitas nostra: & primò de consecratione Ecclesiæ materialis (quæ sacramentorum nostrorum præfert figuram) succinctis agere verbis.

De dedicatione Ecclesiarum, de trina circuitione Episcopi cum aqua benedicta, & de luminaribus interim in Ecclesia accensis.

Cap. 1.

DEdicatio siue consecratio Ecclesiarum Episcopali dignitati reseruata est, sicut & consecratio virginum, & ordinatio clericorum. In primis Episcopus ad consecrandam accedens Ecclesiam, aquam benedicit, cui & salem benedictum admiscet. Inde Ecclesiam ter gyrando exterius aspergit. In quo & baptismi, & pœnitentiæ comitantis baptismum, figura prætenditur. Sic enim homo cum baptizatur, propter tres personas (quarum muneris est peccatorum remissio) ter in aquam mergitur. Per pœnitentiam autem dimittit Deus quicquid humana peruersitas cogitatione, locutione, vel actione committit. Quod benè in aqua & sale figuratur, quia & à sordibus emundat, & à vitiorum putredine mentem conseruat. Interim in Ecclesia locis duodecim luminaria sunt accensa, quibus significatur ardens & lucens apostolica doctrina, quæ & in Ecclesia materiali prædicatur, & in templo non manufacto per Spiritum sanctum accenditur. Sic quoque cum tabernaculum à Moyse Domino iubente cõstructum fuisset dedicatum, duodecim duces eadem munera obtulerunt, sed diebus diuersis: hoc significante Spiritu sancto, quòd Apostolica doctrina quocumque tempore prædicata, in Ecclesia concors esset, & indiuisa.

¶ Et notandum, quòd Ecclesia antequàm Pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis Deum, & perfidiæ tenebris inclusi, typum gerit. Quam ter circuit Pontifex aqua benedicta admixto sale aspergendo, sicut dictum est, subsequente clero & populo. Quia sicut leo rugiens diabolus circuit quærens quem deuoret: sic prælatus Ecclesiæ circuire debet, quærens quem à faucibus leonis illius eripiat, ad pœnitentiam adducens, & baptizans. Vnde & Petrus ait: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.

De trino accessu Episcopi ad ostium basilicæ, & percussione superliminaris, & apertione ostij in tertia percussione. Cap. 2.

VT autem ostendat Pontifex sibi concessam potestatem liberandi, & viriliter captiuandi captiuitatem diaboli, sacramenta Ecclesiæ ministrando (de qua dictum est: Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam) ad singulos circuitus accedit ad ostium basilicæ, & superliminare percutit virga pastorali, quæ typum gerit sacerdotalis potestatis: sicut & illa, quam Dominus discipulos ad prædicandum mittens in via ferre permisit. Percutiendóque dicit antiphonam: Tollite portas principes vestras, & cætera. Principes populi, per basilicam non consecratam significati, dæmones sunt: portæ, per quas introeunt ad corda hominum, vitia sunt, & praua opera. Hæc imperat auferri, vt eleuentur portæ, per quas introitur ad æternitatem, scilicet virtutes, vt introeat Rex gloriæ ad corda hominum ad fidem venientium. Figuram autem populi præfati gerit Archidiaconus, qui intus ad admonitionem Pontificis quasi admirans interrogat. Quis est iste Rex gloriæ? Post trinam percussionem ostium aperitur, quia Trinitatis potestate pars aduersa superatur. Ingrediens Episcopus cum clero, & populo dicit ter: Pax huic domui: quia Christus per assumptionem carnis mundum ingrediens, parietem inimicitiarum destruxit, & pacem inter cælestia & terrestria reformauit. Pontifex ergo basilicam intrans, pax huic domui dicit, quia sancti doctores hîc intendunt, vt populus, qui à Deo discordauerat per peccata, ei reconcilietur per bonorum operum exercitia. Ingressus Episcopus Ecclesiam, primò prostratus orat, cum clero & populo, adimplens quod dicit Apostolus: Obsecro primùm omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes pro omnibus, &c. Surgens ab oratione nondum salutat populum dicendo: Dominus vobiscum: sed ad orationem inuitat, quia nouellus populus nondum salutatione Pontificis dignus videtur, magis autem pro eo quòd ab eo orandum est, vt postea salutatione dignus habeatur. Inde est, quòd Dominus prædicatoribus suis præcepit, vt neminem in viam salutarent, quod est, vt hominem adhuc hominem corde, non spiritu, id est, adhuc transitoria, & non spiritualia appetentem non demulceant spe vana.

Ab Episcopo cur Pax huic domui dicatur.

1.Tim. 2.

Christus quare Apostolis præceperit, vt neminem in via salutarent.

De scripturæ duplicis alphabeti in pauimento.

Cap. 3.

HIs itaque completis, incipit Pontifex de sinistro angulo orientali in dextrum occidentalem pauimenti alphabetum scribere, & de dextro orientali in occidentalem sinistrum. Alphabetum rudimenta doctrinæ ecclesiasticæ significat. Vnde Græcè scribitur & Latinè: quia hæ duæ linguæ in doctrina Christiana cõcordant, & vterque populus ad rudimenta fidei vocatus est. Quod autem ab angulo in angulum cancellatis lineis scribitur, duplici figuræ alludit. Quarum prior est, vt (quia tali forma Crux figuratur) doctrinæ euangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliter inseratur. Vnde Paulus Corinthiis adhuc rudibus dicit: Non iudicaui me aliquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Secunda est, vt quia scriptura alphabeti à sinistro angulo transit ad dextrum & ediuerso intelligamus per doctrinam Euãgelicam, & Crucem factam, quòd populus dignior factus est indignior, & econtrario. Quod & in benedictione Iacob figuratum est, quando cancellatis manibus dextram posuit super caput iunioris filij Ioseph, scilicet Ephraim, & sinistram super caput maioris. s. Manasse.

1.Cor. 2.

Genes. 8.

Quid ingressus basilicam Episcopus primo dicat, vel faciat.

Cap. 4.

PEr ea, quæ hactenus nostra explicauit oratio, Ecclesia dedicanda ad hoc præparata est, vt dedicari possit, & debeat, id est consecrari. Pontifex ergo ad altare accedens, & quasi incipiens dicit: Deus in adiutorium meum intende, &c. absque alleluia. Est enim versus ille laborantium in hac vita, & contra hostes visibiles & inuisibiles colluctantium: & ideò in suum adiutorium Deum inuocantium. Alleluia autem laus Angelorum est ad homines per Ioannem in Apocalypsi delata, vbi se perhibet vocem Angelorum audisse dicen-

tium alleluia. Est autem vox lætitiæ spiritualis. Vnde in tempore luctus, scilicet à Septuagesima vsque ad Pascha in Ecclesia non cantatur. Pontifex ergo, qui cum subditorum imperitia adhuc certat, & adhuc in figura nõ fidelem Ecclesiam ad fidem vocat, vel lapsos ad pœnitentiam: adiutorium quidem Dei postulat, sed alleluia pro eis non decantat, de quorum salute nondum plenè sperat.

De aqua, & sale, & cinere, & vino commixtis.
Cap. 5.

POst hæc benedicitur aqua, cui admiscentur sal, & cinis, & ad vltimum vinum. Aqua expiationem significat: quia per aquam coinquinata emũdari, & ablui solent. Expiatio autem peccatorum rectè fit, si adhibeatur sal sapientiæ, qui corruptibilia à corruptione seruat. Vnde in lege præcipitur: In omni sacrificio offeres sal: nec auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio eius. Quod est: Nihil Deo temerè offeras. Illa enim opera placent illi, quæ sale sapientiæ sunt condita. Cinis verò significat reliquias, id est memoriam Dominicæ passionis, quam etiam significabat cinis vitulæ aspersus ad expiationem populi, sicut in Deuteronomio legitur. Non est autem expiatio à peccatis sine fide Dominicæ passionis. Vel cinis, qui de carbonibus efficitur extinctis, mortificationem vitiorum significat, & extinctionẽ. Vinum spiritualẽ dulcedinẽ significat, quia ab vbertate domus Dei mentes sobriæ inebriantur, ad quam per prædicta venitur, sicut promittitur in figura, cum vinum post cætera omnia infunditur. Potest etiam dici, quòd aqua & vinum duas in Christo significant naturas, quarum fides emundat à peccatis.

Leuitic.2. — Num.19. — Passionis Christi virtus.

De Crucibus aquæ in altari. Cap. 6.

IN hac aqua tingit Pontifex pollicem suum, & facit crucem in altari, quæ attingit totam eius longitudinem & latitudinem, deinde facit crucem per quatuor cornua altaris. Altare enim Christi figuram præfert: quòd per quatuor cornua distenditur, quia Christus in membris suis per quatuor mundi cardines dilatatur. Dilataberis, inquit, vsque ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem. Benè autem crux de aqua fit, & in toto, & in partibus: vt ostendatur & vniuersam Ecclesiam Christi, & singulas Ecclesias per lauacrum aquæ, & fidem passionis à peccatorum sordibus esse mundatas.

Gen.28.

De septenaria circuitione Episcopi circa altare.
Cap. 7.

INde circuit altare septem vicibus, & aspergit. Quo numero significatur plenitudo Spiritus sancti, id est, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris Domini. Huic enim spiritui septiformi cedit, quicquid contra Deum se erigit. Sicut & in circuitu septimo muri Iericho corruisse leguntur. Aspergitur autem aqua hyssopo, quæ est herba humilis purgans pectus, & duritiam saxorum radicibus penetrans. Significat autem humilitatẽ Christi, qui superbiæ nostræ tumores humiliando se vsque ad mortem curauit, & duritiam cordium nostrorum suæ humilitatis intuitu emolliuit. Dehinc circuitu totam Ecclesiam intus ter, & aqua parietes aspergit. Quæ aspersio, templi non manu facti emundationem significat interiorem, quæ quotidie fit per veram pænitentiam. Sicut enim aspersio aquæ exterior significat baptismi ablutionem, idest, illam, quæ in baptismo fit peccatorum emundationem: sic interior eam, quæ fit per veram pænitentiam. Ideò autem ter, quia per pænitentiam dimittitur quicquid praua locutione, cogitatione, vel opere committitur, sicut supra dictum est. Canitur aũt Psal. Exurgat Deus, cum antiphona: vt viribus destituantur hostes huic emundationi resistentes. Canitur & antiphona. Qui habitat in adiutorio Altissimi: innuẽs nullum à Deo protegi, nisi eum, qui de suis viribus nõ præsumens Dei adiutorium implorauerit. His peractis Põtifex ad orationem se confert, petens vt omnes, qui eandem domum intrauerint, exauditos se esse gaudeant.

Septenaria altaris circuitio. — Psalm.67. — Antiphona. — Psalm.90.

De residuo moltæ seu molæ ad basim altaris condendo.
Cap. 8.

COmpleta oratione conuertit se Pontifex ad altare incipiens antiphonam cum psalmo: Introibo ad altare Dei. Et quod remanet de molta, qua conditæ sunt Sanctorum reliquiæ, fundit ad basim altaris: quia quod ipse nequit, humiliter Deo committit, & purgationem scilicet subditorum per aquam intelligunt, & honorificationem sanctorum. Hinc est, quòd in sacrificijs veteris Testamenti de sanguine hostiarium digito sacerdotis aspergebatur contra Deum, vel in cornibus altaris ponebatur iuxta sacrificiorum diuersitatem, & quod reliquum erat, ad basim altaris fundebatur: quia sacerdotum est quicquid possunt ad vtilitatẽ gregis sibi commissi facere, quod autem vires suas excedit, Domino deuotissimè commendare. Quam formam summus pastor cęteris reliquit, cum passioni appropinquãs patri dixit: Pater serua eos, quos dedisti mihi. Quam magistri formam sequutus Paulus in supremo articulo vitæ præsentis dicebat discipulis suis: Et nunc cõmendo vos Domino, & verbo gratiæ eius. Hoc autem innuit antiphona. Dicit enim se introiturum ad altare Dei, videlicet ad illud, quod significatur per istud visibile, ad quod non penetrat oculus carnis, sed pura & deuota intentio mentis. Et hoc est, quod sequitur. Ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.

De extersione altaris cum lineo panno.
Cap. 9.

POstea altare linteo extergitur. Linum enim de terra ortum cum magno labore perducitur ad cãdorem. ergo quasi linteo altare non manufactum extergimus, quando Christum per angustias passionis intrasse prædicamus in gloriam, & eos, qui de corpore ipsius sunt, quod est Ecclesia, ad eius imitationẽ inuitamus. Deinde offertur incensum, quod significat orationes Sanctorum: quia pro eis debent orare prælati, quos ad tolerantiam passionum inuitant.

Quid significetur in vnctione altaris.
Cap. 10.

HIs expletis Pontifex crucem facit de chrismate in medio altaris: deinde per quatuor ipsius cornua sicut prius fecerat de aqua consecrata. Et est ordo congruus, vt post emundationem per aquam, & post alia quæ dicta sunt, oleum adhibeatur: quia & sancta Ecclesia prius in aqua mundatur baptismatis: & sic vnctione chrismatis insignitur per manus Pontificis. In qua vnctione datur Spiritus sanctus ad diligendum Deum & proximum: sicut in ea vnctione, quę fit in baptismo, datur idem spiritus ad remissionẽ peccatorum. Vngitur ergo altare, & cantatur antiphona: Vnxit te Dominus oleo lætitiæ præ consortibus tuis, vt in hac vnctione intelligamus gratiæ plenitudinem, quæ præcessit in capite, & misso Spiritu sancto die Pentecostes refulsit in Apostolis. De qua etiam plenitudine (teste Ioanne) omnes accepimus. Vnde cõsecrato altari, cruces vndique chrismantur in parietibus.

Quid sit quod altare velaminibus albis cooperitur.
Cap. 11.

PEracta denique consecratione altare velaminibus albis cooperitur: quibus & sacramentum nouitatis intelligitur in baptizatis, & prænuntiatur gloria futuræ incorruptionis, quæ erit in dedicatione illa gloriosa quæ iam completa in capite, in membris expectatur adimplenda.

De Sacramentis Ecclesiasticis, quæ, & quibus cõueniant.
Cap. 12.

QVoniam de Ecclesiæ consecratione, prout breuitatis ratio poscebat, egimus: sub eadem compendij regula de eis, quæ in Ecclesia geruntur, aliquid dicamus. Septem sunt principalia sacramẽta, quæ

in Ecclesia ministrantur: quorum quinque generalia sunt, quia ab eis neuter sexus, nulla ætas, conditio nulla excluditur. Videlicet baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, vnctio infirmorum. Duo particularia sunt, eo quòd non tribuantur omnibus, sed quibusdam hominum, ordines, scilicet & coniugium. De his omnibus scribere necessarium duxi, vt memoriter teneam quid in his acceperim, siue ministrem, si quando aliquod eorum manibus meis ministrari contingat. Alioquin ad vsus aliorum panes porto, nec gusto, diuina tamen gratia sua non deserente sacramenta.

¶ Notandum igitur, quòd prædicta quinque sacramenta generalia, remedia sunt contra peccata & originalia & actualia. Et est baptismus intrantium Ecclesiam, Confirmatio stantium quasi in pugna, Pœnitentia lapsorum, sed resurgentium, Eucharistia manentiũ in Ecclesia, Vnctio exeuntium ab hac vita. Quæ quidé remedia ante legem fiebant per sacrificia. Sub lege & per circuncisionem, & per sacrificia. Sacramentũ duobus modis dicitur. Aliquando enim sacramentum dicitur sacræ rei signum velut in baptismo exterior ablutio, quæ interiorem significat emundationem. Aliquãdo dicitur sacramentum quasi sacrum secretum, velut sacramentum incarnationis, & huiusmodi. Sacramentum autem in tribus consistit, videlicet in factis, in dictis, in rebus. In rebus, vt est aqua, oleum. In dictis, vt est inuocatio Trinitatis. In factis, vt est submersio in aquam, & insufflatio.

De baptismo, & forma eius, & efficacia. Cap. 13.

PRimum sacramẽtum est baptismus. Est enim quasi ianua omnibus atria Ecclesiæ introeũtibus. Est autem baptismus immersio hominis in aquam facta in nomine Trinitatis. Baptismus interpretatur ablutio. Circa sacramentum baptismi hæc inquisitione digna videntur. Quæ sit eius forma: à quo sit ministrandum: quæ eius efficacia: & vnde, & quando incepit. In baptismo hæc forma seruanda est: vt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizetur. Sic enim magister summus docuit discipulos, dicens. Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Legitur tamen in Actibus Apostolorum Apostolos baptizasse in nomine Christi. In quo (vt Ambrosius ait (Pater intelligitur, à quo vnctus est, & filius qui vnctus est, & Spiritus sanctus, quo vnctus est. Administratio autem baptismi sacerdotum est ex institutione. Necessitate tamen instante baptizare possunt alij alaris ministri ordine seruato dignitatis, vt præsente diacono subdiaconus baptizare non præsumat, sic in cæteris. Absentibus altaris ministris, & clericis omnibus, & vrgente necessitate, laicus baptizare potest. Si nec laicus præsto fuerit, mulier baptizet. Si nulla alia reperiri potuerit, mater ipsa baptizet. Nec propter hæc à viro suo separabitur, quia per necessitatem excusatur.

Virtutem autem, & efficaciam dat baptismo, & baptismus Christi, & sanguis Christi. Ipse enim ad baptismum Ioannis accedens vim regeneratiuam contulit aquis, vt efficaciam remissionis haberent, non tamen ex seipsis, sed ex gratia operante per sanguinem fusum pro peccatis. In cuius figura, quoniam sacrificiorũ sanguis fundebatur sub lege, etiam ex ipso remissionis efficaciam habuisse creditur. Tempus baptismi incepit, quando dictum est. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Qui tamen priusquam prædicationẽ Apostolorum audire possent, sine baptismo decesserunt, non ideò perierũt: post quam autem in omnem terram sonus prædicationis eorum exiuit, non saluatur non solum, qui baptizatus nõ fuerit (vt ait August.) sed qui necesse potuerit.

¶ De illis tamen, qui ad baptismum properant, & interim decedunt, quæritur vtrum saluentur. Quod inde videtur: quia in contritione cordis, & proposito confessionis dimittuntur peccata, iuxta illud: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, &c. Verbi gratia. Aliquis contritus est corde, & cõfessus iniquitatem suam coram sacerdote habet etiam dilectionem Dei & proximi, vt Cornelius: cur igitur non intraret ad nuptias, cum vocatus sit, & habeat vestem nuptialẽ? Aliquibus tamen visum est, talem non posse saluari: quoniam scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Hanc autem litem dirimit Augustinus, dicens: Quantum valeat sine visibili etiam sacramento baptismi, quod ait Apostolus, Corde creditur ad iustitiã, ore autem cõfessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est. Sed tũc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Quibus verbis soluit Augustinus, quod ab aduersa parte obiectum est: Nisi quis renatus: Quod sic intelligendum docent ipsa Augustini verba: Qui renasci cõtempserit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum. Quòd autem martyrium locum baptismi suppleat, nulli est dubium. Qui baptizati fuerunt baptismo Ioannis, rebaptizati leguntur. Non enim erant renati ex aqua & Spiritu sancto. Baptizati autem etiam ab hæreticis in forma à Christo tradita, scilicet cum inuocatione Trinitatis, non rebaptizantur. Si præter formam illam, rebaptizantur: immò verè baptizantur, quia prius baptizati non fuerant.

Act. 10. Ioan. 5. Rom. 10. Luc. 23. Act. 19.

De verbis rusticè prolatis: & quare in aqua tantum fiat baptismus. Cap. 14.

SI sacerdos siue alius in baptizando corruptè proferat verba, vt in nomine patria, & filia, & spiritu sancta, non tamen errorem aut hæresim intendens, sed ex ignorantia, non est rebaptizandus. Ideò non in vino vel oleo, sed in aqua tantum, institutum est baptismum celebrari, vt sacramentum cum re sacramenti conuenientiam haberet, & per visibile sacramentum res inuisibilis possit intelligi. Ablutio enim exterior emundationem significat interiorem. Ad abluendum autem nil accommodatius aqua potest inueniri.

De responsione patrinorum pro puero. Cap. 15.

IN persona pueri respondent patrini, Credo: id est sacramentum fidei accipio: quia hic (sicut dicit Augustinus) sacramentũ fidei fides appellatur. Quod auté in persona pueri dicunt: abrenuntio satanæ, &c. spondent puerum (si ad annos discretionis venerit) sic, & sic facturũ. Per quæ verba puer obligatur in posterum, vt nisi sic fecerit, promissionis violatę reus habeatur. Nullus baptizari potest in vtero matris, non enim renasci potest nondum natus. Quòd autem Hieremias, & Ioãnes in vtero sanctificati sunt, in miraculis est habẽdum diuinæ potestatis. De qua tamen sanctificatione diuersi diuersa sentiunt. Nam quia sanctificatio cum peccato originali non est: dicunt quidam eos sanctificatos in vtero, id est, à peccato originali mundatos. Mihi (sine potioris sententiæ præiudicio) videtur, quòd propter futuræ sanctitatis signa in vtero sanctificati dicuntur: quia nec tunc charitatem habuisse credendi sunt, penes quam totius est summa sanctificationis, nec charitatis siue alterius gratiæ sacramentum.

Hieremiæ, & Ioannis in vtero sanctifica-tio qualis fuerit.

Quid in baptismo dimittatur. Cap. 16.

PEr baptismum reatus dimittitur. Pœna autem pro peccato inflicta nõ tollitur, illa scilicet pœna temporalis, quam quotidie in frigore, & æstu, & famé, & siti, & huiusmodi sentimus, quæ in nobis manet, vt vita æterna ardentius quæratur à nobis. Illa, quæ præcedũt baptismum, vt exorcismus, id est, adiuratio, & catechismus, id est, instructio, minuunt diaboli potestatem, non conferunt peccatorum remissionem. Quædam etiam ibi sunt ad honorem sacramenti.

De die scrutinij. Cap. 17.

NOtandum etiam, quòd baptizandi in sabbato Paschali, quarta feria quartæ hebdomadę Christianæ militiæ, id est, quadragesimæ, deferuntur ad Eccle-

ſiam, vt exorcizentur & catechizentur. Ideò autem quarta feria quartæ hebdomadæ huic officio deputata eſt: vt qui baptizandi ſunt, ipſo numero intelligant ſe non ad ocium, ſed ad Chriſtianam vocari militiam, ac ſi quarta ætate, ſcilicet iuuentute, quæ pugnæ eſt apta, ad militiam eligantur. Et quia prædicta quarta feria de fide inquiruntur, & inſtruuntur: ideò dies illa dies ſcrutinij, & officium illud ſcrutinium appellatur. Vocantur autem prædicta die per lectionem, quæ præcedit epiſtolam, quæ & ipſa de aquis baptiſmi eſt: ſicut & ordinandi propter ſimilem cauſam quarta feria quatuor temporum ante epiſtolam vocatur per lectionem, quæ pertinet ad Spiritum ſanctum per quem ſcilicet conſecrandi ſunt. Vnde & ea die veniunt de iis, quę ad officium ſuum pertinent, requirendi & examinandi.

De antecedentibus ante baptiſmum.

Cap. 18.

SVnt & alia quædam circa baptizandos conſideranda. Signantur enim primùm in fronte, in pectore, inter humeros, in auribus, in ore, Crucis ſignaculo, cuius virtute & omnia ſacramenta complentur, & omnia diaboli figmenta fruſtrantur. Sic cum occideretur primogenita Ægypti, populus Hebræorum ſignatis poſtibus domorum ſanguine agni paſchalis in typo Dominicæ paſſionis ſaluatus eſt. Sic etiam apud Ezechielem ab imminenti clade Hieruſalem liberandi pronuntiantur, qui literam Thau T (quæ figuram Crucis exprimit) in frontibus haberent inſignitam. Poſtea datur ſal benedictus in os baptizandi: vt ſale ſapientiæ ſit conditus. Exſufflatur non quidem creatura Dei in ipſo, ſed diabolus, in cuius regno propter peccatum natus eſt, exſufflatur ab ipſo, id eſt per Spiritum ſanctum, cuius ſignum eſt flatus exterior, amouetur: dum per ea, quæ ibi dolet agi, poteſtas eius minoratur, nondum omnino tollitur. Nondum enim per baptiſmum renatus eſt, ſed tantum per Crucis ſignum, & cætera quæ circa eum acta ſunt, in vtero matris Eccleſiæ conceptus & nutritus, vt tandem per aquam ſalutis Chriſto renaſcatur. Deinde tanguntur aures, & nares cum ſaliua, quæ quoniam à capite deſcendit ſupernam ſignat ſapientiam. Cuius tactu & aures cordis aperiuntur ad intelligendum verbum Dei, & nares cordis, vt ſentiant fragrantiam vnguentorum Chriſti, & dicat cor eam ſentiens: In odorem vnguentorum tuorum currimus. Hanc formam Chriſtus Eccleſiæ tradidit, quando muti & ſurdi os & aures tangens dixit: Ephetha, quod eſt adaperire.

Exod. 12. Ezech 9. Marc. 7.

De trina immerſione, & vnctione chariſmatis.

Cap. 19.

HIs peractis benedicuntur fontes, & traditur nouæ vitæ iter aggredientibus fidei ſymbolum, quod à duodecim Apoſtolis ordinatum eſt, & totidem ſententiis comprehenſum. Poſtea interrogatur ſi abrenunciet ſatanæ, &c. Et poſt trinam reſponſionem immerſione trina baptizatur, quia ibi Trinitatis virtute & gratia mundatur à peccatis. Dehinc ſacro chriſmate vngitur in vertice, vt intelligat ſe promoueri in Regem & ſacerdotem, non miniſterio quidem, ſed dignitate ſanctitatis, ſecundum illud: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et vt à Chriſti conſortio vocetur Chriſtianus, & ęterni Regis ſit cohæres, huic ſacramento poſt aquã baptiſmi Spiritus ſanctus infunditur, vt ſit renatus ex aqua & Spiritu ſancto, immò infuſus oſtenditur. Siquidem Spiritus ſanctus in ipſa trina immerſione remiſſionem confert peccatorum, ſed non ſimul cum immerſione poterat exhiberi eius ſacramentum.

1. Pet. 2.

De veſte alba, & communicatione paruulorum.

Cap. 20.

EXinde datur baptizato veſtis candida, quę innocentiam ſignificat: & ſtolam iocunditatis perpetuæ, ſi innocentiam ſeruauerit, ei pronuntiat. Ad vltimum datur cereus accenſus in manu eius, quatenus illud

A Euangelij implere doceatur. Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona & glorificent non vos, ſed patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Omnibus his nouus homo in vtero matris Eccleſiæ inchoatur, prouehitur, conſummatur, & vniuerſitati Eccleſiæ aggregatur, hoc eſt, corporis Chriſti membrum efficitur. Vnde ſi eius valetudinis eſt, ſacramenta vnitatis, id eſt, corpus & ſanguinem Chriſti accipere debet. Pueris recens natis idem ſacramentum in ſpecie ſanguinis eſt miniſtrandum digito ſacerdotis, quia tales naturaliter ſuggere poſſunt. Auguſtinus ad Bonifacium contra hæreſim Pelagianorum. In Eccleſia Saluatoris per alios paruuli credunt, ſicut ex aliis, quæ in baptiſmo dimittuntur, peccata traxerunt. Nec illud cogitetis, eos vitam habere poſſe, qui ſunt expertes corporis & ſanguinis Chriſti, dicente ipſo Domino: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. ergo (ſi ſine periculo fieri poteſt) iuxta primariam Eccleſiæ inſtitutionem ſacramentum Euchariſtiæ in ſpecie ſanguinis eſt tradendum pueris. Vnde ignorantia preſbyterorum adhuc formam retinens, ſed non rem, dat eis loco ſanguinis vinum, quod penitus ſuperuacuum arbitrarer, ſi ſine ſcandalo ſimplicium dimitti poſſet. Si autem in reſeruando ſanguinem Chriſti, vel miniſtrando pueris immineat periculum, potius ſuperſedendum videtur. Nec terreant vos præmiſſa Auguſtini verba. Ipſe enim alibi quaſi ea determinans dicit. Nulli eſt aliquatenus ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis ſanguiníſque Domini participem fieri, quando in baptiſmo membrum corporis Chriſti efficitur: nec alienari ab illius panis conſortio, etiam ſi antequam illum panem comedat, & calicem bibat, de hoc ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat.

Matt. Moſ... tiuæ ... ſiæ ... uulo... mun... quali... zit.

B C

Quòd paruuli in ætate congrua patrinorum promiſſione tenentur. *Cap.* 21.

CVm verò ad intelligibiles annos peruenerit, monendus eſt à preſbyteris, & ab iis, per quorum vocem ſatanæ abrenunciauit, & fidei ſymbolum accepit: quatenus quod per aliorum ora promiſit, iam ſtudeat corde credere, & ore proprio confiteri, & opere imitari. Vnde Auguſtinus in ſerm. habito Dominica prima poſt Paſcha. Vos ante omnia tam viros, quàm fœminas moneo, qui filiolos in baptiſmo ſuſcepiſtis, vt cognoſcatis vos fideiuſſores extitiſſe apud Deum pro illis. Ideò ſemper illos monete, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant: hoc omnibus faciant quod ſibi fieri volunt. Ante omnia ſymbolum, & Dominicam orationem & ipſi tenete, & illis, quos excepiſtis, oſtendite: & paterno affectu eos in Domino diligite.

D

De Confirmatione. *Cap.* 22.

CVm in baptiſmo plena ſit facta peccatorum remiſſio, quid confert confirmatio? In baptiſmo datur ſpiritus ad remiſſionem, hîc verò ad robur. Per hãc enim contra hoſtes inuiſibiles armamur. Sine hoc ſacramento poteſt homo ſaluari, ſi non ex contemptu dimiſerit. Eſt autem adeò neceſſarium, & efficax, vt Epiſcopali dignitati miniſtratio eius reſeruata ſit, & vt ab alio traditum, habeatur irritum.

E

De Euchariſtia in ſequentibus dicemus, vbi de Miſſa tractatus, habebitur.

De Pœnitentia. *Cap.* 23.

POenitentia eſt commiſſa flere, & flenda nolle committere. Et eſt, vt dicit Hieronymus, ſecunda tabula poſt naufragiũ: quia ſi quis de mundicia in baptiſmo recepta periclitatur, per pœnitentiam reſurgere poteſt, & euadere. Vt autem pœnitentia ſit vtilis, tria ſunt neceſſaria, cordis compunctio, oris confeſſio, & ſatisfactio. In contritione tamen cordis ante oris confeſſionem peccata dimitti credendum eſt, propter illud: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam

Pœnite... quid. Pœniten... veræ ... neceſſa... quæ. Pſalm. 3...

Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quid igitur prodeſt ſequens oris confeſſio? Multum. In cordis enim contritione dimittitur reatus & æternæ damnationis debitum pro criminalibus, ſed non debitum pœnæ temporalis. Deus enim miſericors, & iuſtus ſic peccata dimittit, vt ea tamen non relinquat impunita, pœnam autem temporalem recipit pro æterna. Illa autem ad ſacerdotis arbitrium habenda docetur, vbi mũdato à lepra dictum eſt. Vade, & oſtende te ſacerdoti, &c. Quòd ſi poſt contritionem contemnatur: aut peccata iam dimiſſa redeunt (ſecundum quoſdam) aut peccato ingratitudinis pari dimiſſis omnibus reus tenetur, qui gratiæ Dei ingratus inuenitur.

Matt. 8.

Quare pœnitentia ſolennis non iteretur.

Cap. 24.

SOlennis pœnitentia, quæ ſcilicet in publico extra Eccleſiam agitur, non iteratur, licet iterentur crimina, propter quæ ſuſcipitur, immò iterati crimina, aliud conſilium datur. Quod ideò in Eccleſia videtur conſtitutum, vt iteratio peccatorum poſt pœnitẽtiam amplius timeatur: quæ adeò deteſtabilis eſt, quòd auctorẽ ſuum etiam pœnitentia cõueniente reddit indignum. Inconſulto Epiſcopo non debet preſbyter excommunicatos, vel publicè pœnitentes reconciliare, niſi vltima cogat neceſſitas.

Qualiter ſacerdos peccata dimittat.

Cap. 25.

SOlus Deus peccata dimittit. Habent tamen auctoritates, quòd ſacerdotes peccata dimittunt, & quòd Deus per eos ea dimittit. Sed ſacerdotes peccata dimittere dicuntur, quia ſacramenta miniſtrant, in quibus & per quæ peccata auctoritate diuina dimittuntur. Vel ideò ſacerdotes peccata dimittere dicuntur: quia eum, qui pro peccatis ſuis excommunicationis vinculo ligatus fuerat, abſoluunt. In quo ſuo modo peccata dimittunt, quia eum propter præcedentia peccata non amplius debere vitari oſtendunt. Retinent autem peccata iterum & iterum, vt magis euitentur, excommunicando: Domino vtrunque approbante ſicut dictum eſt Apoſtolis: Quorum dimiſeritis peccata, dimittẽtur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Non ergo de omnibus peccatis intelligendum videtur ſecundum hunc modum remiſſionis vel retentionis, quòd ſacerdotes ea dimittant vel retineant, ſed de eis tantum, propter quæ lata eſt ſententia excommunicationis: ſecundum priorem modum de omnibus poteſt intelligi.

Ioan. 20.

De iniuſtè excommunicato vtrum ligatus ſit.

Cap. 26.

DE iniuſtè excommunicato quæritur, vtrum apud Deum ligatus ſit. Si enim non eſt: quid eſt quod in typo Eccleſiæ dictum eſt Petro: Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis? Sed fortè ſolutionem mendicans dices: Quodcunque ligaueris iuſtè ſuper terram, erit ligatum & in cælis. At quomodo dicetur iniuſtè dediſſe ſententiam, qui rei veritatem ſcire non præualens ſecundum audita rectè iudicauit? Item beatus Gregorius ait: Sententia paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timenda eſt. Ad quid ergo timenda eſt ſi non tenet? E contrario videtur, quòd ſententia iniuſtè lata in irritum cedat. Dicit enim decretum cauſa XI. Si lata fuerit in te ſententia: depone errorem, & euacuata eſt ſententia: Errorem dicit culpam, propter quam datur ſententia. Si ergo depoſito peccato, propter quod data eſt ſententia, ipſa euacuatur: multo magis vacua eſt ab initio, quæ non propter peccatum eius, qui in cauſam ductus fuerat, ſed ex odio ſacerdotis eſt pronunciata, vel ſine ordine canonico, vel ex cauſa iniuſta. Hæc tria namq; in ſententia excommunicationis penſanda ſunt, animus iudicis, ordo, & cauſa: quorum ſi vnum peruertatur, dicitur iniuſta, modo ex animo, modo ex ordine, modo ex cauſa. Cùm autem prædicta tria ad ſententiæ iuſtitiam exigantur, videlicet vt animo correctionis detur, nõ odij, & ordine canonico, & pro cauſa talem promerente ſententiam: cauſa præ omnibus iudicium obtinere videtur, vt ſi cauſa non præceſſerit, excommunicatio vera non ſit, nec apud Deum teneatur ligatus, qui ſine culpa ſua fuerit excommunicatus. Quomodo enim ſine culpa poteſt quis ligatus eſſe apud Deum, qui merita cauſarum ſine fallacia ſolus examinat? Nam & apud homines iniuſtum habetur, vt quis ſine merito puniatur. Denique excommunicationis, & abſolutionis idem eſt (quantum ad hoc) iudiciũ. De abſolutione autem ſic loquitur beatus Gregorius. Tunc vera eſt abſolutio præſidentis, cum interni arbitrium ſequitur iudicis. Quod benè quatriduani Lazari illa reſurrectio deſignat, qua mortuum Dominus vocauit, & viuificauit dicens: Lazare, veni foras. Et poſt modum is, qui viuens fuerat egreſſus, à diſcipulis eſt ſolutus. Ex qua conſideratione nobis intuendum eſt, quòd illos nos debemus per paſtoralem auctoritatem ſoluere, quos auctorem noſtrũ intelligimus per ſuſcitantem gratiam viuificare. Ex his verbis videtur nec excommunicationem, nec abſolutionem veram eſſe, quæ non ſequitur ſummi paſtoris ſententiam, quę merita cauſarum examinat, nec aliquem immeritũ damnat, Auguſtinus in pſalmum vigeſimum octauum: Præualebit in te falſum teſtimonium, ſed apud homines. Nunquid apud Deum valet, ibi cauſa tua dicenda eſt? Quando Deus erit iudex, alius teſtis quàm conſcientia tua non erit. Inter iuſtum iudicem & conſcientiam tuam noli timere niſi cauſam tuam. Vt hanc quaſi contrariarum litem rationum diſſoluere poſſis, vide quando dictum eſt Petro in typo Eccleſiæ: Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis. Inuenies hoc dictum eſſe in datione clauium regni cęlorum. Ac ſi diceret Dominus, his clauibus vtere, & quicquid ſecundum eas ligaueris vel ſolueris, ligatum erit vel ſolutum erit apud me. Quod eſt: Ratum erit apud me quicquid ſecundum has, quas tibi do, claues feceris. Hæ claues, poteſtas & diſcretio intelliguntur. Diſcretio autem datur vt clauis, quando vſus eius conceditur, ſicut pennas aui dare dicitur, qui ſoluit ligatas. Diſcretio autem quædam eſt in re, quædam in operatione. Diſcretio eſt in re, qua ſine fallacia verum à falſo diſcernitur. Diſcretio in operatione, quà ordine iudiciario proceditur in cauſa, & ſecundum audita rectè iudicatur. Quod & ſine fallacia, & cum fallacia fieri contingit. Diſcretio autem, quæ hic clauis dicitur, vtrunque complectitur. Si quis ergo poteſtatem excommunicandi habens, ea diſcretè vtatur, vt ordine iudiciario procedat, & diligentiam, quam poteſt, adhibeat, verum etiam à falſo ſine fallaciæ nubilo diſcernat, ipſe ex poteſtate ſibi tradita ligat: & qui ſic ab eo ligatus eſt apud homines, etiam apud Deum ligatus eſt, id eſt, ratum habet Deus, quod poteſtate ſua diſcretè vtendo fecit miniſter eius. Et ſicut in terra ligatus eſt, id eſt, ab Eccleſia militante ſeparatus, ita etiam à curia cæleſti: vt ſicut nullus hominum cum eo habet colloquium, ita nullus Angelorum ei credatur præſtare auxilium. De eo, qui ordine iudiciario ligatus eſt pro cauſa tamen iniuſta, dicimus, quòd non eſt ligatus apud Deum, niſi contumax inueniatur, ſalua tamen Euangelij veritate dicentis: Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis. Cælorum enim nomine præſens Eccleſia deſignatur. In qua excommunicatus habetur, & euitatur vt excommunicatus: & ſi apud homines teneat ſententia, apud Deum non tenet, & ideò irritari meretur. Si poſt appellationem ad maiorem audientiam fuerit excommunicatum, non tenet ſententia, ſed ipſo iure habetur irrita.

Matth. 16.

Quæ in excommunicatione pẽſanda.

Ioan. 11.

Matth. 16.

Claues Petro à Chriſto datæ quæ.

De vnctione infirmorum.

Cap. 27.

VNctio infirmorum ab Apoſtolis eſt inſtituta. Vnde Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & vnguant eum oleo ſacro:

D. Thom. & Sco. tenẽt, quòd ſacramentũ extreme vnct. fuerit à Chriſto inſtitutũ. ſed & Trid. Syn. ſeſ. 14. c. 1. docet.

quòd hæc ſacra infirmorũ vnctio fuit inſtituta, tanquam verè & propriè ſacramentorum noui Teſtam. à Chriſto Domino noſtro apud Marc. quidẽ inſinuatũ, ſed per Iacobũ Apoſt. fidelibus commẽdatum, ac promulgatum. Ideo docet 11. Cano. eiuſdẽ Seſ. & anatematizat hanc veram doctrinam negantes.

& alleuiabit Dominus infirmum: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Hic ſacramentum eſt vnctio, res ſacramenti peccatorum remiſſio. Hoc ſacramentum cõtemnere damnabile eſt. Sine contemptu abſque eo decedere, damnabile non eſt. Hoc ſacramentũ ſæpius iterari poteſt, ſicut & quod maius eſt Euchariſtiæ ſacramentum. Auguſtinus tamen dicit ſacramentum non eſſe iterandũ. Sed hoc de ſacramentis baptiſmi, & confirmationis (de quibus tunc ſermo erat) intelligendum eſt. Vel fortè non dicitur iteratio ſacramenti, & ſi pro parte iteretur. Licet enim iteratio fiat quantum ad perſonam, quæ iterum ſuſcipit ſacramentum, tamen non eſt iteratio quantum ad hoſtiam, vel oleum.

De coniugio. Cap. 28.

Expeditis his, quæ de quinque ſacramentis generalibus nullatenus oportet ignorare: ad duo particu- B laria accedamus. In quibus licet ſacramentum ordinationis dignius ſit, de coniugio tamen prius nos volumus expedire. In coniugio quoddam Trinitatis veſtigium inuenitur. Eſt enim vir principium, vnde mulier. De quibus procedit tertiũ, id eſt, proles. Inſtitutio coniugij in paradiſo facta eſt ante peccatũ propter humani generis propagationem: dicente Domino: Creſcite & multiplicamini. Eadem coniugij cauſa manet, & in nouo Teſtamento. Sed eſt & altera, ſcilicet, fornicationis euitatio: dicente Paulo: Propter fornicationem vnuſquiſque habeat vxorem, Vbi ſubintelligendum eſt, qui legitimè vxorem habere poteſt. Nõ enim ſub hac vniuerſitate includendi ſunt, qui ſacros ordines ſuſceperunt, vel continentiæ aliter votum fecerunt. Et ſciendum, quòd cum in veteri Teſtamento vnuſquiſq; præ- C ciperetur de tribu ſua ducere vxorem, vt vnicuique tribui ſua portio terræ promiſſionis abſque confuſione ſeruaretur: in Nouo tamen Teſtamento inſtitutum eſt, vt quilibet de aliena tribu ducat vxorem, propter amplificationem charitatis, vt amor, qui non erat per cognationem naſceretur per affinitatem. Vnde qui ex eiſdem maioribus proceſſerunt poſt ſeptimum gradum poſſunt coniugio copulari: quia extunc deficit amor cognationis & notitia perſonarum ceſſante, & propinquitatis fama. Iſidorus tamen ſex tantum gradus ponit, quia gradum primum, ſcilicet duos fratres, non gradum appellat, ſed truncum.

Gen. 1.

1. Cor. 7.

Notãdum, quòd ſacri canon. extra quartũ gradum dãt poſſe coniugio copulari.

De bonis coniugij. Cap. 29.

Tria ſunt bona coniugij: Fides, ſacramentum, pro- D les. In fide, hìc intelligitur fides thori. In prole, grata prolis ſuſceptio, & religioſa educatio. In ſacramento, vt qui maritali copula iuncti ſunt, ad ſpiritualem Chriſti copulam aſpirent: & qui per carnalem copulam ſunt vna caro, adhærendo Chriſto per charitatem ſint vnus ſpiritus. Eſt enim maritalis copula, coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum, ſiue cuiuſlibet fidelis & deuotæ animæ cum Chriſto.

Quid faciat matrimonium. Cap. 30.

Coniugium autem facit conſenſus legitimarũ perſonarum de maritali copula per verba præſentis temporis expreſſus. Vnde poſt huiuſmodi conſenſum neutri diuertere licet, ſiue ad alterius coniugium tranſeundo, ſiue clauſtrum intrando, ſiue votum continen- E tiæ faciendo, niſi ex conſenſu alterius ſimiliter continentiæ voto ſeſe aſtringentis. Ad alias verò tranſire nuptias omnino illicitum eſt. Quòd aliqui Sancti cũ iam ad carnalem copulam accedendum eſſet ſponſas ſuas & thorum nuptialẽ fugiſſe leguntur, hoc poſt deſponſationẽ, in qua eſt pactio de futuro, factũ eſſe, intelligẽdũ eſt, non poſt prædictũ conſenſum, qui fortè tunc de conſuetudine non fiebat, aut non præceſſerat. Legitimæ autem perſonæ ſunt ad contrahendum, quarum neutrum impedit ordo, aut votũ, aut conditio, aut impoſſibilitas reddendi debitum, aut cognatio, aut affinitas, aut ſpiritualis proximitas. Ordo impedit coniugium faciendum, & dirimit contractum: quia votum continentiæ ſacris ordinibus eſt adnexum, vt licet ver- A bis non fiat, nihilominus tamen in ipſa ſuſcuptione factum intelligatur. Subdiaconatus etiam inter ſacros ordines computatur, quod non fiebat antiquitus. Votum quoque verbis expreſſum impedit coniugium, vel dirimit: non tamen quantum ad iudicium Eccleſię, niſi fuerit publicum, quia Eccleſia de occultis non iudicat. Conditio quidem impedit, quia ſi liber duxerit ancillam, & ſe hoc ignoraſſe probauerit, ſeparabitur. Si verò ſcienter hoc fecerit, non ſeparabitur. Impoſſibilitas reddendi debitum, modò ex frigiditate naturali, modò ex maleficio contingit. In frigiditate naturali poteſt ordine canonico diſſolui matrimonium, ſed frigidus ad alias nuptias non tranſibit. Si frigiditatem allegauerit in diuortio, & ad alterius thorum, tranſierit, reddetur copulæ priori. Si autem maleficium allegauerit, & B facto diuortio ad alia vota tranſierit: iuxta decretum Himari Remorum archiepiſcopi remanebit in ſecunda copula, nec ad priorem redire cogetur, ſicut qui frigiditatem naturalem in cauſa diuortij allegauit. Ille enim ſi facto diuortio ad alia vota tranſierit, reddetur copulæ priori. Quare? quia per opus ſequens iudicatur eum in cauſa diuortij mentitum fuiſſe, dicendo ſe naturaliter frigidum eſſe, & Eccleſiam quantum ad veritatis cognitionem fuiſſe deceptam. Non enim in eo erat impoſſibilitas reddendi debitũ ex frigiditate proueniens. Vt enim aiunt Phyſici, calor naturalis ſemel amiſſus nunquam redit. In eo autem diuortio, quod propter maleficium impetratum eſt, per opus ſequens coniugij falſitas deprehendi non poteſt. Poteſt enim fieri per maleficium, vt alicui auferatur poſſibilitas co- C gnoſcendi iſtã, manente in eo poſſibilitate cognoſcendi aliam. Ideóque Eccleſia, quod de priori coniugio rationabiliter factum eſt, non reſcindit. Dicunt tamen quidam in diuortio naturalis frigiditatis, & in diuortio maleficij eãdem regulam eſſe tenendam. Videlicet, vt qui poſtea viuente compari ad alia vota tranſierit, ad priorem cogatur redire copulam, decretúmq; prædicti Remorum Archiepiſcopi Himari non recipiunt. In vtraq; tamen cauſa tam frigiditatis quàm maleficij non paſſim admittendum eſt diuortium, ſed ordine canonico faciendum, vt in cauſa frigiditatis naturalis tã vir quàm mulier ſeptima propinquorũ manu iuret, quòd ſe non cognouerunt carnaliter, nec cognoſcere potuerunt. Si autem maleficium in cauſa diuortij fuerit alle- D gatum; prius admonẽdi ſunt, vt orationibus & eleemoſynis inſiſtant, & benefaciendo gratia Dei præeunte maleficij vires euacuent. Quòd ſi ſic liberari nõ potuerint, ſeptima manu propinquorum fidem facere debẽt, quòd maleficio impediente nec ſe cognouerũt carnali copula nec cognoſcere potuerunt: & ſic poterunt ſeparari. In huiuſmodi autem diuortiis non eſt faciendũ iuramentum, quod fit in diuortio conſanguinitatis, quòd ſcilicet carnali copula non ſint ſeſe deinceps cognituri. Poteſt enim aliquis ab aliqua cauſa maleficij ſeparari, & reddita ſibi coeundi cũ ea poſſibilitate, ceſſante maleficio eidẽ reddi. Vſq; ad quem propagationis gradum cognatio cõiugium impediat, ne poſſit fieri, vel factum dirimat. Et quare? Superius dictum eſt.

Legitimæ perſonæ quæ ſint.

Matrimonium impedientia.

Impo... litas ... di deb...

In ca... cap. 28.

Quæ impediant coniugium. Cap. 31.

Affinitas etiam matrimonium contrahendum impedit, & dirimit contractum. Sunt autem affinitatis tria genera. Primum genus per primas contrahitur nuptias, id eſt per nuptias, quas nullæ inter eoſdem affinitatem procreantes præcedunt. Quod autem de nuptiis honeſtioris gratia exempli dico, de qualibet carnali copula eſt intelligendum. Et hæc primi generis affinitas paribus paſſibus cum cognatione procedit, & ad eundem modum vſque ad ſeptimum protenditur gradum. In hoc autem differunt, quòd cognatio totum percurrit: Affinitas autem perſonam, per quam ipſa eſt, non excedit. Verbi gratia. Tu vinculo conſanguinitatis impediente non potes ducere in coniugem ſororem tuam, nec filius tuus filiam eius, nec

Affinit... tria ge...

Cogna... nis & af... tatis d... rentia.

nepos tuus neptem eius, & ſic vſque ad ſeptimum gradum. In affinitate non ſic. Tu enim omnibus vxoris tuę conſanguineis es affinis: ſed filius tuus, ſiue nepos, ſiue etiam frater, nulli eorum propter hoc erit affinis. Sicut autem tota cognatio vxoris tuæ tibi eſt affinis, ſic tota cognatio tua vxori tuæ affinis erit, ſed non eius cognationi, quia, vt dictum eſt, affinitas perſonam non excedit. Secundum genus affinitatis eſt, quod per ſecundas contrahitur nuptias, eius ſcilicet qui iam primi generis affinitate tenebatur affinis. Et hæc affinitas vſque ad quartum protenditur gradum. Tertium genus affinitatis contrahitur per carnalem copulam eius, qui iam in ſecundo genere erat affinis. Et hoc vſque ad ſecundum ſolummodo gradum procedit. Hæc tria tribus declaremus exemplis. Vxoris tuæ filius de alio marito tibi eſt affinis affinitate primi generis. Vxor illius affinitate ſecundi generis. Secundus maritus vxoris filij tuæ vxoris tibi tenetur affinitate tertij generis. Hæc autem ſi quis plenius noſſe deſiderat: in libro decretorũ Gratiani, cauſa 35. q. 3. & 4. requirat. Proximitas ſpiritualis, quæ compaternitas dicitur, ſimiliter matrimonium & impedit, & dirimit. Eſt autem compaternitas quædam directa ſiue principalis, quædam emergens ſiue acceſſoria. Directa inter eos, quorum alter alterius filium aut filiam de ſacro fonte ſuſcepit. Acceſſoria per carnalem contrahitur copulam cum altera talium perſonarum. Verbi gratia: Vxor tua ſuſcepit ſine te de ſacro fonte filium alterius mulieris. Ecce vxor tua directa commater eſt illius, cuius filium leuauit. Tu verò, quia vna caro es cum vxore tua, mediante ea factus es eiuſdem mulieris compater, & ideo indirecta ſiue emergenti, ſiue acceſſoria compaternitate compater eius es, nec mortua vxore tua poteris eam vxorem habere. Sicut autem ſpiritualis proximitas contrahitur, filium cuiuſlibet de baptiſmate ſuſcipiendo: ſic etiam efficitur, ante Epiſcopum ad confirmandum tenendo, & poſt conſignationem chriſmatis ligando.

De Ordinibus. *Cap.* 32.

POſt cætera Eccleſiæ ſacramenta de ordinibus reſtat agendum. Septem igitur ſunt ordines miniſtrãtium in Eccleſia, videlicet oſtiarij, lectores, exorciſtæ, acolyti, ſubdiacones, diacones, preſbyteri. Nos ergo, frater chariſſimè, qui vniuerſos ordines ſuſcepimus, omnium eorum miniſterium & ſignificantiam ſcire, & eis vitam, & mores noſtros coaptare debemus, vt vita concordet cum nomine, & profeſſio appareat in opere. Primum enim clerici dicimur à Græco cleros, quod hæreditas ſiue ſors interpretatur, quia de ſorte eſſe Domini, & ſolum Deum in hæreditatem accipere elegimus. Vnde nos tales ei exhibere debemus, vt de nobis dicere poſſimus: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Videamus igitur ne ſanctitatis ſigna inaniter geſtemus, ſcilicet tonſuram, coronam, ornamenta etiam noſtris officiis deputata: ſed eis, quæ exterius apparent interiora dignè reſpondeant. Capillos ſiquidem ante præcidimus, & ab eis ſenſuum inſtrumenta liberamus, vt hoc ſigno curarum illecebras frequenter redeuntes, & cogitationes ſuperuacuas à cordibus noſtris reſecare diſcamus. Summitatem capitis in modum coronæ radimus, vt mentem, quæ noſtrum ſuperius eſt, ad ſuperna contemplanda, & deſideranda liberam habere doceamur. Qui ſic affecti ſunt, & moribus eſſe ſtudẽt, quales ſe debere eſſe exterius oſtendunt, ad clericalis militiæ officia promouendi ſunt. Quæ ſeptem ſunt ſicut dictum eſt. Quorum primum eſt oſtiariorum. Sciendum autem, quòd hæc omnia de legali ritu ſumpta ſunt, & ad Eccleſiam cum quadam imitatione tranſlata.

De Oſtiarijs. *Cap.* 33.

QVi enim in ſynagoga ianitores vel æditui dicebantur, in Eccleſia oſtiarij nuncupantur. Illorum officium erat in lege, quòd templum aperiebant & claudebant, mundos recipiebant, & immundos excludebant. In Eccleſia autem oſtiarij hoc habent officium: vt catechumenos baptizandos in Eccleſiam introducant, & pœnitentes per Epiſcopum reconciliatos in Eccleſiam recipiant.

De Lectoribus. *Cap.* 34.

QVi in templo dicebantur cantores, in Eccleſia lectores dicuntur. Eorum officium erat hymnos, & cantica ante arcam Domini reſonare. In Eccleſia autem id officij habent, vt diuinas ſcripturas recitent, & ad laudem Dei gradualia, alleluia, & huiuſmodi cantant.

Lectoris officium.

De Exorciſtis *Cap.* 35.

EXorciſtæ dicuntur quaſi adiuratores. Hi per carmina quædam, quæ Salomon compoſuiſſe dicitur, dæmones adiurabant, & de obſeſſis corporibus eiiciebãt. Exorciſtæ autem noſtri catechizandos exorcizant ex officio, & dæmones eiiciunt, vel eis infantium corpora interdicunt.

Exorciſtæ officium.

De Acolytis *Cap.* 36.

ACOlyti quaſi ceroferarij dicuntur. Eorum officium eſt in Eccleſia, ſicut & in templo, luminaria accendere & extinguere, thuribulum cùm igne præparare, in exornatione altaris deſeruire, vrceo vel ampulla aquam miniſtrorum manibus miniſtrare.

Acolyti officium.

De Subdiaconibus. *Cap.* 37.

QVia apud Hebræos Nathinæi, id eſt, in humilitate ſeruientes dicebantur, à Græcis hypodiacones, à nobis ſubdiacones, id eſt, miniſtri dicuntur. Eorum erat oblata à populo ſacrificia recipere, & aquam, vel quælibet neceſſaria ad miniſteria templi deferre. In Eccleſia hoc habent officium, vt Epiſtolam legãt, calicem & patenam cum corporali diacono ad altare offerant.

Subdiaconi officium.

De Diaconibus. *Cap.* 38.

A Leui filio Iacob, Leuitæ, id eſt, aſſumpti denominantur, per quos cuncta ſacrificia adminiſtrabantur ſub ſacerdotibus. Hos Eccleſia diacones, id eſt, miniſtros nũcupat. Horum officium eſt in Eccleſia Euangelium legere, ſacrificium in altari componere, corpus & ſanguinem Domini diſtribuere, licet non vbiq; hoc obſeruetur, licentiam abeundi populo dare, & ſi neceſſe eſt prædicare, & baptizare.

Diaconi officium.

De Ptesbyteris. *Cap.* 39.

PReſbyter dicitur ſenior, quod non ad ætatem, ſed ad ſenſum referẽdum eſt: quia ſenectus venerabilis eſt nõ diuturna, nec numero dierum computata: cani ſunt autem ſenſus hominis. Per hos populi legalia offerebãt ſacrificia. Eorum in Eccleſia eſt officium miſſas celebrare, corpus Domini diſpenſare, prædicare, baptizare, pœnitentes abſoluere mortuos ſepelire, & omnia Eccleſiæ ſacramenta Epiſcopis non reſeruata adminiſtrare. Quædam enim Epiſcopali dignitati reſeruata non omnibus ſunt preſbyteris conceſſa.

Sap. 4.

Preſbyteri officium.

De Epiſcopis. *Cap.* 40.

EPiſcoporum ordo in tria diuiditur: In Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas. Epiſcopus dicitur quaſi ſuperintendens: quia tanquam vineæ Domini in ſpecula cuſtos reſidens, inſtructioni & correctioni ſubditorum intendit. Hic quoque quia dignitate præſidet aliis: præſul vocatur. Hic etiam antiſtes, quaſi ante ſtãs, vel quaſi contra ſtans dicitur. Anti enim dicitur cõtra: quia hæreticis tanquam lupis pro defenſione gregis reſiſtere debet. Item dicitur pontifex quaſi pons factus, vel pontem faciens, doctrinæ ſcilicet pontem, quo itur ad atria vitæ. Quia pontifex in conſecratione oleo vngitur, ex lege ſumptum eſt, in qua rex, & ſacerdos, vel propheta oleo vngebãtur. Quia autem benedictio per manus impoſitionem datur: inde exortum creditur, quod Iſaac manus impoſuit Iacob, dum eum benedixit, & Iacob moriens duobus filiis Ioſeph: & Moyſes, Ioſue manus impoſuit, dum eum ducem populo fecit: & Apoſtoli manus illis imponebant, quibus Spiritum ſanctum dabant. Huic dum regimen Eccleſiæ committitur, baculus quaſi paſtori traditur. In quo tria notantur, quæ ſignificatione non carent. Hæc ſunt, recurui-

Epiſcoporũ triplex ordo.

Gen. 27. Gen. 48. Deut. 34. Act. 8.

tas, virga, cuspis. Quorum significationem breuiter aperit egregius ille versificator Episcopus Cenomanẽsis versibus his. Colligite, sustenta, stimula: vaga, morbida, lenta. Hoc est pastoris: hoc virga figurat honoris. Et iterum quidam dicit: Attraho peccantes, iustos rego, pungo vagantes. Officio triplici seruio pontifici. Annulus ei tanquam sponsæ Christi in typo Ecclesiæ, cuius ipse est caput, traditur: & mitra tanquam sponso & magistro, iuxta illud: Sicut sponso alligauit mihi mitram. Huius officium est ministros Ecclesiæ ordinare, virgines velare, baptizatos confirmare, chrisma & oleum consecrare, Ecclesias dedicare, vasa & vestes Ecclesiæ benedictione sanctificare, rebelles excommunicare, pœnitentes reconciliare.

De Archiepiscopis. Cap. 41.

ARchiepiscopus quasi princeps Episcoporum dicitur. Idem Metropolitanus nuncupatur, quia ciuitati præest, quæ metropolis vocatur, id est, mater ciuitatum. Horum officium est Episcopos consecrare, congregare concilium, & iura dilapsa reparare. Hi præter cætera Episcopalia indumenta pallio in modum torquis decorantur: quia si rectè suũ expleuerint officium, eis æternæ remunerationis torques tanquam victoribus promittitur.

De Patriarchis, & eorum locis. Cap. 42.

PAtriarcha dicitur quasi patrum vel patriæ princeps. Patriarchæ tantum tres fuisse leguntur, quorum figuram Abraham, Isaac, & Iacob prætulerunt. Horum vnus in Asia Antiochiæ præsedit, alter in Aphrica primatum Alexandriæ tenuit, tertius in Europa Romani apicis iura possedit. Has tres sedes ideo principales Ecclesia constituit: quia eas princeps Apostolorum sua possessione consecrauit. Duabus quippe ipse beatus Petrus præsedit, scilicet Antiochenæ & Romanæ, tertiam scilicet Alexandrinam Marcus Euãgelista nomini eius dedicauit. Postquàm verò Nicena synodus Romano Pontifici hoc contulit priuilegium, vt sicut Augustus præ regibus, ita ipse præ omnibus Episcopis haberetur, & Papa & Pater Patrum vocaretur, ius Romani patriarchatus ad Constantinopolim transiuit. Quia aliæ duæ sedes sunt mutatæ, causa est, quòd loca illa meritis exigentibus in manus paganorum tradita sunt. Vnde Antiochenus patriarchatus est ad Hierosolymam translatus, Alexandrinus verò ad Aquileiam: quia huic ciuitati primum Marcus euangelista præsedit, qui postea Alexandriæ præfuit. Horum officium est Archiepiscopos consecrare, concilia Episcoporum congregare, decreta canonum instaurare.

De Summo Pontifice, & officio eius. Cap. 43.

PApa dicitur, quia Pater Patrum. Hinc vniuersalis dicitur, quia vniuersæ præest Ecclesiæ. Hic quoque Apostolicus appellatur, quia principis Apostolorum vice fungitur. Hic etiam summus Pontifex nuncupatur, quia caput est omnium Episcoporum. Huius nomen in ordinatione mutatur, quia Petri nomen in prælatione Ecclesiæ à Christo mutatum est. Huic etiam claues traduntur, sicut Petro à Domino claues regni cœlorum traditæ sunt, vt se ianitorem regni cœlorum esse cognoscat. Eius officium est Missas, & diuina officia ordinare, canones etiam pro tempore ad vtilitatem Ecclesiæ promulgare, vel immutare, Augustum consecrare, pallia Archiepiscopis, priuilegia Ecclesiis dare, totam Ecclesiam vice Christi gubernare. Itaque Papa vicem & locum Christi tenet, Episcopi Apostolorum, presbyteri septuaginta duorum discipulorum, reliqui ministri diaconorum ab Apostolis constitutorum.

Summi Põtificis officium.

Quare episcopi die Dominica consecrantur. Cap. 44.

PApa, & omnes Episcopi ideo die Dominica consecrantur, quia Apostoli, quorum successores sunt & vicarij, Dominica die Spiritum sanctum, qui oleo vnctionis designatur, acceperunt. Oleum quippe lumen ministrat, & vulnera sanat: ita & Spiritus sanctus lumen scientiæ dat, & vulnera peccatorum curat. Ideo etiam die Dominica consecrantur, vt se cum Christo resurrexisse, & in nouitate vitæ ambulare debere admoneãtur. Presbyteri autem, & cæteri ministri Ecclesiæ ideo in sabbato ordinantur, vt se ab omni opere seruili debere quiescere, & Dei seruitio vacare intelligant. Sabbatum enim requies interpretatur. Virgines ideo in natalitiis Apostolorum velantur, quia Apostoli morem virginitatis primum Ecclesiæ seruandum tradiderunt, & virgines Apostolis quasi paralymphis Christo sponso immmortali consecrantur.

Presbyteri & cæteri Ecclesiæ ministri quare sabbato ordinentur. Virgines cur in Apostolorum natalitiis velentur.

De veste sacerdotali: & primo de Humerali seu Amictu. Cap. 45.

HÆc strictim de ministris Ecclesię sunt relata: nunc de sacris vestibus pauca subiicienda sunt. In habitu enim sacerdotali nihil esse, quod vacet ratione, apud veteres quoque constat, sicut beatus Hieronymus ad Fabiolam testis est. Apud nos ergo quanto sacerdotium Christi veteri sacerdotio dignius est, tanto in habitu sacerdotali causas probamus haberi digniores. Illi enim sacras vestes secundum colorem, materiam, positionémque cuiusque ad quatuor elementa mundi, ad duo hemisphæria cœli, partésque zodiaci referentes, hoc significare volebant, quòd omnia eius subsunt arbitrio, cuius personam gerit eis indutus sacerdos. Licet nostri, & beatus Hieronymus in illis quoque spiritualis intelligentiæ vela pandere velint. Quoniam ergo nec vetera caruerunt ratione: nos exemplaria supergressi cœlestium, ipsa potius in verò sacerdotio cœlestia contemplemur. Vestes sacras à veteri lege sumpsit Ecclesia. Humerale, quod in lege ephod, à nobis amictus dicitur, caput, & collum, atque humeros (vnde & humerale vocatur) cooperit, & vittis duabus pectus stringit. In humerali igitur spes æternorum intelligitur: de qua Apostolus. Et galeam salutis, inquit, assumite. Caput amictu cooperimus, vt omnibus sensibus, quorum plenitudo in capite est, pro spe ęternorum Deo seruiãmus. Collum, per quod vox transit, eo circundamus, vt spe æternorum ori nostro ponamus custodiam, & nil nisi, quod laudem Dei sonet, proferamus. Humeros, quibus onera portantur, eo velamus, vt iugum Domini patienter ferre doceamur. Vittis humeralis pectus stringimus, vt in pectore nostro cogitationes iniquas, & inutiles reprimamus.

Ephe. 6.

De alba. Cap. 46.

ALba, quæ in lege tunica linea, vel talaris, & à Græcis poderis dicitur, munditiam vitæ designat. Hæc descendit vsque ad talos, vt qui ea se induunt, vsque in finem vitæ suæ munditiam carnis seruare admoneantur. Alba & amictus non nisi de lino fiunt, quod multiplici labore in candorem vertitur: quia quæ per hæc duo signantur, magno labore acquiruntur, & acquisita custodiuntur.

De cingulo. Cap. 47

PEr cingulum, quod in lege Baltheus, à Græcis zona dicitur, cõtinentia intelligitur, qua cor, ne lasciuiat, restringitur, ne bonorum impediat gressus operum.

De stola. Cap. 48.

STola, quæ & orarium dicitur, collum circundat, per quam Euangelij obedientia signatur. Euangelium quippe est suaue iugum Domini, obedientia verò lorum. Sacerdos igitur quasi ad iugum Domini loro ligatur, dum collum eius stola circundatur. Hæc primitus sinistro humero in ordine diaconatus scilicet suscipitur. In ordine verò presbyteratus non remota à sinistro etiam dextro humero applicatur: quia obediẽtia Euangelij primùm in eis, quæ ad actiuam pertinent vitam, suscipitur, quæ significatur per humerum sinistrum, ac deinde per dilectionem in dextrum contemplatiuę porrigitur. Et notandum, quòd apud antiquos non orarium dicebatur stola: sed alba, quam vitæ munditiam signare diximus, stola vocabatur. vnde, Qui lauerunt stolas suas in sanguine agni. Et illud; Habemus stolam

Apoc. 7. Apoc. 22.

primam in lauacro,& annulum fidei signaculum. Vtrobique enim nomine stolæ vitæ munditia significabatur, quæ in baptismo per effusionem sanguinis Christi confertur.

De Subcingulo. Cap. 49.

PEr subcingulum, quod perizoma vel cinctorium dicitur, eleemosynarum studium significatur. Hoc duplicatum suspenditur, quia primùm animæ suæ misereri peccata euitando, deinde proximo necessaria impendendo, cuilibet præcipitur.

De Casula. Cap. 50.

CAsula, quæ & planeta dicitur, omnibus indumẽtis superponitur: per quam charitas intelligitur, quæ omnibus virtutibus eminentior creditur. Hæc super dextrum brachium leuatur, vt amici in Deo amentur: replicatúrq; super sinistrum, vt inimici propter Deum diligantur.

De Fanone. Cap. 51.

AD extremum sacerdos fanonem in sinistro brachio ponit, quem & manipulum & Sudarium veteres appellauerunt, per quem olim sudor, & narium sordes extergebantur. Per hoc pœnitentia intelligitur, qua quotidiani excessus extergẽdi sunt. In sinistro brachio portatur, quia in presenti vita, quæ per sinistrum significatur, pœnitentia necessaria est. His omnibus ornamentis sacerdos decoratur.

De veste Episcopali. Cap. 52.

EPiscopus autem de his, & aliis quibusdam exornatur, scilicet Tunica, Dalmatica, Sandaliis, Mitra, Chirotecis, Annulo, Baculo. Et quoniam superius de duobus vltimis, scilicet annulo & baculo, dictum est in ordine Episcoporum, de cæteris dicamus. Tunica, quæ strictas habet manicas, & non vsque ad talos sicut alba, sed vsque ad medium crus porrigitur, militem Christi vult esse liberum, & ad bona opera expeditum.

De Dalmatica. Cap. 53.

DAlmatica à Dalmatia prouincia dicitur, in qua primum est inuenta. Hac pro colobio Apostolorum, quod erat vestis cucullata sine manicis, vtitur Ecclesia ex beati Siluestri institutione. Hęc vestis in modũ crucis formata indicat portantem eam cum vitiis & concupiscentiis debere esse crucifixum. Duæ lineæ coccineæ sanguinis Christi effusionem significant pro duobus populis factam. Fimbriæ, quæ quasi quædam linguæ de Dalmatica ante & retro procedũt, sunt verba & exemplum prædicatoris, quæ nobis imitanda proponit. Sinistrum latus Dalmaticæ fimbrias habet, quia actiua vita impedita est, & turbatur erga plurima. Dextrum latus non habet fimbrias, quia cõtemplatiua vita quieta manet, & regina à dextris stans nihil in se sinistri habet. Manicarum largitas est datoris hilaritas, & largitas.

De Sandaliis. Cap. 54.

SAndaliis vtuntur Episcopi, quæ subtus integra, aperturas habent superius, vt per hoc designetur, quòd prælatorum affectus, qui pedum nomine in scripturis designatur, à terrenis remouendi sunt, & ad cœlestia dirigendi.

De Mitra. Cap. 55.

MItra Pontificalis est assumpta ex vsu legis. Hæc Græcè tyara & mitra, Latinè verò infula & pileum appellatur. Mitra, quæ caput tegit & velat, in quo est sensuum plenitudo, custodia est sensuum ab illecebris mũdanorum. Duo eius cornua duorum testamentorum munimenta significant, quibus Episcopi & se, & alios contra mundi illecebras munire debent, & hostes Christi ventilare.

De Chirothecis. Cap. 55.

CHirothecarum vsus ab Apostolis traditus est. Per manus operationes, per chirotecas earum occultationes signantur. Sicut enim aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis illis denudantur. Sic bona opera interdum propter arrogantiam declinandam celãtur, interdum propter ædificationem proximis manifestantur. Chirothecæ induuntur, cum hoc impletur, Cauete ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Rursus extrahuntur, cum hoc impletur. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Matth. 6.
Matth. 5.

De Pallio Archiepiscopi. Cap. 57.

HIs omnibus insignibus fulget Archiepiscopus: insuper & pallio, quo à cæteris discernitur Episcopis. Hoc duas lineas habet à summo vsque deorsum ante & retro dependentes, & purpureum sanctæ crucis signaculum præferentes. Hoc est duorum testamentorum doctrina passioni Christi testimonium perhibens. Circulus circa collum Pontificis, torques est aurea, quæ legitimè certantibus promittitur. Mos apud veteres fuit, vt legitimè certantes coronam in capite, torquem in collo acciperent. Vnde Theologia diues rerũ, sed vocabulorum pauper, hæc nomina, corona, torques, ad intelligẽdum, æternæ retributionis præmium sæpe transsumit. Spinulæ, quibus pallium affigitur, stimuli charitatis sunt, quibus circa curam subditorum stimulatur Archiepiscopus.

LIBER SECVNDVS DE Ecclesiasticis agit officiis.

Cuius hæc sunt capita.

De hora prima. *Cap.* I.

Executis principalibus Ecclesiæ sacramentis, de ecclesiasticis officiis addere, propositi ratio deposcit, & primò de horis canonicis. Horæ canonicæ dicuntur officia constitutis horis regulariter in Ecclesia celebranda. Hæ siquidem creatori nostro debitæ laudes, & pro certis & magnis eius beneficiis quasi vectigales sunt gratiarum actiones. Inter canonicas autem horas ea, quæ dicitur prima, primum teneat locum. Ab illa namque hora incipiendum videtur, qua paterfamilias operarios in vineam suam conduxit. Siquidem vinea Domini est Ecclesia, ministri sunt operarij. Hi vineam fodiũt, quando naturæ nostræ humilitatem ad memoriam sibi & aliis reducunt, & humiliari faciunt & se & alios sub potenti manu Dei. Ipsi enim operarij de vinea sunt. Stercorant autem vineam, quando propter ampliorem fructificationem peccata ad memoriam reducunt. Hi ad imitationem Dauid, qui dicit: Septies in die laudem dixi tibi: septies in die ad confitendum Domino conueniunt, hora scilicet prima, tertia, sexta nona, ad vesperas, ad completorium, & nocte ad matutinas, pro eo quod scriptum est: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. His adiunguntur laudes matutinæ, quæ tamen inter horas diurnas computantur. Septies itaque in die conueniunt ad confitendum Domino, semel in nocte. Conueniunt autem prædictis horis ad laudandum Deum in Psalmis, & hymnis, & vt aures diuinis lectionibus accommodent. In omnibus enim etiam diuinis horis lectiones recitantur, quas nos in horis diuinis capitella vocamus. Capitella ideo dicuntur, quia distinctionis officiorum post psalmodiam capita sunt, id est, principia. Verbi gratia: In omni die hora tertia eadem manet psalmodia, & hymnus idem. Post psalmodiam verò aliud sequitur in Dominicis diebus, aliud in ferialibus, aliud in festis martyrum, aliud in festis confessorum: Cuius varietatis capitellum principium tenet. Sed notãdum, quòd in prima, & completorio nulla post psalmodiam est pro diuersitate dierum siue festorum varietas: vt per hoc insinuetur, quòd principium & finem operum nostrorum firmiter, & in concusse soli Deo attribuere debemus. Sed ad id, vnde cœpimus, reuertamur. Mane congregatis ad pascua vitæ Christi ouibus, opilio noster timens lupum, qui rapit & dispergit oues, vt habemus in Euangelio, & non minus leonem, qui circuit quærens quem deuoret, sic incipit: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina. Et quoniam sine recta fide aliquid Deo placere impossibile est, subiungit ipse pastor cum grege suo: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Quod est: Vna & eadem credatur esse gloria Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & nunc, & semper, id est, omni tempore, in secula seculorum, id est, post omnia tempora æternaliter. Quod dicitur secula seculorum, circunlocutio æternitatis est. Sicut enim seculum annorum dicitur, quod constãt ex centum annis, ita seculum seculorum conuenienter diceretur seculum constans ex centum seculis. Sed quoniam totum præsens seculum non tanto tempore creditur duraturum, in eo quod dicitur per omnia secula seculorum, nihil aliud quàm æternitatis durabilitas interminabilis intelligitur. Sicut erat in principio. vnde: Clarifica me pater claritate, quam habui, priusquam mundus fieret, apud te. Deinde sequitur Psalmus, quem cantauit Dauid, quando Ziphæi voluerũt eum capere, & tradere in manus Saul. Ziphæi interpretantur florentes, per quos diabolus & sui intelliguntur. Diabolus enim florem mundo promittit. Qui autem eius sunt, florem suum & delectationem suam in mundanis constituunt. Contra huiusmodi Ziphæos, precamur nobis adesse tuitionem diuinam per omnes horas diei, vt neque diabolus suggerendo, neque membra eius apertè persequendo siue occultè, nobis præualeant. Postea sequuntur duo octonarij Psalmi: Beati immaculati, cum vno Gloria tanquam Psalmus vnus, & duo alij cum vno gloria tanquam vnus. Psalmus enim prædictus, scilicet, Beati immaculti, plenus est morum instructionibus. Oportet autem, vt quos Deus liberauerit de vinculis & carcere inimicorum, moribus bonis & piis ei assistant. Isti quasi tres Psalmi obsequium nostrum Domino præsentant per tres horas, primam scilicet, secundam, & tertiam, vt in his tribus à Domino custodiamur. Singulis repetitionibus subiungitur Gloria patri: ne propter Psalmos, qui de veteri testamento sunt, officium nostrum ad nouum testamentum non putetur pertinere. Et hoc semel dictum, vbique intelligatur. His addidit fideliũ deuotio: Quicunq; vult saluus esse, vt articulorũ fidei qui sunt necessarij ad salutem, nulla diei hora obliuiscamur. Postea iuxta Ecclesiæ nostræ consuetudinem sequitur lectio ex Esaia sumpta: Domine miserere nostri, te enim, &c. Seruata videlicet illa antiqui populi consuetudine, quæ in libro Esdrę scripta est. Ait enim: Conuenerunt filij Israel in ieiunio, & saccis, & humus super eos, & separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena: & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum: & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui. Vnde Beda super memoratum librum. Quorum exemplo reor in Ecclesia morem inoleuisse pulcherrimum, vt per singulas diuinæ Psalmodiæ horas, lectio vna de veteri, siue de nouo testamento cunctis audientibus dicatur, & sic Apostolicis siue propheticis confirmati verbis ad instãtiam orationis genu flectant. Vsus tamen multarum est Ecclesiarum, vt ad primam non legatur lectio, sed vsque ad capitulum post primam reseruetur. Lectionem sequitur responsorium, sicut in omnibus ferè horis, Christe fili Dei viui, &c. Deinde versus, Exurge Domine, & cætera. In aliis tamen Ecclesiis sine lectione, & responsorio Psalmodiam sequitur versus. Versus à reuersione nomen accepit. Legitur enim in libro Numerorum, quòd dum arca Domini, quę significabat Ecclesiam, poneretur in tabernaculis, dicebatur: Reuertere Domine ad multitudinem filiorum Israel. Reuersio Domini ad Israel non est aliud, quàm vt reuerti faciat Israel toto corde ad se. Deus enim non habet à quo reuertatur, cui totum præsens est. Iuxta amorem hunc statutum est à sanctis patribus, vt versus diceretur in vnoquoque officio, vt si mentes nostræ cogitando illicita pro nimio opere Psalmorum deuiauerunt, versu excitatæ ad Deum reuertantur.

Qualiter & ad quid Preces fiant. *Cap.* 2.

His ritè peractis, inchoamus implorare Dei misericordiam, dicendo Kyrie eleison. Ter inuocamus Patrem, ter Filium, ter Spiritum sanctum, vt nostri misereatur exaudiendo preces, quæ sequuntur. Vnamquamq; trium personarum ter inuocamus, quia vniuscuiusque trium misericordia, trium misericordia est: sicut tribus est honor vnus, & vna maiestas. Preces ex persona eorum dicũtur, qui quotidie cadunt, & nituntur resurgere per pœnitentiam. Vnde post Dominicam orationem sequitur: Viuet anima mea, & laudabit te. Quasi sit: Mortua fuit anima pro erratibus meis, at deinceps viuet per conuersionem. Et iudicia tua adiuuabunt me. Quia dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat: & melius iudicas parcere pœnitenti, quàm conterere peccantẽ. Hoc officium, sicut quolibet aliud præter nocturnum, oratione concluditur, Domine Deus Pater, qui nos ad principum, &c. Et hæc omnia in Dominicis & cæteris festiuis die-

Matth. 20. Psal. 118. Psal. 128. Ioan. 10. 1. Pet. 5. Ioan. 17. Psal. 53. 1. Reg. 26. Psal. 118. Num. 9. Num. 10. Ezech.

bus stando dicuntur propter memoriam Dominicæ resurrectionis, cum quo omnes sancti spe resurrexerunt. In aliis autem diebus genua in terram fixa tenemus, dum dicuntur preces, quæ dicuntur propter leuia peccata, & dum dicitur pœnitentialis Psalmus, Miserere mei Deus qui propter grauia peccata frequentatur. Ideo autem hoc officium, & omne aliud pręter nocturnum oratione concluditur, quia dum sumus in præsenti seculo, maximè quando ad extrinseca negocia eximus, necesse est nobis, vt orationibus sanctorum muniamur: siue quia mos est, vt quando familiare colloquium habemus cum seruis Dei, amore religionis antequam separemur ab illis, in vltimo benedictionem petamus. In nocturno autem non ita fit, quia ibi non est separatio, sed matutinum coniunctim cum eo canitur. Post finem huius officij additur in veneratione omnium sanctorū, Pretiosa est in conspectu Domini, &c. Finitáque oratione, sequitur familiare obsequium pro nobismetipsis, & pro familiaribus nostris. Vnde quia nos plus cæteris peccasse reputamus, vt auxilio Dei præterita & præsentia peccata diluere, & in posterum vitare possimus, ideo dicimus, Deus in adiutorium meum. Et finita oratione Dominica, additur: Respice Domine in seruos tuos, & in opera tua, quod ideo fit, quia nos sumus & serui Dei, & opera ipsius. Et dirige filios eorum. filios dicit cogitationes, quæ nascuntur ex mente.

De tertia, & sexta, & nona. cap. 3.

HOra tertia, in qua tuitionem diuinam rogauimus, congregati hora prima: hora, inquam, tertia iterum in Ecclesia congregamur ad confitendum Domino, & per tres repetitiones Psalmi supradicti nos famulatui Dei per tres sequentes horas præsentamus & offerimus per quartam, & quintam, & sextam. In sexta iterum congregamur ad psallendum Domino: & per tres repetitiones Psalmi supradicti nos diuinæ tuitioni per tres sequentes horas commendamus, scilicet per septimam horam, octauam, & nonam. Iterum hora nona conuenimus, & tribus repetitionibus eiusdem psalmi, nos in Dei famulatu per tres sequentes horas statuimus, siue munimus nos ab insidiis inimici, scilicet per decimam horam, & vndecimā, & duodecimam. Vnumquodque horum officium suam habet lectionem, quæ sicut supradiximus capitellum appellatur. Quæritur cur in diurnis lectionibus Benedictio non postuletur, sicut in nocturnis. Quod ideo fit, quia maior eas recitat, cuius est dare benedictionem: in nocturnis autem petitur, quoniam à minoribus leguntur. Sed non minor quæstio occurrit, cur scilicet diurnæ lectiones legātur à maioribus, cum nocturnæ legi soleant à minoribus. Quod ideo fit, quia in diurnis officiis non pro diuersitate temporum siue festorum variantur ea quæ lectionem præcedunt, sed semper eadem manent: In lectionem autem incipit pro varietate temporum & solemnitatum officium variari. Quam officiorum variationem, maiores, quia certius nouerunt quàm minores, lectionem legere cōsueuerunt. In nocturno autem officio, & inuitatorium, & hymnus, & psalmi ipsi hanc faciunt distinctionem. Iterum quæritur, cur in lectionibus diurnis, & quandoque in nocturnis non pronuntiatur auctor, sicut in his, quæ ad missam leguntur. Quod ideo fit, quia bulbuci, & subulci, & omnes ferè operarij ad missam conueniunt, ad cæteras autem horas clerici, & domestici Ecclesiæ, qui ex verbis auctorum propter frequentem consuetudinem audiendi satis auctores cognoscunt. Illi autem propter raritatem audiendi, qui sunt auctores lectionum nesciunt, nisi nomina eorum præponantur. ¶ Quæritur etiam quare officia diurna accipiunt nomen à prima, & tertia, & sexta, & nona, & non ab aliis. Quod ideo fit: quia his horis conuenimus ad Dei seruitium, per quas Euangelium narrat operarios introductos in vineam, quæ significat Ecclesiam.

Quando preces dicantur ad horas, & quando taceantur: & qua-re. Cap. 4.

IN omnibus officiis, excepto nocturno, nisi in festiuitatibus, dicuntus Preces & Miserere mei Deus. Preces propter leuia & quotidiana peccata: Miserere mei Deus propter grauia. Et notandum, quòd preces retinent modos orandi, quos enumerat Paulus dicens. Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, & pro iis, qui in sublimitate sunt constituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate. Obsecratio est, cum solutionem malorum petimus, vt illud. Ego dixi, Domine miserere mei, &c. Oratio est, cum postulamus bona nobis à Deo dari, vt illud: Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Postulatio est, cum precamur, vt omnia, quæ sunt contraria bonis nostris, vt est subreptio dæmonum, siue molestiæ passionis minuantur, & superentur. Vnde illud: Conuertere Domine vsquequo, & † deprecaberis. Gratiarum verò actio est, vt illud Confiteantur tibi Domine omnia opera tua. Pro his, qui in sublimitate sunt, precamur, vt illud: Domine saluum fac regem, & Oremus pro Pontifice nostro. Dum preces dicuntur, sacerdos, quia peccator est. cum peccatoribus prostratus est. Sed quia vicem tenet Christi, stando dicit orationem, vt resurrectionem recolat eius, cuius vicem tenet. In Dominicis, & festiuis diebus non fiunt huiusmodi preces per horas, vt ad memoriam reducamus, quia in futura resurrectione vbi erit vera libertas, & vera sanctorum cum Angelis societas, nulla deprecatio pro miseriis erit necessaria. Salutatio præcedit, & subsequitur orationem, propter duplicem Domini ad discipulos salutationem dicentis: Pax vobis. Post orationem autem sequitur, Benedicamus Domino, & Deo gratias: quia sicut Dominus postquam salutauit discipulos, iterum benedixit eis, & illi gratias referendo adorauerunt eum: ita presbyter, qui vicarius eius est, post iterum factam salutationem confratribus dicit, Benedicamus Domino, scilicet subaudiendo, cuius membra sumus, in quo benedicimus omnes. Et confratres gratias referunt, dicentes: Deo gratias.

1.Tim.2.

Psal. 40.

Psal. 84.

Psal 89.

† Deprecabilis esto.

Gratiarum actio.

Psal. 144.

Psal. 19.

Sacerdos cur prostratus dicat preces, & stans orationem.

Ioan.20.

Matth.28.

De officio vespertino. cap. 5.

IN noctis initio, sole videlicet occidente, vespertinum Deo offerimus sacrificium, quando ad confitendum Domino conuenimus. Dicit Isidorus in libro Etymologiarum: Vespertinum officium est in noctis initio vocatum à stella vespera, quæ surgit oriente nocte. Et Augustinus in Psalm.29. Vespera fit quando sol occidit. Hinc possumus conicere, quando festos & à seruili opere feriatos dies obseruamus, quòd eos cōseruare debemus à vespera vsque ad vesperam, id est, ex quo sol occidit vsque ad alium solis occasum. Quotidianus vsus noster tenet, vt quinque Psalmos cantemus in officio vespertino. Quis enim nescit, quanquam per quatuor horas diei nos Deo commendauimus, sicut supra dictum est, quanta impedimenta, & quot tristitiæ seu lætitiæ inanes occupent mentem iusti etiam per diem? Oculi enim adducunt ad eam illices formas. Per aures intrant verba detractionis aut luxus. Nares quoque non sunt alienæ ab hoc pestifero internuntio. Per os quoque mens polluitur, quando, criminosa seu etiam ociosa loquitur verba. Manus procul dubio, & pedes id tangunt, vnde anima fit deterior per cogitationem. Atque in istis quinque sensibus quotidiano tundimur assultu. Vnde in noctis initio, quando ad dormitionem accedimus, quæ quasi quædam imago mortis est, & cui multa assistunt pericula, pro delictis quinque sensuum veniam deprecando quinque Psalmos cantamus.

Vespertinū officiū vnde dictum.

Vnde cœpit antiphonarum vsus. cap. 6.

HOs quinque Psalmos antiphonarum solemus cantare. Vsus antiphonarum in Ecclesiis ab Ignatio Episcopo Antiochiæ vt Tripertita narrat historia, cœ-

pit actitari. Ita enim narrat: Dicendum est tamen vnde cœpit initium vt in Ecclesia antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem, quomodo per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant Hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ: & ex hoc ad cūctas transiuit Ecclesias. Antiphona autem dicitur eo quòd iuxta eius modulationem altera pars chori contra alteram sonet, dum duæ chori partes Psalmum alternatim decantant. Post hæc sequitur lectio à pastore prolata, deinde psalmus. Et quoniam in eo suauis & beneplacita est modulatio, ne cor sui oblitum per superbiam, quæ ex dulci modulatione nasci solet, euanuerit, sequitur versus, per quē mens ad se reuocatur, & excitatur vt melius attendat sequētia, hymnum, scilicet beatæ Mariæ, qui ad expellendas diurnas illecebras in initio noctis decantatur. Quem enim superbia in die rapit extra se, audiens, Dispersit superbos, reuertatur ad se. Si quem temporalium rerum appetitus delectat: diuites dimisit inanes, eum ad se retrahat. Si quem specialis afflictio conturbat, recogitet quia Dominus exaltat humiles. Si cui obrepit potentia huius seculi, supprimat eam Deposuit potentes. De oratione, & quando preces faciendæ sint, vel non, & quare, superius dictum est.

Luc. 1.

De completorio. cap. 7.

Completorium ideo dicitur, quia in eo complentur, quæ vsque ad dormitionis quietem facienda sunt. Vnde & apud monachos tenetur ex regula beati Benedicti, vt ab eius officio claustra oris muniant, & ea aliena faciāt à communi colloquio vsque dum iterum ad opera redeant. In eo officio quatuor Psalmi recoluntur vsque ad versum. In quatuor Psalmis quatuor elementa nostri corporis Deo commendamus. Quod ostendunt ipsa Psalmorum verba. In primo dicitur. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quod licet propheta de dormitione mortis intellexerit, tamen institutor officij ad somni dormitionem hæc retulit, quia somnus quædam imago mortis est, sicut prædiximus. In secundo dicitur. In manus tuas commendo spiritum meum. Quem versum Christus ante mortem protulit vltimum. Vnde & nos de eodem Psalmo nil amplius dicimus. In tertio Psalmo dicitur, Qui habitat in adiutorio altissimi, &c. quæ fere omnia oratione sunt plena, licet affirmatiuè proferantur. Quarto, vt hæc omnia nobis à Deo concedantur, monemur Deum benedicere & laudare. Similiter & hymnus corpora nostra Deo commendat, quod patet ex ipsius hymnorum verbis. In hymno quotidiano sic habes: Procul recedant somnia, & noxi. phant. ho. que. n. com. ne polluantur corpora. In alio hymno sic. Fessa labore corpora, noctis quiete recrea. Et in alio sic. Precamur sancte Domine, defende nos in hac nocte, sit nobis in te requies, quietam noctem tribue, &c. Hoc etiam versus apertè dilucidat dicens: Custodi nos Domine, vt pupillam oculi: sub v. a. t. p. nos. Hoc autem propter pericula fieri consueuit, quæ plus dormiendo quàm vigilando homines inuadunt. Sicut enim periculosum est homini dum transit ex hoc seculo, nisi se commendauerit Deo, ita periculosum est hominibus dormientibus, nisi commendati Deo fuerint aut per hos quatuor Psalmos, aut per crucis signaculum, per quod Dominus corpora nostra custodiat, sicut in hymno rogamus. In cantico Simeonis cum ipso oramus, vt in pace à tumultu seculi quiescamus. Vnde patet, quòd ij qui dormiunt, eis, qui mortui sunt in Christo, conformantur. Simeon enim morte corporis orabat in pace dimitti: nos somni dormitione.

Psal. 4. Psal. 30. Luc. 23. Psal. 90. Luc. 2.

De officio nocturnali. cap. 8.

In nocturnali officio dicimus primo: Domine labia mea aperies, &c. Quod ideo fit, quia completorio nos Deo commendamus, & conclusimus ora & singuli quodammodo in singulis sepulchris quieuimus, Deo soli astantes, cui non sunt verba necessaria, quia cogitationes omnes nouit. At nunc, quia iterum conuenimus ad confitendum Domino, precamur eum vt sua directione labia nostra aperiat. Deinde per inuitatorium omnes circunquaque ad confitendum Domino vocantur. Iuxta quod ipsius inuitatorij versus secūdus sonat: Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Inuitatorium sequitur hymnus, quo corda adhuc torpentia ad laudes Dei excitātur. Sed quæritur, cur in hoc officio, & in quibusdam aliis, scilicet prima, tertia, sexta, nona, hymnus præponitur psalmodiæ: in vesperis autem, & completorio, & laudibus matutinis sequitur psamodiam. Ad quod dicendum videtur, quod in matutinis sicut dictū est, hymnus statim in principio ponitur, vt excitet sua modulatione corda torpētia. In prima autem, & cæteris horis diurnis, vt ad diuini amoris dulcedinem retrahat corda curis quotidianis occupata. In vesperis autem ideo post Psalmos ponitur hymnus, vt corda excitet ad canticum Simeonis, quod de Euangelio sumptum, statim sequitur post hymnum, præposito tamen eidē versiculo. Eadem causa potest non inconuenienter assignari & in vesperis, & in laudibus matutinis. In vesperis autem modulatione hymni excitamur ad intelligendum canticum Mariæ virginis: Magnificat anima mea Dominum. In matutinis laudibus ad canticum Zachariæ preparamur. Benedictus Dominus Deus Israel.

Psal. 94. Luc. 1. Ibidem.

Quare hoc officium tres habeat distinctiones. cap. 9.

Psalmi, & lectiones, & responsoria diebus festis sub tribus distinctionibus cantantur. Quartam faciunt laudes matutinę. Tres priores nocturni siue vigilię more Romano nuncupātur. Siquidem nox in quatuor vigilias antiquo more diuiditur. Quarum prima conticinium dicitur, secunda intempestum, tertia gallicinium, quarta antelucanum. Vnaquæque autem tribus horis contenta est. Vnde & trium nocturnorum singulum tres habet Psalmos, quib9 nos totidem horis noctis Dei seruitio præsentamus. Iuxta numerum Psalmorum lectiones recitantur, quia in singulis horis præsertim noctis contra spirituales nequitias muniendi sumus; in festis minoribus retento numero Psalmorū propter idem, minuitur numerus lectionum ad tollendum fastidium, quod in eis rebus præcipuè vitandum est, in quibus solum acceptatur desiderium. In diebus profestis, quando videlicet nulla sanctorum occurrit festiuitas, psalmi combinātur, & quasi sex psalmi per Gloria patri distinguntur, vt & psalterij lectio in singulis perficiatur hebdomadibus, & numeri mysterium conseruetur. Sex enim Psalmi, immo sex Psalmorum combinationes ad sex ætates mundi, siue ad sex vitæ nostræ dies referuntur, quibus anima & corpore propter sabbatum septima ætate, & septima die designatum, in Dei seruitio laborandum est: Quidam: aliud assignant mysterium, vbi sub tribus distinctionibus nocturnum celebratur officium. Nox enim, ad quam pertinet huiusmoi officium, huic seculo tenebris ignorantiæ pleno comparatur. Secundum autem, hoc est spatium, quod cum mundo incepit, & vsque ad cōmunem resurrectionem durabit, tria complectitur tempora, videlicet tempus ante legem, tempus sub lege, tempus gratiæ. Hæc tria tempora triplici nocturno exprimuntur. Qui enim ante legē, & qui sub lege fuerūt, nōdum vera redēptione inuenta, diuersa Deo sacrificia pro expiatione peccatorum offerebāt, sicut Leuitici liber ostēdit. Hæc diuersa sacrificia Deo oblata exprimimus, dummodo Psalmos, modo lectiones, modo responsoria cātamus. Quorum Psalmus quilibet à pluribus cantatur, lectio ab vno tantum, Responsorium modo ab vno, modo à pluribus: quia & sacrificia quædam populi multitudo offerebat, quædam verò solus sacerdos, quædam sacerdos cum populo. Tertium nocturnum exprimit tempus primitiuæ Ecclesiæ

Eccleſiæ, in quo & Iudæi & Gentiles in Chriſtum credentes, quia veram hiſtoriam neſciebant, diuerſa adhuc ſacrificia offerebant, vel offerenda mente indicabant. In quorum perſona, ſicut & priorum, dicit Pſalmiſta: Quandiu ponam conſilia in anima mea? Siquidem diuerſa conſilia quærebant, quia vnicum non inuenerant. Poſtea verò Eccleſia per vicos & plateas ciuitatis quærens quem diligit anima eius, inuenit vnicum conſilium, vnicam vitæ viam, Chriſtum. Quod nos poſt tertium nocturnum exprimimus exclamando, Te Deum laudamus, &c. Hoc officium ſecūdum vſum monachorum oratione, ſicut cætera, terminatur. In quo primariam ſeruare videtur inſtitutionem. Noſtra autem conſuetudo humanæ infirmitati parcens & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione vna duo claudit officia.

De laudibus matutinis. cap. 10.

LAudes matutinæ noctis partem ſibi vendicant vltimam, quartam videlicet vigiliam, quæ vſque ad ſolis ortum protenditur. In hoc officio quaſi reperta ſalutis via vnica, Domino laudes multipliciter decantamus. Nec iam tres tantum Pſalmos, ſicut in tribus prædictis nocturnis, & in diuinis officiis, nos tribus, quæ reſtabant, horis Dei ſeruitio præſentamus & offerimus, ſed coram ipſo corda noſtra effundentes, redemptori noſtro vndique laudes colligimus. Primo ei decantamus Pſalmum, Dominus regnauit: in quo Chriſtus miranda breuitate multipliciter laudatur, primo loco à pulchritudine, ſecundo à fortitudine, tertio ab operibus, quarto à poteſtate, quinto à laudibus vniuerſitatis, ſexto à veritate dictorum, ſeptimo à ſanctitate propriæ domus. Quæ omnia diligens lector in eodem Pſalmo notare poterit, & in expoſitionibus ſanctorum inuenire. Sequitur Pſal. Iubilate † Domino omnis terra. Qui nō iam angulum terræ inuitat ad laudem, ſed ſicut vbique ſeminata eſt benedictio, ita vndique exigit iubilationem. Vnde & titulus eius habet, Pſal. in confeſſione. Tertius pſalmus eſt, Deus Deus meus, ad laudem reſurrectionis pertinens. Vbi dicitur: Ad te de luce vigilo: Ipſo, ſcilicet diluculo, quando Chriſtus ſurrexit. Tunc enim enixius orandum eſt, quando Chriſtus reſurgens ſpem reſurgendi mortalibus dedit. In fine dicitur, Obſtructum eſt os loquentium iniqua. Quod maxime in reſurrectione factum eſt. Quia tunc omnis ambiguitas calcata eſt. Sed quia reſurrectio Chriſti credere eam nolentibus inutilis eſt, conſequenter adiūgitur Pſal. Deus miſereatur noſtri: in quo oramus, vt collata nobis beneficia per Chriſtum cognoſcamus. Nec minus idem pſalmus ad laudem inuitat ibi, Confiteantur tibi populi Deus. & repetit, Cōfiteantur tibi populi omnes. Continuātur autem hic Pſalmi duo, & poſtea tres, videlicet Laudate Dominum de cœlis, & duo ſequentes, non interponendo Gloria patri: vt iuxta ſenſuum noſtrorum numerum quaſi quinque Pſalmi computentur in hoc officio, vt qui eos Domino decantauerunt, ſeipſos in omnibus ſenſibus ſuis Deo offerre ſignificentur. Quod Hymnus Zachariæ, Benedictus Dominus Deus Iſrael, &c. ad hoc officium, in quo de redēptione noſtra exultatur ſpiritualiter, pertineat, ipſius hymni continentia declarat. In diebus profeſtis loco Pſalmi in hoc officio primi, cantatur pœnitentialis Pſal. Miſerere mei Deus: quia dies illi dies pœnitētię ſunt, feſtiuitates ſanctorum dies lætitiæ. Loco cantici trium puerorū ponitur aliud cāticum iuxta varietatem dierum. Illud enim inſtinctu lætitiæ omnia elementa, & vniuerſas creaturas vocat ad laudem: hoc beneficia Dei miſerentis reducit ad memoriam, vt pœnitentes non deſperent.

De miſſa vnde initium ſumpſit, & vnde augmentum. cap. 11.

SEd iam decurſis officiis, quæ ſanctorum patrum inſtitutio docuit, ad illud veniamus, quod ipſe Dominus Ieſus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech inſtituit, & ſuis præcepit hæc in ſui celebrare memoriā. Primò igitur dicendum videtur, vnde miſſa initium ſumpſerit, & vnde augmentum. Dominus & ſaluator noſter Ieſus miſſam celebrari inſtituit, quando panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum commutans ſuis præcepit hæc in ſui facere commemorationem, Apoſtoli miſſam auxerunt, dum ſuper panem & vinum verba, quæ Dominus dixerat, & orationem Dominicam dixerunt. Deinde ſucceſſores eorum Epiſtolas, & Euangelia legi ſtatuerunt. Alij cantum addiderunt: & alij alia. Porrò Cœleſtinus Papa pſalmos ad introitum miſſæ cantari inſtituit: de quibus Gregorius Papa poſtea antiphonas ad introitum modulandas compoſuit. Vnde adhuc aliquis verſus illius pſalmi ad introitum cantatur, qui olim totus ad introitum cantabatur. Gloria patri Nicena ſynodus compoſuit, ſe Damaſus Papa ad miſſam cantari inſtituit. Kyrie eleiſon, Silueſter Papa de Græco ſumpſit, quod Gregorius Papa ſtatuit ad miſſam cantari. Gloria in excelſis Deo, Angelorum chorus primum cecinit: ſed Hilarius Pictauenſis, ab illo loco, Laudamus te, vſque in finem compoſuit: Teleſphorus autem Papa ad miſſam cantari inſtituit: Symmachus verò Papa in feſtis tantum diebus cantari cenſuit. Dominus vobiſcum de veteri teſtamento, ſcilicet de libro Ruth eſt ſumptum. Pax vobis, de Euangelio. Et cum ſpiritu tuo, de Epiſtolis Pauli. Amen, de Apocalypſi. Hæc Anacletus Papa dici ſtatuit. Epiſtolam, & Euangelium Alexander Papa ad miſſam legi decreuit. Hieronymus preſbyter lectionarium, vt hodie habet Eccleſia, collegit: ſed Damaſus Papa, vt nunc moris eſt, legi inſtituit. Qui etiam in feſtiuis diebus pneumam, quod Iubilū dicitur, cantare ſtatuit. Sed Abbas Notherus de ſancto Gallo ſequentias pro pneumis compoſuiſſe legitur: quas Nicolaus Papa ad Miſſam cantari conceſſit. Anaſtaſius Papa decreuit, vt dum Euāgelium legitur, nullus ſedeat. Credo in vnum Deum Conſtantinopolitana ſynodus inuenitur compoſuiſſe: ſed Damaſus Papa ad miſſam cantari inſtituit. Offertorium Gregorius compoſuit, & ad miſſam cantari inſtituit. Apoſtoli, & eorum primi ſucceſſores in quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus miſſas celebrauerunt: ſed Clemens tradente Petro Apoſtolo vſum ſacrarum veſtium ex lege ſumpſit: & Stephanus Papa in ſacris veſtibus miſſam celebrari inſtituit. Zephernius Papa vitreis: Vrbanus autem Papa aureis vel argenteis calicibus, & patenis offerri ſtatuit. Silueſter Papa corporale lineum addit, eo quòd Ioſeph corpus Dominicum inuoluit in ſindone munda. Orate pro me, Leo Papa ſtatuit dici: qui etiam præfationes compoſuit. Dionyſius tamen Areopagita primus præfationem compoſuiſſe putatur: ſed Gelaſius Papa ad miſſam cantari inſtituit. Surſum corda de Hieremia: Gratias agamus Domino Deo noſtro, de Apoſtolo eſt ſumptum. Sanctus, ſanctus ſanctus, Sixtus Papa dimidium de Euangelio, dimidium de Eſaia compoſuit, & ad miſſam cantari ſtatuit. Canonem Gelaſius Papa compoſuit: ſed Gregorius Papa capitulum interpoſuit, quod ſic incipit, Dieſque noſtros. Leo Papa ſanctum ſacrificium & immaculatam hoſtiam appoſuit. Pater noſter Dominus quidem docuit, ſed Matthæus compoſuit, Gregorius verò Papa ad miſſam cantari cenſuit. Ipſe & præcedens capitulum, Oremus, præceptis, & ſequens, Libera nos quæſumus Domine, addidit. Benedictionem Epiſcopalem Martialis Epiſcopus Apoſtolorum diſcipulus ex magiſterio Apoſtolorum tradidit, quam probabile ſtudium Deo ſeruientium auxit: iſque mo ſexeo vſquequaque inualuit. Ambroſius dicere cœpit Pax Domini ſit ſemper vobiſcum: Innocentius Papa dici, & pacem dari conſtituit. Agnus Dei Sergius Papa compoſuit, & ad miſſam cantari inſtituit. Iulius Papa intinctionem corporis Domini in ſanguinem prohibuit. & Gelaſius Papa illum excommunicauit, qui corpus Domini acceperit, & ſanguinē nō ſumpſerit, id eſt, ſumere contempſerit. Sic enim verba decreti intelligenda ſunt: Alio-

Luc. 1. Ruth 2. Ioann. 29. Matth. 28. Thren. 3. Eſa. 6.

quin anathema essent, qui in die parasceues communicant: quia tunc corpus Christi sumitur sine sanguine Christi in specie vini. Consecratur quidem vinum per tactum corporis Christi, sed in sanguinem nō mutatur, cum verba ad hoc instituta non dicantur. Communionem Gregorius Papa composuit, & ad missam cantari statuit. Benedicamus Domino de psalterio sumptū est: Deo gratias de Apostolo: sed hæc dici Leo Papa constituit. Ex his omnibus Gregorius Papa missam ordinasse dicitur, vt hodie in ecclesia cantatur.

Quòd missa tribus linguis celebratur & quare.

cap. 12.

NOtandum quòd tribus linguis, Hebraica, Græca, & Latina, missa celebratur: quia his titulus passionis Domini nostri Iesu Christi, cuius repræsentatio missa est, scriptus fuisse legitur. Hebraicum quippe est alleluia, osanna, & amen. Græcum verò Kyrie eleison. Latinum reliquum officium.

Quæ ratio cantandi in celebratione missæ.

cap. 13.

IAm nunc ad thesaurum summi sacramenti, scilicet ad missæ sacrarium accedendum est. Quòd si mihi peruium se fecerit thesaurus salutis: si aperuerit clauis Dauid, qui aperit & nemo claudit; claudit & nemo aperit, gratulari & cantare licebit animæ meæ, quòd eam in cellam vinariam introduxit. Nam quod in veteri testamento promissum, præfiguratum, & à longè salutatum, in nouo autem datum, reuelatū, & palam factum est: hic præsentialiter exhibetur, non in vmbra, sed in veritate, nō in figura, sed in re. Hic illud agitur, in quo noster Dauid insanire videbatur regi Achis, quando tympanizabat corpore super lignum crucis extenso: & impingebat ad ostia ciuitatis, id est, ad conclusa corda & sibi non credentia: quando ferebatur in manibus suis tenens panem & vinum, & dicens: Hoc est corpus meū: Hic est sanguis meus noui testamenti: quando defluebant saliuæ in barbam, id est, videbatur loqui infantilia dicens: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Qui tamen accepto regno super vniuersum Iudam, vniuersumque Israel, nunc iuxta mysticum sensum per apolipomenon indutus stola byssina, vestitus ephod lineo, præcentor inclytus choros ducit sacrificans, & subsilit coram arca fœderis Domini. O regem, ô sacrorum principem. Quod sibi tantum tam clari capitis tripudium, dum tendit arcæ Dei tabernaculum, & indutus ephod offert holocaustū, & in nomine Domini benedicit populum. Ad quem, cum esset de tribu Iuda, non pertinebat sacerdotium: Sed repulit Deus tabernaculum Silo, & elegit tribum Iuda: elegit Dauid seruum suum. Ecce prægestit rex de tribu Iuda confidenter agere in iis, quę sciebat filio suo deberi à Domino suo, in quem dicebat: Iurauit Dominus Dauid & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech. Ecce imperat sacerdotibus, mādat leuitis vt sanctificentur, cantores instituit, eligit qui arcana cantent, qui canant per octauas, qui clangant tubis, qui personēt buccinis, qui concrepent lyris, cymbalis, nablis, organis. In his omnibus ad filium respicit. Hæc enim omnia per Christum in Ecclesia corā spirituali arca Domini quotidie actitantur. Arca namque Domini conuenienter designat corpus Domini nostri Iesu Christi, ante cuius consecrationem in Ecclesia magnis vocibus exultatur. Habet hæc arca in se manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit, dulcedinem videlicet spiritualis gaudij, quam suscepto sacramento corporis & sanguinis Christi munda corda sentiunt, & in oratione nonnunquam percipiunt. Habet etiam tabulas testamenti lege Dei inscriptas: quia in Christo, quem in altari suscipiunt electi, & à quo suscipiuntur, quoniam eum susceptum non mutant in se, sed mutantur in ipsum: vt sint cum capite suo vnus Christus: In Christo, inquam, sunt thesauri & scientiæ Dei abscōditi. Et in ipso quoque est virga Aaron, virga sacerdotalis videlicet vel regiæ potestatis. Arcam ergo Dei noster Dauid mortis imperio quasi Saule destructo, id est, diaboli regno ducit in præsentis Ecclesiæ suæ Hierusalem, & collocat in tabernaculo cordium fidelium, quod ipse tetendit. Vnde Ecclesiæ chorus tanquam vniuersa multitudo Iacob canit legitimè, & Dauid cum cantoribus citharam percutit, quæ resonat à superiori, dum supernis desideriis canentium corda succendit, & laudes Deo canit. Quicquid enim Israel Dei, id est, populus Christianus ad laudem Dei canit, hoc percentore, hoc magistro canit. Ab hoc concitatus iubilus cordis in voces corporeas, chorique concentum nunc grauiter nunc acutè & exiliter erumpit: & magni corporis Ecclesiæ per omnes gentes diffusæ, quia vna fide resonat, cantus pariter & insimul vbique & vndique multiplex, & vnus ab ipso suauiter auditur. Igitur ordinem altaris, ordinem magnæ & interminatæ rationis iam libet attingere: & eorum, quæ præcesserunt in capite, Christo scilicet sacrorum principe, in sacerdotibus, qui sunt eius corporis mēbra, imitationem ipso aperiente, vel ex parte cognoscere.

Apoc. 3.
1. Reg. 12. Pulchrum notandum pro concionatoribus.
Psal. 77.
Psal. 109.
Coloss. 2.

De introitu missæ, & processione ministrorum.

cap. 14.

SAcerdote ad altare ingressuro debet tota præsens Ecclesia dilatare animam suam, & amplioris fidei sinu memoriam incarnationis tenere, & sanctorum, qui eum ab initio mundi expectauerunt, & eius aduentum suspiriis, laudibus, atque precibus expetierunt, memor esse: & eorum contemplatione in voces erumpere præcinendo antiphonam, quæ dicitur ad introitum. Nam sicut introitus sacerdotis ingressum filij Dei in mūdum hunc: sic antiphona, quæ dicitur ad introitum, voces, & expectationem præfert patriarcharum & prophetarum. In processione, quæ significatæ rei aptissimè congruit, præcedunt flammantes cerei, in signum & memoriam, quòd per aduentum Christi sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Præueniunt sacerdotem ministri duo, non pariter neq; à latere incessum coæquantes, sed ante subdiaconus. Significant hi duo, vetus & nouum testamentum, siue vtriusque prædicatores: quorum lex prior est tempore, dignitate verò posterior. Euangelium autem tempore posterius, prius est dignitate. Isti sunt duo pedes Angeli, qui descendit de cœlo amictus nube, & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terrā. Legalis autem moralitas tranquillius audita est. Euangelicam verò dignitatem, vt est: Ego & pater vnum sumus. Et, Antequā Abraham fieret, ego sum: Et, Diligite inimicos vestros, velut mirabiles elationes maris, fluxa & falsa corda timuerunt. Subdiaconus præfert Euangelij textum clausum, quia lex testimonia Christi continet, sed sub vmbra figurarum: quia antequam agnus aperuisset sigilla septem, clausum erat in libro legis passionis eius sacramentum. Thuribulum hæc omnia præcedit, sed adhuc vacuū, & significat corda audientium verbum Domini parata, & carbones verbi Domini ad incēdendum thymiama orationum & laudum desiderantia. In quibusdā tamen Ecclesiis sacerdos ad altare accedens, statim thurificat. Nam prædictus Angelus, sicut in Apocalypsi legimus, stetit iuxta aram templi, tenens thuribulum aureum in manu sua, dum in conspectu Ecclesiæ se ostendit filius Dei habens corpus ab omni labe purissimum, quod impleuit de igne. quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requieuit. Interim chorus cantat Kyrie eleison: quod significat vniuersalis Ecclesiæ preces, quæ sunt incensa vera, de quibus ibidem dicitur: Data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronū. Acolyti vsq; ad Kyrie eleison luminaria tenēt: quia doctores illuminatores Ecclesiæ, verbo & exēplo lumen fidelibus præbere debent, quoadusque ipsi Deum moribus imitari incipiant, & Christum veram lucem omnem animam illuminare cognoscant.

De Hymno Angelico. cap. 15.

SEquitur, gloria in excelſis Deo: ſacerdote incipiente, & choro proſequente. Hic enim hymnus & Angelorum eſt, & hominum. Primò Angelorum congratulantium, quòd nato Domino accenſa iam eſſet lucerna clariſſima, per quam perditam drachmam inuentura eſſet Dei ſapientia. Inde eſt, quod iam præoccupantes Angeli dicunt: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis: eo quòd pacem, quam nemo hominum, qui ſunt in cœlo, vel qui ſuper terram, vel qui ſubtus terram, facere poterat inter Deum & homines: hic factor omniũ Deus propter homines homo factus iam facturus eſſet ſoluto pariete inimicitiarum. Deinde ſacerdos ſalutatione præmiſſa dicit, Oremus, vbi oraturus, alios hortatur, vt ſecum orent. Tunc eius pro nobis maximè ſuſcipitur oratio, ſi noſtra ei iũgatur deuotio. Alioqui apud terrenum etiam iudicem ſi quis pro tuo reatu intercederet, tu verò in præſentia eiuſdem iudicis nugis & riſui intenderes, nonne iram eius incenderes amplius, & interceſſoris tui preces, ne tibi prodeſſent, efficeres? Oportet ergo, vt & in miſſa, & in cæteris officiis cor noſtrum iungamus cum voce ſacerdotis. Quod autem oraturus alios ad idem admonet, à Chriſto habet, qui & ipſe orauit, & diſcipulos orare monuit: Vigilate, inquit, & orate. Reſpondet chorus, Et cum ſpiritu tuo: vt ei etiam ſpiritu orare donetur. Si quidem ore tantum orat, qui verba tantum pronuntiat. Ore, & ſpiritu orat, qui intelligit orando quæ dicit. Ore, & ſpiritu, & mẽte orat qui per verba, quæ ore dicit, & ſpiritu diſcernit, etiam aliquid morale, vel allegoricum, ſeu anagogicum intelligit. Vnde Apoſtolus: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

De Collecta, & cauſa nominis huius. cap. 16.

SEquitur oratio, quam collectam vocant, eo quòd ſacerdos qui legatione fungitur ad Deum, colligat atque offerat petitiones omnium. In Romana Eccleſia vna tantum dicitur collecta, niſi alicuius ſanctorum interueniat ſolẽnitas, cuius memoria fiat. Alij pro diuerſis vſibus eccleſiarum in celebrationibus publicis miſſarum multiplicant orationes, & pro voluntate propria in priuatis. In his omnibus ſacerdos veri & ſummi Sacerdotis perſonam gerit, qui (ſicut ait Apoſtolus) in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationéſq; ad eum, qui ſaluum illũ facere poterat à morte, cũ clamore valido & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. In fine orationis ſubiũgitur. Per Dominum noſtrum: quia preclara Dei beneficia per ipſum ad nos decurrunt. Per ipſum petimus & impetramus, ſicut per mediantem cryſtalli lapidem cæleſtem in ſubiectam eſcam à longinquo ſole mutuamus ignem. Hucuſque tractatum eſt miſſæ principium, quod dicitur introitus, commemorans nobis introitum Saluatoris in hunc mundum, ſcilicet à Natiuitate eius vſque ad prædicationem Ioannis: quando baptizatus eſt ipſe, & orans quadraginta dierum ieiunium conſecrauit.

De Epiſtola, & cauſa huius nominis. cap. 17.

EPiſtola perſonam legis gerens & prophetarum, præcurſoris debitum agit officium ante Euangelium. Quæ quamuis perſæpe de Apoſtolicis ſumatur literis, tamen in eo gradu eſt ac ſi ſęper de lege ſit & prophetis. Semper enim mortalitatem: vitámque actiuam magis quàm contemplatiuam, quæ in Euangelio radiat, Apoſtolica quoque lectio inſtruit & diſpenſat. Epiſtola græcè ſupramiſſio vel ſupererogatio dicitur Latinè. Supramiſſio eo quòd ſupra narrationis eius ſeriem & ſcribentis, & eius, cui ſcribitur, nomen præmittitur. Supererogationis autem nomen benè congruit literis Apoſtolicis, quia videlicet Euangelio Chriſti ſupererogatæ ſunt. Quod & ſupramiſſionem non inconuenienter intelligi poteſt. Qui enim ſupererogat, ſuper debitum mittit aliquid. Ordo ſiquidem Apoſtolicus, ſtabularius ille eſt, cui noſter Samaritanus, id eſt, cuſtos Dominus Ieſus Chriſtus hominem illum, quem à latronibus deſpoliatum inuenerat, commiſit, conferens duos denarios, id eſt, legem & Euangelium, dicénſque ei: Curam illius habe, & quodcunque ſupererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Igitur epiſtola tantum differt ab Euangelio, quantum ſeruus à Domino, præco à iudice, legatus ab eo qui miſit illum. Quapropter cum legitur epiſtola, non iniuria ſedemus. Cum autem Euangelium audimus, dimiſſis reuerenter aſpectibus ſicut Domino noſtro aſſiſtimus. In eo quod precedit Euangelium epiſtola, Ioannis imitatur officium, qui præuaricatores legis corripiens, & mores eorum Euangelicæ fidei ſuſcipiendæ præparans implebat, quod de illo prædixerat Angelus: Ipſe præibit Dominum in ſpiritu & virtute Eliæ. Et in Malachia: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Luc. 1. Malac. 3.

De graduali ſiue reſponſorio, & cauſa vtriuſque nominis. cap. 18.

SEquens reſponſorium, quòd & graduale dicitur, monſtrat auditores prædicationi præmiſſæ præbuiſſe aſſenſum: quòd quoniam alternatim cantatur, vnde & nominatur reſponſorium, grauémque & aſperum habet cantum, adeò vt illud excellentibus efferre vocibus nec vſus nec decus ſit, vitam ſignificat actiuam, in qua Eccleſia ſe mutuò cohortatur ad laudem Dei, & bona opera. Vnde diebus Pentecoſtes de officio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem Eccleſiæ ſignificant ſtatum. Graduale autem dicitur, quia in gradibus ante altare cãtari ſolebat, vel quia per ipſum prædicationi præmiſſæ in epiſtola dãdo conſenſum, & alternatim cohortando nos quaſi de virtute in virtutem gradatim ad altiora velle conſcẽdere ſignificamus. Verſus autem inde dicitur, quia in eo multorum modulatio quodammodo ad vnum reuertitur.

De alleluia, & pneumatum ſignificatione. cap. 19.

ALleluia ſequens æternam gloriam, vel vitam contemplatiuam ſignificat, quam actiua promeretur, ſed in hac vita non aſſequitur. Illa enim gloria quid eſt, niſi æternum Angelorum, beatorúmque ſpirituum conuiuium, quòd eſt ſemper laudare Deum? Ad hoc vitæ præſentis inopia nullatenus valet contingere. Scire autem vbi ſit & prægustare illud gaudio ſpei, ſitire & eſurire quod guſtaueris: hæc eſt illa, quæ dicitur Sanctorum in hac vita perfectio. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum verbum remanſit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum ſignaret magis quàm exprimeret vocabulum. Quoniam ergo futuræ beatitudinis quaſi proprium eſt vocabulum vtpote de cœli ſtillicidiis in ora Apoſtolorum delapſum: iurè eo tempore magis frequentatur, quo reſurgens Dominus eiuſdem beatitudinis ſpem nobis propinauit, & promiſſum Apoſtolis Spiritum ſanctum miſit. Notandum autem, quòd pneumata, quæ in alleluia & cæteris cantibus in paucitate verborum fiunt, iubilum ſignificant, qui fit, cum mens aliquando ſic in Deum afficitur, & dulcedine quadam ineffabili liqueſcit, vt quod ſentit, plenè effari non poſſit. Affectus enim hoc habet proprium, vt quanto intus feruentior fuerit, tanto minus extra explicari poſſit. Beatus populus qui ſcit iubilationem, id eſt, qui ſæpè experitur & prægustat hanc dulcedinem, & ſic interius mouetur, vt quod præſentit, nec dicere ſufficiat, nec poſſit tacere. Tractus à trahendo dicitur, quia tractim cantatur. Exprimit enim laborem epulantium & incolantium diuturnitatem quaſi deplorat. Sequentia dicitur, quia per cantus amœnitatem ad ſequentia præparat.

Sanctorum in hac vita perfectio quæ.

Pſal. 88.

De miſſione diaconi ad legendum Euangelium. cap. 20.

HActenus ſeorſum ſedebat ſacerdos, & ſedenti famulabantur altaris miniſtri, oblationem panis & vini præparando, ſcabellum pedibus, ſi opus erat, ſupponendo, & in aliis omnibus, quæ neceſſaria videbãtur miniſtrando: in memoiam Domici Ieſu, cui victo ten-

tatore in deserto ministrabant Angeli: sicut scriptum est: Reliquit eum tentator, & accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Surgit tandem ad altare accedens, vt nobis in mentem veniat, quòd Dominus Iesus præparata per Ioannem via ad homines de deserto rediens venit, & discipulos ad prædicandum misit. Mittit namque sacerdos diaconum ad legendum Euangelium, petitam dando benedictionem: quod subdiacono prius lecturo non fecerat. Legem enim & prophetas inuisibilis inuisibiliter misit. Apostolos autem, & Euangelistas, quorum diaconus personam gerit, visibilis factus: & osculo oris sui dilectam suam osculans, scilicet Ecclesiam visibiliter docuit, & misit. Diaconus in sinistra fert Euangelij textum sustentantem dextera: quia in hac vita, quæ per sinistrum datur intelligi, oportet Euangelium prædicari. Cuius tamen prædicatio caderet & deficeret, nisi spes æternæ vitæ quam dextera significat, eam sustentaret. Ascendit diaconus lectricium, vt sublimitatem doctrinæ Euangelicæ significet: secundum illud Esaiæ: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Incenso, quod est bonæ opinionis signum, locum aspergit, in quo legendum est Euangelium, quia qui hic bonum nuncium portant, confidenter dicunt: Christi bonus odor sumus in omni loco. Subdiaconus puluinum, quem ante pectus suum deferebat, Euangelij libro supponit: quod signat Euangelij verba corde humili, & suaui suscipienda. Lecturus Euangelium diaconus se vertit ad Aquilonem, per quem populus Gentium designatur. Vnde: Deus ab Austro veniet. Quibus idem Euangelium primò prædicatum est, & in fine seculi prædicabitur. Quod etiam in officio Missæ commemoratur, dum sacerdos primò ad Austrum stat, deinde ad Aquilonem, tertiò iterum Austrum. Diaconus igitur astantes ad audiendum erigit dicens: Dominus vobiscum. In quo attentionem captat, & beneuolentiam. Vnde illi tanquam attenti & beneuoli respondent. Et cum spiritu tuo. Dociles reddit dicendo: Sequentia sancti Euangelij, vel initium sancti Euangelij. Quod enim agit rhetorum doctrina in captationibus, perficit summæ natura scientiæ in theologicis sermonibus. Respondent: Gloria tibi Domine: glorificantes Deum, quòd nobis missum est salutis verbum. Iuxta illud: Et glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Signant etiam se in fronte, vbi sedes est verecundiæ, vt se de verbis Crucifixi non erubescere significent, vel ne occulta diaboli suggestio corda eorum ab auditu Euangelij auertat. Signum enim Crucis diabolo valde formidolosum est. Discooperta habent capita, vt se audire paratos ipso habitu corporis insinuent.

Math. 4. Luc. 10. Esa. 40. 1. Cor. 2. Abac. 3. Act. 11.

Signũ crucis Christianis gloriosum, & diabolo formidolosum.

De symbolo Apostolorum, quando, & quare cantandum sit. cap. 21.

SIcut post prædicationem Domini maiora quàm ante charismatum dona gratia largiente effusa sunt, sic post Euangelij lectionem maiora sacramenta ordinata. Tunc si sit dies Dominica, vel Paschalis, siue Pentecostes solennitas, cantatur fidei Symbolum: quod est, Credo in vnum Deum, &c. Maximè enim Resurrectionis vel Pentecostes sacramentum respicit hoc fidei tripudium, quãdo noua proles Ecclesiæ vitalis fontis ingressura lauacrum vel de nouo ingressa, reddit eius, quam catechizata didicit, Christianæ fidei Symbolum. Cantatur & in festis Apostolorum, quia ab ipsis est compositum. Necnon & in festiuitate qualibet beatæ Mariæ virginis, quia & ipsa ibi commemoratur, vbi dicitur: Natus ex Maria virgine, & Apostoli eàm in opere habuerunt adiutricem, multa enim per eam didicerunt. Ipsa enim attentius, vt mater, conseruauerat omnia verba, conferens ea in corde suo. Interim Subdiaconus circumfert Euangelium omnibus religioso osculo salutandum, quia Euangelium Iudæis & Gentibus propter diuersitatem obseruantiarum dissidentibus pacem attulit temporalem, & nunciauit æternam vtriusque scilicet populi cum Deo & Angelis eius. Deinde liber ad altare refertur, & in loco suo reponitur, vt ad imitationem Apostolorum ministri quicquid actum est, non sibi sed Domino ascribendum esse insinuent.

Luc. 2.

De offerenda, & significatione versuum eius. cap. 22.

SEquitur offerenda nomen habens ab offerendo, eo quòd canitur, quando creatori nostro laudis offerimus sacrificium. Hic magis & magis aperiendum fidei ostium, & animæ triclinia pandenda sunt, vt quicquid Angelus ille clamauit magno clamore Euangelij, credat mulier illa magna, scilicet Ecclesia, quæ in Apocalypsi visa est amicta Sole, scilicet quem induit in baptismate. Lunam habens sub pedibus, videlicet omnia mutabilia calcans. Luna enim mutabilis est, & ideò mutabilem mundum significat. Et in capite suo gestans coronam duodecim stellarum, id est, chorum duodecim Apostolorum, & in vtero habens & clamabat parturiens, & cruciabatur vt pareret. Huius in vtero habentis, clamantis, & parturientis salubrem cruciatum offerendo grauis, & grandisonus imitatur cantus, qua pneumatibus distenta frequentibus, & suis fœcunda versibus, quantumuis longa iubilatione non valet satis exprimere quod significat. Quidni obnixius corde clamet ad Dominum, qui per Euangelica verba excitatus est, & suæ salutis mysterium parari videt? Cum concentu namque memorato præparata sacra panis & vini oblatio sic ad sanctum altare peruenit, vt Subdiaconus, ad Diaconum, Diaconus ad manum perferat sacerdotis. Lex enim quam per Subdiaconum significari diximus, sacrificium nostræ salutis tantum præfigurauit in Melchisedech, sed per Euangelicam traditionem ad altare, id est, ad solennem ritum Ecclesiæ peruenit.

De oratione secreta, & patena ferenda. Cap. 23.

SAcerdos in silentio stans super oblata dicit orationem, in cuius fine leuat vocem dicens: Per omnia secula seculorum: vt à choro respondeatur, Amen. Quod est confirmatio præcedentium. Dignum est enim vt in tanto mysterio omnes astantes orent, sicut sacerdos primò ad eos conuersus exhortatur. Orant autem quodammodò, quando orationem sacerdotis hac confirmatione prosequuntur. Interim diaconus patenam subdiacono porrigit, subdiaconus eandem inuolutam porrigit acolyto. Hoc autem de lege veteri sumptum videtur, vbi præcipitur, vt filij Caath vasa sanctuarij à filiis Aaron prius inuoluta accipiant, & non tangant ea nuda, ne moriantur: quia mysteria non omnibus quidem sunt reuelanda, ab eis tamen, quibus reuelanda non sunt, quodammodo sunt portanda, id est, cum reuerentia & veneratione, eo amplius quia latent, sunt obseruanda.

De præfatione. cap. 24.

SAcerdos rem attentione dignam dicturus præmittit salutationem, optans nos tales esse, vt tanti sacramenti perceptione digni simus. Vnde & dicit: Sursum corda, habeatis, scilicet. Non enim cœlesti cibo digna sunt corda terrenis dedita. Chorus autem, ne possit ei dici: Cantauimus vobis, & non saltastis: respondet: Habemus ad Dominum: corda, scilicet. Deinde sacerdos gratias Deo agendas dicit de redemptione, scilicet humani generis per Christum, cuius repræsentatio præsto est in altari. Vnde de Christo loquens subiungit. Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, &c. Siquidem Angeli de reparatione nostra laudant Deum patrem, quæ ipsius dispositione facta est per Filium. Ob eandem causam adorant eum Dominationes, qui est alius ordo Angelorum, quia de redemptis per Christum adimpletur numerus eorum. Considerantes autem quoque tam alti consilij profunditatem tremunt Potesta-

teſtates. Deinde cum laudibus Angelorum rogat laudes admitti ſeruulorum. Supplici confeſſione, id eſt, ſupplici laudatione dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, propter perſonarum Trinitatem. Dominus Deus ſingulariter & ſemel, propter naturæ vnitatem. Oſanna, id eſt, ſalua obſecro in excelſis, quaſi dicat non ea ſalute hic ſaluari peto, qua homines & iumenta ſaluabis Domine: ſed in excelſis ſalute æterna. Hunc hymnum ſacerdos cum choro dicere debet, qui & ſuas & aliorum preces admitti deprecatus eſt in præfatione præcedenti.

Summa ſententiæ totius canonis. *cap. 25.*

SEd iam de ipſo canone tractantes breuitatem propter memoriam, prout in tanta re fieri poterit, obſeruare curabimus. Totam ſequentem ſeriem vſque ad vltimam orationem Romano more canonem appellamus propter regularem ſacramentorum confectionem. Hunc multipliciter expoſuiſſe inuenitur diligentia patrum. Conſulens verò infirmitati noſtræ diuina gratia, antiqua capitula ſenſuum nouitate ſæpè perfundit, vt quos maiores in eis ſentire nequiuerunt, inſpirante Dei ſapientia ſentiant minores. Senſus itaque noui cum ſubito effulſerint ſupra omnem humanum modum, miramur vbi nunc vſque latuerint, vnde tam inopinatè, & abſque ſtudio emerſerint. Ex ipſa verò admiratione, & inopina exultatione dilatatur cor: ſicut ſcriptum eſt: Mirabitur & dilatabitur cor tuũ. Et ob ipſam dilatationem adimpletur deuotione, dilectione, delectatione iuxta illud: Dilata os tuum, & implebo illud. Nonnunquam verò luce clarius viſu, & ſuper mel, & fauum dulcius guſtatu, dum per eadem tranſimus, abſconduntur. Iuxta illud: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abſcondiſti timentibus te, vt timeant te. Ipſa enim abſconſio timorem gignit horribilem, horror dolorem, dolor gemitus, ſuſpiria, & internos animi queſtus inenarrabiles, ita vt nil minus lugeamus nos amiſiſſe vetera, quàm gaudeamus inueniſſe noua. Sicque vtraque viciſſitudine, gaudij ſcilicet, de reuelatione occultorum, & mœroris de occultatione, ac ſi inter duas molas confracti, comminuti, & permoliti in ſimilaginem ſacrificij Dei tranſimus. Quibus iſta deſunt, ſaltem inter molas timoris & ſpei exagitantur. Memores enim quia in multis deliquimus omnes: & ſcientes quoniam qui indignè ſuſcipit, ad quod ſe præparet ſacramentum, iudicium ſibi manducat & bibit, accedere metuunt. De miſericordia verò Dei confidentes, qui de indignis facit dignos, & de peccatoribus iuſtos: & in memoria illud tenentes: qui manducat me, viuit propter me: ipſe manet in me, & ego in eo ſpe trahente, timore trahente, cum corde contrito & humiliato ad ſacrum myſterium accedunt, & hac quaſi duarum molarũ colliſione ſeſe ſimilã ſacrificio Dei aptam efficiunt. Ipſamque vtroque genere lacrymarum, id eſt, compunctionis & deuotionis commiſcentes & in clibano cordis igne doloris, vel charitatis, & deſiderij feruore ſuccenſi coquentes, ſeipſos panes propoſitionis Deo offerunt. Seipſos etiam cum Chriſto intus coram Domino Deo crucifigunt, ſicut & extra in manuum extenſione formam Crucis in ſe oſtendunt. Felices, qui ſic ſæpius afficiuntur, qui ſic deſuper viſitantur. Verùm quoniam nos nobiſmetipſis minimè cõſtamus: ſed ſpiritus vbi vult ſpirat, & neſcimus vnde veniat, aut quo vadat: & non poteſt homo à ſeipſo accipere quicquam, nec pro voto ab alio, ſed ſicut datũ fuerit deſuper inuenit artificium cæleſte, quomodo & nos & noſtra ſimul Domino offeramus: & vt columna baſi innixa fortius ſtaret, & aptius, voluit cæleſtis artifex, vt de veteri ſacrificiorum ritu & materia ſacrificij ſumeretur & forma. Duo quippe ſacrifices præcipui ſub lege fuiſſe feruntur, Melchiſedech & Aaron. A Melchiſedech ſacerdotio, docente Domino didicit Eccleſia quod offerret. Ille enim de quo dictum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: panem & vinum, quæ ante Melchiſedech in figura obtulerat, in corpus & ſanguinem ſuum conſecrauit in cœna: & in Eccleſia idem fieri præcepit. A ſacerdotio autem Aaron formam ſacerdotij ſumpſit Eccleſia. Tabernaculum enim Dei cum hominibus ſic compoſitum eſt in deſerto, vt in atrio exterius altare haberet æneum, vbi animalium carnes cremabantur. Intus autem in tabernaculo aliud erat aureum, quod dicebatur altare thymiamatis, vbi thura cremabãtur, & alia quæ odoriferum facerent fumum. Poſt quod intimo & ſupremo loco poſitum erat propitiatorium, qui ſancta ſanctorum dicebatur. Inter propitiatorium & altare aureum oppandebatur velum, quod in paſſione Domini ſciſſum eſt, vt pateret propitiatorium. Inter altare aureum & æneum, velum quidem in eremo, ſed murus diuidebat in templo: de quo peccator per pœnitentiam tendens ad iuſtitiam myſticè ſic loquitur: Et in Deo meo tranſgrediar murum. In his tribus locis Aaron ſacrificia ſingulis debita offerebat. Super altare æneum in atrio ſacrificia animalium comburebantur, poſt quod ſacrificium ſacerdos de igne altaris eiuſdem ſumens carbones ferebat in ſancta, & ſuper altare aureũ thymiama incedebat. Deinde de carbonibus eiuſdem altaris ponens in thuribulo, fumum thuris abundantiſſimum deferebat vltra velum in ſancta ſanctorum, adeò vt obſtante fumo clarè videre non poſſet propitiatorium aut duo Cherubim, quæ ſuper illud ſtabant, & alis expanſis illud obumbrabant. Ad illud propitiatorium ſummus Pontifex ſolus ſemel in anno cum ſanguine intrabat. Sic diſpoſitum & ad hoc erat in deſerto tabernaculum, iuxta quam diſpoſitionem factum eſt templum.

Pſal. 109. Gen. 14. Luc. 22. 1.Cor.11. Pſal. 17.

De ſignificatione altaris exterioris. *cap. 26.*

SEd quoniam ſecundum Apoſtolum hæc omnia vmbram prætendebant futurorum, primum & æneum altare cor contritum & humiliatum ſignificare intelligimus. In quo dum quod vt iumentum viximus, & irrationabiles actus per pœnitentiam mactamus, quid niſi diuerſorum generum animalia Deo ſacrificamus? Talia etenim animalia Deo in conuerſione peccatoris qui per peccatum quidem foris eſt, & niſi per condignam pœnitentiam non intrat ad iuſtitiam, mactat cordis compunctio, excoriat oris confeſſio, in fruſtra diuidit diiudicatio, cõburit condigna afflictio. Æneum quidem eſt obſcurum videlicet & ſonorum: quia collocatur pœnitens in ſemetipſo in obſcuris, dum anxiatus in eo ſpiritus eius, & in eo turbatum eſt cor eius: & de profundis fortiter clamet opus eſt, vt vox eius audiatur in excelſis. Hanc horum animalium ſuper hoc altare oblationem Deo inuiſibiliter faciendam ſignificamus, & quodammodo viſibiliter facimus, cum præmiſſis quibuſdam orationibus, ſeu quibuſdam poſtulationibus cum incenſo arietum, id eſt, ſuffragiis Apoſtolorum ac Martyrum, ſuper viſibile altare viſibiles hoſtias panis & vini offerimus. Et hæc omnia quaſi adhuc foris aguntur, dum quæ fiunt, & quomodo fiunt, foris conſpiciuntur. Vnde & ad ſeruum, qui non manet in domo in æternum, pertinere noſcuntur: quamobrem & ſeruitutis oblatio dicuntur. Sicut dicitur: Hanc oblationem ſeruitutis noſtræ. Oblationem ſeruitutis rectè nominamus panem & vinum: nam cum homo de terra ſumptus per naturam ſuper terram Dominus eſſet conſtitutus per gratiam, ab auctore naturæ & datore gratiæ recedens per culpam, infra terram damnatus eſt per iuſtitiam. Vnde cui terra famularetur gratis fertilis ad ſuauitatem, nunc multis & miris obſequiis delinita & plurimis exculta laboribus, vix largitur ad neceſſitatem: ſicut ſcriptum eſt: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Quoniam ergo in victualibus, ſine quibus vita animalis non tranſigitur, principalia ſunt panis & vinum: hæc ſeruus offerens, quod animaliter viuit occidit: vitam enim occidit, qui victum ſibi ſubtrahit. Hinc eſt quod à Sapiente dicitur: Ad menſam magnam ſediſti: diligenter attende quæ tibi opponun-

1.Cor.10. Ioan. 8. Gen. 3. Eccleſ. 31.

tur. Fige cultrum in guture tuo, ſciens quòd talia te oportet præparare. Menſa magna altare Domini eſt. Ille nobis apponitur ad refectionem, qui corpus & animam ſuam poſuit pro nobis ad redemptionem. Attendendum eſt, quòd talia oportet etiam illi præparare, id eſt, pro illo noſtrũ ſimul & ſimiliter corpus & animam ponere, Sic enim per ſpiritum conſilij reſpondet Propheta: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam. Formam verò attende, quam ſubtiliter & eleganter expreſſit dicens: Fige cultrum in guture tuo. Cultrum quippe abſtinentiæ & inediæ quaſi in gutture figimus, dum qui victum noſtrum Deo obtulimus, de eo poſtmodum parcè & timidè quaſi de altario Dei ad neceſſitatem ſumimus. Nam qui altario deſeruiunt, ordinauit Deus de altario viuere. Alioquin ſi poſt oblationem talem iterum delicioſè & luxurioſè quaſi de noſtro aſſumimus, totum quod offerimus auferimus, & de rapina iam peius viuimus. Habemus igitur quid, & qualiter ſuper primum altare offeramus.

Prou. 23. Deo, quid & qualiter offerendũ.
Pſal. 115.
1. Cor. 9.

De ſignificatione altaris interioris. *cap. 27.*

SEcundum altare, quod & intus erat & aureum, altare fidei ſignificat in corde per pœnitentiam purgato, teſtimonio bonæ conſcientiæ rutilante & claro. Hoc etiam altare iuſtitiæ dicitur, quia ex fide iuſtitia, ſicut ſcriptum eſt: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Et in Abacuc: Iuſtus meus in fide ſua viuet. Super hoc altare ſacrificium iuſtitiæ, oblationes, & holocauſta, vitulos labiorum noſtrorum offerimus, dum non iam ſicut prius noſtra deploramus commiſſa, ſed in diuinis exultamus, non iam de commiſſione criminum gemimus, ſed de collatione virtutum gratias agimus, dum vitam, & opera, orationéſque noſtras Deo fieri acceptabiles poſtulamus, dum deuotio lacrymas fundit, & patriæ delicias deſiderans, de incolatus diuturnitate gemit. Super idem altare ſacerdos per oblationem victualium ſuorum iam mundo mortificatus, ſed viuens Deo: non iam vetus Melchiſedech, natus de carne caro, ſed nouus homo natus de ſpiritu ſpiritus, offert inuiſibilem hoſtiam carnis, & ſanguinis. Quid enim ſuper altare fidei congruentius dicitur offerri, quàm ſacrificium illud ſanctiſſimum, quod ſola fide percipitur, in ſola fide prodeſt, & meritò fidei acceptatur. Hoc ſacrificium ſuper altare fidei offertur in odorem ſuauitatis, ſed & oratio ſuper illud oblata quaſi ſuauitatis odor ſuſcipitur à Domino, ſicut dictum eſt: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Super altare aureum carbones de alio altari ſumpti ponuntur ad cremandum thymiamata orationum, quoniam primò Spiritus ſancti igne ſuccenditur cor ad deflendum peccata, & eodem igne poſtea ſuccenditur ad emittendam ſurſum dulcium orationum fragrantiam, dum homo iam per pœnitentiam purgatus deſiderat venire, & apparere ante faciem Dei: ibi ignis Spiritus ſancti elicit quaſi de ligno viridi lacrymas compunctionis, hic lacrymas deuotionis.

Galat. 3.
Abac. 2.
Pſal. 50.
Pſal. 140.

De propitiatorio myſtico. *cap. 28.*

TErtius locus, qui dicebatur Sancta ſanctorum velo quodam erat à ſanctis diuiſus. Vltra velum erat arca teſtamenti, & ſuper eam propitiatorium, menſa ſcilicet aurea eiuſdem menſuræ, cuius & arca. Sic dicta, quia ibi Dominus apparens Moyſi propitiabatur populo ſuo. Arca humanitatem Chriſti ſignificat, quæ eſt vltra velum, quia Chriſtus vltra cœlum aſcendit, & ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in potioribus eius bonis. Propitiatorium ſuper arcam propitiatio Dei eſt ſuper Chriſtum, Vnde Apoſtolus: Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Vel propitiatorium eſt Dei miſericordia, per quam populo ſuo propitiatur. Quæ benè dicitur eſſe ſuper hominem Chriſtum, quia miſericordia Dei ipſa eſt diuinitas. Ad hanc arcam, ad hoc propitiatorium, nouus ſacerdos poſt ſacrificium animalium in altari primò, poſt oblationem carnis & ſanguinis Chriſti in ſecundo, accedere ſatagit cum thuribulo igne altaris pleno, id eſt, cum corde alto, ſicut ſcriptum eſt: Accedet homo ad cor altum. & igne Spiritus ſancti accenſo cũ thymiamate orationum abundantiſſimo, adeò vt quæ vltra velum ſunt, clarè videri non poſſint, quia quãtò deuotiori affectu ad Deum tendimus, tantò magis eum non poſſe comprehendi intelligimus. Vnde: Oculi tui auolare me fecerunt. &: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sacerdos igitur illuc mente tendens: ſed inſufficiẽtiam ſuam recognoſcens, videns cordis oculis Angelos ſuper propitiatorium ſtantes, vtpotè ad auxiliandum paratos, rogat ſacrificium ſuum eò prouehi, vt ipſe Deo iungãtur & vniatur, & ſpiritui adhærens vnus ſpiritus cum eo efficiatur. Supplices te rogamus. Sed iam verbis canonis inſiſtamus, & qualiter prædicta tria ibi adaptentur, explicare curemus.

Rom. 3.
Pſa
Cat 6.
Pſal

Canonis expoſitio. *cap. 29.*

SAcrum canonem, quem alij multiplici ratione multipliciter diuiſerunt: in tres partimus actiones. Primæ initium eſt: Te igitur, vſque: Qui pridie quàm pateretur. In hac principalia victus noſtri, panem ſcilicet, qui cor hominis confirmat, & vinum, quod lętificat cor hominis, offerimus Domino in ſacrificium. Hæc triplici vocabulo nuncupamus. Dona dicimus, quia nobis à Deo ſunt donata: Munera: quia à nobis illi oblata. Donum enim eſt, quod à ſuperiore datur: Munus, quod ab inferiore. Quod autem additur: hæc ſacrificia: determinatio eſt, qualiter Deus inde muneretur. Super illa fit Crucis ſignum in memoriam Dominicæ paſſionis, cuius nos participes facimus, dum vitæ noſtræ ſuſtentamenta nobis ſubtrahendo, Deo offerimus. Ter autem ſignamus ea, quia virtute Trinitatis omnis conſecratio perficitur. In hac prima actione oratio fit pro omnibus, quorum idem eſt ſacrificium, quique illi vera ſimilitudine conueniunt, In eo videlicet, quòd cum ſint multi, ſic per vnam fidem & vnum ſpiritum in vnum corpus Eccleſiæ ſunt coniuncti, quomodo panis ille de multis cõfectus eſt granis, & vinũ ex multis confluxit acinis. Deinde ad cultores Eccleſiæ ſpecialis decurrit oratio. Cultores autem Eccleſiæ dicuntur, qui ſarculo correctionis, & ſanctis documentis eam excolunt: In ſequenti orationis tomo dicitur. Qui tibi offerunt pro ſe, ſuiſque omnibus. Vbi licet præpoſitio, pro, eodem modo, quo in cæteris clauſulis poſſit accipi, hoc tamen ſenſu non inconuenienter accipitur, vt hæc ſcilicet panem & vinum, quæ in victu vitæ animalis principalia ſunt offerendo: ſeipſos & ſua omnia, id eſt, totum victum ſuum offerre dicantur. Præcipua quippe illius portio ſunt, & totum figurant. Sequitur: Communicantes, & memoriam venerantes. Vbi licet ſcriptores quaſi capituli initium faciant, eo quòd in quibuſdam ſolennitatibus hæc diuerſitas quædam inuenitur, iungitur tamen præmiſſis hoc modo. Offerunt pro ſe ſuiſque ipſi dico communicantes, in Eccleſiæ communione per fidem manentes.

Dor
neri
rent
Cul
Eccl
dica

De myſtico rationali. *cap. 30.*

DEeinde Sanctorum nomina recenſentur, vt cum ſuffragiis eorum quaſi cum incenſo arietum oblata acceptentur noſtra ſacrificia. In huius rei ſignificationem Aaron in rationali, quod erat ei in pectore, duodecim Patriarcharum nomina aſcripta ferebat. Et hæc autem commemoratio Sanctorum, & illa nominum inſcriptio, hoc intendit, vt quicunque ad menſam Domini accedis, ſanctoruui patrum puritatem mente imiteris.

Exod

Quid petat actionis primæ oratio. *cap. 31.*

HAnc igitur oblationem. Hæc omnia tanquam ad ſeruum pertinentia adhuc quaſi foris aguntur: vnde & munera præmiſſa oblatio ſeruitutis hic dicuntur, & oratio circa ea verſatur, in quibus afficitur ſeruus: videlicet vt pax ei temporalis conferatur, & æterna poſſit euadere ſupplicia. Non adhuc ad hæreditatem ſuſpirat

tanquam filius, ſed verbera metuit vt ſeruus.

¶Sequitur: Quam oblationem. præparatio eſt ad ſecundam actionem. quaſi dicat ſeruus: Altioris opus eſt conſilij: totum quod potui feci, ſed in toto non ſatisfeci. Non poſſumus amplius aliquid: occidere me poſſum, viuificare non poſſum. Itaque oratione me erigam ad eum, qui omnia poteſt. Dicam itaque ei; dicam: Domine, feci quod potui: oblationem noſtram fieri iubeas benedictam in melius promouendo, vt quę cibus eſt corporis, fiat animæ cibus ſalutaris: Aſcriptā, id eſt in filij perſona diuinitati appropriatam: Ratam, vt quod noſtro geritur miniſterio ratum habeas, ac ſi ſine nobis manibus tuis idem ageretur. Hæc tria verba dicendo, ſuper duo oblata ſimul ter ſignum Crucis facimus: quòd in omnibus conſecrationibus familiare eſt & domeſticum. Per virtutem enim Crucis Domini multa credimus operari. Ideò ter, quia per virtutem Crucis pariter Trinitas operatur. Sequitur: Rationabilem, id eſt rationabiliter oblatam: vt qui rectè offerimus, rectè etiam diuidamus Deinde quid ſub illis tribus verbis implorauerit ſacerdos, manifeſtius oſtendit, cum dicit: Vt nobis corpus, &c. ſubaudias hæc oblatio Senſus: de hac oblatione panis & vini fiat nobis, id eſt ad profectum noſtrum, caro & ſanguis Chriſti. Hæc dicendo ſemel fit Crucis ſignum ſuper panem, & ſemel ſuper calicem, vt per virtutem Crucis vna intelligatur in vtroque operatio Trinitatis, cuius memoria facta fuerat in tribus ſignis præmiſſis. Nonnulli tamen quinque ſigna referunt ad quinque Chriſti vulnera. Hac igitur oratione præmiſſa ſacerdos in fide nil hæſitans accedit ad actionem ſecundam.

De Actione ſecunda. *Cap. 32.*

QVi pridie quàm pateretur, &c. Ad hæc verba potentia & efficacia (ſicut ſcriptum eſt: Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis.) Ad hæc inquam verba: Hoc eſt corpus meum, fit ſuper omnem humanam rationem diuina virtute, humana ſolicitudine, de cibo corporis eſca ſpiritualis, & deſcendente ſuper panem & vinum immenſæ maieſtatis virtute, tam veram diuinitatem & humanitatem Chriſti in cælo regnantis accipimus, quàm veram ſubſtantiam ignis à Sole ſuppoſita chryſtalli ſphera exigua mutuare poſſumus. Solæ manus Chriſti tornatiles, aureæ, plenę hyacinthis: eius qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere: hæc operantur per manus ſacerdotis, quæ manibus ſuis conformatæ ſunt, maximè quia, vt hæc operari cum ipſo, & per ipſum, & cum ipſo poſſint oleo ſacro conſignatæ ſunt. Tam ſacram igitur hoſtiam ſuper inuiſibile fidei altare offerens ſacerdos non tam vt prius timidè loquitur, neque hoſtiam nominat ſeruituris, ſed cum exultatione & lætitia ſpirituali dicit. Præclaræ maieſtati tuæ offerimus de tuis datis, quæ videlicet nobis dediſti ad corporis ſuſtentationem: ac datis, quæ ſcilicet tibi ſacrificando dedimus. Hæc enim virtute tua in corpus & ſanguinem filij tui conſecramus: Hoſtiam puram & purificantem, ſanctam & ſanctificantem, immaculatam & immaculatos efficientem, id eſt panem ſanctæ vitæ, non temporalis, non animalis, ſed ſpiritualis & æternæ: & calicem, qui in perpetuum ſaluare, & ſatiare poteſt: & ideò ſalutis æternæ. Notandum, quòd conſignatio facta ſuper panem & calicem ante conſecrationem quaſi oratio eſt, vt conſecratio compleatur: poſt conſecrationem verò iterata conſignatio, conſecrationis iam adimpletæ quædam eſt teſtificatio. Illud quoq; prætermittendum non eſt, quòd in hoc capitulo ſancta Eccleſia miſericordiæ Domini tria proponit inſignia, ſcilicet beatam paſſionem, ab inferis reſurrectionem, & in cœlos glorioſam aſcenſionem. Primum vulnerat Eccleſiam charitate, alterum confortat fide, tertium lætificat ſpe. Primo conformari nos oportet in actione prima: ſecundo in actione ſecunda, myſterium fidei cum deuotione precum offerendo: tertio in tertia, Chriſtum Dominum in dextera Patris gloria & honore coronatum contemplando. Dicit enim: Hoc facite in meam commemorationem. Luc. 22.

Quid petat oratio Actionis ſecundæ. *Cap. 33.*

SEquitur: Supra quæ propitio. Poſt oblationem veri & ſummi ſacrificij ſuper idem altare fidei offert ſacrificium orationis, & altius adhuc aliquid expetit, cui donec per corpus Chriſti in cælis Deo vniatur, & per humanitatem diuinitati cōiungatur, nil ſufficit. Quippe, qui ſcalam ſibi erexit, aſcendere ſatagit. Vnde & poſt tantam oblationem accingit ſe adhuc ad orationem dicens. Supra quæ propitio, &c. Et quaſi per gradus ipſius ſcalæ aſcendens commemorat munus Abel pueri, ſacrificium Abrahæ Patriarchæ, oblationē Melchiſedech ſacerdotis: qui in pane & vino ſpeciem veri ſacrificij eleganter expreſſit, ſicut Abraham veritatem in filio, & Abel innocentiæ munus in agno. Quod dicit: Sicut accepta habere dignatus es munera, &c. non optat ſimiliter acceptari oblationes. (Hæc enim multo eſt acceptabilior) ſed offerentes. Hac itaque oratione fretus cum fiducia accedit ad actionem tertiam.

Gen. 14. Gen. 22. Gen. 4.

De Actione tertia. *Cap. 34.*

SEd quoniam ad illum ſummum & ſublime altare propitiatorium inuiſibile, videlicet in conſpectu diuinæ maieſtatis, vbi ſummus & perpetuus ſacerdos aſſiſtit vultui Dei patris, nondum vt vult valet aſcendere, ſicut ipſe ante altare viſibile ſe inclinans ſignificat: rogat per manus Angeli ſui, videlicet cuſtodis, ſuum eo ſacrificium perferri, vt virtuti ſacramenti ipſius cōmunicet, vt per corpus Chriſti, quod in cœlo eſt, & de altari viſibili in terra ſuſcipitur, ad ſummam propitiationem Dei perueniat, & ei vniri mereatur. Hæc eſt enim illa perfecta benedictio, de qua dicit: Omni benedictione cœleſti, & gratia repleamur. Sacrificium per manus Angeli perferri nil aliud intelligimus, quam ipſum cooperari noſtræ deuotioni. Cooperatur autem nobiſcum pro nobis orando, modóque mirabili, & inuiſibili bona mentibus noſtris ſuggerendo. Vel fortè ſingulare poſuit pro plurali, Angeli pro Angelorum. Dicit enim B. Greg. lib. 4. Dialog. quòd in ipſa immolationis hora ad voces ſacerdotis aperiuntur cœli, adſunt Angelorum chori, ſummis ima ſociantur, terrena cœleſtibus iunguntur, & fit vnum ex viſibilibus & inuiſibilibus.

Sacerdos hanc ſuam agnoſcat dignitatē.

De oratione pro defunctis. *Cap. 35.*

SEquitur. Memento etiam Domine, &c. Sicut in prima actione, vbi vitæ animalis ſuſtentamenta offerebat, rogabat pro viuis: ita in hac tertia, vbi poſteriorum oblitus, & in anteriora ſe extendens vniri Deo quærit, rogat pro defunctis, qui eodem indigent cibo, vt merito charitatis, dum aliis orat quod ſibi, impetret & ſibi & aliis. Sciens autem quoſdam ſaluandorum (pro ſolis enim ſaluandis orat) poſt deceſſum ſuum pœnis purgatoriis detineri, primo eis locum refrigerij rogat concedi, deinde lucem, vt Deum ſicut eſt videant. Ad vltimū pacem, de qua dictum eſt: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, pacem, ſcilicet ſuper pacem, quā etiam paulo poſt in tertia repetitione Agnus Dei, Eccleſia ſibi donari poſtulat dicens: Dona nobis pacem. Hæc pax in vnitate capitis & membrorum conſiſtit.

Ioan. 14.

De myſtico Superhumerali. *Cap. 36.*

SEquens capitulum nobis quoq; commemorat nomina Sanctorum, quorum interuētu ſacerdos vult impetrare, quod poſtulat. Et videtur hoc quoque de legali ſacerdotio ſumptum. Sicut enim in rationali ſacerdos legalis ferebat in pectore duodecim lapides precioſos, duodecim nominibus filiorum Iſrael inſculptos, ſicut ſupra dictum eſt: ita in ſuperhumerali ferebat ſuper humeros duos lapides onychinos auro incluſos, & eiſdem nominibus inſignitos. Sex quippe no-

Exod. 28.

mina in vno erant, & sex in altero. Noster verò sacerdos, sicut supra diximus, nomina sanctorum, quos memorat verbis, tūc portat in rationali pectoris, cum eos imitatur sanctitate, & puritate mentis. Tunc autem in superhumerali super vtrunque humerum, cum in dextera prosperitatis, & in sinistra aduersitatis imitatur eos, prout potest, in perfectione operum. Sequitur: Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Scriptū est: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Quomodo igitur semper creat? Sed omnia corpora creauit simul, quantum ad materiam: quotidiè autem creat, id est facit, singulis tribuendo speciem propriam, secundum illud: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. In eo autem quòd dixit: hæc omnia, id est huiusmodi omnia (neque de duobus secundum speciem, neque de vno secundum rei veritatem diceret omnia) vide ordinem. Primò Deus panem & vinum creat per naturam. Eadem in altari oblata sanctificat per gratiam, per verba actionis primæ. Iam tunc enim ante sanctificationem sanctificata sunt, & à communibus vsibus separata: deinde per sacra verba secundæ actionis sanctificata promouendo viuificat, dum ea in corpus & sanguinem Christi transubstantiat: & benedicit, dum eis summæ benedictionis effectum tribuit, quæ est in vnitate capitis & membrorum, de qua tertia actio meminit. Signa tria Crucis, quæ hîc fiunt operatione Trinitatis per virtutem Crucis, ostendunt facta esse, quæ præmissa sunt. Signa enim facta hucusque post consecrationem non consecrationem operantur, sed eius faciunt commemorationem siue testificationem, sicut supra diximus.

Eccl. 18. Deū creasse omnia simul, & semper creare quomodo. Ioan. 5.

De signis vltimis quid à reliquis differunt in causa.

Cap. 37.

PEr ipsum, & cum ipso. Signa Crucis, quæ hîc vltimo fiunt, alia causa fieri dignoscuntur quàm omnia superius posita. Siquidem ista nec propter consecrationem fiunt, nec propter iam factæ consecrationis testificationem siue memoriam. Quare ergo fiant, & quare quinquies, & quare ter in calice, & bis extra calicem fiant, breuiter aperiendum est. Ipsa capituli verba planè indicant ad quid hæc signa Crucis fiant. Quoniam enim Iudæis Crux quidem est scandalum, Gentibus autem stultitia: ne toties iterata consignatio, & in memoriam Trinitatis triplicata ignominiam potius parere videretur quàm laudem, ideò signum Crucis ter repetens in calice propter Christum, cuius sanguis ibi est, & bis extra calicem propter Patrem, & Spiritum sanctum, asserit Crucem ad totius Trinitatis pertinere gloriam & honorem. Per ipsum, inquit, Christum scilicet, per quem gloria Patris innotuit: & cum ipso. Neque enim ipse Christus alienus esse potest à gloria Patris, cum quo ipse est vnus Deus: & in ipso. In ipso namque est plenitudo diuinitatis, vnde gloria est Deo patri, qui talem genuit filium, & Spiritui sancto, cuius operatione in vtero virginis est conceptus. Sed cum vnum tantum signum fiat nominando Patrem, & vnum tantum nominando Spiritum sanctum: quid sibi volunt tria signa pro nominando Christum in calice facta? Propter trinam prolationē pronominis Christum designantis triplicatur etiam signū Crucis. Cum enim pronomen (vt ait grammaticus) ad omne pertineat suppositum: si in prima prolatione pronominis fieret signum, & in aliis non fieret, ad aliam siue alias videretur referendum esse personas. Notandum etiam, quòd cum alia signa sola manu sacerdotis fiant, ista fiūt de corpore Christi. Hic enim ipsa Christi crucifixio repræsentatur: Quasi Christus, quem præsentem credimus, sic pro nobis in ligno Crucis est extensus. In fine capituli huius eleuat vocem sacerdos: vt eius continentia ab omnibus confirmetur, dum respondent, Amen.

1. Cor. 1.

Christus Deo patri & Spiritui sancta gloria.

De eleuatione Sacramenti quid significet.

Cap. 38.

ET vt ostendāt sacerdos qualiter per Christum gloria Trinitati sit acquisita in mentibus fideliū, quantum potest exprimit passionis mysterium. Post signa Crucis vtraque manu eleuat sacramentum corporis & sanguinis Christi, & paulo post deponit: quod significat eleuationē corporis Iesu Christi in Cruce, & eiusdem in sepulchrum depositionem. vnde & calicem corporali palla tegit, quod significat sindonis inuolutionem. Cum igitur calix hucusque pro cautela coopertus fuerit: hoc pro mysterio cooperitur. Interdum sacerdos ad Dominicam orationem accedens, vt præsente magistro petitiones, quas ipse facere docuit, meliorem sortiantur effectum: præmittit, Diuina institutione formati: quia Matthæo & Luca testantibus sic orare Christus instituit. Competenter autem subiungit: Audemus dicere. Nisi enim Christus instituisset, qualiter homo terram & lutum se esse cognoscens, Deum patrem suum nominare auderet? Notandum, quòd in oratione Dominica septem sunt petitiones omnia, quæ petenda sunt, continentes. In cuius expositione multa à sanctis patribus dicta leguntur: sed quia mens orantis tot ea hora capere non potest, nos de singulis petitionibus pauca dicere volumus, vt qui orat intelligere possit quid petat, & intelligens deuotior fiat. Ad hoc enim orando verba proferimus, vt nobis affectum deuotionis excitemus, non vt Deum qui omnia nouit, quid nostra postulet mens doceamus.

De Oratione Dominica: quæ est oratio actionis tertiæ.

Cap. 39.

PAter noster, qui es in cælis. Hoc totum quasi prologus est, & captatio postulantis. In quo etiam magna impetrandi datur fiducia. Quid enim negabit filiis, quibus iam dedit vt pater sit? Sed qui Deum patrem vocamus, cauendum nobis à sordibus, ne tanto patre indigni simus. In cælis id est, in sanctis. Cum Deus in omnibus creaturis sit per essentiam, in solis bonis est per inhabitantem gratiam. Prima petitio est, quæ sequitur: Sanctificetur nomen tuum? in nobis, vt de bona & spirituali conuersatione filiorum glorificetur pater noster. Vel nomen patris in ipso sanctum ab æterno, tunc in nobis sanctum & venerabile habetur, cum bonum patrem tanquam boni filij, non timore, sed amore offendere cauemus. Qualiter in nobis impletur secunda petitio, quæ dicit: Adueniat regnum tuum. Istud siquidem non solum de futuro regno, cum ei plenè subiiciemur, sed & de præsenti potest accipi: quia tunc regnum Dei efficietur in nobis, cum ei soli & deuotè seruiemus. iam scilicet liberati à regno peccati, & dominio diaboli. Sequitur: Fiat voluntas tua, non nostra: sicut in cælo, id est sicut in Angelis, ita & in terra, id est in nobis hominibus. Hæc non assequimur hîc, nisi ex parte, in futuro autem plenè. Hæc enim tria, quæ in præmissis postulamus, in Sanctis hîc inchoantur, & quotidiè augentur, in futuro autem plenè consummabuntur. Quatuor verò, quæ sequuntur, præsentis tantum vitæ sunt. Ibi enim nemo indigebit pasci, nulli debita dimittentur, nemo tentabitur, nulla ibi mala, à quibus aliquis liberetur. Quarta petitio est: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panis, quo quotidiè egemus, ne in hac via peregrinationis nostræ deficiamus, spiritualis est animæ cibus. Affectus videlicet ex dulcedine Dei, & sapor quidam suauissimus, quo anima in oratione interdum reficitur. De hoc pane dicitur: Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus. Hoc manna verus Israel per desertum huius sæculi interius pascitur, donec terram promissionis ingressus de ipsa suauitatis Dei facie satietur. Ibi igitur panis iste non quotidianus sicut hîc petitur, sed vnus erit, id est non sicut hîc, modò aberit, modò aderit, sed vno & eodem modo sufficienter, & indesinenter in æternum satiabit. Notandum autem, quòd dum pa-

nem petis, omnia comprehendis quæcunque necessaria & ad sustentationem corporis & animæ tanquam viaticum tuæ peregrinationis à Creatore exigis. Et nota, quòd dicit hodiè, quasi hoc die, præsentis scilicet vitæ, id est quamdiu in hac vita sumus. Quinta petitio est: Et dimitte nobis debita nostra, id est pœnas pro peccatis debitas. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim non dimiserimus peccantibus in nos, nec Deus dimittet nobis peccata nostra. Sexta petitio: Et ne nos inducas, id est ne permittas nos induci, & cadere in tentationem. Non est malum tentari, sed est bonis victoriæ occasio. Hîc igitur solum orandum est, ne inducamur in tentationem, id est ne vincamur. Septima petitio est id quod sequitur: Sed libera nos à malo, quasi dicat: Non solùm non sinas induci, sed etiã ab his tentationibus libera nos, in quas iam sumus inducti. Hoc septimum chorus succinit: in quo se orasse cum sacerdote ostendit. Ad hoc enim fuerat inuitatus: cum sacerdos ante orationem Dominicam diceret, Oremus. Deinde subiungit sacerdos, Amen, ad petitionum omnium præmissarum confirmationem, dum dicit sacerdos: Da propitius pacem in diebus nostris: Patenam, quam diaconus vsque ad Panem nostrum tenuerat, de manu diaconi suscipit, & in altari, vt fractionem super eam faciat, deponit. Nos tamen hanc fractionem ad cautelam facimus super calicẽ. Tertia pars, quæ in calice ponitur, propitiatio est pro viuis, opúsq; sanguinis & carnis expiat illa caro sanguini admixta. Reliquarum altera est propitiatio pro fidelibus defunctis, qui nostris orationibus indigent: quia adhuc in pœnis detinentur: Altera est pro iam triumphantibus gratiarum actio. Sergius tamen Papa aliter super his loquitur. Vult enim significari per corporis & sanguinis commixtionem, corporis & animæ Christi in resurrectione factam coniunctionem. Ait enim ita: Pars oblatæ in calicem missa, corpus Christi, quod iam resurrexit monstrat. Pars comesta ambulantem super terras. Pars in altari vsque ad finem Missæ reposita membra Christi, id est Sanctorum corpora vsque ad finem sæculi in sepulchris quiescentia.

Quare Pax datur ante Communionem.

Cap. 40.

Congruè autem pax datur ante communionem, quia quicunq; prius fratri non reconciliatus communicare præsumpserit, iudicium sibi manducat & bibit. Agnus Dei ter cantatur, vt verus agnus, cuius carnem & sanguinem sumimus, nobis propitietur. Primò rogamus, vt nobis misereatur, deuotos sibi faciendo: tertiò, vt nobis pacem donare dignetur, quæ hîc initium habet in Sanctis, & in beata vita perficietur. Hæc tria tres præmissæ postulant actiones. In huius pacis signum sacerdos prius osculum porrigit diacono, & diaconus subdiacono, & ille cæteris: quia Christus pacem mundo attulit, quam primo maioribus scilicet Apostolis, deinde per eos minoribus nuntiauit. vnde: Suscipiant montes pacem populo.

De Communione. Cap. 41.

Cantus communionis, quem post cibum salutarem canimus, gratiarum actio est: iuxta illud: Edẽt pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Oratio in fine Missæ dicitur, vt recessuri ad propria orationibus muniantur Ecclesiæ, ne illecebris sæculi capiantur. Diaconus dicens: Benedicamus Domino, ad gratiarum actionem populum inuitat. In festis tamen diebus, in quibus præclara Christi misericordiæ insignia recoluntur, & Gloria in excelsis Deo canitur: dicit diaconus: Ite Missa est, solemni vocis pronunciatione rei exprimens dignitatem. Sensus. Ite: quasi reuertimini ad propria: sed ne sicut à laboribus terrenis, ita ab honestis cogitationibus vacetis: Missa est, quam audistis. Sedistis ad mensam diuitis, mementote ei similia præparare. Ab hac missione, id est dimissione, Missam dicunt appellari, vel à missione, id est legatione, quia in ea legatio Christi repræsentatur, vel quia sacerdos in ea pro nobis ad Deum legatione fungitur. Vel ideò amissione, quia in ea catechumeni, & qui sacramentis interesse non debent, foras mittuntur.

LIBER TERTIVS AGIT DE SPECIALIBUS Missarum obseruationibus iuxta temporum varietatem & causarum.

Cuius hæc sunt Capita.

De officio in ieiunijs quatuor temporum.

Cap. 1.

De officio Missæ seruata, prout potuimus breuitate locuti, ad speciales obseruationes, quæ pro temporum varietate fiunt in Missa, stylum vertimus. Sciendum est igitur, quòd per quatuor anni tempora, scilicet ver, æstatem, autumnum, & hyemen, in quibus in multis deliquimus omnes, constituit primitiua Ecclesia quatuor celebrari ieiunia: quibus pro quantitate criminum alij plus alij minus abstinentes, peccata sua deflerent: Fit autem vnumquodque horum ieiuniorum spatio quadraginta dierum. Ratio horum quatuor ieiuniorum, & quadraginta dierum in singulis tum ex Euangelio tum ex

Quatuor temporum ieiunium quare institutum.

Matth. 4. Exod. 24. Exod. 34. 3. Reg. 19.

lege colligitur. Ex Euangelio, quia Dominus quadraginta dies ieiunauit; ex lege, quia Moyſes bis ab omni cibo quadraginta diebus abſtinuit. Similiter Elias quadraginta diebus ieiunus permanſit. Ecce quatuor ieiunia, & vnumquodque quadraginta dierum. Vnde & Eccleſia in ſingulis quatuor temporum ſpatio xl. dierum celebrat ieiunia, quæ ſpecialiter ieiunia quatuor temporum dicuntur. Pro ordinandis celebrare conſueuit Eccleſia. Vnde in ipſis diebus Pentecoſtes quando ſeptiformis Spiritus, & Neophytorum celebratur feſtiuitas, ieiunia fiunt. De quibus Beda in homil. ſua dicit. Quod verò inter hæc ieiuniorum caſtigatio repetitur de ipſorum Apoſtolorum exemplo ſumptum credere debemus, qui accepto ſpiritu, quò perfectius noua cæleſtium bonorum ſuauitate fruebantur, eò altius mentem à memoria deliciarũ abſtulere terreſtriũ. Iam enim aduenerat tempus illud, de quo Dominus prædixit quærentibus, cur diſcipuli eius non ieiunarent. Venient (inquit) dies, cum auferetur ſponſus ab eis, & tũc ieiunabunt.

Matth. 19.

Singula autem ieiunia quatuor temporum tres habent dies propter ſingulorum quatuor tẽporum anni tres menſes. Pro ſingulis igitur menſibus ſinguli dies ieiunio deputantur, ſcilicet feria quarta, ſexta, & ſeptima. Quarta, quia eo die fecerunt conſilium Iudæi, Vt occiderent Chriſtum: ſexta cum eum occiderunt: ſeptima Romano more ieiunio concluditur propter triſtitiam Apoſtolorum de morte Domini, vt Innocentius narrat in Decretalibus: Sabbatum (inquit ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti non ſolum in Paſcha celebramus: verumetiam per ſingulos circulos hebdomadarum ipſius diei imaginem frequentamus: tametſi ſexta feria propter paſſionem Domini ieiunamus, ſabbatum prætermittere non debemus, quod inter triſtitiam atque lætitiam temporis illius videtur incluſum.

Ioann. 11.

Quare duæ lectiones legantur ad Miſſam Feria quarta, vna feria ſexta & quatuor in ſabbatho quatuor temporum.

Cap. 2.

QVarta feria leguntur duæ lectiones ad Miſſam: quia quarta ætate mundi, ſcilicet à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis & lex, & prophetia viguerunt: & eos, qui ordinandi ſunt, admoneri oportet, vt habeant ſcientiam legis, & Prophetarum. Sexta feria vna legitur, quia lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quod legitur in ſexta ætate mundi. In ſabbato verò, quando ordines fiunt, lectiones quatuor leguntur, quia quatuor ordines ſunt benedicentium Deum, quos pſalmiſta numerat dicens: Domus Iſrael benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino: domus Leui benedicite Domino: qui timetis Dominum benedicite Dominum. Has benedictiones ita explanat Auguſtinus in lib. ſuper Pſalterium. Benedicite populi Dominum: hęc eſt domus Iſrael generaliter. Benedicite præpoſiti: hæc eſt domus Aaron. Benedicite miniſtri: hæc eſt domus Leui. Quid cæteris nationibus: timetis Dominum, benedicite Domino. Omnes ergo vna voce dicamus, quod ſequitur: Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.

Pſalm. 134.

Ibidem.

In iſtis ergo quatuor lectionibus inuitantur ordinandi ad imitanda veſtigia antiquorum patrum, qui prædictis quatuor ordinibus diſtinguuntur, ſi quatuor debent dici, quorum primus omnes incluſit, & reliqui in partes diuidunt. Poſt illas quatuor, de camino ignis legitur proximo loco ante ordinationem: quia nec poteſt rite accedere ad conſecrationem, qui prius non tranſierit per fornacem. Vaſa figuli probat fornax, homines iuſtos tentatio tribulationis. Grauitatem & humilitatem, quas ordinatus debet ſeruare, tractus oſtendit. Tractus enim, quia humilitatis tempore ſolet celebrari, ſemper in cauſa humilitatis ponitur. Sequitur Epiſtola, quæ eſt quaſi ſexta lectio. Hæ ſex lectiones apud antiquos Romanos, quia nec omnes Latinam, nec omnes Græcam nouerant linguam, & Græcè & Latinè legebantur. Vnde ſecundum numerum lectorum duodecim lectiones agere dicebantur.

Eccl. 27.

De Oratione ſuper populum in Quadrageſimali tempore.

Cap. 3.

IN tempore quadrageſimali præter illa, quæ aliis tẽporibus in officio Miſſæ inſeruntur, ſuperadditur vltima benedictio, quæ oratio ſuper populum intitulatur: quia ſi omni tempore neceſſe eſt paratum eſſe contra aduerſarium, quanto magis in procinctu? Quadrageſimali tempore ſcit aduerſarius noſter contra ſe ab Eccleſia parari conflictum, ac ideò inſtat fortius ad rapiendum, ſi fortè aliquem negligentem inuenerit. Sacerdos autem vt ſapiens agoniſta, quanto in maiore periculo videt Chriſti milites fore, tanto eos ampliori protegit benedictione. Et quia quanto maior eſt deuotio, tanto magis prodeſt benedictio: Diaconus clamat vt humiliemus capita noſtra Deo, & tunc ſacerdos benedictionem apponit. In quadrageſimali tempore non cantatur Alleluia, quod ſemper lætitiam ſonat, ſicut verſus ſequentes pneuma euidenter oſtendunt, ſed loco Alleluia tractus cantatur. Tractus & in ipſa litera, & in cantu tribulationem exprimit & laborem, vt: De profundis, vt: Commouiſti, vt: Qui habitat, vt: Ad te leuaui, &c. Tamen quia in reſurrectione cum Sanctis gaudebimus, ſi nunc per confeſſionem & pœnitentiam nos præparauerimus, poſt duos tractus mœroris ſequitur tertius tractus lætitiam ſonans. Vel hoc ideò fit, quia duobus temporibus, ſcilicet ante legem & ſub lege, genus humanum in mœrore fuit, tertio ſcilicet ſub gratia, in lætitia in Chriſtum reſpirauit: De profundis, &: Commouiſti, tribulationem: Iubilate verò ſonat lætitiam. Item: Qui habitat, &: Ad te leuaui, triſtitiam: Qui confidunt, præfert lætitiæ canorem. Similiter: Sæpè expugnauerunt me, &: Deus Deus meus, triſtitiam: Laudate verò hymnixat lætitiam.

Quare in Adnentu Domini cantica lætitia taceantur.

Cap. 4.

Aduentus & Quadrageſim[…] nam […] pora […] nuunt[…]

CVm celebratur Aduentus Domini, & in tempore quadrageſimali, Gloria in excelſis Deo, &: Te Deum, non cantamus in Eccleſia: Dalmatica & veſtis ſubdiaconalis non portantur. Hæc enim omnia prætendunt lætitiam. Tempus autem Aduentus ad memoriam reducit tempus illud, quo Meſſias expectabatur, & de tanta aduentus eius dilatione viui conquerebantur, & mortui qui in inferno tenebantur. Tempus verò quadrageſimæ ab ipſa Septuageſima noſtram cõmemorat captiuitatem, qua genus humanum à Paradiſo expulſum ſub diabolo principe exultabat, donec per Ieſum ſacerdotem magnum in huius redemptionis noſtræ figura reductus eſt in Hieruſalem. Quia ergo vtrunque tempus mœroris eſt, in vtroque ab eis, quæ lætitiam præferunt, abſtinemus, non tamen æqualiter, quia in Quadrageſima prorſus Alleluia tacetur, quod non fit tempore Aduentus. Denique hæc cuncta prædictis temporibus ideò intermittuntur, vt in natiuitate Domini, & die reſurrectionis feſtiuius amplectantur, & vt noui Teſtamenti gratia præſtantior veteri cognoſcatur. Quoties non dicitur ad Miſſam Gloria in excelſis, toties tacetur. Ite Miſſa eſt: quia tempore luctus & pœnitentiæ magis oportet in Eccleſia miſerias commemorare, peccata deflere, & Deum gratiæ auctorem benedicere. Vnde & in fine Miſſæ dicitur: Benedicamus Domino, quaſi per quem à præſenti miſeria ſperamus liberari.

Quare in Natali Domini ternæ Missæ celebrentur.

Cap. 5.

ANte legem & sub lege Christus in figura iam immolabatur, sicut de eo scriptum est in Apocalypsi: Agnus, qui occisus est ab origine mundi. Tempore autem gratiæ verè pro salute mundi est oblatus. Vnde vt per commemorationem figurarum veritas probabilior existat, quia sicut scriptum est: In hoc verbum verum est, quoniam alius est qui seminat, alius qui metit: semel in anno scilicet in natiuitate Domini constituit Ecclesia, intra natalis diei spatium ter missam celebrari. Primo in nocte, secundo sub auroram, tertio in die. Tempus ante legem quasi nox fuit, nec lege, nec prophetiis, nec alia prædicationis luce illustrata. Tempus sub lege quasi aurora fuit, nec penitus carens luce, nec plenam eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Missa tempus ante legem, secunda tempus sub lege commemorat, quia in vtroque Christi immolatio in figura præcessit: In tertia Missa vera lux aduenisse monstratur, cum dicitur: Puer natus est nobis, &c. In aliis tēporibus tantum semel in die Missa celebrari præcipitur, quia cessantibus figuris veritas manet: Figuræ autem, immò figurarum tempora propter ipsas. Ideò in natiuitate Domini, non in alio tempore Missarum, solennitates commemorantur, quia temporis gratiæ natiuitatis Dominicæ tempus fuit exordium. Vnde in ipso temporis gratiæ principio præcedentia tempora, quæ Christi figuras & signa prætulerant, ad memoriam reducenda sunt.

Quare in festo B. Ioannis Baptistæ Missæ duæ in quibusdam Ecclesiis celebrentur.

Cap. 6.

BEatus Ioannes Baptista legitur in Euangelio Lucæ repletus esse Spiritu sancto ex vtero matris suæ. Quapropter in exordio lucis diei quasi in exordio natiuitatis sacrificium Deo offertur in honorem eius, ad laudem Creatoris, qui illum honorare dignatus est ex vtero matris. Beatus Ioannes Baptista tribus insignibus triumphis excellenter refulsit. Ad hoc enim venit, vt viam Domino præpararet exemplo suæ conuersationis: qui triumphus celebratur in vigilia. Per baptismi ministerium claruit insignis: huius ministerij triumphus recolitur in prima Missa. Nazaræus verò permansit ex vtero matris: hoc donum recolitur in missa secunda in die.

De repetitione verborum in versibus Offerendæ: Vir erat.

Cap. 7.

IN offertorio: Vir erat in terra, non est repetitio verborum. In versibus verò est. Verba historici continentur in offertorio, verba Iob ægroti & dolentis continentur in versibus. Vnde officij auctor, vt affectuosè nobis ad memoriam reduceretur ægrotans Iob, in versibus more ægrotantium verba repetiuit.

Quare in festo Innocentum cantus lætitiæ taceatur.

Cap. 8.

IN solennitate Innocentum ad Missam non cantamus: Gloria in excelsis Deo, nec Alleluia, nisi in die Dominica venerit, vt nos quodammodo matribus de morte filiorum lugentibus conformemus. Vel ideò in die hac à vocibus lætitiæ abstinemus, quia Innocentium animæ ad inferos descenderunt, sicut & omnium, qui ante passionem Christi obierunt. Quia tamen infra natiuitatis Domini dies, dies illa continetur, dalmaticam & vestem subdiaconalem non intermittimus.

Quare in Aduentu, & Quadragesima ministri altaris vtantur casulis, & non proprijs indumentis.

Cap. 9.

IN diebus autem Aduentus Domini, & Quadragesimæ ministri non vtuntur huiusmodi vestibus, sed casulis. Tamen, quando proprium officium assumunt, casulis se exuunt: quia in proprio officio, id est legendo epistolam vel Euangelium eos, qui ad prædicandum à Domino missi sunt, repræsentant. Casula autem talia significat opera, quæ in itinere obseruari non possunt. Significat enim per latitudinem suam charitatis amplitudinem. Hæc autem exigitur & in loquendo, propter quod collo circundatur, & in operando, quia super vtrunque brachium replicatur; & in cogitando, quoniam pectus inde tegitur; & in portando aliorum onera, eo quòd humeri inde ambiuntur. Hæc autem in itinere obseruari non possunt. Vnde Beda in tractatu super Lucam: At verò sitim, famen, vigilias, nuditatem, lectionem, psalmodiam, orationem, laborem operandi, doctrina, silentium, & cętera huiusmodi si quis semper exequenda putauerit, non modò se eorum fructu priuabit, sed & notam indiscretæ obstinationis, immò stultitiæ peruicacis incurret. Casulis itaque exuti sua peragunt Subdiaconus & Diaconus officia. Primo Subdiaconus in memoriam illorum septuaginta duorum, quos misit Iesus in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus: postea Diaconus in memoriam Apostolorum, qui ad prædicandum Euangelium missi sunt. Vnde ad maiorem perfectionis notam, cum Subdiaconus sine casula suum peragat officium, Diaconus casulam super sinistrum humerum portat plicatam, vt in hac vita, quę per sinistram significatur, se ad fratrum onera portanda significet esse paratum, nec ab operibus, quæ per casulam significantur, etiam in itinere penitus vacuum. Sed quoniam de specialibus Missarum obseruationibus agere proposuimus: de temporum quoque obseruationibus, quibus ecclesiastica congruunt, aliquid duximus inserendum.

Lucæ. 10. Casula quid mysticè.

Luc. 10. Marc. 16.

De Septuagesima. *Cap.* 10.

SEptuagesima computatur nouem hebdomadibus ante Pascha Domini, & finitur post Pascha die sabbati. Die Dominica habet initium, & in sabbato finem. Populi enim Dei captiuitatem significat, qui peccando recessit à Deo, & per misericordiam eius reuertitur ad requiem, Populus Dei detentus est in Babylonia captiuus sub numero annorum septuagenario. Quo expleto reuersus est in Hierusalem. Vnde Hieremias: Seruient omnes gentes istæ Regi Babylonis septuaginta annis. Cúmque impleti fuerint anni septuaginta, visitabo super Regem Babylonis, & reliqua. Hæc autem populi Israelitici captiuitas humani generis communem designat captiuitatem, quæ in Paradiso tanquam die Dominica incœpit, & in requie æterna, quæ nomine sabbati intelligitur, habebit finem. Quia ergo Septuagesima & Israelitici populi, & nostra captiuitas, quæ toto mundi tempore per septenariam dierum reuolutionem duratura est significatur: nos cum Israelitico polulo vocem gaudij & lætitiæ intermitti mus, quasi cum eis in salicibus suspendentes organa nostra, & à deliciis abstinentes ostendimus qualiter Christiano viuendum sit per totum tempus sæculi. Per septuaginta namque sicut & per septem, totum tempus sæculi intelligitur, quod septenario dierum voluitur. Omnis enim numerus idem significat ei, à quo denominatur, vt quinquaginta idem est quod quinque, septuaginta idem est quod septem. Notandum autem quòd in septuaginta annis Iudaicè captiuitatis tempus reuersionis intelligitur. Vnde circa finem Septuagesimæ, scilicet in festo Resurrectionis, per quam reuertimur ad cælestem patriam, Alleluia cantamus, nec Graduale intermittimus, quia adhuc in via sumus, & nec in patriam adhuc gradimur. In sabbato autem sequente duplex Alleluia cantamus, quasi iam in patria existentes, & de duplici corporis & animæ stola gaudentes. Officiorum institutor in his diebus nos vult esse solicitos tribulatione, non lætitia dissolutos. Dicit enim in introitu: Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni inuenerunt me, Augustinus in Psalm. In his, qui me circundederunt, vt perderent erant dolores inuidiæ, qui mortem operantur, perducúntque ad infernum. Propter hos dolores nos possumus lætari, & securi esse, sed prę-

Hiere. 27.

Psalm. 136.

Psalm. 114.

parare nos debemus ad bellum. Vnde Apostolus: Omnis (inquit) qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. In prima autem oratione Missæ sic habetur: Vt qui iustè pro peccatis nostris affligimur, &c.

1. Cor. 9.

De Sexagesima. Cap. 11.

SExagesima percurrit intra Septuagesimam ad quartam feriam Paschalis hebdomadæ. Hæc quarta feria ætatem reducit ad memoriam, in qua Dauid & Salomon regnauerunt. In illa ætate gens illa fide inclyta, regno Dauid & Salomonis gloriosa, templi etiam altitudine & decore formosa, regnum Christi præsignauit futurum, in quo viui lapides in hac quasi valle latomorum expoliti in vno Domini templo collocabuntur. Vnde & feria quarta Paschalis hebdomadæ in huius rei significationem habet officium: Venite benedicti Patris mei, &c. Ad illud regnum per sexagesimam tendendum est, id est per operum perfectionem, quæ per senarium designatur. Senarius enim numerus, qui perfectus est numerus, eo quòd ex omnibus partibus suis aggregatis consistit, significat perfectionem. Et quia Dominus hoc dierum numero opera sua perfecit, dat etiam intelligere operationem. Itaque senarius, siue sexagesima significat perfectam operationem, per quā ad patriam tendere debemus. Sed quia ex nobis impotentes sumus, vtpote à principio Septuagesimæ nostræ venundati sub peccato: in introitu Missæ rogamus Dominum, vt per eum à præsenti exilio liberemur: Exurge, quare obdormis Domine, &c. Cui congruit sequēs oratio: Deus qui conspicis, quia ex nulla nostra virtute subsistimus, &c. Apostolus in Epistola sua nos confortat, ne malis cedamus: Libenter suffertis insipiētes, &c. Tractus: Commouisti, ostendit terram commotam cōscientia peccatorum. Post terram commotam semen inducitur: In Euāngelio: Exiit qui seminat, &c. In Septuagesima increpati sumus, quia ociosi stetimus: in Sexagesima semen iacimus.

Matth. 5.

Senarij numeri significatio.

Psal. 43.

2. Cor. 11.

Matth. 13.

De Quinquagesima. Cap. 12.

SEquitur Quinquagesima, quæ ipso die Paschæ finitur, quia per quinque sensuum opera tendendum est ad resurrectionis gloriam. Quoniam ergo diuersis mundi illecebris & delectationibus sensus nostri facilè capi possunt, & ipsa sensuum instrumenta quasi fenestræ sunt, quibus mors intrat ad animam, nisi custodia apponatur: ideò in Quinquagesima tanquam in expeditione soliciti dicimus in introitu Missæ: Esto mihi in Deum protectorem, & in loco refugij, &c. Ipsum precamur ducem militiæ nostræ dicendo: Et propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me. Apostolus in epistola nos docet, qualiter nos armari debeamus, & dicit: Nunc autem manent fides, spes, charitas, &c. Triumphator militiæ nostræ Deus est, cui dicimus in Responsorio: Tu es Deus, qui facis mirabilia, & iterum: Liberasti in brachio tuo populum tuum. Tractus præcipit, vt Deo seruiamus, nō ei, cui nosipsos vendidimus. In Sexagesima seminauimus, in quinquagesima fructum colligimus in Euangelio: Nos enim sumus cæcus ille, qui quod deuotè postulauit, à Domino accepit. Tres itaque gradus notandi sunt in his tribus Dominicis. Prima Dominica planctum continet captiuorum sub dominio vitiorum esse nolentium. Secunda voluntatem fugæ demonstrat, dum Dominum dormitare putant, nondum de eius auxilio securi, & dicunt: Exurge, quare obdormis Domine? Quasi, nisi exurgens affueris nobis, fugiemus. Tertia Dominica consilium agit, quomodo se muniant: in qua Dominum non iam tanquam dormientem alloquuntur, dicentes: Esto mihi in Deum protectorem.

Psalm. 30.

1. Cor. 13.

Psalm. 79.

Luc. 18.

Psalm. 43.

Psalm. 30.

De Quadragesima. Cap. 13.

QVadragesima, quæ sequente Dominica incipit, finitur feria quarta ante Pascha, quæ vocatur cœna Domini. His quadraginta diebus, si duos sequentes addideris, erūt vsque ad solenne baptisma dies xlij. Tot enim mansionibus filij Israel peruenerunt ad terram promissionis. Tot etiam generationum computatione in Euangelio Matthæi peruenitur ad Christum, Iechonia bis computato. In quadragesima viriliter pugnantibus de Dei adiutorio præsumendum est. Vnde dicit nobis, quem in quinquagesima protectorem inuocauimus: Inuocauit me, & ego exaudiam eum &c. Epistola prima: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. In responsorio: Angelij Domini custodiunt nos. In tractu scuto veritatis circūdati sumus. In Euangelio ad triumphum tendimus, vt dicamus inimico: Vade retro satana. Significat autem quadragenarius numerus totum tempus vitæ nostræ, propter quatuor anni tempora, quibus viuimus, vel propter quatuor elementa, quorum in nobis viuimus. Quæritur autem, cur Dominus cito post baptismum ieiuniū suum inchoauerit, cur nos quadragesimale ieiunium, quod in illius commemorationem celebramus, vsque ad tempus passionis Christi contiguum differamus? Hoc autem ideo fit, vt per quadragesimæ obseruationem magis efficiamur idonei ad paschalis agni comestionem: quem qui indignè suscipit, secundum Apostolum, iudicium damnationis sibi manducat & bibit.

Psalm. 90.

2. Cor. 6.

Quadragenarij numeri significatio.

1. Cor. 11.

De capite Ieiunij Quadragesimalis. Cap. 14.

QVarta feria inter quinquagesimam & quadragesimam, ieiunium, quod protenditur vsque in Pascha Domini inchoamus. Vsque ad istum diem in expectatione fuimus. Hac die pugnam committimus. Hoc ostendit prima collecta missæ, dicens: Concede nobis Domine præsidia Christianæ militiæ sanctis inchoare ieiuniis. Quibus armis pugnare debeamus, Ioel ostendit. In ieiunio & fletu, & planctu &c. Euangelium: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua &c. In hac die non est alia varietas nisi quia vsque ad hanc diem missa celebratur hora tertia: in hac & deinceps vsque ad Pascha, exceptis Dominicis diebus, hora nona. Opinio est aliquorum propterea hac die inchoari quadragesimale ieiunium, quia subtractis diebus Dominicis xl. tantum dies sunt à memorata feria vsque ad sabbatum. Est autem alia ratio, & fortasse validior. Siquidem ieiunando laboramus, vt nosipsos templum Domino ad inhabitandum præparemus. Vnde eo dierum numero à consuetis ciborum delectationibus abstinemus, quo annorum numero templum in Hierusalem ædificatum est, scilicet quadraginta sex. Cœpta est enim ædificatio templi primo Cyri regis, & sexto Darij anno consummata. Qui sunt anni iuxta fidem Chronicorum quadragintaquinque. Siquidem Cyrus regnauit annos triginta, post quem Cambises filius eius annos octo. Post quem magi, qui eum interfecerunt, anno vno. Post quos Darius vsque ad consummationem templi annos sex: qui sunt (vt diximus) quadragintaquinque anni. In Euangelio autem inuenitur Iudæis dicentibus, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc: cum non amplius quàm quinque & quadraginta reperiantur. Sed si historiam Iosephi sequamur, in qua post consummationem templi tres adhuc annos addit, in quibus peribolus, id est, circumposita templo munitionum cōstructio, & quædam alia, quæ remanserant, perfecta sunt: videbimus quòd rectè in ædificatione templi quadraginta sex annorum poterit summa computari, in quibus eminentiora ædificia fuerunt completa. Nulla in officio Missæ est varietas à die præfata vsque ad quartæ septimanæ feriam quartam.

Ioel. 2.

Matth. 6.

Quare Scrutinium quarta hebdomada celebretur, & Feria quarta. Cap. 15.

IN quarta feria quartæ hebdomadæ quadragesimæ solenne scrutinium celebratur, quod est iter ad baptismum. In hac baptizandi catechizantur. Catechismus autem duplicem continet instructionem, scilicet de fide & de moribus. Vnde in Missa prima lectione, quæ secundum Ezechielem legitur, mōstratur quo catechumenos congreget Deus, ad compagem corporis Christi,

Christi, eripiens à priore vita, & faciēs credere in Christum. Sic enim legitur ibi: Tollam vos de gentibus, & cōgregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum &c. Quod Hieronymus sic super eundem Ezechielem exponit. Creator enim omnium sum, peperci eis, & sanctificaui illos, & gloriæ pristinæ restitui, ita vt super credētes, & ab errore conuersos effunderem aquam mundam baptismi salutaris, & mundarem eos ab omnibus abominationibus suis, & ab vniuersis erroribus suis, quibus fuerāt occupati, & darem eis cor nouum, vt crederent in filium Dei. Sic igitur prima lectio de fide agit: Cui concordat respōsorium: Venite filij audite me. At secunda lectio de moribus disputat, in qua dicitur: Quiescite agere peruerse, discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso. Et in conclusione ita, Et venite, & arguite me, dicit Dominus. Quod est: si ita feceritis, & non reddidero vobis mercedem: meritò me arguetis. Sequens responsorium demōstrat catechumenos ad nomen Christianum debere transire. Beata gens, cuius est Dominus Deus eius, p. quem. e. in. sibi. Versus bonos mores electorum demonstrat. Verbo Domini cæ. f. sunt: & spi. o. e. o. v. eorum Euangelium non dissonat ab hoc officio, dicente Augustino super Ioannem: Lauit ergo cæcus oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus: baptizatus est in Christo. Si ergo quando eum in seipso quodammodo baptizauit, tunc illuminauit, quando inunxit oculos fortasse catechumenum fecit. Hoc autem officium quarta feria quartæ hebdomadæ ideo celebratur, vt quarta seculi ætas ad memoriam reuocetur. Quarta seculi ætas, sicut Beda in chronica sua testatur, fuit à Dauid vsque ad transmigrationem. Illa ætas regno Dauid & Salomonis inclyta nostram in Christo gloriam præfigurauit. In illa etiā nostræ gloriæ promissio facta est, dicente Domino ad Dauid: De fructu ventris tui po. super s. tuam. In illa constructio templi de marmore, & de lapidibus pretiosis constitutionem præsignauit Ecclesiæ de vniuersis gentibus per Christum congregatæ. Meritò etiam quarta feria quartæ hebdomadæ celebratur scrutiniū & de fide & de moribus instruuntur baptizandi in sancto sabbatho Paschæ, quia & quarta ætas hominis laboribus apta est. Eos autem, qui ad seruitium Dei accedere volunt, laboribus insistere oportet. Vnde Salomon: Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. A die prænominata vsque ad sabbatum ante ramos palmarum, nulla est ostendenda varietas.

De officio sabbathi, cui titulus, Sabbato vacat.
Cap. 16.

DE Sabbatho autem ante ramos palmarum, cui titulus in antiquis antiphonarijs inuenitur: Sabbatho vacat Dominus Papa, & eleemosynam dat: nostræ ætatis autem libri causa breuitatis sic habent, Sabbatho vacat: Ecclesiastici institutor officij nullum huic diei proprium aptauit officium, vt se hac die eleemosynis vacasse ostenderet, & ad idem inuitasse posteros. Hac autem die potissimum vir Apostolicus & se, & nos largitioni eleemosynarum vacare voluit in memoriam deuotissimæ mulieris, vt quod ipsa in hac die fecit capiti, nos membris exhibere studeamus. Ait Euangelista Ioannes. Ante sex dies paschæ venit Dominus Iesus in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit. Fecerunt autem ei cœnam ibi. Et post pauca: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici prætiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius: & domus impleta est ex odore vnguenti. Et cum indignaretur Iudas proditor iuxta Matthæum, ita Dominus approbauit opus mulieris, Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. Et nos ergo pedes Domini vngamus: id est pauperib. Christi per compassionem solatia demus. Siquidem pauperes Domini pedes dicuntur, quia membra ipsius sunt loco adhuc inferiora. Per vnguentum autem solatia, quæ animos demulcent, nō absurdè intelligi possunt. Sic & Domini pedes capillis tergere est de eis, quæ nobis superfluunt, pauperibus subuenire. Capilli superflua corporis videntur.

De officio Missæ in quarta feria post Dominicam palmarum.
Cap. 17.

IN quarta feria post Dominicam palmarū varietas est in missæ officio ex adiectione lectionis vnius, & responsorij vnius cum quinq; versib.: quia eadem die fecerunt consilium Iudæi, vt Iesum occiderent. Vnde sicut in sexta feria actus eorum, sic & in quarta feria consilium eorum ad memoriam reducitur. Leguntur itaq; in hac feria sicut & in sexta, duæ lectiones: quia Christus simpla morte sua nostram duplā destruxit, scilicet corporis & animæ. Introitus est: In nomine Domini omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorū. Quod est: Omnis creatura rationalis Christo se subesse cognoscat: quia Dominus factus est obediens &c. id est, quia Christus per obedientiam, & humilitatem meruit eandem cum patre habere gloriam: non eam tanquàm sine meritis sibi indebitā accipiens, sed opus tanta remuneratione dignum perficiēs. quod autem dicit, in nomine Domini, in veneratione nominis intelligendū est, id est, rei designatæ per nomen. Similiter habetur in Psalmo, Confitebor in seculū, quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonū est, &c. Quod autem per nomen res nominis detur intelligi, testatur Ambrosius in Epistolam ad Philippenses. Ait enim: Nomen euidens est quod non vocabulum, sed rem quandam dicit acquisitam ei, sicut illud, quod scriptum est: Et cognoscāt, quia nomen tibi Dominus, hoc est, quòd tu es Dominus. In oratione Passio Domini memoratur, quoniam ea die Iudæi de eius morte consilium fecerunt. Lectio sequens apertè Passionem Domini prædicat, dicens: Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Et paulò post: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, de hoc semine dicit Esaias: Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus. Semen enim sunt Apostoli & Apostolici viri, quib. quasi iacto semine seges Ecclesiæ multiplicatur. Hoc semen longæuum esse dicitur per successiones: vel in seipso, quia iusti in perpetuum viuent. Responsorium est: Ne auertas faciem tuam à puero tuo. Verba Christi ad patrem Puerum dicit Psalmista Christum propter simplicitatem & innocentiam. Versus ita sonat: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsq; ad animā meā, infixus sum in limo profundi, & non est substātia. Populi multitudinem nomine aquarum significat, sicut & in Apocalypsi: Aquæ, quas vides, populi sunt & gētes. Hæ aquæ intrauerunt vsq; ad animam Christi tollendam voluntate ipsius Christi, dum eum occiderūt. Eosdem vocat limum profundi, in quo dicit Christus se infixum esse, seruata limi metaphora, id est, corpore detentum esse. Secunda lectio sicut & prima de Passione Domini agit. Responsorium sequens non tractus dici debet sicut nonnulli putant, sed respōsorium, quia post singulos versus à choro respōdetur. Habet autem versus vt innuatur, quòd peccata veteris Adę per quinque sensus perpetrata Passione noui Adæ sunt deleta. Vox enim veteris Adæ est, quæ in versibus illis sonat.

De officio feriæ quintæ ante Parasceuem. *Cap. 18.*

QVinta feria ante Parasceuem varietas plurima est, non ex officio Missæ, sed in officio. In ea namq; oleum tripliciter consecratur. In ea reseruatur corpus Domini vsq; in crastinum. Oleum pro infirmis consecratur in ipso officio cōsecrationis corporis & sanguinis Domini. Infirmitates namq; pro peccatis inli-

Phil. 2. Psal. 51. Psalm. 82. Esa. 53. Esa. 1. Psal. 68. Christus cur puer vocetur. Psal. 68. Apoc. 17.

guntur. Vnde in Euangelio Dominus roganti sanitatem sic ait: Dimittuntur tibi peccata tua. Dimissis enim peccatis & quod pro peccatis inflictum erat, expellitur. Sacramentum Dominici corporis peccata, oleum verò consecratum infirmitates expellit, id est diuina gratia per olei vnctionem. Hinc enim Iacobus ait Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesię, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Et in ipsa cõsecratione sic habes: Ad euacuandos omnes dolores, omnesq́; infirmitates, & omnem ægritudinem corporis. Meritò igitur eorum consecratio similis fit, quorũ in multis coniungitur effectus. Vtrumq; tamen, id est, & sacramentum Dominici corporis & oleum consecratum, vtrumq; habent effectum, quamuis propter sacramentorum species diuersas verba diuidamus. Carnis enim & sanguinis erat in veteri lege pro peccatis offerri: Olei autem est fessis & ægris mederi artub. Sed & Apostolus de Christo loquens ait: Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Sic enim diuisit singulis sacramẽtis reddendo quod figurant, cum vtrumq; propter vtrumq; fecerit Christus. Fit itaq; olei infirmorũ consecratio in ipso officio consecrationis Dominici corporis ante canonis verba. Per qué hæc omnia Domine semper bona creas, & hæc ipsa verba sunt illius consecrationis conclusio. Vnde intelligimus embolem esse supradicti officij, post Agnus Dei, quando pacis signum dari solet, quod hac die propter Iudæ proditoris osculum non fit. Consecratur chrismate oleum, & postea consequenter oleũ catechumenorum: quia per hæc duo homo ad pacem & concordiam angelorum reuocatur. Exorcismus namq; olei facit diabolũ à catechumeno recedere: vnctio verò chrismatis eum sanctificat, & ei gratias dat, vel habitas augmentat. Ideo autẽ quinta feria olei consecratio celebratur: quia quicquid quinque sensib. cõmittitur, scilicet visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu, per gratiam Dei in olei vnctione deletur.

Matt. 2. Iacob. 5. 1. Cor. 15.

Quare eadem die altaria denudentur. Cap. 19.

Die eadem altaria denudantur, & sic relinquuntur vsq; ad vesperum. Quod (nisi fallor) fugam Apostolorum significat. Altare namq; Christum significat. Apostoli verò siue alij discipuli vestes sunt Christi: de quib. scriptum est: Et relicto eo omnes fugerunt.

Matt. 26.

De officio Feriæ Sextæ, & quare dicatur Parasceue: & quare Altaria hac die aqua & vino lauentur. Cap. 20.

Parasceue (vt Beda ait) præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter græcos conuersabãtur sextam Sabbathi appellabant, quòd eo die, quæ necessaria erant Sabbatho, præpararent. Hæc sexta feria sextæ diei creationis coaptatur. Aptum quippè erat, vt qua die Deus hominem creauit, ea perditum recrearet atq; redimeret. Hac die leguntur lectiones ad immolationem agni pertinentes. Hac die namque Passionem Christi recolimus, & nostram, quam ei debemus, imitationem exhibemus, dum pro omnib. hominum generib. oramus, sicut ille pro suis crucifixorib. Et notãdum, quòd sicut corpus Domini Iesu, quòd de virgine assumpsit, per agnum sine macula significatum est: ita & corpus eius, quod nos sumus, per hœdum. Vtrumq; lectio commemorat: Agnus in cruce immolatus est. Hœdus quotidie in mortificatione vitiorum immolatur. Tractus, Qui habitat in ad.alt. lõgus est: quia quod nobis promittit præcedens lectio Oseæ, tenere debemus in spe, sed longè est vt habeamus in re. Verba lectionis hęc sunt: Visitabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Ipsa resurrectio in fine tractus memoratur: Longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meũ. Quæritur quare hac die Missa non cantetur, sed corpus Christi reseruatũ die præcedẽti sumatur. Ad quod dicitur ex decreto Innocẽtij Papæ, Missam hoc biduo non celebrari, vt in pastorib. Ecclesiæ status temporis illius apud Apostolos ostendatur, qui sicut propheta prædixerat, percusso pastore dispersi erant. Inde est etiam, quòd nec Dominus vobiscum, nec Deus in adiutorium his diebus dicitur, nec aliquid eorum, quæ pertinent ad Presbyterorum officium. Quæritur iterum quare hac die non sumatur sanguis Christi sicut & caro Christi. Ad quòd dico, quòd vtrumq; sub vtraq; specie sumitur. Sed quia species vini labilis nõ potest tuto reseruari, sine ea corpus Christi reseruari constitutum est. Vel quia Dominus in cœna dixit, Non bibam à modo de hoc genimine vitis vsq; in diem illum, cum illud bibam nouum vobiscum in regno meo: Ecclesia a die cœnæ vsq; ad diem Paschæ (quæ in vespere incipit: vnde in cerei benedictione dicitur: Hæc nox est, quę peccatorum &c.) de hoc genimine vitis bibere non cõsueuit. porrò de sanguine suo, quem discipulis porrigebat, loquebatur Christus, quem quantum ad speciem genimen appellabat: hoc post resurrectionem suã in regno suo, id est, in regia claritate bibit ipse cũ discipulis suis nouum, quia in resurrectione totus Christus quantum ad corporalem substãtiam innouatus est. Hoc autem dixit cum discipulis se biviturũ: non quia post resurrectionem corporaliter illud bibit, sed quia discipulorũ oblatione delectatus est, quando corpus eius, & sanguinem in ipsius commemorationem sicut præceperat, participauerunt. Potest tamen & de vino simpliciter dictum intelligi, quod ait: Non bibam de hoc genimine vitis &c. vt demonstratiuum pronomen non hoc demõstret, quod tenebat Christus, sed speciem: Quasi, non bibã de tali genimine vitis tali secũdum speciem. Vnde alius Euangetista sine pronomine demõstratiuo dixit. Non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat &c. Post resurrectionem enim & manducasse eum legimus cum discipulis & bibisse. Vnde Petrus, Qui manducauimus, & bibimus cũ eo postquàm resurrexit à mortuis. Notandum, quòd hac die in orationib. quas ad imitationem Christi facit Ecclesia per singulas genua flectimus, ad ostendendam, immò ad augmentandam mentis humilitatem, nisi quando pro perfidis Iudæis oramus, qui hoc ante Dominum illudendo fecerũt, quib. per omnia, quæ hac die erga Christũ fecerunt, dissimiles esse volumus, cum eorũ mentionem facimus. Hac die vino & aqua lauatur altare, quia de latere suo Christus hac die aquã emisit & sanguinẽ.

Psal. 190. Oseæ. 6. Psal. 90. In parasceue quare Missa non cantetur, sed corpus Christi præcedenti die reseruatum sumatur. Zach. Matt. Marc. Luc. Act. Act.

Quid significet cæreus nocte Paschali ante Baptismum erectus. cap. 21.

In principio officij ad noctem Paschæ pertinẽtis, in qua Christus resurrexisse creditur, benedicitur cæræus. Cæreus namq; ad memoriam nobis reducit columnam populo Israëlitico datam à Deo in deserto, quæ erat eis nubes ab æstu protegens in die, & columna ignis lucem præbens in nocte. Columna autẽ illa, & cæreus iste Christi figuræ sunt, qui & ab æstu vitiorum protegit, & lucem sapientiæ infundit. Hoc autem Christi beneficium, & baptizandis promittitur, & baptizatis, dũ sunt in via non subtrahitur. Vnde colũna illa populo data est rubrũ mare in figura baptismi transituro: & cæreus noster erigitur in Ecclesia, & accenditur priusquàm catechumeni baptizentur. Nec hoc prætereundum est, quod sicut columna prædicta populo data est in tertia mensione ab exitu Ægypti, sic cæreus nobis accenditur die tertia liberationis nostræ, quæ facta est in morte Christi. Quoniã sicut diximus, vespera illa ad diem sequentem pertinet, & verè antiqui iam ferè trãsacto die Sabbathi, officium hoc celebrabant. Sed modernorũ debilitas ad epulas festinans, tẽpus præuenit constitutum. Nobis ab Ægypto spirituali exeuntib. prima die passio Christi, secũda qua descendit in infernum, tertia resurrectionis est dies.

Exod. 14.

De officio Missæ in nocte Paschali. cap. 22.

Nocte præfata lectiones quatuor leguntur ad Missam. Catechumeni namque ad mensam Domini

vocantur, id est; ad sanctam scripturam, quæ per mensam quatuor pedum in tabernaculo Domini positam significata est. Siquidē quatuor mensæ pedes, sunt quatuor expositiones sacræ scripturæ, s. historica, allegorica, moralis, anagogica. In quatuor huius noctis lectionibus, hæc quatuor, si subtiliter inspexeris, poteris inuenire. Prima secundum historiā nostræ recolit creationis dignitatem. A qua quoniam peccando cecidimus, non sequitur canticum. Secunda lectio secūdum allegoriam agit de liberatione nostra ab exilio, in quod per peccatum deuenimus. Agit namq; de liberatione populi Israel ab Ægypto, in qua nostra liberatio à spirituali Ægypto præsignata est. Tertia lectio moralis est. Apprehendent septem mulieres virum vnum in die illa &c. Septem enim mulieres septem gratię sunt, quę specialiter dicuntur dona Spiritus sancti. Vnde & septiformis spiritus appellatur. De ablutione etiam sordium agit eadem lectio, quod totū ad mores pertinet. Et est rectus ordo, vt postquā instructi fuerint de purgatione baptismi, instruantur de moribus. Quarta lectio dicit. Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Quod ita Hieronymus super Esaiam exponit. Sermo diuinus nō carnis bona, sed animæ pollicetur. Hæc igitur lectio anagogen sapit, quia sub nominibus carnalium promittit bona cœlestia. Vnde Beda: Anagoge est sensus ad superiora ducens, id est locutio, quæ de præmijs futuris, & de ea, quæ in cælis est, vita futura siue mysticis siue apertis sermonibus disputat. Audiamus quid dicant catechumeni post admonitionem doctoris: Sicut ceruus desiderat, &c. Vnde Augustinus: Et quidem non male intelligitur vocem esse, qui cum sint catechumeni, ad gratiam sancti lauacri festinant.

Quid significet nouus ignis in Cæreo. *Cap.* 23.

CÆreus verò nouo lumine accenditur, vt designet doctrinam Christi nouam, quæ est in nouo testamento, siue nouam gratiam, qua illustrata est nox singulariter Dominica, videlicet Christi resurrectionem.

Quare tituli Lectionum hac die taceantur. *Cap.* 24.

IN principijs lectionum tituli tacentur, ne catechumenis de Gentilitate veniētibus, auctorū vel librorum hebræorum nominibus auditis lectiones vilescāt: semper enim inter Iudæos & Gentiles quasi naturale odium fuit.

Quare hac die tripliciter Litaniæ fiant.

Cap. 25.

LItaniæ, quæ fiunt circa baptisterij cōsecrationem, sunt intercessiones sanctorum pro renascentibus: ante & post aguntur, quia sicut legitur in Apocalypsi, Iris erat in circuitu sedis Dei. Quod sic Beda exponit: Sedes Dei in Ecclesia est: Iris autem, quæ post diluuium facta est, vt esset iudicium propitiationis, intercessionem sanctorum designat. Aguntur autem ante septenæ ante baptismum, vt Spiritus sanctus, cuius est gratia septiformis veniat in aquam baptismatis. Quinæ aguntur, dum baptizantur catechumeni: vt Deus dignetur quinq; sensus eorum custodire, ne illecebris secularibus capiatur. Ternæ post baptismum, vt fidem sanctæ Trinitatis, quàm professi sunt, toto corde, tota mente, totis viribus custodiant.

Quod paruuli in fide Ecclesiæ saluentur.

Cap. 26.

SI eius ætatis fuerint, qui baptizentur, vt rationis vsum habeant, & loqui sciant: ipsi fidem suam profiteri debent, & in fide propria saluātur: si autem paruuli fuerint, in fide & confessione offerentium eos ad baptisma siue in fide generali Ecclesiæ saluari creduntur: sicut & Syrophænissæ mulieris filia in fide, & humili confessione matris legitur à dæmonio liberata, dicente Domino, O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est, vt ait Matthæus, filia eius ex illa hora. ...atth. 15.

Auct. tom. 1.

Quare Paschalis hebdomada in albis celebretur.

Cap. 27.

A Sabbatho isto vsq; ad sequens sabbathum per octo scilicet dies, portantur albæ vestes, vt ostendatur qualia corpora recepturi sumus in octaua resurrectionis, & quales esse debeamus in nouo testamēto. Sicut enim septem dies pertinent ad vetus testamentum, propter sabbathum, ita octo ad nouum propter octauum diem resurrectionis. Vnde Salomon: Da partes septem, necnon & octo. Iam enim docebat populum suum, vt non semper inhæreret veteri testamento, sed transiret aliquando ad nouum. Eccl. 11.

Quare introitus non cantatur ad Missam Sabbahto sancto.

Cap. 28.

INtroitus non cantatur ad Missam in die hac, quia lectiones & cætera, quæ præmissa sunt, locū tenent introitus. Immò plus sunt quàm introitus. Gloria in excelsis Deo, cantatur propter gaudium resurrectionis Dominicæ. Notandum, quòd omnia vsq; ad Euangelium ad Neophytos pertinent. In oratione dicit sacerdos: Conserua, innoua familiæ tuæ progenie spiritum, quem dedisti. Epistola: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Col. 3.

Quare post Alleluia cantetur tractus. *Cap.* 29.

IN eadem missa prius cantatur alleluya pro gaudio Dominicæ resurrectionis, in qua nobis resurgendi spes data est. Sed quia nostra resurrectio, quàm habemus in spe, longè est adhuc in re, & ad eam per difficultates tendendum est, sequitur tractus.

Quare ante Euangelium cærei non ferantur.

Cap. 30.

IN ipsa nocte non defertur lumen ante Euāgelium, quia mulieres occultè sine lumine ibant ad tumulum, vt eum vngerent, sicut refert Euangelium: siue propter cæcitatem cordis earum ignorantium resurrectionem.

Quare in eadem Missa Agnus Dei non cantetur.

Cap. 31.

IN eadem nocte non cantatur Agnus Dei propter incredulitatem illarum mulierum commemorandam: quia quem non credebant esse Deum, nec credebant posse tollere peccata mundi. Presbyter tamen suū interim peragit officium: quia mulieribus, & ipsis discipulis de resurrectione, dubitantibus Christus & resurrexit, & manifestum se fecit.

De officio sancti Paschæ. *Cap.* 32.

DIe sancti Paschæ in introitu per ora prophetarū præsentat se Christus ex resurrectione patri suo in Ecclesia sua dicens, Resurrexi & adhuc tecum sum. In die hac, & quinque sequentibus graduale canimus ad Missam: quia ad gloriam quam promittit Domini resurrectio, adhuc gradimur, & gradiendo Deum laudamus. De peruentione tamen, quàm habemus, in spe gaudemus, vnde & Alleluya cantamus. In Sabbatho autem duplex Alleluya canimus: quia septuagesimæ finis est, & significat requiem, quæ peregrinationis erit finis, quando duplici stola corporis & animæ decorati Deum pro vtraq; laudabimus. Similiter in diebus Dominicis, & festis vsque ad octauam Penthecostes duo alleluya cantamus propter memoriam Dominicæ resurrectionis & nostræ, cuius peruentionis figura præcessit in Sabbatho prædicto. In alijs diebus pro redemptionis nostræ lætitia vnum alleluya cantamus. Psal. 138.

Quare à Pascha vsque ad Pentecosten non cantetur responsorium.

Cap. 33.

AB octauis Penthecostes vsq; ad septuagesimam in Dominicis, & festis diebus Responsorium & Alleluya actionem eorum, & lætitiam, siue laudem, siue gratiarum actiones significant, qui perseuerant in sanctitate, quàm in baptismo receperunt. Ita enim in spe iam habent regnum futurum, vt inter laboriosa opera Deo gratias agant. Siue, vt alij dicunt, per respō-

sorium actiuam intelligimus, per alleluya contemplatiuam. Instruendi sunt homines de bonis actiuæ, quæ sunt eleemosyna, lectio, visitatio infirmorũ, & huiusmodi. Instruendi sunt etiam de bonis contemplatiuis, quæ sunt consideratio æternorum, laus Dei. In illis autem quinquaginta diebus, qui sunt à Sabbatho Paschali vsque ad octauas Penthecostes, non canitur responsorium: quia tempus illud nostram præfigurat resurrectionem, quando omnes erunt docibiles Dei, & omnia actiuæ vitæ opera cessabunt, sed tantum alleluya cãtabitur, id est, lætitia animarum de percepta immortalitate, & receptione corporum agetur. Eandem lætitiam numerus quinquagenarius significat, qui apud Hebræos iubileus appellatur.

Actiuæ, & cõtẽplatiuæ vitæ bona quæ.

Ioan. 6.

Quare in diebus ieiunij Alleluia non cantetur ad Missam.

Cap. 34.

Dies pœnitẽtiales, & vigiliæ Apostolorum, & cæteræ, in quibus confiteri peccata, & humiliari, & ieiunare debemus, vt ad gaudium, quod in sequenti solennitate celebratur, peruenire mereamur, sine alleluya transiguntur: quia non est speciosa laus in ore peccatoris.

Eccl. 15.

Quare in vigilia Pentecostes baptismus celebretur.

Cap. 35.

IN vigilia Pẽtecostes celebratur baptismus eo quòd Dominus ascensurus in cœlum promisit discipulis suis dicens: Baptisamini spiritu sancto non post multos hos dies, scilicet post decem, quod & factum est. Hac de causa celebrat Ecclesia baptismum decima die post Ascensionem, vt catechumeni nostri baptizentur Spiritu sancto sicut & ipsi Apostoli. Incipiunt autem dies Pentecostes ab ipso die Paschæ, & terminantur de quinquagesimo, qui vulgo dies Pentecostes appellatur. Vnde ipso die canitur Antiphon. ad vesperas: Hodie completi sunt dies Pentecostes alleluya, &c. In huius diei vigilia propter catechumenos lectiones quatuor leguntur. Prima ad historiam pertinet, proponens ad exemplum obedientiam Abrahæ. Secunda lectio est: Scripsit Moyses Canticum. De quo autem cantico hic dicat, cantor illico demonstrat scilicet: Attende cœlum. Tam lectio quàm cãticum allegoricè de Christo, & Ecclesia exponẽdum est. Tertia lectio moralis, in qua septẽ dona Spiritus sancti faciunt de obedientibus virum vnum, de quo dicebat Paulus: Donec ocurramus omnes in virum perfectum. Quarta lectio anagogen sapit, quæ ad cælestia tantum inuitat. Ecce quatuor pedes mensæ Domini, ad quàm catechumeni vocantur. De lætanijs circa baptismum dictum est supra. Alleluya cantatur pro gaudio emũdationis, quàm Neophyti recipiunt in baptismo. Sed quia plena emũdatio, à pœna videlicet & culpa, ad quàm per hãc tenditur, longè est: & non nisi per difficultates nimias ad eam peruenietur: sequitur tractus.

Act. 1.

Genes. 22. Deut. 32.

Esa. 4. Eph. 4.

De officio Missarum infra hebdomadam Pentecostes.

Cap. 36.

QVid in tota septimana, quæ die Pentecostes, incipit, agere debeamus, Beda in homilia sua manifestat dicens: Verum hoc quoq; quòd nos statim peracta die quinquagesima non genua ad orãdum curuamus, sed & illa adhuc septimana stantes Domino supplicamus: & quamuis intermissa repetamus ieiunia, tamen alleluya quotidie personamus: nemo absque discretione apta, & cõgrua ratione mysterij putet actitari. Quia enim Spiritus sancti septiformis est gratia, iure solemnitas aduentus eius per septem dies laude hymnorum debita, simul & missarum celebratione recolitur.

De officio Missæ pro Mortuis. *Cap.* 37.

IN missa pro mortuis non cantatur Gloria in excelsis Deo, nec alleluya suauitatem, & lætitiam significãtia: quia cantica lætitiæ de proximi transitu dolentibus non conueniunt. Ministri enim altaris sicut gaudere cum gaudentibus, ita flere debent cum flentibus. Osculum non datur hìc, quia vbi solemus dicere, dona nobis pacem, in hoc officio quasi magis defũcti quàm nostri memores, dicimus, Dona eis requiem, sempiternam. Summopere enim hìc illis succurrere nitimur, quos in hac vita nil amplius posse mereri cognoscimus. Anniuersarius dies ideo repetitur pro defunctis, quia nescimus qualiter se habeant in alia vita. Vnde sicut anniuersarius sanctorum dies ad eorum honorem repetitur, sic anniuersarius defunctorum dies ad memoriam reducitur ad ipsorum, si fortè indigent, vtilitatem. Triginta diebus continuis solet missa pro defunctis celebrari, vt quicquid in decalogo legis deliquerunt, sanctæ Trinitatis miseratione deleatur. Denarius enim ternario multiplicatus tricenarium facit.

Rom. 12.

M. HVGONIS DE SANCTO VICTORE (vt licet sub dubio asseritur) Libellus de Canone mystici libaminis, eiusq; ordinibus. Et primo de Crucis Dominicæ virtute.

Cap. 1.

IN virtute sanctæ crucis, & in sacramento altaris magna est conuenientia, & magna efficacia, cum per vtrumq; excludantur cõtraria, & renouetur, & sanctificetur Ecclesia. Duplici autem renouamus ratione, vt scilicet prius exuamur vetustate, deinde induamur nouitate. Non enim potest fieri, vt remanentes in vetustate induamur Christi nouitate: nec poterat fieri, quòd Paulus dicebat ex persona infirmi: Nolumus expoliari, sed superuestiri. Vnde filijs Zebedæi petentibus, vt vnus sederet ad dexteram, & alius ad sinistram, dictum est. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? quasi diceret Prius compatiendo, & commoriẽdo oportet vos exui vetustate, vt postea possitis ad dexteram meam, vel ad sinistram sedere, quod est indui nouitate, hoc enim nõ est meum dare vobis, id est veteribus: sed quibus paratum est à patre meo, id est, innouatis. Propterea & ipse Dominus Iesus prius quidem voluit pati in ligno inferiori, deinde glorificari in ligno superiori, vt scilicet prius exueret nos vetustate, deinde indueret nos sua nouitate. Prius enim legitur crucifixus, deinde titulus superpositus. Sic enim scriptum est: Baiulans sibi crucem exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locũ, vbi crucifixerunt eum. Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Est enim septiformis vetustas nostra, est & septiformis virtus sanctæ crucis, & efficacia. Sunt enim quatuor corporis abominationes, & tres mentis corruptiones. Vnde propheta. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Corrupti sunt mente, & abominabiles facti corpore. Abutuntur enim quatuor elementis in corpore. Igne sub in oculis per curiositatem, aëre in lingua per verbositatem, terra in manibus per iniquitatem, quando pugno impiè percutimus fratrem, aqua in fluxu seminis per libidinem. Hæc sunt, quæ de claustro eijciunt fratrem. Vnde Propheta: Ingrediebatur vt videret, ecce curiositas? vana loquebatur, ecce verbositas: cor eius congregauit iniquitatem sibi, ecce iniquitas: Egrediebatur foras per libidinem. Corrumpimur etiam in mente triplici corruptione, In ratione naturali per superbiam, in concupiscentia per auaritiam, in ira per inuidiam. Sunt autem in Cruce quatuor dimensiones, latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Et tres in titulo distinctiones. Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum. Latitudo misericordiæ fuit in Christi passione. Longitudo vitæ in resurrectione. Sublimitas gloriæ in Ascensione. Profundum sapientiæ in occulta potestate, qua hæc omnia

Cruci[s Do]minic[æ &] Eucha[ristiæ] virtus.

2. Co[r.] Matth[.]

Ioan.

Psal. 13 Corpo[ris] abomin[a]tiones [qua]tuor qu[æ]

Psal. 4[.]

Mentis [cor]ruption[es] tres qu[æ] sint.

Crucis [lati]tudo, [lon]gitudo [&] profun[dum] mysticè

fecit, quia & in nouissimo iudicabit. Profundum crucis occultum erat, & cætera manifesta patebāt. Sic potestas adhuc occulta est, qua Dominus Iesus omnia prędicta fecit, sed cum in fine iudicabit, manifesta erit, sicut scriptū est: Cognoscetur Dominus iudicia faciēs? Vnde & in quarto ordine canonis memoria de tribus manifestis præmittitur. De quarto autem, id est, pofundo, quia occultum est, tacetur. Quartus ordo est. Vnde & memores Domine, &c. Item in passione contēptus fuit sui, in resurrectione contemptus mundi, in ascensione amor Dei, in occulta potestate timor. Contemptus autem sui excludit verbositatem, contēptus mūdi curiositatem, amor Dei iniquitatem, timor libidinem. De tribus distinctionibus tituli. In Iesu fides intelligitur, sine qua nemo saluatur. In Nazareno spes. Nazareth enim flos interpretatur, de quo fructus speratur. In Rege Iudæorum, charitas, quæ est excellentior via, quæ Reges & sacerdotes facit. Fides autem illuminat rationem, quàm superbia excœcabat, & excludit superbiam. Spes subleuat æternorun concupiscentiam, quàm auaritia inclinabat, & excludit auaritiam. Charitas temperat, & ordinat iram, quàm inuidia corrumpebat, & excludit inuidiam. Sic igitur virtute sanctæ Crucis, & efficacia eximimur nostra vetustate, & induimur Christi nouitate. Ideo Dominus Iesus libenter crucem suam baiulabat, per quàm de principe huius mundi triumphabat, per quàm regnum mortis & peccati destruebat, & ad Ecclesiam gratiā & benedictionem transferebat. Vnde Iacob filios Ioseph benedicturus, cum maior ad dextram & iunior ad sinistram esset positus, facta cruce super minorem posuit dexteram, & super maiorem sinistram, significans in Spiritu sancto Spiritus sancti gratiam per virtutē sanctæ Crucis ad Ecclesiam transiturā. Similiter & sacramento altaris renouatur Ecclesia & sanctificatur. Sunt autē septem, quæ in Sacramento altaris vtiliter attenduntur, scilicet quæ sit causa Missæ, quæ differentia, quis finis, quæ virtus, quis ordo, quæ ratio, quæ vtilitas. Causa Missæ tripertita est, scilicet honor Sanctorum, salus viuorum, & requies defunctorum. Præmittitur autem quasi Prologus oratio & inuocatio Trinitatis, in quo prælibatur & ostenditur quæ sit causa Missæ sequētis: Suscipe sancta Trinitas, ibi enim continetur vt Sanctis proficiat ad honorem, nobis ad salutem, &c. Tripertita est differentia. Secundum enim differentiam trium partium Ecclesiæ, sunt tres Missarum differentiæ, vt alia dicatur de sanctis, alia de tempore, id est, pro viuis, alia pro fidelibus defunctis. Sunt quidem tres partes Ecclesiæ. Pars quædam est in exultatione, pars in peregrinatione, pars in expectatione. In exultatione sunt Sancti, qui Christi vestigia sunt sequuti. In peregrinatione sunt viui, qui subiacēt tēpori, id est vanitati. Vnde Apostolus: Vanitati subiecta creatura non volens, &c. In expectatione sunt fideles defuncti, qui expectant requiem. Secundum harū trium partium differentiam sunt tres differentiæ Missarum, & finium, & officiorum. Finem enim alium habet Missa pro Sanctis, id est: Ite Missa est. Alium Missa de tempore, id est, Benedicamus Domino. Alium Missa pro fidelibus defunctis, id est, Requiescant in pace. In fine Missæ pro Sanctis inuitatur ad illam gloriam, in qua iam Sancti requiescunt. Ite Missa est, quasi dicat: Hostia à patre ad nos Missa est, vel à nobis ad Patrem remissa est; ideo: Ite, idest, festinate, sicut dicit Apostolus: Festinemus ingredi in illam requiem. Finis verò Missæ de tempore hortatur nos, qui sumus in tempore, vt benedicamus Domino in aduersitate & prosperitate, id est, in omni tempore. Vnde Dauid: Benedicam Dominum in omni tēpore. Et alibi: Ad annunciādum mane misericordiam tuā, & veritatem per noctem. In mane prosperitas, quæ non ex meritis nostris, sed ex misericordia sola datur. In nocte aduersitas, quæ in veritate pro meritis redditur. In fine Missæ pro defunctis eis optamus requiē, & in principio petimus: Requiem æternā dona eis Domine, &c. Virtus Missæ Crux Christi est, quæ sacramentū altaris, & omnia Ecclesiæ sacramēta consecrat & sanctificat. Septem ordines Crucis sunt in seriæ canonis, quos Spiritus sanctus mira sapientia ordinauit. Primus ordo est à, Te igitur, vsq; ad, quā oblationem. Secundus à, Quā oblationem, vsq; ad, Qui pridiè. Tertius à, Qui pridiè, vsque ad, Vnde & memores. Quartus ab, vnde & memores, vsq; ad, Per quē omnia. Quintus à, Per quē omnia, vsq; ad, Per ipsum. Sextus à, per ipsum, vsq; ad, Pax Domini. Septimus à, Pax Domini, vsq; ad finem. In singulis ordinib. sunt causæ profundæ & rationes, quæ rationabiles mouēt questiones, quas Spiritus sanctus cui vult prout vult claudit, cui vult aperit, sicut scriptum est: Huic ostiarius aperit.

Sacramentorum vis vnde.

Ioan. 10.

De primo ordine Canonis. Cap. 2.

IN primo ordine canonis tria apponimus, pro trib. rogamus, & tria petimus: & ideo tres cruces facimus. Tria apponimus, panem, vinum, & aquam. Quare autē ista tria potius quàm alia apponantur, oritur quæstio. Tripertita causa est. Prima causa est, quia inter omnia humanæ vitæ sustentandæ necessaria, hæc tria sunt mundiora, & vtiliora & magis necessaria: propterea potius debuerūt apponi quàm alia, & in id quod mūdius est, & vtilius omnibus, & super omnia ad vitam æternam capessendā magis necessariū, transferri & trāsformari, id est in corpus Christi & sanguinem. Secunda causa est, quia in his res ipsa, & virtus sacramenti intelligitur, sine qua ad hoc sacramentū indignè acceditur, & ad iudicium, non ad salutem sumitur. In aqua enim intelligitur fides, quæ latet & nutritur in aquis baptismi. In vino, quod ascēdit & lætificat, intelligitur spes. In pane, qui cōfirmat, intelligitur charitas. Vel in pane qui corroborat pater intelligitur, qui est omnis omniū fortitudo. In vino, quòd lætificat, filius, qui est gaudiū nostrum, quod nemo tolet à nobis. In aqua, quæ mūdat & lauat, Spiritus sanctus, sicut scriptum est: Effundam super vos aquā mūdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et iterū, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Vel in aqua intelligitur mundiția castitatis, in pane fortitudo, & opera pietatis, in vino quod ascendit & accendit, rectitudo intentionis, quæ ad terrena non inclinatur, sed ad cælestia erigitur. Hæc tria accedentibus ad altaria ita necessaria sunt, vt sine eis cū salute nemo possit accedere. Vnde Dominus in Euangelio. Introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ baiulans: sequimini eū, & dicite Domino domus. Vbi facio Pascha cum discipulis meis? Et ipse ostendet vobis cœnaculum grande stratum, & ibi parate. Ideo ergo in eminentiori loco Ecclesiæ paratur altare, vt ascensuri his gradibus & Ascēsionibus virtutum studeat seipsos præparare & probare. Vnde Apostolus: Probet autem seipsum homo &c. In cœnaculo altitudo, in grandi latitudo, in strato, aptitudo, quia aptatum & mundatum erat. In strato ergo munditia castitatis, in grandi latitudo & opera pietatis, in cœnaculo rectitudo intētionis. Vnde in quarto ordine antequā dicamus, panē sanctū vitæ æternę, & calicē salutis perpetuæ: necessariò prius offerimus hostiam puram, hostiā sanctam, hostiam immaculatam. Sed de his in consequentib. dicendum est. Tertia causa, quare, scilicet prædicta tria apponamus, panem, vinum, & aquam, est quia in figura huius sacramenti omnis patriarcharū benedictio in his cōstabat. Vnde Abrahā cum in figura huios mysterij Melchisedech & panem & vinum obtulisset, à maiore benedictionem accepit, & benedictus Deo excelso dictus est. Qua benedictione postea Isaac filium ditauit. Isaac etiā filio suo Iacob hæc eadē bona prophetali eloquio implorauit dicens: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiā frumenti, vini, & olei, &c. Rursus cū Esau conquerens de Iacob fleret, Frumento

Quare panē, & vinū, & aquam in altari potiꝰ quàm alia apponamus.

Prima causa

Secunda causa.

Ezec. 36.

Ioan. 7.

Luc. 22.

Altare cur in Ecclesiæ eminētiori loco paretur.

1. Cor. 11.

Tertia caus.

Gen. 15.

Gen. 27.

Frumētum, & vinū mysticè quid.

inquit & vino ſtabiliui eũ,& tibi poſt hæc, fili mi, vltra quid faciam? Quaſi diceret: firmaui eum fruméto corporis,& vino ſanguinis Chriſti. Idem per oleum, quod per aqu m intelligitur.

De tribus, pro quibus oramus, & quæ petimus. Cap. 3.

PRo tribus rogamus. Primo ſcilicet generaliter pro omnibus. Secundo pro familiaribus noſtris abſentibus. Tertio pro circunſtãtibus. Generaliter pro omnibus: vbi dicimus: In primis quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta catholica, &c. Pro familiaribus noſtris abſentibus, vbi dicimus: Memento Domine famulorum famularumq́; tuarum. Pro circunſtantibus: vbi dicimus: Et omnium circunſtantium.

¶ Tria petimus. Primo ſcilicet, vt dies noſtri diſponentur in pace. Secundo, vt eruamur ab æterna damnatione. Tertio, vt mereamur numerari in Dominico grege. Quæ omnia habemus ibi, vbi dicimus: Dieſq́; noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Quia ergo tria exponimus, & pro tribus rogamus, & tria petimus, propterea tres cruces facimus, ſcilicet vt per virtutem Crucis primo quæ appoſita ſunt benedicãtur: ſecundo ij, pro quibus apponuntur: tertio vt quod petimus impetremus. Soluta eſt ergo ſecunda quæſtio, quæ poſſet fieri, ſcilicet quare tres cruces in hoc ordine fiant, quando dicimus: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Hæc dona ſcilicet naturæ, hæc munera ſcilicet deuotionis noſtræ, hæc ſancta ſacrificia illibata maieſtati diuinæ, vt hæc dona referantur ad naturã, hæc munera, ad gratiam, hæc ſacrificia, ad incorruptionis gloriam.

Horũ verborum: hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata declaratio.

¶ Quare autem hoc ſacramentum iteretur, vel quomodo benè ſumatur, vel quod benè ſumptũ operetur, vel quare ſub hac ſpecie ſacramenti veritas lateat & veletur, rationabiles quæſtiones oriuntur. Quare hoc ſacramẽtum iteretur, tripertita cauſa eſt. Prima cauſa eſt, vt qui quotidiè labimur per hoc quotidiè expiemur. Secunda cauſa eſt, vt ſicut in medio Paradiſi erat lignũ vitæ, ita ſit corpus Chriſti aſſiduè in medio Eccleſiæ, à quo criminaliter peccantes arceantur, donec per pœnitentiã ſatisfacientes, ad hoc & per hoc reconciliati reuertantur. Tertia cauſa eſt, vt per hoc vnũ efficiamur cum Chriſto, & mediante Chriſto vnum efficiamur cũ Deo, vnde Dominus in Euangelio: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui manducat meum corpus, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.

Euchariſtia quare iteretur. Prima cauſ. Secunda cauſa. Tertia cauſ. Ioan. 6.

¶ Benè autem ſumitur, ſi quis per hæc tria ad hoc præparatur, ſcilicet fide integra, confeſſione pura, pœnitentia cõdigna. Benè ſumptum tria operatur. Primo peccata purgat, ſecundo virtutes roborat: tertio in vitam æternam ſuſcitat. Vnde ait in Euangelio: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carneam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Euchariſtia quomodo bene ſumatur. Euchariſtiæ effectus triplex. Ioan. 6.

¶ Quare ſub hac ſpecie ſacramenti veritas lateat & veletur, tripertita cauſa eſt. Prima cauſa eſt interrogatio fidei. Secunda cauſa eſt argumentum meriti. Tertia cauſa eſt defectus infirmi. Primo enim fidẽ interrogat, vt interrogando probet, & diſcernat. Secundo probatũ per fidem maiori virtute, & gratia donat. Tertio, vt noſtræ infirmitati parcat, ſemetipſũ in ſuæ maieſtatis claritate nõ manifeſtat, ſed quaſi ſub quodã velamine occultat. Vnde miraculum iſtud contigit in Viuarienſi Eccleſia Premõſtratenſis ordinis. Cũ celebraretur miſſa in præfata Eccleſia, quidã frater reſpiciens de choro ad altare vidit ſuper illud circulũ claritatis imméſæ, & columbã miri candoris ſuper calicem in eadem claritate. Cœpit igitur admirari, & admirando intueri: & ſubito ſtupefactus, & territus amiſſo viſu cecidit in choro proſtratus. Quem fratres ad manus extra chorũ deducentes, & euentus veritatem perquirentes, tam diu præcibus inſtiterunt, donec ei Deus viſum reſtitueret. Et hæc quidem de primo ordine dicta ſufficiant.

Miraculum de Euchariſtia.

De ſecundo ordine canonis. Cap. 4.

IN primo ordine petimus, vt quæ appoſita ſunt, benedicãtur: in ſecundo verò petimus, vt quæ iã in primo benedicta ſunt, in verũ & ſummum ſacrificiũ trãsferantur. Quinq́; ergo cruces facimus, quia quæ benedicta ſunt in id transferri petimus, quod in quinq́; pręcellit omnibus, ſcilicet triplici prærogatiua, & charitate gemina. Ideo dicimus benedictã, omnium ſcilicet gratiarũ plenitudine, aſcriptã ſumma dignitate & honore, ratam ſumma & æterna poteſtate. De prima pręrogatiua, ſcilicet omniũ gratiarum plenitudine, ſcriptum eſt: De plenitudine eius omnes accepimus, &, nõ enim ad menſuram dedit Deus Spiritũ ſanctum filio. De ſecunda pręrogatiua, id eſt, ſumma dignitate & honore, ſcriptum eſt: Habens in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. De tertia prærogatiua, id eſt, ſumma & æterna poteſtate, ſcriptum eſt: Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur. Sed quia triplex hæc prærogatiua parũ nobis prodeſſet, niſi charitatem geminam exhiberet, propterea dicimus: vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Charitas gemina fuit, quàm ad patrẽ habuit & ad gregem, patri obediendo, & pro grege moriendo. Vel charitas gemina fuit, qua corpus & animã poſuit: vel qua ſanguinem & aquã de latere ſuo fudit: Vel ideo quinq́; cruces facimus, vt ex prædictis quinq́;, quinque nobis neceſſaria impetremus. Ex participatione ſcilicet ſanguinis remiſſionẽ peccatorũ, ex participatione corporis vnitatẽ in ſocietate ſanctorũ, ex ſumma & æterna poteſtate timorẽ & ſolicitudinẽ mandatorũ, ex ſumma dignitate & honore honeſtatẽ vitæ & maturitatẽ morũ, ex plenitudine gratiarũ plenitudinẽ pręmiorum. Hac igitur de cauſa in ſecundo ordine quinque cruces facimus.

Chriſti prerogatiuæ tres. Ioan. 1. Ioan. 3. Apoc. 19. Dan. 7. Chriſti charitas gemina.

De tertio Ordine Canonis. Cap. 5.

IN tertio ordine, ſicut petimus in ſecundo, quæ benedicta ſunt in primo, in verũ & ſummum ſacrificiũ transformantur, id eſt, in verũ corpus & ſanguinẽ Chriſti. Et quia iſte ordo breuis quidem eſt, ſed profundus, & magna ſapiẽtia plenus: ideò in hoc duæ rationabiles quæſtiones mouentur. Prima quæſtio, quare non niſi duæ cruces fiant. Secunda, quare in hoc ordine potius, quàm in cæteris ſubſtãtia panis & vini in verũ corpus Chriſti & ſanguinem tranſeat. Solutio primæ quæſtionis. Nulla alia niſi ſola duplex hominis natura erat rediméda, ſcilicet corpus & anima. In hoc autem ordine noſtra redemptio & reparatio celebratur, per quàm humana natura liberatur. Vnde quare in hoc non niſi duplex fuerit crux facienda, manifeſta apparẽt ratio, videlicet propter redẽptionem duplicis naturæ. Solutio ſecundæ quæſtionis. Tres ordines ſunt: Ordo naturæ, ordo iuſtitiæ, & ordo gratiæ. Ordine naturæ flos præcedit fructũ, & ſonus cantum, & materia materiatũ. Ordine iuſtitiæ pœna ſequitur peccatum & virtutem præmiũ: vndẽ ſcriptũ eſt: Oculũ pro oculo, dentẽ pro dẽte, &c. Et Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Ordine gratiæ ſuperabundat gratia, vbi abundauit delictũ: & præcedit humilis peccator iuſtũ ſuperbũ, velut Publicanus Phariſæũ: & miſericordia impenditur, vbi nullum præcedit meritum. Vnde in Euangelio: Publicani & meretrices præcedẽt vos in regnũ Dei. Sed nec natura potuit, nec iuſtitia debuit, vt panis & vinum fieret caro & ſanguis. Sola verò diuina gratia hoc potuit & voluit, hoc & fecit & facit. Sicut ergo ſunt tria tẽpora: tempus ante legem, tẽpus ſub lege, & tempus gratiæ: & in ſolo tẽpore gratiæ Dominus Ieſus venit, & hoc ſacramentum celebrauit & inſtituit: ſic in hoc tertio ordine canonis conueniẽtius, quàm in cæteris quotidie venit, & de pane & vino carnem & ſanguinem ſuum conſecrat & conficit. Et hæc de tertio ordine dicta ſufficiant.

Ordo naturæ. Ordo iuſtitiæ. Exod. 21. 2. Tim. 4. Ordo gratiæ. Matt. 21. Tempora tria quæ

De quarto Ordine Canonis. Cap. 6.

IN quarto ordine præsente summo & vero sacerdote iam apud Patrem innotescunt petitiones nostræ: præsente summa & vera hostia: iam maior protenditur mora. Tunc magnalium, quæ fecit, celebratur memoria: vt tam per eum, quàm per ea quæ fecit, patris flectatur, & impetretur clementia. Quinque ergo cruces facimus, non quòd eum, qui præsens est, sanctum sanctorum sanctificemus, sed vt per eius præsentiam, & crucis efficaciam quinquepertitam obtineamus gratiam, per quàm dignè offeramus, & sumamus salutarem hostiam, & eidem conformati in sanctorum consortium mereamur admitti. Dominus Iesus in Passione sua fuit hostia pura, in resurrectione hostia sancta, in Ascensione hostia immaculata. Panis vitæ æternæ esurientibus, calix salutis perpetuæ iustitiam sitientibus. Ei ergo assimilari & conformari debemus, qui ad ipsum offerẽdum accedimus. Sed quia hoc non potest fieri nisi Passionẽ, Resurrectionem, & Ascensionẽ, studeamus imitari: propterea istorum trium in primis memoriã facimus, vbi dicimus: Vnde & memores Domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta eiusdẽ Christi filij tui Domini Dei nostri tam beatæ Passionis, necnon & ab inferis Resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ Ascẽsionis: vt scilicet ex imitatione Passionis per munditiam castitatis simus, & offeramus hostiam puram: ex imitatione Resurrectionis obtineamus virtutem & opera pietatis, & simus, & offeramus hostiam sanctam: ex imitatione Ascensionis obtineamus rectitudinem intentionis, & simus, & offeramus hostiã immaculatam: ex participatione panis sancti vitæ æternæ obtineamus vnitatem & fortitudinem charitatis: ex participatione calicis salutis perpetuæ multitudinem & magnitudinem exultationis, sicut scriptum est: Et calix meus inebrians quàm præclarius est. De his quidem in primo ordine ex parte diximus; & quare in hoc quarto ordine tria duo præcedant, meminimus. Tria igitur necessariò primùm offerimus, vt ad panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, id est, sacramentum altaris, dignè accedamus. In his enim duobus comprehenditur, & hæc quodammodo sacramentum altaris complectitur. In primo ergo prudentia, in secundo fortitudo, in tertio iustitia, in quarto, id est, altaris sacramento, temperantia. Propterea dicebat Apostolus: Probet autem seipsum homo: id est, in his & per hæc se præparet, & probando aptet, scilicet per munditiam castitatis, per virtutem & opera pietatis, & per rectitudinem intentionis, & sic de pane illo edat & de calice bibat, id est, sic probatus, & sic præparatus ad Sacramentum altaris accedat. Ideo Dominus in Euangelio: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris &c. Sint lumbi vestri præcincti: ecce munditia castitatis, & lucernæ ardentes in manibus vestris: ecce opera pietatis, & vos similes hominib. expectantibus Dominum suum: ecce rectitudo intentionis. Hæc enim sola verè expectat & lætificat, expectando lætificat, & lætificãdo expectat. Vnde Apostolus: Conuersatio nostra in cœlis est, quasi dicat: Intentio nostra recta est, & erecta ad gloriam Dei, & ad gaudia cœli. Vnde & Saluatorem expectamus &c. vt cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiamus ei. Ecce Sacramẽtum altaris. In hoc enim verè Saluator venit etiam per præsentiam corporis. Pulsat, cũ fidem interrogat: interrogat, vt discernat: interrogat, vt probet, & reprobet: probet fidelem, reprobet infidelẽ. Dominus enim interrogat iustum, & impium. Nonne interrogabat fidem, quando de corpore & sanguine suo dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitã in vobis? Nonne interrogando discernebat, discernẽdo probabat & reprobabat, quando duodecim remanentib. multi abierunt retro, dicentes: Durus est hic sermo. Et verè tũ eum venientem fide integra & deuota suscipimus. Vel ideo quinq; cruces facimus: quia quinq; offerim⁹, pro quinque rogamus, & quinq; petimus. Pro quinq; rogamus. Primo generaliter pro fidelib. viuis omnibus. Secũdo pro altaris cõparticipib. Tertio pro defunctis familiarib. Quarto generaliter pro omnib. Quinto pro nobis peccatorib. Generaliter pro viuis omnib., vbi dicimus: Supra quæ propicio & cætera. Sed quid est, supra quæ, cũ potius supra quem, idest, supra Christũ: videatur esse dicẽdum? Est itaq; sic intelligendũ, supra quę, id est, supra cuius mẽbra, vel supra cuius dona. Pro altaris comparticipib., vbi dicim⁹: Vt quotquot ex hac altaris participatione & cætera. Pro defunctis familiarib., vbi dicimus: Memẽto Domine famulorũ famularumq; tuarũ, qui nos præcesserunt, &c. Generaliter pro omnibus fidelib. defunctis, vbi dicimus: Ipsis & omnib. in Christo quiescentib., &c. Pro nobis peccatoribus, vbi dicimus: Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationũ tuarum sperantib. partem aliquã, &c. Quinq; petimus, duo scilicet nobis viuis, & tria fidelib. defunctis. Duo nobis, primo scilicet vt omni benedictione cœlesti & gratia repleamur, secundo vt intra sanctorũ consortium admitti mereamur. Tria fidelibus defunctis, scilicet refrigerij sedẽ, quietis beatitudinem, & luminis claritatẽ, quòd est ibi: Locũ refrigerij, lucis & pacis, vt indulgeas, deprecamur. Quinquies ergo crucem facimus, per cuius virtutem & amorem & obtinemus, quæ offerimus, & exaudimur, pro quibus rogamus, & quæ petimus, impetramus.

Sacerdos pro quib. in missa oret.

Dubiũ cum sua solutione.

Quinque petita, quæ nam.

De quinto ordine Canonis. Cap. 7.

IN quinto ordine, vt petitionum nostrarum consequamur efficaciã, captamus beneuolentiã: vtramq; cõmendamus personam. Patris scilicet, & Spiritus sancti. Patris commmendamus personam per ineffabilem charitatem, vbi dicimus: Per quem hęc omnia Domine semper bona creas, &c. Spiritus sancti personã per mirabilem scientiæ profunditatem, quia ita ordinauit canonem, vt ad verbum creationis nõ faciamus signum crucis, ad tria sequentia faciamus: Sanctificas, viuificas, benedicis. Et quare? hæc est causa, quia humana natura ex statu primæ cõditionis, nec habuit profectũ virtutis nec stabilitatẽ beatitudinis. Ex prima quidẽ creatione pollebat naturali ratione, gaudebat arbitrij libertate: per se autẽ nec poterat stare, nec proficere, sine gratia adiutrice, & sine crucis virtute. Ex se ergo labilis & caduca, ex virtute autẽ sanctæ crucis, & gratiæ adiutricis stabilis efficitur, & beata. Propterea ad primũ verbum creationis non facimus signũ crucis, ad tria sequẽtia facimus. Sanctificas fide, & spe, & remissione peccatorũ: viuificas sacramentis fidei, & virtute bonorũ operum: benedicis plenitudine gratiarũ, & consummatione bonorum. Ideo ergo ter crucem facimus: quia per eius virtutẽ, & amorem hæc tria obtinemus, quibus super omnia indigemus. Personam filij per multiplicẽ, id est quadripertitã potestatem cõmendamus, ostẽdentes eũ primo Deum naturæ, secundo largitorem veniæ, tertio Dominum virtutis, & gratię, & fontem vitæ; quarto regem gloriæ. Vnde scriptum est: Dominus virtutũ ipse est rex gloriæ. Prima potestas est, qua potest omnia de nihilo creare: secũda, qua potest peccata dimittere: tertia, qua potest gratiam & virtutem augere: quarta, qua potest emundatos, & gloria & beatitudine coronare. Per quẽ hæc omnia Domine semper bona creas, ecce Deus naturæ: Sanctificas, ecce largitor veniæ: Viuificas, ecce fons vitæ, & Dominus virtutis & gratiæ: Benedicis, ecce Rex & corona æternæ gloriæ.

Patris charitas ineffabilis. Spiritus sãcti sciẽtia mirabilis.

Christi potestas quadruplex.

Psal. 23.

De sexto ordine Canonis. Cap. 8.

IN sexto ordine per eum, qui venit in sexta ætate, & per virtutem Crucis eius iam plenius omnẽ veritatem cognoscimus, & per eundẽ patrem honoramus & glorificamus. Vnde maiori sumpta fiducia & audacia, vt ad summam pacis pertingamus, omnium petionum summam in breui colligimus, dicentes: Pater noster, &c. Quinque cruces facimus, vt per vir-

tutem & amorem sanctæ crucis quinque gradus in cognitione veritatis ascendamus, sine quibus salui esse non possumus. Non quòd gradus sint aliqui in Trinitate deitatis vel deitate Trinitatis, sed in eius fide & dilectione. Vnde Apostolus: Ex fide in fidem. Primus gradus fidei est æternitas Filij cum Patre, secundus gradus æqualitas, tertius gradus vnitas eiusdem substantiæ, quartus idem modus vtriusq; existendi, quintus vnitas Spiritus sancti cum vtroq; , id est, cum Filio & Patræ.

Fidei gradus quinq;.

Et notandum, quòd in hoc ordine oratio Dominica cõtinetur: vnde & tres quæstiones rationabiles in hoc ordine oriuntur. Prima videlicet, quare in crucibus faciendis tanta diuersitas ostenditur. Secunda, quare corpus Domini integrum in eisdem crucibus faciẽdis manu teneatur. Tertia, quare in hoc ordine potius quàm in alijs oratio Dominica contineatur. Notandum est etiam, quòd alia per ea quæ fiunt intelliguntur: alia per ea quæ dicũtur. Sed quæ diuersitas in crucibus ostẽditur? Prima quidem crux ex vtraq; parte vltra calicem protenditur, secunda calici coæquatur, tertia infra calicem coarctatur, quarta eadem est cum prima, quinta ante calicem depingitur? In prima ergo cruce æternitas filij intelligitur cum Patre, in secunda æqualitas, in tertia vnitas internæ, & eiusdem substantiæ, in quarta idem modus existendi vtriusq;, & ante mundi constitutionem, & post mundi consummationem. Vnde de Seraphim legitur, quòd duabus alis velabant caput, & duabus pedes, & duabus volabant. In capite principium, in pedibus finis. Quid enim fuit ante mundi constitutionem, vel quid futurum sit post mundi consummationem, occultum est & velatum. Duabus alis volabant, id est, ad notitiam hominum deferebant, quæ in medio ad salutem hominum pertinebãt. In quinta cruce intelligitur vnitas Spiritus sancti cum Patre & Filio. In eò verò quòd dicitur per ipsum, intelligitur creatio. In eò quòd dicitur cum ipso, operatio. In eò quod dicitur in ipso, consummatio. Per Filium enim Pater creauit vniuersa, cum Filio operatur, & Filius cum eo, regendo, & disponendo creata, vnde in Euangelio: Pater meus vsque modò operatur: & ego operor. Deniq; in ipso consummabuntur omnia. Post mundi verò consummationem, cum tradiderit regnum Deo patri, & subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia: & cùm perfectè cognoscetur ab omnibus Spiritus sancti persona, & natura, tunc per Filium erit Deo patri omnis honor & gloria. In creatione autem rerum, & in operatione est quidem Deo Patri per Filium honor & gloria, sed non omnis, donec per consummationem sicut à Patre ad Filium, sic à Filio hæreditas reuertatur ad Patrem. Propterea quinta crux quando in virtute Spiritus sancti dicitur, ante calicem depingitur, id est, in oculis omnium manifestatur: post mundi enim consummationem, non tantum quomodo Filius sit vnum cum Patre, verùm etiam quomodo Spiritus sanctus sit vnum cũ vtroq;. & procedat ab vtroq;, plenè ab omnibus iustis cognoscetur: sicut scriptum est: Cognoscent me omnes à minimo vsque ad maximum. Propterea omnis honor & gloria differtur vsq; in vltimum. Ideo ergo quinque cruces facimus, vt per virtutem sanctæ Crucis ad istam quinq; partitam cognitionem veritatis pertingamus. Prima quæstio, quare scilicet tanta diuersitas in crucibus faciendis ostenditur, in prædictis soluta terminatur. Cæteræ duæ questiones restant soluendæ. Solutio secundæ quæstionis. In sexta ætate Dominus Iesus integer, & perfectus homo apparuit, & seipsum integrum atq; perfectum exhibuit, & pro nobis obtulit: ideo in sexto ordine eum integra manu tenemus, id est fide integra & opere perfecto imitari debemus: & sic cruces facimus, id est, eius passionibus communicamus. Solutio tertiæ quæstionis. In sexta ætate Dominus Iesus veniens orationem Dominicam ordinauit, & docuit: & ideo in sexto ordine conuenietius, quàm in alijs ponenda fuit.

Notandũ.

Quare in crucibus faciendis tãta diuersitas ostendatur.

Esay. 60.

Notandum de seraphim apud Esaiã.

Ioan. 5.

1. Cor. 15.

Hier. 31.

Quare corpus Domini integrũ in eisdem crucibus faciẽdis manu teneatur.

Quare in hoc sexto canonis ordine potius

quã in oratio[...] minica[...] cõtine[...]

De septimo ordine Canonis. Cap. 9.

Septimus ordo à pace incipit, & ad pacẽ tendit. Tria de dilectione Creatoris requiruntur. Mens, manus, & lingua, hæc eadem in hoc operantur. Lingua format vocem, manus pingit crucem, mens mouet vtrũq;, id est, linguam ad formandum vocem, & manum ad pingendum crucem. Hæc igitur tria sunt necessaria, id est, vox orationis, & virtus sanctæ Crucis, & fides mentis, vt pertingamus ad summam pacis. Pax Domini sit semper vobiscum. Non omnis pax est Domini pax. Est enim pax inordinata, est pax simulata, est pax inquinata, & pax scelerata. Pax inordinata, pax superborum, qui contempto superiore obediunt inferiori, sicut Adam vxori, & ideo seipsum superiorem, & inferiorem perdidit. Secundus verò Adam maluit obedire Deo patri quàm synagogæ matri, & ideo seipsum recepit cum à mortuis resurrexit, & patrem seruauit, & matrem in fine recipiet. Cui synagogæ matri compatiendo Patri dicebat: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Non tamen passionem timebat, vel subterfugere volebat, sed quia synagogam ex sua passione perituram sciebat, affectu pietatis condolebat. Pax simulata est proditorum, qui ore & non corde loquuntur. Pax in quinata fornicatorum, & adulterorum. Pax scelerata rebellium, & schismaticorum, qui vniuersaliter Ecclesiæ auctoritati resistunt, & contradicunt. Vnde Samuel. Peccatum ariolandi est repugnare: & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.

Pacis f[...] tionem[...] modo[...] cõsequ[...]

Matt.[...] Christi[...] synagog[...] pietas.

¶ Augustinus tres auctoritates ponit, primam sanctarum scripturarum, secundam generalium conciliorum, tertiam vniuersalis Ecclesiæ consuetudinem, dicens: Omnia, quæ nulla istarum auctoritate roborata sunt, ab Ecclesia penitus resecãda existimo. Pax autem Domini ordinata est, quæ ordinẽ diligit: vera est, quæ neminem fallit: mũda est, quæ omnia inquinamẽta refugit: pudica, & æterna est, quæ litem, & finem nescit.

Aucto[...] tes, fin[...] b' nih[...] tenend[...] tres q[...] nam in[...]

¶ In ordine multæ quæstiones oriuntur, quæ Spiritu sancto reuelante soluuntur. Prima quæstio, quare tres cruces secundum consuetudinem Ecclesiæ fiant. Secunda, quare duæ secundum quandam rationem fidei sufficiant. Tertia, quare cruces istæ non supra, vel extra calicem, sed tantum intus in calice fiant. Quarta est, quare tertia particula Dominici corporis manu teneatur in crucibus faciẽdis. Quinta, quare eadem particula factis crucibus in calicem descendat. Sexta, quare duæ partes extra calicem remaneãt. Septima, quando dicitur Agnus Dei, cum duobus primis sit conuenientia, quare in tertio sit differentia dicendo: dona nobis pacem. Solutio primæ questionis. Tres vitæ sunt humanæ naturæ, prima animæ simul cum corpore, secunda animæ relicto corpore. Tertia animæ resumpto corpore, quæ erit in resurrectione. In prima vita pax est necessaria, quæ longè faciat à crimine. In secunda pax est necessaria, quæ longè faciat à terrore: vnde in exequijs mortuorum dicitur. Non pœnalis timor excruciet, non reorum proxima catena constringat, &c. In tertia vita pax est necessaria, quæ lõgè faciat ab vtroque, id est, à crimine & terrore, consummata gloria & beatitudine. Ideò ergo tres cruces facimus, vt per virtutem Crucis ad istam triplicem pacem pertingamus. Ideo etiam semper dicimus, id est, in hac triplici vita pacem alijs imploramus. Solutio secundæ quæstionis. Nulla natura redimenda erat, vel ad pacem reducẽda, nisi solius hominis corpus & anima, propterea secundũ hanc rationem fidei duplex crux solùmodo videtur esse facienda. Solutio tertiæ quæstionis. In septima ætate, quæ excipietur ab octaua pace consummata, non erit vndè exterius sit dolendum, sed vndè potius sit interius gaudendum. Propterea cruces non extra, sed intus in calice fiunt. Solutio quartæ quæstionis. Tertia pars Dominici corporis, quàm manu tenemus cum

Quare[...] cruces[...] dum E[...] siæ cõs[...] dinem[...]

Quare[...] cruces[...] dũ quã[...] fidei ra[...] nẽ suffi[...] Quare[...] ces istæ[...] nõ supr[...] sed tan[...] intus in[...] lice fian[...]

cruces facimus, pars illa est Ecclesiæ, quæ in exultatione est, & gaudet cum Christo in æterna beatitudine. Hanc ergo, id est, Sanctos, manu tenere, id est, fide & opere imitari debemus, vt sic cruces faciamus, id est, passionibus Christi communicemus. Solutio quintæ quæstionis. Calix Domini, qui laborem significat, & imitationem Dominicæ passionis, habet suum interius, & suum exterius: pressuram & tribulationem, interius gaudium & consolationem. Vnde Dominus in Euãgelio: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, In mundo pressuram habebitis. Vnde Esaias: Secretum meum mihi, & Dauid: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abscondisti timẽtibus te, & iterum: Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam. Illud secretum gaudij & consolationis, & illud absconditum dulcedinis, interius est calicis. Propterea ergo illa tertia particula Dominici corporis descendit in calicem, quia post laborem cum Christo in æternum, & æternam recipiet requiem. Vnde in Euãgelio. Iam pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi. Solutio sextæ quęstionis. Duæ partes Dominici corporis, quæ extra calicẽ remanent, duæ sunt partes Ecclesiæ, pars in peregrinatione, & pars in expectatione. Quia ergo istæ duæ partes laboribus pænitentialibus subiacent, & adhuc expectant & desiderant, nec desideratam habent requiem, propterea illæ duæ partes Dominici corporis extra calicẽ remanent. Solutio septimæ quæstionis. Tria sunt tempora: duo sunt misericordiæ, tertium erit pacis & iustitiæ. Quia ergo in tempore peregrinationis & in tẽpore expectationis speratur, & expectatur misericordia, in tempore verò resurrectionis pax consummabitur atque iustitia, propterea quando dicitur: Agnus Dei, in duobus primis est conuenientia, in tertio est differentia.

De tribus ordinibus Sanctorum in Canone positorum.

Cap. 10.

DEniq; diligenter attendendum est, & vigilanti inquisitione perquirendum, quare in canone tres ponantur ordines Sanctorum. Tres videlicet Sancti de omnibus partibus, qui fuerunt ante legem, Abel, Abrahã, & Melchisedech: noui vero Testamenti plures, id est, vigintiquinq;, & maioris auctoritatis ante consecrationem pauciores verò, id est, quindecim, & minoris auctoritatis post consecrationem. Tres prædicti tãtum de omnibus patribus, qui fuerunt ante legem, idcircò præcipuè ponuntur in canone: quia in istorum personis & sacrificijs, persona & sacrificium Christi maximè præfigurabatur. Abel enim agnum de grege obtulit, & per inuidiam à fratre occisus fuit. Abraham per obedientiam de terra & cognatione sua exijt, & vnicum filium obtulit Melchisedech, qui Rex pacificus, & iustitiæ dicitur, sine patre sine matre, assimilatus filio Dei manet sacerdos in perpetuum, & in figura Christi obtulit Abrahæ panem & vinum. Noui Testamenti plures, id est, quinquies quinq;, & maioris auctoritatis ideo ponuntur Sancti ante consecrationẽ: quia vt dignè officio, & ministerio nostro res mirabiliter fiat, id est, substantia panis & vini in verũ corpus Christi & sanguinem transeat, pluribus & maioribus auxilijs indigemus, & quinquies sensuum perfectione multiplicandi, & consummandi sumus. Post consecrationem pauciores, id est, quindecim, & minoris auctoritatis ideo ordinantur Sancti, vt eorum meritis & præcibus quindecim gradibus charitatis ascendamus, & vniti in Sanctorum consortium transeamus. Multo quidem mirabilius & maius est substantiam panis & vini verum corpus & sanguinem Christi fieri, quàm nos in Sanctorum consortium admitti. Idcircò per Abel vera innocentia, per Abraham vera & perfecta obedientia, per Melchisedech fides designatur deuota & integra. Istæ tres virtutes veraciter in illis redolent, qui omnipotenti Deo corporis & sanguinis Christi sacrificium fideliter immolant. Sancti patres magna, subtilique consideratione instituerunt, vt in canone Missæ nullus Confessorum vel virginum, nisi qui martyrio sanguinis purgatus est, nominetur: quoniam de martyribus nulla dubietas est, quin statim de corporibus egredientes eorum animæ regnum cælorum conscenderint, De cæteris autem, qui in pace Ecclesiæ trãsierunt, incertum est vtrum adhuc in alia vita aliquid expiandum habeant. Sicut de Paschasio diacono refert B. Gregorius, quod & post mortem miracula fecerit, & tamen à sancto Germano pænitentiam agens repertus sit pto leuissima culpa, quàm nec culpam esse credidit, & ideo fletibus non extinxit. Salutari hostia post mortem liberari merebimur, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

Gen. 4. Gen. 12. Gen. 22.

Abel, Abraham, & Melchisedech mysticè quod.

FINIS.

MELCHIOR HITTORPIVS BENEVOLO LECTORI.

QVEMADMODVM *qui nondum editos hactenus auctores edere primùm, vel editos anteà castigare velit, multum præsidij & facilitatis ex Manuscriptis libris experitur, & quo plures ei offerũtur, eo etiam magis se adiuuari sentit, ita illud sine scriptorum librorum præsidio admodum tentabit infeliciter, & quo plures oblati fuerint, non solùm plus ei laboris & temporis, dum vnũ cum omnibus confert, est impendendum, verùm etiam multiplices persæpe lectiones in quandam eum difficultatem conijciunt, dum quando tolerari plures videntur posse, quamnam potißimum sequatur & approbet, deliberare & dijudicare cogitur. Quòd vtrumq; ego in his auctoribus edendis, castigandisq; sum expertus, non solùm ex libris Manuscriptis, quã plurimum adiumenti, sed & laborem in conferendo immensum, atque in dijudicando non minorem difficultatem. Et laborem quidem in clarißimos, & hoc tempore vtilißimos scriptores, quia eo ipsi dignißimi esse videbantur, & edi eos præsens Ecclesiæ postulabat neceßitas, sicut non inuitus impendi, ita pro meo ingenio atque iudicio, quòd quàm sit exiguum & tenue, ego mihi sum conscius, vt veriorem, quæque magis ad auctoris mentem accederet, lectionem eruerem atque approbarem, diligenter operam dedi. Ita quidem, vt parum nostris dandum coniecturis, nihilque mihi iuris in ipsos auctores sumendum, nisi quantum mihi per Manuscriptos libros permitteretur, (eos enim religiosè, & vt alijs forte videri poterit, superstitiosè semper sum secutus) existimauerim. Atque vt huius nostri laboris ac diligentiæ aliquod extaret indicium, ex Isidoro qui cæteris antiquior, dignißimus est omnium qui manibus teratur, non omnes quidem locos, quos ad Manuscriptorum quatuor Codicum fidem emendauimus, sed aliquot tantummodo subijciemus ex his, qui dubitationem aliquam habere videbantur. Nam omnes notare, cum valde multi sint, nimis fuisset & mihi & tibi fortè molestum, deinde neque magnopere necessarium. At cum in his quos notauimus, & in pluribus quidem eorũ non statim appareret: quid potißimum sequeremur, tuum vt tibi iudicium, Beneuolè Lector, de his integrum constaret, nos operæ præcium fecisse, neque tibi ingratum hoc fore putauimus. In quibus minuta etiam quædam & non satis digna quæ notarentur, si offendes, nè, rogo, diligentiam hanc meam mihi esse fraudi velis. Erat mihi deliberatũ, in cæteris idem quoque facere, & quæ in eis emendassemus, variasq; lectiones etiam notare, nisi in quam hoc partem accepturus esses, dubitassemus. In Amalario autem tanta erat in quibusdam capitibus diuersitas, vt eam dißimulare nequiuerim, nè si quis in exemplaria incidisset, quæ aliter quàm hîc excusum est haberent, fraude nostra hoc factum existimari posset. Itaque eã quoque varietatem locis annotatis, & nostram coniecturam, vnde tanta varietas sit, subiecimus.*

VARIÆ LECTIONES EX ISIDORO ET AMALARIO,

IN QVIBVS PRIMO PAGINÆ, secundo Capita, demum Lineæ.

INCIPIENTES AB INITIO capitis, vel Paginarum, notantur.

PAGINA 181. in præfatione versu tertio, in omnibus manuscriptis libris erat, magisterio: in impressis, magisterijs.

Ibidem, linea 4. *vt quibus*, Manuscripti sicut etiam paulò post in prologo, vbi impressi vtrobiq; habent, *vt à quibus*.

Ibid. lin. 7. omnes M S. *de genere officiorum:* excusi. *de origine & genere offi.*

Ibid. lin. 9. M S. *commentatum*. Exc. *commendatum*.

Ibid. lin. 26. M S. *Ecclesiarum:* impressi, *escarum* manifesto mendo legebant.

Pag. 183. cap. 1. lin. 17. à principio capitis, in vno exéplorum sic quoque optimè legebatur: [vel, quoniam Catholica, hoc est, generalis in ea doctrina est.] cætera autem cum impressis sicut est excusum.

Ibid. lin. 18. M S. *ad instructionem hominum de visibilibus atque inuisibilibus rebus*, impressi, *ad institutionem hominum de visibilibus rebus*.

Ibid. lin. 21. quod est in impressis, *trahit ad se*, in nullo erat MS. exemplari. Sed & varia in illis erat lectio. Nam duo erant quæ legerent, *vel propter hominũ omne genus ad pietatis subiectionem, tam principum, quàm etiam principatui subiectorum & idiotarum.* Tertium autem hoc modo, *vel propter omnium hominum genus ad pietatis subiectionem tam principum, quàm qui non principantur, hortatur, & idiotarum.* Quamuis autem vt minimum discederetur ab exemplaribus M S. talis lectio ex eis concinnari poterit, scilicet, *vel propter quod hominum omne genus ad pietatis subiectionem, tam principum quàm principatui subiectorum exhortatur*, vt omisso illo, *& idiotarum*, cui nihil est quod opponatur, sicuti illa sibi opponuntur, principum & principatui subiectorum, eius loco supponeremus, *exhortatur*, cum hoc verbum in vno etiam exemplorum sit: tamen quando & nos à M S. exemplaribus sic, quamuis minus discederemus, reliquimus priorem lectionem, & diuersitatem simul cum nostra coniectura annotandam duximus, ne quid temerè immutasse videremur. Quod verò in impressis ponitur, *oratorum & idiotarum*. id in nullo erat M S. itaque videtur esse idcirco adiectum *oratorum*, vt illi *idiotarum*, opponatur, sicut superiora illa, *trahit ad se*, ad sententiã perficiendam sunt superaddita.

Quæ sequuntur, *vel propterea generaliter*, sic rectè fortassis distinguas, *vel propterea generaliter, quòd curat omnium.* Hoc etiam obiter notamus, hic in impressis fuisse, *hominum*, pro quo substituimus, *omnium*.

Ibid. cap. 3. lin. 2. à principio capitis legebatur antea, *& vtrorumq; sexuum distinctis claßibus se ac sororem præeuntem canere Deo in choris carmen triumphale perdocuit.* M S. vt est nunc excusum, habebãt: in vno tamen, *præcinente*, erat pro *præeunte*.

Ibid. lin. 5. Tria M S. *Chorum autem ab imagine factum coronæ, & ex eo ita vocatum.* Quartum hoc modo, *Chorus autem ab imagine factæ coronæ, & ex eo ita vocatus. Vndè Ecclesiasticus liber, &c.*

Pag. 183. cap. 4. lin. 5. à principio columnæ. Post *honorificatus est*, quod erat in impressis. *Idem auctor in Deut. canticum præsagium futurorum conscripsit*, cum in nullo esset M S. librorum, cum quibus conueniebat prima Cochlæi editio, expunximus.

Ibid. lin. 6. *pro mysterio, ministerio* substituimus.

Pag. 185. cap. 9. lin. 3. à principio capitis. Vel quomodo Dominum impetrarent, est in M S. libris.

Pag. 185. cap. 11. Integrum hoc caput, & magnam sequentis capitis partem, nunc primùm ex MS. libris adiecimus: in capitis vero 11. penultimo versu, ea est varietas, quòd alia haberent *susciperent, & vocarentur.* Deinde in vno hæc porrò erant adiecta: Sub veteri Testamẽto minoris culpæ erant peccata, quia in eo non ipsa veritas, sed vmbra veritatis aderat. Nam in Testamento nouo præceptis altioribus manifesta quædam, quæ in illo populo vmbram veritatis destruxerant, deserenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permissa sunt, nec nocebant. In testamento autem nouo, graui animaduersione damnantur, si committãtur. Hæc, vt dixi, vnus habebat codex, tres reliqui non habebant.

Cap. 12. & 13. Trigintaquinque lineæ huius quoque capitis in excusis hactenus libris desiderabantur, vsque ad hæc verba, in pag. 186. lin. 20. *Quoniam septuagintaduæ linguæ erant.* Et quæ sunt à quarta item linea à fine capitis, pag. 187. ab his verbis, *Iam tibi post, &c.* in eisdem non erant, quæ nobis M S. libri suppeditarunt, sicut ab initio sequentis, nimirum 13. capitis pag. 188. vsque ad verba: *Quæ in hac vita per vtrumque Testamentum.*

Pag. 188. lin. 19. duplex est lectio: alij codices, *in spem futuri*, vt excudimus: alij, *in spe futura*, habent.

Pag. 188. cap. 14. lin. 11. à principio capitis, impressi, *iubilamus.* in MS. adijcitur, *in altum*, vbi alij duo codices legunt, *in alto illo scilicet.* Porrò ijdem legunt, *accendimus*, non *accendimur*.

& (licèt minuta hæc sint) *omnes sonitu*, legunt, non *sono.* Vnum porrò etiam habet, *in voce*, cætera tria, *in vocis.* Hæc est librorum in hoc capite diuersitas.

Pag. 188. cap. 15. lin. 11. à principio capitis, quadruplex hic rursum lectio erat, & huiusmodi, vt tolerari omnes videantur posse, 1. *vt charitate reconciliati omnes inuicem dignè*, &c. 2. *vt charitate reconciliationis omnes inuicem dignè* 3. *vt per charitatem reconciliationis inuicem dignè.* quarta, in excusis est exemplaribus. Nobis secunda & tertia nequaquam displicet, vt respiciat ad eum Euangelij locum, quo iubemur reconciliari fratri, antequam munus ad altare offeramus.

Ibid. lin. 12. à principio columnæ, excusi, *corpori & sanguini.* M S. omnes, *corporis & sanguinis*, in quorum

vno etiam erat, *conformetur*, non in contextu, sed per cuiusdam emendationem supra contextum. Quæ lectio si retineatur, fortè etiam legendum erit *conformatio*, in præcedentibus, vt sacramenti conformationem, dixerit formationem, qua scilicet oblatio corporis & sanguinis, quæ Deo offertur, sanctificata per Spiritum sanctum conformetur, hoc est, formetur, efficiatur. Quam ego loci huius esse sententiam dicerem, nisi obseruassem in Ordinis Romani libris, *confirmari*, illic significare, distribuere alijs corpus & sanguinem Domini, facere alios participes seu communicare corpori, &c. vt mihi etiam hoc loco de ea distributione intelligi hic locns posse videatur. Duo quoq; libri non habebant, *Deo*.

Pag. 189. lin. 3. Excusi, *ad exemplum*, tres M S. *de exemplo*.

Ibid. cap. 16. lin. 7. à principio capitis. Excusi, *Omnes enim errorum impietates, perfidiaeq; blasphemias.* Omnes M S. *Omnes enim errores impietatum, perfidiæ, & blasphemias calcat.*

Est etiam in quibusdam, *in vniuersis Ecclesijs.*

Ibid. cap. 18. lin. 15. à principio capitis. Hodie itaque fit à nobis.

lin. 17. in vespera.

lin. 18. oportebat adimplere, in omnibus MS.

Pag. 190. lin. 36. Eodem cap. ante hæc verba: *Qui enim manducauerit*, in vno codicum hæc interijciuntur: Qui scelerate viuunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant sibi.

Ibid. lin. 39. legebatur antea, *Cæterum si tanta sunt peccata, vt non excommunicandus.* Sed satis clarum est, legendum esse vt emendauimus. Et erant codices, in quibus excommunicatus legeretur, pro excommunicandus.

Ibid. lin. 42. * abstinens. *abstentus.

Pag. 191. cap. 19. lin. 6. à principio capitis, pro ratis, in alijs erat, satis, fortasse legendum est, statis, & in impresso interminata erat, sed M S. omnia, vt est nunc excusum, terminata: in quibusdam etiam legebatur ter derogata, & in alio additur, id est, deprecata. Sed non videbatur nobis aliter legendum, quàm hactenus est excusum.

Ad finem huius capitis fortè legendum, dialibusq; officijs: vbi excusum est, mundialibusq; vt sibi opponantur, nocturnis & dialibus.

Pag. 191. cap. 20. lin. 11. à principio capitis. vt tempus ipsum sacrificij vespertinum ostenderet sæculi finem.

Pag. 192. cap. 23. Integrum hoc caput nunc addidimus. & partem aliquam sequentis capitis vsque ad lin. 1. pag. 193. Sabbathum autem.

Pag. 193. cap. 25. lin. 4. pro imperio, in vno codice scriptum erat, gremio: sed per emendationem cuiusdam inter lineas, fortassis non male.

Ibid. lin. 15. vt carnem indueret, lin. 16. in hominem venit.

Ibid. lin. 26. & aduentus, & in alio, aduentu Dei facto ad homines.

Ibid. cap. 26. lin. 6. à principio capitis, passuro, in omnibus erat M S. in impressis hactenus, homini purissimo.

Pag. 194. cap. 28. lin. 12. à principio capitis, in tribus libris potissimum legebatur, non potentissimum.

Pag. 194. cap. 29. lin. 2. à principio columnæ, per lignum mysterij, in omnibus erat.

Pag. 195. lin. 31. passione crucis.

Pag. 195. cap. 30. lin. 11. à principio capitis, alij habent post resurrectionem & statim post, ad illam carnis, quo loco in vno erat, ad illam vitam futuram.

Pag. 196. cap. 31. lin. 26. à principio columnæ. Propter ipsum ergo initium datur. lin. 41. in tertia hebdomada Lunæ Pascha, in vno legitur, quæ statim post sequitur vox, *Dominicus*, in nullo erat.

Pag. 197. cap. 32. lin. 12. à principio capitis. in duobus legebatur, perfectio.

Ibid. cap. 33. lin 13. à principio capitis. diffusus, in impresso erat: in alio quodam, diffusi. Sed tria legebant, diffusa.

Pag. 198. cap. 34. lin. 6. à principio capitis, in nullo erat, offeramus.

Pag. 199. cap. 36. lin. 25. à principio capitis. *delinitur* est in vno M S. in impressis hactenus, vt apparet per emendationem cuiusdam, *describitur*, & paulò post in quibusdam legitur, & quatuor temporum, anni circulus, vicibus variatur.

Pag. 200. cap. 38. lin. 6. à principio capitis. in omnibus M S. erat exorationis, excusi, expiationis habebāt. In fine capitis, in alio quodam legebatur, resurrectione reparatur: in impresso, superatur.

Ibid. cap. 39. Caput hoc quoque ex MS. libris perfecimus, adijcientes ea quæ à linea quarta sunt vsque ad capitis finem.

Ibid. cap. 40. Integrum hoc caput nunc quoque accessit, & sequens 41. caput. pag. 201.

Pag. 201. cap. 42. lin. 5. à principio capitis, nec Iudæis exultandum præbetur, in alijs exultando præstetur, in omnibus autem.

Ibid. lin. 6. *sustulit*, pro quo impressis, *sustinuit* habebatur.

EX LIBRO

EX LIBRO SECVNDO VARIÆ LECTIONES.

PAGINA 203. cap. 2. lin. 13. à principio capitis, tumidóq; gestu, omnia MS. habebant.

Ibid. cap. 3. à principio capitis, lin. 4. quos sequuntur ignorantium turmæ, in quibusdam: in alijs, quod erat *lin. vltima.* eiusdem capitis pollet.

Ibid. cap. 4. Ad finem huius capitis ex MS. libris quædam adiecimus, quæ in impressis hactenus desiderabantur, nimirum ab hoc loco, *Quæritur autem*, pagin. 204. lin. 8. à principio columnæ. Sed tamen in quibusdam erat.

Pag. 204. cap. 5. Et huius cap. initium, vsque ad hæc verba: *Fuerunt enim filij Aaron.* lineas scilicet 26. quia ipsa linea in vno ante hæc verba. Fuerunt enim, interponebatur, sacerdotium regnumq; Ecclesiæ in eis existimo figurari.

Pag. 205. lin. 32. à principio columnæ, in impresso & vno ex MS. est, supernus impletor, lin. 51. hæc verba, Digamus autem &c. non erant in tribus codicibus in quarto verò legebatur, Digamus autem aut fertur agere sacerdotium, vndè coniectura ductus legendum putaui, haud. cum legeretur antea, Digamo enim aufertur sacerdotium, quæ lectio tolerari fortè posset.

Ibid. lin. 57. à principio columnæ authoritate 33. vnus codex pro ac, habebat, aut 65. condunt, pro abscundunt, omnes.

Pag. 206 lin. 14. defendendum legebatur in tribus MS. nos vnum secuti deferendum scripsimus. lin. 56. reuincere excusi hactenus, repercutere habebant scripti lib.

Pag. 207. lin. 1. indagari, excusi, 3. castitatis. 11. in vno distributionem discreta, in alio distributione discretam, in impresso anteà, prouidentiam habere, & distributione discreta.

Ibid. cap. 6. lin. 6. & 7. à principio capitis, vt excudimus, ita in quatuor codicibus nostris constanter legebatur. Vbi anteà hoc pacto, cōstituere lectores, subdiaconos ordinare non audeant, præter.

Ibid. cap. 7. lin. 9. à principio capitis. diuini, in omnibus & in vno confractione. lin. 11. Hæc sola lin. 27. Secundus enim primoconiunctus: scripti, vt nunc legitur.

Pag 208. cap. 8. vers. 3. à fine columnæ. Ne videant quæ videre non debent, & sumant quæ.

Pag. 209. cap. 10. lin. 12. à principio capitis, vt quia ad sacra sunt mysteria deputati, ab omni carnali immundicia sint liberi. lin. penult. capitis, scyphum aquæ cum aqua manicus & manutergium accipiunt.

Pag. 209. cap. 11. lin. 18. à principio columnæ, legebatur anteà, in quo maxime illa, & lin. 21. in contrariam recedunt sententiam, tres scripti libri legebant.

Pag. 210. lin. 8. notitiam artis Grammaticæ, quod erat in impressis, non erat in scriptis. lin. 14. neque cōmoto corpore, lin. 19. vtrumq; erat in MS. libris, & multum, & in tumultu, sed ex his alij exhaurire, alij exaurire habebant.

Pag. 210. cap. 12. lin. 12. à principio capitis, vt oblectamento dulcedinis, in vno erat exemplari, ex emēdatione tamen cuiusdam. lin. 19. gestu additum est ex fide trium librorum. Erat autem qui sic haberet, neq; musicum gestum vel theatralem redoleat. lin. 23. fabarsi in duobus erat, in alio fabrij, in quarto fabari, & statim post. Veteres lamina pectori imposita, sub ea cantica exclamare alendis vocibus rationem demonstrauerunt. Sic in duobus erat codicibus: *exclamare*, autem in omnibus erat, nō exclamanda, & paulò post scientia Episcopi, non conscientia Episcopi.

Cap. 13. lin. 13. sacra tecta, duo legebant codices.

Pag. 212. cap. 15. lin. 7. vitia solita. lin. 8. quam accusari.

lin. 39. voluntates lin. 66. nusquam progrediuntur. lin. 70. quæ sequuntur, nunc primùm adiecimus.

Pag. 213. lin. 7. Hi verò patres intellectu tolerantiā atque discretionem in signatis omnibus rebus, in alio, atque discretionem insinuantes insignis omnibus rebus, in tertio, insinuantes omnibus &c.

lin. 14. festinant cum properatione.

lin. 18. in consolatione, & in alio, in consultatione.

lin. 20. variam admodum hîc offendimus lectionem quam notabimus, vt lectoris sit iudiciū, nū ex omnib. vnà eruerimus quæ clarā sententiā contineat. Duo habebant. *affectuq; animorum*: alij duo, *affectusq; animorum.* Iā in duobus rursum erat, *prout eos pro vocauerit.* In alijs *vocauerit. Differentis*, in vno erat, quanquàm supra lineas notatum haberet *deseruientes*, quemadmodum duo item alij habebant: in quarto erat, *deferentes.* Nos differentis legendum putauimus, & subiunximus. *Oratio*, cum in omnibus legeretur, *oratione*, vel gemitu vel fletu significantes corpus, hoc loco erat distinctio, nos eam post significantes collocauimus, vt in vno etiam erat ex quatuor.

Pag. 214. cap. 16. lin. 15. à principio capitis. Pœnitentia autem non mensium ac temporum cursu pensatur, sed pœna qua anima. Sic erat in tribus libris, & paulò post lin. 20. vbi in impresso est, qui pænitentiam agunt: in alijs est, gerunt: in alijs egerunt.

lin. 18. Horum in impressis & duobus MS. legebatur: in alijs, Honorum, atq; in illis talis erat lectio, Horum duntaxat dignitate seruata, ita vt à Sacerdotibus & Leuitis Deo tantum testificata confessio, cæterorum verò adstante coram Deo solenniter sacerdote.

lin. 63. Veruntamen quantum (in alio, quanta) in peccando fuit ad malum abruptio mentis intentioni deuotio, tantum debet esse & in pænitendo deuotio: in alio tamen erat, abrupta: in tertio, corruptæ. Quid si legatur. Veruntamen quanta in peccando fuit ad malum abruptio mentis: intentio deuotionis tanta debet esse, & in pænitendo adflictio.

Pag. 215. lin. 21. in vno exemplari, confessio sperata erat loco huius vocis, Conuersio. Deinde statim post in altero quodam, Si incerta occupet mors, nequaquā subueniat pænitentia. Erant quoq; quæ legerēt, quàm: non autem, priusquàm.

Cap. 17. lin. 10. à principio capitis, sectatrices ad perpetuam continentiam.

Ibid. lin. 28. tempus in quo lectum est, & paulò ante pro Nonne, Non, & sine interrogationis nota.

lin. 34. in vno erat, coniugiorum habenis volentibus: in impresso antea legebatur, voluptatibus habenis.

Pag. 216. lin. 44. sequi vel audire valet: & aliter, sequi vel valet, vel audet, nisi.

Pag. 217. cap. 18. lin. 16. inde sexui, in alio, exinde sensui renunciat.

lin. 34. Nam solent ætates quæ corporis fluxere luxuria.

lin. 57. à fine columnæ, penitus confessionis lege-

batur antea, quomodo etiam tres libri habebant: sed quartus, pœnituisse.

Pag. 218. cap. 19. lin. 8. à principio capitis, mulieris suæ pulsum.

lin. 11. Ergo adiectum laborem, & legebatur anteà expresserunt.

Pag. 218. lin. 60. nubentibus vna vni viro tenenda sit, adhibentur pro nuptu. lin 30. à Leuita legebatur in pluribus, sicut in hactenus excusis: etiam in vno tamen victæ, nescio, an vittæ: sed vittæ, magis mihi placebat.

Pag. 219. lin. 4. ne pluralitas amorem vnicum caperet, caperet autem, in omnibus erat MS. non carperet, vt habebant impressi.

lin. 8. post manifestatam sanguinum maturitatem, vnus codex habebat.

Pag. 220. cap. 20. lin. 26. Sales autem in ministerio catechumenis dandos à patribus, ideò est institutum, vt eorum gustu.

Pag. 222. cap. 23. lin. 11. à principio capitis, nascendo natum erat, in vno cæteri omnes nascendo procedere, & lin. 13. perfectũ hominem vnus liber habebat: in reliquis non erat perfectũ, & lin. 19. humanamq; substãtiam, & paulò post lin. 20. quia nec geminauit, vtriusq; substantiæ integritate personam, nec confudit geminam vnitate personæ substantiam.

lin. 38. & 40. Magna hoc loco codicum erat varietas, vt quid mihi sequendum esset, statuere non potuerim.

I. Ideoq; & incorporea esse euidenter ostenditur, quæ ad imaginem Dei creata est, pietate morum.

II. Ideoq; incorporea qui ad imaginem Dei creata. De pietate morum, &c.

III. Ostenditur: à quibusdam apprehendi & trãsferri potest, corporea esse nihilominus ostenditur. Ad imaginem autem Dei creata est.

IV. à quibus autem apprehendi, &c.

lin. 10. à fine secundæ columnæ, voluntatis indicio.

Pag. 223. cap. 24. lin. 32. & prima linea secundæ colum. Itaque baptismatis gemina figura est, habent tres libri, omisso illo, sanguis & aqua.

Cap. 26. Hîc à fine ea adiecimus ex libris scriptis, quibus Isidorus libellos suos velut epilogo concludit. Ex quibus satis constat, hic librorum Isidori finem esse, & si quid in impressis hactenus adiectum sit, ab alijs adiectum esse.

VARIÆ QVORVMDAM CAPITVM LECTIONES EX AMALARIO,

In diuersis exemplaribus repertæ.

Caput 15. lib. 1. pag. 340. in vno exemplari, vt suo ordine excusum est, legebatur: in alijs tribus hoc modo.

POST præcipit ordo, vt Presbyteri afferant corpus Domini, quod pridiè remansit, & calicem cum vino non consecrato. Potest in eo calice, qui consumitur quinta feria, intelligi finis veteris legis: quem eodem die Dominus designauit per calicem datum discipulis secũdum Lucam, priusquàm commendaret corpus suum. Quamuis & simpliciter possit intueri, vinum ideò non retineri, quia facilius labitur quàm panis. Hæc posita in altari, dicit sacerdos orationem Dominicam & sequẽtia eius, vsque, Per omnia sæcula sæculorum. Hoc peracto, assumit de sancto corpore, & ponit in calicem silendo. Pax Domini sit semper vobiscum, non dicitur quia non sequuntur oscula circunstantium. Sanctificatur enim vinum non consecratum, per sanctificatũ panem. Posteà communicant omnes.

Huic adiungemus partem ex cap. 26. lib. 4. pag. 477. col. 1. à versu 7. à fine columnæ, scilicet: Simulq; & docemur, quæ huius capitis pars de eadem re pertractat, de qua prius 15. lib. 1. Et erat in tribus exemplis vt sequitur.

Et dubitatio aufertur de die Parasceues, de qua aliqui dubitant, vtrum in ea consecretur corpus Domini, an non. In eadem die Apostolica recolitur consecratio, quæ tantum Dominicam orationem super corpus & sanguinem Domini dicebat. Igitur nisi esset admonitum ex Romano Ordine, vt reseruaretur corpus Domini à quinta feria vsque in sextam, non esset necessarium reseruari, quoniam sufficeret sola oratio Dominica ad consecrandum corpus, sicut sufficit ad consecrandum vinum & aquam. Quòd enim Innocentius dicit, isto biduo sacramenta penitus non celebrari, intelligendum est, vt iuxta morem nostræ Ecclesiæ non celebrentur. Etiam lectiones quæ præcedunt ante Passionem in Parasceue, Ecclesiæ primitiuæ consuetudo est, quæ non repellebat penitus Iudaicus mos, qui in suis Sabbatis legebant vnam lectionem ex lege, & alteram ex Prophetis. Necnon & ex eo, vbi sanctus Gregorius dicit, alia quæ dici solent in quotidianis Missis, tacemus, tantummodo Kyrie eleyson, & Christe eleyson dicimus, possumus intelligere, quòd non Alleluya cantabatur apud illum per quotidianos dies in officio Missæ. Huius tantæ diuersitatis causa quæ esset, admiratus ego apud me sum aliquando, eamque mihi inuenisse tandem videor, & nisi hæc sit, fateri sanè cogar, quænam ergo sit, non mihi liquere: Amalarium suos hos libros recognouisse, atque alios qui nunc scripti extent, ex prima eius editione, alios ex eis, qui ab eo post recogniti sunt, descriptos esse, indéq; hanc diuersitatem in exemplaribus natam probabiliter saltem dici posse, nemo est qui inficiari possit. Idipsum autem si quibusdam coniecturis atque indicijs confirmetur, multo etiam fiet probabilius. Primùm satis constat atque ex ipso Amalario colligitur, post annum Domini 820. hos de diuinis officijs quatuor libros ipsum scripsisse, & postea sub annum Domini 831. Romam à Lodouico Pio Legatum esse profectum, ibique cum ab ipso Pontifice, tum à Romanæ Ecclesiæ Archidiacono, atque Magistris multa, quæ ad diuina officia pertinebant, esse sciscitatum, & quæ ab eis audiuisset, eorum multa in suum de ordine Antiphonarij librum, quem postquàm Roma est reuersus, cõscripsit, retulisse. Vnde in eo sæpe inuenias, Rogaui Magistros Romanæ Ecclesiæ, Sciscitatus sum ab Archidiacono, interrogaui Apostolicum. Quæ legendi formula cum capite 15. libri primi etiam in illo exemplari reperiatur, vndè hoc caput suo loco & ordine descripsimus, in reliquis verò, ex quibus illud hoc loco descriptũ exhibemus, non reperiatur: verisimile sane est, postquàm Romam reuersus est, tum demum hoc ab eo caput mutatũ, aliterq; scriptum esse. Deinde vt hoc etiam fiat verisimilius, hoc ipsum exẽplar præfationem illam alteram, quæ incipit, Postquàm scripsi libellum, qui à paruitate mea vocatur de Ecclesiastico officio, veni Romam, interrogauiq; ministros Ecclesiæ sancti Petri, tantum habebat, cætera non habebat. Itaque cum hanc præfationem libris suis ante à se scriptis præponere se dicat, & in eodem exemplari capite 15. deinde scribat, (De qua obseruatione interrogaui Romanum Archidiaconum) quod non est in reliquis exemplis, in quibus non est quoque hæc præfatio: videtur sanè hinc colligi probabiliter posse, ex recognitione auctoris hanc varietatem esse, sicut ipsa præfatio postea adiecta est: Ipsumq; auctorem exactius aliquid cap. 15. libri primi quàm antea scripsisse, & cap. 25. libri quarti, eò quòd malè ante scripserat, omisso, alia postea substituisse. Nam animaduertit fortè quod ex diui Gregorij verbis collegerat, per Dominicam orationem corpus Domini consecrari hoc se malè collegisse, cum hoc non dicat diuus Gregorius. Sed quæ eius verba sunt, quod ad ipsam solummodo orationem Dominicam oblationis hostiam Apostoli consecrarint, non dubium quin per ipsa consecrationis verba, quæ Christi verba sunt, & quibus ipsa consecratio perficitur, Ad quàm ipsos orationem Dominicã deinde adiecisse, diui Gregori sententia est. Porrò quòd cap. 15. libri primi, Qui in Parasceue vinum per commixtionem panis consecrant, eos contra Ecclesiæ traditionem & Innocentij Papæ decretum venire sentit, rectè sentit: Sed quod Ordini Romano hoc adscribat, quasi is hoc fieri mandet, non rectè: In quo verba hæc, Sanctificatur enim vinum non consecratum per sanctificatum panem, reperiuntur quidem, quomodo nos quoque illa in tribus Romani Ordinis libellis scripta legimus, & in lucem emisimus: sed non eo sensu quo Amalarius ea accipit accipienda esse, perspicuum ex ipso euadit ROM. Ordine. In quo cum feria V. in cœna Domini hæc verba habeantur, Pontifex veniens ad Altare diuidat oblatas, & sumat de ipsis oblatas integras ad seruandum vsque mane diei Parasceues, de quibus communicent absq; sanguine Domini: San-

guis verò eadem die penitus consumatur: satis intelligitur, cum postea feria sexta Sanctificatur enim vinũ non consecratum, per sanctificatum panem, dicat, non de consecratione hanc sanctificationem intelligendam, qua vinum in sanguinem Domini commutatur. Quippe, qui antea admonuerit communionem Parasceues sine sanguine Domini fieri. Quod obiter admonere volui, quia his Ordinis Romani verbis non animaduersis, in eundem scopulum Micrologus & Petrus Cantor impegerunt, siue Amalarij iudicium secuti, siue in eam sententiam deducti, quod communio vtriusque speciei tum adhuc obtineret. Quorum vterque etiam rationem adijcit, cur hoc fieri sic debere existiment, ille quidem, vt populus plenè possit cõmunicare, hic autem, vt contactu Dominici corporis integra fiat communio, quæ cum neque in Albino, neque Amalario qui ex Ordine Romano ea citant, sed nec in ipso Romano Ordine reperiantur, & cum non eisdem verbis vterq; vtatur, ipsorum interpretum esse, & ab ipsis hanc rationem esse excogitatam, cum expressis ipsius Ordinis verbis pugnantem apparet.

Caput etiam 26. lib. 1. pag. 351. in exemplari, quòd præfationem alteram habet, & quod recognitum propterea ab auctore opinamur, differebat à reliquis. Nã vbi de cereo mentio incidit, hæc pluraliter, illud de vnico tantummodo singulariter loquitur. Itaque in illo talis inscriptio capitis est, De immissione cerei in aquam.

Et versu 3. à principio capitis habet, cereus benedictus deponitur in aquam. Et versu 18. ab illis verbis, vt enim legit. Vt enim per partem illuminatam ad memoriam reducimus columnam ignis, quæ figurabat Christum, à quo illuminati sunt Apostoli, quibus dicitur, Vos estis lux mundi, sicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus: ita per partem cerei, quæ nondum exerit lumen suum, sed est parata vt fœcunditatem præstet lumini, Spiritus sancti persona designatur. De qua re, vt superius scripsi in cap. 18. pag. 341. dicit Gregorius Nazianzenus, &c.

Et quarto versu à fine capitis, quare cæreus deponatur in aquam.

Cap. 6. lib. 3. pag. 404. vers. 20. à principio capitis. Reliqua exemplaria, excepto illo cum præfatione, cuius meminimus, sic habebant: Kyrie eleyson, potentia diuina, Christe eleyson, qui nos redemisti sanguine tuo: Iterum Kyrie eleyson. Tu qui redisti ad Patrem, & ea claritate honoraris, qua honoratus es, antequàm mundus fieret. Potest, &c.

Cap. 27. lib. 3. pag. 428. vers. 20. à principio capitis. Loco horum verborum, exemplar erat vnicum in quo legeretur, Nobis quoque peccatoribus, & vers. 26. idem exemplar, Postquàm emisit spiritum, studuerunt ministerio sepulturæ, sequens verò Subdiaconus medio Canone, id est, cum dicitur, Per omnia sæcula sæculorum, suscipit eam ab Acolyto, & stat ante altare cum patena, & stat post Subdiaconum regionarium vsque dum suscipiatur ab illo Regionarius.

Cap. 37. lib. 3. pag. 436. Sex vltimi versus huius capitis non erant in exemplari quod præfationem habet adiunctam, sed eorum loco, in xij. lectionibus non sequitur ista benedictio, siue quia benedictiones præcesserunt plures super consecratos, seu quoniam officium illud finitur sæpe circa noctem Dominicam, in qua non flectimus genua. Atque hæc in nullo aliorum exemplorum erant.

Cap. 3. lib. 4. pag. 447. ab his verbis, conueniatur, vna scilicet per quartam, exemplar cum præfatione habet, conueniatur vna, scilicet per tertiam, & quartam & quintam, vt pertingamus ad sextam cursu horę tertiæ, & intrante sexta, inchoemus alterum cursum. Si Dominus, &c. Atque idem exemplar in sequentibus vbi de eadem re agitur, & ad reliquas horas hæc acommodantur, ab alijs dissentit, vt cap. 5. pag. 1452. per sextam horam & septimam & octauam, ita verò, vt in nona habeant initium reliquæ tres repetitiones, quę nos perducant vsque ad duodecimam horam diei. Et cap. 6. vers. 1. Nona continet nos per nonam horam & decimam & vndecimam. Status, &c.

Cap. 32. lib. 4. pag. 486. Exemplar quod præfationem alteram habuit, ab illis verbis In Antiphona, sic legit: In Antiphona secunda, Rubum quem viderat Moyses, sic loquitur ex persona membrorum ad Dei genitricem, Intercede pro nobis. Tertia habet in fine, Te laudamus Deus noster. Quarta est in Romano Antiphonario: Nata Domino Angelorum, chori canebant, dicentes, Salus Deo nostro: quæ concinit laudi trium puerorum. In quinto loco est vna de Romano Antiphonario, & altera de nostro. Quæ tenet verba Ioannis Baptistæ, quibus demonstrauit vtilitatem nostram, quæ data est nobis.

Quo loco cum meminerit Romani & sui etiam Antiphonarij, quem, postquàm Roma est reuersus, post annum 831. composuit, valdè hoc auget coniecturam nostram: immò, videtur omnino illud necessariò iam colligi, hos ab eo libros posteà recognitos, & hoc exẽplar inde esse exscriptum.

Cap. 33. lib. 4. pag. 448. à vers. 14. à principio capitis, & ab his verbis, præsens officium nocturnale, tres diuersas lectiones inuenimus, quarum vnam habes suo loco ex libr. cum præfatione, altera lectio sic habebat.

Notãdum est, quòd in Antiphonis duarum nocturnarum primarum non subiungitur Alleluya sicut in nouissima. Idcirco eas veteri Testamento oportet committere, vt prima nocturna tãgat eos qui in naturali lege fuerunt, qualis fuit Abraham, qui obtulit sacrificium Domino, & Iob, qui quamuis deputatus sit inter gentes, tamen Domino semper psallebat: & iterum duodecim Patriarchæ, in quibus terra Iudæorum adorabat Dominum. Et secunda eos tangat qui sub lege Mosaïca fuerunt, qualis fuit Rex Dauid, & cæteri boni Reges, qui spiritu præuidebant, & prophetabant omnes gentes adoraturas Dominum, etiam & ipsi multos cohortabantur, vt venirent & adorarẽt Deum. Tertia nocturna tangit nouum Testamentum, quòd initium habet à baptismo. Quapropter habet in capite Antiphona, Fluminis impetus cum Alleluya. Quæ Antiphona cum Psalmo suo ad liquida sonat de nouo Testamento. Sequentes similiter. Cantate Domino canticum nouum, Psalmus apertè narrat de nouo Testamento. Similiter Dominus regnauit, exultet terra. Qui tres Psalmi monstrant præcipuè perturbationem & commotionem gentilium contra prædicationem Apostolorum & subuersionem idolorum, atque conuersionem Christianorum. Et alio modo, Iesus triginta annorum erat, quando venit ad baptismum. Quæ ætas congruit sacerdotio. Vnde Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis Epiphanijs, legitimum & maturum tempus ostendit his, qui omne tempus atque omnem ætatem vel ad sacerdotium, vel ad docendum opportunum putant. Et iterũ: Obserua tamen & tu qui præes, quòd triginta annorum erat Christus † Nunc volumus transire per baptismum. Præsens officium genealogiã Christi ostendit iuxta ordinem Lucæ: quia ab inferiorib. incipit, id est, ab Ioseph & Heli, & peruenit ascendẽdo vsq; ad filiũ Dei Adam. Vnde Augustinus in lib. 2. de consensu Euangelistarum: Lucas autẽ non ab initio, sed à baptismo generationes Christi enarrat: nec descendendo, sed ascendendo tanquàm sacerdotem in excipiendis peccatis magis assignans. Et paulò post: Lucas autem ascendendo transit & peruenit ad Deum. † Hoc est proprium sacerdotium, vt ab infimis perducat plebem vsq; ad suprema. Igitur quia per humilitatem fit iste ascensus, quasi à plebeia conditione incipiunt Antiphonæ præsentis Officij, & ascẽdunt per Reges Iudæ, per Apostolos vsque ad chorum

Angelorum. Prima Nocturna habet Antiphonam, afferte Domino filij Dei. Quibus verbis subditur in Psalmo: Afferte Domino filios arietum. Hæc fuerunt munera primorum patrum. Et quia adoratio pertinet ad humilitatem præcipuè, omnes Antiphonæ de eadem habent verba, vt sunt istæ: Adorate Dominum in aula sancta eius. Et omnis terra adoret te Deus. Secũda Nocturna habet. Reges Tharsis & insulæ. Reges humiles præferuntur* plebi humiliatæ. Ipsa nihilominus referta est de verbis adorationis. Tertia Nocturna mysteriũ tangit Apostolorum & Apostolicorum virorum. Qui præferuntur Regibus, & ascenditur ad Angelos. Antiphona, Fluminis impetus, ideò cantatur in suprema Nocturna: quia pręcipuè de Apostolorum prædicatione & baptisterio memorat. Vndè qui supra in Psalmo, die Penthecostes venit Spiritus sanctus, impleuit credentes, locuti sunt linguis, prædicare Euangelium cœperunt populo: Hîc ciuitas Dei lætificabatur. Et post pauca: Manifestum est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intelligendos, quo significatur omnis pia anima credens in Christum, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda Antiphona præsentis periochæ monstrat eos, quos Apostolorum præsentialiter chorus sæpe hortabatur, dicens. Adorate Dominum in aula sancta eius. Illi sunt nempe de quibus scriptum est, Multitudinis credentium erat cor & anima vna. Tertia Antiphona eos recolit, qui supra ordines memoratos sunt, id est, Angelos, dicendo: Adorate Dominum omnes Angeli eius. Hãc tertiam periocham recolimus per introitus Missæ ab octauis Theophaniæ: vsq; in Præsentationẽ Domini: Romanus in Officio, Omnis terra adoret te Deus, voluit tẽpus monstrare, quando omnis Iudea venit adorare Dominum in Pascha, quãdo Dominus immittebat verbum salutare ad eos, quos rogabat de sapientia. Nosq; ita & aliter dicimus: Adorate Dominum omnis terra, quando multitudinis credentium erat cor vnũ & anima vna. In excelso throno voluit Romanus in tempore illo introducere, quãdo Dominus sedit ad nuptias honorificè, & fecit mirabilia solus, cum aquam cõuertit in vinum: Nosq; in excelso throno cantamus, cum hominem Christum mente videmus sublimatum in cælos, & quotidiè facere mirabilia ea quæ tunc fecit, & potiora, quando totum mundum conuertit ad vnã fidem. Adorate Deum, recolit illam desideratissimam visionem, in qua videbimus eum sicuti est, quando iam peregrinatio ista erit ciuis Angelicæ dignitatis, & adorabitur Christus ab omni genu, scilicet cælestiũ, terrestrium, & infernorum. Qui cœtus quotidiè augetur in corpore Christi, sicut cõmunio præsentis officij dicit, Puer Iesus proficiebat: quamuis & altera cantetur ab aliquib., id est, Mirabantur. Iã nunc adoratur Christus ab Angelis. Vnde Beda exponens illud B. Petri, Profectus in cælum, subiectis sibi Angelis, & reliqua: Nulli dubiũ quin filio Dei semper, &c. Nam hîc rursus conueniebat cũ cæteris codicibus, vsq; ad finem capitis.

Tertia lectio.

Præsens solennitas celebrat coniunctionem sponsi & sponsæ. Quamuis & Magorum oblatio & conuiuatum lætitia in eo recolatur, tamen præposui in nocturnalib. Antiphonis sequi ordinem veniẽtium fidelium per baptismum ad Christum. Ordo Antiphonarum in Natiuitate Domini demonstrat altitudinẽ Dei descendisse ad nostrã humilitatem, iuxta genealogiam, quam Matthæus computat ab Abraham, descendendo vsque ad Ioseph, & vsque ad ipsum Christum. Idcirco prima Antiphona habet verba, quæ ostendunt Christum filiũ Dei esse, dicentia: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Necnon Psalmus vnde Antiphona sumpta est, monstrat cur Dominus vellet ad nos descendere, & particeps fieri nostræ mortalitatis, scilicet vt nos regeret in virga ferrea, & erudiret nos disciplina sua. Præsens verò festiuitas tenet ordinem ascẽdentiũ fidelium per baptismum vsq; ad chorum Angelorũ, & vsq; ad ipsum Dominum. Sequitur genealogia quam Lucas describit. Vnde dicit Augustinus in lib. 2. de consensu Euangelistarum: Lucas autẽ non ab initio, sed à baptismo generationes Christi enarrat: nec descẽdendo, sed ascendendo tanquàm sacerdotem in excipiendis peccatis magis assignans. Et paulò post: Lucas autem ascendendo transit & peruenit ad Deũ. †In præsentib. Antiphonis ordinẽ sequimur perspectiuum, nõ ordinem temporum. Prima Antiphona quæ dicit, Afferte Domino filij Dei, tales seculares designat, qualis fuit Cornelius centurio gentilis & Æthiops eunuchus, seu quomodo sunt laïci, qui seipsos instigant ad oblationẽ Dei, de qua Antiphona dicit qui supra in tractatu Psalmorum: Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum, afferte Domino vosmetipsos, quos per Euangeliũ duces gregũ Apostoli genuerũt.* Secũda eos mõstrat, qui propria relinquũt, vt sunt Monachi. Ipsa dicit, Psallite Deo nostro, psallite: Psallite Regi nostro, psalite sapiẽter. Vnde idẽ qui supra in eodẽ: Docet nos & admonet vt psallamus intelligẽter. Non quæramus sonũ auris, sed lucem cordis. Psallite, inquit sapienter.

Tertia Presbyteros & inferioris gradus electos, qui quãuis sint plurimi in numero eorum, tamen qui propria relinquunt, quia cõsecrati sunt, pręponuntur monachis. Ipsi optãt, vt omnis terra adoret Deum, & psallat ei. Istis namq; præponuntur pij Reges, qui totum sibi gregem cõmissum constringunt ad copulationem veri ipsi. Hos recolit quarta Antiphona: Reges Tharsis & insulæ munera offerent Regi Domino. Quæ sint eorum munera, sequens Antiphona monstrat: Omnes gentes quascunq; fecisti, venient & adorabunt corã te Domine. Quid agant postquam conuenti fuerint. Tertia Antiphona istius periochæ monstrat, dicẽs: Venite, adoremus eũ, quia ipse est Dominus Deus noster. Super omnes istos est Apostolorũ & Apostolicorum chorus, per quos memorati coniuncti sunt sponso. Eorum prædicationem monstrat Antiphona: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Vnde qui supra in eodem. Die Pẽtecostes venit Spiritus sanctus, impleuit credẽtes, locuti sunt linguis, prædicare Euangeliũ cœperunt gentibus. Hîc ciuitas Dei lætificabatur. Et post pauca: Manifestũ est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intelligendos, quo sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda Antiphona præsentis periochæ monstrat eos, quos Apostolorum pręsentialiter chorus sæpe hortabatur, dicẽs, Adorate Dominũ in aula sancta eius. Ipsi sunt nempe de quib. scriptum est, Multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna. Tertia Antiphona eos recolit, qui supra ordines memoratos sunt, id est, Angelorũ, dicendo: Adorate eum omnes Angeli eius. Hãc tertiam perichã recolimus per introitus Missæ ab octauis Theophaniæ vsq; in præsentationem Domini, nisi forte anticipet nos tempus Septuagesimæ.

Pag. 490. c. 34. l. 4. ab illis verbis, Hunc Psalmũ quomodo legebatur in exemplari, vt putamus recognito cum præfatione altera. Alia exemplaria hoc modo habebant: Affectum sanctorum suorũ non dedignatus est Dominus exprimere in se: ideo plorauit Lazarum, ideo dixit, Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Eademq; re non dedignatur Psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi, decantari in sua passione. Recolitur tamẽ passio Saluatoris nostri, & nostra mortificatio quodammodo in sequenti sexta feria per versum respõsorij: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, in passione Saluatoris nostri, &c.

Eodem cap. vers. 38. In octauis eius celebratur res, exemplar vt putamus, recognitum habebat hoc modo: Quia sũmatim cãtatũ est de baptismo Christi in Theophania, in octauis eius integre atq; apertè decãtatur & memoratur de eo. Nam & profectus nostri baptismatis in eis celebratur. Quod monstratur ex prima Antiphona in octauis Theophaniæ. Veterem, &c.

Pag. 1501. cap. 44. lib. 4. ab his verbis, Prius venerunt Magi, legebatur in altero exemplari: Prius venerunt Magi adorare Dominum, quàm baptizatus esset. Magi edocti erant à doctrina Balaam per stellam nouã recognoscere nouum Regem. Hi venerunt primò adorare Deum, & posteà baptizatus est ipse & Apostoli, atque ipsi baptizauerunt. Quorum officium perspicuè dilucidatur, & præcipuè in Antiphona, Fluminis impetus, quæ cantatur in tertia Nocturna. Satis apertum est ex officijs cæterarum Nocturnarum, nouum Testamentum recoli in tertia Nocturna. Præcedentibus duobus Nocturnis, quæ habent in se memoriam sanctorum Patrum, qui fuerunt in veteri Testamento repleti Spiritu sancto, siue de circumcisis, siue de gentilibus. Sequitur tertia Nocturna cum Antiphonis, quæ habent Alleluya solito more, & perspicuè demõstrant nouum Testamentum, & baptismi sacramenta recolunt. Vnde ad Responsoria, Hodie in Iordane & columbæ specie, atque, Illuminare Hierusalem, in ea cantamus. Hodie in Iordane & in columbæ specie propterea in ea cantamus, quia ipsi baptismum Christi describunt nobis ante oculos. Illuminare Hierusalem, quia in illo illuminatio Ecclesiæ noui Testamenti ostẽditur, in qua Ecclesia primo illuminati sunt Apostoli, & per eos sequens Ecclesia. Antiphona mõstrat, quomodo Spiritus sanctus lætificauit Apostolos, vt sanctificaret tabernaculum Domini per baptismum. Cæteri versus sonant quod homines mundi cõtra agerent, sicuti sunt isti, Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius. Psalmus. Cantate Domino, monstrat quòd omnes dij gentium sint dæmonia: & iterum de atrocitate gentilium infidelium & lætitia credentium dicit, Commoueatur mare & plenitudo eius, gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum ante faciem Domini. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Prædicationem Apostolorum monstrat nihilominus & subuersionem idolorum. Ita inquiunt versus: Alluxerunt fulgura eius orbis terræ, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerũt à facie Domini, & in sequentibus: Confundantur omnes qui oderunt sculptilia.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS IN PRIMVM AVCTVARII, BIBLIOTHECÆ VETERVM PATRVM, TOMVM, IN QVO CONTINENTVR omnes de Ecclesiasticis officijs Commentarij.

A.

Apocryphi

Coniugum

D

quinta

E

H

K

L

M

in

O

Oratio

Q.

S.

Sextæ

T.

V

Vesperarum

FINIS.

